BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIV
E
41
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

COMMENTARIORVM

PETRI FONSECÆ LVSITANI, DOCTORIS THEOLOGI SOCIETATIS IESV,

In Metaphysicorum Aristotelis Stagiritæ Libros,

TOMVS SECVNDVS.

CONTINET HIC TOMVS QVINTI LIBRI
Explicationem.

NVNC A MENDIS QVAMPLVRIMIS, QVÆ PRÆCEDENTIBVS editionibus irrepserant, summo labore purgatus, & in Germania elegantioribus typis, in gratiam studii Philosophici, editus.

ACCESSERVNT INDICES CAPITVM, RERVM ET
Materiarum multo quam antehac locupletiores.

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

Cum Gratia & Priuilegio Cæsareæ Majestatis, & permissu Societatis.

COLONIÆ,
SVMPTIBVS LAZARI ZETZNERI BIBLIOPOLÆ.

Anno, M. DC. XV.

Digitized by Google

Digitized by Google

SVMMA CAPITA EORVM QVÆ
in hoc volumine tractantur.

CAP. I.

PRincipium septem modis dicti, ex quibus generalis principii ratio colligitur.
Quænam sit ratio omnium principiorũ communis q.1
Tres principiorum definitiones non omnino generales f.1
Generalis principiorum definitio f.2
Obiecta contra definitionem traditam f.3
Solutio obiectorum f.4
Quo pacto definitio principiorum in Physicis tradita, intelligenda sit q.2
Explicatio definitionis f.1
Dilutio eorum, quæ contra propositam definitionem obiici possunt f.2
Quarundam dubitationum solutio f.3
Num principium sit prius eo, cuius est principium q.3
Argumenta pro vtraque parte f.1
Quid de principio in diuinis in hac quæstione sentiendum f.2
Omne principium esse prius eo, cuius est principium f.3
Solutio eorum, quæ pro negatiua parte prepostca sunt f.4
Num recte Aristoteles principiorũ genera tradiderit q.4
Argumenta pro vtraque parte f.1
Recte ab Aristotele tradita esse principiorum genera f.2
Dilutio eorum, quæ pro vtraque parte obiecta sunt f.3
Num principium sit analogum, & qua ratione q.5
Principium analogum esse, vtcumque sumatur f.1
Quo pacto sit analogum f.2
Vtrum principium prius dicatur de Deo respectu diuinarum personarum, quã creaturarum q.6
Quo pacto prius dicatur respectu diuinarum personarum f.1
Dilutio quorundam obiectorum f.2
Num principium latius pateat, quam causa q.7
Quod latius pateat f.1
Dilutio quorundam obiectorum f.2

CAP. II.

De variis causarum generibus, quæ ad quatuor vulgata reuocantur.
Quænam sit ratio causandi materiæ q.1
Quotuplex sit materia, & quo pacto ad materiam primam cætera materiæ significata reuocentur f.1
Refutatio quarumdam opinionum de ratione causandi materiæ primæ f.2
Vera quæstionis explicatio f.3
Diluuntur argum. aliarum opinionum f.4
Quæ sit ratio causandi formę q.2
Quot modis dicatur forma f.1
Responsio ad quæstiones f.2
Num materia in suo esse pendeat à forma, & vicissim forma à materia q.3
De triplici sensu quæstionis, & quadruplici formarum f.1
De dependentia materiæ à formis substantialibus, & vicissim formarum substantialium à materia f.2
De dependentia materiæ, & cuiusuis subiecti à formis accidentalibus, & vicissim formarum accidentalium à subiectis f.3
Quid sit formam educi de potentia materiæ q.1
Quid alii sentiant f.1
Vera sententia f.2
Num formæ accidentales, motus violenti, & relationes de potentia materiæ educantur f.3
Quænam sit ratio causandi efficientis causæ q.5
Quot modis dicatur causa efficiens f.1
Quam multæ videantur rationes causandi efficientis causæ f.2
Actionem esse generalem rationẽ causandi causæ efficientis, & quo pacto id intelligendum f.3
Num accidentalis forma attingat productionem substantiæ q.6
Quidnam sit in vnoquoq; agente principium agendi f.1
Primæ opinionis refutatio f.2
Secundæ sententiæ refutatio, & tertiæ confirmatio f.3
Solutio argumentorum 1. opinionis f.4
Solutio argumentorum 2 opinionis f.5
Num accidens sit principale principiũ productiuum accidentis, an instrumentale tantum f.6
Solutio cuiusdam ambiguitatis f.7
Num res aliæ infra Deũ aliquid agant q.7
Opinio eorum, qui omnem efficientiã adimunt causis particularibus f.1
Res alias, præter Deum vere agere f.2
Solutio argum aduersæ partis f.3
Res omnes creatas agendi vim habere f.4
Num res creata tantam agendi vim habeant, vt etiam creare possint q.8
Opinio Auicennæ, rationesq; pro affirmatiua quæstionis parte f.1
Creaturam non posse creare principaliter f.2
Neque vt instrumentum quoque creaturam creare posse f.3
Solutio argumentorum affirmatiuæ partis f.4
Num res creatæ agant, aut agere possint non concurrente immediate ad actionem primo agente q.9
Opinio Durandi, & argumenta pro negatiua quæstionis parte f.1
Deum immediate agere cum omni agente creato f.2
Deum agere cum creatura eadem numero actione, & solutio argumentorum Durandi f.3
Quot modis agẽtia dicãtur immediate agere, & solutio tertii argumenti f.4
Solutio quarti argumenti sequentiumque auctoritatum f.5
Quænam sit ratio causandi finalis causæ q.10
Quot modis dicatur finis f.1
De effectu finalis causæ f.2
Impugnantur quorundam sententiæ de ratione causandi finalis causæ f.3
Vera ratio causandi causæ finalis f.4
Dilutio quorundam contra approbatã sententiam f.5
Num finis sit causa secundum esse intentionale, quod vocant, an vere secundum esse reale q.11
Argum pro priori parte quæstionis f.1
Argumenta pro parte posteriori f.2
Approbatio vtriusque partis, magis tamen posterioris f.3
Solutio argumentorum, quæ pro priori parte quæstionis proposita sunt f.4
Num omnes causæ secundæ, cuiuscunque sint generis, Deo essentialiter subordinatæ sint q.12
Negatiuæ partis confirmatio f.1
Conclusio partis affirmatiuæ f.2
Alia pro eadem conclusione f.3

Digitized by Google

SVMMA CAPITA

Sitne Deus prima causa in omnib. causarum generibus f.4
Omnes causas essentialiter subordinatas immediate cõcurrere ad eundem effectum, & quo pacto f.5
Solutio argumentorũ partis negatiuæ f.6
Num rationes causandi, quas vocant causalitates, sint entia absoluta, distincta à causis & effectis q.13
Argumenta pro parte affirmatiua f.1
Approbatio negatiuæ partis f.2
Quæ sit natura rationum causandi f.3
Dilutio eorum, quæ contra occurrunt, & quæ initio proposita sunt f.4
Num eiusdẽ effectus plures causæ dari possint, nõ cõiunctim sed diuisim q.14
Quo pacto hæc quæst. ab Arist. explicetur, & in præsentia tractanda sit f.1
Argumenta pro parte affirmatiua quæstionis. f.2
Conclusio partis negatiuæ & impugnatio cuiusdam probationis. f.3
Vera conclusionis probatio f.4
Solutio argumentorũ affirmatiuæ partis. f.5
Num eiusdem effectus plures causæ cõiunctim esse possint q.15
Argumenta partis affirmatiuæ f.1
Approbatio negatiuæ partis. f.2
Solutio argumentorum oppositæ sententiæ f.3
Quid de cæteris causarum generibus dicendum sit f.4
Num causæ sibi mutuo sint causæ q.16
Argumenta negatiuæ partis f.1
Quid respõderi ad quæstionẽ soleat f.2
Vera quæstionis explicatio f.3
Dilutio argument. partis negatiuæ f.4
Num idem cõtrariorum causa esse possit q.17
Quæ in hac re difficultatem faciant f.1
Explicatio quæstionis f.2
Solutio argumentorum pro vtraq; parte propositorum f.3
Num causa & effectus simul sint q.18
Argumenta contra Aristotelem f.1
De comparatione causarum & effectorum inter se secundum naturam f.2
De comparatione eorundem secundum tempus f.3
Solutio argumentorum f.4

CAP. III.

DEfinitiones elementi, & huius nominis significata ad cõmunium rationem reuocatur
Num vulgata elementa in tradita eleméti definitione cõprehendantur q.1
Non videri comprehendi f.1
Quo pacto comprehendantur f.2
Obiectorum solutio f.3
Comprehendanturne materia & forma in tradita elementi definitione q.2
De materia quid sentiendum f.1
De forma physica quid sentiendum f.2
Quid de forma Metaphysica f.3
De quo elementorum genere primo dicatur elementum f.4

CAP. IV.

NAturæ nomen quinq; modis proprie vsurpari: vno translatitie, & omnes ad vnum primum reuocari.
Quodnam sit primum ac præcipuum naturæ significatum q.1
Argumenta pro vtraque parte f.1
Quam varie naturæ nomen vsurpetur, & quo pacto in hac quæstione sumẽdum f.2
Naturam apud Physicum primo dici de forma, apud Metaphysicum de essentia f.3
Solutio argumentorum f.4
Vtrum natura recte ab Arist. in Physicis definita sit q.2
Non videri recte definitam f.1
Quid re vera definiatur in tradita definitione, & qua ratione sumatur f.2
Explicatio verborum, quę loco generis ponuntur f.3
Explicatio sequentium particularium f.4
Num ea, quæ differunt, continuata esse possint q.3
Quæ occurrãt pro affirmatiua parte f.1
Vera quæstionis explicatio f.2
Sol. eorũ, quæ initio proposita sunt f.3
Num ea, quæ continuata nõ sunt, eandem formam habere possint q.4
Argumenta pro vtraque parte f.1
Approbatio negatiuæ partis f.2
Supernaturali potentia formã eandem numero diuersas numero materias informare posse f.3
Quædam obiectiones contra propositam sententiam f.4
Dilutio propositarum obiectionum f.5
Responsio ad argumenta initio proposita f.6

CAP. V.

NEcessariũ quatuor modis dici, & ad quartũ tres priores reuocari.
Vtrum præter Deum aliquid sit necessarium simpliciter q.1
Nullam rem præter Deum esse necessariam simpliciter f.1
Opinio quorundam de rerum connexionibus f.2
Plurimas rerum connexiones esse simpliciter necessarias f.3
Solutio primi argum. oppositæ sententiæ, & explicatio sempiternitatis cõnexionum per se f.4
Solutio reliquorum argumentorum f.5
Vtrum ea, quæ sunt simpliciter necessaria, causam habeant q.2
Determinatio quæstionis f.1
Obiecta contra ea, quæ dicta sunt, eorumque solutio f.2

CAP. VI.

DIstinctio vnius & multorum, quæ illi opponuntur.
Num accidentia sint principium indiuiduationis q.1
Reiectio opinionis Nominalium, & explicatio quæstionis f.1
Refutatur proposita opinio, & cõcluditur negatiua pars quæstionis f.2
Solutio argumentor. partis oppositæ f.3
Num existẽtia, aut id, quod rem efficit, sit principium indiuiduationis q.2
Existentiam non esse indiuiduationis principium f.1
Neque id, quod rem efficit, esse principium indiuiduationis, vt de eo hic agitur f.2
Num res omnes sint ex se indiuiduę q.3
Opinio eorum, qui dicunt, res omnes esse ex se indiuiduas f.1
Impugnatio propositæ sententiæ f.2
Solutio argumentorum f.3
Num materia signata sit principium indiuiduationis q.4
Opinio D. Thomæ & Aristotelis f.1
Materia, vt est quantitate affecta, non esse principium indiuiduationis f.2
Nec materiam cum potentia ad certam quantitatem, esse indiuiduationis principium f.3
Qua ratione materia signata dici possit principium indiuiduationis f.4
Quodnam sit verum & commune indiuiduationis principium q.5
Vera sententia de principio indiuiduationis f.1
Obiecta contra confirmatã sententiam f.2
Solutio eorum, quæ contra assertã conclusionem proposita sunt f.3
Solutio argumentorum, quæ superiori quæstio-

Digitized by Google

quæstione pro materia signata proposita sunt, qua ex parte non recte concludunt f.4
Quot & quæ sint distinctionum genera apud Philosophos q.6
De distinctione reali f.1
De distinctione ex natura rei f.2
De distinctione rationis f.3
Quo sensu vetus diuisio distinctionis in realem & rationis vsurpari possit q.7
Refutatur quidam vsus propositæ diuisionis f.1
Reiicitur oppositus quidam aliorum vsus f.2
Exponitur & approbatur verus antiquorum vsus f.3
An ex qualibet distinctione nascatur multitudo f.4

CAP. VII.

Diuisio entis in per accidens, & per se, & vtriusque in quædam quasi membra.
Num ad primum Philosophũ pertineat agere de prædicamentis q.1
Quod ad solum Dialecticum id videatur spectare f.1
Quid sit prædicamentum f.2
Prædicamentorum tractationem nec ad nullam scientiam spectare, nec ad solum Metaphysicum, aut ad omnes simul scientias. f.3
Prædicamentorum tractationem, & ad primum Philosophum, & ad Dialecticum, præcipue tamen ad primum Philosophum spectare f.4
Obiecta quædam f.5
Obiectorum solutio f.6
Sintne prædicamenta decem, non plura, nec pauciora q.2
Plura videri, quam decem f.1
Videri pauciora f.2
Non plura esse nec pauciora quam decem f.3
Solutio argumentorum, quibus suadebatur plura esse prædicamenta f.4
Solutio eorum quibus contendebatur, pauciora esse quam decem f.5
Qua ratione prædicamenta inter se distinguantur q.3
Tres quædam sententiæ de Prædicamentorum distinctione f.1
Vera explicatio quæstionis f.2
Solutio argumentorum, quibus tres oppositæ sententiæ innituntur f.3
Num sola entia habeant per se locum in Prædicamentis q.4
Explicatio quæstionis f.1
Quæ reiiciantur à Prædicamentis per hanc primam conditionem f.2
Num sola entia per se ponantur per se in Prædicamentis q.5
Quod non sola videantur poni f.1
Vera explicatio quæstionis, & solutio argumentorum f.2
De significatione nominis concreti f.3
De nominibus artefactorum f.4
Quo pacto accidentium concreta ponantur in prædicamentis, quo item arte facta f.5
An sola entia realia habeant per se locum in prædicamentis q.6
Vera sententia in hac quæstione, opposita impugnata f.1
Refutatio primæ opinionis de distinctione entis realis & rationis f.2
Secundæ opinionis impugnatio f.3
Tertiæ opinionis refutatio f.4
Quid re vera sit ens reale & rationis, prima item & secunda intentio f.5
Num sola entia finita & completa admittantur per se in prædicamẽta q.7
Quod sola finita f.1
Quod sola completa f.2
Num sola vniuoca & incomplexa per se ponantur in prædicamentis q.8
Quod non sola videantur poni f.1
Vera explicatio quæstionis f.2
Solutio Argumentorum f.3
Num cætera omnia reducantur ad ea, quæ per se ponuntur in prædicamentis, & quo pacto id fiat q.9
Deo excepto, cætera omnia reuocari f.1
Quo pacto cætera omnia ad prædicamenta reuocentur. f.2

CAP. VIII.

SVbstantiam quatuor modis dici, & omnes ad duos præcipuos reuocari.
Num Deus Opt. Max. ponatur in prædicamentis. q.1
Quorundam haud vera sententia f.1
Vera aliorum sententia f.2
Diluuntur argumenta prioris sententiæ f.3
Num differentiæ substantiarum pertineant per se ad aliquod prædicamentum q.2
Differentias substantiarum non pertinere ad prædicamentũ qualitatis f.1
Differentias substantiarum nec directo poni in prædicamento substantiæ, neq; esse vere medias inter substantias & qualitates f.2
Vera explicatio quæstionis, & solutio argumentorum pro partibus oppositis f.3
Num materia, forma & partes integrantes, præsertim dissimilares ponantur per se in prædicamento substantiæ q.3
Opinio eorum, qui affirmatiuam partem quæstionis approbant f.1
Vera quæstionis explicatio f.2
Diluuntur argumenta prioris sententiæ f.3
Num eæ substantiæ separatæ, quas Angelos dicimus, & corpora item cœlestia ponantur per se in hoc prædicamento q.4
Quot sint in hac quæstione sententiæ, & quænam earum sit approbanda f.1
Num corruptibile & incorruptibile necessario sint diuersa genera f.2
An substantiæ corporeæ & incorporeæ detur aliqua natura communis f.3
Fieri ne possit vt aliquid sit genus logice, quod non sit etiam physice f.4
Quid sit substãtia prima ac secunda q.5
Num suppositum idem sit quod prima substantia f.1
Num idem sit suppositum, quod natura f.2
Quid sit natura & quid suppositum f.3
Quid sit hypostasis & subsistentia f.4
De numero substantiarũ in diuinis f.5
Primæ ac secundæ opinionis argumenta f.6
Tertiæ sententiæ confirmatio f.7
Solutio argumentorum primæ & secundæ opinionis, luculentiorq; veræ sententiæ explicatio f.8
Quid inter sit inter existentiam & subsistentiã, & quorum illæ sint actus, solutioq; cæterorum argumentorũ f.9
Non idem esse suppositum & primam substantiam nisi in creaturis f.10
Quidnam sit illud, quod suppositum addit naturæ q.6
Refutatio primæ opinionis de distinctione suppositi à natura f.1
Refutatio secundæ f.2
Refutatio tertiæ sententiæ f.3
Quarta sententia & quatenus ea probanda sit f.4
Solutio eorum, quæ contra approbatam sententiam obiiciuntur f.5
Sitne Christus dominus prima substantia prædicamentalis. q.7
Argumenta pro parte negatiua f.1
Reiicitur quorundam opinio f.2
Impugnatio opinionis quorundã Nominalium f.3
Solutio argumentorum impugnatæ opinionis f.4
Explicatio quæstionis & solutio argumen-

mentorum negatiuæ partis f.5
Quid dicendum de propositionibus, in quibus homo prædicatur de Deo pure accepto f.6

CAP. IX.

DE variis generibus eiusdem, & diuersis.

CAP. X.

DIstinctio oppositorum, & expositio eorum, quæ dicuntur diuersa specie
Num plura accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto esse possint q.1
Quæstionis ambiguitas f.1
Variæ sententiæ in hac quæstione f.2
Vera quæstionis explicatio f.3
Responsio ad argumenta initio proposita f.4

CAP. XI.

De modis priorum & posteriorum.

CAP. XII.

EXplicatio potentiarum & impotentiarum, potentium & impotentiũ, possibilium & impossibilium.

CAP. XIII.

DEfinitio quantitatis, & illius in species diuisio.
Quænam sit prima ac formalis ratio quantitatis q.1
Refutatio sententiæ eorum, qui formalem rationem quantitatis in eo ponunt, quod sit mensura substantiæ f.1
Refutatio sententiæ dicentiũ, rationem formalem quantitatis in diuisibilitate consistere f.2
Vera explicatio quæstionis f.3
Obiecta quædam contra approbatam sententiam f.4
Quonam pacto quantitas distinguatur a rebus quantis q.2
Opinio Nominaliũ de identitate quantitatis cum rebus quantis f.1
Vera sententia de distinctione quantitatis à rebus quantis f.2
Solutio argumentorum, quibus vtuntur Nomina es f.3
Quidnam sit vnitas numeralis q.3
De quo genere vnitatis numeralis, & de quo numero hic differatur f.1
Sententia quorundam de vnitate numerali f.2
Quid senserit D. Thom in hac quæstione, quidq; reuera sentiendum sit f.3
Vtrum numerus sit vera quantitatis species q.4
De quo numero differendũ hoc loco f.1
Non videri numerũ esse veram quantitatis speciem f.2
Quibus rationibus probetur, numerum esse veram quantitatis speciem f.3
Vera propositæ quæst. explicatio f.4
Quo pacto argumenta pro affirmatiua parte quæstionis vim non habeãt f.5
Num oratio sit vera species quantitatis q.5
Videri speciem quantitatis veram f.1
Non esse veram speciem f.2
Solutio argumentorum affirmatiuæ partis f.3
An linea & superficies sint veræ species quantitatis q.6
Non videri species vere ac proprie dictas f.1
Duæ opiniones de linea & superficie f.2
Aliæ duæ opiniones f.3
Explicatio quæstionis f.4
Prima difficultatis explicatio f.5
Enodatio secundæ difficultatis f.6
Tertiæ difficultatis explicatio f.7
Dilutio eorum, quæ initio quæstionis proposita sunt f.8
Sitne locus vera species quantitatis q.7
Locum pro spatio nõ esse veram quantitatis speciem f.1
Nec locum Aristotelicum esse speciem quantitatis f.2
Sitne motus vera quãtitatis species q.8
Argumenta pro parte negatiua f.1
Quatuor modis posse modum spectari f.2
Quo pacto motus pertineat ad prædicamentum quantitatis, & qua ratione continuitas motus se habeat ad motum f.3
Solutio argumentorum f.4
Quo pacto motus, vt motus est, definiatur apud Aristotelem q.9
Quid nomine motus intelligendum sit apud Aristotelem, cum ait, motum esse actum impotentia, vt in potentia est f.1
Explicatur definitio motus f.2
Obiecta contra definitionem f.3
Dilutio obiectorum f.4
Examinantur obiter duæ rationes Aristotelis, & soluitur quintum argumentum f.5
Num tempus sit vera species quantitatis q.10
Quod tempus non videatur vera species quantitatis f.1
Quatenus tempus sit vera species quantitatis f.2
Solutio eorum, quæ pro parte negatiua proposita sunt f.3
Sitne idem numero tempus in rebus, quæ mensurantur tempore, aut diuersum q.11
Quid hac in re satis sit dicere f.1
Quid hac in re simpliciter dicendum esset f.2
Qua ratione tempus differat ab æuo & æternitate q.12
Sententiæ quorundam refutatio f.1
Vera explicatio quæstionis f.2
Num esse substantiarũ corruptibilium mensuretur tempore f.3
Refutatio contrariæ sententiæ f.4
Num omnes durationes rerum ad prædicamentum quantitatis pertineant f.5
Sitne quantitatis maxime proprium, æquale & inæquale dici q.13
Argumenta pro parte negatiua f.1
Explicatio quæstionis f.2
Diluuntur argumenta initio proposita f.3
De pondere f.4

CAP. XIV.

TRadit quatuor qualitatum genera, & omnia ad duo quasi capita reuocat.
Rectene, an secus distributa sit qualitas ab Aristotele in prædicamentis q.1
Argumenta pro vtraque parte f.1
Reiicitur quorundam sententia f.2
Approbatio diuisionis Aristotelicæ, priorque eius explicatio f.3
Alia ratio diuisionis Aristotelicæ f.4
Conferuntur inter se duæ propositæ diuidendi rationes f.5
Vtrum habitus & dispositio, & cæteræ trium membrorum complicationes differant specie, nec ne q.2
De habitu & dispositione f.1
Impugnatio, & defensio sententiæ Diui Thomæ f.2
De cæteris tribus complicationibus f.3

CAP. XV.

DIstinctio relatorum, quæ per se, & quæ per accidens referuntur.
Num dentur relationes reales q.1
Argumenta partis negatiuæ f.1
Approbatio affirmatiuæ partis f.2
De Relatione, Relatiuo, Correlatiuo, Extremo, Fundaméto, Ratione fundandi, ac Termino f.3
De relatiuis secundum dici & secũdum esse, deque transcendentibus & non transcendentibus f.4
De relatiuis, realibus, & rationis, itemque de mutuis & non mutuis f.5
Quænam relata ex his ad prædicamentum Ad aliquid per se spectent f.6

Docu-

Digitized

HVIVS VOLVMINIS.

Documenta ad internoscendas relationes reales à relationibus rationis f.7
Solutio argumẽtorum partis negatiuæ f.8
Quo pacto relatio realis distinguatur à fundamento q.2
Variæ opiniones f.1
Impugnatio primæ sententiæ f.2
Impugnatio secundæ f.3
Impugnatio tertiæ & quartæ f.4
Refutatio quintæ, & approbatio sextæ f.5
De generatione relationum f.6
De ipso esse relatiuorum f.7
Sintne relationes perfectiones aliquæ rerum q.3
Sentẽtiæ ac rationes pro vtraq; parte f.1
Vera explicatio quæstionis f.2
Solutio tertiæ rationis pro quinta opinione de distinctione relationis à fundamento, superiori quæstione propositæ f.3
Terminenturne relationes terminis absolutis, an relatiuis q.4
Opinio Scoti f.1
Opinio quorundam Thomistarum f.2
Sententia Caietani f.3
Vera quæstionis explicatio f.4
Solutio primi argumenti pro opinione Scoti f.5
Dilutio quarundam obiectionum contra datam solutionem f.6
Solutio reliquorum trium argumentorum Scoti f.7
Num idem relatiuum vno numero relatione, an pluribus ad plura referatur q.5
Variæ sententiæ in hac quæstione, & impugnatio duarum priorum f.1
Examen tertiæ opinionis, & approbatio posterioris membri f.2
Solutio eorũ, quæ pro iis, qui priorem partem huius sententiæ amplectuntur, proposita sunt f.3
Deturne in hoc prædicamento genus summum q.6
Rationes pro vtraque parte f.1
De genere abstracto huius prædicamẽti, deque eius diuisione f.2
Refutantur quatuor sententiæ de genere cõcreto f.3
Approbatur & declaratur quinta sententia f.4
Obiiciuntur & diluuntur nonnulla cõtra hanc sententiam f.5
Diluuntur argumenta initio proposita f.6
Quo pacto sex vltima prædicamenta à superioribus distinguantur q.7
Non esse absoluta simul cum respectibus f.1
Non esse relationes extrinsecus aduenientes, neq; aliud relationũ genus f.2
Esse formas extrinsecus denominantes f.3
Obiecta cõtra approbatam sententiam f.4
Num actio transiens sit in agente q.8
Sententia quorundam f.1
Vera sententia f.2
Solutio argumentorum f.3
Deturne in Deo potentia executiua, qua ratione à diuina voluntate distinguatur f.4
Vtrum prædicamentum, Vbi, omnibus rebus attribuatur q.9
Argumenta pro vtraque parte f.1
Quædam de ratione existẽdi in loco f.2
Conclusio partis affirmatiuæ, & variæ circa eam sententiæ f.3
Prima assertio f.4
Quatuor aliæ assertiones f.5
Occurritur quibusdam obiectionibus f.6
Responsio ad argumenta initio proposita f.7
Num prædicamentum, Quando, rebus omnibus cõueniat, quemadmodum & prædicamentum, Vbi q.10
Argumenta pro vtraque parte f.1
Responsio ad quæstionem f.2
Solutio eorum, quæ initio quæstionis proposita sunt f.3

CAP. XVI.

TRibus modis aliquid dici posse perfectum.

CAP. XVII.

SExtermini significata, vnum generale, quinque specialia.

CAP. XVIII.

VErborum [secundum quod] quatuor significationes.

CAP. XIX.

Quid & quotuplex sit dispositio.

CAP. XX.

Tribus modis habitum vsurpari.

CAP. XXI.

Passionis quatuor esse significata.

CAP. XXII.

Quot modis dicatur priuatio.

CAP. XXIII.

De quatuor habendi modis.

CAP. XXIV.

Quot modis aliquid fit, vel fiat ex aliquo.

CAP. XXV.

De quatuor partium generibus.

CAP. XXVI.

De significationibus totius.

CAP. XXVII.

QVæ conditiones requirantur, vt aliquid dicatur mutilum siue diminutum.

CAP. XXVIII.

DE quatuor generis significationibus.

Quo pacto vniuersalia tractanda sint hoc loco q.1
Quot modis apud Philosophos vniuersale dicatur f.1
Triplex consideratio & acceptio verorũ vniuersalium: & quænam eorum hoc loco præcipue spectetur f.2
Res an sola nomina sint vniuersalia, Nominalium opinio q.2
Refutatio propositæ opinionis, & oppositæ confirmatio f.1
Solutio argumentorum partis oppositæ f.2
Quæ vnitas sit rerum vniuersalium propria q.3
Quæ in hac re difficultatem ingerant f.1
Quid in hac re dicendum f.2
Obiecta quædam f.3
Solutio eorum, quæ obiecta sunt f.4
Quænam aptitudo essendi in pluribus faciat rem vniuersalem q.4
Cuiusmodi sit actus essendi in pluribus rerum vniuersalium proprius f.1
Quidnam sit aptitudo essendi in pluribus per modum identitatis f.2
Opinio de duplici aptitudine essendi in pluribus f.3
Nullam naturam communem habere in suis particularibus aptitudinem siue proximam, siue remotam, vt sit in pluribus f.4
Euertuntur fundamenta, & diluuntur argumenta partis aduersæ f.5
Num res fiant vniuersales operatione aliqua intellectus q.5
Argumenta pro vtraque parte f.1
Primæ opinionis refutatio f.2
Refutatio secundæ opinionis, & approbatio tertiæ f.3
Solutio eorum, quæ initio pro vtraque parte proposita sunt, quatenus vtrique sententiæ aduersantur f.4
An res sola intellectus operatione fiant vni-

Digitized by Google

SVM. CAP. HVIVS VOLVM.

vniuerſales q.6
Quid& quotup'ex ſit abſtractio,& quo abſtractionis genere vniuerſalia à ſuis particularibus abſtrahantur ſ.1
Num viribus ſenſitiuis vniuerſalia abſtrahi poſſint ſ.2
Omnes ne interiores ſenſus, an vnum tantum intellectui proxime miniſtret q.7
Argumenta pro vtraque parte ſ.1
Expenduntur opiniones Auicennæ & Auenrois ſ.2
Examinatur Galeni ſententia ſ.3
Vera ſenſuum internorum diſtinctio ſ.4
Diluuntur argumenta initio propoſita, magiſque explicatur res, de qua erat quæſtio ſ.5
Quonã pacto intellectus vtatur phantaſia ad vniuerſales naturas abſtrahendas q.8
Refutatio quorundam opinionis ſ.1
Aliorum opinionis impugnatio ſ.2
Veræ ſententiæ explicatio ſ.3
Quorum obiectorum ſpecies ab intellectu agente abſtrahantur ſ.4
De concurſu phantaſmatum nonnulla ſ.5
Quo pacto reſpondendum ad eas quæſtiones, quæ à Porphyrio in Iſagoge prætermiſſæ ſunt q.9
Solutio primæ ſ.1
Secundæ ac tertiæ ſolutio ſ.2
Cuiuſdam argumenti ac dubitationis ſolutio ſ.3
Qua ratione vniuerſalia dicantur relatiua, comparatione ſuorum particularium q.10
Scholaſticorum variæ opiniones ſ.1
Quid hac in re ſentiant veteres Ariſtotelis interpretes ſ.2
Quid re vera ſentiendum ſ.3
Diluuntur quædam obiecta ſ.4
An diuiſio vniuerſalis in quinque eius vulgatas ſpecies, adæquata ſit q.11
Diuiſionem videri inadæquatam ſ.1
Eſſe tamen re vera adæquatam ſ.2
Solutio argumentorum, quæ contra propoſita ſunt ſ.3
Sitne vniuerſale verum genus comparatione quinque vulgatarum eius ſpecierum q.12
Oppoſitæ, vt videntur ſententiæ ſ.1
Quid ſentiendum in hac quæſtione ſ.2
Diuiſio quarundam obiectionum ſ.3
Num abſtracta ſubſtantiarum ſint genera q.13
Explanatio quæſtionis ſ.1
Negatiuæ partis defenſores ſ.2
Affirmatiuæ partis aſſertores ſ.3
Vera quæſtionis explicatio ſ.4
Reſponſio ad argumenta negatiuæ partis ſ.5
An genus & ſpecies primo ad ſe inuicem referantur q.14
Argumenta pro negatiua parte ſ.1
Refutatio duarum quarundam opinionum ſ.2
Approbatio tertiæ opinionis ſ.3
Solutio eorum, quæ initio propoſita ſunt ſ.4
Num genus perinde in vna ſpecie, atq; ſpecies in vno individuo conſeruari poſſit q.15
Multorum opinio ſ.1
Quid grauiores auctores ſentiant ſ.2
Quid in hac re ſentiendum ſ.3
Num individua eiuſdem ſpeciei infimæ natura ſua ſint æque perfecta q.16
Opinio Caietani & aliorum ſ.1
Vera ſententia ſ.2
Solutio argumentorũ aduerſæ partis ſ.3
Quo pacto reſpondendum ſit ad argumenta D. Thomæ & aliorum, quæ in ſuperiori quæſtione adducta ſunt ſ.4
Dentur ne differentiæ ſimplices, quæ cum infimis ſpeciebus recurrant q.17
Partis negatiuæ Auctores & fundamenta ſ.1
Approbatio affirmatiuæ partis ſ.2
Diluuntur argumentorũ partis oppoſitæ ſ.3
Sint ne differentiæ ratione aliqua genera aut ſpecies q.18
Argumenta, quibus videantur genera aut ſpecies ſ.1
Non eſſe re vera genera aut ſpecies ſ.2
Solutio argumentorum partis aduerſæ ſ.3
Qua maxime in re Propria & Accidentia inter ſe diſtinguantur q.19
Dubitandi rationes ſ.1
Varia vſurpatio nominum proprii, & accidentis ſ.2
Quo pacto propriũ & accidens, vt quædam vniuerſalia ſunt, definiantur ſ.3
Verum diſcrimen inter proprium & accidens, & ſolutio argumentorum ſ.4
Quænam ſint propriorum & accidentiũ quinti prædicabilis ſubiecta q.20
Quædam propriorum & accidentium diſtinctiones, & in quo ſenſu quæſtio tractanda ſit ſ.1
Quæſtionis explicatio, & ſolutio argumenti, cuius cauſa propoſita eſt ſ.2
Sitne primum ſubiectum cuiuſq; proprii vnicum ſ.3
Num omnia propria generum ſint etiã genera, & propria ſpecierum infimarum ſpecies infimæ ſ.4
Num propria quarti prædicabilis poſſint ſub ſe continere accidentia quinti prædicabilis ſ.5
Num accidentia quinti prædicabilis, vt conueniant ſubiectis, indigeant ſua & ſubiectorum exiſtentia ſ.6

CAP. XXIX.

Quot modis dicatur falſum, in rebus ſignificatis, in oratione, in homine.

CAP. XXX.

Exponit quot modis dicatur accidens, dualque eius ſignificationes tradit.

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV:

IN QVINTVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

De quibus actum sit li. 4.

TRaditis *cap.* 1. 2. & 3. primum in superioribus libris iis, quæ ad huius scientiæ constitutionem spectant, eius inquâ subiecto, subiecti partibus, affectionibus, & communissimis pronunciatis: deinde *a.c.* 4. impugnatis diligenter, & accurate iis Philosophis, qui huiusmodi pronunciata negabant, quod eis sublatis non tantum Philosophico more disputare, sed ne communi quidem sermone vti quisquam posset, ingreditur Arist. hoc loco ad tractationem reliquorum trium, subiecti scilicet eiusque partium, & affectionum. Sed quoniam ens, quod subiectum huius scientiæ cõstitutum est eiusq principia, communiores partes, & affectiones multiplicia sunt, ac proinde ante omnia distinguenda, minusq; præcipua significata (vbi id commode fieri potest) ad præcipuum in vnoquoq; genere reuocanda, totum hunc librum in ea re ponit Aristoteles, quod ipse cap secundo eiusdem libri *text.* 2. & 4. in ente, & vno facere vtcunq; conperat, & in affectionib. entis se facturum policitus fuerat. Ita fit, vt liber hic non modo sit velut appendix superioris, sed etiam quasi vestibulum sequentis. Tradendus est enim proximo libro modus, quo proprie in hac scientia de ente, eiusq; partibus & affectionib. disputari debet, ne primus Philosophus, vt qui censetur generalis artifex, omnes omnino communes naturas, & omnem philosophandi modum ad se pertinere existimet, qui modus tradi non potest, nisi prius communia vsq; eo distinguantur, dum constare possit, quæ iam particularium scientiarum propria iudicari debeant, quę omnium communia, primiq; Philosophi peculiaria.

Quæ sint hoc libro explicanda.

Ordo huius lib. ad præcedentem, & sequentem.

Ex his patet, non esse præcipuum Aristot. institutum, in hoc libro agere de distinctione analogorum nominum, vt Auerroes existimat, cum Arist. hoc loco, atq; adeo toto opere non ad nomina, sed ad res præcipue attendat. Patet etiam non admodum recte dici ab Alexan. propositum Arist. esse agere de iis principiis, quibus doctrinæ omnes, vt communibus vtentes, proposita sua demonstrãt. Nam etsi multa communia principia hic desumi possunt, non est tamen Aristot. institutum, tradere hoc loco communia principia, sed communium analogorum distinctionẽ.

Non placet Auerrois opinio.

Neq; Alexandri.

Quanquam vero Aristoteles nõ valde curat in hoc libro, quæ quo loco explicentur, eum tamen ordinem videtur vtcunq; obseruare quod Diuus Thomas annotauit vt primo loco de distinctione principiorum atque causarum entis differat. Secundo de distinctione entis, eiusque partium, *à capite 6.* Tertio de distinctione affectionum, siue passionum entis, *cap. 16.* Qua in re dubium non est, quin naturę ordinem secutus fuerit. Quã autem late pateat huius libri vtilitas, abunde experietur quicunque illum diligenter & considerate perlegerit.

Ordo eorum quæ in hoc libro tradũtur.

Vtilitas lib.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ
τὸ ε.

ARISTOTELIS METAphysicorum
Liber Quintus.

ΚΕΦ. Α.

CAPVT I.

Ἀρχὴ λέγεται μὲν ἀφ' ἧς ἄν τις τοῦ πράγματος κινηθείη πρῶτον οἷον τοῦ μήκους, ἢ ὁδοῦ ἐντεῦθεν b μὲν αὐτοῦ ἀρχὴ ἐξ οὗπερ ἂν ἐπὶ θάτερα ἄρξαιτο τις ἄν· ἐξ ἐναντίου δὲ θάτερον· ἐν ἑκάστοις δὲ ὅθεν ἂν πρῶτον ἄριστα γίνοιτο. ἔστιν

Principium a partim dicitur id rei, *unde quid primum mouetur: vt longitudinis, & viæ, hinc* b *quidem hoc principium est: ex aduerso autem alterum. Partim* c *id unde vnumquodq; optime fiat*

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

In prima lib. parte de quibus agatur.

Principium a partim. In hac prima libri parte quæ quinque primis capitibus continetur, agit Aristoteles de Principio, Causa, Elemento, Natura, & Necessario: quorum tria prima ita se habent, vt principium latius pateat, quam causa: & causa, quam elementum. Ex quare intelligitur, Aristotelem in his etiam explicandis naturæ finibus, & exquisitæ doctrinæ ordinem secutum fuisse. Id autem in his capitibus, & reliquo deinceps libro obseruandum est, vt, cum aliquid explicatur, eius quoque oppositum, si quod habet explicatum censeatur. Nam qui tenet quid, & quotuplex sit principium is nullo negotio intelligeret quid, & quot modis dicatur principiatum, siue quod habet principium: eodemq; modo res habet in cæteris.

Docet etiam de oppositorũ explicatione.

Septem modis dicitur Principium.

Docet igitur primum Aristot. in hoc capite, principium dici septem modis, qui ad quinque reduci possunt, vt patebit inferius; deinde colligit ex omnibus generalem quandam principii rationem.

De reductione analogor.

Cur autem non reuocet minus principales modos ad vnũ præcipuum, quod libro superiori docuit faciendum esse in explicatione analogorũ, causa est, quia huiusmodi reductio non fit necessario, nisi in analogis secundum attributionem, principium autem ad ea principiorum genera, quæ hic expresse traduntur, non est analogum secundum attributionem, sed solum secundum proportionem, quemadmodum nec causa, nec alia plerasque in hoc libro explicanda, quanquam in multis etiam analogis huius generis tradit Aristot. aliquod principale significatum, vt patebit in progressu.

Principium primo modo sumptum.

Principium primo modo dicitur id rei, vnde motus incipit, quale est signum illud longitudinis, seu viæ, ex quo quis mouere incipit. Dixit autem potius *id rei* quam *res*, quia magnitudinis non datur prima pars simpliciter, cum ante quamcunq; detur alia prior, vt demonstratum habes 6. Phys. c. 2. t. 10. & tamen datur aliud indiuisibile, quod sit primum simpliciter, vt primus punctus primæ lineæ, quocunq; modo ea dentur.

Quæ reuocentur ad principium primo modo sumpt.

Ad hanc principii significationem reuocanda sunt principia motus, & temporis, quia ratio principii secum affert ordinem prioris respectu eius, quod principiũ habet, ordo autem prioris & posterioris in motu, sequitur ordinem prioris & posterioris in magnitudine, super quam fit motus. & ordo prioris, & posterioris in tempore, sequitur ordinem prioris, & posterioris in motu, cum tempus sit numerus motus: quæ omnia habes 4. Phys. capit. 11. text. 99. & hoc ipso libro c. cap. 1. text. 18. Merito autem cœpit Aristoteles ab hac principii significatione, quia sensu est omnium notissima, & vetustissima: quæ enim nobis sunt notiora sensu, ea primum nominata sunt.

Notandum.

Aduerte tamen, principium magnitudinis non simpliciter esse sensu notissimum, sed quatenus ex eo incipit motus. Prius enim & posterius, etiã ex magnitudine, supra quam fit motus, dicuntur ad motum: prius tamen cognita & nominata sunt in motu, quam in magnitudine. De quare inferius, 7. Phys. text. 5. & 6. c. 2.

b *vnde quidem hoc.* Id est, hinc incipientibus, hoc, vnde motum inchoant, principium est, incipientibus autem illinc æque huc proficiscentibus, alterum est principium, licet eadem sit via, illud inquam, vnde motum ordiuntur. Itaq; in hoc principii genere, id, quod est principium, sæpe fit finis: & quod est finis, principium: quod tamen in motu, & tempore non accidit, licet eorum principia ad hoc principii genus reuocentur. Quod si cõtra ea quæ dicta sunt obiicias, ex his fieri, vt principium magnitudinis ad principium motus reuocetur, quia pro ratione motus hinc, vel illinc proficiscentis varietur principium magnitudinis, occurrendum est, variari quidem magnitudinis principium respectu eorum qui viæ magnitudinem, longitudinẽ ve per-

Obiectio.

Solutio.

Digitized by Google

ve percurrunt, non autem simpliciter. Siue enim hinc proficiscaris, siue illinc, semper vtrumq; extremum viæ est & principium, & finis magnitudinis viæ. Itaq; variatur principium viæ formaliter acceptæ, quæ habet ordinem ad motum, non autem principium magnitudinis, vt magnitudo est, quod semper in vtroq; extremo suapte natura cernitur.

Reiicitur quo-rundam sen-tentia.

Sunt tamen (*vt Alex. Alens. D. Thom. & alii quidam*) qui cum Aristoteles ait *ex aduerso autem alterum*) existiment illum nomine Alterius non significasse alterum principii exemplum, sed finem, eo quod finis principio opponatur. Verum id dici non potest. Nam verbo *alterum* quod Græce est ἕτερον, plane innuitur principium, quod est ἀρχή, nec potest significari finis, qui neutrius generis vocabulo τὸ τέλος dicitur.

Alii (*nempe Bessar. & Patricius.*) referunt eadem illa verba ad secundã principii significationem, vt sit ita legas: *Ex aduerso autem alterum est, vnde vnumquodq; optime fiat*, sed obstant omnino Græci Codices, qui post verba ἐξ ἐναντίου nouam periodum inchoant hoc pacto: τὸ δὲ ἐξ ἐναντίου &c. obstat item secunda principii vsurpatio, quæ non est aduersa, siue contraria primæ. Est enim sæpe commodissimum a principio magnitudinis motum inchoare, id autem, vnde commodissime motum incipimus, ad secundum principii genus pertinet, vt è vestigio patebit.

cap. 2. sect. 4.

καὶ ἀρχόμενοι σὺν ἀπὸ τοῦ ἀρίστου, καὶ τὸ τοῦ πάντα ἄρχειν σῶσαι ἀρχήν ἐστιν, ἀπ' ὀλίγων οὕτω μᾶλλον ἢ ἐκ πολλῶν ἀρχόμενοι ἐπὶ τὸ πλῆθος ἔρχονται. οἷον ἐν μὲν τοῖς τέχνης, καὶ οἰκίας ἄρχεται καὶ τῶν ζώων, οἱ μὲν καρδίαν, οἱ δὲ ἐγκέφαλον, οἱ δ' ἕτερον τοιοῦτον τὸ γὰρ ἓν ἀρχὴ πάντων τούτων. ἐκ δὲ ἓν, ὅταν γένηται ἀφ' οὗ

fieri potest: quo pacto & disciplina non à primo, ipsoque rei principio interdum inchoanda est, sed vnde facilime quæ dicatur. Partim id, vnde primo aliquid fit, ita, vt insit: Galeus magnæ cuiusdam testudinis, & domus fundamentum: sic animalium alitum, alij cerebrum, alii quidvis tale esse existimant. Partim id, vnde aliquid primo fit,

c *Partim id, vnumquodq;*. Secundo modo principium dicitur id, vnde si quis ordiatur susceptum negotium optime succedit. Quod non solum in motu, & aliis externis actionibus cernere est interdum enim commodius conficitur cursus, si motus inchoetur ex hac parte stadii, quam ex illa, quod idem in bello, in venatione, & cæteris tum artificiosis motibus, tum etiam artis expertibus perspicuum est: sed multo etiam magis in interioribus, quales sunt ii, quibus disciplinæ comparantur. Neq; enim in disciplinis tam habetur ratio inchoandi ex iis, quæ suapte natura sunt principia rerum, de quibus agitur, quam vnde lætæ optime percipiantur, cuiusmodi fere sunt ea, quæ & maxime perspicua sunt in vnaquaq; arte, & ad cætera capienda quã maxime conferunt. Ita fit, vt in Mathematicis scientiis eadẽ sint principia rerum, & disciplinæ, quod sint non modo prima suapte natura, sed nobis etiam omnium notissima. In Philosophia vero siue naturali, siue diuina, quia principia rerum sunt valde abdita, & cognitu difficilia, ab iis potius exordium sumitur: quæ ex parte rerum sunt postrema, & sensibus familiaria. Aduerte autem principium quidem motus, & cuiusvis actionis simpliciter acceptum reuocari ad primum modum, at commodum principium, ad secundum. Ad hunc modum pertinere illud Platonici Atheniensis, Rectum principium nunquam satis a quoquam laudatum fuisse, nisi Plato 6. *de Legib.* id ad tertium, aut quintum retulisset.

Principium secundo modo dictum.

Principia disciplinarum diuersa.

Quæ reuocantur ad principium secundo modo.

d *Partim id, vnde primo*. Tertio modo principium dicitur id, ex quo aliquid primo fit, ita, vt insit, hoc est, ita, vt sit pars, ex qua constet. Cum autem fieri primo ex aliqua parte, nihil aliud sit, quam fieri ex illa, vt prima parte, sine quæ ante cætera exist at, satis patet in genere partium integrantium, nec manus, nec pedes dici hoc pacto principia humani corporis, sed vel cor, vt est Aristoteles 2. *de generatione animalium cap. vlt.* 4. & *post Auicennam Diui Thomæ de potentia quæstio.* 3. *articul.* 18. *ad* 10 & 1. *secundæ quæstio.* 72. *artic. vlt.* 2.) sententia, vel cerebrum, vt veteres aliqui fortasse Medici existimant: vel iecur, vt Hippocrates, & Galenus sentiunt, quod fusse sic esse, probat Valesius *libr.* 2. *capitul* 6. in medicis controuersiis, vel in auibus, oculi quos Lactantius *libr. de opific.* scribit primum efformari argumento ex ouis ruptis desumpto, vel aliquid aliud, quod quisquam in animali primum produci putet. Cæterum in genere partium essentialium sola materia erit hoc modo principium, quia ante formam existat. Ad hoc genus pertinet illud Ciceronis de Finibus: *Omnium rerum principia parua esse, sed sua progressione maxima fieri.*

Principium primo modo dictum.

Quod meliorum in artibus principium vitas.

e *Partim, vnde aliquid*. Quarto modo principium dicitur id, vnde primo, cum ipsum pars

A 4 sei non

quarto modo Verum partis sum habet of cientem in prole.

rei non sit, cẽs dicitur fieri, seu (vt generalius hoc principii genus sumatur) naturaliter mouetur, & omnino mutatur. Huiusmodi sunt omnes causæ, quæ naturali actione efficientes sunt, quo pacto se habent parentes respectu prolis (nam & mater aliquid efficit in prole) & conuitium respectu pugnæ, quæ naturaliter impellit animum ad vindictam.

του μὴ ὄντος πέφυκεν, καὶ ὅθεν αὐτοῦ ἡ κίνησις πέφυκεν ἀρχὴ εἶναι καὶ ἡ μεταβολή. οἷον τὸ πάτριον τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καὶ ἡ ὑβρις ὅλως τῆς λοιδορίας. ἔτι δὲ, οὗ ἕνεκα αἱ κινήσεις καὶ αἱ μεταβολαὶ τῶν κινουμένων καὶ μεταβαλλόντων ἐνίοτε λέγονται εἶναι καὶ πολεμικὴ δύναμις καὶ ἡ δυναστεία, καὶ αἱ βασιλεῖαι, καὶ ἡ τυραννίς. δύναμις δὲ λέγεται καὶ αἱ τέχναι, καὶ τὸ τετράγωνον. δύναμις δὲ λέγεται καὶ ἡ ὅλη ἑκάστου τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον, καὶ ἐξ οὗ δύναμει λέγεται τὰ πάσχοντα· οἷον τῶν δοκιδευτῶν αἱ ὑποθέσεις. ἴσα μὲν δὴ καὶ τὰ αὐτὰ λέγεται, πάντα γὰρ τὰ αὐτὰ ἀρχαί.

fit, ita, vt non insit, & vnde primum mouetur, mutatioq; inchoari apta est, vt ex patre ac matre soboles, & pugna ex conuitio. Partem id, cuius electione mouentur ea, quæ mouentur, & mutantur, quæ mutantur: cuiusmodi sunt in ciuitatibus principatus, dynastia, regna & tyrannides. Artes etiam principia dicuntur & earum potissimum architectonicæ. Præterea vnde res primum cognosci potest, id quoque principium rei dicitur: veluti demonstrationum suppositiones. Totidem autem modis, & causa dicuntur; Omnes enim causæ principia sunt.

Omnibus igitur principiis commune est primum esse, vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum autem alia insunt, alia externa sunt. Quocirca natura principium est, & elementum, & mens, & electio, & substan-

Principium quinto modo

f *Partim id cuius electione* Quinto modo principium dicitur id, quod voluntate, ac imperio aliquid mouet, cuiusmodi sunt principatus rerum publicarum, & potentatus, quæ Dynastiæ vocantur. Itemq; Reges, ac Tyranni, quos Aristoteles nominibus Regnorum & Tyrannidum significat.

Sexto modo.

g *Artes etiam.* Sexto modo principia dicuntur artes, quæ ad aliquid efficiendum spectant, eæ potissimum, quæ architectonicæ, quasi principales appellantur, quod alus suo modo imperet, & ad suos fines aliarum operibus formam præscribant, quo pacto se habet ars equestris ad eam quæ frena conficit. Cum igitur artes non vere moueant, sed solum formam præscribant rebus efficiendis, vt Alexander hoc loco annotauit, satis patet, hoc genus principiorum a duobus superioribus distingui.

Artes an vere moueant. Septi. modo.

h *Præterea vnde res primum cognosci potest.* Si primo modo principium dicitur id, vnde res primum cognoscitur. Hoc pacto suppositiones, hoc est, pronunciata, quæ in demonstrationibus conficiendis ponuntur esse vera, nec per alia demonstrantur, principia demonstrationis dicuntur. Huc spectat illud Trismegisti in Cratere, *Principium complectamur: dein eam cognito vniuersa facultate persequamur.* & illud Aristotelis: *primum magnum momentum affert ad ea, quæ sequuntur, cognitio fini proposito.* Reliqua. Ex principiis autem simplicibus ad hoc genus præcipue pertinet forma rei, quandoquidem vnaquæq; per propriam formam cognoscitur. In hoc etiam genere ponit Arist. ad finem capitis aliqua ex parte causam finalem.

Trismegisti sententia.

Habes hoc pacto septem ab Aristotele tradita principiorum genera, principium magnitudinis, id, vnde actio commode inchoatur, partem primo existentem efficiens naturaliter, efficiens electione, efficiens arte, ac denique principium cognoscendi. Et quoniam quartum, quintum, & sextum pertinent ad causam efficientem, iccirco diximus initio capitis posse omnia ad quinq; reuocari.

Reductio septẽ modorum ad quinq.

i *Tot enim autem modis & causa dicuntur.* Id quod hoc loco dicitur, pugnare videtur cum eo, quod initio diximus; Principium latius patere, quam causam, sed & probatio non minus inepta videtur esse, quam ita argumenteris: Omnes equi sunt animalia: igitur tot sunt equi quot animalia. Verum hic nodus infertus q. 7. Sect. 2. explicabitur.

Obiectio insolubilis solueꝛ d. Quæ prima a nonnullis pars.

k *Omnibus igitur.* Colligit septem tradita principiorum genera in communem quandam principii rationem, quæ ita habet: Principium est primum, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur. Qua definitione comprehenduntur omnia omnino principia, etiam si fortasse aut tradita septem genera non reuocentur, vt infertus q. 4. patebit.

Definitio generalis principiorum.

l *Horum autem alia* Intuitu, vt materiæ, & formæ externæ sunt, vt efficiens, & finis.

m *Quocirca & natura* [illegible] intelligendi secundum traditam primi principii definitionem, multa esse principia, quæ non [illegible] videri; obstatur prædictis septem principiorum generibus

Digitized by Google

ἕξεις, καὶ τὸ τῶν ἐναντίων. πολλαχῶς δὲ καὶ τὸ χωρὶς καὶ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον λέγεται πολλαχῶς, καὶ τὸ κινεῖν.

substantia, & id, cuius gratia, multorum enim & cognitionis, & motus principium est bonum ipsum ac malum.

Mens quid hoc loco, Substantia hoc loco quid

neribus comprehendi. Quo loco mentis nomine significat Aristoteles intellectum practicum, quem vocabulo τοῦ διανοητικοῦ intelligit. Nomine autem substantia, significat formam substantialem, sensus deniq, penodi est: Quocirca & natura, & elementum, & cætera principia sunt.

Quænam sit ratio omnium principiorum communis.

QVÆSTIO I.

Tres principiorum definitiones non omnino generales.

SECTIO I.

Principii explicationem ad Metaphy. pertinere.

PRincipii explicationem, distinctionemque ad primum Philosophum pertinere duobus potissimum argumentis constat. Vno, quia in communi principii ratione nulla omnino materia includitur, quod ex hac ipsa quæstione facile colliges. Altero, quia principium, vt inferi° intelliges, latius patet, quã causa, quæ tamen adeo communem, ac vniuersalem rationem sibi vendicat, vt eius tractatio ad alium inferiorem Philosophũ pertinere nequeat, quod fuse ad primum librum *c.7.q.1 fiet.2.* ostendimus.

Prima definitio principii.

Quid igitur principium sit, his verbis tradit Aristoteles in libro Poeticæ, *cap.7. Principium est, quod ipsum quidem posti aliud necessario non est, posti illud autem aliud natum est esse, aut fieri.* Dicitur *necessario non esse posti aliud* (subaudi quatenus principium est: potest enim alia ratione esse post aliud) vt excludantur medium, & finis, siue extremum, quorum illud necessario est post principium, hoc autem post principium, & medium. Et quia ad rationem principii non satis est, quod non præcedatur ab alio, sed necesse etiam est, vt aliquo modo referatur ad aliquid, cuius sit principium: ideirco additur, *posti illud autem aliud natum est esse.* Non dicitur porro, *aliud est*, sed *aliud natum est esse*, quia posito principio, non necesse est consequi id, quod est post principium: quo pacto iactis fundamentis; non necesse est erigi parietes, tametsi ita fieri natura comparatum est. Vnde patet comprehendi in hac definitione non solum ea, quæ sunt actu principia, sed etiam quæ potentia. Denique dicitur *esse aut fieri*, vt non tantum comprehendantur principia rerum ipsarum; sed etiam earum effectionis, si forte an sub effectionem cadant.

Cui principio attribuenda definitio.

Verum hæc principii ratio de solo principio rei quantæ, siue extensæ traditur ab Arist.

A cuiusmodi est in numero vnitas, in linea punctus, aut prima eius pars aliquota, in die aurora, in ratione exordium, atq, in calore, & quauis alia qualitate latitudinem gradualem habente, primus gradus. Cum enim eo loco diximus duplex esse totum, vnum, quod magnitudinem nõ habet: alterum, quod habet; non ad totum magnitudinis expers: sed ad illud, quod præditum est magnitudine, id est, extẽsione quacunq; siue propria, siue impropria, quæ intẽsiuam comprehendit (sic enim accipiendum est eo loco magnitudinis vocabulum principium a se definitum retulit: vt tota definitio sic habeat, *Principiũ est id, quod in toto aliquo quomodocunq; extenso, necessario non est post aliud, &c.*

Totũ duplex.

Secunda definitio princip.

B Aliam principii definitionem tradit Arist. 5.lib.de animal generatione, c.7 cum ait, *Hoc est enim principium esse, vt ipsum quidem causa sit omnium, sed ipsius nulla sit superior causa.* Sed

C & hæc particularis est, non prorsus generalis & omnium communis. Explicat n. principia ea, quæ non tantum principia sunt, sed causæ ẽt atq; adeo causæ primæ: quanquam non solas primas simpliciter, sed primas etiã in hoc, vel illo genere cõplectitur: quo pacto cor in genere carũ partium materialiũ, ex quib. integratur animal, principium animalis dicitur eo loco. At principium quatenus principium est, latius patere quam causam, posterius à nobis iam est, & inferius ostendendum.

Cur causa prima plures effectus habere debeat.

D Cur autem Arist. dixerit, principium hoc pacto sumptum, esse causam multorũ, ea ratio reddi potest, quia nulla causa prima etiam in certo genere (si proprie dicatur prima) vnũ tm effectum habet, imo nec duos quidem solos, sed vt minimum tres. Nam cum nulla res proprie dicatur prima respectu alterius tantũ (sic enim potius dicitur prior quã prima sed respectu duarum, vt minimum, quarum altera sit media, altera extrema, perspicuũ quoquẽ est, causam nunquam proprie dici primã, nisi respectu mediæ, & extremæ causæ. Habebit igitur isto modo causa prima, vt minimũ, tres effectus, vnus erit causa ipsa media; alter, causa extrema vtramq; enim vocat Aristoteles effecta primæ causæ, quatenus ambæ ab ea pendent in causando) tertius vero ipse effectus extremus causæ, ad quem prima quoque, & secunda conferuntur.

E Est &

Tertia defin.

Est & alia principii definitio, quam vsurpat Aristoteles in libro primo Physicorum, c. 5. tex. 41. cum principiorum contrarietatem astruit: *Principium*, inquit, *nec ex ipso mutato, nec ex alio, & ex ipsis omnia esse oportet.* Tradi autem his verbis definitionem omnium principiorum communem, ex eo colligi videtur, quia superius libro eodem ostensurus Arist. quot & qualia principia sint, non de his, aut illis principiis, sed de principiis absolute disputationem videtur instituere: *Necesse est*, inquit, c. 2. tex. 6. *aut vnum principium esse, aut plura: & si vnum, aut mobile, aut immobile, ipsum aut finem, aut infinitum*, &c. qua principiorum tractatione nulla videtur esse posse, quæ latius pateat.

Quibus conueniat.

Sed nec definitio hæc congruit omnibus principiis, nec Aristoteles de principiis vniuerse, sed de principiis rerum naturalium disputatio eo opere, quem admodum in ipso proœmio se facturum aperte proposuerat. Quin neque in omnia principia rerum naturalium conuenit hæc principiorum explicatio, cum nec principia exemplaribus nec efficientibus, nec vero finalibus, quæ intentionis principia dicuntur, attribui possit. Neq; enim ex exemplaribus, aut efficientibus aut finalibus principiis (si proprie loquendum est) fiunt res naturales, sed exemplarium imitatione, ab efficientibus, & propter fines. Nec vero Aristot. primo illo libro, omnia rerum naturalium principia tradidit, sed sola essentialia generationis earum, quorum vnum priuatio est, alterum materia, tertium acquisitum forma. Efficiens enim, & finis, etsi principia sunt generationis: quemadmodum & res genitæ, non sunt tamen essentialia: quippe cum ad generationis essentiam percipiendam satis sit subiectum ante priuatam certa forma, & postea eadem informatum intelligere. Nihil enim efficiens causam, aut finalem, aut vero exemplarem curat, qui nudam generationis notionem concipit. Vnde fit, vt veteres illi, qui res suapte sponte, ac omnino fortuito gigni credebant, nihil minus generationis naturam conciperent, quam si ab efficiente aliquo, & alicuius finis gratia, atq; exemplarium imitatione ea fieri existimarent.

Principia tantum generationis essentialia tradita à Physicorum.

Generalis principiorum definitio.

SECTIO II.

Quarta definitionis approbatur.

QVartam principiorum definitionem, quæ latius patet quam superiores, atq; adeo latissime omnium, quæ afferri possunt, tradit Aristoteles hoc ipso capite, ac merito quidem, cum hoc loco de principiis communissime disseratur. Ea vero est, Principium esse, primum ad, & ab aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur. Dicitur *primum*, hoc est, quod vel simpliciter, vel à certo aliquo non præceditur: quia si ab aliquo præcedatur, ea ratione, qua præceditur, nõ erit principium, quo pacto filius non dicitur principium totius prolis, etsi dici possit principium secundi quinarii. Adduntur cæteræ particulæ, non solum quia non videntur explicari hoc loco principia in potentia, cuiusmodi est primogenitus, ante quam ali nascantur, sed sola ea quæ actu sunt principia, seu (quod idem est) actu referuntur ad ea, quorum sunt principia, sed etiam (quæ præcipua est ratio) quia non satis est ad plenam rationem principii etiam in potentia, si non præcedatur simpliciter à certo aliquo, nisi accedat ordo ad aliquid, cuius sit principium. Particula *vnde*, sumitur latissime: nempe vt complectatur post quod, A quo, Ex quo, Per quod, Imitatione cuius, Propter quod, & si qua est alia eius significatio. Verbum, *cognoscitur*, quod etsi non est in Græco, subaudiuntur tamen necessario sumendum & ipsum est quam latissime, vt ens, & non ens comprehendat. Nam etiam non ens principium esse potest, vt patet in priuatione ita & principiatum, veluti mane spatium; quod extra cœlum est, vt infernus patebit, incipit enim vbi cœlum desinit.

Principia in potentia, hic non excluduntur.

Tria rerum genera.

Iam tres illæ particulæ, *aut est, aut fit, aut cognoscitur*, vel additæ sunt ad explicanda tria genera eorum, quæ principium habere possunt, entium, inquam, realium permanentium, entium realium successiuorum, & eorum, quæ habent solum esse cognitum: vel ad explicanda tria genera principiorum. Nam vt principia non entium mitt amus, dantur principia essendi rerum, quæ non sunt principia earum effectionis, vt materia, & forma cœli. Contraq; dantur effectionis, quæ non etiam sunt essendi, vt priuatio formæ hominis. Sunt & alia, quæ neque essendi, neq; effectionis sed cognitionis principia sunt, quo pacto motus, & operationes rerum naturalium supponuntur in Philosophia naturali, vt principia, motus quidem, quia per illum cognita est materia: operationes, quia per eas cognitæ sunt formæ: atque adeo per vtraq; res ipsæ naturales. Et quanquã omnia principia essendi, & effectionis possint esse cognoscendi, accurate nimirum, & a priori philosophantibus, actu tamen non ita res se habent in omnibus, cum plerisque ignota sint ea, ex quibus fiunt, ac constant. Itaq; cum duplex sit esse rerum, vt vnum reale, alterum obiectiuum, quod dicitur esse cognitum, ipsumque esse reale (quod solum proprie sit) dupliciter item modis sumi possit, vel vt iam perfectũ,

Duplex rerum esse.

vel

vel vt in fieri, liquet omnium principiorum generalem & atq; adæquatam explicationem tradi, cum principium dicitur id *vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur.*

Obiecta contra definitionem traditam.

SECTIO III.

Prima obiectio contra definitionem principij.

SEd contra hæc sic obiici potest. Primum, non omnibus principiis conuenire propositam definitionem, nam vt dantur principia ipsius esse rei, eiusq; effectionis, & cognitionis, ita dantur operationis, & appetitionis, quæ tamen principia in definitione tradita non explicatur. Omnes item causæ sunt principia, quod nemo non fatetur: at non omnib. causis videtur conuenire tradita definitio, nã cum principium in ea dicatur primũ, omnes causæ essent primæ, quod dici nullo modo potest. Ad hæc, Pater in diuinis est principiũ Filij, & vterque Spiritus sancti: cum interim nulla diuina hypostasis dici posse videatur prima respectu alterius, tam n. alia esset prior alia posterior, quod Theologi negant.

Secunda.

Deinde, nec solis, etenim compositum artificiale ex naturali conficitur, nec tamen naturale compositum est principium, sed principiatum. Opposita quoq; per sua opposita cognoscuntur, vt calidum per frigidum, pater per filium, tenebræ per lumen, non entia per entia: quis autem aut frigidum calidi, aut filium patris, aut lumen tenebrarum, aut entia nõ entium principia esse dixerit? Quinetiam creator rerum omnium Deus per creaturas cognoscitur, impium est autem creaturas sui creatoris principia dicere.

Tertia.

Postremo, vtcunq; his omnib. respondeatur, certe definitionem videri redundantem. Nam vel satis erat dicere, principium esse id *quod primum est*, cum nihil primum reperiri possit, quo id quatenus primum est, principiũ non sit, vel ea particula prætermissa dicere principium esse id *vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur*, præsertim cum primũ esse non videatur pertinere ad essentiam principij, sed esse quædam eius proprietas, quæ loco generis poni non debet.

His adiunge, si necesse erat aliquid apponere, satis fuisse addere *vnde aliquid est*, nõ solum, quia vnde vnumquodq; est, inde etiam fit & cognoscitur, sed etiam quia fieri & cognosci sunt quidam peculiares essendi modi quod cõplectitur verbum *fit*, latissime sumptum, quo pacto accipi potuit in hac definitione, imo etiam debuit. Quod cum noster Theol. perspiceret, prudentissime principium definiens *vnde aliquid est*, vel, *fit*, *Quod aliquid*, abiecto etiam verbo *est*, ne quis illud absolute positum, ad præcipuum essendi modum astringeret.

Quid principium apud Theologos.

Solutio obiectorum.

SECTIO IV.

Solutio primæ obiectionis.

VErum ad primam obiectionem, quod quidem attinet ad principia operationis, respondendũ est, primum quidem principia essendi esse etiam operandi: vnde enim res habet, vt sit, inde habet, vt operetur. Atq; hinc habemus, non esse prætermissa principia operandi prima, cuiusmodi sunt materia, & forma in compositis, & ipsa simplex essentia, in simplicibus. Deinde addendum operationes etiam fieri, late sumpto fiendi (vt sic dicam) vocabulo. Vnde illud habemus non esse etiam prætermissa principia operandi proxima, qualia sunt potentiæ omnes, quæ rebus accidunt, siue actiuæ illæ sint, siue passiuæ.

Operationes sit à causis primis.

Principia appetitionis & cognitionis.

Quod vero attinet ad principia appetitionis passiuam autem intelligẽ dicendum: nõ alia esse appetitionis, quam quæ cognitionis. nihil enim appetitur, aut reiicitur, nisi apprehensum vt conueniens, aut incõueniens, siue ab ipso appetente, aut respuente, siue ab eo, qui auctor est naturæ appetentis, aut respuentis. Hinc enim fit, vt cum quid apprehenditur vt conueniens, etsi ipsum in se conueniens non sit, satis tamen habeat, vt appetatur, quia sic apprehenditur.

Ad illud autem de causis, nihil refert, quod non omnes sint primæ, & tamen omnes sint principia, nam cum principium dicitur esse primum quid, non est intelligendum, dici primum in genere principij, nam præter quàm quod inepta esset definitio, omnia principia essent prima principia, quod falsum est. sed primum quid vt verba ipsa sonant, hoc est, quod à certo quodam nõ præceditur, etiamsi ab alio præcedatur, quo pacto non solum prima veritatis principium, quia à nulla præcedimur veritate, sed etiam decima respectu consequentium, quia nulla consequentium est prior illa. Ita fit, vt, licet causæ omnes sint principia, ne proinde prima quædam, nõ tamen ex definitione colligi possit, omnes causas esse primas.

Quo pacto vna persona dicatur prima respectu alterius.

Quod denique videtur de personis Diuinis nullam vim habet, nam quod dicimus omne principium esse primum quid, de primitate negatiua intelligendum est, vt interpretati sumus: quo pacto nihil est incõmodi, si vna personæ sit prima respectu alterius, hoc est, ab ea non præceditur. Nam autem

ex ea primitate colligatur primitas positiua, ac proinde prioritas (de qua re quæstio est apud Theologos) id quoniam si omnino negetur, periculum est, ne tradita definitio euertatur, maioris que est operæ, quam vt paucis explicari possit, alia disputatione discutiendum est.

Solutio secunda.

Ad secundam obiectionem, negandum est, conuenire compositio naturali definitionem principii traditam, neque enim ei simpliciter & absolute conuenit prima particula, quæ in argumentatione prætermittitur, cum non sit primum quid, sed ex prioribus constet. Quod si sermo sit de iis, quæ ad artem spectant, quemadmodum in illis naturale compositum est primum quid (neq; enim fit ab arte, sed supponitur tanquam propria materia cuiuscunq; artificiosæ formæ ita & principium ex quo res artificiose conficiuntur.

Oppositi vt sibi inuicem sint principia.

Quod vero ad opposita attinet, cum quatuor sint eorum genera, nihil est absurdi, si dicamus ex contradictorie quidem, & priuatiue oppositis, affirmatiuum esse principium negatiui, quia & natura, & cognitione semper est prius illo: in contrariis autem alterutrum esse posse alterius principium, quia cũ verumq; dicat perfectionem, & semper alterum sit altero perfectius: potest imperfectius à priori cognosci per id, quod perfectius est, & vicissim perfectius à posteriori per imperfectius. Quanquam & in his omnibus tribus generibus alterutrum oppositorum potest esse tempore alicuius principium, cum alterutrum ex altero fieri possit. At in Relatiue oppositis, quæ & tempore, & natura, & cognitione simul sunt, neutrum potest esse alterius principium. Vnde fit, vt merito dicatur apud Philosophos non alterum per alterum, sed alterum cum altero cognosci. De qua re cap. huius libri sermo erit. Deniq; non est absonum dicere, creaturas esse apud nos principia cognoscendi creatorem. Illud foret impium, asserere absolute, creaturas esse creatoris principia, quod dicere non cogimur. Neque enim principia cognitionis absolute dicuntur principia rei cognitæ, sed cognitionis illius, seu, quod idem est, rei cognitæ, vt cognitæ. Nam nec principia effectionis rei, dicuntur necessario principia rei effectæ, vt patet in priuatione. Itaq; sola principia vnde aliquid est, fateri simpliciter, & absolute cogimur esse illius principia.

Relatiua opposita vt cognoscantur.

Principia cognitionis non sunt absoluta principia.

Tertia solut.

Ad tertiam obiectionem dicito, primum negatiue sumptum, latius patere, quam principium, vt dictum est superius, proinde non redundare sequentes particulas. Deinde non esse proprietatem principii, quæ videlicet cum principio reciprocetur; item absurdum esse, si proprietas communioris alicuius pro genere ponatur in definitionib. minus communium, quo pacto apud Porphyrium in Isagoge, cum genus, species, & differentia definiuntur, loco vniuersalis quod censetur eorum genus, ponitur Prædicabile, siue quod prædicatur de pluribus, quod est illius proprietas. Postremo satis quidem esse potuisse si adderetur, *Vnde aliquid est*, vt explicatio nominis, aut etiam rei significatæ confusissima descriptio traderetur: non quia eadem sint principia ipsius rei, quæ sunt eius effectionis & cognitionis, vt ex supradictis patet: sed quia esse latissime sumptum, ipsum quoque fieri, & cognosci complectitur, quo pacto Theologi accipiunt esse in ea, quæ ab illis traditur principii definitione. At si aliqua tradenda erat definitio principii, quæ modo aliquo distincta esset, necesse fuit aliquot generales essendi modos in definiendo adhibere: quod sapienter fecit Aristoteles, qui progressus à perfectionibus, primum meminit esse realis completi, & perfecti, quod significauit verbo *est*, deinde esse realis inchoati, quod significauit verbo *fit*, postremo esse obiectiui siue cogniti quod significauit verbo *cognoscitur*. Itaq; verbo *est*, complexus est omne esse, quod per se ponitur in prædicamentis: verbo *fit*, esse illud reductiuũ, quod nomine generationis siue substantialis, siue accidentalis significatur, atque ad ea prædicamenta reducitur, in quibus ponuntur res, quæ gignuntur: verbo autem *cognoscitur* omne esse, quod res habet in intellectu. Ita patet definitionem principii, quam Arist. hoc loco tradidit, seu potius innuit, esse omnium principiorum communem.

Definitio principii confusissima.

Principii aliquo modo distincta definitio.

Quo pacto definitio principiorum in Physicis tradita intelligenda sit.

QVÆST. II.

Explicatio definitionis.

SECTIO I.

VErum quia definitio in primo Physicorum libro *cap. text.* 42. tradita percelebris est, non erit abs re si ad eam explicandam digrediamur.

Etiam non ens principiatum est.

Animaduertendum igitur, cum principia dicuntur, *quæ neque ex sese, neque ex alio, sed omnia ex ipsis fiunt*, verbum, *quæ*, non tantum complecti entia, sed etiam non entia. Priuatio enim, quæ principium est rerum naturalium, non numeratur in entibus, sed in non entibus, proinde nihil est, quod hoc

Digitized by Google

hoc verbo reiici poſſit. Deinde particulam, ex, ſumendam eſſe proprie, hoc eſt, quatenus ſignificat habitudinem, vel termini à quo, vel partis conſtituentis. Neque enim audiendi ſunt, qui volunt, in duobus prioribus locis ſumendam eſſe quatenus ſignificat ſolam habitudinem partis conſtituentis, in tertia autem, qua ratione ſignificat habitudinem & partis conſtituentis, & termini à quo: præſertim cum non ſit opus tam paucis verbis varia eiuſdem verbi ſignificatione vti. Iam verbum *omnia*, accipiendum eſſe pro ſolis entibus naturalibus, quorum principia inueſtigandis priſci Philoſophi ſe rerum omnium per ſe ſubſiſtentium principia quærere exiſtimabant. Denique cum dicitur: *ex ipſis ſunt*, hoc eſt, fiunt aut, conſtant, intelligendam eſſe in, verbo, *fiunt*, propriam effectionem, quæ diſtinguitur à creatione & cuiuſvis formæ productione, ſeu (quod idem eſt) quatenus ſignificat affectionem, qua res ſit ex aliqua ſui parte præexiſtente. Hãc enim volunt Philoſophi eſſe proprie dictam effectionem.

Reprehenduntur quidam.

Quæ reiiciuntur per ſingulas particulas.

Cum ergo dicitur: *quæ neque ex ſeſe*, reiiciuntur quatuor vulgata elementa, & quæuis alia compoſita, ſi ex ſeſe dicto modo fiant, aut conſtẽt. Cum vero additur: *neque ex alio*, reiiciuntur cœleſtia corpora, quæ etſi ex ſeſe nec fiunt, nec conſtant, ex aliis tamen conſtituta ſunt formis videlicet propriis, ac materia. Eademque ratione excluduntur quælibet alia compoſita realiter compoſitione conſtituta, ſi ex ſeſe nec fiant, nec conſtent: vt homo Grammaticus, & ſuperficies alba: cõſtant enim ex aliis. Non reiiciuntur tamen hac particula ſpecies, aut individua, quatenus illæ ex generibus, & differentiis ſpecificis hæc vero ex ſpeciebus & differentiis individuantibus conſtituta ſunt: ſiquidem nec genus, nec differentia ſpecifica aliud eſt à ſpecie, nec ſpecies, aut differentia individuans aliud ab individuo, ſed vna eademque res. Vnde fit, vt non reiiciantur per hanc particulam, materiæ, & formæ ſpectales, aut individuæ, vt quidam Græci volunt, credentes non comprehendi in hac definitione ſpeciales, aut individuales materias, formaſve, ſed tantum generales, eo quod inferiores, ex ſuperioribus conſtent. Quanquam eorum (*qui ſunt Simplicius & ab eo citatus Ammonius*) opinio ea quoque ratione non placet, quia vt à definitione animalis nullum animal excludi debet, ita nullum principium naturale etiam individuale à definitione principiorum naturalium. Cum denique additur: *& omnia ex ipſis ſunt*, hoc eſt, vnumquodque ex ſuis (quo etiam pacto cum bonum dicitur eſſe id, quod omnia appetunt, ſenſus eſt, bonum cuiuſque eſſe id, quod vnaquæque res appetit) reiiciuntur primum cauſæ externæ, finales, efficientes, & exemplares, quatenus eiuſmodi ſunt, quod ex iis nihil proprie fiat aut conſtet, vt in ſuperiori quæſtione diximus: tametſi quæ ex aliis ſunt compoſitæ, abſolute reiectæ ſint per ſuperiores particulas. Deinde reiiciuntur abſolute ea omnia ſimplicia ſiue entia, ſiue non entia, ex quibus nullum ens naturale, aut fit, aut realiter compoſitione conſtituitur, veluti Deus, intelligentiæ, & accidentia omnia. Ita fit, vt ſolum materia, forma ſubſtantialis, & priuatio ſubſtantialis formæ hac definitione explicentur.

Reprehenduntur Græci quidam.

Definitio principii ſimpliciter.

Principium ſingulis modis definitum.

Formam ſubſtantialem non eſſe per ſe terminum à quo.

Quod ſi quis quærat, num ex formis ſola ea, quæ introducitur, ſit principium generationis, an etiam ea, quæ expellitur (nam & hæc eſt terminus, à quo generatio proficiſcitur) reſpondendum eſt, eam ſolam quæ introducitur, eſſe principium per ſe. Quæ enim expellitur non per ſeſe, ſed per accidens principium generationis cenſeri debet, tum quia alia atque alia eſſe poteſt, vt patet in generatione elementorum (æque enim poteſt aer generari ex aqua, atque ex igne) tum etiam quia ſi forma introducatur in materiam ſine forma exiſtentem, quod diuina poteſtate fieri poſſe non dubitamus, vera erit generatio. Ita fit, vt ſola forma, quæ introducitur, eiuſque priuatio & materia ſint per ſe principia generationis. Vt enim res quæ generanda eſt, cohæreat, neceſſaria eſt materia, & forma: vt autem fiat ex materia præcedenti, neceſſaria omnino eſt priuatio formæ introducendæ, ſiue illa conficienda ſit naturali virtute, ſine ſupernaturali. Quocirca primi parentes, qui facti ſunt ex materia præcedenti, non minus geniti ſunt, quam ipſorum liberi: tametſi nõ dicuntur nati, quia non ſunt geniti more viuentium. Quod ſi Adamus in ipſo mundi initio eodem modo, quo cœli, & elementa productus eſſet, non modo non diceretur natus, verum nec genitus, ſed creatus, quia in eius productione non præceſſiſſet materia priuata. Cur autem forma ſubſtantialis non ſit per ſe terminus à quo generationis, & tamen forma accidentalis ſit per ſe terminus à quo motus, cum ad caput decimum tertium de motu diſputabimus, explicandum erit.

Primi parentes geniti non autem nati dicuntur.

Diluitio eorum quæ contra propoſitam definitionem obiici poſſunt.

SECTIO II.

Prima obiectio contra definitionem principii.

SEd contra propoſitam definitionem ſic obiici ſolet: Aut in ea explicantur principia omnium rerum naturalium, aut ſaltem generabilium, & corruptibilium, atqui non omnium, quia in corporibus cœleſtibus non eſt priuatio formę ſubſtantialis, quemadmodum nec corruptio: neq; item generabilium, & corruptibilium, quia res generabilis, & corruptibilis, vt talis eſt, non poteſt generari per ſemon eſt igitur recte tradita definitio. Poſterior aſſumptionis pars ex eo probatur, quia, vt Ariſtoteles docet primo Phyſicorum capite octauo textu ſeptuageſimo ſexto ea non generantur per ſe, quorum rationes ante exiſtunt in re, quæ corrumpitur: perſpicuum eſt autem in omni re, quæ corrumpitur, exiſtere rationem rei generabilis, & corruptibilis. Quod idem accidit in pleriſque ſpeciebus rei generabilis, & corruptibilis. Nam cum in generatione hominis ex eo fœtu, qui viuit vita plantæ, fit embryo, non fit per ſe viuens, quia ratio viuentis conuenit primo illi fœtui: cum autem ex embryone fit homo, non fit per ſe animal, quia embryo eſt animal: idemq; cernere eſt in tranſmutatione multorum vermium in volucres: in generatione vnius metalli ex alio metallo, in qua metallum non generatur per ſe: in generatione vnius elementi ex alio: & vnius mixti ex alio, cum neq; in illa per ſe generetur elementum, neq; in hac mixtum.

Solutio quorundam.

Huic argumento reſpondent fere omnes, ſola principia rerum generabilium, & corruptibilium ſecundum ſpeciales generabilium & corruptibilium rationes comprehendi in hac definitione, idq; recte colligi propoſito argumento. Nec putant incommodum ſola hæc explicari, quod inſtrumenta Ariſtotelis ſit tradere eo libro ſola principia generabilium, & corruptibilium per ſe. Quin etiam aiunt id Ariſtotelem ſignificaſſe cum cap. 7. eius libri, textu ſexageſimo octauo, ita concluſit: *Quod igitur ſi ſint principia rerum naturalium, quibus generatio rerum & quonam modo ſint ſint, ſatis iam explicatum eſt.* Dicunt enim intelligendum eſſe, de iis quibus per ſe competit generatio.

Vera ſolutio Auctoris.

Dicendum eſt tamen non eſſe definitionem reſtringendam ad ſola principia eorum, quæ gignuntur, & intereunt, & multo minus ad principia eorum, quæ gignuntur & intereunt per ſe, tum quia in definitione non dicitur *& ex iſſis omnia fiunt*, vt male quidam vertunt, ſed *ex iſſis omnia ſunt*, vt plane colligitur ex contextu Græco, tum etiam quia perabſurdum eſt, non fieri in eo libro mentionem principiorum per ſe, rei generabilis & corruptibilis in communi, veluti eius generis, quod generabilia omnia, & corruptibilia adæquate complectitur, præſertim cum Ariſtoteles in proœmio pollicitus fuerit ſe in eo opere à communioribus ad minus communia deſcenſurum. Certum eſt enim, non fieri in eo libro mentionem eorum principiorum, ſi in propoſita definitione non comprehendũtur. Itaque dicimus omnium rerum naturalium principia explicari in ea definitione, quatenus earum, ſiue generationis, ſiue conſtitutionis principia ſunt, vt expoſuimus: atque adeo rei naturalis in communi, imo euidentius in ea comprehendi conſtitutionis principia, quam generationis, vt patet ex verbo *ſunt*, quod magis compoſitionem, quam effectionem ſignificat: itemque ex eo, quod omnium rerum naturalium tradi poſſunt principia conſtitutionis per ſe, non item generationis per ſe, vt eſt perſpicuum ex dictis. Vnde nihil refert, quod in corporibus cœleſtibus non ſit priuatio formæ ſubſtantialis, quemadmodum nec generatio, cum ſatis ſit, ſi in eis ſit conſtitutio ex materia & forma. Neque item obeſt, quod corpus generabile, & corruptibile non gignuntur per ſe, ſatis eſt enim quod ſit conſtitutum per ſe, quod idem dicendum de re naturali in communi. Nec denique ad rem eſt, quod Ariſtoteles capite ſeptimo textu ſexageſimo octauo, cum tradidiſſet principiorum numerum, concluſerit ſe rerum generabilium principia tradidiſſe. Neq; enim dicimus illo in loco tradidiſſe principia cœleſtium corporum, ſed in tradendis principiis generabilium, vſum fuiſſe definitione principiorum, quæ principiis quoque ingenerabilium, atqi adeo omnium rerum naturalium in commune cõueniat.

Principia cœleſtium corporum comprehenſa in definitione.

Secunda obiectio contra definitionem primi principii.

Altera obiectio ſe offert hunc in modum. Definitiones, quæ vitio carent, ſi in plurali numero tradantur, recte accommodari poſſunt numero ſingulari, mutatis tantum verbis ex vtro numero in alterum, vt ſi cœli bene definiuntur, corpora, quæ ſuapte natura voluuntur circa terram: recte definietur cœlum, corpus, quod ſuapte natura circa terram voluitur, atex propoſita definitione principiorum vitioſe colligitur hoc pacto principii definitio non eſt igitur recte tradita. Aſſumptio ex eo patet, quia ſi dicas principium eſſe, id, quod neque ex ſeſe, neque ex alio, ſed ex ipſo aliquid eſt, plane mutatur ſenſus, & ineptè ponitur illud: *ex ipſo*, ſi vero explicato, de reſtento vero ſenſu dices: Principium eſſe id, quod neque ex alio principio,

neque

neque ex alio, quod non sit principium, sed ex ipso aliquid est, tam definitum ponetur in definitione, quod in definiendo vitium est maximum.

Solutio.

Ad hanc obiectionem dicendum est, definitiones, quæ in plurali numero traduntur, aliquando tradi distributiue tantum, vt proposita illa eorum descriptio: aliquando non distributiue tantum, sed collectiue etiam, vt si dicas, coniuges esse eos, qui inter se generationis causa, indissolubili societate coniuncti sunt: hic enim cernitur collectio simul cum distributione, quatenus nomẽ coniugum sumitur pro quibuslibet duobus matrimonio coniunctis. Priores quidem definitiones nullo omisso verbo, sed sola numeri mutatione, possunt accommodari numero singulari, vt apertissimum est, at posteriores non possunt, nisi mutentur ea, quæ ad collectionem pertinent. Vnde quemadmodum non dices, coniugem esse eum, qui inter se generationis causa, indissolubili societate coniunctus est: Ita nec dices, principium esse id: *quod neque ex ipso, &c.* sed retento vero sensu, & abiecta particula collectionem significante, quemadmodum coniunx definiendus est esse is, qui cum alio generationis causa indissolubili societate coniunctus est, ita principium esse id, quod non ex alio, sed ex ipso aliquid est. Quo pacto nec inepte aliquid in definitione ponitur, nec definitum in definitione sui adhibetur, & sensus retinetur integer. Itaque definitio ab Aristotele tradita sic exponenda est, Principia, quæ ad cuiusvis rei naturalis siue constitutionem, siue etiam generationẽ conueniunt, ea sunt, quæ neque ex ipse, neq; ex aliis, sed ex ipsis illa per se constant, aut etiam gignuntur.

Duo genera definitionum.

Aristotelica definitio explicata.

Tertia obiectio.

Tertia obiectio. Nulla res naturalis conflatur ex priuatione, vt est luce clarius: nulla igitur fit ex priuatione aut igitur priuatio non est principium, aut definitio proposita non est recte tradita.

Priuatio quo modo sit principium.

Nullam vero rem naturalem fieri ex priuatione, ex eo probatur, quia priuatio neque efficitur pars rei quæ gignitur, vt perspicuum est: neque est terminus à quo eius generationis. Homo enim, exempli causa, non fit ex priuatione formæ hominis, vt ex termino à quo, sed ex non homine, seu, vt clarius dicam, ex priuato forma hominis. Debet enim terminus *à quo* esse contrarius termino *ad quem*, siue rei quæ fit, priuatio autem formæ hominis non est contraria homini, sed non homo, seu priuatum hominis.

Solutio.

Ad hanc obiectionem respondendum est, rem, quæ generatur, & ex priuatione suæ formæ, & ex re priuata, vt priuata est, fieri per se tanquam ex termino *à quo*: sed tamen ex priuatione tanquam ex termino *à quo* partiali, ex re autem priuata tanquam ex termino *à quo* totale. In definitione autem particulam, Ex, non esse sumendam, vt significat habitudinem termini a quo totalis, sed partialis. Nam nec terminus *à quo* totalis, quemadmodum nec totalis terminus *ad quem*, est principium, sed principiatum. Nec vero id, quod dici solet terminum *à quo* esse contrarium termino *ad quem*, intelligendum est de termino partiali cum totali comparato, sed de totali cum totali, & partiali cum partiali, vt de homine cum non homine, & de forma hominis cum priuatione formę hominis, tamen sic hoc interest, quod termini totales non sunt contrarii per se primo, sed per partiales, qui per se primo sunt contrarii. Forma enim & priuatio formę sunt contraria per se totis: potestque alterum totum alterum expellere ab eodem subiecto, at habens formam, & priuatum forma non sunt contraria per se totis: nec potest alterum totum alterum à subiecto vllo expellere, cum ipsa non sint in subiecto, sed subiectum includant.

Terminus à quo vt dicatur contrarius termino ad quem.

Varia contrariorum genera.

Sed vt hanc contrariorum distinctionem planius intelligas, aduerte, contrariorum quædam esse positiue opposita, vt sunt calor & frigus, calidum & frigidum, forma hominis, & forma embryonis, ipse homo atque embryò: quædam priuatiue, vt calor & priuatio caloris, calidum & calore priuatum, forma hominis & priuatio humanæ formæ, ipseque homo, & non homo, non negatiue tamen, sed priuatiue sumptus, sumimus enim hoc loco contraria pro iis omnibus, quorum alterum fit ex altero, aut illi post effectionem alicuius alterius rei succedit, idque siue per se siue per accidens. Rursus, contrariorum quædam esse per se, quædam per accidens. Contraria per se sunt ea, quorum vtrumque vel ratione sui totius, vel ratione suæ partis contrarium est alteri. Ratione sui totius, vt ex oppositis positiue calor & frigus: ex priuatiue autem forma hominis & priuatio formæ hominis. Atque hæc sunt per se primo contraria.

Ratione autem suæ partis, vt ex positiue oppositis, calidum & frigidum: ex oppositis autem priuatiue, homo & non homo priuatiue sumptus, sumimus enim hæc quatenus sunt composita ex subiecto & forma, vel ex subiecto, & priuatione formæ: sunt que ista non per se primo contraria, sed per se secundario siue ratione suarum partium. Con-

traria per accidens sunt ea, quæ nec ratione A
sui, nec suarum partium, contraria sunt, sed
vel vtrumque vel alterum per aliquid sibi ad-
iunctum, vt ignis, & aqua ratione caloris &
frigoris, itemque forma hominis, & embryo-
nis, ipseque homo, & embryo ratione priva-
tionis alterius.

Prima contraria & primo contraria

Aduerte autem nõ omnino eadem esse per
primo contraria atq; prima contraria. Quan-
quam enim omnia prima contraria, quæ re
vera sunt formæ substantiales, & earum pri- B
uationes (quicquid veteres dixerunt) sunt
per se primo contraria, siue se totis contraria,
vt expositum est: non omnia tamen per se pri-
mo contraria sunt prima contraria, vt patet
in calore & frigore, & in his, eorumq; priua-
tionibus, aeq; similibus: Quamuis enim eorum
aliqua dici possint, prima in certo genere, vt
in genere sensibilium qualitatum, aut in cer-
to aliquo prædicamento iuxta illud, quod
primo Physicorum capite sexto, textu 30. & 36. i- C
tem 10. Metaphysicorum sexto textu decimo
quinto, vsurpat Aristoteles: In vnoquoque
genere est vna prima cõtrarietas, formæ sci-
licet, ac priuationis: sola tamen forma sub-
stantialis & eius priuatio sunt prima con-
traria simpliciter.

Quædam contraria fiunt per se ex suo contrario

Quæ cum ita sint, nullum contrarium est,
quod fiat per se ex suo contrario, nisi ambo
sint per se contraria, idque secundario & pri-
uatiue. Contraria enim per accidens non fi- D
unt per se ex suis cõtrariis, vt est hæc clarius,
siue ea positiue, siue priuatiue opponantur.
Contraria vero per se primo, cum simplicia
sint, nec propria fiant, ex suis contrariis fieri
non possunt, siue ea positiuo nomine oppo-
nantur, siue priuatiuo. Demum contraria per
se, quæ secundario contraria sunt, si positiue
opponantur, non possunt esse per se termini
generationis, siue substantialis illa sit, siue E
accidentalis: cum generatio quæuis sit mu-
tatio ex non esse ad esse: tametsi possunt esse
termini motus, qui semper claudit termi-
nus positiuus.

Occurritur obiectioni.

Neque obest quod 1. Phys. capito quinto,
textu 43. inter exempla eorum, quæ per se fi-
unt ex suis contrariis, affertur mutatio, qua
album fit ex nigro, aut medio colore affecto.
Non enim Aristoteles id simpliciter affirmat,
sed cum dixisset, album fieri per se ex non al-
bo, ne quis putaret album ex quouis non al- F
bo fieri posse, vt ex Chimæra, aut linea, aut
substantia separata, subdit non album illud
debere esse contrario aliquo colore aut me-
dio affectum, vt in eo sit aptitudo ad al-
bedinem, quæ est pri-
uarum.

Quarundam dubitationem solutio.

SECTIO III.

EX his facile dissolues duas non contem-
nendas dubitationes, quæ à multis tra-
ctantur ad ea, quarum primi Physic. vix au-
tem ab vllo satis explicantur.

Refertur obscurus locus ex Physicis.

Dixerat Aristoteles eo loco, textu quarto,
principia esse, quæ neque ex sese, neque ex a-
liis, & ex ipsis omnia essent, hoc est consta-
rent, aut fierent, quo pacto essendi verbum
interpretati sumus. Tum, vt probaret prima
contraria esse principia, hac ratione progres-
sus est. Primum probauit non esse ex aliis,
quia sunt prima. Si enim essent ex aliis, essent
vtiq; ex prioribus, ac proinde non essent pri-
ma, at sunt prima, non igitur ex aliis. Deinde
probauit non esse ex sese, quia sunt contra-
ria: contraria enim ita sibi mutuo repugnant,
vt vnum ex altero esse non possit. Tertio pro-
bauit, omnia ex ipsis esse, omnia inquam quę
primo ac simpliciter fiunt. Probatio vero est,
quia sunt prima contraria. Cum enim quic-
quid fit, ex suo contrario fiat: contraria vero
secunda, sint posteriora primis: necessario
sequitur, omnia, quæ fiunt primo ac simpli-
citer, ex primis contrariis fieri. Ita concludit
Aristoteles prima contraria esse principia. Ex
qua probatione prior hæc dubitatio oritur.

Prior dubit.

Aut in prima conclusione confirmanda, no-
mine primorum intelliguntur prima entia,
primum ve ens, & non ens, aut prima in ge-
nere contrariorum: si prima entia, primum-
ve ens, & non ens, recte quidem concludi-
tur: sed & petitur quod probãdum erat (æque
enim dubitabatur essentne prima entia, pri-
mum ve ens, & non ens, atque an essent prin-
cipia & superuacaneum relinquitur, quæ re
aliam probationem secundæ conclusionis
quæ iam eodem argumento probata manet.
Si enim prima contraria sunt prima entia,
primum ve ens, & non ens, fieri potest, vt vel
sint ex aliis, vel ex sese, essent enim ex prio-
ribus, ac proinde non essent prima. Si vero no-
mine primorum intelliguntur prima in ge-
nere contrariorum, & recte quidem sumitur
quod erat per se notum, & probatio est opti-
ma. Si enim contraria essent ex aliis, sane ex
prioribus contrariis facta essent (contraria
enim, quæ ex aliis sunt, ex aliis contrariis fa-
cta sint necesse est) vnde fieret, vt essent pri-
ma contraria, & non prima contraria. Verum
hoc etiam modo redundaret probatio secun-
dæ conclusionis. Si enim certum est, prima
contraria, quia contraria sunt, non fieri ex a-
liis, multo certius est, non fieri ex sese, quia
sunt

sunt prima contraria. Ita ineptissime progressus videtur Aristoteles in duabus prioribus conclusionibus probandis.

Posterior dubitatio.

Altera dubitatio se offert contra probationem tertiæ conclusionis. Nam si ex eo recte probatum erat, prima contraria non fieri ex sese, quia essent contraria, cur statim sumitur ad tertiam conclusionem confirmandam: Quicquid fit, ex suo contrario fieri? pugnare videntur hæ probationes apertissime.

Solut. prioris.

Attamen, si teneas, quæ diximus, nullo negotio vtramque dubitationem dissolues. Patet enim ad priorem dicendum esse: In probatione quidem primæ propositionis, nomine primorum, non esse intelligenda prima simpliciter, vt recte probatum est, sed primâ in genere contrariorum, seu (quod idem est) prima contraria. Verum ex hoc non efficitur, supervacaneam aut ineptam esse probationé secundæ. Nam etsi secunda ipso orationis cõtextu secunda est: intelligentia tamen non secunda, sed prima esse debet, quemadmodũ ex prima quoq; definitionis parte desumpta est, non ex secunda. Quæ cum ita sint, omnia cohærent optime.

Solut. poster.

Ad posteriorem dubitationem dicendum, id quod Aristoteles ait, prima contraria non esse ex sese, quia sunt contraria, rectissime dici, sumpto in probatione contrariorum nomine pro iis, quæ per se primo sunt cõtraria, nihilque includunt, quo suo contrario non aduersentur. Cum enim duobus modis vnũ fiat ex alio præcedente, ac modo aliquo remanente in eo, quod fit (excludendus enim est is modus, quo vnum fit ex alio prorsus percunte, quia non proprie ex illo: sed post illud fieri, seu potius illi succedere intelligitur, vt Isthmii ludi, Olympici) vno, vt ex eo, quod perficitur, velut statua ex ligno, & vir ex puero: altero, vt ex eo, quod dissoluitur, nec remanet in eo, quod fit, nisi ratione materiæ, quo pacto aer fit ex aqua, & homo ex non homine, vt habes secundo huius operis libro, capite textu: fieri non potest, vt ea, quæ per se primo contrariantur, ex sese mutuo fiant, repugnantia enim eorum totalis in causa est, ne alterum, siue totum, siue ex parte ingredi possit alterius compositionem. Quod vero subdit omnia, quæ fiunt, ea ratione fieri ex primis contrariis, quia quicquid fit, ex suo contrario fit: æque etiam recte dicitur, sumpto in probatione contrariorum vocabulo pro iis, quæ secundaria ratione cõtraria sunt. Hæc enim, cum sint composita ex iis, quæ primò contrariantur, vt materia, si ipsa ex sese fiunt, ex illis quoque fiunt, necesse est, etsi haud modo eodem, ex illis enim fiunt, vt ex principiis, ex terminis à quibus partialibus,

Quo pacto contraria ex sese fiant.

non autem vt ex suis, sed suarum formarum contrariis, ex sese autem, vt ex principiatis & ex terminis totalibus, suisque propriis contrariis. Ita nulla est repugnantia in probationibus secundæ ac tertiæ conclusionis. Quæ omnia non mediocri adiumento erunt ad ea put illud obscurius fortasse, quam plerisq; videatur, planius intelligendum.

Num principium sit prius eo, cuius est principium.

QVÆST. III.

Argumenta pro vtraque parte.

Sectio I.

QVæstionem hanc, cuius explicationem in tractanda prima polliciti sumus, difficilem reddunt ea, quæ se pro vtraque parte offerunt. Nam quod non omne principium sit prius eo, cuius est principium, his argumentis videtur plane ostendi.

1. Argum. pro parte negatiua.

Primum, quia in diuinis Pater est principium Filii, & vterque Spiritus Sancti, vt definitum est in sacra Oecumenica Florentina Synodo: & ratio ipsa plane idem ostendit, cũ Filius à Patre, & Spiritus ab vtroque vere ac naturaliter procedat, at omnes diuinæ personæ sunt per omnia coæternæ & coæquales, ex quo fit, vt nulla earum possit esse prior altera. Vnde est illud Athanasii in Symbolo: *Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius: nihil maius aut minus, &c.*

Deinde, quia si in principiis numerantur, non solum ea, vnde res sunt aut fiunt, sed etiam vnde cognoscuntur. sane, cum multa cognoscantur à posteriore, multa principia, quatenus principia sunt, erunt posteriora iis, quorum sunt principia: tantum abest, vt sint priora.

Tertio, quia certum est, principiũ & principiatum esse correlatiua: correlatiuorum autem neutrum est prius altero, non solum igitur aliqua principia non sunt priora suis principiatis, sed plane nulla. *Vt habes in praxeam. cap. 11. quæ sunt ad aliquid.*

Quod vero opposita pars magis sit probanda, his rationibus concluditur.

1. Argum. pro parte affirmatiua.

Primum, quia quandocunque aliquid est primum negatiue, si detur aliquid aliud, cuius respectu sit primum, ita vt non primum positiue respectu illius, ac proinde prius illo: quemadmodum primogenitus, qui ante secundum filium est primus negatiuè, quo

secundo illo, incipit esse primus positiue, ac proinde prior illo, at ex ipsa definitione patet, omne principium ita esse primum negatiue, vt sit primum respectu eius, cuius est principium. Ideo enim dicitur esse id, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur.

Deinde, quia id omne, quod supponitur ab alio, est prius illo, at omne principium supponitur ab eo, cuius est principium, alioquin non magis illud huius, quam hoc illius principium esset.

Tertio, quia vbicunque datur ordo, datur prioritas vnius respectu alterius: imo etiam nihil aliud est, duo quælibet esse ordinata inter se, quam vnum esse prius altero, at inter principium & id, cuius est principium, necessario datur ordo, vt omnes, & Philosophi, & Theologi fatentur: neq; id, cuius datur principium, est prius suo principio, vt aperte constat.

Quid de principio in diuinis in hac quæstione sentiendum.

Sectio II.

Quæ in re sit difficultas.

QVod in hac quæstione negotium exhibet, illud est solum, quod pro parte negatiua ex decreto Orthodoxæ fidei de diuinis personis obiecimus. Nam cætera, quæ pro eadem parte addita sunt, mera sunt sophismata, quæ aut præteriri, aut obiter dilui possent. Quare, si hoc vnum explicauerimus, vno (vt sic dicam) verbo quæstioni satisfactum erit.

Opinio D. Thomæ.

Ac quidem Diuus Thomas 1.p q.40.arti. 4.& quæst.32.art.3.& q.33.ar.1.ad tertium & 1.sent.d.9.q.1.artic.1.existimat, in diuinis personam producētem non esse priorem ex parte rei persona producta: nostro tamen intelligendi modo priorem esse. Atque in prima parte quæstione 42.articulo 3.ea ratione probat personam producentem non esse ex parte rei priorem producta, quia nec ex parte naturæ communis prior est, cum eadem omnino sit in persona producente, ac producta, nec ex parte relationum, quibus personæ distinguuntur, cum persona producens & producta (vt correlatiuæ sunt) & natura simul sint, & cognitione, in quæstione vero 40. eiusdem partis, articulo quarto, ex eo probat personam producentem esse priorem nostro intelligendi modo, quia persona producens præintelligitur productioni actiuę, ac proinde personæ productæ. Neque ista, inquit Caietanus, in locum posterius citatum pugnant inter se, dicere personam producentem, & productam esse simul cognitione, siue intellectu, & simul asserere, personam producentem esse priorem producta nostro intelligendi modo. Sunt enim simul cognitione ex parte rei, siue, vt ipse loquitur, ex ineritis rerum: producēs autem prior producta ex parte nostra. Nam etsi natura correlatiuorum nō permittit, vt alterum sine altero perfecte intelligatur, tamen quatenus in diuinis relatio producentis, & productio actiua idem sunt, vt Theologi ostendunt, eatenus apud nos, qui more nostro, id est, imperfecte diuina intelligimus: prius concipimus personam producentem, quam productionem actiuam, quæ ab ea quasi egreditur: licet alia ratione productio actiua sit fundamentum ipsius relationis, qua persona producens constituitur. De qua re Theologi fusius.

Opinio Scoti.

Scotus vero 1.senten.distin.12.quæ.1.& d. 28.quæst.3.& in 2.d. .q.1.& in Quodl.beto 4. quem suo modo sequuntur Greg. in eundem librum, d.3.quæst.1.& Gabriel ibidem, quæ. 3.oppositum omnino docet. Aut enim, personam producentem esse priorem ex parte rei, persona producta: cognitione autem nullo pacto esse priorem, ac proinde nec modo intelligendi nostro. Quod autem sit prior ex parte rei, ex eo probat, quia etsi non est prior natura, est tamē prior origine, quatenus persona producta ab ea accipit esse. Quod vero nullo modo sit prior cognitione, ex eo concludit, quia vnum correlatiuum, quatenus tale est, nullo modo potest sine altero intelligi, ac proinde nec ante alterum: persona vero producens nullo modo intelligi potest, nisi concepto relatiuo, cum in diuinis nihil aliud sit, quam essentia & relatio.

Opinio Dur. priori cum tribus contraria.

At Durandus in 1.sent.d.9.q.1.& d.20.q.2. & D. Thomæ, & Scoto alteri ex parte contradicit. Contendit enim personam producentem, neque ex parte rei, nec modo intelligendi nostro esse priorem producta: ex parte quidem rei propter rationem Diui Thomæ: ex modo autem intelligendi propter rationem Scoti.

Vera sententia.

Nobis tamen vtrumque asserendum videtur: Personam producentem, & ex parte rei, & modo intelligendi nostro esse modo aliquo priorem producta. Ex parte quidem rei tum quia persona producens est prior origine, vt recte probat Scotus, cuius rationi & sententiæ hac ex parte nec ratio nec sententia D. Thomæ quicquam repugnant: tum etiam, quia est prior naturalis enumerationis ordine: quod miror, quo pacto nec Scotus, nec D. Thomas, nec quisquam alius animaduerterit: aut si animaduerterit, nō adiunxerit: præsertim cum Aristoteles inter genera priorum

cum

tam hoc libro, capite 11. textu 16. tum in Prædicamentis cap. de modis prioris, huius generis priorum meminerit, vt mox patebit. Modo autem intelligendi noſtro, quia etſi perſona producens non poteſt concipi ſine relatione, poteſt tamen concipi more noſtro ante productionem actuam, conceptu non relatiuo, ſed abſoluto, more, inquam, concipiendi; quo concipimus producentia noſtraria, quæ re vera abſoluta ſunt. Id autem tunc fit, cum apprehendimus relationem producentis, nõ quatenus terminatur ad perſonam productam, ſed quatenus dat eſſe communicabile, ſiue hypoſtaticum, ſiquidem hypoſtaſis commune quippiam eſt hypoſtaſibus abſolutis & relatiuis. At is conceptus imperfectus eſt, & contra quem nihil facit ratio Stoici de conceptu & intelligentia relatiui, quatenus relatiuum eſt.

Cur Diuus Thom. in diuinis non poſuerit prioritatẽ originis.

Sed, vt redeamus ad duplicem illam prioritatem ex parte rei, quam ponimus in perſona producente, quod quidem attinet ad prioritatem originis, animaduertendum eſt, Ariſtotelem putaſſe omne producens eſſe diuerſæ numero naturæ à producto: atque iccirco in omni producente poſuiſſe prioritatem naturæ. Id quod in cauſa fuit, vt Diuus Thomas ea obſeruantiâ, quæ ſemper in illum fuit, non auſus ſit addere nouum genus prioritatis producentium, vt producentia ſunt: ſed ſatis ſe oſtenſurum putauerit, perſonam producẽtem in diuinis non eſſe ex parte rei priorem producta: ſi probaret non eſſe priorem naturâ. At Scotus, vt liberior in ſua ſententia adhibenda, cum conſideraſſet in communicatione diuinæ naturæ dari re vera, & à parte rei aliquam prioritatem communicant ſi, ſiue producentis, quæ non ſit prioritatis naturæ, non eſt veritus prioritatem originis inducere, non quidem contra ſententiam Diui Thomæ, qui huic prioritati, vt a Scoto explicatur, nihil repugnat, ſed præter eius aliorumque antiquiorum conſuetudinem huiuſmodi prioritatem non nominandi recte tractandi, & forſitan nec animaduertendi.

Cur Ariſtot. priora ordine dixerit priora generibus ad numerum.

Quod vero attinet ad prioritatem ordinis, illud notandum: & ſi omnia priora dici poſſunt priora ordine; alia enim ſunt priora ordine loci, alia temporis; iccirco tamen Ariſtotelem & in hoc libro, capite vndecimo, & in Prædicamentis, priora ordine aliis generibus priorum addidiſſe, quia accepit priora ordine, vt complectuntur ea, in quibus nullus alius ordo attenditur, quam enumerationis, primi videlicet, ſecundi, tertii, &c. Enumerationis, inquam, paſſiuæ, ſeu potius enumerabilitatis, vbi enim datur primum, ſecundum, &c. ſemper præcedens eſt prius reſpectu conſequentis. Cum autem enumeratio duobus modis accidat, vel enim pro libito hinc aut illinc incipimus, vt ſi in enumerandis alicuius liberis, à natu minimo ad maximum progrediamur: vel iuxta aliquem ordinem in rebus inuentum, vel ſi illos eoſdem ordinem temporis ſequuti, enumerare incipiamus à natu maximo) duplex quoque erit genus priorum ordine, alter numerabilitatis naturalis (eius nempe, quæ congruit ordini inuento in rebus ipſis alter arbitrariæ. Vtrumque autem ordinem tenere poſſumus in enumerandis iis, quæ à parte rei ordinata ſunt arbitrarium, ſi ſolum velimus colligere numerum ordinatorum, nihil enim refert ad eam rem, vndecunque incipiamus: naturalem autem, ſi ſequi velimus aliquem alium ſpecialem ordinem, qui in rebus ſeruatur, & in quo ipſe enumerationis ordo fundetur, ſiue hic ſit proprietas illius, ſiue non ſit, ſatis eſt enim, quod alia ſit eius ratio. Hoc autem idem accidere poteſt in diuinis perſonis.

Duplex enumerandi modus.

Si enim nihil aliud, quam ternarium earũ numerũ velis colligere, nihil intererit, à qua perſona incipias. At ſi ſequi inſtituas naturalem ordinẽ originis, qui in eis à parte rei cernitur, fas non erit aliter, quam Patrem primam perſonam dicere, Filium ſecundam, tertiam Spiritum Sanctum. Sed operæ precium eſt occurrere argumento Maximini Ariani, quod Gennadius Patriarcha Conſtantinopolitanus in vita Cerealis Epiſcopi Africani Caſtellanenſis narrat Cereali hunc in modũ obieciſſe: Pater in diuinis prius nominatur quam Filius, igitur Filius eſt inæqualis Patri. Nam etſi Cerealis arbitraria vtens enumerationis ratione, pie atq; ſaue ad verba Maximino reſpondit (occurrit enim, non nunquam etiam Filium ante Patrem nominari, vt apud Paulum ad Galatas capite primo, cum ait: *Odor ſuſ. Chriſtum, & Deum Patrem.*) tamen quia Maximinus re vera loquebatur de enumeratione ſecundum ordinem originis, qui certus eſt, & inueniri nõ poteſt, aliter neceſſe eſt reſpondeamus. Itaq; dicimus, ex prioritate quidem naturæ ſemper colligi poſſe inæqualitatem, quia quandocũque generans eſt prius natura genito, ſemper genitus (initio ſaltem) eſt imperfectius generante. At ex prioritate originis non ſemper id effici, quia fieri poteſt, vt generans eandẽ numero naturam genito communicet, quod cum in diuina generatione propter infinitam diuinæ naturæ perfectionem accidat, non ſequitur in diuinis, genitum eſſe inæqualem generanti.

Occurritur argumento Maximini Ariani.

Mooll

Quomodo in diuinis prioritas esse dicenda sit.

Illud tamen aduerte, etsi in diuinis concedimus vnam personam esse origine priorem altera, non esse tamē admittendum, esse simpliciter & absolute priorem altera, ne aut tēpore, aut natura prior esse intelligatur. Quo etiam pacto superius q.1.sect.4.diximus, quæ sunt principia cognitionis rei non continuo esse simpliciter absolute principia rei cognitæ, sed eius cognitionis, seu quod idem est, rei cognitæ, vt cognitæ. Atque hac de causa veteres Theologi, & (quod credere par est) D.etiam Thomas simpliciter & absolute negauerunt, Patrem esse Filio priorem, & vtrūque Spiritu Sancto. Non negassent tamen esse priorem origine.

Conclusio de prioritate inter diuinas personas.

Ita patet vtramq; personam producentem in diuinis esse modo aliquo priorem producta, non tantum nostro intelligi modo, sed etiā ex parte rei: non natura tamen, (tumquia formaliter, & vt ita loquar intrinsecus correlatiuæ sunt, ac proinde simul natura, tum etiam, quia semper prius & posterius natura differunt perfectione) sed origine, naturalisque enumerationis ordine.

Omne principium esse prius eo, cuius est principium.

Sectio II.

Conclusio quan omne primū sit prius principiato.

His ita constitutis, non dubium relinquitur, quin ad quæst. respondendum sit, omne principium esse prius eo, cuius est principium. Id enim primum patet inductione, siquidem omne principium aūt est prius loco, aut tempore, aut natura, aut cognitione, &c. Nam & diuinarum personarum principia, quæ videbantur priora, non esse re vera priora, sunt iis modis, qui sunt à nobis explicati. Deinde iis rationibus, quæ in 1. sect. pro affirmatiua parte proposita sunt, adeo vt nō sit opus aliam adiungere.

Supponere aliquid non idem esse atq; pendere ab illo.

Illud tamen pro secunda ratione intelligēda animaduertendum est, aliud esse supponere aliquid, aliud pendere ab aliquo. Supponit enim res genita priuationem, suæ formæ præcedentem in materia, nec tamen ab eiusmodi priuatione pendet, quod idem in quibusdam aliis principijs cernere licet, itaq; omne principium dici potest supponi ab eo, cuius est principium, cum sit ab illo, vel post illud, &c. non omne tamen ab eo pendere. Quod idem magis patet in diuinis, quā humanis, cum diuinæ personæ per se ipsæ sint independentes. Quod si supponi ab aliquo pressius sumatur pro eo, quod est supponi vt causam, tum falsum est illud, quod assumitur, omne principium supponi ab eo, cuius est principium, vt patet in eisdem exemplis, & priuatione respectu rei genitæ, & diuinarum personarum producentiū respectu productarum. Nec probatio quicquā valet quia ordo ipse efficit, vt hoc potius illius, quam illud huius principium sit.

Opinio affirmantium, non datur ordo, dari prioritatem.

Tertia quoque ratio, quia non ab omnibus probatur, explicanda est necessario. Negant enim D. Thomæ sectatores, itemq; Durandus in locis citatis, vbicunq; datur ordo, dari prioritatem. Quod duobus potissimum argumentis confirmant.

Vnum desumūt ex diuinis personis, quod ex dictis solutum relinquitur. Vt enim illis concedimus dari ordinem inter diuinas personas (alioqui daretur confusio) imo etiam fatemur cum Augustino libr.3.contra Maximinum, ca.14. dari ordinem naturæ, hoc est, non arbitrarium, sed repertum in rebus, vel si malis interpretari, fœcunditati naturæ diuinæ conuenientem, quem D. Thomas 1. part. q.42.art.3. vocat ordinem originis, ita addimus dari prioritatem, tum originis, tum naturalis enumerationis. *Ide Caiet in 1.p.q 42. artic 3.*

Quo pacto in diuinis attributis detur ordo.

Alterum desumunt ex diuinis attributis, hunc in modum. In diuinis attributis datur ordo à parte rei, alioqui inter intellectum & voluntatem diuinam, ac proinde inter processiones diuinarum personarum, quarum secunda procedit per intellectum, tertia per voluntatem, non daretur ordo, atqui inter attributa diuina non datur à parte rei prioritas vnius respectu alterius, cum omnia sint ipsa simplicissima Dei essentia, non igitur vbicunque datur ordo, datur prioritas. Sed & hoc argumentum facile dissoluitur, non datur enim in diuinis attributis à parte rei vllus ordo formaliter, sed virtute tantum. Nam cum omnis ordo supponat distinctionē ordinatorum (eiusdem enim ad seipsum nullus est ordo) diuina autem attributa, vt iidem fatentur, cum non sint formaliter distincta à parte rei, sed virtute, hoc est, ita se habeant in suis effectis, aut quasi effectis, ac si essent distincta, efficitur, vt nec sint à parte rei ordinata formaliter, sed solum virtute. Ex eo enim, quod personæ diuinæ à parte rei ordinate procedūt per intellectum & voluntatem diuinam, colligimus intellectum & voluntatem diuinam ita se habere à parte rei, ac si essent formaliter ordinata. Exemplum sumi potest in Sole, in quo vis calefactiua & exsiccatiua non sunt ordinatæ formaliter à parte rei, quemadmodum nec distinctæ, quippe cum sit vna tantum qualitas, lux, inquam, ipsa: & tamen negandum non est, eas à parte rei esse virtute, seu vt dici solet, virtualiter ordinatas,

Similitudo.

dinatas ac distinctas, quod ita se habeant in calefaciendo & exsiccando, ac si vis calefactiua esset alia ab exsiccatiua, eamq; ordine naturæ præcederet. Videmus enim Solem ordine quodam prius calefacere, deinde exsiccare. Cum igitur in diuinis attributis non detur ordine formaliter à parte rei, sed virtute tantum, nihil mirum est, si non detur prioritas formaliter, sed solum virtute.

Exponitur locus D. Th.

Addunt nonnulli tertium hoc argumentum ex D. Th. 1. p. q. 28. ar. 1. Quæ ad inuicem referuntur, ad inuicem ordinata sunt: duo quælibet correlatiua æqualis comparationis inuicem referuntur, vt duo similia inter se: igitur inuicem ordinata sunt, at in correlatiuis æqualis comparationis neutrum est prius altero, vt luce clarius, non dubium igitur, quin detur ordo sine prioti & posteriori. Verum & hoc argumentum nihil conficit. Primũ, quia si D. Th. in hac controuersia aliter atque nos sentit, non est quod eius auctoritatem nobis obiiciant. Deinde, quia cum ait, quæcunque inuicem referuntur, inuicem ordinata esse, loquitur de ipsis extremis, quæ denominantur relatiua sensusque eius verborum est, extrema quæ mutua reali relatione referuntur, esse cognata inter se, aut communicatione alicuius formæ communis, vt duo similia: aut mutua ad se inuicem propensione, vt agentia & patientia creata. Vnde non sequitur, dari ordinem vllum inter correlatiua æqualis comparationis.

Semper inter ordinata dari quid prius altero.

Dicendum est igitur, veram esse maiorem illam propositionem, vbicunque datur ordo, dari prioritatem aliquam vnius respectu alterius: imo vero, si proprie loquamur, nihil esse aliud duo quælibet esse ordinata inter sese (quod recte in argumentatione addebatur) quam vnum esse prius altero, siue loco, siue tempore, siue natura, &c. hoc enim & communis loquendi modus approbat, & ratio ostendit. Nam & in iis, quæ peculiari ratione ordinata dicuntur: in primo (inquam) secundo, tertio, &c. nihil aliud est, ea ordinata esse inter sese, quam primum esse prius respectu secundi, & secundum respectu tertii, & sic deinceps. Quo fit, vt nihil sit, cur argumentatio in nostram assertionem non congruat.

An ordo supponat distinctionem.

Sed contra id, quod paulo ante dictum & probatum est, omnem ordinem supponere distinctionem, sic obiici potest. In motu & tempore, imo & in omni quantitate continua datur ordo à parte rei, & tamen non datur distinctio: non recte igitur dictum est, omnem ordinem supponere distinctionem ordinatorum. Ad hanc obiectionem dicendum: dari quidem in qualibet quantitate continua à parte rei ordinem realem, quemadmodum & distinctionem realem partis, à parte (neque enim vna pars est alia) attamen non dari ordinem formalem: quemadmodum nec datur distinctio formalis, quæ nunquam cernitur, nisi vbi est actualis multitudo, siue rerum, siue quidditatum distinctarum.

Quotuplex distinctio.

Hęc vt luculentius teneas, aduerte distinctionem, quam ordo supponit multiplicem esse. Aut enim est realis & formalis simul, vt inter quodlibet procedens & productum, siue hoc creatum sit, siue increatum: aut realis, sed non formalis, vt inter partes eiusdem quantitatis continuæ: aut formalis, sed non realis, vt inter genus & differentias, aliosque gradus Metaphysicos, vt vocant: aut nec realis nec formalis sed virtualis virtute ipsius rei, vt inter attributa diuina, & inter multa etiam creata: aut denique nec realis, nec formalis, sed virtualis virtute intellectus, vt inter concretum commune & abstractum commune, veluti inter humanitatem communem, & hominem communem, quæ nostra tantum consideratione distinguuntur.

Quotuplex ordo.

Quare cum ordo talis sit, qualis & distinctio, quam supponit: is quidem, qui in prima distinctione fundatur, & realis & formalis est; qui in secunda realis, sed non formalis: qui in tertia, formalis, sed non realis: qui in quarta, nec realis, nec formalis, sed virtualis virtute rei: qui denique in quinta, nec realis nec formalis, sed virtualis virtute intellectus, qui ordo ratio ratiocinantis appellatur.

Non vbicunque datur ordo datur distinctio, nec vbicunque datur distinctio datur ordo.

Aduerte tamen, etsi vbicunque datur ordo, datur distinctio: non tamen vbicunque datur distinctio, dari ordinem. Multa enim distincta sunt, quæ non sunt ordinata inter sese, sed confusa: vt patet in turba hominum rumultuaria, & in duobus quibusliber correlatiuis æqualis comparationis, siue eiusdem appellationis, vt in duobus æqualibus aut similibus, saltem si perfecte æqualia aut similia sint. Vnde perspicuum est latius patere distinctionem, quam ordinem. Atq; hoc pacto perspicua relinquitur affirmatiua pars propositæ quæstionis.

Solutio eorum, quæ pro negatiua parte proposita sunt.

SECTIO IV.

Explicatio.

PRimum vero argumentum eorum, quæ pro negatiua parte proposita sunt, hoc pacto dissoluendum. Coæternitatem & coæqualitatem

verborum symbola.

qualitatem diuinarum personarum, & si sunt A
satis, vt nulla sit tempore aut natura prior alia: non efficere tamen, quo minus alia possit esse prior alia, aut origine, aut ordine. Nec vero Athanasium locutum esse in symbolo fidei, nisi de prioritate temporis, vt patet ex verbis sequentibus. Cum enim dixisset, *& in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus*, mox subiecit, *sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales*, vbi opponit verbum *coæternæ* verbis *prius aut posterius*: & verbum *coæquales*, verbis *maius aut minus*, hoc est perfectius aut minus perfectum. B

Quid sit cognosci à priore & posteriori.

Ad secundum dicendum, etsi in definitione principii comprehendantur principia cognitionis, quibus multa à posteriori cognoscimus, non tamen inde effici vllum eiusmodi principium, quatenus tale principium est esse posterius eo, cuius est principium. Est enim semper prius cognitione aliqua, siue sensitiua, siue intellectiua, siue imperfecta, siue C
perfecta. Quod autem dici solet hoc vel illud à posteriori cognosci, non ita accipiendum est, quasi dicatur, à posteriori secundum cognitionem quamcunque, sed secundum cognitionem accuratam, vt si causas cognoscamus per effecta: quo etiam modo tum aliquid dicitur cognosci à priori, cum cognoscitur per id, quod est prius secundum accuratam & perfectam cognitionem. Non dixi *secundum naturam*, vt ea complecterer, in quibus non datur prius & posterius natura, cum D
interim sæpe dicantur cognosci à priori, sæpe à posteriori: quo pacto dicimus, Dei immobilitatem per æternitatem à posteriori cognosci, æternitatem vero per immobilitatem à priori: item eius scientiam & voluntatem per prouidentiam à posteriori, hanc vero per illas à priori.

Principium & principiatum, quot modis dicantur possint.

Ad tertium dicendum, tribus modis posse accipi principium & principiatum, quemadmodum de causa in 1. lib. cap. 7. quæst. 2. sect. E
3. diximus. Vno pro eo, quod denominatur principium, nullo modo collato cum effectu vt pro materia, quatenus materia est: altero pro principio, quatenus formaliter refertur ad principiatum, vt pro materia, quatenus certo modo refertur ad compositum, tertio (qui modus est medius pro eo, quod denominatur principium, quatenus ex eo, aut ab eo, aliove modo est principiatum, vt pro materia, quatenus ex ea est compositum. Atque F
hæc est propria considerata principii, quatenus principium est: & hoc modo sumendum est principium in definitione principii, quemadmodum & causa in definitione causæ. Hoc igitur modo omne principium est prius principiato, siue eo, cuius est principium, quod

prioritas ipsa ad rationem principii pertineat, sed quod eam sequatur, vt dictum est. Num autem hæc duo, principiatum & id, cuius est principium, re vera idem sint, infertius patebit.

Et quoniam hactenus quid esset principium, & vtrum prius esset eo, cuius est principium, explicauimus, sequitur, vt disquiramus, num recte Aristoteles principiorum genera tradiderit.

Num recte Aristoteles principiorum genera tradiderit.

QVÆSTIO IV.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

ARistoteles quidem septem (aut si mauis) quinque principiorum genera tradidit hoc capite principium magnitudinis, a quo motus incipit, a quo actio bene incipit: Pars rei, quæ prima existit, efficiens natura aut electione, aut arte, & id vnde res cognoscitur. Verum quod multa principiorum genera prætermiserit, his argumentis ostenditur. *Quod multa præterm isse videatur principiorum genera.*

1. Primum, quia non meminit principii motus, quod est quies, nec principii temporis, quod est instans: imo nec principii generationis, quod celebre est admodum principium, inquam, formæ introducendæ.

2. Deinde, quia vt posuit principium, à quo actio bene incipit, ita ponere debuit, à quo male: vnde illud Euripidis, De malo principio malus finis erit.

3. Tertio, quia etsi meminit materialis ac efficientis principii, neglexisse tamen videtur formale, exemplare, ac demum finale, quæ in principiis numeranda esse nemo negauerit.

4. Quarto, quia cum principium efficiens minus late pateat, quam principium producens, quemadmodum & effectio, quam productio: sane loco efficientis principii ponendum fuit principium producens, vt principium creãs, & diuinarum personarum principia comprehenderentur. Neque enim dubium videtur multis, quin Aristoteles creationem admittat, saltem ab æterno. Etsi autem productiones diuinarum personarum non agnoscit, quando tamen illas re vera dari nihil repugnat, tam ample de principio producente agere oportuit, vt ne earum quidem principia excluderentur. *Probabile Aristotel. fuisse cognitam creationem.*

Quinto,

5. Quinto, quia immemor fortaſſe ſui qualitates eas quas 2. libro de generatione, capi. 2. tex. 7. & 8. elementorum principia eſſe docuerat, nullum genere iſtorum complexus eſt, vt inductione patet.

6. Sexto (quod mirari magis quiſque poſſit) quia principia huius ſcientiæ propria, & ea quidem, quæ rerum eſſentias conſtituunt, prorſus non attigit: genera, inquam, ſumma, & differentias: tum etiam numeri principium apud Mathematicos & Philoſophos vſurpatiſſimum.

7. Poſtremo, quia cum principiorum quædam intrinſeca ſint, quædam extrinſeca, vt ipſe quoq; ſcribit hoc loco, tex. 1. non omnia tamen intrinſeca aut extrinſeca percurrit: vt hac quoque ratione inconſtantiæ notandus videatur. Ita fit, vt anguſtiſſima principiorum diuiſione vſus ſit Ariſtoteles, vbi quam ampliſſima vti debuit.

Quod plura ſint ſe principia, quam deduxit.

Quod autẽ è contrario plura fecerit principiorum genera, quam debuerat, ex eo probari poteſt: quia ipſe idem dixerat 1. Phyſ. cã. 6. tex. 69. oportere principia ſemper manere, hoc eſt, eſſe æterna, quod ex Platone confirmat Simplicius in 1. Phyſ. com. 22. & 8. Phyſic. com. 60. Si hoc enim verum eſt, ſolus Deus vere principium dici debuit, quando ſolus ipſe re vera æternus eſt. Vnde & Chriſtus Dominus apud Ioan. in Apocal. ca 22. vt aliquid de ſe diceret, quod eſſet Dei proprium, *Ego*, inquit, *ſum α & ω principium & finis.* Laert. in Zenone Cittico. Hinc Stoici, qui ita mundi generationem admittunt, vt materiam æternam faciant, duo tantum principia eſſe dicunt, Deum & materiam. Eandem ſentẽt. am de principio ſequuti (*Aug. lib. 11. de ciuit Dei, cap 22 & lib. contra Iulian. ad Quod dicunt dum. vide Epiph. lib. 2 contra Hæreſ. & alia teſtibus*) Manichęi duo principia poſuerunt, bonorum omnium efficiens vnum, malorum alterum, omnes, & qui recte ſenſerunt, & qui à veritatis tramite deuiarunt, in hoc communi conceptu conſenſerunt: principium id ſolum dici poſſe, quod æternum ſit, adde & à quo cætera pendeant. Vnde illud apud Ciceronem in Tuſculanarum quæſtionum, l. 1. pro Stoicis dictum: *Principii ergo nulla eſt, nam ex ipſo oriuntur omnia, ipſum autem nulla exterà alia nata poteſt.*

Stoicorum de prin. ipiorum.

Recte ab Ariſtotele tradita eſſe principiorum genera.

SECTIO II.

Inſtitutum Ariſtotelis.

SI tamen Ariſtotelis inſtitutum conſideremus, haud difficile erit intelligere, recte ab eo traditam eſſe principiorum diſtinctionem.

Quocirca illud animaduertendum eſt, ea communium verborum ſignificata explicanda fuiſſe ab Ariſtotele in hoc li. quæ in communi, aut certe non admodum priuato Philoſophorum ſermone verſarentur: alioqui non videretur ille in hoc tractatu vſurpare ſignificationes, quæ iam eſſent, ſed nouas inſtituere. Ita non mirum eſt, ſi quædam ſint abſtruſiores & reconditiores apud Philoſop. quæ in hoc lib. non plane exponantur. Quanquam ea dexteritate perſecutus eſt Ariſtotel. vulgata communium nominum ſignificata, vt cæteri ad ea facile reuocari, aut certe ex iis non difficile intelligi poſſint.

Priorratio colligendi ſeptem genera prin. eorum.

Hoc quaſi iacto fundamento, ſeptem principiorum genera, quæ Ariſtotelis ætate in communi Philoſophorum vſu erant, hunc in modum colligi poſſunt. Philoſophorum vulgus, etſi principia omnium rerum quærebat, re tamen vera, quia non nouerat, niſi quæ magnitudinem haberent, ſolius magnitudinis ad rerum habentium magnitudinem principia inueſtigabat. Cum autem principium, medium, & finis in magnitudine ex motu cognita ſint: motus autem duobus modis inchoetur, vno, vndecunque: altero, vnde optime ſiue commodiſſime inchoari poteſt: duplex quoque ſit, neceſſe eſt, magnitudinis principium: alterum, vnde quomodocunq; motus incipit, alterum, vnde quam commodiſſime incipit. Nam qui male rem incipit, ſæpe nihil agere, vulgo dici ſolet. Ita duo iam habentur principiorum genera. Deinde rerum magnitudinem habentium, duo rurſus principiorum genera eſſe poſſunt: alterum eſſe realis earum, quod interna principia & externa complectitur, alterum eſſe cognitu, vnde cum ex iis, quæ ſunt interna, ſola materia Philoſophorum vulgo eſſet cognita (nam præter materiam nihil aliud, niſi accidentia in rebus magnitudinem habentibus eſſe putabant finis vero, qui vnum ex principiis externis eſt ab efficiente, quod re vera eſt alterum, eorum ſententia non diſtingueretur, vt 1 libro capite ſexto text. 10. diximus: diuiſo efficiente in efficiens natura, efficiens electione, & efficiens arte; quæcunq; *Efficiens triplex.* accedunt principiorum genera ad duo iam dicta: principium materiale, efficiens natura, efficiẽs electione, & efficiens arte, & principium cognitionis. Ita fiunt ſeptem principiorum genera aut ſi mauis, quinq, non diuiſo efficiente.

Poſteriorratio colligendi eadem.

Eadem principiorum genera colligi poſſunt ex ipſa definitione principii tradita. Nam cum principium dicatur id, vnde

aliquid est, aut fit, aut cognoscitur: sane principia esse entis, si non eadem sint effectionis, ex mente quidem vulgarium Philosophorum sola erunt principia magnitudinis, magnitudo enim cum apud eos non distinguatur à materia, quam factam esse minime volunt: non principia effectionis eorum sententia, sed solius rei ipsius habere potest: quæ duo esse perinde atque in superiori diuisione intelliguntur. Quare si duo alia genera principiorum effectionis aliarum rerum adiungas, neimpe materiam ipsam ac efficiens, quod triplex est, ac demum principium cognitionis adhibeas, totidem principiorum genera concludes.

Alia non recta colligendi ratio.

Sunt porro, qui ratione ordinis hæc eadem principiorum genera colligere nitantur: sed cum impedita satis vtuntur ratiocinatione, tum vero parum secura. Ordo enim etsi cernitur in omnibus principiis respectu eorum, quorum sunt principia, latius tamen patet, quam vt ex illius diuisione adæquata principiorum diuisio colligi possit. Nam & inter Neronem & Antichristum datur ordo temporis: & inter vnitates eiusdem numeri datur ordo enumerationis. Nec tamen aut Nero est principium Antichristi, nec prior vnitas binarii principium posterioris, licet principium sit totius binarii. Ita patet Aristotelem apte principiorum genera tradidisse.

Basil. diuisio.

Hanc eandem diuisionem secutus est magnus Basilius enarrandis operibus sex dierum Homilia 1. nisi quod primum & secundum genus propter affinitatem nõ distinxit, & efficientia omnia vna efficientis notione explicauit, principium q; cognitionis ad principiũ intentionis, quem finem dicimus, quia satis illi erat ea significatio contracta.

Simpl. diuis.

Simplicius tamen 1. Phys. com. 12. & 9. libr. eiusdem operis com. 29. vt minus artificiose ita fusius, quam necesse fuit, principia distinxit: neimpe in principia posit, one, ordine, specie, affectione, tempore, generatione, numero. Item hæc ipsa in ea, quæ vel natura, vel ad nos principia sunt. Hæc enim omnia, & quæcunque alia inueniri possunt ad ea, quæ ab Aristotele tradita sunt, aut etiam ad generationis tria, quæ in definitione principii attinguntur, facile reuocari possunt.

Dilutio eorum, quæ pro vtraq; parte obiecta sunt.

SECTIO III.

QVæ autem pro vtraq; parte obiecta sunt, hunc in modum dilui possunt.

Ad primum.

Ad primum eorum, quibus concludebatur, Aristotelem pauciora numerasse, quam re vera essent, dicendum: Aristotelem non solum non præterm: sisse principium motus, sed ex illo etiam designasse principium magnitudinis. Neque enim al ud principium magnitudinis tradit hoc loco, quam vel vnde motus incipit, vel vnde commode incipit, quid autem est aliud, motum incipere, quam principium habere? Hoc enim peculiare est in primis tribus modis ab Aristotele tra litis, vt principium, non tantum principium, sed peculiari ratione initium appellatur. Vt apud Albertum nonnulli volunt. Vnde minus placet, quod Diuus Thomas hoc cap. lect. 5. ait: In primo quidem modo ex principio magnitudinis designari principium motus, cõtra vero in secũdo, ex principio motus, principium magnitudinis. Vtrob que enim designatur principium magnitudinis ex principio motus, vt ex contextu patet, & merito quidem. Semper enim in motu est certum principium, & à medio ac fine suapte natura distinctum, at in magnitudine nullum datur principium, quod ex natura rei non æque sit finis atque principium. Cum autem tempus sit mensura motus, perspicuum est, principio motus tradito insinuatum quoq; fuisse principium temporis.

Initium dequibus principiis dicatur

Obiectioni occurritur obiectioni.

Si quis autem obiiciat: Prius & posterius in motu sumi ex priori ac posteriori in magnitudine, vt Aristoteles tradit quarto Physicorum, capite vndecimo, occurrendum est, prius & posterius eo loco sumi materialiter, pro ipsa nimirum extensione ac diuisibilitate, nõ pro ordine partium extensionis, quod ipse Aristoteles videtur exponere capite decimotertio huius libri, cum ait, motum esse quantum & diuisibilem, quia magnitudo supra quam fit, est quanta & diuisibilis, & tempus similiter, quia motus. Vel dicito, sic intelligendum esse Aristotelem 4. Physicorum, quasi dicat, ordinem certum partium motus nasci ex ordine arbitrario partium magnitudinis, supra quam fit, quia hic est necessarius ad illum, & natura illum præcedit.

De principio generationis inchoatiue.

Quod vero attinet ad principium illud generationis, quod dicitur terminus *à quo*, si generatio quidem sumatur pro alteratione præcedenti introductionem formæ substantialis, principium generationis idem erit, atque alterationis, at principium alterationis, sicut & augmentationis reuocandum est ad principium motus localis, cuius ita aperte fit mentio. Ita quies, seu potius eius-

Duplex generationis terminus, à quo, & ad quem.

mõ quæuis sub termino *à quo* posito, & ipse terminus *à quo* positus, sub quo quiescit

quieſcit mobile, principia ſunt motus & generationis diſpoſitiue Si vero generatio ſumatur pro ipſa formæ ſubſtantialis momentanea introductione tum principium, a quo illius erit priuatio ſubſtantialis formæ, nec reuocabitur ad primum aut ſecundum genus principii, ſed ad tertium, hoc eſt, ad principium materiale, quia res, quæ generatur, non intelligitur fieri ex alia materia, quam ex ea, quæ priuata erat forma introducenda: tametſi conſtet ac genita eſſe intelligatur ex materia iam informata.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum, vt reſpondeamus, repetere oportet id, quod paulo ante ſect. 2. dictu eſt, incommodum & ineptum principium non cenſeri principiū. Vnde vulgatum illud prouerbium tam ſæpe à Platone in Dialogo 7. de legib & Ariſtotele 2. Elen. c. 8. & 1. de cœlo, c. 5. tex. 31. Ethic. c. 7. vſurpatum: principiū eſſe dimidium rei faciendæ, aut etiā (quod interdum ſcribunt pluſquam dimidium, recte interpretatus eſt, qui dixit: *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet*. quod is, qui male cœpit, haud cœpiſſe merito dici ſoleat.

Explicatio prouerbii.

Ad tertium principium formale, exemplare ac finale.

Ad tertium dici poteſt, Ariſtotelem innuiſſe formale principium, cum tradidit materiale: vel potius plane comprehendiſſe formam in extremo genere: omnia enim per ſuā formam cognoſcuntur, nec quomodocunq; ſed à priori: quod idem dicendum de cauſa exemplari & finali. Sed quoniam hæc tria nō ſolum cognitionis, ſed etiam eſſentiæ ac effectionis principia ſunt, merito ille traditis ſeptem dictis generibus principiorum, communem omnium definitionē ſubiecit, vt ea tradenda ſuppleret, non ſolum quodcunque aliud genus prætermiſiſſet, ſed etiam quamcunque aliam communem principiandi rationem nō explicaſſet, quod quidem ex ipſo contextu aperte colligitur. Alii reducunt tria hæc cauſarum genera ad principium efficiens, quod omne efficiens, & alicuius finis gratia, & aliquo propoſito exemplari (ſi modo agat per intellectum) & alicuius formæ introducendæ cauſa agat. Verum hæc reuocatio minus aptatur iis, quæ ad finem capitis dicuntur.

Ad quartum. Quam apte definitio principii tradita ſit.

Ad quartum dicendum, etſi Ariſtoteles in tradendis principiorum generibus nō comprehendit producens in commune; comprehendiſſe tamen illud in ipſa principii definitione. Nam & principium ereans eſt principium *vt ſic*, ſiue ἀρχὴ aliquid ſit, effectione late accepta, quo pacto creatio eſt effectio & tam hoc, quam vtrumq; principium diuinarum perſonarum eſt principium, a quo aliquid eſt, vt mira in hac etiā re ſua fuit [illegible] ſcholaſticis inuidia; [illegible] ample principij ratione ac

A

B

C

D

E

F

traditi, vt ne hoc quidem ineffabile ab ea excludatur. Quod Caiet. in Commen. 1. part. q. 33. ar. 1. annotauit.

Ad quintum Qualitates cur principia dicantur.

Ad quintum dicendum, Ariſtotelem duabus de cauſis appellaſſe qualitates elementorum principia: vna, quod eas acceperit loco formarum ſubſtantialium, quæ nos latēt: altera, quia ſunt inſtrumentaria agendi principia, quæ ad principia agentia reuocari debent.

Ad ſextum Summa genera, & differētia, ſibi comprehenſa.

Ad ſextum dicitō, genera ſumma, & differentias omnes, etiam individuales, (quæ omnia ſunt ſimpliciter ſimplicia, vt Scot. 1. *Sent. diſt. 3. q. 3. & 2. Sent. d. 3. q. 6.* loquitur) eſſe quidem principia metaphyſica, & prætermiſſa in generibus principiorum enumerandis tāquam abſtruſiora, & quæ minus caperet philoſophorum vulgus: at non eſſe prætermiſſa in definitione principiorum communi, cum ex iis aliquid ſit, ac cognoſcatur, tametſi ex eis nihil fiat, quaſi alteri ante exiſtenti alterum adiungatur. Neque enim re ipſa differunt genus, & differentia, vt alteri exiſtenti alterum aduenire poſſit. Quod vero attinet ad vnitatem, cum ea ſit principium numeri, vt materia, ad tertium genus principiorum reuocatur.

Vnitas quomodo ſit principium.

Ad ſeptimum quid reſpondendum ſit, ex dictis patet. Iam enim diximus cur Ariſt. non omnia principiorum genera aperte ſit proſecutus.

Quo pacto ſolus Deus principium eſt.

Quod vero contra obiiciebatur, Ariſtotelem plura feciſſe principia quam debuerit, huncin modū diluendum. Si ſermo quidem eſſet de eo, quod maxime proprie dicendum eſt principium, & ad quod cætera omnia reuocantur: in ſolum Deum re vera principii rationem cadere, quemadmodum & rationem entis, tametſi apud huius ac illius erroris de mundi origine authorē, ſequatur, duo eſſe principia, ſiue Deum & materiam, ſiue principium bonorum & malorum. Quanquam locus ille Ariſtotelis, in quo ait principia ſemper manere oportere, alter intelligi poteſt, aut potius debet, quam vt quicquid principium eſt, ſempiternum eſſe doceatur. Eſt enim potius eius loci ſenſus: in omni generatione dari aliqua principia, indefinite tamen, non hæc neceſſario, aut illa. Quam loci explicationem ipſe idem Simplicius magis approbat. Phyſ. com. 50. Ita patet non concludi, Ariſtotelem pluta quam debuit, principia fecisſe.

Vera explic.

Sed quia fortaſſe non deerit, qui neget principium eſſe analogum aut eius analogia admiſſa, dubitet de qua re illud primum dicatur, quod ſi de Deo, qua demum ratione ad intelligendum ſit: idcirco quid de tota

hac re sit sentiendum, paucis exponamus.

Num principium sit analogum, & qua ratione.

QVÆST. V.

Principium analogum esse, vtcunq; sumatur.

Sectio I.

Principium pro re qua principium dicitur.

AC si principium quidem sumatur pro re ipsa, quæ principium dicitur, non dubium est, quin analogum sit, & de Deo primum dicatur. Ens enim analogum est, & in omni genere entis datur principium aliquod: atque in toto genere entis Deus primum quiddam est. Accedit quod Arist. 12. libr. huius operis *capite quarto, text. 22. & capite quinto, text. 29.* differens de principiis rerum sensibilium, quatenus res quædam sunt, aut in rebus (quod adderim propter priuationem) probat ea analogice conuenire, propterea quod sunt principia rerum sensibilium diuersorum generum, quæ analogice conueniunt: ergo cum ens analogum sit, & primum de Deo dicatur: erit sane principium in commune analogũ. Deniq; id confirmari ex eo potest, quia principium non solum dicitur entium, sed etiam non entium, vt spatii extra cœlum, in quo nullum est corpus, temporis etiã illius quod antecessit omnem motum, imo vero rem omnem creatam, in quo grauissimi Theologi infinita fingunt principia imaginaria, seu potius imaginatione fingunt infinita principia: ficque interpretantur *D. Chrysostom. 2 & 3. homil. in Ioan. Theophyl. Cyrill. Beda, Catenæ & alii in Euang. Ioannis* illud Ioannis: *in principio erat verbum*, quasi dixerit, Quodcunque principium imaginatione designes, ineo iam erat verbum. Non enim magnum quid diceret Ioann. si in principio eius temporis quod motu primi mobilis efficitur verbum Dei iam extitisse affirmaret, cum pleriq; (*vt Greg. Naz. in ser. de natali Domini, Damasc. libr. secundo fid. orthod. capite tertio, Basil. hom. 1. in Hexam. Hieronym. in capite primo, Epistola ad Titum, de Graecorum sententia (qui fere omnes ita putant*) *Hilar. duodecimo de Trinit. Ambros. in Psalmos, & libro primo, Hexam. capite quinto*) Doctores Catholici sentiant, angelos quoque ante corpora cœlestia fuisse conditos, quod si non entiũ quoq; datur principium, atq; adeo suo modo intrinsecum, erit profecto principii analogia multo amplior, eiusq; caput idem cum eo, quod in analogia entis traditur.

Expositio verborum Ioannis in principio.

Principium vt refertur ad id cuius est principium.

Quod si principium sumatur prout refertur ad id cuius est principium, non est quoque difficile idem ostendere. Est enim relatio principii in quibusdam realis, vt in patre respectu filii, siue humanum intelligas, siue diuinum, nec modo in quauis causa efficiente comparatione sui effectus in actu, sed etiam in materia, & forma respectu compositi, in quibusdam vero rationis, vt in priuatione, & principiis non entium, imo & in Deo respectu creaturarum, & in causa finali, quæ principium intentionis est respectu eorum, quæ ad finem destinantur. Neque enim in Patre alia est relatio patris, alia principii, sed relatio Patris est specialis quædam principii relatio, eodemque modo dicendum de relatione cuuslibet causæ. Atque hoc etiam pacto principium primo dicitur de Deo, cum in eo significetur relationem per se subsistentẽ, quæ in nulla re creata dari potest. Quin etiam in diuinis analogum esse principium ea ratione constat, qua tribus diuinis personis nihil reale vniuocum esse potest, quod in eis diuisum sit, iam enim per aliquam entitatem realem contraheretur, esseq; in Deo compositio realitatũ, quod fieri nullo modo potest. Satis autem est probasse principium non esse vniuocum, vt analogũ esse intelligatur, constat enim non esse casu æquiuocum, quod idem in sequentibus animaduertendum est, Sed cum hæc duæ principii considerationes ad hunc locum attineant, sit obiter hoc pacto de principii analogia disputatum.

Principium analogum in diuinis.

Principium vt est, formaliter princip.

Denique si principium sumatur quatenus principium est, quo pacto eius analogiam quærimus, nempe, quatenus *est id vnde aliquid est, &c.* seu quatenus ab eo aliquid procedit, vt nonnulli *in quibus est Diuus Thomas 1. p. quæst. centesima tertia, art. primo* principium definiunt, sumpto quã latissime procedendi verbo, dicendum est: esse item re vera hoc pacto analogum. Primo quidem, quia modus procedendi à principio, quo modo principiandi respondet, vniuocus non est. Nam procedere ab aliquo dependenter, qui modus est procedendi à principiis, quæ causando principiant & procedere independenter, quo pacto secunda persona diuina procedit à prima, & tertia ab vtraque vniuoce non conueniunt. Deinde quia principia, quæ causando principiant, conuenient in communi vlla causandi ratione, vt omnes Philosophi asserunt: minus igitur conuenient principia generaliter sumpta in ratione princi-

principiandi. Tertio quia quædam principiant intrinsecus, alia extrinsecus, alia vt actus, alia vt potentia, alia secundum intentionem, alia secundum executionem: quibus modis nihil est commune vniuocum. Postremo, quia multiplicatas ipsorum verborum definitionis abunde declarat principii analogiam. Nam & particula *primum*, primitatem temporis, loci, naturæ, originis, ordinis, & huiusmodi alias significat, quibus nihil est commune vniuocum: & particula *vnde*, exponi non potest, nisi variis & discrepantibus admodum procedendi rationibus, quæ sunt, *post quod*, *Ex quo*, *per quod*, *A quo*, &c. vt supra quæstione prima, sectione secunda, dictum est, quæ vniuoce non conueniunt. Ita patet, principium, quatenus principium est, analogum esse. Id quod Aristoteles cum aliis locis, tum vero secundo hóro de Gener. animalium capit. secundo de rebus naturalibus asserit: *Inrebus* (inquit) *quæ fiunt, plura habentur principia, nec omnia modo eodem.*

Multiplicitas definitionis principii.

Quo tamen pacto dici possit.

Quo pacto sit analogum.

Sectio II.

Principium esse analog. proportione.

QVod si petas, quo genere analogiæ principium sit analogum, dicendum est: perspicuum quidem esse, conuenire illi analogiam proportionis, quandoquidem vt hoc principiatum isto modo procedit ab hoc principio, ita quodammodo illud ab illo, &c.

An sit analogum attr. b.

Verum de analogia attributionis dubium est. Quadam enim ex parte videtur affirmatio vera, quia omnia principiorum genera referuntur ad Deum, tanquam ad primum illud, vnde non modo habent vt sint, sed etiam vt principia sint. Altera ex parte videtur vera negatio. Nam etsi vnum genus principii potest pendere ab alio in ratione essendi, veluti materia à forma, tamen in ratione principiandi nullum genus pendet ab alio: neque enim materia suum causandi modum habet a modo causandi formæ, ac proinde nec principiandi, etsi illo indigeat ad causandum & principiandum: eodemque modo neque forma ab efficiente aut efficiens a fine, & vice versa: atque ita in cæteris.

Non esse vniuerse analog. attributionis.

Dicendum igitur, Principium in toto suo amb tu non esse re vera analogum attributione. Nam etsi omnia genera principiorum referuntur ad Deum tanquam ad id, à quo habent non solum, quam rationem essendi, sed etiam principiandi: tamen non referuntur ad illum consideratum sub eadem principiandi ratione: sed omnes fines tanquam ad primum finem, omnia efficientia tanquam ad primum efficiens: & ita suo modo cætera. At Deus, vt est primum principium vno modo, non refertur ad se, vt est primum principium alio modo: veluti quatenus est primum efficiens non refertur ad se, quatenus est primus finis. Vnde patet, etsi detur res vna, ad quam referatur omnis ratio principiandi: non dari tamen rationem vnam ad quam omnis principiandi ratio referatur: quod tamen erat necesse vt principium diceret analogum attributione. Quare etsi potest dici analogum attributione secundum rem propter vnum primum secundum rem, ad quod referuntur omnia: non tamen analogum attributione secundum rationem, quod est esse simpliciter analogum attributione.

De quo genere principiorum primo dicatur principium?

Sed quærat aliquis, de quonam genere principiorum primo dicatur principium? Nam Auerroes in hoc caput existimat dici primum de principio finali, quod est intentione primum: Albertus vero ait dici primum de principio magnitudinis, supra quam fit motus.

Primo dicatur princip.

Quamuis autem Iandunus, & alii recentiores facile vtramque conciliant, quod Auerroes loquutus sit de principio secundum rei naturam: Albertus autem secundum impositionem vocabuli: aliquid tamen addendum est, vt vtriusque sententia sit vera. Itaque dicendum: causæ finali, non simpliciter, sed inter eas, quæ non solum principia sunt: sed etiam causæ conuenire primo principii rationem, est enim causa finalis primum ac præcipuum causarum genus. Verum ante omnes causandi rationes esse rationem principii perfectissime producentis, quæ primæ, ac secundæ personæ in diuinis conuenit. Dicendum quoque, nec principium magnitudinis simpliciter fuisse primo appellatum principium. Nihil enim ita est principium magnitudinis, vt finis etiam esse non possit, si ex parte opposita incipias: sed appellatum primo fuisse principium, quatenus ab eo incipit motus, vndecunque illudi inchoetur.

Vtrum principium prius dicatur de Deo respectu diuinarum personarum, quam creaturarum.

QVÆ-

QVÆSTIO VI.

Quo pacto principium primi dicatur respectu diuinarum personarum.

SECTIO I.

SEd quæstio est: Num principium prius conueniat Deo respectu diuinarum personarum, quam creaturarum? Quod enim non prius ei conueniat respectu diuinarum personarum, ex his probatur.

Pars negans probatur.

Prima Ratio

Primum, quia esse productiuum diuinæ personæ non dicit perfectionem, aut saltem non addit essentiæ quicquam perfectionis, quam tamen dicit, & quidem infinitam, esse totale productiuum creaturæ.

Secunda Ratio.

Deinde, quia esse productiuum creaturæ est commune omnibus personis, esse autem productiuum personæ diuinæ, est proprium quibusdam. At communia priora sunt propriis, etiam in diuinis, virtute saltem, & nostro intelligendi modo.

Tertia Ratio

Tertio, quia Deus non dicitur principium diuinæ personæ, nisi per potentiam productiuam: at potentia dicitur de Deo proprie respectu creaturarum, improprie vero respectu diuinæ personæ, id quod duabus rationibus patet. Prior est, quia potentia quatenus potentia dicitur respectu alius: quatenus aliud est, vt patet ex hoc ipso libro capite duodecimo, *textu decimo septimo*, vna autem persona diuina non est simpliciter aliud ab alia, licet sit aliud suppositum. Posterior: quia potentia diuina respectu creaturarum, cum sit omnipotentia, comprehēdit omnem potentiam proprie dictam, alioqui iam non esset omnipotentia: nec tamen comprehendit potentiam productiuam diuinæ personę: iam enim tertia persona in diuinis non esset omnipotens, quia nullam producit: imo nec secunda, quia non producit primam. Atque hanc sententiam probat Durand. in 1. Sent. d. 29. q. 1.

Pars affirmās suadetur.

Quod vero prius illi conueniat respectu diuinarum personarum ex eo primum ostenditur, quia esse principium diuinæ personæ dicitur de Deo ab æterno: creaturæ autem ex tempore. Deinde, quia principium diuinæ personæ dicitur de Deo naturaliter, creaturæ autem libere. Loquor autem de principio actu, siue principiante, non de principio potentia, siue principiatiuo. Tertio, quia esse id, vnde aliquid procedit, perfectius dicitur de eo, vnde illud perfectius procedit: perfectius autem procedit vna persona diuina ab alia quam quæuis creatura à Creatore, cum illa procedat in vnitate eiusdem naturæ singularis, hæc in sola vnitate analogica, atque adeo infinitæ distantiæ. Vnde est illud Pauli ad Ephes. 3. loquentis de æterno Patre: *Ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur.* Significat enim his verbis productionem filii à Patre esse perfectissimam principiandi rationem, & cui primo principiandi ratio conueniat.

Approbatur, & explicatur posterior sententia.

Hanc posteriorem sententiam (*quæ est 1. Sent. d. 29. quæstione prima, articulo secundo, & 1. p. quæstione octuagesima tertia, articulo tertio, & quæstione quadragesima tertia, articulo sexto*) amplectuntur nonnulli eius sectatores, (*vt sunt Caietan. iisdem in locis, par. 1. Capreol. 1. Sentent d. 29. Albert. Magn. in 1. d. 29. articul. 2. Richardus ibidem quæstione secunda, Argen. itidem quæstione vni. & alii*) nobisque magis placet dummodo cōtrahatur ad illud tantum principiandi genus, quod est per productionem, quod tamen explicationis gratia dictum sit. Nam cum hoc modo tantu conueniat Deo esse principium respectu diuinarum personarum (subaudi autem principium ordinis earum: cum hoc principii genus sequantur cætera principiorum genera, vt ex supradictis intelliges) in hoc solo potest fieri proposita comparatio. Nulla enim diuina persona potest loco, aut tempore, aut natura, aut cognitione, præcedere eam, quam producit Vnde fit, vt nec detur finis, nec exemplar in productionibus diuinarum personarum, ac multo minus, aut materia, aut efficiens, siue ex nihilo, siue ex aliquo, vt subiecto: præcedunt enim productiones illæ omnem rationem causandi, & quæcunque alio modo principiandi, quam per productionem siue originem. Nam de fine ac exemplari, de quibus dubium aliquod esse posset, ex eo res probatur, quia semper finis, vt Durandus loco citato recte argumentatur, importat præeminentiam bonitatis, non semper quidem respectu intendentis finem, sed eius quo finis acquiritur: quæ præeminentia non datur in diuinis respectu diuinarum productionum. Exemplar vero non est necessarium ad productionem rei, nisi vbi produceus debet producere aliquid certæ ac circumscriptæ essentiæ, cuiusmodi non est persona diuina. Quocirca neque vnquam Patres productionis diuinarum personarum exemplar vllum posuerunt, sed tantum creaturarum. Ita fit: vt quæstio de solo principio productiuo intelligi possit, quod iam recte ostensum est prius conuenire Deo respectu diuinarum personarum, quam creaturarum; cum interius

Nam diuinarum processionum finis non datur, nec exemplar.

alia

alia omnia principiorum genera, non dicantur de Deo, nisi respectu creaturarum, vt patet ex eorum proprietatibus, vt ex priotitate loci, temporis, naturæ, & perfectionis.

Producere an dicat perfectionem.

Ad primum ergo partis oppositæ argumentum dicendum est, etsi esse productiuum creaturæ dicat perfectionem: tamen ipsum producere creaturam, quod est esse actu principium, nihil perfectionis dicere, quod ad diuinam essentiam pertineat. Productio enim creaturæ in ipsa creatura est. Productus autem diuinæ personæ dicit quidem perfectionem essentiæ, verum non aliam a perfectione personæ producentis. Vide *D. Thom. 2. cont. c. 9. q. 1. art. 2. ex Capreolum eadem q. 1.*

Ad secundū. Communia an priora propriis.

Ad secundum mutato verbo producitur in producentis, dicendum est, communia, quæ non necessario conueniunt: sed contingenter, aut libere, non esse priora propriis necessario conuenientibus: quo pacto non est prius hominem meditari, quam esse rationis participem, aut disciplinæ capacem: at producere creaturam, etsi commune est omnibus personis, esse tamen non necessarium, sed liberum.

Ad tertium. Potentia productiua proprie dicta.

Ad tertium dicendum, potentiam productiuam non totum proprie, sed etiam propriissime dici de potentia productiua diuinæ personæ: quod patet ex actu producendi perfectissimo, qui est re ipsa ponere in diuinis. Prior autem probatio minoris facile retunditur. Aristoteles enim, quia non putauit dari posse in eo perfectam productionem, vt productum esset eiusdem numero naturæ cum producente, definiuit potentiam tertiam per respectum ad aliud: quo fit vt definitio ab eo tradita nō sit vsurpanda in hac materia præsertim cum ne omnem quidem potentiam actiuam creaturæ in ea comprehendat, sed eam solum quæ suppositum sit actiuum in quod agat. Posteriorem vero probationem hunc in modum occurrendum: omnipotentiam non complecti omne genus potentiæ, etiam proprie dictæ, quia nō complectitur potentiam passiuam. sed complectitur omnem ac solam potentiam productiuam alterius essentiæ, quæ sola potentia est essentialis diuinæ naturæ: ita tamen vt nomine productiuæ intelligas etiam oppositam destructiuam, vt tota loquar.

Aristotelis definitio potentiæ non valet in mysterio Trinitatis.

Omnipotentia quas potentias complectatur.

Dilutio quorundam obiectorum.

SECTIO II.

Prior obiectio contra præcedens.

VErūm contra allatum conclusionem sic obijci potest. Si primum principium productiuum primo diceretur de principio producente diuinam personam, & de cæteris attributione

A ad ipsum, esset haud dubie tale principium producens cæteri cæterorum principium producentium id enim quod est primum in vnoquoque genere, est causa cæterorum vt Aristoteles docet contentionis omnibus Philosophis: at hoc fieri nequit, tum quia omnis causalitas Dei respectu creaturæ sit communis omnibus personis diuinis, quibus tribui non est commune producere diuinam personam: tum etiam, quia Deus, quatenus producit creaturam, non potest habere causam, tum denique quia cum in diuinis sint plura principia producentia respectu diuinarum personarum, & alterum prius origine altero, alterum esset causa alterius: quod fieri nequit. Ergo principium producens non potest primo dici de principio producente diuinam personam.

Posterior obiectio.

Potest etiam hunc in modum obiici. Si in Deo non esset personarum distinctio, vt Philosophi putarunt, esset Deus primum principium productiuum, vt refertur ad creaturas, ac personarum distinctionem impediunt communia ergo inde oriri personarum distinctio quomodo ergo principium productiuum primo dicatur de Deo comparatione creaturarum.

Solutio prioris.

Hæc tamen nihil obstant. Namque ad priorem obiectionem negata propositione dicendum est, pronunciatum illud: *quod est primum in vnoquoque genere est causa cæterorum*, a D iis tantum esse verum, quæ differunt gradibus secundum essentiam, quo pacto causa vniuersalis ab effectis singularibus: at hoc modo diuinæ personæ neque inter se, neque a communi essentia distinguuntur.

Fateor, D. Thomam *1. p. q. 1. dist. 19. q. 1. ar. 2. & 19. q. 45. ar. 6.* & alios plerosq. Theologos affirmare productionem diuinarum personarum esse exemplar, & habere causalitatem in productione creaturarum, verum improprie E id dicitur, tum quia ratio causandi causæ exemplaris in productione creaturarum debet esse communis toti Trinitati, tum quia debet esse finita & limitata: quemadmodum & ipsa creaturarum productio. Sensus ergo eius propositionis id productionem diuinarum personarum esse exemplar, & habere causalitatem in productione creaturarum, verum improprie

sunt esse similiora producentibus, quam secundum infimam speciem, aut etiam secundum intensionem vel extensionē formæ specificæ producentis. Nam secundum gradum individualem, nullum productum creatum potest esse eiusdem omnino rationis cū producente. Concessa igitur priori propositione, ad posteriorem dicendum est, personalem distinctionem non impedire ea, quæ re vera communi essentiæ conueniunt, sed impedire (si ita dici potest) id, quod essentiæ conueniret, si non esset in personis distinctis.

Principiorū productiuorum ordo.

Itaque principium productiuum (*vt loquitur magister Sent. in 1. d. 20. ex Aug. lib. 4. de Trin. c. 30. & communiter Theologi omnes*) primo dicitur de Patre in diuinis, quæ est principium non de principio, vt loquuntur Theologi, deinde de Filio, qui est principium de principio: quia, quod cum Patre simul sit principium Spiritus sancti, id habet à Patre, quemadmodum & essentiam. Tertio loco dicitur de Deo respectu creaturarum, quas ex nihilo facit: quia perfectius producuntur, quam quæ ex materia suppositа. Quarto de Deo respectu creaturarum, quas produxit ex materia simul cum causis secundis. Quinto de creaturis producentibus respectu earum, quas producunt, siue illas æquiuoce producāt, quæ productio perfectior est ratione causalitatis, minorisve dependentiæ producentis: siue vnuoce, quæ productio est perfectior ex parte substitutionis producti cum producente.

Productio æquiuoca & vnuoca quæ ex parte sint perfectiores.

Num principium latius pateat, quam causa.

QVÆSTIO VII

Quod latius pateat.

SECTIO I.

ETsi autem, ex iis quæ dicta sunt liquido constat, principium latius patere, quam causam: quia tamen id hoc loco per se tractari solet, paucis colligenda sunt discrimina inter causam & principium, vt ex iis maior principii amplitudo euidentius appareat, tum respondendum ad nonnulla, quæ pro reciprocatione causæ cum principio afferri possunt. Principium & causa hoc primum differunt inter se, quod omnis vera causa est eius, quemadmodum & omne id, quod est vere causatum: non omne autem principium est. 2. quemadmodum neque omne principiatum, vt patet in priuatione, & in puncto extra circulum.

Discrimina

Differunt deinde, quòd semper causa est

A aliud ab effectu, hoc est, essentiæ diuersæ numero, principium autem non necessario est diuersæ numero essentiæ ab eo, cuius est principium, potest enim esse vel eiusdem numero essentiæ, vt in diuinis personis: vel saltem non diuersæ, vt in iis principiis, quæ non habent rationem entis.

principium est causa.

Differunt tertio, quod ab omni causa habet aliquod esse id cuius est causa: non item ab omni principio, id cuius est principium

B quod item patet in priuatione formæ, & in generatione ipsa, cuius priuatio est principium priuatio enim, vt nullum esse habet, ita nullum dare potest.

Differunt quarto, quod ab omni causa pendet modo aliquo in suo esse, id, cuius est causa, quod plus est, quam habere esse ab illo) non item ab omni principio id cuius est principium, quod in superioribus exemplis cernitur potest.

C Postremo differunt (mittamus enim alia, si quæ sunt discrimina quod omnis causa est prior natura suo effectu: non item omne principium eo, cuius est principium: quod etiam patet in personis diuinis producente, &

● producta, in priuatione formæ, ac generatione: & aliis plerisque. Non proposuimus hoc discrimen eo pacto, quo à nonnullis proponi solet. Vt nimirum causa omnis dicatur prior suo effectu, non item omne principium eo, cui-

Reiicitur modus quorundam discrimen hoc proponentium.

D us est principium, quamuis semper inter vtrumque sit ordo, quia nunquam datur ordo sine prioritate. cum potius nihil aliud sit, duo quæ inter esse ordinata inter se, quam vnum esse prius, alterum posterius aliquo prioritatis modo, vt ex supra dictis patet. Ita perspicuum est, principium latius patere, quam causam, quæ est *D. Thom. 2. p. q. 33. art. 2. Auerrois com. 4. Alexandri, Alberti*, Commentatoris, imo & omnium communis sententia hoc loco & aliis plerisque.

E

Diluuntur quorundam obiectorum. SECTIO II.

Prima obiectio.

SEd præsto est quod quis obiiciat. Aristoteles enim 4. lib. huius operis cap. 2 *q. 3. sect. 3. text.* 3. scribit, Ens, & vnum mutuo se sequi vt principium & causam: ergo eius sententia non latius patet principium, quam causa

F Huic obiectioni sunt (*e quibus est Argen 1. q. 29.*) qui respondeant, principium & causam reciprocari in creaturis: quod tamen nec videtur esse de mente Aristotelis 1. *libro Priorum cap. 19.* nec verum est, cum & punctus sit principium lineæ. & priuatio principium mutationis: nec sint earum causæ. Non desunt etiam, qui occurrant, vtendum esse eo-

loco

loco regula illa tradita in libris priorum, Exempla non proponi, quasi ita res habeat, sed vt id, de quo agitur, intelligatur: Vnde est illud apud Dialecticos, *exemplorum non requiritur veritas*. Sed cum non necesse sit, vt hac in re ad id præsidii confugiamus, aliter respondendum est

Solutio.

Itaque dicendum, quemadmodum & loco citato (4. nimirum *lib. cap. 3. & lib. 1. cap. 7. 9. & sect. 5.*) scripsimus, causam in exemplo illo sumi populariter, non philosophice, quod sæpe fit apud Aristotelem, præsertim extra eum locum, in quo de re ex instituto agit. Sumitur enim quatenus complectitur ea, quæ requiruntur, licet non sint veræ causæ: quo pacto occasio, conditiones sine quibus non, & alia pleraque vulgo dicuntur causæ. Hoc autem modo ne ipsa quidem priuatio formæ introducendæ à nomine causæ interdum excluditur, vt apud eundem 12. lib. huius operis c. 2. *text* 12. Imo vero & apud Græcos prima persona in diuinis causa dicitur secundæ, & vtraque causa tertiæ, vt apud Damascenum lib. 1. Orthodoxæ fidei, cap. 8. & 11. à quo tamen vsu Latini abhorrent, vt D. Thom. docet 1. p. q. 33. art. 1. Quod discrimen Græcæ ac Latinæ Ecclesiæ exposuit Florentina Synodus in literis sanctæ vnionis *Sess. vltim. Id quod*, inquit, *sancti Doctores, & patres dicunt, ex patre per filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significent, filium quoque esse, secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem.* Quanquam vero Augustinus videri possit Græcorum in hac re loquendi consuetudinem vsurpasse in lib. 73 quæstionum *quæst. 15. vt habetur tom. 4.* cum ait, Deum suæ sempiternæ sapientiæ causam esse sempiternam, quasi dixerit sempiternum esse principium productiuum, non est tamen necesse. Nam & in 7. de Trinitate *c. 1.* sic loquitur, de Patre. *Quod est causa illi vt sit, est causa, vt sapiens sit*, vbi nomen causæ pro ratione sumit, non pro principio producente, quod Græci veram causam appellant, nisi loquatur negatiue, vt sit sensus, Quemadmodum non habet causam vt sit, ita neque vt sapiens sit. quale est illud Hieronymi ad cap. 3 Epistolæ ad Ephesios; *sui origo est sua causa subsistentiæ*: loquitur autem de Deo absolute. Liberius nomine authoris pro principii producentis vtuntur Latini, vt Hilarius in 4. de Trinitate, cum ait, Patrem in diuinis authorem esse filii: quod etsi negat D. Thom. in 1. Sen. d. 29. q. 1. art 1. vsurpari posse in filio respectu Spiritus sancti propterea quod authoris nomen significare videatur principium non de principio, ipse tamen Hilarius in vtraque persona nomine authoris vtitur 2. lib. eiusdem operis, cum ait, à Patre & Filio authoribus confitendum esse Spiritum sanctum. *Vide Hilar. lib. 2. de Trin. & lib. 12.*

Causa populariter accepta quid significet.

Causa Græcis Theologis quam late pateat.

Authoris nomen in diuinis vsurpandum potius quam principij.

At obiiciat aliquis Aristotelem in hoc ipso loco, in quo de principiis ex instituto agit, plane adferre e sub finem capitis tot modis dici causam, quot principium: ergo non dubium esse, quin sentiat æque late patere causam, ac ius principium. Si enim putaret latius patere principium, non minus falso diceret, tot modis dici causam quot principium, quam si affirmaret, tot esse homines quot animalia.

Secunda obiectio.

Ad hanc obiectionem sunt, qui eodem modo respondendum velint: late nimirum accipi nomen causæ. Verum hæc responsio non solū ex eo absurda est, quod vbi de principio, & causa distincte agitur, non debet causa cum principio confundi: sed etiam ex eo vel maxime, quod nō efficit, quo minus probatio Aristotelis sit ineptissima. nam etsi domus caulam late hoc loco accipi: quis tamen ferat hanc consequentiam: omnes causæ sunt principia: igitur tot modis dicuntur causæ, quot principia? perinde enim hoc est ac si probares, tot esse homines, quot animalia, quia omnes homines sunt animalia.

Solutio.

Dicendum igitur, illud, *tot modis dici causam, quot principia*, negatiue intelligendum est, quasi dictum sit, non pluribus modis: quo pacto perspicuum est nihil esse vitii in probatione. Vel respondendum tametsi eodem redeat, cum dicitur, *omnes causæ principia sunt*, non reddi rationē præcedentis pronunciati: sed exponi, quo pacto intelligendum sit, quasi dicat Aristoteles, Quippe omnes causæ principia sunt

Tertia obiectio.

Tertio sic obiici potest. principiū & principiatum sunt correlatiua: at principiatum æque late patet atque causatum (propterea enim dici solet, nullam personam diuinam esse principiatam, ne intelligatur causata) igitur æque late patet causa, atque principium.

Solutio.

Ad hanc obiectionem dicendum, etsi Græci non vereantur admittere in diuinis personam productam esse principiatam, vt Diuus Thomas refert 1. part. quæst. 33. articulo 1. quod more suo concedant esse causatam: Latinos tamen, quia negant esse causatam, merito negare principiatam esse, ac proinde maiorem propositionem, quicquid de minore dicendum sit, non quod nomen principiati non posset accipi vt correlatiuum principii: sed quia sonat causatum aliquid, quod in diuinis non admittimus. Itaque & si quis contendat principiatum nihil aliud significare quam quod

haber principium, quemadmodum causatum, id quod habet causam: tamen quia non solum abstinendum est à verbis, quæ efficiunt orationem falsam, sed etiam ab iis, quæ falsam efficere videntur, præsertim in diuinis: negandum est simpliciter, principium & principiatum esse correlatiua, nisi in rebus creatis. Quare simpliciter dicendum est, proprium principij correlatiuum, non esse principiatum, sed id cuius est principium: quo pacto hactenus locuti sumus. Ita nihil conficit obiectio.

A quibus verbis abstinendum.

ΚΕΦ. Β'.

Hic locus, Text. 2.

Αἴτιον a ϛ λέγεται, ἓν μὲν τρόπον ἐξ b οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος· οἷον ὁ χαλκὸς τῆς ἀνδριαντι-

---

CAPVT II.

Causa a autem vno modo dicitur id, ex Text. 2.
quo b insito aliquid fit, vt as statua, & argen-

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Quot modis causa dicantur.

Causa a autem vno modo. Exponit quot modis dicantur causæ: primumque varia causarum genera percurrit: deinde reuocat omnia ad quatuor vulgata: postremo agit de modis causatum. Cur autem Aristoteles in hac causarum explicatione nihil adiungendum putauerit, quæ secundo Physicorum de causis dixerat: sed potius ea ipsa, quæ scripserat cap. 3. *ad text.* 27. eius libri, in hunc locum transtulit, hæc potissimum ratio fuit: quia cum in rebus naturalibus, quam in Mathematicis, & Metaphysicis manifestius reperiantur omnia causarum genera, facile ex hac causarum naturalium explicatione omnium causarum in commune cognitio colligi potest. De quare primo libro huius operis satis *cap. 7. quæst 1 sect. 2.* diximus. Describit igitur primum Aristoteles materiam, quia est omnium causarum infima. Addi potest ea ratio Alberti, quia est omnium intima: vt Aristoteles procedat hoc loco a causis magis intrinsecis, ad minus intrinsecas. Nulla enim materia, inquit, potest esse extrinseca effectui, cum tamen a iqua forma illi extrinseca sit, nempe exemplaris. De cæteris res perspicua est.

Materia causarum infima & intima.

Quæ à definitione materiæ reiiciuntur.

b *Id ex quo insito.* Cum dicitur *id ex quo aliquid fit*, reiicitur primum finis, quia est vltimus in executione, & propter quem res fit, non ex quo fit: Reiicitur deinde efficiens quia effectus non proprie sit ex efficiente, sed ab efficiente: tametsi improprie nonnunquam ex efficiente fieri dicitur, sumpto *ex*, pro *ab*, aut certe ratione partis, quæ pars eius tum esse ex parentibus genitum, quia ex parte decisa ex parentibus. Tum reiicitur exemplar, quia res, quæ fit, non fit ex exemplari, sed ad exemplar. Item forma intrinseca, quia id ex quo aliquid fieri dicitur, si proprie loquendum est, eiusmodi esse debet, vt non sit id, quod rem absoluit, & perficit, sed quod præcedit absolutionem, si non tempore (quod est in omni proprie dicta effectione substantiæ necessarium certe ratione & natura. Itaque proprie dicere possumus rem naturalem conflari ex huiusmodi forma, non item fieri ex illa. Cum autem dicitur *insito* reiici solent priuatio, & contrarium, quia hæc, etsi præcedunt absolutionem, perfectionemque rei, vt effectus dici possit ex eis fieri, non tamen manent in compositione rei factæ, tametsi contrarium reiici potuit per verbum *fit*, quo significatur effectio per se: Neque enim res naturalis dicitur fieri per se ex contrario, sed ex priuatione & materia: ex hac quidem, vt parte, ex illa, vt termino, a quo incipit effectio. Credit Alexander per hanc eandem particulam reiiciendum esse efficiens, vt hac ratione per præcedentem reiici non possit, quod principium efficiens dictum sit in capite superiori, esse *ex quo aliquid fit*, *ita & non insito*. Sed cum Aristoteles non dixerit eo loco, *ex quo aliquid fit*, sed *a quo aliquid fit*, quod latius patet, & efficienti optime congruit: non est cur Alexandri sententiam admittamus, consule vtroque loco Græcum contextum. Ex his patet non recte exponi a Simplicio definitionem hanc ad secundum Physicorum, *ex quo*, *communiter* ex enim ait, ex aliquo fieri idem esse hoc loco, ac ue fieri ex re mutationem subeunte, seu, quod idem est, ex subiecto mutato: si enim hoc pacto intelligenda essent verba proposita, superuacaneum esset addere verbum *insito*, ad excludendam priuationem, aut etiam, si placet, contrarium est enim perspicuum rem, quæ fit, non fieri ex his mutationem subeuntibus. Si quis autem roget, num in definitione hac comprehendatur materia cœli? dicendum est non comprehendi: quia verbum *fit* in hac definitione sumitur ab Aristotele, pro fieri per transmutationem, quemadmodum in ea, quæ traditur extremo capite primi Phys. *text.* 82. quoniam rei effectionis cœlum fieri nequit. Si tamen verbo *fit* intelligas quamlibet affectionem, etiam improprie dictam, comprehendetur vtique: verum præter institutum Aristotelis.

Alexandri expositio reiicitur. Simplicium refutatur.

An cœli materia, & materia seruanda in hac definitione coniiciatur.

SI RE-

Si petas, num comprehendatur materia secunda? respondendum est, si nihil quidem addatur, re vera comprehendi. Quod si adiungas verbum *primo*, quod ex definitione principii tertio modo sumpti tradita capite superiori repeti potest, sola prima comprehendetur. Nec tamen præter rem erunt exempla æris, & argenti, quia verbum vt non erit sumendum hoc loco, quemadmodum nec in aliis plerisque sumitur, quatenus significat proprietatem, sed quatenus similitudinem.

ἀνδριὰντ⊙, καὶ ὁ ἀέρινος τῆς φιάλης, καὶ ὁ τοῦτον λόγ⊙. ἄλλον δ' ἢ τὸ εἶδ⊙ καὶ τὸ παράδειγμα. τοῦτο δ' ἐστὶν ὁ λόγ⊙ τοῦ τί ἦν εἶναι, καὶ τοῦτον γένη· διὸν τοῦ ἀφ' ἑνὸς πυθμὸν, τὰ δ' δύο σχεδὸν ἐν καὶ ὅλως ὁ ἀριθμός. καὶ τὰ μέρη τὰ ὅρου τοῦ λόγου.

argentum phyalæ, horumque ejusmodi genera. d *Alio forma & exemplar.* e *Hæc autem est ratio quiditatis horum generum: veluti cum concentum, qui* ἀφ' ἑνὸς *πυθμὸν dicitur, duo* f *ad vnum, ac omnino numerus.* g *Et partes, quæ in ratione insunt.*

Præter-

c *Horumque genera.* Genera æris & argenti non sunt aqua, aut terra, aut quiduis aliud, in quod hæc (etiam de sententia veterum naturalium) resoluantur, quo pacto quidam (vt *Diuus Thomas in hunc locum lect. 2. & Alexand. Aphrodis. comment. 3.*) exponunt Aristotelem, sed metallum minerale, mistum, & cætera superiora. Additum est autem hoc ab Aristotele, vt significaretur discrimen materiæ propinquæ, ac remotæ, quod merito etiam mox facit in formis. Nam quorum propriæ, ac per se causæ sunt species, eorum etiam sunt propriæ, ac per se causæ illarum genera, tametsi remotæ. *Quæ sint eius generis.*

d *Alio modo forma.* Explicat formalem causam, quam duobus nominibus formæ, & exemplaris appellat. Num autem vtroque vocabulo idem significare velit, quæritur est Græci authores volunt vtroque significari formam inhærentem, quam explicationis causa Alexander hoc loco ait, vocari exemplar, quia ab agente expetatur. Verum non est ratio hæc causæ exemplaris, sed finalis. Ideo 2. *Phys.* teste Simplicio *com. 25.* docet, ideo formam appellari exemplar, quia agens efficit simile sibi secundum formam, qua agit, vt quasi imitationem illius agat, atque eadem videtur esse sententia Themistii, & Philoponi eodem loco: Simplicius adiungit, recteo fortasse formam naturalem appellari exemplar, quia est exemplar quoddam artis, hoc est, artificiosæ formæ: hinc enim dicimus artem naturam imitari. *Causa formalis explicatio.*

Sed cum exemplar habeat veram, & per se, sibique peculiarem causandi rationem, nec tantum respectu effectorum artis, sed etiam naturæ (omnia enim opera naturæ ab arte diuina pendent) non est, cur suspicemur, Aristotelem obiter meminisse hoc loco exemplaris, neque illud inter causas numerare voluisse. Quare cum ratio causandi, quæ exemplaris propria est, non pertineat ad rationem materialis causæ, vt est perspicuum, nec vero ad efficientis, vt Scotus 1. *distinct. 36 quæstione vnica, §. contra ista.* credit, nosque verum non esse ostendimus ad caput septimum primi libri, *quæstion. 1 section 5.* nec denique ad rationem finalis, quod patet ex iis, quæ ad eum locum explicata sunt: potius dicendum est cum Diuo Thoma hoc loco, *lect. 2.* nomine formæ significari formam intrinsecam, siue inhærentem rei, quæ fit, & cuius accessione res absoluitur, nomine autem exemplaris formam extrinsecam, cuius imitatione agens operatur. Idem quod D. Thomas, sentit Alensis hoc loco ex Boetio in libro de Trinitate *cap. 3* cuius eam quoque sententiam refert. Formam internam, quia minus principalis est, magis appellandam imaginem, quam formam. Aduerte tamen, non esse nouum, quod Alensis affert autem in exemplum forma exemplaris: sæpe enim exemplar apud veteres vocatur ars, quod sit obiectum artis. *Exemplar ad quam causandi spectat.* *Qua ratione exemplar dicatur ars.*

e *Hæc autem est ratio quiditatis horum generum.* Quasi dicat, hæc autem causa, siue hoc causæ genus, quod est forma in communi, interna quæ, & externa comprehenditur, est ratio quiditatis. Dicitur autem interna forma ratio quiditatis, quia quiditatem rei cuiusque definitionem absoluit, & ab aliis eam distinguit. Externa autem, quia est quasi typus quidam illius, vnde & prototypa principalisque ratio appellatur, ex quibus facile erit cætera omnia a ratione causarum formalium excludere. *Cur forma appelletur ratio quiditatis.*

f *Duo ad vnum.* Hoc est, dupla proportio: continet enim vox inferior duplum superioris octo quasi gradibus ab ea distantis. Eodem prorsus cum dicitur, *ac omnino numerus*, intellige numeralem proportionem: neque enim forma concentus est numerus ipse, sed proportio numeralis.

g *Et partes quæ in ratione insunt.* Intellige partes, quæ insunt in ratione obiectiua, seu (quod idem est) in obiecto definitionis, neque omnes tamen, sed genus & differentiam, quæ in re-

do & intrinsecus de re dicuntur, ne partes integrantes, aut materiam ipsam complectatis. Verum hæ partes non per se, sed reductiue ponuntur in hoc genere causæ, vt post dicetur.

ὅτι, h διὸ ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ αὐτὴ, ἢ τῆς ἠρεμήσεως· οἷον ὁ βουλόμενος περιπατεῖν, καὶ ὁ ποιῶν τὸν πόδα, καὶ ὅλως τὸ κινοῦν τὸ κινούμενον· καὶ τὸ μεταβλητικὸν τῆς μεταβολῆς. ὅτι δ' οὐδὲ τὸ τέλος τοῦτο οὗ ἕνεκα ἐστὶ τῶν κινουμένων, οἷον τοῦ περιπατεῖν ἡ ὑγεία. διὰ τί γὰρ οὗτος περιπατεῖ; φαμὲν, ἵνα ὑγιαίνῃ, καὶ οὕτως εἶπεν, οἰόμεθα ἀποδεδωκέναι τὸ αἴτιον. καὶ ὅσα δὴ μεταξὺ γίγνεται τοῦ τέλους, οἷον τῆς ὑγιείας ἡ ἰσχνασία, ἢ ἡ κάθαρσις, ἢ τὰ φάρμακα, ἢ τὰ ἰατρικά. πάντα γὰρ ταῦτα τοῦ τέλους ἕνεκά ἐστιν

Præterea id, vnde primum mutationis, aut quietis principium existit: quo pacto est causa, vt qui consilium dedit, & pater filii. & vno nomine id, quod efficit, vim, quod efficitur, & quod mutandi vim habet, atui, quod mutatur. Insuper k vt finis. Hac vero est id, cuius gratia, quo pacto valetudo est causa deambulationis. Cur enim deambulare dicimus, vt valeat: quo pacto cum diximus, causam nos reddidisse arbitramur. Et quæcunque l mouent alio inter finem fiunt, vt inter sanitatem attenuatio, aut purgatio, aut medicamenta, aut instrumenta. Hæc enim omnia finis sunt gratia.

Causa efficiens quid sit.

h *Præterea id vnde.* Exponit, quid sit causa efficiens, quo loco potius est vsus nomine mutationis, quam motus, vt generationem, & corruptionem complecteretur. Addit autem *aut quietis*, quod Diuus Thomas recte interpretatur *aut etiam quietis*, quia eorum, quæ mutationi subsunt, quædam, Aristotelis sententia, perpetuo mouentur, neque vt quiescant, sed in eo, quod mouentur, perfectionem suam positam habent, vt Sol, Luna, &c. Quædam interdum mouentur, interdum quiescunt, & ideo mouentur, vt quiescant: veluti elementa: mouentur enim, vt locum assequantur, quo a loco moueri desinunt. Hoc autem modo quies verum, realem, & per se causam efficientem habet, quemadmodum & motus; imo etiam verius quam motus, qui ad talem quietem ordinatur. Neque enim hoc loco sumenda est quies vt mera priuatio motus, sed pro adeptione formæ, quæ per motum acquiritur. Quod si genera omnia agentium complecti vis, loco *mutationis* pone *actionis*.

Quies per adeptionem formæ.

Cum igitur causa efficiens dicitur id, vnde principium mutationis, aut quietis existit, id est, a quo mutatio, aut etiam quies re ipsa, seu (quod dici solet) secundum exequutionem prouenit, cætera omnia causarum genera perspicue excluduntur, etiam finalis: à fine enim non prouenit motus secundum exequutionem, sed secundum intentionem, propositum vt agentis. Additur *primum*, vt excludantur instrumenta, quæ etsi possunt esse causæ per se efficientes, non tamen sunt principales, & quibus effectio attribuatur, quæ tamen solæ hoc loco merito explicantur.

Efficientium genera quatuor.

i *Vtui, qui consilium.* Quatuor efficientium genera innuit Aristoteles his exemplis proponendis: Primum eorum, quæ agunt per intellectum. Alterum eorum, quæ solius naturæ impulsu: Tertium eorum, quæ rem non existentem efficiunt. Quartum eorum, quæ mouent existentem, aut in ea aliquid agunt. Tametsi priora duo quasi specialia sub duobus posterioribus comprehenduntur.

Causa finalis definitio.

k *Insuper vt finis.* Externum causæ genus adhibet, quod finem dicimus. Est autem id, cuius gratia aliquid fit; veluti sanitas, cuius comparandæ, aut conseruandæ gratia deambulamus. Et quoniam omnis causa principium est, finis autem non videtur esse principium, sed opponi principio (vnde nec apud veteres naturales inter principia numerabatur, vt est in primo libro *cap. 6. text.* 10. dictum, nec capite superiore inter septem illa principiorum genera connumeratur est) probat Aristoteles finem esse causam, quia reddatur a quæstionem, qua quæritur, cur, siue ob quam causam aliquid fiat: Vnde efficitur, vt non modo sit principium, a quo aliquid pendeat, sed etiam primum in intentione, vt appellari solet.

Finis est principium a quo & ad quem.

Medium vt dicuntur fines.

l *Et quæcunque alio.* Docet ea etiam posse appellari fines præcedentium, quæ fiunt inter fines, id est, inter ipsum agens, & finem: quo pacto attenuatio est finis purgationis, purgatio medicamentorum, & medicamenta instrumentorum, quibus conficiuntur, aut porriguntur, &c. Nam cum hæc omnia sint, ac fiant gratia sanitatis, & ordinem habeant inter se propinquioris, & remotioris respectu illorum, quæcunque propinquiora illorum fuerint, erunt fines præcedentium. Atque hoc modo supplendo est probatio, ne aliquid vocatur præter rem. Aduertite autem, merito sic intelligendum esse Aristotelem, quasi dicat: *quæcunque inter ipsum & finem fiunt* (*fiunt Argyr. Bessar. & vetus translatio habent*) non autem *quæcunque inter ipsum & finem intercisa sunt*, in quam sententiam Petronius hunc locum vertit: quia non omnia, quæ repertuntur inter agens & finem, sunt etiam fines: siquidem nec intentio finis, nec mediorum eius-

cius-

ctio dicuntur fines & tamen omnia, quæ inter agens & finem vere ac proprie fiunt, fines appellari possunt. Quicquid enim fit, est vere ac proprie finis, saltem eius actionis, per quam fit.

Hoc loco lect. 2.

ἐν δὲ διαφέρει τὸ κίνησιν εἶναι, τὸ μὲν εἰς ἔργασιαν, τὸ δὲ εἰς ἔργον. τὸ μὲν γὰρ οἰκοδόμησις ἐστὶν ἡ κίνησις, τὸ δὲ οἰκία ἤδη ἐστὶν ἢ οὐκέτι.

Καὶ ἡ συμβαίνει δὴ, πολλαχῶς λεγομένου τοῦ αὐτόματου, καὶ πολλὰ τοῦ αὐτομάτου αἴτια εἶναι ἃ κατὰ συμβεβηκὸς. οἷον τοῦ οἰκοδομικοῦ, καὶ ἡ κιθαριστικὸν, καὶ ἡ ἀνθρώπου πολιτικὰ, ἐπεὶ μᾶλλόν γε καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ἢ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς ὕλη, τὸ δὲ ὡς οὗ ἕνεκα ἐστίν. καὶ ὁ ἀλλήλων αἴτιος εἶναι, τὸ μὲν τῆς ἀνέξεως, καὶ οὐ τοῦ ποιεῖν, ἀλλ' ἢ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς τέλος, τὸ δὲ ὡς ἀρχὴ κινήσεως. ἐν μὲν οὖν τούτοις οὕτω τὸν ἐναντίων ὄντων. ὅσοι δὲ τῶν ἀνυπάρκτων τὴν ἀπόφασιν τοῦ τέλους, οἷ μὲν ἡ παρουσία αἴτια τῆς ἀπουσίας. ἄμφω δὲ καὶ ἡ παρουσία καὶ ἡ ἀπουσία αἴτια ὡς τυπή.

Ἁπλῶς δὲ τὰ τοῦ ἕνεκά τινος αἴτια, ὡς πλείστοις τρόποις πίπτει τοῖς φασιζομένοις.

gratia: differunt autem inter se, quod alia, vt instrumenta sunt, alia vt opera. Causa ita igitur tot fere modis dicentur.

Ac n *cum causa multis dicuntur modis, illud euenit, vt multæ sint non per accidens causæ rei eiusdem: vt statuæ & ars statuaria, & artifex non per aliud quicquam, sed quatenus statua est: tametsi non eodem modo, sed alterum vt materia, alterum vt finis motus. Illud o item, vt causa sibi sint: veluti labor bonæ habitudinis, & hæc laboris: non tamen modo eodem, sed alterum vt finis, alterum vt motus principium. Idem* p *quoque interdum contrariorum causa est. Quod enim cum adest, huiusce rei est causa, id, si absit, contrarij causa esse interdum quærimus, vt gubernatoris absentiam euersionis nauis: cuius præsentia causa erat salutis. Verum vtraque, & præsentia, & priuatio causæ sunt, vt motus.*

Omnes q *autem causæ, quæ nunc expositæ sunt, in quatuor modos incidunt apertissimos.*

Diuus

m *Causæ igitur* Ait *tot fere modis*, non quia plura causarum genera esse suspicetur: sed quia cum inter causas allatas retulisset non solum principales, sed etiam nonnullas, vt ita dicam reductitias; cuiusmodi fines sunt ea omnia, quæ proprie inter agens & finem fiunt, vt proxime dictum est: non omnes tamen hactenus enumerauit. Omisit enim in explicatione causæ efficientis instrumenta, & in aliis quibusdam generibus alias, de quibus paulo inferius mentionem faciet. Alexander tamen hoc loco *com.* 4. putat dictū esse *fere tot* propter causas per accidens, de quibus adhuc non est facta mentio. D. Thomas credit dictum id esse propter modos causarum, qui extrema parte capitis *hoc loco lect.* 2. explicabuntur: aut quia causarum genera hactenus explicata, non eadem ratione in omnibus inueniuntur.

n *Ac cum causa.* Traditeria quædam, quæ eueniunt ex causarum multiplici natura Quorum primum est, multas interdum esse eiusdem rei causas, non modo accidens (id enim luce clarius erat cum plurima, imo etiam infinita vnicuique causæ, imo etiam vnicuique rei accidant, vt habes 4. c. libri quarti, *text.* 12. sed etiam per se. Ac de fine quidem, & efficiente res per se spicua est: omnis enim effectus vtranque sibi necessario vendicat: qui si sit vt forma per se subsistens, & completa, his tantum duabus contentus erit: si vero forma informans, aut materia habebit vtique tres, forma quidem, finalem efficientem, & suo modo materialem: materia vero finalem, efficientem, & suo modo formalem. Quod si fuerit compositum ex materia & forma, tam habebit omnes quatuor. Verum illud aduerte, nullum effectum esse, qui plures causas habeat eiusdem generis, modo illæ sint totales, & eiusdem ordinis. Nam de particularibus, diuersorum ordinum, non dubitares est. De qua re separatim *q.* 14. *huius cap.* agetur luculentius.

Quæ ex causarum multitudine oriantur.

Idem effectus quo pacto plures causas habeat.

o *Illud item* Alterum est, causas diuersorum generum inter se comparatas posse vicissim alias aliarum esse causas, vt exercitationem corporis, bonæ habitudinis, & hanc vicissim illius. Quod exemplum ad causam efficientem & finalem spectat. Idem suo modo cuenit in materia, & forma si inter se conferantur. quod tamen in eodem causarum genere accidere non potest. Verum & hæc seorsim tractanda sunt, *q.* 15. *huius cap.*

Causa sibi vicissim causa.

p *Idem quoque interdum contrariorum.* Tertium est, idem contrariorum causam esse posse, quo pacto Gubernator nauis, qui præsentia sua illius salutis causa est, euersionis causa esse potest, si absit, modo tamen adesse reuocatus, possitque præsentia sua, & industria nauem seruare. Habet tamen & hoc pronunciatum non nihil difficultatis, propter quam inferius discutiendum est *q.* 16. *huius cap.*

Idem contrariorum causa esse potest.

q *Omnes autem* Reuocat omnia, quæ 6 causas retulerat, ad quatuor vulgata causarum genera, quæ merito hoc loco appellat modos apertissimos, quod supponantur a cæteris.

Ad quatuor reuocantur.

genera referuntur omnia.

dis omnibus, de quibus inferius erit sermo: vnde & essentiales modi appellari possunt, & paulo in causis distinguuntur à cæteris, tanquam species à modis specierum. Itaque omnes causæ in his quatuor generibus ponuntur, siue per se, ac proprie, siue improprie, ac reductitie.

τὰ τ μὲν ὡς ὑποκείμενα τῶν συνθέτων, καὶ ἡ ὕλη τῶν σωμάτων, καὶ τὸ πῦρ, καὶ ἡ γῆ, & τὰ τοιαῦτα τὰ τοιοῦτα τῶν τοιούτων, καὶ τὰ μέρη τοῦ ὅλου, καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ συμπεράσματος· ὧν τὸ ἐξ οὗ ὡς εἴδους καὶ τοῦ τί ἦν εἶναι, οἷον τὰ μέρη. τὰ δὲ ὡς τὸ τί ἐν ὅλοις, τὰ, τὸ ὅλον, καὶ ἡ σύνθεσις, καὶ τὸ εἶδος, τοῦ τ πέρατος καὶ τὰ ἕτερα, καὶ ὁ βυλόμενος, καὶ ὅλως τὸ ποιητὸν, πολλαχῶς δὲ καὶ τοῦτο λέγεται, ὥστε καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ λόγου, καὶ τὰ μέρη τοῦ εἴδους, καὶ τὸ εἰς ὃ ἡ ὕλη διαιρεῖται, καὶ πολλαχῶς ἄλλως τοῦ τοιούτου. τὸ δὲ ὑπὲρ ἕνεκα βέλτιστον, καὶ πολλαχῶς ἄλλως τοῦ τοιούτου.

Nam & elementa syllabarum, & materia eorum, quæ opificio conflant, & ignis, terra, cæteraque huiusmodi omnia corporum, & partes totius, & propositiones conclusionis causæ sunt, vt ex quo. Horum autem quod in quid & subiectum, veluti partes ipsius totius compositi, & compositio, & finis, qui consilium dat, ac omnino efficiens, omnia eiusmodi sunt, vnde principium est motus aut datur. Cæterum ut autem & finis bonum aliorum omnium. Idem enim gratia, optimum finis, quæ cæterorum esse solet.

Literæ in materia, sunt de quæ res naturales, & elementa integrã ei, & sumptiones.

τ *Nam*, &c. In genere materiarum causæ ponuntur literæ respectu syllabarum, quia vocales quodammodo informant consonantes, cum eis sonum tribuant: consonantes enim sine vocalibus nullare quidem, aut audire possunt, sonare autem non possunt. Res item naturales respectu eorum quæ arte conficiuntur, quia sunt materia, subiectaue, in qua forma per artem inducitur. Elementa vero respectu mixtorum corporum, quia virtute manent sub eorum formis. Partes integrantes, siue continuæ quantitatis, siue discretæ sint, respectu totius integri, quia totum integrum ex eis componitur, & in eas resoluitur, tametsi saepissime absque earum totiusve alteratione. Denique suppositiones, siue sumptiones respectu conclusionis, quia conclusio conflat ex maiori & minori extremo copulatis per formam verbalis copulæ: maius enim & minus extremum ex maiori & minori sumptione desumuntur. Quod si vis probandi sumptionum spectetur, ad causam potius efficientem, quam materialem pertinebunt. Vide *D. Thom. hic lect.* 3.

Quæ pertineant ad formam.

ι *Forma*, &c. Quia in propositis exemplis non tantum cernitur materia, sed etiam suo modo forma, non alia exempla formarum adiicienda putauit Aristoteles. Itaque vocat formam quidditatem, eiusque triplicem quasi speciem facit, totum, compositionem, & peculiari ratione dictam formam. Totum appellat id, quod ex partibus integrantibus constat, non copulatis tamen, sed ordine dispositis, quo pacto exercitus, & respublica dicuntur tota quædam, retento communi nomine totius quasi proprio propter imperfectionem eorum totalitatis, vtriusque nomine totius pro totalitatis, siue integritatis, vt recte Alexander, aliique authores volunt. Compositionem vocat totalitatem eius, quod conflat partibus integrantibus, non modo ordine dispositis, sed copulatis etiam inter se: ob quam formam dicimus domum non solum esse totum quippiam, sed etiam compositum quoddam. Formam peculiari ratione dictam nominat, tum eam, quæ proprie dicitur forma, vt animam, tum etiam speciem, naturamve quamlibet vniuersalem, quæ Platonis sententia, & Aristotelis art. ponebatur, separata à rebus sensibilibus.

Aphrod. hoc loco.

Efficientium tria genera.

ι *Semen.* Existimat Simplicius innuere Aristotelem vicissim causæ in his exemplis tria efficientium genera. Vnum eorum, quæ per se ipsa non attingunt effectum, cuiusmodi est ars, qui consilium dat. Alterum eorum, quæ per se ipsa operando faciunt, cuiusmodi est artifex. Tertium eorum quæ non principalia agentia sed media inter agens, & materiam, quo pacto semen efficiens, quatenus vim agendi habet instrumentariam, tametsi ad materiam pertinere potest, quatenus immutatione facit formam generati. Fortitan quoque nomine seminis significare voluit agentia per naturam: Medicum autem agentia per artem: ac demum eius, qui consilium dedit, agentia quæ nec natura, nec arte sed consilio agunt: vel seminis vocabulo causas instrumentarias: Medicinæ agentia principalia, quæ ad vnum determinata sunt; eius autem, qui dedit consilium, ea, quæ non sunt ad vnum determinata.

Quæ ad finē pertineant. Finis bonum omnium & optimum.

υ *Cæterorum.* Sanitatem, & media ad sanitatem comparandam, de quibus supra mentionem fecerat, quatenus tamen à præcedentia referuntur ad causam finalem pertinere docet: quod ita tamen intelligi vult, vt finalitas quidem simpliciter, media vero ad finitatem quodammodo, hoc secundum quid in ratione ponantur. Illud tamen addit, semper finem esse bonum quid, imo etiam optimum comparatione eorum, quæ in finem diriguntur, quatenus referuntur ad illum.

obtinen-

obtinendum: esse autem bonum, inquit atque optimum, si non re ipsa, certe specietenus. Nihil enim per se agit, nisi alicuius veri boni, aut apparentis gratia: tametsi plurimi sint, qui per accidens alicuius mali causa agant, quatenus ei, quod bonum esse putant, malum esse accidit. Atque huiusmodi bonitas est fundamentum rationis caulandi huius causæ, vt inferius patebit. *Omnia agunt per se tendendo in bonum.*

Διαφέρει δὲ μηδὲν αὐτὸ εἶναι ἀγαθὸν, ἢ φαινόμενον ἀγαθόν. τὸ μὲν γὰρ ἁπλῶς, τέλειον ἐστὶ τῇ φύσει.

Τρόποι δὲ τῶν αἰτίων ἀριθμοὶ μὲν εἰσὶ πολλοὶ, κεφαλαιούμενοι δὲ καὶ οὗτοι ἐλάττους. λέγεται γὰρ αἴτια πολλαχῶς, καὶ αὐτῶν τῶν ἐμπεριεχομένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ γένους ἄλλο ἄλλου ἔστιν αἴτιον· οἷον ὑγιείας ὁ ἰατρὸς καὶ τεχνίτης, καὶ τοῦ ἀνδριάντος, τὸ ἀνδριαντοποιικὸν, καὶ ἀριθμοῦ, καὶ ὅσα τοιαῦτα τῶν καθ' ἕκαστα.

Ἔτι ἡ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς καὶ τὰ τούτων γένη λέγεται, οἷον ἀνδριάντος, ἄλλως Πολύκλειτος, καὶ ἄλλως ἀνδριαντοποιός, ὅτι συμβέβηκε τῷ ἀνδριαντοποιῷ, Πολυ-

Interest autem nihil, bonumne illud dicatur, an quod bonum apparet. Ac causæ quidem tot sunt species.

Modi autem causarum numero quidem multi sunt: verum cum ipsi, sua capita redigantur, pauciores erunt. Multis enim modis causa dicuntur: & earum ipsarum, quæ sunt speciei eiusdem, alia, quam alia prioris, & posterioris rationem habet: quo pacto bene valetudinis causæ sunt Medicus, atque artifex, & eius concentus qui in palæstra dicitur, duplum, ac numerus, & compositum, quæ continent, & singulare.

Præterea per accidens, & horum genera, & exempli causa, statuæ, alter causa est Polycletus, aliter statuarius, quod accidat statuario, vt Poly-

1 *Modi autem.* Agit de modis causarum accidentariis, quos distinguit ab essentialibus, tanquam à speciebus causarum. Species enim, aut quasi species causarum, de quibus hactenus diserit, sumuntur ex diuersis rationibus causandi, in quibus causarum, quatenus causæ sunt, essentia continetur: modi autem accidentarii, de quibus nunc ex instituto instituitur, sumuntur ex diuersis quibusdam habitudinibus causarum ad causata, vt ait Diuus Thomas *hoc loco lect.* 3. quæ quidem multæ ac variæ sunt in quolibet causarum genere, sed tamen ad pauca quædam capita rediguntur ab Aristotele, vt inferius patebit. Diuidit ergo primum causas in eas, quarum aliæ priorum, aliæ posteriorum rationem habent, qui ordo non solum cernitur inter causas diuersorum generum (habet enim finis rationem primæ causæ; efficiens, secundæ, forma tertiæ; materia extremæ) sed etiam eiusdem generis. Quod tamen, cum duobus modis intelligi possit, vno in diuersis numero causis, quo pacto respectu hominis geniti Sol est prior causa, homo autem generans posterior, altero, in vna & eadem numero secundum ordinem vniuersalis, & particularis, quo pacto artifex habet rationem prioris causæ, respectu statuæ, statuarius autem posterioris: ita Diuus Thomas *hoc loco*. De solo autem posteriori modo loquitur Aristoteles. Quo pacto causæ non tam dicuntur priores, & posteriores, quam habentes rationem priorum, & posteriorum, cum re vera non sint plures causæ, sed vna & eadem concepta quodam modo vt plures. Atque hanc ob rem non dixit Aristoteles πρότερον καὶ ὕστερον ἄλλο ἄλλου, id est, *aliam aliæ priorem, & posteriorem*, sed πρότερον καὶ ὕστερον ἄλλο ἄλλου, hoc est, *aliam aliæ prius, & posterius*: quod nos interpretati sumus *prioris rationem, & posterioris habentem*. *Causæ accidentaria.*

2 *Præterea.* Alteram diuisionem causarum addit in causas per se & per accidens, subdiuidens simul causas per accidens in vniuersales & particulares: itemque in remotas & propinquas. Causæ per se, quas paulo inferius proprie causas appellat, sunt illæ, quæ secundum naturas proprias, & non secundum aliquid, quod illis accidat, causæ sunt, quo pacto statuarius causa est statuæ. Causæ per accidens, quas vocat accidentia, sunt aut ea, quæ accidunt causis per se, aut ipsæ causæ per se respectu earum, quæ accidunt suis per se effectibus. Priori modo Polycletus est causa statuæ, si accidat statuario, vt sit Polycletus. Posteriori statuarius est causa candidi, si accidat statuæ, quam per se efficit, vt sit candida. 1. *Causarum diuisio.*

Genera causarum per accidens vocat Arist. quæcunque superiora, etiamsi tantum de pluribus solo numero differentibus: quo pacto non tantum animal, sed etiam hominem appellat genus Polycleti, qui est causa per accidens statuæ. Remotiores causas per accidens appellat eas, quæ aut minus, aut etiam nihil conferunt ad effectum per se. Propinquiores autem, quæ aliquid aut etiam plusquam remotiores. Hoc pacto remotior causa per accidens statuæ est albus & musicus quam fuerit Polycletus, si ille homo tantum nec albus esset nec musicus: quicunque conferunt statuario ad statuam conficiendam. At Polycletus cum sit subiectum artis statuariæ, eamque sustineat, aliquid confert, atque adeo plusquam homo aut animal aliave superiora genera, quæ per Polycletum & alia singularia subiecta artis statuariæ efficiunt statuam. 2. *Causarum distinctio.*

Cur homo dicatur causa per accidens statuæ.

Si quis autem quærat hoc loco, cur homo dicatur causa per accidens statuæ, cum non videatur accidere statuario, sed dici de eo per se (hæc enim videtur esse propositio per se, *statuarius est homo*, cum sit necessaria) respondendum est, hominem non dici per se de statuario, neque hanc esse necessariam simpliciter, *statuarius est homo*, quia connexio extremorum est simpliciter contingens, licet sit necessaria ex hypothesi, nempe posita existentia subiecti, vt Dialectici volunt ad priorem librum prioris Analyticæ, vbi de conuersione propositionum agitur.

Statuarius est homo, ex hypothesi tantum necessaria causa est.

At obiiciat aliquis, non semper genera causarum per accidens esse causas per accidens: nam artifex est genus Musici, qui est causa per accidens statuæ, & tamen artifex non est causa per accidens statuæ, cum sit per se causa omnis artificiosi operis. Sed respondendum, genera causarum per accidens, si conferantur cum effectis specialibus, esse causas remotas, ac proinde ex causis specialibus, quas sub se continent, iudicandum esse, sintne per se, an per accidens. Quare si artifex conferatur cum statua, quemadmodum est per se causa illius rationis statuarii, siue quatenus per differentiam statuarii contractus est ad eam speciem: ita est causa per accidens eiusdem rationis Musici, seu quatenus est effectus specialis Musici differentia.

Illud etiam aduerte, Aristotelem non expresse nominasse hoc loco causas per se, sed ex oppositis causis per accidens, exemploque statuarii intelligendas esse voluisse.

Demum aduerte restitutum etiam nobis ex physicis illud τὶ τύπτων, pro ἀπὸ τύπτου, quod hic habent pleraque exemplaria: & illud ἀνθρ Πολύκλειτ, &c pro ἀνθρ Πελύκλειτ, &c. quod corrupte habent omnia: & ex vereti manuscripto Cardinalis Syrleti verbum περιπέμπει, pro ἀφίπεται.

Πολυκλείτου οὖσα· καὶ τὰ ἀδιαίρετα ἢ τὸ συμβεβηκός, οἷον ἄνθρωπος αὐτὸ ἀδιαιρέτως, ἢ καὶ ὅλως ζῷον, ὅτι ὁ Πολύκλειτος ἄνθρωπος, ὁ δ' ἄνθρωπος, ζῷον. ἔτι γὰρ τῶν συμβεβηκότων ἄλλα ἄλλων πορρώτερα, καὶ οἷον ὑπάρχει· οἷον εἰ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ μουσικὸς αὐτὸ λέγεται τὸ ἀδιαιρέτως, ἀλλὰ μᾶλλον μέντοι Πολύκλειτος ἢ ἄνθρωπος. ὥσθ' ὅσα τύπτει ἢ καὶ οἷς πέφυκε τύπτειν, καὶ τὰ κατὰ συμβεβηκός· τὰ μὲν ἐξ ὧν δυνάμεις λέγονται, τὰ δ' ἐξ ὧν ἐνεργείαι· οἷον τὸ οἰκοδομεῖσθαι, οἰκοδόμῳ ἢ οἰκοδομικῷ οἰκοδόμῳ. ὁμοίως δὲ ἢ λεχθήσεται καὶ ἐφ' ὧν τὰ ὅλα, τοῖς μέρεσιν· οἷον τόδε τὸ ἀδριάντῳ, ἢ ἀνδριάντῳ, ἢ ὅλως λιθίνῳ ἢ χαλκῷ τῷδε, ἢ ὅλως ὕλῃ· καὶ ἐπὶ τῶν συμβεβηκότων ὡσαύτως. ἐπὶ δὲ ἢ συμπλοκὴν ἔχοντα κατὰτὰ λεχθήσεται οἷον, ἀνδριαντοποιός, ἀντὶ Πολυκλείτου ἀνδριαντοποιός.

Polycletus sit. Et etiam, quæ accidens continent: quo pacto homo causa est statuæ, aut etiam omnino animal, quia Polycletus homo est, & homo animal. Est autem accidentium aliud aliis remotius, & propinquius: vt si albus, & Musicus, causa statuæ dicantur, non autem solus Polycletus, aut homo. Præterea omnes autem, & quæ propria dicuntur, & quæ per accidens, alia vt potentes dicuntur, alia vt in actu, quo pacto ædificandi causa ædificator est, aut ædificator ædificans. Æque ea autem atque in iis, quæ exprimuntur, dicetur in iis, quorum sunt causa, vt in hac statua: aut statua, aut omnino imagine: vel in hoc ære, aut ære, aut omnino materia: atque in accidentibus similiter. Præterea bb & hæc, & illa tertia sic dicentur. Veluti non Polycletus, nec statuarius sed Polycletus statuarius.

Præterea

3. Causarum diuisio.

2 *Præterea omnes.* Adiungit tertiam diuisionem causarum in causas secundum actum, & secundum potentiam. Causæ secundum actum dicuntur, quæ actu causant: vt ædificator ædificans: secundum potentiam vero non, quæ vim causandi habere possunt, quo pacto is, qui nondum ædificandi arte prædictus est, vtcunque dici potest causa effectiua domus: sed quæ vim causandi iam habent, si actu non causent; quo pacto ille idem, comparata iam ædificandi arte, dicitur causa domus, si nullam ædificet.

Effecta tot modis, quot causa diuiduntur.

aa *Æque autem.* Quot modis diuiduntur causæ, tot docet posse effecta diuidi, & omnino ea, quorum illæ sunt causæ, etsi fortasse non sint illarum effecta: vt effecta statuarii, in statuam particularem, & vniuersalem, siue absolute sumptam, & in imaginem, quæ latius patet: & subiecta figuræ in æs particulare & vniuersale & omnino in materiam, quæ patet latissime. Quod idem fieri potest in effectibus per accidens.

Hoc etiam loco restituimus ex Physicis illud, ἢ ἀνδριάντῳ, pro ἢ ἀνδριάντῳ, & ἢ χαλκῷ, pro ἢ χαλκῷ. quod idem fecit Budæus in correctionibus sui exemplaris ad marginem, propria manu scriptis.

4. Causarum diuisio.

bb *Præterea & hæc & illa.* Tradit Aristoteles quartam diuisionem, in causas coniunctim sumptas, & diuisim, seu seorsim ac per se. Non loquitur autem de quomodocunque coniunctis, quæ-

quæ modis plurimis copulari possunt, sed de complicatione causarum per se, cum causis per accidens, quo pacto causæ coniunctæ sunt totum hoc, Polycletus statuarius, seorsim vero acceptæ, statuarius per se, & Polycletus per se. Atque etiam hoc loco vult Aristoteles, ex coniunctis oppositum modum earum, quæ seorsim sumuntur, colligendum esse, nisi quod oppositis exemplis oppositum etiam modum declarat.

Ἀλλ' ἅμα τὰ ἀπὸ τύχης καὶ τῶν καθ' ἑκάστου ἐστὶ τὰ μὲν ὅλως ἁπλῶς, λαμβάνεται δὲ ἀλλήλοις· ἡ γὰρ οὐσία τί καθ' ἑκάστου, ἢ οὐ τὸ ζῴου· οὐ γὰρ τοῦ συμβεβηκότος, ἢ οὐ τὸ ζῴου τοῦ συμβεβηκότος, ἢ οὕτως ἁπλῶς λαμβάνεται· ἔστι δὲ συμβεβηκὸς ζῴου, ἢ ἁπλῶς λαμβάνεται· ἔστι δὲ συμβεβηκὸς τὸ κατὰ δύναμιν. Διαφέρει δὲ τοσοῦτον, ὅτι τὰ μὲν ἐνεργοῦντα, καὶ τὰ καθ' ἑκάστου ἐστὶ ἅμα ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔστι, αὐτοῦ τι καὶ οὐ αὐτοῦ· οἷον ὅδε ὁ ἰατρεύων τῷδε τῷ ὑγιαζομένῳ· καὶ ὅδε ὁ οἰκοδόμος, τῷδε τῷ οἰκοδομουμένῳ· τὰ δὲ κατὰ δύναμιν, οὐκ ἀεὶ· φθείρεται γὰρ ἅμα ὁ οἶκος, καὶ ὁ οἰκοδόμος.

Porro cc *hæc omnia numero quidem sex sunt. Ita etiam autem dicuntur. Aut enim vt res singularis, aut vt genus eius, aut vt accidens, aut vt accidentis genus, aut vt communia hæc, aut vt simpliciter dicta vsurpantur: & insuper vt actu aut potentia. Hoc autem interest, quod quæ in actu sunt, & singularia, simul ipsa sunt, & non sunt eorum, quorum sunt causæ, vt hic, qui ædificat, cum hoc, quod ædificatur. Quæ vero potentia dicuntur, non semper: neque enim domus ædificator quis simul interit.*

cc *Porro hæc.* Etsi ex quatuor diuisionibus propositis octo membra colliguntur, quæ inuicem complicata duodetriginta conficiunt, (vt ex vulgata comparationum regula perspicuum est) peracuit tamen Aristoteles omissa diuisione tertia, ex præcipua membra ex reliquis tribus diuisionibus accipere. cum eorum quodlibet per membra tertiæ, hoc est, peractum & potentiam ducere, vt omnia essent duodecim. Atque hæc sunt capita illa pauca, in quæ superius dictum est, posse causarum modos reuocari. Cur autem potissimum peractum & potentiam reliqua duxerit, ea fortè ratio fuit, quia vt ex causis colligitur effectus, quæcunque tandem illa sit, plurimum interest, in actune an in potentia sumatur; id quod ipse mox docet. Causæ enim in actu, hoc est, quæ causarum munere funguntur, simul sunt & non sunt cum effectis in actu. quod ipse in efficientibus exemplo Medici actu exercentis artem declarat. At causæ in potentia, siue quæ non funguntur causæ munere, non necessario simul sunt, & non sunt cum effectu, veluti ædificator cum ædificio. Nam & sæpe accidit, vt ædificator intereat saluo ædificio, & contra ædificatore incolumi nonnunquam perit ædificium, vt alterum ex altero non necessario colligatur. Hinc est, quod cum scibile sit causa scientiæ, nil mirum sit, si quadraturæ circuli, quæ scibilis potentia est, scientia non habeatur. Addit autem, *& singulares*, quia causare, quemadmodum & causari primo conuenit singularibus, vt libro 1. *quæst.* 9. diximus. Verum & hoc pronuntiatum, causas in actu, & effecta in actu simul esse, seorsim q. 17. & *vlt. huius cap.* expendendum est.

Omnes causarum modi ad duodecim capita reuocantur.

Quænam sit ratio causandi materiæ.

QVÆST. I.

Quotuplex sit materia, & quo pacto ad materiam primam cæteræ materiæ significatæ reuocentur.

SECTIO I.

Quæ ratione hic de causis disputetur.

Hic alter locus est, in quo Aristoteles de causis vniuerse agit. Primo enim libro capite 3. genera ipsarum causarum inuestigauit, nunc singularum naturam explicat. Quare & nos cum priori loco de inuentione materiæ primæ, & formæ substantialis, quæ Philosophis præcipuum exhibuit negotium, disputauerimus: de iis primum differemus hoc capite, quæ ad causandi rationem cuiusq; generis spectãt, quod in eo sita sit ipsa causarum, quatenus causæ sunt, natura & essentia: tum agemus de quibusdam quasi proprietatibus causarum, quæ ex ipsa multiplici causarum ratione nascuntur. Nam, quæ de communicatione ac diuisione causæ hoc loco desiderari possunt, loco illo priori *cap 3. 7.* explicata sunt. Cum autem nobis, vt Aristotelicum ordinem sequamur, primum agendum sit de ratione causandi materiæ, operæ pretium erit ante exponere, quot modis potissimum materia dicatur.

Materia quot modis dicatur.

Duplex est materia: prima vna, altera secunda. Materia prima est subiectum formæ substantialis, definiturque ab Arist. 1 Phys c 9. tex. 81. *Primum subiectum, quo subiectum, ex quo aliquid fit eo pacto, vt non per accidens insit.* Non complectitur tamen ea definitio materiã primam (cc 1, nisi loco verbi *fit*, subiectus, verbũ *Materia constat.* Dicitur autẽ prima materia: tum quia *cæli quæ ea-*

tione sit in definitione materia.

forma ſubſtantialis, cui ſubiicitur, eſt prima forma comparatione accidentariæ (tametſi hanc rationem non probabunt, qui falſo exiſtimant compoſita etiam ſubſtantialia poſſe ſubiici formis ſubſtantialibus) tum præcipue quia eſt primum ſubiectum, hoc eſt, nõ compoſitum ex alio priori ſubiecto, vt patet ex definitione tradita. vide *Auenr. in paraphraſi metaphyſ. tract. 1. cap. Item Scotum in 4. ſ. nt. diſt. 11. q. 3. Auicennam 1. lib. ſuffic. c. 2. & alios.*

Quid ſit materia ſecunda.

Materia ſecunda eſt compoſitum ſubſtantiale, quatenus eſt ſubiectum formæ accidentalis. Dicitur autem ſecunda, non quia eſt ſubiectum formæ accidentalis (iſto enim modo Angelus, & animæ rationis participes, quia multis accidentibus ſubſunt, nomine etiam materiæ ſecundæ appellarentur, quod non eſt in vſu) ſed quia eſt ſecundum ſubiectum: ex primo, inquam, ſubiecto compoſitum. Quanquam interdum ſumitur materia ſecunda pro ipſa materia prima, quatenus diſpoſitionibus quibuſdam accidentalibus affecta eſt, vt pro humano corpore, quod eſt ſubiectum animæ.

Alia ratio materiæ ſecundæ.

Illud tamen animaduerte, ſæpe etiam materiam ſecundam pro compoſito ſubſtantiali ſumptam, dici ſubiectum formæ ſubſtantialis, vt cum elementa dicuntur ſubeſſe formæ miſti, & miſtum ipſum ſubeſſe [illegible] vt *Auicenna 1. libro ſuæ ſuffi. cap. 2. Ioannes de Ganduno lib. 2. Metaphyſic. quæſt. 1.* [illegible] putant, totum compoſitum ſubſtantiale ſe ſubiici perfectiori formæ ſubſtantiali: quod non probamus (nam neillud quidem concedimus in eadem ipſa materia prima dari poſſe ordine quodam plures formas ſubſtantiales, vt alii volunt) aut non eſt intelligendum formaliter, ſed virtute. Neque enim putamus elementa manere formaliter in miſto, aut miſtum inanimatum in re animata, ſiue vt ſubiectum vltimæ formæ, ſiue alio modo, ſed virtute duntaxat, & efficacia, quod accidit in aliis plerisque rebus, ex quibus aliæ gignuntur. Atque in hoc ſenſu dictum eſt à nobis capite ſecundo, ſecundi libri, *quæſt. 1. ſect. 6.* plures materias ſecundas in eadem re concedi poſſe.

Elementa non manent formaliter in miſto.

Quotuplex materia diuiſa.

Diuidi etiam ſolet materia in materiam *ex qua, in qua, & circa quam.* Verum hæc diuiſio, ſi de materia propriè dicta intelligatur, non tam diuidit materias, quam officia earum diſtinguit: quemadmodum diuiſio illa differentiarum apud Porphyrium (*in Iſagoge, capit. de Differentia.*) in diuiſiuas, & conſtituiuas potius diſtinguit cuiuſque differentiæ officia quam differentias ipſas inter ſe: quando quidem eadem materia, vt ordine generationis rem exponamus, tria hæc obit munera, vt circa eam agens operetur, vt in ea inſit forma, vt ex ea conſtet compoſitum.

Ad materiã primam quæ reuocentur.

Cum igitur duplex dicatur materia, tum prima, tum ſecunda, atque prima ſit præcipua in hoc genere cauſæ, & quæ ſimpliciter materiæ nomine appellatur, ad eam merito reuocantur cætera omnia, ad quæ materiæ nomen extenditur, quatenus materiæ rationem participant. Ita fit, vt ad eam primum reuocetur materia ſecunda, deinde quoduis aliud ſubiectum reſpectu accidentis, cui ſubeſt: tum generat reſpectu differentiarum, quibus quodammodo informantur, vt habes apud Porphyrium in Iſagoge *capit. de Differentia.* Ad hæc partes integrantes reſpectu totius integri, vt Ariſtoteles hoc loco *textu 3.* docet. Eſt enim totum integrum quaſi forma, & perfectio partium, ex quibus conſtat, vt hoc etiam loco traditur. Reuocat item Ariſtoteles ad materiam definitum reſpectu partium definitionis; hoc eſt, generis & differentiæ, propterea quod res, quæ definitur, ex ſuo genere & differentia formaliter habet, vt ſit huius vel illius eſſentiæ: Reuocari quoque poſſunt ad materiam induiidua comparatione ſpeciei, quia ſunt infimæ: at ſpecies, quia vnit omnia in eadem natura, ad formam pertinet. Ea etiam reuocantur ad materiam, quæ exemplaris imitatione fiunt, ſi cum exemplari conferantur: eſt enim exemplar externa forma, quam illa imitantur. Reuocatur demum patiens cum agente collatum, & omnino quæuis res comparatione eius potẽtiæ, vel habitus, qui circa illam operatur, ſiue agendo, ſiue cognoſcendo, ſiue appetendo, aut eſuriendo. Quo pacto dicimus ligna eſſe materiam ignis: lutum figuli, commutationes iuſtitiæ: res naturales Phyſicæ: ſupernaturales Metaphyſicæ: bona opera virtutis: mala pœnitentiæ. Quanquam id, circa quod potentia verſatur, qua ratione actionem tranſeuntem accipit, nihil differt à materia prima, aut ſecunda, aut quouis alio ſubiecto accidentium, quæ primum ad materiam reuocauimus.

Refutatio quorundam opinionum de ratione cauſandi materia prima.

SECTIO. II

Quid ſit materiã cauſando, ſeu cauſalitas.

His ita expoſitis, cũ ratio cauſandi, quam recentiores cauſalitatem appellant, nihil ſit aliud, quàm quo cauſa actu ac formaliter cauſat (quo pacto ratio cauſandi agentis non eſt vis, qua agere poteſt, ſed dici ſolet actio ipſa, qua actu & formaliter agit; & à qua for-

formaliter denominatur agens) non leuis est controuersia inter Philosophos de causalitate materiæ primæ. de huius igitur materiæ causandi ratione potissimum agendum est.

Prima opinio de ratione causandi materia prima.

Sunt qui eliciat rationem causandi materiæ nihil esse aliud, quam materiam esse partem potentialem compositi. *In hanc inclinat Ocham. 2 sent. quæst. 3* Primum, quia materia dicitur causa intrinseca, esse autem causam intrinsecam distinctam a forma, nihil est aliud, quam esse partem potentialem compositi: Deinde, quia effectus materiæ est compositum. quemadmodum & efficientis: neq; enim forma fit, sed compositum vt lib. 7. c. 8. *text.* 16. & 17. docet Arist. at materia non aliter est causa compositi, quam vt pars potentialis. Postremo, quia materia eius rei est causa, cuius principium (*vt vult* 1. *Phys. cap.* 5. *text.* 42.) non est autem principium formæ: cum principia non fiant ex illo, neque aliter potest esse principium compositi, nisi vt pars potentialis, & vt ita dicam fundamentalis in compositione. Ita videtur esse, hanc solam causandi rationem tribuendam esse materiæ, quod sit pars potentialis compositi.

1. arg.

2. arg.

Secunda opinio.

Hæc, tamen sententia non placet aliis. Dicunt enim eorum quidam non vnam, sed duas necessario ponendas esse rationes causandi materiæ: alteram respectu compositi, quæ iam dicta est, & generaliter conuenit materiæ: alteram respectu formarum, non omnium tamen, sed tantum earum, quæ educuntur è potentia materiæ: id quod hac ratione confirmant: Quia non solum composita, sed etiam huiusmodi formæ pendent ex materia tanquam ex causa. Quam vero sit hæc posterior causandi ratio si roges, dicunt, esse nihil aliud, quam conseruare formam, non effectiue tamen, sed materialiter. Vnde fit, vt materia iure negetur esse causa animæ rationis participis, cum hæc sine materia propriam existentiam naturaliter retinere possit.

Ratio.

Reprobatur.

Sed neque huiusmodi sententia rem prorsus attingit. Nam cum causæ sibi inuicem sint causæ: vt hoc cap. *text.* 2. & 2. *Phys. text.* 30. affirmat Aristoteles, idque omnes non solum de agente, & fine qui per actionem fit, sed etiam de materia & forma dictum intelligant: necesse est, vt quemadmodum forma aliquo modo est causa materiæ, sic etiam materia aliquo modo sit causa formæ. Quare si formæ, quæ non educuntur de potentia materiæ, sunt aliquo modo causæ materiæ (sunt autem tenenda, cum illi dent aliquod esse necesse est, vt materia quoque aliquo modo sit causa illarum. Ita hæc nulla ratio, cur non vere tribuenda sit causalitas materiæ, vt non

A aliquo modo extendatur ad animam rationis participem, & ad cæteras formas, quæ non educuntur è potentia materiæ.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO III.

Assertio præcipua.

B DIcendum est igitur vnam generalem causandi rationem in materia non solum assignari posse, sed etiã debere, eamq; nihil esse aliud, quam sustinere formam, quatenus exercet officium formæ (seu quod idem est) quoad informationem. Hæc assertio ex eo in primis probari potest; quia ratio causandi nihil est aliud, quam id per quod causa actu ac formaliter causat: nemo autem dixerit, materiã actu, ac formaliter causare per solam suam essentiam absolute, quippe quæ si existeret sine

Prima ratio.

C forma (quod fieri posse lib. 8. patebit), nihil causaret. Non etiam dicitur formaliter causare per relationem causæ: cum relatio causæ in ratione causandi fundetur. Cum igitur nihil relinquatur, quod ratio causandi esse possit, nisi sustentatio formæ quoad informandi officium (hoc enim pacto omnis forma pendet à materia; efficitur, vt hæc ipsa dicenda sit ratio causandi materiæ. Præterea, cũ materia sit potentia quædam: ex ordine ad actum vendi-

Secunda.

D care sibi debebit rationẽ causandi, quemadmodum cæteræ potentiæ cum illa. igitur sit potentia passiua, in eo consistere debet eius causandi ratio, quod eius actꝰ pendeat ab illa vt sustinente (neque enim aliter actus potest pendere à potentia passiua, vt passiua est) atqui non omnis actus materiæ, quem formam appellamus, pendet a materia, vt à qua sustineatur quoad existentiam; vt patet in forma humana: & tamen omnis forma pendet ab ea

E quo ad informationem: igitur hoc ipsum est, in quo eius causandi ratio consistit.

Tertia.

Potest quoque ex eo confirmari assertio; quia materia & forma mutuo se respiciunt, vt docet Aristoteles 2. Physic. cap. 2. *text.* 16 atque adeo prius natura, quam respiciant compositum: quandoquidem compositum ex vtriusque coniunctione resultat: quare si materia & forma sunt sibi inuicem causæ, vt dictum est: certe rationes causandi earum

F prius spectanda sunt inter ipsas, quam respectu compositi: at ratio causandi, qua hoc pacto sumi potest ex parte materiæ nulla est alia, quam sustinere formam quoad informationem: igitur hæc est communissima eius causandi ratio.

Quarta.

Potest demum assertio confirmari ex definitione materiæ superius *sect.* 1. tradita, in qua illud ante omnia de materia asseritur,

quod sit primum subiectum, hoc enim satis declarat rationem causandi materiæ primæ in eo consistere, quod sit primum subiectum. Quid autem quæso est aliud, esse primum subiectum, quam esse quoddam quasi sustentaculum primæ formæ, hoc est, substantialis, quatenus forma est? hinc enim fit, vt ex illa fiat, ac constet cõpositum substantiale, quod deinceps in definitione explicatur.

Obiectio.

Quod si quis contra hanc assertionem obiiciat, si ratio causandi materiæ consistit in sustinenda forma quoad informationem, hoc absurdum plane sequi: materiam non minus esse causam formæ hominis, quam leonis: quandoquidem omnes formæ in hac re sunt pares: neganda est consequentia. Quanquam enim omnes formæ in eo sunt pares, quod pendent a subiecto quoad informationem, in hoc tamen est discrimen, quod omnes quæ educuntur ò potentia materiæ, pendent a subiecto, non modo quoad informationem, sed etiam quoad esse: quæ autem non educuntur, partim pendent quoad esse, vt quæ naturaliter existere non possunt extra subiectum: veluti forma cœli, & accidentia supernaturalia: partim non pendent: veluti forma humana, de quare paulo infrius disputandum est.

Dilutio. Distinctio pro animæ nostræ immortalitate.

Diluuntur argumenta aliarum opinionum.

SECTIO IV.

Solutio primi argumenti primæ opinionis.

HInc nullo negotio dissolui possunt argumenta oppositarum opinionum. Ac primum quidem illud; quo prima confirmabatur. Dicimus enim materiam per vnam & eandem rationem causandi, & sustinere formam quoad informandi officiũ, & esse partem internam compositi, verum eo ordine vt prius natura sustineat formam, quam sit pars compositi, quod ex vtriusque coniunctione resultat. Itaque quemadmodum agens per vnam, & eandem actionem prius natura agit in materiam, quam ex materia cõpositum, ita materia per vnicam subiectionem prius natura sustinet formam, quoad officium informandi, quam cum ea constituat compositum.

Solutio secundæ.

Ad secundam dicendum est, effectum primo ab eadem materiæ esse compositum, quemadmodum & efficientis: quandoquidem ad constitutionem compositi vtriusque causandi ratio dirigitur. Cæterum proximum, & immediatum effectum esse ipsam informationem, ad quam non solum forma, sed etiam materia concurrit, vt vera ac propria causa in suo genere. Quod si quis obiiciat, solum compositum proprie fieri, id enim est, quod Aristoteles docet in loco citato; igitur

Obiectio.

A materiam non proprie dici causam informationis, sed solius compositi: atque adeo rationem causandi materiæ comparatione solius compositi sumendam esse: occurrendum est negatione prioris consequentiæ. Nam si ea probanda esset, non recte dicerent omnes philosophi, materiam esse veram ac propriam causam generationis, siquidem nec generatio proprie fit, sed compositum. Non recte quoque iidem dicerent finem esse veram & B propriam causam actionis, cum actio non proprie fiat. Quanquam igitur informatio non proprie fiat, non continuo tamen negandum est materiam esse veram & propriam illius causam. Latius enim patet causare, quam efficere, vt sæpe causandi verbum proprie vsurpari possit, vbi non proprie vsurpatur efficiendi.

Dilutio.

Tertia solutio.

Ad tertiam dicimus, materiam esse in vniuersum causam, & principium formæ, quoad C informationem, deinde compositi. Argumentum vero illud nullam vim habere. Hæc duo sunt principia, ergo nul o modo pendent ex se inuicem. Quod enim ex definitione principiorum obiicitur, nihil facit ad rem, forma enim & materia nec fiunt nec constant ex se inuicem: quo pacto principia negantur fieri ex se inuicem, vt patet ex iis, quæ ad primum caput diximus.

Solutio argumenti secundæ opinionis.

Ad argumentum vero secundæ opinionis D dicendum, non solum formas, quæ e potentia materiæ educuntur: sed etiam eas, quæ non educuntur, pendere ex materia quoad informandi munus. Quare hanc esse generalem rationem causandi materiæ. Nec vero hinc effici materiam esse absolute causam omnis formæ substantialis, sed quoad informationem.

Quod si quis obiiciat, qui fieri possit, vt aliquid pendeat à materia, quæ ex se nullum E habet esse: dicendum est, materiam non carere omni esse, habet enim proprium esse, tum essentiæ tum existentiæ puræ potentiæ debitum, a quo omnes formæ, quoad informationem, & quædam earum cum omnibus compositis, quoad esse, pendere possunt.

Obiectio. Solutio.

Quæ sit ratio causandi formæ.

F

QVÆSTIO II.

Quot modis dicatur forma.

SECTIO I.

EX iis, quæ de ratione causandi materiæ dicta sunt, facile quilibet intelligat, quæ sit

sit ratio causandi formæ. Verum vt luculentius id explicetur, exponendum est prius, quot modis potissimum dicatur forma eo excepto, quo nomẽ formæ pro specie pulchritudineve vsurpatur.

Dignitas exemplaris formæ.

Forma siue actus, siue perfectio (idem enim hæc omnia significant) duplex est: vna exemplaris, altera informans. Exemplaris est, quæ sui participata similitudine dat esse: informans, quæ per realem sui coniunctionem cum subiecto. Ac licet Plato, teste Alberto ad 2. Physic. *tract.* 2. *c.* 2. solam exemplarem proprie formam esse dixit: quod informantem siue receptam imaginem potius quam formam appellandam existimauerit: nobis tamen reiecta Exemplari in horum septimum de sola informante & recepta cum Aristotele hoc loco differendum est.

Formæ informantis diuisio.

Forma informans bifariam diuiditur, in substantialem & accidentalem. Substantialis est, qua substantiæ habent esse simpliciter, vt forma, qua leo est leo, & equus equus. Accidentalis qua habent esse secundum quid, & adiectitium, vt figura equi & leonis.

Quæ ad substantialem formam reuocantur.

Ad substantialem formam reuocantur non tantum accidentales, sed multo etiam verius suo modo differentiæ omnes, quibus essentia rerum completur: itemque totum integrum respectu partium integrantium: partes definitionis respectu definiti, hoc est, genus & differentia respectu speciei, & species ipsa respectu individuorum, quæ exibetur. Proinde sola ratio causandi formæ substantialis explicanda est hoc loco; ex qua ad reliqua genera formarum informantium (seruata tamen proportione) deriuandæ sunt propriæ causandi rationes: quemadmodum & rationes causandi materiæ primæ ad reliqua genera materiæ.

Responsio ad quæstionem.

SECTIO II.

Vera assertio

ILlud igitur certum sit, non esse rationem causandi formæ in eo positam, vt sit pars actualis compositi: forma enim, vt diximus, prius natura materiam informat, quam cõpositum resultet. Vnde patet nec ponendas esse in forma duas generales ac primas causandi rationes: vnam informandi siue actuãdi materiam: alteram constituendi compositum, vt partem ipsius: cum ex hac sola nec nascatur compositio.

Assertio probatur.

Erit ergo ratio causandi formæ in eo sita, vt per se ipsam actuet materiam, hoc est, per realem sui coniunctionem cum materia illi communicet aliquam perfectionem, atque adeo ipsius propriam, dixi: *per se ipsam, realemve sui coniunctionem*, vt excluderem formam exemplarem, de cuius ratione causandi non agimus hoc loco, nam etsi principalis forma sit, non tamen actuat per se ipsam, realique sui coniunctione cum rebus informatis, sed per participatas sui similitudines. Addixi: *perfectionem propriam ipsius formæ*, vt excluderem causam efficientem immediatam, quæ etsi reali coniunctione sui cum patiente aut effectu aliquam perfectionem illi communicat: non tamen illi communicat suam ipsius perfectionem: cum perficiat per inductam a se perfectionem, non per se ipsam formaliter.

Sed contra propositam assertionem sic licet obiicere. Ex formis accidentalibus colligunt Philosophi à posteriori & quadam participationis similitudine quid de substantialibus sentiendum sit: at formas accidentales actuare subiecta nihil est aliud, quam composita accidentalia constituere (idem enim est candorem, exempli causa, actuare cygnum atque cum cygno constituere cygnum candidum) ergo actuatio materiæ est ratio causandi formæ substantialis, negandum non erat propriam & peculiarem eius causandi rationem esse constitutionem compositi per modum perficientis, quam particulam subaudire oportebat.

Diluitur.

Ad hanc obiectionem dicendum: etsi formæ accidentales cum substantialibus in plerisque conueniunt: tamen quoad causandi rationem attinet, non esse parem rationem in vtrisque. Nam ex formis accidentalibus cum subiecto coniunctis non resultat vlla vera essentia, quæ ut ex vtroque composita, & sub vno aliquo vero genere collocetur: sed compositum ex vtroque, ratione accidentis ponitur sub genere aliquo accidentium, ratione autem subiecti, sub genere substantiæ, nimirum aliud est compositum accidentale, quam accidens & subiectum inter se coniuncta. At ex formis substantialibus, & materia resultat vera essentia rei naturalis, quæ ponitur sub genere substantiæ corporeæ in prædicamento substantiæ, vnde necesse est, vt aliud esse compositum substantiale, aliud materiam & formam copulatas inter se: quandoquidem compositum substantiale est tertium quid, vere ac per se confectum ex vtraque, & ordine naturæ posterius coniunctione vtriusque; vt patebit ad finem libri septimi. Quanquam igitur in formis accidentalibus idem ut informare hoc actuare materiam, & constituere compositum: tamen in substantialibus non idem est: sed actuatio præcedit natura

Discrimen formarum substantialium ab accidentalibus in causando.

natura compositionem. Inde fit, vt merito dictum sit, primam causandi rationē, quæ formæ tribuitur, actuare materiam: tum quia hæc tota conuenit formis omnibus, tum etiā quia primo conuenit substantialibus, de quibus hoc loco proprie disseritur.

Secunda obiectio.

Obiiciat quoq; aliquis, non recte dictum esse, formam vna & eadem ratione causandi actuare materiam, & constituere compositū, etsi prius materia actuat, quam componat. Nam cum forma alia ratione respiciat materiam, vt actuans, alia compositum, vt constituens, necesse videtur fateri, aliam rationem causandi esse actuationē materiæ, aliam compositi constitutionem.

Dilutio.

Verum ad hoc dicendum, rationem causandi non esse relationem (vt superiore quæstione dictum est) sed fundamentum relationis: vnum autē & idem posse esse fundamentum diuersarum relationū, quemadmodum eadem calefactio est fundamentum siue ratio fundandi relationem calefacientis, & calefacti. Actuatio igitur materiæ, qua etiam constatur compositum, est vera & propria actualis vnius ratio causandi formæ tam etsi ordine quodam duas effectas habeat in substantialibus: alterum materiam informatam esse, alterum confectum & absolutum esse compositum.

Verum, quia dubitabit aliquis, verum materia non solum quoad informationem, sed quoad esse, pendeat à forma; & vicissim forma a materia; id è vestigio disquiramus. hoc enim si verum est, alia quoq; ratio causandi in vtraq; ponenda fuisse videbitur, quæ præcedere eam quæ dicta est. Nam vt esse materiæ, & formæ præcedit natura contentum in esse: ita ratio causandi mutuantes ipsa quoad esse ab ea datur debet naturā præcedere rationem quoad informationem siue actuationē.

Num materia in suo esse pendeat à forma, & vicissim forma à materia.

QVÆSTIO IV.

De triplici sensu quæstionis, & quadruplici formarum genere.

SECTIO I.

Quo pacto materia & forma mutuo ex se inuicem in suo esse pendeant.

SI esse formæ, ac materiæ sumatur pro esse aptitudinali, vt vocatur, id est pro esse essentiæ tantum habentis ab esse existentiæ, perspicuum est materiam pendere in suo esse à forma & vicissim formam à materia: quandoquidem materia est essentialiter propensa ad formam, & forma ad materiam, ita vt quoad huiusmodi esse in diuerso genere causæ mutuo se respiciant essentiali respectu, quem transcendentem appellant: materia quidem formam, vt causam suam formalem aptitudinalem: forma vero materiam vt causam suam materialem subiectiuam, aptitudinalem tamen, non actualem. Atq; hinc fit vt necessario altera vicissim per alteram definiatur. Verum hæc dependentia nihil est ad rem. Agimus enim hoc loco non de aptitudinali ratione causandi, sed de actuali, cui respondet actualis dependentia non aptitudinalis.

Duplex sententia de esse actuali siue existentia.

Sumpto igitur esse pro esse actuali, quod etiam existentia dicitur, animaduertendū est duplicem esse sententiam de esse siue existentia materiæ & formæ. Sunt enim (*quibus est D. Th. 1. p. q. 66. art. 1 & de potētia q. 4. a. 1. 1. Cate. de ente & essentia c. 5. Fer. 3. contra gent. c. 4 Capr. in 2. d 12. q. 1 Dur. 2. d 12. q. 2. Arg. 2. d. q 1.*) qui velint, materiam ex sese nullam habere existentiam, sed existere per solam existentiā formæ. Alii (*vt Scot. in 2. d 12. q. 2. Greg Arim 2. d. q. 2. ar. 3 Gabriel ibid. q. 1 Ioan. Mayor. 2. d. dist. Ocham. in 2. q. 7.*) dicunt, materiam habere propriam, & peculiarem existentiam distinctam ab existentia formæ, quorum sententiam magis approbandam esse ad librum octauum ostendemus.

Expositio quæstionis.

Cum ergo quæritur, nū materia in suo esse pendeat à forma, & vicissim forma à materia, sensus est: Nū materia in suo esse actuali distincto ab actuali esse formæ pēdeat à forma, tanquā a vera causa talis esse, & vicissim forma in suo actuali esse pendeat à materia, siue in fieri tantū, siue in cōseruari tantum, siue in fieri simul & conseruari: omnia enim hæc expendere oportebit. Dixi autem tanquā a vera causa talis esse, quia dubitari etiam posset, nū actuale esse materiæ pendeat à forma, & actuale esse formæ pendeat à materia, non tanquā à vera causa, sed tanquā a quodā concomitāte, quo pacto res quæ gignuntur & intereūnt pendent à loco & tempore. Verum hæc quæstio nihil esset ad rem: agimus enim de veris caussis. Intelligenda quoq; est quæstio spectato naturali rerum cursu. Nā nec dubitamus, quin supernaturali Dei virtute materia possit existere sine forma. Neq; vllus Catholicus Philosophus ambigit, quin formæ absolute omnes diuina potentia sine subiecto cohærere in rerum natura possint, vt credimus euenire in accidentibus sacræ Eucharistiæ.

Quatuor genera formarum informantium materiam.

Verum vt proposita dubitatio diuucidius tractetur, animaduertendum est, quatuor intelligi posse genera formarum realiter informantium. Aliæ sunt substantiales separabiles, hoc est, quæ per se ipsas cohærere in rerum natura possunt: cuius generis solum nouimus animam rationis participem.

Aliæ

Aliæ ſubſtantiales inſeparabiles, quæque per ſe ipſas in rerum natura cohærere nequeunt, ſiue incorruptibilium rerum ſint formæ, vt cœleſtium corporum; ſiue incorruptibilium, vt equi & leonis. Aliæ ſunt accidentales naturales, vt calor igni, & intellectus Angelo. ſumimus enim naturales non tantum pro accidentibus, quæ naturaliter conueniunt rebus materialibus, ſed etiam pro iis, quæ immaterialibus. Aliæ ſunt accidentales ſupernaturales, quæ nulli rei ſiue materiali, ſiue immateriali naturaliter conuenire poſſunt, cuiuſmodi eſt, gratum eſſe Deo, & clara diuinæ naturæ contemplatio.

De dependentia materiæ à formis ſubſtantialibus, & viciſſim formarum ſubſtantialium à materia.

SECTIO II.

Materiam naturaliter pendere à formis ſubſtantialibus. Ratio notanda.

HIs ita explicatis dicendum eſt, materiam naturaliter pendere in ſuo eſſe actuali à formis ſubſtantialibus, & in fieri, & in conſeruari, ſiue conferatur cum iis, quæ ſeparari poſſunt; ſiue cum iis, quæ ſeparari nequeunt. Cuius rei hæc eſt generalis ratio, quia ea, quæ per ſe naturaliter exiſtere non poſſunt, neceſſario indigent a quo cuius vi & quaſi adminiculo exiſtant: materia vero cum ſit pura potentia, & ideo per ſe nullam operationem habere valeat, non poteſt per ſe exiſtere. eſſet enim otioſa, quod ne accidat, tota natura refugit. Cum igitur omnis operatio materialis ſit à forma informante, neceſſario efficitur, nullam materiam aut fieri, aut conſeruari poſſe ſine forma, niſi Deus peculiarem concurſum formæ ſuppleat in ea cauſanda & conſeruanda. Ita perſpicuum eſt, omnem materiam naturaliter pendere a forma, & in fieri & conſeruari.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, vt materia operetur, ac proinde otioſa non ſit, ſatis eſſe, ſi qualitatem aliquam accidentalem habeat, qua operari poſſit. ergo non colligi hac ratione materiam in ſuo eſſe pendere à forma ſubſtantiali.

Solutio.

Reſpondendum eſt, ipſam quoque accidentalem qualitatem naturaliter pendere in ſua operatione, ac proinde in ſuo eſſe à forma ſubſtantiali, vt inferius patebit, quare ſatis eſſe concludere, materiam pendere in ſuo eſſe a forma, vt oſtenſum ſit pendere à forma ſubſtantiali.

Diſcrimen materiæ corruptibilium & incorruptibilium.

Hoc tamen eſt diſcrimen inter materiam corruptibilium & incorruptibilium, quod materia incorruptibilium vtroque modo pendet ab vna & eadem numero forma, cum ſemper conſeruetur ab ea, ſub qua creata eſt: materia vero corruptibilium, etſi in fieri ab vna tantum numero pendet (neque enim creatur ſub diuerſis) tamen in conſeruari non pendet ab vna numero, ſed à toto genere: ſiquidem conſeruatur adminiculo earum omnium, quæ in ipſa aliæ aliis ſuccedunt. Quocirca miraculoſa eſſet exiſtentia materiæ ſine forma, non ſolum quia euenſſet præter naturalem curſum exiſtentiæ rerum, quo pacto miraculoſi erant panes ac piſces, quibus Chriſtus Dominus quinque hominum millia ſatiauit (potuiſſent enim alioqui fieri naturaliter, & multa eorum fragmenta naturaliter diu conſeruata ſunt.) Sed etiam quia materia nec fieri, nec conſeruari poſſet, niſi ſupplente Deo concurſum formæ in cauſando, vel conſeruando eius actuale eſſe. Nec vero abſurdum eſt, vnam & eandem materiam conſeruari à multis formis, quarum aliæ aliis ſuccedant, nam illud idem eſſe materiæ, quod ſuo modo cauſatum eſt a forma prima, non minus conſeruari poteſt à multis formis ordine ſuccedentibus, quam idem effectus generantis à multis conſeruantibus in genere cauſæ efficientis, quorum alia aliis ſuccedant. Atque hæc de dependentia materiæ à formis ſubſtantialibus.

An miraculum ſit creare materiam ſine forma.

Aliam eſſe rationem de forma ex parte, de materia, quoad conſeruationem.

De ipſis autem formis alia ratio eſt, nam etſi omnes inſeparabiles pendent à materia & in fieri & conſeruari (neque vllo modo fieri poſſunt, aut conſeruari ſine materia, niſi ſupplente Deo concurſum materiæ in ſuſtinendo earum eſſe (in eo enim poſitam eſſe diximus rationem inſeparabilium, vt inſeparabiles ſunt, vt natura liter ſine ſubiecto non exiſtant) haud tamen repugnat ſeparabilibus conſeruari naturaliter ſine materia. Sed num forma hominis, & ſi quæ aliæ ſeparabiles à Deo produci poſſunt, pendeant à materia in fieri, quæſtio eſt. Quod enim pendeant, ea ratione ſuaderi poteſt, quia miraculum eſſet, ſi Deus crearet formam humanam ſine materia. Quod autem non pendeant, ex eo probatur; quia cum huiuſmodi formæ ſint operatiuæ ſine materia, ab illa nequaquam pendent in ſuo eſſe, quare neque in ſuo fieri præſertim cum fiant per creationem, ac proinde totum ſuum eſſe à creatore perfecte accipiant.

An ſeparabiles pendeant in fieri à materia.

Reſponſio.

Dicendum igitur, has formas quodammodo quidem pendere in fieri à materia, ſimpliciter autem non pendere. Nam in informando pendent, in ipſo autem ſuo eſſe non pendent. Ac miraculum quidem eſſet ſpectato ordine vniuerſi, & propenſione huiuſmodi formarum ad materiam, ſi eas Deus ſine materia produceret. Verum ſi earum eſſe ſpectetur, nihil id mirandum foret. Nam cum

materia ad earum esse concurrere non possit, non opus esset, vt Deus in earum productione concursum materiæ suppleret.

1. Obiectio. Sunt tamen, quæ aliquis contra hæc obiiciat. Vnum est, qua ratione fieri possit, vt mater æquoad suum esse pendeat à forma in fieri, & tamen à Deo creata sit? Videtur enim fieri non posse vt ad causandum esse rei, quæ creatur, aliquid aliud concurrat præter Deum. Quod idem obiici potest non modo de formis cœlestium corporum, sed etiam elementorum, quæ & ipsa initio mundi creatæ sunt. Quo enim pacto creatæ sunt à Deo, si earum esse à materia quoque causatum est?

Solutio. Sed ad hoc dicendum, nihil esse incommodi, si ad esse rerum, quæ creantur: aliquid aliud concurrat præter Deum, modo non concurrat in genere causæ efficientis: cum creaturæ ne instrumentaliter quidem (vt inferius patebit) ex nihilo producere aliquid possint. Nam & partes rerum, quæ initio creabantur, in ipso creationis momento concurrebant ad esse totius in genere causæ materialis, & homo sexto die formandus, iam tunc concurrebat ad idem esse in genere causæ finalis. Quare nihil est absurdi, si & materiæ & formæ rerum simplicium creatæ sint à Deo in ipso mundi initio, & tamen materia concurrerit ad esse formatum, & formæ ad esse materiæ.

2. Obiectio. Alterum est. Qua ratione Deus supplere possit concursum materiæ in causando, aut conseruando esse formæ & (concursum formæ in causando aut conseruando esse materiæ, cum Theologi omnes asserant, atque adeo ostendere videantur, fieri non posse, vt Deus subeat vicem causæ materialis aut formæ informantis propter imperfectionem causalitatis earum. *Vide Durand.* in 4. d. 45. q. 1. *Capr.* in 3. d. 5 q. 2.

Solutio ne duplici effectio materia ac forma in causando. Verum & hoc dubium haud difficile dissoluetur, si animaduertatur in ratione causandi materiæ duo reperiri, licet non respectu cuiuslibet formæ, vnum quod sustineat esse formæ in informando, & (quod hinc sequitur) concurrat cum ea in constituendo composito: alterum, quod sustineat esse formæ simpliciter & absolute. Similiter autem in ratione causandi cuiuslibet formæ duo cerni: vnum, quod informet materiam, & ex consequenti cum ea constituat compositum: alterum, quod concurrat ad aliquod esse actuale materiæ, simpliciter & absolute sumptum. Quod ergo dicunt Theologi, Deum nec vicem causæ materialis, nec formæ informantis subire posse, intelligendum est, quoad prora officia materiæ & formæ, in

Quo pacto Deus supplere queat vicem materiæ ac formæ.

A quibus supra quæstion. 1. & 2. diximus, positas esse generales earum causandi rationes, non quoad posteriora, quæ non cernuntur in materia respectu cuiuslibet formæ, neque in qualibet forma (vt accidentales quoque complectamur) respectu materiæ. Nam etsi priora officia imperfectionem important: posteriora tamen nihil imperfectionis afferunt. Vnde perspicuum relinquitur id, quod dici solet, effecta materiæ & formæ non posse præstari à Deo sine materia & forma, intelligendum esse quoad informationem, & (quæ ex ea sequitur) compositionem non quoad esse materiæ aut formæ simpliciter & absolute sumptum. Num autem Deus concursum materiæ ac formæ supplere possit in solo genere causæ efficientis, an vero in ipso genere causæ materialis & formalis, inferius patebit.

Vtrà ac forma in causando.

3. Obiectio. Tertium est, cum causæ conseruantes ad C agentes merito reduci soleant (conseruatio enim non videtur fieri, nisi agendo aliquid, aut remouendo contraria) nullam videri rationem, cur materia, quæ nullius est actiuitatis, formam conseruare possit; imo etiam cur forma, vt forma est, dici possit causa conseruans: cum quatenus eius causandi ratio distinguitur ab efficientis, efficiendi causalitatem habere nequeat.

Solutio. Ad hoc respondebis, quod etsi conseruandi verbum vltatius tribuitur causis efficientibus; non posse tamen non attribui cæteris causis; cum efficiens sine cæteris, à quibus esse rei pendet, eam conseruare nequeat. Itaque & efficiens conseruat efficienter, & forma formaliter, & materia materialiter; imo & finis finaliter, quod vltimum apertius intelliges in actionibus humanis, quarum bonitas non conseruatur, nisi concurrente bono fine, eo enim mutato in malum, continuo E perit bonitas operis.

De dependentia materiæ & cuiusuis subiecti à formis accidentalibus; & viceissim formarum accidentalium à subiecto.

SECTIO III.

Quo pacto subiectum pendeat à formis accidentalibus.

F QVod vero attinet ad dependentiam materiæ & cuiusuis subiecti à formis accidentalibus, & viceissim formarum accidentalium à subiectis; dicendum est, nullum subiectum pendere in suo esse à sua forma accidentali, tanquam a causa simpliciter: siue talis forma sit naturalis, siue supernaturalis. Ratio huius rei est: Quia subiectum, cum sit substantia, etiam secundum suum esse actuale

præcedit esse accidentis, si non tempore, (quod propter accidentia propria & communia quædam congenita dictum sit) certe natura. Dixi autem, *tanquam à causa simpliciter*; quia & si accidentia sunt causæ formales, ac proinde dantes aliquod esse subiecti, & conseruantes item magna ex parte proprium, & substantiale esse subiectorum, non dant tamen illis esse simpliciter, nec conseruant eorum esse à priori simpliciter, sed a posteriori: quo etiam pacto locus naturalis conseruat locatum. & alia pleraque, quæ simpliciter causæ ipsius rei dici non possunt.

Dependentia formarum accidentaliũ à subiecto.

Contrarium vero dicendum est de dependentia formarum accidentalium a subiectis. Nam cum omnes naturaliter & a priori pendeant in suo esse à subiectis, siue ipsæ sint naturales, siue supernaturales; necesse efficitur, vt earum esse & in fieri & in conseruari causetur a subiectis. Nec mirum id videri debet in supernaturalibus, quandoquidem, vt illa suapte natura sunt accidentia, ita à communi accidentium conditione libera esse non possunt. Quare miraculum esset, si Deus eam qualitatem, qua hominem sibi gratum facit, aut sui amantem, aut se videntem, sine subiecto produceret aut conseruaret, quia oporteret, vt ipse causalitatem subiecti suppleret.

Ex his colligitur solutio eius dubitationis, quæ ad calcem superioris quæstionis tacta est, cur definitum sit a nobis rationes causandi materiæ ac formæ non esse positas in eo, quod materia causet esse actuale formæ, & forma materiæ, sed in eo quod materia sustineat esse formæ quoad informationem siue actuationem, & forma per se ipsam actuet materiam. Id enim ea ratione factum est, quia etsi esse actuale materiæ ordine naturæ præcedit eius causalitatem, vt obiiciebatur, & similiter esse formæ causalitatem formæ, non tamen materia causat esse actuale simpliciter cuiuslibet formæ suæ, nec quælibet forma: quo pacto forma complectitur accidentales, causat tale esse actuale materiæ siue subiecti, etiam in conseruando à priori, & tanquam vera illius causa.

Itaque, vt generalem rationem causandi materiæ respectu omnium formarum, & formarum respectu cuiuslibet materiæ tradere-

Solutio dubitationis in præcedenti quæstione

mus, eas causandi rationes assignauimus. Alioqui recte dixeris, rationes causandi materiæ ac formæ substantialis consistere in causando esse simpliciter: formæ quidem in causando esse materiæ in vniuersum, materiæ vero non in causando esse cuiuslibet formæ, sed tantum inseparabilis, siue quæ sine materia cohærere non potest. Causalitates enim, quoad informationem & subiectionem, quæ A vniuerse in his duobus causarum generibus traditæ sunt, minoris sunt momenti quam vt magnopere reprehendendus esset, qui eas prætermitteret sed iam operæ pretium est, vt, quid sit formam educi de potentia materiæ, paucis exponamus.

B

Quid sit formam educi de potentia materiæ.

QVÆSTIO IV.

Quid alij sentiant.

SECTIO I.

C HÆc (*vt infert Aristot. 1 Physic. c 4. text 33. & alibi sæpissime*) loquendi formula à Peripateticis vsurpari so et contra sentent am Anaxagoræ, qui omnes formas aet ... in materia, & in eius quasi gremio contineri existimauit, præterea m, à qua res denominatur. Nullam enim præter eam, quæ vel a primo agente in materia creata est, vel è potentia materiæ educta nec dum expulsa est, substantialem esse actu in materia, merito asserunt. *A quib. hæc loquendi formula.*

D Ac tota huius rei difficultas in eo posita est, vt distinguamus eductionem formarum de potentia materiæ a productione earum, quæ in materia creantur, & ab infusione (sic vocant Theologi, donorum quorundam supernaturalium, vt gratiæ & virtutum, quas nominant Theologicas. Constans enim est apud omnes, cum Theologos, tum Philosophos distinctio, vt quæ formæ educuntur de potentia materiæ, nec dicantur creari, nec diuinitus infundi. *In quo posita sit quæstionis difficultas.*

E Ex hoc quasi fundamento illud in primis colligi potest, educere formam de potentia materiæ siue subiecti (hoc enim tumendum est nomen materiæ, vt generaliter ad dubitationem propositam respondeamus) non ita late sumendum esse, vt nihil sit aliud, quam efficere, vt forma sit actu in subiecto habente potentiam ad illam. Iam enim nomine eductionis de potentia materiæ complecteremur omnem inductionem formarum in subiecta, & earum, inquam, quæ in materia creantur, & earum, quæ sine actione naturali, siue diuina infusione, & quasi inspiratione in subiecta introducuntur, vt est luce clarius. *1. Consideratio.*

F Illud deinde efficitur, non ita etiam angustè definiendum, vt idem sit, quod efficere, vt forma incipiat esse in subiecto per transmuta- *2. Consideratio.*

Digitized by Google

mutationem, nisi hoc intelligatur de solis formis substantialibus, vt inferius docebimus. Nemo enim dubitat lumen educi de potentia aeris, & species sensibiles à coloratis corporibus de potentia medii sine transmutatione subiectorum, quod ha formæ non habeant contrarium expellendum è subiectis, quo pacto in eodem illo momento temporis, quo Sol productus est, eductum fuit lumen à Sole de potentia aeris sine vlla transmutatione subiecti, sed solum per simplicem eius inductionem in subiectum.

Vnde illud quoque sequitur, neque idem esse educere formas de potentia subiectorum atque efficere, vt quæ sola potentia prius tempore erant in subiectis, postea incipiant esse actu, siue id per transmutationem accidat, siue quouis alio modo. Hoc enim pacto nulla forma posset educi in instanti de potentia subiecti, quod falsum esse ex dictis patet, tametsi substantialibus formis hanc explicationem eductionis de potentia materiæ conuenire posse mox patebit.

Quod probabilius dicatur eductio formæ de potentia materiæ.

Qui ergo melius hac de re loquuntur, ita quæstionem explicant, vt dicant educi formam de potentia materiæ, siue subiecti, nihil esse aliud, quam formam fieri dependenter à subiecto, siue ea fiat cum transmutatione subiecti, siue alio modo. Et recte quidem hoc pacto excluditur productio animæ rationalis in corpore, quod ea non pendeat ab illo, etiamsi cum illius transmutatione fiat, siue producatur. Sed infusio donorum supernaturalium, & creatio formarum corporum cœlestium & elementorum (quas initio mundi creatas esse cum ipsis, non est, quod quisquam dubitet) aut non omnino, aut non perspicue excluduntur. Nam & supernaturalia dona, cum accidentia sint à subiectis, in quæ infunduntur, natura sua dependent, & formæ omnes materiales à materia in suo esse naturaliter sustinentur. Non esse autem dubitandum, creatas esse formas cœlestium corporum, & eorum omnium, quæ in primo totius temporis momento creatas esse, fides Orthodoxa prædicat, hisce argumentis constat.

Formas cœlestium creatas esse, non de potentia materiæ eductas.

Primum, quia creatio est totius entis ex nihilo productio, totius, inquam, id est, quoad omnes partes, si partes habet, sunt igitur formæ illorum creatæ.

Deinde, quia si creatæ non sunt, sed de potentia materiæ eductæ: ergo tota ipsa sunt vere genita, non quidem per transmutationem temporariam, sed per generationem momentaneam ex materia creata; & formis de eius potentia eductis, in quo posita est tota ratio generationis momentaneæ. At cæ-

A los, & cætera omnia entia naturalia, quæ in primo instanti à Deo sunt producta, vere genita esse, & non potius creata, negant omnes Theologi.

Tertio, quia si eiusmodi formæ propterea non dicantur creatæ, quia acceperunt esse dependens à materia, nec materia etiam dicenda erit creata, atque adeo neque ipsa tota composita, quibus primo dicitur conuenire creatio, nam & materia in suo esse pendet à forma, & totum à suis partibus. Cum igitur nemo neget materiam, & tota ipsa esse creata; necessario concedendum est, prædictas etiam formas esse vere ac proprie creatas.

Responsio.

Quod si quis respondeat, propterea materiam corporum simplicium fuisse creatam, eorum autem formas non item creatas, sed de potentia materiæ eductas, quia materia non habeat esse dependens à forma, tanquam à causa materiali, sed formali, formæ autem habuerint esse dependens a materia, tanquam à causa materiali: is sane eodem modo negabit, tota ipsa fuisse creata. Totum enim dependet in suo esse à suis partibus (saltem à materia) tanquam a causa materiali. Si respondens addiderit, non esse parem rationem, eo quod materia, etsi est causa materialis, & formæ ab ea pendentis, & compositi ab ea constituti: tamen est materialis causa subiectiua respectu formæ & non constitutiua: respectu autem compositi non est subiectiua, & constitutiua, idque ridiculum erit, ac puerile. Si enim dependentia totius à materia non est minor, sed potius maior, quam dependentia formæ, cur ea tollit rationem creationis in forma, & non in toto composito?

Impugnatio.

Vera sententia.

SECTIO II.

ERgo aliter intelligendum est, seu potius aliter explicandum id, quod dici solet, educi formas de potentia materiæ, nihil esse aliud, quam eas fieri dependenter à materia subiectove. Sic enim accipiendum est, quasi eæ formæ dicantur educi de potentia subiecti, quæ fiunt dependenter à subiecto habente potentiam omnino naturalem ad illas, & tempore aut natura præexistente. Sic enim exponendum esse, quod dicitur, ex eo constat; quia omnes volunt, eductionem formarum de potentia materiæ esse omnino naturalem: eductio autem eius, quod non erat actu secundum aliquem ordinem vel temporis,

Quid sit eductio formæ de potentia materiæ.

poris, vel naturæ, ſemper fieri intelligitur ab aliquo, quod vel tempore vel natura præexiterit.

Hac ergo ratione plane reiicitur infuſio donorum ſupernaturalium, quod eorum ſubiecta non habeant potentiam omnino naturalem ad illa. Nam etſi habent naturalem ad ea ſuſtinenda: non habent tamen naturalem ad recipienda, nempe ab agente aliquo naturali, a quo potentia ſimpliciter naturalis dicitur, ſed hac ex parte ſimpliciter & absolute dicuntur habere potentiam obedientialem ad illa.

Quot modis dicatur potẽtia naturalis formarũ recipiẽdarum.

Quocirca diligenter animaduertendum eſt, quædam ſubiecta habere potentiam naturalem ad formas recipiendas, non item ſuſtinendas, vt corpora humana ad animas rationis participes: alia ad ſuſtinendas naturalem, ſed non naturalem ad recipiendas, vt animam rationalem ad ſupernaturalia dona gratiæ, & gloriæ: alia demum naturalem, & ad recipiendas, & ad ſuſtinendas, vt materiam corporum ſimplicium, imo & omnium rerum naturalium (excepto homine) ad ſuas formas ſubſtantiales. Nam & materia corporum cœleſtium habet potentiam ad recipiendas formas cœleſtes à Deo tanquam à cauſa naturaliter efficiente, vt mox patebit, ſubiecta ergo primi generis habent potentiam ſimpliciter naturalem ad ſuas formas, ſed non omni ex parte naturalem: ſecundi, nec omni ex parte, nec ſimpliciter naturalem: tertii demum & ſimpliciter & omni ex parte naturalem: atque horum formæ duntaxat dicuntur educi poſſe de potentia ſubiectorum, licet creari quoque valeant vt formæ ſimplicium corporum in ipſo mundi initio.

Quo ratione forma cœleſtium corporum de potẽtia materiæ educi potuiſſent.

Excluditur etiam hoc pacto productio formarum cœleſtium corporum, & elementorum, quæ in ipſo mundi indiuiſibili initio creata ſunt: nempe, quia eorum materia nec tempore, nec natura præextitit formis. Neque enim credendum eſt, Deum in eo momento creaſſe ſolam materiam, ſimulque illam perfecte diſpoſuiſſe ad diuerſas formas: tum ex vi diſpoſitionum naturaliter reſultaſſe in illo eodem momento formas ſubſtantiales, & ex vtriſque ipſa compoſita, (qua ſola ratione materia naturali generationis ordine formis præextitiſſet) ſiquidem huiuſmodi productionis ratio nec congruit cum perfecta, & Creatore digna rerum productione, nec cum Theologorum de mundi exordio ſententia: ſed ipſa tota compoſita ſimul cum ſuis partibus ex nihilo producta ſunt, propriaſque exiſtentias à Deo creante acceperunt. Quod ſi ordo aliquis naturæ inter exiſtentiam compoſitorum, & eorum partium in ea productione ſpectandus eſt: non exiſtentia partium traxit, vt ita dicam exiſtentiam compoſitorum in illa productione, ſed potius exiſtentia compoſitorum, quæ primo producta ſunt, exiſtentiam partium.

Omnes formæ, quæ educuntur de potentia materia educũt per transmutationes.

Ex his licet colligere, ſi deſola eductione formarum ſubſtantialium agatur, dicendum eſſe, omnes de facto (vt dici ſolet) educi per tranſmutationem materiæ, vt docet Diuus Thomas in 1. p. quæſtione nonageſima, articulo ſecundo, interprete Caietano in eundem locum, ſemperque materiam in earum eductione tempore præceſſiſſe ac præcedere, quicquid idem in opuſculo quadrageſimo ſecundo (ſi tamen eius eſt) iunior ſenſerit. Congruit autem ex hac re ipſa loquendi forma. Nihil enim aliud dicere videmur, cum formam eductam eſſe de potentia materiæ aſſerimus, quam id factum eſſe, vt ea, quæ prius non erat actu in materia, ſed potentia duntaxat, ſit actu in illa: eſſe autem, & non eſſe actu in materia, nemo intelligere ſolet in eodem inſtanti.

Fateor autem, ſi de extraordinariis eductionibus ſit ſermo, poſſe diuina virtute formam educi, non in tempore, ſed in momento temporis, vt ſi Deus crearet materiam ſolam cum perfectis diſpoſitionibus ad ignem, non dubium eſſet, quin forma ignis in eodem inſtanti naturaliter reſultaret, idque vi eius actionis, qua Deus non prius tempore, ſed prius natura materiam creatam diſponeret: quæ eſt vera actio, id eſt, ſupponens ſubiectum. Quod idem initio mundi accidiſſet, ſi Deus, vti diximus, ſolam materiam cœlorum, & elementorum cum perfectis diſpoſitionibus ad formam eorum produxiſſet.

Quo pacto educi poſſint in inſtanti.

Sunt, qui idem euenturum exiſtiment, ſi Deus prope ignem nudam materiam crearet. Dicunt enim eam, quia nihil reſiſteret, propterea quod nullas haberet qualitates contrarias diſpoſitionibus ignis, fore, vt in ipſo creationis momento formam ignis corriperet. Non eſt tamen eorum ſententia probanda; quia nullum agens naturale introducit formam ſuæ ſimilem, niſi in materiam diſpoſitam, determinatamque ad eiuſmodi formam: aut diſponit materiam, niſi quæ habeat aliquam formam ſubſtantialem: cum diſpoſitio materiæ fiat per accidentia: quæ cum ſint actus ſecundi, naturaliter ſupponunt actum primum, qui eſt forma ſubſtantialis: quemadmodum plerique actus ſecundi ſupponunt alios ſecundos, ſine quibus non introducuntur naturaliter, vt colores quantitatem, & lumen perſpicuitatem. Non igi-

Agentia naturalia non poſſe agere in nudam materiam.

Digitized by Google

tur ignis in proximam materiam, quæ nuda omnino crearetur, formam ignis naturaliter introduceret, vt hi volunt. Nam etsi nihil esset, quod in materia introductioni formæ resisteret, deesset tamen dispositio, qua materia ad talem formam determinaretur, & alia item forma substantialis, qua materia indiget, vt accidentarias acciperet. Posset tamen ignis non naturaliter, sed instrumentaria Dei virtute non solum dispositiones ignis in eo momento introducere, sed etiam sine dispositionibus nudam quoque formam substantialem inducere, quibus modis non dubium esset, quin forma ignis in momento temporis de potentia materiæ educeretur.

Num forma artificiales, motus violenti, & relationes, de potentia materia educantur.

SECTIO III.

QVÆRAT aliquis hoc loco, num formæ artificiales, & relationes, motusque violenti de potentia materiæ educantur? Rationes vero dubitandi sunt: quia materia, resque materiales non habent potentiam naturalem ad formas artificiales, & motus violentos: ad hos quidem, quia non essent violenti, si horum subiecta haberent ad eos propensionem naturalem: ad illas autem, quia cum omni naturali potentiæ passiue respondeat aliqua naturalis actiua, vt Aristotel. tradit tertio libro de Anima, si ars non est forma naturalis actiua, sed facultatem naturæ excedit, quo pacto subiectum formæ artificialis potest ad illam habere potentiam naturalem passiuam? Relationes vero, quia cum sæpenumero sine vlla effectione attingente propria earum subiecta esse incipiant: non recte aut non proprie videntur spectato eorum genere, de potentia materiæ subiectique eductæ dici posse.

Ad hanc dubitationem, quod quidem attinet ad formas artificiales, dicendum, potentiam naturalem passiuam sumi à nobis hoc loco, vt distinguitur ab ea, quæ per solam potentiam supernaturalem actiuam potest reduci ad actum: eiusmodi non est potentia ad formas artificiales, quæ nõ diuina tantum virtute, sed humana etiam introducũtur. Itaque educuntur & hę de potentia naturali materiæ rerumque naturalium.

Quod vero attinet ad motus violentos, si res naturales, quæ vi mouentur, non haberent propensionem naturalem ad motum violentum (qui vtrum in solo genere localium simpliciter dari possit ad caput 4. expendendum est) habent tamen ad illum potentiam naturalem, quia per causas naturales, id est, non supernaturales effici potest: quare non dubium est, quin & hi suo modo educantur de potentia materiæ.

Denique illud de relationibus recte concluſum est, eas non proprie educi de potentia subiectorum. Nam etsi aliquando incipiunt esse actu per actionem attingentem earum subiecta, quia tamen sæpe esse incipiunt per actionem in remotissima, interdum etiam sine vlla proprie dicta actione, ac proinde ex genere suo, non sunt ex iis formis, ad quas per se fit motus, aut actio, vt Aristoteles docet quinto Physicorum libro, nihil est incommodi, si non dicitur proprie educi de potentia subiectorum. Atque hæc obiter de eductione formarum de potentia materiæ dicta sunt.

Quænam sit ratio causandi efficientis causæ.

QVÆST. V.

Quot modis dicatur causa efficiens.

SECTIO I.

Diuisio causa efficientis.

EFFICIENS causa duplex est, principalis, & instrumentalis. Principalis est, cui proprie ac simpliciter attribuitur actio. Instrumentalis, qua principalis ad agendum vtitur. Rursus principalis dupler est: vna vere efficiens: altera efficiens moraliter tantum, siue (vt ita dicam) imputatiue. Aliæ diuisiones, quæ tradi solent, vt in vniuocam & æquiuocam: mediatam, & immediatam: totalem & partialem, aliis locis commodius explicabuntur.

Definitiones causarū efficientium.

Causa vere efficiens est, quæ vere attingit effectum, vt faber, vt securis. Efficiens moraliter, cum à vere efficiente distinguitur (sæpe enim est vere efficiens) dicitur ea, quæ etsi non vere attingit effectum, tamen huiusmodi est, vt ei merito imputetur laus operis, aut cui pariuiusmodi est is, qui consilium dat, qui præcipit, qui non prohibet, cum debet, ac potest. Nam etsi obiectum, quod directe, vel indirecte proponitur, ab eo, qui præcipit, vel consilium dat, vere ac efficienter moueat voluntatem exequentis opus, ipse tamen præcipiens, aut qui consilium dat, non vere mouet efficienter, nisi per accidens: quemadmodum

admodum qui ignem ligno applicat, tametsi moraliter, vere, ac per se censetur mouere, cum ei laus vel culpa operis tribuatur. Principalis ac vere efficiens simul definitur ab Aristotele, *hoc capite, textu secundo*, esse id, vnde est primum mutationis principium, quæ definitio genera omnia principalium, & vere efficientium complectitur, neque eas solum, quæ per motum agunt, si loco verbi (*mutationis*) adhibeas verbum *actionis*. Potest autem huiusmodi causa efficiens diuidi in efficientem & mouentem: vt quasi peculiari nomine dicatur efficiens, quatenus comparatur cum effectu, mouens autem, quatenus comparatur cum materia subiectove, ex quo aliquid efficit. Quam diuisionem Aristoteles tradit hoc loco, cum scribit: *Atque omnino quod efficit, eius quod efficitur, & quod mutat, eius quod mutatur*. Verum hæc diuisio potius distinguit earundem causarum officia, quam causas ipsas, vt diximus *quæstione prima, sectione prima*, de materia *ex qua, in quam, & circa quam*. Omnis enim causa, quæ mouet, seu mutat, subiectum efficit, compositum aliquod ex subiecto, & forma, quam in illud inducit: quanquam non omnis causa, qua, quæ aliquid efficit, etiam mouet efficiendo, vt patet in creatione, quæ etsi non propria, tamen vera effectio est.

Alia diuisio.

Quæ ad principale efficiens reuocentur.

Ad causam vero efficientem principalem videtur Aristoteles primum reuocare instrumenta, quibus efficiens vere aliquid efficit: cuiusmodi est semen, quod in exemplum affert. Patet enim per semen quasi instrumentum agit in materiam animalis generandi, quam mater suppeditat. Reuocat deinde causas morales, quæ quatenus tales sunt, non vere rem efficiunt, sed ea tantum ratione efficientes dicuntur, quod illis tribuatur effectio, cuiusmodi causæ sunt Medici in præcipiendo, & ii, qui ius dicunt, in consulendo.

3. Argumentum.

Quibus explicatis, videndum est, sintne plures rationes causandi efficientium generales, an vero detur vna communis omnium efficientium.

Quam multæ videantur rationes causandi efficientis causæ.

SECTIO II.

1. AC primum, quod alia sit ratio causandi, qua efficiens agit, siue efficit aliquid, alia qua agit in aliquid, ex eo videtur perspicuum, quia ignis (verbi gratia) agit in ignem, seu potius efficit sibi similem, & tamen non agit in ignem sibi similem: contraque agit in lignum, nec tamen agit seu efficit lignum.

2. Accedit, quod agens refertur diuersis specie relationibus ad id, quod agit, & ad id, in quod agit, siquidem ad alterum refertur vt efficiens ad effectum, ad alterum, vt mouens ad motum, vel mutans ad mutatum, quæ relationes specie diuersæ necessario videntur innuere diuersas specie agendi rationes, in quibus illæ fundentur.

3. Deinde aliam esse rationem agendi, qua agens educit formã è potentia materiæ, aliam vero, qua illam inducit in materiam, hinc intelligi potest, quia anima rationis particeps non educitur de potentia materiæ, sed solum inducitur in materiam, quod idem dicendum est de accidentib. supernaturalibus: at formæ aliarum rerum, quæ gignuntur, & intereunt, non solum inducũtur in materiam, sed etiam ab eius potentia educuntur.

4. Adde, quod alia est species relationis, qua agens refertur ad formam, quam educit de potentia materiæ: alia, qua refertur ad eam, quam solum inducit, quæ quidem relationes in diuersis specie rationibus agendi videntur necessario fundari.

5. Postremo, aliam esse rationem agendi, qua aliquid fit ex aliquo: aliam, quæ fit ex nihilo, ex eo patet, quia hæc indiget virtute infinita in agente, illa non item.

Actionem esse generalem rationem causandi causæ efficientis, & quo pacto id intelligendum.

SECTIO III.

Generalis totius quæstionis explicatio.

SI quis tamen animum aduertat, vel ex his colliget, actionem esse generalem rationem causandi causæ efficientis; siquidem omne agens per actionem dicitur formaliter agere: siue spectetur, quatenus agit aliquid, siue quatenus agit in aliquid, siue quatenus educit formam è potentia materiæ subiective cuiuscunque, siue quatenus formam inducit, siue quatenus rem efficit ex nihilo, siue quatenus ex aliquo.

Probatur hæc sententia tribus argumentis.

Potest quoque idem ex aliis argumentis confirmari. Primum, quia actione posita mox intelligitur causa agere: ea vero sublata nullo modo id intelligi potest, etiamsi cætera omnia apponantur. Deinde, quia relatio agentis in actione fundatur, vt hoc ipso libro capite decimo quarto docebit Aristoteles. Postremo, quia per actionem distinguitur hoc genus causæ à cæteris, vt perspicuum est.

Atque

Examinatur accuratius & impugnatur.

Atque his & aliis argumentis dici solet generalem rationem causandi efficientis causæ esse omnium rationum causandi notissimam. Verum si quis hæc premat, ac diligentius discutiat, forsitan assensum reuocabit. Sunt enim multa, quæ obstare videantur.

1. Ratio contra propositã sententiam.

Vnum est, quod actiones, siue transeuntes siue immanentes cum vere pendeant ab agentibus, sunt vere effecta agentium: at ratio causandi cuiusque causæ, cum antecedat naturæ ordine omnem eius effectum, non potest esse illius effectus. Nec refert, quod actiones non dicuntur proprie fieri. Neque enim quærimus hoc loco, quid proprie dicatur fieri, sed quid proprie pendeat ab agente, vt à causa quadam à cæteris distincta, etiamsi non proprie fiat. Nam formæ, quæ educuntur è potentia materiæ, non dicuntur proprie fieri, & tamen vere comparantur cum naturalibus efficientibus, vt effecta cum suis causis.

2. Ratio.

Alterum est, quod actio proprie dicta non differt à re, quæ fit, nisi vt imperfectum quippiam à perfecto in eadem specie: veluti calor in fieri à calore in facto esse: res autem vt adhuc imperfecta est, & in fieri, non est ratio agendi sui, sed est effectus imperfectus siue in fieri.

3. Ratio.

Tertium est, quod actio nõ potest esse ratio causandi respectu creantis: cum creatio non sit actio, si proprie loquendum est. Neq; enim creatio supponit subiectum, quod tamen commune est omni actioni proprie dictæ.

4. proponitur & refellitur.

Sunt etiam, qui obiiciant, remota actione adhuc rem dici posse causam efficientem, vt patrem genito iam diu filio, nunquam autem sine ratione agendi, vel fingi posse efficientem causam.

Verum hæc obiectio non est ad rem, vt enim hoc loco non agimus de iis, quæ dicuntur causæ, quia possunt aliquid efficere, aut omnino causare, ita nec de iis loquimur, quæ aliquid in præterito tempore fecerunt, aut quouis alio modo causarunt, sed de iis, quę sunt actu causę, hoc est, à quibus effectus actu pendet.

Vera quæstionis explicatio.

Ex superioribus ergo tribus rationibus plane efficitur, aut actionem non recte dici rationem causandi causæ agentis, vt Hereus, Paulus Soncinas, & alii recentiores Thomistæ, *Her. quodl. 2. q. 1. & quodl. 4 q. 8. Soncinas 5. Metaphysic. q 4.* concludunt: aut quia communis loquendi modus non facile reiiciendus est, cum actio dicitur ratio agendi: actionis nomen non accipi pro operatione agentis, quæ subiectum supponat. Quocirca cum actio dicitur ratio causandi, crediderim actionis nomen accipiendum esse pro influxu, quo aliquid potentia ad actum perducitur, siue id proprie fiat, siue improprie. Hoc enim influxu distinguitur causa efficiens à cæteris causis, cum eo posito primum ponatur agens in actu, sublato autem, primum tollatur. Atque hic influxus videtur plane significari, cum agens definitur esse id, vnde primum oritur mutatio. Neque enim dicitur, vnde primum oritur effectus, sed mutatio: vt vel hinc colligas, non ipsam mutationem, sed influxum, siue originem mutationis esse agendi rationem iis agentibus, quæ agunt per motum, mutationemve; proinde influxum agentis esse eius generalem ac propriam causandi rationem. Quid autem sit huiusmodi influxus, &, vtrum ne in agente, an in patiente existat, postea dicemus. De hac enim re, quemadmodum de natura, & existentia cæterarum rationum causandi, paulo post à nobis inuitnenda est disputatio.

Influxus cum sit efficientis.

Agens quid sit.

Solumtur argumenta initio proposita.

Ad id autem, quod superius concludebatur aliam esse rationem agendi, qua agens efficit aliquid, aliam, qua agit in aliquid: itemque aliam, qua educit formam è potentia materiæ: aliam, qua illam inducit in materiam: ac demum aliam, qua res fit ex aliquo: aliam, qua fit ex nihilo: respondendum est, solas duas extremas necessario esse diuersas. Nam quod primæ duæ non necessario sint diuersæ, ex eo patet, quia agere seu efficere aliquid, & agere in aliquid sæpe coniunguntur, vt in omnibus mutationibus naturalibus: vbi autem illa coniuncta sunt, ambo fiunt per eandem agendi rationem. Etenim quo influxu ignis agit in lignum, eodem prorsus efficit ignem ex ligno: nisi quod eiusmodi influxus prius naturæ ordine terminatur ad actionem receptam in ligno, quam ad compositum, quod ex actione resultat. Dico autem, *vbi illa coniunguntur*; quia si res fiat ex nihilo, sane influxus, quo illa fiet, non erit simul & actio in aliquid, & actio seu effectio alicuius, sed solum alicuius effectio. Vnde patet, quid ad priorem rationem respondendum sit.

Ad posteriorem dicendum, & si alia specie sit relatio agentis ad id, quod fit, alia ad id, quod patitur, tamen vtramque fundari posse in eadem actione. Quod item non necesse sit duas sequentes esse diuersas, eodem pene modo probari potest. Sæpe enim iunguntur eductio formæ è materia, & eductio eiusdem in materiam, vt in omnibus mutationib. naturalib. excepta generatione hominis: vbi autem eductio & inductio iunguntur, ambo per eandem agendi rationem fiunt. Quo enim influxu ignis educit formam ex materia ligni, eodem illam inducit in eandem.

vbi

Vbi vero non iunguntur vt, in generatione hominis, perſpicuum eſt influxum agentis nõ eſſe ſimul eductionem formæ & inductionẽ, ſed inductionem tantum. Solutio autem earum rationum, quæ contra afferebantur, ex dictis patet.

Vltimum argumentum ſect. 2 recte probat.

Quod denique duæ extremæ neceſſario ſint diuerſæ, recte ex eo probatum erat, quia agere ex nihilo, hoc eſt, nulla re ſuppoſita ex qua vt ex cauſa materiali ſeu ſubiectiua res fiant, neceſſario indiget virtute infinita: agere autem ex aliquo vt ex materiali cauſa, non item, vt inferius patebit. Atque ratio agendi ex aliquo in multas ac varias agendi rationes ſiue actiones diduci ſolet, vt in actionem immanentem & tranſeuntem; deindę tranſiens in momentaneam, & temporariam: rurſus temporaria, quæ, & motus dicitur, in diuerſas ſpecies motus, non quatenus pro forma fluente ſumitur; quia ſic habet rationem motus; ſed quatenus pro fluxu ſeu potius influxu formæ, quo pacto eſt actio.

Diuiſio rationis agendi ex aliquo.

Num accidentalis forma attingat productionem ſubſtantiæ.

QVÆSTIO IV.

Quidnam ſit in vnoquoque agente principium agendi.

SECTIO I.

Materiam non eſſe principium agendi.

EXplicata ratione cauſandi agentis cauſæ, exponendum videtur quodnam ſit principium, quo & agens agit, & quatenus eius principii vis pertineat. Qua in re illud perfacile eſt intelligere, non eſſe id muneris materiæ tribuendum. Nam cum in diuerſis ſpecie rebus ſit eadem materia, nec tamen eadem vis agendi (neque enim quoduis à quouis fieri videmus, ſed aliud ab hoc, aliud ab illo) ſequitur principium quo agens agit non eſſe materiam. Atque hæc ratio valet in rebus, quæ gignuntur, & intereunt. Quod ſi in his materia non eſt agendi principium, cur fuerit in ſempiternis corporibus? Accedit quod materia in vtriſque eſt pura potentia, ac proinde eius naturæ, vt nullum actum includat: quod autem neque actus eſt, neque actum includit, cuiuſnam actiuitatis eſſe poſſit? Actiuitas enim omnis ab actu eſt, & dicitur: neque ab ipſo actu exiſtentiæ, ſed ab eo quod actu exiſtit: ſiquidem actus exiſtentiæ tribuit quidem rei vt exiſtat, vt autem habeat hanc, vel illam agendi, aut patiendi vim nõ tribuit ſed ſupponit. Ita patet formam eſſe principium quo agens agit

Formam eſſe agendi principium concluditur.

Verum non omnes formæ ſunt agendi principia. Nam quantitas cum ſit primum accidens abſolutum materiæ, ſeque ex parte illius teneat, vt aiunt Philoſophi, & perinde ad cætera ſit indifferens, vt eſt materia ad omnes formas, nullam quoque actiuitatem habet, niſi ratione figuræ, quæ eſt qualitas, qua facile, aut difficile penetrat. Relationes quoque vt nullius actionis ſunt termini, ſed quædam quaſi eorum appendices, nec tantum in ipſis terminorum ſubiectis reſultent, ſed ſæpe in aliis quam remotiſſimis, ſic etiam nullius ſunt actionis principia. Ita fit, vt principia quibus agentia agunt, vel ſint formæ ſubſtantiales: vel qualitates: vel vtraque: & cum de actiuitate accidentium agitur, de ſola qualitatum actiuitate diſputatio intelligi debeat.

Quantitas actiua non eſt. Neque relatio. Eſt tamen forma ſubſtantialis, & qualitas.

Sed quoniam haud difficile perceptu videtur eſſe, num formæ ſubſtantiales ſint principia productiua ſubſtantiarum, & accidentales accidentium, de ſolis accidentalibus quæſitum eſt, num attingant productionem ſubſtantiæ: hoc eſt, num principia ſint, quibus ſubſtantia producatur: hoc enim difficultate non caret. Ex cuius rei explicatione illud etiam perſpicuum fiet, num aliquam agendi vim habeant formæ ſubſtantiales, & quæ tandem illa ſit.

Prima opinionis refutatio.

SECTIO II.

SVnt igitur hac in re tres philoſophorum ſententiæ, ſi tamen omnes ſunt dignæ homine philoſopho. Prima eſt quorundam recentiorum, (*ad hanc videtur accedere Magiſter 4. d. duodecima quæſtione tertia*), qui tantam vim tribuunt accidentibus, vt dicant ea, non virtute ſubſtantiæ, ſed propria, & peculiari attingere productionem ſubſtantiæ. Horum argumenta hæc ſunt.

1. *Sententia propoſitur.*

Probatur 1.

Vnum, quia experientia cernimus ignem ſæpe generari non à forma ignis qui nullus tunc adeſt, ſed à ſolo calore genito per refractionem luminis, aut attritionem duorum corporum, vel à calore exiſtente in ferro ignito, quod re vera nondum habet formam ignis.

Alterum, quia ſubſtantia producitur per actionem, actio autem non eſt niſi inter contraria,

trariа, quæ nulla sunt nisi accidentia, substantia enim non est contraria substantiæ nisi per accidens.

Tertium addi potest hunc in modum: accidentia seiuncta à substantia producunt substantiam, vt patet in accidentibus calicis consecrati, quæ infusam aquæ guttulam possunt in vinum conuertere: igitur, per se ipsa ac virtute propria producunt substantiam non virtute vini, quod iam non est. Nec recurras ad quantitatem, quæ ibi supplet locum substantiæ, in qua erat: tum quia non supplet locum substantiæ nisi in iis sustinendis: tum etiam quia si essent sine quantitate (quod etiam diuina virtute fieri posset, idem efficerent.

Confirmatio ex Arist.

Confirmant iidem authores suam sententiam ex Aristotele cum in libro de sensu & sensibili, capite de Sapore, vbi ait ignem non agere, vt ignis est: sed vt calidus est: tum etiam in libro primo de Generatione capite septimo, vbi ex eo probat simile non agere in simile, sed contrarium in contrarium: quia actio non est nisi inter cõtraria. Addunt quoque Auentroem qui septimo libro huius operis com. trigesimoprimo, & libro duodecimo com. decimooctauo ait, idem esse agens disponens materiam, & inducens formã: at vel sensu notum est accidens esse, id quod materiam disponit. Item neq; elementa neq; vllas substantiales formas esse actiuas, nisi propter qualitates: & semen, quod non est actu animatum, facere actu animatum per calorem naturalem quem habet.

Proposita sententia refellitur. 1.

Sed hæc sententia facile refellitur ratione illa philosophis communi: Quicquid est in effectu, præexistit in causa efficiente, æque perfecte quidem, si sit vniuoca, perfectius autem si æquiuoca: nihil enim dat, quod non habet aut formaliter aut eminenter, vt dici solet, hoc est, excellentius: at accidens si cum substantia conferatur, præsertim cum forma, quæ introducitur, aut cum composito quod generatur, longeminus perfectum est: non ergo producitur substantia virtute accidentis. Nec respondent recte. Accidens in ratione quidem entis esse ignobilius substantia, at in ratione productiui esse nobilius, aut æque nobile: satis enim nobis est, si ostendatur esse ignobilius in ratione entis, vt non esse principale productiuum substantiæ concludatur: alioqui non liceret colligere nobilitatem entitatiuam causarum efficientium ex entitatiua nobilitate effectorum, nec perfectionem Dei ex perfectione creaturarum, posset enim Deus, vt Scotus in quarto sent. duodecima, quæstione tertia, argumentatur) esse perfectissima causa efficiens, simulque ens omnium imperfectissimum, quo nihil alienius à ratione dici potest: præsertim cum virtus actiua rerum sequatur earum entitatem & plane certamus, quo perfectior est entitas cuiusque rei in suo genere, eo altiorem, maioremque esse eius virtutem, vnde res calidiores magis calefaciunt, & doctiores homines plura perfectiusque docere possunt, atque ita in cæteris.

Primum alium non sequitur earū entitatem.

Præterea: si formæ substantiales non essent productiuæ aliarum substantialium, cum ad productionem accidentalium satis sint accidentales, vt volunt, nullam actiuitatem haberent substantiales formæ: vnde fieret, vt res naturales non essent per se actiuæ, & per se generatiuæ sibi similium, sed per accidens: neque enim agunt per materiam, vt dictum est, nec secundum materiam sibi similia generant, concedent igitur res naturales per se quidem posse pati, hoc est, ratione materiæ, per se autem agere nequaquam: vt satius eis videri possit, res naturales ex materia & solis accidentibus conficere.

Ad hæc, accidentia habent esse suum à substantiis, ergo & agendi vim, quæ eorum entitatem sequitur, non sunt igitur prima actiua, sed ipsæ formæ substantiales, nominodo si accidentia spectentur, quatenus inseruiunt formis substantialibus suo modo producendis, sed etiam accidentalibus: de qua re paulo post explicatius

Postremo actiones sunt singularium substistentium, non modo tanquam eorum in quibus recipiuntur, sed etiam tanquam eorum à quibus effectiue proficiscuntur, vt patet ex iis, quæ ad caput primum primi libri quæstione quinta diximus; singularia autem substantia sunt substantiæ: proficiscuntur ergo actiones effectiuæ à substantia, at non ratione materiæ, quæ nullo modo actiua, sed receptiua est: igitur ratione formæ: est igitur forma substantialis principium, quo res naturales agunt

Defensio mini apta refutatur.

Accedit aperta Aristotelis sententia, qui secundo libro Physicorum capite septimo textu septuagesimoprimo formas substantiales in tribus generibus causarum ponit formalium efficientium & finalium: formalium quatenus dant esse materiæ atque composito: finalium, quatenus earum introductio intenditur ab agentibus: efficientium vero quatenus sunt principia, à quibus primum oritur actio, non quidem vt ab iis, quæ primo agunt, sed vt ab iis quibus primo agitur.

Atque hæc de prima opinione dicta sunt: huius argumenta commodius exposita tertia sententia dissoluentur.

Secundæ

Secunda sententia refutatio, & tertia confirmatio.

SECTIO III.

Opinio Scoti proponitur.

ALterius sententiæ, quæ omnino superiori opponitur, author est Scotus in prim. Sen. d. trigesimaseptima, & secund. d. decimaseptima, multo autem fusius in quart. d. duodecima, quæstione tertia; quem sequitur Ochamus in 1. quæstione vigesimatertia, & alii nonnulli, vt Durandus 1. Sentent. d secunda, quæstione secunda. Ea vero est, accidentia nec virtute propria; nec formarum substantialium attingere productionem substantiæ. Quod non virtute propria, ex eo constat: quia nihil minus nobile potest virtute propria producere aliquid nobilius, vt dictū est contra superiorem opinionem. Quod autem nec virtute formarum substantialium, tum ex eo probant, quia existimant id fieri non posse: tum etiam ex eo, quia ad substantiarum productionem satis est pro principio formali effectiuo, & immediato ipsa forma substantialis causæ agentis.

Confirmatur.

Quod autem id fieri non possit virtute formarum substantialium sic probat Scotus in quarto Sententiarum d. duodecima, quæstione tertia, cum ait, accidens virtute substantialis formæ esse productiuum substantiæ: aut virtutis nomine intelligis aliquid relatiuum, aut absolutum: non relatiuum: quia nullius est actiuitatis: igitur absolutum, at quodcunque dixeris, semper erit ignobilius substantia producenda; igitur fieri non potest, vt accidens virtute substantialis formæ attingat productionem substantiæ.

Quod vero ad id satis sit ipsa forma substantialis sic probant a it, inter quos est Ochamus, in secund. quæstione vigesimatertia, sic: aut per se forma substantialis non est immediate productiua substantiæ propter perfectionem tuam, aut propter imperfectionem, non propter perfectionem; quia Deus cum sit perfectissimus, est immediate productiuus substantiæ; non propter imperfectionem, quia accidentia etsi sunt imperfectiora, sunt tamen immediate productiua sibi similium, est igitur forma substantialis immediate productiua substantiæ, quo fit, vt non sit productiua per accidentia, tanquam per instrumenta, quod argumentum detumptum est ex Scoto secund. Sent. d decimasexta.

Præterea; si forma substantialis non esset productiua substantiæ nisi per accidentia, non daretur in substantiis generatio vniuoca, siquidem vniuocatio generationis cerni debet inter formam, qua generans generat, & eam, qua genitum conficitur; at negare generationem vniuocam, est pugnare cum omnium sententia, & experientia ipsa, ergo & docere, substantiam per accidentia generare substantiam.

Postremo, forma substantialis cuiusuis rei, est principium immediate productiuum illius passionum saltem primæ, imo & accidentis sensibilis, postquam à proprio subiecto expulsum est, vt cum aqua se reduerit ad pristinum, & natiuum frigus; est igitur productiua forma dissimilis, cur igitur non etiam formæ sibi similis in alieno subiecto, cum id accidentibus contingat.

Vera sententia exponitur.

Tertia igitur sententia, quæ vt media est inter vtramque, & communis fere eorum omnium, qui causis secundis veram efficientiā tribuunt *quamq; sequuntur Cajetanus prima parte, quæst.one septuagesima octaua. articulo primo, Capreol. in 4. Sent. d. duodecima, quæstione secunda, Ferr. 4. contra gent. capi.e sexagesimo sexto, Herueus quodl. tertio: quæstione duodecima*, ita & à nobis amplectenda hac assertione cōtinetur. Accidentia non attingere productionem substantiæ virtute propria, sed virtute formarum substantialium. Quæ sententia est apud Diuum Thom. in prima parte, quæstione septuagesimaseptima, articulo primo, & tertia p. quæstione septuagesimaseptima art. 3. & aliis locis compluribus. Ac prior quidem pars infirmatione primæ sententiæ confirmata relinquitur, tametsi solutione etiam argumentorum, quibus 2. opinio confirmata est, probari potest. Posterior autem pars hunc in modum ostenditur.

Assertio duas habens partes.

Prior pars vnde probatur.

Pars posterior conclusione ostenditur.

Primum, quia si formæ substantiales essent proxima & immediata principia productiua substantiæ, & huius productio non attingeretur ab accidentibus; sane cum agens proximum eiusq, forma debeant esse simul, siue non distare ab eo quod patitur, vt est Aristotelis septimo libro Phys. capite secundo, textu decimo, communisque Philosophorum sententia, nec forma Solis esset principium quo Sol producit mineralia, & alia plurima, quorum generatio Soli tribuitur, nec homo generaret hominem; aut vllum aliud viuens, quod per semen generare dicitur, reuera sibi simile produceret, nam & forma Solis ab his inferioribus longissime distat, & viuens quod per semen dicitur generare, non necessario existit cum aliquid ex semine illius generatur, tantum abest, vt eius forma necessario simul sit cum eo, quod generatur. Neque hæc ratio ita vrget Scotum, vt non aliter ei satisfaciat, nisi negandis duobus communibus principiis & fundamentis Philosophiæ.

Alterum est omnia agentia proxima esse simul cum patientibus: Alterum viuentia, quę per semen generant, generare sibi similia. Vnde in eas angustias cogitur, vt huiusmodi viuentia à solo Deo generari asserat. A virtute enim quæ in semine est generari nequeunt, cum sit minus perfecta, quam formæ eorum quæ generantur; nec recurri possit ad formas cœlestium corporum, quia imperfectiores sunt omnibus formis viuentium. Imo etiam adiungit dispositiones vltimas ad introductionem formarum perfectorum viuentium non fieri virtute seminis, quia huiusmodi virtus imperfectior est formis membrorum, quæ sunt vltimæ dispositiones ad formam totius viuentis: atque ita existimat membrorum formas à cœlo introduci non ab ipsis viuentibus per virtutem in semine impressam. Quo fit, vt perfecta viuentia minorem actiuitatem habeant in generatione sibi similium, quam imperfecta, quod etiam ipsum in iis, quorum formæ educuntur è potentia materiæ, non leue incommodum est.

2. Ratio. Deinde quia res naturales non generant sibi similia nisi per motum, motus autem intrinsece terminatur ad accidens: Vnde fit, vt producant substantias per accidentia & non immediate per suas formas.

An sit duplex actio in generatione rei naturalis.

Quod si quis dicat, in generatione cuiusque rei naturalis esse duplicem actionem: alteram, quæ fit in tempore, & præcedit ipsam productionem formæ substantialis, atque hanc esse motum, & proficisci à forma accidentali: alteram quæ fit in instanti, & est ipsa productio substantialis formæ, atque hanc non esse motum, sed momentaneam actionem, mutationemque, & fieri immediate à forma substantiali: Occurrendum est productionem formæ substantialis, quæ non fit à solo Deo (quod dixerim propter creationem formæ rationalis) non esse actionem, aut mutationem, sed terminum actionis & mutationis, quæ fit ab agente naturali: omnes enim formæ substantiales, quæ per motum educuntur è potentia materiæ resultant in materia in fine motus virtute instrumentali ipsius motus, seu potius eorum accidentium, quæ introducuntur per motum cum primum illa ad certum, & præscriptum terminum perueniunt: actio autem agentis per motum mutationemve non est vlla alia, quã ipse motus aut mutatio. Verum de his ad caput decimumtertium, vbi de motu & mutatione plura dicenda sunt.

3. Ratio tertia. Scotus. Tertio, quia actiones corruptiuæ, hoc est, quibus ita aliquid gignitur, vt aliquid etiam corrumpatur, quod dictum sit ad distinctionem perfectiuarum, cuiusmodi est illuminatio, visio, & similes) sunt inter contraria, vt Aristoteles 2. *Physic. capite quinto, text. quadragesimoseptimo, & quinto Physicorum, capite secundo, textu decimo, & quarto de generatione animæ, capite tertio, & alibi* docet, at ex quibus agentia naturalia sibi similia siue in genere, siue in specie generant: sunt corruptiuæ eorum, ex quibus ea generant: sunt igitur inter contraria, ac proinde inter accidentia, quibus ad generandum vtuntur ipsæ, nimirum eædem quibus materiam disponunt. neque alias vnquam norunt veteres Peripatetici, aut aliæ sunt necessariæ, cum ex his satis, vt in dubitandis quoque argumentis patebit.

4. Ratio. Postremo, quia nulla substantia est actiua nisi per aliquam potentiam actiuam: potentiæ vero actiuæ in creaturis sunt qualitates accidentariæ, quod vel ex eo patet: quia quælibet vna numero substantia actiua habet plures potentias actiuas, vt inductione patet, cum interim vna numero substantia non sit plures substantiæ. Si ergo omnis substantia creata & actiua (excludamus enim materiam) per qualitatem accidentariam agit, quicquid agit, necessario dicendum est non modo nullam formam substantialem informantem, sed nullam quoquè per se sui sistentem, si creata sit, attingere per se ipsam & immediate ad productionem substantiæ, imo nec cuiuslibet entis, sed per qualitates accidentarias ultimo educere. Atque hæc est causa cur tam multæ qualitates actiuæ reperiantur in quacunque re, quod alioqui superuacaneum foret, si substantia ipsa per se ipsam omnia posset efficere. Sed quod attinet ad actiones animæ rationalis & substantiarum separatarum, fusius hoc ipsum ostendendum est ad librum duodecimum.

Cur tam multæ qualitates actiuæ in quaq; re inueniantur.

Solutio argumentorum primæ opinionis.

SECTIO IV.

Soluitur ratio arg. 1. opinionis.

PRimum igitur primæ opinionis argumentum hoc pacto diluendum est, calorem ipsum ex se, etiamsi non sit ab igne productus sed vel per refractionem luminis, vel per attritionem genitus, esse generatiuum ignis; non principaliter tamen, sed instrumentaliter virtute formæ substantialis rei producentis lumen, aut atterentis. Res enim, quæ producit lumen aut ignis est, aut igne nobilior. Quæ autem atterit, vt quidem cernimus, mista est, in qua virtute continetur ignis.

Ad-

Secundum soluitur.

Ad secundum concedimus, substantiam, quæ generatur, non produci per aliam actionem, nisi per motum, qui intrinsece terminatur ad accidens: sed addimus, quia illud accidens est instrumentum substantiæ, ideo ex illo resultare sul stantiam.

Tertium nisi dendo dissoluitur.

Tertium hoc pacto dissolues: accidentia, quæ in sacramento Eucharistiæ sine subiecta substantia existunt, esse generatiua substantiæ vi tute eius substantiæ, quæ conuerta est in corpus aut sanguinem Domini, etiamsi illa non existat. *Ita Diuus Thomas tertia parte, quæstione 77. articulo tertio, & alii ratiocinantur.*

Ad loca Aristotelis addita proprima opinione.

Ad ea vero, quæ ex Aristotele afferuntur, dicendum: eius sententiam in priori loco esse, ignem non agere, vt ignis est, hoc est, sola propria forma substantiali, vt principio agendi (quod Scotus credidit accidere in ipsa productione substantialis formæ ignis) sed vt calidus est, id est, per formam caloris, à quo proxime, & vt ab instrumento exit actio ignis, ita vt per eam actionem non solum calefaciat, sed etiam ignem generet. Quod obiter notabis contra eos, qui negant, putasse Aristotelem, formas substantiales elementorum esse distinctas à primis quatuor qualitatibus. Quod autem adducitur ex posteriori loco, non contra nos est, qui non ponimus in generatione actionem aliam diuersam à motu, sed contra Scotum, qui aliam commentus est in fine motus.

Notanda Aristotelis explicatio.

Ad dicta Auerroïs.

Quæ autem ex Auerroe proponuntur, & si non tantum hac ætate authoritatem habent, quod sint eius authoris, quantum in superiori habuerunt, tamen non solum nostræ communique sententiæ nihil repugnant: sed eam plane ac perspicue confirmant.

Solutio argumentorum secundæ opinionis.

SECTIO V.

QVOD vero attinet ad ea, quæ pro secunda opinione proposita sunt: argumentum quidem Scoti hoc pacto diluendum. Cum accidens dicitur virtute substantiæ producere substantiam nomine *virtutis*, nihil diuersum ab ipso accidente intelligendum esse, quia illud (*vi tute*) non est sumendum tranſitiue, sed intranſitiue, quasi dicas, vt est virtus substantiæ, etiam vt instrumentum illius. Quare nec per aliud accidens, siue respectiuum, siue absolutum, est productum substantiæ, sed per se ipsum, tametsi minus principaliter & instrumentaliter. *Lege Cant. 1. p. q. 77 artic. 1.*

Argumentum Scoti solutum.

Ad primum sequentium dicendum est, formam substantialem propter mediam quandam perfectionem, quam habet inter formas accidentales, & primam formam, quæ est actus purus, duo sibi vendicare: vnum, vt sit principale principium productiuum substantiæ, qua ratione superat conditionem formæ accidentalis: alterum, vt non sit proximum & immediatum: qua ratione deficit à conditione diuinæ naturæ, quæ & principalissimum & proximum principium productiuum est cuiuscunque effectus. Principalissimum, quia non est productiuum virtute alterius, proximum, quia nullo instrumento aut quasi instrumento ad agendum indiget. Itaque esse simul principale principium productiuum, ac proximum, est summæ perfectionis: esse proximum, sed non principale est infimæ: at esse principale, sed non proximum est mediæ cuiusdam: quare forma substantialis, nec quia perfecta est absolute, nec quia imperfecta, vendicat sibi eam conditionem, vt non sit immediate productiua substantiæ, sed quia medio modo perfecta.

Octami argumentum diluitur.

Forma substantialis duo sibi vendicare.

Ad secundum dicendum, generationem substantiæ non dici vniuocam aut æquiuocam comparatione formæ geniti cum forma proxima, quæ instrumentum est generanti: sed cum ea, quæ in generante prima & principalis est.

Comparatione cuius forma dicatur generatio vniuoca.

Ad tertium dicendum, passionem propriam non effici à subiecto, sed ab eo agente, à quo subiectum efficitur, tametsi secundario & consequutiue. Agens enim per eandem actionem, qua dat formam, dat (quod dici solet) consequentia ad formam. Id quod non ea ratione credendum est accidere, quia fieri non possit, vt res vlla in eo instanti, in quo vere ac proprie efficitur à suo generante, possit aliam actione alia vere ac proprie efficere (quod alicui fortasse videatur) Sol enim in eo momento, quo creatus est à Deo, produxit lumen in aere vera quadam alia & propria effectione, & luminis radius in eo instanti, quo producitur in aere, producit in oculo speciem actione distincta ab ea, qua est productus: sed quia propria passio non solum ea, quæ non differt essentialiter à subiecto, vt passio trianguli; sed etiam ea, quæ habet essentiam ab illo diuersam, vt intellectus à forma intellectuali necessaria consequutione sequitur proprium subiectum. Hinc enim fit, vt qua actione ponitur subiectum in rerum natura, eadem consequutiue ponatur eius propria passio, siue talis actio sit creatio, siue propria effectio supponens subiectum, in quo fiat, siue momentanea, vt productio luminis, quod passio visibilitatis consequitur:

A quo subiecto efficiatur passio.

Res in instanti quo fit, agere potest.

Quare tali actione ponatur subiectum, eius passio.

siue temporaria, quam motum appellamus, A quæ semper quidem terminatur intrinsece ad aliquod accidens, extrinsece autem in generatione substantiæ ad subſtantiam genitam, eiusque proprietates. Quod si substantia ipsa generari posset per eam actionem, quæ intrinsecus terminatur ad accidens, cur propria passio non fiat eadem ipsa actione, qua efficitur subiectum, quod naturali sequela consequitur? Quod autem obiicitur de reductione aquæ ad pristinum seu natiuum frigus, eodem modo diluitur: est enim frigus quædam aquæ proprietas, tametsi minus proprie dicta, eo quod sit ex genere earum, quæ remitti aut impediri possunt, vt etiam est calor, & esse supremo in loco respectu ignis, & siccitas atque esse in loco infimo respectu terræ. Itaque sublato calefaciente & conseruante calorem in aqua productum, mox illa recuperat natiuum frigus non aliqua actione, quæ ab aqua proficiscatur, sed C naturali quadam resultatione ex natura subiecti, tametsi illa resultatio fit in tempore propter admixtionem contrarii, quod paulatim expellitur.

Aqua ex se reuocat ad frigus.

Obiectum contra praedicta 1.

Quod si obiicias, illa resultatio fit in tempore: ergo est verus motus: ergo vera actio: fit igitur propria passio à subiecto per veram actionem. Respondendum est, primum quidem per accidens euenire, vt ea resultatio fiat in tempore: nam in eo instanti, quo primum D aqua genita est, resultauit in ea frigus, non in tempore, nec per verum motum actionem ve distinctam ab ea, qua genita est aqua, sed per naturalem concomitantiam siue consequentiam. Deinde, etsi est vera actio, eam tamen non proficisci ab aqua, vt ab agente, sed à generante aquam, id quod de motu etiam localit elementorum ad octauum librum Physicorum diximus, & forsan libro nono huius operis repetendum est. E

Actio tribuenda generanti.

Obiicitur 2.

Si quis iterum obiiciat, motum & terminum esse idem re, subiectum autem & passiones eas, quæ sunt entia realia, non esse idem rerergo nõ posse acquiri per vnum & eundem motum. Respondendum est, id, quod dici solet motum & terminum esse idem re, intelligi debere de primo termino, non de consequutiuo

Motũ & terminũ esse idem re, quomodo accipiendum.

Ita patet, formam substantialem non esse principium immediate productiuum, siue substantiæ, siue accidentis, vera nimirum & propria actione, sed formam accidentalem. Verum vero accidens sit principale principium productiuum accidentis, an vero instrumentale, nunc expendendum est. F

Epilogus dictorum.

Num accidens sit principale principium productiuum accidentis, an instrumentale tantum.

SECTIO VI.

ACCIDENS non esse principale principium productiuum, sed instrumentale, quadam ex parte ex eo videtur, quia negari non potest, quin sit essentialiter subordinatum substantiæ in agendo, ac proinde ab ea accipiat virtutem ad agendum, quod videtur proprium instrumentalis causæ. Alia vero ex parte, si accidens, quo aliud accidens producitur, sit eiusdem speciei cum illo, vt calor cum calore, aut etiam nobilioris naturæ, vt lumen respectu siccitatis, nulla videtur ratio, cur dicatur instrumentale principium: neque enim talis effectus excedit virtutem talis causæ, vt ad eam tanquam ad instrumentalem, & non potius tanquam ad principalem referatur.

Argumenta pro vtraque parte.

Ad hanc dubitationem dicendum est, nunquam accidens, si proprie loquamur, esse principium principale productiuum accidentis, sed semper instrumentale, tametsi respectu alicuius actionis aliquo modo principale dici possit.

Assertio quaestionis resoluens.

Prior pars assertionis huius non satis confirmatur ratione illa pro priori parte dubitationis proposita: Quia, inquam, omne accidens est essentialiter subordinatum substantiæ in agendo, & ab ea accipit virtutem ad agendum. Neque enim id proprium est instrumentalis causæ, cum omnes causæ secundæ à prima, cui essentialiter subordinatæ sunt, virtutem ad agendum accipiant, & inferiores etiam à secundis superioribus, & tamen harum pleræque dicantur principales, vt homo in generando homine, & sol in gignendis mineralibus.

Quod igitur ea pars sit vera ex eo primum constat; quia vt res se habent in essendo, ita etiam in agendo: quod est commune Philosophorum proloquium: accidentia vero non habent esse per se, quare nec sunt actiua per se, ac proinde nec principalia productiua rei cuiusquam, siue substantiæ, siue accidentis, sed semper instrumentalia. Deinde, quia hoc est discrimen inter causam principalem & instrumentalem, quod semper instrumentalis accipit virtutem ab a iqua eiusdem ordinis in agendo, & cum ea facit vnam quasi totalem causam: veluti securis, quæ accipit virtutem faciendi scamnum a fabro, & cum eo facit vnam suo modo talem causam proximam & immediatam effectui, ac causa principalis, etsi accipere potest virtutem agendi ab alio

Vera affirmatio prioris partis.

Commune Philosophorum proloquium.

Discrimen inter causam principalem, & instrumentalem.

ab alio superioris ordinis, vt homo & à Deo & à sole in generando homine; nunquam tamen virtutem accipit ab alia eiusdem ordinis. Nam etsi homo & semen vnam quodammodo totalem causam proximam embryonis conficiunt: homo tamen non accipit virtutem agendi à semine, quo in generando vtitur, sed potius semen ab homine. Cum igitur accidentia omnia accipiant agendi virtutem ab aliqua substantia eiusdem ordinis in agendo, vt calor ignis ab igne, & lux solis à sole, perspicuum est, nullum eorum esse causam principalem, sed omnia esse instrumentalia.

Accidens omne pendere à substantia in agendo.

Quod autem omne accidens ab aliqua substantia eiusdem ordinis in agendo virtutem agendi accipiat, seu, quod idem est, ab ea virtute illius, aut, si mauis, pendeat ab illa à priori in agendo (nam à posteriori potest causa principalis pendere ab instrumento, & sine illo non agere) facile ex eo ostenditur; quia omnis actio proficiscitur primo, & per se ab aliquo supposito, siue re per se subsistente, vt ex primo libro perspicuum est. Vnde si proficiscitur ab accidente, id esse non potest, nisi secundario, & virtute illius. Hinc est, quod operationes animæ non proficiscuntur primo a potentiis, sed ab ipsa anima, cuius vi potentiæ operantur, vt patet ex illa animæ definitione: *Anima est id, quo primo viuimus, sentimus, & intelligimus.* Hinc etiam prouenit, vt motus nec passiue nec actiue referatur primo ad aliquam potentiam naturalem, sed ad ipsam naturam, tanquam ad primum principium motus & quietis: vt ex definitione naturæ manifestum est. Hinc demum fit, vt Philosophi omnes attribuant substantiis generantibus non solum ipsarum formarum substantialium introductionem, sed etiam eorum accidentium, quibus materia ad introductionem substantialium disponitur; vt habes ex illo communi eorum pronuntiato: *idem esse agens introducens formam, & disponens materiam.* Cum igitur introductio formæ substantialis necessario referatur ad formam substantialem generantis, ad eandem quoque necessario referenda est introductio formarum accidentalium, quibus fit dispositio ad substantiales, ac proinde accidentales nullam eiusmodi dispositionem efficient, nisi virtute substantialium.

Definitio animæ.

Commune Philosophorum pronuntiatum.

Posterior assertionis pars explicatur, & deinde probatur.

Vt autem posterior assertionis pars melius intelligatur & probetur, animaduertendum est ex Diuo Thoma, & clarius ex Caietano, omne instrumentum habere duplicem actionem rationem vt actionis (quicquid Scotus velit) vnam propriam, & alteram participatam a principali agente. Verbi causa, securis ex vi formæ figuræve, ac materiæ propriæ, quæ pondus & duritiem habere debet, habet, vt secare possit, adeo vt etiamsi certo modo cadat deorsum, neque vllo pacto moueatur à fabro, lignum secet: at quatenus hoc vel illo modo mouetur a fabro, habet vt faciat scamnum. Atramentum etiam ex vi naturæ suæ papyrum atram reddit, quomodocunque in eam cadat, characteres autem non depingit, nisi quatenus papyro artificiose à scriptore applicatur. Eodemque modo calor ex propria natura habet quod calefaciat, ita vt etiamsi haberet existentiam per se, neque operaretur virtute alicuius substantiæ, adhuc calefaceret: at quatenus anima sensitiua illo vtitur ad nutritionem, generat carnem. *Lege Diuum Thomam & Caietanum 1. p. q. 45. articul. 8 & 3. p. quæst. 7. articul. 1. & quæst. 13. articul. 2. & quæst. 19. artic. 1. & quæst. 62. artic. 1. & 4. & quæst. 7. art. 3.*

Instrumenta aliter duplex.

Quanquam ergo instrumentum ratione posterioris actionis medive agendi nunquam potest dici principale principium actiuum, vt est luce clarius, tamen respectu prioris interdum principale proprie, interdum quodammodo, & non simpliciter principale dici potest. Proprie quidem, si sit res per se subsistens, vt securis, atramentum, & cætera huiusmodi, quæ vulgari vsu instrumenta dicuntur, aut forma substantialis rei per se subsistentis. Habent enim hæc omnia operationem aliquam propriam, & minime participatam, aut communicatam ab artifice, ipsa quidem per se subsistentia, tanquam ea, quæ principaliter agunt: formæ vero eorum substantiales, tanquam ea, quibus principaliter agunt: quodammodo autem, & non simpliciter principale, si nec sit res per se subsistens, nec forma substantialis rei per se subsistentis, cuiusmodi sunt accidentia omnia. Hæc enim neque ipsa per se cuiusquam effectus sunt principaliter productiua, siue vt quæ producunt, siue vt quibus alia per se producunt, vt patet ex priori parte assertionis: tametsi extenso principalis productiui nomine, vt ait Caietanus, principalia dici possunt, quod ex propria natura, & virtute sua sint productiua, licet dependenter ab alio productiuo eiusdem ordinis, cum quo vnum quasi totale productiuum conficiunt. Intelligo autem nomine formæ substantialis, ipsam quoque naturam substantialem, vt distinguitur à supposito, ne excludatur humanitas Christi à principali productiuo, vt quo humanarum Christi actionum. Quanquam enim non principaliter agit, vt quod agit, tamen principaliter vt quo. Ita non solum explica-

Quo ratione instrumentum dici possit principale principium actionum.

Humanitas Christi quomodo principale actionū.

Digitized by

plicata est posterior assertionis pars, sed pro- A bata.

Additio Caietani improbatur.

Addit Caietanus accidentia respectu earum operationum, quæ non excedunt propriam eorum virtutem, quemadmodum non proprie dicuntur principalia productiua, ita nec proprie dici instrumenta, siue instrumentalia, vt calor animalis in calefaciendo cibo, quod nobis non placet; nisi instrumentum proprie dictum id solum appellet, quod non mouet nisi motum, cuiusmodi sunt instru- B menta vulgo sic dicta. Neque enim accidentia indigent, vt mouentur aganturve, vt ipsa moueant, siue agant. Verum de modo agendi instrumentorum explicatius adhuc agendum est inferius.

Solutio cuiusdam ambiguitatis.

Sectio VII.

Quomodo accidens sit in agendo subordinatum subiectiue.

SED quæritur, num accidens ita pendeat in agendo à forma substantiali, vt sit ei essentialiter in agendo subordinatum: & num pendeat in agendo à forma substantiali eius rei, cui inhæret, an alterius? si enim pendet à forma eius rei, cui inhæret, illud incommodum apertissime sequitur, aliquando formam aquæ esse principium calefactiuum, nempe cum aqua calida aliquid calefacit: si vero à forma alterius particularis rei, ea forte esset substantialis forma rei, à qua accidens productum est, vt calor aquæ à forma ignis, quam calefecit (neque enim alia occurrit forma substantialis alterius rei, à qua accidens in agendo pendere possit tanquam à principio effectiuo particulari) at forma rei particularis, quæ accidens produxit, sæpe non existit, cum accidens agit, vt patet in forma ignis, qui aquam calefecit: non est igitur omne accidens essentialiter subor- E dinatum in agendo alicui formæ substantiali. Quod si ita est, quo pacto igitur pendet in agendo a forma substantiali? Æque enim dicere posses, filium pendere in generando à patre suo, ac proinde esse illi essentialiter subordinatum, quod tamen ad secundum librum cap. 2. quæstione 1. section. 2. merito negatum est.

Soluitur præcipua difficultas.

Huic ambiguitati, quæ non mediocris est in hac materia, hoc pacto satisfaciendum est: F omne accidens pendere in agendo à forma substantiali rei, in qua est, si sit illi naturale, aut à forma substantiali eius, à qua productum est, si sit aduersum naturæ subiecti: sed tamen eam essentialem subordinationem non esse propriam in iis accidentibus, quæ sunt aduersa naturæ suorum subiectorum: idque illa ipsa ratione, quæ proposita est: quia fieri potest, vt formæ substantiales, quibus subordinata dicuntur, non existant, cum agunt. Sunt igitur subordinata more instrumentorum separatorum, veluti seminis & globi tormentarii à bombarda proiecti, quæ etsi suo modo sunt essentialiter subordinata formis substantialibus harum rerum, à quibus prodierunt: non est tamen propria ea subordinatio, vt est in instrumentis coniunctis, veluti in calamo respectu scribentis, in dolabra respectu fabri; quorum nec alterum scribere, nec alterum dolare potest, nisi actu concurrente principali agente.

Subordinatio accidentis & differentia eius.

Sed quid si Deus produceat nouum calorem extra subiectum (iam enim supra concessimus posse eiusmodi calorem calefacere) numquid etiam tum calor in agendo erit subordinatus alicui formæ substantiali? Non erit quidem, sed soli Deo: verum non solum, *Soluitur.* vt primo agenti in suo ordine, sed etiam vt supplenti actiuitatem eius formæ substantialis, à qua naturaliter est producibilis. putamus enim, omne accidens, quod per causas secundas produci potest habere naturalem ordinem ad certam numero substantiam creabilem, à qua sit naturaliter producibile, quemadmodum & ad certam numero, in qua sit naturaliter susceptibile. Quod verum esse patebit ex ea quæstione, num idem effectus numero à pluribus causis prouenire possit? Itaque in eo euentu Deus supplebit per se ipsum & actiuitatem certæ numero formæ substantialis, & vim sustentatiuam certi numero subiecti: in sacra autem Eucharistia, etsi supplet vim sustentatiuam certi numero subiecti, panis, inquam, aut vini, in quo sacra illa accidentia existebant; non supplet tamen actiuitatem certæ numero formæ substantialis: quia adhuc ad actionem illorum accidentium suo modo concurrit forma panis aut vini præcedentis, tanquam ad actionem instrumenti separati, quod tamen ante consecrationem coniunctum erat. Quocirca, etsi Durandus in 4. distinct. 12. quæstione secunda; nobiscum ait, accidentia panis & vini ante consecrationem agere virtute formarum substantialium panis & vini, posseque, vt earum instrumenta attingere productionem substantiæ: non recte tamen id negat post consecrationem, sibi persuadens, necesse esse, vt tum Deus ad actionem sacrorum accidentium non tantum suppleat vim sustentatiuam subiectorum præcedentium, sed etiam actiuitatem formarum substantialium, quibus illa constabunt.

Accidens singulare ad singularem substantiam habeat ordinem.

Deus in Eucharistia non supplet actiuitatem certæ numero formæ.

Durandi opinio improbatur.

Durandi opinio improbatur.

stabant. Atque hæc de vi agendi accidentium, formarumque substantialium dicta sint.

Sed quoniam sunt, qui causis secundis efficientibus partim omnem vim agendi adimant, partim tantam attribuant, quantam soli primo efficienti fas est tribuere: æquum est, vt eorum opiniones proxima disputatione refutemus.

Num res aliæ infra Deum aliquid agant.

QVÆST. VII.

Opinio eorum qui omnem efficientiam adimunt causis particularibus.

SECTIO I.

1. Opinio proponitur.

NON defuerunt, qui rebus aliis infra Deum omnem agendi vim negandam esse putauerint: solumque Deum aliquid agere crediderint: cætera enim etsi viderentur agere, non agere tamen reuera, sed Deum ad horum præsentiam: argumenta pro hac opinione hæc sunt ferme.

1. Argumentum pro hac parte.

Vnum, quia aut Deus concurrit in agendo cum creatura, aut minime: si non concurrit, igitur creatura in agendo est prima causa, quod dicendum non est: si concurrit, aut totum ipse facit, aut partim ipse, partim creatura: si partim creatura, igitur ea ex parte erit creatura prima agendo, relabemurq; in idem incommodum: si totum ipse facit, nihil reliquum est, quod à creatura fiat: nisi forte quis ita insaniat, vt dicat, Deum & creaturam simul concurrere ad totum effectum, vt causas duas insufficientes per se, & integrantes vnam sufficientem: quo pacto duo homines sæpe mouent lapidem, quem neuter per se mouere posset.

2. Argumentum.

Alterum, quia si creatura aliquid ageret, crearet vtique: nam actio, aut aliquod subiectum supponit, aut nullum: si nullum, plane est creatio; si aliquod, ergo est productiua solius formæ: iam enim subiectum ponitur productum: at forma non producitur ex subiecto tanquã parte sua, neq; ex parte sua, quæ prius fuerit in subiecto, quam ipsa in subiecto sit: ergo actio, qua incipit esse in subiecto, est creatio: quod idem dicendum est de parte formæ, quæ parti prius existenti additur, vt de secundo gradu caloris, qui additur primo: totum enim per creationem fieri necesse est. Nec obstat, quod fiat in subiecto: nam & gratia creatur in subiecto, & anima rationalis in materia. Quare si creare nulli creaturæ conuenit, proprium q; Dei est esse creatorem, nulla creatura quicquam agit, sed solus Deus ad creaturæ præsentiam.

3. Argumentum.

Tertium, quia Deus agit immediate in omnibus rebus, vt Theologi fatentur: quo fit, vt non agat mediante creatura quasi instrumento: quicquid enim medio instrumento agit, immediate agit: at creatura non potest agere, nisi vt instrumentum primæ causæ, cum in omnibus pendeat ab ea: non potest igitur quicquam agere.

Postremum, quia quod hæc res dicatur efficiens huius effectus, & illa illius, ex mera voluntate Dei profectum est: si enim statuisset, vt aqua calefaceret, & ignis refrigeraret, iam dicere possemus, aquam esse causam efficientem caloris, & ignem frigoris. Cum igitur eadem res non possit ex natura sua esse productiua contrariorum effectuum, necesse est dicere, omnem effectum produci à solo Deo, ad præsentiam tamen huius vel illius rei in naturalibus, iuxta id, quod ipse statuit.

Quorum authorum hæc fuerit opinio.

Hanc opinionem dixerit fortasse aliquis fuisse antiquissimi Trismegisti, qui in Dialogo de *Communi* scribit, Deum circa omnia simul, atque omnia, actum esse omnium & potestatem: & in eo, quem de *Regeneratione & silentii impositione* inscripsit, Deum actum esse omnium potestatum, & potestatem omnium actuum. Quibus verbis ne immerito videretur negare rebus creatis ipsum agendi actum, si eis concederet potestatem, ipsam quoque potestatem negauit. Idem videtur sentire Philo Alexandrinus, qui libro 2. sacræ legis allegoriarum plane ait vnicam esse causam efficientem, nempe Deum, & in libro de Cherubim, & flammeo gladio, sic scribit: Proprium est Deo facere, creaturæ autem pati. Certe huius sententiæ meminerunt Auenrois 9. Metaphys. comment. 7. & libro 12. comment. 18. Albertus 2. libr. Physic. tract. 2. cap. 3. D. Thom. 1. p. q. 105. artic. 5. & lib. 2. sent. d. 1. q. 1. artic. 4. lib. 3. contra gentes. cap. 69. & aliis locis. In quam ex recentioribus post Petrum Aliacensem valde inclinat Gabriel in 4. sent. d. 2. q. 1. & 3. ait enim, posse quidem res creatas dici causas efficientes, sine quib. non, quod de lege ordinaria Deus statuerit non agere in rebus naturalibus, nisi ad earum præsentiam: at dici causas vere efficientes non posse. Deinde nihil minus efficere Deum cum producit effectum eum causa secunda, quam si se solo: imo vero plus efficere, quam si se solo produceret. Namq; igne præsente non modo solus Deus facit ignem, sed etiam efficit, vt ignis diuino modo sit causa ignis. Denique hanc sententiam non solum non videri veritati aduersam, sed etiam diuinæ potentiæ, & scripturæ sacræ consentaneam, vt apud Paulum 2. ad Corinthios 3. cum de se, & aliis scribit: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à*

nobis quasi ex nobis. & 1. ad Cor. cap. 12. cum de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus.*

Res alias præter Deum vere agere.

Sectio II.

Refellitur præcedens opinio.

SEd adeo absurda est hæc opinio, vt merito eam D. Thom. alioqui in reprehendendo modestissimus, *in 2. sent. d. 1. q. 1. art. 4.* stultam appellet. Primum enim negat sensum. Quid enim clarius & euidentius, quam quod ignis calefaciat, aqua refrigeret, Sol illuminet, lapis percutiat, & similia?

Tollit enim à medio rerum creatarum virtutes.

Deinde negat rerum creatarum virtutes, quas Philosophi ex earum actionibus se colligere putant: neque enim aliter colligi possunt. Quod si virtus huius rei naturalis, verbi gratia, ignis, nihil est aliud, quam quod Deus statuerit ad eius præsentiam calefacere, non magis per hanc virtutem, & alias consequentes cognosceretur natura ignis, quam per alias quaslibet. Æque enim posset Deus ad præsentiam ignis frigefacere, humectare, ac gignere aquam: quod plane admittunt aduersæ partis authores, asserentes: Si Deus statuat me loquente pluuiam se daturum: fore vt ita propria ego sim causa efficiens pluuiæ vt ignis est efficiens caloris. Ita nulla relinquetur ratio philosophandi in rebus naturalibus, hoc est, naturas earum indagandi.

Tollit verum philosophandi rationem. Tollit distinctionem actionum.

Tum etiam tollit de medio distinctionem inter vitales operationes, & non vitales, siquidem vitales ea ratione distinguuntur à non vitalibus, quod vitales sunt à principio intrinseco actiuo, non vitales autem ab extrinseco. Quare non magis ambularent aut saltarent homines, pugnarentve, quam ignei homunculi artificiose deambulantes, saltantes, & pugnantes, nec minus reprimi manducalsent corpora assumpta ab iis Angelis, quos Abrahamus *Genes. 18.* hospitio excepit, quam veri homines.

Adimit resistentiam rerum naturalium.

Cogitur quoque nullam admittere resistentiam in rebus: nisi eius authores velint Deum sibi ipsi resistere: nulla enim resistentia vel esse vel intelligi potest, nisi respectu rei contra agentis. Itaque non Taurus resisteret Leoni, sed Deus agens in Taurum resisteret sibi agenti in Leonem, quo nihil stultius. Æque etiam necesse est concedat, hominem esse causam efficientem animæ rationalis atque ignis est causa formæ ignis. Ita enim illa efficietur à Deo ad præsentiam hominis, vt hæc ad præsentiam ignis.

Anima rationalis principium aque attribuat necesse est homini ad formam ignis ignem generanti. Liberum arbitrium enti-

Demum euertit funditus omnem rationalis creaturæ libertatem, cum ex eo fiat, creaturam rationalem non agere, sed agi: quo etiam nihil indignius humana natura ab homine dici potest. Ita tollitur de medio meritum omne, omnis culpa, omnis iusta laus, ac reprehensio, quæ non debentur nisi bene aut male agentibus: quodque horrent aures, sit Deus author peccati, quod nescio quo pacto non aduertunt Catholici, qui opinionem hanc verisimilem faciunt. Atque hoc genus hominum merito iudicat Aristoteles 1. *Topicorum capit. 9.* magis indigere aut pœna, aut sensu, quam rationibus. Nam si contra hos verberibus ageretur, credo equidem tum demum ab eis obiiceretur, vt vel a verberante homine non modo proprie agi, sed seuere etiam agi fateretur. Quod si actionem rationalis creaturæ excipiant, nihil est, cur cæteris rebus vim agendi negent. Nam rationes eæ, quibus suam opinionem confirmant, (si vllam vim habent) æque valent in creaturam rationalem, vt eas expendenti patet.

tit, & mu tum, pas &c.

Præterea res creatæ sunt veræ causæ materiales, formales, & finales, cur igitur non efficientes etiam: præsertim cum non minus appareat eas agere, quam aliis modis causare? Neque enim id accidere potest, quia si agant, oporteat Deum cum eis concurrere in agendo, quod illi fieri non posse probant: in causando autem materialiter, formaliter, & finaliter: non sit necessarius diuinus concursus. Non minus enim pendet materia, forma, & finis particularis in causando à concursu Dei causantis, quam efficiens particulare, si detur à Deo efficiente, quod inferius ostendemus.

Postremo, aut Deus dare potuit creaturis vim agendi, aut minime. Si potuit, ergo temere negatur dedisse, præsertim cum magnificentius sit, & diuina bonitate dignius, fecisse res, quæ alias etiam suo modo (vere tamen) efficerent. Si non potuit, ergo repugnantia est aliqua, siue implicatio contradictionis in re ipsa, cum ex parte diuinæ potentiæ nihil sit repugnantiæ: at nullam afferunt, quæ vera sit, vt patebit in dissoluendis eorum argumentis: habent igitur creaturæ vim agendi, & vt agere videntur: ita & vere agunt.

Solutio argumentorum aduersæ partis.

Sectio III.

Socratis ludi da resistentiæ diformi.

FOrsitan dicat aliquis, non opus esse argumentorum aduersæ partis solutione, qui vel actione aliqua ad sensum facta eludendo videantur, qua respondendi forma vsus est Socrates, vt Zenonis Eleatæ motum non esse concludentis rationi occurreret. Verum etsi Socrates lepide: quia tamen Aristoteles

teles 6. *Physicorum cap. 9. à text. 75* 8. *Physic.* eidem rationi, vtpote acuex, fatio respondendum censuit, nec nobis certe negligenda sunt horum argumenta, quod difficultate non careant.

Soluitur primum argumentum pars aduersa.

Ad primum igitur dicendum est, totum id, quod facit creatura, fieri etiam à Deo, sed tamen non esse superuacaneam creaturam in agendo, quia modo alio concurrit Deus ad actionem creaturæ, alio creatura ipsa: Deus vt independens, creatura vt dependens. Potest hoc vtcunque perspici in operationibus artis humanæ. Nam totum id, quod facit securis, facit faber cum securi, veluti totum fedile: attamen non est superuacanea securis: ille vt agens principale, hæc vt instrumentum. tametsi substantiæ creatæ non concurrunt ad effectum proprium, vt pura Dei instrumenta, quo pacto concurrit securis cum fabro.

Soluitur secundum.

Ad secundum, nec formam, cum primum inducit in subiectum, nec partem formæ, quæ superadditur, fieri ex subiecto, vt ex parte sua, aut ex parte sua prius existente in subiecto: veruntamen non ideo creari, nisi huiusmodi sit, vt possit suapte natura per se existere, cuiusmodi est anima rationalis. Nam cæteræ, etsi nec fiunt ex subiecto, vt ex parte sua, nec ex parte sua prius existente in subiecto, fiunt tamen dependenter à subiecto etiam ipsæ qualitates supernaturales, quæ natura sua per se existere non possunt. Quocirca nec proprie fiunt, quod compositorum est proprium, nec proprie creantur, vt anima rationalis.

Tertium.

Ad tertium dicito, in iis actionibus, ad quas creatura simul cum Deo concurrit, vt in generatione ignis ab igne, & si Deus agit immediate immediatione virtutis, hoc est, non virtute alterius: non agere tamen ea ex parte immediate immediatione suppositi, vt loquuntur Theologi, cum in iis vtatur creatura quodammodo, vt instrumento medio: at in aliis actionibus, ad quas nulla creatura vtitur: vtraque immediatione agere & virtutis & suppositi. Dixi *Ea ex parte* quia alioqui in omnibus actionibus, agit Deus vtraque immediatione; virtutis quidem, quia non virtute alterius: suppositi autem, quia est individuans à qualibet re propter aliquam actionem, quam exercet in omnibus rebus, nulla ad eam concurrente creatura: in rebus quidem iis, quæ fiunt concursu agentium naturalium conseruando materiam, in aliis autem conseruando totam harum substantiam, vt in cœlestibus corporibus & substantiis materiæ expertibus.

Quomodo agat immediate.

Quis est individuans ab aliquo.

Quintum.

Ad quartum dicendum est, non esse profectum ex mera Dei voluntate, vt hæc res esset naturaliter efficiens huius & illius: vt lux ignis calorisve, & aqua frigoris, sed ex natura rerum: & si supernaturaliter tamen Deus vtatur creaturis, vt instrumentis ad actiones, quæ superant earum vires naturales, vt aqua ad sustinendum supra se hominem ambulantem, *Ioan. 21.* & luto ad restituendam cæco videndi facultatem, *Ioan. 9.* Quocirca & si Deus statuisset, vt perpetuo ignis refrigeraret, & aqua calefaceret: nihilo tamen minus supernaturalis esset eorum actio, quam si nunc semel, aut iterum id fieri velit. Quanquam enim, si perpetuo id fieret, non esset miraculum, esset tamen supra naturam agentium, vel potius, etsi non esset miraculum habita ratione consuetudinis, vt sic dicam: esset tamen miraculum spectata ipsa agentium natura.

Actio supernaturalis quo pacto miraculum dicatur vel non dicatur debeat.

Exponuntur authores pro hac parte citati.

Quæ autem ex Trismegisto, & Philone afferuntur, facile exponuntur ex aliis eorundem authorum locis, in quibus plane affirmant, ita Deum agere in rebus, vt ipsæ etiam res creatæ agant. Trismegistus enim in Dialogo nono plane ait, Mundum esse diuinæ voluntatis organum factum, vt à Deo semina accipiens vniuersa, omnia producat. Et Philo in libro de *Congressu, quærenda eruditionis gratia*, scribit, Deum huic infimo generi mortali permisisse seminare, atq; gignere. Cum igitur Trismegistus ait, Deum esse omnium rerum actum & potestatem, nihil aliud significat, quam nullam creaturam vel actu agere, vel posse agere sine peculiari & immediato Dei concursu. Vnde in Dialogo, qui *Clauis* inscribitur, sic ait: *Nequaquam otiosum est Deum, nam otiosa forent omnia.* Cum autem Philo scribit, Deum vnicam esse causam efficientem, & proprium esse Deo facere, creaturæ autem pati, sensus est, solum Deum agere independenter, & Deum ita agere, vt patiqui omodo possit: creaturam vero non agere tantum, sed & pati posse: vel actionem creaturæ, etsi actio est, tamen collatam cum actione diuina, passionem potius, quam actionem censeri posse. Ait enim in libro proxime citato, Patrem & Matrem cum Deo collatos non gignere, sed instrumenta gignendi esse. Quibus verbis ea de causa parentes non gignere affirmat, quia sunt velut instrumenta Dei gignentis, quæ cum virtute alterius agant, magis patiuntur, hoc est, accipiunt quam agant, id est, conferant.

Alia eiusdem sententia.

Sententia Trismegisti seruanda.

Atque vt mittamus eos, quos Auenrois *Metaphys. 9. com 9.* & alii post eum in hac sententia plane fuisse referunt: eos enim ille non sine causa cerebrum debilitatum habuisse scribit) certe recentiores Scholastici, quibus ea placuit, pietatis cuiusdam prætextu

Qua specie deceptiverecentiores.

hallucinati sunt: nam cum nefas esse putarent sacramentis nouæ legis minorem efficiendi vim tribuere in animam, quam res naturales habeant in corpora; in eam cogitationem venerunt, vt probabile putarent, res naturales non vere agere, sed Deum ex quadam quasi lege ad earum præsentiam, eodemq; modo se rem habere in cæterarum creaturarum actione. Hoc enim pacto rem belle confectam existimabant, siquidem id certum haud recte putabant, non alia ratione dici posse sacramenta agere, nisi quia Christus Dominus in sacramentorum institutione decreuerit se ad eorum præsentiam ea effecturum in anima, quæ nos sacramentorum effecta dicimus. Ita dum minimum, hoc est, inconsiderate pii esse volunt, in has ineptias incidunt. Quasi vero hæc cohærere non possint, & res naturales, & sacramenta nouæ legis esse vere efficientia, sed tamen illas naturaliter, hæc supra naturæ vires, non ex lege tantum, sed ex vsu & applicatione peculiari diuinæ virtutis.

Sacramenta nouæ legis vt agant:

Nec minus ineptum est illud, tantundem atque amplius agere Deum, cum rem efficit cum causa secunda, atque cum eam solus efficit: plus enim reuera efficit, cum solus efficit, quandoquidem supplet causæ secundæ efficientiam, tametsi per accidens plus efficiat, cum ad eam efficiendam vtitur causa secunda, quatenus eam conseruat, & cum ea concurrit, quæ duo non faceret, si solus rem efficeret.

Posita sententia Scripturæ sacræ repugnat.

Non est deinde verum, magnificari magis hac sententia diuinam potentiam: maius enim est posse facere res, quæ & ipsæ in alias veram efficientiam habere possint, quam eas tantum, quæ ineptæ omnino sint ad agendum. Denique tantum abest, vt sacræ scripturæ magis consentanea sit opinio hæc, vt vel maxime illi repugnet. Dissertis enim verbis scriptum sæpe est in libris sacris, non solum creaturas agere, sed etiam vim agendi habere naturalem, diuinaque potestate nonnunquam impediri, vt Sapientiæ 16. cum de igne dicitur: *Ignis etiam suæ virtutis oblitus est.* Alia etiam hominibus tribuitur vis agendi supra naturam, veluti ad opera fidei & gratiæ, de quibus intelligitur locus ille 2. *ad Corinth.* 3. à Gabriele adductus: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis.* mox enim subditur: *sed sufficientia nostra ex Deo est*: quasi dicat, vis ea opera agendi à Deo nobis supra naturam data: *qui idoneos*, inquit, *ministros nos fecit Noui Testamenti, non litteræ, sed spiritu.* Itaque locus ille & actionem tribuit hominibus in verbo, *Cogitare*: & quod maius est, & ab omni calumnia defendit vim agendi in verbo, *Sufficientia.*

Locus S. Scripturæ explicatur.

Quod autem cap. 12. de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus*, & illud quod in persona Iustorum *Esa* 26 scriptum est: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine*: etsi omnibus creaturarum actionibus suo modo accommodari possunt (de solis enim operibus gratiæ directe intelliguntur) in eum tamen sensum accipi debent, vt significent, nullum opus esse, quod Deo non sit præcipue tribuendum. Alioqui quo pacto dicuntur opera nostra, quæ nos ipsi non facimus? Quocirca, cum dicitur: *Omnia opera nostra*: significatur concursus noster: cum vero additur: *Operatus es in nobis Domine*, significatur & concursus Dei, & dependentia concursus nostri à diuino concursu. Sed de hac controuersia, Quo pacto Deus cum particularibus agentibus cõcurrat, proxima quæstione differemus.

Res omnes creatas agendi vim habere.

SECTIO IV.

An res corporeæ vim habeant agẽdi.

NVNC illud expẽdamus: Num res omnes creatæ agendi vim habeant: sunt enim, qui solas incorporeas agere velint, corporeis autem patiendi quidem potestatem tribuant, agendi autem nequaquam. Cuius opinionis (*vt refert D. Tho. 3. contra Gent. c. 69.*) author dicitur Auicebron in lib. Fontis vitæ, siue, vt alii referunt de *Fermo vitæ*. Eius præcipua fundamenta hæc sunt: Corpus non agit in spiritum: quia omne agens est præstantius patiente, vt omnes asserunt cum Arist. 3 de Anima. c. 5. *tex.* 19. Vt autem agat in corpus, tria impediunt: Vnum quantitas ipsa, quæ etsi passiua est, actiua tamen nequaquam: Alterum situs, siue locus diuersus: siquidem agens & patiens debent esse simul, duo autẽ corpora locum eundem occupare nequeunt. Tertium nimia distantia naturæ ac perfectionis corporũ à Deo, ob quam causam agendi vim participare nequeunt, sed patiendi tantum. Id quod ex D. Augustino *lib. 8. de Genesi ad literam c. 20. & lib. 5. de Ciuit. Dei c. 9.* confirmari potest: ait enim, *Deum esse mouentem, non motum, alias substantias spirituales esse mouentes mota: at corpora esse mota, sed non mouentia.* Sentiunt igitur huius opinionis sectatores, actionem, qua corpora à corporibus moueri videntur, nõ proficisci à corporibus, sed à virtute quadam spirituali creata, per corpora omnia penetrante: verbi causa, aquam nõ calefieri ab igne, sed ab eiusmodi virtute, quæ cum aquam penetret ad præsentiam ignis, illam igni assimilat. Itaque malunt actionem corporibus negare, quam, quod alioqui necessarium existu-

Fundamenta Auicebronis.

cum veteribus illis sentire, qui apud Aristotelem 1. lib. de Generatione *c. 8. text. 58.* asserunt, corpora cæteus agere in alia, quatenus alia se in alia insinuant per poros meatusve, quibus omne corpus vsquequaque peruium esse volunt.

Refellitur explicata sententia.

Sed horum sententia primum quidem eisdem pene incommodis quibus superior euertitur: negat enim actionem rebus naturalibus quę omnes corporeæ sunt, dum eis negat vires naturales ad agendum. Deinde eo absurdior est superiori, quod ponit substantiam aliam spiritualem omnia penetrantem præter Deum. Si enim illa non semper est in omnibus corporibus, sed ex alijs in alia migrat, non omnia corpora pati poterunt eodem tempore: si vero semper est in omnibus, neque vnquam mutari potest. Deus vtique est ibi: certe aliqua anima mundi, quam ponere ridiculum esse alibi patebit.

Absurdior superiore ostenditur.

Solumtur eius fundamenta.

Quæ ad primum impedimentum, quod afferunt ne corpus possit agere, dicendum: quamuis ipsam actiuam non esse, sed tamen non impedire actionem rei in qua est, nisi velis reflexam, fatemur enim cum auctore libri de causis, nullum corpus esse ad se conuersiuum, nisi obiectu alterius corporis; sed quicquid solitarie in se ipsum reflectitur, inco poteum esse: vt cum anima rationis particeps se ipsam intelligit: at non negamus corporibus actionem directam quam in alia corpora exercere optime possunt.

Nullum corpus est ad se conuersiuum nisi obiectu alterius.

Actio directa & reflexa.

Ad secundum: non esse necesse vt agens corporeum in eodem loco sit cum eo quod patitur, sed vt simul sit, id est, contiguum, si modo agens non per aliud agat, vt faber per instrumentum: in quo veheementer erraſſe veteres illos, qui corpora omnia ex inani & pleno constare arbitrabantur, quod crederent non posse aliud agere in aliud nisi se in illud insinuaret, velut aqua in cinerem: est enim id contra experientiam in solidis corporibus: non modo quia videmus ita non se insinuare in ea quæ patiuntur, sed etiam quia vt plurimum multi substantiæ ab eis quasi effluunt, vt in patientia se insinuare possint, tametsi interdum id accidit, vt in rebus odoratis.

Error veterum circa actionem.

Ad tertium; corpora non maxime omnium rerum creatarum distare à Deo natura & perfectione, plus enim distat materia prima, quæ vt nullum actum habet intrinsecum, ita nullam actiuitatem habere potest. Diuum autem Augustinum non sic esse intelligendum, quasi velit vnum corpus non mouere aliud corpus, siue non agere in aliud corpus (erat enim oppositum luce clarius) sed ita, ac si diceret, totum genus corporum, non agere in aliquid quod non sit corpus, aut ad genus corporum non pertineat: quemadmodum agitur a substantijs quæ non sunt corpora, sed generis cuiusdam superioris naturæ.

Plus distat materia à Deo quam corpora.

D. Aug. explicatur.

Sed quoniam ex hac quæstione constat, res omnes creatas ac per se subsistentes agere; videndum iam est, num tantam vim agendi habeant, vt etiam creare possint.

Num res creatæ tantam agendi vim habeant, vt etiam creare possint.

QVÆSTIO VIII.

Opinio Auicennæ, rationesq; pro affirmatiua quæstionis parte.

SECTIO I.

AVicennæ *lib. 1. suæ suf. cap. 10. & tract. 9. suæ Metaph. cap. 4.* opinio fuit, Deum intelligendo essentiam suam, quæ omnino simplex est naturaliter, siue quadam naturæ necessitate, creasse primam intelligentiam infra se: hanc autem intelligendo Deum, eodem pacto creasse aliam inferiorem intelligentiam: intelligendo autem seipsam quatenus actus quidam est & perfectio, creasse formam primi mobilis, quam censet esse animam quemadmodum & cæteras formas orbium cœlestiũ: intelligendo autem se quatenus habet esse acceptum ab alio, ac proinde aliquid potentialitatis, creasse corpus siue materiam primi mobilis: intelligentiam vero secundam intelligendo hanc, creasse tertiam: intelligendo autem seipsam creasse formam & materiam secundi mobilis, quo pacto dictum est primam creasse formam & materiam primi: atque ita rem processisse deinceps vsque ad intelligentiam motricem orbis Lunæ, quam vult creasse aliam quandam huius inferioris mundi siue elementaris gubernatricem: atque hanc creasse materiam generabilium & corruptibilium, datricemque esse omnium formarum substantialium: res enim naturales (etiam orbes cœlestes) cum agant per motum, nihil aliud agere posse quam di ponere materiam, vt intelligentia illa vltima formam substantialem introducat. Meminerunt huius sententiæ D. Thom. prima p. quæst. 45. ar. 5. & clarius 2. contra Gen. cap. 21. Auen-rois 12. Metaphys. comm. 18 & Alb 2 Physicorum tractat. 2. cap. 3. & aliis locis, estq apud Auicennã 1 Sufficientiæ, cap. 10. tractat. 9. suæ Metaphysicæ, cap 4.

Meminerunt etiam Scot in 4. d.1 q.2 Alb 2 Sent. d.1 art.7. Capr.ibid.q 3. legeetiam Damascenum lib.2 fidei ortnod. c. 3.

Fundamenta Auicennæ.

Quæ autem Auicennam in hanc sententiã adduxerint, quod quidem attinet ad creationem (nam de eo quod putauit formas substantiales a sola intelligentia posse introduci, post disputabimus) hæc fortasse fuerint.

1. Primum, quod creaturæ immateriales, perfectiores sint materialibus: cum ergo materiales suo modo faciant sibi similes, non esse id negandum immaterialibus. At immaterialis non posse aliter fieri quam per creationem, posse igitur creaturas immaterialis creare alias immaterialis. Quod si immaterialis creaturæ alias immaterialis creare possunt: potiori vtique ratione posse creare materiales, quæ inferioris multoque minus perfectæ naturæ sunt

2. Deinde, quod agentis virtutem ex ratione rei faciendæ metiri oporteat: cum igitur omnis creatura non solum immaterialis, sed etiam materialis finitam habeat naturæ perfectionem, alioqui creatura non futura: ergo virtutem eius producendæ non repugnare creaturæ, nec quicquam virtus finita repugnat naturæ finitæ, sed sola infinita. Hæc inducere potuerunt Auicennam, vt creationem non esse creaturæ impossibilem crediderit. Mittimus enim partem illam eius opinionis, qua putauit hæc omnia facta esse naturæ necessitate, ac proinde à Deo non potuisse immediate creari nisi vnum quid, de qua re libro duodecimo, huius operis disputandum est.

Argumenta alia adducuntur pro eadẽ parte quæstionis.

Addi possunt argumenta alia ex iis, quæ adducuntur in sacra Theologia, vt tertium desumatur ex vi sacramentorum nouæ legis hoc pacto: Gratia & alia supernaturalia dona, ad quæ producenda ne tota quidem vis naturæ sufficeret, creantur à Deo sacramentorum ministerio (nec enim eloquuntur de potentia animæ) possunt igitur Sacramenta ac proinde creaturæ vt instrumenta creare. Quod si contendas dona illa non creari, quod in subiecto inhæreant, saltem hoc non negabis, posse à Deo pro luci sine subiecto: quod si Deus per sacramenta iacta tam sacramenta Dei creantis instrumenta erunt.

Ab humanitate Christi argum.

Quæ tum ac postremum sit: Humanitas Christi quæ Deitatis coniunctum instrumentum est, potuit ministrare Deo in creatione veluti in productione formæ humanæ aut Angeli, nec enim minoris potestatis videtur esse transubstantiatio, quæ fit in Sacræ Eucharistiæ ineffabili sacramento, quam creatio potest ergo creatura creare vt ministra, præsertim cum transubstantiatio illa mirabilis, A quæ maius quippiam videtur esse, non modo Christi humanitati tribuenda sit, vt Deitatis instrumento coniuncto, sed & Sacerdotibus, qui sunt non coniuncta siue vnita diuinæ eius operationis instrumenta.

Creaturam non posse creare prim ipaliter.

Sectio II.

Pars vera quæstionis explicatur.

B Dicendum est tamen nullam creaturam creare posse siue principaliter siue vt instrumentum, quæ est communis Theologorũ sententia, excepto ferme vno Sententiario Magistro 4. Sent. d. 5. qui putat, posse Deum communicare creaturę vt creet, non tamen vt principaliter agens, sed vt ministra, vide *D. Th. 1. p. q. 45 art 5. & 2 contra gen. ca. 21 & 2. Sent. d. 1. q. 1. art. 3 Ægid. quodl. 5. q. 1. Scot in 4. d. 1 Henr. de Gandauo quodl. 4 q. vl. Rich. in 2. d 1. quæst 4. Alb. in 2 dist 1. ar. 7 Capr. in 2. d. 1. q. 3 Gabr. tital. q. 4. Sententiam Magistri defendit Dur in 2. d. 1 q 4.*

Creatura vt agens principale creare nequit.

C Quod enim principaliter creare nequeat (in quo etiã ipse Auicen. teste D. Th. cõsentit, etsi alii aliter de eo sentiant, ex eo primum patet, quia cum dare esse sit vniuersalissimus effectus, dare esse per se primo efficienter, erit proprius effectus primæ causæ efficientis, oportet enim vniuersaliores effectus in causas vniuersaliores reducere: ac proinde vniuersalissimum, quatenus per se primo sic. (scil. primę

Probatur 1.

D causæ efficienti tribuere, quare eum esse nunquam detur per se primo ab efficiente, nisi in creatione (siquidem in omni alia effectione semper aliquod esse rei efficiendæ præcedit cõpletionem huc absolutionẽ illius) sequitur nullã creaturã per se primo creare posse, ac proinde principaliter. Quã rationẽ à D. Th. propositã, ingeniose contra Scot. defendit Caiet.

2. Deinde, quia si creatura creare posset vt causa principalis haberet virtutem infinitam

E simpliciter, ac proinde esse entalem infinite perfectam, at hoc repugnat creaturæ. Qua etiam ratione vtitur D. Th. 1. p. q. 44. ar. 1 in solutionibus argumentorum eiusdem loci. Prior sequela quæ sola probatione indiget & in qua tota est difficultas probatur & pene demonstratur ex virtute seu perfectione agentium hoc pacto. Quanto id ex quo aliquid fit, est elõgatius ab actu, et in potentia, tanto requirit maiorem perfectionem, vt vnum aut certus numero actibus & F certa distantia ex ipso illud fiat: quo pacto maiorem perfectionem caloris requirit in calefaciente lignum viride, vt perfecte exsiccetur vnius horæ spatio, quam semiustum, atque id ex quo res creatur tanto elongatum ab actu, vt superet omnem actum elongationem quæcunq; excogitari potest, requirit igitur in

Virtutem infinitam

creante saltem principalem virtutem infinitam simpli-

requiri ad creandum.

simpliciter. Dixi *vno aut certis numero actibus & certa duratione*: quia pluribus actibus aut longiori tempore potest interdū agens causare actum æque perfectum ei, qui ab æque perfecto agente, aut etiam perfectiori paucioribus actibus, & breuiori tempore causatur, quo pacto aer tepidus æque siccare potest vitiae lignum multis mensibus atque calidus mense vno. Dixi quoque, *infinitam simpliciter*: quia infinitum in toto entis genere non in hoc aut illo tantum. id enim posset ratio productionis ex nihilo. Atque hoc modo potest maior propositio huius argumentationis inductione ostendi. Minor autem ex eo probatur, quia res, quæ creatur, fit ex nihilo, nihil autem ita est elongatum ab actu ad **quem creatio terminatur, vt superet omnem** aliam elongationem ab actu quæcunque excogitari potest. Nihil enim aliud est elongatum ab actu aliquo nisi creatura, cum solus actus purus, qui est creator aut formaliter aut **eminenter complectatur omnem actum, at** inter quamlibet creaturam & actum ad quem perduci potest, est aliqua proportio, **quæ tamen nulla est inter nihil & actum quicunque** ille sit, & quantumcunque remotus à perfectione actus puri, siue actus increati, nulla enim datur proportio inter nihil & aliquid, vt perspicuum est, consequentia vero similis est ei, qua vtitur Aristoteles 4. Physic. c. 8. vt probet nihil graue aut leue posse moueri naturaliter in vacuo. Hæc enim est vis totius demonstrationis. Quanto medium plenum est tarius, tanto naturalis motus rei grauis aut leuis in eo est celerior, at vacuum excedit omnem raritatem medii pleni, quæcunque demum excogitari possit, ergo talis motus in eo factus erit infinitæ celeritatis; ac proinde fiet in non tempore & (quod hinc sequitur) nō erit motus. Non potest igitur graue aut leue vt tale est, moueri in vacuo si detur, quo pacto intelligenda est conclusio Aristotelis, vt perspicuum est, non de quouis motu, vt deambulantis in domo vacua &c ita pateret nullam creaturam posse creare vt agens principale.

Inter nihil & actum nulla est proportio.

Exponitur Aristot. demonstratio.

Sed contra posteriorem rationem huius conclusionis sic aliquis obiciat. Quod quædam videamus indigere maiori virtute agentis, vt ex iis aliquid fiat, propterea accidit, quod habent aliquid magis repugnans actui introducendo ab agente; vt lignum viride, quod in exemplum allatum est, quia habet plus humoris resistentis siccitati introducendæ, quam quod semiriccum est, at in nihilo nulla est resistentia, igitur non est, cur indigeat infinita virtute, vt ex eo aliquid fiat.

Obijcitur contra posteriorem rationem.

Soluitur

Verum ad hanc obiectionem dicendum, quod aliqua indigeant perfectiori virtute agentis non solum prouenire ex resistentia patientis, sed ex aliis etiam causis, quas omnes nomine elongationis ab actu comprehendimus. Nam quod puer expers omnino Mathematicæ indiget perfectiori magistro & eleuatiori intellectu, qui internus magister est, vt certis numero actibus assequatur scientiam conclusionum quam vt assequatur cognitionem principiorum, ex quibus illæ demonstrantur, non ex eo prouenit quod materiam repugnantiam habeat ad actualem notitiam conclusionum, quam principiorum, sed ex ordine ipso ad intelligendi, quo prius saltem natura debet intelligere principia quam conclusiones, hinc enim fit, vt perfectiori magistro & eleuatiori intellectu opus habeat, vt viginti actibus assequatur scientiam certi numeri conclusionum, **quam eorum principiorum tantum, ex** quibus illæ demonstrari possunt, minus enim **virtutis requiritur ad explicanda & intelli**genda viginti actibus principia ipsa in se, quā ad intelligendas in illis conclusiones, quæ ex eis deducuntur, angelicum enim prope est, videre in ipsis principiis conclusiones, & eleuatissimi ac capacissimi intellectus, quod tamen quibusdam magis minusue accidere, nō dubium est. Nihil ergo refert, quod in nihilo nulla sit resistentia, nedum infinita, vt infinita virtute ad aliquid ex eo efficiendum opus sit; sed satis est, quod sit in finite elongatum ab omni actu, imo, & ab omni potentia, cum superet omnem datam elongationem quæcunque in rebus excogitari potest. Nec pluribus argumentis pro hac conclusione opus est, cum de ea nemo laboret.

argumenti.

Cuius intellectus sit in principijs cōclusiones videre.

Neque vt instrumentum quoquo creaturam creare possit.

SECTIO III.

QVod autem creatura nec vt instrumentum creare possit, ea ratione probatur: quia instrumentum non assumitur ad quicquam efficiendum, nisi aliquam veram & propriè dictam operationem in ipsa affectione habeat, aut virtute propria, qualem habet securis in effectione scamni propter pondus tunsa duritie & acumine, & calor item animalis in generanda carne (calefaciendo enim id facit) aut solum virtute principalis agentis, qualem habuit lutum, quo Christus Dominus *Ioannis capite nono*, cæco a natiuitate facultatem videndi dedit; & habent sacramenta nouæ legis in infusione gratiæ: quo pacto aut exponatur aut supplere debet propositio illa, qua in re

Instrumenta aut virtute propria, aut solum virtute principalis agentis quomodo agant.

D. Th. dicta exponitur.

hac vtitur D. Thomas in loco citato vt vera sit, *omne instrumentum agere debere dispositiue ad actionem principalis agentis*, dispositiue enim videtur accepisse pro eo quod est, vera actione, sed ministeriali, atqui nulla creatura potest habere veram operationem in creatione rei cuiusquam, non potest igitur vt instrumentum creare. Propositio ex eo probatur, quia alioqui frustra res assumeretur vt instrumentum, neque enim iam agens principale ea vteretur vt cooperatrice, sed solum fortasse vt signo quodam suæ operationis. Assumptionem vero ex eo probant nonnulli, quia omnis operatio creaturæ supponit subiectum: res autem creanda non sit ex subiecto. Sed apertissime sumunt id quod probandum erat. Constat enim inter omnes operationem quæ est creatio, non supponere subiectum, sed producere: vnde illud negant aduersarii omnem operationem creaturæ supponere subiectum. Quod si vrgeant non minus perfectè operationem creaturæ a subiecto, quam ab efficiente, forma & fine: at non posse non supponere efficiens, formâ & fine à quibus vel secundum executionem, vel secundum intentionem proficiscatur, ergo nec subiectum in quo recipiatur: eadem ratione negabitur maior ab aduersariis, siquidem creatio à quocunque proficiscatur, non indiget subiecto: cum sit productio rei per se existentis.

Creatio non supponit subiectum, sed producit.

Probatur, creatura vera operationem dari non posse in creatione.

Probanda est igitur assumptio primum ex infinitate virtutis: quo argumento vsi sumus ad probandum non posse creaturam creare principaliter: æque enim valet ad hoc atque ad illud concludendum, seu virtus sumatur per modum habitus, vt in calore ad calefaciendum, seu per modum vsus seu ministerii, vt in sacramentis nouæ Legis ad infusionem gratiæ & aliorum donorum supernaturalium. Probatio autem est huiusmodi. Etiam in agente instrumentali illud est verum, maiorem requiri virtutem, vt aliquid efficiat ex remotiori potentia quam ex minus remota, instrumentum enim siue per modum habitus virtutem instrumentalem habeat, siue per modum ministerii, perfectius agit concurrendo cum agente principali in reducenda ad actum remotiori potentia quam minus remota, vt apertum est, at iam est probatum id, ex quo res creatur (vtpote nihil, remotius esse ab actu, quantumcunque remota potentia aut esse aut fingi potest, habet igitur creatura, si aliquid ex nihilo instrumentaliter producit, virtutem efficiendi, quæ superet omnem aliam virtutem instrumentalem, quæcunque dari potest ac proinde infinitam, idque non potentia tantum, sed actu, quod impossibile esse præcipui Theologi cum Arist. sentiunt & alibi ostendendum est.

Dari actu virtutem creatam instrumentalem est impossibile.

Deinde ex amplitudine virtutis, agentis aliquid ex nihilo hunc in modum. Virtus producendi aliquid ex nihilo terminatur primo ad creabile, quatenus creabile est: potest igitur creare omne creabile: quasi si creatura quocunque modo haberet vim tutem producendi aliquid ex nihilo: posset haud dubie se ipsam creare, quod fieri nequit. Qua ratione vtitur plerique Patrum, nq; grauissimi contra Arrium, asserentem Verbum diuinum, quod creaturam esse asserebat, ministrasse Deo in creatione mundi. Si enim, vt aiebant, Filius ea vteretur creandi res ex nihilo cum & ipsum ex nihilo factum dicas: potuit igitur seipsum ex nihilo facere.

Virtus producendi ex nihilo, quid primo respiciat.

Argumentū Patrum contra Arrium.

Sed obiiciat aliquis consequentiam hanc plane vitiosam esse, Patresque pie magis quam apte ea vsos fuisse. Datur enim in simili concludendi forma antecedens verum & consequens falsum. Nam virtus principaliter creandi, quæ in Deo est, terminatur primo ad ens quatenus ens, vt Theologi volunt. Deus autem etsi ens est, non potest tamen seipsum creare. Item potentia generandi, quæ in homine est, terminatur primo ad hominem, quatenus homo est: & tamen is qui generat, homo cum sit, non potest seipsum generare.

Obijcitur contra posteam rationem.

Secundo.

Ad hæc, etsi consequentia esset apta; id tamen verum non est, quod in ea sumitur: nempe virtutem producendi aliquid ex nihilo, terminari primo ad creabile quatenus creabile est. Nam etsi recte dicitur de potentia productiua principali, & (si quis velit) de ea etiam instrumentali, quam quis fingat propriam instrumento, & quæ in eo existat per modum habitus, erunt enim fortasse qui hac in re sint liberaliores, tamen de instrumentali per modum puri ministerii, ea ratione falsum apparet: quia cum huiusmodi vis instrumentalis non sit propriè virtus, sed vsus virtutis quæ in principali agente est, nec quælibet etiam, sed limitatus per assumptum instrumentum: non mirum est, si non terminetur primo ad creabile, quatenus creabile est, sed ad creabile per illud.

Pro solutione prioris obiectionis illud primum animaduertendum est, cum potentia producendi aliquid ex nihilo siue creandi terminari nequeat ad id quod creabile non est (creatiuum enim & creabile correlatiua sunt, & simul se ponunt ac tollunt, vt est luce clarius, necessario concedendum esse primum & adæquatum terminum potentiæ creandi esse creabile seu creaturam. Verum quia in omni re crea-

Notandum.

re creabili includitur ens quod cõmune est creabili, & increabili, quodq; vt participatur in creatura creabili etiam est: propterea sæpe a Theologis ac Philosophis dicit. creationem esse productionem, qua per se primo producitur ens, vt ens est: nõ quod terminetur ad illud adæquate, sed quia illud est primum ratione, quod in creatura per creationem incipit esse: prius enim ratione datur per creationem, vt res sit, quam vt talis sit: quia in creatione nullum eius esse supponitur, & superiora sunt ratione priora generationis ordine, ꝙ non accidit in generatione. Nam cum in ea semper aliquid ex generandę supponatur, ac proinde res generanda aliquo modo iam sit antequam generetur, id quod per se primo illi aduenit per generationem, non est esse, sed esse tale, vt esse hominis aut lapidis.

Quomodo accipiendum sit creationẽ productionẽ esse antu, vt ens est.

Deinde animaduertendum, cũ creatio dicitur *productio entis vt ens est, seu quatenus ens*, non esse particulã *quatenus* sumendam reduplicatiue quasi ens, quia ens sit, creetur, hoc est, quia ex ipsa natura siue ratione entis habeat quod sit creabile (idem. plane falsum esset, vt ex quo sequeretur, Deũ esse creabilem) sed specificatiue seu declaratiue, vt intelligatur id ꝙ per se primo incipit esse in re quæ creatur, esse ipsum rei esse, nõ esse huius tantum, aut illius generis naturæve specialis.

Soluitur primum contra rationem Patrum.

Quare ad obiectionem, negandum est cõsequetiam de qua est controuersia, vitiosam esse, Patresue non recte eam vsos fuisse. Nam quod ab eis sumitur, virtutem principaliter creandi quæ in Deo est terminari primo ad ens, vt est, negandum est, si particula (*primo*) sumatur pro (adæquate) & particula (*vt*) reduplicatiue, quo tamen pacto sumebatur in argumentatione, quæ impugnatur. Eodem modo respondendum est ad exemplum de potentia generandi hominem. nam etsi eiusmodi potentia, vt eam Plato in homine separato finxisse dicitur, terminaretur adæquate ad hominẽ generabilem, & homo generabilis, quia talis est, ab illo gigneretur, re tamen vera nec daretur in homine vllo existente in rerum natura potentia generandi ꝙ terminiuetur adæquate ad hominem generabilem, nec homo generabilis, quiã talis est, ab vllo homine generatur; & si omnes generabiles etiam secundũ cõmunem naturã hominis gignantur. imo. prius natura & cõsideratione nostra quam secundũ naturas ipsorum particulares. Si n. homo, quia homo est, adæquate ab homine aliquo gigneretur, tũc demum sequeretur, hominem in quo talis potentia esset seipsum generare posse, quia nullus datur qui generabilis non sit. Quod D. Th. in loco citato colligit. Vnde alibi recte ait causas vniuocas quodammodo non esse causas, sed instrumenta superiorum causarum. Nec sane alia ratione, nisi quia earum effecta nõ causantur ab eis vniuerse, quatenus eandẽ communem naturam participãt, sed vt possunt ex hac aut illa materia fieri.

Platonis figmentum.

Ad posteriorem obiectionem dicendum est: virtutem producendi aliquid ex nihilo, quocunq; modo proferatur, de modo ex hoc adhuc aut quo ipsa creatur, terere in natura adæquate ad creabile, quia creabile est, ac proinde posse in omne creabile. Nam ex eo ipsa ꝙ admittitur posse aliquid facere ex nulla potentia; conceditur ei tanta vis agẽdi, vt quatenus sic agit, à nullo subiecto in quod agat, limitetur. quod si eo pacto à nullo subiecto limitatur, ergo non ex nihilo facit quicquid factibile est. Hac ratione sapienter virtutem D. Tho & grauissimi quiq. Scholastici ad probandum Angelos non posse sibi similes producere. Si enim possent (vt argumentantur) cum id non præstarẽt producendo ex aliquo, à quo eorum vis agendi limitaretur, sed ex nihilo, possent vtiq; quemlibet Angelum producere, ac proinde quilibet seipsum. Nec a nobis habet locum distinctio illa de virtute producendi ex nihilo, in eam quæ propria virtus ac potentia dicitur, & per modum habitus ineest: & in eam quæ est vsus quidam seu ministerium, quasi hæc consequẽtia sit apta, sumpta potentia priori modo, non posterioridum enim concedis virtutem, vtroumodo ea sumatur, posse aliquid ex nulla potentia, iam ea ex parte admittere cogeris, posse in omne creabile. quod si alia ex parte colligis non posse in omne creabile, nempe quia instrumentii creandi seipsum creare non potest, quemadmodum nulla omnino res seipsam producere, recte idem facies, sed memento ex duob. incõpossibilib. opposita colligi nunc autem ita res habet, vt etsi virtus faciendi aliquid ex nihilo, ipsa per se sit possibilis, præsertim etiam philosophi docent & fides orthodoxa tradit, vt & virtus ea instrumentalis, quæ vsus seu ministerium potius appellari debent, ipsa quoq; per se sit possibilis, vt de virtute sacramentorum præcipui Theologi asserunt. tantum tamen vtriusque simul fieri non compossibile est, itaq; iam potentiæ creandi adiungis aliquid tale incompossibile, nempe quod instrumentale, quod fieri nullo modo potest. Vnde non mirum est, si ex ea coniunctione oppositia sequantur. Patet igitur propositas obiectiones vim nullam habere.

Ex duob. incompossibilibus oppositia colligi.

Soluitur secunda cõtra eandem.

Cur Angeli nequeant producere sibi similes.

Addunt nonnulli & hanc aliam rationem ꝙ eadem conclusione, sumpta virtute creandi pro-

Alia ratio ad primã.

palum affirmationem comprobandam.

di pro virtute existente in creatura per modum habitus hoc pacto. Si creatura seu principaliter seu instrumentaliter creare posset, æque facile esset virtuti creatæ producere aliquid ex nihilo, atque ex aliquo, hoc autem esset absurdissimum. ergo & illud sequela probatur. Demus virtutem A finitam producere aliquid ex aliquo. B. vero finitam per se producere aliquid ex nihilo: certe cum quælibet duæ virtutes finitæ habeant proportionem inter se quoad facilitatem, aliqua facilitatis proportio erit inter datas virtutes. fit igitur illa huiusmodi, vt virtus quæ ex aliquo producit, triplo facilius rem conficiat, quam quæ producit ex nihilo. At inter virtutes producentes aliquid ex aliquo potest dari aliqua, q̃ sub tripla facilitate producat suum effectum ex aliquo. æque igitur facile producet talis virtus suum effectum, atque ea, quæ posita erat producere aliquid ex nihilo.

Quælibet duæ virtutes finitæ proportionem habent inter se.

Vltima ratio pro eadem cõclusione quæ vniuerse in sitturum colligit.

Denique addi potest ratio hæc, quæ vniuerse rem conficit. Si Deus per creaturam creare posset: nullam actionem haberet ita sibi propriam, vt eam creaturæ communicare non posset. Nam quædam sunt actiones quas Deus non nisi per creaturas exercere potest, vt videre, ambulare, & cætera opera vitalia finita, quæ necessario procedere debent effectiue a principio intrinseco viuentis creati. alioquam non essent vitales. Aliæ sunt quas Deus & per creaturas & per se solũ facere potest, vt calefacere, illuminare, & huiusmodi. atqui in his duobus generibus actionum comprehenduntur omnes, quotquot per creaturas effici possunt, siue virtute illis data per modũ qualitatis permanentis, siue per modum vsus ac ministerij. Nisi ergo ita solus Deus crearet, vt ei nulla creatura in eo operi ministrare posset, nullũ omnino opus ita esset proprium Deo, vt creaturæ non posset communicari. quod sane indignum est diuina excellentia: siquidem in rebus etiam creatis quædam sunt opera perfectiorũ, quæ ne diuina quidem virtute possint inferioribus communicari etiam instrumentaliter, vt lapidi aspectus, & bestiæ intelligentia.

Actionum genera duo.

Creare solius Dei est. Epilogus D. Aug. exponitur.

Est igitur ita proprium Deo creare, vt nulla creatura etiam vt instrumentum id facere possit. Quo pacto intelligendus est D. Augustinus lib. 11 Genesin (*inquam etiam videre potes Damascenum lib. 2. de fid. orthodoxa c. 3*) ad literam cap. 15. Cum ait, *nullam creaturam posse creare quippiam magnum seu parvum.* Itemq; *creare vllam creaturam tam nullum*, inquit, *posse angelum, quam me ipsum.* Nam de creatione instrumentali id intellexerant priores omnes Patres, qui Arrianã hæresin ante impugnarant, cum verisimillimum sit, ne in Ethnici quidem vllius philosophi mentem vnquam venisse, creatum aliquid posse principaliter creare. Superest igitur, vt ea quæ pro altera quæstionis parte proposita sunt, diluamus.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis.

SECTIO IV.

Soluitur 1. argumenti pro opin. Auicennæ adducta.

AD primum dicendum, germanam rationem, propter quam creaturę spirituales non possunt facere alias sibi similes, eam esse: quia facerent eas ex nihilo: quod est potẽtia infinitæ, vt ex dictis patet: vnde nihil refert quod corporales, etsi inferioris perfectionis ac virtutis sint, sibi tamen similes faciant. Cum enim materia constent, possunt vtique ex aliqua sui parte existente fieri.

Soluitur 2. pro eadem.

Ad secundum, non ex sola ratione facti, sed ex modo etiam faciendi metiri oportere virtutem agentis. quamuis autem omnis res creata finitæ naturæ ac perfectionis sit, nec ea ex parte exigat in producẽte virtutem infinitam: tamen si debeat ex nihilo produci, necessario dicimus esse in producente infinitam virtutem siue producens principale sit, siue (quod fieri nequit) instrumentale, vt dictum est.

Tertium ex Theologia dictum solutur.

Accidentia spiritualia creantur non nisi, cum in subiecto, vel intra à Deo producitur.

Ad tertium recte occurrebatur, dona illa supernaturalia non creari, nõ quidem ratione illa, quia non educantur de potentia subiecti (quãuis enim non educantur de potẽtia naturali, ac proinde simpliciter & absolute dici non soleant educi de potentia subiecti rum, educuntur tamen de potentia obediẽtiali) sed quia nec producuntur sine subiecto, nec sunt ex genere eorum quę possunt naturaliter existere sine subiecto: vnde & in fieri & conseruari à subiecto pendent: ac proinde ex eo (saltem natura præexistente) fiunt: vnde efficitur vt in iis producendis sacramenta diuinæ virtuti cooperari possint. Quod si Deus ea efficeret sine subiecto (q̃ nihil repugnat) non desunt qui dicant etiam tum fore, vt sacramentorũ ministerio fieri possint, supplẽte nimirum Deo causalitatem subiecti: nõ quidem in genere causę materialis quod imperfectionem dicat, sed in genere causæ efficientis, quod nullam importet imperfectionem, quo pacto nunc eam in eis conseruandis supleri volunt. Ita dicunt fore tunc, vt Deus cõcurrat cum sacramentis, & tãquam causa efficiens vniuersalis, vt modo concurrit, & tanquam particularis quæ noua efficientia suppleat materialem causalitatẽ subiecti. Quod quidem si verum est, nemo dubitauerit sacramenta creare posse partialiter cum

Quid nonnulli senserint de accidentibus productis extra subiectum.

Deo

Deo concurrendo, quemadmodum Sol partialiter crearet lumen si Deus in eo instanti, quo lumẽ a Sole producitur, annihilaret aerem, in quo producendum esset, & suppleret eius causalitatem materialem, non quidem per nouam causalitatem materialem (quod putant fieri non posse, sed per nouam efficiẽtem, qua non concurreret si lumen in aere produceretur.

Improbatur nouũ explicatio.

Verum hæc non dicuntur recte. Primum quia causalitas vnius generis non potest supleri per causalitatem alterius generis, quia sunt disparatæ, nec fieri potest, vt effectus proprius vnius attribuatur alteri, vt inferius patebit.

Quo pacto Deus supleat causarum secundarum causalitatem.

Deinde, quia Deus non potest supplere vllam causalitatem causæ secundæ, quatenus eius causalitas dicit imperfectionẽ, alioqui posset efficere, vt aliquid esset informatum sine forma informante, aut informaret sine subiecto, aut esset factum motumve per contactum sine agente corporali. Oportet igitur in causalitate materiali aliquam rationem quærere, quæ non dicat imperfectionem, vt à Deo suppleri possit. Ea vero erit, quatenus materia cõcurrit ad effectum formæ: causat enim reuera esse omnium formatũ, quæ non possunt per se existere naturaliter. Cum igitur hæc causalitas non egrediatur limites causalitatis materialis: non est cur Deus eam supplere non possit in ipso genere causalitatis materialis. Idemq; proportione seruata dicẽdum erit, si Deus suppleat causalitatem formæ in conseruanda materia sine forma, aut etiam producenda: & cum supplet causalitatem efficientium naturalium efficiendo sine causis naturalibus aliquid factibile per causas naturales: supp'et enim causalitatem cuiusq, non in disparato genere, sed in proprio illius generis causæ: sublata tamen imperfectione.

Quid ad exemplum Solis in argumẽto adductum dicendum.

Adde, exemplum Solis qui cum Deo partialiter creare posse lumen fingitur, præterquam quod sumit quod probandũ erat, non esse ad rem: Sol enim si ad creationem luminis cum Deo concurreret, non concurreret illo eodem effectionis genere quo foret producturus lumen in aere, imo ne Deus quidem illa eadẽ actione concurreret, qua foret cum illo lumen in aere producturus (vtraq, enim actio foret naturalis & supponẽs subiectum, imo vna & eadem, vt patebit ex quæstione proxima) sed vterque alia quędam toto genere diuersa: imo nec actione quidem proprie, sed simplici quadam emanatione, quo pacto creatio est actio. Nihil est igitur ad rem afferre actionem Solis ad creationem luminis, & optare tantũ, vt Deus in instanti, quo lumen naturaliter producendum sit, annihilet aerem, & suppleat eius causalitatem sustinendo lumen quocunq; velint causalitatis genere: nisi forte eis placeat Deum supplere causalitatem materialem aeris, non solum quatenus aer lumen sustinet in suo esse, sed etiam quatenus recipit, quod & fieri non potest: iam ea productio non esset creatio, sed effectio ex supposito subiecto.

Potius ergo dicendum est ad posteriorem partem certi argumenti, posse quidem Deũ qualitates illas supernaturales, producere extra subiectum: verum si id faciat, nullo pacto ad id posse sacramenta concurrere.

Sacramenta nequeunt concurrere ad productionẽ gratiæ extra subiectum.

Ad quartum negandum est, quod sumit, nempe humanitatem Christi (seu malint animam Christi, quæ potest per se existere) posse creare instrumentaliter, quantumcunq; diuinitati coniuncta sit: tametsi non dubitem fore ex recentioribus Theologis plus æquo liberales diuinæ potentiæ assertores, qui id admittendũ censeant. Quod enim obiiciunt ex conuersione illa mirabili, quæ fit in sacra Eucharistia, nihil concludit. Nam etsi omnia quæ fieri possunt æque sunt Deo facilia: si tamen effectus ipse spectetur, maius est quiddam ex nihilo aliquid facere, quã quod iam est in aliud conuertere: quod familiare argumentum erat Patribus, vt Ambr. lib. 4. de Sacramentis ca. 4. & aliis ad probandam transsubstantiationem. Sic enim argumentabantur: Potest Deus creare quod nõ est, ergo potiori ratione aliquid existens in aliud existẽs conuertere. Ita patet, nullam creaturã etiam instrumentaliter creare posse: cuius oppositum probabilius putauit sententiarum Magister vt supra diximus, ea ratione defensus à Durando in eundem locum q. 4 quatenus ostendere sibi videtur, argumenta omnia quibus probari solet creaturã nullo modo creare posse, nihil concludere. Nam autem creaturæ tantam vim habeant, aut habere possint, vt non indigeant immediato concursu primi efficientis ad agendum, id nunc discutiendum.

Sacramenta nequeunt concurrere ad productionẽ gratiæ extra subiectum. Solutum quartum de humanitate Christi. Animam Christi non posse esse istum mẽtum creationis.

Epilogus quæstionis.

Num res creatæ agant, aut agere possint non concurrente immediate ad actionem primo agente.

QVÆSTIO IX.

Opinio Durandi & argumenta pro negatiua quæstionis parte.

SECTIO I.

DVrandus, etsi superiori quæstione in 2. Sent. d. 1. q. 5. videtur vacillare, in hac tamen

Digitized by Google

men ingenue tuetur affirmatiuam partem his duobus argumentis. A

Argumenta pro Durandi opinione.

Si primum agens immediate ageret cum creatura agente: aut eadem numero actione: ageret, aut diuersa: at non potest eadem, nec diuersa, ergo nulla potest. Maior patet. Prior pars minoris probatur. Primum, quia actio creaturæ cum non excedat eius virtutem, potest ab ea sola proficisci, modo creatura eiusque virtus a primo agente conseruetur: quo fit vt superuacanea sit actio Dei si B creaturæ adsit. Deinde quia vna numero actio non potest immediate prouenire a pluribus agentibus, nisi vel imperfecte proueniat a singulis, vt tractus quo multi simul nauem trahunt, à singulis trahentibus, & lumen quod à multis lucernis simul producitur, ab earum singulis: vel certe in omnibus agentibus simul concurrentibus sit eadem numero virtus, à quo proficiscatur actio, vt in tribus personis diuinis eadem virtus creandi: tametsi Durandus vtitur exemplo virtutis spiratiuæ, quæ eadem est numero in patre & filio. Cum igitur actio creaturæ perfecte prouenit, aut prouenire possit à creatura, vt productio ignis ab vno numero igne (neque enim excedit virtutem creaturæ) & omnis actio primi agentis perfecte ab illo proueniat, nec vero eadem numero virtus agendi aut sit aut esse possit in primo & secundo agente: fieri non potest, vt Deus & creatura simul perfecte agant aut agere possint D

2. pars minoris probatur

eadem actione numero. Quod autem nec diuersa (quæ erat posterior pars minoris) ex eo probatur, quia aut vna prius quam altera attingeret effectum, aut simul non prius quidem: quia nihil fieret per alteram (neque enim dici potest vnam partem formæ introductæ esse a Deo, alteram à creatura, cum de hoc sit quæstio) Nunquid creatura aliquid agere possit ad quod primum agens E non immediate concurrat? Nec vero simul, tum quia altera superuacanea esset, cum altera sufficiat, tum etiam, quia vbi terminus actionis est vnus, non possunt actiones esse diuersæ: cum actiones sint idem re cum suis terminis. ergo id fieri non potest diuersis actionibus.

3. argumentum pro Durando.

Præterea ordo agentium respondet ordini finium. at vnius rei non possunt esse duo fines immediati & perfecti. ergo nec duo agentia, nisi forte supplerent vicem vnius agentis perfecti. quo pacto dari possunt duo fines immediati. Ita concludit, ea quæ fiunt à primo agente mediantibus secundis agentibus, non fieri immediate ab illo, quemadmodum hoc ipsum verbum (*mediantibus*) significat. F

Hinc tertium hoc argumentum desumi, potest. Primum agens agit plurima mediantibus secundis agentibus. at non potest agere iis mediantibus secundum præsentiam quasi ipsum non sit immediate præsens, sed ea tantum, quibus mediantibus agit (est enim Deus vbique præsens) igitur ea ratione dicitur agere mediantibus secundis, quia agit mediante eorum actione, hoc est, quia Deus non agit cum iis, sed ea eorumque agendi virtutem conseruat: ita vt nihil aliud sit agere Deum mediate, quã actionem creaturarum propter dependentiam earum a Deo, & quoad essentias & quoad virtutes operatiuas illius attribui. *1. arg.*

Quartum argumentum pro hac quæstionis parte hoc esse potest. Aut concursus immediatus primi agentis cum secundis est necessarius, vt compleat eorum virtutem (quia nimirum virtus creaturæ non sit per se ad agendum sufficiês) aut vt ea ad agendum moueat, aut vt ea determinet ad certam actionem (neq; enim alia ratio videtur esse posse eiusmodi concursus) at non est necessarius vt compleat virtutem secundorum agentium: quia hæc per virtutes proprias sunt in actu primo & (quod hinc sequitur) per se sufficientia ad agendum: neque item vt ea ad agẽdum moueat. siquidem in naturalibus causæ secundæ superiores mouent & quasi excitant inferiores ad agendum, quo pacto Sol exoriens mouet quædam animalia ad quærendum cibum, alia vero ad quærendas latibula & Luna cũ eleuatur in nostro hemisphærio mouet mare vt fluat ad nos; cũ deprimitur, mouet vt defluat: in volũtariis autem ipsum agens liberum sese mouet ad agendum: alioqui si à primo agente moueretur, non libere sed necessario agere more agentium naturalium: nec denique vt ea determinet ad certam actionem: quippe cum naturalia suapte natura determinata sint ad hanc vel illam actionem, saltem pro ratione patientium quibus applicantur: quo pacto calor indurat lutum & liquefacit ceram: liberta autem seipsa determinant: alioqui aut nulla actio esset peccatum, aut Deus esset peccati causa. non est igitur vllo modo necessarius immediatus concursus primi agentis cum secundis. *4. arg.*

Sol & Luna quo modo moueant.

In hac sententia videtur esse Aristoteles, qui in libro de Mundo ad Alexandrum *vltra medium libri* ita inquit: Sed tamen quatenus diuinum numen ad omnia transire aptum est, & nostra æque succedent: quæ autem supra nos continentur pro ratione propinquitatis aut longinquitatis illius maiorem aut minorem capiunt vtilitatem. Itaque rectius

Arist. pro eadem sententia.

Digitized by Google

est iudicare, quod etiam conueniens & Deo maxime decorum intelligitur, in cœlo virtutem esse cõstituram, & plurimum remotis, vt vno verbo rem absoluam, & omnibus in vniuersum salutem afferre, quam penetrare, & eo frequenter accedere, vbi nec honeste, nec liberaliter ipsa per se cõficeretur, quæ apud nos essent. Hęc Arist. Itaq; eius sententia, minime decet Dei maiestatem, vt ipse per se descẽdat ad quaslibet etiã vilissimarum creaturarum actiones, & quasi socium se earum in agendo præbeat & adiutorem: præsertim cum adiutoris officium Firmianus Lactantius Deo minime conuenire asserat.

Lactantius. Philo.

Quin etiam Philo Alexandrinus adeo alienum videtur credere à conditione primi agentis, quod concurrat cum inferioribus agentibus, vt dicat solum Deum nec mouere, nec moueri: quibus verbis solam creationem & conseruationem rerum primo agenti tribuere videtur vt propriã, eius actionem, quæ motus dici non potest, vt cætera quæ supposito esse rerum fiunt in mundo, per causarum secũdarum actionem administrari existimet.

Deum immediate agere cum omni agente creato.

Sectio II.

Refellitur opinio Durandi ex multis locis sacræ Scripturæ locis.

ESt tamen Durandi opinio aut erronea, aut errori proxima, & Philosophiæ principiis, si quis recte attendat, haud consentanea. *Ita D. Thom. 1. p. q 105. artic. 5 & 3. contra gen. cap. 70. Caiet. 1. p. q. citata. Capr. in 2. d. 1 q. 2. Fer 3. contra gent. cap 70. Legentiam Plotinum lib. 8. Enn. 6. cap. 18. & libro 9 eiusdem. Enn cap. 7* Quod enim Deus immediate concurrat ad omnem creaturæ operationem, ex multis locis diuinæ Scripturæ colligi potest. Primum ex illo loco Iob. 10. *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu.* Quod enim manibus plasmatur ex luto, aliaue materia, immediate fit ab artifice, quo etiam pertinet illud Ierem. 6. *Sicut lutum in manu figuli sic vos in manu mea domus Israel.* Deinde ex illo Psal. 138. *Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum ades, si sumpsero pennas meas diluculo & habitauero in extremis maris: etenim illuc manus tua*, hoc est, virtus immediata, *deducet me*, id est, concurret ad meum motum & quasi volatum. *& tenebit me dextera tua*, hoc est, meum esse conseruabit. Itaque significat Prophera, Deum non minus concurrere immediatione virtutis suæ ad nostras operationes, quam ad nostrum esse conseruationemq;. Tũ ex illo Act. 17. vbi Paulus ostendens Athenienſib Deum non longe esse ab vnoquoq; nostrum, i.e. non distare ab vllo homine: eademq; ratione neq; ab alia creatura vlla, subdit: *In eo enim* (id est, per eum immediate) *viuimus, mouemur & sumus.* nihil enim concluderet, si loqueretur de operatione mediata. Nam multa fiunt in rebus per causas remotas & distinctas admodum, vt per Solem in visceribus terræ. Accedit & illud quod idem Paulus 1. ad Corinth. 12. de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus*, & illud Esaiæ 26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* qui duo loci etsi non omnino probant immediatam Dei operationem, probant tamen Deum non modo ad esse rerum, vt ait Durandus, sed ad operationem quoque earum concurrere: quibus alios similes reperias in Scripturis sacris prope infinitos.

Sed & ex aliis quibusdam idem deduci potest, ea ratione, quod quædam narrent à Deo facta, quæ nisi Deus cum creaturis concurreret, non modo ad esse, sed etiam ad operationem fieri nullo modo possent: quale est, quod apud Danielem *cap.* 3. ignis in fornace Babylonis non læsit pueros. Cur enim non læsit conseruato igne, nisi quod Deus subtraxit concursum vel suum, vel alterius causæ igne superioris, ad actionem ignis? Quod si alia causa igne superior cum igne naturaliter concurrit in agendo, qua non concurrente non comburit ignis: cur non multo magis Deus, imo etiam maxime? Hinc est quod res creatæ præter naturalem cursum sæpe vehementius, sæpe lenius operantur, vt diuinæ prouidentiæ obsequantur. Vnde est illud Sapientiæ 16 *Creatura enim tibi factori deseruiens exardescit in tormentum aduersus iniustos, & lenitur sit ad benefaciendum pro te confidunt.*

Patres quoque vnanimi [illegible] tandem sententiam accedunt Lege [illegible] in 4. super Genesin ad literam, cap. 12 & libr. 9. cap. 15. & libr. 3 de Trinit. cap. 3 & 4 Gregor. Mag. libr. 6. Moral. cap 8. Gregor. Nisse. lib. 8. suæ philosophiæ, cum de diuina prouidentia disputat cap. 6. & Clement Alexandrinum libro Stromatum 6. vltra medium, quod longum esset persequi in cæteris. Quocirca Diuus Thomas in Ioannis c. 5 vbi explicat verba illa Christi: *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor*, docet excludi per illa opinionem quorundam dicentium Deum mediantibus causis secundis res producere. Quod, inquit, est contra illud Esaiæ 26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Atque hæc nobis in præsentia sint satis, vt opinionem Durandi erroneam esse vel asseramus, vel non inficiemur. Quod si quis roget, quibus rationibus sententia Durandi refutata

Rationum quibus Durandi sententia refutatur prima ex perfecta dependentia ratione petita.

& oppoſita veritas, confirmari poſſit (hoc enim propoſitum eſt huius loci) hæc primum occurrit. Omnis actio quæ impoſſibilis non eſt, nec ſolum non importat vllam imperfectionem, ſed ſummam potius perfectionem primi agentis, & perfectam dependentiam ſecundorum a primo, tribuenda eſt primo agenti. at immediatus Dei concurſus cũ creaturis agentibus non eſt impoſſibilis; vt patebit ex ſolutione argumentorum partis oppoſitæ, nec ſolum non importat vllam imperfectionem primi agentis, ſed potius eminentiſſimam perfectionem, creaturis autem agẽtib. maiorem dependentiam ab illo, quam ſi ab eo ſolum penderent in eſſendo. eſt igitur tribuenda primo agenti. Atque hæc ratio ex ipſa perfecta dependendi ratione ſumitur.

Secunda ex conſeruationerum deducta.

Altera deſumi poteſt ex conſeruatione rerum hoc pacto: effecta creaturarum immediate conſeruantur a Deo, non tantum illo externo conſeruandi modo, quo locus naturalis, & alia quæ extrinſecus fouent, conſeruare ſolent; ſed omnino intrinſecus, ita vt eſſe horum immediate pendeat à Deo (alioqui non poſſet Deus conſeruatis cæteris conſeruantibus ea annihilare per ſubtractionem ſui immediati concurſus, qui nullus eſſet) at agentia, quæ hoc modo concurrunt ad conſeruationem, concurrunt etiam ad productionem. concurrit igitur Deus immediate ad producenda omnia effecta creaturarum, ac proinde ad omnes earũ actiones. Aſſumptio ex eo probatur: quia quæ effectiue conſeruãtur per intimam dependentiam ſui a conſeruantibus, vt ſpecies coloris à colore obiecto, & radius luminis à corpore lucido, & (quod veriſimile eſt) a cœlo, ea, quę apud nos giguũtur (quicquid ſit de ea quæſtione, num pendeant a motu cœli) ab eiſdem quoque producuntur.

Tertia ex eſſentiali ſubordinatione.

Tertia ſe offert ex ipſa ratione eſſentialis ſubordinationis: vna enim cauſſa non dicitur alteri eſſentialiter ſubordinata, quia pendeat ab illa in eſſendo, ſed quia in cauſſando, vt patet ex iis, quæ ad librum ſecundum *cap 2. q. 1. ſect 2.* dicta ſunt, non igitur ſatis eſt ſi ſuperior inferiorem conſeruet (poteſt enim conſeruare nihil agentem) ſed vt ſimul cum ea cauſet eundem effectum, atq; adeo in eodem genere cauſe, vt eodem loco eſt explicatum quæ ſit cum omne agens creatum, ſit eſſentialiter ſubordinatum primo agenti Deo, neceſſario eſſentur Deum immediate agere cum omni agente creato.

Quarta ex ratione cauſſæ inſtrumentalis.

Quarta ex ratione cauſſæ inſtrumentalis hoc pacto. Cauſa inſtrumentalis, quocunq; modo ea ſumatur, non ideo dicitur inſtrumentaliter agere, quia moueat (tametſi & hoc verum eſt in vulgatis inſtrumentis artificum, veluti in ſecuri reſpectu fabri) ſed quia ſimul cum agente principali & dependenter ab illo concurrit ad eandem actionem (hoc enim pacto calor eſt inſtrumentum ignis calefacientis, & cætera actiua accidentia ſuorũ ſubiectorum agentium, at omne agens creatum eſt inſtrumentum primi agẽtis late ſumpto inſtrumenti nomine, vt omnes fatentur. igitur omne agens creatum ideo dicitur agere, quia ſimul cum Deo & dependenter ab illo concurrit ad eundem effectum, hoc eſt, ad ſuum, quod fieri nequit, niſi Deo immediate concurrente, vt patet ex iis, quæ in ſuperiori argumento aſſumpta ſunt.

Vt omne agẽs creatum dici debeat inſtrumentũ primæ cauſæ.

Ariſtotelis præcentiuio explicatur.

Quo loco memoriæ mandandum eſt pronunciatum illud, quo Ariſt. 7. *Phyſic. 1. & 8. c.* non raro vtitur, quodq; Peripatetici ſæpe vſurpant; Agentia eſſentialiter ſubordinata nõ mouere niſi mota, ſiue, non agere, niſi acta, metaphorice in pleriſque intelligendum eſſe, translatione ſumpta ab inſtrumentis artificum, ac ſi dicant, agentia eſſentialiter ſubordinata non agere, niſi motis horum inſtrumentorum, quæ nonniſi mota mouent, non tamen quatenus mota mouent, ſed quatenus cum agente principali motum ſiue actionem illius exequuntur, quod eſt dependenter ad eundem motum concurrere. Dico autem *dependenter*, quia etſi quædam agentia principalia indigent inſtrumentalibus aliunde eſſentialiter ſubordinatis ad agendum, ac proinde ab eis aliqua ratione in agendo pendẽt, vel ita citharœdus a citharam in pulſando, & Sol ab homine in generando homine: ſimpliciter tamen principale agens non pendet ab inſtrumentali aut alia ratione ſubordinato, ſed hæc ab illo. Neque enim repugnat agenti principali ex ſuo genere ſuppletre vim inſtrumentalis cauſæ, illaue ratione ſubordinati agentis; quo pacto ſæpe ipſe cæmentarius ſupplet vim inſtrumentorum, veluti vectis ad mouendum lapidem, & Deus ſupplere poteſt efficientiam omnium ſecundarum cauſarum, quæ ſecum imperfectionem non afferat, aut certe ex ratione ſua non dicat ordinem ad creaturam agentem, vt videre, cruciari, & ambulare: & tamen nullum inſtrumentum cauſſaue aliter ſubordinata eſſentialiter poteſt ea agere ſine principali, quæ agit vt illius miniſtra. quod certe inde prouenit, quod actio principalis eſt cauſa actionis ſubordinatæ, non vice verſa. Quod ſi ita eſt, merito de ſola inſtrumentali cauſſa, & quauis alia ratione eſſentialiter ſubordinata dictum eſt, agere eam dependenter

Cur una cauſa dicatur eſſentialiter ſubordinata.

Aliud eſt principalis cauſa eſſe actionis ſubordinatæ, non vice verſa.

à prin-

Deus in agendo non pendet à creaturis.

Deus & creatura causæ totalis vnius effectus.

Quinta ratio ex dependentia creaturæ.

Sexta ratio ex determinatione secundorum agentium.

Causa secunda vt determinentur à primo.

à principali agente. Quo fit, vt non recte quidam philosophentur, cum dicunt, quemadmodum creaturæ in agente pendent a Deo agente, ita Deum in agendo cum creaturis, pendere a creaturarũ actione. Non enim vt Deus supplere potest efficientiam creaturarum, ita creaturæ efficientiam Dei. Neq; item cum inferunt, Deum & creaturas concurrere effectiue ad eundem effectum, vt causas partiales. Duæ enim causæ partiales ita affectę sunt inter se, vt & simul constituant vnam totalem, & neutra pendeat ab altera in agendo, sed effectus ab vtraq; at Deus & creatura, quatenus ad eundem effectum concurrunt, nec constituunt vnam totalem causam, sed sunt duę totales; quęq; nimirum in suo ordine, vt dici solet de omnibus essentialiter subordinatis) nec ita sunt affecta inter sese, vt neutrum ab alio pendeat in agendo.

Quinta desumi potest ex dependentia creaturæ hoc modo. Si creaturę agerent non concurrente Deo ad actionem ipsam, agerẽt independenter. at non minus incommodum est illas agere independenter, quam independenter esse: quo pacto quidam Ethnici Philosophi materiam esse putauerunt (vtrumq; enim est conditio primi agentis) agunt igitur concurrente Deo, non solum ad conseruationem rei agentis & virtutis agendi: sed ad actionem quoq; ipsam. ergo & immediate concurrente. Idem valet argumentum illud, quo quidam vti solent: virtus creata non solum pendet à Deo, vt qualitas est, sed etiam vt virtus est. at virtutem pendere a Deo vt virtus est, nihil est aliud, quam pendere in agendo. concurrit igitur Deus cum virtute creata, non solum, quia illam cõseruat. sed etiam quia cum illa immediate agit. *Vide Plotinum Ennead. 2. lib. 4 cap. 1.*

Sexta ratio sumenda est ex determinatione secundorum agentium à primo hunc in modum: Nullum agens creatum, est determinatum ad certum numero effectum, tum, quia omnia sunt indifferentia ad plura effecta eiusdem speciei aut generis, tũ etiam quia non intendunt hoc vel illud individuum, sed indifferenter aliquod individuum huius vel illius speciei aut generis. at determinatio hæc non potest fieri a subiecto, neq; item tempore aut loco, quia omnia hæc sunt indifferentia non solum ad omnia individua vnius speciei, sed etiam plurium: nec fieri potest ab his omnibus simul, quia multa communia non possunt facere aliquid ita proprium vni, vt alteri conuenire non possit, vt est inductione perspicuum. oportet igitur vt a Deo immediate fiat, quod infertius luculentius ostenderur.

A Accedit antiquissimi Trismegisti sententia, qui in Dialogo eo, qui Crater inscribitur, disertis verbis agit. Deum vbique præsentem, semper agere omnia, ac voluntate sua cuncta constituere. Item diuinam essentiam facere singula etiam in quauis mundi particula. Item si quid quis cogitat, id omne Deum agere. Aristoteles item 2. lib. huius operis *cap. 2. text. 6. & sequent.* plane docet, omnia agentia secundaria ita esse essentialiter subordi-
B nata primo agenti, vt primum agens in eorũ actione magis agat, quam ipsa. Philo etiam in libro: Quod mundus sit incorruptibilis, ex Boetho Stoicorum, vt ait, valentissimo, asserit Deum omnibus mundi partibus assistere cooperando. Proclus, siue quis alius libri de caussis auctor fuit in prima propositione affirmat, primam caussam magis influere in effectum secundæ, quam ipsam secundam. Item propositione 18. virtutem diuinam esse
C virtutum omnium virtutem: quia (vt Romanus Æg dius Quodlib. 3. quæst. 1. interpretatur) applicat propositione 16 virtutem ad operationem: quæ applicatio nulla alia intelligi potest, quam concursus primæ caussæ ad ipsam actionem: idque à priori simpliciter, nisi applicatio sumatur pro determinatione ad certum numero effectum, quam à solo etiam primo agente, fieri posse diximus. nam alioqui caussæ secundæ, vel ab aliis secundis, si
D naturales sint, vel à se ipsis, si sint liberæ, possunt ad agendum applicari, veluti per appropinquationem ad materiam, in qua aliquid agendum est, aut per electionem & imperium agentis liberi. patet igitur primum agens immediate agere cum omni agente creato. Quo autem pacto hęc immediatio intelligẽda sit, ex solutione argumentorum patebit: ex quibus etiam conclusio ipsa magis perspicua fiet.

Trismegisti, Aristotelis, Philonis, & Proclestestimonia, quibus veritas confirmatur.

E

Dum agit cum creatura eadem numero actione, & solutio argumentorum Durandi.

SECTIO III.

Fernandesresponsio ad primum Durandi.

SVNT igitur qui, *inter quos est Fer. 3. contra gent. cap. 70.* ad primum Durandi respondent, Deum agere cum agentibus creatis a-
F lia quadam actione, qua nimirum illa ad agẽdum mouet, quo pacto faber mouet securim ad scindendum: quapropter actionem illam Dei esse intentionalem, i. e. non esse in agente creato, nisi quamdiu agit, & per modum trãsitus, siue vsus cuiusdam, quemadmodum & motus, quo securis a fabro mouetur.

Verum

Impertinens.

Verum hæc actio diuina nec datur in omnibus creaturis agentibus, nec in quibus datur, satis est, vt Deus ratione illius dicatur cõcurrere ad ipsam creaturæ actionem. Nam etsi Deus per seipsum potest mouere creaturam etiam corporalem ad aliquid agendum, quo pacto quidam Philosophi volunt illum sine ministerio alterius mouere primum mobile, & sæpe re vera mouet intellectum & voluntatem, aliquid in eis imprimendo; tamen eo motu non mouet Deus omnia. Neque enim Deus sic mouet ignem, vt comburat, si iam proximus est materiæ combustibili, nec lapidem vt descendat deorsum, si iam subtractum est impedimentum, imo nec si Deus impedimentum subtraheret, dicetur lapidem mouere vt descendat, nisi per accidens, sed mouere seu amouere impedimentum, vt lapis moueatur. Quin, etiam si Deus omnem creaturam ad agẽdum moueret, ne id quidem satis esset, vt cum illa diceretur immediate agere. Diuersa enim est actio qua creatura mouetur, & qua mouet. *Auer. to. 12. Metaphysic. comment. 44 & 48. ita quibusdam videtur sensisse.*

Solutio veræ argumenti. Deus eadem numero actione cum creatura agit.

Itaque si Deus omnem creaturam ad agẽdum moueret, dici posset Deum agere, quandocunq; creatura agit, & agere in omni creatura agente. at dici non posset cum ipsa creatura agere, nisi per accidens, nedum cum illa immediate agere, quod tamen ex dictis necesse est confiteri.

Dicẽdum est igitur, Deum agere cum creatura eadem numero actione, qu creatura agit. quo pacto faber, præterquam quod mouet securim ad secandum (qua est applicatio instrumenti ad opus) agit etiam cum securi illa eadem numero actione, qua agit securis, nempe ipsa sectione. Quicquid enim sit de ratione, qua Durandus probat, non posse Deũ agere cum creatura actione diuersa numero; certe neutra earum, quibus probat non posse agere eadem numero, quicquam habet momenti. Non prior, quia, etsi actio creaturæ non excedit virtutem creaturæ agentis supposito concursu primi agentis, excedit tamen virtutem solius creaturæ; quo pacto, etsi generatio huius hominis non excedit virtutem eius quo a generatur, excedit tamen virtutem illius sine concursu cœlestium corporum. Nõ posterior, quia etsi eadem actio numero non potest prouenire a pluribus perfecte agentib. eiusdem ordinis, vt idem tractus nauis a pluribus perfecte trahentibus, potest tamen proficisci à pluribus perfecte agentibus essentialiter subordinatis ab vnoquoque, seu perfecte agente in suo ordine, vt generatio hominis ab homine ac Sole.

Secundum Durandi solutionem. Plura finita inuicem ordinata, quo pacto concurrant ad eandem actionem.

Ad secundum Durandi dicendum est, quẽadmodum plura agentia essentialiter subordinata immediate concurrunt ad eandem actionem, ita concurrere plures fines essentialiter subordinatos ad motionem eiusdem agentis. Nam quemadmodum hæc immediatio in agẽtibus non est immediatio inpiorum agentium, sed virtutis agendi, vt mox patebit; ita in finibus essentialiter subordinatis erit immediatio, non rei quæ vt finis appetitur, sed appetibilitatis, ita vt duo fines essentialiter subordinati immediate moueant metaphorico motu causam agẽtem, quemadmodum duo agentia essentialiter subordinata reali motu immediate mouent materiam.

Quot modis agentia dicantur immediate agere, & solutio tertii argumenti.

Sectio IV.

Diuisio actium immediatorum explicatur.

Ad tertium argumentum negatiuæ partis, quod ex Durando desumebatur, vt respondeamus, explicanda est vsurpata illa distinctio agentium immediatorum in ea, quæ agunt immediatione suppositi, & in ea, quæ immediatione virtutis.

Quo dicitur agere immediatione suppositi.

Ea dicuntur agere immediatione suppositi, quæ nullius suppositi ministerio, aut quasi ministerio agunt: hoc pacto est Deus immediatum agens in creatione cuiusque rei, & conseruatione earum, quæ aliter quam per creationem produci nequeunt: vt in conseruatione substantiarum separatarum, animæ rationalis, cœlorum, & materiæ primæ: eodemque modo agit ignis in generatione ignis, & alia agentia particularia, quæ non agunt per instrumentum proprie dictum, vt faber per securim: aliud enim suppositum est faber, aliud securis, cuius interuentu faber operatur. In quo loquendi modo sumendum est late nomen suppositi pro omni singulari per se existente, etiam si reuera suppositum non sit, ne excludatur anima rationalis, aut natura diuina, vt communis est tribus personis diuinis: quo pacto idem nomen accipi solet à theologis, cum dicunt omnem actionem esse suppositorum, vt primo libro *cap. 1. q. 5. sect. 2.* diximus. Dixi (*quæ nullius suppositi ministerio*) non autem, *quæ nullius ministerio*. quia ignis & alia omnia, quæ semper agunt ministerio qualitatum à se realiter distinctarũ, agunt nihil omnino immediate immediatione suppositi. Addidi: *vel quasi ministerio*, quia causæ essentialiter subordinatæ, nõ semper habent (si proprie loquendum est)

actio

rationem illi obtentam is, quib. sunt subordinata [illegible] equus, solus in genere [illegible]

Quo dicantur agere immediatione virtutis.

Immediatio autem virtutis duobus modis dicenda est [illegible] immediate agere: quod non [illegible] animaduertendum est propter varias hac de re Theologorum loquendi consuetudines. Vnus est, si agant virtute non accepta ab eo cum quo agunt: quo pacto Deus in omni actione, & cuiuscunque agentis cõparatione dicitur agere immediate immediatione virtutis, quia a nulla agente accipit virtutem agendi: in genere autem corporalium agentium, primum mobile dicitur mouere immediate immediatione virtutis, quia à nullo agente corporeo accipit virtutem agendi: quamuis simpliciter & cum Deo collatum non agat immediate immediatione virtutis, cum a Deo virtutem agendi accipiat. Sic Proincipatum præpositi agunt immediate, si conferantur cum provincialibus, à quib. potestatem non accipiunt: non autem absolute & respectu regis a quo præpositi constituti sunt. Atq; hoc pacto omnis causa superior inter essentialiter subordinatas agit immediate respectu inferiorum causarum: & omnis infima siue simpliciter sumatur, siue respectu aliarum, agit mediate, vt ignis in ignem, & equus in equum. Et hic quidem vnus est modus agendi immediate immediatione virtutis.

Primus modus.

Secundus modus.

Alter modus est, si ab eorum virtute, quomodocunque eis illa conueniat, immediate proficiscatur actio; quo pacto ignis immediate calefacit. Et quia omnia agentia essentialiter subordinata agũt cum infimo agente, ad ipsamq; eius operationem cõcurrunt: necesse est fateri omnia isto modo agere immediatione virtutis: quo pacto color obiectus agit immediate in oculum, etiamsi mediate agat mediatione suppositi, nempe corporis diaphani interiecti & Sol immediate generat murem, etiam si illũ gignat ministerio ueris calidi interiecti: & fabet facit seamnum, etiam si illud faciat ministerio securis interiectę; omnia enim hæc immediate attingunt actionem vltimi agentis sine suppositis suis. certe, virtutibus actiuis, à quibus vltimi agentis actio immediate proficiscitur, quemadmodum & à virtute ipsius vltimi agentis.

Fieri omnia quæ agũt immediatione virtutis, præsentia immediata suis effectibus ostendit.

Ex his perspicuum est, cum omnia ea, quæ agunt immediate immediatione virtutis, necessario immediate præsentia esse suis effectis: virtutis modo hic immediatio capiatur, vt patet in Sole & fabro, & aliis agentibus corporeis. Vnde hac ex parte non colligitur immediata Dei præsentia in rebus, quod a

A gatin omnes immediatione virtutis. Num autem immediata agentium præsentia colligatur ex immediata eorum actione immediatione suppositi, ac proinde immediata Dei præsentia in rebus omnibus ex eo recte concludatur, quod in omnibus & in quauis cuiusq; particula aliquid agat immediatione suppositi, quæstio non parua est inter Diuum Thomam primad. quæstione octua-

B gesimo primo articulo, affirmantem, & Scotum in prima d. trigesimaseptima, quæstione vnica, negantem. Nobis vero non modo placet magis sententia Diui Thomæ, sed Scoticetiam parum cõsentanea videtur diuinis Scripturis, quæ apertius probant immediatam Dei præsentiam ex immediata eius actione (vt patet ex locis quos superius attulimus) quam vt sine aliqua inferiæ notæ (ne quid dicam grauius) ea consequentia negari posse

C videatur. Verum quia disputatio ea & longior est quam vt nunc obiter expediri possit, & nihil facit ad rem præsentem, in alium locum differenda est.

Sententia D. Tho. asseritur.

Vnde colligatur Dei immediata præsentia in rebus omnibus.

Ad tertium igitur dicendum est, Deum non ideo dici plurima agere mediantibus secundis agentibus, quia non sit immediate præsens omnibus suis effectibus: neque item quia illa efficiat mediante causarum secundarum actione tantum, quasi ipsa per se non agat

D cum causis secundis: sed quia secum illas assumit ad ea efficienda, quæ ipse solus posset efficere: vt opus calefaciendi aut refrigerandi, aut alia etiam, quæ sine causis secundis agi non possunt, vt opus videndi, & cætera vitalia, tametsi & ipsæ causæ assumptæ immediate agant vtraque in suo ordine, & suo peculiari agendi modo.

Soluitur tertium argumentum.

E

Solutio quarti argumenti, sequentiumque authoritatum.

Sectio V.

Quod vero attinet ad quartum argumentum, disquirendum est, num ex tribus causis necessitatis diuini concursus, quæ in eo refutabantur, alia præter certiam, ex qua nos sextam rationem fecimus, approbari de-

F beat.

Quod sint causæ necessitatis diuini concursus.

Fuerint fortasse, quibus placeat prima illa de concursu primi agentis cum secundis ad complendam secundorum virtutem, & efficiendum, vt sint in actu primo actiua, quo pacto lumen vt fecerit facere, vt colores sint in actu primo visibiles, seu motiui aspectus, qui sine lumine non sunt nisi potentia visibiles, vt tradit Aristoteles *libro secundo, de anim.*

An ad cõplendam virtutem agentium secundorum necessarium sit diuinus concursus.

ma, cap septimo, & tertio libro, capite quinto.

Verum qui causam hanc probauerint, nec verum assument, nec satisfacient argumento. Nam & intellectus per speciem intelligibilem est in actu primo ad intelligendum, & res grauis per grauitatem ad descendendum, vt cum Aristotele 3. de Anima, capite quinto & octauo, & 8. Physicorum, capite quarto, textu trigesimosecundo, omnes fatentur: quo fit vt nec ista, nec proinde alia similia indigeant concursu Dei, vt eorum virtutes ex parte ipsarum agendum compleantur, quod est esse in actu primo actiua. Vt autem obiter de exemplo allato moneam, etsi id quod dictum est de coloribus forte aliquibus non careat, qui credunt colores in tigere lumine non modo ex parte medij, sed etiam ex parte ipsorum apud nos tamen, quippe qui nusquam ad esse necessarium ex parte solius medij, nihil habet momenti. Nam etsi medium penitus illuminatum esset, nihilq; luminis colori aduenire (quod diuina virtute nihil repugnat fieri, & forsitan naturaliter accidere potest) adhuc color moueret aspectum per species, quas in medio illuminato produceret. Quod si nunc ita fit communiter, vt color illuminatus agat & in medium & in potentiam, ac proinde color simul cum lumine id hanc ex accidente euenit propter cõiunctionem luminis cum colore: quia tum sine lumine in se recepto, hoc est in sapphiro, id quod ipse est, ageret. Quo circa dum videntur nunc species generari in oculo ex colore obiecto: vna color is, qui ex se suoq; modo lucem participat, atque hac cernitur color ipse, altera luminis a corpore lucido in ipso colore reflexi, qua lumen reflexum percipitur.

Lumen esse necessarium ex parte solius medij.

Explicatur Aristotelis sententia de lumine non existente.

Sed quid ad Aristotelem, qui 3. de anima, capite quinto, textu decimooctauo, asserit colores ante concursum luminis esse potentia visibiles? Videtur enim sentire his verbis colores in tigere ex parte sui lumine externo, vt sint in actu primo visibiles: eodemq; modo res materiales intelligibiles indigere lumine increato intellectus agentis vt sint in actu primo intelligibiles. Ad hoc dicimus colores ante concursum luminis non esse in actu primo visibiles, id est, potentes vt videantur: quippe ad eum id indigeãt speciebus, & in medio & in potentia, quo pacto intelligentiam esse Aristoteles scribit esse in actu primo visibiles, hoc est potentes, vt moueant medium, & potentiam videndi, producendo in vtroque species, quibus videri possint: quo etiam pacto, etsi res intelligibiles non sunt in actu primo, vt intelligantur nisi per species intelligibiles (tũc enim intellectus est in actu primo vt eas intelligat) tamen tam tum dicendæ sunt esse in actu primo vt per ipsarum phantasmata cum intellectu agente agant ad producendas in intellectu possibili species intelligibiles quibus intelligantur. Ex quibus patet, responsionem hanc verum non assumere.

Quod vero, ne, si assumeret quidem argumento satisfaceret, ex eo constat: quia etsi nulla creatura esse in actu primo ad agendum, nisi complente Deo eius agendi virtutem, adhuc tamen remanet quæstio cur necessarius præterea esse concursus diuinus ad agendum cum creatura, cum per eius virtute actiua. Quod si dicas nihil aliud esse complere eius virtutem actiuam, quam Deum in agendo cum illa concurrere: tam per te nihil differunt esse in actu primo & secundo: cum tamen dicaris vt creatura operetur, id est, sit in actu secundo necessarium est Dei concursum, vt eius virtus compleatur in actu primo.

An idem dicendum sit de concursu primi agentis, vt causam secundam moueat ad agendũ.

Alij forsitan probauerint causam illam secundam de concursu primi agentis cum secundis, vt illas ad agendum moueat. Nam omne agens secundum est instrumentum primi agentis, instrumenta autem non mouent nisi mota. Primum quoq; agens perinde se habere videtur ad secundam vt voluntas se habet ad eas potentias, quæ eius obedientiæ subsunt, quas constat a voluntate moueri, vt aliquid agant.

Sed neq; huiusmodi sententia admittenda est. Primum, quia non omnia agentia secunda sunt propriæ instrumenta primi, cum plurima effecta tribuantur secundis vt principalibus, veluti anima genitum animali generanti. Deinde quia non necesse est, vt omnia instrumenta moueantur à principali agente vt ipsa agant: quo pacto calor ignis sita est ignis instrumentum, vt ab eo non moueatur ad agendum.

Agentia libera quo pacto à primo causa moueantur.

Postremo, quia, vt demus agentia naturalia moueri omnia à primo ad agendum: certe, quæ libera sunt, dominium habent suorum actuum (supposito eorum generali concursu primi agentis: & hoc ad bonum moueria eo possunt, imo, & necessitari sinet non cogi ad malum tamen non solum non cogi, nec necessitari possunt, sed ne moueri quidẽ, quod & naturalis ratio ex diuina bonitate desumpta, & Sacræ literæ nos docent. Ita patet nec primam, nec secundam causam ex trib. refutatis in argumento approbandam esse.

Respondetur ad quæstionem propositam.

Quare ad impugnationem tertiæ, quam nos in textu huius conclusionis assumpsimus, dicendum est, recte quidem probari nomen [illegible] concursum primi age-

tis, vt secunda agentia determinet ad certam A
speciem effectus, non tamen, vt ea determi-
net ad certum individuum.

Quo pacto diuinum concursus ad determinationem effectus requiratur, Ægidii Romani sententia.

Non desunt tamen viri grauissimi, qui to-
tam hanc cautam de necessitate diuini con-
cursus ad determinationem effectus reiicere
videantur. Ægidius enim Romanus in libro
de ente & essentia q. 4. propterid quod com-
munissimum est in omni actione, non pro-
pter eius determinationem putat necessariũ
primi agentis cõcursum. Nam cum in omni
effecta duo reperiantur, esse, & tale esse: ens
esse, & distinctio ab alio esse, (neque enim fieri
quicquam potest, quod omnem essendi ra-
tionem includat) ens autem creatum, quia
habet esse limitatum non potest dare esse ab-
solute ac simpliciter, sed tale esse: relinqui-
tur necessariam esse actionem primi agentis,
vt det cuilibet effectui esse simpliciter &
absolute, quod includitur in tali esse, non vt
determinet effectum ad tale esse, quod facit
creatura. Itaque concludit totum effectum
creaturæ, esse & à creatura, & à Deo sed non
totaliter ab vtroque: nam quatenus habet
esse, est a Deo, quatenus vero tale esse, est à
creatura: Vnde videtur perspicuum (Ægidij
sententia) determinationem actionis, quem
admodum & effectus, secundo agenti tribu-
endam esse, non primo: confirmaturque opi-
nio hæc ex Dionysio cap. 4. de diuinis nomi-
nibus, vbi ait Deum vniformiter operari o-
mnia, diuersitatem autem effectuum esse à
causis secundis, quemadmodum Sol vni for-
miter illuminat: quod autem alia aliter illu-
minet, à diuersitate subiectorum, quæ lumen
recipiunt prouenire. Deinde ex Aristotele 2.
Physicorum, cap. 3. *text.* 38. & hoc ipso loco,
in quo vetsamur, *text.* 3. cum ait effectus par-
ticulares reducendos esse ad causas particu-
lares & vniuersales ad vniuersales: siquidem
tale esse, effectus est particularis: esse au-
tem vniuersale vniuersalis: proinde hunc ad
Deum referendum esse, illum ad creaturas
agentes.

D. Dionysii pronunciatum.

Examinatur Durandi ratio.

Videbitur autem pro nobis, & contra hãc
opinionem esse Durandus in 1. sent. d. 1. q. 5.
qui hac ratione illam impugnat, quod ex ea
duo maxima absurda sequantur. Vnum est,
Deum nihil agere posse sine causa secunda,
imo etiam nihil omnino agere posse: quic-
quid enim fit, habet esse & limitatum esse:
causa autem secunda, quæ dat esse limita-
tum, habet etiam ipsa limitatum esse. Vnde
fit, vt si limitatio prouenit à causa secunda,
nihil Deus agere possit, sine causa secunda,
ac proinde nihil agere. Alterum est, Deum
non agere libere, sed necessitate naturæ,
quemadmodum Sol, qui in exemplum assu-
mitur. agere enim vniformiter ex parte sui
est, agere naturaliter, & non libere. Et li-
cet non respondeat ad Dionysij authoritatem, sed ex his sententiam ait: tamen
Aristotelis locum sic interpretatur, vt dicat
non esse intelligendum de tribuendo effe-
ctorum ad causas vniuersales & particulares
in causando, qualis est Deus & creatura, sed
in prædicando, qualia sunt genera, speci-
es & individua creaturarum causarum: B
vt sensus sit, eandem causam efficientem
creatam vt est particularis facere effectum
particularem, vt talis est, vt vniuersalis ve-
ro vniuersalem: verbi causa, ignem par-
ticularem, facere hunc alium ignem, vt
particularem ignem: vt ignem vero facere
illum, vt ignem, & ita sursum versus, vt e-
lementum, vt corpus, vt substantiam, ac de-
niquevt ens. C

Sed non est cur nobis Durandum hanc in re
contra egregium doctorem Ægidium patro-
num quaramus, præsertim in his spheris, que,
tum vero in hac opinione sectatorem magi-
stri sui Diui Thomæ, qui idem pene scribit in
quæstione prima de potentia Dei, articulo
quarto. Cohærent enim hæc mirifice cum ex-
trema ratione nostra si recte intelligantur.
Nam quod necessarius sit Dei concursus, vt
res fiant quatenus entia sunt (nullam enim D
causam secundam per se primo facere posse
ens, vt ens est, & inductione & ratione apertis-
sima ex vniuersalitate causarum ducta per-
spicuum est) non tollit quominus sit neces-
sarius, ad singularem, & omnino vltimam
effectorum determinationem, quæ necessi-
tas, nostra illa vltima ratione probata est. Di-
co autem, omnino vltimam, quia determi-
natio non tantum specifica, sed etiam indi-
uidualis vaga à causis secundis prouenire
potest: nihil enim fixa quocunque tandem
fiat, nisi vt talis naturæ, & vt singulare. Ve-
rum cur singulare sit hoc designatum, & non
aliud numero, soli primo agenti tribuendum
est per se primo, quemadmodum & cur sit
ens. Determinatio autem, quam Ægidius &
D. Thomas tribuunt secundi agentibus, de
specifica & individuali vaga intelligenda est,
non de individuali determinata, quod Du- F
randus non animaduertit. Et quia gene-
ra, & differentiæ tam specificæ, quam indi-
uiduales, sunt idem re cum effectis, quæ
constituunt, recte ait Ægidius effectum,
qui fit per causam secundam, esse totum a
prima, & totum à secunda, sumpto tamen
nomine totius, vt significat aliquid constans
genere & differentia, non vt significat com-
positum.

Neque D. Thomæ, neq; Ægidium propositæ sententiæ repugnat.

Quo pacto idem effectus sit totus à prima & totus à causa secunda.

D. Th. dictū exponitur.

hac vtitur D. Thomas in loco citato vt vera sit, ***omne instrumentum agere debere dispositiue ad actionem principalis agentis***, dispositiue etiam videtur accepisse pro eo quod est, vera actione, sed ministeriali, atqui nulla creatura potest habere veram operationem in creatione rei cuiusquam, non potest igitur vt instrumentum creare. Propositio ex eo probatur, quia alioqui frustra res assumeretur vt instrumentum, neque enim iam agens principale ea vteretur vt cooperatrice, sed solum fortasse vt signo quodam suæ operationis. Assumptionem vero ex eo probant nonnulli, quia omnis operatio creaturæ supponit subiectum: res autem creanda non fit ex subiecto. Sed apertissime sumunt id quod probandum erat. Constat enim inter omnes operationem quæ est creatio, non supponere subiectum, sed producere: vnde illud negant aduersarii omnem operationem creaturæ supponere subiectum. Quod si vrgeant non minus pendere operationem creaturæ a subiecto, quam ab efficiente, forma & fine: at non posse non supponere efficiens, formā & finem à quibus vel secundum executionem, vel secundum intentionem proficiscatur, ergo nec subiectum in quo recipiatur: eadem ratione negabitur maior ab aduersariis, siquidem creatio a quocunque proficiscatur, non indiget subiecto: cum sit productio rei per se existentis.

Creatio non supponit subiectum, sed producit.

Probatur, creatura vera operationem dari non posse in creatione.

Probanda est igitur assumptio primum ex infinitate virtutis: quo argumento vsi sumus ad probandum non posse creaturam creare principaliter: æque enim valet ad hoc atque ad illud concludendum, seu virtus sumatur per modum habitus, vt in calore ad calefaciendum, seu per modum vsus seu ministerii, vt in sacramentis nouæ Legis ad infusionem gratiæ & aliorum donorum supernaturalium. Probatio autem est huiusmodi. Etiam in agente instrumentali illud est verum, maiorem requiri virtutem, vt aliquid efficiat ex remotiori potentia quam ex minus remota; instrumentum enim siue per modum habitus virtutem instrumentalem habeat, siue per modum ministerii, perfectius agit concurrendo cum agente principali in reducenda ad actum remotiori potentia quam minus remota, vt apertum est, at iam est probatum id, ex quo res creatur vt pote nihil, remotius esse ab actu, quantumcunque remota potentia aut esse aut fingi potest, habet igitur creatura, si aliquid ex nihilo instrumentaliter producit, virtutem efficiendi, quæ superet omnem aliam virtutem instrumentalem, quæcunque dari potest ac propriè infinitam; idque non potentia tantum, sed actu, quod impossibile esse præcipui Theologi cum Arist. tenuerunt & alibi ostendendum est.

Dari actiuam virtutem creaturæ instrumentalem impossibile.

Deinde ex amplitudine virtutis, agentis aliquid ex nihilo hunc in modum. Virtus producendi aliquid ex nihilo terminatur primo ad creabile, quatenus creabile est: potest igitur creare omne creabile: quasi si creatura quocunque modo haberet vim talem producendi aliquid ex nihilo: posset haud dubie se ipsam creare, quod fieri nequit. Qua ratione vtuntur plerique Patrum, inq; gratiam eorum contra Arrium, asserentem Verbum diuinum, quod creaturam esse asserebat, ministrasse Deo in creatione mundi. Si enim, vt aiebant, fuisset illud creaturam faciendi res ex nihilo cum & ipsum ex nihilo factum dicas: potuit igitur seipsum ex nihilo facere.

Virtus producendi ex nihilo, quid primo respiciat.

Argumentū Patrum contra Arrium.

Sed doceat aliquis consequentiam hanc plane vitiosam esse, Patresque pie magis quam apte ea vsos fuisse. Datur enim in simili concludendi forma antecedens verum & consequens falsum. Nam virtus principaliter creandi, quæ in Deo est, terminatur primo ad ens quatenus ens, vt Theologi volunt. Deus autem etsi ens est, non potest tamen seipsum creare. Item potentia generandi, quæ in homine est, terminatur primo ad hominem, quatenus homo est: & tamen is qui generat, homo cum sit, non potest seipsum generare.

Obijcitur contra præfatam rationem.

Ad hæc, etsi consequentia esset apta; id tamen verum non est, quod in ea sumitur: nempe virtutem producendi aliquid ex nihilo, terminari primo ad creabile quatenus creabile est. Nam etsi recte dicitur de potentia productiua principali, & (si quis velit) de ea etiam instrumentali, quam quis fingat propriam instrumento, & quæ in eo existat per modum habitus, erunt enim fortasse qui hac in re sint liberaliores; tamen de instrumentali per modum puri ministerii, ea ratione falsum apparet, quia cum huiusmodi vis instrumentalis non sit proprie virtus, sed vsus virtutis quæ in principali agente est, nec quælibet etiam, sed limitatus per assumptum instrumentum: non mirum est, si non terminetur primo ad creabile, quatenus creabile est, sed ad creabile per illud.

Secundo.

Pro solutione prioris obiectionis illud primum animaduertendum est, cum potentia producendi aliquid ex nihilo siue creandi terminari nequeat ad id quod creabile non est (creatiuum enim & creabile correlatiua sunt, & simul se ponunt ac tollunt, vt est luce clarius) necessario concedendum esse primum & adæquatum terminum potentiæ creandi esse creabile seu creaturam. Verum quia in omni re crea-

Notandum.

Digitized by

re creabili includitur ens quod cõmune est creabili, & increabili, quodq; vt participatur in creatura creabili etiam est: propterea sæpe à Theologis ac Philosophis dici, **creationem esse productionem, qua per se primo producitur ens, vt ens est: nõ quod terminetur ad illud adæquate, sed quia illud est primum ratione, quod in creatura per creationem incipit esse: prius enim ratione datur per creationem, vt res sit, quam vt talis sit: quia** in creatione nullum eius esse supponitur, & superiora sunt ratione priora generationis ordine, ꝙ non accidit in generatione. Nam cum in ea semper aliquid ut generandę supponatur, ac proinde res generanda aliquo modo iam sit antequam generetur, id quod per se primo illi aduenit per generationem, non est esse, sed esse tale, vt esse hominis aut lapidis.

Quomodo accipiendum sit creationẽ productionẽ esse entis, vt ens est.

Deinde animaduertendum, cũ creatio dicitur *productio rerum vt ens est, seu quatenus ens*, non esse particulã *quatenus* sumendam reduplicatiue quasi ens, quia ens fit, creetur, hoc est, quia ex ipsa natura siue ratione entis habeat quod sit creabile (id n. plane falsum esset, vt ex quo sequeretur, Deũ esse creabilem) sed specificatiue seu declaratiue, vt intelligatur id ꝙ per se primo incipit esse in re quæ creatur, esse ipsum rei esse, nõ esse huius tantum, aut illius generis naturæve specialis.

Soluitur primum contra rationem Patruni.

Quare ad obiectionem, negandum est cõsequentiam de qua est controuersia, vitiosam esse, Patresue non recte eo vsos fuisse. Nam quod ab eis sumitur, virtutem principaliter creandi quæ in Deo est terminari primo ad ens, vt est, negandum est, si particula (*primo*) sumatur pro (adæquate) & particula (*vt*) reduplicatiue, quo tamen pacto sumebatur in argumentatione, quæ impugnatur. Eodem modo respondendum est ad exemplum de potentia generandi hominem. nam etsi eiusmodi potentia, vt eam Plato in homine separato finxisse dicitur, **terminaretur adæquate ad hominẽ generabilem, & homo generabilis, quia talis est, ab illo gigneretur, re tamen vera nec daretur in homine vllo existente in rerum natura potentia generandi q̃ terminetur adæquate ad hominem generabilem, nec homo generabilis, quiã talis est, ab vllo homine generatur: & si omnes generabiles etiam secundũ cõmunem naturã hominis gignantur, imo, prius natura & cõsideratione nostra quam secundũ naturas ipsorum particulares. Si n. homo, quia homo est, adæquate ab homine aliquo gigneretur, tũc demum sequeretur, hominem in quo talis potentia esset vt seipsum generare posse, quia nullus datur qui generabilis non sit.** Quod D. Th. in loco citato colligit. Vnde alibi recte ait causas vniuocas quodammodo non esse causas, sed instrumenta superiorum causarum. Nec sane alia ratione, nisi quia earum effecta nõ causantur ab eis vniuocis, quatenus eandẽ communem naturam participãt, sed vt possunt ex hac aut illa materia fieri.

Platonis figmentum.

Ad posteriorem obiectionem dicendum est: virtutem producendi aliquid ex nihilo, quocunq. modo ponatur, de nullo modo ex hoc adiatur quo ipsa exeratur, terminari adæquate ad creabile, quia creabile est, ac proinde posse in omne creabile. Nam ex eo ipsa ꝙ admittitur posse aliquid facere ex nulla potentia, conceditur ei tanta vis agẽdi, vt quatenus sic agit, **à nullo subiecto in quod agat, limitetur.** quod si eo pacto à nullo subiecto limitatur, ergo non ex nihilo facit, quicquid factibile est. Haec ratione sapienter virtutem D. Tho & grauissimi quiq; Scholastici ad probandum Angelos non posse sibi similes producere. Si enim possent (vt argumentum) cum id non præstaret producendo ex aliquo, à quo eorum vis agendi limitaretur, sed ex nihilo, possent vtiq; quemlibet Angelum producere, ac proinde quilibet seipsum. Nec a nobis hic habet locum distinctio illa de virtute producendi ex nihilo, **in eam quæ propria virtus ac potentia dicitur, & per modum habitus inest: & in eam quæ est vsus quidam seu ministerium, quasi hæc consequenter sit apta, sumpta potentia prioris modo, non posterioris.** dum enim concedis virtutem, vt nouus modo ea sumatur, posse aliquid ex nulla potentia, **iam ea ex parte admittere cogeris, posse in omne creabile.** quod si alia ex parte colligis non posse in omne creabile, nempe quia instrumentũ creandi seipsum creare non potest, quemadmodum nulla omnino res seipsam producere, recte id quidem facies, sed memento ex duobus incõpossibilibus oppositis colligi nunc autem ita res habet, vt etsi virtus faciendi aliquid ex nihilo ipsa per se sit possibilis, præcipue etiam philosophi docent & fides orthodoxa tradit, vt & virtus ea instrumentalis, quæ vsus seu ministerium potius appellari debent, ipsa quoq; per se sit possibilis, vt de virtute faciendi entia præcipui Theologi asserunt. rationes tamen vtriusque simul sumptæ incompossibiles. Itaq; iam potentiæ creandi adiungis aliquid tale incompossibile, nempe quod sit vt ita dicam ministeriale, quod fieri nullo modo potest. Vnde non mirum est, si ex ea coniunctione opposita sequantur. Patet igitur propositas obiectiones vim nullam habere.

Soluitur secundum contra eandem.

Cur Angeli nequeant producere sibi similes.

Ex duobus incompossibilibus oppositis colligi.

Addunt nonnulli & hanc aliam rationem ꝙ eadem conclusione, sumpta virtute creandi pro

Alia ratio ad primum.

palem assertionem comprobandam.

di pro virtute existente in creatura per modum habitus: hoc pacto. Si creatura seu principaliter seu instrumentaliter creare posset, æque facile esset virtuti creatæ producere aliquid ex nihilo, atque ex aliquo, hoc autem esset absurdissimum. ergo & illud. sequela ꝓbatur. Demus virtutem A finitam producere aliquid ex aliquo. B. vero finitam per se producere aliquid ex nihilo: certe cum quælibet duæ virtutes finitæ habeant proportionem inter se quoad facilitatem, aliqua facilitatis proportio erit inter datas virtutes. sit igitur illa huiusmodi, vt virtus quæ ex aliquo producit, triplo facilius rem conficiat, quam quæ producit ex nihilo. At inter virtutes producentes aliquid ex aliquo potest dari aliqua, q̃ sub tripla facilitate producat suum effectum ex aliquo. æque igitur facile producet talis virtus suum effectum, atque ea, quæ posita erat producere aliquid ex nihilo.

Quælibet duæ virtutes finitæ proportionem habent inter se.

Vltima ratio pro eadem cõclusione quæ vniuersæ instantiam colligit.

Denique addi potest ratio hæc, quæ vniuerse rem conficit. Si Deus per creaturam creare posset: nullam actionem haberet ita sibi propriam, vt eam creaturæ communicare non posset. Nam quædam sunt actiones quas Deus non nisi per creaturas exercere potest, vt videre, ambulare, & cætera opera vitalia finita, quæ necessario procedere debent effectiue a principio intrinseco viuentis creati: alioquin non essent vitales. Aliæ sunt quas Deus & per creaturas & per se solũ facere potest, vt calefacere, illuminare, & similia: atq; in his duobus generibus actionum comprehenduntur omnes, quotquot per creaturas effici possunt, siue virtute illis data per modũ qualitatis permanentis, siue per modum vsus ac ministerij. Nisi ergo ita solus Deus crearet, vt ei nulla creatura in eo operetur ministrare posset, nullũ omnino opus ita esset proprium Deo, vt creaturæ non posset communicari. quod sane indignum est diuina excellentia: siquidem in rebus etiam creatis quædam sunt opera perfectiorũ, quæ ne diuina quidem virtute possint inferioribus communicari etiam instrumentaliter, vt lapidis aspectus, & bestiæ intelligentia.

actionum genera duo.

Creare solius Dei est. Epilogus D. Aug. exponitur.

Est igitur ita proprium Deo creare, vt nulla creatura etiam vt instrumentum id facere possit. Quo pacto intelligendus est D. Augustinus ille in Genesin (*inquam etiam videre potes Damascenum lib. 2. de fid. orthodoxa c. 3.*) ad literam cap. 15 Cum ait, *nullam creaturam posse creare quippiam magnum seu parum.* Item q; *creare vllam creaturam tam nullus, inquit, potest angelus, quam nec seipsum.* Nam de creatione instrumentali id intellexerant priores omnes Patres, qui Arianã hæresin ante impugnarant, cum verisimilimum sit, nec in Ethnici quidem vllius philosophi mentem vnquam venisse, creatum aliquid posse principaliter creare. Superest igitur, vt ea quæ pro altera quæstionis parte proposita sunt, diluamus.

Solutio argumentorum affirmativæ partis.

Sectio IV.

Solvitur 1. argumentũ pro opin. Auicennæ additum.

Ad primum dicendum, germanam rationem, propter quam creaturæ spirituales non possunt facere alias sibi similes, eam esse: quia facerent eas ex nihilo: quod est potẽtia infinitæ, vt ex dictis patet: vnde nihil refert quod corporales, etsi inferioris perfectionis ac virtutis sint, sibi tamen similes faciant. Cum enim materia constent, possunt vtique ex aliqua sui parte existente fieri.

Solvitur 2. pro eadem.

Ad secundum, non ex sola ratione facti, sed ex modo etiam faciendi metiri oportere virtutem agentis. quamuis autem omnis res creata finitæ naturæ ac perfectionis sit, nec ea ex parte exigat in producẽte virtutem infinitam: tamen si debeat ex nihilo produci, necessario dandum esse in producente infinitam virtutem siue producens principale sit, siue (quod fieri nequit) instrumentale, vt dictum est.

Tertium ex Theologia deductum solvitur.

Accidentia spiritualia creantur non ne, cum in subiecto, vel extra à Deo producantur.

Ad tertium recte occurrebatur, dona illa supernaturalia non creari, nõ quidem ratione illa, quia non educantur de potentia subiecti (quãuis enim non educantur de potẽtia naturali, ac proinde simpliciter & absolute dici non soleant educi de potentia subiecti rum, educuntur tamen de potentia obedientiali) sed quia nec producũtur sine subiecto, nec sunt ex genere eorum quę possunt naturaliter existere sine subiecto: vnde & in fieri & conseruari à subiecto pendentiæ proinde ex eo (saltem natura præexistente) fiunt: vnde efficitur vt in iis producendis sacramenta diuinæ virtuti cooperari possint. Quod si Deus ea efficiat sine subiecto (q̃ nihil repugnat) non desunt qui dicant etiam tum fore, vt sacramentorũ ministerio fieri possint, supplẽte nimirum Deo causalitatem subiecti: nõ quidem in genere causę materialis quod imperfectionem dicat, sed in genere causæ efficientis, quo pacto nullam imperfectionem, quo pacto nunc eam in eis conseruandis supleri volunt. Ita dicunt fore tunc, vt Deus cõcurrat cum sacramentis, & tãquam causa efficiens vniuersalis, vt modo concurrit, & tanquam particularis quæ noua efficientia suppleat materialem causalitatẽ subiecti. Quod quidem si verum est, nemo dubitauerit sacramenta creare posse partialiter cum

Quid nam nulli fuerit de accidentibus productis extra subiectum.

Deo

Deo concurrendo, quemadmodum Sol partialiter crearet lumen si Deus in eo instanti, quo lumẽ à Sole producitur, annihilaret aerem, in quo producendum esset, & suppleret eius causalitatem materialem, non quidem per nouam causalitatem materialem (quod putant fieri non posse, sed per nouam efficiẽtem, qua non concurreret si lumen in aere produceretur.

Improbatur duorũ explicatio.

Verum hæc non dicuntur recte. Primum quia causalitas vnius generis non potest suppleri per causalitatem alterius generis, quia sunt disparatæ, nec fieri potest, vt effectus proprius vnius attribuatur alteri, vt inferius patebit.

Quo pacto Deus supplear causarum secundarum causalitatem.

Deinde, quia Deus non potest supplere vllam causalitatem causæ secundæ, quatenus eius causalitas dicit imperfectionẽ, alioqui posset efficere, vt aliquid esset informatum sine forma informante, aut informaret sine subiecto, aut esset factum motumve per contactum sine agente corporali. Oportet igitur in causalitate materiali aliquam rationem quærere, quæ non dicat imperfectionem, vt à Deo suppleri possit. Ea vero erit, quatenus materia cõcurrit ad effectum formæ: causat enim reuera esse omnium formarũ, quæ non possunt per se existere naturaliter. Cum igitur hæc causalitas non egrediatur limites causalitatis materialis: non est cur Deus eam supplere non possit in ipso genere causalitatis materialis. Idemq; proportione seruata dicẽdum erit, si Deus suppleat causalitatem formæ in conseruanda materia sine forma, aut etiam producenda. & cum supplet causalitatem efficientium naturalium efficiendo sine causis naturalibus aliquid factibile per causas naturales: supplet enim causalitatem cuiusq; non in disparato genere, sed in proprio illius generis causæ: sublata tamen imperfectione.

Quid ad exemplum Solis in argumento obiectum diuidebat.

Adde, exemplum Solis qui cum Deo partialiter creare posse lumen fingitur, præterquam quod sumit, quod probandũ erat, non esse ad rem: Sol enim si ad creationem luminis cum Deo concurreret, non concurreret illo eodem: est enim genere quo fore: productus lumen in aere, imo ne Deus quidem illa eadẽ actione concurreret, qua foret cum illo lumen in aere productus (vtraq; enim actio foret naturalis & supponẽs subiectum, imo vna & eadem, vt patebit ex quæstione proxima) sed vterque alia quædam toto genere diuersa: imo nec actione quidem proprie, sed simplici quadam emanatione, quo pacto creatio est actio. Nihil est igitur ad rem afferre actionem Solis ad creationem luminis, & optare tantũ, vt Deus in instanti, quo lumen naturaliter producendum sit, annihilet aerem, & suppleat eius causalitatem sustinendo lumen quocunq; velint causalitatis genere: nisi forte eis placeat Deum supplere causalitatem materialem aeris, non solum quatenus aer lumen sustinet in suo esse, sed etiam quatenus recipit, quod & fieri non potest: iam ea productio non esset creatio, sed effectio ex supposito subiecto.

Potius ergo dicendum est ad posteriorem partem tertij argumenti, posse quidem Deũ qualitates illas supernaturales producere extra subiectum: verum si id faciat, nullo pacto ad id posse sacramenta concurrere.

Sacramenta nequeunt concurrere ad productionem gratiæ extra subiectum.

Ad quartum negandum est, quod sumit, nempe humanitatem Christi (seu malint animam Christi, quæ potest per se existere) posse creare instrumentaliter, quantumcunq; diuinitati coniuncta sit: tametsi non dubitem fore ex recentioribus Theologis plus æquo liberales diuinæ potentiæ assertores, qui id admittendũ censeant. Quod enim obiiciunt ex conuersione illa mirabili, quæ fit in sacra Eucharistia, nihil concludit. Nam etsi omnia quæ fieri possunt æque sunt Deo facilia: si tamen effectus ipse spectetur, maius est quiddam ex nihilo aliquid facere, quã quod iam est in aliud conuertere: quod familiare argumentum erat Patribus, vt Ambr. lib. 4. de Sacramentis ca. 4. & aliis ad probandam transsubstantiationem. Sic enim argumentabantur: Potest Deus creare quod nõ est, ergo potiori ratione aliquid existens in aliud existẽs conuertere. Ita patet, nullam creaturã etiam instrumentaliter creare posse: cuius oppositum probabilius putauit sententiarum Magister vt supra diximus, ea ratione defensus à Durando in eundem locum q. 4 quatenus ostendere sibi videtur, argumenta omnia quibus probari solet creaturã nullo modo creare posse, nihil concludere. Num autem creaturæ tantam vim habeant, aut habere possint, vt non indigeant immediato concursu primi efficientis ad agendum, id nunc discutiendum.

Solutur quartum de humanitate Christi.

Animam Christi non posse esse instrumentum creationis.

Epilogus quæstionis.

Num res creatæ agant, aut agere possint non concurrente immediate ad actionem primo agente.

QVÆSTIO IX.

Opinio Durandi & argumenta pro negatiua quæstionis parte.

SECTIO I.

DVrandus, etsi superiori quæstione *in 1. Sent. d. 1. q. 5.* videtur vacillare, in hac tamen

men ingenue tuetur affirmatiuam partem his duobus argumentis. A

Argumenta pro Durandi opinione. Prior minor pars probatur.

Si primum agens immediate ageret cum creatura agente: aut eadem numero actione: ageret, aut diuersa: at non potest eadem, nec diuersa, ergo nulla potest. Maior patet. Prior pars minoris probatur. Primum, quia actio creaturæ cum non excedat eius virtutem, potest ab ea sola proficisci, modo creatura eiusque virtus a primo agente conseruetur: quo fit vt superuacanea sit actio Dei si B creatura adsit. Deinde quia vna numero actio non potest immediate prouenire à pluribus agentibus, nisi vel imperfecte proueniat à singulis, vt tractus quo multi simul nauem trahunt, à singulis trahentibus, & lumen quod à multis lucernis simul producitur, ab earum singulis: vel certe in omnibus agentibus simul concurrentibus se eadem numero virtus, à quo proficiscatur actio, vt in tribus personis diuinis eadem virtus creandi: tametsi Durandus vtitur exemplo virtutis spiratiuæ, quæ eadem est numero in patre & filio. Cum igitur actio creaturæ perfecte proueniat, aut prouenire possit à creatura, vt productio ignis ab vno numero igne (neque enim excedit virtutem creaturæ) & omnis actio primi agentis perfecte ab illo proueniat, nec vero eadem numero virtus agendi aut sit aut esse possit in primo & secundo agente: fieri non potest, vt Deus & creatura simul perfecte agant aut agere possint D

2. pars minoris probatur

eadem actione numero. Quod autem nec diuersa (quæ erat posterior pars minoris) ex eo probatur, quia aut vna prius quam altera attingeret effectum, aut simul non prius quidem: quia nihil fieret per alteram (neque enim dici potest vnam partem formæ introductæ esse a Deo, alteram à creatura, cum de hoc sit quæstio) Nunquid creatura aliquid agere possit ad quod primum agens E non immediate concurrat? Nec vero simul, tum quia altera superuacanea esset, cum altera sufficiat, tum etiam, quia vbi terminus actionis est vnus, non possunt actiones esse diuersæ: cum actiones sint idem re cum suis terminis. ergo id fieri non potest diuersis actionibus.

3. argumentum pro Durando.

Præterea ordo agentium respondet ordini finium. at vnius rei non possunt esse duo fines immediati & perfecti. ergo nec duo agentia, nisi forte supplerent vicem vnius agentis perfecti, quo pacto dari possunt duo fines immediati. Ita concludit, ea quæ fiunt a primo agente mediantibus secundis agentibus, non fieri immediate ab illo, quemadmodum hoc ipsum verbum (*mediantibus*) significat. F

Hinc tertium hoc argumentum desumi, potest. Primum agens agit plurima mediantibus secundis agentibus. at non potest agere iis mediantibus secundum præsentiam quasi ipsum non sit immediate præsens, sed ea tantum, quibus mediantibus agit (est enim Deus vbique præsens) igitur ea ratione dicitur agere mediantibus secundis, quia agit mediante eorum actione, hoc est, quia Deus non agit cum iis, sed ea eorumque agendi virtutem conseruat: ita vt nihil aliud sit agere Deum mediate, quã actionem creaturarum propter dependẽtiam earum a Deo, & quoad essentias & quoad virtutes operatiuas illiu attribui. 3. arg.

Quartum argumentum pro hac quæstionis parte hoc esse potest. Aut concursus immediatus primi agentis cum secundis est necessarius, vt compleat eorum virtutem (quia nimirum virtus creaturæ non sit per se ad agendum sufficiẽs) aut vt ea ad agendum moueat, aut vt ea determinet ad certam actionem (neq; enim alia ratio videtur esse posse eiusmodi concursus) non est necessarius vt compleat virtutem secundorum agentium: quia hæc per virtutes proprias sunt in actu primo & (quod hinc sequitur) per se sufficientia ad agendum: neque item vt ea ad agẽdum moueat. siquidem in naturalibus causæ secundæ superiores mouent & quasi excitant inferiores ad agendum, quo pacto Sol exoriens mouet quædam animalia ad quærendum cibum, alia vero ad quærenda latibula & Luna cũ eleuatur in nostro hemisphario mouet mare vt fluat ad nos; cũ deprimitur, mouet vt defluat: in voluntariis autem ipsum agens liberum seipsa determinant: alioqui aut nulla actio esset peccatum, aut Deus esset peccati causa. non est igitur vllo modo necessarius immediatus concursus primi agentis cum secundis. 4. arg.

Sol & Luna quo modo moueant.

In hac sententia videtur esse Aristoteles, qui in libro de Mundo ad Alexandrum *vltra medium libri* ita inquit: *Sed tamen quatenus diuinum numen ad omnia transire aptum est, & nostra æque succedentia; quæ autem supra nos continentur pro ratione propinquitatis aut longinquitatis illius maiorem aut minorem capiunt vtilitatem.* Itaque rectius

Arist. pro eadem sententia.

est

est iudicare, quod etiam conueniens & Deo maxime decorum intelligitur, in cœlo virtutem esse cõstituram, & plurimum remotis, vt vno verbo rem absoluam, & omnibus in vniuersum salutem afferre, quam penetrare, & eo frequenter accedere, vbi nec honeste, nec liberaliter ipsa per se cõficeret, quæ apud nos essent. Hęc Arist. Itaq; eius sententia, minime decet Dei maiestatem, vt ipse per se descẽdat ad quaslibet etiã vilissimarum creaturarum actiones, & quasi socium se earum in agendo præbeat & adiutorem: præsertim cum adiutoris officium Firmianus Lactantius Deo minime conuenire asserat.

Lactantius. Philo.

Quin etiam Philo Alexandrinus adeo alienum videtur credere à conditione primi agentis, quod concurrat cum inferioribus agentibus, vt dicat solum Deum nec mouere, nec moueri: quibus verbis solam creationem & conseruationem rerum primo agenti tribuere videtur vt propriã eius actionem, quæ motus dici non potest, vt cætera quæ supposito esse rerum fiunt in mundo, per causarum secũdarum actionem administrari existimet.

Deum immediate agere cum omni agente creato.

SECTIO II.

Refellitur opinio Durandi ex multis locis Scripturæ locis.

EST tamen Durandi opinio aut erronea, aut errori proxima, & Philosophiæ principiis, si quis recte attendat, haud consentanea. *Ita D. Thom. 1. p. q 105. artic. 5 & 3. contra gen. cap. 70. Caiet. 1. p. q. citata. Capr. in 2. d. 1 q. 2. Fer. 3 contra gent. cap 70. Lege etiam Plotinum lib. 8. Enn. 6 cap. 18. & libro 9 eiusdem. Enn cap. 7* Quod enim Deus immediate concurrat ad omnem creaturæ operationem, ex multis locis diuinæ Scripturæ colligi potest. Primum ex illo loco Iob. 10. *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu.* Quod enim manibus plasmatur ex luto, aliave materia, immediate fit ab artifice, quo etiam pertinet illud Ierem. 6. *Sicut lutum in manu figuli sic vos in manu mea domus Israel.* Deinde ex illo Psal. 138. *Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum ades, si sumpsero pennas meas diluculo & habitauero in extremo maris: etenim illuc manus tua*, hoc est, virtus immediata, *deducet me*, id est, concurret ad meum motum & quasi volatum, *& tenebit me dextera tua*, hoc est, meum esse conseruabit. Itaque significat Propheta, Deum non minus concurrere immediatione virtutis suæ ad nostras operationes, quam ad nostrum esse conseruationemq;. Tũ ex illo Act. 17. vbi Paulus ostendens Athenienſib Deum non longe esse ab vnoquoq; nostrum, i. e. non distare ab vllo homine: eademq; ratione neq; ab alia creatura vlla, subdit: *In eo enim* (id est, per eum immediate) *viuimus, mouemur & sumus.* nihil enim concluderet, si loqueretur de operatione mediata. Nam multa fiunt in rebus per causas remotas & distinctas admodum, vt per Solem in visceribus terræ. Accedit & illud quod idem Paulus 1. ad Corinth. 12. de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus*, & illud Esaiæ 26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* qui duo loci etsi non omnino probant immediatam Dei operationem, probant tamen Deum non modo ad esse rerum, vt ait Durandus, sed ad operationem quoque earum concurrere: quibus alios similes reperias in Scripturis sacris prope infinitos.

Sed & ex aliis quibusdam idem deduci potest. ea ratione, quod quædam narrent à Deo facta, quæ nisi Deus cum creaturis concurreret, non modo ad esse, sed etiam ad operationem fieri nullo modo possent: quale est, quod apud Danielem *cap. 3.* ignis in fornace Babylonis non læsit pueros. Cur enim non læsit conseruato igne, nisi quod Deus subtraxit concursum vel suum, vel alterius causæ igne superioris, ad actionem ignis? Quod si alia causa igne superior cum igne naturaliter concurrit in agendo, qua non concurrente non comburit ignis: cur non multo magis Deus, imo etiam maxime? Hinc est quod res creatæ præter naturalem cursum sæpe vehementius, sæpe lenius operantur, vt diuinæ prouidentiæ obsequantur. Vnde est illud Sapientiæ 16 *Creatura enim tibi factori deseruiens exardescit in tormentum aduersus iniustos, & lenior fit ad benefaciendum pro eis qui confidunt.*

Patres quoque vnanimi eandem sententiam accedunt Legendus in 4 super Genesin ad literam, cap. 12 & libr. 9. cap. 15. & libr 3 de Trinit. cap. 3 & 4 Gregor. Mag. libr. 6. Moral. cap. 8. Gregor. Nisse. lib. 8. suæ philosophiæ, cum de diuina prouidentia disputat cap. 6. & Clement Alexandrinum libro Stromatum 6. vltra medium, quod longum esset persequi in cæteris Quocirca Diuus Thomas in Ioannis c. 5. vbi explicat verba illa Christi: *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor*, docet excludi per illa opinionem quorundam dicentium Deum medijantibus causis secundis res producere. Quod, inquit, est contra illud Esaiæ 26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Atque hæc nobis in præsentia sint satis, vt opinionem Durandi erroneam esse vel asseramus, vel non inficiemur. Quod si quis roget, quibus rationibus sententia Durandi refutata

Rationum quibus Durandi sententia refutatur prima ex perfecta dependentiæ ratione petita.

& oppoſita veritas, confirmari poſſit (hoc enim proprium eſt huius loci) hæc primum occurrit. Omnis actio quæ impoſſibilis non eſt, nec ſolum non importat vllam imperfectionem, ſed ſummam potius perfectionem primi agentis, & perfectam dependentiam ſecundorum a primo, tribuenda eſt primo agenti. at immediatus Dei concurſus cũ creaturis agentibus non eſt impoſſibilis; vt patebit ex ſolutione argumentorum partis oppoſitæ, nec ſolum non importat vllam imperfectionem primi agentis, ſed potius eminentiſſimam perfectionem, creaturis autem agẽtib. maiorem dependentiam ab illo, quam ſi ab eo ſolum penderent in eſſendo. eſt igitur tribuenda primo agenti. Atque hæc ratio ex ipſa perfecta dependendi ratione ſumitur.

Secunda ex conſeruatione rerum deducta.

Altera deſumi poteſt ex conſeruatione rerum hoc pacto: effecta creaturarum immediate conſeruantur a Deo, non tantum illo externo conſeruandi modo, quo locus naturalis, & alia quæ extrinſecus fouent, conſeruare ſolent; ſed omnino intrinſecus, ita vt eſſe horum immediate pendeat à Deo (alioqui non poſſet Deus conſeruatis cæteris conſeruantibus ea annihilare per ſubtractionem ſui immediati concurſus, qui nullus eſſet) at agentia, quæ hoc modo concurrunt ad conſeruationem, concurrunt etiam ad productionem. concurrit igitur Deus immediate ad producenda omnia effecta creaturarum, ac proinde ad omnes earũ actiones. Aſſumptio ex eo probatur: quia quæ effectiue conſeruãtur per intimam dependentiam ſiũt a conſeruantibus, vt ſpecies coloris à colore obiecto, & radius luminis à corpore lucido, & (quod veriſimile eſt) a cœlo, ea, quę apud nos giguũtur (quicquid ſit de ea quæſtione, num pendeant à motu cœli) ab eiſdem quoque producuntur.

Tertia ex eſſentiali ſubordinatione.

Tertia ſe offert ex ipſa ratione eſſentialis ſubordinationis: vna enim cauſſa non dicitur alteri eſſentialiter ſubordinata, quia pendeat ab illa in eſſendo, ſed quia in cauſſando, vt patet ex iis, quæ ad librum ſecundum *cap 2. q 1. ſect 2.* dicta ſunt, non igitur ſatis eſt ſi ſuperior inferiorem conſeruet (poteſt enim conſeruare nihil agentem) ſed vt ſimul cum ea cauſet eundem effectum, atq; adeo in eodem genere cauſe, vt eodem loco eſt explicatum quare cum omne agens creatum, ſit eſſentialiter ſubordinatum primo agenti Deo, neceſſario efficitur, Deum immediate agere cum omni agente creato.

Quarta ex ratione cauſſæ inſtrumentalis.

Quarta ex ratione cauſſæ inſtrumentalis hoc pacto. Cauſa inſtrumentalis, quocunq; modo ea ſumatur, non ideo dicitur inſtrumentaliter agere, quia moueat (tametſi & hoc verum eſt in vulgatis inſtrumentis artificum, veluti in ſecuri reſpectu fabri) ſed quia ſimul cum agente principali & dependenter ab illo concurrit ad eandem actionem (hoc enim pacto calor eſt inſtrumentum ignis calefacientis, & cætera actua accidentia ſuorũ ſubiectorum agentium) at omne agens creatum eſt inſtrumentum primi agẽtis late ſumpto inſtrumenti nomine, vt omnes fatentur. igitur omne agens creatum ideo dicitur agere, quia ſimul cum Deo & dependenter ab illo concurrit ad eundem effectum, hoc eſt, ad ſuum, quod fieri nequit, niſi Deo immediate concurrente, vt patet ex iis, quæ in ſuperiori argumento aſſumpta ſunt.

Vt omne agens creatum dici debeat inſtrumentum primæ cauſæ.

Ariſtotelis pronunciatum exponitur.

Quo loco memoriæ mandandum eſt pronunciatum illud, quo Ariſt. 7. *Phyſ. t. 17. & 8. t. 5.* non raro vtitur, quodq; Peripatetici ſæpe vſurpant; Agentia eſſentialiter ſubordinata nõ mouere niſi mota, ſiue, non agere, niſi acta, metaphorice in pleriſque intelligendum eſſe, translatione ſumpta ab inſtrumentis artificum, ac ſi dicant, agentia eſſentialiter ſubordinata non agere, niſi more horum inſtrumentorum, quæ nonniſi mota mouent, non tamen quatenus mota mouent, ſed quatenus cum agente principali motum ſiue actionem illius exequuntur, quod eſt dependenter ad eundem motum concurrere. Dico autem *dependenter*, quia etſi quædam agentia principalia indigent inſtrumentalibus aliuſve eſſentialiter ſubordinatis ad agendum, ac proinde ab eis aliqua ratione in agendo pendẽt, vel ut citharœdus a cithara in puſſando, & Sol ab homine in generando homine: ſimpliciter tamen principale agens non pendet ab inſtrumentali aut alia ratione ſubordinato, ſed hæc ab illo. Neque enim repugnat agenti principali ex ſuo genere ſupplere vim inſtrumentalis cauſſæ, aliave ratione ſubordinati agentis; quo pacto ſæpe ipſe cremẽtarius ſupplet vim inſtrumentorum, veluti vectis ad mouendum lapidem, & Deus ſupplere poteſt efficientiam omnium ſecundarum cauſſarum, quæ ſecum imperfectionem non afferat, aut certe ex ratione ſua non dicat ordinem ad creaturam agentem, vt videre, tritari, & ambulare: & tamen nullum inſtrumentum cauſſave aliter ſubordinata eſſentialiter poteſt ea agere ſine principali, quæ agit vt illius miniſtra. quod certe inde prouenit, quod actio principalis eſt cauſſa actionis ſubordinatæ, non vice verſa. Quod ſi ita eſt, merito de ſola inſtrumentali cauſſa, & quauis alia ratione eſſentialiter ſubordinata dictum eſt, agere eam dependenter

Cur vna cauſa alteri dicatur eſſentialiter ſubordinata.

Actio principalis cauſæ eſt actionis ſubordinatæ, non vice verſa.

a prin-

à principali agente. Quo fit, vt non recte quidam philosophentur, cum dicunt, quemadmodum creaturæ in agente pendent à Deo agente, ita Deum in agendo cum creaturis, pendere à creaturarũ actione. Non enim vt Deus supplere potest efficientiam creaturarum, ita creaturæ efficientiam Dei. Neq; item cum inferunt, Deum & creaturas concurrere effectiue ad eundem effectum, vt causas partiales. Duæ enim causæ partiales ita affectę sunt inter se, vt & simul constituant vnam totalem, & neutra pendeat ab altera in agendo, sed effectus ab vtraq; at Deus & creatura, quatenus ad eundem effectum concurrunt, nec constituunt vnam totalem causam, sed sunt duę totales (quęq; nimirum in suo ordine, vt dici solet de omnibus essentialiter subordinatis) nec ita sunt affecta inter sese, vt neutrum ab alio pendeat in agendo.

Deus in agendo non pendet à creaturis.

Deus & creaturæ causæ totales vt sint.

Quinta desumi potest ex dependentia creaturæ hoc modo. Si creaturę agerent non concurrente Deo ad actionem ipsam, agerẽt independenter. at non minus incommodum est illas agere independenter, quam independenter esse: quo pacto quidam Ethnici Philosophi mare iam esse putauerunt (vtrumq; enim est conditio primi agentis) agunt igitur concurrente Deo, non solum ad conseruationem rei agentis & virtutis agendi: sed ad actionem quoq; ipsam. ergo & immediate concurrente. Idem valet argumentum illud, quo quidam vti solent: virtus creata non solum pendet à Deo, vt qualitas est, sed etiam vt virtus est. at virtutem pendere a Deo vt virtus est, nihil est aliud, quam pendere in agendo. concurrit igitur Deus cum virtute creata; non solum, quia illam cõseruat, sed etiam quia cum illa immediate agit. *Vide Plotinum Ennead. 2. lib. 4 cap. 1.*

Quinta ratio ex dependentia creaturæ.

Sexta ratio sumenda est ex determinatione secundorum agentium à primo hunc in modum: Nullum agens creatum, est determinatum ad certum numero effectum, tum, quia omnia sunt indifferentia ad plura effecta eiusdem speciei aut generis, tũ etiam quia non intendunt hoc vel illud individuum, sed indifferenter aliquod individuum huius vel illius speciei aut generis. at determinatio hæc non potest fieri à subiecto, neq; item tempore aut loco, quia omnia hæc sunt indifferentia non solum ad omnia individua vnius speciei, sed etiam plurium: nec fieri potest ab his omnibus simul, quia multa communia non possunt facere aliquid ita proprium vni, vt alteri conuenire non possit, vt est inductione perspicuum. oportet igitur vt à Deo immediate fiat, quod inferius luculentius ostendetur.

Sexta ratio ex determinatione secundorum agentium. Causæ secundæ vt determinentur à prima.

A Accedit antiquissimi Trismegisti sententia, qui in Dialogo eo, qui Crater inscribitur, disertis verbis agit, Deum vbique præsentem, semper agere omnia, ac voluntate sua cuncta constituere. Item diuinam essentiam facere singula etiam in quauis mundi particula. Item si quid quis cogitat, id omne Deum agere. Aristoteles item 2. lib. huius operis *cap. 2. text. 6. & sequent.* plane docet, omnia agentia secundaria ita esse essentialiter subordinata primo agenti, vt primum agens in eorũ B actione magis agat, quam ipsa. Philo etiam in libro: Quod mundus sit incorruptibilis, ex Boetho Stoicorum, vt ait, valentissimo, asserit Deum omnibus mundi partibus assistere cooperando. Proclus, siue quis alius libri de causis auctor fuit, in prima propositione affirmat, primam causam magis influere in effectum secundæ, quam ipsam secundam. Item propositione 18. virtutem diuinam esse C virtutum omnium virtutem: quia (vt Romanus Æg. dius Quodlib. 5. quæst. 1. interpretatur) applicat propositione 16 virtutem ad operationem: quæ applicatio nulla alia intelligi potest, quam concursus primæ causæ ad ipsam actionem; idque à priori simpliciter, nisi applicatio sumatur pro determinatione ad certum numero effectum, quam à solo etiam primo agente, fieri posse diximus. nam alioqui causæ secundæ, vel ab aliis secundis, si D naturales sint, vel à se ipsis, si sint liberæ, possunt ad agendum applicari, veluti per appropinquationem ad materiam, in qua aliquid agendum est, aut per electionem & imperium agentis liberi. patet igitur primum agens immediate agere cum omni agente creato. Quo autem pacto hęc immediatio intelligẽda sit, ex solutione argumentorum patebit: ex quibus etiam conclusio ipsa magis perspicua fiet.

Trismegisti, Aristotelis, Philonis, & Procli testimonia, sedẽ Gentilis confirmatur.

E

Dum agere cum creatura eadem numero actione, & solutio argumentorum Durandi.

SECTIO III.

F Svnt igitur qui, *inter quos est Fer. 3. contra gent. cap. 70.* ad primum Durandi respondeant, Deum agere cum agentibus creatis alia quadam actione, qua nimirum illa ad agẽdum mouet, quo pacto faber mouet securim ad scindendum: quapropter actionem illam Dei esse intentionalem, i. e. non esse in agente creato, nisi quamdiu agit, & per modum trãsitus, siue vsus cuiusdam, quemadmodum & motus, quo securis a fabro mouetur.

Ferrariensis responsio ad primum Durandi.

Verum

Improbatur.

Verum hæc actio diuina nec datur in omnibus creaturis agentibus, nec in quibus datur, satis est, vt Deus ratione illius dicatur cõcurrere ad ipsam creaturæ actionem. Nam etsi Deus per seipsum potest mouere creaturam etiam corporalem ad aliquid agendum, quo pacto quidam Philosophi volunt illum sine ministerio alterius mouere primum mobile, & sæpe re vera mouet intellectum & voluntatem, aliquid in eis imprimendo; tamen eo motu non mouet Deus omnia. Neque enim Deus sic mouet ignem, vt comburat, si iam proximus est materiæ combustibili, nec lapidem vt descendat deorsum, si iam subtractum est impedimentum, imo nec si Deus impedimentum subtrahat, dicetur lapidem mouere vt descendat, nisi per accidens, sed mouere seu amouere impedimentum, vt lapis moueatur. Quin, etiam si Deus omnem creaturam ad agẽdum moueret, dici posset Deum agere, quandocunq; creatura agit, & agere in omni creatura agente, at dici non posset cum ipsa creatura agere, nisi per accidens, nedum cum illa immediate agere, quod tamen ex dictis necesse est confiteri.

Solutio vera argumenti, Deus eadem numero actione cum creatura agit.

Dicẽdum est igitur, Deum agere cum creatura eadem numero actione, qua creatura agit, quo pacto faber, præterquam quod mouet securim ad secandum (quia est applicatio instrumenti ad opus) agit etiam cum securi illa eadem numero actione, qua agit securis, nempe ipsa sectione. Quicquid enim sit de ratione, qua Durandus probat, non posse Deũ agere cum creatura actione diuersa numero; certe neutra earum, quibus probat non posse agere eadem numero, quicquam habet momenti. Non prior, quia, etsi actio creaturæ non excedit virtutem creaturæ agentis suppositi concursu primi agentis, excedit tamen virtutem solius creaturæ; quo pacto, etsi generatio huius hominis non excedat virtutem eius quo à generatur, excedit tamen virtutem illius sine concursu cœlestium corporum. Nõ posterior, quia etsi eadem actio numero non potest prouenire à pluribus perfecte agentib. eiusdem ordinis, vt idem tractus nauis a pluribus perfecte trahentibus, potest tamen proficisci à pluribus perfecte agentibus essentialiter subordinatis ab vnoquoque, seil. perfecte agente in suo ordine, vt generatio hominis ab homine ac Sole.

Secundum Durandi solutur. Plures fines subordinati, quo pacto cõcurrant ad eandem actionem.

Ad secundum Durandi dicendum est, quẽadmodum plura agentia essentialiter subordinata immediate concurrunt ad eandem actionem, ita concurrere plures fines essentialiter subordinatos ad motionem eiusdem agentis. Nam, quemadmodum hæc immediatio in agẽtibus non est immediatio ipsorum agentium, sed virtutis agendi, vt mox patebit; ita in finibus essentialiter subordinatis erit immediatio, non rei quæ vt finis appetitur, sed appetibilitatis, ita vt duo fines essentialiter subordinati immediate moueant metaphorico motu causam agẽtem, quemadmodum duo agentia essentialiter subordinata reali motu immediate mouent materiam.

Quot modis agentia dicantur immediate agere, & solutio tertii argumenti.

Sectio IV.

Diuisio agentium immediatorum explicatur.

Ad tertium argumentum negatiuæ partis, quod ex Durando desumebatur, vt respondeamus, explicanda est vsurpata illa distinctio agentium immediatorum in ea, quæ agunt immediatione suppositi, & in ea, quæ immediatione virtutis.

Quæ dicitur agere immediatione suppositi.

Ea dicuntur agere immediatione suppositi, quæ nullius suppositi ministerio, aut quasi ministerio agunt: hoc pacto est Deus immediatum agens in creatione cuiusque rei, & conseruatione earum, quæ aliter quam per creationem produci nequeunt: vt in conseruatione substantiarum separatarum, animæ rationalis, cœlorum, & materiæ primæ: eodemque modo agit ignis in generatione ignis, & alia agentia particularia, quæ non agunt per instrumentum proprie dictum, vt faber per securim: aliud enim suppositum est faber, aliud securis, cuius interuentu faber operatur. In quo loquendi modo sumendum est late nomen suppositi pro omni singulari per se existente, etiam si reuera suppositum non sit, ne excludatur anima rationalis, aut natura diuina, vt communis est tribus personis diuinis; quo pacto idem nomen accipi solet à Theologis, cum dicunt omnem actionem esse suppositorum, vt primo libro *cap. 1. q. 5. sect.* 2. diximus. Dixi (*quæ nullum suppositi ministerio*) non autem, *quæ nullius rei ministerio*, quia ignis & alia omnia, quæ semper agunt ministerio qualitatum à se realiter distinctarũ, agunt nihilominus immediate immediatione suppositi. Addidi: *Vel quasi ministerio*, quia causæ essentialiter subordinatæ, nõ semper habent (si proprie loquendum est)

...rum, ...is, quib. ſunt ſubordinata, ... vel equus, ſolt in genere ...

Quo dicantur agere immediatione virtutis. Primus modus.

Immediatam autem virtutis duobus modis dicimus aliquid immediate agere: quod non ... animaduertendum eſt propter varias ... de re Theologorum loquendi conuenta ... em. Vnus eſt, ſi agant virtute non accepta ab eo cum quo agunt: quo pacto Deus in omni actione, & cuiuſcunque agentis cõparatione dicitur agere immediate immediatione virtutis, quia à nulla agente accipit virtutem agendi: in genere autem corporalium agentium, primum mobile dicitur mouere immediate immediatione virtutis, quia à nullo agente corporeo accipit virtutem agendi: quamuis ſimpliciter & cum Deo collatum non agat immediate immediatione virtutis, cum a Deo virtutem agendi accipiat. Sic Proumetarum præpoſiti agunt immediate, ſi conferantur cum prouincialibus, à quib. poteſtatem non accipiunt: non autem abſolute & reſpectu régis à quo præpoſiti conſtituti ſunt. Atq; hoc pacto omnis cauſa ſuperior inter eſſentialiter ſubordinatas agit immediate reſpectu inferiorum cauſarum: & omnis infima ſiue ſimpliciter ſumatur, ſiue reſpectu aliarum, agit mediate, vt ignis in ignem, & equus in equum. Et hic quidem vnus eſt modus agendi immediate immediatione virtutis.

Secundus modus.

Alter modus eſt, ſi ab eorum virtute, quomodocunque eis illa conueniat, immediate proficiſcatur actio; quo pacto ignis immediate calefacit. Et quia omnia agentia eſſentialiter ſubordinata agũt cum infimo agente, ad ipſamq; eius operationem cõcurrunt: neceſſe eſt fateri omnia iſto modo agere immediatione virtutis: quo pacto color obiectus agit immediate in oculum, etiamſi mediate agat mediatione ſuppoſiti, nempe corporis diaphani interiecti & Sol immediate generat lumen, etiam ſi illũ gignat miniſterio aeris calidi interiecti: & faber facit ſcamnum, etiam ſi illud faciat miniſterio ſecuris interiectę omnia enim hæc immediate attingunt actionem vltimi agentis ſine ſuppoſitis ſuis: certe, virtutibus actiuis, à quibus vltimi agentis actio immediate proficiſcitur, quemadmodum & à virtute ipſius vltimi agentis.

Vnde omnia quæ agũt immediatione virtutis, præſentia immediata ſui effectus eſſe.

Ex his perſpicuum eſt, cum omnia ea, quæ agunt immediate immediatione virtutis, néceſſario immediate præſentia eſſe ſuis effectis: virtutis modo hic immediatio capiatur, vt patet in Sole & fabro, & aliis agentibus corporeis. Vnde hac ex parte non colligitur immediata Dei præſentia in rebus, quod agant omnes immediatione virtutis. Num autem immediata agentium præſentia colligatur ex immediata eorum actione immediatione ſuppoſiti, ac proinde immediata Dei præſentia in rebus omnibus ex eo recte concludatur, quod in omnibus & in quauis cuiuſq; partícula aliquid agat immediatione ſuppoſiti, quæſtio non parua eſt inter Diuum Thomam primo quæſtione octaua, articulo primo, affirmantem, & Scotum in prima d. 37. quæſtima ſeptima, quæſt. vnica negantem. Nobis vero non modo placet magis ſententia Diui Thomæ, ſed Scoti etiam parum cõſentanea videtur diuinis Scripturis, quæ apertius probant immediatam Dei præſentiam ex immediata eius actione (vt patet ex locis quos ſuperius attulimus) quam vt ſine aliqua inſcitiæ nota (ne quid dicam grauius) ea conſequentia negari poſſe videatur. Verum quia diſputatio ea & longior eſt quam vt nunc obiter expediri poſſit, & nihil facit ad rem præſentem, in alium locum differenda eſt.

Sententia D. Tho. aſſeritur.

Vnde colligatur Dei immediata præſentia in rebus omnibus.

Ad tertium igitur dicendum eſt, Deum non ideo dici plurima agere mediantibus ſecundis agentibus, quia non ſit immediate præſens omnibus ſuis effectibus: neque item quia illa efficiat mediante cauſarum ſecundarum actione tantum, quaſi ipſa per ſe non agat cum cauſis ſecundis: ſed quia ſecum illas aſſumit ad ea efficienda, quæ ipſe ſolus poſſet efficere: vt opus calefaciendi aut refrigerandi, aut alia etiam, quæ ſine cauſis ſecundis agi non poſſunt, vt opus videndi, & cætera vitalia. tametſi & ipſe cauſæ aſſumptæ immediate agant vtraque in ſuo ordine, & ſuo peculiari agendi modo.

Soluitur tertium argumentum.

Soluitur quarti argumenti, ſequentiumque auctoritatum.

Sectio V.

Quod ſint cauſæ neceſſitatis diuini concurſus.

Quod vero attinet ad quartum argumentum, diſquirendum eſt, num ex tribus cauſis neceſſitatis diuini concurſus, quæ in eo refutabantur, alia præter tertiam, ex qua nos ſextam rationem fecimus, approbari debeat.

An ad cõplendam virtutẽ agentium ſecundorũ neceſſarius ſit diuinus concurſus.

Fuerint fortaſſe, quibus placeat primam illa de concurſu primi agentis cum ſecundis ad complendam ſecundorum virtutem, & efficiendum, vt ſint in actu primo actiua, quo pacto lumen videtur facere, vt colores ſint in actu primo viſibiles, ſeu motiui aſpectus, qui ſine lumine non ſunt niſi potentia viſibiles, vt tradit Ariſtoteles *libro ſecundo, de ani-*

tis, vt ſecunda agentia determinet ad certam ſpeciem effectus, non tamen, vt ea determinet ad certum individuum.

Quo pacto diuinum concurſum ad determinationem effectus requiratur, Ægidius Romanus ſententiam.

Non deſunt tamen viri grauiſſimi, qui totam hanc cauſam de neceſſitate diuini concurſus ad determinationem effectus reijcere videantur. Ægidius enim Romanus in libro de ente & eſſentia q. 4 propterid quod communiſſimum eſt in omni actione, non propter eius determinationem putat neceſſariũ primi agentis cõcurſum. Nam cum in omni effectu duo reperiantur, eſſe, & tale eſſe: ens eſſe, & diſtinctio ab alio eſſe (neque enim fieri quicquam poteſt, quod omnem eſſendi rationem includat) ens autem creatum, quia habet eſſe limitatum non poſſit dare eſſe abſolute ac ſimpliciter, ſed tale eſſe: relinquitur neceſſariam eſſe actionem primi agentis, vt det cuilibet effectui eſſe ſimpliciter & abſolute, quod includitur in tali eſſe, non vt determinet effectum ad tale eſſe, quod facit creatura. Itaque concludit totum effectum creaturæ, eſſe & à creatura, & à Deo ſed non totaliter ab vtroque: nam quatenus habet eſſe, eſt a Deo, quatenus vero tale eſſe, eſt à creatura: Vnde videtur perſpicuum (Ægidij ſententia) determinationem actionis, quemadmodum & effectus, ſecundo agenti tribuendam eſſe, non primo: confirmatorque opinio hæc ex Dionyſio cap 4. de diuinis nominibus, vbi ait Deum vniformiter operari omnia, diuerſitatem autem effectuum eſſe à cauſis ſecundis, quemadmodum Sol vniformiter illuminat: quod autem alia aliter illuminet, à diuerſitate ſubiectorum, quæ lumen recipiunt prouenire. Deinde ex Ariſtotele 2. Phyſicorum, cap. 3. *text.* 38. & hoc ipſo loco, in quo verſamur, *text.* 5 cum ait effectus particulares reducendos eſſe ad cauſas particulares & vniuerſales ad vniuerſales: ſiquidem tale eſſe, effectus eſt particularis: eſſe autem vniuerſale vniuerſalis: proinde hunc ad Deum referendum eſſe, illum ad creaturas agentes.

D. Dionyſii pronunciatum.

Examinatur Durandi ratio.

Videbitur autem pro nobis, & contra hãc opinionem eſſe Durandus in 2. ſent. d. 1. q. 5. qui hac ratione illam impugnat, quod ex ea duo maxima abſurda ſequantur. Vnum eſt, Deum nihil agere poſſe ſine cauſa ſecunda, imo etiam nihil omnino agere poſſe: quicquid enim fit, habet eſſe & limitatum eſſe: cauſa autem ſecunda, quæ dat eſſe limitatum, habet etiam ipſa limitatum eſſe. Vnde fit, vt ſi limitatio prouenit à cauſa ſecunda, nihil Deus agere poſſit, ſine cauſa ſecunda, ac proinde nihil agere. Alterum eſt, Deum non agere libere, ſed neceſſitate naturæ, quemadmodum Sol, qui in exemplum aſſumitur. agere enim vniformiter ex parte ſui eſt, agere naturaliter, & non libere. Et licet non reſpondeant ad Dionyſij ea dictitatem: ſed ex his ſcieſcendum erat: tamen Ariſtotelis locum ſic interpretatur, vt dicat non eſſe intelligendum de reductione effectorum ad cauſas vniuerſales & particulares in cauſando, qualis eſt cauſa creatura ſed in prædicando, qualia ſunt genera, ſpecies & individua creaturarum cauſarium: vt ſenſus ſit, eandem cauſam efficientem creatam vt eſt particularis facere effectum particularem, vt talis eſt, vt vniuerſalis vero vniuerſalem: verbi cauſa, ignem particularem, facere hunc alium ignem, vt particularem ignem: vt ignem vero facere illum, vt ignem, & ita ſurſum verſus, vt elementum, vt corpus, vt ſubſtantiam, ac denique vt ens.

Neque D. Thomæ, Ægidium propoſita ſententia repugnare.

Sed non eſt cur nobis Durandum hac in re contra egregium doctorem Ægidium patronum quæramus, præſertim in his pleriſque, tum vero in hac opinione ſectatorem magiſtri ſui Diui Thomæ, qui idem pene ſcribit in quæſtione prima de potentia Dei, articulo quarto. Cohærent enim hæc mirifice cum extrema ratione noſtra ſi recte intelligantur. Nam quod neceſſarius ſit Dei concurſus, vt res fiant quatenus entia ſunt (nullam enim cauſam ſecundam per ſe primo facere poſſe ens, vt ens eſt, & inductione & ratione apertiſſima ex vniuerſalitate cauſarum ducta perſpicuum eſt) non tollit quominus ſit neceſſarius ad ſingularem, & omnino vltimam effectorum determinationem, quæ neceſſitas, noſtra illa vltima ratione probata eſt. Dico autem, omnino vltimam; quia determinatio non tantum ſpecifica, ſed etiam individualis vaga à cauſis ſecundis prouenire poteſt: nihil enim fit a quocunque tandem fiat, niſi vt talis naturæ, & vt ſingulare. Verum cur ſingulare ſit hoc deſignatum, & non aliud numero, ſoli primo agenti tribuendum eſt per ſe primo, quemadmodum & cur ſit ens Determinatio autem, quam Ægidius & D. Thomas tribuunt ſecundi agentibus, de ſpecifica & individuali vaga tantum agenda eſt, non de individuali determinata, quod Durandus non animaduertit Et quia genera, & differentiæ tam ſpecificæ, quam individuales, ſunt idem re cum effectis, quæ conſtituunt, recte ait Ægidius effectum, qui fit per cauſam ſecundam, eſſe totum à prima, & totum à ſecunda, ſumpto tamen nomine totius, vt ſignificat aliquid conſtans genere & differentia, non vt ſignificat com-

Quo pacto idem effectus ſit totus à prima & totus à cauſa ſecunda.

poſitum

positum ex materia & forma, hoc enim pacto, etsi totus est a primo agente, non est tamen totus. id est, quod omnes partes à secundo fit & alius modus, quo totus effectus sit à primo, & totus à secundo, nempe si effectus secundi agentis consideretur quoad solam formem quæ introducitur. Vtrauis autem ratione Ægidius intelligat totum esse à primo, & totum à secundo, probe adiungit non esse totaliter, id est omnibus modis ab vtroque, cum a Deo sit, vt ens. & vt hoc ens, quale alterum produci non potest, idque independenter: à creatura autem, vt limitatum ens: tale tamen, quale alterum produci potest, dependenterque.

Impugnationi vero à Durando extructæ facile est occurrere. Neque enim Ægidius vnquam dixit, limitationem effectus necessario prouenire à causa secunda, cum aperte id neget in iis quæ creantur: sed ab alio quam à primo agente prouenire non posse, vt aliquid sit verum ens absolute ac simpliciter: cum interim effectus ad quem concurrere potest causa secunda, ab ea etiam possit habere limitationem, si Deus ad illum efficiendum causa secunda vti velit. Vnde patet

Durandi impugnatio conuellitur.

ab surde admodum collegisse Durandum, sequi ex Ægidij opinione, Deum nihil posse agere sine causa secunda, & quod inde sequitur nihil omnino posse agere. Non intellexit quoque Durandus Ægidium (nisi se intelligere dissimulauit) cum ille ex Dionysio ait, Deum omniformiter ac more Solis cum causis secundis agere. Neque enim Dionysius vsus est similitudine Solis quoad naturalitatem, vt sic dicam, (ex ea enim non dubium est, quin sequeretur Deum agere necessitate naturæ) sed quoad vniformitatem agendi, vt ipse disertis verbis describit: at vniformitas agendi æque cohærere potest cum actione libera atque cum naturali. Potest enim agens liberum agere vniformiter, quemadmodum & diffotmiter, & vtei placuerit, potissimum vero Deus, qui summe liber est. Vel potius dicito vniformitatis nomine intelligi à Dionysio indifferentiam diuinæ potestatis ad omnem effectū, quemadmodum vis Solis indifferens est ad omnem illuminationis modum pro ratione eorum, quæ lumen recipiunt, quæ vniformitas non arguit in Deo necessitatem agendi. Demum

Neque Aristotelis interpretatur.

nec recte Durandus Aristotelem intelligit, qui etsi posuit exemplaria in causis & effectis vniuersalibus prædicando: non excluſit tamen a suo pronūciato reductionem effectorum ad causas vniuersales & particulares in causando, vt in eius loci explicatione diximus. Non igitur opus est nobis tam firmo Durandi patrocinio ad refutandam Ægidij, seu potius Diui Thomæ, sententiam. Nam & optime cohæret cum iis, quæ in extrema ratione conclusionis continentur, & (quod obiter addimus) vtcumque videtur continere vim omnium præcedentium argumentorum, quod nunc explicare superuacaneum ducimus.

Ad id autem quod ex libro de mundo ad Alexandrum attulimus, dicendum, Aristotelem in eo hallucinatum fuisse, quemadmodum in aliis quibusdam, quod putauit Deum in his inferioribus nihil agere nisi mediate immediatione suppositi, propterea, quod indignum existimauit Dei maiestate, esse in his inferioribus secundum substantiam suam, non tamen inde sequitur illum negasse concurrere Deum ad omnem actionem immediate immediatione virtutis.

Error Aristotelis.

Quod vero Firmianus negat Deum esse creaturarum in agendo adiutorem, etsi in eius erroribus numerari solet, in eo tamen sensu error non est, si sumat adiutorem pro eo, qui confert quidem ad actionem, sed tamen simpliciter necessarius non est: quo pacto is, qui cum altero trahit lapidem, quem solus alter trahere posset, illum iuuare dicitur.

Lactantius in Deum quæ in eo fuit error non fuit.

Deniq; neque illud Philonis, quod Deus nihil moueat, nostræ conclusioni repugnat, loquitur enim de motu per contactum quo pacto mouent res naturales: alioqui plurimis in locis fatetur, Deum, & mouere, & efficienter concurrere cum rebus omnibus. Adde, Philonē non simpliciter dicere Deum nihil mouere, sed solum Deum nec moueri, nec moueri, quod ita accipi potest, quasi dicat propriam esse Dei actionem tam, qua nec moueatur ipse, nec moueat quicquam. ea vero est (vt constat) illa, qua res ex nihilo efficit. quæ sententia pro superioris quæstionis conclusione facit. Atque hæc de ratione causandi efficientium dicta sint: nunc de causalitate finium agendum.

Explicatur Philo.

Quænam sit ratio causandi finalis causæ.

QVÆSTIO X.

Quot modis dicatur finis.

Sectio I.

Quotuplex finis.

Finis vt Aristoteles docet 2 de anima cap. 4 text. 37. duplex est, alter Cuius, alter

Cui-

Cui. Finis cuius dicitur id, cuius consequendi aliquid fit, siue id sit res aliqua, quæ per actionem fiat, veluti domus, cuius ædificandę gratia artifex operatur, siue actio immanens, per quam nihil aliud fiat, veluti contemplatio, siue vsus aut fruitio rei, vt habitatio domus, aut voluptas, quæ ex contemplatione percipitur, cum quis propter voluptatem contemplatur. Finis Cui, dicitur id, in cuius gratiam aliquid fit, quo pacto is, qui ægrotat, est finis curationis, & vt Arist. ait 2. Physicorum, cap. B 2. text. 37. Omnia, quæ arte fiunt, sunt gratia nostri, vtrique autem conuenit ratio illa finis passim ab Aristot. vsurpata: gratia cuius aliquid fit. Nam Medicus, exempli causa, & gratia sanitatis, & gratia ægroti adhibet curationem.

Quid sit finis Cuius. Discrimen inter finem Cuius & Cui.

Inter hos autem fines hoc interest, quod finis Cuius semper dirigitur in aliquem finem Cui finis autem Cui ex ratione sua non necessario dirigitur in alium finem. Verbi causa, Sanitas, quæ est finis Cuius, dirigitur in ægrotum, cum in gratiam illius de ea acquirenda agatur, at ipse ægrotus forsitan se non dirigit in alium superiorem finem, cum fortasse priuato amore se propter se diligat. Itaque amor prioris finis est amor concupiscentiæ: is autem, quo posterior diligitur, est amor amicitiæ, aut quasi amicitiæ, ad quem semper dirigitur amor concupiscentiæ. Dico, *aut quasi amicitiæ*, tum quia amicitia non est proprie ad se, sed ad alterum: tum etiam, quia sola agentia libera agunt amore amicitiæ, cætera vero naturæ impetu ducuntur, vt aliquid obtineant, siue causa alterius rei, siue sui, veluti cum hirundo constituit nidum causa prolis, & terra petit infimum locum causa sui.

Amor amicitiæ & concupiscentiæ vt accommodo sumi ad fines.

Quæstiuncula circa finem Cuius, in vtramque partem disputatur.

Sed quærat aliquis, num finis Cuius sit finis simpliciter? videtur enim non esse, tum quia habet rationem medii, cum semper dirigatur in finem Cui, tum etiam, quia si ille numeretur in finibus simpliciter, non erit cur instrumenta excludantur à genere efficientium simpliciter. Vt enim finis Cuius expetitur propter finem Cui, ita instrumentum agit vi agentis principalis. E contrario tamen, si quis fidem iis, quę ab Aristotele dicuntur, adhibeat, potius finis Cuius quã Cui videbitur dicendus finis simpliciter. Nam cum Aristoteles de fine loquitur, pene semper de priori genere intelligitur, vt cum 2. Phys. c. 7. text. 21. ait, *formam introducendam esse finem intentum ab agente.* Item 2. Physic. cap. 3. & hoc loco, *causas esse sibi inuicem causas.* Vbi asserit, *finem esse alia ratione effectum agentis.* Item, *etsi finis sit primus in intentione, tamen esse vltimum in exequutione.* Hæc enim omnia planè A intelliguntur de fine Cuius, vtpote Cuius adipiscendi causa agens operatur. Quin etiam secundo Physicorum, cap. 2. text. 14. aperte videtur asserere, *finem Cui non esse finem simpliciter.* Nam cum ait, omnia, quæ arte fiunt, esse gratia nostri, mox subdit: *sumus enim & nos quodammodo finis*, quasi non audeat finem Cui appellare finem simpliciter.

Ad hanc dubitationem, etsi sunt, qui solum finem Cui, dicant esse proprie finem, in quibus est Okamus in 2. sentent. librum: alii vero, quos ille impugnat, contra videantur credere, solum finem Cuius esse proprie appellandum finem, tamen dicendum est, vtrumque genus in finibus simpliciter numerari posse, cum vterque illorum dicatur id, gratia cuius agens operatur, vt patet ex dictis. Nec refert, quod semper finis Cuius dirigatur in finem Cui, eique subordinatur: isto enim modo causæ efficientes subordinatæ superioribus non essent simpliciter causæ, vt homo & Sol. Nec vero eadem ratio est de instrumentis, cur non sint causæ efficientes simpliciter, atque de finibus, quorum adipiscendorum causa agentia operantur. Actiones enim attribuuntur simpliciter huiusmodi finis, veluti iis, propter quos exercentur, non autem instrumentis, quasi ea, quæ instrumentis fiunt, ab instrumentis proprie fieri dicantur, cum potius dicantur per instrumenta fieri. Quocirca non placet Henrici sententia, qui in Quotlibetis (*Quodlib. 2. quæstio 1*) putat, finem Cuius, quem vocat finem sub fine esse instrumentum finis Cui, quem principalem appellat: idque, quia sæpe finis Cui est minus præstans, quam affectus. Nihil enim hoc refert. Nam & in fine Cui id potest accidere, vt in incarnatione Filii Dei propter genus humanum. Et quanquam Aristoteles sæpe de fine prioris generis loquatur, non idcirco tamen negandum est, finem posterioris generis esse apud illum proprie ac simpliciter finem, præsertim cum non raro eius mentionem faciat. Quod autem ait esse nos quodammodo fines omnium, quæ arte fiunt, ita accipi debet, vt verbum *quodammodo* propriam rationem finis non diminuat, sed alium modum finis afferat, quasi dictum sit: simus enim & nos fines eorum, quæ arte fiunt, sed alio quodam modo. Dixerat enim paulo ante id, quod generationis extremum est, finem esse, quod plane intelligitur de fine Cuius.

Vera dubitationis explicatio.

Exponitur Aristotelis locus.

Præterea, si imminuendi causæ verbo illo vsus esset, non statim simpliciter & sine addito subiecisset, duos esse fines à se in Philosophia traditos, hoc est, in quibusdam li-

bris de Philosophia inscriptis, qui nō extant. iis enim verbis finem Cuius, & finem Cui significauit, quos postea in secundo lib. de anima loco superius citato bis aperte retulit. Alia expositio citati loci c. 4 text. 37 esse potest, vt appellet nimirum Arist. quodammodo fines, non omnes homines, sed eos tantum, qui vtūtur iis rebus, quæ ab aliis artificiose fiunt, eo quod artifices non simpliciter, sed quodā modo propter alios opera artis conficiant. simpliciter enim propter se, B percipiendum operantur. Itaque non solum finis Cui, sed etiam Cuius proprie & simpliciter finis appellari possit.

Aliis duabus loci explicatio.

Quæ ad finem reuocentur.

Ad causam finalem reuocantur media quę in finem referuntur, si modo sint eiusmodi, vt nulla ratione propter se expetantur, vt est potio amara, scissio venæ, & id genus alia. Quæ enim propter ista fiunt, non simpliciter eorum gratia fiūt, sed gratia aliorum finium, ad quos ista diriguntur. Quod si media eiusmodi sint, vt etiam propter se expetantur, veluti exercitatio corporis moderata, aut cibus suauis, non erit cur reuocentur ad fines, cum ipsa etiam absolute ac simpliciter fines sint. Quanquam si omnia media, ad quæ alia diriguntur ea ratione sumantur, quapropter alia expetuntur, non video cur omnia numerari possint in finibus secundum quid. & qui reductrice ad hoc genus causæ pertineat: Dixi, *ad quæ alia diriguntur*, quia medium, ante quod non præmittitur aliud medium, nulla ratione finis appellari debet. Atque hæc de finium generibus dicta sint. Sed quoniam ratio causandi causæ finalis haud facile percipitur, disquirendum est prius, quænam sint eius effecta. ex his enim minori negotio ipsa causandi ratio colligetur.

De effectu finalis causa.

Sectio II.

Effecta finis ex finis definitione colligutur.

Effecta causæ finalis ex ipsa definitione finis cognosci possunt. Nam cum finis id sit, cuius gratia cætera fiunt: perspicuum est, ea quæ fiunt alicuius gratia, esse effecta causæ finalis.

Quænam sint ea, quæ fiunt gratia finis.

Verum dubitatio non mediocris est, quænam intelligantur nomine eorum, quæ fiunt alicuius gratia: ea ne sola, quæ proprie fiunt, vt domus, aut nauis: an ipsae etiam actiones, quæ non proprie fiunt. Ac sint, qui velint eas tantum actiones, quibus aliquid fit, effecta esse finalis causæ: quod ex tantum sint media ad finem, media autem & effecta finalis causæ idem videantur esse.

A Non placet tamen hæc sententia, tum quia etsi domus effecta causæ finalis, & media ad finem idem esse tamen non solum actiones sed etiam res, quæ per actiones fiunt, sunt media ad finem: vt domus ad habitandum, nauis ad nauigandum, & equus aditer faciendum: tum etiam, quia alienum est a ratione, vt nomine eorum, quæ fiunt alicuius gratia, ea sola intelligantur, quæ improprie fiunt. Quocirca recte ait Arist. hoc ipso capite, ex mediis, quæ ad consecutionem finis adhibentur, alia esse opera, hoc est, actiones: alia vero instrumenta. Illud tamen, vtcunque pro hac sententia dici potest, nunquam res, quæ proprie fiunt, esse actu media ad finem, nisi cum actu fiunt aut conseruantur alicuius finis gratia, aut agens illis vtitur in ordine ad illum.

Improbatur quorundam sententia.

Maior est dubitatio, num ex tantum actiones, quibus aliquid fit, an etiam illæ, quibus intenditur aut eligitur, sint effecta finalis causæ: verbi gratia, vtrum non solum nauigatio, quæ diuitiarum causa suscipitur, sed ipsa etiam intentio seu propositum diuitias accumulandi, aut nauigationis electio sint effecta desideratarum diuitiarum, & ab illis pendeant tanquam à causa finali. Videtur communis sententia solas priores in effectibus finium numerare. Primum, quia sola media videntur dici effecta finalis causæ actu causantis: intentio vero & electio rei non sunt media ad consecutionem finis: siquidem omne medium consistit in executione, intentio autem & electio antecedunt omnem executionem. Deinde, quia saltem intentio finis non videtur fieri gratia ipsius finis. Nam cum fieri alicuius gratia nihil aliud sit, quam fieri alicuius amore, si omnis intentio fieret gratia finis intenti, daretur progressus infinitus in effectibus finium. siquidem omnis intentio finium esset effectus alterius intentionis, cum omnis amor finis videatur esse illius intentio.

Maior dubitandum mouetur circa actiones ad finem tendentes.

Sed dicendum est, omnes actiones quæ fiunt alicuius gratia, esse effecta causæ finalis, siue per eas aliquid vtcunque fiat, siue intendatur aut eligatur tantum; *modo sint vera causata*: quod addiderim propter intentiones & electiones diuinas, quæ vt causam non habent, à qua pendeant, ita effecta finalis causæ dici nequeunt. Probatur autem hæc assertio, quia cum finis intendatur gratia sui, media vero eligantur finis gratia: etsi nec intentio finis nec electio mediorum proprie fiant, nec per eas adhuc fiat id, quod intenditur aut eligitur; necesse tamen est eo pacto, quo fiunt, alicuius gratia fieri, ac proinde esse effecta

Etiam intentiones & electiones esse gratia finis probatur.

Philosophorum communis sententia.

effecta causæ finalis. Et hæc credenda est Philosophorum communis sententia.

Quod autem priori loco cõtra obiectum est, facile diluetur, si dicas, non omnem effectum causæ finalis esse medium ad finem, si proprie de medio loquamur. id enim proprie medium dicimus, quod propter finem eligitur: at non solum id quod eligitur propter finem, sed ipsa etiam mediorum electio, quæ antecedit media, atque adeo ipsa finis intentio quæ suapte natura prior est mediorum electione, pendent ex fine vt causæ.

Non dari progressum infinitum in intentionibus.

Quod vero obiectum est posteriori loco, negatione consequentiæ dissoluitur. Nam etsi fieri aliquid gratia nihil aliud sit, quam fieri aliquius amore: non tamen inde sequitur, dari progressum infinitum in intentionibus. Intentio enim finis ita procedit à voluntate allecta amore finis, vt non procedat ab ea allecta & quasi tracta intentione alia eiusdem finis, sed solum amore illius. Neque enim omnis amor rei est intentio illius consequendæ: siquidem omnes amamus virtutem (quæ etiam in hoste diligitur) nec tamen omnes virtutem intendimus, hoc est, assequi studemus. Itaque intendimus finem amore finis, ipse tamen amor, quo allecti illum intendimus, non est intentio seu propositum illius consequendi, sed amor tantum illius, causatus à re, quæ est finis in genere causæ efficientis: quod idem dicendum est de desiderio. tametsi affectio talis amoris & desiderii aliquê etiam finem habet pro causa: sed is finis, vt eiusmodi est, non est finis amantis & desiderãtis, a quo nihil adhuc intenditur, sed rei amatæ & desideratæ, propter quem illa amorem aut desiderium in amante aut desiderante efficit. Quo pacto venerea voluptas concepta efficit suapte natura cupiditatem in homine continente propter finem propagandi generis humani: qui tamen finis nihil mouet continentem, vt propter illum aliquid agat.

Omnes virtutem amamus, sed non omnes intendimus.

Obiectio aduersus superiorem sententiam. Soluitur.

At obiiciat aliquis, satietatem siue quietem appetitus in obtento fine esse effectum finalis causæ, nec tamen in prædictis effectibus numerari. ergo non recte explicata esse effecta finalis causæ. Sed occurrendum est, satietatem siue quietem appetitus in obtento fine eodem pacto posse numerari in effectibus finalis causæ, quo numeratur in effectibus efficientis. Nam quemadmodum lætitia & quies appetitus in sanitate acquisita, non ideo dicitur effectus medicinæ, quia causa efficiens tum aliquid agit, cum iam appetitus satiatus est, sed quia cum agebat, tãtum introducebat quietis, quantum sanitatis, ita non ideo dicitur effectus causæ finalis, quia cum appetitus iam satiatus est fruitate, adhuc aliquid propter finem fiat: sed quia cum aliquid propter finem fiebat gratia satietatis & quietis in fine, quantum fiebat propter ipsum finem. Atque hæc de effectibus finalis causæ.

Quies in fine obtento, quæ ratione sit eius effectus.

Impugnantur quorundam sententia de ratione causandi causa finalis.

SECTIO III.

QVod ergo attinet ad ipsam causandi rationem, missis duabus quorundam opinionibus, quas vt nullius momenti, nullo etiam negotio impugnat Herueus, *Quodlibet. 1 quæst. 8. & Quodlib 2 quæstio. 11.* hanc credit ipse veram finis causalitatem. Quod finis sit in causa, vt media habeant quandam bonitatem & amabilitatem. Verbi causa, quod sanitas intenta sit finis curationis, nihil aliud esse, quam quod sanitas sit in causa, vt medicamenta sint bona & amabilia, quatenus ad illam conducunt, etiam si alioqui acerba sint & insuaua. Hæc tamen sententia non placet.

Opinio Herueti de fine causalitate.

Reiicitur & impugnatur. Primo.

Primum, quia angustè sumit rationem causandi finalis causa. Neque enim illam extendit ad intentionem finis, aut electionem mediorum, sed solũ ad ipsa media. Deinde, quia nõ agit de causa finali comparatione mediorum actu, sed potentia duntaxat. esse enim amabile propter aliud, non est esse medium actu, sed potentia. Imo vero neque omne id, quod actu amatur propter aliud, est actu medium respectu illius, nisi accedat propositum agendi aut vtendi vno propter alterum, vt ex dictis patet. Alii dicunt rationem causandi finis in eo consistere, quod finis sit in causa, vt media adhibeantur propter illum. Sed neque huiusmodi sententia probanda est, quia non extendit rationem causandi finis, nisi ad media, cum tamen necessario extendenda sit ad priora effecta, vt dictum est.

Secundo.

Alterius opinio improbatur.

Alii, ne idem incommodum admittant, duplicem existimant ponendam esse rationem causandi huius causæ: vnam respectu agentis: alteram respectu mediorum. Priorem volunt in eo cõsistere, quod moueat causam agentem, vt agat seu adhibeat media illius gratia. Posteriorem vero in eo, quod sit in causa, vt media actu adhibeantur eius gratia. Verum neque ii prorsus assequuntur. Quamquam enim hoc pacto vis finalis causæ extendatur ad omnia effecta finis, tamen, vbi datur prior causandi ratio, superuacaneum est addere posteriorem. Nam vt agens aliquid agat seu adhibeat media gratia finis intenti, non est opus alia ratione causandi, præter eam,

Tertia sententia recentiorum quorundam.

Non persuaderi assensum.

Digitized

eam, qua ipsum permotum est à fine: siquidé eadem ratione causandi & agens mouetur à fine, vt velit adhibere media illius gratia, & media ipsa illius gratia adhibeat: nisi quod prius saltem natura agens mouetur à fine, quam media ab illo adhibeantur. Non secus dictum est supra q. xxi. & 22. eandem esse rationem causandi materiæ, qua sustinet formam, & qua constituit compositum, tametsi prius natura formam sustineat, quam compositum constituat.

Quarta sententia.

Sunt etiam, qui hanc duplicem rationem causandi finis ponendam existiment: vnam quod moueat efficientem ad agendum gratia illius consequendi; alteram quod satiet siue quietet illius appetitum cum primum acquisitus est. Cæterum, neq; huiusmodi sententia probari debet. Nam tum primum cessat ratio causandi finis, cum cessat ratio causandi efficientis propter finem: acquisito autem fine cessat ratio causandi efficientis, vt recte Arist. docet primo de Generatione, c. 7 tex 55. ergo & ratio causandi finis. Vnde sequitur, satietatem illam & quietem efficientis causæ nihil aliud esse, quam quod iam non desideret finem, cum illum possideat, neq; amplius quicquam agat illius cõsequendi gratia. Quo fit, vt merito Caietanus in enarratione prim. 2. Tho. q. 1. art. 1. cum duplicem hanc rationem causandi finalis causæ posuisset, paulo post ita se corrigat, aut potius explicet, vt egregie doceat rationem causandi, quam finis exercet, cum primum obtinetur, potius esse consummationem propriæ rationis causandi seu finalizandi, vt ait, quam ipsum causandi exercitium: quemadmodum ratio causandi, quæ efficienti tribuitur, cum primum effectus existit, non tam est actio, quã actionis consummatio. Quod si agens acquisito fine elicit actum gaudii de illo acquisito, tum certe, vt noua existit actio, ita & noua intentio finis, propter quem illa exercebitur.

Refellitur.

Quies in fine est consummatio actionis eiusdem finis.

Vera ratio causandi causa finalis.

SECTIO IV.

Exponitur D. Thomæ, Scoti, sententia.

MVLTI magnique nominis auctores, in quibus sunt Diuus Thomas 2. q. 1. art. 1. de potent. q. 5. artic. 1. Scotus 1. d. 4. ad finem. Auicenna libr. 6. Metaphysic. tract. 5. cap. 5. aliique eiusdem classis, in eo videntur rationem causandi finalis causæ constituere, quod motu metaphorico, siue translatitio moueat efficientem causam, vt sui obtinendi gratia aliquid agat, quod & colligere ex Aristotele videntur, qui priori de generatione libro, capite septimo tradit valetudinem bonam, quæ finis est curationis, improprie: mouere Medicum ad curationem adhibendam. Dicunt autem eum motum esse motum allicientis, qui est veluti tractus quidã, iuxta illud Poetæ, *Trahit sua quemque voluptas*, hoc est, res de qua quisque voluptatem se percepturum speraat. Quod enim finis, vt finis est, non proprie moueat efficientem causam, ex eo primum patet, quia verus motus est vera actio; finis autem, vt finis est, non habet rationem agentis, cum sit causa toto genere ab agente diuersa. Deinde ex eo, quia etsi pleræque res sunt fines, veram tamen efficientiam habere possunt, quo pacto Deus, qui est supremus finis noster, vere nos mouet, cum in nos sui videndi & fruendi desiderium infundit: & pabulum, quod omnes animantes appetunt, vere ac proprie per odorem aut aspectum eorũ appetitum excitare potest: non sunt tamen fines, quia eiusmodi efficientiam habeant, quippe, quæ etsi nullam haberent, tamen allicerent efficientem causam, & eam quodammodo traherent ad agendum sui consequendi gratia: quo pacto locus infimus trahit lapidem è summo, nihil in eum imprimendo, & pleræque res fictitiæ, quæ per se nullam efficiendi vim habent, multos ad agendum permouent ipsarum obtinendarum causa.

Motio duplex. Metaphorica & vera.

Respectu eius non datur finis in causando accipiatur ab his auctoribus.

Videntur tamen hi auctores non de ratione causandi finalis causæ vniuerse loqui, sed tantum respectu efficientis creati. Nam si allicere & quodammodo trahere quamlibet causam efficientem, est vere causare, tractus ipse, quo quælibet earum hoc pacto à fine trahitur, erit vere causatus. Ita actus diuinæ voluntatis, quo Deus sic trahitur ad agendum vel suæ bonitatis gratia, vel etiam salutis humanæ causa, alicuiusve alterius finis creati, causam habebit, à qua vere dependeat, quod dici nullo modo potest. Quod enim Patres sæpe aiunt, prædestinationẽ diuinam, etsi non ex parte hominum, tamen ex parte Dei causam finalem habuisse: impropria locutio est, pro eo, ac si dicerent, habuisse nostro intelligẽdi more rationem aliquã, quam à priori Philosopho appellant, ipsam videlicet voluntatem diuinam, quæ in his potius, quam in illis suæ bonitatis munificentiam manifestare voluit.

Deus nõ trahitur à fine, quo pacto intelligatur.

Non est igitur nobis longius ab ipsa finalis causæ definitione discedendum, vt eius causandi rationem quæramus: quod etiam in aliarum causarum generibus fecimus. Itaque dicimus, nullam esse aliam rationem causandi finalis causæ, quam esse id, cuius gratia aliquid fit, siue id, quod fit, sit vere medium ad illud

Ex definitione finis ipsa statim vera causandi eius ponitur.

illud obtinendum, siue electio alicuius medij intentiue agendi propter illud. Hæc enim ratio ad omnia finalis causæ effecta diffunditur, eorumq; omnium dependentiam ab ipso fine declarat. Neq; hoc pacto incurrimus in illud incõmodum, vt aliquid in Deo causatum admittere videamur. Nam cum intentio seu propositum diuinum agendi hoc propter illud, & ipsa etiam diuina medi. orum electio non vere fiant, sed sit ipsa increata Dei voluntas: non cogimur ea dicere effecta esse finalis causæ, dependentiamq; habere aliquã à finibus, propter quos Deus agit: quod tamen fateri coguntur, qui rationem causandi finis in motione quantumuis impropria & translatitia agentis constituunt. Etsi enim dicunt, eam motionem esse translatitiam: volunt tamen esse veram ac propriam causandi rationem hanc enim in huiusmodi quæstione disputandi inuenire ac tradere eniruntur. Quocirca cum finis dicitur *id, cuius gratia cætera fiunt*: verbum *cætera*, accipiendum est nõ solum, vt significat media, sed etiam eorum electionem intentionemq, seu propositum agendi, si modo electio & intentio vere fiant, hoc est, veram & realem dependentiam ab agente aliquo habeant.

Deus vt agas propter finem.

Cur, seu propter quid, tibulum finis quid ostendat.

Hoc, quod ex definitione finalis causæ collegimus, ex ipso etiam Cur, seu *propter quid* (quem titulum propriè soli finali causæ tribuimus) intelligi potest. Nihil enim aliud his verbis quærimus, nisi qua ratione aliquid agatur. Tum deinque ex eodem probatur, quia hoc primum posito quod aliquid alicuius gratia agatur, ponitur causa finalis: eodemque sublato primum tollitur. Agimus enim de fine, qui actu causat, non qui potentia tantum: quo pacto Deus omni æternitate finis fuit creandarum rerum. Nam etsi non potentia tantum, sed etiam actu ab æterno proposuit ac intendit, quicquid in tempore facit ac facturus est: non fuit tamen ab æterno causa finalis, quia ipsum diuinum agendi propositum causam non habuit. Itaq; tum primum cœpit esse actu finalis causa, cum aliquid cœpit alicuius gratia fieri.

Finis actu, & suis potentia.

Diluitio quorundam contra approbatam sententiam.

SECTIO III.

SEd contra hanc sententiam duo occurrũt argumenta. Primum sic obijci potest. Nihil actu causat, nisi actu sit, alioqui inter causam realem & effectum non esset relatio realis, at sanitas, cum Medicus aut ægrotus aliquid eius gratia facit, nondum est actu. igitur non in eo est posita eius ratio causandi, quod eius gratia aliquid fiat. Neque illud est ad rem, quod nonnulli respondent etsi finis ille, qui dicitur Cuius, nondum existit, cum actu causat (semper enim huiusmodi finis acquiritur per actionem) tamen finem Cui, semper existere cum causa: quandoquidem, etsi sanitas nõdum existit, cum mouet ægrotum, vt venam secundat, tamen ipse ægrotus, qui sibi sanitatem intendit, iam tum existit. Vnde cum omnis finis Cuius dirigatur in aliquem finem Cui, vt ex supradictis sect. 10. patet, adhuc omne agens alicuius finis actu existentis gratia operabitur. Nõ est, inquam, ad rem, hæc responsio. quia, si quicquam momenti haberet saltem finis Cuius, non esset causa realis, quia non actu causat, dum actu existit. Accedit, quod neque omnis finis Cui existit, cum eius gratia aliquid fit. Multi enim ad agendum mouentur amore liberorum, quos nondum habent, vt eis parent diuitias & honores, quo spectat illud Statij: *Seruunt arbores, quæ alteri sæculo prosint*. Relatum tum à Cic. in Dialogo de senect.

1. contra superiorem sententiam.

Deinde sic licet argumentari: Finis dicitur capite superiori, esse id, cuius gratia cætera sunt aut fiunt, non igitur in eo tantum posita est ratio causandi causę finalis, quod sit ratio, vt eius gratia res aliqua fiat, sed in eo etiam, vt aliquam vim habeat in eam, quę iam facta est. Exemplum sumi potest in finibus instrumentorum, quibus opifices vtuntur. Etenim opus dolandi, quod est finis dolabræ, non solum est id, cuius gratia fit dolabra, sed etiam id, cuius gratia dolabra existit, postquam est facta. quod idem de cæteris instrumentis dicendum est. nihil enim minus instrumenta essent propter finem, si non fierent, sed ex se essent, quam quia fiunt propter finem. Confirmaturque ex eo argumentum, quia demonstrationes, quæ fiunt de rebus naturalibus, procedere possunt per omnes causas, non solum quoad fieri, sed iam quoad esse. alioqui de cœlo non possent ex Aristotelis 2. *de Cœlo, cap.* 1. *à text.* 1. *vsque ad* 20. sententia fieri demonstrationes per omnia causarum genera, quod is credere videatur cœlestia corpora non esse facta, cum tamen facilius inueniatur finis in rebus cœlestibus vbi nulla est temeritas, quã in his inferioribus, quæ magna ex parte casui & fortunæ subiecta sunt, quod ipse eodem libro docet.

2. Arg.

Exemplum ab instrumentis opificum.

Confirmatio argumenti.

Verum, ad priorem obiectionem negandum est, nihil actu causare, nisi actu sit, vt est 2. Phys. c. 4. text. 45. & 46. & lib. 1. de partib. animal. c. 1. Nam etsi id verum est in cæteris

Solvitur primum.

Digitized by Google

causis (modo existentiam efficientis sæpe ab A instrumentaria suppleri intelligas) tamen in causa finali non est verum. Ratio huius discriminis est: quia sola causa finalis causat vt res desiderata. Neque enim rei desideratæ, dum desideratur, repugnat non esse: cum tamen repugnet subsistenti, informati & influenti. Quare frustra conantur nonnulli ostendere finem simul esse cum actione, qua acquiritur, ne videantur negare pronunciatū illud, causam non causare actu, nisi cum B actu est. Itaq; dicunt, finem simul esse cum actione, si non posterior & in eodem instanti, certe negative, vt aiunt, & immediate: eo quod finis actionē immediate sequatur. Sed nescio, quo pacto non videant sæpe interrumpi actionem, neque ad finem interdum peruenire. Quin neq; illud est verum, inter omnem causam realem & effectum realem dari relationem realem, nisi causa & effectus realis simul existant. C

Ad posteriorem dicendum, cum Aristoteles finem esse id, cuius gratia cætera sunt aut fiunt, ita definiri causam finalem, vt cōprehendatur non solum, quæ actu exercet actionem causandi, sed etiam, quæ iam exercuit, quomodo pater dicitur causa efficiens, non solum eius filij, quem actu generat, sed etiam eius, qui iamnatus & adultus est, citra quem nihil iam actu efficit. Hoc igitur modo finis dici potest id, cuius gratia cætera sunt aut fiunt, quia vel comparatur cum iis cum quibus actu exercet suam causandi rationem, qua quidem intelliguntur in verbo *fiunt*, vel cum iis, cum quibus iam exercuit quæ significantur verbo *sunt*. Ita Heru. Quodl. 2 quæst. 1. Necesse est enim, vtea, quæ habent causam finalem esse, aut fiant, aut iam ante facta sint illius gratia quo fit vt hæc duo inuicem repugnent, aliqua instrumenta esse facta propter finem, & nūquam esse facta propter finem, vnde illud etiam efficitur, nihil posse esse ex se, & simul propter finem, si quidem esse ex se excludit causam efficientem, esse autem propter finem secum affert efficientem, siue quæ actu agat, siue quæ iam egerit. Quod vero attinet ad id, quod de cœlo addit, & amen dicit Aristoteles libro duodecimo huius operis, capite septimo, textu decimoquinto, cœlum & totum rerū naturam a primo mouente pendere, hoc est, conseruari, quod certe est efficientem quandam exercere, atq; hoc ipsum magno argumento est, illum putasse, mundum esse vere productum a Deo tametsi ab æterno, vt eo loco ostendemus.

Causa finalis nihil non existens causat.

Causam non causare actu, nisi cum actu est, quo modo intelligendum.

Subsistit ficundum.

Exponitur ne quid dissentiat Aristo.

Cælum habuerit causā efficientē ex mente Arist.

Num finis sit causa secundum esse intentionale, quod vocant, an vero secundum esse reale.

QVÆSTIO XI.

Argumenta pro priori parte quæstionis.

Sectio I.

HÆc quæstio cum superiori plane cohæret. Nam cum ex superiori cōclusione constet rationem causandi causæ finalis in eo consistere, vt eius gratia aliquid fiat; res autem, quæ est finalis causa, duplex esse habeat: vnum in mente, quod obiectiuum & intentionale dicitur; alterum reale, quod appellatur extra causas: mox se offert ambiguitas, num illa secundum esse intentionale suo modo concurrat ad effectum, causamque efficientem moueat, cum moueat a fine potest. an vero secundum esse reale.

Quid sit finis intentionale & secundum esse reale.

Quod igitur id faciat secundum esse intentionale, his argumentis videtur ostendi. Primum, quia nihil mouet actu, nisi quatenus est actu. necesse est enim, vt sit actus, quæ quid deducit alterum de potentia in actum. finis autem, dum mouet efficientem causam, non necessario est actu secundum esse reale, vt patet in sanitate, dum mouet Medicum ad cūrationem adhibendam; & tamen necessario est actu secundum esse intentionale. a teleum enim intenditur a proximo agente, aut saltem a primo, a quo proximum dirigitur.

Finem agere secundū esse intentionale probatur. Primo.

Deinde, quia finis non mouet causam efficientem, nisi quatenus est prior illa, atq; adeo prima causarum. at finis non semper est prior efficiente secundum esse reale, cum sæpe sit effectus illius, & tamen necessario est prior secundum esse intentionale. Semper enim intentio finis præcedit saltem natura exequutionem agentis. Vnde est illud, quod omnes ex lib. 7 huius operis cap. 7. eliciunt ac approbant, finem esse primum in intentione, & vltimum in executione.

Secundo.

Tertio, quia finis non mouet causam efficientem, nisi dum efficiens causa illius gratia aliquid agit, vt ex definitione finis videtur constare. at postquam finis existit secundum esse reale, nihil amplius fit eius gratia. acquisito enim fine cessat actio, vt Aristoteles docet 1. de gener. c. 7. tex. 55.

Tertio.

Postremo, quia multi sunt fines, quibus repugnat realis existentia: vt si quis conetur commentiturare diametrum latere: & tamen nulli repugnat esse intentionale. Quo pertinet

cinet illud, quod Aristoteles hoc cap. text. 3. ait de eo, quod est finis, interesse autem nihil, bonum ne id, an apparens bonum dicatur, vt nimirum vere sit finis, ac more suo causam efficientem ad agendum moueat. Atq; hæc sententia videtur esse D. Thomæ 1.q.1, ar.1. ad primum, & Auicennæ 6. suæ Met. p cap. 5. eamq; plane amplectitur Paulus Soncinas hoc lib. q.3 & alij plerique.

Authores huius sententiæ.

Argumenta pro parte posteriori.

SECTIO II.

QVod tamen potius dicendum sit, finalem causam concurrere ad effectum, & mouere efficientem creatum secundum esse reale, his argumentis concluditur. Primum, quia secundum illud esse mouet finis, secundum quod appetitur, nec desideratur at finis non appetitur nec desideratur secundum esse intentionale, sed secundum esse reale. Neque enim satiatur appetitus aut desiderium agentis apprehenso fine sed re ipsa obtento: cum potius ex apprehensione finis (quod est esse eius intentionale) excitetur in agente desiderium illius obtinendi secundum esse reale.

Finem agere secundum esse reale suadetur.

1. Argum.

Secundo, quia nihil aliud est finem mouere causam efficientem, quam allicere illam ad agendum, vt se consequatur: finis autem non allicit causam efficientem, vt se cõsequatur secundum esse intentionale, sed reale: quandoquidem cum allicit, iam habetur secundum esse intentionale, nec desinit allicere, nisi cum obtinetur secundum esse reale. Hoc argumentum etsi eandem vim habet cum superiori, tamen perspicuitatis gratia quasi alterum ad rectum est.

2. Argum.

Tertio, quia secundum illud esse mouet finis causam efficientem, secundum quod si nõ obtineatur, frustra agens gratia illius laborasse, aut omnino aliquid egisse dicitur, iuxta illud secundi Phys. cap. 6. text. 62. Tum aliquid frustra dicitur factum, cum id non euenit, cuius gratia fiebat at agens non dicitur frustra egisse alicuius gratia, nisi cum illud non obtinuit secundum esse reale, vt inductione patet.

3. Argum.

Postremo, quia omnia, quæ de fine dicuntur, quatenus propriam causandi rationem exercet, conueniunt illi secundum esse reale, vt quod sit cuius gratia aliquid fit: quod sit optimum quiddam comparatione eorum, quæ gratia illius fiunt: quod sit extremum in executione, & quo obtento cesset actio: imo etiam, quod sit primum in intentione. Id enim, quod primo intenditur, est id, quod vltimo obtinetur, quod sane non vere dicitur de fine, nisi secundum esse reale. Atque hanc sententiam sequitur Auerroes 1 b. 12 huius operis, com. 36. vbi plane docet, finem, vt est in anima, esse causam effectiuam desiderij: at vero vt est extra, esse causam illius finalem: quam distinctionem multi secuti sunt, eamq; ex argumento explicat Caietan in commen. prima partis D. Th. ad quæst. 80. art. 2.

Authores pro hac parte.

Approbatio vtriusque partis, magis tamen posterioris.

CAPVT III.

ADeo firmis rationibus confirmata est vtraq; pars propositæ quæstionis, vt ambæ videantur in aliquo sensu amplectendæ.

Vt à nonnullis probabilis sententia censeatur.

Quotuplex sunt, qui hoc pacto vtramque conciliant. Finem, aiunt, duobus modis causare, suoq; modo mouere, vno alicuius efficientem causam ad agendum sui gratia, altero satiando eius appetitum ac quietando: atq; priori modo esse causam secundum esse intentionale: posteriori autem secundum esse reale.

Verum hæc sententia non placet. Nam cum primum finis ab agente obtentus est, tum primum cessat actio, potiorique ratione motio ea, qua efficiens a fine mouetur ad agendum. Accedit, quod secundum illud esse mouet causa finalis efficientem ad agẽdum, quo illius desiderium satiatur: quare si satiare ipso esse reali, non dubium est, quin illam moueat ad agendum secundum esse reale.

Improbatur expositio.

Potius ergo conciliandæ sunt partes huius quæstionis distinctione verbi *secundum*, vt eas conciliat Caietanus 1 2. q.1 art.1. & alij nonnulli. Si enim sumatur, vt significat solam conditionem, sine qua finis non mouet, neq. omnino causat, prior pars quæstionis vera est. Neq; enim finis mouet causam efficientem ad agendum, nisi apprehendatur vel ab ea, vel ab alia superiori, a qua efficiens dirigatur, vt diximus. Nam quemadmodum causa efficiens indiget certa propinquitate ad veram actionem: ita finis indiget apprehẽsione saltem metaphoricam illam, quam vere eo modo causat. Si vero sumatur, vt significat id, quo finis formaliter causat, efficientemq; causam ad agendum allicit: non dubium est, quin posterior pars sit vera. id enim, quo agens formaliter allicitur ad agẽdum, est ipsum esse reale rei, quam consequi desiderat. Hoc igitur modo conciliari possunt huiusce quæstionis partes, quæ alioqui pugnare videntur, quicquid senserint auctores, qui hanc vel illam amplexi

Vera conciliatio vtriusque partis.

plexi sunt. Eademque distinctio verbi *secundum* adhiberi potest vocibus *Vt, Qua, Quatenus*, & similibus.

Posterior pars antepponitur.

Verum, etsi vtraque pars quæstionis proprie ac simpliciter vera est, iuxta duplicem sensum verbi *secundum*, tamen posterior (si altera tantum in respondendo reddenda est) longe dignior videtur philosophica responsione: quandoquidem non explicat conditionem finis, sed id, quo finis formaliter causat.

Dubitatio circa modū causandi finem.

Sed quærat aliquis, quo pacto finis causet secundum esse reale: vtrum secundum esse reale futurum est, an vero vt absolute sumitur. nam secundum esse reale, quatenus est præsens, nō iam suo modo mouet ac causat, sed suum motum causandiq; rationem complet.

Huic dubitationi, qua superior quæstio dissoluitur.

Hæc dubitatio eadem distinctione dissolui potest, qua superior. Nam si de conditione finis agitur: futurum esse est conditio, sine qua non causat, quemadmodum esse apprehensum; si vero de eo, quo formaliter causat: esse reale absolute sumptum, est id, quo mouet. Nam etsi sanitas non mouet, nisi vt futura, hoc est, nisi vt nondum est: id tamen quo mouet, non est ipsum futurum esse, sed ipsa sanitas absolute accepta, cui accidit, vt nondum sit. Interpretatus autem sum *esse futurum*, potio eo, *quod nondum est*, quia vt finis mouet, non est necesse, vt absque dubio futurus sit, sed tantum vt nondum existat. Amplia enim medis forte non futura mouet agricolam vt mandet terræ semina: & sanitas, quam ægrotus sæpe non consequitur, mouet Medicum ad curationem adhibendam. Atque id, quod de hac conditione finis est dictum, intelligendum est de fine Cuius. hic enim eum suo modo mouet, aut nōdum existit reipsa veluti, possessio pecuniarum: aut si existit nondum, tamen est re ipsa acquisitus, vt ipsæ pecuniæ, quæ etiam fines cupidi appellari possunt. Nam, quod attinet ad finem Cui, nihil prohibet, quo minus reipsa existat cum mouet: immo vero, multo sæpius accidit, vt iam existat, quam vt futurus sit.

Vnde constat, non esse opus, vt futurum omnino sit, sed nondum existat.

An finis apprehensus effectiue et iam concurrat.

Quærat etiam aliquis, num finis secundum esse intentionale, seu quatenus apprehensus concurrat effectiue ad motum, quem causat in agente, an vero in genere causæ finalis. Ad hanc dubitationem dicendum est, nihil aliud esse finem concurrere secundum esse intentionale ad talem motum, quam concurrere per apprehensionem sui. Quod si apprehensio boni concurrit effectiue cum voluntate ad eliciendum actum volendi; non dubium est, quin finis, quatenus apprehensus, concurrat effectiue ad eiusmodi motum, vt Auentois existimat, quem nos paulo ante sectione superiori citauimus. Hoc tamen intelligo, si agentis intentio vere causetur a fine, cuiusmodi non est intentio primi agentis. Si vero apprehensio boni non concurrit effectiue cum voluntate ad eliciendum volendi actum, vt alij sentiunt: non concurret vtiq; finis, quatenus apprehensus ad prædictum motum, sed erit eius apprehensio dispositio quædam ad illum. vt Ferrara contra gent. cap. 44. Vtcunque autem res habeat, nihil erit absurdi, si apprehensio finis ea ratione dicatur concurrere in genere causæ finalis, qui est eius finem. v. D. Tho. exponit 1. p. qu. 82. ar. 4. Idem enim non est causare directe ac per se in genere causæ finalis, sed reductiue & per accidens, quo etiam pacto is, qui dat consilium, dicitur posse causare in genere causæ finalis, quod finem rei agendæ proponat.

Irritus vsquam via.

Solutio argumentorum, quæ pro priori parte quæstionis proposita sunt.

SECTIO IV.

RElinquum est igitur, vt dissoluamus argumenta, quæ pro priori parte quæstionis proposita sunt, quæ ex parte videntur cōcludere esse intentionale, esse id quo formaliter causa finalis mouet. In qua sententia non est D. Thomas, vt nonnulli putant, cum plane oppositum doceat 1. contra gent. cap. 75. Neque obest, quòd in loco prius superius citato ait, *finem habere rationem causæ, vt est primum in intentione*: qui locus multos Thomistarum fefellit. Hæc enim verba non significant, id, quo finis formaliter causat, esse ipsum esse intentionale: sed esse id, quod primo intenditur, quod quidem est esse reale. Quo etiam fortasse modo intelligi possunt veterum multorum dicta, si quis ea ad verum sensum reuocare velit, quod nonnulli faciunt.

D. Thomas in 1 sententia non fuit.

Soluitur primum argumentum pro priori parte.

Ad primum igitur dicendum est, hoc interesse inter mouens proprie & metaphorice, seu inter vere efficiens & obiectiue alliciens, quod nihil proprie mouere potest, nisi sit actu in rerum natura saltem per instrumentum aliquod, cuius interuentu agat. Vt autem metaphorice mouear, hoc satis est, quod sit actu apprehensum à creato agente. isto enim modo deducitur causa agens è statu intendentis potentia, ad statum intendentis actu: verum ipsum esse reale, quod intenditur, est ratio mouendi: conceptio autem illius est conditio, sine qua non mouet.

Ad

Soluitur secundum.

Ad secundum dicendum est, semper finem secundum esse reale esse natura priorem proposito, & intentione eius efficientis, in quo sui desiderium causat, electionemque & sequentium actionum executionem. Cum autem obiicitur esse reale finis sæpe esse effectū efficientis, ac proinde finem secundum esse reale non esse priorem efficiente, sed posteriorem: neganda est consequentia. Potest enim esse tum prior, tum etiam posterior, in alio atque alio genere causæ. quemadmodū Caietanus 1.2 q.1.art.1. & Ochamus 2.sentent q. 3. Nam vt allicit agens, est prior illo in genere causæ finalis: vt vero ab illo efficitur, est posterior in genere causæ efficientis. Atque hac ratione tam sæpe Philosophi in ore habent, finem esse primum in intentione, & vltimum in executione: vtrumque enim secundum esse reale intelligendum est. Namque idipsum primo intendit agens, quod tandem actione consequitur.

Idem finis prior & posterior in diuersis genere.

B

C

Soluitur tertium.

Ad tertium dicendum, nihil aliud colligi, quam quod finis Cuius non moueat secundū esse reale præsens, quod iam concessimus: potest tamen mouere secundum esse reale nondum existens, & absolute etiam sumptum, iuxta traditam distinctionem verbi *secundum*.

Quarta solutio.

Ad postremum dicendum est, *esse reale* cum de fine agitur, late accipiendum esse, pro *esse quod* aut *reale fit*, aut *tale esse videatur*: quemadmodum Aristo. ait, sumendum esse, pro eo, quod aut vere bonum est aut bonum apparet. Hoc enim satis est, vt vere sit finis, i.e. vt eius gratia vere aliquid fiat, ipseque vere alliciat causam efficientem ad agendum sui cōsequendi gratia.

D

Nomine esse realis quid in hac materia intelligendum.

Aduerte tamen, nomine *esse realis veri* aut *apparentis*, intelligendum esse in hac materia, *esse possibi obtineri*, aut *quod obtineri posse videatur*, etiam si illud non sit vere reale, sed rationis, quale est cōcipi ab aliis, magni æstimari, & similia: aut etiam negatium, quale est miseriarum, vt ita dicam carentia, propterquam à plerisq; mors eligitur. sumimus enim in tota hac quæstione *reale* pro eo, quod quomodocunque euenire, aut potest, aut videtur posse. quandoquidem id omne intendi potest ab agente.

E

Possibile quam latè hic capiendū

Illud etiam aduerte, *possibile* tam late quoque intelligendum hic esse, vt etiam pro eo accipi debeat, quod non videtur impossibile. multa enim intendimus, de quibus dubitamus, num re vera obtineri queant, vt si quis dubitet, num possibile sit circulum quadrare: & tamen conetur eius quadrationem inuenire.

F

At obiiciet aliquis, ergo relabi nos iam in id, quod minus probauimus, iam enim constitimus finem mouere secūdum esse apprehensum & æstimatum possibile, quod est esse intentionale. Sed neganda est consequentia, si quis enim concipiat commensurationem diametri cum latere quadrati esse possibile, ob idque eam conetur demonstrare, nō eum mouebit tanquam causa finalis ipsa cōceptio talis commensurationis, vt possibilis, quemadmodum neque conceptio aliorum finium vere possibilium (iam enim eam conceptionē habet, vt propter eam habendam nihil agere necesse sit) sed ipsa commensuratio cōcepta, vt possibilis, quam nondum assequutus est. Quod idem in aliis exemplis, quæcunque afferantur, haud difficile intelliges. Denique aduerte, esse possibile, vt expositum à nobis est, non mouere vt finem, nisi quatenus bonum est, siue conueniens rei cui intenditur, etiam si ipsa conuenientia non moueat vt id, quod intenditur, sed vt ratio sub qua intenditur. de qua re ad caput secundum libr. 4. fusius disputatum est.

Obiectio.

Solutio.

Finis non est, si sub ratione boni mouet.

Num omnes causæ secundæ cuiuscunq; sint generis, Deo essentialiter subordinatæ sint.

QVÆST. XII.

Negatiua partis confirmatio.

SECTIO I.

Conuenit hæc quæstio cum superioribus.

EXposita ratione cuiuscunq; generis causarum, non erit absre disquirere, num, quemadmodum cum de efficientibus ageremus, dictum est, omnes secundas esse essentialiter subordinatas Deo, ita & in cæteris generibus accidat. Nec enim res hæc caret difficultate, & ex quidem non mediocri: adeone de efficientibus quidem recte id conclusum videatur.

Causæ efficientes non subordinari Deo.

Quod enim nec efficientes essentialiter subordinatæ sint Deo, ex eo non modo probatur, sed etiam cōceditur à plerisque, quod aliquin nihil fieri a Deo posset sine eau a secunda in iis enim, quæ sunt esse naturaliter subordinatæ, vt inferior a superiori in agendo pendet, ita & superior ab inferiori, vt aiunt. Accedit quod in libere agētibus, cum ea subordinata sunt, si culpa inferiori tribuitur in agendo, superiori quoque tribuenda est ac Deus & homo sunt agentia libera, & homini tri-

n tribuitur culpa multorum operum, quæ Deo tribui nō po. est: igitur homo in iis operibus non est subordinatus Deo, tantū abest, vt sit ille essentialiter subordinatus.

Neg. materialem.

Quod vero nec materiale, luce clarius videtur. Causæ enim quæ essentialiter subordinatæ sunt, ad idem genus causæ pertinent. at Deus materialis causa non solum non est, sed nec esse vllo modo potest: id quæ omnes cum Philosophorum, tum Theologi asserunt. Adde, si materia prima esset subordinata Deo, fore vt iam non esset prima causæ eius generis, sed secunda, ac proinde materia secunda non prima. cum ergo illa nō dicamus primam, nullo pacto concedere debemus esse Deo in causando essentialiter subordinatam, ac proinde nec secundam. esset enim secunda subordinata per primam, quod nulla tunc esset.

Neg. formalem, siue exemplarem accipias siue informantē.

Quod autem nec formales essentialiter subordinentur Deo, ex eo constare videtur, quod formales duo complectuntur genera, exemplarium, scilicet, & informantium, quorum alterum alteri, cum de illis sint genere, essentialiter subordinata esse nequeunt: exemplares autem cum sint ipse Deus, nec Deo, nec vllis infra Deum subordinati possunt. Si vero informantes (essent aliter subordinatæ sunt Deo, necessario admittendum videtur, Deum esse formam informantem, ac proinde partem compositi: quod & per se absurdissimum est, & a bonis negatur. His addo, effectum formalem sufficienter prouenire à sola forma in genere causæ formalis, vt esse album à sola albedine, & esse equum à sola forma equi. quo enim pacto Deus concurrat ad eiusmodi effectum, præterquam efficienter, non videtur intellectus capere.

Neg. finalē.

Quod demum nec finales, ex eo probari potest, quia peccatum est actio quædam propter aliquid infra Deum: nec tamen dirigitur in Deum tanquam in finem, cum potius sit auersio à Deo. Adde, cum duplex sit finis, alter cuius consequendi causa, alter in cuius gratiā aliquid fit (quos appellamus Cuius & Cui) esi qui male agit nec eo pacto agere vt Deū promereatur, neque vt in eius gratiam aliquid faciat. ergo, cum ille nihilominus agat propter aliquem finē non erit is finis in causando subordinatus Deo. Accedit quod agens liberum aliquando sibi proponit vt finem id, quod revera impossibile est, quod autem est impossibile, nullo pacto videtur Deo subordinari, quemadmodum nec in Deo virtute contineri. alioquin iam esset possibile non impossibile.

Conclusio pars affirmatiua.

SECTIO II.

Quæstionis pars affirmatiua probatur.

AD hanc quæstionem responderi solet, causas omnes infra Deum, si efficientes quidem sint aut finales, esse illi essentialiter subordinatas: at si sint materiales, aut formales, nō item. Cuius rei ea redditur ratio quia causæ essentialiter subordinatæ, vt sæpius dictum est, debent esse eiusdem generis in causando. esti autem causare in genere causæ efficientis & finalis nihil imperfectionis importet, causari tamen in genere causæ materialis & formalis informantis, imperfecta genera causandi sunt, & quæ Deo conuenire nō possunt.

Primo à materialitate efficientis.

Videtur tamen vniuersè dicendum, omnes omnino causas creatas, esse Deo essentialiter subordinatas: tametsi hoc non tam asserendi gratia dictum volumus, quam ostendendi, quam sit rationi consentaneum, & excellentiam primæ causæ deceat quanquam primo aspectu contra plerisque videatur. Nec sane crediderim vllum esse scriptorē siue ex Theologis, siue ex Philosophis, qui in eo sensu, in quo tes hæc ostenditur (qui solus in hac generali quæstione proprius ac germanus censeri debet) conclusionem propositam non esset admissurus & plane defensurus, si apud eum quæstio hæc exquisitius tractaretur, & in causalitate cuiusque causæ creatæ sic omne proprium creaturæ ad viuum, vt ita dicam, resecaretur, vt plane perspici possit, quid ei cum Deo causante commune sit.

Secundo à defectuum causa.

Omnes igitur causas creatas, cuiuscunque generis sint esse Deo essentialiter subordinatas, ex eo primum probatur, quia vnaquæq. causa in suo genere dat esse, & omnis effectus (saltem cum fit) à propria causa suscipit esse. quod autem nihil det esse, quocunque modo id fiat, non concurrente ad eum modum dicendi esse ea causa, cui primo conuenit dare esse: apertius videtur, quam vt probatione indigeat.

Tertio à dependentia causarum à Deo.

Deinde, quia cum ex superius dictis constet, efficientes causas esse essentialiter subordinatas Deo, idque etiam concedi soleat de finalibus, non est cur cæteræ ab ea subordinatione eximendæ sint. Omnes enim æque dependentes esse debent à prima causa simpliciter, nec maior est ratio cur in creatis efficiens & finis indigeant concursu Dei ad causandum, quam materia & forma informans.

Tertio, quia si qua res causaret aliquid, non concurrente Deo cum illa ad ipsum causandi actum, & si ipsa esset dependens in suo esse à Deo, non esset tamen ab eo in causando dependens; at nullo modo videtur dici posse

posse aliquid præter Deum esse independens A in causando. Ad hoc enim tanquam erroneā sententiam vrgeri solet Durandus, quod dicat, nulla ratione alia concurrere Deum cum secundis causis efficientibus, nisi conseruando earum esse.

Quarta ratio motiones eorum, quæ in materiale & formale obstare videtur.

Quatto, quia si quid obstaret, quo minus Deus concurreret cum materia & forma informante in propriis earum causandi generibus (propter hæc enim duo causarum genera præcipue proposita est quæstio) esset B imperfectio causandi causa materialis & formalis informantis, quod tota ratio causandi materiæ in recipiendo videatur consistere, totaque causandi formæ informantis videatur posita in informando siue actuando ac ex iis, quæ supra disputata sunt, constat, materiam non solum causare recipiendo informas, quod imperfectionis est, sed etiam sustinendo materiales in ipso earum esse, quod nullam imperfectionem importat. cō- C stat item formas non solum causare, etiando materiam, quod imperfectum est, sed etiam continendo eam in ipso eius esse, quod nihil imperfectionis significat. nihil igitur obstat, quominus Deus cum materia & forma concurrat in propriis earum causandi generibus.

Obiectio 1.

Non desunt, qui huic argumento respondeant, imo etiam obijciendo se opponant, dicentes: primum quidem, etsi proprium est D materiæ, sustinere materiales formas in ipso earum esse, non tamen sustinere illas nisi recipiendo, cum interim Deus nullam formam sustinere recipiendo possit. Etsi proprium quoque est formarum informantium continere materiam in, so eius esse, tamen non continere illam, nec eandem actuando & informando per se ipsas. quod quidem Deus facere non potest. Quare cum propter hos recipiendi & actuandi modos nihil pe- E culiare reperiatur in causalitatibus materiæ & formæ, cum dare esse sit commune cæteris causis, & similiter conueniat efficienti & fini, atque materiæ & formæ, nec alia ratione formæ, quam materiæ, vt volunt: non est igitur cur ex eo, quod materia sustinet formam in suo esse & forma materiam in suo esse continet, concludatur, Deum cum his concurrere in propriis earum causandi generibus, modisve causandi.

Obiectio 2.

Deinde si Deus concurrit cum materia sustinendo formam, & cum forma continendo materiam, per quid alteram sustinet, si eam non recipit? per quid etiam alteram continet, si eam non actuat? per aliquam actionem? at hoc iam est incidere in causalitatem efficientis, materia autem & forma non possunt essentialiter subordinari Deo vt causæ efficienti, cum omnes causæ essentialiter subordinatæ debeāt esse eiusdem generis in causando, vt supponitur.

Solutio prima.

Sed hæc refelluntur facile. Nam ad primum illud manifestæ sunt instantiæ. Causæ enim efficientes, quæ constant materia non agunt nisi tangendo, & tamen Deus concurrit cum illis in genere causæ efficientis non tangēdo: omnes item secundæ efficientes, siue materiæ constent, siue sint materiæ expertes, non agūt nisi dependenter: & tamen Deus concurrit cum illis vt causa efficiens independenter. Potentiæ quoque nostræ appetitiuæ & appetitiuæ cum prodeunt efficaciter in actus vitales perficiuntur: tamen Deus ita cum illis concurrit efficienter, vt non perficiatur. quid igitur impedit, quominus materia non causet in suo causandi genere ipsum esse formarum materialium, nihil recipiendo? nec forma informans suo modo causet ipsum esse materiæ, nisi informando? & tamen Deus concurrat cum illis in peculiaribus earum causandi generibus distinctis à rationibus causandi efficientis, & finis, nihil recipiendo aut informando?

An implicet contradictionem assumi materiam ad informandam formā distantem.

Quod si eos datæ responsionis pœniteat, atque ad argumentum à principio respondeant, in modo causandi materiæ nihil aliud esse nisi ipsam receptionem passiuam, quam Deus exercere non potest, & in modo causandi formæ nihil aliud, quam ipsam informationem actuationemve, quæ Deo conuenire nequit, & falsum assument, & minime satisfacient. Nam in modo causandi materiæ, aliud est receptio formæ, quam ipsa exercet cum omnibus formis, aliud sustinentia, vt sic dicam, ipsius esse formarum, quam non exercet cum forma humana. Similiter in modo causandi formæ, aliud est actuatio materiæ, quam exercent formæ omnes, etiam accidentales, aliud continentia ipsius esse materiæ, quam non præstant accidentales, nisi dispositiue & secundum quid. Quin etiam non videtur implicare contradictionem, quod materia per diuinam potentiam assumatur ad sustinendum esse formæ distantis, quam non recipiat: & forma item ad continendam materiam distantem, quam minime actuet: quemadmodum ignis vllum non potest ad calefaciendum & comburendum lignum, quod nec per se, nec per mediam corpus tangit. Denique in Beatis diuina essentia habet rationem formæ intelligibilis, per quam illi habent esse diuinæ consentaneum altissimi ordinis, & in beatificam prodeunt cognitionem: & tamen diuina essentia non informat intellectum Beatorum, aliud ergo cernitur in modo

causandi materię, quam receptio formę & aliud in modo causandi formę quam actuatio materiæ siue subiecti.

Quãquam, etsi nihil aliud cerneretur, adhuc tamen Deus concurreret ad eiusmodi receptionem & actuationem, nec recipiendo, nec actuando quemadmodum, etsi in ratione causandi ignis nihil aliud esset quam tactus, adhuc tamen Deus concurreret ad eiusmodi actum non tangendo. Atque ad hoc referri potest generaliter illud, quod in libro de causis cap. 1. dicitur de efficiente. *Causa prima*, inquit, *adiuuat secundam causam super operationem suam. quoniam omnem operationem, quam causa efficit secunda, efficit etiam causa prima: verumtamen efficit eam per modum sublimiorem.*

Ex quibus patet, cum illi addunt in causalitatibus materiæ & formæ, nihil peculiare reperiri præter ipsos recipiendi & actuandi modos, quia dare esse & commune sit cæteris causis, & similiter conueniat efficiens & finis atque materiæ & formæ, nec alia ratione formæ quã materiæ: & falsum assumere vt ex dictis patet, & vitiosa probatione: vti quod ex eo constat, quia non ita commune est omnibus causarum generibus dare esse, vt vnum eodem modo det esse, quo aliud. Nam remota etiam consideratione receptionis materiæ, & actuationis formæ, & propinquationis causæ efficientis, & apprehensionis causæ finalis, & aliis huiusmodi causarum prioris conditionibus, alia sane ratione concurrit materia ad esse effectus, alia forma, alia efficiens alias: finis alio qui vnum tantum causæ genus sufficeret ad dandum esse effectui, nec inter ea, quæ nos diuersa genera causarum facimus, esset specifica aut quasi specifica distinctio.

Dicimus ēcurrendi modum in causis.

Per quid Deus formã sustineat & contineat materiam.

Ad posterius autem argumentum, cũ quęrunt per quid Deus formam sustineat, si eam non recipit: per quid etiam materiam contineat, si eã non actuat: dicimus non per actionem vllam, sed per se ipsum. quod quo pacto fiat, ex dicendis patebit.

Alia ratio pro eadem conclusione.

Sectio III.

Quinta ratio pro conclusione posita.

POstremo, pro eadem conclusione sic licet argumentari: Deus supplere potest causalitatem cuiusq; causæ secundę quoad effecta, quæ in diuina potentia suppleri ecausalitatẽ, sine ulla imperfectionem includunt. in omnibus autem causis reperiuntur huiusmodi effecta, potest igitur Deus esse causa omnibus causandi generibus, saltẽm quoad eiusmodi effecta: non est igitur cur quisq; neget, aliquam esse causam, quæ saltem quoad effecta huius generis non sit Deo essentialiter subordinata. Maior propositio ab omnibus admittitur, estq; adeo perspicua (spectata Dei omnipotentia) vt ab iis etiam Ethnicis Philosophis (quicunq, fuerit) qui in diuina natura infinitam perfectionẽ agnouerunt, concederetur. Minor autem in materialib. & formalibus causis, in quibus dubium esse posset, non solum ex dictis patet; sed etiam à Theologis necessario cõcedenda est in sacrosancto Eucharistiæ mysterio. Aiunt enim Deum supplere vicem materiæ & formæ panis & vini, ipsiusq, totius compositi vtriusq; in sustinendis continendisq, in suo esse eorum accidentib. quæ quidem duo plane erant effecta materiæ, & formæ panis & vini, ipsorumq; compositorum: at in his effectis imperfectionem nullam includi vel ex hoc ipso patet, quia aliequi non supplerentur à Deo. Diximus autẽ in cõclusione, posse Deum, saltem quoad huiusmodi effecta, esse causam in omnibus causandi generibus, non autem quoad omnia, quia etsi quoad omnia vera est conclusio: tamen non quoad omnia infertur ex præmissis, sed quoad ea, quæ imperfectionem non includunt, in quibus magis perspicua res est. ita patet non esse, cur omnes causæ secundæ, earumque generis sint, non sint Deo essentialiter subordinatæ.

Conclusio rationum. Effugium. Elumus argumenti. Refellitur. Causalitas vnius generis non suppletur in causalitate alterius generis.

Dicunt nonnulli, vt huius vltimi argumenti vim effugiant, non opus esse, vt Deus suppleat causalitates materiæ & formæ in eisdem earum causandi generibus, quod satis sit, si eas suppleat in genere causæ efficientis: quo pacto volunt vtramque causalitatem de facto suppleri in accidentibus sacræ Eucharistiæ. Sed hoc falsum esse & impossibile, ex eo primum ostenditur, quia causalitas vnius generis causæ, nec formaliter nec virtute continetur in causalitate alterius generis, vt per eam suppleri possit. Nam etsi res vna sæpe multarum causarum rationem habet, quo pacto idem homo & finis est & efficiens & exemplar suæ prolis, & ex parte etiam materiam illi suppeditat, nunquam tamen causalitas vnius generis vim habet causalitatis alterius generis vt eam suppleat.

Non dicimus quidem ea esse.

Quod si dicas, id accidere in creaturis, quia habent naturas limitatas, non autem in Deo, in quo causalitates omnium causarum eminenter continentur, in promptu est refutatio. Nam etsi Deus eminenter continet omnes causalitates, tamen vnũ genus earũ non in Deo quidẽ habere potest rationem alte-

alterius: quo etiam pacto, etsi Deus eminentia suæ naturæ est simul intelligentia & voluntas, nunquã tamen functio eius intelligentiæ est velle, aut eius voluntatis intelligere.

Deinde, quia causa quæ supplet vicem alterius causæ, aliquod munꝰ & officium eius, vt talis est, habere debet: quo pacto Sol non nisi generando supplet vicem muris generantis: & aqua per fistulam surrepta, non nisi formaliter replendo locum, supplet vicem aeris, qui fistulam replebat. Cum ergo Deus deficiente subiecto accidentiũ sacræ Eucharistiæ vicem illius suppleat, vt conceduntaliquam eius functionem, vt illud à cæteris causis conseruatiuis eorum distinguitur, habeat, necesse est: in qua tamen imperfectio nulla includatur. at illorum subiectum, quod defuit, quatenus à cæteris causarum generibus distinguebatur, nullam habebat efficiẽtiam in illa, sed solam subiectionem & sustentationem. ergo Deus non potest per vllam efficientiam eius vicem supplere, sed per solam vim sustinendi, quæ nihil imperfectionis continet.

Tertio, quia cum sustineri sit proprius effectus materiæ (sumimus enim sustinẽdi verbum non vt significat modum vtcunq; causandi esse aut conseruandi, sed pro eo modo causandi & conseruandi esse, quo causat & conseruat materia) sane si accidentia sacræ Eucharistiæ aliæve formæ non per se subsistentes, existant in rerum natura sine materia, non supplente Deo vicem illius in eis eodem causalitatis genere sustinendis, dabitur effectus in actu, sine causa in actu sibi respõdente, quod fieri nequit.

Conseruare partes Physicas cœli, nihil aliud est, quam totum mundum creare.

Quarto, quia conseruare efficiẽter seu materiam seu formam cœli, nihil est aliud, quã continenter eam creare, vt Theologi omnes (D. Tho. 1. p. q. 104. ar 1. ad 4. de potentia, q. 5. art. 1. ad secundum. Sco. in 2 d. 2. q. 1. ad arg. pro 1 opinione. Gab. in 2. d. 1. q. 2 conc. 6. & alij) fatentur: tametsi quidam volunt, id fieri cum successione, alij permanentes: ergo, si Deus nunc annihilaret alteram, & nouo cõcursu efficiente vicem illius suppleret in altera conseruanda, iam concursus creatiuus adderetur concursui creatiuo quod & supernaturaneum esset, & qua ratione fieri posset, intelligi nequit.

Postremo, quia aut Deus præstare potest nouo concursu efficiente id, quod materia præstabat concursu materiali, aut certe anti-quo efficiente nihil addendo concursus efficientis: at nouo fieri non potest: quia noua causalitas efficiens non potest dari sine nouo effectu causæ efficiẽtis propriꝰ: eiusmodi non est sustentatio illa formæ, quam causabat materia: eodem autem illo antiquo nihil omnino fieri potest, nisi quod adhuc fiebat, siquidem, vt Aristoteles omnesq; Philosophi tradunt, idem manens idem, idem facere aptum est. nõ potest igitur causalitas materiæ suppleri à Deo in genere causæ efficiẽtis, nihilq; aliud est id asserere, quam effectum entiæ nomine appellare id, quod rationem efficiẽtiæ habere non potest, totumq; genere diuersum est a ratione efficientis.

Responsio aliquorum

Mirum est, quod nonnulli ad hoc respondẽt. Dicunt enim, Deum non nouo concursu efficiente, sed eodem illo, quo antea formam effectiue conseruabat, posse vicem materiæ deficientis hac ratione supplere. Fingunt, Deum quasi lege quadam statu sibi, se, deficiente materia, non conseruaturum formam materialem: tum uero, si faciat supra eiusmodi legem, conseruando eam formam sine materia, miraculum id esse, quia fiat supra legem ordinariam: idq; esse, Deum in genere causæ efficientis causalitatem materiæ.

Refellitur.

Sed illud ab eis petere licet, num eiusmodi forma sit natura sua pendens ab ea materia, an sola diuina illa lege. si natura sua, non est opus eiusmodi lege, vt deficiat forma, deficiente materia, à qua pendebat sine lege illa. sola ergo non habeat materia veram causalitatem in formam, vt opus sit eius causalitatẽ à Deo lege vlla suppleri, siue in genere causæ efficientis, siue in aliquo alio. Ita nihil momenti habet, quod hi ad huiusmodi legem pro supplemento causalitatis materiæ confugiunt: præsertim vt ostendant eam supleri in genere causæ efficientis.

Quo pacto defendant idem institutum & probent.

Sunt etiam, qui hunc in modum probare contendant: quicquid Deus supplet, non in alio genere causæ, quam efficientis supplere. Quicquid Deus supplet in creaturis, per suam vtiq; potentiam supplet. id, quod omnes confitemur, cum dicimus, deficiente hac vel illa causa secunda: Deum per suam potentiam posse hoc vel illud munus & officium loco illius præstare. at in Deo nulla est potentia, nisi actiua, passiua enim, quæ alterum genus est, in quod potẽtia distinguitur, aliena est a diuina natura. si ergo Deus deficiente materia aut forma supplet munus illius, quæ deficit in conseruanda altera, aut aliquo alio modo in effectu, non dubium est, quin per potentiam effectiuam illud suppleat, ac proinde non in genere causæ materialis aut formalis, sed efficientis.

Respondetur argumento.

Pro solutione huius argumenti animad-uertendum est, soli quidem potentiæ actiuæ ac passiuæ impositum esse à priscis Philosophis nomen potentiæ, indeq; retentam esse

diuisionem potentiæ in actiuam & passiuam. adeo vt apud Arist. hæ tantum proprie, cæteræ per translationem potentiæ dicantur.

In omnibus causarum generibus dari potentiam & actū.

Re tamen vera dicendum est, in omnibus causarum generibus dari potentiam & actū. Nam vt in igne concedimus potentiam calefaciendi, & actum calefaciendi: in ligno autem potentiam suscipiendi calorem, & ipsum suscipiendi actum: sic etiam in sanitate concedamus necesse est potentiam trahēdi mouendiq; Medicum ad curationem, & ipsum trahendi actum, eodemque modo in forma potentiam ad informandum, quam nunc habent animæ separatæ, & ipsum informandi actum, quem habebunt post generalem corporum resurrectionem. Sed hoc est discrimen, quod potentiæ actiuæ & passiuæ possunt esse in creaturis qualitates distinctæ à rebus, quarum sunt potentiæ: quo pacto calor, qui est vis & potentia ignis, distinguitur ab igne, & materia, quæ est potentia ligni ad suscipiendum calorem, distinguitur à ligno, & sensus item ab animali, cuius est actiua simul & passiua potentia. at potentiæ ad finalizandum (vt ita dicam) & informandum, non sunt entitates distinctę à rebus, quarum sunt potentiæ, sed sunt modi quidam essendi potentiales eiusmodi rerum, aut res ipsæ sub iis modiis. quæ vtiq; videtur fuisse causa, cur in diuisione potentiarum non sint numeratæ. Dixi porro actiuas & passiuas posse esse entitates distinctas à rebus, quarum sunt potentiæ, non autem omnes esse distinctas entitates, quia actiue etiam & passiue nonnunquam sic accipi possunt, vt non sint distinctæ entitates. Nam actiua potentia caloris ad calefaciendum, & passiua materiæ ad suscipiendum calorem, sensusq; dormientis facultas ad vigilium, non sunt distinctæ entitates à calore ipso, materia & sensu: eodemq; modo res habet in aliis plerisque. Missa igitur potentia passiua, quæ in diuina natura locum non habet (Deus enim non potest illa, quæ posse est potētiæ passiuæ, vt Diuus Thomas secundo contra gentes cap. 25. & cæteri Theologi dicunt) solam actiuam, quæ rationem entitatis, quemadmodum in creaturis habere potest, merito distinguunt Theologi à natura diuina, distinctione nec reali, nec ex natura rei, sed rationis, aut formalis virtualis, vt vocant: quam actiuam potentiam alij in tres potentias diuinas diuidunt: in intellectum, inquam, voluntatem, & potentiā exequutiuā: alij probabilius in duas tantum priores, quod potentia exequutiua in Deo non distinguatur à diuina voluntate, quæ ita est efficax, vt non indigeat, quemadmodum in nobis, potentia exequutiua à se distincta, qualis est comparatione voluntatis nostræ potentia motiua, quam habemus in musculis. At potentiæ, quas Deus ab æterno habuit, & vt omnia propter ipsum fierent, & vt formas omnes informantes in suo esse, siue cum causis secundis, siue per se solum sustineret, & vt materias omnes, siue per causas etiam secundas, siue per se ipse contineret in esse: hæ, inquam, potentiæ non habent rationem entitatum vlla ratione distinctarum à diuina natura sed sunt ipsa diuina natura sub modis illis potentialibus, seu (vt verbum absit a calumnia) virtualibus ad trahendum ad se, ad sustinendum, ad continendum: quod ipsum ex creaturis, vt alis diuina colligimus. Neque enim huiusmodi potentiæ in rebus creatis rationem habent entitatum vllo modo distinctarum ab entitatibus rerum, quarum sunt potentiæ. quod apertius est, quam vt hic probari sit necesse.

Discrimen potentiæ creatæ & creatiuæ.

Deus quæ nō possit.

Potentia actiua diuina quomodo à natura diuina distinguatur.

Diuisio eiusdem potentiæ.

Quod vero obiicitur, quicquid Deus supplet in creaturis, per potentiam vtiq; effectiuam supplere, falsum est. Supplet enim Deus per seipsum multarum finalium causarum secūdarum defectum in iis hominibus, qui spretis omnibus eaducis bonis, rotum affectum in vnico, summoq; ac æterno bono quærendo constituunt. Supplet etiam, vt diximus defectum sustentantis causæ secundæ in sustinendis accidentibus sacræ Eucharistiæ, suppleuisseque defectum formalium causarum informantium in continenda materia in suo esse, si illam sine forma vlla (vt est quorundam opinio) initio mundi creasset. Cum autem probatur, nullam esse in Deo potentiam, nisi actiuam, si sermo quidem sit de potentia, quæ sit entitas, formaliter aut virtualiter distincta à re, cuius est potentia, concedendum id est: atq; eo modo loquuntur Theologi, cum in duo vel tria attributa diuinam potentiam distinguunt, vt diximus: sin autem potentiæ nomē sumatur pro quacunque potentia, negandum est plane, vt ex dictis constat.

Solutio argumenti.

Obiectio ex D. Tho.

Obiiciat quoque nobis aliquis D. Thomam, cuius auctoritatem vbiq; suspicimus. Videtur enim tradere in prima parte summæ Theologicæ, quæst. 9. art. 2. nullo alio modo res à Deo cōseruari, nisi per actionem. Quod si ita est, non potest igitur Deus supplere cōcursum vllius causæ secundæ in conseruando eius effectu, nisi in genere causæ efficientis.

Sed respondendum est, primum quidem verba Diui Thomæ eo loco hæc esse: *Nam conseruare res in esse conseruatæ, nisi semper, id est, continuum eis esse dando.* at dare esse ad omnia causarum genera pertinet. Fallere tamen

men poteſt id, quod ſubdit, *Vnde ſi ſuam actionem eis ſubtraheret, omnia in nihilum redigerentur.* videtur enim hinc colligi, illum in prioribus verbis intellexiſſe, nullo alio modo Deum dare eſſe, niſi per actionem: cum tamen id non recte colligatur. Vt enim res in nihilum rediganturſ, ſatis eſt, ſi Deus ſolum actiuum concurſum eis ſubtrahat, etiamſi aliis quoque modis in conſeruandis rebus, quemadmodum & in cauſandis, poſſit concurrere. Deinde inſtitutum Diui Thomæ eo loco non eſſe aliud, quam oſtendere res omnes, quemadmodum à voluntate diuina habent, vt ſint poſtquam non fuerunt: ita & ab ea habere poſſe, vt non ſint, poſtquam fuerunt: id quod probat, quia conſeruatio nihil eſt aliud, quam quædam continuatio dationis, vt ita dicam, eſſendi. Si ergo D. Thomas verbo *dandi eſſe*, intelligit effectiuam dandi rationem, vt obiectio ſupponit, & ex verbis ſequentibus colligi vtcunq; poteſt: reſpondemus, illum verbo etiam *conſeruandi*, ſolam effectiuam cõſeruationem intellexiſſe, quaſi dicat: *Non enim aliter eas in eſſe effectiue conſeruat, quam continuando ipſam effectiuam dandi rationem*: præſertim cum hoc pacto conſeruandi verbum reſpondeat verbo producendi, quod præceſſerat. Cæterum cum hac veritate ſimul cohæret, quod Deus in aliis quoq; cauſandi generibus, quam efficientis cauſæ eas res conſeruet, quibus per cauſas ſecundas aliorum generum dat eſſe.

A B C D

Sitne Deus prima cauſa in omnibus cauſarum generibus.

SECTIO IV.

EX iis, quæ dicta ſunt patet, ſi quis quærat: Num Deus ſit prima cauſa in omnibus cauſarum generibus, recenſitis nominatim materialibus, & formalibus informantibus, exemplaribus & finalibus, negandum reſpondendum eſſe. Nam nec inter materiales, nec inter formales informantes numerari poteſt, cum non ſit pars vllius compoſiti. Atque in hoc ſenſu accipiendum eſt id, quod Philoſophi & Theologi aſſerunt, Deum non eſſe primam cauſam, niſi in tripl'ici genere exemplaris ſcilicet, efficientis, & finalis: excluſis nimirum à diuina natura rationibus cauſæ materialis & formalis informantis. Quod ſi eadem quæſtio fiat, ſumptis quam maxime generaliter ipſis cauſarum generibus, hoc eſt, vt primas omnino cauſandi rationes important, affirmatiue reſpondendum eſt. Eſt enim Deus prima cauſa non ſolum in genere cauſæ exemplaris, efficientis & finalis: ſed etiam in aliis duobus quibuſdam generibus innominatis, in quibus ipſe concurrit cum materia, & formis informantibus ad eos modos dandi eſſe, qui ſunt materiæ, & eiuſmodi formis peculiares, quæ duo genera ſuſtentantium & continentium, ſiue perfectionum appellari vtcunque poſſunt: complectunturque non ſolum cauſas ſuſtentantes & continentes imperfecte, hoc eſt, cum ſubiectione, aut informatione, quas proinde dicimus materiales & formales informantes, ſed etiam ſine vlla imperfectione. quo pacto ſolus Deus ſuſtinet formas informantes pendentes à ſubiecto, & continet materiam. Nec mirum eſt, quod Ariſtoteles hæc duo genera in tanta communitate non tradiderit, cum cauſas diuiſit: quippe cum nec cauſam efficientem in ea diſtributione generaliter explicauerit, ſed in ſolis efficientibus per motum, quod alibi annotauimus: vt vel hinc intelligas, cum nobis liberam reliquiſſe inueſtigationem aliarum magis generalium cauſandi rationum in materia, & formis informantibus: quemadmodum voluit, vt ex cauſa efficiente per motum, ad efficientem ſine motu aſcenderemus. Suſpicari autem merito quis poteſt, Areopagitam Dionyſium in libro de diuinis nominibus, capite quarto cum de pulchro & bono diſſerit, vt fuit ſtudioſiſſimus indagandi omnium cauſandi rationum in Deo, ſic tetigiſſe omnes, quas nunc commemorauimus, cum ſcribit: *In ipſo pulchro & bono, id eſt, Deo eſſe exemplar principium omne, itemque efficiens, formale & elementarium.* Neque enim neceſſe eſt, vt ſic eum intelligamus, quaſi virtute ſola hæc in Deo eſſe ſignificet, vt quidam interpretantur. Nam rationes principij exemplaris & efficientis plane in Deo ſunt formaliter. Ratio item formalis principij non eſt aliena à diuina natura, ſi ſemota omni imperfectione intelligatur, vt re vera intelligi poteſt. Deniq; veriſimile eſt, eum fuiſſe vſum nomine principij elementaris (quod formaliter & proprie Deo non conuenit) pro fundamentali. Quã principiandi cauſandique rationem ipſe inferius capite decimo Deo attribuit formaliter, cum de omnipotente & Antiquo dierum loquitur. Ait enim, Deum eſſe omnipotentem ſeſſionem ſiue ſedem, omnia tenentem, fundantem, & complectentem. Nec enim hoc referendum eſt aut referri poteſt ad ſolam diuinam immenſitatem, qua Deus omnia, quaſi infinito quodam gremio complectitur: ſed etiam ad vim quandam, quæ omnia ſuſtinet, quæ conſideratione virtuteque diſtincta eſt a vi effectiua.

E F

Nam quemadmodum ſedes & firmus quiſq; locus, in quem aliquid reponitur, illud tenet, fundat, & ſuſtinet, etiamſi in eo nihil efficiat: ita ſuo modo Deum, præterquã quod cum omnibus efficientibus concurrit, etiam concurrere cum omnibus cauſis materialibus in fundandis, firmandis, & ſuſtentandis omnium rerum formis, quæ per ſeſe cohærere non poſſunt. Atqui hoc ipſum eſt, quod idem auctor paulo ſuperius ait, cum ſcribit: *Deum in ſo manentem, & eodem ſtatu ſuo non egredientem, omnia in omnibus fieri propter conformationem omnium.* Significat enim his verbis, Deum ſine vlla ſui varietate, aut mutatione, rebus omnibus, & earum officiis ſe attemperare, vt vnaquæq; ab eo adiuta ſuum munꝰ obire poſſit: alioqui fore vt nulla creatura in rerum natura conſiſteret. Denique id ipſum confirmat Dionyſius ex diuina Scriptura cum ait de Deo ait: *Ex ipſo, per ipſum, in ipſo, & in ipſũ eſſe omnia*, quaſi nulla generalis omino principiandi, cauſandique ratio ſit, quæ Deo non conueniat.

Omnes cauſas eſſentialiter ſubordinatas, immediate concurrere ad eundem effectum. & quo pacto.

Sectio V.

Reſpondetur quæſtioni.

VErum, antequam ad oppoſitæ partis argumenta reſpondeamus, operæpretium eſt diſquirere: num ex cauſis eſſentialiter ſubordinatis, non tantum vltima in quouis genere, ſed etiam omnes ſuperiores immediate concurrant ad effectum vltimæ. In efficientibus enim iam ex dictis conſtat, omnes immediate concurrere, non immediatione ſuppoſiti, ſed virtutis, vt ſuprà expoſitũ eſt, cum tamen in cæteris non ſatis aperta ſit res.

Quo ſenſu verba aſſertionis capienda.

Ne tamen longius abeamus, idem de reliquis videtur aſſerendum. Eſt enim par ratio, niſi quod ſuppoſiti nomen, quod in efficientib. ꝓ re per ſe exiſtente ſumitur, latius accipiendum eſt in cæteris generibus, nempe pro re ipſa, quę eſt cauſa etſi non ſit per ſe exiſtens. Nam vt omittamus cauſam finalem, certe nec materia, nec forma, præter rationalem ſunt res per ſe exiſtentes. Virtutis quoq; vocabulo, quo proprie efficientium facultas ſignificatur, intelligenda in hac aſſertione vis, ſiue efficacitas cuiuslibet cauſæ.

Aſſertio inductione expenditur.

Atq; vt aſſertio inductione facilius pateat, dicimus Deũ concurrere immediatione virtutis cum materia prima ad illud eſſe formæ ſubſtantialis, quod materia prima confert. cum materia vero prima, & ſecunda, ad illud eſſe formæ accidentalis, quod immediate confert materia ſecunda: ſiue nomine materiæ ſecundæ intelligas compoſitum ſubſtantiale, ſiue ipſam materiam primam, prout habet formam ſubſtantialem. Similiter dicimus, Deum concurrere immediatione virtutis cum forma ſubſtantiali ad illud eſſe, quod forma ſubſtantialis dat materiæ primæ, cum forma vero ſubſtantiali & accidentali, quod accidentalis forma immediate dat materiæ ſecundæ. Denique Deum concurrere immediatione virtutis cum fine ſibi proximo ad eſſe, quod talis finis ſuo cauſandi modo confert, cum eo autem & alio fine conſequẽte ad illud eſſe, quod immediate confert ille conſequens, atq; ita deinceps. *Ratio aſſertionis.* Ratio vero huius aſſertionis eſt, quia alioqui non pẽderent poſteriores cauſæ in cauſando à prioribus eiuſdem generis, ac proinde non eſſent illi eſſentialiter ſubordinatæ.

Obiectio. Obiiciat aliquis contrà hanc concluſionẽ, hoc pacto: ſi Deus conſeruet materiam, & formam ſimul (& vt ita dicam) penetratiue, nihil cauſando cum materia in forma, aut cum forma in materia, id ſatis erit, vt materia det ſuo modo eſſe formæ, & forma materiæ: igitur nõ eſt neceſſarius immediatus Dei concurſus cum materia ad eſſe formæ, nec cum forma ad eſſe materiæ.

Solutio. Sed reſpondendum eſt, non ſatis ad id eſſe conſeruationem materiæ & formæ: ſimul etiam penetratiue, niſi materia & forma vniantur vnione potentiæ & actus (ſaltem vt altera naturaliter det eſſe alteri) at cum illæ hoc pacto vniuntur, ſemper Deum concurrere: cum materia quidem in genere cauſæ ſuſtinentis eſſe formæ, quæ cauſandi ratio diſtincta eſt à rationibus cauſandi, formali, efficiente, & finali, ſuſtentatiuaq; appellari poteſt, vt tori generi accommodetur, cum forma autem in genere cauſæ continẽtis eſſe materiæ, quæ ratio cauſandi formalis eſt. Quod autem dicimus de concurſu Dei cum materia prima, & forma ſubſtantiali ad earũ effecta, intelligendum quoq; eſt de eius concurſu cum materia prima, & ſecunda item qua cum forma ſubſtantiali & accidentali ad effecta materiæ ſecundæ, & formæ accidentalis. Hoc vnum ſupereſt, vt ad argumenta initio poſita reſpondeamus.

Solutio argumentorum partis negatiuæ.

Sectio VI.

Soluuntur argumenta poſita ſectione prima.

ET quidem, quod attinet ad ea, quæ contra ſubordinationem cauſarum efficientium poſita ſunt, neganda eſt prioris argumenti conſequentia: tum quia non omnes ſuperiores pendent ab inferioribus in agendo (quod dixerim propter Deum, quicquid

Quæ contra ſubordi-

nationem causarum efficientium.

quid de aliis causis dicendum sit) tum etiam, quia quæ pendent, non pendent à priori, sed à posteriori. Accedit quod vna causa non dicitur alteri essentialiter subordinata, quia sine illa causare non possit, sed aliæ plures ad id conditiones requiruntur. Ad alterum argumentum, concedimus totum id quod cõcluditur, nempe agentia libera non esse Deo in peccando essentialiter subordinata. Neque enim id nostram assertionem euertit, siquidē peccare nõ est agere, si formaliter loquamur sed in agendo, aut non agendo à regula rectæ actionis deficere. quod in primo agente nullo modo inueniri potest.

2. Agentia libera vt subordinentur Deo.

Quid sit peccare.

Materiales causæ.

Ad priorem vero earum obiectionũ, quæ contra subordinationem materialium causarum proposuimus, dicendum est, Deum etsi non est causa materialis, quia non potest subiici formæ, nec esse pars vllius rei, concurrere tamen cum omnibus causis materialibus in eodem causandi genere, quod est sustinere formam. id enim vel maxime ad Deum pertinet. Ad posteriorem dicito, etsi materia prima est subordinata Deo in eodem causandi genere: adhuc tamen illam recte dici primam in genere causarum materialium, tametsi nõ sit prima in toto genere sustentantium formas.

Deus quo pacto nomine causæ materialis appellandus.

Causa formalis.

Iam ad ea, quæ obiecta sunt contra subordinationem causarum formalium recte quidem illud dicitur de veris, & primariis exemplaribus, quod nõ sint Deo essentialiter subordinata, de cæteris vero, secundisve eodem modo, quo vt exemplaria causant, non dubium esse debet, quin essentialiter subordinata sint Deo, id est, primis exemplaribus. de qua re libro septimo, in quo de ideis disputabimus, agendum est. Quod vero priori loco contra subordinationem formarum informantium subdebatur, eodem modo diluendum est, quo id, quod obiiciebatur contra subordinationem materialium Deus enim etsi non est forma informans, concurrit tamen cum omnibus formis informantibus, in eodem genere causandi, quod est continere materiam, eamque perficere. id quod vel maxime Deo conuenit sine imperfectione vlla. Quod autem deinde obiicitur de sufficientia formarum ad sua effecta formalia; nõ secus dissoluendũ est, atque id quod supra contra subordinationem efficientium opponebatur. Vt enim sufficientia caloris ad calefaciendum non excludit concursum Dei in genere causæ efficientis, ita nec sufficientia eiusdem ad calendum, vt sic dicam, albedinisve ad albendum, siue albicandum excludit concursum illius in genere causæ formalis. Nec vero admodum difficile est capere quo pacto id fiat, si consideremus, Deum esse primam causam diuidi esse quotunque modo illud detur.

Exemplaria.

Dissolutio obiectionis.

Quod demum attinet ad ea, quibus finiũ subordinatio impugnabatur, dicendum, in peccato duo spectari: alterum est actio ipsa, alterum priuatio eius rectitudinis, quæ in actione esse debuit. Quemadmodum ergo Deus in genere causæ efficientis concurrit ad actionem, & non ad priuationem rectitudinis in ea & in genere causæ finalis. Sed hoc est discrimẽ in actione libera & naturali, quoad ipsam actionis substantiam, quod in naturali, *omne agens ferundum inclinat Deum vt finem vltimum, tanquam directum ab eo & primo effectore*: at in libera, vnumquodque sibi constituit finem vltimum, qui in bonis actionibus est ipse Deus, saltem implicite: in malis autem aliquid infra Deum, quod reuera est, aut esse potest, aut certe videtur esse posse. Itaque in omni actione, vt actio est, Deus est finis vltimus ex intentione sua: in actionibus autem peccatoris, aliquid infra Deum, quod peccator ipse propter Deum non expetit. Nec est incommodum vnius & eiusdem actionis datī duos fines vltimos: si agens secundum non subordinetur primo in expetendo.

Causa finales.

Quo pacto Deus ad actionem peccantis concurrat.

Duplex actio.

Duplex finis.

Ad primum igitur dicendum, actionem, quæ peccatum est, non esse propter Deum ex intentione peccantis, sed tamen esse propter Deum ex intentione Dei ad illam concurrentis.

Actio peccatum vt sit propter Deum.

Ad secundum dicito, Deum esse finem Cui ipsius actionis ex intentione Dei, quia omnia in gratiam sui facit, non ex intentione peccatoris, qui sibi aliam sui actionis finem vltimum constituit.

Ad tertium, id quod impossibile est, si possibile videatur esse, ea ex parte, qua videtur esse possibile, aliquod sic habere, licet non simpliciter, sed secundum quid: & hac ratione subordinari primæ causæ essendi non solum efficienter eo modo, quo efficitur (efficitur enim quodammodo in esse possibili, cum possibile esse apprehenditur) sed etiam finaliter.

Cum autem obiicitur, ergo impossibilia contineri in Deo virtute, ac proinde non esse impossibilia, nihil concluditur. Impossibilia enim non modo continentur in Deo virtute, quo ab apprehensione errante fingun-tur, non vt esse non possunt, sed vt possunt male apprehendi.

Num rationes causandi, quas vocant causalitates, sint entia absoluta, distincta à causis & effectis.

QVÆST. XIII.

Pars affirmatiua.

SEd quærat aliquis, quænam sit natura rationum causandi, de quibus hactenus disputatum est. Quod enim sint entia quædam absoluta distincta à causis & effectis, hisce argumentis ostendi videtur.

Primum argumentum.

Primo, quia relatio causæ ad effectum fundatur in ratione causandi illius (idē est enim ratio causandi, & ratio fundandi relationem causæ) id autem, in quo fundatur relatio causæ ad effectum, necessario videtur esse entitas absoluta distincta à re quam causat, & ab effectu qui causatur. Nam si dicatur esse alia relatio, cum omnis relatio egeat ratione fundandi: aut dabitur progressus infinitus in rationibus fundandi relationem causæ, quod fieri nequit, aut insistendum erit in aliqua, quæ sit entitas rei, quæ est effectus: siquidem entitas rei quæ est causa, sæpe est prior tempore quam res ipsa causet: entitas item rei quæ est effectus, sæpe etiam permanet, postquam effectus causatus est: igitur entitas absoluta distincta ab entitate causæ & effectus. Quod si quis neget primam propositionem, eo quod putet rationem causandi non esse rationem fundandi relationem causę, sed esse ipsam relationem, facile id refutabitur. Nam ratio causandi est prior effectu, sumpto effectu secundum esse absolutum, relatio autem causæ est posterior. Est enim simul natura cum relatione effectus, quæ posterior est ipso esse absoluto effectus,

Secundum.

Secundo, quia cum dicimus terram considerari ab Astrologo, quatenus est causa defectus Lunæ, non est sensus quod Astrologus consideret terram, vt terra est, nec item denominatur ab aliqua relatione: igitur sensus est, quod consideret terram, vt denominatur à quadam entitate absoluta, quæ causat defectum Lunæ, quæ entitas est ratio causandi eiusmodi effectum. Atque hoc argumentum potest accommodari omnibus causarum generibus.

Tertium.

Tertio, quia quod in vno causarum genere cernitur, idipsum, seruata causarum proportione licet in cæteris colligere: in genere autem causæ efficientis, ratio causandi est entitas absoluta distincta à re quæ causat, & a re quæ causatur, actio inquam ipsa, siquidem res quæ efficit, per actionem efficit, & quæ efficitur, per actionem efficitur. est igitur & in cæteris causarum generibus ratio causandi entitas absoluta, distincta ab entitatibus absolutis rerum, quæ sunt causæ & effecta.

His, & aliis similibus argumentis non deerunt fortasse, qui sibi persuadeant affirmatiuam huius quæstionis partem, quemadmodū in genere causæ efficientis videtur, communiter approbari.

Affirmatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

Pars negatiua probatur primo.

VErum, qui ita rem confectam putauerit, non recte sentiet. Nam vt ordiamur à ratione causandi causæ efficientis, ex qua tertia magisque apparens argumentatio ducta est fieri non potest, vt ea sit actio: tum quia ipsa quoque actio pendet effectiue ab agente, vt supra ostensum est, tum etiam, quia in re, quæ creatur (quæ quidem verissime causatur, nec aliter quam effectiue) nō datur actio quæ sit entitas absoluta distincta ab effectu. Esset enim ea entitas aliquod accidens absolutum existens in re, quæ creatur: neq; enim esse potest substantia distincta à Deo, & creatura: nec vero accidens, quod existat in creatore: at nullum accidens potest natura præcedere rem quę creatur, quod tamen fieri oporteret, si esset ratio illam efficiendi: si quidem prior natura est ratio causandi, quam res quæ causatur. Id quod etiam ex eo confirmatur, quia nemo siue Philosophorum, siue Theologorum scriptū reliquit esse in re, quæ creatur tale aliquod accidens, per quod Deus formaliter rem faciat ex nihilo. Tantum enim distinguunt in creatione rem quæ creatur, à relatione actualis dependentiæ à Deo creante, quæ illam consequitur. Imo, nec Scotus quidem, & Caietanus entitatum absolutarū studiosissimi seruatores, aliam entitatem absolutam in re quæ creatur, inuenire potuerunt: tū denique, quia ne in generatione quidem datur tale accidens, quod sit ratio efficiendi rem genitam, vt etiam D. Tho. & Commentator, aliique nonnulli graues auctores considerate docuerunt. Cum enim generatio primo terminetur ad formam substantialem receptam in nuda materia, seu potius ad compositum substantiale quatenus præcedit natura omnia accidentia, nempe, quatenus ad prædicamentum substantiæ pertinet, fieri non potest, vt accidens vllum quod existat in eo quod generatur, sit ratio illud efficiendi.

Effectus causalitatem esse accidens absolutum.

Creatio non sit distincta à creatura.

Non solum in creatione, sed neq; in generatione datur accidens, quod sit causalitas.

Respon-

Digitized by Google

Reſpõdeat fortaſſe aliquis, creationem & generationem momentaneam (de hac enim ſermo eſt) poſſe eſſe accidentia abſoluta inhærentia rebus quæ creantur & generantur: quia etſi recte probatum ſit fore poſteriora rebus in genere cauſæ materialis, quatenus accidentia ſunt, cum omne accidens, quatenus accidens ſupponat ſubiectum: id tamen nihil impedire quominus ſint priora in genere cauſæ efficientis, quatenus ſunt actiones productiuæ rerum: quippe cum omnes huiuſmodi actiones, quatenus huiuſmodi ſunt, ſubiectum non ſupponant, ſed ponant.

Verum facile reſponſio refutatur: implicat enim contradictionem nam ſi creatio & generatio ſunt accidentia abſoluta, poſita eſſentialiter ſub genere actionis, quam reſponſio hæc facit genus quoddam abſolutum, diſtinctum eſſentialiter à cæteris prædicamentis: cum prius natura illæ ſint accidentia & actiones, quam actiones productiuæ, in quibus eſſe fingantur (prius enim natura res eſt in genere, quam ſit in aliqua eius ſpecie) fieri non poteſt, vt etiam quatenus ſunt actiones productiuæ, conſiderentur ſine ſubiectis, ſeu vt priores ſubiectis. Aut ergo creatio & generatio non ſunt accidentia abſoluta diſtincta eſſentialiter à rebus aliorum prædicamentorum: aut ſi ſunt, ſubiectum ſupponunt, idque prius natura, quam ſint productiuæ rerum in quibus ſunt, ſeu potius eſſe fingantur. Pugnant ergo iſta inter ſe, quod quatenus actiones productiuæ, ſint accidentia abſoluta, & tamen vt tales actiones ſunt, ſubiectum non ſupponant. Quod ſi quis pro generatione reſpondeat, nullam repugnantiam ſequi, ſi ſaltem ea ponatur accidens abſolutum. à rebus aliorum prædicamentorum diſtinctum, quia id in quo eſt vt ſubiecto, eſt diſtinctum abeo quod producitur, ſeu à termino (eſt enim in materia, & terminatur ad totum compoſitum ſubſtantiale) idem incommodum nihilominus admittere cogetur: ſi enim generatio eſt accidens abſolutum, à rebus aliorum prædicamentorum eſſentialiter diſtinctum: non poterit vtique ineſſe materiæ vt ſubiecto, niſi ratione alicuius formæ ſubſtantialis quam in eo ſupponat, quod Diuus Thomas ea ratione probat, quia actus ſecundus ſemper ſupponat primum, neſque alibi fuſius veriſſimum eſt oſtendemus. Cum ergo non poſſit ineſſe materiæ ratione formæ rei corruptæ, neceſſario illi ineſſe debet ratione formæ rei genitæ, ac proinde (ſaltem denominatiue) ineſt rei genitæ: quo fit, vt quatenus actio productiua ſupponat, & non ſupponat rem genitam, quæ pugnant apertiſſime.

Obiiciat quoque aliquis contra id, quod de creatione dictum eſt, hunc in modum: In re quæ creatur, præter ipſam rei ſubſtantiam, & relationem nouæ dependentiæ actualis cerni emanationem ipſam ſeu productionem paſſiuam, in qua relatio dependẽtiæ fundatur, non recte igitur D. Thom. & alii Theologi diſtinguunt in re quæ creatur ſolam rei ſubſtantiam & relationem dependentiæ, prætermiſſa emanatione ipſa, quæ eſt accidens abſolutum. Quod ſimiliter obiici poteſt contra id, quod dictum eſt de generatione. *Obiectio.*

Sed reſpondendum: Eſſe quidem in re, quæ creatur: aut generatur præter rei ſubſtantiam & relationem, emanationem ipſam ſeu paſſiuam productionem: eam tamen non eſſe accidens abſolutum, vt probatum eſt, ſed modum eſſendi quendam, qui inchoatiuus, quemadmodum conſeruatio continuatiuus, vel vt ſic dicam, permanſiuus appellari poteſt. Ita patet rationem cauſandi cauſæ efficientis non eſſe accidens abſolutum. *Solutio. Creatio, & generatio quos dicant eſſendi modos.*

Præterea etſi ratio cauſandi efficientis cauſæ eſſet accidens abſolutum diſtinctum à cauſa & effectu, non liceret tamen idem colligere in cæteris eſt enim valde diſpar ratio. Nam efficienti cauſæ non repugnat producere effectum per qualitatem diſtinctam à ſe, vt ignis per calorem: quo fit vt ei non repugnet cauſare illum per actionem à ſe diſtinctam: at materiæ & formæ repugnat cauſare compoſitum per quicquam aliud, quam per ſeipſas. Nihil ergo eſt aliud hac in re, ex efficiente cauſa ducere argumentum ad reliquas, quam paucis inſpectis, facile de cæteris idem pronunciare: quod Ariſt. in quibuſdam veteribus priori libro de Gener. *c. 2 text. 7.* merito reprehendit. Ita infirmatum eſt vltimum argumentum, quo propoſita ſententia maxime ſi ſtere poteſſet. *Permiſſo. Aliarum cauſarum ratio, & diſcrimen.*

Præterea, vt de cæteris cauſandi rationibus loquamur, ſi rationes cauſſandi materiæ, & formæ eſſent accidentia abſoluta, non ingerentur inter ſe materia & forma immediate ad conſtitutionem rei naturalis, ſed quodam quaſi vinculo, aut glutine, cuius vi fieret compoſitio. at hinc ſequeretur compoſitum naturale non eſſe vnum per ſe, ſed per accidens. non ſunt igitur rationes cauſſandi materiæ, & formæ accidentia abſoluta. Atque huc ſpectat reprehenſio illa quã Ariſt. tum *2. de anima, cap 2. text. 26.* tum etiam *8. lib.* huius operis *cap. 6. text. 15.* inuehitur in eos, qui vinculum aliquod neceſſarium eſſe putabãt, quo anima cum corpore colligaretur: quaſi non eſſet ſatis ad vnionem in vnum per *Materia & forma cauſalitate non eſſe accidentia abſoluta probatur. Confirmatio ex Ariſt.*

perse cõpositum ipsa natura materiæ & formæ: quarum altera est potentia prima, siue pura potentia, altera vero primus actus, siue substantialis. Simile quid accidit in compositione Metaphysica, quæ fit ex genere & differentia, quasi ex materia & forma. Nam etsi genus & differẽtia sunt principia & causæ speciei, haud tamen ad illius constitutionem concurrunt per aliquid ipsis superadditum, sed immediate per se ipsas. Vnde fit, vt eam sit essentialis hæc prædicatio: *Homo est compositus ex natura animali & rationali*, quam hæc: *Homo est animal rationale*, modo compositionis nomine non intelligatur relatio partium componentium, sed coniunctio fundamentalis earum, in qua ratio causandi consistit.

Secundo.

Adhęc, quemadmodum actio causatur effectiue ab agente, cum ab illo proprie & per se pendeat: ita accidẽs absolutum, quod quis iuxta hanc commentationem faciat rationẽ causandi formæ, causabitur à forma, & quod finis, a fine: at accidens quod ponetur ratio causandi materiæ, non potest causari a materia, nisi vt à causa materiali, atque ita reliqua à forma & fine: ergo quemadmodum efficiẽs potest effectiue causare aliquid sine actione media, ipsam nimirum actionem: ita materia, forma, & finis possunt causare aliquid sine huiusmodi accidentibus, hęc inquam ipsa accidentia. Non erunt igitur huiusmodi accidentia primæ rationis causandi materiæ & formæ, & finis, quemadmodum superius concludebamus, actionem non esse primam ac communem rationem causandi causæ efficientis.

Tertiò.

Accedit commune argumentum non parui momenti in Philosophia, quod fictio hæc multas admodum entitates comminiscetur ad defendendas causandi rationes, quæ paucioribus quasi machinis defendi possunt. Nã præter accidẽtia absoluta iam dicta alia quoque ponẽda erunt ex parte effectus: vt in homine, vnum quo causetur à forma, alterum quo à materia, tertium quo ab efficiente proximo (vt de remotis taceam) & quartum denique quo a fine. Vt enim nomine causæ interdum significatur res, quæ denominatur causa, interdum relatio causę, interdum ratio causandi, quæ est fundamentum relationis causæ: ita de nomine effectus pari ratione dicẽdum est. Quare si causæ nomine tertio modo sumpto significatur accidens quoddam absolutum distinctum formaliter à causa & effectu: eadem de nomine effectus tertio modo sumpto dicere oportet. Quod si rationes causandi materiæ formæ & finis dicantur existere in effectu, quemadmodum actio existit in eo quo fit, siue in eo quod accipit formam eius quod fit: (erunt enim forsitan quibus id placeat) octo iam accidentia absoluta erunt in quolibet effectu: quatuor ex parte proximarum causarum, vt de remotis taceam, & totidem ex parte effectus.

Mitto alia pleraque incommoda, quæ hãc commentationem cõsequũtur, quę vel paululum attendenti, facile se offerent. Illud vnũ addiderim, quod vt nullus est auctor, qui has rationes causandi neget, trinamque iam causæ & effectus signi fi:ationem non approbet: ita nullus videtur esse, qui eas dicat accidentia absoluta a causis & effectis distincta, paucis quibusdam exceptis, qui ei videntur asserere de ratione causandi causæ efficientis non tamen cuiusuis, sed tantum efficientis actione transeunte.

Nullo modo rationes causandi sunt omnium causarum esse distincta accidentia à causis & effectis.

Quæ sit natura rationum causandi.

SECTIO III.

QVod si quis petat, quæ tandem sit natura rationũ causandi, partim repetitis quibusdam, partim additis quatuor conclusionibus breuiter respondendum est.

Concl. 1.

Prima, rationes causandi nõ esse ipsas causarum relationes, quod hæ in illis fundentur.

2.

Secunda, Neque esse omnino relationes vllas. Namque vt relationes efficiendi vim non habent, ita nec alio modo causandi, sed sunt veluti appendices quædam, quæ consequuntur ent.a, quatenus multa simul existũt, hoc vel illo modo inter se affecta.

3.

Tertia, neque esse accidentia absoluta, siue existentia in causis siue in effectis. Nullius enim accidentis absoluti accessu possunt res, quæ denominantur causæ causari, & quæ denominantur effecta causari, alioqui procedendum esset in infinitum, quando talia accidentia necessario causari debent, atque adeo (quod consequens est) aliis accidentibus absolutis. Accedit illud peculiare in causis efficientibus, quod si oppositum huius cõclusionis verum esset, & rationes causandi agentium ponantur in agentibus, cum ratio causandi tum solum conueniat causis cum actu causant, Deusque non ex omni æternitate, sed ex tempore sit actu causa rerum, aliquod accidens absolutum aduenire Deo ex tempore, quod Theologi fieri non posse dicunt. Quocirca merito Caietanus male audit, quod in Comment. 1. partis, art. primo ad quæstionem 25. doceat omnes actiones transeuntes esse entia absoluta existentia in causis agentibus, nec ab eo generali

Deo non aduenit accidẽs absolutum.

pronun-

pronuntiato diuinas actiones excipiendas existimet.

4. Quarta, Rationes causandi esse res ipsas, quæ denominantur causæ, non absolute tamen, sed quatenus actu concurrunt ad sua effecta. Quemadmodū rationes causatorum, siue effectorum sunt ipsæ res, quæ denominantur effecta; quatenus actu pendent à causis. Vtimur autem in hac conclusione metaphorico concurrendi verbo, quia nullum est proprium, quo causarum exercitium significetur. Quod igitur causandi rationes, sint ipsæ res, quæ denominãtur causæ, ex eo patet, quia nihil aliud supereſt, quod esse possint, nisi aut res, quæ denominantur causæ, aut quæ denominantur effecta, aut vtræq; simul. non possunt autem esse res, quę denominantur effecta, nec (quod hinc sequitur) vtræq; simul: eo, quod res quæ denominantur effecta, sunt posteriores natura ipsis rationibus causandi, & ab illis pendent. reliquum est igitur, vt sint ipsę res quæ denominantur causæ. Quod vero nõ sint ipsæ res absolute sumptæ, ea ratione constat, quia sæpe existunt cum nihil causant. Quod deniq; sint res ipsæ, quatenus concurrunt ad sua effecta, hac ratione colligitur: quia posito earum concursu, primum ponuntur causæ in actu, id est, actu causantes, eoque sublato primum tolluntur.

Rationes causandi esse ipsas causas actu concurrentes ad effecta.

Diluitio eorum, quæ contra occurrunt, & quæ initio proposita sunt.

CAPVT IV.

1. *Impugnatio quarta conclusionis.*

AT contra hęc, tria se offerunt argumenta. Primũ est, si rationes causandi sunt ipsæ res, quæ appellantur causæ, nec tamen absolute acceptæ, sed quatenus concurrunt ad effecta, iterum redit eadem difficultas, quæ à principio negotium exhibebat. Quæri enim rursum potest Num ipse concursus rerum, quæ appellantur causæ, addat aliquid rebus ipsis concurrentibus, an nihil. Nam si aliquid addit, aut illud erit relatio, aut accidens absolutum, quæ iam impugnata sunt. sin nihil, nullum erit discrimen inter res concurrentes, & ipsas absolute sumptas, quas etiam probauimus non esse eo pacto rationes causandi.

2. Alterum, si concursus Dei est ipse Deus cõcurrens, cum Deus sit æternus & infinitus, & sit concursus illius æternus & infinitus, quod partim est falsum, partim impossibile.

3. Tertium, si cõcursus rei, quæ est causa finalis, nec tamen adhuc existit, esset ipsa res cõcurrens ad effectũ, seu ad id, quod fit propter finẽ, quemadmodũ res ipsa non existit, ita neq; eius cõcursus existeret: quod videtur dici non posse. Quo enim modo fieri potest, vt tum effectus causetur in rerum natura, cum in rerum natura non existit concursus ipse quo causatur?

Solutio primæ obiectionis.

Haud difficulter tamen hæc diluentur. Primum quidem, si dicas, concursum causæ saltem ad immediatum effectum, nihil entitatis addere causæ concurrenti. dico *saltem immediatum effectũ*, quia si quis ipsam actionẽ, quæ etiam ab agente causatur, velit appellare concursum causæ ad principalem effectũ, qui quidem est id, quod fit per actionem, nõ dubium est, quin concursus aliquid entitatis addat causæ. Est enim actio quidam actus ab agente prodens. Verum si causa conferatur cum primo & immediato effectu, quanquam minus principali (quopacto conferri debet, si prima ac propria eius causandi ratio sumẽda est) veluti agens cum actione ipsa, negandũ est cõcursum addere causę concurrẽti entitatem vllam, vt patet ex dictis. Cum autem obiicitur, hinc effici vt nullum sit discrimen inter eos concurrentes ad effectum, quatenus ad illum concurrunt, & ipsos absolute sumptas, neganda est consequentia. Nam, etsi res, vt concurrãt ad effectum non plus habent entitatis in seipsis, quam si absolute sumantur: tamen hoc amplius habent, quod ab illis actu pendeant effecta. Similis distinctio fieri potest inter res quæ sunt effecta, quatenus pendent à suis causis, & quatenus absolute sumuntur. Quanquam enim priori modo spectatæ non plus entitatis sibi vendicant, quã posteriori: tamen hoc amplius habent, quod actu pendeant à suis causis, quod est distingui per modos quosdam habendi, & quodammodo etiam per extrinseca.

Quid sit ea dilatio.

Solutio secundæ obiectionis.

Ad secundũ neganda est cõsequentia. Nã concursus Dei, necessario dicit ordinem fundamentalẽ ad effectum. at Deus concurrens etsi est æternus & infinitus in se: tamen nec de facto cõcurrit ab æterno ad vllum effectum (quicquid dicendum sit de eo, quod fieri potuit) nec potest infinite concurrere intensiue de hac enim infinitate sermo erat.

Implicat, Deum concurrere intentione infinita effectum.

Ad tertium dicẽdum est, vt concursus causæ finalis causet, satis esse, si ipse existat eo modo, quo causa finalis existit. Cum ergo non sit necesse, vt causa finalis realiter existat, cũ effectus realiter sit, sed satis sit, si obiectiue existat in agente propter finem (saltem in primo) non est etiam necesse, vt cõcursus finalis causæ realiter existat, cum illa ad effectum realem concurrit: sed satis est, si existat obiectiue. Hęc enim est peculiaris natura finalis causæ eiusque concursus, vt vel sola eorum obiectiua existentia sit satis ad causandum realem effectum: quod quidem

Tertia.

causæ finalis inter alia causarum genera excellentiam latis declarat.

Soluuntur argumenta posita initio quæstionis.

Ad primum vero eorum, quæ initio proposita sunt, dicendum est: relationem causæ ad effectū non fundari in relatione aliqua, nec in entitate absoluta absolute sumpta, sed vt concurrente ad effectum.

Ad secundum negãda est consequentia, quia datur alia ratio cõsiderationis, qua terra spectari possit vt causa: nempe, quatenus concurrit ad defectum Lunæ efficiendum.

Ad tertium dicendum, non actionem, sed concursum causæ efficientis etiam ad ipsam actionem esse rationem causandi illius: quãquam actio potest quodammodo dici ratio causandi respectu eorum, quæ per actionem fiũt: quippe cũ causa efficiens per actionem, vt per formam quodammodo suam efficiat.

Num eiusdem effectus plures causæ dari possint, non coniunctim, sed diuisim.

QVÆSTIO XIV.

Quopacto hæc quæstio ab Arist. explicetur, & in præsentia tractanda sit.

Sectio I.

HActenus de ipsis causarum rationibus diseruimus: nunc quædam excutiamus, quæ Arist. de comparatis inter se causis adiũgenda putauit, quorũ illud primum sit: num eiusdem effectus plures causæ dari possint. Quæ quæstio breuius quam optaremus absolui explicata, duplicem sensum habere potest. Vnus est, nũ idem effectus possit habere plures causas diuersorum generum: alter, num plures eiusdem generis, vt plures efficientes, aut formales. Iuxta hos duos sensus explicatio quæstionis apud Arist. duabus conclusionibus continetur. Prior est, eiusdem effectus dari posse plures causas diuersorũ generum. Posterior non posse dari plures eiusdem generis. Verum cum sit apertissimum, dari plures eiusdem generis: sed diuersi ordinis, cuiusmodi sunt Deus & Sol, & homo in generando homine: imo, & plures eiusdem generis, ac ordinis, eiusmodi sunt duo equi in trahendo curru: sententia omnium interpretum est, posteriorem conclusionem Arist. intelligendam esse in causis eiusdem ordinis, & totalibus. Ac merito quidem. Nam causæ essentialiter subordinatæ non ita proprie dicuntur diuersæ, vt quæ sunt eiusdem ordinis. Quæ enim sunt eiusdem ordinis, non pendent ex inuicem in causando, inferiores autem a superioribus maxime. Causæ autem partiales non tam causæ sunt, quã concausæ, quæ plures quasi vnam perfectam ac sufficientem constituant. Quanquã vero Arist. hoc pacto quæstionem dissoluit: sunt tamen non leuia argumenta, quibus posterior conclusio quæ sola à nobis tractanda est, falsa esse iudicatur. Nam de priori nulla est difficultas.

Sensus quæstionis duplex.

Prior Arist. conclusio.

Posterior eiusdem.

Vt igitur ea commodius, ac expeditius tractetur, animaduertendũ est, duob. modis intelligi posse vnum effectũ habere plures causas totales eiusdem generis, ac ordinis: vno diuisim, altero coniũctim. Diuisim, vt sit sensus: num effectus idem numero qui prouenire potest ab vna causa totali, possit etiam prouenire ab alia totali eiusdem generis ac ordinis. Verbi causa: num idẽ numero ignis possit produci indifferẽter ab hoc, vel illo igne, vel ex hac, aut illa materia. Coniũctim, vt sensus sit, fieri ne possit vt idem numero effectus simul proueniat à pluribus causis perfectis, ac totalibus eiusdem generis, ac ordinis: veluti, vt idẽ ignis numero producatur actu à duobus ignib. simul cõcurrentibus, quorũ vterq; per se, ac seorsim possit illum producere: aut ex duabus materiis, quarum vteraq; per se satis esset ad illius cõstitutionem. Quoniam igitur vterq; sensus proprias habet difficultates, vterq; seorsim tractandus est: sed quoniã causa efficiens inter omnia causarum genera magis perspicua est: operæpretiũ erit totam disputationem ad illam dirigere: ficri quid de cæteris dicendum sit, planius ad calcem proximæ quæstionis concludemus.

Explicatur facilis effectus.

Duplex eius sensus.

Argumenta pro parte affirmatiua quæstionis.

Sectio II.

EFfectum igitur vnius agẽtis totalis posse diuisum produci ab alio totali eiusdem generis ac ordinis, his argumentis ostendi videtur.

Primum, in specie Leonis est generalis vis ad producendum quemlibet leonem, vt pater. in quolibet autem leone generante est tota virtus speciei, potest igitur quilibet leo quemlibet leonem generare.

Secundum, Ad identitatem numeralem rei genitæ satis est identitas materiæ, & formæ: ex eo enim Catholica Fides docet quemlibet hominem fore eundem numero in generali resurrectione, quia virtute diuina iterũ vnietur forma cuiusque cum eiusdem materia ac materia ex qua ignis generat hũc ignem, potest eadem subiici actioni alterius ignis: ex qualibet autẽ materia quælibet forma educi potest, cum materia sit indifferens ad omnes formas. æque igitur generari potest hic ignis ab hoc igne, atque à quouis alio.

Tertium, si hic numero ignis non posset produci nisi ab hoc igne, daretur essentialis sub-

subordinatio vnius indiuidui respectu alterius eiusdem speciei. hoc autē non est admittendum. ergo nec illud Assumptio ex eo patet, quia in indiuiduis eiusdem speciei potest dari progressus infinitus, in essentialiter autem subordinatis minime, vt patet ex libro 2. *cap. 2. q. 1 fol. 3.*

Quartum, eadem numero res corrūpi potest indifferenter à diuersis numero agentibus: vt patet: ergo & generari: siquidem par ratio est in generatione atque in corruptione, præsertim cū corruptio vnius sit generatio alterius, *lib 1. de Gen. text. 17.*

Quartū, quacunq; ratione homo intereat, siue à iugulante, siue à milite in bello perimente, siue oppressus morbo, siue naufragio suffocatus, semper eadauer est idem numero. non dubium est igitur, quin idem effectus numero à diuersis causis prouenire possit.

Sextum, idem effectus specie potest indifferenter produci à diuersis specie agentibus, vt mus à mure & à sole. igitur idem numero poterit produci indifferenter à diuersis numero eiusdem speciei. est enim par ratio.

Septimum, motus locales diuersorum animalium sese mouētium loco, terminari possunt ad eundem numero terminum, cum quoduis illorum indifferenter possit eūdem occupare. potest igitur eadem numero existentia localis, ac proinde idem effectus numero à diuersis causis efficientib. prouenire.

Postremū, non difficilius est rē producere, quā conseruare. quin etiam sæpe conseruatio maiorē virtutem requirit in causa efficiente, quam productio *siquidē plurima causa vnitæ possunt producere res quas conseruare nequeunt.* at idem effectus potest a pluribus causis indifferenter conseruari. ergo & produci. Assumptio probatur. quia calor aquę, productus, & conseruatus aliquandiu ab igne, potest cōseruari ab aere calido: & species siue imago oculi, qua columnā cernimus, postquam aliquandiu conseruatur à columna, à qua impressa est, plane videtur deinde conseruari posse ab alia, si Deus loco illius aliam similimam substituat. Nam si secunda columna aliam speciem in oculo imprimat, poterit oculus discernere diuersitatem vtriusq; columnæ, quod nemo dixerit.

Atq; hanc quęstionis partem amplectitur Scotus secūdo Sent. dist. 20. q. 2. quā probare videtur duob argumentis Vno, quia alioqui prædestinati, qui nūc nascuntur ex reprobis parentibus, nequaquā futuri essent, si genus humanum in statu innocentiæ perstitisset. quādoquidē in eo statu nemo esset ex reprobis parentib. progenitus. Cum ergo dicendū sit, hos ipsos prædestinatos qui nūc sunt, nō futuros, si natura humana à statu innocentiæ nō excidisset, necessario videtur cōsequi, eosdē homines numero à diuersis progenitoribus generari posse. Altero, quia si ignis A genuit certū ignem numero ex certa materia, non est cur ignis B. si tantæ virtutis sit, quantæ est A. non generasset ex eadem materia eūdem numero ignem, si in eodem instanti applicatus fuisset, alioqui iam non est tantæ virtutis, quantæ est A. vt supponitur.

Conclusio partis negatiuæ & impugnatio eiusdem probationis.

SECTIO II.

Dicendum est tamen, nullum effectū eūdem numero posse diuisim produci à plurib. numero agentibus totalibus. hæc eiusdem ordinis quæ conclusio est *D. Tho. quodl. art. 8. Auer. 7. Met. com. 41. Marsil. 1. de Gen. q. 8. Capr. 2. Sent. d. 20. q. 1. Sott. 4 sent d. 43. q. 1. art. 3.* & fere omnium.

Proponitur vasto quæstionis, cur effectus numero idem à pluribus agentib. diuisim produci possit

Sunt autem, qui illam hoc pacto probent, & quasi demonstrare putent: Non solū reddenda est causa, cur hic effectus naturalis sit huius speciei potius quā alterius. sed etiā cur sit hoc indiuiduum potius quam aliud. atqui nulla causa rei huius reddi potest, nisi totum hoc, quia producitur ab hoc numero agente, & ex hac materia, & in hoc tempore, vel momento temporis. non potest igitur idem numero effectus produci indifferenter a pluribus numero agentib. eiusdem ordinis. Maior videtur perspicua. Minorem ex eo probant, quia nec recurrendum est ad solam vnitatem numeralem materiæ, cum eadem numero sit indifferens ad infinitas formas. Neq; item ad solam intentionem particularis agētis, cum particulare agens non intendat certū indiuiduum, sed effectum sibi similem secundum speciem, aut genus, vt dictum est. Nec vero tātum ad stellarum respectus, & habitudines inter se, seu potius ad influentias cœlestium corporū. quæ ex certa astrorum dispositione ad inferiorem mundū pertingunt. Nam cum cœlestia corpora æque indifferentia sint ad influentias, quas imprimere possunt in hæc inferiora, atq; agentia particularia ad sua effecta: eadem est difficultas in eis, quæ in agentibus particularibus, ac maior etiam cur hūc potius numero effectum, quam alium producant eiusdem speciei.

Neq; etiam recurrendum est ad intentionem primi agentis, volentis vt producatur potius hoc indiuiduum quam illud. siquidem Deus non concurrit cum agentibus naturalibus, nisi generali quodam influxu, vtpote indifferente ad omnia effecta, quæ particularibus agentib. produci possunt, quo autem

modo concurrit eodem concurrere intendit. A nec denique recurrendum est ad solam vnitatem numeralem temporis, vel momenti, in quo effectus producitur: cum tempus, & momentum idem indifferenter se habeant ad quælibet alia effecta. Cum igitur nulla alia causa reddi posse videatur, cur hic effectus naturalis sit potius hoc individuum, quam aliud, nisi tota hæc aggregatio, quia producitur ab hoc numero agente, ex hac numero materia, & in hoc numero tempore, vel momento: efficitur vt nullus effectus idem numero pluribus numero agentibus indifferenter produci possit: imo, nec ab eodem numero agente ex diuersis materiis, nec ab eodem agente, & ex eadem materia, in diuersis temporibus. B

Improbatur additus ratio.

Verum ratio hæc vitio non caret. Namque vt admittamus maiorem propositionem (quam Philosophi nihil de individuis, vt individua sunt demonstrare solent, satis se facere arbitrati, si de naturis communib. differant) certe minor propositio non videtur vera. Tum quia alia causa reddi potest, cur effectus naturalis sit determinate hoc individuum, quam quia producitur ab hoc numero agente, & ex hac materia, & in hoc tempore, vel momento, vt patebit: tum, etiam quia non recte probatur. Nam etsi recte ostenditur, non esse recurrendum ad vnitatem numeralem materiæ, neque ad intentionem particularis agentis, neq; ad occultas influentias cœlestium corporum, neq; ad vnitatem numeralem temporis, vel momenti (præsertim cum tempus & momentum non sint causæ nec concausæ rerum, sed occasiones, & conditiones, sine quibus illæ non fiunt) certe non sine periculo proponitur, & probatur non esse recurrendum ad intentionem primi agentis ratione illa, quia Deus non concurrat cum agentibus naturalibus, nisi concursu indifferenti ad omnia effecta, quæ ab eis produci possunt. Nam etsi id vtcunque verum esse potest, comparato concursu primi agentis cum effectis secundum speciem: non est tamen verum, comparato cum effectis secundum numerum. Nam si primum agens indifferenter concurreret cum hoc agente particulari ad omnia effecta, quæ ab hoc produci possunt, cum hoc indifferens sit ad infinita, vt fatentur, non magis produceretur hoc, quam illud, ac proinde aut omnia, aut nihil. Tolleretur quoq; ratio diuinæ prouidentiæ ad determinata individua pertinentis. non intenderet enim Deus certa & determinata individua, sed vage hoc vel illud, quemadmodum & inferiora agentia, cum quibus ponitur indifferenter concurrere. C D E F

Primum agens concurrit cum agentibus.

Hoc etiam peccat propositi horum ratio, quod ex multis, quorum quodlibet ponitur causa indifferens & determinata huius determinati effectus, conficitur causa eius determinata: quæ præterquam quod in nullo causandi genere causa esse potest, vt inductione patet in omnibus causarum generibus, tem quoq; continet quæ fieri non potest. Nam, quemadmodum se habent multa vniuersalia ad vnum singulare: ita multæ causæ indifferentes ad vnum determinatum effectum. at ex multis vniuersalibus etsi aliquid minus vniuersale fieri potest (minus enim vniuersale est album dulce, quam album per se, & dulce per se, & sic in cæteris) tamen nihil potest fieri singulare, siue hoc numero. ergo ex multis causis indifferentib. ad plura effecta non potest prouenire vllus effectus determinatus numero. Neque obiicias Porphyrium dicentem in Isagoge cap. de specie, individuum describi ex multis communibus, quorum tota aggregatio in nullo alio reperiri potest. Vulgaris enim est ea individui ratio, nec reuera carens vitio. Quamuis enim aggregatio ea forsitan in nullo alio reperiatur, tamen nihil repugnat reperiri, vt capite sexto perspicuum erit.

Ex multis causis indeterminatis aggregatur quod definita & certa.

Porphyrii vulgaris de corpore individui.

Impugnatio rationis præcedentis.

Erunt fortasse, qui propositam rationem hunc in modum defendant: materiam hanc numero, causam efficientem hanc numero, & generalem & particularem, tempusque aut momentum hoc numero, etsi non efficiunt vnam determinatam causam, cur effectus fit hic numero: tamen omnia simul esse indicia determinatæ causæ, quam dicent esse actionem hanc numero: quippe cum hæc actio numero nullius alterius effectus, quam huius numero causæ esse possit.

Reiicitur hæc impugnationis procedendi.

Sed nihil momenti habebit defensio. Nam, vt mittamus actionem non esse proprie causam rei quæ fit, sed id quo illa fit, eadem quæstio est de hac numero actione, atque de hoc numero effectu, qui fit per actionem. Vt enim hæc materia, & cætera omnia nō modo singula per se, sed etiam omnia simul sunt ex se indifferentia ad plura numero effecta: sic etiam ad plures numero actiones per quas fieri possunt.

Alia ratione dici potest, eam aggregationem esse indicium veræ ac determinatæ causæ huius effectus, à qua proueniat, cur potius sic hic numero, quam alius: nempe, quia est indicium diuinæ voluntatis, quæ ad hoc potius numero individuum in hac specie, quam ad aliud indifferentiam causarum secundarum in qualibet durationis mentura determinauit. Vt enim Deus Opt. Max. ab æterno præcepit omne futurum tempus, & omnia

Quomodo collectio particularium habeat ad hunc numero effectum.

futura

futura temporis momenta: ita etiam ab æterno decreuit, & quasi generali lege statuit, qui effectus numero cuiusque causæ, in quo tempore, aut temporis momento producendus esset: alioqui nihil omnino produceretur in rebus creatis. Quo fit vt eodem redeat, dicere hunc effectum causarum naturalium esse hunc numero potius quam illum, quia productus est ab hoc numero agente, & ex hac numero materia, & in hoc numero tempore: ac si quis dicat, quia diuina voluntas ad hunc numero effectum naturalem, in hoc numero, tempore, aut momento naturales eius causas determinauit. Quod idem dicendum est de effectibus causarum supernaturaliter efficientium.

Quæ sit vera causa, cur hic numero effectus producatur.

Quo pacto supra posita ad veram sensum accommodentur.

Atque hoc modo potest horum ratio ad probationem conclusionis vtcunque aptari, excepto eo, quod aiunt in probatione minoris, non esse etiam recurrendum ad intentionem primi agentis, quasi Deus non nisi indifferenter concurrat, ac concurrere intendat cum agentibus naturalibus. Quanquam alia ratione dicere possent, non esse recurrẽdum ad intentionem primi agentis, ne videlicet naturalem, sed voluntariam causam reddere, & (vt dici solet) cum alia ratione cuadere non possumus. Ecclesiæ perfugium quærere videamur. Quanquam enim determinatio diuinæ voluntatis ad hoc potius individuum, quã ad aliud sub eadẽ specie, inter naturales causas re vera computari debet: quandoquidem ad solam primam causam spectat determinatio secundarum, non quidem ad specifica effecta (ad hoc enim ipsæ etiam causæ particulares determinatæ sunt natura sua) sed ad singularia & determinata numero: tamen cum ea, quæ apud nos voluntaria sunt non naturaliter fiant, abstinendum est naturalib philosophis ab hac responsione, *effectus est hic numero potius quam ille, quia Deus ita voluit*; præsertim cum hoc respondendi modo omnium rerum naturalium ratio ab imperitis etiam reddi possit.

Ad diuinam voluntatem vt sit recurrendum in danda causa effectorum.

Vera conclusionis probatio.

SECTIO I.

Primum argumentum.

VEra igitur & germana conclusionis probatio, his rationibus continetur. Si effectus idem numero posset indifferenter produci à diuersis numero causis efficientibus totalibus eiusdem ordinis, à nulla earũ proueniret per se. hoc autem dicendum non est. ergo neq; illud. Maior ex eo patet, quia quod æque produci potest ab A, & à B, eiusdem ordinis, per accidens est quod producatur ab A, cum possit produci à B, & vice versa. Dico autem *eiusdem ordinis*: quia non sint eiusdem ordinis, & alterum virtute contineatur in altero, non erit per accidens, vt quod producitur ab eo, quod continetur, producatur ab eo quod continet: quo pacto si Deus, in quo extrema omnia agentia virtute continentur, ipse per se aliorum agentium effecta produceat, nõ ideo dicendus erit causa eorum per accidens. Minor ex eo constat, quia cum omnis certus & determinatus effectus habeat certum & determinatum esse, necesse est, vt à determinato agente proueniat, ac proinde ab aliquo efficiẽte per se. Causæ enim per accidens sunt incertæ & indeterminatæ.

Quod si quis obiiciat, efficiẽs particulare, vt hunc ignem, non habere natura sua determinatum effectum numero, cum possit multa numero effecta per se producere; ergo pari ratione neque effectum habere natura sua causam efficientem particularem, certam & determinatam numero. sed secundum speciem. negandum est paremesse rationem. Nã effectus natura sua pendet ex causa, non autẽ causa ex effectu.

Obiectio.

Præterea diuersorũ agentium eiusdem ordinis ac totalium, (exempli enim eas, quæ subordinate, aut vt partiales causę agũt, quod eadem numero actione agant) diuersæ sunt actiones at diuersæ actiones desinunt in diuersos terminos, *cum motus, & terminus non differant, nisi vt forma eadem numero quatenus acquiritur, & acquisita est*, vt patet ex 3. Physic. 1. text. 4. 7. 8. ergo diuersorum agentium eiusdẽ ordinis, & totalium diuersi sunt termini actionum, ac proinde diuersa numero effecta.

Secundum.

Sed obiiciat aliquis hũc in modum: Si præterea diuersa numero agentia totalia eiusdẽ ordinis non possunt producere eundem numero effectum, quia eorum actiones necessario sunt diuersæ, non poterit vtique Deus per vnum eorum producere eundẽm numero effectum, quem producit per alterum. atqui potest (neque enim contradictionem implicat) ergo non est reddita germana ratio, cur eadem numero effectus produci non possit à diuersis numero agẽntibus totalibus eiusdem ordinis.

Obiectio.

Solutio.

Huic obiectioni sic occurrẽdum: In actione secundorum efficientium tria spectari. Vnum est acquisitio ipsa, siue productio eius formæ, quæ introducitur in subiectum, alterum quod sit à tali agẽte, tertium vero, quod recipiatur à tali patiente recipiatur. Quamuis ergo fieri non possit, vt actio quatenus est à tali agente, non sit ab illo, & quatenus recipitur in tali patiente, non recipiatur in illo (vtrunq; enim contradictionem implicat) tamen quatenus

Tria in actionibus secundorum agentium notanda.

est acquisitio seu productio illius numero formæ, quæ introducitur, posse ab alio provenire, quia nō dicit respectum nisi ad terminum productionis. Sed animaduertendum est, omnem productionem formæ naturaliter introducibilis, esse naturaliter coniunctam cū respectu ad certam numero causam secundā: cum Deus absoluta potestate possit omnē vim efficientium & sustinentium secūdorum supplere, non dubium esse, quin possit eiusmodi productionem ab vtriusq; respectu seiungere, quare & per aliud efficiens producere, & per aliud subiectum sustinere. Ratio ergo proposita, etsi non concludit eundē numero effectum, spectata absolute Dei virtute, non posse produci à diuersis numero agentibus totalibus, & eiusdem ordinis, concludit tamen, non posse naturaliter.

Quo pacto diuina virtus causa secunda producere possit alterum eius effectum.

Tertium.

His ad li potest ratio paulo ante impugnata, si ita exponatur, vt nō afferat veram causam, sed figmum veræ causæ, vt diximus: quo pacto exposita, eō huic soli quæstioni aptatur, cum non tantum probet eundem effectum non posse diuisim à pluribus efficientibus prouenire (quod vnum quærebatur) sed neq; ab eodem in diuersis temporibus, temporumve momentis.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis.

SECTIO V.

Soluuntur argumenta posita fol. 2.

AD primum igitur affirmatiuæ partis argumentum dicendum est: si daretur equus secundum speciem separatus à singulis, vt à Platone ponebatur, isq; posset generandi vim habere, vt ille putabat, fore vt posset naturaliter generare omnes equos. nunc autem cum natura equi nō detur separata, nullibi dari naturam equi, in qua existat ea generalis facultas. Itaq; vis naturalis generatiua, quæ eque secundum speciem conuenit, non est vis generandi quemlibet equum, sed generandi equum absolute. Quare etsi tota virtus speciei in quouis individuo cernatur, non tamen inde efficitur, vt quilibet equus possit quemlibet generare.

Quo pacto totum genidi in quouis individuo continetur.

Ad secundum dicendum est, satis quidem esse ad identitatem numeralem, si eadem sit numero materia, atque eadem numero forma, sed tamen, vt ex eadem materia educatur eadem numero forma, non satis esse, si materia subiiciatur actioni cuiusque agentis, vt dictum est. Quod eo minus mirum videbitur, si cō fideretur: non satis etiam esse, si subiiciatur actioni eiusdem agentis extra tempus à diuina voluntate constitutum. Cum autem obiicitur, materiam huius ignis esse ex se siue naturaliter indifferentem ad quācunq; formam ignis, negandum id est, quemadmodum & quemcunque ignem esse ex se naturaliter indifferentem ad educendam ex illa quamlibet formam ignis. Nam etsi quælibet materia est indifferens natura sua ad infinitas formas ignis, educibiles è quolibet igne particulari, nulla tamen est natura sua indifferens ad formam educibilem ex alia materia, siquidem omnis forma, quæ pendet ex materia, habet naturalem dependentiam à certa numero materia. Eodemque modo, etsi quilibet ignis natura sua est indifferens ad educendas ex illa infinitas formas ignis: nullus tamen est natura sua indifferens ad educendam formam, quæ ab alio igne educi possit: quandoquidem omnis forma habet naturalem dependentiam à certo efficiente particulari. Vnde collige non maiorem esse indifferentiam naturalem singularis materiæ, quam singularis agentis particularis. Nam vt singulare agens natura sua nullam respicit formam, quam aliud numero agens naturaliter possit educere: ita singularis materia nullam respicit naturaliter, quæ ex alia naturaliter educi possit. Quod dictum intellige de materia respectu formæ, quoad primam eius introductionem, non quoad extensionem in alias atque alias particulas materiæ, quæ adiungitur, quod fit in nutritione. Est enim perspicuum, materiam nutrimenti recipere in nutritione formam viuentis, quæ iam ex alia materia educta erat, aut saltem in aliam inducta.

Forma partis dependet à materia sua naturali. Idem à certa numero materia.

Omnis forma certa à certo efficiente dependet.

Ad tertium dicendum est, essentialem subordinationem, vt 2. lib. c. 2. q. 1 sect. 3. vbi tacta fuit, & in qua dictum est, *infinitorum dari non posse*: non cerni, nisi in causis, quarum propinquior effectui, seu posterior non causat, nisi concurrente priori. Non ita autem res habet in hoc igne generāte, & in alio à quo genitus est, & in cæteris, qui retro genuerunt præcedentes. Nullus enim eorum in generando opus habuit concursu eius, a quo genitus fuit, aut aliorum præcedentium. Quare nihil obstat nostræ conclusioni, si in eis potuit dari progressus infinitus. Quanquam ne hoc quidem fieri potuisse concesserim, vt libr. 12. ostendetur.

In quibus non datur infinitum.

Ad quartum dicendum est, non esse parem rationem in generatione atq; in corruptione, nisi quis existimet (quod Capr. 1. d. 2. q. vnica. post Gregor. recte aduertit) parem esse rationem, vt species equi, aut alterius animalis perfecti generetur à diuersis specie agentibus, quia potest à diuersis specie corrumpi. Causa vero cur non sit eadem ratio, hæc est, quia per

gene-

generationem conferatur esse rei; per corruptionem vero auferatur: plura autem requiruntur ad dandum esse, quam ad auferendū. Quo fit, vt eadem res numero possit indifferenter corrumpi à pluribus numero agentibus, & in diuersis temporum momentis, nec tamē generari possit naturaliter, nisi à certo ac designato agente, & certo temporis momento. Cum autem obijcitur, *corruptionem vnius esse generationem alterius*, proinde parem esse rationem in eo, quod generatur atque in eo, quod corrumpitur, respondendum est, ideo corruptionem vnius dici generationem alterius, quia omnem corruptionem comitatur aliqua generatio, & omnem generationem aliqua corruptio. Verumtamen hinc non effici id, quod propositum erat. Nam, etsi eadem numero res, postquam existit, variis numero corruptionibus obnoxia est, & quālibet eius corruptionem necessario comitatur aliqua generatio, ipsa tamen, quæ tam multis modis interire potest, nisi vnico ortu generari non potuit.

Cur eadem res corrumpi indifferenter à pluribus non item generari possit.

Quomodo corruptio vnius sit alterius generatio.

Ad quintum dicendum est, non admodum facilem esse quæstionem apud Philosophos de specie cadaueris, verum videlicet quacunque ratione animal intereat, semper generetur cadauer eiusdem speciei. Cuius negatiuam partem eo magis probauerim, quod fieri potest, vt interitus proueniat per se ab humoribus diuersarum specierum. Dico autem *per se*, quia species cadaueris nō variatur propter varietatem interimentium per accidēs, cuiusmodi sunt, qui iugulat, qui suffocat, &c. Verum hæc quæstio nihil est ad rem. Quicquid enim de ea censeatur, necesse est asserere, quandocunque animal occumbit, si in eo vna tantum est numero forma substantialis, vt supponimus: pro ratione diuersorum instantium diuersas numero introduci formas cadaueris. neque enim alia ratione generatur cadauer, quam quæuis alia res. Nec certe sensibus credendum est, cum aliud iudicant. non enim ad sensus pertinet iudicium de diuersitate substantiæ, sed ad rationem, præsertim vbi sensibilia accidentia sunt similia.

Quæstionis de specie cadaueris non esse facilem. Pars negatiua placet.

Non est sensuum iudicium de diuersitate substantiarum adhibendum.

Ad sextum siue par ratio sit, siue dispar: dicendum est tamen, nunquam eundem effectum specie produci à causis diuersis specie, nisi illæ sint diuersorum ordinum, cuiusmodi sunt mus & Sol: aut ipse ab vna producatur per se, ab alia vero per accidens: quo pacto stomachus calefit per se quidem a calore cibi, per accidens vero à frigore aeris circumstantis. At in hac quæstione non est sermo de causis per accidens, cum luce clarius sit, eundem numero effectum posse habere plures numero, imo & infinitas, aeque item de causis diuersorum ordinum, sed eiusdem, quæ omnes sunt eiusdem speciei.

Obijciat tamen aliquis hunc in modum: Cum Sol generat murem, necessario aliquā causam particularem, ac per se concurrere, à qua mus proxime generetur. at eam causam esse eiusdem ordinis cum mure generante, adhuc igitur eundem effectum specie produci à diuersis specie efficientibus eiusdem ordinis.

Obiectio.

Huic obiectioni occurrendum est, causam, quæ proxime rem efficit, si modo sit ex principalibus, de quibus loquimur in hac quæstione, aut esse æque præstantem effectu, aut etiam præstantiorem. At causam, cuius interuentu Sol proxime generat murem, verbi gratia, aerem calidum non esse ex principalibus sed ex instrumentariis, cum sit infectior effectu: vnde fit, vt nec generatio muris nec alterius viuētis tribuatur aeri, cū tamē omnes tribuantur Soli. de qua re alibi disserēdum. Est enim dubium non mediocre, num Soli tribuenda sit generatio viuentium, cum Sol re vera non sit viuens.

Solutio.

Ad septimum dicendum, etsi diuersa animalia eundem numero locum per motum quo se mouent, occupare possunt, siue in eodem tempore, siue in diuersis: tamen nihil inde colligi contra propositam conclusionem. Locus enim non est id, quod sit per motum localem, sed existentia in loco, hæc autem nulla eadem numero à diuersis mobilibus obtineri potest. Sit quidem, vt existentia in loco sit eadem numero, necesse est vt non solum locus sit idem numero, sed etiam mobile. Quo fit, vt etiamsi diuina potestate duo corpora ponantur simul in eodem loco, tamen eorum existentia in loco sit duplex ratione duorum corporum. Verumquia per motum localem nulla nona absoluta entitas acquiritur a loco distincta, vt inferius patebit, sed solum hoc efficitur, vt mobile sit in loco, in quo antea non erat; aut eius partes aliter se habeant ad partes loci, quam antea habebant (quod nō dicerem propter motum circularem) non dubium esse debet, quin idem numero terminus, siue eadem numero existentia in loco possit indifferenter causari a diuersis numero efficientibus, cum mobile est idem numero. Neque enim aliam numero existentiam in loco consequutus fuit Abacuc Propheta in iaculeonum, vt est Daniel 14. quod co fuerit ab Angelo asportatus, quam habuisset, si eodem momento temporis in eundem locum suis viribus peruenisset. Quod accidit in iis omnibus, quæ ab alio solum motum loca-

Existimare in loco variatur non esse.

Digitized by Google

localis interuentu fiunt. Nisi quis ita desipiat, A ut dicat acerum lapidum coactum à Socrate, aut sextarium aquæ collectum ex multis guttis à Platone, non futuros eosdem numero, si ab Alcibiade colligerentur. Itaque cum diximus, eundem numero effectum non posse indifferenter prouenire ab alio agente numero, in iis tantum effectis id intelligendum esse voluimus, quæ noua forma absoluta fieri solent.

Limitatio conclusionis notanda.

Productio & conseruatio, in quibus æquè sint facilia, vel non sint.

Ad postremum dicendum, æque facile qui- B dem aut difficile in quibusdam esse rem producere atque conseruare: vt & in iis, quæ non possunt fieri, nisi per creationem, & in cæteris omnibus, in quibus productio & conseruatio re ipsa idem sunt, vt in productione rerum successiuarum. Deo enim, cum habeat potentiam infinitam, æque facile est creare formas subsistentes atque conseruare: creaturæ autem æque difficile, seu potius impossibile. Equo item æque cursum conseruare atque C producere: vtrumq; autē æque difficile, imo, & impossibile conchylio. In aliis autem plerisque rebus partim facilius esse producere, partim facilius conseruare. Homo enim generat hominem, quem conseruare nequit: contra vero indumenta, alimenta, & alia pleraque conseruant eum, quem generare non possunt. Vtcunque igitur habeat propositio argumenti, distinguenda est assumptio. Si enim loquatur de conseruatione, quæ re ipsa D distinguitur à productione rei, qualis cernitur in priori confirmatione, concedenda vtique est, sed negāda cōsequētia. Si vero loquatur de conseruatione, quæ re ipsa non distinguitur a productione, neganda est plane. Ad huius autem sensus probationem, quæ ex solo posteriori exemplo duci potest, dicendum est, speciem columnæ obiecta non posse conseruari ab alia columna, etiamsi Deus aliam simillimam loco illius substituat. Sublata e- E nim priori, necessario tolletur species, quam illa imprimebat, quemadmodum sublato sole, necessario periret lumen diei. Quanquam vero sequens columna aliam imprimet speciem, non poterit tamen per illam oculus distinguere posteriorem à priori. Cuius rei hæc ratio redditur à quibusdam, quia si diuersitas illarum specierum satis esset, vt oculus iudicaret posteriorem columnam esse diuersam à priori, satis quoque esset diuersitas earum, F quas eadem columna interrupta visione producit, vt oculis itentidem apertis ac clausis. Hæc tamē ratio nihil est ad rem, quia species ab obiecto eodem numero diuersis temporibus productæ, semper repræsentat idem obiectum numero, at ea, quæ producuntur à diuersis, etiamsi nulla sit visionis interruptio, non tamen repræsentat idem numero. Germana igitur ratio est, quia sensus non percipit distinctionem obiectorum, nisi vbi aliqua est dissimilitudo aut distinctio sensibilis: vt si distinguantur colore, aut intēsione coloris, aut magnitudine, aut certe loco, cum simul cernuntur. Distinctio enim, quæ fit per solas differentias individuales, abstrusior est, quam vt sensuum iudicio percipi possit.

Cur diuersitas specierū non sufficiat ad obiecta distinguenda.

Ratio improbabilis.

Germana ratio.

Denique ad priorem rationem, qua Sco- *Prior Scoti ratio refellitur.*
tus vtitur, dicendum est, multos esse nunc prædestinatos, qui non essent futuri, si status innocētiæ nec à primis parentibus, nec à totā posteritate amitteretur. Non ea quidem ratione, quia nunc multi prædestinati nascuntur ex parentibus reprobis, quod obiicit Scotus, (si quidem parentes, qui nunc reprobi sunt, forent prædestinati) sed quia nunc multi prædestinati nascuntur ex adulterio, qui non nascerentur in statu innocentiæ, cum in illo statu nullus futurus esset vsus alieni coniugis. Nullum tamen est incommodum asserere, multos ex iis, qui nunc prædestinati sunt non fuisse tunc nascituros, quia Deus non prædestinauit homines, nisi præsciens lapsum humanæ naturæ, quam si casuram non præscisset, alia ratione illos prædestinasset, vt D. Th. Quodl 5. q. 8. recte animaduertit. Vide Capr. in 2. d. 20. conc. 3. & quæ contra obiiciuntur. Scotus tamen loco sup. citato id putat absurdum, quia existimat Deum (vt nostro intelligendi more loquamur) prædestinasse homines ante præscientiam lapsus generis humani. Ex quo fundamento in alia quoque absurda incidit, quæ videre licet apud illum in loco citato. Atque hæc quæ Theologi sunt propria, necessario attingenda fuerunt, ne quis crederet propositam conclusionem repugnare doctrinæ fidei de certitudine prædestinationis.

Qua ratione multi nunc prædestinati, qui nō essent futuri, si damnati non prædestin.

Quo pacto Deus homines prædestinauerit.

Ad posteriorem vero eiusdem authoris ra- *Posterior Scoti ratio diluitur.*
tionem ex dictis patet, negandum esse, quod sumitur. Nam etsi ignis D, tantæ virtutis, quantæ est A, generare posset in eodem instanti similem effectum, non posset tamen eundem numero producere. neque enim id colligi potest ex æqualitate virtutis, sed ex identitate eius numerali, si eadem omnino existeret in vtroque igne. Atque hæc de sensu diuiso propositæ controuersiæ: nunc de Coniuncto disseramus.

Num-

Num eiusdem effectus plures causæ coniunctim esse possint.

QVÆSTIO XV.

Argumenta partis affirmatiuæ.

Sectio I.

PLures eiusdem generis totales eiusdem numero effectus esse posse, his argumentis ostendi videtur in efficientibus.

Si Deus conseruet materiam huius ligni cum sola quãtitate, detracta nimirum forma substantiali, & omnibus qualitatibus, quæ illam comitabantur, adhibeatq; circumquaq; plures numero ignes, quorum quilibet per se possit ignem ex ea generare: ignes illi procul dubio agent in eiusmodi materiam, atq. adeo in instanti, hoc autem dato, idem effectus numero producetur à pluribus agentibus totalibus eiusdem generis ac ordinis. Est igitur pars affirmatiua quæstionis vera, ac quod ignes illi agent, perspicuum est, cum sint agẽtia ex necessitate naturæ, & habeãt materiam præsentem dispositam, vt actionem suscipiat. Si enim nullam haberet quantitatem, merito quis dicere posset, non futuram actionem: siquidem qualitates, quas ignes illi imprimere possunt, egent quantitate, cuius interuentu recipiantur: nunc autem cum materia ponatur conseruari cum quantitate, nulla videtur esse ratio, cur actionem suscipere non possit. Quod vero agentia instanti, ea ratione patet quia ideo Sol illuminat aerem in instãti, quia in aere nihil est, quod possit luminis productionem impedire aut retardare: quod idem tunc in materia accideret.

Præterea, si duo corpora luminosa æquali magnitudine, intensione lucis, atque agendi vi, sint æque propinqua alicui diaphano, quod ab vtrolibet per se illuminari possit, iam quæritur, num ambo illuminabunt eiusmodi diaphanum, an alterum illorum tantum, an vero neutrum. Quod neutrum, aut vnum potius quam alterum, nulla omnino ratione dicendum videtur, cum vtrumque per se æque id facere possit, ambo igitur illud illuminabunt. Quare nihil prohibet, quominus idem numero effectus à duabus causis totalibus eiusdemordinis simul produci possit.

Ad hæc, duo Angeli aut etiam homines possunt concurrere ad portandum eundem lapidem, quem singuli per se portare possunt. igitur fieri potest, vt idem numero effectus producatur à duobus efficientibus totalibus eiusdem ordinis.

Atque hanc sententiam amplectitur Adamus 1.sen.d.1.dub.4.& alii quidam, quos Capreolus 3.senten. d.1.q.vnic. refert in tertium sententiarum, in quam propendet etiam Gabriel eodem loco.

Approbatio negatiuæ partis.

Sectio II.

COntraria tamen sententia, quæ est Diui Thomæ tum hoc loco, tùm 1.p.q.52.art. 3.Scot.3.sent.d.1.q.2.Themistii, Auer. Alber. Caietanus Capreolus & pene omnium alicuius nominis Philosophorum à nobis amplectenda est, quæ facile ex iis, quæ superiori q. dicta sunt, hunc in modum concluditur: Plures causæ efficientes totales eiusdem ordinis non possunt producere disiunctim eundem numero effectum, ergo nec cõiunctim. Nam si possent coniunctim, nec tamen disiunctim: iam non essent causæ totales, sed partiales, vt patet ex dictis. Ita fit, vt qui conclusionem superioris quęstionis concedit, hanc omnino concedere cogatur, ne sibi repugnet asserens eas causas esse totales, quas cogitur fateri nõ esse totales, sed partiales. *Vide Albert. Magn.2. Phys.tract 2.c.6.& Themist. 2. Phys c.3. Auer.3. Metaph.commen 31. Caiet.1.p.q.52.ar.3. & 3.p.q. 3.ar.8. Cap.2.sen.d.1.q.vnic.& 3.sen.d 1.q.1. Sent. hoc lib.quæst.6. Ferr.3.contr.gent.c.68. Scot.2.sent. d.20 q.2.*

Probatur hæc sententia ex conclusione quæstionis superioris.

Scotus tamen, quoniam in 3.d.1.q.2.credit, eundem numero effectum posse diuisim produci à pluribus numero agentibus totalibus eiusdem ordinis, cogitur probare hanc conclusionem ex speciali repugnantia, quæ videtur consequi, si coniunctim ab illis producatur, etiamsi possit diuisim. Sic autem fere argumẽtatur. Si idem numero effectus produceretur simul ab *A* & *B* causis totalibus, penderet vtique essentialiter & ab vtraque, & à neutra, hoc autem apertam inuoluit repugnantiam. Quod autem ab vtraq; penderet essentialiter, ex eo videtur supponere tanquã perspicuum, quia dependentia à causa totali est dependentia essentialis Quod vero à neutra penderet essentialiter, hunc in modũ probat. Primum quidem non penderet essentialiter ab *A*, quia etsi *A* non existeret, nihilominus produceretur à *B*. Deinde non penderet essentialiter à *B*, quia etsi *B* non existeret nihilominus produceretur ab *A*, igitur à neutra pẽderet essentialiter.

Scoti confirmatio.

Verum Scotus nõ animaduertit, se in pro-

Vt Scotus

Implicite concesserat, quod negauerat.

banda hoc modo cõclusione huius quæstionis implicite concessisse conclusionem, quam negauerat. Id enim, quod ait, si idem numero effectus produceretur simul ab *A* & *B* causis totalibus, ab vtraque pendere essentialiter: non aliter ratione ab eo affertur, nisi quia putat dependentiam à causa totali esse dependentiam essentialem: quod ea sola ratione verum est, qua idem effectus numero nõ potest produci a pluribus diuisim, vt diximus. Nam si potest, ergo à neutra pendet essentialiter, cum non existente altero, nihilominus produci possit, vt ipse colligit in 3. dist. 1. quæstione 2. si ponerentur simul concurrere. Itaque ratio Scoti neque propter hanc conclusionem, neq; propter superiorem amplectenda est.

An quæstio ista de potentia absoluta intelligenda sit. Scoti sententia. Cauet. opinio examinatur.

Sed quæritur aliquis, num proposita cõclusio intelligenda sit de potentia naturali, an de absoluta. Scotus prima parte quæstionem. articulo tertio putat esse intelligendam de absoluta, cum conetur ducere eum, qui oppositum duxerit ad contradicentes simul veras, vt patet ex dictis. Caietanus tamẽ prima parte quæstione duodecima, articulo tertio credit non esse intelligendam nisi de potentia naturali, seu secundum ordinem in rebus cõstitutum, quæ sententia magis placet. Nam neq; superioris quæstionis conclusio, ex qua hæc pendet, intelligenda est de potentia absoluta, sed naturali duntaxat, seu ordinaria, vt in eius confirmatione diximus. Nemo enim dubitare debet, quin Deus supernaturali concursu possit per ignem *A*, vt per causam proximam totalem, diuisim producere eundem numero effectum, quem potest producere per ignem *B*, vt per causam item proximam & totalem. Sed tamen, quia naturali ordine nulla causa media totalis producere potest per se eundem numero effectum, quem potest alia totalis eiusdem ordinis producere: inde fit, vt plures non possint ad eundem numero simul cõcurrere: alioqui nulla est repugnantia. Cum autem Scotus loco paulo ante citato colligit, fore hoc pacto, vt idem numero effectus pendeat essentialiter ab vtraque, & à neutra, concedendum quidem est sumpta dependentia pro naturali & ordinaria, quo sensu rationem Scoti amplexi sumus at sumpta pro supernaturali & extraordinaria quæ appellatur absoluta, negãda est prior pars sequelæ, cum Deus supplere possit omnẽ efficientiam aliarum causarum, & vna vti possit ad effectum alterius producendum. Reliquum est igitur, vt argumentis oppositæ sententiæ satisfaciamus, quod in illis nonnihil sit difficultatis.

Soluto argumentorum opposita sententia.

SECTIO III.

AD primum, admissa hypothesi, dicẽdum est, ignes illos non fore causas totales eius numero ignis, qui ab omnibus simul producetur. Quanquam enim quilibet eorum satis esset, vt per se & sine concursu aliorum ex eadem materia, & in eodem tempore certum numero ignem produceret: tamen nullus per se produceret illum eundem, quem omnes simul producent, quod iam patet intelligẽdum esse secundum naturalem ordinem, namque absoluta Dei potentia quilibet ignis producere potest eundem numero ignem, qui ab illo igne naturaliter produci potest, si Deus illo ad eius productionem vti velit.

Perspectiuorum fundamentum improbatur.

Ad secundum, si vera esset opinio illa perspectiuorum, quot sunt corpora luminosa distincta inter se, tot lumina distincta numero ab illis produci in eadem parte medii, nihil esset difficultatis. Verum ea sententia non est probanda, vt alibi ostendimus, & ad caput 10. huius libri repetemus. *Lege Vitellionem l. 2 perspect. thior.*

Simile quid tamẽ hoc loco.

Sunt, quib. placeat duo illa luminosa corpora sese ita impeditura, vt neutrum eorum lumen producat. Hæc tamen responsio, præterquamquod est contra experientiam, nullius est verisimilitudinis, nulla enim est ratio, cur vnum luminosum quantumcunq; alteri & magnitudine & virtute æquale sit, illud ab illuminando impediat.

Ferrariensis opinio nouella, ac prorsus reiecta, confutatur.

Alii *inter quos Ferrarien. lib. 3. contra g. cap.* 68. dubitantes hac de re, dicunt aut semutuo impeditura, aut saltem non actura secundum totam intensionem suæ lucis, sed secundum dimidiam illius partem. Atque est quidem pro istorum responsione, quoad posteriorem, disiunctionis partem, quà à superiorum responsione distinguitur, non contemnenda ratio. Vt enim duo homines æqualium virium, cum simul tantum ponderis portant, quantum vterque per se portare posset, ita temperant conatus suos, vt neuter agat secundum totam virtutem adæquatam ponderi, sed secundum partem aliquam: ita videntur duo luminosa sese inuicem attemperare posse in illuminando, vt neutrum agat tota intensione lucis, sed dimidietate duntaxat. Nã quod quidam obiiciunt, propterea id fieri non posse, quia non est in potestate corporis luminosi reprimere propriam virtutem, & agere hac dimidietate, illa vero minime, cum neque agens liberum sit, nec maior sit ratio cur agat hac dimidietate, quam illa, nihil concluditur,

tum

cum quis hoc ipsum cogeretur concedere in A hoc boue, qui etsi non agit libere, sed naturæ impetu: tamen si cum altero traheret pondus, quod solus trahere posset, non dubium est, quin ex natura talis concursus sit temperaturus conatum quem solus adhibuisset. Tum etiam, quia non agere secundum totam virtutem non est illam reprimere, sed nõ totam exercere. Tum denique, quia neq; in homine certi est agens liberum cernitur potestas agẽdi hac dimidietate virium, illa vero minime, B sed quod potius hac vtatur, quam illa, ex determinatione primæ causæ prouenit, vtin aliis agentibus non liberis.

Et quidem, si duo luminosa corpora æqualia magnitudine ac virtute iuxta sese posita non essent productiua intensioris luminis in qualibet remota diaphani parte, quam vtrum vis per se: posset data responsio tolerari. Nunc autem, cum id planè falsum sit, vt patebit capite decimo, aliter soluendum est C argumentum. Dixi *in qualibet remota diaphani parte*: quia in parte proxima, vbicunque finem illius describas, imo & in toto diaphano illuminato non producetur lumen intensius ab vtroque luminoso, quam ab altero tantum, si ambo sunt æqualia magnitudine ac virtute, vt dictum est: & tamen in quauis remota producetur intensius ab vtroque, quam ab altero. Cuius rei hæc est ratio, *Quomodo producatur lumen à duobus luminosis in vltima parte remota* quia luminosa corpora producunt in medio D lumen vniformiter difformiter, vt dici solet, hoc est eo ordine, vt in superficie, quam contingunt, producant quantum possunt, ac proinde æquale suo lumini: deinde vero quo partes remotiores sunt, eo minus intensum. Quo fit, vt nec in toto diaphano, nec in vlla eius parte detur intensius lumen, quam in luminoso corpore, & tamen addito alio luminoso in quauis remota diaphani parte, intensius lumen producatur, quam ab vno duntaxat. E

Vera secundi argumenti solutio.

Ad argumentum igitur dicendum est, duo illa corpora luminosa idem numero lumen producta, non tamen vt agentia totalia, sed vt partialia, quemadmodum ad primum argumentum responsum est. Non quod singula sint actura secundum dimidietatem suarum virium, sed quia singula ita agent tota virtute propria, vt ambo simul producat certum quoddam numero lumẽ, quod neutrum F per se posset producere.

Quid si duo illa luminosa non simul ponantur, sed alterum lumen ab altero productum?

Sed quærat aliquis, quid dicendum sit, si duo illa corpora luminosa non simul ponantur, sed alterum iam ante existente, alterum deinde adiungatur: Vtrumne lumẽ à priori productum desiturum sit aduenente altero, vt vnum & idem numero ab vtroq; producatur (hoc enim videtur ex dictis consequi) an vero quod postea adiũgetur, efficiet reliquam extensionem ac intensionem luminis in qualibet remota parte diaphani.

In prima responsio.

Huic dubitationi sunt, qui dicant, lumen à priori luminoso productum desiturum esse aduentu alterius, sicque ab vtroque simul vnum numero producendum. Non est tamen audienda hæc sententia. Agentia enim naturalia ideo agunt in aliquid, vt illud sibi assimilent: proinde cum inuenerint sibi simile, non amplius in illud agunt, nisi illius perficiendi & conseruandi gratia. Accedit, quod nullum ibi dabitur corrumpens, aut quoquo modo efficiens, vt lumen quod ante erat, esse desinat.

Reiicitur.

Dicendum igitur, si alteri luminoso alterum adiungatur, non opus fore, vt pereat lumen à priori productum: sed eo conseruato à præexistente luminoso, siue in superficie contigua parteque proxima diaphani, siue in partibus remotis: luminosum aduenies cum præexistente effecturum nouam intensionem in qualibet remota diaphani parte antea illuminata, nouamque extensionem vltra priorem actiuitatis terminum. Neque enim eiusmodi accretio fieri potest a solo adueniente luminoso, cum non maiorem habeat efficiendi vim, quam quod ante existebat: à quo tamen talis accretio facta non erat. Hinc patet si luminosum præexistens, *An totum lumen ablatio præexistente luminoso pereat.* postquam ambo simul illuminarunt, auferatur totum lumen periturum: siquidem lumen præexistens ante aduentum secundi luminosi, a solo primo conseruabatur, quod autem ab vtroque adiunctum fuit, à neutro per se produci potuit, quare neque ab altero tantum conseruari potest. Itaque totum desinet, & producetur à secundo luminoso aliud numero simile & intensione & extensione illi, quod a primo luminoso productum erat. Quod si secundum luminosum subtrahatur, totum lumen ab vtroque productum peribit.

Vera dubitationis explic.

Patet etiam, nõ esse cur discrepentur quidam, quarum nescio, quidnam faciat luminosum aduenies in superficie proxima, cum in ea lumen a priori luminoso productum intendere non possit, vtpote æquale suo lumini: demque concludentes facere illud nihil. Hoc enim nec fieri potest, nec recte colligitur. Nam nec qualitas fit robustior, nisi intentione aut coniunctione maiore partium, vt in condensatione: nec opus est vlla efficientia aduenientis luminosi in eam superficiem, cum iam fit perfecte assimilata luminoso aduenienti.

Dubitatio

Quærat aliquis, quid futurũ, si duo illa cor-

de luminosis in eodem loco adæquate posito à Deo.

pora luminosa æqualia magnitudine & agẽdi virtute diuina potestate ponantur adæquate in eodem loco: siue simul id fiet in eodem momento temporis siue altero prius posito, alterum deinde adiungatur. Ad hanc dubitationem si corpora illa in eodem momento tẽporis simul ponantur, facilis est responsio ex dictis. Producent enim vnum luminis indiuiduum, quod neutrum perse posset producere, etiamsi vtrumq. (quod fateamur oportet) tota virtute concurrat. Verum si altero prius posito ac remanente simul cum eo, ponatur alterum: dubitatio est non minima.

Vbi res dedifficult.

Nam si sphæra actiuitatis vtriusque luminosi non fuerit maior, quam prioris tantum: sane cum posterius luminosum aduenerit, aut nihil faciet, quia inueniet medium tanto lumine affectum, quantum ipsum producere potest: aut si aliquid fecerit, necesse erit, vt vel cum priori luminoso aliud numero lumen producat destructo priori: vel illud idem lumen, quod productum erat, cum eodem luminoso conseruet, quæ omnia videntur incommoda. Neque enim videtur dici posse, fore, vt posterius luminosum nihil agat, nihil enim otiosum est in rerum natura. Neq; item vt vtrumque producat aliud numero lumen destructo priori quandoquidem nihil erit, à quo prius lumen destrui possit. Nec denique lumen prius productum conseruari ab vtroque luminoso poterit, conseruatio enim, & productio idem sunt in successiuis, lumen autem, quod à priori luminoso productum erat non potest à posteriori produci, ergo nec cõseruari. Si autem sphæra actiuitatis vtriusq; fuerit maior, quam prioris luminosi tantum, inueniri quidem poterit quid agat posterius luminosum, producet enim simul cum priori lumen vltra sphæram actiuitatis prioris luminosi, & cum eodem intendet lumen ab illo productum in qualibet remota parte medii prius illuminati. Verum ipsa hypothesis non videtur admittenda, cum enim ambo luminosa non sint occupatura simul maiorem locum, neque habitura intensius lumen, quam alterum tantum: non est cur vtrumque simul habeat maiorem actiuitatis sphæram, quam habebat prius luminosum.

Conseruatio & productio idem sunt in successiuis.

An habiturus dubio posset dici facilius.

Tota huius rei difficultas ex eo nascitur, quia nunquam experti sumus plura luminosa simul in eodem loco, vt experiremur etiam num longius diffunderent lumen, quam vnum tantum: quemadmodum experimur cum vnum prope aliud ponitur. Hinc enim fit, vt ad rationem sine experientia necessario sit recurrendum, qua tamen non raro hallucinamur. Qui ergo propter rationem proximè concesserit duo proposita luminosa nõ habitura simul in eodem loco maiorem actiuitatis sphæram, quam prius luminosum habeat, vel prohibeat necesse est, posterius luminosum nihil facturum: addetq; incommodum non esse, quod tamdiu sit otiosum, quamdiu cum eo simul fuerit prius luminosum, à quo solo lumen producebatur & conseruabatur, id enim ex tribus, quæ proponebantur, minime videtur improbabile. Sed oportebit deuorare illud quod sequitur, ne mille quidem lucernas, si à Deo in eodem loco ponantur, magis illuminaturas domũ, quam vnicam. Qui vero ne hoc cõcedat admiserit proposita duo luminosa habitura (quod verisimilius est.) maiorem actiuitatis sphæram, quam singula per se: is facile diluere poterit rationem, quæ oppositum probare nitebatur. Dicet enim, etsi ambo luminosa nõ sint occupatura simul maiorem locum, neq; habitura intensius lumen, quam alterum tantum: tamen non dubium esse, quin habitura sint plus luminis: habebit enim duplex lumen comparatione singulorum: quod satis erit, vt longius possint illuminando agere, quam prius luminosum. nam etsi prunæ ex materia densiori non habeant intensiorem calorem, quam rariores: tamen ex eadem distantia magis calefaciunt: neq; id propter aliam rationem accidere potest, nisi quia in materia densiori plus caloris est, quam in rariori, etiamsi intensio sit eadem. Neque ad rem erit, si quis obiiciat in eo cerni disparitatem, quod materia densior non est, plura corpora, sed vnum tantum, quod de duobus luminosis in eodem loco adæquate positis dici non potest, nihil enim id refert. Nam quod calor eiusdem intensionis in materia densiori positus plus agat ex eadem distantia, longiusque calorem diffundat, non prouenit ex vnitate subiecti, sed ex maiori caloris multitudine, quæ dupla erit vel tripla, vel etiam maior, proportionis, si proportio maioris inæqualitatis in densitate maior fuerit. Ad tertium negandæ est consequentia. Non possunt enim siue duo Angeli, siue duo homines concurrere ad portandum lapidem nisi vt causæ partiales, siquidem quanto vnus magis conabitur, tanto minus enitetur alter, vt ex conatibus vtriusque quasi vnus conatus efficiatur.

Quemodo plures.

Quo pacto duo luminosa si ad eam rem sufficiant, simul agant & fortius.

Quid de tetrix causarum generibus dicendum sit.

SECTIO IV.

SVpereſt, vt, quemadmodum Ariſtoteles in eo pronunciato, de quo nunc agitur,

vniuerse loquutus est de causis: quid de cæ- A
teris generibus dicendum sit, paucis expli-
ceimus.

Materias & formas plures sit idem numero effectus respuat.

Quod ergo attinet ad interna causarum genera, dicendum, nullum eundem numero effectum posse habere plures materias, aut formas totales eiusdem ordinis siue disiunctim, siue coniunctim. Hæc conclusio, quod ad sensum disiunctum attinet, ex eo probatur quia cum singularis materia, & singularis forma, quoad vltimas earum entitates, sint phy- B
sica individuationis principia, vt patebit cap. 6. neutiquam dicendum est, vnum & idē numero compositum posse indifferenter constare ex hac vel illa materia, aut ex hac vel illa forma. Vnus est Durandus, 4. *sent. on distinct.* 4. qui sentiant, vnum & idem numero compositum posse indifferenter constare ex quavis materia, modo constet ex vno duntaxat forma. Proinde, licet anima Dini Petri in generali resurrectione nō vniatur eidem materiæ, C
quam olim informauit: nec alicui eius particulæ, tamen compositum fore idem numero quod olim fuit certum. Verum hęc sententia, quia parum abest, quin solam formam ad essentiam rei naturalis pertinere dicat, septimo libro impugnabitur, vbi ea de re disseritur ab Aristotele.

Durandi falsa sententia.

Quod vero attinet ad sensum coniūctim, ex disiuncto sensu potest duci probatio, quod idem factum est in causis efficientibus, nam D
si nec plures materiæ, nec plures formæ, disiunctim, siue indifferenter possunt constituere idem numero compositum, & tamen possunt coniunctim: efficitur vtiam non sint causæ totales, sed partiales, quod est contra hypothesin, loquebamur enim de totalibus.

De fine tamen non prorsus eadem est ratio, nam, etsi interni fines eiusdem mutationis, nec disiunctim, nec cōiunctim plures esse E
possunt totales videlicet ac eiusdem ordinis: externos tamen vtroq; modo diuersos esse nihil prohibet.

Prior pars huius assertionis ex eo patet: quia finis internus mutationis idem est quod forma, quæ acquiritur, & ex qua fit compositum, eiusdem autem numero compositi nec disiunctim, nec coniunctim plures numero formæ totales dari possunt, vt ostensum est. Posterior vero manifesta exemplis est, idem F
enim opus fieri potest ab homine indifferenter propter hunc aut illum amicum seorsim, itemque propter hunc & illum simul: adeo vt nihil minus fiat propter vnum, quam propter alterum: imo etiam, quam propter vtrumque.

Num causæ sibi mutuo sint causæ.

QVÆSTIO XVI.

Argumenta negatiua partis.

Sectio I.

FIeri nō posse, vt causæ sibi mutuo sint causæ: etsi oppositum affirmat Aristoteles in hoc capite, huius tamen argumentis ostendi videtur.

Primum, quia finis non potest habere causam, cum sit causa causarum omnium, vt dici solet.

Deinde, quia nec efficiens, quatenus efficiens est, si enim efficiens haberet causam, ea maxime esset finalis, at non est causa efficientis etiam, vt efficiens est: alioqui Deus, quatenus est primum efficiens, esset causatus ab vltimo fine, ac proinde à se.

Tertio, quia si causæ sibi mutuo causæ essent, cum ex omnes, quæ ad eundem effectū concurrunt, simul concurrant: vnum genus causæ esset alteri generi essentialiter subordinatum, quod fieri posse ad librum secundum *c. 2. q. 1. sect. 2.* negatum est: imo vero, vnaquæque causa esset sibi ipsi essentialiter subordinata; quicquid enim est subordinatum alteri, est subordinatum iis, quibus illud subordinatum est.

Quarto, quia si causæ sibi mutuo causæ essent, concedendum foret, vnam esse priorem & posteriorem respectu alterius: ac proinde priorem & posteriorem se ipsa, & (quod hinc sequitur) causam sui ipsius. omnis enim causa est prior eo, cuius est causa, quicquid autem est prius priore, est prius posteriore: & quicquid est causa causæ, est causa causati.

Postremo, quia si causæ sibi mutuo causæ essent, per se mutuo demonstrari possent: quo fieret vt circularis demonstratio non esset improbanda, quæ tamen ab Aristotele in priori libro de posteriori resolutione, & ab omnibus explodituc, ac merito quidem, ea enim admissa, idem esset notius & ignotius altero, atque adeo seipso, quandoquidem ea omnia, quæ siue demonstrantur, siue quavis alia ratione probantur, per notiora probentur necessesse est.

Quid responderi ad quæstionem soleat.

SECTIO II.

Conclusio Aristotelis.

AC Aristoteles *hoc cap.* 2. quidem hac vna assertione se ab hac quæstione expediuit: causas sibi mutuo causas esse non in eodem genere causæ, sed in diuersis: quo pacto deambulatio est causa efficiens bonæ habitudinis: & hæc vicissim est causa finalis deambulationis. Sed tamen argumenta proposita posteriorem huius assertionis partem nō modo impugnare, sed etiam euertere omnino videntur. Prior autem in causis finalib. efficientibus & materialibus, facile his exemplis impugnari potest. Nam & finis Cui, & causa finalis finis Cuius, & hic vicissim illius, vt deambulans bonæ habitudinis. & bona habitudo deambulatis, vt deambulans est. Et deambulans ipse alia ratione est efficiens bonæ habitudinis, & bona habitudo efficiens deambulantis, vt tales est. Pluuia item est causa materialis vaporum è terra ascendentium, & vicissim vapores descendentis pluuiæ.

Vt nonnulli soluant argumenta primæ partis negatiuæ.

Ad hæc nonnulli, in quibus est *Auer. 2. Phys. tract. 2 capitul. 6. & alii*, respondent, rationes pro negatiua parte adductas, solum probare causas diuersorum generum, nec posse sibi vicissim alteram alterius causas esse, quoad causalitates simul & quoad esse, at nihil repugnare, vnam esse causam alterius quoad esse: quo pacto efficiens est causa finis intenti, veluti medicus sanitatis: alteram vero illius, quoad causalitatē: quo pacto aiunt, finē esse causam efficientis, veluti sanitatem medici. Nam efficiens introducit formam, quæ est finis intentus: eamque esse facit in materia secundum esse reale, at forma ipsa seu finis intentus, mouet efficientem causam secundum esse conceptum, vt se efficiat secūdum esse reale, quod est esse causam causalitatis efficientis. Quod autem nunc obiectum est de causis eiusdem generis: quoad finales quidem, ita fortasse diluent, vt dicant finem Cui, & finem Cuius, etsi sunt causæ eiusdem generis: non esse tamen eiusdem speciei, pro qua tamen in hac quæstione nomen generis vt sæpe alias sumendum est, cum negatur posse causas eiusdem generis sibi mutuo causas esse. Quoad efficientes autem, plane dicunt nō esse incommodum asserere, in eadem specie causæ alteram vicissim esse causam alterius, non ratione tamen eiusdem individui, sed diuersorum: quo pacto bona habitudo, quæ efficitur hac deambulatione, non est efficiens huius eiusdem deambulationis, sed alterius, quæ postea efficietur: & hæc pluuia non est causa materialis illorum eorundem numero vaporum, ex quibus genita est, sed aliorum, ex quibus alia numero gignetur.

Non omnino tamen satisfaciunt.

Verum, ista non videntur satisfacere, nisi luculentius & aliter, quam sonant, explicentur. Nam vt aliqua omittam, quæ responsione hac videntur non posse dissolui: certe finis non potest esse causa causalitatis efficientis. Nam præterquam quod Deus, quatenus efficiens est, causatus esset, vtm argumento obiectum est: nullum genus causæ potest esse causa causalitatis alterius generis, vt in iis, de quibus hic est sermo, inductione perspicuum esse potest. Etenim nec forma habet a materia vt informet, tametsi sine materia informare non possit: nec materia a forma vt sustineat, tametsi nisi forma sustinere nequeat: nec vero finis ab efficiente habet, vt illud ad agendum alliciat: nec denique efficiens habet a fine, vt sit id, vnde primum motus proficiscitur, sed a se primo: tametsi efficere nihil possit, nisi alicuius gratia ad agendum alliciatur. Vnde fit, vt quod nonnulli ac magni quidem auctores nempe *Diuus Thomas loc. laud.*, & *Albertus seu d. Philosophus tract. 2. capit. 6.* dicunt finem esse causam efficientis quoad causalitatem, improprie dictum sit pro eo, ac si dicant finem, quoad causalitatem, esse natura priorem efficiente, vt efficiens est, licet efficiens, quoad esse, sit prius fine. loquuntur enim de fine Cuius, qui quidem actione efficientis incipit esse non de fine Cui: vel accipiūt causalitatem agentis pro secundaria ratione causandi, quæ est actio ipsa respectu principalis effectus, qui per actionem fit, non pro ipso influxu agentis, a quo ipsa quoque actio proficiscitur. Quanam re opem & alios explicauit Alens. hoc loco, non simpliciter asserēs causam efficientem habere suam causalitatem a fine, sed quodam modo habere. Videbat enim plane nullum genus causæ ab alio genere propriam causalitatem mendicare posse. Quod autem ad diluendum argumentum ex causis efficientibus addunt: etsi recte dictum est, non tamen videtur satis. Nam in quibusdam efficientibus alterum vicissim pendet ab altero, non specie tantum eadem: sed numero etiam, quo pacto manuum calidarum altera alteram fouet: alteraque vicissim alterius calorem tutatur, quod efficientis causæ munus est, quare aut aliter, aut explicatius ad quæstionem respondendum est.

Nullum genus causæ potest esse causa causalitatis alterius generis.

Explicatio Alexandri Alensis.

Vera quæstionis explicatio.

Sect.

Sectio III.

Explicatur assertio Aristotelis.

Vt causa sibi inuicem sint causæ.

Dicendum igitur, assertionem Arist. quoad priorem quidem partem vtpote causas in eodem genere causæ non esse sibi mutuo causas) vniuersalem esse: in eo tamen sensu quem explicauimus. Est enim negatiua propositio. At quoad posteriorem, quæ loquitur de diuersis causarum generibus, non esse vniuersalem, sed indefinitam, neq; enim ait causas omnes diuersorum generum sibi mutuo causas esse, sed causas absolute: quod intelligendum est in iis tantum, quæ ad se mutuo referuntur, vt in efficientibus & finalibus inter se collatis, in formalibusq; & materialibus comparatis inter se. Nam & finis dicitur finis efficientis, & efficiens dicitur efficiens finis: non cuiuslibet tamen, sed finis Cuius, veluti medicus sanitatis (quod notandum est: ne finis Cui comprehendi hoc loco intelligatur) & forma dicitur forma materiæ, vicissimq; materia dicetur materia seu subiectum formæ. Atq; in his duabus tantum causarum complicationibus intelligi solet posterior assertionis pars ab interpretibus D. Tho. Alexand. Auer. & Albert. cum hoc loco, tum etiam secundo Physicorum capite tertio. Quare exposita, tribus conclusionibus respondendum est.

Prima concl.

Prima, quoad causalitates quidem, neque in eodem genere, neque in diuersis possunt causæ sibi mutuo esse causæ. Hæc conclusio quoad priorem partem ex eo probatur: quia si causæ eiusdem generis sibi mutuo causæ essent, plane sequerentur ea incommoda, quæ in 4. & 5. argumento primæ sectionis colligebantur. Quoad posteriorem vero, ex eo probatur, quia vnius generis causæ non potest esse causa causalitatis alterius generis, vt ex superiore sectione patet, ergo nec vicissim alterum alterius. Huic tamen conclusioni non repugnat, vnam causam esse causam alterius quoad causalitatem in eodem genere causæ: modo altera non sit vicissim causa illius in eadem specie. Nam in essentialiter subordinatis, superior est causa causalitatis inferioris causæ, vt sæpius dictum est.

Secunda.

Secunda conclusio. Quoad esse simpliciter, etsi repugnat causas sibi mutuo causas esse in eodem genere causæ, non repugnat tamen in diuersis, at quoad esse secundum quid, neque in eodem genere repugnat, nec in diuersis. Prima pars ex eo probatur: Quia si in aliquo eodem genere causarum alterum vicissim esset causa alterius quoad esse simpliciter, id maxime accideret in efficientibus, vt inductione patere potest; at quæ causæ efficientes non possunt sibi vicissim dare esse simpliciter, quod enim efficienter dat esse, nunquã accipit esse simpliciter ab eo ipso, cui efficienter dat esse, vt inductione patet. Accedit & ratio communis in omnibus causis, quia si duæ causæ penderet ex se inuicem quoad esse simpliciter in eodem genere; plane euenirent ea incommoda, quæ duobus postremis argumentis primæ sectionis explicata sunt. Secunda pars ex eo constat, quia materia & forma cœli sunt sibi vicissim causæ quoad esse simpliciter, vt patet ex quæstione tertia, capitis huius sectionis secundi, tametsi non eodem modo res habet in his inferioribus, nam etsi omnes formæ (intellige substantiales) sunt causæ materiæ, quoad esse simpliciter (pendet enim ab eis materia simpliciter in conseruari, quanquam non ab hac aut illa, sed à toto formarum genere, vt eadem quæstion. dictum est) non tamen materia est causa omnis formæ quoad esse simpliciter, quia non est hoc modo causa formæ humanæ, quæ cum immaterialis sit à materia in suo esse simpliciter pendere non potest. Quod si sermo esset de materia & forma materiali tam cœlesti quam inferiorum, dicendum foret, alteram vicissim esse causam alterius quoad esse simpliciter eo tamen modo, qui loco eodem explicatus est.

Materia & forma quo pacto sint inuicem sint causæ.

Tertia pars conclusionis, quoad idem genus causæ attinet: perspicua est in efficientibus vt in manibus mutuo calorem conseruantibus. Neque enim altera simpliciter efficit vt altera sit calida, sed vt non fiat frigida à circumstante aere.

In efficientibus probatur conclusio.

Quod vero attinet ad diuersa genera, satis patet in materia & forma hominis. Materia enim dat formæ humanæ vt sustentetur quoad informationem, quod est eius esse secundum quid: & vicissim forma humana, dat materiæ esse humanum, quod est esse secundum quid materiæ. Patet etiam in efficiente & fine. Nam efficiens cum concipit finem, dat illi quoddam esse secundum quid, & vicissim finis, cum metaphorice mouet causam efficientem, dat illi quoddam aliud esse secundum quid: quandoquidem moueri à fine non est aliquid efficere. Tertia conclusio Cum Arist. ait, causas sibi mutuo causas esse non eodem genere sed in diuersis: intelligendum id est vniuerse de efficientibus & finalibus comparatis inter se, itemq; de materialibus & formalibus inter se collatis, non quoad causalitates tamen, sed quoad aliquod esse ipsarum causarum, siue simpliciter, siue secundum quid: ita tamen, vt sit sermo de esse quo altera per se pendet ab altera.

In diuersis generibus inter se collatis.

Tertia pars.

Et quidem quod in duabus his causarum complicationibus id intelligendum sit, iam antea

initio huius sectionis cum omnibus interpretibus suppositum. Quod vero in iis vniuersè sit intelligendum, inductione patet. Quod autem intelligi possit quoad esse earum siue simpliciter, siue secundum quid, ex secunda conclusione perspicuum est. Quod denique intelligi debeat quoad esse, quo altera per se pendeat ab altera: ex eo patet: quia si sermo sit de esse, quo altera per accidens pendet ab altera, non dubium est, quin duæ causæ eiusdem generis mutuo sibi causæ esse possint quoad aliquod esse secũdum quid, vt dictum est de manibus mutuo calorẽ conseruantibus, neq; enim per se id faciunt quasi influendo calorem, sed remouendo siue impediendo frigus aeris circumstantis.

Obiectio. Quod si quis obiiciat: manus frigidas sese mutuo confricantes, mutuo sese ac per se calefacere, quo pacto in curribus sæpe ligna sese incendunt, piper quoque & stomachum & *Solutio.* se vicissim *calefa ere*, respondendum est, agentia quæ hoc pacto in se mutuo agunt, nõ per eandem formam quam in se alia ab aliis accipiunt, agere per se in se inuicem, ac proinde non censeri eadem numero formaliter, vt per se agunt & patiuntur, sed diuersa. Verbi gratia, manus dextra, quæ confricatione *Vt vna manus alteram contalefaciat* calefacit sinistram, non calefacit illam calore eo quem accipit à sinistra (si vtraque æqualiter calefit, sed confricatione, qua efficit in ea calorem: eodemque modo sinistra calefaciens dexteram non eam calefacit eo calore, quem accipit à dextera, sed confricatione, qua in ea calorem excitat. Atque eadem ratio est in curribus. Dixi, *si vtraq; æqualiter calefi*, quia si altera magis calefiat ab altera, quod magis ab illa confricetur: poterit illa per se agere in alteram illo caloris excessu, quo calorem alterius superat. *Quomodo piper stomachũ calefaciat.* Quod vero ad piper & stomachum attinet, piper etsi calore stomachi excitatur, vt illum calefaciat: non tamen illum calefaceret illo eodem actuali calore, quem accipit à stomacho, sed natiuo & virtuali: quo fit vt iam non censeatur idem numero agens formaliter, ac patiens, siue accipiens propter diuersas formas, quarum altera in stomachum agit, altera ab eodem accipit. Quod si quis vrgeat saltem stomachum eadẽ forma agere, atq; agi, calore nimirum actuali, occurrendum est, nihil id referre: quandoquidem patet non esse formam eandem, qua piper agit, & agitur vt stomachus ad illud, quasi ad id quod formaliter vnum & idem agens & patiens sit, referri possit. Itaque quod *Epilogus.* Aristoteles negat causas eiusdem generis nõ posse sibi mutuo causas esse: intelligendum est de causis per se, & eisdem numero formaliter ex vtraq; parte. Quapropter, reliquũ est, vt ad argumenta initio proposita respondeamus, qua ex parte non concludunt.

Dilutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO IV.

Solumtur argumenta opposita sect. 2.

AC primum quidem recte sumit, finem, vt finis est, seu quoad causalitatem, non posse habere causam alterius generis, id enim commune est causis omnibus, vt in diuersis generibus vna non sit causa alterius, tametsi in eodem genere esse possit, vt patet in essentialiter subordinatis, modo non retro commeet causalitas in eadem specie quod ex prima conclusione perspicuum est. Nec huic *Finem esse causam causarum quomodo intelligendum.* sententiæ repugnat dictum illud commune *finem esse causam causarum omnium*: iam enim diximus, sic intelligendum id esse, ac si dicas esse omnium primam & præcipuam in ratione causæ.

In secundo (quod pro prima etiam cõclusione est illud vnum aduerte, cum finis dicitur causa efficientis, etsi id non quoad causalitatem, sed quoad aliquod esse intelligi debet: semper tamen intelligendum esse, quoad aliquod esse secundum quid, vt quoad motionem, qua efficiẽs mouetur à fine, cum ipsum motionis est capax, vel quoad actionem, quę suo modo denominat causam efficientem atq; hoc quidem posterius commune est omnib. efficientib. Hac ratione non dixit Aristot. in hoc capite, bonam habitudinem esse causam finalem deambulantis, sed deambulationis, vt intelligeres deambulantem non esse causatum à bona habitudine, quoad suum esse simpliciter, sed quoad deambulationem, à qua denominatur deambulans, quo pacto Deus, *Deus Verbi mus finem est causa, sed non actionis* vt vltimus finis, non est causa sui, sed suæ actionis, à qua extrinsecus denominari potest.

Ad tertium dicendum, in essentiali subordinatione requiri, vt causæ sint eiusdem generis, & vt altera sit alterius causa quoad causalitatem, vt dictum est ad librum secundum, c. 2. q. 1. sect. 2. At horum neutrum in diuersis causarum generibus locum habet.

Ad quartum dicito, in diuersis generibus causarum nihil esse incommodi, si altera vicissim sit prior altera, neque enim inde sequitur, aliquam esse priorem se, aut (quod durius est) causam sui. Illud enim, *Quidquid est prius priore est prius posteriore*, & illud, *Quidquid est causa causæ, est causa causati*: in eodem genere locum habet, in diuersis non habet. *Duæ exceptiones explicantur* Neque enim valet, efficiens est prius fine aut causa finis quoad existentiam: & finis est prior efficiente, & causa efficientis quoad actio-

actionem: ergo, est prior se aut causa sui, mutatur enim ratio causandi. Nec valet item, materia est prior forma & causa formæ quoad sustentationē, & forma vicissim prior materia & causa materiæ quoad informationē: ergo materia est prior se & causa sui, mutatur enim causalitas in progressu. A

Ad vltimum dicendum, non solum non esse impossibile, sed esse etiam necessarium, vt causæ, quæ ex se mutuo pendent, quatenus ita pendent, per se inuicem demonstrentur. Neq; enim datur perfectus circulus in mutua earum dependentia, quia in causis per se semper variatur vel ratio causandi, vt in efficiente & fine, in materia & forma: vel principium causandi, vt in stomacho & cibo natura calido, aliisq; huiusmodi efficientibus. B

Vt per se inuicem causæ demonstrentur.

Num idem contrariorum causa esse possit. C

QVÆSTIO XVII.

Quæ in hac re ad difficultatem faciant.

SECTIO I.

PRimum celebre est apud Peripatetic. pronunciatum illud, *idem, in quantum idem, semper facit idem*, quod ex 2. li. ca. 10. tex. 18. de Generatione desumunt, eo in loco vbi Arist. tradit causam obliqui circuli, quem Zodiacum vocamus: quod si semper facit idem, nūquam igitur facit contraria. D

Pars negatiua probatur.

Deinde in hoc ipso capite, eo pacto docet Aristoteles idem contrariorum causam esse posse, quo nauis gubernator, eius & salutis, & submersionis causa est, præsentia quidem salutis: absentia vero submersionis, at esse causam salutis per præsentiam, & submersionis per absentiam, non est idem esse contrariorū causam, sed contraria esse causas contrariorum: non minus enim contraria sunt, absentia, & præsentia gubernatoris, quam salus, & interitus vt sic dicam, nauis. Reigitur vera potius Arist. loco paulo ante citato docet, idē non esse causam contrariorum, quam esse. E

Postremo in pronuntiatis naturalibus, & moralibus illud sæpe vsurpatur, contrariorū contrarias esse causas. Vnde tum videtur illud Dialecticorum, quod ex 1. Topicorum Arist. cap. 3. desumitur: *si propositum in proposito, & oppositum in opposito*, vt si virtus laudanda, vitiū reprehendendum. Quod si contrariorum cōtrariæ sunt causæ, qui fieri potest vt idem cōtrariorum causa sit? atq; hæc pro parte negatiua q. faciunt. F

Pro affirmatiua autem primum se offerūt causæ liberæ, quæ manifeste agunt contraria. Vnde est illa distinctio libertatis in libertatem, contrarietatis & contradictionis: cōtrarietatis ad agendum bene vel male: contradictionis ad agendum & non agendum.

Affirmans pars suadetur.

Deinde artes ipsæ, quę contraria efficiunt. potest enim Oratoria æque dissuadere, atque suadere: & medicina æque refrigerare ægrotum medicamentis, atque calefacere, vt non dicam sanare, & nouam ægritudinem efficere, quod medicus non faceret ex arte, sed ex malitia.

Tertio causæ ipsæ naturales. Nam & Sol causat in his inferioribus contraria effecta, vt dulcedinem lactis, & amaritudinem absynthii: calorem æstiuum in hominibus & frigus in puteis: quædam etiam mollia facit vt cerā, alia dura vt lutum: imo, etiam ignis in re eadē efficit contraria, vt cum mel cōcretum imitio liquefacit: quod deinde coquendo indurat.

Ac licet quæstio in efficientib. tractari hoc loco solcat propter exemplum Aristote. quod plane subiicitur in efficientibus, tamen, quia in ipso pronuntiato, quod est affirmatiuum absolute de causis, sermo est, hæc de cæteris causarum generibus adiungemus. Videri quidem illud falsum in cæteris, quemadmodum in efficientibus, quod in omnibus causarum generibus par ratio esse videatur: verum autem, quod, materiam eandem contrariarum formarum causam esse, nemo sit, qui dubitare possit: cum formæ contrariæ educantur de potentia materiæ tanquam causa ipsarū naturalis. Formam vero eandem contrariorum effectorum, tum quia forma viuentis præsentia, & absentia sua vitæ & mortis causa est, ac magis quidem, quam gubernator præsentia sua nauem seruat & absentia perdit: tum etiā, quia si efficiens est contrariorum causa, cum illud per formam sit efficiens, idem quoq; de forma dicendum erit. Quod si forma, ergo & finis, qui cum forma coincidit, vt patet ex Arist in 2. Phys. c. 7. tex. 71. Accedit, quod propter eundem finem contraria sæpe fiunt, vt motus in partes contrarias, & alterationes itē contrariæ: quo pacto idem ægrotus vt sanetur, modo vtitur calidis, modo frigidis. Iam videtur quæstio in cæteris quoque causarum generibus, quemadmodum in efficientibus, ambigua esse.

Quæstio in toto genere tractatur.

Materiam causam esse contrariorū.

Formam.

Explicatio quæstionis.

SECT. II.

FOrtasse dicat aliquis, nõ opus fuisse hanc quæstionem discutere. Nam nec Aristot. vniuerse loquitur, sed definite, neq; eodem modo vult item contrariorum causam esse, sed alio & alio modo, vt gubernatorem præsentia sua salutis nauigii, absentia vero naufragii eiusdem, ita permittitur ab Arist. perspicue, vt dicamus idem, & in quibusdam cõtrariorum causam esse, & in quibusdam non esse, & vno modo esse, alio modo nõ esse. Verum quia & hoc ipsum qua ratione accidat, & qua non accidat, & quam vim habeat, quæ pro vtraq; parte occurrunt, operæ pretium est cognoscere, non erit inutile, si paucis rem expediamus.

In materia & fine explicatur quæst.

De causis quidem extremis, materia videlicet ac fine, non dubium est, quin idem secũdum idem possit esse contrariorum causa, vt materia secundum suam essentiam, & generalẽ potentiam, propensionemq; ad formas, & finis secundum suum esse reale conceptũ: quorum vtrumque patet ex præpositis argumentis. De mediis autem causis distinguendum. Nam de forma, quatenus forma est hoc est, quatenus per se ipsam dat esse: oppositum asserendum est: nunquam videlicet vnam & eandem posse contrariorum esse causam etiam consecutiue, vt inductione patet. Nam neq; albedo vnquam dat esse nigri, nec nigredo albi, & sic in cæteris: neq; ex forma eadem profluunt in eodem subiecto contrariæ affectiones: alioqui connexa essent.

In forma.

Dixi, *quatenus forma est*, quia quatenus principium efficiendi, idem de ea dicendum, atq; de efficiẽte, de quo solo iam reliquum est vt respõdeamus. Nam & ambigua res est, & de ea sola diximus disputari consuesse in hac quæst.

In causis efficientibus.

Dicendum igitur in efficientibus quidem liberis, idem efficiens secundum idem efficiendi principium, & suppositio etiam eodem fine proximo, contrariorũ causam esse posse: in naturalibus autem non posse, modo nõ de causis vniuersalibus sed particularib. siue immediatis immediatione suppositi sermo sit, nec de causis per accidẽs, sed per se, nec respectu diuersarum materiarum, sed eiusdem: adde, & eodem modo dispositæ. Nam si vel causa mediata sit, vt Sol respectu lactis & absynthii, vel partim agat, per se, partim per accidens, quo pacto idem lumen per se calefacit materiam calefactibilem, & per antiperistasim calidi aeris puteos in æstate frigefacit: vel materiæ sint diuersæ, & cera & lutum respectu eiusdem, vel eadem diuerso modo dispositæ, vel mel concretum, & idem postea liquidum respectu ignis, vel efficiendi principium sit diuersum: qua ratione magnes ex vna parte dirigit ferrum ad Aquilonem, ex altera vero ad Austrum; & anima tristitia constringit corpus, lætitia dilatat: vel denique fines proximi sint diuersi, vt accidit in contrario motu pulmonis, qui naturaliter & eiiciẽdi calidi aeris causa se comprimit, & attrahendi frigidi se extendit; tametsi propter vnum, & eundem finem remotum vitæ seruandæ vtrumq; facit) non dubium est, quin idem contrariorum causa naturaliter esse possit. At in efficientibus liberis non est eadem ratio. Possunt enim facere contraria eodem efficiendi principio, & propter eundem finem proximum: quo pacto Deus virtute sua, quæ vnica est, & propter se ipsum, proxime potuit aquam & ignem & alia contraria producere, & Socrates eadẽ volendi facultate, & propter eundem finẽ proximum, potest rem eandem & amplecti & reiicere: vt si modo docere velit, modo nolit, vt Platoni gratum faciat. Aduerte tamen non esse hic intelligendum nomine finis proximi ipsum intrinsecum actionis terminum, quo pacto aqua & ignis sunt fines earum mutationum, quibus producuntur, sed extrinsecum: quo pacto Deus est finis omnium suarum actionum, aliarum quidem proximus, aliarũ vero remotus, omnium tamen principalis: & Plato est finis Socratis præceptoris, vt præceptor est.

Magnetis natura mira.

Solutio argumentorum pro vtraq; parte propositorum.

SECTIO III.

QVare ad prõnũciatum illud, quod initio propositum est, dicendum, non recte illud desumi ex loco citato Arist. nec cõtra nos, sed pro nobis etiam facere, si fideliter referatur. Neq; in Arist. id solum docere vult, idem in quantum idem, aut secundũ idem semper facere idem, sed expresse ait: *idem eo idem modo semper habens, eam fere naturam, siue aptum esse* quod quidem plus est, nec tantum in proximis agentibus locum habet, sed in remotis etiam, de quibus Arist. in ea quæstione loquebatur. Nam si agens eodem modo se habet & in se & ad alia: nulla potest assignari ratio in naturalib. cur aliter atq; aliter agat, veluti Sol si semper in Æquinoctiali moueretur circulo (quod esset si inferiores cœli solo ductu primi mobilis traherentur) semper nox & dies essent æqualia, nũquam esset hyemis & æstatis, veris & autumni vicissitudo. At nos non dicimus idem eodem modo & in se & ad alia semper habens contrariorum causam naturaliter esse posse: sed idem agens proximum variato modo agendi per se, aut per accidens, aut variata materia, &c.

Solutum argumentum pro vtraq; parte Arist. explicatur.

Secun-

Arist. explicatur.

Secundus locus pro nobis etiam est, nisi quod diligenter aduertendum, gubernatorem nauis naturaliter quidem causam esse per accidens submersionis nauis, si è naui, quam seruabat, discedat (per se enim aut ventorum vi, aut accipienda alia ratione aqua submergitur) at moraliter causam esse per se, si illam & potuit, & debuit sua opera seruare, vt diximus in expositione cõtextus.

Tertius Aristotelis locus exponitur.

Tertius locus hanc habet vim, vt in causis formalibus valeat: contrarias enim formas, contraria effecta formalia & contrariæ proprietates consequuntur: vt virtutem, virtute præditum esse, laudandumque; vitium autem vitiosum & reprehendendum: quæ sane conueniunt cum eis, quæ de formalibus causis diximus.

Soluuntur argumenta partis affirmatiuæ.

Argumenta vero, quæ pro parte opposita in efficientibus proposita sunt, ex dictis soluta relinquuntur. Illud vnum in causis per accidens animaduertendum, quatuor modis potissimum euenire vt agens efficiat per accidens contrarium. Vno, quia non resistit agenti contrario: quo pacto Sol recedens dicitur frigefacere, & columna trabi supposita, si illam sustinere detinat, dicitur trabem deiicere, ad quem modum reduci potest remotio prohibentis: quo pacto is qui columnam remouit, dicitur trabem deiecisse. Altero extrahendo contrarium ex re, in quam agit, quo pacto calor æstiuus stomachum frigefacit, quia extrahit internum calorem, & Sol exsiccat lutum extrahendo humorem: tertio disponendo ad formam contrariam: quo pacto ignis dicitur gelare aquam per accidens, quia cum eam calefaciendo rarefacit, in causa est, vt à frigore melius penetrari possit. Quarto præbendo ipsi contrario occasionem, se magis ad pugnam roborandi, quo pacto calor æstiuus aeris intendit puteorum frigus, & eiusdem hybernum frigus intendit eum calorem, qui intra terram continetur, a quo puteorum aqua efficitur calida.

Quatuor modi quibus agens efficit per accidens contrarium.

Quare æstiuus calor intendat frigus puteorum.

Quid de aliis causis dicendum.

In aliis autem causis quid pro parte vtraque respondendum sit, facile ex iis, quæ dicta sunt, lector intelliget: nisi quod duo sunt animaduertenda. Alterum est, nihil referre, quod forma præsentia & absentia sua generationis & interitus causa sit: nos enim nõ loquimur in hac quæstione de iis contrariis, quorum alterum positiuum sit, alterum priuatiuum: sed de iis, quorum vtrumque sit positiuum. Proinde exemplum illud naufragii, quod est apud Aristotelem non est sumendum priuatiue pro ipso quasi interitu nauis, sed positiue pro submersionis motu.) Alterum est, finem eum, qui coincidere dicitur cum forma, non esse finem extrinsecum; nos autem non de intrinseco, sed de extrinseco locutos esse.

Ex quibus contrariis in hac quæst. sit sermo.

Num causa & effectus simul sint.

QVÆSTIO XVIII.

Argumenta contra Aristotelem.

SECTIO I.

ARistoteles quidem ad finem capitis affirmat, si de causa in actu & effectu in actu sermo sit, vtrumque simul esse ac non esse tempore; si vero de causa in potentia, non idem dicendum esse: quæ sane aut vera non videntur, aut non cohærent, nec comparationem causarum cum effectibus quatenus simul sunt, aut non simul, satis declarant.

Pars negatiua quæst.

Primo enim id, quod actu generat, non est simul tempore cum eo, quod actu generatur: quod enim generat, est; quod generatur, non est, vt ipse docet multis in locis: ac merito quidem, quod enim iam est, cur aut quo pacto gigneretur? Atque hoc, quod de generante ac genito in commune dicimus, luce clarius est in viuentibus, quæ semper, vt actu generant, præcedunt tempore actu genita, vt Socrates actu generans Callimachum genitum.

Secundo finis actu causat cum actu non est, veluti cum medicus curat ægrotum sanitatis inducendæ gratia, quæ proinde nondum est.

Tertio par est ratio in comparatione causarum in potentia cum effectis in potentia, atque causarum in actu cum effectis in actu. vt enim se habet actus ad actum, ita potentia ad potentiam. Imo vero planius videtur causam in potentia & effectum in potentia simul esse tempore, quam causam in actu, & effectum in actu. Quandocumq; enim causa causare potest, effectus quoque causati potest, & vice versa, alterum enim si neges, alterum quoque neges necesse est. Quod si dicas, Aristoteles cum id negat causis in potentia, & concedit causis in actu, intelligendum esse de causis in potentia comparatione effectorum in actu, iam ista non cohærent: oportebat enim conferre vtraque in potentia, quemadmodum vtraque in actu.

Postremo comparatio causæ & effectus, quatenus alterum est simul, aut posterius natura respectu alterius prior est, & magis propria in materia de causis, quam quatenus alterum est simul, aut prius tempore: & tamen hanc comparationem prætermisit Aristoteles.

De comparatione causarum & effectorum inter se secundum naturam.

Sectio II.

Causa & effectus quot modis cõsiderari possint.

ERgo vt comparationem secundum rationem prioris & posterioris natura priori loco explicemus, illud in memoriam reuocãdum est, causam & effectum considerari posse, vel quoad res ipsas secundum se, vel quoad relationes causæ & effectus, vel causam quidem quoad rationem causæ, effectum vero quoad rationem causati, vt causatum est. Si causa & effectus primo modo sumantur, tum dicendum est, causam interdum esse priorem natura, interdum posteriorem, interdum etiã simul natura. Nam si prius & posterius natura, (exceptis iis modis prioris & posterioris, qui causæ, vt causa est, & effectui, vt effectus est, accommodantur) vel, si prius & posterius perfectione, vel prius & posterius existendi consequentia, vt patebit ca. 11. considerentur: perspicuum est, materiam in generabilib. & corruptibilibus esse natura priorem forma & cõposito; & rursum posteriorem natura, priorem, quia præcedit vtrumq; existendi consequentia: posteriorem, quia præceditur abillis perfectione; causam vero vniuocã esse simul natura cum suo effectu, quia habet eandem cum illo perfectionem. Si vero causa & effectus secundo modo sumantur: non dubium est, quin semper simul natura sint, cum sint formaliter correlatiua.

Explicatio quæstionis.

Quod si sumantur tertio modo, semper causa erit prior natura, & effectus posterior, semper enim effectus, vt effectus est, pendet ex causa, nec à posteriori, sed à priori: verbi gratia, quod forma sustineatur siue quoad esse siue quoad informationem tantum, à materia prouenit: cuius causalitas est sustinere formam: contraq; quod materia informetur seu habeat esse formale, à forma prouenit, cuius causalitas est dare esse formaliter, seu informare materiam: & sic in cæteris, neq; vnquam vere dixeris causam, vt causa est, pendere ab effectu, vt effectus est, tanquã à priori.

De comparatione eorundem secundum tempus.

Sectio III.

Aristot. mens explicatur.

QVod vero attinet ad comparationẽ prioris & posterioris tempore, dicendum: Si causa & effectus sumãtur pro rebus ipsis absolute, non necessario esse simul tẽpore, quia causa hoc modo existente potest nõdum existere effectus, vt scamnum existente fabro: aut existente effectu, periisse iam causam, veluti fructus exusta arbore. Atq; hoc volunt significare Aristoteles, cum causam & effectum sumuntur in potentia, simul esse, & non esse negauit. Intellexit enim nominibus causæ in potẽtia, & effectus in potentia (saltem nominibus effectus in potentia) res ipsas quibus accidit esse actu.

Si vero sumantur siue vt correlatiua sunt, siue formaliter, vt causa & effectus sunt: dicendum, semper esse simul tempore. Ac vt correlatiua quidem sunt (saltem mutua, hoc est, vel vtrumq; reale, vel vtrumq; rationis) nihil est dubii, cũ correlatiua hæc simul omnino sint existendi consequentia (seu quod idem est, & passim vsurpari solet) simul se ponant ac tollant. Vt autẽ formaliter causa & effectus sunt, ex eo cõstat: quia ratio causæ & effectus sunt fundamenta siue rationes fundandi relationum causæ & effectus: nec altera potest esse sine altera, neq; vtraq; simul sine relationibus consequentibus. Atque hoc pacto intellexerit Aristotel. *causam in actu & effectum in actu simul esse*, tametsi de causis non quoad relationes, sed quoad causandi rationes loquutus est.

Arist. explic.

Obiectio.

Quod si obiicias rationem causandi primi efficientis ab omni æternitate extitisse (eius nimirum voluntatem efficiendi) & tamen effectum cœpisse ex tempore, ergo causam & effectum quoad rationem causæ effectus non simul esse tempore: alii aliter respondent.

Prima sent. Caproli.

Sunt qui (*in his est Caprol. in 2. d. 1. q. 2. art. 3. ad 1 contra 1. conclusio.*) putent se facile euadere difficultatem hanc distinctione voluntarii efficientis & naturalis. Dicunt enim propositionem hanc, causam in actu & effectum in actu simul esse, de naturalibus causis & effectis, non de voluntariis intelligendam. Quæ responsio non est ad rem. Nam cum causa in actu sit causa actu concurrens ad effectum: nihil interest, sitne naturalis an libera. Si enim actu concurrit vt causans, iam effectus actu causatur.

Improbatur.

2. Caietani.

Alii (*in his videtur esse Caiet. in comm. 1 p. q. 46. ar. 1.*) volunt rationem causandi primi efficientis quoad id, quod ponit in ipso primo efficiente, ab æterno extitisse: quoad id vero quod ponit in effectu, non fuisse ab æterno, & hoc posteriori modo primum efficiens & eius effecta, quoad rationem causæ & effectus simul esse. Verum solutio hæc ideo non placet, quia nihil eorum, quæ sunt in effectu ad rationem cau[illegible] ad primam & proprie d[illegible] quæ supra exposita sunt, pen[illegible]

Non placet.

Alii

Tertia Thomæ Argent.

Alii (*vt Thomas de Argentina in 1. d. 45. artic. 1. D. Thomas 1. p. q. 9 art. 7. & q. 46. art. 1. ad 10. & alius in locis*) dicunt voluntatem primi efficientis Dei non esse rationem causandi, nisi pro eo tempore, quo Deus efficere aliquid constituit: atq; eo pacto simul esse rationem efficiendi cum ratione effectus, qui efficitur. Est autem hæc solutio consentanea, quæ Diu. Thomas plerisq; in locis tradit, sed cum ratio causandi non sit entitas aliqua formaliter, sed modus se habendi ad aliud, vt superius quoq; explicatum est, potius dixerim voluntatem Dei non esse formaliter rationem efficiendi, neq; absolute, nec pro eo tempore quo effic t, sed esse modum se habendi Dei volentis ad ea, quæ efficit: ipsum videlic. influxum diuinæ volūtatis in effectum, qui non est formaliter actus voluntatis, sed illum supponit ab æterno existentem, cum ipse sit ex tempore. Nec dubium est, quin hoc pacto Diuus Thomas exponi velit. Quod si quis obiciat, ergo Deum mutari cum agere incipit, quia incipit habere modum illum se habendi: respondendum est, nihil mutari dicendum esse, nisi recipiat nouam entitatem realem, cuiusmodi non est formaliter modus ille se habendi ad effectum.

Consentaneo est dictu D. Thomæ.

Quæ nonnulli inepte ad superiora non lapsum addunt.

Ex his, si recte aduertas, plane intelligas supervacanea esse quæ nonnulli addere solēt huic propositioni, causam in actu, & effectū in actu, simul esse tempore: nempe vt causa sit non impedita, non remota, non libera, & effectus sit proximus & immediatus. Si enim causa actu causat, constat impeditam non esse, &, quemadmodum diximus, nihil interesse, sitne naturalis an libera, ita nihil refert, sitne proxima an remota. Item si actu causat, perspicuum est effectum aliquem immediatum causari, etiamsi is sit mediatus & remotus, respectu mediatæ ac remotę causæ: & fortasse ad alium mediatum remotumq; effectū dirigatur, vt embryo ad iuuenem.

Improbatur quorundam solutio.

In vltimo generationis momento vt non generans sed esse genitum.

Ad secundum dicito, finem vt finem, existere eo modo siue conditione qua causat. causare autem vt est in mente. Et quamuis non necesse est, vt, cum primum sanitas mouet medicum ad curationem adhibendam, iam tum ægrotus curetur: ipsa tamen motio, qua medicus mouetur à fine, numeratur in effectibus finalis causæ, quod satis est in eo exemplo, vt causa in actu, & effectus in actu simul sint. Neque enim hoc necessario intelligendum est de causa & effectu mediato, sed immediato; quemadmodum & in causis efficientibus & earum effectibus.

Institutum Arist. hoc loco.

Ad tertium, iam diximus causam in potentia & effectum in potentia sumenda esse eo loco pro rebus, quæ sunt causa & effectus, absolute sumptis, quo fit, vt accipienda non sint prout inuicem referuntur secundum potentiam naturalem aut logicam, quo pacto simul se ponunt & tollunt mutuo.

Ad vltimum dicendum est, Aristotelem non instituisse agere hoc loco de modis, quibus causa prior effectu, aut simul cum illo est sed obiter docuisse, causam in actu & effectum in actu necessario esse simul tempore, non item causam in potentia & effectum in potentia: vt rationem redderet, cur potissimum per potentiam & actum modos alios causarum duxerit, seu multiplicauerit omissis aliis complicationibus causarum, quas facere potuisset. Ratio autem fuit, quia plurimum interest, in actune an in potentia causa sumatur, vt diximus in expositione contextus. Atq; hæc de causis dicta sint.

Solutio argumentorum.

Sectio IV.

Aristotelis exponitur.

Ad primum igitur argumentum contra Aristotelem dicendum, id quod generatur dum generatur (nempe generatione non momentanea, sed temporaria, quæ proprie generatio est) non esse quidem vt genitum, sed esse tamen vt id quod generatur. Id enim quod generatur dum generatio durat, non existit nisi per materiam & aliquam formæ partem, si forma diuisibiliter introducatur, vt forma domus: aut per materiam & aliquā dispositionem ad formam, si forma introducatur indiuisibiliter, vt forma hominis, leonis, aut etiam ignis, quoad primam inflammationem materiæ. Vnde patet, non recte quoldam excogitasse hoc loco solutionem illam de simultate immediationis, vt loquuntur: asserentes ideo generans, & id quod generatur esse simul tempore, quia id quod generatur existit immediate post generationem. Confundunt enim id, quod generatur, cum eo quod genitum est; quemadmodum & nos in argumento; & quia genitum vt genitum est, existit immediate post generationem, idcirco aiunt generans, & id, quod generatur, esse simul tempore, id est immediate post generationem, quod non recte dicitur. In vltimo enim generationis momento, id quod generatur, iam non generatur, sed genitum est.

ΚΕΦ. Γ.

Στοιχεῖον a λέγεται, ἐξ ἧ σύγκειται πρώτη ἐνυπάρχουσα ἀδιαίρετον τῷ εἴδει εἰς ἄλλο εἶδος· οἷον b φωνῆς στοιχεῖα ἐξ ὧν σύγκειται ἡ φωνή, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται ἐσχατα· ταῦτα δ' μηκέτ' εἰς ἄλλας φωνὰς ἑτέρας τῷ εἴδει διαιρεῖται τὰ μέρη αὐτῶν, οἷον ἀπὸ τῶν διαιρεῖται τὰ μέρη συλλαβῆς· ἀμφοῖν δ' καὶ τὸ τῶν στοιχείων στοιχεῖα λέγουσι οἱ λέγοντες, εἰς ἃ διαιρεῖται πρώτα ἐνυπάρχοντα, ταῦτα δ' μηκέτ' εἰς ἄλλα εἴδει διαφέροντα

Text. 4.

CAP. III.

Elementum a dicitur id, ex quo prime insito, ac indiuisibili specie in aliam speciem aliquid componitur, vt b Vocis elementa, ex quibus componitur vox, & in que vltima diuiditur: illa autem non tam in alias voces à se specie diuersas diuiduntur. Sed etsi diuidantur; sunt tamen partes ipsa species eiusdem, quo pacto pars aqua aqua est, non syllaba syllabæ. Similis quoq; modo & ea corporum elementa dicunt, qui de hac re loquuntur, in que vltima corpora ipsa diuiduntur: illa vero non ad aliud Text. 4. Ab Auer. Aut. Aud. & aliud non nullus.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Diuisio textus cap. Definitio elementi.

Elementum a *dicitur*. Exponit hoc cap. quot modis dicatur elementum: primumq; tradit propriam eius rationem, deinde eo propriam & translatitiam: postremo reuocat omnia huius nominis significata, quotquot viurpantur, ad communem quandam elementi rationem. Elementum proprie dictum (vt definit) est id, *ex quo primum insito ac indiuisibili specie in aliam speciem aliquid componitur*. Cum dicitur, *ex quo aliquid componitur*, reiicitur causæ externæ, exemplaris efficiens, & finalis. Nec refert, quod cœlestia corpora, quæ sunt efficientes causæ rerū inferiorū sæpe apud Arist. vocantur elementa, non enim hoc nomine appellantur quatenus sunt causæ efficientes, sed quatenus primæ partes sensibiles vniuersi corporei: quemadmodum ignis, aer, aqua & terra nō ex eo dicuntur elementa, quod sunt causæ agentes mutuæ generationis & corruptionis, sed quia sunt primæ partes sensibiles mistorum corporum specie differentes. Reiicitur etiam per eandem definitionis particulam, quicquid aliud non est pars, etiamsi ex eo res dicatur fieri, veluti priuatio, & contrarium. Quanquam enim statua dicitur fieri ex informato, & album ex nigro: tamen non dicuntur ex his constare aut fieri tanquam partibus, nisi per accidens subiecti. Nec obest, quod Arist. 12. lib. huius operis, ca. 4. tex. 22. numerat priuationem inter elementa, intelligit enim priuationem esse per accidens elementum rationem materiæ, quod idem Simplicius ad 1. Phys. com. 69. annotauit. Itaq; priuatio est per se principium, sed per accidens elementum. Cum autem additur *primo insito*, hoc est, ita insito, vt sit primum in compositione: reiiciuntur partes, quæ non sunt primæ, sed constant aliis prioribus: cuiusmodi sunt, quas heterogeneas ac dissimilares appellamus, vt caput, manus, & id genus alias, quæ constant ex diuersis similaribus, & homogeneis, siue similares illæ, quæ ex vulgatis elementis constant, vt caro, os, & similes. Quod deniq; additur, *in indiuisibili specie in aliam speciem*, non necessitatis gratia, sed perspicuitatis adhibitum est. Nisi quis dicat, necessario fuisse explicandum, quo pacto elementum sit prima pars: quantitatene, & quæ in minores diuidi nequeat (vt Democrit. Leucippus, & cæteri, qui atomos rerum omnium naturalium principia esse crediderunt) an potius specie, & quæ in priores specie differentes diuidi non possit. Hoc enim præstitum est adhibita hac tertia definitionis parte, quæ est Auerrois sententia hoc loco.

Tria elementorum genera in definitione comprehensa.

b *Vt vocis elementa*. Vt definitionem exemplis illustret, tria subiicit elementorum genera, quæ in illa comprehenduntur: vocum literatarum, rerum naturalium, & demonstrationum Mathematicarum. *Vid. Plat. in Theæteto seu de scientia*. Elementa vocum earum, quæ & literatæ & articulatæ dicuntur, non sunt syllabæ, sed ipsæ literæ, hoc est, simplices pronunciationes. Syllabæ enim diuidi possunt non solum secundum quantitatem, vt longa in duas breues: sed etiam secundum formam, quod fit in simplices pronunciationes specie diuersas, quales sunt vocalis & consonans, at ipsæ literæ siue pronunciationes simplices, etsi possunt diuidi secundum quantitatem, vt cum tota aqua diuiditur in duas dimidietates (qua enim diuisione syllaba diuiditur secundum quantitatem temporis, diuiduntur etiam literæ, ex quibus constat, quod hoc loco à quibusdam non satis animaduersum est) non diuiduntur tamen in diuersas pronunciationum species, quod est apertissimum. Vnde fit, vt quælibet pars literæ sit eiusdem speciei cum tota litera, non autem quælibet pars syllabæ cum tota syllaba. Quanquam enim id verum est, diuisa syllaba in partes materiales, quæ sunt partes longitudinis successiuæ: non tamen est verum, si diuidatur in partes suo modo essentiales, quæ sunt ipsæ literæ, ex quibus constat.

c Sine

ρον τὸ ἁπλοῦν. καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων τὸ τρίγωνον καὶ τὸ τετράγωνον στοιχεῖα λέγουσι.

Παραπλησίως δὲ καὶ τῶν ἀποδεικτικῶν στοιχεῖα λέγουσιν, καθ' ὅσας τὰς τῶν ἀποδείξεων, καὶ μάλιστα τὰς ἀπὸ τριῶν ὅρων, καὶ τὰς πλείους ἀποδείξεις συνιστώσας αὐτὰς στοιχεῖα τῶν ἀποδείξεων λέγουσιν· οἷόν ἐστι τὸ συλλογισμὸν εἶναι ἐξ ὅρων τριῶν ἢ προτάσεων δύο μόνων.

Καὶ ἁπλῶς δὲ πᾶσαν ἀπόδειξιν καλοῦσι στοιχεῖον τὸ ἐν αὐτῇ ὑπάρχον μέγιστον, ἐπὶ πλεῖστα χρήσιμον. ὅθεν καὶ τὸ μικρόν, καὶ τὸ πλῆθος, καὶ τὸ διαιρετὸν, στοιχεῖα λέγεται.

Ὅλως δὲ ἁπλοῦν, τὰ μάλιστα καθ' ἓν στοιχεῖα λέγουσιν, ὅπερ ἐστὶν αὐτῶν ἐν ἑκάστοις ἀρχή, καὶ πρῶτον, καὶ οὗ τελευταίου, καὶ μέρος τοῦ πράγματος, ἀλλὰς πως ἐπὶ πολλῶν ὑπάρχον ἢ καὶ πᾶσι, καὶ ὅσα τοιαῦτα (οἷς μάλιστα ἐπιλαμβάνεται καὶ αὐτῶν) στοιχεῖα τὰ ἧττον λέγουσι πολλῶν καὶ μᾶλλον ἃ τῶν ἀνομοειδῶν.

aliæ rursus corpora, quæ specie differant, siue ex vnum, siue plura sint talia, ea elementa dicunt.

Eadem denique ferè ratione dicuntur & designationes & omnino demonstrationum elementa. Primæ enim demonstrationes, & quæ in pluribus demonstrationibus insunt, ea demonstrationum elementa dicuntur. Sunt autem huiusmodi primi syllogismi, qui ex tribus per vnum medium efficiuntur.

Hinc autem & per translationem elementorum vocant, quicquid vnum cum sit & paruum, ad multa est vtile. Quocirca & id, quod paruum est, & quod simplex, & quod indiuisibile, elementum dicitur.

Fit autem, vt ea, quæ sunt maximè vniuersalia, elementa sint, propterea quod eorum quodq; vnum tantum sit & simplex, in multis, aut omnibus, aut quamplurimis insit. Vnum etiam & punctum quibusdam principia videntur esse.

Quoniam igitur ea, quæ genera vocantur, vniuersalia sunt & indiuisibilia (vna enim est eorum ratio) quidam sunt, qui genera elementa esse dicant, magisque quam differentias, quia genus magis

c *Sunt autem vnum.* Quam varie Physici veteres de numero elementorum, id est, principiorum internorum senserint, satis explicatum est l. 1. c. 7. q. 2. per totum. Hoc etiam loco ex veteri manuscripto Cardinalis Syrleti, & ex correctionibus Budæi præstantissimus in Græco illud ἔστι δὲ, quibus eisdem præsidiis alia non pauca restituimus.

d *Eadem ferè ratione.* Hoc genus elementorum, & ipsas linearum Geometricarum descriptiones & demonstrationes, quæ per illas fiunt, complectitur. Primæ enim tum descriptiones, tum etiam demonstrationes, quia ex prioribus non constant, sed ex illis constant posteriores: merito dicuntur posteriorum elementa. Aduerte tamen, non esse necesse, vt primæ designationes contineantur formaliter, siue explicite in posterioribus, satis est enim, si contineantur virtute, ita nimirum, vt in eas resolui possint. Neque id pugnat cum ratione elementi: quia nec vulgata elementa continentur actu in mistis, sed virtute, vt lib. 2. de gen. c. 1. patebit. Vnde & ipse Arist. plane docet 1. de cœlo, c. 1. tex. 33. nihil referre ad rationem elementi, sitne actu in eo, cuius est elementum, an in potentia, id est, virtute.

Elementa nõ esse actu in mistis.

e *Ex tribus per vnum.* Primæ demonstrationes cum constent ex per se notis præter duo extrema, vnum tantum medium habere possunt, at cæteræ necessario habent plura media. Nam si sola maior propositio media sit, habebit saltem duo: si maior & minor, saltem tria.

f *Hinc autem.* Quia elementum proprie dictum & indiuisibile est in diuersas species, & ex eo cætera constant, translatum est elementi nomen ad omne id, quod vnum est ac paruum, & ad multa vtile: qut ratione Arist. extremo c. 2. Rhetorices ad Theodecten. vtitur elementi nomine ad significandos locos communes, e quibus multa eruuntur argumenta, vt in Dialecticis institutionib. c. 9. diximus: eodemq; pacto communia prouerbia, breuesq; ac generales sententiæ morales Sapientum elementa humanæ vitæ appellari possint.

Loci communes cur elementa apud Arist. vocentur.

g *Hinc profectum.* Platon. videtur significare, qui naturas vniuersales elementa rerum singularium esse dicebat, aut omnium, aut plurium pro ratione cõmunitatis earum. Res tamen vera non torent vniuersales naturæ, vt a Platone ponebantur proprie elementa, sed per translationẽ: quia nec ponebantur actu in rebus singularib. neq; ét virtute, quasi res singulares in illas resolui possent. Cæterum non est negandum, quin summa genera & differentia secundum verã de se aut vniuersalit. us sententiam elementa specierum proprie appellari possint, vt paulo post patebit. Atq; ad hanc ex parte tractatio de elementis non est aliena a cõsideratione primi Philosop.

h *Vnum etiam.* Hoc quoq; quod de vno dicitur, videtur afferri vt Platonicum, ponebat enim Plato ipsum vnum à rebus separatum. Ita fiebat, vt translatitie duntaxat de cæteris elementum. Alioqui, si numerus est ens per se, non video, cur vnum siue vnitas non dicatur proprie elementum numeri, cum sit intima ac simplicissima eius pars. At punctum non erit proprie elementum lineæ, si non sit pars essentialis lineæ. Idq. Aristoteles videtur existimare.

i *Magis quam differentias, quia genus magis &c.* Etsi Arist. hac de re nihil videtur definire, sed tantum rationem Platonis referre, existimat tamen Diuus Thomas lect. 4. illum tacite dissoluere posteriorem partem quæstionis septimæ, libri tertii, quatenus quærebat vtra potius di-

Ἀλφοεγὶ, ὅτι καθόλου μᾶλλον τὸ γένος. ᾧ μὲν γὰρ ἡ διαφορὰ ὑπάρχει, καὶ τὸ γένος ὑπολαμβάνει. ᾧ δ' τὸ γένος, οὐ πᾶσα ἡ διαφορά. οὐδὲν γὰρ κοινὸν, τὸ εἶναι στοιχεῖον ἐφ' οὗ πλέον τὸ πρῶτον καὶ ἐν ᾧ ἐστί.

magis communia sint. Cui enim differentia inest, id etiam sequitur genus, cui autem inest genus, id non omne sequitur differentia. Omnium k autem commune est, id esse cuiusq; elementum, quod primum eorum inest.

Genera summa magis esse elementa, quam differentias.

tius dicenda essent elementa, generane an differentiæ. Satis enim constat ex dictis, genera prima ac summa magis esse elementa, quam differentias: cum sint priora & communiora.

k *Omnium autem ... commune.* Reuocat omnia elementi significata ad quondam elementi communem rationem, in qua est verbum *inest*, & dictio *primum* latissime accipienda sunt, vt translatitia etiam significata comprehendant.

Num vulgata elementa in tradita A elementi definitione comprehendantur.

Quo pacto comprehendantur.

QVÆSTIO I.

Non videri comprehendi.

SECTIO I.

Pars negatiua quæstionis.

1. Argum.

VVlgata elementa non comprehendi in B definitione elementi tradita initio huius capitis, ex eo primum probari potest, quia quod non est proprie elementum, non debet comprehendi in definitione elementi: quemadmodum id, quod non est proprie homo, in definitione hominis: quatuor autem vulgata elemẽta non dici elementa proprie, sed quodammodo elementa, vel ipse Arist. docet, qui pleriſq; locis, vt 2. *lib. de generat. 1. text. 14. & 5. & 3. Phys. c. 5 text. 45. & 1. Phys. 4. text. 32.* ea appellat non absolute elementa, sed vocata elementa, quasi dicat, vulgo sic nominata: etiam 2. *de gener. c. 1 tex. 1. & 1. Meteor. c. 1. & alibi*, elementa corporum, id est, elementa quæ sunt corpora, siue ex numero corporum (sumpto videlic. corporis vocabulo intransitiue) quandoquidem nullum corpus est vere ac proprie elementum. Namq; elementi non est elemẽtum, alioqui daretur progressus infinitus in elementis, at omne corpus cum sit compoſitum, elementa aliqua, exquibus constitutum sit, habere videtur necessario. D

2. Deinde, quia elementum definitur esse id, ex quo primo aliquid componitur: at nihil componitur primo ex vulgatis elemẽtis, cum ipsa prius componantur ex suis materiis ac formis.

3. Postremo, quia elementum debet esse indiuisibile quippiam specie in aliam speciem, at vnumquodq; eorum, quæ vulgo dicuntur E elementa, diuidi potest in res specie diuersas, vtpote non solum in materiam & formam, sed etiam in alia vulgata elementa, vt aerem in aquam & ignem, si ex parte vna fiat aqua ex alia ignis.

SECTIO II.

Pars affirmans primum.

DIcendum est tamen, huiusmodi elementa comprehendi in tradita definitione, non quidem primo ac præcipue, vt credit D. Tho. hoc loco, lect. 4. sed secundaria ratione. Quod enim non primo ac præcipue comprehendantur, ex eo patet, quia nihil est, quod primo componatur ex vulgatis elementis, cũ ipsa prius componantur ex materia & forma.

Quo pacto elementa in definitione continentur.

Quod autem possint secundaria ratione cõprehendi, ea ratione probatur: quia potest id, ex quo aliquid componitur, sumi etiam pro corpore sensibili, nõ est autem dubium, quin mista componantur primo ex vulgatis elementis, vt ex primis corporibus sensibilibus, nempe vt ex iis, quæ non componuntur ex aliis prioribus corporibus sensibilibus specie differentibus. Proinde sæpe videas apud Aristot. *l. 2. de gener. c. 1 tex. 16. & alias in locis*, ea vocari prima corpora, imo & 1. *l. de cæl. c. 2. text. 7. 1. Met. c. 7. tex. 12. 2. de gener. tex. 16. & alias sæpe*, corpora simplicia: non quia non composita, sed quia non composita sint ex aliis corporibus specie differentibus. Aristotelem autem ita late accepisse definitionis vocabula, vt vulgata etiam elementa comprehendere voluerit, ex eo constat, quia mox subiicit tria elementorum genera, quæ in proposita definitione comprehenderat, quorum secundum quatuor vulgata cõplectitur, ac merito. Debuit enim eo loco, in quo de elementi multiplicitate agitur, vulgata elementa non prætermittere, atq; adeo accipere primas partes pro primis, siue simpliciter, siue in certo aliquo genere, quo pacto etiam scriptæ literæ sunt elementa scriptæ orationis: quia primæ illius partes in genere significantium, etsi earum pleræque ex partibus suo modo specie differentibus constitutæ sunt, veluti ex linea recta & circumflexa: & primæ demonstrationes sunt elementa earum, quæ sequũtur, quia

Cur Arist. complexit duarta in def.

sunt

sunt primæ illarum partes in genere demonstrantium, tametsi & ipsæ ex aliis partibus specie differentibus constant, ex enuntiationibus, inquam, specie diuersis.

Obiectorum solutio.

SECTIO III.

Primi solut.

HIs explicatis, nō est difficile obiectis occurrere. Nam quod ad primum attinet facile est aduertere, aliud esse dicere, elementa vulgata non esse proprie elemēta, quod negamus, aliud non esse primo & præcipue dicta elementa, quod concedimus. Esse enim proprie, opponitur ei, quod est translatitie, & quocunq; alio modo improprie, seu figurate: primo autem & præcipue est, quod est secundarie rationeat vulgata elementa etsi nō primaria ratione dicuntur elementa: non tamen improprie & figurate, sed vere ac proprie. Exemplo sunt accidētia, quæ etsi non primo dicuntur entia: non tamen figurate dicūtur, sed proprie. Hoc est quod Aristoteles interdum appellat vocat. entia, seu vulgo dicta: nō enim quicq; figurate dicitur, improprie dicitur. Neq; item illud credere assumptum est, elementi proprie dicti nouem, elemētum: nam etsi fatum est, cum finem esse elementorum elemē tum (sic enim procederetur in infinitum) nihil tamen prohibet alicuius elementi posse d. dari aliquod proprie dictum elementū.

Elementi vulgari possit elementum.

Cum autem obiicitur, omne corpus esse compositum, igitur habere elementa, nequaquam est consequentia de corpore mathematico (est enim compositum ex diuisibilib. in semper diuisibilia, ac proinde ex nullis primis, & quæ elementa dici possint nisi prima accipias pro iis, quæ se. suum iudicio sunt minima) sed concedenda de corpore naturali, quatenus constat materia & forma, quæ sunt prima partes essentiales.

Secundi solu.

Ad secundum, tam patet etsi ex elementis vulgaris nihil componitur, vt ex primis simpliciter: componi tamen vt ex primis sensibilibus.

Tertii solut.

Ad tertium dicito, elementa vulgata diuidi quidem in specie diuersa, sed tamen non in specie diuersa sensibiha. Quod autem obiicitur de diuisione aeris in aquam & ignem, non est ad rem. Diuisio enim, quæ in definitione elementi intelligitur, non est sumēda pro diuisione, quæ fit in ea quæ insunt potentia, sed actu aut virtute: aqua vero & ignis, seu potius eorum formæ, neq; actu sunt in aere, vt perspicuum est, neq; item virtute quasi aeris forma propter suam perfectionem poscat temperationem dispositionum formarum ignis & aquæ: quo pacto mistorum formæ, quæ dicuntur virtute contineri in formis elementorum, postulant, vt in materia temperatæ sint elementorum propriæ dispositiones.

Comprehendantur-ne materia & forma in tradita elementi definitione.

QVÆSTIO II.

De materia quid sentiendum.

SECTIO I.

Opin. D. Th.

QVod quidem attinet ad materiam, existimat hoc loco D. Th. *lect. 4. Iuncti 2. Metaphys. 3.* quem Petrus Aluernus *de cœlo* & alii nonnulli sequuntur, non comprehendi illam in tradita definitione elementi: huius ratio est, quia Materia (primam intellige) nullam habet speciem, vt de ea vere dici possit, quod sit indiuisibilis specie in aliam speciem. Verum nec sententia hæc, nec ratio probanda est. Non sententia, quia autor ipse eam plane videtur retractasse in explicatione librorum de Cœlo *1. 13. lect. 9.* quos commentarios post hoc opus composuisse persuasum est. Non ratio, quia etsi materia nec habet speciem actus, nec composita ex actu & potentia, habet tamen speciem potentiæ passiuæ, atque adeo primo & principaliter passiuæ. Vnde & ipse D. Th. *1. par. q. 66 ar. 1. & 1. lib. de Cœlo, lect. 6 & alibi multis locis*, in sententia est, & ea quidem vera vt dicat materiam inferiorum differre specie a superiorum.

Improbatur. Materiam inferiorum specie differre a materia superiorum.

Dicendum igitur hoc loco cum Auerroe, Alberto, Scoto, & ex Thomistis Soncinate, atque adeo cum ipso D. Thoma multis sententiæ, & omnibus pene huius loci enarratoribus, materiam comprehendi in tradita definitione, non quocunque modo, sed primo ac præcipue. Id quod ex eo patet, quia ipsa est prima in compositione: siquidem prius natura, aut etiam tempore actio agentis in ea exerceretur, quam forma sit inducta. Accedit, quod forma ex potentia materiæ educi potest, non item materia ex potentia formæ, id autem, ex quo aliquid educitur, non dubium est, quin præcedat illud in cōstitutione compositi ex vtroque.

Vera quæst. explicatio.

De forma Physica quid sentiendum.

SECTIO II.

DE forma, quæ rei naturalis essentiam constituit, maior est dubitatio: siue eam sumas,

sumas, quæ Physice componit, (quæ forma A dicitur) siue eam, quæ Metaphysice: vt sunt genus & differētia respectu rei naturalis: præcipue vero differentia respectu generis. Nam quod forma Physica nō cōprehendatur in tradita definitione: ex eo primū probari potest: quia particula illa *ex quo* soli materiæ, & priuationi videtur accommodari, vt patet ex tertio genere principii, quod traditum est 1. cap. text. 1. & ex definitione causæ materialis, quæ tradita est c. 2. te. 1. Deinde ex eo, quod Arist. B extremis verbis libr. 7. Metaphysicorum, plane probat, formam non esse elementum, sed tantum principium. Cuius rei eam rationem reddit, quia non inest in cōpositione per modum materiæ: hoc autem ideo dictum esse ait Magnus Albert. eo loco tract. 1. c. vltimo, quia res materiales non resoluuntur in formam: sed in materiam, & in ea quæ per modum materiæ se habent.

Non videri esse.

Primo.

Forma apud Arist. elementi nomine comprehendi.

Non est tamen dubitandum, quin apud C Aristotelem forma substantialis nomine elementi comprehendatur: quod cum ex aliis locis quamplurimis, vt textu 1. Physicorum textu quadragesimooctauo, & 2. de Gen. text. 16. tum vero ex lib. 1. huius operis, cap. 4. text. 19. perspicue intelliges, vbi sæpius tria dicuntur elementa rerum naturalium, materia, forma, & priuatio: quanquam priuatio, vt superius *in explanatione contextus* diximus, non aliter eo loco intelligitur esse principium quā D per accidens, idq; ratione materiæ: vnde fit, vt omnes pene Aristotelis enarratores in proœmium Physicorum, nomine elementi intelligant materiam, & formam, vt videre est eo loco apud Simplicium, Philop. Auer. Albert. & cæteros. Quin etiam ipse D. Th. qui hoc loco, lect. 4. verbis *ex quo* ad solā causam materialem accommodatis, formam ab hac definitione excludit, plane fatetur tertio de Cœlo c. 3. lect. 8. materiam & formam esse elemēta omnium rerum naturalium, idq; cōstare E ex primo Physicorum lib.

Soluitur 1.

Quare ad priorem rationem, in oppositum dicendum est, etsi verba *ex quo* coniuncta cum verbo *fit* soli subiecto ac termino à quo aptari soleant, tamen coniuncta cum verbo *constituit* vel *componitur*, vel, *constat* formis etiam accommodari: imo, etiam nunquā coniuncta cum verbo *fit* accepto pro verbo *constat* propter compositionem adiunctam. F Apertus locus est 1. Physicorum capit 7. text. 60. vbi Aristoteles non solum docet res naturales constare per se ex materia & forma, sed etiam fieri per se ex vtraque. Neq; enim alia sunt verba, quibus compositio rerum naturalium significari possit, quam verba *ex quo*.

2. Ad posteriorem vt respondeamus, animaduertendum est, aliud esse loqui de elemento iuxta primam nominis impositionē, aliud iuxta præcipuam significationem vocabuli, sæpe enim accidit, vt nomen prius imponatur rei, quæ postea comperitur esse minus digna vocabulo. Verbi causa nomen formæ, prius vsurpatum fuit apud Philosophos pro forma accidentaria quia nulla alia esse credebatur: verum vbi compertum est dari formas substantiales, sine vlla controuersia iudicatum est, hoc esse illius verbi præcipuum significatum. Ita ergo res habuit in elemēti appellatione. Nam cum veteres Philosophi teste Auerr. hoc loco comm. quarto, si nullam adhuc substantiam simpliciorem igne, aere, &c cæteris vulgatis elementis agnouissent, atq; ex his corpora mista confici, & in hæc solā resolui existimassent: his primum elementi nomen, quod internum ac primum principium sonat, imposuerunt: atque adeo iuxta ea quæ nouerant, definiuerunt esse corpus, in quod cætera corpora diuiduntur siue resoluuntur: ipsum vero in alia specie diuersa non diuiditur, vt Aristoteles ex communi veterū sententia refert tertio de Cœlo, cap. 1. tex. trigesimoprimo. At postquam obseruatum est, illa ipsa elementa ex simplicioribus substantiis, materia inquam, & forma constitui, tum demum duo hæc, elementi nomine præcipue appellari cœperunt, ac duæ particulæ ex elementi definitione excludi, quę his simplicioribus elementis conuenire non possunt: quarum altera erat, quod esset corpus: hæc enim nec materiæ, nec formæ cōuenit altera quod in illud cæte. a. resoluerentur: quæ sane non conuenit iis formis, quæ dissoluto composito pereunt.

Cur primo Veteres Philosophi nomen elementi pro vulgato accep. rint.

His positis dicendum est Arist. cum in loco citato probat formam non esse elementū, perspicue loqui de elemento iuxta primā nominis impositionem. Quod vel ex eo perspicue intelliges, quia dixerat paulo ante, si forma constaret ex elemento, non ex vno tantum constaret: quod falsum esset si nomen elementi sumeretur eo loco vt cōplectitur materiam, formaq; non esset elementum, tamenim aqua, & quodvis aliud vulgatum elemētum ex vno tantum elemento constaret, vtpote ex materia prima, cum tamen eo loco negarit constare quicquam posse ex vno dūtaxat elemento. Non est igitur dubium, quin Aristoteles eo loco nomē elementi acceperit iuxta primam nominis impositionem, quando nec materiam quidem primam eo sermone complectitur.

Quid

Quid de forma Metaphysica.

Sectio III.

FOrmam vero Metaphysicam, quæ non in re ipsa differt ab eo, quod se habet vt materia, sed ratione ex ipsa natura rei desumpta, ex eo primum probabit aliquis non posse dici elementum, quia res quæ ex ea constat, non potest in eam resolui nisi cogitatione: nunquam enim id, quod hoc pacto se habet vt forma, potest re ipsa separari ab eo, quod se habet vt materia, etiam extraordinaria Dei potestate. Deinde ex eo, quia si genus & differentia sunt elementa, cum in rebus etiam materiæ expertibus dentur genera & differentiæ: eæ quoque res constabunt elementis, quod nemo dixerit.

Vera quæstionis explicatio.

Atq; hæc quidem, si definitionem elementi a veteribus traditã spectes, recte dicta sunt: si vero eam quæ hoc loco ab Aristotele multo melius proponitur, non recte: nihil enim in ea est, per quod Metaphysicæ formæ excludantur. Nam & ex eis primo res constat, & in eas diuiditur, ipsæ vero non amplius diuidũtur in alias formas, specie siue natura differẽtes. Verbi causa, substantia corporea constat ex natura substantiq & corporeitatis, animalque & homo ex substantia & omnibus intersectis differentiis: tum ex omnibus vt formis, quia omnia hæc dant aliquod effectum ex genere summo vt materia, quia nullum dat esse specificum, ex differentiis autem intersectis vt formis, quia constituunt rem in esse specifico, vnde & specificæ dicuntur. Quod autem genus summum & differentiæ specificæ, quibus illud contrahitur, sint indiuisibiles species siue natura, ex eo patet, quia sunt naturæ simpliciter simplices, vt sæpe dictum est. Aliter sentiẽdum est de generibus intersectis. Nam cum ea sint composita ex generibus & differentiis, non sunt vtique in definitione cõprehensa, sed habent rationem formarum compositarum respectu suarum specierum: materiæ vero compositæ secundæ vel respectu differentiarum specificarum. Sed de simplicitate generis summi & differentiarum, luculentius alibi agendum est.

Genus summum & differentiæ esse indiuisibiles species. Item ea genera esse subalterna.

Solutio 1.

Quare ad priorem rationem dicendum, satis esse si res vltimo resoluantur cogitatione in formas Metaphysicas, vt hæ in definitione ab Aristotele tradita comprehendi possint: hæc enim resolutio etsi nõ est realis siue physica, est tamen rationalis & Metaphysica: cuius meminit Aristoteles in Analyticis, 2. *Post.* c. 14. *text.* 17. cum iubet resoluere species cuiuscunq; prædicamenti in genera & differentias vsq; ad genus summum.

Resolutio realis altera, altera rationalis.

Ad posteriorem dicendum, non esse quidem admodum vsitatum, vt genus summum & differentiæ specificæ dicantur elementa, ne elementa physica appellari credantur, sed tamen interdum elementa dici & apud Aristotelem, *hoc ipso cap. text.* 4. & apud Platonem, vt ipse etiam Aristoteles refert tertio huius operis libro, cap. 3. *text.* 10. vsurpatius certe est, vt dicantur principia.

De quo elementorum genere primo dicatur elementum.

Sectio IV.

QVod si petas, de quo elementorum genere primaria ratione dicatur elementũ distinguenda est quæstio, si enim de primo iuxta nominis impositionem sermo sit: vulgata elementa primum locum obtinent, quia, vt primo cognita, ita & primo nominata sunt: si vero de primo, iuxta rei naturam, internis horum principiis videtur primo cõuenire ratio elementi physice sumpta. Nam & materiæ ac formæ mistorum sunt quodammodo cõpositæ, quod mista, actu materiis, virtute autem, formis vulgatorum elementorum constent. Dixi, Physice sumpta quia si sumatur in commune, vt simplicitati sumenda est, fortitan prius conuenit generibus summis, & iis differentiis, quibus illa per se contrahuntur ac species, imo & ad individua. Nam & materiæ & formæ specificæ & individuales, sua habent genera summa & differentias, ex quibus constent, & in quæ resoluantur: quæ tamen alia resolui nequeunt, cum sint simpliciter simplicia. Quod si materiam siue Physicam siue Metaphysicam, cum forma conferas: primus locus dandus est materiæ, cum ipsa sit prima in compositione, & vltima in resolutione.

Distinctio propositæ quæstionis.

Itaque spectata rei natura, elementum primo dictum de materia, cum de forma præcedente tamen Metaphysica Physicam tertio de vulgatis elementis, deinde de elementis accidentium proprie dictis, postremo de iis, quæ per translationem dicuntur elementa.

Vna & conclusa difficultatis expositio.

ΚΕΦ. Δ.

Text. 1. Φύσις ἀ δὶ λέγεται ἕνα μὲν τρόπον, ἡ τῶν φυομένων γένεσις: οἷον ἐὰν τις ἐπιτείνῃς λέγων τὸ ὦτα ὁ δὶ ἐξ οὗ φύεται πρῶτον τὸ φυόμενον ἐνυπάρχον. ἔτι ἑκάστου ἡ πρώτη ὕλη ἡ ἄμορφος τῶν φύσει ὄντων καθ' αὑτὴν ἢ ἀπὸ τινὸς ἐχόντων. φύσις δὲ λέγεται ὅτι καθ' ἣν οὐσίαν ἔχει κίνησιν, τὸ δυνάμει πως

CAPVT IV.

NAtura autem dicitur uno quidem modo, eorum quæ nascuntur generatio, ut si quis Text. 1. in verbo φύσις producat literam υ. Alio vero id, ex quo insito primum fit id, quod nascitur. Præterea id unde est primus motus in unoquoque eorum, quæ natura constant: in ipso, inquam, quatenus ipsum est. Nasci autem dicuntur ea, quæ pu-

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Cur a Metaphysico natura tractetur.

NAtura autem. Etsi natura ad solum Physicum pertinere videatur, tamen ea de causa dici solet a Metaphysico tractari, quia inter naturæ significationes, quæ hoc capite traduntur, una est, qua naturæ nomen pro qualibet essentia sumitur. Verum non hac tantum de causa post. primus Philosophus differere de natura, sed etiam, vt distinguat supernaturalia a naturalibus, materiamque naturalem Philosopho subiectam suis finibus circumscribat. Docet ergo Aristoteles in prioris partis huius capitis, naturæ nomen quinq; modis proprie vsurpari, vno autem translatitie: tum in posteriore parte reuocat omnes ad vnum suapte natura primũ ac præcipuum. Primus modus est, quo naturæ vocabulum apud Græcos pro generatione viuentium accipitur. Quæ quidem in plantis germinatio, in animalibus nonnunquam fœtura dicitur. Non immerito autem viuentium generatio dicta est natura, quia sola viuentia dicuntur nasci, quemadmodum effectio omnium eorum, quæ generantur, generatio dici potest. Hæc tamen significatio, vt Aristoteles ait, tum demum accommodatur Græco naturę vocabulo phy sis, cum y, producitur, alioqui iusitum potius generationis principium significat, quam generationem. Quanquam hoc totum expungit Budæus, Argyropylusq, haud vertit, quod eis suppositituum videatur. Nec desunt qui negent, in verbo phy sis vnquam reperiri productum y. Nos certe pro natura hoc pacto sumpta, natiu tatis vocabulo vti consueimus, potissimum vero, cum significamus actum quo viuentia extra locum primæ generationis prodeunt.

Naturam quinq; modis dici pro, vio. Primus modus naturæ.

Secundus.

b *Alio vero id.* Secundo modo vsurpatur naturæ nomen pro prima parte, quæ in viuentibus generatur: cuiusmodi est cor, Aristotelis sententia, in his quæ perfecta sunt. Hæc autem significatio naturæ mox successit primæ, quia hoc primum fuit, id, quo primum extat, in vnoquoque eorum, propriæ ipsorum generationis nomine appellare. Vide librum de generatione animalium 2.

Tertius.

c *Præterea id.* Tertio modo sumitur natura pro intrinseco principio cuiusq; rei naturalis, vnde primo vnaquæq, habet vt moueatur, quatenus talis est, quo pacto natura definita est 2. Phys. cap. 1. text. 3 complectiturque materiam & formam, secundum veram de materia & forma sententiam, non materiam solam, vt quidam existimant, aut solam formam, vt Alexander, de qua re postea disserendum.

d *Primus motus.* Scribit hoc loco Alexander duobus modis verba hæc posse intelligi. Vno vt nomine primi motus significetur motus localis: omne enim corpus naturale mouetur motu locali, non item motu accretionis, decretionisve, aut alterationis. Altero, vt significetur motus naturalis, nam & per artem res naturales moueri possunt. Verum is motus posterior est: quę expositio magis placet (Vtrovis tamen modo exponas, oportebit subaudire verbum primo) vt sic hab at sententia. Vnde primo est primus motus. Nam & motus localis, & quivis alius naturalis potest esse a qualitate vt motus terræ a grauitate, & tamen qualitas non est natura, quia nec inest primum, nec motus per eam primo conuenit rebus naturalibus. Aut ergo supplenda est hæc particula, quod non est insuetum, tum præsertim cum definitiones ex aliis locis repetuntur, in quibus proponuntur, & explicantur accuratius: aut dicendum proposita verba eandem vim habere, ac si diceretur, Vnde primum est motus.)

Quæ dicantur nasci.

e *Nasci autem.* Causa explicandæ primæ ac secundæ significationis naturæ, exponit verbum nasci: neq; enim omnia, quæ generãtur nasci dicuntur, sed sola viuentia. Aiit ergo ea nasci, quæ per aliud incrementum accipiunt, quia illud ita tangunt vt ei copulata sint & quasi colligata, siue illa intus gignantur, vt fœtus in vteris materiis (quæ Arist. hic appellat congenita, siue in extremitatibus vt fructus in extremis ramis, quæ idem vocat adgenita. Omnia enim viuentia, per ea a quibus generantur, aliquod incrementum accipiunt, cum tempore primæ accretionis, quo adhuc illis copulata sunt, per ea ipsa alantur.

Fœtus

καὶ f συμφυέντων ἢ συγγενομένων, ἅπερ τὸ ἐφεξῆς. Διαφέρει g δὲ σύμφυσις ἁφῆς. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀνάγκη τὰ ἁφῇ ἑνούμενα ἄλλο τι παρὰ τὴν ἁφὴν ἔχειν, εἰ δὲ μὴ συμπεφυκότα ἦ τὰ ἁπτόμενα ἀλλήλων, οὐκ ἔσται ἓν τὸ συνεχὲς καὶ ἡ ἁφή, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐσχατον τῶν ἁπτομένων· ἡ δὲ φύσις λέγεται, ἐξ ὧν ἐστὶν ἢ γίνεταί τι πρῶτον

per aliud incrementum habent, quia tangant & f copulata, siue congenita, vel adgenita sint, vbi ti fuerint. Differt g autem copulatio à tactu, quod hic præter tactum nihil aliud esse necesse est, in copulatis autem est aliquid vnum in vtroque: idem quod pro tactu copulationem efficit, & vt continuatione, quam ex eo h non qualitate sint vnum. Præterea i natura dicitur id, ex quo prima ex ordinatoque & ex sua potentia immutabili, aut est,

Fœtus enim, & oua in vteris maternis augentur ipso alimento matrum, quibus adhuc colligata sunt: stirpium vero semina accrescunt in earum extremitatibus eodem succo, quo augentur ipsæ stirpes quibus adhærent. Quo loco aduerte ea de causa viuentia, quæ ex ouis, aut fructuum seminibus nascuntur, tam tum censeri incrementum accipere cum ista accrescunt, quia illorum formæ iam tum in his existunt potentia propinqua. Vnde fit, vt Arist. extremis verbis huius capitis dicat, naturalem esse aliquando insitam aut potentia, aut actu: potentia quidem propter formas viuentium quatenus existunt in seminibus, vt ait Alex. actu vero propter easdem quatenus sunt in ipsis viuentibus genitis, & qualuis alias rerum naturalium actu existentium. Si quis autem roget, num idem sit nasci, atq; accipere primum illud incrementum, respondendum est, non esse prorsus idem, tum quia nec auis tum proprie dicitur nasci cum ouũ, ex quo producenda est, incrementum accipit, neq; arbor cum semen ex quo proditura est, accrescit, tum etiam quia fœtus animalium, si de illorum natiuitate interiori agitur, prius nascitur quam alimento matris augeatur: si vero de exteriori, prius per matrem accrescit, quam nascatur: late tamen sumpto nascendi verbo pro eodem vsurpari potest.

Fœtus & oua in vteris quo augentur.

f *Et congenita, vel adgenita sint.* Verba hæc non extant in Græco, sed addita à nobis sunt, vt sensus plane exprimeretur. Nam cum in hoc conueniat σύμφυτα id est, cõgenita, & προσφυτα hoc est, adgenita, quod vtraq; copulata sint, & velut colligata, σύμφυτα aũt, cum mox distinguitur ἓν τῷ ἁφῇ plane sumatur vt complectatur προσφυτα, quo quidem pacto copulationem significat) non potuit sensus plane exprimi, nisi congenita, & adgenita prius comprehenderentur copulatorum nomine, quam copulatio, quæ vtriusq; communis est, a tactu distingueretur.

Verba Græco addita.

g *Differt autem copulatio à tactu.* Distinguit copulationem à tactu proprie dicto. Quo loco aduerte in omni generatione esse necessarium aliquem tactum agentis proximi cum effectu, saltem in principio: sed tamen in generatione non viuentium, tactum plane esse proprium. Siquidem ita se proprie tangunt, quorũ extrema non sunt vnum, sed simul, quo pacto perspicue se habent generans & genitum in non viuentibus at in generatione prima viuentium tactum non esse proprium saltem perspicue, quia generans, & genitum cum videntur continuata, aut non habent extrema simul, sed vnum & idem, quo genitum continuatum est cum generante: aut certe ita colligata sunt: siue agglutinata inter se, vt vno & eodem termino communi continuata videantur. Dico autem *in generatione prima*, vt complectar generationem stirpium ex seminibus, & quorundam animalium ex ouis, quæ quidem iam tum quodammodo gignuntur, vt paulo ante diximus, cum semina aut oua producuntur. Neq; enim illa continuantur, aut quasi continuantur cum generantibus, nisi cum hæc gignuntur.

Generans & genitum in prima generatione quo pacto se tangãt.

h *Quæ tactu, non quantitate.* Ideo generans & genitum in viuentibus (nempe, cum primum hoc incrementum accipit) dicuntur quantitate vnum, non item qualitate, quia eis eo pacto colligata sunt, vt eundem terminum communem aut habeant, aut habere videantur, sunt tamen diuersæ res, & habent distinctas numero formas, ac dispositiones. At in non viuentibus (loquor autem de vniuocis) quando cunq; fit copulatio geniti cum generante, ita vtrumque est vnum quantitate, vt eadem sit vtriusq; forma, eædem dispositiones. Nam autem in viuentium generatione vera sit continuatio geniti cum generante, an solum specie tenus, & qua ratione id accidat, ad finem capitis docebimus.

Cur vnum quantitate dicantur generans & genitum.

i *Præterea natura dicitur id, ex quo primo.* Quinta naturæ significatio est, qua naturæ nomen sumitur pro materia prima, siue iuxta veram de materia prima sententiam, quæ superiori significatione comprehensa est, siue vt fuit creditum apud priscos poetas, & veteres Hylicos. Putabãt enim illi materiam primam esse ens actu, totamq; substantiam rerum, neq; aliud quicquam in materia præter accidentia reperiri: tabantur tamen eiusmodi materiam primam, siue vna esset, siue plures: de hac enim re satis patet ex prim. lib. c. 7. q. 2. sect. 2. & sequentibus quam iure condemnauerit Aristo. inordinatam esse, hoc est, carentem ex se omni forma earum rerum, quas exuit: vel potius egentem, quæ extrema potentia, vt mutaretur in varias formas accidentarias.

Quinta naturæ significatio.

τῶν φύσει ὄντων ἀφυλίου τινὸς ἕτερον, καὶ ἀμιγοῦς ἑαυτοῦ τῷ εἴδει τῆς δυνάμεως τῆς ἑαυτοῦ οἷον, ἀδιαίρετον, καὶ τῶν σκυβάλων τῶν χαλκείων, ὁ χαλκὸς ἡ φύσις λέγεται τῶν ξυλίνων ξύλου. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ὅτι τούτων χαρίεσσα ἅπασιν, ἀφαιρουμένοις τῆς ἐσχάτης ὕλης. τοῦτο γὰρ τὸν τρόπον καὶ τινὰ φύσιν ἕκαστα τῶν στοιχείων φασὶν εἶναι φύσιν οἱ μὲν πῦρ, οἱ δὲ γῆν, οἱ δὲ ἀέρα, οἱ δὲ ὕδωρ, οἱ δ' ἄλλο τι τοιοῦτον λέγοντες, οἱ δ' ἐνία τούτων, οἱ δὲ πάντα ταῦτα. ἔτι δ' ἄλλος τρόπος λέγεται ἡ φύσις ἡ τῶν φύσει ὄντων οὐσία. οἷον οἱ λέγοντες τὴν φύσιν εἶναι τὴν πρώτην ἑκάστου ὑποκειμένην, ἣ οὐκέτι ἐμπεδοκλῆς λέγει, ὅτι φύσις οὐδενὸς ἐστὶν ἑκάστων, ἀλλὰ μόνον μίξις τε καὶ διαλλαγὴ τῶν μιγέντων ἐστί. φύσις δ' ἐπὶ τούτοις ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. διὸ καὶ ὅσα φύσει ἐστὶν ἢ γίνεται, ἔτι ὑποδέχεσθαι ἐξ οὗ πέφυκε γίνεσθαι ἕκαστα, ἀλλὰ μὴ ἄνευ τοῦ ὑποκειμένου τὴν φύσιν ἔχειν, οἷον μὴ ἔχει τὸν ἀνδριάντα καὶ τὸν μορφήν. φύσεως μᾶλλον δὲ τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων ἐστίν. οἷον καὶ ζῶον καὶ τὸ

tur, aut sit aliquid eorum, quæ natura sunt, ille est, qui statuat, existere naturas rerum, quæ sensu percipiuntur, ignem autem ignem: eadem ratione de cæteris. Ex his enim unumquodque constare primam materiam. Nam & elementa eorum, quæ naturæ constant, hoc pacto naturam esse dicunt: alii ignem, alii terram, alii aerem, alii aquam, alii aliud quid tale asserentes, alii horum nonnulla, alii hæc omnia. Dicitur & item natura ipsa subsistentia eorum, quæ natura sunt, quemadmodum qui dicunt, naturam esse primam compositionem: vt Empedocles ait, nullius eorum, quæ sunt, naturam esse, sed tantum mistionem & istorum permutationem: nominari autem apud homines naturam. Quotiescunque igitur omnia, quæ ex aliis fiunt & existunt, existentia sunt, ex quo prima fieri aiunt esse, nondum dicimus naturam habere, quæ speciem ac formam habeant. Natura igitur

quemadmodum materia rerum, quæ arte conficiuntur, nullam formam artis ex se habet, sed eam accipit, quæ actione artificis inducitur.

Quinta. k *Dicitur item natura.* Quinta significatio est, qua naturæ nomen pro forma substantiali sumitur, seu iuxta veram sententiam de substantiali forma, quæ præcipue tertia naturæ significatione continetur, seu, vt veteres quidam formæ substantialis vocabulo vtebantur. Fuerunt enim, qui dicerent, nullam esse formam substantialem, quæ naturæ nomine significaretur, sed ipsam elementorum mistionem (quam Empedocles primam compositionem appellabat) hoc est, ipsa elementa per alterationem mutuam commista, esse formam & substantiam misti, atque hanc dici solere naturam misti, vtpote qua mistum ab elementis distinguatur, non autem substantiam vllam elementis additam. Vide Aristotelem 1. de part. animal. cap. 1. & 5. de gener. text. 37.

l *Quocirca &c.* Concludit formam, qua vnaquæque rerum naturalium talis est, ab cæteris distinguitur, quicquid tandem ea forma sit necessario dicendam esse naturam hac ratione, quæ natura sunt aut fiunt, non continuo dicuntur existere in rerum natura, siue habere propriam naturam existentem, si eorum materia existat. vt si existat elementa, ex quibus lapis fieri potest, non continuo dicemus, lapidem existere in rerum natura, quemadmodum non continuo dicimus nauem esse, si adsint ligna, ex quibus fabricari possit, at forma accidente (siue ea sit substantia elementis addita, siue sola elementorum coniunctio) continuo res existit in rerum natura. Igitur forma, quicquid tandem ea sit, necessario dicenda est natura. Qua eadem ratione vtitur Aristoteles secundo Physicorum, capite primo textu primo secundo septimo, vndecimo & decimotertio. Aduerte autem proposita ratione non solum probari formam substantialem esse naturam, sed etiam probari potuisse, quod sit præcipuum naturæ significatum. Quæ quidem Aristoteles paulo post hoc ipsum alia ratione concludet.

Formam esse naturã ratio nocubatur.

Quid natura constet.

m *Natura igitur constat.* Colligit ex primo naturæ significato, id natura constare, quod ex materia & forma compositum est, quando materia non satis est, vt res naturalis in rerum natura constituat. Et quoniam hæc compositio satis est, vt res appelletur naturalis, licet non nata nec genita sit, vt patet in cælestibus corporibus, missio primo ac secundo significato, duplicem esse colligit naturam, materiam videlicet ac formam, quibus ex instituto plenequæ intendit, naturalis Philosophus à Metaphysico & Mathematico distinguitur, familiariusque vtrunque explicat. Ait enim de materia, quod duplex sit, quæ simpliciter prima est, vel ea, quæ est prima comparatione rei, quæ fit, seu (quod idem est) proxima, vt Albertus & Auerroes interpretantur, quo pacto respectu valorum æneorum materia prima est æs: simpliciter autem, inquit, fortasse est aqua, si omnia, quæ liquescunt calido, & concrescunt frigido, sint aqua, id est, aquea, vtipse docet quarto Meteorolog. libro, capite duodecimo. Dicta autem forsitan, quia est aqua veterum quorundam sententia (Sic enim sensit Thales Milesius, & alii. Vide quæ dicta sunt libro primo, capite septimo, quæstione secunda, sectione secunda circa

Materia duplex.

est prima

τὰ μόρια αὐτῶν. φύσει ἡ ὕλη τοιοῦτόν ἐστιν, καὶ αὕτη διχῶς, ἡ μὲν πρώτη ἡ δὲ ἐσχάτη, οἷον τῶν μὲν χαλκῶν ἔργων, πρώτη μὲν ἡ τήξιμος ὁ χαλκός, ὅλως δὲ ἰσομερὲς, εἰ πᾶσαι τὰ τηκτὰ ὕδατος· οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἡ οὐσία τρίτον δὲ τοῦτο τὸ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ εἴδους. μεταφορᾷ δὲ λέγεται καὶ ὅλως πᾶσα οὐσία φύσις λέγεται δὲ ἡ φύσις οὐσία τῶν ἐχόντων ἀρχὴν κίνησιν ἐν αὐτοῖς ἢ αὐτά. ἡ γὰρ ὕλη, τῇ δέχεσθαι λέγεται φύσις καὶ αἱ γένεσεις, ἢ τὸ φυσεῖσθαι τῷ δέχεσθαι εἶναι κίνησιν· καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν φύσει ὄντων, ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἢ δυνάμει, ἢ ἐντελεχείᾳ.

quod ex his eque horum conſtat: veluti animalis, eorumq; partis. Natura autem & materia prima eſt, & ea dupliciter, aut qua ad ipſum eſt prima, & omnino prima. Verbi gratia, aneorum opus, ad ipſa quidem ai primum eſt: omnino autem ſorbilis aqua, ſi aqua ſint ea omnia, qua liquefieri poſſunt. Forma etiam, & ſubſtantia. Eſt autē hæc generationis finis. Translatione autem iam & omnis omnino ſubſtantia propter hanc, natura dicitur, quia & ipſa natura ſubſtantia ſit quædam.

Tex. 14. Ἔστι δὲ τῶν εἰρημένων ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγομένη ἡ τῶν οὐσιῶν ἡ τῶν ἐχόντων ἀρχὴν κινήσεως ἐν αὐτοῖς ἢ καθ' αὑτά. ἡ γὰρ ὕλη, τῇ τοιαύτην λέγεσθαι φύσιν καὶ τὴν γένεσιν, ἢ τῷ ταύτης εἶναι δεκτικὴν κινήσεως· καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν φύσει ὄντων, ἐστὶν ἐν τοῖς ἔχουσι ταύτην, ἢ δυνάμει, ἢ ἐντελεχείᾳ.

Tex. 14. *Ergo ex iis, qua dicta ſunt, prima, & quæ proprie natura dicitur, ſubſtantia eſt eorum, quia in ſe ipſis, quatenus ipſa ſunt, motus principium habent. Materia enim ex eo natura dicitur, quod huius ſit capax generationis eius, ipſumq; naſci, quod ſint motus ab ea profecti. Atq; hæc ipſa eſt principium motus eorum, qua natura conſtituunt, modo aliquo exiſtens aut potentia, aut actu.*

eſt prima materia ſimpliciter: re tamen vera non eſt prima ſimpliciter, cum in priorem reſolui poſſit. De forma vero hoc adiungit explicationis gratia, quod ſit generationis finis, vt docuerat libro ſecundo Phyſicorum, capite ſecundo, textu vigeſimotertio & ſeptimo, textu ſeptuageſimoprimo.

n *Translatio autem.* Tradit ſextam naturæ ſignificationem qua naturæ vocabulum pro qualibet ſubſtantia ſumitur, ſubaudi tamen, *quæ habet modum formæ.* Nam quæ non habet modum formæ, ſed eſt ſuppoſitum, veluti Socrates, aut hoc lignum, non iam dicitur natura, niſi per ſynecdochen aut metonymiam. Per ſynecdochen, ratione materiæ aut formæ, quæ ſunt partes ſuppoſiti natura is: per metonymiam autem, ratione totius eſſentiæ, quæ eſt in ſuppoſito, veluti contentum in continente, ſiue habitum in habente, de quæ te capitul. 8. Itaque vt vno verbo concludam, ſubſtantia hoc loco pro quavis eſſentia ſumitur, neque tantum pro eſſentia ſubſtantiæ, quæ ſimpliciter eſt eſſentia, ſed etiam pro eſſentia accidentis. Ait autem, hanc vſurpationem eſſe translatitiam: quia cum forma ſubſtantialis dicta eſſet natura, inde per translationem factum eſt, vt omnis ſubſtantia, quæ modum formæ habet, natura etiam appellata ſit.

Sexta ſignificatio translatitia.

o *Ergo exiis.* Reuocat cæteras naturæ vſurpationes ad præcipuam illam, qua naturæ nomen pro ſubſtantiali forma ſumebatur. Atq; eam eſſe primam ac propriam, hoc eſt præcipuam: ſiquidem materia entium naturalium ex eo dicitur natura, quia eſt capax eiuſmodi formæ: eorum autem generationes, ſiue viuentia illa ſint, ſiue non viuētia, quia ab hoc formarum genere primum oriuntur. Non reuocauit autem expreſſe ſecundum naturæ ſignificatum, quia prima pars quæ in generatione viuentium naſcitur, ad materiam reducitur, quemadmodum & cæteræ partes integrantes. Addit deniq; formas exiſtere aliquando in potentia proxima, vt formam viuentis in ſemine, aliquando in actu, vt eandem in viuente genito.

Reuocatio vſurpationum ad vnam principalem.

At obiiciat merito aliquis in hunc modum: Naturæ nomine primo ſignificata eſt generatio viuentium, vt dictum eſt, non recte igitur ait Ariſtoteles, ipſum naſci dici naturam, quia proficiſcitur a natura, id eſt, a forma ſubſtantiali, quaſi ſubſtantialis forma prius dicta ſit natura.

Obiectio.

Præterea Ariſtoteles plane docet 2. Phyſ. cap. 1. generationem non dici naturam ratione eius naturæ, a qua proficiſcitur: quo pacto medendi opus dicitur Medicina ab arte Medicinæ, vnde oritur: ſed ratione eius, ad quam progreditur, veluti ſanatio a ſanitate, ad quam tendit, hinc ſuit eo loco erratum non eſt, perperam dicitur hoc loco generationem viuentium appellari naturam a natura, a qua proficiſcitur. 2.

Dicendum tamen ad priorem obiectionem, ſi impoſitio nominis apud Græcos ſpectetur, primam naturæ ſignificationem eſſe eam, qua ſignificatur generatio viuentium. Ea enim, vt primo cognita fuit, ita primo nominata. Si vero ratio dignitatis habeatur, nomine naturæ primo ſignificari formam ſubſtantialem. Prima enim ſignificatio hoc pacto ſumpta idem valet quod præcipua, pro quo verbo Ariſtoteles adiecit, & quæ proprie dicitur. Quare nullam eſſe in dictis repugnantiam.

Solutio obiectionis primæ.

Ad po-

Solutio 2.

Ad posteriorem dicendum, generationem, cum sit quasi via quædam inter naturam generantis, a qua oritur, & naturam rei generandæ, ad quam progreditur, ab vtraque dici posse naturam tanquam a potiori significato: proinde non mirum esse, si hoc loco credatur dici natura ab ea, a qua oritur, secundo autem Physicorum ab ea, ad quam proficiscitur. Illo enim loco spectatu: generatio, vt passio seu susceptio naturæ, quæ susceptio ab eo, quod susciptur, denominari debet, hoc autem loco spectatur vt actio seu communicatio, quæ ab eo, quod esse alteri communicat, denominationem accipit. Quæ soluuntur, quæ à D. Thoma & aliis traduntur, consentanea est.

Quodnam sit primum ac præcipuum naturæ significatum.

QVÆSTIO I.

Argumenta pro vtraque parte.

Sectio I.

Propositio de sententia Arist.

ARistoteles quidem ad finem huius capitis affirmat, naturam dici primo de forma substantiali: deinde de materia & generatione, præsertim viuentium: postremo, quoniam dixerat, essentiam cuiusq; rei metaphorice dici naturam, videtur extremum locum essentiæ tribuere. At missa generatione, quod ab ea res non dicantur naturales, saltem vniuersa ac primo, contra videtur res habere.

Materiam videri primo ordine naturam. Essentiam ordine posteriori.

Primo, quia, si sequamur generationis ordinem, secundum quem imperfectiora priora sunt, primus locus dandus erit materiæ, secundus formæ, tertius essentiæ, quæ ex materia & forma resultat: si vero perfectionis, iuxta quem perfectiora sunt priora, primum dicitur natura de essentia rei, secundo de forma tertio de materia.

Compositio si spectetur, quid primò.

Secundo, quia natura vt natura est, aut dicit ordinem ad compositionem rei, cuius est natura, aut ad eius operationem: (neq; enim videtur dici omnino absolute, si ad compositionē, primo dicetur de materia, quæ est prima in componendo: secundo de forma, quæ materiæ in componendo additur: tertio de tota essentia, quę non proprie componit suppositum, cuius est natura, cum non sit eius pars nec integralis, vt dicitur, nec essentialis:

Quid si operatio.

si ad operationem, necesse est, vt primo dicatur de essentia, à qua primo proficiscitur operatio: secundo de forma, à qua prouenit operationis determinatio: postremo, de materia, quæ ex se indeterminata est ad omnem materialem operationem.

Quid si principium naturale mutationis & operationis.

Tertio, quia si id primo dicendum est vēdicare sibi naturæ nomen, cuius ratione omnes mutationes rerum naturalium dicuntur naturales, certe materia est primo natura, si quidem & ipsa corruptio naturalis respectu materiæ, non formæ, nec totius essentiæ: siue roid, cuius respectu propriæ operationes dicuntur naturales: non dubium est, quin natura primo dicatur de essentia: secundo de formatertio de materia. Omnes enim res, quæ habent operationem, essentiam habent: non item omnes aut formam, aut materiā, vt patet in substantiis separatis: in iis autem, quæ materiam & formam habent, propriæ operationes magis dicuntur naturales respectu formæ, quam materiæ. Ita non videtur Aristoteles ratione naturæ recte tribuisse primatum formæ substantiali.

Quam varie natura nomē sumatur, & quo pacto in hac quæstione sumendum.

Sectio II.

Quinq; significata naturæ nomē.

NAturæ nomē (vt paucis ea, quæ ab Arist. hoc c. dicta sunt complectar) primo dicitur apud Græcos de generatione, præsertim viuentium: secundo de ea parte, quæ primo in viuentium generatione oritur, tertio, de materia prima & forma substantiali secundum veram de materia & forma sententiam, sub nomine tamen principii motus: quarto de materia prima, seu recentiorum, seu veterum spectata opinione, siue illa sit, quæ simpliciter prima ponitur, siue quæ prima, incipiendo ab effectu, quam proximam dicimus: quinto de forma substantiali seu vera, seu iuxta huius aut illius sententiam: sexto de essentia cuiusq; rei, ad quos modos reuocari possunt cæteri omnes, quotquot inueniuntur.

Quæ reuocentur.

Complexio & propensio.

Nam complexio particularis, indoles, ingenium huius aut illius particularis, siue propēsio naturalis, quæ sæpe naturæ nomine appellantur, ad materiā reuocari solent, quod iuxta variam materiæ dispositionem in diuersis individuis varia sunt: communis autem, & cōplexio, & naturalis propensio ad formā, quod formam sequantur. Possunt & hæc quemadmodum generalius, ita & aptius reuocari ad naturam pro essentia rei, siue particularis ea sit, siue vniuersalis, siue substantia, siue accidens, siue materiæ particeps, siue expers. Omnis n. dispositio & propensio, quæ essentiæ rei siue

rei siue communis, siue particularis propria & peculiaris est (hanc enim naturalem appellamus) natura illius sæpe dicitur.

Hinc aliquid dicimus contra, vel supra, vel præter naturam, quod vel aduersetur naturali propensioni, vt motus terræ deorsum, & ignis sursum: vel ad altius aliquid tendebat, quam naturalis propensio inclinet: veluti miraculosa, libera, & artificiosa opera, quatenus ab extraordinaria Dei virtute, aut à libero arbitrio, aut ab arte procedunt: denique vel nec si naturale rei, neq; eius propensioni aduersetur, aut eã ad altius aliquid tendat, qualis est motus, quo sphæra ignis in cœlo in orbẽ mouetur.

Medium totius machinæ.

Iam, cum vel tota rerum vniuersitas natura dicitur, vt apud Plat. in Menone, vbi ait, totam naturam cognatam esse, & sibi cõlonam: vel tota vniuersitas infra Deum, quo pacto quidam immerito existimant naturam accipi ab Arist. cum l. 1. de Cœlo c. 4. tex. 32. & 2. de cœlo tex. 50. & 59. & 3 de Anima c. [illegible] tex. 45. & 90. ait, Deum & naturam nihil frustra facere (multa enim frustra & [illegible] homines, vel solus mundus [illegible] eundem in 2. l. c. 3. tex. 16 [illegible], cum ait vniuersam naturam [illegible] materiam habere: & in l. de Diuinatione c. 2. cum scribit naturam non esse diuinam, sed daemoniam, vel solus mundus [illegible], vt fortasse 12. l. c. 7. tex. [illegible] cum scribit, à primo principio cœlum [illegible] naturamq; pendere: nisi natura eo loco potius sumatur pro tota rerum vniuersitate infra Deum: non dubium est, quin naturæ nomẽ accipiatur pro essentia: per Metonymiam tamen, aut Synecdochen, tametsi nunc fusius, nunc pressius pro ratione instituti & materiæ de qua agitur.

Mundus sensibilis.

Mundus sublunaris.

Num pro Deo solo natura capiatur apud Arist.

Sunt, qui putent aliquando naturam accipi hoc pacto pro solo Deo apud Arist. vt cum 8. Phys. c. 6. tex. 58. & c. 7. tex. 56. & 2. de cœlo c. 5. tex. 34. & 1. de p. anim. c. 5. & li. 2. c. 14. & alibi sæpe ait, Naturam facere ex iis, quæ fieri possunt, semper quod melius est, & 10. de partibus animal. Vbi Gaza interprete vocat naturam parentem, & auctorem omnium, & cuius ingenio miraq; solertia res cõstitutæ sint. Videtur enim Deus iis in locis appellari natura, quasi essentia quædam summa, & quæ simpliciter & absolute essentiæ nomine digna sit, quemadmodum & in sacris literis, vt Exod. 3. dicitur is, *qui est*, eo præsertim, quod in Deo solo, essentia, & habens essentiam formaliter idem sint, vt iam non figurate, sed proprie, natura, essentia ve appellari possit.

Non accipi.

Non placet tamen hæc sententia. Nam etsi Deus potest (ac maxime omnium) dici natura, id est, essentia: non sumitur tamen naturæ nomen hoc pacto iis in locis, aliisq; similibus: sed pro causis naturaliter agentibus, id est, secundum naturalem propensionem, accepto singulari numero pro plurali: tametsi Arist. inter eas præcipue intelligit Deum: quẽ errore maximo l. huius operis 12. c. 6. tex. 3. & 9. Met. tex. 17. & aliis in locis putauit agere ex necessitate naturæ. Hinc enim est, quod cum causæ naturaliter agentes infra Deum agant veluti eius instrumenta, nihil mirum sit, si eis omnibus tribuat Arist. quod ex iis, quæ fieri possunt, semper meliora faciant, quod sint auctores siue opifices viuentium omnium, quæ apud nos sunt, siquidem de iis tantum sermo est in loco posterius citato) & alia si quæ sunt huiusmodi. Nam illa, *Quod natura sit parens, quod eius ingenio miraq; solertia*, &c. adiecta sunt ab interprete, tametsi eorum quædam tribui possent causis naturaliter agentibus, quatenus primo agenti deseruiunt. Sumit igitur Aristoteles iis in locis naturam pro tota aggregatione causarum naturaliter agentium: quo etiam modo potius dicendum est accipi naturam in pronuntiato illo, Deum & naturam nihil frustra facere, quam pro rebus omnibus infra Deum. Multa enim homines frustra faciunt, cum libere agunt, multa temere & inconsulto, multa pro melioribus peiora. Deniq; vix ac ne vix quidem fortasse reperiatur auctor, qui naturæ nomen pro solo Deo accipiat, nisi fit ex iis, qui Deum animam mundi esse crediderunt. Fuerunt enim non modo inter eos, qui Philosophorum nomine appellati sunt, vt Varro apud Aug. libr. septimo, de ciuit. Dei capite sexto, & alii: sed inter hæreticos etiam, Almariani, vt refert Diu. Thomas 1. par. quæstione tertia, art octauo, qui id existimarint: quo pacto non iam reductitie, sed proprie, & Physice etiam conueniret in Deum naturæ vocabulum, contra quos quæstione sequente nonnihil dicetur.

Error Arist. consentis Deũ ex necessitate naturæ agere

Naturã sumi ab Arist. pro aggregatione causarum.

Deum & naturam nihil frustra agere quomodo accipiendum.

Qui Deum mundi animam posuerint.

Ita patet quam multis modis sumatur naturæ nomen, vt mittantur remotiores illæ significationes, quibus & definitio, & simplex conceptus rei naturæ nomine appellantur, quod rei naturam hoc vel illo modo repræsentent: Itemq; negationum, & aliorum non entium quidditates, quia ita se habeant ad non entia vt veræ naturæ, ac quidditates ad entia. Verum, quia ex his omnibus materia, forma & essentia præcipue dicuntur naturæ nomine: de his tantum deinceps in hac quæstione agendum est.

Naturam apud Physicum primo dici de forma, apud Metaphysicum de essentia.

Sectio III.

Distinguenda quo principia & causa a natura & elemento differant.

ERgo vt concludamus, illud in primis animaduertẽdum est, ea quatuor, quæ hactenus hoc libro explicata sunt, hoc differre inter sese, quod principia & causæ possunt esse extra ea, quorum sunt principia causæve, vt patet ex iis, quæ ad primum & secundum caput dicta sunt, at elementa & naturæ semper sunt in iis, quorum sunt elementa naturæve, quod ipsum & per se perspicuum est, & D. Th. hoc loco lect. 5. de natura docet.

Differentia naturæ ab elemento.

Deinde, hoc interesse inter naturam proprie dictam & elementum, quod elementum, quatenus elementum est, non dicit ordinem ad vllam operationem rei, cuius est elementum: sed ad solam eius compositionem: vt cernimus vel in partib. numeri, at natura proprie dicta, quatenus natura est vltra ordinem ad compositionem (quando scilic. non solum est natura, sed etiam elementum, dicit ordinẽ ad operationem. Quod ex eo perspicuum est quia hoc pacto distinguitur ab essẽtia & quidditate. Essentia enim solum dicit ordinem ad esse rei, cuius est essentia: quidditas autem ad definitionem, qua explicatur. Vnde intelliges id, quod dici solet, proprium esse essentiæ rerum, vt essentia aut quidditas est: quod non fit impossibilis, aut fictitia: at naturę, vt natura est, quod non sit otiosa.

Cur natura pro essentia dicatur metaphorice.

Postremo ea de causa dixisse Aristotelem, naturam sexto modo sumptam, esse metaphorice naturam, quia non solum complectitur essentiam & quidditatem, vt proprie natura est, siue vt habet ordinem ad operationẽ: sed etiam, vt essentia aut quidditas est, essentia enim & quidditas, quia vt talia sunt, non habẽt ordinem ad operationem: non dicuntur naturæ, nisi per translationem.

Respondetur q. Conclusio.

His positis respondendum est ad quæstionem, principale naturæ significatum, si generaliter loquendũ est, esse essentiam siue quidditatem, non vt metaphorice tamen, sed vt proprie natura est: si vero vt natura distinguit res naturales à non naturalibus, hoc est, ab artificialibus mathematicis & metaphysic. propriis, esse formam.

Prior pars assertionis huius ex eo primum probatur, quia essentia vt proprie natura est, latius funditur quam materia & forma, reperitur enim non solum in rebus materialibus, sed etiam, atq; adeo præcipue in immaterialibus, quæ magis actuosæ sunt: in quibus tamen materia & forma locum non habẽt. Deinde ex eo, quia in rebus etiam habentibus & materiam & formã essentia totius, & verius dicitur natura illius, quam vel sola materia, vel sola forma, vt perspicuũ est, & magis habet ordinem ad esse, à quo essentia dicitur, & propinquius se habet ad suppositum, cui primo tribuitur operatio. Quod si quis obiiciat, materiam & formam magis habere rationem principiorum, quam essentiam totius, cum essentiæ quoq, ipsius principia sint: ergo magis habere rationem naturarum: neganda est consequentia, quia vt iam dictum est, principium intrinsecum, cuiusmodi est & materia & forma, habet ordinem ad compositionem: essentia vero ad operationem, in quo tamen ordine ratio ad naturæ consistit.

Obiicit.

Soluit.

Si quis item obiiciat, essentiam totius cõpositi naturalis nõ distingui à materia & forma simul sumptis, ergo non dici magis naturam, quam formã per se vel materiam: & antecedens & cõsequentiam negare oportebit. Nam siue essentia totius compositi sola ratione distinguatur à materia & forma simul sumptis, siue (quod magis crediderim) & re, & ratione: semper tamen ea ratione, qua distinguitur, magis sibi vendicat naturæ appellationem, quam vel materia, vel forma, quod ex natura rei magis habeat ordinem ad operationem. Nam si sola ratione distinguitur: non tamen distinguitur sola ratione excogitata, sed in rebus inuenta: cum sit natura quędam per se vna.

Rursus obiicitur.

Respondetur. Totum physicum & distinguitur à partibus.

Posterior pars ex eo patet, quia res naturales distinguũtur ab aliis rebus per materiam & formam: forma autem comparatione materiæ magis habet rationem naturæ, quam materia: tum quia essentia totius magis consistit in forma, quam in materia: adeo vt quidam existimauerint formam esse totam rei essentiam: tum quia formã magis habet rationem principii operationis, quam materia, cum sit actus, non pura potentia. Putatur autem iam dicta opinio fuisse Alex. Aph 2. Met. text. 12. com. 48. Them. 3. de animal. tex. 9. & Auer. 7. Met com. 12.

Formam diu ab quibusdam totam rei essentiam.

Solutio argumentorum.

Sectio IV.

Argumenta posita sect. 1. diluuntur. Aristotelis expositio.

HÆc si tenes, facile dissolues argumenta initio proposita. Nam cum Arist. ait, naturam dici primo & præcipue de forma substantiali, accipit naturam, vt per eam distinguuntur res naturales ab artificialibus mathematicis & metaphysicæ propriis, excluſa natura pro essentia: tum quia essentia etiam, vt proprie natura est, reperitur extra res naturales, tum etiã, quia quatenus essentia aut quidditas est, metaphorice dicitur natura.

Ad primum autem in oppositum dicendũ est: etsi ratio naturæ non consistit in eo, quod aliquid sit perfectius aut imperfectius: tamẽ, quia operatio magis debetur perfectioribus, potius

potius in hac controuersia sequi oportere ordinem perfectionis, quã generationis, ac proinde simpliciter & absolute, essentiam totius etiam in rebus naturalibus primo dicendum esse naturam.

Ad secundum, quia iam ex dictis patet, elementum dicere ordinem ad compositionẽ, naturam vero ad operationem: nihil aliud ex dictis colligi, quam quod elementum primo dicatur de materia: secundo, de forma: tertio, de essentia totius compositi: nõ solum comparatione alterius compositi, si & ipsum in compositionem alterius veniat, sed etiam suo modo comparatione suppositi. Naturam vero è contrario primum dici de tota essentia, deinde de forma, postremo de materia.

Ad tertium dicendum, neque omnes mutationes rerum naturalium dici solere à quibusdam naturales etiam respectu materiæ, vt patet in violentis localibus, de qua re proxima quæstione agendum, necsi dicantur, futurum vt ex eo colligi posset, materiam primo dicendam esse naturam. Nam etsi colligeretur esse naturam respectu plurium operationum, idq in solis rebus naturalibus, non tamen præcipue naturam respectu earum operationum, quæ comparatione etiam formæ aut totius essentiæ naturales sunt. Potius ergo illud principium intrinsecum dicendum est natura, cuius respectu propriæ operationes dicuntur naturales, quo pacto non dubiũ est, quin natura primo dicatur de essentiis rerum operãtium, secundo de formis earum, si constent materia & forma, tertio, de materia.

A B C D

Vtrum natura recte ab Aristotele in Physicis definita sit.

QVÆSTIO II.

Non videri recte definitam.

SECTIO I.

MIssa tamen natura, vt essentiam significat, disquirendum est, anne Aristoteles in 2. Phys. lib. cap. 1. tex. 3 recte eam definierit, quatenus res naturales à non naturalibus distinguit, cum dixit: Naturam esse quoddam principium & causam, vt id moueatur atque quiescat, in quo primo per se, & non per accidens inest, quæ eadem definitio hoc loco in tertia naturæ vsurpatione breuius repetita est. Non esse enim recte definitam, his argumentis ostendi videtur.

Primum. Primum, quia si per naturam hac definitione explicatam distinguerentur res naturales à non naturalibus solæ ac omnes res naturales mouerentur ac quiescerent, at dantur quædam non naturales, quæ mouentur & quiescant, nempe & artificiosæ, quæ sunt naturalibus inferiores, & immateriales finitæ, quæ sunt superiores naturalibus (mouentur enim & hæ locali motu, & eo cessante quiescunt) dantur etiam quædam naturales, quæ nunquam moueantur, vt totius terræ globus, & cœlum empyreum, itemque aliæ, quæ nunquam quiescant, vt primum mobile & inferiores cœli.

Secundum. Deinde, quia si recte in ea explicaretur natura, omnibus ac solis principiis substantialibus rerum naturalium conueniet definitio, his enim primo distinguuntur res naturales à non naturalibus, at nec omnibus, nec solis videtur conuenire. Non omnibus quidem, quia non formis corporum simplicium, cœlorum videlic. & elementorum, essent enim principia efficientia motus, siquidem ad eum patiendum accipiendumq; satis est materia, at dicere non possumus esse effectiua quãdoquidem motus cuiusq; cœli efficitur ab assistente intelligentia, quæ superuacanea foret, si cœlũ à forma sua effectiue moueretur: motus autem elementorum, (vt est 8. Phys. ca. 4. tex. 32. & 33.) prouenit effectiue à generantib. quemadmodum & cæterorum grauium & leuium, quatenus (vt est 1. de cœlo, c. 2. tex. 7.) à prædominante elemento mouentur. Nec vero solis, quia grauitas & leuitas sunt principia motiua grauium & leuium, in quibus ipsa sunt, nec per accidens, sed per se: imo etiam primo quatenus grauia & leuia sunt, pleræq; etiam artes sunt principia motiua eorũ artificum, in quibus primo & per se insunt, vt ars cæmendi, saltandi, & cæteræ omnes, quæ natura sua in solo eo artifice, in quo sunt, motum efficiunt.

Tertium. Tertio, quia si natura recte in ea definiretur, non dubium foret, quin materia cœli esset natura respectu motus volũtarii, quo cœlum à cõiuncta intelligentia mouetur: & materia item ignis, ac terræ respectu motus violenti, quo hæc projicitur sursum, & ille deorsum, sunt enim principia passiua per se, & prima dictorum motuum, at motus voluntarii & violenti non sunt à natura, iam enim essent naturales, non voluntarii aut violenti.

Quartum. Postremo, quia institutum Aristotelis fuit, complecti in ea definitione solam materiam ac formam substantialem, vt patet ex eodem loco, tex. 4. siquidem ea explicata, mox tex. 5. distinguit naturam in materiam & formam, additque id, quod ex vtraque constat, non esse naturam, at definitio non minus conueni-

E F

Digitized by Google

essentiæ ex vtraq; constitutæ, est enim principium & causa, vt suppositum moueatur atq; quiescat, in quo ipsa non per accidens, sed per se primo inest. Ita non videtur recte explicata natura in definitione tradita.

Quid re vera definiatur in tradita definitione, & qua ratione sumatur.

Sectio II.

1. *Sententia Simp. &c.*

SVnt, qui putent definiri hoc loco non solum materiam & formam, sed etiã ipsam generationem, quæ via est ad naturã, in quibus est Simplicius ad 2. Phys. com. 12. Sed eorum sententia nullo negotio refutatur: tum quia generatio nõ est principium motus, seu mutationis, sed mutatio ipsa: tum etiam, quia non est substantia, sed via ad substantiam, cũ tamen ipse Aristot. c. 1. tex. 4. explicata definitione à se tradita, mox subiiciat, & naturam à se definitam, & ea, quæ naturam habent, substantias esse.

2. *Veterum Philosophor.*

Prisci naturales (vt Anaxago. Empedoc. & Antiph apud Arist. 2. Phy. c. 1. tex. 7.) dicebant, tradam definitionem conuenire soli materiæ primæ ab eis positæ: substantiæ nimirum simplici, & actuali accidentib. subiectæ, quod ea sola illis videbatur primum ac substantiale mutationis principium. Sed eorum opinionem, seu potius errorem, iam lib. 1. c. 7. q. . refutauimus.

3. *Recentiorũ quorundam.*

Recentiores quidam (in his est Simon Portius & alii) existimarunt, soli materiæ secundæ conuenire definitionem. Non formæ quidem, quia forma non est principiũ, vt res moueãtur, sed vt moueant, vt enim mouentur, satis esse materiam: nec vero materiæ primæ, quia indifferẽs est ad omnem mutationem, ad nullamq; determinate inclinat.

Perfacile tamen hæc sententia refutatur. Primum, quia forma non solum est principiũ & causa, vt res moueat: sed etiam vt moueatur, vel vt ignis sursum, & terra deorsum. Deinde, quia inclinatio materiæ secũdæ ad mutationem, primo proficiscitur à substantiali forma, vt in eisdem exemplis apparet. Postremo, quia indifferentia materiæ primæ ad hãc & illam mutationem, non tollit naturalem eius inclinationem, sed potius ampliat, & quodãmodo extendit: quemadmodũ amplitudo virtutis, quæ in superiorib. agentib. reperitur, nõ tollit eorum agendi virtutẽ, sed extendit.

4. *Aliorum.*

Alii sibi persuaserunt solam formam definiri: nonnulli quidem formam vnam numero per omnia corpora permeantem, eaque omnia informantem: quam quidam animam mundi existimarunt: alii vero formas particulares Lege Platonem in Timæo, Plotinum Enn. 4. l. 3. de dubiis animæ, c. 1. & seq. D. Aug. l. 7. de Ciu. Dei, c. 6. & D. Th. 1. p. q. 3. ar. 8. Vtrique autẽ ea ratione ducti videntur, quod materia non sit principium actiuum mutationis sed passiuum, quod non putant satis esse ad rationem naturæ. Primũ, quia in eo posita est ratio naturæ, quo naturalia distinguuntur ab artificialibus (inde enim 2. Phy. c. 1. tex. 1. & 2. colligit Arist. naturæ definitionem) videntur autem distingui sola forma, quæ principium est actiuũm, neq; enim distinguuntur materia, quæ est principium passiuum, cum illa vtrisq; sit communis. Deinde, quia si materia esset natura, iam motus violentus esset naturalis, siquidem ad illum habet materia potentiam passiuam.

Sed, præterquam quod priores in maximo errore versantur, credentes formam vnã numero informare distincta, atq; adeo disiuncta omnino corpora, vt cœlum & terram, de qua re quæstione sequenti agendum est, vtrique in eo falluntur, quod principium passiuũ à ratione naturæ excludunt. Distinguuntur enim primum naturalia non solum a supernaturalibus siue immaterialibus: sed etiam ab artificialibus, quemadmodum per formam componentem, sic etiam per materiam. Ac de immaterialibus non est dubium: de artificialibus autem ex eodem probatur, quia materia naturaliũ est pura potentia, materia vero artificialiũ non est pura potẽtia, sed ens actuale, nimirum res naturalis. Accedit, quod Aristot tex. 4. aperte fatetur, naturam, quam definierat, esse duplicem: formam alteram, alteram materiam. Neq; obstat illud de motu violento, habet enim materia re vera potentiam passiuam naturalem motus violẽti, qui respectu illius naturalis dici potest, non solum si naturale sumatur pro eo, quod non est supra vires naturæ, sed etiam si sumatur pro eo, ad quod natura aliqua propensa est, tametsi localis violentus non soleat dici simpliciter naturalis etiam respectu materiæ, ratione inferius explicanda.

5. *Plutarchi.*

Denique Plutarchus in primo de placitis Philosophorum, cap. 1. existimat definiri quidem ab Aristotele materiam & formam: non quamlibet tamen, sed rerum generabilium & cofruptibilium, quæ & initium & finem habent: &, vt moueri possunt, sic & quiescere. Eadem est sententia Alberti Magn. 2. Phys. tract. 1. c. 1. & aliorum, cui opinioni multa faueut. Primum quidem ipsa verba motus & quietis coniunctim posita in definitione. Deinde quod Aristoteles ea sola principia comprehendere videtur in definitione naturæ, quæ ipse in primo libr. Physic. cap. 5. textu 62. explica-

1. *Sententia Plutarchi probatur.*

Digitized by Google

explicauerat, tametsi non omnia, cum priuatio non sit natura: at in primo libro non explicauerat principia omnium rerum naturalium, sed earum tantum, quæ gignuntur, & intereunt: vt ipse c. 7. *tex.* 68. aperte docet: & ex definitione materiæ ad calcē libri posita perspicue constat. Postremo, quod idem 8. Metaphys. c. 4. *tex.* 9. sic scribit: *Naturam solam eorum, quæ sunt, in iis quæ corrumpuntur, substantiam quispiam esse ponat.*

Non omnino placet.

Verum hæc opinio non omnino placet. Tum quia Aristoteles colligit naturæ definitionem ex discrimine rerum naturalium ab artificialibus, in quo discrimine res omnes naturales conueniunt: tum etiam quia in primo libro de Cœlo, capite secundo *textu* 5. vt constet aliquem motum naturalem conuenire Cœlo, probat omnia corpora naturalia esse per se loco mobilia, quia natura in eis insita sit. Nec refert, quod verba, quæ motum & quietem significant, coniunctim ponantur in definitione: est enim coniunctio illa diffinctioni admista quasi dictum sit, vt id moueatur, vel etiam quiescat. Neq; item verum est, sola principia primo libro speciatim exposita comprehendi in definitione naturæ. Nam quia prius agendum erat de principiis substantiæ, quam de principiis motus, & quietis, vt ordine auscultatorio, exquisiteque doctrinæ procederetur: neque tamen eatenus quisquam Philosophorum alia principia substantiæ tradiderat, quam ex quibus generatio & corruptio fieret, & tamen constabat in cœlo esse principium motus, quod est natura: consentaneum rationi fuit, vt latius ageretur de natura, quam disputatum fuerat de constitutiuis principiis substantiæ, donec in libro de Cœlo quæreretur, num cœlum ingenerabilis & incorruptibilis substantia esset, seu (quod vulgo dicitur) num daretur quinta essentia in corporib. simplicibus, nempe à quatuor elementorum essentiis diuersa. Atque hæc est cur Aristoteles librum primum his verbis concluserit: *Rursus autem alio principio sumpto dicamus*, hoc est, explicatis principiis generabilium & corruptibilium, ad explicationem principiorum mobilium, vt mobilia sunt, aggrediamur. Quanquam & illud est verum, si definitio ipsa principiorum primo libro tradita spectetur, non latius agi de natura in secundo libro, quam de principiis in primo; comprehensa enim sunt principia omnia rerum naturalium in ea definitione, vt diximus ad caput primum huius libri. Quod si spectetur particularis explicatio materiæ & formæ, facta libro primo, *cap. 3. tex. 4. in 2. Metaphysic. commentario vltimo*, latius patere naturam secundo libro definitam. Quod autem obiicitur ex libro octauo huius operis, facile dissoluitur ex distinctione illa Commentatoris: Naturam, etsi vulgo magis vsurpatur in rebus quæ gignuntur, & intereunt, quo pacto Aristoteles in loco citato intelligēdus est: verius tamen dici de corporibus sempiternis: quare neutrius generis naturam excludēdam esse à definitione naturæ secund. libr. Physic. tradita.

Solutio rationum.

Non latius agi de natura in 2. Physico. quā de principiis in primo.

Vera definitionis explicatio, quæ respondetur.

Definitur ergo in ea definitione omnis materia, omnisque forma substantialis: non tamē quatenus materia, & forma ex sese mutuo pendent: habent enim eo pacto rationem principiorum & causarum: neque item quatenus sunt principia, & causæ constituentes compositum, cum ea ratione sint elementa: nec demum quatenus sunt principia, & causæ cuiuscunq; operationis eius rei, in qua sunt (quo pacto forma humana est principium, & causa intellectionis; habent enim hoc modo rationem naturæ communiter sumptæ: non autem distinguentis entia naturalia, à non naturalibus, sed quatenus sunt principia motus & quietis eius rei, in qua sunt, cum hæ sint propriæ, ac peculiares rerum naturalium operationes.

Quatione materia & forma continētur.

Vt natura definiatur.

Aduerte tamen, non definiri naturam in proposita definitione, quatenus formaliter refertur ad motum, & quietem, (neque enim Aristoteli curæ est eo loco explicatio relationum) sed vel quatenus habet peculiarem causalitatem in motum, & quietem eius in quo est (vt nimirum tria hæc, causa, elementum, & natura significant formaliter causalitates: causa quidem vniuerse, elementum vero in ordine ad compositionem, & natura in ordine ad operationem eius in quo est) vel potius vt est res quædam absoluta, quæ habet dictam causalitatem, & per eam à posteriori explicatur. Nam etsi naturæ nomen ab ea causalitate dictum est, non videtur tamen impositum ad eam significandam, sed ad rem absolutam, vtpote substantiam quandam, cui accidit ea causalitas. Alioqui ens naturale, vt naturale est & à natura dicitur, non significaret formaliter substantiam, sed id quod substantiæ accidit. Quanquam in hoc libro in quo de distinctione communium agitur, non erit incommodum, si dicamus, quemadmodum causa & elementum explicantur ab Aristotele quatenus formaliter dicunt causalitatem: ita & explicari naturam. Patet igitur, quid explicetur definitione naturæ in Physicis tradita: & qua ratione natura eo loco spectetur.

Digitized by Google

Explicatio verborum, quæ loco generis ponuntur.

SECTIO III.

VT igitur definitionem exponamus, cum audis naturam *esse principium & causam*: aut pro eadē accipe nomina principii, & causæ, vt 4. Met c. 2. tex. 3. & alibi sæpe fit (hac enim forsitan de causa, & hoc cap. & aliis plerisq; locis, vt 3. Phys. ca. 1. tex. 1. in definitione naturæ nomen causæ permittitur, aut quia in Physicis diligentius natura explicatur: dicto nomini principii additum fuisse nomen causæ, vt excludantur principia, quæ non sunt causæ, cuiusmodi est priuatio. Quare Auicē. 1. 1. fen. c. 5. Simpl. 2. Phys. com. 2. & fere Græci interpretes non sunt audiēdi, qui principium pro causa efficiente sola: causam vero pro materiali accipiunt, præsertim cum Aristotel eo ipso loco medicinam, quam per se sequentes particulas excludit, & principium & causam appellet. Verum, quale principium natura sit, actiuum ne an passiuum, an vtrunq; latiusve patens quam vt actiuum & passiuum complectitur quæstio est.

Quale principium natura sit.

Sunt qui putent esse tantum actiuum: Et hi sunt omnes ii, qui formam solam definitione illa definiri arbitrantur: idq; ex eo confirmant, quia Arist. 2. Phys. c. 1. tex. 2. & 3. distinxit naturalia ab artificialibus penes sola principia actiua: quod artificialia non habeat per se, siue quatenus talia sunt, in se ipsis effectiuum principium motus artificiosi: naturalia autem habeant effectiuum motus naturalis.

Prima opinio ponentium actiuum tm̄ refellitur.

Sed quoniam hi existimant definiri solam formam, iam eorum sententia ex dictis refutata relinquitur. Accedit, quod isto modo corruptio, & alterationes corruptiuæ non essent numerandæ in mutationibus naturalib. cum non proueniant effectiue à formis rerum quæ sic alterantur, aut corrumpuntur.

Aristotelis exponitur.

Ad illorum autem argumentum dicendū est, Aristotelem in eo discrimine tradendo sic intelligendum esse, *Nullum artificiale quatenus tale est, habere in se ipso, ac per se principium artificiosi motus, siue actiuum, siue passiuum peculiare, ac proprium*, at naturalia omnia habere in se ipsis, ac per se talia principia motus naturalis. Et quoniam exemplum accepit in iis, qui sanantur, quorum alia sanantur à natura effectiue, id est, ab anima, quæ per partem sanam affectam curat alii vero ab arte, quæ & ipsa effectiua est, ideo videri naturam dictam ab eo fuisse principium effectiuum, cum æque accipere potuisset exemplum in passiuis principiis, veluti in rudi lapide & in lapidea statua: quorum illi principium passiuum habet internum, ac per se motus deorsum, hęc autem nō nisi per accidens, seu quatenus lapidea.

Scotus opinio passiuum duntaxat ponentis.

Alii, quorum caput est Scotus in 2. senten. distinct. 8. quæst. vnica, credunt naturam, vt natura est, esse duntaxat principium passiuū non quod putent definiri ab Arist solam materiam (existimant enim explicari, & materiam, & formam) sed quod sibi persuadeant nec materiam, nec formam habere rationem naturæ, vt principia actiua sunt, sed vt passiua. Quanquam vero de materia res est perspicua, cum actiua non sit: de vtraque tamen simul suam assertionem probat Scotus duobus argumentis. Vnum, *quia natura est id, ratione cuius vnumquodq; dicitur moueri naturaliter, à quocunq; agente moueatur*; nihil autem dicitur moueri (ac proinde nec naturaliter moueri) ratione principii actiui, sed passiui. Alterum, quia natura est principium interpū eius quod mouetur: at principium motus non est internum rei quæ mouetur quatenus actiuum est, sed quatenus passiuum, accidit enim (exempli causa homini qui mouetur ad sanitatem, vt sanetur ab arte existente in ipso, vt Aristoteles 2. Physicorum, capite primo, tex. tertio, atque idem videtur sensisse Simplicius ad secundum Physicorum comment. 12. text. 16. & 17.

Scotus opinionem probat arg. duobus.

Impro bat Scoti opinionē ob ea ratiōes.

Sed nec sententia hæc probanda est. Primum, quia si Aristoteles in definitione naturæ, nomine causæ, & principii, solum principium passiuum intellexisset: per ea sane verba reiecisset medicinam, neq; adeo solicitus fuisset de addenda particula, per se, vt illam excluderet. Deinde, quia non minus naturale est viuentibus mouere se, quam moueri à se, cum idem sint, imo, illud quodammodo prius esse videatur.

Soluitur primum Scoti argum.

Ex his patet, priorem argumentationem Scoti nihil efficere. Nā si naturale est iis, quæ mouentur moueri ratione principii passiui, naturale quoque erit iis, quæ mouentur à se sic moueri, ratione principii, & passiui, & actiui. Posterior quoque facile refellitur ex ratione viuentium, siquidem viuentia non per accidens, sed per se habent interdum principium actiuum suorum motuum, non quorūcunq; tamen sed vitalium. Secus euenit in iis, quæ arte mouentur, vt in eo, qui artificiose sanatur, cum accidat illis habere in se artem, qua sic moueantur.

Secundum.

Vera sententia naturam & actiuum principium & passiuum

Dicendum igitur, naturam vt natura est, posse esse principium & passiuum, & actiuū, imo etiam formale & finale; proinde nomina principii & causę in tota sua latitudine sumēda esse. Motus enim, quo quæque res naturalis na-

Efficiens.

lis naturaliter mouetur, est illi naturalis: non solum, quia in ea datur passiuum principium illius, sed etiam quia datur in omnibus quidē saltem formale, & finale: in viuentibus autem (si motus sit vitalis) etiam efficiens, vt dictum est. Et quidem quod anima sit causa motus vitalis in triplici genere causæ, formalis scilicet, finalis & efficientis: ipse etiam Aristoteles plane asserit secundo libro de anima capite quarto, *text.* 36. & 37. Quod autem in omnibus rebus naturalibus forma possit concurrere ad motum in genere causæ formalis, & finalis: ex eo patet, quia cum res naturalis mouetur iuxta conditionem suæ formæ, vt si lapis feratur deorsum, non dubium est quin forma tunc concurrat in genere causę formalis: & quia is motus est gratia ipsius formæ, perspicuum quoque est, concurrere illam in genere etiam causæ finalis. Adde, quod nomina principii & causæ, non magis significat principium actiuum & passiuum, quam formale & finale. Sunt igitur accipienda in sua latitudine, donec per sequentes particulas contrahantur.

Anima est causa motus vitalis in triplici genere.

Epilogus sect.

Est igitur natura principium & causa, siue passiuū siue actiuum, siue formale siue finale. Quo fit, vt per hanc definitionis particulam reiciantur ea sola, quæ nullo ex his modis principia & causæ sunt.

Explicatio sequentium particularium.

SECTIO IV.

SEquitur, *vt id moueatur, atq; quiescat*, quibus verbis significatur mutatio proprie dicta, & opposita quies, quæ non conueniunt nisi rebus naturalibus, nue materialibus; vt per hanc particulam excludantur naturæ omnes immaterialium. Sumitur enim hoc loco motus eo pacto, quo explicatur ad initium tertii Physicorum, *cap.* 1. *tex.* 6. cum definitur *actus entis in potentia, vt in potentia est*, quod Aristoteles ipse, ad initium eius libri docet. Aiebat enim, quia natura definita erat principium motus, necessario explicandum fuisse quid esset motus: alioqui fore vt ignoraretur naturæ ratio: tum definit *motum esse actum entis in potentia, &c.* Iam vero cum in motus definitione comprehendatur generatio, vt idem mox subiicit, perspicuum relinquitur, in proposita quoque naturæ definitione, nomine motus comprehendi generationem, nō modo accidentalem, sed etiam substantialem. Illud tamen aduerte, non cōprehendi generationē illam, quę dicitur momentanea, quādoquidem illa non tam est generatio, quam terminus & complementum generationis, imo, est quies ad quam tendit generatio naturaliter. Intelligenda igitur est nomine quietis, non motus.

Motus definitio ex 3. Physicorum.

Ita ea non comprehendi in definitione.

Sed quærat aliquis, quo pacto forma substantialis *sit principium generationis eius rei, in forma sit quæ est*, cum præsente forma, iam non generetur res, sed genita sit, *quod enim generatur nondum est*, vt 6 *lib. Physic. 6. tex. 19. & 8 lib. phys. 8. tex 69 & alibi in locis* ait Aristoteles, ac proinde neque eius forma.

Quo pacto forma sit principium generationis.

Ad hanc dubitationem respondebis: dictum illud, *quod generatur non est*, sic intelligendum esse, vt nondum illud sit totum, sed partim sit, partim non sit, hoc est partim habeat formam, partim non habeat.

Quo pacto id quod generatur, non sit.

Et in generationibus quidem accidentalibus, vt calidi aut frigidi, res perspicua est, cum enim aliquid fit calidum, partem aliquam habet caloris introducendi, partem non habet: & sic in cæteris. At in substantiali distingues, nam si generatio sumatur pro generatione alicuius totius habentis formam diuisibilem, vt ignis aut lapidis: perspicuum est, cum illud generatur, partem formæ esse introductam, & partem introducendam: nisi id, quod generatur, sit minimum naturale, in quo tota forma simul esse incipit. At si forma sit indiuisibilis, aut diuisibilis quidem, sed quæ introducatur in minimam materiam, cum totū (vt Iaui homo, aut minimus ignis) generatur: ea ratione censeri iam aliquid formæ esse in materia, quia iam aliquid est dispositionū, quas illa consequitur. Potest & illud dici, *formam substantialem esse principium generationis eius rei, in qua est*: non quia iam sit, cum illa generatur, sed quia est, cum generatio absoluitur. Quapropter minus apte reddita est Latine definitio naturæ ab Argyropylo cum ait: *Naturam esse principium & causam, vt id moueatur inde quomodocunq; quiescat, in quo est, &c.* innuit enim hoc loquendi modo, naturam esse principium & causam mutationis præsentis aut futuræ, non præteritæ, cum potius vertendum fuerit (*motus & quietis eius, in quo est, &c.*) vt patet ex Græco contextu: quibus verbis significatur naturam esse principium, & causam mutationis, & quietis eius rei in qua est: siue mutatio aut quies præsens sit, siue futura, siue etiam præterierit.

Definitio naturæ apte reddendi modo, & de Latina.

Quietis nomine quid intelligendum.

Aduerte tamen, nomine quietis non esse intelligendam quietem in termino, à quo, sed in termino ad quem. *Ita Simplic. in secundo Physicorum comment. 10. decimo, textu decimosexto & de motu ipso.* Natura enim non inclinat ad priorem quietem, sed ad posteriorem, veluti natura lapidis, non ad quiescendum in aere, sed in terra.

Neque

Digitized by Google

Neque item esse intelligendam quietem ipsam, quæ est priuatio motus præcedentis, sed eius fundamẽtum, quod quidem est possessio formæ, aut quasi formæ: quod addiderim *propter locum*, hæc enim quies, non illa proprie expetitur. Quo fit, vt mirari nemo debeat, quod paulo ante dixerimus, generationem momentaneam, quæ terminus est generationis proprie dictæ, nomine quietis esse intelligendam.

Generatio momẽtanea cur dicta sit ab Auctore quies.

Aduerte etiam, cum dicitur *motus & quies*, non esse ex Arist. sententia copulatim omnino accipiendam particulam *Et*, vt putant ii, qui (*vt Albert. Mag. 1. Phy. tract. 1. c. 3. & alij*) credunt definiri solam naturam generabiliũ & corruptibiliũ: id enim iam refutatum est. Neque item sumendam esse omnino disiunctim: ita scilic. vt ad rationem naturæ satis sit ex illius mente, si sit principium quietis, satis enim constat ex initio tertii Phys. *textu primo*, & primi de Cœlo, *textu 5. & sequentibus*, aliisq; plerisq; locis, sensisse Aristotel. omnem naturam esse propensam ad motum. Idcirco enim tradit, ignorato motu necesse esse naturam ignorare, & cœlum habere motum naturalem, quia sit corpus naturale, naturaque constans. Quod idem hoc ipso loco, in quo versamur, & aliis non paucis haud obscure significat, eum in repetenda definitione naturæ omittere particulam *& quietis*. Neq; enim alia de causa id facit, nisi quia putauit, omnẽ naturam propensam esse ad motum, etsi quędam non solum ad motum, sed etiam ad quietem propensa sit.

Omnis natura propensa ad motum quendam, et iam ad quietem propensa est.

Sumenda est igitur iuxta illius opinionem partim disiunctim, partim coniunctim: vt superius tetigimus, repetito nimirum priori membro in posteriori, vt definitio declaret naturam esse principiũ & causam, aut motus tantum, aut motus & quietis simul, quo pacto intelligenda est illa animæ definitio tradita 2. lib. de anima cap. 2. *Tex. 14. Anima est id, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus primo.* Est enim sensus, animam esse id, quo primo nos viuentes aut vegetamur tantum, aut & vegetamur & sentimus, aut & vegetamur & sentimus nosque mouemus loco aut etiam intelligimus.

Definitio animæ explicatur.

Quod demum additur, *in quo primo per se, & non per accidens inest*, hoc ordine intelligendum: *in quo inest non per accidẽs, sed per se, ac primo.* Cum dicitur, *in quo inest*: excludũtur principia motus externa, neq; enim, exempli causa, forma hominis habet rationem naturæ, quatenus est principium motus baculi, in quo non est, sed manus in qua est, & ita in cæteris. Verba, *non per accidens, sed per se*, idem valent, adduntur q, ad excludendam artem, quæ etsi interdum est in eo, qui artificiose mouetur: vt medicina in eo, qui sanatur per artem quam habet in se: non est tamen per se in illo, sed per accidens, cum non omnis, qui artificiose sanatur, sit arte medicinæ præditus. Additur extremo loco verbum *primo*, vt excludantur ea accidentaria, quæ sunt per se *principia motus eius rei, in qua sunt*, hæc enim etsi per se insunt in eo, quod mouetur: non tamen insunt primo, hoc est, principaliter, siue nõ per aliud, quo pacto sola forma & materia insunt in re naturali, ita reiiciuntur hoc verbo potẽtiæ omnes rerum naturalium, & qualitates earum motiuæ, vt grauitas & leuitas: quæ etsi sunt principia & causæ motus grauium & leuium, in quibus per se insunt: non tamẽ in eis insunt principaliter, sed per eorum formas & materias, cum earum naturas consequantur. Vnde patet, non sumi hoc loco verbum *primo* vt priori lib. de posteriori resolutione, *4. ex. 11.* cum ab eo, *quod est per se*, distinguitur: *quicquid enim conuertitur cum eo, cui per se conuenit, id omnedi iure eo loco conuenire illi primo*, etiamsi non pertineat ad rei substantiam, *vt triangulo habere tres angulos duob. rectis pares*, at hic, vt principium motus & quietis insit primo, requiritur vt insit principaliter, hoc est, secũdum substantiam. Superest igitur, vt ad argumenta initio proposita respondeamus.

Solutio primi argumenti.

SECTIO V.

AD primum dicendum est, ex definitione naturæ, vt à nobis ad mentem Aristotelis explicata est, non effici, solas ac omnes res naturales moueri ac quiescere, sed eas quidem, quæ non sunt naturales: aut tale principium non habere, veluti substantias separatas (neque enim moueri possunt vero vllo, & passiuo motu, de quo loquimur aut si quæ habent, non illud sibi vendicare, nisi quatenus rem aliquam naturalem pro subiecto suarum formarum includunt, vt arte factæ: eas autem, quæ naturales sunt, omnes habere principium sui motus interuum & essentiale, tametsi quædam ex opinione Aristotelis solius motus principium habeant, cæteræ non solum motus, sed etiam quietis. Nam quod attinet ad totum terræ globum, quem obiecimus nunquam moueri, negandum est inde effici, non esse in eo principium proprii motus. Si enim a suo loco remoueretur, sibique ipsi relinqueretur, continuo ad illum descenderet, internæ videlicet formæ propensione ac impetu: nec certe minori sed maior

Substantias separatas nõ moueri motu passiuo.

Terræ globus immobilis, natura mobilis est.

maiori potius motu, quã partes eius descendere videmus. *Est enim in tota qualibet vt grauis, & eadem natura, qua in parte eius integrante, & maior grauitas.* Neque obstet, frustra talia principia poni in tota terra, quando nunquam tota è loco proprio remouebitur, vt eorum vim descẽdendo exercere possit. Nam propensio elementorum ad proprium motum, non est primaria eorum inclinatio, sed secundaria. Primaria enim est ad propriũ locum, quem quidem tota ipsa semper obtinent secundaria vero est ad motum, cuius interuentu proprium locum acquirerent, si ab eo pelleretur. at propensio ad media, quæ non obtinentur, non dicitur frustra, si semper finis ipse possideatur.

Obiectio.

Solutio.

Primaria elementorũ propensio ad quid. Secundaria ad quid.

Quod vero attinet ad cœlum Empyreum, aliosque cœlos superiores, non eodem modo respondendum est ex Aristotelis opinione, atque iuxta veram & germanam de corporibus cœlestibus sententiam. Putauit enim Aristoteles, quodlibet cœlum habere propensionem naturalem non actiuam quidem, sed passiuã, attamen determinatam ad motum circularem, eumque vnicum, ita vt nullum crederet esse indifferens ad motum & quietem: aut ad motum, quem habet, & ad aliquem alium: quemadmodum & materiam cuiusque cœli dicimus non habere potentiam & propensionem naturalem, nisi ad eam formam substantialem, qua informata est. Id autem videtur sibi persuasisse ex errore, quem concepit de assistente intelligentia, à qua putauit moueri cœlum, necessitate naturæ, ita vt non sit in potestate illius, vt aut non moueat cœlum, aut alia ratione moueat. Nam cum potentia naturalis passiua sumatur ex actiua naturali, si actiua determinata est ad motum, eumque vnicum, necesse est vt ad eundem sit determinata potentia, propensioque passiua.

Quid Arist. de propensione cœlorum ad motum finxerit.

Error Aristotelis.

Persuasus quoq; fuit ex illo principio, quo vtitur initio librorum de cœlo, *Vnicuiq; simplici corpori naturalem esse vnicum motum simplicem*: ex quo pronunciato concludit, *omne cœlum habere vnicum sibi peculiarem motum, simplicem, naturalem, non rectum*, qui proprius elementorum est: *sed circularem*, atque adeo ex certa parte, positioneve in oppositam, & super certos vertices. Quare cum circularis motus terminum non habeat, qui non idem æque principium sit atq; finis: necessario sibi concludendum visum est, apticudinem naturalem cœlestium orbium ad solum motum circularem, eumq; vnius rationis esse determinatam.

Id quoq; videbatur accommodatum esse, vt paulo ante diximus, materiç cœlestiũ corporum, quæ non est indifferens ad diuersas formas substantiales, sed ad eam solã, cui perpetuo copulata est, ac proinde neq; indifferens ad vllam formam & priuationem illius.

Addiderunt alij quidam Peripatetici rationes alias ex fine & cœlestium corporũ conditione ductas. Vnam, quia cur cœli quiescant, aut alia ratione moueãtur, nulla ratio naturalis afferri potest, cum sic moueãtur optime & conuenientissime, non solum naturæ cœlesti (quæ perpetua est, & inuariabilis) sed etiã commoditati inferioris mundi: cui cõmoditas nec quies cœlestium corporũ, neq; alius motus, quam quo eorũ quodlibet mouetur, congruit. Alteram, quia si cœli quiescerent, otiosi essent: sin alia ratione moueri possunt, non esset simplex eorum natura. Tertiã, quia cum cœli sint causç vniuersales horũ inferiorum, & quam maxime enitantur assimilari primæ & vniuersalissimæ causæ, ea vero sit actus purus, & semper in actu, hoc est, semper operetur, *actus vero secundus sit perfectior actu primo*, vt patet ex libro de Anima: necesse est, vt cœli semper sint in actu secundo, qui quidem in illis est motus.

Quare iuxta hanc opinionem seu potius errorem, minusq; rationi consentaneam in Philosophia sententiam, hoc pacto soluendũ esset argumentum. Cœlum quidem empyreum Aristotelis opinione nullum esse: proinde nil mirum, si naturæ definitio materiæ & formæ illius non conueniat. De materia autem & forma inferiorum orbium satis cõstat ex iis, quæ dicta sunt, vtramque in definitione comprehendi, cum veraque Aristotelis opinione determinate propensa sit ad motum.

Vt argumentum iuxta Aristotelis errorem solueudum foret.

Vera & germana solutio.

SECTIO VI.

Cœlum secundum se indifferens esse ad motum & quietem.

RE tamen vera aliter sentiẽdũ est de cœlestibus corporibus, aliterq; soluendum argumentum. Quodlibet enim cœlum, si secundum se spectetur, non vt quodammodo materialis pars totius compositi ex orbe, & assistente intelligentia (quo pacto nauis & nauclerus rem vnam artificiosam quodãmodo efficiunt peculiari ratione mobilem, & quælibet instrumenta suo modo partes materiales cuiusque artificis censeatur) indifferens sane est ad motum & quietem, neque ad vnam rationem motus circularis magis propensum, quam ad aliam.

Probatur primo.

Primum, quia id indicat perfecte globosa orbium cœlestium natura, qua illi non magis idonei sunt, vt quisque moueatur circa suũ centrum, aut hoc vel illo modo moueatur, quam vt quiescat, aut ea ratione moueatur,

tur, qua nunc circũducitur. quod si non magis idonei, cur ergo magis propensi?

Secundo.

Deinde, quia si determinate propensi essent ad motum, opposita quies esset eis contra naturam. non potest enim non esse contra naturam, quicquid impedit rem, ne habeat id, ad quod determinate propensa est. Esset igitur quies, non solum qua cœlum empyreũ à sua creatione quiesceit: sed etiam, quam inferiores cœli post diem iudicij habebunt, contra eorum naturam. quod sane dici non potest, cum nihil contra naturam violentumque sit asserendum perpetuum.

Quietem nõ esse cœlo violentam.

Sunt, qui respondeant, violentam fore cœlorum quietem, si creaturæ alicuius virtute à motu impediantur. at quia id solum diuina contingit empyreo, contingetq; aliquando cæteris, dici non posse eorũ quietem aut esse aut fore violentam Omnis enim creatura ad nutũ obedit creatori, etiam si sit contra propriæ naturæ propensionem.

Nulla opus esse virtute vt cœli quiescant.

Verum hæc responsio non effugit vim propositæ rationis: tum quia nulla virtute opus est, vt cœli quiescãt, sed magis negatione aut suspensione applicationis motiuæ virtutis, cum non oporteat vi aliqua cœlum tenere, ne moueatur, quo pacto elementa vi tenentur extra loca naturalia: tum quia, si ad opus est virtute aliqua, æque potest Deus per intelligentias creatas id facere, atq; per seipsum. eiusmodi enim effectus, si vllus est, & non magis priuatio effectus, non excedit virtutem creaturæ: tum etiam, quia non minus violentum est creaturæ id, quod Deus in ea efficit, si sit contra, & non præter aut supra illius propriam naturam & propensionem, quam si creatura id faciat. Neq; enim minus violentus erit motus, quo vel lapis sursum proiciatur, vel aqua calefiat, si fiat immediate à diuina voluntate, quam si fiat ab efficiente creato impediente autem proprium cœli motum, si ad illum determinate propensum est, non est præter aut supra, sed contra illius naturam, quemadmodũ impedire motũ ignis sursum, vel lapidis deorsum. Cum autem dicimus, *omnem creaturam ad nutum obedire creatori*, ita intelligendum est: vt vel sponte (vt ita loquar) vel inuita exequatur, quicquid diuina voluntas de ea decernit. Sic vaccæ illæ Philistinorum, quæ diuino impulsu arcam Domini trahebant, mugitu protectis vitulis significabant, se contra propriæ naturæ propensionem ac impetum diuinam voluntatem exequi.

Creaturam obedire ad nutum Dei, quomodo intelligendũ.

Tertium argumentũ pro assertione proposita, est D. Thomæ, in quæst 5. de potentia Dei, art. 3. in corpore articuli, quo loco ille luculenter & copiose de re proposita disserit

A Quia, vt inquit, *ita se habet motus cœli ad intelligentiam motricem, atq; motus instrumenti ad artificem*: instrumentum autem, etsi habet aptitudinem, & (vt sic dicam) idoneitatem ad motum, quo ab artifice mouetur: non est tamen determinatum ad hunc vel illũ motum, aut etiam ad motum magis, quam ad quietem: vt patet in securi aut calamo.

Quartum argumentum, quod D. Th. eodem loco ponit, esto: Quia cœlum nullam sibi perfectionem acquirit per motum, ipse autem motus in se spectatus non potest esse finis cœlestium corporum, vt ad illum determinate propensa sint. quæ omnia ex solutione argumentorum patebunt.

B

Quintum argumentum, quod est ã eiusdem sancti Doctoris est, hunc in modũ se habet: Quia determinata propensio ad certum motum semper est formalis & effectiua, vtpote C sequens naturaliter ipsam rei formã per modum proprietatis, quo pacto motus elementorum sequitur eorum formas substantiales, si sint extra loca naturalia. at motus cœlorum cum sit mere ab extrinseco motore, non prouenit ex propensione formali & effectiua ipsorum cœlorum, sed ex aptitudine siue propensione passiua, vt moueantur, quę non potest esse determinata ad motũ magis, quam ad quietem, aut potius ad motum ex hac D parte, quam ex illa: sed tota determinatio, siue ad motum, siue ad certam illius formam, ex determinatione motricis intelligentię sumenda est. ita patet, quodlibet cœlum, si secundum se spectetur, indifferens esse ad motum & quietem, nec magis propensum ad vnam rationem motus circularis, quam ad aliam. Quod si cœli spectentur, quatenus suo modo sunt cõpositi ex orbib. & intelligentiis assistentibus, dici vtcunq; potest, esse in eis E naturalem propensionem determinatam ad eum motum, quo mouentur, si modo intelligentiæ non sumantur, vt sunt agentia libera, sed quatenus determinata ad sic mouendum, quasi essent formæ substantiales cœlorum, habentes impetum quendam naturalẽ actiuum ad eiusmodi motũ: quo pacto quatuor vulgata elementa naturaliter impetum habent ad proprios ipsorum actus.

Conclusio propositi difficultatis de cœlorum motu.

F

Solutio argumentorum aduersa parte.

SECTIO VII.

NEc vero argumenta pro parte oppositæ contra hæc quicquam efficiunt. Nam primũ illud, quod intelligentia moueat naturæ necessitate, fallam & etroneã continere opinionem perspectum est apud Theologos veroſque Philosophos, vt alibi patebit.

Secundum

Vnum corporis simplicis vnicum esse motum, quo modo intelligendum.

Secundum vero, quod innititur illo pronunciato: *Vnius corporis simplicis vnicum esse motū simplicē, naturalē*, eodem pede claudicat. Neque enim verum est, nisi cœli sumantur vt composita quædam ex ipsis orbibus, & assistentibus intelligentiis, iisq; mouentibus naturaliter ac necessario. Alioqui falsum est, nec per se notum, aut vlla ratione demōstrabile, nisi sic intelligatur, vt asserat vni corpori simplici, hoc est, non mixto ex elementis vnicum esse naturalem motum simplicem, id est non mistum ex contrarijs motib. elemen-
Motus mistus vnde.
torum, quo pacto lignum mouetur sursum in aqua propter aerem, quo virtute constat: & descendit in aere propter terram.

Cur materia cœli nō sit in differens ad diuersas formas.

Tertium quoq; nihil cōcludit. Quod enim materia cuiusq; cœli no sit indifferens ad diuersas formas substantiales, ex eo prouenit, quia ad abiiciendum eam, quam habet, aliamq; accipiendam, disponi non potest: vnde fit, vt ad eam solam, qua informata est, potentiam habeat, propensionemq; naturalem. At vnumquodq; cœlum æque dispositū
Vnde tanta motus cœli velocitas.
semper est ad quietem, atq; ad motum: nec minus ad motum ex vna parte, quam ex alia opposita. Quod autem per modum naturæ semper ex eademq; parte quoque moueatur, ad constantiam intelligētiarum motricium referendum est: quæ ita sese hominum ministerio libere addixerunt in voluendis continenter ac ordinatissime orbibus cœlestibus, ac si necessitate naturæ id muneris obirent. Qua in re miranda sane est mentium illarum in Deum obedientia, & in hominum genus amor & beneficentia.

Prima quoq; ratio ab iis Peripateticis adiuncta, qui lumine fidei illustrati non sunt, parum momenti habet. Nam etsi cœli nunc conueniētissime mouentur, & propriis ipsorum naturis, & commoditati inferioris mūdi, dum propter hominum genus propagandum, electorumq; numerum colligendum, necessaria est generationū & corruptionum alternatio: tamen expleto beatorum numero, non conuenienter tantū, sed multo conuenientius perpetuo quiescent. Magis enim consentanea est, & naturæ cœlestium corporum, & liberæ beatæq; intelligentiarum motricium conditioni, & futuro item huius inferioris mundi statui, perpetua cœlorum quies, quam motus.
Cœlo quies conuenientior futura, quā motus.

Secunda item eorum ratio haud difficulter dissoluitur. In primis enim res nulla dicitur otiosa, *quia iam suo tempore proprium munus peregit*. Qua ratione, quemadmodū nonnulla beatorum corporum membra, quæ in felicitilla futura vita cessatura sunt à proprio opere, vt stomachus à digerendo cibo, & he-
Otiosum nō est id, quod suū munus perfunctū.

A par, à nutriendo sanguine, otiosa non erunt: quod in hac mortali tuum munus obeant: sic cœli non erunt otiosi, cum cessabunt à proprio motu, expleto cursu, quod electorum causa mortalis adhuc, & negotiosę eorum vitæ statui commoditatibusq; inseruiunt. Deinde nihil dicitur otiosum, nisi, & fine suo frustratur: motus autem cœli non potest esse illius finis: cum sit actus imperfectus, & qui
Otiosum quid.
Motus cœli non potest esse vltimus finis.
in finem perfectionemq; aliquam suapte natura tendit. Neq, item in circulari motu vllus est finis, qui non idem sit principium. Necesse igitur est, vt eius finis extra ipsum q̄ratur, in eoq; consistat, quod per illum efficitur, præsertim cum motus localis non sit actio immanens, sed transiens, quæ semper est propter aliquid, quod melius sit & perfectius. Quare cum inter ea, quæ cœlorum motu fiunt, sola hominum generatio & conseruatio sit eo melior, & perfectior propter rationalem formam, cui introducēdæ materiam disponit, & propter eius operationes, quibus in hac vita subseruit, efficitur, vt sola multitudo eorū, qui digne & conuenienter rationi viuunt, sit finis cœlestis motus. Vide D. Tho. de potentia, q. 5. art. 5. Quo fit, vt expleto præ-
Sola multitudo electorum finis est motus cœlestis.
destinatorum hominum numero (neq, enim infinita multitudo finis esse potest, siue quæ actu simul credatur futura, siue quæ nūquam absoluatur) nequaquam cœli sint otiosi futuri, si non amplius moueantur, quasi proprio fine frustrati. Accedit, quod res nō sunt dicendæ otiosæ, si certum aliquod munus non obeant: sed si nullum omnino obirent, tum demum otiosæ merito dici possent. cœli autem, etsi post diem iudicij mouendi non sunt, aliis tamen hominum vsibus inseruient, cum empyreum sit futurū beatorum domicilium, omnesque admirabiles huius mundi machinæ partes sint præcipuæ & quæ magnitudinibus suis puritateque, aut etiam lucе, excitādæ cognitioni & amori diuinæ magnitudinis & excellētiæ materiam præbeant, nec post diem illum proprio influendi munere priuandi sint, sed potius alijs perfectionibus donandi.
Cœli quibus hominum vsib. post diē iudicii inseruiant.
Non sunt influendi munere priuandi, sed perficiendi.

Quod vero additur, *si alia ratione mouerentur cœli, fore vt non esset simplex eorum natura*: verum quidem esset, si actiua propensione formalis principij mouerentur: quemadmodum corpora mista, quæ interno impetu varie mouentur, prout virtute huius aut illius elementi huc aut illuc feruntur. at cœli non habent propensionem actiuam à propriis formis, sed passiuam & indifferentem ad quemlibet motum circularem, prout assistens intelligentia ex vna aut altera parte impulerit.

Vt Deo magis assimilentur.

Demum, tertiæ rationi respondendum est, res omnes in suo quasque gradu, siue quoad possunt, vt ait Aristoteles, 2. de Anim. capite quarto, quam maxime enitivt Deo assimilentur. cœlos autem, quatenus vniuersales causæ horum inferiorum simulq; cum ipsis intelligentiis sumūtur, magis assimilari Deo in actu secūdo immanente, qui est actus perfectus: quam in actu secundo transeunte, qui est actus imperfectus. Cum igitur hæc maior assimilatio consistat in administratione horum inferiorum per intellectum & voluntatem: efficitur, vt cœli magis assimilentur Deo, si quiescant absoluto numero prædestinatorum hominum, quem Deus prouidentia sua præfixit, quam si deinceps quoq; mouerentur. Iuxta hanc igitur, hoc est, veram sententiam, respondendum est ad argumentum, naturæ definitionem posse & copulatim intelligi de motu, & quiete, vt ipsa eius verba sonant, & materiæ ac formæ cuiusque cœli conueniret. Est enim, siue materia siue forma cuiusq; rei naturalis, ex seipsa apta idoneaq; siue ad motum siue ad quietem. Sed hoc interest, quod, vt loquamur de motu locali, qui solus rebus omnibus naturalibus communis esse potest, cœlorum materia & & forma, præter hanc aptitudinem, siue, (vt ita dicam) idoneitatem, nullam maiorem habet propensionem ad motum, quam ad quietem: aut ad quietem, quam ad motum. sed æque indifferens est ad vtrumque. Neq; enim minus naturaliter moueretur cœlum Empyreum, quam quiescat, nec minus naturaliter quiescent aliquando inferiores cœli, quam nunc mouentur, si ex eorum quidem internis principiis spectanda sit naturalitas, vt ita loquar eorum motus, & quietis. At in materia, & forma cæterorum entium naturalium, alia ratio est.

Natura definitio iuxta hanc sententiam vt sit explicanda.

In grauibus & leuibus maior propensio ad quietem, in viuentibus vero ad motum.

Nam etsi in materia corruptibilium æqua propensio est ad motū localem, atq; ad quietem: in formis tamen grauiū & leuium, quatenus huiusmodi sunt, maior propēsio est ad quietem, quam ad motum: contraq; in viuētibus, quatenus viuentia sunt, maior est ad motum, quam ad quietem Grauia enim & leuia idcirco mouentur proprię formę impetu & propensione, vt in propriis locis quiescant, vnde ab eis nisi vi aliqua diuelli non possunt: violentia vero, vt talia sunt, nō idcirco monētur, vt in loco aliquo consistant, ab eoq; propriæ formæ ppensione nō discedant, sed potius ea de causa quiescūt, vt ex eo moueātur: vnde & somnus propter vigiliam est, non vigilia propter somnum. Id q; ex eo prouenit, quia proprium est viuentium, vt seipsa moueant, actusque vitales in huiusmodi motu

Vnde id prouenerit.

A consistunt: *at non viuentia, seipsa mouere non possunt*: vnde nisi ab alio è propriis locis pellantur, nunquam ab eis d mouentur. Cum autem extra propria loca detinētur, si impedimenta remoueātur, tum demum non à se, sed à generantibus moueri d. cuntur: q; alibi, quo pacto intelligendum sit, explicā tum est.

Grauia & leuia non à se moueri, sed à generantibus.

Ex his licet colligere, *motum cœli non esse naturalem rationis principii actiui, sed passiui*: siue cœlum sumatur pro orbe ipso cœlesti dū

B taxat, siue pro composito ex orbe, & intelligentia motrice. In orbe enim ipso nullum est principium impulsiuum ad motum efficiendum, vt est in cæteris rebus naturalibus, etiam in ipsis elementis: sed solū passiuum. Intelligentia vero, etsi est principium effectiuū motus, non mouet tamen naturaliter, sed voluntarie. Quanquam ea ratione censetur naturaliter mouere, dum inferio: mundus hoc ordine procedit, quatenus semper eo-

C dem modo cœlum voluit.

Motum cœli naturali ratione principii passiui.

Si quis vero roget, cur non etiam ignis dicatur ab orbe Lunæ naturaliter, sed præter naturā, circumduci, cum in eo etiam sit principium passiuum, æque indifferens ad eum motum, atque ad oppositam quietem: imo, etiam magis videatur naturaliter moueri ab orbe Lunæ, quam orbes cœlestes ab intelligentia, hoomodo respondendum est. Quia alioqui habet naturam determinate propen-

D sam ad certum motum principiumque aliquod internum impulsiuum ad illum. Inde enim prouenit, vt quandocunq; mouetur repugnante tali principio intrinseco, vt si trudatur deorsum, tum dicatur moueri contra naturam: quatenus vero nec repugnante, nec inclinante & impellente circunducitur ab orbe Lunæ dicatur moueri præter naturam. Quod quidem de cœlis dicere non possumus, cum non habeant naturam propensam

E ad certum motum, vt contra, aut præter illam moueri dicantur.

Cur ignis ab orbe Lunæ ad dicatur motui naturali ter.

Responsio.

Licet quoque ex dictis colligere, ens mobile in communi seu quatenus est proprium adæquatumque subiectum Philosophiæ naturalis, etsi opinione Aristotelis dicendum est mobile propter principium propensum ad motum (quo pacto aut excludendum esset cœlum empyreum à consideratione Physica, aut aliud subiectum quærendum; quod latius pateret) re tamen vera non esse dicendum mobile, nisi per principium indifferens ad motum, & quietem: idq; principium intelligendum esse in definitione naturæ, vt omnium rerum naturalium materias & formas complectatur: tam etiā tale principium in quibusdam sit omnino indifferens ad motū, & quietem, vt est huc materia, siue forma

F

Ens mobile, qua ratione dicendum aptum ad motum.

orbium

orbium cœlestium, siue etiam materia rerum corruptibilium, in quibusdam vero, vel propensum ad motum propter quietem, vt est forma grauium & leuium, vel ad quietem propter motum, vt est forma viuentium.

Explicatio maior naturarum.

Vt autem hæc melius intelligãtur, aduerte, si omnes res naturales, quatenus tales sunt, haberent propensionem ad motum, fore vt eã haberent vel ad motum solum, vel ad motum & quietem, idque ordine aliquo, videlicet ad motũ propter quietem, aut ad quietem propter motum. Nam fieri non potest, vt æque propensæ sint ad motũ, & quietem, siquidem natura, vt natura, determinata est ad vnũ præcipue, propensioq; talis nõ esset vere propensio naturalis, sed potius indifferentia, & aptitudo, siue æqua idoneitas ad vnũ. Si ergo essent propensæ ad solum motũ, non esset cœlum empyreum res naturalis: si ad motũ propter quietem, nõ possent inferiores cœli perpetuo moueri, nisi cõtra naturam, si ad quietem propter motum, ergo nec cœlum empyreũ, nec integra elementa perpetuo quiescerent naturaliter. Nõ dicuntur igitur res naturales, vt tales sunt, propensæ ad motum, sed indifferentes ad motum & quietem; tametsi eis aduenire possit propensio ad alterũ, vel ad vtrumq; ordine quodam per differentias cõtrahentes, at nulli aduenit ad solum motum, vel ad solam quietem: nisi velimus, nec inferiores cœlos habituros in fine mundi quietem, nisi contra naturam, nec empyreum aliter, quam cõtra naturam posse moueri. remanet ergo in quibusdam illa cõmunis indifferentia ad motum & quietem propter materiã & formam, vt pote in cœlis omnibus; cæteris autem omnibus ratione formæ, per differentiã corruptibilitatis aduenit propensio ad motũ & quietem: in grauibus quidem, & leuib. ad motũ propter quietem, in viuentibus autem, vt talia sunt, ad quietem propter motum. Atque hęc pro solutione primi argumenti principalis dicta sint.

Solutio sequentium argumentorum principalium.

SECTIO VIII.

Solutio secũdi argumenti, scilicet primæ huius quæstionis.

AD secundum principale, dicendum est, nomine *principii* in definitione naturæ posito, intelligendum esse non solum principium effectiuum, sed etiam passiuum, vt patet ex dictis: addendumq; , etsi formę cœlestium corporum nõ sunt principia effectiua motus localis eorum, sed passiua tamen formas esse earum eorum, cæterorumq; grauium & leuium; effectiua quoq; esse, non quibus grauia & leuia, quatenus talia sunt, se ipsa moueant (quæ est viuentium proprium & peculiare) sed quibus à generantib. moueantur, quod indicant motiuæ eorum qualitates, à generantib. cum formis ipsis collatæ & impressæ. Quod vero additur de grauitate & leuitate, itemq; de artibus eorum, qui se artificiose mouent, iã solutum ex eo est: quia hæc, etsi insunt primo, id est, adæquate, non tamen insunt primo, hoc est, principaliter, siue secundum substantiam.

Solutio tertij in eadem sententia proposita.

Materia & forma cœli vt sint naturæ.

Tertium argumentum hac ratione dissoluitur. Motum localem proprie dictum, h. e, circumscriptiuum, de quo loquimur, seu voluntarius ille sit seu violentus, semper esse naturalem ex parte principii mere passiui. Ita non solum materia cuiusq; cœli, sed etiã forma, est natura respectu motus cœlestis, qui ex parte principii effectiui est simpliciter voluntarius: eodem modo, materia terræ est natura respectu motus sursum, & materia ignis, respectu motus deorsum: qui motus sunt violenti ex parte principii effectiui, quod vim infert, renitente nimirum terra ac igne per formam substantialem, interuentu grauitatis & leuitatis, quæ in contraria loca impellunt. Quocirca, etsi formæ quoq. terræ, ac ignis patiuntur hos motus, non habent tamen rationem naturæ respectu illorum, quia nõ eos patiuntur pure, sed ita patiuntur, vt patiendo resistant, quemadmodum ipsa terra, & ignis, quæ principaliter pati, ac resistere dicuntur. Cum autem obiicitur, *motus voluntarios & violentos non esse à natura, siue naturales*: verum id quidem est simpliciter & absolute, quia dicuntur voluntarii, & violenti à principio effectiuo, quod in violentis quidem semper est extrinsecum subiecto quod mouetur, in voluntariis autem nõ est per se ac necessario intrinsecum, quemadmodum & in artificiosis. at si spectentur ex parte principii mere passiui, quod semper est intrinsecum, nõ dubium, quin dicendi sunt naturales, quia in omnibus materia ad eos apta & idonea est: in incorruptibilibus autem etiam forma.

Confirmatio dictorum ex Arist.

Confirmantur hæc in motu violento ex iis, quæ ab Arist. traduntur in 1. libr. de Cœlo. docet enim eo loco, *motũ, qui sit corpori simplici contra naturam esse, alteri esse naturalem.* Quod si alteri naturalis est, ergo naturalis ex parte materiæ, quæ ad formam alterius inclinat. motus enim contra naturam seu violentus, locum non habet, nisi in rebus corruptioni obnoxiis, quibus eadem materia communis est.

Obiectio.

Obiiciat aliquis hoc pacto. Motus violentus d. c. fortè, qui à principio extrinseco nullam consentiente vim passo, hoc est non obsequente ipso subiecto, quod suscipit mo-

tum: at si omnis motus violentus est naturalis ex parte principii mere passiui, iam subiectum, quod motum suscipit obsequitur mouēti. nullus igitur motus violentus est naturalis ex parte subiecti quod patitur.

Solutio.

Huic obiectioni occurrendum est, nomine passiui seu subiecti, quod motum suscipit, nō esse intelligendam in definitione motus violenti materiam ipsam, sed totum compositū, quod in motu quidem naturali, non solum obsequitur principio mouenti, sed etiam ad illum inclinat ac propendet, veluti terra ad motum deorsum, in motu autem præter naturam, etsi non inclinat, tamen obsequitur, vt ignis motui circulari, quo ab igne circumfertur. at in motu contra naturam, non solum non inclinat, verum ne obsequitur quidem, sed renititur, ac resistit, vt ignis motui deorsum.

Alia obiectio

Obiici quoque potest. Si omnis motus violentus est naturalis ex parte materiæ, cū materia simpliciter dicatur natura quædam, omnis motus simpliciter dicendus erit naturalis, quod nemo concesserit.

Quid nonnulli respondeant.

Sunt, qui tantam vim in hoc argumento esse existiment, vt ad sententiam nostræ oppositam deficiant, ac dicant: vt motus aliquis dicatur violentus, necesse est, vt non solum non sit naturalis ex parte formæ rei, quæ mouetur, sed etiam ex parte materiæ: cuiusmodi esse pronunciant violentum localem. Is enim neque est consentaneus formæ rei, quæ mouetur, neque etiam materiæ, vt aiunt: quod ex eo probant, quia non est per se dispositiuus materiæ ad aliam formam. Non idem vero in cæteris violentis accidit, vt in calefactione aquæ, & frigefactione cordis, hi enim, etsi non sunt consentanei formis rerum quæ mouentur, sunt tamen consentanei materiæ, quia illam per se disponunt ad alias formas per qualitates, quibus illæ per se introducuntur. Ita volunt, diuisionem motus in simpliciter naturalem, & simpliciter violentum, in solis localibus habere locum. Cæteri enim, etsi aliqua ex parte violenti esse possunt, nempe ex parte formæ, simpliciter tamen, hoc est, ex parte veri usque principii intrinseci, violenti esse nequeunt. Atque hanc fuisse causam existimant, cur Aristoteles initio librorum de generatione, omnes mutationes, quas vocamus ad formam inhærentem (quo genere omnes ac solas mutationes in qualitate, quantitate & substantia complectimur) naturales appellauerit, etiam ipsam corruptionem cum tamen nunquam dixerit, omnem motum localem esse naturalem.

Ergo ergo.

Nos tamen improbata sententia persistentes, dicimus omnem motum violentum esse re vera naturalem ex parte materiæ, etiā violentum localem, neque oppositum ab his Auctoribus recte colligi. Nam, etsi violentus localis non est consentaneus formæ rei, quæ mouetur, nec per se disponit materiam ad aliam formam, est tamen consentaneus materiæ, quia congruit formæ alterius rei, ad quam materia propensionem habet naturalem: quo pacto discensus ignis congruit formæ terræ, & ascensus terræ congruit formæ ignis, motusque iaculi transuersus, formæ volatilis. Cur autem non dicatur naturalis, quēadmodum & cæteri violenti, non ideo accidit, quia neq; ex parte formæ, neque ex parte materiæ sit naturalis, sed quia, cum non per se disponat materiam ad aliam formam, hoc ipsum minus habet naturalitatis, quam cæteri. Hinc enim factum videtur, vt non naturalis, sed violentus dicatur tantum consuetudini tribuendum est in vocabulorum vsu. Quāquam omnes violenti in hoc sunt pares, vt nullus dicatur naturalis respectu naturæ subiecti, h.e. respectu ipsius essentiæ rei, quę mouetur.

Alitis soluit.

Vt motus violentus sit materia naturalis.

Ad obiectionem ergo respondendum est, omnem quidem motum violentum esse naturalem ex parte materiæ, materiamque esse simpliciter quandam naturam, sed tamen non inde sequi, omnem motum violentum esse simpliciter dicendum naturalem, ab intrinseco videlicet, hoc est, consentaneum ac congruentem naturæ rei, quæ illo mouetur. Nam, etsi materia est natura quædam, tamē nomine naturæ rei quæ mouetur, non est intelligenda præcise ipsa materia, sed vel essentia totius compositi, vel certe forma per quā essentia specie constituitur, quorum neutri consentaneus est motus violentus. Recte tamen colligeretur, omnem motum violētum esse ab intrinseco naturalem, si præcise concederetur esse naturalem materiæ, tametsi vsus obtinuerit, vt nec respectu quidem materiæ violentus localis dicatur naturalis, quia non illam per se disponit ad aliam formam, vt diximus.

Duobus modis motum dici posse naturalem.

Locuti autem sumus de motu naturali ab intrinseco, quia duobus modis dicere possumus motum esse naturalem: vno, quia à causa extrinseca naturali, id est, non supernaturali nec mere voluntaria efficitur, & hoc pacto motus violentus, etiam localis, vsurpatissime dicitur naturalis, idque simpliciter, & sine adiectione, vt calefactio aquæ, & descensus fulminis: altero, quia consentaneus est naturæ rei quæ mouetur, aut alicui eius principio intrinseco, quo pacto nullus motus violentus potest dici naturalis rei quæ

mouetur, aut formæ illius, sed soli materiæ, etiamsi vsus id non habeat in locali.

Quod vero dicitur, diuisionem motus in simpliciter naturalem, & simpliciter violentum in solis localibus habere locum, in hoc sensu verum est, quod solus localis dicatur naturalis aut violentus sine geminatione nominis rei quæ mouetur. Neq; enim solum dicimus motum lapidis deorsum esse naturalem lapidi, sursum vero esse violētum lapidi, sed etiam absolute & sine geminatione: priorem esse naturalem, posteriorem violentum. At in cæteris motuum generibus alia ratio est. Etsi enim dicimus frigefactionem maiorem aquæ esse non solū naturalem aquæ, sed naturalem absolute, tamen non dicimus, calefactionem eiusdem esse violentam absolute & sine geminatione, sed esse violentam aquę, & sic res habet in cæteris. Quapropter nil est ad rem, quod illi addunt, nullum motum ad formam esse violētum ex parte veriusq; principii, cum id localibus etiam commune sit, soluſq; vsus induxerit, vt ex omnibus motuū generibus, locales violenti, absolute & sine geminatione nominis rei, quæ mouetur, dicantur violenti, ob eam causam, quæ allata paulo ante est. Ex qua re patet, cur Arist. initio librorum de Generatione, omnes mutationes ad formam inhærētem, naturales appellauerit, nullibi vero omnes motus locales. Hæc pro tertii argumenti principalis solutione dicta sint.

Ad quartum postremumque argumentū ex principalib. dici potest, communem essentiam rei naturalis, etsi est principium & causa, vt suppositum, in quo inest, moueatur atq; quiescat, &c. tamen non esse naturam, vt natura in proposita definitione explicatur, quia non est principium & causa interna eius speciei sub qua suppositum collocatur. Natura enim, verbi causa, hominis non est principiū & causa interna hominis secundum speciem, sed est ipse idem homo, nil ab eo differens, nisi ratione ratiocināte, siue concipiente. Vnde est illud Pisonis Ciceroniani 5. lib. de Finibus. Vel hoc intelligant, si quando naturam hominis dicam, hominē dicere me. Nihil enim hoc differt. Quod autem nomine principii & causæ internæ, intelligenda sit causa interna etiam ipsius speciei, ex eo patet, quia ipsa etiā species dicitur res naturalis, atq; adeo de qua magis, quam de supposito Philosophi rationem habeant. Vel potius dicito, totam essentiam nō esse principium simplex, sed ex principiis realiter compositum: cum tamen natura debeat esse principium re ipsa simplex, si primo inest in eo, quod mouetur atq. quiescit: principia enim quæ ita insunt, vt composita sint ex prioribus principiis, veluti elementa quæ in misto continentur, non primo insunt. Atq, hæc dicta sint pro explicanda definitione naturæ, quæ 2. lib. Phys. tradita est.

Num ea quæ differunt, continuata esse possint.

QVÆSTIO III.

Quæ occurrant pro affirmatiua parte.

SECTIO I.

Occasio quæstionis.

OCcasionem nobis præbet Arist. in hoc *text.* 5. hanc quæstionem tractandi, cum ait, quædā esse quę quantitate (id est, materia continuata) & non qualitate (hoc est forma) sint vnum: sic enim locus exponi solet. Quod si verum est, non dubium imprimis videtur, quin Arist. affirmatiuam partem quæstionis amplectatur. *Vide Alensem & alios in hunc locum.*

Probatur quæstio affirmans exemplis primo substantiæ.

Sunt item pro eadem parte multa exempla in substantiis, veluti in virga partim viridi, partim sicca, in homine agente animam, cuius partes extremæ sæpe prius occupantur forma cadaueris, quam anima medias deserat, & in plerisque animantibus, quæ ex aliis in alia paulatim transeūt, vt ex reptili vermiculo in papilionem. Nam quod pars virgæ sicca, & quæ adhuc viret, forma substantiali differat, luce clarius est. Quod vero sint continuatæ, ex eo patet, quia vno & eodem motu mouentur. continua enim sunt, quorum motus est vnus, vt ipse Arist. definit cap. 6. huius libri, *text.* 8 eodemq; modo res habet in reliquis duobus exemplis.

Secundo.

Accedunt exempla accidentium permanentium quamplurima, sumpto formæ nomine pro specie, veluti in animantibus maculosis, & quæ alio modo sunt diuersorum specie colorum. hæc enim continuata esse inter se, nemo negauerit, cum eadem linea videatur finis vnius, & initium alterius, Itemque accidit in linea recta, & circumducta, quæ eodem puncto copulari videntur, vt patet in qualibet portione circuli. (Vtamur enim in hac quæstione perspicuitatis gratia opinione Mathematicorum, seu potius eorum modo loquendi de indiuisibilibus in medijs quantitatibus continuis, quēadmodum Aristot. & alii Philosophi vtuntur. Quod si occurras, lineam rectam & circūductam non differre specie, sed accidētario discrimine figuræ, saltē illud habeo. figuras diuersarum specierū continuari: neq; enim dubium

Diuisio motus in naturalem & violentum, quo pacto accipienda.

Primus quæ non soluitur.

Secundus quæ non soluitur.

Natura & hominis & homo, vt sic idem.

Secundus eodem modo argumentū soluitur.

bium videtur, quia rectitudo & curuitas specie differant.

Tertio exemplo successiuarum.

Addi etiam possunt exempla rerum successiuarum in motibus diuersarum specierum. Nam posse motum rectum continuari cum circulari, ex eo cõstat, quia magnitudines superquas fiunt, continuantur inter se, vt dictũ est, cum interim continuitas motus sumatur ex continuitate magnitudinis, super quã res mouetur, vt Arist. tradit 4. *Phys. c. 11. tex. 99. & alibi* plerisque locis. Motus item contrarii (quos specie differre necesse est) ex eo nihil repugnat quin continuentur, quod mobile ex vno in alterum sine interruptione quietis transire potest, vt ascensus lapidis cum descẽsu eiusdem, calefactio aquæ cum frigefactione, & alii quamplurimi.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO II.

IN hac quæstione, etsi satis esset, pro dilucidatione propositi loci, rem explicare in iis, quæ differunt forma substantiali (de his enim tantum loquitur Aristoteles) tamen maioris doctrinæ gratia, in omnibus quæ forma differunt, tractanda est difficultas, siue nomen formæ pro Physica sumatur, siue pro specie, siue etiam pro differẽtia numerali, initio sumpto ab iis, quæ magis remota sunt ab instituto huius loci.

Primum conclusio pro accidentibus successiuis.

Sit igitur prima conclusio. Diuersa accidentia successiua non possunt esse per se continuata, per accidens autẽ possunt, siue continuate successiua, siue extensiua ad extensionem subiecti. Hæc conclusio non habet locum in tempore, quod vnum est numero in primo mobili, nec nisi operatione intellectus distinguitur in plura tempora, aut quasi specie differentia: cuiusmodi sunt præsens, præteritum & futurum, aut quasi solo numero diuersa, vt sunt duæ horæ præteritæ aut futuræ. In motu autem, ex eo probatur prior pars, quia ad continuitatem per se motus, requiritur acquisitio eiusdem numero termini non interrupta. vbi autem hæc dantur, necessario motus est vnus numero, quo fit vt nec specie, nec numero diuersi, possint per se continuari, ita scilicet vt maneant diuersi, siue specie siue numero. Lege Aristotelem quinto Physicorum, vbi fuse probat, posse quidem hærentes esse motus specie diuersos, hoc est vnum immediate post alium, vt si aqua immediate post calcem ex aere incipiat calefieri, aut lapis immediate post accensum vi proiectẽtis factum incipiat descendere, repercussus vel pulsus deorsum à potiori virtute: continuatos autem minime. Posterior vero pars ex eo constat, quia motus hærentes seu alijs alijs immediate succedentes, vt ij qui nunc dicti sunt, continuantur per accidens secundam successionem continuitate tempo is, cum fiant in duabus partibus temporis continuatis inter se, qui autem simul fiunt in partibus immediatis eiusdem subiecti, si specie quidem sunt diuersi, vt si vna medietas corporis albescat, aut frigefiat, & altera eodem tempore nigrescat, aut calefiat, erunt continuati per accidens, continuitate extensiua ad extẽsionem subiecti, quod vtroque alteratur. Dico autem *si sint diuersi specie*, quia si sint eiusdẽ speciei infimitæ, iam non erunt diuersi numero, sed partes vnius & eiusdem numero motus occupantis partes eas immediatas, quę sic mouentur.

Secunda conclusio pro accidentibus permanentibus.

Secunda Conclusio. Diuersa accidentia permanentia, quemadmodum de successiuis, quoad extensionem subiecti dictum est, continuata per accidens esse possunt, si specie differant, non item si solo numero. Hæc conclusio quoad priorem partem, inductione perspicua est in plerisque qualitatibus diuersarum specierum, quarũ vnam immediate post aliam in eodem subiecto experimur, vt varios colores variasque tangibiles qualitates in proximis partibus eiusdem subiecti. Neque obiicias, Aristotelem in loco citato quinti Physicorum, dicentem, ea quæ differunt specie, non posse continuari. Aristoteles enim non loquitur vniuerse de rebus specie diuersis, sed de diuersis specie motibus, idque quoad successionem, vt patet ex probatione qua ibidem vtitur. Posteriorem vero partem, ex eo probatur, quia accidẽtia solo numero diuersa, si continuentur, iam fient vnum numero, ac proinde non erunt diuersa.

Arist. cap

Tertia conclusio. Substantiæ diuersæ, siue forma substantiali, specie diuersa inter se differant, siue numero diuersa, non continuantur inter se. Hæc conclusio, si quis attendat, colligitur ex Aristotele capite sexto huius libri, cum ait, ea esse vnum numero, quorum materia est vna, subaudi, numero. Loquitur enim de substantiis materialibus, quibus solis inter substantias tribuit vnitatem numeralem sub specie, vt eo loco patebit. Vnde si materia diuersarum est vna numero, ac proinde continuata (per se enim notum est eas materias, quę non sunt continuatæ, non efficere vnam numero) sequitur diuersas substantias esse vnam numero substãtiam, quod fieri nequit. Putat ergo Arist. diuersas substantias siue forma substantiali specifica differant, siue numerali nunquam esse continuatas.

Probatur autem conclusio hunc in modum

Primo.

num: Aut in media quantitate dantur actu termini communes, quibus copulentur partes eius, aut potentia tantum: si actu, & quantitas ipsa partim est in vna substantia, partim in alia, erit idem accidens numero in diuersis numero, aut etiam specie subiectis, idq; naturaliter. quod negant Philosophi. superficies inquam, qua diuersæ numero substantiæ copulabuntur. Neq; enim potior est ratio cur sit in vna, quam in altera. Si vero non datur actu, sed potentia quo pacto quæso reducentur ad actum? Nõ per separationem alterius substantiæ ab altera? At semper alia substantia succedet in locum mediæ: quod cum sit, iam quæro, cur non continuabitur media illa substantia cum extremis: Erit enim cum illis immediate coniuncta, quemadmodum illæ prius continuatæ erant inter se: at materia in his substantiis, quarum aliæ in locum aliarum succedere possunt, non impedit cõtinuationem (est enim eiusdem rationis in omnibus) neque vero impedit specifica qualitatem diuersitas, cum qualitates specie diuersæ continuari possint, vt ex dictis patet. ergo si ea substantia quæ interiecta est, non continuatur cum extremis, propter solam formæ diuersitatem id accidit, ac proinde omnes substantiæ, quæ substantiali forma differunt inter se, ita sunt diuersæ, vt non sint continuatæ Loquor autem de formis ita distinctis, vt neq; vna sit altera, neq; vtraque sit pars vnius tertiæ. Nam si duæ constituant vnam tertiam, veluti formæ partium eiusdem numero aquæ aliarumve substantiarum similarium, iam composita ex illis continuabuntur inter se.

Præterea, aut quantitas continua immediate sequitur materiam primam, estque illi coæua, vt *Auerr. in 1 Phys. cõmen 63 & 4 Phys. com 11. & in Epitome Metaph. tract. 2. c. vlt. Philop. in 1 lib. de Gener text. 33. & 40. Simp. 3. Phys. com. 66. Vbi eandem opinionem tribuit Pythagoræis, id est, Platoni, & Porphyrio idem sensisse Greg. in 2. d. 12. q. 2. art. prim.* existimant, aut sequitur illam rationem formæ substantialis, ita vt abiecta substantiali forma, quæ quantitas abiiciatur, & alia formetur substantialis, alia quantitas succedat *vt D. Th. 3. p. q. 5. a. 2. & in tractatu materiæ, quæ tam Capr. tribuitur in d. 28 q. 1. 350 6 Capr. ibidem, & alii sentiunt.* at vtrouis modo sentiat, diuersæ substãtiæ continuari nequeunt. Nam si quantitas continua est coæua materiæ, est vtriq; materia ex se vna numero: neque nisi per formas aliquas quantitate posteriores multiplicatur numero. at formæ accidentales quantitate continua posteriores, non distinguunt numero materiam, cum in eadem numero repertantur, non tantum solo numero distinctæ in partibus remotis eiusdem, sed etiam specie proximis, vt ex superiori conclusione patet. ergo solis formis substantialibus tribuenda est numeralis distinctio, & discretio materiæ, ac proinde substantiæ, quæ distinctis siue specie, siue solo numero formis substantialibus constant, non constant eadem numero materia: & quod sequitur, non sunt continuatæ inter se Quod si quantitas cõtinua sequitur materiam ratione formæ, & alia atque alia quantitas introducitur, & abiecta abijcitur: multo breuius concluditur, substantias in quibus formæ substantiales diuersæ sunt, non esse continuatas Quæ de re docte scribit Auerroes commento primo libri decimi, *t. p. f. 76. art. 3 & 4.* Continuationis causa, inquit, in indiuiduis est forma: & ideo forma dicitur magis vnum, quam continuatio, quia forma est causa continuationis. *Idem sentit ibidem Caiet. item Caprol. in 2. d. 15 quæst. 1.* Est hæc quoque sententia Diui Thomæ, *in 5. Physic. lect. 7. & 10. Metaphysic. lect. 1.*

A

B

C

D

E

F

Ex his patet, in diuersis partibus integrantibus dissimilarium substantiarum, vt hominis aut equi, non dari diuersas formas substantiales. neque enim eæ partes essent continuatæ inter se, quare nec consisterent materiam vnam numero. Verum de formis substantialibus partium integrantium, vtrum sint diuersæ inter se, ad librum septimum differendum est accuratius

In partibus integrantibus, totius dissimilaris non dari formas diuersas.

Patet etiam, si magnitudines mathematicæ, quemadmodum apud Mathematicos sine vlla distinctione substantiæ subiectæ considerantur, ita etiam existerent: fore, vt in eis nulla esset contiguitas, sed omnes essent re vera continuatæ, solaque imaginatione designarentur neque darentur duo corpora cubica se tangentia, triangulus & quadratum contigua inter se, atque ita in cæteris. Nunc autem non est vana distinctio huiusmodi magnitudinum in diuersas numero continuas inter se esse, quia existunt, aut existere possunt in rebus naturalibus, quæ videlicet diuersis saltem numero formis substantialibus distinguantur.

Solutio eorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO III.

Argumentum ex Aristotele desumptum solvitur.

QVa propter ad id quod ex hoc capite pro parte opposita citatum est, dicendum: quantitatem (intelligo continuam) accipiendam esse in iis verbis pro quantitate continua, seu vera, seu apparente. Nam & ipsi no

men continui eodem modo sumitur cap. 6. huius lib: i, *text.* 8. cum dicitur continuum esse id, cuius motus est vnus seu indivisus tempore, vt ipse Aristoteles interpretatur, quo pacto multa vere contigua, continua dici possunt, vt fasceis, sella, navis, & huiusmodi alia, quæ ita sunt connexa & compacta, vt mota parte vna, moueantur cæteræ: quæ sane ratio continuitatis ita vulgaris, & imperfecta est, vt iuxta eam, magis continua sit navis, quam aqua ipsa in qua navigatur: eo quod vna maris pars mota, non necesse sit moueri totum, quemadmodum in naui accidit.

Virgam partim viridem partim siccã non habere vnam partium constitutionem.

Hinc patet solutio secundi de virga partim sicca partim vitali, & aliis similibus exemplis. Est enim continuatio talium partium apparens, non vera, nisi sumpta continuatione in definitione continui nunc explicata. Illud de transmutatione vnius animalis immediate in aliud, vt ex verme reptili in volucrem, dubium esse potest, num per partes integrantes paulatim fiat, an simul in toto. sed nihil hoc refert ponit enim argumentum fieri per partes, quod si fit simul in toto, prorsus alienum est exemplum a proposita quæst.

Colores posse in eadem superficie continuata.

Ad tertium, de colorib. respondendo fatemur illos continuari posse in superficie vna numero, non in diuersis numero, quæ tum semper sunt diuersæ in iis, quorum formæ substantiales, vel solo numero diuersæ sunt. De linea recte & circunducta, eadem ratio est, si differunt specie figuræ. nam quod non differant specie quantitatis, certum est. Itaque linea recta & cutua, quæ claudunt portionem circuli, vna linea sunt numero (quidquid fingant Mathematici) siue habeant figuras diuersarum specierum, siue quæ tandem reducantur ad vnam speciem figuræ totius, vt Aristoteles c. 6 *huius lib text.* 8. videtur sentire.

Figura & specie differunt.

Motum quot modis possit continuari.

Ad quartum dicendum, tribus modis posse motum eum motu continuari successiuo cõtinuatione. Vno ratione magnitudinis supra quã fit, vel ipsius mobilis, cuius vna pars trãsit idem (quum sit) immediate post aliam, veluti si mobile moueatur per lineam circũductam immediate post quam motũ est per lineam rectam. Altero ratione temporis: vt si vnus alteri succedat sine interruptione quietis, vt descensus lapidis ascensui eiusdem impedito per descensum potentioris mobilis. Tertio quatenus sunt partes non interrupte acquisitionis vnius & eiusdem numero termini ad quem: quo pacto non iam diuersi sunt motus, qui continuentur, sed conficiũt vnum atq; eundem numero motum. Atque hinc est, cur Arist. 4 *Phys. c. 11. text. 99. sicut c. 13. & alibi in locis supernumeratis*, dicat motum dici continuum ex continuitate magnitudinis supra quam fit, aut etiam ipsius mobilis, 6. *Phys. c. 4. text. 34. & 35.* alias vero ex continuitate temporis vt 5 *Phys. c. 4. tex. 40.* ac demum, 4. *Phy c. 11. te. 99.* contra asserat, tempus ipsum dici continuum ex motu. quod nequaquam assereret, nisi motus suam haberet peculiarẽ continuitatem diuersam a continuitate magnitudinis & temporis. Cum ergo concluditur, motus diuersarum specierum continuari posse: concedendum id quidem est primo, vel secũdo modo: at tertio, de qua continuatione prior pars primæ conclusionis loquitur, negandum est plane.

Num ea, quæ continuata non sunt, eandem formam habere possint.

QVÆSTIO IV.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

SEd quærat aliquis, num, quemadmodum concluſimus, ea, quæ formas substantiales habent diuersas, continuata esse non posse: sic dicendum sit, ea, quæ vnam & eandem habẽt, necessario esse continuata. Sunt enim hæ quæstiones ita coniunctæ, vt vnius explicatio posse videatur explicationem alterius. Ac pars quidem affirmatiua, his argumentis ostendi videtur.

Pars affirmatiua probatur. Primo.

Primum, quia forma individua maiorem perfectionem includit, quam specifica, vt est perspicuum. at specifica potest simul informare plures numero materias. ergo & forma individua.

Secundo.

Deinde, quia re vera in nutritione viuentis, eadem numero forma successiue informat diuersas numero materias. alia enim materia per continuũ fluxum corporis resolutionem expellitur, alia per conuersionem alimenti loco prioris assumitur: quas inter se numero diuersas esse numero dubitauerit.

Tertio.

Tertio, quia videmus easdem numero formas animalium perfectorum (quas *Diuus Thomas* 1. *par. quæst. 76. art. 8. & 2 contra Gen. cap. 72. Alb. Mag* 2. *par. sum. tract. 13. quæst. 77. memb* 4. *Caiet. in commen. 1. p Ferra. 2. contra Gen. Gbs sup. land* 2. *lib. de Anim. q* 7. *Hermes* 1. *sent. d.* 8. *quæst* 4. grauissimi Auctores individuibiles esse asserunt) simul informare diuersas numero materias vt caput abscissum & reliquum corpus: quæ etsi breui temporis spacio, sæpe tamen viuunt separata, vt patet ex motu vitali, quæ aliquandiu in eis cernitur. Nam quod i motus ab eadem numero

mero forma proueniant, ex quo patet: quia nulla generatio viuentis videtur fieri, cum viuenti capus amputatur, vt dici possit, nouas formas in eiusmodi partes à se inuicem diuisas introductas esse.

Quarto, quia quo vn imquodq; perfectius causat in genere causæ finalis efficientis. aut materialis, eo se pluribus suo modo communicare potest: siquidem & finis, quo superior est, eo in pluta media redundat: & causa efficiens, qno potentior est, eo latius patet in agendo: materia quo prior & (vt sic dicam), profundior, eo plures formas diuersasq; inter se sustinere potest. Vnde & prima materia omnes sustinet quotquot introducuntur vnquã: & secundæ, quo propius accedunt ad primã, eo plures accipiunt: veluti materia elementi plures quam misti & misti imperfecti, quam imperfecti. ergo nec formę id negandum est, vt, si perfecta sit, diuersas inter se materias informare possit, & quo perfectior, eo plures. Quod sane in perfectioribus viuentibus, etiamsi non diuidantur, accidere videtur. Nam si caro, verbi causa, & os diuersis formis substantialibus carnis & ossis inter se differunt, vt est Aut. Andr. 7. Met. q. 17. Scoti in d. 44. q. 3. Ochami quodl. 3. q. 8 Platonis in Timęo (pro quo lege Alcinoum de doctrina Platonis cap. 14 & Plotinum Ennead. 4. lib. 3. de duabus ant. cap. primo, & seq. lege etiam D. Aug. libro quarto, de Ciuit. Dei capite sexto, & Arist. lib. 1 de part. animal. cap. 1. & quæ supra dicta sunt, lib. 1. c. 7. q. 1.) multorum nec ignobilium Auctorum sententia iam per superiorem quæst licet colligere, non esse ea inter se cõtinuata. quare cum forma eadem totius viuentis informata sit, non dubiũ videtur quin eadem forma numero diuersitas materias informet. Quod si quis non credat, carnem & ossa diuersa esse in eodem viuente, eo quod caro continuata videatur cum neruis, & cartilaginib. & hæc cum ossibus: forte sentiat à mutabit, si animaduertat, nõ magis hoc sensuum iudicio continuata esse inter se, quam ramos surculo inserto: quæ tamen potiori ratione diuersa sunt, cum vna & eadem communi forma substantiali informata non sint, vt omnes fatentur.

Accedit Platonis, & multorum aliorum veterum sententia de mundi anima quę si vera est, aut dicere oportet, per superiorẽ quæstionem omnes mundi partes esse continuatas inter se, nihilque in mundo esse, quod alteri contiguum sit, quod nemo concesserit: aut nulla etiam naturalia distingui inter se per formas substantiales sibi peculiares, vt prisci naturales à posterioribus merito reprehensi existimarunt: aut denique, conficiendum, formam eandem numero, discretas inter se materias informare posse, quod probandum erat.

Pars vero negatiua, totidem aliis nec vulgaribus argumentis videtur concludi. Primum, quia, si forma eadem numero, duas numero materias simul informare potest, poterit, & plures, atq; adeo infinitas: hoc enim pacto argumentatur Aristoteles quarto Physicorum libro, cum probat, duo corpora non posse simul esse in eodem loco: quia si locus idem (vt ait) capit simul duo corpora, capiet & plura, si in eo ponantur, atq; adeo infinita. Cum igitur tam sit possibile (ne dicã magis) dari formam, quæ simul infinitas materias informet, quã dari infinita corpora, quæ locum eundem occupent (esset enim ea forma perfectionis infinitæ) sequitur, formã vnam numero, discretas inter se materias informare non posse.

Deinde, quia si posset iam id quod corruptum est posset idem numero natura iterum redire: quod & Philosophi, & Theologi omnes negant. Aristoteles (inquam) 2. de Gener. capite vndecimo, text. 70 Alb. Auer & alij Arist. interpres, in eum locum. D. Th quodl. 4. art. quinto & quarto, cont. Gen cap. 81. Durandus in 4. d. 43. quæst. secunda, Capr. ib. quæstione prima, Ægi. theorem. 1. Nam si corrupti forma potest simul diuersas numero materias naturaliter informare: cur non eadẽ diuersis temporibus, præsertim cum idem agens eandem naturalem virtutem gignendi habeat, quamdiu perfectum est.

Tertio, quia pars affirmatiua plurimum fauet errori de transmigratione animarum in alia corpora: qui Platonis fuit, vt apparet in eius Phædone, & apud Plotinum Enn. 3. li. 4. c. 6. & alibi: item Pythagoricorum vt refert Aristot. 1. de anima cap. 3 text. 53 at damnatus est in Concilio Lateranensi sub Leone decimo, sessione octaua. & concil. Viennensi sub Clem. V. imo etiam a priorib. Philosophis, vt Aristoteles 1 de Anim. capite tertio, textu 53. & 2. de Anim. cap. 2. text. 26. tanquam anilis quædam fabula, explodatur.

Approbatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

QVidquid igitur habeant virium propolita argumenta pro parte affirmatiua ipsa tamen negatiua pars omnino amplectẽda est, hisq; rationib. confirmãda. Primũ, ex communi notione eorum, quæ sunt vnum numero, & diuersa numero (natura-
liter

Primaratio ex definitione Vnius & diuersi.

Quæ sint Vnum numero.

mero quidquid vnam & eãdem habet materiam, vt hunc lapidem, & hanc statuam, ostensa bis eadem statua lapidea: & numeramus vt diuersa, quæ materias habent diuersas: veluti, si statua frangatur in duas partes, iam dicimus duos esse lapides, & duo corpora, quem communem hominum sensum Aristoteles optimus philosophandi magister secutus est cap. 6 text. 12. cum ea definiuit esse vnum numero, quorum materia est vna, cæ-

Res magis est Vna à forma, quam à materia.

tera innuit esse numero diuersa, quorum materia est diuersa. at si forma eadem in diuersis materiis esse potest, necesse erit pugnare cum hoc communi iudicio. Nam, cum res magis habeat esse, ac proinde vnitatem per formam, quam per materiam, quæcunque vna forma numero constabunt, vnum potius ens numero, quam plura dicenda erunt. Hinc enim fit, vt ipse idem Aristoteles 1. *Physic.* c. 7. *text.* 69. & 2. *de Anim. c.* 18. 2. & aliis pleriſq; locis appellet formam hoc aliquid, quod vnitas numeralis, rerum naturalium, primo sumatur ex forma: neque definitio eorum, quæ sunt vnum numero, tradatur per materiam vnam, nisi à posterioti, & per id, quod ratione vnius formæ est vnum.

Secundum argumentũ ex diuisione materiæ.

Deinde probatur eadem pars ex diuisione materiæ hoc modo: Tota materia, quæ in plures numero naturaliter eiusdi potest, est ex se vna numero, præsertim omni forma substantiali & accidentali: nec efficitur plures numero, nisi per plures formas substantiales, aut per plures magnitudines, vt perspicuum est. nam quæ dissimilitudo qualitatum non est satis ad materias distinguendas) at materia fit plures numero per diuersas numero magnitudines in quas diuidatur. eum multo ergo magis per plures formas substantiales non potest naturaliter accidere numero, vt eadem numero forma substantialis, diuersas numero materias omnet. Prior consequentia qua sola probatione indiget ex eo patet: cum materia iuxta veram de hac re sententiam, prius natura recipit formam substantialem, quam magnitudinem. Vnde prius naturaliter fit plures numero per diuersas formas substantiales quibus constituuntur diuersa composita substantialia, quam per diuersas magnitudines, quibus constituuntur diuersa numero accidentalia.

Tertium argumentũ ex materia potentia.

Tertio ex ipsa potentia materiæ. nam vt in nullo agente datur virtus naturaliter introductiua eius numero formæ, quæ ab alio agente eiusdem speciei naturaliter introduci possit, vt patet ex iis, quę à nobis ad caput secundum dicta sunt: ita in nulla materia dari potest virtus naturaliter receptiua eius numero formę, quæ ab alia materia eiusdem speciei naturaliter recipi potest. est enim par omnino ratio, vt ex eadem disputatione intelliges. Neq; obest q; materia alimenti recipit naturaliter illam eandem numero formam, quæ iam præerat in alia materia, nempe ipsius viuentis. Nam neq; illam primo recipit (de qua tamẽ receptione loquimur) nec vero recipi dum à materia viuentis diiũcta est, sed cum primum sit eadem numero cum illa

Quartũ ex determinatione naturæ ad vnum.

Quarto ex determinatione naturæ ad vnum. Nam vt materia determinata est ad vnam formam numero eiusdem speciei: ita (ac multo etiam magis) forma ad vnam numero eiusdem speciei materiam. si enim materia, quæ ex natura sua respicit plures formas specie diuersas, vnam solum eiusdem speciei accipit, potiori ratione forma, quæ ad vnam tantum specie materiam refertur, eamque ipsam determinat ac limitat, vnam tantum numero materiam naturaliter informabit.

Vltimum ex terminatione actionum.

Postremo ex terminatione naturalium actionum. siquidem diuersas numero actiones diuersi numero motus naturaliter consequitur. agens autem naturaliter diuersis actionibus agit in materias numero diuersas, quemadmodum ipsæ diuersę materiæ diuersis passionibus ab eodem agente patiuntur. quoties enim multiplicatur passio, toties & actio, ac vice versa, vt perspicuum est ex identitate actionis cum passione. Ita patet, eandem numero formam non informare naturaliter diuersas numero materias, quod & inductio apertum facit & opinio etiam, seu potius grauissimus error *Auerr.* 3. *de Anim. ad c.* 5. *Themist.* 3. *de Anim. c.* 26. *Thiophrasti, & aliorum*, qui mentiem eandem numero in plurib. homin. b. posuerunt. quandóquid-me ij quidem adeo fuerunt mentis inopes, vt dicerent illam informare plura corpora: sed ea sola ratione putarunt communem esse posse multis; si multis assisteret per quandam copulationem cum eorum imaginationibus recte ordinatis.

Conclusio dictorum.

Confirmatur dicta ab errore Auerro. & aliorum.

Supernaturali potentia, formam eandem numero, diuersas numero materias informare posse.

SECTIO III.

SEd quid de supernaturali virtute? Potestne extraordinaria Dei potentia fieri, vt forma eodem numero eodem tempore aut momento (nam successiue non est dubium) diuersas numero materias informet? Multis sane Theologis videbitur id fieri non posse. Nos tamen veri similius esse arbitramur, non modo si forma indiuisibilis sit, sed etiam si diuisibilis, posse eandem numero diuersas materias diuina virtute informare.

Conclusio affirmans.

Ac im-

Probatur in forma indiuisibilem.

Ac inprimis nihil videtur repugnare, quin A eadem numero forma indiuisibilis, siue illa non pendeat à materia, vt humana, siue pendeat, vt equina (ponamus enim cum D Th. 1. p. q. 76. art. 8. & 2. cont. gen c. 72. perfectorum animalium formas esse indiuisibiles) in diuersis materiis existat: Nam cum forma indiuisibilis tota sit in tota materia, & tota in qualibet eius parte: quid prohibet eandē formam hominis aut equi, quæ iis integris tota est in capite, & tota in reliquo corpore, ab- B sciso etiam capite conseruari à Deo, & in capite, & in reliquo corpore, quemadmodum

Caput Dionysii ab humo, an corpore.

ante abscissionem conseruatur? Quo fortasse modo conseruata est anima Areopagitę Dionysii post capitis detruncationem, si, quemadmodum corpus viuebat, cum gestaret proprium caput in manibus, sic viuebat & caput quod gestabatur. Vide Simonem Metaphrasten in vita Dionysii. Simile quiddam narrat Beda de Iusto Mar. vt habetur tom 3. in eius martyrio. Quod si diuina virtute eadē forma numero conseruari potest in plurib. materiis naturaliter ineptis ad eius conseruationem, cur non in pluribus naturaliter aptis, integris nimirum & perfectis, vt eadem humana in pluribus integris corporibus humanis, & equina in pluribus equinis? Nam, quod virtus informatiua cuiusque formæ naturaliter determinata est ad vnam numero materiam integram & perfectam, nihil impedit quo minus per potentiam diuinam extendi possit ad plures numero informandas, quemadmodum & eius virtus effectiua ad plures numero etherendas: siquidem virtus intellectiua Socratis, qui non potest naturaliter cōprehendere, nisi exempli causa, decem, potest supernaturali Dei virtute comprehendere vigenti, ac multo etiam plura: & potentia visiua equi, quæ non potest videre equum, nisi, verbi causa, ex tribus milliarium distantia, potest diuina virtute ex multo plurium, quæ adeo certa sunt, vt si leue ortho loxa teneamus virtutē intellectiuam nostri, quæ finita est, posse diuina ope attingere cognitionem clarem & quidditatiuam essentiæ diuinæ, quæ infinitæ perfectionis est. Vide Cōcil Vien. sub Clem 5. quod refertur in Clem. ad nostrū, de hæret. cis. Sed & indiuisibiles, siue extensæ formæ videtur eadem numero in diuersis numero materiis esse posse diuina virtute. Nihil enim videtur repugnare eandem numero superficiem simul inesse in diuersis numero subiectis: vt si Deus corrumperet superficiem concauam aeris, & conuexam aquæ, & produceret vnam, quæ vtrumque elementum copularet, aut alteram earum corpore per alteram, vtrumq. elementum contingeret, neq. enim id videtur contradictionem implicare. Nec solum non repugnat, id superficiei inesse in diuersis subiectis coniunctis inter se, sed etiam in separatis repugnantia enim, quæ videtur esse, ne eadem numero forma extensa in pluribus subiectis insit, magis ducetur ex eorum diuersitate, quam ex eorum distantia quare si diuersitas non impedit, nec distantia impediet quod idem de cæteris formis extensis dicendum erit.

Quædam obiectiones contra propositam sententiam.

SECTIO VI.

VErum contra hanc assertionem quatuor potissimum obiici possunt. Primum quidem, si forma eadem numero in pluribus materiis virtute diuina nelle potest, fore, vt possit idem corpus numero pluribus locis C contineri, & ab eis circumscribi. nam corpus naturale est vnum numero per formam vnam numero, vt homo vnus numero per animam vnam numero. quare si eadem anima informet materias diuersas & loco separatas, erit circumscriptiue idem homo, ac proinde idem corpus naturale in pluribus simul locis, quod D Thomas in 4 d 44 q. 2. art. c. 3. quæstiuncula 3. & Quodl. 3. q. 1. ar. 1. & 4 con. gent. c. 62. & 64. & Capr. in 4. d. 10. q. 1. art. 3. Duran. quæst. 1. Hentic de Gand. Quodl. 5. quæst 32. grauissimi Theologi negant fieri vllatione potse. D

1. Argum.

Deinde, si qua probabilitate negetur ex proposita assertione effici, vt idem numero pluribus locis circumscriptiue possit: videtur tamen nequaquam negandum, quin ex ea sequantur incommoda illa eadem, quæ Theologi colligunt contra opinionem de corpore eodem in pluribus locis. Nam si anima humana, exempli causa, in pluribus ac distantibus corporibus diuina virtute ponatur, *pluribus locis* fieri potest, vt patiatur contraria in diuersis *eis diuersis* locis, eaq; perfecte habeat, veluti dolorem & *virtute si-* lætitiam de eadem re, dolorem de absentia a- *mul esse* mici ab hoc loco, & lætitiam de præsentia *possit.* eiusdem in alio loco. quemadmodum ad euertendam sententiam de eo corpore in pluribus locis, inferri solet fore, vt actione causarum naturalium idem albescat hoc loco, & nigrescat alio loco: ac proinde simul alteretur contrariis alterationibus, imo etiam simul sit perfecte albus & niger, quæ heri nequeunt. Anima etiam equi, & cæteri pendentes in suo esse a materia, poterunt in hoc loco amittere suum esse & fieri vt quod corruptiuum compositi, & in alio loco non amittere, vbi corruptiuum non adest, sicque desi-

2.

Verum idem corpus in

nent esse, & non definent, idque simpliciter. quandoquidem formæ pendentes in sito esse a materia, quandocunque in materia esse desinunt, simpliciter esse desinunt, quod idem de omnibus formis inanimatorum colligi potest.

Tertium.

Tertio, plures formæ humanæ non possunt vllo modo simul esse in eadem materia. ergo pari ratione neq; eadem forma humana in pluribus materiis, & sic de cæteris, videtur enim par ratio. Antecedens ex eo patet, B quia nulla potentia effici potest, vt vnum suppositum dicatur de altero, quod tamē necessario videtur concedendum. si duæ formę humanæ sint in eadem materia, ex quarū informatione necessario resultabit duplex natura humana, duplexq; suppositum. Nam, vt dicimus, hoc album esse nec dulce, ostenso lacte, quia hæc albedo & hæc dulcedo sunt in eodē lacte nita necessario videtur concedendum, fore, vt suppositum, quod resultabit ex hac C forma humana, & hac materia (quod vocetur Paulus) dicatur de suppositio resultante ex illa alia humana forma & eadem materia (quod dicatur Petrus) sit q; vera hæc prædicatio; Petrus est Paulus, quia vtriusq. forma erit in eadem materia. Quod autem nulla potentia effici possit, vt vnum suppositum dicatur de alio, seu (quod eodem redit) contradictionem idipsum non implicet, ex eo patet, quia suppositum nihil est aliud, quam substantia per se subsistens incommunicabilis. quicquid autem huiusmodi est, si non tantum de se, sed etiam de alio eiusdem rationis dicatur, iam erit communicabile, ac proinde communicabile & incommunicabile.

Quartum.

Postremo, contra eandem sententiam videntur facere duo prima argumenta, quibus confirmauimus, formam eandem numero in pluribus numero materiis naturaliter inesse non posse, videntur enim probare, ne supernaturaliter quidē id posse fieri. Primum, quia si eadem numero sunt, quorum materia est vna, diuersa vero, quorum diuersa: cum nulla virtute fieri possit, vt rei non conueniat propria definitio, nulla forma eadem numero in diuersis materiis inesse poterit. Secundum, quia si prima distinctio materiæ fit per diuersas formas substantiales, quis capiat vnam & eandem substantialem formam, distinctas materias informare posse?

A pluribus materiis esse posse ergo & idem corpus substantiamve naturalem in pluribus locis. Nam, si materia est alia & alia, iam compositum est aliud & aliud. Neque enim placet Durandi sententia, qui 1. dist. 43. q. 1. putat tantam virtutem accipere materiam a forma, vt si forma sit eadem numero, materia quoque, ac proinde totum compositum sit idem numero. Nam si anima, exempli caussa, Diui Petri, in generali resurrectione iungatur materię D Pauli, compositum erit præcipua ex parte idem quod Diuus Petrus, non tamen erit simpliciter idem, nisi id intelligatur per synecdochen: quo pacto nunc dicimus Diuum Petrum esse in cœlo, quia ibi est eius anima. Ratio vero huius rei est, quia coniunctio materiæ, quæ fuit D. Pauli cum anima D. Petri, non efficiet, vt talis materia incipiat esse illa, quæ fuit D. Petri. alioqui si nunc materia D Petri annihiletur, eadem numero redibit sine noua creatione 4. Quod si corpus sumatur pro ipsa magnitudine, fatebuntur fortasse aliqui, si forma eadem numero in pluribus materiis insit, plane tunc effici, vt idem omnino corpus in pluribus locis contineatur. Dicent enim fortasse, eandem numero magnitudinem sequuturam eandem numero formam, quia sit eius propria etas atque adeo prima ex materialibus. Nobis tamen non videntur sequuturæ naturaliter eandem D formam numero in diuersis materiis eadem numero proprietates, sed diuersæ numero: quemadmodum & ipsa composita ex eadem forma & diuersis materiis, non erunt vnum compositum. sed plura: nec si sequerentur eadem numero, putamus vllum incommodum fore, idem corpus numero diuina virtute circumscriptiue continen simul in diuersis locis, siue sumamus idem numero corpus pro eadem numero composito substantiali, siue E pro eadem mole corporea ad prædicamentum quantitatis pertinente, quod idem placet maximæ parti totius scholæ, etsi a plerisque Theologis, vt Scot. in 4. dist. 10. q. 2. Cab. ibid. q. vnica: & fusè lect. 46. supra canon. negetur.

Durandi sententia.

Possit idem corpus plurib. locis diuina virtute contineri.

Quocirca ad secundam obiectionem dicendum, haud recte ab eis colligi, si corpus id in numero circumscriptiue sit in pluribus locis, fore, vt possit moueri simul ad contrarias qualitates, aut eas simul habere in esse perfecto: vt, si Socrates ponatur in duobus F locis, non sequitur, posse illum simul albescere in hoc, & nigrescere in illo, aut esse in hoc perfecte album, in illo autem perfecte nigrū. Ocham. in 4. d. 10. quæstio. 4. Marsil. q. 2. Rich. Medias. q. 1. Alensis in summa p. 4. q. 40. Alris. lo. 3. c. 1. Petrus de Alueo. ibidem, q. 5. &

Non eadem numero forma possit esse in contrarijs qualitatibus.

Diluitio propositarum obiectionum.

SECTIO V.

Solutio primi argumenti.

His tamen obiectionibus sic occurrēdum est. Primæ quidem, nō esse bonam hanc conclusionem, eandem numero formam in

Causæ

Causæ enim agentes in illum ad albedinem hoc loco, & ad nigredinem alio loco, se mutuo impedient in agendo, ac proinde vel altera proprium effectum perficiet, vel ambæ simul agent effectum medium. Nam etsi agentia distabunt inter se, tamen patiens à neutro distabit, cum ponatur fore idē numero. Quæ fuse persequitur Scotus huius sententiæ (q. 5. tum 1. etsi omittere) primus auctor & defensor ad distinctionem decimam quarti libri sent. quæst. 2. vbi alia plurima de eadem re, posito illo generali fundamento. Quoad formas quidem respectuas, quæ sunt simul natura cum loco, vel illo posteriores, posse idem corpus diuersis in locis pati contraria, eaq; perfectè habere; vt moueri in contraria loca, sursum simul & deorsum, ad dextram & sinistrā, & cæteros locorum oppositas differentias: esse simul in supremo & infimo loco, & in cæteris contrariis: quiescere item hic & moueri alibi ac quoad absolutas & inhærentes in re ipsa, non posse pati contraria, vt calescere simul & frigescere, calidum esse simul & frigidum quod ex prioribus non sequatur contradictio, ex posterioribus sequatur. Nihil enim potest calidum dici, nisi quod vel nihil habeat frigoris cum calore, vel quod plus habeat caloris, quam frigoris. Verum aut modo res sit calida, non potest eadem virtute, etiam diuina, simul esse frigida, aut enim nihil haberet caloris, aut plus frigoris, in quo plane cernitur contradictio.

Sed facetum est, quod quidam adiungūt, si corpus idē ex contrariis locis in cōtraria moueatur: vt si quis ex vrbe Roma Venetias petat, & ex Venetiis Romam, cum ventum erit ad locum medium, quod idem sibi occurrere fore, vt neutra ex parte se impediat ab ingressu in locum medium, vt impediunt diuersi homines, qui non possunt iidem esse in eodem loco. erit enim, inquiunt, idem homo. Non animaduertunt videlicet, fore hoc pacto, vt in momento, quo veniens & iens adæquate fuerit in vno loco, faciès sit eadem cum occipite, & pars dextra eadem cum sinistra, quæ dicta sunt, & fieri nullo modo possint. Itaque non illud dicendum, sed eundem venientem & euntem ipsum impediturum ab ingressu in locum medium, si iuxta eum in media via, si transilire velit eodem tempore per medium locum. Sunt hæc mira, sed quæ posito miraculo sequuntur, nec contradictionem, nec proinde veram & absolutam repugnantiam inuoluunt.

Dubium in locis existimatum.

Solvitur.

Latissimè dolor in eadem anima, quo pacto simul esse possint, vel non possint.

Altera pars secundi argumenti solvitur.

Solutio tertii principalis. Vnam formam humanam in pluribus materiis, & plures in una simul esse posse diuina virtute.

Dubium est, si Antichristus, num idem cum Venetiis, simul & Romæ erit, videbit eodem tempore omnia, quæ sibi obiecta erunt in vtroq; horizonte: & illud, num idem distincte audiet, quæ hic & ibi coram se dicentur. Cur enim non videat, cur non audiat, cum æque præsens sit? At vt videat atque audiat vtraque, videtur opus esse dupla virtute, quemadmodū & centuplo maiore, si simul centum occuparet loca. Sed dicendum, non fore vt videat omnia, aut vero audiat, nisi confuse admodū, si vtique velit applicare animum. Quod si his vel illis tantum velit attendere, ea sola distincte percipiet. Atq; hæc obiter: reliqua ex Scoto & recentioribus petenda.

Cum autem eidem formæ, in diuersis materiis virtute diuina positæ, accommodatur argumentum, respondendum est, si eadem anima humana in diuersis corporibus ponatur, fieri non posse, vt in vno lætetur de amici præsentia, & in alio de eiusdem absentia doleat, si hoc intelligamus de amici præsentia & absentia respectu ipsius animæ. neque enim amicus illi erit absens, si vel vno tātum in loco sit præsens, cum eadem sit vtrobique. Quod si intelligatur de præsentia & absentia non respectu animæ, sed respectu loci, nihil repugnat eandem animam Romæ existētem in vno corpore, & Venetiis in alio, & lætari quod amicus Romæ sit, & dolere, quod non sit Venetiis, neque enim affectus hi repugnāt inuicem, sed potius sibi sunt consentanei in anima optante, vt amicus vtroque in loco esset.

Ad illud, de anima equi & cæteris dependētibus in suo esse a materia, atque adeo de formis omnium inanimatorum respondēdum non fore, vt simul desinant esse simpliciter, & non desinant esse simpliciter, corruptis videlicet compositis in vno loco, & non corruptis in alio. neq; enim verum est formam pendentem in suo esse à materia, desinere esse simpliciter corruptio compositi, nisi illud sit vnicum. Nam si alia forma maneat, esse habeat esse in vno, non tamen simpliciter esse desinet, si permaneat in alio.

Ad tertiam obiectionem dicendum, etsi modo aliquo dispar sit ratio in vna numero materia, vt sint in pluribus formis humanis, atque in vna numero forma humana, vt insit in pluribus materiis: verumtamen esse possibile virtute diuina. Vt enim ex hoc, ita ex illo nulla colligitur implicatio contradictionis. Cum autem obiicitur indui formæ humanæ eandem numero materiam informent, fore, vt vnum suppositum dicatur de altero propter identitatem subiecti vtriusque formæ, quemadmodum hoc album, & hoc dulce de se inuicem dicuntur propter identitatem subiecti vtriusq; accidentis: negan-

da

Cõnotatiua vt de se inuicẽ dicantur.

ganda est sequela, allatumque exemplum esse simile. Nam etsi identitas subiecti duarum formarum siue substantialium, siue accidentalium, facit vt connotatiua extra formis ducta de se mutuo prædicentur: quo pacto posita duplici humana forma in eadem materia, non minus vere dixeris hoc informatum seu affectum hac forma humana, est affectũ illa, quam dicimus hoc album, est hoc dulce, ostenso eodem subiecto albedinis & dulcedinis: tamen non facit vt composita ex tali subiecto & duplici forma, de se mutuo prædicentur. Nam nec composita ex diuersis formis substantialibus & eadem materia, neque item ex diuersis accidentib. & eodem subiecto, de se mutuo prædicari possunt, vt dicere liceat hoc compositum substantiale, est illud compositum substantiale, aut hoc compositum accidentale, est illud compositũ accidentale. Nunc autem hoc album, & hoc dulce, non significant composita ex accidentibus & subiecto communi vtrique, sed sunt connotatiua significantia formas accidentales, & connotantia subiectum. at nomina hæc, Petrus & Paulus, in proposito casu non erunt connotatiua, sed absoluta, quæ significabunt composita quædam ex diuersis formis & communi vtriusque materia. Est & alia ratio, cur hoc album dicatur de hoc dulci propter commune subiectum vtriusque accidentis. Petrus autem & Paulus in præsenti casu non dicentur de se mutuo propter communem materiam vtriusque formæ quia, inquam, in hoc albo & hoc dulci, commune subiectum vtriusq; accidentis, pro quo vtrunque nomen sumitur, est per se subsistens, vtpote prima aliqua substantia suppositumq; , quod habet per se subsistentiam: in Petro autem & Paulo sic resultantibus, nec ipsa communis materia vtriusq; formæ esset aliquid per se subsistens, nec nomina Petri & Pauli pro ea sumerẽtur supponerentve, vt recentiores loquuntur. Quod si vtriusque humanitas ad subsistentiam alicuius diuinę personę assumeretur, nempe prius natura, quam ex illis resultarent duo suppositа , tum demum dicere possemus Petrum esse Paulum propter idiomatum cõmunicationem, quia idem esset vtriusque suppositum , diuinum scilicet, quod non solum in diuina natura, sed etiam in vtraque humana subsisteret. Neque obesset , quod Petrus & Paulus essent duo composita ex duabus naturis humanis & personalitate diuina: ex qua re fieret, vt de se inuicem, quatenus essent diuersa composita dici non possent, vt ex dictis patet. Nomina enim Petri & Pauli in eo euentu, etsi

Aliaratio notanda.

Petrus & Paulus quo dato miraculo, de se inuicem prædicari possint.

A significarent huiusmodi composita, haberẽt tamen tantum onera connotatiuorum, quatenus significarent naturas quasdam, quæ possunt adesse & abesse à supposito diuino, à quo tum sustinerentur & pro quo supponerent, de qua re fusius quæst. vlt. ad cap. 8.

Sed quæret aliquis, num id, quod probatũ est, posse formam eandem numero inesse in diuersis numero materiis, intelligendum sit de totis materiis eiusdem speciei an etiam de

B specie diuersi. Cui quæstioni respondendum est, non: sed intelligendum de specie diuersis. Nam forma substantialis de qua loquimur, non posset informare materiam, nisi efficẽdo cum illa compositum aliquod per se, hoc est, vnius essentiæ: cum igitur actus non faciat vnam per se cum potentia inepta ad illum recipiendum, & materię diuersarum specierum distinguãtur per habitudinem ad diuersa genera formarum, ad quas solas aptitudinẽ habent, fieri non potest, vt forma vnius generis

C informet materiam, quæ respõdet formis alterius generis. Itaque fieri non potest, vt forma cœli informet materiam corruptibilium, aut forma rei corruptibilis materiam cœli, aut vero forma vnius cœli informet materiã alterius cœli, si diuersorum cœlorum materiæ diuersant species. Poterit quidem forma eadem numero per diuinam potentiam coniungi cum hac materia ad se recipiendam a pta & cum illa inepta, ita vt simul sit cum vtraque, & ab vtraque indistans: non informabit tamẽ materiam neptam, vt actus substantialis potentiam substantialem sed forte

D [illegible] esse diuina virtute, vt ente eius non materia ad formæ conseruationem si forma sit ex eius, quatum esse pendet à materia. Hoc vere modo, etsi Deus ponat qualitatem eam , quæ est actus audiendi in oculis, & eam, quæ est actus videndi in auribus, informabunt illæ quidem eas partes eiusque inerunt vt subiectis, at non informabunt potentias earum partium, quia tales potentiæ non habent aptitudinem ad tales actus. vnde per eiusmodi qualitates ita positas neque oculi audient, neque aures videbunt.

Quæstio ex nexa præcedenti.

An forma eadem numero possit esse in materia diuersis speciei diuersis.

Non posse.

Forma cœli nequit informare substantiam materiam, nisi sublunarem forma cœlestem.

Actus audiendi existens in oculis quos agerat.

E

F Ad quartam obiectionem dicito, Aristotelem de hac minutie ea quæ sunt vnum numero per ea, quæ naturaliter accidunt: similiterque primam materiæ distinctionem, quæ naturaliter fit, per diuersas vtique formas substantiales fieri. Nihiltamen obstare, quo minus supernaturali Dei virtute spectata, aliter definiri possint ea, quæ sunt vnum numero, quam per materiam vnam: aliterq; primam materiæ distinctionem posse fieri, quam per formas

Solutio quartæ argumenti principalis.

formas substantiales diuersas: vt si Deus creet A
duas materias sine formis, aut materiam lapidis exuat omni forma substantiali & accidentali, deinde illam diuidat, aut etiam in materia lapidis relinquat solam quantitatem, ad cuius deinde partitionem materiam partiatur.

Quod autem obiicitur, ne virtute quidem diuina fieri posse, vt rei definitæ non conueniat propria definitio, verum quidem est, si definitio tradatur per ea, quę absoluta & non B
solum naturali necessitate conueniunt: qualis erit definitio eorum, quæ sunt vnum numero, si per verum ac primum individuationis principium tradatur. de quo ad cap. 6. fusè disputandum est.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO IV.

AD argumenta vero ea, quæ pro parte affirmatiua in tertio quæstionis proposita sunt, quatenus videntur probare, etiam naturaliter fieri posse, vt eadem numero forma in pluribus materiis insit, hûc in modum respondetur.

1. Ad primum quidem, formam specificam non posse informare simul diuersas materias sine sui diuisione in plures numero formas: quo pacto & ipsa iam est plures numero, & D
non vna tantum.

2. Ad secundum dices, formam viuentis non informare plures materias, nisi fiant vna & eadem per continuationem, vt supra dictum est.

3. Ad tertium respondebis, cum amputato capite abscinditur, fieri generationem nouarum formarum in capite & inter quo corpore: non quidem semper propter defectum earum qualitatum, quę requiruntur ad E
conseruationem formæ præcedentis, aut propter defectum illarum proportionis (fieri enim potest, vt tam celeri motu acutoq; gladio amputetur caput, vt immediate post ictum, eadem qualitatum dispositio remaneat in partibus diuisis, quæ erat in vnitis) sed propter defectum vnionis partium quarundam necessario requisitarum. vt enim forma viuentis perfecti postulat certas qualitates certamq; earum proportionem in his aut illis partibus: ita & quarundam earum inter se vnionem: quæ sublata perinde necesse est abire formam, ac si tollerentur debitæ qualitates, earumve ad formam accommodata proportio. Quod autem saepe ex partes separatæ a se inuicem, videntur motum vitalem habere, non aliunde prouenit, nisi quia aliquando post separationem ad breue ad-

Tomus Secundus.

modum temporis spatium remanent in eis spiritus animales, qui palpitationem & alios quosdam motus vitalibus similes efficiunt: idque propter dispositionem qualitatiuam tantisper in materia perseuerantem.

Ad quartum dicendum, non esse parem 4.
rationem in efficiente & fine: cum sint causæ *Nō est probabile, dari plures formas partium in eodem viuente.*
externæ, atq; in materia & forma, quæ sunt internæ. Quod si materia eadem numero diuersis numero formis simul informatur, vt credunt Auic. 1. lib. Suff. cap. 10. & Auerr. ca de cœlo, com. 67. qui ponunt in eodem viuente formas partium integrantium diuersas, & in toto etiam plures totales, veluti formas elementorum per totum diffusas, formāq; mistionis, & animam ipsam (quæ nobis tamen non probantur) certe non potest naturaliter informari solo numero diuersis. Quare nihil mirum est, si nec forma eadem numero plures materias numero diuersas, naturaliter in- C
formare possit: tametsi supernaturali virtute id præstare queat. Quod si forma non potest naturaliter plures materias solo numero diuersas informare, ergo nec specie diuersas, cum materiæ diuersarum specierum non habeāt aptitudinem, vt informentur ab eadem specie forma. Reliqua, quæ in eodem argumento attinguntur, nihil habent difficultatis iuxta nostram sententiam. Dicimus enim, *Omnes viuentium partes integrantes esse continuatas inter se.*
omnes partes integrantes viuentiū esse continuatas inter sese, quia vna tantum forma informantur, nō item truncum arboris cum surculo inserto, quia nulla est eadem forma substantialis in vtroque: quanquam fieri diuina virtute potest, vt continuentur vna & eadem numero superficie.

Ad opinionem Platonis de anima mundi crediderim dicendum, non putasse illum esse formam informantem, sed assistentem: vt colligi potest ex his, quæ docet in Timæo. A- *Quomodo ex Platonis sententia mundi anima posita.*
nimam autem, inquit, in mundi medio collocauit, perq; totum tetendit, atq; ea corpus ipsum etiam extrinsecus circumtexit &c Lege Platonem in Phædone. Quod si voluit esse reuera informantem, nihil magis id mirum videri debet, quam quod de transmigratione animarum in varia corpora cum Pythagoricis existimauit, rem sane fabulis anilibus similem.

Ad ea vero, quæ allata sunt pro parte ne- *Solumtur argumenta pro parte negatiua, quatenus tradunt definitiua videntur esse vera.*
gatiua, quatenus videntur concludere, ne F
supernaturaliter quidem eandem formam plures materias informare posse, dicendum est, primum argumentum nihil conficere. Admissa enim vtcunque propositione hac, si data forma potest diuas numero materias informare, poterit & plures, atque adeo infinitas, negandum est indeffici, datam

formam esse virtutis infinitæ. Neque enim potest virtute propria, quæ finita est, informare duas, sed diuina, quę infinita, qua quidem nihil repugnabit fortasse informare infinita, si dentur: quemadmodum nihil repugnat intellectui humanæ virtutis, intelligere infinita obiecta, si infinita Dei virtute ad id muneris eleuetur, vt patet in anima Christi Domini.

Forte nemo pugnat ab una forma, diuina virtute infinitas materias, si dicitur, informari, exemplo intellectus.

Argumentatio vero Aristotelis de loco, neque ad rem est, nec concludit. Non est ad rem, quia quanta virtute potest locus capere vnum corpus, tanta nec maiori, potest capere plura & infinita, etiamsi dentur. Itaq; non opus habet ad eam rem virtute maiori, quã naturali, si modo tollatur supernaturali virtute repugnantia naturalis ipsorũ corporum inter se, vt plura sint in eodem loco. At forma inde gratis supernaturali virtute ex parte sui, vt plures materias informet. Non concludit autem, quia etsi hactenus recte argumentatur Aristoteles, si locus idem capit duo corpora, capiet & plura, atque adeo infinita: tamen illa est vitiosa consecutio. Atqui impossibile est, dari corpora infinita. ergo & duo corpora in eodem loco. Nam quẽadmodum fatemur, diuina virtute fieri, vt duo corpora sint in eodem loco, quod fides orthodoxa

Locus & capiat locata.

A traditita non negamus, si darentur infinita corpora, fore, vt omnia possent ex parte loci in eodem contineri. Nihil enim repugnat ex parte loci, vt ex dictis patet, quin plura in eodem contineantur, sine ea finita sint, siue infinita. Sed tota repugnantia est ipsorum corporum inter se, naturalis tamen, quatenus vnum naturaliter excludit alterum ex eodem spatio. Quare cum hæc naturalis repugnantia supernaturali virtute superari possit: reliquum est, vt non alia de causa repugnet, simpliciter infinita corpora esse in eodem loco, nisi quia repugnat simpliciter, dari actu in rerum natura corpora infinita, quod Aristot. 3 Phys. c. 5. tex. 40. se demonstrasse existimat: nosq; ostendere conabimur ad librum huius operis vndecimum.

Si corpora darentur infinita, ea in parte loci non essent impossibile.

B

Ad secundum & tertium dicẽdum, si quid ea probant, nihil aliud cõficere, quam quod naturali ordine id fieri non possit. Neque enim C simpliciter ac omnino repugnat, rem, quæ iam corrupta est, eandem numero iterum reduce: aut animam migrare ex vno corpore in aliud corpus, cum illud in generali resurrectione expectemus, hoc autem contradictionem nullam inuoluit. Atque hæc de natura disputata sint hoc loco.

ΚΕΦ. Ε.

Text. 6. Ἀναγκαῖον λέγεται, οὗ ἄνευ οὐκ ἐνδέχεται ζῆν ὡς συναίτιον τὸν ἀναπνευστὴν ἀέρα ἢ τροφὴ καὶ ζῶον μὴ γενόμενον ἀδύνατον ἦν ἄνευ τούτων εἶναι, ἢ ὅλως ἢ τοιονδὶ ἢ εἶναι, ἢ χρηστὸν, ἢ κακόν,

CAP. V.

Text. 6. NEcessarium a id dicitur, *sine quo*, & concausa, *fieri non potest*, & *viuatur*. *quo pacto necessaria sunt animali respiratio, & alimentum, cum sine his esse non possit.* Et ea *sine quibus fieri nequit, vt bonum aut fiat, aut fiat: vel malum*

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Partes totius capitis. Necessarium primo modo.

Necessarium a id dicitur. Expolita multiplicitate causarum & naturæ, docet in hoc capite, quot modis dicatur necessarium. Est enim necessitas affectio quædam, quæ magna ex parte consequitur causas, præsertim naturales. Tradit ergo primum quatuor modos necessarij. Deinde reuocat tres priores ad quartum, quasi ad caput & originem, ipsumq; latius explicat. Postremo colligit quædam ex iis, quæ de necessario docuerat. Necessarium primo modo dicitur id, quod, etsi non sit causa rei, sine tamen illam comitatur, vt absq; eo res viuere, aut omnino esse non possit. Nam, etsi hoc loco solius vitæ fit mẽtio, inferius tamen, cum hic modus, ad quartum reducitur, ipsum quoq; esse commemoratur. Ac exempla proposita in contextu, rem omnino faciunt perspicuam in viuentibus. In rebus autem vitæ expertibus, exemplum esto calor ignis, aut etiam spiraculum, quod si nullum sit, breuiter extinguitur. Atq; necessarium hoc pacto dicitur aliquid necessarium ad esse, siue vt res sit.

Necessarium secundo modo.

b *Et ea sine quibus*. Secundo modo id necessarium dicitur, sine quo nec bonum comparari aut conseruari, nec malum abiici aut vitari potest. Quo modo iuxta Auerrois hoc loco sententiam ea ratione differt a superiori, quod ille in rebus naturalibus, hic in voluntatis cernitur. At cum vterque reperiatur in vtroque genere (nam & necesse esse, vt arboris frondes aut, si earum fructus ab iniuria cœli tutandi sunt, ad posteriorem spectat, & necesse esse, vt

prauis

ἢ πρακτὸν ἀποβαλεῖν, ἢ πραχθῆναι. οἷον τὸ πιεῖν τὸ φάρμακον ἀναγκαῖον, ἵνα μὴ κάκιον, ἢ δ πλεῖσθαι εἰς αἴγυπτον, μὴ ἀποβάλῃ τὰ χρήματα. Ἐν δὲ τῷ βίαιον, καὶ ἡ βία τοῦτ' ἐστὶν, τὸ παρὰ τὴν ὁρμὴν, ἢ τὴν προαίρεσιν ἐμποδίζον ἢ κωλυτικόν. τοῦτο δ βίαιον, ἀναγκαῖόν λέγεται. διὸ καὶ λυπηρὸν, ὥσπερ ἢ Εὐήνου φησὶ πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμα ἀνιαρὸν· καὶ ἐπὶ βίᾳ ἀνάγκης, ὡς φῇ ἢ Σοφοκλῆς λέγων, Ἀλλ' ἡ βία με ταῦτ' ἀναγκάζει πιεῖν. ἢ δ' ἄκων

vel malum aliquod amoueatur, aut non adsit. Hoc modo necessarium sit alicui medicatam potionem bibere, ne ægrotet: & in Ægyptum nauigare, ne pecuniam amittat. Præterea c Violentum & vis ipsa: hoc vero est, quod præter propensionem ela Arionemq; impedit ac prohibet. Quod d enim violentum est, necessarium dicitur, quo fit, vt molestum sit, quemadmodum & Eunius ait. Quod enim est necesse, id cuiq; molestum accidit. Et e vim necessitatem quandam esse, quemadmodum & Sophocles ait: At hæc cogit vis me inuitum facere. Videturq; f

prauis cupiditatibus repugnet qui beatus futurus est, ad priorem pertinet) potius ea ratione distinguendi etiam, vt necessarium priori modo dicatur necessarium, vt res sit (quemadmodum diximus) posteriori autem, vt bene aut commode fiat. Vnde fit, vt, cum vterq; modus ex fine ducatur vtroque, necessarium possit appellari vtile, quasi conducens ad finem. tametsi vtile vocabulum sæpius posteriori, quam priori tribuitur, & neutri accommodari possit. cum vtile a necessario distinguitur. Ex his quoq; patet, non ea ratione distinguendos esse hos duos modos necessarij, quod prior dicatur ex causa materiali, posterior ex finali, vt quidam, inter quos est Albert. hoc lib tract. 1. cap. 6 existimant.

c *Præterea Violentum, & vis ipsa: hoc vero est, quod, &c.* Tertio modo necessarium dicitur id, quod violentum est, & vis etiam ipsa, seu violentia: quanquam vis potius dicitur necessitas, (vt eam paulo post vocat Aristoteles, quam necessaria. Violentum autem, vt hoc loco definitur, est id, quod impedit aut prohibet tem contra propriam illius propensionem aut electionem, ne scilicet eo modo se habeat, quo secundum naturalem inclinationem aut propositum haberet. *Necessarium tertio modo.*

Quo loco aduerte, violentum duobus modis sumi posse: vno pro eo, quod vim infert, quo pacto Cicero Philippica secunda Antonium vocat violentum ac furentem: atq; hoc modo is, qui sursum lapidem proiicit, dicitur violentus. Altero pro eo, quod vnaquæq; res per vim agit aut patitur, quo pacto motus lapidis ex inferiori loco, & quies in superiori, dicuntur violenta. Cum ergo violentum dicitur hoc loco necessarium, non est violenti nomen sumendum priori modo, sed posteriori id enim, quod infert vim, non dicitur necessarium, sed necessitans, vt Scholastici loquuntur. Quo fit, vt non recte hoc loco pro violento, Perionius, *quod vim affert*, antiquus interpres, *quod vim facit*, transtulerint Quod si quis pro illis obiiciat, violentum mox desiisse ab Aristotele, *quod impedit ac prohibet*, &c. quæ in verba de eo, quod vim infert, necessario videtur intelligenda, dicito illud *impedit ac prohibet* non effectiue, sed formaliter accipiendum esse: nempe eo modo, quo contrariæ qualitates in esse perfecto, seu quo simpliciter possunt denominare subiectum, se se mutuo expellere dicuntur ab eodem subiecto, se se que inuicem impedire. Hoc enim modo id, quod res quæque per vim patitur, impedit ac prohibet id, ad quod res propensa est: quo pacto dictum est, motum ex infero loco, & quietem in supero, impedire naturalem lapidis quietem. Illud autem præterendum non est, cum dicitur, *præter propensionem*, quod Græce est παρὰ τὴν ὁρμὴν, explicari violentiam, quæ obsistit naturali inclinationi, tametsi verbum ἑκὼν liberam quoque inclinationem significet, cum autem dicitur *electionemque*, explicari eam quæ obsistit liberæ, seu voluntariæ propensioni. *Violentum duobus modis sumi.*

d *Quod inuito violentum.* Ex eo confirmat violentum dici necessarium, quod molestum sit, & sæpe dolore afficiat, vt ipse 3. Ethic. ad Nicomach cap 1. & 1. Rhetoric ad Theodectem, cap. 11 docet. Omnis enim res necessaria hoc est, quam quisq; agere aut pati cogitur, molesta est, vt Eunius Poeta inquit.

e *Et vis necessitas.* Quemadmodum testimonio Euenj confirmauit, violentum dici necessarium, ita nunc senario quodam Sophoclis docet, vim seu violentiam dici necessitatem. Quo loco aduerte, vim tum actiue tum etiam passiue posse accipi Si actiue sumatur (vt pro actione proiiciendi lapidem ex infero loco, aut detinendi in supero) ita dicetur necessitas, vt non dicatur necessaria, nisi forte ex accidente, vt si quid cogatur vim inferre. Atq; hoc pacto sumitur vis apud Sophoclem. Si vero passiue (vt pro ipso motu lapidis ex infero loco, aut quiete in supero, contra res habuit. Ita enim dicetur necessaria, vt non dicatur necessitas, nisi fortasse impropriè, quemadmodum si rem contingentem appelles contingentiam. *Vim esse necessitatem.*

καὶ f δοκεῖ ἡ ἀνάγκη ἀμετάπειστόν τι εἶναι· ἡμῖν γὰρ τὸ μὲν ἐνδεχόμενον κινεῖται καὶ πρὸς τὸν λογισμόν· τὸ δὲ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, οὐκ ἀναγκάζει φαῦλον ἔχοντα ὄντως.

detur q; f necessitas quiddam esse, quod persuasioni nihil cedat: & recte quidem. voluntatem enim, rationi q; motui aduersatur. Praterea g id quod aliter se habere non potest, necessario se ita habere dicimus.

Καὶ h κατὰ τοῦτο τὸ ἀναγκαῖον, καὶ τἆλλα λέγεται πάντα ἀναγκαῖα. τό, τι γὰρ βίαιον λέγεται, ἢ ποιεῖ, ἢ πάσχειν τοῦτ', ὅταν μὴ ἐνδέχηται κατὰ τὴν ὁρμήν, ἀφ' ἧς τὸ βιαζόμενον, οὕτως ὥστε ἀναγκάζεσθαι, ἐξ ὧν μὴ ἐνδέχεται ἄλλως.

Atque h ex hoc necessario cætera quoque omnia modo aliquo necessaria dicuntur. Nam & per vim aut agere aut pati tunc aliquid dicitur, cum non licet ex propensione, propter id vim afferre: quasi hæc sit necessitas, propter quam aliter se res habere non potest.

Et

Quæ eadem distinctio in verbo [Necessitas] non solum fieri potest, sed etiam debet, vt mox patebit.

f *Videtur q; necessitas.* Vt docuit omne necessarium esse molestum, ita nunc docet omnem necessitatem esse eius conditionis, vt sub dissuationem cadere non possit. Loquitur autem de necessitate non actiue sumpta; hæc enim sæpe cadere potest sub dissuasionem, vt si latronem ratione auoces a scelere) sed passiue. Nam quę non possumus non perpeti, nõ sunt materia dissuasionis. Frustra enim vapulanti suadebis ne vapulet cum ille iam a vapulando & mente & voluntate abhorreat: nec tamen id minus perferat. Atque hoc pacto intelligenda esse hunc locum dissentientibus inter se interpretibus, plane colliges ex iis, quæ Aristo 3 Ethicorum lib capite quinto, scripta reliquit. *Ad ea* inquit, *agenda, quæ nec in nostra sunt potestate nec nostro sponte fiunt, nemo prorsum quenquam hortatur, quippe cum sanum sit, persuasum esse cupiam non esurire, aut non dolere, aut non sitire, aut quidvis aliud tale, cum nihilominus hac ipsa petamus.* Hæc de vera necessarij vsurpatione, quæ ex efficiẽte causa dicitur, quemadmodum ex fine proxime diximus.

Locus hic illustratur alio Arist. eiusdem, qui est 3 Ethic.

Tertium modum necessarii pressius fuisse traditum.

Illud tamen aduerte, Aristotelem pressius tradidisse hanc tertium necessarij vsurpationem, quam potuisset. Neq; enim id tantum dicitur necessarium ratione efficientis causæ, quod per vim efficitur, sed etiam quod naturaliter: eiusmodi est viuentis accretio, cum calor naturalis plus conuertit alimenti, quam amittatur substantiæ viuentis. Videtur autem Aristoteles hanc partem tertij modi prætermisisse, ne in eo comprehenderet aliquid necessarium simpliciter. Instituit enim in his prioribus tribus modis agere de solis necessariis secundum quid: illata sin quarteum modum necessarij simpliciter non est autem dubium, quin multa comprehendisset in hoc tertio quæ existimabat necessaria simpliciter, si causam efficientem ad naturaliter efficientes extendisset. Patuit enim motum cœlestem, & alia pleraq;, quæ re vera sunt necessaria ex hypothesi causarum naturaliter efficientium, esse necessaria simpliciter, quia credit hypothesim esse necessariam simpliciter, ipsam videlicet actionem causarum, à quibus ista pendent. Etenim si actio causæ est necessaria simpliciter, effectus etiam est necessarius simpliciter. Nullum tamen foret incommodum, si uersis rationibus res eadem in duobus modis necessarij comprehendisset: in hoc quidem, quia essent necessariæ ex hypothesi causarum efficientium naturaliter: in quarto autem, quia ipsius sententia essent necessariæ simpliciter, quemadmodum & hypothesis ipsa.

Arist. motũ Cæli simpliciter necessarium putauit.

Quartus modus necessarii.

g *Præterea id quod.* Quartus extremusq; modus necessarij est, quo necessariũ dicitur id, quod aliter habere non potest, cuiusmodi est, Deum esse, hominem esse animal: hominem esse rationis participem, mortalem, & similia. Ducitur autem huiusmodi necessarium non ex sola causa formali (quod Albertus in hunc locum docet, vt singulos necessarij modos singulis causarum generibus accommodet) sed ex tota rei natura, aut ex aliqua interna causa, vt ex propositis exemplis licet intelligere.

Ad quem hi priores modi reuocentur.

h *Atque ex hoc necessario.* Reuocata ad quartum necessarij significatum tria priora, quia necessarium prioribus modis, est necessarium secundum quid, quod non dubium est quin ad necessarium simpliciter reuocandum sit, quemadmodum candidum secundum quid ad candidum simpliciter. Vt enim Æthiops non dicitur candidus, nisi quatenus parte quadam aspectum dispercit, quæ est ratio candidi: ita necessarium prioribus tribus modis non dicitur necessarium, nisi quatenus facta hypothesi alicuius causæ externæ, aliter se habere non potest, quæ est ratio necessarij simpliciter. Quo fit, vt merito Aristoteles dicat, cætera necessaria ratione huius extremi significati, modo aliquo necessaria appellari, quia per quandam eius participationem necessaria dicuntur. Alioqui nemo dixerit necessarium esse, vt animal cibum, ægrotus pharmacum sumat, aut lapis ascendat: cum ne illud quidem necessarium

zium fit, vt hæ ipſæ res exiſtant. Reuocat ergo Ariſt. primo quidem tertium neceſſarii ſignificatum, deinde primum ac ſecundum.

καὶ ἐπὶ τῶν συνεχῶν τοῦ ζῆν, καὶ ἓξ ἀνάγκης ὑπάρχειν. ὅταν γὰρ μὴ ἐνδέχηται, ἢ μὴ τὸ ἀναγκαῖον, οὐδὲ τὸ ζῆν, καὶ τὸ εἶναι ἁπλῶς οὐκ ἔσται, καὶ καθ' ἑκάστην τῶν ἀναγκαίων, ὅτι οὕτως ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν, εἰ γένοιτο ἂν ἀλλοῖος τόπος δὲ ἁπλῶς τοῦ ἀεὶ ἀδυνάτου ἄλλως ἔχειν, οὐδ' ὁ συλλογισμός.

Et in iis, quæ viuendi, & boni cauſa ſunt eodem modo. Cum enim hic bonum illic vita, atq; eſſe ſine quibuſdam non contingunt: tum hæc neceſſaria ſunt, & cauſa hæc, neceſſitas quædam. Inde neceſſarii quoque numeratur demonſtratio, quod aliter res habere nequeat, ſi ſimpliciter demonſtratum eſt. Huius autem rei cauſa ſunt prima ipſa, quæ aliter habere non poſſunt, ex quibus ratiocinatio. Hoc 5. lect. 8.

Τῶν μὲν οὖν ἄλλων τινὲς αἰτίαν ἔστιν ἃ ἀναγκαῖα ἔστιν, τῶν δὲ, οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ διὰ ταῦτα, ἐπεὶ ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης, οἷς τί τὸ ὄφελος, καὶ κυρίως ἀναγκαῖον τὸ πλοῖον ἐστὶ· τοῦτο γὰρ οὐκ ἐνδέχεται πλεονεκτεῖν ἔχειν, ὡς οὐκ ἄλλως, καὶ ἄλλως· ἢ οὐδ' ὅλως τὸ τοιοῦτον ἀναγκαῖον.

Quorundam igitur alia cauſſa eſt, cur neceſſaria ſint, quorundam nulla: ſed propter hæc alia ex neceſſitate ſunt. Quapropter id primum, ac proprie neceſſarium eſt, quod ſimplex: hoc enim pluribus modis habere nequit. quare neque aliter, ac aliter. iam enim pluribus haberet modis. Ergo ſi quædam ſunt ſempiterna,

i *Illic vita, atq; eſſe ſine quibuſdam non contingunt.* Progreditur Ariſt. à vita ad eſſe, veluti ab eſſe viuentium ad eſſe aliarum rerum. Viuere enim, vt ipſe ait in 2. *de Ani. cap 4 text.* 36 viuentibus eſt eſſe.

k *Et cauſa hæc*] Hoc eſt, hypotheſis ſuppoſitione finalis cauſæ, quæ quidem eſt, ſi res bene ac commode eſſe, aut omnino eſſe debeat, hæc, inquam, ſuppoſitio finis, eſt neceſſitas, ad alterâ è duabus primis neceſſarii ſignificationibus pertinens. Nam ſi vita fruenda eſt, aut etiam iucunde aut commode, fieri non poteſt, quin ſumatur cibus, &c. quo pacto ratio neceſſarii quarti modi participatur.

l *In neceſſario quoq;*] Volunt Alexander & Albertus *in hunc locum*, aliam tradi hoc loco neceſſarii ſignificationem, qua demonſtratio dicatur neceſſaria, quia id quod demonſtratur eſt neceſſarium. Totus tamen videtur dicendum cum D. Thoma Ariſtotelem docere hoc loco, ad quem modum pertineat neceſſitas ea, quæ in demonſtrationibus cernitur. Videri enim poſſet ſola neceſſitas rerum, non etiam pronunciatorum ad prædictos modos pertinere. Docet ergo non modo concluſiones, quæ ſimpliciter demonſtrantur, nec tantum ex conceſſis, ſiue ad hominem (quod demonſtrandi genus ſæpe libro ſuperiori vſurpatum eſt) ſed multo magis principia, quæ ſunt illarum cauſa, pertinere ad quartum modum, eo quod vtraque ſimpliciter, & abſque vlla hypotheſi aliter habere non poſſint. *Neceſſitas demonſtrationis ad quod genus ſpectet*

m *Quorundam igitur alia cauſa eſt, cur neceſſarii ſint, &c.*] Colligit ex dictis tria conſectaria. Primum eſt eorum, quæ ſunt neceſſaria ſimpliciter, quædam habere ſuæ neceſſitatis cauſam, vt cõcluſiones quæ demonſtrantur, quædam ita eſſe neceſſaria, vt non ſint neceſſaria propter aliam cauſam, ſed ipſa ſint aliis neceſſitatis cauſæ, veluti principia ex quibus fit demonſtratio, modo ſint prima ſimpliciter, ſiue indemonſtrabilia. Idem quoque poteſt ex rebus oſtendi de Ariſtotelis 12. *Metaphy. text.* 30. ſententia, apud quem motus cœleſtis eſt ſimpliciter neceſſarius, & tamen habet cauſam ſuæ neceſſitatis. Deus vero ita eſt neceſſarius, vt ſuæ neceſſitatis cauſam habere non poſſit. *Trium eorum dictu conſectariorum primum.*

n *Quapropter id*] Secundum conſectarium quod ad res pertinet, huiuſmodi eſt. Primum ac præcipuum neceſſarium, quod ſcilicet omni ex parte ſiue omnino eſt neceſſarium, eſſe rem ſimplicem, ſubaudi, omnino. id enim ſolum quod omnino ſimplex eſt, non poteſt vlla ex parte aliter atque aliter habere, quod quidem eſt eſſe omni ex parte neceſſarium. Quicquid enim aliquo modo compoſitum eſt, aliquo etiam modo aliter ac aliter ſe habere poteſt. Non quia quicquid ſit compoſitum diſſolui poſſit in ea, ex quibus compoſitum eſt (ſubſtantiæ enim ſeparatæ non poſſunt diſſolui in eas entitates generum ac differentiarum, ex quibus conſtant, neque item Cœli naturali diſſolutione, aut etiam ſimpliciter Ariſtotelis ſententia) ſed quia quicquid aliquo modo eſt compoſitum, aliter atque aliter habere poteſt, vel ſecundum ſubſtantiã, vt Socrates, vel ſecundum aliquod accidens, vt Cœli ſecundum motum hodiernum, & ſubſtantiæ ſeparatæ ſecundum aliquem actum, ſiue intellectus aut voluntatis, ſiue externum. Hæc tamen quia Ariſt. hoc loco potius innuit, quam docet, partim abſoluta expoſitione contextus, partim libris explicabuntur. *Secundum.*

o *Ergo ſi quædam ſunt ſempiterna & immobilia, &c.*] Tertium conſectarium eſt, ſi in re- *Tertium.*

ρὸ πολυπαχῶς· οὐδὲν γὰρ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν ἀΐδια ὄντα καὶ ἀκίνητα, οὐδὲ τὰ κατὰ φύσιν. | piterna & immobilia, sic nihil violentum est, nihil præter naturam.

Perpetuis & immobilibus nihil accidere violentū.

rum natura dentur aliqua entia perpetua ac immobilia (de quare lib. 12. c. 5. *& seq.* disputabit) nihil illis posse accidere violentum, aut (quod explicationis causa ponitur) præter naturam, i.e. contra naturam. Hoc pronunciatum ex dictis etiam patet. Quicquid enim per vim accidit, cōtra naturalem propensionem accidit, vt ex violenti explicatione perspicuum est: quod autem contra naturalem propensionem accidit, id, aut dissoluit rem, aut certe ad dissolutionem disponit. si ergo in rerum natura dantur entia perpetua ac immobilia, fit vt nihil illis accidere possit violentum, siue contra naturam.

Vtrum præter Deum, aliquid sit necessarium simpliciter.

QVÆSTIO I.

Nullam rem, præter Deum, esse necessariam simpliciter.

Sectio I.

Ratio quæst. proposita.

QVia non satis tutum videri potest illud, quod hoc capite dictum est, multa esse quæ præter Deum sint necessaria simpliciter, eo quod solus Deus videatur non posse non esse: operæpretiū erit, quid hac in re sentiendum sit, paucis exponere.

De quibus quæstio possit intelligi.

Illud igitur in primis animaduertendum est, quæstionem hanc posse intelligi vel de rebus, vt de Angelis, de cœlis, de animalibus vel de connexionibus rerum: cuiusmodi sunt, quod Angeli sint substantiæ corporis expertes: quod cœli corpora incorruptibilia: quod animalia sensu prædita: quod homo sit animal, quod disciplinæ capax, & similia.

Quod ergo ad res attinet, putauit Aristot. 8. *Phys.* c. 1. *vsq; ad text.* 15. *&* 1. *de cœlo* c. 8 *à text.* 76. *&* 12. *Metaph.* c. 6. *à tex.* 30. *& alibi in locis*, nō modo Deum, sed etiam reliquas substantias separatas, corpora cœlestia, materiā, elementa secundum se tota, & species omnes, saltem quæ ad vniuersi perfectionem spectant, atque adeo ipsum vniuersum, siue mundum, esse res necessarias simpliciter, nec vlla ratione posse non esse, quod ideo sibi persuasit, quia credidit Deū agere ex necessitate naturæ: proinde, vt sol non potest lucere, ita Deum nō posse exhibere hāc rerum vniuersitatem partim immediate per se, partim per causas medias. Vide illam 9. *Met.* c. 9 *tex* 17 *& lib.* 12. c. 6 *text.* 30. *&* 2 *de cœlo* c. 3 *tex.* 17.

Assertio prima.

Dicendum est tamen, solum Deum esse rē necessariam simpliciter, vehementerq; errasse Aristotelem in opposita sententia asserenda. Deus enim Opt. Max est agens liberum, imo & liberrimum omnium, nec necessitate vlla siue extrinsecus adhibita, siue ex ipsa natura diuinitatis orta, aliquid extra se produxit, vt lib. 12 late ostendemus. Quo fit, vt etsi ille ab omni æternitate mūdum produxisset, nihil tamen præter ipsum necessario extiteret, quādoquidem omnia fuissent libere procreata. Atque hæc sit prior huius quæstionis conclusio.

Obiectio.

Sed contra hanc cōclusionem sic licet obiicere: In rerum natura dantur duo quædam spatia infinita, alterum successiuum, quod ab æterno fuit, & in æternum erit: alterum extēsiuum, quod respectu nostri in omnē partem infinite extenditur, sursum, deorsum, & in cæteras loci differētias. hæc autem sunt simpliciter necessaria. dantur igitur aliæ res præter Deū simpliciter necessariæ. Maior ex eo patet, quia spatia hæc non sunt fictitia, sed vera. alioqui nec successiuum spatium vere excederet durationem motus cœlestis, qui & cœpit & finiendus est: nec item extensiuum superaret locum, siue spatium, quem mundus hic corporeus occupat. quæ plane falsa sunt & absurdissima. Æque enim potuit Deus in alia priori parte spatii successiui mundū condidisse, & extra hanc partem extensiui eundē collocasse. Minor ratione probatur, quia ne potestate quidem diuina fieri potest, vt hæc spatia non sint. alioqui neque vllus motus esse posset, nec locus vllus: siquidem nec motus absq. spatio successiuo, nec locus sine extensiuo dari vllo modo potest.

Solutio. Spatia duo infinita non esse fictitia.

Ad hanc obiectionem respondendum est, non esse quidem fictitia proposita spatia, sed vera, hoc est, quæ absque operatione intellectus dentur: atq, adeo verumq. esse necessarium simpliciter, quod nulla potestate nō modo secundum se totum, sed neque secundum vllam particulam possit non esse, hinc tamen nihil effici contra conclusionem: siquidē huiusmodi spatia non sunt res, vt forsitan putauerunt ii, contra quos Arist. 4. Physicorum libro. c. 4 *à text.* 35. disputat: sed quædam rerum capacitas, alterum quidem omnium motuū quoad successionem, alterum vero omnium corporum quoad extensionem, de quibus cap. 13. latius agendum est, cum de tempore, ac loco disputabitur.

Opinio

Opinio quorundam de rerum connexionibus.

Sectio II.

QVOD vero ad connexiones rerum attinet, sunt (inter quos Her. quodl. 1 q. 10.) qui dicant, præter eas quibus interna Dei attributa cum Deo nectuntur, quas vniuersi dicũ esse simpliciter necessarias, vt quod Deus sit ens, quod actus purus, quod sapiens, &c.) nullas esse quæ simpliciter necessariæ esse debeant: quæ sententia his rationibus confirmari potest.

Primum, quia, si connexiones rerum infra Deum, essent simpliciter necessariæ, non solũ ab æterno extitissent, sed etiam non potuissent non existere, ac proinde neque res, siue extrema, quæ connectuntur. videtur enim fieri nullo modo posse, vt connexiones existãt sine iis, quæ connectuntur at res infra Deum non posse nõ existere, & Catholica fides Gen. 3. Proverb. 8. & alibi fundata, reprobat, & iam ex libertate diuinæ voluntatis impugnatum est.

Deinde, quia si in rebus creatis connexiones primi modi dicẽdi per se sunt simpliciter necessariæ (hic enim modus censetur præcipuam necessitatem cõtinere) neq; tamen res ipsæ sunt necessariæ simpliciter, vt re vera nõ sunt, scitri vtique potest, quid quæq; eiusmodi rerum sit, ignorato an sit. at hoc negant omnes cum Arist. 2. lib. de posteriori resolutione, cap 1. text 1.

Tertio, quia si hæc conclusio, Socrates est homo, quæ pertinet ad primum modum dicendi per se, esset simpliciter necessaria, hæc etiam esset simpliciter necessaria, Socr est animal, atque adeo hæc, Socrates est viuens, & (quod hinc sequitur) necessarium esset simpliciter vt animus Socratis existeret in corpore Socratis. hoc autem vel ipsa experientia constat esse falsum.

Postremo, quia cũ Deus omnipotẽtia sua separare possit proprietates à subiectis, sequitur connexiones secundi modi dicendi per se, quę secundo loco numerantur in necessarijs, non esse necessarias simpliciter. Antecedens ex eo patet, quia non videtur negandum diuinæ potestati, quin facere possit, vt subiecta existant sine proprietatibus, cum efficiat, vt accidentia communia, quæ plus dependẽt a suis subiectis, quam subiecta a suis proprietatibus, sine subiecto in sacra Eucharistia existant.

Si quis vero ab Auctoribus, inter quos est Heru. loco citato & Ocham. quodlib. 4. q. 37.

Opinio dicentium nullas esse connexiones rerum simpliciter necessarias.

Primum argumentum.

A huius sententię petat, qua ratione connexiones primi & secundi modi dicendi per se censeantur necessariæ simpliciter, tum ab Arist. hoc loco, tum ab aliis auctoribus, nec solum in Deo, sed etiam in rebus creatis: respondẽt. tribus modis id posse concedi in creaturis, non tamen absolute, sed cum moderatione quadam. Vno, iuxta sensum conditionalem, vt idem sit dicere, Homo est animal ac si dicas, si quid est homo, illud est animal. Altero, in B sensu composito, quasi ita afferas propositam enunciationem, Homo dum est homo, est animal. Tertio, sumptis creaturis secundum esse possibile. vt si intelligas hominem esse animal, non quod sit, aut fuerit, aut futurum sit, sed quod esse possit. His enim modis non possunt huiusmodi connexiones vlla ratione non esse veræ. Itaque concedunt dari connexiones rerum infra Deum simpliciter necessarias in sensu conditionali, itemq; in sen C su modali composito, & sumptis creaturis secundum esse possibile, non autem absolute, vt verba sonant. Itaq; docent, enunciationes, quibus huiusmodi connexiones exprimuntur non esse absolute veras, nisi supposita cõstantia subiecti (vt aiunt) h.e constante siue existente subiecto in rerum natura. Id, quod eo argumento primum colligitur, quia ex eo, quod res est aut non est oratio vera aut falsa dicitur, vt Arist. scribit in prædicamentis, ea D de substantia, &c de modis priorib. Deinde, quia vt idem ait posteriori lib. de interpretatione, cap. 2 Socrates mortuus, ac proinde non existens, non est homo. Postremo id confirmant ex sententia Theologorum, plane asserentium, Christum Dominum eo temporis spacio, quod inter mortem & resurrectionem fluxit, non fuisse hominem, D. Thomas 3. p. q 50 art 4 & in 3. dist. 22. q. 1. art 1. & quodl. 2. art. 1 & Doctorum communiter in 3. d. 22.

Eloribus contrariorum necessitas explicatur.

Alia eiusdem sententiæ cõfirmatio.

E

Plurimæ rerum connexiones esse simpliciter necessarias.

Sectio III.

DIcendum est tamen plurimas connexiones rerum infra Deum esse simpliciter necessarias, omnes inquam eas, quæ pertinẽt ad primum aut secundum modum dicendi F per se: nec ad earũ veritatem opus esse cõstantia, siue existentia subiectorum, quæ est sententia Aristotelis hoc loco, & fere omnium (Alber. in post prædic 9 ex Aut Algazel, & Alpharabio, D Th. 1. p q. 10. art. 3. de veri. q. 1. ar. 5. ad 7. & 9. Mec. lect. 9. & ex recentioribus Caietanus capite quarto, de ente & essentia, quæstio. 10. & 1. poster. cap. 9. Capr. 1 d. 8. q. 2.

Secunda sententia quæstionis resoluendæ.

grauium Auctorum, poteſtq; his rationibus oſtendi.

Probatur 1.

Si connexiones primi & ſecundi modi dicendi per ſe non eſſent ſimpliciter neceſſariæ in rebus creatis, fieri poſſet, vt Socrates non eſſet homo, nec diſciplinæ capax, ac proinde nec Socrates (de quo enim negatur ſpecies aut proprietas, negantur omnia individua, quæ ſub ſpecie cõtinentur, vt Dialectici tradunt) eſt autem aperta contradictio, admittere, Socratem non eſſe Socratem: ſunt igitur huiuſmodi connexiones ſimpliciter neceſſariæ. Nec audiendi ſunt, qui reſpondent, non eſſe contradictionem, dicere, Socratem non eſſe Socratem, cum Socrates non exiſtit: imo falſo tunc affirmati, Socratem eſſe Socratem. Falluntur enim plane: neque enim falſum eſt vnquam, dicere, Socratem eſſe Socratem, cũ ſubiectum & prædicatum ſint omnino idem, vtpote id ſolum, quod ſignificatur nomine Socratis, quod quidem eſt Socrates ipſe, vt complectitur ea ſola, quæ ſibi ſunt eſſentialia. Quod ſi quis dicat, hanc enuntiationem, **Socrates eſt Socrates**, ſignificare Socratem eſſe Socratem exiſtentem propter verbum Eſt, quod exiſtimabit efficere, vt Socrates, cũ prædicatur, ſumatur pro Socrate exiſtente, pari ratione idem dicet de definitionibus, cũ prædicantur de rebus non exiſtentibus. Quo fiet, vt plane admiſſurus ſit, definitionem dicere, non ſolum quid res ſit, ſed etiam quod ſit, quod quidem non ſolum cum Ariſtotele 1 *Topic. c.* 4. 2 *poſter. c.* 10 *text.* 9 *& alibi ſæpe.* cæterorumque Philoſophorum ſententia, ſed etiã cum ipſa communi hominum intellectus pugnat. Nam cum omnes, qui aliquid definiunt, accipiant nomen definiti pro rebus omnibus quas ſignificat, ſiue illæ exiſtant, ſiue non, vt luce clarius eſt: efficitur, vt eodem pacto accipiant genus & differentiam definiti, ne anguſtiorem faciant definitionem quam definitum.

Dialecticorũ pronunciatũ

2. *Veritas conditionalis propoſitionis vbi fundetur*

Præterea veritas cuiuſque conditionalis neceſſariæ fundatur in veritate alicuius ſimplicis præiacentis, vt Dialectici tradunt: verbi cauſa, veritas huius, ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt animal, fundatur in veritate huius. Homo eſt animal, & veritas huius, ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt diſciplinæ capax, fundatur in veritate huius. Homo eſt diſciplinæ capax, ergo non minor eſt neceſſitas ſimplicis enunciationis, in quã veritas conditionalis fundatur, quam ipſius conditionalis: igitur ſi conditionalis eſt neceſſaria ſimpliciter, eodem quoque modo neceſſaria eſt ſimplex enunciatio, in qua eius veritas fundatur.

3.

Ad hæc, ſi connexiones primi & ſecundi modi dicendi per ſe non eſſent neceſſariæ ſimpliciter in creaturis, ſed ſi in ſenſu conditionali, aut modali compoſito, vt Auctores aduerſæ partis aſſerunt (nam ſumptis rebus ſecundum eſſe poſſibile, improprie exiſtimant: huiuſmodi cõnexiones accipi) nihil ſciretur abſolute de creaturis, ſed ſolum ex conditione: ſiue loquamur de ſcientia cognitionis, quæ comparatur per diuiſionem ſiue de ea, quæ per definitionem, ſiue de ea, quæ per demonſtrationem. at hoc eſt abſurdiſſimum, quandoquidem ſcientia conditionalis non ſatisfacit naturali ſciendi deſiderio. nõ eſt igitur negandum, connexiones illas eſſe ſimpliciter neceſſarias in creaturis. Maior ex ſe patet, quia qui per diuiſionem ſcit hominem conſtare animo rationali & corpore recto, aut per definitionem eſſe, animal rationale, aut per demonſtrationem eſſe diſciplinæ capacẽ, ſi id ſciat ſub hac conditione duntaxat, ſi eſt homo, h.e. ſi eſt homo exiſtens in rerum natura, quo pacto illi interpretantur ſenſum conditionalem, aut dum eſt homo exiſtens, quo pacto interpretãtur modalem compoſitum eſt: perſpicuum eſt, nihil horum ſcire abſolute, ſed ſolum ex conditione.

Euntis ſimpliciter de creaturis oppoſita ſententia

Item Philoſophi, cũ oſtendunt Deum eſſe, aut animam eſſe: non dubium eſt, quin concludant abſolute & abſque vlla conditione exiſtentiam de Deo & anima: ergo non ſuppenunt in ſumptionibus, Deum exiſtere, aut animam exiſtere, neque ſumant, quod demonſtrandum ſuntue idem affirmãt in ſumptionibus, Deum eſſe primam cauſam, & animam, eſſe primum principium internum vitæ, vel aliquid aliud, vnde propoſitum colligitur: igitur, vt aliquid vere exiſtimetur abſoluta affirmatione, & abſque vlla conditione non opus eſt vt ſupponatur conſtantia ſubiecti, in quam ſententiam eſt illud Auguſtini ſecundo libro de libero arbitrio, *c.* 8 *tom.* 1. Quicquid corporis ſenſu, veluti eſt hoc cœlum, & terra hæc, & quæcunque in eis alia corpora ſentio, quamdiu futura ſint neſcio: ſeptem autem & tria decem ſunt, & non ſolum nunc, ſed etiam ſemper, neque vllo modo ſeptem & tria non fuerunt decem, aut aliquando ſeptem & tria non erunt decem. Item illud, Nihil magis æternum, quam ratio circuli, & duo ac tria, eſſe quinq;. Quibus verbis plane ſentit, vt poſitarum propoſitionum ſubiectis conueniant prædicata, non opus eſſe, vt ſubiecta exiſtant.

Quamuis

Ex D. Aug. confirmatur

Non ideo propoſitiones eſſentiales ſubiectis ad ſummum poſſibilibus neceſſariæ

His adde hoc argumentum. Eſſentiæ rerum creatarum, & proprietates, quæ neceſſario illorum eſſentias conſequuntur, antecedunt naturæ ordine earum exiſtentiam, quippe cum exiſtentia non nihil contingenter rebus

ab. creatis cõueniat, vt patet ex libro quarto, d. 12. q. 4 igitur prius natura quam res creatæ existant, conueniunt illis attributa essentialia, & proprietates quæ consequuntur illarum essentias. Quo fit, vt non sit opus supponere existentiam rerum, vt huiusmodi prædicata de illis vere & absolute affirmentur.

Postremo, cum Auctores oppositæ sententiæ dicunt, connexiones primi & secũdi modi dicendi per se esse simpliciter necessarias in rebus creatis, si res sumentur secundum esse possibile, aut ita intelligunt propositionem illam, Homo est animal possibile, ac si dicant, Homo potest esse animal: aut ita, vt sensus sit: Homo est animal possibile, seu quod potest existere in rerum natura si priori modo, non loquuntur ad rem, tum quia sensus ille connexionum per se æque conuenit connexionibus per accidens (vt enim necessarium est simpliciter, quod homo possit esse animal, aut disciplinæ capax: ita etiam quod possit esse albus) tum etiam, quia propositiones per se in eo sensu, dici solent necessariæ simpliciter, quo scientiis comparandis inseruiunt: at nemo in comparanda vlla scientia vtitur propositionibus per se in illo sensu, vt apertum est. Si vero loquuntur posteriori modo, nobiscum faciunt. Nos enim dicimus in connexionibus primi & secundi modi dicendi per se res creatas esse sumendas, quatenus sunt possibiles, seu, quod idem valet, secundum suas essentias, vt naturæ ordine præcedunt existentiam, vt ex dictis constat. Hoc enim pacto intelliguntur earum definitiones, & demonstrationes proprietatum, quæ de ipsis fiunt: imo, etiam ipsæ nominum significationes.

Solutio primi argumenti oppositæ sententiæ, & explicatio sempiternitatis connexionum per se.

SECTIO. IV.

AD primum vero argumentum superioris sententiæ, facile esset respondere, si vera esset sententia Henrici Gandauensis, vt illum Scotus multis locis, 1. *præsertim sent. d.* 3. *q.* 5. *& d.* 35 *& 36 &c.* intelligit. Existimat enim (si Scotus recte eius opinionem interpretatur) res omnes infra Deum habuisse ab æterno quoddam esse reale actuale, quod vocat essentiæ, nempe per participationem idearũ diuinarum, à quibus putat illas fuisse necessario ex æternitate causatas. *Colligitur haec sententia Henric. ex quodl* 3. *quæst.* 9. *& quodl.* 5. *quæst.* 2. *& quodlib.* 4. *quæst.* 7. *&* 8. *quodlib.* 2. *quæst.* 3. Hoc igitur si verum esset, nihil difficultatis foret in argumento. Nihil enim mirum esset, connexiones rerum fuissent ab æterno, quando ipsæ etiam res eo modo ab æterno extitissent.

Hæc tamen sententia nullo modo probari potest. quia nulla res causatur ab ideis diuinis secundum esse reale, nisi cum causatur effectiue à Deo: quemadmodũ nec scamnum secundum esse reale causatur ab idea scamni, quæ est in mente fabri, nisi cum faber scamnum efficit. alioqui daretur effectus causæ formalis non concurrente causa efficiente. quod fieri nequit. *Improbatur.*

Dicendum igitur ad argumentũ, etsi connexiones rerum infra Deum pertinentes ad primum aut secundum modum dicendi per se, semper suo modo extiterint, imo, etiam non potuerint non existere: tamen non inde effici, res eas, quarum illæ sunt connexiones, semper extitisse, ac minus etiam, non potuisse non existere. *Vera argumenti solutio.*

Quod vt intelligas, aduerte, eas connexiones nil aliud esse, quam identitates quasdam subiectorum cum prædicatis. Quod à posteriori ex eo intelliges, quia omnis vera prædicatio fundatur in identitate aliqua subiecti cum prædicato: vnde fit, vt pro ratione diuersarum huiusmodi identitatum, diuersa etiam fit ratio verarum prædicationum. Aliæ enim sunt essentiales, quia subiectum est idem secundum essentiam cum prædicato, aliæ accidentales, quia est cum illo idem subiecto, & ita in cæteris. *Quid sint connexiones.*

Deinde aduerte, huiusmodi identitates non esse sumendas pro identitatibus formalibus, quæ sunt relationes rationis, & posteriores ipsis connexionibus, in quibus fundantur, sed pro fundamentalibus. *Non esse sumendas pro relationibus identitates.*

Tertio loco, identitates has fundamentales, nihil aliud esse, quam negationes quasdam diuersitatis subiectorum à prædicatis: exempli causa: identitatem hominis cum animali, nihil aliud esse quam negationem diuersitatis ab illo secundum essentiam: identitatem vero eiusdem cum disciplina capaci, nihil esse aliud quã negationem quandam diuersitatis ab illo secundum subiectum. Quidam volunt huiusmodi identitates fundamentales esse ipsa subiecta & prædicata, quatenus isto modo sibi identificantur, seu quatenus subiecta non sunt diuersa à prædicatis: quod eodem redit, tametsi longioti discursu.

Postremo, harum negationum diuersitates quasdam esse priuatiuas, quæ nimirum sine subiectis non existunt, & dicuntur vnitates subiectorum cum suis prædicatis, alias vero pure negatiuas, quæ communi vocabulo

Digitized by

neut esse, & non definent, idque simpliciter. quandoquidem formæ pendentes in suo esse à materia, quandocunque in materia esse desinunt, simpliciter esse desinunt, quod idem de omnibus formis inanimatorum colligi potest.

Tertium.

Tertio, plures formæ humanæ non possunt vllo modo simul esse in eadem materia. ergo pari ratione neq; eadem forma humana in pluribus materiis, & sic de cæteris, videtur enim par ratio. Antecedens ex eo patet, quia nulla potentia effici potest, vt vnum suppositum dicatur de altero, quod tamen necessario videtur concedendum, si duæ formæ humanæ sint in eadem materia, ex quarum informatione necessario resultabit duplex natura humana, duplexq; suppositum. Nam, vt dicimus, hoc album esse hoc dulce, ostenso lacte, quia hæc albedo & hæc dulcedo sunt in eodem lacte: ita necessario videtur concedendum, fore, vt suppositum, quod resultabit ex hac forma humana, & hac materia (quod vocetur Paulus) dicatur de supposito resultante ex illa alia humana forma & eadem materia (quod dicatur Petrus) sicq; vera hæc prædicatio; Petrus est Paulus, quia vtriusq. forma erit in eadem materia. Quod autem nulla potentia effici possit, vt vnum suppositum dicatur de alio, seu (quod eodem redit) contradictionem idipsum non implicet, ex eo patet, quia suppositum nihil est aliud, quam substantia per se subsistens incommunicabilis: quicquid autem huiusmodi est, si non tantum de se, sed etiam de alio eiusdem rationis dicatur, tam erit communicabile, ac proinde communicabile & incommunicabile.

Quartum.

Postremo; contra eandem sententiam videntur facere duo prima argumenta, quibus confirmauimus, formam eandem numero in pluribus numero materiis naturaliter inesse non posse, videntur enim probare, ne supernaturaliter quidem id posse fieri. Primum, quia si eadem numero sunt, quorum materia est vna, diuersa vero, quorum diuersa: cum nulla virtute fieri possit, vt rei non conueniat propria definitio, nulla forma eadem numero in diuersis materiis inesse poterit. Secundum, quia si prima distinctio materiæ fit per diuersas formas substantiales, quis capiat vnam & eandem substantialem formam, distinctas materias informare posse?

Dilutio propositarum obiectionum.

SECTIO V.

Solutio primæ argumenti.

HIs tamen obiectionibus sic occurrendum est. Primæ quidem, nõ esse bonam hanc consecutionem, eandem numero formam in pluribus materiis esse posse ergo & idem corpus substantiam ve naturalem in pluribus locis. Nam, si materia est alia & alia, tam compositum est aliud & aliud. Neque enim placet Durandi sententia, qui in dist. 43. q. 1. putat tantam virtutem accipere materiam a forma, vt si forma sit eadem numero, materia quoque, ac proinde totum compositum sit idem numero. Nam si anima, exempli caussa, Diui Petri, in generali resurrectione iungatur materiæ D Pauli, compositum erit præcipua ex parte idem quod Diuus Petrus, non tamen erit simpliciter idem, nisi id intelligatur per synecdochen: quo pacto nunc dicimus Diuum Petrum esse in cœlo, quia ibi est eius anima. Ratio vero huius rei est, quia coniunctio materiæ, quæ fuit D. Pauli cum anima D. Petri, non efficiet, vt talis materia incipiat esse illa, quæ fuit D. Petri. alioqui si nunc materia D Petri annihiletur, eadem numero rediret sine noua creatione. Quod si corpus sumatur pro ipsa magnitudine, fatebuntur fortasse aliqui, si forma eadem numero in pluribus materiis insit, plane tunc effici, vt idem omnino corpus in pluribus locis contineatur. Dicent enim fortasse, eandem numero magnitudinem sequuturam eandem numero formam, quia strictus proprietas, atque adeo prima ex materialibus. Nobis tamen non videntur sequuturæ naturaliter eandem formam numero in diuersis materiis eadem numero proprietates, sed diuersæ numero: quemadmodum & ipsa composita ex eadem forma & diuersis materiis, non erunt vnum compositum, sed plura: nec si sequerentur eandem numero, putamus vllum incommodum fore, idem corpus numero diuina virtute circumscriptiue contineri simul in diuersis locis, siue sumamus idem numero corpus pro eadem numero composito substantiali, siue pro eadem mole corporea ad prædicamentum quantitatis pertinente, quod idem placet maximæ parti totius scholæ, etsi a plerisque Theologis, vt Scot. in 4. dist. 10. q. 2. Cab. ibid. q vnica: & fusè lect. 46. supra canon. negetur.

Durandi sententia reiicitur.

Possit idem corpus pluribus locis diuina virtute contineri.

Quocirca ad secundam obiectionem dicendum, haud recte ab eis colligi, si corpus idem numero circumscriptiue sit in pluribus locis, fore, vt possit moueri simul ad contrarias qualitates, aut eas simul habere in esse perfecto: vt, si Socrates ponatur in duobus locis, non sequitur, posse eum simul albescere in hoc, & nigrescere in illo, aut esse in hoc perfecte album, in illo autem perfecte nigrũ. Cham. in 4 d. 10. quæstio 4. Martil q. 2. Rich. Mediuil q. 2. Alens. in summa p. 4. q. 40. Alriſ. in 4 d. 10 Petrus de Alisco ibidem, q. 3. & alii.

Non tamen mouetur simul per contrarias qualitates.

Causæ

Causæ enim agentes in illum ad albedinem A
hoc loco, & ad nigredinem alio loco, se mutuo impedient in agendo, ac proinde vel altera proprium effectum perficiet, vel ambæ simul agent effectum medium. Nam etsi agentia distabunt inter se tamen patiens à neutro distabit, cum ponatur esse idem numero. Quæ fusè persequitur Scotus huius sententiæ (quam licet coniicere) primus auctor & assertor ad distinctionem decimam quarti libri sent. quæst. 2. vbi alia plurima de eadem re, posito B
illo generali fundamento. Quoad formas quidem respectiuas, quæ sunt simul natura cum loco, vel illo posteriores, posse idem corpus diuersis in locis pati contraria, eaq; perfectè habere, & moueri in contraria loca, sursum simul & deorsum, ad dextram & sinistrã, & cæteros locorum oppositas differentias: esse simul in supremo & infimo loco, & in cæteris contrariis: quiescere item hic & moueri alibi. at quoad absolutas & inhærentes in re ipsa, non posse pati contraria, vt calescere simul & frigescere, calidum esse simul & frigidum. quod ex prioribus non sequatur contradictio, ex posterioribus sequatur. Nihil enim potest calidum dici, nisi quod vel nihil habeat frigoris cum calore, vel quod plus habeat caloris, quam frigoris. Vtrouis autẽ modo res sit calida, non potest eadem virtute, etiam diuina, simul esse frigida, aut enim nihil haberet caloris, aut plus frigoris, in quo plane cernitur contradictio. D

Sed facetum est, quod quidam adiungũt, si corpus idẽ ex cõtrariis locis in cõtraria moueatur: vt si quis ex vrbe Roma Venetias petat, & ex Venetiis Romam, cum ventum erit ad locum medium, quod idem sibi occurrere fore, vt neutra ex parte se impediat ab ingressu in locum medium, vt impediunt diuersi homines, qui non possunt idem esse in eodem loco. erit enim, inquiunt, idem homo. E
Non animadvertunt videlicet, fore hoc pacto, vt in momento, quo veniens & iens adæquate fuerit in vno loco, facies sit eadem cum occipite, & pars dextra eadem cum sinistra. quæ ridicula sunt, & fieri nullo modo possunt. Itaque non illud dicendum, sed eundem venientem & euntem eorum impedire ab ingressu in locum medium, sibique ipsi cellulam in media via, si transilire velit eodem tẽpore permeandi locum. Sunt hæc mira, sed F
quæ posito miraculo sequuntur. nec contradictionem, nec proinde vetam & absolutam repugnantiam inuoluunt.

Illud est difficilius, num idem cum Venetiis, simul & Romæ erit, videbit eodem tempore omnia, quæ sibi obiecta erunt in vtroq; horizonte: & illud, num idem distincte audiet, quæ hic & ibi coram fedicentur. Cur enim non videat, cur non audiat, cum æque præsens sit? At vt videat atque audiat vtraque, videtur opus esse dupla virtute, quemadmodũ & centuplo maiore, si simul centum occuparet loca. Sed dicendum non fore vt videat omnia, aut vero audiat, nisi confuse admodũ, si vtique velit applicare animum. Quod si his vel illis tantum velit attendere, ea sola distincte percipiet. Atq, hæc obiter: reliqua ex Scoto & recentioribus petenda.

duobus in locis existentem.

Soluitur.

Cum autem eidem formæ, in diuersis materiis virtute diuina positæ, accommodatur argumentum, respondendum est, si eadem anima humana in diuersis corporibus ponatur, fieri non posse, vt in vno lætetur de amici præsentia, & in alio de eiusdem absentia doleat, si hoc intelligamus de amici præsentia & absentia respectu ipsius animæ. neque enim amicus illi erit absens, si vel vno tãtum in loco sit præsens, cum eadem sit vtrobique. Quod si intelligatur de præsentia & absentia non respectu animæ, sed respectu loci, nihil repugnat eandem animam Romæ existẽtem in vno corpore, & Venetiis in alio, & lætari quod amicus Romæ sit, & dolere, quod non sit Venetiis, neque enim affectus hi repugnãt inuicem, sed potius sibi sunt consentanei in anima optante, vt amicus vtroque in loco existat.

Latitiæ & doloris in eadem anima, quo pacto simul esse possint, vel non possint.

Ad illud, de anima equi & cæteris dependẽtibus in suo esse à materia, atque adeo de formis omnium inanimatorum respondẽdum, non fore, vt simul desinant esse simpliciter, & non desinant esse simpliciter, corruptis videlicet compositis in vno loco & non corruptis in alio. neq enim verum est formam pendentem in suo esse à materia, dum recte esse simpliciter corruptio compositi, nisi illud sit vnicum. Nam si ea forma inanimatorum esset tot esse in vno, non tamen si simpliciter esse desinaret, si permaneat in alio.

Aliæ partes secundo argumento solutionis.

Ad tertiam obiectionem dicendum, etsi modo aliquo dispar sit ratio in vna numero materia, vt sit sit pluribus formis humanis, atque in vna numero forma humana, vt insit in pluribus materiis: verumque tamen esse possibile virtute diuina. Vt enim ex hoc nulla colligitur implicatio contradictionis. Cum autem obicitur idem formæ humanæ eandem numero materiam informent, fore, vt vnum suppositum eadem carum altero propter identitatem subiecti vtriusque formæ, quemadmodum hoc album, & hoc dulce de se inuicem dicuntur propter identitatem subiecti vtriusq; accidentis: negan-

Solutio tertii principalis. Vnam formam humanam in pluribus materiis, & plures in vna simul esse posse diuina virtute.

Quid non vetat addere ad rationem.

Quid vero dicendum.

Alterius difficultatis ratio dubitandi.

Cõnotatiua vt de se inuicẽ dicantur.

ganda est sequela, allatumque exemplum esse simile. Nam etsi identitas subiecti duarum formarum siue substantialium, siue accidentalium, facit vt connotatiua exiis formis ducta de se mutuo prædicentur: quo pacto posita duplici humana forma in eadem materia, non minus vere dixeris hoc informatum seu affectum hac forma humana, esse affectũ illa, quam dicimus hoc album, esse hoc dulce, ostenso eodem subiecto albedinis & dulcedinis: tamen non facit vt composita ex tali subiecto & duplici forma, de se mutuo prædicentur. Nam nec composita ex diuersis formis substantialibus & eadem materia, neque item ex diuersis accidentib. & eodem subiecto, de se mutuo prædicari possunt, vt dicere liceat hoc compositum substantiale, est illud compositum substantiale, aut hoc compositum accidentale, est illud compositũ accidentale. Nunc autem hoc album, & hoc dulce, non significant composita ex accidentibus & subiecto communi vtrique, sed sunt connotatiua significantia formas accidentales, & connotantia subiectum. at nomina hæc, Petrus & Paulus, in proposito casu non erunt connotatiua, sed absoluta, quæ significabunt composita quædam ex diuersis formis & communi vtriusque materia. Est & alia ratio, cur hoc album dicatur de hoc dulci propter commune subiectum vtriusque accidentis. Petrus autem & Paulus in præsenti euentu non dicentur de se inuicem propter communem materiam vtriusque formæ quia, inquam, in hoc albo & hoc dulci, commune subiectum vtriusq; accidentis, pro quo vtrunque nomen sumitur, est per se subsistens, vtpote prima aliqua substantia suppositumq; , quod habet per se subsistentiam: in Petro autem & Paulo sic resultantibus, nec ipsa communis materia vtriusq; formæ esset aliquid per se subsistens, nec nomina Petri & Pauli pro ea sumerẽtur supponerentve, vt recentiores loquuntur. Quod si vtriusque humanitas ad subsistentiam alicuius diuinæ personæ assumeretur, nempe prius natura, quam ex illis resultarent duo suppositа, tum demum dicere possemus Petrum esse Paulum propter idiomatum cõmunicationem, quia idem esset vtriusque suppositum, diuinum scilicet, quod non solum in diuina natura, sed etiam in vtraque humana subsisteret. Neque obesset, quod Petrus & Paulus essent duo composita ex duabus naturis humanis & personalitate diuina: ex qua re fieret, vt de se mutuo, quatenus essent diuersa composita dici non possent, vt ex dictis patet. Nomina enim Petri & Pauli in eo euentu, etsi

Aliaratio notanda.

Petrus & Paulus quo dato miraculo, de se inuicem prædicari possent.

A significarent huiusmodi composita, haberẽt tamen tantum connotatiuorum, quatenus significarent naturas quasdam, quæ possent adesse & abesse à suppposito diuino, à quo tum sustinerentur, & pro quo supponerent, de quo re fusius quæst. vlt. ad cap. 8.

5 Superest aliquis animad, quod probatũ est, posse formam eandem numero inesse in diuersis numero materiis, intelligendum sit de solis materiis eiusdem speciei, an etiam de specie diuersis. Cui quæstioni respondendum est, non esse intelligendum de specie diuersis. Nam forma substantialis, de qua loquimur, non potest informare materiam, nisi efficiẽdo eam illa compositum aliquod per se, h. e. vnius essentiæ: cum igitur actus non faciat vnum per se cum potentia inepta ad illum recipiendum, & materiæ diuersarum specierum distinguãtur per habitudinem ad diuersa genera formarum, ad quas solas aptitudinẽ habent, fieri non potest, vt forma vnius generis informet materiam, quæ respõdet formis alterius generis. Itaque fieri non potest, vt forma cœli informet materiam corruptibilium, aut forma rei corruptibilis materiam cœli, aut vero forma vnius cœli informet materiã alterius cœli, si diuersorum cœlorum materiæ diuersæ sint species. Poterit quidem forma eadem numero per diuinam potentiam conjungi cum hac materia ad se recipiendam a pta & cum illa inepta, ita vt simul sit cum vtraque, & ab vtraque distans: non inforabit tamẽ materiam neptam, vt actus substantialis potentiam substantialem, sed forte sustentabitur ab illa in suo esse diuina virtute, vt ente eiusmodi materia ad formæ conseruationem si forma sit exitus, quatum esse pendet a materia. Hoc vero modo erit Deus ponat qualitatem eam, quæ est actus audiendi in oculis, & eam, quæ est actus videndi in auribus, informabunt illæ quidem eas partes eis inerunt vt sub ectas, at non informabunt potentias earum partium, quia tales potentiæ non habent aptitudinem ad tales actus. vnde per eiusmodi qualitates ita positas neque oculi audient, neque aures videbunt.

Quæstio ex præcedenti nata.

An forma eadem numero possit esse in materiis specie diuersis.

Non potest.

Forma rei nequit informare substantiam materiam, aut substantiam formæ oppositam.

Actus audiendi esse non possunt qui agerent.

Ad quartam obiectionem dicito, Aristotelem dixisse ea quæ sunt vnum numero per ea, quæ naturaliter accidunt: similiterque primam materiæ distinctionem, quæ naturaliter fit, per diuersas vtique formas substantiales fieri. Nihil tamen obstare, quo minus supernaturali Dei virtute spectata, aliter definiri possint ea, quæ sunt vnum numero, quam per materiam vnam: aliterq; primam materiæ distinctionem posse fieri, quam per

Solutio quartæ argumenti principalis.

formas

formas substantiales diuersas: vt si Deus creet duas materias sine formis, aut materiam lapidis exuat omni forma substantiali & accidentali, deinde illam diuidat, aut etiam in materia lapidis relinquat solam quantitatem, ad cuius deinde partitionem materiam partiatur.

Quod autem obijcitur, ne virtute quidem diuina fieri posse, vt rei definitæ non conueniat propria definitio, verum quidem est, si definitio tradatur per ea, quæ absoluta & non solum naturali necessitate conueniunt: qualis erit definitio eorum, quæ sunt vnum numero, si per verum ac primum individuationis principium tradatur. de quo ad cap. 6. fusè disputandum est.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO IV.

AD argumenta vero ea, quæ pro parte affirmatiua in hoc quæstionis proposita sunt, quatenus videntur probare, etiam naturaliter fieri posse, vt eadem numero forma in pluribus materijs insit, hûc in modum respondeo tum.

1. Ad primum quidem, formam speciei eam non posse informare simul diuersas materias sine sui diuisione in plures numero formas: quo pacto & ipsa tam est plures numero, & non vna tantum.

2. Ad secundum dices, formam viuentis non informare plures materias, nisi fiant vna & eadem per continuationem, vt supèrius dictum est.

3. Ad tertium respondeo, si cui viuenti perfecto caput abscinditur, fieri generationem nouarum formarum in capite & in reliquo corpore: non quidem semper propter defectum earum qualitatum, quæ reparantur ad conseruationem formæ præcedentis, aut propter defectum illarum proportionis (fieri enim potest, vt tam celeri motu acutoq; gladio amputetur caput, vt immediate post ictum, eadem qualitatum dispositio remaneat in partibus diuisis, quæ erat in vnitis, sed propter defectum vnionis partium quarundam necessario requisitarum, vt enim forma viuentis perfecti postulat certas qualitates certamq; earum proportionem in his aut illis partibus: ita & quarundam earum inter se vnionem: quæ sublata, perire necesse est abiectæ formam: ac si tollerentur debitæ qualitates, earumve ad formam accommodata proportio. Quod autem ex parte separatæ à se inuicem, videntur motum vitalem habere, non aliunde contingit, nisi quia aliquando post separationem ad breue admodum temporis spatium remanent in eis spiritus animales, qui palpitationem & alios quosdam motus vitalibus similes efficiunt: idque propter dispositionem qualitatiuam tantisper in materia perseuerantem.

Ad quartum dicendum, non esse parem rationem in efficiente & fine: cum sint causæ exteræ, atq; in materia & forma, quæ sunt internæ. Quod si materiæ eadem numero diuersis numero formis simul informatur, vt credunt Auic. 1. lib Suff. cap. 10. & Auerr. ca. de cœlo, com. 67. qui ponunt in eodem viuente formas partium integrantium diuersas, & in toto etiam plures totales, veluti formas elementorum per totum diffusas, formâq; mistionis, & animam ipsam (quæ nobis tamen non probantur) certe non potest naturaliter informari solo numero diuersis. Quare nihil mirum est, si nec forma eadem numero plures materias numero diuersas, naturaliter informare possit: tametsi supernaturali virtute id præstare queat. Quod si forma non potest naturaliter plures materias solo numero diuersas informare, ergo nec specie diuersas, cum materiæ diuersarum specierum non habeãt aptitudinem, vt informentur ab eadem specie forma. Reliqua, quæ in eodem argumento attinguntur, nihil habent difficultatis iuxta nostram sententiam. Dicimus enim, omnes partes integrantes viuentiũ esse continuatas inter sese, quia vna tantum forma informantur, nõ item truncum arboris cum surculo inserto, quia nulla est eadem forma substantialis in vtroque: quanquam fieri diuina virtute potest, vt continuentur vna & eadem numero superficie.

4. *Nõ est probabile, dari plures formas partium in eodem viuente.*

Omnes viuentium partes integrantes esse continuatas inter se.

Ad opinionem Platonis de anima mundi crediderim dicendum, non putasse illum esse formam informantem, sed assistentem: vt colligi potest ex iis quæ docet in Timæo. Animam autem, inquit, in mundi mediocollocauit, perq; totum tetendit, atq; ea corpus ipsum etiam extrinsecus circumtexit &c Lege Platonem in Phædone. Quod si voluit esse re vera informantem, nihil magis id mirum videri debet, quam quod de transmigratione animarum in varia corpora cum Pythagoricis existimauit. rem sane fabulis aniilibus similem.

Quomodo ea Platonis sententia mundi animæ posita.

Ad ea vero, quæ aliata sunt pro parte negatiua, quatenus videntur concludere, ne supernaturaliter quidem formam eandem plures materias informare posse, dicendum est, primum argumentum nihil conficere. Admissa enim vtcunque propositione hac, si data forma potest duas numero materias informare, poterit & plures, atque adeo infinitas, negandum est indecessi, datam

Soluuntur argumenta partis negatiuæ, quatenus tradita doctrina videntur obstare.

formam esse virtutis infinitæ. Neque enim potest virtute propria, quæ finita est, informare duas, sed diuina, quę infinita qua quidem nihil repugnabit fortasse informare infinita, si dentur: quemadmodum nihil repugnat intellectui huius virtutis, intelligere infinita obiecta, si infinita Dei virtute ad id muneris eleuetur, vt patet in anima Christi Domini.

Forte nemo pugnat ab vna forma, diuina virtute infinitas materias, si dicatur, informari, exemplo intellectus.

Locus & capiat locata.

Argumentatio vero Aristotelis de loco, neque ad rem est, nec concludit. Non est ad rem, quia quanta virtute potest locus capere vnum corpus, tanta nec maiori, potest capere plura & infinita, etiam si dentur. Itaq; non opus habet ad eam rem virtute maiori, quã naturali, si modo tollatur supernaturali virtute repugnantia naturalis ipsorũ corporum inter se, vt plura sint in eodem loco. At forma indiget supernaturali virtute ex parte tui, vt plures materias informet. Non concludit autem, quia etsi hactenus recte argumentatur Aristoteles, si locus idem capit duo corpora, capiet & plura, atque adeo infinita: tamen illa est vitiosa consecutio. Atqui impossibile est, dari corpora infinita. ergo & duo corpora in eodem loco. Nam quẽadmodum fatemur, diuina virtute fieri, vt duo corpora sint in eodem loco, quod fides orthodoxa

Si corpora darentur infinita, an in parte loci non tantum possint vnaquæque.

A traditi non negamus, si darentur infinita corpora, fore, vt omnia possent ex parte loci in eodem contineri. Nihil enim repugnat ex parte loci, vt ex dictis patet, quin plura in eodem contineantur, siue ea finita sint, siue infinita. Sed tota repugnantia est ipsorum corporum inter se, naturalis tamen, quatenus vnum naturaliter excludit alterum ex eodem spatio. Quare cum hæc naturalis repugnantia supernaturali virtute superari possit: reliquum est, vt non alia de causa repugnet, simpliciter infinita corpora esse in eodem loco, B nisi quia repugnat simpliciter, dari actu in rerum natura corpora infinita, quod Aristot. 3. Phys. c. 5. text. 40. se demonstrasse existimat: nosq; ostendere conabimur ad librum huius operis vndecimum.

Ad secundum & tertium dicẽdum, si quid ea probant, nihil aliud cõficere, quam quod naturali ordine id fieri non possit. Neque enim C simpliciter ac omnino repugnat, rem, quæ iam corrupta est, eandem numero iterum reduce: aut animam migrare ex vno corpore in aliud corpus, cum illud in generali resurrectione expectemus, hoc autem contradictionem nullam inuoluit. Atque hæc de natura disputata sint hoc loco.

ΚΕΦ. Ε.

Text. 6.

Ἀναγκαῖον λέγεται, οὗ ἄνευ οὐκ ἐνδέχεται ζῆν ὡς συναιτίου τοῦ ἀναγκαίου, καὶ ἡ τροφὴ τοῦ ζῴου καὶ ἡ ἀναπνοὴ καὶ ἡ τοῦ ἄνευ θάτερον εἶναι, ἢ τὸ ἄνευ τοῦ ἀγαθοῦ μὴ ἐνδέχεσθαι εἶναι, ἢ γίγνεσθαι, ἢ ὑπάρχειν,

CAP. V.

Text. 6.

NEcessarium a id dicitur, sine quo, vt causa, fieri non potest, vel viuitur. *Quo pacto necessaria sunt animali respiratio, & alimentum, cum sine his esse non possit. Et ea b sine quibus fieri nequit, vt bonum aut fit, aut sit: vel malum*

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Partes totius capitis. Necessarium primo modo.

NEcessarium a id dicitur. Exposita multiplicitate causarum & naturæ, docet in hoc capite, quot modis dicatur necessarium. Est enim necessitas affectio quædam, quæ magna ex parte consequitur causas, præsertim naturales. Tradit ergo primum quatuor modos necessarij. Deinde reuocat tres priores ad quartum, quasi ad caput & originem, ipsumq; latius explicat. Postremo colligit quædam ex iis, quæ de necessario docuerat. Necessarium primo modo dicitur id, quod, etsi non sit causa rei, sit tamen illam comitatur, vtabsq; eo res viuere, aut omnino esse non possit. Nam, etsi hoc loco solius vitæ fit mẽtio, inferius tamen, cum hic modus, ad quartum reducitur, ipsum quoq; esse commemoratur. Ac exempla proposita in contextu, rem omnino faciunt perspicuam in viuentibus. In rebus autem vitæ expertibus, exemplum esto calor ignis, aut etiam spiraculum, quod si nullum sit, breuiter extinguitur. Atq; necessarium hoc pacto dicitur esse, aut necessarium ad esse, siue vt res sit.

Necessarium secundo modo.

b *Et ea sine quibus.* Secundo modo id necessarium dicitur, sine quo nec bonum comparari aut conseruari, nec malum abiici aut vitari potest. Qui modus iuxta Auerrois hoc loco sententiam ea ratione differt a superiori, quod ille in rebus naturalibus, hic in voluntatis cernitur. Atq; cum vterque reperiatur in vtroque genere (nam & necesse esse, vt arbores frondescant, si earum fructus ab iniuria cœli tutandi sunt, ad posteriorem spectat, & necesse esse, vt

prauis

ἢ τι κωλύει δύσβουλον, ἢ περιθλῶν. εἶεν τι οὖν τὸ βιαιότατον ἀναγκαῖον, ἵνα καὶ κινῇ, ᾗ ὁ πλεῖστος εἰς αὐτὸ, μὴ δύσβουλα πράττῃ. ἴσα δὲ τὸ βιαιον, καὶ ἑκούσια ταῦτ' ἀλλήλοις ἐστὶ, τὸ παρὰ τὴν ὁρμὴν, καὶ τὴν προαίρεσιν ἐμποδίζον καὶ κωλυτικόν. τὸ γὰρ δ βίαιον, ἀναγκαῖον λέγεται. διὸ καὶ λυπηρὸν, ὥσπερ καὶ Εὐριπίδης φησὶ πᾶν τὸ ἀναγκαῖον πρᾶγμα κἀπαχθὲς εἶναι· καὶ βία μ' ἀνάγκης, ὥσπερ καὶ Σοφοκλῆς λέγει, Ἀλλ' ἡ βία με ξυντ' ἀναγκάζει τινεῖν. καὶ ἕκαστον

vel malum aliquod amoueatur, aut non adsit. *Hoc modo necessarium sit alicui medicatam potionem bibere, ne agreret: & in Aegynam nauigare, ne pecuniam amittat. Praterea c Violentum & quæ ipsa: hoc vero est quod prater propensionem eiectionemq; impedit ac prohibet. Quod enim Violentum est, necessariam dicitur, quo fit, vt molestum sit, quemadmodum & Eunius ait. Quod enim necesse est, id cuiq; molestum accidit. Et cui necessitas quædam est, quemadmodum & Sophocles ait: At hac cogit vis me inuitum facere. Videturq; ἕ*

prauis cupiditatibus repugnet qui beatus futurus est, ad priorem pertinet) potius ea ratione distinguendi erunt, vt necessarium priori modo dicatur necessarium, vt res sit (quemadmodum diximus) posteriori autem, vt bene aut commode fit. Vnde fit, vt, cum vterq; modus ex fine ducatur vtroque, necessarium possit appellari vtile, quasi conducens ad finem, tametsi vtili vocabulum sæpius posteriori, quam priori tribuitur, & neutri accommodari possit, cum vtile a necessario distinguatur. Ex his quoq; patet, non ea ratione distinguendos esse hos duos modos necessarij, quod prior dicatur ex causa materiali, posterior ex finali, vt quidam inter quos est Albert. hoc lib tract. 1. cap. 6 existimant.

c *Praterea Violentum, & quæ ipsa: hoc vero est, quod, &c.* Tertio modo necessarium dicitur id, quod violentum est, & vis etiam ipsa, seu violentia: quanquam vis potius dicitur necessitas (vt eam paulo post vocat Aristoteles, quam necessaria. Violentum autem, vt hoc loco definitur, est id, quod impedit aut prohibet rem contra propriam illius propensionem aut eiectionem, ne scilicet eo modo se habeat, quo secundum naturalem inclinationem aut propositum haberet. *Necessarium tertio modo.*

Quo loco aduerte, violentum duobus modis sumi posse: vno pro eo, quod vim infert, quo pacto Cicero Philippica secunda Antonium vocat violentum ac furentem: atq; hoc modo is, qui sursum lapidem proiicit, dicitur violentus. Altero pro eo, quod vnaquæq; res per vim agit aut patitur, quo pacto motus lapidis ex inferiori loco, & quies in superiori, dicuntur violenta. Cum ergo violentum dicitur hoc loco necessarium, non est violenti nomen sumendum priori modo, sed posteriori: id enim, quod infert vim, non dicitur necessarium, sed necessitans, vt Scholastici loquuntur. Quo fit, vt non recte hoc loco pro violento, Perionius, *quod vim affert*, antiquus interpres, *quod vim facit*, transtulerint. Quod si quis pro illis obiiciat, violentum mox definiri ab Aristotele, *quod impedit ac prohibet, &c.* quæ in verba de eo, quod vim infert, necessario videtur intelligenda, dicito illud *impedit ac prohibet* non effectiue, sed formaliter accipiendum esse: nempe eo modo, quo contrariæ qualitates in esse perfecto, seu quo simpliciter possunt denominare subiectum, sese mutuo expellere dicuntur ab eodem subiecto, sese que inuicem impedire. Hoc enim modo id, quod res quæque per vim patitur, impedit ac prohibet id, ad quod res propensa est: quo pacto dictum est, motum ex infero loco, & quietem in supero, impedire naturalem lapidis quietem. Illud autem prætereundum non est, cum dicitur, *præter propensionem*, quod Græce est παρὰ τὴν ὁρμὴν, explicari violentiam, quæ obstitit naturali inclinationi, tametsi ὁρμὴ liberam quoque inclinationem significat; cum autem dicitur *electionemque*, explicari eam quæ obstitit liberæ, seu voluntariæ propensioni. *Violentum duobus modis sumi.*

d *Quod enim Violentum.* Ex eo confirmat violentum dici necessarium, quod molestum sit, & sæpe dolore afficiat, vt ipse 3. Ethic. ad ad Nicomach cap 1. & 1. Rhetoric ad Theodectem, cap. 11 docet. Omnis enim res necessaria hoc est, quam quisq. agere aut pati cogitur, molesta est, vt Eunius Poeta inquit.

e *Et vis necessitas.* Quemadmodum testimonio Eunii confirmauit, violentum dici necessarium, ita nunc senario quodam Sophoclis docet, vim seu violentiam dici necessitatem. Quo loco aduerte, vim tum actiue tum etiam passiue posse accipi. Si actiue sumatur (vt pro actione proiiciendi lapidem ex infero loco, aut detinendi in supero) ita dicetur necessitas, vt non dicatur necessaria, nisi forte ex accidente, vt si quid cogatur vim inferre. Atq; hoc pacto sumitur vis apud Sophoclem. Si vero passiue (vt pro ipso motu lapidis ex infero loco, aut quiete in supero, contra res habebit. Ita enim dicetur necessaria, vt non dicatur necessitas, nisi forsitan impropriè, quemadmodum si rem contingentem appelles contingentiam. *Vim esse necessitatem.*

κρὸ f δοκεῖ ἢ ἀνάγκη ἁπλῶς τι εἶναι ἀρ-
χὴ ἐναντίον γὰρ τὸ μὴ τοῦ ἀναγκαίου κινήσει κρὸ
τὸ λογισμόν. ὥσ g τὸ μὴ εὐβουλήτου ὄλως ἔ-
χειν, ἀναγκαῖόν φαμεν ἔχειν οὕτως.

detur q, f necessitas quiddam esse, quod persuasioni nihil cedat: & recte quidem. voluntati enim, rationi q, motus aduersatur. Praterea g id quod aliter se habere non potest, necessario sic se habere dicimus.

Καὶ h κατὰ τοῦτο τὰ ἀναγκαῖα, καὶ πάντα λέ-
γεται τῶν ἁπλῶς ἀναγκαίων. τῷ, τι γὰρ βίᾳον
λέγεται, ἢ ποιοῦν, ἢ πάσχον τοῦτο, ὅταν μὴ εὐ-
βούλητα κατὰ τὴν ὁρμὴν, ἀλλὰ τὸ βιαζόμενον, εἰς
ἑαυτὸν ἀναγκαῖόν ἔχειν, διὸ μὴ εὐβούλητα ἄλλως.
καὶ

Atque h ex hoc necessario cætera quæque omnia modo aliquo necessaria dicuntur. Nam & per vim aut agere aut pati tunc aliquid dicitur, cum non liber ex propensione, propter id vim affert: quasi hæc sit necessitas, propter quam aliter se res habere non potest.

Et

Quæ eadem distinctio in verbo [Necessitas] non solum fieri potest, sed etiam debet, vt mox patebit.

f *Videturq, necessitas.* Vt docuit omne necessarium esse molestum, ita nunc docet omnem necessitatem esse eius conditionis, vt sub dissuasionem cadere non possit. Loquitur autem de necessitate non actiua: sumpta (hæc enim sæpe cadere potest sub dissuasionem, vt si latronem ratione auoces à scelere) sed passiue. Nam quę non possumus non perpeti, nõ sunt materia dissuasionis Frustra enim vapulanti suadebis ne vapulet cum ille iam a vapulando & mente & voluntate abhorreat: nec tamen id minus perferat. Atque hoc pacto intelligenda esse hunc locum dissentientibus inter se interpretibus, plane colliges ex iis, quæ Aristo. 3. Ethicor. lib. capite quinto, scripta reliquit. *Adeo* inquit, *agenda, quæ nec in nostra sunt potestate nec nostræ sponte fiunt, nemo persuasum quenquam horratur, quippe cum constans sit, persuasum esse cupiam non odisse, aut non dolere, aut non esurire, aut quidvis aliud tale, cum nihilominus hæc ipsa petamus.* Hæc de tertia necessarij vsurpatione, quæ ex efficiẽte causa dicitur, quemadmodum ex sine proxime duximus, vidimus.

Locus hic illustratur alio Arist. eiusdem, qui est 3 Ethic.

Illud tamen aduerte, Aristotelem pressius tradidisse hanc tertium necessarij vsurpationem, quam potuisset. Neq, enim id tantum dicitur necessarium ratione efficientis causæ, quod per vim efficitur, sed etiam quod naturaliter ex iusmodi est viuentis accretio, cum calor naturalis plus consumit alimenti, quam amittatur substantiæ viuentis. Videtur autem Aristoteles hanc partem tertij modi prætermisisse, ne in eo comprehenderet aliquid necessarium simpliciter. Instituit enim in his prioribus tribus modis agere de solis necessariis secundum quid: dilatans in quartum modum necessarij simpliciter non est autem dubium, quin multa comprehendisset in hoc tertio quæ existimabat necessaria simpliciter, si causam efficientem ad naturaliter efficientes extendisset. Patuit enim motum cœlestem, & alia pleraq;, quæ re vera sunt necessaria ex hypothesi causarum naturaliter efficientium, esse necessaria simpliciter, quia credit hypothesim esse necessariam simpliciter, ipsam videlicet actionem causarum, à quibus ista pendent. Etenim si actio causæ est necessaria simpliciter, effectus etiam est necessarius simpliciter. Nullum tamen foret incommodum, si diuersis rationibus res eadem in duobus modis necessarij comprehendisset: in hoc quidem, quia essent necessariæ ex hypothesi causarum efficientium naturaliter. in quarto autem, quia ipsius sententia essent necessariæ simpliciter, quemadmodum & hypothesis ipsa.

Tertium modum necessarij pressius fuisse traditum.

Arist. motũ cœlum simpliciter necessarium putauit.

g *Præterquid quod.* Quartus extremusq; modus necessarij est, quo necessariũ dicitur id, quod aliter habere non potest, cuiusmodi est, Deum esse, hominem esse animal: hominem esse rationis participem, mortalem, & similia. Ducitur autem huiusmodi necessarium non ex sola causa formali (quod Albertus in hunc locum docet, vt singulos necessarij modos singulis causarum generibus accommodet) sed ex tota rei natura, aut ex aliqua interna causa, vt ex propositis exemplis licet intelligere.

Quartum modum necessarij.

h *Atque ex hoc necessario.* Reuocat ad quartum necessarij significatum tria priora, quia necessarium prioribus modis, est necessarium secundum quid, quod non dubium est quin ad necessarium simpliciter reuocandum sit, quemadmodum candidum secundum quid ad candidum simpliciter. Vt enim Æthiops non dicitur candidus, nisi quatenus parte quadam aspectum disperdit, quæ est ratio candidi: ita necessarium prioribus tribus modis non dicitur necessarium, nisi quatenus facta hypothesi alicuius causæ externæ, aliter se habere non potest, quæ est ratio necessarij simpliciter. Quo sit, vt merito Aristoteles dicat, cætera necessaria ratione huius extremi significati, modo aliquo necessaria appellari, quia per quandam eius participationem necessaria dicuntur. Alioqui nemo dixerit necessarium esse, vt animal cibum, ægrotus pharmacum sumat, aut lapis ascendat: cum ne illud quidem necessarium

Ad quem hæc prioris modi reuocentur.

sium

tium fit, vt hæ ipsæ res existant. Reuocat ergo Arist. primo quidem tertium necessarii significatum, deinde primum ac secundum.

καὶ ἐπὶ τῶν σπουδαίων τοῦ ζῆν, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἀναιρουμένων. ὅταν γὰρ μὴ ὑπάρχῃ, οὐκέτι μὴν τὸ ἀναγκαῖον, οἷον ἡ τροφὴ τοῦ ζῆν, καὶ τὸ εἶναι καθόλου πᾶσιν, ὅταν ἀναίρεσις γένηται, καὶ κίνησις ἀναγκαία ἐστὶν αὐτῶν. ἐπὶ δὲ τῶν ἀϊδίων οὐδεμία ἐστὶν ἀναγκαία, οὐ γὰρ ἐνδέχεται ταῦτα διὰ τὸ εἶναι τι αἴτια ἃ ἀΐδιον μὴ εἶναι ἐνδέχεται, ἐξ ὧν ὁ συλλογισμός.

Et in iis, quæ viuendi, & boni causa sunt eodem modo. Cum enim hic bonum, illic vita, atq; esse sine quibusdam non contingunt: tum hæc necessaria sunt, & k causa hæc, necessitas quædam. In l necessario quoque numeratur demonstratio, quod aliter res habere nequeat. si simpliciter demonstratum est. Huius autem rei causa sunt prima ipsa, quæ aliter habere non possunt, ex quibus ratiocinatio. Hoc 5. lect. 6.

Τῶν μὲν οὖν, ὑπέρ τινος ἕνεκά τινος ἔστιν, τὰ δὲ, οὐδὲ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης τοῦτο, ὑπὲρ ὧν ἡ ἐξ ἀνάγκης, ὡς τὸ τὰ ἄρθρα τὸν, καὶ κυρίως ἀναγκαῖον τὸ ἁπλοῦν· ἐπὶ τούτου γὰρ οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν, ὡς μὲν ἁπλῶς, καὶ ἄλλως· ἢ πολλαχῶς· διὸ καὶ ἀΐδιον ἁπλῶς ἄλλως ἔχειν. ἐξ οὗ ὁ συλλογισμός.

Quorundam m igitur alia causa est, cur necessaria sint, quorundam nulla: sed propter hac alia ex necessitate sunt. Quapropter n id primum, ac proprie necessarium est, quod simplex: hoc enim pluribus modis habere nequit. quare neque aliter, ac aliter. iam enim pluribus haberet modis. Ergo si o quædam sunt sempiterna,

i *Illic vita, atq; esse sine quibusdam non contingunt.* Progreditur Arist. à vita ad esse, veluti ab esse viuentium ad esse aliarum rerum. Viuere enim, vt ipse ait in 2. *de Ani. cap 4 text.* 36 viuentibus est esse.

k *Et causa hæc*] Hoc est, hypothesis suppositione finalis causæ, quæ quidem est, si res bene ac commode esse, aut omnino esse debeat, hæc, inquam, suppositio finis, est necessitas, ad alterã è duabus primis necessarii significationibus pertinens. Nam si vita fruenda est, aut etiam iucunde aut commode, fieri non potest, quin sumatur cibus, &c. quo pacto ratio necessarii quarti modi participatur.

l *In necessario quoq;*] Volunt Alexander & Albertus *in hunc locum*, aliam tradi hoc loco necessarii significationem, qua demonstratio dicatur necessaria, quia id quod demonstratur est necessarium. Totus tamen videtur dicendum cum D. Thoma Aristotelem docere hoc loco, ad quem modum pertineat necessitas ea, quæ in demonstrationibus cernitur. Videri enim posset sola necessitas rerum, non etiam pronunciatorum ad prædictos modos pertinere. Docet ergo non modo conclusiones, quæ simpliciter demonstrantur, nec tantum ex concessis, siue ad hominem (quod demonstrandi genus sæpe libro superiori vsurpatum est) sed multo magis principia, quæ sunt illarum causa, pertinere ad quartum modum, eo quod vtraque simpliciter, & absque vlla hypothesi aliter habere non possint. *Necessitas demonstrationis ad quod genus spectet*

m *Quorundam igitur alia causa est, cur necessarii sint, &c.*] Colligit ex dictis tria consectaria. Primum est eorum, quæ sunt necessaria simpliciter, quædam habere suæ necessitatis causam, vt cõclusiones quæ demonstrantur, quædam ita esse necessaria, vt non sint necessaria propter aliam causam, sed ipsa sint aliis necessitatis causæ, veluti principia ex quibus fit demonstratio, modo sint prima simpliciter, siue indemonstrabilia. Idem quoque potest ex rebus ostendi de Aristotelis 12. *Metaph. c. 6. text.* 30. sententia, apud quem motus cœlestis est simpliciter necessarius, & tamen habet causam suæ necessitatis. Deus vero ita est necessarius, vt suæ necessitatis causam habere non possit. *Trium ex dicto consectariorum primum.*

n *Quapropter id*] Secundum consectarium quod ad res pertinet, huiusmodi est. Primum ac præcipuum necessarium, quod scilicet omni ex parte siue omnino est necessarium, esse rem simplicem, subaudi omnino. id enim solum quod omnino simplex est, non potest vlla ex parte aliter atque aliter habere, quod quidem est esse omni ex parte necessarium. Quicquid enim alioquo modo compositum est, aliquo etiam modo aliter ac aliter se habere potest. Non quia quicquid est compositum dissolui possit in ea, ex quibus compositum est (substantiæ enim separatæ non possunt dissolui in ea entitates generum ac differentiarum, ex quibus constant, nec etiam Cœli naturali dissolutione, aut etiam simpliciter Aristotelis sententia) sed quia quicquid aliquo modo est compositum, aliter atque aliter habere potest, vel secundum substantiã, vt Socrates, vel secundum aliquod accidens, vt Cœli secundum motum hodiernum, & substantiæ separatæ secundum aliquem actum, siue intellectus aut voluntatis, siue externum. Hæc tamen quæ Arist. hoc loco potius innuit, quam docet, partim absoluta expositione contexius, partim lib. 12. explicabuntur. *Secundum.*

o *Ergo si quædam sunt sempiterna & immobilia, &c.*] Tertium consectarium est, si in re- *Tertium.*

φθ πλεονεξιᾶς· οὐδ' ἐχρῆτο δ' ἄν τῷ ἄπαν ἀΐδιον εἶναι ἀκίνητον, ἐδόκει γὰρ εἶναι ἐν βίᾳ καὶ παρὰ φύσιν.

piterna & immobilia, eis nihil violentum est, nihil præter naturam.

Perpetuis & immobilibus nihil accidere violentũ.

rum natura dentur aliqua entia perpetua ac immobilia (de quare lib. 12. c. 5. & *seq.* disputabit) nihil illis posse accidere violentum, aut (quod explicationis causa ponitur) præter naturam, i. e. contra naturam. Hoc pronunciatum ex dictis etiam patet. Quicquid enim per vim accidit, cõtra naturalem propensionem accidit, vt ex violenti explicatione perspicuum est. quod autem contra naturalem propensionem accidit, id, aut dissoluit rem, aut certe ad dissolutionem disponit. si ergo in rerum natura dantur entia perpetua ac immobilia, fit vt nihil illis accidere possit violentum, siue contra naturam.

Vtrum præter Deum, aliquid sit necessarium simpliciter.

QVÆSTIO I.

Nullam rem, præter Deum, esse necessariam simpliciter.

SECTIO I.

Ratio quæst. proposita.

QVia non satis tutum videri potest illud, quod hoc capite dictum est, multa esse quæ præter Deum sint necessaria simpliciter, eo quod solus Deus videatur non posse non esse: operæpretũ erit, quid hac in re sentiendum sit, paucis exponere.

In quibus quæstio possit intelligi.

Illud igitur in primis animaduertendum est, quæstionem hanc posse intelligi vel de rebus, vt de Angelis, de cœlis, de animalibus vel de connexionibus rerum: cuius modi sunt, quod Angeli sint substantiæ corporis expertes: quod cœli corpora incorruptibilia: quod animalia sensu prædita: quod homo sit animal quod disciplinæ capax, & similia.

Quod ergo ad res attinet, putauit Aristot. 8. *Phys. c. 1. vsq; ad text. 15. & 1. de cœlo c. 8 à text. 76. & 12. Metaph c. 6 à text. 30. & alibi in locis*, nõ modo Deum, sed etiam reliquas substantias separatas, corpora cœlestia, materiã, elementa secundum se tota, & species omnes, saltem quæ ad vniuersi perfectionem spectant, atque adeo ipsum vniuersum, siue mundum, esse res necessarias simpliciter, nec vlla ratione posse non esse, quod ideo sibi persuasit, quia credidit Deũ agere ex necessitate naturæ: proinde, vt sol non potest lucere, ita Deum nõ posse exhibere hãc rerum vniuersitatem partim immediate per se, partim per causas medias. Vide illum 9. *Met. c. 9 tex 17 & lib. 12. c. 6 text. 30. & 2 de cœlo c. 3. text. 17.*

Assertio prima.

Dicendum est tamen, solum Deum esse rẽ necessariam simpliciter, vehementerq; errasse Aristotelem in opposita sententia asserenda. Deus enim Opt. Max est agens liberum, imo & liberrimum omnium, nec necessitate vlla siue extrinsecus adhibita, siue ex ipsa natura diuinitatis orta, aliquid extra se produxit, vt lib. 12 late ostendemus. Quo fit, vt etsi ille ab omni æternitate mũdum produxisset, nihil tamen præter ipsum necessario existeret, quãdoquidem omnia fuissent libere procreata. Atque hæc sit prior huius quæstionis conclusio.

Obiectio.

Sed contra hanc cõclusionem sic licet obiicere: In rerum natura dantur duo quædam spatia infinita, alterum successiuum, quod ab æterno fuit, & in æternum erit: alterum extẽsiuum, quod respectu nostri in omnẽ partem infinite extenditur, sursum, deorsum, & in cæteras loci differẽtias. hæc autem sunt simpliciter necessaria. dantur igitur aliæ res præter Deũ simpliciter necessariæ. Maior ex eo patet, quia spatia hæc non sunt ficticia, sed vera. alioqui nec successiuum spatium vere excederet durationem motus cœlestis, qui & cœpit & finiendus est: nec item extensiuum superaret locum, siue spatium, quem mundus hic corporeus occupat. quæ plane falsa sunt & absurdissima. Æque enim potuit Deus in alia priori parte spatii successiui mundũ condidisse, & extra hanc partem extensiui eundẽ collocasse. Minor autẽ ratione probatur, quia ne potestate quidem diuina fieri potest, vt hæc spatia non sint. alioqui neque vllus motus esse posset, nec locus vllus: siquidem nec motus absq. spatio successiuo, nec locus sine extensiuo dari vllo modo potest.

Solutio. Spatia duo infinita non esse fictitia.

Ad hanc obiectionem respondendum est, non esse quidem ficticia proposita spatia, sed vera, hoc est, quæ absque operatione intellectus dentur: atq; adeo vtrumq; esse necessarium simpliciter, quod nulla potestate nõ modo secundum totum, sed neque secundum vllam particulam possit non esse, hinc tamen nihil effici contra conclusionem: siquidẽ huiusmodi spatia non sunt res, vt fortasse putauerunt ii, contra quos Arist 4. Physicorum libro. c. 4 à text. 35. disputat: sed quædam rerum capacitas, alterum quidem omnium motuũ quoad successionem, alterum vero omnium corporum quoad extẽsionem, de quibus cap. 13. fusius agendum est, cum de tempore, ac loco disputabitur.

Opinio

Opinio quorundam de rerum connexionibus.

Sectio II.

QVOD vero ad connexiones rerum attiner, sunt (inter quos Her. quodl. 1 q. 10.) qui dicant, præter eas quibus interna Dei attributa cum Deo nectuntur, quas vniuersi dicũt esse simpliciter necessarias, vt quod Deus sit eas, quod actus purus, quod sapiens, &c.) nullas esse quæ simpliciter necessariæ esse debeant, quæ sententia his rationibus confirmari potest.

Primum, quia, si connexiones rerum infra Deum, essent simpliciter necessariæ, non solũ ab æterno extitissent, sed etiam non potuissent non existere, ac proinde neque res, siue extrema, quæ connectuntur. videtur enim fieri nullo modo posse, vt connexiones existãt siue his, quæ connectuntur at res infra Deum non posse nõ existere, & Catholica fides Gen. 1. Prouerb. 8. & alibi fundata, reprobat, & iam ex libertate diuinæ voluntatis impugnatum est.

Deinde, quia si in rebus creatis connexiones primi modi dicẽdi per se sunt simpliciter necessariæ (hic enim modus censetur præcipuam necessitatem cõtinere) neq; tamen res ipsæ sunt necessariæ simpliciter, vt re vera nõ sunt, scitu vtique potest, quid quæq; eiusmodi rerum sit, ignorato an sit. at hoc negant omnes cum Arist. 2. lib. de posteriori resolutione, cap 1. text 1.

Tertio, quia si hæc conclusio, Socrates est homo, quæ pertinet ad primum modum dicendi per se, esset simpliciter necessaria, hæc etiam esset simpliciter necessaria, Socr est animal, atque adeo hæc, Socrates est viuens, & (quod hinc sequitur) necessarium esset simpliciter vt animus Socratis existeret in corpore Socratis. hoc autem vel ipsa experientia constat esse falsum

Postremo, quia cũ Deus omnipotẽtia sua separare possit proprietates à subiectis, sequitur connexiones secundi modi dicendi per se, quę secundo loco numerantur in necessarijs, non esse necessarias simpliciter. Antecedens ex eo patet, quia non videtur negandum diuinæ potestati, quin facere possit, vt subiecta existant sine proprietatibus, cum efficiat, vt accidentia communia, quæ plus dependẽt à suis subiectis, quam subiecta à suis proprietatibus, sine subiecto in sacra Eucharistia existant.

Si quis vero ab Auctoribus, inter quos est Heru. loco citato & Ocham. quodlib. 4. q. 37. huius sententię petat, qua ratione connexiones primi & secundi modi dicendi per se censeantur necessariæ simpliciter, tum ab Arist. hoc loco, tum ab aliis auctoribus, nec solum in Deo, sed etiam in rebus creatis: respondẽt. tribus modis id posse concedi in creaturis, 1. 3 tamen absolute, sed cum moderatione quadam. Vno, iuxta sensum conditionalem, vt idem sit dicere, Homo est animal ac si dicas, si quid est homo, illud est animal. Altero, in sensu composito, quasi ita afferas propositam enunciationem, Homo dum est homo, est animal. Tertio, sumptis creaturis secundum esse possibile, vt si intelligas hominem esse animal, non quod sit, aut fuerit, aut futurum sit, sed quod esse possit. His enim modis non possunt huiusmodi connexiones vlla ratione non esse verę. Itaque concedunt dari connexiones rerum infra Deum simpliciter necessarias in sensu conditionali, itemq; in sensu modali composito, & sumptis creaturis secundum esse possibile, non autem absolute, vt verba sonant. Itaq; docent, enunciationes, quibus huiusmodi connexiones exprimuntur non esse absolute veras, nih ſuppoſita cõstantia subiecti (vt aiunt) h.e constante siue existente subiecto in rerum natura. Id, quod eo argumento primum colligitur, quia ex eo, quod res est aut non est oratio vera aut falsa dicitur, vt Arist. scribit in prædicamentis, ea de substantia. &c de modis prioris. Deinde, quia vt idem ait posteriori lib de interpretatione, cap. 2 Socrates mortuus, ac proinde non existens, non est homo. Postremo id confirmant ex sententia Theologorum, plane asserentium. Christum Dominum eo temporis spacio, quod inter mortem & resurrectionem fluxit, non fuisse hominem, D. Thomas 3 p. q. 50 art 4 & in 3. dist. 22. q. 1. art 1. & quodl. 2. art. 1 & Doctorum communiter in 3. d. 22.

Varijs modis connexiones necessarias explicantur.

Alia eiusdẽ sententia cõfirmatur.

Plurimas rerum connexiones esse simpliciter necessarias.

Sectio III.

DIcendum est tamen plurimas connexiones rerum infra Deum esse simpliciter necessarias, omnes inquam eas, quæ pertinẽt ad primum aut secundum modum dicendi per se nec ad earũ veritatem opus esse cõstantia, siue existentia subiectorum, quæ est sententia Aristotelis hoc loco, & fere omnium (Alber. in post prædic. c. 9. ex Avi Algazel, & Alpharabio, D. Th. 1. p. q. 10. art 3. de veri. q. 1 ar. 5. ad 7. & 9. Mec. lect 9 & ex recentioribus Caietanus capite quarto, de ente & essentia, quæstio. 10. & 1. poster. cap. 9. Capr. 2. d. 8. q. 1.) grauium

Secundo affertio quæ nonnisi per se nota demonstratione.

seb. creatis eõueniat, vt patet ex libro quarto, s.2 q. 4 igitur prius natura quam res creatæ existant, conueniunt illis attributa essentialia, & proprietates quæ consequuntur illarum essentias. Quo fit, vt non sit opus supponere existentiam rerum, vt huiusmodi prædicata de illis vere & absolute affirmentur.

Postremo, cum Auctores oppositæ sententiæ dicunt, connexiones primi & secũdi modi dicendi per se esse simpliciter necessarias in rebus creatis, si res sumentur secundum esse possibile, aut ita intelligunt propositionem illam, Homo est animal possibile, ac si dicant, Homo potest esse animal: aut ita vt sensus sit: Homo est animal possibile, seu quod potest existere in rerum natura Si priori modo, non loquuntur ad rem, tum quia sensus ille connexionum per se æque conuenit connexionibus per accidens (vt enim necessarium est simpliciter, quod homo possit esse animal, aut disciplinæ capax; ita etiam quod possit esse albus) tum etiam, quia propositiones per se in eo sensu, dici solent necessariæ simpliciter, quo scientiis comparandis inseruiunt: at nemo in comparanda vlla scientia vtitur propositionibus per se in illo sensu, vt apertum est. Si vero loquuntur posteriori modo, nobiscum faciunt. Nos enim dicimus in connexionibus primi & secundi modi dicendi per se res creatas esse sumendas, quatenus sunt possibiles, seu, quod idem valet, secundum suas essentias, vt naturæ ordine præcedunt existentiam, vt ex dictis constat. Hoc enim pacto intelliguntur earum definitiones, & demonstrationes proprietatum, quæ de ipsis fiunt: imo, etiam ipsæ nominum significationes.

Solutio primi argumenti oppositæ sententiæ, & explicatio sempiternitatis connexionum per se.

SECTIO IV.

Opinio Henrici Gandauensis de actuali essentiarum ab æternitate.

AD primum vero argumentum superioris sententiæ, facile esset respondere, si vera esset sententia Henrici Gandauensis, vt illum Scotus multis locis, 1. *præsertim sent. d.* 3. *q.* 5. *& d.* 35 *&* 36 *&c.* intelligit. Existimat enim (si Scotus recte eius opinionem interpretatur) res omnes infra Deum habuisse ab æterno quoddam esse reale actuale, quod vocat essentiæ, nempe per participationem idearũ diuinarum, à quibus putat illas fuisse necessario ex æternitate causatas. *Colligitur haec sententia Henric. ex quodl. 3. quæst. 9. & quodl. 5. quæst. 2. & quodlib. 4. quæst. 7. & 8. quodlib. 2. quæst. 3.* Hoc igitur si verum esset, nihil difficultatis foret in argumento. Nihil enim mirum esset, si connexiones rerum fuissent ab æterno, quando ipsæ etiam res eo modo ab æterno extitissent.

Hæc tamen sententia nullo modo probari potest. quia nulla res causatur ab ideis diuinis secundum esse reale, nisi cum causatur effectiue à Deo: quemadmodũ nec scamnum secundum esse reale causatur ab idea scamni, quæ est in mente fabri, nisi cum faber scamnum efficit, alioqui daretur effectus causæ formalis non concurrente causa efficiente. quod fieri nequit. *Improbatur.*

Dicendum igitur ad argumentũ, etsi connexiones rerum infra Deum pertinentes ad primum aut secundum modum dicendi per se, semper suo modo extiterint, imo, etiam non potuerint non existere: tamen non inde effici, res eas, quarum illæ sunt connexiones, semper extitisse, ac minus etiam, non potuisse non existere. *Vera argumenti solutio.*

Quod vt intelligas, aduerte, eas connexiones nil aliud esse, quam identitates quasdam subiectorum cum prædicatis. Quod à posteriori ex eo intelliges, quia omnis vera prædicatio fundatur in identitate aliqua subiecti cum prædicato: vnde fit, vt pro ratione diuersarum huiusmodi identitatum, diuersa etiam sit ratio verarum prædicationum. Aliæ enim sunt essentiales, quia subiectum est idem secundum essentiam cum prædicato, aliæ accidentales, quia est cum illo idem subiecto, & ita in cæteris. *Quid sint connexiones.*

Deinde aduerte, huiusmodi idẽtitates non esse sumendas pro identitatibus formalibus, quæ sunt relationes rationis, & posteriores ipsis connexionibus, in quibus fundantur, sed pro fundamentalibus. *Non esse sumendas pro relationibus identitates.*

Tertio loco, identitates has fundamentales, nihil aliud esse, quam negationes quasdam diuersitatis subiectorum à prædicatis: exempli causa: identitatem hominis cum animali, nihil aliud esse quam negationem diuersitatis ab illo secundum essentiam: identitatem vero eiusdem cum disciplinæ capaci, nihil esse aliud quã negationem quandam diuersitatis ab illo secundum subiectum. Quidam volunt huiusmodi identitates fundamentales esse ipsa subiecta & prædicata, quatenus isto modo sibi identificantur, seu quatenus subiecta non sunt diuersa à prædicatis: quod eodem redit, tametsi longioti discursu.

Postremo, harum negationum diuersitates quasdam esse priuatiuas, quæ nimirum sine subiectis non existunt, & dicuntur vnitates subiectorum cum suis prædicatis, alias vero pure negatiuas, quæ communi voca-

bulo retento solum, appellantur negationes diuersitatis subiectorum à prædicatis.

Connexiones necessarias esse negatiuas identitatis.

Hit positis, missisq; de hac re quorundam sententiis, quæ non satisfaciunt, dicendum est, connexiones eas quas credimus esse necessarias simpliciter, & concedimus suo modo fuisse ab æterno, non esse priuatiuas identitates, sed negatiuas. Nam priuatiuæ cum sint reales affectiones rerum aut quasi affectiones, nunquam existũt nisi existentib. earum subiectis Vt enim vnitas absoluta hominis, tum solum existit in rerum natura (more tamen aliarum priuationum) cum homo existit ita & vnitas illius cum animali. At identitates negatiuæ, quibus entia dicuntur non esse diuersa à suis prædicat s essentialibus & proprietatibus, semper suo modo extiterunt, nec possunt vllo modo non existere. Ratio vero est, quia non possunt non existere, nisi per existentiã oppositarum diuersitatum, quæ tamen existere nullo modo possint. Puræ enim negationes, etiam pure negatinę existunt: id est, per solam non existentiam eorum, quæ negant. Hæc enim pura negatio quod homo non sit lapis, ea sola ratione dicitur existere sine operatione intellectus, quia nullus existit homo qui sit lapis, & ita in cæteris. Quod tamen non satis est in priuationibus Nam, vt priuationes existant, necesse est, vt non solum non existant ea, quibus priuatiue opponuntur: sed etiam, vt ipsa subiecta existant, quod Aristoteles docet in prædicamentis, capite de oppositis. Cum igitur diuersitates oppositę identitatibus negatiuis non solum nunquam extiterint, sed nec existere vllo modo possint, efficitur, vt semper ipsæ identitates negatiuæ suo modo extiterint, atq; adeo non possint non existere. Atque huiusmodi identitates sunt fundamẽta veritatis propositionum per se, quæ ab Aristotele & cæteris veteribus dicuntur sempiternæ veritatis.

Ratio notanda.

Puræ negationes quo pacto existant.

Quo item modo priuationes.

Cur identitates priuatiuæ non sint fundamenta necessariæ veritatis.

Quod si quis roget, Cur non potius dicendum sit, identitates priuatiuas esse fundamenta veritatis eiusmodi propositionum, præsertim, cum semper ac necessario conueniant rebus, quemadmodum & ipsa prædicata per se, duæ causæ reddi possunt. Prior, quia identitates priuatiuæ, etsi semper conueniant rebus, non tamen semper existunt, sed tum solum, cum res ipsæ existunt, vti diximus. Posterior, quia si quis diceret illas esse fundamenta veritatis propositionum per se, cum illæ etiam per se rebus conueniant: adhuc cogeretur tradere alias identitates, quibus illæ essent idem cum rebus, de quibus per se prædicantur. Quare aut in inquirendis identitatibus progrediendum esset in infinitum, aut tandem deueniendum esset ad identitates negatiuas. Quo fit, vt facilius sit, illas statim fundamenta veritatis eiusmodi propositionum asserere. Perspicuum est igitur, eas connexiones, quas diximus necessarias simpliciter, ab æterno fuisse: eo tamen modo, quo possunt puræ negationes existere. Cur autem ex qualicunque existentia huiusmodi connexionum non recte colligatur existentia rerum, quas illæ connectunt, hæc est ratio: Quia puræ negationes ex seipsis non indigent extremis existentibus, vt patet in hac propositione: Plato non disputat in Academia. potest enim vera esse etiam non existente Platone. Dico autem *ex seipsis*: quia, si æquipolleant affirmationibus contingentibus: ratione huiusmodi æquipollentiæ indigebunt existentia extremorum, vel reali, vel obiectiua pro ratione affirmationis cui æquiualebunt: cuiusmodi sunt hæ, Plato non est non disputans, Plato non est non in pretio habitus. Prior enim negatio, vt vera sit, indiget existentia reali Platonis, posterior vero obiectiua.

Puræ negationes non egent extremis existentibus.

Epilogus solutionis.

Ita patet solutio argumenti: nempe, ex ea existentia, quã connexiones per se ab omni æternitate sibi vendicant, non recte colligi, extitisse iam inde actu res siue extrema ea, quæ iis connectuntur.

Dubitatio circa idem argumentũ. Opinio Caietani & Soncinatis.

Num autem recte colligi possit, quod extiterint virtute in aliqua causa efficiete, quæstio est. Caietanus enim 1. post ad finem cap. 6. & Paulus Soncinas hoc libr. q. 10. in ea sunt sententia, vt putent necessitatem connexionum per se non pendere ex eo, quod res, quæ connectuntur, existant virtute in suis causis. Nihil enim minus, inquit Caietanus, remaneret scientia mea de rosa (uempe quod sit odorifera, aut quid simile) si omnia annihilarentur, me solo remanẽte, quam si remaneat prima causa, aut corpus cœleste, &c. in quibus scilicet rosa virtute existat. quæ sententia ex eo confirmari potest, quia hæ connexiones sunt necessariæ; Chimæra est figmẽtum, Homo rationis expers, est animal rationis expers, cum tamen extrema non existant virtute in causa vlla.

Opinio D. Thomæ, & Magni Alberti. probabilior.

At vero D. Thomas quodlib. 8. quæst. 1. & Magnus Albertus in postpræd. capite nono, in oppositã partem videntur inclinare quam sane crediderim probabiliorem, si modo intelligatur de connexionibus rerum infra Deum, de quibus solis quæstio esse potest. Nam, si rosa non esset virtute in omnibus suis causis efficientibus, aut certe in aliqua, in qua cæteræ omnes virtute continerentur, ne rosa quidem esset, quia non esset ens reale. quod enim

Nihil eſſe vnu reale quod effici non poſſit.

enim effici non poteſt, non eſt reale ens, niſi A ſit ens independẽs: cuiuſmodi eſt ſolus Deus: quo fieret, vt de roſa nullum attributum reale demonſtrari poſſet. Non eſſet autem illa, virtute in ſuis cauſis efficientibus, niſi illæ exiſterent in rerum natura ſaltem aliqua, à qua reliquæ omnes effici poſſent Ita fit, vt, ſi

Si Deus non eſſet, nullum eſſet ens reale.

Deus, qui eſt rerum omnium effector, non exiſteret in rerum natura: nec roſa vtiq; eſſet ens reale, ac proinde, nec roſa.

Soluitur ſua obiectio contra Caiet.

Perſuaſio autem illa Caietani, ſi ſublatis B cæteris rebus omnibus, etiam Deo, ſolus ego exiſterẽ, adhuc remaneret, quod ſcientia mea de roſa nullã vim haberet ſublatis enim cæteris reb. omnibus, neq; ego eſſem, qui ſum, nec roſa eſſet roſa: vt oſtenſum eſt. quare nec de illa oſtendi poſſet eſſe odoriferam, attributumve aliud reale.

Obiectio prima.

Obiiciat aliquis: Res tum creatas, tum etiã creabiles eſſe vere entia ſiue realia in ordine ad ideas diuinas: quarum ſunt imitationes quædam, vt 4. li. diximus. at ideæ diuinæ præcedunt omnino ratione & ſcientiam Dei practicam, qua effici poſſunt, & potentiam illius executiuam. igitur vt ſint entia realia, non opus eſſe, vt virtute exiſtant in cauſa vlla efficiente etiam prima, & omnium aliarũ effectrice. C

Secunda.

Item, ſi per impoſſibile Deus non haberet vim productiuam creaturarum, ſi tamen adhuc eſſet earum exemplar, vt eſt, adhuc etiã D creaturæ eſſent vera entia in ordine ad illũ, tanquam ad ſuum prototypum exemplar. vt igitur ſint vera ſiue realia entia, non opus eſt ſe vt ſint virtute in cauſa effectiua

Tertia.

Poſtremo, prius eſſe, rem aliquam eſſe in ſe poſſibilem, & quæ non implicet contradictionem, quam eſſe factibilem ab aliquo. dicimus enim, hoc vel illud propterea effici à Deo poſſe, quia non implicat contradictionem, non è contrario, propterea non implicare contradictionem quod a Deo effici poſſit: quemadmodum & in impoſſibilibus dicere ſolemus, aliquid effici non poſſe: quia inuoluit repugnantiam, ſiue contradictionem aliquam: non è contrario, propterea inuoluere contradictionem, quia effici non poſſit. ergo vt res aliqua ſit vera vt realis, non opus eſſe vt virtute exiſtat in cauſa vlla efficiente, ſed ſatis eſſe, ſi non implicet contradictionem. E

Falſitas.

Ad hæc dicendum eſt, aliud eſſe quod nulla res infra Deum ſit ens reale, niſi virtute exiſtat in ſuis cauſis efficientibus, ſaltem in prima, quod & aſſeruimus & probauimus: aliud quod res infra Deũ poſſint aliquo modo conſiderari vt entia realia, non conſiderata illa earum cauſa effectiua, quod propoſite F obiectiones oſtendere nituntur, noſque formaliter haud negauimus. Et quanquam id nihil facit ad rem propoſitam, plenioris tamẽ doctrinæ gratia dicimus, res infra Deum non ſolum nõ eſſe, ſed nec perfecte conſiderari poſſe vt entia realia, niſi quatenus virtute exiſtunt in prima cauſa efficiente. Nam, quemadmodum accidentia imperfecte conſiderantur vt entia realia ſine ordine ad ſubſtantiam, nempe vel quatenus ad hoc aut illud particulare genus ſpectant, vt albedo quatenus color, (qua ratione dicimus ea per proximũ genus & differentiã definiri poſſe, non conſideratis diſtincte ſuperioribus generibus) vel quatenus nullam implicat contradictionem, ea exiſtere in rerũ natura (qui conceptus confus eſt, ipſumq; etiam Deum complectitur) perfecte autem intelligi non poſſe ſine ordine ad ſubſtantiam: ſic etiam, imo, potiori ratione, entia omnia infra Deum, poſſunt quidem imperfecte conſiderari vt entia realia, ſiue ordine ad Deum, vt cauſam primam efficientem, vel quatenus huius vel illius generis ſunt, vt paſſim conſiderantur, & definiuntur, præſertim apud Ethnicos philoſophos, vel quatenus nullam inuoluit repugnantiam ea exiſtere: perfecte autem ac diſtincte nullo modo concipi poſſunt, niſi quatenus pendent à Deo, vt à prima cauſa efficiente. id quod oſtendimus ad caput ſecundum ſuperioris libri *q. 1. ſect. 7.* cum de analogia entis ageremus, ſequuti veram D. Tho de hac re ſententiam. Quod ſi entia infra Deum perfecte concipi non poſſunt, vt entia realia, niſi in ordine ad illum, vt ad primam ipſorum cauſam efficientem: Deuſque intelligi non poteſt vt ens quoddam à cæteris omnibus diſtinctum, niſi vt ens actu exiſtens (ſi quidẽ conceptus potentis exiſtere nõ eſt conceptus qui ſit Dei proprius) dubium non eſt quin entia realia infra Deum, vt talia ſunt, perfecte intelligi non poſſint, niſi quatenus virtute exiſtunt in Deo, vt in prima eorum cauſa efficiente.

Res creatæ non poſſe perfecte conſiderari, niſi in prima efficiente.

Prima ratio ſoluitur. Idea diuina an præcedãt diuinam ſcientiam.

Quare ad primam interpoſitã obiectionẽ negãdum eſt, ideas diuinas præcedere omnino ratione ſcientiam Dei practicam, aut eius potentiam executiuam. Nam, cum illa ſint exemplaria diuina ac proinde obiecta ad actionem pertinentia: intelligi vtiq; non poſſunt niſi quatenus imitabilia à ſcientia practica, potentiaq; diuina executiua.

Secunda.

Ad ſecundam dicendum, ſi Deus non haberet vim productiuam creaturarum, foreet iam vt non eſſet earum exemplar: ſi quidem exemplar creaturarum omnium reſpicit potentiam diuinam executiuam.

Tertia nihil efficit aliud, quam quod crea-

turę prius consideratione nostra sint possibiles, seu non implicent contradictionem, quâ quod effici à Deo possint, illud enim commune habent cum Deo, hoc ipsarum est proprium. Hinc tamen nõ efficitur, vt illæ quatenus creaturę sunt, siue entia quædam finita & dependentia, perfecte intelligi possint sine ordine ad diuinã potentiam, à qua pendent, & in qua virtute existunt.

Confirmatio pro Caietani opinione adducta soluitur.

Ad confirmationem vero, quam pro Caietano attulimus, dici potest, primum quidem, fictitia, etsi possibilia non sunt, nõ posse tamen fingi nisi ex coniunctione rerum possibilium: proinde si res possibiles vt possint aliquando esse, contineri debent virtute in causa aliqua efficiente ratione sui: ergo & commentitiæ ratione partium ex quib. finguntur. Deinde, quemadmodum ea quæ aliquando esse possunt, non essent possibilia, si non continerentur virtute in causa aliqua, à qua effici possent, ita nec fictitia essent fictitia nisi suo modo continerentur virtute in aliqua potentia, à qua fingi possent. Atque hactenus de primo argumento principali.

Solutio reliquorum argumentorum.

CAPVT V.

Explicatur Aristoteles.

AD secundum dicendum est, cum Aristotele & reliqui docent non prius sciri posse quid res sit, quam sciatur an sit: sensum esse, non prius intelligi posse quæ sit rei propositæ quidditas quam compertũ sit huiusmodi esse verum ens, seu quod in rerum natura cohęrere possit: siquidem sola entia realia veram quidditatem habent. Itaq; accipiunt esse, pro esse posse. Quanquam eorum plerique, quia putauerunt species rerum esse sempiternas, nullamq; naturam cõmunem posse existere, quæ aliquando non existat, nõ valde curarunt distinguere potentiam ab actu. Hoc in quadratione circuli plane intelliges, quæ quid sit, facile explicatur, nec tamen vnquam inuenta est, cum interim inueniri posse omnes ferme asserant.

Ad tertium dicendum, vt hoc pronunciatum, Socrates est viuęs, sit simpliciter necessarium, (sumpto nimirum viuente, non vt significat id, quod exercet opera vitę, sed quod constat corpore & animo) non opus esse, vt animus Socratis existat in corpore Socratis, quemadmodum nec opus est, vt ipse Socrates existat: sic vt nũquam detur nec dari possit diuersitas Socratis ab omni composito ex corpore & animo, vt patet ex solutione primi argumenti.

Quæ proprietates à subiectis negue-

Ad quartum dicendum est, si quæstio sit de proprietatibus, quæ non distinguuntur re ipsa à subiectis, cuiusmodi sunt pleræque aptitudines vt substantiæ corporeæ ad quantitatem, & quantitatis trinæ dimensiones ad occupandum locum, certum esse apud omnes, non posse illas separari à subiectis, siue vt ipsæ existant sine subiectis, siue vt subiecta sine illis. Neque vllum habet momentum argumentatio ex accidentibus communibus sacræ Eucharistiæ, cum distincta sint re ipsa à subiecto, in quo ante consecrationem existebant. *ant distinctæ.*

Si vero quæstio sit de proprietatibus, quæ sunt re ipsa distinctæ à subiectis eiusmodi sunt iuxta probabiliorem *D. Thom.* 1.p.q.77. *art* 1. *Ægidii quodlib.*3.q.11. *Iandumi* 2. *de Ani.q.* 9. *& aliorum*, sentẽtiam, intellectus & volũtas comparatione animæ rationalis, & trina, dimensio respectu substantiæ corporeæ (*D. Thom.*3.p q 77 art.2.& in 4.d.12.q.1.a. 1. *Cap. in d.*18. *quæst.vnica. Rec. in* 4.*d.* 12. *art.*1.q.1. *Auer.*1.*Phys com.*63. *& lib. de Substantia orbis cap.*1. *Alb. Mag.*1.*Phy.tract.*c.4.) quatuorque primæ qualitates sensibiles respectu quatuor elementorum, distinctione opus est. Nam, si vertatur in dubium, vtrum hæ proprietates possint absolutæ, &, vt res quædam sunt: nullaq; consideratione sumptæ à suis subiectis separati, nõnulli sunt, *Caiet nimirum* 1.p q 14. *art* 3. qui in pleriſq; earum id negent: ea scilicet ratione ducti, quod huiusmodi proprietates naturaliter fluant ab essentiis rerum, quarum sunt proprietates. Non videtur tamen earum separatio diuinæ potestati subtrahenda, siue vt ipsæ existant sine subiectis, siue vt subiecta sine ipsis. quæ eadem est sententia Magni Basilij *homil.*6. in Exemero. Primum, quia id plane videtur concludere argumentum propositum. Deinde, quia idem perspicue ostenditur ex communi illo pronũciato, quo *Ockam quodl.*4.q 37. *Scot.in* 2.*d.*12 *q.*2. *V. Gab.*4.*d.*1 *q.*1. vtuntur: E duobus entib. absolutis & re ipsa distinctis, quorum alterum in altero non includitur, potest Deus vtrumlibet ab altero separare. Nec ratio quæ nũc in oppositum adducta est quicquam efficit. Nam etsi huiusmodi proprietates naturaliter fluant à subiectis: tamen earum fluxus potest diuina potestate impediri, negato nimirum concursu, quo Deus cum essentiis subiectorum ad earum cõseruationem concurrit. *Intellectum & voluntatem re ipsa distingui ab anima. D. Basilii sententia pro priorum opinione adducta. subiectis vis diuina separari.*

Quod si huiusmodi proprietates non sumãtur absolute, sed quatenus sunt naturales suis subiectis, vt status controuersiæ sit, num illæ possint aut potuerint non naturaliter conuenire suis subiectis (quæ est propria earum cõsideratio quatenus sunt proprietates) adhuc plerique Nominalium partem affirmatiuam amplectuntur. Eorum præcipuum *Nominalium opinio & argu-*

Solutio propriet. argumentum huiusmodi est: Deus potuit cõdere res eo pacto, quo illas cõseruare potest. at potest conseruare ignem sine colore, & aquam sine frigore, vt patet ex dictis, atque adeo ponere calorem ignis in aqua, & frigus aquæ in igne. igitur potuit producere à principio ignem frigidum & aquam calidam: hoc autẽ si fecisset, iam calor esset naturalis proprietas aquæ, & frigus ignis iuxta sententiam D. Augustini, dicentis, id conuenire cuilibet rei naturaliter, quod ab initio illi conuenit: igitur fieri poterit, vt nec calor esset naturalis igni, nec frigus aquæ: quod idem de cæteris eodem modo concludi potest.

Refutatio primo. Hæc tamen sententia nõ placet. Primum, quia per eam nõ licet asserere substantias rerum naturalium esse ex se propensas ad certas & designatas operationes, sed quamlibet ad quaslibet, aut ad nullam: quæ, quam sint absurda, nemo non viderit.

Secundo. Deinde, quia nulla alia relinquitur via ad inuestigandam diuersitatem essentialem formarum inter se, quam ex propriis cuiusque rei actionibus, quæ à formis primo manant. *Vt passio materiam, ita actio formã indicat.* nouimus enim motus siue passio nobis attulit cognitionẽ materiæ, ita & actio cognitionem formæ, quæ est vulgata Commẽtatoris libro de Struct. disput. 6. in solutione sexti dubii, propositio ab omnibus posteriorib. recepta. at hæc philosophandi ratio prorsus est vana, si formæ non vendicant sibi ex se certa & distincta actionum genera, ac proinde certas & distinctas proprietates, quæ sunt agendi instrumenta.

Tertio. Tertio, quia nõ est, cur potius dicamus qualitates habere ex se designatas actiones, quã substantias ipsas, quarum virtute qualitates operantur: qualitates autem non videtur indifferentes ex se ad quamcunque actionem. neque enim calor ex se aptus est ad refrigerãdum, nec frigus ad calefaciendum, aut aspectus ad audiendum, aut vero auditus ad videndum, alioqui nulla est ratio ex natura qualitatum ducta, cur ex hac qualitate hæc potius actionis species eueniat, quã illa, sed sola Dei voluntas: quæ sententia indigna est homine Philosopho. Si ergo negandum non est, substantias qualitatibus subiectas vendicare sibi ex se designatas actiones, necessario efficitur, vt vendicent sibi ex sua natura certas qualitates ad agendum, & non tantum ex institutione diuina.

Quarto. Quarto, quia aqua, postquam calefit ab igne aut à Solo, si separetur calefaciens, solo generali Dei cõcursu redibit se ad pristinum frigus. igitur si Deus fecisset aquam naturaliter calidam, quæro, vtrum illa cum eodem generali concursu, quo nunc Deus separato A calefaciente eum illa concurrit, se redderet frigidam, necne? Si redderet, ergo non esset naturaliter calida, si non redderet, igitur nec modo: aut certe idem concursus cum eadem re non facit idem, quod fieri nequit, & est cõtra illud Aristotelicum 2. libr. de gener. cap. 10. text. 56. *Idem manens idem, idem facere aptum est.*

Postremo, quia aut res naturales sunt ex se indifferentes ad quamlibet proprietatem distinctam realiter à se, aut hæ habent propensionem naturalem ad has, illæ vero ad illas. Si datur secundum, habetur propositum, si primum, ergo non magis posset huic naturalis esse hæc qualitas, quam illa. quod est aperte falsum, & contra illorum sententiam. Atque his duobus postremis argumentis vtitur grauissimus quidem nostræ pene ætatis Theologus Franciscus Victoria in rect. de hom. ad eandem sententiam confirmandam. C Quod vero D. August. ait: *id esse naturale cuique rei, quod à principio illi conuenit*: idcirco dictum est, quia Deus non aliter à principio res instituit, quam vt illarum naturis congruebant. *Quarto.*

Itaque dicimus, etsi proprietates secundi generis possunt absolute separari à subiectis, nulla tamen potestate fieri posse, vt separentur quatenus proprietates, ita scilicet, vt proprietas, quæ nũc est naturalis alicui, possit vnquam aut potuerit illi non esse naturalis, h. e. talis, vt ad eam subiectum non habeat naturalem propensionem. Nam quemadmodum essentiæ rerum mutari non possunt, vt, V. G. homo sit aliud, quam homo, ita nec illarum naturales propensiones.

Ad priorem vero locum Aristotelis, quo concludebatur, veritatem enuntiationum requirere constantiam subiectorum dicendum est; cum Aristoteles ait, ex eo quod res E est, aut non est, orationem esse veram vel falsam, sic intelligendum esse, quasi dicat, ex eo, quod res est talis, aut non est talis, qualem esse aut non esse oratio significat, orationem esse veram vel falsam. Res autem potest esse talis, etiam dum ipsa non existit, vt patet in pronunciato illo D. Augustini 2. de lib. arbitr. cap. 8. Septem & tria esse decem, neque vnquã non fuisse decem, etiam cum nulla decem existerent. *Conclusio explicatio difficultatis posita, ex circumspectione passionum realiter à subiectis distinctarum desumenda.*

Ad posteriorem locum dicendum est. Aristotelem non asserere, Socratem, qui mortuus F est, non esse hominem, sed negare hanc consequentiam: Socrates est homo mortuus, ergo est homo, sumpto nimirum homine mortuo in antecedente pro cadauere hominis, vt sæpe accipitur, traducto hominis vocabulo ad impropriam significationem: vt non pro

Digitized by Google

toto homine ſumatur, ſed pro corpore hominis vita priuato Itaque non negat Ariſtot. in conſequente, Socratem, qui eſt mortuus, eſſe hominem, ſed Socratis cadauer eſſe hominem.

Quod vt melius intelligas, aduerte, non eſſe eandem rationem in hac enunciatione, *Socrates mortuus eſt homo*, atque in hac, *Socrates non exiſtens eſt homo*. Poſterior enim ſemper eſt vera, quia illud (non exiſtens) nunquã traducit verbum Homo ad impropriam ſignificationem. namq; idem prorſus homo eſt. qui nunc dicitur exiſtens, nunc vero non exiſtẽs. At prior, etſi eſt vera, ſumpto verbo Mortuus prout ſignificat eum, qui vixit, qui quidem vere & proprie homo dicitur, tamen vt ſignificat priuatum vita priuatione proprie dicta, non poteſt eſſe vera, niſi ſumatur pro corpore hominis, in quo ſuo modo exiſtit vitæ priuatio. Supponit enim hęc priuatio in rerum natura ſubiectum priuatum, quemadmodum cæcitas, ſurditas, & cæteræ priuationes propriè dictæ at ſubiectum, quod in rerum natura vita priuatum exiſtit, nõ eſt totus homo, ſed materia ſeu corpus hominis.

Socrates mortuus eſt homo, an ſit vera.

Hæc propoſitio, Chriſtus non eſt homo, an ſit vera in triduo mortis.

Ad tertium dicendum eſt, aliam rationem eſſe in hac enuntiatione, *Chriſtus non eſt homo*, atque in illa, *Socrates non eſt homo*; mortuo nimirum vtroque, neutroque à mortuis excitato. Nam, quia Socratis vocabulum non niſi pro ſuppoſito humano proprie ſumitur, nulla ratione falſum eſt dicere, illo mortuo Socratem eſſe hominem. ſemper enim ſuppoſitum humanum eſt homo. At Chriſti nomen, etſi pro vno tantum ſuppoſito accipitur, tamen interdum ſumitur pro illo, vt ſubſiſtit in natura humana: veluti cum dicimus, Chriſtus natus eſt ex virgine: interdum vt diuinum, ſiue vt ſubſiſtit in natura diuina, vt cũ dicimus Chriſtus eſt natus ab æterno. Quamuis ergo ſumpto Chriſti nomine priori modo, ſemper fuerit verum Chriſtum eſſe hominem: ſemper enim verum fuit aſſerere, ſuppoſitum naturæ humanæ, ſiue ſubſiſtens in natura humana eſſe hominem: tamen poſteriori non ſemper fuit verum: ſiquidem ſuppoſitum filii Dei pure ſpectatum, nec ante incarnationem fuit homo, nec illo ſpatio temporis, quod inter mortem & reſurrectionem fluxit. Ante incarnationem, quia nondum naturam humanam aut vllam eius partem aſſumpſerat: illo autem temporis intercapedine, quod inter mortem & reſurrectionem interceſſit; quia, etſi vnitum erat animæ & corpori, tamen non erat vnitum humanitati, quippe quæ per mortem diſſoluta erat. Atque hoc poſteriori modo negant Thomiſtæ fere omnes, D. Th. 3. p. q. 50. art 4 & in 3. diſt. 22 q 1. ar. 1. & quodlib. 2 art 1. Capr. in d. 22. q. vnica. Et Doctores communiter in 4. d. 22. Henrici quodlib. 2. quæſt. 3. Æg. quodlib 4. quæſtio. Chriſtum in triduo illo fuiſſe hominẽ. quod faciunt, vt reſiſtant Hugoni de Sancto Victore, lib. de ſacram. p. 1. c. 11. & Magiſtro ſententiarum, in 3. c. 22. qui ſumpto Chriſto pro diuino ſuppoſito etiam pure conſiderato, adhuc concedunt Chriſtum eo interuallo temporis fuiſſe hominem, prior quidem propter animam, in qua totam hominis eſſentiam poſitam exiſtimat, poſterior vero propter animam & corpus, in quibus partibus etiam à ſe inuicem ſeparatis, ſed tamen vnitis eidem ſuppoſito, credit totam humanitatem conſiſtere.

Vtrum ea, quæ ſunt ſimpliciter neceſſaria, cauſam habeant.

QVÆST. II.

Determinatio queſtionis.

SECTIO I.

1. Concluſio negans has rebus ſtruitur.

QVid reſpondendum ſit ad hanc quæſtionem, ex ſuperiori ferme patet. Nã quod ad res attinet, cum nulla præter Deum ſit neceſſaria ſimpliciter, Deus autem, cum ſit prima cauſa, cauſam habere non poſſit: perſpicuum eſt, nullã rem ſimpliciter neceſſariam habere cauſam. Vnde patet, aliud eſſe quærere, num entia ſempiterna habeant cauſam, aliud num entia neceſſaria ſimpliciter. Multa enim potuit Deus ab æterno facere, cum interim ipſe, qui ſolus ſimpliciter neceſſarius eſt, cauſam habere non poſſit.

2. Concluſio negans incõnexiõb. neceſſariũ dari cauſam proprie dictam.

Quod vero attinet ad rerum connexiones, ſi de cauſa quidem proprie dicta ſit ſermo, idem quoque dicendum eſt: ſiquidem connexiones neceſſariæ ſimpliciter, ſunt puræ quædam negationes diuerſitatis ſubiectorum a prædicatis per ſe. vt dictum eſt: negationes autem puræ (hoc eſt, quę, vt ſuo modo exiſtant, non indigent exiſtentia ſubiectorũ) non habent cauſam, quæ proprie dicatur cauſa, vt apertum eſt. Vide Albert. lib. 1. de cauſis, cap. 8. D. Thom. 2. cont. gent. c. 2. Ferr. ibidem. Capreol. in 1. d. 8. q. 1. conc. 1. Id autem, quod diximus, etiam hac ratione confirmari poteſt. Quod nihil minus eſſet ſublata omni vera, ſeu proprie dicta cauſſandi ratione, qua poſita, non habet veram cauſam. at ſi prima cauſſa nihil cauſſaret (quod fieri potuit) ac proinde nec alia cauſſa vlla, nihilominus homo

homo esset animal, & disciplinæ capax, vt superiori quæstione probatum est: igitur quod homo sit animal, aut doctrinæ capax, nõ habet veram causam: eodemque modo res habet in cæteris Item hoc argumento, quod in solo primo modo dicendi per se vim habet: Id quod æque reperitur in creaturis atque in Deo, non potest habere veram ac propriam causam, siquidem nihil est in Deo, quod causam habeat, connexiones autem identicæ, ac proinde omnes pertinentes ad primum modum dicendi per se, eodem modo cernuntur in creaturis, quo cernuntur in Deo. Æque enim necessaria est connexio, qua homo est homo, atque ea, qua Deus est Deus, cum oppositæ æque implicant contradictionem. nõ habent igitur connexiones primi modi dicẽdi per se veram causam. Adde quod æque cernitur in rebus fictis atque in veris, non potest habere veram causam, æque autem necessaria est connexio, qua Chimæra est figmentũ, atque ea, qua homo est animal, cum æque impossibile sit, Chimæram non esse Chimæram, atque hominem nõ esse hominem. ergo, &c. Accedit ex Arist. 2. Phys. c. 3. text. 2. & lib. 1. Moral. ad Eudemum c. 5. text. 59. hæc argumentatio: Quod non habet causam finalem, nullam prorsus habet causam. quæ quidem proprie dicatur causa, vnde & finis causa causarũ omnium dici solet. connexiones autem primi modi dicendi per se non habent causam finalem (neque enim datur causa finalis, propter quã homo sit animal, vt Arist ait 7. Metaph. ca p. 17. alioqui daretur causa finalis, propter quam homo esset tale animal, ac proinde homo, quod ridiculum est.) igitur non datur vlla vera causa connexionum primi modi dicendi per se.

In quo sensu necessaria causam habere dicuntur.

Si vero sit quæstio de causa improprie dicta, de eo videlicet, per quod aliquid à priori demonstratur, negari non potest, quin plurima necessaria simpliciter habeant causam. omnes enim connexiones, quæ pertinent ad secundum modum dicendi per se, cum possint à priori demonstrari, huiusmodi causam habent. Atque hoc pacto intelligenda est diuisio, qua necessaria simpliciter diuiduntur hoc capite, text. 4. in ea, quæ habent causam, & in ea, quæ non habent. Quanquam Aristoteles errore magno existimauit, eandem diuisionem esse accommodandam ad res, extenso nomine causæ ad veras causas seu proprie dictas. Id quod partim innuit secundo libro huius operis, capite primo, text. 15. sub appellatione eorum, quæ semper sunt vera: partim 8. libro Physicorum, cap. 1. Quo loco reprehendit Democritum, quod crediderit eorum, quæ sempiterna sunt, non esse quærẽdam causam, sed satis esse intelligere, quod sempiterna sint, vt omnis causæ inuestigatio iure cessare debeat. Et si autem Arist. eo loco sententiam suam solo exemplo connexionis trianguli cum propria affectione ostendit, tamẽ ideo exemplum attulit, vt causam multarum rerum sempiternarum necessariarumque significaret.

Errores quos Arist. tollit.

Obiectio contra ea, quæ dicta sunt, eorumque solutio.

SECTIO II.

SED contra ea, quæ dicta sunt, obiiciunt quidam hoc modo: Aut connexiones per se sunt res vere existentes in rerum natura, aut minime. si non sunt res vere existentes, erunt commentitiæ, figmentumque erit, hominem esse animal ac disciplinæ capacem. Si autem vere existunt, aut sunt creatæ, aut increatæ. atqui non sunt increatæ, quia id soli diuinæ naturæ conuenit: creatæ autem res omnes habent causam propriam. non dubium igitur, quin connexiones per se vere ac proprie dictam causam habeant. *Obiectio 1.*

Præterea, quando duo aliqua se habent, vt subiectum & proprietas, aut quasi proprietas, si id, quod se habet vt subiectum, habet causam, id etiam, quod se habet vt eius proprietas. siquidem par ratio est proprietatis atque subiecti, & ab eodem pendet proprietas, à quo subiectum. at connexiones rerum cum suis prædicatis per se, sunt quædam earum proprietates (sunt enim nihil aliud, quam identitates illarum cum prædicatis, siue primatiue sumantur, siue negatiue) ergo cum res ipsæ habeant proprie dictã causam, & earum connexiones cum suis per se prædicatis, causam huiusmodi habebunt necessario. 2.

Potest item obiici hoc modo: Demonstrationes *propter quid*, nihil aliud demonstrant, quam connexiones per se. quicquid autem demonstrant, idipsum demonstrant per verã proprie dictam causam. habent igitur huiusmodi causam connexiones per se. 3.

Præterea, vt hoc idem argumentum magis pateat, sic licet exemplis finalium causarum vrgere. Si datur verus finis, propter quẽ homo sit disciplinæ capax, ipse nimirum vsus scientiæ, datur etiam verus finis, propter quem constat tali corpore, nempe vt habeat animam rationis principem, imo, etiam datur finis, propter quem constat tali animæ, vt scil. sit beatus, hæc autem nihil aliud sunt, quam quædam per se connexiones rerum. datur igitur vera ac proprie dicta causa 4.

connexionum per ſe, nec tantum earum, quæ pertinent ad ſecundum modum, cuiuſmodi eſt illa, quod homo ſit diſciplinæ capax: ſed etiam earum, quæ pertinent ad primum, cuiuſmodi ſunt illæ, quod conſtet alio corpore, quod anima rationis participe.

Solutio prima obiectionis.

Adhæc tamen hunc in modum reſpondebis. Ad primum, connexiones per ſe nec eſſe res veras, nec item commentitias, ſed rerum connexiones, quas identitates pure negatiuas eſſe diximus: proinde non mirum eſſe, ſi nec ſint res increatæ, nec item creatæ, nec prorſus vllam habeant cauſam, cuius influxu ſuo modo exiſtant.

Secunda.

Ad ſecundum: recte probari, connexiones per ſe priuatiue ſumptas habere veras cauſas: cauſæ enim quarum influxu res exiſtunt, eædem eſſi:iunt, vt earum proprietates ſuo modo exiſtant: non id tamen recte concludi de connexionibus per ſe pure negatiue ſumptis, quia re vera non ſunt rerum proprietates. Quod ex eo manifeſte intelliges, quia proprietates ſimul ponuntur ac tolluntur cũ propriis ſubiectis. at connexionẽi per ſe, non ſimul ponuntur cum rebus creatis, nec ſunt in illis, vt in ſubiectis, cum ſuo modo ſempiternæ ſint, quales non ſunt ipſæ res creatæ.

Demonſtrationes propter quid, nihil aliud proprie demonſtrare, quam connexiones per ſe.

Ad tertium, demonſtrationes *propter quid*, nihil aliud proprie demonſtrare, quam connexiones per ſe: ſiquidẽ hæ proprie ſunt, quæ *propter quid* ſciuntur, quæque aliter habere non poſſunt: *quid propria demonſtrat.* non tamen id efficere per veras cauſas ipſarũ connexionum: connexiones enim principiorum demonſtrationis, ſunt illæ quidem directo cauſæ eius connexionis quæ demonſtratur: at non ſunt veræ cauſæ illius, h.e. vere influentes ad illius exiſtentiam. Contra vero, cauſæ eorum attributorum, quæ de ſubiectis concluduntur, ſunt veræ cauſæ ipſorum attributorum: & tamen nõ ſunt directo ac proprie cauſæ connexionum, quæ demonſtrantur: cum eiuſmodi connexiones, vt ſuo modo exiſtant, nihil à talibus cauſis pendeant. Ad quartum, ex hac ſolutione eadem patet quid reſpondendum ſit.

ΚΕΦ. ϛ.

Text. 7.

ΕΝ α λέγεται τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ δὲ καθ' αὑτό. κατὰ b συμβεβηκὸς μὲν, οἷον c Κορί-

CAP. VI.

VNVM a dicitur partim per accidens, partim per ſe. Per accidens b quidem, vt c Coriſ-

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Cur de vno agendum.

VNum a dicitur. Expoſita multiplicitate principiorum & cauſarum entis, conſequens erat, vt multiplicitas ipſius entis (eius enim principia & cauſæ in hac ſcientia quæruntur) primarumque eius partium explicaretur. Sed quia vnum adeo connexum eſt cum ente, vt ambo ſuperiori libro, cap. 2. tex. 3. dicta ſint vna atque eadem natura, non ab re cenſuit Ariſt. de vtroq; in eadem parte libri agendum eſſe, quod fiet his decem capitibus. Cur autem prius diſtinguat vnum, quam ens, hæ rationes reddi poſſunt. Prima, quod vnum magis ſonet principium quam id, cuius principia & cauſæ quærantur. Vnde & hoc ipſo capite dicitur principium eius, quod in vno quoque cognoſci poteſt. Secũda, quia cum vnum maiorem multiplicitatem habere videatur, quam ens, pluresque in eo diſtinctiones, quam in ente vſurpari ſoleant, priori loco diſtinguendum fuit. Poſtrema, quod ea, quæ de vno dicenda ſunt, non parum conducunt ad ea, quæ diconda ſunt de ente.

Cur prius Ariſt. vnum quam ens diſtinguat. Prima ratio. Diſtinctio vnius. *Secunda.* *Tertia.*

Diſtinguit ergo primũ Ariſt. in hoc c. vnum in vnum per accidens & per ſe. Deinde vtrumq; ſubdiſtinguit. Poſtremo docet, quo pacto diſtinguenda ſint ipſa multa, quæ vni opponuntur.

Vnum per accidẽs duplex.

b *Per accidens.*] Tradit duo præcipua genera vnius per accidens, & ſingula alia ſingulis annexa. Primum principale eſt, quo ſubiectum & accidens dicuntur vnum, vt Coriſcus, & muſicum. Ideo enim ſunt vnum, quia alterum accidit alteri, nempe, muſicum Coriſco. Annexum eſt autẽ huic generi aliud quoddam genus vnius, quo ſubiectum & compoſitum ex ſubiecto & accidente dicuntur vnum, vt Coriſcus, & Coriſcus muſicus. Ideo enim iſta ſunt vnum, quia totum hoc, Coriſcus muſicus accedit Coriſco. Secundum principale genus eſt, quo duo accidentia appellantur vnum quid, ſi eidem ſubiecto inſint, vt muſicum, & iuſtum, ſi dicantur de Coriſco. Ideo enim cenſentur vnum quia ambo accidunt Coriſco. Annexum eſt huic generi quoddam aliud, quo compoſitum ex ſubiecto & accidente dicitur vnum & idem cum compoſito ex eodem ſubiecto & alio accidente: quo pacto Coriſcus muſicus, & Coriſcus iuſtus dicuntur vnum. Ideo enim ſunt vnum, quia vtriuſque compoſiti altera pars accidit vni, & eidẽ parti vtriuſque, vt muſicum, & iuſtum Coriſco. In omnibus autem his generibus, ſiue principalibus, ſiue annexis, ſi recte aduertas, dicuntur plura eſſe vnum, quia ſubiectum vnum eſt.

c Κορίσκος, καὶ τὸ μουσικὸν, καὶ ὁ Κορίσκος μουσικός· ταὐτὸ γὰρ εἰπεῖν, Κορίσκος, καὶ τὸ μουσικὸν, καὶ Κορίσκος μουσικός· καὶ d τὸ μουσικὸν, καὶ τὸ δίκαιον, καὶ μουσικὸς δίκαιος Κορίσκος. πάντα γὰρ ταῦτα ἐν λέγεται κατὰ συμβεβηκός· τὸ μὲν γὰρ δίκαιον, καὶ τὸ μουσικὸν, ὅτι μιᾶς οὐσίας συμβεβήκασι· τὸ δὲ μουσικὸν καὶ Κορίσκος, ὅτι θάτερον θατέρῳ συμβέβηκεν. ὡσαύτως δὲ πέφυκε c πως καὶ ὁ μουσικὸς, Κορίσκος τῷ Κορίσκῳ, ὅτι θάτερον τῶν μορίων θατέρῳ συμβέβηκε τῶν ἐν τῷ λόγῳ, οἷον, τὸ μουσικὸν τῷ Κορίσκῳ. καὶ ὁ μουσικὸς Κορίσκος δικαίῳ Κορίσκῳ, ὅτι ἑκατέρῳ μορίῳ τῷ αὐτῷ ἐπισυμβέβηκεν. ἐάν γὰρ ἀληθὲς ᾖ Κορίσκον μουσικὸν συμβεβηκέναι, ἢ ἐκείνῳ τοῦτο. ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ γένους, καὶ ἐπὶ τῶν καθόλου ἁπλῶς ἐνομάτων λέγεται ἓν συμβεβηκός, οἷον, ὅτι καθόλου καὶ μουσικὸς ἄνθρωπος. ἢ γὰρ ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ, μιᾶς ὄντι οὐσίᾳ, συμβέβηκε τὸ μουσικὸν, ἢ ὅτι ἄμφω, τῶν καθ' ἕκαστόν τι συμβεβήκασιν, οἷον, Κορίσκῳ. πλὴν ἀλλ' ἓν τῶν αὐτῶν τρόπων ἄμφω ὑπάρχει τὰ εἰρημένα τὸ μὲν ἐπὶ τοῖς γένεσι καὶ ἐν τῇ

c *Coriſcum & muſicum, & Coriſcus muſicus: idem enim eſt dicere, Coriſcus & muſicum, ac Coriſcus muſicus: itemque* d *muſicum, & iuſtum, atque muſicus iuſtus Coriſcus. Namque omnia hæc per accidens dicuntur ἓν unum: iuſtum quidem & muſicum, quia vni ſubſtantiæ acciderunt: muſicum autem & Coriſcum, quod alterum alteri accideric. Similiter autem quodammodo* c *& muſicus Coriſcus, ἓν unum eſt cum Coriſco, quod altera pars earum, quæ in oratione ſunt, alteri accideric, nempe muſicum Coriſco, & muſicum Coriſcus cum iuſto Coriſco, quia vtrumq; pars vna, eidem vni accidit. Nihil* f *enim intereſt, ἓν utrum Coriſco muſicum, an hoc illis accidat. Idem* g *porro euenit, ſiue de genere, ſiue de nomine aliquo vniuerſali accidens dicatur, vt quod homo idem ſit, atq; muſicus homo. aut enim quia homini, qua ἓν una ſubſtantia eſt, muſicum accidit, aut quia ἑκάτερον utrumq; alicui accidit particulari, veluti Coriſco. Niſi quod non eodem modo ἑκάτερον utrumq; ineſt: ſed alterum fortaſſe vt genus, &*

c *Vt Coriſcus & muſicum* Hæc verba ſic exponenda ſunt, vt Coriſcus dicatur vnum tum cõparatus cum muſico, tum etiam cum Coriſco muſico. Idem enim eſt dicere, Coriſcus & muſicũ ſunt vnum, ac ſi dicas: Coriſco accidit muſicũ: & (quod hinc ſequitur) idem eſt dicere Coriſcus & Coriſcus muſicus ſunt vnum, ac ſi quis dicat, Coriſco accidit Coriſcus muſicus. Atque hæc pertinent ad priorem modum vnius per accidens.

d *Itemq; muſicum.* Hoc eſt, idem quoq; eſt dicere, muſicum & iuſtum ſunt vnum, ac ſi dicamus, muſicum ac iuſtũ accidũt Coriſco: ſeu, quod idem valet, Coriſcus eſt muſicus iuſtus. Quæ omnia verbis ſequentibus exponuntur.

c *Quodam modo & muſicum.* Id eſt, reductitie. Loquitur enim de modis qui ſunt principalib. annexi.

f *Nihil enim intereſt.* Senſus eſt: in idem redit, ſi dicas Coriſco muſicum accidere, ac ſi dicas hoc totum (Coriſcum muſicum) accidere illi, id eſt, Coriſco. Ex eo enim quod muſicum accidit Coriſco, efficitur vt tota hæc coniunctio, Coriſcus muſicus, accidat Coriſco, vt diximus. Si enim Coriſcus ſit muſicus, erit idem Coriſcus muſicus: ſi vero non ſit muſicus, nec erit Coriſcus muſicus. Quod idem dicendum eſt de Coriſco & iuſto. Hæc autem verba Ariſtotelis eo ſpectant, vt intelligamus perinde eſſe, probare Coriſcum muſicum, & Coriſcum iuſtum eſſe vnum per accidens, quia muſicum & iuſtũ accidunt Coriſco, ac ſi idem ex eo probaretur, quia ambæ copulationes accidunt Coriſco. Quod ideo annotatum eſt ab Ariſtotele, quia hic poſterior probandi modus aptior videri poteſt, vt qui magis congruat cum illo, quo probatum eſt, muſicum & iuſtum eſſe vnum per accidens, ad quem modum vnius hic modus reuocatur.

g *Idem porro.* Quoniam in exemplis adductis vſus eſt ſubiecto ſingulari, docet his verbis idem contingere, ſi quis vtatur ſubiecto communi, vt homine. Homo enim & homo muſicus eodem modo ſunt vnum, quo Coriſcus & Coriſcus muſicus. Niſi quod Coriſcus priori tantum vnitatis genere eſt vnum cum Coriſco muſico, quatenus ſcilicet muſicum accidit Coriſco. Nec enim Coriſcus, cum ſit prima ſubſtantia, cuiquam poteſt accidere, vt eo etiam modo dici poſſit vnum cum muſico, quia ambo alicui eidem ſubiecto accidant. At homo vtroque genere vnitatis eſt vnum cum homine muſico, priori quidem, quatenus muſicum accidit homini: poſteriori autem, quatenus & homo muſicum accidunt alicui ſingulari, vt Coriſco, alio tamen, atque alio modo. Nam hoc accidit ſiue conuenit Coriſco, vt genus, hoc eſt, vt commune prædicatum eſſentiale: muſicum autem vt accidentarium attributum. Vſus autem eſt Ariſtoteles hoc loco verbo (fortaſſe) propter Platonem, qui vniuerſalia ſeparabat à ſingularibus. Hæc de duobus generibus vnius per accidens, quorum vtrumque dicitur vnum ratione vnius ſubiecti, quibus poſſet addi tertium, quo ſubiecta dicantur vnum ratione vnius accidentis, ſiue proprium illud ſit, ſiue commune, quidquid hoc loco velit Albertus: veluti ſi

Ex ſubiecto communi ἓν unum per accidens.

Addi poteſt & tertiũ genus accidẽtis.

ἐν τῇ οὐσίᾳ, τὸ δὲ ποιότης, ἢ πάθος τῆς οὐσίας. ὅσα δὲ μιᾷ καὶ ἁπλῇ κινήσει συμβεβηκός λέγεται, τοῦτο δὲ τῷ ἑνὶ λέγεται εἶναι.

nus, & in substantia: alterum vero habitus vel passio substantia. Ea quidem, quæ per accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur omnia.

Text. 8. Τῶν δὲ καθ' ἑαυτὰ ἓν λεγομένων, τὰ μὲν λέγεται τῷ συνεχῆ εἶναι, οἷον φάκελος δεσμῷ, καὶ ξύλα κόλλῃ, καὶ γραμμὴ κἂν κεκαμμένη ᾖ συνεχὴς δ', μία λέγεται, ὥσπερ καὶ τῶν μερῶν ἕκαστον, οἷον σκέλος καὶ βραχίων. αὐτῶν δὲ τούτων, μᾶλλον ἓν τὰ φύσει συνεχῆ, ἢ τέχνῃ. συνεχὲς δ' ἓν λέγεται, ὧν κίνησις μία καθ' αὑτό, καὶ μή, οἷον τὸ ἄλλως μία δ' ἡ ἀδιαίρετος. * ἀδιαίρετος δ' ἐν χρόνῳ καθ' ὃν ἂν αἰσθάνοιτο, αὐτὰ δὲ συνεχῆ, ὅσα μὴ ἅπτῃ ἓν. εἰ δὲ θείη τις ἁπλῶς μίαν ἀδιαίρετον

Eorum autem, quæ per se vnum dicuntur, Text. quædam ex eo dicuntur, quia continua sunt, vt fascis vinculo, & lignagluting: linea item, etsi inflexa sit, modo sit continua, vna dicitur, quemadmodum & pars quæque, vt crus & brachium. Horum autem ipsorum ea magis vnum sunt, quæ natura sunt continua, quam quæ arte. Continuum vero k id dicitur, cuius motus est vnus per se, neque aliter habere potest: vnus autem, qui indiuisibilis, atque indiuisibili l tempore. Per se m autem continua sunt, quæcunque non tactu sunt vnum. Si enim ligna

quis dicat omnes homines esse vnum ridendi facultate, aut omnes Æthiopes esse vnã ratione coloris.

h *Ea quidem quæ per accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur omnia.* Vetustus codex Syrleti Cardinalis inserit verbum ἐν ante verbum λέγεται, vt bis ponatur in eadem periodo, sitq; sensus: omnia, quæ per accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur vnum. Budæus expungit ex fine, & inserit in medio. Sed neutrum est necesse, cum vtrobiq; intelligendum esse, ipse doctrinæ contextus postulet: licet satis sit, si semel ponatur, seu in fine, seu potius in medio, vt nos fecimus.

Primum genus vnius per se.

i *Eorum autem, quæ per se vnum dicuntur, &c.* Tradit duas diuisiones vnius per se ac proprie dicti: priorem in quinque membra, posteriorem in quatuor. priorem tamen multo fusius persequitur. Primum genus iuxta priorem diuisionem (quod idem est maxime omnium vulgare) dicitur vnum continuitate, siue res sit continua ratione alterius rei, quæ continua sit, vt fascis ratione vinculi, & mensa, ratione glutinis, siue quia ipsa continuitatem in re habet: quod quidem duobus modis accidere potest: vno, si habeat illam secundum suam essentiam, vt linea (etiamsi inflexa sit, & angulum faciat) altero si continuitas in ea inhæreat: quo pacto crus est vnum quid, itemque brachium. Quanquam magis vnum (inquit) sunt ea, quæ natura sunt vnum vt linea, crus, & brachium, quam quæ arte, vt fascis & mensa ex multis tabulis compacta. Illa enim per seipsa, hoc est, per suam continuitatem continua sunt, hæc per continuitatem alterius.

Obiectio. Solutio.

Quod si quis obiicat, id, quod non est per se continuum, sed per aliud (vt fascis per vinculum) non recte dici vnum per se secundum continuitatem: occurrendum est, quando id, cuius continuitate aliquid dicitur vnum, est quasi essentialis forma illius (cuiusmodi est vinculum respectu fascis, vt fascis est) non male alterum dici per se vnum ratione illius. Quidquid enim dicitur tale per formam essentialem, tale per se dici cõsueuit. Non est tamen negandum, fasce m, & quidquid aliud simile, si absolute loquendum est, improprie dici vnum continuum, magisq; improprie vnum per se continuum.

Quid sit continuum.

k *Continuum.* Docet quidnam sit continuum, non quidem accurata ratione, sed vt vulgo solet præcipue appellari. Qua de causa potius vtitur verbo *dicitur*, quam *est*. Ait ergo, continuum id dici, cuius per se motus est vnus, seu indiuisibilis tempore, nec aliter sese habere potest, hoc est, cuius nulla pars moueri potest, quin eodem tempore moueantur cæteræ. Hoc pacto lapidem, vestimentum & reliqua corpora, quæ non flectuntur, appellamus continua, etiamsi ex multis corporib. constent, vt tabulæ agglutinatæ. in his enim, cum pars vna mouetur, necessariæ mouentur cæteræ. Non vocamus tamen hac ratione continua, mare, brachium, calceum, & similia, quia parte vna illorum quiescente, potest alia moueri. Vnde patet, nec omnia nec sola, vere, & (vt ita dicam) mathematice continua comprehendi in hac explicatione, sed ea sola ac omnia, quæ vulgo (vt diximus) solent præcipue appellari continua: etsi ex multis corporib. compacta sint & coagmentata. Patet etiam latius acceptum esse continui vocabulum in præcedentibus verbis, (quod Alexander quoque hoc loco annotat) cum inter continua numerata sint multa, quorum partes non necessario moueantur simul vt patebit ex sequentibus.

Definitio.

l *Atq; indiuisibili.* Hoc est, tempore non diuiso, seu non diuerso, sed eodem omnino. Neque enim datur tempus indiuisibile, vt motus totus esse possit tempore indiuisibilis.

m *Per se autem continua sunt.* Neq; quæ tradita continui explicationem philosophicam definitio-

Digitized by Google

ἀλλ᾽ ἀλλαντξύλα, ἢ φήσομεν τοῦτο εἶναι ἓν, ἢ ξύλον, ἢ σῶμα σωμάτων ἄδιν. πῶς γὰρ ὅλως σωμάτων ἓν λέγεται καὶ ἴχνη ἁφῆς. καὶ ἔτι κἂν ἐφάπτηται ἀλλήλων, οὐδὲν κωλύει μὴ ἓν εἶναι τὸ σύνολον. οἷον κνήμη, ἢ μηρὸς σκέλους· ὅτι οὐδὲν ἔχουσι μὴ μίαν εἶναι κίνησιν τοῦ σκέλους. καὶ ἡ διάθεσις τῆς κινουμένης μᾶλλον ἓν. τῷ γὰρ κινουμένῳ ἔχουσι μίαν κινεῖσθαι μίαν, καὶ κατὰ μίαν λῆψιν, ὅπερ οὐδέτερα, ἐπὶ μὲν ἄρα τῷ κίνησιν αὐτῶν εἶναι, καὶ ἄρα: τῆς διαθέσεως ἓν ἄρα, καὶ οὐδὲν μόριον ἔχει ὁ μεγάθους τι μόριον, ἢ ἓν κινεῖται, ὃ καὶ τὸ κινούμενον.

Text 9. Ἔτι δὲ ἄλλως πέφυκεν ἓν λέγεσθαι, τὸ, ἢ ὑποκείμενον τῷ εἴδει εἶναι ἀδιαίρετον. καὶ ἀδιαίρετα γὰρ, ὅσα ἀδιαίρετα τὸν αὐτὸν καὶ τὴν αἰσθησιν, τὸ δ᾽ ὑποκείμενον ἢ τὸ ἀνθρώπου, ἢ τὸ πλατυσμοῦ ἀνθρώπου τὸ τέλος, καὶ γὰρ εἶναι ἕως λέγεται, ἢ ὕδωρ ἓν. ἢ τι ἀδιαίρετον καὶ τὸ εἶδος. καὶ οἱ χυμοὶ πάντες λέγονται ἕν, οἷον, ἔλαιον, οἶνος, καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅτι πάντων τὸ ἔχειν ὑποκείμενον τὸ αὐτὸ ὕδωρ γάρ. καὶ ἁπλῶς πάντα ταῦτα ἕν.

Alterum

ligna ita componas, vt ſese contingant, eatenus vnum, neque lignum, neque corpus, neque aliud quicquam continuum eſſe dices. Et ea igitur, quæ omnino continua ſunt, vnum dicuntur etiamſi flexionem habeant: magis autem adhuc, quæ flexionem non habent, vt tibia aut femur, quam crus, quia fieri poteſt, vt non vnus ſit motus cruris. Eſt etiam recta magis vnum, quam inflexa. Inflexam vero, & quæ angulum habet, tum vnam, tum non vnam dicimus, quia fieri poteſt, vt omnino motus & ſimul ſit, & non ſimul. At recta ſemper eſt ſimul, nec pars alia magnitudinem habens quieſcit, alia mouetur, quemadmodum inflexa.

Alio q item modo vnum dicitur, quia ſubiectũ Tertio. *eſt indifferens forma. Sunt autem indifferentia, quorum forma ſenſu diuidi nequit: ſubiectum vero, aut primum, aut vltimum ad finem. Nam & vinum vnum dicimus, & aqua vna, quatenus forma diuidi nequit, & liquores omnes, vt oleum, vinum, & quæ liqueſcere poſſunt, ex eo dicuntur vnum, quia idem eſt vltimum omnium ſubiectum, aqua enim & aer ſunt hæc omnia.*

Ea etiam

philoſophica continui.

definitionẽ eſſe putet, adhibet eam, quæ Philoſophis eſt familiaris, atque ea eſſe per ſe continua, quæ non tactu ſunt vnum, ſed (quod ſubaudiendum eſt) ratione eiuſdem termini communis, quo partes copulantur, etiamſi aliæ partes quieſcere poſſint, dum aliæ mouentur, vt linea inflexa, aqua maris, brachium, totum crus, quod conſtat ex tibia & femore, atque id genus alia.

n *Ea ergo igitur quæ.* Ex philoſophica continui definitione colligit non modo ea, quæ vulgo habentur continua, ſed multo etiam magis quæ omnino, hoc eſt, vera & philoſophica ratione continua ſunt, vnum dici, etiam ſi flexionem habeant, tametſi inter vere continua, ea magis vnum dicantur, quæ flexionem non habent, quod omnium partium neceſſario ſit vnus motus.

o *Vt eius motus.* Id eſt, vt, quoad omnes partes moueri ſimul poſſit, & non ſimul.

p *Magnitudinem habens.* Hæc verba adiecta ſunt propter eos, qui lineam ex punctis conſtare dicebant. Poteſt enim linea recta moueri circa alterum ex punctis extremis, quod immotum maneat. Verum, quid quid de illorum opinione ſentiendum ſit, ait Ariſtoteles ſe loqui de partibus habentibus magnitudinem, cuiuſmodi non ſunt puncta. omnes enim magnitudinem habentes, neceſſario mouentur, cum recta linea mouetur.

Secundum genus vnius.

q *Alio item modo.* Alterum genus vnius per ſe, eſt cum aliquid dicitur vnum, quia ſubiectum indifferens forma ſenſibili ſeu (quod idem eſt) indiuiſum ſecũdum formam ſenſibilem: tametſi ſit diuiſum ſecundum quantitatem. Intelligit autem Ariſtoteles nomine ſubiecti indiuiſi ſecũdum formam ſenſibilem, materiam ſecundam eiuſdem ſpeciei, vt aquam, vinum, mel, & ſimilia. Quo pacto dicimus omnes fluuios, vt fluuij ſunt, eſſe vnum quid, ratione aquæ: itemq; omnia muſſa eſſe vnum, ratione mellis. Atq; hæc dicuntur vnum ratione primi ſubiecti ſenſibilis, hoc eſt, proximæ materiæ. At vero omnia humida, & quæ liqueſcere poſſunt, dicuntur vnum quid, ratione ſubiecti ſenſibilis extremi ad finem, hoc eſt, materiæ ſecũdæ, quæ vltima ſit in reſolutione, quia omnia reſoluuntur in aquam & aerem tanquam in vltimam materiam ſecundam. Itaque totum hoc genus vnius ex vnitate materiæ ſecundæ ſumitur. Innuit tamen Ariſtoteles hoc loco, poſſe etiam res dici vnum ratione materiæ primæ, ſiue ſimplicis & quæ ſenſu non percipitur. Eodem enim modo dicere poſſumus, omnes ſubſtantias corruptibiles eſſe vnum quid ratione materiæ primæ, habentis coniunctam priuationem. quę materia eſt quædam infima ſpecies: & omnes ſubſtantias corporeas eſſe vnum quid, ratione materiæ ſimplicis in commune, quæ genus eſt quoddam.

r *Quatenus forma.* Illud certum eſt, cum aqua ſit ex primis ſenſibilibus corporibus, non poſſe eam reſolui in diuerſas ſpecies ſenſibilium ordine generationis priores. At de vino dubium eſt, cum poſſit in elementa reſolui. Ergo loquitur Ariſtoteles de diuiſione, quæ ſit per ſolam

ſeparationem partis à parte, non de ea, quæ fit per alterationem. quo diuiſio proprie dicitur reſolutio. ſola enim ſeparatione partis à parte, nec aqua, nec vinum, neque aliud ſenſibile corpus in diuerſa ſpecie ſenſibilia diuidi poteſt.

Text. 19. Λέγεται δ' ἓν, καὶ ὧν τὸ γένος ἓν ἀλλήλοις τοῖς διαφέρουσιν ἀπὸ τοιαυτησὶ διαφορᾶς. ὃ ζῷον λέγεται πάντα ἓν. ὅτι τὸ γένος ἓν τὰ ὑποκείμενα τοῖς διαφοραῖς (οἷον ἵππος, ἄνθρωπος, κύων ἓν πάντα, ὅτι ζῷα) καὶ τρόπον δή τινα πανταχῶς ἐστιν, ὅτι περ καὶ ἡ ὕλη μία. τοιοῦτον δ' ὅτι μὲν ἔστιν ἓν λέγεται, ὅτι τὸ αὐτὸ γένος, ὃ δὲ ζῷόν ἐστιν, ἀπὸ τελευταίων τῶν γένους εἰδῶν, τὰ δ' ἀπ' ἀμφοῖν τούτοιν τὸ μὲν ἰσοπλευρὸν καὶ τὸ ἰσόπλευρον. ζῷόν τε καὶ ἓν χώμενα, ὅτι ἄμφω ζῷά τε, σχήματα δ' ἃ τοιαῦτα.

Text. 19. *Ea etiam dicuntur vnum, quorum genus eſt vnum oppoſitis differentiis differens. Atque hæc omnia vnum dicuntur, quia vnum eſt genus differentiis ſubiectum (quo pacto equus, homo, canis, vnum quoddam ſunt, quia omnia ſunt animalia) & modo quodam, perinde vt vna materia. Hæc vero interdum hoc pacto vnum dicuntur, interdum ſuperiori genere: quod tamen idem dicitur, ſed vltima ſint generis ſpecies, alia autem his ſuperiores. Verbi cauſa, triangulus duorum æqualium laterum, & qui æqualibus conſtat omnibus, vna eademque figura ſunt, quia ambo trianguli, at non ſunt iidem trianguli.*

Præterea

Tertium genus vnius.

s *Ea etiam dicuntur vnum.* Tertio modo ea dicuntur vnum, quorum genus eſt vnum differens, ſiue diuiſum oppoſitis differentiis, quo pacto homo, equus, canis, ſunt vnum in animali. Hoc autem duobus modis contingit: vno, ſi genus ſit proximum, vt ſi ponamus animal immediate diuidi in hominem, equum, & canem: altero, ſi ſit remotum, quo pacto homo & laurus ſunt vnum in corpore animato. Ait autem Ariſtoteles, hoc genus vnius eſſe ſimile ſuperiori: quia vt materia ſubiicitur oppoſitis formis, ita quodam modo genus oppoſitis differentiis. Dico autem *quodam modo*, quia materia non neceſſario eſt diuerſa ſub oppoſitis formis, cum vna & eadem materia ſucceſſiue ſubiiciatur formis oppoſitis: & tamen natura generis neceſſario eſt alia & alia ſub oppoſitis differentiis, cum nulla eadem numero natura animalis, aut cuiuſuis alterius generis poſſit amittere vnam differentiam, & accipere oppoſitam. Atq; hæc videtur eſſe cauſa, quare Ariſtoteles adhibuerit verba illa, *differens oppoſitis differentiis*, nempe vt diſtingueret genus prædicatum, de quo hic agit, à genere ſubiecto, ſiue materia, de qua proxime fecerat mentionem.

Documentum in infimis ſpeciebus comminis.

t *Quod idem dicitur, ſi vltima ſint generis ſpecies, alia autem his ſuperiores.* Etſi omnes ſpecies ſunt vnum in ſuo genere ſiue proximo ſiue remoto, hactenus dictum eſt: docet tamen hoc loco Ariſtoteles, non omnes poſſe dici nec vnum, nec idem, addito in recto caſu peculiari nomine eius generis, in quo vnum ſunt. Non enim recte dixeris, hominem & beſtiam eſſe idem animal. Ait ergo tunc, id vere dici poſſe, cum ſpecies ſunt infimæ, & inter eas & deſignatum genus ſunt aliæ ſuperiores, adde (in quarum aliqua illæ conueniant) quo pacto ſe habent triangulus æquicruris, & æquilaterus reſpectu figuræ: ſiquidem inter hanc & illos interiectus eſt triangulus, quod eſt proximum genus vtriuſque, imo, etiam figura rectilinea, quæ ſub ſe continet triangulum, quadrangulum, & cæteras huiuſmodi figuras. Vnde, etſi non recte quis dicat triangulum æquicrurem & æquilaterum eſſe vnum aut eundem triangulum: apte tamen dicet eſſe vnam & eandem figuram, aut vnum & idem rectilineum. Cæterum non dicet, hominem & laurum eſſe ſiue vnum, ſiue idem viuens, quia etſi viuens eſt genus remotum vtriuſque, non continet tamen ſub ſe vllam ſpeciem, in qua homo & laurus conueniant. Aduerte autem, documentum hoc non in ſolis ſpeciebus infimis verum eſſe, ſed etiam in ſubalternis reſpectu earum generis remoti, ſi illæ ſub eo in ſpecifica aliqua differentia conueniant: quod ipſe Auctor generali documento tradit quarto Phyſicorum, capite vltimo: vt ſi dicas, piſcem & volucrem eſſe idem viuens, aut triangulum & quadrangulum eandem figuram. Quod idem documentum in indiuiduis reſpectu ſuorum ſuperiorum obſeruandum eſt: vt ſi, exempli cauſa, dicamus, Socratem & Platonem eſſe vnum atque idem animal, non item vnum atque eundem hominem. Itaque licebit dicere hominem & beſtiam eſſe vnum in animali, & idem in animali, non autem vnum animal, aut idem animal: eodemque modo triangulum æquicrurem, & æquilaterum eſſe vnum in triangulo, & idem in triangulo, non autem vnum triangulum aut eundem triangulum. Aduerte etiam, cum Ariſtoteles ait, *quod idem dicitur*, particulam *quod* non ſignificare præciſe genus remotum, vt primo aſpectu videtur, ſed genus abſolute: alioqui inaniter adderentur verba illa, *Alia vero his ſuperiores.*

Quo pacto etiam in ſubalternis ſpeciebus verum ſit traditum documentum.

In indiuiduis etiam.

u Præterea

Text.11. Επὶ δὲ τῶν λόγῳ ἕνων ὁ λόγος ὁ τοῦ πρώτου εἶναί λέγων, ἀδιαίρετος πρὸς ἄλλον τὸν δηλοῦντα ὁ τοῦ πρώτου εἶναι τὸ πρᾶγμα. αὐτὸς γὰρ καθ' αὑτὸν πῶς λόγος διαιρεθήσεται. ὥστε γὰρ καὶ τὸ λειφθὲν καὶ φθεῖρον, ἓν ἐστιν ἄμφω, ὁ λόγος εἷς, ὥσπερ ὁ τοῦ ἱππαρίου καὶ ἡμιόνου μῆκος, καὶ πλάτος ὁ τῶν ἐπιπέδων ἐστίν.

Com.11.

Ὅλως δὲ ὧν ὁ τοῦ εἶναι ἀδιαίρετος. ὧν τοίνυν τὸ πρώτου εἶναι, καὶ μὴ διαιρετὸν χωρίσαι, μήτε χρόνῳ, μήτε τόπῳ, μήτε λόγῳ, μᾶλλον πάντων ἐν ἕν ἐστιν, ὅσα οὐσίαι. Καθό-

Text.11. *Præterea v vnum dicuntur ea omnia, quorum ratio, qua quidditatem dicit, indiuisibilis est ad aliam, qua quid res sit, declaret. Omne enim ratio ipsa per se diuidi potest. Sic enim id, quod auxerit, & quod decreuit, vnum sunt, quod ratio eorum sit vna, quemadmodum in plano longitudinem, & latitudinem habentibus ratio forma vna est.*

Com.11. *Omnino x autem, quorum ratio, qua quidditatem intelligit, indiuisibilis est, nec tempore, nec loco, nec ratione separari potest: ea maxime vnum sunt, & horum quæcunq; sunt substantiæ.*

Cap.2 q 5. sect.5.

Vni-

v *Præterea vnum.*] Quarto modo ea dicuntur vnum, quorum essentialis definitio diuidi non potest, non quidem omnino (omnis enim definitio ipsa per se diuisibilis est in genus & differentiam) sed in aliam definitionem essentialē, quam sub se cōtineat, quasi partem subiectam, quo pacto definitio corporis animati diuidi potest in definitiones animalis & plantæ, definitioque animalis, in definitiones hominis & bestiæ. Ita fit, vt sola ea, quæ conueniunt in eadem specie infima, sint vnum hoc vnitatis genere, quicquid sentiat Auerroes, qui putat comprehendi hoc loco quæcunque sunt vnum in definitione cuiusuis prædicati essentialis. Dixi autem, *in aliam essentialem*, quia non est negandum, definitiones specierum infimarum diuidi posse in varias descriptiones, vt animal rationis particeps in animal rationis particeps rale. Indiuidua enim, quæ sub eadem specie infima continentur, etsi non definiuntur propriis ac peculiaribus definitionibus essentialibus, sed communi tantum totius speciei, describi tamen solent propriis quibusdam explicationibus, traditis per accidentia: quibus inter se distinguuntur. quæ descriptiones quodammodo continentur sub definitione speciei infimæ. Dixi etiam, *quam sub se continet*, quia dubium non est, quin definitio speciei infimæ diuidi possit in definitionem superioris speciei, & in differentiam illi additam. Verum definitio superioris speciei non continetur sub definitione inferioris, cum latius pateat, sed continetur in illa, tanquam eius pars constitutiua. Hoc igitur vnitatis genere ait Aristot. esse vnum id, quod auxerit, vt Alcibiades puer, & id, quod decreuit, vt Socrates senex, itemq; duo plana, quorum alterum, exempli causa, excedat longitudine, alterum latitudine. sunt enim indiuidua eiusdem speciei, illi quidem vt homines, hæc autem vt plana, siue superficies. Aduerte autem, ideo verba, *ad aliam* pro *in aliam*, posita esse in contextu; quia diuisio terminatur ad ea, in quæ res diuiditur.

Quarum genus vnum. Sola indiuidua sub specie infima hoc genere vnitatis continent.

Indiuidua vt describi soleant.

x *Omnino autem.*] Tradit quintum & extremum genus vnius proprie dicti, quo ait res esse maxime vnum. Sensus autem loci is esse videtur, vt ea dicantur vnum hoc modo, quæ sunt vnum & re & ratione, seu (quod idem est) idem numero, vt Socrates & hic homo, ostenso eodem, gladius & ensis, homo & animal rationale: quod genus vnius numero censuit Aristoteles primo Topicorum esse maxime proprium. Ea porro dicuntur hoc loco vnum re & ratione, quorum notio, quæ quidditatem intelligit (hoc est, qua res quatenus tales sunt percipiuntur, etiam singulares sint) est indiuisibilis, hoc est, nullam distinctionem illorum declarat, siue realem quæ significatur per separationem secundum tempus & locum, siue rationis, quæ exprimitur in contextu. Addit autem Aristoteles, interea quæ hoc pacto sunt vnum, primum locum obtinere substantias, quia quemadmodum substantiæ sunt aliis rebus causæ entitatis, sic etiam & vnitatis. Tum etiam, quia accidentia, præsertim concreta, vt album, quodammodo sunt multa propter societatem subiectorum, quæ necessario secum afferunt. Cur autem doceat, ea, quæ hoc genere vnitatis sunt vnum, esse maxime vnum, hæc videtur causa, quia quæ sunt vnum primo aut secundo modo, possunt esse diuersa, tum re, tum ratione, vt patet in exemplis superius adductis: quæ autem sunt vnum tertio aut quarto modo, & si sunt vnum ratione in suo genere aut specie, tamen aut non sunt idem re, vt homo & equus, Socrates & Plato, aut certe si quando sunt idem re, vt conuexum & concauum in eadem superficie non sunt tamen simpliciter idem ratione: vt patet. At in hoc extremo genere ea sola dicuntur vnum, inter quæ intellectus nullam inuenit distinctionem, siue realem, siue rationis, quæ ex natura rei ducatur: huiusmodi enim distinctio rationis intelligenda est hoc loco. Ita omnis res, siue singularis, siue cōmunis sit, quatenus præcise sumitur, est vna quinto vnitatis modo, magis tamen ea, quæ singularis est, præsertim si sit substantia. Quod si quis obiiciat, hominem communem etiam, quatenus præcise sumitur, non esse vnum re, cum tam multiplex sit re ipsa, quam multi sunt homi-

Quintum genus vnius quod excellentissimè. Qua sint vnum re & ratione.

Cur sint maxime vna. quæ sint hoc gen. vna.

Obiectio.

Καθόλου γὰρ ὅσα μὴ ἔχει διαίρεσιν, ἢ μὴ ἔχει, πάντα ἐστὶ λέγειν· οἷον, εἰ ἡ ἄνθρωπος μὴ ἔχει διαίρεσιν, οὐκ ἄνθρωπος, εἰ δὲ ἡ ζῷον ἓν ζῷον, εἰ δὲ ἡ μέγεθος· ἓν μέγεθος. τὰ μὲν γὰρ πλεῖστα ἓν λέγει τῷ ἕτερόν τι ἢ ποιεῖν, ἢ ἔχειν. ἃ δ' ἐστὶν ἓν καὶ δι' ἃ αὐτὰ λεγόμενα ἓν, διὰ τοῦτο μία, μία δὲ ἡ στοιχεία, ἢ εἴδει, ἢ λόγῳ. καὶ bb γὰρ ἀριθμὸν μὲν οὐκ πλείω, ἢ τὰ μὴ συνεχῆ ἢ δι' μὴ ἓν τὸ εἶδος, ἢ οὗτος λόγος μὴ εἷς.

Ἔτι cc ἐπεὶ ἐνίοις οὐκ ἐνῆν ἡ συνεχείᾳ φαμὲν εἶναι

Vniuerſe enim quæcunq; diuiſionem non habent, qua ratione non habent, eatenus dicuntur: vt ſi quatenus homo diuiſionē non habet, dicitur homo: ſi quatenus animal, dicitur animalis ſi quatenus magnitudo, una magnitudo. At z plurima quidem dicuntur dicuntur, quod aliquid aliud aut faciant, aut habeant, aut patiantur, aut quod ad aliquid dicuntur ſint. Quæ autem à a primo dicuntur vnum, ea ſunt quorum ſubſtantia una eſt: una vero aut continuatione, aut forma, aut ratione. Ea enim bb vt plura numeramus, quæ aut continua non ſunt, aut quorum forma non eſt dicuntur, aut quorum ratio non dicuntur. Præterea cc cum modo dicuntur quidam continua-

nes indiuidui, vt 4. libro diximus: occurrendum eſt, vnitatem realem, de qua loquuti ſumus, intelligendam eſſe negatiue in naturis communibus, vt ſi dicas, hominem, ex eo quod præciſe ſumitur, nullam ſibi vendicare multiplicitatem realem, licet aliunde ei illa proueniat. Atque hæc eſt cauſa, cur huiuſmodi vnitas magis conueniat rebus ſingularibus, quam communibus præciſe ſumptis. *Solutio.*

Alenſis tamen Alexander, ita hoc loco ſtricte intelligit hoc vnitatis genus, vt explicatio, quã adhibet, non modo nõ conueniat rebus quantis, ſed ne vlli quidem ſpeciei aut indiuiduo completo, præterquam diuinæ eſſentiæ, & vix etiam reliquis naturis ſimpliciter ſimplicibus; generibus, inquam, ſummis & differentiis, quibus rerum eſſentiæ conſtant: eo quod modo aliquo cõſtant ex eſſe & eſſentia. Credit enim ea dici ab Ariſt. inſeparabilia loco & tempore, quę non cõcernunt vlla multitudine partium aliam atq; aliam partem loci aut temporis. Ea vero inſeparabilia ratione, in quibus apprehendi nequeunt diuerſæ rationes per modum compoſitionis, ſiue phyſicę, quæ fit ex materia & forma ſiue metaphyſicæ, quæ fit ex genere & differentia, aut ex natura ſpecifica & differentia indiuiduali, aut eſſentia & eſſe. Itaq; non placet expoſitio, quoniam Ariſt. plane complectitur in hoc genere vnius omnes ſubſtantias in ſuo quamq; gradu, & ſuo etiam modo accidentia, præſertim abſtracta. Alii quoq; aliter hunc locum exponunt, ſed eorum explicatio non videtur probanda. *Alexandri Alenſis expoſitio.* *Reiicitur.*

y *Vniuerſe enim.*] Reuocat omnia genera vnius hactenus expoſita ad generalem quandam vnius rationem, quæ quidem eſt, eſſe indiuiſum, ſimulque innuit, ideo quintum genus eſſe præcipuum, quia huiuſmodi ratio maxime in illo cernitur; propterea namque dixit, *Vniuerſe enim, &c.* *Reuocantur genera vnius ad eſſe indiuiſum.*

z *At plurima.*] Reuocat ad vnum proprie dictum (quod ſcilicet prædictis generibus explicatum eſt) quædam alia, quæ reſpectu illius dicuntur vnum: vel quia id efficiunt, vt ſi dicas, opifices eiuſdem domus, eſſe vnum quid, quod domus quæ ædificatur ſit vna, vel quia aliquid vnũ patiũtur, quo pacto vnum appellamus populum, qui ab vno principe regitur: vel, quia aliquid vnum habent, qua ratione multi poſſeſſores eiuſdem agri poſſunt dici vnum, quod ager ſit vnus: vel, quia aliquo alio modo comparatione vnius, vnum eſſe cenſentur, vt ſi quis dicat extrema vitia eſſe vnum, quod vni virtuti mediæ aduerſentur. Hæc autem ideirco improprie dicuntur vnum, quia quatenus hac ratione vnum appellantur, non dicuntur vnum, quia ipſa vnum ſint, ſed quia aliquid aliud eſt vnum. *Plura aliis ad vnum reducuntur.*

aa *Quæ autem primo.*] Docet ideo quinque prædicta genera ad quæ nunc alia quædam reuocauit, eſſe primo, hoc eſt, proprie vnum, quia eorum ſubſtantia eſt vnum: vel quia cenſentur vnum, non quod alia, ſed quod ipſa ſint vnum, ſiue ea vnum dicantur continuatione, vt quæ pertinent ad primum ſiue forma, vt quæ ad ſecundum & tertium. nam & genera formæ dicuntur, vt patet ex cap. 2. ſiue ratione, vt quæ ad quartum & quintum.

bb *Ea enim vt plura.*] Quęcunque enim proprie dicuntur plura, aut plura appellantur, quia non ſunt continua, vt hæc aqua & illa, aut quia eorum non eſt vna forma, vt pars rami viridis & ſicca (quicquid ſit de earum continuitate) vel quia non ſunt eiuſdem rationis, vt actio & paſſio.

cc *Præterea cum modo vno.*] Adiungit alium improprium modum vnius iis, quos paulo ante retulit, quo aliquid vnum dicitur non ab indiuiſione ſua vel alterius rei, ſed quia eſt totum & perfectum, vt vnus calceus, id eſt, integer & propriam habens formam: vna linea, id eſt, perfecta & cui non poteſt fieri additio, cuiuſmodi eſt circularis. Quod autem hæc ſignificatio ſit *Aliud genus Vnius improprium.*

in vſu,

by Google

in vſu, ex eo oſtendit, quia etſi partes calcei alio modo continuatę inter ſe, quam vt efficiant calceum, proprie dicantur vnum ratione continuitatis, vt ſi corium ita iam ſciſſum ſit in partes calcei, vt illæ adhuc breuibus ſpatiolis inter ſe cohęreant, ea tamen ratione interdum appellãtur non vnum, quod formam & perfectionem calcei nondum acceperunt. Præterea, etſi linea recta non minus ſit vna ratione continuitatis quam circularis, tamen quatenus non eſt perfecta, quod ei poſſit fieri additio, non æque vna dicitur ac circularis.

ἕνωσις διὸ ἡ πρώτη, καὶ σωτηρίας. ἔστι δ' οὗ ἂν μὴ τέλειον ᾖ τῷ δι', ἂν μὴ τὸ εἶδος ἔχῃ ἐν αὑτῷ φύσιν ἕν (διὸ τοὺς ὁμοίως ἐπιστοῦ τὰ μέρη συγκείμενα τοῦ ὑποδήματος) ἐκεῖ μὲν λέγ τὸν σωτῆρα, ἀλλ' ἐκεῖ ὅτ', ὥστε ὑποδήματος εἶναι καὶ εἶδός τι ἔχειν, τότ' ἐν δὲ καὶ κύκλῳ μᾶλιστα μία ἡ γραμμὴ, ὅλη καὶ τελεία ἐστί.

Τὸ δὲ ἕνὶ εἶναι, * ἀρχῇ τινί ἐστιν ἀριθμῷ εἶναι τὸ εε γὰρ πρῶτον μέτρον ἑκάστου μόνος ἀρχή· ἐφ' ὃ γὰρ πρώτου γνωρίζομεν, τοῦτο πρῶτον μέτρον ἑκάστου γένους ἀρχὴ ff ἕν ἐστι τοῦ γένους ἕκαστον ἓν ὄν· τοιοῦτο δὲ τὸ ποιεῖν ἕκαστον ἓν ὄν· διὸ μία γὰρ ἅπασι τοῖς γένεσι τὸ ἓν· ἔστι δὲ τὸ φανῆναι ἄφωνον βάρος ἔνιοις, καὶ κινήσεως ἄλλο.

*χ. ἀρχῇ.

tinuationis vnum esse dicamus, si quantum sit aeque continuum, alio modo non dicamus, si totum aliquid non sit, hoc est, si formam non habeat vnam: non vtiq; similiter vnum dixerimus, si calcei partes quomodocunq; compositæ videamus, nisi propter continuationem: sed si eo pacto, vt calceus sit, & quandam habent formam, tum demũ vnum dicimus. Hinc fit, vt ex omnibus lineis maxime vna sit linea circuli, quod tota sit, atq; perfecta.

Esse dd *autem vnius, est esse cuiusdam principii numeri. Prima* ee *enim cuiusq; generis mensura, principium est: quod enim primo cognoscimus, id prima mensura est cuiusq; generis. Est igitur* ff *vnum ipsum principium eius, quod in vnoquoque genere cognosci potest. Non est porro in omnibus generibus idem vnum, sed hic quidem diesis: illis autem vocalis, aut muta: ponderis item, alind: & motus aliud.* Text. 12.

Vbiq;

dd *Esse autem vnius, est esse cuiusdam principii numeri.*] Tradit quandam vnius proprietatem, qua vnum dicitur principium numeri, id est, multitudinis: siue multitudo pertineat ad prædicamentum quantitatis (quę proprie numerus appellari solet) siue ad quodcunque aliud prædicamentum, vt lib. 10. cap. 2 *tex.* 2 & 3. aperte docet Arist. & ex sequentibus palam fiet. Aduerte autem, non ita intelligenda esse verba contextus, quasi in ea posita dicatur natura vnius, vt sit principium multitudinis (hoc enim non esset tradere proprietatem vnius, sed propriam eius rationem, quod plane praguaret cum eo quod supra dictum est. Quæ diuisionem non habent, ea ratione qua non habent, vnum dici) sed quasi dicat Arist. ex ratione vnius nasci rationem principii multitudinis, vt sensus non sit formalis, sed causalis. Illud etiam aduerte, merito non dixisse Aristotelem, vnum esse omne, seu quoduis principium numeri, sed quoddam principiũ, quia cum multa sint principiorum genera, vnum, siue vnitas est principium intrinsecum & materiale, non extrinsecum, aut formale, nisi quatenus vnitas, quæ mente vltima colligitur, suo quodam modo est forma numeri, vt inferius patebit. Demum, quod ad contextum attinet, Budæus pro verbo ἀρχῇ, quod est in omnibus excusis codicibus, ponit ἀρχὴ, vt hæc sit sententia: Esse autem vnius, est esse cuiusdam principii, seu, vt Aristoteles loqui solet, esse cuidam principio numeri. Syrieti vero manuscriptus maluit pro ἀριθμῷ, substituere dativum ἀριθμοῦ, vt sensus sit, esse vnius, est esse cuiusdam numeri. Cum vero altera correctio necessaria esset, si restituendum esset verbum *vni*, nec posterior is sensus videretur aptus (neque enim cuiusdam numeri tantum, sed omnis numeri principium est vnitas) priorem nos merito sequendam existimauimus.

Proprietas vnius est, vt sit numeri principium.

ee *Prima enim cuiusque generis mensura, principium est: quod enim primo, &c.*] Probat vnum esse principium multitudinis, ex eo, quod est prima mensura illius. Namque omnis prima mensura, cuiusque generis sit, eius principium est, vnum autem est prima mensura multitudinis. Quod autem omnis prima mensura cuiusque generis sit eius principium, ex eo patet, quia vnde res primo cognoscitur, id ipsum est prima illius mensura, res autem, quæ habet principia, ex iis primo cognoscitur; quidem, vnde res primo habet vt sit, inde primũ habet vt cognoscatur.

Quomodo ex dictis apte colligatur vnum esse principium cognoscibilium.

ff *Est igitur vnum*] Cum probatum sit, vnum solius numeri, siue multitudinis esse principium, non recte videtur hoc loco ex dictis colligi, vnum esse principium eius, quod in vnoquoque genere cognosci potest. Nam & ipsum vnum cognoscibile est in vnoquoque genere, nec tamen est multitudo: & plurimæ res sunt in singulis prædicamentis (ne dicam omnes) quarum nullam vere dixeris esse multitudinem. Re tamen vera non est vitiosa collectio, si nomine vnius intelligatur id, quod in vnoquoque genere est maxime vnum, & ipsum quoque vnum

Digitized by Google

vnum à numero cognoſcibilium excipiatur, vt ſit ſenſus Id, quod eſt maxime vnũ, in vnoquoq; genere eſſe principium cuiuslibet alterius cognoſcibilis pertinentis ad idem genus. Nam cum ea, quæ minus ſunt vnum, modo aliquo ſint multa, efficitur, vt ex eo, quod maxime vnum eſt in vnoquoque genere, cætera, quæ ad idem genus pertinent, aliqua ratione pendeant, vt à prima eius generis menſura, quod libro decimo cum Ariſtotele latius explicandum eſt. Sequitur deinde, non idem maxime vnum reperiri in omnibus generibus. Nam in concentibus, dieſis, hoc eſt, primum interuallum, ſiue diſcrimen ſenſibile inter acutum & graue (quod apud nos dicitur ſemitonium minus) aurium iudicio cenſetur omnino indiuiſibile quippiam, ac proinde maxime vnum. In vocibus autem, quæ pluribus literis exprimuntur, vocalis aut muta, quod eiuſmodi voces in alias priores non reſoluantur, & potius vocalis, quam muta, quia vocalis per ſe proferri poteſt, muta ſine vocali non poteſt. In ponderibus vero ſcrupulus, aut, ſi qua eſt alia minor ponderum menſura iuxta vſum cuiuſque artificis. Denique in motibus, is qui fuerit maximæ celeritatis, quod minimo tempore ſpatium conficiat, cuiuſmodi eſt in toto vniuerſo motus primi mobilis.

Senſus verborum contextus.

πανταχῶ gg ὅτι τὸ ἓν ἢ τῷ εἴδει, ἢ τῷ ποσῷ ἀδιαίρετον. τὸ μὲν οὖν ποσὸν κυρίως τὸ πανταχῆ, καὶ ἡ ποσὸν ἀδιαίρετον, τὸ μὲν πάντῃ καὶ θέσιν ἔχον, στιγμή· τὸ δὲ μοναχῆ, γραμμή· τὸ δὲ διχῆ, ἐπίπεδον· τὸ δὲ πάντῃ μὴ τριχῆ διαιρετὸν καὶ θέσιν ἔχον, σῶμα· καὶ οὐ περίψωλα δὲ, τὸ μὲν διχῆ διαιρετὸν, ἐπίπεδον· τὸ δὲ μοναχῆ γραμμή· τὸ δὲ πάντῃ καὶ τριχῆ διαιρετὸν καὶ θέσιν, σῶμα· καὶ μονὰς ἡ μὲν ἀθέτου μονὰς ἡ δὲ θετὸς στιγμή.

Εν hh δὲ τὰ μὲν κατ' ἀριθμόν ἐστιν· τὰ δὲ κατ' εἶδος· τὰ δὲ κατὰ γένος· τὰ δὲ κατὰ ἀναλογίαν.

Vbiq; gg autem vnum aut forma, aut quantitate indiuiſibile eſt. Id igitur, quod quantitate, quatenus quantum eſt, diuidi nequit, quod quidem omnino tale eſt, & ſitu caret, vnitas dicitur, quod vero & omnino tale eſt, & ſitu caret, vnitas dicitur, quod vero & omnino tale eſt, & ſitum habet, punctum: quod autem vno modo, linea, quod duobus, planum, quod deniq; omnino, tribuſq; modis ratione quantitatis diuidi poteſt, corpus appellatur. Et conuerſo ordine, quod duobus modis diuiduum eſt, planum, quod vno linea, quod omnino, tribuſq; modis, corpus, quod vero nullo modo poteſt ratione quantitatis diuidi punctum atq; vnitas: vnitas quidem, quæ ſitum non habet, punctum vero, quod habet. Præterea hh *alia numero vnum ſunt, alia ſpecie, alia genere, alia vero analogia.*

ii *Ne-*

gg *Vbiq; autem vnum aut forma, aut quantitate indiuiſibile eſt.*] Docet quot modis accidere poſſit, vt vnum ſit indiuiſum, aitque quicquid vnum eſt, aut quantitate, aut forma eſſe indiuiſum. Vnde patet, latius hic accipi nomẽ formæ, quam ſuperius, cum ea, quæ proprie vnum ſunt, aut continuatione, aut forma, aut ratione vnum eſſe dicebantur. Itaque nomine formæ, ratio etiam (quod ſæpe fieri ſolet) intelligitur hoc loco. Tum, deinde exponit, quot modis indiuiſio cernatur in quantitate, qua in re non opus eſt explicatione.

Quot modis vnum ſit indiuiſum.

hh *Præterea alia numero vnum ſunt,*] Credit Albertus exponi hoc loco ab Ariſtot. quot modis accidat indiuiſio ſecundum formam. Verum neque verba contextus eam expoſitionem præ ſe ferunt, nec apud Ariſt. hoc loco, ea, quæ ſunt vnum numero, dicuntur indiuiſa ratione formæ, ſed ratione materiæ, quæ indiuiſio ad indiuiſionem quantitatis reuocatur. Potius ergo cum D. Thoma *lect* 8 & Alexandro *com* 12. dicendum eſt, ſubiici hoc loco alteram diuiſionem vnius per ſe, longe expeditiorem priori, & apud Dialecticos magis vſurpatam. Ea vero eſt, quia quæcunq; vnum ſunt, aut numero, aut ſpecie, aut genere, aut analogia vnum dicuntur. Videtur autem hæc diuiſio eo amplior priori, quod complectatur ea, quæ ſunt vnum analogia, quorum in illa non eſt facta mentio. Atque ideo forraſſe hoc vnitatis genus in illa prætermiſſum eſt, quia vnitas analogica eſt omnium minima, vt quæ in rebus etiam diſtantiſſimis cerni poteſt, veluti in Deo, & in creaturis.

Expoſitio M. Alberti reiicitur.

D. Thomæ probatur.

Altera diuiſio vnius per ſe.

Quod ſi quis Ariſtotelem reprehendat, quod non expoſuerit modos indiuiſionis ſecundum formam, vt explicauit eos, qui ſpectant ad indiuiſionem ſecundum quantitatem & materiam, occurrendum eſt, eam explicationem prætermiſſam fuiſſe, quod partim colligi poſſit ex priori diuiſione vnius, partim vero, ac multo melius, ex tribus poſterioribus membris huius poſterioris. Quæ enim ſunt indiuiſa ſecundum formam, aut ſpecie, aut genere, aut analogia indiuiſa ſunt: quod Caietanus recte annotauit in aureum illum D. Thomæ libellum, quem de ente & eſſentia inſcripſit. Vnde factum eſt, vt indiuiſio numeralis appellata ſit materialis, ſpecifica vero, generica & analogica formalis.

Quæ hoc loco vnum numero cenſeantur.

ii *Na-*

ii ἀριθμῷ μὲν οὖν ἐστι ἃ ἕν ἐστι μία ὕλῃ ᾗ ἓν, εἴδει δὲ, ἃ τὸν αὐτὸν ἔχει λόγον εἰς οὐσίας ἐστί, ll δὲ τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς κατηγορίας εἰσί.

ii *Numero quidem ea sunt, quorum materia vna est: Specie* kk *autem quorum vna est ratio: Genere*, ll *quorum eadē est prædicationis figura.*

ii *Numero quidem ea sunt, quorum materia vna est.* Non censentur hoc loco vnum numero, quæcunq; sunt idem re & ratione, vt à nobis accepta sunt, cum extremum membrum prioris diuisionis *in ca.4.quæst.6* explicaremus, sed ea sola, quæ sunt indiuidua. Quæ enim communia sunt, aut sunt vnum specie, aut genere, aut analogia. Proinde nomine materiæ intelligit Diuus Thomas materiam signatam: hoc est, certa quantitate affectam, quam putat esse principium indiuiduationis. At obiici solet candorem & saporem huius lactis esse in eadem materia signata, nec tamē esse vnum numero, contra vero Michaelem & hunc angelum (ostenso eodem) esse vnum numero, nec tamen habere vllam materiam, nedum signatam, ergo non recte traditam esse definitionem. *Obiectio.*

His obiectionibus varie respondent, quia materiam signatam principium indiuiduationis esse volunt. Alij, qui id negant, nomine materiæ differentiam indiuidualem intelligunt. Verum cum neutri satisfaciant (priores enim non recte de principio indiuiduationis videntur sentire, posteriores autem inauditam apud Aristotelem materiæ vsurpationem inducunt) late de hac re, absoluta expositione contextus disserendum est. *Solutio.*

kk *Specie autem quorum.* Ideo ea, quæ sunt vnum specie, dicuntur vnum ratione siue definitione, quia sola species proprie definitur, cum ea sola constet genere & differentia. Nec obstat, quod indiuidua eiusdem speciei sunt vnum specie, nec tamen proprie definiuntur. Nam etsi proprie definiri nequeunt singulatim accepta, definiuntur tamen, quatenus communem speciei naturam participant. Quod si quis obiiciat, ergo hominem & equum esse vnum specie, quia quatenus naturam animalis participant, vna & eadem proprie dicta definitione comprehenduntur, occurrendum est, non esse parem rationem in pluribus speciebus eiusdem generis, atq; in pluribus indiuiduis eiusdem infimæ speciei. Species enim eiusdem generis, cum peculiaribus sibi definitionibus proprie dictis explicentur, non recte dicuntur simpliciter vnum definitione, sed cum adiectione hac, quatenus sunt vnum in eodem genere subalterno. At indiuidua eiusdem infimæ speciei, cum non per se ipsa, sed ratione suæ speciei proprie definiantur, simpliciter & absolute dici possunt vnum definitione. Porro si quis quærat, num, quemadmodum quodlibet indiuiduum, si secum conferatur, est vnum numero: sic etiam quælibet species siue infima siue subalterna secum comparata sit vnum specie, concedendum id sane est, cum sit vnum definitione. *Quæ vnum sunt vnum specie, dicuntur vnum ratione. Obiectio. Solutio. Indiuidua rationis sui, proprie non definiuntur.*

ll *Genere, quorum est eadem prædicationis figura.* Hoc est, quæ eodem modo prædicantur de primis substantiis. Nam, cum distinctio prædicamentorum ex variis modis prædicandi de primis substantiis à posteriori colligatur, vt capite sequenti patebit: quæcunq; comperta fuerint eodē modo prædicari de primis substantiis, ad idem prædicamentum pertinere dicenda erunt: ac proinde ad vnum atq; idem genus, vt homo & laurus, animal & plāta, corpus & spiritus: imo, etiam substantia ipsa, quæ genus summum est secum collata. Aduerte autem, etsi hoc loco non definiuntur ea, quæ sunt vnum genere subalterno, quatenus talia sunt, sed quatenus sunt vnū genere summo, facile tamen ex iis, quæ paulo ante dicta sunt, definiri posse, si ea dicantur vnum genere subalterno, quæ eadem definitione generis proprie dicta continentur. Quo pacto non sunt vnum genere substātia corporea & incorporea, aliæve vllæ species generi summo proxime subiectæ: quia genera summa non proprie definiuntur. *Quæ vnum genere.*

Illud etiam aduerte, ad vnū specie & ad vnum genere reuocari vnum differentia siue speciali siue generali: vt si dicas, Socratem & Platonem esse vnum, quatenus rationis participes, itemq; equum & laurum, quatenus viuentia. Non meminit tamen Aristoteles horum modorū vnius, quia fere nemo ita loquitur, vt dicat, res esse idem differentia, siquidem nomen differentiæ in declarando potius discrimine rerum, quam vnitate & conuenientia vsurpari solet. *Quæ reuocantur ad vnū genere.*

Obiiciat porro aliquis hoc loco, non recte definiri ea, quæ sunt vnum genere, cum dicuntur illa, quorum est eadem prædicationis figura. Nam Socrates & Plato, cum sint vnum specie, sunt etiam vnum genere iuxta ea, quæ paulo post tradit Aristoteles, nec tamen prædicā.ur, sed subiiciuntur. à primis enim substantiis nulla est prædicatio, vt idem docet in prædicamentis, *cap.* 5. Huic obiectioni responderi potest: primum quidem nomine prædicationis innuī oppositam subiectionem, vt ea etiam dicantur vnum genere, quorum eadem est subiectionis figura. Nam & par ratio est in vtraque, & prædicamentum, quod hic per figuram prædicationis innuitur, vel maxime complectitur primas substantias, quæ cæteris omnibus subiiciūtur, & de nullo prædicantur. Deinde verbum κατηγορία quod prædicationem iuxta propriam significationem *Obiectio.* *Soluitur tribus modis: Primo.*

πὰ mm ἀναλογίαν, ἃ ἔστιν ἐχόμενα ἀεὶ ἄλλα ἄλλοις, ἀεὶ nn δὲ τὰ ὕστερα τοῖς ἔμπροσθεν ἀκολουθεῖν ἔστι κατὰ ἀριθμόν, οὐκ εἴδει· ἔστι δ' εἴδει, ἃ πάντα ἀριθμῷ, ἀλλὰ γένει πάντα ἐστὶν οὐκ εἴδει· ἔστι δὲ γένει, ἃ πάντα εἴδει, ἀλλὰ ἀναλογίᾳ· ἔστι δὲ ἐν ἀναλογίᾳ, ἃ πάντα γένει.

Φανερὸν οο δὲ καὶ τοῦτο πολλὰ ἀντικειμένως λεχθέντων τῷ μὲν ὄν, τῷ μὲν σημεῖα εἶναι, τὰ δὲ τῷ μηδετέρου ἔχειν τινὰ ὕλην οὐδ' ἓν εἶδος, ἢ τῷ ἀορίστου, ἢ τῷ παλαιστέου· ἄλλα δὲ, τῷ τοὺς λόγους πολλοὺς τοὺς τί ἦν εἶναι λέγοντας.

Analogia mm *quæcunq; ita habent, & aliud ad aliud. Semper* nn *autem posteriora sequũtur priora. Verbi gratia, quæcunq; numero vnum sunt, ea omnia & specie sunt vnum: quæ autem specie, non omnia numero, sed genere vnum: omnia, quæcunque & species: quæcunq; vero sunt genere vnum, non omnia specie, sed analogia: quæ autem analogia vnum, non omnia & genere.*

Perspicuum oo *est autem & illud, multa ex posita modo, atq; vnum dicenda esse: alia, quia continua non sunt: alia, quia ratione formæ diuisam habent materiam aut primam aut vltimã: alia, quia plures rationes habent, quæ quidditatem declarent.*

Secundo. *Tertio.*

ficationẽ vertimus, posse sumi hoc loco, p prædicamento: hoc est, pro serie eorum, quæ prædicantur & subiiciuntur, quo pacto sumitur in inscriptione libri τῶν κατηγοριῶν· hoc autẽ modo sensus erit, ea esse vnum genere, quorum est idem prædicamentum, hoc est, quæ ad idem prædicamentum pertinent, etiamsi non prædicentur sed subiiciantur. Postremo Socratem & Platonem, etsi non prædicantur naturali prædicatione directa (quo pacto negat Aristoteles primas substantias prædicari) prædicari tamen naturali omnino identica de primis substãtiis, hoc est, de seipsis, quo pacto nullum accidens de primis substantiis dicitur. Itaque, vel propter hunc peculiarem modum prædicationis de primis substantiis dicere possumus, Socratem & Platonem habere eandem prædicationis figuram siue formam, ac proinde non excludi abus, quæ sunt vnum genere.

Vnum analogia.

mm *Analogia quæcunque.* Cum analogia dupliex sit, vna secundum attributionem, altera secundum proportionem, quas l. 4. ad cap. 2 q. 1 sect. 6. & 7. huse explanauimus: solius tamen posterioris expressam mentionem facit Aristoteles hoc loco, cum ait, *quæcunque ita se habent*, &c. id est, quorum vnum se habet ad alterum, vt aliud ad aliud, veluti aspectus corporis ad corpus, & aspectus mentis ad mentem. Quin vbicunq; analogiæ nomen vsurpat, de hac tota posteriori analogiæ forma loquitur, vt eodem loco diximus. Verum, quia prior illa non est admodũ huic dissimilis (quæ enim illo modo sunt analoga, ita sunt affecta, vt omnia minus principalia, eadem quodammodo ratione referantur ad principalem) non dubium videtur, quin Aristoteles hoc loco analogiæ vocabulo priorem quoque formam innuere voluerit.

Dubitatio.

nn *Semper autem posteriora.* Hæc collatio sequentium cum præcedentibus, satis perspicue proponitur ab Aristotele. Illud, quod ad rem attinet, dubium esse potest, qua ratione omnia, quæ sunt genere vnum, ac proinde omnia, quæ sunt vnum specie, & quæ numero vnum, sint analogice vnum. Isto enim modo, homo & equus erunt vnum secundum analogiam, itemq; Socrates & Plato, imo, etiam Socrates & hic homo ostenso eodem: quo nihil videtur absurdius.

Quot modis sumi possit analogia.

Pro huius explicatione animaduertẽdum est analogiam, cum sit similitudo comparationum, tribus modis sumi posse: vno, vt significat æqualem similitudinem, quo pacto omnia vniuoca sunt analoga: altero, vt significat inæqualem similitudinem, quo pacto sumitur analogia, vt ab vniuocatione distinguitur: tertio, vt significat similitudinem comparationum in commune, sine æqualem siue inæqualem. Potest igitur analogia sumi hoc loco tertio modo, vt sensus diuisionis sit, quæ sunt vnum per se, aut esse vnum numero aut specie, aut genere, aut sola analogia, vt est Alexandri Comment. 12. sententia: quo pacto facile soluitur dubium. Verum, quia vnitas analogica in diuisione tradita, plane videtur sumi, vt distinguitur ab vnitate eiusdem rationis, quæ in reliqua tria membra distribuitur. neq; est rationi cõsonum, vt mox idem nomen fusiori significatione sumatur: potius dicendũ est, cum eadem, siue numero, siue specie, siue genere tradantur, esse vnum analogia, aut sensum esse negatiuum diuersitatis analogicæ: quasi dictum sit, non esse diuersa secundum analogiam (qui exponendi modus sæpe alias vsurpatur apud Philosophos & Theologos) aut Aristotelem docere voluisse, ea quæ sunt vnum, siue numero, siue specie, siue genere, esse etiam vnũm in aliquo analogo, vt in substantia communi creata & increata: cõpletis & incompletis: aut in accidente, aut denique in ente, etiamsi in eo non analogice, sed vniuoce conueniant: aut denique, si mauis, sententiam huius loci esse, ea, quæ cum aliquo sunt eadem numero vel specie vel genere, esse etiam eadem analogice cum aliquo, licet non cum eodem: tametsi duæ posteriores expositiones duræ videntur, neque instituto Aristotelis consentaneæ.

Soluitur dubium propositum.

go *Perspicuum est autem.* Explicatis generibus seu modis vnius, docet Aristoteles ex dictis colligi

colligi posse, quot modis dicantur multa. Quot enim modis dicitur vnum oppositorum, tot dicitur alterum, vt habes primo Topicorum lib. 4. 17 Vnde cum vnum iuxta priorem diuisionem vnius per se dicatur vnum, vel indiuisione continui (ad quam pertinet indiuisio materiæ) vel indiuisione formæ, vel indiuisione rationis, vt ipse Auctor superius collegit: efficitur, vt multa quoq; dicantur multa, vel diuisione continui, vel formæ, vel rationis. Eodem modo colliges ex posteriori diuisione vnius, multa dici aut numero, aut specie, aut genere, aut analogia, quod ea, quæ vnum sunt, aut numero, aut genere, aut specie, aut analogia dicantur vnum. *Quot modis multa dicantur.*

Num accidentia sint principia indiuiduationis.

QVÆSTIO I.

Reiicitur opinio nominalium, & explicatio quæstionis.

Sectio I.

Quæ sint disputanda in hoc cap.

EX multis, quæ ad hoc caput disputari possent, duo tantum discutiemus. Vnum de principio indiuiduationis rerum, hoc est, per quid res communes, & diuiduæ, vt homo, equus, & cæteræ omnes, quæ de pluribus dicuntur, fiant singulares & indiuiduæ, vt hic homo, hic equus: Alterum, quia ex vno non fiunt plura sine distinctione aliqua, quot & quænam sint genera distinctionum, quarum in Philosophia præcipuus est vsus, præsertim cum huius rei explicatio ad ea etiam quæ proximo capite tractanda sunt, non parum conducat.

Numeri omnes sint indiuidui.

Principium indiuiduationis inuestigaturis; illud ante omnia disquirendum videtur, num res omnes quæ communes appellantur, vt homo, equus, & quæcunq; aliæ eodem nomine & ratione de pluribus dicuntur: sint per se ac primo indiuiduæ: ita vt homo, exempli gratia, nihil aliud sit, quam hic homo, aut ille, &c. Neque alia ratione distinguatur ab hoc & cæteris, quam indiuiduum vagum à determinatis, vt Ochamus in primo sententiarum d. 2 q. 4. & 6. & alij (inter quos est *Gabr. in 1 d. 1 q. 6. 7. & 8.*) Nominales existimant. Si enim hoc modo se res habet, tota hæc disputatio de principio indiuiduationis vana est. Nam, cum nomine principij indiuiduationis intelligat Philosophus id, per quod communia fiunt singularia: si omnia ea, quæ communia appellamus, sunt per se ac primo singularia & indiuidua, quid opus est quærere, per quid fiant indiuidua? Verum, quia contra hanc opinionem, partim disputatum est apud Porphyrium, partim sub finem huius libri *ad ca. 28.* accuratius differendum est, non est quod in ea examinanda nunc immoremur, sed potius cum communi Philosophorum sententia supponendum, naturas eas quas communes dicimus, ex se se indifferentes esse ad plura, ac proinde non esse per se indiuiduas, sed fieri tales per aliquid, quicquid illud tandem sit, quod trito iam nomine principium indiuiduationis appellamus.

Opinio Nominalium tollens omnia singularia.

Quæ possit indiuiduationis principia in hac quæstione sumenda.

Illud tamen animaduertendum est, non esse sumendum in hac disputatione principium indiuiduationis pro eo, quo naturæ communes, formaliter fiunt indiuiduæ. est enim luce clarius fieri formaliter per se indiuiduas indiuisione ipsa, seu potius indiuisibilitate in plura eiusdem rationis (in quæ cõmunia omnia diuisibilia sunt; sed sumitur fundamentaliter pro eo, quod est proximum fundamentum & causa dictæ indiuisibilitatis. Naturæ enim communes, cum oppositæ diuisibilitatis fundamenta sint, non possunt eædem esse indiuisibilitatis. Ita fit, vt in rebus omnibus finitis (excipiendus enim est Deus in quo nulla est natura communis, sed omnia sunt singularissima) aliquid aliud præter naturas communes quærere oporteat, quod sit proximum fundamentum & causa dictæ indiuisibilitatis siue incommunicabilitatis: hoc enim, nomine principij indiuiduationis in hac disputatione intelligimus.

Prima opinio de principio indiuiduationis, asserens collectionem accidentium.

Sunt igitur, qui velint, principium indiuiduationis non esse quidem vnũ aut alterum accidens per se sumptũ, sed certam aliquam multorũ accidentium comiũctionem. Aiunt enim, naturas communes accidẽtium actione posse fieri singulares, si tam multa illis addantur, vt iam de pluribus dici nequeant veluti si homini addas, quod sit filius Sophronisci, eiq; primo natus, iam homo talis de solo dicetur Socrate. In qua sententia, primum videntur esse Porphyrius in Isagoga *ca. de spec.*, cu ait: Idcirco aliquid dici indiuiduum, quod ex iis proprietatib. constet, quarum collectio in alio esse non possit. Deinde Boetius in eundem librum, *c. de differ. & de specie.* *Plures enim sunt*, inquit, *de quibus species prædicantur, non substantiæ diuersitate sed accidentium multitudine.* Et primo de Trinitate *cap. 1.* vt hæc scribit: *In numero differentiam accidentium varietas facit.* Quod idem tradit Damascenus initio eius libri, quem scripsit de duplici natura, & vna hypostasi in Christo. *Legi eundem in primis institu. c. 3. & 4.* Idem docere videtur apertissime Auicenna 5. suæ Metaphysices capite 2. & 4. Sic enim ait priori loco

Auctores sententiæ.

Individua conſtituuntur ex natura omnium universalium, & ex natura accidentium, quæ illam veſtiunt, poſteriori autem hoc modo. Poſtquam natura determinata eſt ſpecies ſpecialiſſima, &c. accident ei comitantia ex proprietatib. & accidentibus, per quæ natura indiuiduatur, & fit ſignata.

Confirmatur argum.

1. Sunt autem pro hac ſententia huiuſmodi argumenta. Primũ, ſi indiuidua eiuſdem ſpeciei infimæ differrent inter ſe internis ac eſſentialibus differentiis, & non potius accidentariis duntaxat, differrent vtiq; eſſentialiter ac proinde ſpecie, quod cõtradictionem involuit.

2. Deinde, poſſent definiri eſſentiali definitione quod omnes negant, idque fieri non poſſe docet Ariſt. libro 7. c. 15. *text.* 55. Præterea, licere deſcendere ſub ſpecies infimas diuidendo, quod tamen prohibet Plato in libro, qui ciuilis vel de regno inſcribitur *Dialogo* 16. teſte etiam Porphyrio in Iſagoge, *cap. de ſpecie.*

4. Poſtremo, non eſſet ſpecies totum reſpectu indiuiduorũ, hoc eſt, non contineret totam illorum naturam & quidditatem, ac proinde non prædicaretur de illis complete in quæſtione, *Quid eſt*. Quorum alterum inficiatur Porphyrius extremis pene verbis capitis de ſpecie, alterum Dialectici omnes communi conſenſu negent. Atq; hæ rationes eo ſpectant, vt concludant, indiuiduationem fieri additione accidentium, ſiue multorum ſimul vt Auctores propoſitæ opinionis aiunt, ſiue certi alicuius & determinati.

Refutatur propoſita opinio & concluditur negatiua pars quæſtionis.

Sectio III.

Accidentia principia indiuiduationis non eſſe.

Dicendũ eſt tamen, fieri nõ poſſe, vt accidentia ſint principia indiuiduationis, ſiue abſolute ſumantur, ſiue vt hæc aut illa, ſiue ſingulatim ac per ſe, ſiue alia cum aliis coniuncta.

Primum, quia ſi accidentia ſumantur abſolute, vt cãdor quatenus candor, calor quatenus calor, cum i la eo pacto ſumpta, non minus ſint communia, quam cæteræ naturæ quibus addentur, non poterunt illas efficere ſingulares: commune enim communi additum non reddit illud ſingulare, ſi vero ſumãtur, vt iam ſingularia, eadem quæſtio redibit, per quid ipſa ex communibus facta ſint ſingularia. Quod ſi cum his Auctoribus, quorũ opinionem citauimus, reſpondeas, vnum quidem accidens abſolute ſumptum non poſſe ex natura cõmuni facere ſingularem, at multa ſimul coacta id poſſe præſtare, eo quod tota eorum collectio non poſſit inpluribus reperiri, nil efficies. Re enim vera, ſiue vnum tantum commune ſumatur, ſiue multa ſimul communia, nil repugnabit, quominus pluribus conuenire poſſint, vt inductione conſtat.

Deinde, quia ſi quæ accidentia eſſent indiuiduationis principia, ea pertinerent ad quintum prædicabile, quandoquidem accidentia quarti prædicabilis, cum reciprocentur in naturis commnibus, non poſſunt illas facere ſingulares: at accidentia quinti prædicabilis inſunt primo rebus ſingularibus, vt Porphyrius *cap. de communib.* ait in Iſagoge, cuius ſententiam omnes, & *inter alios D. Th. opuſcul.* 48 *tract.* 1. *c.* 7. approbant. potius igitur earũ indiuiduationem ſupponunt, quam efficiant.

3. Tertio, quia eſſentia vnius indiuidui differt numero ab eſſentia alterius indiuidui eiuſdem ſpeciei, alioqui vno perempto, perirent reliqua: at eſſentiæ numero diuerſæ, ſemper intelligũtur diuerſæ, etſi ab eis per intellectũ ſeparentur omnia accidentia.

4. Poſtremo, quia indiuidua, aut ſunt ſubſtantiarum, aut accidentium: ſubſtantiarum, nõ indiuiduãtur vtiq; per accidentia: ſunt enim prædicamenta impermiſta à genere ſummo vſq; ad indiuidua incluſiue, vt tradit Ariſtot. priori libro de poſteriori reſolutione, *cap.* 31. *text.* 31. quo fit, vt hæc ſententia non tradat principia indiuiduationis ſubſtantiarũ, quæ tamen maxime tradenda eſſent: ſi vero accidentium, aut dandus erit progreſſus in infinitum, vt alia per alia indiuiduentur, aut veniendum ad aliqua, quæ per ſe primo ſint indiuidua quæ tamen nulla ſunt. Quodcunq; enim accidens ſumatur, non minus de eo quæri poteſt, quo pacto in eo natura communis facta ſit ſingularis, quam de quolibet alio accidente.

Prædicamenta eſſe impermiſta.

Solutio argumentorum partis oppoſitæ.

Sectio IV.

Explicatio Auctorum.

Quæ propter ad ea, quæ ex Porphyrio, & cæteris Auctorib. pro oppoſita ſententia allata ſunt, dicendum eſt, in eum ſenſum accipienda eſſe omnia, vt loquantur de accidentib. loco differentiarum latentium, quib. indiuidua eiuſdem ſpeciei intrinſecus & ex naturis ſuis inter ſe diſtinguũtur. Nam, quia huiuſmodi differentiæ nos latent, cogantur Philoſophi illas multorũ communium accidentiũ collatione ſignificare: præſertim cum ex naturis indiuiduis ſub eadem ſpecie conſtitutis, non oriantur peculiares proprietates, quas loco differentiarum eiuſmodi ſumere poſſimus, vt patebit inferius.

1. argumenti ſolutio.

Ad primum vero argumentum dicendum, etſi indiuidua, quæ ſub eadem ſpecie continentur, differũt inter ſe per aliquid intrinſecum

cum & essentiale, quia tamẽ id non est commune multis, sed proprium cuique, placuisse Philosophis, vt illud non numeraretur in iis, quæ ad essentias rerum pertinent. Omnes enim merito iudicarũt, de iis tantum essentiis Philosopho agendum esse, quæ communib⁹ definitionibus, & quæ omnib notæ esse possent, continerentur. Vnde factum est, vt iam inde ab iis, qui internas rerum essentias ab accidentibus distinxerunt, differentiarum essentialium appellatio, pro iis tantum, quibus species constituuntur, vsurpari consueuerit.

2. Ad secundum dicendum, non ideo individua non definiri essentialiter, quia non constent ex natura speciei & aliqua adiecta differentia ad ipsorum essentiam pertinente, sed quia Philosophi nullas essentias definire cõstituerunt, nisi quæ essent vniuersales.

Cur individua non definantur.

3. Ad tertium dicendum, non ideo Platonem prohibuisse descensum sub species infimas, quod putauerit individua non poni directe sub speciebus, quasi existimauerit illa constitui ex natura speciei & aliqua accidentium collectione, sed quia individua sunt infinita, ac proinde relinquenda, vt ex citatis locis licet intelligere.

Cur sub species infimas vetuerit descensum Plato.

4. Ad quartum, missa responsione Scoti, in 2. d. 3 q. 6. §. ad argum. qui ideo putat speciem dici totum respectu individuorũ, quia totam quidditatem individuorum includit, dicendum est, totum eo loco non accipi pro toto essentiali, sed pro toto vniuersali, vt legenti patet. Asserit enim Porphyrius, genus esse totum comparatione specierum: vt species est totum comparatione individuorum, quod falsum esset, si totum sumeretur, vt Scotus accipit.

Porphyrius expenditur.

Num existentia, aut id, quod rem efficit, sit principium indiuiduationis.

QVÆST. II.

Existentiam non esse individuationis principium.

SECTIO I.

Secunda opinio de principio individuationis.

QVosdam refert Scotus 2. sent. dist. 3. q. 5. qui cum videant fieri non posse, vt accidentia sint principia individuationis, confugiant ad existentiam, dicantque omnes communes naturas per existentiam individuari. Ad hanc sent. videtur accedere Nicol. Bonetus lib. 3. suæ Met. c. 1. in 5. dicto Peripatet. co. Opinionem autem suam probant hoc: Vltima distinctio naturarum communium fit per vltimum actum. actus enim est, qui distinguit,

Probatur.

vt Arist. docet lib. 7 c. 3. text. 49. at vltimus omnium actuum est existentia, vt à nobis ad 4. lib. c. 2. q. 4. sect. 4. explicatũ est. igitur vltima distinctio communium naturarum fit per existentiam. cum ergo vltima earum distinctio per nihil aliud fiat, quam per principium indiuiduationis: quandoquidẽ infra huiusmodi distinctionem non datur inferior, plane sequitur, existentiam esse indiuiduationis principium.

Refellitur hæc sententia.

Hæc tamen sententia facile refellitur. Primum, quia quod prædicatur contingenter de indiuiduis, non potest esse principium indiuiduationis: alioqui indiuidua contingenter essent indiuidua, at existẽtia non necessario, sed contingenter conuenit rebus omnibus infra Deum, etiam indiuiduis: cum ea omnia aliquando non fuerint.

Deinde, quia quod supponit distinctionem indiuiduorum sub eadem specie, nõ est principium distinctionis illorum sub eadem, vt perspicuum est. at existentia, vt est determinata ad hoc indiuiduum & illud, supponit distinctionem, vtriusque inter se. Tota enim series cuiusque prædicamenti a summo genere vsque ad indiuidua inclusiue, præcedit existentiam cuiusq; speciei: siquidem homo, exempli causa, prius natura est diuisus in Socratem & Platonem, quam per illos existat, eodemq; modo res habet in cęteris. Quod ex eo perspicue intelliges, quia diuisiones prædicamentales sunt perpetuæ ac necessariæ, existẽtia vero specierum per indiuidua, est contingens.

Postremo, quia existentia naturarum cõmunium non minus est indifferens ad multas res, quam ipsæ naturæ communes: quid autem illam determinet ac indiuiduum reddat, æque dubium est atque id, quod in tota hac disputatione quæritur, quidnam videlicet naturas communes reddat indiuiduas. Recolendum est tamen id, quod libr 4. c. 2. q 4. sect 4 diximus, existentias inferiorum naturarum non constitui ex existentiis superiorum, licet hæ per illas contrahantur ad inferiora.

Neque id, quod rem efficit, esse principium indiuiduationis, vt de eo hic agitur.

SECTIO II.

Tertia opinio de individuatione per existentiam.

HEnricus vero Gandauensis quodlibeto 5 q. 8. satis persuasus, naturas communes non individuari per accidentia, neque item per existentiam: neq; vero vllerius quicquam

Digitized by Google

inueniens in ipſis indiuiduis, per quod illis proxime conueniat, vt ſint formaliter indiuidua hoc eſt, indiuiſa in ſe, & diuiſa à quibuſcunque aliis eiuſdem ſpeciei (his enim duabus negationibus expono ille indiuiduationem) in eam ſententiam venit, vt aſſeras principium & cauſam proximam indiuiduationis nullam eſſe aliam quam agens ipſum, à quo res indiuidua producitur, illudque ſatis eſſe ad indiuiduationem. Nam, quod in ipſis indiuiduis nihil ſit, quod proxima indiuiduationis cauſa dici poſſit, ex eo probat ille: quia ſi eſſet, adderet vtique ſpeciei aliquid reale, quo pacto differentia ſpecifica addit aliquid reale generale: quod ipſe ea ratione exiſtimat fieri non poſſe, quia illud additum eſſet factũ. ac proinde indifferens & determinabile ex natura ſua, quemadmodum differentia ſpecifica, quæ generi additur, quod tamen principio indiuiduationis repugnat. Quod vero agens ſatis ſit ad indiuiduationem rei, quæ fit, eo argumento oſtendere conatur, quia omnis actio, qua quæq; res fit terminatur per ſe ac primo ad aliquid indiuiſum in ſe, & diuiſum à quocunque alio eiuſdem ſpeciei.

Probatur ab Henrico. 1.

Verum hæc ſententia magis abſurda eſt, quam ſuperior. Primũ, quia ſi admittatur, neceſſe erit concedere, præciſis omnibus accidentibus, & ipſa etiam exiſtentia, nihil aliud reperiri in indiuiduis, quam naturas communes, & duplicem illam negationem: & cum negationes non conſtituant ens vllum, effici neceſſario, vt indiuidua nõ ſint inferiora ſpeciebus in ſuis prędicamentis. neque enim naturæ communes contrahi poſſunt per ſolas negationes ad cõſtitutionem indiuiduorum. alioqui iam entia conſtarent ex non entibus, quod fieri nequit.

Abſurdum eſſe hanc ſententiam oſtenditur. 1.

2. Deinde, quia cum poſſe diuidiin plura inferiora non repugnet ſpeciei, & tamen repugnet indiuiduis, neceſſario concedenda eſt aliqua entitas in indiuiduis, quæ non contineatur in ſpecie, cuius entitatis ratione talis diuiſio indiuiduis repugnet. Nec ſatis eſt dicere, eam diuiſionẽ repugnare indiuiduis, quia conuenit illis oppoſita illa negatio, non poſſe diuidi in plura inferiora. quæro enim, per quid eis oppoſita negatio conueniat? Nam quod Henricus putat, conuenire illis proxime per cauſam efficientem, ea ratione conſtat, fieri non poſſe, quia negatio nec fit per ſe, neque eſt forma, ex qua conſtare poſſit id, quod fit per ſe. Vnde fit, vt neceſſario dandum ſit in eo, quod fit per ſe, aliquid entitatis vltra entitatem ſpecificam, quę non fit per ſe, quod quidem illa negatio conſequatur.

3. Poſtremo, quia cum minores vnitates, quã A ſit vnitas numeralis, habeant poſitiuum fundamentum intrinſecum rebus, quibus conueniunt, vt patet in ſpecifica & generica: alienum omnino à ratione eſt, negare ſimile poſitiuum fundamentum vnitati numerali, quæ eſt omnium maxima, quod tamen negatur ab Henrico & iis omnibus, qui in indiuiduis nullam præter ſpecificam agnoſcunt.

Soluitur Henrici argumentum 1.

Quapropter ad eam rationem, qua Henricus probat, nihil intrinſecum indiuiduis eſſe B principium indiuiduationis, dicendum eſt, illud non recte aſſumi, ſi principium indiuiduationis eſſet factum, fore, vt eſſet indifferẽs ac determinabile. Nam, etſi id verum eſt, quoad exiſtentiam & non exiſtentiam, non tamen eſt ad rem, neque ipſe hoc pacto ſumit determinabilitatem, ſed quoad plura eiuſdẽ rationis: quo pacto falſum eſt, quod aſſumitur, quãdoquidem ipſa etiam indiuidua ſunt facta, & tamen non ſunt indifferentia, nec de- C terminabilia ad plura eiuſdem rationis, huius autem conditionis ſunt ipſa principia indiuiduationis, atque eo magis, quod eſſe ſit indeterminabile conuenit indiuiduationis princip.o.

4. Ad eam vero, qua idem probat, agens, à quo res indiuidua efficitur, eſſe proximã cauſſam & fundamentum indiuiduationis, dicendum eſt, ea ipſa probari oppoſitum. Nam ſi actio agentis terminatur per ſe primo ad aliquid D indiuiſum in ſe, & diuiſum à quocunque alio eiuſdem ſpeciei, aliquod fundamentum datur in re, quæ ſit, diſtinctum à natura ſpecifica, propter quod illi ea duplex negatio conueniat. ſiquidem nec natura ſpecifica, nec negationes poſſunt per ſe primo terminare actionem, ſiue vt ea, quæ per ſe primo fiunt; ſiue vt formæ eorum, quæ per ſe primo fiunt, vti diximus.

E

Num res omnes ſint ex ſe indiuiduæ.

QVÆST. III.

Opinio eorum, qui dicunt, res omnes eſſe ex ſe indiuiduas.

SECTIO I.

F

ALii, quos referunt Scotus 1. ſententiarum diſtinctio. 3. quæſtio. 1. & Herueus quodlibeto 3. quæſtio. 9. vt omnia ſupradicta incommoda declinent, aſſerunt, res eas omnes, quas communes dicimus, eſſe ex ſe ſingulares & indiuiduas, ac proinde non eſſe

Quarta ſententia de principio indiuiduationis.

quæ-

Digitized by Google

quærenda principia earum indiuiduationis: A non quod negent eum Nominalibus, esse eas alia ratione communes & diuiduas, alia singulares & indiuiduas: sed quia indiuiduatio conuenit illis secundum rem, communitas autem per operationem intellectus, colligũt illi esse omnes ex se indiuiduas, per accidens vero communes. Quam sententiam videtur sequi Durandus ad 2. sententiarum distin. 3. q 1. tametsi parum aduertens, quædam adiũgit, quæ huic opinioni repugnant. Eandem B opinionem refert Trombeta q. de principio indiuiduationis. Itaque, quantum licet conijcere ex ijs, quæ ab huiusmodi Auctoribus dicantur (neque enim recte videntur intelligi à quibusdam) putant illi, res indiuiduas, circumscripta omni operatione intellectus, non habere principium indiuiduationis à naturis communibus distinctum: sed sola operatione intellectus distinguentis vniuersalia à singularibus Proinde simpliciter & absolute dicendum esse, res omnes, siue sint earum, quas communes dicimus, siue earum, quas singulares; esse ex se indiuiduas. Non negant tamen dari sine operatione intellectus principia extrinseca indiuiduationis, causas nimirum efficientes & finales: aut etiam intrinseca in substantijs compositis, quæ sunt hæc materia, & hæc forma, vt aiunt. Sed quia principia extrinseca non satis sunt ad indiuiduationem, vt ostensum est in causa efficiente: ma- D teria autem & forma non sunt principia metaphysica substantiarum compositarum, sed physica tantum, quia non adduntur speciebus compositorum ad constituenda indiuidua, vt perspicuum est (nam & species compositorum, materia & forma constant) asserũt illi vniuerse res omnes esse ex se singulares hæc. sine vllo principio indiuiduationis metaphysico, nec quærendum esse, quo addito singulares fiant: sed potius, cum ex se singulares sint, qua ratione fiant communes & vniuersales.

Explicatur proposita opinio.

Probatur argumento.

1.

Argumenta, quibus hæc sententia confirmari solet (quantum huic loco satis est) hæc sunt præcipua. Quæcunque sunt talia secundum rem, sunt talia ex se: quæcunque sunt talia secundum rationem, sunt talia per accidens. at res omnes sunt singulares secundum rem, vniuersales autem secundum rationem. sunt igitur ex se, siue per se singulares, & per accidens vniuersales. F

2. Præterea, id quod conuertitur cum ente secundum rem, conuenit ei per se, & non per aliquid additum. at esse indiuiduum, seu vnũ numero, conuertitur cum ente secundum rẽ (nihil enim existit in rerum natura, nisi indiuiduum) non sunt igitur entia indiuidua per aliquid additum, sed ex sese.

Postremo, nulla natura communis ita existit in aliquo singulari seo, vt secundum rem in alio possit existere (quod inductione patet, & ab Arist. traditur plane de substantijs, 7 lib. c. 13. cum sic ait: *Substantia enim cuiusq; est, propria cuiusq; est*) quicquid autem tale est ex se, indiuiduum est. nulla igitur natura communis est, quæ non sit ex se indiuidua. Quocirca (vt Durandus addit) si natura aliqua creata esset pluribus communis secundum rem, merito præter principia naturæ illius, quærẽda essent propria principia singulorum indiuiduorum nunc autem cum communitas omnium creatarum naturarum sit solum secundum rationem: diuersitas autem earum in indiuiduis sit secundum rem, nulla relinquitur ratio, cur præter principia communis naturæ quærenda sint propria principia indiui- C duationis.

Atque hæc sententia adeo arridet quibusdam, vt in eam pertrahere conentur communem opinionem Theologorum, atque adeo speciatim sententiam D. Thomæ & Caietani 1 part. q. 29. art. 1 vbi D. Thomas ait: *substantiam inuiduari per seipsam*, imo & opinionem Scoti 2 sententiarum distin. 3. q 6. etsi nemo magis alienus ab ea fuisse videatur.

Impugnatio propositæ sententiæ.

SECTIO II.

VEtum hi Auctores cum dicunt; res omnes esse ex se singulares, aut sumunt particulas *ex se*, vt significant primum aut secundum modum dicendi per se, aut pro eo, quod dicimus, *non per aliud*. si priori modo, in eo- E dem errore, quo Nominales versantur, & sibiipsis repugnant. Nam, si homo (exempli causa) est per se singularis, nulla ratione potest fieri vniuersalis (quæ est sententia Nominalium) quemadmodum, quia Socrates est per se animal, & disciplinæ capax. nulla ratione fieri potest, vt non sit animal, aut disciplinæ capax.

Dilemma contra propositam sententiam.

Nec vllam vim habet responsio quorundam (ex quibus est Ocham. in 1. dist. 2 q 7. & Gab. ibidem) dicentium, non esse parem rationem in his exemplis, eo quod est animal, & non esse animal, itemque esse disciplinæ capax, & non esse disciplinæ capax, vere opponantur. non autem esse singulare & vniuersale: eo quod eidem rei cõuenire possint. Re enim vera singularia & vniuersalia, vt talia sunt,

Refellitur quorundam responsio.

sunt, vere opponuntur ac repugnant, cum in suis rationibus contradictionem inuoluant. Vniuersale enim est, quod in pluribus esse potest, singulare, quod in pluribus esse non potest. Nec vero recte colligas, vniuersale & singulare non esse opposita, quia esse vniuersale & singulare simul eidem rei conuenire possint, nisi res sumatur secundum eandem rationem, vt patet ex Dialecticorum documentis, quod tamen hic non accidit. Homo enim non est per se singularis, nisi vt est Socrates, aut alius ex singularibus, qua tamen ratione non potest esse vniuersalis, vt luce clarius est.

Vniuersalia & singularia vt opponantur.

Præterea, cum dicunt hominem esse per se singularem, necessario verbum *homo*, sumi debet pro homine sub ratione hominis, alioqui si sub ratione alicuius particularis hominis sumeretur, liceret etiã dicere, animal esse per se rationis particeps, quia aliquod particulare animal est per se rationis particeps, quod tamen falsum omnino est. Significat enim hæc oratio, animal, qua ratione est animal, esse rationis particeps: at dicere, hominem sub ratione hominis esse singularem, nihil aliud est, quam incidere in errorem Nominalium.

Ex his patet, si Auctores propositæ sententiæ sumant particulas, *ex se*, vt significant primum aut secundum modum dicendi per se: non dubium esse, quin deficiant ad opinionẽ Nominalium, cum tamen id minime velint. Quod autem iidem hoc pacto sibi repugnẽt, ex eo constat: quia alioqui admittunt naturas vniuersales, quas hac ratione funditus tollunt.

Si vero sumũt particulas *ex se* pro eo quod dicimus, *non per aliud*, nempe accidentarium, & extra rationem rerum singularium, vt plerique eorum videntur accipere, recte quidem sentiunt, vt ex iis, quæ diximus in superioribus sententiis impugnãdis perspicuum est. Verum nec recte loquuntur, nec quæstionem soluũt. quamuis enim animal non per aliquid accidentarium, & quod non pertineat ad essentiam hominis sit homo: non tamen recte dixeris, animal ex se esse hominem. Ita fit, vt vero etiam sensu retento, non recte loquantur, & ansam erroris multis præbeant. Quod denique hoc pacto minime soluatur quæstio, ex eo perspicuum est: quia hic sensus nihil omnino tradit, quo addito, naturæ communes sint indiuiduæ, sed tantum definit eas nõ esse indiuiduas per aliquid aliud accidentarium & extrinsecum ab essentiis indiuiduorum, quo fit, vt iuxta hunc sensum non doceant hi Auctores quid sit principium indiuiduationis, sed tantum quid non sit. Non ita sane D. Th. aut Scot. qui vt hanc quæstionem soluerent, non satis esse putauerunt, si de principio indiuiduationis dicerent, quid non esset, nisi etiã adderent, quid esset, vt ex sequentibus perspicuum erit.

Aliter D. Th. Scotus que sentire.

Itaque, etsi hæc sententia primo aspectu quibusdam videtur facilima, est tamen omnium implicatissima, & quæ, si tandem ad verum sensum reducatur, quæstionem insoluta relinquet. Atq. hæc satis sint pro eius impugnatione. Nam, quod eius auctores nullam videntur ponere distinctionem inter principium indiuiduationis & naturas communes, nisi quam facit intellectus (& in ea proponẽda diximus) lib. 7. late impugnandum est. Recte autẽ, necne dicant, materiam & formam esse principia Physica indiuiduationis rerum naturalium, inferius patebit.

Opinionem hanc sit omnino irrationalem.

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

QVare ad primum eorum argumentum negandum est quæcunq; sunt talia, secundum rem, esse talia ex se, vtrouis sensu ex duobus explicatis hæc verba sumantur. Est enim animal secundum rem (h.e. præcisa omni operatione intellectus, vt ipsi interpretãtur) risus capax, nisi per qualitatem realem naturæ adiunctam: imo, etiam quantum bipes, album, &c. per accidentia quædam essentiæ addita: cum tamen neutra significatione verborum *ex se* animal sibi vendicet hæc attributa, vt perspicuum est.

Ad secundũ dicendum, nihil aliud eo colligi, quam quod res sint indiuiduæ per aliquid intrinsecum indiuiduis, quod tamen quidnam sit, minime illi declarant.

Ad tertium negandum, quicquid ita est in vno, vt in alio secundum rem esse non possit, esse per se singulare. Nam vt aliquid sit per se singulare, necesse est, vt ne ratione quidem in alio reperiri valeat. quod tamen falsum est dicere de homine & cæteris rebus, quas communes appellamus.

Quid requiratur, vt aliquid sit per se singulare.

Hinc fit, vt illud Durandi, 2. Sent. d. 3. q. 2. quod in eodem argumento additum est, non recte ab eo sit consideratum. Nam, etsi nulla natura creata, est communis secundum rem, satis tamen est communitas illius secundum rationem ex ipsa natura rei ducta, vt præter illam hoc pacto communem, necessario quærenda sint propria principia indiuiduationis rerum singularium. Alioqui, si indiuidua nihil præterea includerent, ea iam euenirent, quæ contra Henricum obiecta sunt.

Sed præsentit Durandus, hæc & similia sibi obiici posse: & nescio quo pacto hac & illac tergiuersatur, & in opinionem secundo loco impu-

Perstringitur Durand.

impugnatam incidit, sibique ipsi repugnat, & qua ex parte verum dicit, quæstionem minime solũ. Nam cum quæritur, quo pacto distinguantur natura communis & individua: respondet distingui, vt conceptam & existentem: paulo autem inferius, vt docear, per quid materia sit hæc, respondet, esse hanc per aliquid sui generis. Hic iam quæro, quid sit illud pertinens ad genus materiæ, quod habet hæc materia præter materiam conceptam, siue communem. Existentiane, vt ille videtur significare in priori pronunciato, an vero aliquid huic materiæ intrinsecum, quod materiam communem contrahat per modum essentialis differentiæ, vt innuit in posteriori pronunciato? hæc enim diuersa sunt, & illud prius in secunda quæstione impugnatum, ac denique vtrumque euertit Durandi opinionem. Si enim materia non est hæc, nisi aut per existentiam, aut per differentiam sibi additam, & huic materiæ intrinsecam: iam igitur non est hæc ex se ipsa: ita volens nolens Durandus è propria opinione discedere videtur. Demumque nihil aliud concludit de materia, quam quod sit hæc, seclusis omnibus cæterorum prædicamentorum formis, & ipsa etiam substantiali: quod etsi verum est, non est tamen satis ad explicandum eius individuationis principium.

Censura de Auctoribus qui hac opinione vtuntur.

Quod vero attinet ad eos auctores, quos moderni huius opinionis sectatores pro se afferunt, si prior quidem sensus verborum *ex se* magis approbetur, sonus Ochamus & cæteri Nominales illius fautores credendi sunt, si vero posteriori magis placeat, fauebunt quidem illi D. Thomas in 1.p.q.29. art.1. Caietanus & Scotus, non tamen in eo, vt putent explicatam esse eo pacto quæstionem. Nam etsi D. Thomas in loco citato obiter ait, *substantiam individuari per ipsam*, hoc est, non per aliquid aliud, quam per substantiam (quod etiam Caietanus fatetur) tamen vbi ex instituto hanc quæstionem explicat, plane quærit aliquid sub specie infima, quo natura specifica ad intra sua contrahatur, præterquam in substantiis separatis, vt patebit inferius. Multo autem diligentius & enucleatius id facit Scotus in rebus omnibus infra Deum: cuius rei præcipuum fundamentum perspicue constituit in euertenda opinione eorum, qui asserunt, omnia entia esse ex se singularia, vt apertissime declarat longissima disputatio, quam ille initio citatæ distinctionis 2.d 3. quæstion. 1. instituit.

A

Num materia signata sit principium individuationis.

QVÆSTIO IV.

Opinio D. Thomæ & Aristotelis.

SECTIO I.

B CVm igitur ex dictis pateat, nec aliquid extrinsecum accidentarium ve rebus individuis esse principium individuationis, nec etiã res omnes esse ex se individuas: inuestigandum est deinceps, quonam interno principio fiat illarum individuatio. Quam in re duæ extant celebres admodũm sententiæ, quæ & oppositæ feruntur. Vna D. Th. opusc. 29. & de ente & essentia c.2. & 3.p.q.77.art.2. & 4.sen.d. 12.q.1 art 1.& 2.& 6 Metaph.text 2.existimãtis esse materiam signatam, seu designatam: C altera Scoti in 2.d 3.q.6. asserentis, esse differentiam quandam, per quam natura specifica non aliter per se contrahitur ad individuũ, quam natura generica ad speciem per differentiam specificam.

Quinta sententia de principio individuationis.

Ac sententiam D. Thomæ multa Aristotelis dicta, ex eisque ducta argumenta confirmant.

Sententia D. Thomæ quinq; locis Aristotelis probatur.

Primum est illud quod Aristoteles hoc capite. text.42. asserit, ea esse vnũ numero, quorum est materia vna. Quibus verbis videtur D docere, materiam designatam ac certam esse principium individuationis. 1.

Alter locus se offert ex lib.7 c.8 text 28. vbi sic scriptum est: *Tota autem iam forma in hisce carnibus atq; ossibus Socrates est & Callias.* Quo loco nomine harum carnium, & horum ossium, materiam designatam significauit. 2.

Tertius locus, atque adeo expressior affertur ex [illegible] c 10. text. 35. vbi Aristoteles, cum E docuisset, hominem vniuersalem constare ex forma & materia communi, ita subdit: *Singulare autem ex vltima materia, vtm Socrates est*: vbi signatam materiam aperte vocauit vltimam: quia, vt talis est, non includitur in ratione hominis communis. 3.

Quartus locus, qui maxime etiam vrget, habetur lib.12.c 8.tex 49. vbi Arist. aperte docet, ea quæ sunt plura numero sub eadem specie: necessario habere materiam: quali materia hæc & illa sint principia individuantia F huius & illius individui sub eadem specie. Vnde concludit, fieri non posse, vt sint plures numero primi motores, quia primus motor est expers materiæ. 4.

Extremus locus habetur 1.de cœlo, c.9.tex. 92. & 93. vbi Aristot. perspicue docet, fieri non posse, vt sint plures cœli: hoc est, mundi, quia 5.

mundus hic complectitur totam materiam, quæ in rerum natura esse potest.

Ex his licet primum argumentari hoc pacto: idem est principium indiuiduationis, quod est principium multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie (eisdem enim principiis constituuntur entia, quibus multiplicantur, vt patet) at designatæ portiones materiæ sunt principia multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie, vt Aristoteles docet proximis duobus locis, ergo & indiuiduationis.

Secundo, idem est principium indiuiduationis, quod principium distinctionis indiuiduorum sub eadem specie (ex quo enim res vltimo constituitur, eo vltimo à cæteris distinguitur, vt inductione patet) igitur cum materia signata sit principium distinctionis indiuiduorum, reliquum est, vt sit indiuiduationis. Assumptio ex eo probatur, quia cum res genita est eiusdem speciei cum generante, tum eius forma est diuersa numero a forma generantis propter materiam, vt ait Arist. 7. lib. c. 8 tex. 18. hoc est, quia recipitur in alia designata materia.

Tertio, illud asserendum est esse principium indiuiduationis, quod est prima radix & origo subiectionis (siquidem indiuidua sunt prima subiecta in vnoquoque prædicamento) at prima radix & origo subiectionis est materia, præsertim signata & certa, cum ipsa sit primum subiectum simpliciter, ex quo mixtum primo res constituuntur, & in quod vltimo resoluuntur, vt ait Arist. 1 Physic c. 9. text. 82. igitur materia signata est principium indiuiduationis.

Postremo, cum indiuidua hoc distinguantur à naturis communibus quod non possunt pluribus communicari, illud assignandum est esse principium indiuiduationis, quod est principium & causa incommunicabilitatis, vt ita loquar, ac hoc principium est materia, præsertim signata, solius enim actus est communicari posse, materia autem est pura potentia est igitur materia signata principium indiuiduationis.

His adductus est D. Thomas, vt vbicunq; de hac re ex instituto loquitur, plane doceat principium indiuiduationis esse materiam signatam. Quæ sententia non dubium est, quin sit Aristotelica: proinde si labitur in ea Diuus Th. communis est ei lapsus cum Aristotele.

Cur indiuidua dicantur materia signata principium indiuiduationis ex mente Aristotelis & D. Thomæ.

Illud tamen certum sit, nec Aristotelem, neque D. Thomam in ea esse sententia, vt putent materiam signatam esse principium indiuiduationis cuiuscunque individui, sed tantum earum substantiarum, quæ sub eadem specie indiuiduantur. Putant enim accidentia A specifica indiuiduari per subiecta, siue subiecta sint materialia, vt subiectum caloris, siue materiæ expertia, vt subiectum scientiæ: formas vero separatas, specificas, & completas hoc ipso indiuiduari, quod in materia recipi non possunt: proinde earum indiuidua per easdem differentias vltimo constitui, quibus specifica natura completur. Vnde colligunt, in substantiis separatis tot præcise esse indiuidua, quot species, nec fieri posse, vt numerus B indiuiduorum excedat numerum specierum, cum careant materia, quæ est principium indiuiduationis sub eadem specie, contra quam sententiam ad librum 12. disputandum est. Dixi *& completas*, quia formæ substantiales corporum naturalium, quæ incompletæ sunt, etsi non includant materiam; tamen, quia in materia signata recipiuntur, eadem de illis ratio est, atque de substantiis completis naturalibus. Itaque & substantias completas includentes materiam, & earum formas, putant C Aristoteles & D. Thomas indiuiduari sub eadem specie, atque adeo multiplicari sub illa propter diuersas portiones materiæ, in quibus diuersæ numero forma recipiuntur, nisi vbi forma alicuius speciei occupat totam materiam sui capacem, quod sancti Doctoris sententia euenit in corporibus cœlestibus: quippe in quibus etsi indiuiduatio fiat per materiam signatam, quæ non includitur in natura specifica; nulla tamen multiplicatio D indiuiduorum eiusdem speciei fieri possit, quod vnica tantum sit materia, quæ formæ eius speciei sit capax. Atque hæc est sententia de principio indiuiduationis, quam ex Aristotele accepit D. Thomas, quæ verum verane sit necne, expendendum est deinceps.

In substantiis separatis quot sunt species tot sunt indiuidua, quæ species.

Materiam, vt est quantitate affecta, non esse principium indiuiduationis.

E

Sectio II.

Quid sit materia signata.

TOta difficultas huius rei in explicatione materiæ signatæ posita est. Quocirca illud animaduertendum est, nomine materiæ signatæ ab vtroque Auctore intelligi materiam quantitate affectam. Nam cum apud Aristotelem & hoc ipso cap. text. 21. & lib. 3. ca. 3. text. 11. & alibi sæpe duplex tantum sit diuisio, vna secundum formam, quæ semper apud illum est secundum speciem, altera secundum quantitatem: diuisio autem, quæ fit in varias portiones materiæ ad multiplicanda in indiuidua sub eadem specie non fit secundum speciem, sed secundum quantitatem, efficitur vt nomine materiæ signatæ, qua fit cuiusque multiplicatio, sit intelligenda ma-

F

certa affecta quantitate, quod idem apud D. Thomam passim, locis potissimum citatis, inuenies.

Cæterum non omnes D. Thomæ sectatores eodem modo intelligunt materiam quantitate affectam. Sunt enim, qui vt Ferr. primo contra gent. cap. 21. Soncin. 3. Met. q. 33. & 34.) dicant, nomina materiæ quantæ intelligendum esse totum aggregatum ex materia & quantitate. Nam, cum substantiæ, quæ sunt individuæ sub specie infima, debeant esse & incommunicabiles pluribus, & distinctæ à quibusvis aliis sub eadem specie contentis, ac materia ex se ipsa sit principium incommunicabilitatis, ratione vero quantitatis, cui primo conuenit distinctio numeralis, sit principium numeralis distinctionis: quæ perspicua esse putant ex argumentis paulo ante propositis, concludunt materiam simul cum quantitate esse principium individuationis substantiarum corporearum sub eadem specie infima. Quam sententiam amplectitur Paulus Soncinas in septimum librum, quæst. 33. & 34. & Franciscus Ferrariensis in primum contra gentes, ad cap. 21. eandemque videtur Diuus Thomas sibi persuasisse cum a iis locis complurimis, tum maxime 3. p quæst. 77. artic. 7.

Hæc tamen sententia facile refelluntur. Primum, quia aut sermo est de quantitate absolute, aut de singulari quantitate, si absolute, fieri non potest, vt materia quanta sit principium individuationis, cum pluribus conueniat: si vero de quantitate singulari, cum ea non sit singularis, nisi quia recipitur in singulari subiecto (vt ipsi docent) prius naturæ ordine erit materia singularis, quam sit quanta eiusmodi quantitate: quapropter non opus illi erit quantitate, vt eius adminiculo sit principium individuationis compositi substantialis. Deinde, quia materia quanta hoc pacto expolita, est vnum quippiam per accidens, vt ex hoc ipso capite perspicuum est: atqui nullum principium eius, quod est vnum per se, cuiusmodi sunt omnia individua cuiusque prædicamenti, potest esse vnum per accidens, alioquin id, quod constat principio, esset simplicius ipso principio: quod fieri non potest. Postremo, quia individuæ substantiæ, quæ sub eadem specie continentur, distinguuntur inter se per aliquid sibi intrinsecum siue essentiale, at quantitas, non est hoc pacto intrinseca individuis substantiis, cum prædicamenta non permisceantur, vt supra diximus. Nec certe illam vim habet illa eorum responsio, etsi quælibet substantia materialis prius natura est individua, & vna numero, vnitate transcendente quam sit quanta, non tamen prius natura esse vnam numero vnitate numerali, quæ pertinet ad prædicamentum quantitatis. Non enim quæritur, per quid substantia sit vna numero extra prædicamentum substantiæ, sed in ipso prædicamento substantiæ. Quo fit vt vel non respondeant ad rem, vel ipsa responsione sibi repugnent, vel potius vtrumque faciant. Multo solutiones argumentorum, quibus diximus, illos in hanc sententiam ductos fuisse, quia ad calcem proximæ quæstionis, & melius intelligi, & facilius solui poterunt.

Nec materiam cum potentia ad certam quantitatem, esse individuationis principium.

Sectio III.

Alii propositis rationibus adducti, nomine materiæ signatæ, siue quantæ, intelligunt non materiam cum quantitate simul, sed materiam cum potentia ad certam numero quantitatem, eamque determinatam ratione, qua est ea partium illius, & non alterius. Qua in sententia sunt Caietanus in libro de ente & essentia, cap. 2. quæst. 4. & Chrysostomus Iauellus hoc loco, quæstion. 11. putant enim materiam communem, cum sit potentia quædam, fieri hanc numero, siue signatam per capacitatem certæ duntaxat numero quantitatis, eodem pene modo, quo potentia sentiendi in commune, sit potentia videndi per capacitatem percipiendi solum colorem. Si quis autem ab eis quærat, qua ratione materia ita fiat capax huius solius numero quantitatis, cum sit indifferens ad omnes formas naturales, omniaque earum accidentia, respondent id fieri actione agentis disponentis materiam. Nam, cum illa disponitur ad introductionem formæ substantialis, simul etiam disponitur ad omnia, quæ illam consequuntur, & quia in generatione non introducitur quælibet, sed certa & designata; consequens est, vt illam sequatur certa & designata quantitas, quandoquidem quantitas & cætera accidentia rei, quæ corrumpitur, simul abiiciuntur cum forma substantiali quam comitabantur, vt est Diui Thomæ quodl. 12. artic. 6. opusc. 32. cap. 2. & 5. Capreol. in 2. d. 13. quæst. 1. Ferr. 2. contra gentes, cap. 71. Caietan. de ente & essentia, cap. 7. quæst. 17. & aliorum complurium grauiorum Scholasticorum sententia. Cum igitur in eo temporis momento, quo forma substantialis introducitur, non quælibet numero quantitas, sed certa & designata recipiatur in materia, efficitur,

Sententia reprobata materia signata.

Quantitas & cætera accidentia corruptibilis, dum illa corrumpitur, simul cum forma substantiali abijciuntur.

Digitized by Google

vt materia in eodem momento ita sit capax illius quantitatis, vt pro eodem & ab eodem agente non sit capax alterius, quamuis absolute ac simpliciter sit capax infinitarum aliarum. Ea igitur ratione dicunt illi materiam fieri hanc numero, designatamve, quatenus in eo momento temporis quo forma introducitur, sed prius natura, est in potentia proxima ad eam solam numero quantitatem, quæ est consequutura formam.

Reijcitur. Primò.

Verum, neque huiusmodi opinio placet. Primum, quia si materia non esset hæc numero, nisi quatenus actione agentis potentiæ proxima est capax huius solius quantitatis, fieret necessario, vt quoniam materia in qualibet generatione est capax nouæ numero quantitatis, quæ nouam formam subsantialem consequitur, in qualibet generatione esset alia numero materia, ac proinde non eadem numero maneret in re genita, quæ fuit in corrupta, quod quam sit absurdum, luce clarius est. Isto enim pacto non daretur idem commune subiectum, in quo terminus ad quem succederet termino a quo, id est, forma priuationi, quod est præcipuum fundamentum naturalis Philosophiæ.

Secundò.

Deinde, quia sequeretur, cum quælibet res generatur, alteram materiam annihilari, aliam creari: quandoquidem materia, cum sit primum subiectum, nec ex alio subiecto fieri, nec in aliud resolui potest.

Tertiò.

Tertio, quia quantitas non est designata & vna numero, nisi quia recipitur in materia vna numero, vt alias asserunt: quod si verum est, potius quantitas est hæc numero per habitudinem ad hanc numero materiam, quam materia sit hæc numero per habitudinem ad hanc quantitatem.

Responsio pro mente Aristotelis inuestigatur.

Quod si huius opinionis Auctores respondeant, materiam non esse absolute hanc vel illam numero per potentiam ad hanc vel illam numero quantitatem, idq; ostendi propositis argumentis, sed esse principium individuationis huius vel illius numero compositi, vt Socratis aut Platonis, quod nos falsum esse non ostendimus, oportebat eos tradere quo pacto materia esset hæc numero absolute ac simpliciter: hoc enim necessarium est, vt esse possit principium individuationis huius vel illius compositi: & in hac reponenda est præcipua huius controuersiæ difficultas. At illi nihil afferunt, quo materia alioqui communis, sit hæc vel illa numero, nisi potentiam ad hanc vel illam numero quantitatem: quod est, vt plane conuincantur sentire, eam esse absolute hanc vel illam numero per huiusmodi potentiam, quod argumenta proposita eos non refellunt.

A Quarto, quia cum materia ex essentia sua sit potentia quædam ad formam substantialem, si illa ex habitudine ad certam aliquam numero formam esset hæc numero, siue simpliciter, siue vt principium individuationis huius aut illius compositi, non ex habitudine ad certam numero accidentalem, sed substantia eam, cuiusmodi vnitatem acciperet, prius enim natura respicit illam formam substantialem, quam accidentalium quamlibet. *Quarto.*

B Quinto, quia potentia ad quantitatem, quatenus talis est, reuocatur ad prædicamentum quantitatis: siquidem potentia passiua, vt talis est, ad illud prædicamentum reducitur, vbi ponitur eius actus, vt patebit libro 5. at nulla natura communis contrahitur per se, ad inferiora per id, quod pertinet ad aliud prædicamentum, quare nec materia, vt sit hæc vel illa per potentiam ad hanc vel illam quantitatem. *Quinto.*

C Ad hoc argumentum respondet Faucllus, potentiam passiuam non reuocari ad prædicamentum, in quo ponitur eius actus secundarius, sed vbi ponitur primarius, nunc autē quantitatem non esse actum primarium materiæ, sed formam substantialem. Verum hæc responsio non effugit vim argumenti. Nam, etsi potentia passiua seu receptiua materiæ, simpliciter & absolute non reuocatur ad prædicamentum quantitatis: reuocatur tamen, *Faucelli responsio.* *Non euadit argumenti vim.*

D quatenus passiua & receptiua quantitatis est; vt talis est posterior quantitate. Hac de causa Caietanus ad primam partem D. Thomæ, q. 29. art. 1. melius exponens argumento, plane ac merito tractat cap. 2 q. 4. sententiam de individuatione substantiarum materialium per potentiam ad quantitatem, quam fuerat sequutus ad libellum de ente & essentia, docetque materiam non quatenus est in potentia ad certam numero quantitatem, sed quā- *Caietanus vbi sentiat retractat.*

E tenus est radix & fundamentū illius, seu quatenus illam præhabet, esse principium individuationis materialium substantiarum. Demumque ait hoc pacto duo quasi fundamenta Diui Thomæ in hac re inconcussa seruari: nempe, distinctionem numeralem substantiarum materialium fieri primo per quantitatem, quod pronunciatum vocat maximam ex sensibus ductam: & nihil ominus eadē substantias individuari per seipsas (vt eo loco ita *Eiusdē dictorum expositio, & reuocatio ad sua terma.* *Explicatur materia prima.*

F dit D. Th.) hoc est, non per aliquid posterius. Nā, individuari per quantitatē, vt præhabitā in sua quasi radice & fundamento, non est individuari per ipsam quantitatem formaliter, aut per potentiam ad quantitatem, quæ sunt posteriora ipsis substantiis, sed per aliquid prius, quodque ad prædicamentum substantiæ pertineat. Quo pacto nomine materiæ signa-

te intelligenda est materia radicaliter, vt sic A
dicam, & fundamentaliter quanta, hoc est,
habens certum quendam particularem entitatis gradum, propter quem à certo & designato agente, & in certo & designato temporis momento, non est capax alterius quantitatis, quam certæ cuiusdam.

Quæ rationes mouent alios dicere principium individuationis. B

SECTIO VI.

HOc igitur modo intellecta materia signata, vtcunq; dici potest, eam esse substantiarum materialium principium individuationis. Quælibet enim materia singularis ipsa secundum se est principium individuationis compositorum naturalium, non primum tamen, quia & ipsa adhuc resoluitur in gradum specificum, quo præhabet omnes omnino dimensiones possibiles, & est omnium C capax, & in gradum individuantem, quo est capax quarundam, tametsi infinitarum: quatenus autē formaliter est effecta ipsis dimensionibus, est principium individuationis non essendi, sed à posteriori cognoscendi, iuxta generalem principii definitionem, positam capite primo huius libri, quo principium dicitur id primum, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur. Hæc D. Thomas conceptis pene verbis tradit in opusculo de natura materiæ, D & dimensionibus interminatis sic enim ait: *Cum subiectum alicuius speciei substantia videlicet) sit prima substantia, quæ individuum dicitur, illud, quod tenet rationem primi subiecti, est causa individuationis & diuisionis speciei in suppositus. Primum autem subiectum est, quod in alio recipi non potest.* Et post pauca: *Materia autem* (inquit), *cum tribus dimensionibus non est primum subiectum, sed secundum se, & in natura sua.* Et paucis verbis interpositis: *Cum ergo forma recipitur in materia, ex transcriptis omnibus per intellectum dimensionibus, fit aliquid existens in genere substantiæ, & vltimum, completum habens rationem individui in substantia: sed non hic & nunc demonstrabile sine dimensionibus determinatis.* Denique concludens: *Et ideo* (ait, *dicitur, quod materia sub certis dimensionibus est causa individuationis: non quod dimensiones causent tractum earum, cum ac idens non causet suum F subiectum: sed quia per dimensiones certas demonstratur: individuum hic & nunc, sicut per signum proprium individuale & inseparabile.* Hæc Diuus Thomas.

Cur autem non per qualitates, sed per dimensiones quantitatis ostendatur à posteriori individuatio substantiarum materialium, hæc est ratio. Quia qualitates individuorum eiusdem speciei, ita sunt interdum similes inter se, vt nec sensus, nec intellectus quasi manuductus à sensu, discrimen vllum inter eas inuenire possit, quod in Antiocho Rege, & Artemone plebeio historia prodidit. *Vide Valerium Max. lib. 9. cap. 15.* at quantumcunque duæ quælibet individuæ substantiæ, similes sint inter se ratione qualitatum, semper tamen hoc discrimen ratione quantitatis in eis apparet, vt eas numeremus tanquam duas, ac proinde plane cognoscamus vnam non esse aliam. Id quod D. Thomas doctissime ad naturam quantitatis vbique refert. Nam, quia proprium quantitatis est habere partes: situ quodam intrinseco, siue essentiali inter se distinctas, hoc est, ita dispositas, vt vna sit extra aliam, inde prouenit, vt omnia, quorū quantitates possunt esse partes vnius totius quantitatis, necessario iudicentur esse diuersa. Atq; hæc est ratio, cur Aristoteles potius definiuit ea, quæ sunt vnum numero, per ea, quorum materia est vnum, quam per ea, quorum forma est vnum; quia, inquam, distinctio quantitatum quasi signacula sunt materiæ, sensibili discrimine distinguit individua: non item distinctio qualitatum, quæ sunt quasi signacula formarum. Quod ex eo accidit, quia sub eadem specie, vt dictum est sæpe antehac, aliæ qualitates ab aliis non discernerentur, nisi in diuersis quantitatibus existerent.

Quantitatis proprium est habere partes.

Cur Arist. materiā potius definierit ea, quæ sunt vnum numero.

At cum res genita & corrupta non distinguantur per quantitatem sensibili discrimine; imo, ne intelligibili quidem apud quosdam, quod credant vtramque habere eandem omnino quantitatem: quæratur aliquis, cur ea per certam quantitatem numero constituta sit individuationis principium, etiam quoad cognitionem à posteriori.

Dubia circa superiorem explicationem.

Deinde, cum nihil esse possit individuationis principium, nisi ipsum per se sit individuum, siue hoc vel illud numero: materia autem per certam numero quantitatem non fiat absolute hæc vel illa numero, sed solum huius vel illius numero, vt Socratis aut Platonis, est enim hæc vel illa numero antequam hanc vel illam designatā accipiat, aut ad eam determinata sit; obiiciat aliquis, non debere eam per certam numero quantitatem constitui individuationis principium etiam quoad cognitionem à posteriori, sed per aliquid aliud, per quod cognoscatur, quatenus hæc aut illa absolute, non quatenus huius aut illius. Hoc enim præcipue quæritur in hac quæst. vt superius *sect. præced.* diximus.

Postremo, cum substantiæ compositæ magis habeant esse, ac proinde vnitatem per formam quam per materiā: cur nō prius forma, quam materia constituta sit individuationis

Cur forma non sit constituta individuationis

principium. Facit etiam plurimum pro hac re, quod Arist 1.Phys.c.7.tex.69.& 2.de anim. c.1 tex.2 & alibi in locis, vocat formam *hoc aliquid*, nec alia sane de causa, quam quia est præcipua ratio, ob quam compositum est *hoc aliquid*. His adde, per idipsum constitui vnumquodq; ineſſe huius, per quod distinguitur ab aliis: at compositum præcipue distingui ab aliis per forma (actus enim est, qui distinguit, vt habes lib.7.c.13.tex.49.) ergo & constitui in esse huius Item superiora & inferiora idem esse re: quare cum, v.g. per formam præcipue sit tum animal, tum homo, ergo per eandem præcipue esse hunc hominem. Postremo materiam esse propter formam et propter finem, quod habes apud Arist.2.Phys lib.c.9. text.91. potius ergo formam quam materiam ponendam fuisse indiuiduationis principium. Id, quod Auerroi ita placuisse videtur, vt plane scribat ad initium 2 de Anim comm.60. substantiam esse indiuiduam per formam: quod idem sentiunt nonnulli, vt Zimara theorem. 97.& alii eius sectatores.

Principium individuationis.

Primum dubiū solvitur. Res genita & corrupta vbique distinguitur.

Nihilominus tamen ad primam dubitationem dicendum est: primum quidem rem genitam & corruptam vbique distinguendam speciem: Aristotelem vero non tradidisse principium indiuiduationis ad distinguenda indiuidua diuerarum specierum, quoniam ea distinctio ex varietate formarum colligitur. Diuersitas autem formarum, non ex diuersitate sensibili quantitatum, sed qualitatum colligi solet, vt in re genita & corrupta perspicuum est. Deinde vero, non esse traditum ab Aristotele principium indiuiduationis ad distinguenda ea indiuidua, quorum alterum non existit, alterum existit: sed ad distinguenda ea tantum, quæ simul existunt. Id quod primum Heruetus quo ilib.3. quæst. 9. deinde Caietanus in libello de ente & essentia d. capite secundo, quæstione quarta, annotarunt. Satis enim erat ad distinguenda existentia à non existentibus, quod alia existerent, alia non existerent, cum nihil sit, quod idem numero possit simul existere, ac non existere.

Ad secundam dicendum, satis innui ab Aristotele, quo pacto materia cognoscenda sit, quatenus est hæc numero absolute, cum ab eo traditur principium, quo cognoscamus illam esse nunc propria huius aut illius. Nam cum illa non possit esse propria huius, nisi sit certa quædam numero absolute: quemadmodum illa cognoscitur esse huius propria per hanc designatam quantitatem, quæ naturaliter in alio simul existere non potest, ita cognoscitur esse certa quædam numero absolute.

Ad tertiam dicendum, si de principiis indiuiduationis physice loquamur, & de cognitione à priori (quo pacto hæc materia & hæc forma vtrunq; dici possunt principia indiuiduationis huiusce compositi, licet nō prima) non dubium esse, quin ex ipsa rei natura, magis forma, quam materia dicenda sit principium indiuiduationis, id enim satis ostendūt argumēta proposita, modo remoueamus supernaturalem virtutem, qua fieri potest, vt eadem forma numero in diuersis materiebus recipiatur, pluresque formæ numero in eadem materia, vt superius c.4.q.4.sect.5 ostendimus. at Physicen quidem, si de cognitione a posteriori atq; sensibili, potius cōstituendam fuisse materiam signatam, siue certa quantitate effectam, vt ostensum est.

Patet igitur, qua ratione dici possit, materiam signatam esse principium indiuiduationis, & quo pacto id intellexerit Arist Atque adeo D. Th hac in re vbiq. Aristotelis sectator. Verum, quia nec Arist. nec D. Th. recte senserunt de indiuiduatione substantiarū separatarum, vt lib.12. patebit, nec principium intrinsecum indiuiduationis accidentium satis aperte tradiderunt, nec vero de principio indiuiduationis existentium simul, & non existentium locuti sunt, nec denique de principio indiuiduationis substantiarum corporearum eodem tempore existentium, aliter quam more physico perspicue disseruerunt: reliquum est, vt cum Scoto (qui non tam veritatem huius rei inuenisse, quam planius tradidisse credi debet, quid vniuersè de principio indiuiduationis sentiendum sit exponamus. Nam quo pacto dicta & argumenta ex Arist. superius proposita, quatenus videntur solam materiam signatam principium indiuiduationis facere, dissoluenda sint, commodius ex tota sect.7.q.5. explicata intelligi poterit.

Dicta & argumenta ex Arist. fundata sunt d. spectant.

Quodnam sit verum & commune indiuiduationis principium.

QVÆST. V.

Vera sententia de principio indiuiduationis.

Sectio 1.

Non solum physicum fundamentum principij esse omnino quærendum.

ERGO, vt vera communisque principij indiuiduationis ratio tradatur, illud animaduertendum est, non satis esse quærere principium indiuiduationis physicum, hoc est, realiter constituens indiuiduum, quo pacto materia & forma constituunt compositum naturale: tum quia sola indiuidua substantiarum materialium hoc modo con-

nuntur: tum etiam, quia pars, quæ realiter A constituit indiuiduum, non potest addi naturæ specificæ illius ad indiuidui cõstitutionem. Nam nec materia hæc, nec forma hæc, nec ambæ simul addi possunt naturæ specificæ hominis: vt cum ea constituant hunc hominem; cum ipsa quoq; natura specifica hominis constet materia & forma. Vnde cum dicimus, hanc materiam, & hanc formam esse principia indiuiduationis physica, impropria locutio est: præsertim cum hæc quoque ma- B teria, & hæc forma sint indiuidua, ex suis naturis specificis, & propriis indiuiduationis principiis constituta. Oportet ergo eiusmodi principium indiuiduationis quærere ac tradere, vt ipsum totum addi possit naturæ specificæ, nec constitutum sit ex alia natura specifica, & alio indiuiduationis principio, sed sit simpliciter simplex, & vltimum in constitutione indiuidui. Quo pacto omnia, quæ in rerum natura sunt, excepto Deo Opt. Max. C habent peculiaria indiuiduationis principia: quia omnia continentur sub aliqua specie infima, à qua distinguuntur, proprii principii indiuiduationis additione.

Hoc posito, respondendum est vniuersæ, principium indiuiduationis esse differentiam quandam positiuam, & primo incommunicabilem, quæ adiuncta speciei, per se constituit indiuiduum. Huiusmodi sunt differentiæ, quibus Socrates & Plato prius natura D differunt inter se quam vllo accidentario discrimine, quas differentias alii vocant hæcceitates, alii minus barbare hæccitates, quod earum additione natura communis fiat hæc, alii tolerabilius differentias indiuiduantes, siue indiuiduales, quod indiuiduorum constitutionem absoluant.

Quæ assertio partim probata relinquitur iis rationibus, quibus superiores sententias refutauimus, partim hunc in modum confirmari potest. Nam quod principium indiuiduationis sit vere differentia quædam, ex eo E patet, quia species prædicantur de indiuiduis tanquam de pluribus vere differentibus numero, vt patet ex definitione speciei apud Porphyrium: at indiuidua non differunt numero inter se per naturam specificam, sed per principia indiuiduantia. Accedit, quod in omnibus rebus, quæ sub aliqua natura vniuoca diuersa sunt, includuntur aliqua primo diuersa (alioqui procederetur in infinitum) hæc autem vere ac proprie sunt differentiæ: at indiuidua sunt diuersa sub specie infima, neque aliquæ alia reperiuntur in eis sub specie, quæ sint primo diuersa, nisi principia indiuiduantia. Adde, ea esse vere ac proprie differentias, quibus interrora excedunt superiora: quo pacto differentia specifica est vere ac propriè differentia, quia eius additione species excedit suum genus, vt est apud eundem, *capit. de differentia*, at indiuidua excedunt speciem additione principiorum in huiusmodi.

Quod autem sit differentia positiua, ex eo constat, quia indiuisio, quæ in ea fundatur, est vera vnitas, atq; adeo omnium vnitatum maxima, cum sit numeralis: at omnis vera vnitas (præsertim maxima) sequitur per se aliquam entitatem, omnis autem entitas positiua est. Tum etiam ex eo, quia non quærimus hoc loco principia indiuiduationis non entium (si quo modo non entia, indiuidua dici possunt, sed entium: at omne ens positiuum quippiam est, nec constare potest positiuum ex negatiuo.

Quod vero sit primo incommunicabilis, (nempe iis, quæ secundum idem nomen & naturam dicantur plura) ex eo probatur, quia indiuidua sunt hoc pacto incommunicabilia, neque id sibi vendicant per naturam specificam, vt patet, sed per propria ac peculiaria indiuiduationis principia. Vnde cum principium indiuiduationis non sit incommunicabile per aliud principium incommunicabilitatis, cum sit proximum incommunicabilitatis fundamentum, initio positum est, & vltimo confirmat rem incommunicabilem, efficitur, vt sit differentia primo incommunicabilis.

Ex quare illud etiam, quod paulo ante dictum est, planè cõfirmatur, etsi Socrates quodam modo indiuiduetur physice per hanc materiam, & hanc formam, tamen hanc materiam, & hanc formam non proprie dici posse principium indiuiduationis: quanquam enim hæc materia, & hæc forma sunt per se incommunicabiles, non sunt tamen primo incommunicabiles, sed per eas differẽtias, quibus tum a suis speciebus, tum ab aliis indiuiduis suarum specierum distinguuntur.

Quod denique adiuncta speciei per se constituat indiuiduum, ex eo perspicuũ est, quia indiuiduum est vnum ens per se, & non per accidens, cum directo ponatur sub specie, nec ex aliis entitatibus constitui possit, quam ex specie & differentia speciei adiuncta.

Quare non dubium esse debet, quin hæc ipsa fuerit Aristotelis, atque adeo Diui Thomæ sententia de principio indiuiduationis rerum omnium, præterquam substantiarum separatarum cum plane ex vtriusq; principiis deducta sit, nec alia ratione intelligendum, quod aiunt, materiam signatam, siue quantam esse principium indiuiduationis substantiarum materialium, nisi vel iuxta Cae-

Quod principium indiuiduationis sit differentia positiua.

Quod sit primo incommunicabilis.

Aristotelis sententia de principio indiuiduationis.

D. Thomæ, & eius discipulorum sententia de substantiis separatis explicatur.

tani expositionem, quatenus materia præhabet in natura sua certas dimensiones, vel quoad cognitionem à posteriori, vt ex D. Thoma *quæst. 5. art. 3* ostendimus.

Obiecta contra confirmatam sententiam.

SECTIO II.

Primum argumentum contra propositam sententiam.

SVNT tamen non pauca, quæ contra hanc sententiam obiici possint. Primũ sic contendat aliquis: Aut differentiæ indiuiduantes Socratis & Platonis conueniunt vniuoce inter se, aut analogice: neque enim solo nomine conueniunt (vt patet) si vniuoce, ergo aliis differentiis differunt: quo fit, vt vel dandus sit progressus infinitus in differentiis, cum eadem quæstio possit fieri de omnibus, si omnes dicãtur conuenire vniuoce, vel tandem reperiẽtur aliquæ, quæ non conueniãt vniuoce, quod potius statim dicendum erat de primis: si vero analogice, sit, vt Socrates & Plato conueniant analogice, quod absurdissimum est, cum maxima vniuocatione conueniant vtpote ex ecclica. Ita videtur effici, vt potius tollendæ sint è medio differentiæ indiuiduantes.

Caietan. secundum.

Obiecit quoque Caietan. in libello *de ente & essentia, c. 2. q. 4.* hoc modo: Actus singularis supponit potentiam singularem: hæcceitates Socratis & Platonis sunt actus quidam singulares, & potentia aut quasi potentia cui adueniunt, est natura humana: ergo non reddunt eam singularem, sed iam inueniunt singularem, ac proinde nõ sunt principia indiuiduationis. Maior patet ex 2. Phys. c. 3. *text.* 36. vbi Arist docet, formam singularem supponere materiam singularem: par autem est ratio in quocunque actu & potentia.

Tertium. Euphues.

Argumentatur etiã idem hoc pacto: Quicquid conuenit vni indiuiduo, & repugnat alteri eiusdem speciei, supponit illorum distinctionem: at hæcceitas Socratis conuenit Socrati, & repugnat Platoni; ergo supponit distinctionem Socratis à Platone; non est igitur principium indiuiduationis Socratis.

Quartum.

Illud etiam obiici potest contra eandem sententiam: Si naturæ communes sunt indiuidua per differentias indiuiduantes, cum in eadem re singulari sint multæ naturæ communes, vt in Socrate natura animalis viuentis, corporis, & substantiæ, itemq; materiæ & formæ, dabuntur in eadem re multæ differentiæ indiuiduantes; quo fiet, vt Socrates non sit vnum indiuiduum, sed plura.

Quintum.

Argumentabitur deinde aliquis hunc in modum: Si indiuiduum vlera naturam specificam, habet eam peculiarem entitatẽ, quam dicimus differentiam indiuiduantem, diuisa aqua in guttas, tot nouæ nascentur entitates, quot fuerint guttæ: totq; rursus entitates peribunt, si eædem rursus guttæ iungantur, quod non est facile creditu præsertim cum nulla aqua generetur aut corrumpatur per eam diuisionem & cõiunctionem. Isto enim modo eadem aqua, nec corrupta, nec annihilata poterit modo accipere, modo amittere eandẽ differentiam indiuiduantem, quod fieri nullo modo potest, alioqui eadem res, dum eadem permanet, modo esset hæc, modo non esset hæc, quod implicat contradictionem.

Sextum.

Obiici quoque potest hoc modo contra differentias indiuiduantes totius compositi: Differentia indiuiduans Socratis non est primo incommunicabilis, sed per differentias indiuiduantes materiæ & formæ; igitur aut præter differentias indiuiduantes materiæ & formæ, nulla alia danda est totius compositi, aut nõ recte dictum est, omnem differentiam indiuiduantem esse primo incommunicabilem.

Septimum.

Potest & illud obiici contra eadẽ, vndenam sumantur. Neq. enim videntur sumi posse ex sola forma, neque item ex sola materia, sed ex vtraq; cum ipsum compositum ex vtriusque coniunctione resultet. Quod si Philosophi consulendi sunt, contra dicendum videtur. Nam cum fere dicant cõposita naturaliter fieri indiuidua per hanc aut illam materiam, admissis differentiis indiuiduantibus compositorum, dicerent sumi eas ex sola materia, non ex materia & forma simul. Ita videtur effici, assertam à nobis sententiam nec veram esse, nec Philosophorum dictis consentaneam.

Solutio eorum, quæ contra assertam conclusionem proposita sunt.

SECTIO III.

Primum argumentum diuersimode dissoluitur.

NON est tamen, cur obiectionibus propositis cedamus: primæ enim duobus modis occurri potest. Vno per instantiam: nam si proposita ratio vllam vim habet, tollendæ quoque erunt de medio differentiæ specificæ, siquidem aut in eis dandus erit progressus infinitus, aut concedendum erit, species eiusdem generis, vt hominem & equum, conuenire analogice.

Altero, negatione prioris membri, & concessione posterioris. Neque enim differentiæ indiuiduantes Socratis & Platonis conueniunt vniuoce, quod recte probatum est, sed analogice analogia proportionis; vt quemadmodum Socrates est hic per hanc differentiam indiuiduantem, ita suo modo Plato sit ille per illam.

Cum autem colligitur, fore hoc pacto, vt Socrates & Plato cõueniant analogice, quæ-

Secundum

endum est, in quonam attributo? Si in homine, negandum est, nec certe id probatur: si vero in eo, quod vterq; est individuum, necessario est concedendum, quemadmodum homo & equus, quatenus sunt animalia, conueniũt vniuoce, & tamen quatenus homo est rationis particeps, & equus est talis, qualem nos significamus per differentiam rationis expertis, non conueniunt vniuoce, sed analogice.

Vnde primum collige, nulla potestate fieri posse, vt duo individua sint positiue similia in omnibus iis, quæ pertinent ad eorum essentiam. Nam si essent, iam conuenirent vniuoce in differentiis individuantibus: quod fieri nõ potest. Similitudo enim positiua duarum differentiarum individuantium non alia esset, quam identitas earum numeralis: quocirca non magis fieri hoc potest, quam duplex hic homo.

Deinde collige, omnes differentias individuantes esse simplices entitates, non per negationem compositionis realis ex materia & forma, (differentiæ enim individuantes compositorum ex materia & forma etiam re ipsa compositæ sunt ex materia & forma: alioqui non essent idem re cum iis, quorũ sunt differentiæ) sed per negationem compositionis ex natura communi vniuoca, & differentia contrahente. Tertio collige, differentias individuantes esse primo diuersas. Quæ enim ita sunt diuersa, vt in nulla natura communi vniuoca & essentiali conueniant, sunt primo diuersa. Atq; hæc omnia proportione seruata, de differentiis etiam vniuersalibus colligi possunt.

Sed obiicit Caietanus hunc in modum, credens se Scotum, non etiam se ipsum, refellere: Quæ magis conueniunt cum vno, quam cum alio, non sunt primo diuersa ab eo, cum quo magis conueniunt hæcceitas Socratis & hæcceitas Platonis magis conueniunt inter se, quam cum hæcceitatibus albedinis; igitur non sunt primo diuersæ materiæ inter sese.

Hæc obiectio facile diluitur, distinctione conuenientiæ in vniuocam, & analogicam. Nam si loquitur de vniuoca, vera est maior, sed falsa minor: si de analogica, vera est minor, sed falsa maior; daturque plane instantia in quantitate & qualitate: quæ etsi magis conueniunt inter se analogica conuenientia, quam cum relatione, aut cum ente rationis, non tamen idcirco recte colligas, illas nõ esse primo diuersas. Ac mirum sane est, quod Caietanus instruxerit hoc argumentum contra Scotum, vsus nomine hæcceitatum pro differentiarum individuantium, nec viderit idem contra se posse instrui. Concedit enim quæstione sequenti, differentias individuantes intrinsecas individuis, quemadmodum & in commentariis primæ partis Diui Thomæ ad quæst. 85. quas tamen hac ratione, minime id aduertens, ostendere nititur, non esse principia individuationis.

Secunda obiectio diluenda est negatione maioris, dicendumque, Aristotelem docere eo loco causas, quæ sibi mutuo sunt causæ, ita affectas esse, vt si vna sit singularis, altera etiam singularis sit. Potest tamen potentia esse singularis per accidens, & actus singularis per se, quod hic videre licet. Nunquam enim differentia individuans Socratis existit, nisi in natura humana singulari: sed tamen hoc interest, quod illa est singularis per se, hæc autem non nisi ratione differentiæ individuantis. Quanquam, si formaliter loquendum est, non est eadem ratio in cæteris actibus & potentiis, quæ in materia & forma: quia cum non sit omnino negandum, principia individuantia, quocunque modo explicentur, & vndecunque sumantur, esse suo modo actus naturarum, quas dicimus communes, cum illas distinguant, & singulares efficiant (quod nescio qua ratione Caietanus non aduertit) illud tamen compertum est apud omnes, qui naturas vniuersales agnoscunt, non supponere illos naturas communes esse singulares, sed singulares reddere: quo fit, vt hoc argumentum, si quid virium habet, æque pugnet contra omnia principia individuantia quomodocunque ponantur à Caietano, atq; contra Scoti hæcceitates. Huc accedit, quod si omnis actus singularis supponeret potentiam singularem, nec illam efficeret singularem, pari ratione omnis actus specificus supponeret potentiam specificam, nec eam traheret ad esse specificum, quod falsum est: siquidem corporeum, quæ est differentia specifica substantiæ corporeæ, non inuenit substantiam genus summum in esse specifico, sed eam trahit ad speciem, in qua habet esse specificum per accidens: quemadmodum hæcceitas Socratis trahit naturã humanam ad Socratem, in quo habet esse singularis per accidens.

Tertiæ obiectioni occurrendum est negatione maioris, quę tunc est falsa, cum id quod conuenit rei, efficit distinctionem illius ab alia, quo pacto differentia individuans Socratis conuenit Socrati. Atque hoc etiam argumentum, si vllam vim haberet, euerteret omne principium individuationis, vt perspicuum est.

Ad quartũ dicendum, omnes naturas communes, quæ essentiali prædicatione dicuntur de specie infima, fieri individuas per eam differentiam individuantem, per quam illa fit

indiuidua. Qua enim differentia homo fit hic homo, eadem omnino fit hoc animal, hoc viuens, &c. At forma & materia non iisdem differentiis fiunt indiuiduæ, quibus indiuiduantur compoſita: habent enim peculiares vnitates numerales, ac proinde peculiares differentias indiuiduantes, quibus ſunt diuerſa numero entia, & inter ſe, & à toto cõpoſito. Itaque in Socrate. & in quouis alio compoſito naturali, tres tantum cernuntur differentiæ indiuiduantes: vna materiæ, qua illa permanet eadem numero ſub alia & alia forma: altera formæ, qua ipſa diſſoluto compoſito eadem numero conſeruari poteſt, aut naturali, vt humana; aut ſupernaturali virtute, vt cæteræ: tertia totius compoſiti, quæ vt incipit eſſe per generationem compoſiti, ita & per eius diſſolutionem perit: & iterum poteſtate diuina redire poteſt, ſi eadem numero forma iterum informat eandem numero materiam. Non eſt tamen proinde Socrates tria indiuidua, ſed vnum; quia, vt ille non eſt materia, nec forma, ita numerari non poteſt vnitatibus materiæ & formæ.

In quouis cõpoſito naturali tres tantũ dari differentias indiuiduantes.

Quintæ obiectioni reſpondebis: partes eius rei, cuius ſubſtantia per diuiſionem haud corrumpitur, non accipere nouas differentias indiuiduantes per diuiſionem, nec rurſus per coniunctionem vllas admittere: ſed eaſdem habere, cum ſeiunctæ ſunt à ſe inuicem, quas habebant in ipſo toto: quandoquidem aquæ guttæ non ſunt aliæ numero ab iis, quæ in tota aqua continebantur, & ita res habet in cæteris ſimilibus. Hoc tantum eſt diſcriminis, quod differentiæ indiuiduantes, quibus partes poſt diuiſionem totius ſunt numero diſtinctæ, erant ante diuiſionem partes differentiæ indiuiduantes totius compoſiti, vtpote integrantes vnam & eandem numero differentiam indiuiduantem totius. Atque hac de cauſa, nec ante diuiſionem, nec poſt vnionem poſſunt eiuſmodi partes dici multa entia numero, ſed multæ partes vnius entis numero. Alia ratio eſt de differentiis indiuiduantibus materiæ & formæ: neque enim credendum eſt, illas dum totum ex ipſis compoſitum eſt, eſſe partes differentiæ indiuiduantis totius compoſiti: ſiquidem hoc pacto, dum totum exiſtit, non eſſent materia & forma duo entia: quemadmodum nec duæ immediatates aquæ, dum illa non eſt diuiſa, ſunt duo entia. Vt igitur compoſitum ex materia & forma non idem eſt, quod materia & forma ſimul ſumptæ, ſed eſt tertia entitas reſultans ex vtriuſque coniunctione. vt patebit libro ſeptimo, ita differentia indiuiduans compoſiti non eſt idem quod differentiæ indiuiduantes materiæ & formæ.

Differentiæ materiæ & formæ nõ eſſe partes differentiæ compoſiti.

ſimul ſumptæ, ſed eſt differentia quædam reſultans ex coniunctione ſingularis materiæ, & ſingularis formæ, ratione vltimarum entitatum, quibus illæ ſunt indiuiduæ.

Sexta obiectio hunc in modum diſſoluenda eſt: Differentiam Socratis indiuiduantem non eſſe incommunicabilem formaliter per differentias indiuiduantes materiæ ac formæ, ſed cauſaliter. Eſt enim ipſa ex ratione ſua incommunicabilis, & tamen cum totum indiuiduum cauſetur ex indiuidua materia, & indiuidua forma: neceſſe eſt, vt differentia indiuiduans totius cum ſua incommunicabilitate cauſetur à differentiis indiuiduantibus, incommunicabilitatibuſque materiæ ac formæ. Quod autem dictum eſt, omnem differentiam indiuiduantem eſſe primo incommunicabilem, ſeu quod idem eſt, non communicabilem per aliud, intelligendum eſt formaliter: etſi cauſaliter per aliud poſſit eſſe incommunicabilis, quemadmodum & eſſe ſimpliciter. 6. *Differentia indiuiduans totius cauſatur ex indiuiduis materialibus.*

Septima hoc pacto diluenda: aliud eſſe differentiam indiuiduantem totius compoſiti reſultare ex coniunctione materiæ & formæ, quod aſſeruimus; aliud ſumi ex materia & forma, de qua eſt controuerſia apud Philoſophos. Hoc enim nihil eſt aliud, quam denominationem, quæ fit per differentias indiuiduantes, deſumi aut ex forma, aut ex materia. Nam cum ſæpe videamus, denominationem, quæ fit per alias differentias, deſumi ex formis, vt ſi dicas, hæc menſa eſt lata: ſæpe etiam ex materia, vt ſi dicas, eſt lignea: dubitant Philoſophi, vndenam ſumatur denominatio, quæ fit per differentias indiuiduantes: veluti cum Socrates dicitur hic, ex forma ne, an ex materia dicatur hic. In qua controuerſia dirimenda Caietanus in locis ſuperius citatis, lib. nempe de ente & eſſentia, cap. ſecundo. quæſt. 5. & 1. p. quæſt. 85. articulo 7. illud primum mihi ſcum aſſerit, dari re vera differentias indiuiduantes, quæ indiuiduis internæ ſint, & per quas ſpecies ſubſtantiarum in ipſo prædicamento ſubſtantiæ ad indiuidua contrahantur. Qua in re plane fatetur nullum eſſe diſcrimen inter D. Thomam & Scotum: neque id retractat in 1. p. q. 29. art. 1. vt quidam (in quibus eſt Iauellus 5. Metaph. q. 29. Scotus in 2. diſt. 3. quæſtione ſexta, & Auerr. 2. de anim. comment. 8.) exiſtimant: ſed potius in ea re magis firmat animum, aſſerens, ſubſtantias compoſitas non eſſe indiuiduas per potentiam materiæ ad quantitatem, vt loco illo dixerat, ed pe aliquid prius natura, quod ad prædicamentum ſubſtantiæ hoc modo pertineat. Verum hoc diſcrimen eſſe ait inter differentias ſpecificas & indiuiduantes, quod ſpecificæ 7. *Diſcrimen inter differentias ſpecificas & indiuiduantes, ex Caietano.*

Digitized by Google

specificæ sumuntur ex formis, veluti rationale ex forma rationis participe, individuantes vero ex materia. Itaque quemadmodum genus contrahitur ad speciem per differentiam desumptam ab aliquo gradu formæ, qui non includitur in genere: ita credit ille speciem contrahi ad individuum per differentiam desumptam ex vltimo gradu materiæ, qui non includitur in specie. Non quod existimet, formam non habere etiam vltimum aliquem gradum, siue entitatem infra gradum specificum (neque enim minus credit aut credere potuit, animam Socratis esse individuam sub specie formæ humanæ, quam eius materia sit individua sub specie materiæ generabilium & corruptibilium, aut ipse Socrates sub specie humanæ naturæ) sed quia putat, denominationē, qua natura specifica dicitur contracta ad hoc, aut illud numero, non fieri ab vltimo gradu, quo forma est hæc, sed potius ab vltimo gradu, quo materia est hæc: cum interim alii contra sentiant, denominationem non fieri ab vltimo gradu materiæ, sed formæ.

Germana solutio.

Videtur tamen posse dirimi controuersia hunc in modum, vt denominatio, quod attinet ad nominis occasionē, seu potius pronominis, quo compositum appellatur, fiat hoc numero duda sit a materia, vt Caiet. ait, fuit enim occasio eius rei quantitas, vt supra q. 5. sect. 3. diximus: at quantitas materia potius, quam formæ attribui solet. Quod vero attinet ad id, quod significatur, potius sumitur a forma, vt alii volunt: & ex iis etiam, quæ a nobis superius dicta sunt, intelligi potest. Atq; in hac sententia esse D. Thomas contra Gent. c. 40. colligi potest: quo in loco ille extrema ratione contendit ad formam potius, quam ad materiam referēdam esse totum materialium distinctionem: tametsi alias sæpe dixerit, materiam esse principium earum individuationis, ac proinde distinctionis, in eo nimirum sensu, quem explicauimus. Nec dubitandum quin idem quoque senserit Scotus. Superest igitur, vt dissoluamus argumenta ea, quibus in superiori quæstione contendebatur materiam signatam principium individuationis esse, qua ex parte videri possunt contra ea, quæ dicta sunt, aliquid concludere.

Ex D. Thom. sententia, ad formam potius, quā ad materiā referri oportere distinctionē.

Solutio argumentorum, quæ superiori quæstione pro materia signata proposita sunt, quæ ex parte non recte concludunt.

SECTIO IV.

Ad argumenta posi.

AD primum igitur locum, quo Aristoteles in hoc capite, *textu* 12. definit ea, quæ sunt vnum numero, respondet Scotus 2. Sentent. distinction. 3. quæstione sexta, nomine materiæ non esse intelligendam eam materiam, quæ est altera pars physica singularis compositi, alioqui, nec solis iis, quæ sunt vnum numero, nec etiam omnibus conueniret definitio; vt patet ex argumentis contra eam propositis in contextu: sed intelligendum esse differentiam individuantem, quæ potest dici materia respectu speciei, quam contrahit. Nam, cum species contineat totam quiditatem individuorum (individua enim non definiunt a quiditatiue, nisi ratione naturæ specificæ, vt patebit libro septimo.) quiditas autem passim apud Aristotelem dicatur forma: meritò differentia individuans, quæ est altera pars Metaphysica individui, dicetur materia. Cuius rei triplex ratio reddi solet à Scoti sectatoribus. Vna, quia quiditas communicatur multis; differentia autem individuans, dum eam contrahit, reddit illam incommunicabilem: vt autem communicari multis est formæ, ita restringere ad vnum tantum id, quod multis communicatur, est materiæ; vt patet in figura sigilli, & cera. Quæ ratio videtur desumpta ex more loquendi Platonis. Altera, quia quiditas constituit rem in esse prædicabilis, differentia autem individuans, in esse subiectibile: prædicatum autem est simile formæ, subiectum vero materiæ. Lege *Scotum in 2. distinct. 3. quæstione 6. Antonium Trombet. libro 5 Metaphysic. quæstione 5. articulo 3. Bassol. 2. Sentent. distinct. 12. quæstione 4. articulo 3.* Tertia, quia si differentia individuans conferatur cum quiditate rei, longe minus perfecta reperietur: vt magis videri possit perficere quiditatem, quam contrahit, quam illam perficiat. Nam, etsi differentia individuans quodam modo perficit quiditatem, quatenus illi dat esse huius & illius quiditatis, id est, quatenus illam ad hoc perducit, vt sit hæc & illa numero quiditas: tamen maiorem perfectionem recipit ipsa à quiditate: accipit enim, vt sit differentia humanæ naturæ, equinæ, aut leoninæ, & exterarum; quod maioris perfectionis est, quam quod natura speciei sit hæc aut illa numero: id quod non accidit in differentiis specificis, si conferantur cum suis generibus. perfectior enim est natura rationalis, quam animalis, plusque nobilitatis accipit animalis natura ex coniunctione cum natura rationali, quam hæc ex coniunctione cum illa.

Cur differentia individuans dicatur materia triplex ratio.

Distinctio Scoti de materia.

Quo loco operæ pretium est, referre distinctionem Scoti de materia, *in 2. distinction. 3. quæstion. 6. & alibi.* Vt enim, inquit, duplex

est forma, vna, quæ est pars compositi, veluti A anima humana; altera, quæ est tota quiditas specifica, veluti humanitas (nam & totum ipsum, formam appellat Aristoteles, cum 2. *Physic. cap.* 3. *text.* 31. *& hoc lib. cap.* 2. *text.* 3. de causis agit) ita necessario assignandam esse duplicem materiam: vnam, quæ cum forma cõstituat compositum, vt corpus cum anima: alteram, quæ cum quiditate specifica constituit individuum: quo pacto differentia hæc individuans constituit cum specifica humaB nitate hunc hominem. Ac priora genera formæ & materiæ vocat ille formam partis, & materiam partis; posteriora vero, formam totius, & materiam totius, sumptis gignendi casibus intransitiue; quasi dicat, formam, quæ est pars; materiam, quæ est pars, formam, quę est totum, materiam, quæ est totum. Est enim differentia individuans re ipsa tota quiditas specifica, tametsi ab ea formaliter differt. Putat ergo Scotus, nomine materiæ in loco C citato intelligendam materiam totius, differentiam videlicet individuantem: proinde & omnibus iis, quæ sunt vnum numero, & solis etiam conuenire definitionem: siue illa sint individua substantiarum, siue accidentium, siue materialia, siue immaterialia. Adde tamen, modo ea sumantur pro iis, quæ sub aliqua specie continentur, vt excludantur tum Deus Opt. Max. tum etiam omnes differentię individuantes. D

Aperitur locus Arist. explicatus, & argumenta soluta.

Quia tamen durum est admodum accipere eo loco materiam aliter, quam pro vera materia; potius dicendum est, materiæ vocabulum accipiendum ibi esse pro materia signata seu quanta; non ita tamen, vt significetur esse primum principium individuationis, nempe irresolubile in aliud principium, sed solum principium physicum, ac realiter componens. Addendum quoque. Aristotelem non explicasse eo loco omnia, quæ sunt vnum numero, sed solas substantias, neq; omnes item, E sed eas tantum, quæ sunt individua sub aliqua specie. Dico autem, *solas substantias*, quia non est complexus accidentia, aut item substantiarum separatarum, vt satis constat. Addidi *neque omnes item, &c.* quia non est complexus substantias separatas, quas putauit esse individuas per differentias specificas, non autem per aliquid contrahens speciem. Merito autem Aristoteles propriam sententiam sequutus, non est complexus substantias separatas, quia instituit definire ea sola, quæ sunt vnum numero vnitate distincta ab vnitate specifica, quæ distinctio apud illum non datur in substantiis separatis. F

Solutio eorũ, quæ in contextu.

Atque hinc perspicue colliges, solutionem eorum, quæ in contextu contra propositam definitionem obiecta sunt. Nam hic candor & hic sapor, etsi sunt in eadem materia signata, tamen non sunt substantiæ: Michael autem, & hic Angelus pro Michaele acceptus, etsi sunt substantiæ, tamen ex Aristotelis sententia non possunt individuari sub specie. sed per ipsam differentiam specificam constituuntur in esse individuali. Vnde etsi definitio illa eorum, quæ sunt vnum numero, non est recte tradita simpliciter: est tamen recte iuxta Aristotelis sententiam de substantiis separatis. Mitto alia, quæ tum à Scoti sectatoribus, tum etiam ab ipso Scoto relata sunt. illud plane est contra Aristotelis sententiam in tractatione de causis, quod totam quiditatem specificam vocauerit formam respectu differentiæ, cum qua constituit individuum; neque enim illam vocauit formam, nisi respectu earum partium, ex quibus componitur, idque quatenus illis dat esse partium talis naturæ, & respectu partium subiectarum, vt Socratis & Platonis, quibus dat esse quiditatium talis speciei.

textus proles sunt eorum definitorum illorum, quæ sunt vnum numero.

Quiditatem specificam totam specie eam vocauerit Arist. formam.

Ad alterum locum Aristotelis concedendum quidem est, appellatione harũ carnium, & horum ossium significari materiam signatam, vt verbis proxime sequentibus satis exponitur: verum negandum inde sequi, materiam signatam esse apud Aristotelem primum principium individuationis, sed Physicum ac secundarium in substantiis naturalibus, vt sæpius diximus: quanquam it locus magis explicabitur in solutione primæ argumentationis.

Exponitur locus Arist.

Ad tertium idem respondent Scoti sectatores, quod Scotus ad primam: re tamen vera non potest materia eo loco accipi, nisi pro vera materia, cum proxime dictũ sit, speciem constare materia, vt vniuersali. Dicendum est igitur, sensum esse, Socratem esse ex materia extrema, id est, constare ex eadem materia, vt singulari tamen: at ex hoc sensu nihil concluditur contra ea, quæ de principio individuationis dicta sunt.

Ex Arist. sententia multæ species substantiæ, aptam materiam posse habere sub se multiplicandas.

Ad quartum, persistens Scotus in eadem expositione, respondet, materiam accipi eo loco pro differentia individuante: atque ideo Aristotelem concludere non posse dari plures primos motores, quia primus motor non potest constare differẽtia individuante, propter summam diuinæ naturæ simplicitatem. Quia tamen Aristoteles eo loco plane loquitur de materia proprie dicta, vt patet ex antecedentibus & consequentibus, potius dicendum est, credidisse quidem Aristotelem nullam speciem substantiæ posse habere non modo multa individua, sed ne vnum quidem sub se, nisi habeat materiam: proinde

apud

apud illum recte effici, ea quæ non habent materiam, non ſolum non eſſe plura numero ſub eadem ſpecie, ſed neque vnum ſub ſpecie, quod in iis ſpecies & indiuiduum idem ſint prorſus ex natura rei. Hinc tamen non efficitur, credidiſſe illum, materiam eſſe primum principium indiuiduationis, etiam in ſubſtantiis materialibus, ſed materiam eſſe neceſſariam ad conſtituenda ſubſtantiarum indiuidua ſub ſpecie. Cuius falſæ opinionis fundamentum 12. libro explicandum eſt. Ex quibus patet reſponſio ad extremum locum.

1. Argumentum eadem ſolutione 1. propoſita ſolvitur.

Prima vero argumentatio hoc modo diſſoluenda eſt: Quemadmodum interna principia multiplicationis ſpecierum ſub genere ſunt differentiæ ſpecificæ, ita multiplicationis indiuiduorum ſub eadem ſpecie eſſe differentias indiuiduantes, neque Ariſtotelem vllo in loco contra ſenſiſſe, quanquam putauerit, nullam ſpeciem ſubſtantiæ habere plura indiuidua, niſi conſtet materia, cuius diuiſione ſpecifica forma multiplicari poſſit.

Secundæ occurrendum eſt, & hanc materiam & hanc formam poſſe dici principia diſtinctionis indiuiduorum ſubſtantiæ compoſitæ ſub eadem ſpecie, quibus enim principiis res conſtituitur, eiſdem ab aliis diſtinguitur: non tamen eſſe prima omnino, & quæ in alia reſolui nequeant, cum & ipſa diſtinguantur à cæteris eiuſdem ſpeciei per peculiares differentias internas.

Ariſtotelis ex-plicatur.

Cur autem Ariſtoteles dixerit, formam geniti eſſe diuerſam à generantis forma propter materiam, & (quod inde ſequitur) genitum à generante eiuſdem ſpeciei propter materiam diſtingui, hanc rationem tradit Scotus: quia, etſi tam forma, quam materia ſunt principia, quibus generans & genitum eiuſdem ſpeciei, partim aſſimilantur, partim diſtinguuntur, magiſque per formam re vera, quam per materiam: tamen à proprietate (vt ait) potius forma dicenda eſt principium aſſimilationis, quam diſtinctionis; contraque potius materia diſtinctionis, quam aſſimilationis. Similitudo enim ſi proprie loquamur, in qualitate aliqua fundatur. forma autem eſt ſubſtantialis quædam qualitas, quo nomine materia appellari non ſolet: diſtinctio vero ea ratione magis tribuitur materiæ quia materia geniti, antequam accipiat formam à generante, eſt priuata eiuſmodi formæ: atque adeo neceſſario eſt diſtincta à materia generantis, quæ iam habet formam ſimilem formæ introducendæ.

Sed cum hæc diſtinctionis ratio non ſumatur ex materia iam exiſtente ſub forma generati, ſed quatenus præcedit introductionem formæ, ea potius ratione dicendum eſt, illi appropriari ſiue attribui diſtinctionem formarum generantis & geniti eiuſdem ſpeciei, quia quantitas, qua genitum à generante diſtinguitur, aperto & ſenſibili diſcrimine, vt ſupra diximus, materiæ tribuitur. Quæ diſtinctionis ratio eo magis probanda eſt, quod in diſtinctionem etiam numeralem corporum cœleſtium, ſi quæ ſunt eiuſdem infimæ ſpeciei (aut ſaltem in iis, quæ à Deo effici poſſunt) eadem congruit.

Accommodatior locis expoſitis.

Ad tertiam dicitur diuerſam eſſe admodum eam ſubiectionem, qua materia ſubiicitur ſuis formis ab ea, qua indiuidua ſubiiciuntur ſuperioribus ſpeciebus & generibus. Genera enim & ſpecies prædicantur de indiuiduis, formæ autem de materia non item. Proinde nihil aliud ea argumentatione colligitur, quam quod forſitan hac etiam appropriatione potius materia, quam forma dicta eſt indiuiduationis principium. Quia ſubiectio, qua materia ſubiicitur formis, vtcunque imitatur ſubiectionem, qua indiuidua ſubiiciuntur ſuis ſuperioribus, in eo videlicet, quod quemadmodum indiuidua habent eſſe à ſuis ſuperioribus, ita ſuo modo materia habet eſſe à ſuis formis.

Ad quartam eodem modo reſpondendum eſt, diuerſam eſſe admodum incommunicabilitatem materiæ, quatenus non communicatur vt actus, ab ea, qua indiuidua non communicantur vt ſuperiora inferioribus. Quare nihil aliud ea argumentatione colligi, quàm quod hæc etiam tertia appropriationis ratio eſſe potuerit, ob quam materia potius quam forma dicta ſit ab Ariſtotele principium indiuiduationis, quia incommunicabilitas materiæ vtcunque imitatur incommunicabilitatem indiuiduorum, in eo videlicet, quod quemadmodum indiuidua nulli inferioti inſunt per identitatem, ita materia nulli ſubiecto ineſt per informationem. Vide Alenſ. 1. par quæſt. 56 memb. 7. artic. 1. Okam. in 1. d. 2. quæſtion. 2. & 3. Caietan. 1. part. quæſtion. 3. artic. 3.

Atque hæc de principio indiuiduationis, à quo proſenit præcipuum vnitatis genus, dicta ſint. Reliquũ eſt, vt de diſtinctione, ex qua multitudo naſcitur, diſſeramus.

Quot, & quæ ſint diſtinctionum genera apud Philoſophos.

QVÆSTIO IV.

De distinctione reali.

SECTIO I.

Diuisio distinctionum.

VEtus quidem diuisio est, qua distinctio in realem, & rationis diuiditur: eamque recentiorum plerique inde ortam existimant, quod omnia, quæ quoquo modo sunt, aut sint entia realia aut rationis. Sed quicquid sit de diuisione ipsa, certe & ratio, qua illam amplectendam existimant, parum habet momenti, vt inferius patebit, & alia diuisio multo commodior ab aliis recentioribus est tradita, in realem, rationis, & ex natura rei, quæ à nobis in hac quæstione explicanda est. Vide Heru quodl.3.q.3.Dur 1.sen d.2. q.2 Scot.q.3. de Vniu.imo,& Dur.in 1.d.2.q 2 & Okam. in 1.d.2.q.3.

Quid sit realis distinctio.

Distinctio realis est, qua aliquid ab aliquo distinguitur, vt res vna ab alia re, aut vt pars realiter integrans totum homogeneum ab alia integrante. Hoc pacto distinguitur Socrates à Platone, & anima Socratis ab eius corpore, & partes. quibus mare integratur ex Oceano & Mediterraneo,& inter sese,& a toto mari. Loquor autem de partibus homogeneis: quia aliæ partes componentes realiter, vt materia & forma, & partes heterogeneæ. quatenus eiusmodi sunt, distinguuntur inter sese, vt res aliæ ab aliis rebus. Sed, vt videamus,quid à quo distinguatur, vt res vna ab alia re,quod non parum exhibet negotii:prius ex veterum sententia constituendum est, multa esse, quæ distinguantur sine operatione intellectus;nec tamen distinguantur vt res aliæ ab aliis rebus:quod illi passim de actione & passione dicunt; sæpe etiam de relatione & fundamento,de figura & magnitudine.Hoc, nisi ponamus, frustra labor discutiendi hanc difficultatem suscipietur,quandoquidem dicetur nobis,nihil aliud esse distinguire,quam distingui præcisa omni operatione intellect⁹. Eo tamen constituto, iam datur locus quæstioni, quid requiratur, & sufficiat, vt hoc distinguatur ab illo: vt res vna ab alia, præter quam quod distinguantur inter se, remota omni operatione intellectus.

Fundamentum ex sententia veterum.

2. Sententia de reali distinctione.

Sunt ergo qui dicant, hoc præterea requiri ac sufficere, quod vtriusque non eadem sit existentia, sed diuersa. In his sunt Tromb. 5. Metaph.q 5.ar.4.& q.6.ar.vlt.& 7.Metaph.q. 8.art 4.Bonetus 3.lib.suæ Metaph c.2.Verum hæc conditio nec sufficit, nec forsitan est necessaria. Non sufficit, quia relatio & fundamentum habent diuersas existentias, item-

A que figura & magnitudo, perit enim relatio sæpenumero manente fundamento,& figura manente magnitudine, quæ tamen ponuntur non distingui realiter, neque tamen multorum sententia habent aliam & aliam existentiam, sed vnam & eandem omnino. Vide Antonium Tromb. tract. de formalitatib. cap.2.

Dixerint alii, hoc potius requiri, atque satis esse, quod alia & alia generatione gene- 2.
B rentur,& alia atque alia corruptione corrumpantur. Sed neq; huiusmodi conditio aut requiritur,aut satis est. Nam nec relatio & fundamentum,quæ sunt idem re, eadem generatione generantur, aut corruptione corrumpuntur necessario,cum sæpe relatio& post generetur (si relatio generari dicenda est) & ante esse desinat Nec item potentiæ facultatesve naturales, quæ sunt proprietates substantiarum, cum distinguantur re ipsa, & inter se,
C & a substantia, quarum sunt proprietates, alia generatione generantur, & corruptione corrumpuntur, quam illa eadem, qua subiectum generatur & corrumpitur. Nec vero Aristoteles libro superiori c.2. text.3. probauit, ens & vnum esse idem re, quia eadem generatione generentur, & corruptione corrumpantur: sed esse vnam & eandem naturam. seu (quod significare voluit, vnum ipsum nullam naturam positiuam enti addere,idque non ex
D eo tantum,quia eadem generatione generentur, corruptionesque corrumpantur: sed quia eadem generatione primo generentur,& corruptione primo corrumpantur, vt dictum sit in eum locum, quod non accidit in quatitatibus, quæ sunt proprietates substantiarum: quippe cum prius natura generetur substantia, tum vero consecutione quadam naturali proprietates. Quod si quis velit eo pacto tumendam esse traditam conditionem, vt om-
E nia, quæ eadem generatione primo generantur,& eadem corruptione primo corrumpuntur, sint idem re: quæ vero non eadem, aut non primo, distinguantur vt res à re: eisdem illis exemplis refelletur; relationis, inquam, & fundamenti, figuræ & magnitudinis, quæ cum sint idem re, tantum abest, vt eadem generatione primo generentur, & eadem corruptione corrumpantur, vt sæpe ne generentur quidem, aut corrumpantur simul.

F Dicant fortasse alii,vt faciunt Scot.in2.d.1. 3
q.4.Tromb.7. Met.q 3 art.1. Ferrar. 1. Phys.q. 10.Bonet.3 lib.suæ Met.c.2.hoc potius requiri ac sufficere, si alterutro sublato, alterum manere possit quod nemo dixerit de relatione & fundamento, de figura & magnitudine. Nam etsi fundamentum manere potest sublata relatione, itemque magnitudo sublata

figura:

figura: tamen fieri non potest, vt relatio sublato fundamento aut figura, sublata magnitudine in rerum natura cohæreat. Hæc tamen conditio, etsi satis esse videtur ad distinctionem vnius rei ab alia; non tamen est necessaria. Duo enim quælibet correlatiua realia, sunt distincta realiter: neque tamen ita distinguuntur, vt alterutro sublato (imo, ne altero quidem) alterum manere possit; cum ambo se vicissim ponant ac tollant, vt patet ex Prædicamentorum libri cap. de Relatione.

4. Denique alii fuerint, quibus placeat eam conditionem omnino requiri ac sufficere, quod vtrumque possit existere separatum ab altero. Omnia enim, ac sola ea, quæ possunt à se mutuo existere separata, videntur numerari posse vt plures, ac proinde vt distinctæ res. At hæc conditio, etsi videretur esse satis, non tamen est necessaria. Nam si de vera & proprie dicta separatione fit sermo; perspicuum est, non requiri: siquidem nec creaturæ possunt existere separatæ à Deo, nec vna persona diuina à cæteris personis, cum quælibet sit in cæteris, vt Theologi cum Magistro in 1. d. 9. ex Aug. lib. de Fide ad Petrum, c. 1. & Hilario 7. de Trinit. & Ambros. super 5. cap. 2. epist. ad Cor. docent. Si vero separatio sumatur pro alietate, alietatis nomine intelligitur alietas aut realis, aut qualiscunque, aut certe alietas non pendens ab operatione intellectus. Si realis, erit petitio principii: si qualiscunque, omnia quæ quouis modo distinguuntur, distinguentur realiter: si alietas non pendens ab operatione intellectus, iam actio à passione, relatio à fundamento, & figura à magnitudine realiter distinguentur; quod veteres negant: imo, & superiora omnia ab inferioribus, quod multo durius est, distinguuntur enim re vera inter se, secluſa omni operatione intellectus, vt inferius patebit.

Persona diuina separata à cæteris, mitere non potest.

Quinta, cuius vera sententia.

Vnum ex tribus conditionibus requiri ac sufficere ad realem distinctionem.

Quare potius dicendum, vnam saltem è tribus conditionibus requiri, ac satis esse ad distinctionem vnius rei ab alia. Prima est alietas, vt sic dicam, producentis & producti, nulla enim res seipsam producit. Quæ conditio adeo efficax est ad distinctionem realem constituendam, vt ne maxima quidem vnitate essentia impediri possit, quo minus illam efficiat, vt patet in personis diuinis. Secunda est alietas causæ & effectus. Nulla enim res potest esse causa sui: loquor autem de iis, in quibus cernitur vera ac propria ratio causæ & effectus, quo pacto materia & forma sunt causæ totius compositi. Nam si de causa & effectu impropriè dictis sermo fit, non erit incõmodum si eadem res dici possit alia ratione causa sui, alia ratione effectus sui, vt patet in calefactiua & exsiccatiua Solis, aut ignis, quæ cum sit vna & eadem qualitas; tamen, quatenus calefactiua est, dici vtrumque potest causa sui, quatenus est exsiccatiua, cum calefaciendo exsiccet. Tertia est alietas suppositorum, quæ etiam in iis, in quibus neutra dictarum alietatum reperitur, sufficit: veluti in hoc lapide, & hoc ligno, in hoc Angelo, & hoc homine. Possuntque in hac conditione tres quasi gradus constitui. Primus quidem in ipsis suppositis, hæc enim sunt, quæ omnia maxime distinguuntur realiter, quæcunque illa sint. Secundus vero in iis, quæ cum ex natura rei distinguantur, existunt, aut saltem existere possunt in distinctis suppositis: quo pacto distinguuntur res diuersi accidentia absoluta Socratis & Platonis, non item relatio & fundamentum, aut figura & quantitas, cuius est figura. Dixi, *cum ex natura rei distinguantur*, hoc est, semota omni operatione intellectus: ne quis colligat in diuinis, potentiam Patris, & sapientiam Filii distingui realiter, quod existant in distinctis suppositis. Nec enim distinguuntur ex natura rei, vt mox patebit. Addidi, *aut saltem existere possunt*, quia satis erit, si diuina virtute effici possit, vt in diuersis existant; qua ratione colligimus, Musicam & Grammaticam Socratis distingui realiter, quia potest virtute diuina fieri, vt altera manente in Socrate, altera existat in Platone. Atque ad hunc modum realis distinctionis pertinet distinctio realis materiæ & formæ Socratis, & à se inuicem, & à tota natura Socratis: quia & materia naturali successione reperitur in suppositis à Socrate diuersis: & forma etiam, atque adeo tota natura Socratis possunt esse diuina virtute in aliis suppositis non solum à Socrate diuersis, sed etiam abijs, in quibus materia Socratis successiue existit. Tertius denique in iis, quæ existunt, aut existere possunt in iis, quæ cum ex natura rei distinguantur, nihil repugnat quominus in diuersis suppositis existant: quo pacto relatio inhærentiæ formæ Socratis in materia Socratis, & relatio obiectionis huius sub illa, distinguuntur realiter. Quanquam enim ipsæ relationes in distinctis suppositis existere nequeunt, existunt tamen in forma & materia Socratis, quæ nihil repugnat in distinctis suppositis existere. Atque hæc de distinctione reali dicta sint.

Tres quasi gradus esse, qua realiter distinguuntur.

De distinctione ex natura rei.

SECTIO II.

Definitio distinctionis

Distinctio ex natura rei est, qua aliquid ab aliquo distinguitur, præcisa omni operatione

ex natura rei.

tione intellectus, quo pacto distinguuntur & omnia quæ distinguuntur realiter, vt Socrates & Plato, Oceanum mare, & Mediterraneum, & plurima eorum, quæ non distinguuntur realiter, vt homo & animal, cæteraque omnia inferiora & superiora. Nam præcisa omni operatione intellectus, & Socrates distinguitur à Platone, vt perspicuum est, & inferiora omnia à suis superioribus, quod aliquid suapte natura includant, quod superiora non includunt.

Distinctio ex natura rei in tria genera dividitur, hæc rursus in alia.

Potest autem distinctio ex natura rei in tria genera distribui, in formalem, modalem, & potentialem: rursusque formalis, in formalem essentialem, & puram formalem. Formalis essentialis est, qua distinguuntur diuersæ essentiæ entitatesve, siue simplices, siue compositæ: & ea quæ habent diuersas huiusmodi essentias, siue entitates: aut ita sunt affectæ inter sese, vt aliquid essentiæ entitatiue includatur in vno, quod in altero non includitur. Hoc pacto distinguuntur naturæ hominis & equi, naturæ Socratis & Platonis, & ipse homo & equus, Socrates & Plato, itemque animal & homo, sensitiuum & rationale, & cætera omnia superiora & inferiora, eorumque differentiæ: si tamen superiora & inferiora præcise sumantur, quod dici solet suppositione simplici. Nam, si sumantur absolute, aut personaliter, hoc est, pro suis inferioribus, certum est inferiora esse essentialiter idipsum, quod sua superiora: quo pacto homo est idipsum, quod animal, & Socrates idipsum, quod homo: cum superiora omnia dicantur essentialiter, atq; adeo quidditatiue de suis inferioribus. Lege quæ à nobis dicta sunt 8. Dialecticarum institutionum libro de suppositione absoluta, simplici, & personali, cap. 24. 25. 26. & 27.

Quid distinctio formalis pura.

Formalis pura, hoc est, formalis non essentialis, est, qua distinguuntur suis rationibus formalibus obiectiuis duo quælibet entia nõ diuersæ essentiæ, aut ita affecta inter se, vt nullam essentiam entitatemve includat vnũ, quod alterum non includat. Quo pacto distinguuntur diuinæ personæ inter se, ipsæque relationes diuinæ personales. Nam, etsi ex natura rei, suisque formalibus rationibus obiectiuis, imo, etiam realiter distinguuntur, vt entia realia relativa: non sunt tamen diuersæ essentiæ, neque aliquid essentiæ includit vna, quod non includat altera: alioqui non essent eiusdem omnino perfectionis. Non distinguuntur tamen hoc pacto ab essentia diuina, siue personæ ipsæ, siue personales relationes, neque item attributa diuina inter sese, quia non sunt ex natura rei distincta entia entitatesve, aut distinctæ entitatis, etiamsi modi

Diuinarum personarum distinctio est formalis pura non essentialis.

A re intelligendi nostro, sumi possint, vt distincta entia entitatesve distinctæ.

Modalis distinctio est, qua entia per modos, qui non sunt formaliter entia, aut ipsi modi cum inter se, tum ab entibus distinguũtur: quo pacto quantitas nunc existens in subiecto, nunc extra subiectum distinguitur à se ipsa per diuersos essendi modos: qui non sunt formaliter entia, & hi ipsi modi inter se & à quantitate.

B Quod vt luculentius intelligas, aduerte, tria esse genera modorum essendi. Quidam enim & sunt formaliter entia, & distinguuntur ex natura rei, ac sæpe etiam realiter ab iis rebus, quarum sunt modi essendi, veluti esse huius vel illius figuræ, album, dulce & similia. Alii, etsi sunt formaliter entia, non distinguuntur tamen ex natura rei à rebus iis, quarum sunt modi, sed nostro duntaxat imperfecto intelligendi modo: eiusmodi sunt

C modi essendi, per quos ens diuiditur in substantiam, quantitatem, & cætera genera summa prædicamentorum: sunt enim formaliter entia; nempe ipsa substantia, quantitas, &c. nec tamen distinguuntur ex natura rei ab entibus, quorum sunt modi essendi, quia ens non est natura aliqua, quæ per eos modos contrahatur ad summa genera, quæ sunt entitates simpliciter simplices, & irresolubiles in alias entitates: sed intellectus noster facit

D quandam quasi compositionem ex ente & modis essendi generalibus, vt similitudine eius compositionis, qua genus per varias differentias distribuitur in varias species, vtcunque percipiat: quo pacto ens per alios atque alios essendi modos distribuatur in alia atque alia prædicamentorum genera. Alii demum contra se habent. Nam etsi ex natura rei, semota ve omni operatione intellectus, distinguuntur ab iis rebus, quarum sunt modi essendi, non sunt tamen entia formaliter,

E nisi ens fusissime sumeretur pro eo, quod non est nihil. Huius generis sunt modi essendi in subiecto & sine subiecto: non quidem aptitudinales ii & essentiales, quibus ens in accidentia & substantiam distinguitur, sed actuales illi & accidentales, qui conueniunt accidentibus, alter quidem naturali, alter vero supernaturali virtute, quemadmodum in accidentibus Sacræ Eucharistiæ

F licet intelligere. Alium enim essendi modum habet quantitas panis ante consecrationem, alium post consecrationem, cum prius sit actu in subiecto, post vero non sit: qui modi nec sunt alia & alia existentia (eandem enim habent quantitatem ante & post consecrationem) nec distinguuntur à quantitate sola consideratione, sed ex natura rei

præcisa omni operatione intellectus: nec denique sunt formaliter entia, quia quantitas per consecrationem, nullam entitatem amittunt aut acquirit, nisi relativam, quæ est posterior naturalis modis essendi quantitatis, quorum alterum amittit, alterum acquisit. In hoc eodem genere modorum essendi est ipsa existentia rei in suis causis, tam æternalis, est à se, quam potentialis in suis causis, vt capite sequenti perspicuum erit. Istem modi illi essendi necessario, & contingenter, complete, & incomplete, & alii huiusmodi quamplurimi: quia res ipsæ, præcisa omni alia entitate, seclusa omni operatione intellectus, sunt necessariæ aut contingentes, completæ aut incompletæ, & sic de cæteris similibus.

Horum autem modorum quidam necessario conueniunt, vt esse necessarium, esse contingens, & in plenisque esse completum, & esse incompletum, velut in homine & materia ac forma: cum nec homo possit fieri ens incompletum, nec forma aut materia entia completa: alii vero contingenter, vt esse actu in rerum natura, si de creaturis agitur, & esse potentia: esse actu in subiecto, & esse sine subiecto: & in homogeneis esse completum & esse incompletum. velut in aqua, quæ cum per se est totum quiddam, est ens completum: cum vero sit pars maioris aquæ, habet esse incompletum.

Distinctio potentialis est, qua partes integrantes eiusdem totius homogenei, dum in eo sunt, distinguuntur & inter se, & ab ipso toto: certum est enim huiusmodi partes distingui inter se aliquo modo, præcisa operatione intellectus, quis enim neget distingui hoc pacto Oceanum mare à Mediterraneo. & superius hemisphærium aeris ab inferiori, & tamen hæc nec distinguuntur formaliter, nec modaliter: siquidem nec sunt ea entia, nec modi entium sed partes tantum in actu: vt sic dicam, exercito, de qua re paulo post. nec obest, q distinctio hæc numerata etiam sit in realibus, omnia enim, quæ realiter distinguuntur, necesse est distingui ex natura rei, id est, semota operatione intellectus. licet non contra, omnia quæ ex natura rei, etiam realiter, vt ex dictis patet.

De distinctione rationis.

SECTIO III.

DIstinctio rationis est, quæ sola intellectus operatione fit, cuiusmodi est distinctio, qua quilibet à se ipso distinguitur: vt cum Socrates de se ipso prædicatur, aut sibi ipsi amicus aduersarius ve esse concipitur.

A Est autem distinctio hæc dupler: Vna, quæ nullum habet in rebus fundamentum, sed intellectus, id quod nullo modo est multa, aut eo repetendo, aut eius conceptu nomineve transformando efficit multa, vt Socrat. simul ac iterum mente designatus, & homo, ac humanitas in commune, in præcisa sumantur, & omnes omnino conceptus obiectiui conceteri, & abstracti substantiarum communium, & quorumcunque accidentium. Dico autem *substantiarum communium*, non autem *singularium*, quia concretum singulare substantiæ, distinguitor ex natura rei à suo abstracto, vt cap 8 patebit, vide me interim D. Th. in 1.d 2.q.1.art.4.& de potent q - art 6 de verit.q.21 ar 4 ad 3.&alibi in locis Iterr.3.Phys.q. 3. Clypeum de præd quæst 10.

Quotuplex.

Concreta ab abstractis quomodo distinguuntur.

B

Altera, quæ in rebus aliquid fundamenti habet propter earum virtutem, siue eminentiam naturæ propriæ, propter quam etsi sola C ratione distinguuntur, tamen idem valent, atque alia, quæ distinguuntur plus quam ratione. Quo pacto distinguimus in eodem lumine vim calefactiuam & exiccatiuam, quia etsi lumen est vna atque eadem qualitas ex natura rei: tamen idem efficit calefaciendo & exiccando, atque si ex natura rei, aut etiam realiter esset plures. Eodem pacto in vna & eadem materia distinguimus potentiam receptiuam formæ humanæ, & potentiã receptiuam formæ equinæ, quia etsi materia respectu illarum est vna atque eadem potentia, & nullo modo plures ex natura rei: tamen perinde est apta ad eas recipiendas, ac si contineret duas potentias ex natura rei distinctas.

D

Atque hinc ad diuina ascendendo dicimus & attributa diuina inter se, & diuinam essentiam à personis & relationibus personalibus quæ etiam personales proprietates appellantur, distingui ratione non priori illa, sed E hoc posteriori distinctionis modo, propter eminentiam diuinæ essentiæ: quæ tanta est, vt cum in ea, neque attributa inter se, neque ipsa a personis personalibusque proprietatibus vllo modo distincta sint ex natura rei, & minus etiam realiter; tamen & attributa idem efficiunt, atque si essent inter se distincta realiter aut formaliter, & personæ personalesque proprietates perinde se habent ad essentiam, ac si ab illa distinguerentur formaliter F Nam, quoad attributa attinet, Deus intelligit intellectu, non voluntate; vult autem voluntate, non intellectu; miseretur peccantibus, non iustitia, sed misericordia; punit reos, nõ misericordia, sed iustitia, quod idem ce nere est in reliquis attributis, quæ in creaturis sunt qualitates realiter, aut formaliter distinctæ. Quod vero attinet ad perso-

Attributa diuina quomodo se inter se & à personis, illaque diuina essentia à personis distinguantur.

Persona diuina, personales, & relationes idem efficiunt, atq; si ab essentia distinguerentur formaliter.

nas personales, quatenus quidem illæ relatiuæ opponuntur, hæ vero in essentia fundantur, & cum essentia personas constituunt, idem efficiunt, atque si ab essentia distinguerentur formaliter: siquidem in creaturis relatiua formaliter distinguuntur ab absolutis, & relationes a fundamentis, & personalitates a personis constitutis.

Quibus nominibus superiores distinctionem appellare queam.

Potest autem prior distinctionis forma dici distinctio rationis pura, posterior autem eminenter ex natura rei, aut (si magis placet Caietano 1. p. q. 39. art. 1. & lib. de ente & essent. c. 6. q. 12. appellatio) virtualis. Quæ enim posteriori modo distinguuntur, etsi actu non distinguuntur, nisi operatione intellectus, ita tamen se habent, ac si essent distincta ex natura rei, ac multo excel entius: quod tamen nō est simpliciter vti ea esse ex natura rei, sed quodammodo sic distincta.

Cur partes totius homogenei integrantes non sint hoc loco numerata.

Sed miraberis fortasse, cur non numeremus distinctionem partium integrantium totius homogenei in distinctionibus rationis habentibus fundamentum in rebus, sed potius eam recensuerimus in realibus. & ex natura rei. Nam nec hui usmodi partes distinguuntur actu in suis totis, nisi ratione, aut (quod eodem redit, designatione. Adde, quod eadem videtur esse ratio in hac diuisione, atque in ea, quam proxime appellauimus eminenter ex natura rei, aut virtualem. Posset enim æque apte dici distinctio rationis potentia realis: siquidem ea, quæ hoc pacto distincta sunt, cum designatione, ac proinde consideratione rationeve distinguuntur: possunt tamen dissimiles res diuersas, si totum in ea re ipsa diuidatur.

Respondetur dubitationi.

Huic dubitationi respondendum est, non esse parem rationem in vtraque. Nam partes integrantes totius homogenei, etsi ante considerationem aut designationem actualem non sunt actu distinctæ, vt entia quædam, sunt tamen distinctæ, vt partes eiusdem entis, quandoquidem re ipsa, & præcisa omni operatione intellectus, quælibet est extra alias: at ea, quæ virtute, siue eminenter ex natura rei distinguuntur, nullo modo distinguuntur actu, remota omni operatione intellectus, neque vt entia diuersa, neque vt partes eiusdem entis. Fateor, non esse admodum facile intelligere, quo pacto aliqua vt partes quidem eiusdem entis distinguantur actu intellectum, eam intellectus, contra vero non item. Sed hæc est conditio partium integrantium totius homogenei huc numerati: quia & sunt quodammodo entia, & tamen ens, & eam suo toto. & illud vere & actu integrant, præcisa omni operatione, quæ dicit extrinsecum modum

A Si quis autem importune vrgeat; Sunt distinctæ vt partes, ergo vt entia quædam, liquidem pars, vt pars, ens quoddam est: Respondeo, etsi pars in actu signato (vt vocant) relatiuum est quoddam, ac proinde ens quoddam, aut reale, aut rationis; tamen vt exercet officium partis & est fundamentum eius relationis, ixpe non est ens, nisi potentia tantum, vt in toto homogeneo, tametsi non sit negandum esse ens partiale: quo pacto verum B est, omne ens compositum componi ex entibus, quemadmodum & omnem compositam substantiam ex substantiis, vt tradit Aristoteles 1. Phys. lib. cap. 2. text. 32.

Obiectio.

Solutio

Quo sensu vetus diuisio distinctionis in realem & rationis vsurpari possit.

C

QVÆSTIO VII.

Refutatur quidam ex suis proposita quæstionis.

SECTIO I.

Ratio proposita quæstionis.

QVia tamen plerique sunt, qui retenta illa veterum diuisione in distinctionem realem & rationis, eam quam ex natura rei diximus, alii realem, alii rationis vocant: disquirendum est paucis, num ea diuidendi ratio vsurpari possit. Qua in re illud videtur euenire, D quod in agrorum diuisione, cum de finibus contenditur. Nam, quia distinctio ex natura rei magna ex parte media est inter ealem & rationis, hinc fit, vt propter eius affinitatem cū extremis, a quibuidā in genere realiu ponatur, ab aliis vero inter eas, quæ rationis appellantur, quorum sententia partim falsa est, partim vera, neque iis, quæ dicta sunt, repugnans. E

Sinceritas ab aperta diuisione.

Sunt igitur, qui (vt sunt Dur. 1. sent. d. 2. q. 2. Okam in 1. d. 2. q. 3. Heru quodl. 3. q. 3. & Ioan. de Ganda. 6. Metap. q. 10.) nomine distinctionis realis complectantur totum genus eius distinctionis, quam nos diximus ex natura rei. Eorum fundamentum est, quia cum omne ens aut sit reale, aut rationis, necessario inquiunt, colligitur, omnem distinctionem aut realem esse, aut rationis: alioquin aliud medium genus entium inueniri oporteret, at ea, quæ nos diximus distingui ex natura rei, non distinguuntur sola intellectus operatione ratiocinante igitur distinguuntur realiter. F

Propositum Durandi & Nominalium.

Refellitur

Sed in re ipsa, & in fundamento peccant. In re ipsa, quia nemo veterum, a quibus illi hunc emb. em hanc diuisionem acceperunt, dixit, aut actionem & passionem aut lapidem & ea

ra & inferiora distingui realiter; sed omnes, cum de huiusmodi entium distinctione loquuntur, apertè negant, ea distingui re ipsa, & affirmant distingui ratione, cum tamen duorum non sit, aut certè esse non debeat, quin distinguantur, præcisa etiam quauis operatione intellectus. Idem dicendum de relatione & fundamento, de figura & magnitudine, de existentia & essentia creata, & aliis quamplurimis essendi modis. In fundamento autem, quia aut propterea colligunt duo tantùm genera distinctionum ex duobus generibus entium, quod omnia à sola entia realia distinguuntur realiter, & omnia ac sola entia rationis distinguuntur ratione, aut certe, quia omnis distinctio est relatio, omnis autem relatio aut est ens reale, aut rationis. At prior causa non habet vllam momentũ. Nam præterquam, quod multi modi essendi distinguũtur & inter se, & ab entibus, quæ nec sunt entia realia, nec rationis, sed modi essendi tantùm, quibus proximè distinguendus alia distinctio quærenda esset: certè apud veteres plurima sunt entia realia, quæ illi planè affirmant distingui ratione, vt patet ex traditis exemplis, maximè autem superiorum & inferiorum: & plurima entia rationis sunt, quæ distinguantur plus quam ratione, vt prædicatum & subiectum cæteraque omnia, quæ suo modo distinguuntur essentialiter. Sed nec posterior causa satis est, vt ex ea nullam esse aliam distinctionem præter realem & rationis concludatur. Cum enim de distinctionum generibus agitur, nihil curandum est de relationibus: quandoquidem relationes cuiuscunque sint generis, distinctionem extremorum supponunt, & multa distinguuntur actu, quæ non actu referuntur mutuo, vt partes totius homogenei tum inter se, tum etiam cõparatione totius. Itaque non agitur hic de distinctione in actu signato, vt dicunt, sed exercito: quæ distinctio non est relatio distinctorum, sed ipsæ res distinctæ, quatenus vna modo aliquo non est alia, quod non solum accidit realiter, aut propter actualem considerationem, sed interdum modo quodammodo. Quare nihil refert, quod omnis distinctio in actu signato sit relatio realis aut rationis, vt inde colligatur, omnem distinctionem aut realem esse, aut rationis.

A rationis mediam fecimus, ad distinctionem rationis traducunt, idque in eo sensu, in quo distinctionem rationis accepimus.

Verum & hîc sententia veterum, quam se sequi existimant, planè aberrant. Nam etsi veteres illi omnia, quæ non distinguuntur re inter, ratione distingui affirmant, non tamen distinctionem rationis ita præcisè sumebant, vt omnia, quæ ratione distinguuntur, sola consideratione distingui tenuerint: sæpe etiam ipsarum rerum conditione & natura. Non enim existimabant, sublata omni operatione intellectus, nihil omnino interesse inter actionem & passionem, quarum alteram agentis actum esse voluerunt, alteram patientis, eodemque modo inter magnitudinem & figuram, quarum alteram in quantitatibus posuerunt, alteram in qualitatibus. Non item eo pacto existimant, hominem & animal distingui ratione, vt præcisa omni consideratione, nihil inter vtrumque sit discriminis, facebant etiam, quod nega i nullo modo potuit, aliquam perfectionem includi in natura hominis, quæ non includitur in animalis, atque ita nec in cæterorum natura.

Refellitur.

Itaque, nisi velint posteriores hi (qui & pauci sunt, nec satis expendent, quid eorum dicta sequantur) omnia, quæ nostra sententia distinguuntur, media quadam distinctione inter realem & rationis, sola virtute distingui ex natura rei (fortasse enim non dicerent, qui id existiment) non possunt specie aliqua probabilitatis tam tueri opinionem. Ad hoc asserere nihil est aliud, quam sursum deorsum omnia confundere. Vt enim attributa diuina quæ sola virtute ex natura rei distinguuntur idem omnino sunt formaliter ex natura rei, ita dicere oporteret de relatione & fundamento, de figura & magnitudine, & aliis huiusmodi: quo pacto non relatio formaliter & essentia esset substantia, in qua sæpe fundatur, & vice versa substantia relatio item, quantitas, qualitas & quantitas qualitas: quodque modo dicere possent, se habere omnia, quæ nos nec realiter, nec sola ratione distingui asserimus, quæ opinio magna ex parte solùm diuersa esset, quam sententia Parmenidis & Melissi, apud Aristotelem primo Metaphysicorum, c. 5. & 1 Physicorum text. 13. omnia eiusdem naturæ esse asserentium; quandoquidem hi de solis substantiis intelligendi sunt, vt lib. 1. cap. 7. quæstione 1 sectione 3. exposuimus. Accedit, quod nunquam dicimus, aliqua distingui virtute ex natura rei, nisi quando perinde se habent atque ita, quæ re vera distinguuntur ex natura rei, quare si nulla datur distinctio ex natura rei, qua me-

Vt habeant ea, quæ virtute distingui dicimus.

Refellitur opposita quædam aliorum sententia.

SECTIO II.

ALii contra faciunt, ficuidem omnem distinctionem, quam nos inter realem &

dia sit inter realem, & rationis, vt hi Auctores volunt, nulla quoque dabitur rationis, quæ sit virtute ex natura rei, sed omnia distinguentur, aut realiter, aut consideratione, nullum habente in rebus fundamentum. Mitto, quod pleraque eorum, quæ nos dicimus, nec distingui realiter, nec sola consideratione, ita distinguuntur, vt vno pereunte, alterum non pereat, vt videre est in relatione & fundamento, aliisque quamplurimis, at hoc accidere nó potest in iis, quæ ex natura rei idem sunt formaliter & essentialiter, solaque virtute distinguuntur ex natura rei.

Exponitur, & approbatur verus antiquorum vsus.

Sectio III.

Sententia D. Thomæ & sectatorum.

Alii denique (vt sunt D. Th. in 1. d. 2. q. 1. art. 3. & opusc. 61. cap. 3 & in 1 d. 31 q. 1. art. 2. & dist. 22. art. 3. & de potent q. 7. art. 6. Ferr 3. Phys q. 5. Caiet. in lib. de ente & essentia, cap. 6. q. 12.) omnem distinctionem ex natura rei, quæ realis non sit, ita comprehendunt sub distinctione rationis, vt non asserant omnia, **quæ ratione distinguuntur, distingui sola operatione intellectus, sed quædam sola, quædam etiam ipsa rerum conditione ac natura,** ex qua eorum distinctio consideratione rationis nascitur. Cum autem dubium esse non debeat, quin hoc pacto vsurpata sit ab Aristotele & aliis veteribus proposita diuisio bimembris, quam vbique sequuntur priscæ Scholastici, a quibus primis D. Thomas, constat eam in hoc sensu non esse reiiciendam, sed amplectendam, & cum commodius videtur vsu conseruandam præsertim cum ad Scotum vsque nó alia pene sit audita distinctio. Vnde, quia Scotus perspicuitati consulens, eam solam distinctionem, quam solus intellectus facit, cœpit appellare rationis, consulto recentiores quidam Thomistæ, quasi controuersiam hanc componentes, sic explicare cœperunt distinctionem rationis, vt eam, quæ sola operatione intellectus efficitur, rationis ratiocinantis vocandam existimarent: eam vero, quæ ex ipsa conditione rerum nascitur: rationis ratiocinatæ, quasi dicas naturæ rerum conformatæ: quam ipsam Scotus vocauerat ex natura rei. Hac igitur ratione retineri & vsurpari potest bimembris diuisio veterum: etsi superior, quam Scotus trimembrem fecit, est illustrior & ad vsum accommodatior.

Distinctio rationis ratiocinantis, & rationis ratiocinatæ.

Admonetur lector Aristotelis.

Admonendum tamen hic est, apud Arist. 1. Phys cap. 2. text. 21. ita late vsurpari distinctionē rationis, vt reales quoque plurimas comprehendat: veluti cum ait, album & musicum, & alia similia concreta, quę significant accidentia realiter distincta, & sunt vnum per accidens, esse vnum subiecto, ratione diuersa, sumit enim tunc rationis nomen pro nomine definitionis, at ea, quæ definitione diuersa sunt, & semper distinguuntur ex natura rei, & sæpe etiam realiter.

Admonendum quoque, etsi non solum entia, sed etiam non entia dicuntur apud Arist. ratione distingui ab entibus prima definitione, veluti priuatio a materia, & interdum etiam specie, vt patet ex 1. Phys cap. 7. text. 60. & 9 text. 78. & aliis plerisque locis, vbi sequitur distingui illa inter se ex natura rei: impropriè tamen id accipiendum esse. Quod dixerim, ne quis, quod forma sit distincta non tantum ab entibus, non sit amplius comprehensa in distinctione formali: satis ergo est, si ad veram distinctionem formalem veniri videatur.

Distinctio entium ab entibus ad quid grauis reiicitur.

Non tamen est negandum, quod Aristoteles distinguat quodammodo formaliter a materia priuationem, quam plane vocat per se non ens: cum eandem etiam nunc appellet quodammodo formam, nunc vero accidens materiæ. Lege cap. 7 primi Phys. & finem cap. 1. lib. 2. Potest quoque distinctio formalis non entis ab ente proprie dicti formalis, si negatiue intelligatur, ita scilicet vt ens & non ens dicantur formaliter distingui, quia non habent eandem rationem formalem proprie dictam: tametsi vtrumque diuersas habeant: quo pacto Arist. 1. Phys. c. 7. text. 60 ait, materiam & priuationem esse vnum numero, hoc est, non esse proprie numero diuersa: & 4. lib. huius operis, c. 2. text. 3. ens & vnum esse vnam & eandem naturam, id est non habere naturas veras inimicas & reales diuersas: tametsi ratione, hoc est, qualicunque definitione distinguantur, vt eo loco explicatum fuit.

Atque hæc de variis distinctionum generibus, quæ quidem magis ad vsum accommodata videntur, dixisse sat sit.

An ex qualibet distinctione nascatur multitudo.

Sectio IV.

Obiectio.

Quoniam vero de distinctione, multitudinis gratia usurpatum est, vt hac ratione modo aliquo ageretur de vnitate, quæ vni opponitur: quæri aliquis, nū ex qualibet distinctione nascatur multitudo, ad quam dubitationem breuiter respondendū. Ex omni quidem distinctione multitudinem aliquam nasci, quicunque enim modo aliquo distincta sunt: modo quoque aliquo sunt multa, vt inductione patet. Verum non ex omni distinctione

Assertio.

ctione nasci multitudinem eorum, quæ simpliciter & absolute plura entia dicantur. Nam vt mittamus ea, quæ actu distinguuntur sola operatione intellectus, & quæ modali aut potentiali distinctione (aut enim non sunt simpliciter & absolute distincta entia, aut nullo modo sunt entia, saltem ex vtraq; parte, sed ex vtraq; vel altera modi entium) fane nec omnia, quæ distinguuntur realiter aut formaliter, dici possunt multa entia. Partes enim homogeneæ, quas diximus, distinguuntur realiter, non sunt multa entia, nisi potentia: superiora vero & inferiora, quæ distinguuntur formaliter, nec actu, nec potentia sunt multa entia: tametsi dici possunt multa genera, aut multæ species, aut multa vniuersalia, multa obiecta intellectus, &c. Vt enim non dicimus animal, hominē, & Socratē esse tria animalia: ita nec tres substantias, nec tria entia. Causa vero est, quia nunquā ea, quæ distinguuntur, sunt plura, nisi distinguantur differētiis oppositis eius communis prædicati, secundū quod dicuntur plura, aut eius oppositis essendi modis: quo pacto non dicimus plura animalia, nisi distinguantur oppositis differentiis, quibus animal immediate aut mediate diuidatur, nec plures substantiæ, nisi distinguantur oppositis differentiis proxime aut remote diuisiuis substantiæ: aut certe oppositis modis essendi substantiæ, analogice sumptæ. Neq; enim substantia sic accepta trahitur ad materiam & formam, aut ad corporeum & incorporeum, cæteraſq; differentias oppositas per aliquas oppositas differentias substantiales, sed per oppositos essendi modos, quibus more intelligēdi nostro substantia ad ista quodammodo descendit. Itaq; eius non distinguitur in plura entia, nisi quatenus distinguitur per differentias oppositas entium specialium: aut certe quatenus per oppositos essendi modos ad inferiora contrahitur, veluti ad genera summa, & ad omnes differentias oppositas, quibus inferiora constant: adde, aut per aliqua, quæ tantundem valeant, cuiusmodi sunt relationes personales in diuinis, quibus plura entia vel vnius nostro intelligendi modo constituuntur.

A

B

C

ΚΕΦ. Ζ.

Τὸ δ' ἁπλῶς, τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκός, τὸ δ', καθ' αὑτὸ κατὰ δ συμβεβηκὸς μὲν, οἷον τὸν δικαιον μουσικὸν εἶναί φαμεν καὶ τὸν ἀγαθὸν μουσικὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον ἁπλῶς λέγοντες, ὅλως δὲ τὸ μουσικῷ εἶναι, ἢ ἐπιστήμονι τὴν οἰκοδόμον μουσικὸν εἶναι, ἢ τὸν ἀγαθὸν, ἀνθρώπ-

τὸν δὲ

CAPVT VII.

Ens a *partim dicitur per accidens, partim per se*. Per b *accidens, veluti cum iustum, musicum esse dicimus, & hominem musicum, & musicum hominem: prorsus dicentes, atque cum musicum ædificatorem dicimus, quia accidit ædificatori musicum esse, aut musicum ædificatorem.*

Text. 13.

Hoc

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Ens a *partim dicitur*. Explicatis modis vnius, exponit Aristoteles modos entis. Quod vt ordine faciat, diuidit initio capitis ens, in ens per accidens, & ens per se. Deinde vtrumque genus in quædam quasi membra subdiuidit. In qua diuisione aduerte, non accipi ens per se pro ente, quod per se existit, cuiusmodi est sola substantia; nec ens per accidens, pro ente, quod in alio existit, cuiusmodi sunt accidentia omnia, quæ ad nouem posteriora prædicamenta pertinent: quandoquidem omnia, quæ in prædicamentis ponuntur, sunt entia per se, vt hoc ipso capite traditur: sed sumitur ens per se, pro quouis ente separatim sumpto, & non coniuncto cum alio ente, seu (quod idem valet) pro quouis ente vno per se, siue vnius naturæ: ens autem per accidens pro coniunctione duorum entium, quæ non efficiunt vnum nisi per accidens.

Diuisio entis.

b *Per accidens. Iust.* Distinguit ens per accidens in tria genera. Primum est, cum vnum accidens dicitur de altero accidente, vt si quis dicat, iustus est musicus. Secundum, cum accidens prædicatur de subiecto, vt si dicas, homo est musicus. Tertium, cum ordine conuerso, subiectum dicitur de accidente, vt si dicas, Musicum est homo. Quod autem hæc per accidens dicantur talia ex iis, quæ supra de causis *e textu* dicta sunt, familiari exemplo ostendit. Vt enim qui ait Musicum ædificare, nihil aliud significat, quam quod accidit ædificatori, vt sit musicus, aut musico, vt sit ædificator (in his enim dicere alterum esse alterum, nihil aliud est, quam asserere alterum alteri accidere): ita cum hominem esse musicum affirmamus: aut musicum esse hominem, aut album esse musicum, aut musicum esse album; nihil aliud dicere volumus, quam quod alterum alteri accidat, saltem ratione eiusdem tertii, cui ambo accidant; quemadmodum in proposito causarum exemplo videre est. Aduerte autem, accidendi verbum non ita late sumi hoc loco, vt complectatur essentialem prædicationem, quo pacto sæpe alias sumitur, vt cum

Tria genera entis per accidens.

Accidendi verbum quo pacto hoc in loco capiatur.

τὸ δὲ τοῦδε εἶναι τόδε, σημαίνει τὸ συμβεβηκέναι τόδε τινὶ δε. ὥστε ὅταν λέγηται καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων τὸ ἄδηκτον ὅτι μουσικὸν λέγομεν, καὶ τὸν μουσικὸν ἄδηκτον, ἢ λάδηκτον τὸν μουσικὸν, ἢ τοῦτον λάδηκτον. τὸ μὲν, ὅτι ἀμφω τῷ αὐτῷ συμβέβηκεν τὸ δ' ὅτι ἐκείνῳ ὄντι συμβέβηκε. τὸ δὲ μουσικὸν ἄδηκτον εἶναι, ὅτι τούτῳ τὸ μουσικὸν συμβέβηκεν. ὅταν δὲ λέγηται καὶ τὸ λάδηκτον εἶναι, ὅτι καὶ συμβέβηκεν, ὁμοίως ἐστι. τὸ μὲν γὰρ οὗτος καὶ τοῦτο συμβέβηκεν, ὥστε λέγεσθαι, ὅταν λέγηται, ἢ διότι τὸ αὐτῷ ἀμφω ὑπάρχει, ἢ ὅτι ὄντι ἐκείνῳ ὑπῆρξεν, ἢ ὅτι αὐτό ἐστι, ἢ ὡσαύτως ἔχειν.

Hoc enim hoc esse, hoc huic accidisse significat. Eodem modo in malis rebus, quia dicimus enim hominem musicum esse dicimus, & musicum hominem, aut album musicum, aut hunc album: hoc quidem, quia ambo eidem accidere: illud autem, quia ens accidit: musicum vero hominem esse, quia huic accidit musicum. Sed autem & album esse dicitur, quia sit illud, aut accidit. Ea ergo igitur, quæ per accidens esse dicuntur, hoc pacto dicuntur, aut quia ambo eidem entis insunt, aut quia illud ineſt enti, aut quia ipsum est id, cui inest illud, de quo ipsum prædicatur.

Per se autem esse ea omnia dicuntur, quæ prædicationum

Aristoteles capite superiori textu 41. ait, hominem musicum accidere. Confico. Nam siue vtrumque extremum pertineat ad essentiam eiusdem tertij, siue alterum ad essentiam alterius, semper illa sic erunt affecta inter se, vt non sint plura entia (saltem completa) sed ad vnam, & eandem essentiam pertineant: vbi autem vna tantum essentia cernitur, non repetitur ratio entis per accidens, vt hoc loco fermo est de ente per accidens. Ita fit, vt nullum ex his pronuntiatis, Animal est rationale, rationale est animal, Sentitiuum est viuens, Anima est homo, & huiusmodi, sit propositio per accidens ex iis quæ hoc loco traduntur, quod eodem modo in accidentibus obseruandum est. Adde porro, accidendi verbum, etsi hoc loco non complecti tur prædicationes essentiales, complecti tamen omnes accidentarias, etiamsi pertineant ad secundum modum dicendi per se, neque enim minus est ens per accidens homo disciplinæ capax, quam homo musicus, & sic in cæteris.

c *Quatenus accidit.* Quemadmodum superiori capite, text. 7. quia subiectum erat vnum, ideo accidentia, quæ in eo inerant, tum comparata inter se, tum etiam cum ipso subiecto dicebantur vnum, ita nunc, quia subiectum est ens, idcirco accidentia, quæ in eo insunt, vtroque modo collata, dicuntur ens, solum enim subiectum, quia est substantia, iudicat Arist. dignum & nomine entis & vnius. Vnde colliges, non minus esse, quod Arist superiori cap. text. 12. cum definiuit ea, quæ sunt vnum numero solas substantias complexus fuerit, vt in eum locum diximus.

d *Sic autem & album esse dicitur, quia sit illud.* Docet idem vsuuenire in enuntiationibus, in quibus solum verbum est, prædicant: quod accidit in iis, in quibus copulat prædicatum cum subiecto. Nam, vt dicimus, album esse musicum, quia Socrates est musicus, cui accidit esse album, aut contra, ita dicimus album esse, quia Socrates est siue existit cui accidit esse album: atque hoc pertinet ad primum genus entium per accidens. Exemplum secundi generis erit, si dicas, homo est; quod pronuntiatum ideo est verum, quia existere accidit homini. In tertio autem genere non potest exemplum afferri, quia verbum, quatenus verbum est, nunquam subiicitur. vt Dialectici cum Arist. lib. 1. de interpret. c. 3. volunt. Aduerte tamen, enim hæc dicuntur entia per accidens, non tum ens, vt significat essentiam, sed existentiam, proinde quasi obiter addita esse intelligantur.

Verbum, vt verbum est, nunquam subiicitur.

e *Intelligitur, &c.* Summatim colligit, quæ dixerat, quo loco nomine entis intelligit substantiam, eo quod nulla entia dicuntur vnum ens per accidens, nisi ratione substantiæ, quod est primum ens: dicuntur autem entia ratione substantiæ, vel quia vtrumque ineſt in eadem, vt album, musicum, vel quia alterum est substantia, alterum accidens, quod in illa ineſt, vt homo albus, de quo fiunt duæ enuntiationes, Homo est albus, & album est homo.

Cur Aristoteles, per accidens in enuntiationibus tradiderit.

Aduerte autem, ideo Arist. potius tradidisse genera entium per accidens in enuntiationibus, quam extra, quia vt duo entia ad cantur, vnum ens per accidens, necesse est, vt alterum de altero dici possit eo pacto, quo habent homo albus, non autem homo, albedo: ex quibus fit, vt ex tribus entibus aliquot duo entia per accidens efficiantur: vnum, in quo subiicitur homo, & prædicatur album: alterum, in quo album subiicitur, & homo prædicetur, alioquin non essent tanto entia per accidens: siue enim dicas homo albus, siue albus homo, semper albedo, quæ significatur nomine albi, est forma hominis: atque cum alterum de altero vicissim prædicatur, ea de causa alterum iudicatur, atque alteres tertia, quia semper id, quod prædicatur, quatenus prædicatur, habet rationem formæ.

Entia per se tria, quorum nomina prædicamentorum figuras significant.

f *Per se autem, &c.* Iam distinguit entis per se, ac recenset de hoc enim loquutus est hactenus duabus diuisionibus: primum in decem prædicamenta, ad quæ non vt ad ea, quæ sunt, reuocate entia tractationis dicendi causa, quo pacto est actum, & quod est potentia Aristoteles intelligitur, entia per se dicit, quæ, *Aristoteles intelligitur.* siue quorum nomina prædicationis figuras significant, id est, prædicamenta ipsa, seu potes-

ea, quæ

ea, quæ in prædicamentis ponuntur. Figuræ enim prædicationis nihil aliud sunt hoc loco, quam series quædam rerum, quæ peculiari aliquo modo prædicantur de primis substantiis: quæ series apud Scholasticos distinctionis gratia dicuntur prædicamenta, paulum immutato prædicationis nomine, quod Græcis est κατηγορία.

Prædicamenta esse figuras prædicationis.

κ ἐστὶ τὸ ὂν ἓν πᾶσιν, ἀλλ' οὐχ ὁμωνύμως· ἀλλὰ καθ' ἓν καὶ πρὸς μίαν τινὰ φύσιν καὶ μίαν τινὰ ἀναφορὰν ἕκαστον λέγεται τῶν ὄντων. ἐπεὶ οὖν τῶν κατηγορουμένων τὰ μὲν τί ἐστι σημαίνει, τὰ δὲ ποιόν τι, τὰ δὲ ποσόν, τὰ δὲ πρός τι, τὰ δὲ ποῦ, τὰ δὲ πότε, ἢ τὸ κεῖσθαι ἢ τὸ ἔχειν ἢ τὸ ποιεῖν ἢ τὸ πάσχειν, τὸ μὲν τί ἐστιν ἀληθὲς καὶ ψεῦδος ἐστὶν ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῆς οὐσίας· ὑγιεινὸν γὰρ καὶ νοσῶδες καὶ λευκὸν καὶ μέλαν καὶ βαδίζειν καὶ τέμνειν καὶ πεπονθέναι καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὰς ἄλλας κατηγορίας οὐκ ἔστιν ἀληθῆ οὐδὲ ψευδῆ.

prædicationis figuras significent: quot enim modi dicuntur, tot ipsum esse significant. Quotiens igitur eorum, quæ prædicantur, alius quid quidque sit, alius quale, alius quantum, alius ad aliquid, alius agere, aut pati, alius ubi, alius quando significant ipsum esse idem significat, quod horum quodque. Nihil enim differunt, homo valens est, & homo valet, aut, homo ambulans est, & homo ambulat, vel sedens, & hominem ambulare, vel sedere: eodemque modo res habet in cæteris.

Ἔτι κ τὸ εἶναι σημαίνει καὶ τὸ μὴ εἶναι, τὸ μὲν ὂν ἀληθὲς, τὸ δὲ μὴ ὂν οὐκ ἀληθὲς ἀλλὰ ψεῦδος· ὁμοίως καὶ ἐπὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως· ἔστι, ἐπὶ τοῦ Σωκράτη, μουσικός, ἐστὶν ἀληθὲς τοῦτο, ὅτι Σωκράτης μουσικός, ἐστὶ δὲ ἀληθὲς τὸ μὴ εἶναι τὸν αὐτὸν λευκὸν ἀληθὲς ὅτι λευκὸς οὐκ ἔστιν ἄσυμμετρος ὅτι ψεῦδος.

Præterea κ ipsum esse, ipsumque est, verum significat: ipsum autem non esse, non est verum, sed falsum, aque in in affirmatione & negatione: ut si dicam, Socratem esse musicum, quia hoc verum est: aut Socratem non esse album, quia verum dicitur Socratem non esse incommensurabilem, quia falsum.

Ἔτι

Ad

g *Quot enim modis.* Probat tot esse genera entium per se, quot sunt genera eorum, quæ significantur vocibus pertinentibus per se ad aliquod prædicamentum: quot enim modis, inquit, eiusmodi res prædicantur de primis substantiis, tot sunt simplices modi essendi earum rerum, ac proinde tot genera entium per se. Prædicamenta enim ad distinguendas rerum naturas & essentias fuerunt inuenta seu potius inuenta sunt.

Ex modis prædicandi octo genera entium per se.

h *Quoniam igitur eorum.* Colligit ex octo modis prædicandi de primis substantiis octo genera entium per se. Vnum est substantia, quam vocat, quid est, quia ea sola prædicatur de primis substantiis in quæstione quid est: alterum qualitas, tertium quantitas, quartum relatio, quintum actio, sextum passio, septimum existentia in loco, octauum ac postremum existentia in tempore. Addit Auerroes com 4 aut breuitatis causa factum esse, vt Arist non memmerit situs & habitus, aut certe, quia ea parum habent momenti, quod magis placet. Satis enim breuiter duo verba adiungi poterant, nec longa vnquam videntur, quæ suis locis necessario adhibentur. Vtius est autem potius nominibus concretis, quam abstractis, quia hæc sola prædicantur de primis substantiis *Vide finem sect. 5. q 5 hoc cap.*

Cur non memminerit Aristot situs & habitus.

Ex hoc loco patet, opinionem Auicennæ, dicentis, concreta accidentium significare præcipue substantiam, alienam esse a sententia Arist. Si enim Arist ita sensisset, non distinxisset hoc loco entia diuersorum prædicamentorum per nomina concreta, nec diuersa prædicamenta colligeret ex variis modis, quibus entia prædicantur de primis substantiis, cum de illis non prædicentur nisi concrete. Quod idem hoc loco Auerr & Alex Alensis contra Auicennam colligunt.

Refellitur Auicenna.

i *Nisi enim hæc.* Si quis putet, enuntiationes, in quibus verba adiectiua affirmantur de subiectis non pertinere ad prædicationem entis, eo quod in illis non exprimatur verbum, Est, vt si quis dicat, homo agit, homo patitur, occurrit Aristoteles eandem esse rationem in his, atque in pronuntiatis, in quibus verbum, est, aperte ponitur. Nihil enim interest, quod adiectum sit ad hæc, dicaline, Homo conualescit, an homo est conualescens, & ita in cæteris: liquidem verba adiectiua in verbum, Est, & propriam participium reloluntur, nempe, vt posteriora priora, quod Alensis annotauit hoc loco. Aut dic, Aristoteles eum his verbis rationem reddere eius, quod proxime dixerat, ipsum esse idem significare quod horum quodque. Intelligitur autem ipsum esse non simpliciter, sed suo modo contractum ad peculiares essendi rationes, vt patebit ex participiis additis.

Enuntiationes verbo ad rectum constantes, vt se habeant ad prædicamenta.

k *Præterea ipsum esse.* Addit quoddam genus entis, quod dicitur verum, cui opponitur quoddam genus non entis, quod dicitur falsum. Vnde patet, non sumi hoc loco verum pro vero, quod communiter cum ente, de quo lib. 4. q 6 differimus. Nam verum, cui opponitur falsum, in sola compositione & diuisione consistit, eo quod autem cum ente conuertitur, æquitur simpliciter cuique rei, quæ omnia ex eo habent esse. Duabus autem de causis videtur Aristoteles distributo ente tali in prædicamenta inferuisse hanc explicationem entis, & non entis, antequam rursus distingueret ens tale in ens actu, & ens potentia.

Verum additur vt entis genus quodam. Vna causa, cur explicatio sit vera in hoc loco.

Vna,

Vna, quia verum & falsum, de quibus hic est sermo, consistunt in affirmatione & negatione: quæ ex mutua rerum, quæ in prædicamentis pronuntur, compositione hunt. Altera, vt inueniret non tantum hæc, sed alia omnia entia rationis reuocari ad res, quæ ponuntur in prædicamentis. Vt enim tunc veritas & falsitas fundantur in rebus, cum aliæ de aliis, aut eadem de seipsis affirmantur aut negantur: ita reliqua entia rationis tunc illis conueniunt, aut saltem suo modo existunt, cum illæ hoc vel illo modo ab intellectu apprehenduntur, aliove modo tractantur, vt ex dicendis patebit. Quod igitur ens interdum sumatur pro vero complexo, & non ens pro oppositio falso, ex eo patet, quia vt significemus pronuntiatum esse verum, sæpe dicimus Ita est: aut autem declaremus esse falsum, dicere solemus, Non ita est: quo loquendi modo Aristoteles vtitur initio librorum de Posteriori resolutione, cum *lib. 1. c. 1. tex. 1. & 2.* ait, *Ante demonstrationem oportere præcognoscere de quibuslam pronuntiatis, quod sint.*

Quo pacto de veri & falsi nomina hoc loco capiantur.

Si quis autem quæriat, quonam pacto sumantur nomina veri & falsi, cum alterum dicitur ens, alterum non ens, formaliterne, hoc est, pro relationibus veritatis & falsitatis, an vero pro fundamentis, quæ sunt ipsæ compositiones & diuisiones rerum, quas facit intellectus affirmando aut negando. Respondendum est, accipi pro fundamentis. Itaque sensus verborum Aristotelis hic est: ens præter eam significationem, qua tribuitur in prædicamenta, significare etiam fundamenta veritatis complexæ tam affirmatiuæ, quam negatiuæ, vt Socratem esse musicum, Socratem non esse album. Non ens autem, præter significationem, qua significat negationem entium ad prædicamenta spectantium, significare fundamenta falsitatis siue affirmatiua, siue negatiua, vt Socratem esse lapidem, diametrum esse commensurabilem lateri quadrati. Hoc autem ita esse, ex eo colliges, quia Aristoteles in prædicamentis *cap. de ubi, sit. & in postpræd. cap. de modo priorum*, cum ait, ex eo, quod res est, aut non est, oratio vera aut falsa dicitur, non ipsam veritatem, sed fundamenta veritatis vocat rem esse, non veritatem, sed falsitatis fundamenta rem non esse. Quod idem in vsu loquendi de veritate simplici, & eius fundamento cernere est; neque enim ipsam simplicem veritatem, sed eius fundamentum appellamus ens. Hoc tamen interest, quod fundamentum veritatis simplicis est ens reale, veritatis autem complexæ, & oppositæ falsitatis, est ens rationis, ipsa videlicet compositio, aut diuisio extremorum affirmationis, aut negationis, quæ compositio & diuisio non sunt in rebus, sed fiunt opere intellectus, vt Aristoteles docet lib. 6. tex. 8 quo loco id explicabimus.

Pronuntiatii Arist. explicatur.

Fundamẽta veritatis simplicis & complexæ quo pacto differant.

ἔστι δὲ τοῦτο ἐνίοτε μὲν τὸ ὂν, τὸ μὴ διωάμει μηδὲ τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἐντελεχείᾳ ὄν· ὁρᾶι τι γὰρ ἐνίοτε φαμὲν, καὶ τὸ διωάμει μητοι ὁρᾶν, καὶ τὸ ἐπιστήμονα εἶναι τὸν ἐπιστάμενον διὰ τοῦτο, καὶ τὸ διωάμενον χρῆσθαι τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ χρώμενον καὶ τὸ ἠρεμοῦν, καὶ δ᾽ ἁπλῶς τὸ ἐνδεχόμενον ἠρεμεῖν, καὶ τὸ διωάμενον ἠρεμεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν οὐσιῶν. καὶ γὰρ Ἑρμῆν ἐν τῷ λίθῳ φαμὲν εἶναι, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς γραμμῆς

Ad hæc ipsum esse, & ipsum ens partim significat id, quod potentia esse vti potest, partim, quod actu horum ipsorum, quæ dicta sunt. Videns enim dicimus, & quod expresse in dicitur potentia videns, & quod actu: eodemque modo scire, & quod scientia vti potest. & quod existit, quiescensque n & id, cui quies iam inest. & quod potest quiescere. Æque autem & in substantiis id sæpenumero. Nam & o Mercurium in lapide esse dicimus, & p dimidium lineæ,

Diuisio entis in ens actu, & ens potentia.

l *Ad hæc ipsum.* Distinguit ens in ens actu, & ens potentia: quam diuisionem refert ad ea entia, quæ dicta sunt, hoc est, ad ea, quæ sunt distributa in prædicamenta. Vt enim ibi & ex patebit, vnumquodque genus rerum pertinentium ad quodlibet prædicamentum, diuidi potest in ens actu, & ens potentia.

m *Exprimitur potentia.* Quasi dicat: particula diminuente plane adiecta. Nam videns, simpliciter et profatum, significat id, quod actu videlicet, nisi sumatur improprie, quod interdum etiam est obseruandum

n *Quiescensque.* Cum quies sit priuatio motus, ac proinde non sit ens reale videtur his verbis, nomine quietis significari existentia in loco, vt id dicatur quiescens potentia, quod mouetur ad locum: id autem quiescere, quod iam locum obtinet.

Figura maxime repræsentat formam substantialem.

o *Nam & Mercurium.* Vtitur exemplo statuæ Mercurii, eo quod figura ex omnibus accidentibus maxime videtur repræsentare formam substantialem. Vnde ex figuratum potissimum discrimine solemus specificam inuentium distinctionem colligere. Statua igitur est potentia in lapide antequam fiat, quia ex lapide fieri potest.

p *Et dimidium lineæ.* Videtur hoc exemplum afferri in gratiam Pythagoreorum, qui entia mathematica substantias rerum esse dicebant: iuxta quam sententiam dimidium lineæ est substantia quædam existens potentia in tota linea, quasi possit per diuisionem totius heri vna quædam numero substantia per se ac separatim existens.

q Et

καὶ τὸ σῖτον τὸν μέλλοντα ἀληθῆ λέγειν ὅτι δυνατὸν, καὶ ὅτε οὐκ ἔστι, ἐν τοῖς ἄλλοις διοριστέον.

& q frumentum id, quod nondum maturatum est. Quando autem aliquid possibile sit, & quando nondum sit, alibi explicandum est.

q *Est frumentum.* Affert exemplum veræ substantiæ. Quo loco ne miteris, quod non dicat frumentum (potentia nimirum) esse in eo, quod nondum maturum euasit: quemadmodum dixit, Mercurium esse potentia in lapide, &c. sed id, quod nondum maturum euasit, esse frumentum potentia. Vtrumque enim dici potest, magis tamen proprie dicitur aliquid esse potentia in re, ex qua fieri potest, quam hæc esse illud potentia.

r *Alibi explicandum.* Hoc faciet Aristoteles libro 9. huius operis, ibique diuisionem hanc fusè explicabit.

Num ad primum Philosophum pertineat agere de prædicamentis.

QVÆST. I.

Quod ad solum Dialecticum id videatur spectare.

SECTIO I.

CVM entis per se ac realis duæ in hoc capite tradantur diuisiones, vna in decem prædicamenta, altera in entis actu & potentia: sola prior à nobis hoc loco discurienda est; non solum, quia tam multa complectitur, vt necesse sit in eius explicatione non parum immorari, sed etiam, quia de posteriori, toto lib. 9. differendum est. Qua in re illud principio quærat aliquis: Num ad primum Philosophum, an potius ad Dialecticum, an vero ad alium artificem, omnesve, aut nullum, de prædicamentis agere pertineat. Quod autem soli Dialectico hoc munus sit deferendum, his argumentis ostendi videtur. Primum, quia eadem tractatio non pertinet ad diuersas disciplinas: at prædicamenta perspicue tractantur à Dialectico, vt patet ex libr. prædicamentorum Aristotelis, quem omnes alicuius nominis Authores, cum Græci, tum Latini, ac etiam Arabes faciunt primum librum Dialecticæ, siue Logicæ. Deinde quia Aristoteles in omnibus pene libris Logicis eandem tractationem vt præmissam supponit, quod videre est 1. *lib Topicor. cap.* 7. & 1. *lib. Poster. cap.* 18. *textu* 35. & *cap.* 11. *textu* 31. *Vide Boetium ad initium comment. in prædicam. Ammon. in præfat. prædicam. Auerr. in lib. Prædic. comm.* 1. *Simpli in præfat. super prædicam.*

Postremo, quia prædicamenta distinguuntur per varios modos prædicandi de primis substantiis, vt hoc ipso loco tradit Aristoteles; vnde & Categoriarum, hoc est, prædicationũ siue prædicamentorum appellationem acceperunt; prædicationum autem tractationem ad Dialecticum spectare, nemo dubitat.

Quod vero è contrario solus primus Philosophus de prædicamentis agat, ex eo primum probatur, quia solius primi Philosophi est tradere generalem diuisionem entis, & summis generibus rerum inuentis, ad ea quasi prima capita, omnia, quæ quoquo modo sunt, reuocare. Deinde, quia modi prædicandi, quibus hoc loco Aristoteles prædicamenta distinguit, fundantur in modis essendi, per quos illa prius natura distinguuntur, quam per modos prædicandi. Quare cum solus primus Philosophus de modis essendi agat, ad eum solum spectabit de prædicamentis agere. Posteriore, quia prædicamenta nihil aliud sunt, quam series quædam generum, specierum, & individuorum: at agere de generibus, speciebus, & individuis (quatenus tamen de individuis disputari potest) ad solum Metaphysicum spectat: sunt enim hæc affectiones quædam entium, quatenus entia sunt, vt ipse Aristoteles ad calcem capit. 2. superioris libri, *text.* 6. docet. *Quod ad solum Metaphysicum. Probatur* 1. 2. 3.

Si quis tamen diligentius rem consideret, potius fortasse dixerit, nulli certæ facultati prædicamentorum tractationẽ esse tribuendam. Nam si de accurata eorum tractatione quæstio est, nulla omnino datur scientia, quæ sola ipsa ac per se de prædicamentis agat, cum nulla sit omnino, quæ genera omnia, & species rerum persequi possit, sed vnaquæque particularium, certam & designatam eorum partem ex ea tota rerum vniuersitate tractandam desumit, cuius solum genera & species, eorumque principia & proprietates consideret, vt Arist. docet initio superioris libri, ipsa autem Metaphysica, ea, quæ omnibus communia sunt, ex peculiari officio explicat. *Ad nullã eã tam scientiam pertinere, quæ de illis ex professo agat.*

Quod si quis obiiciat, satis esse ad prædicamentorum explicationem nosse in vnaquaque entium serie hæc esse superiora, illa vero inferiora, idque haud dubie teneri posse, ignoratis naturis superiorum & inferiorum: satis apertum est, ne hoc quidem posse ab vna tantum, atque eadem scientia tradi, cum certam quæque materiam suæ considerationis habeat, extra quam vagari ex *Obiectio.*

Digitized by Google

proprio officio non poteſt. Si vero quæſtio eſt A de rudi quadam, & quaſi adumbrata prædicamentorum deſcriptione, cum ea videatur neceſſaria ante omnem ſcientiam (oportet enim quemque artificem noſſe ex tota hac rerum vniuerſitate de quo entium genere acturus ſit) nemo eſt, qui communibus naturæ præſidiis adiutus, eam, quatenus ſatis eſt, comparare non poſſit.

Quid ſit prædicamentum.

SECTIO II.

Nominis notatio & origo.

PRo huius quæſtionis explicatione aduertendum, quod nos prædicamentum dicimus, Græcos κατηγορίαν appellare, quod verbum ſi Porphyrio & Dexippo credimus, è medio foro in Lyceum tranſtulit Ariſtoteles. Nam cum κατηγορία publicam accuſationem ſignificaret, Ariſtoteles id verbum traduxit ad prædicationem, enuntiationemque alicuius C de aliquo. Niſi malis cum Ammonio in iis quæ ad Iſagogen Porphyrii præfatur κατὰ κατηγορίαν dictas, paullum immutato verbo, quaſi ἀγορεύσεις κατά τινος, id eſt, de quibuſdã attributiones, & enuntiationes: quo pacto verbum proprie, non figurate vſurpabitur. *Lege Simpl. ad init. prædicam.*

Cæterum, quia familiare eſt non Philoſophis modo, ſed vulgo etiam, vt verba, quæ actionem ſignificant, ſæpenumero ſumantur pro iis, quæ modo aliquo ſub actionem cadunt, quo pacto homines congregatos, in vnumque conuententes, congregationem conuentumque, res, ex quibus fit miſtio, miſtionem, & id, quod concipimus, conceptionem, conceptumque appellamus: hinc effectum eſt, vt nomen τῆς κατηγορίας κατὰ τὴν κατηγορουμένην, id eſt, pro eo, quod prædicatur & enuntiatur de aliquo, accipi conſueuerit. Hac ratione vocat Auguſtinus in libro *de decem Categoriis, capite 1. initio* 1. animal Categoriam ſubſtantiæ, & diſciplinam Categoriam qualitatis. Damaſcenus in libro de Dialectica, capit. 20. Categorias inde nuncupatas affirmat, quod de aliquo dicantur: quo pacto idem eſt κατηγορία atque κατηγόρημα, quod Cicero lib. 4. Tuſculan. quæſt. definit eſſe id, *quod de aliquo aut aliquibus dicitur*. Lege etiam Iſid. lib. 2. Etym. cap. 27. Atque in hac ſignificatione ſumitur apud nos prædicamenti nomen non pro ipſa prædicatione, quemadmodum nec prædicati vocabulum pro prædicatione, ſed pro eo, quod prædicatur. Itaque apud Græcos & actio prædicãdi, & id, quod prædicatur, dicitur κατηγορία, apud Latinos vero prædicandi actio non dicitur prædicamentum, ſed prædicatiõ; contraque id, quod prædicatur, non dicitur prædicatio, ſed prædicamentum: habetque ſe nomen Græcum ad κατηγορίαν, & Latinum prædicamenti, quemadmodum nomina ſectionis & ſegmenti: ſectio enim ſignificat & actionem ſecandi, & portionem, quæ ſecatur: at ſegmentum non ſignificat ipſum ſecandi actum, ſed partem, quæ ſecatur. Et quoniam ea, quæ prædicantur & enuntiãtur de iis, quæ primo ac præcipue in rerum natura exiſtunt, hoc eſt, de primis ſubſtantiis, B in decem quaſi claſſes redacta ſunt à Philoſophis ipſa poſſimum earum capita, quæ ſumma genera dicuntur dignatione quadam κατ' ἐξοχήν, prædicamentaque appellata ſunt, quod de omnibus prædicentur: nec capita tantum ipſa, ſed totæ etiam claſſes & coordinationes, quæ peculiari aliqua ratione de primis ſubſtantiis prædicantur: quæ horum nominum ſignificatio eſt omnium vſurpatiſſima; eaq; vtitur Porphyrius in Iſagoge, cap. de ſpecie, cum ait: *in ſingulis prædicamentis eſſe ſingula ſumma genera: eſſe item nonnulla ſubalterna, quæ & genera ſunt, ac ſpecies, deinde alia, quæ ſunt ſpecies, non item genera, ſub quibus ſola individua collocentur*: imo, etiam Ariſtoteles in ipſa libri prædicamentorum inſcriptione. Nam cum ſingulis ſeorſum expoſitis ita concludit; *atque hæc de propoſitis generibus ſint ſatis*: laud obſcure innuit, ſe in hac ſignificatione, Categoriarum inſcriptionem intelleXiſſe: ſumit enim genus, vt Simplicius eum in locum (quicquid Græci dicant) pro tota collectione ex genere ſummo, & ex iis, quæ ab eo quaſi oriuntur; quo pacto familiæ ex aliquo progenitore aut authore ductæ, appellantur genera. Atque in hac ſignificatione prædicamenti propoſita quæſtio verſatur.

Deſcriptio prædicamenti.

Poteſt autem prædicamentum hoc pacto ſumptum, communi quadam ratione deſcribi, Generis alicuius ſummi, & eorum, quę ſub E ipſo ſunt, naturalis diſpoſitio. Nam neque omnia, de quib. diſputari poteſt, ſed ſola genera, ſpecies & individua, aliis etiã quibuſdam adiectis conditionibus, iudicarunt Philoſophi, per ſe diſponenda eſſe in prædicamenta (quod merito factum eſſe in progreſſu patebit) nec diſpoſitio eorũ, quæ in prædicamentis ponuntur, eſt excogitata; ſed in rebus inuenta. Nam & diſtinctio ſuperiorum & inferiorum inter ſe, non eſt diſtinctio rationis puræ, ſed ex natura rei, vt ex cap. ſuperiori perſpicuum eſt, & ordo, qui hãc diſtinctionem ſupponit, nõ eſt arbitrarius, ſed naturalis: ſi enim a ſuperioribus ad inferiora proficiſcaris, generationis ordinem tenebis; ſi ab inferioribus ad ſuperiora, perfectionis; quorum ille in eadem re a partibus ad totum; hic à toto ad partes progredi ſolet.

Quis ordo in prædicamentis exiſtat.

Prædi-

Prædicamentorum tractationem nec ad nullam scientiam spectare, nec ad solum Metaphysicum, aut ad omnes simul scientias.

SECTIO III.

1. Sententia.

NON desunt, qui putent, prædicamentorum tractationem, si pro accurata & perfecta sumatur, ad solam Metaphysicam, aut ad omnes simul scientias pertinere, vt alia aliam eorum partem ex instituto explicet: si vero pro rudi quadam & inchoata, à singulis posse vendicari: quod necessaria videatur in ingressu cuiusque disciplinæ, & ad eam satis sint communia naturalis cognitionis præsidia, vt patet ex iis, quæ pro tertia quæstionis parte proposita sunt. Fatentur tamen, imperfectam eorum tractationem propterea tribui Dialecticæ siue Logicæ, quod ea ars, si recte quis velit procedere in capessendis disciplinis, prima sit omnium. Addunt que, eam non pertinere ad Logicam, quatenus Logica versatur in propria ac peculiari materia, sed quatenus tradit ea, quæ necessaria sunt ad cæteras scientias.

Refutatur.

Sed vt alia interim mittamus, tria sunt, quæ in hac sententia non placeant. Primum est, aliquam esse prædicamentorum tractationem, quæ etsi Logicæ tribuatur, re tamen vera ad nullam facultatem pertineat. Aut enim ea tractatio artificiosa est, aut artis expers: si artis expers, quid opus est quærere, ad quam artem pertineat? certe nos de ea non agimus: si tamen vlla est, quæ aliquid artis non habeat: quo enim pacto sine arte naturæ rerum in prædicamenta disponantur? Quod si artificiosa, ergo re vera ad aliquam artem ex instituto pertinet.

Logicam non esse necessarium in ingressu singularum scientiarum.

Alterum est, singulas disciplinas posse illam sibi vendicare, quia in singularum ingressu sit necessaria. Nam nec necessaria est in ingressu singularum, vt patet ex Mathematicis, & aliis pleriisque, ne dicam, omnibus, præterquam fortasse Logicæ; nec si necessaria esse in ingressu aliquarum, continuo ad eas pertineret: posset enim ex alia arte supponi.

Tertium, prædicamenta non pertinere ad Logicam, quatenus versatur in propria & peculiari materia, hoc est, in ratione differendi explicanda: sed quatenus tradit ea, quæ ad reliquas scientias sunt necessaria. Nihil enim re vera tradit Dialectica ad reliquas necessarium, quod non pertineat ad differendi rationem. Quod si obiiciant, Isagogen Porphyrii, quæ prædicamentorum libro præmissa est, propterea non appellatam Isagogen Dialecticæ, aut alterius cuiusque partis Philosophiæ, quod imperfecta illa prædicamentorum tractatio nullius facultatis propria sit: occurrendum est, cum Dialectica doctrinæ ordine sit prima omnium partium Philosophiæ; aut, vt alii volunt, omnes Philosophiæ partes naturæ ordine præcedat, iure potuisse Porphyrium eam, quam Dialecticæ Isagogen faciebat, absolute Isagogen appellare: quod idem Græci Authores annotarunt. Vade nil mirum est, quod Simplicius ad initium commentariorum in prædicamenta, eum librum dicat & esse proœmium ad totam Philosophiam, & primam partem Logicæ. *Vide Simplicium in prædicament. Boetium in Porphyr. in prologo, & Alberibidem tract. 1. cap. 2. ita nonnulli recentiores.*

Cur Porphyrius Isagogen absolute sit nuncupata non Dialecticæ aut alterius partis philosophiæ.

2. Sententia.

Alii volunt, prædicamentorum tractationem siue perfectam & absolutam, siue imperfectam & inchoatã, ad solam Metaphysicam spectare: quod diuisio entis in prima genera, quæ sunt quasi species illius, ad eum artificem pertineat, qui agit de ente, vt ens est. Quocirca prædicamentorum librum, qui initio Logicæ explicari solet, ex Metaphysica desumptum esse, nec recte præponi Logicæ, quæ ex libris de interpretatione inchoari debet: sed collocandum esse inter Logicam, & cæteras facultates, quæ Logica posteriores sunt doctrinæ ordine. accuratam vero prædicamentorum explicationem ad initium libri septimi huius operis tradi debuisse.

Refellitur, librum prædicamentorum esse primam partem Logicæ.

Sed pugnat primum cum hac noua opinione, omnium veterum, & Græcorum & Latinorum, atque Arabum sententia, qui faciunt librum Categoriarum Aristotelis non modo partem Logicæ, sed etiam primam; nisi quod volunt indigere eam introductione aliqua, qua explicetur, quid sit genus, species, differentia, & cætera nonnulla: quam Aristoteles ex Topicis petissimum à præceptoribus deromendam voluit, quod fecit Porphyrius. Vide *Ammon. Simpl. Boet. Auer. ad initium lib. prædicament. 1. Topic. cap. 4 & toto 5. libro Topicor.* Deinde, quod de iisdem rebus multæ simul scientiæ disputare possunt, non imperfecte solum, sed etiam perfecte, siue quatenus res eadem alio atque alio modo spectantur, quo pacto Physica & Geometria de magnitudine agunt: siue quatenus ex principiis eadem omnino conclusiones probantur, qua ratione Astrologus & naturalis Philosophus demonstrant terram esse rotundam: quod idem in tradendis prædicamentis euenire posse mox patebit. Item, quod aliqua pars Logicæ potest esse subalternata Metaphysicæ, vt reuera accidit in prædicamentorum explicatione, vt paulo post dicemus: tractatio autem subalternans, & subalternatæ de rebus subalternatæ, non est prorsus eadem: alio enim modo

agit de angulo perſpectiua, alio Geometria, A & ſic in cæteris. *Vide quæ docet Arist. 1 lib poster. c 5 tex. 42.* Poſtremo, quod proprius locus tradendæ cognitionis prædicamentorum in hoc opere, hic ipſe liber eſt, in quo verſamur: cum eius inſtitutum ſit explicatio analogiæ, cum entis, tum eius quaſi proximarum ſpecierum, & eorum, quæ communiter vtriſque conueniunt; tametſi in libris ſequentibus omnia hęc explicatius traduntur, ac multo etiam accuratius traderentur, ſi Ariſtoteles huic operi B vltimam adhibuiſſet manum.

Prædicamentorum tractationem, & ad primum Philoſophum, & ad Dialecticum, præcipua tamen ad primum Philoſophum, ſpectare.

SECTIO IV.

Aſſertionis ratio reſpondens.

DICENDVM igitur, prædicamentorum tractationem & ad primum Philoſo- C phum, & ad Dialecticum ſiue Logicum, alia tamen & alia ratione ſpectare; ac præcipue ad primum Philoſophum; quod his rationibus intelliges.

1. Primum, quia genera, ſpecies, & indiuidua, quæ prædicamenta conficiunt, tribus modis ſpectari poſſunt: vno quoad ipſarum rerũ naturas abſolute: altero, quatenus ſunt vniuerſales aut particulares: tertio, quatenus prædicabiles aut ſubiicibiles. *Ita Herueus quodl. 1. quæſt. 9. Paul. Sene 5. Metaphyſ. q. 13. Ferr. 3. Phyſicor. q. 5.* at prima conſideratio, nec certę alicui ſcientiæ propria eſt, ſed omnium realium communis, quatenus aliæ de aliis rerum naturis agunt; nec proprie dici poteſt conſideratio prædicamentorum, cum prædicamenti nomen non ſignificet res ipſas abſolute, ſed quatenus di poſitæ ſunt in certas coordinationes ſuperiorum & inferiorum; ſecunda vero, cum ſumatur ex modis eſſendi E rerum, vt inferius patebit, ad ſolum primum Philoſophum ſpectat: tertia denique ad Dialecticum perſpicue pertinet, ſiquidẽ ad eum artificẽ pertinet aptitudo ad prædicationem & ſubiectionem, ad quem ipſi prædicationis & ſubiectionis actus pertinent; quare cum aptitudo ad prædicationem & oppoſitam ſubiectionem, in modis eſſendi fundetur; neceſſe eſt fateri, & ſolum primum Philoſophum ac F Dialecticum de prædicamentis agere, & primum Philoſophum præcipue.

2. Deinde, quia prædicamentorum tractatio, quatenus agit de generibus, ſpeciebus, & indiuiduis, vt vniuerſalia & particularia ſunt, ſpeculatiua eſt: quatenus vero agit de eiſdem, vt ſunt prædicabilia & ſubiicibilia, in oratione plane eſt practica: cum igitur prior conſideratio ad nullam ſpeculatiuam ſcientiam ſpectare poſſit, niſi ad primam philoſophiam, quando nec Phyſicæ, nec Mathematicis attribuenda eſt; poſterior autem ad nullam practicam, præterquam ad Dialecticam, perſpicuum eſt, prædicamentorum explicationem & vtriuſq; eſſe, nulliuſq; alterius, & præcipue ad primam Philoſophiam ſpectare: ſiquidem conſideratio ſpeculatiua eorum, quæ in prædicamentis ponuntur, cum magis penetret ad eorum naturas, præferenda eſt ei, quæ ad praxim differendi refertur.

3. *Solam Metaphyſicam & Dialecticam in tota entis verſari.*

Tertio, quia inter omnes diſciplinas (loquor autem de iis, quibus vtendum eſt, vt excludam ſophiſticam, & alias, a quibus cauendum) ſola prima Philoſophia & Dialectica in toto entis genere verſantur, hæ quoque ſolæ de omnibus differunt: tametſi illa ex neceſſariis, hæc ex probabilibus, quorum vtrumque docuit Ariſtoteles cap. 2. ſuperioris libri, text. 5. qua de cauſa, illa omnium ſcientiarum domina, hæc communis omnium facultas eodem auctore dicitur, vt patet ex capit. 6. 1. Poſter. text. 23. & ex cap. 2. 1. Phyſic. text. 8. Vtraque etiam à magnis Authoribus dicitur neceſſaria formandis artibus; tametſi quia prior quidem conſiderat communem rationem eſſendi rerum omnium, poſterior autem communem rationem de omnibus differendi: debet igitur vtraque noſſe generalem diuiſionem entis in prædicamenta: prior autem (*lege Platonem 7. lib. de Republ. Aug. libr. 3. contra Acad. m. & 2. lib. de ordine, cap 13. Boet. in commentar. ſupra Topic. Ciceronis: & quæ diximus libro 1. in proam. capite 6 & 7. & Euſeb. Cæſar. lib. 11. de prepar. 1. Euangel. capit. 1*) accuratius, & à priori, vt dicitur; poſterior minus perfecte, & à poſteriori.

4. Poſtremo, quia, quemadmodum ſola prima Philoſophia tradit principia intelligendi, vt omnia ex primis cauſis teneat, ſic etiam ſola Dialectica dirigit operationes intellectus, ne in differendo erret: at neque principia intelligendi, quæ ſunt primæ ac ſimplices rerum notitiæ obiectiuæ tradi poſſunt, niſi in diſtinguendo ente in prima rerum genera, eorumque differentias, quibus & prædicamenta inter ſe diſtinguuntur, & eorum genera quaſi propagantur: nec operationes intellectus poſſunt à Dialectica ad recte differendi finem dirigi, niſi is nouerit, quæ ſint prima rerum genera, & quo pacto in ſuas ſpecies diducantur, ſiquidem in apprehenſione horum, primæ operationis intellectus directio præcipue conſiſtit: ſolus igitur primus Philoſophus & Dialecticus de prædicamentis agunt, præcipue vero primus Philoſophus.

Exhi-

Soluuntur argumenta, quæ 1. sectioni quæstionis fuit proposita.

Ex his patet, quid ad ea, quæ initio quæstionis proposita sunt, respondendum sit. Primæ enim ac secundæ partis argumenta concludunt, & ad Dialecticum, & ad primum Philosophum eorum tractationem spectare; alia tamen & alia ratione ad Dialecticum, veluti ad subalternatum hac in re artificem: ad primum vero Philosophum, veluti ad subalternantem. Quod autem pro tertia parte propositum est, partim ex iis, quæ initio huius sectionis dicta sunt, facile dissolui potest, partim ex iis, quæ in secunda diximus, solutum relinquitur.

Obiectiones quædam.

SECTIO V.

Argumenta contra superiorem assertionem.

SVnt tamen, quæ contra hæc obiici possint. Primum ipse Aristoteles in proœmio primi libri, cap. 2. perspicue docet, primum Philosophum non tenere omnia singulatim, 1. sed in commune, quod si non singulatim, ergo non attinet ad eum nosse, quot numero sint genera summa, ac multo minus, quot sint numero species: ac minime omnium descendere ad individua, & cognoscere primas substantias, quæ sunt omnium Prædicamentorum veluti bases, singularia enim ab arte prætermittuntur.

2. Deinde celebre est illud Dialecticorum communne dictum, Generis, Speciei, & Individui, imo & Prædicamenti nomina, esse vocabula intentionis secundæ, at primus Philosophus non agit de secundis intentionibus, sed de primis, vt iidem volunt. Ex quibus videtur perspicuum, non agere primum Philosophum de Prædicamentis.

3. Tertio, plane constat Dialecticum agere de verbis ac sermone; præcipue quidem de interiori, secundaria vero ratione de exteriori, qui interioris signum est, at Prædicamenta non constant verbis, sed rebus etiam, quatenus constant prædicabilibus & subiicibilibus, vt talia sunt. Nam vt res, non nomina rerum, sunt genera, species, & individua: ita res non nomina prædicari ac subiici possunt, quæ enim insunt in eo, de quo dicuntur, ea solum de eo vere prædicari possunt, vt animal de homine, & homo de Socrate; non animalis aut hominis nomen, de hominis aut Socratis vocabulo.

4. Postremo, quouis modo quis dicat, Dialecticum de prædicabilibus & subiicibilibus agere; certe non spectat ad ipsam eius artem (quicquid de eius vsu ex probabilibus differendi sentiendum sit) omnia prædicabilia & subiicibilia secundum ordinem superiorum & inferiorum distinguere, eorumque numerum tenere. Satis enim illi est, si genera ipsa prædicabilium & subiicibilium cognoscat, eaque in suas species, aut quasi species, diducat; quod faciet, cum tradit alia prædicari in quæstione *Quid est*, alia in quæstione *Quale est*, alia essentialiter, alia accidentaliter, alia item necessario, alia contingenter: ex quorũ modorum prædicandi complicationibus inter se, quinque vulgatas Prædicabilium species colligit, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. Addere autem, quot numero sint genera ipsa, quot species, &c. scireque quibus in rebus notiones generis, speciei, & cæterorum inueniantur, id iam non cadit sub artem, quæ nec singularia, nec infinita considerat, nec ea, quæ sunt per accidens. Non spectat igitur ad Dialecticum de Prædicamentis agere, quæ nisi numerum istorum teneas, intelligere non possis.

Obiectorum solutio.

SECTIO VI.

Soluitur 1. argument. Qua ratione Metaphysicus de rebus prædicamentorum agat.

VErum ad primum dices, Metaphysicum non agere de iis omnibus, quæ in prædicamentis ponuntur, nisi quatenus cadunt sub quibusdam valde generalibus diuisionibus: veluti de decem primis generibus, quæ ex modorum essendi generalissima diuisione colliguntur, de primis & secundis substantiis sub ratione communi primarum & secundarum, non de hac & illa prima, nec de omnibus secundis; sed de primis illis substantiæ generibus, materialium scilicet, & materiæ expertium, de quantitate discreta & continua, huiusque primis speciebus, de quatuor primis generibus qualitatum, & ita in cæteris, quod certe non est ad singula descendere.

Obiectio.

Quod si obiicias, genera summa, vt talia sunt esse singularia quædam, ac proinde non cadere sub artem, quemadmodum nec primam hanc substantiam, aut illam, illud intelligas, oportet, non esse prorsus interdictum Philosophis agere de quibusdam singularibus etiam, vt talia sunt, si in eis ratio aliqua vniuersitatis cernatur: quo pacto primus Philosophus agit de Deo singularissimo quidem, sed qui omnia virtute ac eminentia propriæ naturæ in se contineat. Cum ergo genera summa, imo, & cætera genera, & species, quæ sub eis continentur, singularia sint, quatenus hæc genera, & hæ species; vniuersalia vero, quatenus naturæ quædam notionibus generum & specierum subiectæ: nihil impedit, quo minus de eis agat primus Philoso-

Solutio.

De quibusdam singularibus non sit interdictum agere.

phus, etiam quatenus ſunt hæc genera aut ſpecies: ſed hoc intereſt, quod agit diſtincte aut determinate de iis, quæ (vt diximus ex diuiſionibus admodum generalibus colligũtur; confuſe autem ac implicite de iis, quæ ſub iſtis continentur, vnde non deſcendit ad mera indiuidua, quatenus hæc vel illa ſunt, ſed in commune, quatenus entia indiuidua.

Soluitur argum. 2.

Ad ſecundum dicito, genera & ſpecies, & indiuidua, non eſſe re vera ſecundas intentiones, niſi quatenus prædicata & ſubiecta ſunt: primum autem Philoſophum non agere hoc pacto de generibus, ſpeciebus, & indiuiduis: ſed quatenus ſunt vniuerſalia & particularia. Num autem hæc non ſolum quatenus prædicata & ſubiecta ſunt, ſed etiam quatenus prædicabilia & ſubijcibilia, modo aliquo ſecundæ intentiones dici poſſint, tum patebit, cum de vniuerſalibus diſſeremus.

Soluitur argum. 3.

Ad tertium, non res quidem, ſed verba ad Dialecticum præcipue ſpectare: ſiquidem ex his conficit ille, quicquid arte propria conficere iubetur, non ex rebus ſignificatis. At cum de Prædicamentis agitur, quia res ſunt, quæ præcipue prædicantur & ſubiiciuntur, vt ex dictis patet: non dubium eſſe, quin Prædicamenta ex rebus præcipue conſtent. Hinc orta eſt quæſtio illa apud interpretes libri Prædicamentorum Ariſtot. agatne illa in eo de rebus, an de verbis. Qui enim finem ac officium Dialectici conſiderant (vt faciunt Alexan. Aphro. Simplic Boet. ad initium Prædicam. & alii inferius citandi) de verbis ſimplicibus, tanquam de primis differendi elementis agi affirmant: qui vero ipſam prædicabilium & ſubiicibilium rationem expendunt, (vt faciunt Auerr. ad initium Prædicam. Euſtratius, quem refert Ammo. in præf. Prædica. & alii,) potius de rebus agi volunt: ſed controuerſia hoc modo componenda. Diſputari quidem in eo libro & de verbis, & de rebus: quod ipſum ex toto libri progreſſu facile eſt intelligere (ac merito quidem, cum nec res ipſæ prædicentur aut ſubiiciantur niſi per verba, nec verba item niſi loco rerum) attamen, quia Dialectica præcipue ad ſermonem attendit, potiſſimum vero ad interiorem, vnde ſermocinalis & rationalis, non realis dicitur, nec vero in docendo agit de verbis ad tradendam in ipſa arte rerum cognitionem, ſed potius cum de rebus ſermo incidit, id totum confert ad verborum vſum in differendo; idcirco placet magis ſententia eorum, qui dicunt Ariſtotelem in eo libro præcipue agere de vocibus ſimplicibus nondum in enunciationis formam copulatis, quatenus mediis ſimplicibus conceptibus aptæ ſunt,

Agatne in Prædicamentis Ariſtoteles de rebus, an de verbis.

Ariſtotelem præcipue agere in eo libro de vocibus.

A vt in enunciatione prædicentur aut ſubiiciantur: quod Græci omnes volunt, Porphyrius: Ammonius, Simplicius, Dexippus: & vt Porphyrius & Simplicius referunt, Iamblichus, Alexander, Herminus, Ægæus, Syrianus, & ex Latinis Boetius, atque alii complures: in quibus videtur eſſe Magnus Albertus inimo commentatorum in eum librum, & Diuus Thomas in præfationem librorum de interpretatione. Ponuntur igitur præcipue

Res potiſſimum in Prædicamentis ponuntur.

B res in Prædicamentis, tam vt a Metaphyſico, quam vt à Dialectico ſpectantur; cum rebus præcipue, & modi eſſendi, quibus diſtinguuntur, & prædicandi conueniant; ſed tamen in iis ipſis tradendis non præcipue ad res, ſed ad voces, tanquam ad prima differendi principia & elementa Dialecticus attendit.

Ad voces tamen præcipue attendit Logicus.

Ad quartum eodem modo, quo ad primum reſpondendum eſt, non enim latius agit Dialecticus de Prædicamentis, quam primus Philoſophus, cui ea in re eſt ſubalternatus: loquor autem de Dialectico, vt docet, non vt ex probabilibus differt, quo pacto latius illum vagari; quam primum Philoſophum ſuperiori lib. ad cap. 2. in commen. ſuper text. 5. annotauimus. Cum autem obiicitur, ſatis eſſe Dialectico docentem intelligere ſi genera ipſa prædicabilium & ſubiicibilium cognoſcat, eaque in ſuas ſpecies, aut quaſi ſpe-

Soluitur argum. 4.

C cies diſtinguat, etiamſi ignoret, quot numero ſint genera, ſpecies, &c & quibus in rebus huiuſmodi notiones inueniantur, reſpondendum eſt, non ſatis id eſſe, cum neceſſe ſit, vt quædam etiam eorum indiuidua eaq; præcipua & quaſi capita cognoſcat. Nec vero ſingularia prædicabilia, quæ à Dialectico in Prædicamentis tractantur, eſſe pure ſingularia (vt dictum eſt) aut multitudine infinita, vt ſub

D artem cadere nequeant, aut denique ad ipſas eorum prædicandi aptitudines cognoſcendas per accidens facere cognitionem naturarum, quæ prædicantur, quam Dialecticus à primo Philoſopho, vt à ſubalternante ea in re artifice mutatur.

Scrupulus Caietani.

Supereſt in prædicamentis ſcrupulus Caietani euellendus, qui ex eo probat à Dialectico in Prædicamentorum tractatione non agi de ordinibus prædicabilium & ſubiicibilium, quia tractatio de aptitudine ad prædi-

E cationem, pertinet ad libros de interpretatione, in quibus agitur de prædicatione ipſa, ſiue actu prædicandi: *Aptitudo enim* (inquit) *ſine actu inteligi non poteſt.* Eſt enim reſpondendum, etſi aptitudo non intelligitur ſine actu, ac proinde non in alia ſcientia de actu agitur, in alia de aptitudine: non eſt tamen neceſſe, vt qua in parte agitur de actu, in ea-

Euaſio.

De actu & aptitudine

dem

nisi in eadem scientia agatur, non tamen ipsum est vt in eadem scientia partes de vtraq; simul agatur.

dem agatur de aptitudine. Potest enim præcedere vel explicatio actus, quod vtique perfectionis ordo postulat, vel etiam explicatio potentiæ, quod poscit generationis ordo, modo prius habeatur quaiscunque cognitio actus. Hoc enim posterius fecit Aristoteles in Physicorum libris, cum explicauit naturam & motum. Quanquam enim natura, vt natura est, definiatur per aptitudinem ad motum, ac proinde sine motu intelligi non possit, vt ipse etiam affirmat: eum tamen ille seruauit ordinem in vtriusque explicatione, vt in secundo libro de natura, in 3. Phys. c. 1. text. 1. de motu disputauerit. Quod ideo facere potuit, quia antequam naturam per motum definiret iam per se notum erat, motum esse: eiusque si non accurata, certe quæ satis esset, notitia habebatur. Eodem igitur modo prius agit Dialecticus de prædicabilium dispositione in prædicamenta, quam de prædicatione enunciationeque, quia prædicamentorum libro ab Aristotele conscripto, supponitur qualiscunque enunciationis cognitio, quæ in explicatione Isagogica prædicabilium præmittitur. Sed iam videamus, sintne prædicamenta decem numero, vt dici solet, anne plura, pauciorave.

Cur Aristoteles de motu prius, quam de motu disputauerit.

Cur de prædicabilium dispositione prius, quam de enunciatione.

Sintne prædicamenta decem, non plura, nec pauciora.

QVÆSTIO II.

Plura videri, quam decem.

SECTIO I.

1 Argumentum decem & septem prædicamenta probantur.

PLura re vera esse prædicamenta, quam dici soleant, ex eo primum suaderi potest, quia prædicamenta constituta sunt à Philosophis, quasi communes loci eorum omnium de quibus, & ex quibus disputari potest: vnde & Aristoteles in 1. Topicorum libr. cap. 7. docet, omnia prædicata Dialectica in prædicamentis reperiri. at disputatio potest haberi non tantum de entibus, vt de loco, sed etiam de non entibus, vt de vacuo; nec solum de entibus per se, vt de igne, sed etiam de ente per accidens, vt de ferro ignito: nec tantum de entibus realibus: vt de homine & animali, sed etiam de entibus rationis, vt de subiecto & prædicato: nec modo de entibus finitis, vt de figura, sed etiam de infinito, vt de multitudine, quæ nullo contineatur numero: nec de completis duntaxat rebus, vt de compositis naturalibus, sed etiam de incompletis, vt de materia & forma: nec denique de vniuocis tantum & incomplexis, vt de linea, sed de analogis quoque & complexis, vt de accidente & quantitate continua, vt ea conceptibus suæ definitionis respondet: addenda sunt igitur decem vulgatis prædicamentis, quæ de entibus tantum per se realibus, finitis & completis, vniuocis, atque incomplexis tradi solent, alia complura: vnum de non entibus: alterum de entibus per accidens: tertium de entibus rationis: quartum, de infinitis: quintum, de incompletis: sextum & septimum de æquiuocis & complexis, quod enim consequentia perspicua sit in infinitis & incompletis (nam in cæteris aperta est) ex eo patet, quia infinita multitudo locum non habet in prædicamento quantitatis, quod pari ratione dicendum erit de infinita magnitudine, cum interim manifestum sit, in nullo alio ex decem vulgatis prædicamentis ea collocari posse.

C Materia etiam & forma, vt alia incompleta entia mittamus, non possunt poni in eodem genere substantiæ, in quo ponuntur composita naturalia, sed aliud substantiæ genus addendum videtur necessario, in quo ponantur, quandoquidem genus compositorum, compositum & ipsum sit necesse est: quod quidem de simplicibus prædicari non potest.

2. Deinde idem probatur ex eo, quia vt causa agens constituit prædicamentum actionis, D patiens vero, siue materialis prædicamentum passionis, ita etiam causa formalis & finalis constituere debent duo quædam alia, quæ certe nulla sunt ex cæteris octo vulgatis, sumimus autem causarum nomen, non quatenus significat relationem causæ: quo pacto forsitan dices, causas omnes ad prædicamentum relatorum pertinere: sed quatenus significat ipsam causandi rationem.

3. Tertio, quia quemadmodum accidit re- E bus, vt sint causæ, ita etiam vt sint effecta, si ergo causæ necessario constituunt quatuor prædicamenta, totidem alia necessario effectis tribuenda erunt: vnum effectui efficientis, vt talis est: alterum effectui materiæ: tertium & quartum effectibus formæ ac finis: quæ sane constat nulla esse ex omnibus decem vulgatis.

4. Quarto, quia vt nos sumus in loco, & viuimus in tempore, ita substantiæ separatæ F sunt supra cœlum non vt in loco, & viuunt in æuo, vt Aristoteles scribit primo libro de cœlo, cap. 9 text. 100. at esse in loco, constituit vnum prædicamentum, quod dicitur *vbi*: & esse in tempore aliud, quod appellatur *quando*, ergo esse alicubi, non vt in loco, & esse in mensura aliqua durationis, quæ non sit tempus: nec aliquid temporis constituent alia duo,

by Google

duo, quæ nulla sunt ex cæteris ab Aristot. traditis.

5. Quinto, si locus & tempus, quia sunt externæ mensuræ, constituunt duo prædicamenta, vt dici solet, cum numerus etiam, imo & linea, & superficies externæ mensuræ esse possint (nam & per calculos numeramus multitudinem rerum distantium, & per longitudinem calami, longitudinem viæ, sartoresque per latitudinem vnius panni, alium suppositum metiuntur, efficitur, vt tria quædam alia præter omnia, quæ dicta sunt, constituere oporteat: numeri exterius numerantis, & longitudinis, ac latitudinis, exterius mensurantium.

Sexto, sic argumentantur plerique. Habitus, seu habere vestem, est medium quid inter eum, qui habet vestem, & vestem, quæ habetur: perinde vt motus, seu moueri, est medius inter id quod agit, & id quod patitur, vt Arist. infer. us c. 10. tex. 25. docebit, at motus constituit duo prædicamenta, vnum actionis, alterum passionis, quatenus ab agente proficiscitur, & in patiente suscipitur, ergo & habitus duo prædicamenta constituet, vnum induentis, alterum induti, quo eodem modo cõcludi potest, duo alia constituenda esse ex loco, vnum locantis, alterum locati: alia item duo ex situ, vnum situantis, alterum rei sitæ, totidemq; ex tempore: temporantis nimirum (vt ita loquar) & tempo alis, hoc est eius, quod tempori subiicitur. Quo fit, vt vel hoc vno argumento quatuor prædicamenta, iis quæ iam dicta sunt, necessario adiungenda sint.

Postremo accedit, quod Arist ita differit in hoc lib. de substantia, quantitate & cæteris, quæ nos summa genera prædicamentorum facimus, vt ea omnia sentiat analoga esse, vt in progressu patebit: quod etiam ipsum congruit cum eius instituto in hoc libro: totus enim ad explicationem analogiæ communiũ attributorum confertur, vt initio diximus. Quod si illa sunt analoga, perspicuum est non esse summa genera, sed vnumquodq; eorum plura genera summa suo ambitu complecti.

Videri pauciora.

SECTIO II.

Arg. 3. quo altera quæst. confirmatur 1.

QVod autem sint pauciora, his argumentis suadetur. Primum, quia si enti, quod in prædicamenta diuiditur, addantur particulæ, quæ addi solent, vt sit ens per se, reale, finitum, completum, vniuocum, & incomplexum: vnum tantum prædicamentum videtur concludi; ens enim tale, quale nunc diximus, vniuoce videtur conuenire omnibus A in prædicamẽto positis: quod si vniuoce, ergo vt genus omnium, cum aliud ex quinque vniuersalibus esse non possit. Nam si qua esset ratio, cur non esset genus, ea esset maxime, qua vtitur Aristoteles 3. libro huius operis, capite tertio, text. decimo, *quia necesse est*, inquit, *vt ens dicatur per se, sine essentialiter de omnibus differentijs*, at hæc ratio, etsi recte concludit sumpto ente, vt est commune completis & incompletis: nihil tamen conficit, sumpto B illo pro solo completo: de nullis enim differentiis prędicari potest essentialiter ens completum. Ita fit, vt vel ex condirionibus, quæ addi solent, colligendum sit vnum tantum esse prædicamentum.

Deinde, quia etsi ratione aliqua ostendatur ens, quod in prædicamenta diuiditur, non esse genus, ac proinde cogamur admittere plura summa genera: tamen videmur non posse effugere, quin saltem concedamus es- C se duo tantum. Nam, præterquam quod nihil obstat, quo minus accidens completum habeat differentias, per quas tanquam genus diuidatur in species (siquidem neque accidens completum prædicari potest secundum essentiam de accidentibus incompletis) sic licet argumentari. Quot modis dicitur vnum oppositorum, tot item dicitur alterum (vt habes in 1. Topic. capite decimotertio) atqui substantia, & accidens opponuntur, cum D accidens sit in subiecto, & substantia non sit in subiecto: ergo si accidens non est genus, sed aliquid multiplex, substantia quoque multiplex quippiam erit, at substantia non est multiplex, sed vniuoca, ergo & accidens, cum igitur accidens non possit esse aliud vniuersale respectu accidentium, nisi genus, duo tantum erunt suprema genera, substantia & accidens.

Duo tantum esse genera summa, substantiam scilicet atque accidens.

Tertio, quia actio & passio sunt idem mo- 3.
E tus, vt Aristoteles ait 3. Physic. c. 3. text. 19. motus autem aut in nullo prædicamento ponitur, sed reducitur ad ea, in quibus ponuntur termini ad quos tendit, vt idem eodem libr. ca 1. text. 4. docet: aut certe si sumatur non vt motus est, sed vt continuus est, ad prædicamentum quantitatis pertinet.

Quarto, quia locus & tempus, cum ponã- 4.
tur in quantitate, itemque indumenta, cum partim ad qualitatem, partim ad substantiam F pertineant: imo, etiam constent materia naturali & figura per artem adhibita, quæ non faciunt vnum ens per se: non possunt constituere prædicamenta à superioribus distincta.

Postremo, quia etsi quis ostendat non esse 5.
prædicamentum *Vbi* de medio tollendum, non tamen efficiet, quo minus prædicamentum *Situs*, sit superuacaneum. Nam per

motum

morum circularem, non acquiritur alius ac alius locus, sed alius ac alius situs totius mobilis: nempe, vt partes mobilis aliter atque aliter se habeant ad partes totius loci, quod est luce clarius, cum igitur omnis motus localis communi Philosophorum consensu ad prædicamentum vbi reduci soleat, efficitur vt situs, qui acquiritur, pertineat ad prædicamentum *vbi*, ac proinde, vt prædicamentum *situs* non sit distinctum à prædicamento *vbi*. Ita videtur manifestum, non tam multa esse prædicamenta, quam vulgo dicantur.

Non plura esse, nec pauciora quam decem.

SECTIO III.

DE numero prædicamentorum, quem Aristoteles post Architam Tarentinum denarium fecit: nulla pœne est nostra ætate controuersia. Nam etsi Plato in Sophista, seu de ente, & in Parmenide vel de vno, (vbi Plotinus Ennead. 6. libro nono, capite primo, videndus) facit vnum tantum, quod credat ens esse genus omnium quæ sunt: Ac in Philebo seu de summo bono, ad quatuor entium genera videatur omnia reuocare, aliique deinde Philosophi denarium eorum numerum impugnauerint, partim quod quibusdam viderentur plura, partim quod pauciora quam Aristoteles fecisset (quod apud Plotinum Ennead. 6. libro primo, & apud Simplicium in librum Categoriarum Aristotelis, & apud alios, vt Philoponum 1. Priorum capite secundo, & apud Venetum in prædicament. videre licet) tamen, quia compertum est, nullum esse, qui commodiorem diuisionem tradiderit, tantam auctoritatem à multis iam sæculis accepit hæc sententia, vt eam multi quasi per se notam assumant, plurimi certe rem existiment, de qua non opus sit, contendere, quare satis erit leui brachio rationem tam celebris tamque approbatæ sententiæ inteligere.

Ac Architas quidem, vt fuit Pythagoricus, ita mote Pythagorico res omnes in 10. prima genera ea ratione redegit, quod denarius numerus sit omnium numerorum perfectissimus. Verum hæc probandi ratio, cum primo huius operis libro capite quinto, textu tertio, ab Aristotele refutata est, tum sæpe alibi merito reprehenditur. Neque enim ex ratione numerorum reddenda est ratio rerum, sed potius ex natura rerum, ratio numerorum quo pacto ex ratione cœlestium motuum colligunt Astronomi numerum orbium cœlestium.

Missis ergo aliis rationibus, quas partim A Simplicius tum ex se, tum ex Iamblicho, partim alii recentiores afferunt, hæc sane quæ tota pœne est apud D. Thomam, partim hoc loco, lect. 9. partim ad 3. Physic. librum, lect. 5. omnium videtur optima. Cum primæ substantiæ sint prima subiecta, in quibus proinde cernuntur, & de quibus prædicantur omnia attributa, quæ per se in prædicamento ponuntur, ex vario modo essendi eiusmodi attributorum in primis substantiis, & de eisdem prædicandi, colligendus est prædicamentorum numerus, sunt autem decem modi, quibus aliquid in eis esse potest, de eisdemque prædicari, totidem igitur sunt prædicamenta, non plura pauciorave. Assumptio & inductione, & ratiocinatione ostendi potest, inductione quidem, ex varia quærendi ratione. hoc pacto: Eorum, quæ modo aliquo insunt in primis substantiis & de illis prædicantur, alia pertinent ad quæstionem *Quid est*, quæ necessario sunt substantiæ, vt esse hominem: alia ad quæstionem *Quantum est*, quæ nisi quantitates esse non possunt, vt esse bicubitum: alia ad quæstionem *Quale est*, proprie ac presse sumptam, quæ haud dubie qualitates sunt, vt esse album: alia ad quæstionem *Ad quid* referuntur, quæ sunt relationes, vt esse patrem: alia ad quæstionem *Quid agit*, quæ actiones, vt verberare: alia ad quæstionem *Quid patitur*, quæ passiones, vt verberari: alia ad quæstionem *Vbi*, nempe varia loca, vt esse in medio mundi: alia ad quæstionem *Quo posito situ est*, variæ earum positiones, vt sedere: alia ad quæstionem *Quando*, vt varia tempora, veluti fuisse anno superiore: alia ad quæstionem *Habitus*, vt varia indumenta, ornamenta, arma, & si quæ sunt alia huiusmodi, velut itogatum esse. Cum ergo nullus se offerat quærendi modus, qui sub his non contineatur, patet inductione decem esse modos essendi in primis substantiis, de eisdemque prædicandi. *Ergo D. Augustin. in libello de decem Categoriis cap. 7. & D. Thom. de Verit. quæst. 1. artic. 1. Abulens. in 5. Metaph. text. 14. Soncs. 5. Meta. q. 13. Anton. And. ibi. q. 7. Hern quodl. 1. q. 9. Iand. 5 Meta. q. 16. & in prad. camen tract. 5. p. 2. c. 1. Iandunum 5. Metaph. q. 13. Vbr. 5. Physicorum quæst. 5. Ockam. quodl. 5 quæst. 20. Ioann. Mayo. in prædicam. quæst. 10. Lege etiam Capr. in 2 distinct. 2 quæst. 1. art. 3.*

Ratio primo colligendi decenarium prædicamentorum numerum.

Inductio colligens ea quæ sunt in primis substantiis.

Ratiocinatione vero per diuisionem hoc modo: quicquid modo aliquo inest in prima quauis substantia, & de eadem prædicatur, vno è tribus modis id fit. Nam aut pertinet ad eius essentiam, aut non pertinet quidem, sed tamen interest eius aut nec pertinet ad eius essentiam, nec illi inhæret, sed

Ratiocinatio idem ipsum per diuisionem concludens.

solum extrinsecus afficit ac denominat. Si pertinet ad essentiam primæ substantiæ, est substantia: si non pertinet, sed tamen inhæret ei, aut conuenit illi absolute aut comparate, si absolute, aut sequitur materiam aut formam, si materiam, est quantitas, si formam, est qualitas, si vero conuenit comparate, est relatio. Quod si nec pertinet ad eius essentiam, nec inhæret illi, sed tantum afficit: aut denominat extrinsecus, aut denominat ratione potentiæ actiuæ, à qua procedit, aut ratione potentiæ passiuæ, seu receptiuæ, qua actu recipitur, aut neutrius ratione, si ratione potentiæ actiuæ, est actio, quo pacto calor, qui abigne producitur, denominat ignem agentem: si ratione potentiæ passiuæ, & passio, quo pacto idem calor, qui recipitur, præbet ligno nomen & rationem patientis: si vero nec ratione potentiæ actiuæ denominat, neque item passiuæ, aut denominat vt mensura, aut aliter: si vt mensura, aut vt mensura magnitudinis, aut durationis: si magnitudinis, est locus, modo nulla ratio habeatur partium in loco, si habeatur erit situs: si durationis, est tempus. Quod si non denominat vt mensura, erit habitus.

Cur quantitas materiæ, qualitas formæ sequi dicatur.

Si quis autem quærat, qua ratione verum sit id, quod assumpsimus, quantitatem sequi materiam, & qualitatem sequi formam, vtrumne, quia sola quantitas inhærea materiæ, & sola qualitas formæ, an vero, quia quantitas profluat à sola materia, & qualitas à sola forma, neutra pars danda est, permultæ enim sunt qualitates, quæ in materia inhæreant, vt calor & frigus, nec quantitas à sola materia profluit (vt Auerr. 1. Physic. comment. 63. & 4. Physicor. comment 14. & lib. de substantia orbis cap. 1. Gregor. in 2. d. 12. quæst. 2. art. 1. Philopon. 1. lib. de genet. text. 13. & 40. Simplic. 1. Physic. comment. 66. vbi eandem opinionem tribuit Pythagoricis, Platoni, & Porphyrio, existimanti) sed potius ab essentia totius compositi, quemadmodum & quamplurimæ qualitates. Dicendum igitur, ideirco hunc loquendi modum vsurpari à philosophis, quia quantitas in solis rebus materia constantibus cernitur, & qualitas in solis formis finitis, siue separatæ illæ sint, siue materiam informantes, & in iis, quæ forma constant. Itaque & Plato sæpe nominibus magni & parui, quæ sunt affectiones quantitatis, significat materiam, nomine autem qualitatis, formam ac speciem: & Aristoteles libro superiori, capite quinto text. 12. cum dixit, non idem esse in quantitate, & in qualitate mutari, nomine quantitatis intellexit materiam, & nomine qualitatis formam, vt nos eo loco posuimus.

Vna ratio assumpti eiusdem modi sequitur.

A Alia ratio desumi potest ex Aristotelis primo Physicorum, cap. 2. cur duo tantum sint prædicamenta absolutorum accidentium inhærentium in substantia: quia vel possunt diuidi (subaudi per se, & in partes extentionis) aut diuidi hoc pacto nequeunt, si possunt, sunt quantitates: si nequeunt, sunt qualitates, in qua ratione nulla fit mentio materiæ aut formæ.

Alia ratio, quæ duo tantum prædicamenta absoluta accidentia, quæ inhærent, colligantur.

Si quis etiam quærat, qua ratione passio B dicatur extrinsecus denominare substantiam, quæ patitur, cum omnis passio videatur inesse in re, quæ patitur, idque Aristoteles non modo 3. Physic. 1. per totum, & 2. de Anim. text. 136. sed reliqui etiam Philosophi, vt Gilbertus Porretanus lib. priorum c. 3. Auer. 3. Physic. com. 18 & com. 20 D. Thom. in 3. de anim. text. 140 asserant, sunt qui (inter quos est Hereus Quodlib. quæstio. 9.) respondeant, cautam esse, quia definitio passionis includit C aliquid extrinsecum patienti, principium, tanquam, actiuum, à quo passio proficiscitur, & sine quo ita quatenus passio est, explicari nō potest. Verum hæc responsio parum habet momenti, quia si hoc est satis, vt passio dicatur extrinsecus denominare, virtutes etiam, vitia, scientiæ artes & omnes omnino qualitates ac relationes, quæ definiuntur per aliquid extrinsecum is rebus, quibus insunt, dicentur extrinsecus denominare, quod nemo D dixerit. Respondendum igitur, hanc esse rationem, quia nihil repugnat passioni quatenus passio est, non vere inhærere rei, quæ patitur, nam, cum quis mouetur loco, aut induitur, aut vinculis ligatur, patitur illequidem, & aliquid recipit quasi formam, sed tamen nec locus, quem ingreditur, nec vestis quam induit, nec vincula, quibus ligatur, vere in eo hærent, sed quasi inhærent, cum igitur passio, quatenus passio est, non sibi vendicet, quod E vere inhæreat; merito in iis, quæ extrinsecus afficiunt ac denominant, numerata est. Etenim, quæ ad quatuor prima prædicamenta pertinent necessario inhærent in re, quam afficiunt ac denominant. Ita patet decem esse prædicamenta, non plura, nec pauciora.

Cur passio dicatur extrinsecus denominare.

Responsio reprobatur.

Ratio.

Solutio argumentorum, quibus suadebatur plura esse prædicamenta. F

SECTIO IV.

PRimum igitur illud, quo concludi videbatur plura esse quam decem, hoc pacto dissoluendum: Pertinere quidem modo aliquo ad prædicamenta ea omnia, de quibus disputari potest, & ea de causa merito dixisse Aristo-

Primum argumentum soluitur.

Aristotelem posse in prædicamentis reperiri omnia prædicata Dialectica, verum non omnia ita pertinere, vt in eis per se ponantur; per se enim sola entia realia finita, completa, vnioca, & incompleta, in prædicamentis ponuntur; cætera vero, quia inter eorum vel imitationes, vel partes, vel principia, vel aggregationes, vt patebit inferius, vbi per singula eorum, quæ in argumento proposita sunt, discurrendum est.

Ad secundum, missis quorundam (inter quos est D. Thom hic & 3. Phys.) aliorum responsionibus, quæ non videntur satis facere, dicendum est, ea de causa nullam dari prædicamentum causæ formalis, vt datur efficientis, & alicuius materialis, quia prædicamentorum diuersitas ab iis attributis sumitur, quæ de primis substantiis prædicari possunt, vt paulo ante dictum est: satis autem constat, primas substantias non posse dici causas formales, quemadmodum dicuntur efficientes, & eo pacto materiales, quo subiectum per se subsistens dicitur materialis causa eius actionis, quam patitur & accipit. Neque enim primæ substantiæ vllam materiã informant, nisi dicere quis velit, quodammodo informare, nempe quatenus extrinsecus circundant, quo pacto ex quibusdam primis substantiis sumitur prædicamentum habitus, siue habendi. Idcirco autem non est constitutum prædicamentum causæ finalis, quia modus essendi finalis causæ, dum causat, non est realis, vt in cæteris causis, sed rationis, causat enim dum concipitur, non autem cum iam obtenta est.

Ad tertium, illud contra obiici posset: si iuxta numerum prædicamentorum, in quibus ponuntur causæ, vt causæ sunt, colligenda essent prædicamenta effectorum, forte, vt quemadmodum re vera duo tantum causarum constituta sunt, agentium nimirum, & patientium, ita duo effectorum constituere oporteret, non quatuor, quod argumentum contendebat.

Sed vt in forma respondeatur, negabit fortasse aliquis consequentiam, quod existimet omnia effecta quatenus effecta sunt hoc est, nec quatenus referuntur ad causas, nec quatenus absolute sumuntur: sed quatenus pendent à suis causis, pertinere ad prædicamentum passionis. Pendere enim à causis nihil aliud est, quam accipere ab eis esse, at accipere esse, idem videtur esse, quod pati.

Verum, si prædicamentum patientium est prædicamentum causarum materialium, vt ex dictis patet, quomodo idem effectorum prædicamentum esse potest? effecta enim & causæ, vt talia sunt, diuersa postulant prædicamenta, magisque fortasse, quam causa & A gens & patiens. Deinde obstat, quod non idem omnino est accipere esse, quod pati. Nam, quod patitur, quatenus patitur, necessario habet aliquod esse, quo patiatur ac sustineat id, quod patitur ac sustinet, ita rem quoad informationem, id autem, quod accipit esse, non necessario supponit esse id, quod illud recipiatur; vt patet in iis, quæ accipiunt esse substantiale per creationẽ. Nam, licet ea, quæ accipiunt esse accidentale aut B substantiale per generationem, supponant esse alicuius subiecti, vel actualis (scilicet, vel potentialis, quo tale esse recipiatur; non tamen ea, quæ creantur. Itaque pati non est causari & pendere in suo esse ab aliquo; sed potius causare ac sustinere aliquod esse, saltem quoad informationem: licet in passionibus corruptiuis id muneris coniunctum sit cum detrimento aliquo subiecti actualis. Quare nec prædicamentum passionis est prædicamentum effectus, sed causæ patientis sustinentisque. C

Dicendum igitur est ad argumentum, non esse parem rationem in effectis, quatenus effecta sunt, vt ex illis constituantur peculiaria prædicamenta, atque in causis, quatenus causæ sunt. Nam esti accidit primis substantiis in rerum natura existentibus, vt causæ sint: non tamen illis accidit, vt sint effecta. Nihil enim repugnat quamlibet primam substantiam prædicamentalem existere, & nihil causare, vt patet: cum tamen repugnet aliquam earum existere, & non causari. Quin etiam illud addendum, aut prius naturaliter causari, quam existant, cum per hoc, quod causantur, consequantur existentiam, aut tandem natura causari & existere. Cum igitur hæc ita se habeant, & prædicamenta eorum quæ accidunt primis substantiis, constitui debuerint ex iis, quæ natura posteriora sunt primis substantiis etiam existentibus (quandoquidem accidentia omnia posteriora sua per natura esse debent substantiis etiam existentibus) potuerunt quidem prædicamenta agentium & patientium causarum, inter prædicamenta eorum, quæ accidunt primis substantiis merito numerari at prædicamenta effectorum, quatenus effecta sunt, non potuerunt. D E

Vrgebit tamen aliquis hoc pacto: Etsi esse effectum non est natura posterius primis substantiis prædicamentalibus, quatenus illæ existunt, tamen esse posterius, quatenus illæ abstrahunt ab existentia, quo pacto res omnes dici solent in prædicamentis collocari. Non est igitur, cur in distinguendis prædicamentis prætermitti debuerint, prædicamenta effectorum, cum hoc pacto primis F

substantiis accidat effecta esse, quemadmodum & existere in rerum natura.

Dilutio.

Huic obiectioni non aliter responderi potest, quam ex coniectura intentionis eorum, qui primi prædicamenta distinxerunt. Etsi enim in eis distinguendis spectare potuerunt primas substantias præcise, vt abstrahunt ab existentia, quo pacto non dubium est, quin quatuor effectorum prædicamenta constitui potuissent, cum quatuor modis accidat primis substantiis esse actu realia effecta: tamen, quia huiusmodi prædicamenta non fecerunt, perspicuum est, illos in ea distinctione non eas spectasse, nisi vt existentes in rerum natura non, quod alia ratione non ponantur in suo prædicamento (ponuntur enim etiam quatenus abstrahuntur ab existentia) sed quia perfectius ponuntur existentes, quemadmodum & perfectius sunt entia.

Intentio eorum, qui primi prædicamenta distinxerunt.

Quomodo ex loco & tempore Vbi & Quando distinguantur.

Ad quartum dico, prædicamenta Vbi & Quando non constitui ex loco & tempore C prout acceptis quo pacto Arist. 1. de cœlo, c. 9. text. 10. negat substantiis separatis locum & tempus; sed late ac fuse, nempe sumptis pro esse alicubi, quocunque modo id contingat, & pro esse in quacunque durationis mensura: de qua re suo loco differendum est.

Ad quintum dico, numerum, lineam rectam, & superficiem rectam non inhærentia in rebus, quæ illis mensurantur, etsi accommodatione hominum fiunt eorum mensuræ; nõ esse tamen natura sua formas, nec quasi formas illarum. Alia ratio est de linea circumducta, & superficie concaua, quæ vt natura sua continenti id, cui adiacent, ita eius quasi formæ haberi debent; at superficies concaua aut est locus, si vndique ambiat, aut ad locum reuocatur, vt etiam linea circumducta.

Repetitur dictum Aristotelis ex c. 20. huius libri.

Ad sextum respondebis, ea ratione dictum esse ab Aristotele, habitum esse medium quid inter eum qui habet vestem, & vestem, quæ E habetur, perinde ac motus est medius inter id, quod agit, & id quod patitur: quia vt agens & patiens denominantur à motu: ita à circumpositione vestis, & homo dicitur habere vestem, & vestis dicitur haberi ab homine. Sed cur ex iis non fiant duo prædicamenta, hæc causa est, quia etsi vestis est quasi forma hominis, homo tamen nec est forma, nec quasi forma vestis, nisi modo illo populari, quo pedes lignei dici solent formæ calceorum: quod genus formarum impropriũ est, nec à Philosophis curatur. Eadem ratione dices, ex actiua continentia loci, siue simpliciter siue tali modo circumpositi: neque item ex actiua continentia temporis constitui prædicamenta locantis, aut situantis, aut, vt sic dicam, temporantis; quia neque inta-

Causa, cur ex hominis & vestis duo prædicamenta non fiant. Forma vulgaris impropria.

A locata aut sita, est aliquid, quod sit forma aut quasi forma continentis, siue simpliciter & absolute sumpti, siue certo modo circumpositi: quemadmodum in patiente est motus, quem Philosophi merito dicunt actum & quasi formam agentis; neque item in re tempori subiecta aliquid cernimus, quod dicere possimus quasi formam cœlestis motus, hæc inferiora mensurantis: qua solutione multa alia argumenta, quæ plura prædicamenta esse B suadent, dissolui possunt.

Ad postremum dicendum est, etsi Aristoteles in hoc libro exp icat substantiam, vt analogum quippiam, non tamen inde sequi illam, vt constituat primum prædicamentum, seu (quod idem est, vt est membrum dividens eius diuisionis, quæ in hoc capite affertur, esse aliquid analogum, latius enim sumitur substantiæ vocabulum, cum seorsum in hoc libro de substantia differitur, quam cum ens in eam hoc capite vt in primum genus entium diuiditur, quod idem dicendum est de reliquis. Eodem modo diximus libro 4. in cap. 2. text. 2. latius patere subiectum huius scientiæ, quã ens, in quo eius analogia explicata est, quam 1. cap. in quo subiectum fuit huius scientiæ constitutum.

Subsistentia non est primum analogum primum prædicamentum constituens.

Solutio eorum, quibus contendebatur, pauciora esse prædicamenta, quam decem.

SECTIO IV.

PRimum vero argumentum eorum, qui pauciora prædicamenta quam decem esse suadebant, hoc pacto soluendum. Etsi ratio illa, qua Aristoteles in loco citato probauit, ens non esse genus, non concludit in ente completo (id enim recte dicitur in argumento) alias tamen rationes adductas esse libro quarto, quæ in ens completum valeant: cuiusmodi est illa, quod accidens non solum quatenus accidens, sed etiam quatenus ens, definiatur per substantiam, tanquam minus principale membrum analogi per magis principale, veluti sanum, vt dicitur de potione, per sanum, vt dicitur de animali. Hæc enim ratio eandem vim habet, sumpto entis nomine pro completo, atque pro communi completis & incompletis. Illa etiam, quia dari non potest natura, eique adeo abstracta, vt non sit formaliter, vel ens per se, vel ens in alio, ac proinde vel substantia, vel accidens; æque valet, sumpto entis vocabulo pro ente completo, atque pro ente in communi. Patet igitur ex

Ad argumenta quæ pro contraria sententia adducta sunt responsio.

libro

libro superiori, ens completũ genus esse non posse: potest tamen id ex ratione entis completi hunc in modum probari. Ens completum est analogum respectu completorum simpliciter, & secundum quid, vt inferius hoc ipso cap. patebit: igitur non potest esse genus. Quod si quis dicat, ens completum esse genus respectu omnium completorum, non tamen ratione ipsius, vt ita dicam, completionis sed rationẽ naturæ completioni subiectæ; iam dabitur aliqua natura, quæ sit genus respectu superiorum & inferiorum: quandoquidem completa simpliciter sunt individua: completa autem secundum quid, sunt genera & species illorum, vt patebit eodem loco: at nihil potest esse genus superiorum omnium & inferiorum, quia superiora & inferiora non conueniunt in aliquo communi genere, cum inter se non differant specie: imo nec numero. Præterea si ens completum ratione aliqua esset genus omnium completorum, (dicat enim fortasse aliquis, ea ratione esse genus, quia detur aliqua natura vniuoca, quæ sit communis omnibus aliis completis, quamuis ipsa sit rerum quoddam ex completis) pari ratione, imo fortasse potiori ens absolutum esset genus omnium absolutorum: neque enim ens absolutum minus videtur vniuocum, quam ens completum: quauis ratione completum sumatur. at fieri non potest, vt ens absolutum sit genus omnium absolutorum: ergo nec ens completum est genus omnium completorum. Assumptio ex eo probatur, quia si ens absolutum ponatur genus omnium absolutorum, dabitur aliquod genus, quod nec sit superius, nec inferius accidente, neq; etiam idem quod accidens, & tamen dicatur in quæstione, Quid est, de pleriſque que accidentibus: quod fieri nullo modo potest. Id autem sequi, ex eo patet, quia neque omne accidens est ens absolutum, neq; omne ens absolutum est accidens, neq; ens absolutum est idem quod accidens, & tamen dicitur in quæstione, Quid est, de omnibus accidentibus absolutis: sumatur autem ens absolutum hac ratione pro eo solo, quod completum est, ne quis propterea dicat, illud non posse esse genus, quod dicatur secundum essentiam de omnibus differentiis absolutorum entium. Patet igitur, ens completum non esse genus omnium completorum, siue illud sumatur ea ratione, qua completum est, siue pro natura completioni subiecta. Ex quibus colligo, ens completum non esse gradum aliquem entitatis, quæ abstrahi possit ab omnibus completis, sed completionem esse purum quendam essendi modum analogice conuenientem rebus completis, quemadmodum incompletio analogice conuenit incompletis.

Quid sit ens completum.

Ad secundum dicendum est, non ideo negari accidens completum esse genus omnium accidentium, quia dicatur secundum essentiam de omnibus accidentium differentiis (constat enim id falsum esse) sed quia non est vniuocum omnibus accidentibus completis: id quod vel ex eo ostenditur, quia à rebus absolutis & relatiuis non potest abstrahi gradus aliquis naturæ, quæ omnibus communis sit, quandoquidem omnis naturæ, siue entitatis gradus est absolutus, aut relatiuus. Nec obest, quod ens commune absolutis & relatiuis imo, & accidens, dicuntur absoluta. Non enim dicuntur absoluta conceptu perfecto & distincto, sed imperfecto & confuso, quia quibusdam (*vt Caietano in opuscul. de conceptu entis, & Ferrar. 1. contra Gent. capite trigesimo quarto.*) dicitur, Quid nominis, vt superiori libro *cap 2. quæst. 2. sect. 3.* diximus. Nam, ratione conceptus perfecti & distincti, partim sunt absoluta, partim relatiua. Ita fit, vt accidens completum non sit vniuocum omnibus accidentibus completis. Dico autem *omnibus*, quia nihil repugnat esse vniuocum quibusdam, vt quantitatibus, & omnino iis omnibus, quæ continentur sub aliqua specie aut genere, quod idem de ente superiori libro *capite 2. quæstion. 1. sect. 5.* diximus. Ad id autem, quod in eodem argumento adiectum est, quot modis dicitur vnum oppositorum, tot dici reliquum: dicendum est, id quidem verum esse: cæterum substantiam & accidens non esse opposita contradicentia: quod contendebat argumentum; quia substantia non est mera negatio essendi in subiecto, sed entitas quædam, quæ per eam negationem explicatur.

Accidens completũ cur non sit genus omnium accidentium.

Substantia & accidens non sunt opposita contradictoria.

Ad tertium dices, actionem & passionem non esse simpliciter motum, sed motum, vt infertur, & vt recipitur; qui etsi sunt eadem res, tamen rationibus distinguuntur. Qua autem ratione distinguantur, quæstione sequenti patebit.

Ad quartum, quod idem attinet ad locum & tempus, respondebis, etsi illa simpliciter ad quantitatem spectant: nihilominus quatenus sunt quasi formæ externæ, pertinere ad prædicamenta Vbi & Quando: quod vero attinet ad indumenta, dici potest, indumenta poni in prædicamento habendi, non ratione substantiæ ac figuræ simul, sed ratione solius substantiæ circumpositæ, seu habentis se more formæ cuiusdam. Ponuntur enim in eo prædicamento ea, quibus ars in hominibus supplet ea, quæ aliis animalibus ad constitutionem substantiæ natu-

Qua ratione indumenta in prædicamento habendi ponantur.

ta contulit: quæ quidem sunt indumenta, A
& arma, & ornamenta. Nihil autem repugnat, quominus indumenta, & arma ornamentaque ex parte substantiæ sint entia per se, vt si quis pelle vna, continuata induatur, aut pluma ornetur, aut casside contegatur. Verum quia ista, quatenus talia sunt, includunt etiam figuram ab arte introductam, nec inuenta sunt ab arte ad supplendas tantum partes substantiæ, sed etiam figuras earum, & pene omnia sunt entia per accidens (sunt enim tecte coagmentata ex multis non facientibus vnum per se) potius dicendum videtur; B
Prædicamentum habendi ex populari sensu esse dictum.
Prædicamentum habendi magis accommodate ad popularem sensum, quam ad philosophicam considerationem, in prædicamentorum numero censeri.

Ad quintum, fatebitur quidem aliquis, acquisitionem huiusmodi situum per motum circularem, nihil aliud esse, quam quod partes mobilis subeant alias atque alias partes C
loci. Verum dicet, huiusmodi acquisitionem, in qua motus circularis consistit, non pertinere ad prædicamentum Vbi, sed ad prædicamentum Situs, alioqui quandocunq; mutaretur situs, mutaretur locus, quod aperte falsum est: id autem, quod dici solet, omnem motum localem reduci ad prædicamentum Vbi, de eo solo motu intelligendum esse, quo tenditur à contrario in contrarium, cuiusmodi non est circularis. Sed obstat huic D
responsioni id, quod Aristoteles plane affirmat in 5. Physicor. cap. 4. text. 31. omnes motus locales esse vnum genere. Obstat & hæc ratio; Quæ vt partes loci, quæ subeuntur, reuocentur ad prædicamentum Vbi, ita & motus ad alias atque alias loci partes: ad idem prædicamentum reduci debent. Potius ergo dicendum videtur, prædicamentum Situs, etsi populari sensu est distinctum à cæteris prædicamentis, quemadmodum diximus de E
prædicamento habere: tamen, si res ad Philosophorum normam exigatur, non esse reuera distinctum à prædicamento Vbi. Nam
Prædicamentum Situs nil distinguit reuera a prædicamento Vbi.
situm esse, nihil est aliud, quam esse hoc vel illo modo in loco: esse autem hoc vel illo modo in hoc prædicamento, non est esse in alio prædicamento, quemadmodum esse hoc vel illo modo qualè, non est esse extra prædicamentum qualitatis. Quocirca considerandum est, quemadmodum nihil est album, nisi F
si secundum aliquem gradum perfectionemve gradualem albedinis, etsi album nullam dicat determinate ac definite: ita nihil esse in loco, nisi secundum aliquem situm positionemve in loco (qui quidem semper vt immobilis recipiendus est, ac fixus) etsi esse in loco seu locatum esse, nullam positionem si-

tumve determinate dicat. Quare, vt motus ad alium atque alium gradum eiusdem qualitatis reuocatur ad prædicamentum qualitatis: ita motus ad alium atque alium situm in eodem loco reuocabitur ad prædicamentum Vbi. Et forsitan hac de causa Aristoteles in hoc capite, cum prædicamenta enumerat, non meminit prædicamentorum Situs, & habendi. Atque hæc de prædicamentorum numero; nunc quo pacto illa inter se distincta sint, disputandum.

Quaratione prædicamenta inter se distinguantur.

QVÆSTIO III.

Tres quædam sententiæ de prædicamentorum distinctione.

SECTIO.

SVNT, qui (inter quos est Paul. Venet. libr. suæ Met. c. 31. & alii) existiment, prædicamenta omnia distingui realiter inter se. Primum hac ratione, ens reale & res, idem sunt, vt patet ex superiori libro: ergo quandocunq; ens reale diuiditur in distincta entia, res quoque diuiditur in distinctas res: ens autem reale, cum diuiditur in decem prædicamenta, diuiditur in distincta entia: ergo & in res distinctas. Deinde, quia genera summa sunt primo diuersa, vt Aristoteles docet 8 libr. huius operis, cap. vltimo, text. 16. quæ autem sunt primo diuersa, non sunt idem realiter. Ea enim, quæ sunt primo diuersa, in nullo conueniunt: quæ autem sunt idem realiter, conueniunt in eadem re.

Postremo, quia prædicamenta non permiscentur, vt idem docet Arist. 1. Poster. c. 11. text. 31. permiscerentur autem, si eadem res ad diuersa prædicamenta pertineret.

Alii dicunt, non esse opus, vt prædicamenta distinguantur realiter; siquidem actio & passio sunt idem re (vt Aristot. 3. Physic. libro cap. 3. text. 19 docet) sed tamen necesse esse, vt distinguantur formaliter, seu per diuersas essentias entitative. Ita videtur sentire Ioan. de Gan. 3. lib. Physic. q. 5. ad extum. Id quod primum ex eo suadent, quia prædicamenta resultant ex distinctione entis: distincto autem ente, necesse est, vt distinguantur entitates, quippe cum ens ab entitate habeat, vnde ac dicatur ens.

Deinde, quia diuersorum generum, & non subalternatim positorum (cuiusmodi sunt genera omnia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur) diuersæ sunt differentiæ, vt Aristote-

Aristoteles docet *in Antipradicamint. capite 4.* & 1. *Top. c.13.* quorum autem diuersa sunt genera & differentiæ, diuersæ quoque sunt definitiones, & proinde essentiæ, igitur omnia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur, differunt essentia, atque adeo formaliter.

Tertio, quia huiusmodi distinctio modorum essendi satis esset ad distinctionem prædicamentorum, multo plura prædicamenta, quam decem constituenda forent. Vnumquodque enim ex decem vulgatis prædicamentis distinguendum esset in duo, vtpote in prædicamentum abstractorum & concretorum. siquidem alius est modus essendi abstractorum, alius concretorum, vt humanitatis & hominis, candoris & candidi. alia etiam prædicamenta constituenda essent ex iis, quæ sunt actus, alia ex iis, quæ sunt potentiæ; alia item ex iis, quæ necessario insunt, alia ex iis, quæ contingenter, alia insuper ex aliis atque aliis modis essendi, qui sunt prope infiniti: si ergo retinenda est tradita diuisio in decem prædicamenta, non est asserendum, satis esse distinctionem modorum ad prædicamentorum distinctionem, sed necessariam esse omnino distinctionem formalem.

Quarto, quia si res diuersorum prædicamentorum conuenirent in aliqua eadem entitate, iam conuenirent vniuoce, atque adeo in aliquo eodem genere: quod implicat contradictionem; ideo enim prædicamenta diuersa sunt, quia in nullo eodem genere conueniunt.

Quinto, quia modi essendi sunt suapte natura posteriores iis entibus quorum sunt modi: quo fit, vt genera summa prius natura sint distincta inter se, quam accedat distinctio per modos.

Postremo, quia, si genera summa prædicamentorum distinguerentur per modos essendi, ex iisdem constituta essent: at summa genera constitui non possunt ex modis essendi; tum quia modi essendi videntur posteriores iis entibus, quorum sunt modi essendi: tum etiam, quia non videntur esse formaliter entia, cum tamen entia constitui non possint ex iis, quæ non sunt formaliter entia, quemadmodum Aristoteles docet in 1. *Physicorum capite 6. text.* 52. substantiam non constitui ex non substantiis.

Tuba sententia probatur. Suntalii (*vt Alensis hoc lib. in textu 14. Capreol. in 1. d. 8. quæst. 2. ad 18. & 19. Niphus Metaph. disp. 7. cap. 4. Paulus Soncin. 5 Metaph. q. 13. citatique ab eodem Doctore hoc loco comment. 14. quam pro eadem sententia sequi Niphus loco citato; & Oham. in 2. quæst. 6.*) quibus magis placeat distingui prædicamenta per modos prædicandi. Primum, quia prædicamenti nomen, quod & prædicamenti nomen sonat, in varia prædicandi ratione consistit; vnde factum esse dicunt, vt Arist. hoc pacto ex figuris prædicationum, prædicamentorum numerum collegerit.

Secundo, quia Prædicamentorum distinctio pendet ab operatione intellectus, distinguentis & ordinantis ea, quæ in rebus confusa sunt: hæc autem non alia ratione videtur facere intellectus, nisi distinguendo ea, quæ prædicantur in quæstione, Quid est, de primis substantiis, ab iis, quæ de eisdem alijs modis prædicantur.

Tertio, quia actio & passio non distinguuntur in primis re ipsa, vt Aristoteles 3. *Phys. c.3. text.19.* ait: deinde non distinguuntur formaliter cum sint omnino idem formaliter quod motus, nisi quod actio connotat relationem agentis ad patiens, passio vero relationem patientis ad agens.

Nec videntur distingui per varios modos essendi: siquidem vnius & eiusdem rei, præsertim habentis vnam tantum entitatem siue formalitatem, vnus tantum videtur modus essendi. Cum ergo nulla ratio alia distinctionis reliqua sit, per quam distingui possint, quam per varios modos prædicandi de prima substantia; concludunt, actionem & passionem non aliter distinguendas esse quam per alium atque alium modum prædicandi: quare eandem distinguendi rationem accommodandam esse ceteris prædicamentis, vt omnium distinctio inter se, ex vna & eadem generali diuisione constet.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO II.

QVID tamen in hac quæstione dicendum sit, quatuor conclusionibus explicandum est. Prima conclusio, *Non est necesse prædicamenta distingui realiter.* Ita Diuus Thomas 11. *Metaph. lect. 9. Capr. in 2. dist. 8. q. 2. ad 18. Vide Oham. in 1. dist. 24. qu. adpenam pro prima opinione & d. 30. quæst. 3 & quodl. 5. quæst. 22.* Hæc autem ex dictis patet: actio enim & passio, & pleraque alia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur, non distinguuntur realiter: accedit, quod Aristoteles in prædicamentis *c. de Quantitate* plane docet, nihil esse incommodi, si vnum & idem in prædicamentis diuersis colloceetur: quod saltem de vno & eodem re ipsa necessario intelligendum est. Nec refert, quod pronuntiatum hoc iis rebus accommodatum est eo loco ab Aristotele, quæ non reuera, sed specie tenus ponuntur in diuersis prædicamentis: in re enim sensu proposito est, ac si illæ reuera, & non potius ex vulgari sensu in diuersis prædicamentis ponerentur. Dixi autem, *non*

Prima conclusio, prædicamenta non distingui realiter.

esse

esse necesse, quia sa tem substantia, quantitas, A & maxima ex parte qualitas, distinguuntur realiter inter sese.

Secunda, non distinguit formaliter.

Secunda conclusio, *Non est etiam necesse, vt prædicamenta distinguantur formaliter.* Hæc conclusio ex eo probatur. quia etsi substantia, quantitas, qualitas & relatio distinguuntur formaliter, atque adeo essentialiter: tamen actio & passio sunt vna & eadem essentia motus, nec vlla entitas ei conuenit, quæ ad essentiam vtriusque non pertineat, vt inferius perspicuum fiet. Locus item, à quo prædicamentum Vbi constituitur, non aliam habet entitatem, quam superficiei, nisi quod alia quædam connotat extrinsecus, vt infra patebit, vbi idem de reliquis tribus prædicamentis ostendetur.

Tertia distinguit modum essendi.

Tertia conclusio, *Prædicamenta omnia distinguuntur per modos essendi & prædicandi, sed prima natura per modos essendi, quam prædicandi.* Ita Diuus Thomas 5 Metaphys. lect. 9. & 3. Physic. lect. 5. & de Verit. q. 1. art. 1. ad 1. adducto eo, quod docet 11. Metaph. lect. 9. & de Motu ad fin. Ferrar. 3 Physicor. quæst. 5. ibid. in addit. Matthias Aquarius Chryso lanellus Metaph. quæst. 6. Accedit Henr. de Gand in summa art. 32. quæst. 5. Hæc autem conclusio etiam ex dictis colligi potest. Prædicamenta enim aut distinguuntur realiter, aut formaliter, aut per modos essendi, [illegible] hæc, a ia ratio distinctionis requiritur, quæ in hac re locum habeat. D Nam quod quidam (vide Sonc q. 13) dicunt, ea distingui per modos intelligendi, eodem redit cum sententia eorum, quibus placet, ea [illegible] per modos prædicandi.

[illegible] conclusio, *Prædicamenta non distinguuntur per quosuis modos essendi & prædicandi, sed per modos essendi & prædicandi in primis ac de primis substantiis.* Hæc conclusio ex eo patet, quia cum attributorum distinctio ex vario modo respiciendi subiecta sumenda sit, E primæ autem substantiæ sint prima subiecta, & quasi fundamenta, quibus attributa omnia, quæ in prædicamentis locum habent, tribuuntur, respectu illarum sumendus est eorum distinctio: atque hac de causa collectus est in superiori quæstione ex decem modis essendi ac prædicandi denarius prædicamentorum numerus.

Obiectio.

Quod si quis obiciat, continuitatem motus & tempus, quæ sunt species quædã quantitatis continuæ, non extendere primam vlam substantiam, sed motum illius: respondendum est, non esse necesse, vt omnis modus essendi accidentis sumatur ex eo, quod accidens sic vel sic immediate efficit primas substantias, sed ex eo, quod siue immediate siue mediate sic vel sic afficit. itaque continuitas motus, & tempus extendunt primas substantias, quatenus mouentur.

Aliud obiectio.

Si quis etiam opponat, plurima esse accidentia prædicamentalia, quæ non prædicentur de primis substantiis, vt est relatio vnionis materiæ ad formam, & formæ ad materiam; itemque actio animæ extra corpus, quæ nec concrete quidem de primis substantiis dicuntur, hoc modo occurrendum: Etsi distinctio prædicamentorum sumitur ex modis essendi in primis substantiis, de eisq, prædicandi; nihil tamen prohibere, quominus aliqua accidentia, quæ de primis substantiis dici nequeunt, conueniant in genere aliquo prædicamentali cum iis, quæ de primis substantiis prædicari possunt, cuius modi sunt relationes inter materiam & formam, & actiones animæ extra corpus; quarum illæ ad prædicamentum Ad aliquid, hæc ad prædicamentum Actionis, quemadmodum & relationes, & actiones primarum substantiarum spectant.

Solutio.

Solutio argumentorum, quibus tres oppositæ sententiæ innituntur.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum primæ sententiæ dicendum est, ens reale & rem idem esse; nisi quod nomen entis, quia participium est, sæpe sumitur improprie pro entitate: nomen autem rei, quia est substantiuum, nunquam apud eos, qui eandem, quam nos, sententiam sequuntur, consueuit accipi pro realitate siue entitate, vt 4. libro c. 2. q. 5. sect. 2. diximus. Cum autẽ obiicitur, ens reale, cum distribuitur in decem prædicamenta, diuidi, negandum est verum id esse vniuerse. Actiones enim & passiõnes impropriè quidem dicenda sunt distincta entia, id est, diuersæ entitates: sed vnum & idem ens, vnaq; entitas, habens duos modos essendi: quod idem de aliis plerisque sentiendum

Ad argumenta probantia in prædicamentis rem non esse distinctam.

Actio & passio non sunt distincta entia. Similia alia.

Ad secundum dicendum, pronuntiatum illud, *Genera summa esse primo diuersa*, (quod Aristoteles potius innuit, quam aperte tradit) intelligendum esse in iis, quæ differunt formaliter, nempe in solis quatuor primis: hæc enim sola sunt diuersa entia; nulla autem entia possunt esse primo diuersa, nisi quæ sunt diuersa. Neque obstat, quod relatio conuenit realiter cum tribus prioribus prædicamentis: conuenientia enim realis non efficit, quominus aliqua sint primo diuersa, sed sola conuenientia formalis. Quod si diuersitas in eo pronuntiato sumatur pro distinctione, vt sit sensus, Genera summa esse primo distincta, concedi potest pronuntiatum vniuerse: omnia enim summa genera dici possunt

Genera summa vt dicuntur primo diuersa.

possunt primo distincta eo pacto, quo sunt distincta: atque enim sunt distincta formaliter, sunt primo distincta formaliter: quæ autem sunt distincta per modos essendi tantum, sunt primo distincta per modos essendi, hoc est, distinguuntur per modos essendi non convenientes vniuoce in aliquo eodem superiori essendi modo. A

Solvuntur argumenta secundæ opinionis, suadentia formalem distinctionem.

Ad tertium dicendum, non permisceri prædicamenta, nisi eadem res eodem modo ponatur in diuersis prædicamentis; quod certè à nobis non fit. B

Ad primum vero secundæ sententiæ respondendum: Prædicamenta, etsi resultant ex distinctione entis, non tamen omnia resultare ex distinctione entis in diuersa entia, vt ex dictis patet. Ad secundum dicitò, Pronuntiatum Aristotelis intelligendum esse in iis, quæ sunt diuersa entia, saltem formaliter. Quocirca animaduertendum est, genera & differentias eorum, quæ ad sex vltima prædicamenta pertinent, non esse proprie genera ac differentias, & quæ veras species ac definitiones constituant: cum non sumantur ex distinctione entis per veras entitates, sed per puros essendi modos. Cæterum, propter similitudinem, quam habent cum veris generibus & differentiis, merito pro iis, quæ vere ac propriè talia dicuntur, vsurpari. Quod si quis obiciat, conditiones illas, quæ supra pro iis, quæ per se ponuntur, in prædicamentis traditæ sunt, in his etiam prædicamentis reperiri: quare non esse, cur eorum genera & species à vera ratione generum & specierum excludantur: respondendum est, eas conditiones simpliciter & absolute iis solis conuenire, quæ ad quatuor prima prædicamenta pertinent. Primum, quia genera & species vltimorum sex admittunt in sua quasi compositione modos essendi, qui non constituunt aliquam veram entitatem, nisi similitudine quadam. Deinde, quia non omnino excludunt compositionem per accidens ex rebus diuersorum prædicamentorum: imò, & ex iis, quæ non habent per se locum in prædicamentis, vt patebit in progressu. Quo fit, vt testibus Ammon. in prædicament. cap. de actione, & passim Auic. lib. 2. sua suffi. cap. 2. Alb. Mag. 5 Met. tract. 1. cap. 1. & 9. Met. tract. 1. cap. 1. non omnino absque causa dictum sit à grauissimis Authoribus, sola quatuor prima prædicamenta esse proprie prædicamenta: sex verò vltima esse quasdam quatuor primorum inter se complicationes: atque ea de causa Aristotelem eorum genera & species per fauctorie distinxisse. C

Obiectio.

Solutio.

Conditiones prædicamentales ad quas tantum primæ simpliciter pertinent.

Sola quatuor prima prædicamenta esse propria talia.

Ad tertium dicendum, non quoduis modos essendi in primis substantiis satis esse ad distinguenda prædicamenta, sed eos tantum, qui certâ aliquâ vniuocamq; entis rationem secum afferunt; cuiusmodi est modus essendi essentialiter in primis substantiis, itemq; modus essendi in illis ratione materiæ, & ratione formæ, & in ordine ad aliud. Primus enim affert secum rationem substantiæ, secundus quantitatis, tertius qualitatis, quartus relationis; quæ sunt vniuocæ rationes entium. Vnde vel hac ratione excludi possunt à syncera prædicamentorum ratione actio & passio, atque alia forsitan è sex vltimis: quod motus, qui est entitas actionis & passionis, non habeat certam & vniuocam entitatis rationem, nisi per accidens, vtpote per relationem agentis aut patientis adiunctam: siquidem vt motus est, non in vno tantum, sed in pluribus generibus cernitur. *Ita Alexand. 11. Meta. in cap. 8.* Sed nec modi essendi concrete & abstracte, actu & potentia, necessario & contingenter, afferunt secum certam entitatis rationem, cum in diuersis rerum generibus reperiantur. D

Ad quartum dicendum est, non omnem conuenientiam in natura aliqua esse conuenientiam vniuocam, sed solam conuenientiam in natura, quæ sit distincta per differentias in rebus conuenientibus. Cum autem dicimus, res diuersorum prædicamentorum conuenire in eadem entitate seu natura, vt actionem & passionem in natura motus, non ita id intelligimus, quasi credamus, naturam, in qua huiusmodi res conueniunt, differre in illis per differentias; sed ita potius, vt asseramus, eam entitatem esse vnam prorsus & eandem in illis, nec aliter in eis distingui, quam per puros essendi modos. E

Ad quintum dicendum est, quod quidem attinet ad genera summa vltimorum sex prædicamentorum, modos essendi, quibus illa distinguuntur, etsi sunt posteriores entitatibus illorum absolute sumptis, tamen non esse posteriores illis, vt inter se distinguuntur: quod perspicuum est, cum solis essendi modis distinguantur, iisque synceris & puris, vt diximus. Quod autem attinet ad quantitatem, qualitatem, & relationem, ex dictis patet, modos essendi, quibus hæc genera distinguuntur, non esse illis posteriores, cum nullo pacto distinguantur ex natura rei abillorum essentiis: quod etiam ex dictis patet: dummodo esse in primis substantiis non sumatur secundum actum, sed secundum aptitudinem, & non tamen negatiue sumptam, quæ dicitur non repugnantia, sed positiue; in qua negatiua fundatur. Quod vero attinet ad substantiam, distinctione opus est: nam, si esse substantiæ in primis substantiis sumatur F

Genera summa vltimorum prædicamentorum se habent.

Modus essendi substantiæ expenditur.

pro inesse illis, quo pacto superiora sunt in inferioribus, perspicuum est, talem modum essendi esse suapte natura posteriorem substantia. Quod idem dicendum in quantitate, qualitate & relatione: accidit enim superioribus inesse inferioribus; quo fit, vt substantia non distinguatur primo per hunc essendi modum à cæteris prædicamentis. Si vero sumatur pro esse, quod substantia exercet in primis substantiis, hoc est, pro esse suapte natura sine subiecto inhæsionis, dicēdum est, talem modum non esse suapte natura posteriorem substantia, sed ipsam eius essentiam, vt supra diximus. Nec enim loquimur de negatione essendi in subiecto inhæsionis, sed de modo essendi, in quo ea negatio fundatur, qui ex natura rei nullo pacto distinguitur ab entitate substantiæ.

Ad sextum, quicquid de assumptione dicendum sit, neganda est propositio: quia prima quatuor Prædicamenta ita distinguuntur per modos essendi, vt ex illis non proprie constituantur, sed sint illi ipsi.

Argumenta tertiæ sententiæ diffinctio ne modorum prædicandi refelluntur.

Ad primum denique tertiæ sententiæ dicitur, in plerisque rebus fieri solere denominationem ab eo, quod posterius est; Aristotelemq; in hoc capite non collegisse numerum à priori, sed à posteriori.

Ad secundum respondebis, duplicem distinctionem esse necessariam ad cognitionem prædicamentorum; alteram, qua alia ab aliis distinguuntur; alteram, qua inferiora à superioribus. Quanquam vero posterior distinctio nihil ad hāc disputationem attinet, quia tamen in eam incidit sermo, dicendum est, fere omnes D. Thom. sectatores, Heru. quodlib. 1. q. 9. Capr. in 1. d. 8. q. 2. art. 3. q. 5 & alios, eam facere pendentem ab operatione intellectus. At cum naturæ generum & differentiarum plane distinguantur inter se, præcisa omni operatione intellectus, vt naturæ potentiales ab actualibus: perspicuum est, distinctionem ac ordinem generum deorsum versus, & constitutionem specierum, quæ quodque prædicamentum conficiunt, cum per differentias fiant, non fieri operatione intellectus, sed potius in rebus ipsis inueniri.

Quod vero attinet ad priorem distinctionem, de qua disputatio instituta est, sunt etiam plerique ex D. Thomæ Schola, qui credant, eam in quibusdam generibus pendere ab operatione intellectus, vt in actione & passione, & in omnibus omnino, quæ non distinguuntur per diuersas entitates, siue entitates. Vide Heru. quodl. 1. q. 9. Chrys. Iauell. 25. Met. q. 6. Ferr. 3. phys. q. 5. Cum enim credant, vnius entitatis num tantum esse essendi modum, vt tertio argumento obiectum est: alii in quibus est Paulus Soncinas 5. Metaph. q. 13. colligunt, non omnia prædicamenta distingui per modos essendi, sed per modos prædicandi: alii, vt sunt Ferr. 3. Phys. q. 5. & Chrysost. Iauell. 5. Meta. q. 16. quia vident diuersos prædicandi modos necessario poscere aliquam diuersitatem modorum essendi, potius dicendum existimant, ea prædicamenta distingui virtute per modos essendi, nempe quatenus idem modus essendi aptus est, vt aliter atque aliter concipiatur.

Neutra tamen opinio probanda est. Neq; enim est dubium, quin eadem entitas plures habere possit puros essendi modos, præcisa omni operatione intellectus: nisi quis negare audeat, Deum Opt. Max. aliū modum essendi habere in se, & alium in nobis, & omnia effecta aliter esse in suis causis, aliter in se ipsis absque vlla intellectus operatione. Itaq; certum est, motum alio modo esse in mouente, nempe vt actum, quo mouens mouet, alio vero in re, quæ mouetur, vt actum videlicet, quo illa mouetur, & superficiem concauam corporis cōtinentis locarum: aliter in locante, aliter in locato esse: etsi nullus intellectus motū aut superficiem apprehendat. Nec certe ista confusa sunt in rebus, vt sit opus intellectu ea ordinante ac disponente, sed plane distincta, & alia aliis naturæ ordine priora. Atque hinc patet tertij argumenti solutio.

Eandem entitatem habere posseplures essendi modos.

Num sola entia habeant per se locum in prædicamentis.

QVÆST. IV.

Explicatio quæstionis.

SECTIO I.

Affirmatiuam partem tenet Aristoteles.

QVÆSTIO hæc, cuius affirmatiuam partem hic, & aliis plurimis locis, in primis autem 3. Phys. c. 1. text. 3. amplectitur Aristoteles, facilime explicabitur, si vel ipsa cōmunis prædicamenti ratio spectetur: nam si prædicamentum est quadam ex genere aliquo supremo, & iis, quæ sub ipso sunt naturalis dispositio, vt supra q. 1. sect. 2. dictum est, ea tantum esse intelliguntur, in quorum essentiis genus ipsum continetur, quæ quidem sunt eius tantum species & individua: plane efficitur, sola entia poni per se in prædicamentis: nō entia enim, quemadmodū essentiam nullam habēt: ita & genera eorum vt species, aut individua esse non possunt. Non est tamen ens hoc loco sumendum pro eo, quod actu existit, sed pro eo, quod existere potest. Ita Alex. 5. Met. in tex. 14. Hen. de Gan. quodl. 1. q. 9.

ea enim

Ens quæ sit. Ista hoc loco fundendum.

ea enim ex quibus constat prædicamentorum series, nõ includunt existentiam: quemadmodum neq; eorum definitiones: quod & inductione patet, & ab Aristotele traditur capite decimo libri secundi, de posteriori resolutione, textu 9 & 10. At dicet aliquis: Etsi cætera non ponuntur in suis quæq; prædicamentis, quatenus existunt: ipsam tamen existentiam in aliquo peculiari prædicamento ponendam esse, quemadmodum etsi substantia non ponitur in suo prædicamento, vt est quanta, aut qualis, aut relata, ipsam tamen quantitatem habere peculiare prædicamentum, eodemque modo qualitatem & relationem. Attestatur autem huic rei, quod prædicamẽtum Quando nihil aliud videtur continere, quam existentias rerum: quid enim aliud est esse nunc, aut fuisse, aut fore? quę huius prædicamenti species dicuntur, quam existere, aut extitisse, aut existentiam habiturum. Quare cum existentia non sit formaliter ens, sed purus quidam & syncerus essendi modus, vt patet ex iis, quæ superius disputata sunt; plane videtur effici, non esse dictum esse, sola entia habere per se locum in prædicamentis.

Obiectio.

Solutio. Existẽtia cur in nullo prædicamento ponatur.

Huic obiectioni iuxta ea, quæ libro 4. cap. 2. quæst. 4. sect. 4. tradita fuerunt dicendo occurrẽdum est, disparem esse rationem in existentia, atque in quantitate, & relatione. Primum, quia quantitas, qualitas, & relatio, cum sint formaliter entia & genera & species habere possunt: existentia vero non item, idque eo ipso, quod non est formaliter ens. Deinde, quia si haberet genera & species, tam multa conficienda essent prædicamenta existentiarum, quam rerum habentium existentiam: siquidem nulla est ratio, cur existentia substantiæ magis conueniat cum existentia quantitatis, qualitatis, & cæterorum generum existentiis, quam ipsæ eorum essentiæ. Quod si tam multa alia prædicamenta existentiarum concedenda essent, alia etiam prope infinita admittenda essent aliorum modorum essendi, qui sunt prope infiniti. His de causis D. Thomas, Scotus, & quotquot alii sunt alicuius nominis Scholastici, qui hæc minutius tractarint, plane asserunt, existentiam rerum non habere per se locum in prædicamentis, sed reuocari ad prædicamenta earum rerum, quarum sunt existentia. Vide *D. Thom. quodl. 2. q. 2. art. 1 & 1. sent. d. 8 q. 4. artic. 2. Capr. in d. 8. q. 1. art. 3 ad 3. & ad 3. Gerard. Cæcin. de Ente & essentia, c. 5. q. 10. ad 8. Soto in 2. d. 3. q. 3. Lichet. ibid. Henr. de Gand. quodl. 1. q. 9. Duran. in 1. d. 8. q. 2. Aluar. hoc cap. in tex. 14.* Quod autem obiiciebatur de prædicamento Quando, facile diluetur, si dicas, in prædicamento Quando non poni ipsas rerum existentias, sed earum mensuras, quæ significant ipsum præsens esse, præteritum, & futurum, quicquid ista sint; de quibus suo loco disputandum.

Ex Doctorũ communi sententia excluditur à prædicamentis vera existentia.

Quæ reiiciuntur à prædicamentis per hanc primam conditionem.

Sectio II.

Impossibilia & prædicamentis reiiciuntur.

Reiiciuntur ergo per hanc primam conditionem primum quidem impossibilia, nempe composita, seu potius conficta ex possibilibus quidem, sed quę simul cohærere non possunt, in quorũ numero sunt chimæra, hircocerus, & alia cõmentitia, non tamen quatenus finguntur (sic modo aliquo sint entia) sed secundum esse reale, quod in eis fingitur, si nullum sit aut esse possit. Nam sola compositio ex diuersorum animalũ membris (qualem & vtcunque in monstris cernimus, & diuina virtute fatemur multo magis expressam fieri posse, non facit, quo minus composita ipsa sint vere entia, & in prædicamẽtis locum habeant. Sunt & in hoc numero aliæ connexiones intellectuales, vt homo rationis expers, equus rationis particeps, diameter quadrati commensurabilis lateri, & huiusmodi alia, quæ etsi nonnunquam finguntur, aut peruersa aliqua ratiocinatione includuntur, nulla tamen reuera sunt, aut esse possunt.

Monstra non esse entia fictitia, neque entia prædicamentalia.

Reiicti negationes siue, pura illa sint siue priuatiua.

Reiiciuntur deinde negationes, siue absolutæ illæ sint, vt non ens, non substantia, non homo, siue quæ subiectũ aliquod supponant; quæ priuatiuæ appellantur, vt cæcitas, nuditas, & similia. Nam, etsi ista, quatenus cõcipi possunt, modo aliquo sunt entia, & ab Arist. libro superiore, c. 2. tex. 2. inter significata entis numerantur; tamen quia per se ipsæ non habent vnde concipi possint sed concipiuntur ex iis, quæ negantur: non dubium esse debet, quominus inter non entia ponenda sint: quod ipsum Aristoteles plane sentit primo Phys. e. lib. cap. 8. tex. 75. cum ea non semel appellat per se non entia; sed hæc de re plura inferius *q. 6. sect. 5.*

Excludi existentias veras finitarũ à prædicamentis, & cæteros essendi modos.

Tertio reiiciuntur, cum omnes rerum finitarum existentiæ, quas diximus non esse formaliter entia, tum etiam cæteri omnes modi essendi, qui formaliter entia non sunt, vt esse finitum, infinitum, necessarium, contingens, completum, incompletum, & cætera id genus: sunt enim eorum plurimi affectiones quædam & conditiones rerum, quæ per se ponuntur in prædicamentis, non qui ipsi aut genera, aut species, aut individua sub his contenta.

Ac, quemadmodum primum illud, vt sic dicam, genus non entium impossibile est, sic duo posteriora sunt suo modo possibilia: dan-

Digitized by Google

tur enim reuera & negationes, cum absolutæ, tum etiam priuatiuæ, magisque ac verius ipsi modi essendi entium.

Num sola entia per se, ponantur per se in prædicamentis.

QVÆST. V.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

Pars negatiua quæst. probatur.

NON solum ea, quæ sunt entia per se, sed etiam per accidens, poni per se in prædicamentis, ex eo primum videri potest, quia iuxta veriorem sententiam numerus est ens per accidens; & tamen ponitur per se ac directo in prædicamento quantitatis, tanquam prima species quantitatis discretæ, vel potius tanquam ipsa discreta quantitas, si oratio vera quantitas non est:

2. Deinde, quia scientiæ non sunt simplices habitus, sed aggregata quædam ex multis habitibus, vt patebit ad librum sextum: tamen constanter ponuntur ab omnibus primo qualitatis genere, tanquam propria eius species.

3. Tertio, quia omnia ea, quæ ponuntur in vltimis sex prædicamentis, videntur entia per accidens: constituuntur enim ex rebus præcedentium prædicamentorum, & quibusdam aut relationibus (vt est *Alb. Magn. lib. 5. Metaphysic. tract. 5. cap. 1. & 9 Metaph. sic. tract. 1. cap. 1. Paul. Venet. lib. Metaph. c. 31. & Henr. de Gand. part sum. artic. 37. quæst.* 5. sententia) aut modis essendi, quæ sane cum iis, quorum sunt relationes aut essendi modi, non constituunt vllum ens per se.

4. Postremo, vt alia argumenta mittantur, quia si verum est, quod Aristoteles docuit capite superiori, *textu* 7. & hoc capite *text.* 13. (album videlicet, duo significare, nempe & id, cui accidit, & id, quod accidit) sane concreta accidentium, quæ idem ponit in prædicamentis, vt Quantum, Quale, & huiusmodi alia, sunt entia per accidens. Artefactorum quoque nomina non significant solas figuras sed figuras simul, & res eas, in quas figuræ inductæ sunt: quandoquidem non figuræ ipsæ fiunt, sed composita ex figuris & subiectis: nec dicimus, sellam esse figuram solam, sed compositum quid ex subiecto & figura: & tamen artefacta in quarto genere qualitatis poni solent.

Nova explicatio quæstionis, & solutio argumentorum.

SECTIO II.

Pars affirmatiua, quæ vera est, statuitur.

RE tamen vera, vel ipsa communis prædicamenti ratio satis est, vt intelligatur, sola entia per se habere per se locum in prædicamentis. *Ita omnes Aristotelis interpretes in hoc cap.* 7 entia enim per accidens, vt non sunt vnius essentiæ, sed plura continent, ex quibus essentia aliqua vna resultare non potest: ita nec possunt vera esse genera, aut species, aut his subiecta individua, vt eis prædicamentorum series constituantur. Hinc fit, vt merito Aristoteles hoc capite 2. text. 4. non ipsum ens in commune, sed solum ens per se in prædicamenta distribuerit, & libro 6. entia per accidens à consideratione primi Philosophi reiecturus sit: tametsi aperte eo loco prefsius de ente per accidens sit disputaturus; de eo, inquam, solo, quod contingenter & raro euenit.

Soluuntur argumenta partis oppositæ.

Quare, ad duo priora partis oppositæ argumenta dicendum est, numerum & scientias totales, ceu Physicam, Geometriam, & Moralem scientiam, vt re vera non sunt entia per se (quod capite decimotertio huius libri & primo sequenti patebit ita non habere [illegible] prædicamentis, quasi vera [illegible] species sint: sed quia se habent [illegible] rum & specierum, vtilissi[illegible] & tractentur, iccirco [illegible] philosophis in speciebus quarum [illegible] que in his aliisq; similib[illegible] tendum est, vt vera [illegible] unem loquendi rationem [illegible] cati cum agitur de speciebus rerum naturalium, & aliarum particularium communitatum, quæ etsi re vera species non sint, expeditius tamen & artificiosius vt species quædam ex suis quasi generibus colliguntur, & tanquam per propias per se differentias explicantur.

Ad tertium dicitur, sex vltima prædicamenta non constitui ex rebus aliorum prædicamentorum, & relationibus adiunctis, vt patebit ad c. 15. q. 7. quo pacto si constituta essent, proprie forent entia per accidens, sed constitui ex rebus aliorum prædicamentorum, & modis quibusdam essendi additis (*Lege Caiet. in c. 5. & 7. de ente & essent.*) ex quorum coniunctione non proprie fiunt entia per accidens, eo quod ipsa, vt ita dicam, composita nō sint vtraque ex parte entia, tamen dici possunt aggregata quædam per accidens; atque hac etiam de causa non sunt actio & passio, & quæ sequuntur vera genera, sed quasi genera. Cæterum de hac re eodem loco accuratius.

Ad quartum dicendum, nec concreta accidentium poni per se primo in prædicamentis, sed abstracta, vt est quantitas, qualitas, &c. quæ

Digitized by Google

&c quæ nulla ratione ſunt entia per accidens: nec vero arte facta ponitin quarta ſpecie qualitatis, niſi ratione figuræ, quo pacto non ſunt entia per accidens, ſi ſubiectum figuræ ſit vnum continuatum, vt diſcus aut annulus.

Sed quia in ſignificatione nominum concretorum, & eorum, quæ arte conficiuntur, nonnihil eſt difficultatis, neq; adhuc ex dictis patet, quid ſit poni per ſe primo in prædicamentis, de vtraque re aliquid dicendum eſt.

De ſignificatione nominis concreti.

SECTIO III.

Opinio Auicennæ de concretorum ſignificatione.

EST quidem Auicennæ 1. p Logices, cap de proprio, ſententia, concreta accidentium nomina præcipue ſignificare ſubiectum accidentis, minus vero præcipue, & inſinuatitie ipſam formam accidentariam, quod ſibi videtur ex eò perſuaſiſſe, quia huiuſmodi nomina dicuntur de ſubiectis, non de ipſis formis, nec pro formis, ſed pro ſubiectis in propoſitione accipiuntur. Neque enim dicimus, hæc qualitas eſt album, ſeu hoc corpus, & ita in cæteris.

Refellitur.

Sed merito ab omnibus, potiſſimum ab Auer. 5. Met. com 14. & D. Tho. ibid. lect 9. pene reprehenditur. Primum, quia nomina declarationis & diſtinctionis cauſa impoſita ſunt, declaratio autem & diſtinctio a forma, ſi non ſemper, certe præcipue ſumitur. Deinde quia concretum accidentis non ſignificat ſubiectum, niſi quatenus affectum eſſe accidente; vt patet in nomine albi, ſani, pati, &, ſimilibus, at ſignificare hoc pacto ſubiectum, eſt præcipue ſignificare accidens. Tertio, quia ſi accidentium concreta ſignificarent præcipue & non potius connotatiue ſubiecta, cum album, exempli cauſa, definitur per corpus, non definiretur per aliquid extrinſecum ſuæ quidditati, quod vocant additamentum, at accidentia, ſiue in cõcreto, ſiue in abſtracto ſumpta, definiri per additamenta ſubiectorum, eſt communis doctrina Peripateticorum, cap. 5 lib. 7. huius operis, text. 17. ab Ariſtotele tradita. Quarto, quia aut concreta accidentium vocabula ſignificant formaliter & ſubiectum & accidens, aut ſubiectum ſolum, aut accidẽs ſolum, at non ſignificant formaliter ſolum ſubiectum, vt manifeſtum eſt. Etenim rem aliquam expreſſe intelligit, qui audit, verbi. gratia, nomen albi. diſtinctam ab ea, quam percipit audito nomine nigri, cum interim ſubiectum vnum atque idem eſſe poſſit. Neque item formaliter ſignificant ſubiectum & accidens ſimul, quia non exprimunt, quidnam ſit ſubiectum, ergo formaliter ſolum accidens ſignificant, cum igitur formalis ſignificatio ſit præcipua, non dubium eſt, quin huiuſmodi nomina præcipue ſignificent accidentia. Poſtremo, quia præcipue ſignificarent ſubiecta, cum nomina reducantur ad prædicamenta ratione præcipuæ eorum ſignificationis, omnia concreta accidentium vocabula ad prædicamentum ſubſtantiæ reuocanda eſſent, quod pugnat cum omnium ſententia, omnes enim in eodem prædicamento ponunt concreta, in quo abſtracta: quicquid ſit de ea quæſtione vtra præcipue ponantur.

Vera quæſtionis explicatio.

Dicendum eſt igitur, huiuſmodi nomina formaliter ac præcipue ſignificare ipſas formas accidentarias, neque in eare differre à nominibus abſtractis, at materialiter & connotatiue (quæ ſignificatio inter infinuatitias numeranda eſt) ſignificare ſubiecta, hæc autem poſterior ſignificatio ex ipſo concipiendi modo naſcitur, cum enim concipimus formam accidentariam per modum adiacentis (vt dicunt) eamque eo pacto nominamus, tum vocabulum concretum eſt, & connotatiuum, ſignificans formam adiacentem, & innuens ſubiectum, cui adiacet. Cum autem illam concipimus quaſi per ſe cohærentem, (quod vocant per modum per ſe ſtantis) tum nomen, quo ſic illam appellamus abſtractum eſt & abſolutum, ſolam formam ex ipſo concipiendi & ſignificandi modo declarans. Lege Albertum Magnum 5. Meta. tract. 1. cap. 11. Auerr. hoc lib. comment. 14. Alen. ibid. & D. Thom. hoc lib. lect. 9. & 1. part. quæſt. 3. artic. 3. Caiet. ibid. & 3. p. quæſt. 16. artic. 5. & in d. 7. q. 1. art. 1 ad 5. Greg. in 1. d. 8. quæſt. 2 art. 4. Dur. in 1. d. 34. quæſt. 1. Capr. in 1. d. 4. quæſt. 1. & 2. ſuſe. Sed de diſtinctione nominum concreti & cõnotatiui, &, ſi placet, adiectiui, cum inter ſe, tum ab oppoſitis nominibus abſtracti, abſoluti, & ſubſtantiui legi poſſunt, quæ in primo Inſtitutionum Dialecticarum libro docuimus.

Soluitur argumentum Auicennæ.

Quod autem pro Auicenna propoſitum eſt, facile diluitur negatione conſequentiæ, nam ſi idem eſſent, dici de aliquo, aut accipi pro aliquo, atq; aliquid ſignificare, idem profecto ſignificarent nomina hæc, Muſicum, Album, & Homo, quod de eadem re dicantur, vt Ariſtoteles argumentatur libro ſuperiori, cap. 4. text. 11.

De nominibus arte factorum.

SECTIO IV.

QVod vero attinet ad artefactorum vocabula, ſunt qui credant, illa etiam ſignificare

Opinio D. Thomæ. Sententia a limam.

ficare formas per artem inductas, & innuere subiecta: in quorum numero est D. Thom. in priore libro de interpretatione, lect. 4. idem innuit Alb. Mag 2. Phys. tra. 1. q. c. 2. in text. 11. & Albert. de Saxo 2. Physic. quæst. 4. conclusio 2. Alii è contrario dicunt, significare subiecta, & innuere formas, quod Auicenna lubens admisit. Vtrique autem videntur idem iudicare de hoc genere nominum, atque de concretis accidentium, connotatiuisque.

Opinio Auctoris de nominibus artefactorum.

Nobis tamen non videtur eadem significandi ratio esse in vtrisque, nam, etsi accidentium concreta alterum formaliter significant, & alterum connotant atque innuunt; tamen artefactorum vocabula vtrumque significant formaliter, mortè videlicet eorum nominum, quibus substantiæ significantur iuxta sententiam eorum, qui volunt, totam substantiam eandem esse prorsus cum partibus simul sumptis. Etenim, vt hi volunt, hominem significare formaliter & animam & corpus: ita serra V. G. significat formam serræ, & materiam ferream; eodemque modo sella, vestis, nauis, & huiusmodi alia, & certam formam, & certam materiam, saltem in genere aliquo particulari, vt duram aut mollem aut flexibilem.

Probatur sententia nostra.

Probatur autem, non significare solam formam vel hac vna ratione: quia si ita esset, vniuoce diceretur serra de ferrea & cerea, aut vitrea: & nauis de lignea & papyracea. Atque in hac sententia esse Aristotelem, ex eo licet intelligere, quod ad explicandam generationem substantialem compositorum ex materia & forma, sæpissime vtitur exemplis artefactorum; quo pacto non vtitur exemplis cõcretorum accidentium, nisi perraro, & iis acceptis pro compositis accidentalibus, non pro iis, quæ formaliter significant. Negat enim plane primo Physic. cap. 7. musicum fieri ex homine: quod non recte faceret, si musici vocabulum & artem & subiectum formaliter significaret, & tamen passim concedit statuam fieri ex ære, & lecticam ex ligno, quod nimirum hæc nomina & certam formam, & certam materiam formaliter declarent. Et tertio Physicorum, capite item 7. ait, materiam cuiusque rei naturalis esse partem totius, perinde ac æs pars est æneæ statuæ. Theologi quoque ex sacrorum Conciliorum definitionibus asserunt, Sacramenta nouæ legis, quæ artefacta quædam sunt, arte diuina ingeniter elaborata, materia sensibili & certa forma constare. Sed & vulgus huic sententiæ astipulatur: quippe cum is, qui se vestem emisse ait, aut calceos, aut quiduis aliud artificiosum, non declarat solum, se emisse formam aut materiam, sed vtrumque simul: tametsi in quibusdam præcipue spectet formam, vt in statua; in aliis præcipue materiã, vt in annulo.

Sacramenta nouæ legis res artefactæ, & materia & forma constant.

Quo pacto accidentium concreta ponantur in prædicamentis, quo item artefacta.

SECTIO V.

Concreta per se in prædicamentis accidentium poni, sed non per partes.

EX his licet colligere, concreta quidem accidentium poni per se in prædicamentis, quia eorum nomina non significant formaliter, nisi formas ipsas accidentarias, quæ propria & peculiaria habent genera, species, & individua, at artefacta in nullo prædicamento habere per se locum, cum eorum vocabula formaliter significent, & formã artificiosam, & substantiam subiectam, ex quibus nihil vnum per se conficitur, quod verum genus aut species, aut his subiectum individuũ sit, possunt tamen hæc per se poni in prædicamento substantiæ ratione subiecti, si sit vnum per se: & in prædicamento qualitatis ratione artificiosæ formæ, si sit vna per se qualitas: vt si statua fiat ex vno tantum lapide aut ligno, tametsi quidam (vt Albert de Saxo 2. Phys. quæst. 4 concluſ 3. & Auicen. lib. 3. suæ Met cap. 3 & D. Thom quæst. 42. cap 19. & in lib de ente & essent. cap. 7. ad finem Caiet. ibidem. Ferrar. 1. contra gen. c. 30) considerantes substantiam esse præstantiorem accidente, potius ea censeant collocanda in prædicamento substantiæ, alii animaduertentes, ea non esse artificiosa per substantiam, sed per qualitatem ab arte inductam: potius ponenda credant in prædicamento qualitatis.

An accidentia ponantur in prædicamentis vt respondent abstractis, quam concretis significant.

Sed num qualitates & alia accidentia potiori ratione ponantur in prædicamentis, vt respondent nominibus abstractis, an concretis, quæstio est. Ad quam breuiter dicendum, præcipue poni, vt respondent abstractis, idq; duabus rationibus. Prior est quia eorum concreta, etsi non sunt entia per accidens spectata sola forma i significatione, sunt tamen spectata simul & formali & materiali siue cõnotatiua, vt ex dictis perspicuum est, sunt enim hoc pacto aggregata quædam ex iis, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur. Quæ de causa vocat Aristotel. 7. lib huius operis, capite 6. text. 21. album ens per accidens, addit-que, illud duo significare, & id cui accidit, & id, quod accidit, & lib 3. Topicorum ait, *lustum non esse in genere, sed substantiam.* Atque secundum hanc considerationem non solum ponuntur primaria ratione in prædicamentis, sed ut per se quidem. Posterior ratio est, quia

quia accidentia potius ponuntur in prædicamentis ſpectato modo, quo inſunt in primis ſubſtantiis, quam quo de illis prædicantur, etſi autem non prædicantur niſi concrete: tamen & concrete & abſtracte inſunt, priuſque natura abſtracte, quam concrete. Nam etſi ſolum concrete inſunt per modum identitatis, tamen abſtracte inſunt per modum inhærentiæ, quæ prior natura eſt identitate, non enim, quia album eſt idem cum Petro, idcirco albedo inhæret Petro: ſed contra, quia albedo inhæret Petro, ideo album eſt idem cum Petro.

Subſtantiæ in concrete ſignificatæ potiori ratione ponuntur.

Alia ratio eſt de ſubſtantiis, potiori enim ratione ponuntur in ſuo prædicamento, vt reſpondent nominibus concretis, quam abſtractis, vt homo, quam humanitas, & hic homo, quam hæc humanitas, conſtat enim nihil eſſe, quod potiorem habeat locum in prædicamento ſubſtantiæ, quam primas & ſecundas ſubſtantias, at primæ ſubſtantiæ non ſunt entia abſtracta, ſed concreta, quandoquidem humanitas ſingularis non omnino exiſtit per ſe, ſed in homine ſingulari, quod idem dicendum eſt de cæteris abſtractis ſingularibus reſpectu ſuorum concretorum: quod nos docuit ſacrum incarnationis myſterium. Secundæ autem ſubſtantiæ, cum ſint genera & ſpecies ſub quibus ponuntur primæ, neceſſario concreta entia eſſe debent, quia abſtracta non poſſunt dici de concretis, ſiue vt genera, ſiue vt ſpecies. Nec obeſt, quod concreta accidentium, propterea quod modo quodam ſunt entia per accidens, primarium locum in ſuis prædicamentis non habent. Non enim idem dicendum eſt de concretis ſubſtantiarum. Nam cum ſubſtantiarum concreta nomina non connotent ſubiectum vllum, in quo eorum formalia ſignificata inhæreant: nullam quoque ſapiunt compoſitionem per accidens: loquor autem de iis concretis, quæ connotatiua non ſunt, vt de auro, de igne, & cæteris ſimilibus. nam deauratum, igneum, & alia huiuſmodi, quæ connotant ſubiectum aliquod, aut quaſi ſubiectum, veluti etiam ligneum, aut ferreum, quemadmodum compoſitionem aliquam per accidens quodammodo important, ita quoque in nullo prædicamento primaria ratione ponuntur, in quo autem ſuo modo ponantur, inferius explicandum eſt.

Abſtracta non ſunt de eſſentia, ſed quaſi genera & ſpecies.

An ſola entia realia habeant per ſe locum in prædicamentis.

QVÆSTIO VI.

Vera ſententia in hac quæſtione oppoſita impugnata.

SECTIO I.

Entia rationis à nonnullis per ſe poni in prædicamentis.

QVi rudiori Minerua, magiſque accommodate ad popularem ſenſum, quam ad philoſophicam conſuetudinem prædicamenta conſiderant, non ſolum entia realia, ſed etiam rationis ad prædicamentorum ſeries directo, ſiue per ſe admittunt. Sunt enim, qui (in quibus eſt Buridan. ad finem lib. prædicamentorum,) velint, in prædicamento relationis collocari per ſe omnes relationes, non reales modo, ſed etiam rationis: vt habitudine generis, ſpeciei, prædicati & ſubiecti. Nec deſunt alii (Clypeus de prædica. quæſt. 6. & aliqui apud Niphum, lib. 6. Met. diſputat. 7.) qui exiſtiment, vndecimum quoddam prædicamentum conſtituendum eſſe, in quo entia rationis collocentur. Contra quos omnes pugnat ex aduerſo Ariſtotelis ſententia, is enim plane affirmatiuam huius quæſtionis partem amplectitur, tum hoc capite, text. 14. cum diuiſo ente in prædicamenta meminit entium rationis, quaſi diuerſi cuiuſdam generis ab entibus quæ per ſe ponuntur in prædicamentis, tum vero clarius lib. 6. cap. 2 text. 8. vbi reiicit à cõſideratione Metaphyſica omnia entia rationis. Huius autem rei, vt ipſe eo loco docet, ea ratio eſt, quia entia rationis non ſunt in rebus, ſed in mente, idque obiectiue tantum: primi autem Philoſophi conſideratio non in iis, quæ tantum ea ratione ſunt, quod mentiobiiciantur: ſed in iis, quæ in rerum natura ſunt, per ſe, ac ex inſtituto verſatur.

Refutantur.

Hanc ſententiam rationemque (quæ nobis etiam ſit ſatis) probant communiter Philoſophi, præſertim Scholaſtici qui preſſius & accuratius iſta pertractant. Hi ſunt D. Tho. de poten. q. 7. ar 9 & 5. Meneſt 9. Capr. in 1. d. 8. q. 2. & d. 29. q vni 2, ad 5 Ocham. in 1. d. 2. q. 8. Quod ſi quis pro Auctoribus oppoſitæ opinionis occurrat, metaphyſica quidem prædicamenta non admittere per ſe ac directo entia rationis, idque oſtendi ratione propoſita; at non idem dici poſſe de prædicamentis Logicis, cum ab eo artifice tractentur, qui entia rationis à propria & per ſe conſideratione non excludit: in promptu eſt reſponſio, nam cum Logicus à Metaphyſico prædicamenta deſumat, ſoloque diuerſo conſiderandi modo circa ea verſetur, vt ſupra oſtenſum eſt: fieri non poteſt, vt prædicamenta Logica plura complectantur, quam Metaphyſica, cum eadem omnino ſint re, ſiue ſubiecto: ita reliquum.

by Google

liquum nobis est, vt disquiramus quonam pacto intelligenda sit distinctio illa entis à Philosophis passim vsurpata, in ens reale, & rationis, quæ in hac quæstione supponitur, præsertim cum de ea non parua sit controuersia.

Refutatio prima opinionis de distinctione entis realis & rationis.

SECTIO III.

Prima sententia ens rationis esse quod existit in intellectu vt subiecto.

SVnt qui (nempe Okam. 1 p. Logicæ cap. 40. & nonnulli apud Heruæum quodl. 3. q. 1. Dur. in 1. d. 19. quæst. 5.) dicant ens reale esse ens illud, quod existit re ipsa extra intellectū, ens autem rationis, quod existit in intellectu vt subiecto, qualimodi sunt species intelligibiles & conceptus rerum: quam explicationem videntur deiumpsisse ex tertio libro de Anima, cap. 8. text 38. vbi Aristoteles sic ait. *Non enim ipse lapis in anima inest, sed species lapidis.* Quibus verbis videtur distinxisse lapidem à specie, siue similitudine lapidis existente in anima, vtrum reale ab ente rationis, quod lapis sit extra intellectum, species vero lapidis in intellectu vt subiecto. Vide Heruæum & Dur. locis citatis.

Refellitur.

Sed hæc sententia facile refellitur: primum, quia quæ sunt in intellectu vt in subiecto, hoc est in anima intellectus interuentu) siue species intelligibiles sint, siue conceptus, siue actus intelligendi, siue quidquid aliud, non minus sunt entia, quam quæ existunt in corpore, sed potius eo magis entia dicenda sunt, quo sunt veriora entia, vtpote in præstantiori subiecto existentia, at entia realia magis entia creduntur quam quæcunque entia rationis. Deinde, quia quæ sunt subiectiue in intellectu, non minus numerantur in rebus, de quibus disserunt philosophi naturales, & in iis, quæ per se ponuntur in prædicamentis, quam cætera accidentia, at entia quæ tractantur a naturali Philosopho, & quæ per se in prædicamentis ponuntur, realia proculdubio esse censentur. Tertio, quia existere subiectiue in intellectu est existere realiter, sola enim accidentia realia existunt in subiecto. Postremo, quia prima & communissima diuisio entis hoc pacto explicata non exhaurit totam diuisi amplitudinem. Multa enim comprehenduntur nomine entis, quæ nec existunt re ipsa extra intellectum neque inhærent intellectui, veluti habitudines rerum vniuersalium ad particulares, & particularium ad vniuersales & cæteræ relationes, quæ nullibi existunt subiectiue: itemque entia ficta, quatenus ficta sunt, hoc est, mente ac ratione composita: quo pacto diximus illa esse aliquo modo entia.

Respondetur ad locum ex Aristotele; simile non nisi simili cognoscit.

A Ad locum vero de Aristotele quæst. 4. sect. 2. ad luctum, dicendum est; Aristotelem non distinxisse iis verbis lapidem à specie lapidis tanquam ens reale ab ente rationis, sed solum docuisse eam assimilationem, quæ necessaria est inter animam & res cognitas (simile enim non nisi simili cognoscitur, vt veteres dicebant; non ita intelligendam esse, quasi necesse sit, vt in anima existat natura lapidis per quam illa intelligat externum lapidem. quod nonnulli veteres (Empedocles & alii. Lege Aristot. 1. de Anima text. 79.) putabant; sed satis esse, si in ea existat species lapidis. Itaque non posuit Aristoteles eo loco discrimen inter lapidem & speciem lapidis, quasi inter ens reale & rationis, sed vt inter rem, & imaginem eius realem. Vide Heruæum de secundis intentionibus quæst. 2. artic. 1.

B

Vt à quibusdam superius opinio expenditur.

Sunt nonnulli apud Heruæum quodl. 3. q. 1. qui eam modum adhibeant huic sententiæ, vt dicant: nomine entium rationis non esse intelligenda ea, quæ existunt in intellectu, vt subiecto absolute spectata, seu vt inhærent intellectui. fatentur enim illa hoc pacto spectata, esse entia realia, vt probatū est, sed esse intelligenda illa eadem quatenus habentur loco aliarum rerum. V. G. conceptum lapidis, etsi est ens reale, quatenus inest intellectui, tamen esse ens rationis, quatenus subit vicem

C

D lapidis. Nam cum subire vicem lapidis (vt inquiunt) nihil aliud sit, quam esse quodammodo lapidem, conceptus autem lapidis non sit lapis secundum esse reale, quod habet in intellectu, erit vtique lapis secundum aliud esse, quod non sit reale: quod non aliud dici potest, quam esse rationis.

Reijcitur posita moderatio.

Verum hæc moderatio, partim falsum assumit, partim ex iis quæ dicta sunt refutari potest. Nam, quod ait conceptum lapidis esse ens rationis quatenus subit vicem lapidis,

E falsum est, quandoquidem subire vicem lapidis, nihil est aliud quam repræsentare lapidē: quod vtique conuenit conceptui secundum esse reale. Vt enim conceptus lapidis secundū esse reale sibi vendicat inesse intellectui, ita & repræsentare lapidem, vnde habet, vt naturalis conceptus dicatur: quin etiam magis proprium illi est repræsentare lapidem, quam inesse intellectui, cum hoc illi sit commune

F cum aliis accidentibus, illud autem peculiare. Ita patet hanc moderationem falsum assumere. Quod autem ea ex dictis refutari possit, ex eo patet, qui non efficit, quo minus diuisio entis sit mutila; vt ex vltima argumentatione contra superiorem sententiam perspicuum est.

Secunda

Secunda opinionis impugnatio.

SECTIO III.

Secunda opinio de natura entis realis, & rationis.

ALij quorum Dur. in 1.d. 19.q. 5. est vnus, dicunt ens reale esse quidquid existit re ipsa in rerum natura, ens autem rationis nihil esse aliud, quã denominationem ab actu intellectus siue rationis secundum ea duntaxat, quę attribuuntur rei, vt cognita est ab intellectu. V. C. esse vniuersale, nihil esse aliud, quam denominationem rei ab actu, quo res B intelligitur, vt communis pluribus, quandoquidem esse commune plurib. non conuenit rebus, nisi vt obiiciuntur intellectui: & ita in cæteris. Quamuis enim, vt aiunt, idem re sit intelligere lapidem, vt communem pluribus, & lapidem intelligi vt communem pluribus: tamen, quia talis actus intelligendi est vera res in intellectu, non autem in lapide, id- circo denominatio hominis sic intelligentis ab illo actu, est realis, denominatio autẽ la- C pidis sic intellecti non est realis, sed rationis.

Additio Durandi ad finem quæstionis.

Adduntque, quemadmodum triplex est operatio intellectus, vna simplex, altera enuntiatiua, tertia discursiua, ita tria esse genera entium rationis: vnum eorum, quæ conueniunt rebus, vt intelligũtur per primam intellectus operationem, cuiusmodi sunt, vniuersale, genus, species, & his similia: alterum eorũ quæ conueniunt illis, vt intelliguntur per secun- dam, veluti affirmari, negari, & alia huiusmo- D di: tertium eorum, quæ conueniunt per tertiam, vt esse antecedens, consequens concludi, demonstrari, & alia id genus.

Improbatur opinio Durandi.

Hæc tamen sententia non est probanda. nam, etsi denominationes, quibus res obiectæ intellectui denominantur ab actibus intellectus, numerari possunt in entibus rationis (quandoquidem non solum non ponunt quicquam in rebus denominatis, sed etiam E perinde conueniunt rebus, quę non existunt, atq; iis, quæ existunt) non est tamen tota ratio entium rationis posita in huiusmodi denominationibus: tum, quia non minus numerandæ sunt in entibus rationis denominationes ab actu intellectus, secundum ea, quæ conueniunt rebus, vt sensu percepte aut appetitæ sunt: vt si quid denominetur visum, aut volitum: tum etiam, quia denominationes ab actibus intellectus sunt posteriores a- F liis entibus rationis magis proprie dictis. Id, quod hac ratione patet. nam cum primum lapis mente percipitur, non perceptis differentiis indiuiduantibus, tum primum est vniuersalis, vt patebit inferius ad cap 28 & tamen nõdum denominatur ab actu, quo percipitur, vt communis pluribus, siquidem huiusmodi actus est reflexus, & supponẽs illum

Aptiorem: prius igitur lapis est vniuersalis, quam denominetur ab actu rationis, quo intelligitur vt communis pluribus: quod idem facile animaduertes in cæteris denominationibus ab huiusmodi actibus.

Tertia opinionis refutatio.

SECTIO IV.

Tertia sententia.

ALij acutius hæc scrutantes dicunt, ens reale esse, quidquid re ipsa existit in rerum natura; ens autem rationis esse id, quod consequitur rem, vt obiicitur intellectui. V. G. Lapidem esse ens reale, quia re ipsa existit in rerum natura; communitatem vero seu vniuersalitatem lapidis esse ens rationis, quia consequitur lapidem, & quamcunq; rem aliam communẽ, vt obiicitur intellectui sine conditionibus indiuiduantibus: adduntque duo esse genera entium rationis, nempe relationes rationis & negationes. Ita videtur D. Th. sentire in 1.d.2.art.3. & de potent q.7.art. 9 & Sco. in 1.d.2.q.vnica. Sonci 6. Metap q. 28. Quo autem pacto relationes rationis cõsequantur res, vt obiiciuntur intellectui, exemplo prædictæ vniuersalitatis perspicuum faciunt: quo vero modo negationes, ostendunt exemplo cæcitatis. dicunt enim, cæcitatem non cõuenire formaliter homini cæcõ, nisi cum ille apprehẽditur, quatenus non habet videndi facultatem. etsi antequam hoc pacto apprehẽdatur, sit, vt aiunt, fundamentaliter cæcus. Vide D. Th. de Verit. quæst. 21. art. 1. Soncin. vbi supra. Capreol. 2.d 34. quæstion. 1.

Non omnino rem explicat præcedens opinio.

Verum, nec huiusmodi sententia rem omnino attingit: Primum, quia multæ relationes conueniunt rebus formaliter ac proprie, etiamsi res ipsæ non obiiciantur intellectui. cuiusmodi est relatio creatoris, oppositionis, identitatis, & aliæ huiusmodi, vt suis locis patebit. absurdum est enim permagnum (vt de cæteris relationib. taceam) asserere, Deo nõ conuenire actu relationẽ creatoris, siue creantis, nisi ipse mente concipiatur, quod Auctores huius sententiæ dicunt. Deinde, quia 2. relationes rationis non solum consequũtur res, vt obiiciuntur intellectui, sed etiam, vt obiiciuntur sensui & appetitui. Ita Scot. in d. 45.q.vnica. Postremo, quia negationes non 3. ideo formaliter rebus conueniunt, quod res, quibus conueniũt, intellectu apprehendantur. Socrates enim non fit cæcus formaliter per operationem intellectus, cum verissime & propriissime sit cæcus, antequam mente apprehendatur, sed solũ cognoscitur, & quodammodo repræsentatur cæcus, nisi ine-

puſſime quiſcontendat, nihil aliud eſſe Socratem eſſe formaliter cœcum, quam cognoſci aut repræſentari cœcum. Mitto, quod in diuiſione entis tradita, partim nullam mentionem faciũt fictorum, quatenus talia ſunt: cum tamen aliquo modo ſint entia, ſpectata communiſſima ratione entis, partim dicunt negationes eſſe entia, quę tamen ſecundum ſe nullam entis rationem ſibi vendicant. A

B

Quid re vera ſit ens reale & rationis: prima item, & ſecunda intentio.

SECTIO V.

Quarta Veraq; ſententia.

Definitio entis realis, & entis rationis.

DIcendum igitur, ens reale eſſe ens, cuius eſſe non pendet ab operatione intellectus, cuiuſmodi ſunt homo, angelus, & cætera, quę cohęrent in rerum natura: ens autem rationis eſſe ens, cuius eſſe pendet ab operatione intellectus, cuiuſmodi ſunt notiones C generis, ſpeciei, & ſimilia. Nec obſtat huic explicationi, quod homo, angelus, & cætera entia creata pendeant effectiue ab operatione intellectus diuini, imo, etiam complura ab operatione intellectus humani & angelici, vt artefacta: quę tamen omnia ſunt entia realia. Neque enim verbum *pendet* accipiendum eſt hoc loco pro eo, quod eſt pendere effectiue, ſed obiectiue. vt ſenſus ſit, entia realia eſſe entia, quę non ea ſolum ratione dicuntur exiD ſtere, quod obiiciantur intellectui, quaſi hãc ſolam exiſtendi rationem habeant, entia vero rationis eſſe entia, quæ ea ſola ratione dicuntur exiſtere, quod intellectui obiiciantur.

Expoſitio notanda.

Quod, vt planius intelligas, aduerte: aliud eſſe aſſerere entia rationis non conuenire rebus, niſi cum obiiciuntur intellectui: aliud non exiſtere, niſi cum obiiciuntur intellectui. illud enim falſum eſt, & à nobis paulo E ante negatum in relatione Dei creantis, & in aliis pleriſque hoc autem neceſſaria aſſertione nunc aſſertum. Nam cum duplex tantum ſit poſitiua & actualis exiſtentia, de qua loquimur, (neque enim ſermo eſt de negatiua, quę conuenit negationibus, nec de potentiali, quam habent res in ſuis cauſis) vna realis, qualem habet lapis in lapicidina, altera obiectiua, qualem idem habet in ſenſu aut intellectu: entia autem rationis non poſſint habere exiſtentiam realem, neq; item obiectiuam F in ſenſu, cum non ſint entia ſenſibilia, efficitur, vt non alia ratione exiſtant, quam obiectiue in intellectu.

Duplex tantum eſt, poſitiua & actualis exiſtentia.

Ens rationis quo pacto diſtinguendũ.

Sed quoniam ens rationis hoc pacto ſpectatum, nempe quatenus cum ente reali totam entis rationem exhaurit, late ac minus proprie ſumitur: diſtinguendum ádhuc eſt in ens rationis, preſſe ac proprie dictum, & in ens fictum, quatenus fictum eſt. Ens rationis proprie ſumptum, eſt ens, cuius eſſe ita pendet ab operatione intellectus, vt nihilominus de entibus realib. dici poſſit: cuiuſmodi ſunt notiones generis, & ſpeciei, & ſimilia. Ens fictum, quatenus tale eſt, eſt ens, cuius eſſe ita pendet ab operatione intellectus, vt de nullo ente reali dici poſſit: cuiuſmodi ſunt Chimæra, Tragelaphus, & alia fictitia. Atque hac de cauſa dici ſolet apud Dialecticos entia rationis habere fundamenta in rebus, commentitia vero minime ſumunt enim fundamenta pro rebus denominatis. alioqui entia fictitia fundamenta habent in rebus, vtpote partes rerum verarum, vt caput leonis, & caudam draconis, aut aliquid aliud: vt diametrum, commenſurab. litatem, & ſimilia. *Ens fictum quid.*

Obiectio.

At obiiciat aliquis, negationes habere fundamenta in rebus, hoc eſt, res denominatas, de quibus dicantur, & poſſe etiam mente apprehendi vera apprehenſione, ſiue cui reſpondeat in rebus abſentia eius, quod negatur (re enim vera Socrates eſt cœcus, quemadmodum apprehenditur eſſe cœcus) ergo potiori ratione fuiſſe negationes numerandas in entibus rationis, quam entia ficta, etiam quatenus ficta: cum entia ficta, etiam quatenus ficta ſunt, nec res veras denominare poſſint, nec vera apprehenſione concipi.

Diluitur.

Huic obiectioni occurrendum eſt: etſi pleræque negationes de rebus veris dici poſſint, imo etiam concipi vera apprehenſione: ea tamen ratione potius entia ficta, quatenus ficta ſunt, numerata fuiſſe in entib. rationis, quia, quatenus talia ſunt. dicunt quandam compoſitionem, & ex conſequenti entitatem: vtcunque ab anima factam per coniunctionem obiectiuam eorum, quæ alioqui in rerum natura reperiuntur: negationes autem, vt negationes ſunt, nullam omnino dicunt entitatem, ſed ſolam abſentiam eius quod negatur: etiamſi ea abſentia ſuo modo ſit in rerum natura ante operationem intellectus, vtpote per non exiſtentiam rei, cuius illa eſt negatio. Ita patet, quid ſit ens eale, quid ens rationis tum late, tum etiam preſſe ſumptum, ſolumque ens reale per ſe ac directo habere locum in prædicamentis. *Negationes cur non in entibus rationis numerentur.*

Si quis autem roget, num idem ſit prima intentio, quod ens reale, & ſecunda intentio idem quod ens rationis, ſumpta vtraq; intentione obiectiue, hoc eſt, pro eo, in quod intellectus primo aut ſecũdo intendit (ſunt enim, qui inter hæc nihil diſcriminis conſtituant) dicendum eſt, non eadem eſſe. *Quæſtio circa 1. & 2. intentionem.*

Prima

Quid ſit prima intentio.

Prima enim intentio, vt lib 1. Inſtit. Dialec. cap. 32. diximus, eſt quidquid conuenit rebus veris, etiam ſi illæ mente non concipiantur, nec alio modo ab ea tractentur, vt eſſe hominem album, cœcum, & ſimilia. Vnde patet, etſi omnia entia realia ſint primæ intentiones, vt inductione conſtat: tamen non omnes primas intentiones eſſe entia realia: ſiquidem non ſolum multa entia rationis conueniunt rebus veris, ſemota omni operatione intellectus, qua illi obiiciantur, cuiuſmodi ſunt relatio Dei creantis, relatio vnionis verbi diuini cum humana natura, & aliæ pleræque relationes rationis, vt ſupra diximus, ſed etiam multa non entia, vt cœcitas, ſurditas, vnitas numeralis, formalis, & aliæ infinitæ negationes. Vide Diuum Thomam opuſc. 42. cap. 1. & de potent quæſt. 3. art. 9. Capr in 1. d. 23. q. 1. Caieta. cap. de genere. Heruæum de ſecundis intentionibus.

Nonnullæ primas intentiones eſſe entia realia.

Quid ſecunda intentio ſit.

Secunda intentio eſt, quidquid conuenit rebus veris, quia mente apprehenduntur, aut alio modo ab ea tractantur, vt eſſe prædicatum, ſubiectum, demonſtratum, & cætera huiuſmodi. Vnde patet, neq; omnia entia rationis eſſe ſecundas intentiones, vt videre eſt in iis relationibus rationis, quas diximus cõuenire rebus veris, ſemota omni operatione intellectus, qua illi obiiciãtur; neq; omnes item ſecundas intentiones eſſe entia rationis, vt patet in vnitatibus relationum, prædicati, ſubiecti, & aliarum huiuſmodi ſecundarum intentionum: quæ vnitates, etſi ſunt ſecundæ intentiones, quia non conueniunt rebus veris, niſi per operationem intellectus, quemadmodum & relationes, quarum ſunt vnitates: tamen cum ſint negationes quædam, ac proinde non entia, entia rationis dici non poſſunt. Ita patet, non idem eſſe primam intentionem, quod ens reale, nec ſecundam intentionem idem, quod ens rationis. Verum, quia prima intentio latius patet, quam ens reale, adhuc verum eſt, ſolas primas intentiones habere per ſe locum in prædicamentis, quemadmodum diximus de ente reali.

Concluditur non idem eſſe primam intentionem, quod ens reale neq; ſecundam idem quod ens rationis.

Num ſola entia finita & completa admittantur per ſe in prædicamenta.

QVÆSTIO VII.

Quod ſola finita.

SECTIO I.

Quid nomine entis finiti.

NOmine entis finiti id ſolum intelligendum eſt hoc loco, cuius eſſentiæ perfectio certis finibus & quaſi limitibus continetur, etiamſi alioqui ſit infinitum & illimitatum, ſiue potentia, vt cœlum quoad durationem, aut gignendi virtutem: linea quoad diuiſionem, & quilibet numerus quoad accretionem: ſiue (quod D. Thom 1 p. quæſt. 3. art. 5. & 1. ſen. d 8. quæſt. 4. art. 3. & de poten. quæſt. 6. & 7. artic. 3. Alber. in prædica. tract. 1. c. 7. p. 7. Magiſter in 1. d. 8 Se. ead. diſt quæſt. 3. Henr de Gand. 1. p. ſum. art. 26. quæſtio. 9. Boe. lib. 1. de Tri. c. 6 & ſeq Auicen. lib. 8. ſuæ Me c. 5. & reliqui doctores, præter Gre Ari. in 1. d. 8 q. 3. Gab. ibid. & Robert. Holcot. in 1. ſent. q. 6 qui ponunt Deum in prædica. Rabbi Moſem lib. 1. c. 55. & 56. dari poſſe putant) actu veluti corpus infinitum, & multitudo infinita. Quod enim ſola entia finitæ perfectionis ſecundum eſſentiam ponantur per ſe in prædicamentis, ex eo manifeſtum eſt: quia in prædicamentis non ponuntur directo, niſi genera ſumma, ſpecies, & his ſubiecta indiuidua. at ſumma genera nõ poſſunt habere infinitæ perfectionis eſſentiam, cum ſuperentur perfectione à ſuis ſpeciebus additione earum differentiarum, quæ generibus iunctæ complent naturas ſpecificas, ſpecies vero ipſæ, cum definibiles ſint per ſua genera & differentias, ac proinde earum eſſentiæ certis ac definitis limitibus claudantur, finitæ perfectionis neceſſario ſunt: vnde & numeris ſimiles merito dicũtur, quorum nullus infinitus eſſe poteſt. Demum neq; indiuidua eis ſubiecta poſſunt infinitæ perfectionis eſſe, niſi infinitam eſſentiæ perfectionem ſpeciebus addant, quod fieri nullo modo poteſt. Nam, ſi indiuiduum adderet ſpeciei infinitã eſſentiæ perfectionem, iam in eo addito contineretur omnis eſſentiæ perfectio, ac proinde ſuperuacanea eſſet perfectio naturæ ſpecificæ. & omnium generum, ſub quibus ſpecies contineretur: quare non eſſet eiuſmodi indiuiduum ſub vlla ſpecie collocatum, ſed extra omnem ordinẽ prædicamentalem. Ita patet, quidquid in prædicamentis per ſe ponitur, finitæ perfectionis eſſentialis eſſe debere: & cum id ex ipſa prædicamenti ratione colligatur, non dubium eſt, quin Ariſtoteles eiuſmodi conditionem ſubintelligi voluerit hoc loco.

niſi hoc loco intelligatur.

Spaties cum ſimiles numeris eſſe dicuntur.

Per hanc conditionem, quæ quarta eſt, ſolus Deus Opti. Maxim. à prædicamentorum ordinibus excluditur, vt qui ſolus, cum ſit infinitæ perfectionis ſimpliciter, nullis ſe finibus contineri patitur, quidquid in hac re 12. Meta. à text. 1. vſque ad 5. ſenſerit Ariſtoteles. Quod ſi quæ ſunt alia, quæ actu infinita eſſe poſſint, vt infinita magnitudo, multitudo: aut infinite intenſa qualitas, ea quemadmodum re vera quantitates aut qualitates erũt,

Per hanc conditionem ſolum Deum excludi.

esse necesse, quia saltem substantia, quantitas, & maxima ex parte qualitas, distinguuntur realiter inter se. A

Secunda, non distinguit formaliter.

Secunda conclusio, *Non est etiam necesse, vt prædicamenta distinguantur formaliter.* Hæc conclusio ex eo probatur, quia etsi substantia, quantitas, qualitas & relatio distinguuntur formaliter, atque adeo essentialiter: tamen actio & passio sunt vna & eadem essentia motus, nec vlla entitas ei conuenit, quæ ad essentiam vtriusque non pertineat, vt infra rius perspicuum fiet. Locus item, à quo prædicamentum Vbi constituitur, non aliam habet entitatem, quam superficiei, nisi quod alia quædam connotat extrinsecus, vt infra patebit, vbi idem de reliquis tribus prædicamentis ostendetur. B

Tertia distinguit modus essendi.

Tertia conclusio, *Prædicamenta omnia distinguuntur per modos essendi & prædicandi, sed prius naturæ per modos essendi, quam prædicandi.* Ita Diuus Thomas 5. Metaphys. lect. 9. & 3. Phys. lect. 5. & de Verit. q. 1. art. 1. ad 1. & 10. quæst. 1. art. 1. ad 10. quod docet 11. Metaph. lect. 9. & de Motu ad fin. Ferrar. 3. Physicor. quæst. 5. dub. 1. in addit. Matthias Aquarius Chrysostomus Iandellus Metaph. quæst. 6. Accedit Hen. de Gand in summa art. 52. quæst. 5. Hæc autem conclusio etiam ex dictis colligi potest. Prædicamenta enim aut distinguuntur realiter, aut formaliter, aut per modos essendi, vel prædicandi: atque ita ratio distinctionis reperitur, quæ in hac re locum habeat. Nam quod quidam (*vide Sonc. q. 13.*) dicunt, ea distingui per modos intelligendi, eodem redit cum sententia eorum, quibus placet, ea distingui per modos prædicandi. C D

Quarta conclusio, *Prædicamenta non distinguuntur per quosuis modos essendi & prædicandi, sed per modos essendi & prædicandi in primis ac de primis substantiis.* Hæc conclusio ex eo patet, quia cum attributorum distinctio ex vario modo respiciendi subiecta sumenda sit, primæ autem substantiæ sint primum subiectum, & quasi fundamenta, quibus attributa omnia, quæ in prædicamentis locum habent, innituntur, respectu illarum sumendum est eorum distinctio: atque hac de causa collectis etiam superiori quæstione ex decem modis essendi ac prædicandi denarius prædicamentorum numerus. E

Obiectio.

Quod si quis obiciat, continuitatem motus & tempus, quæ sunt species quædã quantitatis continuæ, non extendere primam vltimam substantiam, sed motum illius: respondendum est, non esse necesse, vt omnis modus essendi accidentis sumatur ex eo, quod accidens sic vel sic immediate efficit primas substantias, sed ex eo, quod siue immediate siue mediate sic vel sic afficit. itaque continuitas motus, & tempus extendunt primas substantias, quatenus mouentur. F

Alius dubio.

Si quis etiam opponat, plurima esse accidentia prædicamentalia, quæ non prædicentur de primis substantiis, vt est relatio vnionis materiæ ad formam, & formæ ad materiam; itemque actio animæ extra corpus, quæ nec concrete quidem de primis substantiis dicuntur, hoc modo occurrendum: Etsi

Solutio.

distinctio prædicamentorum sumitur ex modis essendi in primis substantiis, de eisq; prædicari, nihil tamen prohibere, quominus aliqua accidentia, quæ de primis substantiis dici nequeunt, conueniant in genere aliquo prædicamentali cum iis, quæ de primis substantiis prædicari possunt, cuiusmodi sunt relationes inter materiam & formam, & actiones animæ extra corpus: quarum illæ ad prædicamentum Ad aliquid, hæ ad prædicamentum Actionis, quemadmodum & relationes, & actiones primarum substantiarum spectant.

Solutio argumentorum, quibus tres oppositæ sententiæ innituntur.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum primæ sententiæ dicendum est, ens reale & rem idem esse: nisi quod nomen entis, quia participium est, sæpe sumitur improprie pro entitate: nomen autem rei, quia est substantiuum, nunquam apud eos, qui eandem, quam nos, sententiam sequuntur, consueuit accipi pro realitate siue entitate, vt 4. libro c. 2. q. 5. fol. 2. diximus. Cum autẽ obiicitur, ens reale, cum distribuitur in decem prædicamenta, diuidi, negandum est verum id esse vniuerse. Actio enim & passio ne improprie quidem dicenda sunt distincta entia, id est, diuersæ entitates: sed vnum & idem ens, vnaq; entitas, habens duos modos essendi: quod idem de aliis pluribusque sentiendum.

Ad argumenta probantia in prædicamentis rem realem esse distinctam.

Actio & passio formam substantialem distinctam non sunt.

Ad secundum dicendum, pronuntiatum illud, *Genera summa esse prima diuersa*, (quod Aristoteles potius innuit, quam aperte tradit, intelligendum esse in iis, quæ differunt formaliter, nempe in solis quatuor primis: hæc enim sola sunt diuersa entia; nulla autem entia possunt esse primo diuersa, nisi quæ sunt diuersa. Neque obstat, quod relatio conueniat realiter cum tribus prioribus prædicamentis: conuenientia enim realis non efficit, quominus aliqua sint primo diuersa, sed sola conuenientia formalis. Quod si diuersitas in eo pronuntiato sumatur pro distinctione, vt sit sensus; Genera summa esse primo distincta, concedi poterit pronuntiatum vniuerse: omnia enim summa genera dici possunt

Genera summa vt dicantur primo diuersa.

possunt primo distincta eo pacto, quo sunt A distincta. Quæ enim sunt distincta formaliter, sunt primo distincta formaliter: quæ autem sunt distincta per modos essendi tantum, sunt primo distincta per modos essendi, hoc est, distinguuntur per modos essendi non conuenientes vniuoce in aliquo eodem superiori essendi modo.

Solumtur argumenta secundæ opinionis, secundum formam dictam.

Ad tertium dicendum, non permisceri prædicamenta, nisi eadem res eodem modo ponatur in diuersis prædicamentis; quod certe à B nobis non fit.

Ad primum vero secundæ sententiæ respondendum: Prædicamenta, etsi resultant ex distinctione entis, non tamen omnia resultare ex distinctione entis in diuersa entia, vt ex dictis patet. Ad secundum dicitur, Pronuntiatum Aristotelis intelligendum esse in iis, quæ sunt diuersa entia, saltem formaliter. Quocirca animaduertendum est, genera & differentias eorum, quæ ad sex vltima prædi- C camenta pertinent, non esse proprie genera ac differentias, & quæ veras species ac definitiones constituant: cum non sumantur ex distinctione entis per veras entitates, sed per puros essendi modos. Cæterum, propter similitudinem, quam habent cum veris generibus & differentiis, merito pro iis, quæ vere ac propriè talia dicuntur, vsurpari. Quod si

Obiicit.

quis obiiciat, conditiones illas, quæ supra pro iis, quæ per se ponuntur, in prædicamentis traditæ sunt, in his etiam prædicamentis repetiri: quare non esse, cur eorum genera & D species à vera ratione generum & specierum excludantur: respondendum est, eas conditiones simpliciter & absolute iis solis conuenire, quæ ad quatuor prima prædicamenta pertinent. Primum, quia genera & species vltimorum sex admittunt in sua quasi compositione modos essendi, qui non constituunt aliquam veram entitatem, nisi similitudine E quadam. Deinde, quia non omnino excludunt compositionem per accidens ex rebus diuersorum prædicamentorum: imo, & ex iis, quæ non habent per se locum in prædicamentis, vt patebit in progressu. Quo fit, vt testibus *Ammonio in prædicament. cap. de actione, & passim Auic. lib. 2. sua suffi. cap. 2. Alb. Mag. 5 Met. tract. 5. cap. 1. & 9. Met. tract. 1. cap. 1.* non omnino absque causa dictum sit à grauissimis Authoribus, sola quatuor prima prædicamenta F esse proprie prædicamenta: sex vero vltima esse quasdam quatuor primorum inter se complicationes: atque ea de causa Aristotelem eorum genera & species perfunctorie distinxisse.

Solutio.

Conditiones prædicamentales ad quatuor prima tantum pertinere.

Sola quatuor prima prædicamenta esse proprie talia.

Ad tertium dicendum, non quosuis modos essendi in primis substantiis satis esse ad distinguenda prædicamenta, sed eos tantum, qui certâ aliquâ vniuocamq; entis rationem secum afferunt; cuiusmodi est modus essendi essentialiter in primis substantiis, itemq; modus essendi in illis ratione materiæ, & ratione formæ, & in ordine ad aliud. Primus enim affert secum rationem substantiæ, secundus quantitatis, tertius qualitatis, quartus relationis; quæ sunt vniuocæ rationes entium. Vnde vel hac ratione excludi possunt à syncera prædicamentorum ratione actio & passio, atque alia forsitan è sex vltimis: quod motus, qui est entitas actionis & passionis, non habeat certam & vniuocam entitatis rationem, nisi per accidens, vtpote per relationem agentis aut patientis adiunctam: siquidem vt motus est, non in vno tantum, sed in pluribus generibus cernitur. *Ita Alexand. 11. Meta. in cap. 8.* Sed nec modi essendi concrete & abstracte, actu & potentia, necessario & contingenter, afferunt secum certam entitatis rationem, cum in diuersis rerum generibus reperiantur.

Ad quartum dicendum est, non omnem conuenientiam in natura aliqua esse conuenientiam vniuocam, sed solam conuenientiam in natura, quæ sit distincta per differentias in rebus conuenientibus. Cum autem dicimus, res diuersorum prædicamentorum conuenire in eadem entitate seu natura, vt asinum & equum in natura motus, non ita id intelligimus, quasi credamus, naturam, in qua huiusmodi res conueniunt, differre in illis per differentias; sed ita potius, vt asseramus, eam entitatem esse vnam prorsus & eandem in illis, nec aliter in eis distingui, quam per puros essendi modos.

Ad quintum dicendum est, quod quidem attinet ad genera summa vltimorum sex prædicamentorum, modos essendi, quibus illa distinguuntur, etsi sunt posteriores entitatibus illorum absolute sumptis, tamen non esse posteriores illis, vt inter se distinguuntur: quod perspicuum est, cum solis essendi modis distinguantur, iisque synceris & puris, vt diximus. Quod autem attinet ad quantitatem, qualitatem, & relationem, ex dictis patet, modos essendi, quibus hæc genera distinguuntur, non esse illis posteriores, cum nullo pacto distinguantur ex natura rei abillorum essentiis: quod etiam ex dictis patet: dummodo esse in primis substantiis non sumatur secundum actum, sed secundum aptitudinem, non tamen negatiue sumptam, quæ dicitur non repugnantia, sed positiue, in qua negatiua fundatur. Quod vero attinet ad substantiam, distinctione opus est: nam, si esse substantiæ in primis substantiis sumatur

Genera summa sex vltimorum prædicamentorum, etsi posteriora entitatibus illorum absolute sumptis, non sunt illis posteriora.

Modus essendi substantiæ expenditur.

pro ineſſe illis, quo pacto ſuperiora ſunt in inferioribus, perſpicuum eſt, talem modum eſſendi eſſe ſuapte natura poſteriorem ſubſtantia. Quod idem dicendum in quantitate, qualitate & relatione: accidit enim ſuperioribus ineſſe inferioribus; quo fit, vt ſubſtantia non diſtinguatur primo per hunc eſſendi modum à cæteris prædicamentis. Si vero ſumatur pro eſſe, quod ſubſtantia exercet in primis ſubſtantiis, hoc eſt, pro eſſe ſuapte natura ſine ſubiecto inhæſionis, dicẽdum eſt, talem modum non eſſe ſuapte natura poſteriorem ſubſtantia, ſed ipſam eius eſſentiam, vt ſupra diximus. Nec enim loquimur de negatione eſſendi in ſubiecto inhæſionis, ſed de modo eſſendi, in quo ea negatio fundatur, qui ex natura rei nullo pacto diſtinguitur ab entitate ſubſtantiæ.

Ad ſextum, quicquid de aſſumptione dicendum ſit, neganda eſt propoſitio: quia prima quatuor Prædicamenta ita diſtinguuntur per modos eſſendi, vt ex illis non proprie conſtituantur, ſed ſint illi ipſi.

Argumenta tertiæ ſententiæ diſtinctio modorum prædicandi refellitur.

Ad primum denique tertiæ ſententiæ dicito, in pleriſque rebus fieri ſolere denominationem ab eo, quod poſterius eſt; Ariſtotelemq; in hoc capite non collegiſſe numerum à priori, ſed à poſteriori.

Ad ſecundum reſpondebis, duplicem diſtinctionem eſſe neceſſariam ad cognitionem prædicamentorum; alteram, qua alia ab aliis diſtinguantur; alteram, qua inferiora à ſuperioribus. Quanquam vero poſterior diſtinctio nihil ad hãc diſputationem attinet, quia tamen in eam incidit ſermo, dicendum eſt, fere omnes D. Thom. ſectatores, Heru. quodlib. 1. q. 9. Capr. in 1. d. 8. q. 2. art. 3. q. 5 & alios, eam facere pendentem ab operatione intellectus. At cum naturæ generum & differentiarum plane diſtinguantur inter ſe, præciſa omni operatione intellectus, vt naturæ potentiales ab actualibus: perſpicuum eſt, diſtinctionem ac ordinem generum deorſum verſus, & conſtitutionem ſpecierum, quæ quodque prædicamentum conficiunt, cum per differentias fiant, non fieri operatione intellectus, ſed potius in rebus ipſis inueniri.

Quod vero attinet ad priorem diſtinctionem, de qua diſputatio inſtituta eſt, ſunt etiam plerique ex D. Thomæ Schola, qui credant, eam in quibuſdam generibus pendere ab operatione intellectus, vt in actione & paſſione, & in omnibus omnino, quæ non diſtinguuntur per diuerſas entitates, ſiue entitatiuas. Vide Heru. quodl. 1. q. 9. Caryſ. Iauell. 15. Met. q. 6. Fer. 3. phy. q. 5. Cum enim credant, totius entitatis num tantum eſſe eſſendi modum, vt tertio argumento obiectum eſt: alii in quibus eſt Paulus Soncinas 5. Metaph. q. 13. colligunt, non omnia prædicamenta diſtingui per modos eſſendi, ſed per modos prædicandi: alii, vt ſunt Ferr. 3. Phyſ. q. 5. & Chryſoſt. Iauell. 5. Meta. q. 16. quia vident diuerſos prædicandi modos neceſſario poſcere aliquam diuerſitatem modorum eſſendi, potius dicendum exiſtimant, ea prædicamenta diſtingui virtute per modos eſſendi, nempe quatenus idem modus eſſendi aptus eſt, vt aliter atque aliter concipiatur.

Neutra tamen opinio probanda eſt. Neq; enim eſt dubium, quin eadem entitas plures habere poſſit puros eſſendi modos, præciſa omni operatione intellectus: niſi quis negare audeat, Deum Opt. Max. aliũ modum eſſendi habere in ſe, & alium in nobis, & omnia effecta aliter eſſe in ſuis cauſis, aliter in ſe ipſis abſque vlla intellectus operatione. Itaq; certum eſt, motum alio modo eſſe in mouente, nempe vt actum, quo mouens mouet, alio vero in re, quæ mouetur, vt actum videlicet, quo illa mouetur, & ſuperficiem concauam corporis cõtinentis locatum, aliter in locante, aliter in locato eſſe: etſi nullus intellectus motũ aut ſuperficiem apprehendat. Nec certe iſta confuſa ſunt in rebus, vt ſit opus intellectu ea ordinante ac diſponente, ſed plane diſtincta, & alia aliis naturæ ordine priora. Atque hinc patet tertii argumenti ſolutio.

Eandem entitatem habere poſſe plures eſſendi modos.

Num ſola entia habeant per ſe locum in prædicamentis.

QVÆST. IV.

Explicatio quæſtionis.

SECTIO I.

Affirmatiuam partem Ariſtotelis.

QVÆSTIO hæc, cuius affirmatiuam partem hic, & aliis plurimis locis, in primis autem 3. Phyſ. c. 1. text. 3. amplectitur Ariſtoteles, facilime explicabitur, ſi vel ipſa cõmunis prædicamenti ratio ſpectetur: nam ſi prædicamentum eſt quadam ex genere aliquo ſupremo, & iis, quæ ſub ipſo ſunt naturalis diſpoſitio, vt ſupra q. 1. ſect. 2. dictum eſt, ea tantum eſſe intelliguntur, in quorum eſſentiis genus ipſum continetur, quæ quidem ſunt eius tantum ſpecies & indiuidua: plane efficitur, ſola entia poni per ſe in prædicamentis: nõ entia enim, quemadmodũ eſſentiam nullam habẽt: ita & genera eorum vel ſpecies, aut indiuidua eſſe non poſſunt. Non eſt tamen ens hoc loco ſumendum pro eo, quod actu exiſtit, ſed pro eo, quod exiſtere poteſt. Ita Alex. 5. Met. in tex. 14. Hen. de Gan. quodl. 2. q. 9.

ea enim

De quo postea hoc loco fusius dictum.

ca enim ex quibus constat prædicamentorum series, nõ includunt existentiam: quemadmodum neq; eorum definitiones: quod & inductione patet, & ab Aristotele traditur capite decimo libri secundi, de posteriori resolutione, textu 9 & 10. At dicet aliquis: Etsi extera non ponuntur in suis quæq; prædicamentis, quatenus existunt: ipsam tamen existentiam in aliquo peculiari prædicamento ponendam esse, quemadmodum etsi substantia non ponitur in suo prædicamento, vt est quanta, aut qualis, aut relata, ipsam tamen quantitatem habere peculiare prædicamentum, eodemque modo qualitatem & relationem. Attestatur autem huic rei, quod prædicamẽtum Quando nihil aliud videtur continere, quam existentias rerum: quid enim aliud est esse nunc, aut fuisse, aut fore? quę huius prædicamenti species dicuntur, quam existere, aut extitisse, aut existentiam habiturum. Quare cum existentia non sit formaliter ens, sed purus quidam & syncerus essendi modus, vt patet ex iis, quæ superius disputata sunt, plane videtur effici, non recte dictum esse, sola entia habere per se locum in prædicamentis.

Obiectio.

Solutio. Existẽtia non in nullo prædicamẽto ponitur.

Huic obiectioni iuxta ea, quæ libro 4. cap. 2. quæst. 4. sect. 4. tradita fuerunt dicendo occurrẽdum est, disparem esse rationem in existentia, atque in quantitate, & relatione. Primum, quia quantitas, qualitas, & relatio, cum sint formaliter entia & genera & species habere possunt: existentia vero non item, idque eo ipso, quod non est formaliter ens. Deinde, quia si haberet genera & species, tam multa conficienda essent prædicamenta existentiarum, quam rerum habentium existentiam: siquidem nulla est ratio, cur existentia substantiæ magis conueniat cum existentia quantitatis, qualitatis, & cæterorum generum existentiis, quam ipsæ eorum essentiæ. Quod si tam multa alia prædicamenta existentiarum concedenda essent, alia etiam prope infinita admittenda essent aliorum modorum essendi, qui sunt prope infiniti. His de causis D. Thomas, Scotus, & quotquot alii sunt alicuius nominis Scholastici, qui hæc minutius tractarint, plane asserunt, existentiam rerum non habere per se locum in prædicamentis, sed reuocari ad prędicamenta earum rerum, quarum sunt existentia. Vide *D. Thom. quodl. 2. q. 2. art. 1 & 1. sent. d. 8 q. 4. art. 2. Capr. in d. 8. q. 1. art. 3. ad 3. & ad 3. Gerard. Caietan. de Ente & essentia, c. 5. q. 10. ad 8. Scot. in 2. d. 3. q. 3. Lichet. ibid. Henr. de Gand. quodl. 1. q. 9. Diuan. in 1. d. 8. q. 2. Alenf. hoc cap. in tex. 14.* Quod autem obiiciebatur de prædicamento Quando, facile diluetur, si dicas, in prædicamento Quando non poni ipsas rerum existentias, sed earum mensuras, quæ significant ipsum præsens esse, præteritum, & futurum, quicquid ista sint; de quibus suo loco disputandum.

Ex Doctorũ communi sententia excludi à prædicamentis rerũ existentiam.

Quæ reiiciantur à prædicamentis per hanc primam conditionem.

SECTIO II.

Impossibilia à prædicamentis reiiciuntur.

REiiciuntur ergo per hanc primam conditionem primum quidem impossibilia, nempe composita, seu potius conficta ex possibilibus quidem, sed quę simul cohærere non possunt, in quorũ numero sunt chimæra, hircoceruus, & alia cõmentitia, non tamen quatenus finguntur (sic modo aliquo sunt entia) sed secundum esse reale, quod in eis fingitur, si nullum sit, aut esse possit. Nam sola compositio ex diuersorum animaliũ membris (qualem & vtcunque in monstris cernimus, & diuina virtute fatemur multo magis expressam fieri posse) non facit, quo minus composita ipsa sint vere entia, & in prædicamẽtis locum habeant. Sunt & in hoc numero aliæ connexiones intellectuales, vt homo rationis expers, equus rationis particeps, diameter quadrati commensurabilis lateri, & huiusmodi alia, quæ etsi nonnunquam finguntur, aut peruersa aliqua ratiocinatione includuntur, nulla tamen reuera sunt, aut esse possunt.

Monstrorum esse entia fictitia, neque entia prædicamentalia.

Reiici negationes siue pura illa sine priuatione.

Reiiciuntur deinde negationes, siue absolutæ illæ sint, vt non ens, non substantia, non homo, siue quæ subiectũ aliquod supponant; quæ priuatiuæ appellantur, vt cæcitas, nuditas, & similia. Nam, etsi ista, quatenus cõcipi possunt, modo aliquo sunt entia, & ab Arist. libro superiore, c. 2. tex. 2. inter significata entis numerantur; tamen quia per se ipsæ non habent vnde concipi possint, sed concipiuntur ex iis, quæ negantur: non dubium esse debet, quominus inter non entia ponenda sint: quod ipsum Aristoteles plane sentit primo Phys. lib. cap. 8. tex. 75. cum ea non semel appellat per se non entia; sed hac de re plura inferius *q. 6. sect. 5.*

Excludi existentias rerũ finitarũ à prædicamentis, & cæteros essendi modos.

Tertio reiiciuntur, eum omnes rerum finitarum existentiæ, quas diximus non esse formaliter entia, tum etiam cæteri omnes modi essendi, qui formaliter entia non sunt, vt esse finitum, infinitum, necessarium, contingens, completum, incompletum, & cætera id genus: sunt enim eorum plurimi affectiones quædam & conditiones rerum, quæ per se ponuntur in prædicamentis, non qui ipsi aut genera, aut species, aut individua sub his contenta.

Ac, quemadmodum primum illud, vt sic dicam, genus non entium impossibile est, sic duo posteriora sunt suo modo possibilia: dan-

tur enim reuera & negationes, cum absolutæ, tum etiam priuatiuæ, magisque ac verius ipsi modi essendi entium.

Num sola entia per se, ponantur per se in prædicamentis.

QVÆST. V.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

Pars negatiua quæst. probatur. 1.

NON solum ea, quæ sunt entia per se, sed etiam per accidens, poni per se in prædicamentis, ex eo primum videri potest, quia iuxta veriorem sententiam numerus est ens per accidens; & tamen ponitur per se ac directo in prædicamento quantitatis, tanquam prima species quantitatis discretæ, vel potius tanquam ipsa discreta quantitas, si oratio vera quantitas non est:

2. Deinde, quia scientiæ non sunt simplices habitus, sed aggregata quædam ex multis habitibus, vt patebit ad 1. librum (extum; hæc tamen constanter ponuntur ab omnibus in primo qualitatis genere, tanquam propria earum species.

3. Tertio, quia omnia ea, quæ ponuntur in vltimis sex prædicamentis, videntur entia per accidens: constituuntur enim ex rebus præcedentium prædicamentorum, & quibusdam aut relationibus (vt est *Alb. Magn. lib. 5. Metaphysic. tract 5. cap. 1. & 9 Metaph. sic. tract. 1. cap. 1. Paul. Venet. lib. Metaph. c. 31. & Henr. de Gand. 1. part sum. artic. 37. quæst* 5. sententia) aut modis essendi, quæ sane cum iis, quorum sunt relationes aut essendi modi, non constituunt vllum ens per se.

4. Postremo, vt alia argumenta mittantur, quia si verum est, quod Aristoteles docuit capite superiori, *textu* 7. & hoc capite *text.* 13. (album videlicet, duo significare, nempe & id, cui accidit, & id, quod accidit) sane concreta accidentium, quæ idem ponit in prædicamentis, vt Quantum, Quale, & huiusmodi alia, sunt entia per accidens. Artefactorum quoque nomina non significant solas figuras sed figuras simul, & res eas, in quas figuræ inductæ sunt: quandoquidem non figuræ ipsæ fiunt, sed composita ex figuris & subiectis: nec dicimus, sellam esse figuram solam, sed compositum quid ex subiecto & figura: & tamen artefacta in quarto genere qualitatis poni solent.

Vera explicatio quæstionis, & solutio argumentorum.

SECTIO II.

Pars affirmati, quæ vera est, statuitur.

RE tamen vera, vel ipsa communis prædicamenti ratio satis est, vt intelligatur, sola entia per se habere per se locum in prædicamentis. *Ita omnes Aristotelis interpretes in hoc cap.* 7 entia enim per accidens, vt non sunt vnius essentiæ, sed plura continent, ex quibus essentia aliqua vna resultare non potest: ita nec possunt vera esse genera, aut species, aut his subiecta individua, vt ex iis prædicamentorum series constituantur. Hinc fit, vt merito Aristoteles hoc capite 2. text. 4. non ipsum ens in commune, sed solum ens per se in prædicamenta distribuerit, & libro 6. entia per accidens à consideratione primi Philosophi reiecturus sit: tametsi aperte eo loco prolixius de ente per accidens sit disputaturus; de eo, inquam, solo, quod contingenter & raro euenit.

Solvuntur argumenta partis oppositæ.

Quare, ad duo priora partis oppositæ argumenta dicendum est, numerum & scientias totales, ceu Physicam, Geometriam, & Moralem scientiam, vt re vera non sunt entia per se (quod capite decimotertio huius libri & primo equenti patebit ita non habemus in prædicamentis, quasi vera [illegible] species sint: sed quia ea habentur [illegible] & specierum, vtiliter [illegible] & tractentur, iccirco [illegible] in speciebus [illegible] que in his aliisq; similibus [illegible] dissertandum est, vt vera [illegible] communem loquendi rationem [illegible] cum agitur de speciebus rerum naturalium, & aliarum particularium communitatum, quæ etsi re vera species non sunt, expeditius tamen & artificiosius vt species quædam ex suis quasi generibus colligantur, & tanquam per proprias per se differentias explicantur.

Ad tertium dicitur, sex vltima prædicamenta non constitui ex rebus aliorum prædicamentorum, & relationibus adiunctis, vt patebit ad c. 15 q. 7. quo pacto si constituta essent, proprie forent entia per accidens, sed constitui ex rebus aliorum prædicamentorum, & modis quibusdam essendi additis (*Lege Caiet. in c. 5. & 7. de ente & essent.*) ex quorum coniunctione non proprie fiunt entia per accidens, eo quod ipsa, vt ita dicam, composita nō sint veraque ex parte entia, tamen dici possunt aggregata quædam per accidens; atque hac etiam de causa non sunt actio & passio, & quæ sequuntur vera genera, seu quasi genera. Cæterum de hac re eodem loco accuratius.

Ad quartum dicendum, nec concreta accidentium poni per se primo in prædicamentis, sed abstracta, vt est quantitas, qualitas, &c. quæ

&c. quæ nulla ratione sunt entia per accidens: nec vero arte facta poni in quarta specie qualitatis, nisi ratione figuræ, quo pacto non sunt entia per accidens, si subiectum figuræ sit vnum continuatum, vt discus aut annulus.

Sed quia in significatione nominum concretorum, & eorum, quæ arte conficiuntur, nonnihil est difficultatis, neq; adhuc ex dictis patet, quid sit poni per se primo in prædicamentis, de vtraque re aliquid dicendum est.

De significatione nominis concreti.

SECTIO III.

Opinio Auicennæ de concretorum significatione.

EST quidem Auicennæ 1. p. Logices, cap. de proprio, sententia, concreta accidentium nomina præcipue significare subiectum accidentis, minus vero præcipue, & insinuatitie ipsam formam accidentariam, quod sibi videtur ex eo persuasisse, quia huiusmodi nomina dicuntur de subiectis, non de ipsis formis, nec pro formis, sed pro subiectis in propositione accipiuntur. Neque enim dicimus, hæc qualitas est album, sed hoc corpus, & ita in cæteris.

Refellitur.

Sed merito ab omnibus, potissimum ab Auer. 5. Met. com 14. & D. Tho. ibid. lect 9. pene reprehenditur. Primum, quia nomina declarationis & distinctionis causa imposita sunt, declaratio autem & distinctio a forma, si non semper, certe præcipue fiunt. Deinde, cum concretum accidentis non significet subiectum, nisi quatenus affectum est accidente; vt patet in nomine albi, sani, patris, & similibus, at significare hoc pacto subiectum, est præcipue significare accidens. Tertio, quia si accidentium concreta significarent præcipue & non potius connotatiue subiecta, cum album, exempli causa, definitur per corpus, non definiretur per aliquid extrinsecum suæ quidditati, quod vocant additamentum, at accidentia, quæ in cõcreto, siue in abstracto sumpta, definiri per additamenta subiectorum, est communis doctrina Peripateticorum, cap. 5 lib. 7. huius operis, text. 17. ab Aristotele tradita. Quarto, quia aut concreta accidentium vocabula significant formaliter & subiectum & accidens, aut subiectum solum, aut accidés solum, at non significant formaliter solum subiectum, vt manifestum est. Etenim rem aliquam expresse intelligit, qui audit, verbi. gratia, nomen albi, distinctam ab ea, quam percipit audito nomine nigri, cum interim subiectum vnum atque idem esse possit. Neque item formaliter significant subiectum & accidens simul, quia non exprimunt, quidnam sit subiectum, ergo formaliter solum accidens significant, cum igitur formalis significatio sit præcipua, non dubium est, quin huiusmodi nomina præcipue significent accidentia. Postremo, quia præcipue significarent subiecta, cum nomina reducantur ad prædicamenta ratione præcipuæ eorum significationis, omnia concreta accidentium vocabula ad prædicamentum substantiæ reuocanda essent, quod pugnat cum omnium sententia, omnes enim in eodem prædicamento ponunt concreta, in quo abstracta: quicquid sit de ea quæstione vtra præcipue ponantur.

Vera quæstionis explicatio.

Dicendum est igitur, huiusmodi nomina formaliter ac præcipue significare ipsas formas accidentarias, neque in eo re differre à nominibus abstractis, at materialiter & connotatiue (quæ significatio inter insinuatitias numeranda est) significare subiecta, hæc autem posterior significatio ex ipso concipiendi modo nascitur, cum enim concipimus formam accidentariam per modum adiacentis (vt dicunt) eamque eo pacto nominamus, tum vocabulum concretum est, & connotatiuum, significans formam adiacentem, & innuens subiectum, cui adiacet. Cum autem illam concipimus quasi per se cohærentem, (quod vocant per modum per se stantis) tum nomen, quo sic illam appellamus abstractum est & absolutum, solam formam ex ipso concipiendi & significandi modo declarans. Lege Albertum Magnum 5. Meta. tract. 1. cap. 11. Auerr. hoc libr. comment. 14. Alen. ibid. & D. Thom. hoc lib. lect. 9. & 1. part. quæst. 3. artic. 3. Caiet. ibid. & 3. p. quæst. 16. artic 5. & in d. 7. q. 1. art. 1 ad 5. Greg. in 1. d. 8. quæst. 2 art. 4. Du. in 1. d. 34. quæst. 1. Capr. in 1. d. 4. quæst. 1. & 2. fusè. Sed de distinctione nominum concreti & cõnotatiui, &, si placet, adiectiui, cum inter se, tum ab oppositis nominibus abstracti, absoluti, & substantiui legi possunt, quæ in primo Institutionum Dialecticarum libro docuimus.

Soluitur argumentum Auicennæ.

Quod autem pro Auicenna propositum est, facile diluitur negatione consequentiæ, nam si idem essent, dici de aliquo, aut accipi pro aliquo, atq; aliquid significare; idem profecto significarent nomina hæc, Musicum, Album, & Homo, quod de eadem re dicantur, vt Aristoteles argumentatur libro superiori, cap. 4. text. 11.

De nominibus artefactorum.

SECTIO IV.

QVod vero attinet ad artefactorum vocabula, sunt qui credant, illa etiam significare

Opinio D. Thomæ. Sententia aliorum.

ficare formas per artem inductas, & innuere subiecta: in quorum numero est D. Thom. in priore libro de interpretatione, lect. 4. idem sinuit Alb. Mag. 2. Phys. tra. 1. q. c. 2. in text. 11. & Albert. de Saxo. 1 Physic. quæst. 4. conclusio 2. Alii è contrario dicunt, significare subiecta, & innuere formas, quod Auicenna lubens admiserit. Vtrique autem videntur idem iudicare de hoc genere nominum, atque de concretis accidentium, connotatiuisque.

Opinio Aristotelis de nominibus artefactorum.

Nobis tamen non videtur eadem significandi ratio esse in vtrisque, nam, etsi accidentium concreta alterum formaliter significant, & alterum connotant atque innuunt; tamen artefactorum vocabula vtrumque significant formaliter, more videlicet eorum nominum, quibus substantiæ significantur iuxta sententiam eorum, qui volunt, totam substantiam eandem esse prorsus cum partibus simul sumptis. Etenim, vt hi volunt, hominem significare formaliter & animam & corpus: ita serra V. G. significat formam serræ, & materiam ferream; eodemque modo sella, vestis, nauis, & huiusmodi alia, & certam formam, & certam materiam, saltem in genere aliquo particulari, vt duram aut mollem aut flexibilem.

Probatur sententia ratione.

Probatur autem, non significare solam formam vel hac vna ratione: quia si ita esset, vniuoce diceretur serra de ferrea & cerea, aut vitrea: & nauis de lignea & papyracea. Atque in hac sententia esse Aristotelem, ex eo licet intelligere, quod ad explicandam generationem substantialem compositorum ex materia & forma, sæpissime vtitur exemplis artefactorum; quo pacto non vtitur exemplis cõcretorum accidentium, nisi perraro, & iis acceptis pro compositis accidentalibus, non pro iis, quæ formaliter significant. Negat enim plane primo Physic. cap. 7. musicum fieri ex homine: quod non recte faceret, si musici vocabulum & artem & subiectum formaliter significaret, & tamen passim concedit statuam fieri ex ære, & lecticam ex ligno, quod nimirum hæc nomina & certam formam, & certam materiam formaliter declarent. Et tertio Physicorum, capite item 7. ait, materiam cuiusque rei naturalis esse partem totius, perinde ac æs pars est æneæ statuæ. Theologi quoque ex sacrorum Conciliorum definitionibus asserunt, Sacramenta nouæ legis, quæ artefacta quædam sunt, arte diuina insigniter elaborata, materia sensibili & certa forma constare. Sed & vulgus huic sententiæ astipulatur: quippe cum is, qui se vestem emisse ait, aut calceos, aut quidvis aliud artificiosum, non declarat solum, se emisse formam aut materiam, sed vtrumque simul: tametsi in quibusdam præcipue spectet formam, vt in statua; in aliis præcipue materiã, vt in annulo.

Sacramenta nouæ legis res artefactæ, & materia & forma constant.

Quo pacto accidentium concreta ponantur in prædicamentis, quo item artefacta.

SECTIO V.

EX his licet colligere, concreta quidem accidentium poni per se in prædicamentis, quia eorum nomina non significant formaliter, nisi formas ipsas accidentarias, quæ propria & peculiaria habent genera, species, & individua, at artefacta in nullo prædicamento habere per se locum, cum eorum vocabula formaliter significent, & formã artificiosam, & substantiam subiectam, ex quibus nihil vnum per se conficitur, quod verum genus aut species, aut his subiectum individuũ sit, possunt tamen hæc per se poni in prædicamento substantiæ ratione subiecti, si sit vnum per se: & in prædicamento qualitatis ratione artificiosæ formæ, si sit vna per se qualitas: vt si statua fiat ex vno tantum lapide aut ligno, tametsi quidam (vt Albert de Saxo 2. Phys. quæst. 4 conclus 3. & Auicen. lib. 3. suæ Met cap. 3. & D. Thom quæst. 42. cap 19. & in lib de ente & essent. cap. 7. ad finem Caiet. ibidem. Ferrar. 1. contra gen. c. 30) considerantes substantiam esse præstantiorem accidente, potius ea censeant collocanda in prædicamento substantiæ, alii animaduertentes, ea non esse artificiosa per substantiam, sed per qualitatem ab arte inductam: potius ponenda credant in prædicamento qualitatis.

Concreta per se in prædicamentis accidentium poni, sed non per partes.

Sed num qualitates & alia accidentia potiori ratione ponantur in prædicamentis, vt respondent nominibus abstractis, an concretis, quæstio est. Ad quam breuiter dicendum, præcipue poni, vt respondent abstractis, idq; duabus rationibus. Prior est quia eorum concreta, etsi non sunt entia per accidens spectata sola forma in significatione, sunt tamen spectata simul & formali & materiali siue cõnotatiua, vt ex dictis perspicuum est, sunt enim hoc pacto aggregata quædam ex iis, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur. Quæ de causa vocat Aristotel. 7. lib huius operis, capite 6. text. 21. album ens per accidens, addit-que, illud duo significare, & id cui accidit, & id, quod accidit, & lib 3. Topicorum ait, *Album non esse in genere, sed supra eum.* Atque secundum hanc considerationem non solum ponuntur primaria ratione in prædicamentis, sed ue per se quidem. Posterior ratio est,

An accidentia ponantur in prædicamentis & nominibus potius abstractis, quam concretis significantibus.

quia

quia accidentia potius ponuntur in prædicamentis ſpectato modo, quo inſunt in primis ſubſtantiis, quam quo de illis prædicantur, etſi autem non prædicantur niſi concrete: tamen & concrete & abſtracte inſunt, priuſque natura abſtracte, quam concrete. Nam etſi ſolum concrete inſunt per modum identitatis, tamen abſtracte inſunt per modum inhærentiæ, quæ prior natura eſt identitate, non enim, quia album eſt idem cum Petro, idcirco albedo inhæret Petro: ſed contra, quia albedo inhæret Petro, ideo album eſt idem cum Petro.

Subſtantiæ in concreto ſignificatæ primi rationis ſunt.

Alia ratio eſt de ſubſtantiis, potiori enim ratione ponuntur in ſuo prædicamento, vt reſpondent nominibus concretis, quam abſtractis, vt homo, quam humanitas, & hic homo, quam hæc humanitas, conſtat enim nihil eſſe, quod potiorem habeat locum in prædicamento ſubſtantiæ, quam primas & ſecundas ſubſtantias, at primæ ſubſtantiæ non ſunt entia abſtracta, ſed concreta, quandoquidem humanitas ſingularis non omnino exiſtit per ſe, ſed in homine ſingulari, quod idem dicendum eſt de cæteris abſtractis ſingularibus reſpectu ſuorum concretorum: quod nos docuit factum incarnationis myſterium. Secundæ autem ſubſtantiæ, cum ſint genera & ſpecies ſub quibus ponuntur primæ, neceſſario concreta entia eſſe debent, quia abſtracta non poſſunt dici de concretis, ſiue vt genera, ſiue vt ſpecies. Nec obeſt, quod concreta accidentium. propterea quod modo quodam ſunt entia per accidens, primarium locum in ſuis prædicamentis non habent. Non enim idem dicendum eſt de concretis ſubſtantiarum. Nam cum ſubſtantiarum concreta nomina non connotent ſubiectum vllum, in quo eorum formalia ſignificata inhæreant: nullam quoque ſapiunt compoſitionem per accidens: loquor autem de iis concretis, quæ connotatiua non ſunt, vt de auro, de igne, & cæteris ſimilibus. nam deauratum, igneum, & alia huiuſmodi, quæ connotant ſubiectum aliquod, aut quaſi ſubiectum, veluti etiam ligneum, aut ferreum, quemadmodum compoſitionem aliquam per accidens quodammodo important, ita quoque in nullo prædicamento primaria ratione ponuntur, in quo autem ſuo modo ponantur, inferius explicandum eſt.

Abſtracta non ſunt de eſſentia, ſed quemadmodum genera & ſpecies.

An ſola entia realia habeant per ſe locum in prædicamentis.

A

QVÆSTIO VI.

Vera ſententia in hac quæſtione oppoſita impugnata.

SECTIO I.

Entia rationis à nonnullis per ſe poni in prædicamentis.

QVi rudiori Minerua, magiſque accommodate ad popularem ſenſum, quam ad philoſophicam conſuetudinem prædicamenta conſiderant, non ſolum entia realia, ſed etiam rationis ad prædicamentorum ſeries directo, ſiue per ſe admittunt. ſunt enim qui (in quibus eſt Buridan. ad finem lib. prædicamentorum,) velint, in prædicamento relationis collocari per ſe omnes relationes, non reales modo, ſed etiam rationis: vt habitudinē generis, ſpeciei, prædicati & ſubiecti. Nec deſunt alii (Clypeus de prædica. quæſt. 6. & aliquis apud Niphum, lib. 6. Met. diſputat. 7.) qui exiſtiment, vndecimum quoddam prædicamentum conſtituendum eſſe, in quo entia rationis collocentur. *Refutantur.* Contra quos omnes pugnat ex aduerſo Ariſtotelis ſententia, is enim plane affirmatiuam huius quæſtionis partem amplectitur, tum hoc capite, text. 14. cum diuiſo ente in prædicamenta meminit entium rationis, quaſi diuerſi cuiuſdam generis ab entibus quæ per ſe ponuntur in prædicamentis, tum vero clarius lib. 6. cap. 2 text. 8. vbi reiicit à cōſideratione Metaphyſica omnia entia rationis Huius autem rei, vt ipſe eo loco docet, ea ratio eſt, quia entia rationis non ſunt in rebus, ſed in mente, idque obiectiue tantum: primi autem Philoſophi conſideratio non in iis, quæ tantum ea ratione ſunt, quod mentiobiiciantur: ſed in iis, quæ in rerum natura ſunt, per ſe, ac ex inſtituto verſatur.

Hanc ſententiam rationemque (quæ nobis etiam ſit ſatis) probant communiter Philoſophi, præſertim Scholaſtici qui preſſius & accuratius iſta pertractant Hi ſunt D. Tho. de poten. q. 7. ar 9 & 5. Mer. lect 9. Capr. in 1. d. 8. q. 2. & d. 19. q vni a, ad 5 Ocham. in 1. d. 2. q. 8 Quod ſi quis pro Auctoribus oppoſitæ opinionis occurrat, metaphyſica quidem prædicamenta non admittere per ſe ac directo entia rationis, idque oſtendi ratione propoſita; at non idem dici poſſe de prædicamentis Logicis, cum ab eo artifice tractentur, qui entia rationis à propria & per ſe conſideratione non excludit: in propatulo eſt reſponſio, nam cum Logicus à Metaphyſico prædicamenta deſumat, ſoloque diuerſo conſiderandi modo circa ea verſetur. vt ſupra oſtenſum eſt: fieri non poteſt, vt prædicamenta Logica plura complectantur, quam Metaphyſica, cum eadem omnino ſint re, ſiue ſubiecto: ita reliquum.

by Google

liquum nobis est, vt disquiramus quonam pacto intelligenda sit distinctio illa entis a Philosophis passim vsurpata, in ens reale, & rationis, quæ in hac quæstione supponitur, præsertim cum de ea non parua sit controuersia.

Refutatio prima opinionis de distinctione entis realis & rationis.

Sectio III.

Prima sententia, ens rationis esse quod existit in intellectu subiecto.

SVnt qui (nempe Okam. p. Logicæ cap. 40. & nonnulli apud Herueum quodl. 3. q. 1. Dur. in 1. d. 19 quæst. 5.) dicant ens reale esse ens illud, quod existit re ipsa extra intellectũ, ens autem rationis, quod existit in intellectu vt subiecto, cuiusmodi sunt species intelligibiles & conceptus rerum: quam explicationem videntur desumpsisse ex tertio libro de Anima, cap. 8. text 38. vbi Aristoteles sic ait. *Non enim ipse lapis in anima inest, sed species lapidis.* Quibus verbis videtur distinxisse lapidem à specie, siue similitudine lapidis existente in anima, vt ens reale ab ente rationis, quod lapis sit extra intellectum, species vero lapidis in intellectu vt subiecto. Vide Herueum & Dur. locis citatis.

Refellitur. 1.

Sed hæc sententia facile refellitur: primum, quia quæ sunt in intellectu vt in subiecto (hoc est in anima intellectus interuentu) siue species intelligibiles sint, siue conceptus, siue actus intelligendi, siue quiduis aliud, non minus sunt entia, quam quæ existunt in corpore, sed potius eo magis entia dicenda sunt, quo sunt veriora entia, vtpote in præstantiori subiecto existentia, at entia realia magis entia creduntur quam quæuis entia rationis. Deinde, quia quæ sunt subiectiue in intellectu, non minus numerantur in rebus, de quibus disserunt philosophi naturales, & in iis, quæ per se ponuntur in prædicamentis, quam entia accidentia, at entia quæ tractantur a naturali Philosopho, & quæ per se in prædicamentis ponuntur, realia procul dubio esse constat. 2.

Tertio, quia existere subiectiue in intellectu est existere realiter, sola enim accidentia realia existunt in subiecto. Postremo, quia prima & communissima diuisio entis hoc pacto explicata non exhaurit totam diuisi amplitudinem. Multa enim comprehenduntur nomine entis, quæ nec existunt re ipsa extra intellectum neque inhærent intellectui, veluti habitudines rerum vniuersalium ad particulares, & particularium ad vniuersales & cæteræ relationes, quæ nullibi existunt subiectiue: item quæ entia ficta, quatenus ficta sunt, hoc est, mente ac ratione composita: quo pacto diximus illa esse aliquo modo entia. 3. 4.

A Ad locum vero de Aristotele quæst. 4. sect. 2. ad luctum, dicendum est; Aristotelem non distinxisse iis verbis lapidem à specie lapidis tanquam ens reale ab ente rationis; sed solum docuisse eam assimilationem, quæ necessaria est inter animam & res cognitas, simile enim non nisi simili cognoscitur, vt veteres dicebant; non ita intelligendam esse, quasi necesse sit, vt in anima existat natura lapidis per quam illa intelligat externum lapidem, quod nonnulli veteres (Empedocles & alii. Lege Aristot. 1. de Anima text. 79.) putabant; sed satis esse, si in ea existat species lapidis. Itaque non posuit Aristoteles eo loco discrimen inter lapidem & speciem lapidis, quasi inter ens reale & rationis, sed vt inter rem, & imaginem eius realem. Vide Herueum de secundis intentionibus quæst. 2. artic. 1. *Respondetur ad locum ex Aristotele; Secundo non nisi simile cognoscit.*

B

C Sunt nonnulli apud Herueum quodl. 3. q. 1. qui eum modum adhibeant huic sententiæ, vt dicant nomine entium rationis non esse intelligenda ea, quæ existunt in intellectu, vt subiecto absolute spectata, seu vt inhærent intellectui. fatentur enim illa hoc pacto spectata, esse entia realia, vt probatũ est, sed esse intelligenda illa eadem quatenus habentur loco aliarum rerum. V. G. conceptum lapidis, etsi est ens reale, quatenus inest intellectui, tamen esse ens rationis, quatenus subit vicem *Vide quibusdam sequens opinio exponitur.*

D lapidis. Nam cum subire vicem lapidis (vt inquiunt) nihil aliud sit, quam esse quodammodo lapidem, conceptus autem lapidis non sit lapis secundum esse reale, quod habet in intellectu, erit vtique lapis secundum aliud esse, quod non sit reale: quod non aliud dici potest, quam esse rationis.

Verum hæc moderatio, partim falsum assumit, partim ex iis quæ dicta sunt refutari potest. Nam, quod ait conceptum lapidis esse ens rationis quatenus subit vicem lapidis, falsum est. quandoquidem subire vicem lapidis, nihil est aliud quam repræsentare lapidẽ: quod vtique conuenit conceptui secundum esse reale. Vt enim conceptus lapidis secundũ esse reale sibi vendicat inesse intellectui, ita & repræsentare lapidem, vnde habet, vt naturalis conceptus dicatur: quin etiam magis proprium illi est repræsentare lapidem, quam inesse intellectui, cum hoc illi sit commune *Reijcitur falsa moderatio.*

E ie cum aliis accidentibus, illud autem peculiare Ita patet hanc moderationem falsum assumere. Quod autem ea ex dictis refutari possit, ex eo patet, quia non efficit, quo minus diuisio entis sit mutila; vt ex vltima argumentatione contra superiorem sententiam perspicuum est.

F

Secunda

Secunda opinionis impugnatio.

SECTIO III.

Secunda opinio de natura entis realis, & rationis.

ALij quorum Dur. in 1.d. 19.q. 5. est vnus, dicunt ens reale esse quidquid existit re ipsa in rerum natura, ens autem rationis nihil esse aliud, quã denominationem ab actu intellectus siue rationis secundum ea duntaxat, quę attribuuntur rei, vt cognita est ab intellectu. V. C. esse vniuersale, nihil esse aliud, quam denominationem rei ab actu, quo res B intelligitur, vt communis pluribus, quandoquidem esse commune plurib. non conuenit rebus, nisi vt obiiciuntur intellectui: & ita in cæteris. Quamuis enim, vt aiunt, idem re sit intelligere lapidem, vt communem pluribus, & lapidem intelligi vt communem pluribus: tamen, quia talis actus intelligendi est vera res in intellectu, non autem in lapide, idcirco denominatio hominis sic intelligentis ab illo actu, est realis, denominatio autẽ lapidis sic intellecti non est realis, sed rationis. C

Additio Durandi ad finem quæstionis.

Adduntque, quemadmodum triplex est operatio intellectus, vna simplex, altera enuntiatiua, tertia discursiua, ita tria esse genera entium rationis: vnum eorum, quæ conueniunt rebus, vt intelligũtur per primam intellectus operationem, cuiusmodi sunt, vniuersale, genus, species, & his similia: alterum corũ quæ conueniunt illis, vt intelliguntur per secundam, veluti affirmari, negari, & alia huiusmodi: tertium eorum, quæ conueniunt per tertiam, vt esse antecedens, consequens concludi, demonstrari, & alia id genus. D

Improbatur opinio Durandi.

Hæc tamen sententia non est probanda. nam, etsi denominationes, quibus res obiectæ intellectui denominantur ab actibus intellectus, numerari possunt in entibus rationis (quandoquidem non solum non ponunt quicquam in rebus denominatis, sed etiam E perinde conũeniunt rebus, quę non existunt, atq; iis, quæ existunt) non est tamen tota ratio entium rationis posita in huiusmodi denominationibus: tum, quia non minus numerandæ sunt in entibus rationis denominationes ab actu intellectus, secundum ea, quæ conueniunt rebus, vt sensu percepte aut appetitæ sunt: vt si quid denominetur visum, aut volitum: tum etiam, quia denominationes ab actibus intellectus sunt posteriores a- F liis entibus rationis magis proprie dictis. Id, quod hac ratione patet. nam cum primum lapis mente percipitur, non perceptis differentiis indiuiduantibus, tum primum est vniuersalis, vt patebit inferius ad cap 28 & tamen nõdum denominatur ab actu, quo percipitur, vt communis pluribus, siquidem huiusmodi actus est reflexus, & supponẽs illum

A priorem: prius igitur lapis est vniuersalis, quam denominetur ab actu rationis, quo intelligitur vt communis pluribus: quod idem facile animaduertes in cæteris denominationibus ab huiusmodi actibus.

Tertia opinionis refutatio.

SECTIO IV.

Tertia sententia.

ALij acutius hæc scrutantes dicunt, ens reale esse, quidquid re ipsa existit in rerum natura; ens autem rationis esse id, quod consequitur rem, vt obiicitur intellectui. V. G. Lapidem esse ens reale, quia re ipsa existit in rerum natura; communitatem vero seu vniuersalitatem lapidis esse ens rationis, quia consequitur lapidem, & quamcunq; rem aliam communẽ, vt obiicitur intellectui sine conditionibus indiuiduantibus: adduntque duo esse genera entium rationis, nempe relationes rationis & negationes. Ita videtur D. Th. sentire in 1.d.2.art.3. & de potent q.7.art. 9 & Sco. in 1.d.2.q. vnica. Soncí 6. Metap q. 28. Quo autem pacto relationes rationis cõsequantur res, vt obiiciuntur intellectui, exemplo prædictæ vniuersalitatis perspicuum faciunt: quo vero modo negationes, ostendunt exemplo cæcitatis. dicunt enim, cæcitatem non cõuenire formaliter homini cæco, nisi cum ille apprehẽditur, quatenus non habet videndi facultatem. etsi antequam hoc pacto apprehẽdatur, sit, vt aiunt, fundamentaliter cæcus. Vide D. Th. de Verit. quæst. 21. art. 1. Soncin. vbi supra. Capreol. 2.d 34. quæstion. 1.

Non omnino rem explicat præcedens opinio.

Verum, nec huiusmodi sententia rem omnino attingit: Primum, quia multæ relationes conueniunt rebus formaliter ac proprie, etiamsi res ipsæ non obiiciantur intellectui. cuiusmodi est relatio creatoris, oppositionis, identitatis, & aliæ huiusmodi, vt suis locis patebit. absurdum est enim permagnum (vt de cæteris relationib. taceam) asserere, Deo nõ conuenire actu relationẽ creatoris, siue creantis, nisi ipse mente concipiatur, quod Auctores huius sententiæ dicunt. Deinde, quia 2. relationes rationis non solum consequũtur res, vt obiiciuntur intellectui, sed etiam, vt obiiciuntur sensui & appetitui. Ita Scot. in d. 3. 45.q vnica. Postremo, quia negationes non ideo formaliter rebus conueniũt, quod res, quibus conueniũt, intellectu apprehendantur. Socrates enim non fit cæcus formaliter per operationem intellectus, cum verissime & propriissime sit cæcus, antequam mente apprehendatur, sed solũ cognoscitur, & quodammodo repræsentatur cæcus, nisi ine-

ptissime quis contendat, nihil aliud esse Socratem esse formaliter cæcum, quam cognosci aut repræsentari cæcum. Mitto, quod in diuisione entis tradita, partim nullam mentionem faciũt fictorum, quatenus talia sunt: cum tamen aliquo modo sint entia, spectata communissima ratione entis, partim dicunt negationes esse entia, quę tamen secundum se nullam entis rationem sibi vendicant. A

B

Quid re vera sit ens reale & rationis: prima item, & secunda intentio.

SECTIO V.

Quarta vera sententia.

Definitio entis realis, & entis rationis.

DIcendum igitur, ens reale esse ens, cuius esse non pendet ab operatione intellectus, cuiusmodi sunt homo, angelus, & cætera, quę cohęrent in rerum natura: ens autem rationis esse ens, cuius esse pendet ab operatione intellectus, cuiusmodi sunt notiones C generis, speciei, & similia. Nec obstat huic explicationi, quod homo, angelus, & cætera entia creata pendeant effectiue ab operatione intellectus diuini, imo, etiam complura ab operatione intellectus humani & angelici, vt artefacta: quę tamen omnia sunt entia realia. Neque enim verbum *pendet* accipiendum est hoc loco pro eo, quod est pendere effectiue, sed obiectiue, vt sensus sit, entia realia esse entia, quę non ea solum ratione dicuntur exi- D stere, quod obiiciantur intellectui, quasi hãc solam existendi rationem habeant, entia vero rationis esse entia, quæ ea sola ratione dicuntur existere, quod intellectui obiiciantur.

Expositio modi.

Quod, vt planius intelligas, aduerte: aliud esse asserere entia rationis non conuenire rebus, nisi cum obiiciuntur intellectui: aliud non existere, nisi cum obiiciuntur intellectui. illud enim falsum est, & à nobis paulo E ante negatum in relatione Dei creantis, & in aliis plerisque hoc autem necessaria assertione nunc assertum. Nam cum duplex tantum

Duplex tantum est, positiua & actualis existentia.

sit positiua & actualis existentia, de qua loquimur, (neque enim sermo est de negatiua, quę conuenit negationibus, nec de potentiali, quam habent res in suis causis) vna realis, qualem habet lapis in lapicidina, altera obiectiua, qualem idem habet in sensu aut intellectu: entia autem rationis non possint habere existentiam realem, neq; item obiectiuam F in sensu, cum non sint entia sensibilia, efficitur, vt non alia ratione existant, quam obiectiue in intellectu.

Ens rationis quo pacto dis tinguendũ.

Sed quoniam ens rationis hoc pacto spectatum, nempe quatenus cum ente reali totam entis rationem exhaurit, late ac minus proprie sumitur: distinguendum adhuc est in ens rationis, presse ac proprie dictum, & in ens fictum, quatenus fictum est. Ens rationis proprie sumptum, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt nihilominus de entibus realib. dici possit: cuiusmodi sunt notiones generis, & speciei, & similia. Ens fictum, quatenus tale est, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt de nullo ente reali dici possit: cuiusmodi sunt Chimæra, Tragelaphus, & alia fictitia. Atque hac de causa dici solet apud Dialecticos entia rationis habere fundamenta in rebus, commentitia vero minime. sumunt enim fundamenta pro rebus denominatis. alioqui entia fictitia fundamenta habent in rebus, vtpote partes rerum verarum, vt caput leonis, & caudam draconis, aut aliquid aliud: vt diametrum, commensurabilitatem, & similia.

Ens fictum quid.

Obiectio.

At obiiciat aliquis, negationes habere fundamenta in rebus, hoc est, res denominatas, de quibus dicantur, & posse etiam mente apprehendi vera apprehensione, siue cui respondeat in rebus absentia eius, quod negatur (re enim vera Socrates est cæcus, quemadmodum apprehenditur esse cæcus) ergo potiori ratione fuisse negationes numerandas in entibus rationis, quam entia ficta, etiam quatenus ficta: cum entia ficta, etiam quatenus ficta sunt, nec res veras denominare possint, nec vera apprehensione concipi.

Dilutio.

Huic obiectioni occurrendum est: etsi pleræque negationes de rebus veris dici possint, imo etiam concipi vera apprehensione: ea tamen ratione potius entia ficta, quatenus ficta sunt, numerata fuisse in entib. rationis, quia, quatenus talia sunt, dicunt quandam compositionem, & ex consequenti entitatem: vtcunque ab anima factam per coniunctionem obiectiuam eorum, quæ alioqui in rerum natura reperiuntur: negationes autem, vt negationes sunt, nullam omnino dicunt entitatem, sed solam absentiam eius, quod negatur: etiamsi ea absentia suo modo sit in rerum natura ante operationem intellectus, vtpote per non existentiam rei, cuius illa est negatio. Ita patet, quid sit ens reale, quid ens rationis tum late, tum etiam presse sumptum, solumque ens reale per se ac directo habere locum in præd camentis.

Negationes cur non in entibus rationis numerentur.

Quæstio circa 1. & 2. intentionem.

Si quis autem roget, num idem sit prima intentio, quod ens reale, & secunda intentio idem quod ens rationis, sumpta vtraq; intentione obiectiue, hoc est, pro eo, in quod intellectus primo aut secũdo intendit (sunt enim, qui inter hæc nihil discriminis constituant) dicendum est, non eadem esse.

Prima

Quid si prima intentio.

Prima enim intentio, vt lib 1. Instit. Dialec. cap. 32. diximus, est quidquid conuenit rebus veris, etiam si illæ mente non concipiantur, nec alio modo ab ea tractentur, vt esse hominem album, cæcum, & similia. Vnde patet, etsi omnia entia realia sint primæ intentiones, vt inductione constat: tamen non omnes primas intentiones esse entia realia: siquidem non solum multa entia rationis conueniunt rebus veris, semota omni operatione intellectus, qua illi obiiciantur, cuiusmodi sunt relatio Dei creantis, relatio vnionis verbi diuini cum humana natura, & aliæ pleræque relationes rationis, vt supra diximus, sed etiam multa non entia, vt cæcitas, surditas, vnitas numeralis, formalis, & aliæ infinitæ negationes. Vide Diuum Thomam opusc. 41. cap. 1. & de potent quæst. 3. art. 9. Capr in 1. d. 23. q. 1. Caieta. cap. de genere. Herueum de secundis intentionibus.

Non omnes primas intentiones esse entia realia.

Quid secunda intentio sit.

Secunda intentio est, quidquid conuenit rebus veris, quia mente apprehenduntur, aut alio modo ab ea tractantur, vt esse prædicatum, subiectum, demonstratum, & cætera huiusmodi. Vnde patet, neq; omnia entia rationis esse secundas intentiones, vt videre est in iis relationibus rationis, quas diximus cõuenire rebus veris, semota omni operatione intellectus, qua illi obiiciãtur; neq; omnes item secundas intentiones esse entia rationis, vt patet in vnitatibus relationum, prædicati, subiecti, & aliarum huiusmodi secundarum intentionum: quæ vnitates, etsi sunt secundæ intentiones, quia non conueniunt rebus veris, nisi per operationem intellectus, quemadmodum & relationes, quarum sunt vnitates: tamen cum sint negationes quædam, ac proinde non entia, entia rationis dici non possunt. Ita patet, non idem esse primam intentionem, quod ens reale, nec secundam intentionem idem, quod ens rationis. Verum, quia prima intentio latius patet, quam ens reale, adhuc verum est, solas primas intentiones habere per se locum in prædicamentis, quemadmodum diximus de ente reali.

Concluditur non idem esse primam intentionem, quod ens reale, neq; secundam idem quod ens rationis.

Num sola entia finita & completa admittantur per se in prædicamenta.

QVÆSTIO VII.

Quod sola finita.

SECTIO I.

Quid nomine entis finiti.

NOmine entis finiti id solum intelligendum est hoc loco, cuius essentiæ perfectio certis finibus & quasi limitibus continetur, etiamsi alioqui sit infinitum & illimitatum, siue potentia, vt cœlum quoad durationem, aut gignendi virtutem: linea quoad diuisionem, & quilibet numerus quoad accretionem: siue (quod D. Thom 1 p. quæst. 3. art. 5. & 1. sen. d 8. quæst. 4. art. 3. & de poten. quæst. 6. & 7. artic. 3. Alber. in præd. ca. tract. 1. cap. 7. Magister in 1. d. 8 Se. ead. dist quæst. 3. Henr de Gand. 1. p. sum. art. 26. quæstio. 9. Boe. lib. 1. de Tri. c. 6 & seq Auicen. lib. 8. suæ Me c. 5. & reliqui doctores, præter Gre Ari. in 1. d. 8 q. 3. Gab. ibid. & Robert. Holcot. in 1. sent. q. 6 qui ponunt Deum in prædicamentis, Rabbi Mosem lib. 1. c. 55. & 56. dari posse putant) actu veluti corpus infinitum, & multitudo infinita. Quod enim sola entia finitæ perfectionis secundum essentiam ponantur per se in prædicamentis, ex eo manifestum est: quia in prædicamentis non ponuntur directo, nisi genera summa, species, & his subiecta indiuidua. at summa genera nõ possunt habere infinitæ perfectionis essentiam, cum superentur perfectione à suis speciebus additione earum differentiarum, quæ generibus iunctæ complent naturas specificas, species vero ipsæ, cum definibiles sint per sua genera & differentias, ac proinde earum essentiæ certis ac definitis limitibus claudantur, finitæ perfectionis necessario sunt: vnde & numeris similes merito dicũtur, quorum nullus infinitus esse potest. Demum neq; indiuidua eis subiecta possunt infinitæ perfectionis esse, nisi infinitam essentiæ perfectionem speciebus addant, quod fieri nullo modo potest. Nam, si indiuiduum adderet speciei infinitã essentiæ perfectionem, iam in eo addito contineretur omnis essentiæ perfectio, ac proinde superuacanea esset perfectio naturæ specificæ, & omnium generum, sub quibus species contineretur: quare non esset eiusmodi indiuiduum sub vlla specie collocatum, sed extra omnem ordinẽ prædicamentalem. Ita patet, quidquid in prædicamentis per se ponitur, finitæ perfectionis essentialis esse debere: & cum id ex ipsa prædicamenti ratione colligatur, non dubium est, quin Aristoteles eiusmodi conditionem subintelligi voluerit hoc loco.

Species cum sint similes numeris esse dicuntur.

Per hanc conditionem solum Deum excludi.

Per hanc conditionem, quæ quarta est, solus Deus Opti. Maxim. à prædicamentorum ordinibus excluditur, vt qui solus, cum sit infinitæ perfectionis simpliciter, nullis se finibus contineri patitur, quidquid in hac re ra. Meta. à text. 1. vsque ad 5. senserit Aristoteles. Quod si quæ sunt alia, quæ actu infinita esse possint, vt infinita magnitudo, multitudo ve: aut infinite intensa qualitas, ea quemadmodum re vera quantitates aut qualitates erũt,

niti hoc loco intelligatur.

Digitized by Google

ta & per se in prædicamento quantitatis aut qualitatis locum habebunt: si vero nihil tale potest in rerum natura existere (quæ est probabilior Philosophorum & Theologorum, D. Thom. 1. p. quæ. 7. artic. 3. & 4. & quod. 9. art. 1. & quodlib. 12. art. Durandi & D. Bonaue. in 1. distinct. 43. Scoti in 2. d. 1. quæst. 3. sententia) non ponuntur quidem per se in prædicamentis, verum ad excludenda non opus erit hac conditione, cum per primam aut tertiam reiecta sint. Nam si ea in rerum natura esse non possunt, non erunt vtique entia, nisi quatenus mente conficta & excogitata.

Quod sola completa.

Sectio II.

VT autem intelligas, merito addi solere quintam illam conditionem, & completum sit quidquid per se ad prædicamentorum series admittendum est: exponemus prius quid *completum*, quid etiam *incompletum* Philosophi in hac materia appellent.

Quid sit ens completum primo & simpliciter.

Ens completum, primo quidem ac simpliciter est ens, quod ad nullius entis per se constitutionem pertinet: vt hic homo, hic candor. Nam, etsi vtrumq; potest esse pars entis per accidens, neutrum tamen potest esse pars entis per se, id est, vnius essentiæ. Deinde vero, ac secundum quid, illud ens dicitur completum, quod prædicatur in quæstione *Quid est*, de eo, quod est completum simpliciter: vt homo, vt candor homo n. de hoc homine, & candor de hoc candore, dicitur in quæstione *quid est*. Hinc patet nec differentiam vllam, siue vniuersalem, siue individualem, nec partes integrantes entium per se, nec materiam, formam ve: nec motum, vt motus est, hoc est, vt forma partim acquisita, partim acquirenda, esse entia completa. Patet etiam sola individua esse cõpleta simpliciter, quia omnia communia pertinent ad constitutionem alicuius entis per se. Patet item, sola genera, & species completorum simpliciter, esse completa secundum quid. quia hæc sola dicuntur de illis in quæstione *Quid est*, modo ne excludas eorum rationes obiectiuas.

Quid ens cõpletum secũdario ac secundũ quid.

Motum non esse ens completum, vt motus est.

Vtrumque genus completorum hac conditione comprehendi.

Vtrumque autem genus completorum entium in hac conditione necessario intelligendum est. Nam, si completa prioris generis directe ponuntur in prædicamentis, necesse est, vt completa etiam posterioris ponantur: siquidem prædicamenta non constant solis individuis, sed speciebus etiam eorum ac generibus. Quod autem completa prioris generis directo ponantur in prædicamentis, ex eo patet, quia sunt omnium entium præstantissima, & in quibus cætera omnia non quomodocunque, sed actu & secundum essentiam cõtinentur. vt perspicuũ est. Quocirca ea, quæ primæ substantiæ appellantur, propterea primæ ac præcipuæ dictæ sunt, quod non sint aliarum substantiarum partes. Id quod modo eodem dicendum est de individuis accidentibus.

Quod vero sola completa entia vtriusque generis (super qua re videbis D. Tho. in 4. d. 1. q 1 artic.) directo admittantur ad prædicamentorum series (hoc enim præcipue probandum erat) ex eo patet: quia si non solum completa, verum etiam incompleta directo admitterentur, necesse foret, vt genera summa essent communia completis & incompletis. quod fieri nequit. substantia enim genus summum non potest in primis genus omnium substantiarum incompletarum esse. neq; enim potest esse genus differentiarum: non solum, quia differentiæ in nullo prædicato essentiali vniuoce conuenire possunt, quod sæpe à nobis dictum est, sed etiam quia ex ea sequeretur genera bis includi in qualibet specie immediata: semel ratione sui, & iterum ratione differentiæ, quæ speciem complet. Non potest deinde esse genus partium integrantium, quia partes integrantes etiamsi differant re ipsa inter se, vt pars à parte, non differunt tamen, vt substantiæ actu distinctæ inter se, quod tamen necesse foret, si substantia genus summum esset earum genus. Ponimus enim hoc loco id, quod vtcunque patet ex iis, quæ diximus ad caput quartum, fusius autem ad librum septimum ostendendum est, in eodem composito non dari partes integrantes, quæ distinguantur inter se per diuersas formas substantiales, vt sint actu distinctæ substantiæ. Denique non posse esse genus materiæ & formæ, ex eo patet: quia si materia & forma essent species generi summo prædicamenti substantiæ subiectæ, hęc & illa materia, essent primæ substantiæ, vt patet. hoc autem fieri non posse, ex eo manifestum est: quia primæ substantiæ subsistunt omnino per se, ita vt non solum non subsistant per aliquod subiectum cui inhæreant, nec per aliquid inferius de quo prædicẽtur, sed nec per aliquid, in quo sint veluti eius partes. at hæc & illa materia, hæc & illa forma subsistunt per singularia composita, quorum sunt partes essentiales, etiam ipsa humana forma, si non simpliciter, certe vt principium omnium humanarum actionum, quas omnes, nisi in toto composito, exercere non potest. Atque hæc ratio in partes etiam integrantes eadem valet.

Differentia in nullo prædicato essentiali vniuoce conuenire posse.

Cum

Cum ergo substantia genus summum non possit esse genus differentiarum, nec partium integrantium: nec materiæ, nec formę, nec aliæ sunt substantiæ incompletæ, de quibus quæstio esse possit, num sub illo, vt sub genere summo contineantur, efficitur, vt sit tantũ genus substantiarum complexarum. Quod idem proportione seruata dici potest de cæteris prædicamentis. Huc accedit quod entia incompleta, necessario ponãtur in prædicamentis reductiue, hoc est per ea, & in iis quorum sunt partes: superuacaneum est ea iterũ poni per se, ac directo. Adde, quod entia incõpleta non tam sunt entia, quam differentiæ entium aut partes, aut inchoationes, vnde fit, vt in distributione entium directo ac per se numerari non debeant. Ita patet, sola entia completa poni directo in prædicamentis.

Hanc conditionem tra dit Arist.

Hæc vero conditio, etsi non aperte colligitur ex Arist. hoc loco, tamen alibi plerumq; traditur: vt lib. 3 huius operis c. 3 *text.* 10. & 11. & 6. Topicor. c. 3 quoad differentias; vbi docet genera nõ prædicari per se de differentiis: lib. autem 7 huius operis c. 16. *text.* 56. quoad partes integrantes, quas dicit non esse actu in toto, hoc est, actu entia, sed potentia. Eodem vero lib. cap. 3 *text.* 8. & 2. de Anima c. 1 *text.* 2. quoad materiam & formam, quibus locis ait, materiam per seipsam non esse quid (hoc est substantiam) neq; aliquid aliorum prædicamentorum, neq; esse hoc aliquid (id est, rem singularem) in genere substantiæ. quod certe verum non esset, nisi loqueretur de entibus completis. Idem sentit de forma, cum subdit formam esse, cum iam hoc aliquid dicitur, h.e. qua completur hoc aliquid: vt non aliter ipsa sit in genere substantiæ, nisi quia est præcipua pars substantiæ naturalis, quæ est hoc aliquid completum. Deniq; 3 Phys. c. 1. & 2. quo ad motum: vbi docet motum esse imperfectum quippiam in genere earum rerum, quæ acquiruntur per motum. Quapropter non dubium esse debet, quin Arist. hoc loco, & vbicunq; de prædicamentis agit, hanc cõditionem intelligẽdam esse velit. Quod item Porphyrius *cap. de specie*, ex illo videtur collegisse, cum tradidit exemplum prædicamenti substantię nullam enim substantiam incompletam fecit speciem aut genus aut individuum eius prædicamenti.

Per hãc conditionem reiiciuntur.

Per hanc conditionem reiiciuntur primũ omnes differentiæ tam vniuersales, quam individuales: deinde omnes partes integrantes entium per se: tertio materia & forma, postremo motus vt motus est, h.e. vt est imperfecta, seu inchoata forma & nondum absolutã, sed tendens adhuc in perfectionem siue absolutionem, & si quod est aliud ens, quod completum non sit.

Num sola vniuoca & incomplexa per se ponantur in prædicamentis.

QVÆSTIO VIII.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

Duæ vltimæ conditiones prædicamentales expenduntur.

DVæ extremæ conditiones supersunt, vt aliquid per se locum habeat in prædicamentis, vniuocum scilicet, & incomplexum esse: sed tamen neutram earum esse necessariam his argumentis sibi aliquis fortasse persuadeat.

Primum argumentum.

Præcipuus locus in prædicamẽto substantiæ debetur individuis substantiis, tanquam iis, quæ primæ sunt, ac maxime substantiæ, eademque ratione in prædicamentis accidentium primus locus debetur individuis accidentibus, quæ in suis quoque generibus maxime rationem accidentium participant: at individua non sunt vniuoca, cum non dicantur eadem ratione de pluribus. non est igitur opus, vt vniuocum sit, quicquid per se locum habere debet in prędicamentis. Quod si quis respondeat, individua determinata, vt *Respons.* hunc hominem, hunc candorem non poni per se in prædicamentis, vt quæ per se à nullo artifice tractantur, sed sola individua sub cõmuni ratione individui huius vel illius prædicamenti: si enim tractatur ab Aristotele individua substantia sub communi nomine & ratione primæ substantiæ, præsto est, quo vrgeatur: aut enim sumit nomen individuæ substantiæ quatenus est secundæ intentionis, aut quatenus primæ: si quatenus secundæ, hoc est, quatenus significat Logicam aliquam conditionem, vt subiectionis aut prædicationis, non ponitur vtique per se in prædicamentis, vt ex dictis *quæst.* 6 *text.* 75. perspicuum est. si quatenus primæ, nempe vt significat rem minime pendentem ab operatione intellectus, certe aut est nomen casu æquiuocum, aut analogum. Nam si imm diate significat hanc & illam substantiam, quatenus sunt hæc & illa æquiuocum certe casu est, vt Alexandri nomen Alexandro Paridi, & Alexãdro Macedoni. si vero significat omnes individuas substantias, vt proportionem quandam singularitatis inter se habent, analogum est. quandoquidem singulares substantiæ, quatenus singulares sunt, & differentiis individuantibus constant, analogice tamen conueniunt, quemadmodum & ipsæ

Refellitur.

differentiæ indiuiduantes, quibus sunt singulares, vt ex superiori cap. q. 6. sect. 3. perspicuũ est. Atque eodem modo concludere licet de indiuiduis accidentibus.

Secundum argum.

Præterea definitio obiectiue sumpta, hoc est, pro ipso definitionis obiecto, complexa est, vtpote constans genere & differẽtia, tanquam duobus conceptibus obiectiuis. at ea sic sumpta ponitur per se in prædicamentis. non est igitur opus, vt incomplexum sit quicquid per se in prædicamento ponitur. Assumptio ex eo probatur; quia vt Aristoteles docet 2. de Anima ca. 1. tex. 6. definitiones rerum, ex prædicamentis petendæ sunt. at illæ petinde locum habent in prædicamentis, ac cęteræ prædicatæ Dialect ca, quę sunt genus, proprium & accidens, vt idem quoque scribit 1. Topic. c. 7. nemo autem dubitat genera, proprietates & accidentia habere per se ac directo locum in prædicamentis.

Tertium argum.

Postremo, definitionis significatum, est ens per se, vniusq; naturę, quemadmodum & species quæ definitur. neq; à specie distinguitur, nisi modo considerãdi solo quare eũ species, quæ definitur, locũ habeat per se in prædicamentis, non est cur idem negetur definitioni.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO II.

Pars affirmatiua quæstionis probatur.

VErum, non obstant argumenta proposita, vt à communi Philosophorum sentẽtia recedatur. Nam, quod vniuocatio sit necessaria vt aliquid per se ponatur in prædicamentis ex eo patet, quia nisi addatur, sequetur mira cõfusio prædicamentorum, quæ tamen distinctionis causa inuenta sunt, seruatis enim quinq; superioribus cõditionib. necesse erit per se ac directo admittere æquiuoca & analoga plurima, quæ entia sint per se ac realia finita, & completa, dandus enim erit per se locus cani in tota latitudine suæ significationis sumpto, accidenti etiam in commune, &c cęteris huiusmodi. Nisi etiam addatur incomplexio, non erunt simplices ac primi cõceptus ii, qui tradũtur in Prædicamẽtis, quibus tamen inuenientis, & ad differendum, tãquam primis elementis, constituendis, facta est Prædicamentorum tractatio necessaria enim admittendæ erunt definitiones entium per se realium, finitorum completorum, ac vniuocorum, quæ simplices conceptus non sunt, sed compositi. Quocirca cum Arist. in prædicamentorum libro reliquas cõditiones ex Metaphysica petendas esse voluisset, has duas prætermittere noluit, tradens initio distinctionem vniuocorũ ab æquiuocis ac denominatiuis, & incomplexorũ à complexis,

Ex Arist. confirmatur.

Ex definitione.

A vt doceret neq; æquiuoca, neq; complexa per se locum habere in Prædicamentis. Quod ipsum quoq; colliges ex communi Prædicamenti descriptione quam superius q. 1. sect 2. tradidimus. Necesse est enim, vt quicquid genus est, aut species, aut speciei subiectum, indiuiduum vniuocum sit, & incomplexum; ea tamen vniuocatione, quam mox explicabimus. Ita reiiciuntur per has duas cõditiones, primum quidem æquiuoca. deinde analoga, postremo complexa omnia.

Prædicamenti.

B Addunt quidam octauam conditionem, vt sit compositum reale quicquid ad categoriarum series per se admitti debet. Sed eam non esse necessariam, ad caput sequens perspicuũ fiet, vbi substantias quoque immateriales esse patebit. Vide autem de tota hac re Simpliciũ in prædicamenta, & Scotum ibidem, Ammonii deniq; caput de incomplexis.

Octauam conditionem non esse necessariam.

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

Primi argumenti duplex solutio.

PRimum igitur argumentum duobus modis solui potest. Vno, si vniuocatio sumatur negatiue, vt sit sensus: Quicquid in Prędicamentis locum per se habet, vniuocum esse, h. e. non æquiuocum sumpta tamen æquiuocatione, vt analogiam cõprehendit. isto enim modo nullum est determinatum indiuiduũ, quod vniuocum non sit Altero, si vniuocatio indifferenter accipiatur pro actiua & passiua, ita vt vniuoci vocabulo intelligatur quicquid vniuoce aut participatur à pluribus. aut cum alio cõmune aliquid participat. hoc enim pacto indiuidua determinata, vniuoca sunt. Namq; tres vniuocorum modos iuxta hanc significationem in quolibet Prædicamento cernere est. Vnum eorum, quæ participantur, sed non participant, vt genera summa: Alterũ eorum, quæ & participantur, & participant, vt species omnes, eũ mediæ tum infimæ. Tertium eorum, quæ participant, sed non participãtur, vt indiuidua. Quapropter non est recurrendum propter argumẽtum propositum ad indiuidua sub communi ratione indiuidui sumpta. Non ponitur enim per se in Prędicamentis indiuiduum sub cõmuni vlla ratione indiuidui, vt recte occurrebatur in argumento, sed sub particulari & determinata. Nec obest, quod nullus artifex de determinatis

Prima.

Secunda.

Tres vniuocorum modi in quouis prædicamento.

F indiuiduis per se, ac ex instituto agit neque enim ponuntur in Prędicamentis, vt de illis ex instituto agatur, sed vt doceatur, & intelligatur esse illa quasi fundamenta, & bases Prędicamentorum, quod recte explicatur à Philosophis, sumptis illis sub communi ratione indiuiduorum, substantiæ, quantitatis, & reliquorum prædicamentorum.

Ad

Definitiones à prædicamentis peti, non tamen in eis per se poni.

Ad secundum dicito, definitiones rerum, ex prædicamentis quidem petendas esse, easque perinde locum habere in prędicamentis, ac alia quædam prædicata Dialectica, cæterũ nõ verum esse, reliqua omnia prædicata Dialectica per se poni in prędicamẽtis: multa enim sunt propria & accidentia, quibus id negatur, vt propria complexa, veluti animal risus capax: huiusmodi enim descriptiones in propriis numerat Arist. toto fere 5. Topic. lib. & plurima etiam accidentia communia, quæ vel complexa sunt, vel secundæ intentionis, aut non entia, vt totum hoc esse eruditum, grammaticum, esse genus, esse cæcum & similia. Non igitur ea de causa docet Arist. definitiones rerum ex prædicamentis petendas esse, quod putet eas, earũve obiecta poni per se in prędicamentis, sed quia in prędicamentis inueniuntur genera & differentiæ, ex quibus illæ conficiuntur: genera quidem interdum per se posita, veluti genus hominis, interdum reductiue, vt genus animæ, cuius definitionem ipse in loco citato librorum de Anima inuestigat: differentiæ vero semper reductiue, vt quæ & incompleta entia sunt, & nulli generi essentialiter subiici possunt, vt ex superiori libro patet.

Definitio quæstionis distinguitur à diffinito.

Ad tertium dicendum est, significatum definitionis (loquor autem in tota hac quęstione de essentiali) esse quidem ens per se, neque item à specie distingui nisi modo considerãdi solo: nempe, quia duplici conceptu apprehenditur, cum species, vt tale quiddam ens est vno tantum apprehendatur: veruntamen solum considerandi modum satis esse, vt hac ratione non habeat per se locum in prædicamentis, sed per conceptum obiectiuum generis & differentiæ, in quos distinguitur, vel potius per ipsam speciem, quæ ex his componitur.

Num cætera omnia reducantur ad ea, quæ per se ponuntur in prædicamentis, & quo pacto id fiat.

QVÆSTIO IX.

Deo excepto cætera omnia reuocari.

SECTIO I.

Quæritur de reliquis quæ per se non ponuntur in prædicamentis.

RElinquum est, vt explicemus, an cętera omnia, quæ non ponuntur per se in prædicamentis, reuocentur ad ea, quæ per se in eis collocantur, & quo pacto id fiat.

Qua in re sunt, qui partem affirmatiuam *Primo.* priorismembri vniuerse astruant, hac ratione ducti: quia cum omnia, quę quoquo modo sunt aut cogitari possunt, ratione aliqua in prædicamentis inueniantur, tanquam in communi quasi seminario omnium elementorum differẽdi, vt est omnium Philosophorum sententia, necesse videtur esse, fateri, quicquid per se in illis non ponitur, saltem reductiue collocari. Vide *Simplicium in prædicam. & Paul. Venetum lib. sua Met. c. 7. vbi Deũ etiam ipsum reuocat ad prædicam. substantiæ.* Accedit, quod omnia prædicata Dialectica, ac proinde subiecta, ex prædicamẽtis petuntur, quod Arist. docet 1. Topic c. 7. & omnes Dialectici approbant. nemo autem dubitat, quin omnia, quæ quoquo modo sunt aut cogitari possunt, in prædicatis & subiectis Dialecticis possint numerari.

Secundo. Hanc sententiam in Deo veram non esse.

Sed hæc sententia etsi vera est in cęteris omnibus, non est tamen probanda in Deo. *Ita Alex. Alens. 12. Met. in tex. 19. Argent. in 1. d. 8. q. 1.* Nam reuocari vnũ ad aliud nihil aliud est, quam referri illud tanquam ad aliquod prius natura, siue generationis ordine, quo modo totum reuocatur ad partes; siue perfectionis, qua ratione partes reuocãtur ad totũ. Quanquam vero ea, quæ per se ponuntur in Prędicamentis, sint priora natura cęteris omnibus, quæ quocũq; modo esse, aut cogitari possunt excepto Deo, nihil tamen eorum est prius natura Deo, aut etiam omnia simul, siue generationis ordine, siue perfectione, vt perspicuũ est. Quocirca non satis miror Auctores eos, qui expresse aiunt, Deum non poni quidẽ per se in Prædicamentis, sed tamen ad ea reduci, vt interim mittamus eos, quasi aliqua dignos venia, qui nulla mentione Dei facta, vniuerse affirmant, omnia, quæ quoquo modo sunt, aut cogitari possunt, aut per se, aut reductiue in Prædicamentis poni.

Vera quæstionis explicatio.

Dicendum igitur, cætera omnia, quæ per se in Prædicamentis non ponuntur, Deo excepto, ad ea, quæ per se ponuntur, reduci ipsa vero, quæ in eis per se locum habent, ac proinde reliqua, quæ ad illa reducuntur, omnia ad Deum tanquam ad omnium principium finemq; reuocari.

Solutio argumentorum partis oppositæ.

Neque obstant argumenta in oppositum. nam etsi omnia, quæ rationem entis participant, modo aliquo inueniuntur in Prædicamentis, & omnia itẽ tum prædicata, tum subiecta Dialectica, à quibus non est excludendus Deus, ex Prædicamentis petuntur; tamẽ, quia Deus non reperitur in Prædicamentis, nisi tanquam causa in suis effectis, ideirco non sequitur reuocari eum ad Prædicamenta, sed potius ad illum Prædicamenta: quod

Digitized by Google

quod quidem est poni Deum in Prædicamẽtis participatiue, vt qui ab illis participetur, non reductitie, vt qui ad illa reducatur. Possumus tamen pro Auctoribus impugnatę sententiæ dicere, etsi illi non recte loquuntur, recte tamen ac nobiscum sentire cum enim ab eis petitur, quonam modo Deus ad Prædicamenta reducatur, respondent reduci tanquam causam primam ad sua effecta. at causa non reducitur ad sua effecta (nisi materialis & formalis ad compositum) sed potius effecta ad causam. Vide *D. Thom de potent. q. 7. art. 3. ad 7.*

Quo pacto cætera omnia ad Prædicamenta reuocentur.

SECTIO II.

Primo. Non entia.

QVod igitur attinet ad reliqua omnia, præter Deum, non entia quidem reducuntur ad Prædicamenta per ea entia, quæ in eis locum habent, negationes videlicet per ea, quæ negantur, & commentitia secundum se per ea, ex quibus finguntur constare, existentiæ vero per essentias, & cæteri modi, quos dicunt intrinsecos per ea entia, quorum sunt modi. Deinde reuocantur entia per accidens per entia per se, ex quibus constant, vt homo albus per hominem & albedinem: & artefacta per materiam artis, aut partes eius, & formam artificiosam. Tertio reuocantur entia rationis per entia realia, in quibus fundantur, vt hæc notio generis per animal. & hæc notio speciei per hominem, & entia ficta, quatenus ficta sunt, per ipsum fingendi actum, vt Chimæra, quatenus per actum, quo concipitur, aut per partes, ex quibus constare dicitur. Reuocantur quoque entia incompleta per completa, vt differentiæ vniuersales per species, indiuiduales autem per indiuidua, & partes integrantes per totum integrum, & materia & forma per composita, quæ ex illis constant. Denique reuocantur entia æquiuoca per vniuoca, vt canis per domesticum, marinum, & cœlestem, & complexa per incomplexa, vt hominem esse animal, per hominem & animal, & definitio obiectumve definitionis, per id, quod definitur.

Secundo. Entia per accidens.

Tertio. Entia rationis.

ΚΕΦ. Η'.

Text. 15.

Οὐσίαι δὲ λέγονται πάντα σώματα σύνολα, οἷον γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ τὰ τοιαῦτα ἁπλᾶ σώματα, καὶ ζῷα καὶ δαιμόνια καὶ τὰ μόρια τούτων. ἅπαντα δὲ ταῦτα λέγεται οὐσίαι, ὅτι οὐ καθ' ὑποκειμένου λέγεται, ἀλλὰ καὶ τούτων τὰ ἄλλα.

CAPVT VIII.

Text. 15. *Substantiæ dicuntur & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, ac cætera huiusmodi, & omnino corpora, & quæ ex hu constant cum animalia, tum etiam dæmonia, & horum partes. Hæc autem omnia ex eo dicuntur substantia, quod non de subiecto dicantur, sed de eis cætera.*

Alio

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Substantiæ dici quatuor modis. Primum.

Substantiæ dicuntur.] Tradit quatuor modos, quibus substantia dicatur, quos deinde reuocat ad duos præcipuos. Primus est vulgaris, & cuique obuius, quo comprehenduntur corpora omnia sensibilia, & quæ digito ostendi possunt: non ipsæ quidem moles corporum, vt quæ sunt quantitates, sed ea, quæ his subsant, & de nullo subiecto siue inhæsionis, siue prædicationis dicuntur, sed de iis cætera. Complectitur autem Arist. hac significatione substantiæ primas substantias, non omnes tamen, sed sensibiles, earumque partes integrantes. Quanquam enim huiusmodi partes, nec primæ nec secundæ substantiæ sunt, sæpe tamen primis reductione quadam adnumerantur. Quod autem hic referuntur dæmonia (de quare vide *Proclum lib. de Ani. & dæmone, & Alcinoum lib. de doctrina Platonis cap 15 & Plotinum Ennead lib. 5 c. 6.*) inter substãtias sensibiles, ex Platonis opinione dictum est posuit enim Plato animalia quædam subtilissimi corporis, & ratione prædita, & perpetua; quæ sententia non placet Aristoteli, tametsi ea 5. *lib. Topic. cap.* 1. vtatur exempli afferendi causa.

Cur hic dæmonia inter substantias sensibiles referantur.

Cur non sit complexus corpora sensibilia vniuersalia.

Quærat aliquis hoc loco cur Arist. in hac substantiæ significatione non sit complexus corpora sensibilia vniuersalia, vt tota significatio esset corpus sensibile, non modo singulare, sed etiam vniuersale? huius rei duplex se offert causa: vna, quia corpus sensibile vniuersale non omnibus est notum; Aristot. autem incipere voluit à notissima substantiæ significatione: altera, quia Plato, cuius auctoritati in vsu verborum haud facile repugnandum erat, nullam naturam vniuersalem (etiam ipsorum corporum singularium) corpus esse putabat. Aduerte autẽ ad hanc primam significationem substantiæ reuocari materiam, eo quod cætera omnia, quæ in corporibus sensibilibus cernuntur, in ea insint vt in subiecto, saltem mediato, ipsa vero non insit in alio.

Materiam ad hanc primam substantiæ significationem reuocari.

b Alio

ἄλλου b δὲ τρόπου ἐπὶ ἧς οὐσίας τοῦ εἶναι, σύνηθες μὲν τοῖς τοιούτοις, ὅσα μὴ λέγεται καθ' ὑποκειμένου, εἶναι δὲ ψυχὴ τοῦ ζώου. ἔτι c ἕκαστα μέρεα σύνθετά ἐστι τῶν τοιούτων ἐφ' ὧν τὸ τόδε τι καὶ τόδε σημαίνεται· ἂν οὖν ἀναιρεθῇ τὸ ὅλον, οἷον ἐπιπέδου, σώματος, ἢ ἀριθμοῦ πάντες, καὶ ἐπιπέδου γραμμῆς καὶ ὅλως ὁ ἀριθμὸς δοκεῖ τινὰ εἶναι· ἀναιρεθέντος γὰρ τοῦ ὅλου, οὐδὲν εἶναι καὶ πάντα ἀναίρει, ἔτι d τὸ τί ἦν εἶναι, ἃ ὁ λόγος ἐστὶν ὁρισμός· ἐν τούτοις δ' εἶναι λέγεται ἔνιοι καὶ

Συμβαίνει e δὲ καὶ γνώ τρόπους τοὺς εἰσὶν λέγεσθαι, τὸ ὑποκείμενον ἔχοντας, ὁ μηκέτι καθ' ἄλλου λέγεται, ἐ ἀεὶ τόδε τι ὄν, καὶ χωριστὸν ἧ τοιοῦτον ἕκαστον μερῶν ἐ τι τόδε.

Alio b modo id, quod causa est ipsius esse, ineſſq; in iis, &c. Secundus modus est, quo substantia significat causam formalem substantiæ primo modo dictæ, non separatam, sed in illa ipsa existentem, quo pacto anima est causa huius animalis, aut illius. Merito autem intelligunt interpretes *D. Thomas & Alexander* hoc loco nomine causæ ipsius esse solam causam formalem, quia cum primum ponitur forma in rerum natura, continuo ponitur res: quod non ita accidit posita materia, cum illa multarum rerum formis eadem succedat.

Alio modo id, quod causa est ipsius esse, ineſſq; in iis, &c. Secundus modus est, quo substantia significat causam formalem substantiæ primo modo dictæ, non separatam, sed in illa ipsa existentem, quo pacto anima est causa huius animalis, aut illius. Merito autem intelligunt interpretes *D. Thomas & Alexander* hoc loco nomine causæ ipsius esse solam causam formalem. quia cum primum ponitur forma in rerum natura, continuo ponitur res: quod non ita accidit posita materia, cum illa multarum rerum formis eadem succedat.

Substantiã pro causa formali & statua sensibilis sumi.

c *Præterea partes omnes, quæ in talibus insunt, quæq; definiunt.* Tertius modus est, quo substantia apud Platonem & Pythagoricos significabat principia corporum sensibilium more Mathematico tradita: puncta, inquam, lineas & superficies: itemq; vnitates ac numeros. Putabant enim corpora sensibilia ex his tanquam causis internis pendere, quod per illa definirentur, & eis sublatis cohærere in rerum natura non possent. Qua ratione dicebant, plana, siue superficies esse substantiam corporis: lineas, planorum: puncta, linearum: itemque numeros ac vnitates esse substantias non modo corporum sensibilium, sed etiam planorum, linearum & punctorum, quod cætera omnia ex numeris & vnitatibus penderent, & per ea definirentur. Addebant autem Platonici & Pythagorici, huiusmodi principia significare hoc aliquid, quia possent intellectu apprehendi sine iis, quorum essent principia. Quanquam hoc interest, quod Platonici dicebant, illa esse separata à corporibus sensibilibus: Pythagorici autem in eis ipsis, vt ex primo libro patet.

Tertius. Pro principiis sensibilibus. Principia corporum sensibilium apud Platonem & Pythag. quæ nam.

d *Præterea quidditas, cuius ratio est definitio.* Quartus extremusq; modus est, quo substantia sumitur pro essentia siue quidditate rei, quæ definitione explicari potest vt pro essentia hominis, animalis, & cæteris naturis communibus singulares enim essentiæ rerum sensibilium non cõprehenduntur hac significatione, quia definiri nequeunt.

Quartus. Pro essentia substantiæ singularis complexæ corporis ex partes ad quartum modum pertinere.

Si quis autem quærat, ad quam harum significationum pertineant substantiæ completæ singulares non sensibiles, siue materiæ expertes: dicendum est eas reduci ad hanc extremam iuxta sententiam Aristotelis, qui putat per easdem differentias compleri species, & individua substantiarum separatarum: vt cap. sexto diximus.

In 1. & 4.mo dicto vtrique colligantur.

e *Ita fit, vt substantia duobus modis dicatur, & vltimũ subiectum, quodiam de alio non dicitur, &c.* Reuocat seu potius colligit traditos modos substantiæ in primum & quartum. videtur enim excludere tertium, tanquam qui ipsi non probetur: secundus vero reuocatur ad primum, quia substantiales formæ corporum sensibilium sunt partes primarum substantiarum. Vocat autem Aristoteles quamlibet essentiam vniuersalem hoc aliquid & separabile quiddam, ne videatur morem loquendi Platonis contemnere, qui vtrumque verbum accommodabat rebus vniuersalibus, siue Ideis. Re tamen vera, etsi res vniuersales videntur significare hoc aliquid, eo quod separatim intelligi possunt sine singularibus, non sunt tamen hoc aliquid, cum fieri nequeat, vt separatim existant: de qua re, quod ad vniuersales substantias attinet, non nihil dixit Aristoteles in Prædicamentis, *cap. de substantia.*

Cur vocet essentiam vniuersalem hoc aliquid.

Cap. 6. & sext. 7.

quia sunt idem re cum illis: cum tamen lapis & angelus re differant, nihil ad rem est eorum responsio. Neq; enim in ratione proposita est sermo de distantia, aut identitate reali: neque etiam Prædicamentorum distinctio, aut identitas, ex distinctione aut identitate reali sumenda est. Quod si volunt propterea minus distare ab iis, quæ ponuntur in primis quatuor, quam lapis ab angelo, quia habent modum essendi minus distantem à modo essendi primorum quatuor, quam sint modi essendi lapidis & angeli inter se: falsam enunciationem assumunt. lapis enim & angelus eodem modo per se existunt, eodemq; modo sunt in primis substantiis. quæ autem ponuntur in sex vltimis Prædicamentis, non habent eundem modum essendi in primis substantiis, quem ea, quæ ponuntur in primis quatuor.

Quarta ratio eiusdem capitis.

Ad hæc, vel natura generis summi cius Prædicamenti, in quo Deus ponitur, est finitæ perfectionis, vel infinitæ si infinitæ, sequitur omnia, quæ in eo Prædicamento ponuntur, esse infinitæ perfectionis. quod ne cogitari quidem potest: imo, etiam sequitur, nullam posse dari differentiam per quam tale genus contrahatur. quia id, quod est infinitæ perfectionis in aliquo genere, non recipit additionem in illo genere. Si vero finitæ, cum Deus sit infinitæ perfectionis, aliqua perfectio est in Deo vltra perfectionē generis summi. Aut ergo ea perfectio adiecta, est finita vel infinita. si finita, ergo nihil est in Deo perfectionis infinitæ: siquidem finitum finito additum nō facit quicquam infinitum. si infinita, ergo in ea inuenitur omnis perfectio diuina, sicq; superuacanea est perfectio generis summi, quæ tamen prius natura in Deo intelligi, ac præcise sumi potest, si vlla datur communis Deo & alicui creaturæ, ex quo fit, vt Deus sub tali genere summo non contineatur.

Deus est perfectionis infinitæ.

Solutio rationis.

Quod si quis dicat, naturā generis summi, sub quo Deus continetur, nec habere perfectionem finitā, nec infinitam, sed perfectionē quandam vtriq; communem, quēadmodum ens in commune nec est finitum nec infinitū, sed indifferens ad finitionem & infinitionem: occurrendum est, in analogis quidem, quale est ens, dari posse huiusmodi indifferentiam,

Refellitur.

quia nomen analogum nullam naturam cō- F munem rebus analogis significat. at in vniuocis nequaquam id esse admittendum: siquidem omnis natura vniuoca, quemadmodum certam habet essentiam, & quæ ab vniuocatis abstrahi potest, ita certam habere debet essentiæ perfectionem, ac proinde finitam aut infinitam.

Vt nonnulli

Vrgent nonnulli exemplo quantitatis, quæ genus etiam summum est, & indifferens natura quædam vniuoca ad finitionem & infinitionem. Sed facile huic occurritur dissimilitudine finitionis & infinitionis. Nam finitio & infinitio quantitatis est secundum extensionem: nos autem loquimur de finitione & infinitione secundum perfectionem essentiæ, quæ non maior esset in quantitate infinita, quam finita. Accedit, quod infinitio B quantitatis impossibilis est, vt habet multo verisimilior Philosophorum & Theologorū sententia. vnde fit, vt nec quantitas genus summum, neque vlla eius species, indifferens sit ad finitionem & infinitionem. Quod autem dicitur, finitum vel infinitum extensione esse proprietatem quantitatis, vel sic intelligendum est, vt si infinitio illius dari potest, proprium sit & quantitatis in communi ne, & omnium eius verarum specierum esse C quid finite aut infinite extensum: vel certe infinitio pro tanta extensione sumitur, quātā necessaria est addetrahendum ex quantitate proposita quantamcunque velit Mathematicus: vt docet Aristoteles 3 Physic. libro, *cap. 7. text. 71.* Ad hoc autem satis est, si nomine quantitatis infinitæ intelligatur infinita negatiue, id est, nullo ei præfixo termino.

Finitum vel infinitum esse proprietatem quantitatis, quomodo accipiendū.

Ex necessitate vero diuinæ naturæ sic licet D post Auicennam 8. *Metaphysic. cap.* 4. cum Scoto rem ostendere. Aut genus, sub quo Deus ponitur, est entitas ex se necessaria, aut non ex se necessaria. si ex se necessaria, ergo includit suam differentiam diuisiuam: siquidem genus sine differentia diuisiua non est in actu vltimo. quidquid autem est ex se necessarium, est in actu vltimo. Quod si tale genus includit suam differentiam diuisiuam, iam non est genus, vt patet: si vero est entitas, non est ex se necessaria. ergo aliquid est E se necessarium, quod solus Deus esse potest, constitutum est ex entitate non ex se necessaria, sed vere contingenti, quod fieri nequit.

Obiectio tertia pars ex necessitate diuinæ naturæ.

Si quis autem respondeat, eam entitatem esse indifferentem ad necessitatem ex se, & non necessitatem seu veram contingentiam: eodem modo refellenda est responsio, quo in superiori argumentatione, refutata est illa, de indifferentia ad finitionem & infinitionem. Accedit quod entitas illa indifferens, si esset eiusdem rationis cum entitate alicuius creaturæ, esset vere contingens: quemadmodū est, quidquid entitatis in creatura cernitur, quo fieret, vt Deus, cui illa essentialiter conueniret, esset vere contingens, ac non minus contingens ratione illius, quam quælibet creatura sub eo genere contenta.

Refutatio.

Porro

Digitized by Google

Obiectio aduersus prædicta.

Porro, si quis cõtra hæc omnia obiiciẽdo A qrat, cur substantia genus summũ non æque possit indifferens esse ad finitionem & infinitionem, ad necessitatem ex se, & contingentiam; ad comprehensibiles substantias particulares & incomprehensibilem; vt re vera est ad differentias corporei & incorporei (videtur enim omnino par ratio) facile rẽspondetur, non esse re vera parem rationem. Nam, differentiæ corporei & incorporei, quæ substantiam genus summũ diuidunt, supponunt finitam entitatem substantiæ, eandemq; cõtingentem & comprehensibilem. neq; enim supponunt, nisi vere contrahibilem; quod autem vere contrahibile est, & eadem omnino ratione includitur in substantiis finitis contingentibus & comprehensibilibus, id, necesse est, sit finitum, contingens & comprehensibile. At finitum vel infinitum, necessarium & contingens, comprehensibile & incomprehensibile non sunt differentiæ. quæ naturam aliquam vere contrahibilem supponant. sed sunt modi essendi omnium communissimi, quibus tota entis confusio primum diuiditur in ens creabile siue depẽdens, & increabile siue independens: quorum hoc est infinitum, necessarium & comprehensibile: illud finitum, contingens & comprehensibile; quod deinde distribuitur per decem Prædicamenta.

Diuisio.

Ens diuisio in creabile & increabile omnium prima.

Confirmatio ex prædicamento substãtiæ ratione.

Denique, ex ipsa ratione Prædicamenti substantiæ, in quo maxime Deus videretur collocandus, hæ rationes ducuntur. Omnis substantia, quæ per se ponitur in hoc prædicamento, substat accidentibus, vt Aristotel. docet in libro Prædicamentorum, cap. de substantia. Deus nullis substat accidentibus, vt idem ostendit lib. 12. huius operis, cap. 7. text. 41. non ponitur igitur per se in hoc prædicamento.

2. Ratio.

1. Præterea, omnis substantia, quæ per se ponitur in hoc prædicamento, aut est prima, aut secunda. Deus non est secunda substantia, vt patet, cum non sit genus, nec species: non item prima; alioqui subiiceretur multis entitatibus, quæ essent priores natura ipso, siquidem omne superius, quod potest ab inferioribus distrahi, est prius natura inferioribus; non ponitur ergo per se Deus in hoc prædicamento.

2. Præterea, si Deus haberet per se locum in F prædicamento substantiæ: cum genera & species substantiarum non omnino per se existant, sed per primas (vnde & secundæ dicuntur) daretur aliquod attributum essentiale Dei, quod omnino per se existeret, quod dici nullo modo potest.

Hanc assertionis partem sequuntur Scholastici 1. sen. d. 8 item D. Thom. 1. p quæst. 3. ar. 5. & de potẽ. q. 6. & 7. art 3. Alen. 10. Met. super text. 8. & 1. suæ summæ q. 48. art. 3. Gand 1. p art. 26. q. 2. plerique etiam hoc loco. & in prædict. Dion. eod. lib. cap. 5. Damasc lib. 1 eius oper. cap. 8. & Aug. 7. eius operis, cap. 5. Nec modo Scholastici, præter paucos quosdam nominales id faciunt, sed antiqui etiam Doctores sancti eandem sententiã amplexi sunt. *Auctoribus pars eadem quæstionis stabilitur, Scholasticis pene omnib. D. Dionys. D. Damasc. D. August.*

B In primis apud Dionysium Areopagitam sæpius in libro de diuinis nominibus scriptum est, Deum præstantiori modo esse, quam substantiam. Damascenus quoque in libro Orthodoxæ fidei docet, diuinam essentiam esse omnibus substantiis, supereminentem, & ab omni substantia exceptam. Itemque Augustinus libro de Trinitate sic scribit: *Si Deus subsistit, vt substantia propriè dici possit, inest in eo aliquid, tanquam in subiecto. nefas est autem dicere, vt subsistat & subsit Deus bonitati suæ, atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, nec ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam subiecto. Vnde manifestum est*, inquit, *Deum abusiue substantiam vocari, vt nomine visitatiore intelligatur essentia, quod vere ac propriè dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. est enim vere solus, quia incommunicabilis est, idque nomen suum famulo suo Mosi Exod. 3. significauit, cum ait: Ego sum, qui sum.* Hæc ille eo loco. Superius vero initio C lib. cap. 1. quod ad alia prædicamenta attinet, ita scriptum reliquit: *Intelligamus Deum, si possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, &c.* Quocirca merito Petrus Lombardus, qui à colligendis Patrum sententiis Magister sententiarum appellatus est, ex dictis Augustini colligit 1. sentent. d. 8. prædicamenta artis Dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire. *Magistri sententiarum testimonium*

D

Pro hac re lege apertissimum locum Au- *Locum D. Augustini clarissimum.*
E gustini in libro de cognitione veræ vitæ, cap. 3. *Sciendum*, inquit, *Deum nullis verbis propriè exprimi, nulla posse cogitatione comprehendi, quo modo immensum & incomprehensibilem prædicaretur si humanæ locutioni vel meditationi includeretur? Nunc autem patet, quam sit admirabilis, & omnibus linguis sit indicibilis, omnibus cordibus sit incogitabilis. Dialectica namque differendi potens, potenter quoque dubia definiens, cuncta scripturarum enubrans & euisterans, cunctam humanam sapientiam exnihilans, cum in diuinitatem intendit, tanta maiestatis luce repercussa, pauidum caput tremefactum reflexit, atque in abdita mundanæ sapientiæ fugiens delituit, dissolutisque Syllogismorum nexibus stulta vbmutescit. Nempe nomine & verbo cuncta expri-* *Dialectica.*

liquum nobis est, vt disquiramus quonam pacto intelligenda sit distinctio illa entis à Philosophis passim vsurpata, in ens reale, & rationis, quæ in hac quæstione supponitur, præsertim cum de ea non parua sit controuersia.

Refutatio prima opinionis de distinctione entis realis & rationis.

SECTIO III.

Prima sententia entis rationis esse quodcunque ens in intellectu vt subiecto.

SVnt qui (nempe Okam. p. Logicæ cad. 40. & nonnulli apud Heruæum quodl. 3. q. 1. Dur. in 1. d. 19 quæst. 5.) dicant ens reale esse ens illud, quod existit re ipsa extra intellectũ, ens autem rationis, quod existit in intellectu vt subiecto, quiusmodi sunt species intelligibiles & conceptus rerum: quam explicationem videntur desumpsisse ex tertio libro de Anima, cap. 8. text 38. vbi Aristoteles sic ait. *Neq; enim ipse lapis in anima inest, sed species lapidis.* Quibus verbis videtur distinxisse lapidem à specie, siue similitudine lapidis existente in anima, vt ens reale ab ente rationis, quod lapis sit extra intellectum, species vero lapidis in intellectu vt subiecto. Vide Heruæum & Dur. locis citatis.

Refellitur.

Sed hæc sententia facile refellitur: primum, quia quæ sunt in intellectu vt in subiecto, hoc est in anima intellectus interuentu, siue species intelligibiles sint, siue conceptus, siue actus intelligendi, siue quidquis aliud, non minus sunt entia, quam quæ existunt in corpore, ea potius eo magis entia dicenda sunt, quo sunt veriora entia, vtpote in præstantiori subiecto existentia, at entia realia magis entia creduntur quam quæ quis entia rationis. Deinde, quia quæ sunt subiectiue in intellectu, non minus numerantur in rebus, de quibus disserunt philosophi naturales, & in iis, quæ per se ponuntur in prædicamentis, quam cætera accidentia, at entia quæ tractantur a naturali Philosopho, & quæ per se in prædicamentis ponuntur, realia proculdubio esse constat. Tertio, quia existere subiectiue in intellectu est existere realiter, sola enim accidentia realia existunt in subiecto. Postremo, quia prima & communissima diuisio entis hoc pacto explicata non exhaurit totam diuisi amplitudinem. Multa enim comprehenduntur nomine entis, quæ nec existunt re ipsa extra intellectum neque inhærent intellectui, veluti habitudines rerum vniuersalium ad particulares, & particularium ad vniuersales & cæteræ relationes, quæ nullibi existunt subiectiue: itemque entia ficta, quatenus ficta sunt, hoc est, mente ac ratione composita: quo pacto diximus illa esse aliquo modo entia.

1.

2.

3.

4.

A Ad locum vero de Aristotele quæst. 4. sect. 2. adductum, dicendum est, Aristotelem non distinxisse iis verbis lapidem à specie lapidis tanquam ens reale ab ente rationis; sed solum docuisse eam assimilationem, quæ necessaria est inter animam & res cognitas (simile enim non nisi simili cognoscitur, vt veteres dicebant) non ita intelligendam esse, quasi necesse sit, vt in anima exstet natura lapidis per quam illa intelligat externum lapidem, quod nonnulli veteres (Empedocles & alii. Lege Aristot. 1. de Anima text. 79.) putabant, sed satis esse, si in ea existat species lapidis. Itaque non posuit Aristoteles eo loco discrimen inter lapidem & speciem lapidis, quasi ille res sit reale & rationis, sed vt inter rem, & imaginem eius realem. Vide Heruæum de secundis intentionibus quæst. 2. artic. 1.

Respondetur ad locum ex Aristotele; Simile non nisi simili cognosci.

Vt à quibusdam superior opinio explicanda.

C Sunt nonnulli apud Heruæum quodl. 3. q. 1. qui eam modum adhibeant hanc sententiæ, vt dicant nomine entium rationis non esse intelligenda ea, quæ existunt in intellectu, vt subiecto absolute spectata, seu vt inhærent intellectui. fateantur enim illa hoc pacto spectata, esse entia realia, vt probatũ est, sed esse intelligenda illa eadem quatenus habentur loco aliarum rerum. V. G. conceptum lapidis, etsi est ens reale, quatenus inest intellectui, tamen esse ens rationis, quatenus subit vicem D lapidis. Nam cum subire vicem lapidis (vt inquiunt) nihil aliud sit, quam esse quodammodo lapidem, conceptus autem lapidis non sit lapis secundum esse reale, quod habet in intellectu, erit vtique lapis secundum aliud esse, quod non sit reale: quod non aliud dici potest, quam esse rationis.

Rejicitur præfata moderatio.

Verum hæc moderatio, partim falsum assumit, partim ex iis quæ dicta sunt refutari potest. Nam, quod ait conceptum lapidis esse ens rationis quatenus subit vicem lapidis, E falsum est, quandoquidem subire vicem lapidis, nihil est aliud quam repræsentare lapidẽ: quod vtique conuenit conceptui secundum esse reale. Vt enim conceptus lapidis secundũ esse reale sibi vendicat inesse intellectui, ita & repræsentare lapidem, vnde habet, vt naturalis conceptus dicatur: quin etiam magis proprium illi est repræsentare lapidem, quam inesse intellectui, cum hoc illi sit commune F cum aliis accidentibus, illud autem peculiare ita patet hanc moderationem falsum assumere. Quod autem ea ex dictis refutari possit, ex eo patet, quia non efficit, quo minus diuisio entis sit mutila; vt ex vltima argumentatione contra superiorem sententiam perspicuum est.

Secunda

Digitized by Google

Secunda opinionis impugnatio.

SECTIO III.

Secunda opinio de natura entis reale, & rationis.

ALij quorum Dur. in 1.d 19.q.5. est vnus, dicunt ens reale esse quidquid existit re ipsa in rerum natura, ens autem rationis nihil esse aliud, quã denominationem ab actu intellectus siue rationis secundum ea duntaxat, quę attribuuntur rei, vt cognita est ab intellectu. V. C. esse vniuersale, nihil esse aliud, quam denominationem rei ab actu, quo res B intelligitur, vt communis pluribus, quandoquidem esse commune plurib. non conuenit rebus, nisi vt obiiciuntur intellectui: & ita in cæteris. Quamuis enim, vt aiunt, idem re sit intelligere lapidem, vt communem pluribus, & lapidem intelligi vt communem pluribus: tamen, quia talis actus intelligendi est vera res in intellectu, non autem in lapide, ideirco denominatio hominis sic intelligentis ab illo actu, est realis, denominatio autẽ la- C pidis sic intellecti non est realis, sed rationis.

Additio Durandi ad finem quæstionis citata.

Adduntque, quemadmodum triplex est operatio intellectus, vna simplex, altera enuntiatiua, tertia discursiua, ita tria esse genera entium rationis: vnum eorum, quæ conueniunt rebus, vt intelligũtur per primam intellectus operationem, cuiusmodi sunt, vniuersale, genus, species, & his similia: alterum corũ quæ conueniunt illis, vt intelliguntur per secundam, veluti affirmari, negari, & alia huiusmo- D di: tertium eorum, quæ conueniunt per tertiam, vt esse antecedens, consequens concludi, demonstrati, & alia id genus.

Improbatur opinio Durandi.

Hæc tamen sententia non est probanda. nam, etsi denominationes, quibus res obiectæ intellectui denominantur ab actibus intellectus, numerari possunt in entibus rationis (quandoquidem non solum non ponunt quicquam in rebus denominatis, sed etiam E perinde conũeniunt rebus, quę non existunt, atq; iis, quæ existunt) non est tamen tota ratio entium rationis posita in huiusmodi denominationibus: tum, quia non minus numerandæ sunt in entibus rationis denominationes ab actu intellectus, secundum ea, quæ conueniunt rebus, vt sensu percepte aut appetitæ sunt: vt si quid denominetur visum, aut volitum: tum etiam, quia denominationes ab actibus intellectus sunt posteriores a- F liis entibus rationis magis proprie dictis. Id, quod hac ratione patet. nam cum primum lapis mente percipitur, non perceptis differentiis indiuiduantibus, tum primum est vniuersalis, vt patebit inferius ad cap 28 & tamen nõdum denominatur ab actu, quo percipitur, vt communis pluribus, siquidem huiusmodi actus est reflexus, & supponẽs illum

A priorem: prius igitur lapis est vniuersalis, quam denominetur ab actu rationis, quo intelligitur vt communis pluribus: quod idem facile animadvertes in cæteris denominationibus ab huiusmodi actibus.

Tertia opinionis refutatio.

SECTIO IV.

Tertia sententia.

ALij acutius hæc scrutantes dicunt, ens reale esse, quidquid re ipsa existit in rerum natura; ens autem rationis esse id, quod consequitur rem, vt obiicitur intellectui. V. G. Lapidem esse ens reale, quia re ipsa existit in rerum natura; communitatem vero seu vniuersalitatem lapidis esse ens rationis, quia consequitur lapidem, & quamcunq; rem aliam communẽ, vt obiicitur intellectui sine conditionibus indiuiduantibus: adduntque duo esse genera entium rationis, nempe relationes rationis & negationes. Ita videtur D. Th. sentire in 1 d.2.art.3.& de potent q.7.art. 9 & Sco. in 1.d.2.q.vnica. Sonci 6. Metap q. 28. Quo autem pacto relationes rationis cõsequantur res, vt obiiciuntur intellectui, exemplo prædictæ vniuersalitatis perspicuum faciunt: quo vero modo negationes, ostendunt exemplo cæcitatis. dicunt enim, cæcitatem non cõuenire formaliter homini cæco, nisi cum ille apprehẽditur, quatenus non habet videndi facultatem. etsi antequam hoc pacto apprehẽdatur, sit, vt aiunt, fundamentaliter cæcus. Vide D. Th. de Verit. quæst. 21. art. 1. Soncin. vbi supra. Capreol. 2.d 34. quæstion. 1.

Non omnino rem explicat præcedens opinio.

Verum, nec huiusmodi sententia rem omnino attingit: Primum, quia multæ relationes conueniunt rebus formaliter ac proprie, etiamsi res ipsæ non obiiciantur intellectui. cuiusmodi est relatio creatoris, oppositionis, identitatis, & aliæ huiusmodi, vt suis locis patebit. absurdum est enim permagnum (vt de cæteris relationib. taceam) asserere, Deo nõ conuenire actu relationẽ creatoris, siue creantis, nisi ipse mente concipiatur, quod Auctores huius sententiæ dicunt. Deinde, quia 2. relationes rationis non solum consequũtur res, vt obiiciuntur intellectui, sed etiam, vt obiiciuntur sensui & appetitui. Ita Scot. in d. 45.q.vnica. Postremo, quia negationes non 3. ideo formaliter rebus conueniũt, quod res, quibus conueniũt, intellectu apprehendantur. Socrates enim non fit cæcus formaliter per operationem intellectus, cum verissime & propriissime sit cæcus, antequam mente apprehendatur, sed solũ cognoscitur, & quodammodo repræsentatur cæcus, nisi ine-

ptissime quis contendat, nihil aliud esse Socratem esse formaliter cœcum, quam cognosci aut repræsentari cœcum. Mitto, quod in diuisione entis tradita, partim nullam mentionem faciũt fictorum, quatenus talia sunt: cum tamen aliquo modo sint entia, spectata communissima ratione entis, partim dicunt negationes esse entia, quę tamen secundum se nullam entis rationem sibi vendicant. A

B

Quid re vera sit ens reale & rationis: prima item, & secunda intentio.

Sectio V.

Quarta vera sententia.

Definitio entis realis, & entis rationis.

DIcendum igitur, ens reale esse ens, cuius esse non pendet ab operatione intellectus, cuiusmodi sunt homo, angelus, & cætera, quę cohęrent in rerum natura: ens autem rationis esse ens, cuius esse pendet ab operatione intellectus, cuiusmodi sunt notiones C generis, speciei, & similia. Nec obstat huic explicationi, quod homo, angelus, & cætera entia creata pendeant effectiue ab operatione intellectus diuini, imo, etiam complura ab operatione intellectus humani & angelici, vt artefacta: quę tamen omnia sunt entia realia. Neque enim verbum *pendet* accipiendum est hoc loco pro eo, quod est pendere effectiue, sed obiectiue. vt sensus sit, entia realia esse entia, quę non ea solum ratione dicuntur exi- D stere, quod obiiciantur intellectui, quasi hãc solam existendi rationem habeant, entia vero rationis esse entia, quæ ea sola ratione dicuntur existere, quod intellectui obiiciantur.

Expositio notanda.

Quod, vt planius intelligas, aduerte: aliud esse asserere entia rationis non conuenire rebus, nisi cum obiiciuntur intellectui: aliud non existere, nisi cum obiiciuntur intellectui. illud enim falsum est, & à nobis paulo E ante negatum in relatione Dei creantis, & in aliis plerisque hoc autem necessaria assertione nunc assertum. Nam cum duplex tantum sit positiua & actualis existentia, de qua loquimur, (neque enim sermo est de negatiua, quę conuenit negationibus, nec de potentiali, quam habent res in suis causis) vna realis, qualem habet lapis in lapicidina, altera obiectiua, qualem idem habet in sensu aut intellectu: entia autem rationis non possint habere existentiam realem, neq; item obiectiuam F in sensu, cum non sint entia sensibilia, efficitur, vt non alia ratione existant, quam obiectiue in intellectu.

Duplex tantum est, positiua & actualis existentia.

Ens rationis quo pacto dissimulũ.

Sed quoniam ens rationis hoc pacto spectatum, nempe quatenus cum ente reali totam entis rationem exhaurit, late ac minus proprie sumitur: distinguendum adhuc est in ens rationis, presse ac proprie dictum, & in ens fictum, quatenus fictum est. Ens rationis proprie sumptum, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt nihilominus de entibus realib. dici possit: cuiusmodi sunt notiones generis, & speciei, & similia. Ens fictum, quatenus tale est, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt de nullo ente reali dici possit: cuiusmodi sunt Chimæra, Tragelaphus, & alia fictitia. Atque hac de causa dici solet apud Dialecticos entia rationis habere fundamenta in rebus, commentitia vero minime. sumunt enim fundamenta pro rebus denominatis. alioqui entia fictitia fundamenta habent in rebus, vtpote partes rerum verarum, vt caput leonis, & caudam draconis, aut aliquid aliud: vt diametrum, commensurab. litatem, & similia.

Ens fictum quid.

Obiectio.

At obiiciat aliquis, negationes habere fundamenta in rebus, hoc est, res denominatas, de quibus dicantur, & posse etiam mente apprehendi vera apprehensione, siue cui respondeat in rebus absentia eius, quod negatur (re enim vera Socrates est cœcus, quemadmodum apprehenditur esse cœcus) ergo potiori ratione fuisse negationes numerandas in entibus rationis, quam entia ficta, etiam quatenus ficta: cum entia ficta, etiam quatenus ficta sunt, nec res veras denominare possint, nec vera apprehensione concipi.

Dilutio.

Huic obiectioni occurrendum est: etsi pleræque negationes de rebus veris dici possint, imo etiam concipi vera apprehensione: ea tamen ratione potius entia ficta, quatenus ficta sunt, numerata fuisse in entib. rationis, quia, quatenus talia sunt, dicunt quandam compositionem, & ex consequenti entitatem: vtcunque ab anima factam per coniunctionem obiectiuam eorum, quæ alioqui in rerum natura reperiuntur: negationes autem, vt negationes sunt, nullam omnino dicunt entitatem, sed solam absentiam eius, quod negatur: etiamsi ea absentia suo modo sit in rerum natura ante operationem intellectus, vtpote per non existentiam rei, cuius illa est negatio. Ita patet, quid sit ens reale, quid ens rationis tum late, tum etiam presse sumptum, solumque ens reale per se ac directo habere locum in prædicamentis.

Negationes cur non in entibus rationis numerentur.

Quæstio circa 1. & 2. intentionem.

Si quis autem roget, num idem sit prima intentio, quod ens reale, & secunda intentio idem quod ens rationis, sumpta vtraq; intentione obiectiue, hoc est, pro eo, in quod intellectus primo aut secũdo intendit (sunt enim, qui inter hæc nihil discriminis constituant) dicendum est, non eadem esse.

Prima

Quid ſit prima intentio.

Prima enim intentio, vt lib 1. Inſtit. Dialec. cap. 32. diximus, eſt quidquid conuenit rebus veris, etiam ſi illæ mente non concipiantur, nec alio modo ab ea tractentur, vt eſſe hominem album, cæcum, & ſimilia. Vnde patet, etſi omnia entia realia ſint primæ intentiones, vt inductione conſtat: tamen non omnes primas intentiones eſſe entia realia: ſiquidem non ſolum multa entia rationis conueniunt rebus veris, ſemota omni operatione intellectus, qua illi obiiciantur, cuiuſmodi ſunt relatio Dei creantis, relatio vnionis verbi diuini cum humana natura, & aliæ pleræque relationes rationis, vt ſupra diximus, ſed etiam multa non entia, vt cæcitas, ſurditas, vnitas numeralis, formalis, & aliæ infinitæ negationes. Vide Diuum Thomam opuſc. 42. cap. 1. & de potent quæſt. 3. art. 9. Capr in 1. d. 23. q. 1. Caieta. cap. de genere. Heruæum de ſecundis intentionibus.

Nonnullæ primæ intentiones eſſe entia realia.

Quid ſecunda intentio ſit.

Secunda intentio eſt, quidquid conuenit rebus veris, quia mente apprehenduntur, aut alio modo ab ea tractantur, vt eſſe prædicatum, ſubiectum, demonſtratum, & cætera huiuſmodi. Vnde patet, neq; omnia entia rationis eſſe ſecundas intentiones, vt videre eſt in iis relationibus rationis, quas diximus cõuenire rebus veris, ſemota omni operatione intellectus, qua illi obiiciãtur; neq; omnes item ſecundas intentiones eſſe entia rationis, vt patet in vnitatibus relationum, prædicati, ſubiecti, & aliarum huiuſmodi ſecundarum intentionum: quæ vnitates, etſi ſunt ſecundæ intentiones, quia non conueniunt rebus veris, niſi per operationem intellectus, quemadmodum & relationes, quarum ſunt vnitates: tamen cum ſint negationes quædam, ac proinde non entia, entia rationis dici non poſſunt. Ita patet, non idem eſſe primam intentionem, quod ens reale, nec ſecundam intentionem idem, quod ens rationis. Verum, quia prima intentio latius patet, quam ens reale, adhuc verum eſt, ſolas primas intentiones habere per ſe locum in prædicamentis, quemadmodum diximus de ente reali.

Conclusio non idem eſſe primam intentionem, quod ens reale, nec ſecundam idem quod ens rationis.

Num ſola entia finita & completa admittantur per ſe in prædicamenta.

QVÆSTIO VII.

Quod ſola finita.

SECTIO I.

Quid nomine entis finiti intelligendum.

NOmine entis finiti id ſolum intelligendum eſt hoc loco, cuius eſſentiæ perfectio certis finibus & quaſi limitibus continetur, etiamſi alioqui ſit infinitum & illimitatum, ſiue potentia, vt cœlum quoad durationem, aut gignendi virtutem: linea quoad diuiſionem, & quilibet numerus quoad accretionem: ſiue (quod D. Thom 1 p. quæſt. 3. art. 5. & 1. ſen. d 8. quæſt. 4. art. 3. & de poten. quæſt. 6. & 7. artic. 3. Alber. in præd. ca. tract. 1. cap. 7. Magiſter in 1. d 8 Se. ead. diſt quæſt. 3. Henr de Gand. 1. p. ſum. art. 26. quæſtio. 9. Boe. lib. 1. de Tri. c. 6 & ſeq Auicen. lib. 8. ſuæ Me. c. 5. & reliqui doctores, præter Gre Ari. in 1. d. 8 q. 3. Gab. ibid. & Robert. Holcot. in 1. ſent. q. 6 qui ponunt Deum in prædicamento. Rabbi Moſem lib. 1. c. 55. & 56. dari poſſe putant) actu veluti corpus infinitum, & multitudo infinita. Quod enim ſola entia finitæ perfectionis ſecundum eſſentiam ponantur per ſe in prædicamentis, ex eo manifeſtum eſt: quia in prædicamentis non ponuntur directo, niſi genera ſumma, ſpecies, & his ſubiecta indiuidua. at ſumma genera nõ poſſunt habere infinitæ perfectionis eſſentiam, cum ſuperentur perfectione à ſuis ſpeciebus additione earum differentiarum, quæ generibus iunctæ complent naturas ſpecificas, ſpecies vero ipſæ, cum definibiles ſint per ſua genera & differentias, ac proinde earum eſſentiæ certis ac definitis limitibus claudantur, finitæ perfectionis neceſſario ſunt: vnde & numeris ſimiles merito dicũtur, quorum nullus infinitus eſſe poteſt. Denum neq; indiuidua eis ſubiecta poſſunt infinitæ perfectionis eſſe, niſi infinitam eſſentiæ perfectionem ſpeciebus addant, quod fieri nullo modo poteſt. Nam, ſi indiuiduum adderet ſpeciei infinitã eſſentiæ perfectionem, iam in eo addito contineretur omnis eſſentiæ perfectio, ac proinde ſuperuacanea eſſet perfectio naturæ ſpecificæ, & omnium generum, ſub quibus ſpecies continerctur: quare non eſſet eiuſmodi indiuiduum ſub vlla ſpecie collocatum, ſed extra omnem ordinẽ prædicamentalem. Ita patet, quidquid in prædicamentis per ſe ponitur, finitæ perfectionis eſſentialis eſſe debere: & cum id ex ipſa prædicamenti ratione colligatur, non dubium eſt, quin Ariſtoteles eiuſmodi conditionem ſubintelligi voluerit hoc loco.

Species cum ſimiles numeris eſſe dicuntur.

Per hanc conditionem ſolum Deum excludi.

Per hac conditionem, quæ quarta eſt, ſolus Deus Opti. Maxim. à prædicamentorum ordinibus excluditur, vt qui ſolus, cum ſit infinitæ perfectionis ſimpliciter, nullis ſe finibus contineri patitur, quidquid in hac re 12. Meta. à text. 1. vſque ad 5. ſenſerit Ariſtoteles. Quod ſi quæ ſunt alia, quæ actu infinita eſſe poſſint, vt infinita magnitudo, multitudo: aut infinite intenſa qualitas, ea quemadmodum re vera quantitates aut qualitates erũt,

mihi hoc loco intelligatur.

Digitized by Google

ta & per se in prædicamento quantitatis aut qualitatis locum habebunt: si vero nihil tale potest in rerum natura existere (quæ est probabilior Philosophorum & Theologorum, D. Thom. 1. p. quæ. 7. articul. 3. & 4. & quod. 9. art. 1. & quodlib. 12. art. Durandi & D. Bonaue. in 1. distinct. 43. Scoti in 2. d. 1. quæst. 3. sententia) non ponuntur quidem per se in prædicamentis, verum ad excludenda non opus erit hac conditione, cum per primam aut tertiam reiecta sint. Nam si ea in rerum natura esse non possunt, non erunt vtique entia, nisi quatenus mente conficta & excogitata.

Quod sola completa.

Sectio II.

VT autem intelligas, merito addi solere quintam illam conditionem, & completum sit quidquid per se ad prædicamentorum series admittendum est: exponemus prius quid *completum*, quid etiam *incompletum* Philosophi in hac materia appellent.

Quid sit ens completum primo & simpliciter.

Ens completum, primo quidem ac simpliciter est ens, quod ad nullius entis per se constitutionem pertinet: vt hic homo, hic candor. Nam, etsi vtrumq; potest esse pars entis per accidens, neutrum tamen potest esse pars entis per se, id est, vnius essentiæ. Deinde vero, ac secundum quid, illud ens dicitur completum, quod prædicatur in quæstione *Quid est*, de eo, quod est completum simpliciter: vt homo, vt candor homo n. de hoc homine, & candor de hoc candore, dicitur in quæstione *quid est*. Hinc patet nec differentiam vllam, siue vniuersalem, siue individualem, nec partes integrantes entium per se, nec materiam, formam ve: nec motum, vt motus est, hoc est, vt forma partim acquisita, partim acquirenda, esse entia completa. Patet etiam sola individua esse cõpleta simpliciter, quia omnia communia pertinent ad constitutionem alicuius entis per se. Patet item, sola genera, & species completorum simpliciter, esse completa secundum quid. quia hæc sola dicuntur de illis in quæstione *Quid est*, modo ne excludas eorum rationes obiectiuas.

Quid ens cõpletum secũdario ac secundũ quid.

Motum non esse ens completum, & vt motus est.

Vtrumque genus completorum hac conditione comprehendi.

Vtrumque autem genus completorum entium in hac conditione necessario intelligendum est. Nam, si completa prioris generis directe ponuntur in prædicamentis, necesse est, vt completa etiam posterioris ponantur: siquidem prædicamenta non constant solis individuis, sed speciebus etiam eorum ac generibus. Quod autem completa prioris generis directo ponantur in prædicamentis, ex eo patet, quia sunt omniũ entium præstantissima, & in quibus cætera omnia non quomodocunque, sed actu & secundum essentiam cõtinentur. vt perspicuũ est. Quocirca ea, quæ primæ substantiæ appellantur, propterea primæ ac præcipuæ dictæ sunt, quod non sint aliarum substantiarum partes. Id quod modo eodem dicendum est de individuis accidentibus.

Quod vero sola completa entia vtriusque generis (super qua re videbis D. Tho. in 4. d. 1. q. 1 artic.) directo admittantur ad prædicamentorum series (hoc enim præcipue probandum erat) ex eo patet: quia si non solum completa, verum etiam incompleta directo admitterentur, necesse foret, vt genera summa essent communia completis & incompletis. quod fieri nequit. substantia enim genus summum non potest in primis genus omnium substantiarum incompletarum esse. neq; enim potest esse genus differentiarum: non solum, quia differentiæ in nullo prædicato essentiali vniuoce conuenire possunt, quod sæpe à nobis dictum est, sed etiam quia ex ea sequeretur genera bis includi in qualibet specie immediata: semel ratione sui, & iterum ratione differentiæ, quæ speciem complet. Non potest deinde esse genus partium integrantium, quia partes integrantes etiamsi differant re ipsa inter se, vt pars à parte, non differunt tamen, vt substantiæ actu distinctæ inter se, quod tamen necesse foret, si substantia genus summum esset earum genus. Ponimus enim hoc loco id, quod vtcunque patet ex iis, quæ diximus ad caput quartum, fusius autem ad librum septimum ostendendum est, in eodem composito non dari partes integrantes, quæ distinguantur inter se per diuersas formas substantiales, vt sint actu distinctæ substantiæ. Denique non posse esse genus materiæ & formæ, ex eo patet: quia si materia & forma essent species generi summo prædicamenti substantiæ subiectæ, hęc & illa materia, essent primæ substantiæ, vt patet. hoc autem fieri non posse, ex eo manifestum est: quia primæ substantiæ subsistunt omnino per se, ita vt non solum non subsistant per aliquod subiectum cui inhæreant, nec per aliquid inferius de quo prædicẽtur, sed nec per aliquid, in quo sint veluti eius partes. at hæc & illa materia, hæc & illa forma subsistunt per singularia composita, quorum sunt partes essentiales, etiam ipsa humana forma, si non simpliciter, certe vt principium omnium humanarum actionum, quas omnes, nisi in toto composito, exercere non potest. Atque hæc ratio in partes etiam integrantes eadem valet.

Differentiæ in nullo prædicato essentiali vniuoce conuenire posse.

Cum

Cum ergo substantia genus summum non possit esse genus differentiarum, nec partium integrantium: nec materiæ, nec formę, nec aliæ sunt substantiæ incompletæ, de quibus quæstio esse possit, num sub illo, vt sub genere summo contineantur, efficitur, vt sit tantũ genus substantiarum complexarum. Quod idem proportione seruata dici potest de cæteris prædicamentis. Huc accedit quod entia incõpleta, necessario ponãtur in prædicamentis reductiue, hoc est per ea, & in iis quorum sunt partes: superuacaneum est ea iterũ poni per se, ac directo. Adde, quod entia incõpleta non tam sunt entia, quam differẽtiæ entium aut partes, aut inchoationes. vnde fit, vt in distributione entium directo ac per se numerari non debeant. Ita patet, sola entia completa poni directo in prædicamentis.

Hanc conditionem ita dicit Arist.

Hæc vero conditio, etsi non aperte colligitur ex Arist. hoc loco, tamen alibi plerumq; traditur: vt lib. 3 huius operis c. 3 *tex.* 10. & 11. & 6. Topicor. c. 3 quoad differentias; vbi docet genera nõ prædicari per se de differentiis. lib. autem 7 huius operis c. 16. *tex.* 56. quoad partes integrantes, quas dicit non esse actu in toto, hoc est, actu entia, sed potentia. Eodem vero lib. cap. 3. *text.* 8. & 2. de Anima c. 1 *text.* 2. quoad materiam & formam, quibus locis ait, materiam per seipsam non esse quid (hoc est substantiam) neq; aliquid aliorum prædicamentorum, neq; esse hoc aliquid (id est, rem singularem) in genere substantiæ. quod certe verum non esset, nisi loqueretur de entibus completis. Idem sentit de forma, cum subdit formam esse, cum iam hoc aliquid dicitur, h. e. qua completur hoc aliquid: vt non aliter ipsa sit in genere substantiæ, nisi quia est præcipua pars substantiæ naturalis, quæ est hoc aliquid completum. Deniq; 3 Phys. c. 1. & 2. quo ad motum: vbi docet motum esse imperfectum quippiam in genere earum rerum, quæ acquiruntur per motum. Quapropter non dubium esse debet, quin Arist. hoc loco, & vbicunq, de prædicamentis agit, hanc cõditionem intelligẽdam esse velit. Quod item Porphyrius *cap. de specie*, ex illo videtur collegisse, cum tradidit exemplum prædicamenti substantię nullam enim substantiam incompletam fecit speciem aut genus aut individuum eius prædicamenti.

Quæ per hãc conditionem reiiciuntur.

Per hanc conditionem reiiciuntur primũ omnes differentiæ tam vniuersales, quam individuales: deinde omnes partes integrantes entium per se: tertio materia & forma, postremo motus vt motus est, h. e. vt est imperfecta, seu inchoata forma & nondum absolutã, sed tendens adhuc in perfectionem siue absolutionem, & si quod est aliud ens, quod completum non sit.

Num sola vniuoca & incomplexa per se ponantur in prædicamentis.

QVÆSTIO VIII.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

Duæ vltimæ conditiones prædicamentales expenduntur.

DVæ extremæ conditiones supersunt, vt aliquid per se locum habeat in prædicamentis, vniuocum scilicet, & incomplexum esse: sed tamen neutram earum esse necessariam his argumentis sibi aliquis fortasse persuadeat.

Primum argumentum.

Præcipuus locus in prædicamẽto substantiæ debetur individuis substantiis, tanquam iis, quæ primæ sunt, ac maxime substantiæ, eademque ratione in prædicamentis accidentium primus locus debetur individuis accidentibus, quæ in suis quoque generibus maxime rationem accidentium participant: at individua non sunt vniuoca, cum non dicantur eadem ratione de pluribus. non est igitur opus, vt vniuocum sit, quicquid per se locum habere debet in prędicamentis. Quod si quis respondeat, individua determinata, vt hunc hominem, hunc candorem non poni per se in prædicamentis, vt quæ per se à nullo artifice tractantur, sed sola individua sub cõmuni ratione individui huius vel illius prædicamenti: si enim tractatur ab Aristotele individua substantia sub communi nomine & ratione primæ substantiæ, præsto est, quo vrgeatur: aut enim sumit nomen individuæ substantiæ quatenus est secundæ intentionis, aut quatenus primæ: si quatenus secundæ, hoc est, quatenus significat Logicam aliquam conditionem, vt subiectionis aut prædicationis, non ponitur vtique per se in prædicamentis, vt ex dictis *quæst. 6. text.* 75. perspicuum est. si quatenus primæ, nempe vt significat rem minime pendentem ab operatione intellectus, certe aut est nomen casu æquiuocum, aut analogum. Nam si imm diate significat hanc & illam substantiam, quatenus sunt hæc & illa æquiuocum certe casu est, vt Alexandri nomen Alexandro Paridi. & Alexãdro Macedoni. si vero significat omnes individuas substantias, vt proportionem quandam singularitatis inter se habent, analogum est. quandoquidem singulares substantiæ, quatenus singulares sunt, & differentiis individuantibus constant, analogice tamen conueniunt, quemadmodum & ipsæ

Refellitur.

differentiæ indiuiduantes, quibus sunt singulares, vt ex superiori cap. q. 6. sect. 3. perspicuũ est. Atque eodem modo concludere licet de indiuiduis accidentibus.

Secundum argum.

Præterea definitio obiectiue sumpta, hoc est, pro ipso definitionis obiecto, complexa est, vtpote constans genere & differẽtia, tanquam duobus conceptibus obiectiuis. at ea sic sumpta ponitur per se in prædicamentis. non est igitur opus, vt incomplexum sit quicquid per se in prædicamento ponitur. Assumptio ex eo probatur; quia vt Aristoteles docet 1. de Anima ca. 1. tex. 6. definitiones rerum, ex prædicamentis petendæ sunt. at illæ perinde locum habent in prædicamentis, ac cęteræ prædicata Dialect ca, quę sunt genus, propriũ & accidens, vt idem quoque scribit 1. Topic. c. 7. nemo autem dubitat genera, proprietates & accidentia habere per se ac directo locum in prædicamentis.

Tertium argum.

Postremo, definitionis significatum, est ens per se, vniusq; naturę, quemadmodum & species quæ definitur. neq; à specie distinguitur, nisi modo considerãdi solo quare eũ species, quæ definitur, locũ habeat per se in prædicamentis, non est cur idem negetur definitioni.

A vt doceret neq; æquiuoca, neq; complexa per se locum habere in Prædicamentis. Quod ipsum quoq; colliges ex communi Prædicamenti descriptione quam superius q. 1. sect 2. tradidimus. Necesse est enim, vt quicquid genus est, aut species, aut speciei subiectum, indiuiduum vniuocum sit, & incomplexum; ea tamen vniuocatione, quam mox explicabimus. Ita reiiciuntur per has duas cõditiones, primum quidem æquiuoca. deinde analoga, B postremo complexa omnia. *Prædicamenti.*

Addunt quidam octauam conditionem, vt sit compositum reale quicquid ad categoriarum series per se admitti debet. Sed eam non esse necessariam, ad caput sequens perspicuũ fiet, vbi substantias quoque immateriales esse patebit. Vide autem de tota hac re Simpliciũ in prædicamenta, & Scotum ibidem, Ammonii deniq; caput de incomplexis. *Octauam conditionem non esse necessariam.*

Vera explicatio quæstionis.

Sectio II.

Pars affirmatiua quæstionis proba-tur. 1. VErum, non obstant argumenta proposita, vt à communi Philosophorum sentẽtia recedatur. Nam, quod vniuocatio sit necessaria vt aliquid per se ponatur in prædicamentis ex eo patet, quia nisi addatur, sequetur mira cõfusio prædicamentorum, quæ tamen distinctionis causa inuenta sunt, seruatis enim quinq; superioribus cõditionib. necesse erit per se ac directo admittere æquiuoca & analoga plurima, quæ entia sint per se ac realia finita, & completa, dandus enim erit per se locus cani in tota latitudine suæ significationis sumpto, accidenti etiam in commune, & cęteris huiusmodi. Nisi etiam addatur incomplexio, non erunt simplices ac primi cõceptus ii, qui tradũtur in Prædicamẽtis, quibus tamen inueniendis, & addiscendum, tãquam primis elementis, constituendis, facta est Prædicamentorum tractatio necessaria. enim admittendæ erunt definitiones entium per se realium, finitorum completorum, ac vniuocorum, quæ simplices conceptus non sunt, sed compositi. Quocirca cum Arist. in prædicamentorum libro reliquas cõditiones ex Metaphysica petendas esse voluisset, has duas prætermittere noluit, tradens initio distinctionem vniuocorũ ab æquiuocis ac denominatiuis, & incomplexorũ à complexis, D E F

Ex Arist. confirmatur. 2.

Ex definitio- 3.

Primi argumenti duplex solutio.

Prima.

Secunda.

Tres vniuocorum modi in quam prædicantur.

Solutio argumentorum.

Sectio III.

PRimum igitur argumentum duobus modis solui potest. Vno, si vniuocatio sumatur negatiue, vt sit sensus: Quicquid in Prędicamentis locum per se habet, vniuocum esse, h. e. non æquiuocum sumpta tamen æquiuocatione, vt analogiam cõprehendit. isto enim modo nullum est determinatum indiuiduũ, quod vniuocum non sit Altero, si vniuocatio indifferenter accipiatur pro actiua & passiua, ita vt vniuoci vocabulo intelligatur quicquid vniuoce aut participatur à plurib. aut cum alio cõmune aliquid participat. hoc enim pacto indiuidua determinata, vniuoca sunt. Namq; tres vniuocorum modos iuxta hanc significationem in quolibet Prædicamento cernere est Vnum eorum, quæ participantur, sed non participant, vt genera summa: Alterũ eorum, quæ & participantur, & participant, vt species omnes, cũ mediæ tum infimæ Tertium eorum, quæ participant, sed non participãtur, vt indiuidua. Quapropter non est recurrendum propter argumẽtum propositum ad indiuidua sub communi ratione indiuidui sumpta. Non ponitur enim per se in Prędicamentis indiuiduum sub cõmuni vlla ratione indiuidui, vt recte occurrebatur in argumento, sed sub particulari & determinata. Nec obest, quod nullus artifex de determinatis indiuiduis per se, ac ex instituto agit neque enim ponuntur in Prędicamentis, vt de illis ex instituto agatur, sed vt doceatur, & intelligatur esse illa quasi fundamenta, & bases Prędicamentorum, quod recte explicatur à Philosophis, sumptis illis sub communi ratione indiuiduorum, substantiæ, quantitatis, & reliquorum prædicamentorum.

Ad

Definitiones à prædicamentis peti, non tamen in eis per se poni.

Ad secundum dicitò, definitiones rerum, ex prædicamentis quidem petendas esse, easque perinde locum habere in prędicamentis, ac alia quædam prædicata Dialectica, cæterũ nõ verum esse, reliqua omnia prædicata Dialectica per se poni in prędicamẽtis: multa enim sunt propria & accidentia, quibus id negatur, vt propria complexa, veluti animal risus capax: huiusmodi enim descriptiones in propriis numerat Arist. toto fere 5. Topic. lib. & plurima etiam accidentia communia, quæ vel complexa sunt, vel secundæ intentionis, aut non entia, vt totum hoc esse eruditum, grammaticum, esse genus, esse cæcum & similia. Non igitur ea de causa docet Arist. definitiones rerum ex prædicamentis petendas esse, quod putet eas, earũve obiecta poni per se in prędicamentis, sed quia in prędicamentis inueniuntur genera & differentiæ, ex quibus illæ conficiuntur: genera quidem interdum per se posita, veluti genus hominis, interdum reductiue, vt genus animæ, cuius definitionem ipse in loco citato librorum de Anima inuestigat: differentiæ vero semper reductiue, vt quæ & incompleta entia sunt, & nulli generi essentialiter subiici possunt, vt ex superiori libro patet.

Definitio qua ratione distinguatur à definito.

Ad tertium dicendum est, significatum definitionis (loquor autem in tota hac quęstione de essentiali) esse quidem ens per se, neque item à specie distingui nisi modo considerãdi solo: nempe, quia duplici conceptu apprehenditur, cum species, vt tale quiddam ens est vno tantum apprehendatur: veruntamen solum considerandi modum satis esse, vt hac ratione non habeat per se locum in prædicamentis, sed per conceptum obiectiuum generis & differentiæ, in quos distinguitur, vel potius per ipsam speciem, quæ ex his componitur.

Num cætera omnia reducantur ad ea, quæ per se ponuntur in prædicamentis, & quo pacto id fiat.

QVÆSTIO IX.

Deo excepto cætera omnia reuocari.

SECTIO I.

Reliqua omnia reduci ad ea quæ per se ponuntur in prædicamentis.

RElinquum est, vt explicemus, an cętera omnia, quæ non ponuntur per se in prædicamentis, reuocentur ad ea, quæ per se in eis collocantur, & quo pacto id fiat.

Prima.

Qua in re sunt, qui partem affirmatiuam priorismembri vniuersè astruant, hac ratione ducti: quia cum omnia, quę quoquo modo sunt aut cogitari possunt, ratione aliqua in prædicamentis inueniantur, tanquam in communi quasi seminario omnium elementorum differẽdi, vt est omnium Philosophorum sententia, necesse videtur esse, fateri, quicquid per se in illis non ponitur, saltem reductiue collocari. Vide *Simplicium in prædicam. & Paul. Venetum lib. sua Met. c. 7. vbi Deũ etiam ipsum reuocat ad prædicam. substantiæ.* Accedit, quod omnia prædicata Dialectica, ac proinde subiecta, ex prædicamẽtis petuntur, quod Arist. docet 1. Topic c. 7. & omnes Dialectici approbant. nemo autem dubitat, quin omnia, quæ quoquo modo sunt aut cogitari possunt, in prædicatis & subiectis Dialecticis possint numerari.

Secundo. Hanc sententiam in Deo veram non esse.

Sed hæc sententia etsi vera est in cęteris omnibus, non est tamen probanda in Deo. *Ita Alex. Alens. 12. Met. in ex. 19. Argent. in 1. d. 8. q. 1.* Nam reuocari vnũ ad aliud nihil aliud est, quam referri illud tanquam ad aliquod prius natura, siue generationis ordine, quo modo totum reuocatur ad partes; siue perfectionis, qua ratione partes reuocãtur ad totũ. Quanquam vero ea, quæ per se ponuntur in Prędicamentis, sint priora natura cętetis omnibus, quæ quocũq; modo esse, aut cogitari possunt excepto Deo, nihil tamen eorum est prius natura Deo, aut etiam omnia simul, siue generationis ordine, siue perfectione, vt perspicuũ est. Quocirca non satis miror Auctores eos, qui expresse aiunt, Deum non poni quidẽ per se in Prædicamentis, sed tamen ad ea reduci, vt interim mittamus eos, quasi aliqua dignos venia, qui nulla mentione Dei facta, vniuersè affirmant, omnia, quæ quoquo modo sunt, aut cogitari possunt, aut per se, aut reductiue in Prædicamentis poni.

Vera quæstionis explicatio.

Dicendum igitur, cætera omnia, quæ per se in Prædicamentis non ponuntur, Deo excepto, ad ea, quæ per se ponuntur, reduci: ipsa vero, quæ in eis per se locum habent, ac proinde reliqua, quæ ad illa reducuntur, omnia ad Deum tanquam ad omnium principium finemq; reuocari.

Solutio argumentorum partis oppositæ.

Neque obstant argumenta in oppositum. nam etsi omnia, quæ rationem entis participant, modo aliquo inueniuntur in Prædicamentis, & omnia itẽ tum prædicata, tum subiecta Dialectica, à quibus non est excludendus Deus, ex Prædicamentis petuntur; tamẽ, quia Deus non reperitur in Prædicamentis, nisi tanquam causa in suis effectis, ideirco non sequitur reuocari eum ad Prædicamenta, sed potius ad illum Prædicamenta: quod

quod quidem est poni Deum in Prædicamẽtis participatiue, vt qui ab illis participetur, non reductitie, vt qui ad illa reducatur. Possumus tamen pro Auctoribus impugnatę sententiæ dicere, etsi illi non recte loquuntur, recte tamen ac nobiscum sentire cum enim ab eis petitur, quonam modo Deus ad Prædicamenta reducatur, respondent reduci tanquam causam primam ad sua effecta. at cãusa non reducitur ad sua effecta (nisi materialis & formalis ad compositum) sed potius effecta ad causam. Vide *D. Thom de potent. q. 7. art. 3. ad 7.*

quos dicunt intrinsecos per ea entia, quorum sunt modi. Deinde reuocantur entia per accidens per entia per se, ex quibus constant, vt homo albus per hominem & albedinem: & artefacta per materiam artis, aut partes eius, & formam artificiosam. Tertio reuocantur entia rationis per entia realia, in quibus fundantur, vt hæc notio generis per animal. & hæc notio speciei per hominem, & entia ficta, quatenus ficta sunt, per ipsum fingendi actum, vt Chimæra, quatenus per actum, quo concipitur, aut per partes, ex quibus constare dicitur. Reuocantur quoque entia incompleta per completa, vt differentiæ vniuersales per species, indiuiduales autem per indiuidua, & partes integrantes per totum integrum, & materia & forma per composita, quæ ex illis constant. Denique reuocantur entia æquiuoca per vniuoca, vt canis per domesticum, marinum, & cœlestem, & complexa per incomplexa, vt hominem esse animal, per hominem & animal, & definitio obiectumve definitionis, per id, quod definitur.

Secundo. Entia per accidens.

Tertio. Entia rationis.

Quo pacto cætera omnia ad Prædicamenta reuocentur.

SECTIO II.

Primo. Non entia.

QVod igitur attinet ad reliqua omnia, præter Deum, non entia quidem reducuntur ad Prædicamenta per ea entia, quæ in eis locum habent, negationes videlicet per ea, quæ negantur, & commentitia secundum se per ea, ex quibus finguntur constare, existentiæ vero per essentias, & cæteri modi,

ΚΕΦ. Η'.

Text. 15.

Οὐσίαι δὲ λέγεται τὰ μὲν ἁπλᾶ σώματα, οἷον γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα καὶ ὅλως σώματα καὶ τὰ ἐκ τούτων συνεστῶτα, ζῷά τε καὶ δαιμόνια καὶ τὰ μόρια τούτων. ἅπαντα δὲ ταῦτα λέγεται οὐσίαι, ὅτι οὐ καθ' ὑποκειμένου λέγεται, ἀλλὰ καὶ τἆλλα τὰ ἄλλα.

CAPVT VIII.

Text. 15.

Substantiæ dicuntur & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, & cætera huiusmodi, & omnino corpora, & quæ ex his constant cum animalia, tum etiam dæmonia, & horum partes. Hæc autem omnia ex eo dicuntur substantia, quod non de subiecto dicantur, sed de eis cætera.

Alio

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Substantiæ dici quatuor modis. Primum.

Substantiæ dicuntur.] Tradit quatuor modos, quibus substantia dicatur, quos deinde reuocat ad duos præcipuos. Primus est vulgaris, & cuique obuius, quo comprehenduntur corpora omnia sensibilia, & quæ digito ostendi possunt: non ipsæ quidem moles corporum, vt quæ sunt quantitates, sed ea, quæ his substant, & de nullo subiecto siue inhæsionis, siue prædicationis dicuntur, sed de iis cætera. Complectitur autem Arist. hac significatione substantiæ primas substantias, non omnes tamen, sed sensibiles, earumque partes integrantes. Quanquam enim huiusmodi partes, nec primæ nec secundæ substantiæ sunt, sæpe tamen primis reductione quadam adnumerantur. Quod autem hic referuntur dæmonia (de quare vide *Proclum lib. de Ani. & dæmone, & Alcinoum lib. de doctrina Platonis cap 15 & Plotinum Ennead lib. 5 c. 6.*) inter substãtias sensibiles, ex Platonis opinione dictum est posuit enim Plato animalia quædam subtilissimi corporis, & ratione prædita, & perpetua; quæ sententia non placet Aristoteli, tametsi ea 5. *lib. Topic. cap. 1.* vtatur exempli afferendi causa.

Cur hic dæmonia inter substantias sensibiles referantur.

Cur non sit complexus corpora sensibilia vniuersalia.

Quærat aliquis hoc loco cur Arist. in hac substantiæ significatione non fit complexus corpora sensibilia vniuersalia, vt tota significatio esset corpus sensibile, non modo singulare, sed etiam vniuersale? huius rei duplex se offert causa: vna, quia corpus sensibile vniuersale non omnibus est notum; Aristot. autem incipere voluit à notissima substantiæ significatione: altera, quia Plato, cuius auctoritati in vsu verborum haud facile repugnandum erat, nullam naturam vniuersalem (etiam ipsorum corporum singularium) corpus esse putabat. Aduerte autẽ ad hanc primam significationem substantiæ reuocari materiam, eo quod cætera omnia, quæ in corporibus sensibilibus cernuntur, in ea insint vt in subiecto, saltem mediato, ipsa vero non insit in alio.

Materiam ad hanc primam substantiæ significationem reuocari.

b Alia

ἄλλου b δὲ τρόπου ἐκεῖνό ἐστιν οὗτος τοῦ εἶναι, σύνταξιν τὸ τοῖς τοιούτοις, ὅτι μὴ λέγεται κατ' ὑποκειμένου, οἷον ἡ ψυχὴ τοῦ ζώου. ἐπεὶ ὅσα μέρεα συντίθεται εἰς τὸ τοῦτο τοιόνδε τι καὶ τόδε σημαίνοντα· ἀναιρουμένου ἀναιρεῖται τὸ ὅλον, οἷον ἐπιπέδου, σώματος, οὕτω φασί τινες, καὶ ἐπιπέδου γραμμῆς καὶ ὅλως ὁ ἀριθμὸς δυάδι τινὶ τοιῷδε εἶναι· ἀναιρουμένου γὰρ, οὐδὲν εἶναι καὶ πάντα ἀναίρειν, ἐπεὶ δ τί ἦν εἶναι, καὶ ὁ λόγος ἐστὶν ὁρισμὸς τῆς τοῦ εἶδος λέγεται οὐσίας.

Συμβαίνει c δὲ καὶ τρόπους τοὺς εἰσὶν λέγεσθαι, τὸ ὑποκείμενον ἔχοντας, ὁ μοναχῶς κατ' ἄλλα λέγεται, καὶ ὅταν τόδε τι ᾖ, ὡς χωριστὸν ἧ τοιοῦτον ἕκαστον μορφὴ καὶ τὸ εἶδος.

Alio b *modo id, quod causa est ipsius esse, inesseq; in iis, &c.* Secundus modus est, quo substantia significat causam formalem substantiæ primo modo dictæ, non separatam, sed in illa ipsa existentem, quo pacto anima est causa huius animalis, aut illius. Merito autem intelligunt interpretes *D. Thomas & Alexander* hoc loco nomine causæ ipsius esse solam causam formalem, quia cum primum ponitur forma in rerum natura, continuo ponitur res: quod non ita accidit posita materia, cum illa multarum rerum formis eadem succedat.

Substantiæ pro causa formali & statua sensibilis sumi.

c *Præterea partes omnes, quæ in talibus insunt, quæq; definiunt.* Tertius modus est, quo substantia apud Platonem & Pythagoricos significabat principia corporum sensibilium more Mathematico tradita: puncta, inquam, lineas & superficies: itemq; vnitates ac numeros. Putabant enim corpora sensibilia ex his tanquam causis internis pendere, quod per illa definirentur, & eis sublatis cohærere in rerum natura non possent. Qua ratione dicebant, plana, siue superficies esse substantiam corporis: lineas, planorum: puncta, linearum: itemque numeros ac vnitates esse substantias non modo corporum sensibilium, sed etiam planorum, linearum & punctorum, quod cætera omnia ex numeris & vnitatibus penderent, & per ea definirentur. Addebant autem Platonici & Pythagorici, huiusmodi principia significare hoc aliquid, quia possent intellectu apprehendi sine iis, quorum essent principia. Quanquam hoc interest, quod Platonici dicebant, illa esse separata à corporibus sensibilibus: Pythagorici autem in eis ipsis, vt ex primo libro patet.

Tertius. Pro principiis sensibilium. Principia corporum sensibilium apud Platonem & Pythag. quænam.

d *Præterea quidditas, cuius ratio est definitio.* Quartus extremusq; modus est, quo substantia sumitur pro essentia siue quidditate rei, quæ definitione explicari potest vt pro essentia hominis, animalis, & cæteris naturis communibus singulares enim essentiæ rerum sensibilium non cõprehenduntur hac significatione, quia definiri nequeunt.

Quartus. Pro essentia substantiæ singulares complexas corporis ex-partes ad quartum modum pertinere.

Si quis autem quærat, ad quam harum significationum pertineant substantiæ completæ singulares non sensibiles, siue materiæ expertes: dicendum est eas reduci ad hanc extremam iuxta sententiam Aristotelis, qui putat per easdem differentias compleri species, & individua substantiarum separatarum: vt cap. sexto diximus.

e *Ita fit, vt substantia duobus modis dicatur, & vltimũ subiectum, quod iam de alio non dicitur, &c.* Reuocat seu potius colligit traditos modos substantiæ in primum & quartum. videtur enim excludere tertium, tanquam qui ipsi non probetur: secundus vero reuocatur ad primum, quia substantiales formæ corporum sensibilium sunt partes primarum substantiarum. Vocat autem Aristoteles quamlibet essentiam vniuersalem hoc aliquid & separabile quiddam, ne videatur morem loquendi Platonis contemnere, qui vtrumque verbum accommodabat rebus vniuersalibus, siue Ideis. Re tamen vera, etsi res vniuersales videntur significare hoc aliquid, eo quod separatim intelligi possunt sine singularibus, non sunt tamen hoc aliquid, cum fieri nequeat, vt separatim existant: de qua re, quod ad vniuersales substantias attinet, non nihil dixit Aristoteles in Prædicamentis, *cap. de substantia.*

In 1. & 4. modi cateri colliguntur.

Cur vocet essentiam vniuersalem hoc aliquid.

Alio b modo id, quod causa est ipsi esse inesseq; in iis, quæ non diuiduntur de subiecto, vt in animali anima. Præterea c partes omnes, quæ in talibus insunt, quæq; definiunt, & hoc aliquid significant, quibus sublatis totum tollitur: quo pacto sublato Cap. 6. text. 7. *plane tollitur corpus vt quidam dicunt, & linea sublata, planum, atq; omnino numerus dicitur quibusdam huiusmodi esse: etenim eo sublato, nihil esse, omnia definire. Præterea d quidditas, cuius ratio est definitio, atq; hac dicitur substantia cuiusque.*

Ita fit, e vt substantia duobus modis dicatur, & vltimum subiectum, quod iam de alio non dicitur, & id, quod hoc aliquid est ac separabile. Talis autem est cuiusque forma & species.

b *Alio modo id, quod causa est ipsius esse, insitq; in iis, &c.* Secundus modus est, quo substantia significat causam formalem substantiæ primo modo dictæ, non separatam, sed in illa ipsa existẽtem, quo pacto anima est causa huius animalis, aut illius. Merito autem intelligunt interpretes *D. Thomas & Alexander* hoc loco nomine causæ ipsius esse solam causam formalem, quia cum primum ponitur forma in rerum natura, continuo ponitur res: quod non ita accidit posita materia, cum illa multarum rerum formis eadem succedat.

c *Præterea partes omnes, quæ in talibus insunt, quæq; definiunt.* Tertius modus est, quo substantia apud Platonem & Pythagoricos significabat principia corporum sensibilium more Mathematico tradita: puncta, inquam, lineas & superficies: itemq; vnitates ac numeros. Putabant enim corpora sensibilia ex his tanquam causis internis pendere, quod per illa definirentur, & eis sublatis cohærere in rerum natura non possent. Qua ratione dicebant, plana, siue superficies esse substantiam corporis: lineas, planorum: puncta, linearum: itemque numeros ac vnitates esse substantias non modo corporum sensibilium, sed etiam planorum, linearum & punctorum, quod cætera omnia ex numeris & vnitatibus penderent, & per ea definirentur. Addebant autem Platonici & Pythagorici, huiusmodi principia significare hoc aliquid, quia possent intellectu apprehendi sine iis, quorum essent principia. Quanquam hoc interest, quod Platonici dicebant, illa esse separata à corporibus sensibilibus: Pythagorici autem in eis ipsis, vt ex primo libro patet.

d *Præterea quidditas, cuius ratio est definitio.* Quartus extremusq; modus est, quo substantia sumitur pro essentia siue quidditate rei, quæ definitione explicari potest vt pro essentia hominis, animalis, & cæteris naturis communibus singulares enim essentiæ rerum sensibilium non cõprehenduntur hac significatione, quia definiri nequeunt.

Si quis autem quærat, ad quam harum significationum pertineant substantiæ completæ singulares non sensibiles, siue materiæ expertes: dicendum est eas reduci ad hanc extremam iuxta sententiam Aristotelis, qui putat per easdem differentias compleri species, & individua substantiarum separatarum: vt cap. sexto diximus.

e *Ita fit, vt substantia duobus modis dicatur, & vltimũ subiectum, quod iam de alio non dicitur, &c.* Reuocat seu potius colligit traditos modos substantiæ in primum & quartum. videtur enim excludere tertium, tanquam qui ipsi non probetur: secundus vero reuocatur ad primum, quia substantiales formæ corporum sensibilium sunt partes primarum substantiarum. Vocat autem Aristoteles quamlibet essentiam vniuersalem hoc aliquid & separabile quiddam, ne videatur morem loquendi Platonis contemnere, qui vtrumque verbum accommodabat rebus vniuersalibus, siue Ideis. Re tamen vera, etsi res vniuersales videntur significare hoc aliquid, eo quod separatim intelligi possunt sine singularibus, non sunt tamen hoc aliquid, cum fieri nequeat, vt separatim existant: de qua re, quod ad vniuersales substantias attinet, non nihil dixit Aristoteles in Prædicamentis, *cap. de substantia.*

Num Deus Opti. Maxim. ponatur in prædicamentis.

QVÆSTIO I.

Quorundam haud vera sententia.

SECTIO I.

ETsi ex iis, quæ superiori capite dicta sunt, satis constat, num Deus Opt. Max ponatur in Prædicamentis: tamen vt res apertior fiat, operæpretium fuerit eam quæstionẽ seorsim discutere, præsertim cum non desint Theologi, qui aliter sentiant. Gregor. Arim. in 1 d. 8 q. 3. Gabr. ibid. Robert. Holkot. q. 6. Ioan Bac. cond. 6 q 1. Ioan. Maior. d. 8 quæst. 1.

Partim affirmatiua sententia.

Nam Gregorius Arimensis, Gabriel, & alij quidam Nominales existimant, Deum proprie, ac per se poni non modo in Prædicamẽto substantiæ, de quo nunc agimus: sed etiam in Prædicamentis Relationis, & Actionis.

Ockamum dedisse ansam.

Quibus Auctoribus præbuit ansam Gulielmus in 1. d. 8. q. 1. Okam, qui in octaua distinctione primi Sententiarum, vbi hæc quæstio à Theologis tractatur, etsi non ausus est affirmatiuam partem asserere, motus auctoritate totius scholæ Theologicæ: ita tamen negatiuæ argumenta se eleuasse credidit; vt dixerit illam nulla efficaci ratione posse concludi.

Argumenta pro hac parte Primum,

Argumenta Gregorij & aliorum, quę ex principijs ac fundamẽtis sui auctoris desumpserunt, hęc fere sunt. Substantia genus summum, itemq; spiritus seu substantia incorporea, quę est quędam species substantię generis summi, prędicatur de Deo vniuoce, & in quęstione Quid est, igitur Deus proprie & per se ponitur in hoc Prędicamẽto. Priorem partem antecedentis ex eo probant, quia substantia definitur ens per se existens: spiritus autẽ, substantia corporis expers: quę rationes ęque conueniunt Deo, ac cæteris rebus, quę sub his generibus ponuntur. Posteriorem partem ex eò suadent, quia si quis quęrat, quid sit Deus, recte respondebit, qui dixerit esse substantiam: & familiarius, qui dixerit esse spiritum. Vnde Christus dominus apud Ioannẽ, 4 *Spiritus*, inquit, *est Deus.*

Secundum.

Deinde si quid obstaret quo minus Deus sub genere proprie & per se poneretur, id esset, aut eius simplicitas, aut infinitas: at neutrum obstat: nihil igitur. Propositionem ex eo suadent: quia, qui contendunt Deum poni per se in Prędicamentis, ex his duob. quasi capitibus precipua ducũt argumenta. Priorem partem assumptionis ea ratione probant, quia angeli, inquiunt, & accidentia, sunt res simplices, & tamen põnuntur proprie & per se sub genere. Posteriorem vero ex eo suadent, quia linea infinita si datur, aut dari potest, non excluditur à genere quantitatis. ex quo fit, vt pari ratione non excludatur à genere substantiæ natura diuina, quia sit infinita.

Ab auctoritate Aristotelis confirmatur eadem pars.

Idem confirmant auctoritate Aristotelis lib. 10. huius operis cap. 3. text. 4. vbi docet, id quod est mensura omnium, quę sunt in aliquo genere, esse aliquid illius generis. Cum ergo Deus sit mensura omniũ substãtiarum, quod sit perfectissima substantia, colligunt illi, Deum ex Aristotelis sentẽtia poni in Prędicamento substantię. Tum ex eodem, initio 12. libri huius operis, ca 1. tex 2 vbi tradit substantiam esse primum ens, motxq; ca. 2. text. 5. eandem diuidit in mobilem & immobilem, sub qua postea cap. 7. text. 39. & 40. numerat Deum. Postremo ex 1. Eth. ad Nicomachum, cap. 6. vbi Aristoteles inter exempla eorum, quę ponuntur in Prędicamentis, perspicue numerat Deum.

Et D. Augustini.

Idipsum confirmant Diui Augustini auctoritate: qui in 5. lib. de Trinitate ca. 9. & 10. scribit, quędam Prędicamenta dici proprie de Deo, vt substantiam, relationem, & actionem; alia metaphorice, vt situm esse, habere, locũ, & tempus Idem ex Boetio lib. 1 de Trinitate cap. 12. vbi ait, *substantiam continere vnitatem, relationem vero multiplicare trinitatem.*

Et Boëtij.

Damasceni.

Et ex Damasceno in Elementario capit. 9. quo loco plane fatetur incorporeum esse differentiam substantiæ, eamque differentiam continere Deum & angelum: ita concludũt, Deum poni per se ac proprie non solum in Prędicamento substantiæ, sed etiam in cęteris, quę de ipso proprie, hoc est, non per translationem dicuntur.

Vera aliorum sententia.

SECTIO II.

Pars negatiua ex multis capitibus probatur.

VErum, opposita sententia nobis amplectenda est, & hac vna assertione explicanda. Deum Opt. Max nec per se, nec reductitie poni in Prędicamentis. Prior pars multis ex capitibus ostendi potest: ex simplicitate diuina, ex infinita illius perfectione, ex necessitate diuinę naturę, & ex ipsa ratione Prędicamenti substantię, in quo Deus maxime videri posset collocandus.

Ex simplicitate diuinæ essentiæ.

Ex simplicitate quidem diuina hęc ratio duci potest. Repugnat diuinę simplicitati, Deum subiici generi igitur & poni per se in prędicamento. cõsequẽtia perspicua est. antecedens ex eo probatur, quia quidquid subiicitur generi,

Digitized by Google

generi, constat duabus saltem entitatibus, altera generis, altera differentiæ. Deus autem, cum sit perfectissime simplex, compositus ex pluribus entitatibus esse non potest.

Nominalium responsio.

Huic argumento respondent Nominales: non quidquid subitur generi, esse compositum ex pluribus entitatibus, sed id solum, quod constat materia & forma. cætera enim, vt substantias separatas & accidentia, esse simplices entitates: neque vllo modo compositas ex pluribus entitatibus. Quæ responsio falso nititur fundamento. quicquam enim subiicitur generi, conuenit vniuoce & essentialiter cum aliis, quæ sunt sub eodem genere: & rursus differt ab iisdem non quauis differentia, sed interna & pertinente ad essentiam. Vnde fit, vt quidquid subiicitur generi, necessario constet duabus saltem entitatibus: altera, qua conueniat cum aliis, quæ sub eodem genere continentur: altera qua ab eisdem differat.

Refellitur.

Præterea id, quod formaliter continet entitates multorum generum, non ponitur totum sub vno genere: quemadmodum totum hoc, Homo sapiens, quia formaliter complectitur entitatem siue naturam substantiæ & qualitatis, nec omnino ponitur sub genere substantiæ, nec omnino sub genere qualitatis, sed partim sub vno, partim sub altero. Deus autem complectitur formaliter entitatem substantiæ & relationis, cum formaliter sit per se existens, itemque formaliter Pater & Filius & Spiritus sanctus. ergo, si substantia & relatio conueniunt vniuoce Deo & creaturis, vt genera diuersorum Prædicamentorum, quod contrariæ opinionis Auctores dicunt, efficitur, vt Deus non ponatur totus sub genere substantiæ, sed partim sub genere substantiæ, partim sub genere relationis. Atqui Deus cum sit vnius duntaxat eiusdemq; simplicissimæ naturæ, non potest poni partim sub vno genere, partim sub alio, vt pōitur complexio ex homine & sapientia. ergo nullo modo dicendum est, Deum poni per se in Prædicamentis.

Deus complectitur formaliter entitatē substantiæ & relationis

Ex infinita Dei perfectione prima confirmatio.

Ex infinita autem perfectione diuina hæc ducuntur argumenta. Si Deus subiiceretur alicui generi, cum natura cuiusque generis sit eiusdem perfectionis essentialis in omnibus, quæ sub illo continentur, darentur creaturæ æque perfectæ in aliquo essentiali attributo, atque Deus: eæ nimirum, quæ cum Deo sub eodem genere continerentur. at hoc nequaquam admittendum est, ergo nec illud. Assumptio, de qua sola dubitare quis posset, ex eo patet: quia omnia essentialia attributa Dei sunt infinite perfecta, ac proinde infinite excedunt perfectionem prædicatorum essentialium cuiusq; creaturæ. alioqui cum omnia, quæ ad essentiam creaturarum pertinent, sint dependentia, aliquid essentiale daretur in Deo, quod ex ratione naturaq; sua esset dependens. quod fieri nequit

Dei omnia attributa sunt infinita.

Nec te moueat, quod natura cuiusque generis sit indifferens ad omnes eius differentias diuisiuas, vt hac ratione existimes, posse substantiam genus summum esse indifferentem ad dependentiam & independentiam. sic enim euertit huiusmodi responsio Nam, si daretur differentia independens, cum omnis differentia dependeat à natura sui generis vt actus à sua potentia: ea sane differentia esset dependens & independens. quod pugnantia complectitur.

Tacita argumenti solutio euertitur.

Præterea, cum natura cuiusque ipsa secundum se sit imperfecta, & quasi materia respectu differentiæ, vt Porphyrius in Isagoge *cap. 7. de communitatibus*, ex communi sententia Philosophorum tradit: si Deus subiiceretur alicui generi, daretur in Deo aliqua natura imperfecta, & potentialis, & minus perfecta ipso Deo, quæ neutiquam admittenda sunt: cum Deus sit actus purus, ac proinde non compositus ex actu & potentia, vt libro 12. patebit. Quod si Auctores oppositæ sententiæ respondeant, nomen generis non significare vllam naturam communem iis, quæ sub genere continentur, sed immediate naturas singulorum, atque idem dicendum esse de omnibus vniuersalibus: audiendi non erunt de ea re. quod ea ratione tollant de medio naturas omnes non modo genericas, sed etiam specificas, & alias vniuersales, solaque rerum vocabula faciant vniuersalia: ac proinde nobiscum non disputent, qui de naturis cōmunibus non de communibus vocabulis agimus.

Secunda argumentatio ex diuinæ perfectione.

Nominalium solutio reiicitur.

Item, plus distat à natura diuina in perfectione essentiali quælibet res creata, quam à Qualitate quantitas aut quantitas & qualitas ita ab eiusmodi perfectione distāt, vt nullum eis commune genus assignetur. multo igitur minus assignandum est genus commune Deo & creaturis.

Tertia ratio.

Sunt qui respondeant, ineffacem esse rationem hanc: quia minus distent ea, quæ ponuntur in sex vltimis Prædicamentis ab iis, quæ ponuntur in quatuor primis, quam pleræque res vnius Prædicamenti inter se, veluti quam lapis, & angelus: & tamen his detur vnum commune genus, illis non item. Sed nō videnr, se aut præter rem loqui, aut falsam enunciationem sumere. Nam, si propterea volunt, eā, quæ ponuntur in sex vltimis Prædicamentis, minus distare ab iis, quæ ponuntur in primis quatuor, quam lapis ab angelo,

Quid nonnulli respondeant.

Refutatio.

quia sunt idem re cum illis: cum tamen lapis & angelus re differant, nihil ad rem est eorum responsio. Neq; enim in ratione proposita est sermo de distantia, aut identitate reali: neque etiam Prædicamentorum distinctio, aut identitas, ex distinctione aut identitate reali sumenda est. Quod si volunt propterea minus distare ab iis, quæ ponuntur in primis quatuor, quam lapis ab angelo, quia habent modum essendi minus distantem à modo essendi primorum quatuor, quam sint modi essendi lapidis & angeli inter se: falsam enunciationem assumunt. lapis enim & angelus eodem modo per se existunt, eodemq; modo sunt in primis substantiis. quæ autem ponuntur in sex vltimis Prædicamentis, non habent eundem modum essendi in primis substantiis, quem ea, quæ ponuntur in primis quatuor.

Quarta ratio eodem capite.

Ad hæc, vel natura generis summi eius Prædicamenti, in quo Deus ponitur, est finitæ perfectionis, vel infinitæ si infinitæ, sequitur omnia, quæ in eo Prædicamento ponuntur, esse infinitæ perfectionis. quod ne cogitari quidem potest: imo, etiam sequitur, nullam posse dari differentiam per quam tale genus contrahatur. quia id, quod est infinitæ perfectionis in aliquo genere, non recipit additionem in illo genere. Si vero finitæ, cum Deus sit infinitæ perfectionis, aliqua perfectio est in Deo vltra perfectionẽ generis summi. Aut ergo ea perfectio adiecta, est finita vel infinita. si finita, ergo nihil est in Deo perfectionis infinitæ: siquidem finitum finito additum nõ facit quicquam infinitum. si infinita, ergo in ea inuenitur omnis perfectio diuina, sicq; superuacanea est perfectio generis summi, quæ tamen prius natura in Deo intelligi, ac præcise sumi potest, si vlla datur communis Deo & alicui creaturæ. ex quo fit, vt Deus sub tali genere summo non contineatur.

Deus est perfectionis infinitæ.

Solutio rationis.

Quod si quis dicat, naturã generis summi, sub quo Deus continetur, nec habere perfectionem finitã, nec infinitam, sed perfectionẽ quandam vtriq; communem, quẽadmodum ens in commune nec est finitum nec infinitũ, sed indifferens ad finitionem & infinitionem: occurrendum est, in analogis quidem, quale est ens, dari posse huiusmodi indifferentiam, quia nomen analogum nullam naturam cõmunem rebus analogis significat. at in vniuocis nequaquam id esse admittendum: siquidem omnis natura vniuoca, quemadmodum certam habet essentiam, & quæ ab vniuocatis abstrahi potest, ita certam habere debet essentiæ perfectionem, ac proinde finitam aut infinitam.

Refellitur.

Vt nonnulli

Vrgent nonnulli exemplo quantitatis, quæ genus etiam summum est, & indifferens natura quædam vniuoca ad finitionem & infinitionem. Sed facile huic occurritur dissimilitudine finitionis & infinitionis. Nam finitio & infinitio quantitatis est secundum extensionem: nos autem loquimur de finitione & infinitione secundum perfectionem essentiæ, quæ non maior esset in quantitate infinita, quam finita. Accedit, quod infinitio quantitatis impossibilis est, vt habet multo verisimilior Philosophorum & Theologorũ sententia. vnde fit, vt nec quantitas genus summum, neque vlla eius species, indifferens sit ad finitionem & infinitionem. Quod autem dicitur, finitum vel infinitum extensione esse proprietatem quantitatis, vel sic intelligendum est, vt si infinitio illius dari potest, proprium sit & quantitatis in commune, & omnium eius verarum specierum esse quid finite aut infinite extensum: vel certe infinitio pro tanta extensione sumitur, quãta necessaria est addetrahendum ex quantitate proposita quantamcunque velit Mathematicus: vt docet Aristoteles; Physic. libro, *cap. 7. text. 71.* Ad hoc autem satis est, si nomine quantitatis infinitæ intelligatur infinita negatiue, id est, nullo ei praefixo termino.

Finitum vel infinitum esse proprietatem quantitatis, quomodo accipiendũ.

Ex necessitate vero diuinæ naturæ sic licet post Auicennam 8. *Metaphysic. cap.* 4. cum Scoto rem ostendere. Aut genus, sub quo Deus ponitur, est entitas ex se necessaria, aut non ex se necessaria. si ex se necessaria, ergo includit suam differentiam diuisiuam: siquidem genus sine differentia diuisiua non est in actu vltimo. quidquid autem est ex se necessarium, est in actu vltimo. Quod si tale genus includit suam differentiam diuisiuam, iam non est genus, vt patet: si vero est entitas, non est ex se necessaria. ergo aliquid ex se necessarium, quod solus Deus esse potest, constituitur ex entitate non ex se necessaria, sed vere contingenti, quod fieri nequit.

Confirmatur eadem pars ex necessitate diuinæ naturæ.

Si quis autem respondeat, eam entitatem esse indifferentem ad necessitatem ex se, & non necessitatem seu veram contingentiam: eodem modo refellenda est responsio, quo in superiori argumentatione, refutata est illa, de indifferentia ad finitionem & infinitionem. Accedit quod entitas illa indifferens, si esset eiusdem rationis cum entitate alicuius creaturæ, esset re vera contingens: quemadmodũ est, quidquid entitatis in creatura cernitur. quo fieret, vt Deus, cui illa essentialiter conueniret, esset vere contingens, ac non minus contingens ratione illius, quam quælibet creatura sub eo genere contenta.

Refutatur.

Porro

Obiectio ad-uersus prædicta.

Porro, si quis cõtra hæc omnia obiiciẽdo q̃rat, cur substantia genus summũ non æque possit indifferens esse ad finitionem & infinitionem, ad necessitatem ex se, & contingentiam; ad comprehensibiles substantias particulares & incomprehensibilem; vt re vera est ad differentias corporei & incorporei (videtur enim omnino par ratio) facile respondetur, non esse re vera parem rationem. Nam, differentiæ corporei & incorporei, quæ substantiam genus summũ diuidunt, supponunt finitam entitatem substantiæ, eandemq; cõtingentem & comprehensibilem. neq; enim supponunt, nisi vere contrahibilem; quod autem vere contrahibile est, & eadem omnino ratione includitur in substantiis finitis contingentibus & comprehensibilibus, id, necesse est, sit finitum, contingens & comprehensibile. At finitum vel infinitum, necessarium & contingens, comprehensibile & incomprehensibile non sunt differentiæ, quæ naturam aliquam vere contrahibilem supponant, sed sunt modi essendi omnium communissimi, quibus tota entis confusio primum diuiditur in ens creabile siue depẽdens, & increabile siue independens: quorum hoc est infinitum, necessarium & comprehensibile: illud finitum, contingens & comprehensibile; quod deinde distribuitur per decem Prædicamenta.

Diuiditur.

Entis diuisio in creabile & increabile omnium prima.

Confirmatio ex prædicamenti substãtiæ ratione.

Denique, ex ipsa ratione Prædicamenti substantiæ, in quo maxime Deus videretur collocandus, hæ rationes ducuntur. Omnis substantia, quæ per se ponitur in hoc prædicamento, substat accidentibus, vt Aristotel. docet in libro Prædicamentorum, cap. de substantia. Deus nullis substat accidentibus, vt idem ostendit lib. 12. huius operis, cap. 7. text. 41. non ponitur igitur per se in hoc prædicamento.

1. Ratio.

2.

Præterea, omnis substantia, quæ per se ponitur in hoc prædicamento, aut est prima, aut secunda. Deus non est secunda substantia, vt patet, cum non sit genus, nec species: non item prima; alioqui subiiceretur multis entitatibus, quæ essent priores natura ipso, siquidem omne superius, quod potest ab inferioribus distrahi, est prius natura inferioribus; non ponitur ergo per se Deus in hoc prædicamento.

3.

Præterea, si Deus haberet per se locum in prædicamento substantiæ: cum genera & species substantiarum non omnino per se existant, sed per primas (vnde & secundæ dicuntur) daretur aliquod attributum essentiale Dei, quod omnino per se existeret, quod dici nullo modo potest.

Auctoribus pars eadem quæstionis stabilitur, Scholasticis pene omnib. D. Dionys. D. Damasc. D. August.

Hanc assertionis partem sequuntur Scholastici 1. sen. d. 8 item D. Thom. 1. p quæst. 3. ar. 5. & de potea. q. 6. & 7. art 3. Alen. 10. Met. super text. 8. & 1. suæ summæ q. 48. art. 3. Gand 1. p art. 26. q. 2. plerique etiam hoc loco. & in prædict. Dion. cod. lib. cap. 5. Damasc lib. 1 c. ius oper. cap. 8. & Aug. 7. eius operis, cap. 5. Nec modo Scholastici, præter paucos quosdam nominales id faciunt, sed antiqui etiam Doctores sancti eandem sententiã amplexi sunt. In primis apud Dionysium Areopagitam sæpius in libro de diuinis nominibus scriptum est, Deum præstantiori modo esse, quam substantiam. Damascenus quoque in libro Orthodoxæ fidei docet, diuinam essentiam esse omnibus substantiis, supereminentem, & ab omni substantia exceptam. Itemque Augustinus libro de Trinitate sic scribit: *Si Deus subsistit, vt substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid, tanquam in subiecto. nefas est autem dicere, vt subsistat & subsit Deus bonitati suæ, atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, necipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam subiecto. Vnde manifestum est,* inquit, *Deum abusiue substantiam vocari, vt nomine vsitatiore intelligatur essentia, quod vere ac proprie dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. est enim vere solus, quia incommunicabilis est, idque nomen suum famulo suo Mosi Exod. 3. significauit, cum ait: Ego sum, qui sum.* Hæc ille eo loco. Superius vero initio lib. cap. 1. quod ad alia prædicamenta attinet, ita scriptum reliquit: *Intelligamus Deum, si possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, &c.* Quocirca merito Petrus Lombardus, qui à colligendis Patrum sententiis Magister sententiarum appellatus est, ex dictis Augustini colligit 1. sentent. d. 8. prædicamenta artis Dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire.

Magistri sententiarum testimonium

Locus D. Augustini clarissimus.

Pro hac re lege apertissimum locum Augustini in libro de cognitione veræ vitæ, cap. 3. *Sciendum,* inquit, *Deum nullis verbis propriis exprimi, nulla posse cogitatione comprehendi, quo modo immensum & incomprehensibile prædicaretur si humana locutioni vel meditationi includeretur? Nunc autem patet, quam sit admirabile, cui omnibus linguis sit indicibile, omnibus cordibus incogitabile. Dialectica namque disserendi potens, potenter quoque dubia definiens, cuncta scripturas enubrans & euisterans, cunctam humanam sapientiam annihilans, cum in diuinitatem intendit, tanta maiestatis luce repercussa, pauidum caput tremefacta reflexit, atque in abdita mundana sapientiæ fugiens delituit, dissolutisque Syllogismorum nexibus stulta obmutescit. Nempe nomine & verbo cuncta expri-*

Dialectica.

mantur, quæ sub decem prædicamentis humano corde concipiuntur. Sed, quod ex iis nullum propriè Deo conueniat, manifestè ratio comprobat. Nam, si dixerimus, quod Deus substantia sit, quæ omnibus subsistere tribuat, & per omnes res esse habeat, mox vniuersalia & individua, de quibus substantia prædicatur, genera & species, in quibus versatur simul, & nouem accidentia, quæ ei necessariò inhærent, animo occurrunt, quæ cuncta liquent, quia minimè in Deum concurrunt.

Boetii testimonium.

B Idem tradit Boetius in libr. primo de Trinitate, cap. 5. & 6. vbi *Decem* inquit, *omnino traduntur Prædicamenta, quæ de rebus omnibus prædicantur, Substantia, quantitas, &c. at hæc cum quis in diuinam verterit prædicationem, cuncta mutantur, quæ prædicari possunt. Nam substantia in illo non est vere substantia, sed vltra substantiam, &c.*

D. Anselmi. Et Anselmus in monolog. cap. 26. *Quomodo quæ*, inquit, *summam naturam in aliarum substantiarum tractatu contineri intelligit, quæ nec in plures substantias se dividit, nec in vnam cum aliqua alia per essentiæ communicationem se colligit.* Mitto Auenroem in disput. cõtra Algazelem, disp. 7. c. vlt. & Auicennam 8. lib. suæ Metaphysicæ, c. 4. eius lib. non longè à fine, qui nonnullis rationib. ingeniosè concludunt, Deum non poni sub vllo genere, itemq; alios cõplures Ethnicos, Philosophos, quibus idem sentiunt. Itaq; velle Deum redigere in ordinem rerum, quas ipse condidit, & alioqua ex parte facere creaturas æquales creatori, non solum cum ratione non cõgruit; sed nescio, an satis cum pietate conueniat. Atque hæc de priori parte assertionis.

C

D

Deum non esse reductitie in aliquo prædicamento.

Posterior pars eorundem (vt est apud Richardum de Media Villa 1. sent. d. 8.) fere Auctorum est, satisque ex eo probari solet, quia, quæ reductitie ponuntur in prædicamentis, ideo sic ponuntur, quia minus perfecta sunt, quam quæ ponuntur per se: quod de Deo dici nullo modo potest. Verum de hac re plura dicta sunt in quæst. vltima superioris capitis. Quod si D. Thomas in quæstionibus de potentia Dei, q. 7 art. 5. concessit, Deum reductitie poni in prædicamẽto substantiæ (quod in d. q. 1. refellit Argentinas): id in commentariis primæ partis summæ Theologicæ, q. 3 ar. 5. plane correxit.

E

Diluuntur argumenta prioris sententiæ.

F

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum prioris sententiæ dicendum est, negationem existendi in subiecto, ex æquo quidem conuenire omnibus substantiis. Omnis enim substantia æque habet, vt nullo pacto existat in subiecto inhæsionis, vtpote nec vt quantitas, nec vt qualitas, &c. Attamen id, quod nomine entis, & hac negatione adiuncta significatur, nempe essentiam ipsam, quæ huiusmodi negationem sibi vendicat, analogicè conuenire Deo & substantiis creatis. Deus enim vẽdicat sibi hanc negationem per suam simplicissimam entitatem, quæ nec componitur ex aliis entitatibus, nec aliam componit, cæterarum autem substantiarum per primam entitatem, ex qua constant, quæ entitates non possunt vniuoce conuenire inter se, sed tantum analogicè. Ex his patet, definitionem substantiæ, vt a non substantiis distinguitur, hoc modo esse intelligendam. Substantia est ens, (subaudi per se, & reale) quod ex sua peculiari natura sibi vendicat, non existere in suo subiecto, hoc est, non posse inhærere subiecto: definitionem vero substantiæ completæ hoc modo. Substantia est ens completum, quod ex peculiari natura sua sibi vendicat non esse in subiecto, denique definitionem substantiæ generis summi hoc pacto. Substantia est ens finitum & completum, quod ex peculiari natura sua, &c. & ita soluta reliquitur prior pars argumenti. Vnde facile colliges solutionem posterioris. Nam, etsi incorporeum, quatenus significat negationem corporis, æque dicatur de Deo & cæteris substantiis incorporeis, tamen entitas, quæ negatione corporis innuitur, non est eiusdem rationis in Deo, & in cæteris substantiis corporis expertibus.

Substãtiam analogicè sumere Deo & creaturis, quo pacto intelligendum.

Definitio substantiæ communis.

Definitio substantiæ completa.

Genera summi.

Ad secundum dicendum est Deum & infinitatis & simplicitatis suæ causa non posse poni sub vllo genere. tantam enim poscit natura diuina simplicitatem, vt non modo ex diuersis rebus, veluti ex materia & forma, sed ne ex diuersis quidem essentiæ gradibus, siue entitatibus, cuiusmodi sunt natura generis & differentiæ, intelligi possit constituta. Tantam quoque perfectionem exigit infinitas Dei, cùm sit infinitas perfectionis simpliciter, vt nulla omnino perfectio concipi possit, quæ in ea non contineatur. At angelorum & accidentium natura longè minorem simplicitatem sibi vendicat quia etsi ex materia & forma constare non potest, potest tamẽ constitui ex entitatibus generis & differentiæ. Linea quoque infinita, si datur aut dari potest, non est infinita infinitate perfectionis simpliciter, sed solum secundum extensionem. Vnde, cum habeat essentiam finitæ perfectionis, nihil prohibet, quo minus sub certo genere contineatur, si dari se vera potest.

Diuinæ naturæ simplicitas.

Perfectio.

Lineam infinitam esse finitæ, non est infinitam perfectionis.

Ad

Lira Arist. pro contraria sententia adductu explicantur.

Ad primum locum Aristotelis dicendum est, hanc esse illius sententiam. Id, quod est propria & peculiaris mensura omnium, quæ sunt in aliquo genere, esse aliquid illius generis, saltem reductitie. Albedo enim, quæ est peculiaris mensura omnium colorum, pertinet per se ad genus colorum; vnitas vero, quæ est peculiaris mẽsura omnium numerorum, si tamen numeri in genere vllo per se ponuntur. Deus autem non est propria & peculiaris mensura substantiarum prædicamentalium, sed communis rerum omnium, & superexcedens respectu cuiusque prædicamenti. Dici etiam potest, nomen generis non accipi eo loco proprie ac presse, sed late & vt analoga etiam complectatur, neque vllum esse incommodum, si Deus dicatur esse in genere, hoc modo sumpto, h. e. in genere substantiæ, quatenus substantia ab accidẽtibus distinguitur, quæ est analogica communicatio in substantia; atque hoc pacto sumit Auenroes in loco citato genus substantiæ, quo etiam modo nõ dubium est, quin accipiendum sit substantiæ nomen in altero loco, qui affertur ex Aristotele.

Deus est mensura superexcedens.

Ad tertium eiusdem locum dicendum est, si nomine Dei ibi intelligendus est solus Deus, & non potius substantia quælibet separata, vt sæpe fit apud Aristotelem, non dubium esse, quin exempla afferantur ex iis, quæ quoquo modo reperiũtur in prædicamentis. Id enim satis superque est ad institutum eius loci. Deus autem, etsi nec proprie nec reductitie inuenitur in Prædicamento substantiæ: tamen inuenitur participatiue, vt supra diximus. Quod autem is locus hoc pacto intelligendus sit, vel ex eo patet: quia alterum exemplum substantiæ, quod ibidem affertur, est mens, hoc est, anima intellectiua: anima autem non ponitur per se in prædicamento substantiæ. Atque hinc perspicua relinquitur responsio ad locum ex Topicis adductum.

Augustini locus explicatur.

Ad locum Augustini dicẽdum est, substantiam & alia quædam prædicamenta dici quidem proprie, hoc est, non metaphorice de Deo, sed tamen dici analogice. sunt enim pleraque prædicata, quæ dicantur proprie de multis: nec tamen de illis prædicentur vniuoce, vt ens, bonum, & alia quamplurima. Augustinum autem hoc pacto intelligẽdum esse, ipse eodem loco declarat, cum ait: *Sermonem de ulla propria aliquid dicere hominis potest*, quasi dicat, etsi quædam de Deo dicuntur proprie, seu non metaphorice, multo tamen excellentius de Deo, quam de creaturis prædicantur. Nec tibi videatur Augustinus sibi contrarius, cum superius retulimus, illum dixisse, Deum improprie & abusiue vocari substantiam: nunc autem eundem audiamus, asserentem Deum esse proprie substantiam. Accipit enim in loco superius citato nomẽ substantiæ iuxta Latini vocabuli Etymologiam, nempe quatenus à substando dictum est. quo pacto nomen substantiæ non minus improprie dicitur de Deo, quam sedere, loqui, & alia id genus, at in verbis, quæ in argumento citantur, non dubium est, quin accipiat nomen substantiæ pro essentia, iuxta significationem Græci nominis, quo pacto substantię vocabulum non solũ dicitur proprie de Deo, sed etiam præcipue.

ciliatur.

tur loca sunt dim.

Ad locum Boetii eodem modo respondẽdum est, substantiam & relationem non accipi iis verbis vniuoce, sed analogice, quod idem dicendum est ad locum Anselmi, quoad vtrumque vocabulum, & substantiæ, & incorporei: alioqui plane sibi repugnarent hi auctores, vt patet ex dictis.

Num differentiæ substantiarum pertineant per se ad aliquod prædicamentum.

QVÆST. II.

Differentiæ substantiarum non pertinent ad prædicamentum qualitatis.

Sectio I.

VAritas opinionum in causa est, vt hanc etiam quæstionem hoc loco discutiamus, alioqui satis esset illud, quod superiori capite generaliter ostẽsum est, nullas differẽtias specificas poni per se in prædicamentis, sed omnes reductitie.

Opinio eorũ qui differentias substantiarum in prædicamento qualitatis ponunt, probatur.

Sunt igitur, qui dicant, differentias substantiarum effectrices pertinere ad prædicamentum qualitatis: primum, quia Aristoteles in prædicamentis, cum tradit primum & secundum substantiarum attributum, excludit differentias à numero substantiarum: vnde fit consequens, vt numerandæ sint in accidentibus: nec sane videntur posse pertinere ad aliud genus accidentium, præterquam qualitatis.

Deinde, quia hoc ipso libro, cap. 14. tex. 19. cum de qualitate disseritur, plane asserit Arist. differentiam substantiæ esse præcipuum qualitatis significatum, qualitas autem, quæ præ-

præcipue ac propriissime qualitatis nomine A significatur, est qualitas Prædicamenti qualitatis.

Impugnatur vt falsa & Aristotelicæ pugnans.

Verum hæc sententia aperte falsa est, & Aristotelicæ doctrinæ repugnat. omnis enim qualitas, quæ ad Prædicamentum qualitatis pertinet, est accidens & omne accidens est in subiecto. differentiæ autem substantiarum non sunt in subiecto, vt ipse etiam Aristoteles asserit in prædicamentis, cap. de substantia, cum tradit primum substantiarum attributum. B

1.

2. Item nulla qualitas, quæ sit accidens, prædicatur de primis substantiis, vniuoce seu nomine & ratione. differentiæ substantiarum prædicantur vniuoce de primis substantiis, vt idem eodem loco docet cum tradit secũdum attributum, non sunt igitur qualitates, quæ ad Prædicamentum qualitatis pertinent.

Ad hæc, omnis qualitas quæ est accidens, C est non substantia, vt patet: nulla autem qualitas substantialis, est non substantia, igitur nulla qualitas substantialis est accidens. omnis autem differentia substantialis est qualitas substantialis: ergo nulla earum est accidẽs, & (quod hinc sequitur) nec qualitas. Prior assumptio, quam solam forsitan quis negauerit, ex eo probatur, quia, si aliqua qualitas substantialis esset non substantia, certe substantiæ constarent ex non substantiis, q̃ D fieri non potest, & negatur ab Arist. 1. Phys. lib. cap 6. tex. 51 Quocirca c. 3 tex. 28 sic argumẽtatur: Si homo est proprie ens, id est, substantia & animal, necesse est proprie quid esse, & itidem bipes, hoc est necesse est, non solũ genus, sed etiam differentiam hominis esse substantiam qua etiam consequentia in re simili vtitur in Topicis 6. c. 3. cum ait: *Incommodũ esse, differentias eorum, quæ sunt ad aliquid, non esse ad aliquid.* est igitur hæc sententia & plane falsa, & quæ Aristotelicæ doctrinæ aperte repugnat.

Aristotelis argumentatio

Differentiæ substantiarum nec directo poni in Prædicamento substantiæ, neque esse vere medias inter substantias & qualitates.

SECTIO II.

Secunda opinio eorũ qui differentias substantiales hoc Prædicamento tradunt.

ALii (in quibus est Ammon. in Prædicam. cap. de substantia) vt errorem superioris opinionis declinent, in alium forsitan non F minorem incurrunt. Credunt enim differentias substantiarum proprie, ac per se in Prædicamento substantiæ collocari: sed tamen non tractari ab Arist. in libro Prædicamentorum, quod in eo quasi introductorio ad Philosophiam, non sit æquum agere, nisi de substantiis compositis, quæ vulgo sunt cognitæ. Ex eo autem probant suam sententiam, quod differentiæ substantiarum, cum pertineãt ad essentias primarum substantiarum non possint esse accidẽtia: ex quo videtur effici, vt sint substantię directo pertinentes ad Prędicamẽtum substantiæ, quemadmodum & aliæ substantiæ simplices.

Refelluntur argumenta.

Sed neque huiusmodi sententia vlla ratione admittenda est. Primum, quia si differentię substantiarum sub genere summo huius Prædicamenti directo ponerentur, aliquod genus summum diceretur essentiali prędicatione de differentiis, quibus diuiditur, quod fieri non posse partim libr. 3. c. 3. q. 7. text 10. partim 3. & 4. c. 2. q. 1. sect. 4. huius operis ostẽsum est.

1. Deinde, quia, si hæc sententia vera esset, iã differentię substantiarum essent secundę substantię; atq; adeo genera & species, in quibus essent primæ, ex quo fieret, vt prædicarentur de primis in quæstione *Quid est*, quod apertę falsum.

3. Item, quia, quicquid directo ponitur sub genere, habet aliquid vltra essentiam generis; ergo, si differentiæ, quas nouimus, directo collocarentur sub genere summo, necessario constarent genere summo, & quibusdam adiectis differẽtiis, quare cum de omnibus differentiis eadem sit ratio, illæ quoque adiectæ differentiæ constituerentur ex aliis differentiis, & illæ ex aliis, atque ita nullus esset differentiarum certus numerus, etiam earum, quæ ad vnius duntaxat speciei essentiam pertinerent, quod nemo sanę mentis dixerit.

4. Postremo, quia, si differentiæ substantiarũ directo ponerentur sub genere, subiicerentur vtique illi in quæstione *Quid est*, ac proinde essent eius species, cum non sint illius E individua, at nihil est, quod sit differentia simul & species, vt ipse Arist. docet 1. Topic. c. 13. non ponuntur igitur differentiæ substantiarum directo sub genere summo huius Prędicamenti.

Tertia opinio ponentiũ differentias esse medias inter substantias & qualitates quo sensu fuerit.

Sunt etiam, qui (Simplic. & Boet. in prædicam. ad cap. de substantia) dicant, differentias substantiarum esse medias inter substantias & qualitates, quorum sententia falsa esset, nisi hoc pacto videretur intelligenda, vt dicantur mediæ: quæ etsi nec sunt substantiæ completæ, nec qualitates completæ, tamen habent esse substantiæ nõ inhærendo in subiecto, & modum qualitatis in efficienda & specificanda, (vt ita dicam) & quasi figuranda natura generum, & ad suas species trahenda.

Vera

Vera explicatio quæstionis, & solutio argumentorum pro partibus oppositis.

SECTIO III.

Quarta sententia vera & communis probatur.

VEra igitur, & fere omnium communis sententia est, differentias substantiarum neq; accidentia esse, neque substantias directo positas in hoc Prædicamento: sed esse substantias incompletas, reductitie ad illud pertinentes, quæ facile ex eo probatur. Quia differentiæ substantiarum non sunt accidentia siue completa siue incompleta: vt patet ex refutatione primæ opinionis (æque n. concludit in completis atq; incompletis) ex quo fit, vt sint substantiæ; sumpto nomine substantiæ, vt dicitur de completis & incompletis: cũ ens reale immediate diuidatur in substãtiam & accidens, vt dicuntur de completis & incõpletis at differentiæ substantiarum non sunt completæ substantiæ, quasi directo pertinentes ad substantiæ Prædicamentum, vt ostensum est in refutatione secundæ. sunt igitur incompletæ, & quæ solum reductitie ad illud spectent Lege D. Th. hoc l. lect. 16. Alen. ib. in text 19 Auer. ibid. com. 19. Iand. 5. Meta. q. 21. Son. 10. Meta. q. 14. ad 1. Scot. in Prædicam. ca. de Subst. q. 13.

Neg accidentium differentiæ per se poni in prædicamentis.

Eadem ratione proportione seruata perspicuum relinquitur, nec differentias, quibus accidentium genera diuiduntur, poni per se in aliquo Prædicamento: sed solum reductitie in iis, in quibus ea genera collocantur.

Solumtur argumenta prioris opin.

Exponitur Arist.

Quapropter ad priorem locum Aristotelis, cui innititur prima opinio, dicendum est, Aristotelem accepisse ibi nomen substantiæ pro substantia completa, vt in expositione illius diximus. qualis non est vlla differentia substantiæ.

Ad posteriorem dicendum est, Aristotelem, cum hoc libro de qualitate differit, non agere de solis qualitatibus, ad Prædicamentũ qualitatis pertinentibus, vt eo loco patebit; proinde non mirum esse, si substãtiales etiam differentias qualitates appellauerit. Cum autem ille ait differentiam substantiæ, hoc est, essentialem (sic enim exponendus est locus) esse præcipuum qualitatis significatum, nõ ita id intelligendum est, vt sensus sit hanc esse maxime propriam nominis significationem, sed vel ita, vt significet, inter entia quæ nomine qualitatis eo loco significantur, primum genus & præcipuum, quod in eo contineatur, esse differentias substantiales. sunt etiam hæ reuera substantiæ, quanquam incompletæ, cum interim reliqua entium genera, quæ ibi inter qualitates numerantur, sint accidentia: vel certe, vt velit differentias essentiales esse præcipuas, quoad efficiendi, constituendiue rationem, quod sint specierũ effectrices, quæcunq; ipsæ sint, siue substantiarum siue accidentium quod cæteris differentiis non est concessum.

Ad secundæ opinionis fundamentum respondetur.

Ad id autem, cui innitebatur secunda sententia, nempe, Differentias substantiarũ non esse accidentia, cum pertineant ad essentias primarum: ergo esse substantias directo positas sub genere summo huius prædicamentis ex dictis patet negandam esse consequẽtiam. possunt enim esse substantiæ, quę reductitie tantum, & non directo ad hoc Prędicamentum pertineant.

Num materia, forma, & partes integrantes substantiarum, præsertim dissimilares, ponantur per se in Prædicamento substantiæ.

QVÆSTIO III.

Opinio eorum, qui affirmatiuam partem quæstionis approbant.

SECTIO I.

Ratio tradendi quæstionem.

HÆc etiam quęstio, cuius partem negatiuam superiori capite confirmatam reliquimus, absque incommodo prętermitti posset, nisi etiam quidam loci apud Aristotelem, hoc pręsertim capite, & auctoritas multorum affirmatiuam vtcunque probabilem facerent.

Pars affirmans probatur ex Arist.

1. Primum enim Aristoteles hoc capite text. 15. cum tradit secũdam significationem substantiæ, enumerat inter substantias formam substantialem: in tradenda autem prima, simul refert animalia & partes eorum integrantes.

2. Deinde, quia secũdo libro de anima, c. 1. tex. 2. vt colligatur definitio animę, prius diuiditur substantia in materiam, formã, & compositum. Nec dici potest Aristotelem sumere eo loco substantiam analogice: tum, quia aperte ait, substantiam, quam diuidit, esse vnum ex generib entium: tum maxime, quia in pręfatione illorum librorum lib. 1. c. tex 6. dixerat, ad inuestigandam animę definitionem, necessarium esse, d uidere atque accipere in quo genere collocetur anima: vtrum in substantia, an in qualitate, an vero in quantitate, aut alio genere Prędicamentorum.

3. Tertio, quia in prędicamentorum libro ad finem tractationis primi attributi substantię, cum occurrebat cuidam obiectioni, satis aperte significat, partes substantiarum esse

substantias, vbi nomine partiũ intelligit partes reipsa componentes, vtpote materiam, formam, & partes integrantes. nomen autem substantiæ plane videtur accipiendum eo loco pro substantia, quæ per se ponitur in prædicamentis: vt patet ex antecedẽtibus & consequentibus.

Quarto, quia tam materia & forma, quam partes integrãtes sunt cõtrariorum capaces, vt perspicuum est: posse autem suscipere contraria, est maxime proprium substantiarum, quæ directe ponũtur in hoc prædicamento, vt Aristoteles eodem loco docet.

Postremo, quia Aristoteles, cum eodem libro agit de iis, quæ sunt ad aliquid, aperte videtur appellare caput & manum secũdas substantias, his locis videntur adducti Simplicius, Boetius in prædicam. ca. de substant. & Paulus Venet. in libello sũa Met. c. 4. Holcoi 2. sent. q. 6. & alij alibi, vt credant, huiusmodi partes substantiarum habere per se locum in prædicamento substantiæ.

Aduersus hanc sententiam, qui.

Vera quæstionis explicatio.

Sectio II.

Negatiua pars, quæ & vera est, vna assertione binembri explicatur. Non pauci per se probant eam.

Pauci tantũ reducitive ostendunt.

PErsistendum tamen est in parte negatiua quæstionis, dicendumque cum D. Tho. 1. p. q. 76. art. 3 & in 2. d 3 q. 3. art. 1. & de Verita. q 27. artic 1 ad 8. & aliis in locis, & aliis quam plurimis magni nominis auctoribus, Sonc. 7. Met. q. 39. Scot in prædicam. q. 15 Alber. Mag. in Prædica. Okam. in 1. d. 8. q 2. Ægid. Roma. ibidem q 3. huiusmodi partes substantiarum esse quidem substantias, non tamen, quæ per se ponantur in hoc prædicamento, sed tãtum, reductiue. Prior pars huius assertionis ex eo patet, quia hæc omnia sunt substantiarum partes. substantiarum autem partes non possunt esse non substantiæ, vt Aristotel. in prædica. c. de substant. &c. 5. Met. c. 6. text. 52. docet. Posterior ex iis, quæ capite superiori, quæst. 9 sect. 1. & 2 dicta sunt, probari potest. Primum, nulla huiusmodi pars est ens completum. Deinde, quia substãtiæ incompletæ nõ possunt habere idem genus, quod completæ. Postremo, quia materia & forma non possunt conuenire in natura vlla vniuoca & essentiali, quæ ab vtraque abstrahi possit, vt quæstione sequenti patebit. Partes autem integrantes eiusdem numero substantiæ, etiamsi dissimilares sint, non sunt plures numero substantiæ: cum nec sint plura numero entia, vt quæstione 7. capitis superioris dictum est: nec habeant diuersas formas substantiales, quod ad caput quartum, quæst. 3 & 4. ostendimus.

Diluuntur argumenta priorie sententiæ.

Sectio III.

Ad primum Aristotelis pro 1. sententia.

AD primum prioris sententiæ argumentum cum Alberto Magno hic tract. 2. c. 5 dicẽdum est, hoc caput non esse præcise positum in exponendis substantiis, quæ per se in prædicamento substantiæ collocantur, sed in explicanda analogia substantiæ iuxta vulgatam huius nominis vsurpationem, vt patet ex instituto Aristotelis in hoc libro. tametsi omnes substantiæ significationes, quæ hic traduntur, si nec primæ, nec secundæ substantiæ sint, ad eas reuocẽtur. Vnde non mirum est, si inter significata substantiæ numerentur tum formæ substantiales, tum etiam partes integrantes substantiarum: præsertim cum alia quoq; recenseantur, quæ Aristoteles non putat esse substãtias, vt sunt entia illa mathematica, quæ apud Platonem substantiæ credebantur. Ne quis tamen ex hoc capite perperam intellecto sibi persuaderet, omnia, quæ in eo enumerãtur, esse veras substantias, imo, ẽt completa, & quæ per se ad prædicamentum substantiæ pertineant: non solum id curauit Aristoteles, vt multis in locis refelleret sentẽtiam Platonis de entibus mathematicis: sed etiam, vt doceret, nec formas substãtiales, nec partes integrantes esse substãtias completas, vt patet 2. lib. de Anima, & 7. huius operis in locis paulo ante citatis, qui proinde huius capitis expositiones hac ex parte censeri debẽt.

Cur inter significata substantiæ numerentur ab Aristotele formæ substantiales.

Ad secundum, quod quidem attinet ad priorem locum, dicendum est, Aristotelem accepisse quidem in eo substantiam pro substantia corporea, quæ est genus quoddam prædicamenti substantiæ: attamen non diuisisse illam in materiam, formam, & compositum quasi in species; sed tantum docere voluisse, tria esse, quæ in substantia corporea physice spectarentur, materiam, formam, & totius compositionem. Quod vero attinet ad posteriorem, dicito, non sic intelligẽdum esse Aristotelem, quasi velit ad inuestigẽdam definitionem cuiuisque rei, diuidendum semper esse in aliquo prædicamento genus summum per differentias (nec enim putat id satis esse in omnibus) sed ita ac si apertius dicat, interdum etiam necesse esse diuidere genus in potentiam & actum, vt ipse plane ibidem ait: & in loco prius citato perspicue exequitur, dum considerat in substantia corporea materiam, quæ est potentia, formam, quæ est actus, & totius compositionem, vt diximus: ex his enim ita distinctis accipit ille actum pro genere animæ, vt eius definitionem conficiat.

Quæstio Aristotelis diuisio 12. de Anima, an ista sit principalis.

Ad

Ad tertium dicendum, Aristotelem in loco A
citato non accepisse nomen substantiæ pro completis tãtum, sed pro incompletis etiam: parumq; referre, quod paulo ante pressius illud intellexerit. Obiectio enim, quæ obiter occurrit, in causa fuit, vt verbum substãtiæ latius sumi oportuerit. quanquam & illud dici potest, Aristotelem eo loco non omnino dixisse, partes substantiæ esse substantias, sed non esse asserendas non substantias. quasi his negationibus significauerit, eas nõ esse prorsus a significatione substantiæ alienas, cum a liquo modo sint substantiæ; nimirum incompletæ & imperfectæ.

Posse contraria suscipere, quo pacto proprium substantiarum.

Ad quartum respondeo, attributum illud substantiarum sic intelligendum esse, vt proprium earum sit, quod possint suscipere contraria, tanquam subiecta completa, partes autem substantiarum, de quibus in hac quæstione sermo est, non hoc pacto posse contraria suscipere.

Ad quintum extremumq; quod attinet, negandum est, caput & manum dici ab Aristotele secũdas substantias. Nam, quod ille ait de quibusdam secundis substantiis esse dubitationem (*Caput enim*, inquit, *alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus. &c.*) sic intelligi optime potest, vt sit dubitatio de secundis substantiis ratione partium. tum enim nihil obest illud, quod sequitur (*Caput enim, &c.*) imo, etiam hoc pacto videtur contextus necessario intelligendus, siquidem paulo ante appellantur quædam manus, & quoddam caput, non primæ substantiæ, sed partes primarum. eadem autem est ratio manus & capitis comparatione secundarum substantiarum. atque huius & illius capitis & manus respectu primarum.

Num eæ substãtiæ separatæ, quas Angelos dicimus, & corpora item cœlestia, ponantur per se in hoc prædicamento.

QVÆSTIO IV.

Quæ sint in hac quæstione sententia, & quanam earum sit approbanda. F

SECTIO I.

DE iis substantiis separatis, quæ & finitæ perfectionis sunt, & naturæ complexæ, itemque de corporibus cœlestibus, maior est dubitatio: ponanturne per ipsæ in hoc prædicamento. Sunt enim qui dicant, solam substãtiam generabilem & corruptibilem (quam vnam existimant constare materia & forma) genus summum huius prædicamenti esse. Alij credentes (id quod est verius) non tantum generabiles & corruptibiles substantias, sed etiam corpora cœlestia constare materia & forma, substantiam corpoream in commune, genus summum faciunt, exclusis tãtum incorporeis substantiis. Alij volunt substantiam finitam & completam in commune sumptam genus esse summum, si modo prædicamenta logice spectentur, non, si physice, hoc est, si ipsæ rerum naturæ considerentur. Aliorum denique sententia est, seu logice, seu physice, siue (vt alij melius loquuntur) metaphysice considerentur prædicamenta, semper genus summum esse finitam & completam substantiam in commune acceptam. tametsi eorum quidam volunt, ipsum genus summum, subalternumque incorporearum substantiarum non habere locum in Prædicamentis logicis, sed in Metaphysicis.

Opinionum in hac quæstione varietas.

1 Opinio.

Auctores 1. sententiæ.

Primæ opinionis auctor est Auenroes ad Isagogem Porphyrij, cap. de Specie. & luculentius ad decimum librum huius operis, ca vlt. comm. 26. quem sequuntur Ioannes Gandauensis 10 Metaphys. quæst. 22. Niphus lib. 10. Metaph disputat. 9. & alij Auerroistæ. Fundamentum huius sententiæ est illud Aristotelis in loco nunc citato, *Corruptibile & incorruptibile necessario diuersa esse genera*: quod Aristoteles non solum affirmat, sed etiam ex eo probat, quia corruptibile & incorruptibile ita sunt contraria, vt corruptibile dicat potentiã ad corruptionem: incorruptibile autem priuationem talis potentiæ. vnde illi sic argumentantur: Si daretur communis aliqua natura, quæ genus esset corruptibilium & incorruptibilium substantiarum in ea esset potentia ad corruptionem propter corruptibiles substantias, & priuatio talis potẽtiæ propter incorruptibiles. at hoc implicat cõtradictionem. ergo & illud.

Fundamentum.

Confirmatur etiam opinio hæc ex vltimo attributo substantiæ prædicamentalis, quod est suscipere posse contraria, vt in prædicamẽtis cap. de substantia traditur, & maxime proprium substantiæ esse dicitur. sola enim substantia corruptibilis potest suscipere contraria, vt Aristoteles docet in primo de Cœlo, capite tertio, textu vigesimo, quo loco à corpore cœlesti omnem contrarietatem amouet.

Confirmatur ex attributo substantiæ prædicamentalis.

Confirmari quoque potest ex hoc capite, in quo versamur. Reuocat enim Aristoteles

Alia ex hoc ipso capite.

hoc loco, omnia ſubſtãtiæ ſignificata ad primas & ſecundas ſubſtantias: nomine autem primarum non alias videtur ſignificaſſe, niſi corruptibiles, vt ex initio capitis intelligi poteſt. Neque enim inter eas mentionem facit cœleſtium corporum, aut ſubſtantiarum materiæ expertium. Quod enim numerat dæmonia, id non facit, niſi ex ſententia Platonis, qui illa credit ſuapte natura corruptibilia: tametſi Dei beneficio nunquam interitura.

Secunda opinionis Auctores.

B Secundam opinionem amplectitur Plotinus Enneadis ſextæ, libro primo, cap. 2. quem ſequuntur Magnus Albertus in prædicamentis, & Ægidius Rom. ibidem, & Quod. 1 q. 8. non obſcure innuit. Ratio Plotini eſt, quia ſi ꝙ genus eſſet corporeæ & incorporeæ ſubſtãtiæ, neceſſe foret, illud nec corporeæ naturæ eſſe, nec incorporeæ, quod fieri nequit.

Ratio Plotini

Alia ex Ariſtot. de confirmatio.

C Confirmatur hæc ſententia ab iis, qui putant, Ariſtotelem feciſſe omnes ſubſtantias ſeparatas actus puros, nulliſque accidentibus ſubiectas, ex eo, quia actus purus non poteſt conſtare genere & differentia, nec ſubſtare accidentibus.

Aliorum ratio.

Alij hac ratione vtũtur: quia genera communia materialibus ſubſtantiis ſumuntur ex materia, differentiæ vero ex formis: ſubſtantiæ autem ſeparatæ communem materiam cum materialibus ſubſtantiis habere non poſſunt.

Auctores tertiæ ſententiæ.

D Tertiam ſententiam approbat D. Thom. poſt Alexandrum Alenſem, quem plerique ſequuntur. Ratio, qua id ſibi perſuadent, eſt: quia ad vnitatem generis logicæ conſiderati ſatis eſt vnitas conceptus formalis æqualiter participati ab inferioribus, qualis ſane eſt cõceptus formalis ſubſtantiæ finitæ, & completæ in commune acceptæ (æque enim materiales ſubſtantiæ dicuntur per ſe ſubſiſtentes, & completæ, atque immateriales.) Ad vnitatem vero generis phyſicæ ſpectati, naturæve genericæ, quæ communis ſit ſubſtantiis immaterialibus, requiritur etiam vnitas materiæ, quæ (vt dictum eſt) immaterialibus communis eſſe non poteſt. qua ex parte ſententia hæc cum ſuperiori conſentit. Vide D. Thom. 2o. Met. lect. 12. & opuſc. 42. c. 6. & 7. & in 1. d. 3 quæſt. 1. art 1. Alenſ. 5. Meta in text. 33. Sonc. 12 Meta q. 47 Herm. in 1 d 3. q 3. Gothifredus, & alij apud Ioan Bacconium in 1. d. 3. q. 1. quem ipſe exponit, & ſequitur Hen. de Gand. quod lib. 7. q. 8.

Defenſores 4 ſententiæ.

Quartæ ſententiæ auctores ſunt Græcorum complures, vt Porphyrius in Iſagoge, & in prædicament. Iamblichus, Ammonius & ipſe in prædicamentis. Simplicius ibidem ex Iamblicho, Dexippus: & ex Latinis Boetius

Aalijq; plurimi iiſdem in locis. quam etiam tota nunc ferme Schola ſequitur, nobiſq; ſola probatur.

Ratio qua probatur.

Ratio huius ſententiæ eſt, quia ſubſtantia prædicamentalis, quemadmodum eadem ratione, conceptuve formali definitiuo vniuoce prædicatur de omnibus ſubſtantiis, quod iam ſuperior opinio conſtituit: ita quoq; eſſe debent vna communis natura. Ex impugnatione autem trium præcedentiũ opinionum patebit, nihil obſtare, quo minꝰ vniuoco formali conceptui reſpondeat vniuoca natura repræſentata. imo id eſſe neceſſarium.

At, quia logicus non conſiderat intimas rerum naturas, ideirco ſunt ex hac Græcorum & Latinorũ claſſe nonnulli, qui velint, ipſam communem ſubſtantiam totumq; ſubalternum incorporearum genus, quia difficillimæ ſunt cognitu, à ſolo Metaphyſico tractari; nec in prædicamentis logicis locum haberet qua ex parte non eſt eorum ſententia probanda. Nam cum prædicamenta eadem ſint logico, quæ Metaphyſico, ſolaq; diuerſa conſideratione ab hoc & illo ſpectentur, vt ſuperiori capite probatum eſt, nihil refert, quod ſubſtantiæ ſeparatæ, & ex conſequenti cõmunis ſubſtantia, ab eis & materialibus ſubſtantiis abſtracta, ſint cognitu difficillimæ. Neque enim dicimus pertinere ad artem Dialecticam earum inuentionem, aut naturæ explicationem: quarum illa ad Phyſicum & Metaphyſicum, hæc ad ſolum Metaphyſicum ſpectat: ſed artem Dialecticam in tractatu prædicamentorum deſumere atque ſupponere ex Metaphyſica qualemcunq; earum cognitionem, proprieq; & ex officio ſolas earum affectiones logicas tradere.

Prædicamenta tractat logicus ſub ratione Metaphyſici.

Eſt igitur, iuxta hanc vtramq; ſententiam, genus ſummum huius prædicamenti ſubſtantia communis corporeis & incorporeis: quod Porphyrius apertiſſime tradit, cum in Iſagoge prædicamentum ſubſtantiæ deſcribit. Neque audiendus eſt Ægidius, qui exiſtimat, Porphyrium eo loco vt Platonicum loquutum fuiſſe. Friuola eſt enim ea reſponſio: præſertim cum Porphyrius in præfatione eius libelli, in quo prædicamentorum gratia de vniuerſalibus agere inſtituebat, ſit pollicitus ſe Peripateticos potiſſimum ſecuturum: quod in ea re maxime facere debuit, vbi prædicamentorum ſeries vno prædicamenti ſubſtantiæ exemplo explicabat. Ita reliquum eſt, vt trium præcedentium opinionum fundamenta examinemus.

Genus ſummum huius prædicamenti quodnam.

Num corruptibile & incorruptibile neceſſario ſint diuerſa genera.

SECT.

Sectio II.

Examinatur prima sententia.

FVndamentum primæ opinionis præcipuum, illud erat: Corruptibile & incorruptibile esse diuersa genere, ac proinde non conuenire in genere vllo. Quod Aristot. ostendit cap. vltimo lib. 10. *text.* 26. huiusmodi occasione. Docuerat ille contraria omnia, diuersa esse specie, si in se spectarentur, & quia corruptibile & incorruptibile sunt contraria (opponuntur enim inter se positiue, licet incorruptibile priuatiuo nomine significetur) quæri posset, num specie tantum, an genere etiam diuersa essent. Cui dubitationi respondet Arist non specie tantum, sed genere quoque esse diuersa.

Genus sub ratione generis apud Arist. nomine generis significari.

Itaque de verbis Aristotelis nõ est, cur dubitetur, sed de sententia est ambiguitas, num generis nomine genus prædicabile intelligat, quod vsu frequentius est, an vero genus subiectum; pro quo etiam generis nomen interdum vsurpatur: vt quarto libro huius operis cap. 2 *text.* 2. cum dicitur vnius scientiæ, vniusque sensus vnum genus esse, i. e. vnum subiectum, in quo versentur: & 1. lib. Posterior. c. 7. *text.* 19. *& seq.* cum traditur, non fieri transitum in scientiis ex genere in genus, nempe ex subiecto vnius in subiectum alterius, nisi vbi subiectum vnius est subiecto alterius subalternatum.

Auctores primæ sententiæ priori loco genus sumpsisse.

Auctores quidem primæ sententiæ priori modo genus eo loco intelligendum existimant, quod si verum esset, confecta esset res. Sed nobis nullo pacto sic accipiendum ibi videtur nomen generis: esset enim eo pacto Aristotelis ratio plane inepta. Nam, cum in genere nihil inueniatur eorum, in quibus species opponuntur inter se, quænam quæso sit hæc consequentia; In substantia corruptibili est potentia ad corruptionem, & in incorruptibili priuatio talis potentiæ, siue repugnantia ad eius actum? Ergo, si quod datur commune genus vtriusque, in eo esse debet & potentia prædicta, & eius priuatio. cõstat enim, hæc duo esse illa, in quibus primo corruptibilia & incorruptibilia inter se opponuntur. Contra potius colligendum erat; Ergo, si quod datur genus corruptibilium & incorruptibilium, vtique in eo nec est potentia ad corruptionem, nec eius priuatio prædicto modo explicata, quod est verissimum: sic enim colligimus, quoniam homo & bestia penes rationale & irrationale opponuntur, necessario confitendum esse, animal in seipso, & vt commune est vtique, nec rationale esse, nec rationis expers, per positiuum nimirum illud, a quo bestia dicitur rationis expers.

Vera explicatio loci Aristotelici. Corruptibile & incorruptibile cur differre genere dicantur.

A Dicendum igitur, eo loco nomen generis necessario sumendum esse pro genere subiecto. sic enim aptissimum argumentum confici potest ex iis, quæ Arist. ait. Nam, cum corruptibile dicat potentiam ad corruptionem, incorruptibile autem repugnantiam ad actũ talis potentiæ, certe, si corruptibile & incorruptibile haberent idem commune genus subiectum, siue materiam, in eo esset necessario & potentia ad corruptionem, & ad corB ruptionem posita repugnantia. quod fieri nequit, in quo enim est actus, in eo est potentia ad illum, & in quo actus esse non potest, in eo est positiuum aliquid, per quod illi repugnat actus. Atque hinc recte colligit Arist. differẽtias corruptibilis & incorruptibilis aut pertinere ad essentias rerum corruptibilium & incorruptibilium, aut esse earum proprietates. quandoquidem, si non habent commune subiectum, quod vicissim alteram suscipiat, alteram abiiciat, fieri non potest, vt res corruptibilis fiat vnquam incorruptibilis, aut incorruptibilis, corruptibilis, sed necessario & natura sua corruptibilis corrumpi possit, & incorruptibilis corrumpi nequeat. Rectissime etiam hinc colligunt Philosophi (quod & Aristoteles 8. *lib. Metaph. cap.* 4 *text.* 12. *&* 1. *de Generat. cap.* 6 *text.* 43. *& alibi in locis*, scribit) corpora cœlestia, & quæ gignuntur & intereunt, communem materiam habere non D posse.

Duo genera contrariorũ.

Quapropter illud animaduertendum est, duo esse genera contrariorum, siue positiue repugnantium in eodem subiecto: quædam, quæ ita differunt specie seu natura sua, vt non necessario differant subiecto, sed possint eidem successiue conuenire, vt album & nigrum: quædam vero quæ ita differũt natura sua, vt subiecto etiam necessario differant; ita nimirum, vt non possit alterum alE teri in eodem succedere, veluti masculinum esse & fœmininum: quanquam in hoc exemplo, quo fere vtuntur Aristotelis enarratores, non vsquequaq; quærenda veritas est. Nam, etsi mas in fœminam nunquam mutatus est, fœminas tamen aliquando in mares mutatas esse plerique scribunt. Verius in hoc posteriori genere sunt corruptibile & incorruptibile. Illud tamen interest, quod mas & fœmina pertinere possunt ad eandem speciem infimam substantiæ, quia differentia sexus non nascitur ex diuersitate naturæ specificæ, sed materiæ individualis: corruptibile autem & incorruptibile, necessario secum afferunt diuersitatem specificam: idque propterea quod corruptibile, & incorruptibile aut sunt differentiæ essentiales corruptibilium & in-

Differentia sexus vnde.

corruptibilium ſubſtãtiarum, aut earum proprietates, vt dictum eſt.

Arist. bene contra Platonem colligit, non dari hominem communem, idealem, incorruptibilẽ & aliter ſecundum argumentum prima opinionis.

Quocirca, recte colligit Ariſt. ibidem male à Platone poſitum fuiſſe hominem communem, ſiue idealem natura ſua incorruptibilẽ cum ſinguli particulares, qui eius ſpeciei ſunt ſuapte natura ſint corruptibiles. Non repugnat tamen in ſpecie humana omnes homines tam commuoem quam particulares, eſſe natura ſua corruptibiles, & tamen Dei beneficio poſt generalem reſurrectionem neminẽ eſſe interiturum. Ad alterum argumentum, pro prima opinione propoſitum, dicendum eſt, contraria in loco citato non eſſe ſumenda reſtricte pro iis ſolis, quæ ad corruptionẽ diſponunt, quo pacto cœlum non poteſt ſuſcipere contraria, ſed pro iis omnibus, quæ quocunque modo in eodem ſubiecto ſimul eſſe non poſſunt, qua ratione & in cœlo dantur contrarii aſtrorum ſitus, vt ſolis in Oriente & occidente, & in ſubſtantiis ſeparatis cõtrarii affectus, vt amoris & odii.

Ad tertium dicendum, non eſſe omnino prætermiſſas hoc capite ab Ariſt. ſubſtantias incorruptibiles, ſiue illæ corporeæ ſint, ſiue corporis expertes. nam corpora incorruptibilia ſingularia, plane comprehenduntur in prima ſignificatione, cum Ariſt. ait, *& corpora omnino*: ſubſtãtiæ vero corporis expertes tum ſingulares tum vniuerſales, & corporeę etiam vniuerſales in quarta ſignificatione continẽtur, vt dictum eſt in expoſitione contextus. ſingulares enim corporis expertes, de quibus dubium eſſe poſſet, ex ratione videntur comprehendi, quod apud Ariſt. c. 6. q. 5 ſect. 1 exdẽ differentiæ ſint, per quas eiuſmodi ſubſtantiæ conſtituuntur in ſpecie, & ſunt indiuidua.

An ſubſtantia corporea & incorporea detur aliqua natura communis.

SECTIO III.

Examinatur ſecunda opinionis fundamentũ

SEcundæ opinionis fundamẽtum erat, fieri non poſſe, vt ſubſtantia corporea & incorporea ſiue ſpiritualis cõueniant in aliqua communi natura. *eſſe enim*, inquit Plotinus; *nec corpoream nec incorpoream repugnat*. Sed ex iis, quæ dicta ſunt contra primam ſententiam, ſatis conſtat, quam ſit hoc infirmum argumentum. fatemur enim naturam illam communem nec corpoream eſſe ex ratione ſua, neque incorpoream, quemadmodum confeſſi ſumus, naturam communem corruptibili & incorruptibili ſubſtãtiæ nec corruptibilem eſſe ex ratione ſua, nec incorruptibilẽ.

Soluitur primum argumentum ſecundæ opinionis.

A neutrum enim repugnat: tametſi repugnare naturam illam non eſſe re ipſa incorpoream in incorporeis, & corpoream in corporeis, quemadmodum repugnat naturam communem corruptibili, & incorruptibili ſubſtãtiæ nõ eſſe re ipſa corruptioni obnoxiam in corruptibilibus, & inincorruptibilẽ incorruptibilem. quæ tamen eiuſmodi naturis per accidens eueniunt, quatenus ſunt & reipſa eadem cum ſuis inferioribus & differentiis B corporei & incorporei, corruptibilis & incorruptibilis, in eiſdem inferioribus coniunctæ.

Soluitur ſecundum.

Ad alterum pro eadem ſententia propoſitum argumentum, dicendum eſt: ſubſtantias corporis expertes re vera ſubſtare accidentibus, quia omnes ſubſtantiæ finitæ & limitatæ non poſſunt non ſubſtare, ſaltem relationibus, cum actu dependeant à ſubſtantia infinita. quin etiam nulla eſt ſubſtãtia finita, quæ C naturaliter iuxta conditionem propriæ naturæ aliquibus qualitatibus non ſit ſubiecta, vt lib. 11 patebit, quicquid ea de re vel Ariſt. vel alii ſenſerint, qui errore magno voluere eſſe actus puros.

Subſtantia corporea non ſubſtat accidentibus, ſubſtantia incorporea omnino non ſubſtat.

Soluitur tertium. Genera ex materia, differentiæ ex formis ſumendum.

Tertium vero argumentum, quod idem tertiæ ſententiæ Auctoribus commune eſt, diſſoluitur reſpondendo, ideirco dici poſſe genera materialium ſubſtantiarum ſumi ex materia, differentias vero ex formis, quia in D vnoquoque ente naturali, illa ſumantur ex imperfectiori aliquo entitatis gradu totius compoſiti, hæ vero ex perfectionibus eiuſdem compoſiti. Nam quia in compoſito materia eſt imperfectiſſimum quid ſecundum formalem perfectionem, quæ illi per formam communicatur, inde fit, vt attributione ſeu appropriatione quadam, genera in ſubſtantiis materialibus non incommode dicantur ſumi ex materia & differentiæ ex formis. alioqui falſum eſt, vel à ſola materia ſumi genera, vel à formis tantum differẽtias: cum genera & differentiæ compoſitorum naturalium, compoſita quoque realiter eſſe debeant, in E pars vlla eiuſmodi de toto eſſentialiter dicatur.

Aliud argumentum, in quo non parum videtur eſſe virium pro vtraque ſententia, ſecunda nimirum & tertia, hunc in modum extrui poteſt: ſi ſubſtantia corporea (quam omnem putamus cum eiſdem Auctoribus conſtare materia & forma) & ſubſtantia incorporea haberet idem commune genus, aut illud eſſet compoſitum ex materia & forma, aut ſimplex ſubſtantia. atqui neutrum eſſe poteſt, quia ſi compoſitum, omnes ſubſtantiæ prædicamentales eſſent compoſitæ, ſi ſim-

si simplex, omnes essent simplices. non habēt A igitur idem commune genus.

Argumentū illud pro secunda & tertia sententia.

Dicendum igitur est ad hoc argumentum: genus quod commune est substantiæ incorporeæ siue simplici, & compositæ ex materia & forma, ratione quidem & natura sua nec simplex esse, nec compositum ex materia & forma, at re ipsa & simplex esse, & compositum. Vt enim est idem re cum compositis, est compositum, vt idem re cum simplicibus, est simplex: quemadmodū qualitas genus summum vt est idem re cum qualitatibus non habentibus partes integrales, veluti cum intellectu & voluntate, nō est composita ex partibus integrantib vt vero est idem re cum iis, quæ huiusmodi partes habent, veluti cum cādore & figura, est composita ex partibus integrantibus: quantitas item, vt est dem re cum linea, constat partibus permanentibus, vt vero idem eum tempore, non item, & sic in aliis compluribus: tametsi nec qualitas in sua ratione includit simplicitatem aut compositionem integralem, nec quantitas permanētiam aut successionem.

Obiectio contra solutionē

Sed contra hanc solutionem sic obiicitur. Socrates per materiam & formam suam non solum est Socrates, sed etiam homo, & animal & viuens, & corpus corruptibile & substantia corporea & omnino substantia (quandoquidem nullus alius essentiæ gradus prædicatur de Socrate: nisi qui ex coniunctione formæ cum materia efficitur) ergo Socrates non solum, qua ratione est substantia corporea, sed etiam quia est substantia, est compositus ex materia & forma. Quod si particulares substantię compositę ex materia & forma, non solum qua ratione sunt substantiæ corporeæ, sed etiam qua ratione sunt substātię, constant materia & forma, quis non videat colligi, substantiam ipsam in communi, quam facimus genus substantiarum simplicium & compositarum ex materia & forma, non re tantum, sed ratione etiam & natura sua ex materia & forma esse compositam?

Obiectio.

Huic obiectioni ex eodem fundamento respondebis: Socratem re quidem ipsa esse substantiam per materiam & formam, quia per materiam & formam est homo, qui quidem a substantia, quæ est genus summum, reali distinctione non differt, at ratione non esse substantiam per materiam & formam, sed prius natura sibi vēdicare rationem, substantię, quam compositi ex materia & forma. Ratio enim & natura substantiæ est, esse ens per se existens: quæ quidem nullam per se sibi vendicat compositionem siue Physicam, quā efficiunt materia & forma, siue Metaphysicam, quam efficiunt genus & differentia.

Quod vt melius intelligatur, aduerte substantiam corpoream, quæ est species proxime subiecta generi summo huius Prędicamēti, duobus modis componi; vno Physice, altero Metaphysice, atque vtroque modo per se, seu quatenus tale est, Physice quidem ex materia & forma: Metaphysice vero ex genere suo, quod est substātia & differentia quædam adiuncta, quam dicimus corporeum. Verum hoc interest, quod materia & forma nō sunt idem re neque inter sese, neq; cum toto composito, saltem si singulatim accipiantur, vt perspicuum est: substantia autem & corporeum etiam singulatim accepta, sunt idem re & inter sese, & cum substantia corporea, quam constituunt. Vnde fit, vt cum substantia corporea componatur ex materia & forma, substantia etiam ipsa & corporeum, quod substantiam contrahit, necessario componantur re ipsa ex materia & forma, non tamē per se primo, quemadmodum ipsa substantia corporea, sed substantia quidem componitur per accidens ex materia & forma, quia accidit substantiæ esse rem eo pacto compositam: at corporeum componitur eo modo per se, tametsi non primo, quia non adæquat totam entitatem compositi ex materia & forma, quāuis adæquet rem totam. Quanquam enim eadem omnino res est corporeum, atque substantia corporea: tamen substantia corporea includit per se & essentialiter entitatem substantiæ generis summi, quā non includit corporeum, de qua re fusius libro septimo.

Duplex compositio substantia corporea, Physica & Metaphysica.

Gradus Metaphysici quo pacto sint idem cum tota.

Fieri non possit, vt aliquid sit genus logice, quod non sit etiam Physice.

SECTIO IV.

Tertia opinio & fundamentum.

TErtia opinio huic innitebatur fundamēto: dari posse genus logice, siue ratione conceptus, quod non sit genus Physice. hoc est, ratione naturæ conceptæ: vel, quod clarius est, dari posse conceptum formalem, qui vniuoce & quidditatiue dicatur de multis specie differentibus, nec tamen ei respondeat in rebus naturali aliqua vna quæ abstrahi possit, & de eisdem vniuoce & quidditatiue prædicetur.

Cur in hanc sententiam addusti fuerint Auctores.

Cur autem in hanc sententiam eius Auctores venerint ea ratio fortasse fuit: quib intellectus habet vim veniendi in eodem cōceptu formali, ea, quæ in rebus distincta adeo modum sunt, & sæpe etiam valde separata, vt patet in exercitu, in republica, in mundo etiam ipso toto: quæ cum distinctis admodū rebus

rebus constent, atque ita distinctis, vt ex illis nulla resultet natura vna, tamen ab intellectu, vnico tantum conceptu concipiuntur, eoque simplici æqualiter participato ab omnibus similibus, quæcunque inueniantur, aut inueniri possint. Si ergo tanta est vis mētis nostræ, vt ea, quæ nō nisi per accidens sunt vnum à parte rei vno simplici & vniuoco cōceptu apprehendat: cur non idem facere possit in iis, quæ à parte rei non sunt vnum, nisi analogice, qualem huius opinionis auctores putant esse eam substantiam, quæ corporeis & incorporeis communis est, quam nos genus summum facimus: cur inquam vno simplici & vniuoco conceptu apprehendere non poterit? Quod si potest, ergo iam conceptus is erit conceptus genericus, cum tamen substantia, quæ illi respondet, spectata ipsa rei natura, genus eorum opinione non sit, sed analogica natura.

Refellitur 3 sententia.

Siue autem ratione hac illi sint permoti, siue quauis alia, certe eorum sententia nō est probanda: primum, quia conceptus formalis non potest æqualiter participari, nisi cum natura per eum repræsentata, seu conceptus obiectiuus æqualiter participatur: neque participatur, nec prædicatur talis conceptus, nisi ratione eius, quod repræsentat. Quare, si nulla datur substantia communis, quæ ex æquo participetur à particularibus substantiis, nec conceptus, quo illa apprehenditur, ex æquo ab eisdem participabitur. Deinde, quia, si substantia prædicamentalis in communi sumpta, est vere analoga, & tamen conceptus formalis illius est vere vniuocus, licebit vtique, & non licebit præcise sumere ac considerare in omnibus substantiis id, quod tali conceptui respondet, non consideratis vllis substantiis particularibus. licebit quidem, quia quicquid conceptui vniuoco immediate respondet, potest præcise sumi & considerari, per se sine membris dividentibus, non licebit autem, quia in hoc differunt analoga ab vniuocis, quod nihil in eis præscindi potest à membris dividentibus, quod omnibus sit commune iam enim non essent analoga, sed vniuoca. implicat ergo contradictionem, facere conceptum substantiæ vere vniuocum, & ipsam substantiam vere analogam.

Tertio, quia vel conceptus formalis substantiæ in communi repræsentat duo illa genera, substantiam corpoream & incorporeā, quatenus diuersæ inter se naturæ sunt, vel quatenus conueniunt: non quatenus diuersæ sunt naturæ, quia esset prorsus æquiuocus, cum tamen nullus conceptus formalis rei conceptæ siue vltimatus (vt vocant) possit esse prorsus æquiuocus, non quatenus conueniunt vniuoce in natura aliqua simpliciter vna, cum id negent ergo quatenus conueniunt inter se analogice non potest igitur conceptus formalis substantiæ in communi sumptæ vniuocus esse & generieus, si substantia in communi sumpta vniuoca genus, non sit.

Postremo, quia isto modo, quem ponunt, facile erit, omnes naturas vniuocas de medio tollere, solaque nomina & conceptus formales cum Nominalibus vniuoca facere: dicemus enim nomina hominis & animalis, & eorum cōceptus formales esse vniuoca, ipsas vero hominis & animalis naturas esse analogas, & sic in cęteris omnibus, quod nonnulli huius opinionis sectatores iam videntur admittere in omnibus aliis naturis generum, potissimum vero substantiæ corporeæ, quæ corruptibilibus & incorruptibilibus cōmunis est, tuenturque sententiam suam illo Aristotelis, quod est 7. *Phys.* c 4 *tex.* 31. pronūciato: *In generibus latere aquiuocationes*, quod & absurdissimum est, & ab Arist. non significatur in proposito pronuntiato. Est enim potius hæc eius sententia, in iis, quæ sunt magis communia, maius esse periculum incidendi in æquiuocationem. sæpe enim fit, vt dū putamus nos genus aliquod ex specialibus naturis collegisse, in analogum aliquid imprudentes incurramus, quod communiora difficiliora sint cognitu.

Prouerbium Aristotelis explicatur.

Ad eam vero rationē, qua illi forsitan permoti sunt, dicendum est: etsi intellectus tantam vim habet, vt distinctissima ac disiunctissima etiam vno simplici conceptu apprehendat, nempe quatenus ea vnum aliquid efficiunt, siue simpliciter, siue secūdum quid, nunquam tamen concipere posse vniuoco conceptu, quæ analogice tantum natura sua conueniunt. causa enim, cur entia per accidens, vt exercitum & rempublicam vniuoce concipere potest, hæc est, quia entia per accidens communi conceptu apprehensa, æqualiter participare possent à particularibus, in quibus similes omnino conditiones reperiantur, quod in analogis fieri nullo modo potest. iā enim non essent analoga.

Inuolluntur quæ sint capta vniuoce & analoge concipi.

Num suppositum idem sit quod prima substantia.

QVÆST. V.

Quid sit substantia prima ac secunda.

SECT.

Sectio I.

Explicantur primo quæ in hac controuersia spectanda sunt.

VT hæc quæstio luculentius tractetur, exponenda sunt primo ea nomina, quibus Theologi in hac cõtrouersia vtuntur. ea vero sunt, substantia prima, ac secunda substantia: natura item, suppositum, hypostasis & subsistentia.

Substantia vnde dicta. Quotiplex sit substantia. Sectio 1.

Substantia apud Latinos à subsistendo aut potius à substando accidentibus, dicta est. *D. Isidorus à subsistendo dictam docet lib. 2. Etym. cap. 27. Idemque tradit Augustin. 7. de Trinit. c. 4.* Hæc autem quatuor modis potissimum vsurpatur. Vno, pro quauis essentia rei, præsertim vniuersali, & quæ definitione explicari potest: quo pacto sumitur nomen substantiæ, præsse quidem siue pro vera essentia in hoc capite, cum traditur quarta substantiæ significatio, late autem siue pro quauis ratione obiectiua, etiam non entium, in definitionibus æquiuocorum & vniuocorum. Altero, pro quauis re, quæ non sit accidens, etiamsi incompleta sit: qua significatione Aristot. 1. *Physic. cap. 6 text. 42. & 8. Metaph. cap. 1. text 3.* tum differentias substantiarum, tum etiam materiam & formam substantias appellat, vt eas ab accidentibus distinguat. Tertio, pro re, quæ non est accidens, completa tamen, quo pacto idem *in Prædicam. ca. de substantia*, excludit differentias substantiales à substantiarum numero. Postremo, pro primis substãtiis, quo pacto idem libro septimo *cap 13. tex. 44. & seq.* huius operis in disputatione contra ideas Platonis, negat genera & species substantiarum esse substantias. Harum autem significationem prima est communis, secunda propria, tertia magis propria, quarta maxime propria. propria enim significatio substantiæ, accidentia excludere debet. nihil autem remotius est à conditione accidentium, quam prima substantia, vt mox patebit. Atque omnes hæ significationes etiam in Deum & quamlibet diuinam personam conueniunt: hoc excepto, quod nec Deus, neque vlla diuina persona dicitur substantia iuxta Latini nominis veriorem etymologiam, quam à substantiis finitis ductam esse, perspicuum est.

Quartam significationem esse omnino propriam. Omnia in Deum conuenire.

Definitio prima substantiæ explicatur.

Prima substantia definitur ab Aristotele in Prædicamentis, *id quod nec de subiecto vllo dicitur, nec in subiecto vllo est.* in qua definitione ens finitum & completum solet intelligi, quia illud tantum habet locum in Prædicamentis, quod si non intelligas particulam *finitum*, non dubium erit, quin definitio conueniat non modo diuinis personis, vt patet: sed etiam diuinæ essentiæ, siue ea concrete accipiatur, siue abstracte. Nam, vt Socrates, hic lapis, & huiusmodi, sunt primæ substantiæ, quia nec de subiecto vllo dicuntur, nec in subiecto vllo insunt: ita & Deus, siue diuina essentia. Quanquam enim Deus dicitur de tribus diuinis personis, non tamen de illis prædicatur, vt de subiectis: siquidem dici de pluribus, vt de subiectis, nihil est aliud, quam prædicari essentiali prædicatione de pluribus, in quibus id quod prædicatur, diuisum sit & multiplicatum, quo pacto Deus non est in Patre, Filio, & Spiritu sancto. Accedit explicatio nominis primæ substantiæ, qua Aristoteles vtitur cum eam vocat substantiam, quæ primo, præcipue & maxime dicitur: conuenit enim potissimum Deo, siue diuinæ essentiæ. Est igitur siue quælibet diuina persona, siue Deus, vt est communis tribus personis, verissime prima substantia: non tamen vt prima substantia in prædicamentis ponitur, sed absolute.

Quid sit prædicari de pluribus. Vt de subiectis.

Deus dicitur de tribus personis, sed non prædicatur.

Sed contra hæc sic obiici potest: Si Deus est prima substantia, ergo nullam diuinam personam primæ substantiæ rationem habere posse, cum sub prima substantia nulla possit contineri substantia, sed ipsa sit vltimum prædicationis subiectum. aut ergo Deum non esse primam substantiam, aut nullam ex tribus diuinis personis esse substantiam.

Obiectio 1. Deum non esse primam substantiam.

Præterea, si quælibet diuina persona est prima substantia, ac proinde substantia, cum ipsæ sint tres, licitum fore, vt dicamus tres diuinas personas esse tres primas substantias, atq; adeo tres substantias. At hoc nefas esse, ex Patrum dogmatis constare. Nam, in prima Nicena synodo sancitum est, Filium esse Patri ὁμοούσιον, hoc est, vt Ecclesia Latina vertit, consubstantialem, siue vnius & eiusdem substantiæ: quod deinde in pluribus Conciliis & Oecumenicis, & Nationalibus à Romana sede confirmatis constabilitum est. vt merito Hieronymus in Epistola ad Damasum citata dixerit: *Quis audeat os sacrilego tres substantias in Deo concedere.*

2. Obiectio.

Prior obiectio facile diluetur, si dicas diuinas personas non proprie contineri sub Deo, seu diuina essentia quia etsi prædicatione cõtinentur, nõ continentur tamen natura & essentia, quasi naturas & essentias particulares habeant, sub essentia diuina contentas. Quare, cum omnes eandem omnino cum Deo, & inter se naturam & essentiam habeant, æque earum quælibet atque Deus, vt communis est omnibus, prima substantia est & dici potest.

Solutio 1. Persona diuina sub Deo seu diuina essentia non continentur.

Posterior hoc modo dissoluitur: nomini substantiæ aliqua explicatio adhibeatur, qua constet illud non pro essentia, natura

In diuinis tres primæ substantiæ

& tres substantiæ vt ridendum.

ve (quæ fuit prima substantiæ significatio) vsurpari, non esse contra Patrum dogmata, tres diuinas personas tres esse, siue primas substantias, siue substantias asserere, vt si dicas esse tres primas substantias relatiuas, aut incommunicabiles, tresve incommunicabiles, aut relatiuas substantias. Alioqui nefas, sacrilegiumque est, dicere esse tres substantias, aut tres primas substantias, quod in Symbolo fidei, cuius professione Catholici ab hæreticis discernuntur, confitemur, Filium esse Patri consubstantialem coessentialemue, quam eandem gloriam Spiritui sancto attribuimus. Nihil enim magis cauet orthodoxa fides, quam si nos personas in vnam confundamus, nec substantiam essentiamve in plures separemus, iuxta illud quod in Athanasij Symbolo quasi fundamentum ponitur: *Neque confundentes personas, neque substantiam separantes.*

Nulla patio vocandæ tres essentiæ relatiuæ.

Quod si quis petat, num, quemadmodum licet asserere in Deo tres substantias relatiuas aut incommunicabiles aut personales: ne quidem dicere fas sit, tres essentias relatiuas, aut incommunicabiles aut personales: negandum id plane est. Quanquam enim tres relationes diuinæ personales (quæ subsistentes sunt & substantiales tres entitates relatiuæ dici possunt: tres tamen essentias relatiuas dicere Theologicæ regulæ non permittunt. Vtuntur enim Theologi, vt quæque alia facultas, & multo religiosius quam cæteræ omnes, propriis & peculiaribus vocabulis, & quasi terminis, quos transilire nequaquam licet: inter quos vnus ac præcipuus ille est, vt nihil essentia essentialeque in diuinis dicatur, nisi id quod commune est, vt distinguatur à personis personalibusque proprietatibus. Quo fit, vt repugnantia sit manifesta apud Theologos tres relatiuas, seu incommunicabiles seu personales essentias asserere, quo in nomine siue substantiæ, siue subsistentiæ nihil habet repugnantiæ. Lege Athanasium dialogo 2. de Trinitate, & in tractatu de definitionibus, vbi ait naturam & essentiam in diuinis diuinorum esse quales, siue communes, hypostases vero particulares, quem sequuntur cæteri posteriores. Est igitur & Deus, & quælibet diuina persona, & omnes simul prima substantia, & vnica prima substantia, non plures substantiæ, aut plures primæ substantiæ, nisi quid addatur, quo periculum tollatur, ne quis tres dicit essentias existimet, quod tres essentiæ etiam cum additione relatiuæ, aut alia personali conditione nequaquam sint dicendæ.

Theologi quam religiosa vocabula vsurpent.

An homousij sit substantialis.

Definitio substantiæ.

Secundæ substantiæ, Aristoteles eodem Prædicamentorum loco definit, sunt genera & species, in quibus insunt primæ, hoc est, sub quibus collocantur essentiali subiectione cuiusmodi substantiæ sunt animal & homo. Vnde patet, nihil prædicari posse de Deo, quod sit secunda substantia, cum Deus nulli generi aut speciei subiici possit. Huc accedit, quod in Deo nulla omnino entitas reperitur, quæ indigeat re aliqua, in qua existat: secundæ autem substantiæ ideo dicuntur secundæ, quia indigent primis, in quibus existant, vnde nascitur discrimen illud, quod Dialectici à posteriori considerant, quod substantiæ apud eos dicantur secundæ, quia indigent primis vt subsistent accidentibus: quandoquidem vt illæ non possunt existere nisi in primis, ita nisi in illis accidentia subsistere nequeunt.

subsistentia exponitur.

Nihil dici in Deo, quod sit secunda substantia.

Num idem sit suppositum quod natura.

SECTIO II.

Quid de hac quæst. Arist. sensisse videatur.

Quid fides Orthodoxa doceat.

POrro, mysterium Trinitatis sanctissimæ, & Incarnationis diuini Verbi, cogit nos, vt hoc loco disquiramus, sitne idem suppositum, quod natura, quando Aristoteles aliter de hac dubitatione videtur sensisse, quam rei vera habet. Videtur enim credidisse suppositum & naturam singula eam, in rebus quidem creatis solo ratione ratiocinante siue concipiente distingui, in Deo autem ne ratione quidem, consideratione ve vlla: cum tamen orthodoxa fides doceat, in Deo quidem sola ratione distingui (adde etiam virtute, de qua dictione ad caput 6. disputatum est) in rebus autem creatis non ratione sola, sed ex natura rei hoc enim in causa est, cur in diuinis nihil repugnet, vnam esse naturam, & tria suppositas: in humanis autem Verbum diuinum assumpsisse hanc humanitatem, non autem hunc hominem, quod reali actione factum est, non sola consideratione. Hinc Vigilius Papa libro secundo contra Eutychetem, & Damasc. lib. 3. c. 3. Orthodoxæ fidei, recte ostendunt hæreticos ob ignorationem distinctionis suppositi & naturæ, in extremos errores incidisse. Nam, quia idem omnino hæc in diuinis esse putabant, alij propter vnitatem diuinæ naturæ, suppositorum distinctionem negabant, vt Iudæi & Sabelliani (Lege Epiphan. contra hæresim Sebellij hæresi, 42. & Nicephor. libro decimo, capite decimo quinto) alij (vt est apud Nicephor. lib. 10. hist. Eccles. c. 42. & lib. 12. c. 10. Aug. libro vno de hæresi ad Quoduultdeum & ep. 147. contra Arrian. & Athanas. contra eosdem) propter suppositorum distinctionem, quam aperte Euangelium iuduc t, naturæ quoque distinctionem ponebat, vt Ariani, Macedoniani, & Tritheitæ

Verbum diuinum assumpsit hanc humanitatem non hunc hominem.

qui

qui nostris temporibus iterum pullularunt. A Quia vero apud nos naturam humanam singularem, & humanum suppositum idem esse putauerunt, plerique sunt qui negauerint veram & realem diuini Verbi incarnationem. Nam, cum perspicuum sit, fieri non potuisse, vt suppositum humanum vera & reali actione assumeretur ad subsistentiã diuini Verbi, cum sit incommunicabile, colligebant illi, idem dicendum esse de humana natura. Vnde alij vnionẽ naturæ humanæ cum diuina, per gratiam solum esse factam comméti sunt, vt Nestoriani, alij (*vt referunt Theodo. lib. 1. de fabulis hæretic. & Leo Epist* 10.) per quandam naturarum confusionem, & quasi mistionem, vt Eutychiani. Ponamus igitur cum fide orthodoxa suppositum & naturam, nõ idem omnino esse, sed vt pateat, qua ratione inter se distinguantur, quid vtrumq; sit, exponamus.

Quid sit natura, quid suppositum.

SECTIO III.

NAtura, vt in hac quæstione à Theologis vsurpatur, nihil est aliud, quam essentia rei, siue ea vniuersalis sit, vt animalitas & humanitas, siue singularis, vt Platonitas, Lentulitas: quo verborum genere necessitatis causa, viri etiam disertissimi, qualis fuit Cicero, nõnunquam vtuntur.

Conueniunt autẽ dupliciter natura & substantia pro essentia rei sumpta. Primum, quatenus neutra dicitur absolute, sed comparate: nempe respectu eius, cuius est natura siue essentia. neq; enim absolute dicimus humanitatem esse naturam & substantiam hoc pacto sumptam, sed esse naturam & substantiam hominis. & ita res habet in cæteris. Deinde, quatenus vtraque concipitur vel simplici conceptu, vt in exemplis adductis, vel definitiue, vt si dicas naturam & substantiam hominis esse, quod sit animal rationale, & naturam ac substantiam peculiarem Platonis esse, quod sit homo hic, aut ille, id est, constitutus ex natura humana, & hac differentia individuante. Differunt autem, quatenus nomen substantiæ hoc modo sumptum, magis vsurpatur in vniuersalibus, quam in singularibus, vt dictum est nomen autem naturæ æque in singularibus atque in vniuersalibus: qua fortasse de causa fit, vt potius quæri soleat, quid interfit inter suppositum & naturam, quam quid interfit inter suppositum & substantiam siue essentiam rei. hæc enim difficultas propter singulares essentias excitari solet, vt patebit. singulares autem essentiæ rerum potius dicuntur naturæ, quam essentiæ ac substantiæ illarum.

Suppositi definitio apud Theologos.

Suppositum definiri solet à Theologis (*vt fit à Sententiariis in 3. d. 2. q. 5. & c. D. Thom. 3 p. q. 2 art. 3.*) substantia completa incommunicabilis: cuiusmodi est Socrates, Plato, & alij homines individui. accidentia enim nemo suppositа vocat, sed magis appositа & innixa suppositis: incompletæ vero substantiæ, cum partes sint & à toto perfectionem accipiant, suppositа enim non dicuntur, quod omnes suppositi nomine significare velint perfectũ aliquid & completum. Deniq; quidquid pluribus communicari potest, siue eiusmodi sit, vt in eis multiplicetur, quales sunt naturæ omnes vere vniuersales tam abstracte, quam concrete sumptæ, siue eiusmodi, vt multiplicari nequeant, sed vnum & idem omnino in eis sint: qualis est diuina essentia in tribus diuinis personis, & esse posset natura humana in Verbo diuino, & in alia quauis persona diuina, aut etiam in puro homine, si à verbo relinqueretur, propriamq; personam cõstitueret; id, inquam, omne suppositi rationem nõ habet, quod non subsit aliis omnibus, sed in eis potius, vt cõmune quippiam, insit. Significant enim huius nominis impositores suppositi vocabulo vltimum quippiam, & quod nulli inferiori determinatiue prædicationis subiecto per modum formæ informantis communicari possit: quamuis alia ratione pluribus communicetur, veluti per modum efficientis, aut exemplaris, aut finis, aut etiam sub ecti, quo pacto idem homo numero cõmunicatur pluribus filiis: idem prototypum picturæ, aut sculpturę, pluribus exemplis eius imitatione factis: idem numero aurum communiter experitur à pluribus cupidis, idemq; numero elementum commune subiectum est plurium qualitatum.

Suppositum qua ratione sit incommunicabile, & qua communicabile.

Breuior alia suppositi definitio.

Alij breuius, sed eadem sententia, dicunt, suppositum esse substantiam communicabilem. mittunt enim verbum *completa*, quod substantia completa, si completa simpliciter intelligenda est, idem esse videatur. atque substantia prædicto modo incommunicabilis, ac proinde superuacaneum sit alterum superioris definitionis verbum, nempe vel *completa*, vel *incommunicabilis*. Sed nos vti potius sumus vtraque particula. Primum, quia tum ens completum distribuitur in diuersa Prædicamenta, & in varia cuiusque genera, species & individua, nomine completi intelligi solet completum, siue simpliciter, siue secundum quid: vt patet ex capite superiori. Deinde vt definitio non reincideret eam sententiam, qua suppositum dicitur completi per entitatem quandam substantialem, quæ incompleta sit, necesse est. Si enim ita res haberet, cum eiusmodi

Cur priori positione definitio ne q; sit Auctor, triplex ratio.

entitas sit incommunicabilis, quemadmodum & ipsum suppositum: colligi sane potest ex posteriori definitione, eam entitatem esse suppositum, cum sit substantia incommunicabilis. quod tamen ex superiori definitione colligi nequit. Postremo, quia re vera non idem est substantia completa simpliciter, atque substantia incommunicabilis: cum diuina essentia simpliciter completa sit, primaque substantia: & tamen non sit incommunicabilis, nisi creaturis. idque essentiali attributione, iuxta illud Sapientis, *Sapien. 14. Incommunicabile nomen, ligno & lapidi imposuerunt.*

Diuinam essentiam, cùm sit completa, non esse suppositum.

Recte definitionem suppositi elici ex definitione personæ. Definitio personæ ex Boetio.

Recte autem eliciunt Theologi vel hanc, vel superiorem definitionem suppositi ex illa personæ definitione, quam Boetius tradit in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, *pag. 3 à principio lib.* sic aiens: *Persona est rationalis naturæ individua substantia.* Vide *D. Thom. 1. part. q. 29. artic. 1. & doctores alios ad 1. Sent. distinct. 25.* Nam, cum persona minus late pateat, quam suppositum, sane detractis illis verbis: *Rationalis natura*, remanet definitio propria suppositi, vel subintellecto verbo *completa* iuxta priorem definitionem suppositi, vel nõ subintellecto iuxta posteriorem: ita tamen, vt verbum *individua*, non idem valeat, quod singularis: sed idem, quod incommunicabilis, vt ab omnibus exponitur. Alioqui iam conueniret definitio in humanitatem Christi, & alias naturas singulares completas substantiarum, quæ suppositæ non sunt: imo, etiam naturæ diuinæ, quæ cum non sint suppositum, est tamen maxime singularis.

Alia suppositi definitio.

Potest etiam suppositum definiri substantia completa omnino determinata in suo genere. Nam, etsi omnis substantia singularis determinata est ad singularitatem, vel ex ipsa sua natura, vt essentia diuina, vel per differentiam aliquam contrahentem & individuantem, vt quælibet natura creata sub specie infima contenta: est tamen adhuc, siue creata illa sit, siue increata, determinabilis ad plura, in quibus sit, aut esse possit (quæ suppositæ vocamus) ipsa autem in quibus est aut esse potest, vlteriorem determinationem in suo genere accipere non possunt: quamuis possint in alio genere. quo pacto Verbum diuinum determinabile erat in genere corporearum substantiarum, imo & mortalium per humanam naturam, qua homo factum est: & quilibet homo dum nascitur est determinabilis in diuersis generibus accidentium per varias corporis staturas, per artes & scientias, aliaque accidentia.

Potest denique definiri suppositum more logico in hunc modum: *Suppositum est omne vltimum praedicatum substantiæ, hoc est, quod nullo modo de pluribus naturaliter praedicatione dici potest.* Nam, cum primæ substantiæ sint vltima huiusmodi prædicationis subiecta in eo sensu, vt non dicantur de pluribus in quæ ipsæ diuidantur, & in quibus multiplicantur, vt patet ex Prædicamentorum libro, *cap. de substantia 3. part quæst. 3. articul. 3. & 1. p. quæst. 89. artic. 4.* suppositæ hoc amplius habent, vt neque indiuisus, de pluribus dicantur. Ita patet, quidnam sit suppositum.

Nova logica suppositi definitio.

Quid vltra primam substantiæ completam addat vocari suppositum.

Non est tamen hoc loco prætereundum, etsi Deus apud Caietanum, siue (vt ipse loquitur) hic Deus simpliciter excludatur à ratione suppositi tradita: quædam nihilominus ab eo dici in hac materia, quæ partim non dicantur recte, partim Scholasticis merito non placeant. Ait enim, Deum non quidem communiter sumptum, quo pacto falsos deos, & participatiue etiam sic appellatos complectitur, sed vt vere & per essentiam est Deus, communisque tribus diuinis personis, esse concretum quasi specificum. hunc vero Deum esse concretum quasi individuale, hoc est, sub Deo, quasi sub specie comprehensum, tum vero hunc Deum esse suppositum incomplete, quia etsi non est incommunicabilis, est tamen per se subsistens (quod proprium, inquit, est suppositorum.) Et quia suppositum intellectualis naturæ persona dicitur, addit: *Deum esse personam incompletam.*

Caietani dicta circa hanc materiam examinantur.

Deum esse concretum specificum docet Caietanus.

Hunc Deum esse suppositum incompletum.

Sed Deum non esse appellandum concretum quasi specificum, ex eo constat: quia verus Deus, siue, vt Anselmus vtcunq; describit, id, quo maius seu perfectius cogitari non potest: aut (si mauis) ens infinitæ perfectionis simpliciter, non potest non solum non esse commune pluribus differentibus, sed ne cogitari quidem. quidquid enim vt species concipitur, imperfectius minusq; actuale cogitatur, quam quodlibet eius individuum. Itaq; Deus verus, & hic Deus, sunt prorsus synonyma, quemadmodum Socrates, & hic homo, demonstrato Socrate. Vnde, quemadmodum Socrates, vt Socrates est, nullo modo concipi potest conceptu specifico, aut quasi specifico: ita nec Deus. Qua de causa Dei nomen in Dialecticis institutionibus *libr. 1. cap. 26 & 27.* inter nomina singularia numeramus.

Refellitur primum Caietani probatum.

Deus verus & hic Deus sunt synonyma.

Secundi Caietani assertum refellitur.

Quod vero hic Deus, vt communis est tribus personis non sit dicendus suppositũ, incompletum, minusque persona incõpleta. vel ex ea Theologorum regula intelligitur, quia in diuinis vsurpanda non sunt noua & insolita

Theologorum notanda regula.

litæ locutiones, & ab omnium Patrum consuetudine abhorrentes. Præsertim, cum decipi quis possit hoc loquendi modo, atque existimare Deum esse simpliciter suppositum & personam. cum alias concedamus substantias incompletas, esse simpliciter & absolute substantias. Accedit, quod per se subsistere, qua ratione suppositorum est proprium, non conuenit Deo, siue huic Deo, vt est communis tribus personis, sed solis incommunicabilibus substantiis: quo fit vt cum ille nec sit incommunicabilis substantia, nec eo modo per se subsistat, quo supposita & personæ subsistunt, ne incomplete quidem suppositum, aut persona ex eo appellari debeat: quod suo modo per se subsistat. Quod si non propter peculiarem, & propriam suppositi conditionem, sed propter aliquid commune suppositis, & non suppositis, potest appellari suppositum incompletum, & persona incompleta; dicamus etiam lapides & ligna esse personas incompletas, & homines incompletos, quod aliquid cum eis commune habeant.

Concluditur hunc Deum non esse incompletum quidem suppositum vel dicendum.

Ex dictis patet, non idem esse suppositum atque naturam, & qua ratione ea inter se distinguantur, tametsi adhuc non constat, quidnam sit illud, quod suppositum addit naturæ, quod inferius discutiendum est.

Quid sit hypostasis, & subsistentia.

SECTIO IV.

Etymologia vocum hypostasis.

HYpostasis nomen, quod Latini subsistentiam vertũt, interdum sumitur pro ipso subsistendi actu, interdum pro re, quæ subsistit, quemadmodum intelligentiæ vocabulũ, modo sumitur pro actu intelligendi modo pro re intelligente, si quicquid cognoscit, intellectu cognoscat: quo pacto substantias separatas intelligentias appellamus. Lege Alexiodorensem libro primo, summæ aureæ, cap. 1.

Subsistere *multis modis* *usurpatur.*

Subsistere autem quinque modis fere vsurpatur, duobus communi vsu, tribus apud Philosophos. Communi vsu subsistere interdum sumitur pro vero esse, nõ pro inani eius specie: præsertim si verum esse non raptim transeat, sed aliquando permaneat, qua significatione scribit Arist. in libro de mundo ad Alexandrum. *Ea, quæ in cœlo cernuntur, partim specie tenus esse, partim hypostasin siue subsistentiam habere.* Et Areopagita Dionysius asserit, malum nõ habere hypostasin: quod ideo ait, quia malum, qua ratione malum est non habet esse vllum, sed in defectu potius alicuius esse consistit. Et in sacris literis Iob. cap. 7. de

Malum esse non habere, quidam intelligunt subsistere.

A se dicit: *Si mane me quæsieris non subsistam.* Interdum vero pro subesse quocunque modo, quo pacto in ædibus fundamentum, in columna basis, in vino fæces, in vrina sedimẽtum, & subsistere dicitur, & hypostasis appellatur.

Primo modo apud Philosophos accipitur subsistere pro esse per se, id est, non in subiecto.

Apud Philosophos autem, subsistere primo modo sumitur pro esse per se, hoc est non in subiecto inhærentis, quo pacto omnis substãtia siue completa sit, siue incompleta, subsistere & hypostasis habere dicitur, substantiaque & hypostasis interdum appellatur. Quo pacto non tantũ primæ substantiæ, sed etiam secundæ, & substantiarum partes subsistere dicuntur, imo D. Thomas in 1. sent lib. d 25. quæstio. 1. artic. 5. ad 4. sæpius ait, quia subsistere hoc pacto conuenit substantiæ, qua ratione substantia est, ideirco secundas substãtias prius sibi vendicare subsistentiam quam primas.

Secundo modo pro esse per se, non in aliquo, nec per modum partis aut formæ.

Secundo, pro esse per se, i. e. non in aliquo (intellige per modum partis, aut formæ) à quo id, quod fit est, in illo suo esse pendeat. Hoc pacto negamus secundas substantias subsistere, quia etsi sunt in primis per modum formarum, ab eis tamen in suo esse pendent. Formas item, quæ educuntur è potentia materiæ, quia natura sua nisi in materia esse non possunt, subsistere non dicimus: imo, & ipsi materiæ, quæ prima pars est in compositione rerum naturalium, & minime omnium substantiarum in subiecto inhærentis esse potest, cum sit pura potentia, subsistentiam per se non tribuimus, quod sine forma non conueniat, & cum Alexandro ad de anim. & septimo huius operis com. 5. per seipsam hypostasin habere haud concedimus.

Humanam Christi naturam sine esse ex parte ab Verbo.

Denique, post incarnationem diuini Verbi, ne substantias quidem singulares, finitas, & completas, quatenus abstractis nominibus respondent, veluti naturam humanam huius hominis (quæ sumitur per modum formæ totius) hoc pacto subsistere intelligimus, quia ab aliquo supposito in suo esse pẽdent, quemadmodum fide orthodoxa credimus humanã Christi naturam modo quodam ineffabili pendere in suo esse à Verbo diuino, ad cuius subsistentiam assumpta est, tametsi in eo propriam, & peculiarem existentiam habeat. Hæc tamen significatione dicimus non solum omnes primas substantias Prædicamentales, Personasque diuinas subsistere, quod in nulla re sint tanquam formæ, aut partes, sed etiam ipsam diuinam essentiam. quæ per modum formæ tribus diuinis personis communis est, imo & animam rationalem etiam dum est in corpore, vt forma in subiecto, in compositio autem, vt pars

Digitized by Google

in toto subsistẽtiam habere; quod nec diuina essentia à diuinis personis, nec anima rationalis à materia aut toto compositio in suo esse pendeat.

Tertium & vltimus modus, quo subsistere sumi potest pro esse per se, existere independenter, qua filius competit suppositis.

Tertio, pro esse per se, hoc ita esse, vt quod sic est, neq; actu nec potentia sit in aliquo per modum partis aut formæ, vel quasi formæ. Quo pacto sola suppositа subsistere, subsistẽtiamq; habere dicimus, & subsistentias, hypostaseſq; appellamus: non iam ipsam diuinã essentiam, nec animam rationalem etiam à corpore seperatam, quod diuina essentia actu se habeat per modum formæ. anima vero rationalis saltem potentia sit forma subiecti, & pars compositi.

Definitio hypostaseos ex Basilio.

Hac significatione sic definit hypostasin Basilius Magnus in libello de differentia hypostaseos & vsiæ, ad Gregorium fratrem Nissæ Episcopum, *Hypostasis est non indeterminata substantia conceptio.* In qua etiam sententia nos suppositum explicauimus: cum dicimus, suppositum esse substantiam completam omnino determinatam in suo genere. Dixit enim Basilius *nõ indeterminata* pro omnino determinata in suo genere, & subsistentiæ nomine completam intellexit.

Ab Osio hãc hypostasis vsurpationem inductam primum.

Ac Nicephorus quidem lib. 10 Ecclesiasticæ historiæ, cap 15 scribit, Osium Cordubensem Episcopum, cum à Constantino Magno Alexandriam missus esset ad sedandas turbas ab Ario excitatas, primum omnium hanc vsurpationem hypostaseos, eiusque ab essentia naturaue distinctionem intulisse, qua etiam Sabellii errorem cõfutauit. Nam cum Arius in Patre & Filio essentias distinxisset, Sabellius autem vsque adeo ei aduersaretur, vt etiam personas diuinas in vnam personam cõfunderet: quasi non re, sed solis nominibus distinguerẽtur; Osius vnam esse earum essentiam, hypostaseos ve. o siue subsistẽtias tres dicendum asseruit. Quod idem post Nicænam synodum (in qua de distinctione horum verborum nõ est disputatum) confirmauit Patres Alexandrini Concilii, quod mortuo Cõstantino Imperatore ab Athanasio & Eusebio Vercellensi celebratũ est, nisi quod tunc contra Sabellianos tantum vtendum esse trium hypostaseon vocabulo censuerunt, ne, cum hypostasis nomen essentiam quoque aliàs significet, Ariani putarent tres essentiarum numerum in diuinis à Catholicis concedi, vt scribit Ruffinus in primo libro additamenti ad historiam Ecclesiasticam Eusebii Cæsariensis, cap 29. & Sozomenus in Tripartita lib. 6 cap. 20.

Arius & Sabellius hæretici circa diuinas personas errarunt.

Osio quatuor tribuenda prima

Sed Osium fuisse primum, qui tertiam hãc hypostaseos significationem intulerit, ea ratione probauerim, si in publica disputatione cõtra hæreticos ab eo primum illata intelligatur. Nam alias, si de Græcis auctoribus agitur, Iustinus Martyr ducentis prope annis ante Osium, imo & Dionysius Areopagita Apostolorum æqualis eam significationem vsurparunt, Iustinus quidem in expositione fidei, cum non longe à principio scribit, voces has. *ingenitus, genitus, procedens*, non essentiam, sed hypostaseos significare. valent enim, vt ait, ad discernendas Personas, Patris, Filii, & Spiritus Sancti, & indicandas nobis singulorum proprias subsistentias; Dionysius vero in libr. de cœlesti hierarchia, cap. 7. cum vocat diuinam essentiam vnitatem τριυπόστατον. id est, in tribus hypostasibus siue substantiis, quod idem videre licet in libro de Ecclesiastica hierarchia. Quod vero ad Latinos attinet, iam apud Tertullianum antiquissimum & grauissimum scriptorem, in libro aduersus Praxeam, capite duodecimo, aliisque locis perspicuum est, obseruatam & vsurpatam fuisse distinctionem inter personam & naturam. ac personæ nomen apud Latinos idem significat, quod apud Græcos hypostasis in natura rationali, siue intelligente, quod Gregorius Naziazenus animaduertit in Oratione pro Athanasio, cum ait, sedatam esse discordiam inter Græcos & Latinos, quæ erat tantum in nomine, cum illi hypostases, hi personas tres esse dicerent. Quanquam Latini Patres nondum satis emollito apud eos verbo hypostasis in hac tertia significatione reformidabant tres personas diuinas, tres esse hypostases cõfiteri, ne tres substantias essentiasve in diuinis, vtpote prima aut secunda significatione hypostasi, viderentur admittere: præsertim cum non essent immemores, censuisse Patres Sardicensi Concilii, vt est apud Theodoretum in Ecclesiastica historia libro secundo, capite octauo, vnam esse hypostasin Patris, Filii & Spiritus sancti. Athanasiumque in epistola ad Episcopos in Africa constitutos, hypostasin essentiam esse, dixisse, sumpto videlicet nomine hypostasis non in tertia significatione, sed in prima aut secunda, quibus substantia essentiave significatur; quod nimirum contra eos hæreticos ageret, quos non constabat nomen hypostasis pro nomine substantiæ essentiæve vsurpare. Hac de caussa Acacius Beroensis Ecclesiæ præsul in epistola ad Cyrillum Alexandrinum, scribit: Paulinum Episcopum adhærentem hac in re occidentalibus Episcopis detrectasse tres hypostases in diuinis dicere, additque, magnopere æstimandum esse, si vox illa reprimi posset, ne detur occasio Deo ecclesiam diuidendi potiusque videlicet vtendum personarum nomine, quod apud Latinos tritum erat. Eam

Tertium hypostaseos sumptum pro essentia.

Apud Iustinum Philosophum & Martyrem, & Dionysium Areopagitã.

Ex Tertulliano constat primam esse Latinorum distinctionem inter personam & naturam.

Tertium hypostaseos sumptum in diuinis quo sensu Patres asserunt.

Acacius Beroensis.

D. Hieron. dem ratione Hieronymus ad Damasum sic ait: *Sufficiat nobis dicere vnam substantiam & tres personas, taceamus tres hypostases, si placet, nomen non bonæ suspitionis est*: & paulo post, *Mihi credite*, inquit, *venenum sub melle latet*. Sed breui temporis decursu obtinuit vsus, vt apud Latinos etiam æque atque apud Græcos tres hypostases in diuinis esse dicerentur.

De numero substantiarum in diuinis.

Sectio V.

Hypostasis & substantia in diuinis diuersum vsum apud Scholasticos.

ANimaduertendum est tamen, neque indiligẽter hoc loco, etsi hypostasis & substantiæ vocabula ex vi nominis idem valent (neque aliud inter ea discrimen cernitur, quã quod hypostasis græcum nomen est, substãtia latinum) ex eo tamẽ tempore quo Theologia via & ratione tradi cœpit, hoc est, apud Scholasticos (vt vocantur) non eundem vsum vtriusq; vocabuli in diuinis esse cœpisse. Negant enim omnes diuinam essentiam, quæ vnica est, vnicam esse hypostasin, & affirmant tres personas esse tres hypostases, at in nomine substantiæ est non minima apud eos cõtrouersia. Nam alii dicunt, vnicam esse substantiam essentialem, & nullas personales, in quibus quasi caput habetur Durandus 1. sentẽ. d. 26. q. 1. & in 3. d. 4. q. 2. Alii è contrario volunt tres esse personales, & nullam essentialẽ, quod plerisque recentioribus placet. Alii denique admittunt & vnicam essentialem, & personales tres, inter quos præcipue refertur Caietanus 1. p. q. 3. art. 3 & quæst. 39. art. 4. & 3. p. q. 2. art. 2. & q. 3. ar. 3. quod hanc sententiam apertius explicauerit.

Durandus vnicam essentiam in diuinis ponit, personas nullas.

Caietanus tres personas, essentiam nullam.

Ac si sub substantia sumatur in tertia significatione, non dubiũ est, quin tres subsistentiæ personales, & nulla essentialis, quod in ea significent unidem sit subsistentia atque suppositum & hypostasis, restricte accepto hypostasis nomine ex Theologorum vsu, vt diximus. & hoc ipsum omnes Theologi fatentur, vt Catholicum dogma, & cuius contrarium est hæreticum, vt patet ex sacrorum Cõciliorum. Constantinopolitani 1. in epistola synodali ad Damasum Papam. Ephesini in epistola ad Nestorium. Chalcedonensis actor. 16. in responsione ad Martianum Imperatorem. Constantinop. 2. & 3. multis in locis: Patrumque omnium decretis: qui passim distinguunt substantiam & hypostasin ab essentia, vt personale quippiam ab essentiali, plane asserentes, vnicam esse in diuinis essentiam, & triplicem subsistentiam ac hypostasin: vnionemq; naturæ humanę factam esse in subsistentia verbi, non in essentia, quam proinde vnionem vocãt hypostaticam & personalem, suppositalemq;: pro eodemq; vsurpant nomina subsistentiæ, hypostasis, suppositi, & personæ, cum de huiusmodi vnione assumptioneq; humanæ naturæ loquuntur: eãdemque dicunt esse in Christo Domino vnitatem subsistentiæ & hypostasis, atq; vnitatẽ suppositi & personæ. Ita enim decretum fuisse in prima Nicena synodo, refertur in Constantinopolitana prima, quæ fuit generalis secunda, quod idem ipsa, & quinq; sequentes generales aperte definiunt. Lege in Constantinopolitana tertia, quæ fuit sexta generalis epistolas Agathonis Papæ, & Sophronii Patriarchæ Hierosolymitani, quæ in Concilio lectæ sunt, & Patrum consensu approbatæ. Adde ex posterioribus Synodis generalibus Florentinam in literis sanctæ vnionis, vt alia mittam, in quibus eadem Catholica veritas, tanquam a superioribus definita, recipitur ac colitur. Idem peculiaribus scriptis asserunt plurimi Patres, in quibus sunt Dionysius Areopagita, & Iustinus Martyr paulo ante citati, Gregorius Nazianzenus in Oratione de dignitate Episcoporum, Theodoretus de Trinitate, & contra Sabellium Damascenus tertio Orthodoxæ fidei, & alii, cum Græci tum Latini, neque in re hac vlla esse potest inter Catholicos dissensio.

Sumpta subsistentia secundo modo apud Philosophos vsurpato, quid doctores sentiant.

Quod si subsistentiæ vocabulum in secunda significatione sumatur hoc, tam aliter & loquuntur & sentiunt. Nam, etsi sumpro abstracto nomine pro concreto, hoc est, subsistentiæ pro subsistentis, adhuc omnes conueniunt in tertia illa sententia, vt & tres sui sistentias personales admittant, & vnam essentialem, id est tres subsistentes, & vnum subsistens: tamen si, quemadmodum ipsæ subsistentiæ nomen abstractum est, sic etiam abstracte sumatur, neq; vsurpetur pro eo, quod subsistentiam habet, sed pro eo, qua Deus & diuinæ personæ subsistunt seu (quod idem est) pro ipsa ratione subsistendi in diuinis, merito dubitatur, an vnica sit essentialis subsistentia, & nulla personalis, an vero tres personales, & nulla essentialis: an denique & personales tres, & vna essentialis. Primi enim volunt, diuinam essentiam esse rationem subsistendi & Deo, & ipsis diuinis personis: quod relationes diuinæ, quibus illæ distinguuntur inter se, non possunt eis esse rationes subsistendi, quatenus à natura diuina distinguuntur. Secundi vero existimant, diuinam quidem essentiam esse quasi radicem subsistentiæ in diuinis, at ea, quibus Deus

Durandus & alii.

Recentiores.

diuinas

diuinæque personæ formaliter subsistunt, esse relationes ipsas, quibus illæ cõstituuntur & distinguũtur: afferrique pro eis potest qualiscunq; similitudo in rebus naturalibus. Nã, quemadmodum in arbore radix est id, quo rami originaliter siue radicaliter (vt dici solet) frondent & florent, & fructum ferunt, & tamen ipsi rami sunt, qui per seipsos suasque peculiares qualitates quasi formaliter foliis, floribus, & fructibus vestiuntur: sic quodammodo natura diuina est ratio originalis & radicalis subsistendi personis diuinis, quia virtute diuinę naturę omnes subsistunt: at ipsæ personæ per suas personales relationes, quémadmodum formaliter personę sunt, ita & formaliter subsistunt. Eam amplectuntur Albert. Magn. 1. sent. d. 23. art 1. ad 2. Alensis 1. p q. 29. membr. 2. Scot. in 3. q. vlt. ad fin. & quodl 4. art. 2. Bassol in 3. d. 1 q 3. & alii complures. *Caietanus & plerique alii Theologi.* Denique tertii asserunt, diuinam essentiam esse rationem subsistendi Deo, siue sibiipsi, diuinisque personis subsistent a essentiali: diuinas autem relationes esse rationes subsistẽdi, & diuinis personis, & ipsi diuinæ essentiæ subsistentia personali: quæ opinio, vt verisimilior est & communior, ita à nobis amplectenda, quam sequi omnino videtur D. Thomas de potentia quæstione 9. articulo 5. ad 15. & in prima distinctione 26. quæstione prima, articulo primo. itemque 1. part. q. 29. art 2. ad secundum, & art 4. quicquid non pauci Thomistæ velint.

Prima ac secunda opinionis argumenta.

SECTIO II.

Argumenta pro Durandi opinione.

PRimæ opinionis argumenta tria sunt, potissimum ex ipsa subsistẽdi ratione ducta. Primum, quia subsistere est absolutum quippiam, vt plane constare videtur, & Augustinus asserit septimo libro de Trinitate, capite quarto. *Si Deus*, inquit, *relatiue subsistit, sicuti relatiue gignit, substantia non erit substantia.* Cum igitur relatio non possit dare esse absolutum, fieri non potest, vt relationes in diuinis sint ea, quibus vel Deus, vel personæ diuinæ subsistant, sed necessario dicendum videtur, solam diuinam essentiam esse id, quo formaliter omnia in diuinis subsistant.

Secundum, quia subsistere est proprius & peculiaris modus essendi substantiæ, quo fit, vt inde habeat formaliter, siue Deus, siue quęlibet diuina persona vt subsistat, vnde habet formaliter, vt sit substantia; at hoc relatio, vt relatio est, præstare non potest, cum eius formalis effectus non sit esse per se, sed respicere aliud, seu habere se ad aliud.

Tertium, quia subsistere in Deo est perfectio quædam, atque adeo summa perfectio. cum ergo relationes diuinæ personales nullam perfectionem diuinæ essentiæ adiũgant, (alioqui cum ipsæ sint oppositæ, aliqua summa perfectio esset in vna persona, quæ non esset in alia) efficitur, vt per eas formaliter nec Deus, nec diuinæ personæ subsistant, sed per solam diuinam essentiam.

Alii multi-ribus iisdem sententiam placuisse. Atque in hac sententia videtur fuisse ante Durandum Henricus; Gandauensis Quodlib. 5. quæstio. 2. eandemque ex recentioribus sequitur Paludanus distinct. 1. quæst. 2. in tertium sententiarum, & fortasse Ferrariensis in quartum Diui Thomæ contra Gentes, ad cap 26.

Secunda opinionis argumenta. Secunda opinio pluribus, iisque non contemnendis argumentis stabilitur: Primum, quia cum diuina essentia nec existat, nec operetur, nisi in diuinis personis: neque enim separata est ab eis, vt per seipsam vel esse, vel operari possit, perspicuum videtur, eam non per se, sed per relationes personales subsistere.

Deinde, quia si diuina natura non esset nisi in vna persona, vt Iudæi credunt, & Philosophi putauerunt, quemadmodum de natura angelica cuiuslibet speciei Diuus Thomas existimat, nõ diceretur subsistere, nisi suppositum, siue persona, quia suppositum esset id, quod esset natura autem id, quo illud esse, Igitur multo magis id asserendum est, existente re vera natura diuina in tribus suppositis. maior enim distinctio videtur esse inter naturam & plura suppositа, quam inter naturam & vnicum suppositũ: quo fit, vt & Deus, & quælibet diuina persona ratione diuinarum relationum, quibus suppositа in esse personali constituuntur, subsistant, non ratione diuinæ essentiæ, quę omnibus est communis. Tertio, quia hoc differunt existentia & subsistentia, quod existentia est actus essentiæ, subsistentia vero est actus suppositi, vt Theologi docent, vbi de diuini verbi incarnatione disputant. at in diuinis suppositum & persona idem sunt. Postremo, quia id, quod omnino per se subsistit, debet esse omnino particulare ac determinatum diuina autem essentia est commune quid & indeterminatum ad tria diuina suppositа, non habet igitur à seipsa formaliter subsistentiam, sed relationibus personalibus, quibus suppositа constituuntur in esse omnino particulari ac determinato, & quod nullo modo commune sit ac indeterminatum.

Eadem fuit ſententia Patrum ſuperiorum confirmatur.

Hæc eadem ſententia tradi omnino videtur à Patribus, cum in Conciliis ſuperius citatis, tum etiam in priuatis cuiuſque ſcriptis: vt non opinio, ſed dogma fidei Catholicum videri poſſit. Nam, cum aſſerant tres eſſe ſubſiſtentias in diuinis, eaſq; faciant perſonales: ac cuſus dicant naturam humanam Chriſti, vt paulo ante dictum eſt, vnitam fuiſſe Verbo Deo non ſecundum eſſentiam ſed ſubſiſtentiam, plane videntur ſenſiſſe eſſentiam diuinam non ſubſiſtere per ſe ipſam, ſed per ſuppoſita, perſonaſque diuinas, hoc eſt, non formaliter ratione eſſentiæ, ſed ratione perſonalium proprietatum ſubſiſtentiam habere.

Tertia ſententia confirmatio.

SECTIO VII.

Argumenta tertiæ opin.

TErtia deniq; ſententia, quæ partim primæ, partim ſecundæ opponitur, his potiſſimum argumentis confirmatur.

Primum ex dictis eſt.

Primũ deſumitur ex ipſo eſſe diuino. Nam, cum illud duplex ſit, vnum eſſentiale & abſolutum, alterum perſonale ac relatiuum, & omne eſſe diuinum ſit omnino per ſe ſubſiſtens, quemadmodum & omnino independens: neceſſe eſt, dari in Deo duplicem ſubſiſtendi rationem: alteram abſolutam & eſſentialem, qua Deus vt Deus eſt, ſubſiſtat, quæque tribus perſonis communis ſit, alteram relatiuam & perſonalem, qua ipſæ perſonæ, vt tales ſunt, cohæreant, & ſit alia & alia in ſingulis.

eundem diuinæ rationis ſumpti.

Secundum ex diuina operatione. Cum enim omnis operatio ſupponat ſubſiſtentiam operantis, in Deo autem duplex ſit operatio, vna quæ conuenit Deo vt Deus eſt, ſiue vt communis eſt perſonis omnibus, & dicitur operatio ad extra, quia exercetur in creaturis: altera, quæ conuenit perſonis vt ſunt inter ſe diſtinctæ, ſiue ea operatio ſumatur inchoatiue, vt in Patre & Filio, ſiue terminatiue, vt in Filio & Spiritu ſancto quæ operatio dicitur ad intra, & notionalis, quod in ipſis diuinis perſonis exerceatur, & earum notitiam nobis afferat, duplex quoque ſubſiſtendi ratio danda eſt in diuinis: vna ipſius Dei operantis in creaturis, altera perſonarum producentium & productarum. quæ triplex eſſe debet iuxta perſonarum numerum.

tium ex ratione ſiſtentis.

Tertium ex ipſa ratione ſubſiſtentis. Etenim cum ſubſiſtens ſecunda ſubſiſtentiæ philoſophica vſurpatione, de qua eſt ſermo, idem ſit quod habens eſſe non in aliquo, à quo in ſuo eſſe pendeat: hoc autem conueniat tam ipſi diuinæ eſſentiæ ſecundum ſe acceptæ, quam ſingulis perſonis, quatenus perſonę ſunt, dubiũ eſſe non poteſt, quin & Deus per ſe ipſum abſolutam aliquam ſubſtendi rationem habeat, & quælibet perſona diuina, vt talis perſona eſt, ſuam propriam & peculiarem relatiuam. nulla enim dependentia eſt, ſiue eſſentiæ diuinæ à perſonalibus proprietatibus, ſiue perſonarum ab eſſentia, aut à ſe inuicem, cum dependentia ſoli creaturæ conueniat.

Quartũ ex decretis Conciliorum.

Quartum deſumi poteſt ex decretis quintiac ſexti generalis Concilij. Nam in Epiſtola Agathonis Papæ, quæ eſt in Sexto, ſic habetur: *Confitemur Trinitatem perſonarum, ſiue ſubſtantiarum, non trium nominum ſubſiſtentiam, ſed bene trium ſubſiſtentiarum, vnam ſubſiſtentiam.* quem locum etſi louetius in ſua Conciliorum ſumma depraua tum exiſtimat librariorum vitio, vt vnam ſubſiſtentiam pro vnam ſubſtantiam habeamus: dum tamen exemplaria nulla refert ſiue Latina, ſiue Græca, in quibus oſtendat emendatam eſſe lectionem, non eſt cur laboret, vt cuiquam in noſtra, id eſt, communi lectione, mendum eſſe perſuadeat. Et quanquam ex loco, ſi res attentius perpendatur, ſola ratio ſubſiſtendi abſoluta, quæ omnibus perſonis communis eſt, colligatur, (illud enim *trium ſubſiſtentiarum*, pro *trium ſubſiſtentium* accipiendum eſt, vt explicatum erat, & illud *vnam ſubſiſtentiam* pro *vnam rationem ſubſiſtendi*, ne ſenſus ſit *trium habentium ſubſiſtentiam vnam habens ſubſiſtentiam*, quod ineptum eſſet) tamen ex quinta Synodo habentur tres ſubſiſtendi rationes relatiuæ ac perſonales, cum in actione vndecima dicatur *diuinarum perſonarum Trinitatem, numerabilem eſſe tribus ſubſiſtentiis perſonalibus.* Neque enim ſenſus eſſe poteſt (niſi ineptus etiam ſit) Trinitatem perſonarum in diuinis numerabilem eſſe tribus ſubſiſtentibus perſonis, aut tribus ſubſiſtentibus perſonalibus, vt verbum *ſubſiſtentis* concrete ſumatur. ſed plana ſententia eſt, numerabilem eſſe tribus rationibus ſubſiſtendi perſonalibus, ſiue tribus proprietatibus perſonalibus, quæ non abſolutæ ſunt & communes, ſed relatiuæ ac ſingulæ ſingularum propriæ.

Quintum ex communi Theologorũ ſententia.

Quintum non obſcure elicitur ex communi ſententia Theologorum, qui ante hanc ætatem fuerunt. Omnes enim perſpicue docent, eſſentiam diuinam eſſe rationem ſubſiſtendi ſufficientiſſimam Deo diuiniſque perſonis: cum nihil ei deſit, quominus per eam Deus, diuinæque perſonæ perfectiſſime ſubſiſtant: vnde D. Thomas 1. parte, quæſt. 3. art. 4. docet, in ſolo Deo indiuiduationem & ſubſiſten-

tum, siue inter id quod est, & id quo est, quia adhuc natura Angelica posset assumi ad diuinam subsistentiam, siue apprehendi, vt Paulus loquitur. quod tamen de supposito dicere non possumus.

Quid intersit inter existentiam & subsistentiam, & quorum illa sint actus: solutioque cæterorum argumentorum.

Sectio IX.

AD tertium vt distinctius respondeamus, explicare oportet, quid intersit inter existentiam & subsistentiam: & qua ratione existentia dicatur actus essentiæ, & subsistantia actus suppositi. quæ dubia à nobis superiori libro 4. ca. 2. q. 4. sect. 4 ad finem in hunc ipsum relecta sunt.

Quid sit existentia.

Existentia, vt eo loco diximus, nihil est aliud, quam vltimus essendi modus, vltimaue actualitas cuiuslibet entitatis, siue ea actualitas distinguatur ex natura rei ab entitate, cuius est actualitas, siue nostro tantum concipiendi modo. Quidquid enim concipitur sub quauis entitate, aut modo entitatis qui non sit actualis existentia, adhuc concipi potest, aut naturæ, aut nostro concipiendi ordine sub actuali existentia, vt inductione patet. Atq; in creaturis perspicuum est id fieri naturæ ordine, cum existentia contingenter aduenit omnibus entitatibus creatis: in Deo autem cui essentialiter conuenit existere, id euenire nostro concipiendi ordine ex eo patet, quia quemadmodum Deus vt ordinate concipiatur à nobis, prius concipitur vt intelligens, quam vt volens: etsi vtrumq; ex natura rei sit vna atq; eadem essentia diuina, ita prius concipi potest vt Deus, & vt persona hæc aut illa, quam concipiatur vt actu existens, etsi existentia in diuina essentia includatur, qua ratione Psal. 13. insipiens in corde suo dicit: *Non esse Deum*, hoc est, cum quem nos concipimus vt summum bonum, & qui omnium eius sceleru sit vltor, non existere in rerum natura.

Existentia vbi creatis contingenter aduenit. Deo essentialiter.

Cum autem subsistere, siue habere esse independens independentia partis à toto, formæue, aut veluti formæ ab eo, cuius sit forma, aut quasi forma (de hac enim subsistentiæ significatione agimus) duobus modis sumi possit, vno vt significat actualem existentiam, quo pacto subsistentia nihil est aliud quam perfecta existentia substantiæ: altero vt significat modum essendi potentialem, aut quasi potentialem, qui sub tali existentia latet: quo pacto modus essendi, quo primæ substantiæ & animæ rationales suapte natura sunt independentes, & à subiecto, & à toto, in ipsa earum ratione includitur, manifeste colligitur subsistentiam priori modo sumptam se habere ad existentiam, vt quandam particularem existentiam ad existentiam generaliter acceptam: posteriori autem modo, vt fundamentum ad id, cuius est fundamentum. Ita patet quid intersit inter existentiam & subsistentiam.

Subsistere duobus modis posse accipi.

Quid intersit inter subsistentiam & existentiam.

Cum autem à theologis in materia incarnationis diuini Verbi dicitur existentiam esse actum essentiæ, & subsistentiam actum suppositi: existentia quidem generaliter sumitur, vt sensus sit omnem essentiam habere aliquam existentiam: subsistentiam vero pro ea tantum qua aliquid ita habet esse independens à toto & à subiecto, vt non sit etiam pars aut forma, vel quasi forma alicuius (quæ erat extrema subsistentiæ significatio) quo pacto subsistentia vsurpata est à Patribus, vt diuinas personas ab essentia distinguerent. hoc. n. pacto subsistentia non est actus naturæ humanæ, aut etiam diuinæ, sed solius suppositi siue creatum illud sit, siue increatum: cum interim quælibet natura suam habeat existentiam, diuina quidem perfectam & omnino independentem, humana autem & quælibet alia creata, vt à supposito distinguitur, imperfectam & dependentem ab existentia suppositi, propriq; quidem naturaliter, alieni vero (quod solum diuinum videtur esse posse) supernaturaliter.

Existentia vt sit actus essentiæ.

Naturam creatam à proprio supposito naturaliter, ab alieno diuino tantū supernaturaliter existentiam suam habere dependentem.

Eodem modo respondendum est ad quartum ac postremum argumentum. Subsistentia enim omnino particularis & determinata, non est subsistentia naturæ & suppositi quam extrema subsistentiæ significatione explicauimus. de qua vt non erat dubium, ita nec quæstio vlla.

Denique quod Patres, & publico consensu in Conciliis, & priuato iudicio in libris editis tres tantum faciunt subsistentias in diuinis, easque personales, nihil approbatæ à nobis sententiæ aduersatur: cum subsistentiam in materia diuinæ incarnationis, dispensationisue vt appellant eodem modo, id est, pro omnino particulari, determinataque accipiant. Eius enim subsistentiæ vsurpatio, mirum in modum eis vtilis erat ad hæreticorum errores in ea materia confutandos.

Cur Patres tres tantum faciant in diuina subsistentias.

Non idem esse suppositum & primam substantiam, nisi in creaturis.

Sectio X.

Quid Arist. errando dixisset.

HIs disputatis aliter respondendum est ad priorem præcipuæ quæstionis partem, quam Arist. respondisset. Ille enim quia non novit mysterium Trinitatis, plane dixisset, nullum esse discrimen inter suppositum & primam substantiam, Deumque vt est prima substantia, atque adeo inter omnes primas hoc nomine dignissima, ita quoque esse suppositum. Re tamen vera dicendum, non idem esse suppositum atque primam substantiam, nisi in creaturis. Atque in divinis non idem esse existe, quæ discussa sunt, hac ipsa q. sect. 1. manifestum est. Ostendimus enim Deum sive divinam essentiam, ita esse primam substantiam, vt non sit suppositum: contraq; divinas personas ita esse plura supposita, vt non sint dicendæ (saltem absolute ac simpliciter) plures primæ substantiæ, sed vnica. In rebus autem creatis ex eo perspicuum est hæc non distingui, quia omnis substantia completa, finita & incommunicabilis, quæ est ratio suppositi creati) est prima substantia prædicamentalis, & vicissim omnis prima substantia prædicamentalis, est singularis completa, finita, & incõmunicabilis, vt inductione patere potest.

Non idem esse suppositum & primam substantiam nisi in creaturis.

Argumenta contra propositam veritatem. Primum.

Sunt tamen nonnulla, quæ in rebus creatis huic veritati obstare videantur. Vnũ est, quod substantiæ abstractæ singulares, vt hęc humanitas & illa, videntur esse primæ substantiæ: tum quia sunt substantiæ finitæ & completæ, quæ nec in subiecto inhæsionis vllo sunt nec de subiecto vllo prædicationis dicuntur; tum etiam, quia sunt per se ipsæ & non reductitie in prædicamento substantiæ, necessario videntur esse primæ, & tamen constat ex iis, quæ dicta sunt, eas non esse suppositа, cum sint communicabiles per modũ formarum, vt ex mysterio divinæ incarnationis intelligitur.

Alterum est, quod suppositum creatum addit aliquid naturæ singulari distinctum ab illa ex natura rei, vt ex eodem mysterio colligitur. prima autem quælibet substantia, nihil tale videtur addere naturæ singulari, cum nõ distinguantur ab ea, nisi vt concretum ab abstracto, quæ sola operatione intellectus dicũtur distingui.

Tertium est huiusmodi: Si Deus primo & immediate, hoc est, vt est communis tribus divinis suppositis, assumeret hanc humanitatem ad suam subsistentiam, tribus etiam personis communem: sane hic homo quod esset eis concretum, ita esset prima substantia, vt tamen non esset suppositum, esset enim substantia completa, quæ nec in subiecto inhæsionis esset, nec de subiecto prędicationis diceretur, ad quod nimirum per differentiam dividentem & multiplicantem esset contracta: & tamen cum foret tribus divinis suppositis communicabilis atque adeo communicata substantia (essent enim tres divinæ personę ratione illius, etsi non tres homines, tamen tres habentes eandem humanitatem, & vnus atque idem homo) suppositum dici non posset. Non recte igitur dictum est, idem esse in creaturis suppositum, atque primam substantiam. Vide Caiet. ad cap. 3 & 7. libri de Ente & essent. Et Scot. quæstio. 11. in Prædicam. His argumentis quæ non minimas difficultates continent, hoc modo respondendum est.

Solumtm hac argumenta.

Singulares substantias creatas in abstracto sumptas, non esse primas substantias.

Ad primum, substantias singulares creatas in abstracto sumptas, cum non primo & principaliter & maxime substantiæ sint, (qua periphrasi Aristoteles nomen primarum substantiarum cap. de substantia explicauit) non dicendas esse primas substantias: neque obstare, quod sæpe dicantur completæ, & per se ad prædicamentum substantię pertinentes, vt primę dici debeant, quia non sunt secundę. Nam etsi dicuntur completę inter abstractas substantias, tamen nec simpliciter & absolute completę sunt, cum non per se omnino subsistant, nec de sic subsistentibus tanquam genera aut species dicantur. Etsi etiam per se pertinent ad prędicamentum substantię: quemadmodum & concreta accidentium ad accidentium prędicamenta, non tamen per se primo pertinent, quia non sumuntur vt subsistentes, quemadmodum è contrario accidentium concreta non per se primo collocantur in prędicamentis accidentium, quia spectantur vt subsistentia propter connotationem subiecti subsistentis. At in divisione substantiarum, quę fit in primas & secundas substantias, intelligendę sunt nomine substantiarum substantię per se primo positę in prędicamento substantię, nempe substantię completę, spectatę vt per se subsistentes, sive per se omnino, sive per sua inferiora.

Partim quidem per se ad prædicamentum, non tamen per se primo.

Divisio substantiæ in primam & secundam explicatur.

Prima substantia creata quid addat naturæ singulari abstractæ.

Ad secundum dicendum, primam substantiam, vt in prima substantia est, creatam quę & increatam complectitur, etsi nullam addit entitatem naturæ singulari abstractæ: tamen, si creata sit, addere aliquid in nomine primæ substantiæ formaliter inclusum, & a natura abstracta ex natura rei distinctum, ratione cuius ei conueniat, vt per se omnino subsistat. Quod vt melius intelligat aduerte aliam esse rationem concretorum in accidentibus & secundis substantiis, aliam in primis substantiis creatis, id quod ex modo significandi nominum colligi potest.

Discrimen notandum circa concreta primarum substantiarum & accidentium.

Omnia

Omnia enim concreta accidentium vocabula, & nomina secundarum substantiarũ (quæ semper cõcreta sunt) innuunt aliquid, cui insit, aut quasi insit formale significatum: concreta quidem accidentium subiectum inhæsionis, aut quasi inhæsionis, vt patet in albo & locato: nomina autem secundarum substantiarum primam aliquam substantiam, vnde & pro eisdem accipiuntur, supponuntve. Nam si dicas album disputat, album sumetur pro re affecta albedine, & homo pro aliquo singulari homine. Nomina vero primarum, quæ omnia etiam in rebus creatis concreta sunt, nullum innuunt subiectum, siue cui inhæreant, aut quasi inhæreant formalia eius significata, siue de quo ipsa prædicentur, vt de inferioti. quod non solum patet ex ipsa primæ substantiæ definitione, sed etiam ex eo probari potest, quia alioqui daretur progressus infinitus in numerandis subiectis: vnde ad res ipsas progrediendo satis appatet, aliam esse rationem concretionis in secundis substantiis & accidentibus, aliam in primis substantiis. Illa enim non sunt formaliter ea, pro quibus concreta ipsorum nomina sumuntur, hæc autem maxime.

Solutio facilis argumenti.

Ad argumentum igitur dicendum, etsi prima substantia in creaturis distinguitur à natura singulari, vt concretum ab abstracto, tamen aliquid addere naturę singulari distinctum ab illa ex natura rei, vnde habeat, vt ex se omnino subsistat. Quod autem dici solet, concreta & abstracta sola operatione intellectus distingui, in cæteris præterquam in primis substantiis creatis, intelligendum est, vt patet ex dictis.

Concreta ab abstractis quomodo distinguantur.

Ad tertium dicito, totum discursum esse bonum, sed tamen nihil ex colligi contra ea quæ à nobis dicta sunt. neque enim is homo qui resultaret ex assumpta natura humana ad subsistentiam diuinam tribus diuinis personis communem creatura dici posset, quêadmodum neque homo, qui resultauit ex incarnatione diuini Verbi. vt enim homo sit creatura, oportet vt finitam & dependentem habeat subsistentiam, qualis non esset subsistentia illius hominis, quia non humana foret, sed diuina. Itaque vt non dicimus eum hominem, qui est Christus, esse creaturam, sed creatorem, quia subsistentia eius est diuina personalis, ita neque homo is cuius humanitas ad communem subsistentiam diuinam assumpta esset, quia eius subsistentia esset diuina essentialis. Esset igitur homo ille prima substantia, quia per se omnino subsisteret, nec subsistentiam suam mendicaret ab aliquo cuius pars esset aut forma vel quasi forma, neque esset suppositum, quia esset commune quippiam tribus diuinis personis per modum formæ, quia daret illis esse hominis, atque adeo vnius & eiusdem hominis. Verum ex his duobus pronunciatis inferri nõ potest, non idem esse in creaturis suppositum & primam substantiam siquidem homo subsistens diuina subsistentia creatus dici nequit.

Vt homo sit creatura quid sibi vult dicere. Christum non esse creaturam sed creatorem.

Cur arg. nihil contra propositam veritatem concludat.

Quæ vt melius intelligas, aduerte, in rebus quidem creatis per idem formaliter aliquem esse primam substantiam & suppositũ, nempe per illud ipsum, quod suppositum addit naturæ singulari in abstracto considerate, quicquid tandem id sit. Nam per illud idẽ fit creatura independenter subsistens, per quod fit incommunicabilis, & vice versa: independenter inquam, independentia partis à toto, aut formæ, vel quasi formæ à subiecto, vel quasi subiecto etiam prædicationis, quæ independentia est propria primarum substantiarum. At in creatis aliud est (si non formaliter, certe virtualiter & ratione) id per quod aliquid est independenter subsistens & communicabile. Nam siue Deus, siue homo subsistens diuina subsistentia ratione ipsius diuinæ essentiæ, independenter subsistit, & tamen nec Deus, nec homo diuina subsistentia subsistens, est incommunicabilis ratione ipsius diuinæ essentiæ formaliter, sed ratione diuinæ personalitatis, virtualiter nostroque intelligendi modo adiunctæ. Quæ differentia inter res creatas, & increatas, seu potius increatam, ex finitate creatarum & infinitate increatæ essentiæ sumitur. Nam creatæ essentiæ cum propter limitationem suam seipsas pluribus communicare nequeant, vnum tantum singulare ex se sibi vendicant suppositum, & aliunde quasi expectant, vt pluribus se possint communicare, nempe ab ipsa diuina subsistentia, si ad illam assumantur. At increata essentia, cum sit illimitata, non est ad vnum tantum suppositum suapte natura addicta, sed est plurium suppositorum quasi fœcunda. Vnde si eius communis subsistentia alicui creatæ naturæ communicetur, suam quoque communicabilitatem ei impertiet, vt licet illa ex se, finita & limitata sit: pluribus tamen suppositis efficiatur communis.

Dubia notanda de supposito & prima substantia in rebus creatis & increatis.

Conclauditur eandem esse definitionem suppositi & primæ substantiæ in rebus creatis non tamen in Deo.

Vnde collige, in diuinis quidẽ, & in communi etiam aliam esse rationem primæ substantiæ, aliam suppositi, at restricte & limitate in rebus creatis vnam & eandem esse vtriusque definitionem.

Obiectio.

Est & aliud argumentum, quo non idem videantur esse in rebus creatis prima substantia & suppositum; quia nimirum quælibet

bet prima substantia videtur constitui ex sola specie aliqua infima substantiæ cõpletæ, & differentia indiuiduante addita, vt hic homo & specie humana & hac hæcceitate: cum interim substantia sic constituta indigeat vlteriori additamento, quo sit incommunicabilis.

Solutio. Differentiã indiuiduans prima substantia duob. modis spectari potest.

Sed huic argumento respondendum est, differentiam indiuiduantem, quæ semper in concreto sumenda est, duobus modis considerari posse: vno, vt additur speciei infimæ substantiæ, completæ, in abstracto sumptæ, eamque contrahit ad naturam singularẽ abstractam: altero, vt additur eiusmodi speciei in concreto acceptæ, eamque contrahit ad singulare concretum. Si ergo illa posteriori modo spectetur, non priori: fatemur primam substantiam constitui ex sola natura specifica & differentia indiuiduante addita: sed negamus opus esse additamento vllo vlteriori, quo substantia sic constituta sit incommunicabilis: differentia enim indiuiduans, vt additur concreto specifico substantiæ specialissimo, includit formaliter additamentum illud, quod quidem additamentum, si creatum sit (de quo loquimur) reddit substantiam non solum omnino per se subsistentem, sed etiam incommunicabilem. Quanquam si est increatum, nempe si est substantia aliqua diuina ad quam creata natura assumatur, non necesse est vt reddat substantiam incommunicabilem. Nam, si est subsistentia personalis, vt subsistentia Verbi diuini, reddit quidem substantiam, & omnino per se subsistentem, & incommunicabilem, verum si esset essentialis, redderet substantiã per se omnino subsistentem; sed non incommunicabilem, vt patet ex dictis. Hinc colligere est eadem esse differentia indiuiduans qua in creatis constituitur hæc humanitas, & hic homo: tamen eam vt constituit hanc humanitatem esse carente termino siue additamento vltimo in genere substantiæ, vt autem constituit hunc hominẽ esse terminatam, formaliterq; includere eiusmodi additamentum.

Differentia indiuiduans concreta & abstracta substantia prima non eodem modo se habet. Obstillio.

Quod si quis vrgeat, ergo differentias indiuiduantes, quæ constituunt primas substãtias creatas non esse simpliciter simplices, sed compositas ex simplicibus & eiusmodi additamentis, &(quod longe durissimum videtur) differentiam indiuiduantem constitutiuam huius hominis qui est Christus, quem hominem fatemur esse primam substantiam increatam, constitui ex simplici differentia indiuiduante humanitatis Christi & additamẽto seu termino personalitatis increatæ, hoc modo respondendum est. Additamentum quod cum natura singulari creata suppositi constituit, non facere cum natura supposita compositionem, quia non habet rationem partis, sed puri termini, vt ex sequenti disputatione patebit, in qua iam necesse est quærere quid tandem sit illud, quod suppositum addit naturæ. *Dilutio.*

Quidnam sit illud, quod suppositum addit naturæ.

QVÆSTIO VI.

Refutatio prima opinionis de distinctione suppositi à natura.

SECTIO I.

Quatuor sententiæ huius quæstionis. Suppositum creatum vltimo solum à natura distingui.

IN hac quæstione quatuor extant celebriores Theologorum opiniones, ex quibus prima se offert Henrici Gandauensis, quodlib. 4. q. 4. Durandi, 1. distinct. 34. q. 1. & quorundam Nominalium, quia suppositum creatum solo concipiendi ac significandi modo à natura distinguunt, vt nimirum eadem singularis natura dicatur suppositum, quatenus concipitur ac significatur vt habens, natura autem, quatenus concipitur ac significatur vt habita. Itaque putant non aliud esse de facto inter Socratem & singularem naturam Socratis, quam inter hominem communem, & humanitatem communem, quæ sola operatione intellectus distinguuntur, vt paulo ante diximus. Eorum ratio præcipua est, quod in accidentibus concretum & abstractum, solo concipiendi verbo distinguuntur, ergo & in substantiis.

Refutatur.

Hæc tamẽ opinio merito à Doctoribus eiicitur. Nam iuxta eam, primum quidem vix intelligi potest, quo pacto verbum diuinum naturam humanam assumpserit, nec tamen assumpserit suppositum humanum, siue personam humanam, vt sacra Concilia definiũt. Vide Concil. Ephe. c. 1. & Chalced. act. 1. Aug. de fide ad Petrum c. 2. tom. 7.

Refutatur.

Deinde, non in diuinis tantum, sed in rebus etiam creatis idem esset suppositum & natura, & omnino id, quod est, & quo est. cum tamen Patres (in quibus sunt Hilarius libro octauo de Trinitate, Augustinus libro de ciuitate Dei, 10 quos refert Magist. in 1. distinct. 8. Bern. ser. 80. Cant. ex Concilio Rhemensi) ac veteres etiam Scholastici asserant in diuinis quidem hæc idem esse, non item in rebus creatis. Nec satis est, quod Durandus *Solutio Durandi*

randi ostenditur.

randus ait, propterea suppositum & naturam in creaturis dici à veteribus nõ esse idem, quia in omni supposito creato dantur aliqua accidentia, quę simul cum natura non sunt idem, quod natura sola, suppositum enim non est aggregatum aliquid ex substantia & accidẽtibus: sed mera substantia. Nec Patres nomine suppositi naturam cum accidentibus intellexerunt, quanquam nonnunquam suppositum creatum per accidentia declarabãt; alioqui nihil fuisset apud illos difficultatis in hac quæstione cum luce clarius sit non idem esse naturam substantiæ simul cum accidentibus, atque naturam solam. Itaque quæstio erat, num suppositum creatum, vt in prædicamento substantiæ spectatur idem esset atq; natura singularis, cui usu illi negatiuam partẽ propter mysterium incarnationis vbique dederint.

Patres explanantur.

Refutatio secunda.

SECTIO II.

Sententia de negatione duplicis dependentiæ, quam formaliter dicit suppositum, explicatur.

SEcunda opinio est Scoti 3 Sentent. d 1. q. 1. art. 3 & distinct. 6. quæst. 1 & quodl. 19 art. 3. dicentis suppositum creatum non addere naturæ singulari, nisi negationem duplicis dependentiæ, actualis nimirum, & aptitudinalis: tum partis à toto per se, tum etiam naturæ ab alieno supposito, seu quod idem est, ab alio per se sustinente, proinde nec formam Socratis, dum existit in corpore, esse suppositum, quia pendet à Socrate tanquã actu pars illius, nec etiam cum est à corpore separata, quia est apta, vt sit pars Socratis: neque item natura humana Christi, quia etsi non habet aptitudinem, est naturalem propensionem (sic enim interpretatur Scotus aptitudinem) vt sit in alieno supposito (alioqui violenter quiesceret) in proprio tamen actu est in aliquo supposito, tãquam natura in eo cuius est natura: habet enim modo Verbum diuinum duplicem naturam, vnam diuinam secũdum quam subsistit vt Deus, alteram humanam secundum quam subsistit vt homo. quia vero humanitas Socratis, nec actu, nec aptitudine est pars, aut natura alicuius suppositi, sed sola potentia obedientiali potest esse natura suppositi diuini, colligit Scotus humanitatem Socratis cum vtraque negatione esse suppositum, atque itarem habere in cæteris substãtiis creatis singularibus, atque completis, quæ præterquam in humanitate Christi: proinde suppositum creatum non distingui à propria natura singulari, nisi naturam cum huiusmodi negationibus à se ipsa sola. Quã eandem sententiam secuti sunt Bassol. in 3. distinctio. 1. quæst. 2. Aureol apud Capr. in 3. distinct. 3. quæstio. 3. Maior. in 3. distinctio. 1. q. 21. Gabr. & alii Nominales ibi. dist. 1 quanquam hi aliquando aliter eam explicare videantur.

Scoti opinionem etiam

Nominales plerique.

Sed neque huiusmodi sententia probanda est: Primum, quia si vera esset, cum fides Catholica doceat in Synodo Ephesina ex persona Felicis Papæ, & in Chalcedonensi actione prima dum Nicenæ Synodi fides legitur in quadam decretali, Verbum diuinum assumpsisse naturam humanam, nec tamen assumpsisse hominem ratio huius pronunciati esset, quia ita assumpsit naturam, vt non assumpserit negationes, quibus suppositum, Scoti sententia, completur, quæ ratio indigna videtur, quæ à Theologo affertur.

Improbatur Scoti opin.

Deinde quia vix exponi posset non modo illud Innocentii I. *Verbum consumpsisse personam hominis*, hoc est, impediuisse complemẽtum Personæ humanæ, quod vocant Personalitatem, sed etiam id quod omnes Theologi dicunt, *Verbum diuinum in incarnatione supplesse personalitatem humanam*. esset enim sensus quod impediuerit, ac suppleuerit negationes, quod quam sit absonum, nemo non viderit.

Verbum consumpsisse personam hominis quidsit.

Tertio, hac ratione, humanitas assumpta à Verbo non personatur, vt ita dicam, in Christo per aliquid negatiuum, sed per ipsam Personalitatem diuini Verbi, quæ est Positiua: ergo nec humanitas Socratis Personatur in Socrate per aliquid negatiuum, sed positiuum. Personalitas enim creata imitatur increatam. Nec refert, quod personalitas increata sit relatiua, creata autem absoluta, siquidẽ ex infinitate diuinæ perfectionis prouenit, vt Personalitas in diuinis non possit esse absoluta. Quo fit, vt nihil obstet imitationi, quod creata sit absoluta: obstaret autem plurimum si esset negatiua, negatio enim cũ sit non ens, non potest vere imitari naturam entis.

Quarto, quia omnia supposita creata sunt primæ substantiæ, vt dictum est q. superiori. primæ autem substantiæ, cum sint substantiæ atque adeo præcipuæ substantiæ, non includunt in sua constitutione negationem vllam. Cum ergo Scotus ita credat suppositа creata addere naturæ singulari negationes illas, vt existimet pertinere ad constitutionẽ suppositi (quo perspicuum videtur tum ex loco citato, cum ait, *naturam personari formaliter per duplicem negationem predictam*, tum ex primo sentent. distinct. 23. vbi late id inquirit, idemq; ingenue fatetur Ioan. Bassol. 1. d 1. q. 1.

eius

eius discipulus) efficitur, vt eius opinio non A sit probanda.

Suppositum in creaturis est perfectius natura singulari.

Quinto, quia suppositum in creaturis est perfectius natura singulari, comparatur enim ad naturam singularem, vt omnino per se subsistens ad id, quod nō per se omnino subsistit cum ergo natura singularis addat naturæ communi aliquid positiuum, vtpote differentiam indiuiduantem, consequens est, vt suppositum addat naturæ singulari aliquid positiuum. B

Sexto, quia cum suppositum sit ex se incōmunicabile: natura autem communicabilis, vt supra dictum est, aliquid positiuum dandū est in supposito, & non in natura, in quo positiuo incommunicabilitas suppositi fundamentum nullum aliud esse potest, nisi fundamentum aliquod positiuum, quod suppositum addat naturæ.

Huic argumento respondet Scotus, tum demum necesse esse, vt negatio conueniat per aliquid positiuū, cum illa includit repugnantiam, quo pacto negatio diuisionis in inferiora, conuenit indiuiduis: ideo enim indiuiduum addit naturæ vniuersali aliquid positiuum, quia nulla potestate fieri potest, vt indiuiduum diuidatur in plura inferiora. At negationem duplicis illius dependentiæ, quæ suppositum complet, & si cernitur in suppositis diuinis cum repugnantia (neque enim diuinū suppositum alii supposito communicari potest) non tamē cerni cum repugnantia in suppositis creatis. Nihil enim creatum, inquit, dari potest, cui repugnet communicari supposito diuino. Quare non opus esse, vt incōmunicabilitas suppositi creati fundetur in aliquo positiuo, quemadmodum, quia non repugnat superficiei esse albam, non est necesse, vt quandocunque illa non est alba, conueniat ei negatio albi per aliquid positiuum, vt si detur superficies sine vllo colore, quod diuina virtute fieri potest.

Hæc tamen solutio etsi ingeniose ponit fundamentum responsionis, non recte tamen illud accommodat instituto. Nam si suppositum creatum constat ex natura singulari & negationibus quas addit naturæ singulari, implicat contradictionem, quod communicetur supposito diuino, data enim tali communicatione, iam natura singularis esset actu communicata & non communicata. Si vero non constat ex talibus negationibus, sed est sola natura singularis, habens adiunctas eiusmodi negationes quasi conditiones, sine quibus non esset suppositum, iam vere ac formaliter hic homo esset hæc humanitas, nec distinguerentur per se & formaliter in creaturis suppositum & natura, sed tantum per accidens, quod ille minime vult. Accedit id, quod maxime aduertere debuit Scotus in huiusmodi solutione, suppositum quatenus suppositum est, non modo in diuinis, sed etiam in rebus creatis vendicare sibi rationem incommunicabilis, omnino etiam per potentiam inobedientialem, quocunq; modo illud ponatur distingui à natura singulari. Nam, si aliquod suppositum communicabile est diuino supposito, ergo & assumptibile ad subsistentiam diuinam, quod tota Theologorum Schola negat neque id tātum spectata potentia naturali, sed etiam obedientiali, vt luce clarius est. Nec vero id tantum omnes dicunt, sed etiam ex eo probant, quia si esset assumptibile, ergo posset post assumptionem habere propriam subsistentiam, quod repugnat rationi rei assumptæ.

Suppositum in rebus creatis, etiam secundum potentiam obedientialē, esse non communicabile.

Ita patet, non esse probandam sententiam Scoti in 3. dist. 1. q. 1. de addito negatiuo, quā C expositor eius Lychetus adeo absurdam putauit, vt videatur maluisse ineptus expositor haberi, quam suo auctori improbabilem opinionem adscribere. Itaque etsi de re ipsa recte sentit Lichetus, non tamen recte Scotum interpretatus est. Quanquam enim Scotus in 1 dist. 3. q. vnica & in 3. distinct. 6. quæst. 1 & quodlib. 19. art. 3. ait, duas esse vias probabiles in hac quæstione, vnam de addito positiuo, alteram de negatiuo: adeo tamen perspicue in posteriorem partem inclinauit, vt aperte pugnet cum eius sententia siue Lychetus siue quicunque alius ei priorem attribuat, præsertim cum sæpe alibi posteriorem perspicue amplectatur. D

Lychetus à Scoto bene defenditur.

Refutatio tertiæ sententiæ.

SECTIO III.

Tertia de supposito opinio Capr. diuersa in addere subsistentiam per modum connotantis.

E TErtia opinio est Capr. in 3. Sen. dist. 5 q. 3. art. 3 ad 1. contra secundam conclus. & ad tertium Aureoli: vbi reiectis tribus quibusdam modis, quibus suppositum creatum dici potest addere aliquod positiuum naturæ singulari, amplectitur quartum, quod ait addere subsistentiam, siue existentiam, non qua aliquid existit quocūq; modo, sed qua per se, seu separatim, seu incommunicabiliter existit, quæ tria apud illum idem omnino valēt. F subdit autem, suppositum non ita addere subsistentiam naturæ singulari, vt ea includatur in supposito tanquam pars, sed ita, vt connotetur ac in obliquo significetur nomine suppositi. quod alii sic explicant, vt dicant, suppositum creatum iuxta Capreoli sententiam addere naturæ singulari subsistētiam, non tamen vt aliquid sibi intrinsecum:

sed

sed vt conditionem, sine qua non est suppositum: quam sententiam Capreolus credit esse D. Th. multis in locis. Vnde, quia sanctus doctor. 2. con. gen. c. 52. & de ente & essent. c. 5. & in tra. de formis, existimat, existētiam in creaturis distingui realiter à re, cuius est existentia, non mirum est, si addat etiam 3. p. q. 2 ar. 2 & 1. p. q 3. ar. 2. q. 3. ar 3 suppositum in creaturis, distingui realiter à natura. id enim propter connotatam eiusmodi existentiam siue subsistentiam verum erit. B

Sed neq; huiusmodi sententia placet. Primum, quia si discrimen naturæ, & suppositi ad solam vocabulorum cōnotationem reducitur aut ad cōditionem, sine qua natura non est suppositum, non video quid aliud intersit inter hanc & primam opinionem, nisi quod prima admittit connotationem accidētium, hæc autem solius existentiæ per se.

Deinde hac ratione. Adamus cum non existit, etiam quatenus non existit, est suppositū: C ac persona, & non est natura: non est igitur necessaria existentia connotata aut adiuncta per modum conditionis sine qua non, vt suppositum distinguatur à natura.

Subsistentia datur distinctio per se existens.

Tertio, quia vt substantia in communi, non ideo dicitur ens per se existens, id est, non existens in subiecto inhæsionis, qa significet formaliter aut connotet existentiam per se, sed quia est entitas quædam, cui conuenit eiusmodi existentia: ita par est, vt prima substan- D tia nō ideo dicatur ens omnino per se, id est, existens non in alio subiecto siue inhæsionis, siue prędicationis, quia significet formaliter, aut connotet talem existentiam, sed quia sit quędam entitas, cui talis existētia debeatur. Ita D. Thom. 1. con. gen. c. 25 & ibid. Ferrar. ex Auicenna.

Ex D. Thomæ fundamento vehemens ratio aduersus Caiet. Verbum diuinum non refertur ad virginem relatione reali.

Quarto, quia apud D. Thom. 3. p. q. 17. a. 2. subiectum existentię substātialis creatę non est natura ipsa, sed suppositum. ex hoc enim E fundamēto collegit ille naturam humanam in Christo non habere existentiam creatam, sed increatam & diuinam, quia non est suppositum, sed existit per existentiam diuini suppositi Item 3 p. q 35. ar. 3. & quodl. 1. ar. 2 & alius in locis, verbum diuinum non referri ad beatam virginem relatione reali. quia, *filiatio realis*, vt ait, *exigit suppositum quod habeat existentiam realem datam à matre.* Si ergo suppositum creatum est subiectum existentiæ realis, non autem natura, certe prius naturæ or- F dine dāda est distinctio inter naturam & suppositum in prædicamento substantię quam suppositum habeat existentiam: quo fit, vt talis distinctio non sit reuocanda ad connotationem existentię, aut ad conditionem sine qua natura nō est suppositum, sed ad aliquid prius. Atque hæc ratio non mediocrem vim apud Thomistas habere debet.

Postremo, quia existentia in creaturis supponit naturæ ordine id, quod existit, in Deo autem nostro intelligendi modo, existentia incommunicabilis, vt incommunicabilis est supponit saltem nostro intelligendi modo aliquid incommunicabile, cui primo conueniat: natura autem non est incommunicabilis, sed suppositum, igitur prius suppositum distinguitur à natura nostro saltem intelligendi modo, quam vlla habeatur ratio incommunicabilis existentię. Ita patet hanc opinionem nec probandam esse, nec D. Tho. adscribendam.

Quarta sententia, & quatenus ea probanda sit.

SECTIO IV.

Quarta opinio Caietani & aliorū dicentium, suppositum addere singulari materiæ entitatem intrinsecam.

QVarta opinio est Caietani 3. p q. 4. art. 2. & aliorū quorundam non modo recentiorum Scholasticorum, sed etiam veterum, in quib. est Ferrar. 4. con gen. c 4. 2. Eam enim ex aliis se antiquioribus retulerat Scotus in 3. d. 1. q. 1. tāquam probabilem, quā deinde etiam alij, vt Argētinas 3. d. 6. q ar. 1. ante Caietanum secuti sunt. sed quia Caiet. eā magis illustrauit: non omnino ab re apud quosdā quasi auctor illius habetur Is enim in comm. 3 partis D. Tho 3. p. q. 17. art. 2. & q. 35. ar. 35. fuse admodum nititur ostendere, suppositum creatum addere naturę singulari aliquam entitatem intrinsecam pertinentem ad prędicamentum substantiæ, & re ipsa à natura diuersam, asseritq; eam sententiam esse Diui Th. tum quia D. Thomas affirmat suppositum esse proprium subiectum existentiæ & filiationis, naturam autem minime, vt modo retulimus: tum, quia 3. p. q. 2. ar. 1. docet, ex anima & corpore constitui in nobis duplicem vnitatem, vnam naturæ, alteram personę. vnde sequitur, ex eisdē constitui duplicem entitatem, naturæ nimirum, & suppositi, quas eiusdem vnitates consequantur: tum etiam, quia 3. p. q. 4. ad tertium, & 4 lib. con. gen. c. 43. asserit, si natura aliqua intellectualis in propria persona existens ad subsistentiam personæ diuinę assumeretur, fore, vt propria illius personalitas destrueretur, & persona propria corrumperetur. quod nō dixisset, nisi sibi persuasisset suppositum addere naturæ singulari aliquam entitatem intrinsecam substantialem, & realiter à natura diuersam.

Quo explo Caiet sententiam suam explicat.

Quo autem modo se habeat illud additum ad naturam, declarat Caietan. exemplo puncti terminantis lineam, & diuisionis substantiarum homogenearum, siue similiarum. Vt enim punctus qui terminat lineam, non est

pars lineæ, nec eius forma, aut alio modo causa, sed solum terminus: ita additum illud (quod quidem in suppositis naturæ intellectualis dicitur personalitas, in aliis autem nomine caret) est solum terminus naturæ singularis, & nullo modo causa. Terminus quidē, quia natura singularis est interminata sine illo addito, quo pacto natura humana assumpta à verbo, vt quidem fuit terminus a quo assumptionis fuit interminata, & accepit terminum ex vnione ad verbum diuinum, cuius personalitas, quæ ab æterno erat terminus naturæ diuinæ in Filio, cœpit esse terminus naturæ assumptæ in eodem: nullo autem modo causa: quia si terminare naturam assumptam esset aliquid causare, cum omnis causandi ratio, quæ in Deo reperitur, toti Trinitati communis sit, Pater etiam & Spiritus S. naturam humanam assumpsissent. Videmus etiam ex substantiis homogeneis, vt ex aqua, ligno, & similibus, sola diuisione fieri multa suppositа quæ diuisio hoc tātum tribuit partibus earum substantiarum, vt habeant actu nouam terminationem, quam in toto non habebant, nisi potentia. quod euidenti argumento est, id quod suppositum addit naturæ singulari esse merum illius terminum. Quod autem hoc ipsum senserit D. Thomas distin. 5. q. 3. ar. 3. de pura terminatione, suadet Caietanus ex scriptis illius in tertium sent. addistinctionem 15. vbi ait, *Id quod assumitur, tra hitur ad aliquid completum, ipsum incompletum existens, idque esse contra rationem personæ, quæ maxime completionem importat:* quæ verba D. Th. primum significant naturam singularem absque personalitate esse incompletam. Deinde completi personalitate quasi termino vltimo, siquidem terminus vltimi est, non vlterius terminari.

Exemplum eiusd.

Vt ex D. Th. sententia suam confirmet Caiet.

Quatenus Caietani sententia minus sit probabilis.

Hæc sententia in eo, quod asserit suppositum addere naturæ singulari aliquid ab ea realiter distinctum, nobis non probatur iuxta ea quæ ad caput sextum de distinctione reali diximus, nec fundamenta ex D. Thoma desumpta realem distinctionem inter illa esse concludunt, nisi realis distinctionis nomine intelligatur sola distinctio ex natura rei quā Caietanus minime vult. Data enim hac distinctione inter personalitatem & naturam personatam, & omnino inter suppositalitatem, vt ita loquar, & suppositum, adhuc illud verum esse potest, quod D. Thomas ait. Nam, non est subiectum seu filiationis, seu existentiæ, sed suppositum, & ex anima & corpore constituit duplicem entitatem, vnam naturæ, alteram suppositi ac denique corruptam in personam creatam in rerum natura existentem, si eius natura ad subsistentiam diuinæ A personæ assumeretur. Satis est enim distinctio ex natura rei inter suppositalitatem & suppositum, vt hæc omnia dici possint, quemadmodum, etsi species & individua, & omnino superiora & inferiora non distinguuntur, vt res à rebus, dicimus tamen non species, sed individua esse subiecta per se accidentium communium. Itemque ex materia & forma constitui non modo entitates superiorum, sed etiam inferiorum tac demum dicimus, alias figuras corporum corrumpi, alias generari, cum alia corpora in alia transformantur, tametsi figuræ non sint res distinctæ ab ipsis corporum quantitatibus.

Quatenus vero Caietanus sentit suppositalitates esse positiua quædam sub existentia suppositorum latentia, quæ sint pure termini naturarum, quæ suppositatæ sunt, sine quibus illæ saltem naturaliter existere nō possint, ea sententia & vera nobis videtur, & omnino probanda. Sed quid tandem sit illud positiuū, substantiane formaliter, aut pure aliquis modus essendi substantiæ, operæpretium est disquirere. Nam, quod non sit accidens, aut purus essendi modus accidentis ex refutatione propositarum opinionum perspicuum relinquitur.

Quatenus probabilis & omnino tenenda.

Quid sit illud positiuū quod suppositum supernaturam addit.

Ægidius quidem Romanus in tractatu de compositione Angelorum, quæst 5. ait, esse modum essendi, quem natura consequitur ex eo, quod ipsi esse coniungitur, quod recte dictum est. Natura enim creata & completa, etsi contingenter coniungitur cum suo esse existentiæ, tamen quatenus cum ea coniungitur, siue per generationē id fiat, siue per creationem, semper consequitur modum essendi per se. cum actiones quibus aliquid per se fit ad aliquid per se existens terminari debeant, vt patet ex libr. 1 ac proinde ad aliquid habens modum essendi sub existentia latentem, cui illa debeatur, qui modus essendi in naturis finitis & completis, complet ac perficit rationem suppositi.

Ægidio Romano videri esse modum essendi.

Num autem ille sit entitas substantialis, an vero purus essendi modus, & qui rationem entitatis nullam habeat, sed modi essendi tantum, qualem nos existentiam ipsam superiori libro cap 1 q 5. sectio 2. & alibi, esse dixi mus. non satis constat, quid Ægidius sentiat. Certe Argentinas, qui eum in 3. d 6. q. 2. art. 1. pro se citat. entitatem quandam esse existimat, neq aliam potest, quam substantialem incompletam quidem, sed complentem & ad substantiæ prædicamentum, si finita sit, reductitie pertinentem, vt mittamus personalitates diuinorum suppositorum, quibus etiam naturæ creatæ diuina virtute suppositati

An ens sumodi modus sit entitas substantialis, an purus essendi modus.

tari possunt. Atq; hoc modo par est sensisse & D. Thomam, & Ægidium, & quicunq; de re hac recte locuti sunt, nobisq; videtur omnino sentiendum.

Non esse purum essendi modum probatur.

Nam quod suppositum non addat naturæ solum aliquem purum essendi modum, hisce argumentis constare videtur Vno, quia cum suppositum, vt suppositum est, rationem substantiæ sibi vendicet: atque adeo præcipuæ & completæ omnino substantiæ, necesse est, vt id, quod eius rationem complet atque absol B uit, substantiale aliquid sit, & non purus modus substantiæ.

Altero, quia cum modus proprius essendi suppositi sit, vt non solum non pendeat actu, nec potentia ab aliquo tanquam eius pars, aut forma, aut quasi forma: sed neque etiam aliquando esse possit alicuius pars, aut forma, aut quasi forma, isque modus non conueniat naturæ, vt distinguitur à supposito, cum illa sit quasi forma suppositi, necesse est, C vt vel sit modus essendi non purus, sed entitatiuus & substantialis suppositi, vel sequatur aliquid aliud intrinsecum & substantiale supposito, quod in ratione naturæ non contineatur. at nulla necessitas cogit, vt aliquid aliud quæramus, præter ipsum essendi modum, si is ponatur entitatiuus & substantialis. non est igitur additum illud, quod rationem suppositi complet, purus aliquis essendi modus, sed entitatiuus & substantia- D lis.

Tertio, quia cum personalitates increatæ, quas, vt possunt, imitari debent creatæ, non sint puri modi essendi, sed quæque earum sit formaliter entitas, non est cur facere debeamus creatas, puros essendi modos. Neque obiicias isto modo, cum increatæ sint, relatiue colligere etiam oportere, creatas esse relatiuas. nihil enim momenti habet obiectio, cum creatæ possint esse formaliter entitates, E vt ex solutione argumentorum, quæ contra hanc sententiam proponentur, perspicuum fiet: nec tamen possint esse relatiuæ: tum quia relationes creaturarum, cum accidentia sint, non possunt complere rationem vltimam substantiæ: tum etiam, quia cum solæ relationes producentis & producti idoneæ esse possint ad personas constituendas, vt patet in diuinis: si personæ creatæ huiusmodi relationib. constituerentur, ac proinde non distinguerentur intrinsecus, nisi quia alia produce- F ret, alia esset producta: omnes haberent eandem numero naturam, quemadmodum diuinæ, quo nihil impossibilius est in creaturis. Quod si personalitates creatæ non sunt puri modi essendi, sed entitates quædam substantiales, ergo nec cæteræ suppositorum creatorum complementa.

Obiicitur contra sententiam positam.

A Postremo, quia si essent puri modi essendi, non recte diceremus, suppletam esse personalitatem creatam, quæ debeatur humanitati Christi per diuinam verbi personalitatem: quandoquidem non modus essendi, sed entitas dicitur suppleri per entitatem, veluti in sacra Eucharistia non modus essendi accidentium panis, sed ipsa panis substantia in sustentandis accidentibus suppletur per Deum miraculose eandem sustentantem. Neque item locum haberet illud Innocentij Papæ, *Verbum diuinum consumpsisse personam hominis.* Nam, cum id, quod ad naturam pertinet, non fuerit consumptum, sed personalitas humana, quæ naturæ debebatur, quonam pacto ea dici posset consumpta, si esset purus essendi modus? Consumi enim non dicitur, nisi id, cuius esse penitus tollitur: at puri modi essendi non habent esse siue essentiæ entitatiuæ siue existentiæ: & ideo dicuntur puri modi essendi.

In sacra Eucharistia panis substantia miraculose suppletur.

Possunt igitur suppositorum complementa in creaturis modi essendi vocari, vt à bonis auctoribus appellantur, verum non puri, sed entitatiui, atque adeo substantiales: inter quæ complementa & differentias indiuiduantes hoc interest, quod differentiæ indiuiduantes, cum non sint puri termini naturarum, sed earum partes constitutiuæ, non dicuntur modi essendi, sed entium differentiæ vltimæ. Differentiæ quóque indiuiduantes necessario & intrinsecus conueniunt iis naturis indiuiduis, quarum sunt differentiæ: at complementa suppositorum, etsi conueniunt suppositis necessitate naturali, cum quælibet indiuidui natura suum sibi vendicet complementum, quod illam naturaliter consequitur: tamen, quia illa impediri possunt: & per diuinam personalitatem suppleri, non dubium est, quin spectata Dei virtute, dicenda sint contingenter conuenire indiuiduis naturis.

Plures essendi modos nõ habere esse siue essentiæ siue existẽtiæ.

Quid inter suppositorũ complemẽta & differentias indiuiduantes intersit

Atque hæc suppositorum complementa in creaturis sunt ipsæ subsistentiæ seu rationes subsistendi in tertia Philosophorum significatione superius quæstione quinta huius capitis section. 4. posita, si subsistentiæ nomen sumatur pro modo essendi latente subexistentia omnino per se, non pro ipsa existentia omnino per se. Id quod in causa fuit, vt varie D. Thomas 3. p. q. 2 ar. 2. & q. 4. ar. 2. & Quodlib. articul. 4. ad 2. videatur loquutus de hac re. aliquando enim scribit, subsistentiam in tertia illa significatione esse de ratione constitutiua suppositorum: alias vero esse quasdam suppositorum proprietates. Vtrumque enim vere dicitur, alio & alio

Esse complemẽta in creaturis esse subsistentias, quo pacto intelligendum.

Varia Diui Thomæ loca componuntur.

modo accepto nomine ſubſiſtentiæ, nũc pro modo eſſendi entitatiua & ſubſtantiali latente ſub exiſtentia omnino per ſe, nunc pro ipſa omnino per ſe exiſtentia. Quod ſi loquamur de diuinis perſonalitatibus, vtroq; modo ſubſiſtentia eſt de ratione conſtitutiua perſonarum ex natura rei, licet noſtro intelligendi modo ſubſiſtentia pro exiſtentia perſonali ſit quaſi proprietas perſonalis, eamq; ordinate more noſtro concipere poſſimus poſt perſonam conſtitutam per latentem ſubſiſtẽdi rationem, quæ eſt ipſa relatio perſonalis.

Quomodo ſubſiſtentia in diuinis ſit de ratione cõſtitutiua perſonarum.

Solutio eorum, quæ contra approbatam ſententiam obiiciuntur.

SECTIO V.

Argumenta contra hanc ſententiam Primum.

SVnt tamen pleraque, quæ labefactare approbatam ſententiam videantur. Primum obiicit Scotus in 3 d. 1 quæſtione prima, S ea vera eſt, verum erit etiam aliquam entitatem dari in homine, quæ nõ ſit aſſumpta à Verbo, imo vero, nec poſſit aſſumi, ipſam videlicet entitatem perſonalitatis, quam perſona dicitur includere vltra naturam ſingularem. id vero abſurdum eſſe: tum quia vt Damaſ. libro tertio fidei orthod. ca ſexto, ait: *Quod non eſt aſſumptibile nõ eſt curabile, idemq; ſentit* Innoc. 3. *ſer.* 1. *in aduentu domini*: Tum quia omnis entitas creata eſt in Potentia obedientiali reſpectu perſonæ diuinæ, vt poſſit aſſumi ad ſubſiſtentiam illius.

Reſp. Caiet.

Huic argumento occurrit Caietanus, neceſſario concedendum, aliquam entitatem non poſſe aſſumi ad ſubſiſtentiam diuinam. Omnes enim concedunt Perſonam, vt Perſonam, non poſſe aſſumi. cum ergo Perſona, vt Perſona ſit ſubſtantia, ſit vt aliqua ſubſtantia, & quod hinc ſequitur, aliqua entitas non poſſet aſſumi, quare nihil mirum, ſi entitas etiam perſonalitatis nõ poſſit aſſumi. Ex quare ſequitur, non omnem entitatem eſſe in potentia obedientiali ad huiuſmodi aſſumptionem, ſed omnem ac ſolam eam, quæ ad naturam pertinet, quatenus à perſona diſtinguitur. Quod autem Damaſcenus ait: *quod non eſt aſſumptibile, non eſt curabile*, ad ea ſola, quæ pertinent ad naturam vt à perſona diſtinguitur, referendum eſt Id quod ex eo aperte colligitur, quia Damaſcenus plane docet eo loco, perſonalia non eſſe aſſumpta. Itemque *Deum aſſumpſiſſe quidquid in noſtra natura planauit.* In natura enim dixit, non in perſona.

Expenitur Damaſceni locus.

Deus aſſumpſit quidquid in natura noſtra plãauit.

Secundum.

Argumentatur etiam Scotus, ex hac ſententia effici, humanitatem Chriſti carere illa entitate perſonalitatis, quam habent cæteri homines, vnde videtur ſequi, eius humanitatem eſſe imperfectam: ſequitur etiam Chriſtum non eſſe vniuoce hominem cum cæteris hominibus.

Solutio.

Ad hoc argumẽtum dicendum, etſi humanitas in Chriſto ſecũdum ſe eſt ens incompletum, quemadmodum in cæteris hominib. non eſſe tamẽ imperfectam naturam, cum illi non deſit differẽtia indiuiduãs, neque ipſa ſit pars alterius perfectioris naturæ: nec vero eſſe imperfectã defectu perſonalitatis. quia pro perſonalitate humana habet perſonalitatem diuinam. Non ſequitur etiam Chriſtum non eſſe vniuoce hominẽ cum cæteris hominib. quia vniuocatio nõ ſpectatur inter homines ſingulos ſecũdum perſonalitates, imo, nec ſecũdum differentias indiuiduantes, ſed ſecũdum naturam ſpecificam, quæ vniuoce conuenit Chriſto, & cæteris hominib. alioquin ſi in vniuocatione attẽdenda eſſent ea, in quibus vniuocata diſtinguuntur, nullus homo conueniret vniuoce cum alio, cum nullæ differentiæ indiuiduantes vniuoce conueniant, vt ſupra dictum eſt.

Chriſti humanitas perfecta.

Chriſtum non eſſe vniuoce hominem cum cæteris.

Vniuocatio ſecundum quæ ſpectatur.

Tertium Scoti argumentum.

Obiicit quoq; idem: ſi natura humana dimitteretur à Verbo, fore, vt iuxta hãc opinionem, vel exiſteret non perſonata, vel illi daretur noua realitas, quæ tamẽ per ſolam dimiſſionem dari non poteſt.

Solutio Caietani.

Huic obiectioni reſpondet Caiet. nequaquã fore, vt natura dimiſſa exiſteret non perſonata. illã enim vt ait, continuo ſequeretur perſonalitas propria. non quidẽ per nouã actionẽ, ſed per quãdã naturalem conſecutionem, quo pacto graue ſublato impedimento tendit deorſum Sed animaduertendũ eſt, D. Th. ſententiã eſſe, non poſſe naturã humanã dimitti à Verbo & exiſtere, niſi illi etiã detur noua exiſtentia putat enim 3. p. q. 17. ar. 2. humanitatem Chriſti non exiſtere, niſi exiſtẽtia diuini Verbi, & ſupra Sect. 3. minus probabile eſſe diximus. Animaduertẽdũ quoq; eſt exẽplũ graue non impediti non eſſe omni ex parte accommodatũ ad rem propoſitã, quia humana Chriſti natura non eodem modo impeditur per diuinam perſonalitatem, ne habeat propriam, quo graue impeditur à deferri in loco ſupero ne tendat deorſum (impediretur enim vi, ac proinde optaret naturaliter dimitti à Verbo) ſed ideo graue in exemplum allatum eſt, vt intelligatur, quo pacto perſonalitas propria ſola dimiſſione reſulta et in natura dimiſſa, etſi natura quatenus eſt in perſona Verbi, nullam propenſionem habeat ad propriam perſonalitatem.

Explicatio Solutionis.

Obiectio contra ſolutionem.

Poteſt contra hãc ſolutionem fic obiici: Si ex natura dimiſſa reſultare põteſt propria perſonalitas, idque naturali conſecutione, vt

dictum

dictum est fieri potest vt idem numero naturaliter redeat, quandoquidem, si verbum assumpsisset naturam hominis iam existentis, idem suppositum numero per diuersa rediret, ex iis est, quæ fieri posse negari solent. Vide *D. Th. quodl. 4. q. 5 & alios loco Ægi. Theorem. 1. Marsil. lib. de Gener. q. 9. & in 2. q. 17. & in 2. sent. q. 20. & plures alios.*

Secunda obiectio.

Præterea si personalitas propria sequeretur naturaliter naturam dimissam, esset vtique passio illius, & causata ab illa, quod dici non potest. Deus enim per se ipsum non potest supplere passionem effectumve vllum creaturæ, sed causam.

Solutio prioris.

Priori obiectioni dicēt sectatores D. Thomæ, necesse esse, vt ibi interueniat miraculū nouæ existentiæ, quam Deus naturæ dimissæ conferat. Non est tamen necesse vt in eas angustias cogamur. Quod enim dici solet fieri non posse, vt idem numero naturaliter redeat, intelligendum est de reditu eiusdem numero non solum quoad suppositum, sed etiā quoad naturam, idque per generationem. In dato autem euentu, nec natura repararetur, quippe quæ, *vt Scot. in 3 d. 6. quæstio. 1. Durand. quæst. 2. Gabr. q. 2. Richard. q. 2. & alii nonnulli*, verius sentiunt, existentiam quam habebat propriam, non erat amissura, nec huiusmodi reparatio suppositi per veram generationem fieret.

Alterius obiectionis solutio.

Ad posteriorem dici potest, naturalem personalitatem non consequi naturam creatam, vt passionem, sed vt terminum, etsi impediri potest, vt in incarnatione. Neque etiam negandum est, illam esse aliquo modo effectum Naturæ: vt obiectio vim non habeat. Deus enim, etsi per se ipsum supplere non potest effectum, vt effectus est, tamen potest illum supplere, qua ex parte non includit imperfectionem, quemadmodum ea ex parte supplet causam creatam, qua ratione imperfectionem non importat, terminare autem naturam nullam imperfectionem secum affert.

Deus vt supplere per se ipsum possit effectum.

Quartum principale Scoti.

Obiicit præterea Scotus: Si hæc sententia vera sit, fieri posse id, quod nulla ratione videtur admittendum, vt existat natura singularis sine vlla personalitate. Nam si personalitas in creaturis est entitas posterior naturæ ordine, quam natura singularis, potest Deus creare naturam singularem sine personalitate propria illius, nec cōferre illi personalitatem diuinam, quod ipse iudicat fieri non posse. Caietanus non putat euentum esse impossibilem, præsertim quia credit (vt dictum est) id quod completur naturam singulari. Sed nos nec probamus eius sententiam de distinctione reali Personalitatis à natura, neque vlla ratione credimus fieri posse, vt existat natura aliqua personabilis sine vlla personalitate. Videtur enim nō minus impossibile dari naturam personabilem in rerum natura sine vlla personalitate, quam est dari magnitudinē figurabilē sine figura. Sed hoc interest, quod Deus nō potest per seipsum supplere figuram magnitudinis, eamque per se ipsum terminare, quia de ratione figuræ quantitatisque est inhærentia, & tamen potest per se ipsum supplere personalitatem creatam, quia de ratione personalitatis non est, quod inhæreat, aut sit pars, sed solum quod terminet naturā personabilem, quod Deo nihil repugnat. Itaque si Deus creat naturam singularem personabilem sine Personalitate propria, i. e. impediendo ne in ea resultet propria Personalitas, id nunquam fiet, aut fieri poterit, nisi substituti-one alienæ.

Caietani responsio.

Implicat existere naturā personabilē absq; personalitate. Deus nō potest supplere magnitudinis figuram per se, sed personalitatem creatam.

Hanc videri sententiam D. Thomæ.

Atque hæc videtur esse sententia D. Thomę in 3. Sent. *distinct 5. art. 3 ad 3.* Quod si quis vrgeat, quicquid aduenit enti in actu esse accidens, vt Arist. non semel docet: Occurrendum est Aristotelem loqui de entibus omnino completis, qualis non est humanitas assumpta, cum recipiat additionem in suo genere, nec aduentu cuiusuis rei, sed formæ informantis. Quod autem Aristoteles senserit quicquid aduenit enti in actu esse accidens, id colligitur ex 1. *Phys. c. 8. à textu 75 & vsurpatur à D. Thom. non semel in 3. p. q. 2 art 5 & in 3. d. 6 q 3 art. 2. & de spiritualib. crea. ar. 2: & q. de Anima, art. 1.*

Obiectio aduersus.

Durandi obiectio contra approbatam sententiam.

Durandus quoq; obiicit, non plus differre concretum & abstractum in Prædicamento substantiæ, quam in Prædicamentis accidentium: aut in Prædicamentis accidentium idē penitus significare hoc album, & hanc albedinem (album enim vt ait Aristoteles in Prædicamentis *cap. de substantia* solam qualitatē significat) ergo & in Prædicamento substantiæ hunc hominem, & hanc humanitatem, sicut Platonem, & Platonitatem. Quare nullam entitatem includere suppositum, quam non includat natura singularis.

Ad hoc argumentum neganda est ex dictis propositio: quocunque enim modo res habeat in vniuersalibus; tamen aliter habet in singularibus. Nam hic homo, exempli causa, significat rem completam: in accidentibus autem vtrumque significat rem completam abstractum quam concretum, vt hoc album, & hæc albedo. Vt enim hoc album non accipit additionem in genere qualitatis, ita neque albedo hæc.

Aliorum argumenta.

Obiciunt alii hunc in modũ: Omnis substantia, quæ cernitur in rebus materialib. aut est materia, aut forma, aut compositum ex materia & forma, vt patet ex initio 2. de An. c. 1. Personalitas hominis nõ est materia, aut forma, vt patet, cum hæc omnino includantur in singulari humanitate, nec etiam est totum compositum, quia non est ipsa singularis humanitas; ergo non est substantia.

Solutio.

Respondetur Arist cum locutus est de cõposito, non exclusisse complementum eius, quod in substantiis intellectualibus dicitur personalitas. Itaque ex materia & forma humana nõ solum fit hæc humanitas: sed etiam eius complementum, quod est humana personalitas. Verum humanitas vt natura compositi, personalitas autem vt terminus & absolutio compositi, ipsum vero suppositum. vt id quod complete ponitur ac simpliciter sit.

Aliud argumentum.

Obiciunt quoq; illud: Si Personalitas est entitas distincta à natura singulari, fieri posse, vt existat diuina virtute separata à natura singulari, quod tamen mens non capit.

Nihilo.

Argumentum hoc plus negotii facessit iis, qui dicunt Personalitatem distingui realiter à natura singulari. nec certe Caiet. se satis ab eo videtur exoluere: nobis tamen, qui id negamus, nihil difficultatis exhibet. Itaque neganda est sequela, pro qua sequela multæ dãtur instantiæ, vt in relatione, quæ non potest existere sine fundamento, & in differentia, quę non potest existere sine genere aut specie quam contrahit.

Tertium.

Illud etiam apponunt, Si hæc sententia vera sit: cum aqua aut lignum diuiditur, tot fierent entitates absoluentes supposita, quot sunt partes, quæ ex diuisione resultant, quod videtur incredibile.

Solutio.

Sed dicendum, nihil mirum id esse, cum etiam fiant tot supposita quæ ante non erant. Aduerte tamen, aliam esse rationem de differentiis indiuiduantibus, aliam de huiusmodi complementis, diximus enim supra c. 6. q. 6. sect 3. differentias indiuiduantes, quę per huiusmodi diuisiones fiunt, fuisse ante diuisionem partes vnius totalis differentiæ indiuiduantis; non ita autem res habet in complementis absoluentibus suppositalia, quæ ex diuisione resultant. Neq; enim eiusmodi cõplementa ante diuisionem erant partes complementi totius, quod diuisum est, quia repugnat huiusmodi complementis, esse partes vnius totius complementi, quod tamen non repugnat differentiis indiuiduantibus.

Quartum.

Postremo sic argumentari licet. non videri secundum hanc sententiam compositum esse vnum per se, quandoquidem ex duob. entibus non fit vnum ens per se, vt dicitur libr. 7. c. 13. tex. 49 nisi vnus fit actus siue forma alterius; naturam autem singularem non esse formam illius complementi, vt patet, nec complementum illud esse formam naturæ singularis, quia isto modo non posset personalitas naturæ humanæ suppleri à diuino supposito cum nihil sit in Deo, quod possit esse forma intrinseca creaturæ.

Ex duobus actibus non fieri vnũ per se, quo modo intelligendũ.

Huic argumẽto occurri potest aiendo, id quod Arist. in loco citato ait, intelligendum esse in actibus componentibus. vnum tertiũ: tertium autem non efficere compositionem cum re terminata, vt nec punctus efficit cum linea, nec vltimum mutatum esse cum motu: proinde non opus esse vt alterum sit actus siue forma alterius, sed satis esse si alterum sit terminus, alterum terminatum. at Verbum diuinum, etsi non potest informare naturam assumptam, potest tamen sua personalitate illam terminare. Ita patet quidnam sit illud, quod suppositum addit naturæ singulari, & quo pacto se ad illam habeat.

Sitne Christus Dominus prima substantia prædicamentalis.

QVÆST. VII.

Argumenta pro parte negatiua.

SECTIO I.

Propositio difficultatis in hac quæstione explicanda.

NOn est tamen prætereunda difficultas illa, quam fides orthodoxa Theologis ac Philosophis attulit, quo pacto se habeat Christus Dominus ad genera & species Prædicamenti substantiæ: contineaturne, inquã, per se ac directo sub specie humana, eiusque generibus, tãquam vere prima substantia huius Prædicamenti, an minime? At cum Christus Dominus sit & verus Deus, & verus homo, non est de ea quæstio quatenus Deus. sic enim palam est ex prima quæstione non contineri sub vllo genere, sed potius genera omnia eminenter in illo contineri. Eadem ratione non quæritur, num simul quatenus Deus & homo hoc est, quatenus subsistens in vtraque natura contineatur sub humana specie, sed solum de eo ambigitur, num, quatenus hic homo ponatur sub specie hominis: quẽadmodum & cæteri homines, cuius controuersiæ partem negatiuam multæ rationes suadent.

Partis negatiuæ argumentum

Primum, quod Christus Dominus, etiam quatenus hic homo, est Deus. neq; enim est hic homo per solam naturam humanam singularem

gularem quam assumpsit, vt perspicuum est, nec per illam & per aliquam humanam personalitatem adinuctam. alioqui non assumpsisset verbum diuinum solam naturam humanam, sed integram personam. quod in plu nibus œcumenicis Conciliis, *Ephes.c* 13. *Chalcedon.act* 1. *Constantinop.*5.*q sess.* 8. *& alibi*, *vbi Aug. de fide ad Petrum c.* 2. *tom.*3. *& Euthym in sua Panoplia p* 1.*tit.*7. *Cyrill. Alex. anathematismo* 4. *Leo epist.*10. *& alii videndi sunt*; damnatũ est, & ipsi assumptionis rationi repugnat; quod enim incommunicabile est, assumptibile non est, vt Theologi *D. Th.* 3.*p.q* 4.*art.*2. *& Doctores cum Magistro in* 3.*dist* 5. omnes docent. Persona autem definitur, *Rationalis sine intelligentis naturæ incommunicabilis subsistentia* est igitur Christus Dominus hic homo per naturam humanam singularem, & personalitatem verbi diuini, à quo assumpta est. At personalitas diuini verbi est ipse Deus ergo Christus Dominus, quatenus hic homo, est simul Deus, ac proinde non collocatur sub vlla specie, aut genere substantiæ.

2. Deinde, quod Christus Dominus, etiam quatenus est hic homo, est creator, Redemptor, & gratiæ donator ac gloriæ, quod & Sacræ literæ asserunt, & Patrum decreta cõfirmant, & Theologi ostendunt: at hęc, cum soli Deo conueniant, plane ostendunt Christum Dominum, etiam quatenus hic homo, esse Deum, ac proinde non contineri in serie vllæ Prædicamentali.

3. Tertio, quod actiones Christi Domini erãt meriti infiniti, quę res trita est apud Theologos, nec tamen quatenus ab eo procedebant vt Deus est, quia Deus, vt Deus nulla persona inferior est, ita apud nullam mereri potest: neque item quatenus homo est, hoc est, ratione solius naturæ humanæ, cum omnia humanæ naturæ sint finitæ & limitatæ perfectionis: erant igitur infiniti meriti quatenus ab eo procedebant, vt est hic homo, hoc est, simul Deus & homo, quo fit vt quatenus hic homo est, non sit prima substantia Prædicamentalis.

4. Quarto, quia si Christus Dominus, quatenus hic homo, non includeret in sua ratione formali personalitatem diuinam, cum constet illum nullo modo includere humanam (alioqui vt hic homo est, purus homo esset, personaque pure humana) sequeretur illum, vt hic homo est, non habere rationem personæ, ac proinde vt talis est, neque esse natum ex beata Virgine, nec rite vocatum Iesum, hoc est Saluatorem, nec operatum esse nostram salutem, quod hæc omnia nisi personæ conuenire nequeant. includit ergo, vt hic homo est, formaliter & intrinsecus personalitatem diuinam, ac proinde perspicuum videtur, non esse primam substantiam Prædicamentalem.

Postremo, quia & quatenus hic homo est, non includeret formaliter personalitatem diuinam, cum apertum sit, non includere humanam: sequeretur illum, vt hic homo est, nõ aliter quam connotatiue esse Deum, & personã quo pacto hoc album est Socrates. at hæc dici nullo modo possunt. est enim reuera, vt hic homo, non connotatiue, sed substantialiter Deus, & persona diuina. Nã persona quælibet ex sua ratione formali est vltimum subiectum; ac proinde nihil connotare potest seu verum subiectum, seu quasi subiectum, alioquin daretur persona, quæ ex ratione sua formali inesset, aut quasi inesset subiecto, quod repugnat rationi formali primæ substantiæ, & ex consequenti rationi personæ. Includit igitur Christus Dominus, vt hic homo est, personalitatem diuinam, & (quod hinc licet colligere) est non prima substantia ad prædicamentum substantiæ pertinens.

Addi pro hac parte potest illud Damasceni 3 lib Orthod. fidei: *In Christo Domino non esse communem speciem accipere*, communem ei videlicet siue cum cęteris hominibus, siue cum aliis quibusuis rebus.

Reiicitur quorundam opinio.

SECTIO II.

An hæc prædicatio, Christus est homo, sit speciei de suo individuo.

TOta difficultas huius rei in eo posita est: num prædicatio hæc, *Christus est homo*, sit speciei de suo individuo, quemadmodum & hæc: Socrates est homo, Plato est homo sumpto nimirum Christo Domino, quatenus hic homo est; nam si est, erit etiam Christus Dominus prima substantia prędicamentalis; sin minus, non erit.

Prima substantia, quæ est Scoti & sectatorũ & Nominalium.

Scotus in 3 dist. 7 & distinct 21 existimans Christũ Dominum, etiam quatenus hic homo est, includere naturam diuinam (& recte quidem vt ex dictis perspicuum videtur) asserit prædicationem propositam non esse necessariam sed contingentem, proinde non esse speciei de suo individuo. quem sequuntur non modo Scotistæ omnes, sed alii permulti in quibus est Durandus, *in* 3. *dist. nil* 7. *q* 1. *& dist.* 21. *q.*1. Gulielmus Okam. *in* 3. *q.*9. Ioannes Maior, & Nominalium plerique. sumpto Christi nomine, vt à Scoto accipitur: tametsi eorum quidam existimant, posse Christi nomen accipi pro Christo, quatenus hic homo est, non inclusa diuina natura, vt inferius patebit; esse autem propositionẽ contingentem, hunc in modum probant.

Propositionẽ esse contingentem probant ex sequ.

Primum-

1. Primum, quia Christus non erat homo ante incarnationem, vt perspicuum est, nec fuit homo in triduo mortis, vt Theologi docent, est igitur contingenter homo.

2. Deinde, quia propositio particularis, aut singularis, in quam conuertitur contingens, est etiam contingens, vt patet ex lib. de Priori resolutione, vt si hæc est contingens, homo est homo albus, hæc etiam, homo albus est homo, in quam illa conuertitur, erit contingens. at hæc, homo est Christus, est contin B gens, quia nunc est vera, & ante incarnationem, & in triduo mortis non erat vera, quia nullus homo tunc erat Christus igitur & hæc, Christus est homo, est contingens.

3. Demonstratio expositoria. Tertio, quia si esset necessaria, seu perpetuæ veritatis, necessaria quoque esset hæc: Deus est homo, vt patet ex hac demonstratione expositoria, Christus est homo, Christus est Deus: ergo Deus est homo. in qua si totum antecedens est necessarium, idem dicendum C est de consequente. at hæc, Deus est homo, & hæc: Verbum diuinum est homo, est contingens

Postremo, quia quemadmodum ratio, siue oratio in se falsa de nullo vero subiecto dicitur, velut: diameter quadrati commensurabilis lateri, vt docet Aristoteles hoc lib. cap. 29. *text.* 34. Ita pari ratione nullū verum prædicatum dicitur de ratione in falsa (neque enim vere dixeris, rem aliquam verā esse diametrum quadrati commensurabilem lateri, D aut talem diametrum esse rem aliquam veram. vt inductione perspicuum est) at Christus significat coniunctum quid ex natura humana & diuina, quod coniunctum non erat verum ante incarnationem, neque etiam fuit verum in triduo mortis. non igitur tum de Christo vere dicebatur homo. Nam, vt eorum exemplo vtamur, quēadmodum de hac cōnexione, homo lapis, nunquam vere affirmatur substantia, aliudve reale ac verum prædicatum, quia semper subiectum est cōnexio falsa, sic antequam humanitas Verbo diuino coniuncta esset, & in eo temporis spatio, quo anima eius à corpore separata fuit, non potuit homo vere de Christo prædicari, quia tū falsa erat connexio, quæ nomine Christi importatur.

Refellitur Scoti sententia, & ostenditur falsa hic argumentis.

Verum hæc sententia merito non placet D. Thomæ, *D. Thom 3 p. q. 2. art 3 & 5 & in 3. d. 7. quæst. 1. artic 1. & 4. cont. Gent cap. 37. & 49.* multisq; aliis grauissimis Theologis, in quibus sunt Alensis, *Caiet 3 p. q. 16. art. 1. Capr. in 3. d. 4. q 1. Ferra. 4 cont Gentes cap. 45. Alens. 3 p. q. 6 Bonavent. in 3. d. 22. art. 1. q. 1. Marsil. in 3. q. 6. ar. 1. Aver. in 3. dist. 6. art 1. Richar. ibid. q. 1. & alii* Thomistę. esse enim falsam ex his patebit.

A Primum, quia cum in hac propositione, Christus est homo, prædicatum sit de ratione subiecti, quemadmodum & in hac, Christus est Deus, plane sequitur neutram esse cō tingentem, sed necessariā, atq; adeo per se in primo modo dicendi per se. quod autē prædicatum in vtraque sit de ratione subiecti, ex eo patet, quia pars totius coniuncti necessario & per se primo modo pertinet ad rationē totius: in vtraq; autem propositione prædicatur pars totius coniuncti de toto coniuncto, quod est Christus. Christus enim, vt Damascenus *lib. 3. fidei Orthod. cap. 3.* ait, est nomē hypostasis, quod duas naturas significat, diuinam scilicet & humanam. 1. *Homo est de essentia Christi, sicut & Deus.* *Christus est nomen hypostasis.*

Deinde, quia si quod obstaret, quominus de Christo Domino ex necessitate diceretur homo, id esset contingentia ipsa connexionis naturæ humanæ cum diuina (nihil enim aliud affertur à Scoto, eiusque in hac controuersia sectatoribus) at contingentia huius connexionis nihil impedit, quandoquidem nec contingentia connexionis siue formæ cum materia, siue accidentis cum subiecto impedit, quo minus multa de toto coniuncto ex necessitate prædicentur, vt animal de homine, & artificiosum de statua. igitur, etsi connexio naturæ humanæ cum diuina sit contingens, nihil tamen obstabit, quo minus de Christo Domino ex necessitate dicatur homo. 2. *Contingentia connexionis & vt non obstet necessitati prædicationis.*

Tertio, quia Christus Dominus non minus vere dicitur homo, quam Deus, cum vtrumque sit perfecte, nec minus proprie participat humanam naturam quam cæteri homines, vt Patres vnanimi consensu docent: at neque ipse contingenter & per accidens est Deus, sed necessario & per se: neque alii homines contingenter & per accidens sunt homines (etiamsi ipsi non existant in rerum natura) sed necessario & per se, vt ex iis quæ ad caput 5. q. 1. *sect.* 3. dicta sunt manifestum est. igitur Christus Dominus quatenus Christus, non contingenter, sed necessario & per se, est homo. De isto autem vnanimi super hac re patrum consensu, vide *syn. Ephes. in approbatione Epist. Cyrilli ad Nestorium, Leonis Pontificis epistolam 11. ad Iulianum episcopum Coens. contra Eutychetem, & epist. 13 ad Pulcheriam Augustā, & alios.* 3.

Solvuntur argumenta Scoti & aliorum.

Ad primum autem argumentum in oppositum dicendum, etiam ante incarnatio F nem diuini Verbi fuisse veram, Christus est homo, quemadmodum & hanc, Christus est Deus: etsi Gabriel vtrumque negat propter implicationem contingentis vnionis duarum naturarum in subiecto. Ratio vero est, quia in necessariis propositionibus, verbum

Cur hæc sit æterna veri-

EST

anis, Chri-stus est ho-mo.

EST, absoluitur ab omni temporis differentia, vt dicunt Dialectici, idemque sentiendum de eisdem propositionibus in triduo mortis Christi, si Dialectico more loquendum est, quemadmodum & nunc vere dicimus, Petrum & Paulum, quorum corpora sunt Romæ, animæ vero in Cœlo, esse homines; & Antichristum, antequam in summam sui miseriam conceptus sit, esse hominem. Quod autem Theologi *D. Tho. 3. p. q. 50 art. 4. & in 3 dist. 22. q. 1 artic. 1. & quodlib. 2. art. 1. Capr. in 3. d. 22. q. vnic. Et Doctores communiter in 3. d. 22. Henr. de Gand. quodlibet 1. quæst. 3. Ægid. quodlib. 4. quæst. 4.* dicunt, Christum Dominum in triduo mortis non fuisse hominem, ea ratione verum est, si Christus sumatur per synecdochen, vel pro solo corpore, quod iacebat in sepulchro, vel pro persona diuini Verbi absolute spectata, & non quatenus Christi nomen sumitur in sua totali significatione; id quod asserunt ad damnandam opinionem Magistri Sent. *in 3. d. 22.* & aliorum (inter quos est Hugo de Sancto Victore *lib. 2. de sacram. p. 1. cap. 11.*) quorundam, qui dicebant Christum etiam sic consideratum fuisse tunc hominem, quia etiam tunc præbebat subsistentiam personalem, & animæ, quæ descenderat ad inferos, & corpori, quod remansit in sepulchro; quasi id esset præbere subsistentiam toti naturæ humanæ, & non potius partibus illius separatis, nec conficientibus vllam naturam vnam. Eadem solutio est, si dicas sententiam Theologorum esse, Christum Dominum non fuisse in triduo mortis hominem existentem, sed fuisse hominem mortuum (quod concedit D. Thomas *3. part. quæst 50. artic 4. & quodl 3. q 2. articulo 4.*) hoc est hominem qui obierat.

Christum in triduo mortis non fuisse hominem, quomodo intelligendum.

Conuersio propositionis de subiecto vnmquo contingenti.

Ad secundum negandum est, eam esse bonam conuersionem, Homo albus est homo, igitur homo est homo albus, nisi posita reali existentia terminorum in priori propositione (cum simpliciter ab ea abstrahant, quia propositio sit necessaria) quemadmodum ponenda est in posteriori, vt vera sit, cum propositio sit contingens ex terminis realibus. Quare simpliciter non est bona conuersio; Christus est homo ergo homo est Christus, nisi ponamus Christum subsistere actu in vtraque natura, quemadmodum, vt secunda propositio sit vera, id omnino necessarium est, cum illa sit contingens ex realibus terminis.

Christus est per se homo, eo pacto non mutat esse.

Ad 3. non esse bonam conuersionem hanc Christus est per se homo, ergo homo est per se Christus (iis scilicet duobus modis dicendi per se, quibus vtitur Aristoteles *l. b. 1. poster. cap. 4.*) quandoquidem, etsi Christus in primo eorum modorum est per se homo; tamen homo nec in primo, nec in secundo est per se Christus. Id quod D. Thomas recte animaduertit in illo eodem exemplo hominis albi, in quo res minus perspicue videri posset, cum non sit ens per se vt Christus, sed per accidens. Sic enim scribit in 3. Sentent. librum ad distinctionem decimam, *q. 1. artic. 2. quæst. 3. In propositionibus per se, aliter est ex parte subiecti, aliter ex parte prædicati, quia ex parte subiecti sufficit, quod secundum vnum tantum eorum, quæ in subiecto continentur, prædicatum per se subiecto conueniat: ex parte autem prædicati oportet, vt quicquid est in prædicato per se, conueniat subiecto: vnde hæc non est per se, homo est animal album, hæc autem est per se, homo albus est animal*; ita Diuus Thomas, quem sequuntur Caietanus *1. poster. cap. 10.* & alii Thomistæ, inter quos est Ferrar. *suorum comment. 4. contra gent. cap. 45.* ad quam etiam sententiam nos in Institutionibus Dialecticis *1. lib. cap. 25. & lib. 4. cap. 3.* multa accommodauimus.

Qua ratione bene conuertatur.

Erit tamen bona conuersio, Christus est per se homo, ergo homo est per se Christus, si supponatur Christum simpliciter subsistere actu in vtraque natura æque in priori propositione atque in posteriori. & dictio illa *per se* sumatur pro substantialiter, vt inferius explicabitur, sic enim verum est nunc, aliquid quod est homo, scilicet Verbum diuinum esse substantialiter, hoc est non accidentaliter Christum.

Explicatio 3. demonstrationis expositoriæ.

Ad tertium dicendum, conclusionem expositoriæ illius demonstrationis sic esse intelligendam; ergo aliquid quod est Deus, est homo, quæ conclusio est necessaria, siquidem Christus, qui necessario est Deus, necessario est homo.

Oratio in se falsa duplex.

Ad quartum dicendum est, orationem in se falsam, duplicem esse: vnam quæ significat aliquid impossibile, vt hominem rationis expertem; alteram, quæ significat rem, quæ non est actu, vt Socratem sedere, cum non sedet; quod tradit Aristoteles initio citati capitis 29. *huius libri text. 24.* Dicuntur autem in se falsæ huiusmodi orationes ad distinctionem earum, quæ accommodatione sunt falsæ, quo pacto definitio circuli dicitur falsa oratio: quatenus accommodatur triangulo, cum igitur Aristoteles inferius ait, orationem in se falsam nullius simpliciter, id est, nullius omnino rei rationem esse, seu de nullo omnino vero subiecto dici, restricte accipienda est oratio falsa, pro falsa omnino, hoc est, pro ea, quæ non solum est falsa in se, & non accommodatione tantum, sed etiam rei impossibilis. Alioqui non recte dixisset. Nam homo ambulans [quic-

quid Scotus velit) cum nemo ambulat non solum vere, sed etiam necessario dicitur de Socrate ambulante: quippe cum homo sit de ratione Socratis, & ambulans idem omnino cum ambulante, cum ergo Scotus inuertit pronunciatum Aristotelis, vt etiam nu lum verum prædicatum dicatur de falsa oratione, recte quidem ait sumpta falsa oratione, pro ea quæ impossibilem connexionem significat, non pro ea etiam, quæ possibilem. Nam. Socrate etiam non ambulante, hæc est vera, Socrates ambulans est homo, at Christi nomen, seu (quod idem valet) oratio hæc, Deus homo, non significat connexionem impossibilem, sed possibilem, tametsi quæ nec ante incarnationem Verbi diuini, nec in triduo mortis in rerum natura existebat.

Socrat. ambulans, est homo ambulans, *semper esse ac necessario verum axioma.*

Regula Scoti in 4. arg. adducta quatenus sit admittenda. Obiectio contra doctrinã traditam.

Quare regula, quam Scotus eo loco tradit, prius orationẽ debere in se veram esse, quam de ea prædicatum aliquod reale, aut ipsa de reali a iquo subiecto dicatur; admittenda est quidem, si oratio vera pro oratione significãte rem veram, id est, possibilem sumatur, quo pacto Antichristum dicimus rem veram, hippocentaurum, falsam; reicienda vero si oratio vera sumatur pro ea, quæ significat rem veram, id est actu existentem, quo tamen modo illam regulam suam intellexit.

Homo albus est animal, *& similes, an sint contingentes.*

Erunt fortasse, qui nobis quidem concedant propositionem hanc, Christus est homo, esse necessariam & per se, sed negent ad eius rei confirmationem afferri posse illas: Homo albus est animal, Socrates ambulans est homo aliasve similes, quod putent eas esse omnino contingentes propter implicatam in vnaquaque duplicem copulam, quarum etsi altera est necessaria, altera tamen est contingens. Dicent enim alatas propositiones implicare duas enunciationes, vt prioris sensus sit: homo est animal, & album est animal: posterioris autem, Socrates est homo, & ambulans est homo, quarum complicationum posteriores enunciationes sunt contingentes. Quod autem non vnam tantum, sed duas copulas contineant, ex eo probabunt; quia quandocunque subiectum est vnum per accidens, tot eis videbuntur copulæ implicari in tota propositione, quot sunt ea, quæ per accidens iunguntur ex parte subiecti. Vnde in his tantum propositionibus, quarum subiecta sunt entia per se, dicendum putabunt vnam esse copu am verbalem.

Confirmatio partis affirmantis.

Solutio obiectionis, & probatur pars negans quinq; argumentis.

Sed non recte sentient Primum, quia vtraque illarum propositionum est vna enunciatio simplex, non plures enunciationes, aut vna complexa, vt plures copulas contineat, id, quod manifestum est, apud Aristotelem ad initium secundi libri de Interpretatione, capite secundo. Quod si vna & simplex sive Categorica; ergo vnam tantum habet verbalem copulam. Deinde, quia plura posita à parte subiecti, etsi sumpta, vt plura sunt, plures copulas verbales exigunt, tamen quatenus faciunt vnum, non plures sed vnam postulant: at homo albus, & Socrates ambulans etsi plura continent, non tamen per modum plurium, sed vnius compositi, tametsi accidentalis. Tertio, quia compositio subiecti cum accidente est vnus quidam conceptus obiectiuus, qui concipi potest in statu possibilitatis abstrahente ab existentia: ergo de eo, vt tale quiddam est, aliquid affirmari potest, quod ad eius rationem formalem, tametsi compositam ex formalibus rationibus partium pertineat: quare non dubium, quin de eo vt sic, aliquod prædicatum necessarium, & per se illi conueniens affirmari possit. Quarto, quia saltem compositum esse, de eo, quod hoc vel illo modo compositum est, ex hisve, aut illis componentibus constat, necessario atque adeo per se prædicatur, idque non solum in veris compositionibus accidit, sed in fictis etiam, vt de Chimæra quoque necessario & per se dicamus esse compositum quiddam, lariſſime sumpto compositionis verbo. Postremo, quia de artefactis, quorum nominibus certum est significare formaliter & certam in a iquo genere materiam & certam formam figuramve, vt de serra, aut gladio, necessario & per se dicitur artefactum, & omnia, quæ ad rationem formalem artefacti pertinent, ad eam consequuntur. Quod si respondeant, nil mirum id esse quod existument, artefacta esse entia per se. id sane aut verum non erit, aut nihil ad rem faciet. Artefacta enim, vt includunt formaliter & materiam & formam arte inductam, nec sunt vere vnius naturæ, hoc est, per se pertinentis ad aliquod vnum prædi. amentum, vt patet; nec necessario vnius suppositi. vt si serra manubrium habeat ligneum. Sin autem nomen entis per se accipiant pro ente per se ordinato ex multis, hoc est, naturali quodam partium ordine composito; cum subiectum & accidens naturam ordinem habeant potentiæ & actus, erunt etiam homo albus, & Socrates ambulans entia per se atq; adeo magis quam sint multa artefacta, vt nauis & horologium quorum formæ non à natura proueniunt, sed arte excogitantur.

1. 2. 3. 4. *Artefactorum nominibus & certa materiam & certam formam significatis formalit.*

Non esse entia per se.

Concluditur propositiones simpliciter necessarias. Quas tantum dici possint contingentes

Sunt igitur ex vi sermonis necessariæ, ac sino modo per se propositiones illæ, Homo albus est animal, Socrates sedens est Socrates; & similiter hæ, Homo albus est coloratus, Socrates ambulans mouetur: nec dicendæ sunt contingentes, nisi si quis eas, cum simplices

re vera ſint, & vnam tantum habeant verbalem copulam, & coniunctas accipiat iuxta propoſitam aduerſariorum expoſitionem, aut quandam minus principalem copulam intelligat in ſubiectis; vt ſenſus primæ ſit, Homo qui eſt albus eſt animal, & ſic in cæteris. *Ita ſentit D. Thom. in 3. d. 10. quæſt. 1. artic. 2. Et accedit Ferr. 4. contra Gent. cap. 45. ad finem in 1. ſolutione.* & in hoc ſenſu concedit Scoto Caietanus 3. *part. quæſt. 16. artic. 1. & conſentit Ferrar. 4. contra Gent. cap. 45. in 2. ſolutione*, hanc eſſe per accidens, Homo albus eſt coloratus. Quocirca merito afferri poſſent ex enunciationes, vt confirmarent argumento à minori ducto enunciationem illam, Chriſtus eſt homo, eſſe neceſſariam ac per ſe. Nos tamen illis ad confirmationem non vſi ſumus, ſed ad refutationem argumentorum adue. ſæ partis Theologorum, qui eas omnino contingentes exiſtimant, ne quemadmodum earum ſubiecta ſunt vnum per accidens, ita & abincauto crederetur dici à nobis, Chriſtum eſſe vnum quid per accidens, cum re vera ſit vnum per ſe non vnitate naturæ, cum ſubſiſtat in duabus, ſed vnitate ſuppoſiti.

Chriſtus eſt vnum per ſe vnitate ſuppoſiti.

A quam humanitatem in concreto, connotando tamen Verbum diuinum, quemadmodum hoc album nihil aliud formaliter ſignificat, quam albedinem in concreto, connotando hoc corpus; vnde & hoc album formaliter ſumptum eſt indiuiduum quidditatiue contentum ſub albo, eo quod nihil formaliter includat ſubiecti corporis, ita credunt hi Chriſtum dominum, quatenus hic homo eſt, formaliter ea ratione eſſe in-
B diuiduum quidditatiue contentum ſub homine; quia vt talis eſt, nihil includat Verbi diuini, ſed illud denominet tantum ac connotet. Atque hæc ſententia videtur eſſe Gabrielis ad ſeptimam diſtinctionem 3. ſententiarum, & clarius Almaini ad quartam diſtinctionem eiuſdem libri, & quorundam aliorum. Potuerunt autem in eam his rationibus venire.

Auctores huius opinionis citantur.

Argumenta quibus probari poteſt. Primum.

Primum, quia ſi Chriſti nomen hoc pacto
C ſumptum formaliter ſignifica et Verbum diuinum, aut perſonalitatem diuinam, non eſſet Chriſtus, quatenus eſt hic homo, vnum per ſe aggregatum quiddam ex Verbo diuino aut perſonalitate diuina, & natura humana, ac proinde ex natura diuina & humana: ex quibus non magis videtur fieri vnum per ſe, quam ex corpore & albedine, at Theologi affirmant, Chriſtum Dominum, vt ſingularis homo eſt, non minus eſſe vnum ens per ſe,
D quam cæteros homines.

2. Deinde, quia ſi Chriſtus Dominus hoc pacto ſpectatus includeret formaliter Verbum diuinum, cum ille ponatur eſſe vnum per ſe, iam Deus veniret in compoſitionem alicuius entis per ſe, eſſetque alicuius rei pars, quod perfectioni diuinæ repugnat Hinc enim Auguſtinus contra Maximum: *Vna* (inquit) *eſt perſona geminæ ſubſtantiæ Chriſtus, quia Deus & homo eſt; neq; tamen Deus vel homo, pars huius*
E *perſonæ dici poteſt.*

3. Tertio, quia ſi Chriſtus Dominus non eſſet hic homo niſi per diuinam perſonalitatem formaliter incluſam, non poſſent tres diuinæ perſonæ vnam & eandem numero naturam humanam aſſumere, quod tamen concedunt Theologi *D. Thom. 3. p. q. 3. art. 6. & in 3 diſtinct. 1. quæſt 2. art. 4. Scot in 3. diſtinct. 1. quæſt 2. Gabr. in 3. diſtinct. 1. quæſt. 1. Durand. ibidem, quæſt. 4. Okam. Rich. Almainus. Et*
F *Doctores communiter in 3. diſtinct. 1. Lege D. Thomam 3 part. quæſt. 16. artic. 6. Et Doctores in 3. ad diſtinct 7.* Id autem ſequi ex eo probatur, quia ſi hæc natura humana primo aſſumeretur ab ipſa diuina eſſentia, cum in diuina eſſentia non includatur perſonalitas, iã ex vi aſſumptionis non reſultaret hic homo, quod dici non poteſt, neque enim reſultaret

Impugnatio opinionis quorundam Nominalium.

SECTIO III.

Hanc propoſitionem, Chriſtus eſt homo, eſſe per ſe primo modo.

EX his patet, propoſitionem hanc, Chriſtus eſt homo, non eſſe contingentem, ſed neceſſariam & per ſe, idque primo eorum modorum, qui *lib. 1. Poſter. cap. 4.* dicuntur per ſe. Verum quia hoc tantum non eſt ſatis, vt Chriſtus dicatur indiuiduum contentum ſub homine, quo pacto cæteri homines continentur, quemadmodum non ſatis eſt, ſi probent propoſitionem hanc, Homo albus eſt coloratus, eſſe neceſſariam & per ſe primo modo, vt oſtendas hominem album eſſe ſpeciem contentam ſub colorato: excogitarunt nonnulli rationem hanc, qua Chriſtum dominum, non quatenus Deus eſt, nec quatenus Deus ſimul & homo, ſed quatenus hic homo, facerent indiuiduum ſub homine quidditatiue contentum; nempe quia Chriſtus, quatenus hic homo eſt, nihil diuinitatis formaliter includat, dicunt enim, illum hoc pacto conſideratum, eſſe denominatiuum quid & connotatiuum Verbi diuini, quemadmodum hoc album eſt denominatiuum huius corporis, ita vt nihil aliud formaliter ſignificet hoc nomen Ieſus (quod impoſitum exiſtimant ad ſignificandum formaliter id ſolum, quod naturæ noſtræ eſt)

Expenitur opinio illorum, qui dicunt Chriſtum ſecundum hoc homo eſt, nihil diuinitatis formaliter includere.

homo vniuersalis, qui nusquam esse potest, sed singularis, si vero primo, siue immediate assumeretur à tribus personis, aut dicendum foret non resultare hunc hominem, sed tres homines: aut hunc hominem includentem tres personalitates, quorum vtrumque absurdissimum est.

Quarto, quia cum res omnino distinctæ realiter, aliquid vnum conficiunt, neutra earum dicitur fieri altera, aut suscipit nomen totius; hac enim ratione materia nec dicitur fieri forma, neque esse homo ex vtraque compositus; at Deus & homo sunt res omnino distinctæ realiter, & tamen Deus dicitur factus homo & appellatur Christus, in quo velut in toto Deus & homo adunantur, non cõueniunt igitur Deus & homo ad constitutionem Christi, quatenus Christus est hic homo, siue subsistens in natura humana.

Quinto, quia ita hic homo est effectus formalis huius humanitatis, vt homo communis est effectus formalis humanitatis communis (vtrumque enim est concretum, hoc naturæ communis, illud singularis) at homo solam naturam communem formaliter significat, ergo hic homo solam singularem.

Sexto, quia si Christus Dominus includeret formaliter personalitatem Verbi diuini, cum ea sit relatiua; esset Christus Dominus, quatenus hic homo est, relatiuum quid, ac proinde cæteris hominibus valde dissimilis & in ratione essendi, & in ratione operandi: Essendi quidem, quia cæteri, vt singulares, sunt absoluti sunt, non relatiui; operandi autem, quia cum relatio non sit principium operandi, non erit Christus, quatenus hoc homo est, operatiuus, cum tamen cætera humana supposita, quatenus talia sunt, operatiua sint, atque adeo primo & principaliter operatiua.

Septimo, quia sacræ literæ hoc ipsum videntur perspicue significare. Nam Paulus ad Romanos 1. ait, *Christum Dominum factum esse Patris ex semine Dauid secundum carnem*, hoc est secundum humanitatẽ: cum igitur Christus ex semine Dauid factus sit hic homo: efficitur vt nihil aliud formaliter significet nomen Christi, quatenus Christus est hic homo, quam eius humanitatem connotando. Verbum diuinum. Quinetiam cum ipse Christus *Ioan.* 14. de se dicat, *Pater maior me est*, nec dubium sit, quin illud (*me*) referat Christum, vt hic homo est, satis manifestum relinquitur, Christum Dominum, quatenus hic homo est, non includere personalitatem diuinam, si enim includeret, non esset Pater maior Filio, qua ratione Filius hic homo est.

Postremo, quia Patres, non tantum asserunt Verbum diuinum assumpsisse humanitatem, sed etiam assumpsisse hominem, cum igitur non assumpserit hominem communem, sed singularem, siue hunc hominem, plane sequitur Christum, quatenus hic homo est, non includere formaliter diuinam Verbi personalitatem, neque enim quicquam assumpsit eorum, quæ in se ab æterno habuit. Vide *Aug. lib. de prædest. Sanct. cap.* 15. *& lib.* 9. *de Ciuitate Dei, c.* 17. *&* 21. *& lib. de Eccles. dogm. cap.* 2. (*si is liber est Aug.*) *& lib.* 1. *contra Maxim.* (*idem habes in Concil. Tolet.* 6. *cap.* 1. *& apud Anselm. lib. de incarnatione Verbi cap.* 4.

Reiicitur hæc sententia. Hæc tamen opinio nec veræ Philosophiæ, nec sacræ Theologiæ, nec Patrum decretis consentanea est. Primum, quia facit personam Christi, quatenus hic homo est, denominatiuam, & nihilominus primam substantiam, vnde sequitur esse denominatiuam, & non denominatiuam, primam substantiam & non primam. Cum enim prima substantia, quatenus prima substantia est, de nullo inferiori dicatur, & de nullo subiecto, aut quasi subiecto denominatiue prædicetur (hoc enim significat definitio primæ substantiæ, cum Aristoteles *in prædic. cap. de substantia. q. 5. huius c. sect. 6. ad* 2. ait de nullo dici, & in nullo esse, vt omnes interpretes vno ore exponunt) quid aliud est dicere hunc hominẽ, vt talis est, denominatiue dici de aliquo, & tamen esse primam substantiam, quam dici & non dici denominatiuè, esseque & non esse primam substantiam?

Differunt inter concreta substantiarum singularium, & cætera concreta cum substantiarum, tum accidentium, quod à nobis superius breuiter explicatum est. Deinde, quia non considerat discrimen, quod necessario ponendum est inter concreta substantiarum singularium, & cætera concreta cum substantiarum, tum accidentium, quod à nobis superius breuiter explicatum est. Nam, vt remotiora prius consideremus, *reliqua concreta sunt denominatiua seu connotatiua subiectorum, & quia sunt vniuersalia, aliqua inferiora implicite ac potentia continent, vt colora-*

tum album & similia, nam & corpus denominant, & connotant, & coloratum suas species, ac individua implicite continent, albumque sua individua: concreta vero accidentium singularium, etsi nulla inferiora implicite continent, quia singularia sunt, tamen quia sunt accidentia, subiecta corpora denominant: concreta autem substantiarum vniuersalium, etsi nullum subiectum aut quasi subiectum denominant, quia sunt substantiæ: tamen quia vniuersalia sunt, inferiora sua omnia implicite, ac potentia continent, & pro illis sæpe in oratione sumuntur, vt

animal pro homine, & homo pro Socrate. at A concreta substantiarum singularium, quia singularia sunt, de nullo interiori dicuntur. quia vero sunt substantiæ, nullum subiectum aut quasi subiectum denominare possunt.

Hoc tamen intelligendum est de concretis primariis, quæ per se ad prædicamentum substantiæ spectant, & sunt immediate ex abstractis Nam, si sint secundaria, & non sint immediate ex abstractis, sed mediate, vt B auratum (nam ex natura auri immediate fit aurum, ex quo intrinsecus appositio fit auratum) possunt & quidditatiue dici de inferioribus, si sint vniuersalia, vt auratum in communi, & denominatiue prædicari de quasi subiectis, siue ipsa sint vniuersalia, siue singularia, vt auratum de statua, & hoc auratum de hac statua. Verum huiusmodi concreta subeunt rationem accidentium, neque ad prædicamentum substantiæ pertinent, sed ad C prædicamentum Habitus siue habendi. Cum igitur Christus Dominus, quatenus hic homo est, sit concretum humanitatis singularis, sit vt quemadmodum de nullo inferiori dicitur, ita etiam de nullo subiecto, aut quasi subiecto denominatiue dici possit; nisi æquiuoce sumeretur pro hoc humanato, hoc est, extrinsecus appositam habente humanitatem, vt de hoc aurato diximus: quo pacto verbum diuinum diceretur homo, si perinde D sustineret ac regeret personam hominis, ac Princeps aliquis in Tragœdia sustinet ac præ se fert personam agricolæ, aut militis: aut si Angeli, qui assumptis corporibus apparent, non fictis sed veris vterentur, eaque intrinsecus mouerent.

Concreta secundæ substantiarum pertinere ad prædicamentum Habitus.

Tertio, quia cum Socrates quatenus est hic homo (vt auctores etiam huius opinionis fatentur) formaliter includat personalitatem, ab omni ratione alienum est dicere, Chri- E stum Dominum, quatenus hic homo est, personalitatem formaliter non includere, præsertim cum ita proprie sit hic homo, vt Socrates est hic alius homo.

Quod si quis obijciat illud D. Thomæ in 3 sentent. lib. ad distinct. 7. *Propositionem non verificari ratione formalis significati sui subiecti, sed ratione suppositi*; vnde videtur omnino sequi, nec Socratis nomen significare formaliter personalitatem suppositi, pro quo accipitur in propositione, sed solam humanitatem in concreto, ita vt hic homo nihil aliud sit formaliter, quam habens hanc humanitatem, materialiter autem sit suppositum, quod illam habet: hoc modo respondendum est. Id quod D. Thomas ait, in solis terminis aliquo modo communibus intelligendum esse, vt in omnibus Dei & hominis, quæ ipse in exemplum affert, quod in significando abstrahant à suppositis, non autem in ipsis suppositorum nominibus, cuiusmodi est Socrates, vt patet.

Quarto, quia tollit propriam rationem communicationis idiomatum, hoc est eorum, quæ sunt propria Deo, & eorum, quæ sunt propria homini. quæ quidem in Christo, vt Theologi, vt Magister in 3 d 5. & 7. cum sequenti. D. Thom. 3. p. q. 16. ex Damas. 3 lib. fidei orthodoxæ, c. 3 & August. lib. 1. de Trinit. cap. 10. 11. docent, propter vnionem diuinæ ac humanæ naturæ in eodem supposito, mutuo communicantur, diuina quidem homini, humana autem Deo, veluti homini, quod sit creator, & Deo, quod sit mortalis: hoc enim ita euenisse dicunt per incarnationem verbi diuini, vt Deus non per accidens, sed per se operetur humana: & homo non per accidens item, sed per se operetur diuina. Nam, etsi Deo aliena erat natura humana, & vicissim homini natura diuina, tamen, ex quo natura humana subsistere cœpit eadem subsistentia, qua diuina ab æterno subsistebat, ita verbum per se naturamve suam, hoc est, humanam operari cœpit humanâ, sicut per naturam sam, id est, diuinam, operabatur diuina: vtraque enim propter vnionem hypostaticam est verbi diuini natura & substantia. At hæc opinio cum ait, Christum Dominum, quatenus hic homo est, esse connotatiuum quippiam verbi diuini, illud formaliter non includens, cogitur admittere verbum diuinum non per se, sed per accidens operari humana, nempe eodem modo, quo ferrum calefacit; vicissimque concedere, hunc hominem, seu concretum huius humanitatis non per se, sed per accidens operari diuina, quo pacto calidum descendit deorsum, cum ferrum calidum descendit.

Idiomatum communicatio propter incarnationis mysterium.

Postremo, quia iuxta hanc sententiam dici non potest, personam Christi, quatenus hic homo est, esse compositam ex natura diuina & humana in vnitatem suppositi, quod est contra omnium Patrum sententiam: omnes enim, Agatho, Pont. Max. in epist. quæ habetur in 6. Synodo. Gregor. Naz. in epist. ad Didymum, Damascenus lib. 3 fidei Orthodoxæ, cap. 3. 5. 7. & 37. dicunt, Christum Dominum, cum ante incarnationem esset persona simplicissima, cœpisse per eam esse compositam, idque propria & non metaphorica compositione, vt definitum est in Concilio Lateranensi sub Martino V. Hoc antiquissimus Dionysius Areopagita scripserat in libro de diuinis nominibus, cap. 1. vbi vocat humanam Christi naturam, humanam humilitatem, Ex

Christū Dominum esse personā compositam, probatur ex diffinitione Concil. Lateran. Ex D. Dion.

quæ (inquit) *simplex Iesus ineffabiliter est compositus.* dixit, *simplex Iesus*, quatenus ipse Dei verbum est, *Compositus* vero, quatenus est ex natura humana & diuina persona factus hic homo, eamque compositionem vocat ineffabilem, quia nulla similis in rebus creatis reperiri potest. Idem in libro de Ecclesiastica hierarchia capit. tertio scribit, *Verbum factum esse sine mutatione sui compositum & visibile*, nempe quatenus factum est hic homo. Hoc idem scriptum reliquerat ante prædictam *D. Augustin.* Synodum Augustinus 15. de Trinitate, capite septimo: *Sit Deo*, inquit, *coniungi potuit humana natura, vt ex duabus substantiis fieret vna persona.* Lege Cyrillum Alexandrinum contra Nestorium, & alios Patres, cum Græcos, tum Latinos. Vide etiam Athanasium in Oratione, quod vnus sit Christus. Concilia item & generalia & particularia: in quibus, cum de vnione humanæ naturæ in Christo agitur, nihil aliud pene auditur, quam post incarnationem compositam esse Christi ac Verbi diuini personam. Quod inter omnes disertissime multisque locis explicat Damascenus libro tertio Orthodoxæ fidei, capite 5. cum ait; *Confitemur vnam hypostasin ex duabus naturis perfectam & compositam.* & capite septimo; *Composita*, inquit, *facta est, quæ prius erat simplex verbi hypostasis.* quam compositionem *Vt à D. Tho. eiusmodi ex-* Diuus Thomas 4. contr. gent cap. 49. his ver- *positio explicatur.* bis declarat: *Hypostasis verbi non constituitur simpliciter per humanam naturam, vt per eam sit, sed per eam solum habet Verbum, vt sit homo. Non igitur oportet*, inquit, *quod humana natura non sit simpliciter, quam Verbum, in quantum est Verbum, sed solum in quantum Verbum est hic homo.* Hæc Diuus Thomas: quem eundem lege 3. p. q. 1. art. 4. & q. de vnione verbi, art. 1. ad 15. Cum igitur Christus, quatenus hic homo est, sit vere ac proprie compositus ex natura humana & diuina in vnitatem suppositi ac personæ, Patrum decretis plane repugnat, quicunque asserit nomen Iesu, nihil aliud formaliter significare, quam humanitatem Christi per modum adiacentis verbo diuino, quo pacto hoc album significat hanc albedinem per modum adiacentis ac denominantis subiectum corpus. Ita patet, nec principiis Philosophiæ aut Theologiæ, nec Patrum dogmatis consentaneam esse propositam opinionem.

dimus enim, ex natura humana & diuina in Christo non fieri vnum per se, si nomine vnius per se intelligatur natura aliqua vna ex vtraque composita, vt sit ex anima & corpore. Id tamen negamus, si nomine vnius per se intelligatur vna subsistentia, aut persona vtrique naturæ communis: hoc enim factum est per assumptionem naturæ humanæ à verbo diuino, vt verbum diuinum esset hic homo: qui quidem, etsi non est noua persona simpliciter; tamen est noua persona naturæ humanæ & diuinæ. *Ex natura humana & diuina quo pacto in Christo fiat vnum per se.*

Quod vt facilius intelligas, aduerte, omnem compositionem terminari ad vnitatem alicuius compositi, cum in omni compositione fiat vnum ex multis; sed hoc interesse, quod ex componentibus per accidens resultat vnum per accidens, vt ex homine, & ex albedine homo albus, ex componentibus autem per se, resultat vnum per se, quod quidem aliquando est genus, vt viuens, quod componitur ex anima & corpore: aliquando est species, vt homo, qui constat ex anima rationali & corpore suapte natura recto: aliquando individuum sub specie, vt hic homo ex hac anima rationali, & hoc corpore humano. *Omnem compositum terminari ad vnum.*

Illud etiam aduerte, etsi ex hac anima, & ex hoc corpore propriæ naturæ relictis resultet hic homo: non solum quatenus est prima substantia (qua nimirum ex ea compositione incipit nouum aliquid per se subsistens) sed etiam, quatenus est persona humana, siquidem per eandem compositionem incipit nouum aliquod incommunicabile in natura rationali; tamen ex anima Christi & corpore Christi vnitis quidem inter se, sed tamen assumptis ad subsistentiam & personalitatem Verbi diuini, & in eo sustentatis, etsi resultauit noua aliqua natura per se vna (ipsa, inquam, Christi humanitas) tamen simpliciter non resultasse nouam aliquam primam substantiam, nec nouam aliquam personam, quia nulla ibi resultauit, siue noua subsistentia, vt esset noua prima substantia, siue noua personalitas, vt esset noua persona: sed resultasse hoc tantum, vt subsistentia & personalitas Verbi diuini esset subsistentia & personalitas naturæ humanæ, idque non per accidens, quo pacto subsistentia & personalitas huius hominis est subsistentia & personalitas huius albi, sed per se, quo pacto quædam subsistentia & personalitas creata est subsistentia & personalitas Socratis. Est igitur sine vllo incommodo Christus Dominus, quatenus hic homo est, vnum per se, hoc est, vnum per se subsistens in natura humana, & vna per se humana persona ex Verbo diuino & humana natura *Ex natura humana & diuina quo pacto in Christo resultarit vna aliqua prima substantia, quæ nouæ personæ.* *Quid resultarit, explicatur.* *Christus quatenus homo est vnum per se.*

Solutio argumenterum impugnata opinionis.

SECTIO IV.

Solutio primi arg. NEc vero primum, pro ea propositum argumentum quidquam efficit: conce-

Digitized by Go

na natura compoſita. Neque eſt ſimilis compoſitio ex corpore & albedine, quia albedo non poteſt habere ſubſiſtentiam, niſi per accidens, hoc eſt, ratione ſubſtantiæ ſubiectæ, aut alicuius ſupplentis vicem ſubiectæ ſubſtantiæ in illa ſuſtinenda; vt fit in ſacra Euchariſtia: quod non accidit humanitati Chriſti: quæ, ſi ſuæ naturæ relinqueretur, per ſe ipſam cohæreret ac ſubſiſteret.

Secundi regitur.

Hinc patet ſolutio ſecundi argumenti. Deus enim, etſi non poteſt venire in compoſitionem vnius per ſe naturæ, quia ſemper tota natura reſultans ex partibus eſt perfectior qualibet, imo & omnibus ſimul ſumptis: poteſt tamen venire in compoſitionem vnius per ſe ſubſiſtentis, ac perſonæ, quia in hac compoſitione non eſt neceſſe, vt compoſitum ſit perfectius componentibus: vnde componentia hoc pacto, etſi vere ac proprie componunt, tamen rationem partium in compoſitione non habent, vt citatus Auguſtinus ait: importat enim pars imperfectionem aliquam.

Ad tertium dicendum, de facto quidem Chriſtum Dominum eſſe formaliter hunc hominem per naturam humanam, ſingularem & diuinam perſonalitatem; quia aſſumptio humanæ naturæ facta eſt primo & immediate in perſona Verbi diuini; potuiſſe tamen primo & immediate fieri in natura diuina: quod ſi factum eſſet, iam ex aſſumptione reſultaret hic homo conſtitutus ex natura humana & diuina ſubſiſtentia communi tribus perſonis; quæ vt vnica eſt numero, ita vnum hominem numero conſtitueret, eſſentque tres perſonæ diuinæ, vnus homo numero, licet tres habentes humanitatem, & tres perſonæ humanæ naturæ. Quod ſi tres diuinæ perſonæ primo & immediate vnam & eandem numero naturam humanam aſſumerent (quod tamen Scotus in 3. diſt. 1. quæſt. 2. & alii plerique, vt Albertus Magnus ibidem articul. 10. fieri non poſſe contendunt) eadem eſſet Gabrieli, & cæteris eius ſententiæ authoribus nobiſcum difficultas, reſultaretne nunc ex aſſumptione vnus homo numero, an tres? Quomodo enim eſſent tres homines per vnam tantum numero humanam naturam? Quomodo etiam eſſet vnus per tres diuinas perſonalitates, ſiue formaliter incluſas, ſiue connotatas? oportet enim etiam connotatum, ſeu denominatum eſſe vnum numero, vt connotatiuum ſeu denominatiuum ſit vnum numero. Nobis ſane videtur fore, vt reſultaret vnus homo: quia ſubſtantiua non multiplicantur, niſi multiplicata forma: quæ regula eſt Diui Thomæ, & complurium grauiſſimorum Theologorum, D. Thom. 1. p. q. 39. art. 3. & 3. p. quæſt. 3. artic. 7. ad 2. poſt Alexandrenſem 3. lib. ſummæ aureæ, c. 5. Scot. in 1. diſtinct. 11. quæſt. 1. Caietan. in D. Thomam. Ferrar. 4. contra Gentes, cap. 11. concluſ. 4. intelligenda tamen de natura completa, aptaque ad ſuppoſitum conſtituendum. Dixi *completum*, quia ſi eadem forma humana, quæ incompleta ſubſtantia eſt, eſſet in pluribus materiis, nihilominus ex ea reſultarent plures homines, vt dictum eſt ad caput quartum: conſtituerentur enim ex ea plures naturæ humanæ, ex quibus reſultarent plura ſuppoſita. Addidi, *apta ad ſuppoſitum conſtituendum*, quia etſi plures homines diuina virtute haberent vnam & eandem artem numero, tamen eſſent plures artifices, quod ars ſit accidens, tametſi completum. Accidentia enim, etſi completę ſint, perfectaque entia in ſuo prędicamento; non tamen ſunt apta, vt ex eis ſuppoſitum reſultet, cum potius illud ſupponant, conſtitutumq; inueniant. Quia tamen adiectiua omnia, ſiue ſignificent naturam aptam ad ſuppoſitum conſtituendum, ſiue inaptam, multiplicantur multiplicato ſuppoſito, ſi plures diuinæ perſonæ quomodcunque aſſumerent eandem numero humanam naturam, non dubium eſt, quin dici poſſent plures habentes naturam humanam nomine habentis adiectiuo: quemadmodum dubium non eſt, quin plures homines, in quibus diuina virtute ponceretur eadem numero ars dicerentur plures habentes artem. Quod autem D. Thomas, poſtquam docuit in 3. p. q. 3. art. 6. ad 1. ſi plures diuinæ perſonæ eandē naturam humanam aſſumerent, fore, vt eſſent vnus homo, mox ſubiecit, *non fore tamen, vt eſſent vnus homo ſimpliciter*, hunc ſenſum habet, non fore vt eſſent omni ex parte vnus homo nempe & ex parte naturæ, & ex parte perſonalitatis, quaſi & vnus homo, & vna perſona humanæ naturæ, ſed vnus homo, & plures perſonæ naturæ humanæ.

Quid ſi omnia facta eſſet primo in diuina natura.

Quid ſi tres diuinæ perſonæ eandem numero naturam aſſumerent.

Alterius ſententiæ.

Vberius ſententia explicatur.

Regula Diui Thomæ.

Altera regula præadditi.

Expenditur dictum Diui Thomæ.

Ad quartum dicendum eſt, Chriſtum Dominum non eſſe compoſitum ex Deo & homine, niſi ſumpto homine pro humana natura: quo pacto à Patribus ſæpe vſurpatur hominis vocabulum: at Deus non dicitur factus humana natura, ſed homo: nec dicimus, naturam humanam poſt incarnationem eſſe Chriſtum, ſed hominē eſſe in Chriſtum: quocirca non eſt apta ſimilitudo animæ & corporis in compoſitione hominis, niſi quo pacto ea vtitur Athanaſius cū aliis Patribus; Athanaſ. in Symbolo, qua eadem ſimilitudine in eundē ſenſum vtuntur Cyrill. lib. 1. de recta fide ad Theodoſ. & in Scholiis, c. 7. Aug. 10. de ciuit. Dei, capite vigeſimonono. & epiſtola 3. ad Voluſianum: Leo epiſt. 11. ad Iulian. Epiſcopum Coenſem. Iuſtinus Mart. in expoſitione fidei

Arg. quartum ſolutio.

fidei Theo. 2. dialogo: Inconfusus & alii; vt quemadmodum eadem est subsistentia animæ & corporis in puro homine; ita eadem sit subsistentia humanitatis & diuinitatis in Christo Domino, qui simul Deus est & homo.

Arg. 5. solutio.

Hic homo vt sit effectus formalis huius humanitatis.

Ad quintum dicito, non eodem modo hunc hominem esse effectum formalem huius humanitatis, quo homo communis humanitatis communis. Aliter enim homo communis est subsistens in natura humana (hoc enim significat hominis vocabulum) aliter hic homo in hac natura humana. Nam, cum subsistens idem sit, quod habens esse per se primo siue independenter ab aliquo, in quo sit vel tanquam pars, vel tanquam forma, aut quasi forma: homo quidem particularis est re ipsa formaliter & explicite subsistens, quia habet hoc pacto esse à parte rei: at homo communis, cum non habeat esse per se primo, sed per singulos homines, non est per se primo formaliter & explicite subsistens, sed per singulos homines: quanquam beneficio intellectus accipientis humanam naturam quasi per se cohærentem, & sibi in communi relictam, ex qua acceptione resultat homo communis, si quodam modo per se subsistens & per modum per se subsistentis significetur.

Arg. 6. solutio.

Hic homo ostenso Christo, vt sit relatiuum.

Ad sextum dicendum est, hunc hominem ostenso Christo, ex parte quidem personalitatis, in qua non conuenit cum aliis hominibus esse relatiuum quid, sed relatione substantiali & subsistente: ex parte autem naturæ, in qua conuenit cum cæteris, esse absolutum. Nec obesse quicquam, quod ex parte personalitatis sit valde, imo, infinitæ dissimilis cæteris hominibus, seu potius quo cæteri sint inter se infinite dissimiles. Similitudo enim omnium hominum inter se non est attendenda in iis in quibus differunt, sed in iis in quibus conueniunt. Vnde nec puri homines conueniunt vniuoce in personalitatibus, sed analogice, quemadmodum & naturę particulares in principiis, seu differentiis in diuiduationis. Quod autem obiectum est de principiis operandi, non est ad rem: nam etsi nulla relatio vt relatio est, sit principium operandi, (saltem ad extra, vt excludamus operationes ad intra in diuinis) tamen relatiuum, vt tale est, potest esse operatiuum, si sit relatiuum subsistens, quale est Verbum diuinum. Est enim Filius Dei id, quod per se operatur, & diuinas operationes per naturam diuinam; & operationes humanas per naturam humanam.

Neque puros homines conuenire vniuoce in personalitatibus.

Relatiuū vt possit esse operatiuum.

Septimum argumentum in suos au-

Iam septimum argumentum in suos authores retorqueri potest. Nam, si Christus, quatenus hic homo est, nihil increatum formaliter significaret, nihil esset, cur D. Paulus Rom. 1. moderationem illam *secundum carnem* adhiberet. Potuisset enim sine vllo incommodo dicere Christum Dominum, quatenus hic homo est, factum esse Dauidis filium. Et tamen dixit *secundum carnem*, ne, quicquid in illo est, quatenus singularis homo est, factum esse putaremus.

thora um. quatu.

Sed neque illud, quod Iohan. 14. Christus Dominus ait: *Pater maior me est*, quicquam efficit. Nam etsi verbū (*Me*) Christum refert, non refert tamen illum vt hic homo est, sed tantum vt est homo, hoc est, quoad ea, in quibus conuenit cum cæteris hominibus. Ea enim sola significat formaliter & explicite verbum homo, & quoad ea omnia Pater est maior filio, non quoad omnia, quibus est hic homo, quia non est maior personalitate filii. Quod si obiicias, est maior illo, vt est filius virginis; ergo vt est hic homo, neganda est consequentia: tum quia esse filium virginis ex ratione sua potest esse illi cum multis hominibus commune, tum etiam quia est connotatiuum quiddam, & denominatiuum hominis, cum interim esse hunc hominem designatum nec possibile Christo Domino cum multis hominibus commune, nec sit connotatiuum, sed absolutum.

Loco illo Patremaior me est, quomodo intelligendum.

Obiectio.

Dilutio.

Vltimum ostenditur filium Dei hominem assumpsisse, quemadmodum exponendum.

Ad vltimum dicendum, non esse propriam eam loquutionem, qua Patres sæpe vtuntur, cum dicunt, Verbum diuinum Deumque absolute spectatum assumpsisse hominem, sed figuratam & exponendam.

Nam cum id, quod assumitur, debeat præcedere assumptionem, si non tempore, certe natura & ratione (neq; enim assumitur quod non est, sed quod est) homo autē, qui de Verbo diuino dicitur, siue absolute spectetur, siue vt hic homo, non præcesserit assumptionem; sed potius secutus sit (ad hoc enim terminata est assumptio humanæ naturæ, vt Deus esset homo) non potest proprie dici Deum assumpsisse hominē. Quæ ratio est D. Thomæ 3. p. q. 4. art. 3. & Scholasticorum fere omnium. Aliam rationem tetigerunt Patres Ephesini Concilii sub Theodosio iuniore & Cœlestino Pontifice, vt patet ex iis, quæ ex eo concilio relata sunt in Synodo Chalcedonensi actione prima ex Epistola Felicis Papæ & Martyris, ad Maximum Episcopum, & clericos Alexandriæ, his verbis: *Deincarnatione Verbi, & fide, credimus in Dominum nostrum Iesum Christum ex Maria Virgine natum, quoniam ipse est aeternus Dei Filius & Verbum, & non homo à Deo susceptus, vt alter præter ipsum: neque enim hominem assumpsit Dei Filius, vt esset alter præter ipsum, sed Deus existens perfectus, factus est simul & homo perfectus.* Ex quibus verbis licet colligere

Ad quid terminata sit assumptio humanæ naturæ.

sua.

colligere, ea ratione negasse Patres, Deum assumpsisse hominem, si ex affirmatione intelligeretur, fore, vt filius Dei, & filius hominis essent alter & alter: quod erat dogma Nestorianum in ea Synodo damnatum. Id autē plane intelligitur, si homo in ea locutione proprie sumatur, hoc est, pro habente naturam humanam: nō poterat enim Deus assumere habentem naturam humanam, nisi homo assumptus esset alter à Deo assumente; siquidem assumens & assumptus idem esse non possunt.

Deus nō potuit assumere hominem, nisi Deus & homo alter & alter essent.

Duobus ergo modis exponit Sententiarum Magister, & post eum D. Th. Magister 3. sent. d. 5. D. Th. 3. p. q. 4. artic 3. impropriam hanc & figuratam veterum loquutionem. Vnus est, vt homo improprie sumatur pro humana natura, quæ sola formaliter significatur hominis vocabulo, tametsi per modū per se subsistentis. Hanc ob causam vix vnquam à Patribus dictū est, Deum assumpsisse hunc hominem; quod hic homo non significet formaliter solam hanc humanitatem, sed ipsam quoque personalitatem. Sicubi autem dicunt, assumpsisse hunc hominem, vt Athanasius in Euangelio de sanctissima Deipara: eodem modo id exponendum est, nempe hunc hominem pro hac humana natura, minime tamen vsurpandum. Iuxta hunc exponendi modum intelligendum est id, quod Cyrillus Alexandrinus in Ioannem scribit: *Christum assumpsisse totum hominem*. Non enim accipit totum hominem pro tota persona humana, sed pro tota humana natura, vt doceat, Verbum diuinum assumpsisse non corpus solum, vt Apollinaris hæreticus dicebat, sed corpus simul & animam, ex quibus tota humana natura constat. Alter modus exponendi est, vt assumptio sumatur pro termino assumptionis, ita vt, cum Deus dicitur assumpsisse hominem, sensus sit; terminasse assumptionem ad hoc, vt esset homo, atque adeo hic singularis homo. Eodem modo eam interpretatur D. Anselm. libro de incarnat. Verbi, cap. 5. habetur 3. tom. operum Athanasii. Cyrill. Alex. lib. 7. in Ioannem, capite 7. in illa verba; Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meam, vt iterum sumam eam.

Duplex expositio impropria hominis.

Deus assumpsit hūc hominem, quo tacite accipiendum.

Hæc adeo certa sunt, vt etiamsi vera esset impugnata istorum opinio de connotatione, quam fingunt in homine, qualis est in albo; nunquam tamen proprie dici posset, Deum assumpsisse hominem. Nam, nec proprie dicimus, Socratem accepisse album, cum factus est albus, nisi aut album pro albedine sumatur, aut sensus sit, terminatam esse actionem ad hoc, vt Socrates esset albus: ita patet nihil efficere argumenta pro impugnata opinione.

Tenuis secundus.

Explicatio quæstionis, & solutio argumentorum negatiuæ partis.

SECTIO V.

DIcendum igitur, Christum Dominum, etsi quatenus hic homo est, includit diuinam personalitatem, vt contra Gabrielis & Almaini sententiā ostendimus, & initio quæstionis in omnibus argumentis negatiuæ partis recte sumptum & probatum est: tamen hac ratione spectatum, esse vere ac proprie primam substantiam prædicamentalem.

Christus, vt hic homo, vere ac proprie prima substantia est.

Primum, quia Christus Dominus, vt est perfectus Deus, ita & perfectus homo, quod habes in plerisque Conciliis, & in Symbolo Athanasii. Lege Cyril. in suo apologetico. Damasc. lib. 3. fid. Orthod c. 7. Leonem Papam in rescripto ad Flauiam in Constantinopolitanum Episcopum, epist. 10. Euthym. p. 1. suæ Panopliæ, tit. 7. cum igitur ita sit Deus, vt sit prima substantia extra, vel potius supra omnia prædicamenta etiam substantiæ, non dubium est, quin ita sit homo, vt prima substantia in prædicamento substantiæ: sola enim hæc apud nos est perfecta substantia.

Primum ratio.

Deinde, quia etsi nomen Christi, aut (quod ab Angelo Lucæ 1. vocatum est nomen Iesu) significat Deum & hominem, quod totum apud Esaiam capite 7 Euangelista Matthæo capite primo interprete, indicat Emanuelis vocabulum (vnde Cyrilli Alexandrini sententia est, tria hæc nomina, Christus, Emanuel, & Iesus ex vi significationis tantūdem valere, vt scribit in libro de Incarnatione Vnigeniti, capite secundo) tamen aliquando sumitur pro supposito diuino, nulla ratione habita naturæ humanæ, sed solius diuinæ, vt apud Ioannem 8. cum Christus Dominus dicit: *Antequam Abraham fieret, ego sum.* & apud Paulum ad Hebræos capite vltimo, cum ait, Christum Iesum ab æterno fuisse, & in æternum fore (id enim significant verba illa: *Christus Iesus heri & hodie, ipse & in sæcula*) & in Canonica Iudæ, ad initium, vbi Iesus dicitur Israeliticum populum à seruitute Pharaonis liberasse. potest igitur pati ratione accipi, quemadmodum & sæpe accipitur pro eodem supposito, non quatenus subsistit in natura diuina, sed solum quatenus subsistit in humana, quo pacto sumitur, quandocunque ei tribuuntur pure humana, vt nasci ex muliere, pati, mori, & similia. Hac autem ratione non dubium est, quin sit prima substantia prædicamentalis.

Secunda.

Nomē Christi & Iesu quid significent.

Quod si hoc nomen Iesus ea ratione distinguitur à nomine Christi, quod Christus significat subsistentem in vtraque natura di-

Nomē Iesus qua ratione distinguatur

tur à nomine Christus.

uina vngente, & humana vncta, aut regis summi & sacerdotis. Iesus autem solum hoc, subsistentem in natura humana, vt Diuus Thomas scribit in 3. part. quæstione 16 articulo 5. (quod ea ratione verum est, si solius naturę significatæ ratio habeatur: siquidem nomen Christi significat, vtramque naturam in diuino supposito, nomen autem Iesu humanam in diuino) multo clarius est, Christum Dominum, quatenus significatur nomine Iesu, primam esse substantiam prædicamentalem.

Tertio. Concretū & abstractū ad idem prædicamentum quomodo pertineant.

Tertio, quia concretum & abstractum ad idem prædicamentum spectant, nisi quod concretum in prædicamentis accidentium ponitur secundaria ratione, in prædicamento autem substantiæ primaria, vt superius capite 7. q. 5. sect. 5. traditum est. Cum igitur hic homo sit concretum huius humanitatis, & hæc humanitas ponatur in prædicamento substantiæ secundaria ratione, non dubium relinquitur, quin Christus Dominus, quatenus hic homo primaria ratione ponatur sub homine in prædicamento substantiæ, ac proinde sit vna è primis substantiis prædicamentalibus.

Quarto. Infinitatem diuini suppositi non obstare, quominus Christus in prædicamēto per se ponatur.

Postremo, quia si quid obstaret, quominus Christus Dominus, quatenus hic homo est, subiiceretur homini, vt individuum suæ speciei, illud maxime esset, quia includit formaliter diuinam verbi personalitatem, quæ increatæ & infinitæ perfectionis est: at hoc non obstat, quia ens increatæ & infinitæ perfectionis ideo dicitur non habere locum in prædicamentis, quia nulli enti finitæ perfectionis (qualia sunt omnia genera & species) essentialiter & quidditatiue subiici potest. At non sequitur, personalitatem verbi subiici quidditatiue alicui generi aut speciei substantiæ, si ex ea formaliter homo aliquis constituatur quandoquidem nec de humanis personalitatibus prædicatur quidditatiue genus aliquod, aut species prædicamenti substantiæ, sed substantia analogice sumpta, vt complectitur etiam substantias, quæ per se in prædicamentis non ponuntur. Accedit, quod etsi personalitas diuina ex natura rei infinitæ perfectionis est, infinitaque perfectionis personam constituit, tamen, quia personalitas non est ratio ponendi, et ponam in prædicamento, sed natura rationalis, quæ finitæ perfectionis est: nihil obstat, quominus Christus Dominus, quatenus persona humanæ naturæ est, sit prima substantia prædicamentalis.

Ita pater, Christum Dominum, quatenus hic homo est, esse primam substantiam prædicamentalem, nec obstare rationes initio propositas pro parte negatiua, quominus id asserendum sit. Nam, etsi recte sumūt ac probant in illo, quatenus hic homo est, formaliter includi personalitatem diuinam; non inde tamen sequitur negatiua quæstionis pars: vt ex dictis manifestum relinquitur.

Damasceni dictum exponitur.

Denique, ad illud Damasceni: *in Christo Domino non esse communem speciem accipere*, facile respondetur cum Diuo Thoma & Alensi Alexandro, sensum Damasceni esse, non licere communem speciem accipere ex natura diuina & humana veluti conflatam. Vide Diuum Thomam 3. p. q. 2 artic. 5. Alens. 3. p. q. 6. membr. 2. art. 3.

Quid dicendum de propositionibus, in quibus homo prædicatur de Deo pure accepto.

SECTIO VI.

QVando autem ex dictis constat, quid sentiendum sit de his propositionibus, Christus est homo, Iesus est homo, Hic homo (ostenso Christo Domino) est homo; quærat aliquis amplioris doctrinæ causa, quid dicendum de his propositionibus; Verbum diuinum est homo, Filius Dei est homo, Deus est homo; in quibus homo de Deo pure accepto prædicatur, ad quam dubitationem quatuor assertionibus respondendum est.

Quatuor assertionibus ostenditur.

1. assertio.

Prima sit, esse contingentes, hoc est, non necessarias, quod satis apertum est, cum ante incarnationem, & in triduo mortis Christi falsæ fuerint, alias autem veræ.

2. assertio.

Secunda; non esse per se iis duobus modis, quibus Aristoteles primo Posteriorum capite quarto, textu 9. distinguit eas propositiones per se, quæ in demonstratione viurpantur; hæc assertio æque perspicua est atque prima, tum quia propositæ enuntiationes non sunt necessariæ, vt ex illius probatione patet: tum etiam, quia in nulla earum prædicatum est de ratione subiecti, aut subiectum de ratione prædicati. Hæc sententia est Scoti in 3. d. 7. q. 1 artic. 5. Durand. ead. d. q. 1. ad 4. Marsil. in 3. q. 6. in solut. argumenti.

3. assertio.

Tertio, nihilo minus postquam Deus est homo, has duas propositiones, Verbum diuinum est homo, Filius Dei est homo, esse quodam singulari modo per se, & nouæ etiam appellationis substantiales. Quod sint per se, & *in propositionibus per accidens, ex eo probatur, quia in pro-* *non per accidens, ex eo probatur, quia in pro-* positionibus per accidens, aut neutrum extremum, aut alterum tantum ex formalitatis ratione sua sibi vendicat subsistentiam per se: neutrum, vt in hac, album est dulce; neutrum enim formaliter est per se subsistens. Alterum tantum,

Digitized by Google

tantum, vt in hac: lac est album, quod solum A subiectum pro singulari lacte sumptum formaliter habet, vt per se subsistat. At in propositis enuntiationibus vtrumque subsistit per se, & verbum diuinum, seu filius Dei & homo; idque vna & eadem omnino subsistentia. Accedit, quod Filius Dei & homo, etsi non sunt vna per se natura; sunt tamen vna per se hypostasis ac persona. Quod vero eædem propositiones sint substantiales, & non accidentales, ex eo probari potest, quia talis est prædicatio, qualis est vnio formæ significatæ per prædicatum cum subiecto: at vnio naturæ humanæ cum verbo diuino non est accidentalis, sed substantialis, quod sæpè à Patribus definitum est, vt in Concilio Constantinopolitano 2. quod fuit generale quintum, canone 5. Hoc autem sic intelligunt, vt velint Filium Dei & Filium hominis per incarnationem esse vnum, non authoritate sola, non adoptione, non gratia tantum gratum faciente, C sed substantia vtriq; communi, hoc est, identitate hypostasis: vnde à Scholasticis vnio hęc hypostatica appellata est. Accedit, quod hæc propositio, Filius Dei est homo, non pronuntiat de Filio Dei accidens aliquod, vt patet, nec substantiam per modum accidentis, vt cum dicimus, hoc lignum est auratum, sed substantiam per modum substantiæ, siue subsistentis per se.

Obiectio contra 2. conclusionem.

Quod si quis obiiciat, quicquid aduenit D substantię siue hypostasi post esse completum & perfectum; aduenit ei accidentaliter (quod est dogma physicum apud Aristotel. 1. Physic. c. 8. à tex. 75. & vsurpatur à D. Tho. 3. p. q. 2. art. 6. & in 3. d. 6. q. 3. art. 2. & de spiritualib. creaturis, art. 2. & q. de Anima, art. 1. & aliis in locis) humanitatem autem aduenisse verbo diuino habenti ab æterno completum ac perfectum esse: igitur aduenisse ei accidentaliter; ac proinde nunc propositionem hanc, ver- E bum diuinum est homo, esse accidentalem; distinguendum est antecedens. Nam, si id, quod aduenit hypostasi, adueniat ei per inhærentiam, aut quasi inhærentiam, vt Socrati genito calor aut indumentum (quo pacto Aristoteles intelligendus est accidentaliter ei euenire non est dubium, at si illi adueniat, vt noua natura, ita vt pertineat ad nouam eiusdem hypostasis constitutionem (quod fieri posse nunquam Ethnici Philosophi cogitarunt) non aduenit ei accidentaliter. Atqui hoc pacto aduenisse naturam humanam verbo diuino, docet Orthodoxa fides: quippe cum natura humana attulerit verbo diuino, non esse humanum per circumpositam, & quasi indutam humanitatem, nec quouis alio pacto per modum adiacentis & denominantis, vt dicunt ii, qui volunt nomen Iesu esse connotatiuum aut denominatiuum verbi diuini (est enim hic modus conueniendi accidentarius, & non substantialis; sed attulerit ei esse hominem, quod est esse substantiale, vere ac proprie ad prædicamentum substantiæ pertinens. In hoc idem redeunt duæ responsiones Diui Thomæ ad propositum argumentum 3. part. quæst. 2. artic. 6. & 4. contra Gent. 46. Vnde collige, etsi contingentia repugnat propositionibus per se & substantialibus, vt ab Aristotele explicantur, non repugnare tamen huic generi propositionum absolute sumpto. *Contingentia non repugnant propositionibus per se.*

Quærat porro aliquis, num, quemadmodum hæc propositio, Filius Dei est homo, dicitur per se & substantialis post incarnationem diuini verbi; ita etiam dici possit essentialis & quiditatiua. Ad quam dubitationem negatiue respondendum est. Nam, cum essentiæ & quiditatis nomina non significent hypostasin siue suppositum, sed naturam: si proposita enuntiatio post diuini verbi incarnationem diceretur essentialis aut quiditatiua, significaretur haud dubie, naturam humanam pertinere ad constitutionem naturæ & quiditatis diuinæ: quod est omni, vt sic dicam, falsitate falsius. At, cum substantiæ vocabulo in prima significatione significet hypostasin seu suppositum, vt patet ex contextu huius capitis, sane, cum dicimus hanc propositionem, Filius Dei est homo, esse substantialem in eo sensu id possumus accipere, vt humanitas assumpta intelligatur pertinere ad constitutionem hypostasis verbi diuini, non quoad eius esse simpliciter, sed quoad esse huius hominis, vt ait Diuus Thomas in loco citato: quod est verissimum. *Dubitatio.* *Solutio.*

Quarta assertio sit, etiam hanc propositionem, Deus est homo, post diuini verbi incarnationem non esse per accidens, sed per se, nec accidentalem, sed substantialem; verum non primo, sed ratione verbi diuini, pro quo subiectum accipitur, & propositio verificatur: quod autem non sit per accidens, ex eo patet, quia vtrumque extremum habet subsistentiam per se, eamque vnam & eandem: quod vero non sit accidentalis, ex eo constat; quia vnio formæ significatæ per prædicatum cum eo, pro quo accipitur subiectum, non est accidentalis, sed substantialis, vt patet ex dictis: quod denique non sit talis primo, sed ratione verbi diuini, ex eo constat, quia si Deus non modo per se & substantialiter esset homo, sed etiam primo, Pater quoque esset homo, & Spiritus sanctus etiam; quod nunc falsum & hæreticum est. *4. Assertio. Propositio, Deus est homo, post incarnationem non est per accidens, sed per se.*

Obiectio contra quartam cõclusionem.

Sed contra hanc assertionem sic licet obiicere: Omnis propositio per se est vera cum reduplicatione subiecti; at hæc propositio, Deus est homo, non est vera cum reduplicatione subiecti: quia si Deus, quatenus Deus, esset homo, quicquid est Deus, esset homo, sicque Pater esset homo, itemque Spiritus Sanctus, imo & qualibet diuina persona semper fuisset homo: cum hæc igitur dici non possint, efficitur, vt hæc propositio, Deus est homo, etiã post diuini Verbi incarnationem, non sit propositio per se.

Dilutio minus proban-da.

Huic obiectioni dicere aliquis posset, etsi omnes propositiones, quæ sunt per se primo, sunt veræ cum reduplicatione subiecti, tamen in cæteris non semper id accidere. Quanquam enim illæ, in quarum subiectis formaliter includuntur subiecta earum, quæ sunt per se primo, sint etiam veræ cum reduplicatione subiecti, vt si dicas, homo est sensus particeps (recte enim dicimus hominem, quatenus homo est, esse sensus participem, nempe ratione naturæ animalis, quam formaliter includit) tamen illæ, in quarum subiectis non includuntur formaliter subiecta eatum, quæ sunt per se primo, non sunt veræ cum reduplicatione subiecti: exempli causa, etsi hęc propositio est per se, Animal est rationis particeps; tamen quia homo, cui primo conuenit esse rationis participem, non includitur formaliter in ratione animalis, ideo dicere non licet animal, quatenus est animal, esse rationis particeps. Verum, quia de hac propositione, Verbum diuinum est homo, quam ponimus, & esse per se, & per se primo, eadem est dubitatio (si enim verbum diuinum, quãtenus verbum diuinum est, esset homo, semper vtiq; fuisset homo) aliter respondendum est.

Germana obiectionis solutio.

Dicendum igitur, hoc verbum, *quatenus*, non posse adhiberi subiectis omnium propositionum per se, etiamsi primo sint per se: sed iis tantum, quæ & sunt de omni, & in eis vel prædicatum est de ratione subiecti, vel subiectum, aliquidve inclusum in subiecto est, de ratione prædicati: de quibus solus loquutus est Arist. 1. lib Poster. c. 4. tex. 9. idem enim est *quatenus* atque *quaratione*. Quare cum nec homo sit de ratione Dei aut verbi diuini, nec Deus aut verbum diuinum de ratione hominis; quo pacto Aristoteles rationem intelligit, cum de his propositionibus agit, non est necesse, vt si hæ propositiones, Deus est homo, Verbum diuinum est homo, sint per se, continuo sit concedendum, esse veras cum reduplicatione subiectorum. Sunt enim alio, inusitatoque modo, ac mirabili, & per se, & substantiales, nempe secundum vnitatẽ subsistentiæ personalis: quæ vnitas inter diuersas naturas substantiales & completas non inuenitur nisi in Christo Domino: neque vnquam à nobis crederetur, nisi intelligeremus, potẽtiam Dei esse infinitam, & cui nihil impossibile est, vt merito de ea vnitate præcipue intelligendum sit illud August. in epist. ad Volusianum: *In rebus mirabiliter factis, totam rationem facti esse potentiam facientis.*

Propositio, Deus est homo, quare non dicatur cum reduplicatione subiecti, etiam si sit per se.

Num homo sit vniuersale respectu Verbi diuini, sic etiam Deus.

Quærat demum aliquis, num homo respectu Verbi diuini, aut etiam Dei, vt communis est tribus diuinis personis, habeat rationẽ alicuius vniuersalis, nec ne? Quod enim habeat, ea ratione cõstare videtur, quia etsi non dicitur de pluribus eo modo, quo dicitur de Verbo diuino; tamen dici potest, idque tantum de pluribus hominibus, veluti si singulæ diuinæ personæ singulas humanitates assumerent: imo, & de Deo & Angelo, si diuina potestate Angelus assumat naturam humanam ad suam subsistentiam, quod probabile credit Scotus, & alii nonnulli. Quod autem non habeat, ex eo probatur, quia quinque vulgata prædicabilia vel prædicantur essentialiter, vel accidentaliter: homo autem nec essentialiter dicitur de Deo, vllave persona diuina, nec accidentaliter, vt ex dictis patet.

Esse vniuersale respectu Verbi diuini.

Ad hanc dubitationem primum quidem dicendum est, hominem post diuinam incarnationem esse vere ac proprie vniuersale quidam respectu Verbi diuini, quia ita nunc de illo naturali & directa prædicatione dicitur, vt eadem omnino ratione dici possit de aliis diuinis personis, & in eis numerari: id enim verum esse, recte probatum est. Namque ad rationem vniuersalis satis est, si prædicatum dicatur actu de solo, dummodo eadem omnino ratione possit de aliis prædicari, vt patet in perfecto Oratore, si detur in mundo, isque sit vnicus.

Non tamen respectu Dei, vt communis est tribus personis.

Deinde non habet rationem veri vniuersalis respectu Dei, vt tribus diuinis personis communis est; quia ita nunc dicitur de Deo, vt eodem modo dici non possit de creatura vlla. Multo enim probabilius existimamus, naturam creatam à nulla re subsistente, præterquam à Deo, assumi posse ad propriam subsistentiam, etiam diuina virtute, vt est Diui Thomæ & grauissimorum Doctorum sententia.

Non est genus vel species vel differentia vel proprium respectu Verbi diuini, tum quia non dicitur actu de aliis personis diuinis, tum quia non sunt talia.

Tertio, non esse genus aut speciem, aut differentiam, aut proprium respectu Verbi diuini, tum quia non dicitur actu de aliis personis diuinis, cum tamen hæc quatuor, quatenus prædicabilia sunt, eius naturæ sint, vt respectu actu dicantur de omnibus iis, de quibus, vt sic diuina talia prædicari possunt; qua in re differunt

ab acci-

ab accidente quinti prædicabilis, ad cuius rationem satis est, si habeat actu vnam partem subiectam, quimmodo alias habere possit: tum etiam, quia etsi actu diceretur de pluribus diuinis personis, tamen, quia non diceretur necessario, vt non dicitur de Verbo diuino, nullius horum quatuor prædicabilium rationem habere posset, vt quidem hæc à Porphyrio, aliisque Philosophis explicata sunt.

Nihil accidens quinti prædicabilis.

Quarto, nec dicendum, esse accidēs quinti prædicabilis respectu Verbi diuini, siquidem vnio humanæ naturæ cum verbo diuino non est accidentalis, sed substantialis, vt superius probatum est. Quod si fas esset dicere, omnem prædicationem contingentem esse accidentalem, & omne prædicabile contingens esse accidens quinti prædicabilis, vt ethnici Philosophi credidérunt, (qua ratione illi adæquatam esse diuisionem prædicabilium in quinque vulgata putauerunt) tum demum dicere possemus, hominem respectu Verbi diuini ad hanc prædicabilis speciem pertinere. At, cum & apud Philosophos, & apud Theologos nihil censeatur dici accidentaliter de supposito, & esse accidens illius, si ad eius esse substantiale hypostaticum, siue suppositale pertineat, nefas est dicere siue apud Philosophos (re intellecta) siue apud Theologos, hominem esse accidens quinti prædicabilis respectu Verbi diuini.

Hominem respectu Verbi diuini pertinere ad nouam quandam speciem prædicabilis.

Denique dicendum est, hominem respectu Verbi diuini pertinere ad nouam quandam speciem prædicabilis; genera autem superiora hominis, differentiasque eius constitutiuas ad alias quasdam itidem nouas. Hæc enim omnia contingenter prædicantur de Verbo diuino, vt simpliciter ad tria prima Porphyriana prædicabilia pertinere nequeant. Dicuntur etiam substantialiter, vt in duobus extremis, quæ accidentaliter dicuntur, non comprehendantur; Et tamen ipsa inter se collata non eodem modo prædicantur de Verbo diuino, vt vnam duntaxat speciem prædicabilis conficiant. Nec

...ua species ...um nouæ esse ...bstantiali ...dmirum- ...ur.

mirum, quod nouæ species mundo aduenerint cum nouo esse substantiali, quod Verbum diuinum pro mundi salute suscepit, quod nec auditum Ethnicis Philosophis erat, nec cogitatum. Possunt igitur assumptiua prædicabilia, vniuersaliaque appellari, homo quidem assumptiua species, eius vero genera & differentiæ constitutiuæ, assumptiua genera & differentiæ, quod per solam assumptionem humanæ naturæ actu dicantur de Verbo diuino, potentia vero de cæteris personis.

...propria & ...identia.

De propriis & accidentibus naturæ assumptæ, alia ratio est: Nam etsi pari ratione ad nouas species videantur spectare, nempe proprii assumptiui, & assumptiui accidentis: re tamen vera ad vulgatam accidentis speciem vtraque pertinent, cum & contingenter dicantur de Verbo diuino, & accidentaliter, hoc est, nec essentialiter, nec substantialiter, siue hypostatice. Et eodem modo dici possent de Patre & Spiritu sancto, si singulas humanitates assumerent. Idem porro dicendum est de donis gratuitis supernaturalis ordinis, vt gratiæ, gloriæ, virtutumque supernaturalium, quod & contingenter dicantur de iis, quibus conferuntur, & accidentaliter, siue nec essentialiter, nec substantialiter.

natura assumpta ad vulgatam speciem accidentis pertinere.

Sed quærat aliquis, quo pacto & homo, & eius genera prædicentur de Verbo diuino, seu de filio Dei pure accepto, cum non prædicentur de eo in quæstione, *Quid est*, siue *quidditatiue*. Quo item modo differentiæ constitutiuæ hominis, cum non prædicentur de illo in quæstione, *Quale est*, essentialiter, vt ex dictis patet.

Quæsitum.

Ad quam dubitationem dicendum; etsi homo superioraque eius genera non prædicantur de Filio Dei in quæstione *Quid est* tamen prædicari in quæstione *Quis est*, seu quænam persona est, & (vt generalius dicam) quodnam suppositum est Quæ quæstiones, cum totam substantiam quærant, & eam totam, non dubium est; quin complectantur omnia, non tantum quæ prædicantur quidditatiue de supposito, sed etiam substantialiter. Similiter etsi differentiæ constitutiuæ hominis non prædicantur de Verbo diuino in quæstione *Quale est*, essentialiter, tamen prædicari in quæstione *Quale est*, substantialiter, cum ipsæ etiam ad constitutionem suppositi humanæ naturæ, qualecunque illud sit, pertineant. Nisi quod homo, & superiora eius genera prædicantur de illo per modum substantiæ, differentiæ vero eius hominis constitutiuæ per modum qualitatis substantialis, denominantis mirum genericam aliquam naturam ad constitutionem humanæ naturæ pertinentem. Itaque quærenti, quisnam sit filius Dei æque responderi potest, esse hominem in diuina natura subsistentem, atque esse Deum subsistentem in humana; cum ita vere sit vnius, atque alterius naturæ suppositum. Quærenti autem, qualisnam sit secundum qualitatem aliquam substantialem, nempe omnes accidentales præuenientem, optime respondetur, esse rationalis naturæ, sensitiuæ, viuentis, & corporeæ. Atque hæ prædicandi rationes satis sunt ad rationes assumptiui generis, assumptiuæque speciei & differentiæ, quæ omnia contingenter prædicantur,

Solutio. Homo de filio Dei prædicatur in quæstione, quis est.

etsi satis non sint ad rationes vulgati generis, vulgatæque speciei & differentiæ, quæ prædicantur necessario, ac essentialiter, & partim etiam quidditatiue. Itaque assumptiuum genus dici potest, quod prædicatur contingenter de differentib. specie in quæstione Quodnam suppositum est: species assumptiua de differentibus numero: assumptiua autem differentia de pluribus in quæstione Quale est substantiali. Atque hæc de prædicamento substantiæ dicta sint.

ΚΕΦ. Θ.

Text. 16. Τὰ μὲν οὖν λεγόμενα, τὰ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς, ὅτι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μουσικὸν τὸ αὐτό, ὅτι τῷ αὐτῷ συμβέβηκε καὶ ἄνθρωπῳ καὶ μουσικῷ· ὅτι ἄνθρωπος μουσικός, ὅτι ἀνθρώπῳ συμβέβηκε. τὸ δὲ μουσικὸν καὶ ἄνθρωπος, ὅτι τὸ μουσικὸν τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκε. ἐπὶπλέον δ' ἔστι τοῦτο, καὶ τοῦτο ἐπὶπλέον ἐστίν. καὶ γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ μουσικῷ, καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸ μουσικὸν τοῦτον λέγεται καὶ τούτοις ὁμοίως. διὸ c καὶ πάντα πάντα κατηγορεῖται ἁπλῶς λέγεται. οὐ γὰρ ἀληθὴς εἶπεν, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος τοῦτο καὶ μουσικόν· τὰ μὲν γὰρ καθόλου, καθ' αὑτὰ ὑπάρχει, τὰ δὲ συμβεβηκότα, οὐ καθ' αὑτά, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς καθ' ἕκαστα οὐδαμῶς λέγεται· τοῦτο γὰρ εἶναι δοκεῖ Σωκράτης καὶ Σωκράτης μουσικός· τὸ γὰρ Σωκράτης ἐπὶ

Eadem a vero alia dicuntur per accidens, quo pacto album & musicum idem sunt, quia eidem accidunt; & homo ac musicum, quia alterum alteri accidit; musicum autem & homo, quia musicum accidit homini. Est b autem hoc idem quod utrumque, & utrumque illorum idem quod hoc namque idem quod homo musicus, & homo & musicum dicuntur, & idem quod hoc illud. Quocirca c & hæc omnia uniuerse non dicuntur. Neque enim vere dixerit, omnem hominem & musicum idem esse: uniuersalia enim per se insunt, accidentia vero non per se, sed in singularibus simpliciter dicuntur. Idem enim videtur esse Socrates, & Socrates musicus, cum verbum Socrates in pluribus non

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

Eiusdem & diuersi varia genera.

Eadem a vero. Quoniam idem, & diuersum enunciatur in substantia rerum, exposita multiplicitate substantiæ tradit Aristoteles varia genera eiusdem, & diuersi ac primum quinque genera eiusdem per accidens, tria in simplicibus, & duo in compositis. Namque in simplicibus duo dicuntur idem, aut quia eidem subiecto accidunt, vt album & musicum, aut quia id, quod prædicatur, accidit ei, quod subiicitur, aut contra id, quod subiicitur ei, quod prædicatur, quibus modis dicimus extrema harum enunciationum: Homo est musicus, Musicum est homo, esse eadem per accidens. In compositis autem, vtpote cum subiectum, & accidens in eodem extremo iunguntur, duobus modis euenit identitas. Vno, si compositum subiiciatur, vt si dicas, Homo musicus est homo, vel est musicus: altero, si compositum prædicetur, vt si dicas, homo vel musicum est homo musicus. Præterimisit autem Aristoteles alios duos modos, qui fingi possent, dum duo accidentia iunguntur in eodem extremo, quia duo accidentia nunquam iunguntur, nisi ratione alicuius tertii, quod vtique subsit.

b *Est autem hoc.* Id est, compositum ex subiecto, & accidente, idem est per accidens quod vtrumque separatim, & vicissim illa separatim accepta idem sunt, quod compositum, vt mox exponitur. Aduerte autem, hoc loco, etsi ex vtraque parte dici possit vnum esse idem alteri, & subiectum videlicet prædicato, & prædicatum subiecto; melius tamen dici, subiectum esse idem prædicato, quam prædicatum subiecto.

Omnem enunciationem vniuersalem esse per se.

c *Quocirca & hæc.* Colligit ex dictis ea, quæ dicuntur idem per accidens, non dici vniuerse, siue enunciatio efferatur de vniuersalibus siue de singularibus. De vniuersalibus quidem, quia ea sola, quæ dicuntur per se de vniuersalibus dicuntur de illis vniuerse, vt cum dicimus omnem hominem esse animal, aut risus capacem. Hinc enim fit, vt non vere dicamus, omnem hominem esse musicum. De singularibus autem, quia licet ea, quæ per accidens dicuntur, dicantur simpliciter de singularibus, hoc est, non ratione alicuius partis subiectæ, seu (quod in idem redit) sine signo particulari, tamen propterea non dicuntur vniuerse, quia singularia non prædicantur pluribus, neque illis ob eam causam recte proponitur signum vniuersale, vt in libro de interpretatione dictum est. Hinc habes omnem enunciationem vniuersalem esse per se, de qua re quia Dialecticis non parum exhibet difficultatis, propria disputatione disserendum esset, si locus daretur.

ἀπὸ τοῦ πολλῶν. διὸ, ὅ πᾶς Σωκράτης λέγεται, ἔστι πᾶς ἄνθρωπος. καὶ τὸ μὲν ὅλον λέγεται τοιοῦτο.

Τὸ δ ἧ καθ' αὑτό, ὥσπερ καὶ τὸ ἓν. καὶ γὰρ ἕν ἐστι ἑκάστου ἡ ὕλη μία, ἢ εἴδει, ἢ ἀριθμῷ, ἢ γένει τοιοῦτα λέγεται καὶ ὧν ἡ οὐσία. ὅτι φανερόν, ὅτι ἡ ταὐτότης ἰσότης τις ἐστὶν, ἢ πλείονι δ' εἶναι ἢ ἐ ἔστι χρῆται ὡς πλείοσι, ὅταν ἅπαξ λέγῃ αὐτὸ αὑτῷ ταὐτὸν ὡς δυσὶ χρῆται αὐτῷ.

Ἕτερα f ἧ λέγεται, ὧν ἡ τοῦ εἴδη πλείω, ἢ ἡ ὕλη, ἢ ὁ λόγος τῆς οὐσίας· καὶ ὅλως ἀπαναιρήσεως τοῦ ταὐτοῦ λέγεται τὸ ἕτερον. Διάφορα g ἧ λέγεται, ὅσα ἕτερα ἐν τῷ αὐτῷ ἐστιν, μὴ μόνον ἀριθμῷ, ἀλλ' ἢ εἴδει, ἢ γένει, ἢ ἀναλογίᾳ. ἐν ᾧ δ' ἕτερα τὸ γένος,

non dicatur. Vnde fit, vt nemo dixerit omnis Socrates, quemadmodum dicitur Omnis homo. Atque hac quidem hunc in modum dicuntur eadem.

Alia d *autem per se, quemadmodum & ipsum ens. Nam & quorum materia est vna, ea aut specie, aut numero, aut genere dicuntur eadem, & quorum substantia ens. Ita perspicuum est, identitatem vnitatem esse quandam ipsius esse, aut plurium, aut eiusdem quod vno ve pluribus constat: veluti cum ipsum, idem quod ipsum esse dicitur, & duobus enim ipso vtitur.*

Diuersa f *dicuntur ea, quorum aut species plures sunt, aut materia, aut ratio substantiæ; omnino que diuersum opposito modo, atque idem dicitur. Differentia* g *vero dicuntur, quæcunque diuersa sunt, cum aliquid eorum sint non numero solum, sed aut specie, aut genere, aut analogia. Ea item,* h *quorum diuersum*

d *Alia autem per se, quemadmodum & ipsum ens.* Tradita distinctione eiusdem per accidens, distinguit eadem per se, quorum tot genera esse dicit quot sunt vnius per se. Vnde colligit, identitatem esse quandam vnitatem, id est fundari in quadam vnitate, quæ est vnitas substantiæ, siue essentiæ, quo pacto similitudo dici potest vnitas accidentariæ qualitatis, & æqualitas vnitas quantitatis; in sensu nimirum causali. Neque enim hæc sunt formaliter vnitates, sed relationes quædam fundatæ in vnitatibus prædictis. *Identitatem fundari in vnitate.*

e *Aut cum quia ens.* Hinc patet, identitatem eiusdem ad se ipsum esse relationem rationis, quia extrema non sunt re ipsa diuersa, sed ea tantum ratione distinguuntur, quia intellectus eodem vtitur vt duobus; veluti cum dicitur, Socrates est Socrates, vel hic homo est sibi ipsi amicus. Atque hac quidem ex parte alia ratio est in ea identitate, qua duo individua sunt idem specie, & in ea, qua duæ species sunt idem genere, quas *D Thom. lect. 11. alens. & alij* ac *multi hoc loco*, putant esse reales, cum extrema realiter distinguuntur: idem potiori ratione dicturi de entitatibus, quibus diuersæ species aut genera, sunt idem analogice. Verum nos, quia huiusmodi relationes conueniunt rebus etiam non existentibus, credimus potius esse relationes rationis, vt quarto libro *cap. 2. quæst. 7. sect. 8.* diximus, & hoc ipso *ad cap. 15.* latius explicabimus. *Identitas eiusdem ad se est relatio rationis.*

f *Diuersa dicuntur ea, quorum aut speciei plures sunt.* Distinxit eadem, nunc distinguit diuersa, quæ sunt illis opposita; traditque tria genera diuersorum, nempe specie, materia, id est, numero, & ratione definitiua substantiæ, siue essentiæ, etiam si sit generica: vt hic contineantur diuersa genere, specie, ac numero. Ne autem sit opus alia diuersorum genera enumerare, addit, tot modis dici diuersa, quot dicuntur eadem. *Genera diuersorum.*

g *Differentia vero dicuntur, quæcunque.* Cum omnia differentia sint diuersa, non autem omnia diuersa differentia *f* nisi impropriissime sumpto differentium vocabulo; tradita distinctione diuersorum, subdit distinctionem differentium in quatuor genera. Alia enim dicuntur differentia, quia cum aliquid idem sint siue numero, siue specie, siue genere, siue analogia; tamen in aliquo diuersa sunt, vt Socrates sedens, & idem alias stans, vt hic homo & ille, vt equus & bos, vt ens absolutum & relatum; quæ est Diui Thomæ *lectione duodecima*, expositio, atque ex hoc genere sola prior atria membra sunt proprie differentia, quia in iis tantum ea, in quibus diuersa conueniunt, sunt simpliciter eiusdem rationis in vtroque extremo. Alexander hunc in modum interpretatur verba illa, *non numero solum*, modo non sint eadem numero: itaque negabit Socratem senem differre a se ipso puero quod tamen omnes Dialectici cum Porphyrio concedunt in Isagoge, *cap. de differentia.* *Differentiæ quatuor genera.* *Primum.*

h *Ea item, quorum diuersum est genus.* Tradit secundum genus differentium, quæ impropriissime dicuntur differentia, ea vero sunt, quæ ita sunt diuersa genere, vt in eis quatenus talia dicuntur, nec analogica quidem conuenientia cernatur, vt animal & color; si vtrumque casu, & ob nullam conuenientiam eodem nomine appellentur. *Secundum.*

i *Et con-*

-ξιν δ', καὶ i τὰ ἐναντία, καὶ k ὅσα ἐν τῇ οὐσίᾳ διαφορὰν ἔχει.

Ὁμοια l λέγεται, τὰ πεπονθότα ταὐτὰ καὶ τὰ πλείω τῶν τοιούτων πεπονθότα, ἢ ἕτερα, καὶ ἓν πλείοσι μία· καὶ καθ' ὅσα ἀλλοίωσις ἐνδέχεται τῶν ἐναντίων τούτων τὸ πλείω ἔχοντα, ἢ κυριώτερα ὅμοια τούτῳ, ταῦτα λέγεται τοῖς ὁμοίοις τὰ ἀνόμοια.

sium est genus, & i contraria, & k quæcunq; in substantia diuersitatem habent.

Similia l dicuntur, & quæ idem acceperunt, & quæ pluribus eisdem, quam diuersis affecta sunt, & quorum qualitas una: & quod plura aut potiora ex iis contrariis habet, quibus fit alteratio, huic simile dicitur. Modo autem similibus opposita dicuntur dissimilia.

Tertium. i *Et contraria.* Addit tertium genus differentium, quod non tantum complectitur species contrarias, quæ tertio membro primi generis comprehensæ sunt, sed etiam differentias eiusdem generis, quas Aristotel. s *lib.7. Metaphys. c.12 text.42.* vocat contrarias.

Quartum. k *Et quæcunq; in substantia diuersitatem habent.* Hoc quartum genus differentium latissime patet, quæcunque enim in substantia essentiave diuersitatem habent, ea sæpe dicuntur differentia, tametsi nec sint contraria, nec sub eodem genere contineantur; vt materia & forma, essentia diuina & humana.

Similium genera quatuor. l *similia dicuntur, & quæ idem acceperunt & quæ pluribus eisdem.* Annectit explicationi Eiusdem, & Diuersi, quæ dicuntur secundum substantiam, essentiamve, distinctionem Similis & Dissimilis; quæ dicuntur secundum qualitatem accidentariam. Non adiungit autem distinctionem Æqualis & Inæqualis, quia eius multiplicitas non est admodum manifesta, vt D. Tho. *lect.12.* annotauit. Tradit ergo quatuor genera similium. Vnum est eorum, quæ idem passa sunt; quod fere accidit secundum qualitates, vt qui ex ægritudine pallorem aut ruborem contraxerunt. Alterum eorum, quæ plura eadem quam diuersa, vt duo fratres gemelli, qui vix internoscantur. Tertium eorum, quorum qualitas est eadem, siue eam per veram actionem acceperint, vt quæ dicta sunt; siue absque actione, vt astra eiusdem natiui splendoris. Quartum eorum, quæ pluribus aut præstantioribus contrariis, quibus fit alteratio, affecta sunt, vt duo vina habentia eundem colorem, odorem & saporem; quo genere non dicuntur similia, quæ eundem tantum colorem habuerint; cum color tamen minus præcipuis affectionibus vini habeatur. Hinc quot, & quæ sint genera dissimilium, facile intelliges.

ΚΕΦ. Ι'.

Ἀντικείμενα a λέγεται ἀντίφασις, καὶ τἀναντία, καὶ τὸ κατὰ τ, καὶ στέρησις καὶ ἕξις, καὶ b ἐξ ὧν, καὶ εἰς ἃ ἔσχατα, ἔστιν αἱ γενέσεις, καὶ αἱ φθοραί. καὶ ὅσα μὴ ἐνδέχεται ἅμα παρεῖναι τὰ ἀμφοῖν δεκτικῷ, τούτων ἀντικεῖσθαι λέγεται,

CAPVT X.

Opposita a dicuntur contradictio: contraria ea, quæ ad aliquid, primatio, & habitus. Ea b etiam, ex quibus, & in quæ ultima: vt generationes & corruptiones. Quæ item vtriusque susceptiuo simul adesse nequeunt, ea opposita

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Oppositorum quatuor genera. Oppositæ a *dicuntur contradictio, contraria.* Quoniam opposita sunt quædam diuersa, distinguit hoc capite varia oppositorum genera, tum ad finem capitis exponit, quæ dicantur diuersa specie. Tradit ergo in primis quatuor vulgata genera oppositorum, de quibus libro decimo disputabit.

Duo alia genera oppositorum. b *Ea etiam.* Diuus Thomas existimat tradi hoc loco duo documenta, quibus cognosci possit, num, quæ proponuntur, vt opposita, sint vere opposita: vnum, si sint termini eiusdem motus mutationisve: alterum, si non possint simul esse in eodem susceptiuo. Sed quia hæc non satis cohærent cum ipso verborum contextu, potius dicendum est, nulla multiplici Alexandri expositione, tradi his verbis duo alia oppositorum communiora genera: vnum extremorum siue terminorum mutationis: alterum eorum, quæ simul eidem susceptiuo vtriusque inesse non possunt. Itaque in priore genere comprehenduntur contradicentia, contraria, & priuatiue opposita, non omnia tamen, sed ea, inter quæ datur mutatio, neque enim omnia esse possunt mutationis extrema, vt perspicuum est. In posteriori genere vniuerse videntur comprehendi omnia contraria, & priuatiue opposita, & quamplurima ex contradicentibus, & relatiue oppositis. Vnde patet, quo pacto hæc duo à quatuor vulgatis distinguantur. Quo loco aduerte,

aduerte verba illa *generationes & corruptiones* pro iis, ex quibus, & in quæ generationes & corruptiones procedunt accipienda esse, vt innuant exempla terminorum præcipuarum mutationum. Nisi liberius sic vertas periodum; *Ea etiam ex quibus, & in qua vltima generationes (verbi gratia) corruptionesq; proficiscuntur*; quo fere modo interpretatus est Argyropylus, prætermisso verbo ἔιον. *Mediæ qualitates non esse per se oppositæ.*

ἢ ἐκ τούτων, ἢ ἐξ ὧν ἐστι. φαιὸν γὰρ καὶ λευκὸν ἅμα τῷ αὐτῷ οὐκ ἐνυπάρχει. διὸ καὶ ἐξ ὧν ἐστι, τούτοις τίθησι.

Ἐναντία δ λέγεται, τὰ μὲν δυνατὰ ἅμα τῷ αὐτῷ παρεῖναι, τῶν ἀλλοιώσεων τὰς γενικὰς, καὶ τὰ πλεῖστον ἀλλοιούμενα τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἐνόντων, καὶ τὰ πλεῖστον ἀλλοιούμενα τῶν ἐν τῷ αὐτῷ δυναμένων, καὶ ὧν ἡ ἀλλοίωσις μεγίστη, ἢ κατὰ πλῆθος, ἢ κατὰ γένος, ἢ κατ' εἶδος. τὰ δ' ἅπαντα ἐναντία λέγεται, τὰ μὲν τῷ τοιαῦτα ἔχειν, τὰ δὲ τῷ δύνασθαι εἶναι τῶν τοιούτων, τὰ δὲ τῷ ποιητικὰ, ἢ παθητικὰ, ἢ ποιῆσαι, ἢ πάσχοντα, ἢ λαμβάνειν, ἢ λῆψις, ἢ ἕξις, ἢ στερήσεις εἶναι τούτων, καὶ τῶν τοιούτων.

ἐστὶ δ

posita dicuntur, vt ea ipsa, aut illa ex quibus constant. Fuscum enim & album simul eidem non insunt, quo fit, vt ea, ex quibus constant, his opponantur.

Contraria dicuntur & ea, quæ cum sint eorum, quæ differunt genere, eidem simul adesse nequeunt: & quæ ex ijs, quæ in eodem sunt genere, plurimum differunt: & quæ plurimum differunt in eodem susceptiuo: & quæ ex ijs, quæ sub eandem potentiam cadunt, plurimum differunt: & quorum maxima est aut simpliciter, aut genere, aut specie differentia. Cætera vero dicuntur contraria, partim quod ea habeant; partim quod ea suscipere, partim quod efficere, aut pati possint, aut efficiant, aut patiantur, aut vero sint horum, similiumve abiectiones, aut susceptiones, aut habitus, aut priuationes.

c *Aut ipsa.* Hæc verba addita sunt propter medias qualitates, quæ constant virtute extremis contrariis. Quanquam enim mediæ non possunt simul inesse in eodem susceptiuo, non sunt tamen per se oppositæ, siue comparatæ inter se, siue cum extremis, ex quibus constant. Itaque sensus est, ea quæ eidem susceptiuo vtriusque inesse non possunt, aut ipsa secundum se sunt opposita, vt album & nigrum, aut non sunt per se opposita, sed constant oppositis per se, veluti fuscum. Ideo enim fuscum non potest esse simul cum albo puro, quia constat albo & nigro, quæ per se opponuntur. Addit tamen Aristoteles, quia media componuntur ex extremis, idcirco dici posse extrema opponi mediis, quia nimirum ex parte media constant oppositis extremis, verbi gratia, album purum posse dici oppositum fusco, quatenus fuscum constat nigro, & sic in cæteris. Itaque docet his verbis, hæc etsi non sunt per se in hoc oppositorum genere; posse tamen ad illud reuocari, quod idem intellige de mediis comparatis inter se, vt de fusco & viridi, quanquam minus proprie opponantur sibi inuicem quam extremis.

d *Contraria dicuntur.* Tradit duo genera contrariorum, vnum per se, alterum per aliud, & vtrumque genus in varia membra dispertit. Contraria per se sunt, quæ ratione sui dicuntur contraria, vt calidum & frigidum; per aliud, quæ ratione aliorum, vt vis calefaciendi & refrigerandi, quæ in pluribus mistis rebus insunt. Contrariorum per se varia sunt genera: vnum eorum quæ cum genere differant, simul eidem inesse non possunt, vt agere ac pati idem: alterum eorum, quæ plurimum differunt sub eodem genere, vt album & nigrum sub colore: tertium eorum quæ in eodem susceptiuo plurimū differunt, vt sanum & ægrum in animali: quartum eorū, quæ inter ea maxime differunt, quæ cadūt sub eandem potentiā, facultatem ve siue naturalem, siue aduentitiam, vt dulce & amarum sub gustatum, suasio & dissuasio sub Rhetoricam, aut Dialecticam: quintum genus est eorum, quæ maxime differunt, aut simpliciter, vt album & non album (quo etiam membro Alexander complectitur priuatiue opposita, quia differunt vt entia & non entia) aut genere, vt substantia & relatio, aut specie, vt album & nigrum, elephas & taurus, quod genus contrariorum latissime omnium funditur, cum contradicentia etiam comprehendat. Quod si quis obiiciat, fieri non posse, vt contradicentia quoque hic comprehendantur, cum sola entia dicantur differre: occurrendum est, verbum *differunt*, non accipi hoc loco proprie, quemadmodum paulo post, vbi priuatiue opposita dicuntur differre. Nec magis mirum videri debet, quod contradicentia, & priuatiue opposita dicantur differre, quam quod dicantur contraria, vt sæpe appellantur. *Contraria in duplici genere esse.* *Contraria per se.* *Obiectio.* *Solutio.*

e *Cætera vero dicuntur.* Subdit varia genera contrariorum per aliud, multa enim dicuntur contraria, aut quia in eis insunt contraria, vt ignis & aqua, aut quia habent peculiares propensiones ad capienda contraria, vt pueri bonæ indolis ad virtutem, malæ autem ad vitia; aut quia contrariis afficere, aut affici possunt, aut afficiunt, aut afficiuntur, vt venena & antidota, homines bonæ constitutionis & valetudinarii, aut quia sunt contrariorum obiectiones, aut *Contraria per aliud.*

ἐναντίωσις δὲ τὸ ἓν, καὶ τὸ ὂν πολλαχῶς λέγεται, διῃρημένων ἑκάστων, καὶ ταῦτα ὅσα ἐξ ἑνὸς τούτου λέγεται, ἔστι καὶ τὸ ἕτερον, καὶ τὸ ἄλλο, καὶ τὸ ἀνόμοιον· ἄνευ ἄλλου ἕτερον, καὶ οὐδ' ἐναντίον ἄνευ ἐναντίου πρώτου.

nus. Cum autem vnum, & ens multis modis dicantur, cætera quoq; omnia, quæ ex his dicuntur, sequatur necesse est: quare & idem, & diuersum, & contrarium, vt & aliud, atq; aliud sit in vtroq; prædicamento.

Ἕτερα δὲ λέγεται τῷ εἴδει λέγεται, ὅσα τι ἑνὸς τοῦ γένους ὄντα, μὴ ὑπ' ἄλληλά ἐστι· καὶ ὅσα ἐν τῷ αὐτῷ γένει ὄντα διαφορὰν ἔχει· καὶ ὅσα ἐν τῇ οὐσίᾳ ἐναντίαν ἔχει· καὶ τὰ ἐναντία ἕτερα τῷ εἴδει ἀλλήλων, ἢ πάντα, ἢ τὰ λεγόμενα αὐτῶν· καὶ ὅσων ἐν τῷ πολλαπλασίῳ τῷ γένει εἴδη οἱ λόγοι ἕτεροι (οἷον ἀνθρώπου καὶ ἵππου ἄτομα τῷ γένει, οἱ δὲ λόγοι ἕτεροι αὐτῶν) καὶ ὅσα ἐν τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ αὐτῶν ὄντα ἔχει διαφοράν. ἑαυτὰ δὲ τῷ εἴδει, τὰ μετειλημμένα λεγόμενα τούτοις.

Diuersa autem specie dicuntur, & ea omnia, quæ cum eiusdem generis sint, alterum sub altero non collocatur, & quæ, cum sint in eodem genere, differentiam habent & quæ habent in substantia contrarietatem. Sunt & contraria diuersa specie inter se aut omnia aut quæ primo dicuntur, & ea, quorum rationes in vltima generis specie diuersæ sunt (quem in modum homo & equus individua sunt genere, eorum autem rationes diuersæ) & omnia cum in eadem ipsorum substantia sint, differentiam habent. Eadem vero specie sunt ea, quæ opposito hu modo dicuntur.

acceptiones, vt bona & mala institutio, aut contrariorum habitus, vt scientia & error; ratione nimirum contrariorum actuum (etiamsi alioqui habitus ipsi sint per se contrarii) aut priuationes contrariorum, præsertim immediatorum, vt priuatio sanitatis & ægritudinis, si non detur status neuter. priuatio item rectitudinis, & prauitatis in actibus singularibus si nulli dantur indifferentes. Vnde patet, quam multa sint genera contrariorum per aliud.

f *Cum autem vnum & ens.* Docet, qua de causa prædictæ affectiones entium dicantur multipliciter. Causa vero est, quia dicuntur ex ente & vno, hoc est, quia consequuntur ens & vnum, quæ sunt multiplicia. Nam idem & diuersum sequuntur vnum & multa: differentia vero & cõtraria sunt quædam diuersa. Vnde colligit Aristoteles hæc non esse eiusdem rationis in pluribus prædicamentis quemadmodum de ente & vno superiori libro, capite secundo dictum est, vbi etiam hoc idem consectarium ab Aristotele colligitur.

Quæ nam sint diuersa specie.

g *Diuersa autem specie.* Quia superiori capite non exposuerat quænam essent diuersa specie, id præstat hoc loco tradendis sex generibus diuersorum specie. Vnum est eorum, quæ ita continentur eodem genere, vt alterum sub altero non collocetur, veluti scientia & candor. Alterum eorum quæ ita collocantur sub eodem genere, vt sint membra eiusdem diuisionis factæ per oppositas differentias, velut homo & bestia, album & nigrum. Tertium est eorum, quæ habent aliquam contrarietatem in substantia essentiave sua tametsi sub eodem genere non collocentur, vt equus & Geometria, aspectus & locus. Quartum est quorumlibet contrariorũ, aut certe eorũ, quæ primo, hoc est, per se contraria dicuntur, quod ideo adiungit, quia inter cõtraria per aliud multa reperiuntur, quæ non sint specie diuersa, vt homines firmæ ac infirmæ constitutionis. Quintum est eorum, quæ cum genere sint individua, hoc est, in eodem infimo genere conueniant diuersas tamen definitiones habent, vt canis & lupus: atque hæc, cum sint species infimæ eiusdem infimi generis, propterea magis proprie dicuntur differre specie quod non sint etiam diuersa genera. Sextum genus est eorum, quæ cum in eadem substantia siue subiecto sint, tamen differentiam habent inter se, vt candor & dulcor in lacte. Quæ ideo Diuus Thomas, & alii nonnulli existimant dici ab Aristotele diuersa specie, quod credant fieri non posse, vt duo accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto insint. De quare, quia non parum habet difficultatis, operæpretium erit aliquanto fusius disserere.

Quo loco parum refert, quod fere interpretes prætermittunt verbum *αὐτῶν*, cum aiunt *eadem substantia*, pro eo quod nos dicimus *in eadem ipsorum substantia*. Id enim faciunt perspicuitatis causa, ne quis putet nomen substantiæ iis verbis pro essentia accipi, vt Perionius credidit verum etsi hac de causa illi permoti sunt, vt verbum illud præterirent, non tamen id erat necesse. Nam, vel paululum aduertenti patet, dici non posse duo aliqua esse in eadem ipsorum essentia, cum tamen duo accidentia recte dicantur esse in eadem ipsorum substantia, id est, in eodem ipsorum subiecto. Quanquam libentius verbum in versione omisissem, nisi esset in omnibus exemplaribus.

* * *

Num

Num plura accidentia eiuſdem ſpecici in eodem ſubiecto eſſe poſſint.

QVÆST. I.

Quæſtionis ambignitas.

SECTIO I.

Primo ratio. Pars negatiua Ariſtotelis auctoritate fundatur.

PRo parte negatiua ſatis nobis videtur eſſe poſſe generalis aſſertio Ariſt. *ad finem cap. 10. text. 16.* qui non ait aliqua eorum, quæ in eodem ſubiecto differentiam habent, diuerſa eſſe ſpecie, ſed omnia: quod certe videtur dicere non debuiſſe, ſi aliqua excipienda exiſtimaſſet, neque in eadem reparum momenti habet, quod D. Thom. *lect. 12.* nulla exceperit.

Pars affirmatiua argumenta.

Verum affirmatiuam partem multa argumenta non modo ſuadent, ſed etiam perſuadere videntur. In primis aſſerunt Perſpectiui (*Lege Cantuarienſem. lib 1. ſuæ perſpect. cap. 1. petitione 6.*) in eadem parte corporis diaphani, imo, etiam in eadem parte ſuperficiei cuiuſque corporis poſſe dari plura lumina ſolo numero differentia: id quod argumento duarum lucernarum multis modis oſtendere nituntur. Primum, cum altera tantum extinguitur, ſimul etiam extinguitur lumen, quod illa in aere producebat, nec tamen extinguitur lumen, quod producebat altera, quod ſatis videtur oſtendere, antequam illæ extinguerentur, non vnum tantum lumen, ſed duo in aere extitiſſe, quorum alterum perierit, alterum permanerent. Deinde, quia columna obiecta duabus lucernis aliquantulum inter ſe diſtantibus iacere ſolet duas vmbras, vnam ad eam partem quæ occultat vnam lucernam, alteram ad eam, quæ occultat alteram, quod ideo videtur accidere, quia ſingulæ lucernæ ſingula lumina producunt, quorum alterum impeditur interpoſitu columnæ ad hanc partem, alterum interpoſitu eiuſdem ad alteram partem. Idque confirmatur ex eo, quia vmbra vna eſt diminutum lumen vnius tantum lucernæ, altera vero eſt diminutum lumen alterius duntaxat, quod euenire non poſſet, niſi ſingulæ ſingulalumina producerent.

Duo lumina in eadē parte diaphani dari poſſe ex vtroque præcedenti.

2.

3. Tertio, quia per foramen parietis ſubiectis iiſdem duabus lucernis iaciuntur duo lumina diſtincta numero in hanc & illam partem, ſingula nimirum è regione ſingularum lucernarum; quod perſpicue videtur demonſtrare intra foramen illud dari duo lumina diſtincta numero, quorum alterum continuatur vltra parietem è regione vnius lucernæ ad vnam partem, alterum è regione alterius ad alteram.

Rationibus philoſophiæ pars eadem confirmatur.

Phyſicis etiam principiis videtur ea pars quæſtionis, atque adeo efficacius demonſtrari. Primum, quia in quauis particula aeris interiecti inter duos parietes albos dantur ſpecies ſenſibiles vtriuſque vt naturales philoſophi docent: alioqui non ex quauis parte illius medii vterque paries videri poſſet; illæ autem ſpecies ſenſibiles, cum ſint ſimilitudines colorum eiuſdem ſpeciei, vtpote albedinis, nemo negauerit eſſe accidentia eiuſdem ſpeciei. Deinde, quia in eadem parte organi cuiuſque ſenſus præſertim interioris neceſſario dandæ ſunt plures ſpecies ſenſibiles eiuſdem ſpeciei, cum eidem ſenſui obiiciuntur plura eiuſdem ſpeciei indiuidua: neque enim vlla ratio reddi poteſt, cur illæ in diuerſis partibus organi imprimantur. Tertio, quia in homine dantur ſimul multæ memoriæ eiuſdem ſpeciei, ex quibus gignitur experientia, & multæ experientiæ, ex quibus gignitur ars vt Ariſtoteles 1. libro *cap. 1.* docuit. Poſtremo, quia in intellectu videntur dari ſimul multi conceptus eiuſdem ſpeciei, vt ſi quis mente dicat Socrates non eſt Plato aut etiam Socrates eſt Socrates. Quin etiam multi ſunt, qui aſſerant dari ſimul in intellectu plures ſpecies intelligibiles diuerſorum indiuiduorum eiuſdem ſpeciei.

Plura ſpecies ſenſibiles ſolo numero differentes ſint in eadem parte medij.

An plures memoriæ.

Conceptus.

Sed & logica ſeu potius metaphyſica ratione idem plane videtur concludi. Nam, ſi correlatiua ſunt ſimul natura, & ſe mutuo ponunt ac tollunt, neceſſario aſſerendum videtur in eodem patre habente plures filios dari ſimul plures relationes paternitatis, quæ haud dubie ſunt eiuſdem ſpeciei, & in eodem filio habente adhuc vtrumque parentem dari duas relationes filiationis, quarum altera referatur ad patrem, altera ad matrem, quæ etiam erunt eiuſdem ſpeciei, cum ambæ fundentur in eadem actione ſpeciei, imo etiam in eadem numero. Nam ſublato vno ex pluribus filiis, non aliter neceſſario tollitur pater, quam quod relatio, quæ illum reſpiciebat: nec item ſublato altero parentum neceſſario tollitur filius, niſi ratione eius habitudinis, qua ad illum referebatur filius. Cum ergo fieri non poſſit, vt eadem numero relatio & tollatur & maneat: plane videtur effici in quouis patre habente plures filios, & in quouis filio ſuperſtite vtroque parente, dari plures relationes eiuſdem ſpeciei.

Metaphyſica ratione pars eadem oſtenditur.

In eodem patre an plures relationes.

Digitized by Google

Varia ſententia in hac quæſtione.

SECTIO II.

HIs fere argumentis aut omnibus aut quibuſdam adducuntur multi, vt affirmatiuam quæſtionis partem amplectantur; neq; aliter Ariſtotelem defendant, quam limitationibus quibuſdam, alii vero cum exiſtimant ſe omnia diſſoluere, negatiuam potius, quæ ab Ariſtotele vniuerſe videtur ſupponi, amplectuntur.

Prima ſententia laudãt.

Sunt (*in quibus eſt Iand. 5. Metaph. q. 36.*) qui dicant Ariſtotelem duobus modis intelligi poſſe: vno vt non loquatur ex propria ſententia, ſed aliorum, quaſi dicat hanc eſſe vnam ſignificationem diuerſorum ſpecie, quæ apud quoſdam vſurpatur, vt ea etiam dicantur ſpecie diuerſa, quæ cum in eodem ſubiecto inſint, tamen inter ſe differunt; quo pacto cap. 8. dixit ſubſtantiæ nomen tertio modo ſumptum ſignificare res quaſdam Mathematicas, quæ eſt ſententia Pythagoreorum ab eo ſæpe impugnata: altero vt loquatur quidem ex propria ſententia, verum non de omnibus accidentibus, ſed de iis tantum, quæ ſunt rebus congenita. Nam, cum ea quæ ſunt eiuſdẽ ſpeciei eandem vim habeant, natura autem abhorreat ſuperuacanea, ſatis erit vna facultas videndi in animali, vt videre poſſit: vna item audiendi, vt audire. Cum ergo idẽ dici poſſit de cæteris congenitis accidentibus, efficitur, vt in his verum ſit, quod ait Ariſtoteles, plura eiuſdem ſpeciei ſimul in eodem ſubiecto eſſe non poſſe. In cæteris autem accidentibus, etſi per motum acquirantur, aſſerunt nihil impedire, quo minus plura in eodem ſubiecto inſint. ſiquidem in eodem ligno, vt aiunt, poſſunt ineſſe ſimul duæ calefactiones ſecundum eandem partem, ſi lignum ſimul calefiat à duobus numero iguibus.

Refellitur.

Sed nec prior ſenſus habet vllam probabilitatem, quia nullibi impugnata eſt ab Ariſtotele ea vſurpatio diuerſorum ſpecie, quod tamen feciſſet, ſi veram eſſe non putaſſet, qua ratione ſæpe ab ea impugnati ſunt Pythagorici, quod Mathematica entia ſubſtantias rerũ naturalium appellaſſent. Neq; item poſterior ſenſus recte probatur. Nam, vt natura abhorret ſuperuacanea in congenitis, ita & in aduentitiis. Duo etiam ignes agentes ſimul in eandem partem ligni non agunt in illam diuerſis actionibus, ſed vna & eadem; ſiquidem motus eſt vnus & idem, ad quem ignes illi cõcurrunt, vt cauſæ partiales.

Secunda ſententia Scoti & aliorum.

Alii (vt ſunt *Scotus in 3. diſt. 9. quæſt. vnica Ioannes eadem diſt. quæſt. 3. Richard* [illegible]

A *Gab. quæſt. vnica concl. 5. Argent q. 1. art. 2. Maior ead. d. q. vn. Anton. And. 5 Metaph. q. 8. & ſimiles*) exiſtimant Ariſtotelem loqui non ſolum de congenitis accidentibus, ſed etiam de aduentitiis, quæ acquiruntur per motum, non tamen de cæteris, quæ per motum non acquiruntur, etſi realia ſint & abſoluta, vt eſt lumen. Sumuntur autem in hac quæſtione accidentia realia, non vt diſtinguuntur ab accidentibus rationis, ſed vt diſtinguuntur ab intẽtionalibus; cuiuſmodi ſunt ſpecies ſenſibiles in ſenſu, & intelligibiles in intellectu. Quod igitur negatiua pars quæſtionis vera ſit in accidentibus, quæ acquiruntur per motum, ex eo probatur, quia agens per motum, non agit in mobile, niſi ducens illud a contrario in contrarium. Mobile autem, quod affectum eſt accidente eiuſdem ſpeciei cum accidente quod agens introducere poteſt, non habet contrarium illius, vt patet, niſi forte ſit minus perfectum, quo pacto per actionẽ agentis non introduceretur aliud numero accidens, ſed præexiſtens perficietur. Quod autem non ſit vera in cæteris accidentibus probant, quia etſi potentia aeris ad hoc numero lumen ſatiata eſt hoc lumine, non tamen eſt ſatiata potentia ad aliud numero, quo fit, vt cum illuminans non agat per motum, nihil impediat quo minus in eodem aere aliud numero lumen ab alio illuminato introducatur, id quod dicunt eodem modo poſſe concludi in cæteris, etiam ſi abſoluta ſint & realia.

Confirmatur.

Impugnatur.

Verum hæc ſententia, quicquid veritatis habeat, non recte confirmatur. Nam, ſi ratio, qua probatum eſt negatiuam quæſtionis partem non eſſe veram in lumine, & cæteris, quæ per motum non acquiruntur, aliquid valet, æque concludit in iis, quæ per motum comparantur. Sic enim alia potentia eſt in ſubiecto reſpectu huius numero luminis, alia vero reſpectu illius, & non vna & eadem reſpectu vtriuſque; eodem modo dicendum erit de potentia ad hunc calorem & illum. Quare ſi ligno habenti calorem quatuor graduum adhibeatur agens, potens inducere alios quatuor gradus caloris; non erit, cur non agat ad illos inducendos, ſiquidem potentia ad illos, nondum eſt ſatiata. Quare cum ratio non cõcludat in iis, quæ per motum comparantur, quod oppoſitum accidat; efficitur, vt nec in cæteris quicquam valeat.

Tertia ſententia.

Alii ſolum excipiunt accidentia intentionalia, cum imperfecte inſunt in ſubiectis. Itaque dicunt affirmatiuam partem quæſtionis bis tantum exceptis eſſe vniuerſe veram. Tũc autem dicunt accidentia intentionalia ineſſe imperfecte in ſubiectis, cum nec ſenſus, nec intellectus per ea actu cognoſcunt, aut quaſi

quasi tendunt in res ipsas: hac enim de causa A
institutæ sunt à natura qualitates intentionales. & hinc videtur orta intentionalium appellatio, quod per ea tendunt potentiæ cognoscentes in ea, quę cognoscunt, & quasi apprehendunt. Atq in hanc sententiam videtur inclinare D. Thomas in quæstione de Veritate, q. 8. art. 14. & Capr. in 2. d. 3. q. 2. ad arg. contra nonam conclusionem. Ratio vero, qua videntur duci, vt excipiant intentionalia quoad esse imperfectum, hæc esse videtur; quia cum B
imperfectio existendi in subiecto efficiat, vt duo contraria alioqui è diametro pugnantia possint existere simul in eodem subiecto (vt patet in medio motu) non est, cur non efficiat, vt duo accidentia eiusdem speciei simul existant in eodem subiecto, quandiu imperfecte in eo insunt.

Ratio, quæ videtur duci autoritate huius sententiæ.

Impugnatur.

Sed quicquid sit de re, certe persuasio eorum non videtur inniti firmo fundamento. Primum, quia si tunc entia intentionalia sunt C
imperfecte in subiectis, cum per ea nihil apprehendunt sensus aut intellectus, tunc autem perfecte, cum aliquid per ea actu cognoscunt; non dabuntur simul in eadem parte aeris duæ species coloris solo numero differentes, quandocunque ego per hanc partem aeris actu video hunc numero colorem, tu vero per eandem alium eiusdem speciei: cuius tamen oppositum illi fatentur, imo, & fateri coguntur, cum mea visio & tua non pos- D
sint esse in causa, vt pauciores sint species in aere, cum actu videmus, quam cum nihil cernimus.

Deinde, quia longe alia ratio est in contrariis imperfecte existentibus in eodem subiecto, atque in entibus intentionalibus, cum per ea nihil actu cognoscitur, vt vtraque dicantur imperfecte existere in subiectis. Contraria enim non denominant simpliciter subiectum, nisi excedant dimidietatem lati- E
tudinis, quo iam pacto non simul denominant: at entia intentionalia eiusdem speciei simul denominant. Species enim sensibilis huius coloris existens in aere denominat simpliciter aerem repræsentantem hunc colorem, & illa illum; quo fit, vt non imperfecte existant in subiecto. Nec certe eorum responsio, cum dicunt, species colorum in aere non denominare aerem vere coloratum, quicquam satisfacit. Hæc enim denomina- F
tio non est propria specierum, sed colorum: alioqui, cum oculus per speciem rubri coloris aut intellectus per speciem lapidis iam actu cognoscit; posset oculus dici ruber, & intellectus lapideus; quod nemo dixerit. Nam, etsi Aristoteles 3. de Anim. c. 4. text. 14. & aliis

usum in

locis ait, *sensum in actu esse sensibilia ipsa, quæ percipit, & intellectum intelligibilia*, loquutio tamen ea impropria est & figurata, vt constat. Postremo, quia probatio hæc pugnat cum ea, qua suadent cætera accidentia, imo, & hæc ipsa, cum perfecte existunt, non esse plura eiusdem speciei in eodem subiecto: dicunt enim hæc accidere, quia individuatio accidentium sub specie fit per subiectum, ita vt diuersa numero diuersa exigant subiecta, quibus distinguantur: quæ ratio æque valet in accidentibus imperfecte existentibus (modo actu inhæreant, & non potentia tantum) atque in iis, quæ perfecte existunt in subiectis.

actu esse sensibilia ipsa.

quomodo intelligendum.

Alii denique (nempe Capreol. in 1. d. 7. q. 2. Heru. quodlib. 3. quæst. 9. Caietan. 3. p quæst. 53. art. 5. Soncin. 7. Meta. quæst. 4. Henricus de Gand quodl. 15. quæst. 6.) affirmatiuam quæstionis partem vniuerse amplectuntur, & ab Aristotele sine vlla exceptione intellectam, asserunt: Atque ita videtur sentire D. Thomas tum hoc loco, lect. 12. tum 3. part. sum. Theologiæ q. 35. art. 5. & alibi sæpe, nisi exponendus sit iuxta limitationem superioris sententiæ, quæst. 8. artic. 14. ex quæstionibus de veritate.

Quarta sententia Diui Thomæ & aliorum.

Eorum rationes hæ sunt ferme: Omnis distinctio eorum, quæ simul existunt, aut est secundum speciem, aut secundum quantitatem siue materiam quantam, vt patet ex iis, quæ docuit Aristoteles hoc libro capite 6. tex. 12. & lib. 3. cap. 3. text. 11. item cap. 6. textu 53. Accidentia autem eiusdem speciei nō distinguuntur specie; necesse est igitur, vt si simul existunt, distinguantur quantitate, materiave: quanta, vt scilicet diuersa numero sint in diuersa materia, aut in diuersis partibus eiusdem. Quod argumentum, licet directo intelligatur de accidentibus materialibus, facile tamen accommodatur ad quæuis alia accidentia, extenso nomine materiæ quantæ ad quoduis subiectum: habet autem tantam apud illos vim hoc argumentum, quia ducitur ex ipsa individuatione accidentium, vt putent, ne diuina quidem potentia posse oppositum accidere. Præterea, si non repugnat dari simul duo accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, non repugnabit in eodem dari infinita, repugnat autem dari infinita, ergo & duo; quo pacto argumentatur Aristoteles quarto Physicorum libro, ita concludens: *Si duo corpora possent esse simul in eodem loco & spatio, possent infinita, non possunt autem infinita, ergo nec duo quidem.* Alias rationes addunt, quæ non sunt de toto accidentium genere, sed de quibusdam, vt de lumine & relationibus: quas partim assumemus ad explicationem quæstionis, partim refutabimus.

Ratio 1.

2.

Rationes propositas non concludere.

Verum, quòd argumenta proposita nihil A conficient, facile patebit. Nam, quod primo assumitur ex Aristotele cap. 6. q. 5. intelligendum est in substantiis corporeis, non autem in accidentibus, vt supra exposuimus, cum de principio indiuiduationis ageremus: quanquam, si accidentibus quoq; accommodandum esset, non inde tamen quicquam efficeretur. Quamuis enim indiuiduatio & distinctio accidentium eiusdem speciei, quæ simul incipiunt esse, ita posceret distinctionem B subiectorum, vt omnia essentialiter respicerent diuersa numero subiecta: nihil tamen impediret, quo minus vnum à Deo poni posset in subiecto alteri accidenti debito: quemadmodum nihil obstat essentiali respectui, quem habent accidentia sacræ Eucharistiæ ad subiectum, quominus illa existant sine subiecto diuina virtute; qua etiam ratione non dubium est, quin possent illa eadem ante consecrationem transferri ad aliud subie- C ctum. Præterea, accidentia non dicuntur ab illis, saltem ab iis, qui consideratius loquuntur, indiuiduari per subiectum, tanquam per principium siue causam intrinsecam ipsis accidentibus: ergo nihil impedit, quominus per idem numero subiectum indiuiduentur simul plura eiusdem speciei, præsertim diuina virtute: distinctio enim effectorum non repugnat indistinctioni, seu vnitati causæ, quæ non est intrinseca, seu, vt alii loquuntur, D stare potest cum vnitate causæ extrinsecæ. Ad hæc nihil repugnat, quominus duo composita accidentalia, vt hoc corpus album, & hoc corpus dulce, constent eodem numero subiecto, vt patet in lacte: igitur potiori ratione nihil repugnabit, quominus duo accidentia eiusdem speciei, saltem ea, quæ non sunt vnibilia inter se in vnitatem numeralem, vt duæ relationes paternitatis, aut duæ potentiæ intellectiuæ, per discursum habeant idem subiectum numero (saltem diuina virtute) præsertim cum subiectum sit compositis intrinsecum, ipsis verò accidentibus extrinsecum, quanquam ponatur verum principium indiuiduationis vtrorumque. Posterior quoque ratio non colligit institutum. Re enim vera, si duo accidentia eiusdem speciei possunt simul inesse in eodem subiecto, nihil repugnat ex parte eiusdem subiecti, F quominus possint inesse plura, atque adeo infinita: quanquam alia ratione id fieri nequeat: quemadmodum, quia duo corpora possunt simul esse in eodem loco (id enim fatemur omnes diuina virtute fieri) nihil etiam repugnat ex parte loci, quominus in eo existant infinita; licet alia ratione infinita corpora dari nequeant. Si quando autem Aristoteles proposita ratione loci vtitur, non illam vsurpat vt necessariam simpliciter, sed apud eos, quibus cum argumentatur: perinde vt loco ex 4. Physic. c. 6. tex. 53. fecit.

Posse diuina virtute accidens poni in subiecto alteri accidenti debito.

Accidentia in S. Eucharistia sunt sine subiecto diuina virtute.

Quænam accidentia eiusdem speciei possint diuina virtute in eodem subiecto simul poni.

Vera quæstionis explicatio.

Sectio III.

QVID igitur dicendum videatur, paucis exponamus. Ac quoties quidem alias hanc quæstionem explicauimus, semper medium iter inter duas priores & posteriores opiniones hoc pacto tenuimus, quod non solum in congenitis accidentibus, nec tantum in congenitis, & aliis, quæ per motum acquiruntur, vt dicebant duæ priores: nec vero in omnibus accidentibus exceptis intentionalibus imperfecte existentibus in subiecto, aut in omnibus omnino, vt dicebat duæ posteriores, sed in omnibus realibus absolutis, quæcunque differentiam haberent numeralem in eodem subiecto, essent quoq; diuersa specie; atque hoc pacto intelligendum esse Aristotelem.

Quid præpositum quæstionis.

Quid aliorum sententia.

Nunc autem re attentius considerata videmur instantiam inuenire in sonis, aliisque nonnullis accidentibus realibus & absolutis. Sæpe enim plures soni eiusdem speciei existũt in eadem parte aeris, vt cum tintinnabula plura pulsantur, & prope instrumenta musica, quæ concentum efficiunt. Neque enim dicendum est, in aere propinquo esse sonum intentionalem duntaxat, sed realem etiam, vt patet ex libro 2. de Anim. ad c. 8. neque item concentus est vnus duntaxat effectus ab omnibus corporibus sonum emittentibus; cum & experientia, & ars musicorum reclamet. Continuitates quoque successiuæ motuum diuersorum specie, vt calefactionis & exsiccationis videntur esse eiusdem speciei, & tamen sunt in eodem subiecto. Idem dicendum de durationibus horum motuum, interuisve mensuris eorum existentiæ. neque enim minus videntur esse eiusdem speciei, quã continuitates permanentis ligni & lapidis, eorum ve durationes internæ, quas nemo negauerit eiusdem speciei esse. Quapropter quatuor conclusionibus explicanda est quæstio.

Conclusio probatur ex experientia.

Prima conclusio. ***Ex accidentibus naturaliter acquisitis per motum aut mutationem motui coniunctam, non possunt dari plura eiusdem speciei in eodem subiecto.*** Hæc assertio ex eo probatur, quia agentia naturalia, quæ agunt per motum aut mutationem motui coniunctam, quandocunque inueniunt in subiecto formam eius speciei, quam introducere

tere appetunt; nihil præterea agunt, nisi forte perficiendo formam introductam, si ea sit imperfectior, quam ab eis introduci possit: vt experientia satis constat. Ratio huius experientiæ est, quia agentia naturalia in generando solam speciei conseruationem directo intendunt: quo fit, vt satis factum sibi putent, si forma suæ speciei iam introducta sit, talemq; perfectionem assecuta, qualem ipsa conferre possunt.

Ratio experientiæ.

A

2. Conclusio confirmatur 1.

Secunda conclusio. *Ex qualitatibus, quæ in vnam intensionem coalescunt, fieri non potest, vt dentur plures individuæ eiusdem speciei in eodem subiecto.* Hæc assertio sic ostendi potest. Diuersi gradus qualitates non ideo faciunt vnam numero qualitatem, quia iungantur aliquo termino communi, reali ac positiuo, quo pacto diuersæ partes quantitatis dicuntur a plerisque efficere vnam numero quantitatem (id enim omnes negant) neque item, quia sint immediate in diuersis partibus eiusdem numero subiecti qua ratione alii partes eiusdem quãtitatis continuari sentiunt (nam neque omnes qualitates graduales existunt in subiecto habente partes, nec facerent isto modo gradus intentionem qualitatis, sed extensionem) igitur ea ratione faciunt eandem numero qualitatem, quia recipiuntur in eodem numero subiecto, eademque eius parte, si partes habet. Neque enim alia videtur esse causa, cur partes re ipsa distinctæ, quarum altera nõ est forma alterius, neque ambæ informantur vno aliquo tertio, aut sunt immediate in diuersis partibus eiusdem numero subiecti, sint vnum numero.

B

C

Sin entes qualitates gradiales existunt in subiecto habente partes.

D

2. Præterea, si plures qualitates eiusdem speciei ex iis, quæ in vnam intensionem coalescunt, possunt simul inesse distinctæ numero in eodem subiecto, id maxime accideret in pluribus luminibus, siquidem tota schola Perspectiuorum id videtur supponere. at in iis non cõcedendum, ergo in nullis. Assumptio sic probatur. Quandocunque duo agentia simul concurrunt ad introducendam formam intensibilem in idem subiectum, eandemque eius partem vnam duntaxat numero formam inducunt, intensiorem tamen, quam singula per se introducerent, vt patet in duobus ignibus calefacientibus eandem materiam, id autem accidit in duobus agentibus illuminantibus eandem partem diaphani. ergo non producuntur ab eis diuersa lumina in eodem subiecto, eademque eius parte, sed vnum & idem numero, intensius tamen in partibus remotis sphæræ suæ actiuitatis, quam à singulis eorum produceretur.

E

F

Præterea, ad vnitatem numeralem motus satis est vnitas specifica termini, & numeralis vnitas tum temporis, tum subiecti, vt Aristotel. docet 5. Phys. c. 4. tex. 34. ergo etsi agentia sint diuersa numero, modo sint vnum specie, vnus tantum numero motus ab vtroque proficiscetur. at eadem est ratio in illuminatione; igitur eadem numero erit illuminatio, quæ à duobus illuminantibus simul in eandem aeris partem proficisceretur: quare & idem numero lumen.

Præterea, si duo illuminantia producerent duo lumina in eadem parte aeris, non illuminarent ambo maius spatium, maioremve sphæram actiuitatis, quam alterum tantum, (si enim neutrum cum altero concurreret ad idem lumen producendum, neutrum ab altero iuuaretur ad illuminandum maius spatium) hoc autem aperte pugnat cum sensibus (cernimus enim, cum lucerna additur lucernæ longius spatium illuminari) non producunt igitur duo lumina, sed vnum tantum.

4.

Præterea, cum corpori illuminanti additur aliud corpus illuminans, lumen, quod à priori producebatur, fit intensius in qualibet remota parte medii illuminati: igitur lumen, quod ab vtroque producitur, non est duplex numero, sed vnum tantum.

5.

Responsio.

Dicat fortasse aliquis, re vera duo lumina à duobus illuminantibus produci, sed tamen ambo simul videri vnum lumen intensius, quia in eo euentu multitudo luminum æquiualet intentioni eiusdem; quemadmodum aliquando in ferro calido videtur esse calor æque intensus, atque in flamma: non, quia sit æque intensus: cum re vera sit remissior, sed quia multiplicatior, vt sic dicam, propter materiæ densitatem & multiplicationem quodammodo. Verum impugnatio est in promptu: isto enim modo non longius proiicerent lumen duo luminosa corpora, quam vnum tantum; quod falsum esse supposuimus. Quod si quis præter ista duo lumina posuerit vnum tertium, quod ab vtroq; longius proiiciatur, quemadmodum præter singulos sonos singulorum sonãtium, simul necesse est dare sonum cõfusum à singulis sonis diuersum, superuacanea plane iam erunt duo priora lumina, cum hoc tertium nobis sit satis ad omnia efficienda, quæ ille tribus suis luminibus effecerit: produceretur enim sensim hoc tertium lumen à principio sphæræ actiuitatis vtriusque illuminantis simul vsque ad finem: quod vocant vniformiter difformiter; vnde eueniet, vt quacunque in parte sphæræ actiuitatis singulorum per se, quæ non sit immediata, iam reperiatur lumen re vera, intensius, quam ante esset, cum illa ab vno tantum illuminabatur.

Refellitur.

Sed,

Obiectio contra secundam cõclusionem.

Sed, contra hanc conclusionem mox occurrunt plures soni, de quibus paulo ante mentionem fecimus; qui cum videantur eiusdem speciei, & ex genere earum qualitatum, quæ intenduntur & remittuntur: tamen possunt esse plures in eodem subiecto, eademque eius parte. Erunt fortasse, qui dicant, sonos quidem, qui eiusdem toni sunt, non posse esse plures in eodem subiecto; quod sonantia in eodem tono eundem omnino sonũ efficiant, intensidrem tamen, quam singula per se efficerent: at ea, quæ sonant secundum differentiam grauis & acuti, propterea posse reperiri simul in eodem subiecto, quia non efficiunt eundem numero tonum; idque ex eo euenire, quod graue & acutum specie differant, ac proinde non possint in eandem numero qualitatem coalescere.

An graue & acutum in sonis species differant.

Sed, si quis vel parum animaduertat, plane intelliget, figmento simile esse, graue, & acutum differentias specificas sonorum constituere. Primum, quia quemadmodum magnum & paruum, ita graue & acutum comparatiue dicuntur, siquidem inter sonos, quorũ alii eleuatiores sunt, alii depressiores, nullus est grauis respectu vnius, qui non sit acutus respectu alterius, & è conuerso. Deinde, quia si graue & acutum differunt specie, dabuntur in qualibet substantia sonorum infinitæ species, quia quælibet est diuisibilis in infinitum, secundum differentiam grauis & acuti. Quod si quis hoc neget, dicatque, quosdam sonos esse absolute graues, & quosdam absolute acutos, atq; hos differre specie, ipsos autem graues inter se, & ipsos acutos cum acutis collatos non differre specie. Primum quidem frustra laborabit in eo, vt ostendat, vbinam desinant graues, & incipiant acuti, & num detur medius sonus inter vtrosq;, an vero detur vltimus grauium ascendendo, nec detur acutorum primus, an potius detur acutorum primus, nec inueniatur grauium vltimus. Deinde non dissoluet argumentum: satis enim nobis erit, si graues inter se, & acuti inter se collati non differant specie, & tamen reperiantur simul in eodem subiecto, eademque eius parte. Potius ergo dicendum, sonos quidem omnes (saltem eorundem specie sonantium) esse eiusdem speciei, sed tamen non esse ex genere earum qualitatum, quæ proprie intendantur & remittantur. Quæ enim proprie eius naturæ sunt, ea permanentes sint necesse est, vt gradus, qui additur, permaneat cum eo, cui additur: at soni non sunt naturæ permanentis, sed successiuæ, cum pendeant à motu aeris, & in fieri, & in esse, quæ differentiæ in eo nunquam separantur, quemadmodum & in ipso motu, qui non prius fit, deinde est, sed simul fit & est, neque vnquam postea est, nisi simul fiat. Improprie tamen dicimus, sonum intendi, quemadmodum & motum, à quo pendet, cum maiori conatu fit in eodem tono: nam, cum sonus eodem conatu attollitur aut deprimitur, iam non dicimus illum intendi, sed mutari.

Tertia conclusio: *Inter accidentia, quæ non intenduntur & remittuntur, siue ea per motum mutationemve mutui continuam, siue alio modo acquirantur, non solum nihil repugnat dari aliqua eiusdem speciei in eodem subiecto, sed etiam necesse est dari pleraque.* Quod nihil repugnet dari, ex eo probatur, quia nullam implicat contradictionem, dari in eodem subiecto plures potentias naturales eiusdem speciei (modo non sint ex iis, quæ intenduntur & remittuntur, cuius generis sunt potẽtia ignis calefactiua, & aquæ frigefactiua) vt in eodem homine duos intellectus aut duas voluntates. Neque obstaret redundantia. Nam, etsi omnes præter vnam redundarent in operibus naturæ, non tamen essent superuacaneæ, si Deus suæ virtutis ostendendæ causa vellet plures numero in eodem subiecto producere. Quod vero necesse sit dari pleraque, probari primum potest ex pluribus eiusdem speciei relationibus, quæ simul in eodem extremo reperiuntur: deinde ex pluribus speciebus intentionalibus eiusdem speciei, quas verisimilius est dari simul in eodem subiecto: tum vero ex pluribus sonis, ex pluribus item continuitatibus & durationibus motuum diuersorum specie in eodem mobili, quæ omnia recte probata esse constat. 3. Conclus. Probatur 1.

Ex quibus patet, si de absoluta Dei potentia sit quæstio, sola ea accidentia, quæ in vnum numero, quod sit intensius, coalescunt, non posse plura numero eiusdem speciei in eodem subiecto esse.

Quantumcunque multa eiusdem speciei in eodem subiecto, modum quidem potentiæ, simul esse possunt.

Quod si quis opponat, nihil repugnare cum absoluta Dei potentia, duas aut etiam plures albedines induci in eandem subiecti partem, salua earum numerali distinctione. Respondendum est, nihil quidem id cum absoluta Dei potentia pugnare ratione ipsius diuinæ potentiæ, sed tamen fieri non posse propter ipsius rei conditionem: neque enim alia ratione vniũtur gradus sensibilium qualitatum in subiectis, quam per hoc, quod recipiuntur in eodem subiecto, parteque subiecti, si partes habet, vt ex probatione secundæ assertionis patet.

Opinio Egidij & aliorum.

Ægidius Romanus quodlib. 4. quæstione 1. Ochamus 1. distinct. 17. quæstione 7. item 2. distinct. 1. quæstione secunda, Gregorius ibidem quæstione quinta, aliique Nominales, & quidam Recentiores contra sentiunt.

Volunt

Digitized by Google

Volunt enim naturaliter quidem qualitates vnibiles in vnam intensiorem, si ponantur in eodem subiecto, fore, vt coalescant in vnam numero: at diuina potestate posse conseruari in eo distinctas numero, & nequaquam vnitas in vnam. Eorum argumenta hæc fere sunt.

Argumen. 1. Primum, quia non minus repugnare dicendum est, duo corpora esse in eodem loco penetratiue se habentia, quam duo accidentia in eodem subiecto adæquare: at illud prius non excedit facultatem diuinę potentię; quare neque hoc posterius.

2. Secundum, quia Deus ponere potest in eodem loco adæquate duo corpora alba, in quibus erunt simul penetratiue se habentes duæ albedines numero distinctæ: quid ergo impediet, annihilari subiecta vtriusque, & vtramque cum sua distinctione numerali poni in nouo aliquo eodem subiecto? Neque enim impediet vnitas numeralis subiecti (quam nos maxime dicimus impedituram) cum diuersitas numeralis accidentium non sumatur intrinsecus ex diuersitate numerali subiectorum, sed ex diuersitate numerali peculiarium differentiarum indiuiduantium, à quibus formaliter habent accidentia, vt sint plura numero.

3. Tertium, quia vnio graduum cuiuslibet qualitatis intensibilis est intrinseca ipsi qualitati; seu qualitas ipsa ponatur in subiecto, seu diuina potestate extra subiectum conseruetur: ergo, si sumantur duæ qualitates solo numero diuersæ extra subiectum, vnaquæque earum habebit suam peculiarem vnionem graduum seu partium intentionalium, (vt sic dicam) ex quibus constabit. Quare, si iis qualitatibus positis in eodem subiecto ambæ necessitate absoluta debent in vnam coalescere, necessario dicendum est, vnionem graduum huius tertiæ non fore illis intrinsecam, sed à subiecto datam, cuius tamen oppositum constitutum erat.

4. Postremum, quia non est diuinæ potestati subtrahendum, nisi quod apertam contradictionem inuoluat, quod vtique non cernitur in eo, quod duo accidentia vnibilia in vnum ponantur simul in eodem subiecto, conseruata eorum distinctione numerali.

Solutio. Hæc tamen haud difficile soluuntur. Primum quidem negatione propositionis. Magis enim repugnat, duo accidentia solo numero distincta (si apta sint vniri in vnum intensius) esse adæquate in eodem subiecto aut subiecti parte, quam duo corpora esse adæquate in eodem loco. Nam, vnitas numeralis locati non pendet ex vnitate numerali loci, & tamen vnitas numeralis accidentis intensioris pendet ex vnitate numerali subiecti vnientis partes eius intensiuas.

2. Secundi solutio in eo consistit, vt fateamur quidem diuersitatem numeralem accidentium sumi intrinsecus, & formaliter ex diuersitate peculiarium differentiarum indiuiduantium, sed tamen negamus dari posse eam differentiarum diuersitatem in qualitatibus eiusdem infimæ speciei visibilibus in vnam numero intensionem, si subiecta non sint diuersa, aut illæ in diuersis partibus eiusdem subiecti non insint.

3. *Vnio qualitatum, qua intenduntur, à quo causetur.* Ad tertium concedimus, vnionem gradum esse intimam cuilibet qualitati habenti gradus, formaliterque ei conuenire, sed tamen dicimus causari illam à subiecto, quemadmodum vnio extensiua quantitatis, etsi est intima quantitati, & formaliter ei conuenit; tamen ita causatur à subiecto, vt dari non possit sine proprio & peculiari subiecto, aut re aliqua quæ eius vicè suppleat: quo pacto Deus in sacro Eucharistiæ mysterio per se quidem ipsum supplet vicem subiecti quantitatis (sublata imperfectione subiectionis, informationisve passiuæ) per quantitatem autem supplet subiectum aliorum accidentium. Vnde patet, posse Deum duas albedines sine subiecto existentes vnire in vnam intensionem, eamque deinde intendere aut remittere: quia potest supplere vicem subiecti vnientis & sustinentis: quæ nihil imperfectionis important. Non posse tamen facere album, aut albius aliquid, minusve album sine subiecto, quia hoc iam poscit subiectum, cui albedo inhæreat.

4. Ad vltimum dicimus, ex eo ipso colligi apertam contradictionem, quod duo accidentia vnibilia in vnum intensius ponantur in eodem subiecto, & tamen dicantur diuersa numero. Nam, si sunt in eodem subiecto adæquate, &, vt ita dicam, penetratiue, sunt vnita in vnum intensius propter vnitatem subiecti vnientis: si autem sunt diuersa numero, non sunt vnita in vnum intensius.

Obiectio tertia explicatam soluitur. Vrgebit aliquis hoc pacto, positis diuina potestate duobus corporibus albis penetratiue in eodem loco adæquate, si Deus annihilet corpora ipsa, & quantitates etiam eorum, si placet, albedinesque conseruet distinctas numero inter se, vt erant; iam ipse per se supplebit vicem duorum subiectorum; ne, si suppleat vicem vnius duntaxat, eas iuxta hanc sententiam vniat in vnam intensiorem: si ergo Deus ibi creet nouum aliquod subiectum, cur eo vti non poterit, tanquam duobus ad conseruandas huiusmodi albedines distinctas inter se, & minime vnitas in vnam intensionem? Quanquam enim tale subiectum

Digitized by Google

naturaliter id præstare non poterit, diuina tamen virtute vtente illo vt duobus ad eiusmodi miraculum, nihil est, cur impossibile videri debeat.

Solutio.

Fatemur quidem, posse Deum vti vno subiecto, vt duobus ad conseruandas duas albedines, distinctas numero inter se, non tamen ita, vt illud ab vtraque informetur, sed ita, vt vel altera informetur, & alteram sine informatione passiua sustineat, vel neutra informetur, & vtramque sustineat: quo pacto Deus supplet vicem subiecti præcedentis in sacra Eucharistia. Quod autem nos negauimus, illud est, posse vlla ratione idem subiectum eadem parte (si partes habet) informari simul duabus qualitatibus eiusdem speciei infimæ vnibilibus in vnam intensiorem, conseruata earum numerali distinctione inter se. Nam, cum subiectum per hoc, quod vtrique subiicitur, sit causa in actu vnionis earum inter se, si illæ nihilominus inter se non vniantur, dabitur causa in actu sine effectu in actu, quod fieri nulla ratione potest.

Explicatio superioris sententiæ.

Nec certe Ægidius in secundam partem distinctionis 9. q. 2. art. 1. ad fin. videtur in opposita sententia, quam iunior in Quodlibetis defenderat, prouectiori ætate perstitisse, cum in primi sententiarum libri Commentariis ad d. 17. adeo impossibile iudicet, duas qualitates eiusdem speciei infimæ in eodem subiecto esse (modo non sint ex iis, vt ait, quæ accipiunt numerum à principiis actiuis, vt lumina in medio, & aliæ intentionales) vt dicat, si id fiat, fore, vt sint diuersæ species, ac proinde diuersæ & non diuersæ; quæ est apertissima contradictio. Cæteri vero fortasse nobis consentirent, si intelligerent, non negari à nobis, posse diuina virtute fieri, vt idem subiectum seu potius res eadem cõseruet distincta numero duo accidentia vnibilia in vnum intensius, modo alterum ei inhæreat, alterum sine inhærentia ab eo sustentetur, aut neutrum inhæreat, sed vtrumque sustentetur.

Quarta conclusio, quæ Arist. locus exponitur.

Quarta conclusio. Id quod Arist. ait: *Quæcunque in eodem subiecto differentiam habent* (videlicet numeralem) *etiam specie differre*, in his accidentibus, quæ per motum mutationemve motui coniunctam acquisita sunt, vniuersè dictum esse intelligendum est, quocunque modo res in cæteris habeat. Hæc assertio ex eo probatur, quia non melior se offert explicatio sententiæ Aristotelis; vt patebit percurrenti omnia accidentium genera, de quibus quæstio esse potest. Nam, etsi neque in aliis quibusdam vnibilibus in vnum intensius dari potest in eodem subiecto distinctio numeralis siue specifica, vt patet in lumine (quicquid Perspectiui, & Authores secundæ opinionis velint) tamen ad verificandam propositionem Aristotelis satis est, si de iis intelligatur, quæ per motum mutationemve motui coniunctam acquiruntur: vt ex primæ conclusionis probatione perspicuum est.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO IV.

Ad Arist. & D. Th. auctoritates quæ sit dictum.

QVARE ad argumentum pro parte negatiua quæstionis initio propositum dicendum est, quod quidem attinet ad opinionem D. Thom. multo communiorem & probabiliorem esse oppositam sententiam. Vt autem Aristotelis propositio vera sit, satis est, si intelligatur iuxta sensum primæ conclusionis, vt in quarta diximus.

Solvuntur argumenta principiis proposita.

Ad ea vero, quæ pro affirmatiua parte ex opinione perspectiuorum proposita sunt, hoc pacto occurrendum. Primum quidem, cum altera luceria extinguitur, non extingui totum lumen, quod ab vtraque simul producebatur, cum illud adhuc conseruetur à lucerna remanente, remissius tamen, quam vtraq; conseruabatur, saltem in partibus spatii remoti, seu mediatis. Deinde, vmbras duas, quas duæ lucernæ iaciunt in partes diuersas, non prouenire ex eo, quod singulæ lucernæ singula lumina producant, quorum defectu in diuersis partibus spatii vmbræ efficiantur: sed quia, cum ambæ simul concurrant in cæteris partib. aeris, tamen non possunt ambæ, sed singulę illuminare partes eas, in quas propter columnæ obstaculum agere nõ possunt: postremo, in foramine parietis obiecti duabus lucernis non esse duo lumina, sed vnum intensius quam vltra foramen, quia in foramine possunt ambæ simul concurrere, vltra vero singulæ tantum, idque propter modum agendi luminosi corporis, quod semper agit per lineam rectam, nisi cum obstacula alicuius opaci corporis reflectitur.

Ad rationes physicæ respondetur.

Ad ea autem, quæ physice obiecta sunt, dicendum, nihil pugnare cum approbata à nobis sententia, si admittamus eiusmodi entia simul esse in eodem subiecto, quicquid sit de exemplorum veritate. Sunt enim, qui defendant, in interioribus potentiis cognoscentibus species earum rerum, quæ sunt eiusdem speciei infimæ, diuersarum nihilominus specierum esse; eo quod res obiectas non repræsentent, quatenus specie conueniunt, sed quatenus differunt inter se differentiis individuantibus, quæ eadem specie esse non possunt, cum sola analogica communicatione conueniant: de qua sententia, quam minus probabilem existimamus, non est hic disputandi locus.

Non esse probabile species earumdem infimarum singularum easdem differentias.

Ad id demum, quod Logicæ ac Metaphy-

sicæ

ſce obiicitur, non eſt, cur reſiſtamus; cum & recte probatum ſit, & noſtræ ſententiæ non aduerſetur: tametſi illud de pluribus numero & ſpeciebus intelligibilibus diuerſorum indiuiduorum eiuſdem ſpeciei, à nobis in primi libri Commentariis refutatum eſt.

ΚΕΦ. ΙΑ'.

Text.16. Πρότερα δ καὶ ὕστερα λέγεται, ἧτοι μὲν ὧν ἔστιν πρῶτα ἀρχήν, καὶ ἐγγὺς δὲ ἰσχύει γίνεσθαι, τὸ δ ἐγγύτερον ἐγγὺς πρὸς ἀκρότητός τινος, ἢ ἁπλῶς καὶ τῇ φύσει, ἢ ποσόν τι, ἢ ποῦ, ἢ ποιόν τινων, οἷον ε τὰ μὲν κατὰ τόπον τῇ οἰκείᾳ ἐγγύτερα, ἢ φύσει πρός τόπου ἀκρότητός τινος, οἷον τοῦ μέσου, ἢ τοῦ ἐσχάτου, ἢ ἀπὸς τὸ τυχόν. τὸ δὲ πορρώτερον, ὕστερον, τὰ

CAPVT XI.

Text.16. PRIORA a & posteriora dicuntur, nonnulla quidem ex eo, quod cum primum aliquid sit, & principium in unoquoque genere, illud est prius, quod b propinquius est alicui principio, aut simpliciter naturaque, aut ad aliquid, aut alicubi, aut à quibusdam definito. Exempli c causa, quædam sunt priora loco, quia sunt propiora loco alicuius definito à natura veluti medio, aut extremo; aut ad quiduis; quod autem remotius est, posterius.

Alia

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

Prima & posteriora quot modis dicantur.

PRIORA a & posteriora. Expoſita multiplicitate eiuſdem, & diuerſi, ac deinde oppoſitorum, ideo forſitan Ariſtoteles continenter docet hoc capite, quot modis dicantur priora & poſteriora, quia priora & poſteriora dicunt ordinem quendam inter ſe, quem conſtat ex oppoſitione aut diuerſitate, aut ſaltem diſtinctione naſci. Tradit igitur duo genera priorum & poſteriorum, quæ rurſus in aliqua pleraque minus communia diſtinguit: Vnum eſt eorum, quæ dicuntur priora & poſteriora ratione alicuius primi, quod principium ſit in certo aliquo rerum genere; quo pacto aqua dicitur prior aere, quia loci ratione propinquior eſt centro mundi: contra vero aer poſterior aqua, quia remotior: Alterum eorum, quæ ex ſolo mutuo reſpectu inter ſe dicuntur priora & poſteriora, quo pacto cauſa dicitur prior effectu.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, quicquid eſt prius aut poſterius altero, poſſe dici prius aut poſterius illo comparatione alicuius primi, ac proinde ſuperuacaneum eſſe ſecundum genus prioris & poſterioris; negandum eſt, quod aſſumitur. Nam & Deus eſt prior creatura, nec tamen eſt prior habita ratione alicuius prioris, cui diuina natura ſit propinquior: & prima omnino principia complexa dicuntur priora ſuis principiatis, cum tamen non ſint illis priora propter maiorem propinquitatem, quam habeant cum priori aliquo complexo principio.

Diluitur.

b *Quod propinquius eſt.* Non eſt hæc generalis omnino explicatio prioris, vt multi (Alenſis hoc loco D. Thomas lect. 13. & alii) exiſtimant; cum nec poſſit conuenire omnibus prioribus, vt patet ex proxime dictis, nec id permittant verba illa præcedentia, *Nonnulla quidem*, ſed ſolum exponit, quid ſit prius iuxta vſurpationem prioris generis. Quo loco aduerte, primum ſimpliciter ſeu natura definitum, eſſe id, quod ſuapte natura eſt primum in aliquo genere, quo pacto iuxta priſcorum Philoſophorum ſententiam, orbis inerrantium ſtellarum eſt primum quiddam in genere mobilium, & Rex in republica optima. Primum ad aliquid definitum eſt, id quod non ſimpliciter, ſed reſpectu alicuius eſt primum, quo pacto orbis Saturni eſt primum mobile ab orbe inerrantium, & ſummus magiſtratus ſub Rege eſt primus à Rege. Primum alicubi definitum, eſt id, quod obtinet primum locum, ſiue natura, ſiue reſpectu alicuius deſignatum: neque enim hoc membrum opponendum omnino eſt ſuperioribus duobus, vt ex ſequentibus patebit. Primum ab aliquibus definitum ſiue deſignatum, eſt primum arbitratium, vt id, vnde libet inchoare orationem.

Primum ſimpliciter.

Primum ad aliquid.

Primum alicubi.

Primum ab aliquibus.

e *Exempli cauſa.* Diſcurrit per quinque quaſi ſpecies prioris & poſterioris, pertinentes ad traditum genus prioris & poſterioris. Alia enim ſunt priora aut poſteriora loco, alia tempore, alia motu, alia poteſtate, alia ordine. Locus à natura definitus eſt veluti centrum mundi, quod terræ naturaliter conuenit: aut extremum, quod cœlo à natura deputatum eſt. Hinc fit, vt nonnunquam dicamus, aquam eſſe priorem aere, quia eſt propinquior centro mundi; alias autem aerem priorem aqua, quia propius accedit ad cœlum. Ad primum locum natura deſignatum reuocari poteſt locus definitus ab arte, cuiuſmodi ſunt carceres reſpectu ſtadii. Priora loca ad quiduis, dicuntur ea, quæ non ſimpliciter, ſed comparatione alicuius, aut pro arbitrio priora ſunt.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat; ſupremum orbem eſſe priorem loco cæteris orbibus, nec tamen ideo eſſe priorem, quia ſit propinquior alicui primo ſecundum locum, ergo non recte explicata eſſe priora loco: occurrendum eſt; aut Ariſtotel. non eſſe complexum omnia priora loco, ſed ea tantum, quæ ita ſunt priora, vt non ſint etiam prima (erat enim perſpicuum, ſi propinquiora primo, quia illi propinquiora ſunt, dicuntur priora, multo potiori ratione ipſum primum in prio-

Occurritur obiectioni.

ribus ponendum esse) aut certe ipsa prima subaudienda esse hoc loco; vt sit sensus, ea esse priora loco, quæ vel sunt prima loco, vel primis propinquiora: quo pacto dissolues idem argumentum, si contra reliqua quatuor genera obiiciatur. Ex his perspicuum est, quæ sint loco posteriora.

τὰ d κατὰ χρόνον. τὰ μὲν γὰρ τῇ περιωπέρω τοῦ νῦν, οἷον ἐπὶ τῶν γενομένων (πρότερα γὰρ τὰ Τρωϊκὰ τῶν Μηδικῶν, ὅτι περιώτερον ἀπέχει τοῦ νῦν) τὰ δὲ τῇ ἐγγυτέρω τοῦ νῦν, οἷον ἐπὶ τῶν μελλόντων. πρότερον γὰρ Νέμεα Πυθίων, ὅτι ἐγγύτερον τοῦ νῦν τῷ νῦν, ὡς δέχῃ καὶ πρώτου χρονικοῦ. τὰ e δὲ κατὰ κίνησιν. τὸ γὰρ ἐγγύτερον τοῦ πρώτου κινοῦντος, πρότερον, οἷον παῖς ἀνδρός· δέχῃ δὲ καὶ αὖ τὸ τοῦ ἀκινήτου· τὸ δὲ f κατὰ δύναμιν. τὸ γὰρ ὑπερέχον τῇ δυνάμει, πρότερον, καὶ τὸ δυνατώτερον. τοιοῦτον δ' ἐπὶ δὲ κατὰ τὰς προαιρέσεις ἀνάγκη ἀκολουθεῖν γίνεσθαι πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, ὥστε μὴ κινοῦντος τὸ ἀκίνητον, μὴ κινεῖσθαι καὶ κινοῦντος κινεῖσθαι· ἡ δὲ προαίρεσις, δέχῃ καὶ τὸ g κατὰ τάξιν. ἔστω δὴ ἓν, ὅτι πρὸς τὸ ἐν ἀφωρισμένον διέστηκε κατὰ τὸν λόγον, οἷον τῶν χορευόντων πρῶτος ἐστὶ πρὸς μέσον, καὶ ὁ μέσος, τέλους. ἐνθα μὲν γὰρ ὁ κορυφαῖος, ἐνθα δὴ ἡ μέση δέχῃ. ἔστω μὲν οὖν πρῶτα τάνυν λίχανος καὶ πρώτη τὸ τῇ

Alia d *tempore. Quædam enim, quia remotiora sunt ab hoc temporis puncto, vt in iis, quæ facta sunt (priora enim sunt, quæ Græci apud Troianos, quam quæ Medi in Græcia gesserunt, quia longius ab hoc temporis momento absunt) quædam quia huic momento sint propinquiora, vt in futuris. Priores enim sunt Nemei Ludi Pythiis, quia huic momento propinquiores, cum hoc temporis puncto quasi primo, & principio vtamur. Alia* e *motu. Quod enim propinquius est ei, quod primum mouet, id primum dicitur, vt puer viro; atque hoc etiam est principium quoddam simpliciter. Alia* f *potestate. Quod enim potestate excellit, quodque potentius est, id prius dicitur: eiusmodi est autem id, cum electionem alterum ac posterius sequatur necesse est, ita vt & illo non mouente non moueatur, & mouente moueatur: ac electio principium est. Alia* g *ordine. Hæc autem sunt, quæ ab vno aliquo definite ratione distant, quo pacto in choro, is, qui secundas tenet, prior est eo, qui tertium locum obtinet; & in fidibus penultima prior est vltima: illic enim dux, hic media principium est. Atque hæc quidem hoc pacto priora dicuntur. Alio* h *autem modo quod est:*

Aristotelem nõ cognouisse initium temporis.

d *Alia tempore.* Priora tempore apud Aristotelem aliter dicuntur hoc loco in præteritis, aliter in futuris, vt patet ex contextu: quo loco aduerte, Aristotelem, quia non agnouit initium temporis, merito accepisse pro principio temporis momentum interiectum inter præteritum & futurum; alioqui tam in præteritis, quam in futuris accipere potuisset primum momentum, quo mundus conditus est, eaque omnia dicere priora tempore, quæ illi momento essent propinquiora. Atque ex opposita ratione patet, quæ sint posteriora tempore.

e *Alia motu.* Quia hoc etiam genus, quod tertium est, satis perspicue ponitur in contextu, illud tantum animaduertendum est, semper priora huius generis dici ex aliquo primo secundum naturam, quod Aristoteles ait simpliciter & absolute esse principium; idque propterea euenire, quod primum mouens suapte natura est primum respectu consequentium, tum effectorum, vt patet respectu filii & neporis, aut eiusdem primum pueri, deinde viri, tum etiam mouentium illi subordinatorum; quo pacto se habet primus orbis cœlestis respectu inferiorum orbium.

f *Alia potestate.* Quartum hoc genus, quod etiam mouentium est, ea ratione distinguitur à superiori, quod principium in illo est natura, in hoc autem electio. Princeps enim ideo dicitur prior iis, quibus imperat, quia propinquior est principio imperandi, quod est electio seu voluntas, quia ipse mouet cæteros. Ex his patet, quænam sint posteriora tam motu naturali, quam potestate.

Priora ordine.

g *Alia ordine.* Quintum genus est eorum, quæ dicuntur priora ordine enumerationis: à primo: quæ quidem merito ab Aristotele absolute dicuntur priora ordine. Nam etsi omnia, quæ sunt priora, dici possint aliquo ordine priora, vt loci aut temporis; tamen ea peculiari ratione dicuntur priora ordine, in quibus nihil aliud attenditur, quam ordo ipse enumerationis; quæ hoc loco vocatur ratio, vt nimirum secundum dicatur prius quam tertium, & tertium quam quartum atque ita deinceps: quo pacto ille dicitur in choro prior, in quo minor numerus absoluitur, facto initio numerationis ab eo, qui dux est & caput chori: in fidibus autem ea chorda censetur prior, quæ minori numero distat à media, quam Musici principium faciunt, & caput aliarum.

h *Alio autem.* Tradit alterum commune genus priorum, in quo nulla habetur ratio primi,

mi cuiuſquam. Diuiditur autem genus hoc in duo, nempe in priora & poſteriora cognitione, & in priora, & poſteriora natura. Quia vero duplex eſt cognitio, vna per intellectum rationemve, altera per ſenſum, docet Ariſtoteles, ea, quæ ſunt priora cognitione, duobus modis poſſe dici priora, aut ratione, aut ſenſu: ratione quidem, vt vniuerſalia particularibus, partes toto, affectiones priorum affectionibus poſteriorum: ſenſu autem (quæ ratione ſunt poſteriora) vt particularia vniuerſalibus, totum partibus, affectiones poſteriorum affectionibus priorum. Atque hoc modo cauſæ ſunt ratione priores effectis, effecta autem ſenſu, vt plurimum, priora cauſis. *Priora cognitione.*

τὰ τῇ γνώσει πρότερα, εἰς ἁπλῶς καὶ ἁπλῶς πρότερα τύπου· ἢ ἄλλως τὰ κατὰ τὸν λόγον, καὶ τὰ κατὰ τὴν αἴσθησιν, κατὰ μὲν γὰρ τὸν λόγον, τὰ καθόλου πρότερα, κατὰ δὲ τὴν αἴσθησιν τὰ καθ' ἕκαστα. καὶ κατὰ τὸν λόγον δὲ τὸ συμβεβηκὸς τῷ ὅλῳ πρότερον, οἷον τὸ μουσικὸν τῷ μουσικῷ ἀνθρώπῳ· οὐ γὰρ ἔστι ὅλον ὁ λόγος ἄνευ τοῦ μέρους· καὶ κ τοι σύνθετόν τι μουσικὸς εἶναι, μὴ ὄντος μουσικοῦ τινος. ἐν πρότερα λέγεται τὰ τῶν προτέρων πτώσεις, οἷον δύνασθαι λανθάνειν· τὸ μὲν γὰρ κεκαμμένας κατ' αὐτὰς πτῶσις, τὸ δὲ ὑπόθεσις. τὰ μὲν δὴ κατὰ πρότερα λέγεται καὶ ὕστερα· τὰ δὲ l δὲ κατὰ φύσιν, ἅπερ ἐνδέχεται εἶναι ἄνευ ἄλλων, ἀνάπαλιν δὲ οὐδὲν μὴ ἦν ἀμφίστομα ἔχειν ὁ Πλάτων ἐπεὶ τὸ εἶναι πολλαχῶς, ἕνα τὸν μὲν τὸ κατηγορικὸν πρότερον δὲ ἡ κατὰ πρότερον. ἔπειτα ἅπαντα τὰ κατ' δυνάμει, καὶ κατ' ἐντελέχειαν· τὰ μὲν γὰρ κατ' δυνάμει ἀνάγκη ἐστί, τὰ δὲ κατ' ἐντελέχειαν οὐκ ἀνάγκη· ἢ γὰρ κατ' δυνάμει ὕλη τις ἐστὶ καὶ μέρος τοῦ ὅλου, καὶ n ὕλη

est cognitione prius quasi i & simpliciter prius. Horum vero alter priora sunt, qua ratione, alter qua sensu. Ratione enim vniuersalia priora sunt, sua particularia. Ratione etiam prius est accidens toto ipso, vt musicum homine musico, neque enim tota ratio erit sine parte, tametsi k fieri non potest, vt musicum sit, nisi aliquid sit musicum. Priores item dicuntur priorum affectiones, vt rectitudo latitudine, illa enim linea, hac superficie per se affectio est. Alia igitur hoc modo priora & posteriora dicuntur: alia l autem natura: ea, inquam, omnia, quæ eiusmodi sunt, vt sine aliis esse possint, non item sine eo illa quæ diuisione Plato vtebatur. Quoniam m vero esse multis modis dicitur, primo quidem subiectum prius est, quocirca prius est substantia. Deinde aliter qua sunt potentia, aliter qua actu. Quædam enim potentia prius sunt, quædam actu, velut potentia quidem dimidium linea, quam tota prius est: pars, quam totum, & materia,

i *Quasi simpliciter prius.* Ait *quasi*, quia etsi omnia, quæ sunt cognitione priora, alicui fortasse videantur simpliciter priora, propterea quod definitiones rerum tradantur per illarum principia, quæ sunt priora simpliciter: tamen ea sola, quæ ratione priora sunt, priora simpliciter censeri debent: id quod Ariſtoteles mox innuit, cum ait aliter priora esse, quæ ratione priora sunt, aliter quæ sensu.

k *Tametsi.* Quasi dicat, etsi Musicum est ratione posterius homine, vt accidens subiecto; tamen, vt est pars hominis Musici, prius ratione est quam homo Musicus.

l *Alia autem.* Tradit alterum speciale genus secundæ diuisionis, nempe eorum, quæ dicuntur priora natura, id est, naturali essendi ordine, hæc vero sunt quæ non simul tolluntur cum aliis, sed cum iis cætera, seu (vt dicitur in prædicamentis) à quibus ad alia non reciprocatur essendi consequentia. Hac diuisione siue oppositione priorum & posteriorum vtebatur Plato, cum dicebat vniuersalia esse priora singularibus non ratione tantum, vt est Ariſtotelis, veraque sententia, sed re etiam ipsa. Putabat enim Plato existentiam vniuersalium non pendere re ipsa ab existentia singularium, sed contra, existentiam singularium ab existentia vniuersalium, quod falsum est. Itaque primus modus, quo aliqua sunt priora natura, est is, quo vniuersalia sunt priora singularibus, & quibuscunque minus vniuersalibus, non quidem eo modo, quo Plato existimauit, sed quo Ariſtoteles in Prædicamentis intellexit. *Priora natura & subsistentia.*

m *Quoniam vero.* Adhibet secundum, ac tertium modum, quo aliqua dicuntur priora natura, quos colligit ex ea duplici distinctione, qua ens diuiditur in substantiam & accidentia, & in actum ac potentiam. Substantia est prior accidentibus; quia ex genere suo potest esse naturaliter sine accidentibus; accidentia vero sine substantia non item, vt ipse docebit libro 7 potentia vero, & actus ita se habent, vt alterum altero vicissim prius sit, & posterius est enim potentia ordine generationis prior, actus vero ordine corruptionis. Nam, totum, si de ordine generationis sit quæstio prius est potentia, quam actu: contra vero ordine corruptionis prius est actu, quam iterum sit potentia secundum speciem. Et quia, cum totum ens est actu, partes non sunt entia actu quasi per se existentes, sed potentia, vt patet in misto: perspicuum est partes eas, ex quibus ante existentibus sit totum, prius in generatione totius esse actu quam potentia; contra vero in corruptione prius esse potentia quam actu, quæ omnia hic breuiter innuuntur ab Ariſtotele, latius explicanda lib. 9. *Cur substantia sit prior accidentibus.*

ἡ ἐξ ὕλης τῆς οὐσίας ἐντελεχείᾳ ἢ ὕστερον λέγω λυθέντος· γὰρ ἐντελεχείᾳ ἔσται.

Τέλος ὁ δὴ πᾶσα πάντα τὰ πρότερα καὶ ὕστερα λεχθήσεται, καὶ τούτων λέγεται. τὰ μὲν γὰρ καὶ γένεσιν ἐνδέχεται πρὸ τοῦ ἐτέρων εἶναι, οἷον τὸ ὅλον τοῦ μορίου· τὴ γὰρ φθορᾶς, οἷον τὸ μέρος τοῦ ὅλου, ὁμοίως γὰρ καὶ πάλιν.

terio, n quam substantia: actu autem posterius quandoquidem toto dissoluto, adhuc erit actu.

At o sane modo quodam omnia, quæ prius & posterius dicuntur, vt hæc ipsa dicuntur. Quædam enim generationis ordine sine aliis esse possunt, quæ pacto totum prius est partibus: alia ordine corruptionis, qua ratione pars prior est toto, eodemq; modo res habet in cateris.

n *Et materia.* Placet magis, vt substantiæ nomen hic sumatur pro tota essentia ipsoque composito, vt Alexander Com. 20. exponit, quam pro forma, vt Alens. in hunc locum, Auenr. comment. 16. volunt. Itaque videtur Aristoteles afferre in exempla partium, primum quidem partes integrantes similares, vt partes lineæ, deinde dissimilares, vt elementa comparatione misti, ac demum essentiales; quarum altera, veterum sententia, erat ens actu, vt aqua aut quid simile, altera accidens adiectum, vt raritas aut densitas. Vnde, quod ait, partes post dissolutionem esse actu, non de omnibus omnino intelligendum est, sed de integrātibus & materia, quæ sit ens actu, vel, si mauis, de iis partibus, ex quibus ante existentibus res confecta est.

Genera omnia priorum & posteriorū ad quod genus reuocari possint.

o *At sane modo quodam.* Docet omnia genera priorum & posteriorum modo aliquo reuocari ad ea, quæ sunt priora & posteriora natura. Nam, si quis exemplum sumat in toto integro, & partibus integrantibus, vt in tota aqua, quæ in guttas dissoluenda sit, intelliget totam existere, vt ens completum nondum existentibus eo modo partibus: contra vero ea dissoluta partes existere, vt entia completa, non iam existente tota, quod idem modo aliquo potest in reliquis obseruari. Nam, cum priora omnia, quatenus priora sunt, non pendeant ex posterioribus, sed potius posteriora ex prioribus, non dubium esse debet, quin priora modo aliquo esse possint sine posterioribus, cum interim posteriora sine prioribus non possint. Non meminit autem Aristoteles hoc loco priorum, & posteriorum dignitate, vt in prædicamentis, vel quia dignitas magis popularis res est; quam philosophica, vel certe quia totum illud genus priorum, & posteriorū, reuocari potest ad priora & posteriora secundum potestatē, quod hæc vsitatius modo illo priora & posteriora appellentur.

ΚΕΦ. ΙΒ.

Δύναμις λέγεται, ἡ μὲν ἀρχὴ κινήσεως ἢ μεταβολῆς ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον· οἷον, ἡ οἰκοδομική, δύναμις ἐστιν, ἡ οὐκ ἐνυπάρχει ἐν τῷ οἰκοδομουμένῳ. ἀλλ' ἡ ἰατρικὴ δύναμις ἐστιν, ἐνυπάρχει μὲν ἐν τῷ ἰατρευομένῳ, ἀλλ' οὐχ ᾗ ἰατρευόμενον. ἡ μὲν οὖν ὅλως ἀρχὴ μεταβολῆς ἢ κινήσεως λέγεται δύναμις

Caput XII.

Potentia a *dicitur alia quidem principium motus, mutationisue in alio, aut quatenus aliud est: exempli causa, ædificandi facultas potentia est, quæ non inest in eo, quod ædificatur: at medendi ars, cum sit potentia, inesse quidem potest in eo, qui curatur, verum non quatenus curatur. Alia igitur potentia dicitur o-*

mnino

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

De quibus hoc capite Arist. disputet.

Potentia a *dicitur.* Quoniam extrema parte superioris capitis, cum de prioribus & posterioribus natura ageretur, sæpe mentio facta est *potentiæ & actus*, itemque verbi *posse*, explicat Aristoteles hoc loco primum quidem, quot sint potentiarum & potentium genera, deinde quot impotentiarum, & impotentium, tertio, quæ dicantur possibilia & impossibilia, postremo reuocat omnia, quæ à potentia aut impotentia dicuntur, ad primum ac præcipuum genus potentiæ quæ tractatio ipsa etiam per se, non est aliena ab hoc loco, cum pertineat ad distinctionem entis in actum & potentiam. Nam, cum ea, in quolibet genere reperiatur, consentaneum fuit rationi, vt explicato primo genere entium, antequam ad secundum fieret transitus, aliqua ex parte traderetur. Dico autem *aliqua ex parte*, quia luculentior huius

Quatuor potentiarum genera.

diuisionis tractatio ad librum nonum spectat, vbi finul agetur de actu, quæ hoc loco prætermittitur. Tradit ergo Aristoteles initio capitis quatuor genera potentiarum, quorum primum ac præcipuum est, potentia actiua, cuius definitio sic est intelligenda. Potentia actiua est prin-

Definitio actiuæ potentiæ.

cipium motus, aut mutationis existentis in re diuersa ab ea, in qua ipsum est, aut si existentis in ea, in qua ipsum est, non est tamen illud in ea per se, sed per accidens. Exemplum principii quod est in alia re ab ea, quæ mutatur, est ædificandi facultas: eius autem quod est in eadem,

sed

Goog

δυνάμεως δὲ ἰσῆρχ, ἢ ἢ ἴσως ἢ ἡ b ἑφ' ἑτέρου, ἢ ἢ ἕτερον. καθ' ὃ γὰρ τὸ πάσχον πάσχει τι, ἐνδέ μὲν οὖν ἐνίοτε ἐνδέχεσθαι τι τῷ παθεῖν, δυνατὸν φαμὲν εἶναι αὐτὸ παθεῖν· ἐνίοτε δ' οὐ τῷ πᾶν πάσχειν, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τὸ βέλτιον. ἔτι c ἢ δι' ἕξεως τοῦ ἐπιτηδείου, ἢ κατ' προαίρεσιν. οἷόν τε γὰρ τὰς μὲν ἕξεις οὐ παραβλητὰς, ἢ ἀκινήτους, μὴ ῥᾳδίως δ', ἢ μὴ ὡς προσήκουσι ἔχειν φαμὲν δυνατὸν λέγειν ἢ βαδίζειν. ὁμοίως δ' καὶ ἐπὶ τῷ πάσχειν ἔτι d ἔστιν ἕξεις, καθ' ἃς ἀπαθῆ ὅλως, ἢ ἀμετάβλητα, ἢ μὴ ῥᾳδίως ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταπεσεῖνται, δυνάμεις λέγονται κλᾶσαι μὲν γὰρ, καὶ συντρῖψαι καὶ κάμψαι, καὶ ὅλως φθεῖραι, οὐ τῇ δυνάμει, ἀλλὰ τῇ μὴ δυνάμει, καὶ ἀπαθῆ εἶναι πάντα, ἀ πᾶν ἢ τῶν τοιούτων, ἃ μάλιστ καὶ ἀεὶμεν πάσχει λέγ' δυνάμει, καὶ τῷ δυνάμει, καὶ τῷ ἔχειν πῶς.

minime principium mutationis, aut motus in alio, aut quatenus aliud eſt. Alia vero b *ab alio, aut quatenus eſt aliud. Qua enim patiens aliquid patitur, eadem interdum quidem, ſi quidvis poſſit accipere, pati illud poſſe dicimus: interdum vero non, ſi quamvis affectionem, ſed ſi eam, quæ in melius ducat. Item* c *potentia bene hoc ac perfecte efficiendi aut per electionem. Nonnunquam enim ea, quæ ſolum ambulamus, aut dicimus: non bene tamen aut non ſi decreuerimus, non dicimus poſſe dicere aut ambulare. Quod eodem modo accidit in patiendo. Præterea* d *omnes habitus, quibus res ſunt omnino paſſionis expertes aut immutabiles, aut non facile in deterius mutabiles, potentia dicuntur. Frangunter enim quadam & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, non per potentiam, ſed per impotentiam & defectum aliquem. Ex his autem ea dicuntur paſſionis expertia, quæ propter potentiam, & quia poſſunt, ac modo quodam ſe habent, vix ac paſſim patiuntur.*

Λεγομένων

Cum

ſed non per ſe eſt ars Medicinæ, quæ etſi aliquando eſt in eo, qui curatur, non eſt tamen in illo vt curatur; cum accidat ei, qui curatur, habere in ſe principium actiuum curationis.

De quibus potentiis loquatur Ariſtoteles.

Hic primum aduerte, Ariſtotelem non loqui de omnibus ac ſolis potentiis naturalibus pertinentibus ad ſecundum genus qualitatis: tum quia illæ non ſemper ſunt principia agendi, tum etiam, quia ars Medicinæ, quæ in exemplum affertur, non ad ſecundum, ſed ad primum genus qualitatis pertinet. Illud etiam aduerte, ea ratione excludi ab hac definitione potentiam paſſiuam, quia ſemper eſt in eo, quod patitur, quatenus tale eſt. Poſtremo, qualitates motuas grauium & leuium (vt D. Thomas adnotauit) non comprehendi in hac definitione, vt ſunt principia motus ipſorum grauium & leuium, hoc enim pacto nec ſunt principia motus exiſtentis in alio, ſed in eo ipſo, in quo ſunt nec etiam ſunt in illo per accidens, quo pacto ars medicinæ eſt in ægroto, ſed per ſe ac neceſſario. Itaque non ſunt potentiæ actiuæ ipſorum grauium & leuium quæ mouentur, ſed paſſiuæ, de qua re 9. libro diſputatum eſt: & quanquam modo aliquo appellari poſſint actiuæ potentiæ inſtrumentales generantium, nempe quatenus motum à generantibus profectum exequuntur; tamen ea ratione non comprehenduntur in tradita potentiæ actiuæ definitione, quemadmodum nec inſtrumenta in definitione cauſæ efficientis ab auctore propoſita cap. 2. huius libri, quia non ſunt principia vnde motus proficiſcatur, ſed quædam quaſi media, quibus exercetur.

Qualitates motiuæ grauium & leuium an hic definiantur.

b *Alia* His verbis definitur potentia paſſiua. Senſus vero definitionis eſt, potentiam paſſiuam eſſe principium mutationis factæ à re diuerſa ab ea, in qua ipſum eſt, aut ſi ab ea, in qua ipſum eſt non per ſe, ſed per accidens in ea exiſtente. Hoc tantum addit Ariſt huiuſmodi potentiam interdum accipi pro ea, qua res patiatur quicquid agens inducit; interdum vero pro ea tantum, qua patiatur aliquid quod emolumentum afferat. Nec enim ſatis proprie dixeris Socratẽ habere potentiã vt ægrotet, aut vt vincatur cum id potius videatur impotentia, ſed vt vincat, aut ſanetur.

c *Item potentia.* Tertium hoc genus potentiæ ſatis apertum eſt ipſo vſu, quæ enim imperfecte facimus, ea ſæpe non per potentiam, ſed per impotentiam agere dicimur, vt ſi quis inepte oret, aut inconcinne ambulet. Idem vero accidit in patiendo, vt ſi quis difficulter curetur aut doceatur.

Impoſſibilitas beatorum, vt poſſit dici potentia.

d *Præterea omnes habitus:* Hoc genus potentiæ, quod quartum eſt, complectitur omnes formas, quæ obſtant, ne ſubiecta mutentur in deterius, aut ſunt in cauſa, vt difficulter mutentur, quæ eſt quædam impotentia patiendi detrimentum, vt inferius patebit: quo pacto ait Ariſtoteles in Prædicamentis capite de qualitate, durum ſignificare potentiam, quia obſtat quo minus aliquid facile ſecari poſſit; molle autem impotentiam, quia non obſtat. Hac ſignificatione dicere poſſumus, corpora beatorum poſſe poſt reſurrectionem perpetuo viuere ratione eius qualitatis, quam Theologi dotem impoſſibilitatis appellant, ſiue ea in ipſis corporibus ſit, vt Richardus in quart. diſtinct. 9. quæſtione ſecunda, Dalud. in quart. diſtinctione 44. quæſtione ſecunda, Capreolus ibidem quæſtione ſecunda, articulo tertio, volunt, ſiue quod

Google

(quod à D. Thom in 4. dist. 44. q. 2. art. 1. Dominico Soto in 4. dist. 49. q. 4. art 5. & aliis dicitur) in animis existat, quicquid ea tandem sit.

Λεγομένης e ἡ τῆς δυνάμεως πουαυταχῶς, καὶ τὸ δυνατὸν ἴσα μὲν τρόπον λεχθήσεται, τὸ ἔχον τινὰ γενέσθαι ἀρχὴν, ἢ μεταβολῆς. τῷ γὰρ τοιοῦτον, δύναται τόν τι εἶναι ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον. ἄλλον f ἡ ἐν αὐτῷ ἄλλο δύναμιν τοιαύτην ἔχειν ἡ, ἐν ᾧ ἐχόμενον βέλτιον, ἐφ' ἑαυτοῦ δύναμιν τοιαύτην, ἢ τι ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἢ τι ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ γὰρ τὸ φθειρόμενον δοκεῖ δύνασθαι φθείρεσθαι ἢ οὐκ ἂν φθαρῆναι εἰ μὴ δύνασθαι. ἔνιον ἡ ἔχει τινὰ λῆψιν καὶ πίστιν, καὶ ἀρχὴν ἕξ τούτων πάθους. ὅτι μὲν γὰρ τὸ ἔχειν δυνατόν, ὅτι ἡ τὸ ἐνδέχεσθαι τοιοῦτον εἶναι. εἰ δ' ἀνάγκης ἐστὶν ἕξις πᾶς, πάντα τὸ ἔχειν ἂν εἴη. ἀμφοῖν γὰρ ἡ καὶ λεγόμενον τὸ ὂν· ἄρα τὸ ἔχειν ἕξιν τινὰ καὶ ἀρχὴν, ἐν δυνατόν, καὶ τὸ ἔχειν τοῦτο τέλειον, εἰ ἐνδέχεται ἔχειν τέλειον· ἔνια δὲ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸ δύναμιν ἢ ἀρχὴν ἐν ἄλλῳ, ἢ ᾗ ἄλλο φθαρτικόν. ἔνι δὲ τούτων πάντων ἢ τῷ μᾶλλον ἂν συμβῆναι ἡδέως, ἢ μὴ ἡδέως, ἢ τῷ

Cum e *autem potentia tot modis dicatur, potens quoque tot quidem modis dicetur id, quod motum, aut mutationis principium habet. Id enim, quod status efficitum est, potens est, vt aliquid sit in alio, aut quatenus est aliud. Alio* f *autem modo, si quid aliud ipsius talem habeat potentiam. Alio si potentiam habeat, vt in quidnis, siue in deterius, siue in melius mutari possit. Nam & id quod corrumpitur, potentiam habere videtur vt corrumpatur. alioqui non corrumperetur, si id esset impossibile, nunc autem dispositionem quandam, causamque, & principium eiusmodi passionis habet. Interdum enim, quia aliquid habet, interdum quia priuatum est tale videtur esse. Quod si priuatio modo aliquo est habitus: omnia propterea quod habeant, aliquid erunt. At ens aequiuoce dicitur; quare potens aliquid erit, quia habitum aliquem, ac principium habet: & quia eius priuationē. si tamen priuationē haberi potest. Alio* g *vero modo, quia nullam habet eius potentiam, aut principium in alio, aut quatenus aliud corruptionis effectiuum. Porro* h *autē hæc omnia dicuntur, aut quia solum contingat fieri aliquid, vel non fieri, aut*

Potens quot modis dicatur.

e *Cum autem potentia.* Colligit ex traditis generibus potentiarum totidem genera potentium. Primo enim modo potens dicitur ex potentia actiua absolute, siue ea sit in ipso, siue in aliquo eius instrumento; quo pacto dicimus ignem posse per se naues comburere, hominem vero esse potentem comburere per ignem.

Quæ pati possunt qua ratione potentia dici possint.

f *Alio modo autem.* Altero modo dicitur potens ex potentia passiua absolute, sed quia non videtur rationi consentaneum, vt aliquid dicatur potens, quia pati possit, cum id potius censeatur tribuendum impotentiæ vt paulo ante dictum est, ostendit Aristoteles, id nihilo minus ratione aliqua esse concedendum. Nam si res, quæ corrumpitur, non haberet potentiam, vt corrumperetur, non vtique corrumperetur. Itaque in iis etiam concedenda est potentia, siue ea sit aliquid, cuius causa res in deterius mutari possit, vt nimia copia alicuius humoris, propter quam quis in morbum incidere valeat, siue priuatio alicuius, quod possit obsistere eiusmodi mutationi, qualis est ad ægrotandum imbecillitas potentiæ euacuatiuæ Cæterum, quia priuationes concipi possunt vt habitus (siquidem negationes operatione intellectus modo aliquo participare possunt rationem entis) subdit Aristoteles dici posse in vniuersum omnia, quæ in deterius pati possunt id posse, quia aliquid habeant: siue id inde proueniat, quia habeant verum habitum ac principium, id est, veram ac realem entitatem, ob quam sic mutari possint: siue quia habeant priuationem alicuius impedientis talem passionem; eo tamen pacto, quo priuatio haberi potest. Neque enim simpliciter haberi potest, cum nullius sit entitatis.

g *Alio vero modo, quia nullam habet eius potentiam.* Tertio modo dicitur vnum quodque potens, si habeat impotentiam patiendi detrimentum ab alio; seu (quod idem est) quia per nullam potentiam existentem in alio, aut etiam in ipso, per accidens corrumpi potest, aut quouis modo in deterius mutari, siue simpliciter, siue facile, dicitur autem hoc genus potentium ex potentia quarto modo dicta.

h *Porro autem.* Vt tradat quartum genus potentium, quod dicitur ex potentia tertio modo sumpta, docet omnia, quæ aliquid posse dicuntur, nomine potentium appellari, vel quia simpliciter aliquid agere aut pati possunt, vel quia impedire valeant, quo minus aliquid fiat (quæ pertinet ad tria genera potentium hactenus enumerata) vel quia non simpliciter tantum atque vtcunque, sed ecte etiam agere, aut pati possunt, quod pertinet ad quartum, pro quo genere adducit exemplum lyræ.

i *Im-*

Digitized by Google

ἢ τῷ κακῶς. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀψύχοις ἔνεστιν ἡ τοιαύτη δύναμις, οἷον ἐν τοῖς ὀργάνοις τὸν μὲν γὰρ δύασθαί φασι φθέγξασθαι λύραν, τὸν δ' οὐδέν, ἢ μὴ καλῶς, ἢ μὴ ὅλως.

Ἀδυναμία δ' ἐστὶ στέρησις δυνάμεως, καὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς ἄρσις τις· ὅλα στέρησις ἢ ὅλως ἢ τοῦ πεφυκέναι ἔχειν, ἢ καὶ ὅτε πέφυκεν ἤδη ἔχειν. νῦν γὰρ ἐμφαίνει τὸ φαῖεν ἀδύνατον εἶναι γένεσιν παῖδα, καὶ οὐδὲ διενεχθέν. ἐπὶ δὲ τῆς κατ' ἐνέργειαν δυνάμεως ἐστὶν ἀδυναμία ἀντικειμένη, τήν τε μόνον κινητικὴν καὶ τὴν καλῶς κινητικήν.

Καὶ ἀδύνατα δέ, τὰ μὲν κατὰ τὴν ἀδυναμίαν τοιόνδε λέγεται, τὰ δ' ἄλλον τρόπον· οἷον, δυνατόν τι καὶ ἀδύνατον. ἀδύνατον μὲν, ὃ τὸ ἐναντίον ἐξ ἀνάγκης ἀληθές, οἷον τὸ τὴν διάμετρον σύμμετρον εἶναι ἀδύνατον, ὅτι ψεῦδος· τὸ γὰρ ἐναντίον καὶ ἃ τὸ ἐναντίον, οὐ μόνον ἀληθές, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη, οἷον ἀσύμμετρον εἶναι. τὸ γὰρ σύμμετρον οὐ μόνον ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνάγκης ψεῦδος. τὸ δ' ἐναντίον τούτῳ τὸ δυνατὸν, ὅτου μὴ ἀναγκαῖον ἢ τὸ ἐναντίον ψεῦδος εἶναι, οἷον, τὸ καθῆσθαι ἀνθρώπου δυνατόν. οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης τὸ μὴ καθῆσθαι

ant quia bene. Nam & in rebus inanimis huiusmodi potentia ineſt veluti in inſtrumentis, lyram enim aliam ſonare poſſe dicunt, aliam non poſſe, ſi ſonora non ſit.

Impotentia i vero eſt potentiæ priuatio, taliſq; principij quadam detractio, quale dictum eſt, aut ab eo, quod aptum eſt, vt habeat, aut etiam quando aptum eſt, vt iam habeat. Neq; enim eodem modo impoſſibile quis dixerit puerum generare, quo virum Eunuchum. Præterea k vtriq; potentiæ eſt oppoſita impotentia, tam ei quæ ſolum mouere, quam ei quæ bene mouere poteſt.

Ἀδύνατα l etiã partim ex hac impotentia, partim alio modo dicuntur, vt poſſibile & impoſſibile. Impoſſibile m quidem, cuius contrarium neceſſario eſt verum, quo pacto impoſſibile eſt diametrum eſſe commenſurabilem, quia hoc falſum eſt, & cuius contrarium non modo eſt verum, ſed etiam neceſſarium, nempe eſſe incommenſurabilem. Itaq; commenſurabilem eſſe non ſolum falſum eſt, ſed etiam neceſſario falſum. Poſſibile autem huic contrariũ eſt cum non eſt neceſſe falſum eſſe contrarium, quo pacto poſſibile eſt hominem ſedere, non enim neceſſario falſum

i *Impotentia vero.* Exponit quid ſit impotentia, docetque nihil eſſe aliud, quam priuationem potentiæ iam explicatæ, quouis modo illa dicatur principium, ſiue agendi, ſiue patiendi, ſiue nõ patiendi detrimentum. Deinde dupliciter eandem diſtinguit, primum quidem iuxta tres modos generales priuationis, quorum vnus eſt pura negatio alter negatio in ſubiecto apto, non tamen tempore à natura præſcripto, vt habeatur forma; tertius negatio in ſubiecto apto & tempore à natura præſcripto, vt forma inſit, qui ſolus eſt proprius. Cum ergo impotentia ſit priuatio potentiæ, primo quidem modo dicitur mulus priuatus potentia tum generandi, quæ eſt actiua, tum etiam diſcendi, quæ eſt paſſiua; ſecundo autem infans priuatus vtraque, tertio vero vir Eunuchus priuatus priori, mente autem captus poſteriori. *Impotentia quid ſit, & quotuplex.*

k *Præterea vtriq; potentiæ eſt oppoſita impotentia, tam ei quæ ſolum mouere, quam ei quæ bene mouere poteſt.* Diſtinguit iterum impotentiam in impotentiam agendi ſimpliciter, & bene ſeu perfecte agendi, quæ eadem diſtinctio quadrat in impotentiam patiendi, & in eam, quæ eſt priuatio impotentiæ patiendi detrimentum. Nam, cum inter potentias numerata ſit impotentia patiendi, merito eius priuatio inter impotentias cenſebitur: ſiue impotentia patiendi ſumatur ſimpliciter, cuiuſmodi eſt ea, quam habent ſubſtantiæ ſeparatæ, vt corrumpantur: ſiue cum adiectione, id eſt, bene, aut facile, quo pacto adamas habet impotentiam, vt diuidatur. Erit igitur priuatio huiuſmodi impotentiæ patiendi detrimentum, impotentia quædam, quo pacto impotentia eſt mortalium rerum, quod non habeant eam impotentiam vt non lædantur, quam habent immortales. *Impotentia eſt rerum mortalium, quod non habeant impotentiam vt non lædantur.*

l *Ἀδύνατα etiam partim ex hac impotentia, partim alio modo dicuntur.* Non potuit hoc loco nomen hoc Latine reddi, quia cum ſignificet tum impotentia, tum etiam impoſſibilia, quemadmodum vox δυνατὸν & potentia, & poſſibilia, vtramque ſignificationem initio huius periodi complecti voluit Ariſtoteles. Docet ergo duo eſſe genera τῶν ἀδυνάτων, primum eorum, quæ dicuntur ab impotentia hactenus expoſita, quæ quidem dicuntur impotentia. Alterum eorum, quæ quatenus talia ſunt, non neceſſario dicuntur ab impotentia, ſed ab ipſa terminorum aut non conuenientia, aut repugnantia; ab ipſa quidem non conuenientia, vt Socratem ſedere cum non ſedet; à repugnantia vero, vt Socratem eſſe rationis expertem. Atque hæc dicuntur impoſſibilia, quo pacto ἀδύνατον ſumitur cum poſſibili opponitur. Quia igitur ex dictis perſpicuum erat, quotuplex eſſet impotentia, non fuit opus, vt Ariſtoteles plura diceret de generibus impotentium. *Quæ dicuntur impotentia.*

m *Impoſſibile quidem.* Docet hac tertia capitis parte, quænam dicantur poſſibilia & impoſſibilia, quæ quidem fere ſemper ſumuntur, vt reſpondent enunciationibus; velut hominem ſedere, hominem eſſe rationis expertem, dico autem *fere ſemper*, quia interdum etiam ſumuntur

ψεῦδος. τὸ μὲν οὖν δυνατὸν, ὅτι μὲν ἔστιν, ὥσπερ εἴρηται, τὸ μὴ ἐξ ἀνάγκης ψεῦδος σημαίνει ὅτι δέ, τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἢ τὸ ἐνδεχόμενον ἀληθὲς εἶναι.

falsum est illum non sedere. Possibile igitur vno quidem modo, vt dictum est, id significat, quod non necessario est falsum, alio autem, verum esse, alio, quod verum esse potest.

Κατὰ δὲ μεταφορὰν δέ, ἃ ἐν τῇ γεωμετρίᾳ λέγεται δυνάμεις. τοῦτο μὲν οὖν τὸ δυνατὸν οὐκ ἐκ τοῦ δύνασθαι. τὰ δὲ λεγόμενα κατὰ δύναμιν, πάντα λέγεται πρὸς τὴν πρώτην μίαν. αὕτη δ' ἐστὶν ἀρχὴ μεταβολῆς ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο.

Quæ autem in Geometria dicitur potentia translatione dicitur. Atq; hac quidem δυνατὸν non ex potentia dicuntur. Quæ autem dicuntur ex potenti, omnia ad vnam primam dicuntur, hæc autem est principium mutationis in alio, quatenus aliud est.

Cætera

sine copula verbi, vt homo sedens, homo rationis expers. Verũ, quia in possibilibus & impossibilibus hoc posteriori modo sumptis semper spectatur ordo ad enunciationem, merito Aristoteles explicationem accommodat possibilibus & impossibilibus prioris generis. Primum igitur ait id esse impossibile, cuius contrarium, hoc est, contradictorium necessario est verum, vt diametrum esse commensurabilẽ lateri quadrati. Vnde colligitur id quod impossibile est, necessario esse falsum. Possibile autem, quod est contrarium impossibili, id esse docet, cuius contradictorium non necessario est falsum, veluti hominem sedere, & quia id cuius contradictorium non necessario est falsum, potest esse aut indifferens ad esse, & non esse, quod dicitur contingens, vt patet in exemplo tradito. aut determinatum ad esse (quod dicitur necessarium siue simpliciter, siue ex hypothesi) vt Socratem esse hominem, aut sedere, cum sedet: aut denique sumi vt commune quid contingenti & necessario: tertiam diuidit possibile: in possibile commune vtrique, quod vocat non necessario falsum; in necessarium, quod appellat id quod verum est; & in contingens proprie dictum, quod cum verum non sit, potest tamen verum esse, quæ distinctio possibilis in libris etiam de Priori resolutione capite tertio tradita est.

Definitio rei impossibilis.

Possibile.

Distinctio possibilis.

Obiectio ab Aristotele diluitur.

n *Quæ autem.* Obiter occurrit obiectioni, qua quis forsan reprehendat distinctionem potentiæ superius positam quod non videatur complecti omnia potentiarũ genera. Nam apud Geometras in qualibet linea recta dicitur esse potentia, vt ex ea ducta in seipsam possit fieri quadratum; vnde fit, vt ipsum etiam quadratum potentiam talis lineæ appellent, ea potentia nec actiua est, nec passiua, nec quæ res lædentibus resistat; siquidẽ in rebus mathematicis, quia sunt abstractæ à motu & actione, non possunt tales potentiæ reperiri. Ait ergo Arist. potentiam, quæ in Mathematicis vsurpatur, non dici proprie, sed translatitie, ideo enim linea, dicitur habere potentiã, quia cum mente in seipsam ducitur (neque enim reipsa id fieri potest) concipitur ex ea quadratum, quod quidem est quodammodo fieri ex illa quadratum, sed nõ re vera fieri.

o *Atq; hac.* Docet τὰ δυνατὰ, posteriori modo sumpta, hoc est possibilia non dici ex potentia vlla, quæ sit vera & realis, sed (quod subaudiendum est) ex ipsa conuenientia, aut non repugnantia terminorum. Obstare tamen videtur id, quod diximus, hominem sedere, esse possibile ex potentia sedendi, quod idem in pleriſq; aliis cernere est. Sed dicendum, ita intelligendum esse Arist. quasi dicat possibilia non necessario dici ex potentia, etiam si in plurimis dicatur. Atq; hac in re distinguuntur possibilia à potentibus, hæc enim quatenus talia sunt (si modo proprie sumantur) necessario dicuntur ex potentia vera & reali, de qua est sermo: at possibilia dici possunt ex potentia logica, quæ nihil est aliud, quam ipsa conuenientia, vel non repugnantia terminorum. Quod autem possibilia non necessario dicantur ex potentia reali, ex eo patet, quia connexiones per se, vt hominem esse animal, hominem esse disciplinæ capacem, Deum esse actum purum, diametrum esse incommensurabilem lateri quadrati etsi sunt possibiles, atque adeo necessariæ, tamen cum nullam habeant causam veram & realem, vt supra dictum est, ex nulla vera potentia possibilia appellari possunt.

Quid sit potentia logica.

Dubitatio dissoluitur.

Impossibilia non ideo dicuntur quia non possunt fieri diuina virtute, sed quia impossibilia sunt.

Maius dubium est de eo, quod Aristoteles superius capite quinto, quæstione secunda, sectione prima innuere videtur, cum dixit, *partim alio modo*, nempe impossibilia non semper dici ex negatione veræ potentiæ & realis, id enim ea ratione videtur falsum, quia impossibilia ideo talia esse iudicari debent, quia non possunt fieri diuina potestate. Dicendum est tamen verissimum esse, quod Aristoteles innuit. Ea enim, quæ simpliciter impossibilia sunt, non ideo dicuntur impossibilia quia fieri non possunt diuina potestate, sed potius ideo non possunt fieri diuina potestate, quia sunt impossibilia, id est, quia sunt repugnantia in se, & contradictionem inuoluunt, vt hominem esse rationis expertem.

p *Quæ autem dicuntur ex potentia, omnia ad vnam primam dicuntur, hæc autem est principium mutationis, &c.* Docet hac extrema parte capitis omnia tum potentia & possibilia tum etiam impotentia & impossibilia, quæ ex potentia & impotentia vera ac reali dicuntur, reduci ad potentiam a-

Actiuam,

τὰ γὰρ ἄλλα λέγεται δυνατὰ, τὰ μὲν τοῦ ἔχειν αὐτῶν ἄλλο τι τοιοῦτον δυνάμενα, τὰ δὲ, τοῦ μὴ ἔχειν, τὰ δὲ, καὶ ἔχειν ὁμοίως ἢ καὶ τὰ ἀδύνατα. ὥστε ὁ πρῶτος ὅρος τῆς κατὰ δύναμιν οὐσίας ἀρχὴ μεταβλητικὴ ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο.

Cætera enim dicuntur posse, partim quod aliquid eorum potentiam habeat, partim quod non habeat: partim quod sic habeat. Eodemq; modo se habent τὰ ἀδύνατα. Quare propria prima potentiæ definitio fuerit, principium mutationis efficiens in alio, quatenus aliud est.

ctiuam, quæ primo loco exposita est. Nam, cum potentia passiua ex actiua dicatur, & potentia recte agendi & patiendi pendeant ex actiua & passiua simpliciter; impotentiæ vero sint quædam priuationes potentiarum; necessario efficitur, vt quicquid ex vera ac reali potentia aut impotentia dicitur, ad potentiam actiuam redigatur. Secus dicendum est de iis, quæ non ex reali potentia aut impotentia dicuntur, sed ex Logica, vt dictum est. Quo loco aduerte, bis repeti definitionem potentiæ actiuæ sine particula *ens*, quod ex proprio loco suppleri facile possit.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Ποσὸν δ' λέγεται τὸ διαιρετὸν εἰς ἐνυπάρχοντα, ὧν ἑκάτερον ἕν τι καὶ τόδε τι σημαίνει· πλῆθος μὲν οὖν τὸ πεπερασμέ-

CAPVT XIII.

Quantum dicitur, quod indiuisibile est in ea, quæ insunt, quorum vtrumque vel vnumquodque vnum quiddam, & hoc ali-

CAPITIS DECIMITERTII EXPLANATIO.

Quantum dicitur. Explicata substantia, & iis quæ illius occasione exposita sunt, persequitur Aristoteles cætera prædicamenta. Atque absolutis, quæ in substantia inhærent, ideo priori loco de quantitate agit, quia quandocunque qualitas cum quantitate coniungitur, semper quantitas est media inter substantiam & qualitatem, vt merito secundarium qualitatis subiectum haberi possit. In qua explicanda primum docet quid sit quantum seu potius quantitas; deinde tradit eius species; postremo docet, quæ sint quanta per se, & quæ quanta per accidens, sumi autem hoc loco quantum pro quantitate ex ipsa diuisione perspicuum est, qua quantum diuiditur in numerum & magnitudinem, quæ sunt quantitates quædam. Dicuntur porro quantitates quanta quædam, non quia affecta sint quantitate (quo pacto aliquid dicitur album, quia affectum est albedine, sed quia constant partibus extensionis, hac enim de causa pro ratione magnitudinis aut multitudinis partium, dicuntur multa, vel pauca; magna, vel parua. Docet igitur quantitatem esse id, quod diuisibile est in ea, quæ insunt, hoc est, in partes ex quibus formaliter constat; quarum vtraque (si duas tantum habeat) vel vnaquæque (si sunt plures duabus) vnum quid, & hoc aliquid aptum est esse, id est, apta est, vt designetur extra aliam in ipso toto, quo pacto in binario lapidum designantur separatim duæ vnitates, & in linea duorum palmorum duo palmi. Cum igitur quantum dicitur esse diuisibile, excluduntur entia indiuisibilia. Cum additur, *in ea quæ insunt*, excluduntur corpora mista, quæ etsi diuidi seu potius resolui possunt in elementa; tamen ipsa elementa non existunt formaliter in mistis, sed virtute. vt libro 8. patebit; itemque cætera omnia quæ quouis alio modo non constant formaliter ex iis, in quæ diuiduntur, vt superiora ex inferioribus. Cum denique additur *quorum vtrumq;, &c.* excluduntur substantiæ compositæ ex materia & forma, quatenus constant huiusmodi partibus. Neque enim materia & forma possunt in ipso toto alia extra aliam separatim demonstrari. Quod si quis quærat qua particula reiiciantur huiusmodi substantiæ, earumq; qualitates extensæ, vt albedo, quatenus diuidi possunt in partes extensionis; videntur enim nulla ratione excludi: respondendum est, reiici per particulam *diuisibile*, sumitur enim pro diuisibili per se. hæc autem non sunt per se diuisibilia in partes extensionis, sed ratione quantitatis, quæ extendit substantiam, cui inest, & qualitates, quæ in ipsa inhærent. Accipiendum quoq; est idem verbum quatenus significat posse rem diuidi, aut re ipsa, aut operatione intellectus, ne excludatur numerus, qui nulla ratione potest reali diuisione diuidi quantumcunq; enim vnitates re ipsa separentur, semper tamen numerus erit integer; vt si partes ternarii lapidum toto dispergantur cœlo. Eadem ratione non excluditur quantitas cœli, nec quantitas minimi naturalis eius speciei quæ minorem quantitatem poscit in minimo naturali, quam cæteræ omnes. vt forsitan terra. Nam, etsi hæ quantitates re ipsa diuidi non possunt per causas naturales, diuiduntur tamen designatione, imo etiam diuidi possunt diuina virtute. Quanquam quod attinet ad quantitates, quæ naturaliter diuidi nequeunt, satis est, quod illis ex ipsa natura quantitatis non repugnet, tametsi ratione subiecti repugnet.

Cur de quantitate prima explicet Aristoteles.

Quantum pro quantitate hoc loco sumi.

Quid sit quantitas.

Quæ à definitione tradita reiiciantur.

Quantitatem cœli & minimi naturalis esse diuisibiles.

πάφυκεν εἶναι πλῆθος· b μὲν οὖν ποσὸν π, καὶ ἀριθμητὸν ἡ, μέγεθος ᾗ, καὶ μετρητὸν ἡ λίγιστον c ᾗ πλῆθος μέν, τὸ ἀριθμητὸν δυνάμει εἰς μὴ συνεχῆ· μέγεθος ᾗ, τὸ εἰς συνεχῆ. μεγέθους ᾗ, τὸ μὲν ἐφ' ἓν συνεχές, μῆκος· τὸ δ' ἐπὶ δύο πλάτος· τὸ δ' ἐπὶ τρία, βάθος. τούτων ᾗ πλῆθος μὲν τὸ πεπερασμένον, ἀριθμός· μῆκος ᾗ, γραμμή· πλάτος ᾗ, ἐπιφάνεια, βάθος ᾗ, σῶμα.

quid aliquid aptum est esse. Ac b multitudo quidem quantum est quoddam, si numerari possit, magnitudo autem, si sub mensuram caderet. Pervs c. multitudo id dicitur, quod potestate in res continua divisibile est: magnitudo, quod in continua. Magnitudinum vero ea, quæ ad vnum continua est, longitudo dicitur: quæ ad duo, latitudo: quæ ad tria, profunditas. Horum autem, multitudo quidem finita: numerus: longitudo, linea: latitudo, superficies: profunditas, corpus dicitur.

Ἔτι δ' τὰ μὲν λίγιστα καθ' αὑτὰ ποσά ἐστιν, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκός, οἷον, ἡ μὲν γραμμὴ ποσόν τι καθ' ἑαυτό, τὸ δὲ μουσικόν, κατὰ συμβεβηκός. τῶν δὲ καθ' αὑτὰ, τὰ μὲν καθ' οὐσίαν λέγει, οἷον ἡ γραμμὴ ποσόν τι (οὐ γὰρ τῷ λόγῳ),

Præterea di alia per se quanta quædam dicuntur, alia per accidens. Verbi causa, linea quantum est quiddam per se, musicum autem per accidens. Eorum autem quæ per se dicuntur, alia secundum substantiam sunt, quo pacto linea quantum est quippiam (in ratione enim,

Multitudinem infinitam rerum permanentium & magnitudinem infinitã non esse veras quantitates apud Aristotelem.

b *Ac multitudo quidem.* Supposita diuisione quantitatis in multitudinem & magnitudinem (quæ diuisio num immediata & adæquata sit, postea dicemus) ostendit primum multitudinem (nempe rerum permanentium) & magnitudinem esse quantitates quasdam, veras nimirum & reales, si modo finitæ sint, & illa numerari, hæc sub mensuram cadere possit. Non, quod putet infinitionem repugnare quantitati, aut traditæ rationi quantitatis, vt qui tempus æternum à parte priori, ac proinde infinitum ponat, infinitasque generationes ab æterno præcessisse doceat, eiusmodique definitionem quantitatis hoc loco tradat, quæ infinitis (si dentur) æque ac finitis conueniat: sed, quia cum existimet multitudinem infinitam rerum permanentium, & magnitudinem infinitam esse res impossibiles, & quasi figmenta quædam ex partibus possibilibus conficta, necesse est dicat eas non esse veras entia, ac proinde nec veras quantitates, quare à definitone quantitatis tradita per ens reale, siue possibile, quod quasi genus subaudiendum est, excludendas esse.

Quid sit multitudo.

c *Porro multitudo id dicitur, quod potestate in non continua diuisibile est; magnitudo, quod in continua.* Docet multitudinem esse id, quod in non continua diuidi potest, hoc est, quod mente distingui potest in partes ita componentes totum, vt non cohæreant, siue continuæ sint inter se in ipso toto, magnitudinem vero esse id, quod hoc pacto diuidi potest in ea, quæ continuata sunt, & cohærentia. Describit deinde longitudinem, latitudinem, & profunditatem, seu potius ex diuisione magnitudinis innuit, quo pacto describi possint. Longitudo (vt ex diuisione colligitur) est magnitudo, quæ ad vnum continuata est, hoc est, solùm ad punctum: latitudo, quæ ad duo, id est, ad punctum & lineam: profunditas; quæ ad tria, ad punctum scilicet lineam, & superficiem. Vel potius hoc modo, longitudo, quæ ad vnum continuata est, hoc est, versus vnam tantum loci positionem: latitudo, quæ versus duas, profunditas, quæ versus tres: seu, quod idem est, linea est magnitudo vnius dimensionis; superficies, duarum; corpus, trium. Demum describit numerum, lineam, superficiem, & corpus; atque numerum esse multitudinem finitam, lineam longitudinem finitam, &c. supplendum est enim in cæteris descriptionibus verbum *finita*. Vnde patet, apud Aristotelem lineam infinitam, superficiem infinitam, & corpus infinitum fictas esse, non veras quantitates, quemadmodum de magnitudine in communi dictum est. Patet etiam latius accipi in his descriptionibus nomina longitudinis, latitudinis & profunditatis, quam ante pauca verba, quo loco pro finitis tantum sumebantur.

Definitio lineæ superficiei, corporis.

Quanta per se & per accidens.

d *Præterea alia per se quanta quædam dicuntur; alia per accidens.* Docet, quænam sint quanta per se, & quanta per accidens, traditque duo genera quantorum per se, & totidem quantorum per accidens. Quanta per se sunt ea, quæ aut secundum essentiam sunt quanta, vt linea; aut sunt per se affectiones eorum, quæ secundum essentiam quanta sunt, vt longum ac breue. Vtraque enim dicuntur quanta per se, quia quantum ponitur in eorum definitionibus essentialibus, aliter tamen ac realiter. Nam in definitionibus priorum ponitur quantum vt intrinsecum rebus definitis, in definitionibus autem & posteriorum, vt eorum per se subiectum. Itaque vt non solum homo, sed etiam disciplinæ capax dicitur per se animal, ita non solum species quantorum, sed etiã eorum per se affectiones, siue passiones dicuntur per se quanta.

e *Grauis*

τῶν ποσῶν λέγονται, ποσόν τι ὑπάρχει) τὰ ζ πάθη, καὶ ἕξεις τῆς τοιαύτης οὐσίας, οἷον, τὸ πολὺ καὶ τὸ ὀλίγον καὶ μακρὸν καὶ βραχὺ καὶ πλατὺ καὶ στενὸν καὶ βαθὺ καὶ τανανὸν καὶ ε βαρὺ καὶ κοῦφον καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα. ἔστι ζ καὶ τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν, καὶ τὸ μεῖζον, καὶ ἔλαττον, καὶ καθ' αὑτὰ, καὶ ὡς ἄλληλα f λεγόμενα, τοῦ ποσοῦ πάθη καθ' αὑτὰ μεταφέρεται g μέν τι καὶ ἐπὶ τὰ ἐνέργεια καὶ ἐπ' ἄλλα. τῶν h ζ κατὰ συμβεβηκὸς λεγομένων ποσῶν, τὸ μὲν ὅτως λέγεται ὥσπερ ἐλέχθη, ὅτι τὸ μουσικὸν ποσὸν, καὶ τὸ λευκὸν τῷ εἶναι ποσόν τι, ὑπάρχει· τὰ δὲ ὡς κίνησις καὶ χρόνος. καὶ γὰρ ἕκαστον τούτων ἔστιν λέγεται καὶ συνεχῆ, τῷ συνεχῆ διαιρετὰ εἶναι, ὧν ἐστι ἕκαστον πάθη. λέγω δὲ οὐ τὸ κινούμενον, ἀλλ' ὃ συμβέβηκε. τῷ γὰρ ποσὸν εἶναι ἐκεῖνο, καὶ ἡ κίνησις ποσὴ, ὁ δὲ χρόνος τῷ ἐκείνου.

Text. 19. ἀλλ' ὃ συμβέβηκε.

enim quæ quid res ſit, explicat, quantum quid ineſt), alia affectiones ſunt, & habitus eiuſmodi ſubſtantiæ, vt multum & paucum; longum & breue; latum & anguſtum; altum & humile; graue e & leue; ac huiuſmodi alia. Sunt etiam magnum & paruum, maius item ac minus & per ſe ſe & inter ſe comparata quanti affectiones per ſe: tametſi g hæc omnia ad alia etiam transferuntur. Eorum h autem, quæ per accidens dicuntur quanta, alia quidem ſic dicentur, quemadmodum dictum eſt, & muſicum & album quantum eſſe. quia id cui inſunt, quantum eſt quiddam; alia vero vt motus, ac tempus. Hæc enim & quanta quædam continua dicũtur, quia illa diuiſibilia ſunt, quorum hæc ſunt affectiones. Dico autem, non id quod mouetur, ſed id quod motum eſt; Etenim quia illud eſt quantum, motus etiam quantus eſt; tempus autem quia hic quantus.

e *Graue ac leue.* Graue ac leue non referunturinter huiuſmodi affectiones per ſe, iuxta Ariſtotelis ſententiam, qui capite ſequenti, & alibi ſæpe ea numerat in qualitatibus, ſed iuxta placitum eorum, qui putabant, multitudinem planorum, ſuperficierum ve eſſe cauſam grauitatis, paucitatem autem leuitatis.

f. *Et per ſeſe.* Magnum & paruum, itemque maius & minus per ſeſe, ſiue abſolute ſumuntur, cum nulla facta actuali comparatione talia cenſentur, etiam ſi aliqua comparatio præceſſerit, quo pacto dicimus elephantos eſſe ex magnis, vel maioribus animalibus: canes autem ex paruis, vel ex minoribus, alioquin nullum videtur poſſe abſolute accipi, præterquam magnum, idque quatenus formaliter ſignificat magnitudinem, quæ eſt ſpecies quantitatis, quo pacto magnitudo non eſt affectio quantitatis, ſed quantitas quædam. *Magnum & paruũ quando abſolute accipiantur.*

g. *Tametſi hæc omnia.* Vt ſi quis dicat magnum aut paruum dolorem, maiorem & minorem ſcientiam, aut poteſtatem.

h. *Eorum autem.* Quantorum per accidens quædam ideo dicuntur quanta, quia ea, quibus inſunt, quanta ſunt, ſiue ipſa ſint extenſa extenſione illorum, vt albedo; ſiue non ſint, vt ars muſica. Vnde cum dicimus, hoc album eſt magnum, hic muſicus eſt magnus, vtraque enuntiatio eſt per accidens, tametſi poſterior eſt magis per accidens. Quædam vero non ideo dicuntur quanta, quia ea, quibus inſunt, quanta ſint, quaſi non habeant ipſa extenſionem per ſe; ſed ratione illorum, vt ea, quæ iam expoſita ſunt, ſed quia ipſorum extenſio & diuiſibilitas ex aliarum rerum extenſione & diuiſibilitate pendet. Huiuſmodi ſunt motus, ac tempus. Quanquam enim vtrunque eſt quantum per ſe, & continuum ſecundum eſſentiam, tamen continuitas motus naſcitur ex continuitate magnitudinis, ſupra quam fit motus, quæ continue pertranſitur: & continuitas temporis ex continuitate motus, vt ipſe etiam 4. Phyſicorum libro, capite vndecimo, textu nonageſimonono, docet. Quocirca, cum iſta dicuntur hoc loco affectiones eorum, ex quorum continuitate ipſorum cõtinuitas pendet, improprie id dictum eſſe accipiendum eſt. Quanquam enim tempus modo aliquo eſt affectio motus, tamen motus non eſt affectio magnitudinis, ſupra quam fit, niſi admodum improprie. Multa tamen hoc loco ſe offerunt dubia, in quibus euolandis neceſſe eſt non parum immoremur. *Quanta per accidẽs quot ob cauſas dicantur.* *Motum & tempus cur dicãtur quanta per accidens.*

Quænam ſit prima ac formalis ratio quantitatis.

QVÆSTIO I.

Refutatio ſententiæ eorum, qui formalem rationem quantitatis in ponunt, quod ſit menſura ſubſtantiæ.

SECTIO I.

De definitione quantitatis triplex ſententia.

CVm multæ ſint rationes definitionesque quantitatis, quæ ex Ariſtotele colligi ſoleant (dicitur enim & menſura ſubſtantiæ, & id, quo res ſunt æquales, aut inæquales, & ens finitum, & ens diuiſibile in partes, quarum alia ſit extra aliam, ſeu, vt quidam loquuntur, in partes eiuſdem rationis) quam merito poteſt, ſitne aliqua earum prima ac formalis ratio quantitatis, an vero aliqua alia quærenda ſit. Qua in re tres potiſſimum extant ſententiæ: alii enim id concedunt primæ, alii extremæ, alii vero ex propoſitis nulli, ſed aliam

Digitized by Google

priorem quærendam putant: nemo autem A est, qui id tribuat secundæ aut tertiæ: quia apertius traduntur per proprietates, vt Aristoteles quoque eisdem locis, vnde sumuntur, docet. Vide Capreolum in 2. d.18.quæstion.1. & in 2.distinct.3.q.1.ad 11. Land. 5.Metaphysic. quæst.20.

Prima D. Thom.

Primam sententiam videtur sequutus Diuus Thomas in Opusc. de natura loci, 52. ad finem, vbi reiectis aliorum opinionibus concluait, rationem quantitatis quatenus quan- B titas est, esse rationem mensuræ, idem docet 1.part.quæst.20.art.1. Argumenta pro hac sententia tria potissimum videntur esse: vnum, quia prædicamenta accidentium distinguenda sunt respectu substantiæ; quantitas autem potius respicit substantiam, quatenus est eius mensura, quam quatenus diuisibilis in suas partes. Alterum, quia Aristoteles in prædicamentis ex ratione mensuræ probat orationem esse quantitatem. *Mensuratur,* C inquit, *syllaba longa ac breui.* Tertium, quia species quantitatis potius colliguntur ex ratione mensuræ, quam diuisibilitatis. Ratio enim, cur locus ponatur in prædicamentis ab Aristotele diuersa species quantitatis à superficie, non est alia, nisi quia superficies est mensura intrinseca, locus autem extrinseca: quod si diuisibilitas potius attendenda esset, cum eodem modo locus sit diuisibilis, quo superficies, non distingueretur vti- D que specie à superficie. Verum hæc sententia non placet, non ea quidem ratione, quia esse mensuram aliis etiam rebus conueniat, vt quidam argumentantur. Duplex enim est mensura; vna perfectionis, qua perfectissima quæque species cuiuslibet generis dicitur mensura cæterarum: altera extensionis, quam duplicem ponimus. Vna est, quæ metitur per repetitionem siue replicationem, quæ maxime quidem vnitati conuenit (metitur enim E vnitas repetitione sua omnes numeros, & omnes res numeratas quoad extensionem numeralem) participatione autem quadam vnitatis aliis etiam rebus accommodatur, vt palma in metienda vlna, & vnciæ in metienda libra, & hemitonio in metiendis interuallis concentuum musicorum: atque hæc mensura extensionis semper est in eodem genere cum re, quam proxime metitur, saltem F reductiue, quod dixerim propter vnitatem, quæ non est numerus, sed principium numeri. Altera extensionis mensura est, quæ metitur per accommodationem, quo pacto stadium est mensura viæ sibi adæquatæ, & vlna eius panni, qui vlnam non excedit. Atque hæc mensura est, quæ in prima definitione quantitatis intelligi debet, quæ certe ita quantitati conuenit, vt aliis rebus non conueniat, nisi per accidens ratione quantitatis adiunctæ, quo pacto vlna lignea metitur columnam, quia quantitas ligni extrinsecus ostendit, quanta sit columna. Itaque non ea *Cur mag. probabilis sententia, fingenda* ratione displicet proposita sententia, quod ratio mensuræ, quæ in definitione intelligenda est, aliis etiam rebus conueniat, sed *dicat* 1. quia non est prima ordine naturæ: esse enim mensuram per accommodationem non est ipsa ratio quantitatis, sed quædam eius proprietas, quemadmodum esse mensuram per repetitionem non est ratio ipsa vnitatis, sed quædam illius affectio, vt diximus ad c.6. Ac- 2. cedit, quod ratio mensuræ formaliter non est absoluta, sed relatiua: qui autem dicit aliquid esse mensuram materialiter seu fundamentaliter, non explicat, quid illud sit: neque enim explicabit naturam albedinis, qui dixerit esse mensuram aliorum colorum. Ad hæc, 3. mensura, vt est multorum sententia, non omnibus quantitatibus conuenit: neque enim conuenit infinitæ, quam dari contendunt, vt lineæ ac superficiei, quibus per gyrum diuiditur columna in infinitas partes proportionales; neque item conueniret motui cœlesti aut tempori, si mundus ab æterno extitisset, vt Aristoteles putauit. Nam, quod quidam cum ipso Aristotele dicunt, vt infinitum dicatur mensura, satis esse, si per partes mensuret, non satis est pro responsione: sic enim infinita etiam multitudo esset numerus, cum per partes numerari possit.

Non videri probabilem.

Duplex mensura, vna perfectionis.

Altera extensionis.

Sed quicquid dicendum sit de ea quæstione, num aliquid infinite extensum dari pos- *An possit dari aliquid extensum.* sit in rerum natura: hoc saltem certum est, posse quantitatem concipi infinitam, siue secundum multitudinem, siue secundum magnitudinem, idque sæpe vtile esse Mathematicis. Hinc enim fit, vt Arist. 6 lib. Topic. c. 3. merito reprehendat illam rectæ lineæ definitionem, cuius medium non exit ab extremis, quia non conueniat infinitæ, quæ tamen, si non dari, certe concipi potest. Eodemque modo non recte definietur multitudo, si dicatur numerabilium vnitatum collectio, quod ea infinitæ multitudini non congruat, id quod etiam, quoad vtrumque genus quantitatis continuæ ac discretæ, ex Aristotelis sententia, quæ 3. Physicor. c. 4. text. 14. & aliis pleriſque locis extat, perspicuum est, cum sæpe dicat, hanc distinctionem, finitum esse aut infinitum, esse proprium quantitatis: quod quidem falso, aut saltem inepte diceretur, si infinitio quantitati, saltem quatenus concipi à nobis potest, repugnaret. Ita patet, non esse approbandam propositam sententiam: nec puto D. Thomam eam sequutum esse,

esse, cum iuxta veram intelligi possit, vt inferius ad fin. sect. 4. patebit.

Soluuntur argumenta pro hac opinione posita.

Quare ad primum pro hac opinione argumentum dicendum est, ea quidem ex parte recte definiri quantitatem, quæ ad substantiam refertur, sed tamen definitionem tradi per affectionem quandam, non perid, quod primo in quantitate cernitur.

Ad secundum, non colligi ex loco citato traditam definitionem, sed hanc potius; quantitas est, quæ suis partibus mensuratur: quæ definitio de mensura per repetitionem intelligenda est. Verum hæc non est quantitatis propria: neque item quantitatem explicat per habitudinem ad substantiam, quod illius ratione quantitatis necessarium esse dicunt.

Ad tertium dices, locum nec re vera, nec Aristotelis sententia esse speciem, vt infra patebit.

Refutatio sententiæ dicentium, rationem formalem quantitatis in diuisibilitate consistere.

SECTIO II.

Secunda opinio Scoti.

SECVNDAM sententiam, quę asserebat, rationem formalem quantitatis in eo consistere, quod sit diuisibilis in partes eiusdem rationis, plerique sunt, qui amplectantur, præsertim ex sectatoribus D. Thomæ, qui etiam illi adscribunt. Vide Scot. in prædi. q. 17. Capr. in 1. dist. 3. q. 1. ad 11. & distin. 19. q. 1. ad 2. contra primam conclusionem. Sonc. 5. Meta. q. 21. Chrys Iauellum 5. Metaph. q. 10. & alios.

Probatur 1. Eam vero primum ex eo probant, quia esse diuisibilem in partes eiusdem rationis conuenit per se ac primo quantitati: substantia enim & qualitates materiales, & cætera omnia, quæ diuiduntur in partes eiusdem rationis, vt aqua, vt candor, & calefactio, non diuiduntur per se in huiusmodi partes, sed ratione quantitatis: quantitas autem diuiditur hoc pacto, non ratione alterius, sed ratione sui. Deinde, quia Aristoteles hoc libro, in quo naturas summorum generum perquirit, nullam aliam rationem quantitatis affert, imo etiam species quantitatis ex varia diuisibilitatis ratione constituit: quod nō fecisset, nisi formalem rationem quantitatis in ipsa diuisibilitate positam esse credidisset.

2. Postremo, quia formalis ratio cuiusque rei est illa, quæ illi primo conuenit ordine naturæ; nullum autem est, quæ prius naturæ ordine tribui possit quantitati: cum cæteræ omnes, quæ circumferuntur, sint posteriores.

Ex quibus fundamentis opinio Sunt quidam apud Nigrum 5. Met. disp. 9. quibus hæc sententia ideo non placeat, quia diuisibilitas æquiuoce conueniat quantitati continuæ & discretæ. Dicunt enim, diuisibile esse, soli quantitati continuę simpliciter conuenire, cum quantitas discreta ea ratione, qua est discreta, sit actu diuisa, nec sit diuisibilis, nisi quatenus est vnum quodam modo, vt loco, aut conceptu. Quapropter eorū quidam sic intelligunt definitionem Aristotelis, ac si dixisset, quantum esse diuisibile in partes, quæ vel omnes simul sunt aliquid vnum, vt in continuis, vel earum singulæ, vt in discretis: siquidem partes eiusdem continui sunt ipsum continuum, quod est vnum quid: partes autem discreti non sunt vnum, sed multa. *hæc improbatur.*

Ea tamen ratione non placet impugnatio, quia non recte exponunt verba illa, *quorum vtrumque*: neque enim sensus est, *quarum partium omnes simul, sed quarum vtraque per se, seorsum duabus tantum constet*, vt diximus: neque item illa, *aptum est esse*, recte explicantur. Sensus enim non est, quod partes iam sint vnum aliquid, sed quod esse possint per designationem, vt expoluimus: alioqui recte forsitan dicunt, quantitatem discretam non esse diuisibilem simpliciter: quia forsitan non est vnum ens per se & simpliciter indiuisum, vt inferius patebit. *Impugnatio eiusmodi cum non placeat.*

Aliorum impugnatio. Alii ea ratione reiiciunt propositam sententiam, quod diuisibilitas sit relatio quædam, in qua certum est, non posse consistere formalem rationem entis absoluti: item, quia potentia ad diuisionem est in eo prædicamento, in quo est ipse actus diuisionis; actus autem diuisionis non est in prædicamento quantitatis. Postremo, quia formalis ratio quantitatis est vna, potentiæ autem ad diuisionem tot sunt in quantitate, quot diuisiones in ea fieri possunt, vt in binario est vna, quia vnica tantum diuisione potest diuidi, in ternario duplex, quia duabus, & in qualibet quantitate continua infinitæ, quia infinities. Quod autem tot sint potentiæ ad diuisionem, quot diuisiones possibiles ex eo probant quia iuxta sentētiam Arist. 3. Phys. c. 1. tex. 10. posse ægrotare, & posse sanari non sunt idem, sed plura quia sanare & ægrotare plura sunt.

Refellitur. Sed quicquid de posterioribus duabus rationibus dicendum sit, certe falsum videtur, quod assumitur in prima: diuisibilitatem esse relationem, cum sit absolutum quid, quod potius aptitudo ad diuisionem, quam potentia appellatur. Deinde, quia aptitudo quantitatis ad diuisionem est posterior quantitate, tanquam proprietas quædam illius, ac proinde posterior ratione formali quantitatis. Postremo, quia non recte exponunt diuisibilitatem quantitatis, cum eam dicunt esse in partes eiusdem rationis. Qualitates enim

quæ

quæ habent latitudinem gradualem, vt constant gradibus eiusdem rationis, ita sunt diuisibiles in partes eiusdem rationis.

Soluitur argumentũ huius sententiæ primum.

Quocirca ad primum huius sententiæ argumentum dicendum est: etsi definitio quantitatis eo pacto explicata conueniat quantitati per se ac primo, id est, non reciproce, non tamen inde recte colligi posse, illam esse rationem formalem quantitatis, siquidem definitio, quæ traditur per primam proprietatem, isto modo conuenit per se primo rei, quæ definitur, nec tamen est ratio formalis illius, vt si dicas, homo animal disciplinæ capax.

Secundum.

Ad secundum, sæpe apud Aristotelem explicari naturas rerum per earum proprietates: quod sane fit hoc loco, cum in definienda quantitate, tum in explicanda multitudine ac magnitudine, & insinuanda diuisione quantitatis in vtramque: nec verum esse, quod omnes species collectæ sint ex diuisibilitate, cum hæ tres; linea, superficies, & corpus, potius collectæ sint ex compositione, siue ex coniunctione partium per terminos communes.

Tertium.

Ad tertium dicendum, etsi forte aliquis non inueniat priorem rationem; tamen satis esse, si ostendatur, necessario dandam esse aliam, quæ prior sit. quod certe ostensum videtur.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO III.

Tertia sententia Scoti & sectatorum.

TERTIAM sententiam sequitur hoc loco Scotus 5. Metaphys. quæst 9 & alii (inter quos est Anton. Andr. 5. Metaphys. quæst. 10.) complures, tum hic, tum alibi asserentes, diuisibilitatem in partes eiusdem rationis esse primam rationem quantitatis; eamque deinde sequi illam, finitum esse aut finitum: tum illam, quo aliquid est æquale aut inæquale: postremo, esse mensuram substantiæ; proinde nullam ex quatuor definitionibus traditis esse rationem formalem quantitatis, sed aliam priorem omnibus: & quanquam in eo peccant, quod non recte exponunt diuisibilitatem quantitatis, quemadmodum nec superioris opinionis auctores: tamen ea ratione recte sentiunt, quod aliam priorem rationem quærendam existimant; tametsi, quænam illa sit, minime tradant. Credidetim igitur, rationem formalem quantitatis esse ens per se extensum: conuenit enim omnibus ac solis quantitatibus, & ex ea primum manat diuisibilitas in partes extensionis, nec alia potest reperiri prior. Quod enim omnibus conueniat, inductione patet. nec alius subit scrupulus, nisi de numero, qui non videtur esse extensio, sed multitudo. Ac fateor quidem im, proprie numerum dici extensionem. Verum, si extensum esse sumatur pro eo, quod est habere partem extra partem, vt supra exposuimus, æque illi accommodabitur extensionis nomen ac cæteris quantitatibus. Quod autem solis quantitatibus conueniat, ex eo patet, quia si quid aliud extensum est, non per se, sed per quantitatem extensionem habet, vt patet in aqua, in candore, & similibus. Vt enim substantia, quia sola per se existit, præbet cæteris existentiam, ita quantitas, quia per se extensa est, cæteris quoque, quæ extensa sunt, extensionem confert. sed hoc interest, quod cætera præter substantiam ita existunt per substantiam, vt ipsa etiam propriam habeant existentiam: cætera autem, quæ per quantitatem extensa sunt, non aliam extensionem habent, nisi ipsius quantitatis. Quod vero ex hac ratione primo oriatur diuisibilitas in partes extensionis, siue quarum alia sit extra aliam, luce clarius est; cum ex eo, quod res habet partes, proxime sequatur, posse in eas saltem designatione mentis diuidi. Quod denique non possit reperiri alia prior, ex eo patet, quia hæc ratio est positiua, nec traditur per aliquid pertinens ad aliud prædicamentum, sed per id, quod per se spectat ad prædicamentum quantitatis; in eodem autem prædicamento non dantur rationes generales plures vna, alioquin plura essent summa genera in eodem prædicamento. Itaque hæc enuntiatio, quantitas est diuisibilis, pertinet ad secũdum modum dicendi per se, quemadmodum hæc, color est visibilis, vt Aristoteles docet 2. libro de Anim. c. 7. tex. 66. hæc autem, quantitas est extensa, seu potius extensio, pertinet ad primum. Quanquam, si diuisibile sumatur loco eius entitatis, quam sequitur diuisibilitas, quemadmodum rationale (quod alioquin significat habens intellectum ratiocinatiuum) sumitur in definitione hominis pro differentia naturæ humanæ, ex qua manat potentia ratiocinandi, nihil erit incommodi, si prædicatio hæc, quantitas est diuisibilis, dicatur primi modi: quo forsitan sensu intelligendus erit D. Thomas, cum rationem formalem quantitatis in diuisibilitate constituit: forte enim hæc non accepit formaliter, sed materialiter, vt cum in proœmio libr. de Naturali ausc. & aliis in locis dicit, ens mobile esse subiectum philosophiæ naturalis: mobile enim non significat formaliter substantiam materialem, quæ naturalis philosophiæ subiectum est, sed primam eius passionem: id, quod

An numerus proprie dicatur extensio.

Quæstio hactenus formali ratione explicata.

Quæstio est diuisibilis.

Quæstio est extensa.

Ens mobile, vt dicatur subiectum philosophiæ naturalis.

Qua sit formalis ratio quantitatis ex priori sententia.

Digitized by Google

Exponitur locus Arist.

id quod etiam sæpe facit Aristoteles, vt capite sexto huius libri, tex. 12. cum ait: *esse vnius aliquem numeri principium esse*; satis enim vel ex eodem capite cõstat esse vnius, siue rationem formalem vnius Aristotelis hoc lib. c. 6. tex. 12. sententia non in eo consistere, quod sit principium numeri, sed in eo, quod sit indiuisum: sed idcirco id dictum est ab Aristot. (vt idem D. Thomas lect. 15. exponit) quia esse principium numeri, est quædam proprietas vnius, quæ quidem locum rationis formalis subire potest: quo etiam pacto non erit absurdum, si dicamus, sanctum Doctorem, imitatione quoque Aristotelis dixisse, rationem formalem quantitatis esse rationem mensuræ, quod mensura per accommodationem sit proprietas quædam quantitatis.

Obiecta quædam contra approbatam sententiam.

SECTIO IV.

Primũ arg. quo sententia præcedis impugnatur.

SVnt tamen non leuia argumenta, quæ contra hanc sententiam obiici possunt. Primum est, quod ex ea sequatur nihil omnino, siue substantia sit, siue qualitas, siue quidquid aliud, posse esse extensum siue quantitate: quod ex eo fallum videtur, quia quemadmodum diuina virtute fit, vt conseruetur quantitas panis sine substantia: ita videtur fieri posse, vt conseruetur substantia panis per sese, sublata quantitate: quod si fiat, adhuc substantia suam habebit extensionem, quandoquidem adhuc obtinebit suas partes integrantes, quibus vere ac intrinsecus constabat, antequam eius quantitas auferretur. Quod idem argumentum sumi potest ex candore panis, qui eadem panis quantitate dicitur extensus per accidens.

Secundum.

Alterum ex approbata sententia effici necessario negandum esse: id quod in libro de Generatione 1. ad caput quintum, videmur ostendisse, nec in rarefactione acquiri nouam quantitatem, nec in condensatione aliquid præexistentis amitti. Si enim quantitatis natura in extensione consistit, quandocunque res in rarefactione acquirunt nouam extensionem, non dubium videtur, quin acquirant nouam quantitatem: eodemque modo cum in condensatione amittant aliquid præexistentis extensionis, quæri potest, vtrum aliquid quantitatis non remaneat?

Quantitas corporis Christi est sub specie panis in Eucharistia.

Tertio, nunquam fieri posse, vt quantitas sit non extensa, quod videtur pugnare cum sacro Eucharistiæ mysterio: latet enim sub speciebus panis quantitas corporis Christi, quanta est in cœlo, quæ tamen si in sacra Eucharistia extensa esset, occuparet vtique locum, atque adeo tantum, quantum occupat in cœlo: cum tamen sub illis speciebus nullo pacto locum occupet non solum circumscriptiue, sed ne definitiue quidem, vt Theologi Diuus Thomas 3. part. quæstione septuagesima sexta, articulo quinto, & Doctores in 4. dist. 10. & 11. ostendunt.

Solutio 1. Candorẽ possit Deus conseruari extra omnẽ substantiam & quantitatem.

Verum, ad primum dicendum, quod quidem attinet ad candorem panis, idem sentiendum esse, quod de substantia panis: potest enim conseruari, non solum sine substantia, vt patet ex sacra Eucharistia, sed etiam sine quantitate: tametsi hoc D. Thomas quodlib. 7. artic. 10. & fere omnes eius sectatores, inter quos est Herueus in 4. distinct. 12. quæstione 1. articulo 2. & alii negant; cum tamen hoc pacto erit extensus, non solum per ordinem partium ad dimensiones loci, sed ne per ordinem quidem partium ad totum ipsum candorem, sed habebit suas partes integrantes, quibus erat extensus in pane: confusas inter sese & sine ordine: quemadmodum dicemus de substantia.

Quo pacto sint extensæ qualitates.

Ad secundum, quemadmodum contingens est in calore, vt habeat maiorem aut minorem latitudinem gradualem, quod est intendi & remitti: nec tamen est contingens, sed necessarium, vt habeat aliquam latitudinem gradualem, eo quod calor quandocunque remissus sit, aliquam necesse est habeat gradualem latitudinem, ita contingens esse in quantitate, vt habeat maiorem aut minorem extensionem, quod est extendi & contrahi: nec tamen contingens esse, sed necessarium, vt habeat extensionem aliquam: quandoquidem omnis quantitas, quantumcunque parua sit, suam necesse est extensionem habeat, seu potius essentialiter sit extensio. Sed in hoc est discrimen, quod calor & aliæ qualitates intensibiles non intenduntur aut remittuntur, nisi noua qualitate gradali accedente: aut veteri (vt sic dicam) recedente (vt habet verisimilior opinio.) Quantitas autem extenditur & contrahitur, non tantum noua quantitate adueniente, aut veteri recedente, sed etiam nulla noua aduenient, aut recedente veteri: quod alibi ex eo ostendimus, quia noua quantitas in eadem re naturali, nisi cum noua materia aduenire non potest: vel etiam nisi cum veteri materia non recedit, quod secus accidit in qualitatibus.

Duplex quãtitatis extensio.

Ad tertium sic occurres, duplicem esse extensionem quantitatis, vnam, quæ dicitur ordo partium in toto: alteram, quæ vocatur ordo partium in loco: vt D. Thomas in 4. d. 10. q. vnic. art. 3. Scotus ibi q. 1. art. 2. Ricabi Maiorbi. quæst. 3. Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 79. Et com-

Tertius secundum.

muniter Doctores in 4. q. ad 4. dist. 10. distinguunt. Prior extensio cernitur in quantitate Socratis. Quatenus aliæ partes sunt post alias, aut ante illas, nulla habita ratione loci: quo pacto caput, manus, ac pedes, eorumque quantitates sunt extremæ partes: cæteræ autem ordine quodam mediæ, idq; quouis modo Socrates se habeat ad locum, siue sedeat, siue cubet, siue ambulet, aut quouis alio modo inflectat membra. Atq; hæc extensio dicitur ab Aristot. in prædicamentis situs partium in toto: proindé, cum ea sit essentialis quantitatis continuæ permanenti, quam hoc loco appellat magnitudinem, nulla potestate ab illa separari potest. Posterior extensio cernitur in eadem quantitate Socratis, quatenus est coextensa loco, in quo est Socrates, v. g. si Socrates stat, caput, eiusque quantitas occupant supremam partem loci: pedes autem, eorumque quantitas infimam, & partes mediæ corporis medias loci partes; contra vero, si contrariam habeat positionem. Atque hæc extensio pertinet ad prædicamentum Situs, potestque (cum posterior sit) virtute diuina separari: tametsi nonnulli ex Theologis, Durand. in 4. d. 44. quæst. 6. & Palud. ibid. 3. minus probabile id esse putent. Ethnici vero Philosophi impossibile. Quod enim id fieri possit, patet ex corporibus beatorum, quæ non minus possunt habere plures partes in eadem parte loci, vt duas manus, aut duos pedes, imo, & omnes, quotquot voluerint, quam possunt in eodem loco simul esse cum aliis corporibus. Quod ergo obiectum est de sacro Eucharistiæ mysterio, facile hac ipsa distinctione diluitur. Nam, magnitudo corporis Christi tantam habet extensionem prioris generis sub speciebus panis, quantam habet in cœlo. Cæterum quod attinet ad posteriorem, nullam prorsus sub eis habet, cum modus existendi in eo sacramento non sit modus existendi in loco, vt obiectum est.

Vera illarum possit à quantitate separari.

Corpora beatorũ possunt habere plures partes in vna parte loci.

Christus Dominus in Eucharistia quã habeat extensionem.

A

B

C

D

E

F

Quonam pacto quanticas distinguatur à rebus quantis.

QVÆSTIO II.

Opinio Nominalium de identitate quantitatis cum rebus quantis.

SECTIO I.

EXpendendum deinde est hoc loco, quonam pacto quantitas distinguatur à substantia, & à cæteris entibus, quæ dicuntur quanta: hæc enim disputatio non modo ad maiorem explicationem eorum, quæ dicta sunt, non parum confert, sed etiam ipsa per se digna est, quæ hoc loco non prætermittatur.

Sententia Nominalium (Okam. in 4. sent. q. 4. & Quodl. 4. q. 30. & in prædi c. de quanti tate. & fuse in tractatu suo de sacramento altaris. Gabr. in 4. d. 10. q. vnica. & d. 12. q. 1. ar. 1. & lect. 43 super canonem. Adamus in 4. quæst. 5. & Aureol. apud Capr. in 1. d. 18. q. vnica. art. 2.) est, quantitatem non solum non distingui realiter à rebus, quæ dicuntur quantæ, vt à lapide, & à candore expanso in lapide: sed ne formaliter quidē, quasi sit alia entitas distincta ab entitatibus illorum, sed vnamquamque earum rerum dici quantitatem, quatenus connotatur seu significatur habere partem extra partem: & quia putant res, quas dicimus habere magnitudinem, hoc est, longitudinem, latitudinem, aut profunditatem, ibi solum habere huiusmodi partes, vbi commensurantur huiusmodi dimensionibus, non esse re vera quantas, qua ratione putant corpus Christi, & eius accidentia corporea non esse quanta in sacramento Eucharistiæ. Argumenta, quibus hęc sententia confirmatur, hęc sunt præcipua.

Sententia Nominalis.

Argumenta huius opinionis.

Primum, quia quod ad magnitudinem attinet, id plane Arist. docuisse volunt in prædicamentis, cum c. de substantia dixit, maxime proprium esse substantiæ suscipere contraria: id enim, inquiunt, verum non esse, si magnitudo esset distinctum ens à substantia, & immediatum subiectum accidētium corporalium, vt reddunt ii qui quantitatem a substantia distinguunt: quis enim neget magnitudinem lapidis vicissim subesse contrariis qualitatibus & motibus?

Deinde, quia non sunt à Philosophis multiplicandæ entitates rerum, ac multo minus res ipsæ, cum pauciores sufficiunt ad reddendam rationem eorum, quæ rebus accidunt, (quo argumento vsus est Aristoteles in Physicis ad ponenda tantum tria principia rerum naturalium) nihil autem opus est siue re illa, siue etiam entitate distincta à rebus quantis, vt reddatur actio effectorum quantitatis, cum satis sit, dicere, quamlibet rem quantam per se ipsam habere partem extra partem, & per se ipsam habere locum.

Tertium, quia quod per seipsum, & per partes suas intrinsecas ita est præsens alicui quanto, vt rorum sit præsens toti, & partes partibus, per seipsum habet partem extra partem, ac proinde per seipsum & intrinsecus est quantum: omnis autem substantia naturalis est præsens per seipsam alicui toti quanto (saltem illi quanti ait, quia ipsum dicitur

citur informari) & partes item partibus: igitur omnis eiusmodi substantia est per seipsam formaliter & essentialiter quanta; quo fit, vt non sit opus addere aliam entitatem, ac multo minus rem aliam, per quam sit quanta.

Postremo, quia quamlibet rem absoluram potest Deus sine eius mutatione locali conseruare, sublata alia absoluta posteriori, ac proinde seruare lignum, sublata eius quantitate (si res est alia) non mutata substantia ligni: hoc autem dato quærunt, num partes ligni, quæ erant sub partib. sublatæ iam quantitatis, adhuc distent inter se, an nõ: si distant, ergo lignum est quantum sine quantitate illa sublata, quæ donabatur: si non distant, ergo mutatæ sunt loco, quod repugnat hypothesi: atque hæ duæ posteriores rationes ad alias etiam species magnitudinis suo modo accommodari possunt.

Vera sententia de distinctione quantitatis à rebus quantis.

SECTIO II.

Oppositam sententiam esse communem.

IN opposita sententia D. Tho. Scotus, Durandus, & reliqui omnes Scholastici, quæ vt longe probabilior, & doctrinæ Aristotelis, ac pene omnium veterum plane consentanea, à nobis amplectenda est. Sentiunt itaque quantitatem distingui à rebus quantis non modo formaliter, sed etiam realiter, *si non ab omnibus, certe à quamplurimis*: quod addimus, quia sunt quædam, à quibus multi ac merito quidem probabile putant, quantitatem non distingui realiter: eiusmodi est figura globi, à qua volunt magnitudinem eius re ipsa non distingui: sunt etiam alia, à quibus non distinguuntur formaliter, sed modaliter tantum, vt locus à superficie corporis ambientis. Vide D. Thomam 3. part. quæst. 77. artic. 2. & in 4. d. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula 3. Scot. in 2. dist. 2. q. 9. & in 4. dist. 12. quæst. 2. Dur. in 4. d. 12. quæst. 1. Ric. in 4. d. 12. ar. 1. q. 1. Argen. in 4. d. 12. q. 1. Ægid. Roman. theorem. 36 & 38. & 39. Capr. in 2. d. 18. q. vnica. Mai. in 4. d. 12. q. 2. Heru. quodl. 1. q. 15. Et est communis Doctorum sententia.

Aristot. adducitur, confirmatur.

Hanc sententiam, saltem quoad distinctionem formalem, plane supponit Aristoteles tanquam per se notam in disputatione illa, quam 1. Physicorum contra Parmenidem & Melissum cap. 2 tex. 13 & 15. instituit: ex hoc enim quasi principio, quod substantia, quantitas, & qualitas sint diuersa entia inter se, procedit ille ad eorum sententiam euertendam, vt late eo loco patet. Docet itẽ in eadem disputatione, & in ea, qua eodem libro Anaxagoram Ac. 4. tex. 13. impugnat, substantiam esse non esse diuisibilem, sed ratione quantitatis, quod idem potiori ratione dicendum erit de qualitate, & cæteris, quæ dicuntur quanta. Ad hæc, vbicunque de prædicamentis distincte loquitur, non minus distinguit substantiam & qualitatem à quantitate, quam substantiam & quantitatem inter se. Denique non tam sæpe, quam facit lib. 13. Metaph. c. 6. aliisque in locis inueheretur in Pythagoricos facientes quantitatem ipsam rerum substantiam, nisi compertissimum haberet, quantitatem esse entitatem diuersam ab entitate substantiæ, eademque ratione ab entitatibus aliarum rerum, quæ dicuntur quantæ.

Argumentorum pro hac sententia. 1.

Argumenta, quæ pro huius sententiæ confirmatione se offerunt, hæc sunt: Primum, quia quantitas, quatenus quantitas, in alias longe diuersas species diuiditur, quam substantia & qualitas, & quicquid aliud dicitur quantum.

2. Deinde, quia effecta formalia substantiæ, quantitatis, qualitatis, & cæterorum, sunt plane diuersa inter se; esse, inquam, per se, esse quantum, esse quale, &c. tum etiam, quia si substantia per suam essentiam esset extensa, pari ratione per eandem esset qualis, & relata, nullaque omnino esset essentia, siue entitas accidentis, sed sola substantia esset formaliter ens: quare cum substantia distinguatur à qualitate, vt vnũ ens ab alio ente, quod omnes fatentur, atque adeo ipsi Nominales; non est, cur quantitas dicatur non distingui formaliter ac secundum essentiam à substantia & qualitate.

3. Item, quia lapis pedalis, & lignum pedale dicuntur differre specie, quatenus substantiæ: itemque albedo pedalis, & nigredo pedalis, quatenus qualitates; nec tamen differunt specie, quatenus quanta; quod tamen dicendum esset, si eorum omnium esset eadem essentia.

4. *Quantitatẽ esse per se sensibilem.* Adde, quia substantia non est per se sensibilis, sed per accidens, quantitas autem est per se sensibilis, idque multis sensibus; quam ob causam dicitur sensibile commune; qualitas vero complectitur omnia sensibilia propria, id est, quæ vno tantum sensu percipiuntur, quæ vtique vera non essent, si natura & essentia quantitatis eadem esset cum natura substantiæ & qualitatis. Tum etiam, quia substantiæ incorporeæ sunt simul in eodem loco cum corporeis, nec alias aliæ expellunt, vt corporeæ corporeas, propter naturalem repugnantiam plurium magnitudinum trinæ dimensionis in eodem spatio: si ergo pluribus substantiis non repugnat naturaliter simul esse in eodem loco, nisi quia plures

huiusmodi quantitates non possunt esse simul, efficitur, vt alia sit natura substantiæ, alia quantitatis. A

5. Postremo, quia si quælibet res, quanta esset sua quantitas, vt dicunt oppositæ opinionis authores, cum in eodem loco sint multæ res quantæ, vt in eodem puteo est substantia aquæ, & eius humor, & frigus, & perspicuitas, & lumen à Sole productum, atque adeo omnia adæquatè existant in eodem spatio, plane sequeretur, dari plures quantitates trinæ dimensionis in eodem loco: quod naturaliter fieri non potest, & ab Aristotele 4. Physic. omnino creditur impossibile. Mitto, quod nec materia & forma lapidis simul existere possunt, cum illorum sententia materia & forma sint suæ quantitates. Hoc enim, etsi illi ea ratione refellere conantur, quod nulla sit ratio, quare magnitudines duarum rerum, ex quibus vna essentia constituitur, sese mutuo expellant ex eodem loco: est tamen responsio friuola, & plane ad euadendum composita, & quæ naturali receptissimoque principio apertius repugnet, quam vt vel audienda sit. Neq; enim propterea impossibile censetur naturaliter plures magnitudines trinæ dimensionis simul esse in eodem loco, quia sint harum vel illarum rerum magnitudines, sed quia trinæ dimensionis magnitudines. Eodem modo refellenda est eorum responsio, seu potius euasio, cum dicunt, magnitudines qualitatum corporalium, quas volunt distingui realiter à magnitudine substantiæ, posse plures simul esse: quia qualitates ipsæ simul sunt cum substantia; potius enim concludere deberent, in quauis re naturali vnam tantum esse magnitudinem trinæ dimensionis, quam vocamus corpus, siue molem, ne plures simul admittere cogerentur. Atque hæc sunt argumenta, ex quibus vt minimum formalis distinctio colligitur. B C D

Nominalium responsio refutatur.

6. Adiungi autem solet ex mysterio sacræ Eucharistiæ vnum aliud, quod præcipuum est, & realem distinctionem planius ostendit. Vt enim incarnatio diuini verbi certam nobis attulit cognitionem distinctionis suppositi à natura in prædicamento substantiæ, quam nemo Philosophorum præsenserat: ita sacra Eucharistia eum, qui proteruus non sit, plane conuincit, vt fateatur realem; & quæ ex ea sequitur, formalem distinctionem quantitatis à substantia, imo, etiam à qualitatibus: quam veteres, etsi pene omnes nouerant, non tamen ita aperte intelligebant. Argumentum huiusmodi est: in sacra Eucharistia non manet substantia panis, & tamen manet eius quantitas sustinens ac vniens qualitates distinctas realiter, vt candorem, sapo- E F G

Incarnatio verbi diuini certam nobis attulit cognitionem distinctionis suppositi a natura.

rem, & similes: igitur non tantum à substantia panis, sed etiam à qualitatibus distinguitur quantitas realiter, &, quod consequens est, formaliter: consequentia perspicua est; antecedens hinc patebit. Quod enim in sacra Eucharistia non maneat substantia, fides in Concilio Lateranensi, quod sub Innocentio III. habitum refertur in capit. firmiter. de sum. Tri. & fid. catholi. certissime docet: quod autem maneat eius quantitas, non tantū sensibus aperte cernere videmur, sed etiam ex eo facile probatur, quod alioqui qualitates illæ (quas quidem omnes fatentur distingui realiter, & inter se, & à substantia) essent dissolutæ; nec vlla superesset ratio, cur mota vna illarum moueretur reliquæ: quandoquidem nō potius candor est in sapore, quam in candore sapor, & ita res habet in cæteris: quo fit, vt ad illarum vnionem, quam ipsis sensibus aperte cernimus, necessario ibi sit dandum commune aliquod subiectum omnium, quod omnes sustineat & vniat: quod certe aliud esse nequit, quam quantitas panis.

Responsio quorundam refellitur.

Quod si quis dicat, illas qualitates vniri virtute diuina sine quantitate panis, vt quidam volunt, facile refelletur: cernimus enim hostiam consecratam calefieri, humectari, & alia accidentia accipere ab agentibus naturalibus, quod planè significat remanere ibi aliquid, quod vicem subiecti subeat; alioquin daretur actio siue passione; & causæ naturales agerent nullo supposito subiecto; ac proinde crearent, quo pacto accidentia creari possunt: quæ omnia sunt absurdissima. Quod si necessarium ibi est aliquid, quod vicem subiecti subeat, illud ipsum satis erit ad vniendas qualitates remanentes, nec opus erit confugere ad diuinam virtutem vnientem. Ita patet, quantitatem distingui nō solum formaliter, sed etiam realiter à rebus quantis, si non ab omnibus, saltem à quamplurimis.

Solutio argumentorum, quibus vtuntur Nominales.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum aduersæ partis facilima est responsio ex prædicamentorum cap. de substantia: quo loco dictum est, nihil obstare, quo minus maxime proprium sit substantiæ, suscipere posse contraria: etsi magnitudo ponatur immediatum subiectum multorum contrariorum. Neque enim est subiectum, quod suapte natura vel recipiat illa, vel sustineat (quo pacto eo loco intelligendum est subiectum contrariorum capax) sed cuius interuentu illa recipiuntur ac sustinentur à substantia.

Primum fundamentum argumentorum explicatur.

Ad

Ad secundum, negandum est solam entitatem, siue essentiam rerum quantarum satis esse ad rationem effectorum quantitatis. Patet enim ex dictis, multa in rebꝰ cerni, de quibus negata distinctione quantitatis à rebus quantis, ratio reddi non potest.

Tertij argumenti solutio reijcitur.

Ad tertium sunt qui dicant, substantiam corpoream habere quandam extensionem partium priorem ipsa quantitate, & cuius interuentu recipiat partes quantitatis. Sed hæc responsio nullo modo est admittenda: tum, quia huiusmodi extensio, si daretur, esset vera quantitas: tum etiam, quia non dissoluit propositum argumentum, si fiat contra eiusmodi extensionem, æque enim pugnat contra illam atque contra quantitatem.

Secunda solutio.

Alii (*Vt sunt Capr in 2. d. 18. q. Vnica. Soncl. 5. Metaph. q. 19. Fur. 1. Phys q. 3. & alij.*) dicunt substantiam corpoream ea tantum ratione habere partes integrantes actu, & esse actu totum integrum, quatenus habet quantitatem: proinde eatenus solum totam substantiam esse præsentem toti quantitati, & partes partibus; quatenus est affecta quantitate, quemadmodum ea solum ratione tota est præsens toti albedini, & partes partibus, quatenus est affecta albedine, quatenus autem naturæ ac intelligendi ordine præcedit quantitatem (neque enim putant posse præcedere tempore etiam per diuinam potentiam) neque actu esse totum integrum, neque habere actu partes integrantes, sed potentia duntaxat. Quare non recte colligi substantiam corpoream esse per se ipsam, ac essentialiter quantam.

Verum, neque huiusmodi responsio placet. *Refellitur* 1. Primum, quia substantia ligni bipedalis præcedens naturæ ordine quantitatem, est realiter illa eadem, quæ per quantitatem susceptam est bipedalis, vt constat, non est autem realiter idem; quod hæc vel illa ipsius pars pedalis; quia totum lignum non est realiter suum diuiduum; nec item id quod est realiter vna pars pedalis, est realiter altera pars pedalis, vt vna dimidietas ligni, altera eiusdem dimidietas, igitur in substantia ligni, quatenus præcedit naturæ ordine quantitatem, datur aliquid quod sit realiter hæc pars pedalis, & aliquid aliud, quod sit realiter illa pars pedalis, quorum neutrum sit tota substantia ligni, ac proinde substantia corporea, prius natura quam sit quanta, habet actu partes integrantes.

Deinde, quia si Deus conseruaret substantiam eiusdem ligni absque quantitate (quod re vera fieri posse non est dubitandum) iam petam, num substantia illa sine quantitate habeat partes, quarum altera fuerit hæc pedalis A pars: altera vero illa? non potius substantia ligni cœperit per separationem quantitatis esse realiter id ipsum, quo fuit vnaquæque pars pedalis per se, an vero per eiusmodi separationem desierit substantia vtriusque partis, & remanserit substantia totius sine substantia partium? Atqui fieri non potest, vt manserit substantia totius, peremptis partium substantia, neque etiam quisquam dicet substantiam totius per separationem quantitatis cœpisse B esse idem realiter, quod hæc pars pedalis per se, & quod illa per se, quandoquidem per separationem quantitatis nulla mutatio facta est in substantia ipsa, ergo necessario dicendum est, in substantia ligni, & in alia qualibet corporea sine quantitate conseruata, dari adhuc actu plures partes integrantes totam substantiam.

Postremo, quia si substantia prius naturæ esset quam quanta, hoc est, ex sese nullas haC beret partes integrantes, iam tota acciperet totam quantitatem, & tota quamlibet partem: quemadmodum anima rationis particeps, quia nullas ex se habet partes, tota informat totam materiam, & tota quamlibet partem. Nec satisfaciunt, qui dicunt, substantiam corpoream, etsi ex se non habet partes integrantes actu, tamen habere illas potentia, & tum illas habere actu, cum est quanta, hoc enim verum est, quoad earum quantitaD tem, non quoad earum substantiam, alioquin quantitas daret esse substantiæ, quod fieri nequit. Quapropter, etsi ratione solius quantitatis inhærentis tota substantia sit præsens toti quantitati loci, quæ extrinseca est, & partes item substantiæ partibus loci, tamen prius natura quam eius quantitas inhærens locum repleat (accidit enim etiam ipsi quantitati replere locum) tota substantia est præsens, siue adæquate coniuncta toti quantitati inhæreniE ti, & partes partibus, quo fit, vt non dissoluatur argumentum.

Vera argumenti solutio.

Placet igitur magis responsio eorum, qui (*in ijs est Paulus Venetus cap. 12. sua Metaph. & alij plerique*) dicunt substantiam corpoream prius natura quam sit quanta, habere partes integrantes eiusdem rationis, non tamen partes extensionis, seu (vt illi dicunt) habere partem & partem, non tamen partem extra partem.

Quomodo substantia ex se habeat partes integrantes.

Quod vt planius intelligas, aduerte: quemadmodum gradus qualitatum nullum habent ordinem in subiecto, in quo sunt (neque enim habent ordinem extensionis, cum omnes sint simul in eadem parte, neque etiam perfectionis, vt alius sit perfectior alio, aut alius informet alium, cum omnes æque perfecti sint, & immediate informent quamli-

bet partem subiecti, vt alibi ostendemus) sed ea solum ratione possunt habere ordinem, quatenus alius post alium acquiritur, aut amittitur; ita partes integrantes substantiarum corporearum, & eorum accidentium, quæ sunt per accidens extensa in subiectis, nullum habere ordinem ex se, & quatenus natura præcedunt quantitatem, sed per eam habere ordinem in toto, quod nihil est aliud, quam vnam esse extra aliam. Atque hæ partes sunt, de quibus loquuntur Philosophi, cum dicunt plures esse partes materiæ in palmo plumbi, quam ære, & plus caloris in candenti ferro, quam in flamma æqualis extensionis. Ad argumentum igitur facile respondetur negatione consequentiæ, habent enim substantiæ corporeæ per seipsas ac intrinsecas partes integrantes, sed quia eiusmodi partes non sunt aliæ extra alias, nisi ratione adiunctæ quantitatis, ideo tales substantiæ non sunt ex se quantæ.

Ad quartum vt nonnulli respondeant.

Ad quartum alii aliter respondent: Sunt in primis qui negent posse substantiam corpoream conseruari sine quantitate: tum quia credunt nullo potestate fieri posse, vt conseruetur subiectum sine proprietate, & addunt quantitatem continuam corpoream esse proprietatem substantiæ corporeæ, tum etiam quia si substantia conseruaretur siue quantitate, manebit, inquiunt, quanta sine quantitate, quod non minus impossibile est, quam si maneat alba sine albedine, imo, etiam manebit, & non manebit. Ita Soncinas 5. Met. q. 22. Priorem vero consequentiam ex eo probant, quia illa substantia corporea adhuc manebit extensa, vt si Deus auferat quantitatem ab aqua maris, adhuc substantia maris manebit in eodem situ, atque adeo ita erit extensa, vt antea (neque enim confluet ad punctũ, cum nihil expers magnitudinis moueri possit, vt Philosophi cum Aristotele 6. lib. Physic. capite quarto, textu trigesimo secundo, & sequentibus dicunt) quo fit, vt maneat quanta sine quantitate. Posteriorem vero ea ratione probant, quia necesse erit vt substantia illa maneat diuisa secundum omnem designationem possibilem, ac proinde maneat & non maneat. Manebit enim, quia id supponitur, non manebit autem, quia per huiusmodi diuisionem prorsus euanescet. Nam, si quæ particulæ substantiæ sublata quantitate permanserint indiuisa, non erunt ab illa sublatæ superficies internæ, quæ particulas illius copulabant. ac proinde nec quantitas, quod repugnat hypothesi.

Improbatur solutio eradem.

Verum hæc sententia non placet, quia nec putamus proprietates esse inseparabiles omnino à suis rebus, si sint res positiuæ, vt hoc ipso

A libro, capite quinto, quæstione prima, sect. 5. diximus nec necesse est, vt substantia conseruata sine quantitate quam habeat, maneat quanta, & non quanta, aut maneat, & non maneat. Sublata enim quantitate ab aqua maris, non erit in ratione necesse, vt substantia aquæ maneat in eodem situ; quandoquidem manebunt partes aquæ sine extensione, ac proinde sine ordine non solum ad locum,

B sine quo non datur situs, sed etiam ad totum, in quo consistit natura quantitatis continuæ permanentis. Si ergo nec locum occupabunt partes aquæ, efficitur, vt nec etiam moueri possint, siue confluere ad punctum: non erit etiam necesse, vt substantia aquæ euanescat, quia non erit necesse, vt partes maneant diuisæ subtractione superficierum copulantium

C partes, siquidem partes substantiæ non copulantur terminis communibus quantitatis nisi forsitan quatenus sunt quantæ, de qua re inferius agendum.

Substantia absq; quantitate quomodo manseurain loco. Non est mandatum.

Alii solum.

Alii (Scotus in Prædica. capite de quantitate, quæstione secunda & plerique alii) admittunt posse substantiam ligni conseruari sine quantitate, nec interim mutari, siue poni in puncto. Cum autem quæritur num partes eius sublata quantitate distent inter se, necne? concedunt distare adhuc, & habere eundem situm, quem ante habebant, non tamen

D per quantitatem quæ sublata est, sed virtute diuina supplente in ea re vicem quantitatis, quemadmodum dicunt copulatas esse adhuc partes substantiæ supplente Deo vicem terminorum communium, quibus antea copulabantur, concedunt tamen fore hoc pacto, vt substantia ligni non repleat locum, sed patiatur secum aliam substantiam quantam in eodem spacio. Cum autem eis obiicitur, extendere ac vnire partes substantiæ, esse effecta formalia quantitatis, Deum autem non

E posse supplere vicem causarum formalium, vt exempli causa vicem albedinis in dealbando, respondent hæc non esse tam formalia effecta quantitatis, quam est albedinis dealbare, sed esse effecta formalia naturalia, & quodammodo extrinseca, quæ a Deo supernaturali virtute sine quantitate præstari possunt.

Improbatur.

Sed neq; huiusmodi responsio placet. Primum, quia si substantia illa adhuc est formaliter extensa, vere habet quantitatem, cum

F quantitas sit ipsa extensio, vt supra dictum est: si vero iam non est forma iter extensa, nullus relinquitur modus, quo sit extensa, nisi potentia, quod non est esse vere extensum. Deinde, quia effecta formalia non sunt distinguenda in naturalia, & supernaturalia respectu causarum formalium, omnia enim sunt naturalia ac-

Nullam entitatem formalem vt talē, ne extremam quidem à Deo supplerī posse.

lia respectu illarum; quanquam respectu efficientium eo pacto distingui possint. Tertio, quia nul a causa formalis, quatenus formalis potest suppleri à Deo, etiamsi sit extrinsecus adiacens, vt locus (neque enim potest Deus supplere vicem loci in locando, hoc est, per se ipsum præstare vt res sit locata sine loco.) Postremo, quia lubrice loquuntur. Cum enim dicunt effecta illa formalia esse quodam modo extrinseca, videntur significare ea esse simpliciter intrinseca, quod tamē admittere formidant.

Quarti argumenti germana solutio.

Dicendum est igitur, si Deus auferat quantitatem à ligno, eiusq; substantiam conseruet (quod fieri posse concedimus) fore, vt partes eius non distent loco, sublata enim quantitate, necessario tolletur ordo partium in toto, ac proinde ordo partium in loco, qui est illo posterior, quare non distabunt loco partes. *Idem concedunt Henricus Gandauensis quodlib. 7. Caiet. 1 p. q. 52. art. 1. Argent. in 3. d. 5 q. 1 art. 1. Ioannes Maior. in 4. d. 12. q. 2. & complures alij.* Cū autem obiicitur, ergo concedendum erit, esse mutatas loco, negāda erit consequentia, nō enim ea ratione desinent distare loco, quia futurum sit, vt omnes confluant, seu moueantur vere aliquo motu ad punctū; sed quia desinent esse quantę, ac proinde coextensæ loco. Itaque si Deus auferat quantitatem à ligno eiusque substantiam conseruet, ne continuo esse desinat; vno è duobus modis manere poterit substantia ligni. Altero, in aliquo puncto eiusdem spatii, aut alterius, in eo videlicet quem Deus elegerit, vt enim solus Deus nudam ligni substantiam conseruaturus est, ita solus ipse designabit punctum in quo illam conseruet. Altero, in toto eodem spatio, aut in alio diuerso, si malūerit: ita tamē, vt iam substantia non sit tota in toto spatio, & partes singulæ in singulis partibus spatii (isto enim modo adhuc esset extensa formaliter, quod sine quantitate fieri nequit) sed ita, vt tota sit in toto, & tota in qualibet parte. Hoc enim non esse impossibile ex eo patet, quia simile miraculum credimus fieri in corpore Christi, quod, etsi est substantia suapte natura subiecta loco; tamen, quia ita est in tota hostia sacra, vt non sit subiectum eius quantitatis: totum ibi est in tota, & totum in qualibet eius particula. Verouis autem modo conseruetur ligni substantia, non id fiet per verum eius motum, aut partium; sed per hoc solum, quod primum non esse quantitatis in illo subiecto; erit primum esse totius substantiæ ligni, & omnium eius partium in puncto, aut certe in toto spatio, & in singulis partibus illius nullo facto transitu per medium, sed per hoc solum, quod virtute diuina ponatur tota substantia

Subſtantiam ablata quātitate vno è duobus modis manere poſſe.

Hic tenendum corporis Chriſti exiſtentia in Euchariſtia.

A in puncto aliquo, aut tota in toto aliquo spatio, & in omnibus eius partibus (Vide *Caiet. 1. p. quæſt. 52. art. 1. Cap. in 2. diſtinct. 2. q. 1. Ferra. 3. cont. Gent. cap. 68 & alios.*

Num poſſit à Deo conſeruari ſubſtantia extra omne punctū & ſpatium.

Quod si quis quærat, num possit ea substantia conseruari extra omne punctum & spatium, eo modo, quo plerique volunt, posse creari ac conseruari angelum aut animam rationalem sine vllo ordine ad locum siue indiuisibilem, siue diuisibilem: Respondeo
B dum est, etsi substantiæ immateriales propter earum independentiam à rebus ac spatiis materialibus hoc modo creari ac conseruari possent (quod tamen minus probabile est, vt infrius ostendemus) tamen substantiam, quæ suapte natura est capax loci naturalis & circumscriptiui, nullo modo vel creari, vel conseruari posse, nisi in loco, spatioue aut aliquo eius puncto, quod tunc het apertius, cum
C idem de immaterialibus substantiis dicendum esse monstrabimus.

Quidnam sit vnitas numeralis.

QVÆSTIO III.

De quo genere vnitatis numeralis, & de quo numero hic differatur.

D

SECTIO I.

Ordo explicandorum.

COnstituta generali ratione quantitatis, sequitur vt disquiramus, sintne veræ quantitatis species, ex omnes quas Aristoteles hoc loco refert, an etiam quæ in libro Prædicamentorum enumerantur. & num aliæ in veris speciebus habendæ: & quoniam discreta quantitas, vt à Mathematicis tractari solet, est abstractior continua, & numerus habetur prima huius generis species, videndum est primū quidnam sit numeralis vnitas
E cuius multiplicatione numerus efficitur, & qua ratione à transcendente distingua ur.

Quid ſit vnitas tranſcendens.

Vnitas transcendens, vt ex iis quæ ad 4. lib. *cap. 3. quæſt. 5. ſect. 5.* diximus, licet intelligere: nihil est aliud quam indiuisio, quæ sequitur conceptum obiectiuum entitatis cuiusuis rei siue communis, vt hominis siue singularis, vt Socratis siue completæ, vt compositi naturalis, siue incompletæ, vt formæ
F substantialis, aut materiæ.

Vnitas numeralis duplex.

Vnitas numeralis duplex est. Altera sequitur quamlibet naturam singularem, aut etiam communem, quatenus à particularibus abstracta est, aut etiam quatenus contractionem sui antecedit. cuiusmodi est vnitas

huius-

huius angeli, huius hominis, huius albedinis, & huius etiam naturæ genericæ aut specificæ, atque hæc vnitas numeralis opponitur vnitati formali, quæ sequitur quamlibet naturam communem absolute sumptam, vt hominis, aut animalis; & ratione huius numeralis vnitatis quælibet duo individua, & naturæ etiam communes, vt communes sunt, dicuntur differre numero. Altera sequitur naturam singularem non quamlibet, sed quantitatis continuæ, vt huius, aut illius magnitudinis, quo pacto solæ quantitatis continuæ singulares dicantur differre numero, & rationem earum quæcunque individua illis affecta aut in illis inhærentia.

In quo conueniant inter se, & differant a formalibus vnitatibus.

In eo autem conueniunt inter se, ac differunt a formalibus vnitate hęc duo genera numeralium vnitatum, quod quicquid numeratur in rebus ratione tantum earum numeratur. Naturæ enim communes quæ formalibus vnitatibus affectæ sunt, non conficiunt numerum, nisi ratione earum vnitatum, quæ illis conueniunt: quatenus à suis singulis abstractæ sunt, & quasi præcisæ, aut quatenus sui contractionem, diuisionemque præcedunt, quæ vnitates nõ formales, sed numerales dici debent, quia non sequuntur naturas communes, vt communicabiles sunt, sed vt singulariter accepti naturas acceptæ.

Vt à se inuicem diuersa sunt.

Differunt autem à se inuicem in eo, quod prior dicitur conficere numerum transcendentem eum, qui per omnia rerũ genera vagatur: posterior autem eum, qui proprie ad hoc prædicamentum spectat, & qui primus numeri nomen obtinuit. Nam, qui primi philosophati sunt, nomina quę rebus philosophicis imposuerunt, cum non alias res nossent, nisi sensibus subiectas, ac magnitudine præditas, earum tantum vnitatibus vnitatis nomen indiderunt, isq; ad numerum conficiendum vsi sunt. Ac de hoc solo genere vnitatis numeralis nobis sermo futurus est hoc loco; quemadmodum & de eo tantum numero, qui eius multiplicatione conficitur.

Sententia quorundam de vnitate naturali.

SECTIO II.

Vnitatem substantiæ ex quorundam sententia dici relationem mensuræ.

MVlti sunt, qui existiment, quamlibet quidditatem cõtinuam singularem habere duplicem vnitatem; vnam, negatiuam; qua indiuisione consistit, & in transcendentibus numeratur: alteram, positiuam, quæ nõ est ex transcendentibus, & numerum conficit huius Prædicamenti proprium. Quid autem sit positiuum illud, in quo ratio huiusmodi vnitatis formaliter posita est, non satis inter eos conuenit.

A Quidam Diui Thomæ sectatores adducti quibusdam eius verbis non recte intellectis, dicunt esse relationem mensuræ, eo quod natura vnitatis numeralis in hoc cõsistat, quod sit mensura numeri. Sed hi non videntur legisse D. Thom. lect. 8. huius lib. nec 10. lect. 2. quibus locis aperteait mensuræ relationem non pertinere ad naturam vnitatis, sed esse eius proprietatem.

Ex Ægidij sententia idem cum quantitate continua.

B Ægidius Romanus 1. *sent. d.* 8. *q.* 4. *ad secundum quæsitum* 2. & alii apud eum 1. *d.* 24. *quæst.* 1. *art.* 1. & apud eum 1. *d.* 24. *q.* 1. *art.* 1. *Capr. in* 1. *d.* 24. *q. vnica* aiunt, vnitatem numeralem esse eandem rem cum quantitate cõtinua, sed differre ratione abilia, rationem à passione. Diuersitatem autem rationum in eo positã esse existimant, vt eadem quantitas, quatenus extendit partes substantiæ, dicatur quantitas cõtinua: quatenus vero eam perficit in genere a habitatione partium, dicatur vnitas numeralis. C Verum, hæc distinctio nulla est, quia quantitas continua non aliter perficit substantiam, quam extendendo eius partes.

A Capreolo dicitur ens quidam incomplexum, quod consequitur quantitatem continuam singularem.

Capreolus, ait vnitatem numeralem esse entitatem quandam positiuam incompletã, quæ consequitur quantitatem cõtinuam singularem, & quasi ex ea nascitur, atq; hanc entitatem dicit esse principium numeri, quemadmodum punctus est principium magnitudinis. Sed cum opinio hæc neque vllam rationem reddat, nec reddere posse videatur, cur huiusmodi entitas quã fingit, sequatur quantitates cõtinuas singulares, non autem substantias singulares, aut qualitates, aut alia accidentia singularia, merito ab aliis D. Thom. sectatoribus reiicitur.

Hæc sententia non videtur mente Aristotelis dictata.

Plane autem contra has opiniones & quasuis alias, quæ dicant rationem vnitatis numeralis esse positiuã pugnat Arist. sententia hoc ipso lib. cap. 6. *text.* 11. vbi differens de omnibus generibus vnius, sic ait: *Vnum verò alia autem quæcunq; diuisionem non habent, ea ratione, qua non habent, vnum ad ipsum*, & paulo post 10. lib. cap. 1 *text.* 1. & 2. vbi enumeratis omnibus modis vnitatis, & apertissime facta mentione vnius numeralis, ita includit: *Quapropter esse vnum est indiuisibile esse.*

Quid senserit D. Thomas in hac quæstione, quidq; reuera sentiendum sit.

D. Thomas nunquam sensisse videtur eandem rationem vnitatis dare aliquo positiuo quæsito.

SECTIO III.

NEc vero D. Thomas in ea vnquam videtur fuisse sententia, quæ putauerit vnitatem numeralem addere aliquid positiuum quantitati cõtinuæ numeratæ, vt quidam existimant, cum in omnibus locis nunc allegatis dicat cum Aristotele rationẽ vnitatis etiam numeralis

alis esse indiuisionem. Quod autem alias dicet, vnum numerale addere aliquid positiuũ supra res, non sic intelligendum est, quasi existimet addere illud quantitatibus continuis, sed substantiis singularibus, quæ hoc vnitatis genere numerantur, vt Socrati, aut huic lapidi. Nam, cum Socrates non dicatur vna numero substantia vnitate pertinẽte ad hoc prędicamentum, nisi propter indiuisionem magnitudinis, qua affectus est: necessario efficitur, vt eiusmodi vnitas addat Socrati ipsam magnitudinem, quam supponit, & cuius est indiuisio: eodemq; modo res habet in cęteris. Quod perspicue intelliges ex commentatiis in superiorem librum, vbi *text.* 2 sic ait: *Vnum verò, quod est principium numeri, addit supra substantiam rationem mensuræ, quæ est propria passio quantitatis, & primo inuenitur in vnitate, & dicitur* (tale vnum scilicet) *per priuationem vel negationem, quæ est secundum quantitatem continuam.* Ex quibus verbis duo habes: alterum, non dixisse D. Thom. vnum numerale addere aliquid quantitati continuæ, sed substantiæ: alterum, aperte docuisse, rationem vnius numeralis consistere in indiuisione quantitatis continuæ, ac proinde addere substantiæ, non solum rationem mensuræ, quæ est proprietas quædam primo cõueniens vnitati, sed etiam ipsam quantitatem continuam, in cuius indiuisione eius oratio consistit.

Dicendum igitur, hoc interesse inter vnitatem transcendentem & numeralem posterioris generis, siue huius prædicamenti propriam, quod transcendens sequitur entia omnia, sub quocunq; obiectiuo conceptu illa concipiantur: at numeralis ea, de qua disserimus, solas quantitates continuas singulares, alioqui vtraq; est negatiua, cum in indiuisione formaliter consistat, & quemadmodum alterum genus numeralium continetur sub transcedente, ita & hoc, de quo disputamus. Itaq; transcendens vnitas diuidi potest in vnitatem formalem & numeralem in genere, numeralis autem in genere, in numeralẽ naturarum communium, quæ abstractionis & præcisionis appellari potest, & in numeralem singularium, quę rursus diuiditur in numeralem singularium quantitatum, quæ prædicamentalis dicitur, id est, huius prædicamenti propria, & in numeralem aliarum rerum singularium: quæ quia & in aliis prædicamentis, & extra prædicamenta, hoc est, in Deo cernitur, transcendentis nomen retinet.

Vtrum numerus sit vera quantitatis species.

Tomus Secundus.

QVÆSTIO IV.

De quo numero differendum hoc loco.

SECTIO I.

QVemadmodum vnitas in transcendentem, & numeralem diuisa est, ita & numerus in transcendentem, & in eum qui peculiari ratione numerus dicitur, diuidi potest. Nam, etsi ex solis ac omnibus vnitatibus numeralibus numerus aliquis conficiatur: tamen, quia vnitates naturales, quib. continuæ quantitates numerãtur, peculiari ratione numeralium sibi nomen vendicant: numerus etiam, qui earum multiplicatione conficitur, numeri vocabulum velut proprium iure suo poscit, definiriq; potest multitudo finita continuarum quantitatum.

Duplicem esse numerum, alterum trãscendentem, alterum verò cõtinuarum proprium.

De hoc numero, quasi de eo, qui vulgo ac simpliciter dicitur numerus, loquitur Arist. 3. Phys. c. 6. & 7. *tex.* 64. cum ait: *Numerum effici diuisione quantitatis continuæ.* Secundo item libro de Anima, c. 6. cum scribit numerum esse sensibile commune, de eodem quoque videtur intelligi, id quod dici solet, numerum esse subiectum Arithmet. quanquam multi sunt, qui dicant Arithmeticum agere de omnibus omnino numeris, quod tamen Arist. doctrina 3. *Met. c.* 1. *tex.* 7. & 8. *deinceps* videtur respuere. Sæpe enim Arist. air, *quantitates*, de quibus agunt Mathematic. *non esse separatas re ipsa à rebus naturalibus, sed considerationis sola*, quicquid tamen de eo numero, de quo agunt Mathematici, dicendum sit: nos de hoc solo in hoc capite disputabimus.

Definitio numeri de quo est quæst.

Subiectum Arithmeticæ quodnam sit.

Non videri numerum esse veram quantitatis speciem.

SECTIO II.

QVod igitur numerus non sit vera quantitatis species, duobus argumentis videtur ostendi: vno, quod non sit ens reale: altero, quod non sit vnum quid per se, circumscripta omni operatione intellectus.

Pars negatiua duobus argumentis probatur.

Quod non sit ens reale hunc in modũ probatur: Numerus, qua ratione est numerus, constat ex vnitatibus, vt perspicuum est, & ab omnibus concessum, omnis autem vnitas est quædã indiuisio, vt ostensum est, & omnis indiuisio est negatio, seu priuatio, igitur omnis numerus constat negationibus, negationes autem sunt non entia, igitur omnis numerus constat ex non entibus: quo fit, vt ens reale dici non possit. Quod si dicas numerum non constare ex ipsis vnitatibus, sed ex quantitatibus continuis singularibus, quibus accidit

Non esse ens reale.

huius angeli, huius hominis, huius albedinis, & huius etiam naturæ genericæ aut specificæ, atque hæc vnitas numeralis opponitur vnitati formali, quæ sequitur quamlibet naturam communem absolute sumptam, vt hominis, aut animalis; & ratione huius numeralis vnitatis quælibet duo individua, & naturæ etiam communes, vt communes sunt, dicuntur differre numero. Altera sequitur naturam singularem non quamlibet, sed quantitatis continuæ, vt huius, aut illius magnitudinis, quo pacto solæ quantitatis continuæ singulares dicuntur differre numero, & ratione earum quæcunque individua illis affecta aut in illis subsistentia.

In quo conueniant inter se formalis & numeralis, & in quo differant a numerali.

In eo autem conueniunt inter se, ac differunt a formalis vnitate hęc duo genera numeralium vnitatum, quod quicquid numeratur in rebus ratione tantum earum numeratur. Naturæ enim communes quæ formalibus vnitatibus affectæ sunt, non conficiunt numerum, nisi ratione earum vnitatum, quæ illis conueniunt: quatenus a suis singulabus abstractę sunt, & quasi præcisæ, aut quatenus sui contractionem, diuisionemque præcedunt, quæ vnitates nõ formales, sed numerales dici debent, quia non sequuntur naturas communes, vt communicabiles sunt, sed vt singulariter ac separatim acceptæ

Vt à se inuicem diuersa sint.

Differunt autem à se inuicem in eõ, quod prior dicitur conficere numerum transcendentem, qui per omnia rerũ genera vagatur; posterior autem eum qui proprie ad hoc prædicamentum spectat, & qui primus numeri nomen obtinuit. Nam, qui primi philosophati sunt, nomina quæ rebus philosophicis imposuerunt, cum non alias res nossent, nisi sensibus obiectas, ac magnitudine præditas, earum tantum vnitatibus vnitatis nomen indiderunt, vsi sunt. Ac de hoc solo genere vnitatis numeralis nobis sermo futurus est hoc loco; quemadmodum & de eo tantum numero, qui eius multiplicatione conficitur.

Sententia quorundam de vnitate naturali.

SECTIO II.

Vnitatem positiuam ex quorundam sententia dicit relationem mensuræ.

MVlti sunt, qui existiment, quamlibet quantitatem cõtinuam singularem habere duplicem vnitatem; vnam, negatiuam; quæ in diuisione consistit, & in transcendentibus numeratur: alteram, positiuam, quæ nõ est ex transcendentibus, & numerum conficit huius Prædicamenti proprium. Quid autem sit positiuum illud, in quo ratio huiusmodi vnitatis formaliter posita est, non satis inter eos conuenit.

A Quidam Diui Thomæ sectatores adducti quibusdam eius verbis non recte intellectis, dicunt esse relationem mensuræ, eo quod natura vnitatis numeralis in hoc cõsistat, quod sit mensura numeri. Sed hi non videntur legisse D. Thom. lect. 8. huius lib. nec 10. lib. lect. 2. quibus in locis aperteait mensuræ rationem non pertinere ad naturam vnitatis, sed esse eius proprietatem.

Ex Ægidii sententia idem cum quantitate continua.

B Ægidius Romanus 1. *sent. d.* 8. *q.* 4. *ad secundum quæsitum* 2. *& alii apud Herr. in* 1. *d.* 24. *quæst.* 1. *art.* 1. *& apud Aug. in* 1. *d.* 24. *part.* 1. *Capreo.* 1. *d.* 24. *q. vnica* aiunt, vnitatem numeralem esse eandem re cum quantitate cõtinua, sed differre ratione abilla, rationem a passione. Diuersitatem autem rationum in eo positã esse existimant, vt eadem quantitas, quatenus extendit partes substantię, dicatur quantitas cõtinua: quatenus verò cum perficit in se nullam habita ratione partium, dicatur vnitas numeralis. Verum,

A Capreolo dicuntur distingui quantum vnitatem numeralem, quæ quantitatem continuam singularem,

C hæc distinctio nulla est, quia quantitas continua non aliter perficit substantiam, quam extendendo eius partes.

Capreolus, aut vnitatem numeralem esse entitatem quandam positiuam incompletã, quæ consequitur quantitatem cõtinuam singularem, & quasi ex ea nascitur. atq; hanc entitatem dicit esse principium numeri, quemadmodum punctus est principium magnitudinis. Sed cum opinio hæc neque vllam rationem reddat, nec reddere posse videatur, cur

D huiusmodi entitas quã fingit, si quarut quantitates continuas singulares, non autem substantias singulares, aut qualitates, aut alia accidentia singularia, merito ab aliis D. Thom. sectatoribus reiicitur.

Hæc sententia non videtur esse Aristotelis.

Planè autem contra has opiniones & quasuisalias, quæ dicant rationem vnitatis numeralis esse positiuã pugnat Arist. sententia hoc

E ipso lib. cap. 6. *text.* 11. vbi differens de omnibus generibus vnius, sic ait: *Vniuersalia autem quæcunq; diuisionem non habent, ea ratione, qua non habent, vnum ad eandem, & plania* 10. lib. cap. 1 *text.* 1 & 2. vbi enumeratis omnibus modis vnitatis, & apertissime facta mentione vnius numeralis, ita includit: *Quapropter esse vnum est indiuisibile esse.*

Quid senserit D. Thomas in hac quæstione, quidq; reuera sentiendum sit.

SECTIO III.

D. Thomas nunquam fusè explicauit naturam numeralis vnitatis, sed dixit aliquoties, eandem quantitatem

F NEc vero D. Thomas in ea vnquam videtur fuisse sententia, vt putauerit vnitatem numeralem addere aliquid positiuum quantitati cõtinuæ numerali, vt quidam existimant, cum in omnibus locis nunc addendis dicat, cum Arist. rationẽ vnitatis etiam nume-

talis esse indiuisionem. Quod autem alias do- A
cet, vnum numerale addere aliquid positiuũ supra res, non sic intelligendum est, quasi existimet addere illud quantitatibus continuis, sed substantiis singularibus, quæ hoc vnitatis genere numerantur, vt Socrati, aut huic lapidi. Nam, cum Socrates non dicatur vna numero substantia vnitate pertinẽte ad hoc prędicamentum, nisi propter indiuisionem magnitudinis, qua affectus est: necessario efficitur, vt eiusmodi vnitas addat Socrati ipsam B
magnitudinem, quam supponit, & cuius est indiuisio: eodemq; modo res habet in cęteris. Quod perspicue intelliges ex commentatiis in superiorem librum, vbi *text.* 2 sic ait: *Vnum uero, quod est principium numeri, addit supra substantiam rationem mensuræ, quæ est propria passio quantitatis, & primo inuenitur in vnitate, & dicitur* (tale vnum scilicet) *per priuationem uel negationem, quæ est secundum quantitatem continuam.* Ex quibus verbis duo habes: alterum, non dixisse D. Thom. vnum numerale addere aliquid quantitati continuæ, sed substantiæ: alterum, aperte docuisse, rationem vnius numeralis consister ein indiuisione quantitatis continuæ, ac proinde addere substantiæ, non solum rationem mensuræ, quæ est proprietas quædam primo cõueniens vnitati, sed etiam ipsam quantitatem continuam, in cuius indiuisione eius oratio consistit.

Dicendum igitur, hoc interesse inter vni- D
tatem transcendentem & numeralem posteriorис generis, siue huius prædicamenti propriam, quod transcendens sequitur entia omnia, sub quocunq; obiectiuo conceptu illa concipiantur: at numeralis ea, de qua disserimus, solas quantitates continuas singulares, alioqui vtraq; est negatiua, cum in indiuisione formaliter consistat, & quemadmodum alterum genus numeralium continetur sub transcẽdente, ita & hoc, de quo disputamus. E
Itaq; transcendens vnitas diuidi potest in vnitatem formalem & numeralem in genere, numeralis autem in genere, in numeralẽ naturarum communium, quæ abstractionis & præcisionis appellari potest, & in numeralem singularium, quę rursus diuiditur in numeralem singularium quantitatum, quæ prædicamentalis dicitur, id est, huius prædicamenti propria, & in numeralem aliarum rerum singularium: quæ quia & in aliis prædicamentis, F
& extra prædicamenta, hoc est, in Deo cernitur, transcendentis nomen retinet.

Vtrum numerus sit vera quantitatis species.

Tenus Squander.

QVÆSTIO IV.

De quo numero differendum hoc loco.

SECTIO I.

QVemadmodum vnitas in transcendentem, & numeralem diuisa est, ita & numerus in transcendentem, & in eum qui peculiari ratione numerus dicitur, diuidi potest. Nam, etsi ex solis ac omnibus vnitatibus numeralibus numerus aliquis conficiatur: tamen, quia vnitates naturales, quib. continuæ quantitates numerãtur, peculiari ratione numeralium sibi nomen vendicant: numerus etiam, qui earum multiplicatione conficitur, numeri vocabulum velut proprium iure suo poscit, definiriq; potest multitudo finita continuarum quantitatum.

Duplicem esse numerum, alterum transcendentem, alterum verũ cõtinuarum proprium.

De hoc numero, quasi de eo, qui vulgo ac simpliciter dicitur numerus, loquitur Arist. 3. Phys. c. 6. & 7. tex. 64. cum ait: *Numerum effici diuisione quantitatis continuæ.* Secundo item libro de Anima, c. 6. cum scribit numerum esse sensibile commune, de eodem quoque videtur intelligi, id quod dici solet, numerum esse subiectum Arithmet. quanquam multi sunt, qui dicant Arithmeticum agere de omnibus omnino numeris, quod tamen Arist. doctrina 3. *Met. c.* 1. *tex.* 7. & 8. *doceps* videtur respuere. Sæpe enim Arist. ait, *quantitates*, de quibus agunt Mathematic. *non esse separatas ipsa à rebus naturalibus, sed cõsideratione sola*, quicquid tamen de eo numero, de quo agunt Mathematici, dicendum sit: nos de hoc solo in hoc capite disputabimus.

Definitio numeri de quo est quæst.

Subiectum Arithmeticæ quodnam sit.

Non videri numerum esse veram quantitatis speciem.

SECTIO II.

QVod igitur numerus non sit vera quantitatis species, duobus argumentis videtur ostendi: vno, quod non sit ens reale: altero, quod non sit vnum quid per se, circumscripta omni operatione intellectus.

Pars negans duobus argumentis probatur.

Quod non sit ens reale hunc in modũ probatur: Numerus, qua ratione est numerus, constat ex vnitatibus, vt perspicuum est, & ab omnibus concessum, omnis autem vnitas est quædã indiuisio, vt ostensum est, & omnis indiuisio est negatio, seu priuatio, igitur omnis numerus constat negationibus, negationes autem sunt non entia, igitur omnis numerus constat ex non entibus: quo fit, vt ens reale dici non possit. Quod si dicas numerum non constare ex ipsis vnitatibus, sed ex quantitatibus continuis singularibus, quibus accidũt

Non est ens reale.

vnitates, primum quidem pugnabit cum cõmuni Philosophorum sensu, omnes enim dicunt, partes numerorum esse vnitates. Deinde incides in id, quod cupis effugere, cogeris enim concedere, numerum non esse vere vnum ens, sed multa entia, vt nox patebit. Præterea, partes numeri haberent ordinem inter se, vt Arist. in Prædicamentis capite de quantitate docet, quod de vnitatibus intelligendum esse eo loco diximus; & vltima vnitas addita priori aut prioribus, complet speciem numeri, & efficit ipsum vnum quid, vt idem docet 8. huius operis lib. cap. 3. tex. 10. & capit. 6. tex. 15. eisdemq; locis D. Thomas in rebus circumscripta omni apprehensione intellectus non datur ordo inter vnitates, nec datur certa aliqua vnitas, quæ vltima & quasi forma, alterius, aut aliarum dici possit, igitur non datur numerus sine apprehensione intellectus, quo fit, vt non sit ens reale.

Non dari ordinem inter vnitates extra intellectum. Numerum non esse ens per se ostenditur.

Quod vero non sit ens per se, multis rationibus ostenditur. Prima est: Ex duobus nunquam fit vnum per se, nisi illa inter sese vniatur vnitate contributis, vel intensionis, aut alterum sit forma alterius, at vnitates, ex quibus constat numerus, neque vniuntur inter sese in aliquid vnum continuum, vel intensius, neque vna est forma aliarum. Prior sumptio ex eo patet, quia nulla alia succurrit vnionis ratio in vnitatem veræ alicuius essentiæ. Nam, vnio solius ordinis, qualis est in exercitu aut domo, aut naui, non satis est ad efficiendum totum, quod vere sit vnius essentiæ. Quanquam ne hoc quidem vnionis genus habent vnitates inter sese, nisi vt ab intellectu apprehenduntur & numerantur, id enim ferendum non est quod quidam dicunt vnitates extra intellectum habere quidem per se ordinem prioris & posterioris, verum à nobis eiusmodi ordinem non percipi. Qui enim id fieri possit, cum omnes sint eiusdem rationis?

Efficitur prima rationis.

At dices, vt ex duobus entibus fiat aliquid per se vnum, præsertim ex incompletis, eiusmodi forsitan vnitates esse contendes, non opus esse vt ea vniantur inter sese, aut alterũ sit forma alterius, sed satis fore, si ambo vniantur in natura totius. Verum quo hoc pacto responderit, nihil aliud dicet, quam si apertius ita loqueretur, vt ex duobus entibus fiat vna essentia, sat esse, si ea vniantur in eiusmodi essentia quo quid magis puerile videri possit Hoc enim ipsum est, quod quæsimus: Qui fieri possit, vt ex pluribus rebus fiat aliqua essentia vere vna, quo fit, vt ratio aliqua ex vnione ipsarum partium inter sese reddenda sit, quo nec satisfaciat quæstioni, qui ad ipsam vnitatem totius essentiæ, de qua est controuersia, confugerit. Non ita sane Arist. qui 8. lib. cap. 6. tex. 5. cum proposuisset eam quæstionem: Cur ex partibus quidditatis rei, quæ definitioni respondent, vna fieret essentia: non satis esse putauit, si diceret, quia vniuntur in vnitate eius essentiæ, cuius ex essent partes, id enim ridiculum esse vidit, & apertam principii petitionem (vt vocatur) sed ex vnione ipsarum partium inter sese hanc causam reddidit: *Quia alterum*, inquit, *pars existit alterius, vt forma materiæ.*

Cur ex partibus quidditatis rei fiat vna essentia.

Ratio Aristotelis.

Secũda ratio est, quia quod est multa simpliciter, non est vnum simpliciter, ac proinde neq; vnum ens per se, vniusve essentiæ, at numerus est multa simpliciter. Propositio aperta est, quia vnum & multa simpliciter accipiuntur, opponuntur inter sese: vnde fit, vt eadem de re dici non possint. Neq; est quod obijcias, materiam & formam esse multa simpliciter, vt patet: & tamen esse vnum simpliciter, ipsum nimirum compositum, falsa est enim posterior enunciatio. Neq; enim dicendum est, materiam & formam esse ipsum compositum, sed constituere compositum, vt ad 17. septimum patebit, cum de toto & partib. disputatio instituetur. Assumptio primum quidem ex se patet, quis enim neget, duos homines numero, vt iunt duo numero, esse multa simpliciter? Deinde perspicua est apud Arist. 3. Physicorum capite septimo, textu sexagesimooctauo, vbi ait numerum esse vna plura, quanta vequædam, & ex decimo libro huius operis, capite nono textu vigesimo, vbi affirmat numerum esse multa vna, dixerat autem paulo ante vnum & multa se habere, vt album & alba, igitur cum alba sint multa simpliciter efficitur, vt Aristotelis sententia numerus sit multa simpliciter, quod idem sensisse illorum ex dicendis etiam patebit.

Materia & forma sunt multa simpliciter, neque vna.

Tertia ratio est, quia multitudo transcendens prædicatur de numero huius prædicamẽti suo modo essentiali prædicatione: multitudo autem transcendens non est vnum per se. Prior sumptio ex eo probatur, quia vt vnitas transcendens se habet ad vnitatem numeralem, ita multitudo transcendens ad numerum, at vnitas transcendens suo modo prædicatur essentiali prædicatione de vnitate numerali, cum eum sub se comprehendat, vt superius quæstione tertia, sect. 3. ostendimus. Confirmatur eadem sumptio ex Arist. decimo libro Metaphysicorum, capite nono textu vigesimoprimo, vbi ait: *multitudo esse, vt numeri genus*, & addit *Et enim mensurabilis multitudo numerus est*, Quo loco nomine multitudinis intelligis transcendentem, vt Diuus Thomas lect. 3. & plerique alij recentes exponunt. Posterior huius

Multitudo transcendens prædicatur per se de numero.

spicua est, quam vt probatione indigeat, probari tamen ex eo potest, quia sola multitudo transcendens est, quæ formaliter efficit res multas simpliciter, nihil enim aliud id efficere potest, nisi forte entitates ipsæ rerũ, at hoc ea ratione dici nõ potest, quia vt nullum ens suæ entitate formaliter est vnum, sed sua vnitate: sic nulla entia sunt multa suis entitatibus sed suis vnitatibus.

Contra vnitatibus subsistentiam vt sit vnum per se, non fit num ex vnitatibus quantum.

Quarta ratio est, quia si ex vnitatibus, quæ reperiuntur in tribus quantitatibus continuis constaret aliquid vnum per se, pari ratione constaret ex vnitatibus, quæ sunt in tribus angelis, at ex his non constat, vt fere dicunt, qui partem affirmatiuam huius quæstionis defendant. Prior antecedentis pars ex eo perspicua est, quia si vtræque sunt priuatiuæ, aut vtræque positiuæ, non est cur ex illis constet aliquid vnum per se, & ex his non constet, si vero illæ sunt priuatiuæ, hæ vero positiuæ, atque adeo incompletæ entitates, reddenda esset causa: cur in angelis etiam non reperiantur eiusmodi vnitates quæ tamẽ neutiquam videtur reddi posse. Quanquam nec si ea quidem reddatur, aliquid efficietur. Nisi enim ostendas eiusmodi positiuas entitates vere vniri inter sese ad vnam essentiam constituendam (vt supra diximus) nunquam propositũ conficies: quemadmodum nec continuo cõcludes materiam & formam efficere compositum vnius essentiæ, si probes eas esse entitates positiuas & incompletas: nec tamen ostendas alteram certo modo vniri cum altera ad vnius essentiæ constitutionem: alioquin concluderes materiam Diui Petri, quæ Romæ est, & formam, quæ in cœlo, nunc efficere vnam essentiam. Vnde fit, vt superuacaneus videatur labor eorum, qui conantur ostẽdere vnitates naturales esse entia positiua & incompleta, vt concludant numerum esse veram quantitatis speciẽ, dum enim non ostendunt, qua vnione illæ iungantur inter se ad vnius essentiæ constitutionem, nihil omnino efficiunt.

In plura indiuidua vnius sub eadem specie simul nunc.

Quinta ratio est, quia si omnis multitudo quantitatum continuarum singulariumque (saltem earum quæ sunt eiusdem speciei infimæ, vt corporum, ac superficierum) esset per se vnum quid, nunquam aut simul dari possent in vniuerso (etiam diuina potestate) plures numeri siue eiusdem speciei, siue etiam diuersarum in eadem specie quantitatum continuarum, vt plures quaternarii corporũ naturalium, aut octonarius simul cum quaternario pertinentes ad hoc prædicamentum, quod est absurdissimum. Nam, quod id sequatur, ex eo patet, quia cum per diuisionem fiant plura corpora, aut alia aliis alia ratione adiũguntur (quod continenter fit in rebus quæ gignuntur & intereunt hoc ipso nouus incipit esse numerus corporum: ex quo fit, vt cum semper vnicum fiat individuum corporũ, contradictionem omnino inuoluat, dari simul in rebus naturalibus plures numeros eiusdem speciei, seu diuersarum in corporibus naturalibus. Nec respondeas in vno eodemque numero posse contineri multos siue eiusdem seu diuersarum: vt in quaternario duos binarios, & in quinario binarium cum ternario. Nam, si numerus est vere vnum quid per se, non erunt in eo plures numeri, nisi potestate, quẽadmodum in magnitudine, quia est per se vnum quid non dantur actu multæ magnitudines, quanquam potestate non solum dantur plures, sed etiam infinitæ, vnde Aristotel. septimo libro huius operis, cap. 13. text. 49 sic ait: *Ea quæ actu sunt duo nunquam actu sunt vnum, veluti duplum ex duobus dimidiis potestate constat, actus enim separat.* Quod autem sit absurdissimum vnum tantum numerũ dari posse eiusdem speciei quantitatum in tota rerum vniuersitate ex eo perspicuum est, quia & docti indocti & multos esse asserunt, vt Philosophi quatuor integra elementa & octo cœlestes orbes stellatos. Qua eadem ratione Aristoteles extremo Physicorum libro, alium quaternarium esse in quatuor cambus, alium in quatuor ouibus, nec vulgo aliter quam sapientes hac de re loquitur, absurdusq; & ineptus iudicabitur, qui hunc loquendi morem improprium esse dixerit.

Fieri vnum numerum.

Absurdissimum esse vnum tantum dari numerum quantitatum eiusdẽ speciei.

Mitto argumentum illud ex vnitate subiecti, quo plerique vtuntur dicentes accidens non posse, vt accidens sit vnum per se, cuius subiectum non sit per se vnũ. Nam, etsi hoc pronunciatum ab aduersæ partis auctoribus ea ratione negatur, quod natiua accidentis discreti sit, vt plura pro subiecto deposcat: tamẽ quia hoc ipsum mens capere non omnino videtur, vt vnius accidentis non sit vnum subiectum, potius negandum est discretionem esse differentiam per se quantitatis, ac proinde esse ens per se vnum.

Quibus rationibus probetur numerum esse veram speciem quantitatis.

SECTIO III.

AT numerum esse veram quantitatis speciẽ hisce argumentis videtur ostẽdi. Primum, quia ratio quantitatis quæcunque tradatur, vere ac proprie conuenit numero, nec tamen vt individuo, aut vt generi summo

Argumenta pro tertia sententia.

quantitatum omnium particularium, quare vt veræ speciei quantitatis.

Deinde, quia si numerus vlla ratione non esset vera quantitatis species, ea maxime non esset, quia non esset aut ens reale, aut ens per se, vt volunt negatiuæ partis auctores, at vtrumq; falsum videtur.

Numerum esse ens reale vt probetur.

Nam, quod si ens reale ex eo primum probatur, quia est subiectum scientiæ realis, nempe Arithmeticæ reales enim scientiæ non nisi de subiecto reali differunt. Deinde, quia numeri, vt cætera entia Mathematica, existunt in rebus naturalibus, vt Arist. affirmat 6 huius operis; *c. 1. tex. 2.* quæ autem in rebus existentiam habent, non dubium est, quin realia sint entia. Tertio, quia numerus est sensibile commune vt docet Arist. 2. *de anim. ca. 6. tex. 64. & 3. lib. c. 1. text. 132. & 133.* id autem, quod sub sensum externum cadere potest, ens haud dubie reale est.

Esse ens per se

Quod vero sit ens per se vniusve essentiæ, ex eo primum constare videtur, quia subiectum cuiusque scientiæ subalternantis debet esse ens per se, vt possit habere definitionem essentialem, per quam proprietates demonstrentur, at Arithmetica quæ agit de numero, scientia est subalternans, vt patet ex priori libr. de Posteriori resolutione, *cap. 10. tex. 30.* Deinde, quia numerus est quantus per se, vt ex hoc cap. perspicuum est, quicquid autem est quãtum per se, non dubium videtur, quin sit ens per se.

Confirmatur eadem pars auctoritate Aristotelis, & Platonis, & D. Thom.

His rationibus plane videtur accedere Aristotelis sententia, qui *in l. Predic. ca. de quantitate & 4. Met. c. 13 tex. 18 & c 14. tex. 19. & sæpe alias*, sic loquitur de numero, vt credere videatur esse veram quãtitatis speciem Platonem quoque in Sophista idem sibi persuasisse quis dubitat? Sic enim 2 t: *Si quid in ordine rerum, quæ sunt, ponendum est, id certe est vniuersum numerorum genus.* His adde sententiam veterum Scholasticorum pene omnium, atq; in primis D. Thomæ, cuius in diuina & humana Philosophia permagna est auctoritas, tam sæpe enim affirmat numerum esse speciem quantitatis, vt non aliud credere videatur, quam quod sit vera quantitatis species.

Vera propositæ quæstionis explicatio.

Sectio IV.

SCotus in primum lib. Sen. ad distinctionẽ 24. q. vnic. duas refert hac de re sententias. Vnam quæ asserit numerum & esse in rebus, & esse vnum quid per se: alteram quæ ait esse quidem numerum in rebus; cæterum non vt aliquid vnum per se, sed veluti acerum lapidum, aut frumenti, quæ sententia in duas rursum, quod ille paulo post videtur innuere) diuiditur in eam, quæ ipsam vnitatum multitudinem in rebus existentem formaliter numerum vocat, etsi à nullo intellectu numerante concipiatur, & in eam, quæ non audet eiusmodi multitudinem formaliter appellare numerum, nisi cum numeratur & apprehenditur ab intellectu quasi vnum quid: hæc enim potestas data est intellectui, vt quæ in rebus, sunt multa simpliciter, possit apprehensione sua in vnum cogere, & contra, quæ in rebus sunt vnum, in multa diducere. Sed tamen, quia discrimẽ, quod inter auctores huius posterioris opinionis cernitur, non magni momenti est, & ad verba potius, quam ad rem videtur spectare: eorum in hac re controuersia prætermissa, duas tantum in hac quæstione opiniones agnoscamus.

Priorem sententiam videtur amplecti Auicenna 3. suæ Metaphy. & Diuus Thomas 1. parte summæ Theologiæ, qu. 11. & 30. & alus locis, quos refert Capreolus ad 24. distinctionem primi sentẽtiarum. Eandem plane sequitur Henricus Gandauensis, & in summa, & in Quodlibetis, aliiq; complures. Quanquam D. Thom. ad calcem lib. 2. huius operis, & lectione 3. lib. 8. ac Ægidius Rom. hoc loco q. 2. asserunt ordinem vnitatum in causa esse, vt numerus sit vnus, & vltimam vnitatem esse velut formam numeri, eiq; speciem tribuere. Vnde, cum huiusmodi ordo, & vltima vnitas non detur in rebus, nisi vt vnitates mẽte colliguntur, non dubium est, quin aliquam numeri dependentiam ab intellectus apprehensione fateantur, quam nonnulli Thomistæ completiuam appellant, & à D. Tho. concessam esse affirmãt. Id quod dicturos fuisse crediderim veteres eos, qui hanc quæstion. partem videntur amplexi, si prælius rem tractassent. Gandauensis quoque non ita eidem sententiæ adhæret, vt eam non vehementer reformidet. Nam, cum ille in eo primum laborasset, vt ostenderet, cur distinctæ quantitates continuæ vnum ens per se constituant, respondisset q; id propterea accidere, quia tota quantitas continua, ex cuius diuisione plures efficiuntur, est vnum ens per se, tandem intelligens rationem hanc parum, seu potius nihil momenti habere (isto enim modo omnes partes rei, quæ fuit vnum quid per se, veluti forma & materia hominis vita defuncti, essent vnum ens per se) in fine concludit numerum esse aliquid in rebus extra intellectum, *licet hoc*, inquit, *difficile sit imaginari secundum quod alibi exposuimus.*

Posteriorem sententiam ex recentioribus quidem

quidem Scholasticis plurimi amplectuntur, vt Aureolus, Marsilius, Ochamus, Ariminensis Gregorius, Dominicus de Soto in Physicis, & alia complures. Ex antiquioribus vero in eadem plane videtur fuisse Magnus Albertus in 8. Metaphys. vbi sæpius affirmat numerum, vt extra intellectum est, non esse vere vnum, sed aceruatione, quem non dubito Dinum Thomam & Ægidium re vera sequutos: vt ex dictis patet: etsi à verbis quibus numerus plane dicatur non esse quantitatis species, magis temperarunt. Porro Scotus cum priorem iunior secutus fuisset, vt patet ex 9. quæstione earum, quas in hunc librum scripsit, postea tamen exponens 24. distinct. primi sententiarum vtrumque recitauit, & sub dubio reliquit, dicturus aliquando latius de ea re. Ioannes tamen Bassolus ingeniosus Scoti discipulus eadem distinctione posteriorem amplexus est, & Paulus Scriptorum eiusdem Scoti enarrator. Cui sententiæ astipulatur plurimum illud Commentatoris in tertium Physic. *Numerus est aeternus vnitatum*, quib. interpretari videtur explicationem illam numeri, quam tradit Aristoteles 10. lib. huius operis, cap. 3. *Numerus multitudo seu pluralitas vnitatum est*, acceptum ex libro 7. Elementorum Euclidis, quam vsurpant Gregorius Nyssen. in libro de historia sex dierum, & Damascen. in sua Logica.

Atque hæc posterior nobis etiam verisimilior videtur & Aristotelis doctrinæ ac sententiæ (vt etiam paulo post patebit) accommodatior: præsertim cum rationes quas pro negatiua huius quæstionis parte proposuimus, eam videantur plane concludere. Ita tamen eam approbamus, vt consuetum loquendi morem, quo numerum speciem quantitatis esse dicimus, retinendum putemus. Hac enim in re, quemadmodum in aliis quamplurimis, illud Aristotelis in Topicis obseruandum est, vt vera sapientium in quavis re sententia probata, communi loquendi consuetudini nos accommodemus, atque hanc sententiam merito secutus est Olaus noster in explicatione primæ partis D. Thomæ ex qua extant doctissimæ assertiones typis mandatæ, quibus ipse defendendis non mediocri Romanæ vrbis celebritate præfuit.

Dicendum igitur, non esse vera numerum ens aliquod per se vnum etiam, quatenus ab intellectu numeratur, & in summam colligitur: prout in rerum natura nihil est aliud, quam multitudo quædam finita numeralium vnitatum, quę quidem efficit multa simpliciter, non autem vnum quid, nisi forte per accidens, vt loco velut in cumulo, aut ordine: vt in exercitu, aut aliquo alio modo: vt vero est in intellectu numerante, & in summam colligente, non est vnum nisi ordine & apprehensione: quæ etsi efficiunt, vt numerus sine adiectione dici possit vnum quid, non tamen efficiunt, vt sit vnum per se, hoc est, verę, vnius essentiæ. Potest tamen numerus mente collectus dici vnum quid per se, si vnus per se intelligatur vnum per se ordinatum, non autem vnum per se compositum, siue in vnam essentiam confiatum, qua nos locutione vt cæteri sæpissime vtemur.

Quo pacto argumenta pro affirmatiua parte quæstionis sint non habenda.

SECTIO V.

ARgumenta vero, quib. affirmatiua quæstionis pars confirmabatur, si non de cõsueto inter Philosophos loquendi modo, sed sentiendi, remoto ipsam accuratius expendendi agitur, hoc modo dissoluenda sunt.

Descriptiones quantitatis numero non conueniunt.

Ad primum dicendum, descriptiones quantitatis traditas vere quidem ac proprie non conuenire numero, quia non conuenit ei id, quod in omnibus quasi genus intelligendum est, nempe ens reale, ac per se vnum, vt ostensum est, vnde nec illa, quæ in descriptionibus adiunguntur, eodem modo conueniunt numero, quo quantitati continuæ. Nam, quod ad primam attinet, etsi numerus magis proprie dicitur mensura quam quantitas continua, quia nimirum metitur & multitudines & magnitudines, ac tempora & motus, saltem opera & actione intellectus, aliter tamen est mensura, quam quantitas continua, hæc enim est mensura extensionis proprie dictæ: ille vero si proprie loquendum est: non extensionis, sed multiplicationis: hæc est mensura substantiæ, ille non substantiæ, sed substantiarum.

Quod vero ad secundam attinet, nullus est numerus, qui per vnam aliquam relationem realem sit æqualis, aut inæqualis alteri: quemadmodum quantitas continua, sed solum ob id dicitur æqualis, quod totidem vnitatibus constet, inæqualis quod pluribus, aut paucioribus, quanquam hoc non conuenit numeris per accidens, sed per se, id est, ratione suæ qualiscunque compositionis. Si vero tertiam descriptionem expendamus, est quidem numerus vere & proprie finitus aut infinitus, cũ sit vere & proprie finitus: alioqui ne numerus quidem esset, cum numerus describatur multitudo finita. Cæterum, quia in numero non datur vltima vnitas nisi apprehensione intellectus, non est finitus numerus sine ali-

quo certo & designato, ex natura rei: quem- A admodum est quantitas continua. Deinum, quod ad quartam spectat, est etiam numerus per se extensus, & nō ratione alterius, verum extensio numeri non proprie dicitur extensio (quod etiam vulgus iudicat, sed potius multiplicatio quædam.

Scientiarum vt lium & sermocinalium, distinctio.

Ad secundum dicitō, numerum nec esse ens reale, nec per se vnum, nam prima ratio, qua illum esse ens reale concludebatur, non probat institutum. Arithmetica enim est illa B quidem scientia realis, & agit de rebus, vt distinguuntur a sermone, verum non agit de rebus, quæ sunt entia realia & per se. Hae enim ratione distinguuntur reales scientiæ à sermocinalibus, quod sermocinales de sermone differunt, reales autem de rebus, hoc est, de iis, quæ sermonis nomine non comprehenduntur, etsi non sint vera entia realia, & per se: quandoquidem multæ sunt scientiæ, quæ etsi inter reales numerantur, non tamen agūt C de obiecto, quod sit vnum per se ens reale, vt scientia de Republica, quam Politicam vocamus, Cosmographia, Musica, & huiusmodi alię. Quin etiam iuxta eam Philosophorum diuisionem, qua scientias in reales & rationales distribuunt, hoc est, in eas, quæ agunt de rebus non pendentibus ab operatione intellectus rationis ve, & in eas, quæ agunt de iis, quæ pendent, dici potest Arithmeticam hoc quoq; modo de rebus agere, concedimus e- D nim numeros in rebus esse circumscripta omni apprehensione intellectus, quia omnis multitudo finita quantitatum continuarum singularium numerus est. Quāquam numeri hoc pacto spectati, non sunt vnu quid, non solum per se compositum, sed ne per se quidē ordinatum. Non ita vero concedimus dari in rebus prædicationes, subiectiones, definitiones, diuisiones, collectiones, exordia, narrationes, & cætera, de quibus rationales sci- E entiæ differunt, quod hæc necessario pendent ab operatione intellectus.

Arithmetica vera realis scientia etiamsi de numero agat.

Secunda quoque ratio nihil conficit. Numerus enim est quidem materialiter in rebus naturalibus, at non ens aliquid naturale.

Sed nec tertia quicquam concludit. Nam, etsi numerus percipitur plurib. externis sensibus: non tamen inde efficitur, vt sit verum ens, tenebræ enim, silentium, cœcitas, & aliæ pleræq; priuationes percipiuntur sensibus ex- F ternis, nec tamen sunt vera entia. Percipitur autem numerus, vt eodem loco ait Aristotel. continui negatione, hoc est, cum percipimus aliqua non esse continuata inter se, quemadmodum tum percipimus tenebras, cum lumen abesse sentimus.

Iam, rationes quibus colligebatur nume- rum esse ens per se, non omnino rem conficiunt. Non prima quidem, quia non opus est, vt subiectum substantię saltem aliter se habens per se compositum, cum satis plerisque sit, vt sit modo aliquo per se ordinatum, veluti in Politica & Militari, perspicuū est enim, proprietates, quæ his & similibus scientiis ostenduntur, veluti posse præmiis afficere bonos, & supplicijs malos, quæ sunt Reipublicæ propria: posse item apte inferre bellum ac propulsare, quæ sunt propria exercitus non esse simplices affectiones qualitatesve, sed attributa quædam complexa, quæ propria & peculiari ratione multitudini huic & illi conuenire dicimus. Eodem modo res habet in Arithmetica, agit enim de subiecto per se ordinato, quod habet quidem suas qualdam proprietates, vt esse par, aut impar: quæ tamen, vt non sunt simplices affectiones, sic non proueniunt ab essentia aliqua vna, cuius definitione ostēdantur, sequuntur autem huiusmodi proprietates numerorum non solum vt est in mente ordine collectus, sed etiam vt est in rebus ipsis nullo ordine dispositus: tametsi Arithmeticus non agit de numero, nisi sub eo ordine, quē numerus ab intellectu accipit, quia nulla scientia differit de subiecto, quod non modo aliquo sit per se vnum.

Subiectum scientiæ subsit non necesse est esse ens compositum, sed per se vnum.

Nec vero secunda ratio rem obtēdit. Nam, etsi numerus non ratione alterius, sed per se est quantus siue extensus, siue etiam extensio quædam, siue discretio, tamen ea extensio ac discretio non est entitas aliqua vna, sed materialiter est ipsæ plures quātitates continuæ singulares: formaliter autem est ipsæ vnitates sine ordine vllo in rerum natura, aut ordine quodam collectæ ab intellectu, vnde non sequitur, numerum esse aliquid per se vnitive essentiæ.

Quod vero ad Aristotelis sententiam attinet, dicendum est, idum non ausum fuisse aperte excludere numerum a veris generibus huius prædicamenti, quod adeo tā vehementer cerneret consuetudinem Mathematicorum loquentium de numero, quasi de vero quodam rerum genere: sed tamen pleriſq; in locis multa dixisse, quibus latenter & artificiose contrariam sententiam probauit, quale est id, quod in Prædicamentis cap. de quantitate ait, *in partibus numeri esse ordinem*, neque enim id aliter verum esse potest, quam quatenus numerus apprehenditur ab intellectu, & illud 8 lib huius operis, c. prox. fi. *Aut numerus*, inquit, *vnum non est, sed velut cumulus, aut si sit, dicendum est, quidnam illud sit, quod ipsum efficit vnum ex multis*, quasi dicat, nisi detur in numero vltima vnitas, quæ sit velut forma præcedentium, non fore numerum vnum

nam quid, quod sane non sit nisi in mente, atque adeo imperfecte, hoc est, non ratione compositionis, sed solius ordinis, quo mente colligitur. Atq; hoc idem innuitur extremo eiusdem lib. capite. Eodem quoque spectat illud tertii Phys. c. 7. tex. 68. *Numerus est una, plura, quantave quadam*, & illud 10. lib. huius operis, c. 9. tex. 20. *Numerus est multa una. &c.* quæ supra retulimus, quibus addi possunt alia pleraque, quibus Aristotelem ita sensisse non obscure intelligitur.

Quod autem ad Platonem attinet, nemo nescit illum vocasse numeros ipsas rerum sensibilium essentias, quas ponebat à sensibilibus separatas, quo pacto intelligendus est in loco citato, etsi nonnunquam alibi, vt in Thæteto numerorum nomine res ipsas numeratas intelligit, non quantitatem aliquam vnam pluribus rebus quantis additam.

De Diuo autem Thoma iam diximus, idē re vera illum sensisse atque Aristotelem. Ea enim est eius consuetudo, vt semper in rebus, quæ fidem non attingunt, illum omnino sequatur, & ipsa loquendi forma, & sententia tenenda. Quo etiam modo crediderim veteres Scholasticos esse intelligendos, qui hanc quæstionem non admodum scrupulose tractauerunt. Dicamus igitur & nos cum Aristotele & veteribus Scholasticis, numerum esse speciem quantitatis: sed veram sententiam tenentes, haud propterea dici intelligamus.

Num oratio sit vera species quantitatis.

QVÆSTIO V.

Videri speciem quantitatis veram.

SECTIO I.

CVm in Prædicamento Quantitatis de Oratione disputatur, non est sumendum orationis nomen ita proprie esse ac proprie, vt eam distinguamus a nomine ac verbo, aliisque dicendi omnibus implicitis, sed quatenus funditur ab omnes voces articulatas, & ex instituto significatiuas. Omnes enim huiusmodi voces videntur habere quantitatem, eamq; distinctam a cæteris quantitatibus, etiamsi pluriū earum nullam sententiam significent, siue perfectam, siue imperfectam, vt arma & virum.

Quod igitur oratio hoc pacto sumpta sit vera quantitatis species, Aristoteles sane vidētur non tantum asserere, sed etiam duabus rationibus, quas in prædicamentis affert, de quantitate, plane demōstrare: vna, quod eam sui ipsius partibus, hoc est, syllabis intrinsecus mensuramur: altera, quia est per se quanta, est enim per se lōga ac breuis ratione syllabarum, quibus constat: quandoquidem syllabæ non ratione alterius cuiusq; rei, sed per ipsas longæ sunt, aut breues. Neque enim dicendum est, syllabam esse longam, quia consumit duo tempora; & breuem, quia vnum: sed potius consumere duo tempora, quia est longa: & vnum quia breuis.

Quod autem sit species quantitatis à numero distincta, ea ratione manifestum est, quia non variato syllabarum numero variatur propria orationis quantitas, vt patet in Iambo pede & spondeo: ita patet, non videri dubitandum, quin oratio sit vera quædam quantitatis species, eaq; discreta & a numero distincta. Nam, quod continua quantitas nō sit, cum sit luce clarius, probare non oportet, atque in hac sententia videntur esse veteres rediamentorum libri enarratores, Auerr. Ammon. Boetius, Simpli. & alii, qui non secus de ea loquuntur, atq; de quauis indubitata quātitatis specie.

Non esse veram speciem.

SECTIO II.

POtest tamen dici dum est eum Caietano in Prædicamentis, & Mag. Albert. hoc loco, orationem non esse veram speciem quantitatis, quod & Scot eo loco innuit, cum ait, orationem esse quantitatem propter nomen Aristo. Atq. in primis nonnihil pro hac re est, quod Aristot. hoc loco nullam eius mentionem facit. Deinde his argumentis probatur. *Orationem non esse veram quantitatis speciem probat.*

1. Primum, quia syllabæ quocunque modo spectentur, non efficiunt vnum ens per se, siue vnam aliquam essentiam, quemadmodum de numero dictum est, eadem enim est ratio in vtroq;. Deinde, quia in oratione vel spectantur ipsi plures syllabarum soni, aut ex motus, quib. soni efficiuntur, vt plures motuum continuitates vel morulæ, quibus pronunciantur vel ordo syllabarum inter se, vel totus orationis significatio. At plures soni, aut motus simul, non sunt vnum ens per se, sed plura entia; vt plures homines & plures albedines, plures autem morulæ siue tempora, quibus syllabæ pronunciantur, si absolute quidem sumantur, sunt etiā plura entia, si vero cum quadam proportione inter se, quo pacto re vera sumendæ sunt, vt duæ in spondeo pede tam æqualitate earum inter se, & totidem in Iambo, cum

2.

bo, cum proportione dupla posterioris respectu prioris, sunt pluta entia per accidens simul iuncta, siquidem quælibet morula cum proportione adiecta est vnum ens per accidens. Deniq; ordo syllabarum & significatio totius orationis, cum pendeat ex hominum arbitrio, non efficiunt vnum ens reale, nō est igitur oratio non solum ens per se, sed ne reale quidem omni ex parte. Tertio, quia longitudo & breuitas orationis ex longitudine & breuitate syllabarum conflatur, at cuiuslibet syllabæ quantitas est quantitas continua, vnde fit, vt oratio non sit aliud, quam multarum quantitatum continuarum complexio, quæ quantitas vna dici non potest, siue continua, vt patet, siue etiam discreta. Nam, ne numerus quidem apud eos, qui sentiunt illum esse vnum ens per se, ea ratione est quantitas discreta, quia sit ipsæ plures quātitates cōtinuæ, sed quia est ipsæ plures vnitates. Postremo, quia longitudo & breuitas syllabarum sæpe ex significatione pendet, vt in voce *Populus* pro hominum multitudine, aut arbore: sæpe etiam nulla habita ratione significationis, sed ex solo vsu & voluntate maiorum, quibus libuit, vt has syllabas longas facerent, illas autē breues: quanquam in hoc discrimine constituendo nōnihil ad naturam literarum & pronunciationis aduerterint, quemadmodum in ipsa nominum impositione sæpe ad naturam rerum significandarum attenderent, vt in nominibus asperi & læuis. Ita patet nulla ratione orationem esse veram quantitatis speciem sed tantum vulgo habitam propter vsum Poeticæ & Musicæ artium, & nonnullum Oratoriæ.

3. 4.

Oratio cur habita sit quantitatis species.

Solutis argumentorum affirmatiuæ partis.

Sectio III.

QVod ergo Aristoteles in prædicamentis retulit orationem inter species quantitatis, patum ad rem facit, eas enim recensuit, quæ species quantitatis habeantur. Itaq; non loquitur hac in re ex sua, sed aliorum sententia, iuxta quam intelligendæ sunt duæ rationes, propter quas oratio videbatur vera species quantitatis. Nam, ad priorem dicendum est, orationem mensurariquidem intrinsecus partibus suis, verum non partibus, quib. tanquam vnum per se ens constituatur. Ad posteriorem vero, esse quidem orationem per se longam aut breuem, ratione syllabarum, ex quibus constat, id est, nō ratione solius temporis, quod in earum prolatione consumitur, at non esse per se longam aut breuem tanquā vnam quandam simplicem sinceramq; entitatem quantitatis, sed tanquam multarū quantitatum quātitatumq: ordine quodam a proportione sibi succedentium aggregationem.

Ad eam vero rationem, qua illa ostendebatur esse species quædam à numero distincta, non est quod respondeamus. Etsi enim non est formaliter numerus, non tamen est vera & sincera quantitas, sed quædam quasi species quantitatis propter facilitorem vsum multarum artium sic appellata. Atq; hoc quidem credibile est sensisse eos, qui illam inter quantitatis species retulerunt.

An lineæ & superficies sint veræ species quantitatis.

QVÆST. VI.

Non videri species vere ac proprie dictas.

Sectio I.

EXpedito priori genere quantitatis, quod discretas continet, sequitur vt de posteriori differamus, quod omnes continuas cōplectitur, ac primum de iis, quæ permanentes sunt, & inhærent rebus quantis, de primis, inquam, duabus, linea & superficie. Non enim desunt, qui veras quantitatis species eas non esse existiment. Nam, de corpore seu mole corporea, disputatione opus non est, cū constet apud omnes veram esse quantitatem, etsi nonnulli dubitauerint, esseine distincta à corporea substantia, contra quos superius q. 2. disputatum est.

Cur de sola linea & superficie proponatur.

Quod igitur linea & superficies, vere ac proprie dictæ species quantitatis non sint, ex eo primum videtur perspicuum, quia si entia sunt, plane videntur incompleta: linea quidē quia videtur forma essentialis superficiei, quę eius partes essentialiter continuet: superficies autem, quia eodem modo partes corporis tāquam earum communis terminus copulet. Vt enim forma substantialis est ens incōpletum, quia est suapte natura formalis pars substantiæ, ita linea & superficies, quia suapte natura videntur formales partes, illa superficiei, hæc corporis.

1. Argumentum pro parte negatiua.

Secundo, quia ne accidentia quidem videtur esse etiam incompleta. Accidentia enim omnia, siue completa illa sint, siue incōpleta, habent subiectum cui inhæreant: linea vero & superficies habere non videntur. Nam, linearum & superficierum terminantium eadem est natura, quæ copulantium: alioqui

differens

differentspecie, habemusqueduas species linearum, & totidem superficierum, quod nemo opinatur, at lineæ ac superficies copulantes, nullum prorsus subiectum videntur habere, siquidem inter partes substantiæ, quibus inhærēt, immediatæ partes superficiei ac corporis, nullæ mediant partes substantiæ, quibus vt subiectis inhæreant lineæ, ac superficies copulantes. Atq; hac eadem ratione punctus non videtur esse accidens, etiam incompletum, cum nemo substantiam vllam subiectam esse dicat, quæ inter partes lineæ, quas copulat, interiecta sit.

Tertio, quia non solum non videntur accidentia, sed ne entia quidem. Nam si entia essent à corpore distincta, eis vtiq; diuina potestate sublatis manerent partes superficiei omnes diiūctæ omnino à se inuicem, eodemque modo omnes partes corporis, quod fieri omnino non potest, nam, quæcumq; illæ essent, adhuc essent diuisibiles, ac proinde non omnes, in quas superficies & corpus diuidi possunt, essent actu diiunctæ à se inuicem. Quo eodem argumento probari potest puncta non esse entia vlla, ne eis sublatis maneret linea diuisa in omnes partes.

Quarto, quia linea & superficies non dantur, nec dari possunt nisi in rebus naturalibus, quod Aristoteles lib. 3. Met. c. 2. tex. 7. 8. & 9. contra Platonem ostendit: lineæ autem & superficies si dantur in rebus naturalib. omnes sunt infinitæ, ac proinde nō ponuntur in prædicamentis, ipso etiam Aristotele iudice, qui hoc eodem c. tex. 18. aperte ait, multitudinem esse quantum quoddam (id est, quantitatis speciem) si numerari possit, & magnitudinem (quo nomine complectitur lineam, superficiem & corpus) si mensurari possit. Quod autem omnes sint infinitæ, ex eo constat, quia nulla eiusmodi linearum est, quæ non sit pars maioris lineæ: nulla item superficies, quæ nō sit pars maioris superficiei. Nam, in qualibet superficie ponuntur infinitæ lineæ, & in quolibet corpore infinitæ superficies, quēadmodum in qualibet linea infinita puncta, omnes autem lineæ quæcunq; sunt in eadem specie, copulantur inter se siue immediate, siue mediate: & similiter omnes superficies, quæcunque sunt in eodē corpore, quod facile est experiri variis diuisionibus in eodem plano aut corpore designatis. Vnde manifestum relinquitur, nullam lineam aut superficiem sumi posse in corpore, quæ non sit pars maioris lineæ aut superficiei ex qua re sequitur, omnē lineam ac superficiem in corpore existentem, esse infinitam. Quanquam & alia ratione poni solent lineæ ac superficies infinitæ in quolibet corpore: ex videlicet, quas vocant gyrationes, quibus infinitæ partes proportionales cuiuslibet columnæ sursum aut deorsum versus, & extrinsecus & intrinsecus copulentur.

Duæ opiniones de linea & superficie.

Sectio II.

Opinio Durandi & Ochami, non esse veras quantitates speciei.

QVatuor sunt hac in re Philosophorum, Theologorumque opiniones Durand. in 2. sen. dist. 2 q. 4. asserit lineam & superficiē siue quæ copulantes ponuntur, siue quæ terminantes, nō esse veras quantitates, sed quasdam negationes, quod idem de puncto existimat. Vult enim punctum nihil aliud esse, quā negationem vlterioris longitudinis: lineam, vlterioris latitudinis: superficiem vlterioris profunditatis siue crassitudinis: verbi causa, extremum punctum lineæ nihil aliud esse, quam quod illa vlterius non extendatur: medium autem quod pars hæc, quæ cum altera copulatur versus eam vlterius non procedat, quod eodem modo de linea & superficie, tum extrema, tum media dicendum putat. Quam eandem opinionem tuetur Ocham. tract. de sacra Eucharistia, q. 1. & 2.

Refutatio.

Sed contra hanc opinionem, quod ad lineas & superficies attinet, de quibus quæst. proposita est, hæc se offerunt argumenta. Primū, 1. quia linea & superficies videntur vere & essentialiter extensiones quædam ergo vera quantitates & non nudæ negationes. Deinde, quia 2. in linea & superficie nihil aliud est positiuū: aliud negatiuum: in linea quidem longitudo positiuum est quippiam, carentia autem, vt sic dicam, latitudinis negatiuum: in superficie vero latitudo est positiuū: carentia profunditatis negatiuum. Imo, linea nihil aliud est, quam longitudo: superficies vero ipsa latitudo: quemadmodum & corpus, ipsa profunditas siue altitudo, vt Aristoteles hic expresse ait. Quanquam ergo in linea & superficie fateamur dari negationes quasdam, non videntur tamen ipsæ negationes esse, sed positiua quædam. Quare cum alia entia esse non possint, nisi quantitates, negandum non videtur esse veras quantitates. Postremo, quia 3. Geometria auctoribus Arist. cæteriq; veteribus Philosophis, de his agit tanquam de veris entibus, siue ea sumatur vt agit de omnibus quantitatibus continuis permanentibus, seu (quod idem est) de omnibus magnitudinib. siue vt distinguitur à Stereometria, quæ agit de solidis siue corporibus.

Opinio Buridani & aliorum complu-

Buridanus in 1. Phys. tex. 15. Paulus Soncinas q. 20. in hunc lib. Dominicus de Soto in Prædicamentis, cap. de quantitate, quæst. 1. & alii recen-

recentiores non pauci, non modo asserunt li- A
neam & superficiem esse veras quãtitatis spe-
cies, sed etiam affirmant illas & in extremi-
tatibus corporum reperiri, & in ipsis etiam
medijs corporibus, quod idem asserunt de
punctis: tametsi non aiunt esse quantitates,
sed incompleta quędam entia ad prædicamẽ-
tum quantitatis reductitie pertinentia: ad-
duntq; realiter differre inter se corpora, su-
perficies, lineas, & puncta. Itaq; aiunt corpus B
ipsum terminari vna aut pluribus superficiebus,
finitis tamen numero, verbi gratia globum
vna, pyramidem quinque, tesseram sex, & sic
cætera: partes verò corporis, quas ponunt a-
ctu infinitas, copulari infinitis superficiebus.
Similiter aũt superficiem terminari vel vna li
nea, vt circularem, vel tribus, vt triãgularem,
vel quatuor vt quadrangularẽ, & itadeinceps:
partes verò superficiei, quodeodem modo in-
finitæ etiã dicendæ sint, copulari infinitis li- C
neis. Deniq; lineam, si terminos habet, vt re-
cta terminari duobus punctis, lineæ vero par
tes, siue illa terminata sit (vt quæ dicta est si-
ue terminis careat vt circularis) copulari in-
finitis punctis, iisq; non potentia tantum, sed
actu existentibus in media linea, quo eodem
pacto dicunt lineas in media esse superficiẽ, &
superficies in medio corpore.

Sed contra hanc sententiam, quatenus
ponit superficies in medio corpore, & lineas D
in media superficie, ac demum puncta in
media linea, non pauca occurrunt argu-
menta.

Primum, quia hæc superuacanea videntur
ad copulandum siue continuandum: quippe
cum corpus, superficies, & linea sint ex se &
essentialiter continua. Deinde, quia nec qua-
litates habentes latitudinem gradualem in-
digent termino aliquo communi ad copu-
landas partes eiusmodi latitudinis. Tertio, E
quia opinio hæc ponit actu infinita entia in
rerum natura, hoc est, simul existentia, at in-
finitum actu non solum naturaliter, vt hi po-
nunt; sed ne supernaturaliter quidem dari
posse, multo est probabilius.

Nec videntur satisfacere qui dicunt, non
esse incommodum dari actu infinita entia in-
completa, si constituant aliquod vnum ens
per se, quod actu finitum sit & completum. F
Linea enim & superficies sunt entia incom-
pleta, si sunt formæ essentialiter continuan-
tes: completa verò, si sunt veræ species quan-
titatis continuæ. Idem verò completum esse
& incompletum, natura sua videtur impossi-
bile. Aliquatenus omnes, quas completas dici-
mus, æque dici possent incompletæ, quate-
nus in diuersas compositiones venunt, vt

cœli & elementa, quatenus sunt partes mun- A
di, & homines, quatenus sunt partes Reipub.
Dicat enim aliquis, mundum & Rempublicam
esse entia per se, tametsi constent rebus
completis, vt hi dicunt de superficie & cor-
pore. Namque eodem modo cœli & elementa,
itemque homines & completa entia dici
possunt & incompleta: completa quatenus
per se sumuntur: incompleta quatenus par-
tes completorum entium. Nec obest, quod
ista continuata non sint. Addet enim qui ita
dixerit, multa esse entia per se, quæ ex ratione
sua poscant discretionem partium, ex quibus
constent vt de numero dicere solent, qui il-
lum faciunt ens omnino per se. Adde, quod
isto modo res etiam omnes, quas natura ita
incompletas esse affirmamus, æque in gene-
re completarum numerari possẽt: veluti ma-
teria & forma, differentiæq; omnes & speci-
ficæ, & individuantes. Diceremus enim, hæc
omnia incompleta esse, quatenus completa
entia constituunt: completa verò, quatenus
per se spectantur. Ita fieret mira quædam ge-
nerum & specierum cõfusio in quolibet prę-
dicamento, & differentiæ omnes ponerentur
essentialiter sub genere summo nempe qua-
tenus completa entia; quod fieri nullo modo,
sæpe ostensum est.

Quarto, quia si in magnitudine præter ex-
trema indiuisibilia dantur actu media, dabũ-
tur actu in illa partes proportionales copula-
tæ ac distinctæ inter se per eiusmodi indiui-
sibilia: ac proinde dabitur deorsum versum
versus in columna medietas actu distincta ab
alia medietate: & post eam medietas sequen-
tis medietatis, & ita deinceps vsque ad basin.
Quare, cum superficies extrema, qua colũna
contingit basin, non possit inhærere pluribus
partibus proportionalib. eius ordinis, vt per-
spicuum est, inhærebit vni tantum ac proin-
de illa erit vltima minorum proportionalũ,
quod impossibile est. Oporteret enim illã esse
indiuisibilem, vt amplius non constaret actu
aliis minoribus, ac proinde esset pars, & non
pars, quod est contradictio.

Quinto quia cum aliquid moueretur su-
per quantitatem continuam, pertransiret vi-
que infinita actu existentia, quod Aristote-
les 8. Phys. c. 1. tex. 67. & 69. existimat & osten-
dit fieri nullo modo posse. Nec aliter ipse sim-
pliciter & non ad hominem occurrit Zenoni
contendenti, si quicquam moueretur, fore vt
infinita pertransiuentur, nisi quia partes ma-
gnitudinis quæ pertransitur, non sunt entia
actu, sed potentia duntaxat, nec puncta, quã-
bus illæ dicuntur copulari ac distingui, sunt
ibi aliter quam potestate. Alter tamen re-
spondet ad 6. tex. 79.

Acce-

Impugnatio

Nihil impedit naturam completum esse

Partes magnitudinis non sunt actu distinctæ

6. *Polos mundi nil esse entis.*

Accedit, quod Aristoteles ait in li. de motu animalium, c. 2. polos mundi nihil esse, indiuisibilia, inquam, illa in quibus mundus quasi in cardinibus volutur. Id enim significat, cum ait, non esse substantias.

7. Postremo, quia frustra hæc copulantia ponuntur, eaque tam multa & innumerabilia, cum sine iis omnia salua & integra esse possint, vt aliarum opinionum auctores & fautores ostendunt.

Alia duæ opiniones.

SECTIO III.

Opinio Greg. Arimin. esse res realiter ipsas corpus, sed connotationibus distingui.

GRegorius Ariminensis nec credens ista dicenda esse meras negationes, vt habet prima opinio, nec rursus sibi persuadens esse realiter distincta inter se & a corpore vt asserit in 1. d. q. 2. artic. 1. in 3. conclus. ita mediam quasi viam inter vtramq; sententiam ingressus est, vt dicat hæc omnia esse realiter ipsum corpus: tametsi connotationibus quatundam negationum formaliter distinguantur. Superficies enim, vt ait, nihil aliud est, quam corpus ipsum, vt connotat negationem profunditatis: sed non latitudinis nec longitudinis. linea item est corpus, vt connotat negationē profunditatis & latitudinis, sed non longitudinis: punctum similiter corpus est, vt cōnotat negationem profunditatis, latitudinis & longitudinis. Atq; hoc modo concedit lineam & superficiem, de quibus proposita est quæst. esse formaliter distincta entia diuersaq; species quantitatis.

Duplex consideratio lineæ & superficiei.

Quod vt luculentius explicet, duobus modis ait lineam & superficiem accipi posse: vno lineam pro longitudine quadam sine latitudine existente: superficiem pro latitudine cohærente in rerum natura sine profunditate, & hoc modo existimat ista esse mera figmenta, vt quæ nec existant, nec existere in rerum natura possint. Altero lineam pro corpore ipso, considerato quoad longitudinem, non considerata eius latitudine aut profunditate: superficiem pro eodem corpore considerato quoad longitudinem & latitudinē, non considerata eius profunditate: atque hoc pacto aite lineam & superficiem esse vera entia, veraq; species quantitatis, quemadmodum & punctum existimat esse verum quoddā ens, acceptum pro ipso corpore considerato, vt alicubi nec est longum, nec latum, nec profundum, veluti globus in medio, aut vbi contingit planum.

Refutatio opinionis Gregorii Ariminensis.

Quanquam vero hæc Gregorii sententia applausu multorum excipitur, vt quæ omnia A incommoda effugere, remque ipsam, vt est, plane exponere credatur: non desunt tamen incommoda, quæ illam videantur efficere & implicatam satis & difficilem.

Primum, quia cum dimidium corporis nō sit idem realiter, quod totum corpus, quodā pacto idem erit realiter, quod vlla eius extremitas? At superficies est quædam extremitas corporis duas tantum habens dimensiones. Greg. vero ait, quamlibet superficiem corporis esse idem realiter quod corpus. B

Deinde, quia cum dūo aliqua sunt idem realiter, vbi naturaliter reperitur vnum, ibi potest naturaliter reperiri alterum, vel hæc enim ratione non sunt idem realiter tota moles cuiusq; corporis, & quælibet eius pars, quia non in eo spatio, in quo naturaliter est hæc eius pars, aut illa ibi naturaliter esse potest ipsa tota moles) at duæ quædā superficies planorum corporum se contingentium reperiūtur naturaliter & præcise inter ipsa duo corpora, ac proinde inter duo immediata spatia, nec tamen ipsa corpora inter eiusmodi spatia naturaliter reperiri possunt. C

Tertio, quia si Gregorius dicat, superficiem corporis nō esse idem realiter quod corpus absolute sumptum, sed idem quod corpus, quatenus longum & latum, sed non quatenus profundum: nihil aliud dicet, quam superficiem esse idem realiter quod corpus, qua tenus corpus est superficies, sed nō quatenus corpus: qua in re multa absurda miscentur. Petitur enim hoc pacto quod erat in quæstione, siquidem de eo dubitabatur, esseine ipsum corpus superficies, quod in hac responsione libere sumitur. Ineptum quoq, est dicere, corpus, quatenus est superficies, esse realiter superficiē. Accedit, quod cum affirmamus duo aliqua idem esse realiter, nentius rationem formalem explicare, &, vt dici solet, specificare solemus. v. g. cum significare volumus actionem & passionem esse idem realiter, non dicimus actionem, quatenus est actus agēdi, esse idem realiter cum passione, sed absolute pronuntiamus, esse idē realiter cum illa. Specificatio enim rationes formalis eorum, de quibus quæstio est, sine idem realiter potius ad distinctionem eorum, quam ad identitatem exprimendam valet. D E

Quo pacto aliqua dici soleant esse idem realiter.

Quarto, quia siue corpus sit idem realiter, quod superficies, siue non sit, necesse est, vt Gregorius doceat, sine in eodem corpore vna superficies, an plures, quod si plures, sintne externæ tantum, an internæ etiam: finitæ numero, an infinitæ. Si enim superficies est ens positiuum, & species quædam quantitatis (tametsi quę alicuius negationis connotatione declaretur) parū refert, sine idē re ipsa F

Digitized by Google

quod corpus, vel sitne vna, an plures in eodē corpore, quemadmodum de relatione & fundamento ex capite decimo perspicuum est: cum ex eo loco constet sæpe relationes esse plures & vnicum fundamentum, sæpe etiam vnicam relationem & vnicum fundamentū. Ita fit, vt si dicat plures esse formaliter superficies in eodem corpore (vt videtur dicturus) easque non externas tantum, sed internas etiam, iterum redeant difficultates contra secundam opinionem propositas. Neque enim iam satis erit, si dicat omnes, quotquot ponūtur superficies in eodem corpore, esse reipsa idem quod corpus alia ratione spectatum, quam qua corpus est: proinde non esse timēdum, ne infinitio earum à quo quam demōstretur. Infinitio enim æque inducitur, si superficies ponantur in medio corpore formalium distinctæ, atque si realiter. Quo fit vt suspicari qui vis possit, Gregorium, si paulo pressius astringatur, facile ad primam opinionem defecturum, vt si non de re ipsa, sed de formalitate superficierum sit sermo, non difficiatur eas, quæ in corpore vel extrinsecus tantum, vel intrinsecus etiam ponuntur, negationes esse potius vltioris profunditatis, siue totius corporis, siue eius partium, quam entitates distinctas, quia nimirum etiā incommodum sit dari infinitas entitates in eadem re, non sit tamen dari aut fingi negationes infinitas. Atque eadem argumenta ad lineam suo modo accommodata concludunt lineam non esse idem realiter, atq; corpus aut superficiem.

Creditur Gregorius defecturus ad 1. opinionem.

Illud etiam non recte ait Gregorius, figmēta esse lineam & superficiem, si lineæ nomine intelligatur longitudo quædam, quæ sine latitudine existat, aut existere possit: & superficiei vocabulo latitudo, quę similiter existat, aut possit existere sine profunditate.

Dari vel non superficies externas in corporibus.

Nam superficies, qua corpus quodque terminatur, latitudo quædam est in corpore existēs sine vlla sui ipsius profunditate: linea vero si non existit actu in corpore, potest tamē diuina virtute extra corpus existere, vt infrā patebit.

Ad hæc, illud non placet, lineam, vt est species quantitatis, siue ex ratione sua formali esse ipsum corpus consideratum quoad solam longitudinem, seu quatenus longum est: & superficiem similiter ipsum corpus, vt est latum. Si enim re ipsa non est ipsum corpus, quomodo formaliter illud esse potest sub hac vel illa consideratione acceptum? Mitto absurdiora ea quæ de puncto assumpto, vt illud faciat formaliter ens reale.

Opinio D. Thomæ.

Denique D. Thomas opusculo de instantibus & alibi passim, quod distinctio

q. 3. Gabriel ibid. Caiet. 3. p. q. 4. art. 1. idemq; Auctores, aliis plurisque locis; & eorum fere sectatores, atque adeo veteres Peripatetici, & inprimis ipse Aristoteles alia ratione videntur mediam viam tenuisse. In primis voluisse superficies, lineas, & puncta positiuas esse entitates, non meras negationes. Deinde hæc re ipsa differre, & inter sese, & à corpore, seu mole corporea. Denique esse actu in extremitatibus totius corporis: potentia vero duntaxat in mediis magnitudinibus.

Peripat.

Si quis tamen diligentius rem expendat, non immerito de vtraq; parte tertiæ eorum assertionis dubitabit. Nam, primam & secundam assertionem adeo verisimiles fecerunt ea, quæ contra primam & tertiam opinionem dicta sunt, vt de iis ambigendum minime videatur.

Tertia vel assertio quo sit dubia.

Quod igitur hæc non dentur actu in extremitatibus corporis, hoc est, vbi terminent & non copulēt, ex eo perspicuum videtur, quia etsi dantur superficies ita terminātes corpora, vt non etiam ea copulent cum aliis corporibus, vt patet in extrema superficie globi, & cuiusque alterius corporis naturalis: tamē nulla linea nullumque omnino punctum reperiri potest in rebus sensibilibus, quæ sic terminent, vt non etiam copulent. Nam, etsi ponamus dari corpora naturalia perfecte cubica, aut pyramidalia, nullum tamen in eis poterit assignari punctum, aut linea, quæ si terminent, non etiam copulent. Puncta enim & lineæ, quæ dicentur esse in angulis, si actu quidem ibi sint, ita terminabunt, vt etiam copulent, puncta quidem lineas: lineæ vero superficies: quæ angulos continent, seu quæ in angulum desinunt.

Quod si hæc non sunt actu in extremitatibus corporis, non erunt quoque potestate in medio corpore. Nō enim videtur aliud quicquam esse ista in medio potestate quam per diuisionem totius resultare posse in extremitatibus.

Explicatio quæstionis.

SECTIO IV.

IN re igitur adeo difficili & controuersa, etsi suum cuique opinandi locum relinquere possemus: æquum tamen est, vt ex his, quæ in ea partim ab aliis dicuntur, partim nobis offerunt, ea seligamus, quæ & quam probabilissima sint, & grauium in tuendo doctrinæ quam accommodatissima.

Prima vel lineam & superficies esse negas-

Sit igitur prima conclusio. *Si non omnino [illegible] videtur posse, lineas & superficies esse*

negationes vlterioris extensionis, seu potius modos quosdam essendi puros, quos tantum negationes consequuntur: tamen adeo probabile receptumque est, esse reales entitates veras, quantitatis (puto), vt id quasi res omnino certa & indubitata ponendum sit: punctum vero non esse ens reale etiam incompletum quam probabilissimum est.

Ratio quorundam prima pars.

Prima pars ex eo suaderi à quibusdam solet, quia vt nulla entitate opus est, siue ad copulandas partes intensionis qualitatum gradualium, siue ad terminandam totam earumque earum latitudinem, vt omnes fatenturnita par est dicere non esse opus entitatibus vllis, siue ad copulandas partes extensionis quantitatis: siue quibus reuera ipsæ extensiones terminentur. Verum, qui hanc sententiam sequuti fuerint, animaduertant necesse est, late patens discrimen esse inter huiusmodi terminos. Nã in terminis qualitatum gradualium, siue intensibilium, neque est, neq; fingi potest latitudo vlla intensiua, vt perspicuũ est: at in terminis superficiei & corporis, hoc est, in linea & superficie (etiam vt termini sunt) siue ad copulandum, siue ad terminandum, necessaria est latitudo quædam extensiua: quia nõ indiuisibiliter terminant, sed diuisibiliter & extense, vt patet. Quod cum ita sit, videant necesse est, vndenam linea & superficies extensionem habeant. Nam, si ostenderint eas non habere ex se, siue per se, & essentialiter extensionem, sed esse terminos quosdam extensos per accidẽs & sola extensione corporis, tum demum recte defendent non esse quantitatis species, sed puros quosdã essendi modos, purosque terminos. Quod si hoc non obtinuerint, sed coacti fuerint admittere lineam esse per se & essentialiter extensam, peculiari nimirum quadam extensione, & similiter superficiem sua quadam extensione propria: necesse erit fateantur esse vears quantitatis species.

Quæ mens sit ratio difficultatis.

Probatio secundæ.

Secunda pars satis confirmata est impugnatione primæ opinionis, eamque omnes grauiores Auctores, vt certam supponunt, & de qua non sit dubitandum. Adde, quod nullam contradictionem implicat, dari siue lineam per se in rerum natura, siue superficiem per se & seorsum existentem, quod contra Gregorium dictum est, idq; quia non videntur puri termini extensionum, sed extensiones quædam permanentes ac terminatæ, aut terminabiles: quod si ita est, ergo sunt vera entia, atque adeo absoluta entia, nec alia esse possunt nisi quantitates quædam.

Tertia pro-

Tertia pars ex eo probatur, quia nec ad copulandas partes lineæ nec ad totam terminandam vlla entitas requiritur: in puncto siue completa, siue incompleta: quemadmodum confessione omnium nec in terminis siue copulatiuis partium gradualiũ qualitatis (quos quis fingat siue terminatiuis totius qualitatis, cum huiusmodi termini non sint extensi & terminabiles, vt sunt linea & superficies, sed inextensi & interminabiles, ac omnino puri termini, & qui nullum esse reale rebus terminatis dare possint.

Secunda conclusio nulla indiuisibilia dari actum medio magnitudinis.

Secunda conclusio. *Nulla indiuisibilia dantur actu in medio magnitudinibus, etiam si quis ea omnia faciat meras negationes vlterioris extensionis, aut puros essendi modos.* Prior pars ex refutatione secundæ opinionis aperta relinquitur. Posterior ex eo probatur, qui cum partes magnitudinis non sint actu distinctæ inter se, sed potentia, nulla earum datur, quæ versus aliam habeat actualem negationem vlterioris extensionis, aut versus aliam actu finita sit & terminata: sed sola designatio mentis, aut similis alia id facere possit.

Tertia conclusio, linea & superficies sunt inter se & à mole corporea distinctæ.

Tertia conclusio. *Linea & superficies iuxta communem veramque sententiam de earum entitate sunt re ipsa distinctæ & inter se, & ab ipsa mole corporea: quamquam si essent negationes, puræque essendi modi, dici possent eadem re cum corpore non positiue tamen, sed negatiue, quasi non res diuersa, quod idem de puncto comparatione lineæ dici potest.*

Prima pars ex impugnatione Gregorii tertiæ sententiæ auctoris patet. Secundam & tertiam suadent similes identitates inuentæ apud Aristotelem, tum ea, quæ in Physicis materia dicitur idem subiecto, siue re cum priuatione formæ nondum habitæ, quasi dicatur non alia res à priuatione, tum etiam illa quæ ens & vnum libro à superiori dicuntur vna atque eadem natura, quasi non naturæ vllæ diuersæ.

Quarta conclusio.

Quarta conclusio. *Etsi superficies vere, ac physice more accepta est actus in corpore, tamquam eius extremitas: linea tamen & punctus non sunt actus in corpore vllo, nisi Mathematico more petita.*

Superficiem esse actu extremitatem corporum.

Primam partem huius assertionis, iuxta quam opinio quarta simpliciter & absolute vera est, hæc argumenta confirmant. Primum, qui corpus omne, quod in rerum natura est, finitum est vndequaque & terminatum, neque alio termino sic finitum esse potest, nisi termino bifariam diuisibili, qui nullus est alius quam superficies. Deinde quia corpora perfecte opaca, nec prolandi rare sua terminant aspectum, nec in ea recipiunt lumen (alioquin iam essent diaphana, non autem omnino opaca) sed in sola superficie bifariam dimensa, hoc est in superficie. Tertio, quia locus non est nisi profundi tas corporis continentis: siquidem isto modo

locus excederet locatum: sed est sola concauua eius extremitas bina dimensione extensa, quæ cum simul sit cum simili extremitate cõuexa corporis locati, eique æqualis, locatum non excedit. Quarto, quia figura non est actu in medio corpore, vt Mercurii effigies in medio marmore; quod aut Aristoteles libro tertio A
sed in sola corporis extremitate, qua circumdatur, quam superficiem appellamus.

Non tamen lineam aut punctum.

Secunda pars facile ex eo probatur, quia in quolibet corpore vna est tãtum superficies B
physice sumpta, qua totum circumscribitur, siquidem omnes eius partes inter se cõtinuatæ sunt, quo fit vt iuxta tertiam cõclusionem nulla in ea sit actu linea, quod si actu nulla linea ergo nullus punctus actu, qui iuxta eandem conclusionem nunquam est actu nisi mathematice in media linea.

Tertia pars ex eo constat, quia linea & punctus etsi iuxta eandem conclusionem non sunt actu, & re vera in mediis magnitudinibus, nempe quoad entitates suas (si modo punctus entitatem habeat tamen si in eodem corpore dẽtur actu plures superficies Mathematico more consideratæ (quas illi tum demum plures faciunt, cum cõtinent perfectos angulos, velut in tessera sex, in pyrami. quinque necesse est dari modo aliquo lineas actu quibus actu terminentur & distinguantur eiusmodi superficies: & actu puncta, quib. eodem modo terminentur & distinguantur huiusmodi lineæ, quæ omnia paulo post Sectione sequenti in solutione 2. & 3. Argumenti magis explicabuntur. C D

Prima diffusius explicatio.

SECTIO. V.

Cur indiuisibilia videantur in mediis magnitudinibus.

SVnt tamen in hac re non minimæ difficultates, quas explicare oportet, vt ea, quę dicta sunt, melius intelligi, & facilius defendi possint: quarum prima est de eo: quod in secunda conclusione dictum est: non esse actu indiuisibilia in mediis magnitudinibus, quatuor enim argumentis potissimum id fallum videtur. E

1. Argum.

Vno, quia quantitas continua dicitur ea, cuius partes copulantur eodem termino cõmuni: quam definitionem ex Aristotele in Prædicamentis desumunt omnes Philosophi & continua siue cõtinuata dicuntur ea, quorum extrema sunt vnum, quod pronunciatũ idem ex eodem accipiunt, lib. 5. Physicorum traditum. Quocirca & ipse Aristot. lib. Physicorum sexto, capite primo, & secundo, plane videtur supponere indiuisibilia esse actu in F
medio continui: eaq; suppositione facta ostendit continuum non constare ex indiuisibilib. vt quidam veteres existimabant. Quare cum hoc pacto magnitudo sit quantitas continua, partesq; eius non potentia tantum, sed actu sint copulatæ inter se terminorum communium interuentu, qui vel omnino indiuisibiles sunt, vt puncta, vel secundum latitudinem & profunditatem, vt lineæ, vel secundum profunditatem solam, vt superficies: nõ dubium videtur, quin puncta sint actu in media linea, lineæ vero in media superficie, & in medio corpore superficies.

Altero, quia quicquid sit de necessitate indiuisibilium ad copulandas partes magnitudinum, certe tactus ipsi indiuisibiles corporum eorumque motus per indiuisibilia, vt sphæræ, aut cylindri transuersi cum planum contingunt: aut per illud indiuisibili tactu mouetur, cogere videntur nos, vt & puncta, & lineas in mediis superficiebus corporum se tangentium actu esse concedamus. Globus enim tangit planum in puncto, cylindrus autem protectus in linea, quæ apud Mathematicos res ritæ sunt: globus item nisi per puncta plani moueri nõ potest, & cylindrus cum transuersus aut volutur, aut rapatur, per lineas tantum moueri potest, quod ex eorum tactu plane ostenditur, non mouentur enim nisi tangendo, globus autem non tangit nisi in punctis, & cylindrus in lineis. Ita fit, vt pũcta & lineæ, quæ actu sint, non potentia tantum in media superficie necessario concedẽda videantur, alioqui nec dari actu possint huiusmodi tactus ac motus.

Tertio, quia non aliter vera esse videntur ea, quæ à veteribus Peripateticis Aristotele auctore de existentia indiuisibilium Mathematicorum dicuntur, quam si ea in corporibus existere concedamus. Nam, vt illi dicunt animal & quælibet vniuersalia rerum naturalium figmenta esse, si credantur existere à rebus sensibilibus seiuncta, & tamen concedunt ea re vera in ipsis rebus sensibilibus existere, & ab eis mente separari posse, si concipiantur non conceptis sensibilibus conditionibus (quo sensu Aristoteles 2. primo libro de Anima, cap. 1. text. 8. *Anima aut quodvis aliud vniuersale, aut nihil esse, aut posterius esse*) sic etiam dicunt indiuisibilia Mathematica figmenta esse non res veras, si quis eas ponat à corporibus sensibilibus separata: cum tamen fateantur ea, & in sensibilibus vere existere, & à Mathematicis non ficta, sed vera conceptione apprehendi, abstracta videlicet per intellectum à sensibilibus qualitatibus, quibus in rerum natura sunt coniuncta. Vnde Aristoteles & alii Peripatetici, tum æque reprehendant

hendant in Platone, quod credat Mathematica ista indiuisibil a existere per se in rerum natura, atq; quod naturas vniuersales faciat seorsum cohærentes: non tamen negant, sed potius affirmant vtrumq; genus posse & existere in rerum natura & præcise concipi non conceptis iis, cum quibus re vera coniuncta sunt. Atque in hunc sensum Augustinus ex veteribus Theologis sic scribit in lib. de quantitate animæ: *Sola longitudo* (nempe vt à Mathematicis concipitur) *non nisi intelligi ab ea potest, in corpore enim vi non potest: sed certe*, inquit, *cum ista tria* (longitudinem videlicet, latitudinem, & profunditatem) *esse in aliquo ea scio intelligo* (absolute nimirum accepta) *discerno hoc, & quid inter se differant nosti. Vide eundē libro septimo super Genesin ad lit. capitulo decimosexto.* Cum ergo punctus & linea nunquam reuera sint actu in extremitatibus rerū sensibilium, vt iam ostensum est sectione superiori, vbi de sola superficie id concessimus, efficitur vt veterum confessione habeamus esse ea actu in mediis magnitudinibus: linea quidem, in media superficie, & punctum in media linea.

Quarto, quia non videtur dari posse actio vniformiter difformis, nisi in media sphæra actiuitatis agentium sint actu superficies, quibus recipiatur ab agentibus dimidium perfectionis formarum, quæ introducuntur, verbi gratia in medio aere, qui a lucerna illuminatur dimidium intensionis impressi luminis. Si enim in tota aliqua parte aeris sit lumen certæ alicuius intensionis, iam lumen non erit vniformiter difformiter impressum, hoc est, sensim remissum versus finem, quod tamen necessario concedendum est iuxta illud Philosophorum commune proloquium: *Agentia omnia fortiora, ac prompte perfectius agere si ita, quæ propinquiora sunt.*

Solutio argumentorum fundo pendet.

Hæc difficultas argumentorum solutione expedietur. Primi quidem, si exponamus vnde nam prouenerit vt in media quantitate continua indiuisibila esse dicantur. Secundi, si explicemus quot, & quibus modis illa reducantur, siue perducantur ad actum. Tertii, si quo pacto ea existere in rerum natura possint doceamus. Quarti, si expendamus quænam sit ratio eius actionis, quæ vniformiter difformis appellatur.

Vnde manare termini quantitatis, & quantitatis continuæ.

Pro solutione primi animaduertendum est, ex consuetudine piscorum Geometrarum emanasse, vt apud Physicos, alios q; Philosophos in media quantitate continua indiuisibilia esse dicantur. Nam cum illi duabus de causis indiuisibilia in mediis magnitudinibus induxissent, vna, vt partes illarum copularent, putabant cum non posse quicquam cohærens continuumve alia ratione ex mutis partibus constare, altera, vt essent quantæ magnitudinis infinitas diuisiones ex qualibet magnitudine faciendas, quod necessarium erat ad vsum Geometricarum demonstrationum. Philosophi, si deinde consequuti sunt, cum id esset facillimum, & expeditissimum ad naturam quantitatis continuæ intelligendam, eorum loquendi morem consulto retinuerunt. Itaque a magnitudinibus ad totum genus quantitatis continuæ ascendentes, quantitatem continuam sæpe definierunt, cuius partes eodem communi termino copularentur, & continuata ea esse dixerunt, quorum extrema vtcrius versus alterum essent vnum ac demum indiuisibilia in mediis quantitatibus, quemadmodum & illi voce tenus asserunt. Verum quo pacto id reuera accipiendum esset, non obscure declarauit Aristoteles cum alius locis, tum vero 8. Physic. libro ca. 8. tex. 68. & 69. cum indiuisibilia non actu, sed potentia in media quantitate cōtinua esse dixit, quæ nos, quo pacto ad actum perduci possint, mox aperiemus. Finguntur ergo partes continuæ quantitatis copulari per indiuisibilia, & habere illa in se actu vt sint etiam quasi signa quædam ad diuisiones in infinitū faciendas: re autem vera eius partes nec per entitatem vllam tertiam, sed per se ipsæ continuatæ sunt, & cohærentes inter se, nec signa vlla, quibus actu inter se distinguantur, continent: sed ipsa continua quantitas ex se habet diuisibilitatē in infinitum, ita vt ex quantumcunque exigua particula possint & aliæ atque aliæ partes, & alia atq; alia indiuisibilia, quibus actu terminentur, emergere, seu re id fiat seu sola mentis delignatione. Ita patet solutio primi argumenti.

Quo pacto Aristoteles in media quantitate esse dixerit.

Ad secundum autem, vt facilius respondeatur, animaduertendum est, tribus modis posse indiuisibilia, quæ in mediis magnitudinibus potentia sunt, ad actum perduci: vno, reali diuisione: altero, figuræ conformatione: tertio, delignatione. Reali quidem diuisione, sola superficies, quæ in medio corpore: potentia est naturaliter ad actum reduci potest: quandocunque enim corpus diuiditur, semper in qualibet portione resultante incipit esse vna superficies, quæ totam circumdat: quare nulla in ea resultat linea: si nulla linea, nullum etiam punctum. Sed quia contradictionem non implicat diuidi superficiem separatam à corpore, ideo dicere possumus lineam esse potentia Logica in superficie in ordine ad diuisionem realem. Eodemque modo cum non implicet contradictionem, lineam diuidi separatam à superficie, dicere quoq; possumus punctum esse potentia

Triplex modus reducendi indiuisibilia e potentia in actum.

Logicam

Potentiam Logicam fuisse ab vltimam fuisse notam Aristotel.

Logica in ordine ad diuisionē realem: proxime quidem in linea, remote autem in superficie, & remotius in corpore. Notam vero fuisse Aristot. huiusmodi potentiam, alibi ostēdimus. Et hoc quidem modo, quemadmodū diuiso corpore realiter semper nouæ superficies quoad entitates suas ex potentia ad actū reducuntur: ita & lineæ, & puncta quoad suas entitates reducentur (modo puncta entitatem habeant) si superficies per se, & lineæ per se diuina potestate diuidantur. B

Figuræ autem conformatione, tunc lineæ ac puncta reducuntur ad actum, cum corpus quod nullum habet angulum, in figuram perfecte angularem conformatur, vt si ex globo, aut ouali figuræ corpore fiat perfecte cubicum, aut pyramidale. Iam enim tunc dabuntur lineæ aut puncta, aut etiam vtraque, quæ actu terminent superficiem aut lineam, verum isto modo non dabuntur lineæ aut puncta quoad entitates suas, sed quoad negationes C vlterioris extensionis superficierum ac linearum, quæ Mathematico more considerantur.

Duplex consideratio superficiei.

Quocirca aduerte, si superficies corporum Physice considerentur, nullum esse corpus, quod non vnam tantum habeat superficiem. Nam, & cubicum, seu quadrantale corpus, quod sex superficies habere dicitur, vnam tantum habet Physice, quia illæ omnes continuatæ sunt inter se, vt ex supradictis patet. D

Physica.

Quod si Physice agere vera in quolibet corpore vna tantum est superficies, qua totum circumdatur: ergo nulla est in eo linea, qua huiusmodi superficies terminetur: si nulla linea, igitur nullum punctum, quo terminetur linea: quare nulla re vera est linea quoad entitatem suam, nullumq; eodem modo punctum in corpore nisi potentia. Quod si superficies Mathematico more spectetur, cum Mathematici eas omnes diuersas esse dicant, E quæ angulum continent, quæ autem non continent vnam esse asserant: dicendum sane est etiam apud Physicos, Mathematicam consuetudinē vsurpantes, in quibusdam quidem corporibus esse vnam tantum, vt in globo, & in corpore ouali figuræ, in quibusdam vero plures, vt in quadrantali, aut pyramidali. Quod si in corpore eodem plures superficies Mathematico more spectatæ esse possunt, ergo (vt superius *ad quæst.* 4. argumentabamur) & plures lineæ quibus superficies terminentur & distinguantur, & plura item puncta quibus terminentur & distinguantur lineæ. Cum igitur nec lineæ, nec puncta possint actu esse in corpore quoad entitates suas, quia non possunt esse extrema realiter ac Physice, reliquum est, vt sint tantum quoad negationem vlterioris extensionis: linea quidem, quatenus superficies, quam terminat Mathematico more, vlterius non procedit: punctus autem, quatenus linea eodem modo spectata non amplius extenditur: quæ considerationes satis sunt Mathematico, & Physico etiam Mathematico more differenti, vt plures lineas, pluraque puncta, quemadmodum & plures superficies in corpore eodem esse concedant. A

Designatione vero tunc linea & punctus reducuntur ad actum, cum magnitudo nullum habens angulum, radio, aut, quod certius est sola mentis apprehensione diuiditur. Si enim hoc pacto magnitudo diuidatur, iam incipiet esse actu distincta saltem obiectiue, si distincta, ergo & partes suis terminis circumscriptæ. At non terminis quoad vllam entitatem realem, quæ ibi per solam designationem esse incipiat, ergo quoad solam negationem vlterioris extensionis huius partis versus illam, & illius versus hanc, quæ negationes vnum communem terminum vtriusque quasi conficiunt.

Dissoluitur ad tactum globi & cylindri in plano.

Quare, ad secundum argumentum, quod attinet ad tactum globi & cylindri in plano, dicendum est globosum corpus & in cylindri figuram conformatum, non tangere planum in puncto & linea, quæ sint vera entia realia, sed in puncto & linea reductis ad actum per solam designationem. Quod enim facit designatio per radium, aut per apprehensionem mentis, id facit indiuisibilis quidem tactus globi & cylindri in plano, globi enim tactus est indiuisibilis simpliciter, cylindri autem secūdum latitudinem, at designatio, vt dictum est, non efficit vt punctus, aut linea esse incipiant in media superficie quoad entitatem vllam realem, sed tantum quoad negationes vlterioris extensionis alterius partis versus alteram, quare nec tactus globi aut cylindri.

Alia tangit aliquem.

Dici quoque fortasse potest, globum tangere planum in puncto non formaliter, sed eminenter ex stente in media magnitudine, & cylindrum similiter in linea non formaliter existente, sed eminenter, aut similis, virtute. Vt enim anima vegetatiua continetur non formaliter, sed eminenter & virtute in sensitiua, & hæc in rationis participe, & vt Aristoteles ait, *Triangulus in quadrangulo, & hic in pentangulo*: ita in corpore continetur superficies, & in superficie linea, & in hac punctus non formaliter, sed eminenter ac virtute. Quare nihil mirum est, si globus & cylindrus transuersus idem faciant tangendo planum sine puncto, aut linea formaliter existentibus, quod facerent per illa, si formaliter existerent. F

Anima vegetatiua continetur virtute & formaliter in sensitiua, & hæc in rationali, & vt Aristoteles ait, in quadrangulo, & hic in pentangulo.

Quod

Quod vero attinet ad motum eorundem corporum per planum, negandum est, ea non mouere nisi per puncta, aut lineas, mouentur enim per spatium corpusque subiectum, non per vlla indiuisibilia, nisi potentia & eminenter virtuteque existentia in superficie subiecti corporis. Cum autem obicitur, illa non mouere nisi tangendo, concedendum id quoque est, sed addendum id fieri non tangendo solum puncta aut lineas, sed corpus aliquod aut spatium subiectum. Tactus enim, qui fit in toto motu, est diuisibilis, quemadmodum & motus ipse, diuisibili autem tactu non possunt tangi sola indiuisibilia, hæc enim quantumcunque multa essent, nunquam diuisibile quicquam efficerent.

Sed esto, tangant ista corpus aliquod subiectum diuisibiliter in tempore, quo mouentur, vt aerem interiectum, aut ipsum aeris intermedii spatium, an in mediis instantib. non tangunt indiuisibiliter planum subiectum? Si indiuisibiliter: ergo globus designat puncta media, & cylindrus transuersus lineas medias. Diximus enim paulo ante idem facere horum tactum indiuisibilem, quod facit designatio per radium aut mentis solius apprehensione facta. Quod si globus & cylindrus cum mouentur, designant media puncta & medias lineas: ergo reducunt ea modo al quo & potentia ad actum, ac proinde pertinent in tempore finito actu infinita.

Dicimus ad hæc, globum & cylindrũ tangere indiuisibiliter planum subiectum in mediis instantibus, sed eum contactum non esse designationem, neq; efficere vt puncta & lineæ quæ potentia sunt in plano, reducantur ad actum, siue quoad entitatem vllam realem siue quoad actuales negationes vlterioris progressus. Neque enim omnis tactus indiuisibilis est designationis: sed is solus, qui fit quiescendo in singulis, quæ designantur: qua de causa nõ diximus paulo ante, quod facit designatio per radium, aut apprehensionem mẽtis, id facere indiuisibilem tactum globi & cylindri in plano, sed id facere indiuisibilem quendam tactum. Tactus enim, qui fit, dum aliquid continue mouetur, non distinguit in plura, sed confundit in vnum: quippe cum sit tactus continuus, at designatio multorum nõ confundit in vnum, sed distinguit in plura: quo fit, vt necesse sit fieri per plures quietes Aristoteles 8. *Physicorum, capite octauo tex. sexagesimonono*, id probat ea ratione, quia qui designat indiuisibile aliquid in medio plano, illudve è potentia ad actũ reducit per designationem, vtitur illo vt duobus nempe, vt fine vnius partis, & principio alterius, quæ fieri non possunt nisi in tempore. Fatear quidem, si hæc fiant mente sola posse fieri in instanti, quia mens in momento potest vtrumque apprehendere: sed oportebit tunc in pluribus designãdis dari quietes medias, vt fiat distinctio designatorum, at contactu indiuisibili fieri non potest designatio, nisi per quietes & tempora distincta, alioqui nulla fieret designatorum distinctio, vt dictum est, ac proinde nulla designatio.

Indiuisibilia quot modis existant in corporibus sensibilibus.

Ad tertium argumentum dicendum est, ex dictis manifestum esse, indiuisibilia, quæ a Mathematicis tractantur, punctum videlicet, lineam & superficiem (quorum primum est indiuisibile simpliciter, cætera vero indiuisibilia secundum vnam, aut plures dimensiones) duobus modis existere posse in corporibus sensibilibus: vno, quoad entitates suas reales (si omnia tamen entitatem realem habent) altero quoad negationes vlteriores extensionis, vel totius corporis, vel vnius partis versus alteram. Cum ergo veteres Peripatetici ita pronunt in corporibus sensibilibus, sat est, si altero ex his modis id intelligatur. Nam, superficies quoad entitatem suam, & quoad negationem vlterioris extensionis totius corporis existit in ipso corpore: cætera vero non possunt esse in illo, nisi quoad negationes vlterioris extensionis vnius partis versus alteram: linea quidem quoad negationẽ extensionis vnius partis superficiei Physice sumptæ versus alteram partem eiusdem superficiei: punctum vero, quoad negationem vnius partis lineæ versus alteram eiusdem lineæ, quod tamen non accidit, nisi cum figuræ cõformationem in perfecte angularem, aut designatione per radium, aut apprehensione mentis linea & punctus reducuntur ad actũ. Quæ omnia ex secundi argumenti solutione patent.

Quo pacto veteres Peripatetici intelligendum id cum ea omnia esse in sensibilibus.

Duo tamen obiter aduertenda hoc loco sunt. Vnum est, quemadmodum Peripatetici aiunt, indiuisibilia Mathematica non existere in rebus sensibilibus eo pacto, quo ab eis concipiuntur, ita eos velle, nec corpus ipsum (quod omnifariam diuisibile est) existere eo modo spectatum, quo à Mathematicis concipitur, nempe sine vllis qualitatibus sensibilibus, quo fit, vt hac ex parte nihil interfit inter diuisibilia Mathematica, & indiuisibilia. Alterum est, id quod illi censent, æque absurdum esse, ponere Mathematica separata, atque separata vniuersalia sensibilium rerum: si de existentia quidem per causas naturales id intelligatur, vtipsi intellexerunt, verum id esse, at si intelligatur de existentia per diuinam potentiam, non esse verum, nam, vniuersalia separare à suis singularibus omnino impossibile est, etiam extraordinaria Dei potentia

Quo pacto nulla Mathematica existant in sensibilibus.

Quo pacto aque absurdum sit Mathematica atq; vniuersalia esse in sensibilibus.

tentia, at separare Mathematica à rebus sensi-
bilibus non repugnat diuinæ potestati: cum
Deus possit quamlibet magnitudinem sine sub-
iecto conseruare, nec minus sine vlla quali-
tate sensibili. Vnde patet Augustinum sic es-
se intelligendum, vt, cum ait longitudinem
siue lineam esse in aranеæ filo, per designatio-
nem vtiq; mentis, id verum sit: rationi, quod
attinet ad latitudinem & profunditatem, ab-
solute acceptas, & non tam, vt a Mathemat.
considerantur, id realiter sic verum.

Augustinus exponitur.

Ad quartum, vere ſpondeamus, animad-
uertendum est, actionem vniformiter difor-
mem esse eam, in qua nulla pars rei, quæ patit-
tur, æque perfecte susceptit in tota vlla partic-
cula formam, quæ ab agente inducitur,
sed perfectius in quacunque propinquiori, &
imperfectius in quacunque remotiori, atque in
hoc conuenitunt omnes, qui loquuntur de hoc
genere actionis, &, vt, qui ponunt indiuisibi-
lia tam in medio quam in fine cuiuscunque
magnitudinis, & vt qui in fine tantum, & vt de-
nique, qui ea funditus tollunt. At cum Arist.
in primo libro de Generatione dicat: *non possit*
quicquam in infinibile alterari, si de omni quí-
dem alteratione siue propria, siue impropria
id verum esset, nulla præterea foret de hac re
inter Philosophos contentio: quippe cum si-
ne indiuisibilia ponantur in mediis patientibus,
siue non ponantur, fatis sit id, quod dic-
tum est, ad rationem actionis vniformiter
difformis: siquidem indiuisibilia quæcunque
fuerint, nihil passura sint ab agentibus. Nunc
autem, cum id non videatur vniuersè asserendum
(nam etsi certum videtur, indiuisibilia
nó alterari proprie, hoc est, per expulsionem
contrarii, vt, verbi causa, calefieri: (improprie
tamen, vt illuminari, non videtur necessariũ)
hinc tota difficultas oritur. Nam, si corpus
perfecte opacum indiuisibiliter illuminatur
extrinsecus, hoc est, non secundum profun-
ditatem, sed secundum duas externas dimẽ-
siones: cur si diaphanum sit, & totum a lumi-
ne penetrari possit, non indiuisibiliter quoq;
illuminetur in medio, vt quemadmodum to-
tum ipsum certam recipit intensionem lumi-
nis, velut octo pedum, ita quoq; medietas
eius remotior dimidium recipiat intensionis,
veluti graduum quatuor: Nisi enim in medio
sit indiuisibile aliquid quod hos quatuor gra-
dus suscipiat, non erunt in medietate illa re-
motiori gradus quatuor, sed quælibet inten-
sio circa gradus quatuor. Vel hac igitur ratio-
ne quidam inducti sunt, vt in mediis corpo-
nibus superficies partium copulatiuas, certis
que luminis susceptiuas ponerent, quemad-
modum terminatiuæ à pluribus, aut re e o-
mnibus ponuntur: alii nec copulatiuas admi-
terent, terminatiuas quoque tollerent, nega-
rentque prorsus aliquid esse in corporibus in-
diuisibile siue extrinsecus, siue etiam extrin-
secus, quod in diaphanis certam luminis in-
tensionem suscipiat.

In qua posita ratione actionis vniformiter difformis.

Quæ pars rei indiuisibile sit alterabile.

Vide de tota ratione argumenti difficultas.

Eius argum.

Dicendum est igitur ad argumentum, hoc
commune esse illuminationi, cum quauis alia
alteratione vniformiter difformi, quòd in
qualibet propinquiori parte diaphani recipi-
tur lumen intensius, in qualibet remotiori re-
missius: hoc autem peculiare, saltem respecta
proprie dictarum alterationum, quod in su-
perficie diaphani, qua illud illuminanti con-
tiguum est, tanta recipitur intensio luminis,
quanta est in superficie illuminatis, cum am-
bæ simul sint: deinceps autem versus lin-
sphæræ actiuitatis, si tota illa vnum continuũ
corpus sit, (veluti aer aut aqua) nullibi repe-
tur certa luminis intensio, sed certa medium
diaphani, quæcunq; significatur pars, ea plus
habet quam dimidium luminis: vltra mediũ
autem diaphani, minus quam dimidiũ. Quo
eodem modo res habet proportione seruata,
si sphæra actiuitatis iuxta aliam partium ra-
tionem diuidatur, vt tertiæ partis, quartæ,
quintæ & cæterarum. Dixi porro, *si tota illa*
sit vnum continuum corpus, quia si actu sit di-
uisum in plura contingentia, vt sphæra actiu
uitatis Lunæ aut Solis in elementa, aut etiam
in orbes cœlestes: tum demum in superfi-
bus, quibus illa sese contingunt, certa erit lu-
minis intensio propter indiuisibilia susceptiua, quæ inter illa erunt. Vnde si verum aut
crystallus cum penetratur Solis radio, in me-
diate frangatur, incipiet in nouis superfi-
bus emergentibus, in medio media esse lumi-
nis intentio indiuisibiliter ex se tota, quæ ante
fractionem non erat; cum autem in qualiter
parte medietatis propinquæ foret plus
quam dimidium luminis, in qualibet autem
remotæ medietatis esset minus quam dimi-
dium: ipsa autem media luminis perfectio
nullibi reperiretur propter defectum indiui-
sibilis susceptiui. Ita patet non colligi propo-
sito argumento ponendam esse superficiem
actiuam in medio corpore.

Quid illud respondeatur eius argumento.

Quomodo res se habeat in medietatibus diaphani.

Solutio argumenti proposita.

Quod autem paulo ante obiiciebatur: Si
totum ipsum diaphanum certam recipiat in-
tensionem luminis, medietatem eius re mo-
tiorem ab illuminãte receperuram dimidium
luminis facile ex dictis refelli potest negatio-
ne consequentiæ. Neque enim par ratio est in
medietate, vt recipiat medium luminis, atque
in toto, vt recipiat totum quoddam certum
& designatum luminis. Pars enim si conside-
rata est, non est actu terminata, vt est totum ip-
sum, sed potetia duntaxat, quod si diaphanum
diuidatur actu, iam erit par ratio, vt dictum est.

Finis

Enodatio secundæ difficultatis.

SECTIO VI.

ALtera difficultas se offert in tertia propositione, quod in ea dictum sit, lineam & superficiem intra communem veramque sententiam de earum entitate, esse re ipsa distinctas & interse, & ab ipsa mole corporea. Nã, si superficies esset ipsa a corpore distingueretur, posset vtique auferri a corpore remanente, quod tamen ex eo constat fieri non posse: quia, etsi auferatur, nunquam tamen fiet, vt corpus maneat infinitum, quod si manebit finitum siue terminatum sine superficie, quid opus est superficie distincta realiter ad terminandum, imo, etiam distincta formaliter? ita sit, vt sit vera entitas distincta ab entitate corporis.

Deinde, non magis videtur superficies a corpore distingui, quam a superficie figura: at figura communi fere consensu non distinguitur realiter a superficie.

Tertio, eadem videtur ratio in termino motus, atque in termino corporis, vt si ille sit idem re cum motu, hic quoq; idem sit re cum corpore: terminum vero motus idem esse re ipsa cum motu, vt calorem cum calefactione omnes pene asserere videntur. Atque hæc eadem tria argumenta valent contra distinctionem realem lineæ a superficie, & puncti a linea, si punctus sit entitas aliqua realis, & superficies, ac linea extra corpus diuina potestate per se fore cohærere ponantur, vt actu terminos reales habeant.

Postremum argumentum sit. Viuês & sensitiuum sunt formaliter distinctæ entitates & inter se, & ab homine, cuius naturam constituunt, est enim homo substantia corporea viuens, sentiens, & rationalis: & tamen vitalitas, vt sic dicã, & sensitiuitas non distinguũtur realiter ab homine, ergo etsi longum esse, & latum sint formaliter distinctæ entitates, & inter se, & a corpore quod constituunt (est enim corpus quantitas continua, permanens, longa, lata, & profunda) non tamen continuo colligendum est, longitudinem & latitudinem, hoc est, lineam & superficiem distingui realiter & inter se, & a corpore.

Sed hæc non difficulter diluentur, si ad primum dicatur, nõ quicquid realiter ab aliquo distinguitur, posse auferri ab illo remanente: præsertim si id, quod remansurum est, necessario debeat remanere tale quale erat cum illo. Nam, partes omnes realiter constituentes totum, distinguuntur realiter ab illo, & tamẽ nulla auferri potest a toto remanẽte, & omnis forma substantialis distinguitur realiter à materia, cum tamen multorum (inter quos est *Magister in secundo distinctione 12. Diu. 1 hom. 1. nãe sportet p. q. 66. art. 1. & de potentia Dei. quæst. 4. artic. 1. Henri. 12 in 2 distinct. 12. quæst. 1. Capreol. 2 dist. nr. 3. & alii*) sententia auferri non possit a materia remanente sine vlla substantiali forma: proprietates etiam quamplurimæ distinguuntur realiter à subiectis, & tamen multi & graues auctores *Caietan. nimirum, in 1. p. q. 3. ar. 3 Cap. in 1. d. 3. quæst. 3. ad argumenta contra 1 conclusionem & alii*, sunt, qui nulla potestate fieri posse dicant, vt separentur a subiectis remanentibus. At in re proposita multo certius id est. Nam, cum corpus non possit esse terminatũ sine proprio termino, ac proinde sine superficie, & omne corpus necessario sit finitum ac terminatum, nullo modo fieri potest, vt ablata superficie corpus in rerum natura cohæreat.

At dicunt, remanebit finitum negatiue negatione nimirum sola vlterioris extensionis, quo pacto albedinem dicimus esse finitã. Sed non aduertunt id quod iam dictum est, longe diuersam esse rationem in termino albedinis atq; corporis. Nam, terminus corporis non solum est terminus, sed etiam extensus terminus secundum latitudinem, & qui veram rationem entis habeat, quemadmodum & ipsum corpus secundum profunditatẽ extensum est, seu potius distinguitur a corpore vt ipsa latitudo ab ipsa profunditate: at terminus albedinis ita est terminus vt rationẽ entis non habeat, sed est mera negatio vlterioris entitatis, aut potius merus quidam essendi modus, quem eiusmodi negatio consequitur. Atq; eodem modo dicendum est, non posse auferri lineam a superficie recta, si hæc diuina potestate extra corpus existat remanente ipsa recta superficie, etsi linea re ipsa distinguatur a superficie, cuius sit terminus: quod idem dicendum est de puncto comparatione lineæ rectæ separatim existentis, si dicatur, etsi ille ponatur re ipsa a linea distingui.

Ad alterum dicendum, magis distingui superficiem a corpore, quam figuram a superficie: Corpus enim diuiditur in partes interiores, in quas non diuiditur superficies, quæ illud terminatur, at superficies in nullas diuiditur in quas non diuidatur figura.

Ad tertium dices, non esse parem rationem in termino corporis, atque in termino motus. Nam, cum motus fit acquisitio formæ, quicquid formæ acquiritur in medio, id totum necesse est reperiatur in termino motus: at in termino corporis non potest, neri, quicquid reperitur in corpore, cum non reperiantur propriæ corporis partes.

Xx 2 Idem

Obiectio contra tertiam propositionem.

Solutio obiectionis.

Impugnatur finitio negatiua corporis & superficiei.

Differentia terminorum qualitatis & quãtitatis quarundam.

Magis distingui superficiem a corpore quam figuram a superficie.

Quicquid a forma aliqua separatur in materia, id totum necessario reperitur in termino motus.

Idem ſentiendum eſt de linea, quam dicimus A poſſe terminare ſuperficiem rectam diuina poteſtate ſeorſim exiſtentem, quippe cum linea non diuidatur iiſdem partibus realiter conſtituentibus, quibus diuiditur ſuperficies.

Ad vltimum dicendum eſt, nihil eo confici. Primum, quia non ea ſola ratione conſtituta eſt diſtinctio realis inter lineam, ſuperficiem, & corpus, quia linea & ſuperficies ſunt entitates diſtinctæ inter ſe, & ab ipſo corpore (ſic enim inepte id concluſum eſſet) ſed quia B ita ſunt termini reales: linea quidem ſuperficiei, ſuperficies verò corpori; vt non eiſdem partibus realibus conſtitutæ ſint, quibus corpus conſtat, neq; vbi illæ exiſtunt naturaliter, ibi præciſe poteſt corpus naturaliter exiſtere, vt ex dictis patet. Deinde, quia homo eſſentialiter eſt viuens & ſenſitiuum: at moles corporea non eſt eſſentialiter longa, aut lata, ea nimirum ratione qua longitudo eſt id quod linea, & latitudo idem quod ſuperficies, vt C Ariſt. docet hoc capite.

Quo ratione corpus nõ ſit eſſentialiter longum & latum. Non item eſſe primam dimenſionem, ac longitudinem, latitudinem & profunditatem.

Hæc vt facile intelligas, aduerte, multos eſſe qui putent idem eſſe trinam dimenſionẽ, atq; longitudinem, latitudinem, & profunditatem, & cum linea dicatur eſſe vnius dimenſionis, ſuperficies vero duarum, corpus autem trium, exiſtimant illi ſuperficiem includere formaliter longitudinem & latitudinem: corpus vero hæc duo, & profunditatem, præſertim cum à magnis etiam Auctoribus D aliquando definiatur linea longitudo ſine latitudine & profunditate: ſuperficies, longitudo & latitudo ſine profunditate: corpus, longitudo, latitudo, & profunditas. Sed non ita res habet, neque graues vnquam Auctores, ſi quando has definitiones vſurpant proprie ac formaliter loquuntur. Dimenſio enim nihil aliud eſt, quam ratio menſurandi, aut diuidendi magnitudinem, ſeu potius extenſio eius ab vna loci poſitione ad oppoſitam. Vnde, cum E ſex ſint loci poſitiones, ante, retro, dextra, ſiniſtra, ſupra, infra, tres etiam dimenſiones ſe inuicem ſecantes ad angulos rectos, quarum vna tantum reperitur in longitudine, quam vocamus lineam: duæ tantum in latitudine, quam dicimus ſuperficiem: omnes vero tres in profunditate, quam appellamus corpus: tametſi vulgo aliter hæc nomina communiter vſurpantur. Nam in ſuperficie maior dimenſio vocatur longitudo: minor vero latitudo, F in corpore autem iuxta ſitum naturalem (veluti in corpore humano, aut localem (vt in lapide) diſtinguimus altitudinem, profunditatem & craſſitiem. Dimenſio enim inter locum ſuperum & inferum, quatenus ſurſum tendit (vt in columna) dicitur altitudo: quatenus verò deorſum, vt in puteo, dicitur profunditas: dimenſio autem quæ in tranſuerſum procedit (vt in vtroque) dicitur craſſities ſeu corpulentia, quanquam hæc aliquando contra vſurpantur, vt cum Poeta *Virgil. 1. Æneid.* ait: *altum, profundum*, & alibi: *maltum vasta dabant lata*. Quod ſi huiuſmodi dimenſiones ſint æquales, tunc arbitraria erit earum appellatio. Vnam enim & eandem licebit vocare longitudinem aut latitudinem, aut profunditatem, vt in globo, vt in corpore omni ex parte quadrato, vt in ciuitate illa cœleſti, de qua Ioan. in Apocal. 21. *Et longitudo*, inquit, *& altitudo, & latitudo eius æqua ſunt*.

Dimenſio quid.

Quotuplex.

Vulgo quid longitudo, latitudo, & profunditas.

Potuus ergo rationes formales lineæ, ſuperficiei, & corporis explicandæ ſunt, per proprium genus propriaſq; differentias numero dimenſionum ſignificatas hunc in modum. Linea eſt magnitudo vnius dimenſionis, ſuperficies, duarum: corpus, trium, quo pacto, iſta definiuntur ab Ariſtotele cum hoc loco, tum ad inuicem (*vide 1. de cœlo, cap. 1*) Alioquin cum linea dicitur eſſe longitudo ſine latitudine & profunditate, idem per idem definitur: cum vero ſuperficies dicitur longitudo, & latitudo ſine profunditate, corpus quoq; longitudo, latitudo, & profunditas non ſolum definitur idem per idem, ſed etiam affirmatur vna ſpecies oppoſita de altera. Superficies enim & longitudo ſunt oppoſitæ ſpecies, & ſimiliter corpus & latitudo, vt ex dictis patet.

Ratio formalis lineæ, ſuperficiei, & corporis.

Cum ergo corpus dicitur longum, latum & profundum ſeu quantitas continua, longa, lata, & profunda, aut vulgari & non Philoſophica ratione id accipiendum eſt, aut ſic intelligendum, vt longum, latum, & profundum vſurpetur pro eo quod eſt trifariam dimenſum, ſeu habens trinam dimenſionem. Ex qua quidem conſideratione etiam colligitur longitudinem & latitudinem & profunditatem pro trina dimenſione acceptas non diſtingui realiter à corpore, quemadmodum nec à ſuperficie longitudinem & latitudinem pro bina ſumptas, nec à linea longitudinem pro vnica, adhuc tamen locus datur, vt Philoſoph. longitudinem, latitudinem & profunditatẽ, id eſt, lineam, ſuperficiem & corpus inter ſe diſtincta eſſe realiter merito exiſtiment.

Expenditur vulgaris ſententia longum, latum, & profundum.

Tertia difficultatis explicatio.

SECTIO VII.

TErtia difficultas ſe offert in quarta propoſitione, qua parte admittit ſuperficiem actu exiſtentem in corpore, quanam eius extremitatem. Eſt enim non leuis momenti quod

Argumentum quo probatur ſuperficiem actu exiſtentem in corpore, eius extremitatem eſſe.

quod contra opponatur, argumentũ ex continua aggeneratione ductum. Nam, in inflãmatione ligni, aut papyri post minimum ignem generatum, cum forma ignis continua introductione serpat, necesse est superficiem totius ignis terminatiuam, in alio & instanti aggenerationis esse etiam aliam, & aliam, quandoquidem ignis cum ligno aut papyro continuatus esse nequit, vt patet ex iis, quæ ad caput quartum dicta sunt. Cum ergo instantia siue momenta aggenerationis continuæ, imo, & cuiuslibet partium eius sint infinita, erunt etiam infinitæ superficies aliæ aliis succedẽtes in tempore finito, quod ipsum per se absurdum videtur & supervacaneum, ac parum conueniens cum iis, quæ ad librum secundum dicta sunt de cognitione infinitorum. Si eiusmodi superficies infinitæ sunt: nõ dubium videtur, quin infinita in tempore finito successiue cognita esse possint: atque adeo numerata.

Hac difficultate proposita nullam sentire videntur ii, qui extremas superficies nihil aliud esse volunt quam meras negationes, aut modos essendi puros, cum nihil aliud proposito argumento apud eos colligatur, quam infinitas esse successiue in igne, qui aggeneratur negationes vltioris magnitudinis, infinitosq; modos essendi finito tempori, in quibus illæ fundentur: ex qua re nihil absurditatis videtur sequi. Cæterum, quia non minor esset absurditas cognitas esse successiue, negationes infinitas in tempore finito, & numeratas etiam, quam si id admittatur in veris superficiebus: retenta communi sententia de entitate extremarum superficierum, dicendum est, nihil esse absurdi, concedere in igne, qui aggeneratur infinitas superficies successiue respondentes infinitis instantibus aggenerationis continuæ. Hoc enim non est admittere infinitum aliquid actu existens, vt esset, si in media quaq; magnitudine infinita indiuisibilia actu existentia ad partes copulandas ponere teneatur, sed est concedere infinita in potentia, dum aggeneratio continua durat, & infinita actu transacta, cum transacta est aggeneratio. Verum ex hac re non sequitur infinita in tempore finito successiue cognita esse posse si de distincta & non confusa cognitione id intelligatur: quo pacto id absurdum esset, quemadmodum & infinita numerata esse. Non sequitur autẽ re vera absurda hæc (quicquid contra ad librum secundum capite secundo, quæst. 2. sect. 1. in re simili probabiliter dictum sit) ex eo patet quia esse infinitas superficies aliæ aliis succedant, non potest tamen angelus, verbi gratia, post cognitionem superficiei minimi ignis geniti distincte aliquam certam superficiem in aggeneratione partium ante cæteras cognoscere, cum nulla certa signari possit sed cõfuse infinitas. Quod si non sequitur posse omnes distincte cognoscere, ergo nec numerare: cum numeratio distinctam numeratorum inter ipsa cognitionem exigat.

Si dicas saltem à Deo distincte cognosci & numerari posse, primum quidem Deus non cognoscit quicquam successiue: de qua tamẽ cognitione loquimur: deinde etsi per impossibile aliquid successiue cognosceret, nõ posset tamen sic distincte cognoscere, aut numerare eiusmodi superficies, quia nulla ponitur esse prima in aggeneratione, ac proinde nulla secunda, nulla tertia, aut quæ ab alio numero denominari possit. Itaq; potest Deus omnes distincte cognoscere, vt re vera cognoscit, sed nec ordine temporis siue cognoscere, siue numerare, cum successiue nõ cognoscat, nec simul ita distincte cognoscere, vt ea numero aliquo comprehendat, cum sint infinitæ.

Difficultas obiecta.

Deus nõ cognoscit quicquam successiue.

Sed vt ad intellectum creatum redeamus, si ob scias, qui fieri possit vt multitudo aliqua rerum naturaliter fiat, neq; ea tamen ab vllo creato intellectu distincte intelligi possit, respondendum est, fide distincta cognitione simultanea, vt ita dicam, & in vno aliquo obiecto cognito sit quæstio, non repugnare intellectui creato distinctam infinitorum cognitionem, quo pacto animæ Christi Domini non repugnat distincta cognitio infinitarum cogitationũ futurarum omnium hominũ in Verbo diuino, si vero de successiua siue ea immediate habeatur de reb. in se spectatis, siue in obiecto aliquo vno cognito ex ipsa ratione successionis infinitorũ in tẽpore finito prouenire, vt distincte cognosci non possint, cum ne Deus quidẽ ipse, si successiue cognosceret, posset immediate post initium horæ distincte percipere vllum instans (cum nullũ sit) aut aliquid in eo factum, quodcunque autem distincte percipiatur post initium horæ; iam necesse est alia infinita reliquisse, quę vel per cepta non sint, vel confuse percepta.

Alia obiectio

Diuisio.

Anima Christi cognoscit infinita in verbo diuino

Ita patet, nullum incommodum esse, si concedantur successiue infinitæ superficies aliæ aliis succedẽtes in aggeneratione ignis, quemadmodum nullum esse diximus, admittere infinitos tactus globi, aut cylindri in plano, si superillud moueantur: cum ex his non sequatur distincte cognosci, aut designari, aut numerari infinita in tempore finito aliudve simile incommodum. Atq; ad normam solutionis propositæ difficultatis, reuocanda volumus ea, quæ ad librum secundum capite quarto, quæstione secunda, sectione, & cet.

Solutionis conclusio.

ab his deximus, siue in confirmationem, siue in A
destructionem veræ illius cõclusionis: *Non posse dari res a sese extra, & successiue ens, quam de distincta cognitione, siue humana, siue angelica, siue etiam diuina intellexim⁹.*

Diuisio eorum, quæ tertio quæstionis proposita sunt

SECTIO VIII.

Responsio ad 1. argum.

EX his facile responderi potest ad quatuor illa, quæ initio quæstionis videbantur obstendere, non esse lineam ac superficiem veras ac proprie dictas species quantitatis. Nam, quod in primo dicebatur, esse entia incompleta, negandum est ex his, quibus probatum est contra secundam opinionẽ, non esse formas copulantes, & more substantiarum formarum essentiam continuitatis cõstituentes, sed tantum accidentia quædam terminantia, C

Quo pacto superficies à corpore, & linea a superficie separari possint.

quæq; adesse & abesse possint ab eis, quæ terminantur, vt patet in superficie aquæ, qua ex vno vase in aliud diuerse formæ inducuntur: & in linea superficiei rectæ, si superficies separata primum sit a corpore, deinde in sui recto ponatur, totaq; eius extremitas, aut pars illius esse incipiat. Atq; hoc modo possunt ista separari; quo autem non possint, superius sect. 6. dictum est.

Ad 2. obiectum in contrarium.

Alterum argumentum non solum nihil lædit eos, qui indiuisibilia puncta de medio tollunt: sed neque etiam eos, a quibus illa probatur. Nam, indiuisibilia pei magnitudines, quas terminant, habent subiectum: quia, in quo sunt ea, quæ terminantur, in eo sunt eorũ terminꝰ. Et quoniam partes corporeæ molis sunt in partibus substantiæ subiectæ, si quod partes corporeæ molis copularent, id simul esset in vtraq; parte suæ substantiæ subiectæ tanquam vtriusq; finis, & vtriusq; principium. E

Ad 3.

Tertium quoq; nihil concludit etiam contra eos, quibus placet dari indiuisibilia copulantia. Nam, etsi illa darentur, & indiuisibilia omnia realiter differant à copulatis partibus, vt ipsi etiam volunt: negandum tamen est, posse auferri omnia manentibus partibus, quas copularent. Neque enim possunt manere partes continuæ quantitatis, nisi etiam ipsæ continuæ quantitates sint, & suis egeant copulantibꝰ. si vlla copulantia sunt, siue continuantia. F

Ad 4.

Quartum denique duo assumit, quæ negãda sunt. Vnum est, hæc indiuisibilia nec dari re vera, nec dari posse, nisi in rebus naturalibus partim enim dantur in illis, partim nihil repugnat dari extra illas, vt ex dictis patet. Alterum, indiuisibilia copulantia, si sunt infinita, non habere in Prædicamentis locum. Est autem hoc falsum, quia infinitio quantitatis non arguit perfectionem infinitam & illimitatam simpliciter, sed certo genere comprehensam, quia si darꝰ nihil excluditur à Prædicamentis. Alunde prouenire potest, vt infinita quantitas non sit ponenda in Prædicamentis: nempe si ei repugnet esse in rerum natura, seu quod idem est, si non habeat rationem veri entis: de qua re alibi disputandum est. Atq; hæc de quantitatibus continuis, inhærentibus ac permanentibus dicta sunt.

Quomodo infinitum excludatur à prædicamentis.

Sitne locus vera species quantitatis.

QVÆSTIO VII.

Locum pro spatio non esse veram quantitatis speciem.

SECTIO I.

NVnc de iis quantitatibus, quæ vel externæ sunt, sed permanentes: vel interiores, siue inhærentes, sed successiuæ: vel exteriores simul & successiuæ, disserendum est. Primum genus est locus, secundum, motus, tertium tempus.

Duæ de loco opiniones.

Ac de loco quoad præsentem disputationem attinet (nam in Prædicamento vbi de eo iterum agendum est duæ sunt opiniones vna Aristotelis, de qua ita vtrobiq; dicemus: altera, veterum quorundam (Philoponi in 1. Physicorum in sua digressione de loco Platonicorum apud Simpl. 4. Phys. in sua digressione de loco, in textu 49. Galeni etiam restantibus id Simplicio & Themistio in 4. Phys. tex. 10. & Aristotele ibidem ipso alteri entium esse spatium trinæ dimensionis fixum ac immobile, in quo tanquam, &c, vt sic dicam, penetrative continetur quodlibet corpus, quod spatium & plenum dicetur, quatenus in eo continetur corpus, & dicetur vacuum, si relinqueretur ab omni corpore. Quod enim detur huiusmodi spatium, ex eo perspicuum est, quia omne corpus indiget spatio trinæ dimensionis, quod tantum sit, quantum est ipsum corpus, siue alio corpore circumdetur, vt inferiores cœli & elementa, siue nullo ambiatur corpore, vt ipsum totum vniuersum corporeum, quod & nos confessi sumus ad 2. q. sect. 1. huius libri, esse autem huiusmodi spatium quantitatem continuam permanentem & exteriorem nonnullis argumentis probant. Nam, quod sit continua quantitas, in

Vetustiorum sententia prima, secunda, tertia, & quarta.

Vt probetur spatium dari, quod sit quantitas continua.

Esse quantitatem exteriorem.

de per-

de perspicuum esse volunt, quia diuisib le est in infinitum, & ipsa in omnem dimensionem sursum, deorsum, & in alias locorum differentias.

Quod vero sit permanens, ea ratione ostendunt, quia est fixum ac immobile. Nam, recedentibus ac succedentibus aliis atq; aliis corporibus, semper idē perseuerat, alioqui nullus esset localis motus, qui semper ex aliquo immobili in aliquod immobile progreditur. Nam si termini motus localis ipsi quoq; mouerentur, fieri aliquando posset, vt mobile quantumcunq; moueretur, non relinqueret tamen terminum a quo, nec perueniret ad terminum ad quem: quæ contradictionem implicant, fieri enim posset, vt æqua celeritate terminus a quo sequeretur mobile, & terminus ad quem illud fugeret.

Quod denique sit quantitas externa, ex eo probant, quia non inhæret corporibus, quorum occupatur, alioqui vel recederet illis recedentibus: ac proinde non esset fixum & immobile, vel ex alijs in alia migraret, quod fieri non potest, si est interna siue inhærens quantitas.

Hanc sententiam Arist. in li. Prædicamentorum, ea de quantitate, qui Philosophiæ tyronibus proponitur, quasi veram suppositit, dum alibi doceret, quid sibi ea de re videretur, quæ enim ille in eo tractatu, cum de quantitate ageret, de loco scripta reliquit, de spatio trinæ dimensionis plane intelligitur. Sed in 4. Phys. li. 4. a tex. 30. vbi ex instituto de loco disputauit, multis rationibus ostendit, verum & realem locum non esse spatiū ipsum, sed superficiem concauam corporis continentis locatum.

Nobis tamen, quicquid de ea dubitatione sentiendum sit, quod ad Prædicamentum attinet, ostendimus, hoc tantum ostendendum est hoc loco fieri non posse, vt spatium sit vera species quantitatis. Quod primum ex eo constat, quia non est verum ens. Si enim esset, aut increatum ens esset, quod in solum Deum conuenit: aut creatum, quod fieri nequit, quia antea non potuit incipere esse, vbi quidem nunc est, sibi necessario semper fuit, semperq; erit. Adde, si esset ens, aut substantia esset, aut accidens, at substantia esse non potest, quia non est corporea vt perspicuum est: cum sit diuisibile, nec corporea: qui enim consisteret materia & forma, quod fieri non posse ipsi etiam eius entitatis assertores concedunt. Nec vero accidens, tum quia aut esset sine subiecto, aut ex subiecto in subiectum hoc est, ex locato corpore in succedens locatum migraret: tum etiam, quia spatium præcederet locatum, accidens vero non præcedit subiectum.

Deinde ex eo constat, non esse speciē quantitatis: quia si esset quantitas, certe trinæ dimensionis quantitas esset, cum enim corpus diuisibile sit quantum trinæ dimensionis. Ex hoc autem primum sequitur, nō esse speciem quantitatis a corpore distinctam: deinde duo corpora penetrari esse, quod naturaliter fieri non potest, denique cum omnis quantitas trinæ dimensionis indigeat spatio, in quo sit, iam spatium indigeret alio spatio, in quo esset, & aliud alio, atque ita deficeret infinita essent æqualia spatia in quolibet eodem spatio: quod non solum impossibile est, sed etiam superuacaneum, cum vnum sufficiat, si non sit quantitas trinæ dimensionis, sed aptitudo quædam ad illam capiendam.

Ad hoc nonnulli eorum Philoponus entitatis spatij defensor respondet, duplicem esse quantitatem trinæ dimensionis: vnam materialem, & eam inhærere spatio, nec posse simul esse cum alia materiali quantitate, aliam immaterialem, & eam esse spatium, quod quia immateriale est, adæquatum sibi corpus secum admittit.

Sed quæro, cur dicat corpus esse quantitatem materialem, spatium immaterialem. Si propterea quod corpus constet vera materia, spatium vero minime, iam tacis corpus prædicamenti quantitatis substantiam, corpoream, ac proinde quantitatem a substantia quanta non distingui, quod supra q. 1. dictum impugnatum est. Si propterea, quod corpus est vere ac realiter diuisibile: spatium vero non item dicat enim aliquis illum realem diuisibilitatem in plures minimum partes, quæ distingua semicem possunt, materiam appellasse cur quæso ait, superficiem quoque & lineam esse quantitates immateriales, atq; id circo in contactu corporum se compenetrantes simul? constat enim & ipsas vere ac realiter esse diuisibiles. Quod si propterea dicit corpus esse quantitatem materialem, spatium vero immaterialem, quia corpus est quantitas inhærens materiæ, spatium vero minime: erit etiam superficies quantitas materialis, quam tamen docet esse immaterialem, ac proinde compenetrem secum aliam superficiem, vt dictum est. Quanquam suspicione non caret, volusse Philoponum, quantitatē illam trinæ dimensionis, quam spatium appellat, rebus locatis inhærere, ait enim idcirco naturam totam horrere vacuum, nullaque ratione illud ferre posse, ne spatium, id est, quantitas illa trinæ dimensionis, quam ponit corpore diuersam, existat in rerum natura sine vlla re locata, quod nulla alia ratione videbitur dixisse, nisi quia accidens non existit sine subiecto. Alioq; si subiecto nō indiget, sed per se existit, cur tā opere refugiendat natura tota, ne

cuiquā

Ipsi primum materiam.

Quantitas materialis quæ.

Quid Arist. in prædicamentis de loco.

Spatium quo modo ponat non ens.

Esse spatium quæ.

Philoponi defensio refutatur.

Ex sententia Philo. locum rebus locatis inhærere.

existat in rebus locatis. Itaque videtur credere Philoponus, quantitatem spatii rebus locatis inhærere. Quod si ita est, vel nolens fateri cogitur, spatium esse quantitatem materialem, nec iam vllam superesse rationem, cur non indigeat spatio alio, in quo sit, aut cur simul cum corpore possit existere, aut (vt obiter hoc colligamus) cur non possit accidens aliquod è subiecto in subiectum transilire, nam & hoc concedat necesse est, si quantitatem spatii rebus locatis sibi inuicem succedentibus inesse existimat.

Spatium quod a corporibus occupatur, non esse realem quantitatem sed imaginariam. Explicatur quid sit spatium imaginarium.

Non est igitur spatium, quod & corporibus occupatur, & extra cœlum infinite in omnem partem distentum est, quantitas vlla vera & realis sed imaginaria. Nō, quia ipsum spatium ex imaginatione nostra pendeat, quasi nullum sit vsquam, nisi cum nos illud omnino fingimus: sed quia spatium, quod re vera suo modo est, semperq; fuit ac erit, non est vera quantitas, sed ficta quantitas. Quid autem sit spatium ipsum, cum non sit ens vllum, difficile est explicatu. Possumus tamen dicere, esse capedinem corporum, seu aptitudinem ad corpora capienda, quæ maior est & minor iuxta quantitatem locandorum corporum: imo, & actu infinita, vt capere possit omnia corpora, quæ a Deo in infinitum maiora produci possunt, seu (quod eodem redit) est non repugnantia quædam capiendorum corporum commensurata corporibus locandis: ita vt in spatio sextarii non repugnet recipi sextarium vini aut aquæ: repugnet autem recipi naturaliter amphoram aut batum: atq; ita in cæteris.

Vbinam sit spatii ipsum.

Sed quærat aliquis, vbinam sit illo capedo siue aptitudo, siue non repugnantia, oportere enim, videtur, vt sit alicubi, siue in re aliqua, si alicubi, ergo in loco aliquo, & sic quæritur locus loci, redditurque disputatio inepta & puerilis: si in re aliqua, iam quæro, quænam sit resilla, quod inuenire impossibile videtur.

Responsio quorundam impugnatur.

Sunt qui dicant, esse in ipsis rebus locatis, siquidem in orbe tertarum est aptitudo, vt ipse recipiatur, & sic in cæteris, quod tamen dicendum non est duabus de causis. Vna, quia hoc pacto non existentibus rebus locatis, nō essent earū capedines, quod falsum est: cum capedines præcedāt res ipsas quæ capiuntur, idq. ex omni æternitate. Altera, quia etsi aptitudo quasi passiua, vt corpora capiantur, est in corporibus ipsis, tamen aptitudo capiendi quasi actiua, quæ propria est spatii, non potest esse in capiendis corporibus. Nam, corpora nō capiunt corpora, sed capiuntur a spatio seu capedine ipsa.

Vera sententia.

Dicendum igitur, capedines corporum, seu aptitudines, seu non repugnantias ad capienda, neque esse in corporibus locandis, vt ostensum est, neque etiam alicubi: sed esse id, vbi est, quicquid alicubi est, vt non sit necesse, sed ineptum potius quærere, vbinam sint. Nec mirum, quod nec sint in re aliqua, nec alicubi, cum negationes putæ non sint priuationes, vt indigeant subiecto, minus etiam sint corpora, vt locum occupent. Ita patet, locum pro spatio acceptum, non esse numerandum in speciebus quantitatis.

Nec locum Aristotelicum esse speciem quantitatis.

SECTIO II.

Altera assertio, locum Aristotelicum non esse in prædicamento quantitatis. Probatur.

SEd nec locus, qui ab Aristotele 4. Phy. cap. 1. & 2. verus & realis constituitur, in speciebus quantitatis numerari potest. Primum, quia locus Aristotelicus, superficies, inquam, qua locatum corpus a corpore ambiente cōtinetur, non reddit formaliter rem quantam, sed quantam supponit, formaliterque efficit locatam.

Deinde, quia locus, vt sit vnus in Prædicamento Quantitatis necesse est vt sit vna numero superficies, at vt sit vnus locus non est necesse, vt sit superficies vna numero, cum partes in loco natus, quæ partim est cum aere sui ambientis superficie aeris, partim aquæ.

Tertio, quia in quo prædicamento recipitur primo subiectiue ponitur motus localis, in eodem ponendus est per se, ac directo locus, qui est terminus localis motus, terminatum enim & mensuratum, qui ad illum terminatur, ad idem prædicamentum pertinere communis Philosophorum sententia est. Ita Alen. in Met. cap. 8. At motus localis, vt talis est, non ad prædicamentum Quantitatis pertinet, sed ad prædicamentum Vbi, in quo sunt differentiæ localis motus, sursum, deorsum, dextrorsum, &c.

Non existentia loci, quam locus quo pacto acquirat.

Quod si dicas, locum non acquiri per motum localem, sed existentiam in loco, hanc autem solam esse in Prædicamento Vbi: primum dabis pari ratione albedinem non acquiri per dealbationem, sed solam existentiam sub albedine, seu habere albedinē: deinde cogeris quærere aliud prædicamentum, in quo ponat existentiam sub albedine, seu habere albedinem aliud, in quo ponas albedinem.

Quarto, quia immobilitas non est de ratione vllius quantitatis, cum tamen sit de ratione loci, vt docet Aristoteles lib. 4. Physico. cap. 4. tex. 41.

Locus Aristotelicus.

Quinto, quia locus Aristotelicus & superficies non distinguuntur, nisi tanquam com-

positum

Locus & superficies quo pacto distinguantur.

positum & simplex, locus enim est superficies cum concauitate & immobilitate: superficies autem est quantitas duarum dimensionum, nihilq; aliud in sua ratione includit.

6. Postremo, quia locus est superficies externa, siue non inhærens ei, quod denominat locatum, superficies aũt siue quantitas duarum dimensionum est interna, id est, inhæret ei, quod denominat quantum dupliciter dimẽsum, at externũ & internum, etsi variant nonnulla prædicamenta, vt albedo vestis, & albedo vultus (illa enim denominat dealbatum, & pertinet ad prædicamentum Habendi, hęc autem denominat album, & pertinet ad prædicamentum Quantitatis, tamen non variãt species eiusdem Prædicamenti. Ita patet, ne locum quidem verum & realem, quiq; ab Aristo. constitutus est, in speciebus quantitatis esse numerandum: vnde neq; vllam omnino fecit de eo mentionẽ hoc loco. Hæc de quantitatibus permanentibus dicta sint: nunc de successiuis, ac primum de motu.

Sit ne motus vera quantitatis species.

QVÆSTIO VIII.

Argumenta prop. negatiua.

Sectio I.

Motum non esse speciem quantitatis. Probatur 1.

MOtum non esse veram speciem quantitatis & ex libro Prædicamentorum, ca. de quantitate, & ex hoc ipso loco, in quo de speciebus quantitatis diligentius disseritur, apertum videtur. Nam, in Prædicamentorum lib. cum Aristoteles numerat ea, quæ sunt per se, & non per accidens quanta, nullam facit mentionem de motu: cum autem producit exempla quantorum per accidens, tum eodẽ modo vult motum esse quantum per accidẽs, quo album & actio sunt quanta, quæ certe nemo dubitat esse vere ac proprie quanta per accidens.

2. Hoc etiam loco, in quo versamur, plane ait, motum esse quantum per accidens: idque ratione magnitudinis, supra quam fit motus, quod etsi solum intelligitur de locali motu, tamen par ratio videtur in cæteris.

3 Accedit & hoc argumentum: Motus definitur ab Aristotele 3. Physic. cap. 1. tex. 6. & ca. 2. tex. 16. *Actus entis in potentia, vt in potentia est* in hac autem definitione nulla particula est vniuoca, cum hæc omnia reperiantur in pluribus prædicamentis: non est igitur motus vniuocus, sed analogus: ac proinde non ponitur per se in prædicamento vllo.

Quatuor modis posse motum spectari.

Sectio II.

HÆc quęstio etsi difficilis est, non admodum tamen difficulter explicabitur, si quadripartita motus ratio perspecta fuerit.

Quatuor considerationes motus.

Animaduertendum igitur, motum quatuor modis potissimum spectari posse. Vno, vt ab alio in aliud inducitur, quo pacto vocatur actio. Altero contra, vt in aliquo ab alio accipitur, qua ratione vocatur passio: Tertio, vt est forma imperfecta, quæ tendit in perfectionem, sub qua consideratione definitur ab Arist. 3. Phys. locis paulo ante citatis, cum dicitur: *Actus entis in potentia, vt in potentia est*, & sub eadem peculiari ratione vocatur motus, & a quibusdam forma fluens. Quarto, vt cõtinuus est: quo pacto non habet peculiare nomen apud Arist. sed appellatur à quibusdam fluxus formæ. 1. 2. 3. 4.

Ac de prima quidem & secunda consideratione nulla pene est controuersia, omnes enim ferme dicunt, motum primo modo spectatum constituere prædicamẽtum actionis, secundo autem passionis. Sed de reliquis duabus non mediocris contentio est. Nam, cum forma tendens in suam perfectionem, semper, dum in eam tendit, coniuncta sit cum ipsa (vt ita dicam) tendentia seu fluxu, sunt qui (inter quos est Iand. 5. Met. q. 19. & Gratiadeus 3 Physicorum lect. 1. & quidam recentiores) negent distinctionem vnius ab altero, dicãtque motũ, vt motus est, esse essentialiter continuum, & poni per se in hoc prædicamento, quod non satis alterum ab altero discernant, ipsum, inquam, fluxum formæ à forma fluente. Quo genere captionis (quæ accidentis appellatur) docti etiam nonnunquam hallucinantur, vt docet Aristoteles priori Elenchorum libro, capite quinto. Quod igitur hi non recte sentiant, & qua ratione motus ad hoc prædicamentum pertineat, & quo pacto continuitas se ad motum habeat, iam explicandum est. *In quo sit posita quæstionis difficultas.*

Quo pacto motus pertineat ad prædicamentum quantitatis, & qua ratione continuitas motus se habeat ad motum.

Sectio III.

PRima assertio. *Motus, quatenus motus, non ponitur per se in prædicamento vllo, sed reducitur*

Motum, vt motus est, in

Digitized by Google

nullo prædicamento per se poni, sed reduci ad plura.

citur ad plura. Prior pars ex eo primum probatur, quia motus, vt motus est, analogum quiddam est, vt sentiunt pene omnes externi auctores, qui in tertio Physicorum libri tex. quartum scribentes, nominis alicuius sunt, in quibus est Alexander Aphrodisiensis, Ammonius, Themistius, Philopõus, Simplicius, & Arabs Commentator, vt omittam grauissimos ex nostris, Diuum Thomam, Magnum Albert. Ægidium Romanum, & alios quamplurimos, quod & satis indicant omnes particulæ definitionis. Atque hæc erat tertia ratio pro parte negatiua initio quæstionis proposita.

Probatur 1. Motum esse analogum.

2. Esse quid imperfectum & successiuum.

Deinde, quia motus, vt motus est, cum sit actus imperfectus, hoc est, partim acquisitus, partim acquirendus, est incompletum quiddam. Neque obest, quod tempus etiam, quod omnes completum ens esse affirmant, nunquam totum acquisitum sit, sed semper, dum est, partim videtur acquisitum, partim acquirendum. Re enim vera tempus non acquiritur, cum nũquam totum simul esse possit: sed est mensura acquisitionis temporariæ, quæ mensura in ipsa successione consistit, quemadmodum & continuitas ipsius motus, id est, ipsius actus, seu formæ, partim acquisitæ, partim acquirendæ.

3.

Tertio, quia si in aliquo Prædicamẽto per se poneretur motus, aut poneretur in prædicamento actionis, aut passionis, aut quantitatis, neque enim aliud succurrit in quo poni posse videatur, nisi quis cum Plotino in libro tertio cap. 21. de generibus entis, sentiat, cõstituendum esse quoddam per se prædicamẽtum solius motus, & specierum eius, quod ipse facit vnum ex quinque, ad quæ omnia, quæ sunt, reuocanda existimat, at hæc dici nullo modo possunt.

Motum non poni per se in actione, aut passione.

Nam, quod non per se ponatur in actione & passione, plane ostendunt diuersæ eorũ rationes. Alia est enim ratio motus, alia actionis & passionis, vt Aristot. luculenter tradit 3. Phys. t. c. 3. tex. 22. quo etiam loco adiungit, actionem & passionem inesse motui, vtpote velut eius quasdam proprietates.

Neque in quantitate.

Quod autem neque in quantitate, duabus rationibus probatur. Vna, quia esset essentialiter quantitas continua successiua, imo, quædam successio, & successio, ergo alicuius rei: successio: nec sane alterius, quam motus quare motus esset successio tui ipsius. Altera, quia si esset essentialiter quantitas continua, diuideretur sane in motus speciales per differentias pertinentes ad prædicamentum quantitatis, at diuiditur per ordinem ad terminos existentes in diuersis prædicamentis. Inde e[illegible] Arist. 3 Phys. t. c. [illegible] tex. 5. &c.

A

B

C

D

E

F

tres esse motus speciales ad quãtitatem, qualitatem, & locum, quia quantitas, qualitas, & locus, quæ motu acquiruntur, diuersa sunt etiam toto genere. Quod demum non sit constituendum aliquod per se prædicamentum, in quo motus sit summum genus, eius vero species sint motꝰ speciales, ex eo intelligi potest: quia ne Plotinus quidem, qui vnus sententiæ huius auctor fuit, aliam rationem inuenit, qua motum genus summum faceret, nisi quatenus cõmune quippiã est actioni & passioni, at motus non est actioni & passioni cõmunis, vt earum genus sed quasi subiectũ vtriusq; præsertim cum actioni & passioni nihil essentiale vniuocum esse possit, sed analogum. Posterior pars assertionis inde ostenditur, quia motus, vt motus est, reducitur ad prædicamenta terminorum, quæ plura sunt, non vnum tantum.

Non constituendum nouum prædicamentum motus.

Motus reducit ad plura [illegible]

Obiectio.

Sed contra hanc assertionem sic obiicitur: Motus, qua ratione est motus, est de genere continuorum, vt tradit Aristoteles initio 3. Physicorum, tex. 1. ergo est essentialiter continuus, ac proinde per se ponitur in prædicamento quantitatis, vt species quædam quantitatis continuæ, quod enim Aristoteles his verbis loquatur de motu, vt motus est, plane constat, cum eo loco inuestiget definitionem motus.

Solutio.

Ad hanc obiectionem dicendum, Aristotelem non dixisse motum esse de genere continuorum, sed esse cõtinuorum, id est, numerari in rebus continuis: quanquam nihil referret, si dixisset, esse de genere continuorum. Nam, eodem modo intelligendum id esset, atq; cum dicere solemus, cygnum esse de genere candidorum, & hominem de genere bipedum: cum interim nec cygnus essentialiter sit candidus, nec homo bipes. Itaque hoc solum significat Aristoteles iis verbis, nullum motum reperiri posse, qui non sit continuus, quemadmodum mox subdit, fieri etiam non posse, vt detur motus, qui non sit in loco ac tempore.

Aliter.

Obiici quoq; potest contra eandem conclusionem: Motus, vt motus per se & intrinsecus, successiuum est quiddam, at successiuũ esse est essentialis differentia quantitatis, qua genus quoddam constituitur commune motui & tempori, ergo motus, vt motus est, spectat Prædicamentum quantitatis.

Dilucr.

Huic obiectioni occurrendum est, dicendo: motum, vt motus est, esse per se successiuum, non tamen in primo modo dicendi per se, sed in secundo.

Motus [illegible] est continuus constitutiue.

Secunda assertio. *Continuitas motus, seu motus quatenus continuus est, constituit speciem quandam continuæ quantitatis à cæteris diuersam.*

Digitized by Google

Singulam speciem quantitatis.

Motus continuitatem distingui à continuitate temporis.

Ratio. Hæc assertio ex eo probatur, quia omnis continuitas est quantitas quædam, continuitas vero motus perspicue distinguitur à continuitate magnitudinis, quæ in lineam, superficiem & corpus diuiditur: cum hæc sit permanens, illa successiua. Distingui autem continuitatem motus à continuitate temporis, ex eo primum patet, quia cõtinuitas motus sæpe est magna, cum temporis est parua: & e cõtrario parua, cum temporis est magna. Nam, cum motus est celer, tum continuitas temporis breuis est: continuitas autem motus longa: cum vero tardus, tum continuitas temporis longa est, motus autem continuitas breuis. Deinde, quia continuitas temporis semper est vniformis, motus autem non semper, & ideo tempus suapte natura est mẽsura motus, non item motus temporis: nisi aliquando à posteriori, cum motus vniformis est, & tempus ignoratur.

Ex his patet, qua ratione motus ad nullum prædicamentum pertineat, & qua ad prædicamentum quantitatis. Vnde manifestum relinquitur, distinctam esse rationem motus, vt motus est, ab ea, qua continuus est: quod in superiori sectione à quibusdam negari diximus. Quo autem pacto continuitas motus se habeat ad motum (hoc enim non immerito quærat aliquis) id alia assertione explicemus.

Continuitatem motus esse affectionẽ & proprietatem ipsius motus.

Tertia assertio. *Continuitas motus se habet ad motum, vt eius affectio inseparabilis, atq; adeo vt eius proprietas.* Quod enim motus dari non possit sine continuitate, ex eo constat, quia non alia ratione daretur, nisi si fieret per sola quædam instãtia certi alicuius temporis: quo pacto quidam augmentationem fieri putauerunt, at hoc pacto iam motus non esset vnus motus, ac proinde nec motus, sed multæ mutationes momentaneæ, quiescceret enim mobile inter quælibet huiusmodi instantia, cum nulla dentur immediata. Quod vero eius continuitas sit eius affectio, manifestum est, quia est affectio acquisitionis tẽporariæ, quæ nihil aliud est, quam motus. Quod denique sit propria & per se illius affectio, ea ratione probatur, quia sequitur motum, quatenus motus est, & ex illius natura quasi nascitur. Neque enim motus & eius continuitas sunt duo aliqua disparata, sed alterum sequitur alterum; & quasi ex eo profluit, non profluit autem motus ex sua continuitate, sed continuitas ex motu.

Solutio argumentorum.

Sectio IV.

Solutio primi argumenti ex quibusdam.

QVare ad argumenta, quæ initio sectionis primæ pro parte negatiua quæstionis proposita sunt, respondendum est. Ad primum, non desunt qui dicant, motum non tantum, quatenus est forma imperfecta, sed etiam, quatenus continuus, reduci ad Prædicamenta. Aiunt enim, illum etiam, quatenus continuus est, esse viam quandam ad aliquid acquirendum, & proinde esse incompletum quiddam, & reduci ad prædicamentum quãtitatis, sed non recte sentiunt. Primum, quia motus, nec quatenus continuus est, nec quatenus tale continuum, est ens incompletum. Non quatenus continuus, quia alioqui omnis continua quantitas esset incompleta. Nõ quatenus tale continuum, nempe successiuum, quia successiuum, vt tale est essentialiter continuum est, ac proinde species completa sub cõpleto gene. e collocata. Deinde, quia continuitas motus non est ipsa via ad aliquid acquirendum, sed illi accidit, nõ enim est ipsa acquisitio, sed successio acquisitionis, & propria eius affectio: nempe ipsius motus, cum nihil aliud sit motus, quam acquisitio quædam, vt superius dictum est. Postremo, quia si motus est via quædam, & incompletum quiddam, quia est quippiam successiuum, tempus quoque esset via quædam, & incompletum quiddam, cum & ipsum sit successiuum, quod non modo cæteri omnes, sed etiam ii ipsi negant.

Resolutur.

1.

2.

3.

Vera argumenti solutio

Dicendum igitur, Aristotelem non numerasse in prædicamentis motum inter quanta per se, sed per accidens: quia non alia recensere voluit inter quanta per se, nisi ea, quæ suo tempore species quantitatis habebãtur, quæque apertam & vulgatam præ se ferunt mensuræ ratione, cuiusmodi non est motus. Quãquam, cum numerat motum inter quanta per accidens, forsitan accepit motum, vt motus est. Isto enim modo non dubium est ex dictis motum esse quantum per accidens: cum cõtinuitas illi sit accidens, hoc est, ad essentiam eius non pertineat.

Solutio secundi arg.

Ad secundum eodem modo respondere possemus, nisi constaret Aristotelem accepisse hoc loco motum, vt continuus est. Dicendum igitur, duobus modis Aristotelem (vt & Scotum fere) accepisse in hoc cap. quantum per accidens: vno modo proprie, pro eo nimirum, quod non extensione interna sibi, sed aliena extẽsum dicitur, quo pacto candor dicitur tantæ extẽsionis, quãtæ est superficies, cui inhæret: altero improprie, nempe pro eo, cuius extẽsio requirit à priori extensionẽ alterius. quo pacto dicere possemus, superficiem & corpus esse quanta per accidens, si verũ esset

Cur Arist. appellauerit motum quãtum per accidens.

in media superficie esse actu lineas, & in medio corpore superficies, quibus eorum partes copularentur. Nam, si hæc sententia esset probanda, non dubium, quin superficies requireret continuitatem lineæ, & corpus continuitatem superficiei, sine quibus nulla superficies, nullumq; corpus, aut partes corporis esse possent. Cum ergo Aristotel. ait, motum esse quantum per accidens, non priori, sed posteriori modo id accipiendum est. Neque enim motus sola quantitate magnitudinis, supra quam sit, dicitur quantus, cum habeat propriam & peculiarem extẽsionem distinctam ab extensione magnitudinis, sed ideo dicitur quantus propter magnitudinem, supra quam sit, quia extensio motus, vt existat in rerum natura, requirit à priori extensionem eius magnitudinis.

Solutio tertii argumenti.

Ad tertium perspicua est responsio ex dictis. Sed ad 3. Phys. text. 6. 16. & 23. cum motus, vt motus est, analogum sit, & insuper incompletum quiddam, quoniam definitio motus, vt motus est, haud mediocre negotium Physicis exhibere solet, operæ pretium facturi videmur, si ad eam explicandam aliquantulum digrediamur.

Quo pacto motus, vt motus est, definiatur apud Aristotelem.

QVÆSTIO IX.

Quid nomine motus intelligendum sit apud Aristotelem, cum ait motum esse actum entis in potentia, vt in potentia est.

SECTIO I.

ILlud igitur primum animaduertẽdum est, quinque hæc, produci, creari, generari seu fieri, mutari, & moueri, non parum differre inter se. Nam produci, est, accipere esse ab aliquo: etiamsi id, quod illud accipit, non aliud numero accipiat, sed vnũ & idem, huius contrarium est desinere, in iis, quæ principium & finem habere possunt. Creari, est, accipere aliud ex nihilo, cuius contrarium est annihilari, seu amittere totum esse. Generari autem, seu fieri, ac effici, est, accipere esse ex aliqua sui parte præexistente, quæ vicem subiecti habeat respectu alterius, cuius contrarium est corrumpi, hoc est, resolui in id, ex quo genitum seu factum est. Mutari, est, rem aliter habere quam prius, siue id fiat transeundo in instanti ab vno statu in alterum, sine successiue. At moueri, est, mutari successiue.

Quid sit produci. *Quid creari.* *Quid gener.* *Quid mutari.*

Deinde illud animaduertendum est, rem quæ mutatur, aut etiam mouetur, cum transeat ab vno statu in alterum, quos Philosophi (Diuus Thomas 1. p. quæst. 45. art. 1. & 2. contra Gent. cap. 17. & 18. & Ferr. ibid., terminos appellant, alterum à quo, alterum ad quem) necessario existere debere prius sub termino à quo, posterius sub termino ad quem: alioqui quonam pacto dicetur vnquam transisse ex vno in alterum? Quod si ita est, manifestũ videtur, generationem & corruptionem contrariam, nõ esse proprie mutationes, aut motus respectu rerum, quæ generantur & corrumpuntur: quandoquidem id, quod generatur, transit à non esse ad esse, & id, quod corrumpitur, ab esse ad non esse, neutrumq; existit sub vtroq; termino. Quo fit, vt cum generatio & corruptio numerentur inter mutationes aut motus, non alia ratione sic appellentur, nisi quatenus conferuntur cum materia subiectove, ex quo res generantur & in quod corrumpuntur. Illud enim solum est, quod transit ab vno statu in alium, & sub vtroque termino vicissim existit: tametsi falsa quadam fictione nostra concipimus esse mutationes respectu rerum, quæ generantur & corrumpuntur, quia fingimus rem, quę generatur, prius existere cum priuatione sui esse, posterius autem cum suo esse, cõtra vero, quæ corrumpitur, prius cum suo esse, posterius cũ eius priuatione, quæ falsa omnino sunt, & plane conficta: quemadmodum & ipsam creationem, & annihilationem rerum (quod durius est) fingimus esse mutationes quasdam earum ante esse ad esse, & ab esse, ad non esse: quasi ea, quæ creantur, prius existant sub non esse, & postea sub esse, contraq; ea, quæ annihilantur, prius existant sub esse, & postea sub non esse, cum re vera is transitus non reperiatur à parte rei. Ea enim sola, quæ creantur incipiunt esse simpliciter, & quæ annihilantur, simpliciter esse desinunt sine vlla mutatione etiam subiecti alicuius: eodem pacto accidit in simplici productione formarum pendentium in suo esse à subiectis, cum virtute causarum naturalium per mutationem subiectorum esse incipiunt. Nam, etsi nec creantur, cum educantur de potentia subiectorum, neque item generantur, cum non sint composita ex forma & subiecto, neq; omnino mutantur, cum non prius existant sub non esse, & postea sub esse: tamen imaginamur nos illas mutari à non esse ad esse, perinde ac si à parte rei existentis ante esse, ad illud ex non esse transirent: & similiter, cum sine annihilatione ac corruptione per simplicem quandam definitionem

Quid mutari. *Dupliciter mutatum à quo, & ad quem.* *Cur generatio & corruptio inter mutationes numerentur.* *Ea sola, quæ creantur incipere esse simpliciter.* *Formæ non nisi per res neq; corrumpi neq; generari.*

Digitized by Google

nitionem pereunt, fingimus nos eas mutari A ab esse ad non esse, perinde ac si in rerum natura is transitus reperiretur. Produci ergo & ista, & incipere, ac desine e dici possunt, creari autem, aut annihilari (cum naturaliter quidem esse incipiant aut desinunt) generariue, aut corrumpi, aut deniq; mutari, nisi fictione nostra dici non possunt.

Productio & incipere esse dicuntur.

Tertio animaduertendum est, præter eam differentiam motus & mutationis, quam tetigimus, vt mutatio possit esse momentanea, B motus autem necessario sit successiuus, ac tẽporarius, aliam esse non prętereundam, quod mutatio momentanea (siue per se, intellige, siue per accidens) potest esse tam inter terminos positiuos, quam inter alterum positiuũ, alterum negatiuum, siue priuatiuum quo pacto materia in generatione aeris transit à forma aquæ ad formam aeris, & ad priuationem formæ aquæ: in corruptione autem ad formã aquæ, & ad priuationem formæ aeris. At mo- C tus necessario sit inter terminos positiuos, quia transitus a priuatiuo ad positiuum, aut à positiuo ad priuatiuum, non potest fieri in tempore, cum forma & eius priuatio (intelli-ge, simpliciter denominantes) sint immediata in eodem subiecto, nec possit subiectũ successiue vnum deserere, & alterum acquirere, vt sæpe potest, cum termini sunt positiui. Nã, ex nigro in album transitur per fuscum, quod nec album, nec nigrum est: & ex frigido in ca D lidum per tepidum, quod nec calidum est, nec frigidum. Neque id solum accidit in qualitatibus, sed etiam in quantitatibus & locis, siquidem ex quantitate minore in maiorem signatam transitur per mediam: & ex vno loco in alium, etiamsi immediati sint transitus per locum, qui aut sit omnino alius ab vtroque, aut partem prioris complectatur, partem posterioris.

Mutationẽ quamlibet duobus mod. posse accipi.

Denique illud considerandum, mutatio- E nem quamlibet siue momentaneam, siue temporariam duobus modis posse accipi, vno pro sola abiectione termini à quo, aut sola acquisitione termini ad quem, quæ potest appellari mutatio simplex: altero pro vtraque simul, quæ potest dici mutatio complexa, & significantius verbo Græco μετάβολη, hoc est, transmutationis, quam Latino motus aũt mutationis exprimitur. Transmutationis enim vocabulum vtrumque ter- F minum magis declarat, & eum à quo recedit, & eum ad quem acceditur: cum vnum post alterum, seu vnum alteri succedere significet.

In definitione motus Aristotelis quæ

Hæc cum ita sint, cum motus ab Arist. definitur, sola mutatio temporaria nomine motus intelligenda est, atq; adeo tantum quæ inter positiuos terminos exercetur, sub quo- *mutatio considerantur.*
rum vno partim mobile est, dum mouetur partim sub altero: sola item mutatio simplex, quod complexa, vt ex simplicibus constat, ita ex illis facile intelligatur.

Quod si quis obiciat, generationem quo- *Obiectio.*
que & corruptionem in definitione comprehendi ab Aristotele, cum is æque vtatur earũ exemplis atq; aliarum mutationum: at generationem & corruptionem neque esse muta- *Diluitur.*
tiones temporarias, neque exerceri inter positiuos terminos: respondendum est, generationem & corruptionem duobus modis accipi posse: vno pro sola introductione & abiectione formæ substantialis: altero pro dis- *Generatio & corruptio duobus modis considerari possunt.*
positione, qua paulatim subiectum præparatur ad eiusmodi formæ introductionem abiectionemve, non quidem quatenus is progressus cõtinuatæ dispositionis ad perfectam dispositionem terminatur (hoc enim pacto non differrent generatio & corruptio ab alteratione præcedente) sed quatenus terminatur ad formam ipsam substantialem, eiusve expulsionem. Nam, cum subiectum disponitur, tam quodammodo habet id, ad quod disponitur: magis autem, aut minus, quatenus magis, aut minus ad illud appropinquat: At *Generatio & corruptio quo pacto sint temporaria, & inter positiuos terminos fiant.*
generatio & corruptio hoc modo sumptæ & temporariæ sunt, vt perspicuum est, & inter positiuos terminos exercentur. Fiunt enim successiue, vt sæpe scribit Aristoteles, & progrediuntur ab eo, quod minus tale est, ad id, quod magis, & ab eo, quod magis tale est, ad id, quod minus: quemadmodum suo modo augmentatio, & diminutio: intensio & remissio: quod sic intelliges. Quæ enim successiue generantur & corrumpuntur, in principio quidem generationis & corruptionis nec generantur nec corrumpuntur, multo autem minus genita, aut corrupta sunt: in ipso autem progressu non datur instans: in quo non vere dixeris, id, quod generatur partim genitum esse, partim generandum adhuc, quemadmodum & id, quod corrumpitur, partim corruptum esse, partim corrumpendum adhuc, ac magis & minus genitum, aut corruptum esse, positiui sunt termini, & magis genitum esse, est magis habere esse rei generandæ: contra vero magis corruptum esse, est minus habere esse rei corrumpendæ.

Sed aduerte, alio etiam modo generationem fieri inter positiuos terminos, vt ex dictis patet, veluti generationem aeris ex aqua, & corruptionem eiusdem in aquam: verum hos terminos non esse per se terminos generationis & corruptionis, sed per accidens. Duobus enim modis substãtia fit per se: vno, ex non tali substantia, & tunc substantia fit in

Subſtantiam per ſe fieri duo. modis.

ſtanti, quia inter contradictoria non datur medium: altero, ex minus tali ſubſtantia, nempe ex ſubiecto minus diſpoſito, quod iam cenſetur eſſe ſubſtantia generanda, ſed minus quam cum magis diſpoſitum eſt, vtroque enim modo generatio eſt inter certos & determinatos terminos, vt dici poſſit exerceri per ſe inter illos, & non per accidens. *Quando per accidens fieri dicatur.* Et, cum vna ſubſtantia dicitur fieri ex alia *ſubſtantia*, vt aer ex aqua, tum ſubſtantia dicitur fieri per accidens: quia termini non ſunt certi & determinati, æque enim poteſt aer generari ex igne aut terra, atq; ex aqua. Quod ſi quædam ſubſtantiæ fiunt ex certis & determinatis ſubſtantiis: vt homo ex embryone, & embryo ex ſemine: tamen quia id non vt uerſe accidit, *Cur dixerint Philoſophi non ſubſtantias fieri vnam ex alia niſi per accidens.* aſſeruerunt Philoſophi in ſubſtantiis non fieri vnam ex alia niſi per accidens: quia non fiunt vniuerſe ex certis & determinatis, quod idem in corruptione ſubſtantiarum obſeruandum eſt. Corrumpuntur enim per ſe in non tales ſubſtantias, & in minus tales. In alias autem ſubſtantias non corrumpuntur, niſi per accidens: quia non in certas & determinatas, vt aer non ſolum in aquam, ſed etiam in ignē aut terram, tametſi quædam in certas & determinatas corrumpantur, vt homo in cadauer. Atque hæc de generatione & corruptione ſubſtantiarum, quæ ſunt generatio & corruptio ſimpliciter.

Generatio & corruptio accidentium explanantur.

Alia ratio eſt in generatione & corruptione accidentium, quæ ſunt generatio & corruptio ſecundum quid. Nam non ſolum accidentia fiunt per ſe ex non talibus, & ex minus talibus, & corrūpuntur in non talia & in minus talia: quo pacto magis calidum fit ex nō calido, atq; ex minus calido, & corrūpitur in non calidum, & in minus calidum: ſed etiam fiunt per ſe ex aliis accidentibus, & corrumpuntur per ſe in alia accidentia, ſi modo ſint ex iis, quæ ex aliis fieri poſſunt, & in alia corrumpi. Nam, cum omnia accidentia quæ ex aliis fieri poſſunt, & in alia corrumpi, habeāt contrarium, & nunquam fiant, niſi ex ſuis cōtrariis, aut ex mediis, quæ vicem vnius contrarii comparatione alterius ſubeunt: & ſimiliter nunquam corrumpantur, niſi in contraria, vel media: ſequitur, nunquam eorum generationem & corruptionem exerceri inter quoslibet terminos poſitiuos indifferenter, ſed ſemper inter certos & determinatos: cuiuſmodi ſunt contrarii, quod ſane in ſubſtantiis euenire non poteſt: cum ſubſtantia non ſit ſubſtantiæ contraria. Dixi, *ſi modo ſint ex iis, quæ ex aliis fieri poſſint*, propter accidentia, quæ non habent contrarium, cuiuſmodi eſt lumen, ſemper enim huiuſmodi accidentia, cum abſolute, & non in tanta vel tanta perfectione fiunt, ex non talibus fiunt: veluti luminoſum ex non luminoſo.

Nomine motus definunt ab Ariſt. quo pacto generationes illæ & corruptiones intelligi poſſint.

Cum ergo motus definitur, motus nomine intelligendæ quoque ſunt generationes: & fortaſſe etiam corruptiones, nō tamen generationes illæ, quibus tale ens fit ex non tali aut vnum ens ex alio ente, neq; item ex corruptiones, quibus tale ens in non tale, aut in aliud ens corrumpitur. Nam, generationes, quibus tale ens fit ex non tali, vt homo ex nō homine: & corruptiones, quibus tale ens in non tale corrumpitur, vt homo in non hominem, non ſunt ſucceſſiuæ: quibus vero vnum ens fit ex alio ente, aut in aliud ens, corrumpitur, eæ in ſubſtantiis quidem ſunt mutationes per accidens (vt iam explicatum eſt) & complexa etiam quædam, cum includant inceptionem vnius, & deſitionem alterius: in accidentibus vero etſi non ſunt mutationes per accidens, ſunt tamen complexæ. Quare intelligendæ ſunt generationes illæ, quibus aliquid fit ex minus tali, & oriſitan corruptiones, quibus aliquid corrumpitur in minus tale, quod hæ omnes ſiue generationes, ſiue corruptiones, & tēporariæ mutationes ſint, & ſimplices etiam, & exerceantur inter poſitiuos terminos, ac denique ſint mutationes per ſe: vt iure cum aliis mutationibus temporariis ſimplicibus, ac per ſe, & quæ inter terminos poſitiuos per ſe exercentur, definiri ac explicari poſſint. Cur autem non omnino aſſeruerim comprehendi corruptiones, inferius ſect 4 patebit.

Explicatur definitio motus.

SECTIO II.

Quid actus nomine in definitione motus nomulli intelligant. Refellitur explicatio.

IN ipſa vero definitione ſunt, qui nomine actus, operationem intelligant, quod motus ſit propria operatio naturæ: ſed non placet eorum ſententia. Primum quia operatio idē eſt quod actio: ſiquidem operati agere eſt, & quæ non habent vim agendi, nec operandi habent: vt materia, quantitas, & relatio: at motus non eſt formaliter actio, vt dictum eſt & omnes concedunt. Deinde, quia ſi motus, *Motū, vt motus eſt, non eſſe operationē probatur.* quatenus motus, eſſet operatio, quicquid moueretur, operaretur neceſſario, nullaque potentia, etiam diuina aliter fieri poſſet. At quis neget poſſe Deum mouere lapidem ſurſum, & impedire interim omnem eius operationem ſola negatione ſui cōcurſus ad illam? Quod ſi dicant nō poſſe Deum efficere, quo minus lapis, dum mouetur ſurſum, operetur, quia eius motus eſt eius operatio non actua ſed paſſiua, iam dabunt motum aliquem eſſe

forma-

formaliter paſſionem, quod non minus falſum eſt, quam eſſe formaliter actionem, cum non minus accidat motui ſuſcipi ab aliquo, quam ab aliquo procedere.

Aliorum expoſitio reiicitur.

Alii ſentiunt, nomine actus intelligendum eſſe actum ſecundum. Verum cum actus ſecundus ſit operatio, & hac ratione diſtinguatur ab actu primo, quia eſt forma, vt patet ex 2. libro de Anima, *cap. 1. tex. 2.* ſi motus nomine non eſt intelligenda operatio naturæ, nec intelligendus erit actus ſecundus.

Qui ex vtra ſententia à ſuo nomine in definitione motus intelligendi.

Dicendum igitur, intelligendum eſſe actũ eum, qui præcedit primum & ſecundum, vt primus & ſecundus loco citato ſumuntur, & diſtinguuntur inter ſe. Sumitur enim actus in ea diſtinctione pro actu perfecto: quia ſi ſit forma, quæ principium operationis eſt, dicitur primus actus, ſi vero ſit ipſa operatio, dicitur actus ſecundus & quamuis interdum operatio ſit realiter motus, formaliter tamen non eſt motus: ſed vel eſt actio immanens, quæ ſæpe non eſt verus motus, vt actus ſcientiæ, vel actio tranſiens, vt calefactio, quatenus ab agente procedit: nam quatenus accipitur à patiẽte, non dicitur operatio, ſed paſſio: nec per eam, vt accipitur patiens operatur, ſed patitur.

Dubitatio. Reſponſio.

Sed quęrat aliquis, qui fieri poſſit, vt actus vllus præcedat primum, cum nil detur prius primo. Ad quam dubitationem reſpondendum, non poſſe quidem dari prius primo abſolute, ſed prius primo perfecto, talis autem eſt actus inchoatus, & nondum perfectus. Vnde non eſt mirandum, quod Themiſtius *in ſua Paraphraſi in 3. Phyſicorum cap. 7.* motum definierit actum primum eius, quod eſt in potentia, vt in potentia eſt, accepit enim primũ non pro primo experfectis, ſed pro primo abſolute, qui eſt actus inchoatus, nec dum abſolutus.

Verum aduerte, etſi nomen actus in definitione motus accipitur, ſeu, vt Dialectici dicũt, ſupponitur pro actu inchoato, & nondũ perfecto: tamen non accipi pro illo formaliter, vt nondum perfectus eſt (hanc enim differentiam actus explicant particulæ ſequentes ſed abſolute pro actu in commune: quo pacto etſi animal ſumitur in definitione hominis pro ſolis hominibus (nam pro eiſdem rebus ſumuntur genera, atque differentiæ in definitionibus) tamen non ſumitur formaliter pro hominibus, vt homines ſunt, ſed vt ſunt viuentia ſenſitiua, ne genus in definitione omnia formaliter dicat, quæ continentur in definito, differentiaq; nihil formaliter generi adiungat.

Definitio motus ex Alex.

Alexander, vt Simplicius 5. *Phyſicorum com. 2. tex. 7.* refert, definiens motum, ait eſſe primam mutationem eius, quod eſt in potẽtia, vt tale eſt: in qua definitione pro actu ponit primam mutationem, ſed tripliciter peccat, ſi contextus non eſt mendoſus. Primum, quia etſi velit ſignificare iis verbis motum eſſe mutationem accidentalem temporariam & (ſemper enim accidentalis aliqua & temporaria, præcedit ſubſtantialem & momentaneam, vt diſpoſitio ad illam, non tamen Simplicii verba id explicant, quod opus erat. Deinde, quia non omnis accidentaria mutatio eſt diſpoſitio ad ſubſtantialem, vt patet in augmentatione, & in plurimis motibus ſecundũ locum. Poſtremo, quia ſi nomine primæ mutationis intelligitur accidentalis temporaria, cæteræ particulæ redundant, cum idẽ dicant.

tradita impugnatur.

Quid Simplicius de electione Vulgata ſentiat. Impugnatur.

Simplicius item ſuſpicatur, Ariſtotelem 3. *Phyſicorum com. 7.* pro actu ſcripſiſſe ἐνέργειαν, non ἐντελέχειαν, vt nos habemus, quod energia ſignificet actum quemlibet, endelecheia vero actum perfectum, ſeu perfectionem aliquam. Sed non eſt, cur de noſtra lectione dubitetur, cum quia Ariſtoteles in hoc ipſo cap. indifferenter vtitur nomine τοῦ ἐντελεχείας, & τοῦ ἐνεργείας: tum etiam, quia cum actus etiam perfectus, ſeu perfectio dupliciter haberi poſſit, & perfecte, & imperfecte, nihil incommodi eſt, ſi motus dicatur actus, ſeu perfectio: modo ſequẽtes particulæ, quænam perfectio illa ſit, declarent, nimirum inchoata, nec dum perfecta.

Nomine entis in potentia quid intelligendum in definitione motus.

Sequitur in definitione *entis in potentia, ſeu eius, quod eſt in potentia*, in qua particula, nomine potentiæ intelligenda eſt potentia, quæ nondum eſt expleta per actum: quo pacto dicimus rem calidam non iam habere potentiã ad calorem, etſi alia ratione potentiam habet reſpectu caloris, nempe eius ſuſceptiuã, quæ non eſt ſublata per calorem, ſed perfecta, & quaſi fatiata, hac ergo particula intelligimus motum dici actum, qui partim iam ſit, partim nondum ſit in ſubiecto. Nam, cum dicitur *actus aliquis*, plane ſignificatur ineſſe illi: cum vero additur *eius, quod eſt in potentia*, ſeu *quod potentiam habet ad illum*, declaratur nondum plene illum habere.

Cur addatur geminatio illa.

Deniq; adiungitur reduplicatio, ſeu geminatio illa *eſt in potẽtia*, quia actus inchoatus non habebit rationem motus, ſi non ſumatur quatenus eſt inchoatus, & vlterius procedit, ſed ſolum qua ex parte ad præſentem terminum peruenit. Nam, ſi calor, qui introducitur in lignum, ea tantum ratione conſideretur, qua certam perfectionem in hoc inſtanti cõſecutus eſt, non habebit ſane rationem motus, ſeu acquiſitionis formæ, ſed formæ certæ perfectionis iam acquiſitæ. At, cum ita accipitur, vt non tantum ſpectetur, qua ex parte

introductus est, sed etiam qua est immediate introducendus, iam omnino habebit verã & germanam motus rationem. Dixi *qua est immediate introducendus*: quia si actus quiete interposita ad maiorem perfectionem promouendus sit, iam in hoc instanti erit actus completus & perfectus: tametsi non in tanta perfectione, quantum haberet in fine motus, si is vlterius progrederetur, ac proinde non habebit rationem motus.

A

B

Obiecta contra definitionem.

SECTIO III.

SVnt tamen, quæ contra propositam definitionem, datamque eius declarationem obiici possint.

Obiectio 1. Primum se offert patens admodum definitionis obscuritas, quæ tanta est, vt cum definitio non æque tantum nota, sed notior esse debeat re, quæ definitur: hæc tam multas tenebras motui affert, vt cum ea proposita, quid ille sit declarare volumus, tum primum rem ante satis notam ignorare videamur.

C

2. Deinde, diminutio seu decretio quantitatis, & remissio qualitatis non sunt actus inchoati & imperfecti tendentes ad maiorem perfectionem, sed è contrario actus perfecti ad minorem perfectionẽ progrediẽtes, quod idem de corruptione dici potest, quæ nõ progreditur ab esse imperfecto ad perfectum: sed a perfecto ad imperfectum, ac omnino ad nõ esse, *Vide qua dicta sunt, 1 5 Institutionum Dialecticarum cap. 9.* Quod si quis occurrat, motus istos contrarios motibus, vt sic dicam, perfectiuis, non esse tantæ curæ Philosophis, vt eos Aristoteles comprehendere debuerit in definitione motus, præsto sunt eorum exempla: quibus Aristoteles continuo ad explicationẽ definitionis vtitur. Subdit enim exemplum decretionis & corruptionis & nomine alterationis, quod generale est ad motus contrarios inqualitate, æque remissionem atque intensionem complectitur.

D

E

3. Tertio, motus localis non videtur forma partim acquisita, partim acquirenda, id enim quod mouetur loco, quatenus sic mouetur, nullam formam acquirit, vt Aristoteles docet 8. Physicorum, *capite 7. textu 59.* Quod si quis dicat locali motu acquiri locum, qui est forma exterius ambiens locatum: quid dicet de motu primi mobilis, quod Aristotelis 4. *libro Physic. c. 5 tex. 45.* sententia non continetur loco? Imo, etiam de motu inferiorum orbium, qui locum non acquirunt, sed semper sunt in eodem? Quid denique de motu quem in vacuo fieri posse certum est? Adde ne in motibus quidem rectis qui in his inferioribus fiunt, locum esse vllum qui dum mobile mouetur, partim ab eo acquisitus sit, partim acquirendus: omnes enim toti simul acquiruntur in instanti, & immediate post illum deseruntur à mobili.

F

4. Quarto, proposita definitio æque videtur cõuenire acquisitionibus rerum ad alia prædicamenta pertinentium, atque ad prædicamenta substantiæ, quantitatis, qualitatis & Vbi, & cum plurimæ relationes pedetentim acquirantur: vt similitudo maior & minor. magis etiam agere, ac pati situs quoque varii, veluti corpore incurvato esse aut erecto, quæ etiam suscipiunt magis & minus, ac denique indutum esse hoc vel illo modo, indui enim nihil aliud est, quam successione quadam cõtinua informari veste: at motus non reperitur nisi in substantia, quãtitate, qualitate, ac Vbi, vt innuunt exempla, quibus Aristoteles in exponenda definitione vtitur: quanquam ne in substantia quidem reperitur proprie, vt idem docet 5. Physicorum initio capitis secundi, *textu 16.*

Demum, reduplicatio illa, *vt in potentia*, nõ videtur recte addita. Nam, reduplicationes non adduntur, nisi ad exprimendum sensum formalem, vt cum dicente Socrate citharœdum esse magnum, rogamus num quatenus citharœdus: at in definitionibus verba omnia sumuntur formaliter, alioqui non continerẽt rationem formalem rerum quæ definiuntur. Quid igitur opus fuit addere, *vt in potentia*, seu *quatenus in potentia*, ad explicandum sensum formalem eius, quod dictum erat, *ens in potentia*, cum formaliter intelligendum esset necessario? Quod si reduplicatio ab Aristotele addita est ad verbũ *actus*, vt sit sensus, motum esse actum entis in potentia, quatenus ipse actus est in potentia: damus profecto motum non esse actum qui insit, sed qui inesse possit, atque adeo concedimus mobile iam tum moueri, cum nihil actus, seu formæ habet, dummodo habere possit, quod tamen fieri nequit.

Dilutio obiectorum.

SECTIO IV.

Dilutio prima obiectionis. *Motus cognitionem difficiliorem reddit.*

SEd hæc non admodum difficulter dissoluentur. Ad primum dicimus, motum cognitione simplici esse rem per se satis notam: non tamen in commune sumptum, sed in suis quasi speciebus, potissimum vero in locali: at cognitione definitiua, præsertim in com-

communem ſumptum, eſſe rem cognitu difficilem, vt ipſe Ariſtoteles docet tertio Phyſicorum, capite ſecundo textu decimoquinto, idq; ea ratione quod eius natura mixta ſit quodammodo ex actu & potentia, magiſque videatur habere potentiæ, quam actus, cum eius terminus, ex quo ſpeciem & rationem ſumit, ſit in potentia, dum res mouetur, non actu. Vnde Plato in Dialogo de Ente, ad genera non entium potius quam entium, motum reducendum exiſtimauit. Non igitur mirum ſi cognito motu in ſuis quaſi ſpeciebus cognitione ſimplici, tum primum illum videatur ignorare, cum nobis illius definitio proponitur. Id enim propterea accidit, quia cognitio diſtincta difficilior eſt quam confuſa, eorum maxime, quæ & analoga ſunt, & valde generalia: adde naturæ etiam variæ & inconſtantis.

Dilutio 2. Num motus obiectiue comprehendantur in definitione motus. Deus creauit omnia vt eſſent, non vt eſſe intelligerentur.

Ad ſecundum dicito, non parum probabile eſſe, Ariſtotelem in definitione motus comprehendere noluiſſe motus, vt ita dicam, obiectiuos, decretionem ſcilicet, remiſſionem & corruptionem: tum quia non per ſe intenduntur à natura, quæ ſuæ auctoris conditionem imitatur. (*Creauit enim*, inquit, Sapiens, *ea. i. vt eſſent omnia*, non vt eſſe intelligerentur, niſi per accidens & conſecutione quadam, tum etiam quia ex acquiſitione tanquam ex contrario notiori & nobiliori, facile obiectiue intelligi poteſt. Atque hoc modo exempla decretionis & corruptionis, quibus vtitur Ariſtoteles, non ſunt allata ad exponendam immediate definitionem motus, ſed ad explicãdam naturam eorum motuum, qui contrario progrediuntur modo, atque ii qui poſita definitione immediate comprehenduntur. Quod ſi nomine actus, ſiue perfectionis, quæ in definitione motus qua genus ponitur, intelligantur etiam actus corruptiui, & vt ita dicam perfectiones corruptiuæ quo pacto dicimus, ea perfectius decreſcere, aut remitti, aut denique corrumpi, in quibus maior imperfectio formæ habitæ acquiritur: tum demum dici poterit hoc genus motuum in definitione tradita comprehendi, exemplaque omnia ab Ariſtotele tradita ad eam explicandam immediate ſpectare.

Dilutio 3. Ariſtotelis ſententia de motu localem nullam formam abſolutam, & rei mobili inhærentem acquiri, niſi forte per accidens, vt cum ſagitta ex motu calefit: acquiri tamen formam abſolutam extrinſecus quodam modo informantem, nempe locum ipſum Ariſt. vt in motu recto, aut aliquem modum exiſtẽdi in illo, vt in motu circulari.

Ad tertium dicendum, Ariſtotelis ſententiam in loco citato eſſe, per motum localem nullam formam abſolutam, & rei mobili inhærentem acquiri, niſi forte per accidens, vt cum ſagitta ex motu calefit: acquiri tamen formam abſolutam extrinſecus quodam modo informantem, nempe locum ipſum Ariſt. vt in motu recto, aut aliquem modum exiſtẽdi in illo, vt in motu circulari. Non loquitur enim Ariſtoteles de motu locali, qui in vacuo ſpatiove aliquo inani, virtute diuina fieri poteſt, vt ſi totus hic mundus per inania ſpatia, quæ extra cœlum ſunt, alio transferretur, ſed de eo qui fieri ſolet in rerum natura, qui ſemper fit ad locum verum acquirendum, aut in vero loco & reali.

Aduerte tamen, ad motum qui fieri ſolitus eſt, non eſſe per ſe neceſſarium integrum locum, ſed ſatis eſſe locum quoad eam partem, ſupra quam, ſeu, vt generalius dicam, iuxta quam fit motus vt v. g. ad motum anguis ſupra lapidem, aut nauis ſupra mare, ſatis eſt ſuperficies lapidis & maris, quæ inferne anguẽ, nauemq; continent. Nam etſi ſuperne, & ex lateribus deeſſet ſuperficies, nihil minus illa mouerentur: acquirerent enim paulatim eam ſuperficiem ſupra quam mouentur. Eadem ratione vt perpẽdiculum deſcendat iuxta parietem, & formica ſupina moueatur ſub fornicem, ſatis ſunt ſuperficies, non ſupra quas (ſi proprie loquamur) ſed iuxta quas mouentur, parietis inquam, & fornicis, quandoquidem aliæ partes loci circumdantis neceſſariæ non ſunt ad eiuſmodi motus.

Ar. 11. 2. primi mobile etiã apud Ariſto. vt ſit poſitum.

Quare, cum obiicitur, primum mobile nõ contineri loco, vt in eo moueri poſſit, miſſis nunc variis de hac re opinionibus, concedẽdum id quidem eſt ſecundum Ariſtotelem, ſi nomine loci intelligatur integer locus: ſed negandum, ſi intelligatur locus quoad partem eius neceſſariam ad motum localem, mouetur enim ſupra ſuperficiem connexam inferioris orbis, à qua inferne continetur, quę ſuperficies dici poteſt locus primi mobilis, ſi nõ totalis, certe partialis. Nec obeſt, quod ea ſuperficies non eſt immobilis, vt ſuper eam primum mobile moueatur acquirendo & relinquendo cõtinenter partem poſt partem: nam etſi non eſt immobilis abſolute, eſt tamẽ immobilis quatenus incidit cum ſuperficie, vt ita dicam, ſpatii, quæ deſignatur inter ſpatiũ quod primum mobile occupat, & quod occupat ſecundum mobile: eſt enim ea ſuperficies omnino immobilis, quemadmodum & ſpatia inter quæ deſignatur. Ac ſi ſemper res ipſas, vt ſunt, non vmbras rerum philoſophãdo conſectaremur, dicendum ſane eſſet locũ ad quem, & in quo fit & quacunq; ratione fieri poteſt localis motus, eſſe aut ſuperficiem imaginariam, quæ circumdat quodlibet ſpatium aut ſpatium ipſum quod mobile paulatim occupat, vel in quo paulatim mouetur: hæc enim eſt vera & irrefragabilis ſententia de loco, ad motum localem per ſe, & ex neceſſitate requiſito. Verum, quia nec ſuperficies imaginaria quæ circumdat quodlibet ſpatiũ nec ſpatium ipſum eſt res vlla vera & realis: iccirco Ariſtot. reſpiciens ad motus qui fieri

Vera & irrefragabilis ſententia de loco ad motum localem per ſe requiſito.

Cur Arist. per extremã superficiem definierit motum localem.

solent, cernensq; semper in eis acquiri aliquid reale intrinsecum, nempe superficiem corporis continentis, meritoq; hanc ipsam appellauit locum, non tamen absolute, sed quatenus est immobilis, hoc est, quatenus incidit in immobilem superficiem imaginariam, qua spatium mobilis continetur, quamuis ipsa realis superficies moueatur, & muat circa mobile, veluti superficies aeris, aut aquę circa rupem.

Duæ immobilitates vnde petendæ.

Neq; enim probamus sententiam eorum, qui immobilitatem loci constituunt in respectibus quibusdam ad ea, quæ immobilia sunt in rerum natura: ad centrum, inquam, terræ, & polos, seu vertices mundi. Nam cum neq; istæ sint res veræ ac reales, facilius est respicere ad superficies imaginarias spatii: quæ tot sunt, quot loci veri & reales, & non remotæ abiliis: præsertim cum sublatis etiam verticibus mundi & centro terræ, adhuc superficies spatii satis essent, vt reales superficies continentes mobile, dicerentur ratione illarum immobiles.

Quid orbes cœlestes sub primo mobili per motum acquirant. Excentricos orbes, & epicyclos mutare locum.

Ex his patet, quid ad cætera, quæ in eodem argumento continentur, respondendum sit. Nam, orbes cœlestes, qui sub primo mobili continẽtur, etsi non acquirunt nouum locũ, acquirũt tamen nouum modum existendi in illo, cum eorum partes continenter moueantur, aliumq; & alium situm habeant, tametsi hoc intelligendum est de orbibus iis, qui deferentes appellantur: quandoquidẽ ii omnes sunt concentrici terræ, ac mundo, non de excentr. & epicyclis, qui locum re vera mutant.

Motum in vacuo non esse per se considerationis physicæ.

Is nũt motus qui in vacuo fieri potest, non est per se ac directo cõsiderationis Physicæ, cum nullus sit in rerum natura: tametsi Aristoteles 4. lib. Phys. cap. 8. à tex. 64. propter quosdam inepte philosophantes, qui illum admittunt, aut potius necessarium esse dicunt, cogitur de eo peculiarem disputationem instituere. Denum, quod obiicitur de loco vero, qui nõ pedetentim, sed in instanti acquiritur, nihil conficit, iamenim diximus locum, qui necessarius est ad motum localem, & qui semper dum mobile mouetur, partim acquisitus est, partim acquirendus, esse superficiem, iuxta quam fit motus: licet ea non sit totalis locus, sed partialis.

Respon. ad 4. Acquisitio propria.

Ad quartum dicito, motum vt motus est, se habere vt est acquisitio quædam continua non conuenire acquisitionibus formarum, quarũ id, quod prius acquiritur, non manet cum eo quod posterius acquiritur. Hoc enim pacto forma dum acquiritur, non esset imperfecta respectu sui ipsius, postquam acquisita est, imo, dum acquiritur, tunc est: cum autem acquisita est, iam non est, quia vt pedetentim acquiritur, ita pedetentim labitur. Hæc de causa dicimus, acquisitionem motus & temporis non esse motum: quia id quod motus & temporis prius acquiritur, non permanet cum eo, quod posterius acquiritur, sed cum ipsa acquisitione continenter fluit. Vnde nec proprie motus, nec tempus dicuntur acquiri, sed formæ adquas est motus, dicuntur acquiri per motum & in tempore: at quia quantitas quæ prius in augmentatione acquiritur: permanet cum ea, quæ posterius acquiritur, & qualitas quæ in alteratione similiter, eodemq; modo existentia in loco prius acquisita cum existentia in loco posterius acquisita (in quem enim locum totalem prius ingrediuntur partes anteriores, in eundem consequenter ingrediuntur posteriores, nondum egressis anterioribus) iccirco dicimus continuam acquisitionem quantitatis, qualitatis ac loci comprehendi in definitione motus, vt motus est, & esse proprie acquisitiones continuas. Quod idem dicendum est de acquisitione substantiæ ratione præuiarum disputationum.

Acquisitio nec motus nec tempus nec fit motum.

Cur ad relationem, actionem & passionem, & Quando non fit motus.

Hinc autem iudicare possumus nec ad relationem, nec ad actionem, passionem ve, nec ad Quando esse motum proprie dictum, siue vt motus definitus est 3. Physicorum textu 6. & 16. & vigesimotertio, tametsi sumpto motu pro qualicunq; mutatione, vt nonnunquã sumitur, in omnibus prædicamentis motus concedi possit, quemadmodum & mutatio. Nam, quod ad ista non sit motus proprie dictus, ex eo patet, quia relatio quæ prius acquiritur in motu, non manet cum ea quæ posterius acquiritur, vt maior inæqualitas, aut similitudo, aut propinquitas cum minore, aut minor cum maiore: vt patet, alioqui idem simul esset magis, ac minus inæquale, simile, propinquius & minus propinquum. Idem cernere est in actione & passione, ac Quando. Nam, nec partes prioris actionis, aut passionis, aut temporis cum posterioribus permanent, quemadmodum nec partes ipsius motus cum quo actio, passio, & tempus reipsa sunt idem.

In Situ, & Habere non fit motus proprie.

At de Situ, & Habere alia ratio est. Nam, cum situm esse, nihil aliud sit quã partes corporis hoc vel illo modo se habere ad partes loci, seu spatii: quemadmodum id quod partes prius acquirunt spatii permanet cum eo quod posterius acquirunt, ita & id quod acquirunt situs. Item cum habere idem sit quod substantia aliqua externa aut omnino, aut aliqua ex parte circumdari, & quodammodo informari: non dubium est, quin id vestis, aut ornamenti, aut armorum, quod prius applicamus corpori, cum induitur aut ornamur aut armamur, permaneat cum eo quod po-

sterius apponimus, vt patet: cum pileum imponimus capiti, aut chirothecas manibus induimus. Non docet tamen Aristoteles speciatim ad hæc duo prædicamenta esse motum, quia situs re vera pertinet ad prædicamentũ Vbi, vt superius *capite septimo, quæstione secunda, sect.* 5. tetigimus & inferius ostendemus: licet vulgari quadam consideratione peculiare prædicamentum conficere videatur. Habitus autem est compositum quippiam ex multis entibus: ex substantia, inquam, & qualitate figuræ, quod vt suo modo acquiritur, vnus actus entis in potentia dici non potest. Quod si habitus pro sola externa substãtia circumposita sumatur, habere quidem poterit eius acquisitio rationem motus: verum is motus ad localem reuocabitur, quia vel acquirens habitum mouebitur ad habitum, vt pes cum se ingerit in crepidam immotam, vel habitus ad acquirens illum, vt pileus ad immotum caput: vel vtrumque ad locum medium; vt cum vestem, aut chirotecas induimus, nosmet ad habitum, habitumque ad nos ipsos applicantes. Dixi porro huiusmodi acquisitionem substantiæ extrinsecus appositæ reuocandum esse ad motum localem, non autem esse formaliter motum localem: quia neque acquisitio loci pro superficie accepti habet rationem localis motus, nisi quatenus superficies quæ continet locatum est immobilis: quo pacto spectat ad prædicamentum Vbi, ad quod pertinet motus localis.

Cur non docuerit Arist. ad situm & habitum esse per se motum.

Prædicamentum habitus esse compositum ex multis entibus.

Aliis rationibus probat Aristoteles in 5. Physi. *cap.* 1. *a tex.* 10. ad substantiam secundum se, ad relationem, actionem & passionem non esse motum. Ad substantiam quia motus non est nisi inter contraria, substantiæ autem nihil est contrarium. Ad relationem, quia relatio acquiritur sine vlla mutatione subiecti, fieri enim potest, vt Socrate non mutato sed solo Platone, Socrates incipiat esse similis Platoni. Ad actionem autem & passionem, quia sunt realiter ipse motus. Nam, quod ad motum non sit motus, nec ad mutationem, mutatio, ipse luculenter & copiose ostendit 5. Physic. cap. 2. Cur autem de situ, de Quando & Habere nihil addiderit, ex iis, quæ diximus, colligi poterit.

Examinantur obiter duæ rationes Aristotelis, & soluitur quintum argumentum.

Sectio V.

vitio probatis Arist. ad substantiam & relationem non esse motum.

Sed videtur Aristoteles eo loco non recte probare ad substantiam & relationem non esse motum. Nam, quemadmodum substantia contrarium non habet, ita nec lumen, & tamen intensio luminis est verus motus. Relatio item, cum sit forma adueniens & recedens, aliter habere facit subiectum, quam prius habuerit: quonam pacto dici potest aduenire sine subiecti mutatione? Quod si Aristoteles, cum ait relationem aduenire posse sine subiecti mutatione, accipit mutationem pro motu proprie dicto, hoc ipsum erat probandum.

substantiam & relationem non esse motum.

Hæc, etsi longiori disputatione indigent, tamen pro ratione loci breuiter hunc in modum dilui possunt. Cum substantiæ negatur quicquam esse contrarium, non solum de contrario specie diuerso, cuiusmodi sunt calor & frigus, intelligendum est, sed etiam de contrario in eadem specie, quo pacto maior quantitas dicitur contraria minori, & intensior qualitas minus intensæ. Substantia enim non solum non habet contrarium specie diuersum, cui vicissim succedat in eodem subiecto: sed etiam quia non habet per se extensionem aut intensionem, non potest habere contrarium in eadem specie, vt pedetentim acquiri possit. At lumen etsi non habet contrarium priori modo, habet tamen contrarium posteriori quia potest esse magis & minus intensum. Vnde & intensio & remissio luminis sunt veræ alterationes, verique motus; tametsi interdum negantur esse alterationes, vel quia non sunt alterationes ad generationem ordinatæ, vel quia cum lumen non habeat contrarium priori modo, seu proprie dictum, ex accidenti euenit, vt per motum fiat intensius: nempe quia illuminans pertinenter accedit ad id quod illuminatur. Si enim illuminans à principio motus poneretur, vbi est in fine motus, tota intensio luminis in instanti produceretur: quia non habet contrarium proprie dictum, quod intensionem retardet. Atque hæc de priori ratione Aristotelis.

Explicatio dubitationis propositæ.

Substantiæ nihil esse contrarium, quo pacto intelligendum.

Pro defensione autem posterioris aduerte, mutationem tribus modis sumi posse. Vno, latissime pro quacunque varietate, qua subiectum aliter habeat quam prius, & hoc modo non dubium est, quin acquisitio cuiuscunque relationis realis sit mutatio, etiamsi nihil sit, quod tunc agat in subiectum: vt si Socrates sanus fiat similis Platoni ægroto, sola medicina agente in Platonem. Altero, pro sola mutatione, quæ est vera actio & passio: cuiusmodi est sanatio Platonis, ad quam in Platone ac Socrate resultat mutuo similitudo sanitatis. Atq; hoc modo volũt grauissimi (*in quibus D. Tho. 2 contra Gent. c. 17. ad fi.*) Auctores, nobisque placet generationem momentaneam, nempe ipsam formæ substan-

Mutationis triplex acceptio

stantialis introductionem non esse mutationem: quia in eo instanti iam non agit generans, sed actionem terminat, resultante nimirum forma ex actione præuia. Dixi autē, *formæ substantialis*, quia momentanea formæ accidentalis introductio, quemadmodum potest esse vera actio & passio, vt momentanea illuminatio: ita potest dici vera mutatio in hac significatione. Hoc autem modo verum est, quod Arist. ait, relationem acquiri posse sine vlla mutatione subiecti, in quo est: nempe sola mutatione alterius. Tertio modo sumitur mutatio pro ea tantum, quæ non solū est vera actio & passio, sed etiam verus motus quæ est valde pressa & restricta mutationis vsurpatio. Possunt hæc distingui in generatione ignis, cum ex silice in tenebris excutitur.

In generatione ignis ex silice triplex mutationis acceptio ostenditur.

Nam, attritio silicis, & attenuatio, ac calefactio particulariū, ex quibus scintillæ gignuntur, est mutatio & primo, & secundo, & tertio modo, cum sit vera actio veruſq; motus. Inflammatio vero ipsa, seu formæ ignis introductio, etsi est mutatio primo modo, non est tamen secundo, nec tertio, quia non est actio sed actionis terminatio. Illuminatio autem aeris circumstantis, etsi est mutatio primo & secundo modo, cum sit vera actio, nec terminet vllam præcedentem actionem: est quidē mutatio primo & secundo modo, sed tamen non tertio, quia fit in instanti. At similitudo quæ in eodem instāti resultat tam in aere circumstante, qui tenebrosus erat, quam in aere qui alibi erat illuminatus, etsi est mutatio primo modo, non tamē est secundo nec tertio, quia vt resultat in aere quantumcunq; remoto sine eius mutatione secundo modo sumpta, ita & in propinquo non ex vitalis mutationis, nisi per accidens.

Explicatio Arist. cum probat ad relationem nō esse motum.

Cum igitur Aristoteles ex eo probat, ad relationem non esse motum, quia relatio potest acquiri sine subiecti mutatione, neq; accipit mutationis nomen primo modo, nec falsum assumat, neque item tertio, quia incurreret vitium petitionis principii, sed secundo, quo pacto recte concludit. Nam, cum omnis motus sit actio, licet non vice versa: recte ostenditur non esse motum ad relationem: quia relatio potest aduenire subiecto sine subiecti mutatione secundo modo sumpta. Sed iam ad institutam argumentorum solutionem reuertamur.

Quinti arg. solutio.

Ad quintum argumentum dicendum est, reduplicationem illam, *vt in potentia*, non esse additam ad verbum *actus*, sed ad verba, *entis in potentia*, vt ex iis, quæ ab Aristotele dicuntur perspicuum est. Subdit enim, *vt alterabile, quatenus alterabile est, &c.* & infra: *vt mobile quatenus mobile est, &c.* Quamuis autem verba in definitione formaliter intelligēda sunt: sæpe tamen quia aliter accipi possent, reduplicatione adhibita explicari solent, quod in definitione motus accidit. Nam, quia priora definitionis verba sic intelligi possent, quasi diceret Aristoteles motum esse formam eius, quod illam habere potest, qua tantum ex parte illam habet, iccirco additum est, *vt in potentia est*, hoc est, quatenus adhuc illam habere potest, vt intelligeremus motum non esse actum iam omnino existentem in re mobili, sed partim existentem, partim qui immediate post, siue continuato progressu ab imperfecto ad perfectum in eo existet. Atq; hæc de motu dicta sint.

Definitionis motus declaratio.

Num tempus sit vera species quantitatis.

QVÆSTIO X.

Quod tempus non videatur esse vera species quantitatis.

SECTIO I.

QVod demum attinet ad tempus, quod Aristo in Prædicamentis extremo loco inter species quantitatis numerauit, hæc sunt potissimum argumenta, quæ illud ab hoc prædicamento videntur excludere.

Argumenta partis negatiuæ.

1. Primū, quia tempus definitur *numerus motus secundum prius & posterius*, vt patet ex 4. li. Phys. c. 11. tex. 100. & 101. numerus autem non est vera species quantitatis, nisi vulgari quadam ratione, vt supra dictum est.

2. Secundum, quia si numerus non est excludendus à veris speciebus quantitatis, cum tēpus definiatur numerus talis, saltem non erit tempus quantitas continua: cuius tamen species ab Arist. in Prædic. ponitur.

3. Tertium, quia si non esset animus, & præcipua eius vis, quæ dicitur mens, qua numerarentur partes motus: nullum esset tempus, vt Aristoteles docet eodem Physicorum libr. cap. 14 tex. 131. Quo fit, vt tempus non modo non sit species quantitatis, sed ne ens quidem reale, cum pendeat ab apprehensione intellectus.

4. Quartum, quia tempus est quantum per accidens, vt Aristoteles hoc loco tex. 18 affirmat, nec solum affirmat, sed etiam ex eo probat, quia ideo est quantum & continuum, quod motus sit quantus ac continuus. Si ergo non est quantum per se, igitur nec vera species quantitatis.

Qua-

Quatenus tempus sit vera species quantitatis.

SECTIO II.

Explicatio partis affirmans.

PRo explicatione huius quæstionis aduerte, tempus duobus modis spectari posse: vnovt est duratio motus absolute accepta: altero vt est duratio motus finita, certa & nobis nota, vt seculũ annus, mensis, dies, horą. Hac distinctione proposita, duabus conclusionibus facile expeditur quæstio.

1. concl. affir. Prior conclusio. Tempus priori modo cõsideratum est vera species quantitatis continuæ. Quæ cõclusio ex eo probatur, quia tempus est ens reale per se extensum, ac peculiari ratione continuũ. *Ens reale*, quia omnis motus circumscripta quauis apprehensione intellectus habet suam durationem. *Per se extensum, & peculiari ratione continuum*, quia si hæc haberet per accidens, ex eo maxime id proueniret, quia esset extensum & continuum sola extensione, ac continuitate motus, cuius est duratio, at non ita res habet. Sæpe enim videmus paruam extensionem continuitatemque temporis, cũ magna est motus, vt si motus est celer: sæpe ẽt contra cernimus magnam temporis, cum parua est motus: vt si motus sit tardus: atq; adeo in ipso cœlo, licet motus essent celeriores, aut tardiores: tamen eandẽ æqualitatem suæ extensionis, continuitatisq; seruaret. Alia igitur est extensio & continuitas temporis, alia motus, quo fit, vt tempus non fit & continuum extensione ac continuitate motus, sed sua propria & peculiari.

Ac de tempore hoc modo considerato intelligitur id, quod ait Aristoteles 3. Physicorum, 1. tex 2. & libro quinto Phys. capite decimoquarto, à tex. 119. & aliis in locis, omnem motum fieri in tempore: sive enim motus sit finitus, vt motus lapidis, sive infinitus, qualẽ ipse putat fuisse motum cœli, quilibet sublata omni apprehensione intellectus, habet suam durationem, atq; ita fit in tempore, priori modo sumpto.

Opinio non improbabilis de quantitate temporis.

Quanquam vero non esset improbabile, dicere, tempus hoc modo spectatum non esse extensionem distinctam ab extensione, & cõtinuitate motus: sed esse illam eandem, quatenus incidit in continuam extensionẽ temporis imaginarii, quemadmodum locus realis non habet extensionem continuitatemve distinctam à continua extensione superficiei, sed illam eandem, vt est immobilis, seu, vt incidit in superficiem aliquam imaginariam & signabilem spatii, vt superius diximus: tamẽ, cum nullum appareat incommodum, ponere veramq; distinctam, idq; sit philosophica cõsideratione dignius: non est quod à conclusione tradita recedamus.

Indiuisibilia in motu & tempore quo pacto dentur.

Aduerte tamen, quemadmodum in media magnitudine nõ dantur indiuisibilia, nisi designatione, ita nec mutatũ esse in medio motu, nec instans in medio tempore. In hoc tamen est discrimen interista: quod iuxta communem Philosophorum sententiam, in magnitudine finita, & in tempore dãtur actu indiuisibilia, non solum ex parte finis, sed etiam ex parte principii, in motu autem etsi datur actu mutatum esse ex parte finis, non datur tamẽ ex parte principii, repugnat enim dari primum mutatum esse, vt Arist. ostendit 6. Phy. l. c. 5. tex. 46. Quanquam verisimilius videtur, indiuisibilia, quæ dantur actu in fine motus & in principio & fine temporis, esse entitates aliquas, sed meras negationes vlterioris quidem progressus, quoad ea, quæ dantur in finibus motus & temporis: præcedentiæ vero, vt ita dicam, siue antecessionis, quoad ea, quę dantur in principio temporis.

2. conclusio. Posterior conclusio. Tempus posteriori modo spectatum non est vera species quantitatis. Hæc facile probatur, quia nulla duratio motus est nobis nota, nisi sit animo apprehensa, id autem quod pendet ex apprehensione animi, non est ea ex parte vera species quantitatis, cum ea ratione non sit ens reale. De hoc vero tempore, vt vulgatissimo loquitur Aristoteles in Prædicamentis, c. de quantitate, cum ait, *Si quis docens quanta sit actio, tempore fere ea definiet, annum videlicet, &c.* Et 4. Physicorum lib. cap. 10. & text. 88. eadem de causa de hac potissimum temporis vsurpatione disserit.

Solutio eorum, quæ pro parte negatiua proposita sunt.

SECTIO III.

Soluitur argumentum partis negatiuæ, & explicatur temporis definitio.

QVare ad primum argumentum pro parte negatiua dicẽdum est, tempus posteriori modo consideratũ esse *numerum motus*, hoc est, motum numeratum ab intellectu secundum prius & posterius, quæ sunt partes durationis motus: quo pacto seculum est motus numerus centum annis, annus duodecim mensibus, mensis diebus 30. dies 24. horis, & sic alia minora tempora. Cur autem tempus non dicatur motus numeratus secundum quascunque partes, sed secundum priores & posteriores, hæc est ratio: quia motus habet quasdam partes simul, vt motus totius hominis partẽ motus, qua mouetur caput: & partẽ qua mouetur pectus, &c. Verũ duratio harũ

Cur tempus non dicatur numerus motus secundum quascunque partium motus.

partium, cum simul sit, non constituit tempus, sed duratio partium motus sibi inuicem succedentium: vt pars, qua Socrates mouetur in hoc quadrante horæ, & pars, qua mouebitur in proximo quadrante. A

2. *An tempus appellãdum sit numerus.*

Ad secundum dicendum, quæstionem esse apud Philosophos, num tempus hoc pacto spectatum simpliciter numerus appellari debeat, necne. In qua ii melius sentiunt, qui volunt, non simpliciter esse appellandum numerum. Sola enim multitudo quantitatum B continuata simpliciter vocatur numerus: partes autem durationis motus non sunt multæ quantitates, sed solum concipiuntur, vt multæ. Dicitur tamen numerus motus quasi motus numerus, aut, vt Scotus ait, quasi mensura motus, ait enim numerum in definitione temporis accipi pro mensura Lege D. Tho. Simplic. & Themist. 4. Physicor. tex. 100. & 101.

Cur dicatur numerus motus.

3. *Sublata mente anima quo modo esset, vel non esset.*

Ad tertium, eodem modo respondendum C est. Nam, si non sit animus, non erit tempus posteriori modo spectatum. Sed quid? Nonne subtato animo, adhuc esset annus, mensis, & cætera huiusmodi tempora? Essent quidem hæc omnia quoad id, quod materiale est in hstiusmodi temporibus, nõ autem quoad id, quod est formale. Quanquam nec quoad materialia, ista essent distincta inter se, vt diuersa tempora, sed vt partes totius tẽporis priori modo accepti: cum tamen ab animo sumantur, vt diuersa tempora, & actu distincta inter sese. D

4. *Tempus cur dicatur ab Arist. quantum per accidens.*

Quartum, quod contra vtramque vsurpationem temporis videtur pugnare, ex supradictis facile dissoluitur. Dicitur enim tempus in loco citato esse quantũ per accidens, quasi per aliud: idque ea ratione, quia continuitas temporis pendet a priori ex cõtinuitate motus, quemadmodum & continuitas motus ex E continuitate magnitudinis, supra quam fit.

Sitne idem numero tempus in rebus, quæ mensurantur tempore, an diuersum.

QVÆST. XI.

F

Quid in hac re satis sit dictum.

SECTIO I.

QVærat porro aliquis, sitne tempus vnum atque idem numero in omnibus rebus quæ tempore mensurantur, an vero diuersa: rationes enim vtrinq; pugnant.

Nam, quod sit numero vnum, plane suadet communis loquendi cõsuetudo. Dicimus enim in eadem hora alios nasci, alios mori, alios ridere, alios plorare, &c. Quod si locutionem hanc non sic vsurparemus, quasi sensus esset in hac eadem numero, sed in hac eadem specie: eodem modo dicere possumus, idem animal posse per totam eandem horam dormire & vigilare, calere & algere, quia per totam eandem specie. *Esse vnum numero tempus quæ ratio suadet.*

Quod vero non sit vnum numero, sed plura, suadent ea, quæ in superiori quæstione diximus. Nam, si tempus est duratio motus, nec eiusmodi duratio a motu re ipsa differt, vere vera dicendũ est: quot numero motus simul fiunt in mundo, tot numero tempora sint necesse est. Accedit, quod Aristot. 4. Physicorum c. 14. te. 132. & 134. eodem modo vult in diuersis rebus esse idem tempus, quo idem denarius est in decem hominibus & in decem canibus: at in his non est idem denarius numero, sed specie tantum. *Quæ dissuadent.*

In hac dubitatione si id dicere tantum volumus, quod vtcunque satisfaciat, hac distinctione breuiter respondendum est: re quidem vera multa numero dari simul in rerum natura, vt probat secundum argumentum, eiusq; confirmatio: sed tamen quasi per antonomasiam in solo motu primi mobilis esse tempus, quia motus ille celerrimus est, cæterisq; dominatur, & omnium maxime sibi constat. Atque hac posteriori vsurpatione dicere solemus, in eadẽ hora alios nasci, alios mori, &c. quod in primo argumento sumpsimus. Semper enim id referimus ad certam moram diurni motus, vt patet ex horologiis manuariis quibus nos aliquam moram cœlestis motus indicamus. Itaq; non simpliciter dicendum est, in solo motu primi mobilis esse tempus indifferenter acceptum pro quouis tempore, cum vnusquisq; motus suam habeat moram durationem ve successiuam: alioqui cum cœlum non mouebatur Iosua duce bellum gerente cum Chananæis, nullus motus, qui tũc erat, habebat durationem suam. Aliter tamen D. Th. opusc. 35. capite secundo, Iosue cap. decimo. *Dubitationis explicat.*

Sed tamen, si sermo fit de tempore præcipui motus, qui propter primitatem æquabilitatemque suam potest esse aliorum mensura, dicendum est, vnum tantum numero esse tempus in rebus omnibus, quæ mensurantur tempore: ita tamen vt dicatur esse in motu primi mobilis tanquam mensura eius interna (est enim idem re cum motu primi mobilis) in cæteris autem motibus accommodatione quadam ac denominatione extrinseca. Hoc fere dici conuenit in hac dubitatione, satisq; *Tempus primi mobilis propter æquabilitatem primitatemque suam, vt sit mensura primarum aliarum quarum.*

ſatisque vtcunque eſt propter excellentiam motus primi mobilis curſumque naturalem in rebus à Deo inſtitutum. De hac autem materia lege Ochamum in 2.q.12. Gabr. in 1. diſti. 2.q.1. Capreol. in 2. diſt. 2. quæſt. 2. Simplicium 4. Phyſ. in text. 102. com. 107. & in textu 132. & in ſua digreſſione de tempore ad finem. Item 4. Phyſ. Albert. Mag. 3. Phyſicor tract. 3. cap. 17. D. Thom. in 4. Phy. in text. 132. lect. 23. & in 2. d. 2. quæſt. 1. ar. 2. Heru. in 2. diſt. 2. quæſt. 2.

Quid in hac re ſimpliter dicendum eſſet.

Sectio II.

VErum, ſimpliciter & abſolute, quia primum mobile poteſtate diuina celerius aut tardius moueri poteſt: imo, etiam à motu ceſſare, vt accidit vnius dici ſpacio prædicto ducis Ioſuæ tempore, & poſt diem vniuerſalis iudicii eueniet: aliud tempus quærendum eſt, quo menſurentur omnes motus, quotquot ſimul fiunt in mundo, & fieri poſſunt omneſque quietes.

Aliud tempus eſſe quærendum à tempore primi mobilis, quod ſit menſura.

Ac videtur ſane idem dicendum de tempore vno & eodem, atque de vno & eodem loco. Vt enim dimus, V.G. huius turris ſemper eſſe vnum & eundem, non propter ſuperficem circundantem, quæ pene continenter eſt alia atque alia, ſed propter ſpacium extenſiuum vnum & idem, quod turris cõſtanter occupat: ita par eſt, dicere ſimpliciter & abſolute omnes motus, qui ſimul fiunt, proprerea fieri in eodem tempore quia fiunt in eodem ſpacio ſucceſſiuo: & quemadmodum, vbi deeſt ſuperfices, qua corpus circundetur, ipſum nudum ſpacium extenſiuum, ſuperficieſque imaginaria, quæ illud circundat, habet rationem loci: ita vbi deeſt motus, ipſum ſpacium ſucceſſiuum, quo mobile non mouetur, habet rationem temporis. & hoc eſt tempus, quod per ſe eſt neceſſarium in omni motu, & in omni quiete, ſiue propria, qualis erit ea, qua cœli quieſcent poſt vniuerſalis iudicii diem, ſiue impropria, cuiuſmodi fuit illa, quæ mundi creationem præceſſit fuit enim ab omni æternitate, fuiſſetque à parte poſteriori minor aut maior, ſi Deus ante aut poſt mundum condere ſtatuiſſet.

Idem de tempore vno, ac de loco vno eſſe dicendũ.

Duo eſſe tempora vniuerſalia.

Ex his colligimus, duo eſſe tempora vniuerſalia, quibus menſurantur omnia, quæ tempori ſubſunt: vnum reale, quod eſt idem re cum motu primi mobilis, quod Diuus Paulus ad Timotheum 1. cap appellat tempus ſæculare, cum ait, *Non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu ante tempora ſecularia.* Et Angelus in Apocalypſi Ioannis, cap. 10. cum iureiurando confirmat, aliquando non amplius tempus futurum: alterum, quod dici ſolet imaginarium, non quod ab imaginatione pendeat, quaſi nullum ſit, niſi quatenus illud imaginamur, vt Chimera, aut ſphinx, ſed quia nihil reale eſt, ſed ſola capedo, vt ita dicam, motuum omnium: quemadmodum locus, qui imaginarius dicitur, nihil eſt aliud, quam capedo omnium corporum.

Tempus reale à tempore imaginario complementum accipere.

Colligimus etiam, tempus reale à tempore imaginario accipere complementum ſuæ rationis, quemadmodum locus realis ab imaginario. Nam, vt locus realis accipit immobilitatem à ſpacio extenſiuo, vt ex dictis patet: ita tempus reale accipit peculiarem prioritatem & poſterioritatem à ſpacio ſucceſſiuo, quod hinc intelligi poteſt. In omni re ſucceſſiua datur prius & poſterius, alioqui tota ſimul eſſet ac proinde non ſucceſſiua: ſed hoc eſt diſcrimen in motu & tempore, quod in motu ſatis eſt, vt aliquid præcedat, & aliquid ſequatur, ſiue citius, ſiue tardius, id enim tantum requiritur, vt forma pedetentim acquiratur: nec minor deambulatio eſt in ratione motus ea, qua conficitur leuca in ſemihora, quam qua conficitur in hora. At in tempore neceſſe eſt, vt initium & finis, ac proinde media omnia ſint, fixa & certa diſtantia ſucceſſiua inter ſe diſiuncta: alioqui non erit idem tempus, ſed maius aut minus. Si enim duplo remotiores ſint termini temporis, duplo quoque maius erit tempus: ſi duplo propinquiores, duplo minus. Itaque tempus idem nec extendi, nec contrahi poteſt, cum motus idem & longior interdum ſit, interdum brcuior pro ratione virium mouentis, aut diſpoſitionis rei mobilis. Cum ergo tempus reale diſinitur eſſe motus numeratus, ſiue menſuratus ſecundum prius & poſterius, neceſſe eſt vt prius & poſterius ſumantur fixa & certa, ac proinde non ſumantur ex ipſo motu, quatenus motus eſt, ſed ex ſpacio ſucceſſiuo, quod ratum ſemper & certum habet ſucceſſionem, & quæ nulla potentia, etiam ſi ita loqui liceat diuina extendi aut cõtrahi poteſt. Nam, etſi Deus poteſt efficere, vt motus Solis in Zodiaco celeritate contrahatur, aut tarditate extendatur: attamen vt ſpacium, quod nunc Sol annuatim conficit, ſit minus aut maius, ſieri nullo modo poteſt. Si enim ſpatium poſſet aut extendi, aliud ſpacium ſucceſſiuum quærendum eſſet, quo eius contractio aut extenſio menſuraretur, & pari ratione aliud rurſus, quo huius contractio & extenſio, atq; ita deinceps in infinitum: non

Definitio temporis exponitur.

Motus Solis in Zodiaco, Et poſſit augeri vel minui, aut contrahi.

habet

habet ergo tempus reale propriæ rationis cõplementum, nisi à spatio successiuo.

Distinctio tẽporis quæ fit ab animo in dies, annos, lustra, &c.

Illud etiam hoc loco aduerte, etsi tempus reale vnum & idem est in solo primo mobili, vt subiecto inhæsionis, tamen ab aliis inferioribus motibus accipere distinctionẽ, quam ei animus applicat. Nam, à motu Solis distinguitur in dies naturales & artificiales, ac opposítas noctes in annos, in lustra, in indictiones, in iubilæa, in sæcula. A motu autem lunæ in menses, in accessus & recessus maris, hoc est, in moras illas, quibus mare accedit ad nos, & à nobis recedit: eodemq; modo distinguitur in alias partes diei, vt in horas æquales, quibus nos vtimur, & inæquales, quibus Iudæi vtebantur: inæquales, inquam, nõ vnius tantum diei, sed vnius diei cum horis alterius diei comparatis: in qua horarum æqualium distinctione vmbrarum motu, aut arenæ aquæve cadentis, aut ponderum, aut recurrentium virium vti consueuimus.

Tempus metiri motum vel accommodatione vel repetitione.

Deniq; illud aduerte, tempus duobus modis posse metiri motum: vno accommodatione sui totius toti motui, quo pacto dies metitur motum diurnũ: altero, repetitione, qua ratione annus metitur sæculum, mensis annum, dies mensem, hora diem, semperq; minora tempora maiora: in quo genere non datur minima mensura, nisi sensu aut lege, vt in ponderibus & sonis, cæterisq; rebus, quæ in infinitum diuidi possunt.

Qua ratione tempus differat ab æuo & æternitate.

QVÆSTIO XII.

Sententia quorundam refutatio.

SECTIO I.

Causa tractanda quæstionis.

QVoniam tempus cõuenire dicitur cum æuo & æternitate, quod omnia sint durationes quædam, operæ pretium erit, si hæc inter se distinguamus, præsertim cum necesse sit intelligere, num æuum & æternitas habeant rationem quantitatis, ne vllas quantitatis species à nobis prætermissas esse quis reprehendat.

Nominalium responsio reicitur.

Ac primum omittenda est Nominalium (Greg. in 2.d.2.q.1. Ocham. in 2.q.12.) responsio, quod confusione potius, quam distinctio ne vtantur. Nam, statim respondent, tempus esse ipsum primum mobile, æuum ipsas res æuiternas, nempe angelos, animas rationis participes, & cætera creata, quæ tempori non subsunt, æternitatem esse ipsum Deum. Cum autem eis obiicitur, non quæri ab eis rudi modo res ipsas, sed rationes formales, quib. hæc inter se distinguantur, non minus importune ad connotationes quasdam suo more, id est, parum philosophico confugiunt.

Veterum quorundam sententia, quã D. Bonauent. planiit.

Veteres quidam Scholastici quos D. Thomas 1.p.q.ar. 5. refert) ac Diuus Bonauentura in 2.d.2.q.3. etsi aliis verbis, tamen eadem sententia sequitur, perpensa ipsa rerum natura, ista sic separãt. Tempus esse durationem successiuam rei successiuæ, contra vero æternitatem esse durationem permanẽtem rei permanentis, æuum autem quasi medium inter hæc esse durationem successiuam rei permanentis quartam enim complicationem durationis permanentis rei successiuæ, vt plane impossibilem merito prætermittunt. Quod autem æuum sit duratio successiua rei permanentis nam cætera perspicua sunt hunc fere in modum probant, quia æuum est duratio creaturæ, non cuiusvis tamen, sed eius, quæ in se nõ habet innouationem & veterationem (sic enim loquuntur) hoc est, successionem in suo esse, cuiusmodi est duratio angeli, animæ rationalis, & materiæ primæ: at duratio cuiuscunq; creaturę necessario est successiua, quod & testimoniis sanctorum Patrum & ratione confirmant. Aiunt enim Patres, hoc esse proprium Dei, non habere in sua duratione successionem præteriti & futuri. Hanc opinionẽ D. Bonauenturain 2.d.2.q.3. August. l.9. confess. cap.10. & lib.11. cap.11. & tract.5. de cognitione veræ vitæ, cap. 30. tom. 9 & tract. 2. in epist. Ioan. cap.2. Gregor lib.2. Moral. cap.15. & lib.9. cap.26. & lib.16. cap.20. & lib.27. cap. 4. Cyrill. Alexand. libr. 7. contra Iulianum. Anse. in monolog. cap.21. & alii. Ratio autem idem omnino ostendere videtur. Nam, si in duratione alicuius creaturæ non daretur successio præteriti & futuri, idem esset in illa fuisse ac fore: quare cum res, quæ iam fuit, non possit non fuisse, non posset quoq; non fore: ac proinde necessario esset futura, quod est proprium diuinitatis.

Vt à sui oppositis probetur.

Primum ex additis argumentis.

Confirmari quoque potest eadem sententia aliis quatuor argumentis. Vno, quia duratio creaturæ non potest esse simul actu & potentia, esset autem craftina duratio, verb gratia huius angeli, aut animæ rationalis simul actu & potentia, si eadem esset omnino cum hodierna, quatenus enim est craftina, potentia: quatenus hodierna, est actu. Altero, quia si esset duratio creaturæ sine vlla successione, non posset vnius duratio maior esse, quam alterius, excessus enim durationis sine successione intelligi nullo modo potest, excessit enim altera res alteram duratione, vel quia cum simul desierit, prius illa cœperat, vel quia

quia cum simul cœpetit, post illam desiit, vel quia prius cœpit, & posterius desiit: vbi autē datur prius & posterius duratione, successionem dari nemo dubitat. Tertio, quia angelus
3. & anima rationalis habent durationem æui, vt omnes concedunt. at possunt successiue habere contratias affectiones, vt amoris & odij rei eiusdem, eademque ratione consideratæ. Cum ergo simul, id est, eadem duratione durationisque parte nulla res possit habere contraria, necessario efficitur, vt eorum duratio successione non careat. Quarto, quia si
4. duratio angeli esset tota simul & sine successione vlla, cum angelus duraturus sit in omne tempus futurum, posset angelus hodie futura contingentia quantumcunque longe distantia non modo cognoscere, sed etiam intueri. Hac enim ratione sublicit D. Thomas 1. p. q. 14. artic. 13. futura omnia intuitiuæ Dei cognitioni, quod æternitas diuina sine vlla successione complectatur omne tempus futurum. at cognoscere futura contingentia est proprium Dei. habet igitur duratio angeli successionem.

Cognoscere futura contingentia Dei proprium est.

Hæc sententia, quam quidam recentiores non parum probabilem existimant, merito à D Th 1 p. q. 10. art. 5. & quodl. 10. art. 4. Henr. de Gand quodl. 5. q 13. Ægid. in tract. de Mensura angelorum. Duran. in 2. d. 2. q. 3. Capr. ib. q. 2. Caiet. in comm. 1. partis q. 10. ar. 5. Richar. in 2. d. 2. q. 3. & reliquis fere Scholasticis in 2. d. 2. reiicitur. Primum, quia vbi non datur successio in re, nō potest dari successio in duratione. duratio enim nihil aliud est, quam continuatio aut permanentia ipsius esse rei. Dico autem *continuatio*, propter res, quarum esse continenter fluit, *permanentia* vero propter eas, quarum esse nunquam fluit, sed semper idem perseuerat.

Arg. meritò explicatū intentiam eius à Scholasticis.

2. Deinde, quia duratio est mensura ipsius esse rei, mensura autem, etsi potest esse indiuisibilis, cum mensuratum est diuisibile, nempe si illud metiatur per repetitionem, vt vnicas numerum: tamen nunquam potest esse diuisibilis, cum proprium & immediatum mensuratum est indiuisibile. Tunc enim nec per repetitionem nec per accommodationem illud metiri potest. Cum ergo duratio successiua, seu quæ habet in se prius & posterius, sit diuisibilis, esse autem permanens, quod non habet in se prius & posterius, sit indiuisibile, efficitur, vt æuum non sit duratio successiua, si esse rei, quod proprie & immediate mensurat, semper eodem modo permaneat.

uratio id.

3. Tertio, quia vt se habet duratio esse successiui ad esse successiuum, ita se habere debet duratio esse permanentis ad esse permanens. at in durationē esse successiui, quæ dicitur tempus, differentia prioris & posterioris nascitur ex differentia prioris & posterioris in esse successiuo, vt docet Aristot. 4. lib. Phys. c. 11. text. 99. & 100. & lib. 6. Phys. c. 4 text. 37. cum ait, prius & posterius in tempore nasci ex priori & posteriori in motu igitur si esse rerum, quæ mensurantur æuo, non habet prius & posterius, neq; ipsum æuum has differentias habere potest.

Quarto, quia si qua esset ratio, cur duratio, V. G. angeli esset successiua, ipsum autem eius esse non esset successiuum, ea maxime videretur esse: quia actio, qua Deus conseruat esse angeli, esset successiua. at non est re vera successiua, quippe cum esse, quod conseruat, & à quo vnitatem accipit, non sit successiuum, vt supponitur. ergo fieri non potest, vt duratio rei æiternę sit successiua, esse autem illius permanens.

4. *Actionem, qua Deus conseruat esse angeli, non esse successiuam.*

Postremo, quia si duratio aliqua haberet partes, quarum aliæ aliis succederent, ipsum autem esse rei, cuius est duratio, non haberet eiusmodi partes: aliqua sane duratio partialis, imo infinitæ præcedentes desinerent, & infinitæ subsequentes inciperent nullo desinente esse, aut incipiente siue totali, siue partiali. at intelligi nullo modo potest, quod duratio vlla siue totalis siue partialis incipiat aut desinat, non incipiente nec desinente aliquo esse, aut totali, aut partiali. non potest igitur vllo modo fieri, vt æuū sit duratio successiua, si esse rei æiternæ non habeat aliquam successionem.

5.

Quanquam ergo tempus distinguatur ab æuo & æternitate per hoc, quod est duratio successiua rei successiuæ, non distinguuntur tamen inter se æuum & æternitas, quoad illud sit duratio successiua rei permanentis, hæc autem duratio permanens rei permanentis, cum ambo sint durationes permanentes, quemadmodum & res, quarum sunt durationes.

Concluditur positam distinctionem non esse aptam.

Ad rationem autem, quæ pro impugnata distinctione initio proposita est, negare oportet omnem durationem creaturæ esse successiuam. Patresque vniuersē successiuam esse voluisse Nam, cum illi dicunt, proprium esse Dei, non habere in sua duratione successionem præteriti & futuri, sumenda est duratio pro duratione omnium, quæ in re sunt. est enim Dei proprium, vt nihil in eo sit successiuum, sed omnia permanentia, alioqui in eum caderet mutatio. at in creaturis æuiternis, etsi aliqua sunt permanentia, vt earum essentiæ & proprietates: aliqua tamen sunt vel in se, vel sibi inuicem successiua, vt illarum mutationes, & plurimæ operationes. Cum autem

Soluitur ratio initio sectionis posita.

Explicantur Patres, dum asserunt esse Dei proprium, vt non habeat successiuam durationem.

Deo nihil est successiuum, sed

omnis permanentia.

autem obiicitur, si qua esset in creaturis duratio permanens, idem esset in ea fuisse ac fore, supponitur falsum: quandoquidem in durationè permanente non datur fuisse ac fore, seu præteritum & futurum, sed coexistentia cum præterito ac futuro: ita tamen, vt Deus, quemadmodum propter suam independentiam non potest non coextitisse præterito, ita etiam non possit non coexistere futuro: creaturæ autem, quæ à Deo pendent in fieri & conseruari, etsi postquam coextiterũt præterito, non possint illi non coextitisse, tamen simpliciter & potuerunt non coextitisse præterito, & possunt non coexistere futuro.

Soluitur primum ex additis argumentis.

Ad primum vero ex adiunctis argumentis dicendum est, durationem permanentem nõ diuidi in hodiernam & crastinam, cum non sit successiua, sed solum coexistentiam illius cũ hodierna & crastina: at coexistentia non tantum rei æternæ, sed ipsius etiam æterni Dei est successiua, nec in eo coexistentia vlla cum tempore, idem est præteritum & futurum. sunt enim relationes quædam simultatis, vt ita dicam, cum tempore seu reali, seu imaginario, quorum alię aliis succedunt, quemadmodum & partes temporis, ad quas terminantur.

Soluitur secũdum. Durationes æiternorũ cur maiores dicantur.

Ad secundum dicito, durationes æiternorum, etsi in seipsis non habent extensionem, vt aliæ intrinsecus sint maiores, aliæ minores, sicut tempora ipsa, tamen quia coexistunt tempori reali aut saltem imaginario, possunt aliq a'iis vtcunque & ex accidenti dici maiores aut minores. Si tamen coexisterent soli instanti (quod nihil repugnat diuinę potentiæ) tunc nulla esset maior aut minor non solum intrinsecus, sed ne extrinsecus quidem.

32. Non omnes æiternorũ actiones mensurari æuo.

Ad tertium dicendum, res æiternas, quo ad operationes suas, non vniuersè mensurari æuo. Si enim moueant, aut moueantur, is motus mensurabitur tempore hactenus explicato, quod à Theologis dicitur tempus continuum: si vero operentur sine motu, singulæ quidem earum operationum, quia non habebunt intrinsecam successionem, non mensurabuntur tempore, sed aut æuo, aut instanti quodam alterius generis ab instanti tẽporario. Nam, si quę sunt, quæ suapte natura nunquam deficiant, cuiusmodi sunt, D. Thom. eiusque sectatorum sententia, operationes, quibus substantię separatæ seipsas intelligunt, mensurabuntur æuo, quemadmodum & ipsæ earum essentiæ. Si vero suapte natura deficiant, vt approbatio boni & mali varięq; aliarum rerum intellectiones, mensurabuntur instanti quodam, quod possint coexistere, vel instanti temporario, vel etiam vero alicui tempori. poterunt enim vel subito transire, vt instans temporarium: vel durationem aliquam habere, ac proinde coexistere certo tempori continuo. durare enim nihil proprie dicitur, & momentaneum est. Quod si loquamur de multis huiusmodi operationibus sibi inuicem succedentibus, cũ omnis successio tribuatur alicui tempori quemadmodum & differentiæ prioris ac posterioris, quæ successionem faciunt, mensurabitur quidem earum multitudo tempore aliquo: verũ non continuo, sed discreto. quia eiusmodi operationes non continuantur inter sese, vt faciant aliquam per se extensionem, sed succedunt sibi inuicem sine continuatione, siue id fiat interiecto tempore aliquo, siue immediate & nullo interiecto.

Nihil non tantum instanti temporario dicitur. Quædam res tempori discreto mensurantur.

Ad argumentum igitur dicendum est, angelum & animam rationis participem posse habere successiue contrarias affectiones, sed tamen in tempore discreto, licet id tempus discretum coexistat æuo angeli & animę eiusmodi affectiones habentium. Itaque angelus & anima eadem duratione permanente possunt habere contraria, non tamen eadem coexistentia & parte coexistentiæ, sed alia & alia.

Solutio 4. Cur Deus omnia futura intuetur, non quia ea necessario complectitur.

Ad quartum dicito, non quia Deus vtcunque complectitur duratione sua permanente tempus omne futurum, idcirco intuetur futura contingentia, sed quia ex se, ac proinde independenter & necessario illud continet. At angelum nõ ex se, nec independenter, aut necessario complecti duratione sua permanẽte omne tempus futurum, sed quia eius esse (permanens tamen & minime successiuum) ita conseruatur à Deo in toto futuro tempore, vt possit non conseruari, aut non tamdiu conseruari. Vt enim cognitio intuitiua feratur in rem nobis futuram, oportet vt ipsa ex se complectatur illud tempus, nec expectet, vt ab alio conseruetur ac inuehatur in posterum. sicus est de cognitione abstractiua certa, siue simplici scientia futurorum contingentium, vt alibi patebit.

Alium ratio cognitionis abstractiuæ.

Vera explicatio quæstionis.

Sectio II.

Alii sentiũt distingui tempus, æuum & æternitatem, quod tempus habeat principium & finem: æuum autẽ principium, non finem: æternitas autem neutrum.

ALij volunt hac ratione distingui tempus, æuum, & æternitatem, quod tempus habet principium & finem: contra æternitas, nec principium, nec finem; æuum autẽ veluti medium inter ea habet principium sed non finem. Quę sententia, etsi vera dicit, potuit tamen aliter res habere, nec per se ista,

Digitized by Google

ista, sed per accidens distinguit. Nam, etsi mundus principium durationis habuit: potuit tamen, vt plerique volunt, non habere. quod si non habuisset, certe tempus & æuum angelorum materiæ primæ, ac cœlestium corporum principium non habuissent, sicque ab æternitate non distinguerentur. Vnde patet, hanc distinctionem, etsi vera dicit, tamẽ non esse per se, sed per accidens posset quoq; similiter tempus non habere finem, tametsi finiendum est, & contra æuum, quod finiendum nunquam est, finem habere potest. quo fit, vt hac etiam ex parte nec tempus, nec æuum recte ac per se distinguantur ab æternitate. Vnde illud manifestum relinquitur, dari potuisse aliud genus durationis, quod proposita distinctione non comprehenditur: nempe habentis finem, sed non principium: si modo res aliqua creata ab æterno effici potuit. Quod si huius distinctionis auctores dicant, se non loqui de tempore pro duratione successiua absolute sumpta: sed de ea, quæ à nobis certis finibus comprehenditur, vt de anno, mense, die, hora: neque item le disputare de eo, quod absoluta Dei potentia fieri potest. quo pacto concedimus, æuum finiri posse, sed de eo, quod poscit ipsa rerũ natura, quomodo non conuenit æuo habere finem: primum quidem omittunt tempus reale, ac præcipuę considerationis in hac distinctione: deinde, si vera est opinio eorum, qui volunt, mundum, saltem quoad præcipuas res, ab æterno esse potuisse: non minus apta erant æuiterna, vt ab omni æternitate essent, quam vt inciperent in tempore. D. Thomas 1.p.q.10.artic.5. horum distinctione reiecta, hunc in modum ea distinguit. Cum æternitas sit mensura rei omnino permanentis, quatenus aliquid recedit à permanentia essendi, eatenus recedit ab æternitate. Quædam autem ita recedunt à permanentia essendi, vt non solum quoad ea, quæ ipsis adiuncta sunt, sed etiam quoad proprias substantias sint transmutabilia, vt ea, quæ gignuntur & intereunt: atque horum mensura est tempus: quia tempus non solum metitur existentiam motus, sed etiam ea, quorum substantia est motui obnoxia, hoc est, aliquid patitur à motu. Quædam autem ita recedunt è permanentia essendi, vt ipsa quidem secundum substantiam non transmutentur, quasi aliquid à motu patiantur, sed tamen habeant transmutationem annexam: vt corpora cœlestia, & cœtera incorruptibilia, angeli videlicet, anima rationalis, & materia prima.

Non omnino satisfacit.

D. Thomæ sententia.

Quanquam enim eorum substantia non est transmutationi obnoxia, habent tamen omnia trãsmutationem annexam, vt cœli motum localem, & angeli operationes, voluntates alias aliis succedentes, atq; horum est æuum tanquam medium quippiam inter tempus & æternitatem, quæ suo modo mensurat esse Dei, qui non solum est intransmutabilis, quoad substantiam, sed etiam quoad omnia, quæ nostro intelligendi modo diuinæ substantiæ adiuncta sunt, nempe quoad omnes operationes immanentes. Nam, quod transeũtes operationes à Deo profectæ mensurentur tempore aut æuo, nihil est incommodi, quemadmodum nec quod transeuntes & immanentes angelorum, quæ non mensurantur æuo.

Atque est quidem hæc distinctio superiori melior & profundior: sed tamen adhuc non videtur rem prorsus attingere. Primum, quia distinguit has durationes ex adiunctis, non ex iis, quæ ad ipsam formalem rationem durationum spectant. Quid enim attinet respicere ad operationes, cum de mensura existentiæ ipsarum rerum, quæ operantur, agitur? Præterea, etsi res æternæ nihil operarentur, adhuc tamen earum durationis mensura distingueretur à tempore & æternitate. Oportet igitur in ea consideratione, qua existentia cuiusque rei præcedit existentiam operationum illius, de eius duratione differere.

Hanc distinguendi rationem esse superiori præstantiorem.

Cur tamen res prorsus attingere nõ videatur.

Duratio igitur primum diuidenda est in permanentem & successiuam. Nomine enim durationis in hac diuisione excluditur instans nostri temporis, tametsi improprie nonnunquam à Theologis duratio appelletur. Duratio autem permanens aut est dependens aut independens. si independens, est æternitas: si dependens, aut ex se est defectibilis, aut solum per potentiam in alio. si solum per potentiam in alio, ita nimirum, vt naturaliter deficere non possit, appellatur æuum. quod nomine tenus apud Græcos nihil differt ab æternitate. vtrumque enim à semper existendo appellant αἰὼν, quod verbum Latini vertunt & æuum & æternitatem: eodem principio vocabulorum vtentes, sed vario fine, vt distinguant durationem diuinæ naturæ à duratione aliarum rerum incorruptibilium. tametsi interdum etiam æterna vocamus ea, quæ errore quorundam initium durationis nec habuerunt, nec habitura sunt, aut disputationis gratia semper fuisse, semperque fore supponimus. quanquam melius hæc dicuntur ab æterno fuisse, & in æternum fore, quasi veræ æternitati coexistentia. Lege super his

Vera & genuina diuisio durationis.

Quidam ne men ab æternitate differat.

Simplicium in 1.lib.de cœlo,in tex.100.Si ve- A ro duratio permanens est ex se defectibilis,cũ illa tempus dici non possit, quia non est successiua: neque item æuum, quia defectibilis ex se:reliquum est,vt quia transit, nec successiue transit, instans siue momentum permanens appel'ari debeat, vt vocatur à Thomist. opusc.36.cap 1.Ca et.1.p.q art.5. Capr.in 2.d. 2.q.2.Scot in 2.d.2.q 4 haud iure repugnante: qui æuum potius nomine appellandam censet. Quod si duratio sit successiua, aut erit B continua,vtpote ex partibus successiuis composita, & dicitur tempus continuum: de quo Physici cum Arist in 4.Phys.à ca 10.& tex.88. agunt:aut discreta, quæ componitur ex partibus non successiuis, sed tamen sibi inuicem succedentibus, & appellatur tempus discretum,de quo Theologi potissimum: quale est tempus, quo D. Thom. sententia mensuratur successio plurium operationum immanentium cuiusque angeli.Lege D. Thom.1.p. quæst.10.articul.5.ad 1. & quæst.53 artic 3. & quodlib 10 articulo quarto, Caiet 1.p.quæst. 53.art.3 Capr.in 2.d.2.quæstione secunda, Ægid.tract.de Mensura Angelorum. Durandus in 2.d.2.quæstione quarta, Albert. Mag. 1 p. summæ de quatuor coæuis. Henr. de Gand. quodlib.5.q.13.

Num esse substantiarum corruptibilium mensuretur tempore. D

Sectio III.

SEd est hoc loco non dissimulanda dubitatio, num esse substantiarum corruptibilium mensuretur tempore, an æuo: an vero instanti permanente, quo tempus discretum constat, an aliqua alia durationis mensura. Nam, quod earum generatio & corruptio mensurentur instanti nostri temporis, si sumantur pro ipsa formæ substãtialis introductione: aut mensurentur tempore, si accipiantur pro dispositionibus præuiis ad formæ introductionem & expulsionem, res perspicua est. E

Scotus opinatur esse rerũ corruptibilium mensurari æuo.

Scotus in 2. dist 2.quæst.4.existimat illud mensurari æuo,quia *esse* inquit, *cuiuscunque substantiæ est permanens.* Existimat enim omnem existentiam creaturæ,quę non est successiua, sed permanens, mensurari æuo, siue ex se sit defectibilis,siue solum per potentiam in alio. F

Henricus sentit mensurari eisdem.

Henricus Gandauensis,quodl.5.quæst.13. quia esse substantiæ corruptibilis ita est permanens,vt tãdem deficiat,credit durationem illius, qua deficit à ratione veri æui, vocandam esse modum æui.

Herueus & Durandus instanti permanenti permanere

Herueus quodl.2.q.11.& Durandus in 2.d. 2.q.6. propter rationem Henrici, potius volunt illud mensurari instanti permanente, seu temporis discreti, vt operationes angelicæ immanentes.

D.Thomas vulgari.

At Diuus Thomas 1. p. quæstione decima, articulo quarto, & 1.secũdæ quæstione trigesimaprima,artic. primo, & de potentia quæstione quinta,articulo quarto,secutus Albertum præceptorem, 1. p. summæ de quatuor coæuis ait mensurari tempore continuo ac vulgato. Eandem sententiam tuentur Caietanus 1.p quęstione decima,articulo quinto, Soncinas, 12. Metaphysicorum, quæstione quinquagesimaquarta,& alij: Nobis autem non probatur ob rationes sequẽtes. Primum, quia duratio substantiæ viuentium distinguitur in varias ætates. alia enim est herbarum ætas,alia fruticum, alia arborum,& in singulis generib. siue stirpium,siue animalium va- C ria est ætatis periodus at ætes tempus est,non æuum,aut instans permanens.in non viuentibus autem etsi non proprie dicuntur ætates, quemadmodum nec iuuentus & senectus:tamen datur in eis nouitas & vetustas,quæ non conueniunt iis, quorum esse mẽsuratur æuo, aut instanti temporis discreti.

Ætas proprie quibus conuenit.

Quæ mensurentur tempore.

Deinde,quia quorum esse continetur tempore, hoc est, ab eo superatur per repetitionem alicuius partis ea mensurantur tempore, vt docet Aristot.4.Phys.lib.c.12. tex.117.in rebus autem omnibus quæ gignuntur & intereunt,sumere possumus partem aliquam temporis, quæ sæpius repetita adæquet totum earum esse ac superet: quod tamen facere non possumus in æuiternis, vt patet neque etiam in iis, quæ mensurantur instanti permanenti:cum hęc,etsi habent esse coexistens partib. temporis, non habeant tamen esse illis coextensum. quod tamen erat necesse, vt partes mensurati responderent partibus mensuræ.

Prima ratio indicium.

Tertio, quia quæ aliquid patiuntur à tempore,ea mẽsurantur tempore, vt idem docet eodem loco (quod intelligendum est quoad esse intimum & non accidentarium)at generabilia omnia & corruptibilia nemo dubitat pati aliquid a tempore quoad suum esse substantiale disponũtur enim cõtinenter ad corruptionem siue propinque, siue remote; dq; non modo per qualitates contrarias, aut suas, aut propinquorum entium, cum quibus continenter agendo & patiendo pugnant: sed etiam per ipsum tempus. quantum enim acquirunt præteriti, tantum amittunt futuri.Atque hæc videtur esse ratio, cur Aristoteles quarto Physicorum, capite duodecimo, textu 117. dicat tempus magis esse causam corruptionis

Cur dicat Aristot. tempus magis esse causam corruptionis, quam generationis.

corruptionis quam generationis. Nam, etsi in tempore æque fiunt generationes atque corruptiones (vnius enim corruptio est alterius generatio, vt idem alibi 1. *nimirum de Gen. cap.* 3. *tex.* 17. docet) imo vero corruptiones fiant per accidens, & causa generationum, ipsę autem generationes per se: tamen quia tempus nunquam accrescit, sed semper decrescit (præteriisse enim non est augeri, sed minui) merito tempus dicitur corruptionis causa potius quam generationis. Quocirca licet Thales Milesius (*Simonidi eandem sententiam tribuit Simplic. in* 4. *Phys. com.* 131.) ea ratione vere dixit tempus esse sapientissimum, quod longa experientia rerum pariat scientiam, tamen quia tempus omnia quæ dedit, iterum repetit, iuxta illud *Virgilii eclog* 10. *Omnia fert ætas, animum quoque* tandemque omnia sua oblitioni tradit rectius dixisse iudicatur ab Aristotele 4 *lib. Physi. cap.* 13. *text.* 128. Pythagoricus Pato, cum tempus indoctissimum appellauit.

Tempus est sapientissimũ dicitur.

Existentia compositi substantialis

Quarto, quia res quæ mensurantur æuo, aut instanti permanente, nihil vnquam subsistentię, siue internæ entitatis amittunt: at res quæ gignũtur & intereunt aliquid aut solius materiæ, aut formæ simul ac materiæ successu temporis amittũt: quod in viuentibus quidem patam est: in non viuentibus autem longo temporis decursu perspicue deprehenditur. Atque hæc ratio plurimum confirmat superiorem: ea enim maxime patiuntur à tempore, quæ temporis progressu aliquid substantiæ amittunt.

Quinto, quia existentia compositi substantialis resultat cum ipsa essentia compositi ex coniunctione materiæ & formæ: cum ergo in iis, quæ gignuntur & intereunt, aliquid saltẽ materiæ aliquando defluat, necesse sit, vt earum existentia aliquam varietatem habeat; ac proinde mensuretur tempore.

Tempus non solum esse mensuram motus, sed etiã quietis.

Sexto, quia tempus non motus tantum, sed quietis etiam mensura est, vt Aristoteles 4. *Physic. c.* 12. *text.* 117. docet (quo loco nomine motus intelligendum est etiam quæcunque varietas rerum mobilium, in qua reperiatur prius & posterius) res autem, quæ gignuntur & intereunt, etsi interdum nullam varietatẽ habent secundum substantiam, semper tamẽ aut variantur, aut variari possunt, ac proinde aut mouentur eo genere motus secundum substantiam, aut an eo vere quiescunt, cum ad illum naturalem habeant potentiam.

Septimo, quia si esse eiusdem rei corruptibilis cum actu labitur (veluti in decretione siue propria siue impropria) mensuratur tempore, cum autem non labitur actu non mensuratur tempore, sed alia durationis mensura: idem esse rei habet diuersas suæ durationis mensuras, quod dici nequaquam potest.

Nullam durationem magis ab æternitate recedere, quã tempus.

Postremo, quia, vt *locis citatis* argumentatur D. Thom duratio generabilium & corruptibilium maxime recedit ab æternitate: nulla autem duratio magis ab æternitate recedit quam tempus.

Accedit prima Aristotelis sententia qui ad finem 4 Phys. c. 12. *tex.* 120 scribit, quæcunque generabilia & corruptibilia sunt, & omnino quæ aliquando sunt, aliquando non sunt, in tempore esse; dixerat autem in tempore esse nihil aliud esse quã tempore mensurari. Hanc assertionem *text.* 124. eo fusius confirmaui, quod videam, quosdam ex iis, qui D. Thomæ sectatores videri volunt, D. Thomæ sententiã hac in re reformidare, potiusque aut Scoti, aut Henrici, aut Durandi & Herici opinionem amplecti.

Refutatio contrariæ sententiæ.

SECTIO IV.

Quibus fundamentis nitantur, qui negant esse substantiarum corruptibilium mensuratiõnem.

MOuent eos primum duo cõmunia horum omnium Auctorum fundamenta. Alterum est, quod esse substantiarum corruptibilium est permanens: id autem quod permanens est, non potest mensurari mensura successiua, vt supra *sect.* 2. dictum est contra opinionem D. Bonauenturæ de æuo. Alterum, quod existentia substantiarum corruptibilium, etsi semper eodem habet motum aut quietem, non dubium tamen est, quin ab vtroque abstrahat, ac proinde priorem aliquam suapte natura durationis mensuram habeat, quam sit mensura motus & quietis.

Deinde, quod Arist. asserit 4. Phys. c. 12 *tex.* 118 & 119. tempus esse mensuram eius, quod mouetur, & eius, quod quiescit: illius quidẽ, vt mouetur, huius autem, vt quiescit *Nam alterum*, inquit, *motum, alterum quietem quanta sit metiuntur, quare id quod mouetur, non à tempore mensurabile simpliciter erit, vt quantum est quoddam, sed vt eius motus est quantus.* Hæc ille. Ex quibus videtur perspicuum, Aristotelis sententiam esse, non mensurari tẽpore ipsum esse rerum corruptibilium; vt antecedit & motum & quietem.

Denique quod Thom Opusc. de tempore cap. 3. scribit, mobile non mensurari tempore quoad suũ esse substantiale, sed solum quoad esse, quod habet in motu, *Quod si*, inquit, *sua mouerí.* Vnde constare videtur, vbicunque illeait, esse substantiarum corruptibiliũ mensurari tempore, non accepisse verbum *esse* pro esse substantiali, sed pro aliquo accidentali.

Digitized by Google

Solutio rationum propositarum.

Hæc tamen non obstant, quo minus in approbata sententia persistamus. Nam, prius eorum fundamentum infirmum esse hac ratione intelliges. Fatemur quidē esse substantiarum corruptibilium esse permanēs, vt permanens distinguitur ab eo, quod est esse per se successiuum. Ita Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 15. Dicimus enim illud tātum esse per se successiuum, cuius nullæ duæ partes sibi succedentes possunt esse simul, nisi altera in altera includatur: quo pacto motus, & ea, quæ per se consequuntur ac comitantur motum, sunt successiua: vt tempus, quod sequitur quemlibet motum, & sonus, qui sequitur certū quendam motum: hoc autem pacto non solum esse cuiusuis substantiæ, sed etiam plurimorum accidentium est permanēs, quemadmodum & ipsæ substantiæ & accidentia. At si esse permanens sumatur, vt distinguitur ab eo, quod est siue per se, siue per accidens successiuum, negamus esse substantiarum corruptibilium esse permanens. Nam, etsi non est per se successiuum, vt probatum est, tamen potest habere & non habere successionem quandam ratione partium substātiæ corruptibilis, quæ continuo fluxu possunt aliæ aliis succedere, tametsi interdum omnes simul maneant in toto aliquo tempore. Ac in viuentibus id plane cernitur ratione continuæ nutritionis, qua continue corruptis aliis atque aliis particulis, aliæ ac aliæ continue generantur, aut potius aggenerantur. In non viuentibus autem, cum omnia mutuo inter se agant & patiantur, euenire potest, vt continuo augeantur aut minuantur per iuxtapositionem aut detractionem, quod etsi nō semper fit, potest tamen fieri & non fieri. datur ergo in ipso esse substātiarum corruptibilium, aut dari potest continua successio prioris & posterioris, si nō ratione omnium partium, vt necessario datur in iis, quæ per se successiua sunt, certe, ratione aliquarum, propter quam successionem omnia quæ huiusmodi sunt, appellari possunt per accidens successiua.

Quid sit per se successiuū.

In rebus corruptibilibus vt dari possit continua successio, à qua dici possint per accidens successiua.

Alia prioris fundamenti subuersio.

Potest etiam simpliciter & sine distinctione responderi, quanquam esse substantiarum incorruptibilium est permanens, esse tamen continua quadam varietate mutabile, quemadmodum & ipsas corruptibiles substantias, quod satis est, vt eius duratio sit successiua, ac proinde tempus.

Posterioris impugnatio.

Posterius quoque fundamentum infirmū est. Nam, etsi existentia substantiarum incorruptibilium abstrahit à motu & quiete non solum proprie dictis, sed etiam improprie, h. e. à continuo etiam defluxu & aggeneratione partium, & opposita quiete vtriusque motus: tamen existentia corruptibilium non abstrahit ab huiusmodi improprio motu & quiete: semper enim aut mouentur eo motu, aut moueri possunt, ac proinde, si non mouentur, quiescunt oppositæ quieti: ita non dubium esse, quin mensuretur eadem durationis mēsura, qua mensuratur is improprius motus & opposita quies.

Obiectio contra solutionem traditam à Iauisio.

Quod si obiicias, tempus non definiri mēsuram motus improprie dicti, sed proprie, negandūid plane est. modo enim variatio prioris & posterioris sit continua, aut esse possit, sane mensura eius & oppositæ quietis non alia esse potest, quam tempus ab Arist. definitum. Vnde patet, aliquanto latius apud Arist. sumendum esse motum in definitione tēporis, quam in definitione motus. Cur autem continuus defluxus & aggeneratio partium non sit proprie motus, ex libris de Generatione petendum.

Locus Arist. explicatur.

Ad locum Aristotelis ex quarto Physicorum dicendum, nomine motus & quietis in iis verbis intelligendum quoque esse continuum defluxum & aggenerationem partium substantiæ corruptibilis, & quietem oppositam.

Quid ad illum D. Thomæ locum.

Ad id autem, quod ex Diuo Thoma affertur, dicendum est, nisi ille aliter senserit iunior in citato opusculo atque ætate proiectior cum Theologiæ summam conscripsit, totum eum locum, qui est sub finem citati capitis, sic esse intelligendum. Mobile si consideretur quoad suam essentiam, hoc est, quatenus est huius aut illius essentiæ, non mensurari tempore, quia in quolibet nunc est eiusdem omnino essentiæ, neque alio modo se habet ad illam nunc, quam prius habuerit. Si vero consideretur quoad suum esse, id est, si spectetur quatenus est in rerum natura, eius quidem esse substantiale non necessario mensurari tempore, quia esse substantiale corporum incorruptibilium nō mensuratur tempore. at eius esse, quod habet in motu, hoc est, quod per motum variatur, siue illud substantiale sit, vt in rebus corruptibilibus, siue accidentarium, vt in omnibus rebus naturalibus (*quod esse* inquit, *est ipsum moueri*) mensuratur tempore, quia in eo esse necessario reperitur successio prioris & posterioris. Quod autem ait esse, quod res mobiles habent in motu, esse ipsum moueri, de identitate reali dictum esse intelligendum est. motus enim & id, quod per motum acquiritur, realiter idem sunt, etsi ratione differant. Itaque si Diuus Thomas idem vtrobique senserit, non sic est intelligendus, quasi velit nullius rei mobilis esse sub-

ſubſtantiale menſurari tempore, ſed non omnium. Alioqui ſibi contradiceret in eodem opuſculo, cũ paulo ante diciſſet, eſſe rei quieſcentis (hoc eſt, quæ actu non mouetur, ſed tamen moueri poteſt) menſurari tempore: q̃ intelligi non poteſt quoad eſſe, quod habet in motu, cũ ponatur actu quieſcere, ſed quoad eſſe ſubſtantiale, quod Ariſtotelis ſentẽtia in omnibus quieſcentibus variari poteſt per accretionem & decretionem ſubſtantiæ, ſaltem improprie dictas, & omnino per corruptionem. Quicquid tamen de hac re ſit, certe in prima parte ſummæ Theologiæ, q. 10. art. 4. & 5. plane docet, eſſe ſubſtãtiale rerum corruptibilium menſurari tempore, ſic enim ait priori loco: *Eſſe rerum corruptibilium, quia eſt tranſmutabile, non menſuratur æternitate, ſed tempore, tempus enim menſurat non ſolum, quæ tranſmutantur in actu, ſed etiam quæ ſunt tranſmutabilia, unde non ſolum menſurat motum, ſed etiam quietem.* Poſteriori autem loco ſic ſcribit: *Quædam ſic recedunt à permanentia eſſendi, quod eſſe eorum eſt ſubiectum tranſmutationis, vel in tranſmutationis conſiſtit, & huiuſmodi menſurantur tempore, ſicut omnis motus, & etiam eſſe omnium corruptibilium.*

Accidentia corruptibilia menſurari tempore.

Quod autem dictum eſt de ſubſtãtiis corruptibilibus, intelligendum eſt de accidentibus, quæ continua etiam additione, aut detractione partium augeri aut minui poſſunt, ſiue eæ partes ſint intenſiuæ, ſiue extenſiuæ. Omnia enim talia (modo non loquamur de ſupernaturalibus, de quibus paulo poſt) quoad ſuum eſſe mẽſurantur tempore continuo, ſiue exiſtant in ſubſtantiis corruptibilibus, ſiue in incorruptibilib quemadmodum id, quod dictum eſt de ſubſtantiis incorruptibilibus, intelligendum quoque eſt de earum accidentibus, ſi variari nequeunt acceſſione vlla, aut deceſſione partium, & ex ſe deficere non poſſunt, ſed per potentiam in alio menſuratur enim eorum eſſe non tempore noſtro, neque item diſcreto tempore, nec vero inſtanti permanente, ſed æuo. Quod ſi accidentis nõ ſint variabilia acceſſione aut deceſſione partium, ſiue intẽnſionis ſiue extenſionis, & tamen ex ſe deficere poſſint, menſurabitur eorum eſſe inſtanti permanente, ſiue eiuſmodi accidentia exiſtant in rebus immaterialibus, ſiue materialibus, ſiue incorruptibilibus, ſiue corruptibilibus. Quocirca, ſi actus immanentes ſubſtantiarum immaterialium, aut eorum aliqui ſunt intenſibiles & remiſſibiles, non video, cur eorum eorum eſſe non menſuretur tempore continuo, quia vel erunt in motu augmenti, aut decrementi, vel in quiete oppoſita.

A Si quis autem quærat, num tempus continuum, quo accidentia intenſibilia & remiſſibilia ſubſtantiarum immaterialium nobis videntur menſuranda, ſit aliud à tempore, quo menſurantur materialia, negatiue reſpondẽdum eſt, ſi reſpiciamus ad tempora particularia. probabile enim eſt durationes peculiares rerum, quæ phyſico differunt genere, ſpecie differre. Quod ſi tempus ſumatur pro tempore communi, quo eodem numero menſurantur omnia, quæ ſubiecta ſunt tempori, affirmatiue reſpondendum erit. Verum, id tempus non erit menſura intrinſeca motus primi mobilis, quo menſurantur corporalia, ſed tempus imaginarium, vt vocatur, quod commune eſt materialibus, & immaterialibus, ſi in eis cernatur ſucceſſio continua prioris & poſterioris. Quod ſi velis in ſuprema ſubſtantia immateriali creata dari actum aliquem immanentem intenſibilem & remiſſibilem, cuius duratio ſit tempus continuum commune iis rebus immaterialibus, quæ menſurantur tempore continuo, quemadmodum duratio eiuſdem ſupremæ ſubſtantiæ creatæ dicitur commune æuum omnium æuiternorum, duabus de cauſſis id non placet. Vna, quia ſatis eſt ad eam communem temporis rationem ipſa imaginarii temporis ratio, vt ſupra *quæſt. 11. ſect. 2.* in rebus etiam corporalibus ſatis eſſe diximus. Altera, quia cum is actus, quicunque ille ſit, non poſſit perpetuo intendi aut remitti, non poterit eius duratio eſſe tempus continuum, quo menſurentur accidentia omnia immaterialium, quæ intenduntur & remittuntur. Oportebit enim vt quies ab eiuſmodi motu intenſionis & remiſſione menſuretur ab alio ſuperiori motu, qui nullus erit: quandoquidem ponimus illum eſſe ſupremum in eo genere. quies enim ideo dicitur menſurari tempore, quia quamdiu tempus aliquod tranſit, tamdiu non mouetur id, quod aptum eſt; vt moueatur, quod eſt per accidens quietem menſurari tempore. *Lege Philop. in 4. Phyſic. ſuper text. 117. & 118. Themiſt. in eundem locum. Simplicium ibidem, com. 112. Ferrar. 4. Phyſ. quæſt. 5.*

Quo tempore accidentia intenſionis & remiſſionis capacia ſubſtantiarum ſpiritualium menſiu. & tenitur.

Idem porro tempus imaginarium menſura communis eſſe poterit etiam diſcreto rum temporum particularium, non commune aliquod tempus diſcretum, quod vt in ducant, minus vtiliter laborant nonnulli. Nam, cum in qualibet parte temporis imaginarii dentur differentiæ prioris & poſterioris, in quas incidunt momenta temporis diſcreti: non video cur iis menſurari non poſſint omnia peculiaria tempora diſcreta, vt etiã menſurantur omnia continua, niſi quod

Tempore imaginario quomodo mẽſurari poſſint tempora diſcreta particularia.

alia

alia ratione mensurantur continua, alia discreta: illa sine interruptione, hæc cum interruptione. alioqui necesse foret quærere aliud tempus commune discretum, quo mensurarentur omnia particularia tempora discreta ex cõtinuis temporibus coacta, vt plures motus animalium interrupti: per quietes medias: ad quæ tamen discreta tempora mensurãda non quærimus commune aliquod tempus discretum, sed solum commune continuum per differentias in eo repertas prioris & posterioris.

Durationes supernaturales explicantur.

Atque hæc de durationibus naturalibus; sunt enim quædam aliæ durationes, quæ supernaturales dici possunt, vt visiones beatificæ creatarum mentium, quę duratio non minus supra naturam est creatam, quam ipsa visio beatifica. Eadem ratione supernaturalis est duratio luminis gloriç, gratiæ, charitatis, & aliorum donorum supernaturalium, h e, quæ illi creaturæ naturalia esse possunt, siue sint habitus, siue actus. Quibus autem nominibus hæ durationes appellari debeant, haud magni interest. certe, D Thomas 1. *part. q.* 10. *ar.* 5. *ad* 1. *& 3. contra gent. c.* 61. in vltimis scriptis dignius existimat vocare durationem visionis beatificæ creatæ æternitatem participatam, quam æuum, vt vocat Scotus *in quodl. 49. q. 6. in responsione ad 1. dubium.* tametsi alibi idem D. Thomas nomine æternitatis participatæ ipsam quoque angelorum & aliorum æuiternorum durationem comprehendat.

Quo discrimine à naturalibus differant. Duo genera supernaturalium.

Differunt porro hæ durationes à naturalibus specie, quia naturalia & supernaturalia non possunt esse eiusdem naturæ, satis enim patet ex tradita supernaturalium explicatione, non accipi à nobis supernaturalium vocabulum pro iis, quæ per accidens dicuntur supernaturalia; nempe, pro iis, quæ, etsi naturaliter haberi possunt, non per causas tamen naturales producta sunt, vt Mathematicę scientiæ diuinitus infusæ, sed pro iis, quæ suapte conditione supernaturalia sunt, vt gratia & virtutes, quas vocant Theologicas.

Num omnes durationes rerum ad praedicamentum Quantitatis pertinant.

SECTIO V.

Æternitatẽ non esse sub genere aliquo.

SEd, operæpretium est, paucis exponere, F anne durationes rerum omnes ad Prædicamentum quantitatis pertineant.

Ac æternitatem quidem, certum est, non contineri sub genere aliquo, quemadmodum, neq; vllum aliud diuinum attributum, quod omnia ex natura rei sint infinitæ perfectionis simpliciter, quemadmodum & ipsa diuina natura, à qua non distinguuntur, nisi consideratione nostra. De tempore autem continuo, si reale sit, & non imaginarium illud, quod semper futurae erit, nemo dubitat, quin ad hoc prædicamentum spectet, idque per se ac directo, est enim ens quoddam per se extensum ac diuisibile secundum prius & posterius; ac proinde vera quantitas. At æuum cum sit tõtum simul in seipso, nec differentiæ prioris & posterioris, nisi quatenus coexistit tempori continuo, in eo reperiantur, seu potius in eius coexistentia, quę est relatio simultatis existentiæ eius cum existentia continui temporis, nec vero in eo ceruatur vlla alia extensio intrinseca & essentialis, perspicuum est, non pertinere ad hoc prædicamentum.

Tempus esse per se quantitatem.

Æuum non pertinere ad praedicamentum quantitatis.

Idem porro dicendum est de instanti permanente, quod ideo in durationibus proprie dicit is numeratur, quia tempori nostro coexistit. Nam, cum huiusmodi instans ea sola ratione ab æuo distinguatur quod æuum indefectibile sit natura sua, instans vero permanens ex se possit deficere: quemadmodum æuum non est per se extensum ac quantum, ita neque instans permanens. Quod si instans eiusmodi sit, vt subito transeat, siue id sit terminatiuum temporis continui, siue ab eo alienum (quicquid id tandem sit) magis perspicuum est, non esse per se quantum, cum ne per accidens quidem, seu per coexistentiam extensum sit.

Idem de instanti permanente.

De tempore autem discreto, siue constet instantibus permanentibus, siue temporibus continuis, non continuatis tamen inter se, addo etiam, siue instantibus transeuntib. (nam & in precisa huiusmodi instantium successione, veluti in momentanea ignis generatione & eius extinctione ratio aliqua temporis cernitur, quam hactenus nõ tetigimus) non prætereunda dubitatio est, num ad hoc prædicamentum spectet. Nam, cum sit per se successiuum, non dubium videbitur, quin ad hoc genus pertineat. At, cum nihil discretum, quatenus discretum est, sit vere ens per se, vt supra *quæst. 4. sect. 4.* ostensum est, nõ apparet cur per se ponendum sit in hoc Prædicamento.

Quid sit de tempore discreto sentiendum.

Ad hanc dubitationem respondendum est, etsi tempus discretum quouis ex prædictis modis sumatur, sit per se & non ratione alterius successiuum, tamen quia non est ens per se vnum, sed aggregatione, non poni per se in prædicamento vllo. Reducetur autem ad prædicamenta hunc in modum. Si constet instantibus siue permanentibus, siue transeuntibus, reducendum erit ad prædica-

mẽ-

mentum Quando, in quo per se ponuntur A durationes non extensæ per se: quidquid tandem sint vtraque instantia, & quocunque modo in rerum natura dentur. Si vero constet temporibus continuis non continuatis inter se alia & alia ratione, reducetur ad vtrumque genus & quantitatis, & Quando. Nam, cum tempus continuum, quatenus tantum aut tantum, seu quatenus apte redditur ad quæstionem Quandiu: qua proprie quæritur, quanta sit duratio (veluti sit ne annua, an menstrua) pertineat ad prædicamentum quantitatis: quatenus autem apte respondetur ad quæstionem Quando (veluti heri ne, an cras, & vt semel dicam, in qua differentia temporis, quane parte temporis imaginarij) pertineat ad prædicamentum Quando: sane tempus discretum ex pluribus huiusmodi temporibus non continuatis aggregatum, si tempora priori modo spectentur, reducetur ad prædicamentum quãtitatis: si posteriori, ad prædicamentum Quando.

Sed, vt tandem mittamus disputationem de tempore, quatenus ad prædicamentum quantitatis spectat, diluenda est obiectio quædam, qua videtur coacludi, non fuisse illud ponendum distinctam quantitatis speciem à motu. ac loquimur de motu, non vt motus est, seu acquisitio quædam, sed vt continuus est. qua ratione ad quantitatem spectat. Obiectio autem est huiusmodi: Quemadmodum in motu poni solet duplex quantitas: vna, qua sit tantus motus, altera, qua sit tantum tempus (potest enim esse magnum tempus: & paruus motus: & contra magnus motus, & paruum tempus) ita in loco duplex quantitas ponenda esset: vna, qua esset tanta superficies, altera, qua esset tãtus locus (potest enim superficies, extrinsecus continens magna esse superficies, & paruus locus: vt si contineat spacium pyramidale: aut contra magnus locus, & parua superficies, vt si contineat spacium rotundum) at in loco vna tantum quantitas ponitur, nempe ipsa extẽsio superficiei, qua sit & tanta superficies, & tantus locus. ergo & in motu vna tantum quantitas ponenda est: nempe, ipsa continuitas motus, qua & tantus motus sit, & tantum tempus.

Obiectio proponitur.

Tanta apparet & eius solutio.

Erunt fortasse, qui cedant argumento, atque adeo hac similitudine illud confirment: Quemadmodum vt locus sit tantus vel tantus satis est, si contineat tantum spacium permanens, neque ad id alia entitas requiritur ab entitate superficiei: ita vt motus sit tantum tempus, seu (vt proprie loquamur) fiat in tanto tempore, satis erit, si fiat in tãto spacio successiuo, neq; ad id alia entitate opus erit à continuitate motus. ergo, vt locus non est quantitatis species distincta à superficie, nisi vulgi opinione: ita nec tempus à motu, quatenus motus ad quantitatis prædicamentum pertinet.

Hi tamen non recte sentiunt. Reddi enim potest ratio optima, cur in motu necessaria sit duplex quantitas: vna, propter quam dicatur tantæ celeritatis aut tarditatis, quæ est quantitas innominata, & potest dici quantitas motus, quia est prima in motu: altera, propter quam dicitur tantæ longitudinis aut breuitatis, quæ posterior est, & appellatur tempus: at in loco, vna tantum ratio quantitatis satis est: ea nimirum propter quam superficies dicitur tantæ extensionis. Nam, quantitas loci Aristotelici, de quo loquimur, non est vera & proprie dicta quantitas, sed metaphorica. est enim ipsa eiusmodi loci capacitas. at eius capacitas est aptitudo quædam ad capiendum corpus, quæ fundatur in figura ipsius loci seu superficiei concauæ corporis continentis: & dicitur maior aut minor in superficiebus æqualibus pro ratione figuræ magis aut minus accedentis ad rotundam.

Reiicitur.

Ad obiectionem igitur neganda est similitudo, seu paritas rationis in loco, atque in motu. locus enim non per quantitatem proxime est tantus vel tantus, sed per figuram, quæ est qualitas. at motus non potest esse tantus vel tantus, nisi per quantitatem. Quare, cum motus alia ratione sit tantus motus, alia tantum tempus, seu in tanto tempore confectus: fit, vt duplex in eo quantitatis ratio atque adeo duplex continuitas reperiri debeat, quæ duplicem conficit speciem. Ad confirmationem vero negãdum est id, quod in comparatione supponitur: nempe per ipsam extensionem superficiei solam esse locum, & tantam superficiem, & tantum locum. est enim potius tantus locus per figuram superficiei, quæ est qualitas, non quantitas. Atque hæc de speciebus quantitatis.

Vera solutio.

Quod vero attinet ad eius affectiones siue attributa, id solum examinabimus, sitne maxime proprium quantitatis æquale & inæquale dici, vt Aristoteles in Prædicamentorum doctrina, *cap. de quantitate scribit.*

Propter quid locus sit tantus, vel tantus.

Sitne quantitatis maxime proprium, æquale & inæquale dici.

QVÆSTIO XIII.

Argumentum pro parte negatiua.

Sectio I.

Argumenta partis negatiuæ, ac primũ quod non omni quantitati attribuatur cõprobat.

ETsi Aristoteles in Prædicamentis affirmatiuam partem quæstionis amplectitur: sunt tamen multi, quibus negatiua potius videatur probanda, quod est æquale & inæquale, nec omnibus, nec solis quantitatibus conueniat.

Nam, quod non omnis quantitas sit æqualis & inæqua is alteri, sic primum ostendi potest. Si vna quantitas sola in rerum natura existat, ea nec æqualis alteri, nec inæqualis erit: 2. cum nulla sit alia, cui æqualis aut inæqualis esse possit. Deinde hoc pacto, quia nulla generi, nullique speciei quantitatis conuenit æqualitas & inæqualitas. Etenim nullum superius est æquale aut inæquale suo inferiori: cum ab eo re ipsa non distinguatur. Quantitas etiam continua nec est æqualis: nec inæqualis discretæ, vt est luce clarius: nec vero aliam reperies speciem, cui conueniat æqualitas aut inæqualitas. Nam, etsi species numerorum inter se sunt inæquales, nulli tamen sunt æquales: cum interim hoc attributum non disiunctione, sed copulatione tradatur. Quod eodem modo dicendum esset de bipedali in commune, de tripedali, & cæteris huiusmodi speciebus, si quis eas (quod falsum est) veras quantitatis species esse contenderet. 3. Tertio occurrit tempus singulare, quod cum sit semper vnicum, nulli æquale aut inæquale esse potest: oporteret enim duo minimum tempora simul esse, vt tempus tempori esse æquale, aut inæquale.

4. *Quod nec solis quantitatibus æqualitas conueniat.* Quod vero nec solis quantitatibus æqualitas & inæqualitas conueniat, ex eo primum probatur (quod quidem sit quartum pro negatiua parte argumentum) quia plurimæ res, ad alia prædicamenta pertinentes, non possunt dici æquales & inæquales: non ea tantum, quæ denominantur à veris quantitatibus, vt lapides, colores, figuræ vt à longitudine, latitudine, & profunditate: sed etiam, quæ à veris ac proprie dictis quantitatibus denominati nequeunt, vt artes, scientiæ, virtutes. Deinde (quæ sit postrema ratio) quia nemo negabit pondus verissime dici æquale & inæquale: cum sit verissima rerum mensura. Si ergo est quantitas, immerito prætermissum fuit in numerandis speciebus quantitatis: sin aliquid aliud (quod potius dicendum videtur) non solis quantitatibus vere ac proprie dictis, sed & aliis æqualitas & inæqualitas conuenit.

Explicatio quæstionis.

Sectio II.

Pars affirmatiua explicatio & probatio.

NOn est tamen negandum, attributum hoc esse maxime proprium quantitatis, omnibusque & solis quantitatibus ac perpetuo conuenire, dummodo quædam pro eius explicatione adiungantur. Primum, vt esse æqua'e & inæquale pro esse posse accipiantur. Deinde, vt hæc non intelligantur per accidens, hoc est, per aliud pertinens ad aliud prædicamentum: quo pacto duo lapides ratione quantitatis dicuntur inter se æquales aut inæquales: sed per se, ac ratione sui: quo modo duæ lineæ sunt æquales sibi inuicem, aut inæquales, & per eas ipsa quantitas, & cõtinua quantitas, æqualis & inæqualis esse potest. Ad hæc, vt æqualitatis & inæqualitatis nomine non intelligatur æqualitas & inæqualitas metaphorica siue translatitia, sed propria.

Quæ sint proprie æqualia & inæqualia. Vt nonnulli respondent.

Si quis autem quærat, quænam sint proprie æqualia & inæqualia, quæque improprie seu per translationem dicta, sunt qui respondeant ea dici proprie æqualia & inæqualia, quæ sunt quanta quantitate molis: ea improprie, quæ quantitate virtutis. qua in re innituntur distinctioni Augustini ponentis lib. 6. de Tri. ca. 7. & 8. duplicem quantitatem: vnam molis: alteram virtutis.

Reiicitur distinctio.

Sed hæc distinctio non videtur conuenire omnibus æqualibus & inæqualibus. Nam, linea & superficies & motus & tempora sunt proprie æqualia & inæqualia: nec tamen quanta quantitate molis, nisi molẽ improprie admodum accipias pro extẽsione quauis. & ipsæ quoq; essentiæ rerum inter se dicuntur æquales & inæquales per translationem: nec tamen ratione solius virtutis, hoc est virium & efficaciæ, sed etiam ipsius essentialis perfectionis, quæ non proprie dicitur virtus. Nec vero Augustinus hanc distinctionem in omni quantitate intellexit, sed in sola magnitudine. quam duplicem posuit: molis nimirum & perfectionis: vt videre est sexto de Trinitate cap. 7. & 8. paulo ante citato.

Vera distinctio explicata.

Potius ergo dicendum est, ea esse proprie æqualia & inæqualia, quæ sunt quanta quãtitate proprie dicta, hoc est, quantitate extensionis: ea improprie, quæ sunt quanta quantitate improprie dicta, id est, quantitate perfectio-

fectionis siue accidentariæ siue essentialis. Quibus expositis, perspicuum relinquitur: attributum hoc conuenire omnibus quantitatibus solis ac perpetuo: omnibus quidem & perpetuo, quia non sumitur secundum actum, sed secundum potestatem siue aptitudinem: solis vero, quia non per accidens aut improprie, sed per se ac proprie.

Diluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO III.

Soluitur argumentum 1.

QVare ad primum argumentum pro parte opposita dicendum, etsi quantitas illa, quæ sola poneretur in rerum natura, nulli esset æqualis aut inæqualis, haberet tamen aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem.

2. Ad secundum, generib. & speciebus quantitatis in commune non conuenire quidem ipsam æqualitatem & inæqualitatem, sed aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem: quæ aptitudo reducitur ad actum in singularibus, vt extrema illa substantiæ proprietas suscipiendi contraria.

3. Ad tertium facile esset respondere, æqualitatem & inæqualitatem nunquam conuenire tempori, quatenus vnicum est, sed aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem, nisi æqualitas & inæqualitas ei viderentur repugnare, ac proinde ipsa aptitudo. cui enim actus repugnat, ei aptitudo conuenire non potest.

Respondeat ergo fortasse aliquis, æqualitatem & inæqualitatem intelligendas esse in hoc attributo sub disiunctione, etiamsi cum copulatione proferantur, id enim valde familiare est Aristoteli. Quo dato, perspicue videtur dissolui argumentum. Nam, quod obiicitur fieri non posse, vt duo tempora simul existant, etsi verum est de temporibus æqualibus: falsum est tamen de inæqualibus. existunt enim simul duo tempora inæqualia, vt hæc hora, hic dies, hic mensis, hic annus.

Sed, cum tempora, quorum alterum in altero includitur: non sint proprie duo tempora, sed vnum & eius pars: ne sub disiunctione quidem videtur proprie hoc pacto sumi attributum hoc respectu temporis, vt nimirum æquale aut inæquale dicatur alteri tempori.

Alius fortasse respondeat, dari tempora non solum inæqualia, sed etiam æqualia, si conferantur non cum aliis temporibus, quæ simul diuersa omnino existere non possunt, vt proxime probatum est, sed cum motibus qui simul decurrunt cum tempore. Docet enim Aristoteles quarto Physicorum libro, *cap. 11. text. 113.* & tempus esse mensuram motus, & A motum vicissim temporis. quanquam alio & alio modo, vt eo loco exponitur. Quod si motus & tempus se inuicem metiuntur, ergo dari possunt tempora & æqualia motibus & inæqualia, vt tempus diei naturalis, quod in primo mobili est, collatum cum motu Solis ei adæquato vel inadæquato. Sed, cum inter res diuersarum specierum non proprie fiat comparatio, non proprie quoque sumetur hoc pacto propositum quantitatis attributum. B

Quare dicendum, attributum hoc non esse arctandum ad realem æqualitatem & inæqualitatem, quæ quidem postulant, vt ea, quæ dicuntur æqualia aut inæqualia, simul existant: sed comprehendere etiam æqualitatem & inæqualitatem mente conceptas, quas tribuere solemus duabus quibuscunque quantitatibus eiusdem speciei, cum eas mente comparamus, siue altera tantum existat in rerum natura, siue neutra. Quo pacto C perspicuum est, æqualitatem & inæqualitatem posse conuenire temporibus inter se comparatis, seu (vt verius dixerim) partibus temporis: cum diuisio illa temporis in annum, diem, & cætera huiusmodi non sit diuisio generis in species, aut speciei in individua, sed vnius individui in suas partes. Vnde consentaneum est, vt aptitudo ad æqualitatem & inæqualitatem, quæ hoc loco tribuitur omnibus quantitatibus, intelligenda sit in ordine ad æqualitatem & inæqualitatem totius vel partis: potissimum vero, si attributum hoc per copulationem intelligendum est, quod magis crediderim. Atque in his solutionibus sermo erat de tempore vno numero, quod ponitur in solo motu primi mobilis. Quod si tempus sumatur pro quouis particulari tempore, nempe inhærente, vt ita dicam, in quouis motu (quo E pacto tempus non est vnicum, sed quot motus sunt, tot tempora) nihil erit difficultatis in inueniendis temporibus distinctis numero tum æqualibus inter se, tum inæqualibus.

4. Ad quartum dicito, ea quæ denominantur à proprie dictis quantitatibus (siue inhærentibus sibi, vt lapides à numero & magnitudine, siue quibus ipsa inhærent, vt colores & figuræ à superficie suorum subiectorum) dici quidem proprie æqualia, & inæqualia: non per translationem, verum non per se, sed per accidens.

5. Ad quintum dicendum est, ea, quę non denominantur à proprie dictis quantitatibus, & tamen dicuntur æqualia & inæqualia, etsi per se talia dicantur; non tamen dici proprie, sed per translationem & similitudinem,

quam habent cum proprie dictis quantitatibus. Nam, quia intensio qualitatum est similis extensioni magnitudinum, & gradus entitatum, quæ in rerum essentiis inueniuntur, sunt similes numeris, vt ait Aristoteles 8. *Metaphys. cap. 3. text. 10. D. Thom. 1. par. quæst. 42. articulo 1* Ideo, quemadmodum magnitudines & numeri dicuntur æquales & inæquales: sic quodammodo qualitates quoad intensionem, & res omnes quoad perfectionem suarum essentiarum. Vnde æqualitas hoc modo est perfecta similitudo in qualitatibus, & perfecta identitas in essentiis rerum.

Currerum essentiæ numeris similes dicantur ab Arist.

De pondere.

SECTIO IV.

An pondus sit species quantitatis. Partis affirmantis confirmatio. Prima confirmatio.

AD sextum non desunt qui (*vt facit Simp. ex Archita, & alijs in Prædicamentis cap. de quantitate*) respondeant, pondus propriè dici æquale & inæquale, & esse veram speciem quantitatis, quod quantitas trifariam diuidatur, in discretam, continuam & pondus: quorum sententia hoc pacto confirmari potest.

Pondus ratione sui, & vt distinguitur à quantitatibus in hoc capite enumeratis, est æquale & inæquale ponderi. est igitur proprie & per se æquale & inæquale: & ex consequenti species quædam quantitatis à cæteris distincta. Antecedens probatur, quia talentum est æquale talento, inæquale autem libræ, non ratione magnitudinis: sic enim res æqualium magnitudinum æqualia haberent pondera, & inæqualium inæqualia: quod falsum est: non item ratione numeri, aut motus, aut temporis, vt patet. igitur ratione sui, & vt distinguitur à quantitatibus enumeratis in hoc capite.

Secunda.

Præterea grauitas & leuitas sunt affectiones quantitatis, vt Aristoteles docet hoc loco. non sunt autem affectiones alicuius speciei, quæ hoc capite enumerata sit, igitur põderis: nulla enim alia occurrit, cui huiusmodi affectiones attribui possint.

Conclusio negatiua. Primum argumentum.

Dicendum est tamen (*vt facit Alexander citatus à Simplicio in Prædicamen. cap. de quantitate*) nec pondus esse speciem quantitatis, nec proprie dici æquale & inæquale, sed per translationem. Primum quia quantitas ponderis non consistit in extensione, vt patet ex dictis sed in intensione quemadmodum gradualis quantitas caloris, candoris, & aliarum qualitatum: quo fit, vt sit quantitas impropria & translatitia. Deinde, quia pondus nihil aliud est quam grauitas: grauitas autem capite sequenti inter species qualitatis numeratur.

Secundum.

Quare ad priorem rationem, qua opinio illorum confirmata est, dicendum est, pondus esse quidem per se & ratione sui æquale & inæquale ponderi, vt argumẽtum probat: verum non proprie, sed per translationem. Ad posteriorem dicito cum Diuo Thoma eodem loco, *lect. 15.* grauitatem & leuitatem numeri ab Aristotele inter affectiones quantitatis non ex propria sententia, sed eorum qui dicebant multitudinem superficierum aut atomorum esse causam grauitatis corporum: horum autem paucitatem causam leuitatis.

Solutio prima rationis pro opposita sententia.

Difficultas circa latitudinem gradualem ponderis seu grauitatis.

Est tamen non mediocris difficultas de latitudine graduali ponderis seu grauitatis: videtur enim non consistere in intensione, sed in extensione. Nulla enim res videtur fieri grauior, nisi occasione nouæ materiæ, nec leuior, nisi decessione veteris. vt ita dicã, quod patet in pomis, quę suscepto nouo succo grauiora fiunt, & veteri expirato leuiora. Quod idem cernere est in non viuentibus, ligna enim arida, & lateres hyberno tempore propter susceptum extrinsecus humorem plus ponderis habent quam æstiuo: cum is humor consumptus est. eodemque modo res habere videtur in cæteris at ea, quæ intenduntur & remittuntur, nulla accedente aut decedente materia, id patiuntur, nisi per accidens: veluti cum aqua calefit exhalante simul vapore.

Difficultatis dissolutio.

Ad hanc dubitationem dicendum, maiorem & minorem grauitatem duabus ex causis prouenire posse. Vna, ex accessione & decessione materiæ, vt in propositis exemplis: tuncque grauitatem ipsam non esse intensiorem aut remissiorem, sed esse in re grauiori maiorem grauitatis copiam, & (vt sic dicam) multitudinem, quę æquiualet in impellendo deorsum maiori intensioni: in re autem leuiori minorem copiam grauitatis, quæ impellendo deorsum, remissius agit. Altera, ex eo, quod ipsa grauitas intendatur aut remittatur nulla accedente aut decedente materia. quod quidam accidere dicunt in partibus aeris & ignis elementaris, quibus volunt interdum ascendere, interdum descendere intra suas regiones, intensis videlicet syderum vi, aut remissis suis qualitatibus motiuis. Quod si id fit in superioribus elementis, pari aut maiori etiam ratione accidet in inferioribus cũ simplicibus, tum mixtis corporibus. Sed iam missa quantitatis longiori disputatione, qualitatem breuius explicemus.

ΚΕΦ. ΙΔ'.

Text.19. Τὸ ἁπλῶς λέγεται, ὅταν μὴ τόδε τι ᾖ, ἀλλὰ ποιὸν τῆς οὐσίας. οἷον, ποῖόν τι ἀνθρωπος ζῶον ἔστιν ἥμερον ἢ ἄγριον, καὶ πτερωτὸν καὶ πεζὸν καὶ πολὺ ἢ ὀλίγον, ἢ ἀρίστου καὶ κακοῦ· ποῖόν τι χρῶμα, ἢ λευκὸν ἢ μέλαν, ἢ μεταξύ· καὶ ποῖόν τι τὸ εὐθὺ καὶ καμπύλον· ἄπειρα εἰ δὲ δεῖ διελεῖν ποιά ἐστιν.

CAPVT XIV.

Text.19. *Quale* a *vno modo dicitur differentia ſubſtantia. Exempli cauſſa. Quale animal eſt homo? bipes. Quale equus? quadrupes. Qualis item figura circulus? angulorum expers: quaſi differentia, quæ ad ſubſtantiam ſpectat, qualitas ſit. Itaque hoc* vno *modo qualitas dicitur ſubſtantia differentia. Alio* b *modo, vt immobilia & Mathematica: quo pacto numeri quales*

CAPITIS DECIMIQVARTI EXPLANATIO.

Quot modis dicatur qualitas:

Quale a vno modo.] Exponit quot modis dicatur qualitas, tradit primum quatuor qualitatũ genera, deinde reuocat omnia ad duo quaſi capita Primum genus eſt differentia ſubſtantiæ, hoc eſt, qua ſubſtantia à ſubſtantia, ſeu potius eſſentia ab eſſentia differt, quam proinde eſſentialem ac ſpecificam appellant, ſumitur enim hoc loco nomen ſubſtantię pro nomine eſſentiæ, quod eſt vnum ex ſubſtantiæ ſignificatis cap. 8. text. 15. huius libri traditis. Ex eo autem probat Ariſtoteles eſſentiales differentias eſſe qualitates, quia apte redduntur ad quæſtionem quale eſt.

Obiectio.

At dices, ſi hæc probatio quicquam efficit, omnes quantitates fore qualitates, cum accidentia omnia apte reddantur ad quæſtionem Quale eſt, vt docet Porphyrius in Iſagoge, cap. de genere Sunt qui reſpondeant, hoc intereſſe, quod quantitates & reliqua accidentia, etſi redduntur apte ad quæſtionem Quale eſt, non tamen ad quæſtionem Quale quid eſt, hoc eſt, quale ſecundum eſſentiam, vt ipſi interpretantur. Cum igitur Ariſtoteles hoc loco non ſimpliciter loquatur de quæſtione Quale eſt, ſed de quæſtione Quale quid eſt, vt ex Græco contextu patet, non effici ex probatione Ariſtotelica, vt quantitates ſint qualitates. Verum, hi non aduertunt, quam ſæpe non modo apud Porphyrium in libello citato, ſed etiam apud Ariſt. accidentia omnia prædicentur in quæſtione Quale quid eſt, vt alibi monuimus. Itaque illud verbum *quid*, cũ dicimus quale quid, non ſignificat quale aliquid ſit ſecundum eſſentiam, ſed tantum qualitas ſit. Dicendum eſt igitur, cum Porphyrius ait, accidentia omnia apte reddi ad quæſtionem Quale quid eſt, late admodum ſumi quæſtionem Quale eſt, nempe quatenus diſtinguitur à quæſtione Quid eſt: hic autem accipi proprie pro ea ſcilicet, quæ nullam aliam ſecus admittit. Ea enim proprie dicuntur prædicari in quæſtione Quale eſt de propoſitis ſubiectis, quæ de iis non alia ratione prædicantur, quo pacto ſolæ qualitates, ſiue eſſentiales ſint, ſiue accidentariæ, dicuntur de iis, quorum qualitates ſunt: at quantitates, relationes, & alia ſequentium prædicamentorum accidentia ita prædicantur in quæſtione Quale eſt, vt alias quoque habeant prædicandi rationes ſibi proprias & peculiares, vt patet ex iis, quæ dicta ſunt ad c. 7. q. 3. Quod autem hoc loco non diximus, *quale quid animal eſt homo, & qualis qua figura circulus*, vt Græcus habet contextus, conſulto factum eſt à nobis, non ſolum vt ſignificaremus nullum eſſe myſterium in verbo *quid*, cum in huiuſmodi quæſtionibus adhibetur quod interpretes ſæpe faciunt, ſed ea potiſſimum ratione, quia cum pronomini quale adiungitur nomen, ad quod refertur (vt cum dicimus quale animal, vel qualis figura) non recte additur apud Latinos verbum *quid*, vt eſt apertiſſimum.

Solutio quorundam.

Improbatur.

Vera ſolutio.

Quæ proprie in quæſtione Quale eſt prædicentur.

Differentiæ eſſentiales nõ ſemper apte reddi ad quæſtionem Quale eſt.

Illud porro animaduertendum eſt hoc loco, differentias eſſentiales non ſemper apte reddi ad quæſtionem Quale eſt, ſed tunc ſolum, cum pronomini Quale adiungitur nomen generis eius rei, de qua quæſtio proponitur. Neque enim ſimpliciter quærenti qualis ſit homo, recte reſpondeas, eſſe rationalem, nec quærenti qualis ſit circulus, recte dixeris, eſſe angulorum expertem: ſed cum quæritur, quale animal ſit homo, & qualis figura circulus: tum demum ad priorem quæſtionem dices eſſe rationale, ad poſteriorem eſſe angulorum expertem, quam proinde ſolam quærendi & reſpondendi rationem merito hic vſurpat Ariſtoteles. Qualitas enim eſſentialis non dicitur qualitas ſpeciei, quam conſtituit, ſed generis, cui adiungitur ad eõ conſtitutionem ſpeciei, cum ſemper qualitas, quatenus qualitas eſt, intelligitur adiecta rei, cuius dicitur qualitas, nec cenſeatur qualitas totius compoſiti, niſi ratione alterius partis, quam ſupponit.

Qualitas eſſentialis cuiusmodi dicatur eſſe qualitas.

Secundum genus qualitatis.

b *Alio modo.*] Secundum genus qualitatis, quod iam accidentarium eſt non eſſentiale illud eſt, quo immobilia & Mathematica dicuntur qualia. Nomine immobilium ſæpe Ariſtoteles complectitur ſubſtantias ſeparatas & res Mathematicas, vt lib. 3 cap 2 arcum hic diſtinguit

τοις οὖσι c οἱ σύνθετοι, οὐ μὴ μόνον ἐφ' ὧν ἐστι, ἀλλ' ἐφ' ὧν μίγματα τὰ ἐναντία, καὶ τὸ περιττὸν ἄρτιον ἔστι δ' ἴσον, οἱ πολλάκις πολύ, ἢ πολλάκις πολὺ πολλάκις· καὶ d

ri, quales quidem dicuntur ; vt c compositi, & qui non solum ad vnum sunt ; sed eiusmodi etiam, vt est planum ac solidum imitentur. Hi vero sunt, qui aliquoties quanti, vel aliquotus quanti aliquoties dicuntur: & d

finatur, quæ immobilia & Mathematica contineantur. Qua hoc genere comprehendat Aristot.

immobilia à Mathematicis, immobilium vocabulo videtur intelligere substantias separatas; neque enim dubium est, quin ijs omnibus, quæ sunt infra Deum, qualitates accidentarias attribuat: tametsi quorundam sententia non existimet substantiarum separatarum qualitates ab earum essentia distinctas. Itaque videtur Aristot. hoc genere comprehendere omnes qualitates accidentarias rerum separatarum, siue re ipsa separatæ sint, vt angeli, & apud Platonem res Mathematicæ: siue consideratione sola, vt hæ ipsæ res Mathematicæ iuxta veram de ipsis sententiam. Quod autem ad verba attinet, cum audis, *alio modo*, supple ex initio capitis, *qualia sunt*, vt sensus sit, alio modo siue genere qualitatis (accidentario videlicet) sunt qualia entia immobilia & mathematica. Fuit enim rationi consentaneum, vt post qualitates essentiales primus locus daretur accidentariis rerum abstractarum à materia, siue sensibili & intelligibili, siue sola sensibili.

c *Vt compositi.*] Prætermissis exemplis earum qualitatum, quæ sunt propriæ substantiarum separatarum, quod à nostris sensibus sint remotissimæ, subijcit exempla figurarum in numeris compositis, quod figuræ simplicibus numeris non vniuersè conueniunt, vt patebit. Facilius attulisset exemplum in figuris magnitudinum: propterea tamen fortasse in numeris attulit, quia numeri sunt minus materiales, ac proinde magis abstracti, quam magnitudines Mathematicæ.

Cur exempla in numeris attulerit.

Numeri compositi apud Mathematicos, qui.

Numeri compositi dicuntur apud Mathematicos ij, qui coalescunt ex vno aut pluribus ductibus alicuius numeri in seipsum, vel in alium numerum: qua ratione quatuor, sex, octo, & duodecim dicuntur compositi: quatuor quidem, quia fiunt vno ductu binarii in seipsum: siquidem bis duo sunt quatuor: sex autem, quia fiunt vno ductu binarii in ternarium, aut (quod eadem redit) ternarii in binarium, quod bis tria, vel ter duo conficiant sex: octo vero, quia fiunt duobus ductibus binarii in binarium: quandoquidem bis duo, si bis sumantur, efficiunt octo: denique duodecim, quia fiunt duobus ductibus, binarii in trenariũ, aut ternarii in binarium: bis enim tria bis sumpta, aut ter duo bis accepta conficiunt duodecim.

Numeri simplices qui & primi.

Numeri simplices, siue non compositi, qui etiam primi appellantur, non sunt quidem illi, qui ex vnitatibus non componantur (hoc enim pacto ne numeri quidem essent) sed sunt ij, qui non coalescunt ex ductu numeri in numerum, vt binarius, ternarius, quinarius, & alii infiniti, quos ea ratione Aristoteles hic vocat ad vnum, quod coalescant ex sola repetitione vnitatis. Ideo autem exempla figurarum non afferantur hoc loco in simplicibus, quia simplices, cum non generentur ductu numeri, sed solius vnitatis, non possunt sibi vllam figuram vendicare, si recta ducantur. Nam, quemadmodum nulla magnitudo figuram habet: nisi omni ex parte linea aut lineis claudatur, ita nullus numerus, nisi vndique claudatur numero aut numeris, quod vtique non fiet ducta sola vnitate more puncti ad conficiendam rectam vnitatum seriem. At

Numeri aliquoties quanti.

numeri, qui fiunt vno ductu numeri in numerum (qui vocantur hoc loco aliquoties quanti) quatuor claudantur numeris, vt patet in quaternario & senario. habent enim quatuor latera more superficiei quadratæ, & altera parte longioris. Vnde fit, vt plani & superficiales appellentur, & figuram quadrati, vel altera parte longioris sibi vendicent: quadrati, si fiant ductu cuiusuis numeri in se: altera parte longioris, si ductu vnius in alium, vt videre est in propositis exemplis. Qui autem fiunt duplici ductu numeri in numerum (quos hic vocat Aristoteles aliquoties quantos aliquoties) sex numeris claudantur necessario, vt patebit in octo taxillis, si in figuram cubicam siue quadrantalem conformentur, & in duodecim, si superiori numero addantur quatuor ex vno latere, vt tota figura fit parallelepipeda, quæ altera parte longior est, habet enim vterque numerus sex latera more corporis cubici aut parallelepipedi. Hinc fit, vt hi numeri solidi appellentur figuramque cubicam aut parallelepipedam habeant: cubicam quidem, si gignantur duplici ductu cuiusuis numeri in se, parallelepipedam autem, si duplici ductu vnius in alium.

Plani & superficiales sur dicuntur.

Dubitatio.

Sed, cum numeri compositi videãtur imitari planum ac solidum, siue superficiem & corpus: quærat aliquis, cur potius dicat Arist. planum ac solidum imitari huiusmodi numeros. Nempe,

Soluitur.

vel quia numeri propter maiorem abstractionem, & in ratione mensuræ sunt priores magnitudinibus, vnde & Arithmetica præcedit Geometriam, vel in gratiam Platonis, qui ideas numeros esse dicebat, quod cætera omnia imitarentur.

καὶ δ ὅλως ὁ ἀριθμὸς τὸ ποσὸν ὑπάρχει τῇ οὐσίᾳ. οὐσία γὰρ ἑκάστου, τὸ ἅπαξ, οἷον τοῦτο ἓξ, οὐχ ὁ δίς, ἢ τρὶς * ἕν, ἀλλ' ὁ ἅπαξ. ἓξ γὰρ ἅπαξ ἓξ. ἐν ἑ ὅσα πάθη τῶν ἀριθμῶν ὑπάρχει, οἷον, ἄρτιος, καὶ περισσός, καὶ ἴσος, καὶ ἄνισος, καὶ τετράγωνος, καὶ ἑτερομήκης, καὶ μέλανα, καὶ ὠφέλιμα, καὶ ἀφέλιμα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ἃ λέγομεν ἀπασῶν τῶν ἐν ῥοῇ μεθ' ἑαυτῶν ὄντων. ἐν ἑ καὶ ἀγαθὸν, καὶ κακὸν, καὶ ὅλως τὸ κακὸν, καὶ ἀγαθόν. κεῖται δ' ἐν ἓξ δύο τρόπους λέγειν ἀεὶ τὸ ποιὸν, καὶ τοῦτον ἕνα τὸν κυριώτατον αὐτῶν μὲν γὰρ ποιότης, ἡ τῆς οὐσίας διαφορὰ ποιεῖ τι ἕκαστον τῶν ὄντων, καὶ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς ποιότης μέν ἐστι διαφορὰ τοῦ ἀριθμοῦ, οὐκ ἔστι κινεῖσθαι, οὐχ ἧττον κινεῖται.

Τὰ

& d omnino id, quod præter quantitatem in ſubſtantia inest. Subſtantia enim cuiuſq; eſt ipſum ſemel, ſeluti ipſorum ſex, non quibus, aut ter eſt, ſed quia ſemel ſex enim ſemel ſex ſunt. Præterea e omnes affectiones ſubſtantiarum, quæ mouentur, vt calor, frigus, albedo, nigredo, grauitas, lenitas, & cætera huiuſmodi, quibus corpora, quæ mutantur; alterari dicuntur. Ex f virtute etiam ac vitio, & in ſumma bono ac malo. Ita q̃ g duobus fere modis quale dicipoteſt. & horum vno potiſſimo. Prima enim qualitas eſt differentia ſubſtantiæ: huius h autem pars quædam eſt ea qualitas, quæ eſt in numeris. eſt enim quædam ſubſtantiarum differentia, tametſi non earum, quæ mouentur, aut certe non quarum ratione mouentur.

Alia

d *Et omnino.*] Senſus eſt quicquid abſolutum cernitur in ſubſtantia numeris compoſitis ſubiecta præter ipſam quantitatem ſeu vnitatum collectionem, in qua eſſentia eorum conſiſtit, ad qualitatem huius ſecundi generis ſpectat. Ita pertinebunt ad hoc genus non ſolum figuræ numerorum compoſitorum, ſiue planæ ſint, ſiue ſolidæ, ſed etiam ipſa eorum peculiaris compoſitio ex ductu numeri in numerum reſultans, quæ diſpoſitio quædam videri poteſt: accidit enim ipſi ſubſtantiæ talium numerorum, quippe cum ſubſtantia cuiuſque numeri ſit ipſum ſemel, hoc eſt, in vnica vnitatum acceptione conſiſtat. Exempli cauſa, non ideo ſenarius eſt ſenarius, quia fiat ductu binarii in ternarium, aut ternarii in binarium, ſed in eo, quod ſemel, atque vno ductu ſumantur ſex vnitates, & ſic in cæteris. Vnde patet, numerum compoſitum non ſolum propter figuram, ſed etiam propter ipſam diſpoſitionem, quæ fit ductu numeri in numerum, eſſe numerum cum qualitate accidentaria. *Quæ ad ſecundum qualitatis genus pertinent.*

Poteſt etiam totus hic locus (& fortaſſe aptius) à verbis illis, *hi vero ſunt qui, &c.* ſic exponi, vt prius Ariſtot. referat in qualitates ipſas numerorum diſpoſitiones, quæ conſiſtunt in vno aut pluribus ductibus numerorum in numeros. Deinde addat verba illa, *& omnino quicquid, &c.* vt complectatur etiam figuras, quæ ſequuntur eiuſmodi diſpoſitiones. Alii nonnulli aliter locum exponunt, ſed eorum expoſitio non vſquequaque placet. Num autem Ariſt. hoc genere explicando innuerit ſolum quartum genus qualitatis accidentariæ à ſe poſitum in Prædicamentis, quod figuram & formam appellauit, an aliqua etiam ex parte, primum inferius intelligetur.

c *Præterea omnes.*] Tertium qualitatis genus eſſe ait affectiones ſubſtantiarum mobilium, quas in Prædicamentis nomine paſſionum & patibilium qualitatum complexus eſt, & ad quas ſolas 7. Phyſicorum libro cap. 3. à text. 14. alterationem eſſe dixit. Cur autem grauitas & lenitas, quæ huc proprie ſpectant, ſuperiori cap. inter quantitates numeratæ ſint, ad eum locum expoſitum habes. *Tertium qualitatis genus.*

f *Ex virtute.*] Quartum hoc extremum genus, quod Ariſt. in Prædicamentis, cap. de Qualitate, primum fecit, complectitur virtutem, vitium, & cæteras qualitates, quæ eo loco dicunt habitus & diſpoſitiones, quæ quidem definiri ſolent qualitates, ob quas res quæque dicitur bene aut male affecta, cuiuſmodi dicuntur eſſe non ſolum virtus & vitium, quæ hic exprimuntur, ſed etiam ſcientia & error, ſanitas & morbus, pulchritudo & fœditas, & aliæ ſimiles. Porro ſenſus verborum ſic ſupplendus eſt: *Ex virtute etiam ac vitio, & in ſumma, ex bono ac malo dicuntur qualia.* *Quartum genus.*

g *Ita q̃ duobus.* Reuocat iam quatuor tradita qualitatum genera ad duo quaſi capita, quorum primum ac præcipuum eſt differentia eſſentialis; hæc enim cum natura, quam facit qualem, conſtituit ſpeciem, quod cæteræ qualitates efficere non poſſunt. *Quatuor genera ad duo reuocat.*

h *Huius autem.*] Quoniam apud Platonem genera & ſpecies rerum, ac proinde differentiæ eſſentiales erant ſeparatæ à rebus ſenſibilibus, & (quod hinc ſequitur) re ipſa immobilia, idcirco Ariſtoteles quaſi ſequutus eius ſententiam, reuocat qualitates accidentales rerum Mathematicarum ad eſſentiales, eo quod ſint accidentales differentiæ rerum ſeparatarum à motu, quas omnes Plato ſubſtantias eſſe volebat: ſeparatarum, inquam, ſi non re, vt ille exiſtimabat, certe ratione & conſideratione. Itaque prima duo genera hac ratione conueniunt, quod ſunt qualitates rerum immobilium, aut certe mobilium, non, qua ratione mouentur.

i *Alia*

Τὰ δὲ πάθη τῶν κινουμένων ἢ κινουμένων καὶ αἱ τῶν κινήσεων διαφοραί. εἰρηται δ' ἐν ἄλλοις περὶ τῶν παθημάτων μέρος π. διαφοραὶ γὰρ δηλοῦσι τῆς κινήσεως, καὶ τὰ ἐνεργείας, καθ' ἃς πάσχουσι, ἢ πάσχουσι καλῶς, ἢ φαύλως τὰ ἐν τῇ κινήσει ὄντα. τὸ μὲν γὰρ οὕτω δυνάμενον κινεῖσθαι ἢ ἐνεργεῖν ἀγαθὸν· τὸ δ' οὕτω καὶ οὐκ ἐκείνως, μοχθηρόν. μάλιστα δὲ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακὸν σημαίνει τὸ ποιὸν ἐπὶ τῶν ἐμψύχων, καὶ τὰ τῶν μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἔχουσι προαίρεσιν.

Alia vero sunt affectiones eorum, quæ mouentur, quæ rationes mouentur, & ipsæ motuum differentiæ: virtus autem & vitium pars quædã sunt affectionum. significant enim differentias motus & operationis, quibus ea, quæ mouentur, bene aut male agunt, aut patiuntur. Quod enim hoc pacto moueri aut agere potest, bonum est: quod illo aut contrario, malum. Maxime autem bonũ ac malum qualitatem in rebus animatis significant, in his potissimum, quæ electionem habent.

i *Alia vero.*] Alterum quasi caput esse docet tertium genus ex quatuor traditis, quod complectitur patibiles qualitates (quas hic communi, quasi peculiari nomine affectiones siue passiones appellat) & eas, quæ magis proprie dicuntur passiones, quas hic vocat motuum differentias, quod in quodam quasi tractu consistant.

k *Virtus autem.* Ad hoc secundum caput reuocat Arist. virtutem, vitium, & quæ sunt humanæ naturæ propria: quod idem intelligendum est de cæteris habitibus & dispositionibus rerum naturalium: omnes enim modo aliquo referuntur ad modum siue proprie dictum, siue improprie, idq; aut actiue, aut passiue. Ex habitu enim aut dispositione, qua res quæque bene aut male affecta est, prouenit, vt bene aut male agat aut patiatur. Vnde fit, vt ex hoc vel illo modo agendi aut patiendi colligamus rem bonam esse aut malam. Ex his patet duo posteriora genera hac ratione conuenire inter se, & differre à duobus prioribus, quod aliquo modo ad motum referuntur.

Quo pacto habitus omnes, & dispositiones ad motum referantur.

l *Maxime autem.*] Nomina boni & mali pro qualitatibus accepta significant habitus & dispositiones (quæ definiuntur qualitates, bene aut male afficientes subiectum) eas præcipue, quæ consuetudine comparantur. Quoniam vero res cognitione carentes non assuescũt, vt traditur initio secundi Ethicorum, idcirco Arist. hoc loco docet, bonum & malum maxime significare qualitatem in rebus animatis, h.e. in animalibus: hæc enim sola ex omnibus rebus naturalibus cognitione prædita sunt. Addit autem, *in iis potissimum, &c.* quia boni & mali vocabulis potissimum significantur virtutes & vitia: at virtutes & vitia, si proprie loquendum est, in iis tantum cernuntur, quæ ex electione agunt, quod ea sola sunt libera, & quibus debeatur laus & vituperatio, quæ solius veræ virtutis & vitii sunt præmia. Atq; hæc sunt, quæ ab Arist. hoc capite dicũtur: in quibus etsi multa occurrunt, de quibus disputari possit: nos tamen missis primo genere qualitatis hic tradito, quod non ponatur per se in prædicamentis, vt ex cap 7. & 8. huius libri perspicuum est, de ea tantum diuisione qualitatis, quam Arist. in Prædicamentis scripsit reliquit; disputabimus, quod in ea Aristot. solam accidentariam qualitatem, quæ peculiariter prædicamentum constituit, in suas species diuiserit. Qua in re ne longiores simus tempusq; in minus necessariis rebus conteramus, duo tantum à nobis ex iis, quæ priuatim in Prædicamenta conscripsimus, huic loco ascribenda sunt. Vnum est, an qualitas in eo libro recte distributa sit ab Arist. in habitum & dispositionem, potentiam & impotentiam, passionem & patibilem qualitatem, figuram ac formam: hæc enim diuisio ex omnibus, quæ de qualitate tradi possent, maxime probari solet. Alterum qua ratione habitus & dispositio, cæteræque, aliorum membrorum explicationes inter se distinguantur.

De quibus hoc loco disputandum.

Rectene, an secus distributa sit qualitas ab Aristotele in Prædicamentis.

QVÆSTIO I.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

Non videri recte distributam Quæstionem.

QVod ergo attinet ad priorem quæstionem, multa sunt, quæ diuisionem implicatam, atque adeo ineptam esse videantur conuincere.

Primum, quia posteriora tria membra sub primo continentur; omnes enim naturales potentiæ, omnes deniq. figuræ ac formæ sunt qualitates bene aut male afficientes subiectum: quæ est definitio communis habitui & dispositioni, quatenus peculiari ratione inter se conuenire, & ab aliis membris diuisionis differre dicuntur.

Deinde, quia tertium quoq; & quartũ diuisionis membrum continetur sub secundo. Nam, calor & frigus, durities & mollitudo, ac cæteræ omnes qualitates tertiæ speciei sunt qualitates, quibus res agunt, aut resistunt: colores enim, qui minime omnium qualitatum tertiæ speciei ad aliquid efficiendum

videntur

videntur natura apti, efficiunt veras ſui ſimilitudines, quas & per corpora perſpicua diffundunt, & in oculos imprimunt: figuræ autem omnes, cum ad diluendum aptæ ſint aut ineptæ; non eſt, cur inter potentias & impotentias neceſſario etiam ipſæ non numerentur.

Tertio, quia quartum membrum, ſub tertio continetur: efficiunt enim figuræ ac formæ paſſionem in ſenſu tactus, quod luce eſt clarius. B

Quod vero recte diſtributa ſit qualitas in quatuor prædicta membra, ſuadet primum Ariſtotelis auctoritas, deinde omnium, qui poſt Ariſtotelem ſcripſerunt, communis huius prædicamenti explicatio. Nam, etſi non deſunt, qui plura genera qualitatum eſſe ſuſpicentur, vt Simplicius & Boetius in Prædicamentorum commentariis: nemo tamen (quod ſciam) aliud genus qualitatis poſt Ariſtotelem adiecit, aut ex iis, quæ ab illo conſtituta ſunt, vllum detraxit. C

Reiicitur quorundam ſententia.

SECTIO II.

Opinio eorũ qui negant diuiſionem qualitatis in genera & ſpecies.

VEteres quidam, quos Magnus Albertus in com. Prædic. tract. de qualitate c. 3. refert, exiſtimabant diuiſionem hanc non eſſe D generis in ſpecies, ſed in modos quoſdam accidentarios ſpeciebus qualitatis: proinde nõ eſſe diuiſionem exactam abſolute, ſed quoad modos qualitatum magis tritos & vulgatos, quod alij complures reperiantur. In quã ſententiam magis inclinat Scotus in quæſt. quas in eundem librum de qualitate, q. diſt. 6. q. 10. ſcripſit, eandemque omnino amplectitur in quartum Sententiarum libr. duobus potiſſimum argumentis hi Auctores propoſitam ſententiam ſibi perſuadent. E

Probatur alib. ob rationes ſequentes

Vno, quia omnia aut plura membra prædicari poſſunt de vna & eadem qualitate ſecundum eſſentiam, vt de eadem figura, quod ſit habitus, ſi tenacius inhæreat: diſpoſitio, ſi facile abiiciatur: potentia, ſi ſit ad diuidendum apta: impotentia, ſi inepta & ita in cæteris.

Altero, quoniam Ariſtoteles ait initio illius capitis, qualitatem multis modis dici: & recenſitis omnibus membris in quę qualitatem diſtribuerat, mox ſubdit, alium fortaſſe modum inueniri poſſe, ſed fere omnes, qui maxime dici ſolerent, eos eſſe, quos enumerauerat. Docet autem Scotus hoc intereſſe inter ſpeciem & modum, quod ſpecies addit differentiam eſſentialem ſuper illud, cuius eſt ſpecies: modus autem ſolam differentiam accidentalem. F

Verum hæc ſententia non placet. Primum quia alij ſunt modi non minus triti ac vulgati, quam qui tradita diuiſione continentur, vt habere contrarium, & non habere, ſuſcipere magis ac minus, & nõ ſuſcipere. Deinde, quia Ariſtoteles in recenſendis membris diuidentibus vtitur nominibus ſpeciei & generis, vt cum ait: *Atq; vna quidem ſpecies qualitatis, habitus diſpoſitio dicuntur*, & infra: *Alterum qualitatis genus eſt*: & ſic deinceps. Quibus verbis ſatis indicat ſe non in modos accidentarios, ſed in ſpecies ſubalternas qualitatis, & quæ genera ſunt & ſpecies, qualitatem diuidere. Tertio, quia prædicamẽtum qualitatis, quod eo loco conficit, non conſtat modis qualitatum, ſed earum generibus & ſpeciebus. Quarto, quia modi qualitatum non ſunt qualitates, ſed illarum accidentia, cum tamen Ariſtoteles ſæpe dicat ac probet, ea, de quibus loquitur in eo capite, eſſe qualitates. Poſtremo, quia obiectio illa, quam in extrema parte capitis diluit, ex eo difficultatem habere videbatur, quia habitus & diſpoſitio inter ſpecies duorum generum numerantur, & Qualitatis, & ad aliquid: *Refellitur.*

Soluuntur argumenta prioris ſententiæ.

Quapropter ad primum argumentum pro hac ſententia dicendum eſt, fieri non poſſe, vt vni & eidem ſpeciei qualitatis plura membra huius diuiſionis, quatenus inter ſe formaliter diſtinguuntur, conueniant. Nam, etſi vna & eadem res poſſit fortaſſe eſſe figura, & habitus, & potentia, &c. de qua re mox diſſerendum eſt: nunquam tamen figura, vt figura eſt, erit formaliter habitus aut potentia, & ita in cæteris.

Cur Ariſt. modorum nomine qualitatis ſpecies appellarit.

Ad ſecundum dicito, Ariſtotelem ſpecies qualitatis nomine modorũ appellaſſe, quia genus qualitatis in eis omnibus differentiarum eſſentialium adiectione modificatum eſt, atq; contractum. Quod autem poſtea addit: *alium fortaſſe modum, &c.* non ideo dictum eſt, quod alios qualitatum modos eſſe crediderit, vt putant Simpl. & Boet. ſed primum Sophiſtarum more rem non omnino certam aſſeueranter ſtatueret: deinde vt lectorem ad maiorem harum rerum diſquiſitionem inuitaret.

Approbatio diuiſionis Ariſtotelica, priorque eius explicatio.

SECTIO III.

Aſſertio quæſtionis reſpondent.

DIcendum igitur diuiſionem traditam quæ eſt ſententia Ammonij, & Alexandri, Alberti Mag. in Prædica. ea. de qualitate,

Diui Thomæ, Caietani, & aliorũ) esse generis in species, valdeq; probabile esse, nihil in ea deesse aut superare, vel argumentis duob. pro affirmatiua parte huius quæstionis adductis haud difficile quiuis sibi persuadet. Sed quia multi erunt, qui eius rationem poscant, duas aptiores ex omnibus, quæ afferri solent, proponamus.

Duplex ratio qua species qualitatis colliguntur. Prior ex D. Thoma desumpta.

Prior diuidendi ratio est Diui Thomæ 1. secundæ, quæst. 42. artic. 2. quo loco in hanc sententiam scribit: *Qualitas est modus quidam accidentarius substantiæ, aut igitur comparatur cum natura subiecti, aut cum eius actione & passione, aut cum eius dem quantitate. Si cum natura subiecti, nempe quatenus illi est conuenta-nea aut dissentanea, conficit primam speciem, quæ habitus & dispositionis nominibus significatur: habitus quidem, si difficile dimoueatur, dispositio, si facile. Si vero cum eius actione & passione, aut consideratur vt est principium actionis passionisve, aut vt terminus* (sic enim interpretatur Diuum Thomam Caietanus in Prædicamentorum Commentariis) *si principium constituit secundam speciem: qua potentia dicitur, si sit principium facile agendi aut resistendi: impotentia, si difficile, si vero vt terminus, hoc est, si motu aliquo acquiratur, in quo propriæ actio & passio terminatur, tertiam conficit speciem, qua patibilis qualitas vocatur, si diu permaneat: passio vero, si breui transeat. Si denique comparatur cum quantitate subiectiua, efficit quartam speciem: quæ figura nomine appellatur, si Mathematice spectetur, hoc est, nulla habita ratione materiæ sensibilis: forma autem, si physice, nempe quatenus cohæret in materia sensibili ac materiali.* Hæc fere est ratio, quæ à Diuo Thoma de diuisione Aristotelica redditur.

Ordo specierum ex hac diuidendi ratione, quam apte deducatur.

Ex qua diuidendi ratione colligi potest, quam aptus ordo in speciebus qualitatis cõstitutus sit. Primo enim loco merito posita est qualitas, vt comparatur cum natura subiecti, quia natura siue essentia est primum in quaque re. Secundo loco, vt est principium actionis. vnumquodq; enim est propter suam operationem, vt Aristoteles docet 2. de lib. de Cœlo, cap. 3. tex. 17. Tertio, vt est terminus eius operationis, quæ est motus. Postremo, vt comparatur cum quãtitate subiecti, quæ posterior perfectione est, & natura & operatione. Sed contra hanc diuidendi rationem facere in primis videntur tria illa, quæ negatiuam quæstionis partem initio confirmabãt: duinde hæc alia tria. Cum D. Th. docet rationem qualitatis tertiæ speciei in eo positam esse, vt sit terminus motus, aut accipit motum præsse ac proprie, aut late: nempe etiam pro motu improprie dicto. Si proprie, ergo amor & odium, & cæteræ passiones animæ non pertinent ad tertiam speciem, cum sint operationes appetitus sensitiui, neq; ipsa secundum se acquirantur motu. Si late, ergo habitus & dispositiones & omnes aliæ qualitates, quæ actione qualibet fiunt, pertinent ad tertiam speciem. quod ex eo falsum deprehenditur, quod pleræq; nec efficiant passionẽ in sensibus, nec ex passione oriantur, in quo positam esse ait Aristoteles qualitatis tertiæ speciei rationem.

Quæ videan tur cum hac diuidendi ratione pugnare.

Accedit, quod lux Solis est patibilis qualitas cum efficiat passionem in sensibus, nec breui transeat: & tamen non est terminus motus, siue proprie dicti, siue improprie. Adde, quod esse terminum motus non est in hac diuidendi ratione materialiter sumendum, sed formaliter: alioqui rationem formalem tertiæ speciei à rationibus aliarum specierum non distingueret. Ratio autem termini, vt terminus est, non est ratio, ex qua res dicatur qualis, sed relata.

Soluitur ea in primis tria argumenta initio quæstionis proposita.

Hæc tamen haud difficile diluuntur. Nam quod attinet ad prima tria argumenta, initio quæstionis proposita: cum eadem res alia & alia ratione pertinere possit ad diuersa prædicamenta, vt idem motus ad prædicamentum actionis & passionis: quid mirum est, si alia & alia ratione pertineat ad diuersas species eiusdem prædicamenti. Ita Simpl. & Porph. in prædic. ca. de qualitate, & D. Thom. 1. 2. q. 49. art. 2. ad primum. Caiet. & Sot. in prædicam. de qualitate. Itaque nullum est incommodum, si vnus & idem re calor aut frigus sit habitus aut dispositio: quatenus bene vel male afficit subiectum; potentia autem aut impotentia, quatenus facile aut difficile agere aut resistere potest patibilis autem qualitas, quatenus per motum acquiritur, & ita in cæteris. Esset autem vel maximum, si qualitas, quæ reipsa vna est tantum, vna etiam & eadem ratione ad diuersas species qualitatis spectaret. Quod si hæc vera sunt, nullam vim habet contra hanc diuidendi rationem tria prædicta argumenta.

Passiones animæ, non pertinent ad tertiam speciem per se.

Ad primum vero aliorum trium dici potest, motum in hac ratione diuidendi præsse ac proprie accipi à Diuo Thoma; proinde eius sententia passiones animæ non pertinere per seipsas ad tertiam speciem, nisi ratione qualitatum, sensibilium, quæ simul cum ipsis passionibus in corpore fiunt: vt calor, cum quis irascitur, frigus, cum timet.

Lux Solis non quasi spec

Ad secundum dicito, lucem Solis iuxta hanc sententiam non pertinere ad tertiam speciem, sed ad primam, quatenus bene afficit subiectum: & ad secundam, quatenus est

agendi

agendi principium. nec ſat eſſe, quod efficiat A paſſionem in ſenſibus, vt pertineat ad tertiã, eo, quod Ariſtoteles non tradat eo loco rationem formalem tertiæ ſpeciei qualitatis, ſed ſolius impoſitionis vocabuli: quaſi dicat, ex eo quidem appellatas fuiſſe qualitates, quod efficiant paſſionem in ſenſibus, aut ex paſſione aliqua oriantur, tametſi non illis tãtum, ſed aliis etiam idem conueniat: quemadmodum, etſi multis offendiculis lædantur pedes ambulantium, ſolus tamen lapis à lædendo pede nomen accepit. B

Ad tertium dicendum eſt, eſſe terminum motus, non formaliter, ſed materialiter accipiendum eſſe in hac diuidendi forma: neque inde effici, rationem formalem tertiæ ſpeciei non diſtingui hoc pacto à rationibus formalibus aliarum. Nam vt diſtinguatur, ſatis eſt, ſi qualitas ipſa natura ſua ſit acquiſibilis per motum: etſi ratio eius non conſiſtat in eo, quod motum terminet. C

Alia ratio diuiſionis Ariſtotelica.

SECTIO IV.

Altera eiuſdem diuiſionis ratio explicatur.

POteſt etiam alia ratio eiuſdem diuiſionis hunc in modum reddi. Qualitas aut eſt in ſola ſuperficie ſubſtantiæ, aut etiam interius, ſi interius, aut eſt ſenſibus ſubiecta, aut D minime: ſi ſenſibus ſubiecta eſt, patibilis qualitas aut paſſio. Quod ſi non eſt ſubiecta ſenſibus, aut eſt à natura inſita aut acquiſita, ſi inſita à natura, eſt naturalis potentia aut impotentia, ſi acquiſita, habitus aut diſpoſitio.

Ordo dignitatum in ſpeciebus qualitatis ab Ariſt. obſeruatus.

Hanc pene rationem affert Scotus in prædicam. q. 1. ſuper cap. de Quali. eſtque magna ex parte deſumpta ex Simplicio & Ammonio. Iuxta quam cernimus Ariſtotelem in his tradendis ſpeciebus dignitatis ordinem ſeruaſſe. Eas enim primo loco poſuit, quibus ſolis boni effici poſſumus. Secundo autem illas, quæ, etſi ex ſe neminem bonum faciunt, tamen excellentia naturæ ſuæ non ſubduntur ſenſibus. Tertio locò ſequuntur illæ, quæ etſi ſubduntur ſenſibus, non in ſola tamen ſuperficie exiſtunt, vt exiſtunt eæ, quæ ſunt quartæ ſpeciei, quæ proinde ad extremum merito reiecta eſt. E

Argumentum pro hac diuidendi ratione.

Quod autem hæc diuidendi ratio ſit Ariſtotelis ſententiæ conſentanea, ex eo colligo, quia 7. Phyſicor. cap. 3. tex. 15. & 20. pro eiſdem ſumit qualitates ſenſibiles atque qualitates tertiæ ſpeciei: intelligit autem nomine ſenſibilium eas, quæ ſingulis tantum ſenſibus percipiuntur: ſicque excludit figuras & formas, F quæ percipiuntur pluribus ſenſibus. Putat ergo primæ ac ſecundæ ſpeciei qualitates eſſe inſenſibiles, & cum in ſecunda ponat inſitas, reliquum eſt etiam, vt in prima ponat acquiſitas.

Obiectiones ẽtractandæ.

Sed contra hanc quoq; diuidendi rationem non deſunt, quæ obiiciuntur. Primum enim pulchritudo eſt in ſola ſuperficie ſubſtantiæ, & tamen pertinet ad primam ſpeciem, cum ſit habitus quidã, vt Ariſtoteles docet 7. Phy. ca. 3. text. 17. Colores etiam in ſola ſuperficie videntur eſſe, vt colligi videtur ex definitione coloris tradita in lib. de ſenſu & ſenſibili, & tamen pertinet ad tertiam ſpeciem, vt in Prædicament. capite ipſo de Qualitate tradit Ariſtoteles. 1.

Deinde quædam qualitates primæ ac ſecundæ ſpeciei ſunt ſenſibus ſubiectæ, vt calor & frigus, quæ ab Ariſtotele eodem loco ca. 3. referuntur in primam ſpeciem, & omnino etiam videntur pertinere ad ſecundam, cum ſint naturales potentiæ ignis & aquæ. Iam diu enim è Scholis exploſa eſt opinio illa de qualitatibus inſenſibilibus elementorum ad calefaciendum, refrigerandum, &c quas nonnulli in elementis præter calorem, frigus, & alias ſenſibiles eſſe exiſtimabant. Et contrario autem quædam tertiæ ſpeciei qualitates inueniuntur, quæ non ſunt ſubiectæ ſenſibus, vt paſſiones animæ; quas tamen adeo perſpicue Ariſtoteles in tertiam ſpeciem refert, vt durum videatur admodum illas excludere. 2

Poſtremo, multa ſunt, quæ ex duris fiunt mollia, & ex mollib. dura: at duities & mollitudo numerantur ab Ariſtotele inter qualitates ſecundæ ſpeciei, quæ cum natura ſint inſitæ, expelli nunquam à ſubiecto poſſunt. Adde, quod duities & mollitudo ſunt qualitates ſenſibiles. in ſecunda autem ſpecie non ponuntur iuxta traditam diuidendi rationem, niſi inſenſibiles. 3

Pulchritudinem non eſſe ſimplicẽ qualitatem.

Poſſunt tamen & hæc facile refelli. Primũ, ſi dicas, etſi multi credunt pulchritudinem eſſe vere ſubiectam primæ ſpeciei qualitatis: tamen proprie ac per ſe non modo ad illam non pertinere, ſed ne in toto quidẽ hoc prædicamento per ſe habere locum, quia non videtur ſimplex qualitas. conſtat enim ex apta figura, hoc eſt, naturæ rei conſentanea, & ſuau colore vno aut pluribus. *Pulchritudo*, ait Tullius, lib. 3. Tuſculanarum quæſt. *eſt apta membrorum figura cum coloris quadam ſuauitate.* Idem dicendum videtur de ſanitate, quam etiam Ariſtot. 7. Phyſ. ca. 3. in exemplum qualitatum primæ ſpeciei refert: ſi ſanitas, vt credibilius eſt, non eſt qualitas aliqua ſimplex & inſenſibilis: quæ ex hu-

Neque ſanitatem.

morum debita proportione ac temperamento resultet, vt multi etiam putant, sed est ipsum temperamentum, quod ex humoribus constat. Ideo tamen hæc in exempla qualitatum primæ speciei referuntur, quia propter quandam similitudinem cum veris & germanis eius speciei qualitatibus, inter eas numerari consueuerunt: idque ea fortasse ratione quia vt virtus & vitium se ad animum habent: ita pulchritudo & deformitas, sanitasque ac ægritudo ad corpus. Quod vero ad colorem attinet, dicendum est, eum non in superficie tantum, sed interius etiam inesse. neque aliud colligi ex definitione coloris, quam quod color, qua ratione aspectum terminat, ita vt vlterius non progrediatur, in sola superficie existit. de qua re fusius eo loco disserunt Peripatetici.

Calorem & frigus non poni in prima specie qualitatis.

Secundum dissoluetur, si occurras, calorem & frigus non poni in prima specie qualitatis, nec afferri ab Aristotele vt exempla dispositionum, quasi ad eam speciem per se ac proprie pertineant, quod Alexander, referente Simplicio, Magnus Albertus & alij non pauci in lib Prædicam. annotarunt: sed vt in eis, quod sensibus pateant, planius videamus, quo pacto dispositiones, quæ sensibus non subiacent, facile dimoueantur à subiectis. Passiones vero animæ eodem modo, quo iuxta superiorem diuisionis rationem, dicendum

Passiones animæ quare ad tertiam pertineant.

est, non pertinere per seipsas ad tertiam speciem, sed per qualitates adiunctas, quæ sensibus patent, & per quas cognoscuntur, vt ira per adorem, metus per rigorem, de quibus sæpius Poetæ: *ignescunt iræ*, inquit de Turno Virgil. Æneid. 9. *& durùm dolor ossibus ardet.* & alibi de Græcis, *Obstupuere animi gelidusque per ima cucurrit Ossa tremor.* vt idem Poeta Æneid. 2.

Tertium vero diluetur, si respondeas, duritiem & mollitudinem, quæ ab Aristotele in exemplum potentiæ & impotentiæ post alia quædam afferuntur, similitudinis tantum gratia adiungi, vt de calore & frigore dictum est: quod non obscure innuit Aristoteles cum ait, *his similia sunt durum & molle, &c.* Confirmari hoc potest ex iis, quæ 2 lib. de gener. c. 2. tex. 8. scribit Arist. vbi durum & molle inter qualitates tertiæ speciei refert.

Species intelligibiles angelorum esse in prima specie.

Si quis autem quærat, ad quod genus qualitatis pertineant species intelligibiles, quæ angelis concreatæ sunt, dicendum est, eas pertinere ad primum. quia etsi non sunt acquisitæ & collectæ ex rebus, vt nostræ: sunt tamen à Deo in ipsa creatione infusæ, nec more potentiarum à natura angelica profluunt. id quod satis est, vt dicantur acquisitæ.

Conferuntur inter se duæ propositæ diuidendi rationes.

SECTIO V.

Quid sit hic commune duabus diuidendi rationibus.

IN his duabus diuidendi rationibus hoc commune est, quod non tradantur per veras essentiales differentias, sed per eas, quæ locum verarum subeunt, vt auctores vtriusq; sententiæ annotarunt.

Quid cuique peculiare.

Hoc autem cuique peculiare, quod prior essentia tantum distinguat: posterior autem non modo essentia, sed res etiam ipsas. Nam, iuxta priorem eadem res potest esse in diuersis speciebus qualitatis, vel ut calor in prima, secunda, & tertia, vt D. Thomas loco citato concedit. At iuxta posteriorem nulla eadem res ad diuersas species pertinere potest. Qualitas enim, quæ in sola superficie inesse potest, interius inesse non potest: & quæ sensib. subest, non est ex iis, quæ sensibus non percipiuntur: & quæ innata est, non est acquisita, & vice versa.

Incommoda priora sententia.

Quanquam vero prior sententia suam habeat probabilitatem, nonnulla tamen ex ea colliguntur, quæ fortasse haud facile concedentur. In primis enim colligitur, scientias & virtutes, quæ motum intensionis terminant, pertinere ad patibiles qualitates aut passiones, non minus quam lumen. Deinde, nullam assignari posse qualitatem, etiamsi simplicissimæ naturæ esse videatur, vt intellectus aut voluntas, in qua plures essentiæ non eernantur. Postremo, nullam tradi, quæ simpliciter & absolute contineatur sub certa specie, sed semper opus esse distinctione, quæ diuersis rationibus ad diuersas species pertinere declaretur.

Num autem habitus à dispositionee & potentia ab impotentia, patibilis qualitas à passione, & figura à forma specie distinguantur, quod æque in vtraque sententia dubium relinquitur, id iam peculiari disputatione expendamus.

Vtrum habitus & dispositio, & cæterę trium membrorum complicationes differant specie, necne.

QVÆSTIO II.

De habitu & dispositione.

SECTIO I.

BOetius, Albertus Magnus, Ægidius Rom. & alij permulti in lib. Prędicam. sentiunt habitum & dispositionem non differre specie,

cie, sed solo accidentario discrimine perfecti & imperfecti eadem specie, vt virum à puero. Proinde, vt homo potest ex puero in virum euadere non mutata specie: ita eandem numero qualitatem posse ex dispositione fieri habitum retenta natura numerali eiusdem speciei, quam sententiam hisce argumentis ex Arist. desumptis sibi persuadent.

Pars negatiua quæstionis fundatur.

Primum, quia Arist aperte ait in Prædicamentis, *c. de qualit.* habitum & dispositionem esse vnam speciem qualitatis, quod verũ non esset, si essent plures contra diuisæ à se inuicem.

Deinde, quia discrimen, quod inter habitum & dispositionem constituit, plane est accidentarium; nempe, quod habitus sit diuturnior, & difficilius dimoueatur, quam dispositio.

Tertio, quia idem eodem loco ait, dispositionem tẽporis diuturnitate posse vocari habitum: quod videmus febri accidere, quæ initio morbi facile, aut non admodum difficile dimoueri potest, vbi autem diu insedit, sæpenumero in hecticã, siue habitualem desinit.

Postremo, addunt quidam & illud, quod Arist. scribit ad finem explicationis primæ speciei, omnem habitum esse dispositionem, nõ tamen cõtra, omnem dispositionem esse habitum: quod in eum sensum videtur accipiẽdum, vt omnis habitus fuerit aliquando dispositio, nempe cum imperfectus erat: & tamẽ nõ omnis dispositio aliquando futura sit habitus, quia non quælibet dispositio tamdiu durat ac roboratur, vt aliquando habitus euadat.

Partem affirmantem, scilicet D. Th. mentem esse consentaneam doctrinæ Aristot.

Diuus autem Tho. 1. 2. q. 49. *ar.* 2. ait, magis consentaneum esse doctrinæ Aristot asserere habitum & dispositionem differre specie. Re enim diligentius expensa docet, non in eo existimandum esse discrimen habitus & dispositionis consistere, quod habitus vtcunque sit diuturnus, & difficile expellatur à subiecto, dispositio autem breui transeat, & facile dimoueatur: sed in eo, quod has conditiones sibi vendicent natura sua, ac ex propria specie, quæ necessario diuersa esse debet. Neq; enim species vlla ex natura propria sibi vendicare potest oppositas conditiones, vt diuturna sit & non diuturna, facile expellatur & non facile. Itaque ex causis propriis, ac per se, facile aut difficile potentibus expulsionem è subiecto, iudicandum esse ait D. Th. sitne qualitas dispositio, an habitus: etsi per accidens aliquando eueniat, vt quę natura sua facile abiici potest, diuturna sit, & difficile abiiciatur, & quæ natura sua diuturna est, & difficile expellitur, ob aliquam aliam causam facile dimoueatur.

Vt probet pro D. Th. Caietanus hanc esse mentem Aristotelis.

Esse autem eam mentem Aristotelis, duobus potissimum argumentis pro D. Thoma probat Caietanus in Prædicamẽtis. Vno, quia Arist. in afferendis habituum & dispositionũ exemplis, nullam qualitatem numerauit inter habitus, nisi quæ habeat causas per se difficilis expulsionis ex subiecto, nullã inter dispositiones, nisi quæ per se, & natura sua facile abiiciatur. Altero, quia idem loco eodem perspicue ait, scientiam esse habitũ, etiam si quis ea mediocriter sit instructus: quod sane non dixisset, si imperfectam scientiam nõ esse habitum credidisset. Tertium argumentum desumi potest ex D. Th. 1. 2. q. 50. *art.* 1. *ad secundũ*, quod Arist. ibidem non audeat dicere, dispositionem temporis diuturnitate fieri habitũ, sed vocari posse ὡς ἕξιν, h. e. vt habitum: quasi apertius diceret consequi posse quidem temporis longinquitate modum quendam & similitudinẽ habitus, at nunquam re vera posse transire ex dispositione in habitum. Atq; hęc sententia, vt in se verior, & Arist. doctrinæ accommodatior, nobis semper probata est, & nunc etiam probatur.

Approbatio huius sententiæ.

Impugnatio & defensio sententiæ D. Thomæ.

SECTIO II.

Quæ contra eandem opponi possint.

NOn desunt tamen, quæ contra eam obiiciantur. Nam, præter argumenta, quibus prior opinio confirmata est, alia non lenia se offerunt.

Primum, non videri differentias essentiales constitutiuas habitus & dispositionis, quod habitus natura sua & ex causis per se, aut nullo modo, aut difficile diuelli possit, dispositio autem facile. Id enim commune est aliis pleriſq; qualitatibus, quæ in habitibus & dispositionibus non numerantur, vt videre est in potentiis naturalib. & in primis quatuor qualitatibus.

Deinde, quod virtutes, quæ in habitibus numerantur ab Arist tam facile amittantur, quam vitia contraria acquiruntur: id quod ex ipsa virtutis natura videtur prouenire, cũ virtus in rebus difficilibus versetur, vt Philosophi vno ore docent.

Tertio, quod errores numerandi omnino videantur in habitibus, cum scientiis contrarii sint, ac proinde sub eodem proximo genere collocandi videantur, & tamen natura sua facile amoueri possunt, cum innitantur principis male intellectis; etsi nonnunquam difficiler dimoueantur propter naturam & conditionem subiectorum.

Soluuntur in primis duo

Sed hæc facile diluuntur. Nam, in primo prioris sententiæ argumento nihil esse diffi-

gumẽt aprio-rũ sententia.

cultatis. Dicuntur enim habitus & dispositio A
vna species non identitate essentiæ proprie,
sed participatione naturæ communis, qua à
cæteris immediatis speciebus qualitatis di-
stinguuntur, quo pacto Porphyrius in Isago-
ge capite de specie ait, *plures homines participatione speciei esse vnum hominem.* Quanquam
& aliter respondeti potest, eodem tamen sen-
su: cum Aristoteles dixit habitum & dispo-
sitionem esse vnam speciem, nomine vnius
speciei intellexisse primam, quod patet ex se- B
quentibus: hoc enim ordine numerantur cæ-

Vnum frequenter acci pi solere pro prime.

teræ species nomine generum. Alterum ge-
nus qualitatis est, id est, secundum: tertium
genus, quartum genus. Est enim familiare
Græcis, familiarius etiam Hæbreis nomen
vnius pro primo sumere, vt cum Moyses Gen.
1. ait: *Factum est vespere, & mane dies vnus*, id
est primus.

Ad secundum dices, actu quidem facile &
difficile auelli accidentarium esse habitibus C
& dispositionibus: at esse tale, vt ex natura ip-
sa aliud sibi vendicet, difficile auelli posse, a-
liud facile, non est illis accidentarium, sed
essentiale.

Ad tertium; iam ex dictis patet dicen-
dum esse, si proprie quidem loquendum est,
nunquam dispositionem fieri habitum, aut
simpliciter & absolute vocari habitum, sed vt
habitum, quo pacto loquitur Aristoteles: at
improprie posse dici habitum si tempotis de
cursu in modum naturę corroborata sit: vt de

Distinctio habituum & dispositionũ apud quosdã usurpata.

febri habituali dictum est. Vnde nata est di-
stinctio, qua habitus & dispositiones apud
quosdam diuidi solent in habitus & dispositi
tiones secundum essentiam, & secundum
modum: quorum illa ita sunt affecta ad se
inuicem, vt nunquam alterum fiat ex altero,
hæc vero ita, vt sæpe alterũ in alterum com-
mutetur.

Ad quartum dicendum est duram esse ad-
modum eam expositionem, omnẽ habitum
esse dispositionem id est, fuisse, & tamen non
omnem dispositionem esse habitum, id est,
fore: præsertim cum prior harum propo-

Vera expositio loci Arist.

sitionum sit falsa. Sensus ergo loci est, om-
nem habitum esse dispositionem sumpto la-
tius nomine dispositionis ad significandum
commune genus habitus & dispositionis
esse acceptæ, quo eodem modo sumit Ari-
stoteles dispositionis verbum in explicando
secundo qualitatis genere. Cum enim pri-
mum genus sit innominatum, significari so-
let nomine huius vel illius speciei latius sum-
pto. Interdum enim dicitur habitus, interdũ
dispositio, tamesi sæpius appellatur dispositio quam habitus, propter imperfectionem
naturæ genericæ, cui aptius accommodatur
nomen imperfectioris speciei. Est autem dis-

Definitio prima speciei generatim sumpta.

positio hoc modo accepta qualitas insensi-
bilis & acquisita, quæ si natura sua difficile a
uellatur, erit habitus: si facile dispositio pres-
se accepta.

Hoc pacto sumitur dispositio 1 Topic. ca-
pite 2. textu 17. cum Aristoteles ait: *dispositionem esse genus disciplinæ*, & 7. Politicorum ca-
pite 1. cum scribit: *optimas dispositiones ea esse præstantiores, quo sunt præstantiora subiecta*, &7.
Physic cap. 3. cum dicit: *habitum esse dispositionem perfecti ad optimum*, id est, naturæ o-
mnino iam perfectæ ad perfectam operationem: non perficitur enim omnino natura
(intelliga autem per modum naturæ, hoc est,
per modum principii, vt exeludatur actus) ni-
si per habitus: potentiæ enim sunt in natura
quantumcunque imperfecta: dispositiones
autem specialiter acceptæ, etsi perficiunt per
modum naturæ, non perficiunt tamen om-

Expositio definitionis habitus ex 7. Physic.

nino ac perfecte. Aduerte autem obiter, non
definiri eo loco habitum vniuerse, sed pro o-
peratiuis tantum, nec pro omnibus operati-
uis, sed pro bonis duntaxat, quas virtutes ap-
pellamus.

Nomine etiam habitus idem commune genus innominatum significari.

Significatur etiam nomine habitus idem
commune genus innominatum hoc libro, c.
20. tex 25. cum Arist. ait: *habitum esse dispositionem, qua aliquid bene, aut male se habet ad se, vel ad alterum.* In hac tamen definitione dis-
D positionis nomen latissime sumitur: nempe
vt est commune quippiam dispositioni parti-
um in toro, quæ pertinet ad prædicamentum
quantitatis, dispositioni partium in loco, quę
pertinet ad Prædicamentum situs, & dispo-
sitioni huius prædicamenti proprie. Addit au-
tem *bene aut male*, ad determinandum com-
mune illud ad primam speciem qualitatis.
Denique addit: *ad se, vel ad alterum*, vt signifi-
centur duo habituum aut dispositionum ge-
E nera: vnum quo res nõ disponitur immedia-
te ad operandum, sed in seipsa: cuiusmodi est
sanitas & morbus, & pulchritudo & fœditas in
corpore gratiaque, & quorundam senten-
tia peccati macula in anima, tamesi priora
exempla non continent simplices qualitates:
alterum quo res immediate disponitur ad o-
perandum.

Expositio aliis definitionis.

Triplex dispositio.

Ad primum autem ex adiunctis argumen-
tis dicendum est, natura sua facile aut diffici-
F le dimoueri posse, non esse differentias essen-
tialiter constitutiuas habitus & dispositio-
nis, quæ nobis ignotæ sunt, sed eas indicare,
non absolute tamen, sed quatenus ipsa enun-
tiantur genere illo innominato dispositionis
late acceptæ.

Adiumenta edita contra opinionem sententiam refellendam.

Ad secundum dicito, virtutes difficile ac-
quiri, & facile amitti in nobis propter depra-

Cur virtutes difficile acquirantur.

uatio-

acquiramus, amittamus facile. Vitia modo contrario.

uationem naturæ, in qua pars sensitiua rationi rebellis est: quemadmodum vitia, quæ contra naturam rationalem sunt, ob eandem naturæ deprauationem facile à nobis acquiruntur, & difficile amittuntur, nõ tamen difficile acquiri, & facile amitti spectata natura ipsarum virtutum, & eius, quod in nobis præcipuum est. sunt enim consentaneæ naturæ rationali ex propria ipsarum conditione & natura; vnde est illud, quod plerique sapientes scribunt: Congenita nobis esse à natura virtutum semina, quibus si cultus adhibeatur, magnum ex illis prouentum colligendum. Atque id quod dicimus de virtutibus & vitiis in statu naturæ depraua tæ propter peccatum primorum parentum, intelligendum est in statu pure naturali, quem solum agnouerunt Philosophi: æque enim nobis difficilis acquisitio, & facilis amissio esset virtutum, si in puris naturalibus nasceremur, atque nunc est, cùm nascimur rectitudine illa primæua naturæ humanæ destituti, qua Deo dono maximo pars sensitiua rationali ad nutũ obediat.

Natura nostra deprauata Philosophis fuit ignota.

In statu pure naturali idẽ vbi euenit.

Errorem non esse habitum oppositũ assumpti.

Ad tertium negandum est, errorem collocari sub eodem proximo genere sub quo scientia. Diuiditur enim primum dispositio generaliter accepta in habitum & dispositionẽ specialiter sumptam: deinde habitus in scientias & virtutes, & si quæ sunt alia huiusmodi: postea dispositio in errores, vitia moralia, & alias huius generis qualitates. Quod si quis obiiciat, si vnum contrarium sit habitus, alterum quoque fore habitum: tum solum id cõcedendum est, cum contraria sunt sub eodem immediato genere, quod non accidit in scientia & errore.

Obiicitur.

Soluitur.

De cæteris tribus complicationibus.

SECTIO III.

cæteris cõplicationib. dari specifica distinctionem, patitur in scie.

DE cæteris tribus complicationibus naturalis potentiæ & impotentiæ, patibilis qualitatis & passionis, figuræ ac formæ alia ratio est, atque de habitu & dispositione. Nã, quod attinet ad potentiam & impotentiam: siue naturalem vim & imbecillitatem, etsi nõ desunt, qui alteram ab altera specie differre dicant: si quis tamen vel paululum aduertat animum, perspicue intelliget solo accidentario discrimine distingui. Primum quia naturalis potentia eo loco dicitur qua facile quæque res agit aut resistit: impotentia autem seu imbecillitas naturalis quæ ægre seu difficile: facile autem & difficile aliquid agere, aut alicui resistere, perspicue cernuntur ad eandem potentiam specie pertinere, vt facile & difficile, seu ægre videre & audire. Neque enim facultas videndi & audiendi pueri & senis, differunt specie sed solo vigore & imbecillitate, quod idẽ perspicue cernitur in facultate hominis à natura sani, qua facile morbis resistit, & imbecillitate valetudinarii, qua ægre & cũ difficultate id facit. Deinde, quia facultates naturales suis operationibus distinguuntur, ita vt, si operationes non differunt specie, neque ipsæ facultates specie differant; quis autem dicat, facile aut ægre aliquid agere, aut agenti resistere, differre inter se specie, cum aperte differant solis gradibus (vt sic dicam) perfectius & imperfectius agendi aut resistendi.

Quod si quis obiiciat, potentiam audiẽdi esse impotentiã videndi, & contra potentiam videndi esse impotentiam audiendi: at potentias videndi & audiendi differre specie, quemadmodum & earum operationes, ergo potentiã & impotentiam videndi & simpliciter audiendi differre specie atq; ita rem habere in cæteris, negandum est quod assumitur: non enim per potentiam videndi ægre audimus, aut per potentiam audiendi ægre videmus, sed nullo modo per illam quidem videmus, per hanc vero audimus: impotentia autem non dicitur loco citato esse id quo agere non possumus, sed quod nõ facile. Ac merito quidem, nam impotentia illa pura non est ens, sed negatio entis. Itaque potentia ad actum vnius speciei, non est impotentia ad actum alterius speciei: siue impotentia sumatur pro pura impotentia, quæ est non ens, siue pro potentia, qua ægre agere possumus eundem actum: sed eadem potentia, cum imperfecta est, & ægre potest in propriũ actum prodire, tum dicitur impotentia seu potius imbecillitas.

Obiicitur.

Diluitur.

Quod vero attinet ad patibilem qualitatẽ & passionem, quarum illa diu durat, hæc breui transit; dicat aliquis fortasse, idem sentiẽdum esse de earum distinctione, atque de discrimine habitus & dispositionis. Quamuis enim concedatur, diuturnam durationem & breuem transitũ non distinguere specie qualitates huius complicationis: at tale esset vt sibi vendicet natura sua diuturnitatem, & tale vt ex natura propria breuẽ transitum: hoc sane non minus videtur distinguere specie qualitates huius generis, quã facile & difficile dimoueri natura sua à subiecto, distinguit species primi generis, Atq; exẽpla sunt in promptu. Nam, sonus campanæ, quia natura sua breui transit, specie distinguitur ab eiusdem colore, qui suapte conditione diu durat: & lumen productum à Sole apud nos, quia eiusmodi est, vt diu non permaneat, specie distinguitur à luce, quæ Soli cognita est, & sic res se habet in cæteris.

In tertia specie dari distinctionem specificam, vt probari possit aliquos.

Nam

Non ita tamen sentiemus, si rem diligentius expendamus. Nam, etsi qualitates tertii generis, quæ natura sua diuturnæ sunt, & ex alterius corporis præsentia non pendent, nõ possint eiusdem speciei esse cum iis, quæ natura sua breui transeunt, aut pendent ex alterius corporis præsentia: tamen non hoc requiritur ad distinctionem patibilis qualitatis & passionis. Namque in vna & eadem specie ponit Aristoteles discrimen passionis & patibilis qualitatis; vt in rubore ex verecundia emergente, & à natiuitate insito: in pallore item ex metu contracto, & ex ipsa corporis constitutione. Quinetiam lux Solis, quala perẽnis est, patibilis qualitas dicitur. Lunæ vero, quia ex vario aspectu Solis continenter mutatur, & interdum terræ interiectu prorsus tollitur, passio est non patibilis qualitas. Non distinguitur ergo passio à patibili qualitate, nisi tanquam à qualitate diuturna breui transiens, quod discrimen accidentarium est, non specificum.

Lux Solis qualitas patibilis.

Lunæ passio.

Text. 20.

Eadem ratio discriminis est inter figuram & formam. Nam, vna & eadem qualitas resultans ex terminatione magnitudinis, si consideretur Mathematico more, dicitur figura; si physice, dicitur forma. Atque hæc de qualitate sint satis.

ΚΕΦ. ΙΕ'.

Πρός α πλείονα, τὰ μὲν, ὡς ὁ πλάσιον πρὸς τὸ ἥμισυ, καὶ τρισπλάσιον πρὸς τὸ τριημόριον, καὶ ὅλως πολλαπλάσιον πρὸς τὸ πολλοστημόριον, καὶ ὑπερέχον πρὸς ὑπερεχόμενον· τὰ δ' ὡς θερμαντικὸν πρὸς θερμαντόν, καὶ τμητικὸν πρὸς τμητόν, καὶ ὅλως τὸ ποιητικὸν πρὸς τὸ παθητικόν· τὰ δ' ὡς τὸ μετρητὸν πρὸς τὸ μέτρον, καὶ τὸ ἐπιστητὸν πρὸς ἐπιστήμην, καὶ αἰσθητὸν πρὸς αἴσθησιν· λέγεται b δὲ τὰ μὲν πρὸς τὸν καθ' αὑτὸ καὶ ἀριθμὸν, ἢ ἁπλῶς ἢ ὡρισμένον πρὸς αὐτόν, ἢ πρὸς ἐνίους, [τὰ μὲν διπλάσιον πρὸς τὸν ἀριθμὸν ὡρισμένον· τὸ δὲ πολλαπλάσιον, καὶ ἀριθμὸν πρὸς τὸν οὐχ ὡρισμένον ἢ, οἷον πόσοι,

CAP. XV.

AD aliquid a alia dicuntur, & duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & in summa multiplex ad multiplicis partem, & exceditur. Alia, & calefactinum ad calefactibile, sectinum ad sectabile, & vno nomine actiuum ad passiuum. Alia, & mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. Ac b *prima quidem ex numero dicuntur, aut simpliciter, aut definite ad ipsos, aut ad vnum. Verbi caussa, duplum ad vnum numerum est definitus: multiplex autem, ratione quidem numeri ad vnũ dicitur, non tamen*

Text. 20.

CAPITIS DECIMIQVINTI EXPLANATIO.

Relatorum per se tria genera.

AD a *aliquid dicuntur.*] Agit de distinctione relatorum; ac primum quidem de iis, quæ per se referuntur, quorum tria esse genera statim initio constituit, eaque familiaribus exemplis explicat, dicturus postea breuissime de iis, quæ sunt relata per accidens.

Expositio relatorum per sua fundamenta.

b *Ac prima quidem ex numero dicuntur.*] Exponit proposita relatorum genera per fundamenta relationum, docetque ea relata pertinere ad primum genus, quorum relationes fundantur in numero, aut vnitate, quæ est principium numeri. Cum autem tribus modis id fieri possit (aut enim altera correlatiuorum relatio fundatur in numero, altera in vnitate, aut vtraque in numero, aut vtraque in vnitate) misso tantisper tertio modo, priores duos sic explicat. Quædam relatiua huius generis dici ex numero, seu, quod idem est, ratione numeri, idque aut simpliciter, id est, indefinite, aut definite: & vtrouis modo vel ad ipsos, hoc est, ad numerum indefinite, aut definite sumptum, vel ad vnum definite etiam aut indefinite accepta. Ea relatiua dicuntur ex numero definite sumpto, quorum nominibus significatur certa species numeri, cuiusmodi est duplum, cuius correlatiuum est dimidium; significat enim relationem duorum ad vnum, quæ etiam conuenit numero respectu numeri, vt quaternario respectu binarii, quia ita se habent quatuor ad duo, vt duo ad vnum. Ea vero dicuntur ex numero indefinite sumpto, quorum nominibus non significatur certa species numeri, sed eorum innuitur multitudo aliqua, cuiusmodi est multiplex, quod est genus dupli. multiplex enim cuius correlatiuum est submultiplex, significat relationem multorum ad vnum, quæ etiam conuenit numero respectu numeri, vt patet in speciebus multiplicis, duplo scilicet triplo, quadruplo, &c. omnes enim huiusmodi species dicuntur de numero non solum respectu vnitatis, sed etiam respectu numeri; cum videlicet ita se habet numerus ad numerum vt numerus ad vnitatẽ, quemadmodum de duplo dictum est; ad ea enim ad quę species referuntur, genus etiam referatur necesse est. Atque his duobus exemplis, dupli inquam, & multiplicis vtitur Arist. ad explicanda relatiua, quæ numeri ratione ad vnum dicuntur. In quibus exemplis illud intelligendum est, vnũ illud, ad quod duplũ dicitur, definitum quoq; esse ac certum, cum semper sit dimidium, idemq;

Primum genus eorum quorum fundamentum est numerus aut vnitas.

accidere

accidere in aliis ſpeciebus multiplicis. Triplum enim refertur ad tertiam partem, quæ dicitur, ſubtriplum, quadruplum ad quartam, quæ dicitur ſub quadruplum, & ſic deinceps. At vnum, ad quod refertur multiplex, non eſt definitum & determinatum, quia non eſt certa aliqua pars, vt dimidia, aut tertia, &c ſed aliqua ex partibus indefinite ſumpta.

πλάσιον, ἢ πλάσιόν δὲ c ἡμιόλιον πρὸς τὸ ὑφημιόλιον κατ' ἀριθμὸν πρὸς ἀριθμὸν ἡμιόλιον· τὸ ἐπιμόριον ἔλαττον πρὸς τὸ ὑπερεπιμόριον κατ' ἄθροισιν, ὥσπερ τὸ πολλαπλάσιον πρὸς δ ἓν δ δ' ὑπερέχον πρὸς δ ὑπερεχόμενον, ὅλως ἄθροισιν κατ' ἀριθμόν. ὁ γὰρ

tamen definiti, vt huius, aut illius. Seſquialterum c vero ad ſubſeſquialterum ratione numeri ad numerum definitum: at ſuperparticulare, ad ſubparticulare ratione indefiniti dicitur, quem admodum multiplex ad vnum. Excedens d autem id quod exceditur, omnino indefinitum eſt numero.

c *Seſquialterum.* Quo pacto relatiua dicantur ratione numeri ad numerum docet Ariſtoteles exemplo ſeſquialterius & ſuperparticularis, quod eſt genus ſeſquialterius. Nam, ſeſquialterum cum ſignificet tantundem & dimidium (quæ relatio primum cernitur inter tria & duo) refertur ratione numeri definiti ad numerum definitum; nempe ad ſubſeſquialterum, quod eſt eius correlatiuum. quod idem dicendũ eſt de ſeſquitertio, ſeſquiquarto & cæteris deinceps ſpecieb. ſuperparticularibus, quæ referuntur ad ſubſeſquitertium, ſubſeſquiquartum, & cætera deinceps correlatiua: ſignificat enim ſeſquitertium tantundem & tertiam partẽ (quæ eſt proportio quatuor ad tria) ſeſquiquartum vero tantũdem & quartã partem (quæ eſt proportio quinque ad quatuor) & ita deinceps. At ſuperparticulare quoq; eſt genus ſeſquialterius, ſeſquialterij, ſeſquiquarti, & ſequentium ſpecierum, cum ſignificet tantundem & vnam præterea partem aliquotam, nullam certam partis ſpeciem deſignando, nec dimidium, nec tertiam, quartamve, aut aliam deinceps, quæ ab aliqua numeri ſpecie denominetur: non dubium eſt quin dicatur ex numero indefinito ad numerum indefinitum; quemadmodũ de multiplici dictum eſt. Nec dubitare quiſquã debet de ſubparticulari, quod eſt correlatiuum ſuperparticularis. reſpõdeat ne illi viciſſim per numerum an per vnitatem Nam, cum ſubparticulare dicatur illud, quod ab altero vna tantum aliquota ſui parte ſuperatur, neceſſario per numerum dicitur: ſiquidem vnitas non habet partem, ne iam ſit numerus.

Atq; id, quod dictum eſt de ſuperparticulari & ſpecieb. eius, dicendum eſt de ſuperpatiente eiuſq; ſpeciebus. Species enim ſuperpartientis ratione definiti numeri ad definitum numerum dicuntur: genus autem ipſum ratione indefiniti ad indefinitum. Superpartiens enim dicitur id, quod continet tantundem, & aliquot item partes aliquotas non efficientes vnam aliquotam: cuius ſpecies ſunt, ſuperbipartiens, quod continet tantundem & duas eiuſmodi partes: ſupertripartiens, quod tantũdem & tres, atq; ita deinceps. Vnde patet, idem quoq; dicendum eſſe de reliquis duobus generib. excedentis rationali proportione: quorum alterũ vocatur multiplex ſuperparticulare, alterum multiplex ſuperpartiens, de q; eodem ſpeciebus, quas nunc perſequi non eſt neceſſe, cum earũ cognitio aliunde petenda ſit. ſunt enim ſuo modo compoſita ex prædictis generibus Itaq; cum ſint quinq; ſpecies excedentis rationali proportione (quæ ſola in numeris excedentibus cernitur) nempe multiplex, ſuperparticulare, ſuperpartiens, multiplex ſuperparticulare, & multiplex ſuperpartiens: primum quidem genus cum ſuis ſpeciebus dicuntur ratione numeri ad vnum: reliqua vero quatuor, eorumq; ſpecies ratione numeri ad numerum: ita tamen, vt genera dicantur ratione numeri indefiniti ad indefinitum numerum, omnes autem ſpecies ratione definiti ad definitum.

Quinq; ſpecies excedentis rationali proportione.

Quod ad verba attinet, etſi illud ἐπιμόριον indifferens videatur ad ſignificandum id, quod alterum excedit parte aliqua vna aut pluribus, eodem modo verbum ὑπερεπιμόριον ad ſignificandum quidquid ſiue vna tantum, ſiue pluribus ſuperatur: tamen, quia exempla ſeſquialterius, & ſubſeſquialterius, quæ Ariſtoteles præmiſerat, ad genera ſubparticularis, & ſuperparticularis pertinent, quæ vnius tantum partis exceſſum aut defectum ſignificant: ideo potius reddidimus verba ſubparticularis & ſuperparticularis (quod vetus interpres, doctuſq; Geneſius Sepulueda *in Verſione Alexandri*, prudenter fecerunt) quam ſubpartientis & ſuperpartientis. quod fecit Beſſario.

Ratio verſionis.

d *Excedens autem ad id, quod exceditur.* Excedens non ſumitur hoc loco pro adæquato genere quocunque illarum ſpecierum, quas nunc commemorauimus: ſed pro alio quodam ſuperiori genere, quod complectitur excedentia omnia, ſiue ea rationali proportione, ſiue irrationali ſua correlatiua reſpiciant. verbi cauſa, omnes numeri maiores excedunt minores ratione rationali proportione, quia vnitas eſt communis menſura eorum omnium. at non omnis magnitudo maior excedit minorem eiuſmodi proportione, ſed interdum irrationali. Nam, etſi

Excedẽs pro quo ſumatur hoc loco.

omnis maior magnitudo, quæ denominatur ab ea ſpecie partium, à qua denominatur magnitudo minor, excedit minorem rationali proportione, eo, quod vtraq; earum eadem menſura menſuretur quo pacto ſe habet quadrupedalis magnitudo reſpectu bipedalis, aut tripedalis, menſuratur enim pede: tamen, quæ ab eadem ſpecie partium denominari nequit, non excedit minorem proportione rationali, ſed irrationali, quo pacto ſe habet diameter quadrati ad latus.

Docet ergo Ariſtoteles, excedens in commune, quod vtrumq; genus cõplectitur, eſſe omnino definitum numero, hoc eſt, neque in ſe neq; in quibuſdam inferioribus ſuis denominari ab eadem ſpecie partium, à qua denominatur id, quod exceditur. *Numerus enim*, inquit, *commenſurabilis eſt*, nempe cum quodlibet numero: *at illud*, id eſt, excedens in commune, *ex non commenſurabili numero dicitur*, hoc eſt, denominari quidem poteſt in omnibus ſuis inferioribus, à numero aliquarum partium, à quibus ipſum menſuretur, ſed tamen non ſemper per huiuſmodi partes erit commenſurabile cum eo, quod exceditur, quantumcunq; paruæ illæ ſumantur: *excedens enim tantundem continet, & aliquid amplius, at hoc*, id eſt, id quod tantundem continet & aliquid vltra, *indefinitum eſt*, quod mox declarat. *Vt enim*, inquit, *forte accidit, aut æquale eſt*: id eſt, menſuratur partibus æqualibus iis, quibus menſuratur id, quod excedituꝛ, vt cernere eſt in omnibus excedentibus rationali proportione, *aut non æquale*, id eſt, non æqualibus, vt patet in excedentibus proportione irrationale.

Quod ad verba attinet illud ὃ μὲν ξύμμετρον δὲ ἀριθμὸν λέγεται nos ſic vertimus: *illud vero ex non commenſurabili numero dicitur*, quod ſenſus omnino poſtulet, vt adhibeatur dictio *illud* quæ forſitan ex Græco contextu excidit, dicendumque erat ὃ οὐκ ἐκ ξυμμέτρου λέγεται.

ὃ δ' ἀριθμὸς σύμμετρος, ὃ μὲν σύμμετρος ἢ ἀριθμὸν λέγεται· τὸ γὰρ ὑπερέχον πρὸς τὸ ὑπερεχόμενον, τοιοῦτόν τι ἐστὶ καὶ ἕν. τοῦτο δ' ἀόριστον· ἐπίπεδον γὰρ ἔσται, ἐὰν ἡ ἴσον ἴσῳ ἴσον. ἢ οὐδὲ τὸ πρὸς τὸ ἅπαντα κατ' ἀριθμὸν λέγεται, καὶ ἀριθμῷ πᾶν. καὶ εἰ τὸ ἴσον, καὶ ὅμοιον καὶ ἓν πᾶν κατ' ἄλλον τρόπον· καὶ γὰρ τὸ ἐκ λέγεται πάντα. ἓν μὲν γὰρ ἐν μία ἢ ἐσία ὅμοια δ', ὧν ἡ ποιότης μία. ἴσα δὲ, ὧν τὸ ποσὸν ἓν· τὸ δὲ ἓν, τὸ ἀριθμῷ ἀρχὴ καὶ μέτρον. ὥστε ἓν πάντα πρὸς τὸ λέγεται. κατ' ἀριθμὸν μὲν οὖν τὰ αὐτὰ ὅλα τρόπον τινὰ ὅλα ποιητικὰ ὑποθετικά, κατὰ δύναμιν ποιητικὰ τε καὶ παθητικὰ, καὶ ἐνεργείᾳ τὰς τῶν δυνάμεων, οἷον τὰ θερμαντικὰ πρὸς τὸ θερμαντὸν, ὃν δύνανται καὶ πάλιν τὸ θερμαῖνον πρὸς τὸ θερμαντόμενον. καὶ τὸ τέμνον πρὸς τὸ τεμνόμενον, ὡς ἐνεργοῦντα. τῶν

mero. Numerus enim commenſurabilis eſt, illud vero ex non cõmenſurabili numero dicitur: excedens enim ſi conferatur cum eo, quod exceditur, tantundem quid eſt, & eo amplius, at hoc indefinitum eſt. Vt enim forte accidit, aut æquale eſt, aut non æquale. Atq; hæc omnia ex numero dicuntur ad aliquid, & numeri affectiones ſunt. Æquale etiam *ſimile, atq; idem modo alio. ex vno enim dicuntur omnia. Namq; eadem ſunt, quorum vna eſt ſubſtantia. Similia quorum vna eſt qualitas. Æqualia, quorum quantitas vna: at vnum numeri principium ac menſura eſt. Ita fit, vt hæc omnia ad aliquid, illa quidem numeri ratione dicãtur, non tamen eodem modo. Actiua autem & paſſiua ex potentia actiua & paſſiua potentiarumque actionib. dicuntur. Vt calefactiuum ad calefactibile quia poſſunt: rurſumq; calefaciẽs ad id, quod calefit, & ſecans ad id, quod ſecatur, quia in actu ſunt.*

Relata quæ ſit relationes vtrãq; ex parte fundãtur in vnitate.

Vnitas in qualitate aut quantitate vt ſit fundamẽtũ ſimilitudinis & æqualitatis.

Eorum e *Æqualia etiam.* Ex relatis primi generis ea hactenus repoſuit, quorum relationes altera ſaltem ex parte fundantur in numero: nunc explicat ea, quorum relationes ex vtraq; parte fundantur in vnitate: tametſi vt ait, hæc quoq; modo aliquo numeri ratione dicantur, quia vnitas eſt principium ac menſura numeri. Quo loco aduerte, ſubſtantiæ nomen accipi pro nomine eſſentiæ, quippe cum idem ſiue genere, ſiue ſpecie, ſiue numero non minus reperiatur in prædicamentis accidentium quam ſubſtantiæ. Aduerte etiam, vnitatem qualitatis & quantitatis pro vnitate ſecũdum ſpeciem determinatæ menſuræ ſumendam eſſe. neq; enim omnia, quæ communicant in genere etiam ſubalterno qualitatis aut quantitatis dicuntur ſimilia aut æqualia: imo, neq; omnia quæ communicant in ſpecie infima, niſi hæc ſumatur ſecundum eandem latitudinem intenſionis, aut extenſionis: quo pacto corpora æque alba dicunt ſimilia, & æque longa, æqualia. Illud item animaduertendum, relata ea, quæ hactenus explicata ſunt, dici inter ſeſe per exceſſum & defectum, ſiue commenſurabilem ſiue incommenſurabilem: hæc autem per vniformitatem.

Secundum relatorum genus.

f *Actiua autem & paſſiua.* Exponit ſecundum genus relatorum, aitq; illa per potentiã actiuam aut paſſiuam dici, aut per actiones, quib. huiuſmodi potentiæ in actum reducuntur. effectiua n. & paſſiua per potentiam dicuntur: efficientia vero & patientia per actiones, quibus aliæ potentiæ agunt, aliæ patiuntur, quæ omnia familiarib. exemplis illuſtrat. Itaq; totum hoc genus dicitur formaliter referri, relationibus fundatis in potẽtijs actiuis aut paſſiuis, aut certe in actionibus, quibus illæ agunt, & hæ patiuntur.

Eorum

ων g δὲ κατ' ἀριθμὸν, οὐκ εἰσὶ σύνεγγυς, ἀλλ' ἂν τρίτον σύνεγγυς εἴρηται· αἱ δὲ κατ' εἶναι σύνεγγυς, οὐκ ὑπάρχουσι· τῶν h δὲ κατὰ δύναμιν, καὶ κατὰ χρόνον, ἔνια λέγεται τῷ αὐτός π, οἷον τὸ πεπαιωκὸς αὐτὸς τῷ πεπαιωμένῳ, καὶ τὸ παιῶσον αὐτὸς τῷ παιωσόμενον· ἅπαν γὰρ ὃ ποτὲ μὲν λέγεται πρὸς τὸ μὲν γὰρ πεπαιωκὸς, τὸ δὲ παιωτικὸς π * ἐστί. ἐν ἐνίοις καὶ τέχναι δυνάμεις εἶναι τῷ ἀδυνάτου ὃ ὅσα ἅπαν λέγεται, οἷον ἀόρατον.

Τὰ k μὲν οὖν κατ' ἀριθμὸν καὶ δύναμιν λεγόμενα αὐτός π, ὥσπερ ἐν αὐτός π, τῷ ἅπαξ ἐστὶ πρὸς ἄλλο λέγεσθαι * αὐτὸ ἐστι, ἀλλὰ μὲν τῷ ἄλλο

Eorum g autem, que dicuntur ex numero, actiones non sunt, nisi quo pacto alibi dictum est: certe eis cum motu nulla conueniunt. Iam h que ex patientia dicuntur ad aliquid, per temporis etiam dicuntur: veluti quod fecit, ad id, quod factum est: & id, quod futurum est, ad id, quod faciendum. sic enim & pater filii pater dicitur: hoc enim fecit, illud passum quid est. Sunt i etiam nonnulla, que ex potentia priuatione dicuntur, & impossibile & quicunque huiusmodi in medium dicuntur, veluti inuisibile. Ea k igitur, que ex numero aut potentia ad aliquid dicuntur: ea ratione omnia dicuntur ad aliquid, quia idipsum, quod vnumquodque est alterius dicitur

* Legitur quidem ὄνος ἐστὶν, vt sit ea pristio Aristotelis familiaris in hac materia, verbaque cohæreant.

g *Eorum autem, qua dicuntur ex numero.* Antequam absoluat explicationem huius generis, confert illud cum superiore, docetque in relatiuis primi generis nullas cerni actiones, quemadmodum in relatiuis secundi. Quanquam enim numeri dicuntur diuidi, atque in se ducti efficere numeros quadratos aut cubicos, & alia huiusmodi agere aut pati: tamen cum hæc omnia mente ac cogitatione transigantur, nec re vera attingant ea, quæ numerantur, actiones aut passiones numerorum dici non debent: nisi fortasse eo modo, quo intellectus dicitur pati à rebus, & res agere in intellectum, vt in libris de Anima traditur: nempe sine motu. quanquam ne hoc quidem pacto numeri agunt aut patiuntur, cum re vera nihil accipiant, aut producant. *Numeros nil esse proprie actiones aut passiones.*

h *Iam qua ex potentia dicuntur.* Docet relatiua, quæ ex potentia dicuntur, per differentias etiam temporis præteriti & futuri posse distingui. Nam, etsi sunt quædam: quæ nullum certum tempus innuunt, vt calefactiuum & calefactibile: plerumq; tamen innuunt præteritum aut futurum, vt patet exemplis hic adductis. Non meminit autem in hac distinctione eorum, quæ ad significant tempus præsens, cuiusmodi sunt calefaciens, & id, quod calefit, quia huiusmodi relata ab actu potius, quam a potentia dicuntur. Sed cum ea, quæ innuunt tempus præteritum aut futurum, ab actu etiam præterito aut futuro dici videantur, cur hæc per potentiam referri dicta sunt: nempe, quia in his non actus, sed sola potentia existit in rerum natura, vt fundamentum relationis esse possit.

i *Sed etiam nonnulla.* Reuocat ad relatiua, quæ ex potentia dicuntur, ea, quæ dicuntur ex priuatione potentiæ, vt impossibile & inuisibile. hæc enim etsi reuera non sunt relatiua: tamen, quia relationũ priuationes significant, ad relatiua reduci debent: præsertim cum habeant quodammodo correlatiua, quæ sibi ex altera parte respondeant. impossibile enim alicui impossibile dicitur, & inuisibile alicui inuisibile.

k *Ea igitur.* Exponit relatiua tertij generis collatione ipsorum cum iis, quæ ad primum & secundũ genus pertinent. Discrimen in eo positũ dicitur, quod omnia, quæ pertinent ad primum & secundum genus, ideo dicuntur ad aliquid, quia eorum quodque, ideo, ipsum, quod est, ad aliud dicitur: non autem, quia aliud ad ipsum, hoc est, quia vnumquodq; eorum habet fundamentum suæ relationis in se, & non in suo correlatiuo: id quod ex eo patet, quia duplum & dimidium in seipsis habent, quare inuicem referantur: eodemq; modo calefaciens, & id, quod calefit. atq; ita res habet in cæteris (quo enim pacto agens habet fundamentum suæ relationis in se & non potius in patiente, post explicabitur) an iis, quæ ad tertium genus pertinent, aliter dicendũ est. Etenim mensurabile non dicitur mensurabile per fundamentũ relationis quod in ipso sit, sed in mensura: id quod docet in speciebus mensurabilis. vt in scibili, intelligibili, & aspectabili seu visibili: quo loco vtitur exẽplis eorum, qui putabãt intellectũ & sensum esse rerũ mensuras. Res enim, quæ sciuntur, intelliguntur, & videntur, ab actibus sciendi, intelligendi, & videndi, à quibus realiter non attinguntur, dicuntur sciri, intelligi, & videri; atq; adeo scibiles, intelligibiles, & visibiles. Aliter potest hic locus exponi, vt dicamus hoc interesse inter tertiũ genus & duo superiora, quod illa ex vtraq; parte à suis formis habeant denominationẽ, vel vti duplum, à duplicitate: dimidium, à dimidietate: agens ab actione: & patiens à passione. At in tertio genere, etsi vnum denominatur à sua forma, vt mensura à mensuratione, scientia ab actu sciẽdi, intellectus ab intelligendi, & visus à videndi, alterũ tamen non denominatur a forma sua, sed à suo correlatiuo: vt mensurabile à mensura, scibile à scientia, intelligibile ab intellectu, & visibile à visu, quæ expositio planior est, & menti Arist. forsitan accommodatior est. *Tertium relatorum genus.* *Potentiæ, quarum res sit, non vt sit vna subiecta, sed ab illa.*

ἀλλ᾽ ὡς ὁ ἐπιστητὸν δὶς μετρητὸν, καὶ τὸ ἐπιστητὸν, καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ἀληθὲς αὐτὸ λέγεσθαι, ὡσὲ τὸ λέγεται πρός τι, τὸ γὰρ ἀληθὲς τοῦτο, σημαίνει, ὅτι ἐστὶν ἐπιστητὸν [illegible] ἐστὶ τὸ ἀληθὲς ὡς τοῦτο, ἢ ἐστὶν ἀληθὲς· δὶς γὰρ τοῦτ᾽ ἐστὶ μηδὲν διαφέρον αὐτῶν. ὁμοίως δὲ καὶ πρός ἐστιν ἡ ὄψις, οὗ καὶ ἐστὶν ὄψις. καὶ τοι ἀληθὲς τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλὰ ὡς χρῶμα, ἢ πρὸς ὡς ἄλλο τι τοιοῦτον· ἐκείνως δὲ δὶς τὸ αὐτὸ λεχθήσεται, ἐπεὶ ἐστὶν ὄψις, οὗ ἐστὶν ἡ ὄψις τὰ μὲν οὖν καθ᾽ ἑαυτὰ λεγόμενα ὡσὲ πρός τι, τὰ μὲν ὅσα λέγεται τοιαῦτα δὲ, οἷον τὰ μὲν ἕξεις αὐτῶν ἢ τοιαῦται, οἷον, ἡ ἐπιστήμη τῶν ὡσὲ πρός τι. ὅτι τοῦ μὲν ἕξις αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη δοκεῖ εἶναι τῶν ὡσὲ πρός τι, ἐπεὶ καθ᾽ ὅσα τὰ ἕξεις λέγεται ὡσὲ πρός τι, οἷον ἰσότης, ὅτι τὸ ἴσον· καὶ ὁμοιότης, ὅτι τὸ ὅμοιον. τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς, οἷον, ἀνθρώπῳ ὡσὲ πρός τι, ὅτι συμβέβηκεν αὐτῷ διπλασίῳ εἶναι. τοῦτο δ᾽ ἐστὶ, τῶν ὡσὲ πρός τι· ἢ τὸ λευκὸν, εἰ τῷ αὐτῷ συμβέβηκε διπλασίῳ καὶ λευκῷ εἶναι.

dicitur ipſum quod eſt: non autem, quia aliud ad illud. ad menſurabile, & ſcibile, & intelligibile ideo dicuntur ad aliquid, quia aliud ad ipſa dicitur. nam & intelligibile ſignificat, quod in eo verſetur intellectus. Non eſt autem intellectus ad hoc, cuius eſt intellectus. bis enim idem dictum eſſet. Eodemque modo aſpectus, alicuius aſpectabilis aſpectus eſt, non item, cuius eſt aſpectus (tametſi hoc vere dicitur) ſed ad colorem, aut m *ad aliquid tale refertur. Illo vero modo bis idem dicitur: quia aſpectus, inquam, eius ſit, cuius eſt aſpectus. Quæ igitur per ſe ipſa ad aliquid dicuntur, partim hoc modo dicuntur, partim* n *ſi genera eorum ſint talia: quo pacto Medicina in iis, quæ genus eſt illius, eorum, quæ ſunt ad aliquid videtur eſſe. Adde omnia, quorum ratione, ea, quæ ipſa habent, ad aliquid dicuntur: quo pacto æqualitas dicitur ad aliquid, quia æquale: & ſimilitudo, quia ſimile. Sunt etiam* o *quæ per accidens dicantur: quo pacto homo eſt ad aliquid, quia accidit ei, vt ſit duplum. quod quidem numeratur in iis, quæ ſunt ad aliquid: aut vero album, ſi accidat eidem rei, vt dupla ſit & alba.*

l *Non eſt autem intellectus ad hoc, cuius eſt intellectus: bis enim idem dictum eſſet.* Docet obiter, intellectum, aſpectum, & alias ſimiles potentias, quatenus eiuſmodi ſunt, non referri ad ſubiecta, quibus inhærent, ſed ad obiecta, circa quæ verſantur: alioqui, quatenus tales ſunt, duplicē eſſentiam haberent quod fieri nequit, tametſi verum eſt, hæc omnia, quatenus accidētia quædam ſunt, ad ſua ſubiecta referri.

m *Aut ad aliquid tale refertur. Illo vero modo bis idem dicitur: quia aſpectus, inquam, eius ſit, cuius eſt aſpectus. Quæ igitur, &c.* Hoc ait Ariſtoteles propter lucem, quæ cum re vera color non ſit, cadit tamen ſub aſpectum. Itaque obiectum potentiæ videndi eſt aliquid commune colori & luci.

Obiectum ſi ſua potentia aliquid.

n *Partim ſi genera eorum ſint talia: quo pacto Medicina in iis, quæ genus eſt illius, eorum quæ ſunt ad aliquid.* Addit alia duo genera relatorum per ſe; quorum alterum eſt eorum, quæ referuntur per ſua genera, vt Medicina perſcientiam Medicina enim non dicitur alicuius ſcientia. quod idem in Prædicamentis de Grammatica & Muſica dictum eſt Numerantur autem hæc in relatis per ſe, quia cum genus ſit intimum ſpeciebus, quæcunque ſpeciebus per genera conueniunt per ſe illis conuenire cenſenda ſunt. Alterum genus eſt eorum, quæ per ſua concreta referuntur, vt æqualitas per æquale, & ſimilitudo per ſimile. Nam, etſi hæc non ſunt relatiua, ſed relationes, quibus relatiua referuntur: tamen ratione ipſorum relatiuorum dicuntur relatiua, atq; adeo relatiua per ſe, quod nihil differant ſecundum eſſentiam à relatiuis. æqualitas enim & æquale eandem eſſentiam dicunt; eodemq; modo ſimilitudo & ſimile. Illud tamen aduerte, etſi abſtracta non referuntur niſi ratione concretorum: tamen ratione ſui terminari. terminatur enim paternitas ratione ſui ad filium, & viciſſim filiatio ad patrem: item ſimilitudo huius ſimilis ad illud, & illius ad hoc.

Relatorum per accidens duplex genus.

o *Sunt etiam quæ per accidens dicantur: quo pacto homo eſt ad aliquid, quia accidit ei, vt ſit duplum.* Adiungit relatiua per accidens, quorum paucis verbis duplex genus tradit. Nam, & ſubiectum ratione accidentis, & vnum accidens ratione alterius accidentis dicuntur relatiua; vt patet exemplis adductis in contextu. Vtraque autem merito dicuntur relatiua per accidens, quia nec ad eſſentiam ſubiecti, nec ad eſſentiam alterius accidentis pertinent.

NVM

Digitized by Google

Num dentur relationes reales.

QVÆSTIO I.

Argumenta partis negatiuæ.

SECTIO I.

Rerū quæstionis tractanda.

INter ea, quæ de relatione ac relatiuis disputanda sunt, illud primum se offert, sitne aliqua relatio realis, quæque non pendeat ab operatione intellectus, an vero omnis relatio sit rationis. Si enim nulla est relatio, quæ ab operatione intellectus non pendeat, ea paucis explicata, quod nec per se in Prædicamentorum ordines redigatur, nec à primo Philosopho, nisi quasi per transennam tractanda sit, ad alia huius sententiæ magis propria properandum erit. Quod si re vera dantur relationes reales, operæpretium erit, in earum explicatione aliquantulum immorari: præsertim, cum ipsa relationum natura tenuis admodum entitatis sit, & quæ vix cadat sub intellectus aciem.

Pars negatiua probatur.

Quod igitur nulla relatio sit realis, multis nec leuibus argumentis videtur ostendi. Primum, quia vel ipsum relationis nomen comparationem significat; nemo autem dubitat, comparationem pendere ab operatione intellectus, rem vnam cum altera conferentis.

1. Deinde, quia si relatio aliqua esset realis, haberet sane extra intellectum caussam effectiuam: ita similitudo & qualitas, quæ haud postremo loco videntur numerandæ in realibus, ab aliquo agente efficerentur; at videmus rem vnam nulla re prorsus in eam agente fieri similem aut æqualem maxime distanti rei. Hinc enim probat Aristot. 5. Phys. cap. 2. text. 10 ad relationem non esse motum, *quia accidit*, inquit, *vt alterum relatiuum dicatur altero tantum mutato*, id est, accipiente aliquid agente, vt superius cap 13. q 9. interpretati sumus.

2. Tertio, quia inter relationes eæ maxime videntur dici reales, quibus res dicuntur causæ aliarum; præsertim effectiuæ, quæ tamen non videntur reales. Nam, cum fundamentū earum sit actio, vt vel ipsi relationum realiū assertores cōcedunt, transeunte actione, iam id quod fecit, non erit causa facti: ita transacta actione, qua pater filium genuit, aut qua faber sellam confecit, nec ille parens, nec hic auctor sellæ dicendus erit, nisi apprehensione intellectus ex actione præterita rem præsentem denominantis.

4. Quarto, quia æqualitas & similitudo, quæ reales dici solent, alio item argumento non videntur reales, quippe cum earum fundamentum sit vnitas quantitatis aut qualitatis existentis in pluribus subiectis, quæ vnitas nō potest esse realis. Nam, si esset sane vnitas rei vniuersalis, quæ est vniuersalitatis fundamētum, esset realiter in pluribus rebus, ac proinde ipsa vniuersalitas: ita res essent vniuersales sine vlla operatione intellectus. Quid enim quæso est aliud, duas substantias esse æquales aut similes, quam eandem quantitatem aut qualitatem esse in vtraque? Nam si non hoc est, sed est æquales quantitates, aut similes qualitates esse in vtraque, quædam rursus per quid ipsæ quantitates sint æquales, & ipsæ qualitates similes: ad quod aliter responderi non potest, nisi quod sint æquales per eandē extensionem aut intensionem in vtraque. Nā si per alia æqualia aut similia sint æquales aut similes, illa quoque erunt æqualia & similia per alia; atq; ita procedetur in infinitum.

5. Postremo, quia relatio totius ad partes, quæ in realibus etiam numeratur, non videtur dicenda realis, nisi quis in eodem toto admittere audeat infinita accidentia realia. Nā, cum pleraque tota infinitis partibus constēt, si relationes totius ad partes sunt reales, erūt in quolibet toto eius generis infinitę relationes reales. Mitto relationes domini & serui, quas plerique videntur reales facere. Quod enim reales non sint, ipsum dominii & seruitutis fundamentum declarat, quod non est aliud, quam ius siue potestas, vt vnus imperet, & alter pareat, titulo emptionis, aliove simili concessa: quæ potestas non à natura est, sed à lege positiua, quæ alia & alia est in alia & alia Republica, vt legislatori cuique placuit. Ita nullæ videntur esse relationes, quæ merito dicantur reales. Lege Capreol in prima distinct. 30. quæstio. 1. in solut 8. contra primam conclusionem.

Approbatio affirmatiuæ partis.

SECTIO II.

Qui partem negantem secuti fuerint.

VEteres nonnulli, quorum meminit Auenrois in Commentariis 12. lib. huius operis, ad tex. 19. & Auicenna lib 3. suæ Metaphysicæ, cap. 10. propositis fortassis aut aliis similibus argumentis permoti, negatiuam partem huius quæstionis amplexi sunt, quos ex recentioribus secutus est Aureolus, vt habet apud Capreolum ad distinctionem trigesimam libri primi sentent. Negant enim omnes relationem vllam esse realem formaliter, hoc est, vt distinguitur à fundamento, nisi quod Aureolus id intelligit in relationibus

creaturarum. non enim negat relationes, A quibus personæ diuinæ distinguuntur esse reales.

Pars affirmatiua exponitur, & probatur in primo genere

At dari relationes reales præter diuinas illas, quæ sine iniuria fidei orthodoxæ negari non possunt, plane constat in omnibus ijs tribus generibus relatorum, quæ ab Aristotele in contextu proponuntur. Nam, in primo genere negari non potest, res esse realiter maiores, & minores formaliter, quis etiam neget, eas esse re ipsa formaliter similes & dissimiles, æquales & inæquales. propinquas loco & remotas? At esse simile aut dissimile, non est esse quale formaliter, & esse æquale aut inæquale, non est idem formaliter, quod esse quantum, ac denique esse propinquum aut remotum non est formaliter esse in hoc aut illo loco, cum hæc sint absoluta, & quorum singula vni tantum rei solitarie existenti cõuenire possunt: illa autem relata, & quorum singula non conueniunt vni, nisi respectu alterius.

In secundo genere.

In secundo etiam genere causæ, quæ actu causant, & ex necessitate existunt actu, vt suo quæque modo concurrant ad effecta, reipsa referuntur ad effecta, si sint accidentium realium capaces: effecta quoque ipsa (quæ omnia accidentibus realib. subesse possunt) re etiam ipsa vniuerse referuntur ad eiusmodi causas.

In tertio genere.

In tertio quoque perspicuum est, scientias esse reali respectu affectas ad propria scibilia, & sensus ad propria sensibilia, & omnino habitus siue cognitiuos siue actiuos, & potentias naturales ad suos actus, cum ex se, ac ex propriis naturis id habeant: tametsi dubium sit, sintne huiusmodi relationes transcendentes, an huius prædicamenti propriæ. Accedit

Confirmatur ab auctoritate.

Aristotelis, Platonis, & grauissimi cuiusque, seu veteris, seu recentioris Philosophi ac Theologi sententia, qui omnes quasi per se notum accipiunt, entia realia diuidi in absoluta & relata ac de relatis multas scientias reales ex instituto agere dicunt, vt Physicam, de mutuo causarum respectu, Mathematicas de æqualitate & inæqualitate; magnitudinẽ de similitudine & dissimilitudine figurarum, de distantiis & propinquitatibus corporum, & ipsam primam Philosophiam de ordine rerũ omnium inter se. qui in compluribus realis est, & cuius esse ab operatione intellectus neutiquam pendet.

De Relatione, Relatiuo, Correlatiuo, Extremo, Fundamento, Ratione fundandi, ac Termino.

SECTIO III.

Propositis rerum, quæ sunt explicanda.

SED, vt hæc melius intelligantur, & argumẽta partis negatiuæ facilius dissolui possint, explicanda sunt primum quædam quasi principia, quibus Philosophi ac Theologi in materia relatorum vtuntur: tum tradenda documenta aliquot, quibus reales relationes à relationibus, quæ dicuntur rationis, distinguere possimus.

In hac igitur re vsurpari solent vocabula Relationis, Relatiui seu relati, Correlatiui, Extremi, Fundamenti, Rationis fundandi, Termini: itemque relatiuorum, quæ dicuntur secundum dici, & secundum esse; transcẽdentia, & non transcendentia, realia, & rationis, mutua & non mutua.

Quid sit Relatio.

Relatio dicitur id, quo aliquid formaliter refertur, vt æqualitas & similitudo. Nam, etsi duæ res dicuntur æquales suis quantitatibus, & duæ similes suis qualitatibus: non tamen formaliter, quasi ipsæ quantitates ex natura sua sint æqualitates, aut ipsæ qualitates, similitudines.

Quid Relatiuum.

Relatiuum late accepto vocabulo, dicitur id, quod explicari solet relatione ad aliud, siue talis relatio pertineat ad eius essentiam, vt relatio patris ad essentiam patris, siue non pertineat, vt relatio qualitatis ad essentiam qualitatis: non illa quidem qua refertur ad substantiam, sed qua refertur ad æquale. Explicatur enim pater relatione ad filium, ad quem essentiali sibi respectu affectus est: qualitas autem describitur relatione ad quale, cum dicitur qua quidam quales dicuntur, cum interim ad illud non sit essentialiter affecta.

Correlatiui quid.

Correlatiuum est relatiuum quodlibet, quatenus alteri relatiuo ex altera parte respondet vt pater filii, & filius patris: itaque sola consideratione differunt relatiuum & correlatiuũ. Vnde, si in numero plurali ista proferas, plane videbis omnia, quę dicuntur correlatiua, dici posse relatiua; nõ tamen omnia relatiua correlatiua. Nam, pater & dominus sunt relatiua, nec tamen correlatiua: quod idem in cæteris accidit, si non comparentur cum iis, ad quæ referuntur.

Extremum quid sit.

Extremum, quod etiam subiectum dicitur, est id, quod à relatione denominatur, vt Sophroniscus qui est pater, & Socrates qui est filius, sæpe tamen extremum appellatur subiectum, verum non proprie in omnibus. sola enim substantia proprie dicitur subiectum: cum interim non tantum substantia, sed etiam accidentia proprie denominentur a relationibus. Dicimus enim, idque proprie duas quantitates esse æquales, duas qualitates similes, & non tantum duas substantias.

Quin

A relationibus interdum denominari accidentia, non vero substantiæ.

Quin etiam sæpe accidentia denominantur à relationibus, cum substantiæ denominati nequeunt. dicimus enim, duas qualitates esse contrarias, & duas relationes esse oppositas, cum substantiæ nec contrariæ, nec alio modo oppositæ dici possint. *Vnde extrema dicta sint.* Porro, extrema ex eo videntur dicta, quod non proxime inter ea exerceantur relationes, quemadmodum inter ipsa correlatiua, vt inter duo æqualia aut similia, quatenus talia sunt: sed remota, vt inter duos homines, aut duas quantitates, aut qualitates. Non nunquam tamen ipsa correlatiua dicuntur extrema, quod relatio, siue eiusdem siue diuersæ rationis, sit quasi media inter correlatiua.

Fundamenti definitio.

Fundamentum est id, quod extremo seu subiecto est causa vt referatur. Sic quantitates sunt fundamenta æqualitatis & inæqualitatis: qualitas vero similitudinis & dissimilitudinis: vis gignendi paternitatis: potestas coercendi subditos dominatus: ipsæ etiam rerum essentiæ siue vniuersales, siue singulares, siue substantiarum, siue accidentium, sunt fundamenta identitatis, diuersitatis, & aliarum multarum relationum. Proinde fundamenta relationum non habent peculiare aliquod prædicamentum, sed in omnibus reperiri possunt. Sæpe tamen fundamenta & extrema idem sunt, vt duæ quantitates æquales, & duæ qualitates similes, & duæ quælibet essentiæ diuersæ. quippe quæ non solum denominantur à relationibus, sed etiam sibiipsis sunt causæ, vt referantur, quod idem in aliis plerisque rebus accidit.

Fundamentis adiungitur terminus.

Ratio fundandi.

Ratio fundandi, quæ sæpe fundamentum proximum appellatur, est conditio quædam, sine qua relatio non sequitur fundamentum. Verbi Gratia vnitas quantitatis est ratio fundandi, seu fundamentum proximum æqualitatis: & vnitas qualitatis, fundamentum similitudinis. quia, nisi quantitates sint vnum secundum speciem alicuius certæ dimensionis, & qualitates vnum secundum perfectionem gradualem, aut saltem specificam (si similitudo imperfecta sit) ne quantitates erunt æquales inter se, nec qualitates similes.

Terminus quid sit, & cur accipi debeat quid sit.

Terminus, vt hic sumitur, est id, ad quod relatiuum directo ac primo refertur: vt filius est terminus respectu patris: quia pater, qua ratione est pater, directo ac primo refertur ad filium & sic in cæteris. Quanquam vero omnis terminus ratione alicuius referatur ad relatiuum, cuius relationem terminat; dubitant nihilo minus Philosophi, num sit terminus eadem ratione, qua vicissim refertur ad illud, A an sub aliqua alia de qua re inferius differendum est.

De relatiuis secundum dici & secundum esse, deq; transcendentibus & non transcendentibus.

SECTIO IV.

RElatiua secundum dici, late quidem accepta iuxta eam definitionem, quam Aristoteles in Prædicamentis, cap. de Relatione ex veteribus priori loco tradit, sunt ea omnia, quæ aliorum dicuntur, h.e. relatione ad aliud explicantur.

Definitur relata secundum dici.

Presse tamen sumpta, & vt distinguuntur à relatis secundum esse, sunt ea tantum, quæ hac sola ratione in relatiuorum numero habentur, quod aliorum dicãtur: vt ala, quia dicitur alati, & caput, quia dicitur capitati: cũ alioqui & ala & caput relatiua non sint, sed absoluta entia.

Relatiua secundum esse.

Relatiua secundum esse, quæ sola Aristoteles posteriori definitione ex propria sententia in Prædicamentis tradita complexus est, sunt ea, quorum esse est ad aliud se habere, vt pater ad filium, & filius ad patrem.

Ac priori quidem modo esse relatiua secũdum dici, nihil diminuit de vera & propria ratione relatiui, cum relatiua etiam secundũ esse aliorum dicantur. At posteriori quo pacto fere semper à Dialecticis hæc applicatio vsurpatur, non diminuit modo, sed transfert in genus absolutorum.

Obiectio.

At obiiciet aliquis in hunc modum: scientias, sensus, accidens, materia & forma dici solent relata secundum dici (presse hoc nomine accepto) cum enim absoluta sint, & tamẽ non ea ratione sola in numero relatorum habentur, quia aliorum dicantur, sed multo magis, quia aliorum sint (omnia enim essentiali habitudine referuntur ad aliquid: scientia ad id, quod sub scientiam cadit, sensus, ad sensibile, accidens, ad substantiam, materia ad formam, & forma, ad materiam) non omnia igitur relata secundum dici presse sumpta, ea sola de causa in relatis habentur, quod aliorum dicantur.

Quid plerique respondeant.

Huic obiectioni maxima Philosophorum pars respondet, hasce res non referri ad aliquid essentiali habitudine, sed accidentaria duntaxat, proinde non haberi in relatis, nisi quia aliorum dicantur. Itaque aiunt, ista omnia esse omnino absoluta, atque hac de causa, etsi à nobis in hac vita non cognoscantur sine relatione, posset tamen alias sine vllo respectu intelligi. At vero D. Thomas & fere

Opinio D. Thom. approbatur. Soluitur obiectio.

& fere eius ſectatores inter quos eſt Caiet. 1. p. q. 77. art. 3. & in libro de ente & eſſentia c. 7. q. 15. exiſtimant, hæc referri eſſentiali habitudine, ſine qua intelligi omnino non poſſint, quæ opinio nobis probatur. Iuxta eam igitur occurrendum eſt ſcientiam & cætera, quæ diximus, non eſſe proprie ac preſſe relata ſecundum dici, ſed ſecundum eſſe. poſſe tamen appellari relata ſecundum dici, quia non pertinent ad hoc prædicamentum (Lege D. Tho. 8. Metaph. lect. 1. & quodl. 9 q. 6. ad tertium & 1. p. q. 15. art. 3. ad tertium, & 1. ſecundæ quæſt. 53 art. 2 ad tertium, 7. Metaph. lect. 4. & aliis in locis) atq; hæc ſit tertia vſurpatio relatorum ſecundum dici; quanquam ſuperioris opinionis auctores eam confundunt cum ſecunda, quod exiſtiment nulla relata ſecundū eſſe reperiri extra hoc prædicamentum.

Relata tranſcendentia.

Relata tranſcendentia ſunt ea, quorum eſſe eſt affecta eſſe ad aliud, vt ad quippiā prius in aliquo genere cauſæ, hoc pacto refertur ſcientia ad id, quod ſub ſcientiam cadit, vt philoſophia naturalis, ad ens naturale, aſpectus, ad colorem, auditus, ad ſonum, accidēs, ad ſubſtantiam, & materia, ad formam naturalem, viciſſimque forma, ad materiam: dicunturque tranſcendentia, quia in omnibus generibus rerum inueniri poſſunt, vt materia & forma in ſubſtantia, ſcientia & ſenſus, in qualitate.

Relata non tranſcendentia.

Relata non tranſcendentia ſunt ea, quorū eſſentia eſt affecta eſſe ad aliud, vt ad terminū tantum, h. e. non vt ad aliquid prius in aliquo genere cauſæ: veluti duplum, dimidium, maius, minus, pater, filius, & ſimilia: dicunturque non tranſcendentia, quia non inueniuntur in omnibus generibus rerum, ſed faciunt quoddam per ſe genus.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, eſſentiam filii in eo poſitam eſſe, vt ſit affectus ad patrem vt ad cauſam ſui,

Soluitur.

& tamen filium non eſſe relatiuum tranſcendens, negandum eſt filium referri ad patrem, vt ad cauſam ſui formaliter ſuæve relationis, neque enim relatio patris eſt cauſa relationis filii, ſed homo, qui eſt pater, eſt cauſa eius hominis, qui eſt filius.

De re latiuis realibus & rationis, idemque de mutuis & non mutuis.

SECTIO V.

Definitio relatiuorum realium.

RElatiua realia ſunt ea, quorum eſſe non pēdet ab operatione intellectus, hoc eſt, quæ etiam tum exiſtunt, cum nullo modo ab intellectu apprehenduntur: vt maius & minus, pater & filius. Relatiua rationis ſunt, quorū eſſe pendet ab operatione intellectus, ſeu quæ nunquam exiſtunt niſi cum aliquo modo ab intellectu apprehenduntur, vt principale prædicatum & ſubiectum, & huiuſmodi alia. Nam, etſi res ſunt, quæ principaliter prædicantur & ſubiiciuntur (voces enim & conceptus nō prædicantur, nec ſubiiciuntur niſi ratione rerum) nunquam tamen ſeſe reſpiciunt, vt prædicata & ſubiecta, niſi cum intellectus apprehendit hanc prædicari, illam vero ſubiici: aut ſaltem cum apprehendit hāc eſſe illā, vt animal prædicare de homine, aut hominem eſſe animal. Relatiua mutua dicūtur ea, quæ ex vtraq; parte ſunt realia, aut ex vtraque parte rationis, vt pater & filius, prædicatum & ſubiectum: non mutua vero, quæ ex altera parte ſunt realia, ex altera rationis, qualia eſſe dicuntur ſcientia & ſcibile, ſenſus & ſenſibile, & creatura creator. Nam, relationes ſcientiæ ad ſcibile & ſenſus ad ſenſibile dicuntur reales, ſed ſcibilis ad ſcientiam, & ſenſibilis ad ſenſum, rationis. Eodemq; modo relatio creaturæ ad creatorem realis eſt, ſed creatoris ad creaturam, rationis; quod idem accidit ex parte Dei, quandocunq; ipſe refertur ad creaturas actu exiſtentes. Sic relatio vnionis naturæ humanæ cum Verbo diuino, numeratur in realibus ſed vnionis Verbi diuini cum natura humana, rationis eſt; cur autem id accidat ſuo loco dicetur.

Definitio relatiuorum rationis.

Relatiua mutua.

Relatiua mutua alterius rationis eſt, ſed alterius ad alteram rationis.

Quænam relata ex his ad prædicamentum ad aliquid per ſe ſpectent.

SECTIO VI.

Quæſtio, nū omnia relata ab Arſt. poſteriori loco deſcripta ad hoc prædicamentum ſpectent.

SEd quæret aliquis, quænam ex his relatiuis pertineant per ſe ad prædicamentum *ad aliquid*. Ad quam dubitationem dicendum eſt, ea quidē ſola pertinere, quæ in poſteriori definitione relatorum in Prædicamentis capite de Relatione poſita continentur, cum ſola ea ſint relatiua ſecundum eſſe. Num autem & ea omnia per ſe pertineant, quæſtio eſt. Caietanus in Comment. primæ partis Theologiæ Diui Thomæ ad quæſtionem 13. articulo 7. ait, Ariſtotelem poſteriori relatorum definitione complexum fuiſſe relatiua etiam rationis: id quod video Græcos auctores, & fere Latinos ſenſiſſe, dicentes hac definitione comprehendi genus, ſpeciem, & alia huiuſmodi, quæ ſi comprehenduntur, non videbitur dicendum, cōprehendanturne tranſcendentia, cum ſint realia & verum eſſe habeant. Itaque iuxta hanc ſententiam dicendum

dum erit, relata omnia secundum esse definitione illa comprehendi, ac proinde non omnia, quæ in ea continentur pertinere per se ad prædicamentum *ad aliquid*: nec sane id probabilitate caret. Vide autem Simplic. & Damasce. in Prædicamen. capite de Relatione, & alios.

Obiicit. Si quis autem obiiciat, ergo Aristotelem isto modo non vere distinxisse in eo capite Prædicamentum *ad aliquid* à cæteris Prædicamentis: dici potest, Philosophum rei difficultate impeditum, reliquisse eo loco imperfectam huius prædicamenti distinctionem: quod ipse haud obscure videtur significasse extremis verbis eius capitis, & ad finem sequentis: vbi in eandem distinctionem iterum incidit: imo, etiam nũquam alibi eam omnino absoluisse. quod colligere licet ex hoc ipso loco, in quo versamur. Nam, cum hic satis luculenter de relatiuis disserat, nullum tamen proprium quasi characterem eorum quæ per se ad hoc prædicamentum spectant, aperte tradit.

Alia solut. Exponitur definitio relationis in Prædicamento tradita secundo loco. Quod si hoc minus dignum videatur tanto Philosopho, dici potest posteriori definitione non comprehendi omnia relata secundum esse, sed ea tantum, quæ sunt realia & nõ transcendentia. Nam, relata rationis reiici possunt per particulam, *quorum esse*, quod verbo esse simpliciter sumpto intelligenda sit vera essentia, siue realis, quam non habent relata rationis. Relata vero transcendentia reiiciuntur per particulam, *aliquid*, seu *aliud*, si ea sumatur pro termino tantum; quasi dictum sit, relata esse, quorum essentia est, affecta esse ad aliud. vt ad terminum tantum, non vt ad causam ipsorum: quo pacto non sunt affecta ad aliud relata transcendentia. vt patet ex dictis. Quam solutionem si magis probas, habes definitionem Aristotelicam, qua distinguas ea, quæ in hoc prædicamento ponuntur à cæteris omnibus.

Causa cur illa, ea sint distanda. Sed, quia in disputationibus sæpe dubitatur, num relationes, de quibus incidit sermo, sint reales, an rationis: nec id ex solis definitionibus relatorum realium & rationis intelligitur: tradenda sunt hoc loco nonnulla documenta, quibus id promptius & facilius colligi possit. Nulla tamen in eis ratio habenda est relationum transcendentium: tum quia ad hoc prædicamentum non spectant, tum etiam, quia à plerisque negantur: tum denique, quia tradẽda sunt ex consideratione extremorum fundamentorum & ratione fundandi, quæ in relationibus transcendentibus locum non habent.

Documenta ad internoscendas relationes reales à relationibus rationis.

Sectio VII.

Conditiones relatorum realium. PRimum documentum. *Non potest relatio realis actu exerceri inter duo extrema, nisi ambo sint realia, re omnino distincta, & vere existentia.* Cur extrema debeant esse realia, hæc ratio est: quia relationes reales, si sint increatę, sunt ipsa extrema realia. Si vero creatæ, sunt accidentia realia, quæ indigent realibus subiectis. Cur autem debeant esse re omnino distincta, ex eo colliges, quia relatio suapte natura est fundamentum oppositionis relatiuæ, nisi sit ipsa relatiua oppositio: relatio autem realis est fundamentum oppositionis realis. at realis oppositio non datur nisi inter ea quæ sunt distincta realiter: siquidem omnis oppositio distinctionem aliquam secum affert, & realis realem. Dixi autem: *omnino distincta realiter*, quia si aliquo modo non fuerint distincta realiter, non erunt vtiq; opposita, namq; opposita omnia distincta omnino sint necesse est, eo mõ quo sunt opposita. Cur autem extrema debeant esse vere existentia, inde colliges, quia cum relationes existant in extremis, si extrema non extiterint, neque ipsæ existent.

Prima et extrema sint realia.

Secunda omnino distincta.

Tertia actu existentia.

Omnis oppositio parit distinctionem aliquam.

Relationes vbi existant.

Defectu primæ conditionis nulla quæ non sint realia. Defectu primæ conditionis nulla est relatio realis inter priuationes, vt inter cœcitatẽ & surditatem: nec inter entia rationis, vt inter relationes prædicati & subiecti, aut generis & speciei: nec inter entia ficta, vt chimæram & Minotaurum, nec inter ens & non ens, vt inter hominem & eam ignorationem, cum qua homo nascitur; & in summa, inter quæuis alia, quæ non sint entia realia.

Defectu secundæ conditionis. Defectum secundæ conditionis intelligimus identitatem numeralem non esse realem. Num autem specifica, generica, & analogica reales sint, ex alio documento cognosci poterit. Intelligimus etiam inter animal & hominem, inter actionem & passionem, &, vt semel dicam, inter quæuis alia, quæ solum formaliter distinguuntur, aut quæuis alia minori distinctione ex natura rei non esse relationem realem. Intelligimus item hunc hominem, qui est Grammaticus & Musicus, non differre à seipso, aut esse sibi dissimilem propter Grammaticam & Musicam relationem reali, quia extrema sunt idem re. Si tamen hic homo sumatur cum his geminationibus, quatenus Grammaticus, & quatenus musicus, dicendum est illum differre à se relatione reali, quia Grammatica & Musica differunt re. Verum, hoc non est absq-

Digitized by Google

lute & simpliciter eundem hominem differre a seipso relatione reali, sed Grãmaticam & Musicam eiusdem hominis. Intelligimus denique relationem totius ad partem constituentem non esse realem, quia etsi pleraque tota realiter differunt à qualibet eiusmodi parte, non tamen tanquam à re prorsus à se distincta; cum pars quælibet constituens sit aliquid totius, & in eius compositione includatur: partes tamen ipsæ poterunt referri mutuo relatione reali, si fuerint essentiales ac realiter componentes, vt materia & forma, aut certe ex iis integrantibus, quæ habent diuersas essentias, vt partes domus.

Relationem totius ad partes constituentes non esse realem.

Defectu tertiæ conditionis non est relatio realis inter entia realia, quæ actu nunc non existunt, vt inter Iudam & Antichristum; neque inter res existentes & non existentes. vt inter homines, qui nunc extant, & eos, qui diem obierunt, aut nondum nati sunt.

Secundum documentum. *Non potest relatio esse realis, nisi eius fundamentum sit reale & re distinctum à fundamento relationis ex altera parte respondentis.* Ratio prioris partis hæc est: quia relatio habet esse à fundamento, vt inferius patebit. non potest autem habere esse reale a fundamento, quod reale non sit. Posterior vero ex eo constat, quia relationes reales oppositæ, sunt realiter distinctæ ergo cum probabilius sit, eas esse idem realiter cum fundamentis, vt inferius patebit, erunt etiam fundamenta realiter distincta Ex priori parte colliges, nullam aptitudinem, quæ sit non repugnantia, esse fundamentum relationis realis. cum negatio repugnantiæ non sit ens reale: sed si quando Philosophi dicunt, aptitudinem aliquam esse fundamentum alicuius relationis realis, accipiendum esse nomen aptitudinis pro facultate aliqua reali, quæ sit qualitas, aut aliqua alia vera entitas: vt cum dicimus, potentiam generandi esse fundamentum paternitatis, intelligenda est vis naturalis ad generãdum, aut ipsa substantia rei, quæ eam vim habet. Ex posteriori colliges, hanc papyrum candidam, & hanc eius superficiem candidam non esse similes realiter aliqua relatione: quia candor, qui est fundamentum similitudinis non distinguitur re in vtraque, sed est vnus & idem numero id quod etiam dicendum est de duabus superficiebus, si diuina potestate idem numero candor in vtraque poneretur. Hoc documento innixus Diuus Thomas asserit, æqualitatem, quæ inter diuinas personas cernitur, non esse relationem realẽ, sed rationis, eo quod magnitudo diuinæ perfectionis, quod est fundamẽtum summæ illius æqualitatis, non distinguatur re in diuinis personis. Aliter sentit Scotus in 1.d.31.q.1 & in Quodlib.q.6. cuius argumentis respondet Caiet. ad artic.1.q.42 1 p.summæ Theologiæ D.ui Thomæ.

Secundũ documentum duas alias conditiones complectens. Prima, vt fundamentũ sit reale. Secunda, vt re distinctũ à fundamento opposito. Defectu prioris, quæ relationes non sint reales.

Defectu secũdæ.

Æqualitas inter diuinas personas an sit relatio realis.

Tertium documentum. *Vt relatio sit realis non opus est, vt ratio fundandi seu fundamentum proximum sit ens reale, neq; item, vt sit in eadem re, in qua est relatio, sed vt non pendeat ab operatione intellectus.* Hoc documentum ex eo patet, quia ratio fundandi non dat esse relationi, cũ id ad fundamentũ pertineat, sed est quædam cõditio necessaria, vt dictum est. Ex hoc documento intelligimus, non esse mirum, quod similitudo, æqualitas, vnio, distantia, paternitas, relatio agentis ad patiens, & aliæ huiusmodi dicantur reales: etsi rationes fundandi harum relationum aut non sint entia realia, aut non existant in rebus, in quibus sunt relationes ipsæ. Nam ratio fundandi similitudinis est vnitas qualitatis: æqualitatis vero, vnitas quantitatis: vnionis autem, vnitas compositi: distãtiæ, spatium interiectum: quæ non sunt entia realia. paternitatis autem est actio gignendi præterita, & relationis actu agentis ad patiens actio ipsa seu motus præsens, quarum nec prior est in patre, nec posterior in eo, quod actu agit.

Tertium documentum pertinens ad rationẽ fundandi.

Quartum documentum. *Relationes, quæ aque conueniunt rebus cum actu non existunt, atque cum actu existunt, non sunt reales, sed rationis.* Ratio documenti est, quia quę conueniunt rebus, quæ actu non existunt. non sunt reales, sed rationis, vt patet ex primo documento. relationes autem, quæ aliquando rationis sunt, nunquam reales esse possunt: nec quæ sunt reales, rationis. neque item necesse est, vt extremis hoc genere relationum relatis, aliæ nouæ reales adueniant eiusdem appellationis, cum priores sufficiant. Ex hoc quasi fundamento collegimus libro superiori, cap 1.quæst.7 sect 8 ad 3. relationem boni, seu conuenientis non esse realem, sed rationis, quod esse bonum sit proprium entis, ac proinde non minus conueniat rebus, cum actu non existunt, quam cum actu existunt. Colligimus similiter, relationes identitatis tum specificæ, tum genericæ. adde etiam & analogicæ, & oppositarum diuersitatum esse rationis, quia res non minus sunt eædem in naturis communibus, & diuersæ in propriis, cum non existunt, quam cum existunt. Idem dicendum de relationibus contrarietatis, oppositionis relatiuæ, & oppositionis in communi. Nec loquimur hic de identitate generica & specifica formaliter, quia res non sunt eædem, nisi cum conceptu generico aut specifico apprehenduntur: sed de identitate generica & specifica materialiter, quæ res sunt

Actiones non esse relationes. Quartum documentum.

Varia relationum rationis ex hoc documento colligantur.

sunt eædem in natura generica aut specifica, sine vlla intellectus operatione Nam, & hæ relationes ex præscripto huius documenti sunt rationis quia etsi conueniant rebus sine vlla operatione intellectus: non tamen existunt, nisi cum res aliquo modo apprehendantur.

Quocirca minus recte videntur sentire D. Thom. 1.p.q.28.art.1. Capr. in 1 d.30 q. vnica. ad 5 Gregorij argumentum. Caiet. in locum citatum 1.p. Soncin. 5. Metaphys. q 35. & cæteri Thomistæ, Alensis 5. Metap. in tex 15. dicentes huiusmodi identitates esse relationes reales, huic argumento innixi, quia conueniunt extremis realibus realiter distinctis, & in rerum natura existentibus sine vlla operatione intellectus, quæ sunt conditiones in primo documento explicatæ. Quod enim id non recte colligatur, ex eo patet, quia etsi hæc tria necessaria sunt, vt relationes sint reales, non tamen sunt satis. oportet enim vt non æque conueniant rebus, cum non existunt, atque cum existunt. Alia ratio est de relationib. identitatis contingentis in qualibet forma reali, cuiusmodi sunt relationes similitudinis inter Socratem & Platonem in virtute, in scientia, in agendo, in sedendo, & similibus. Namque hæ relaciones, etsi conueniunt extremis realibus, re omnino distinctis, & vere existentibus, non conueniunt tamen eisdem cum non existunt. Dixi *identitatis contingentis*, quia si fuerit necessaria, quales sunt: non solum identitas in natura generica & specifica, sed etiam in qualibet proprietate, vt similitudo Socratis & Platonis in ridendi facultate (nam & in proprietatibus possunt res dici eædem accidentaliter, licet non contingenter) iam non erit ratio realis, sed rationis. quod rebus etiam non existentibus conueniat. Qui autem fieri possit, vt relatio aliqua rationis conueniat sine operatione intellectus, & tamen non sine operatione intellectus existat (quod non capiunt ij, qui identitates genericas specificas reales faciunt) paulo inferius ostendetur.

Relationes identitatis tũ tingunt vt possint esse reales.

Quinti documentum de relationibus Dei ad creaturas.

Quintum documentum. *Nulla relatio Dei ad creaturas realis esse potest.* Probatur primum, quia creaturæ possunt esse & non esse: proinde si vlla relatio realis ad creaturas esset in Deo, illa quoque pari ratione posset esse & non esse: alioqui daretur relatio realis inter extrema, quorum alterum non existet. quod est contra primum documentum, vnde fieret, vt aliquid reale in Deo esset contingẽs, quod dici nullo modo potest. Deinde, quia Deus non est potentia ad vllum actum realem, cum sit actus purus realis et, ac in se, licet nostra cogitatione ac denominatione sit in potentia ad multa, quæ intellectus ei tribuere potest creaturarum comparatione, aut imperfecto intelligendi modo: at si relatio aliqua realis esset in Deo comparatione creaturæ, cum illa sit actus quidam realis: sane Deus, antequam creasset mundum, fuisset in potẽtia ad actum realem, atque ita non esset actus purus. Postremo, quia alioqui mutaretur Deus, cum incipit nouam relationẽ realem habere ad creaturam non mutatione quidem, quæ sit verus motus aut vera actio & passio, sed mutatione, quæ satis esset ad hoc, vt vere dici posset, Deum aliter nunc se habere per aliquid quod est in ipso, quã prius habuit. quod etiam genus mutationis diuinæ immutabilitati repugnat.

Nonnullis opinio.

Hoc documentum non admittunt Nominales. volunt enim Deum realiter referri ad creaturas, non relatione aliqua à fundamento distincta, quam nullam esse existimant, sed denominatione reali sumpta ex creaturis. Vide Gregor. Arim. in 1. d. 28. quæst. 2. articul. 1 & seq Verum, quia hæc sententia, si recte expendatur, funditus tollit omne genus relationum, quas nos in his documentis, atque adeo in tota hac quæstione esse supposuimus: eius impugnationem in quæstionem sequentem reiciamus, in qua de distinctione relationis à fundamento disputabimus.

Solutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO VIII.

Solutio argumenti negatiuæ partis.

His ita explicatis, ad primum argumenti negatiuæ partis dicendum est, etsi relationis vocabulum ex vi nominis ipsum referendi seu comparandi actum significat; tamẽ ex accommodatione, vsuq; Philosophorum significare eam habitudinem vnius ad alterum, secundum quam fit comparatio.

Multa incipere per actionem quæ aliud fit.

Ad secundum dicendum, non omnia, quæ incipiunt esse realiter, incipere esse per actionem peculiarem, quia ipsa, & non quidquam aliud fiat. Multa enim incipiunt esse per actionem, qua aliud fit, resultantibus nimirum ipsis, & quasi pullulantibus, cum illud propria & peculiari effectione incipit esse, eiusmodi sunt passiones siue affectiones rerum propriæ ac per se, & ipsæ etiam relationes. Sed hoc est discrimen, quod propriæ affectiones reales, cum absoluta entia sint, non incipiunt esse, nisi cum earum subiectum vere attingitur actione agentis. at relationes ex suo genere hoc proprium habent, vt possint incipere esse, cum

nulla actio attingit earum subiecta: sed ipsæ quasi pullulant, cum alibi subiecta sibi correspondentium relationum aliquid patiuntur. Mirabilis quidam res, sed vera tamen: quia ipsa relationum natura id postulat. Dixi *ex suo genere*, quia quædam relationes sunt, quæ ex sua peculiari ratione indigent passione suorum subiectorum, vt in eis resultent, cuiusmodi sunt relatio filij, discipuli, aucti, alterati, & aliæ similes. Non desit fortasse aliquis, qui plus æquo cedens argumento, dicat pleraſque etiam formas absolutas aduenire subiectis ex eo tantum, quod alia subiecta alibi mutantur, vt cum similia aut contraria nonnulli absentes per sympathiam aut antipathiam nonnunquam patiuntur. Verum, id non sine passione vtrorumque subiectorum euenit, cum id referendum sit ad causas generales, quæ in diuersis obiectis ob similes aut contrarias dispositiones, similia aut contraria in remotis etiam subiectis operantur: quod vel ipsa sympathiæ & antipathiæ, quasi eiusdem & cõtrariæ passionis nomina, aperte significant. Lege Plutarchum in paral'elis.

Mirabilis relationum natura.

Ad tertium & quartum satisfacit tertium documentum Nam neq; actio est fundamẽtum relationis agentium, neq; vnitas æqualium aut similium, sed ratio fundandi illius, tametsi dici solet fundamentum proximum. Quodnam vero sit fundamentum earum relationum, non conuenit inter omnes. In agentib. quidem, & quæ iam egerunt, dicunt pleriq; esse potentiam actiuam; alij ipsam agentium formam substantialem. quibus magis essentior, quod sub'ata agendi potentia in eo, qui genuit, vt si exectus fiat, aut alia ratione impotens, nihil minus remaneat pater: tametsi ipsa substantialis forma, quia est primũ principium actiuum ex internis, nomine potentiæ actiuę intelligi potuit ab iis, qui agendi potentiam fundamentum esse tradiderũt: quemadmodum & ipsam naturam, vim & facultatem pleriq; appellarunt. In æqualibus vero & similib. fundamentum est ipsa quantitas aut qualitas, quæ diuisa quidem est re ipsa in iis, quæ relatione contingenti æqualia sunt aut similia, sed ratione vnita. Non secus dicendum de iisdem specie genere, & analogia. Est enim fundamentum earum relationum ipsa rei essentia: nisi quod eiusmodi relationes non sunt reales, cum sint necessariæ, atque æque conuenient extremis, cum illa non existunt, atq; cum existunt. vt ex dictis patet.

Quodnam sit fundamẽtum relationis agentiũ. Itemq; æqualium, aut similium. Formã nominẽ principii actiui intelligi potuisse.

Fundamentum identitatis generis, specificæ, aut analogiæ.

Ad quintum dices ex primo documento, relationem totius ad singulas partes, quidquid alij sentiant, non esse realẽ: minus etiam ad omnes partes simul. tòtum enim & partes singulæ non sunt omnia realiter diuersa, cum totum omnes includat. referuntur tamen ipsæ partes ad se inuicem relatione reali, si fuerint essentialiter diuersæ, & re ipsa separabiles saltem diuina potestate, vt materia & forma (et iam cœlorum) accidens & subiectum, paries & tectum. Neq; vero vnquam huiusmodi relationes reales erunt infinitæ in eodem toto, quia nullum totum constare potest ex infinitis partibus actu distinctis Relationes autem dominij & seruitutis, concedendum est, non semper esse reales, saltem ex vtraq; parte. Ita Soncin 5 Metap. quæst. 25. ad quartum. Nam etsi in hominibus & bestiis vtraque ex parte sunt reales, quod homines natura præstent, cætera vero animalia vel inuita subsint: tamen in hominibus inter se collatis recte probat argumentum, neutra ex parte esse reales: quidquid Genesius Sepulueda commentus sit, Indos noui orbis, similesque alios barbaros suapte natura aliarum nationum seruos esse. sunt enim omnes homines natura pares, etsi conditio ac educatio alios faciat ad dominandum, alios ad parendum aptiores. In Deo autem & creaturis seruitus quidem realis relatio est, dominij autem rationis: quod Deo (vt quinto documento compertum est) nulla possit realis relatio aduenire. Vide D. Thom. 3 p. q. 35 articul. 5. Capr. in prim. dist. 30. q prima, in solut. ad octauum, contra primam conclusionem.

Relationem totius ad singulas partes non esse realem.

Partes inter se relationem realem vt habere possint.

Relationes dominij & seruitutis vt semper reales.

In Deo dominij est ratio, seruitus autem rebus omnibus realis.

Quo pacto relatio realis distinguatur à fundamento.

QVÆSTIO II.

Varia opiniones.

SECTIO I.

CVm ergo relationes reales non modo in rerum natura dentur, sed etiam prope infinitæ sint, illud statim occurrit dubium, sintne reipsa distinctæ à suis fundamentis, an vero sola distinctione formali ex natura rei, an potius sola consideratione.

Qua in re sunt, qui absolute pronuntient, nullã relationem realem distingui à suo fundamento, nisi consideratione. Alij contrariam omnino sententiam probantes asserũt, omnem relationem realem (diuinis tamen exceptis) re ipsa à suo fundamento esse distinctam. Sunt etiam, qui media quasi incedant via, nec tamen eodem modo sentiant. Nam quidam existimant, duo esse genera relationum

Prima sententia.

Secunda sententia.

Tertia media inuenta.

tionum realium: vnum earum, quæ sunt reales habitudines, siue respectus per se, vel per accidens consequentes fundamenta, quo pacto inhærentia per se conuenit quantitati, per accidens autem tangere aliam quantitatem, atque has dicũt realiter distingui à fundamentis; non tamen vt distinctas entitates, sed vt modos essendi, seu habẽdi se distinctos ab entitatibus fundamentorum: alterum earum, quæ non sunt respectus reales, imo ne respectus quidem, sed reales denominationes relatiuæ desumptæ ex pluribus rebus, vt esse æquale vel simile, quod nihil aliud esse dicũt, quam hoc; V.C. esse bicubitum, sicut & illud est bicubitum, vel esse album, sicut & illud est album: quod relationum genus dicunt nec realiter, nec formaliter seu essẽtialiter distingui à suis fundamentis, sed consideratione sola, & has denominationes aiunt sufficere ad prædicamentum *ad aliquid*. Alii vero dicunt in iis quidem relationibus realibus, quarum fundamenta possunt existere sine terminis, distinctionem à fundamentis esse realem, vt in relatione similitudinis: in iis autem, quæ non possunt, distinctionem non esse realem, vt in relatione actualis dependentiæ creaturarum à Deo.

Quarta opinio.

Quinta & vera.

Denique sunt, qui hac ratione media incedant via inter primam & secundam sententiam, vt in omnibus creatis relationibus absolute pronũcient distinctionem earum à fundamentis non esse realem: sed ita tamen, vt alii dicant esse modalem, alij formalem ex natura rei. Ita fit, vt sex hac in re sint Philosophorum, seu potius Theologorum, qui hæc prestius tractauerunt, opiniones.

Impugnatio primæ sententiæ.

SECTIO II.

Primum fundamentum primæ opinionis.

PRima opinio, quæ Ochami est, *in 1. dist. 30. q. 1. & dist. 31. q. 1.* cæterorumq; Nominalium, vt sunt Greg. *in 1 dist. 28. q. 2. art. 1. Ægid. in primo dist. 26. Her. in 1. d. 30 q. 1. Syl. in Conflato q. 28.* tria pro se potissimum habet fundamenta. Vnum est, nõ esse multiplicandas siue res, siue rerum essentias, vbi necessitas non cogit: & absoluta entia, si alio & alio modo spectẽtur, satis esse ad præstanda omnia quę alii entibus absolutis, iusque respectiuis conficiũt. Nam, vt albedo per se sumpta facit album, ita cum alia albedine facit simile, nulla prorsus sibi adiecta siue re, siue entitate: eodemque modo, vt agendi potentia facit rem qualem, ita cum re. quæ patitur, facit relatam, nulla re aut entitate sibi adueniente, sed sola re, quæ patitur recipiente actionem ab illa.

Secundum.

Alterum fundamentum est, si relationes sint res, aut entitates rerum distinctæ à fundamentis, fore vt infinitæ propemodum res aut entitates sint in quauis re: in numerabiles inquam similitudines & dissimilitudines, æqualitates & inæqualitates, propinquitates & remotiones aliarum rerum comparatione, quod & incredibile & superuacaneum videtur.

Tertium.

Tertium effugere non posse eos, qui ista siue realiter, siue essentialiter distinguunt, quia admittant fore, vt mutentur res distantissimæ à nobis, & in alio etiam mundo, si esset, ex eo solum, quod apud nos aliquid mutetur, quod & per se absurdum videtur, & ab Arist. aliisq; Philosophis negatur.

Impugnatur opinio Nominalium.

Verum, hæc opinio primum quidem dum omnia facit absoluta, tollit de medio totum genus prædicamenti *ad aliquid*, cõtra Aristotelis, veterumque Philosophorum sententiam. Deinde minus cohæret cum iis, quæ nos docet orthodoxa fides, qua confitemur diuinas personas relationibus realibus distingui. Nam, cum verum & indubitatum sit, dari relationes veras & reales in diuinis, cur non etiam detur in rebus creatis, quæ illarum imitationes sint, nulla est ratio. Postremo, quia tueri non possunt, quo pacto qualitas, aut quantitas vna solitarie sumpta faciat rem qualem, cum alia vero faciat relatam, nisi habitudine, siue respectu vnius ad alterã. Nam, vt in exemplo similium id expendamus, quẽadmodum vna albedo facit vnum album, ita duæ albedines faciunt duo alba, neque aliud quicquam formaliter. Si ergo faciunt duo similia formaliter, ratione vtique alicuius adiuncti ea efficiunt, non ratione absoluti siue vnius, siue multorum. eadem enim erit in iis ratio, atque in duplici albedine. ergo ratione duarum habitudinum siue relationum, quæ consurgunt inter duas albedines. Accedit, quod vel duæ albedines per modum vnius formæ faciunt Socratem similem Platoni, & iterum ambæ simul Platonem Socrati: aut vna facit Socratem Platoni similem, & altera Platonem Socrati. at ambæ simul non possunt habere opposita effecta formalia, cum sumantur per modum vnius. ergo cum Socrates & Plato sunt albi, sola albedo Socratis facit illum formaliter Platoni similem, & sola albedo Platonis Platonem Socrati, nec iam vna cum altera, vt illi dicunt. Denique, si respondeant, nihil aliud esse, Socratem esse similem Platoni secundum albedinem, & Platonem Socrati, quam Socratem habere albedinem sicut Plato habet albedi-

bedinem (hoc enim est, ad quod tandem cõ- A fugiunt) etiam ipso verborum vsu tollunt de medio prædicamentum ad aliquid; quod tamen Dialecticæ artis, disserendique vsus gratia concedunt. Dicere enim, nihil esse aliud Socratem esse similem Platoni secundum albedinem, quam Socratem habere albedinẽ, sicut Plato habet albedinem, perinde est, ac si dicas, nihil aliud est dicere Socratem esse similem Platoni, quam asserere, sicut hæc est vera, Plato est albus, ita & hanc esse veram, B Socrates est albus, quæ sunt duæ propositiones pertinentes ad prædicamentum qualitatis, & propter quas non est opus aliud prædicamentum cõstituere. Non igitur idem sunt ista, nisi cum dicimus, Socrates habet albedinem, sicut Plato habet albedinem, intelligamus in verbo, *sicut*, mutuam eorum inter se habitudinem relationémve, quæ nulla sit forma absoluta, sed respectus consurgens ex duplici absoluta forma vnius speciei in vtroque subiecto.

Ad Nominalium fundamenta quid sit dicendum.

Quare ad primum eorum fundamentum dicendum est, non satis esse formas absolutas ad efficienda omnia, quæ nos absolutis respectiuisque conficimus, vt ex proxima argumentatione perspicuum est.

Ad secundum. Qui sentiunt relationem esse modum quendam essendi, & non entitatem, negant fore, vt prope infinitæ entitates sint in eadem re, etsi concedunt esse infinitos propemodum essendi modos, quod quidem dicent nihil esse incommodi, cum res ipsæ, quæ iis modis se mutuo respiciunt, sint prope infinitæ. Qui autem dicunt relationem esse rem distinctam à fundamento, & plerique eorum, qui putant esse entitatem, sentiunt per vnam eandemque relationem posse rem vnam referri ad infinita, vt æquale per vnam & eandemque æqualitatem, & simile per vnam & eandem similitudinem: cæteri autem nõ putant incommodi quicquam euenire, vt rei eidem accidant infinitæ propentitates respectiuæ, cum sint formæ nullius momenti, & pendentes ab infinitis propeterminis.

Ad tertium fundamentum ex superius dictis responderi potest, quod Aristoteles cæterique Philosophi negant, aduenire semper relationem mutato subiecto, cui aduenit, non de mutatione communissime dicta, qua vicunque res aliter habet quam prius, sed de ea, quæ est actio & passio intelligendum esse.

Impugnatio secunda.

Sectio III.

Secunda opinio fuisse videtur D. Th. cõfirmatur. argum. 1.

SEcunda opinio est Caiet. 1. p quæst. 28. art 2. Capr. in primo d. 30. q. 1 Ferrar. 4. contra Gent cap. 14 & fere antiquiorum Thomistarum, quam iidem D. Tho attribuunt. Quod igitur ea sit vera, his argumentis probant. Primum, quia res eadem non potest simul intendi & remitti; at qualitas sæpe intenditur, cum relatio in ea fundata remittitur, veluti cum à duobus æque albis alterum tantum intenditur; neque enim id fieri potest, nisi simul similitudo in vtroque remittatur. Deinde, quia 2. quæ ita se habent, vt altero pereunte alterum non pereat, ea realiter idem esse non possunt. at pereunte v. c. relatione similitudinis, sæpe non perit fundamentum qualitatis. Tertio, 3. quia multarum relationum fundamentum est substantia, vt vnionis materiæ & formæ in composito substantiali: at substantia nulli rei est accidens, quod etiam Aristoteles docet primo Phys. cap. 3. text. 26. & sequentibus. Postremo, quia si relatio esset idem realiter cum C 4. suo fundamento, esset eus per suum fundamentum, quare cum plereq; relationes fundẽtur in substantia, nullæ earum essent accidentia, sed per se existerent: quandoquidem substantia non dat esse inhærentis, sed per se existentis.

Vt probatum est D. Thomæ.

Quod autem sit Diui Thomæ. ex pluribus locis colligunt: potissimum quidem ex 1. par quæst 28. art. 1 vbi sic ait: *Sicut in creatis in eo* D *quod dicitur relatiue, non solum inuenitur respectus ad alterum sed aliquid absolutum ita in Deo, sed aliter. Nã id, quod inuenitur in creatura praeter id, quod continetur sub significatione nominis relatiui, est aliquis in Deo autem non est aliquis.* Deinde ex 4. contra Gentes, cap. 14. vbi sic scribit: *Relatio realiter substantiæ aduenies postremum & imperfectissimum habet esse, quia nõ solum præsupponit esse substantiæ, sed esse aliorum generum, ex quibus constatur.* Tertio ex quæst. 8. E de potentia Dei, art 2. quo loco sic ait: *Substantia creata non potest sibi identificare relationem, quia est definita ad tale genus: in quo differt ab essentia Dei, quæ cum infinita sit & super omnia genera potens alia sibi identificare.* Quod si D. Th. putat substantiam creatam non posse identificare sibi relationem: ergo multo minus existimat id posse quantitatem & alia accidentia, quæ sunt fundamenta relationum. Postremo ex 1. d. 33. q. 1. art. 1. vbi hæc fere scripta reliquit: *Relatio creata differt ab increata, quod increata nullam facit compositionem cum eo, cuius est, relatio vero creata facit.* Quod si F relatio creata D. Tho. iudicio compositionem facit cum eo cuius est. differt eius opinione realiter à suo fundamento.

Hæc

Impugnatur eiusmodi sententia.

Hæc opinio, etsi verisimilitudine non careret, minus tamen probabilis est quam opposita, nec vbiq; cum verbis D. Thomę congruit. Nam, quod sit minus probabilis, ex eo primum patet, quia forma realiter distincta ab eo, in quo recipitur, nunquam acquiritur sine actione noua qua introducantur: nisi esset proprietas, quæ sublato impedimento resultaret in subiecto solius antiquæ actionis virtute, qua productũ esset id cuius est proprietas: at relatio sæpe acquiritur sine vlla actione quæ attingat illud in quo est. Nec dici potest, eam resultare in subiecto antiquæ actionis virtute, qua fundamentum productum est. nulla enim relatio potest esse proprietas vllius rei, nisi sit relatio rationis, vt æque cõueniat rei non existenti atque existenti; veluti, esse bonum bonitate transcendente. vt superiori libro *cap.* 2 *q.* 7. *sect.* 5. diximus. Deinde, quia si relatio distingueretur realiter à fundamento, cum ea sit posterior natura fundamento, neque ipsa in fundamento, aut fundamentum in ipsa includatur, posset Deus conseruare duas albedines, sublata ab eis mutua relatione: at intelligi videtur nullo modo posse dari duas res albas, quæ actu in albedine similes non sint. Accedit, quod vbi satis est distinctio ex natura rei, siue formalis ea sit, siue tantum modalis: vt re vera hic esse satis ex solutione argumentorum patebit, non opus est indurere distinctionem realem. Postremo quia Aristoteles octauo Physic. *cap.* 7 *text.* 59. docet, per solum motum localem nihil acquiri, quod insit in re quæ mouetur: at hoc intelligitur de forma distincta realiter à subiecto, cuiusmodi sunt eæ, quæ per alios motus genera acquiruntur.

Quæ relatio possit esse rei proprietas, quæ non possit esse.

Quæ formaliter distinguuntur hac re distinctas existentias.

Accidens non possit esse idem re cum substantia.

Quod vero proposita opinio non vbique cum verbis D. Thomæ congruat, ex eo patet, quia in opusculo 48. tractatu de iis, quæ sunt ad aliquid, cap. 2. sic plane scribit: *Non est intelligendum quod similitudo Socratis sit aliqua res in Socrate distincta ab albedine, sed solum est ipsa albedo, vt se habet ad albedinem Platonis, sic ad terminum. Si enim*, inquit, *similitudo adderet supra albedinem rem aliquam, nullo modo posset aliqua fieri similia alicui sine sui mutatione, quod est falsum.* Hæc Diuus Thomas. Neque obest, quod quidam respondent, opusculum citatum non esse D. Thomæ, alias enim eo vtuntur, vt Diui Thomæ. & loci, in quibus Diuus Thomas contra videtur sentire, ita exponi possunt, vt nihil à citato loco dissentiant.

Quare ad primum argumentum dicendum, nihil esse incommodi formam eandem diuersis rationibus simul intendi & remitti: præsertim si vnum ei accidat absolute, & alterum comparate, vnum proprie, & alterum improprie, vt in allato exemplo, esset autem incommodum, si vtrumque ei cueniret eadem ratione ac proprie, vt si albedo, quatenus albedo, simul intenderetur & remitteretur.

Ad secundum negandum est, quod assumitur; nam vt vnum maneat, & alterum pereat, satis est distinctio eorum ex natura rei, præsertim, si sit formalis & non modalis tantum. Nam, etsi puri essendi modi non habent peculiares existẽtias, vt proprie produci ac perire possint: tamen quæ distinguuntur formaliter, quemadmodum verisimilius habent distinctas existentias, ita proprie vno pereunte alterum manere potest, etsi reali identitate idem sint.

Ad tertium dicẽdum, etsi substantia nunquã est accidens formaliter, quo pacto Arist. intelligendus est: tamen realiter posse esse accidens respectiuum.

Ad quartum negandum est relationem, etsi est idem re cum suo fundamento habere entitatem & existentiam propriam à fundamento: ita scilicet, vt ipsa existentia fundamenti sit existentia relationis, neque vllam peculiarem habeat relatio. habet enim propriam & essentiam & existentiam, quæ modo sunt, modo non sunt permanente fundamento.

Explicantur D. Tho. loca.

Locus vero primus ex D. Thoma citatus sic intelligi potest, vt cum ille ait: *in rebus creatis præter id quod significatur nomine relatiuo, esse rem aliam, in Deo autem non esse rem aliam*, sensus sit: in creaturis quidem extremum siue subiectum, quod denominatur à relatione, posse realiter esse distinctum à relatione, quæ formaliter nomine relatiuo significatur: at in Deo idem esse realiter, imo, etiam formaliter ex natura rei extremum, quod denominatur à relatione, atque relationem ipsam, neq; ibi esse sermonem de fundamento, sed de subiecto siue extremo.

Ad locum secundum facilior est responsio ex dictis; concedimus enim relationem realiter aduenire substantiæ, h.e. sine operatione intellectus, itemque esse relationis præexigere, vt fundamentum aliud esse habeat, nõ autem vt sit res alia.

Ad tertium locum satis constat dicendum esse, non esse eo loco sermonem de identificatione reali, sed de formali, qua Deus sibi identificat omnia, quæ de ipso formaliter ex natura rei dicuntur, quo pacto in rebus creatis fundamentum non identificat sibi relationem, sed realiter tantum.

Ad quartũ locum dices, ea etiam quæ tantum formaliter differũt, facere posse cõpositionem

Digitized by Google

Discrimen inter relationem creatã & increatã.

tionem, vt naturam generis cum natura differentiæ, quæ componunt speciem. Quocirca hoc esse discrimen inter relationem creatã & increatam, quod increata nõ facit siue cõpositionem per se, siue compositionem per accidens cum fundamento, cum non differat ab eo formaliter: at relatio creata cum differat formaliter à fundamento facit eum eo compositionem per accidens, atque adeo in plerisque relatiuis non solum facit compositionem formalem cum fundamento, sed etiã realem cum subiecto; nempe vbi subiectum & fundamentum differunt realiter.

Impugnatio tertia & quarta.

SECTIO IV.

Tertia sententia Durandi.

TErtiæ opinionis auctor est Durandus ad 30.d.1.sen. q.2. tametsi illud denominatione relatiua desumpta ex plurib. rebus absolutis accepit ab Herueo Quodlib 7.q.15 & Quodl.10 q.1 quod idem postea Nominales approbarunt. Confirmatur autem sententia hæc à suis auctoribus fere impugnatione aliarum, vt non necesse hic sit pro ea vlla argumenta proponere. Verum, quod is non recte constituat duo illa genera relationum realium, ex eo primum patet, quia omnis relatio realis est respectus realis, vanaq; est illa realis denominatio ex pluribus rebus absolutis, vt ex impugnatione primæ opinionis perspicuũ est: deinde quia si denominatio illa satis esset ad constituenda relatiua Prædicamenti ad aliquid, non opus esset alio relationis genere, quod vocat respectiuum realium. Nam, vt ille putat, nihil est aliud duo alba esse similia, quam vnum esse album, sicut aliud est albũ, ita ego dicam, duo corpora immediate collocata sese tangere, nihil aliud esse quam vnum esse in hoc loco immediato, sicut & illud est, in illo: & hunc hominem esse patrem, & illum filium, idem prorsus esse, atq; hunc genuisse illum, sicut & ille ab hoc genitus est. Adde, q̃ nullus respectus per se consequitur fundamentum, nisi sit relatio rationis, & quæ æque conuenitat extremis non existentibus atque existentibus, vt superius constitutum est, aut certe sit relatio transcendens, veluti inhærentia accidẽtis, si de aptitudinali agitur, tametsi in transcendentibus nõ proprie cernitur fundamentum, vt etiam supra diximus: at neutra huiusmodi relationum, siue rationis, siue trãscendens ponitur in Prædicamẽto ad aliquid. Mitto, quod ait, nullum respectum realẽ esse entitatem distinctam ab entitate fundamenti, sed esse purum quendam essendi ac se habendi modum; id enim minus probabile esse, ne dicam alienum à communi Philosophorũ sensu, in extrema sententia stabilienda ostendere conabimur. Postremo, quod abutitur nomine distinctionis realis; distinctio enim modi essendi, qui non est formaliter res vlla ab ea, cuius est modus, non est distinctio realis, sed modalis.

Refellitur.

1.

2.

3.

4.

Quarta sententia est Scoti in 1.dist.1.q.5 & in 3.dist.8. a.1. cuius præcipuum fundamentum illud ipsum est, quod in ea proponenda tetigimus. *Quorum*, inquit, *quum perire potest manente altero, ea distingui realiter, quorum autem non potest, ea non distingui realiter.* Sed non est firmum fundamẽtum cui innititur. Nam, cum sola distinctio modalis satis sit, vt alterum suo modo pereat manente altero (quod patet in veste actu induente, quæ eadem manens, si detrahatur à corpore, iam desinit esse actu indumẽtum) multo satius erit distinctio formalis, quæ distinguit entitates quarum quælibet suum peculiare esse habet: quare siue relatio distinguatur à suo fundamento, vt modus essendi purus ab eo, cuius est modus, siue vt entitas ab entitate, nihil habet firmitatis ratio, qua suam Scotus sententiam communit. Nam illa, qua etiam vtitur de intensione vnius & remissione alterius eodem tempore, quæ arguere videntur distinctionem realem, superius *sect.3.* soluta est. Itaque toto hoc loco relinquitur controuersia inter eos, qui relationem distingui solum modaliter à fundamẽto, & eos, qui distingui formaliter, siue vt entitatem vnam ab alia entitate asserunt.

Quarta sententia Scoti fundamentum.

Refellitur.

Refutatio quinta & approbatio sexta.

SECT. V.

Quinta opinio recitatur.

OPinio eorum, qui sentiunt relationem a fundamento distingui modali distinctione, duntaxat, ita vt omnis relatio prædicamenti *ad aliquid*, nihil sit aliud, quam purus quidam essendi modus, recentiorum quorundam est propria: tametsi ex Durando *in prima distinct. 30. quæst. secunda.* occasionem ita opinandi acceperunt, quod ille pro comperto id habuerit, si non in omnibus iis, quas nos relationes appellamus (cũ multas credat esse relatiuas tãtum denominationes ex pluribus absolutis) certe in iis omnib. quas ipse cõfitetur esse vere respectus quosdam, vt causæ & effectus. Nec sane ab eorum sententia aliena videntur pleraq; verba, dictaq; veterũ Philosophorum, vt Alberti Magni in hunc librum *tract. 3. c. 7.* Ac denique non facile refutabitur, qui eam defenderit.

Ratiq-

Rationes pro ea tres potissimum afferri possunt. Vna, quod valde alienum videatur à veritate, nouam aiam non dico rem (id enim iam refutatum est) sed entitatem aduenire rei albæ existenti in India ex eo solo, quod hæc autilla apud nos sit alba. Etenim non tantum res noua, sed entitas etiam noua, & quæ nouam habet existentiam, videtur non posse aduenire vlli subiecto sine actione aliqua, quæ illud attingat. Altera, quod ex distinctione formali relationis à fundamento videatur plane effici, relationem in communi (loquimur autem de reali) habere duplicem entitatem, duplicemque existentiam: vnam, quatenus accidens, qua sit in subiecto: alteram, quatenus relatio, qua sit ad terminum, seu respiciat terminum: quod incommodum non euenit si relatio sola modali distinctione distinguatur à fundamento siquidem illud *ad* non significabit entitatem vllam, cui peculiaris existentia conueniat, sed purum quendam modum essendi ipsius fundamenti. Tertia, quod ex eadem distinctione formali sequatur relationem, vt relatio est, dicere perfectionem distinctam a perfectione fundamenti, quod multa incommoda secum affert. Ac eam quidem dicere perfectionem, si distinguitur formaliter a fundamento, ex eo manifestum videtur; quia si loquamur de perfectione transcendente, cum omne ens sit hoc pacto perfectum, erit etiam relatio perfecta; si vero sit sermo de perfectione formali, cum omnis relatio, de qua est cõtrouersia, sit forma quædam & actus, omnisque actus sit quædam perfectio, vt Aristoteles tradit 2. de Anima, cap. 1. *text.* 2. & 3. *Physic. cap.* 1. *text.* 5. & *cap.* 2. *text.* 15. erit quoque relatio perfectio, & per eam perficietur fundamentum.

Multa vero incommoda consequi, si relatio, vt à fundamento distinguitur, dicat perfectionem, haud leuibus argumentis probari potest. Primum, quia hoc pacto perfectio esset res alba existente in rerum natura alia re alba, cui esset similis, aut etiam nigra, cui esset dissimilis, quam si nulla existeret, cui esset aut similis aut dissimilis, quod ridiculum videtur. Deinde, quia cum res eadem prope infinitas relationes habeat, haberet profecto ex genere relationis infinitam pene perfectionem, maioremque prope in infinitum, quam ex genere quantitatis aut qualitatis: cum tamen relatio etiam realis, vt realis est (loquimur autem de creata) ferme nullus sit entitatis, vt omnes dicunt. Tertiò, quia cum perfectio sit actus quidam, & actus omnis actuet ac insit, si relatio ex eo quod relatio non actuet seu non insit, sed tantum ad aliud refert quopacto perficere, aut perfectio esse potest. Adde, quod si relatio esset perfectio quædam, sane relatum esse, esset quoddam perfectum esse, ac proinde absolutum quippiam, quandoquidem perfectum esse absolutum est non relatiuum.

Opinio sexta magis placet.

Nobis tamen magis placet, relationes reales ad hoc prædicamentum pertinentes vniuersè distingui a fundamento formali distinctione, quæ erat sexta opinio, ita vt omnes habeant proprium ac peculiare esse tum essentiæ, tum existentiæ distinctum ab esse fundamenti, quam sententiam plerique Thomistarum, *Chryst. Ismel. 5. Metaphys q. 22. Sot. in Predicam. cap. de Relat. quæst. 2. & alij.* vt sui Auctoris placitum, veterumque cum Philosophorum, tum Theologorum doctrinam merito amplectantur: quod his rationibus satis videtur confirmari. Primum, quia *Probatur 1.* relatiua, quatenus relatiua sunt, hac ratione apud omnes distinguuntur ab entibus absolutis, quod absoluta habent esse in se, relatiua autem in ordine, siue habitudine ad aliud. Qua ex distinctione patet, omne (atque adeo ipsos proximæ opinionis auctores) cum præsens quæstio in terminis non tractatur, plane tribuere entibus relatiuis proprium & peculiare esse distinctum ab esse absolutorum. Deinde, quia veteres omnes de eo disputabant, num esse relatiuum in eo esset positiuum, vt aliorum diceretur. quam disputationem Plato tetigit, & Aristoteles in prædicamentis *cap. de Relatione*, latius explicauit; concludens, non in eo esse, vt aliorum dicantur, sed vt aliorum sint. ergo proprium & peculiare esse relatiuis concedebant. Tertio, quia Græci Aristotelis interpretes aiunt, prima quatuor prædicamenta esse syncera entium genera: cætera vero quasdam entium inter se complicationes. qua in re faciunt relatiua vera entia, quemadmodum quanta & qualia; tametsi minimo entitatis gradu. Quanto, quia de primis tantum quatuor generibus indicauit Aristoteles & in prædicamentorum libro, & in hoc opere, sectio (vt ita dicam) agendum esse: quasi hæc sola sint vera entia prædicamentalia, cætera modi tantum entium. Quinto, quia hoc solum impediret quõminus relatiua haberent proprium & peculiare esse, si quicquid habet esse, haberet illud in se, & non in ordine ad aliud (neque enim aliam rem afferunt oppositæ opinionis auctores) at in aliis generibus dantur res, quæ totum suum esse habent in ordine ad aliud, vt materia prima in ordine ad formam, & forma item substantialis in ordine ad materiam primam, imo etiã accidentia omnia, vt accidentia sunt, in ordine ad

2.

3.

4.

5.

Digitized by Google

subiectum, nisi quod hæc omnia aliter quam relatiua huius prædicamenti terminantur, vt in distinguendis relatiuis transcendentibus à non transcendentibus q. 1 sect 4. explicatum est Dixi, *& accidentia sunt*, quia vt talia accidentia, possunt esse absoluta, & relatiua: absoluta, vt calor; relatiua, vt scientia. non est igitur cur relatiuis huius prædicamenti proprium & peculiare esse negetur.

De generatione relationum.

SECTIO VI.

Soluuntur argumenta pro quinta opinione adducta sectione præcedente.

AD ptimam igitur, pro quinta opinione propositam rationem dicendũ est, nullam entitatem accidẽtariam indigere ex suo genere actione attingente proprium subiectum, nisi quæ relatiua sit. absoluta enim sola habet esse in se. nam quæ relatiua est, cum ex duobus pendeat, & ex subiecto & ex termino, ac proinde habeat esse in ordine ad aliud: si antea quidem in proprio subiecto fundamẽtum habeat, nihil etiam ex parte proprij subiecti deerat, vt in eo resultaret, sed tantum deerat terminus. quo per actionem producto necesse est, & in subiecto, & in termino duæ sibi respondentes relationes quasi pullulent. Dico autem *quasi*: quia vbi non est distinctio realis, non est vera productio & germinatio. Atque in hoc potissimum genere, vt Commentator Auen. in primum librum de Cœlo comm 111. ait, verum est quod Arist. 15. Phys text. 13 & primo de Cœlo text 111 ait, *nihil esse incommodi, si aliquid, quod ante erat, nunc esse incipiat sine generatione sui, mutationeque proprij subiecti.* Quapropter, cum aliquid sit album in India, tum album, quod apud nos est, incipit ei esse simile per similitudinem, quæ. in eo quodammodo erat, & simpliciter non erat. quandoquidem fundamentaliter erat, & proxima potentia ad esse: formaliter autem non erat, quod solam existentiam termini expectaret.

De ipso esse relationum.

SECTIO VII.

Vt quidam ad argumentum respondeant.

AD secundum, quæ haud facilis est, mira est quorundam sollicitudo, vt inuenãt vnde relatio suum esse habeat. intelligunt autem esse tum essentiæ, tum existentiæ. Ac cum in qualibet relatione reali detur esse In, quod est accidẽtium commune, & esse Ad, quod est relatorum proprium: dicunt illi relationem habere esse In à fundamento, esse vero Ad à termino: adduntq. relationem non esse realem ex esse Ad, quia illud commune est omnibus relationibus & realibus & rationis, sed ex esse in. Si quis autem ab eis quærat an illud esse, In, quod habẽt à fundamento, sit distinctum ab esse fundamenti, & illud Ad, quod habet à termino, sit distinctum ab esse termini (hoc enim est, quod præcipue quæritur) quidam videntur sentire non esse distinctum: tum, quia ab illis causatur, tum quia esse fundamenti est absolutum, & esse termini extrinsecum, esse autem relationis, nec est absolutum, nec extra ipsum relatiuum. Quod si distinctum est, vt revera est dicendum, supereſt illa dubitatio, cur dicat relationem realem ex ipso Ad non habere vt realis. quanquam enim non sit realis ex Ad communi: tamen ex tali Ad, quale habeat relatiua realia, non dubium est, quin sit realis, alioquin relatio realis, vt talis relatio est, non erit realis: quandoquidẽ vt relatio realis sit, vtroq; indigeat, & esse in reali, & esse Ad reali. nisi dicamus aliquid reale esse compositum ex esse reali & esse rationis, quod fieri non potest. Quomodocunque autem respondeant (possunt enim & recte, & non recte hoc suum pronunciatum interpretari) semper restat difficultas in argumento proposita: quod nimirum ex formali distinctione relationis à fundamento sequatur, duplicem entitatem duplicemq; existentiam in qualibet relatione reali reperiri: vnam quæ est accidens, & habet esse In: alteram, qua est relatiuum accidens, & habet esse Ad.

Vna sæpissime sumitur.

Neganda est igitur ad argumentum sequela. Nam eadem ratione sequeretur in quantitate, quæ ignis summum est, & in qualitate similiter duas esse entitates, duasque earum proprias existentias, vnam quarum quæque illarum accidens est, alteram, qua tale accidens. habet enim quodlibet genus summum & communem rationem accidentis, quam cum aliis generibus participat, & peculiarem ac suam, quam solis suis inferioribus communicat. Quare, cum eadem sit difficultas in omnibus tametsi maior in relatione, propterea quod non vtraque ratio sumitur ex subiecto, vt sumitur in quantitate & qualitate, sed vna ex subiecto, altera ex termino: dicendum est in omnibus veris generibus summis accidentium vnam tantum esse generalem entitatem, vnamque ei respondentem existendi rationem: accidens autem, quod commune est omnibus, non esse simpliciter vnum, sed analogice, ac quodãmodo vnum, & ex natura rei identificatum cum omnibus iis, in quæ accidentis analogia immediate distribuitur cum autem venitur ad relationem, dicendum est, entitatem eius simplicem esse, non compositam ex duabus, quarum altera sit entitas In, altera entitas Ad, sed vnam & eandem habere formaliter hæc duo, non tamen ex natura rei actu distincta, sed potentia, seu

Genera summa accidentium suos habere esse, & quæ ratione.

Digitized by Google

seu potius virtute: ita vt simplex illa entitas id præstet simplicitate sua, quod præstaret compositione duarum entitatum, si composita esset ex natura communi accidētis vere vnius rationis, & addita natura differentiæ contrahentis. Quod idem in cæteris generib. summis accidentium proportione seruata dicendum est, quatenus sunt accidentia quædam, & in substantia etiam, quatenus est quoddam ens. Distinctio enim eius quod omnibus cō mune est, ab eo, quod est cuique peculiare, et si est ex natura rei (neq; enim pendet ex operatione intellectus) non est tamen actualis, sed virtualis. de quo genere distinctionis ad cap. 6. nonnihil diximus.

Ad tertiam obiectionem vt respondeamus, disquirendum est, num relationes huius prædicamenti proprie dicant perfectionem aliquam, ita, vt ipsæ sint perfectiones quædam earum rerum, quibus insunt.

Sintne relationes perfectiones aliquæ rerum.

QVÆSTIO III.

Sententia ac rationes pro vtraque parte.

Sectio I.

Vtri affirmant rationes.

NOn desunt ex recentioribus, nimirum *Bartholomæus Torres de Trin. quæstio. 33. in comment. artic. secund. Michael de Palatio in 1. Sentem. dist. 16. disput. 2 & alii plerique*, qui affirmatiuam huius quæstionis partem hac potissimum ratione amplectantur, quia bonum & perfectum, vt aiunt, idem sunt: relationes autem, cum sint entia quædam, necessario sunt bona quædam: tum quia bonum æque late patet atque ens, vt tradit Aristoteles 1. Ethicor. cap 6. & ex Genesis primo colligi potest, vbi Moses, *Vidit Deus*, inquit, *cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*, à quibus sane relationes excludendæ non sunt, tum quia relationes etiam sunt appetibiles, vt esse patrem, rerumque multarum auctorem: omnia autem, quæ appetibilia sunt, nemo bona esse negat.

Sed, quidquid sit de conclusione, certe eorum ratio non colligit institutum. nam & falsum assumit, & non sine vitio concludit. Neque enim bonum & imperfectum idem sunt formaliter, vt superiori libro *sa. 1. quæst. 7. sect. 6.* probatum est: nec si idem essent, recte efficeretur proposita ratione relationes esse perfectiones rerum, quibus insunt, quod nunc quærimus, & de quo est controuersia inter Theologos præcipue: sed solum esse perfectas perfectione transcendente, quemadmodum & bona bonitate transcendente. nisi velis perinde ab eis colligi relationes esse perfectiones rerū, ex eo quod sunt perfecta quædam, atq; si colligas, vestem Æthiopis esse eius albedinem quia alba est: aut certe improprie loquaris accepto perfectionis nomine pro re perfecta, quod sæpe fit: vt superiori libro annotauimus. quo tamen modo nunc de perfectione non disputamus.

Negantium partem esse communē Doctorum.

Alij omnes quotquot legerim, negatiuam partem quæstionis approbant. quanquam enim vnus aut alter verbo aliquo affirmatiuam videntur amplecti: tamen vbi de re ex instituto agunt, negatiuæ præcipue adhærent: non omnes tamen eodem modo suam sententiam confirmant. Nam quidam, ex diuinis relationibus ad eas, quæ huius prædicamenti sunt, progredientes, sic argumentantur: Relationes, quibus diuinæ personæ distinguuntur, non sunt perfectiones, quibus diuina essentia perficiatur: tum quia essentia diuina est infinite perfecta, tum quia nulla perfectio potest esse in vna persona, quæ non sit in alia, ergo relationes, quatenus relationes sunt, non sunt perfectiones rerum: alioqui ipsæ etiam diuinæ relationes perfectiones essent diuinæ naturæ ac personarum. quod si ita est, nec relationes prædicamentales sunt perfectiones eorum, quibus insunt

Vt à quibusdam probatur.

Nulla perfectio est in vna persona diuina quæ non sit in alia.

Aliorum confirmatio.

Alij ex ipsa relationum natura hunc in modum sententiam eandem confirmant. Perfectio debet inesse rei, quam perficit. relationes autem ex eo, quod relationes sunt, non habent vt insint, sed vt aliud referant. nullæ igitur relationes sunt perfectiones.

Rationes adductæ esse parum firmæ.

Verum, quidquid etiam sit de hac conclusione, sane rationes haud firmæ sunt. Prior, quia etsi relationes, quatenus relationes sunt non sunt perfectiones rerum (quod dixerim, propter relationes rationis quæ nihil re ipsa perficiunt) tamen non inde sequitur eas, quæ huius prædicamenti sunt propriæ non esse perfectiones rerum quibus insunt. Argumentatio enim à communi ad particulare cum reduplicatione non valet negatiue: vt si dicas, animal quatenus animal, non est rationis particeps, ergo nec hoc animal, quod est homo, quatenus tale animal Posterior, quia etsi recte colligeret relationes, vt relationes sunt, non esse perfectiones, quia secundum communem rationem qua comprehendunt relationes rationis, nō insunt rebus, tamen non recte colligit absolute nullas relationes esse perfectiones. diuinæ enim reales insunt per identitatem & diuinæ essentiæ

Digitized by Google

Diuina relationes per identitatem insunt diuinæ essentiæ & personis.

Ratio Gilberti fallax & à Theologis diluitur.

& diuinis personis: prædicamentales vero rebus creatis per inhærentiam, atque hunc in modum diluunt Theologi rationem Gilberti Porretani Pictauorum Episcopi, qui nihil aliud concedens diuinis relationibus quam quod tribuitur relationi, vt relatio est (nempe aliud respicere) in eum errorem incidit, vt diceret relationes personales non ineſſe personis per identitatem, vt fides Orthodoxa prædicat, sed esse illis affixas & quasi adhærentes, quod in Concilio Rhemensi sub Eugenio tertio ante quadringentos annos damnatum est.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO II.

CVm igitur altera ex parte stet communis Philosophorum & Theologorum sententia, quæ relationes huius prædicamenti perfectiones esse negantur: ex altera vero pugnet ratio illa sane irrefragabilis, qua obiiciendo probatum est perfectiones esse, quia, inquam, sunt actus quidam, ac formæ quarum proprium est actuare, ac proinde perficere subiectum, eique suum esse communicare, explicandum est qua ratione vtrumque verum sit. Ac missa perfectione transcendente, de qua non disputamus (tametsi & hæc partim non dicitur de relationibus, partim dicitur: non dicitur quidem formaliter, quia est formaliter negatio defectus: dicitur autem identice identitate negatiua, quia non est aliud à re quæ dicitur perfecta: quemadmodum de priuatione & materia tradit Aristoteles 1 *Phys.ca.7 text.67.& 67.* duobus modis verum est, quod tota schola pronunciat: relationes, inquam, non esse perfectiones formales. de quo genere perfectionis tota est controuersia. Vno, si relationes sumantur secundum communem relationis notionem, hoc est, quoad ipsum *ad* tantum. certum est enim nihil ex ea parte, vt sic dicam, relationes ponere in rebus, vt eas perficiant. Altero, si perfectio formalis sumatur pro ea, qua forma ad agendum accipiendumve aliquid idonea est. nulla enim relatio est principium aliquid agendi aut patiendi accipiendive, vt omnes fatentur.

Quomodo verum sit, relationes non esse perfectiones formales.

Quo sensu dicantur perfectiones.

Quod si perfectio formalis sumatur pro ea, quæ nec actiua, nec passiua est, sed quasi otiosa: hoc tantum habet muneris, vt det aliquod esse subiecto (quam pure formalem appellare possumus) non dubium esse debet, quin relationes huius prædicamenti sint perfectiones rebus additæ: dant enim rebus quibus insunt aliquod esse. De quo tamen genere formalis perfectionis, saltem quatenus in relationibus cernitur, parum & quasi nihil siue Philosophi, siue Theologi curarunt: quod adeo parua sit, vt nulla esse videatur. Dico autem: *quatenus in relationibus cernitur*, quia in absolutis (si in his quoque datur perfectio pure formalis) non parua nonnunquam de ea habetur ratio, vt apud Theologos *D.Tho.3 p.q 63.art.2. Caiet.ibid. Capr.in 4. d.4.q 1. Palu.ib.q.2 Argent.d 6.q.1. & alios plerosque*, de charactere eo, qui sacro fonte ablutis & initiatis tanquam indelebile signum imprimitur: quem eorum quidam volunt neque ad agendum, neque ad accipiendum comparatum esse, alij probabilius oppositum existimant.

Charactor quomodo sacramentis imprimitur.

Sed obiter hic aduertendum est, perfectionem formalem, siue ad agendum patiendumve comparata sit, siue non sit, non censeri simpliciter & absolute perfectionem formalem: nisi sit naturæ subiecti consentanea, quã nos superiori libro *cap. 2. quæst. 7. sect 6.* naturalem appellauimus. tametsi naturalis nomine supernaturalem quoque, & neutram intelligendus esse voluimus: quod sint naturæ subiecti congruentes, hoc est, non repugnantes: hoc autem dixerim propter actus & habitus, quæ virtutibus earumq; actibus opponuntur, & propter qualitates naturalibus qualitatib. suorum subiectorum contrarias. hæc enim, etsi sunt formæ eorum, in quibus insunt; tamen non dicuntur simpliciter & absolute illorum perfectiones, cuiusmodi sunt inter operatiuas auariria respectu hominis, & calor respectu aquæ: inter eas vero, quæ operatiuæ non sunt, opinione quorundam Theologorum macula peccati, quod eam qualitatem faciant post actum peccati in animo relictam. Vnde mirari nemo debet, cur libro superiori formalis perfectionis nomine naturalem tantum & moralem complexi simus, prætermissis iis formis, quæ moralibus perfectionibus aduersantur, & iis etiam reiectis, quæ aduersantur naturalibus, si sumantur respectu eorum subiectorum, quibus noxiæ & infectæ sunt.

Perfectio formalis quid censeatur & solum perfectio.

Cur formalis perfectionis nomen, naturalem tum & moralem libro superiori complexi simus.

Si quis autem quærat, num, quemadmodum qualitatum aliæ simpliciter & absolute sunt perfectiones formales suorum subiectorum, aliæ vero non nisi secundum quid, seu quatenus qualitates aut formæ, vt eodem loco diximus, ita quoq; in relationibus eueniat: respondendum est affirmatiue. Quæ dum enim sunt consentaneæ suis subiectis, vt animæ dominatus, corpori seruitus: quædam dissentaneæ & repugnantes, vt animæ seruitus, & corpori dominatus. Vnde quemadmodum dominari animam non est simpliciter & absolute perfectio corporis: ita nec seruire corpori perfectio animæ, sed

Dubium.

Solutio.

tantum

tantum secundu n quid, seu quatenus forma quædam r.. atiua: ex quibus melius intelliges, quæ eodem libro boni occasione de perfectione diximus.

Solutio tertiæ rationis, pro quinta opinione, de distinctione relationis à fundamento, superiori quæstione proposita.

SECTIO III.

HIs sic explicatis, facile est rationem illã dissoluere, qua vltimo loco sect. 5. q. 2. quinta opinio de distinctione relationis à fundamento confirmabatur. Patet enim respondendum esse, relationem quamlibet huius prædicamenti, etsi non est perfectio ad operationem actiue aut passiue comparata, esse tamen perfectam perfectione transcendẽte, & perfectionem formalem puram, nisi sit repugnans naturæ subiecti, vt igni esse inferiorem aliquo elemento, & terræ superiorem: idque non tãtum ex eo prouenire, quia quælibet ratio est forma quædam, sed etiam, quia est actus quidam, sumpto nomine actus etiã, quatenus non solum cõplectitur omnes formas, sed modos etiam essendi puros. Nam, & modi essendi puri sunt quædam perfectiones rerum, veluti actualis existentia, nisi sint dissentaneæ naturæ subiectorum, eisque obsint. Quod ideo dixerim, quia etsi relationes essẽt puri essendi modi iuxta recentiorum quorũdam opinionem; non ideo tamen non essent numerandę in perfectionibus pure formalib. satis enim ad id foret, quod essent actus quidam naturæ subiectorum consentanei.

Relatio est perfectio transcendens & perfectio formalis pura, nisi sit repugnans naturæ subiecti.

Modos essendi puros nam dicere perfectionem

eluuntur rgumenta posita par-

Quæ vero cõtra obiiciuntur, si ea, quæ sect. 1. dicta sunt, considerentur, parum difficultatis habent. Nam, cum id solum concedamus, relationem esse perfectionem quandam pure formalem, & quasi ortotam, nihilque aliud habentem, quã quod dat aliquod esse, idq; omnium infimum, nihil obstat dicere, perfectionem esse hoc perfectionis genere albedinẽ, si habeat similem, quam si sola existat. Quod vero additur de propè infinitis perfectionibus huiusmodi, nihil magis obest, quam ipsa propè infinita rerum absolutarum multitudo, inter quas est mutua relatio: si tamen singulæ ad singulas peculiaribus relationibus referuntur, de qua dubitatione paulo post agendum: imo vero, tanto minus, quanto minoris entitatis est quælibet relatio, quã quælibet res absoluta. Nam, dari vnam pene infinitam perfectionem in re qualibet, si relatio perfectio vlla est, non recte colligitur: quia ne absolutarum quidem rerum multitudo vnam facit perfectionem, nisi fint gradus aliqui, qui vnam & eandem numero qualitatem constituant: tametsi nec gradus eiusdem qualitatis plures res sunt, sed partes (vt ita dicam) rei vnius. Quod autem adiungitur, si relatio perfectio est (nimirum formalis) fore, vt actus aliquis non insit, negãdum id est. Nam, relatio ea, de qua loquimur, nõ solum ad aliud refert, sed etiam informat, nõ solum adest, sed etiam inest, vt superius quæstione secunda, sectione septima ostendimus. Denique, neque illud incommodum est, vt quoddam perfectum sit relatiuum. nam, etsi perfectum in commune, quatenus perfectum est, sit absolutum; quemadmodum & ens & accidens; tamen nihil prohibet, aliquod perfecti genus, vt tale est, esse relatiuum. quemadmodum & quoddam ens & quoddam accidens est relatiuum.

Terminenturne relationes terminis absolutis, an relatiuis.

QVÆST. IV.

Opinio Scoti.

SECT. I.

Scoti opinio. Relationes terminari absolutis terminis.

ILlud deinde non parum controuersum est, terminenturne relationes terminis absolutis, an relatiuis. Quanta re alii aliter sentiũt. Scotus 1. sentent. d. 31. quæst. 2. § Respondeo igitur: existimat, relationes non solum tertii generis relatorum, sed etiam primi & secundi, terminari absolutis terminis, quod his argumentis probat. Primum, quia quod attinet ad relatiua tertii generis, hoc discrimen eorum à relatiuis primi & secundi ponit Aristoteles 5. Metaph. c. 15. tex. 20 quod in iis, quæ ad primum & secundum spectant, datur relatio mutua, hoc est, in vtroq; extremo reperitur relatio, quæ alterum ad alterum referatur. in iis autem, quæ ad tertiũ pertinent, alterum extremum refertur ad reliquum, at reliquum non refertur ad illud, sed tantum est aliquid eius, nempe terminus. Existimat id, quod in hoc genere relationem terminat, non sub relatione relatiua, sed absoluta id facere. Deinde, quia actus definit potentiam, vt terminat relationem illius: aut ergo terminat, vt absolutum, & habetur propositum: aut vt correlatiuum, & sic potentia quoque definit actum, quia correlatiua se inuicem definiunt, vt ait Porphyrius in Isagoge, cap. de spe-

Digitized by Google

de specie, at potentia & actus non possunt se inuicem definire. quia actus est natura prior potentia, vt tradit Arist. 9. lib. huius operis ca. 8. text. 13. prius autem non definitur per id, 3. quod est posterius. Tertio, quia relatiua cuiuscunque generis illa sint, quemadmodum cętera omnia, quæ definitione explicantur, definiuntur per priora. correlatiua autem non sunt priora suis correlatiuis, cum sint simul natura. nullum igitur relatiuum definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum illud, quod est fundamentum relationis ex altera parte sibi respondentis, vt patet per fundamentum filiationis, & filius per fundamentum paternitatis: quod si non definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum, ergo nec terminatur: quandoquidē definitio relatiuorum explicandis terminis relationum naturas eorum declarat. Quarto 4. quia relationes scibilis, creatoris, & aliæ huiusmodi, cū sint relationes rationis, non conueniunt rebus, nisi dum actu cōsiderantur: at oppositæ relationes creaturæ, scientię, & alię similes, cum sint reales, conueniūt rebus subiata etiam omni operatione intellectus, non terminātur ergo hæ posteriores per illas priores formaliter, sed per res absolutas, quibus illæ tribuuntur, alioqui relationes reales penderent à relationibus rationis, ac proinde ab operatione intellectus.

Sententiam hanc fere ab omnib. reiici, & reprobari 1.

Verum, hæc sententia fere ab omnibus ac merito reiicitur vt enim daremus, relatiua tertii generis terminari terminis absolutis, certe, vniuersę dicere relatiua omnia terminari absolutis, pugnat & cum ipsa relatorum natura, & cum omnium veterum sententia. Nam, si paternitas & similitudo Sophronisci patris non terminatur ad Socratem filium, vt filius est, ac similis, sed vt Socrates; certe cū Socrates prius natura sit Socrates, quam filius, ac similis, non dubium, quin Sophroniscus prius natura sit patet, quam habeat filium, & prius natura sit similis, quam habeat similem quod nemo sanæ mentis dixerit. 2. Præterea, si relatiua non terminantur ad relatiua, sed ad absoluta, non est necesse ponere correlatiua in definitione relatiuorum: cum tamen & Aristoteles, & cęteri necessarium id esse iudicent: neque alia sane de causa, nisi vt terminatio relatiuorum intelligatur. Accedit illud Aristotelis pronunciatum in Prædicamentis, cap. de Relatione, cui omnes subscribunt. 3. *Sit ęquum auferantur cętera omnia, etiam illud, quod homo, id* (fingimus enim fieri, quod fieri non potest) *modo seruus relinquatur, adhuc dominus ad illum referetur, & ille vicissim ad dominum.* Quod si auferatur vnum hoc, quod seruus sit, & cętera omnia relinquātur, iam illud euenturum, vt alter dominus esse desinat. Mitto, quod relationes, quibus diuinæ personæ realiter distinguuntur inter se, non terminantur ad terminos absolutos, sed relatiuos, cum absoluta omnia sint communia in diuinis. Quod si increatæ relationes terminantur relationibus increatis, cur non etiam creatæ creatis terminentur? 4. *Relationes diuinæ terminantur ad terminos relatiuos.*

Opinio quorundam Thomistarum.

SECTIO II.

Opinio Ferr. & quorundā Thomistarum exponitur, nempe relationes tertii generis terminari ad terminos relatiuos, sed ad absolutos.

QVIDAM Thomistæ, inter quos est Ferrariensis in secundum contra Gent. ad caput vndecimum, etsi repugnant Scoto in primo & secundo relatorum genere: tamen in tertio idem cum eo sentiunt. dicunt enim in primo & secundo genere, relatiua referri ad correlatiua, vt correlatiua sunt formaliter, velut hoc simile ad illud simile, & illud ad hoc, patremque ad filium, & filium ad patrem: at in tertio ex altera quidem parte, ea, quæ ad aliquid dicuntur, referri ad absoluta, vt scientiam ad rem, quæ sub scientiam cadit, velut scientiam naturalem ad ens mobile: at absoluta, etsi vicissim ad illa dicuntur referri (reciprocātur enim omnia relatiua cum iis, ad quæ referuntur, vt patet ex Prædicamentis, cap de iis, quæ ad aliquid.) non referri tamen quatenus terminant eorum relationes, sed ex ipsa terminatione absoluta occasionem accipere relationes quasdam rationis, quibus absoluta terminantia ad relatiua vicissim referantur. Nam, quia ens mobile, vt tale est, terminat relationem scientiæ naturalis, inde oritur, vt denominetur scibile, quod est denominatiuum relationis rationis ad scientiam, & ita in cæteris: eandem rationem esse dicunt in relationibus, quæ ex tempore conueniunt creaturis respectu Dei, quas Theologi ad hoc tertium genus pertinere dicunt. Rationes vero, quibus mouētur, sunt prima & vltima earum, quas ex Scoto attulimus.

Improbatur 1.

Sed neque hi recte sentiunt Nam, vt relationes tertii generis intelligantur ac definiantur, necesse est cointelligere oppositas relationes, vt illi ipsi concedunt: at hoc non esset necessarium, si illæ terminarentur terminis absolutis. Accedit, quod relatiua tertii generis & creaturarum ad Deum habent correlatiua: ac omnia correlatiua sunt simul natura in hoc sensu, vt si vnum extremum refertur ad alterum, & alterum quoque in eodem (vt ita dicam) momento sine signo & temporis & naturæ ad illud vicissim referatur; *Correlatiua vt sint simul natura.*

tur: quod in his non eueniret, si alterum terminaretur ad absolutum. præcedit enim natura absolutum eam relationem, quæ in ipso fundatur. Et quanquam Aristoteles in Prædicamentis cap. de Relatione, videtur docere, correlatiua tertii generis non esse simul natura: tamen eius sententia, vt à grauissimis Auctoribus Simplic. in Prædicam. cap. de Relat. Porphyr. apud Boetium in Prædicament. Ammon & Auer. ibid. explicatur, ea est, vt velit, non esse simul natura, si designentur secundum communem vsum vocabulorum, quo pacto non recte designantur eorum correlatiua. sumimus enim scientiam pro ea, qua actu scimus: scibile autem pro eo, quod scire possumus. esse autem simul natura. si recte correlatiua designentur, i. e si vtrumq; actu, aut vtrunque potentia intelligatur. Nam, & scibile actu cum scientia actu, & sensibile actu cum sensu actu, similiterque scibile potẽtia cum scientia potentia, & sensibile potẽtia cum sensu potentia simul natura sunt cum simul conueniant, ac non conueniant suis extremis: hoc enim est esse simul natura, vt infecius exponemus. Sed hoc modo nomina scibilis & sensibilis pro scito & sensu percepto sumenda sunt, quod etiam Græca vocabula ἐπιστητὸν καὶ αἰσθητὸν significant, vt nimirum scientia, qua actu scimus, cum re, quæ actu scitur, & scientia, qua scire possumus, cũ re, quæ sciri potest, eodemq; modo sensus actu sentiens cum re actu percepta sensu, & sensus, quo sentire possumus, cum re, quæ sensu percipi potest, conferantur. Hoc enim sentit Diuus Thomas 1. p. q. 13. art. 7. vbi ait: *vt intelligamus, sintne aliqua simul natura, id tantum sat esse, si alterum citissim sine altero intelligi non possit idque accidere in relationibus domini & serui, etiam inter Deum & creaturas, vt in relationibus scientia & scibilis, sensus & sensibilis, si recte designetur.* Adde, quod vt relatio scientiæ, quatenus mensuratur à scibili, percipiatur (hoc enim pacto dicunt scientiam & scibile esse correlatiua) satis est intelligere scibile, quatenus est eius mensura, nec necesse est ipsam naturam absolutã rei scibilis percipere, & similiter dicendum de relatione sensus, vt mẽsuratur à sensibili. Eodemque modo vt relationes actualis dependentiæ creaturarum à Deo percipiantur, satis est percipere Deum, vt creatorem, conseruatorem, &c. neque enim necesse est intelligere ipsam absolutam Dei naturam. non terminantur ergo relationes reales tertii generis relatorum ad terminos absolutos, sed relatiuos.

* *
*

Explicatur Arist.

Relatiua tertii generis & simul sint natura.

Relatio scientiæ vt percipiatur, quid sit sat.

Sententia Caietani.

SECTIO III.

CAietanus in Commentar. primæ partis q. 13. art. 7 his fere argumentis permotus asserit quidem nulla relatiua etiam tertii generis terminari ad absoluta, sed omnia terminari ad relatiua, quæ sibi altera ex parte respondent, seu, quod idem est, ad sua correlatiua formaliter sumpta. Verum, in id totus incumbit, vt vtraque faciat modo aliquo realia, nec relatio realis vnius extremi terminetur ad relationem rationis alterius extremi, vt ad terminum pendentem ex operatione intellectus penderet enim & ipsa ab operatione intellectus, ac proinde non esse realis. ait ergo relationem scibilis ad scientiam, & Dei ad creaturam (in his enim videri potest, quid in cæteris huiusmodi accidat) esse quidem relationes rationis in se, siue simpliciter & absolute: & quatenus accipiunt denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant, esse quodammodo reales. res enim, quæ sciuntur, realiter sciri dicuntur, neque alia ratione, nisi quia terminant relationem scientiæ, quæ realis est, & Deus ideo dicitur realiter creator aut dominus, qui terminat relationem creationis passiuæ, aut seruitutis creaturarum, quæ reales etiam sunt.

Omnia relatiua tertii generis terminari ad sua correlatiua formaliter sumpta.

Caietani opinio parum probabilis.

Ac est subtilis quidem sententia Caietani, sed tamen parum probabilis, & (vt videtur) frustra excogitata. Quæro enim quo pacto relatio scibilis & creatoris accipiant denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant. Nam, etsi res, quæ sub scientiam cadit, potest denominari extrinsecus à reali actu sciendi, & Deus à reali actu creandi: tamẽ nec res, quæ sub scientiam cadit, nec relatio ipsa, quæ dicitur scibilis, denominari possunt à relatione, qua scientia refertur ad scibile: eodemque modo nec Deus, nec relatio ipsa creatoris seu creantis possunt denominari à relatione, qua creatura refertur ad creatorem. hoc enim discrimen recte notauit D. Thom. 2. contra gent. c. 13. & ante illum Auicenna inter formas absolutas & respectiuas reales, quod absolutæ possunt & intrinsecus, & sæpe etiam extrinsecus denominare, veluti superficies, modo vt superficies, modo veldecus: at respectiuæ reales non possunt determinare: nisi intrinsecus, hoc est nisi inhæreant rebus, quæ ab eis denominantur, vt paternitas Sophronisco, & filiatio Socrati.

Impugnatur 1.

Discrimen inter formas absolutas & respectiuas.

Obiicitur.

Quod si quis obiiciat, à filiatione Socratis posse etiam Sophroniscum denominari, non quidem filium, sed filiatum, & Socratem à paternitate Sophronisci, non patrem,

sed

de specie, at potentia & actus non possunt se inuicem definire. quia actus est natura prior potentia, vt tradit Arist. 9 lib. huius operis ca. 8. text 13 prius autem non definitur per id, quod est posterius. Tertio, quia relatiua cuiuscunque generis illa sint, quemadmodum cętera omnia, quæ definitione explicantur, definiuntur per priora. correlatiua autem non sunt priora suis correlatiuis, cum sint simul natura. nullum igitur relatiuum definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum illud, quod est fundamentum relationis ex altera parte sibi respondentis, vt patet per fundamentum filiationis, & filius per fundamentum paternitatis: quod si non definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum, ergo nec terminatur: quandoquidē definitio relatiuorum explicandis terminis relationum naturas eorum declarat. Quarto quia relationes scibilis, creatoris, & aliæ huiusmodi, cū sint relationes rationis, non conueniunt rebus, nisi dum actu cōsiderantur: at oppositæ relationes creaturæ, scientię, & alię similes, cum sint reales, conueniūt rebus sublata etiam omni operatione intellectus, non terminātur ergo hæ posteriores per illas priores formaliter, sed per res absolutas, quibus illæ tribuuntur, alioqui relationes reales penderent à relationibus rationis, ac proinde ab operatione intellectus.

Sententiam hanc fere ab omnib. reiici, & reprobari 2.

Verum, hæc sententia fere ab omnibus, ac merito reiicitur vt enim daremus, relatiua tertii generis terminari terminis absolutis, certe, vniuersę dicere relatiua omnia terminari absolutis, pugnat & cum ipsa relatorum natura, & cum omnium veterum sententia. Nam, si paternitas & similitudo Sophronisci patris non terminatur ad Socratem filium, vt filius est, ac similis, sed vt Socrates: certe cū Socrates prius natura sit Socrates, quam filius, ac similis, non dubium, quin Sophronisci prius natura sit pater, quam habeat filium, & prius natura sit similis, quam habeat similem quod nemo sanæ mentis dixerit. Præterea, si relatiua non terminantur ad relatiua, sed ad absoluta, non est necesse ponere correlatiua in definitione relatiuorum: cum tamen & Aristoteles, & cęteri necessarium id esse iudicent: neque alia sane de causa, nisi vt terminatio relatiuorum intelligatur. Accedit illud Aristotelis pronunciatum in Prædicamentis, cap. de Relatione, cui omnes subscribunt. *Si à seruo auferantur cætera omnia, etiam ille, quod homo sit* (fingamus enim fieri, quod fieri non potest) *modo seruus relinquatur, adhuc dominus ad illum referetur, & ille vicissim ad dominum.* Quod si auferatur vnum hoc, quod seruus sit, & cętera omnia relinquātur, iam illud euenturum, vt alter dominus esse desinat. Mitto, quod relationes, quibus diuinæ personæ realiter distinguuntur inter se, non terminantur ad terminos absolutos, sed relatiuos, cum absoluta omnia sint communia in diuinis. Quod si increatæ relationes terminantur relationibus increatis, cur non etiam creatæ creatis terminentur?

4. *Relationes diuinæ terminantur ad terminos relatiuos.*

Opinio quorundam Thomistarum.

SECTIO II.

QVIDAM Thomistæ, inter quos est Ferrariensis in secundum contra Gent. ad caput vndecimum, etsi repugnant Scoto in primo & secundo relatorum genere: tamen in tertio idem cum eo sentiunt. dicunt enim in primo & secundo genere, relatiua referri ad correlatiua, vt correlatiua sunt formaliter, veluti hoc simile ad illud simile, & illud ad hoc, patremque ad filium, & filium ad patrem: at in tertio ex altera quidem parte, ea, quæ ad aliquid dicuntur, referri ad absoluta, vt scientiam ad rem, quæ sub scientiam cadit, veluti scientiam naturalem ad ens mobile: at absoluta, etsi vicissim ad illa dicuntur referri (reciprocātur enim omnia relatiua cum iis, ad quæ referuntur, vt patet ex Prædicamentis, cap. de iis, quæ ad aliquid.) non referri tamen quatenus terminant eorum relationes, sed ex ipsa termiuatione absoluta occasionem accipere relationes quasdam rationis, quibus absoluta terminantia ad relatiua vicissim referantur. Nam, quia ens mobile, vt tale est, terminat relationem scientiæ naturalis, inde oritur, vt denominetur scibile, quod est denomina i relatiuum relatione rationis ad scientiam, & ita in cæteris: eandem rationem esse dicunt in relationibus, quæ ex tempore conueniunt creaturis respectu Dei, quas Theologi ad hoc tertium genus pertinere dicunt. Rationes vero, quibus mouētur, sunt prima & vltima earum, quas ex Scoto attulimus.

Opinio Ferrar. & quorundā Thomistarum exponitur, nempe relationes 1. & 2. generis terminari ad terminos relatiuos, sed 3. ad absolutos.

Sed neque hi recte sentiunt Nam, vt relationes tertii generis intelligantur ac definiantur, necesse est cointelligere oppositas relationes, vt illi ipsi concedunt: at hoc non esset necessarium, si illæ terminarentur terminis absolutis. Accedit, quod relatiua tertii generis & creaturarum ad Deum habent correlatiua: ac omnia correlatiua sunt simul natura in hoc sensu, vt si vnum extremum refertur ad alterum, & alterum quoque in eodem (vt ita dicam) momento sine signo & temporis & naturæ ad illud vicissim referatur.

Improbatur. 1.

2. *Correlatiua vt sint simul natura.*

tur: quod in his non eueniret, si alterum terminaretur ad absolutum. præcedit enim natura absolutum eam relationem, quæ in ipso fundatur. Et quanquam Aristoteles in Prædicamentis cap. de Relatione, videtur docere, correlatiua tertii generis non esse simul natura; tamen eius sententia, vt à grauissimis Auctoribus Simplic. in Prædicam. cap. de Relat. Porphyr. apud Boetium in Prædicament. Ammon & Auer. ibid. explicatur, ea est, vt velit, non esse simul natura, si designentur secũdum communem vsum vocabulorum, quo pacto non recte designantur eorum correlatiua. sumimus enim scientiam pro ea, qua actu scimus: scibile autem pro eo, quod scire possumus. esse autem simul natura, si recte correlatiua designentur, i. e si vtrumq; actu, aut vtrunque potentia intelligatur. Nam, & scibile actu cum scientia actu, & sensibile actu cum sensu actu, similiterque scibile potẽtia cum scientia potentia, & sensibile potẽtia cum sensu potentia simul natura sunt cum simul conueniant, ac non conueniant suis extremis: hoc enim est esse simul natura, vt infra melius exponemus. Sed hoc modo nomina scibilis & sensibilis pro scito & sensu percepto sumenda sunt, quod etiam Græca vocabula ἐπιστητὸν καὶ αἰσθητὸν significant. vt nimirum scientia, qua actu scimus, cum re, quæ actu scitur, & scientia, qua scire possumus, cũ re, quæ sciri potest, eodemq; modo sensus actu sentiens cum re actu percepta sensu, & sensus, quo sentire possumus, cum re, quæ sensu percipi potest, conferantur. Hoc enim sentit Diuus Thomas 1. p. q. 13. art. 7. vbi ait: *vt intelligamus, sintne aliqua simul natura, id tantum sat esse, si alterum vicissim sine altero intelligi non possit idque accidere in relationibus domini & serui, etiam inter Deum & creaturas, vt in relationibus scientia & scibilis, sensus & sensibilis, si recte designentur.* Adde, quod vt relatio scientiæ, quatenus mensuratur à scibili, percipiatur (hoc enim pacto dicunt scientiam & scibile esse correlatiua) satis est intelligere scibile, quatenus est eius mensura, nec necesse est ipsam naturam absolutã rei scibilis percipere, & similiter dicendum de relatione sensus, vt mẽsuratur à sensibili. Eodemque modo vt relationes actualis dependentiæ creaturarum à Deo percipiantur, satis est percipere Deum, vt creatorem, conseruatorem, &c. neque enim necesse est intelligere ipsam absolutam Dei naturam. non terminantur ergo relationes reales tertii generis relatorum ad terminos absolutos, sed relatiuos.

* * *

Explicatur Arist.

Relatiua tertii generis vt simul sint natura.

Relatio scientiæ vt percipiatur, quid sit satis.

Item quæ relatio creaturæ.

Sententia Caietani.

SECTIO III.

CAietanus in Commentar. primæ partis q. 13. art. 7 his fere argumentis permotus asserit quidem nullam relatiua etiam tertii generis terminari ad absoluta, sed omnia terminari ad relatiua, quæ sibi altera ex parte respondent, seu, quod idem est, ad sua correlatiua formaliter sumpta. Verum, in id totus incumbit, vt vtraque faciat modo aliquo realia, nec relatio realis vnius extremi terminetur ad relationem rationis alterius extremi, vt ad terminum pendentem ex operatione intellectus. penderet enim & ipsa ab operatione intellectus, ac proinde non esse realis. ait ergo relationem scibilis ad scientiam, & Dei ad creaturam (in his enim videri potest, quid in cæteris huiusmodi accidat) esse quidem relationes rationis in se, siue simpliciter & absolute: & quatenus accipiunt denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant, esse quodammodo reales. res enim, quæ sciuntur, realiter sciri dicuntur, neque alia ratione, nisi quia terminant relationem scientiæ, quæ realis est, & Deus ideo dicitur realiter creator aut dominus, qui terminat relationem creationis passiuæ, aut seruitutis creaturarum, quæ reales etiam sunt.

Omnia relatiua tertii generis terminari ad sua correlatiua formaliter sumpta.

Ac est subtilis quidem sententia Caietani, sed tamen parum probabilis, & (vt videtur) frustra excogitata. Quæro enim quo pacto relatio scibilis & creatoris accipiant denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant. Nam, etsi res, quæ sub scientiam cadit, potest denominari extrinsecus à reali actu sciendi, & Deus à reali actu creandi: tamẽ nec res, quæ sub scientiam cadit, nec relatio ipsa, quæ dicitur scibilis, denominari possunt à relatione, qua scientia refertur ad scibile: eodemque modo nec Deus, nec relatio ipsa creatoris seu creantis possunt denominari à relatione, qua creatura refertur ad creatorem. hoc enim discrimen recte notauit D. Thom. 2 contra gent. c. 13. & ante illum Auicenna inter formas absolutas & respectiuas reales, quod absolutæ possunt & intrinsecus, & sæpe etiam extrinsecus denominare, veluti superficies, modo vt superficies, modo vt locus: at respectiuæ reales non possunt determinare: nisi intrinsecus, hoc est nisi inhæreant rebus, quæ ab eis denominantur, vt paternitas Sophronisco, & filiatio Socrati.

Caietani opinio parum probabilis. Impugnatur 1.

Discrimen inter formas absolutas & respectiuas.

Quod si quis obiiciat, à filiatione Socratis posse etiam Sophronisci denominari, non quidem filium, sed filiatum, & Socratem a paternitate Sophronisci, non patrem,

Obiectio.

sed

Aphrodiſienſis in tex. 20. hoc loco tertium genus vocat iudicantium & iudicatorum, quorum alterum habitus & potentias, quibus aliquid cognoſcimus: alterum eorum obiecta complectitur.

Quod vero additur, ea ratione obiecta habituum & potentiarum cognoſcentium dici menſuras, ipſos vero habitus & potentias mẽſurata, quod illa agant, hæc vero ſuo modo patiantur, non eſt admittendum, hæc enim ratione non ſunt iſta adhuc extra ſecundum genus: ſed ea de cauſa dicendum, obiecta eſſe menſuras, habitus autem & potentias menſurata, quatenus obiecta ſuapte natura ſunt normæ ac regulæ cognitionis veritatiſq;, habitus autem & potentiæ regulata, ſiue id fiat agentibus potentiis & habitibus in obiecta, & quaſi egredientibus ad illa, vt nonnulli putabant: ſiue, quod eſt) agentibus ipſis obiectis in potentias & earum habitus. Poni autẽ in tertio genere relationes temporales creaturarum ad Deum, & Dei ad creaturas, cum potius ad ſecundum ſpectare videantur, trib. rationibus probari poteſt. Vna, quia omnes ſecundi generis in mutuis numerari ſolent, quemadmodum & primi, nempe in iis, quæ aut ex vtraq; parte ſunt reales, aut ex vtraque rationis, cum ea, de quib. eſt quæſtio, ex parte creaturarum ſint reales, ex parte autem Dei rationis. Altera, quia fundamẽta illarum ſunt eiuſdem ordinis, harum autem nõ item. Tertia, quia illæ nomen accipiunt ab iis, quæ ſunt formæ & perfectiones extremorum, hæ autem etſi ex parte creaturarum appellationem ſumunt ab iis, quibus creaturæ perficiuntur: tamen ex parte Dei non accipiunt nomen ab iis, quibus Deus ipſe perficiatur, ſed à quibus creaturæ, vt ſuperius dictum eſt. Aut dicendum, eiuſmodi relationes alia & alia ratione poſſe poni in ſecundo & tertio genere: in ſecundo, quatenus fundatur in actione & paſſione: & in tertio, quatenus fundamenta correlatiuorum nõ ſunt eiuſdem ordinis, & quatenus relationes creaturarum ad Deum ſumunt appellationem ab iis, quibus ipſæ perficiuntur, non item relationes Dei ad creaturas ab iis, quibus Deus perficiatur. Quod idẽ dicendum erit de relationibus vnionis Verbi diuini cum humana natura, & humanę naturæ cum Verbo diuino, quæ alia & alia ratione ponendæ erunt in primo & tertio. Neque obeſt, quod huiuſmodi relationes nõ ſint relationes menſurãtis & menſurati in ea ſignificatione, qua eas intelligẽdas eſſe, & ex quibus ſolis Ariſtotelem tertium genus conceſſiſſe: ſatis enim eſt quod aliis rationibus cum illis conueniant, vt alienæ ab eo genere cenſeri non debeant.

Quo ratione dicantur obiecta menſurare habitus & potentias.

Cur relationes temporales creaturarum ad Deũ, & Dei ad creaturas in tertio relator. genere ponantur.

Vnitio Verbi diuini cum humana natura ad quod relationis genus referatur

Solutio reliquorum trium argumentorum Scoti.

SECTIO VII.

Soluitur ſecund. Scoti.

RElinquum eſt igitur, vt ad reliqua Scoti argumenta reſpondeamus. Ac ſecundi facilior quidem eſt ſolutio. Actus quidem & potentia cum lib. 9. huius operis inter ſe conferuntur, & actus dicitur natura prior potentia, non ſumuntur vt relatiua & correlatiua huius prædicamenti, ſed potentia ſumitur, vt ens abſolutum, quatenus abſolutum diſtinguitur à relatiuo huius prædicamẽti proprio, ſed tamen vt relatiuum tranſcendens eſſentialiter ordinatum, & propenſum ad actum: actus vero, vt prorſus abſolutum ex ſuo genere, tametſi quamplurimi actus dentur eſſentialiter quoq; propenſi ad potentiam, & ab ea pendentes, vel quoad ſuum eſſe, vel quoad informationem, vt ſunt formæ omnes habentes ſubiectum. Quare, etſi omnis potentia eſt poſterior actu, & per actum, tanquam per prius aliquid natura, definitum (loquitur enim Ariſtoteles de potentia, quæ per actum perficitur, tamen non omnis actus definitur per potentiam, ſed ii tantum, qui dependentiam aliquam habent à potentia ſiue in eſſendo, ſiue in informando. Quod cum ſit, tum actus eſt natura prior, & poſterior potentia: non tamẽ eodem genere cauſæ, quia eſt prior in genere cauſæ formalis, poſterior in genere cauſæ materialis, quo pacto ſe habent formæ hominis & equi ad materiam. Neq; eſt incommodum in correlatiuis tranſcendentibus, alterum eſſe prius natura altero, ſed potius neceſſarium, quod non accidit in correlatiuis huiuſce prædicamenti, cum neutrum eorum ſit cauſa alterius.

Potentia vt ſit actu poſterior.

Ad tertium vero reſpondendum eſt, quicquid definitur, definiri per ea, quæ ſunt priora natura, quandoquidem definitur per ſuum genus & differentiam, quæ natura ſpeciem antecedunt, at vnum correlatiuum non poni in definitione alterius tanquam id, quod per alterum definitur (ſi proprie loquendum eſt) ſed vt id, ad quod alterum definitur: vt Alber. *in Predicam. & in Metaphyſ. lib. 5. tract. 3. c. p. 7.* ait, ſeu (quod idem eſt in ordine, ad quod eius natura per proprium genus propriamque differentiã explicatur. Verum admiſſo quod vſu ſatis tritum eſt) per omnia rem quamlibet definiri, quæ in definitione adhibentur, negandum eſt omnia quæ definiuntur, per ſola ea quæ ſunt priora natura definiri. Namque in definitione vnius correlatiui neceſſe eſt ponere alterum, vt ait Porphyrius in Iſagoge,

Vnum relatiuum, vt definiatur per alterum.

An definitio tradatur per ea, quæ ſunt priora natur.

Vnum relatum in alterius definitione ponẽdum.

cap. de specie, eo quod habitudines eorum inter se ad se inuicem terminentur, nec sine suis terminis intelligi aut explicari possint.

De quibus definitionib. verum sit.

Sed est haud mediocre dubium, de quibusnam definitionibus verum sit Porphyrii pronunciatum. Videmus enim apud Aristotelem sæpe definiri relatiua nulla facta mentione correlatiuorum in eorum definitionibus, vt cum hoc loco definiuntur eadem, similia & æqualia. *Eadem*, inquit, *sunt ea, quorum vna est substantia: similia quorum vna est qualitas: æqualia quorum vna quantitas.* Et in 1. Politicor. cap. 3. definit Aristoteles seruum, *hominem, qui sui non est*: hoc est, sui iuris, sed alterius: imo etiam ineptum videtur, alterum correlatiuorum per alterum velle declarare, seu proprie quis alterum per alterum definire contendat, seu improprie. Nam, si differentia, quæ in definitione relatiui adhibetur, sumatur respectu, seu habitudine ad correlatiuum, nõ magis notam faciet naturam definiti quam antea erat, vt si simile definiatur, relatiuum æqualis comparationis respiciens sibi simile, & seruus esse relatiuum æqualis comparationis respiciens Dominum æque enim nota aut ignota sunt semper correlatiua; id autem, per quod alterum cognoscitur ac declaratur, notius illo esse debet.

Serui definitio Arist.

Soluitur proposita dubitatio de definiendis relatiuis per sua correlatiua.

Ad hoc dubium dicendum videtur, duplicem esse definitionem relatiuorum: vnam imperfectam & magis ad explicationem significationis pertinentem quam ad declarationẽ naturæ definiti, atq; hac sola appositione correlatiui ad genus aliquod relatiui completi, quod fecit Porphyr. in Isagog. ca. de Genere, &c. de specie, cum definiunt genus esse, *cui subiicitur species*; & speciem *quæ subiicitur*: alteram perfectam, & quæ vere & ex propriis causis naturam relatiuorum declarat, quo genere vsus est Aristoteles, in definiendis eisdem, similibus, æqualibus, & in definiendo seruo. Nam, veræ ac propriæ causæ naturæ relatiuorum sunt ipsa relationum fundamenta. Sed illud hac in re animaduertendum est, etsi in definitionibus his, quas perfectas & absolutas dicimus, non exprimantur correlatiua, nõ dubiũ esse tamen quin necessario intelligenda sint. Cum enim per fundamenta declarantur ipsarum relationum differentiæ, necesse est intelligere terminos, quibus illæ terminãtur, & à quibus peculiarem rationem distinctionemq; accipiunt, qui nulli sunt alii quam ipsa correlatiua, atq; hoc etiam modo verum est id, quod Porphyrius ibidem tradit, necesse esse, in vtrorumq; correlatiuorum definitionibus vtrisque vti: ita, vt vel expresse ponenda sint in definitione vtriusq; vel demum intelligenda.

Ad quartum ex dictis patet quid dicendum sit. Negandum est enim relationes rationis, quæ realibus altera ex parte respondent, non conuenire rebus denominatis, nisi dum actu considerantur. Nam, quandocunque in rerum natura dantur reales oppositæ, simul quoque conueniunt rebus denominatis actu existentibus, etsi relationes ipsæ rationis non existunt: sublata nimirum, saltem per impossibile, vt dicitur, omni operatione intellectus, cuiusmodi sunt omnes relationes Dei ad creaturas existentes, quatenus actu pendent à Deo. Alia ratio est de relationibus scibilis ad scientiam, intelligibilis ad intellectum, & aliis similibus: quandoquidem oppositæ relationes scientiæ & intellectus, si sermo sit de essentialibus, sunt reales quidem sed transcendentes, & quæ ad hoc prædicamentum non pertineant: si vero de accidentalibus, nec quæstio sit de relationibus effectorum ad causas efficientes sunt relationes rationis, cum conueniant rebus denominatis, non existentibus iis rebus quæ ab oppositis denominantur.

Num idem relatiuum vna numero relatione, an pluribus, ad plura referatur.

QVÆST. V.

Varia sententia in hac quæstione, & impugnatio duarum priorum.

SECTIO I.

Prima opin.

ALii aliter in hac quæstione sentiunt. Fere enim Scoti sectatores in 3. d. 8. q. vnica Lichet. ibid. Anto. Trombet. 5. Metap. q. . dicũt, quandocunq; relatiuum refertur ad plura, pluribus etiam relationibus illa respicere.

Secunda D. Thomæ.

Contra ii qui D. Thom. 3. p. q. 35 ar. 5. & 3. sent. d. 8. q. 1. ar. 5. & quodl. 9. ar. 4. Cai. in locum 3. p. Capr. in 3. d. 8. q. vnica, sequuntur, existimant,

Tertia diuersorum auctorum.

nunquam relatiuum, nisi vna relatione referri, siue ea, ad quæ refertur, sint plura, siue vnum. Alii media ingredientes via, hunc in modum quæstionem distinguunt. Si relatiuum plura necessaria exigat, ad quæ referatur, veluti totum plures partes, vna tantum relatione illa respicere: si vero æque possit ad vnum tantum atque ad plura referri: vt pater æque ad vnum tantum atque ad plures filios, non vna tantum, sed pluribus relationibus ad plura esse-

ra affectum esse. Denique ex his tertiis *recentiores quidam* sunt, qui existimant, cum idem relatiuum pluribus relationibus plura respiciat, tum exhuiusmodi relationibus quasi gradibus confici vnam totalem relationem, quo pacto in qualitate plures gradus vnam totalem qualitatem faciunt, verbi causa si pater plures habeat filios, aut simile plura similia plures paternitates vnam numero paternitatem constituere, & plures similitudines vnam numero similitudinem. Alii putant, ex pluribus relationibus non fieri vnam, sed omnes manere distinctas in eodem subiecto, siue illæ sint diuersarum specierum, vt relationes eiusdem effectus ad plures causas essentialiter subordinatas inter se, veluti relationes ignis geniti ad ignem generantem & Solem: siue eiusdem speciei, vt patris eiusdem ad plures filios.

Impugnatio 1 sententiæ.

Ac prima quidem & secunda sententia nõ videntur admittendæ. Prima, quia si relatiuum necessario plura exigat, ad quæ referatur, ita vt vno termino sublato, necesse sit & alterum terminum, & ipsum quoq; terminatum de medio tolli, non est cur terminatum ad illa referatur pluribus relationibus, vna enim satis erit ad id præstandum, quia eiusmodi termini erunt partiales, vtpote singuli per se haud sufficientes ad terminandum. Atque hoc, vt reor, non negabit Scotus, neque vllus eorum, qui consideratius sententiam illius sequuntur. Idem dici potest de relatiuis rationis, de quibus ex instituto in hac quæstione non disserimus. Nam & eorum quædam referuntur vna relatione ad plura correlatiua: veluti vniuersale, quatenus relatiuum est ad plura particularia: idq; ex eo, quia nulla ratione potest esse vniuersale, nisi respectu plurium partium subiectarum.

Vniuersale vna tantum relatione refertur ad particularia.

Impugnatio 2 sententiæ.

Secunda quoque sententia multis rationibus non placet. Vna, quia si relatiuum æque ad vnum tantum, atque ad plura referri potest, negandum non est, horum singula esse posse totalia eius correlatiua: ac proinde illud eorum singula singulis etiam relationibus respicere. Nam, si eorum singula non possunt esse totalia illius correlatiua, sed partes vnius correlatiui totalis: ergo nisi sint plura, non terminabitur relatio illius, quod est contra hypothesim. Altera, quia correlatiua non solum in communi, sed etiam in particulari sunt simul natura, ita, vt non tantum pater & filius in commune eam conditionem subeant, sed etiam hic pater & hic filius, quatenus ad se inuicem referuntur, ex singularibus enim hæc affectio in vniuersalibus colligitur, at hic pater non est simul

Primum relatiua singularia esse simul natura.

natura cum primogenito filio ratione eius paternitatis, qua respicit secundogenitum, quandoquidem nondum nato secundo, aut iam extincto, adhuc potest referri ad primum, si ille sit superstes, igitur alia ratione respicit hic pater hunc filium, alia illum: & sic in cæteris. Tertia, quia perspicuum est, aliter terminari relatiuum reale ad vnum correlatiuum, aliter ad aliud, neq; hoc quisquam oppositæ opinionis negat, aut igitur aliter, quia alio & alio respectu reali, aut quia alio & alio respectu rationis tantum: non quia alio & alio rationis tantum, vtrumque enim respicit realiter, nempe habitudine existente in rerum natura sine operatione intellectus (alioqui non esset relatiuum reale ergo quia alio & alio respectu reali, quod est alia & alia relatione reali. Quarta, quia si pater eadem omnino relatione respicit secundum filium, qua respiciebat primum: ergo nihil noui ei accessit per generationem secundi, quare nõ erit nouus pater secundi filii, sed antiquus, quod dici nullo modo potest, neq; enim ista cohærent, esse antiquum patrem, & nouum filii, nisi addas nouo respectu ad illum, quid est autem nouo respectu, nisi noua relatione? Quinta, quia si eadem omnino relatione pater refertur ad omnes filios, quotquot habet, & habiturus est: sane extincto primo, necdum nato secundo perit illa relatio patris, deinde secundogenito iterum eadem numero redit, quare datur forma, quæ viribus naturæ redeat, quod Diuus Thomas, cuius ea opinio, quam impugnamus, esse putatur, non solum in absolutis entitatiuis, sed etiam in relationibus *quodlib. 4. art. culo quinto & quarto contra Gent cap. 81. & alibi in locis*, negat. Sexta, quia proprietas illa correlatiuorum, si quis vnum definire nouit, hoc est, certo & determinate, definire etiam alterum cognoscit, quam Aristoteles ex accurata relatiuorum definitione *in Prædicament. cap. de Relat.* colligit: in singularibus etiam & respectu singularium intelligitur: vt idem eo loco docet in duplo & præstantiori. *Nisi enim*, inquit, *cognoscas, cuiusnam certa & designata aliquid sit duplum, & quasi præstantius, neq; illud certa & determinata cognitione intelliges esse duplum aut præstantius, sed incerta & vaga opinione.* Quod si ita est, ergo alia relatione respicit duplum hoc simplum, & alia illud: alia item id, quod est præstantius, respicit hoc deterius seu minus præstans, alia illud; nam si hoc duplum eadem numero relatione respiceret plura dimidiæ magnitudinis, siue subdupla, nullum eorum per se sumptum determinate respiceret, quo fieret, vt nisi omnia dimidiæ magnitudinis

tudinis cognoſceret, non cognoſceret certa & determinata cognitione illud eſſe duplum, quod & falsũ eſt, & repugnat hypotheſi. Poſtrema, quia nec minus ſufficiens eſt ſecunda generatio ad cauſandam ſecundam relationẽ patris, quam fuit prima ad cauſandam primam, vt perſpicuum eſt, neq; vllum eſt impedimentum, quo minus primæ addatur ſecunda in eodem ſubiecto, ſi quis enim impediret, id maxime eſſet generalis quædam naturæ conditio, quæ nihil facit ſuperuacaneum: cuiuſmodi videtur eſſe, duo accidentia ſolo numero differentia eſſe in eodẽ ſubiecto, at hoc in re poſita accidere non poteſt. Nam, ſi ex duabus numero relationibus eiuſdem ſpeciei cõficitur vna tertia, quaſi ex diuerſis gradibus compoſita, iam duæ huiuſmodi relationes non ſunt duo accidentia, ſed vnum ex vtraq; relatione cõſtitutum, quemadmodum ex duobus gradibus caloris vnus calor. Quod ſi eiuſdem ſpeciei relationes non conficiunt vnam tertiam, ſed ſemper ſunt diſtincta numero accidentia: nec ſic quidem euenit quicquam ſuperuacaneũ. Ratio enim, cur ex quibuſdam accidentibus ſolo numero differentibus aliquid ſuperuacaneũ colligitur, ſi plura in eodẽ ſubiecto admittantur, hæc eſt, quia habent effectum formalem eiuſdem omnino rationis, vt duæ magnitudines vnius palmi, palmare enim quod ab vtraq; fit, eiuſdem omnino rationis eſt, at duæ paternitates non habent effectum formalem eiuſdem omnino rationis: cum altera faciat patrem huius, altera patrem illius. Ita patet non eſſe probandas priores duas opiniones.

Examen tertiæ opinionis & approbata poſteriorum membri.

SECTIO II.

SVpereſt igitur, vt tertiam examinemus, videamuſque vtri melius ſentiant, iſtinc qui ex pluribus relationibus eiuſdem ſpeciei faciunt vnam numero, quaſi ex diuerſis gradibus conflatam: an hi, qui illas diſtincta inter ſe numero accidentia eſſe volunt. Ac priorib. valde videtur fauere Ariſtot. qui cap. 6. huius libri tex. 11. docet ea eſſe idem numero quorũ materia eſt vna, & c. 10. tex. 16. quæcunque in eodem ſubiecto differentiam habent, eſſe ſpecie diuerſa. Hæc enim nulla ratione videntur eſſe vera, ſi demus plures relationes eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto exiſtentes eſſe diſtincta numero accidentia, & non potius vnum ex omnibus conflatum. Fauet etiam nõ parum id quod prouerbio dici ſolet, & ab Ariſtotele 1. Phyſ. ca. 6. tex. 36. vſurpatur, fruſtra

Tertia ſent.

fieri pluribus quod paucioribus effici poteſt. Si enim vna numero relatio ex pluribus conflata ſatis eſt, quid opus habemus plurib. numero diſtinctis? Accedit, quod poſteriores infinita propemodum accidẽtia in eodem ſubiecto inducunt, ſimilitudines, inquam, & diſſimilitudines innumeras rei eiuſdem ad alias, toto etiam orbe, vt dicitur, diſiunctas: quod priores non faciunt. Denique, quod non ſit maior ratio in aliis accidentibus, vt ex multis quaſi gradibus vnum conficiatur, quam in relationibus: præſertim, cum re vera in relationibus, quemadmodum & in qualitatibus detur magis & minus: vt magis ac minus ſimile & diſſimile, vt ipſe etiam Ariſtoteles tradit in Prædicamentorum libro, *c. de qualitate.*

Eiuſdem ſententia alterũ membrum eligitur.

Sed tamen poſteriorum ſententia, quę pæne communis eſt inter eos, qui plures numero relationes eiuſdẽ ſpeciei admittunt in eodem ſubiecto, à nobis amplectenda eſt. Primũ, quia, vt paulo ante *ſect. 1 præced.* diximus, gradus omnes, qui vnum accidens numero conficiunt (veluti vnam numero albedinem aut vnum numero calorem) ſunt eiuſdem omnino rationis, & effectum formalem eiuſdẽ omnino rationis ſibi vendicant, vt album aut calidum vnius gradus, relationes autem eiuſdem ſpeciei terminatæ ad diuerſa correlatiua numero non ſunt eiuſdem omnino rationis, neque effectum formalem eiuſdem omnino rationis habent, cum Socrates alia habitudine, ſiue reſpectu ſit pater huius filii, alia illius, vt omnes admittunt, tametſi, non omnes, quid inde ſequatur, ſatis aduertunt. Deinde, quia omnia accidentia, quæ ex multis quaſi gradibus conficiuntur, recipiunt magis & minus: &, quæ plurib. conſtãt, ſunt perfectiora iis, quę paucioribus, at pater non eſt magis pater, nec perfectius pater, quod plures relationes paternitatis habeat, ſed eſt plurium filiorum pater, vt enim eſſet magis ac perfectius patet, oporteret reſpectu eiuſdem eſſe perfectiorem, quod tamen non ſequitur ex filiorum multiplicatione. Poſtremo, quia etſi quædam relativa recipiunt magis & minus, vt Ariſt. *in Predicam. c. de qualitate*, admittit in ſimili & diſſimili: tamen id non prouenit ex multarum relationum vnione in vnam totalem relationem, cum qualitas quælibet magis ſimilis fit aut diſſimilis, ſi pluribus qualitatib. ſit ſimilis aut diſſimilis, quam ſi vni tantum: ſed prouenit ex eo, quod fundamenta magis vnum, aut magis diuerſa ſunt, inde enim ſequitur relatio maioris ſimilitudinis, aut diſſimilitudinis. Verum hoc pacto maior ſimilitudo aut diſſimilitudo non eſt relatio aliqua conflata ex pluribus relationibus mi-

Cur quædam relata ſuſcipiant magis ac minus.

Digitized by Google

Quid ſufficiat vt relatio rationis terminet realem.

Denique, vt relatio rationis actu terminet realem, ſatis eſſe ſi actu conueniat rei, ad quã oppoſita refertur, etiamſi ipſa nõ exiſtat actu, res videtur perſpicua. Si enim iam vna conuenit vni extremo, & alteri altera: quid quæſo deeſt ad mutuum referendi exercitium? iam enim datur reciprocatio: quod ſi iam mutuo referũtur, ergo iam relatio rationis terminat relationem oppoſitam.

In quo conſiſtat difficultas rei propoſitæ.

Tota igitur difficultas in hoc poſita eſt qui fieri poſſit, vt relatio rationis nõ exiſtat actu, & tamen actu conueniat rei ad quam realis oppoſita refertur. Nam, etſi prædicata neceſſaria, ſiue realia ſint, ſiue rationis, cõueniunt actu, etiam cum ipſa actu non exiſtunt, vt homini eſſe animal, & aptitudo ad ridendũ, generique referri ad ſpeciem, tamen prædicata contingentia non videntur actu conuenire vnquam ſubiectis actu exiſtentibus, niſi cum ipſa etiam actu exiſtunt, veluti Grammatica Socrati exiſtenti, niſi cum ipſa etiam Grammatica Socratis actu exiſtit.

Sed ad hoc dicendum eſt, cum prædicata quidem ſunt relatiua realia, verũ id eſſe: quia ſi prius non conueniunt, & poſtea conueniunt, nunquam id euenit niſi per actionẽ realem attingentem vel vtrumq; extremum proprie, vel vnum proprie, & alterum reſultatione quadam, vt cum Sol duos homines in nigredine facit ſimiles denigrando vtrumque, ſi ambo erant albi, vel alterum tantum, ſi alter albus erat, alter autem niger, at cum prædicata ſunt relatiua rationis, non eſſe id verum vniuerſe. Nam, cum exiſtentia relationum rationis ſit obiectiua, quæ ſine operationẽ intellectus dari non poteſt, ſi ex parte quidem vnius extremi detur relatio realis, quæ reali terminari non poſſit, neceſſario eam ſequetur in altero extremo relatio rationis eo modo quo eam ſequi poteſt: at ſine operatione intellectus non poteſt eam ſequi ſecundum exiſtentiam, poteſt aũt ſecundum conueniẽtiã quemadmodum cõcedimus in prædicatis neceſſariis, quæ etſi actu non exiſtunt: tamen actu conueniunt ſubiectis, igitur per hoc tantum conuenire incipiet vni extremo, quod oppoſita realis, ſua reali exiſtentia conuenire incipit alteri extremo, etiamſi ipſa non incipiat ſua obiectiua exiſtere. Ita patet, omnem relationem terminari oppoſita aliqua relatione, ſiue reali ſiue rationis, nec opus eſſe, vt relatio rationis, qua realis terminatur, actu exiſtat, vt realem terminet: ſed tantum, vt actu conueniat, quod tunc primum accidet, cum oppoſita realis in rerum natura eſſe cœperit.

Tomus Secundus.

Solutio primi argumenti pro opinione Scoti.

SECTIO V.

Explicatur diſcrimen ab Ariſt. poſitum inter relata.

QVare ad primum argumentum Scoti dicendum eſt, non in eo conſtitutum eſſe ab Ariſt. diſcrimen relatiuorum tertii generis à relatiuis primi & ſecundi, quod ea, quæ ad primum & ſecundum pertinent, referãtur ad correlatiua: quæ autem ad tertium ſpectant, referantur ad abſoluta, id enim in primis cum Ariſt. pugnat, qui æque in tertio genere atq; in primo & ſecundo correlatiua deſignauit, imo etiam, quemadmodum ſcripſit, menſuram, ſcientiam & intellectum dici ad aliquid, ita etiam aperte aſſeruit menſurabile, ſcibile, & intelligibile dici ad aliquid. Deinde, ipſi etiam Scoto contradicit, qui æque in primo & ſecundo genere, atq; in tertio exiſtimat relatiua terminari ad abſoluta, & non ad correlatiua formaliter, vt patrem ad fundamentum filiationis, & filium, ad fundamentum paternitatis. Poſtremo, quia ſi dicam, eo pacto diſcrimen tertii generis à primo & ſecundo eſſe intelligendum, vt velit Ariſtot. in primo quidem & ſecundo relatiua referri ad abſoluta, quæ neceſſario ad illa viciſſim referuntur, cũ ſe mutuo reſpiciant relatione reali: in tertio autem referri ad abſoluta, quæ non neceſſario ad illa viciſſim referuntur: cum ex altera parte ſit relatio rationis, quæ pendet ab operatione intellectus, hoc enim eſt quod à Scoto, quam probabiliſſime reſponderi poteſt, falſum eſt illud quod aſſumit abſoluta ea ad quę relatiua tertii generis referuntur, non neceſſario viciſſim ad illa referri. Nam, ſi ſcientia, exempli cauſa, refertur ad ſcibile relatione menſurati, neceſſario ſcibile refertur ad illam relatione menſuræ: non poteſt enim quicquã eſſe menſuratum, niſi aliquid ſit eius mẽſura. Nec obeſt, quod ſcibile non exiſtat, aut etiã ipſa relatio ſcibilis, quæ eſt relatio rationis: ſatis enim eſt ſi ſcibili ſiue exiſtenti, ſiue non exiſtenti relatio ſcibilis conueniat, ſiue ea etiam exiſtat ſiue non exiſtat.

Argumentum dictis Ariſto.

Quid ergo eſt, quod Ariſtoteles ait, in primo & ſecundo genere vnumquodq; id ipſum quod eſt, alterius dici, non autem quia aliud ad illud: in tertio autem menſurabile, & eius ſpecies, vt ſcibile & intelligibile dici ad aliquid, quia aliud ad ipſa dicitur, nempe menſura ad menſurabile, ſcientia ad ſcibile, & intellectus ad intelligibile. Videtur enim plane ſignificare menſurabile, ſcibile & intelligibile dici relatiua, non quia ipſa referantur, ſed quia ſuis abſolutis rationibus relationes mẽſuræ ſpecierumq; eius terminant, ſcientiæ nimirum

ed by Google

tudinis cognoſceret, non cognoſceret certa & determinata cognitione illud eſſe duplum, quod & falsũ eſt, & repugnat hypotheſi. Poſtrema, quia nec minus ſufficiens eſt ſecunda generatio ad cauſandam ſecundam relationẽ patris, quam fuit prima ad cauſandam primam, vt perſpicuum eſt, neq; vllum eſt impedimentum, quo minus primæ addatur ſecunda in eodem ſubiecto, ſi quis enim impediret, id maxime eſſet generalis quædam naturæ conditio, quæ nihil facit ſuperuacaneum: cuiuſmodi videtur eſſe, duo accidentia ſolo numero differentia eſſe in eodẽ ſubiecto, at hoc in re propoſita accidere non poteſt. Nam, ſi ex duabus numero relationibus eiuſdem ſpeciei cõficitur vna tertia, quaſi ex diuerſis gradibus compoſita, iam duæ huiuſmodi relationes non ſunt duo accidentia, ſed vnum ex vtraq; relatione cõſtitutum, quemadmodum ex duobus gradibus caloris vnus calor. Quod ſi eiuſdem ſpeciei relationes non conficiunt vnam tertiam, ſed ſemper ſunt diſtincta numero accidentia: nec ſic quidem euenit quicquam ſuperuacaneũ. Ratio enim, cur ex quibuſdam accidentibus ſolo numero differentibus aliquid ſuperuacaneũ colligitur, ſi plura in eodẽ ſubiecto admittantur, hæc eſt, quia habent effectum formalem eiuſdem omnino rationis, vt duæ magnitudines vnius palmi, palmare enim quod ab vtraq; fit, eiuſdem omnino rationis eſt, at duæ paternitates non habent effectum formalem eiuſdem omnino rationis: cum altera faciat patrem huius, altera patrem illius. Ita patet non eſſe probandas priores duas opiniones.

Examen tertiæ opinionis & approbata poſterioris membri.

SECTIO II.

SVpereſt igitur, vt tertiam examinemus, videamuſque vtri melius ſentiant, iſtinc qui ex pluribus relationibus eiuſdem ſpeciei faciunt vnam numero, quaſi ex diuerſis gradibus conflatam: an hi, qui illas diſtincta inter ſe numero accidentia eſſe volunt. Ac priorib. valde videtur fauere Ariſtot. qui cap. 6. huius libri tex. 1. docet ea eſſe idem numero quorũ materia eſt vna, & c. 10. tex. 16. quæcunque in eodem ſubiecto differentiam habent, eſſe ſpeci diuerſa. Hæc enim nulla ratione videntur eſſe vera, ſi demus plures relationes eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto exiſtentes eſſe diſtincta numero accidentia, & non potius vnam ex omnibus conflatum. Fauet etiam nõ parum id quod prouerbio dici ſolet, & ab Ariſtotele 1. Phyſ. ca. 6. tex. 36. vſurpatur, fruſtra fieri pluribus, quod paucioribus effici poteſt. Si enim vna numero relatio ex pluribus conflata ſatis eſt, quid opus habemus plurib. numero diſtinctis? Accedit, quod poſteriores infinita propemodum accidẽtia in eodem ſubiecto inducunt, ſimilitudines, inquam, & diſſimilitudines innumeras rei eiuſdem ad alias, toto etiam orbe, vt dicitur, diſiunctas: quod priores non faciunt. Denique, quod non ſit maior ratio in aliis accidentibus, vt ex multis quaſi gradibus vnum conficiatur, quam in relationibus: præſertim, cum re vera in relationibus, quemadmodum & in qualitatibus detur magis & minus: vt magis ac minus ſimile & diſſimile, vt ipſe etiam Ariſtoteles tradit in Prædicamentorum libro, *c. de qualitate.*

Eiuſdem ſententiæ alterũ membrum eligitur.

Sed tamen poſteriorum ſententia, quę pœne communis eſt inter eos, qui plures numero relationes eiuſdẽ ſpeciei admittunt in eodem ſubiecto, à nobis amplectenda eſt. Primũ, quia, vt paulo ante *ſect. 1. præced.* diximus, gradus omnes, qui vnum accidens numero conficiunt (veluti vnam numero albedinem aut vnum numero calorem) ſunt eiuſdem omnino rationis, & effectum formalem eiuſdẽ omnino rationis ſibi vendicant, vt album aut calidum vnius gradus, relationes autem eiuſdem ſpeciei terminatæ ad diuerſa correlatiua numero non ſunt eiuſdem omnino rationis, neque effectum formalem eiuſdem omnino rationis habent, cum Socrates alia habitudine, ſiue reſpectu ſit pater huius filii, alia illius, vt omnes admittunt, tametſi, non omnes, quid inde ſequatur, ſatis aduertunt. Deinde, quia omnia accidentia, quæ ex multis quaſi gradibus conficiuntur, recipiunt magis & minus: &, quæ plurib. conſtãt, ſunt perfectiora iis, quę paucioribus, at pater non eſt magis pater, nec perfectius pater, quod plures relationes paternitatis habeat, ſed eſt plurium filiorum pater, vt enim eſſet magis ac perfectius pater, oporteret reſpectu eiuſdem eſſe perfectiorem. quod tamen non ſequitur ex filiorum multiplicatione. Poſtremo, quia etſi quædam relativa recipiunt magis & minus, vt Ariſt. *in Predicam. ca. de qualitate*, admittit in ſimili & diſſimili: tamen id non prouenit ex multarum relationum vnione in vnam totalem relationem, cum qualitas quælibet in ſe magis ſimilis ſit aut diſſimilis, ſi pluribus qualitatib. ſit ſimilis aut diſſimilis, quam ſi vni tantum: ſed prouenit ex eo, quod fundamenta magis vnum, aut magis diuerſa ſunt, inde enim ſequitur relatio maioris ſimilitudinis, aut diſſimilitudinis. Verum hoc pacto maior ſimilitudo aut diſſimilitudo non eſt relatio aliqua conflata ex pluribus relationibus mi-

Tertia ſint.

Cur quædam relata ſuſcipiant magis ac minus.

Quid sufficiat vt relatio rationis terminet realem.

Denique, vt relatio rationis actu terminet realem, satis esse si actu conueniat rei, ad quã opposita refertur, etiamsi ipsa nõ existat actu, res videtur perspicua. Si enim iam vna conuenit vni extremo, & alteri altera: quid quæso deest ad mutuum referendi exercitium? iam enim datur reciprocatio: quod si iam mutuo referũtur, ergo iam relatio rationis terminat relationem oppositam.

In quo consistat difficultas rei propositæ.

Tota igitur difficultas in hoc posita est qui fieri possit, vt relatio rationis nõ existat actu, & tamen actu condeniat rei ad quam realis oppositа refertur. Nam, etsi prædicata necessaria, siue realia sint, siue rationis, cõueniunt actu, etiam cum ipsa actu non existunt, vt homini esse animal, & aptitudo ad ridendũ, generique referri ad speciem, tamen prædicata contingentia non videntur actu conuenire vnquam subiectis actu existentibus, nisi cum ipsa etiam actu existunt, veluti Grammatica Socrati existenti, nisi cum ipsa etiam Grammatica Socratis actu existit.

Sed ad hoc dicendum est, cum prædicata quidem sunt relatiua realia, verũ id esse: quia si prius non conueniunt, & postea conueniunt, nunquam id euenit nisi per actionẽ realem attingentem vel vtrumq; extremum proprie, vel vnum proprie, & alterum resultatione quadam, vt cum Sol duos homines in nigredine facit similes denigrando vtrumque, si ambo erant albi, vel alterum tantum, si alter albus erat, alter autem niger, at cum prædicata sunt relatiua rationis, non esse id verum vniuerse. Nam, cum existentia relationum rationis sit obiectiua, quæ sine operationẽ intellectus dari non potest, si ex parte quidem vnius extremi detur relatio realis, quæ reali terminari non possit, necessario eam sequetur in altero extremo relatio rationis eo modo quo eam sequi potest: at sine operatione intellectus non potest eam sequi secundum existentiam, potest aũt secundum conueniẽtiã quemadmodum cõcedimus in prædicatis necessariis, quæ etsi actu non existunt: tamen actu conueniunt subiectis, igitur per hoc tantum conuenire incipiet vni extremo, quod oppositа realis, sua reali existentia conuenire incipit alteri extremo, etiamsi ipsa non incipiat sua obiectiua existere. Ita patet, omnem relationem terminari oppositа aliqua relatione, siue reali siue rationis, nec opus esse, vt relatio rationis, qua realis terminatur, actu existat, vt realem terminet: sed tantum, vt actu conueniat, quod tunc primum accidet, cum oppositа realis in rerum natura esse cœperit.

Solutio primi argumenti pro opinione Scoti.

SECTIO V.

Explicatur discrimen ab Arist. positum inter relata.

QVare ad primum argumentum Scoti dicendum est, non in eo constitutum esse ab Arist. discrimen relatiuorum tertii generis à relatiuis primi & secundi, quod ea, quæ ad primum & secundum pertinent, referãtur ad correlatiua: quæ autem ad tertium spectant, referantur ad absoluta, id enim in primis cum Arist. pugnat, qui æque in tertio genere atq; in primo & secundo correlatiua designauit, imo etiam, quemadmodum scripsit, mensuram, scientiam & intellectum dici ad aliquid, ita etiam aperte asseruit mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad aliquid. Deinde, ipsi etiam Scoto contradicit, qui æque in primo & secundo genere, atq; in tertio existimat relatiua terminari ad absoluta, & non ad correlatiua formaliter, vt patrem ad fundamentum filiationis, & filium, ad fundamentum paternitatis. Postremo, quia si dicam, eo pacto discrimen tertii generis à primo & secundo esse intelligendum, vt velit Aristot. in primo quidem & secundo relatiua referri ad absoluta, quæ necessario ad illa vicissim referuntur, cũ se mutuo respiciant relatione reali: in tertio autem referri ad absoluta, quæ non necessario ad illa vicissim referuntur: cum ex altera parte sit relatio rationis, quæ pendet ab operatione intellectus, hoc enim est quod à Scoto, quam probabilissime responderi potest, falsum est illud quod assumit absoluta ea ad quę relatiua tertii generis referuntur, non necessario vicissim ad illa referri. Nam, si scientia, exempli causa, refertur ad scibile relatione mensurati, necessario scibile refertur ad illam relatione mensuræ: non potest enim quicquã esse mensuratum, nisi aliquid sit eius mẽsura. Nec obest, quod scibile non existat, aut etiã ipsa relatio scibilis, quæ est relatio rationis: satis enim est si scibili siue existenti, siue non existenti relatio scibilis conueniat, siue ea etiam existat siue non existat.

Argumentum dictum Aristo.

Quid ergo est, quod Aristoteles ait, in primo & secundo genere vnumquodq; id ipsum quod est, alterius dici, non autem quia aliud ad illud: in tertio autem mensurabile, & eius species, vt scibile & intelligibile dici ad aliquid, quia aliud ad ipsa dicitur, nempe mensura ad mensurabile, scientia ad scibile, & intellectus ad intelligibile. Videtur enim plane significare mensurabile, scibile & intelligibile dici relatiua, non quia ipsa referantur, sed quia suis absolutis rationibus relationes mẽsuræ specierumq; eius terminant, scientiæ nimirum

nimitum & intellectus, quæ veterum quorundam sententia, haud vera tamen dicebantur mensuræ rerum, quæ sciuntur & intelliguntur.

Vt à Caietano soluatur.

Caietanus vt huius argumenti vim effugiat, ponit quasi rem certam & indubitatam, Aristotelem non differere hoc loco, nisi de relatiuis realibus quare, etsi scibile & intelligibile sunt relatiua rationis secundum se: tamen, quatenus accipiunt denominationem à relationibus realibus scientiæ & intellectus, esse realia, & cũ hoc pacto hic tractentur, non mirum esse, si Aristoteles asserat, ea non dici ad aliquid, quia ipsa referuntur ad ipsa.

Refutatur Caietani solutio.

Sed illud in primis non admittimus, Aristotelem in his tribus generibus tradendis non agere nisi de relatiuis realibus, nisi velit, eum præcipue & eorũ gratia de relatiuis differere, quod nihil est ad rem. Namq; in omnibus tribus generibus reperias relatiua rationis, vt in primo eadem & diuersa, identitate nimirum & diuersitate essentiali, & quæcunque alia necessaria, quod non minus conueniant rebus non existentibus, quam existentibus. In secundo, relationes facturi & faciendi, vt calefacturi & calefaciendi, & omnino causæ actiuæ & passiuæ, cum vel neutra existit, vel altera tantum. In tertio, scibile, & intelligibile, & cætera omnia, quę veteres mensurabilia ab iis potentiis cognitis, nos mensuras earum vocamus. Nec se protegat Caietanus auctoritate Diui Thomæ, quod etsi doceat, relationes Dei ad creaturas esse rationis, tamen eas extrinseca denominatione videatur facere reales ex oppositis realibus, vt cum ait: *Deum dicimus realiter Dominum ex reali subiectione creaturæ ad ipsum: & Christum realiter filium B. Virginis ex reali relatione maternitatis, qua beata Virgo ad ipsum refertur*, vt scribit tertia parte quæstione trigesimaquarta articulo quinto & aliis locis. Lege Diuum Thomam prima parte quæstione decimatertia articulo septimo, ad quintã & tertiam partem quæst. trigesimatertia articulo quinto & de potentia, quæstione septima articulo decimo ad 4. & articulo vndecimo ad tertium. Nam, cum duobus modis intelligi possit, Deum dici realiter Dominum, & Christum realiter filium beatæ Virginis: vno relatione reali: sed posteriori modo intelligendus est Diuus Th. quasi dicat, Deum, sublata etiam omni operatione intellectus, dici Dominum ex eo solo, quod realem relationem seruituris creaturarum terminet terminat autem relatione dominii, quæ rationis est: & similiter Christum dici filium beatæ Virginis ex eo solo, quod realem matris relationem terminet, relatione nimirum filiationis, quæ apud illum rationis

Exponitur D. Thomas Deum dici Dominum sublata omni operatione intellectus, quia terminat realem creaturarum seruitutem, & Christum filium B. Virginis, quia realem matris relationẽ terminat.

etiam est in Christo quemadmodum & relatio vnionis naturæ diuinæ, quæ relatio vnionis naturæ humanæ cum diuina terminatur: hæc enim fiunt sine vlla operatione intellectus, sed per hoc solum, quod adueniente creaturis per creationem reali relatione seruitutis, eodem quasi momento naturę diuinæ aduenit, seu potius conuenire incipit Deo relatio rationis dominii, qua relatio seruitutis creaturarum terminatur, siue ipsa relatio dominii obiectiue existat, siue nõ existat. Quod idem intelligendum est de relatione filiationis Christi apud Diuum Thomam, & in relatione vnionis naturæ diuinæ cum humana. Atq; hæc doctrina Diui Thomæ non parum noltram sententiam confirmat, simulque viam aperit ad solutionem propositi argumenti.

Vera arg. sol.

Dicendum igitur ad locum, de quo in argumento est controuersia, non negari ab Aristotele iis verbis mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad mensuram, scientiam, & intellectum: sed tantum affirmari, quod dicatur ad illa, quia illa ad ipsa dicuntur, quod tamen negatum erat in relatiuis primi & secũdi generis. Hoc autem, ne Aristoteles pugnãtia dicere videatur, idẽ enim hæc videri possunt, mensurabile, scibile, & intelligibile referri & non referri, quia eorum opposita ad ipsa referuntur, atque referri & non referri) duobus modis intelligi potest, vt in exponẽdo contextu diximus: vno, vt loquatur de fundamentis relationum: altero, de relatiuorum denominatione, de fundamentis quidem hoc modo, quod in primo & secundo genere neutrum extremum referatur ad alterum ratione fundamenti existentis in altero, sed vtrumq; ratione eius, quod in se habet: veluti duo æqualia aut similia ratione propriæ quantitatis aut qualitatis, & duo quælibet creata, quorum alterum agit, alterum patitur, ratione mutuæ propensionis: agentis quidem ad dandum, patientis vero ad accipiendum, & vtriumque propriæ perfectionis gratia: quo pacto omnia sunt inuicem ordinata, seu eiusdem ordinis, vt Diuus Thomas sæpe loquitur. At in tertio genere id quidem, quod re vera est mensuratum, referri ad alterum ratione dependentiæ, quam habet ab altero: vt scientia, quia pendet à scibili, & intellectus ab intelligibili: id autẽ, quod re vera est mensura, non referri ratione vllius dependentiæ, quam habeat à mensurato, sed ratione illius ipsius, quam mensuratum habet à mensura: quo pacto mensura & mensuratum non sunt inuicem ordinata, siue eiusdem ordinis, sed mensuratum est ordinatum ad mensuram: mensura autem non item ad mensuratum, vt

Explicandi Arist. discrimen duplex modus.

Diuus.

Diuus Thomas ſapienter philoſophatur. Vide Diuum Thomam 1.part.quæſt.13.artic.8. & de poten.quæſt.7.arti.10. & Quodlib.1.ar.2.& 5.Metaphyſicor. lectio 25.&aliis in locis. Neque enim menſura perficitur ex ordine ad menſuratum, ſed menſuratum ex ordine ad menſuram: quo pacto Ariſtoteles tacite reprehendit veteres eos, qui exiſtimabant, res perfici à potentiis & habitibus cognitiuis, ita vt tales crederent eſſe res, quales à nobis iudicantur: cum contra res habeat, vt iudicium noſtrum verum ſit, ſi conformetur rebus tanquam propriæ menſuræ: falſum vero, ſi ab eis diſcrepet.

Res non perfici à potentijs cognitiis.

Alter modus exponendi Ariſtot.

Alter modus, quo propoſitum diſcrimen intelligi poteſt, nec repugnans priori, huiuſmodi eſt, vt Ariſtotel. aſſerat, relatiua omnia primi & ſecundi generis denominari, ſeu nomen accipere à propria aliqua ipſorum forma, vt duplum à duplicitate, dimidium à dimidietate, agens ab actione, patiens à paſſione, at in tertio, id quidem, quod re vera & nõ opinione prædictorum veterum eſt menſuratum, denominari à forma ſua, vt ſcietiam ab actu ſciendi, & intellectum ab intelligendi: id vero, quod habet veram rationem menſuræ, denominari à forma alterius: nempe ab illa ipſa, à qua ſuum oppoſitum denominatur, vt ſcibile ab ipſo eodem actu ſciendi, & intellectum ab intelligendi, intelligibile enim, vt ait Ariſtoteles, ſignificat, quod in eo verſetur intellectus.

Diluitio quarundam obiectionum contra datam ſolutionem.

SECTIO VI.

Obiectio.

SVnt tamen nõnulla, quæ contra datam ſolutionem obiici poſſunt. Vnum eſt, quod in ſcientia, intellectu & ſenſu, quæ Ariſtoteles ſect.4.facit relatiua tertii generis, nulla videtur eſſe relatio realis ad ſcibile, intelligibile, ac ſenſibile, niſi tranſcendens. Nam, relatio realis huius prædicamenti propria, nõ poteſt conuenire vni extremo, niſi exiſtente in rerum natura altero extremo, vt ex ſupradictis patet (non dico exiſtente alterius extremi relatione oppoſita, ſed altero extremo) at ſcientia, intellectus & ſenſus referuntur ad ſua obiecta, etiam cum illa in rerum natura non exiſtunt, niſi loquamur de intellectu & ſenſu in actu, idq; quoad ſolam intuitiuam cognitionem, quæ non datur, niſi obiecto actu exiſtente. Quo fit, vt nihil ſit, cur dicamus ex parte quidem ſcientiæ, intellectus, & ſenſus (ſaltem potentia in operantibus, aut ſi actu, tamẽ abſtractiua cognitione relationes eſſe reales ad hoc prædicamentum pertinentes: ex parte autem ſcibilis, intelligibilis, & ſenſibilis eſſe rationis.

Alterum eſt, quod non recte dictum ſit, fundamenta relatiuorum primi & ſecundi generis eſſe in ipſis relatiuis, relatiuorum autem tertii generis eſſe in iis tantum, quæ habent veram rationem menſurati. Nam, ſi potentia actiua eſt fundamentum relationis agentis ad patiens, in Deo quoque erit fundamentum earum relationum, quibus ex tempore refertur ad creaturas, quas in tertio genere ponimus, nam verius in Deo eſt agendi potentia, quam in creaturis agentibus: ſin actio eſt fundamentum dictæ relationis, non erit etiam in ipſis agentibus creatis, quæ ſunt relatiua ſecundi generis, fundamentum relationis, cum actio non ſit in agente vllo, ſed eo, quod patitur. 2.

Tertium, quod ne illud quidem verum ſit, denominationes relatiuorum omnium primi & ſecundi generis ſumi ab eorum formis, non item in tertio genere. Agentia enim creata, quemadmodum & increatum, ab ipſa actione, quæ non in agente eſt, ſed in patiente, denominationem accipiunt, calefaciens enim, imo, & calefactiuum, ab ipſa actione calefaciendi, quę in patiente recipitur, appellationem ſumit, & ſic cætera eius generis relatiua. 3.

Poſtremo, quod non recte diſtinxerit Ariſtoteles hæc tria relatiuorum genera per hoc, quod primum habeat fundamentum in quantitate. ſecundum autem complectatur ea, quorum ratio in agendo & patiendo poſita eſt, ſiue actio & paſſio actu ſumantur, ſiue poteſtate: tertium vero ea contineat, quorum alterum menſura ſit, alterum menſuratum. Nam, & in qualitate & in ſubſtantia fundamentum habent relatiua pleraque primi generis, vt ſimilia, diſſimilia, eadem & diuerſa. Menſura autem, ſi proprie ſumatur, nempe pro menſura extenſionis, quæ vel magnitudinem vel multitudinem metitur, non dubium eſt, quin pertineat ad prædicamentum quantitatis, quo fit, vt relatiua, quæ in ratione menſuræ & menſurati fundamentum habent, ad primum genus referenda ſint, nec eorum gratia aliud genus conſtitui debeat. Si vero improprie ſumatur menſura, vtpote pro menſura ipſius eſſe ac perfectionis rei, agentia quoque & patientia omnia in eo genere ponenda ſunt, omnia enim, quæ agunt, ſiue creata ſint, ſiue increata, quaſi metiuntur eſſe ac perfectionem eorum, quæ patiuntur, quatenus aliquid ab agentib. accipiunt. Nam, quæ patiuntur, tantum 4.

accipiunt formæ ac perfectionis, quantum A eis conferunt agentia. Imo vero, habitus cognitiui, & potentiæ cognoſcentes, eorumque obiecta, quæ quidem ad tertium genus pertinent, hac ratione videntur in menſurantiũ & menſuratorum ratione conſiſtere, quod obiecta huiuſmodi habituum & potentiarũ agant, ipſi autem habitus & potẽtiæ ſuo modo patiantur recipiantve, concurrunt enim ſcibile ad actum ſciendi, intellectus ad intelligendi, & ſenſus ad ſentiendi, neque aliter, B quam affectiue, ſiue tantum per ſpecies, quib. repræſentantur, vt in abſtractiua cognitione, ſiue etiam per ſe ipſa, vt in intuitiua, quo fit, vt non recte tertium genus à ſecundo diſtinguatur, quod ſecundum contineat agentia & patientia, tertiũ vero menſuras & menſurata.

Quarta ſit in hoc argum. difficultas. Ariſt quæ ratione ſcientiã intellectum, & ſenſum relatiua 3. generis dixerit.

Sunt quidem hæc non parum difficilia & à nemine hic explicata, vt omnis omnino ſcrupulus eximatur, ſed tametſi enitendum eſt, vt quam probabiliſſime ad ea reſpondentur. C Primum igitur ſic diluendum eſt. Cum Ariſt. hoc loco ait, ſcientiam, intellectum & ſenſum eſſe correlatiua tertii generis, non loqui eum de ipſis actibus, ac minime omnium de ſolis actibus intuitiuæ cognitionis, ſed de habitu ſcientiæ, & de ipſis potentiis intelligendi & ſentiendi: proinde cum hæc non minus referantur ad ſua obiecta, cum obiecta non exiſtunt in rerũ natura, quam cum exiſtunt (ſaltem ſi ſumantur non quatenus ſunt cognitiua ſui, aut ſuorum ſubiectorum, ſed rerum aliarum) fatemur plane, eorum relationes non eſſe reales huius prædicamenti proprias, quæ ad ſuam exiſtentiam exigunt coexiſtentiam realem extremorum oppoſitarum relationũ: vt patet ex ſupradictis: ſed eſſe reales tranſcẽdentes, pertinenteſq; re vera ad prædicamentum qualitatis, tametſi, quatenus explicantur per relationes quaſdam rationis ad ſua obiecta menſuratorum, inquam, ab illis ad hoc B prædicamentũ reuocentur. Nec obeſt, quod Ariſtoteles de iis agat hoc loco, id eſt, in ipſo prædicamento relatorum explicando, cum neque hactenus ea tantum, quæ re vera in prædicamentis ſubſtantiæ, quantitatis, & qualitatis ponuntur, commemorauerit, ſed ea etiam quę vel opinione aliorum, vel reductitie ad illa ſpectant. Accedit, quod in nulla prædicamentorum materia ita dubie loquutus eſt Ariſtoteles, vt in materia relatorum, quod ex ipſo Categoriarum libr perſpicuum eſt, ad calcem prædicamentorum ad aliquid qualitatiſque.

Ariſt de relatiu quam dubie locut. ſit.

Potentia agẽdi & patiendi, vt ſint fundamenta relationum.

Secundum quo pacto diluendum, eſſe quidem potentiam agendi fundamentum relationis agentium, & potentiam patiendi ſeu recipiendi relationis patientium, non ipſam actionem & paſſionem, tametſi actio & paſſio àquibuſdam dicuntur fundamenta proxima, quod ſint rationes fundandi, & ſine quibus potentiæ fundamenta eſſe non poſſunt: verum, non quamlibet potentiam agendi eſſe fundamentum mutuæ relationis agentis ad patiens, ſed eam tantum, quæ ad actionem ordinatur tanquam ad ſuum finem, qualis eſt omnis potentia actiua creaturarum. At potẽtia actiua diuina ad nullam actionem ordinatur tanquam ad ſuum finem: cum potius ipſa ſit omnium actionum, quemadmodum principium, ita etiam finis

Potentia actiua diuina ad nullam tanquam ad finem ordinatur.

Tertium ſic diſſolues, actiones agentium creatorum eſſe eorum formas & perfectiones: cum agentia ad eas tanquam fines ſuos ordinentur, vt nunc diximus, proinde cũ agentia ab eis denominantur, à ſuis vtiq; formis denominari, tametſi aliquando internis, vt ſi actiones ſint immanentes, aliquando externis vt ſi actiones ſint tranſeuntes, vt actiones diuinas non eſſe formas & perfectiones Dei nõ modo internas, ſiue inhærentes, ſed nec externas quidem: cum Deus ad nullam actionem ſuam ordinetur.

Actiones diuinæ non ſint formæ ac perfectiones Dei.

Ad vltimum dicendum, primum quidem ea ratione relationes primi generis fundari omnes in quantitate principiove quantitatis (ſubaudi ſiue prædicamentalis, ſiue tranſcendentis) quia nec ſubſtantia, nec qualitas, nec quicquã aliud fundat relationẽ eius generis, niſi quantitatis, principii ve quantitatis rationem aliquam induat. Albedo enim, verbi gratia, non facit ſimilia, niſi quatenus eſt vna in vtroque: albedo autem & nigredo non faciunt diſſimilia, niſi quatenus alia & alia ſpecie qualitas, nam quatenus vna qualitas genere, non diſſimilia, ſed modo aliquo ſimilia efficiunt. Itaque in primo genere relatiuorum tradendo non tam loquitur Ariſtoteles de iis, quæ relationum eius generis fundamenta in omnibus prædicamentis eſſe poſſunt, quam de earum rationibus fundandi, quæ omnia ad prædicamentum quantitatis ſuo modo pertinere docet.

Qualitas quo pacto ſit fundamentũ ſimilitudinis & diſſimilitudinis.

Cum autem ea ratione tertium genus à primo & ſecundo diſtinguit, quod ea ſola relatiua contineat, quorum alterum mẽſura ſit, alterum menſuratum, non eſt ſumenda menſura proprie, hoc eſt, pro menſura extenſionis F neq; idem pro ea menſura eſſendi, quam agẽtibus eorumque formis tribuere poſſumus, quod tantũ eſſe patientibus proueniat, quantum ab illis conferatur: ſed pro menſura cognitionis, quam veteres illi, quos noua Academia ſequuta eſt, in ipſius potentiis cognitiuis eſſe putabant, Ariſtoteles vero in earum obiectis merito conſtituit. Quocirca Alex.

Menſuraque modo hic ab Ariſt. ſumatur.

Aphro-

bus minoris similitudinis aut dissimilitudinis, quia relatio minoris similitudinis aut dissimilitudinis non permanet cum relatione maioris, sed perit succedente illa: cum tamen gradus præcedentes, ex quibus conflatur accidens, quod intenditur & remittitur, simul permaneant cum sequentibus.

Solutio eorum, quæ pro iis, qui priorem partem huius sententiæ amplectuntur proposita sunt.

Sectio III.

Explicatur locus Aristotelis.

QVare ad primum argumentum pro priorum sententia dicendum est, cum Aristoteles ait, ea esse vnum numero, quorum materia est vna, non definite omnia, quæ sunt vnum numero, sed solas substantias, nec vero omnes, sed eas, quæ sunt vnum numero sub specie, quod fuse ad eum locũ explicauimus. cum vero ait, ea differre specie, quæ in eodem subiecto differentiam habent, non de omnibus accidentibus intelligendum est, quod etiam ex *cap.* 10. *q vnica fiat* 3. *&* 4. perspicue intelliges. Secundum facile diluitur, est enim perspicuum ex dictis, non satis esse vnam relationem numero ad efficienda omnia, quæ nos pluribus numero conficimus. Tertium quoq; nihil habet momenti. non enim maius est incommodum, dari in re eadem prope innumeras relationes eiusdem rationis, quam vt illi, nosque omnes admittimus, idem numero relatiuum terminari ad prope innumeros terminos; præsertim cum relationes nullius pœne sint entitatis. Quod demum in vltimo argumento sumitur, falsum est, non esse maiorem rationem in aliis accidentibus, vt ex multis quasi gradibus vnum conficiatur. oppositum enim perspicue colligitur iis rationibus, quibus aliorum sententiam confirmauimus.

Explicatio sententiæ approbatur.

Aduerte autem, etsi concedimus plures relationes solo numero differentes posse esse in eodem subiecto: non proinde tamen concedendum, posse esse plures in eodem realiter diuersas, vt Scotus *in* 3. *d. q. vnica. & in* 2. *d.* 1. *q.* 5. admittit. Nam, cum relatio & fundamentum (remotum intellige) sint idem realiter, & relationes eiusdem speciei, quas in eodem subiecto damus, idem numero fundamentum habeant: necesse est, vt omnes sint idem realiter. Atque hoc pacto intelligi posset D. Thomas, 3. *p q* 35. *artic.* 5. *&* 3. *Sent. d* 8. *q.* 1. *artic* 5. *& quodlib.* 9. *art.* 4. Quandocunque, ait, relationes eiusdem speciei nunquam esse plures numero in eodem subiecto possemus enim dicere, si eius verba intelligenda esse, quasi dicat nunquam esse plures re in eodem subiecto, etsi aliquando sint plures ratione

Accommodatur ad D. Tho. doctrinam.

ratiocinata seu concepta, quod est ex natura rei, veluti in eodem patre respectu multorum filiorum, nisi aliquando plane docere videatur, nunquam esse plures, nisi ratione ratiocinante seu concipiente, hoc est, ex sola operatione intellectus distinctionem faciente: quod in parte respectu plurium filiorum, & in aliis relatiuis eiusdem speciei habentibus in rerum natura plura correlatiua, probare non possumus.

Num filius diuersis relationib. vtrũque parentem respiciat.

Quærat rliquis hoc loco, num filius aliam relationem habeat ad patrem, aliam ad matrem. Ac cum pater & mater videantur esse diuersa relatiua non numero tantum, sed etiam specie, si pater actiue, mater passiue concurrat ad generationem prolis, vt cum Aristotele 1. *de Generat. animal. cap* 20. putat Diuus Thomas 3. *part. q.* 32. *art.* 4. 1. *Topicor. ca.* 13. sane relatio filij ad vtrumq; duplex videbitur esse non numero tantum, sed etiam specie. quot enim modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam dicitur alterum Verum non ita est, cum satis sit, si filius vnica relatione vtrumq; respicit. sive enim mater passiue tantum ad generationem concurrat, sive actiue etiam, quemadmodum & pater, quod cum Galeno *in libro de semine*, aliisq; medicis probabilius credit Scotus, maiorq; Theologorum pars *Bonauen. Ockamus & alii in* 3. *distinct.* 4. cum filius vnica generatione ab vtroq; gignatur, vnica illum sequetur relatio gignitii ab vtroque. Neq; oberit diuersitas specifica relationum patris & matris ad filium: sive quia pater actiue, mater passiue concurrat: sive quia vterq; actiue concurrat, modo tamen per se diuerso ab eadem specie facultatis generatiuæ profecto. parentes enim partialiter concurrunt ad generationem prolis, quemadmodum duo trahentes lapidem: nisi, quod hi tractu actiuo eiusdem rationis concurrunt, illi autem diuersæ. Vnde, quemadmodum totum essentiale naturale vna & eadem relatione respicit partes essentiales, quæ sunt materia & forma, licet huiusmodi partes pluribus relationibus specie diuersis referantur ad totum, propter diuersum per se modum componendi totum: ita filius vnica tantum & specie & numero relatione refertur ad patrem & matrem: licet hi referantur ad illum pluribus numero & specie diuersis. Nam, quod Aristoteles ait, quot modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam dici alterum: de totalibus, non de partialibus, relatiuis, intelligendum est, vt ex allato exemplo colligi potest. Quod si pater & mater diuersis tantum numero relationibus respiciunt filium, minus est in re propositæ difficultatis quemadmodum & in duobus trahentibus lapidem, &

Quo pacto pater & mater concurrant ad generationem prolis.

Totum vnica relatione respicit omnes partes.

Filius etiam vna vtrumq; parentem.

in duab. partibus eadem ratione componentibus totum. Causa vero huius rei ea est, quam initio sect. 1. tetigimus: quia necessario filius indiget vtroq; parente, vt gignatur, quémadmodum totum pluribus indiget partibus, vt constituatur: nec potest æque ad vnum tantum correlatiuum, atque ad plura referri. quod idem dicendum de lapide, si conferatur cum duobus hominibus, quorum neuter per se sufficiens sit ad illum trahendum.

Filius etiam sua vtrumq; parentem.

Quod si quis obiiciat, filius æque potest habere vnum parentem superstitem, atq; duos, quandoquidem vno extincto alter manere potest: Respondendum est, etsi post inchoatam generationem, in cuius initio vterq; parens necessario existit, alter moriatur: tamen, quia vterq; ad generationem necessarius est, non aliter de relatione filij iudicandum esse, quam si vterq; parens viueret. Nam quæ habitudo vtroq; viuente resultat in filio respectu vtriusque propter partiali in vtriusq; concursum, eadem omnino extincto eo, qui generare cœpit, in eodem perseueret respectu eius, qui remansit.

Obiectio.

Deturne in hoc prædicamento genus summum.

QVÆSTIO VI.

Rationes pro vtraque parte.

SECTIO I.

PEculiare est huic prædicamento, vt de eius genere summo multis nec leuibus de causis iam olim à Philosophis dubitatum sit.

Quod enim nullum in eo detur genus summum his argumentis videtur concludi. Si vllum daretur, aut daretur abstractum, aut concretum, aut vtroque modo: cum tamen neutro dari posse videatur. Nam, quod non detur concretum, ex definitione relatorum quæ est in Prædicam. cap de iis, quæ sunt ad aliquid, ostendi potest. cum enim relata dicantur ea, quorum esse est, ad aliud affecta esse, si detur relatum commune omnibus particularibus relatis huius prædicamenti, aut illud referetur ad seipsum, aut ad superius aliquid, aut ad inferius, aut certe ad aliquid æquale, quod nec inferius sit, nec superius. Si refertur ad se, F est vtique relatum rationis, quippe cum nihil sit, quod ad seipsum reali relatione referri possit, quo fit vt non pertineat ad hoc prædicamentum. Si ad aliquid superius aut inferius, ergo cum id quod superius est, pertineat ad essentiam inferioris, aut terminus pertinebit

Partis negantis argumenta.

A ad essentiam relatiui, aut relatiuum ad essentiam termini. quod fieri non potest. Si vero ad aliquid aliud quod nec inferius sit, nec superius, cũ illud debeat esse relatiuum (siquidẽ relatiuũ est relatiui relatiuum) dabuntur duo summa genera relatiua, sicq; fient ex relatis duo prædicamenta: nascetur q; hinc illud inextricabile dubium, quænam relata ad quod eorum prædicamentorum pertineant, anne omnia ad vtrumque: qua etiam ratione ad
B hoc, qua vero ad illud, & alia sexcenta quę explicari nullo modo possunt. Ita videtur in hoc prædicamẽto non dari genus summum, quod concretum sit. Quod vero nec detur abstractum, ex dictis colligi videtur apertissime. Nam, cum ex quauis relatione liceat efficere relatum, seu ad aliquid inxta illud Damasce- *Dictum D. Damasceni de relatis.*
ni quod habetur lib. de Dialectica, ca. 14. de iis, quæ ad aliquid dicuntur. *Ad inuicem habitudo ea, quæ ad aliquid facit*, si detur relaC tio, quæ sit genus omnium relationum particularium huius prædicamenti, dabitur etiam relatum, quod sit genus omnium particularium relatorum. quare cum hoc fieri nõ posse ostensum sit, efficitur, vt nec illud sit asserendum. Hoc accedit, quod Aristoteles nec *Secundum principale.*
in tradendis definitionibus, nec in subiiciendis attributis quicquam singulariter de relato aut relatione dixit, sed plurali numero vbique de relatis disseruit. videtur enim hoc ipso
D plurali numero vbiq; retento (quod in nullo alio prædicamento fecit) significasse, non dari vnum relatum aut relationem commune genus omnium relatorum relationemve, de quo disputari possit.

Quod tamen vel abstracte, vel concrete, vel vtroque modo dandum sit, ipsa prædica- *Pars affirmans fundatur.*
menti ratio ostendit. Est enim prædicamentum quædam generis summi, & eorum, quæ sub ipso sunt, naturalis dispositio, vt lib. 2. inE stit Dialect cap 8. diximus. quo fit vt si vllum prædicamentum relationis detur, aliquod genus summum in eo dandum sit. Hoc etiam argumento idem perspicue videtur concludi. Hæ prædicationes sunt vniuocæ, & in quæstione Quid est: hæc relatio, illa item est relatio: eodemque modo in cæteris abstractis itemque hoc relatum est relatum, illud etiam est relatum: & sic in aliis cõcretis (modo relationem & relatum pro relatione reali & relato reali accipias) igitur datur relatio communis vniuoca, quæ in quæstione Quid est de omnibus particularibus relationibus huius prædicamenti dicatur, relatumq; commune. quod de omnibus relatis eodem modo enuncietur quæ haud dubie genera summa esse necessario dicenda sunt. Præterea ab omnibus particularibus relationibus potest

abstrahi

abstrahi communis relatio relictis omnibus differentiis, quibus tum indiuidua inter sese, tum etiam species distinguuntur: ex relatione autem communi fit commune relatum, vt dictum est. ergo datur vtrumque commune genus huius prædicamenti & abstractum & concretum.

A

De genere abstracto huius prædicamenti, deque eius diuisione. B

Sectio II.

Duri genus summum abstractum in Prædicamento relationis.

IN hac quæstione dicendum est primum, qua in re conueniant Philosophi, deinde qua ratione dissentiant. Quod ergo attinet ad genus abstractum, quod est relatio, nulla pæne inter eos, qui recte philosophati sunt, contentio est. Nam, missa opinione eorum, qui dicunt nullam relationem natura constare, sed omnes fieri collatione intellectus comparantis re alias cum aliis, proinde ea, quæ ad aliquid dicuntur non constituere nouum prædicamentum, sed aliis omnib. commisceri, ad eaque reuocari: quam sententiam Commentator, & Magnus Albertus, *in Prædic. ex Alexandro* Zenoni Eleatæ, & pæne omnibus Platone & Aristotele antiquioribus adscribunt, & ex recentioribus Scholasticis nonnulli secuti sunt; relicta etiam sententia Nominalium, decentium relationes nihil esse aliud quam denominationes extrinsecas à rebus absolutis, prætermissis quoq; iis, qui (vt sunt *Ockam. in 1. d. 30. q. 2 & dist. 31. quæst. 1. Greg. in 1. dist. 28 q. 2* relationes volunt non esse entitates, sed puros quosdam essendi modos, reliqui omnes affirmant huius prædicamenti genus summum proprie ac per se esse relationem realem. Nam, quod sit genus summum, ex eo probant: quia prædicatur de omnibus speciebus & indiuiduis relationum realium eadem omnino ratione: & in Quæstione Quid est, vt inductione patet, non habet supra se aliud genus. Est autem ratio definitiue relationis realis, esse id, quo aliquid idipsum, quod est, formaliter & realiter ad aliud affectum est, siue proxime, siue remote. *Definitio relationis realis.* Quam disiunctionem cur addam, postea patebit. Quod vero sit proprie ac per se genus huius prædicamenti, perspicuum est, quia solum abstracta pertinet proprie ac per se ad prædicamenta accidentium. ita patet ex sententia eorum omnium, qui melius philosophari sunt dari in hoc prædicamento genus abstractè significatum, quod est relatio realis. Nam, quod magnus Albertus ait in Prædicamentis cap. 2. genus generalissimum huius prædicamenti magis proprie esse Ad aliquid, seu relatiuum: minus autem proprie relationem, eo spectat, vt significet, se loqui de his, quoad Prædicationem de primis substantiis. de quib. quidem concreta prædicantur in recto, abstracta in obliquo.

C

Diuisio relationis realis.

Solet autem diuidi relatio realis in relationem eiusdem appellationis & diuersæ. quæ rursus distribuitur in digniorem & minus dignam. *Leges Damascenum lib. de Dialect. c. 14 & alios.* Exempla relationum eiusdem appellationis comparationisve (quas recentiores vocant æquiparentias) sint æqualitas, similitudo, distantia, amicitia. Diuersæ autem appellationis siue comparationis (quas disquiparantias appellant) si sint quidem ex genere digniorum, quas nonnulli superabundantias nominant, alij superpositionis: sint paternitas, dominatus, & cæteræ relationes agentium, quatenus in aliud agunt. Si vero sint ex genere inferiorum (quas alij defectus, alij suppositionis nominant) vt filiatio, seruitus. & omnes relationes eorum, quæ ab aliquo patiuntur, quatenus patiuntur. Atque hæc de genere abstracto, deque eius generali distributione.

D

Refutantur quatuor sententiæ de genere concreto.

Sectio III.

Duri etiam genus summum concretum, inter omnes conuenit.

QVod vero attinet ad genus concretum, quod quidem si datur, reduci ne ad hoc Prædicamentum pertinere potest, quemadmodum & concreta genera aliorum Prædicamentorum ad reliqua Prædicamenta accidentium: hoc conuenit inter omnes, quod modo aliquo dandum sit, idq; ex eo, quod ex relatione genere summo aliquo modo possit constitui relatum. Sed, cum quæritur, quonam pacto illud referatur, non omnes idem

E

Duplex modus referendi fingi potest circa commune relatum.

dicunt.

Vt igitur totam dissensionem in certa capita referamus, animaduertendum est, duobus modis fingi posse cõmune relatum referri Vno per se ipsum, ita vt, etiam si fingamus nullum dari inferius relatum, adhuc tamen illud referri intelligatur: quo pacto dicimus hominem esse per se rationis participem, quia etsi nullus esset homo ex singulis, in quo natura rationalis inueniri posset: semper tamen homini communi quatenus homo est, conueniret natura rationi particeps. Altero, per inferiora, ita, vt dicamus, relatum in commune acceptum referri, quia pater & filius, & cætera huiusmodi, quæ sub eo collocantur, referuntur. quo pacto dicimus hominem cõmunem disputare, nasci, mori, &c. quia homines singuli id faciunt, aut patiuntur.

F

Google

de specie, at potentia & actus non possunt se inuicem definire. quia actus est natura prior potentia, vt tradit Arist. 9 lib. huius operis ca. 8. text. 13 prius autem non definitur per id, quod est posterius. Tertio, quia relatiua cuiuscunque generis illa sint, quemadmodum cętera omnia, quæ definitione explicantur, definiuntur per priora. correlatiua autem non sunt priora suis correlatiuis, cum sint simul natura. nullum igitur relatiuum definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum illud, quod est fundamentum relationis ex altera parte sibi respondentis, vt patet per fundamentum filiationis, & filius per fundamentum paternitatis: quod si non definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum, ergo nec terminatur: quandoquidē definitio relatiuorum explicandis terminis relationum naturas eorum declarat. Quarto quia relationes scibilis, creatoris, & aliæ huiusmodi, cū sint relationes rationis, non conueniunt rebus, nisi dum actu cōsiderantur: at oppositæ relationes creaturæ, scientię, & alię similes, cum sint reales, conueniūt rebus sublata etiam omni operatione intellectus, non terminātur ergo hæ posteriores per illas priores formaliter, sed per res absolutas, quibus illæ tribuuntur, alioqui relationes reales penderent à relationibus rationis, ac proinde ab operatione intellectus.

Sententiam hanc fere ab omnib. reiici, & reprobari 1.

Verum, hæc sententia fere ab omnibus, ac merito reiicitur vt enim daremus, relatiua tertii generis terminari terminis absolutis, certe, vniuersè dicere relatiua omnia terminari absolutis, pugnat & cum ipsa relatorum natura, & cum omnium verorum sententia. Nam, si paternitas & similitudo Sophronisci patris non terminatur ad Socratem filium, vt filius est, ac similis, sed vt Socrates; certe cū Socrates prius natura sit Socrates, quam filius, ac similis, non dubium, quin Sophroniscus prius natura sit pater, quam habeat filium, & prius natura sit similis, quam habeat similem quod nemo sanæ mentis dixerit. Præterea, si relatiua non terminantur ad relatiua, sed ad absoluta, non est necesse ponere correlatiua in definitione relatiuorum: cum tamen & Aristoteles, & cęteri necessarium id esse iudicent: neque alia sane de causa, nisi vt terminatio relatiuorum intelligatur. Accedit illud Aristotelis pronunciatum in Prædicamentis, cap. de Relatione, cui omnes subscribunt. *Si à seruo auferantur cætera omnia, etiam vllum, quod homo sit* (fingamus enim fieri, quod fieri non potest) *modo seruus relinquatur, adhuc dominus ad illum referetur, & ille vicissim ad dominum.* Quod si auferatur vnum hoc, quod seruus sit, & cętera omnia relinquātur, iam illud euenturum, vt alter dominus esse desinat. Mitto, quod relationes, quibus diuinæ personæ realiter distinguuntur inter se, non terminantur ad terminos absolutos, sed relatiuos, cum absoluta omnia sint communia in diuinis. Quod si increatæ relationes terminantur relationibus increatis, cur non etiam creatæ creatis terminentur?

4. *Relationes diuinæ terminantur ad terminos relatiuos.*

Opinio querundam Thomistarum.

SECTIO II.

Opinio Ferrar. & quorundā Thomistarum exponitur, nempe relationes 1 & 2. generis terminari ad termines relatiuos, sed 3. ad absolutos.

QVIDAM Thomistæ, inter quos est Ferrariensis in secundum contra Gent. ad caput vndecimum, etsi repugnant Scoto in primo & secundo relatorum genere: tamen in tertio idem cum eo sentiunt. dicunt enim in primo & secundo genere, relatiua referri ad correlatiua, vt correlatiua sunt formaliter, velut hoc simile ad illud simile, & illud ad hoc, patrem que ad filium, & filium ad patrem: at in tertio ex altera quidem parte, ea, quæ ad aliquid dicuntur, referri ad absoluta, vt scientiam ad rem, quæ sub scientiam cadit, velut scientiam naturalem ad ens mobile: at absoluta, etsi vicissim ad illa dicuntur referri (reciprocātur enim omnia relatiua cum iis, ad quæ referuntur, vt patet ex Prædicamentis, cap de iis, quæ ad aliquid.) non referri tamen quatenus terminant eorum relationes, sed ex ipsa terminatione absoluta occasionem accipere relationes quasdam rationis, quibus absoluta terminantia ad relatiua vicissim referantur. Nam, quia ens mobile, vt tale est, terminat relationem scientiæ naturalis, inde oritur, vt denominetur scibile, quod est denominatiuum relationis rationis ad scientiam, & ita in cæteris: eandem rationem esse dicunt in relationibus, quæ ex tempore conueniunt creaturis respectu Dei, quas Theologi ad hoc tertium genus pertinere dicunt. Rationes vero, quibus mouētur, sunt prima & vltima earum, quas ex Scoto attulimus.

Improbatur. 1.

Sed neque hi recte sentiunt Nam, vt relationes tertii generis intelligantur ac definiantur, necesse est cointelligere oppositas relationes, vt illi ipsi concedunt: at hoc non esset necessarium, si illæ terminarentur terminis absolutis. Accedit, quod relatiua tertii generis & creaturarum ad Deum habent correlatiua: ac omnia correlatiua sunt simul natura in hoc sensu, vt si vnum extremum refertur ad alterum, & alterum quoque in eodem (vt ita dicam) momento sine signo & temporis & naturæ ad illud vicissim referatur,

2. *Correlatiua vt sint simul natura.*

tur: quod in his non eueniret, si alterum terminaretur ad absolutum. præcedit enim natura absolutum eam relationem, quæ in ipso fundatur. Et quanquam Aristoteles in Prædicamentis cap. de Relatione, videtur docere, correlatiua tertii generis non esse simul natura: tamen eius sententia, vt a grauissimis Auctoribus Simplic. in Prædicam. cap. de Relat. Porphyr. apud Boetium in Prædicament. Ammon & Auer. ibid. explicatur, ea est, vt velit, non esse simul natura, si designentur secũdum communem vsum vocabulorum, quo pacto non recte designantur eorum correlatiua. sumimus enim scientiam pro ea, qua actu scimus: scibile autem pro eo, quod scire possumus. esse autem simul natura, si recte correlatiua designentur, i. e si vtrumq; actu, aut vtrunque potentia intelligatur. Nam, & scibile actu cum scientia actu, & sensibile actu cum sensu actu, similiterque scibile potẽtia cum scientia potentia, & sensibile potẽtia cum sensu potentia simul natura sunt cum simul conueniant, ac non conueniant suis extremis: hoc enim est esse simul natura, vt infrà ius exponemus. Sed hoc modo nomina scibilis & sensibilis pro scito & sensu percepto sumenda sunt, quod etiam Græca vocabula ἐπιστητὸν καὶ αἰσθητὸν significant, vt nimirum scientia, qua actu scimus, cum re, quæ actu scitur, & scientia, qua scire possumus, cũ re, quæ sciri potest, eodemq; modo sensus actu sentiens cum re actu percepta sensu, & sensus, quo sentire possumus, cum re, quæ sensu percipi potest, conferantur. Hoc enim sentit Diuus Thomas 1. p. q. 13. art. 7. vbi ait: *vt intelligamus, sint ne aliqua simul natura, id tantum sat esse, si alterum vicissim sine altero intelligi non possit idque accidere in relationibus domini & serui, etiam inter Deum & creaturas, vt in relationibus scientiæ & scibilis, sensus & sensibilis, si recte designentur.* Adde, quod vt relatio scientiæ, quatenus mensuratur à scibili, percipiatur (hoc enim pacto dicunt scientiam & scibile esse correlatiua) satis est intelligere scibile, quatenus est eius mensura, nec necesse est ipsam naturam absolutã rei scibilis percipere, & similiter dicendum de relatione sentius, vt mẽsuratur à sensibili. Eodemque modo vt relationes actualis dependentiæ creaturarum à Deo percipiantur, satis est percipere Deum, vt creatorem, conseruatorem, &c. neque enim necesse est intelligere ipsam absolutam Dei naturam. non terminantur ergo relationes reales tertii generis relatorum ad terminos absolutos, sed relatiuos.

* *
*

Explicatur Arist.

Relatiua tertii generis vt simul sint natura.

Relatio scientiæ vt percipiatur, quid sit satis.

Istius relatio creaturæ.

Sententia Caietani.

SECTIO III.

CAietanus in Commentar. primæ partis q. 13. art. 7 his fere argumentis permotus asserit quidem nullam relatiua etiam tertii generis terminari ad absoluta, sed omnia terminari ad relatiua, quæ sibi altera ex parte respondent, seu, quod idem est, ad sua correlatiua formaliter sumpta. Verum, in id totus incumbit, vt vtraque faciat modo aliquo realia, nec relatio realis vnius extremi terminetur ad relationem rationis alterius extremi, vt ad terminum pendentem ex operatione intellectus penderet enim & ipsa ab operatione intellectus, ac proinde non esse realis. ait ergo relationem scibilis ad scientiam, & Dei ad creaturam (in his enim videri potest, quid in cæteris huiusmodi accidat) esse quidem relationes rationis in se, siue simpliciter & absolute: & quatenus accipiunt denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant, esse quodammodo reales. res enim, quæ sciuntur, realiter sciri dicantur, neque alia ratione, nisi quia terminant relationem scientiæ, quę realis est, & Deus ideo dicitur realiter creator aut dominus, qui terminat relationem creationis passiuæ, aut seruitutis creaturarum, quæ reales etiam sunt.

Omnia relatiua tertii generis terminari ad sua correlatiua formaliter sumpta.

Ac est subtilis quidem sententia Caietani, sed tamen parum probabilis, & (vt videtur) frustra excogitata. Quæro enim quo pacto relatio scibilis & creatoris accipiant denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant. Nam, etsi res, quæ sub scientiam cadit, potest denominari extrinsecus à reali actu sciendi, & Deus à reali actu creandi: tamẽ nec res, quæ sub scientiam cadit, nec relatio ipsa, quæ dicitur scibilis, denominari possunt à relatione, qua scientia refertur ad scibile: eodemque modo nec Deus, nec relatio ipsa creatoris seu creantis possunt denominari à relatione, qua creatura refertur ad creatorem. hoc enim discrimen recte notauit D. Thom. 2 contra gent. c. 13. & ante illum Auicenna inter formas absolutas & respectiuas reales, quod absolutæ possunt & intrinsecus, & sæpe etiam extrinsecus denominare, veluti superficies, modo vt superficies, modo vt locus: at respectiuæ reales non possunt determinare: nisi intrinsecus, hoc est nisi inhæreant rebus, quæ ab eis denominantur, vt paternitas Sophronisco, & filiatio Socrati.

Caietani opinio parum probabilis. Impugnatur 1.

Discrimen inter formas absolutas & respectiuas.

Obiicitur.

Quod si quis obiiciat, à filiatione Socratis posse etiam Sophroniscum denominari, non quidem filium, sed filiatum, & Socratem a paternitate Sophronisci, non patrem, sed

Aphrodisiensis in tex. 20. hoc loco tertium genus vocat iudicantium & iudicatorum, quorum alterum habitus & potentias, quibus aliquid cognoscimus: alterum eorum obiecta complectitur.

Quod vero additur, ea ratione obiecta habituum & potentiarum cognoscentium dici mensuras, ipsos vero habitus & potentias mẽsurata, quod illa agant, hæc vero suo modo patiantur, non est admittendum, hac enim ratione non sunt ista adhuc extra secundum genus: sed ea de causa dicendum, obiecta esse mensuras, habitus autem & potentias mensurata, quatenus obiecta suapte natura sunt normæ ac regulæ cognitionis veritatisq;, habitus autem & potentiæ regulata, siue id fiat agentibus potentiis & habitibus in obiecta, & quasi egredientibus ad illa, vt nonnulli putabant: siue (quod est) agentibus ipsis obiectis in potentias & earum habitus. Poni autẽ in tertio genere relationes temporales creaturarum ad Deum, & Dei ad creaturas, cum potius ad secundum spectare videantur, trib. rationibus probari potest. Vna, quia omnes secundi generis in mutuis numerari solent, quemadmodum & primi, nempe in iis, quæ aut ex vtraq; parte sunt reales, aut ex vtraque rationis, cum ea, de quib. est quæstio, ex parte creaturarum sint reales, ex parte autem Dei rationis. Altera, quia fundamẽta illarum sunt eiusdem ordinis, harum autem nõ item. Tertia, quia illæ nomen accipiunt ab iis, quæ sunt formæ & perfectiones extremorum, hæ autem etsi ex parte creaturarum appellationem sumunt ab iis, quibus creaturæ perficiuntur: tamen ex parte Dei non accipiunt nomen ab iis, quibus Deus ipse perficiatur, sed à quibus creaturæ, vt superius dictum est. Aut dicendum, eiusmodi relationes alia & alia ratione posse poni in secundo & tertio genere: in secundo, quatenus fundatur in actione & passione: & in tertio, quatenus fundamenta correlatiuorum nõ sunt eiusdem ordinis, & quatenus relationes creaturarum ad Deum sumunt appellationem ab iis, quibus ipsæ perficiuntur, non item relationes Dei ad creaturas ab iis, quibus Deus perficiatur. Quod idẽ dicendum erit de relationibus vnionis Verbi diuini cum humana natura, & humanę naturæ cum Verbo diuino, quæ alia & alia ratione ponendæ erunt in primo & tertio. Neque obest, quod huiusmodi relationes nõ sunt relationes mensurãtis & mensurati in ea significatione, qua eas intelligẽdas esse, & ex quibus solis Aristotelem tertium genus concessisse: satis enim est quod aliis rationibus cum illis conueniant, vt alienæ ab eo genere censeri non debeant.

Qua ratione dicantur obiecta mensurare habitus & potentias.

Cur relationes temporales creaturarum ad Deũ, & Dei ad creaturas inter relator. genere ponantur.

Vnio Verbi diuini cum humana natura ad quod relationum genus referatur

Solutio reliquorum trium argumentorum Scoti.

SECTIO VII.

RElinquum est igitur, vt ad reliqua Scoti argumenta respondeamus. Ac secundi facilior quidem est solutio. Actus quidem & potentia eum lib. 9. huius operis inter se conferuntur, & actus dicitur natura prior potentia, non sumuntur vt relatiua & correlatiua huius prædicamenti, sed potentia sumitur, vt ens absolutum, quatenus absolutum distinguitur à relatiuo huius prædicamẽti proprio, sed tamen vt relatiuum transcendens essentialiter ordinatum, & propensum ad actum: actus vero, vt prorsus absolutum ex suo genere, tametsi quamplurimi actus dentur essentialiter quoq; propensi ad potentiam, & ab ea pendentes, vel quoad suum esse, vel quoad informationem, vt sunt formæ omnes habentes subiectum. Quare, etsi omnis potentia est posterior actu, & per actum, tanquam per prius aliquid natura, definitum (loquitur enim Aristoteles de potentia, quæ per actum perficitur, tamen non omnis actus definitur per potentiam, sed ii tantum, qui dependentiam aliquam habent à potentia siue in essendo, siue in informando. Quod cum sit, tum actus est natura prior, & posterior potentia: non tamẽ eodem genere causæ, quia est prior in genere causæ formalis, posterior in genere causæ materialis, quo pacto se habent formæ hominis & equi ad materiam. Neq; est incommodum in correlatiuis transcendentibus, alterum esse prius natura altero, sed potius necessarium, quod non accidit in correlatiuis huiusce prædicamenti, cum neutrum eorum sit causa alterius.

Solutio secund. Scoti.

Potentia & fit actu posterior.

Ad tertium vero respondendum est, quicquid definitur, definiri per ea, quæ sunt priora natura, quandoquidem definitur per suum genus & differentiam, quæ natura speciem antecedunt, at vnum correlatiuum non poni in definitione alterius tanquam id, quod per alterum definitur (si proprie loquendum est) sed vt id, ad quod alterum definitur: vt Alber. *in Praedicam. & in Metaphys. lib. 5. tract. 3. cap. 7.* ait, seu (quod idem est in ordine, ad quod eius natura per proprium genus propriamque differentiã explicatur. Verum admisso quod vsu satis tritum est) per omnia rem quamlibet definiri, quæ in definitione adhibentur, negandum est omnia quæ definiuntur, per sola ea quæ sunt priora natura definiri. Namque in definitione vnius correlatiui necesse est ponere alterum, vt ait Porphyrius in Isagoge,

Vnum relatiuum, vt definiatur per alterum.

An definitio tradatur per ea, quæ sunt priora natur.

Digitized by Google

Vnum relatiuum in alterius definitione ponendum. De quibus definitionib. verum sit.

cap. de specie, eo quod habitudines eorum in A ter se ad se inuicem terminentur, nec sine suis terminis intelligi aut explicari possint.

Sed est haud mediocre dubium, de quibusnam definitionibus verum sit Porphyrii pronunciatum. Videmus enim apud Aristotelem sæpe definiri relatiua nulla facta mentione correlatiuorum in eorum definitionibus, vt cum hoc loco definiuntur eadem, similia & æqualia. *Eadem*, inquit, *sunt ea, quorum vna est substantia: similia quorum vna est qualitas*: æ- B *qualia quorum vna quantitas*. Et in 1. Politicor. cap. 3. definit Aristoteles seruum, *hominem, qui sui non est*: hoc est, sui iuris, sed alterius: ri- *Vera definitio Arist.* mo. etiam ineptum videtur, alterum correlatiuorum per alterum velle declarare, seu proprie quis alterum per alterum definire contẽdat, seu improprie. Nam, si differentia, quæ in definitione relatiui adhibetur, sumatur respectu, seu habitudine ad correlatiuum, nõ magis notam faciet naturam definiti quam antea C erat, vt si simile definiatur, relatiuum æqualis comparationis respiciens sibi simile, & seruus esse relatiuum æqualis comparationis respiciens Dominum æque enim nota aut ignota sunt semper correlatiua, id autem, per quod alterum cognoscitur ac declaratur, notius illo esse debet.

Soluitur proposita dubitatio de definiendis relatiuis per sua correlatiua.

Ad hoc dubium dicendum videtur, duplicem esse definitionem relatiuorum: vnam imperfectam & magis ad explicationem significationis pertinentem quam ad declarationẽ D naturæ definiti, atq; hac sola appositione correlatiui ad genus aliquod relatiui completi, quod fecit Porphyr. in Isagog. ca. de Genere, &c. de specie, cum definiuit genus esse, *cui subiicitur species*, & speciem *quæ subiicitur*: alteram perfectam, & quæ vere & ex propriis causis naturam relatiuorum declarat, quo genere vsus est Aristoteles, in definiendis eisdem, similibus, æqualibus, & in definiendo seruo. E Nam, veræ ac propriæ causæ naturæ relatiuorum sunt ipsa relationum fundamenta. Sed illud hac in re animaduertendum est, etsi in definitionibus his, quas perfectas & absolutas dicimus, non exprimantur correlatiua, nõ dubiũ esse tamen quin necessario intelligenda sint. Cum enim per fundamenta declarantur ipsarum relationum differentiæ, necesse est intelligere terminos, quibus illæ terminãtur, & à quibus peculiarem rationem distin- F ctionemq; accipiunt, qui nulli sunt alii quam ipsa correlatiua, atq; hoc etiam modo verum est id, quod Porphyrius ibidem tradit, necesse esse, in vtrorumq; correlatiuorum definitionibus vtriusque vti; ita, vt vel expresse ponenda sint in definitione vtriusq; vel demum intelligenda.

Ad quartum ex dictis patet quid dicendum sit. Negandum est enim relationes rationis, quæ realibus altera ex parte respondent, non conuenire rebus denominatis, nisi dum actu considerantur. Nam, quandocunque in rerum natura dantur reales oppositæ, simul quoque conueniunt rebus denominatis actu existentibus, etsi relationes ipsæ rationis non existunt: sublata nimirum, saltem per impossibile, vt dicitur, omni operatione intellectus, cuiusmodi sunt omnes relationes Dei ad creaturas existentes, quatenus actu pendentà Deo. Alia ratio est de relationibus scibilis ad scientiam, intelligibilis ad intellectum, & aliis similibus: quandoquidem oppositæ relationes scientiæ & intellectus, si sermo sit de essentialibus, sunt reales quidem sed transcendentes, & quæ ad hoc prædicamentum non pertineant: si vero de accidentalibus, nec quæstio sit de relationibus effectorum ad causas efficientes sunt relationes rationis, cum conueniant rebus denominatis, non existentibus iis rebus quæ ab oppositis denominantur.

Num idem relatiuum vna numero relatione, an pluribus, ad plura referatur.

QVÆST. V.

Varia sententia in hac quæstione, & impugnatio duarum priorum.

SECTIO I.

Prima opin.

ALii aliter in hac quæstione sentiunt. Fere enim Scoti sectatores in 3. d. 8. q. vnica Lichet. ibid. Anto. Trombet. 5. Metap. q. 2. dicũt, quandocunq; relatiuum refertur ad plura, pluribus etiam relationibus illa respicere. Contrarii qui D. Thom. 3. p. q. 35 ar. 5. & 3. sent. d. 8. q. 1. ar. 5. & quodl. 9. ar. 4. Cai. in locum 3. p. Capr. in 3. d. 8. q. vnica, sequuntur, existimant, nunquam relatiuum, nisi vna relatione referri, siue ea, ad quæ refertur, sint plura, siue vnum. Alii media ingredientes via, hunc in modum quæstionem distinguunt. Si relatiuum plura necessaria exigat, ad quæ referatur, veluti totum plures partes, vna tantum relatione illa respicere: si vero æque possit ad vnum tantum atque ad plura referri: vt pater æque ad vnum tantum atque ad plures filios, non vna tantum, sed pluribus relationibus ad plura effe-

Secunda D. Thomæ.

Tertia diuersorum autorum.

ra affectum esse. Denique ex his tertiis *recentiores quidem* sunt, qui existimant, cum idem relatiuum pluribus relationibus plura respicit, tum exhuiusmodi relationibus quasi gradibus confici vnam totalem relationem, quo pacto in qualitate plures gradus vnam totalem qualitatem faciunt, verbi causa si pater plures habeat filios, aut simile plura similia plures paternitates vnam numero paternitatem constituere, & plures similitudines vnam numero similitudinem. Alii putant, ex pluribus relationibus non fieri vnam, sed omnes manere distinctas in eodem subiecto, siue illæ sint diuersarum specierum, vt relationes eiusdem effectus ad plures causas essentialiter subordinatas inter se, veluti relationes ignis geniti ad ignem generantem & Solem: siue eiusdem speciei, vt patris eiusdem ad plures filios.

Impugnatio 1. sententiæ.

Ac prima quidem & secunda sententia nõ videntur admittendæ. Prima, quia si relatiuum necessario plura exigat, ad quæ referatur, ita vt vno termino sublato, necesse sit & alterum terminum, & ipsum quoq; terminatum de medio tolli, non est cur terminatum ad illa referatur pluribus relationibus, vna enim satis erit ad id præstandum, quia eiusmodi termini erunt partiales, vtpote singuli per se haud sufficientes ad terminandum. Atque hoc, vt reor, non negabit Scotus, neque vllus eorum, qui consideratius sententiam illius sequuntur. Idem dici potest de relatiuis rationis, de quibus ex instituto in hac quæstione non differimus. Nam & eorum quædam referuntur vna relatione ad plura correlatiua: veluti vniuersale, quatenus relatiuum est ad plura particularia: idq; ex eo, quia nulla ratione potest esse vniuersale, nisi respectu plurium partium subiectarum.

Vniuersale vna tantum relatione refertur ad particularia.

Impugnatio 2. sententiæ.

Secunda quoque sententia multis rationibus non placet. Vna, quia si relatiuum æquead vnum tantum, atque ad plura referri potest, negandum non est, horum singula esse posse totalia eius correlatiua: ac proinde illud eorum singula singulis etiam relationibus respicere. Nam, si eorum singula non possunt esse totalia illius correlatiua, sed partes vnius correlatiui totalis: ergo nisi sint plura, non terminabitur relatio illius, quod est contra hypothesim. Altera, quia correlatiua non solum in communi, sed etiam in particulari sunt simul natura, ita, vt non tantum pater & filius in commune eam conditionem subeant, sed etiam hic pater & hic filius, quatenus ad se inuicem referuntur, ex singularibus enim hæc affectio in vniuersalibus colligitur, at hic pater non est simul

Etiam relatiua singularia esse simul natura.

natura cum primogenito filio ratione eius paternitatis, qua respicit secundogenitum, quandoquidem nondum nato secundo, aut iam extincto, adhuc potest referri ad primum, si ille sit superstes, igitur alia ratione respicit hic pater hunc filium, alia illum: & sic in cæteris. Tertia, quia perspicuum est, aliter terminari relatiuum reale ad vnum correlatiuum, aliter ad aliud, neq; hoc quisquam oppositæ opinionis negat, aut igitur aliter, quia alio & alio respectu reali, aut quia alio & alio respectu rationis tantum: non quia alio & alio rationis tantum, vtrumque enim respicit realiter, nempe habitudine existente in rerum natura sine operatione intellectus (alioqui non esset relatiuum reale) ergo quia alio & alio respectu reali, quod est alia & alia relatione reali. Quarta, quia si pater eadem omnino relatione respicit secundum filium, qua respiciebat primum: ergo nihil noui ei accessit per generationem secundi, quare nõ erit nouus pater secundi filii, sed antiquus, quod dici nullo modo potest, neq; enim ista cohærent, esse antiquum patrem, & noui filii, nisi addas nouo respectu ad illum, quid est autem nouo respectu, nisi noua relatione? Quinta, quia si eadem omnino relatione pater refertur ad omnes filios, quotquot habet, & habiturus est: sane extincto primo, necdum nato secundo perit illa relatio patris, deinde secundogenito iterum eadem numero redit, quare datur forma, quæ viribus naturæ redeat, quod Diuus Thomas, cuius ea opinio, quam impugnamus, esse putatur, non solum in absolutis entitatibus, sed etiam in relationibus *quodlib. 4. art. vlo quinto & quarto contra Gent. cap. 81. & alibi in locis*, negat. Sexta, quia proprietas illa correlatiuorum, si quis vnum definite nouit, hoc est, certo & determinate, definite etiam alterum cognoscit, quam Aristoteles ex accurata relatiuorum definitione *in Prædicament. cap. de Relat.* colligit: in singularibus etiam & respectu singulariũ intelligitur: vt idem eo loco docet in duplo & præstantiori. *Nisi enim*, inquit, *cognosceres, cuius rei certa & designata aliquid sit duplum, & quæ sit præstantior, nec illud certa & determinata cognitione intelligis esse duplum aut præstantius, sed incerta & vaga opinione.* Quod si ita est, ergo alia relatione respicit duplum hoc simplum, & alia illud: alia item id, quod est præstantius, respicit hoc deterius seu minus præstans, alia illud, nam si hoc duplum eadem numero relatione respiceret plura dimidiæ magnitudinis, siue subdupla, nullum eorum per se sumptum determinate respiceret, quo fieret, vt nisi omnia dimidiæ magnitudinis

tudinis cognoſceret, non cognoſceret certa & determinata cognitione illud eſſe duplum, quod & falsũ eſt, & repugnat hypotheſi. Poſtrema, quia nec minus ſufficiens eſt ſecunda generatio ad cauſandam ſecundam relationẽ patris, quam fuit prima ad cauſandam primam, vt perſpicuum eſt, neq; vllum eſt impedimentum, quo minus primæ addatur ſecunda in eodem ſubiecto, ſi quis enim impediret, id maxime eſſet generalis quædam naturæ conditio, quæ nihil facit ſuperuacaneum: cuiuſmodi videtur eſſe, duo accidentia ſolo numero differentia eſſe in eodẽ ſubiecto, at hoc in re propoſita accidere non poteſt. Nam, ſi ex duabus numero relationibus eiuſdem ſpeciei cõficitur vna tertia, quaſi ex diuerſis gradibus compoſita, iam duæ huiuſmodi relationes non ſunt duo accidentia, ſed vnum ex vtraq; relatione cõſtitutum, quemadmodum ex duobus gradibus caloris vnus calor. Quod ſi eiuſdem ſpeciei relationes non conficiunt vnam tertiam, ſed ſemper ſunt diſtincta numero accidentia: nec ſic quidem euenit quicquam ſuperuacaneũ. Ratio enim, cur ex quibuſdam accidentibus ſolo numero differentibus aliquid ſuperuacaneũ colligitur, ſi plura in eodẽ ſubiecto admittantur, hæc eſt, quia habent effectum formalem eiuſdem omnino rationis, vt duæ magnitudines vnius palmi, palmare enim quod ab vtraq; fit, eiuſdem omnino rationis eſt, at duæ paternitates non habent effectum formalem eiuſdem omnino rationis: cum altera faciat patrem huius, altera patrem illius. Ita patet non eſſe probandas priores duas opiniones.

A B C D

Examen tertiæ opinionis & approbata poſteriorum membri.

SECTIO II.

E

SVpereſt igitur, vt tertiam examinemus, videamuſque vtri melius ſentiant, iſtine qui ex pluribus relationibus eiuſdem ſpeciei faciunt vnam numero, quaſi ex diuerſis gradibus conflatam: an hi, qui illas diſtincta inter ſe numero accidentia eſſe volunt. Ac priorib. valde videtur fauere Ariſtot. qui cap. 6. huius libri tex. 11. docet ea eſſe idem numero quorũ materia eſt vna, & c. 10. tex. 16. quæcunque in eodem ſubiecto differentiam habent, eſſe ſpecie diuerſa. Hæc enim nulla ratione videntur eſſe vera, ſi demus plures relationes eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto exiſtentes eſſe diſtincta numero accidentia, & non potius vnam ex omnibus conflatum. Fauet etiam nõ parum id quod prouerbio dici ſolet, & ab Ariſtotele 1. Phyſ. ca. 5. tex. 36. vſurpatur, fruſtra

Tertia ſint.

F

fieri pluribus quod paucioribus effici poteſt. Si enim vna numero relatio ex pluribus conflata ſatis eſt, quid opus habemus plurib. numero diſtinctis? Accedit, quod poſteriores infinita propemodum accidẽtia in eodem ſubiecto inducunt, ſimilitudines, inquam, & diſſimilitudines innumeras rei eiuſdem ad alias, toto etiam orbe, vt dicitur, diſiunctas: quod priores non faciunt. Denique, quod non ſit maior ratio in aliis accidentibus, vt ex multis quaſi gradibus vnum conficiatur, quam in relationibus: præſertim, cum re vera in relationibus, quemadmodum & in qualitatibus detur magis & minus: vt magis ac minus ſimile & diſſimile, vt ipſe etiam Ariſtoteles tradit in Prædicamentorum libro, *c. de qualitate.*

Eiuſdem ſententia alterũ membrum eligitur.

Sed tamen poſteriorum ſententia, quę pæne communis eſt inter eos, qui plures numero relationes eiuſdẽ ſpeciei admittunt in eodem ſubiecto, à nobis amplectenda eſt. Primũ, quia, vt paulo ante *ſect. 1. præced.* diximus, gradus omnes, qui vnum accidens numero conficiunt (veluti vnam numero albedinem aut vnum numero calorem) ſunt eiuſdem omnino rationis, & effectum formalem eiuſdẽ omnino rationis ſibi vendicant, vt album aut calidum vnius gradus, relationes autem eiuſdem ſpeciei terminatæ ad diuerſa correlatiua numero non ſunt eiuſdem omnino rationis, neque effectum formalem eiuſdem omnino rationis habent, cum Socrates alia habitudine, ſiue reſpectu ſit pater huius filii, alia illius, vt omnes admittunt, tametſi, non omnes, quid inde ſequatur, ſatis aduertunt. Deinde, quia omnia accidentia, quæ ex multis quaſi gradibus conficiuntur, recipiunt magis & minus: &, quæ plurib. conſtãt, ſunt perfectiora iis, quę paucioribus, at pater non eſt magis pater, nec perfectius pater, quod plures relationes paternitatis habeat, ſed eſt plurium filiorum pater, vt enim eſſet magis ac perfectius patet, oporteret reſpectu eiuſdem eſſe perfectiorem. quod tamen non ſequitur ex filiorum multiplicatione. Poſtremo, quia etſi quædam relatiua recipiunt magis & minus, vt Ariſt. *in Prædicam. cx. de qualitate*, admittit in ſimili & diſſimili: tamen id non prouenit ex multarum relationum vnione in vnam totalem relationem, cum qualitas quælibet magis ſimilis ſit aut diſſimilis, ſi pluribus qualitatib. ſit ſimilis aut diſſimilis, quam ſi vni tantum: ſed prouenit ex eo, quod fundamenta magis vnum, aut magis diuerſa ſunt, inde enim ſequitur relatio maioris ſimilitudinis, aut diſſimilitudinis. Verum hoc pacto maior ſimilitudo aut diſſimilitudo non eſt relatio aliqua conflata ex pluribus relationibus mi-

Cur quædam relata ſuſcipiant magis ac minus.

Quid sufficiat vt relatio rationis terminet realem.

Denique, vt relatio rationis actu terminet realem, satis esse si actu conueniat rei, ad quã opposita refertur, etiamsi ipsa nõ existat actu, res videtur perspicua. Si enim iam vna conuenit vni extremo, & alteri altera: quid quæso deest ad mutuum referendi exercitium? iam enim datur reciprocatio: quod si iam mutuo referũtur, ergo iam relatio rationis terminat relationem oppositam.

In quo consistat difficultas rei propositæ.

Tota igitur difficultas in hoc posita est qui fieri possit, vt relatio rationis nõ existat actu, & tamen actu conueniat rei ad quam realis opposita refertur. Nam, etsi prædicata necessaria, siue realia sint, siue rationis, cõueniunt actu, etiam cum ipsa actu non existunt, vt homini esse animal, & aptitudo ad ridendũ, generique referri ad speciem, tamen prædicata contingentia non videntur actu conuenire vnquam subiectis actu existentibus, nisi cum ipsa etiam actu existunt, veluti Grammatica Socrati existenti, nisi cum ipsa etiam Grammatica Socratis actu existit.

Sed ad hoc dicendum est, cum prædicata quidem sunt relatiua realia, verũ id esse: quia si prius non conueniunt, & postea conueniunt, nunquam id euenit nisi per actionẽ realem attingentem vel vtrumq; extremum proprie, vel vnum proprie, & alterum resultatione quadam, vt cum Sol duos homines in nigredine facit similes denigrando vtrumque, si ambo erant albi, vel alterum tantum, si alter albus erat, alter autem niger, at cum prædicata sunt relatiua rationis, non esse id verum vniuerse. Nam, cum existentia relationum rationis sit obiectiua, quæ sine operationẽ intellectus dari non potest, si ex parte quidem vnius extremi detur relatio realis, quæ reali terminari non possit, necessario eam sequetur in altero extremo relatio rationis co modo quo eam sequi potest: at sine operatione intellectus non potest eam sequi secundum existentiam, potest aũt secundum conueniẽtiã quemadmodum cõcedimus in prædicatis necessariis, quæ etsi actu non existunt: tamen actu conueniunt subiectis, igitur per hoc tantum conuenire incipiet vni extremo, quod opposita realis, sua reali existentia conuenire incipit alteri extremo, etiamsi ipsa non incipiat sua obiectiua existere. Ita patet, omnem relationem terminari opposita aliqua relatione, siue reali siue rationis, nec opus esse, vt relatio rationis, qua realis terminatur, actu existat, vt realem terminet: sed tantum, vt actu conueniat, quod tunc primum accidet, cum opposita realis in rerum natura esse cœperit.

Solutio primi argumenti pro opinione Scoti.

SECTIO V.

Explicatur discrimen ab Arist. positum inter relata.

QVare ad primum argumentum Scoti dicendum est, non in eo constitutum esse ab Arist. discrimen relatiuorum tertii generis à relatiuis primi & secundi, quod ea, quæ ad primum & secundum pertinent, referãtur ad correlatiua: quæ autem ad tertium spectant, referantur ad absoluta, id enim in primis cum Arist. pugnat, qui æque in tertio genere atq; in primo & secundo correlatiua designauit, imo etiam, quemadmodum scripsit, mensuram, scientiam & intellectum dici ad aliquid, ita etiam aperte asseruit mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad aliquid. Deinde, ipsi etiam Scoto contradicit, qui æque in primo & secundo genere, atq; in tertio existimat relatiua terminari ad absoluta, & non ad correlatiua formaliter, vt patrem ad fundamentum filiationis, & filium, ad fundamentum paternitatis. Postremo, quia si dicam, eo pacto discrimen tertii generis à primo & secundo esse intelligendum, vt velit Arist. in primo quidem & secundo relatiua referri ad absoluta, quæ necessario ad illa vicissim referuntur, cũ se mutuo respiciant relatione reali: in tertio autem referri ad absoluta, quæ non necessario ad illa vicissim referuntur: cum ex altera parte sit relatio rationis, quæ pendet ab operatione intellectus, hoc enim est quod à Scoto, quam probabilissime responderi potest, falsum est illud quod assumit absoluta ea ad quę relatiua tertii generis referuntur, non necessario vicissim ad illa referri. Nam, si scientia, exempli causa, refertur ad scibile relatione mensurati, necessario scibile refertur ad illam relationem mensuræ: non potest enim quicquã esse mensuratum, nisi aliquid sit eius mẽsura. Nec obest, quod scibile non existat, aut etiã ipsa relatio scibilis, quæ est relatio rationis: satis enim est si scibili siue existenti, siue non existenti relatio scibilis conueniat, siue ea etiam existat siue non existat.

Argumentum dictum Aristo.

Quid ergo est, quod Aristoteles ait, in primo & secundo genere vnumquodq; id ipsum quod est, alterius dici, non autem quia aliud ad illud: in tertio autem mensurabile, & eius species, vt scibile & intelligibile dici ad aliquid, quia aliud ad ipsa dicitur, nempe mensura ad mensurabile, scientia ad scibile, & intellectus ad intelligibile. Videtur enim plane significare mensurabile, scibile & intelligibile dici relatiua, non quia ipsa referantur, sed quia suis absolutis rationibus relationes mẽsuræ specierumq; eius terminant, scientiæ nimirum

initum & intellectus, quæ veterum quorundam sententia haud vera tamen dicebantur mensuræ rerum, quæ sciuntur & intelliguntur.

Vt à Caietano soluatur.

Caietanus vt huius argumenti vim effugiat, ponit quasi rem certam & indubitatam, Aristotelem non differere hoc loco, nisi de relatiuis realibus quare, etsi scibile & intelligibile sunt relatiua rationis secundum se: tamen, quatenus accipiunt denominationem à relationibus realibus scientiæ & intellectus, esse realia, & cũ hoc pacto hic tractentur, non mirum esse, si Aristoteles asserat, ea non dici ad aliquid, quia ipsa referuntur ad ipsa.

Refutatur Caietani solutio.

Sed illud in primis non admittimus, Aristotelem in his tribus generibus tradendis non agere nisi de relatiuis realibus, nisi velit, eum præcipue & eorũ gratia de relatiuis differere, quod nihil est ad rem. Namq; in omnibus tribus generibus reperias relatiua rationis, vt in primo eadem & diuersa, identitate nimirum & diuersitate essentiali, & quæcunque alia necessaria, quod non minus conueniant rebus non existentibus, quam existentibus. In secundo, relationes facturi & faciendi, vt calefacturi & calefaciendi, & omnino causæ actiuæ & passiuæ, cum vel neutra existit, vel altera tantum. In tertio, scibile, & intelligibile, & cætera omnia, quę veteres mensurabilia ab iis potentiis cognitis, nos mensuras earum vocamus. Nec se protegat Caietanus auctoritate Diui Thomæ, quod etsi doceat, relationes Dei ad creaturas esse rationis, tamen eas extrinseca denominatione videatur facere reales ex oppositis realibus, vt cum ait: *Deum dici realiter Dominum ex reali subiectione creaturæ ad ipsum: & Christum realiter filium B. Virginis ex reali relatione maternitatis, qua beata Virgo ad ipsum refertur*, vt scribit tertia parte quæstione trigesimaquarta articulo quinto & aliis locis. Lege Diuum Thomam prima parte quæstione decimatertia articulo septimo, ad quintã & tertiam partem quæst. trigesimatertia articulo quinto & de potentia, quæstione septima articulo decimo ad 4. & articulo vndecimo ad tertium. Nam, cum duobus modis intelligi possit, Deum dici realiter Dominum, & Christum realiter filium beatæ Virginis: vno relatione reali: sed posteriori modo intelligendus est Diuus Th. quasi dicat, Deum, sublata etiam omni operatione intellectus, dici Dominum ex eo solo, quod realem relationem seruitutis creaturæ terminet: terminat autem relatione dominii, quæ rationis est: & similiter Christum dici filium beatæ Virginis ex eo solo, quod realem matris relationem terminet, relatione nimirum filiationis, quæ apud illum rationis etiam est in Christo quemadmodum & relatio vnionis naturæ diuinæ, quæ relatio vnionis naturæ humanæ cum diuina terminatur: hæc enim fiunt sine vlla operatione intellectus, sed per hoc solum, quod adueniente creaturis per creationem reali relatione seruitutis, eodem quasi momento naturę diuinæ aduenit, seu potius conuenire incipit Deo relatio rationis dominii, qua relatio seruitutis creaturarum terminatur, siue ipsa relatio dominii obiectiue existat, siue nõ existat. Quod idem intelligendum est de relatione filiationis Christi apud Diuum Thomam, & in relatione vnionis naturæ diuinæ cum humana. Atq; hæc doctrina Diui Thomæ non parum nostram sententiam confirmat, simulque viam aperit ad solutionem propositi argumenti.

Exponitur D. Thomas Deus dicitur Dominus sublata omni operatione intellectus, quia terminat realem relationem creaturæ ad seruitutem.

Vera arg. sol.

Dicendum igitur ad locum, de quo in argumento est controuersia, non negari ab Aristotele iis verbis mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad mensuram, scientiam, & intellectum: sed tantum affirmari, quod dicatur ad illa, quia illa ad ipsa dicuntur, quod tamen negatum erat in relatiuis primi & secũdi generis. Hoc autem, ne Aristoteles pugnãtia dicere videatur, idẽ enim hæc videri possunt, mensurabile, scibile, & intelligibilẽ referri & non referri, quia eorũm opposita ad ipsa referuntur, atque referri & non referri) duobus modis intelligi potest, vt in exponẽdo contextu diximus: vno, vt loquatur de fundamentis relationum: altero, de relatiuorum denominatione, de fundamentis quidẽm hoc modo, quod in primo & secundo genere neutrum extremum referatur ad alterum ratione fundamenti existentis in altero, sed vtrumq; ratione eius, quod in se habet: veluti duo æqualia aut similia ratione propriæ quantitatis aut qualitatis, & duo quælibet creata, quorum alterum agit, alterum patitur, ratione mutuæ propensionis: agentis quidem ad dandum, patientis vero ad accipiendum, & vtriumque propriæ perfectionis gratia: quo pacto omnia sunt inuicem ordinata, seu eiusdem ordinis, vt Diuus Thomas sæpe loquitur. At in tertio genere id quidem, quod re vera est mensuratum, referri ad alterum ratione dependentiæ, quam habet ab altero: vt scientia, quia pendet à scibili, & intellectus ab intelligibili: id autẽ, quod re vera est mensura, non referri ratione vllius dependentiæ, quam habeat à mensurato, sed ratione illius ipsius, quam mensuratum habet à mensura: quo pacto mensura & mensuratum non sunt inuicem ordinata, siue eiusdem ordinis, sed mensuratum est ordinatum ad mensuram: mensura autem non item ad mensuratum, vt

Explicandi Arist. discrimen duplex modus.

Diuus.

Diuus Thomas ſapienter philoſophatur. Vide Diuum Thomam 1.part.quæſt.13.artic.8. & de poten.quæſt.7.arti.10. & Quodlib.1.ar. 2.& 5.Metaphyſicor. lectio 25.&aliis in locis. Neque enim menſura perficitur ex ordine ad menſuratum, ſed menſuratum ex ordine ad menſuram: quo pacto Ariſtoteles tacite reprehendit veteres eos, qui exiſtimabant, res perfici à potentiis & habitibus cognitiuis, ita vt tales crederent eſſe res, quales à nobis iudicantur: cum contra res habeat, vt iudicium noſtrum verum ſit, ſi conformetur rebus tanquam propriæ menſuræ: falſum vero, ſi ab eis diſcrepet.

Rerum perfectio à potentijs cognitiuis.

Alter modus exponendi Ariſtot.

Alter modus, quo propoſitum diſcrimen intelligi poteſt, nec repugnans priori, huiuſmodi eſt, vt Ariſtotel. aſſerat, relatiua omnia primi & ſecundi generis denominari, ſeu nomen accipere à propria aliqua ipſorum forma, vt duplum à duplicitate, dimidium à dimidietate, agens ab actione, patiens à paſſione, at in tertio, id quidem, quod re vera & nõ opinione prædictorum veterum eſt menſuratum, denominari à forma ſua, vt ſciẽtiam ab actu ſciendi, & intellectum ab intelligendi: id vero, quod habet veram rationem menſuræ, denominari à forma alterius: nempe ab illa ipſa, à qua ſuum oppoſitum denominatur, vt ſcibile ab ipſo eodem actu ſciendi, & intellectum ab intelligendi, intelligibile enim, vt ait Ariſtoteles, ſignificat, quod in eo verſetur intellectus.

Diluitio quarundam obiectionum contra datam ſolutionem.

SECTIO VI.

Obiectio.

SVnt tamen nõnulla, quæ contra datam ſolutionem obiici poſſunt. Vnum eſt, quod in ſcientia, intellectu & ſenſu, quæ Ariſtoteles ſect.4.facit relatiua tertii generis, nulla videtur eſſe relatio realis ad ſcibile, intelligibile, ac ſenſibile, niſi tranſcendens. Nam, relatio realis huius prædicamenti propria, nõ poteſt conuenire vni extremo, niſi exiſtente in rerum natura altero extremo, vt ex ſupradictis patet (non dico exiſtente alterius extremi relatione oppoſita, ſed altero extremo) at ſcientia, intellectus & ſenſus referuntur ad ſua obiecta, etiam cum illa in rerum natura non exiſtunt, niſi loquamur de intellectu & ſenſu in actu, idq; quoad ſolam intuitiuam cognitionem, quæ non datur, niſi obiecto actu exiſtente. Quo fit, vt nihil ſit, cur dicamus ex parte quidem ſcientiæ, intellectus, & ſenſus (ſaltem potentia in operantibus, aut ſi actu, tamẽ abſtractiua cognitione relationes eſſe reales ad hoc prædicamentum pertinentes: ex parte autem ſcibilis, intelligibilis, & ſenſibilis eſſe rationis.

Alterum eſt, quod non recte dictum ſit, fundamenta relatiuorum primi & ſecundi generis eſſe in ipſis relatiuis, relatiuorum autem tertii generis eſſe in iis tantum, quæ habent veram rationem menſurati. Nam, ſi potentia actiua eſt fundamentum relationis agentis ad patiens, in Deo quoque erit fundamentum earum relationum, quibus ex tempore refertur ad creaturas, quas in tertio genere ponimus, nam verius in Deo eſt agendi potentia, quam in creaturis agentibus: ſin actio eſt fundamentum dictæ relationis, non erit etiam in ipſis agentibus creatis, quæ ſunt relatiua ſecundi generis, fundamentum relationis, cum actio non ſit in agente vllo, ſed eo, quod patitur. 2.

Tertium, quod ne illud quidem verum ſit, denominationes relatiuorum omnium primi & ſecundi generis ſumi ab eorum formis, non item in tertio genere. Agentia enim creata, quemadmodum & increatum, ab ipſa actione, quæ non in agente eſt, ſed in patiente, denominationem accipiunt, calefaciens enim, imo, & calefactiuum, ab ipſa actione calefaciendi, quę in patiente recipitur, appellationem ſumit, & ſic cætera eius generis relatiua. 3.

Poſtremo, quod non recte diſtinxerit Ariſtoteles hæc tria relatiuorum genera per hoc, quod primum habeat fundamentum in quantitate. ſecundum autem complectatur ea, quorum ratio in agendo & patiendo poſita eſt, ſiue actio & paſſio actu ſumantur, ſiue poteſtate: tertium vero ea contineat, quorum alterum menſura ſit, alterum menſuratum. Nam, & in qualitate & in ſubſtantia fundamentum habent relatiua pleraque primi generis, vt ſimilia, diſſimilia, eadem & diuerſa. Menſura autem, ſi proprie ſumatur, nempe pro menſura extenſionis, quæ vel magnitudinem vel multitudinem metitur, non dubium eſt, quin pertineat ad prædicamentum quantitatis, quo fit, vt relatiua, quæ in ratione menſuræ & menſurati fundamentum habent, ad primum genus referenda ſint, nec eorum gratia aliud genus conſtitui debeat. Si vero improprie ſumatur menſura, vtpote pro menſura ipſius eſſe ac perfectionis rei, agentia quoque & patientia omnia in eo genere ponenda ſunt, omnia enim, quæ agunt, ſiue creata ſint, ſiue increata, quaſi metiuntur eſſe ac perfectionem eorum, quæ patiuntur, quatenus aliquid ab agentib. accipiunt. Nam, quæ patiuntur, tantum 4.

bus minoris similitudinis aut dissimilitudinis, quia relatio minoris similitudinis aut dissimilitudinis non permanet cum relatione maioris, sed perit succedente illa: cum tamen gradus præcedentes, ex quibus constatur accidens, quod intenditur & remittitur, simul permaneant cum sequentibus.

Solutio eorum, quæ pro iis, qui priorem partem huius sententiæ amplectuntur proposita sunt.

SECTIO III.

Explicatur locus Aristotelis.

QVare ad primum argumentum pro priorum sententia dicendum est, cum Aristoteles ait, ea esse vnum numero, quorum materia est vna, non definire omnia, quæ sunt vnum numero, sed solas substantias, nec vero omnes, sed eas, quæ sunt vnum numero sub specie, quod fuse ad eum locũ explicauimus. cum vero ait, ea differre specie, quæ in eodem subiecto differentiam habent, non de omnibus accidentibus intelligendum est, quod etiam ex *cap.* 10. *q vnica sect* 3. & 4. perspicue intelliges. Secundum facile diluitur, est enim perspicuum ex dictis, non satis esse vnam relationem numero ad efficienda omnia, quæ nos pluribus numero conficimus. Tertium quoq; nihil habet momenti. non enim maius est incommodum, dari in re ead in prope innumeras relationes eiusdem rationis, quam vt illi, nosque omnes admittimus, idem numero relatiuum terminari ad prope innumeros terminos; præsertim cum relationes nullius pœne sint entitatis. Quod demum in vltimo argumento sumitur, falsum est, non esse maiorem rationem in aliis accidentibus, vt ex multis quasi gradibus vnum conficiatur. oppositum enim perspicue colligitur iis rationibus, quibus aliorum sententiam confirmauimus.

Explicatio sententiæ approbatæ.

Aduerte autem, etsi concedimus plures relationes solo numero differentes posse esse in eodem subiecto: non proinde tamen concedendum, posse esse plures in eodem realiter diuersas, vt Scotus *in 3. d. q. vnica. & in 2. d. 1. q. 5.* admittit. Nam, cum relatio & fundamentum (remotum intellige) sint idem realiter, & relationes eiusdem speciei, quas in eodem subiecto damus, idem numero fundamentum habeant: necesse est, vt omnes sint idem realiter. Atque hoc pacto intelligi posset D. Thomas, *3. p q. 35. artic. 5. & 3. Sent. d 8. q. 1. artic 5. & quodlib. 9. art. 4.* Quandocunque, ait, relationes eiusdem speciei nunquam esse plures numero in eodem subiecto possemus enim dicere, si eius verba intelligenda esse, quasi dicat nunquam esse plures re in eodem subiecto, etsi aliquando sint plures ratione

Accommodatur ad D. Tho. doctrinam.

ratiocinata seu concepta, quod est ex natura rei, veluti in eodem parte respectu multorum filiorum, nisi aliquando plane docere videatur, nunquam esse plures, nisi ratione ratiocinante seu concipiente, hoc est, ex sola operatione intellectus distinctionem faciente: quod in parte respectu plurium filiorum, & in aliis relatiuis eiusdem speciei habentibus in rerum natura plura correlatiua, probare non possumus.

Num filius diuersis relationib. vtrũque parentem respiciat.

Quærat rliquis hoc loco, num filius aliam relationem habeat ad patrem, aliam ad matrem. Ac cum pater & mater videantur esse diuersa relatiua non numero tantum, sed etiam specie, si pater actiue, mater passiue concurrat ad generationem prolis, vt cum Aristotele 1. *de Generat. animal. cap* 20. putat Diuus Thomas *3. part. q. 32. art. 4. 1. Topicor. ca. 13.* sane relatio filij ad vtrumq; duplex videbitur esse non numero tantum, sed etiam specie. quot enim modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam dicitur alterum Verum non ita est, cum satis sit, si filius vnica relatione vtrumq; respicit. siue enim mater passiue tantum ad generationem concurrat, siue actiue etiam, quemadmodum & pater, quod cum Galeno *in libro de semine*, aliisq; medicis probabilius credit Scotus, maiorq; Theologorum pars *Benauen. Ochamus & alii in 3. dist. 4.* cum filius vnica generatione ab vtroq; gignatur, vnica illum sequetur relatio gignitii ab vtroque. Neq; oberit diuersitas specifica relationum patris & matris ad filium: siue quia pater actiue, mater passiue concurrat: siue quia vterq; actiue concurrat, modo tamen per se diuerso ab eadem specie facultatis generatiuæ profecto. parentes enim partialiter concurrunt ad generationem prolis, quemadmodum duo trahentes lapidem nisi, quod hi tractu actiuo eiusdem rationis concurrunt, illi autem diuersæ. Vnde, quemadmodum totum essentiale naturale vna & eadem relatione respicit partes essentiales, quæ sunt materia & forma; licet huiusmodi partes pluribus relationibus specie diuersis referantur ad totum, propter diuersum per se modum componendi totum: ita filius vnica tantum & specie & numero relatione refertur ad patrem & matrem: licet hi referantur ad illum pluribus numero & specie diuersis. Nam, quod Aristoteles ait, quot modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam dici alterum de totalibus, non de partialibus, relatiuis, intelligendum est, vt ex allato exemplo colligi potest. Quod si pater & mater diuersis tantum numero relationibus respiciunt filium, minus est in re proposita difficultatis quemadmodum & in duobus trahentibus lapidem, &

Quo pacto pater & mater concurrant ad generationem prolis.

Totum vnica relatione respicit omnes partes.

Filius etiam vna vtramq; parentem.

in duab. partibus eadem ratione componentibus totum. Causa vero huius rei ea est, quam initio sect. 11. tetigimus: quia necessario filius indiget vtroq; parente, vt gignatur, quêadmodum totum pluribus indiget partibus, vt constituatur: nec potest æque ad vnum tantum correlatiuum, atque ad plura referri. quod idem dicendum de lapide, si conferatur cum duobus hominibus, quorum neuter per se sufficiens sit ad illum trahendum.

Filius etiam vna vtrumq; parentum.

Quod si quis obiiciat, filius æque potest habere vnum patentem superstitem, atq; duos, quandoquidem vno extincto alter manere potest: Respondendum est, etsi post inchoatam generationem, in cuius initio vterq; parens necessario existit, alter moriatur: tamen, quia vterq; ad generationem necessarius est, non aliter de relatione filij iudicandum esse, quam si vterq; parens viueret. Nam quæ habitudo vtroq; viuente resultat in filio respectu vtriusq; propter partial m vtriusq; concursum, eadem omnino extincto eo, qui generare cœpit, in eodem perseverat respectu eius, qui remansit.

Obiectio.

Deturne in hoc prædicamento genus summum.

QVÆSTIO VI.

Rationes pro vtraque parte.

SECTIO I.

PEculiare est huic prædicamento, vt de eius genere summo multis nec leuibus de causis iam olim à Philosophis dubitatum sit.

Quod enim nullum in eo detur genus summum his argumentis videtur concludi. Si vllum daretur, aut daretur abstractum, aut concretum, aut vtroque modo: cum tamen neutro dari posse videatur. Nam, quod non detur concretum, ex definitione relatorum quæ est in Prædicam. cap de iis, quæ sunt ad aliquid, ostendi potest. cum enim relata dicantur ea, quorum esse est, ad aliud affecta esse, si detur relatum commune omnibus particularibus relatis huius prædicamenti, aut illud referetur ad se ipsum, aut ad superius aliquid, aut ad inferius, aut certe ad aliquid æquale, quod nec inferius sit, nec superius. Si refertur ad se, est vtique relatum rationis, quippe cum nihil sit, quod ad seipsum reali relatione referri possit, quo fit vt non pertineat ad hoc prædicamentum. Si ad aliquid superius aut inferius, ergo cum id quod superius est, pertineat ad essentiam inferioris, aut terminus pertinebit ad essentiam relatiui, aut relatiuum ad essentiam termini. quod fieri non potest. Si vero ad aliquid aliud quod nec inferius sit, nec superius, cũ illud debeat esse relatiuum (siquidẽ relatiuũ est relatiui relatiuum) dabuntur duo summa genera relatiua, sicq. fient ex relatis duo prædicamenta: nascetur q, hinc illud inextricabile dubium, quænam relata ad quod eorum prædicamentorum pertineant, anne omnia ad vtrumque: qua etiam ratione ad hoc, quà vero ad illud, & alia sexcenta quę explicari nullo modo possunt. Ita videtur in hoc prædicamẽto non dari genus summum, quod concretum sit. Quod vero nec detur abstractum, ex dictis colligi videtur apertissime. Nam, cum ex quauis relatione liceat efficere relatum, seu ad aliquid iuxta illud Damasceni quod habetur lib. de Dialectica, ca. 14. de iis, quæ ad aliquid. *Ad inuicem habitudo ea, que ad aliquid facit*, si detur relatio, quæ sit genus omnium relationum particularium huius prædicamenti, dabitur etiam relatum, quod sit genus omnium particularium relatorum. quare cum hoc fieri nõ posse ostensum sit, efficitur, vt nec illud sit asserendum. Hoc accedit, quod Aristoteles nec in tradendis definitionibus, nec in subiiciendis attributis, quicquam singulariter de relato aut relatione dixit, sed plurali numero vbique de relatis disseruit. videtur enim hoc ipso plurali numero vbiq; retento (quod in nullo alio prædicamento fecit) significasse, non dari vnum relatum aut relationem commune genus omnium relatorum relationemve, de quo disputari possit.

Dictum D. Damasceni de relatis.

Secundum principale.

Quod tamen vel abstracte, vel concrete, vel vtroque modo dandum sit, ipsa prædicamenti ratio ostendit. Est enim prædicamentum quædam generis summi, & eorum, quæ sub ipso sunt, naturalis dispositio, vt lib 2. insistit Dialect cap 8. diximus. quo fit vt si vllum prædicamentum relationis datur, aliquod genus summum in eo dandum sit. Hoc etiam argumento idem perspicue videtur concludi. Hæ prædicationes sunt vniuocæ, & in quæstione Quid est hæc relatio, illa item est relatio: eodemque modo in cæteris abstractis itemque hoc relatum est relatum, illud etiam est relatum: & sic in aliis concretis (modo relationem & relatum pro relatione reali & relato reali accipias) igitur datur relatio communis vniuoca, quæ in quæstione Quid est de omnibus particularibus relationibus huius prædicamenti dicatur, relatumq; commune. quod de omnibus relatis eodem modo enuncietur quæ haud dubie genera summa esse necessario dicenda sunt. Præterea ab omnibus particularibus relationibus potest abstrahi

Pars affirmans fundatur.

Partiũ negantis argumenta.

abstrahi communis relatio relictis omnibus differentiis, quibus tum individua inter sese, tum etiam species distinguuntur: ex relatione autem communi fit commune relatum, vt dictum est. ergo datur vtrumque commune genus huius prædicamenti & abstractum & concretum.

De genere abstracto huius prædicamenti, deque eius diuisione.

Sectio II.

IN hac quæstione dicendum est primum, qua in re conueniant Philosophi, deinde qua ratione dissentiant. Quod ergo attinet ad genus abstractum, quod est relatio, nulla pœne inter eos, qui recte philosophati sunt, contentio est. Nam, missa opinione eorum, qui dicunt nullam relationem natura constare, sed omnes fieri collatione intellectus comparantis res alias cum aliis, proinde eas, quæ ad aliquid dicuntur non constituere nouum prædicamentum, sed aliis omnib. commisceri, ad eaque reuocari: quam sententiam Commentator, & Magnus Albertus, *in Prædic. ex Alexandro* Zenoni Eleatæ, & pœne omnibus Platone & Aristotele antiquioribus adscribunt, & ex recentioribus Scholasticis nonnulli secuti sunt; relicta etiam sententia Nominalium, dicentium relationes nihil esse aliud quam denominationes extrinsecas à rebus absolutis, prætermissi quoq; iis, qui (vt sunt *Ockam in 1. d. 30. q. 2 & dist. 31. quæst. 1. Greg. in 1. dist. 28 q. 1.* relationes volunt non esse entitates, sed puros quosdam essendi modos, reliqui omnes affirmant huius prædicamenti genus summum proprie ac per se esse relationem realem. Nam, quod sit genus summum, ex eo probant: quia prædicatur de omnibus speciebus & individuis relationum realium eadem omnino ratione: & in Quæstione Quid est, vt inductione patet, non habet supra se aliud genus. Est autem ratio definitiue relationis realis, esse id, quo aliquid ipsum, quod est, formaliter & realiter ad aliud affectum est, siue proxime, siue remote. Quam disiunctionem cur addam, postea patebit. Quod vero sit proprie ac per se genus huius prædicamenti, perspicuum est quia sola abstracta pertinent proprie ac per se ad prædicamenta accidentium. ita patet ex sententia eorum omnium, qui melius philosophati sunt dari in hoc prædicamento genus abstractè significatum, quod est relatio realis. Nam, quod magnus Albertus ait in Prædicamentis cap. 2. genus generalissimum huius prædicamenti magis proprie esse Ad aliquid, seu relatiuum: minus autem proprie relationem, eo spectat, vt significet, se loqui de his, quoad Prædicationem de primis substantiis. de quib. quidem concreta prædicantur in recto, abstracta in obliquo.

Dari genus summum abstractum in Prædicamento relationis.

Diuisio relationis realis.

Solet autem diuidi relatio realis in relationem eiusdem appellationis & diuersæ. quæ rursus distribuitur in dignioremet minus dignam. *Leges Damascenum lib. de Dialect. c. 14 & alios.* Exempla relationum eiusdem appellationis comparationisve (quas recentiores vocant æquiparantias) sint æqualitas, similitudo, distantia, amicitia. Diuersæ autem appellationis siue comparationis (quas disquiparantias appellant) si sint quidem ex genere dignioribus, quas nonnulli superabundantias nominant, alij superpositionis: sint paternitas, dominatus. & cæteræ relationes agentium, quatenus in aliud agunt. Si vero sint ex genere indignorum (quas alij defectus, alij suppositionis nominant) vt filiatio, seruitus. & omnes relationes eorum, quæ ab aliquo patiuntur, quatenus patiuntur. Atque hæc de genere abstracto, deque eius generali distributione.

Refutantur quatuor sententiæ de genere concreto.

Sectio III.

QVod vero attinet ad genus concretum, quod quidem si datur, reducitur ad hoc Prædicamentum pertinere potest, quemadmodum & concreta genera aliorum Prædicamentorum ad reliqua Prædicamenta accidentium: hoc conuenit inter omnes, quod modo aliquo dandum sit, idq; ex eo, quod ex relatione genere summo aliquo modo possit constitui relatum. Sed, cum quæritur, quonam pacto illud referatur, non omnes idem dicunt.

Dari etiam genus summum concretum, inter omnes conuenit.

Duplex modus referendi fingi potest circa commune relatum.

Vt igitur totam dissensionem in certa capita referamus, animaduertendum est, duobus modis fingi posse cõmune relatum referri. Vno per se ipsum, ita vt, etiam si fingamus nullum dari inferius relatum, adhuc tamen illud referri intelligatur: quo pacto dicimus hominem esse per se rationis participem, quia etsi nullus esset homo ex singulis, in quo natura rationalis inueniri posset: semper tamen homini communi quatenus homo est, conueniret natura rationis particeps. Altero, per inferiora, ita, vt dicamus, relatum in commune acceptum referri, quia pater & filius, & cætera huiusmodi, quæ sub eo collocantur, referuntur. quo pacto dicimus hominem cõmunem disputare, nasci, mori, &c. quia homines singuli id faciunt, aut patiuntur.

Subdiuiſio primi modi.

Animaduertendum quoq; eſt quatuor fere modis fingi poſſe, relatum commune referri per ſeipſum. Vno ita, vt referatur quidem, ſed tamen non ad terminum. Altero, vt referatur ad terminum abſolutum. Tertio vt referatur ad certam aliud relatum. Quarto denique eo pacto, vt referatur ad ſeipſum.

Probatur relatum commune nõ poſſe referri per ſeipſum, quin reſpiciat terminũ.

Quod igitur fieri non poſſit, vt referatur per ſeipſum, & tamen non ad terminum, ex ipſa relatorum ratione ac natura perſpicitur, quæ in eo eſt poſita, vt ad aliquid affecta ſint, hoc eſt, ad terminum referantur. Idem colligi poteſt ex omnibus relatiuorum attributis, in quibus omnibus ſupponit Ariſtoteles *in prædica. cap. de Relatione*, id, quod refertur, ad terminum aliquem referri. His accedit communis omnium Philoſophorum ſententia, qui ponentes omne quod refertur, referri ad terminum, quærunt, num referantur ad abſolutum, an ad relatum, vt relatum eſt. Quod vero per ſeipſum non referatur ad terminum abſolutum, & ex ſuperius *quæſt.* 4. diſputatis manifeſtum eſt, & ex his intelligetur Primum, quia nullus terminus abſolutus mente deſignari poteſt, id quod relatum commune terminetur: eo ipſo enim dicetur, eſſe ſubſtantiam ſolam nec ſolam quantitatem, aliudve quicquam tale. oporteret enim omnes relatorum terminos ſub eo termino contineri, quod nemo oſtendet. Deinde, quia ſi relatum commune refertur ad terminum abſolutum, nullum inferius relatum refertur ad relatum. quod patet quam ſit falſum particularia enim relatiua, vt pater & filius, ad correlatiua planius referuntur, quam vt probare id neceſſe ſit quidquid de communi relato aliquis dicat. Antecedens ex eo patet, quia quemadmodum relatum inferius claudit in quidditate ſua relatum ſuperius, ſic terminus relati inferioris debet claudere in quidditate ſua terminum relati ſuperioris. Vnde patet, ſi terminus relati in commune eſt abſolutum quid, oportere, vt omnes termini relatorum ſub genere abſoluto, & nullus ſub relatiuo collocetur. Iam, quod non referatur per ſeipſum ad aliud relatum, hac ratione intelliges: quia aut illud aliud relatum eſſet reale, aut rationis quorum tamẽ neutrum eſſe poteſt. Nam ſi ſit reale, non prædicabitur de vllo correlatiuorum rationis: quorum tamen pleraq; terminant habitudinem relatiuorum realium. ſi vero ſit rationis, non prædicabitur de vllo correlatiuorum realium quibus tamen maxima ex parte terminantur relatiua realia Quod ſi dicas, eſſe aliquid commune terminis relatiuis realibus & rationis, præter alia pleraq, incommoda, quæ conſequentur:

Non tamen referri ad abſolutum.

Non referri per ſeipſum ad aliud relatum.

A nõn erit commune illud vnus aliquis terminus ab omnibus relatiuorum realium terminis abſtractus, cum nihil vniuocum, ac vere vnum poſſit eſſe commune entibus realibus & rationis: quare nec ipſum relatiuum reale, quod commune genus huius prædicamenti ponitur, erit rerum genus: ſed quippiam analogum. quot enim modis dicitur vnum oppoſitorum, tot etiam dicitur alterum. Adde, ſi relatum commune refertur ad
B aliud relatum, eo quod omnibus relatis hoc commune ſit, vt aliud referantur; parí ratione dabitur aliud relatum communius, quod ſit genus vtriuſque, cum vtrumque in eo conueniat, vt alterum ad alterum referatur. at hoc fieri non poteſt, ſi datum concretum eſt ſummum genus. Ita patet, non referri relatum commune per ſeipſum ad aliud relatum. cuius tamen ſententiæ videtur fuiſſe Scotus *quæſtion.* 25. cum iunior ſcripſit quæſtiones
C in Prædicamenta. Ait enim, relatum commune referri ad aliud ſecundum eandem formam generis: eodemq; modo ſunt ea commune, & cætera eiuſdem applicationis.

Relatum cõmune non vt ferri per ſe ad ſeipſum probatur.

Quod denique nec per ſeipſum ad ſe referatur, his argumentis oſtendi poteſt. Primum quia nullum relatum, quemadmodum neq; vlla res alia eſt aliud à ſe, vt perſpicuum eſt omne autem relatum reale refertur ad aliud a
1. ſe vt patet ex ipſis relatorum definitionibus. *Verbum* aliquid, *in definitione relatorum quam vim habeat.*
D Nam, etſi in poſteriori definitione non plane dicitur relatorum naturam eſſe, vt ad aliud affecta ſint, ſed vt ad aliquid: tamen verbum *aliquid*, pro aliud accipiendum eſſe: quemadmodum apud Ariſt. 8 *Phy. 4. tex 31. & alibi ſæpe.* ex priori definitione intelligitur. in qua relatiua definiuntur eſſe ea, quæ aliorum dicuntur. quam definitionem omnibus relatis cõuenire, licet non ſolis, ipſe Ariſt. tradita poſteriori definitione affirmat *in Prædic. cap. 10 quæ*
E *ſunt ad aliquid.*
2.

Deinde, quia omnia correlatiua realia diſtinguũtur ſine operatione intellectus, quod ſi cognoſcimus ex natura rei: relatum autem commune non diſtinguitur à ſeipſo ex natura rei. Vnde non ſunt audiendi, qui dicunt, relatum commune referri ad ſeipſum realiter: & tamen non diſtingui à ſeipſo, niſi vt idem ſemel acceptum à ſemet iterum accepto. hæc enim diſtinctio non eſt ex natura rei, ſed ex apprehenſione intellectus. Tertio, quia
F ſi relatum commune eſſet reale correlatiuum ſui, etiam hoc relatum, vt hic pater, hoc ſimile, & cætera particularia eſſent realia correlatiua ſui. quod aperte falſum eſt. Sequela probatur, quia inferiora omnia participãt naturam ſuperiorum. Poſtremo, quia ſi relatum com-

3.

4.

e commune esset correlatiuum sui, cum ipsum sit reale, omnia inferiora referrentur ad correlatiua realia. quod falsum esse ex supradictis patet, veluti in relatione actualis dependentiæ creaturę à Deo non est igitur relatiuũ commune correlatiuum seu terminus relationis suiipsius.

Approbatur & declaratur quinta sententia.

SECTIO IV.

Conclusio quæstionis respondens.

REstat, vt relatiuum commune non referatur per seipsum præcise (quod dici solet in suppositione simplici) seu vt antecedit naturã omnia inferiora relata, sed per ea inferiora, quæ per seipsa referuntur, v.c. per patrem ad filium, per maius ad minus, & per cętera huiusmodi. Quod idem dicendum est de simili communi, de æquali communi, & de cęteris relatis eiusdem appellationis, veluti simile commune per hoc simile ad illud simile, & æquale per hoc æquale ad illud æquale. Hæc autem sententia, præterquam quod ex dictis patet à plerisque etiam grauibus auctoribus, etsi est de re nõ admodum graui, in hac tamen materia non est prętermissa.

Probatur ab authoritate veterum Philosophorum.

Nam, vt mittam Ioannem Gandauensem in hunc librum, q. 25. & alios inferioris classis, docet Magnus Albertus in hunc locum tract. 3. c. 7. veterum Philosophorum sententiam esse, relatum commune exercere suam relationem per inferiora, scribit autem in Prædicamentis, nihil aliud esse relationem exercere, quam referri: & infurius affirmat correlatiuum, ad quod refertur relatiuum, esse ipsi pro differentia definiente (hoc est, pro termino differentiæ definientis) vt actu sit relatiuum, i.e. vt per seipsum referatur. Ex quibus locis patet, illum & ex propria & veterum opinione sensisse, relatum commune non esse actu relatum, seu per seipsum, sed potentia duntaxat, & per inferiora: contractum vero ad inferiora per aliquam differentiam distinguentẽ à certo correlatiuo fieri actu, seu per se relatũ. Nemo tamen melius & subtilius id docuit, quam Scotus in 1. sent. lib ad dist. 21. q. vnica. ait enim: *In omnibus relatis eiusdem appellationis commune relatum secundum se acceptum, siue vt commune est, non refertur, quia vt commune est, abstrahitur ab omnibus correlatiuis. Nam, cum relatio realis non sit, nisi distincti ad distinctum, commune autem non habeat aliud correlatiuum distinctum à se, ad quod referatur, efficitur, vt non referatur, nisi cum habuerit correlatiuum alterius rationis. Refertur ergo,* inquit, *tale relatiuum per suum inferius, vt simile in commune non refertur per seipsum ad simile. sed per aliquod simile inferius, quod potest distingui ab alio simili.* id quod etiam ostendit in differenti.

A Scoto optime explicari eandem sententiam.

Obiectio.

Quod si obiicias, relatiuum commune afferre secum cognitionem sui correlatiui cõmunis *Respondeo,* inquit, *non esse tale correlatiuum eius, vt commune est, nisi ipsum, vt contractum in aliquod inferiori, per quod distingui potest à correlatiuo.* Hę: Scotus. in eadem sententia sunt Simplicius & Boetius in Prędicam. vt ex dicendis perspicuum erit.

Solvitur à Scoto.

Quænam relata per seipsa primo referantur.

Sed quærat aliquis, quęnam relata referãtur per seipsa, & non per sua inferiora duntaxat; solane indiuidua, quę nulla habent inferiora, an etiam alia communia? D. Augustin. in lib Categoriarum, ca. 11. de iis, quæ sunt ad aliquid, sic ait: *Vt hæc Categoria manifestius dignoscatur, hæc sic est, quæ debemus aduertere, nõ velle dici ad aliquid, nisi cum ἑκάτερον πρὸς ἑκάτερον ὑπάρχει), hoc est, singulare ad singulare refertur. Similiter, cum dicimus duplum, sine dubio non generaliter, sed specialiter hoc duplum dicimus, & huius simpli duplum dicimus: ac propterea tunc vere ad aliquid categoria est, quoties v.g. Socratem Chrysippo dicimus esse vultu consimilem, &c.* Ex quibus verbis satis videtur colligi, eius sententiam esse, sola indiuidua relata per seipsa referri. Potius tamen dicendum est, omnia illa referri per seipsa, quæ habent correlatiua distincta à se ex natura rei, etiamsi sint vniuersalia; vt patrem etiam in commune ad filium. id quod Scotus aduertit: vt ex dictis eius apparet.

Solvitur dubitatio.

Obiciuntur & diluuntur nonnulla contra hanc sententiam.

SECTIO V.

Obiectio 1.

SEd obiiciat aliquis contra hanc assertionẽ hoc pacto; id, ad cuius essentiam pertinet relatio, refertur per seipsum: sed ad essentiam relati communis pertinet relatio: imo vero, relatio communis & relatum commune non differũt, nisi sola consideratione intellectus. refertur igitur relatum cõmune per seipsum, non autem solum per inferiora.

2.

Prętera, id, quod non refertur per seipsum, sed per inferiora, potentia tantum refertur, vt perspicuum est. at relatum commune non refertur potentia duntaxat. isto enim modo non diceretur simpliciter relatum, quemadmodum puer, quia est Philosophus: potentia, non dicitur simpliciter Philosophus, sed potentia Philosophus. Cum igitur simpliciter negari non debeat, relatum commune esse relatum: non dubium videtur,

quin per ſeipſum referatur, & non tantum per inferiora.

Pro ſolutione prioris obiectionis animaduertendum eſt, relationem, genus ſummum, & omnes omnino relationes eiuſdem appellationis ſiue contractione acceptas, vt ſimilitudinem in commune & æqualitatem in cõmune, eſſe quidem principia referendi, ſiue reſpiciendi, verum non proxima, ſed remota. quemadmodum calor vnius cuiuſpiam gradus (ſi quinque forſitan requiruntur, vt res ſimpliciter ſit calida) etſi eſt principium calendi, non tamen proximum, ſed remotum. Vnde, quemadmodum ex calore vnius gradus, & aliis quatuor gradibus additis fit proximum calendi principium: ſic ex relatione, genere ſummo, & aliis quibuſdam additis differentiis fiunt proxima reſpiciendi principia: nempe, cum iam conſtituræ ſunt relationes, quæ eſſent relata diſtincta ex natura rei a ſuis correlatiuis, quales ſunt omnes ſpecies & individuæ relationum diuerſæ appellationis, vt relatio maioris comparationis, paternitas, & hæc paternitas: itemque omnia individua relationum eiuſdem appellationis, vt hæc ſimilitudo, hæc æqualitas, & alia huiuſmodi.

Solutio prioris.

Ergo ad priorem obiectionem dicendum eſt, id, ad cuius eſſentiam pertinet ea relatio, quæ eſt proximum reſpiciendi principium, referri per ſeipſum, vt patrem filium, hoc ſimile, & alia huiuſmodi, non autem id, quod conſtituitur relatione ea, quæ eſt remotum principium reſpiciendi, quale eſt relatum commune, ſimile commune, & alia huiuſmodi.

Relati nomẽ duobus modis poſſe accipi.

Pro ſolutione poſterioris illud conſiderandum eſt, relati nomen duobus modis accipi poſſe: vno, pro eo, quod refertur, quatenus refertur: altero, pro eo, quod habet relationem, quatenus affectum eſt relatione. Neque enim putandum eſt, hæc idem valere, quemadmodum neque idem valent calere, ſeu eſſe calidum, atque habere calorem. Nam, omne corpus, in quo eſt calor, eſt affectum calore, nec tamen omne, quod eſt affectum calore, calidum eſt, ſi calor adeo imperfectus ſit, vt ſimpliciter non poſſit ſubiectum denominare. Ex quo fit, vt doceat Ariſtoteles ſecundo libro Topicorum, cap. 1. non eſſe bonam conſecutionem ab iſte denominativo, vt ſi dicas, calor eſt in aqua ergo aqua eſt calida.

Solutio poſterioris.

Quare ad poſteriorem obiectionem dicendum eſt, relatum commune tum potentia, tum etiam actu referri, diuerſis tamen rationibus: potentia per ſeipſum, actu per ſua inferiora. Quæ autem hoc pacto ſunt potentia talia, poſſunt ſimpliciter appellari talia, ſi abſolute accipiantur: vt animal, etſi quatenus natura antecedit differentias, quibus cõtrahi poteſt, non ſit actu rationale, ſed potentia, vt Porphyrius in Iſagoge, cap. de differentia docuit: tamen, quia eſt actu coniunctum cum rationalitate ſimpliciter & ſine adiectione dicitur rationale, cum abſolute ſumitur. Quanquam ea, quæ potentia duntaxat talia ſunt, non dicuntur ſimpliciter talia; quomodo dictum eſt, puerum eſſe potentia Philoſophum. Quod ſi relatum commune non accipiatur abſolute, ſed præciſe, hoc eſt, quatenus natura ſua antecedit inferiora, quomodo nõ refertur actu, ſed potentia: non tam ſimpliciter & ſine adiectione appellandum erit relatum iuxta priorem huius concreti expoſitionem, ſed potentia relatum. quanquam poſteriori ſignificatione (ea vſurpetur) ſimpliciter, & ſine addito relatum appellari poteſt quod idem dicendum eſt de ſimili communi, & cæteris huiuſmodi.

Relata communia præciſe accepta, quo pacto apud graues Auctores nominentur.

Quia tamen hæc relata, vt præciſe & in commune accepta, non poſſunt appellari relata iuxta priorem concretorum ſignificationem, niſi potentia, poſterior autẽ ſignificatio non eſt vſurpata: ideirco grauiſſimi Auctores ita concedunt in hoc prædicamento relatum commune, ſimile commune, & cætera huiuſmodi, vt ſignificent, ſe cũ de his præciſe acceptis loquuntur, non ſimpliciter & vſurpata ſignificatione, ſed cum addito aliquo, aut in ſuera loquutione ea admittere. Et quidem Diuus Auguſtinus in Categor. cap. 11. ait, ea non recte nec vere eſſe relata, vt patet ex loco paulo ſuperius citato. Magnus Albertus 5. Metaphyſic. tract. 5. cap. ſeptimo, & in Prædicament. cap. 7. docet eorum relationes fuiſſe appellatas a veteribus relationes in eſſe concepto, nõ in eſſe exercito. quod equidem credo non alia de cauſa eos dixiſſe, niſi quia relata hoc modo accepta non exercent ſuas relationes, ſeu (quod idem eſt) non referuntur, niſi potẽtia, & quaſi adhuc concepta, vt poſtea naſcantur. hinc enim videtur tranſlatio deſumpta. Simplicius vero & Boetius in Prædicament. in cap. de Relatione, non audẽt ſimpliciter proferre, dari relatum in commune. Sic enim concludit Simplicius ex ſententia multorum: *Itaque ea, qua ad aliquid ſunt, multa erunt ſecundum multitudinem eorum, qua habent habitudinem, & dicuntur inuicem (hoc eſt relatorum) ſed ſecundum vnam habitudinem, qua ſimiliter inſunt pluribus eſt, vnum eſſe intelliguntur, nam ob hoc vnum dicitur eſſe Prædicamentum ad Aliquid.* Ita Simplicius. Boetius hoc modo: *Quod autem Ariſtoteles ait, ad aliquid vero talia dicuntur, hoc monſtrat,*

Relationes in eſſe concepto non ineſſe exercito quandam.

non ſi quæritur per ſe & ſingulariter intelligi poteſt, eadem q; modo ſubſtantia, vel qualitas, vel vnumquodq; aliorum prædicamentorum, ſic & ad aliquid per ſe & ſingulariter capi intellectu poteſt, vt poteſt, vt dicamus eſſe ad aliquid & ſingulariter: quicquid enim in natura relationis cognoſcitur, id cum alio neceſſe eſt conſideretur. Quocirca, cum enim relatiui nuncupatio nec ſecum aliud habeat ad aliquid, per ſe vnum eſſe non poteſt. Hæc Boetius, & alij in eandem ſententiã. Itaque veteres partim cum moderatione aliquã concedunt huiuſmodi relata præciſe accepta, partim non audent ea concedere: quia (vt paulo ante diximus) non referuntur hoc pacto ni ſi potentia, & ſi plus aliquid vis, actu inchoato propter relationes, quibus cõſtituuntur quæ ſunt remota reſpiciendi principia tam etiam, quia etſi acta habent relationem, & deo poſteriori ſignificatione relata appellari poſſunt: tamen relatum, ſeu ad Aliquid pro eo, quod eſt habens relationem ſeu affectum relatione, non eſt vſurpatum. Poſſunt tamen hoc modo accepta appellari ſimpliciter relatiua, quia relatiuum ex vi nominis nõ ſignificat id, quod refertur, ſed id, quod referri poteſt.

Relationes ex nomine quidã habent.

Diluuntur argumenta initio propoſita.

SECTIO VI.

QVare ad argumenta pro vtraque parte initio propoſita hoc pacto reſpondendum.

Propoſitio argumenta ſolutionis.

Ad primum pro parte affirmatiua dicendum, quemadmodum inter relationes quædam ſunt proxima reſpiciendi principia quædam remota, ſic inter relata quædam eſſe, quorum eſſentia eſt ad aliud proxime affecta eſſe, qualia ſunt pater & filius: alia, quorum eſſentia eſt, affecta eſſe ad aliud remote & inchoate. eiuſmodi ſunt relatum commune, ſimile commune, & id genus alia. Quoniam vero ea, quæ referuntur remote & inchoate, ad illa ipſa referuntur, ad quæ terminantur proxima relata, dicendum eſt, relatum commune non referri primo ad vnum aliquid, ſiue ſuperius, ſiue inferius, ſed ad omnes terminos inferiorum relatorum, quæ proxime referuntur; qui quidem termini partim ſunt inferiores relato communi, vt pater, filius & huiuſmodi correlatiua realia: partim non ſunt inferiores, nec ſuperiores, vtii, quibus terminantur relationes reales non mutuæ.

Obiectio.

At dices, ergo ſaltem dicendum eſt, relatum commune pertinere ad eſſentiam aliquorum terminorum ſuorum: quod tamen in argumento non immerito dictum eſt fieri non poſſe. Sed hoc facile diſſoluitur. Nam, etſi relatum, quod proxime refertur, non poſſit pertinere ad eſſentiam ſui termini: nihil tamen prohibet, quin relatum, quod refertur remote & inchoate, ad eſſentiam ſui termini pertineat. tale enim relatum, vt non per ſeipſum ſed per inferiora referatur ſit: per inferiora eſt aliud à ſuis terminis. Quod idem dicendum eſt de ſimili communi, & cæteris eiuſdem appellationis. Vnde huiuſmodi relata non comprehenduntur in definitione relatorum, niſi ea intelligatur cum hac diſtinctione, proxime aut remote, quaſi ita dica; Relata ſunt ea, quorum eſſe eſt ad aliud proxime aut remote. Num autem Ariſtoteles in Prædicamentis, capit. de iis, quæ ſunt ad aliquid, hanc diſtinctionem ſubaudiendam eſſe voluerit, non ſatis conſtat. Certe, proprietas ex definitione collecta videtur ſignificare ſola relata, quæ proximo reſpiciendi principio referuntur, in ea comprehendi, cum hæc ſola habeant certos ac præfinitos terminos, ad quos primo referantur quoſque ea oporteat definite cognoſcere, vt relata definite cognoſcantur. quanquam ex definitione ſic intellecta, facile totius generis relatorum huius prædicamenti cognitio haberi poteſt.

Diluitur.

An relata communia in definitione Ariſt. comprehendantur.

Proprietas vltima relatorum quid indicet.

Ad ſecundũ dicendum, ex relatione cõmuni fieri relatum commune: quemadmodum ſum relatio communis, non eſt proximum & perfectum reſpiciendi principium, ſed inchoatum & remotum; imo, remotiſſimum: ſic etiam relatum, quod ex ea efficitur, non refert proxime ſed inchoate & remotiſſime: atque hoc quidem relatum non eſſe impugnatum primo argumento, ſed ſolum relatum commune, quod aliquis crederet proximo reſpiciendi principio referri: quod ſane non datur.

Ad tertium dicendum eſt, conſuetum eſſe Philoſophis, vt ſæpe cum in ſingulari numero tractare rem aliquam poſſunt, de ea differant in pluralitate quod multis exemplis oſtẽdi poteſt. itaque omnia, quæ hic in plurali numero dicta ſunt, dici potuerunt in ſingulari: vt relatum eſt, cuius eſſe eſt ad aliud effectum eſſe. & cætera eodem modo immutata paululum locutionis forma. Non ea igitur de cauſa tenuit Ariſt. ſemper in hac tractatione mordicus pluratem numerum, quod putauerit in hoc prædicamento non dari vnũ commune genus: ſed forſitan, quia facilius intelligitur totum relationum genus in plurali numero, quam in ſingulari.

Cur Ariſtot. numero pluralitudinem in hoc prædicamento ſæpe vrgeat.

Ad

Ad reliqua vero tria argumenta, quæ pro affirmatiua parte quæstionis proposita sunt, quoniam id, quod verum est, concludunt, non opus est vt respondeamus. Illud tantum docebimus, quonam pacto relatio dicatur vniuoce, & in quæstione Quid est de omnibus indiuiduis relationibus. hoc enim non caret difficultate. Animaduerte igitur, relationem, quæ vniuoce, & in quæstione Quid est prædicatur de omnibus indiuiduis relationibus, non esse relationem, quæ est proximum respiciendi principium (alis enim relatio est analogum quippiam, quemadmodum quoddam animal) sed esse relationem, quæ est primum ac remotissimum principiũ respiciendi: non tamen sub ratione remotissimi principii (quia hoc pacto non dicitur de inferioribus relationib.) sed sub hac ratione, quatenus est id, quod aliquid secũdum suum esse ad aliud referri potest: quæ ratio omnib. relationibus conuenit, quatenus communẽ naturam relationis participant, vt persp. cuũ est Idem porro dicendum est de relato reali. Nam, quod vniuoce, & in quæst one Quid est prædicatur de omnibus relatis singularib. non est relatum. quod proximè refertur (est enim analogum, vt ea relatio à qua denominatiue dicitur) sed est relatum, quod primo ac remotissime refertur: non tamen sub ratione primi & remotissimi relati, vt de relatione dictum est, sed sub hac ratione, quatenus est id, quod secundum suum esse ad aliud referri potest, vel quod denominat ue ac relatione dicitur. Quæ ratio conuenit omnibus relatis. quanquam relata, quæ proximo respiciendi principio constituuntur, hoc habent, vt non solum ad aliud referri possint. propter communem relatorum naturam, sed etiam ad aliud actu referantur propter peculiarem ac propriam.

Quonam pacto relatio dicatur vniuoce.

In relato cõmunis dam explicatur.

Atque hæc de relatorum genere satis superque fuerint. Nam, quæ de relatorum attributis in Prædicamentorum librum priusquam scripseramus, in communia commentaria huius loci paucis omissis (vt fere alia) trãslata sunt. nec satis cum instituto huius operis congruere videntur, tamesi in eis nonnulla sunt, quæ si nunc ad incudem reuocaremus, iis quæ nunc de relatis diximus accommodanda essent.

Quo pacto sex vltima Prædicamenta à superioribus distinguantur.

QVÆSTIO VII.

Non esse absoluta cum respectibus.

SECTIO I.

Causa disputationis sequentis.

QVoniam vero expediuimus quatuor prima prædicamenta, quæ præcipua sunt, & de quibus solis cum Aristoteles, tum cęteri Philosophi fusius disputant: locus hic videtur postulare, vt de cęteris breuiter disseramus.

Ac de omnibus simul illud in commune operæpretium erit intelligere, quæ sit eorum natura, siue, quo pacto à superioribus distinguantur: quanquam enim ad cap. 7. q. 2. sect. 4. & quæst. 3. sect. 2. & 5. id explicatum vtcunque est, quia tamen non parua est de hac re controuersia, necessarium videtur, vt eorum à cęteris distinctionem luculentius tractemus.

Quatuor de sex vltimorũ prædicamentorum natura sententia.

Quatuor in hac re à Caietano in Prædicamentorum librum sententiæ referuntur. Prima est eorum, qui sex vltima genera dicunt esse absoluta quædam simul cum respectibus; absoluta, inquam, externa rebus denominatis cum respectibus, vel rerum denominatarum ad externa ipsa: vel externorum ad res denominatas. in hoc enim non satis constanter loqui videntur huius opinionis auctores. Verbi causa, vbi, seu esse in loco (hoc enim exemplo vt magis perspicuo li bentius vtimur) nihil esse aliud, quam locum ipsum externus circumdantem cum respectu loci ad rem locatam, vt alii volunt, rei locatæ ad ipsum locum.

Prima sententia.

Ratio prima sententia.

Ratio, qua ducti videntur, hęc est: quia quę in primis tribus prædicamentis ponuntur, sunt pure absoluta, quæ autem in quarto, sunt pure respectiua, seu potius puri respectus quidam. igitur vt reliqua sex à superioribus distinguantur, opus est, vt sint absoluta simul cum respectibus. Accedere autem videtur Ammonii sententia, qui in Prędicam. sex vltima prædicamenta quasdam præcedentium prædicamentorum complicationes esse ait.

Censura de eadem sententia.

Hæc tamen sententia si credit ipsas aggregationes absolutorum cum respectibus poni in his vltimis prędicamentis, ex iis, quæ ad c. 7. quæst. 5 sect. 2 dicta sunt, refutata relinquitur. sunt enim aggregationes absolutorum cum respectibus, entia per accidens quæ plane reiecta sunt à prędicamentis: si vero sic intelligenda est, vt absoluta externa cõstituant sex vltima prędicamenta, & relationes asciscantur ad intelligendum, quo pacto externa ipsa sumantur, quatenus hęc prędicamenta constituunt, in quartam opinionem incidunt.

Digitized by Google

dunt, si vero contra putant, relationes ipsas ad prædicamenta hæc pertinere, res vero absolutas explicationis gratia adiungi, in secundam aut tertiam incidere videntur, quorum vtrumque ex dicendis patebit. Ita non est, cur hæc sententia aut probetur, aut velut à cæteris distincta referatur.

Expenditur & soluitur ratio.

Nec certe ratio, qua illa inniti videtur, quicquam habet momenti, vt enim hæc à quatuor superioribus distinguamus, satis est, si vel ea dicamus ab illis diuersa esse tanquam absoluta externa ab internis absolutis & relatiuis: quod faciunt quartæ opinionis auctores; aut vt dicamus esse relatiua alterius naturæ, quam sint illa quæ in prædicato relationis ponuntur, vt volunt secundæ ac tertiæ sententiæ assertores. Facile quoque diluitur illud ex Ammonio quod ea ratione dicat esse complicationes absolutorum cum respectibus, quia etsi natura simplicia sunt, facta tamen collatione quadam externarum formarum cum rebus iis quas quodammodo informant explicantur.

Non esse relationes extrinsecas aduenientes, neque aliud relationum genus.

SECTIO II.

Secunda opinio Scoti exponitur qui dicat ea esse relationes extrinsecus aduenientes.

SEcunda opinio est Scoti in 3. Sent. dist. 1. q. 1. & aliis locis vt 4. Sent dist. 13. quæst. 1 & Quodl 11. art. 4. vbi asserit sex vltima prædicamenta institui ex relationibus quibusdam quas primus ipse vocat extrinsecus aduenientes, vt eas distinguat à relationibus Prædicamenti Ad aliquid, quas appellat intrinsecus aduenientes. Accedit ad hanc sententiã Paulus Venetus 5. Metaph. cap. 36. 37. & 39. etsi eiusmodi relationes non appellat extrinsecus aduenientes. Similé opinionẽ refert Ocham. in 1. d. 30. q. 2 Discrimen autem inter hæc relationum genera hoc esse ait Scotus, quod intrinsecus aduenientes necessario ponantur posito fundamento & termino, vt similitudo inter duo quælibet subiecta posita in vtraque qualitate eiusdem speciei: extrinsecus autem aduenientes positis fundamento & termino non necessario ponantur, vt vnio materiæ cum forma, & rei locatæ cum loco. Fieri enim potest, vt materia & forma existant in rerum natura nec tamen vnitæ sint, quod in separatione animæ rationalis à corpore accidit: & similiter res, quæ nunc est in hoc loco, sæpe non est in eodem, & ipsa & loco eodem seruatis in rerum natura, quod idem in relationibus rei agentis ad eam quæ patitur, & patientis ad agentem passim euenit.

A Probat autem Scotus suam sententiam hoc potissimum argumento, quia Socrates, v. c. esse in loco, neque est locus ipse, nec vero Socrates, sed relatio Socratis ad locum, nihil enim aliud hic inuenitur, quod ingressu Socratis in hunc locum acquiratur: eodemque modo agens nihil aliud agendo habet noui, quam relationem agentis ad patiens, & cætera similiter. Cum igitur eiusmodi relationes non sint ex genere earum, B quæ necessario consequantur posito fundamento & termino; efficitur, vt optime distingui possint ab iis, quæ in prædicamento relationis ponuntur, dicique extrinsecus aduenientes, vt hæc sex vltima prædicamenta cõstituant.

Vt probetur ab eodem.

Reiicitur Scoti opinio.

Sed neque ista sententia probatur. Primum, quia relationes vniti ad vnitum, & pleræque aliæ, sunt ex genere earum, quas Scotus vocat extrinsecus aduenientes, nec C tamen locum habent in sex vltimis prædicamentis, vt inductione patebit. Deinde, quia si intrinsecus aduenientes faciunt vnum prædicamentum, cur non etiam extrinsecus aduenientes? Quod si hæ faciunt plura, cur non etiam illæ? Tertio, quia cum natura relatorum pertinentium ad prædicamentum Ad aliquid sit ad aliud se habere, seu ad terminum, affecta esse, quæ est definitio relatorum eius prædicamenti, si relata à relationibus D extrinsecus aduenientibus eiusdem quoque sunt naturæ, cur non etiam ad idem prædicamentum pertinebunt? Esse autem illa eiusdem naturæ, ex eo patet, quia non tantum dicuntur ad suos terminos, sed etiam ex intima ratione sua sunt ad illos affecta, vnde non dicuntur à Scoto relatiua tantum secundum dici (quæ omnia sunt simpliciter absoluta) sed secundum esse. Quarto, quia relationes agentis ad patiens, & patientis ad E agens perspicue ponuntur ab Aristotele in Prædicamento relationis, vt patet ex hoc ipso cap. text. 20. tantumque actio & passio, quæ sunt absoluta quædam, reiiciuntur ad prædicamenta agentis & patientis. Quinto, quia actio & passio apud Aristotelem 3. Physicor. libro, cap. 3. text. 21. & 22. sunt idẽ re ipsa relationes autem agentis ad patiens. & patientis ad agens, sunt re diuersa, quemadmodum & ipsum agens & patiens. Nec solutio Scoti F in quartum sent. lib ad d. 11. q. 2. quicquam efficit tam multis afferendis significationibus actionis & passionis, cum Arist. plane constituat prædicamenta agentis & patientis ex actione & passione, quę sunt idem re, quicquid Scotus comminiscatur, accipi aliquando apud illum actionem & passionem pro relationibus. Postremo, quia si relationes agentis

ad patiens, & patientis ad agens, cum sint extrinsecus aduenientes, conficiunt duo Prædicamenta à prædicamento Ad aliquid diuersa, cur non etiam relatio locati ad locum, & loci ad locatum; temporis ad rem temporatam, & vice versa, atque ita in reliquis?

Scoti argumentum solvitur.

Ad argumentum vero Scoti facilis est responsio. Nam, etsi esse in loco non sit ipse locus, neque etiam res locata; est tamen habere locum, at habere locum non est habere relationem ad locum sed habere ipsum locum, vt formam quandam extrinsecam, ad cuius circumpositionem duplex consequitur relatio, vna locati ad locum, altera ipsius loci ad locatum, atque hæc sola forma est, quæ per se acquiritur in motu locali, non autem ipsa relatio, ad quam Aristoteles lib. 5. Physicor. c. 2. text. 10. plane docet, non esse per se motum.

Eiusdem distinctio euertitur.

Nec satisfecit Scotus, cum ait, Aristotelem non negare per se motum ad relationem, sed ad relationem intrinsecus aduenientem. Nã, præterquam quod ea distinctio inaudita est apud Peripateticos, & ex contextu Aristotelis nulla ratione elici potest, sed plane videtur sola euadendi argumenti causa conficta: viam quoque aperit ad reprehendendum Aristotelem, quod negauerit ad aliud ex vltimis sex prædicamentis, quam ad Vbi esse per se motum. Si enim ad relationes extrinsecus aduenientes potest esse per se motus, cur non sit etiam saltem ad Prædicamentum Quando & Habendi? Mitto, quod pugnat cum Scoto ratio illa Aristotelis: propterea ad relationem non esse per se motum, quia sæpe aduenit relatio vni extremo, altero tantum mutato, potest enim loco aduenire noua relatio locantis mutata solum re locata.

Tertia opinio Capreoli, ẽ. fluxus ex relationibus fundatis in relationibus extrinsecus aduenientibus, refellitur.

Ex his colligi potest, nec tertiam opinionem, quæ Capreoli est in 2. d. 2. quæst. 1. & Paulo Soncinati 5. Metaphysic. quæst. 41. probabilis esse videtur, admittendam esse. Aut enim, sex vltima prædicamenta constituit ex relationibus quibusdam fundatis in relationibus iis, quas Scotus vocat extrinsecus aduenientes. Putat enim, etsi hæ pertinent ad Prædicamentum Ad aliquid, quæ tamen in eis fundantur, ad sex vltima spectare, c. c. etsi relationes locati ad locum, & loci ad locatum in prædicamento relationis ponuntur: tamen relationem quandam, quæ resultat in locato ex eo, quod contineatur loco, & à qua locatum dicitur esse hic aut ibi, esse eam, quæ hoc constituit prædicamentum. Itaque contra hanc opinionem non est quod disputemus, quia præterquam quod abstrusa est, nec de re, quæ ponenda in rerum natura videatur: iisdem fere argumentis, quibus superior, refutari potest.

A

Esse formas extrinsecus denominantes.

Sectio III.

Quarta opinio D. Thomæ doctrinæ magis consentanea de formis absolutis extrinsecis.

RElIquam ergo facit Caietanus opinionem quartam, vt D. Thomæ doctrinæ magis consentaneam, de formis absolutis extrinsecus denominantibus, quam illi etiam adscribit Herueus Quodlib. 1. q. 9. & merito
B quidem, vt ex Commentariis eius lect. 20. in hunc lib. & in 3. Phys. lect. 5. colligi potest, c. c. actionem nihil esse aliud quam motum, quatenus est actus agentis, & existentiam in loco nihil aliud quam locum ipsum, quatenus adiacet, & ita in cæteris: nisi quod de passione inferius explicandum est, quo pacto dicatur externa forma patientis.

Probatur argumentis quibusdam.

Hæc igitur sententia, quæ nobis placet, his argumentis confirmatur. Primum, quia ex
C impugnatione superiorum colligitur. Nam, cum ea, quæ in his prædicamentis ponuntur, nec sint aggregata ex absolutis & respectiuis entitatibus, vt ait prima; neq; item respectus ipsi relationesve, vt tradunt secunda & tertia; nec vero sunt entitates absolutæ, quæ rebus denominatis insint (ea enim iam distributa sunt in quatuor prima prædicamenta, neque alia præter illa ponenda esse, inferius patebit), superest vt sint entitates absolutæ, quæ extrin-
D secus denominent. Atque hac ratione vsi sumus nos ad caput 7. quæst. 2. sect. 3. & 4. & plerique vtuntur, cum in eundem locum, tum in librum Prædicamentorum.

Deinde, quia cum ad hæc prædicamenta constituenda satis sunt externæ formæ, ea ratione sola, quod extrinsecus suoque modo dent esse, siue informent; non opus est nouas exquirere entitates, quod natura superuacanea respuat.

E Postremo, quia Aristoteles 2. lib. de Anim. cap. 2. text. 139. Phys. cap. 3. text 20. & 9. Met. cap. 9. text. 16. plane facit actionem externam formam, nempe in patiente existentem, & extrinsecus denominantem: per motum etiam localem, qui ad prædicamentum Vbi reuocatur, nihil aliud per se, quam locus, acquiritur: id quod etiam Aristotel. 8. Physic. libro, cap. 7. text. 59. his verbis docet. *Sola*, inquit, *latione nihil in ea, quæ insunt ipsi* (hoc est, mobili) *mutatur*
F (hoc est, per se abiicitur aut acquiritur) *velut cum quid alteratur, & cum accrescit aut decrescit, in quant. tale sit, aut in qualitate mutatio.* quod idem D. Thomas multis in locis. vt 1. p. q. 110. art. 3. & in 6. de potent. art. 3. & 3. cõtr. gent. c. 84. item 12. Metaph. lect. 7. luculenter ostendit. Si ergo in his duobus prædicamentis cum Aristoteles, tum ratio ipsa solas externas formas

constituit, non est cur in cæteris quærantur internæ formæ, sed externæ potius, vt proportione seruata, par sit ratio in omnibus.

Obiecta contra approbatam sententiam.

SECTIO IV.

Quinta sententia recentiorum.

HAbent nihilominus tantam speciem argumenta ea, quæ contra approbatam sententiam obiiciuntur, vt plerique recentiores extra quatuor sententias, quas de hac re Caietanus retulit, quintam sibi ex iis collegerint & constituerint opinionem.

Inducitur ob certas quæstionis rationes.

Primum, quia omnia entia realia prædicamentalia, quæ in prædicamento substantiæ non ponuntur, sunt accidentia substantiarum, quas denominant, accidentia vero omnia re vera insunt iis rebus, quarum sunt accidentia, vt patet ex definitionibus accidentis traditis à Porphyrio in Isagoge, capit. de Accidente, & ex illa, qua Aristoteles in Antepræd icamentis, cap. 2. explicat ea, quæ sunt in subiecto, qua non dubium est, quin complecti velit entia omnia, quæ non sunt substantiæ.

Deinde, quia passio perspicue inhæret patienti, quod Aristoteles 3. Physicorum, cap. 3. text. 20. & sequentibus, & aliis locis ex eo probat, quia solum id, in quo est passio, patiatur.

Tertio, quia motus omnis est in mobili, vt idem asse it loco proxime citato, text. 28. & aliis plerisque: quod si motus localis est in mobili, ergo id, quod acquiritur per illum, cum idem sint re ipsa motus, & id, (quod per motum acquiritur, vt Physici ad tertium lib. Physic. ostendunt: etsi ratione differant, at locus non est in mobili, sed in corpore ambiente locatum, quare id, quod acquiritur per motum localem, & per se ponitur in prædicamento Vbi, non est locus, sed absolutum aliquid inhærens mobili, siquidem ad relationē non est per se motus.

Quartum eorum argumentum est, quia si locus constitueret prædicamentum Vbi, tanquam forma externa, quæ motu locali acquiritur, mutata superficie ambiente, mutaretur locus, quod falsum est, vt patet in rupe, quæ etsi circumdatur aqua decurrentis fluuiis, non mutatur tamen loco.

Quintum, quia re vera id, quod motu locali acquiritur, non est proprie locus ipse, sed loci occupatio.

Sextum, quia motus localis potest fieri per vacuum, in vacuo autem non sunt superficies quibus succesiue circumdetur mobile.

Septimum, quia id, quo dicimur tantæ vel tantæ ætatis, non est extra nos, & à quo extrinsecus denominetur, sed in nobis ipsis, quo fit, vt in prædicamento Quando non ponantur formæ aliquæ externæ, sed ipsis rebus denominatis inhærentes.

Octauum, quia isto modo ea, quæ in his prædicamentis ponuntur, non essent diuersa essentialiter; neque ab iis, quæ ponuntur in superioribus prædicamentis, neque à se inuicem, quod dici non potest, cum differant toto genere, id autem sequi, perspicuum videtur, locus enim non est diuersus essentialiter à superficie, sed differunt locus & superficies tanquam idem accidens à se ipso, modo sumptum vt inhærens, modo vt extrinsecus ambiens. Actio item & passio idem sunt cum motu, nec differunt à se inuicem; nisi tanquā idem illatum & acceptum, quod idem de cæteris dici potest.

Postremum, quia Gilbertus Porretanus, à quo fusius hæc vltima prædicamenta sex principiorum titulo habemus scripta, plane sentire videtur ea, quæ in iis ponuntur, non esse extrinseca rebus denominatis, sed inhærentia, & ex illorum adiacentia relicta. *Vbi enim* (vt ait) *est circumscripto corporis ex loci circumscriptione proueniens. Quando est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur.* quod idem in aliis cernere est, præterquam in actione, quam idem quoque facit extrinsecus denominantem.

Sententiarum, qui dicunt sex vltima prædicamenta confici ex entitatibus absolutis intrinsecis.

His adducti nonnulli sentiunt, hæc vltima prædicamenta confici ex entitatibus quibusdam absolutis intrinsecis, siue inhærentibus in rebus, quas denominant; vna excepta actione, quam fatentur extrinsecus denominare: præsertim cum faciant prædicamentum actionis ex solis actionibus tranſeuntibus, reiectis actionibus immanentibus ad prædicamentum qualitatis, vt eas plærique superiorum sententiarum auctores reiiciunt. Addunt vero entitates absolutas prædicamentorum Vbi, Situs, Quando, & Habendi esse idem re cum subiectis; tametsi ab eis ratione, atque adeo essentialiter differant. Quare id, quod motu locali acquiritur (etiamsi fiat in vacuo) esse entitatem positiuam eandem re cum quantitate mobilis, sed quidditatiue diuersam, non locum vllum quocunque fingatur modo: & id, quod temporis decursu in rebus temporariis relinquitur, esse entitatem absolutam, quam in varias ætates diuidere solemus in viuentibus.

Obiectorum solutio.

SECTIO V.

Digitized by Google

nitum & intellectus, quæ veterum quorundam sententia haud vera tamen dicebantur mensuræ rerum, quæ sciuntur & intelliguntur.

Vt à Caietano soluatur.

Caietanus vt huius argumenti vim effugiat, ponit quasi rem certam & indubitatam, Aristotelem non differere hoc loco, nisi de relatiuis realibus quare, etsi scibile & intelligibile sunt relatiua rationis secundum se: tamen, quatenus accipiunt denominationem à relationibus realibus scientiæ & intellectus, esse realia, & cũ hoc pacto hic tractentur, non mirum esse, si Aristoteles asserat, ea non dici ad aliquid, quia ipsa referuntur ad ipsa.

Refutatur Caietani solutio.

Sed illud in primis non admittimus, Aristotelem in his tribus generibus tradendis non agere nisi de relatiuis realibus, nisi velit, eum præcipue & eorũ gratia de relatiuis differere, quod nihil est ad rem. Namq; in omnibus tribus generibus reperias relatiua rationis, vt in primo eadem & diuersa, identitate nimirum & diuersitate essentiali, & quæcunque alia necessaria, quod non minus conueniant rebus non existentibus, quam existentibus. In secundo, relationes facturi & faciendi, vt calefacturi & calefaciendi, & omnino causæ actiuæ & passiuæ, cum vel neutra existit, vel altera tantum. In tertio, scibile, & intelligibile, & cætera omnia, quę veteres mensurabilia ab iis potentiis cognitis, nos mensuras earum vocamus. Nec se protegat Caietanus auctoritate Diui Thomæ, quod etsi doceat, relationes Dei ad creaturas esse rationis, tamen eas extrinseca denominatione videantur facere reales ex oppositis realibus, vt cum ait: *Deum dicimur realiter Dominum ex reali subiectione creaturæ ad ipsum: & Christum realiter filium B. Virginis ex reali relatione maternitatis, qua beata Virgo ipsum refertur*, vt scribit tertia parte quæstione trigesimaquarta articulo quinto & aliis locis. Lege Diuum Thomam prima parte quæstione decimatertia articulo septimo, ad quintã & tertiam partem quæst. trigesimatertia articulo quinto & de potentia, quæstione septima articulo decimo ad 4. & articulo vndecimo ad tertium. Nam, cum duobus modis intelligi possit, Deum dici realiter Dominum, & Christum realiter filium beatæ Virginis: vno relatione reali: sed posteriori modo intelligendus est Diuus Th. quasi dicat, Deum, sublata etiam omni operatione intellectus, dici Dominum ex eo solo, quod realem relationem seruitutis creaturarum terminet: terminat autem relatione dominii, quæ rationis est: & similiter Christum dici filium beatæ Virginis ex eo solo, quod realem matris relationem terminet, relatione nimirum filiationis, quæ apud illum rationis

Exponitur D. Thomas Deum dicitur Dominus sublata omni operatione intellectus, quia terminat realem creaturæ ad ipsum seruitutem, & Christum filium B. Virginis, quia realem matris relationẽ terminat.

etiam est in Christo quemadmodum & relatio vnionis naturæ diuinæ, quæ relatio vnionis naturæ humanæ cum diuina terminatur: hæc enim fiunt sine vlla operatione intellectus, sed per hoc solum, quod aduenientes creaturis per creationem reali relatione seruitutis, eodem quasi momento naturę diuinæ aduenit, seu potius conuenire incipit Deo relatio rationis dominii, qua relatio seruitutis creaturarum terminatur, siue ipsa relatio dominii obiectiue existat, siue nõ existat. Quod idem intelligendum est de relatione filiationis Christi apud Diuum Thomam, & in relatione vnionis naturæ diuinæ cum humana. Atq; hæc doctrina Diui Thomæ non parum nostram sententiam confirmat, simulque viam aperit ad solutionem propositi argumenti.

Vera arg. sol.

Dicendum igitur ad locum, de quo in argumento est controuersia, non negari ab Aristotele iis verbis mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad mensuram, scientiam, & intellectum: sed tantum affirmari, quod dicatur ad illa, quia illa ad ipsa dicuntur, quod tamen negatum erat in relatiuis primi & secũdi generis. Hoc autem, ne Aristoteles pugnãtia dicere videatur: idè enim hæc videri possunt, mensurabile, scibile, & intelligibile referri & non referri, quia eorum opposita ad ipsa referuntur, atque referri & non referri) duobus modis intelligi potest, vt in exponẽdo contextu diximus: vno, vt loquatur de fundamentis relationum: altero, de relatiuorum denominatione, de fundamentis quidem hoc modo, quod in primo & secundo genere neutrum extremum referatur ad alterum ratione fundamenti existentis in altero, sed vtrumq; ratione eius, quod in se habet: veluti duo æqualia aut similia ratione propriæ quantitatis aut qualitatis, & duo quælibet creata, quorum alterum agit, alterum patitur, ratione mutuæ propensionis: agentis quidem ad dandum, patientis vero ad accipiendum, & vtriumque propriæ perfectionis gratia: quo pacto omnia sunt inuicem ordinata, seu eiusdem ordinis, vt Diuus Thomas sæpe loquitur. At in tertio genere id quidem, quod re vera est mensuratum, referri ad alterum ratione dependentiæ, quam habet ab altero: vt scientia, quia pendet à scibili, & intellectus ab intelligibili: id autẽ, quod re vera est mensura, non referri ratione vllius dependentiæ, quam habeat à mensurato, sed ratione illius ipsius, quam mensuratum habet à mensura: quo pacto mensura & mensuratum non sunt inuicem ordinata, siue eiusdem ordinis, sed mensuratum est ordinatum ad mensuram: mensura autem non item ad mensuratum, vt

Explicandi Arist. discrimen duplex modus.

Diuus.

Diuus Thomas ſapienter philoſophatur. Vide Diuum Thomam 1.part.quæſt.13.artic.8. & de poten.quæſt.7.arti.10. & Quodlib.1.ar.2.& 5.Metaphyſicor. lectio 25.&aliis in locis. Neque enim menſura perficitur ex ordine ad menſuratum, ſed menſuratum ex ordine ad menſuram: quo pacto Ariſtoteles tacite reprehendit veteres eos, qui exiſtimabant, res perfici à potentiis & habitibus cognitiuis, ita vt tales crederent eſſe res, quales à nobis iudicantur: cum contra res habeat, vt iudicium noſtrum verum ſit, ſi conformetur rebus tanquam propriæ menſuræ: falſum vero, ſi ab eis diſcrepet.

Res non perfici à potentijs cognitiuis.

Alter modus exponendi Ariſtot.

Alter modus, quo propoſitum diſcrimen intelligi poteſt, nec repugnans priori, huiuſmodi eſt, vt Ariſtotel. aſſerat, relatiua omnia primi & ſecundi generis denominari, ſeu nomen accipere à propria aliqua ipſorum forma, vt duplum à duplicitate, dimidium à dimidietate, agens ab actione, patiens à paſſione, at in tertio, id quidem, quod re vera & nõ opinione prædictorum veterum eſt menſuratum, denominari à forma ſua, vt ſciẽtiam ab actu ſciendi, & intellectum ab intelligendi: id vero, quod habet veram rationem menſuræ, denominari à forma alterius: nempe ab illa ipſa, à qua ſuum oppoſitum denominatur, vt ſcibile ab ipſo eodem actu ſciendi, & intellectum ab intelligendi, intelligibile enim, vt ait Ariſtoteles, ſignificat, quod in eo verſetur intellectus.

A

B

C

D

Diluitio quarundam obiectionum contra datam ſolutionem.

SECTIO VI.

Obiectio.

SVnt tamen nõnulla, quæ contra datam ſolutionem obiici poſſunt. Vnum eſt, quod in ſcientia, intellectu & ſenſu, quæ Ariſtoteles ſect.4.facit relatiua tertii generis, nulla videtur eſſe relatio realis ad ſcibile, intelligibile, ac ſenſibile, niſi tranſcendens. Nam, relatio realis huius prædicamenti propria, nõ poteſt conuenire vni extremo, niſi exiſtente in rerum natura altero extremo, vt ex ſupradictis patet (non dico exiſtente alterius extremi relatione oppoſita, ſed altero extremo) at ſcientia, intellectus & ſenſus referuntur ad ſua obiecta, etiam cum illa in rerum natura non exiſtunt, niſi loquamur de intellectu & ſenſu in actu, idq; quoad ſolam intuitiuam cognitionem, quæ non datur, niſi obiecto actu exiſtente. Quo fit, vt nihil ſit, cur dicamus ex parte quidem ſcientiæ, intellectus, & ſenſus (ſaltem potentia in operantibus, aut ſi actu, tamẽ

E

F

abſtractiua cognitione relationes eſſe reales ad hoc prædicamentum pertinentes: ex parte autem ſcibilis, intelligibilis, & ſenſibilis eſſe rationis.

Alterum eſt, quod non recte dictum ſit, fundamenta relatiuorum primi & ſecundi generis eſſe in ipſis relatiuis, relatiuorum autem tertii generis eſſe in iis tantum, quæ habent veram rationem menſurati. Nam, ſi potentia actiua eſt fundamentum relationis agentis ad patiens, in Deo quoque erit fundamentum earum relationum, quibus ex tempore refertur ad creaturas, quas in tertio genere ponimus, nam verius in Deo eſt agendi potentia, quam in creaturis agentibus: ſin actio eſt fundamentum dictæ relationis, non erit etiam in ipſis agentibus creatis, quæ ſunt relatiua ſecundi generis, fundamentum relationis, cum actio non ſit in agente vllo, ſed eo, quod patitur. 2.

Tertium, quod ne illud quidem verum ſit, denominationes relatiuorum omnium primi & ſecundi generis ſumi ab eorum formis, non item in tertio genere. Agentia enim creata, quemadmodum & increatum, ab ipſa actione, quæ non in agente eſt, ſed in patiente, denominationem accipiunt, calefaciens enim, imo, & calefactiuum, ab ipſa actione calefaciendi, quę in patiente recipitur, appellationem ſumit, & ſic cætera eius generis relatiua. 3.

Poſtremo, quod non recte diſtinxerit Ariſtoteles hæc tria relatiuorum genera per hoc, quod primum habeat fundamentum in quantitate. ſecundum autem complectatur ea, quorum ratio in agendo & patiendo poſita eſt, ſiue actio & paſſio actu ſumantur, ſiue poteſtate: tertium vero ea contineat, quorum alterum menſura ſit, alterum menſuratum. Nam, & in qualitate & in ſubſtantia fundamentum habent relatiua pleraque primi generis, vt ſimilia, diſſimilia, eadem & diuerſa. Menſura autem, ſi proprie ſumatur, nempe pro menſura extenſionis, quæ vel magnitudinem vel multitudinem metitur, non dubium eſt, quin pertineat ad prædicamentum quantitatis, quo fit, vt relatiua, quæ in ratione menſuræ & menſurati fundamentum habent, ad primum genus referenda ſint, nec eorum gratia aliud genus conſtitui debeat. Si vero improprie ſumatur menſura, vtpote pro menſura ipſius eſſe ac perfectionis rei, agentia quoque & parientia omnia in eo genere ponenda ſunt, omnia enim, quæ agunt, ſiue creata ſint, ſiue increata, quaſi metiuntur eſſe ac perfectionem eorum, quæ patiuntur, quatenus aliquid ab agentib. accipiunt. Nam, quæ patiuntur, tantum 4.

bus minoris similitudinis aut dissimilitudinis, quia relatio minoris similitudinis aut dissimilitudinis non permanet cum relatione maioris, sed perit succedente illa: cum tamen gradus præcedentes, ex quibus conflatur accidens, quod intenditur & remittitur, simul permaneant cum sequentibus.

Solutio eorum, quæ pro iis, qui priorem partem huius sententiæ amplectuntur proposita sunt.

Sectio III.

Explicatur locus Aristotelis.

QVate ad primum argumentum pro priorum sententia dicendum est, cum Aristoteles ait, ea esse vnum numero, quorum materia est vna, non definire omnia, quæ sunt vnum numero, sed solas substantias, nec vero omnes, sed eas, quæ sunt vnum numero sub specie, quod fuse ad eum locũ explicauimus. cum vero ait, ea differre specie, quæ in eodem subiecto differentiam habent, non de omnibus accidentibus intelligendum est, quod etiam ex *cap.* 10. *q vnica sect* 3. *&* 4. perspicue intelliges. Secundum facile diluitur, est enim perspicuum ex dictis, non satis esse vnam relationem numero ad efficienda omnia, quæ nos pluribus numero conficimus. Tertium quoq; nihil habet momenti. non enim maius est incommodum, dari in re eadem prope innumeras relationes eiusdem rationis, quam vt illi, nosque omnes admittimus, idem numero relatiuum terminari ad prope innumeros terminos; præsertim cum relationes nullius pœne sint entitatis. Quod demum in vltimo argumento sumitur, falsum est, non esse maiorem rationem in aliis accidentibus, vt ex multis quasi gradibus vnum conficiatur. oppositum enim perspicue colligitur iis rationibus, quibus aliorum sententiam confirmauimus.

Explicatio sententiæ approbata.

Aduerte autem, etsi concedimus plures relationes solo numero differentes posse esse in eodem subiecto: non proinde tamen concedendum, posse esse plures in eodem realiter diuersas, vt Scotus *in 3. d. q. vnica. & in 2. d. 1. q. 5.* admittit. Nam, cum relatio & fundamentum (remotum intellige) sint idem realiter, & relationes eiusdem speciei, quas in eodem subiecto damus, idem numero fundamentum habeant: necesse est, vt omnes sint idem realiter. Atque hoc pacto intelligi posset D. Thomas, *3. p q 35. artic. 5. & 3. Sent. d 8. q. 1. artic 5. & quodlib. 9. art. 4.* Quandocunque, ait, relationes eiusdem speciei nunquam esse plures numero in eodem subiecto possemus enim dicere, si eius verba intelligenda esse, quasi dicat nunquam esse plures re in eodem subiecto, etsi aliquando sint plures ratione

Accommodatur ad D. Tho. doctrinam.

ratiocinata seu concepta, quod est ex natura rei, veluti in eodem patre respectu multorum filiorum, nisi aliquando plane docere videatur, nunquam esse plures, nisi ratione ratiocinante seu concipiente, hoc est, ex sola operatione intellectus distinctionem faciente: quod in patre respectu plurium filiorum, & in aliis relatiuis eiusdem speciei habentibus in rerum natura plura correlatiua, probare non possumus.

Num filius diuersis relationib. vtrũque parentem respiciat.

Quærat rliquis hoc loco, num filius aliam relationem habeat ad patrem, aliam ad matrem. Ac cum pater & mater videantur esse diuersa relatiua non numero tantum, sed etiam specie, si pater actiue, mater passiue concurrat ad generationem prolis, vt cum Aristotele 1. *de Generat. animal. cap* 20. putat Diuus Thomas 3. *part. q.* 32. *art.* 4. 1. *Topicor. ca.* 18. sane relatio filij ad vtrumq; duplex videbitur esse non numero tantum, sed etiam specie.

Quo pacto pater & mater concurrant ad generationem prolis.

quot enim modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam dicitur alterum Verum non ita est, cum satis sit, si filius vnica relatione vtrumq; respicit. sive enim mater passiue tantum ad generationem concurrat, sive actiue etiam, quemadmodum & pater, quod cum Galeno *in libro de semine*, aliisq; medicis probabilius credit Scotus, maiorq; Theologorum pars *Bonauen. Ochamus & alii in 3. distinct.* 4. cum filius vnica generatione ab vtroq; gignatur, vnica illum sequetur relatio gniti ab vtroque. Neq; oberit diuersitas specifica relationum patris & matris ad filium: sive quia pater actiue, mater passiue concurrat: sive quia vterq; actiue concurrat, modo tamen per se diuerso ab eadem specie facultatis generatiuæ profecto. parentes enim partialiter concurrunt ad generationem prolis, quemadmodum duo trahentes lapidem nisi, quod hi tractu actiuo eiusdem rationis concurrunt, illi autem diuersæ. Vnde, quemadmodum totum essentiale naturale vna & eadem relatione respicit partes essentiales, quæ sunt materia & forma, licet huiusmodi partes pluribus relationibus specie diuersis referantur ad totum, propter diuersum per se modum componendi totum: ita filius vnica tantum & specie & numero relatione refertur ad patrem & matrem: licet hi referantur ad illum pluribus numero & specie diuersis. Nam, quod Aristoteles ait, quot modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam dici alterum: de totalibus, non de partialibus, relatiuis, intelligendum est, vt ex allato exemplo colligi potest. Quod si pater & mater diuersis tantum numero relationibus respiciunt filium, minus est in re proposita difficultatis, quemadmodum & in duobus trahentibus lapidem, &

Totum vnica relatione respicit omnes partes. Filius etiam vna virum; que parentem.

in duab. partibus eadem ratione componentibus totum. Causa vero huius rei ea est, quam initio sect. 1. tetigimus: quia necessario filius indiget vtroq; parente, vt gignatur, quémadmodum totum pluribus indiget partibus, vt constituatur: nec potest æque ad vnum tantum correlatiuum, atque ad plura referri. quod idem dicendum de lapide, si conferatur cum duobus hominibus, quorum neuter per se sufficiens sit ad illum trahendum.

Filius etiam vna vtrumq; parentum.

Quod si quis obiiciat, filius æque potest habere vnum parentem superstitem, atq; duos, quandoquidem vno extincto alter manere potest: Respondendum est, etsi post inchoatam generationem, in cuius initio vterq; parens necessario existit, alter moriatur: tamen, quia vterq; ad generationem necessarius est, non aliter de relatione filij iudicandum esse, quam si vterq; parens viueret. Nam quæ habitudo vtroq; viuente resultat in filio respectu vtriusq; propter partiales vtriusq; concursum, eadem omnino extincto eo, qui generare cœpit, in eodem perseverat respectu eius, qui remansit.

Obiectio.

Deturne in hoc prædicamento genus summum.

QVÆSTIO VI.

Rationes pro vtraque parte.

SECTIO I.

PEculiare est huic prædicamento, vt de eius genere summo multis nec leuibus de causis iam olim à Philosophis dubitatum sit.

Quod enim nullum in eo detur genus summum his argumentis videtur concludi. Si vllum daretur, aut daretur abstractum, aut concretum, aut vtroque modo: cum tamen neutro dari posse videatur. Nam, quod non detur concretum, ex definitione relatorum quæ est in Prædicam. cap. de iis, quæ sunt ad aliquid, ostendi potest. cum enim relata dicantur ea, quorum esse est, ad aliud affecta esse, si detur relatum commune omnibus particularibus relatis huius prædicamenti, aut illud referetur ad seipsum, aut ad superius aliquid, aut ad inferius, aut certe ad aliquid æquale, quod nec inferius sit, nec superius. Si refertur ad se, est vtique relatum rationis, quippe cum nihil sit, quod ad seipsum reali relatione referri possit, quo sit vt non pertineat ad hoc prædicamentum. Si ad aliquid superius aut inferius, ergo cum id quod superius est, pertineat ad essentiam inferioris, aut terminus pertinebit ad essentiam relatiui, aut relatiuum ad essentiam termini. quod fieri non potest. Si vero ad aliquid aliud quod nec inferius sit, nec superius, cum illud debeat esse relatiuum (siquidem relatiuum est relatiui relatiuum) dabuntur duo summa genera relatiua, sicq; fient ex relatis duo prædicamenta: nascetur q; hinc illud inextricabile dubium, quænam relata ad quod eorum prædicamentorum pertineant, anne omnia ad vtrumque: qua etiam ratione ad hoc, quà vero ad illud, & alia sexcenta quę explicari nullo modo possunt. Ita videtur in hoc prædicamento non dari genus summum, quod concretum sit. Quod vero nec detur abstractum, ex dictis colligi videtur apertissime. Nam, cum ex quauis relatione liceat efficere relatum, seu ad aliquid iuxta illud Damasceni quod lib. de Dialectica, ca. 14. de iis, quæ ad aliquid apud ipsum habetur. *Ad vniuersam habitudo ea, quæ ad aliquid facit*, si detur relatio, quæsit genus omnium relationum particularium huius prædicamenti, dabitur etiam relatum, quod sit genus omnium particularium relatorum. quare cum hoc fieri nõ posse ostensum sit, efficitur, vt nec illud sit asserendum. Hoc accedit, quod Aristoteles nec in tradendis definitionibus, nec in subiiciendis attributis quicquam singulariter de relato aut relatione dixit, sed plurali numero vbique de relatis disseruit. videtur enim hoc ipso plurali numero vbiq; retento (quod in nullo alio prædicamento fecit) significasse, non dari vnum relatum aut relationem commune genus omnium relatorum relationemve, de quo disputari possit.

Dictum D. Damasceni de relatis.

Secundum principale.

Partis negantis argumenta.

Quodcunque vel abstracte, vel concrete, vel vtroque modo dandum sit, ipsa prædicamenti ratio ostendit. Est enim prædicamentum quædam generis summi, & eorum, quæ sub ipso sunt, naturalis dispositio, vt lib. 2. inst. Dialect. cap. 8. diximus. quo fit vt si vllum prædicamentum relationis datur, aliquod genus summum in eo dandum sit. Hoc etiam argumento idem perspicue videtur concludi. Hæ prædicationes sunt vniuocæ, & in quæstione Quid est: hæc relatio, illa item est relatio: eodemque modo in cæteris abstractis itemque hoc relatum est relatum, illud etiam est relatum: & sic in aliis concretis (modo relationem & relatum pro relatione reali & relato reali accipias) igitur datur relatio communis vniuoca, quæ in quæstione Quid est de omnibus particularibus relationibus huius prædicamenti dicatur, relatumq; commune. quod de omnibus relatis eodem modo enuncietur quæ haud dubie genera summa esse necessario dicenda sunt. Præterea ab omnibus particularibus relationibus potest abstrahi

Pars affirmans suadetur.

abstrahi communis relatio relictis omnibus A differentiis, quibus tum individua inter sese, tum etiam species distinguuntur: ex relatione autem communi fit commune relatum, vt dictum est. ergo datur vtrumque commune genus huius prædicamenti & abstractum & concretum.

De genere abstracto huius prædicamenti, deque eius diuisione. B

Sectio II.

IN hac quæstione dicendum est primum, qua in re conueniant Philosophi, deinde qua ratione dissentiant. Quod ergo attinet ad genus abstractum, quod est relatio, nulla pæne inter eos, qui recte philosophati sunt, contentio est. Nam, missa opinione eorum, qui dicunt nullam relationem natura constare, sed omnes fieri collatione intellectus comparantis res alias cum aliis, proinde ea, quæ ad aliquid dicuntur non constituere nouum prædicamentum, sed aliis omnib. commisceri, ad eaque reuocari: quam sententiam Commentator, & Magnus Albertus, *in Prædic. ex Alexandro* Zenoni Eleatæ, & pæne omnibus Platone & Aristotele antiquioribus adscribunt, & ex recentioribus Scholasticis nonnulli secuti sunt; relicta etiam sententia Nominalium, dicentium relationes nihil esse aliud quam denominationes extrinsecas à rebus absolutis, prætermissis quoq; iis, qui (vt sunt *Ockam. in 1. d. 30. q. 2 & dist. 31. quæst. 1. Greg. in 1. dist. 28 q. 2* relationes volunt non esse entitates, sed puros quosdam essendi modos, reliqui omnes affirmant huius prædicamenti genus summum proprie ac per se esse relationem realem. Nam, quod sit genus summum, ex eo probant: quia prædicatur de omnibus speciebus & individuis relationum realium eadem omnino ratione: & in Quæstione Quid est, vt inductione patet, non habet supra se aliud genus. Est autem ratio definitiue relationis realis, esse id, quo aliquid ipsum, quod est, formaliter & realiter ad aliud affectum est, siue proxime, siue remote. Quam disiunctionem cur addam, postea patebit. Quod vero sit proprie ac per se genus huius prædicamenti, perspicuum est quia sola abstracta pertinet proprie ac per se ad prædicamenta accidentium. ita patet ex sententia eorum omnium, qui melius philosophati sunt dari in hoc prædicamento genus abstractè significatum, quod est relatio realis. Nam, quod magnus Albertus ait in Prædicamentis cap. 2. genus generalissimum huius prædicamenti magis proprie esse Ad aliquid, seu relatiuum: minus autem proprie relationem, eo spectat, vt significet, se loqui de his, quoad Prædicationem de primis substantiis. de quib. quidem concreta prædicantur in recto, abstracta in obliquo.

Duri genus summum abstractum in Prædicamento relationis.

Solet autem diuidi relatio realis in relationem eiusdem appellationis & diuersæ, quæ rursus distribuitur in dignioremet minus dignam. *Lege Damascenum lib. de Dialect. c. 24 & alios.* Exempla relationum eiusdem appellationis comparationisue (quas recentiores vocant æquiparentias) sint æqualitas, similitudo, distantia, amicitia. Diuersæ autem appellationis siue comparationis (quas disquiparantias appellant) si sint quidem ex genere dignioribus, quas nonnulli superabundantias nominant, alij superpositionis: sint paternitas, dominatus, & cæteræ relationes agentium, quatenus in aliud agunt. Si vero sint ex genere inferiorum (quas alij defectus, alij suppositionis nominant) vt filiatio, seruitus, & omnes relationes eorum, quæ ab aliquo patiuntur, quatenus patiuntur. Atque hæc de genere abstracto, deque eius generali distributione.

Diuisio relationis realis.

Refutantur quatuor sententiæ de genere concreto.

Sectio III.

QVod vero attinet ad genus concretum, quod quidem si datur, reducitur ad hoc Prædicamentum pertinere potest, quemadmodum & concreta genera aliorum Prædicamentorum ad reliqua Prædicamenta accidentium: hoc conuenit inter omnes, quod modo aliquo dandum sit, idq; ex eo, quod ex relatione genere summo aliquo modo possit constitui relatum. Sed, cum quæritur, quonam pacto illud referatur, non omnes idem dicunt.

Duri etiam genus summum concretum, inter omnes conuenit.

Vt igitur totam dissensionem in certa capita referamus, animaduertendum est, duobus modis fingi posse cõmune relatum referri. Vno per se ipsum, ita vt, etiam si fingamus nullum dari inferius relatum, adhuc tamen illud referri intelligatur: quo pacto dicimus hominem esse per se rationis participem, quia etsi nullus esset homo ex singulis, in quo natura rationalis inueniri posset: semper tamen homini communi quatenus homo est, conueniret natura rationis particeps. Altero, per inferiora, ita, vt dicamus, relatum in commune acceptum referri, quia pater & filius, & cætera huiusmodi, quæ sub eo collocantur, referuntur. quo pacto dicimus hominem cõmunem disputare, nasci, mori, &c. quia homines singuli id faciunt, aut patiuntur.

Duplex modus referendi, dicitur posse circa commune relatum.

zed by Google

Subdiuiſio primi modi.

Animaduertendum quoq; eſt quatuor fere modis fingi poſſe, relatum commune referri per ſeipſum. Vno ita, vt referatur quidem, ſed tamen non ad terminum. Altero, vt referatur ad terminum abſolutum. Tertio vt referatur ad certum aliud relatum. Quarto denique eo pacto, vt referatur ad ſeipſum.

Probatur relatum commune nõ poſſe referri per ſeipſum, quin reſpiciat terminũ.

Quod igitur fieri non poſſit, vt referatur per ſeipſum, & tamen non ad terminum, ex ipſa relatorum ratione ac natura perſpicitur, quæ in eo eſt poſita, vt ad aliquid affecta ſint, hoc eſt, ad terminum referantur. Idem colligi poteſt ex omnibus relatiuorum attributis, in quibus omnibus ſupponit Ariſtoteles *in prædica. cap. de Relatione*, id, quod refertur, ad terminum aliquem referri. His accedit communis omnium Philoſophorum ſententia,

Non tamen referri ad abſolutum.

qui ponentes omne quod refertur, referri ad terminum, quærunt, num referantur ad abſolutum, an ad relatum, vt relatum eſt. Quod vero per ſeipſum non referatur ad terminum abſolutum, & ex ſuperius *quæſt.* 4. diſputatis manifeſtum eſt, & ex his intelligetur Primum, quia nullius terminus abſolutus mente deſignari poteſt, ad quod relatum commune terminetur. neq; enim dixeris, eſſe ſubſtantiam ſolam nec ſolam quantitatem, aliudve quicquam tale. oporteret enim omnes relatorum terminos ſub eo termino contineri, quod nemo oſtendet. Deinde, quia ſi relatum commune refertur ad terminum abſolutum, nullum inferius relatum refertur ad relatum. quod patet quam ſit falſum particularia enim relatiua, vt pater & filius, ad correlatiua planius referuntur, quam vt probare id neceſſe ſit: quidquid de communi relato aliquis dicat. Antecedens ex eo patet, quia quemadmodum relatum inferius claudit in quidditate ſua relatum ſuperius, ſic terminus relati inferioris debet claudere in quidditate ſua terminum relati ſuperioris. Vnde patet, ſi terminus relati in commune eſt abſolutum

Non referri per ſeipſum ad aliud relatum.

quid, oportere, vt omnes termini relatorum ſub genere abſoluto, & nullus ſub relatiuo collocetur. Iam, quod non referatur per ſeipſum ad aliud relatum, hac ratione intelliges: quia aut illud aliud relatum eſſet reale, aut rationis. quorum tamẽ neutrum eſſe poteſt. Nam ſi ſit reale, non prædicabitur de vllo correlatiuorum rationis: quorum tamen pleraq; terminant habitudinem relatiuorum realium. ſi vero ſit rationis, non prædicabitur de vllo correlatiuorum realium quibus tamen maxima ex parte terminantur relatiua realia. Quod ſi dicas, eſſe aliquid commune terminis relatiuis realibus & rationis, præter alia pleraq; incommoda, quæ conſequentur

A nõn erit commune illud vnus aliquis terminus ab omnibus relatiuorum realium terminis abſtractus, cum nihil vniuocum, ac vere vnum poſſit eſſe commune entibus realibus & rationis: quare nec ipſum relatiuum reale, quod commune genus huius prædicamenti ponitur, erit verum genus: ſed quippiam analogum. quot enim modis dicitur vnum oppoſitorum, tot etiam dicitur alterum. Adde, ſi relatum commune refertur ad

B aliud relatum, eo quod omnibus relatis hoc commune ſit, vt aliud referantur; pari ratione dabitur aliud relatum communius, quod ſit genus vtriuſque, cum vtrumque in eo conueniat, vt alterum ad alterum referatur. at hoc fieri non poteſt, ſi datum concretum eſt ſummum genus. Ita patet, non referri relatum commune per ſeipſum ad aliud relatum.

C cuius tamen ſententiæ videtur fuiſſe Scotus *quæſtion.* 25. cum iunior ſcripſit quæſtiones in Prædicamenta. Ait enim, relatum commune referri ad aliud ſecundum eandem formam generis: eodemq; modo ſimile commune, & cætera eiuſdem applicationis.

Relatum commune non verè ferri per ſe ad ſeipſum probatur.

Quod denique nec per ſeipſum ad ſe referatur, his argumentis oſtendi poteſt. Primum quia nullum relatum, quemadmodum neq; vlla res alia eſt aliud à ſe, vt perſpicuum eſt. omne autem relatum reale refertur ad aliud à

D ſe vt patet ex ipſis relatorum definitionibus. Nam, etſi in poſteriori definitione non plane dicitur relatorum naturam eſſe, vt ad aliud affecta ſint, ſed vt ad aliquid: tamen verbum *aliquid*, pro aliud accipiendum eſſe: quemadmodum apud Ariſt. 8. *Phy.* 4. *tex* 31. *& alibi ſæpe*, ex priori definitione intelligitur. in qua relatiua definiuntur eſſe ea, quæ aliorum dicantur. quam definitionem omnibus relatis cõuenire, licet non ſolis, ipſe Ariſt. tradita poſteriori definitione affirmat *in Prædicamento quæ*

E *ſunt ad aliquid.*

Verbum aliquid, in definitione relatorum quam vim habeat.

2.

Deinde, quia omnia correlatiua realia diſtinguũtur ſine operatione intellectus, quod dicimus ex natura rei: relatum autem commune non diſtinguitur à ſeipſo ex natura rei. Vnde non ſunt audiendi, qui dicunt, relatum commune referri ad ſeipſum realiter: & tamen non diſtingui à ſeipſo, niſi vt idem ſemel acceptum à ſemet iterum accepto. hæc enim diſtinctio non eſt ex natura rei, ſed ex apprehenſione intellectus. Tertio, quia

3.

ſi relatum commune eſſet reale correlatiuum ſui, etiam hoc relatum, vt hic pater, hoc ſimile, & cætera particularia eſſent realia correlatiua ſui. quod aperte falſum eſt. Sequela probatur, quia inferiora omnia participãt naturam ſuperiorum. Poſtremo, quia ſi relatum

4.

ſum,

commune esset correlatiuum sui, cum ipsum sit reale, omnia inferiora referrentur ad correlatiua realia. quod falsum esse ex supradictis patet, veluti in relatione actualis dependentiæ creaturę à Deo.non est igitur relatiuũ commune correlatiuum seu terminus relationis suiipsius.

Approbatur & declaratur quinta sententia.

SECTIO IV.

Conclusio quæstionis respondens.

REstat, vt relatiuum commune non referatur per seipsum prę:ile(quod dici solet in suppositione simplici) seu vt antecedit natura omnia inferiora relata, sed per ea inferiora,quæ per seipsa referuntur,v c.per patrem ad filium, per maius ad minus, & per cętera huiusmodi. Quod idem dicendum est de simili communi,de æquali communi,& de cęteris relatis eiusdem appellationis, veluti simile commune per hoc simile ad illud simile, & æquale per hoc æquale ad illud æquale. Hæc autem sententia, prętetquam quod ex dictis patet à plerisque etiam granibus auctoribus,etsi est de re nõ admodum graui, in hac tamen materia non est prętermissa.

Probatur ab auctoritate veterum Philosophorum.

Nam, vt mittam Ioannem Gandauensem in hunc librum,q.25.&alios inferioris classis, docet Magnus Albertus in hunc locum tract. 3.c.7.veterum Philosophorum sententiam esse,relatum commune exercere suam relationem per inferiora, scribit autem in Prædicamentis,nihil aliud esse relationem exercere, quam referri : & inferius affirmat correlatiuum,ad quod refertur relatiuum,esse ipsi pro differentia definiente (hoc est, pro termino differentiæ definientis) vt actu sit relatiuum, i.e.vt per seipsum referatur. Ex quibus locis patet, illum & ex propria & veterum opinione sensisse, relatum commune non esse actu relatum,seu per seipsum,sed potentia duntaxat,& per inferiora:contractum vero ad inferiora per aliquam differentiam distinguentẽ à certo correlatiuo fieri actu, seu per se relatũ. Nemo tamen melius & subtilius id docuit,quam Scotus in 1.sent.lib ad dist. 21.q.vnica.ait enim:*In omnibus relatis eiusdem appellationis commune relatum secundum se acceptum, siue vt commune est, non refertur,quia vt commune est,abstrahitur ab omnibus correlatiuis. Nam, cum relatio realis non sit,nisi distincti ad distinctum,commune autem non habeat aliud correlatiuum distinctum à se,ad quod referatur,efficitur, vt non referatur, nisi cum habuerit correlatiuum aliter rationu. Refertur ergo,* inquit,*tale relatiuum per suum inferius, vt simile in communo non refertur per seipsum ad simile sed per aliquod simile inferius, quod potest distingui ab alio simili,* id quod etiam ostendit in differenti.

Scoto optime explicari eandem sententiam.

Quod si obiicias,relatiuum commune afferre secum cognitionem sui correlatiui cõmunis *Respondeo,* inquit, *non esse tale correlatiuum sine,vt commune est,nisi ipsum, vt contractum in aliquod inferius, per quod distingui potest à correlatiuo.* Hę : Scotus. in eãdem sententia sunt Simplicius & Boetius in Prędicam. vt ex dicendis perspicuum erit.

Obiectio.

Soluitur à Scoto.

Sed,quærat aliquis,quęnam relata referãtur per seipsa,& non per sua inferiora duntaxat,solane indiuidua, quę nulla habent inferiora,an etiam alia communia? D. Augustin. in lib Cathegoriarum,ca.11.de iis,quæ sunt ad aliquid,sic ait: *Vt hæc Categoria manifestius dignoscatur,hæc vim est,quæ debemus aduertere,nõ recte dici ad aliquid, nisi cum πρός τι πρός τι ἀναφέρεται*), hoc est, *singulare ad singulare refertur.Similiter,cum dicimus duplum, sine dubio non generaliter, sed specialiter hoc duplum dicimus,& huius simpli duplum dicimus : ac propterea tunc vere ad aliquid categoria est, quoties v.g.Socratem Chrysippo dicimus esse vultu consimilem,&c.* Ex quibus verbis satis videtur colligi,eius sententiam esse, sola indiuidua relata per seipsa referri. Potius tamen dicendum est, omnia illa referri per seipsa, quæ habent correlatiua distincta à se ex natura rei,etiamsi sint vniuersalia;vt patrem etiam in commune ad filium.id quod Scotus aduertit:vt ex dictis eius apparet.

Quænam relata per seipsa primo referantur.

Soluitur dubitatio.

Obiciuntur & diluuntur nonnulla contra hanc sententiam.

SECTIO V.

Obiectio 1.

SEd obiiciat aliquis contra hanc assertionẽ hoc pacto;Id,ad cuius essentiam pertinet relatio,refertur per seipsum:sed ad essentiam relati communis pertinet relatio:imo vero, relatio communis & relatum commune non differũt,nisi sola consideratione intellectus. refertur igitur relatum cõmune per seipsum, non autem solum per inferiora.

2.

Prętetea, id, quod non refertur per seipsum, sed per inferiora,potentia tantum refertur,vt perspicuum est.at relatum commune non refertur potentia duntaxat, isto enim modo non diceretur simpliciter relatum, quemadmodum puer,quia est Philosophus: potentia ; non dicitur simpliciter Philosophus,sed potentia Philosophus. Cum igitur simpliciter negari non debeat, relatum commune esse relatum : non dubium videtur,

quin per ſeipſum referatur, & non tantum per inferiora.

Pro ſolutione prioris obiectionis animaduertendum eſt, relationem, genus ſummum, & omnes omnino relationes eiuſdem appellationis ſiue contractione acceptas, vt ſimilitudinem in commune & æqualitatem in cõmune, eſſe quidem principia referendi, ſiue reſpiciendi, verum non proxima, ſed remota. quemadmodum calor unius tantum gradus (ſi quinque forſitan requiruntur, vt res ſim B piciter ſit calida) etſi eſt principium calendi, non tamen proximum, ſed remotum. Vnde, quemadmodum ex calore unius gradus, & alius quatuor gradibus additis fit proximum calendi principium: ſic ex relatione, genere ſummo, & aliis quibuſdam additis differentiis fiunt proxima reſpiciendi principia: nempe, cum iam conſtitutæ ſunt relationes, quæ eſſe aut relata diſtincta ex natura rei à ſuis correlatiuis, quales ſunt omnes ſpecies & individua relationum diuerſæ appellationis, vt relatio maioris comparationis, paternitas, & hæc paternitas: itemque omnia individua relationum eiuſdem appellationis, vt hæc ſimilitudo, hæc æqualitas, & alia huiuſmodi.

Solutio prioris. Ergo ad priorem obiectionem dicendum eſt, id, ad cuius eſſentiam pertinet relatio, quæ eſt proximum reſpiciendi principium, referri per ſeipſum, vt patrem filium, hoc ſimile, & alia huiuſmodi, non autem id, quod conſtituitur relatione ea, quæ eſt remotum principium reſpiciendi, quale eſt relatum commune, ſimile commune, & alia huiuſmodi.

Relati nomen duobus modis poſſe accipi. Pro ſolutione poſterioris illud conſiderandum eſt, relati nomen duobus modis accipi poſſe: vno, pro eo, quod refertur, quatenus refertur: altero, pro eo, quod habet relationem, quatenus affectum eſt relatione. Neque enim putandum eſt, hæc idem valere. quemadmodum neque idem valent calere, ſeu eſſe calidum, atque habere calorem. Nam, omne corpus, in quo eſt calor, eſt affectum calore, nec tamen omne, quod eſt affectum calore, calidum eſt, ſi calor adeo imperfectus ſit, vt ſimpliciter non poſſit ſubiectum denominare. Ex quo fit, vt doceat Ariſtoteles ſecundo libro Topicorum, cap 1 non eſſe bonam conſecutionem ab in ſe denominari, vt ſi dicas, calor eſt in aqua ergo aqua eſt calida.

Solutio poſterioris. Quare ad poſteriorem obiectionem dicendum eſt, relatum commune tum potentia, tum etiam actu referri, diuerſis tamen rationibus: potentia per ſeipſum, actu per ſua inferiora. Quæ autem hoc pacto ſunt potentia talia, poſſunt ſimpliciter appellari talia, ſi abſolute accipiantur: vt animal, etſi quatenus natura antecedit differentias, quibus cõtrahi poteſt, non ſit actu rationale, ſed potentia, vt Porphyrius in Iſagoge, cap. de differentia docuit: tamen, quia eſt actu coniunctum cum rationalitate ſimpliciter & ſine adiectione dicitur rationale, cum abſolute ſumitur. Quanquam ea, quæ potentia duntaxat talia ſunt, non dicuntur ſimpliciter talia; quomodo dictum eſt, puerum eſſe potentia Philoſophum. Quod ſi relatum commune non accipiatur abſolute, ſed præciſe, hoc eſt, quatenus natura ſua antecedit inferiora, quomodo nõ refertur actu, ſed potentia: non tam ſimpliciter & ſine adiectione appellandum erit relatum iuxta priorem huius concreti expoſitionem, ſed potentia relatum. quanquam poſteriori ſignificatione (ea vſurpetur) ſimpliciter, & ſine addito relatum appellari poteſt quod idem dicendum eſt de ſimili communi, & ceC teris huiuſmodi.

Relata communia præciſe accepta, quo pacto apud graues Auctores nominentur. Quia tamen hæc relata, vt præciſe & in commune accepta, non poſſunt appellari relata iuxta priorem concretorum ſignificationem, niſi potentia, poſterior autẽ ſignificatio non eſt vſurpata: ideirco grauiſſimi Auctores ita concedunt in hoc prædicamento relatum commune, ſimile commune, & cætera huiuſmodi, vt ſignificent, ſe cũ de his præciſe acceptis loquuntur, non ſimpliciter & vD ſurpata ſignificatione, ſed cum addito aliquo, aut inſueta loquutione ea admittere. Et quidem Diuus Auguſtinus in Caregor. cap. 11. ait, ea non recte: nec vere eſſe relata, vt patet ex loco paulo ſuperius citato. Magnus Albertus 5. Metaphyſic. tract. 5. cap ſeptimo, & in Prædicament. cap. 7. docet eorum relationes fuiſſe appellatas a veteribus relationes in eſſe concepto, nõ in eſſe exercito. quod equidem credo non alia de cauſa eos dixiſſe, niſi E quia relata hoc modo accepta non exercent ſuas relationes, ſeu (quod idem eſt) non referuntur, niſi potẽtia, & quaſi adhuc concepta, vt poſtea naſcantur. hinc enim videtur tranſlatio deſumpta. Simplicius vero & Boetius in Prædicament. in cap. de Relatione, non audẽt ſimpliciter proferre, dari relatum in commune. Sic enim concludit Simplicius ex ſententia multorum: *Itaque ea, quæ ad aliquid ſunt, multa ſunt ſecundum multitudinem eorum, quæ habent habitudinem, & dicuntur inuicem (hoc eſt relatorum) ſed ſecundum vnam habitudinem, quæ ſimiliter in pluribus eſt, vnum eſſe intelligunt. nam ob hoc vnum dicitur eſſe Pradicamentum ad Aliquid.* Ita Simplicius. Boetius hoc modo: *Quod autem Ariſtoteles ait, ad aliquid vero talia dicuntur, hoc monſtrat,*

Relationes in eſſe concepto non ineſſe exercito quandam.

non ſi quæritur per ſe & ſingulariter intelligi poſſit, eodemq; modo ſubſtantia, vel qualitas, vel vnumquodq; aliorum prædicamentorum, ſic & ad aliquid per ſe & ſingulariter capi intellectu poſſit, vt poſſit, vt dicamus eſſe ad aliquid & ſingulariter: quicquid enim in natura relationis cognoſcitur, id cum alio neceſſe eſt conſideretur. Quocirca, cum vnius relatiui nuncupatio mox ſecum aliud trahat ad aliquid, per ſe vnum eſſe non poteſt. Hæc Boetius, & alia in eandem ſententiã. Itaque veteres partim cum moderatione aliſiqua concedunt huiuſmodi relata præciſe accepta, partim non audent ea concedere: tũ, quia (vt paulo ante diximus) non referuntur hoc pacto ad ſi potentia, & ſi plus aliquid vis, actu inchoato propter relationes, quibus cõſtituuntur quæ ſunt remota reſpiciendi principia: tam etiam, quia etſi acta habent relationem, & deo poſteriori ſignificatione relata appellari poſſunt: tamen relatum, ſeu ad Aliquid pro eo, quod eſt habens relationem ſeu affectum relatione, non eſt vſurpatum. Poſſunt tamen hoc modo accepta appellari ſimpliciter relatiua, quia relatiuum ex vi nominis nõ ſignificat id, quod refertur, ſed id, quod referri poteſt.

Relatiuum ex vi nominis quid ſignificet.

Diluuntur argumenta initio propoſita.

Sectio VI.

QVare ad argumenta pro vtraque parte initio propoſita hoc pacto reſpondendum.

Partes affirmatiuæ argumenta ſolumnodo.

Ad primum pro parte affirmatiua dicendum, quemadmodum inter relationes quædam ſunt proxima reſpiciendi principia quædam remota, ſic inter relata quædam eſſe, quorum eſſentia eſt ad aliud proxime affecta eſſe, qualia ſunt pater & filius: alia, quorum eſſentia eſt, affecta eſſe ad aliud remote & inchoate. eiuſmodi ſunt relatum commune, ſimile commune, & id genus alia. Quoniam vero ea, quæ referuntur remote & inchoate, ad ipſa ipſa referuntur, ad quæ terminantur proxima relata, dicendum eſt, relatum commune non referri primo ad vnum aliquid, ſiue ſuperius, ſiue inferius, ſed ad omnes terminos inferiorum relatorum, quæ proxime referuntur; qui quidem termini partim ſunt inferiores relato communi. vt pater, filius & huiuſmodi correlatiua realia: partim non ſunt inferiores, nec ſuperiores, vtii, quibus terminantur relationes reales non mutuæ.

Obiectio.

At dices, ergo ſaltem dicendum eſt, relatum commune pertinere ad eſſentiam aliquorum terminorum ſuorum: quod tamen in argumento non immerito dictum eſt fieri non poſſe. Sed hoc facile diſſoluitur. Nam, etſi relatum, quod proxime refertur, non poſſit pertinere ad eſſentiam ſui termini: nihil tamen prohibet, quin relatum, quod refertur remote & inchoate, ad eſſentiam ſui termini pertineat. tale enim relatum, vt non per ſeipſum ſed per inferiora referatur ſit: per inferiora eſt aliud a ſuis terminis. Quod idem dicendum eſt de ſimili communi, & cæteris eiuſdem appellationis. Vnde huiuſmodi relata non comprehenduntur in definitione relatorum, niſi ea intelligatur cum hac diſtinctione, proxime aut remote, quaſi ita dica; Relata ſunt ea, quorum eſſe eſt ad aliud proxime aut remote. Num autem Ariſtoteles in Prædicamentis, capit. de his, quæ ſunt ad aliquid, hanc diſtinctionem ſubaudiendam eſſe voluerit, non ſatis conſtat. Certe, proprietas ex definitione collecta videtur ſignificare ſola relata, quæ proximo reſpiciendi principio referuntur, in ea comprehendi, cum hæc ſola habeant certos ac præfinitos terminos, ad quos primo referantur quoſque ea oporteat definite cognoſcere, vt relata definite cognoſcantur. quanquam ex definitione ſic intellecta, facile totius generis relatorum huius prædicamenti cognitio haberi poteſt.

An relata communia in definitione Ariſt. comprehendantur.

Proprietas vltima relatorum quid indicet.

Ad ſecundũ dicendum, ex relatione cõmuni fieri relatum commune eorum, quemadmodum relatio communis, non eſt proximum & perfectum reſpiciendi principium, ſed inchoatum & remotum; imo, remotiſſimum: ſic etiam relatum, quod ex ea efficitur, non refert proxime ſed inchoate & remotiſſime. atque hoc quidem relatum non eſſe impugnatum primo argumento, ſed ſolum relatum commune, quod aliquis crederet proximo reſpiciendi principio referri: quod ſane non datur.

Ad tertium dicendum eſt, conſuetum eſſe Philoſophis, vt ſæpe cum in ſingulari numero tractare rem aliquam poſſunt, de ea differant in pluralinid quod multis exemplis oſtẽdi poteſt. itaque omnia, quæ hic in plurali numero dicta ſunt, dici potuerunt in ſingulari: vt relatum eſt, cuius eſſe eſt ad aliud effectum eſſe. & cætera eodem modo immutata paululum locutionis forma. Non ea igitur de cauſa tenuit Ariſt. ſemper in hac tractatione mordicus pluratem numerum, quod putauerit in hoc prædicamento non dari vnũ commune genus: ſed forſitan, quia facilius intelligitur totum relationum genus in plurali numero, quam in ſingulari.

Cur Ariſtot. numero multitudinis in hoc prædicamento ſemper vtatur.

Ad

Ad reliqua vero tria argumenta, quæ pro affirmatiua parte quæſtionis propoſita ſunt, quoniam id, quod verum eſt, concludunt, non opus eſt vt reſpondeamus Illud tantum docebimus, quonam pacto relatio dicatur vniuoce, & in quæſtione Quid eſt de omnibus indiuiduis relationibus. hoc enim non caret difficultate. Animaduerte igitur, relationem, quæ vniuoce, & in quæſtione Quid eſt prædicatur de omnibus indiuiduis relationibus, non eſſe relationem, quæ eſt proximum reſpiciendi principium (talis enim relatio eſt analogum quippiam, quemadmodum quoddam animal) ſed eſſe relationem, quæ eſt primum ac remotiſſimum principiũ reſpiciendi: non tamen ſub ratione remotiſſimi principii (quia hoc pacto non dicitur de inferioribus relationib.) ſed ſub hac ratione, quatenus eſt id, quod aliquid ſecũdum ſuum eſſe ad aliud referri poteſt: quæ ratio omnib. relationibus conuenit, quatenus communẽ naturam relationis participant, vt perſp. cuũ eſt Idem porro dicendum eſt de relato reali. Nam, quod vniuoce, & in quæſt one Quid eſt prædicatur de omnibus relatis ſingularib. non eſt relatum, quod proxime refertur (eſt enim analogum, vt ea relatio à qua denominatiue dicitur) ſed eſt relatum, quod primo ac remotiſſime refertur: non tamen ſub ratione primi & remotiſſimi relati, vt de relatione dictum eſt, ſed ſub hac ratione, quatenus eſt id, quod ſecundum ſuum eſſe ad aliud referri poteſt, vel quod denominatiue ac relatione dicitur. Quæ ratio conuenit omnibus relatis. quanquam relata, quæ proximo reſpiciendi principio conſtituuntur, hoc habent, vt non ſolum ad aliud referri poſſint, propter communem relatorum naturam, ſed etiam ad aliud actu referantur propter peculiarem ac propriam.

Quonam pacto relatio dicatur vniuoce.

In relato cõmuni idem explicatur.

Atque hæc de relatorum genere ſatis ſuperque fuerint. Nam, quæ de relatorum attributis in Prædicamentorum librum priuatim ſcripſeramus, in communia commentaria huius loci paucis omiſſis (vt fere alia) trãſlata ſunt, nec ſatis cum inſtituto huius operis congruere videntur, tametſi in eis nonnulla ſunt, quæ ſi nunc ad incudem reuocaremus, iis quæ nunc de relatis diximus accommodanda eſſent.

Quo pacto ſex vltima Prædicamenta à ſuperioribus diſtinguantur.

QVÆSTIO VII.

Non eſſe abſoluta cum reſpectibus.

SECTIO I.

QVoniam vero expediuimus quatuor prima prædicamenta, quæ præcipua ſunt, & de quibus ſolis cum Ariſtoteles, tum cæteri Philoſophi fuſius diſputant: locus hic videtur poſtulare, vt de cæteris breuiter diſſeramus.

Cauſa diſputationis ſequentis.

Ac de omnibus ſimul illud in commune operæpretium erit intelligere, quæ ſit eorum natura, ſiue, quo pacto à ſuperioribus diſtinguantur: quanquam enim ad cap. 7. q. 2. ſect. 4. & quæſt. 3. ſect. 2. & 3. id explicatum vtcunque eſt, quia tamen non parua eſt de hac re controuerſia, neceſſarium videtur, vt eorum à cæteris diſtinctionem luculentius tractemus.

Quatuor in hac re à Caietano in Prædicamentorum librum ſententiæ referuntur. Prima eſt eorum, qui ſex vltima genera dicunt eſſe abſoluta quædam ſimul cum reſpectibus; abſoluta, inquam, externa rebus denominatis cum reſpectibus, vel rerum denominatarum ad externa ipſa: vel externorum ad res denominatas. in hoc enim non ſatis conſtanter loqui videntur huius opinionis auctores. Verbi cauſſa, vbi, ſeu eſſe in loco (hoc enim exemplo vt magis perſpicuo libentius vtimur) nihil eſſe aliud, quam locum ipſum externus circumdantem cum reſpectu loci ad rem locatam, vt alii volunt, rei locatæ ad ipſum locum.

Quatuor de ſex vltimorũ prædicamentorum natura ſententiæ. Prima eorũ qui dicunt ea eſſe abſoluta quædam ſimul cum reſpectibus.

Ratio, qua ducti videntur, hæc eſt: quia quæ in primis tribus prædicamentis ponuntur, ſunt pure abſoluta, quæ autem in quarto, ſunt pure reſpectiua, ſeu potius puri reſpectus quidam. igitur vt reliqua ſex à ſuperioribus diſtinguantur, opus eſt, vt ſint abſoluta ſimul cum reſpectibus. Accedere autem videtur Ammonii ſententia, qui in Prædicam. ſex vltima prædicamenta quaſdam præcedentium prædicamentorum complicationes eſſe ait.

Ratio prima ſententiæ.

Hæc tamen ſententia ſi credit ipſas aggregationes abſolutorum cum reſpectibus poni in his vltimis prædicamentis, ex iis, quæ ad c. 7. quæſt. 5. ſect. 2 dicta ſunt, refutata relinquitur. ſunt enim aggregationes abſolutorum cum reſpectibus, entia per accidens quæ plane reiecta ſunt à prædicamentis: ſi vero ſic intelligenda eſt, vt abſoluta externa cõſtituant ſex vltima prædicamenta, & relationes aſciſcantur ad intelligendum, quo pacto externa ipſa ſumantur, quatenus hæc prædicamenta conſtituunt, in quartam opinionem incidunt.

Cenſura eiusdem ſententiæ.

Digitized by Google

dunt, si vero contra putant, relationes ipsas ad prædicamenta hæc pertinere, res vero absolutas explicationis gratia adiungi, in secundam aut tertiam incidere videntur, quorum vtrumque ex dicendis patebit. Ita non est, cur hæc sententia aut probetur, aut velut à cæteris distincta referatur.

Expenditur & soluitur ratio.

Nec certe ratio, qua illa innixi videtur, quicquam habet momenti, vt enim hæc à quatuor superioribus distinguamus, satis est, si vel ea dicamus ab illis diuersa esse tanquam absoluta externa ab internis absolutis & relatiuis: quod faciunt quartæ opinionis auctores, aut vt dicamus esse relatiua alterius naturæ, quam sint illa quæ in prædicato relationis ponuntur, vt volunt secundæ ac tertiæ sententiæ assertores. Facile quoque diluitur illud ex Ammonio quod ea ratione dicat esse complicationes absolutorum cum respectibus, quia etsi natura simplicia sunt, facta tamen collatione quadam externarum formarum cum rebus iis quas quodammodo informant explicantur.

Non esse relationes extrinsecus aduenientes, neque aliud relationum genus.

SECTIO II.

Secunda opinio Scoti exponitur qui dicat ea esse relationes extrinsecus aduenientes.

SEcunda opinio est Scoti in 3. Sent. dist. 1. q. 1. & aliis locis vt 4. Sent dist. 13. quæst. 1 & Quodl 11. art. 4. vbi asserit sex vltima prædicamenta institui ex relationibus quibusdam quas primus ipse vocat extrinsecus aduenientes, vt eas distinguat à relationibus Prædicamenti Ad aliquid, quas appellat intrinsecus aduenientes. Accedit ad hanc sententiã Paulus Venetus 5. Metaph. cap. 36. 37. & 39. etsi eiusmodi relationes non appellat extrinsecus aduenientes. Similẽ opinionẽ refert Ocham. in 1. d. 30. q. 2 Discrimen autem inter hæc relationum genera hoc esse ait Scotus, quod intrinsecus aduenientes necessario ponantur posito fundamento & termino, vt similitudo inter duo quælibet subiecta posita in vtraque qualitate eiusdem speciei: extrinsecus autem aduenientes positis fundamento & termino non necessario ponantur, vt vnio materiæ cum forma, & rei locatæ cum loco. Fieri enim potest, vt materia & forma existant in rerum natura nec tamen vnita: fiat, quod in separatione animæ rationalis à corpore accidit: & similiter res, quæ nunc est in hoc loco, sæpe non est in eodem, & ipsa & loco eodem seruatis in rerum natura, quod idem in relationibus rei agentis ad eam quæ patitur, & patientis ad agentem passim euenit.

A Probat autem Scotus suam sententiam hoc potissimum argumento, quia Socra- *Vt probetur ab eodem.*
tem, v. c. esse in loco, neque est locus ipse, nec vero Socrates, sed relatio Socratis ad locum, nihil enim aliud hic inuenitur, quod ingressu Socratis in hunc locum acquiratur: eodemque modo agens nihil aliud agendo habet noui, quam relationem agentis ad
B patiens, & cætera similiter. Cum igitur eiusmodi relationes non sint ex genere earum, quæ necessario consequantur posito fundamento & termino; efficitur, vt optime distingui possint ab iis, quæ in prædicamento relationis ponuntur, dicique extrinsecus aduenientes, vt hæc sex vltima prædicamenta cõstituant.

Sed neque ista sententia probatur. Pri- *Reiicitur Scoti opinio.*
mum, quia relationes vniti ad vnitum, &
pleræque aliæ, sunt ex genere earum, quas Scotus vocat extrinsecus aduenientes, nec
C tamen locum habent in sex vltimis prædicamentis, vt inductione patebit. Deinde, quia si intrinsecus aduenientes faciunt vnum prædicamentum, cur non etiam extrinsecus aduenientes? Quod si hæ faciunt plura, cur non etiam illæ? Tertio, quia cum natura relatorum pertinentium ad prædicamentum Ad aliquid sit ad aliud se habere, seu ad terminum, affecta esse, quæ est definitio relatorum eius prædicamenti, si relata à relationibus
D extrinsecus aduenientibus eiusdem quoque sunt naturæ, cur non etiam ad idem prædicamentum pertinebunt? Esse autem illa eiusdem naturæ, ex eo patet, quia non tantum dicuntur ad suos terminos, sed etiam ex intima ratione sua sunt ad illos affecta, vnde non dicuntur à Scoto relatiua tantum secundum dici (quæ omnia sunt simpliciter absoluta) sed secundum esse. Quarto, quia relationes agentis ad patiens, & patientis ad
E agens perspicue ponuntur ab Aristotele in Prædicamento relationis, vt patet ex hoc ipso cap. text. 20. tantumque actio & passio, quæ sunt absoluta quædam, reiiciuntur ad prædicamenta agentis & patientis. Quinto, quia actio & passio apud Aristotelem 3. Physicor. libro, cap. 3. text. 21. & 22. sunt idẽ re ipsa relationes autem agentis ad patiens. & patientis ad agens, sunt re diuersa, quemadmodum & ipsum agens & patiens. Nec solutio Scoti
F in quartum sent. lib ad d. 11. q. 2 quicquam efficit tam multis afferendis significationibus actionis & passionis, cum Aristo. plane constituat prædicamenta agentis & patientis ex actione & passione, quę sunt idem re, quicquid Scotus comminiscatur, accipi aliquando apud illum actionem & passionem pro relationibus. Postremo, quia si relationes agentis

constituit, non est cur in cæteris quærantur internæ formæ, sed externæ potius, vt proportione seruata, par sit ratio in omnibus.

Obiecta contra approbatam sententiam.

SECTIO IV.

Quinta sententia recentiorum.

HAbent nihilominus tantam speciem argumenta ea, quæ contra approbatam sententiam obiiciuntur, vt plerique recentiores extra quatuor sententias, quas de hac re Caietanus retulit, quintam sibi ex iis collegerint & constituerint opinionem.

Suadetur obiectæ quæstionis.

Primum, quia omnia entia realia prædicamentalia, quæ in prædicamento substantiæ non ponuntur, sunt accidentia substantiarum, quas denominant, accidentia vero omnia re vera insunt iis rebus, quarum sunt accidentia, vt patet ex definitionibus accidentis traditis a Porphyrio in Isagoge, capit. de Accidente, & ex illa, qua Aristoteles in Antepræd icamentis, cap. 2. explicat ea, quæ sunt in subiecto, qua non dubium est, quin complecti velit entia omnia, quæ non sunt substantiæ.

Deinde, quia passio perspicue inhæret patienti, quod Aristoteles 3. Physicorum, cap. 3. text. 20. & sequentibus, & aliis locis ex eo probat, quia solum id, in quo est passio, patiatur.

Tertio, quia motus omnis est in mobili, vt idem asse it loco proxime citato, text. 28. & aliis plerisque: quod si motus localis est in mobili, ergo id, quod acquiritur per illum, cum idem sint te ipsa motus, & id, (quod per motum acquiritur, vt Physici ad tertium lib. Physic. ostendunt: etsi ratione diffe ant, at locus non est in mobili, sed in corpore ambiente locatum, quare id, quod acquiritur per motum localem, & per se ponitur in prædicamento Vbi, non est locus, sed absolutum aliquid inhærens mobili, siquidem ad relationē non est per se motus.

Quartum eorum argumentum est, quia si locus constitueret prædicamentum Vbi, tanquam forma externa, quæ motu locali acquiritur, mutata superficie ambiente, mutaretur locus, quod falsum est, vt patet in rupe, quæ etsi circumdatur aqua decurrentis fluminis, non mutatur tamen loco.

Quintum, quia re vera id, quod motu locali acquiritur, non est proprie locus ipse, sed loci occupatio.

Sextum, quia motus localis potest fieri per vacuum, in vacuo autem non sunt superficies quibus succesiiue circumdetur mobile.

Septimum, quia id, quo dicimur tantæ vel tantæ ætatis, non est extra nos, & à quo extrinsecus denominetur, sed in nobis ipsis, quo fit, vt in prædicamento Quando non ponantur formæ aliquæ externæ, sed ipsis rebus denominatis inhærentes.

Octauum, quia isto modo ea, quæ in his prædicamentis ponuntur, non essent diuersa essentialiter; neque ab iis, quæ ponuntur in superioribus prædicamen is, neque à se inuicem, quod dici non potest, cum differant toto genere, id autem sequi, perspicuum videtur, locus enim non est diuersus essentialiter à superficie, sed differunt locus & superficies tanquam idem accidens a se ipso, modo sumptum vt inhærens, modo vt extrinsecus ambiens. Actio item & passio idem sunt cum motu, nec differunt à se inuicem; nisi tanquā idem illatum & acceptum, quod idem de cæteris dici potest.

Postremum, quia Gilbertus Porretanus, à quo fusius hæc vltima prædicamenta sex principiorum titulo habemus scripta, plane sentire videtur ea, quæ in iis ponuntur, non esse extrinseca rebus denominatis, sed inhærentia, & ex illorum adiacentia relicta. *Vbi enim* (vt ait) *est circumscriptio corporis ex loci circumscriptione prouenions. Quando est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur.* quod idem in aliis cernere est, præterquam in actione, quam idem quoque facit extrinsecus denominantem.

Sententiarum, qui dicunt ex vltima prædicamenta cōfici ex entitatibus absolutis intrinsecis.

His adducti nonnulli sentiunt, hæc vltima prædicamenta conficiex entitatibus quibusdam absolutis intrinsecis, siue inhærentibus in rebus, quas denominant; vna excepta actione, quam fatentur extrinsecus denominare: præsertim cum faciant prædicamentum actionis ex solis actionibus transeuntibus, reiectis actionibus immanentibus ad prædicamentum qualitatis, vt eas plærique superiorum sententiarum auctores reiiciunt. Addunt vero entitates absolutas prædicamentorum Vbi, Situs, Quando, & Habendi esse idem re cum subiectis; tametsi ab eis ratione, atque adeo essentialiter differant. Quare id, quod motu locali acquiritur (etiamsi fiat in vacuo) esse entitatem positiuam eandem re cum quantitate mobilis, sed quidditatiue diuersam, non locum vllum quocunque fingatur modo: & id, quod temporis decursu in rebus temporariis relinquitur, esse entitatem absolutam, quam in varias ætates diuidere solemus in viuentibus.

Obiectorum solutio.

SECTIO V.

PErsistendum tamen est in approbata sententia Diui Thomæ, quæ eadem est Herueiquodl. 5. q 9. Paul Soncin. 5. Metaphys q. 40 Iauelli 5. Metaph. q 23. & fere recentiorum Thomistarum, excipio enim Caietanum ætate iam prouectiorē, qui, vbi minus id facere debuit, hoc est, in actione, oppositā ex verbis D. Thomæ, quæ sunt 1. p. q. 16. art. 1. collegit opinionem in Commentariis primæ partis, quo loco ait, *Actionem transeuntem esse re vera in agente, idq; latuisse Philosophos*, in 3. Phys. de qua re inferius agendum.

Soluunt argumenta posita contra quartam opinionem.

Ad primum argumentum dicendum est, sex vltima prædicamenta esse accidentia rerum, quas denominant; accepto nomine accidentis non vt à substantia distinguitur. cum sæpe sint substantiæ, sed vt est accidentarium prædicatum de prima substantia: sed tamen accidentia hoc modo sumpta non semper inhærere rebus, quarum accidentia dicuntur; vt in actionibus transeuntibus apertum est, quæ accidentia sunt comparatione agentium, cum tamen non in ipsis agentibus, sed in rebus, quæ patiuntur, inhæreant, quanquam igitur sex vltima prædicamenta sunt prædicata accidentaria rerum, quas extrinsecus denominant; non est tamen opus, vt in ipsis inhæreant, sed quæcunque sunt accidentia, hoc est, non substantiæ, ea inhærent in re aliqua vt locus in corpore circumstante, & sic de cæteris.

Quo pacto passio sit in patiente.

Ad secundum dicendum est, passionem esse in patiente, eo pacto, quo terminus actionis in illo est, terminus autem interdum est in patiente per realem inhærentiam, vt quantitas & qualitas: interdum per solam realem coniunctionem, vt locus. Itaque passionum aliæ per realem inhærentiam, vt accretiones & alterationes; aliæ per solam realem coniunctionem, vt motus locales, in patiente insunt. Vnde cum Aristoteles docuit, passionem esse in patiente, sic est intelligendus, quasi dixerit, passionem esse in patiente, aut per realem inhærentiam, seu vere in subiecto, aut per solam realem coniunctionem. Nam; & vincula pati dicuntur serui, cum ligantur, & arma milites, cum induuntur, vasa etiam argentea patiuntur aurum, cum inaurantur, & tamen ista non inhærent rebus denominatis, quasi subiectis, sed extrinsecus adiacent.

Ad tertium dicendum, motum localem (quemadmodum & alios motus) non esse idem re ipsa cum mobili, sed cum termino, in quem tendit motus, hoc est, cum loco, qui quoniam est in mobili per realem coniunctionem, motus etiam in mobili eodem modo esse dicitur.

Quæ superficies sit locus.

A Ad quartum dicendum est, locum non esse qualemcunque superficiem concauam corporis continentis, sed eam, quæ est immobilis, vt supra cap. 13. q. 7. sect. 1. & 2. & q. 11. sect. 2. ex Aristotele fusius explicauimus: esse autem immobilem ratione superficiei ambientis spacium, in quo est mobile. Quia igitur superficies, ambiens spacium, est id, quod quasi formale est in loco, superficies autem reales, quæ in eam incidunt, id quod velut materia-
B le: idcirco nihil refert, si mobile nunc sit in hac superficie reali, nunc in illa, dum enim est in eadem superficie, vt sic dicam, imaginaria spacii semper in eodem loco quiescere censetur, quod omnes superficies reales in eam successiue incidentes, vna & eadem in ratione loci esse censeantur.

Quid per motum localem proprie acquiratur.

Ad quintum dicendum, vt materia, cum fit generatio, proprie acquirit formam, & aqua, cum calefit proprie acquirit calorem, ita cor-
C pus, cum mouetur secundum locum, proprie locum acquirere, non ipsam loci occupationem, quæ nihil aliud est, quam relatio locati ad locum, aut loci ad locatum. Si enim est aliquid absolutum inhærens locato, & medium inter locatum & locum; pari ratione formæ habitio, vt sic dicam, erit absolutum quippiam medium inter materiam & formā: & caloris possessio erit medium quippiam absolutum inter aquam calidam & calorem,
D quod ridiculū est, cum hæc, si non sumantur vt effecta formalia substantialis formæ & caloris, nihil aliud & re vera, & scholasticorum omnium opinione sint, quam relationes quædam subiectorum ad formas, vel formarum ad subiecta.

Difficultatem circa motum in vacuo cōmunem esse omnibus opinionibus. Exponitur tamen mens vera sententiam.

Ad sextum dicendum est, eius difficultatem communem esse omnibus opinionibus, siue enim id, quod acquiritur in motu locali, sit complicatio ex loco & relatione, siue re-
E latio, siue absolutum accidens, inhærens mobili, resultans ex circumpositione loci, siue locus ipse: non videtur dari posse motus in vacuo, cum in eo non detur locus seu superficies contiuens locatum. Respondendum est tamen, motum localem in vacuo non esse eiusdem rationis cum eo, qui fit in pleno, hic enim est acquisitio entis realis positiui; quicquid tale ens sit; & ratione eius entis reducitur ad prædicamentum. Vbi, at ille non est ac-
F quisitio entis realis siue externi, siue inhærentis, sed est acquisitio spacii: quod quidem non est verum ens, vt quidam veteres Platonici apud Simplicium 4 Physic. in sua digressione de loco, in tex. 49. & Galenus, testibus Simplicio & Themistio 4. Phys. in tex. 36. & Aristoteles ipso loco iam nominato, putabant, sed cepedo quædam corporum, quæ est negatio re-

pugnan-

pugnantiæ ad capienda corpora: tametsi dici A
poteſt aliquid reale, hoc eſt, haud pendens ab
operatione intellectus, & ſuo modo neceſſa-
rium ſimpliciter in rerum natura, vt ſupra ad
c.5.q.1.ſect.1.& c.13.q.7 ſect.1. diximus.

Quid alii dicere poſſint.

Dicat fortaſſe aliquis, non ſpatium ipſum,
ſed mobile, vt eſt in alia parte ſpatii, eſſe
terminum ſui motus in vacuo, imo & in pleno,
tametsi in pleno detur alius terminus poſitiuus,
ſuperficies nimirũ corporis continentis,
quæ eſt locus prædicamẽtalis, minime tamen B
neceſſarius ad motum localem, licet neceſſa-
rius ſit ad motum naturalem in pleno.

Ratio.

Ratio huius rei eſſe poteſt; quia motus lo-
calis, etſi fiat in vacuo, erit tamen aliquid rea-
le, quia dabitur à parte rei, & directe, ac per ſe
erit à cauſa mouente, & realiter influente: ha-
bebit igitur terminum realẽ, cuiuſmodi non
eſt ſpacium ipſum, cum tamen mobile, quate-
nus eſt in alia ſpatii parte, aliquid reale ſit.

Confirmatio.

Id ipſum confirmari poſſe videtur ex ag- C
generatione ſubſtantiæ, quæ cernitur in viuen-
tib. perfectis, cum nutriuntur, & ex tranſ-
ſubſtantiatione, quæ fit in ſacro Euchariſtiæ
myſterio. Nam & anima ipſa perfectorum a-
nimalium, quæ indiuiſibilis eſſe dicitur, eſt
terminus aggenerationis viuentium, quate-
nus eadem incipit eſſe in aliis atque aliis par-
ticulis materiæ nutrimenti: & Chriſti Domi-
ni corpus videtur eſſe terminus tranſſubſtan-
tiationis in Euchariſtiæ ſacramento, quate- D
nus incipit eſſe ſacramentaliter ſub ſpeciebus
præteriti panis. Demum ſic argumentabitur
aliquis: Cum motus ſit idem realiter cum
termino, vt volunt Philoſophi, ſi terminus
motus localis in vacuo ſit ſpatiũ ipſum, quod
nihil eſt, erit is motus idem cũ nihilo: erit
ergo & aliquid, & nihil; aliquid, quia motus:
nihil, quia idem cum nihilo.

Refutationis argumẽtum 1.

Sed facile iſta refelluntur. Primum, quia
mobile eſſe in alia & alia parte ſpatii, nihil E
aliud eſſe, quam contineri ab alia & alia: con-
tineri autem aut eſt referri relatione conten-
ti ad continens, aut extrinſecus affici, & qua-
ſi informari, quod eſt prius, quam referri re-
latione cõtenti: aut ergo terminus motus lo-
calis eſt relatio, ad quam Ariſtoteles negat eſ-
ſe perſe motum, aut eſt ſpatium, quod occu-
patur, & à quo continetur mobile, quod ſo-
lum ponimus fore per ſe terminum motus,
qui fiet in vacuo. Quod ſi quis fingat aliquem
alium modum eſſendi mobilis in ſpatio, qui
acquiratur per motum localem: pari ratione
alios concedat neceſſe eſt, quos ſub quanti-
tate & qualitate acquirat mobile in augmen-
tatione & alteratione, & ad quos per ſe hi
motus terminentur: at modus eſſendi ſub
tanta quantitate, nihil aliud eſt, quam eſſe
tantum, ſiue affectũ tanta quantitate; vt mo-
dus eſſendi ſub albedine nihil aliud eſt, quam
eſſe album, ſiue albedine affectum, quo fit, vt
modus etiam eſſendi in hoc aut illo ſpatio ni-
hil aliud ſit, quam contineri, & quodammo-
do affici hac aut illa ſpatii capedine.

Deinde, quia ſpecies motus nõ diſtinguun- 3.
tur apud Ariſtotelem alio ve Philoſophos per
hoc, quod terminantur ad ipſa mobilia hoc
vel illo modo ſe habentia, ſed per hoc, quod
terminantur ad hanc vel illam formam, aut
quaſi formam accidentariam, & abſolutam
acquiſitam: ergo niſi velimus omnium Phi-
loſophorum conſuetudinem repudiare, neu-
tiquam diſtinguere debemus motum locale
à cæteris motibus, per hoc, quod termi-
natur ad ipſum mobile, hoc vel illo modo ſe
habens, ſed per hoc, quod terminatur ad lo-
cum acquiſitum, qui in vacuo ſolum ſpatium
eſt; in pleno autem ſuperficies corporis con-
tinentis contigua mobili, quatenus immobi-
lem ſpeciei capedinem circumdat.

Tertio, quia ſi diſtinguamus terminum 3.
cuiuſque motus in totalem & formalem; erit *Duplex ter-*
quidem in motu locali, qui fiet in vacuo, ter- *minus in*
minus totalis mobile, vt eſt in parte ſpatii ac- *motu.*
quiſita; quemadmodum totalis terminus in
augmentatione eſt mobile ipſum, vt habet
tantam quantitatem acquiſitam; & alte-
rationis ipſum mobile, vt habet talem acquiſi-
tam qualitatem, ſeu potius ſunt compoſita
quædam ex mobili & formis acquiſitis: ſiqui-
dem id quod primo fit in quouis motu & mu-
tatione, non eſt forma aut quaſi forma, nec
ſubiectum, ſed compoſitum ex forma, aut
quaſi forma, & ſubiecto, vt docet Ariſtote-
les ſeptimo libro huius operis. Verum, ſi
quæratur terminus formalis, ad hoc tan-
dem veniatur neceſſe eſt, vt aſſignetur ali-
quid à mobili diſtinctum, à quo primo deſu-
matur ipſa motuum diſtinctio, quodque non
ſit relatio: at hoc in motu locali per vacuum
nõ poteſt eſſe mobile, hoc vel illo modo ſum-
ptum, ſed ſola forma, aut quaſi forma à mo-
bili acquiſita; quæ nihil aliud eſſe poteſt, niſi
hoc aut illud ſpatium, quod à mobili ſi occu-
patur: quemadmodum nec in augmentatio-
ne & alteratione eſt mobile ipſum, etiam hoc
vel illo modo ſpectatum, ſed quantitas; aut
qualitas acquiſita.

Quapropter ad rationem in oppoſitum F
dicendum eſt, motum per vacuum, ſi detur,
fore reale quippiam, hoc eſt, minime pen-
dens ab operatione intellectus, & à cauſa
mouente & influente, hoc eſt realiter agen-
te in deferendo mobili ex vna parte ſpatii
in alteram: proindè terminum illius fore
eodem modo realem ſiue haud pendentem

ab operatione intellectus (vt diximus) nempe ſpatium, quod acquiratur per eum motum. Quocirca dicere poſſumus, eum motum, cum futurus ſit acquiſitio totius ſpatii, duabus de cauſis fore realem: vna, ex parte termini, qui non pendet ab operatione intellectus: altera ex parte mobilis, quod erit ens reale, & reali virtute ponetur per motum in alia ſpatii parte. Nec certe maiorem realitatem tribuit motui per vacuum impugnatus dicendi modus, cum non magis reale aliquid ſit mobile, vt eſt in alia & alia parte ſpatii, quam compoſitum ex mobili & ipſa ſimul parte ſpatii acquiſita: præſertim, cum ex coniunctione mobilis cum parte ſpatii acquiſita nulla entitas realis reſultet in mobili. Quod ſi dicas, reſultare modum realem exiſtendi in parte ſpatii acquiſita, hunc ipſum nos concedimus: verum is modus non eſt ipſe terminus motus, ſed ſequitur acquiſitionem illius, ſeu potius eſt ipſa eius completa acquiſitio: quo pacto modus ex ſtendi ſub tanta quantitate aut qualitate acquiſita, non eſt terminus alterationis alterationiſve, ſed eſt ipſa quantitatis aut qualitatis perfecta acquiſitio. Nec vero quicquam efficiunt ea, quæ allata ſunt ex aggenerationis viuentium, & ſacræ Euchariſtiæ myſterio. Nam, etſi anima perfectorum viuentium eſt formalis terminus aggenerationis, quæ fit in nutritione: quatenus eſt in alijs atque alijs partibus materiæ nutrimentitiæ non eſt tamen ipſa ſubiectum aggenerationis, vt patet; ſed noua materia nutrimenti ſuſceptiua quo fit, vt exemplum non ſit ad rem. Quod autem ad illud ſacræ Euchariſtiæ attinet, dicendum, ſi tranſſubſtantiatio proprie ſumatur, nullum commune ſubiectum in ea ſumi poſſe, quod tranſeat ex vno eſſe ſubſtantiali in aliud: proinde neque ad rem eſſe exemplum ab ea deſumptum. Quod ſi ſumatur pro conſecratione, qua Chriſtus Dominus virtute verborum Sacerdotis, ſeu potius ipſius Chriſti, ponitur ſacramentaliter, vbi ante non erat, non dubium, quin Chriſtus Dominus, quatenus eſt ſacramentaliter ſub ſpeciebus præteriti panis, ſit terminus tranſſubſtantiationis. verum non formalis, quem quærimus, ſed totalis: formalis enim ſunt ipſa accidentia, quæ quaſi velamina quædam ſacramentaliter contegunt corpus Chriſti, non multo ſecus ac locus ſpatiumve contegit ac continet locatum. Nec vero addita argumentatio quicquam efficit. Dicimus enim ſpatium non eſſe omnino nihil in hoc ſenſu, quaſi nec ſtetes vlla, nec capedo rei. Quod ſi opponens contendat nihil omnino eſſe, idem incommodum admittere cogetur, cum ait, motum in vacuo eſſe modum occupandi ſpatium: erit enim modus occupandi nihil quoad quidem nihil eſt. Aut ſi dicat eſſe mobile ipſum, quatenus ſucceſſiue occupat ſpatium, etiam hoc modo cogetur fateri, mobile, ſi in vacuo moueatur, nihil omnino acturum aut paſſurum. Occupare enim ſucceſſiue id, quod nihil eſt, nihil agere aut pati eſt; quo fiet, vt iſto etiam modo motum in vacuo nihil omnino eſſe fateatur.

Sed vt reuertamur ad id, vnde digreſſi ſumus, ad ſeptimum ex obiectis dicimus, ex adiacentia temporis præteriti nihil abſolutum in nobis relinqui, modo te vera ſit inhærens: ſed ætates noſtras explicari per denominationes à temporibus tranſactis, nihilque aliud eſſe, quam obnoxios fuiſſe nos iis temporibus: dico autem *obnoxios*, quia ea, quæ nihil à tempore patiuntur, vt ſunt ſubſtantiæ rerum incorruptibilium, ea nec tempore menſurantur nec in eis vera cernitur ratio, aut ætatis, quam nos in ſolis viuentibus caducis ponimus, aut recentiæ (vt ſic dicam) vetuſtatiſque, quas rebus omnibus corruptibilibus tribuere ſolemus.

Ad octauum fatemur, non eſſe neceſſe, vt prædicamenta hæc (vide quæ dicta ſunt c. 7. q. 3. ſect. 2.) aut inter ſe, aut à præcedentibus diuerſa ſint eſſentialiter: ſatis enim eſt, ſi eorum modus conueniendi primis ſubſtantijs, eaſque denominandi ſit diuerſus. Nam neque illud eſt neceſſarium, vt quę in eis ponuntur, ſint vere accidentia, ſed vt habeant ſe more accidentium modo aliquo informantium; vt ex prædicamento Habendi perſpicuum eſt.

Ad vltimum, etſi non admittimus, quicquid ſex principiorum auctor de his prędicamentis ſcriptum reliquit, & ea, quæ obijciuntur ex definitionibus Vbi & Quando, æque accommodari poſſunt opinioni eorum, qui hæc prædicamenta ex relationibus conficiunt, atque eorum, qui ex abſolutis inhærentibus; tamen id, quod ait Vbi prouenire ex loci circumſcriptione, & Quando relinqui ex temporis adiacentia, in vero ſenſu accipi poſſe. Nam, cum verba Vbi & Quando, vt in te propoſita vſurpantur, concreta ſint (idem enim valent, ac ſi dicas locatum & tęporale) nihil aliud eſt, ea relinqui ex adiacentia temporis & loci, quam eſſe eorum effecta formalia. At nomina effectorum formalium nihil aliud ſignificant, quam formas ipſas per modum adiacentium, ſiue illæ inhærentes ſint, ſiue extrinſecus denominantes. Atque hęc de ſex vltimis prędicamentis in commune dicta ſint; nunc priuatim de quibuſdam nonnulla explicemus: neque enim omnia

per

Ad confirmationem. Anima perfectorū quomodo ſit terminus aggenerationis. Tranſſubſtãtiatio duob. modis ſumi poteſt.

Quiſnam ſit eius terminus.

Quæ diſtinctio inter hæc ſex vltima prædicamenta, & quatuor ſuperiora ſufficiat.

percurrere aut necessarium, aut etiam vtile A existimamus.

Num actio transiens sit in agente.

QVÆSTIO VIII.

Sententia quorundam.

SECTIO I.

ET si ex iis, quæ dicta sunt cum superioris quæstione, *sectione tertia*, tum vero ad caput 7. *quæstione* 2. *sect.* 3. perspicuum videtur, actionem transeuntem non in agente esse, sed in eo, quod patitur (immanentem enim esse in agente, luce clarius est) tamen quia viri graues contra senserunt, non erit præter rem, si quæstionem hanc aliquanto pressius examinemus. B

Iuri affirmans quibus Auctoribus fauerit.

Raymundus Lullius Maioricensis, qui apud suos Doctoris illuminati nomen inuenit, eam sententiam in *Pr. turbiorum parte* 2. amplexus est, vt diceret, actionem non tantum immanentem, sed etiam transeuntem in agente esse: quam sententiam probat Caietanus in Commentariis primæ partis Diui Thomæ ad quæstionem 25. *artic.* 1. eamque ex quibusdam Diui Thomæ locis colligit. Eandem vero sequitur Bartholomæus Torrens in eundem librum, *quæst.* 29. *art.* 1. *dissput.* 4. aliique nonnulli. C

Quibus rationibus probari soleat.

Rationes pro hac parte hæ sunt ferme. Primum, quia actio quælibet reducit formaliter è potentia in actum non solum id, quod patitur; sed etiam id, quod agit: imo, prius consideratione nostra reducit id, quod agit, quam id, quod patitur: cum ex eo, quod agens agit, patiens patiatur, actionem vt recipiat: perspicuum est autem id, quo aliquid formaliter reducitur è potétia in actum, esse perfectionem reducti, & ex consequenti esse in illo. D

Deinde, quia quælibet res (loquimur autem de creatis tantum) perfectior est, cum actu agit, quam cum est tantum in potentia ad agendum; quippe cum operatio sit finis agentis, seu potius existentiæ agentis, iuxta illud Aristotelis in 2. de Cœlo, *cap.* 3. *text.* 17. *Vnumquodque est propter suam operationem.* quod de rebus creatis intelligendum est. Si ergo perfectior est quælibet res creata, cum agit, quam cum non agit: est igitur actio perfectio illius, ac proinde in ea ipsa inest. E

Tertio, quia causa formalis non est separata ab effectu formali: cum sit idem formaliter; licet modus significandi vocabulorum vtriusque sit diuersus, vt albedo & album: at actio est causa formalis agentis, vt agens est; non est igitur ab agente separata. F

Quarto, quia actio & passio sunt formæ oppositæ, cum oppositas habeant conditiones: non possunt igitur esse simul in patiente; passio autem est in patiente; ergo actio in agente.

Quinto, quia impossibile videtur, formam esse in aliquo, & tamen non illud denominare: si ergo actio transiens esset in patiente, non dubium, quin omne patiens diceretur agere; quod saltem in materia prima falsum esse deprehenditur.

Sexto, quia omne accidens (vt est apud Porphyr. *in Isagoge, cap. de Accidente*) denominat subiectum aliquid, cui inhæreat; vt patet ex definitione Accidentis: veluti superficies aeris continentis: etsi denominat extrinsecus locatum, tamen denominat aerem locatem, vt subiectum, cui inhæret: at actio si non denominat intrinsecus rem agentem: nullum subiectum, cui insit, denominare potest; neque enim, quatenus actio est, denominat rem quæ patitur; alioqui omne patiens ageret, quod est aperte falsum.

Postremo, quia actus in eo esse debet, cuius est actus: constat autem actionem esse actum agentis, vt Arist. docet 3. Phys. cap. 2. tex. 20. Ita cogi videtur Aristoteles etiam ipse eam sententiam admittere, vt fateatur omnem actionem in agente esse.

Ab auctoritate D. Thomæ confirmatur.

Diuum autem Thomam idem sensisse, ex quibusdam eius Commentariorum locis videtur perspicuum. Nam, in 2. Sent. distinct. 40. q. 2. art. 4. sic ait: *Cum actio sit in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens actio & passio.* Et 2. contra Gent. c. 9. *Actio*, inquit, *quæ non est substantia agentis, inest ei sicut accidens subiecto, & ideo inter nouem prædicamenta accidentis computatur.* Quod idem sæpius asserere videtur in quæstionibus *de Potent. q.* 7. *art.* 9. & 10. & *de Verit. q.* 4. *art.* 2. In 1. etiam part. q. 25. artic. 1. plane docet. vbi actio distinguitur à potentia actiua, nobiliorē esse actum potentia; at in Deo actionem non distingui à potentia actiua: loquitur autem de potentia actiua, per actiones transeuntes. Denique in eadem part. q. 45. art. 3. ponit actiones creandi, quæ haud dubie transeuntes sunt, non esse in creaturis, sed in Deo.

Vera sententia.

SECTIO II.

SED contrariam sententiam veram esse & amplectendam, nonnullis argumentis patet: si modo illud aduertatur, non esse hic quæstionem de relatione agentis ad patiens, vel ad effectum, quam constat esse in agente, si realis sit: neque enim actio siue immanens illa. *Pars negatiua approbatur.*

illa ſit, ſiue tranſiens, relatio eſt: cum relatio nullius ſit efficaciæ. Accedit, quod iam ſuperius *quæſt.7 ſect.1.* contra Scotum oſtendimus, prædicamenta hæc vltima non relatiua, ſed abſoluta eſſe.

Argumenta pro hac parte.

¶Primum igitur ex eo conſtat, non omnem actionem eſſe in agente: quia ſi actio tranſiens in agente eſſet, iam non eſſet tranſiens, ſed immanens. Neque enim ſat eſt adearum diſtinctionem, ſi dicas immanentem nihil operis confectum relinquere, tranſeuntes autem omnes aliquid conficere, quod actione peracta ſuperſit. Nam, & actiones immanentes Dei omnia conficiunt, quæcunque facta perſeuerant: & plurimæ ſunt actiones tranſeuntes, quibus peractis nihil confecti operis relinquatur, vt equitatio, ſaltatio, & tibiæ cantus, aut citharæ pulſatio. Nec vero in eo poſitum eſt earum diſcrimen, quod immanentes non attingant exteriorem materiam ſubiectumve; tranſeuntes autem ſemper circa aliquid diuerſum ab agente verſentur. Nam, immanentes non ſolum attingunt externa intentionaliter, quod eſt perſpicuum, ſed etiam earum quædam attingunt realiter. Diuinæ enim multa efficiunt in rebus creatis: humanæ autem, ſi non attingunt immediate, & ſine alia potentia executiua res omnino ſeiunctas, certe ſuo modo attingunt diuerſas realiter in eodem ſuppoſito: voluntas enim & appetitus ſenſitiuus, authore Ariſtotele in tertio libro de Anima, *cap.10. & 32.text.57. D. Thom.1.p.art.quæſt.81.artic.3. & quæſt.82.art.4. Anſelmo lib.1.de Similitud.cap.1. & prima ſecundæ, quæſt.19.art.1. & quæſt.16.art 1. & 4.* tantam vim habent, vt potentias executiuas ſui ſuppoſiti moueant, veluti tractiuã, impulſiuam, ambulatiuam, & alias ſimiles, quæ ab eis differunt realiter. Reliquum eſt igitur, vt in eo conſiſtat earum differentia, quod immanentes ſint in ipſo agente formaliter, hoc eſt, in ipſa agendi potentia; tranſeuntes autem in re, quæ ab agendi potentia diuerſa ſit realiter. Quare, ſi omnis actio eſſet in agente formaliter, vt expoſuimus, nulla omnino eſſet actio tranſiens: quod nemo dicat.

Actiones immanentes Dei omnia conficiunt, quæcunque facta perſeuerant.

Potentiæ ſenſitiuæ interna & moueant executiuas.

Deinde, quia ſi noua actio tranſiens eſſet noua entitas abſoluta in agente, certe Deus, cum cœpit agere in mundi creatione, nouam cœpit habere entitatem abſolutam, ac proinde mutatus eſt. Ignis quoque, & aliæ res creatæ, cum in alias agunt, nouas incipiunt habere in ſe abſolutas entitates: at hæc dicenda nequaquam ſunt. Quæro enim, à quo illæ producantur? Si à patientibus, ergo & omnè patiens agit; quod eſt falſum: & eadem quæſtio relinquitur de patiente, quę de agente; aliquane entitate abſoluta id faciat: quod ſi à patientibus, quatenus patiuntur, proueniunt, iam patiens, quatenus eſt patiens, agit quod dici nullo modo poteſt. Si vero ab agentibus producuntur, iam quæro, an per eaſdem illas qualitates, quibus agunt in alias res, an per alias natura priores, quibus agunt in ſeipſa. Si per eaſdem, ergo ignis prius agit per calorem in ſeipſum, quã agat in aquam: quod & ridiculum eſt & impoſſibile: Ignis enim per calorem nihil aliud, quam calorem introducit niſi per accidens & conſecutiue, quo pacto dicimus calorem exſiccare. Si per alias qualitates, ergo vulgatæ primæ quatuor elementorum qualitates, non ſunt re vera primæ quod ad 2.librum de Gener.ſalium eſſe oſtendunt Phyſici.

Tertio, quia ſi omne mouens, cum mouere incipit, ſimul etiam inciperet nouam entitatem actionis in ſe habere; cum actio, qua mouens mouet, nulla ſit alia, quam motus ab eo enim id, quod mouet, dicitur formaliter mouens; illud abſurdum eueniret, vt omne mouens mouendo moueretur: quod fieri non poteſt, & omnes falſum eſſe ſupponunt.

Poſtremo, quia iſto modo res inanimæ agunt actionibus immanentibus, producendo nimirum in ſe actiones, quibus agant in res alias: at Philoſophi nullas agnoſcunt actiones immanentes, niſi potentiarum cognoſcentium & appetentium. Quod ſi entitates huiuſmodi abſolutæ non producuntur re vera, ſed per emanationes quaſdam reſultant in agentibus ad præſentiam patientium; quo pacto dicimus calorem reſultare in aqua frigida ſublato conſeruante calorem: præter quam quod id temere & ſine vlla ratione diceretur, magis cum ratione congruit aſſerere, rem ad patiendum aptam præſente re ad agendum idonea, nullius alterius entitatis interuentu aliquid ab agente accipere.

Accedunt adeo clara Ariſtotelis teſtimonia, vt ſaltem, qui eius doctrinæ non refragantur, plane confiteri cogantur, actionem tranſeuntem non in agente eſſe, ſed in patiente. Nam 3. Phyſicorum *capite 3 textu 10.* ſcriptum reliquit: non eſſe incommodum, eundem actum eſſe communem duobus, agenti & patienti: *nam agentis*, inquit, *eſt tanquam à quo, patientis autem tanquam in quo: ſicut doctio eſt actus docentis, ſed eſt in ipſo diſcente.* Et ſecundo de Anima, capite ſecundo, *textu* 24. ſic ait: *Videtur enim in patiente, & diſpoſito agentium ineſſe actus.* Et paulo inferius *textu* 26. *Vnuſquiſque enim actus in eo, quod potentia exiſtit, & in propria materia apta natura eſt fieri.* Et tertio de Anima, capite etiam ſecundo.

Ariſtotelis teſtimonia confirmantur.

secundo. textu 39. *Si igitur motus, & actio, & passio est in eo, quod mouetur & patitur (Actiui enim*, inquit, *& motiui actus in patiente fit.) non necesse est mouens moueri*, vnde nos tertium argumentum desumpsimus, quo eodem aliis in locis vtitur Aristoteles. Deinde, *Sicut actio*, inquit, textu 140. *& passio in patiente est, non in agente, sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensibili existit.* Quo, cum ab Aristotele nihil clarius pro hac sententia dici potuisset, non veritus est Caietanus asserere, sententiam suam quasi occultum aliquid veteres Philosophos latuisse.

Eandem sententiam tradit D. Tho.

Denique D. Thomas, quem vnum ille, vt sequeretur, in oppositam opinionem diuertit, nostram communemque sententiam perspicue tradit. Nam 1. part. q. 45. art. 2. nullam aliam entitatem ponit, quæ modo aliquo actionis nomine significetur, quam motum, qui est in mobili, & relationem, quæ est in mouente. Vnde concludit, eum creatio non sit mutatio, nō remanere in creatore ac creatura quicquam aliud, quod nominibus creationis actiuæ & passiuæ declaremus, nisi relationes creantis & creati. Et secundo libro contra Gent. capite 1. hoc discrimen inter actionem immanentem & transeuntem constituit, quod immanens est perfectio agentis, transiens autem perfectio patientis, & in eo existens: quod desumpsit ex Aristotelis 9. libro huius operis, *cap 9. tex. 16.* Alia pleraque Diui Thomæ dicta collegit Ferrariensis 2. *contra Gent. cap.* 1. pro hac sententia in eum locum: ex quibus cœcus pene sit, qui non videat D. Thomam totum id absolutum quod actionis transeuntis nomine comprehenditur, in patiente ponere.

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

Soluuntur argumenta posita p Caiet. sententia.

AD primum igitur pro parte opposita dicendum est, etsi illud recte concludit, actionem esse actum & perfectionem agentis, habentis potentiam seu potentialitatem, vt perficiatur: tamen non recte concludere, esse in agente. Perficiuntur enim agentia creata suis actionibus, non intrinsecus tamen, sed extrinsecus, hoc est, illa ipsa perfectione, qua perficiunt ea, quæ patiuntur, ac recipiunt eorum similitudines: suo enim modo ad perfectionem agentis, non habentis in se perfectionem illimitatam, spectat, quod eius forma quodammodo extendatur, & diffundatur in res alias. Vnde patet solutio secundi.

Agitia creata perfici non solū interne, sed externa etiam forma.

Ad tertium dicendum, causam formalem intrinsecam, seu vere inhærentem non esse separatam ab effectu formali: at de extrinseca aliam esse rationem. Potest enim esse vel omnino seiuncta, vt respectu agentis remoti, vel immediate coniuncta, tametsi non inhærens, vt respectu proximi agentis, aut locati.

Actionem & passionem nō esse formas oppositas.

Ad quartum negandum est, actionem & passionem esse formas oppositas. Nam, etsi conditiones agentis & patientis sunt oppositæ relatiue, ipsum, inquam, inferre & suscipere, quemadmodum dare & accipere: ipsæ tamen conditiones actionis & passionis, nimirum inferri & accipi, non opponuntur, sed vni potius & eidem conueniunt. Quanquam enim agens & patiens distincta sunt (agens, inquam, & patiens actione & passione transeunte, in qua tota est difficultas) forma tamen, quam agens inducit, & patiens recipit, vna prorsus atque eadem est, quemadmodum & donum, quod alter amicorum dat, & alter accipit.

Accidens quo passio debeat denominare subiectū, vnde sit.

Ad quietum & sextum fatemur, omne accidens, si tamen sit verum accidens, & non substantia more accidentis coniuncta, denominare subiectum aliquod, cui inhæret: non tamen illud denominare quauis ratione, sed certa aliqua: quemadmodum locus, etsi denominat aerem circumstantem, cui inhæret, non tamen illum denominat locatum, sed locantem. Sic igitur actio transiens, etsi denominat rem diuersam ab agente, cui inhæret: non est tamen necesse, vt eam denominet agentem, sed satis est, si modo aliquo, nempe patientem.

Ex Arist. sententia, non omnē actum esse in eo, cuius est.

Ad vltimum dicendum, ipsum quoque Aristotelem negare, omnem actum esse in eo, cuius est. Expressis enim verbis sic scriptum reliquit 3 Phys. c. 3. tex. 20. *At neque alicuius actum in alio esse absurdum est.* & paucis interpositis: *Nec prohibet*, inquit, *quum duorum eundem esse, &c.* Ita nihil pene Aristotelis sententiæ apertius repugnat, quam actionem transeuntem, seu qua aliquid in aliud re diuersum operatur, in agente esse, vt subiecto. Quod vero ad *Explicantur D. Thomæ loca.* D. Thomam attinet, dicito, eum in loco citato secundi Sent. *d. 40. q. artic. 4.* loqui de actione & passione, quatenus altera intrinsecus est mala moraliter, altera bona, nempe de voluntate inferendi & sustinendi iniuriam: necesse est enim, vt actio huiusmodi sit in agente, veluti in Iudæis Christum Dominum crucifigentibus, quemadmodum passio in patiente. proinde ipsum externum patiendi motum denominari malum, quatenus à mala voluntate infertur, bonum autem, quatenus à bona suscipitur.

Actio quatenus mala, moraliter est in agente.

Nihil etiam refert, quod ille locis proxime

citatis de actione dicat, & vniuerse sentiat, A ineſſe illam agenti, ſicut accidens ſubiecto: loquitur enim de ineſſe ſiue per veram inhærentiam, ſiue per denominationem. Id enim plane ſignificant verba illa: *Et ideo inter nouem prædicamenta accidentium computantur.* Aperta enim illius (vt patet ex iis, quæ dicta ſunt q.7. præced. ſect.3.) ſententia eſt, eorum pleraque extrinſecus denominare, & ea ratione accidentium naturam ſuo modo participare: etiamſi eorum extremum vſque adeo a natura accidentis remotum ſit, vt contineat ſubſtantias more accidentium circumpoſitas. Si enim de vera inhærentia loqueretur, apertiſſime ſibi repugnaret, qui ſæpe (vt patet ex locis allatis ſect. præcedente) cum Ariſtotele negat actionem, qua aliquid mouetur, in mouente eſſe, vt ſubiecto.

Actionem eſſe nobiliorem potentia, in quibus & quomodo intelligendum.

Cum autem docet, vbi actio diſtinguitur à potentia actiua, nobiliorem eſſe actionem potentia, non loquitur de potentia actiua C per actiones mere tranſeuntes, cuiuſmodi potentiæ ſunt calor in calefaciendo, & frigus in frigefaciendo; ſed de iis, quæ actiuæ ſunt per actiones natura ſua immanentes, & vi naturali tranſeuntes, ſeu, quod idem eſt, immanentes, quoad ſubiectum, & quoad effectum tranſeuntes: cuiuſmodi potentia eſt appetitus animalium ſiue rationalis, ſiue rationis expers in mouendis membris ad nutum obedientibus. Nam actio mere tranſiens non D poteſt eſſe nobilior ipſa potentia, à qua procedit, vt calefactio ligni calore ignis, quæ autem eſt tranſiens quoad effectum, & immanens quoad ſubiectum, ſi diſtinguatur quidem ex natura rei à potentia, vt in creaturis, ſemper eſt nobilior quam potẽtia, à qua procedit; vt actus voluntatis, quam ipſa voluntas, ſi autem non diſtinguatur, quod in ſolo Deo accidit, non poteſt eſſe nobilior: quia identificatur cum potentia, à qua noſtro intelligendi modo procedit.

Actionem mouendi eſſe in creaturis quo pacto accipiendum.

Demum, vbicunque ille docet actionem creandi, & quascunque alias, quibus in creaturis aliquid agit, eſſe in Deo, non in creaturis, loquitur quidem de actionibus tranſeuntibus, verum non de tranſeuntibus, quoad ſubiectum, ſed quoad effectum. Quod vt melius intelligas, aduerte, nõ eſſe negandum, neque id vnquam D. Thomam negaſſe, actiones mere tranſeuntes, quibus Deus aliquid in creaturis operatur, vt motum cœli aut lapidis, ineſſe in ipſis rebus patientibus; ſed hoc tamen notandum, ſapienter illum addidiſſe, actionem mere tranſeuntem non eſſe actum & perfectionem reſpectu Dei agentis, quaſi diuina potentia per huiuſmodi actiones reducatur è potentia in actum: quemadmodum reducuntur potentiæ creatæ; ſed recurrendum eſſe ad actus diuinæ voluntatis practicos, qui æterni ſunt, & nequaquam mutabiles: eoſque dicendos eſſe tantæ efficaciæ, vt pro eo tempore, quo Deus ab æterno ſtatuit hoc vel illud producere, ſine vlla ipſorum nouitate hoc vel illud producant. Hos ergo actus, qui immanentes ſunt natura ſua, tranſeuntes autem virtute & efficacia, intelligit D. Thomas in Deo agente eſſe, non in creaturis, B in quibus operatur.

Datur ne in Deo potentia executiua, quæ ratione à diuina voluntate diſtinguatur.

SECTIO IV.

Duplex opinio affirmatiua. D. Thomæ negans. Argumenta partis affirmatiuæ.

EX his intelligi poteſt, quid dicendum ſit ad eam quæſtionem, ſitne in Deo præter intellectum & voluntatem potentia executiua, quemadmodum in nobis; tametſi non re ipſa, vt in nobis eſt, ſed ratione diſtincta, Durand. in 1. d. 38. q. 1. cum aliis quibuſdam putat diſtinctam eſſe. D. autem Th. 1 lib. cont. Gent. c. 23. Scot. in 1. Sent d. 37. q. vnica & Caietan. in Commentar. 1. part. q. 25. art. 1. & alii plerique ſentiunt non eſſe diſtinctam.

Patrem affirmatiuam hæc argumenta confirmant. Primum, quia actus intellectus & voluntatis nõ attingunt realiter obiecta, ſed intentionaliter tantum: eſſe enim intellectum aut volitum, non eſt reale aliquid in re intellecta aut volita, ſed denominatio extrinſeca ab actu intelligendi & volendi, aut relatio rationis reſultans in obiecto ex actu intelligendi aut volendi, cum interim actus potentiæ executiuæ realiter attingat ſuum obiectum.

Deinde, quia actus intellectus & voluntatis ſunt ex ratione ſua immanentes; actus autem executiuæ potentiæ ex ratione ſua tranſeuntes.

Tertio, quia quem ordinem in creaturis habet intellectus, voluntas & potentia executiua ſecundum rem, eundem habent in Deo ſecundum conſiderationem noſtram: in creaturis autem hæc tria ſunt diſtincta realiter, atq; adeo inter ſe ita ordinata, vt intellectus primum approbet quæ facienda ſunt; deinde voluntas ea amplectatur, ac demum potentia executiua conficiat, ſeu quouis alio modo ad eſſe perducat: igitur eandem diſtinctionem, eundemq; ordinem conſtituere oportet conſideratione noſtra in intellectu, voluntate, & potentia executiua Dei.

Poſtremo, quia potentiæ diſtinguuntur per actus, actus autem intellectus & voluntatis

&

& potentiæ executiuæ respectu cuiuscunque agentis intellectiui distinguûtur saltem consideratione nostra, ergo & intellectus, voluntas & potentia executiua.

Pars negatiua probatur.

Pars tamen negatiua his rationibus probatur: Primum, quia voluntas Dei est efficacissima: non esset autem etiam consideratione nostra efficacissima, si cogitaremus eam quasi expectare aliam potentiam ad executionem eorum, quæ vellet.

Vbi distinguenda sit potentia executiua à voluntate.

Deinde, quia vbi potentia executiua est limitata, ibi necesse est eam ponere distinctam à voluntate, quæ in creaturis etiam suo modo illimitata est (multa enim volumus, quæ nullo modo possumus) at vbi executiua potentia illimitata est, quod in Deo contingit, ibi non est opus, vt eam a voluntate distinguamus.

Tertio, quia in diuinis non nisi præstantissima ponenda sunt. est autem præstantius & diuina natura dignius, quod ipsum velle diuinum sit ex se executiuum omnium, quæ vult, quam si dicamus esse tantum decretiuum & imperatiuum. Illud autem diuina Scriptura satis videtur significare, cum omnia quæ fiunt a Deo, soli diuinæ voluntati attribuat.

Diuersa in nobis genera potentiarum effectiuarum.

Postremo, quia in nobis etiam voluntas ipsa, imo & appetitus sensitiuus sunt potentiæ ex ratione sua executiuæ eius motionis, qua potentiæ motiuæ inferiores mouentur, siue applicantur ad opus, vt superius *sect.* 2. dictum est. Neque enim ad hoc munus ponendæ sunt aliæ potentiæ executiuę mediæ inter voluntatem appetitumque sensitiuum & inferiores potentias motiuas, alioqui ad eiusmodi medias potentias applicandas ad proprias operationes, & suo modo mouendas, oporteret alias medias executiuas potentias ponere; & alias rursus ad illas, sicque in ponendis potentiis executiuis nullus esset finis. Si ergo in voluntate creata, & in appetitu etiam sensitiuo tanta est vis, vt per suos actus immanentes suo modo agant aliquid extra se, cur non sit tanta voluntati diuinæ tribuenda, vt ex ratione sua peculiari, omnia quæ vult, agere atque exequi possit, nec sit opus ad eam rem alia potentia, vel sola consideratione ab illa distincta?

Obiectio.

Dicat fortasse aliquis, esse in anima nostra quandam potentiam immaterialem, quia ipsa indiget, vt cum fuerit à corpore separata, possit mouere corpora, quibus vti velit, siue ad repræsentandam personam propriam suppositi vita functi; quod plerique animam Samuelis feciisse credunt, siue ad quidquis aliud (merito enim non probabitur sententia eorum, qui volunt animas a corpore seiunctas ne lapillum quidem mouere posse) atque huius potentiæ proprium esse mouere, siue applicare inferiores potentias motiuas organicas sui suppositi ad opus: ac proinde non necesse esse, vt voluntas nostra eam motionem, siue applicationem exequatur. *Ergo D. Thomas* 1. 2. *quæst.* 95. *art.* 4. *& quæst.* 174. *art.* 5 *ex Augustin. lib.* 2. *ad Simplicium q.* 3.

Potentiam executiuam immaterialē animæ nostræ cōcedendam esse.

Sed respondendum est, non esse quidem negandam animæ nostræ eam potentiam, cum sit per se subsistens, & operatiua extra corpus; nec rationi consentaneum videatur, vt cum a corpore separata fuerit, careat ea facultate mouendi corpora, quæ substantiis corruptibilibus quantumuis abiectis tributa est: quo pacto & Samuelis & Moisi animæ, veri potuerunt simulachris quibusdam ad repræsentandas illorum personas accommodatis; illa, vt ageret cum Saule non longe a montibus Gelboe; hæc, cum Christo Domino in monte Thabor. Quin etiam post assumptionem corporum adhuc erit vsus eius facultatis in beatis, cum sit illorum statui conuenientissimus, vt in quo animæ plane subdetur corpus, eiusque conditionum particeps erit. Ea vero potentia vsus est Christus Dominus, cum post resurrectionem non progressiuo motu, qui fit organicarum facultatum ministerio, sed subitando: & totius simul corporis, qui alia potentia ab organicis indiget, inuisendorum discipulorum caussa in varia loca se conferebat. Qua etiam sæpe vti videtur in diuino Eucharistiæ sacramento, veluti cum ex altari impium os S. Bonauenturæ, reuerentiæ caussa celebrare non audentis, & aliarum quarundam sanctarum fœminarum, sacram synaxin ingenti affectu exoptantium se transtulit. Et Romæ in templo beatæ Pudentianæ virginis de manibus indigni hæsitantisque sacerdotis se sustulit, & sactæ hostiæ motu lapidei altaris angulum attulit, eiusq; figuræ effigiem (quam vidimus) in marmoreo pauimento, quasi ignito ferro impressam reliquit. Neque enim in his euentis opus erat, vt sacra hostia, vel ab angelo, vel immediata Dei actione deportaretur, cum Christus Dominus humana prædictæ potentiæ virtute ad eam rem vti potuerit.

Christus Dominus potuit resurrectionem quomodo & varia loca peregrarit.

Christi Domini in Eucharistia sacramēto mirabiles operationes.

Verum, eius potentiæ vsus non est necessarius homini in hac mortali vita, cum satis ei sint potentiæ motiuæ materiales, siue organicæ ad mouendum se & alia corpora, quibus vti vult: quemadmodum satis sunt aliis animantibus quæ non minorem, sed maiorem sæpe vim habent ad eum motum & in se & in aliis rebus efficiendum; cum tamen nullam motiuam potentiam in sola anima

cohærentem habere possint. Itaque eapotentia, etsi est vsui animæ separatæ, & corpori etiam glorioso coniunctæ : in nobis tamen otiosa est, dum breue huius vitæ curriculum conficimus. Quare ad id, quod obiiciebatur, illud primum respondendum est, non esse in nobis vsum eius potentiæ in hac vita : proinde non per eam applicari potentias organicas ad opus, sed per voluntatem appetitumque sensitiuum.

Otiosam esse tamen in vita mortali. Prior solutio.

Deinde dicendum, etsi ea nunc vteremur, quemadmodum Christus Dominus mortalis adhuc videtur vsus, siue cum puer in templo se à conspectu parentum abstraxit, *Lucæ* 2. siue cum vir factus in montis superciliq è manibus Nazarenorum elapsus est, *Lucæ* 4. quod Scotus *in* 4. *sent. dist.* 10. *quæst.* 7. animaduertit, & nonnunquam sancti homines singulari priuilegio vti creduntur : tamen is vsus nihil aliud esset, quam applicatio passiua eius potentiæ ad motum, quæ applicatio ab alia potentia, quam à voluntate fieri nullo modo posset.

Posterior solutio.

Ita patet, voluntatem quoque nostram, & omnino vtrumque appetitum esse suo modo potentias executiuas; non omnium tamen, quæ cupiunt, sed applicationis potentiarum motiuarum inferiorũ ad suas actiones. Quo autem pacto voluntas & appetitus sensitiuus eiusmodi potentias moueant, vt loquitur Aristoteles, siue ad opus applicent, suprioris disputationis est. Illud hoc loco sit satis, nec voluntatem, nec appetitum sensitiuum indigere in nobis alia potentia executiua ad applicandas ad propria opera subiectas sibi potentias motrices, vt inde colligamus, mirum non esse, si diuina voluntas non egeat alia potentia vel sola ratione à se distincta, vt extra se, quæ velit, exequatur; tametsi multo veriori actione, transeunti Deus agat extra se, quam voluntas & appetitus sensitiuus in potentias motiuas inferiores cum illis vtuntur.

Reiicitur superior de hac re disputatio in alium locum.

Tertia aliorum sententia.

Erunt fortasse, qui propter rationes affirmatiuæ partis fateantur dandam esse in Deo potentiam executiuam ratione distinctam à potentiis intellectus & voluntatis, & tamen propter rationes negatiuæ velint non esse distinctam ab actu voluntatis, sed esse ipsam diuinam volitionem practicam, qua Deus omnia efficit: videbitur enim hoc pacto seruari distinctio inter intellectum, voluntatem & potentiam executiuam, & tamen hæc tertia, vt non erit prorsus eadem cum prima & secunda, ita non erit omnino aliena à secunda, sed ei valde cognata, quippe quæ erit proprius eius quasi partus. Id autem confirmabunt ex eo, quod omnia, quæ de voluntatis diuinæ efficacia dicuntur; de actu præcipue intelligenda sunt. Verum non recte dicent. *Refellitur.* Primum, quia actus vnius potentiæ non habet rationem alterius potentiæ, sed rationem actus illius duntaxat, vt patet in creaturis, ex quibus ad creatoris considerationem assurgimus. Deinde, quia actus practicus diuinæ voluntatis non est consideratione nostra vnicus, sed multiplex etiam ratione effectorum eiusdem speciei : potentia autem executiua saltem respectu eorum, quæ eiusdem speciei sunt, non consideratur vt multa, sed vt vnum quippiam; alioqui quot sunt actus, tot essent potentiæ : quod pugnat cum ratione potentiæ. Postremo, quia cum in nobis etiam (vt dictum est) ipsæ vtriusque appetitus potentiæ sint executiuæ applicationis inferiorum facultatum motiuarum ad suas operationes, nec dicamus actus ipsorum appetituum esse potentias eius rei executiuas : non est, cur negemus, ipsam potentiam diuinæ voluntatis habere rationem potentiæ executiuæ omnium diuinarum actionum transeuntium, idque solis actibus illis tribuamus.

Conclusio quæstioni respondens. In diuinis non est potentia executiua præter potentiam diuinæ voluntatis.

Patet igitur ex dictis, non opus esse aliam potentiam executiuam considerare in diuinis præter ipsam potentiam diuinæ voluntatis. Nam, cum actus practici illius non tantum sint immanentes, sed etiam transeuntes modo explicato : non dubium est, quin voluntas diuina, vt voluntas est, sit etiam potentia executiua omnium, quæcunque efficit.

Soluuntur argumenta partis affirmatiuæ.

Quare ad primum affirmatiuæ partis argumentum negandum est, actus practicos diuinæ voluntatis solum intentionaliter attingere obiecta practica. Nam, etsi actus intellectus nihil reale per se ponit in re intellecta : actus tamen practicus diuinæ voluntatis totam ipsam ponere potest in rerum natura. Ad secundum ex dictis constat practicos diuinæ voluntatis actus, transeuntes etiam esse. Ad tertium dicendum, etiam in creaturis voluntatem, vt voluntas est, esse executiuam applicationis inferiorum facultatum motiuarum ad sua opera, vt non mirum sit, si diuina voluntas verius & perfectius sit actiua omnium extra se. Ad quartum dices, actum potentiæ mere exequutiuæ distingui ab actu voluntatis : non autem quouis modo exequutiuæ.

Vtrum prædicamentum, Vbi, omnibus rebus attribuatur.

QVÆST. IX.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO

SECTIO I.

Pars affirmatiua quæstionis, & argumenta eius.

QVod attinet ad prædicamentum Vbi, hoc vnum disquirendum est attribuaturne rebus omnibus, an rebus tantum corporeis, nam pro parte affirmatiua hæc occurrunt argumenta.

Primum, quod ea, quæ nullibi sunt, neque in rerum natura esse videantur. Quæ enim in rerum natura sunt, quæri etiam merito & inuenire possunt, quæ autem inueniuntur, alicubi sane inueniuntur. Vnde & via datur ad inuenienda ea, quæ quærimus: quod si via, ergo & vbi via finiatur. Deinde, quod vel maxime videatur Deus alicubi esse, cum dicatur esse vbique, quod si Deus alicubi est, ac proinde huius prædicamenti attributionem suscipit; ergo multo magis cætera omnia, quæ finita sunt, & certis finibus circumscripta. Tertio, quod ea quæ nullo modo possunt replere locum, alicubi etiam esse dicantur, vt puncta, lineæ, & superficies, habent enim situm, punctum quidem in linea, linea vero in superficie, & superficies in corpore, quod est alicubi esse, quod si habent situm, ergo & locum, quandoquidem situs nihil est aliud, quam modus existendi in loco. Quod autem de his indiuisibilibus dicitur, de aliis etiam formis indiuisibilibus rerum corporearum dici potest, etsi enim non replent locum, sunt tamen ibi, vbi sunt substantiæ, quarum sunt formæ.

Negatiua pars argumenta.

Pro parte autem negatiua hæc item se offerunt. Primum, quod esse alicubi, & esse in loco idem sint, non omnia autem esse in loco, vel ex eo patet, quia locus (vt est apud Aristotelem 4 Phys cap. 4 text. 39. & sequentibus) est superficies extrinsecus ambiens, qua sola corpora comprehendi possunt. Deinde, quod Aristoteles plane asserat primo libro de Cœlo, cap. 9. text. 100. substantias immateriales nec loco nec tempori subiectas esse. Tertio, quod nihil sit in loco, nisi aut circumscriptiue vt dicitur, aut definitiue. Deus autem neutro modo in loco esse possit. Non circumscriptiue, quia sola ea circumscribuntur loco, quæ sunt coextensa loco; quod nec Deo, nec vlli substantiæ immateriali conuenit. Nec vero definitiue, quia sola ea definiuntur loco, quæ ita in loco vno sunt, vt extra illum non existant, quod de Deo dici non potest; qui immensitate sua ita est in quolibet loco, vt sit etiam in cæteris omnibus, quæcunque sint. Quarto, quod iam sit ostensum ad caput septimum, quæstio. 7. sectio. 1. & luculentius ad caput 8. quæstio. 1. sect. 2. Deum non poni in prædicamentis, quod quidem si verum est, fieri non potest, vt prædicamentum Vbi Deo A etiam attribuatur, quid enim est aliud, rem poni in hoc aut illo prædicamento, quam prædicamentum hoc aut illud ei attribui?

Quædam de ratione existendi in loco.

SECTIO II.

HÆc quæstio facile explicabitur, si quædam prius animaduertamus. Primum, B esse alicubi nonnunquam improprie sumi pro eo, quod est esse in re aliqua, quæ improprie dicatur locus: quo pacto oculi dicuntur esse in capite, & forma in materia, & pars quælibet in suo toto: qui modus ab hac disputatione excludendus est. Proprie vero tum accipi, cum sumitur pro eo, quod est esse in loco proprie dicto, siue communi tantum, vt stella in domo, siue peculiari, vt aqua in puteo, siue reali, vt in superficie extrinsecus C circumdante, siue imaginario, vt vocatur, hoc est, in spacio aliquo: quo pacto mundus est in ea spacii dimensione, quam occupat.

Esse alicubi, quot modis sumatur.

Deinde, duobus modis aliquid dici solere esse in loco proprie dicto: vno circumscriptiue, altero definitiue. Illud dicunt (& vere sentiunt) esse in loco circumscriptiue, quod ita est in illo, vt totum sit in toto, & pars in parte; siue illud habeat per se partem extra par- D tem, & per se circumscribatur loco, vt corpus ad prædicamentū quantitatis pertinens: siue per accidens, vt materia & formæ omnes substantiales & accidentales, si diuisibiles sint ad diuisionem molis corporeæ hæc enim omnia dicuntur esse in loco circumscriptiue partim per se, partim per accidens. Illud autem volunt definitiue esse in loco, quod ita est in illo, vt extra illum naturaliter non sit: quo pacto non solum ea omnia, quæ sunt in loco E circumscriptiue, sunt etiam definitiue, sed cætera quoque omnia, vno excepto Deo Opt. Max. qui loco nullo definiri potest, vt in eo sit, & in alio non sit. Addunt autem *naturaliter*, quia supernaturaliter non est negandum, rem eandem creatam posse simul esse in pluribus locis etiam circumscriptiue, vt Scotus in 4. dist 10. quæst. 2. Gabr. ibi quæst. vnica, & fusè sect. 46. supra canonem. Ocam. in 4. d. 10. quæst. 4. Matsil. quæst. 7. Richar. quæst. 2. Alensis in Sum. p. 4. quæst. 40. Altisiodor. in 4. d. 10. Petrus de Aliaco in 4. quæstion. 5. & alii volunt.

Quid sit esse in loco circumscriptiue.

Esse definitiue in loco, quid sit.

Deum non definiri loco.

Rem eandē posse supernaturaliter esse simul pluribus in locis.

Sed, vt obiter moneam, hæc diuisio non complectitur re vera omnes modos essendi in loco proprie dicto: nō solum quia excipitur modus, quo Deus est in loco, vt dictum est, sed etiam, quia si res eadem creata virtute

Diuisionis tradita non comprehendi modos omnes essendi in loco.

diuina ponatur in pluribus locis, in nullo iam erit definitiue, quia ita erit in vno eorum, vt sit etiam in alio: cum tamen huius diuisionis moderni defensores ita velint diuisionem esse intelligendam, vt Deo excepto, quicquid in loco est, aut circumscriptiue sit in eo, aut definitiue. Nec satis erat pro responsione, quod cum res creata est in pluribus locis, non sit in his omnibus naturaliter. Nam, si res in vno fuerit naturaliter, & in alio supernaturali virtute, non erit saltem in posteriori definitiue, quia ponitur esse in priori naturaliter: imo, neque in priori recte dicetur esse definitiue, quia parum refert, quod in posteriori sit supernaturali virtute, vt dicatur definiri & limitari in priorem locum. Quod si nomen loci absoluatur à numero, ita vt omnes loci, in quibus res est, computentur pro vno, resque dicatur esse in omnibus simul definitiue, quod ita sit in illis, vt non sit extra illos: vacat iam primum particula *naturaliter*, quam adiiciunt: deinde latenter conceditur Deus esse definitiue in loco, quia ita est in omnibus, vt non sit extra illos.

Vera diuisionis explicatio.

Si ergo diuisio hæc existendi in loco proprie dicto probanda est, ita sane est intelligenda, vt quicquid in vno tantum loco finito est, sit in illo aut definitiue tantum (hoc enim re vera est esse in vno tantum loco) aut etiam circumscriptiue, hoc est, ita vt totum sit in toto, & pars in parte. Quo tam modo primum quidem excluditur Deus à diuiso ipso, vt non sit mirum, si non comprehendatur in membris diuidentibus.

Deinde, nullas patiemur angustias, si res eadem quouis modo ponatur simul in pluribus locis, dicemus enim in nullo eam esse definitiue, quod in alio etiam existat. Quanquam, quia certus locorum numerus, si res simul sit in omnibus, pro vno loco haberi potest: potest illa dici in omnibus simul acceptis definitiue esse, quia non sit in alio ab illis.

Deus vt possit dici esse in loco infinito.

Postremo, non negabimus, Deum esse in loco, ne cogamur illum aut circumscriptiue, aut definitiue in eo esse confiteri, sed vel dicemus, esse in vno infinito, si teneamus id, quod verius esse crediderim, Deum in infinito etiam spacio extra cœlum existere: vel in pluribus finitis, si locorum nomine Aristotelicos intelligamus, vt hac ipsa quæstione sect. 4 ostendetur. Quod si quis sentiat, Deum non esse extra mundum, spaciumque quod à mundo occupatur, ea ratione negabit Deum esse definitiue in spacio mundi, quia si alibi non est, id prouenit ex defectu spacii pleni extra mundum: addetque id solum intelligi oportere definitiue esse in loco, quod ita est in loco vno, vt limitatione suæ virtutis non sit in alio: quæ additio necessaria non est, si Deus est actu in quolibet spacio, seu pleno, seu vacuo.

Immobilitatem esse de ratione loci.

Postremo, illud in memoriam reuocandum est, quod ad caput decimumtertium, q. 7. sect. 1. explicauimus, de ratione loci esse immobilitatem, eamque ab immobilitate spacii prouenire, quod fixum semper est, neque vlla ratione mutari potest: quod tamen dicere non possumus de creatura vlla, siue de centro mundi, siue de cœli virturibus, siue de quauis alia, quæ verius rationem rei habeat.

Quid sit formale in loco Aristotelico.

Quod cum ita sit, necesse est dicere, id quod quasi formale est in loco Aristotelico, libro 4. Physic cap. 4. text. 39. & sequentibus, qui immobilis superficies corporis continentis esse definitur, esse ipsam veræ superficiei immobilitatem, seu potius ipsam spacii superficiem imaginariam, in qua vera loci superficie incidit: proinde solam superficiem spacii satis esse ad rationem loci, quemadmodum ad rationem motus localis, qui etiam in spacio omnino vacuo fieri potest virtute diuina, quãuis non satis sit ad rationem loci realis & Aristotelici.

Conclusio partis affirmatiuæ, & varia circa eam sententia.

SECTIO III.

Prædicamentum Vbi rebus omnibus attribui probatur.

His positis dicendum est, prædicamentum Vbi, siue loci, omnibus rebus attribui, quæcunque illæ sint. Hæc conclusio probatur. Nam, res corporis participes esse in loco circumscriptiue nemo dubitat, cum ratione molis corporeæ partem habent, quod idem dicendum est de earum materia & formis diuisibilibus, siue substantiales illæ sint, siue accidentales, aut enim per se circumscribuntur loco, vt ipsa moles corporea, aut per accidens & ratione illius, vt cætera diuisibilia, substantiæ vero separatæ, si creatæ sunt, itemque humana forma, & accidentia omnia inextensa, etsi nec per se, nec per accidens sunt circumscriptiue in loco, sunt tamen definitiue. Intellige porro, substantias esse definitiue in loco, siue diuisibili, qui dicitur compositus, siue etiam indiuisibili, quem simplicem appellant: ita tamen, vt cum in loco sunt diuisibili, quælibet earum sit tota in toto, & tota in qualibet parte, quo pacto dicimus, animam rationis participem, etsi qua est alia indiuisibilis, totam esse in toto corpore, & totam in qualibet eius particula. Denique Deus Opt. Max. etsi nec circumscriptiue nec definitiue in loco vllo esse potest: est tamen vbique, hoc est, in omnibus quotcunque sunt.

Deus vbi sit loco, quia est vbique.

Sed

Sed quærat aliquis, num omnia semper ac necessario sint in loco. Quanquam enim de rebus naturalibus & earum partibus & accidentibus nemo dubitat propter quantitatem molis, qua affectæ sunt, de substantiis tamen separatis, & earum accidentibus non mediocris dubitatio existit, num semper ac necessario sint in loco definitiue. Nam, D. Tho. 1.p.q.52.artic.1. & D. Thomæ sectatores, Caietan.ibid Capr.in 2.d.2.q.1. Ferrar.3. contra Gent cap.68.& alii, volunt, eas non esse in loco, nisi cum actu operantur operatione transeunte; nec vero qualibet operatione transeunte, contenti sunt, sed ea, quæ fit in loco, hoc est, quæ suscipitur aut procedit à re, quæ est in loco, fatentur enim, substantiam separatam non esse in loco per operationem transeuntem, nisi agat in rem, quæ est in loco, aut ab ea patiatur Scotus vero in 2.d.2. q. 9. Gabr ibid.q.2. Marsil. & Gre.Arim.ibid. D. Bonauent.in 2.d 2.artic.4. Ocham. Quodlib. 2.q.4. Alens.in 2. d.2.q 4. & alii plerique asserunt, eas esse semper, ac necessario esse in loco, siue quid agant aut patiantur extrinsecus, siue nihil.

Num res omnes semper ac necessario sint in loco. Negantem partem asseri à D. Thoma sectatoribus.

Affirmanté à Scoto & plerisq; alijs defendi.

Argumentum præcipuum pro opinione D. Thomæ est, quia cum duplex sit quantitas; vna, molis, altera virtutis; & res materiales sint in loco per contactum molis; reliquum est, vt immateriales sint in loco per contactum virtutis, ac contactus virtutis est operatio potentiæ agentis in aliud, quo fit, vt si res immateriales non agant aut patiantur extrinsecus, non sint etiam in loco.

Argumentum præcipuum pro D. Thoma sententia.

Accedit auctoritas multorum Patrum, qui scribunt, nullibi fuisse Deum ante mundum conditum, nisi in seipso. Ita Tertullianus aduersus Praxeam: Bernardus de Consideratione, & alii complures. Præcipuum vero pro Scoto argumentum est, quia res immateriales, quemadmodum & materiales, prius saltem natura sunt in loco, id est, præsentes loco, quam in eo operentur, non sunt igitur in loco per operationem, sed per suas ipsarum substantias, nihil enim aliud esse potest, per quod sint in loco; ergo semper ac necessario.

Primarium pro Scoto argumentum.

A Primum, quia etsi communis conceptio sapientum est (vt Boetius lib. de hebdomad. c.1.ait.) incorporea non esse in loco ab Aristotele definito, idque circumscriptiue, vt sunt res corporeæ, tamen & docti & indocti iudicant, quicquid est, alicubi esse, saltem in spacio aliquo, aut spacij alicuius termino: adeo vt ipse etiam Aristoteles, qui libro 2. de Cœlo, c.9.tex.100. negat substantias separatas esse extra cœlum, vt in loco a se explicato: attamen ibidé eas ibi esse, felicissimamq; in B omni sempiternitate vitam ibidem agere, nempe ab omni negotio rerum corporearum liberas. Intellexit enim, etsi earum pleræque in mouendis orbibus cœlestibus occupatæ sunt: plurimas esse tamen, quæ extra cœlum felicissimo fruantur otio.

Argumenta contra priorem opinionem.

Deinde, vt cum nostris loquamur, quid angeli continenter agunt in cœlo empyreo, C vbi creati dicuntur a Theologis, & quasi in patria degunt? Quid vero in inferioribus cœlis, cum per eos ad terras descendunt? Quid denique in eodem templo aut domo, cum sæpe maxima eorum multitudo adest? Nam, quod quidam (in quibus est Capr in 2 d.2.q. 1.) dicunt, eos præsentia sua ornare locum, quemadmodum viri Principes & magnates suo conspectu dicuntur ornare seu decorare conuentum hominum concionemque; D petitio est aperta, vt dicitur principij. de hoc enim dubitamus, per quam operationem transeuntem præsentes sint, si ad id operatione transeunte indigent. Quod vero alii excogitarunt, satis esse ad eorum præsentiam, si continuam habeant attentionem circa locum cui præsident, aut in quem Dei iussu aliaue ratione conueniunt, nihil habet momenti, dum enim operationem transeuntem exquirunt, immanentem pro transeunte sumunt, attentio enim quantacunque & qualiscunque sit, semper est actio interior ac immanens. Mitto, quod attentio haberi potest ex loco etiam distanti.

Iam Deus Opt. Max. ab omni æternitate re vera fuit in eo spacio, in quo mundum condidit: in quo tamen nihil agebat, imo, & est, & semper fuit, ac erit in infinitis spaciis, extra cœlum, vbi nihil agit, nec acturus creditur, alioqui nouum locum acquisisset, cum creauit mundum, nouumque acquireret, si alibi creares alium, quod certe sine mutatione ex non loco in locum fieri nequit: & (quod est absurdius) moueretur loco, si mundum hunc alio per motum localem transferret, acquireret enim etiam ipse, at relinqueret cõtinue aliud ac aliud spacium, quod ad verum motum localem satis esse ipsa verba mandi-

Deum fuisse & esse in spacio infinito extra cœlum.

Prima assertio.

Iectio IV.

IN hac controuersia illud nobis durum videtur admodum, ne dicam, à ratione alienum; substantias separatas nunquam esse in loco, nisi per operationem transeuntem, ita vt, si hoc pacto non agant aut patiantur, alibi omnino sint.

Deus quomodo sit immensus.

mundi translatio in aliud spacium argumento esset. Item non minus est Deus immensus, quam esset corpus actu infinitum, at corpus infinitum esset in toto spacio, extra cœlum, est ergo in illo Deus, tametsi alio modo, quia corpus esset extensiue. Deus tamen est sine extensione vlla, vtpote totus in qualibet eius parte. Adde non minus Deum esse immensum, quam æternum, at Deum æternitate sua non modo coexistere tempori reali, quod est in primo mobili, sed etiam coextitisse infinito imaginario præcedenti, & fore, vt co existat infinito imaginario futuro, ergo & immensitate sua non modo esse in mundo, sed etiam in infinitis spaciis extra mundum. His adiunge: Si Deus non esset nisi in mundo, fore, vt iam esset definitiue in loco mundi: esset enim in eo & non in alio. Neque enim satis videtur esse, quod oppositæ opinionis auctores Argent. in 1. d. 37. q. 1. Duran. q. 2. Richard. q. 4. D. Thom q. 2. art. 3. & alii, respondent, non recte id effici, quia Deus possit esse in maiori, hac enim ratione neque anima pueri esset definitione in eius corpusculo, quod in maiori aliquando sit futura. Denique sunt multa Sacræ paginæ ac sanctorum Patrum, imo, & grauia nonnulla Philosophorum dicta, quibus Deus extra hunc etiam mundum, vbi nihil exterius operatur, esse asseritur. Nam 3. Regum c. 8. sic orat Deum Salomon: *Si cœlum & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis hæc domus quam tibi ædificaui?* Quæ etiam verba in extollenda dignitate beatæ virginis vsurpat Ecclesia dum canit: *Quem cœli capere non possunt, tuo gremio contulisti.* In libro quoque Iob cap. 11. sic ait Sophar Naamathites, vt immensitatem diuinæ naturæ quasi rem certissimam declaret: *Numquid vestigia pedum eius nosti? Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces, &c.* Isaias item cap. 40. de Dei immensitate sic scribit: *Qui immensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit.* Dionysius etiam Areopagita Apostolorum æqualis in libro de Diuinis nominibus cap. 1. ait: *Deum in mundo, & supra mundū, & circa mundum esse.* Lege eundem cap. 9. operis eiusdem. Iustinus Martyr in libro de Quæstionibus Christianis a Gentibus positis, earumque responsionibus ad calcem libri scribit: *Deum, quia incircumscriptus est, hoc est, immensus, non indigere cœli domicilio.* Athanasius Oratione de hac re contra Sabellii gregales: *Ne requiras*, inquit, *magnitudinem loci tam spaciosam, quæ capere possit Dei magnitudinem.* Origenes lib. 1. in verba illa: *Cum venissent Filij Dei & starent coram Domino*, quæ habentur apud

Loca sacra

Patrum testimonia.

A Iobum cap. 2. sic ait: *Cœlum & terram, superos & inferos vniuersa eius replet beatitudo, vniuersa circundat virtus, cuncta continet magnitudo.* Hilarius in Psalm. 118. illa verba: *Prope es tu Domine. Non corporalibus*, inquit, *locis Deus continetur, neque finibus aut spacijs diuina virtutis immensitas coarctatur.* Gregorius Nazianzenus in oratione de Theologia, sic differendo Dei magnitudinem declarat, vt diuinam naturam, nec tantum intra mundum, nec solum
B extra esse dicat, sed (subaudi) & intra & extra per infinita spacia diffusa. Theophilus Antiochenus in secundo libro contra Christianæ Religionis calumniatores: *Deus*, inquit, *loco ne quaquam circumscribitur, verum ipse est omnium locus.* Hieronymus in cap. 66. Isaiæ hunc in modum scribit: *Ne arbitremur cœlo & terræ Dei magnitudinem metiendam.* Et post pauca: *Deus*, inquit, *& forinsecus & extrinsecus, infusus & circumfusus, &c.* Ambrosius libro 1. de
C Spiritu S. cap. 10. *Nec silius*, inquit, *suorum operum locis temporibusque circumscribitur, nec Spiritus sanctus, &c.* Chrysostomus in cap. 6. Isa. *Deus nullus circumscribitur locus, qui enim posset qui nusquam non præsens est.* vide eundem hom. 5. in 1. cap. epist ad Colost. Denique Diuus Augustinus libro vndecimo de Ciuitate Dei, cap. 5. omnium clarissime rem hanc explicat: *Quærentibus enim Philosophis, cur Deus certe temporis initio mundum condiderit, hanc similem*
D *quæstionem obijcit: Cur potius in hoc spacio, quam in alio exijt, qua sunt extra cœlum?* tum paulo inferius: *An forte*, inquit, *substantiam Dei, quam nec determinant, nec distendunt loco, sed eam, sicut de Deo sentire dignum est, fatentur in corporea præsentia vbique totam à tantis locorum extra mundum spacijs absentem esse dicturi sunt, & suo tantum, atque in comparatione illius infinitatis tam exiguo loco in quo mundus est, occupatam? Non opinor eos*
E *in hac vanitate quin progressuros. Quod igitur*, inquit, *respondent de infinitis extra mundum locis, cur in eis ab opere Deus esset, hoc sibi respondeant de infinitu ante mundum temporibus, cur in eo ab opere Deus cessauerit.* Hæc omnia Augustinus. Lege etiam si placet caput quintum libri septimi Confessionum eiusdem: vbi, etsi Manichæorum errorem, olim suum, de Dei corporeitate refert: mirifice tamen creata omnia in eo quasi spongiam
F in medio mari aqua plenam, & vndique longissimis spaciis circumfusam depingit. Ex quibus patet, non solum quid in hac re Diuus Augustinus senserit, sed etiam quid Philosophos, qui de Deo digna locuti sunt, sensisse crediderit, seu potius vt certum in ea disputatione posuerit. Ac cum plures hoc loco

Creata omnia in Deo vt sint.

Mercurij testimonium in eandem sententiã. Deus quid sit ex eius sententia.

loco afferri possit: nullus tamen melius diuinam immensitatem explicauit, quam Mercurius is, qui a magnitudine sapientiæ Trismegistus, hoc est, ter maximus appellatus est. ferunt enim dixisse: *Deum esse circulum, cuius centrum vbique esset, circumferentia vero nusquã. Circulum* dixit vt summam eius perfectionem significaret: *habentem vero vbiq; centrum*, quia vbique est perfecte, hoc est, vbique totus, vel quia à quouis puncto spacii, in quo Deus est, protendãtur lineæ in quamlibet partem, omnes erunt suo modo æquales, id est, infinitæ. Denique *nusquam habentem circumferentiam*, quia nullo termino præsentia eius definitur: quod tamen de nulla re incorporea creata dici potest. Si enim materiam informet, ibi tantum est, vbi est materia: sin vero per se subsistit, non excedit suæ actiuitatis sphæram. Ita patet Deum esse alicubi, vbi nihil operetur extrinsecus. Mercurium autem istum vide in libro de Mundo ad Asclepium, & Alexandrũ Alens. 1.p.q.15 membr.3. & Mai. in 1.dist.37.q. 2. vbi hanc nostram sententiam tuetur.

Quod autem superius sect. 3. ex Patribus allatum est, Deum ante mundum conditum nullibi fuisse nisi in seipso, de existentia in re aliqua vera dictum esse intelligendum est: tametsi impropria locutione, quia nihil proprie dicitur esse in seipso. Hæc cum ita sint, vel hoc vno argumento patet, saltem non omnes separatas substantias ea sola ratione esse in loco, quia in eo operentur.

Quatuor alia assertiones.

SECTIO V.

1. assertio, substantias separatas nõ esse in loco per seipsas.

ILlud etiam probandum non est, substantias separatas esse in loco per seipsas, si perinde ipsæ sibi dicantur esse rationes existendi in loco, vt est moles corporea substantiis materialibus, hoc est, ita, vt quæque substantia separata certum sibi spacium sibi ita vendicet, vt naturaliter nec in maiori, nec in minori esse possit: quemadmodum substantia materialis ratione suæ extensionis corporeæ, nec maiorem locum naturaliter, nec minorem occupat. Est enim D. Thom. 1.p.q.62.art 2. Ocha. quodl. 1.q.4 Greg. in 2.d.2.q.2. Mai. in 2.d.2. q.4 adeoq; communis omnium excepto Scoto in 2.d.2.q.6. Theologorum sententia substantiam separatam, etsi naturaliter non potest esse in loco quantumcunque magno; posse tamen esse in quantumcunque paruo, atque adeo (quod vel ipse Scotus concedit loco proxime citato) indiuisibili, hoc est, inter quascunque partes quantitatis & spacii immediatas. Neque in re hac vlla est inter

A Theologos, qui quidem sint alicuius nominis controuersia.

2. *assertio, absurdum esse dicere, substantias separatas per suam ipsarũ existentiam in loco esse.*

Iam & illud absurdius est, dicere, non esse quærendam aliam rationem, per quam substantiæ separatæ sint in loco, nisi ipsam earum existentiam in loco, sunt enim nonnulli recentiores, qui hoc suffugium inueniant, mirenturque cur hactenus tanta fuerit de hac re contentio; cum res sit apertior, quam vt B de ea disputari debeat. Vt enim ratio, per quam res est alba, non est alia, quam ipsa albedo: ita volunt, nullam quærendam esse aliam, per quam substantiæ separatæ sint in loco, nisi ipsam existentiã in loco: siue vt alii loquuntur, ipsam applicationem ipsarum ad locum. Sed non vident, duplicem esse rationem formalem, per quam aliquid alicui conuenire dicatur; vnam, ex parte prædicati, quæ semper eadem est ex natura rei cum ipso C prædicato: quo pacto ratio formalis, cur aliquid sit album, est ipsa albedo, & cur sit in loco, ipsa existentia in loco; nec de hoc quisquã nisi pueriliter, dubitaret: alteram, ex parte subiecti, de qua graues sæpe incidunt dubitationes, quandocunq; ipsum per se subiectum non videtur esse satis, vt sibi vendicet prædicatum: quo pacto dicimus equum esse loco motiuum, quia appetitiuum; & appetitiuum quia apprehensiuum rei absentis. Hac igitur de causa, cum in substantia, quatenus substã- D tia est, non appareat ratio, per quam ipsa sit in loco (neque enim substantia, vt substantia est, sibi videtur vendicare locum) merito quærunt Philosophi rationem formalem ex parte substantiarum, per quam ipsæ sibi locum postulent: & facile inuenientes molem corpoream, per quam corporeæ sint in loco circumscriptiue, sapienter pergunt quærere, per quid incorporeæ sint in loco definitiue, quãdo circumscriptiue in loco esse non possunt. E Qua in quæstione non est mirandum, cur alii aliter sentiant, mirandum magis, non deesse qui in quæstione adeo controuersa tam facile rem transigant, neque vllam difficultatem sentiant. Itaque qui in hac disputatione concludunt, rationem formalem, per quam substantiæ separatæ sunt in loco, esse ipsam existentiã in loco, siue applicationem earum ad locum, & extra chorum vagantur, & in vitium tautologiæ incidunt. Quod eorum aliqui respondeant, non idem esse applicationem substantiarum ad locum, atque existentiam earum in loco, neidem pro ratione eiusdem afferant: fatebimur id quidem, si nomine applicationis intelligant actionem applicandi, quæcunque illa sit, aut relationem, quæ consurgit ex coniunctione substantiæ cum loco, cum applicatio priori modo non

In substantia quatenus talis est, non apparet ratio, cur sit in loco.

poteſt eſſe ratio formalis exiſtendi in loco: quippe cum ea trãſacta adhuc ſubſtantiæ maneant in loco, ſed eſt quaſi via ad acquirendum locum, poſteriori vero modo applicatio ſequitur ipſa ad exiſtentiam in loco. vt ratio & cauſa eius à priori eſſe non poſſit, quam tamen hoc loco quærimus.

Tertia aſſertio, ſubſtantias ſeparatas eſſe in loco de ſeipſis, quatenus actiuæ ſunt in loco.

Illud porro aſſerimus, ſubſtantias ſeparatas eſſe in loco per ſeipſas, quatenus actiuæ ſunt in loco, hoc eſt, in res, quæ ſunt in loco, aut ab eis pati poſſunt: quod intellige actione immediata immediatione ſuppoſiti. Probatur autem aſſertio, quia cum nulla appareat ratio cur ſubſtantiæ immateriales ſint in loco propter earum eſſe, ſed propter aliquam operationem, neque illæ egeant loco propter operationes immanentes, vt conſtat, nec vero propter tranſeuntes illas, quibus aliæ agunt in alias, aut patiuntur ab aliis cum ex ſe non videantur indigere loco: reliquum eſt, vt loco indigeant propter eas operationes tranſeuntes, quibus agunt aut patiuntur in loco, hoc eſt, in res, vel à rebus, quæ ſunt in loco, idque immediate immediatione ſuppoſiti, neceſſe eſt enim, vt ea, quæ hoc pacto agunt & patiuntur, ſimul ſint, hoc eſt, in eodem loco, aut ſaltem in proximo & immediato, vt habet communis Philoſophorum. D. Thom. 1. p. quæſt. 8. artic 1. & 2. contra Gentes, cap 68. & omnium aliorum, cum Ariſtot. lib. 7. Phyſic. capit. 2. text. 10 & ſequentibus, & toto capit 2. item lib. 8. Phyſicor. cap. 1. text. 8. ſectione præcedenti, ſententia. Cum ergo ſubſtantiæ ſeparatæ propter has tantum operationes indigeant loco, hoc ipſum, quod eſt, eas eſſe actiuas aut paſſiuas hoc operationis genere, aſſignandum eſt ex parte ipſarum pro ratione formali exiſtendi in loco. Ac Deus Opt. Max cum infinitam habeat vim agendi in loco, nullumque ſpacium deſignari poſſit, quod excedere agendo non valeat, ex ſua operatiua virtute neceſſario eſt in omni ſpacio; ſiquidem fieri non poteſt, vt prius in eo non ſit deinde vero ſit, vt ex dictis patet. Cæteræ vero ſubſtantiæ ſeparatæ, quia finitam habent agendi virtutem, nec certum ſpacium agendo poſſunt excedere, ſunt ilæ quidem neceſſario in aliquo loco propter agendi vim: quia ordo naturæ poſtulat, vt cum ſtatim à principio agere in loco poſſint, iam inde ab earum creatione ſint in loco. Verum, quemadmodum datur maximus locus, in quo earum quæque operari poſſit: ita datur maximus, in quo exiſtat: qui tamen minor eſſe videtur illo, in quo poteſt operari, quandoquidem intelligentia, quæ primum mobile circumagit, non videtur eſſe poſſe in tanto ſpacio, quantum eſt primi mobilis, etiamſi ex

Cur Deus ſit vbiq;

Dari maximum locum, & exiſtentiæ & operationis ſubſtantiarum ſeparatarum

A ſpacio, vnde illud mouet, ſe velit per totum quaſi diffundere, ac quodammodo extẽdere. Eſt autem ſpacium, quod vnaquæque occupat, cum creatur, illud omnino, in quo creator eam collocat. Deinceps vero illud, quod quæque occupare vult, non excedendo tamen maximum, in quo eſſe poteſt, cum latiſſime patentem operationem exercet.

Quarta aſſertio, ſubſtantias ſeparatas ſemper ac neceſſario eſſe in loco.

Denique illud concludimus, vt motæ dubitationi ſatisfaciamus, ſubſtantias ſeparates
B ſemper ac neceſſario eſſe in loco, quia id poſcit virtus operatiua in omnibus: in iis autem, quæ creatæ ſunt, etiam potentia paſſiua. Intellige autem nomine virtutis actiuæ, & potentiæ paſſiuæ, non qualitatem aliquam additam ſubſtantiæ, ſed ipſam ſubſtantiam, quatenus eſt principium actiuum aut paſſiuum operationis in loco, ſeu, quod idem eſt, operationis materialis: quandoquidem, etſi omnis qualitas tollatur, adhuc
C tamen ſubſtantia, quia primo actiua aut paſſiua eſt talis operationis, erit in loco. Neque obiicias, fore iſto modo, vt ſi ſubſtantia non eſſet prædicto modo actiua aut paſſiua, non eſſet etiam in loco, ac proinde non neceſſario eſſet in loco ſatis enim patet, hypotheſin eſſe impoſſibilem, ſicque impoſſibile eſſe, non eſſe ſubſtantiam in loco. Atque in hunc ſenſum recte concludit ratio Scoti ſuperius ſect. 3. adducta.

Obiectio.

Occurritur obiectioni.

D Quod ſi quis quærat, cur non dicamus cum Scoto, ipſam ſubſtantiam rei locatæ eſſe rationem formalem, cur ea ſit in loco, cum omnis ſubſtantia ex ſe ſit actiua aut paſſiua in loco: reſpondendum, cauſam eſſe, quia etſi omnis ſubſtantia hoc modo actiua aut paſſiua eſt; tamen ipſa ratio ſubſtantiæ non id explicat, ſed tantum quod per ſe, ſeu non in alio exiſtat, nos autem quærimus rationem formalem, qua aperte cognoſcamus, cur
E ſubſtantia ſit in loco.

Cur ſubſtantia rei locatæ non dicatur eſſe ratio formalis exiſtẽdi in loco.

Occurritur quibuſdam obiectionibus.

SECTIO VI.

TRia tamen ſunt, quæ contra ea, quæ dicta ſunt præcipue occurrunt. Vnum eſt, quod veteres Theologi. D. Thom. 1. p. q. 52. ar. 2. Henric. de Gand. quodl 2. q. 9 & quodlib. 4.
F q. 17. & alii, non per principium agendi aut patiendi in loco, ſed per ipſam actionem paſſionemve, ſubſtantias ſeparatas in loco eſſe dixerint. Alterum, quod ſi per principium ac proinde per potentiam agendi aut patiendi in loco dicantur eſſe in loco, cum earum quæque poſſit agere ac pati in quouis loco, erit ſane earum quæque in omnibus locis, ac pro-

Digitized by Google

Angelum nõ posse esse simul in tanto spacio, in quanto operari potest.

ac proinde in toto vniuerso: sicque angeli erunt vbique, quæ opinio reprehenditur in Durando in prim. d. 37. quæst. 1. quasi in fide parum tuta. Tertium, quod hoc pacto non fit, cur substantiæ materiales dicuntur esse in loco per quantitatem. Nam, si principium agendi patiendive in loco, satis est vt ponat substantias immateriales in loco, cum materiales quoque substantiæ huiusmodi habeant principium; erunt etiam ipsæ in loco per principium agendi aut patiendi, non per quantitatem.

Solutio primi argum. Primum sensum sententiæ veterum Theologorũ.

Verum, hæc non admodum difficile dissoluentur. Nam, ad id, quod primum obiicitur, triplici expositione respondeti potest. Quod enim veteres Theologi dicunt, substantias separatas per operationem transeuntem, eamque materialem in loco esse, sic potest intelligi, vt loquantur de operatione, velut de causa finali, aut quasi finali, substantiæ enim separatæ nec ratione operationum immanentium, nec etiam quarumuis transeuntium; sed earum tantũ, quæ in res materiales exercentur, aut à materialibus proueniunt, loco indigent.

Secundum. Substantia separata per operationem in loco esse quomodo dicamus.

Aut certe sic potest accipi, vt loquantur de existentia in loco per contactum, cum enim duplex tantum sit contactus, alter molis, qui proprie dicitur: alter virtutis, qui improprie ac metaphorice, si substantiæ quidem separatæ sint in loco per contactũ aliquem, & non nuda præsentia suæ substantiæ, oportet, vt sint in eo per contactum virtutis, non quemlibet tamen, sed alicuius operationis materialis actiue aut passiue, ad quam solam exercendam opus est loco, nam per contactum molis in loco esse non possunt, cum molem non habeant. Atque hoc pacto intelligi potest ratio D. Thomæ superius sect. 3. allata, vt recte colligat substantias separatas non esse in loco, nisi per operationem transeuntem.

Tertium. Per quid cognoscamus substantias separatas alicubi esse.

Aut denique sic exponi potest, vt loquantur de existentia substantiarum separatarum in loco, quoad nostram cognitionem, quo pacto loquitur Aristoteles de principio indiuiduationis substantiarum materialium, cum ait, illas indiuiduari per quantitatem, nunquam enim cognoscimus substantias separatas alicubi esse, nisi per operationem transeuntem, eamque materialem, quæ ab eis proueniat: vt mentes cœlestium orbium motrices per motum, ab eis profectum, & dæmones, quibus energumeni vexantur per ea, quæ in illis efficiunt. Vnde etiam pari ratione fatemur, damnatorum animas esse in centro terræ, quod fide orthodoxa teneamus, eas ab igne interno pati. Vide, quæ dicta sunt ad c. 6. q. 5. sect. 3.

Solutio arg. secundi.

Ad secundum neganda est consequentia. Nam, etsi moles corporea est substantiis materialibus ratio existendi in quouis loco: non sequitur tamen, substantiam vllam immaterialem esse in omnibus simul locis: imo vero, etsi daretur angelus tantæ virtutis, vt posset simul esse in toto vniuerso: non proinde sequeretur, illum esse in toto vniuerso, siquidem minori etiam se applicare posset. Ergo, quemadmodum dicimus, molem corpoream substantiæ naturalis esse rationem formalem, cur ea sit in loco, & tamen, vt sit in hoc aut illo, acquirimus actionem ponentis eam hic aut ibi: ita dicimus, principium immediate agendi aut patiendi immaterialiter esse rationem formalem substantiæ separatæ, vt sit in loco: & tamen requirimus actionem, qua ponatur hic aut ibi, nempe, vel per creationem, vel per applicationem voluntatis propriæ ad hunc & illum locum.

Quomodo substantia vbique non sint.

Duplex modus existendi in loco definitiue.

Ad tertium, vt respondeamus animaduertendum, dupliciter aliquid esse posse definitiue in loco, vno modo, generali ratione, altero, speciali. Generali quidem, quicquid ita est in hoc loco, vt non sit in alio, dicitur esse in eo definitiue, quocunque modo in eo existat: siue totum in toto, & pars in parte, si partes habet: siue totum in toto, & totum in qualibet parte, quo pacto omnes res creatæ sunt in loco, solusque Deus Opt. Max. in loco esse non potest: si modo nomine loci finitum spacium, vt par est, aut aliquẽ eius terminum intelligamus. At speciali ratione id solum dicimus esse definitiue in loco, quod ita in eo est definitiue, vt non sit etiam circumscriptiue, hoc est, vt non sit totum in toto, & pars in parte, sed totum in toto, & totum in qualibet parte: quo iam modo solæ creaturæ indiuisibiles sunt in loco, vt substantiæ separatæ, & anima rationalis: nisi virtute diuina fiat, vt diuisibiles more indiuisibilium in loco ponantur, veluti corpus Domini, vbi sunt species sacræ Eucharistiæ. Ita D. I hom. 1. part. quæst. 76. artic. 8. & 2 contra Gent. cap. 72. Albert. Mag. 2. part. Sum. de homine, & alii. Dico autem potius indiuisibiles, quam immateriales, vt complectar perfectorum animalium brutorum formas quæ etsi materiales sunt; tamen à plerisque dicuntur indiuisibiles, ac proinde totæ in totis corporibus ac locis, & totæ in qualibet eorum parte.

Corpus Domini est in Eucharistia more indiuisibilium. Forma animalium perfectorum indiuisibiles.

Solutio tertij argum. Substantia corporea subsistens quam

Ad argumentum igitur tertium dicendũ, etsi principium quouis modo agendi patiendive in loco, satis est, vt quælibet substantiæ sint in loco definitiue, sumpta definitiua existentia in loco generali ratione: nõ satis tamẽ esse,

sitate que pallo manebunt in loco.

esse, vt sint in loco circumscriptiue, oportere enim, vt per molem corpoream sint totæ in totis locis, & partes earum in illorum partib⁹. Vide quæ scripta sunt ad c.3. q.2. sect.3. Quocirca, si à substantiis corporeis auferatur diuina virtute moles corporea, etsi substantiæ ipsæ manebunt in loco definitiue, non manebunt tamen circumscriptiue, manebunt enim vel in locis indiuisibilibus, vel totæ in totis locis indiuisibilibus, & totæ in singulis eorum partibus, prout eas virtus diuina in loco posuerit, à qua sola tunc conseruabuntur, ne in nihilum vertantur, sublata ab eis mole corporea. Neque enim audiendi sunt, qui volunt fore, vt sublata mole corporea adhuc maneant totæ in totis locis, & partes in partibus, adhuc enim manerent extensæ, hoc est, habentes partem extra partem, quod solum fit per molem corpoream.

Obiectio. Sed obiiciat aliquis, molem corpoream esse proprietatem substantiarum materialium, ergo si Deus ea sublata iterum substantias ipsas propriis naturis relinquat, fore, vt in qualibet earum resultet propria moles, quod fieri non potest, nisi re vera sint extensæ sine illa: alioqui non resultabit tota moles in tota substantia, & partes etiam in partibus. *Solutio.* Huic obiectioni primum responderi potest, dum substantia corporea indiuisibiliter conseruatur à Deo, aut tota in toto loco, & tota in qualibet eius parte, non relinqui illam propriæ naturæ: cuius rei signum est, quod in eam eo modo conseruatam non potest vllum agens naturale agere: sed opus esse, vt tota ponatur in toto loco, & pars quælibet in aliqua loci parte, quod fieri nequit sine mole corporea. Deinde, aliam esse rationem in mole corporea, aliam in cæteris proprietatibus naturalibus substantiarum materialium. Nam, cæteræ, cum sint qualitates extensæ ad extensionem molis corporeæ, si tollantur aut remittantur hac vna conseruata, possunt naturaliter resultare in substantia suæ naturæ relicta: quia possunt in ea extensiue pullulare, seu totæ in tota, & partes in partibus. At moles corporea, cum sit forma ipsa, per quam substantia formaliter est extensa, non potest resultare naturaliter in substantia conseruata in puncto, aut tota in qualibet loci particula, iam enim plures partes molis corporeæ æquales inter se essent in eodem loco adæquato, idque naturaliter, quod fieri non potest.

Num quantitas diuina virtute ablata iterum ex vi naturæ emanare possit.

Alius obiectio. Est & alia obiectio, qua etiam forte quis contendat, substantiam materialem extensam esse, & habere partem extra partem sine mole corporea. Nam, in eo instanti, in quo substantia generatur prius tamen natura, quam introducatur forma, datur materia extensa siue habens partem extra partem sine quantitate vlla. Nam, quod in eo priori (vt loquuntur Scholastici) nulla sit quantitas in materia, ex eo patet, quia omnia accidentia tolluntur cum forma substantiali præcedente, vt probatiores Philosophi, D. Tho. prima secundæ q.52. artic.2. & secunda secundæ, qu. 24. artic.5. Gregor. in 2. d 12. q.2. conclusione prima, & alii, docent. Quod vero nihilo minus materia in eo priori sit extensa, ex eo probatur; quia nec est in loco indiuisibili, nec tota in toto loco diuisibili, & tota in qualibet eius parte, vt est luce clarius.

Sed neque obiectio hæc quicquam efficit. Nam, illa, vt sic dicam, prioritas non facit materiam re vera esse sine quantitate, sed tantum posse cõsiderari non considerata quantitate: quemadmodum quod animal sit prius natura differentiis hominis & bestiæ, non efficit, vt animalis natura re vera sit sine iis differentiis, sed vt vere considerari possit, non consideratis eiusmodi differentiis.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO VII.

RElinquum est igitur, vt argumentis initio propositis satisfaciamus, quatenus iis, quæ dicta sunt, aduersantur.

Ad argumenta partis affirmatiuæ quid dicendum. Ac iis quidem, quibus affirmatiua quæstionis pars confirmabatur, nihil est quod respondeamus nisi quod primum non recte sumit ea omnia esse in loco, quæ quasi adinueniri solent ita ut si quasi proprie sumitur, hoc est, pro intelligi, tactum, petitur quod tanquam probandum, sin metaphorice proferatur, quod et mente indagari, non conceditur id quod propositum erat. Multa enim quæruntur posteriori modo, & inueniuntur, quæ non sunt in rerum natura, sed solum obiective in intellectu, ac proinde nec in loco vllo proprie dicto; vt argumenta plurima, quæ ad disserendum in locis dialecticis quæruntur & inueniuntur. Est etiam, quod in tertio argumento animaduerti debeat. Etsi omnia, quæ in rerum natura sunt, in loco esse sint, id tamen cum duabus distinctionibus concedendum esse: vna, vt sint in loco per se, vel per accidens: altera, vt sint in loco diuisibili, aut indiuisibili. Adde impropriea accipi tactum ad locum, cum dicimus, puncta habere tactum ad locum in linea, lineam in superficie, & superficiem in corpore.

Solutio argumentorum partis negatiuæ. Ad primum vero & secundum partis negatiuæ dicendum, nihil ea concludere, nisi de loco circumscriptiuo.

Ad

Ad tertium iam ſuperius *ſectione* 2. negauimus, quicquid in loco eſt, aut circumſcriptiue, aut definitiue in illo eſſe: vbi etiam adiecimus, quo pacto ea diuiſio, vt vera ſit, intelligi poſſit.

Deũ in nullo prædicamẽto poni, quomodo accipiendum.

Ad quartum dici poteſt, id, quod ad cap. 7. *quæſt.* 7. *ſect.* 1. & luculentius ad 8. *quæſt.* 1 *ſect.* 2. definitum eſt, Deum non poni in prædicamento vllo, in eo ſenſu accipiendum eſſe, vt, quatenus Deus, non ponatur eſſentialiter ſub genere vllo aut ſpecie. Nam nec quatenus homo pro nobis factus eſt, negari poteſt illum eſſe primam ſubſtantiam prædicamentalem, vt ad calcem octaui capitis, *quæſt.* 7 *ſect.* 5. oſtendimus: nec quatenus Deus excludendus eſt ab omnibus prædicamenti. extrinſecus denominantibus. Dici enim poteſt agere tranſeunte actione ad prædicamentum actionis pertinente, vt mouere aliquid aut perficere, & induere etiam perſonam Regis aut paſtoris, quod pertinet ad prædicamentum Habitus, ſi dignetur ipſe per ſe ornatum regium, aut paſtoris habitum ſuſtinere. Sic ergo nullum eſt incommodum, ſi dicatur eſſe in templo, aut loco alio, à quo etſi non circumſcribitur, nec definitur, denominatur tamen accidentaria quadam & extrinſeca denominatione. Admiſſo tamen, Deum, vt Deus eſt, in nullo prædicamento poni (hoc enim ſimpliciter & abſolute dicere oportet) negandum eſt, nihil aliud eſſe, rem poni in hoc aut illo prædicamento, quam prædicamentum hoc aut illud, hoc eſt, aliquid huius aut illius prædicamenti dici de illo.

Deus in templo aut alio loco quomodo ſit.

Num prædicamentum Quando rebus omnibus conueniat, quemadmodum & prædicamentum Vbi.

QVÆSTIO X.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

EAdem pene difficultas eſt in prædicamento Quando, atque in prædicamento Vbi, rebusne omnibus conueniat. Sunt enim pro vtraque parte argumenta non contemnenda.

Pars affirmatiua probatur argumentis duobus.

Nam, quod omnia in eo locum habeant, ex eo colligi videtur, quia par ratio videtur, eſſe in tempore, atque in loco, vt quemadmodum omnia dicuntur eſſe in loco aliquo, ita dicantur eſſe in tempore aliquo. Nam, vt locus, quatenus pertinet ad prædicamentum Vbi, eſt quippiam externum ac denominans: ita & tempus, quatenus ſpectat ad prædicamentum Quando: ea enim ratione, qua ſunt interna quædam, ſiue inhærentia, ambo pertinent ad prædicamentum Quantitatis. Si ergo externum eſſe quippiam, in quod omnia incidunt, in cauſa eſt, vt locus tribuatur rebus omnibus, quæcunque ſunt: cum tempus etiam ſit tale quiddam externum, tribuetur itidem tempus rebus omnibus, ac proinde prædicamentum Quando. Præterea, quæcunque aliquando ſunt, iis omnibus iure accommodatur prædicamentum Quando: de iis enim omnibus, quæ aliquando ſunt, merito quæri poteſt, quando ſint, fuerintve, aut futura ſint: at omnia quæ ſunt, aliquando ſunt: non dubium igitur, quin iis omnibus congruat prædicamentum Quando.

Partis negatiuæ argumenta tria.

Quod autem contra ſentiendum ſit, ea ratione primum quis ſibi fortaſſe perſuadeat, quia non ſuſcipiunt attributionem prædicamenti Quando, niſi quæ ſubduntur tempori; non omnia autem tempori ſubiecta eſſe, ex eo conſtat; quia tempori non ſubiacent, niſi quæ motui ſunt obnoxia, hoc eſt, quę per motum diſponuntur ad interitum. Hac enim ratione Ariſtoteles, imo & Philoſophi omnes ac Theologi aſſerunt, non modo ſubſtantias ſeparatas, ſed nec corpora cœleſtia ſubiecta eſſe tempori, quia quantacunque temporis longinquitate non vetuſcunt. *Vide Ariſt.* 1. *lib. de Cœlo cap* 3 *text.* 20. *& ſequentibus. & cap.* 9 *text.* 100. *& libr.* 4. *Phyſicor cap.* 12. *text.* 117. *& aliis in locis. & ibidem Philoponum, Simpl. Commentatorem, & reliquos Philoſophi interpretes.* Deinde hoc argumento. Ea ſola ſibi vendicat hoc prædicamentum, quorum menſura eſt tempus: at non omnia menſurantur tempore, ſed quædam æuo, aut æternitate, aliave exiſtendi menſura: non igitur rebus omnibus accommodatur prædicamentum Quando. Poſtremo hac ratione: Vt locus, quatenus externe menſurat rei præſentiam, conficit prædicamentum Vbi, ita tempus, quatenus externe menſurat rei exiſtentiã, conſtituit prædicamentum Quando: at tempus non menſurat externe exiſtentiam motus primi mobilis, quia eſt idem re cum illo: ergo non omni motui; ac proinde non omnibus rebus accommodatur prædicamentum Quando. Qua eadem ratione oſtendi poteſt, nec primo æuiterno accommodari hoc prædicamentum; ſi quis dicat; in eo collocari æuum, vt eſt externa menſura æuiternorum: eſt enim æuum, quo menſurantur omnia æuiterna, non externum ſed inhærens primo æuiterno.

Responsio ad quæstionem.

Sectio II.

Prima conclusio. Quando prædicamentum ex solo tempore conficitur. Quando: ut ex Arist.

IN hac quæstione sit prima conclusio. Verisimile esse, quemadmodum prædicamentum Vbi conficitur ex loco duntaxat, ita prædicamentum Quando confici ex solo tempore. Hæc conclusio probatur. Primum, quia Aristoteles 1. Ethicorum cap. 6. & alibi nonnunquam, quemadmodum vocat prædicamentum Vbi nomine prædicamenti loci, ita appellat prædicamentum Quando nomine prædicamenti temporis. Contra sentit Albertus Magn. in prædicamentis, tractat. 4. cap. 1.

Deinde, quia in libro prædicamentorum, cap. de Actione & passione, ait, hæc duo prædicamenta, simu que prædicamentum Habendi perspicua esse: non esset autem perspicuum hoc prædicamentum, de quo agimus, si in eo ponerentur durationes rerum, quæ non subduntur tempori, sed æuo, aut aliis minus notis ac perspicuis durationum mensuris.

Tertium, quia hoc prædicamentum constituitur ex solis differentiis temporum, præsentis, inquam, præteriti & futuri, vt patet ex iis exemplis, quibus idem in libro prædicamentorum, cap. de iis, quæ sine complexione dicuntur, vtitur, vt heri, inquit, superiori anno. Vnde & Scotus ait, prædicamentum hoc non confici ex genere summo & speciebus, sed ex specie tantum quadam infima. *Ex tempore*, inquit, *quod dividitur in præsens, præteritum, & futurum.*

Postremo, quia sex vltima prædicamenta non conficiuntur, nisi ex iis, quæ alia ratione ponuntur in aliis prædicamentis, vt patet in loco, qui, quatenus superficies, pertinet ad prædicamentum quantitatis: & in actione & passione, quæ ratione formarum, quæ inducuntur, aut suscipiuntur, ad superiora prædicamenta spectant: & in indumentis, quæ alias ponuntur in prædicamento substantiæ, aut partim in substantia, partim in qualitate. Aut æuum, & aliæ indiuisibiles durationes nõ habent locum in alio vllo prædicamento: neque enim sunt substantiæ, aut quantitates, extensiones ve, aut qualitates, aut denique relationes: quod de tempore dicere non possumus: cum sit extensio quædam distincta ab extensione motus, vt superius ad cap. 15 q. 10. sect. 2. & q. 11. sect. 2. probatum est. Vnde non parum probabiliter sentit Scotus in 2. Senten. dist. 2. quæst. 2. & quodlib. 6. nec æternitatis, nec æui nomine, aut instantis permanentis significari entitatem vllam, sed existentiam quandam in se indiuisibilem & inextensam: quæ, si est creatarum rerum, ponitur reductitie in prædicamento, in quo ponitur res æuiterna, aut quouis alio modo indiuisibiliter permanens.

Secunda assertio, hæc sola commodari hoc prædicamentum, quæ transeunt cum tempore. Hæc facile probatur; quia ea sola proprie dicuntur esse in tempore, quæ aliquid patiuntur à tempore, vt tradit Aristoteles 4. Physicorum libro. Itaque hoc pacto solis corruptibilibus conuenit prædicamentum Quando: id quod D. Thomas de omnibus sex vltimis prædicamentis dicendum existimauit, cap. 12. tex. 117. lect. 15.

Secunda conclusio supposita superiori sit; Iis solis proprie accommodari hoc prædicamentum, quæ transeunt cum tempore. Hæc facile probatur; quia ea sola proprie dicuntur esse in tempore, quæ aliquid patiuntur à tempore, vt tradit Aristoteles 4. Physicorum libro. Itaque hoc pacto solis corruptibilibus conuenit prædicamentum Quando: id quod D. Thomas de omnibus sex vltimis prædicamentis dicendum existimauit, cap. 12. tex. 117. lect. 15.

Tertia assertio per coexistentiam cum tempore omnia ad Quando pertinere.

Tertia conclusio. Per coexistentiam cum tempore saltem imaginario, nulla res est, cui non possit accommodari prædicamentum Quando. Hæc ex eo patet; quia quædam reuera mensurantur tempore, vt corruptibiles: quædam vero, etsi non mensurantur tempore, sed indiuisibili aliqua durationis mensura: tamen coexistunt vel omni tempori, vt Deus: vel alicui, vt Angeli, eorumque actiones immanentes, si nõ subito transeant: vel alicui instanti temporis, si cum primum sunt, tum primum esse desinãt. Dicimus enim, Deum semper esse, semperque fuisse, ac fore: res autem creatas nunc esse, & aliquando non fuisse, earumque plurimas aliquando non fore. Item earum quasdam & fuisse ab initio mundi, & fore in perpetuum: ac demum ea, quæ subito transeunt, in aliquo temporis momento esse, vel tanquam in mensura suæ durationis (si quo modo subito transeuntia durationem habere dicantur) vt momentanea generatio: vel tanquam in mensura durationis alienæ, vt momentaneæ intellectiones Angelorum, si quas illi habent; quæ nostri temporis instantia non excedant.

Quarta, omnis durationis entitates ad hoc prædicamentum pertinere.

Quarta assertio sit. Si omnis mensura durationis est entitas aliqua, omnes excepta æternitate ad hoc prædicamentum pertinere: non tamen quatenus sunt tantæ aut tantæ extensionis: tum quia non omnes sunt extensæ; tum etiam, quia quæ sunt extensæ, quatenus extensæ sunt, ad prædicamentum quantitatis pertinent: sed quatenus sunt in aliqua temporis differentia, aut vni earum pluribusve coexistunt. Hæc conclusio quoad vltimam partem, quæ sola probationem desiderat, ex eo patet, quia durationes rerum sub hac ratione ad nullum aliud prædicamentum spectant.

Dubitatio.

Sed quærat aliquis, qui fieri possit, vt durationes indiuisibiles conueniant in genere aliquo

Soluitur.

aliquo cum duratione temporis, quæ diuisibilis est. Ad quam dubitationem primum quidem dicendum, nihil id mirum videri debere, cùm substantia etiam, quæ genus summum est, diuisibilibus & indiuisibilibus substantiis communis sit, & qualitas item eiusdem differentiæ qualitatibus: ac denique actio & passio diuisibilibus & indiuisibilibus actionibus ac passionibus, si in his prædicamentis aliæ actiones & passiones præter motus & mutationes temporarias (quod rationi magis consentaneum crediderim) collocentur. Deinde maioris explicationis gratia dicendum, creatarum rerum durationes non spectari in hoc prædicamento, quatenus sunt extensæ aut inextensæ, sed quatenus sunt in vna aut pluribus differentiis temporis imaginarii, saltem per coexistentiam: quemadmodum loci non considerantur in prædicamento Vbi, quatenus sunt diuisibiles aut indiuisibiles, sed quatenus sunt in hac vel illa parte, aut termino loci imaginarii, quod est esse in aliqua loci differentia requisita, ac sufficienti ad motum localem. Nam, hoc solum est, quod præcipue inquirimus, cum petimus, vbi res sit, aut quando sit, qua in differentia spatii, aut temporis imaginarii. Fixa enim & stabilis differentia loci & temporis, quæ in huiusmodi quæstionibus quæritur, ex spatio extensiuo & successiuo loci & temporis imaginarii desumitur, vt ad caput decimumtertium, *quæstione 7. sect. 1. & quæst. 10. sect 2. & quæst. 11. sectione 2.* ostendimus. Vnde si machina mundi recta moueretur, sane ignis elementum, etsi eadem superficie contentus esset, & in eadem distantia ad polos ac centrum mundi perseueraret; tamen ad alium locum vere, proprie ac formaliter moueretur. Eodemque modo, si mundus anno vno serius creatus esset, etsi Adamus nongentesimo trigesimo anno ab orbe condito obiisset: tamen non eodem tempore mortuus esset, quo re vera diem clausit, sed serius vnius anni spatio.

Rerum creatarum durationes quatenus sint extensæ aut inextensæ, sed quatenus sint in vna aut pluribus differentiis temporis imaginarii, saltem per coexistentiam: quemadmodum loci non considerantur in prædicamento Vbi, quatenus sunt diuisibiles aut indiuisibiles, sed quatenus sunt in hac vel illa parte, aut termino loci imaginarii, quod est esse in aliqua loci differentia requisita, ac sufficienti ad motum localem. Nam, hoc solum est, quod præcipue inquirimus, cum petimus, vbi res sit, aut quando sit, qua in differentia spatii, aut temporis imaginarii. Fixa enim & stabilis differentia loci & temporis, quæ in huiusmodi quæstionibus quæritur, ex spatio extensiuo & successiuo loci & temporis imaginarii desumitur, vt ad caput decimumtertium, quæstione 7. sect. 1. & quæst. 10. sect 2. & quæst. 11. sectione 2. ostendimus. Vnde si machina mundi recta moueretur, sane ignis elementum, etsi eadem superficie contentus esset, & in eadem distantia ad polos ac centrum mundi perseueraret; tamen ad alium locum vere, proprie ac formaliter moueretur. Eodemque modo, si mundus anno vno serius creatus esset, etsi Adamus nongentesimo trigesimo anno ab orbe condito obiisset: tamen non eodem tempore mortuus esset, quo re vera diem clausit, sed serius vnius anni spatio.

Solutio eorum, quæ initio quæstionis proposita sunt.

SECTIO III.

Partis affirmatiuæ argumenta dissoluuntur.

AD argumenta igitur pro priori parte quæstionis, *sect. 1.* proposita, admittimus iuxta sensum tertiæ conclusionis, rebus omnibus, atque adeo semper ac necessario accommodari prædicamentum Quando: verum haud omnibus proprie, vt prædicamentum Vbi. Nam, vt aliquid dicatur esse proprie in loco (quicquid alii velint) non est necesse, vt subdatur loco, aut illi commensuretur, nisi in eo circumscriptiue contineatur: at vt proprie sit in tempore, ac proinde temporarium, necesse est, vt ei subiiciatur, aut illi cõmensuretur ac coextendatur. Non accommodabitur tamen semper ac necessario prædicamentum hoc rebus omnibus, si tempus pro solo reali tempore sumatur: cum nec Deus, nec creaturæ etiam omnes necessario sint in tali tempore, etiam per coexistentiam.

Partis negatiuæ rationes soluuntur

Ad duo vero priora pro altera quæstionis parte dicendum, recte ex concludere iuxta sensum primæ & secundæ conclusionis. Quod si omnium durationum mensuræ sunt veræ entitates, ac proinde omnes, excepta æternitate, ponuntur in hoc prædicamento iuxta normam quartæ conclusionis omnibus rebus, præterquam Deo, proprie accommodatur prædicamentum Quando, idq; fere per ac necessario, dum illæ existunt, quemadmodum prædicamentum Vbi.

Ad tertium vero dicendum est, externe mensurare non est conditionem necessariam eorum, quæ hoc prædicamentum conficiunt: sed propterea adhiberi in his sex vltimis prædicamentis externam denominationem, vt ea distinguat à superioribus quatuor, quod illæ contineant solas formas internas siue inhærentes, his vero non repugnet continere formas extrinsecus denominantes; tametsi earum aliquæ possint esse inhærentes, vt sunt fere omnes passiones, & multæ actiones, si immanentes admittamus; & tempus etiam reale respectu motus primi mobilis, ac æuum respectu primi æuiterni. Meminerit tamen, æuum, & alias indiuisibiles durationum mensuras, nec poni in hoc prædicamento, vt mensuræ sunt, quemadmodum nec tempus, sed vt coexistunt vni, aut pluribus temporum differentiis: nec proprie dici mensuras, quia *mensura*, vt inquit Aristoteles, *est id, per quod cognoscimus res quantitatem.*

Ita patet, quod satis est, quibus rebus conueniat prædicamentum Quando, & quo pacto id accidat. Hæc enim diligentius persequi non minus inutile est, quam superuacaneum: præsertim cum in his sex vltimis generibus nec vera ratio generum aut specierum, nec accurata prædicamenti ratio magnopere exquirenda sit.

ΚΕΦ. ιϛ'.

Τέλειον λέγεται, ὧν μὲν εὖ μηδὲν ἔξω π λαβεῖν μηδὲ ἓν μέρος, οἷον χρόν@ τέλει@ ἐστίν, ἅτ@, ἃ μὴ ἔστιν ἔξω π λαβεῖν χρόνου πρά, ὃς τούτ@ μέρ@ ἐστὶ τοῦ χρόνου. καὶ τὸ κατ' ἀρετὴν καὶ τὸ εὖ μὴ ἔχον ὑστερούμενόν τινος π γέν@, οἷον τέλει@ ἰατρὸς, καὶ τέλει@ αὐλητής, ὅταν κατὰ τὸ εἶδ@ τῆς οἰκείας ἀρετῆς μηδὲν ἐλλείπωσιν. οὕτω b δὴ μεταφέροντες καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν λέγομεν, συκοφάντην τέλειον, καὶ κλέπτην τέλειον, ἰσχυρὸν, καὶ ἀγαθοὺς λέγομεν αὐτούς, οἷον κλέπτην ἀγαθὸν, καὶ συκοφάντην ἀγαθόν. καὶ c ἡ ἀρετὴ τελείωσίς τις. ἴσμεν γὰρ τὸ τέλειον καὶ ἡ οὐσία πᾶσα τότε τελεία ἐστί, ὅταν κατὰ τὸ εἶδ@ τῆς οἰκείας ἀρετῆς μηδὲν ἐν αὐτῇ μόριον τοῦ κατὰ φύσιν μεγέθους. ἔτι οἷς ὑπάρχει τὸ τέλ@ d σπουδαῖον, ζῶσι λέγ@ τέλεια. καὶ τὰ

CAPVT XVI.

PErfectum a dicitur aliud quidem, extra quod Text. 21.
nullam particulã licet ſumere: quo pacto tempus cuiuſque rei illud perfectum dicitur, extra quod nullũ tempus accipi poteſt, quod eius temporis pars ſit. Aliud ex virtute, & bene ſe habendi ratione, quod nimirum in genere aliquo non ſuperatur: quo pacto tum perfectus eſt medicus, & tibicen perfectus, cum nihil ei deeſt, quod ad ſpeciem propriæ virtutis pertineat. Hoc b autem modo in malis quoque hominibus per translationem dicimus calumniatorem perfectum, & furem perfectum: quandoquidem & bonos eoſdem appellamus, vt bonum furem, & bonum calumniatorem. Atque c virtus ipſa perfectio quædam eſt. Tunc enim vnumquodq; perfectum eſt, & omnis ſubſtantia perfecta, cum nulla ei deeſt particula naturalis magnitudinis, quæ ad ſpeciem propriæ virtutis pertineat. Ea etiam dicuntur perfecta, quibus ineſt ſtudioſus d finis.

τέλεια

CAPITIS DECIMISEXTI EXPLANATIO.

Perfectum a dicitur.] Explicatis præcipuis generibus entium, eorumque occaſione nonnullis entium affectionibus (illa enim genera entium, quæ ad vltima ſex prædicamenta pertinent, partim propria ſunt rerum naturalium, vt Vbi & Quando; partim tractata ſunt in libro de Generatione, vt actio tranſiens, & paſſio illi reſpondens: partim tractabuntur libro 9. huius operis: quod dixerim propter actiones immanentes; partim ita ſunt parui momenti, vt ſatis ſit de illis obiter in progreſſu huius libri agere, cuiuſmodi ſunt Situs & Habere) reliquum eſt, vt Ariſtoteles ad finem vſque alias complures entium affectiones perſequatur, quarum primo loco occurrit perfectum eſſe. Docet igitur, tribus modis aliquid poſſe dici perfectum, quantitate, virtute, & finis conſecutione. Quantitate, ſi nulla ei particula debitæ quantitatis deſit: quo pacto corpus humanum dicitur perfectum, cum nulla ei pars magnitudinis ſiue ad humanam ſtaturam, ſiue ad figuram proportionemque membrorum deeſt: & annus aut menſis perfectus & exactus, ſi nulla eius particula non ſit tranſacta. Virtute autem (quæ hic non pro morali tantum, ſed pro intellectuali etiam, ac vi naturali ſumitur) ſi in genere aliquo aut ſpecie (quam etiam nomine generis complectitur) à nulla re ſuperetur: qua ratione is medicus aut tibicen dicitur perfectus, qui in ea arte à nemine ſuperatur. Denique finis conſecutione, ſi finem obtineat; qua ratione is orator dicetur perfectus, qui id, quod vult, oratione perſuaſerit: finis enim ſemper eſt optimum quid eorum omnium, quæ ratione comparantur. Hoc loco illud, μὴ ἔχον ὑστερούμενόν τινος π γέν@, non actiue ſumitur, vt ſit ſenſus (non habens exceſſum, ſiue non excedens) ſed paſſiue, vt interpretati ſumus. Verba autem, κατὰ γέν@, non reddimus per *ad genus*, ſed *in genere*, quod comparatio cum iis, quæ ſunt in eodem genere, melius & vſitatius hoc pacto exprimatur. Quocirca ipſe etiam Ariſtoteles ad finem capitis repetens eandem ſententiam, non ſcribit, κατὰ ἓν ἕκαστον γέν@, ſed ἐν ἑκάστῳ γένει, id eſt, *in vnoquoque genere*.

b *Hoc autem modo in malis quoque hominibus per translationem dicimus.* Docet ſecundum genus perfecti ad mala etiam per translationem accommodari: id quod argumento ſumpto à minore confirmat. *Nam & bonum furem*, inquit, *& bonum calumniatorem dicimus*, quod minus dicendum videretur.

c *Atque virtus ipſa perfectio quædam eſt.* Argumento à Coniugatis probat, quod ſupra dixerat. Nam ſi virtus perfectio eſt, recte à virtute res dicentur perfectæ.

Naturalis magnitudinis. Hoc eſt, debitæ quantitatis, non extenſiuæ tantum, vt dicitur, (de hac enim iam dixerat in primo genere) ſed intenſiuæ.

d *Studioſus finis.* Id eſt, finis ſtudio & labore dignus. Nam, etſi mali homines ſibi proponunt fines indignos ſtudio: non eſt tamen is ſimpliciter & abſolute finis humanæ actionis, ſed praui hominis. Quo loco animaduerti poteſt diſtinctio illa non raro vſurpata apud Scholaſticos in finem operationis, & finem operantis, qui ſæpe ſunt diuerſi: quæ diſtinctio ſpecialius

item

item fieri solet in finem artis, & finem artificis, hoc est, hominis habentis artem. Dico autem hominis, non artificis, formaliter, quia artificis vt artifex est, idem est finis, qui ipsius artis.

κατὰ e γὰρ τὸ ἔχειν τέλος τέλεια. ὥσ' f ἐνταῦθ' τὸ τέλος τῶν ἐχόντων τι ἐστί, καὶ τὸ φαῦλα μεταφέροντες, λέγομεν, τελείως ἀπολωλέναι, καὶ τελείως ἐφθάρθαι, ὅταν μηδὲν ἐλλείπῃ * τοῦ φθορᾶς καὶ τοῦ κακοῦ· ἀλλ' ἐστὶ τῶν ἐχόντων ἤδη. διὸ καὶ ὁ τελευτὴ κατὰ μεταφορὰς λέγεται τέλος, ὅτι ἔσχατόν. τέλος δὲ καὶ τὸ εὖ ἕνεκα, ἔχων. τὰ g μὲν οὖν καθ' αὑτὰ λεγόμενα τέλεια, τοιούτοις λέγεται, τὰ μὲν, τῷ κατὰ τὸ μηδὲν ἐλλείπειν, μὴ δ' ἔχειν ὑπερβολὴν ἐν ἐκάστῳ γένει, μὴ δ' εἶναί τι ἔξω, τὰ h δὲ ἁπλῶς καθ' αὑτὰ, τῷ τοιᾶδε τι τοιῶνδε ἔχειν, ὃ διαφθείρειν τοιάδε, ἢ ἄλλως μέτρους λεγέσθαι αὐτὰ τὰ αὑτῶν λεγόμενα τέλεια.

τέλεια enim, hoc est, perfecta, κατὰ τὸ ἔχειν τέλος, id est, à fine habēdo appellata sunt. Quocirca f quia finis extremum est quiddam, in malis etiam per translationem dicimus tum demum aliquid perfecte periisse, & perfecte interiisse, cum nil deest mali & interitui, sed iam in extremo est. Hac de causa mors per translationem finis dicitur, quod vtrumque sit extremum: at finis illud quoque extremum est, cuius gratia aliquid fit. Quæ g igitur per se dicuntur perfecta, his modis dicuntur: alia quidem, quia nec eis quicquam deest, quod ad bene habendi rationem spectet, neque in vnoquoque genere superantur, neque aliquid est extra. Cætera h vero hac ratione ipsa dicuntur perfecta, quod talo aliquid aut faciunt, aut habeant, aut alicui tanquam commendentur, aut aliquo modo ex eis, quæ primo dicuntur, perfecta appellantur.

e *τέλεια enim.* Argumentum ab etymologia vocabuli.

f *Quocirca quia finis.* Colligit merito tertium genus perfecti in malis quoque per translationem vsurpari. Quo loco aduerte, mortem cum causa finali hoc conuenire, quod vtrumque est extremum: hoc autem differre, quod finis dignus est, cuius gratia aliquid fiat, mors, quia mors est, non item, cum sit quædam priuatio. Cum igitur ratio finis in eo consistat, vt eius gratia aliquid sit, aut fiat: perspicuum est, mortem non proprie, sed per translationem dici finem, idque propter solam priorem conditionem, quam cum fine habet communem. Nam, quod Poeta Euripides è Philopono in eum locum de quodam vita functo dixit, mortem illum consecutum, propter quam genitus esset, risu dignum putat Aristoteles secundo Physicorum cap. 2. quanquam id dici poterat de iis, qui ex hac vita sancte decedunt ratione illius futuræ, ad quam præsens dirigitur. *Mors impropriè finis dicitur.*

g *Quæ igitur per se.* Docet, ea omnia, quæ per se dicuntur perfecta, tribus prædictis generibus contineri: ita tamen, vt alia ex eis sint perfecta simpliciter, alia in certo genere. Atque ex primo quidem, Mundus dicitur simpliciter perfectus, quia extra mundum nulla reperitur quantitas: equus vero in genere suo, si nulla ei desit quantitas naturæ equi congruens. Ex secundo autem solus Deus dicetur simpliciter perfectus, quia solus ipse virtute non superatur: Christus autem seruator noster quatenus homo, dicetur perfectus in genere hominum, quia à nemine virtute exceditur. Ex tertio vero, inter homines soli beati sunt perfecti simpliciter: in hoc autem, aut illo genere particularium finium, qui ciusmodi fines consecuti sunt. *Deus solus simpliciter perfectus. Christus autem quatenus homo est perfectus in genere hominum.*

h *Cætera vero iam.* Ne quid videatur prætermittere, tradit extremo loco cætera omnia, quæ dicuntur perfecta esse ac dici: vt statuarius perfectus, quia perfectam continet artem: perfecta imago, quia perfecto exemplari congruit, &c. Quo loco innuit Aristoteles, superiora illa per se primo, hæc vero per illa: tametsi multa sunt, quæ alia & alia ratione vtroque modo perfecta dici possint. *perfectus in genere hominis esse perfecta.*

ΚΕΦ. ΙΖ'.

Πόσαι λέγονται τὸ ἔχειν ἑκάστου καὶ

CAPVT XVII.

Terminus a dicitur vniuscuiusque vltimum Text. 22.

CAPITIS DECIMISEPTIMI EXPLANATIO.

Text. 22. *Terminus a dicitur.* Explicat, quot modis dicatur terminus, cuius significatio coniuncta est cum significatione perfecti, traditque sex termini significata. Vnum generale ac analogicum, & quinque specialia. Generale describitur vniuscuiusque vltimum. Specialia vero sunt terminus quantitatis continuæ, forma magnitudinis, aut habentis magnitudinem, terminus motus & actionis, causa finalis, & essentia, siue quidditas rei, quatenus quiditatiua definitione explicatur.

Digitized by Google

ἔσχατον. καὶ ὃ b ἔξω μηδὲν ἐστι λαβεῖν, πέρατον· καὶ ὃ ἔσω πάντα πέρατα καὶ c ὃ πᾶν ἢ εἶδος μεγέθους, ἢ ἔχοντος μέγεθος, καὶ d τὸ πάσης ἐνέργειας τέλος· ἐφ' ὃ γὰρ αἱ κινήσεις καὶ ἡ πρᾶξις, τοῦτο καὶ ἀφ' οὗ ἐστὶ δ' ἄμφω, τοῦ ἀφ' οὗ, καὶ ἐφ' ὅ, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, καὶ ἡ e οὐσία ἑκάστου τοῦτό ἐστι καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστον. ὡς γενόντων δὲ τῶν πέρατ-

ων εἴδη

mum & extra b *quod nihil primum accipi potest, & intra quod omnia continentur primum. Et* c *quicquid est forma magnitudinis, aut magnitudinem habentis. Et* d *vnicuiusque finis: quale est id, ad quod motus & actio proficiscuntur, non item id, à quo; tametsi interdum terminumque, & id, à quo; & id, ad quod, termini appellantur. Id etiam cuius gratia. Et* e *substantia, ac quiditas cuiusque rei: est enim terminus cognitionis.*

quod

b *Extra quod.* Quidam (vt sunt Auerrois, Alensis, & alii in eum locum) pro *primum*, & Græce & Latine legunt, *primi*; quæ lectio si vera est, verbum *primi*, significat id, quod terminatum est, vt sit sensus, terminum secundo modo (quæ est prima specialis significatio) esse id, extra siue vltra quod nihil est rei terminatæ & intra siue circa quod omnia illius continentur: intellige autem nomine omnium partes rei terminatæ; terminus enim ipse non continetur intra se; cum tamen sit aliquid rei terminatæ, & in ipsa inhæreat, nisi extrinsecus terminet. Verum, quia ex hac descriptione sequitur quiddam falsum, nempe orbem Solis esse terminum mundi elementaris, quod nullum elementum extra illum sit, & omnia intra illum contineantur, aut subaudiendum est verbum *immediate*, vt nonnunquam fit, quo pacto non Solis, sed Lunæ orbis, seu potius concaua huius superficies, & conuexa ignis erunt termini elementaris mundi: aut potius amplectenda est nostra lectio, quam sequitur Alexander, & optimi quique interpretes, vt sensus sit, terminum id esse, vltra quod nulla pars rei terminatæ primum accipi potest, & citra quod omnes primum continentur: hoc pacto nulla subaudita particula excludes orbem Solis a ratione termini elementaris mundi, & cætera omnia quæ non sunt termini quantitatis continuæ. Nam, etsi extra orbem Solis nullum est elementum, & omnia elementa intra illum continentur; non tamen hæc exclusio & inclusio primum cernitur in orbe Solis, cùm prius inueniatur in cœlis inferioribus, primum autem in superficie conuexa ignis. Præterea, etsi caput, manus, & pedes vtcunque dicantur termini humani corporis, non sunt tamen vere termini, quia nec primum extra partes illas quicquam inuenitur humani corporis, cum eam exclusionem primum faciant superficies earum partium, neque intra illas continentur partes omnes, tantum abest, vt primum intra illas contineantur. Dixi, *quantitatis continuæ*, quia hæc termini explicatio nec primis, nec vltimis vnitatibus numerorum conuenit. Neque enim intra extremas vnitates numerorum continentur omnes eorum partes, cum & ipsæ extremæ in eorum quoque partibus numerentur. Itaque soli puncto, lineæ, superficiei, instanti, & mutato esse definitio conuenire potest. Atque hæc est Alexandri hoc loco tententia, nisi quod ait, hanc rationem termini non accommodari, nisi terminis magnitudinum, quod nobis non probatur.

c *Et quicquid est forma.* Cum forma, siue ea sumatur pro specie extremarum naturalium, quæ pulchram & turpem complectitur, siue pro ipsa figura, quæ sequitur quamlibet magnitudinem (etiam mathematicam) termino aut terminis clausam, sit posterior terminis talium siue substantiarum siue magnitudinum in proxima termini significatione comprehensis, & tamen suo modo terminet, necesse fuit, vt ex ea illud genus termini constitueretur.

d *Et vnicuiusque finis.* Finis hoc loco non sumitur pro causa finali, quæ ad sequentem significationem pertinet, sed pro termino motus, vt motus est, hoc est, successiua acquisitio, & omnino cuiuscunque actionis: versatur enim omnis actio circa aliquem terminum. Addit autem Aristotel. in hoc genere non comprehendi id, à quo motus & actio proficiscitur (tametsi nonnunquam id vocamus terminum; vt cum dicimus, omnem motum esse inter duos terminos) vel quia non omnis actio habet terminum, à quo, sed ea tantum, quæ est motus vel mutatio, vt illud, *non item id, à quo*, idem valeat, quod, *non item omnino id, à quo*, quod verba sequentia mox declarant; vel quia terminus à quo, vt talis est, non habet rationem termini proprie dicti, sed principii, nisi sumatur, vt in eo desinit consultatio, quod Alexand. annotauit: in eo enim finitur consultatio, à quo actio inchoanda est: non negamus tamen, principium motus esse proprie terminum motus, quatenus motus est quantitas quædam, siue quatenus in eo peculiaris quædam ratio quantitatis cernitur: quemadmodum nec negamus, principium temporis esse proprie terminum temporis: quod intelliges iuxta superiorem termini significationem.

Essentia rei & quiditas cur termini nuncupentur.

e *Et substantia ac quiditas.* Quia cognitio rerum apud nos ab externis accidentibus incipit, & terminatur ad ipsam essentiam, non simplici tantum conceptu apprehensam, sed in suas partes & differentias distinctam: ideireo quiditas rei, quatenus definitione explicatur, dicitur terminus: sed & ipsa essentialis definitio eadem termini significatione comprehenditur,

ac

vt apud Aristotelem 1. Topicorum cap. 4. tametsi facta etiam translatione à terminis agrorum, ideo definitio, terminus appellari possit, quia rem definitam quibusdam quasi limitibus circumscribit.

finitur. εἰ δὲ τὸ γνώριμον, καὶ τὸ πρότερον· ἔστι δ' ὡς αὐτῷ, ὅτι ὁμοίως τὸ ἀρχὴ λέγεται, τοσοῦτον καὶ τὸ πέρας, ἐπ' ἐνίων γὰρ τὸ ἀρχὴ πέρας ἐστί· τὸ μὲν γὰρ ἀρχὴ, πέρας τι, τὸ δὲ πέρας, οὐ πᾶν ἀρχή.

quod & si cognitionis, & rei quoque. Perspicuum igitur est, quot modis principium dicitur, tot etiam modis dici terminum, atque adeo pluribus. Est enim principium terminus quidam; at non omnis terminus principium.

f *Quod si cognitionis.* Ratio huius consequentiæ est, quia vbi definit cognitio rei, ibi & res definit: alioqui nondum esset rei cognitio expleta. Loquitur autem hic Arist. de re, vt complectitur accidentia omnia, quæ essentiam sequuntur, & de cognitione, quæ fit à posteriori; alioqui potius dicendum foret quidditatem rei esse principium, accidentia vero terminos tum cognitionis, tum etiam rei.

g *Perspicuum est igitur.* Docet, latius patere nomen termini, quam principium. Nam, etsi omnia principia possunt dici termini, etiam ipsum agens & patiens, materia ve (sunt enim externi quidam termini inter quos actio exerceatur) non tamen omnes termini dicuntur principia; quod vel in morte ipsa perspicuum est, quæ ita dicitur terminus, vt principium dici non possit, nisi per accidens; quo pacto Sanctorum obitus natalitia eorum dicuntur propter coniunctionem cum principio sempiternæ vitæ ipsorum futuræ.

Sanctorum obitus natalitia cur dicantur.

ΚΕΦ. ΙΗ'.

Text. 23. Τὸ δ' καθ' ὃ λέγεται πολλαχῶς, ἕνα μὲν τρόπον, τὸ εἶδος καὶ ἡ οὐσία ἑκάστου πράγματός ἐστιν, αὐτὸ μὲν καθ' αὑτό, οἷον εἰ ἄρα ὁ ἄνθρωπος τοῦτο πέφυκε γίνεσθαι, ἔστιν τὸ χρῶμα οὗ τῇ ἰσχνότητι· τὸ μὲν οὖν πρῶτον λεγόμενον καθὸ, τὸ εἶδος ἐστὶ δηλοῦσαν, ἢ ἡ ὕλη ἐστίν, καὶ τὸ ὑποκείμενον ἑκάστου αὐτῶν. ὅλως δὲ τὸ καθόλου λεγόμενον, καὶ τὸ αὐτὸ ὑποκεῖσθαι. καὶ ὅτι ὅ τι μὲν γὰρ ἀλλήλοις, ἢ ὃ ἕνεκα ἀλλήλου, λέγεται· καὶ ὅτι ὅ τι συλλελόγισται, ἢ συλλελόγισται, ἢ, ὅτι τὸ αὐτὸ τοῦ συλλογισμοῦ ἢ παρειλεγμένου. ἔτι τὸ καθὸ, τὸ κατὰ ἥντινα λέγεται καθὸ ἕκαστα, ἢ καθὸ βαδίζει. πάντα γὰρ τοῦτον ἔχει σημαίνει καὶ τόπον. ὥς τι ϛ καὶ τὸ καθ' αὑτό, πολλαχῶς αὐτῷ λέγεσθαι· ἓν μὲν γὰρ καθ' αὑτό, τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ, οἷον ὁ Καλλίου, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι Καλλίᾳ· ἓν δὲ, ὅσα ἐν τῷ τί ἐστι

CAPVT XVIII.

Text. 23. SEcundum a quod sint quæ multis modis dicitur: Vno quidem, forma & substantia cuiusque rei. Verbi causa; Quid est id, quod bonum est bonum: ipsum bonum. Alio verò id, in quo primo aliquid aptum est fieri, vt in superficie color. Itaque id, quo aliquid primo dicitur, forma est: secundo autem loco, quod est materia cuiusque, & subiectum cuique primum. Atque omnino id, quo tot modis conuenit, quot causa. Quæ enim ratione venit, aut cuius gratia venit, dicitur: & quo quis vitiosam bonam ve ratiocinationem concluſit, aut, qua bona vitiosa ve ratiocinationis causa fuit. Præterea secundum quod situm designat: vt secundum, siue iuxta quid stetit, aut ambulat: hæc enim omnia situm loci aliquem significant. Quare c & secundum se, siue per se multis modis dicatur necesse est. Vnum ex iis quæ per se dicuntur, est cuiusque rei quidditas, veluti Callias.

& ἐστι

CAPITIS DECIMIOCTAVI EXPLANATIO.

SEcundum a *quod sint quæ.* Explicat, quot modis vsurpentur hæc verba, *secundum quod*, siue, vt Latini fere dicunt, *quo*, traditque earum quatuor significationes. Vnam, quatenus accommodantur formæ: atque hæc est omnium prima & præcipua. Alteram, quatenus propriæ materiæ, primove susceptiuo naturali. Tertiam, vt accommodantur cuique causæ. Quartam, qua ratione certum situm, locum ve designant: quo pacto dicimus aliquem stare, aut incedere secundum Regem, seu (quod in hac significatione idem est) iuxta Regem.

b *Quæ enumeratione.* Quasi dicat, nihil enim interest ad significandam causam finalem, siue dicas, κατὰ τί ἐλήλυθε, hoc est, qua ratione venit: ad significandam vero efficientem, perinde est dicere, qua sumptione quis bene aut vitiose ratiocinatus sit, ac si dicas, quænam bonæ aut vitiosæ ratiocinationis causa efficiens fuerit.

c *Quare & secundum se.* Exponit, quot modis vsurpari soleant verba, *secundum se* (quod idem est atque *per se*) traditque sex eorum significata. Vnum est, quatenus accommodantur definitioni

Digitized by Google

ἐν ὑπάρχει, ἴδιον ζῷον ὁ Καλλίας καθ' αὑτὸ ἐστί· τῷ δὲ τρίτῳ ὑπάρχει τὸ ζῷον. ζῷον γάρ ἐστιν ὁ Καλλίας. ἔτι ᾧ εἰ τὸ αὐτῷ διάκειται σῶμα, ἢ τινὶ αὐτοῦ τινι ἴδιον, ἢ ἐμφύεται πλείστῃ καθ' αὑτήν, καὶ ζῷον ὁ ἄνθρωπος, καθ' αὑτόν. ἡ γὰρ ψυχὴ μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ᾧ ἔστι σῶμα τὸ ζῷον. ἔτι οὗ μὴ ἔστιν ἄλλο ἔτι τὸ αἴτιον. τοῦ δὲ ἀνθρώπου πολλὰ αἴτια, τὸ ζῷον, τὸ δίπουν· ἀλλ' ὅμως καθ' αὑτὸν ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπός ἐστι. ἔτι, ὅσα μόνῳ ὑπάρχει, καὶ ἢ μόνῳ διὰ τὸ κεχωρισμένον, καθ' αὑτό.

& Callia quiditas. Alterum id omne, quod in quiditate ineſt: quo pacto Callias per ſe animal eſt: in ratione enim illius animal ineſt, cum Callias quoddam ſit animal. Praterea, ſi quid in ſeipſo ſuſcepit primo, aut in aliquo ſuis: quo pacto ſuperficies per ſe eſt alba, & homo per ſe viuens, quandoquidem anima pars quadam eſt hominis, in qua primo ineſt vita. Praterea id, cuius nulla cauſa eſt alia. Nam, etſi hominis multa ſint cauſa, vt animal, vt bipes: homo tamen per ſeipſum homo eſt. Ad hac quacunque ſoli ſunt aque vt ſoli inſunt: quo fit, vt per ſe ſit, quod ſeparatum eſt.

micioni reſpectu rerum, quibus conuenit: vt ſi dicas, Callias eſt per ſe animal rationale. Alterum, quatenus parti definitionis, vt cum dicimus, Callias eſt per ſe animal. Tertium, qua ratione vſurpantur, accedente comparatione proprii ſuſceptiui, aut alicuius partis illius, per quam toti conueniat: quo pacto ſuperficies dicitur per ſe alba. Quartum, vt adaptantur propoſitionibus immediatis, quarum nulla eſt cauſa: quo pacto homo per ſe, & non per cauſam vllam eſt homo: tametſi ipſe multas cauſas habeat etiam internas: vt naturam ſui generis, quæ eſt velut materia, & naturam differentiæ generi adiunctæ, quæ eſt quaſi forma. Quintum, vt conueniunt attributo, quod ſoli alicui conuenit, quatenus ſoli conuenit, vt definitioni reſpectu adæquati definiti: tametſi alia ratione ea attributio ad primam vſurpationem pertineat. Et quoniam hic quintus modus ex ſolitudine (vt ita dicam) prædicandi ſumitur, addit Ariſtoteles ſextum, qui deſumi poteſt ex ſolitudine exiſtendi, qua id dicimus exiſtere per ſe, quod ſeparatim & ſolitarie, hoc eſt, non in ſubiecto exiſtit: quo pacto negamus accidentia eſſe entia per ſe, ſubſtantias autem affirmamus.

Colligit autem Ariſtoteles multiplicitatem verborum, *ſecundum ſe*, ſiue, *per ſe*, ex multiplicitate verborum, *ſecundum quod*, quia multa membra vtriuſque diſtinctionis ſunt eadem inter ſe, niſi quod in eis verba, *ſecundum ſe*, explicite declarant id, quod verba, *ſecundum quod*, implicite ſignificant. Quo autem pacto hæ vſurpationes verborum per ſe conueniant cum iis, quæ traditæ ſunt priori libro de Poſteriori reſolutione, *cap.* 4 *ſex.* 9. non eſt difficile intelligere. Prima enim & ſecunda comprehenduntur in prima eo loco tradita: tertia vero latius patet, quam ibi ſecunda: cum complectatur pronuntiata non neceſſaria, poteſtque ad eam reduci tertia illius loci: quarta deinde & quinta non ſunt eo loco propoſitæ ſaltem ſub ea forma, qua hic traduntur: denique ſexta eadem eſt, atque ibi quarta. Itaque latius hoc loco, quam illo vſurpatio horum verborum traditur.

ΚΕΦ. ΙΘ'.

Τεξ. 24. Διάθεσις ἐστὶ λέγεται τοῦ ἔχοντος μέρη τάξις, ἢ κατὰ τόπον, ἢ κατὰ δύναμιν, ἢ κατ' εἶδος.

CAPVT XIX.

Τεξ. 24. *Diſpoſitio dicitur ordo habentis partes, aut loco, aut potentia, aut forma.*

Neceſſe

CAPITIS DECIMINONI EXPLANATIO.

Diſpoſitio dicitur ordo. Exponit ſimul, quid, & quotuplex ſit diſpoſitio, aitque, diſpoſitionem eſſe ordinem habentis partes: ſiue is ordo ſpectetur ſecundum locum, vt in exercitu, cuius alia pars eſt anterior, alia poſterior, alia dextera, alia læua: & in domo, cuius tectum eſt in ſupremo loco, fundamentum in infimo, parietes in medio: ſiue ſecundum virtutem, vt in arte Dialectica, cuius prima pars virtutis conſiſtit in diuidendo, ſecunda in definiendo, tertia in colligendo; & huius prior in inueniendo, poſterior in iudicando: & in prudentia, cuius prima pars pertinet ad conſultationem, ſecunda ad iudicium, tertia ad imperium: ſiue ſecundum formam, hoc eſt, figuram, vt in ſtatua, & omnino in quauis quantitate continua permanente, cuius alia partes ſunt extra alias, & cum aliis ſimul exiſtunt in eodem toto: quem ordinem Ariſtot. in prædicamentis cap. *de Quantitate*, appellauit ſitum partium in toto. Vnde patet, nec ordinem partium temporis, nec orationi, nec eſſentiæ, cuiuſmodi ſunt materia & forma, genus & differentia, eſſe diſpoſitionē; niſi per translationē. Patet etiam primū genus earū diſpoſitionum, quas Ariſt. hic innuit, pertinere ad prædicamentum ſitus, ſecundū ad prædicamentum qualitatis, tertium ad prædicamentum quantitatis: eſt enim ordo partiū in toto differentia quædam conſtituens magnitudinem, vt in prædicamentis, & *in hac lib. c.* 13. *q.* 1. *ſect.* 3. & 4. diximus.

b. Ne-

Digitized by Google

ἕστιν δὲ διάθεσις, διάταξις τοῦ ἔχοντος ἢ μέρους ἢ δυνάμεως ἢ ὅλου.

esse b *est enim, vt sit quædam positio, quemadmodum & ipsum dispositionis nomen significat.*

b *Necesse est enim.* Probat, merito se dixisse, dispositionem esse ordinem habentis partes, dispositio enim ex vi nominis est multorum positio, positio autem multorum, est ordo eorum, quæ posita sunt.

Quod si quis obiiciat, ordinem esse relationem, dispositionem vero non significare relationem, sed aliquid pertinens ad prædicamentum quantitatis aut qualitatis, aut situs, vt dictum est. Occurrendum erit, dispositionem ex vi quidem nominis relationem significare: at ex vsu Philosophorum sæpe accipi pro ente absoluto, cui coniuncta est huiusmodi relatio. Ex qua re fit, vt cum dispositio hoc loco dicitur ordo, non in sensu formali, sed causali (quod fieri solet) id accipiendum sit. Fit etiam ex dictis, vt si quæ sunt qualitates, quæ nullas partes habeant earum, quæ dictæ sunt, vt verba mentis, & species intelligibiles, non dicantur dispositiones ex ordine partium, sed ex eo, quod bene aut male afficiunt subiectum, in iis enim, quæ partes habent, primo obseruatum est, quod bene vel male afficiant subiecta. Nam, cum partes aliter ac aliter ordinari possunt, si certo quodam modo ordinentur, bene se habet res, si oppositio, male: vt patet in exercitu, domo, complexione humorum, in artibus, scientiis, & similibus.

ΚΕΦ. Κ'.

Τιθλ. ΕΣτι δ' ὡς λέγεται ἕνα μὲν τρόπον διαθέσεώς τε καὶ ἕξεως, καὶ ἐχομένως· ἄλλως δ πως ἕξις τις, ἢ κίνησις. ὅταν γὰρ τὸ μὲν ποιῇ, τὸ δὲ πάσχῃ, ἐστὶ ποίησις μεταξύ. ὥστε καὶ ὡς ἕξεως ἰσθῆτα, καὶ τὸν ἐχόμενον

CAPVT XX.

Text. 25. H*Abitus a vno modo dicitur, vt actus quidam habentis & habiti, perinde* b *atque actio quædam, aut motus. Nam, cum alterum efficit, alterum efficitur, effectio est media, sic inter eum, qui vestem habet, & vestem, quæ habetur,*

CAPITIS VIGESIMI EXPLANATIO.

H*Abitus a vno modo.* Agit de multiplicate habitus, docetque tribus modis habitum vsurpari. *Habitus tribus modis dicitur.* Vno, pro ipsa, vt ita dicam, habitione alterius rei, hoc est, pro ipso actu habendi aliquid: quo pacto iodutum esse, calceatum, pileatum, & huiusmodi alia dicuntur habitus quidam. Alio, pro dispositione, qua aliquid bene aut male affectum est: siue per seipsum, hoc est, nulla habita ratione alterius: quo pacto sanitas & pulchritudo sunt boni habitus corporis, morbus autem & fœditas mali: siue quatenus ad aliquid aliud refertur: quo pacto scientiæ & virtutes sunt boni habitus mentis errores autem & vitia, mali. Tertio, pro quauis parte dispositionis secundo modo dictæ, vt pro bona aut mala dispositione oculi aut pedis, quæ est pars bonæ aut malæ dispositionis totius corporis: quanquam interdum eæ partes dispositionum sunt integræ, & non partes aliarum, vt sanitas linguæ in eo, qui toto reliquo corpore laborat.

b *Perinde atque actio.* Docet, habitum primo modo sumptum, eodem pacto esse medium inter rem, quæ habet, & eam, quæ habetur, quo actio est media inter id, quod agit, & id, quod agitur seu efficitur. Nam, vt ab actione alterum dicitur agens, alterum actum seu effectum, ita ab actu habendi, alterum dicitur habens, alterum habitum, vt patet in homine & veste, si ea sit indutus: nisi quod in hoc genere, quatenus pertinet ad prædicamentum Habendi, id quod se habet vt patiens, significari solet verbo actiuæ vocis: id autem verbo passiuæ, quod se habet vt agens. Nam, etsi homo indutus quodammodo patitur à veste, & vestis quodammodo agit: tamen homo dicitur habere vestem, vestis autem haberi. Dixi, *quatenus pertinet ad prædicamentum Habendi*, quia non video cur nomine habitus, vt in prima huius capitis parte explicatur, non comprehendantur actus habendi ad alia prædicamenta pertinentes: vt is, quo Rex habet regnum, & fons aquam, & dolium vinum, & locus locatum: qui tamen actus denominant actiue ea, quæ se habent vt agentia, passiue autem, quæ vt patientia: siquidem illa dicuntur habentia, hæc habita.

Illud porro animaduertendum est, etsi ex actione, quatenus est actio, & quatenus est motus, hoc est, passio (sic enim recte exponit D. Thomas, lect. 20.) duo constituantur prædicamenta: non tamen id fieri ex actu habendi, qui est medius inter id, quod habet, & id quod habetur. Nam, prædicamentum Habendi ex passiuo habendi actu actiue significato constitui-

Digitized by Google

χρῆσις ἐδῶν Θ, ἢ μεταξύ ἕξις. τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν φανερόν, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἔχειν τινὰ ἕξιν εἰς ἄπειρον· δεῖ βαδίζειν εἰ δ' ἐχρῆτο ἴσως ἔχειν τινὰ ἕξιν. ἄλλως δ' ἡ πρώτη ἕξις λέγεται ἀφ' ἧς αἱ, ἢ πρὸς ἃς λέγεται τὸ ἀφ' οὗ, καὶ ἡ καθ' αὑτὴν, ἢ ὡς ἕτερον· ἔστι γὰρ ἡ ὑγιεινὴ ἕξις πως. ἀφ' ἧς γὰρ ἡ τοιαύτη ἐστὶν ἕξις ἐστί τις, ἀφ' ἧς μέσον ἀφῆκεν τοιοῦτος. διὸ καὶ ἡ τῶν μερῶν ἀρετὴ, ἕξις τίς ἐστι.

habetur, medium eſt habitus. Quod c igitur fieri non poſſit, vt hic habitus habeatur, perſpicuum eſt, in infinitum enim procedetur, ſi rei habitæ habitus haberi poſſet. Alio d modo dicitur habitus diſpoſitio, qua id, quod afficitur, bene aut male afficitur, idque aut per ſeipſum, aut ad aliud: quo pacto ſanitas eſt quidam habitus, eſt enim talis diſpoſitio. Dicitur e quoque habitus, ſi ſit huiuſmodi diſpoſitionis pars: quo fit, vt etiam virtus partium habitus ſit quidam.

tur: actus autem habendi actiuus paſſiue ſignificatus nullum conſtituit prædicamentum, vt patet ex iis, quæ ad caput 15. quæſt. 7 dicta ſunt. Vide etiam quæ dicta ſunt cap. 7 q. 2. ſect. 4. Si quis autem ex ſimilitudine actionis & paſſionis, qua hic vtitur Ariſtoteles inferre pergat, quemadmodum paſſio inhæret in patiente, ita actum habendi veſtem inhærere homini, qui veſte induitus eſt: concedendum id erit, modo nomine talis actus intelligat ipſam veſtem, vt circumpoſitam (quo pacto veſtis eſt quodammodo media inter ſe ſimpliciter ſumptam, & hominem veſtitum) nec putet, omnem paſſionem vere inhærere in patientibus, ſed multa eſſe, quæ ſe habent per modum inhærentium, vt ibidem diximus.

c *Quod igitur fieri non poſſit. Vt hic habitus, &c.* Ve actio non fit per aliam actionem, nec relatio reiteretur per relationem: ſic habitus ſiue actus habendi non habetur per alium habendi actum: alioqui idem dicendum eſſet de illo, & eadem ratione de alio atque alio in infinitum.

d *Alio modo dicatur habitus.* Habitus in hac ſignificatione ſumptus, non adſtringitur ad eos, qui difficile remoueri poſſunt à ſubiecto, cum comprehendat omnes diſpoſitiones, quibus aliquid bene aut male afficitur. Quo fit, vt videatur ſumi iuxta originem vocabuli, dictus eſt enim habitus ex eo, quod res affecta, bene aut male habeat. Itaque cum diſpoſitio, quatenus eſt qualitas, duobus modis accipiatur, vt dictum eſt in prædicamentis, hoc lib. cap 14. q. 2. ſect. 2. vno, quatenus opponitur habitui oppoſitione facile & difficile mobilis; altero, quatenus eſt genus vtriuſque, hoc eſt, quatenus ea ſola ratione ſpectatur, qua bene aut male ſubiectum afficit, nomen habitus hoc loco idem ſignificat quod diſpoſitio poſteriori modo ſumpta. Neque obſtat, quod definiatur per diſpoſitionem, latius enim ſumitur hoc loco diſpoſitio, quam vt eſt qualitas: ſiquidem non aliter ſumitur, quam qua ratione ſuperiori capite, text. 24. explicata fuit.

Habitus etymologia.

Quæritur de definitione habitus bene vel male *addatur.*

Sed cum omnis diſpoſitio videatur *bene aut male* afficere ſubiectum, quæret aliquis cur non potius dictum eſt, qua res afficitur, detractis illis verbis, *bene vel male.* Cui dubitationi occurrendum eſt, etſi omnis diſpoſitio, quæ eſt qualitas, bene aut male afficiat ſubiectum: tamen, quatenus pertinet ad prædicamentum Quantitatis, non ſpectari in ea illud *bene aut male.* Linea v.g. non melius habet, ſi partes hoc modo diſpoſitæ ſint, quam ſi alio quouis: id quod in prædicamento Situs plerunque accidit, vt patet in ſitu globi aut teſſeræ. Quod ſi quis obiiciat, iſto modo ſtationem, ſeſſionem, & alios ſitus naturales & oppoſitos eſſe quoſdam habitus, eo quod bene aut male afficiant ſubiecta: negandum id eſt. Situs enim non afficit rem, id eſt, non ſignificat quicquam abſolutum, quod in ea inhæreat: quo tamen pacto afficiendi verbum hoc loco intelligendum eſt.

e *Dicitur quoque habitus.* Hoc pacto, quemadmodum partes artium & ſcientiarum ſæpe dicuntur artes & ſcientiæ (quandam enim partem Dialecticæ vocamus artem diuidendi, aliam definiendi, aliam concludendi, alteram reſolutoriam, alteram topicam: itemque aliam partem Philoſophiæ naturalis appellamus ſcientiam de principiis, aliam de cœlo, aliam de anima, vt ipſe etiam Ariſtoteles eam vocat) ſic poſſunt appellari habitus: tametſi ii, qui putant ſcientias & artes eſſe ſimplices qualitates, non id concedunt in plurali numero: quamuis enim concedant, ſcientiam de anima eſſe habitum, itemque ſcientiam de cœlo: non tamen admittunt ſcientiam de cœlo, & ſcientiam de anima, eſſe plures habitus: id, quod nobis cur non probetur, dicemus ſexto libro.

Digitized by Google

ΚΕΦ. ΚΑ'.

Text.26. ΠΑΘΟΣ μὲν λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον ποιότης, καθ' ἣν ἀλλοιοῦσθαι εὐθέως λέγεται, οἷον τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν· καὶ τὸ γλυκὺ, καὶ τὸ πικρόν· καὶ βαρύτης, καὶ κουφότης· καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἐστίν ἃ ἐστὶ τούτων εὐπαθείαι, καὶ ἀλλοιώσεις ἤδη ἐν τούτων μᾶλλον αἱ βλαβερῶν ἀλλοιώσεις, καὶ κινήσεις, καὶ μᾶλιστα αἱ λυπηραὶ καὶ αἱ βλαβεραί. ἔτι τὰ μεγέθη τῶν συμφορῶν καὶ λυπηρῶν, πάθη λέγεται.

CAPVT XXI.

PAssio dicitur vno quidem modo qualitas, qua Text.26.
res alterari possunt, vt album, nigrum: dulce, amarum: grauitas, leuitas: & quæuis alia huiusmodi. Alio modo horum actiones, iamque alterationis. Iamque horum magis ea alterationes & motiones, quæ nocumentũ afferunt, perissimum vero ea, quæ & molesta sunt, & ladunt. Adhæc calamitatum, & rerum tristium magnitudines passiones appellantur.

CAPITIS VIGESIMIPRIMI EXPLANATIO.

PAssio dicitur. Exponit quot modis dicatur passio, affertque quatuor huius nominis significata. Primum, pro qualitatibus, quibus res alterantur: atque hæ omnes ad tertiam qualitatis speciem pertinent, vt patet ex 7. Physicorum, cap 3. text. 21. & cum difficile amouentur à subiectis, dicuntur patibiles qualitates, vt patet ex prædicamentis. Secundum pro quauis actione, quatenus ad prædicamentum passionis pertinet præsertim si fit alteratio. Tertium pro iis alterationibus & motibus, quibus infertur nocumentum subiecto: potissimum vero pro iis, quæ non modo lædunt, sed etiam molestia aut dolore afficiunt. Motus enim, quo substantia perficitur, vt quo res augetur, aut natiuum & germanum calorem recuperat, aut in naturalem locum mouetur, non admodum proprie dicitur passio, quia non lædit, sed perficit. Multi etiam sunt motus, qui etsi lædunt, non tamen vulgato sermone dicuntur passiones, quia iucundi sunt, aut saltem non molesti: vt nimius risus, nimia saltatio, & alia id genus. Quartum pro magnitudinibus calamitatum & rerum tristium: quo passionum genere pati dicuntur, qui orbantur filiis, aut pelluntur patria, aut de magno aliquo dignitatis gradu deiiciuntur. Viri enim fortes & strenui non ducunt in passionibus eos motus, qui parum lædunt, aut parum afferunt molestiæ, sed eos, qui insigne aliquod nocumentum inferunt, nec sine magno dolore, siue corporis, siue animi perferri possunt. Auentois Comment. 26. inepte intelligit hoc loco nomine passionum primi generis potentias, quæ ad secundum genus qualitatis pertinent.

ΚΕΦ. ΚΒ'.

Text. 27. ΣΤΕΡΗΣΙΣ λέγεται ἕνα μὲν τρόπον τὸ μὴ ἔχειν τι τῶν πεφυκότων ἔχειν· καὶ μὴ αὐτὸ ᾧ πέφυκε ἔχειν· οἷον, φυτὸν ἀμμήκωνα στερεῖσθαι λέγεται· ἕνα δὲ, ἂν πέφυκε ἔχειν, ἐν αὐτῷ, τὸ ὅλον, μὴ ἔχῃ· ἔστι, ἄλλως πως ὁ τυφλὸς ὄψεως ἐστέρηται, καὶ ὁ ἀπαλὸς τὸ μὲν πρῶτον, τὸ δὲ δεύτερον· τὸ δὲ τρίτον ἐν αὐτῷ. ἔτι τὸ πέφυκε ἔχειν, καὶ ὅτε πέφυκε ἔχειν, μὴ ἔχῃ. ὁ γὰρ τυφλὸς στέρεσθαι τὸν τυφλὸν ἢ ὁ πρῶτον ἡλικίαν, ἀλλ' ὅταν ἤδη πέφυκεν ἔχειν, καὶ μὴ ἔχῃ.

Ὅμοιον δὲ καὶ τὸ b ἐν ᾧ, καὶ τὸ c ὅ, καὶ

CAPVT XXII.

PRiuatio a *dicitur* vno quidem modo, si res ali- Text. 27.
quid non habeat eorum, quæ apta sunt, vt habeantur, & si ipsa non sit apta, vt illud habeat: quo pacto planta dicitur oculis priuata. Alio vero, si non habeat, quod vel ipsa, vel genus eius natura habere potest, qua ratione aliter homo cæcus priuatus est aspectu, aliter talpa: hac ratione generis, ille per seipsum. Alia, si & apta sit, vt habeat: ea autem tempore non habeat, quo natura habere potuit. Cæcitas enim priuatio quædam est, cæcus autem non omni ætate dicitur, sed si aspectum non habeat, in quo, vt haberet, idoneus erat.

Eadem ratio est, si aliquid non habeat, in b quo, per c quod

CAPITIS VIGESIMISECVNDI EXPLANATIO.

PRiuatio dicitur. Tradit quot modis dicatur priuatio, habita ratione tum rerum, tum etiam verborum, quæ adeo sunt perspicua, vt pauca explicare opus sit.

b *In quo.* Hæc verba referuntur ad locum, neque enim dicimus, noctem esse in profundissimis terræ cauernis, ad quas lumen penetrare non potest naturaliter.

Per

Digitized by Google

c ὅ, καὶ ᾧ δι ὅ, καὶ ὡς, καὶ μὴ ἔχει πεφυκός. ἔτι ἡ βιαίου ἀφαίρεσις, στέρησις λέγεται καὶ ἀναγκῆς ἢ αἱ λοιπαὶ δ᾽ αἱ ἀποφάσεις λέγονται, ποσαχῶς καὶ αἱ στερήσεις λέγονται. πόσοι μὲν γὰρ τοῦ μὴ ἔχειν ἰσότητα πεφυκὸς λέγεται μὴ ἴσον ἢ, καὶ τοῦ ὅλως μὴ ἔχειν χρῶμα, καὶ τοῦ φαύλως. ἢ καὶ ὅσα τοῦ μὴ ἔχειν ὅλως πόδας. καὶ τοῦ φαύλως ἔτι καὶ τὸ μικρὸν ἔχειν· οἷον τὸ ἀπύρηνον τοῦτο οὐκ ἔστι, τὸ φαύλως πως ἔχειν. ἔτι τοῦ μὴ ῥᾳδίως, ἢ τοῦ μὴ καλῶς· ἴσον τὸ ἄστρεπτον, ἢ μόνον τοῦ μὴ τίμιον, ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως, ἢ τοῦ μὴ καλῶς. ἔτι, τοῦ πάντη μὴ ἔχειν. τυφλῶς γὰρ οὐ λέγεται ὁ ἑτεροφθαλμῶν, ἀλλ᾽ ὁ ἐν ἀμφοῖν μὴ ἔχων ὄψιν διὸ οὐ πᾶς ἀγαθὸς, ἢ κακὸς ἢ δίκαιος, ἢ ἄδικος, ἀλλὰ καὶ τὸ μεταξύ.

per c quod, ad d quod, & quo e modo vt habere apta erat. Preterea, violenta cuiusque rei ablatio, priuatio dicitur. Ad hæc quot modis negationes ab In, aut simili particula inchoantur, tot modis dicuntur & priuationes ipsa. Inæquale enim aliquid dicitur, quod non habeat æqualitatem, cum aptum sit, vt habeat. Inuisibile, & quod omnino colorem non habeat. & quod vix habeat pedes, & quod debiles. Item, quia id, quod habet, exiguum sit: vt enucleatum. Atq; hoc est, modo aliquo existit habere. Ad hæc, quia non facile, aut non bene: quo pacto aliquid dicitur insectibile, non solum quod non secetur, sed etiam quod non facile, aut non bene. Preterea quia nulla in parte habeat, cæcus enim dicitur, non qui luscus est, sed qui in vtroq; oculo aspectu caret. Quapropter? f non quilibet bonus est, aut malus, iustus aut iniustus: sed est etiam medium aliquid.

c *Per quod.* Hæc referuntur ad partem, aut potentiam, neminem enim surdum dicimus, quod oculis non audiat, aut appetenti vi non intelligat.

d *Ad quod.* His verbis significatur obiectum, & in summa, omneid, ad quod res proposita refertur, neque enim eum dicimus imperitum Medicum, qui careat cognitione rei militaris, sed qui morbos curare nesciat; aut eum appellamus pupillum qui fratres non habeat, sed qui parentes.

e *Et quomodo.* Late patet horum verborum significatio, ex his enim intelligimus, nec cæcum esse eum, qui res à tergo positas, aut longissime remotas, aut interiecto corpore opaco non videat, aut etiam non ita acute cernat, vt aquila: nec priuatum currendi facultate, si non tanta celeritate currat, quanta equus.

f *Quapropter non quilibet.* D. Thomas lect. 10. credit, hoc consectarium inferri contra Stoicorum sententiam, qui inter bonum & iustum absolute ac perfecte, & omnino malum ac iniustum non agnoscebant medium. Cum enim crederent peccata omnia esse paria, quantumuis parua viderentur: vbi quis vel minimum quid à virtute deflexisset, necesse erat fateri, illum esse perfecte & absolute malum. Aristoteles igitur ea ratione inuehitur in eos, quod quemadmodum inter perfecte cæcum & perfecte videntem medius est luscus: sic inter bonum ac iustum perfecte & absolute, atque eum, qui perfecte est malus & iniustus, medius est is, qui nec perfecte bonus est, qui perfecte malus. Auenrois comm. 27. credit Aristotelem significare his verbis, inter habitum & priuationem dari medium, quod non datur inter contradictoria: quod pronunciatum etsi verum est, & late explicatur libro 10. non videtur tamen hoc loco ab Aristotele ex dictis colligi.

ΚΕΦ. ΚΓ.

CAPVT XXIII.

Text. 21. Τὸ ἔχειν λέγεται πολλαχῶς ἕνα μὲν τρόπον τὸ ἄγειν καὶ τιὼ αὐτῆ φύσει, ἢ καὶ τιὼ αὐτοῦ ἑαυτῷ. διὸ λέγεται πυρετὸς τι ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ αἰγιαλοὺς αἱ πόλεις, καὶ τιὼ ἐσθῆτι ὁ ἄνθρωπος

H *Abere a multis modis dicitur. Vno, suapte natura, aut suapte propensione agere. Itaque febris dicitur hominem habere & tyranni ciuitates, & indutus vestem. Alio*

CAPITIS VIGESIMITERTII EXPLANATIO

H *Abere a multis modis.* Tradit quatuor habendi modos: quorum primus est, quo id, quod dominatur rei, & illam agit, siue ducit ad id, ad quod ipsum habet propensionem, dicitur habere illam: siue id fiat per vim: siue naturali ductu rei, quæ ducitur: quo pacto & tyrannus, & verus Rex, ac pater patriæ dicuntur habere regnum, eo quod alter vi quadam ducat subiectum sibi populum ad suum priuatum commodum alter naturali ductu populum ad bonum cõmunitatis: sic etiam febris dicitur habere ægrotum (præsertim cum non remittitur) eo quod hominem vi quadam illata ad interitum disponat: & homo indutus habere vestẽ, quia illam ad natu-

by Google

naturalem vsum accommodat, eamque quasi naturalem formam confert, dum eam induit: atq; ad hunc modum pertinet habere seruum, vxorem, discipulum, pecunias, & huiusmodi alia.

ἀμπεχόμθον ἵνα b ὁ] ὃ δ' αὖ τὸ ἔχειν οὕτως δηλοῖ πῶς. ἔστιν ὁ χαλκὸς ἔχων τὸ εἶδος & αὐθεμαίτου, καὶ τὴν νόσον τὸ σώμα· ἔνιος ὁ] οὗ τὸ ἀφεῖχον τὸ ἀφειχόμθον. ὃ δ' ᾧ δὴ ἐν ἀφειχόμθόν τι ἔχειν λέγεται· ἔστιν, τὸ πλῆθος ἔχειν τὸν ὑγρὸν φαμθν, καὶ τὴν πόλιν ἀνθρώπους, καὶ τὴν ναῦν ναύτας, ὅτιν ἢ καὶ ὅλον ἔχειν τὰ μέρη. ἐν d τὸ κωλύειν τὴν αὑτοῦ ὁρμὴν ἢ κίνησιν, ἢ πρᾶξιν. ἔχειν λέγεται τοῦτο αὐτὸ· ἔστιν καὶ οἱ κίονες τὰ ἐπικείμθα βάρη, καὶ ὡς οἱ μυθικοὶ τὸν Ἄτλαντα οὐρανὸν τὸν ἀέρα ἔχειν, ὡς συμπίπτειν' ἂν ἐπὶ τὴν γῆν, ὥσπερ e τῶν φυσιολόγων τινὲς φασι τοῦτον f ἢ τὸν τρόπον καὶ τὸ συνέχειν λέγεται, ἃ συνέχειν ἔχειν. ὡς ἀφαιρεθέντα ἂν τὴν αὐτοῦ ὁρμὴν ἕκαστα. καὶ g τὸ ἐν τινὶ ἢ οὗτος, ὁμοιοτρόπως λέγεται, καὶ ἐπὶ πᾶσι τῷ ἔχειν.

Alio b *modo id, in quo quid, & in susceptiuo existit: quo pacto as statuæ formam, & corpus morbum habet. Alio* c *item, vt id, quod continet ea, quæ continentur: in quo enim res continetur, ab eo habere dicitur: quo pacto dicimus & vas habere liquorem, ac & urbem homines, & nauem nautas: hunc & eo in modum & totum partes habet. Præterea* d *id, quod rem prohibet, ne suapte propensione aut moueatur, aut agat, habere illam dicitur, vt columnæ pondera imposita: quo etiam pacto Poeta Atlantem fingunt habere cœlum, ac si ruiturum esset ne ruerent, vt e quidam naturales Philosophi tradunt. Hoc* f *autem modo & continens dicitur habere ea, quæ continet, vt quæ suapte nutu singula dissiparentur. In* g *aliquo etiam esse similibus modis dicitur, ipsumque habere consequitur.*

b *Alio modo.* Secundus modus habendi est oppositus primo. Quamquam enim Aristoteles his verbis eum duntaxat modum exprimit, quo subiectum habet accidens, & omnino materia formam, cuius est susceptiua: subaudiendus est tamen & ille, quo patiens habet agens, à quo patitur, vt populus Regem aut tyrannum: siquidem, vt res est subiecta accidenti, à quo accipit denominationem: sic quodammodo patiens est subiectum agenti, à quo accipit formam.

c *Alio item.* Tertius modus perspicuus est, ad eumque ea ratione reuocatur modus habendi partes: quia pars ita quodammodo est in toto, quo locatum in loco: nisi quod locatum est diuisum à loco, pars autem à toto non item, vt Auctor aut 4. Phys cap. 4.

d *Præterea id quod.* Quartus hic modus, quo id, quod alterum impedit ne suopte nutu & propensione moueatur aut agat dicitur habere, seu potius tenere; illud potest nonnunquam concurrere cum primo; vt patet in dominatu tyranni, & domini. Differunt tamen ea consideratione, quod habens non consideratur in primo modo vt impediens actionem, aut motum rei, quæ habetur, quo pacto consideratur in quarto, sed vt ducens illam ad id, in quod ipsum intendit.

e *Vt quidam naturales Philosophi.* Fuerunt ex veteribus Physicis, qui dicerent, cœlum tanta celeritate quantam intelligimus agitari circa terram, ne alioqui in terram rueret: quo pacto aqua vtrei pleni non decidit, si celeri motu circumagatur, ore etiam vasis deorsum verso. Si ad hos alludit Arist hoc loco (vt credit Alexand. in huius locum) subaudire oportet in fine periodi, *nisi prohiberetur*, putabant enim prohiberi non quia teneretur ab Atlante, sed propter celerrimam circa terram vertiginem. Aliter potest etiam locus intelligi, vt nihil aliud significet Arist. quam fuisse naturales Philosophos, qui fabulæ Atlantis ea ratione fauerent, quatenus dicebant, tandem aliquando cœlum dissoluendum esse, atque ita quodammodo ruiturum: confusis nimirũ rebus omnibus, & ad chaos reductis, vt canit Empedocles. Atque hoc pacto exponit D Thomas lect. 20. Quidam Græci codices habent ὡς μὴ συμπίπτειν' ἄν, id est, ne corruat: verum hæc lectio non congruit cum verbis proxime sequentibus.

Veterum quorundam physiologorum de cœli motu delirium.

f *Hoc autem modo.* Docet, hunc habendi modum aliquando misceri cum tertio quemadmodum diximus, iam nonnunquam concurrere cum primo. Nam, etsi nonnunquam continentia non impediunt motum, & actiones naturales contentorum, vt patet in cœlis, in elementis, in alueis fluminum, & similibus: sæpe tamen id faciunt; vt perspicuum est in columnis, quibus sustinentur pondera, in vasis, quibus continentur res humidæ; in vinculis eorum, quæ ligata sunt: semper tamen ratio continendi distincta est à ratione prohibendi.

g *In aliquo.* Subiicit Aristoteles, quot sunt modi habendi, tot esse existendi in aliquo; eo, quod hi sequantur illos. Nam, quod ab altero habetur, in eo est, à quo habetur, siue vt patiens in potestate agentis, siue vt forma in subiecto, atque ita in cæteris. Ad quos existendi modos facile reuocari possunt ea, quæ habentur 4. Phys. cap. 3. text. 23.

ΚΕΦ. ΚΔ'.

Text. 29. Τὸ ἐκ τινὸς εἶναι λέγεται, ἢ πρῶτον, ἐξ οὗ ἐστι, καὶ ὕλης καὶ τοῦτο λέγω, ἢ τὸ πρῶτον ἡθικὸν, ἢ τὸ ὕστατον εἰδικόν. οἷον, ἐστι μὲν οὖν, ἅπαν τὸ τηκτὸν ἐξ ὕδατος ἔστι δ' οὖν, ὁ χαλκὸς ὁ σιδηρᾶς. ἄλλως b δὲ οὐκ ἐκ τῆς πρώτης κινητικῆς ἀρχῆς· οἷον ἐκ τίνος ἡ μάχη; ὁ λοιδορεῖσθαι, ὅτι αὕτη ἀρχὴ τῆς μάχης. ἄλλως c δὲ ἐκ τοῦ ἔχειν ἐκ τῆς ὕλης ἢ τῆς μορφῆς, ὥσπερ ἐκ τοῦ ὅλου τὰ μέρη, ἢ ἐκ τῆς ἰλιακοῦ τὸν ἔπος· ἐκ τῆς οἰκίας οἱ λίθοι. τέλος μὲν γὰρ ἔστιν ἀμφοῖν τέλειον δ', τὸ ἔχειν τέλος. τὸ δ' ὅ, ἐκ τοῦ μέρους τὸ εἶδος, οἷον ὁ ἀνθρωπος ἐκ τοῦ δίποδος, καὶ ἡ συλλαβὴ ἐκ τοῦ στοιχείου. ἅπαντες γὰρ τοῦτο. καὶ ὁ σιδηρᾶς ἐκ τοῦ χαλκοῦ. ἐκ τῆς αἰσθητῆς μὲν ὕλης ἡ συνθετὸν οὐσία· ἁπλῶς καὶ τὸ εἶδος ὕλης. τὸ μὲν οὖν ἔστιν λέγεται.

Τὸ δ' ἐξ οὗ μέρος τι τούτων ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ πρώτου, οἷον ἐκ πυκτῆς καὶ μυκτῆς τὸ σύνολον, καὶ ἐκ χοὸς τὸ ψυχρόν, ὅτι ἐκ τινὸς μέρους αὐτῶν.

Ἕκα

CAPVT XXIV.

Text. 29. EX aliquo esse, vno quidem modo dicitur, ex quo, vt materia aliquid est: rursus dupliciter, aut ratione primi generis, aut ratione vltimæ speciei. Exempli gratia: Omnia, quæ liquescere possunt, modo quodam ex aqua sunt, modo etiam quodam statua ex ære. Alio b modo, vt ex primo principio, quod monet: veluti, ex quo pugna? ex contumelia, quod ea pugnæ principium fuerit. Alio autem ex eo, quod compositum est ex materia & forma, quemadmodum ex toto partes, ex Iliade versus, & lapides ex domo. forma enim finis est, perfectum autem, quod finem habet. Alio d vero, vt ex parte species, veluti homo ex bipede, & syllaba ex elemento. Alio enim modo hoc, alio statua ex ære est. Natura ex sensibili materia constat substantia composita: at species ex materia speciei. Atque hæc quidem hoc pacto dicuntur.

Alia e autem, si quæ horum modorum ratione alicuius partis conueniat, quo pacto ex patre & matre est soboles, & ex terra stirpes, quia fiunt ex aliquarum earum parte.

Alio-

CAPITIS VIGESIMIQVARTI EXPLANATIO.

Modorum, quibus ex toto aliquid fit vel fiat, quatuor.

EX a *aliquo esse*. Docet quot modis aliquid fit, vel fiat ex aliquo: primum quidem vt ex toto: deinde, vt ex parte illius: postremo, vt post illud. Vt ex toto autem modis quatuor. Primum, vt ex tota aliqua materia per compositionem siue illa prima sit, siue vltima, quæ etiam propinqua dicitur, id quod iam sæpius explicatum est.

Primus.

Secundus.

b *Alio modo*. Secundo modo, vt ex toto aliquo, quod primum monet: veluti pugna ex contumelia, hoc est, ex inferente contumeliam; tametsi hoc pacto particula Ex, improprie sumitur, idemque significat quod *Ab* Qua ratione non dicetur res fieri ex eo quod secundo loco monet (vt ex eo, quod illatam contumeliam vendicare voluit) nisi per reductionem, quo pacto nulla erit causa efficiens, ex qua effectus dici non possit, aut esse, aut fieri.

Tertius.

c *Alio autem ex eo*. Tertio modo, vt ex toto aliquo composito ex materia & forma: qua ratione aliquid esse aut fieri ex illo intelligitur per resolutionem. Hoc pacto elementa fiunt ex misto, & versus, qui per se ex Iliade cirãtur, dicuntur esse ex Iliade, & lapides ex domo, quæ dirutæ est. Nam, cum forma sit finis generationis, perfectumque in rebus, quæ fiunt, id dicatur, quod finem est consecutum: sane compositum ex materia & forma dicetur perfectum: ac proinde cum resolutio incipiat à perfecto, quemadmodum generatio ab imperfecto, merito partes, in quas resoluitur compositum dicentur fieri ex composito, semper enim particula *Ex*, innuit primum aliquid principium, vnde fiat progressio.

Formam esse finem generationis.

Quid per Alium.

Quartus.

d *Alio vero vt ex parte*. Quarto, vt species ex tota parte subiecta speciei, vniuersali nimirum parte, non singulari, nihil enim singulare, quatenus singulare est, pertinet ad compositionem speciei, sed potius species ad compositionem singularis. Hoc pacto species dicitur esse tum ex genere & differentia, vt homo ex animali & bipede, aut alia potius veriori differentia: tum etiam ex materia & forma in commune sumptis: veluti syllaba ex elementis siue literis secundum speciem, vt *Ba*, in commune, ex B & A Nec enim hæc species syllabæ constat ex hoc A & ex hoc B, nisi per accidens, quo pacto statua constat ex ære, accidit enim statuæ in commune sumptæ quod sit ænea. At substantia composita (quo nomine Aristoteles hic significat singularem substantiam sensibilem) constat per se ex singulari materia, quam ille vocat materiam sensibilem, nonnulli signatam. Atque hactenus de modis, quibus res est, aut fit ex aliquo, vt ex toto, quamuis hoc sit pars illius.

Thomistæ.

Qua ratione res dicantur esse vel fieri ex aliquo. Vt ex parte.

e *Alia autem, si quæ horum*. Tradit quo pacto res dicatur esse aut fieri ex aliquo, vt ex parte eius, ex quo fieri dicitur, hoc pacto proles dicitur esse ex patre & matre, quasi ex materia, neque enim tota mater a parentum constituit prolem, sed quædam eorum partes: eodemque modo plantæ dicuntur esse ex terra & aqua: quod constent non ex tota terra aut tota aqua,

sed ex

sed ex partibus vtriusque, tot autem modis hoc contingere potest, quot sunt causarum genera. Atque in genere quidem causæ materialis iam tradita sunt exempla. In efficiente exemplum erit, si quis dicat, bellum Troianum ortum esse ex contumelia a Troianis illata. neque enim ab omnibus Troianis illata fuit contumelia, sed à solo Paride. In genere causæ formalis dicemus, picturam esse factam ex aliquo exemplari, si sit facta ad imitationem partis. In genere autem causæ finalis: si quis dicat, mercatores negotiari ex appetitu humanæ felicitatis, qui ex appetitu cuiusdam partis, nempe diuitiarum. Sed hic verbum *Ex*, quatenus exemplari & fini accommodatur, improprie admodum sumitur.

Εστι δὲ, μετ' ἄλλο τῷ χρόνῳ, ὅταν ἐξ ἡσυχίας νύξ, καὶ ἐξ αἰθρίας χειμὼν ὅτι τοῦτο μὲν τοῦτο τούτων ἕνα μὲν σοῦ ἴχνη μεταβολὴν εἰς ἄλλο τι ἔτερον λέγεται, ὥσπερ καὶ τινων αἰσθήσεων· τὰ δὲ, τῷ κατὰ τὸν χρόνον ἐφεξῆς γίνεσθαι, ὅταν ἐξ εὐπρεπείας ἐχθρὸν ἡ πόλις, ὅτι μετὰ εὐπρεπείαν ἐχθρὸν, καὶ οἷον Διονύσια Θαργήλια, ὅτι μετὰ Διονύσια.

Alio vero modo ex eo, post quod aliquid temporis sequitur: quo pacto ex die fit nox, & serenitas tempestas, quia hoc post illud extitit. Horum autem quædam ita dicuntur, quia alia in alia mutantur, vt quæ nunc dicta sunt: quædam, quia sola temporis consecutione succedunt: quo pacto ex æquinoctio dicitur facta nauigatio, quia post æquinoctium facta est, & ex Bacchanalibus Thargelia, quia post Bacchanalia.

f *Alio vero modo.* Iam ponit modos, quibus aliquid ex aliquo fieri dicitur, quia fit post illud, quos duos esse tradit. Vnus est, si vnum succedat alteri naturali successione motus, vt nox dicitur, & tempestas tranquillitati. Alter, si casu id accidit, vt si post prandium tonet. aut ex hominum instituto post aliud fieri soleat: ceu Thargelia (qui ludi erant apud Græcos mense Februario in honorem Apollinis exhiberi soliti) post Bacchanalia, quæ mense Ianuario celebrabantur, vt apud nos festum Paschæ post festum Natalis Domini.

Duplex modus, quo fit aliquid ex aliquo, quia post illud. Thargelia quid.

ΚΕΦ. ΚΕ'.

Text. 30. Μέρος λέγεται ἓν μὲν τρόπον, εἰς ὃ διαιρεθείη ἂν τὸ ποσὸν ὑποκείμενον· b ἀεὶ γὰρ τὸ ἄφαιρούμενον τοῦ ὅλου, ἢ ποσὸν μέρος λέγεται εἶναι, οἷον τῶν τριῶν τὸ δύο μέρος λέγεται πως. ἄλλον δὲ τρόπον τὸ κατὰ μετρούμενον τῶν ποσῶν μόνον· διὸ τὸ δύο τῶν τριῶν, οὐ μέρος, ἔστι δ' οἷς ἀ. ἔστι δ' οἷς ἀ τὸ εἶδος * διαιρεθείη ἂν ἄνευ τοῦ ζῴου. καὶ τοῦτο μέρεα λέγεται τοῦτο. διὸ τὰ εἴδη τοῦ ζῴου φασὶν εἶναι μέρεα. ἔνδοξος

CAPVT XXV.

Text. 30. PARS a *vno modo* id dicitur, in quod quantum quoniam b *modo* diuidi potest. Semper enim id quod aufertur à quanto, qua ratione quantum est, pars illius dicitur: quo pacto duo quodammodo dicuntur partes trium. Alio modo ea tantum ex his dicuntur partes, quæ metiuntur: quo fit, vt duo modo quodam sint pars trium: modo autem alio non item. Ea c etiam, in qua forma sine quantitate diuidi potest, partes illius esse dicuntur. Vnde fit, vt species partes generis appellentur. Ea d quæ

CAPITIS VIGESIMIQVINTI EXPLANATIO.

Quatuor partium genera explicantur.

PARS a *vno modo.* Exponit quot sint partium genera. Primum est earum, quæ dicuntur integrantes, vtpote in quas quantitas secundum extensionem diuiditur: siue illæ metiantur totum, vt vnitas quemuis numerum, binarius cæteros pares, & palmus vlnam, quæ partes dicuntur aliquotæ) siue non metiantur: quo pacto binarius est pars ternarii atque quinarii: & cubitus est pars cubiti cum semisse, & duorum cum dimidio, huiusmodi enim partes, si repetantur, non adæquate reddunt totum, sed aut excedunt, aut non attingunt.

b *Quoniam modo.* Quouis posuit pro vtrouis, vt sit sensus; siue id, in quod diuiditur, metiatur, vt dictum est.

Partes potestatiuum reuocari ad subiecta.

c *Eatenus.* Secundum genus partium est earum, in quas forma sine quantitate (hoc est, res vniuersalis) in particulares diuiditur: quo pacto species sunt partes generis, & individua speciei. Atque hæ dicuntur partes subiectæ, siue subiectiuæ. Ad quod genus partium reuocari possunt partes potestatiuæ, vt vocantur, veluti potentiæ animæ, quatenus anima in eas nonnunquam diuidi solet. Vt enim particularia non pertinent ad constitutionem vniuersalium, ita nec potentiæ ad constitutionem rerum, quarum sunt potentiæ. Hoc loco Græci codices pro εἰς ὃ διαιρεθείη ἂν, hoc est, forma diuidi potest, habent εἰς ὃ διαιρεθείη ἂν ζῴου, id est, forma animalis diuidi potest. Sed non agnoscunt verbum ζῴου seu Bessario, seu Argyropylus, seu antiquus interpres, aliusve ex recentioribus. Forte scripserat Aristoteles ὅλου, pro quo irrepsit ζῴου. Sed tamen vtrumque expungendum esse, concors interpretum versio demonstrat.

ἔτι δὲ τῶν ἀδιαιρέτων τὰ, ἢ ἐξ ὧν σύγκειται τὸ ὅλον, ἢ τὸ εἶδος, ἢ τὸ ἔχον τὸ εἶδος, οἷον, τῆς σφαίρας τῆς χαλκῆς, ἢ ὧν πύκνα ἡ χαλκός, καὶ ὁ χαλκὸς μέρος (τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ὕλη, * ἐν ᾗ τὸ εἶδος) καὶ ἡ γωνία μέρος. ἐν οἷς οὐ τῷ λόγῳ τῷ δηλοῦντι τὸ ἔστιν, καὶ τοῦτα μόρια ἔστ' ὅλου, ἀλλὰ τὸ ᾗδος καὶ μέρος λέγεται, ἄλλως ἢ τὸ εἶδος ἔστ' ἰδέας μέρος.

Ea d quoque, ex quæ aliquid diuiditur, aut ex quibus totum componitur, aut ipsa forma, aut quod formam habet: quo pacto globi æni, aut æneæ tesseræ non solum æs, quod ut materia, in qua forma inest, sed etiam angulus pars est. Præterea, e quæ sunt in ratione, qua quæque res declaratur, ea etiam sunt partes totius. Ita fit, vt genus pars etiam speciei, alio autem modo species pars generis dicatur.

d *Ex quoq;*. Tertium genus est earum, quæ dicuntur essentiales Physicæ, hoc est, in quas totum non secundum extensionem, sed secundum essentiam reali distinctione diuiditur, seu (quod eodem redit) ex quibus rei essentia reali compositione constat: siue illud sit forma ipsa, hoc est, res vniuersales: siue habens formam, hoc est, res singulares: quo pacto res naturales, siue vniuersales sint, siue singulares, diuiduntur in materiam primam & formam substantialem: artificiales vero in secundam materiam & figuram: veluti æneus globus in æs & figuram rotundam, & ænea tessera in æs & figuram angularem cubicam.

e *Præterea quæ sunt*. Quartum genus partium est earum, quæ dicuntur essentiales Metaphysicæ, hoc est, in quas non reali diuisione diuiditur, sed rationis in rebus inuentæ, quæ ex natura rei ducitur: quo pacto genera & differentiæ sunt partes specierum: etsi alia ratione species sint partes generum, vt dictum est, atque adeo generalium differentiarum. Ex his patet, omnia genera partium pertinere ad constitutionem totius, præter secundum.

ΚΕΦ. Κϛ'.

Text. 31.

Ὅλον α. λέγεται, ᾧ μηδὲν ἄπεστι μέρος, ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει. καὶ b τὸ ἔχειν τὸ ἐνδεχόμενον, ἢ τὸ ἐνδεχόμενον. τοῦτο, c δὲ λέγω ἃ μὴ ἔστιν ἐν ἑνὶ εἶναι.

CAPVT XXVI.

Text. 31.

Totum a dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus natura totũ nominatur. Et b quod ita continet ea, quæ continentur, vt illa sint vnum. Id c quod duobus modis accidit: aut ita, vt vnumquodque sit vnum: aut eo pacto, vt ex iis vnum

*Alius καὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἔχειν, καὶ τὸ ἐνδεχόμενον.

CAPITIS VIGESIMISEXTI EXPLANATIO.

Totum quot modis dicatur.

T*Otum* a *dicitur*. Tradit quot modis dicatur totum; primumque duas proponit huius nominis significationes. Vna est, qua totum id solum dicitur, quod est integrum: cui mutilũ seu diminutum opponitur, de quo capite proximo agetur. Hoc pacto non dicitur totus homo, cui deest manus, non dicitur totus homo etsi dicitur totum quoddam corpus eodemque modo nauis, cui deest gubernaculum, non dicitur tota nauis, etsi dicitur totum quoddam opificium. Itaque in hac significatione totius semper spectatur integritas, quam residua natura postulat.

b *Et quod continet*. Hæc altera significatio est generalis, & quæ ad omne genus totius refunditur. In qua duo notantur, quæ ad totius rationem pertinent. Vnum est, quod habeat partes, id enim, quod partes non habet, non dicitur totum, nisi nomen totius pro perfecto accipiatur. Alterum est, quod partes vniantur in ipso, hoc est, sint vnum per ipsam vnitatem totius qualiscunque ea sit.

Græci codices habent, καὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἔχειν, καὶ τὸ ἐνδεχόμενον, nisi quod in vetusto manuscripto bibliothecæ Catharinæ Mediceæ Galliarum Reginæ abest verbum ἔχειν. Interpretes neglecto non tantum eo verbo, sed etiam proxima coniunctione omnes vertunt, *Et quod continet contenta*, vel quid simile, quorum auctoritas nos mouit, vt vtramque dictionem tanquam suspectam, ad marginem reiiceremus.

Totum vniuersale. Totum coniunctum.

c *Id quod duobus modis*. Ex vnitate, quam partes habent in toto, colligit duo genera totius. Vnum est totius vniuersalis, quod dicitur de pluribus, vt commune de particularibus. Alterum totius coniuncti ex pluribus, de quibus non dicitur, saltem vt commune de particularibus. Complectitur autem totum coniunctum ex partis tria genera totius, quæ respondent primo, tertio, & quarto generibus partium totius: nimirum integralis & essentialis Physici & essentialis Metaphysici. Dixi, *saltem vt commune de particularibus*; quia etsi species vtcunque prædicatur de genere & differentia, ex quibus constituta est: non tamen de illis dicitur, vt commune de particularibus, & quæ minus late pateant. Ex his perspicuum est partes totius vniuersalis accipere ab illo vnitatem rationis, quia quatenus sunt partes illius, non re, sed

Digitized by Google

re, sed ratione sunt vnum: quemadmodum nec totum vniuersale est vnum re in omnibus suis particularibus, sed ratione sola, vt patebit inferius ad *cap.* 28. ad partes totius constituti accipiunt à suo toto vnitatem realem: quia quatenus sunt illius partes, re ipsa coniunctæ sunt: ea videlicet vnitate, quam totum re ipsa sibi vendicat in omnibus simul partibus, siue illa naturalis sit, siue ab arte, aut consensione animorum inducta.

Quam vnitatem accipiant partes totius vniuersalis ab ipso.

ὡς ἐκ τούτων τὸ ὅλ. τὸ μὲν γὰρ καθόλου, καὶ d τὸ ὅλως λεγόμενον, ὡς ὅλόν πού ἐστιν, ἅπαντες εἰσὶ καθόλου· ὡς πολλὰ ἄξιόν ἐστι τῷ περιέχειν καθ' ἑαυτό· καὶ ἐν ἅπασιν εἶναι ὡς ὅλοις· οἷον, ἄνθρωπον, ἵππον, θεόν, ὅτι ἅπαντα ζῶα. τὸ f δὴ συνεχὲς, καὶ πεπερασμένον ὅταν ἓν ἐκ πλείονων ᾖ εἴτε πανταχόντων, μᾶλλον μὲν δυνάμει· ἧττον δὲ μᾶλλον, ἐντελεχείᾳ. τούτων g δ' αὖ τῶν μᾶλλον τὰ φύσει, ἢ τύχῃ τοιαῦτα, ἅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ἐλέχθη· ὡς ἕξις τῆς ὁλότητός ἐστι. ἔτι, ἡ τοῦ ποσοῦ ἔχοντος ἀρχὴν, καὶ μέσον, καὶ ἔσχατον, ὅσων μὲν μὴ ποιεῖ ἡ θέσις ἀλλοφορὰν, πᾶν λέγεται· ὅσων δὲ ποιεῖ, ὅλον. ὅσα δ' ἄμφω ἐνδέχεται, καὶ ὅλα, καὶ πᾶν. ἐπὶ δὲ τοῦ ποσοῦ, ὅσων μὲν φύσις ἡ αὐτὴ μένει τῇ μεταθέσει, ἀ δὲ ῥαφῇ ἢ, οἷον κηρός. ἡ μὲν γὰρ ὅλον ἐστὶ πᾶν λέγεται, ἔχει γὰρ ἄμφω. ὕδωρ δὲ καὶ ὅσα ὑγρὰ, καὶ ἀριθμὸς, πᾶν μὲν λέγεται· ὅλον δ' ἀριθμὸς καὶ ὅλον οὐδὲ

Gnum consist. Vniuersale enim, & d *ὅλως, quod hoc est, totaliter, vt ita dicam, praedicatur (quasi totum quid existat) ea* e *ratione Gniuersale est, vt plura continens, quia de Gnoquoque praedicatur,* & *omnia illa sint Gnum, vt singula: Geluti homo, equus, Deus, quia omnia sunt animalia. Continuum* f *autem, & finitum, cum vnum quid constat ex pluribus, quae insunt, maxime quidem potestate: sin minus, actu. Atque* g *horum ipsorum magis sunt talia, quae natura constant, quam quae arte, quemadmodum* & *in vno dicebamus, quasi totalitas Gnitas quaedam sit. Praeterea,* h *cum quantitas principium, medium, atq; Gltimum habeat: ea quidem, quorum positio non facit differentiam, dicuntur omne: quorum autem facit, totum appellantur: quibus vero Gtrunque accidit, in iis* & *totum, & omne Gsurpatur. Sunt autē haec omnia, quorū natura eadē manet in transpositione, non item forma: Gelut cera, & vestis, & totum enim* & *omne dicuntur, quia Gtrumque habent. Aqua Gvero, & humida omnia, itemque numerus, omne quidem dicuntur, totum autem numerus,* & *tota aqua non dicitur, nisi translatio*

d' *Et quod ὅλως.* His verbis quasi parenthesi interiectis, docet, ex etymologia totius, quod Graece est ὅλον, merito vniuersale dici totum quoddam: praedicatur enim ὅλως, quasi dicas, totaliter, hoc est, omnibus suis particularibus, vnde & τὸ καθόλου dicitur, quasi dicas, quod de toto genere, siue de tota multitudine enuntiatur. *Vniuersale vt sit vnum in particularibus.*

e *Ea ratione est familiare.* Eo spectant verba haec, vt doceat Aristoteles, quo pacto particularia sint vnum in suo vniuersali. Haec igitur ratione tradit, esse ea in illo vnum, quia illius & nomen, & rationem singulatim participant: non autem collectim, quo pacto multi homines dicuntur esse vnus exercitus, aut vna Respublica. Quod autem in exemplis ait, Deum esse animal, ex Platonicorum sententia de quodam Numinum genere intelligendum est. *Etymologia totius vniuersalis.*

f *Continuum autem.* Non sumitur hoc loco continuum pro eo tantum, quod proprie continuum dicitur. Subdit enim Aristot. etsi haec ratio totius maxime cernitur in iis rebus, quarum partes sunt potestate in toto, hoc est, non actu multae res, sed potestate duntaxat, vt in lapide aut ligno: aliquo tamen modo spectari in iis, quarum partes sunt actu, hoc est, distinctae res: modo tamen ex iis fit aliquid vnum compactum, coniunctumve: cuiusmodi sunt tabulae in naui, aedes in vrbe, & mi ites in exercitu. Itaque accipit continuum pro eo, quod aut vere continuum est, aut compactum coniunctumve ex multis. Quod autem ad verba attinet, cum dicitur *continuum autem, & finitum, supplendum est ex dictis*, tum dicitur totum.

g *Atque horum ipsorum.* Diuidit Arist aut, si mauis, supponit diuisionem totius compositi ex partibus in ea, quae natura cōstant, & in ea, quae arte; simulq; docet, rationem totius magis conuenire naturalibus, quam artificiosis, quemadmodum & ratio vnius, vt cap. 6. huius lib. tex. 8. dictum est: ac si totalitas, cum sit relatio, non est formaliter vnitas, quae est negatio: quia tamen in vnitate fundatur, iis rebus magis conueniet, in quibus maior vnitas cernitur. *Cur ratio totius naturalibus magis, quam artificiosis conueniat.*

h *Praeterea, cum quantitas.* Nomine quantitatis intelligit rem quantam, siue extensam, quatenus talis est: dico autem, *quatenus talis est*, quia etsi non omnis numerus habet principium, medium, & finem; id tamen non repugnat numero, quatenus est quantus siue extensus: loquitur autem de quanto finito; tum quia tria haec simul, principium, medium, & finis repugnant infinito: tum etiam, quia infinitum non proprie dicitur totum, sed potius habet rationem partis, vt tertio Physicorum capite sexto, tex. 65. & 66. traditur. Diuidit ergo Aristoteles hoc loco totum quantum, aut, si magis placet, supponit diuisionem illius in sua genera. Primum est eorum, quae non habent figuram propriam, sed alienae facilime se ac- *Infinitū non proprie dici totum.* *Diuisio totius quanti.*

commodant, cuiuſmodi ſunt, aqua, oleum, & humida omnia, hoc eſt, liquida: itemque ea, quæ menſuris concauis menſurantur, vt frumentum, cinis, arena; adde & numeros ipſos. In quo toto rerum genere commutatio partium, variuſque earum ſitus in totis nullam facit differentiam,

Secundum. id eſt, nihil mutat de re, quod ſit eius proprium. Secundum eſt eorum, quæ habent figuram propriam, vt plantæ, animalia, domus, nauis, & ſimilia. In quo genere varius ſitus partium naturas rerum ipſarum mutat, non ſolum ex parte formæ propriæ, ſed etiam propriæ materiæ: vt ſi membra animalium conuellantur, & alio ſitu collocentur in ipſo toto, aut partes nauis commutentur.

Tertium. Tertium eſt eorum, quæ etſi non habent figuram propriam, tamen ſemel datam diu, & ſine adminiculo alterius retinent, vt cera æs, plumbum, & alia, quæ liqueſcere poſſunt. In quo rerum genere, etſi commutatio partium nihil mutat, quod proprium ſit materiæ, tamen mutat formam quaſi propriam eorum, vtpote, quam per ſeſe retinent, & à qua ſæpe res tota denominatur, vt patet in cera ſigillo figurata, in ære in ſtatuam conformato, in panno, qui formam veſtis accepit, & ſimilibus.

Quod totum dici ſolent omne. Hoc poſito, docet Ariſt. totum in primo genere ſolere dici omne, non autem totum; quod de vulgatiori Græcorum conſuetudine præcipue dictum intellige: dicitur enim omnis hæc aqua, omne hoc frumentum, omnis hæc arena, non tota aqua, totum frumentum, aut tota arena, niſi per translationem a rebus propriam figuram habentibus. In ſecundo autem genere contra rem habere: neque enim dicimus, omnem hunc hominem ægrotare, ſed totum; neque omnem Hieroſolymam concidiſſe, ſed totam: tametſi Cicero ſæpe dicit, omne corpus, pro toto corpore, & omnem orationem, pro tota oratione. At in tertio vtrumque verbum vſurpari: dicimus enim, & omnem hanc ceram, & totam hanc ceram; eodemque modo & omne & totum æs, plumbum, ſimilia, cuius rei hæc eſt ratio: quia verbum, *omne*, ſignificat multitudinem, totum autem conſtitutionem vnius ex multis, præſertim diſſimilibus. At totum primi generis conſtat ſimilibus partibus, quæ vel ſunt actu multa, vt in numero, in arena; aut potentia propinqua, vt in aqua, aut oleo: aut certe potentia remota ita ſunt multa, vt reſolutio totius in partes non lædat naturam illius; quod in ære, argento, & ſimilibus cernere licet. Totum autem ſecundi generis aut eſt totum diſſimilium partium, vt animal, vt corpus humanum; aut ita ex ſimilibus conſtitutum eſt, vt non ſine detrimento naturæ diuidatur in eiuſmodi partes; cuius generis ſunt os, caro, & alia huiuſmodi. Quoniam vero tertium primo & ſecundo genere, participat (primo quidem ex parte materiæ ſeu ſubiecti, quod nihil læditur mutatis in toto partibus; ſecundo autem ex parte formæ, quam fixam & quaſi propriam retinet merito in illud vtrunque vſurpari poteſt, vt & omne ratione materiæ dicatur, & totum ratione formæ.

ἐπὶ δὲ λέγεται πᾶν, αἷς μὴ μετρεῖται. πάντα δὲ λέγεται, ἐφ' οἷς τόπον. οἷς δ' ἐφ' οὐκ ἐπὶ τούτοις πᾶν οὐκ ἐπὶ ἀριθμοῦ. πᾶς δ' ὁ ἀριθμὸς, πᾶσαν οὐ τὴν μεγάλην.

lationem. In iis quibus autem verbum omne, vt de uno dicitur: in iis, vt diuiſis vſurpatur verbum omnia: veluti omnis hic numerus, omnes hæ vnitates.

i *In quibus autem.* Docet, in iis totis poſſe accommodari verbum *omnia*, partibus vt diuiſis à ſe inuicem (adde ſaltem potentia propinqua) in quibus verbum, *omne*, accommodatur partibus, vt coniunctis, & aliquo modo vnitis. Sic diximus, quatuor vnitates eſſe, & omnem hunc aceruum, & omnia hæc grana: item partes Oceani eſſe omnem Oceanum, & omnes aquas Oceani. Non negat tamen Ariſtoteles, in partibus etiam aliorum totorum idem poſſe accidere: ædificia enim, ex quibus conſtat vrbs, etſi non dicuntur omnis hæc vrbs, ſed tota; dicuntur tamen omnia hæc ædificia.

ΚΕΦ. ΚΖ'.

Text. 32. Κολοβὸν δὲ λέγεται τὸν πᾶν, ὅτι τοῦτο, ἀλλὰ μεριστόν τι καὶ τὸ δεῖ εἶναι, ἐξ ὧν ὁλοκληρία· ἑνὸς γὰρ δύο, ἢ κολοβὸν ἑκατέρου ἀφαιρεθέντος ἐστίν (καὶ γὰρ ἴσον τὸ κολοβὸν ἑκάτερον καὶ τὸ λοιπὸν ἑκάτερον ἐστὶν) ἢ οὐ πάντως ἀριθμὸς ἐστίν.

CAPVT XXIVII.

Text. 32. *Mutilum vero dicitur, non quod huius eorum, quæ quanta ſunt, ſed & partibile, & totum illud ſit oportet. Duo enim ſunt mutila, altera ablata vnitate (neque enim id, cuius ablatione aliquid ſit mutilum, & id, quod ſupereſt, æqualia vnquam ſunt) neque omnino vllus numerus.*

Nam-

CAPITIS VICESIMISEPTIMI EXPLANATIO.

Mutilū quid dicatur. *Mutilum vero.* Quoniam mutilum opponitur priori ſignificationi totius, vt diximus capite ſuperiori, tradit Ariſtoteles, quæ conditiones requirantur, vt aliquid dicatur mutilum ſiue

ἀδύς. καὶ γὰρ τὴν οὐσίαν δεῖ μένειν. εἰ κύλιξ κολοβός, ἔτι δεῖ εἶναι κύλικα· ὁ δὲ δάκτυλος, οὐκ ἔτι ὁ αὐτός. ἔτι δὲ τούτοις καὶ ἀνομοιομερῆ, ἃ δὴ τῶν τοιούτων ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἔστω, * ὃς ἂν ἀνόμοια ἔχῃ μέρη, οἷον, δυάδα, τριάδα. ἀλλ' ὅλως, ὅσ' μὴ ποιεῖ φύσεως ἀφαίρεσιν, οὐδὲ κολοβόν· οἷον ὕδωρ ἢ πῦρ· ἀλλὰ δεῖ τοιαῦτα εἶναι, ἃ κατὰ τὴν οὐσίαν θέσιν ἔχει. ἔτι σωτικὸν ἢ γὰρ ἀφαίρεσις ἐξ ἀνομοιομερῶν μέν, κατὰ θέσιν ἔχει, κολοβὸς δὲ οὐ γίνεται. ἔτι ὃ τούτοις, οὐδ' ἔστιν ὅλα, οὐδὲ τοῦτο, ὁτιοῦν μορίων τυγχάνει, κολοβόν. οὐ γὰρ δεῖ ἁπτὸν εἶναι τὴν οὐσίαν, ἅπτι τι ὁτιοῦν ἐστι. οἷον, οὐ τρυπηθεὶς κύλιξ, οὐ κολοβός, ἀλλ' οὐ τοιοῦτος, ἢ ἀφῃρημένον τι, καὶ ὁ δάκτυλος, ἔστι ἐπὶ τέρατος, ἢ τὸν σπλῆνα, ἀλλ' ἐπὶ ἀφῃρημένον. καὶ τοῦτο οὐ πᾶν, ἀλλ' ὁ μὴ ἔχει γένεσιν ἀφαιρεθὲν ὅλον. διὸ τοῦτο οὐ φαλακρὸς οὐ κολοβός.

Namque ſubſtantia permaneat neceſſe eſt. Si mutilum ſit poculum, adhuc poculum ſit oportet, atqui eruo non iam idem eſt. Adhæc, nequeomnia diſſimilium partium mutila eſſe poſſunt: nam eruus enim eſt, qui & diſſimiles partes habeat; & binarium, & ternarium. Cæterum nihil omnino eorum, quorum poſito differentiam non efficit, mutilum eſt, velut aqua aut ignis: ſed eiuſmodi ſint oportet, quæ ratione ſubſtantiæ poſitionem habeant. Itemque continua. Concentus enim ex diſſimilibus conſtat partibus, & poſitionem habet: mutilus autem non fit. Adhæc, nec quamuis tota: nec vero hæc, cuiuſuis partis priuatione fiunt mutila. Neque enim quælibet præcipuam ſubſtantiæ, vel alias ſibimet exiſtentes abeſſe oportet. Exempli cauſa, ſi poculum perforetur, non continuo erit mutilum, ſed ſi anſa, aut extremum aliquid, ac prominens auferatur: & homo, non ſi caro, aut ſplen, ſed ſi aliquid extremum, quod prominet: atque id non omne, ſed quod totum ſubſtantiam generari non poſſit: quam ob cauſam calui mutili non ſunt.

ἄλλως δε.

ſiue diminutum. Nam de parte, quæ opponitur toti in ſecunda ſignificatione accepto, capite vigeſimoquinto, textu trigeſimo, dictum eſt. Prima igitur conditio eſt, vt ſit diuiſibile in partes, ex quibus conſtet: quandoquidem detractione alicuius partis conſtituentis, non autem ſubiectæ, fit res mutila. Secunda, vt ſit totum, hoc eſt, tanto maius ipſo mutilamine (ſic enim liceat appellare id, cuius ablatione res fit mutila) vt idem adhuc ſecundum ſubſtantiam cenſeri poſſit. Hinc fit, vt nec binarius mutilus eſſe poſſit, quia non poteſt ab illo auferri minor pars, quam medietas, nec vllus omnino numerus, quia quauis vel minima parte ſublata, non manet idem numerus. Tertia, vt eius partes habeant naturalem poſitionem, hoc eſt, ordinem in toto: neque enim hoc loco habere poſitionem in toto, eo modo ſumitur, quo in prædicamentis, cap. *de Quantitate*: alioqui partes concentus non haberent poſitionem in toto concentu; quod tamen hic fatetur Ariſtoteles. Ita fit primum, vt res ſimilium partium, velut aqua, aut ignis, nunquam dicantur mutilæ, quia earum partes manifeſte carent huiuſmodi ordine. Deinde fit, vt neque etiam quædam diſſimilium, ſi earum partes non habeant naturalem ordinem in toto, qualis quodammodo eſt omnis numerus, qui conſtat ex diuerſis ſpeciebus numerorum, vt quinarius: in quinario enim lapidum ex quibuslibet duobus licet facere binarium, & ex quibuslibet tribus ternarium, eodemque modo res habet in cæteris ſimilibus numeris, tametſi numerorum exemplum ideo non admodum placet Ariſtoteli, quia nullus numerus proprie conſtat ex numeris, ſed ex vnitatibus, vt ipſe libro 7. docebit. Quarta conditio eſt, vt ſit continuum: hac enim ratione nemo dixerit, concentum eſſe mutilum, niſi per tranſlationem. Atque hæ conditiones requiruntur in re, quæ dicenda eſt mutila. In mutilamine autem, quod ſublatum eſt, primo requiritur, vt non ſit ex præcipuis partibus, & quibus remotis non maneat res, quale eſt caput in homine. Secundo, vt non ſit vbicunque exiſtens, ſed promineat in re, vt anſa aut labium in vrceo. Tertio, vt tota ſublata, tota non poſſit rurſus oriri naturaliter: qua de cauſa non dicimus ceruos mutilos, cum cornua depoſuerunt, neque item homines caluos. Nam, etſi raro in caluis capilli renaſcuntur, tamen ſpectata hominum natura nihil eſt, cur renaſci non poſſint: quanquam Ariſtoteles caluos intelligere potuit ex morbo, qui ſæpe ſanantur.

Significationes mutilo quatuor.

Nullum numerum ſcepe conſtare ex numero.

Quæ in mutilamine requirantur.

ΚΕΦ. ΚΗ'.

Τετ. 33. Γένος λέγεται τὸ μὲν, ἑνὸς, ἢ ἡ γένεσις συνεχὴς τῶν τὸ αὐτὸ εἴδος ἐχόντων τὸ αὐτό.

CAPVT XXVIII.

GEnus dicitur vno modo, ſi eorum, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, generatio ſit continua, quo

CAPITIS VICESIMIOCTAVI EXPLANATIO.

Quatuor generis ſignificationes.

GEnus dicitur vno modo, ſi eorum, quæ ſunt. Quatuor generis ſignificationes traduntur ab Ariſtotele in hoc capite. Prima, atque adeo vulgaris eſt, qua genus ſumitur pro

genera-

generatione continua, hoc est, non interrupta rerum eiusdem speciei. Prioris conditionis defectu, non diceretur idem genus hominum à principio mundi ad hoc vsque tempus extitisse, si omnes, qui tunc erant cum Noe, fabricam arcæ absoluit, generali diluuio periissent, & alii rursus à Deo procreati essent. Defectu autem posterioris, non dicimus continuam generationem mulorum ex equis esse idem genus cum equorum genere: quia etsi conuenienter muli ab equis generantur; non sunt tamen muli eiusdem speciei cum equis. Aduerte autem, non tantum ipsam continuam generationem, sed etiam ipsas res continenter genitas vocari genus hac prima significatione, vt patet ex iis, quæ Aristoteles hoc loco, & Porphyrius in Isagoge, *cap. de Genere*, tradunt.

αὐτὸ εἶναι λέγεται, ἕως ἂν ἀνθρώπων γένος ᾖ, ἤτοι, ἕως ἂν ἦσι γιγνόμενοι συνεχῶς ἀνθρωποι. τὸ δὲ, ἀφ' οὗ ἂν ὦσι πρῶτα κινήσαντα εἰς τὸ εἶναι. οὕτω γὰρ λέγονται οἱ μὲν ἀπὸ Ἕλληνος γένος, οἱ δὲ Ἴωνες, τῷ, οἱ μὲν ἀπὸ Ἕλληνος, οἱ δὲ ἀπὸ Ἴωνος εἶναι πρῶτον τοὺς γεννήσαντας· καὶ μᾶλλον οἱ ἀπὸ τοῦ γεννήσαντος, ἢ τῆς ὕλης. λέγονται γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ θήλεος τὸ γένος, οἷον ἀπὸ Πύρρας. ἔτι δὲ, ὡς τὸ ἐπίπεδον τῶν σχημάτων γένος· καὶ τὸ στερεὸν τῶν στερεῶν. ἔστιν γὰρ τῶν σχημάτων, τὸ μὲν ἐπίπεδον τοιονδί, τὸ δὲ στερεὸν ἐκ τοιουδί· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς διαφορᾶς. ἔτι δ' ὡς ἐν τοῖς λόγοις τὸ πρῶτον ὑποπίπτον, ὃ λέγεται ἐν τῷ τί ἐστι, τοῦτο γένος, ὃ διαφοραὶ λέγονται καὶ ποιότητες.

τὸ δ

quo pacto dici solet; Dum genus hominum erit, hoc est, donec eorum fuerit continua generatio. Alio b *modo id, à quo illa fuerint, & à primo momento ad esse. Sic enim alij illum, hoc est, Graci genere, alij Ioues dicuntur, quod illi ab Hellene, hi ab Ione primo genitore sint orti; magisque ij, qui à genitore, quam qui à materia nuncupantur. Nam & à fœmina, veluti à Pyrrha genus ducere dicuntur. Item* c *eo modo, quo planum genus est planarum figurarum, & solidarum solidum. Vnaquæque enim figurarum alia planum tale est, alia solidum tale: hoc autem est, quod differentiis subijcitur. Præterea* d *quod primum in rationibus inest, quodque in quæstione Quid est prædicatur, id genus dicitur, cuius differentiæ qualitates dicuntur.*

Itaque

Principium generis.

b *Alio modo.* Secunda generis significatio est, qua genus sumitur pro principio generis primo modo sumpti: siue nomine principii intelligas primum genitorem eiusdem speciei, aut etiam modo aliquo primam genitricem, siue ipsam primam generationem, qua primus genitor aut genitrix initium dedit multitudini. Hinc fit, vt primus parens interdum appelletur genus, velut cum Poeta *Ouid. lib. 13. Metam.* inquit, *Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi.* & ab illo etiam genus duci dicatur: quæ est frequentior huius significationis vsurpatio. Ad hanc significationem reuocatur patria, & ipsa, quæ à patria ducitur origo, vt habes apud Porphyrium in loco citato. Quod autem ad verba attinet, pro eo, quod Arist. ait, *A quo fuerint tanquam à primo mouente ad esse*, nos diximus, *A quo illa, &c.* reddentes; suppositum vero *fuerint*, quia non dubium est, quin Arist. verbum hoc retulerit ad ea, quæ, cum sint eiusdem speciei, continua generatione alia aliis succedunt. Quod idem significat Porphyrius in Isagoge, cum de genere differit. Posset contextus ita verti, vt diceremus, *A quo illa tanquam à primo procreante fuerint*: nam mouere ad esse, seu mouere, vt res sit, illam producere ac procreare est.

Genus subiectum.

c *Item eo modo.* Tertia significatio est, qua genus sumitur pro genere subiecto, qualis est superficies respectu planarum figurarum, & corpus comparatione solidarum: sunt enim subiecta illarum, non autem genera prædicabilia, cum quantitas non pertineat ad essentiam qualitatis, etiam materialis: tametsi ita quodammodo subiiciuntur differentiis figurarum, quarum sunt subiecta, vt genus prædicabile subiicitur differentiis suarum specierum, quod inferius patebit.

Genus primum in rationibus quale definitur.

d *Præterea quod primum.* Quarta significatio est, qua genus sumitur pro eo, quod refertur ad species, & in earum definitionibus naturæ ordine primum ponitur, de iisque in quæstione Quid est, prædicatur, de quo Philosophi præcipue differunt. Aliam explicationem addit Aristoteles, *Et enim differentiæ*, inquit, *sunt qualitates*, quasi dicat: Et quod immediate diuiditur per differentias, quæ faciunt quale quid; quam explicationem adhibuit, vt perspicue genus à specie distingueret: neque enim admodum aperte speciem excluserat, quod nunc facit. Nam, etsi species diuiditur per differentias in sua inferiora (dicitur enim de pluribus in quæstione Quid est) non tamen diuiditur per differentias, quæ sint qualitates, hoc est, quæ faciant quale quid. Habet autem emphasin, quod Aristoteles nominat qualitates cum articulo αἱ ποιότητες, significat enim non qualescunque, sed essentiales, siue quæ ad speciei constitutionem pertinent. Nonnulli tamen putant, articulo præfixo significari verbum Qualitatis subiectum esse: Differentias vero, prædicatum: quod non est ad rem.

ita-

Digitized by Google

τὸ μὲν οὖν γένος, τοσοῦτον λέγεται, τὸ μὲν κατὰ γένεσιν συνεχῆ τῆς αὐτοῦ εἴδους, τὸ δὲ κατὰ τὸ πρῶτον κινῆσαν ἕκαστον ὁμοειδὲς, τὸ δὲ οὗ ἡ ὕλη· οὐχ ἡ αὐτὴ διαφορὰ, καὶ ἡ πρώτη ἐν τοῖς ὑποκειμένοις, ἡ λεγομένη ὕλη. ἔστιν γὰρ τοῦ γένους λέγεται, οὗ ἔστιν τὸ πρῶτον ὑποκείμενον, καὶ μὴ ἀναλύεται εἰς ἄλληλα, μηδ' ἄμφω εἰς ταυτό· οἷον, τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη, ἔστιν τοῦ γένους καὶ ἓν καθ' ἕκαστον κατηγορίας τῶν ὄντος λέγεται. τὰ μὲν γὰρ τί ἐστι σημαίνει τῶν ὄντων, τὰ δὲ ποιόν τι, τὰ δὲ πρός τι καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀναλύεται, ἔστ' οὐκ ἄλληλα, οὔτ' εἰς ἕν τι.

Itaque c genus hic modis dicitur: aliud quidem ratione continuæ generationis eiusdem speciei: aliud autem ratione eius, quod primum mouit species f eiusdem: aliud vero, vt materia: cuius enim differentia & qualitas est, id vtique est subiectum, quod materiam appellamus. Diuersa g autem genere dicuntur, quorum primum subiectum diuersum est, nec alterum in alterum, aut vtrumque in idem resoluitur: quo pacto forma & materia sunt diuersa genere. Item h quæcunque diuersa prædicationis figura sint, quod est, dicuntur. Entium enim alia quidem sunt significant, alia quale quid, alia vero, vt ante dictum est. Hæc enim neq; alia in alia, neque in vnam quid resoluuntur.

c *Itaque genus hic modis.* Breuius colligit propositas significationes, ea de causa redigens in vnam duas extremas, quæ sunt Philosophorum propriæ, quia genus in vtraque est simile materiæ. Quo loco fortasse nomine differentiæ intelligit differentiam accidentalem, ad significandum genus subiicibile: nomine autem qualitatis, differentiam essentialem, vt significet genus prædicabile.

f *Speciei eiusdem.* Hinc patet, multitudinem descendentium ab vno progenitore non admodum proprie dici genus illius, nisi sit eiusdem speciei cum illo, quemadmodum nec ipse progenitor, alioqui proprie dicitur illorum genus: respondent enim sibi mutuo hæ duæ vsurpationes generis tanquam principium, & id, quod ex principio existit. Nam genus secundo modo sumptum, est principium generis primo modo sumpti, vt Aristoteles dixit in explicatione secundi. Quare minus proprie dictum est illud apud Ararum in Phænomenis (quod Paulus refert in Apostolorum actis cap. 17.) *Ipsius enim*, hoc est, Dei, *& genus sumus*: quemadmodum & improprie dictum esset, Deum esse genus nostrum, cum non sit nostræ speciei.

Qua multitudo dicatur propria genus.

Dei genus sumus, improprie dictum.

g *Diuersa autem genere dicuntur, quorum primum subiectum diuersum est.* Missa prima & secunda generis significatione, quia ad historicos potius & poetas pertinet, docet, duobus modis apud Philosophos aliqua dici posse diuersa genere, vno iuxta tertiam significationem, altero iuxta quartam. Priori modo ea dicuntur genere diuersa, quorum primum, hoc est, proximum subiectum (quo pacto exponit Alexander) diuersum est, &c. veluti forma & materia. Quo loco primum subiectum videtur accipi pro subiecto diuersitatis, alioqui allatum exemplum non esset ad rem, cum materia non habeat subiectum, nisi sic interpreteris, *Quorum primum subiectum si subiectum habeat*, &c. Itaque sensus est, Diuersa genera ea esse, quæ cum sint diuersa, neque in sese, neque in aliquid tertium physice resoluuntur, quo pacto docet Aristoteles libro 10. cap. 13. text. 26. corruptibile & incorruptibile esse diuersa genere: tametsi ratione generis quarto modo sumpti sint idem genere. Eodem modo dicimus, colores & sapores, etsi sunt idem genere prædicabili, quod est qualitas: esse tamen diuersa genere subiecto, quia eorum subiecta neque in sese, neque in aliquod tertium genus subiectum resolui possunt. Namque subiectum colorum est superficies: subiectum autem saporum est humor: quæ quidem neque in sese, neque in tertium aliquod subiectum resoluuntur. Hoc tamen modo nullam substantiam corruptibilem possumus dicere diuersam genere ab alia corruptibili, quia omnes resoluuntur in eandem materiam primam, quæ omnium formarum, quæ generatione induci possunt, capax est.

Qua apud Philosophos diuersa genere dicantur. Alexandri explicatio.

Subiectum colorum & saporum.

h *Item quæ diuersa.* Diuersa genere hoc posteriori modo ea dicuntur, quæ sunt in diuersis prædicamentis, vt animal & superficies.

i *Hæc enim neque.* Nomine resolutionis hoc loco non est intelligenda resolutio physica, vt in superiori diuersitate explicanda, sed metaphysica, seu quæ intellectus operatione perficitur: hoc enim modo tantum resoluuntur species in sua genera, quasi in materiam. Sed quoniam genus quarto modo vsurpatum, de quo Philosophi præcipue differunt, prima esse dicitur vniuersalium species, nec sine cæteris speciebus partim omnino, partim perfecte intelligi potest, rationi consentaneum fuerit, vt ex iis, quæ Philosophi de toto vniuersalium genere varie admodum scripserunt, nobisque alias, cum de iis meditatius scriberemus, occurrerunt, ea seligamus, quæ & vero similiora, & ad vsum accommodatiora existimemus. Hac enim in re maxime videntur multorum ingenia & liberius vagari, & tempus inutilius conterere. Quæ tamen si quis dicat ad librum septimum potius explicanda fuisse, recte quidem sentiet, idque nobis erat

De Vniuersalibus disputatio vtilis.

Digitized by Google

ratin animo. Sed cum non magni referret, quæ cuius rei occasione in hoc opere explicarentur, vt initio huius operis diximus: effecerunt multorum preces, vt in hac controuersia, quæ pene quotidiana est in scholis Philosophiæ, ea, quæ demum probabiliora existimauimus, haud grauate huic loco asceriberemus.

Quo pacto vniuersalia tractanda sint hoc loco.

QVÆSTIO I.

Quot modis apud Philosophos Vniuersale dicatur.

SECTIO I.

Tribus potissimum modis vsurpari vniuersale.

VNiuersale, seu commune latissima quidem significatione nihil est aliud, quam vnum quid ad multa pertinens. Sed tamen apud Philosophos tribus modis potissimum vsurpatur: in caulando, vt aiunt, in significando, in prædicando. Ex his solaca, quæ ad tertium genus pertinent, absolute, & sine adiectione vniuersalia dicuntur. Causæ enim vniuersales particularia quædam sunt entia, vt Sol, vt Deus: signa item vniuersalia, ve conceptus vniuersales, & nomina vniuersalia, veluti naturæ humanæ, aut equinæ, res etiam singulares sunt: at ea, quæ de pluribus prædicantur, vt homo, vt equus, communiter sumpta, absolute vniuersalia & res vniuersales appellantur, quod nihil singulare in multis numerari possit. Quocirca de hoc solo tertio genere nobis disputandum est.

Vniuersalis definitiones.

Sed cum illud definiatur 7. libro huius operis cap. 13. text. 45. *quod aptum est, vt in pluribus insit*: in priori autem libro de interpretatione, capite 5. *quod aptum est, & de pluribus prædicetur*, & in vtraque definitione loco generis subaudiendum sit, vnum quid, & nomine & ratione, vt patet ex iis, quæ Aristoteles non semel tradit priori lib. de Posterioti resolutione c. 8. text. 25. & c. 20. text. 39. & 2. lib. Poster. c. 17. tex. 17. & 1. lib. de Part. animal. c. 4. interdum quidem ita late sumitur vniuersale, vt analoga etiam complectatur, ea præsertim, quæ proportione propria dicuntur, vt eum Aristoteles tertio huius operis libro, c. 4. text. 10. & 4. cap. text. 16. ait, *Ens, & vnum, esse maxime vniuersalia.* & 4. lib. cap. 2. textu 5. *res esse species vnius, quot sunt species entis.* & tertio Physicor. cap. 2. text. 3. *tot esse motus species, quot entis species sunt.* interdum vero ita presse, vt sola vninoca comprehendat, veluti in 4. libro huius operis, capite 1. text. 6. cum scribit, *Ens & vnum, non esse vniuersalia, ac eadem in omnibus.* & primo Ethicorum capite sexto, vbi ait: *Cum bonum aque atque ens dicatur, constat, non esse quicquam vniuersale, ac vnum: Non enim in omnibus prædicamentis, sed in vno tantummodo dicetur.* Ac merito quidem hæc sola, si res diligentius expendatur, dicuntur vniuersalia; quia sola vniuoca proprie dicuntur esse vnius rationis. Analoga enim eiusdem quodammodo rationis dici possunt, simpliciter autē & absolute dici non possunt. Itaque interdum vniuersalia dicuntur, non alia de causa, nisi quia veris vniuersalibus sunt similia, ea præsertim, quæ sunt analoga proportione propria, vt ens, bonum, principium, causa, elementum, natura, motus, & similia; quod ad naturam verorum vniuersalium propius accedant, & interdum illis adeo sint affinia, vt vix ab eis discerni videantur. Dixi, *præsertim proportione propria*, quia quæ attributione tantum analoga sunt, vt sanum animali, & medicamento: aut proportione impropria & translatitia, vt risus comparatione hominis & prati, ratius vniuersalia dicuntur. Hac eadem ratione, hoc est, non simpliciter & absolute, sed verorum vniuersalium imitatione, vniuersalia dicuntur pleraque entia per accidens si ea, ex quibus constant, sint per se ordinata inter sese, vt nauis, exercitus, Respublica, Mundus: non autem, si per accidens, siue ratione alterius vnum dicuntur, vt cumulus ratione loci, & fascis ratione vinculi. Quanquam enim eorum rationes æque participentur ab iis, de quibus dicuntur, vt ratio nauis ab hac & illa: ipsa tamen in se non habent veram vnitatem cum non sint veræ vnius alicuius naturæ, quæ ex eorum, quibus constant, aggregatione resultet. Quocirca Respublica, quam Aristoteles octauo Ethicorum capite decimo, & tertio Politicorum, capite primo, textu 4. facit genus mutarum specierum, & mundus, quem primo de Cœlo facit speciem infimam, cæteraque huiusmodi, in nullo prædicamento per seipsa ponuntur, vt percurrenti singula, & consideranti sinceritatem eorum, quæ per se in prædicamentis ponuntur, perspicuum erit. Est & alia ratio, cur dicantur vniuersalia, cum hæc, tum analoga ipsa; nempe, quia de his etiam ex instituto differunt Philosophi, aliique artifices, qui nisi de vniuersalibus agere per se non dicuntur. Vnde & de analogis etiam habetur scien-

Sola Vniuersa dici proprie Vniuersalia.

Ratio per accidens non simpliciter dicis Vniuersalia.

Vnum apud Arist. quoquo dio vsurpetur.

Digitized by Google

scientiam docuit Aristoteles libro superiori, c.2.text.2. quod hæc etiam, vt ait, vna ratione quodammodo dicantur: id quod de entibus per accidens, si in eis aliquis per se ordo cernatur, pari ratione sentiendum est.

A

Triplex consideratio & acceptio Vniuersalium, & quanam eorum hoc loco præcipue spectetur.

Sectio II.

Triplex causæ consideratio.

MIssis ergo iis vniuersalibus, quæ vnica non sunt, & quorum nomina naturamve vnam haud significant: de iis, quæ vere ac simpliciter vniuersalia dicuntur, triplex est consideratio. Nam, vt causa vno modo spectatur quoad esse rei, quæ causa dicitur, vt Sol, quatenus Sol, & homo, quatenus homo; quo pacto dicimus, causam efficientem æquiuocam nobiliorem esse suo effectu: altero, quoad relationem causæ ad effectum; qua ratione dicimus causam & effectum esse simul natura, seseque mutuo ponere, ac tollere: tertio, quoad ipsam causandi rationem, quæ est media quædam consideratio, vt quæ supponit primam, & antecedit secundam, & est propria acceptio causæ, vt causa est: quo pacto dicimus, omnem causam esse priorem natura suo effectu, & à qua effectus pendeat, de qua distinctione primo libro c.7. *quæstione 1. sect.3. & hoc ipso libro, cap.2. quæst.2. sect.2. secundum Diuum Thomam quodli.8. art.1. & Scotum in 2 d. quæst.1.* fusius diximus: ita res suo modo habet in vniuersalibus. Vno enim modo vniuersalia spectantur quoad esse rerum, quæ denominantur vniuersales, vt substantia, quæ summum genus dicitur, quatenus substantia est: & animal, quod genus est subalternum, quoad ipsum animalis esse: quo pacto vniuersalia dicuntur perpetua, & quæ per se ipsa nec gignantur, nec intereant. Altero, quoad relationem vniuersalis ad particulare: qua ratione vniuersale & particulare simul natura sunt, nec alterum sine altero aut esse, aut intelligi potest. Tertio, quoad ipsam vniuersalitatis rationem, quæ media est, & vt supponit primam, ita est fundamentum secundæ, propriaque & germana consideratio vniuersalis, quatenus vniuersale est: quo pacto sumpto vniuersalis nomine quærunt Philosophi, cohæreantne vniuersalia in rerum natura, vt Plato sentiebat; an vero in mente solum, vt credit Aristoteles. Hæc enim tam celebris grauisque inter præcipuos Philosophiæ principes controuersia non de rebus ipsis, quæ vniuersales cognominantur, absolute sumptis intelligitur: cum apertum sit cohærere illas in rerum natura: non item de iis, quatenus inuicem referuntur relationibus vniuersalitatis & particularitatis: quippe cum constet, non excitari eam quæstionem de illo esse absoluto rerum vniuersalium, quo simul natura sunt cum suis particularibus: sed de eo, quo illis sunt priores aut posteriores, iuxta huius aut illius sententiam.

B

Tres veræ Vniuersalis acceptiones.

C

Germana vniuersalis consideratio.

D

De qua celebrissima Philosophorum controuersia.

E

F

Platonis sententia.

Plato enim creditur existimasse dari res vniuersales ante particularia in rerum natura cum ipsa rerum vniuersalitate, seu communitate, hoc est, ad nullum particulare additas: vt hominem communem, qui nullus sit ex singulis, sed ex æquo omnes respiciat seiunctus à singulis. Aristoteles autem iudicat, quicquid vniuersale est, vt huiusmodi est, posterius esse suis particularibus, nihilque esse à singularibus separatum, nisi operatione intellectus, cuius hoc munus est, vt quæ in rebus coniuncta sunt, ipse seiungat ac secernat.

Aristotelis hac de re iudicium.

Atque hoc pacto considerauit Aristoteles vniuersale, cum illud definiuit libro 7. huius operis, *c.13. tex.45. aptum quid, & in pluribus insit*: & in priori de Interpretatione, c.5. *aptum & de pluribus dicatur*; ac demum in libr. de Posteriori resolutione *lib.1.c.18.text.34 & cap.20. text 39. & lib.2.cap.18. text.27. & num in multis, & propter multa.*

Relationem vniuersalis duo supponere.

Relatio enim vniuersalis ad particularia duo supponit: alterum est vnitas rei, non nominis tantum, sed rationis etiam: alterum aptitudo, vt in multis insit per modum identitatis, ac proinde, vt eo pacto de multis dicatur. Nam, neque vnitas sine aptitudine, neque aptitudo sine vnitate satis est, vt rem faciat vere ac propriè vniuersalem: siquidem analoga, vt ens, suo modo apta sunt, vt in multis insint: & singulare quodque, vt Socrates, non tantum nomine, sed sua etiam ratione est vnum: nec tamen vel analoga, vel singularia sunt vniuersalia: quod analogis desit vera vnitas, & singularibus aptitudo, vt sint in multis, in quibus ipsa videlicet multiplicata sint, & numerari possint, quo pacto aptitudo hæc intelligenda est, vt faciat rem vniuersalem, alioqui diuinam quoque essentiam vniuersalem cogitaremus, ac proinde genus aut speciem comparatione diuinarum personarum. Quanquam eo modo sumi possunt vnitas & aptitudo, vt ex vtra libet licerat colligere, rem, cui conuenit vniuersalem esse, vt patebit inferius

Diuinam essentiam non esse rem vniuersalem.

Ordo tractandorum.

Cum igitur hæc sit propria & præcipua vniuersalium, quatenus vniuersalia sunt, consideratio, primum nos de eorum vnitate, deinde de aptitudine disputabimus, simulque quo pacto vtraque in definitione prima vniuersalis (quæ præcipua est) sumenda sit,

docebimus: tum vero disquiremus, fiantne vniuersalia actione aliqua intellectus, an res per se ipsæ sint vniuersales; ac demum, ne considerationem relationis vniuersalium ad particularia, & vicissim particularium ad vniuersalia alienam faciamus ab instituto primi Philosophi, paucis exponemus, quænam illæ sint, & quas species contineant: si tamen ante omnia eam dubitationem, quæ has præcedit, quęq; facilior est, breuiter expediamus, Resne, an sola nomina sint vniuersalia.

Resne, an sola nomina sint vniuersalia:

QVÆSTIO II.

Nominalium opinio.

Sectio II.

ET si ex superiori quæstione facile intelligitur, res, quæ nominibus significantur, proprie dici vniuersales, quod eæ tantum in pluribus insint, & proprie de pluribus dicantur (nomina enim nec sunt in pluribus, cum singularia quædam entia sint, nec de pluribus dicuntur, nisi ratione rerum, pro quibus sumuntur), tamen importunum quoddam Philosophorum genus facit, vt quæstionem hanc discutiamus. Hos antiqui etiam Scholastici, in quibus sunt Albertus Magnus *in Porphyrium, tractatu 1. cap. 1.* eiusque discipulus D. Thomas *1. part. quæst. 14. artic. 15.* antiquiores agnoscunt, & Nominales appellant, quod scientias omnes non de rebus vniuersalibus, quas nullas esse putabant, sed de rerum communibus vocabulis haberi existimarent. Occasionem huiusmodi Philosophis dederunt Heraclitus, Antisthenes, & Epicurei, qui cum singularia omnia fluxa & caduca esse crederent, neque in eis stabile quicquam concipe-

Nominalium antequitas, & vnde dicantur.

Qui primi fontes horum fuerint.

rent, scientiam omnem, certamque rerum cognitionem de medio tollebant. Quod Nominales ne facerent, scientias omnes, quas negare non ausi sunt, ad nomina communia retulerunt, quod nullam etiam, quemadmodum & illi communem naturam, quæ per se stabilis esset, & constans, in singularibus esse arbitrarentur: quanquam non negarunt, plurima esse singularia stabilia & perpetua; de quibus, quia singularia essent, & quæ haud proprie definiri possent, scientiam quoque proprie haberi noluerunt. *Lege Platonem in fine Cratyli, & Aristotelem 4. libr. Metaphys. cap. 5. text. 22.*

Ockamitarum genium.

Huius opinionis, veterum Scholasticorum realium industria pene iam sepultæ, instaurator fuit Guillelmus Ocham Scoti auditor, homo ingeniosus quidem, sed nouarum rerum studiosior, qui apud recentiores Nominales tantum authoritatis obtinuit, vt quasi nouam philosophandi viam primus inuenerit, venerabilis inceptoris nomen assequutus sit. At cum multa sint apud illum & in primum Sententiarum librum, & in opusculis quibusdam philosophicis, tum etiam apud alios eius sectatores argumenta, quibus sola rerum communia vocabula vniuersalia esse confirmentur, hæc satis erunt hoc loco. *Vide Ocham in 1. d. 2. quæst. 4. & in 1. parte sua Logicæ, cap. 14. & 15 & quodlib. 5. q. 12. & 13. Gabr. in 1. d. 2. q. 7. & 8.*

Primum, quia nulla res eadem simul esse potest & vniuersalis & singularis; vniuersalis enim, si vlla est, oportet, vt sit eadem in multis: singularis autem non est eadem in multis; quæ contradictionem implicant. Cum igitur res omnes, quæ in Mundo sunt, singulares sint, (quicquid enim in rerum natura est, aut est Deus ipse, qui est maxime singularis, aut aliquid factum à Deo, quod singulare etiam sit necesse est, cum omnis actio singulare aliquid terminet) efficitur, vt nulla omnino sit res vniuersalis. *1. Argumentum Nominalium.*

Alterum, quia, vt de rebus corporeis loquamur, nulla omnino est, quæ digito ostendi nõ possit. Cum igitur res vniuersales, si vllæ sunt, digito designari nequeant, iam enim essent singulares, efficitur, vt nulla res corporea sit vniuersalis. Quod si res vniuersales sunt incorporeæ, ergo de rebus corporeis dici non possunt, ac proinde nullæ sunt rerum corporearum vniuersales naturæ. *2.*

Tertium, quia res vniuersalis, si vlla est in rerum natura existẽs, & quæ in multis eadem insit, non est vtique certo in loco aut tempore: at quicquid in rerum natura est, certo in loco est, aut in tempore; nisi sit Deus ipse, qui immensitate præsentiæ & existentiæ suæ loco & tempore definiri nequit: nulla est igitur res vniuersalis, ni si forte Deus; qui tamẽ, cum de pluribus differentibus non dicatur, vniuersalis existimari nullo modo potest. Cætera subtiliora Nominalium argumenta ex ipsa rerum vniuersalium ratione ducta commodius in aliis quæstionibus de hac materia tractandis afferentur. *3.*

Ex authoritate etiam Aristotelis idem conatur ostendere. Tradit enim libro septimo huius operis, capite 13. *genera & species substantiarum non esse substantias*: quod non alia ratione dixisse credunt, nisi quia sunt nomina quędam multis singularibus substantiis communia. Scribit etiam in libr. Prædicamentorum, cap. *de Substantia*, secundas substantias, quæ

Authoritate Arist. eadem opinio confirmatur.

quas genera & ſpecies primarum eſſe definierat, ſignificare quale aliquid, quod eſt nominum communium proprium, & peculiare. Hanius idem videturcolligi ex 4. Politicorum libro, ca. 2. vbi ſic ſcribit: *De optimo ſtatu Reip. diſſerere, nihil eſt aliud, quam de his nominibus diſputare*, nominauerat autem proxime Regnum & Ariſtocratiam, hoc eſt, optimatum adminiſtrationem, & eam, quæ communi vocabulo Reſpublica dicitur.

Alexandri noſtrorum.

Accedit Alexandri Aphrodiſei auctoritas, quæ præcipua eſt apud Peripateticos Is enim diſertis verbis ait in Commentariis lib. 7. huius operis, cap. 19. text. 57. *ens & vnum mera eſſe nomina, quæ de rebus prædicantur.* Quod, idem pari ratione de ſubſtantia, de accidente, cæteriſque communibus rerum attributis ſentiendum.

Refutatio propoſitæ opinionis, & oppoſita confirmatio.

SECTIO II.

Perſtringuntur Nominales.

SEd Nominales (quod eorum pace dixerim) dum omnem rerum inter ſe communionem de medio tollunt, nullamque omnino cum alia in natura vlla communi, ſed in ſolis earum communibus vocabulis conuenire dicunt: ſeipſos Philoſophorum choro indignos eſſe oſtendunt. Namque, vt Plato ait in Sophiſta: *Omnia ab omnibus ſecernere, & incontinuum eſſ, & hominum Muſica imperiti, Philoſophiæque prorſus expertis. Incontinuum*, dixit, quia niſi particularium inconſtantia & infinitas, rara ac certa communium naturarum conditione quaſi colligetur, diſſolura erit & tumultuaria omnis rerum tractatio: *hominum* vero *Muſica imperiti*, quia, qui communes naturas ex collatione rerum inter ſe colligere non valet, is plane ineptus eſt, vel ad ipſarum vocum ſonorumque conuenientiam percipiendam, in qua tota Muſicæ artis peritia cõtinetur. Denique, *Philoſophiæ prorſus expertus*, quia Philoſophia, omniſque ſcientia, quæ proprie hoc nomine cenſetur, aliquid commune tradit, quod cauſa ſit eorum, quæ in multis particularibus quærũtur: Nam, vt Ariſtoteles 1. lib. huius operis, cap. 1. recte ait: *Ars medica non quærit, quid profuit Callia, proprio ac peculiari morbo laboranti, ei quid Callia, alyſq; eadem communi ægritudine affectis:* quod quidem commune aliquid ſit, neceſſe eſt: nec ſane nomen vllum, ſed res communi nomine ſignificata. Itaq; vna hæc ratio ex ipſa philoſophandi ratione ſumitur.

Prima ratio ex philoſophandi vera ratione deſumta.

Secunda ex

Altera deſumi poteſt ex aduerſariorum

A concelſione. Nam, cum illi dicant ſcientiam haberi de nominibus communibus, vt ſcientiam de animalib⁹, de animalis nomine, quod omnia animalia ſignificat: non ita ſunt mentis inopes, vt velint haberi de hoc tantum nomine externo, aut interno conceptu formali, quem ego nunc formo, aut de eo ſolo, quem tu craſtina die formabis: cum non maior ſit ratio, cur habeatur de hoc ſolo, quam de illo tantum. Nec vero haberi ſentient de
B aggregatione omnium, qui vnquam & ab omnibus hominibus formari poſſunt, cum ſint infinita, quæ eorum etiam confeſſione ſub ſcientiam cadere non poſſunt: ſentiant igitur, neceſſe eſt, haberi de nomine animalis, quod huic nomini animalis & illi cæteriſque ſimilibus commune eſt. At nomen hoc pacto commune, non ſolum eſt commune ſignum, quod multa ſignificet, ſed etiam res communis, quæ de multis ſingularibus dicatur. Cum
C igitur concedunt, ſcientiam haberi de nominibus communibus ſeu vniuerſalibus in ſignificando: fateri coguntur haberi de rebus vniuerſalibus in prædicando, vniuerſaliaque non tantum eſſe nomina communia, ſed præcipue res naturaſque communes.

ij, quæ ab aduerſarys concedantur.

Tertia, ex nominum communium ſignificatione.

Tertia, ex ipſa nominum communium ſignificatione ducitur. Nam, vt in eodem animalis nomine rem expendamus: hoc nomen *animal*, non ſignificat totum id, quod in ho-
D minis natura continetur, nec totum id, quod in natura beſtiæ, cum nihil ſignificet eorum, in quibus homo a beſtia diſtinguitur, vt apertum eſt, ergo tantum ſignificat naturam aliquam, in qua homo & beſtia conueniunt, nõ eſt igitur ſolum animalis nomen vniuerſale, ſed & natura animalis.

Quarta, ex vniuoca prædicandi ratione.

Quarta ſumitur ex vniuoca prædicandi ratione. Quod enim vniuoce prædicatur de pluribus re. us ſignificatis per nomen, non eſt
E proprie nomen ipſum commune, non item ratio ipſa formalis, quæ nomini reſpondet, falſo enim dicas, Socratem v.c eſſe ipſum nominis vocabulum, aut conceptum formalem, quo mens apud ſe hominem definit, eſt igitur res alia natura ve, quæ æque reperitur in omnibus iis, de quibus dicitur. At ea non poteſt eſſe ſingularis, quia quod ſingulare eſt, nõ poteſt eſſe in pluribus eo pacto, quo vniuerſale in pluribus eſſe definitur, neque etiam o-
F mnia ſingularia ſignificata ſimul iuncta, eum aggregatio omnium non dicatur de ſingulis, eſt igitur res aliqua vniuerſalis, quæ in illis ſit, & de illis dicatur.

Quinta, ex definiendi demonſtrandi ratione.

Quinta ex ratione definiendi & demonſtrandi. Neque enim definitio aut demonſtratio primo & adæquate de re vlla particulari ſignificata per nomen commune, quippe

cum vtraque in alias quoque res particulares conueniat, neque item de ipso communi nomine quia nec definitio, quæ pluribus rebus particularibus conuenit, declarat naturam communis eorum vocabuli; aut demonstratio vllam eius proprietatem ostendit, nec denique fit de tota particularium aggregatione, cum ea non conueniat singulis, aut de eis dicatur, fit igitur de re vniuersali, quæ æque inest singulis per identitatem, & de singulis prædicatur.

Sexta, ex definitionibus vniuersalis.

Postrema ex ipsis definitionibus vniuersalis Nam cum altera dicat, vniuersale esse id, quod aptum est, vt in pluribus insit, idque per identitatem: altera, quod aptum est, vt prædicetur de pluribus, hoc est, vt in pluribus inesse dicatur: hoc enim est prædicari) nomina autem non intint, aut saltem non sic inſunt iis rebus pluribus, quas significant: efficitur, vt non nomina, si proprie loquendum est, sed res nominibus significatæ vniuersalium rationem habeant, tantum abest, vt sola nomina dicenda sint vniuersalia.

Argumenta conglobata.

Accedunt ea, quæ communiter de vniuersalibus pronunciantur: vt quod perpetua sint: quod difficilia cognitu: quod opera intellectus à singularibus abstrahantur, & pleraq; alia huiusmodi, quæ non de nominibus rerū communibus sed de communibus earum naturis plane dicta esse intelliguntur.

Ex Aristotelis disputatione contra Platonem.

Quibus addenda est celeberis a disputatio, quam Aristoteles lib. 7. capit. 14. & text. 51. contra Platonem instituit: in qua cum illo supponit vniuersalia rerum materialium esse veras res, non nomina rerum: sed hoc impugnat, quod ea videatur credidisse per se primo subsistentia extra singularia materialia, cum quibus nomine communicant: vt hominem communem separatum à pluribus hominibus, & communem equum a particularibus equis.

Concluditur aduersus Nominales.

Patet igitur ex his, nulla ratione audiendos esse Nominales, cum dicunt, so a nomina communia in significando esse vniuersalia cum potius nullum eorum si proprie loquendum est, sit vniuersale: sed res solæ, quæ primo iis nominibus significantur. Vt enim iam diximus, nomina communia nec insunt rebus, quas significant, nec de illis prædicantur, seu inesse significantur: sed ea ratione figurate possunt appellari vniuersalia, quod signa sint eorum, quæ pluribus insunt, & de pluribus prædicantur, ac pro eis in oratione sumuntur: quo pacto Cæsaris statua appellatur Cæsar, & pro eo colitur Id quod etiam Aristoteles non obscure tradit in priori libr. de Sophistarum captionibus, cap. 1. *Nam, quia res,* inquit, *ad disputationem afferre non possumus,*

Nomina vt sint vniuersalia.

A *nominibus pro rebus, vt signis vtimur, quemadmodum ij, qui calculis rationem subducunt.* Egregia profecto similitudo in re proposita. Vt enim hi collecta cālculorum summa dicunt, eam esse summam pecuniarum, de qua ratiocinantur, quia illam repræsentat: ita ii, qui disputant, sumptis nominibus rerum pro rebus ipsis, quod illas significent, multa verbo tenus dicunt de nominibus rerum (aut potius dicere videntur) quæ non nisi rebus B significatis conueniant. Quod si pro rebus singularibus, & sensibus subiectis, etiamsi coram adsint, necesse est nominibus eorum vti, vt de illis disseramus: quanto magis pro vniuersalibus, quæ, vt loco & tempori, ita sensibus subiecta esse nequeunt, vt in disputationem afferantur? Hinc recte Adeodatus apud Augustinum in lior. de Magistro, cap. 1. *Assentior*, inquit, *tibi termocinanti nos omnino non posse, nisi auditis verbis, ad ea referatur animus, quorum ista sunt signa.* Lege etiam cap. 2. C eiusdem operis.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, etsi nomina communia non proprie sed figurate, atque adeo valde improprie dici possint inesse iis rebus pluribus, quas remote significant: tamen proprie prædicari de illis, cum in enunciatione de iis affirmentur, ac proinde hac ex parte esse proprie vniuersalia: hoc modo respondendum

Dilutio.

Nomina communia non affirmati D de rebus in enunciatione, vt quæ affirmantur seu prædicantur, sed vt quibus res per ea significatæ prædicantur, at hoc non est proprie prædicari, sed figurate: quo pacto legati non proprie ineunt fœdus cum iis Principibus, ad quos mittuntur, sed sunt ii, quibus Principes ipsi inter se fœdus ineunt. Illud tamen addimus, nomina communia minus improprie dici vniuersalia ratione prædicandi, quam inessendi. Nam, etsi non sunt media, E quorum interuentu res vniuersales insint particularibus: sunt tamen media, quibus de illis prædicantur.

Nomina legatis comparantur.

Solutio argumentorum partis oppositæ.

SECTIO III.

AD primum igitur partis oppositæ argu- 1. *Argumen. Nominalii* F mentum dicendum est, res omnes, quæ in mundo sunt, re vera esse singulares, quod recte probant Nominales: sed tamen earum quasdam, etsi quatenus exsistunt in rerum natura, singulares sunt: tamen alia ratione esse vniuersales. Hoc enim interest inter res, quæ in mundo sunt, quod quædam sunt singulares per se, vt Socrates, Plato, & cæteræ omnes, quæ tales sunt, vt plures eiusdem rationis dari non

soluitur.

Rerū quædam sunt singulares per se,

quædam per accidens esse.

non possint: quædam vero singulares per accidens, vt homo, animal, & alia huiusmodi, quorum nihil repugnat dari plura numero eiusdem rationis ac naturæ, vt plures homines, & plura animalia. Hæc enim, etsi singulatim a Deo fiunt: tamen ea ratione, quæ naturæ ordine præcedunt sui multiplicationem aut saltem, quatenus concipiuntur sine iis differentiis, quibus multiplicantur (de hoc enim proxime disputandum est) vniuersales sunt ac dicuntur.

Soluitur secundum.

Ad alterum dicendum, etsi omnes res corporeæ, quæ sunt singulares per se, digito ostendi possunt: tamen quæ sunt singulares per accidens, primoque & immediate nominibus communibus significantur, digito ostendi non posse, nisi per accidens & in suis singularibus. Nec recte hinc colliges, eas esse incorporeas, sed non esse ex iis corporeis, quæ per se loco & tempori subiectæ sunt, vt per seipsas digito designari possint.

Soluitur tertium.

Ad tertium dicendum, res vniuersales, etsi per sua particularia singulatim accepta certo loco ac tempori addictæ sunt: tamen per seipsas in nullo certo esse aut loco, aut tempore. Hoc tamen proprium Dei est, vt per seipsum ac positiue in omni loco sit, & in omni tempore, seu potius immensitate præsentiæ ac durationis suæ omnia complectatur & loca, & tempora. Quod autem Aristoteles libro huius operis septimo, *genera & species substantiarum non esse substantias*; non ea ratione dictum est, quasi putauerit esse mera nomina, sed ea potius, quia accepit nomen substantiarum pro primarum substantiarum, vt sensus sit, genera & species substantiarum non esse per se primo subsistentes in rerum natura, vt Plato credidisse videtur, sed subsistentes in iis ipsis quas nos (vt res habet) primas substantias vocamus.

Deo proprium est esse omni loco & tempore.

Aristoteles exponitur.

Quo sensu dixerit Aristoteles secundas substantias significare quale quid.

Non ideo quoque dixit Aristoteles in prædicamentis, secundas substantias significare quale aliquid, quod crederet esse voces, non res: alioqui non dixisset quoque eodem loco, primas substantias significare hoc aliquid ne videretur sentire, primas substantias non esse res, sed voces, quod est aperte falsum. Ea igitur ratione sic locutus est, quia interdum Philosophi accipiunt nomina rerum pro nominibus nominum: quemadmodum a contrario nonnunquam vtuntur nominibus nominum pro nominibus rerum, vt in loco ex Politicis citato. Sensus ergo prioris loci est, secundas substantias, id est, nomina secundarum substantiarum significare quale aliquid: quo pacto eo loco dicitur, primas substantias, id est, nomina primarum substantiarum significare hoc aliquid. Posterioris autem loci sententia est: de his nominibus, Regni inimicum, & Optimarum potentiæ, & cætera: hoc est, de Regno & Optimatum gubernandi ratione, & eius, quæ simpliciter Respublica dicitur. Phrasis quoque Hebræa est, vt verbum pro re nomine vsurpetur, veluti 2. ibi. Regũ, cap. 1. *Quod*, inquit, *est verbum? indica mihi*, id est, quænam res accidit. Et apud Lucam, cap. 2. *Videamus*, aiunt, *hoc verbum, quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis*, hoc est, rem hanc a Deo patratam, nobisque renunciatam.

Alexander explicatur.

Quod denique Alexander ait, *ens & vnum esse mera nomina*, sic intelligendum est, quasi dicat, ens & vnum (accepto entis nomine, vt existentiam significat, non pertinere ad essentias rerum, vt patet ex adiunctis eius loci. Nec mirum, si homo Peripateticus hunc in modum loquatur, cum apud Aristotelem in Prædicamentis cap. 5. ea, quæ non prædicantur essentiali prædicatione, sed accidentaria: dicantur prædicari solo nomine: & alibi, omnes definitiones, quæ essentiales non sunt, vocentur nominum interpretationes, vt videre licet 2. lib. Posterior. cap. 7 text. 7 & 7. huius operis, cap 4. text. 14.

Opinio Nominalium qua ratione ferenda esset.

Respondeti quoque posset, propterea ens & vnum vocari ab Alexandro eo loco mera nomina, quia nomina entis & vnius nihil vere ac simpliciter vnum significant, quemadmodum & cætera analoga omnia: vt hac ex parte recte ea coniunxit Aristoteles initio prædicamentorum cum iis, quæ sunt casu æquiuoca. Non ita sane res habet in vniuocis, neque enim dici possunt mera & quasi inania vocabula, cum eorum quodque aliquid vere ac simpliciter vnum significet: sed prior responsio magis est ad rem, vt merum nomen sumatur pro eo, cui nulla respondet ratio, definitiove essentialis respectu eius, de quo dicitur.

Hoc tamen ex posteriori responsione colligi potest, ea demum ratione fore, vt Nominalium opinio ferenda aliquo modo esset, si omnia nomina communia, quæ nos vniuoca putamus, essent vere analoga. Nam, cum id, quod nomine analogo significatur, abstrahi non possit ab analogatis, vt ex superioris libri cap. 2. q. 2. sect. 4. perspicuum est; ac proinde non sit simpliciter vnum, vniuersale autem, si proprie loquamur, debeat esse vnum quid simpliciter: non omnino male dicerent illi, sola nomina esse vniuersalia: siquidem analogorum quodque, si non ratione significationis, certe ratione vocis simpliciter vnum est.

Quæ

A

Quæ vnitas sit rerum vniuersalium propria.

QVÆSTIO III.

Quæ hac in re difficultatem ingerant.

Sectio I.

VT igitur rerum vniuersalium vnitatem explicemus, videamusque quænam vnitas sit propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, & quo pacto intelligenda sit vnitas in definitione prima vniuersalium (alii aliter de hac re sentiunt) alterum nobis supponendum est hoc loco, alterum discutiendum. Supponendum quidem vt rem certam & indubitatam, esse aliquam vnitatem rerum vniuersalium propriam, hoc est, quæ solis rebus vniuersalibus, quatenus sunt vniuersales, conueniat: ita vt, nec conueniat rebus per se singularibus, vt Socrati aut Platoni, neque etiam rebus vniuersalibus alia ratione, quam qua vniuersales sunt, in hoc enim nulla est apud Philosophos controuersia. Discutiendum vero, quænam sit ea vnitas, quod non solum compertum non est apud omnes, sed etiam obscurum & difficile

Quid supponatur in hac quæst.

Quid discutiatur in eadem.

Duplex vnitas.

Ac cum duplex dici soleat rerum vnitas, numeralis vna, formalis altera, non parua est ambiguitas, ad vtrum genus pertineat ea vnitas, quam quærimus. Nam, quod numeralis esse non debeat, ex eo probatur, quia numeralis vnitas, cum constet gradum indiuiduales, propria est rerum singularium. Quod vero è contrario numeralis sit, inde constare videtur; quia perinde numeramus vniuersalia atque singularia æque enim dicimus, hoc genus habere quatuor species numero, atque hanc speciē habere mille numero indiuidua. Quod si naturæ quoque vniuersales numerū conficiunt, non dubium videtur, quin vnitates earum proprie sint numerales.

Prima pars rationis pro secunda parte.

Similis est dubitatio, num illa ad genus formalium spectet. Nam, quod sit formalis, ex eo perspicuum videtur, quia vt numeralis dicitur esse propria naturarum communium. Cōtra vero non esse formalem, satis hac ratione ostendi videtur, quia vnitas formalis est multiplicabilis in inferioribus, quemadmodum & natura, cuius est propria: vnitas autem rerum vniuersalium propria multiplicari non debet in inferioribus rei, quæ denominatur vniuersalis, alioquin liceret ex ea multiplicata colligere, singularia quoque esse vniuersalia.

Quid hac in re dicendum.

Sectio II.

SIc igitur hac in re primum pronunciatum. *Vnitatem rerum vniuersalium propriam non esse numeralem simpliciter, siue qua numerantur res omnino singulares, vt homines singuli, aut equi.* Hoc pronunciatum ex eo facile probatur, quia ex huiusmodi vnitate non licet colligere rem esse vniuersalem, cum potius naturæ cōmunes ab hoc genere vnitatis habeant vt sint singulares, atque adeo tot numero, quot sunt ipsa per se singularia, quo pacto natura humana, quæ in Platone, Socrate & Alcibiade existit, trina est numero, quia ipsi, Plato, Socrates & Alcibiades tres sunt numero.

Prima esse vnitatem vniuersalium propriam nō esse numeralem simpliciter.

Alterum pronunciatum sit. *Vnitatem rerum vniuersalium propriam non esse ex genere formalium, saltem puro, & nequaquam misto.* Hoc pronunciatum ratione illa recte probatum est, quia vnitas formalis multiplicatur in inferioribus cum natura, cuius est vnitas, hominis cum homine, & vnitas equi cum equo: cum tamen vnitas quæ propria est rerū vniuersalium, vt vniuersales sunt, multiplicari nequeat in inferioribus rei vniuersalis. Si enim vnitas speciei humanæ multiplicaretur numero cum humana natura, tot essent species hominum quot indiuidui homines, ipsaque homines singuli essent & indiuidui. & indiuidui in inferiores homines. Cur autem dixerim, *saltem puro, & nequaquam misto*, paulo post patebit.

Secunda, vnitatem vniuersalium non esse ex genere formalium puro.

Tertium pronunciatum esto. *Eam vnitatem, quam quærimus esse ex genere earum, quæ sunt quidem peculiares rerum communium non proprie tamen illis per se conueniunt, nisi quatenus natura ordine præcedunt contractionem sui ad particularia.* Prima pars huius pronunciati ex eo constat, quia eiusmodi vnitas non debet conuenire iis, quę sunt per se singularia: iam enim hęc essent vniuersalia, quod fieri non potest. Secunda vero ea ratione probatur, quia vnitates quæ proprie per se conueniunt rebus, quæ denominantur vniuersales, multiplicantur in inferioribus eiusmodi rerum: in quibus tamen multiplicari non potest vnitas, de qua agimus. Tertia demum inde perspicua fit, quia vnitas quam quærimus, debet esse indiuisa in plura eiusdem nominis & rationis: vt patet ex ipsa vniuersalis definitione nec tamen debet esse pure negatiua, cum debeat supponere rem, quæ denominatur indiuisa. Nec vero debet esse priuatiua impropria, hoc est, quæ supponat quidem subiectum denominatum, sed tamen non supponat aptitudinem illius ad dictam diuisionem, hac enim vnitate recte dixeris, Socratē esse vnum quid, cum

Tertia, vnitatem vniuersalium ipsis esse parùm particularem.

Quænam sit vnitas quæ in hac quæstione quæritur.

Vnitas vniuersalis non est ipsis propria, nisi quatenus illa præcedunt contractionē sui ad particularia.

cum sit indiuisus, atque adeo indiuisibilis in plures Socrates, quem tamen nequaquam dixeris esse rem vniuersalem: sed debet esse priuatiua propria, nempe supponens aptitudinem rerum communium, nisi quatenus illæ præcedunt cōtractionem sui ad particularia. In eo enim solo statu sibi per se vendicāt quasi propriam eam aptitudinem, quam habent, vt sic diuidantur: veluti animal, quatenus præcedit contractionem sui per rationale & irrationale ad hominem & bestiam: itemq; homo, quatenus præcedit cōtractionem sui per differentias indiuiduātes ad particulares homines. Animal enim, vt contractum est per rationale, non habet aptitudinem, vt diuidatur in hominem & bestiam, homoq; vt contractus per differentiam Socratis, non habet aptitudinem, vt diuidatur in Socratē & Platonem. Animal autem & homo absolute accepta, etsi habent eam aptitudinem: nō eam tamen sibi per se vendicant quasi propriam, (alioqui sub inferioribus illam communi: carent) sed habent eam per accidens, nempe ratione illius antecessionis, qua sui contractionem multiplicationemq; præcedunt. Quod si ita est, ergo vnitas, quæ huiusmodi aptitudinem supponit, propria esse non potest rerū vniuersalium, nisi quatenus illæ naturæ ordine præcedunt contractionem sui ad particularia. Ita fit, vt hæc sola vnitas siue indiuisio sit propria rerum vniuersalium, quatenus vniuersales sunt.

Quinta assertio, Vnitas vniuersalis mixta ex formali & numerali dici potest. Cur ea vnitas, praecisionis dicta sit. Cur mixta dici possit quodāmodo.

Quartum pronunciatum sit. *Vnitatem, de qua est controuersia*, (quam nos aliquando, vt à formali distingueremus, præcisionis appellauimus) *si ad generalem diuisionem vnitatis in numeralem & formalem reuocanda est, etsi quodammodo mista ex formali & numerali dici potest: tamen numeralem potius appellandam esse.* Cur autem præcisionis dixerimus, illa est ratio: quia non conuenit rebus, quæ denominantur vniuersales, nisi præcise in eo prioritatis gradu, quo illæ præcedūt contractionem sui ad sua particularia. Quod autem quodammodo mista dici possit, ea ratione intellige: quia, quatenus conuenit solis naturis communib. rationem participat formalis vnitatis: naturæ enim communes sunt modo suo formæ rerum particularium: quatenus autem cōficit numerum ipsarum naturarum communium, quem formalis vnitas conficere non potest, numeralis quoq; rationem habet: formalis enim, cum tam multiplicata sit in rebus particularibus, quam est ipsa natura communis, cuius est propria, certum numerum per se ipsum minime conficit. Quod denique potius numeralis appellanda sit, vt eam ad caput decimumtertium, *quæst 3. sect. 1. ap-*

Potius esse dicendam numeralem.

pellauimus: hac ratione patet. Quia, quemadmodum numeramus particularia, ita numeramus vniuersalia, neque alia vnitate, quam præcisionis: tum etiam, quia non est, cur ea vnitas negetur esse numeralis, quæ est incommunicabilis pluribus. Vt enim communicabilitas seu multiplicabilitas in causa est, cur formalis vnitas non dicatur numeralis, ita opposita incommunicabilitas in causa esse debet, cur vnitas præcisionis, numeralis appelletur.

Duplex vnitas numeralis.

Erit igitur duplex vnitas numeralis, altera rerum per se singularium, altera rerum vniuersalium, siue naturarum communium.

Obiecta quædam.

SECTIO II.

Obiectio ex tra loquendi modum.

SEd contra hæc, nonnulla occurrūt: vnum de modo loquendi, cætera de re ipsa.

De modo loquendi illud videtur nequaquam vsurpandum, vt vnitas rerum vniuersalium propria dicatur numeralis. Si enim homo communis vnitate numerali est vnus igitur est vnus numero: ita vnum numero dicetur de pluribus numero, quod fieri nullo modo potest: aut, si non dicetur, incurremus in reprehensionem, qua Aristoteles *lib. 7. Metaph. ca 14. tex. 51. & seqq aliisq; locis*, Platonem vrget: si homo communis vnus est numero, ac proinde de particularibus non dicitur, nihil illum ad essentiam particularium hominum pertinere, frustraque poni, siue, vt particulares in rerum natura sint, siue vt cognoscantur.

Primum ex tra rē ipsam.

Re autem ipsa illud primū est obuium. Ex ipsa definitione vniuersalis perspicuū videri res vniuersales, quatenus vniuersales sunt, non aliam vnitatem habere, nisi communicabilem, nempe & nomine, & ratione. hoc enim modo exponit Aristoteles vnum illud, quod in definitione intelligitur. Quod si ex definitione vniuersalis non alia vnitas colligitur, quam communicabilis seu multiplicabilis vnitas, vnitas formalis satis est, vt res sit vniuersalis: igitur præter formalem nulla alia ad eam rem quærenda est

Secundum. Triplex consideratio rerū, quæ sunt vniuersales.

Deinde illud se offert, nullam aliam vnitatem, præter formalem & numeralem rerum singularium propriam, colligi posse ex trina illa consideratione rerum, quæ denominantur vniuersales, tam sæpe apud D. Thomam & alios vsurpata: vt earum quæque spectetur vel absolute, vt homo, quatenus homo: vel contracta in suis particularib. vt homo quatenus hic homo aut ille: vel à suis particularibus abstracta, vt homo, quatenus operatione intellectus aut concipitur, aut solum repræ-

sentatur sine differentiis, quibus in suis particularibus contractus erat: quandoquidem prius res contracta est, quam à contrahentib., abstrahatur. Nam homini, quatenus homo est non alia vnitas videtur conuenire, quam formalis: hæc enim sola naturam humanam per se consequitur, & cum ea in particularib. multiplicatur, quemadmodum & cæteræ illius proprietates. Quatenus autem hic homo est aut ille, nulla ei alia vnitas conuenit, nisi vel illa ipsa formalis iam particularis facta, vel numeralis ea, quæ propria est huius aut illius indiuidui, veluti Socratis aut Platonis, à qua homo non per se, sed per accidens, siue ratione adiunctæ differentiæ denominatur vnus. Quatenus vero abstractus est, & quasi exutus à differentiis, quibus in suis particularibus contractus erat, nulla ei datur noua vnitas: sed hoc tantum fit per abstractionem, vt liberetur à differentiis contrahentib. &, quod inde sequitur, ab vnitatibus numeralibus, quæ illas consequuntur, & multiplicatione carum sui, formalisque vnitatis propriæ, suæque & naturæ, & vnitatis solitudini, absolutionique, vt sic dicam, restituatur: vbi nullam vides nouam vnitatem naturæ humanæ aduenire, sed antiquum vt ita loquar, & naturæ, & vnitatis essendi modum restitui. Abstractio enim nihil confert, sed aufert, nisi ipsam, si velis, nuditatem, veluti in homine, cui indumenta abstrahuntur. Ita fit, vt superuacanea fiat vnitas illa numeralis, quam præter formalem & vulgatam numeralem rerum singularium ponimus. Vide *Auicennam 5 sua Metaphysic. ca. 1 D. Thom. lib. de ente & essentia, cap. 4. & quodl. 8 art 2. & de Potent q. 5. art. 9. & opusc. 42 quod est de Natura generis, c. 7. & Caiet. in lib. de ente & essentia, c. 4. Scot 7. Meth. q 18. Lege etiam t. in 1 d. 8. q. 2.*

Tertium.

Demum accedit, quod vel hoc vno argumento perspicere videtur intelligi, vnitatem formalem esse propriam rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, si sumatur, non vt multiplicata est in particularibus, neque absolute, sed vt naturæ ordine sui contractionem & multiplicationem antecedit: nihil enim omnino ei deesse videtur, quo minus hoc pacto solis vniuersalibus, vt vniuersalia sunt, conueniat. Facit enim sic accepta natura & vnam simpliciter, & hoc pacto non multiplicabilem in plures numero: neque enim dantur plures numero naturæ humanæ in eo quasi momento, quo vnitas eius formalis sui contractionem multiplicationemque antecedit.

* *
*

Solutio eorum, quæ obiecta sunt.

SECTIO IV.

SVnt hæc quidem difficilia, sed tamen haud difficile hunc in modum explicabuntur. At illud de loquendi modo, quod minus difficultatis habet, hac dilucidatione dissoluendum est. Eam vnitatem numeralem, quæ simpliciter & absolute numeralis dicitur, esse illam, quæ gradum indiuidua eam consequitur: alteram vero, quam addidimus, non sine adiectione dicendam esse numeralem, sed numeralem naturarum communium, quod gradum rationemve communem, cuiusq; naturæ communis præcise consequatur. Ergo si homo communis esset vnus vnitate numerali simpliciter & absolute dicta, tum recte sequeretur, illum esse vnum hominem numero: at non dicimus: hominem communem in sua cõmunitate esse vnũ hoc genere vnitatis numeralis, sed vnitate numerali naturarum cõmunium. Quocirca recte quidem dicetur ille vna numero specie, & vnum numero vniuersale: vna autem res numero, aut natura vna numero, simpliciter & absolute dicta non poterit. Non autem est incommodum, sed necessarium potius, vt res, quæ est vna numero vnitate numerali naturarũ communium, dicatur de pluribus numero simpliciter & absolute, quæ suo complectatur ambitu: esset autem vel maximum, si vna numero simpliciter & absolute diceretur de pluribus numero naturis.

Solvitur obiectum contra modum loquendi.

Homo communis & dicatur & non sit.

Primum vero de re ipsa hac consideratio ne soluitur. Cum vniuersale dicitur vnum nomine & ratione, non aliam quidem vnitatem exprimi, quam formalem, quæ communicabilis est cum natura, quæ communis denominatur, & cui ipsa per se conuenit: sed tamen ex aptitudine essendi in pluribus, quæ adiungitur, colligi vnitatẽ quandam incommunicabilem, quam præcisionis appellauimus. Vt enim eiusmodi aptitudo multiplicari non potest, quod patebit, ita neq; vnitas præcisionis, quæ illam sequitur. Cur autem vnitas formalis ac multiplicabilis in definitione vniuersalis exprimatur, non autem vnitas præcisionis, hæc est ratio. Quia per vnitatem formalem declaratur, qualis debeat esse natura, cui conuenit aptitudo essendi in pluribus, seu ad sui multiplicationem: neque enim fieri potest, vt aliquid multiplicetur, nisi ipsum in se vnitas naturæ sit. Nam, si non vnius sit naturæ, sed plurium, iam non vere multiplicabitur, sed erit multa ipsa, quod in æquiuocis & analogis accidit: tametsi analoga, quia vnius quodammodo naturæ, ac

Solutio prima de re ipsa.

Quid vere multiplicari possit.

Proprietas rei quæ def-

ratio-

Vnitas non exprimitur in definitione non exprimitur.

rationis sunt, quodammodo etiam multiplicari dici possunt. At vnitas præcisionis non exprimitur in definitione vniuersalis, quia est proprietas vniuersalitatis, quæ tota aptitudine essendi in pluribus consistit, neq; enim necesse est, vt proprietas rei, quæ definitur, in definitione exprimatur.

Solutio secundi. Explicatur triplex illa communis natura consideratio.

Alterum autem, exponenda trina illa vulgata naturæ communis cõsideratione diluetur. Quocirca illud notandum est, ex tribus illis statibus, quibus natura communis spectetur, vel absolute, vel vt contracta est, vel vt à contrahentibus abstracta: primum dici solere statum essentiæ, secundum existentiæ realis, tertium obiectiuæ: quod partim recte dicitur, partim, vt verum sit, explicatione indiget. Nam, quod primus status recte dicatur essentiæ, ex eo constat: quia absoluta naturæ communis consideratio (dico autem *communis*, non quatenus communis est formaliter, sed quatenus talis est, vt communis & vniuersalis denominari possit) nihil prorsus admittit, nisi quod ad essentiam rei pertineat: aut eam secundum se, & ante omnem existentiam consequatur: quo pacto homo consideratur vt animal, vt rationis particeps, vt risus capax, &c. *Vide D. Thom. in lib. de ente & essentia, ca. 4.* Quod item tertius recte appelletur existentiæ obiectiuæ (subaudi in intellectu) perspicuum est: cum abstractio naturæ communis ab iis differentiis, quibus cõtracta est, non fiat, nisi per speciem intelligibilem, quia nudata contrahentibus differentiis repræsentatur, aut per conceptum, quo eodem pacto concipitur: his enim modis quælibet natura cõmunis intellectui obiici potest, vel habitu scilicet, vel actu. At vt secundus recte dicatur existentiæ realis, non sic intelligendum est, quasi natura communis per solam realem existentiam contrahatur: prius enim generica natura contrahitur per differẽtias specificas, imo, & specifica per differẽtias indiuiduãtes, quam realiter existat: sed quod non tantum naturæ ordine accidit, sed & temporis. Nam, ex omni æternitate homo est animal rationis particeps, & Socrates est hic homo: cum tamen eorum realis existentia à certo temporis momento cœperit. Neque enim contractio naturæ communis facta est existere prius natura communi, & accedente deinde differentia contrahente ad compositionem rei particularis, siue specificæ, siue indiuidualis, quo pacto rei naturalis compositio fit ex materia & forma in fis, quæ gignuntur & intereunt, sed & ipsorũ essentiali ordine, & ante omnem existentiam, cum ab omni æternitate homo constet natura animalis, & differentia rationis participis, & Socrates natura humana, & peculiari differentia indiuiduante. Si tamen is status propterea dicatur existentiæ realis, quia, vt communis natura realiter existat, indiget contractione per differentias indiuiduantes, recte dicitur: & fortasse contra Platonis existimatam sententiam inuecta est hæc loquendi formula, cum ille sensisse dicatur naturas communes specificas nulla indiuiduante differentia contractas per se ipsas existere.

Abstractio non fiori per speciem aut conceptum.

Æterna veritas in propositionibus necessariis.

In solis prædicata per se primo modo naturis communib. absolute consideratis competunt.

Illud enim animaduertendum, non defuisse auctores, (*vt sunt D. Thom. opusc. 42. artic. 7. & de ente & essentia, cap. 4. Caiet. ibid. & alii*) qui sentire videantur, naturis communibus absolute consideratis nullum per accidens siue contingens prædicatum, nullã etiam proprietatem conuenire, sed ea sola, quæ ad primum dicendi per se modum spectant. Non est tamen, cur saltem proprietates excludantur, cum ipsa naturarum communium essentias comitentur, antequam ad particularia descendant, multo etiam magis, antequam à particularibus abstrahantur. Vnde & definitiones & demonstrationes, quæ de naturis cõmunibus absolute spectatis per se primo traduntur, etsi excludunt accidentia per accidẽs, non excludunt tamen accidentia per se. Et Porphyrius in Isagoge, *capit. de communitatibus*, quanquam non negat, sed potius innuit, accidentia quinti prædicabilis, quæ primo conueniunt indiuiduis, conuenire speciebus per ipsa indiuidua: docet tamen ea, quæ ad quartum prædicabile spectant conuenire indiuiduis per species, neque alia sane de causa nisi quia cum per se dicantur de naturis specificis, illis etiam ante omnem contractionem conueniunt.

Accidentia quinti prædicabilis conueniunt speciebus per individua, & proprietates individuis per species, &c.

Auicenna sententia.

Auicenna initio quinti lib. suæ Metaphys. quidquid de cæteris proprietatibus senserit, docere tamen videtur, nullam vnitatem conuenire naturis communibus absolute consideratis. *Equinitas enim secundum se*, inquit *est tantum equinitas non vna, non plures.* Quod pronunciatum non semel vsurpat D. Thomas, *lib. de ente & essentia, c. 4.* nec tantum vsurpat, sed etiam ex eo probat in natura humana: quia, si secundum se esset vna, ne in pluribus quidem indiuiduis esset plures: si plures, ne in Socrate quidem esset vna. Si quidenim conuenit alicui rei secundum se, fieri non potest, vt eius oppositum vlla ratione eidem conueniat: vt quia homo secundum suam naturam est rationis autrisus capax, nulla contractione abstractioneque fieri potest, vt sit rationis aut risus expers.

a in locũ cit. de ente & essentia. Expositio Caietani.

Sed Caietanus vtrumq; auctorem a sic exponit, vt non loquantur de quauis vnitate, sed tantum de numerali: & recte quidem, si

particula, *secundum se*, pro, *per se*, accipiant, eo modo, quo, *per se*, sumitur apud Aristotelem, cum *libr. 1. Posterior. cap. 4. text 9.* loquitur, de primo & secundo modo dicendi per. Etenim, si communis natura humana esset per se vna numero, ne in pluribus quidem individuis esset plures numero: sin per se esset plures numero, neque in vno tantum esset vna numero, quia nulli rei conuenire potest oppositum eius, quod ei conuenit per se. At, si vnitas sumatur pro vnitate ea, quam Scotus *a* vocat mino ẽ numerali, ipse vero Caietanus *b* formalem appellat: non recte dicerent seu Auicenna, seu D. Thomas, naturam equi aut hominis non esse per se vnam: quælibet enim natura communis absolute sumpta, siue ante omnem contradictionem abstractionemque est per se vna huiusmodi vnitate: quæ nihil est aliud, quam naturæ multiplicabilis indiuisio secundum proprium gradum, rationemve entis: vt vnitas equi nihil aliud, quam quod, quatenus equus est, non sit hoc, & aliquid aliud, quod non sit hoc, vt superiori libr. diximus. *c*

Vnitas minor, numeralis cuilibet vnitate cõmunis, qui conuenit. a in 2. d. 1. q. 1. sect. 4. b in lib. de ente & essen.

c cap. 2. q. 5. sect. 5.

Sed in hoc mihi videtur non leuiter peccari, quod particula, *secũdum se*, sumitur in probatione pro, *per se*, idq; in primo aut secundo modo dicendi per se: cum accipi debeat pro, *absolute*, vt accipitur in ipso Auicennæ pronũciato. Nihil enim aliud significat in illo Auicenna, nisi quod equinitas secundum se, id est absolute consideratа, seu non spectata, vt est in suis particularibus contracta, aut ab eis per intellectum quasi ablata, nec sit vna numero, nec plures numero.

Particula secũdum se. Vt debeat in illo Auicẽnæ pronunciato accipi.

Quod si quis respondeat, in idem hoc incidere, quia nihil conuenit naturæ communi absolute consideratæ, nisi quod ei conuenit per se: falsum id esse, haud difficile demonstrari potest. Multa enim prædicata negatiua cõueniunt hominis prius natura, quam contrahatur per differentias individuantes, q̃ prædicata illi non conueniunt per se: vt non existere realiter, non generari, non corrũpi, non ambulare, & alia innumera vt est luce clarius. Atque ex his est vnitas illa, quam præcisionis & numeralem naturarum communium appellauimus, cum ita conueniat naturis communibus absolute spectatis, vt non conueniat earum individuis: quo pacto conuenit animali, esse individuum in plura animalia, & homini, esse individuum in plures homines, (individuatione videlicet priuatiua propria, seu supponente aptitudinem, vt sic diuidãtur) quorum illud ita conuenit animali absolute cõsiderato, & hoc homini eodem modo spectato, vt neutrum conueniat eorũ particularib.

Multa prædicata negatiua hominis ante contradictionem competere.

Ex his ergo perspicuum est, quid ad secundum de re ipsa argumentum respondendum sit. Duplex enim vnitas conuenit naturis communibus absolute consideratis: vna formalis, quam naturæ ipsæ sibi vendicatur per se, suisque inferioribus communicant: altera numeralis earum propria, quam sibi ea ratione præcise retinent, qua contradictionem ad sua particularia naturæ ordine antecedunt, neque eam suis particularibus impertiunt. Atque hanc vnitatem plane agnoscit D. Thomas in Libello de Natura generis. eamque docet conuenire naturis communibus, exceptis iis, quas vocat vniuocas, non Physice, sed Logice tantum. Ait enim *Opusc. 42. capit. 7. 8. & alibi*, huiusmodi naturas ante omne esse, quod habent in individuis, & in intellectu, habere quasdam vnitates, quæ eum eis ad inferiora non descendunt: quod idem in eo Libello sæpius repetit, additque, eas naturas hoc modo spectatas, non esse entia actu, quia non existunt cum his vnitatibus: sed esse essentias, quia possunt existere per sua individua, à quibus alias vnitates accipiunt, videlicet numerales rerum per se singularium, sine quibus existere non possunt: quemadmodum nec sine differentiis individuantibus, quas huiusmodi numerales vnitates consequuntur. Quæ omnia Caietanus (vt ex loco citato lib. *de ente & essentia* colliges) videtur aut non legisse, aut non curasse. Rectius sane Ioannes Capreolus *a* ad tertiũ Sententiarũ, Paulus Soncinas ad librum septimũ huius operis. *b* Fatẽtur enim res, quæ denominantur vniuersales, exceptis iis, quas D. Thomas *c* excipit (de qua exceptione recte ne adhibeatur, ad cap. 8. huius libri nonnihil diximus) vendicare sibi ante omnem existentiã, & in rerum natura, & intellectu quasdam vnitates, quas suis inferioribus non communicant: proinde eas vnitates nunquam existere in rerum natura. Nam, quemadmodum res vniuersales non existunt in rerum natura, nisi in suis individuis: ita non habent in rerum natura, huiusmodi vnitates, quas tamen haberent, si, (quod fieri non potest) existerent à suis individuis seiunctæ: neq; enim tunc coniunctæ essent cum differentiis individuantibus, quibus multiplicantur. Atque hactenus de secundi argumenti solutione. Rectene autem D. Thomas, eiusque omnes sectatores colligant ex proposito Auicennę pronuncia-to, naturas communes absolute cõsideratas, vt non sunt particulares, sic non esse vniuersales, immo etiam num Auicenna recte sentiat, qui id perspicue adiungit, inferius discutietur.

Respõsio ad secundũ. Duplicem vnitatẽ naturis communib. absolute sumptis conuenire.

Agnoscit à D. Tho. vnitatẽ modo dictã.

Rectius Caietano Capreolum & Soncinatem de ventiratib. fuisse.

a d. 5. q. 3. ar. 3. b q. 40. c Loco paulo ante citato.

Ad ter-

Digitized by Google

Tertii argumenti solutio.

Ad tertium, quod omnium est difficilimum, dicendum est, quemadmodum natura, quæ denominatur vniuersalis, non per se, nec per suam vnitatem formalem, sed per vnitatem præcisionis additam, est vna numero natura inter communes, & certum facit numerũ aliis naturis communibus adiuncta, vt homo cum equo, duo numero animalia duntaxat, & cum leone tria: ita quoq; ipsam vnitatem formalem, quæ per se conuenit huiusmodi naturis, non per seipsam, sed per suã particularem vnitatem præcisionis adiunctã, esse vnam numero vnitatem formalem inter communes, certumq; facere numerum aliis communibus vnitatibus formalibus additam.

Sed obiiciat aliquis non esse parem rationem in vnitate formali, atq; in natura, quæ denominatur vna. Natura enim, verbi causa, animalis aut hominis est vniuoca, ac proinde abstrahi potest à suis particularibus & præcise sumi: at vnitas formalis, siue animalis, siue hominis, non videtur esse vniuoca: vt præcidi possit à suis particularibus: si enim vniuoca esset, haberet vtique differentias, quib. ad hanc & illam vnitatem formalem cõtracta esset: quod tamen Aristoteles negat in primo libro de partibus animalium, vbi ait: *priuationum nullas esse differentias*. Intelligit autẽ nomine differentiarum, differentias per se diuisiuas, & constitutiuas particularium priuationum.

Vnitas formalis cuiusq; naturæ vniuersæ vniuoca & ipsa est.

Ad hanc obiectionem dicendum est, vnitatem formalem cuiusq; naturæ vniuocæ, vniuocam quoq; & ipsam esse, eademq; omnino ratione (eo tamen pacto, quo priuationes rationem habere possunt) suis particularibus vnitatib. conuenire. Verbi causa, formalem vnitatem naturæ animalis, siue animalitatis vnitatibus particularibus animalitatum, tam iis, quæ reperiuntur in homine communi, & bestia communi, quam iis, quæ reperiuntur in singulis hominibus, & bestiis: vnitatem vero formalem naturæ humanæ siue humanitatis vnitatib. particularium humanitatum, quæ reperiantur in particularibus hominib. Iam enim dictum est, formales vnitates, cum sint proprietates naturarum communium, multiplicari cum illis in inferioribus, quæ multiplicatio vniuoca esse debet cum naturæ ipsæ sint vniuocæ. Verum non est necesse, vt, quicquid vniuocum est, contrahatur per se, siue per differentias constitutiuas suorum particularium. Nam & differentiæ specierum effectrices vniuocæ sunt, vt sensitiuum & rationale, quod perspicuum est, & omnes concedunt, nec tamen contrahuntur per se ad particularia ipsarum propria & particularia, vt sensitiuum ad sensitiuum in homine, & sensitiuum in bestia, aut ad hoc sensitiuum & illud, quæ sunt in singularibus hominibus & bestiis: similiterq; rationale ad irrationale in Socrate, & rationale in Platone, seu, quod idem est adhoc & illud rationale, vt talia sunt. Differentiæ enim specierum effectrices sunt, illæ quidem generum diuisiuæ, & specierum constitutiuę, cęterum non habent alias differentias, quibus ipsæ per se diuidantur, & aliæ inferiores constituantur: sed omnes contrahuntur ad propria & peculiaria ipsarum particularia per illas easdem differentias, per quas diuiduntur species, quas ipsæ constituunt: vt sensitiuum per rationale & irrationale, quibus animal diuiditur: & rationale per differentiarum indiuiduarum huius hominis & illius, quibus diuiditur homo, quæ contractio est per accidens, & non per se, siquidẽ ex cõtracto & contrahente non fit vnum ens per se. Nam, etsi differentiæ specierum effectrices sunt entia per se (quanquam incompleta) tamen ipsæ, vt sunt in inferioribus speciebus & indiuiduis, non habent rationem entium per se, sed aggregationum quarundã per accidens ex ipsis differentiis, & modis quibusdam essendi in hac aut illa specie, aut in hoc aut illo indiuiduo. Eodem modo existentia cuiusque naturæ vniuocæ vniuoca & ipsa est, nec tamen per se contrahitur ad existentias particulares naturæ cõtractæ per vllas differentias, quibus communis existentia diuidatur, & particulares existentiæ eius naturæ constituantur, sed per illas easdem differentias, quibus natura communis per se contrahitur. Itaque existentia naturæ animalis in homine, & existentia illius in bestia, non sunt speciales existentiæ animalitatis, sed aggregata quædam per accidens ex existentia animalitatis, & modis essendi illius in homine & bestia: quod idem dicendum est, de existentia humanitatis in singulis hominibus.

Vt igitur differentiæ specificæ, & existẽtiæ naturarum communium, propriæ & peculiares vniuocæ sunt, & præcise accipi possunt, suasq; habent præcisionis vnitates, & ipsæ non contrahantur per se, sed per accidẽs, hoc est, per differentias naturarum, quas constituunt, aut quibus primo conueniunt: sic vnitates formales naturarum communium sunt vniuocę & præcise accipi possunt, suasq; hãbent peculiares præcisionis vnitates: etsi ipsæ non contrahuntur per se differentia naturarum, quarum sunt propriæ.

Quare, cum obiicitur, vnitatẽ formalem, si sumatur non vt multiplicata est in particularibus, neque absolute, sed vt naturæ or-

dine sui contractionem & multiplicationem antecedit, esse propriam rerum vniuersalium vt vniuersales sunt, nihilq; ei deesse, quo minus iis solis conueniat: concedendum id quidem est, sed addēdum, illam non habere hoc ex se, sed ex vnitate præcisionis adiuncta.

Epilogus quæstionis.

Ex his patet, quænam vnitas sit propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, & quo pacto vnum in definitione vniuersalis loco generis intelligat. Sumendum est enim, quatenus significat vnitatem formalem, quæ etsi non est propria rerum vniuersalium, est tamē necessario requisita ad vniuersalitatem, aptitudinemve essendi in pluribus, quam vnitas præcisionis vniuersaliū proprie consequitur.

Quænam aptitudo essendi in pluribus faciat rem vniuersalem.

QVÆSTIO IV.

Cuiusmodi sit actus essendi in pluribus rerum vniuersalium proprius.

Sectio I.

Propositio difficultatis.

DE aptitudine vero essendi in pluribus, qua vniuersalia constituuntur, non minor est, quam de vnitate controuersia: quam vt facilius expediamus, operę pretium erit, vt ante omnia explicemus, à quonam actu essendi in pluribus. qui rerum vniuersalium sit proprius & peculiaris, hæc aptitudo dicatur. aptitudo enim omnisq; potentia ex actu cognoscitur.

Actum essendi in multis non esse actū inhærentiæ.

Atque huiusmodi actum non esse actum cohærentiæ, seu realis informationis, ex eo patet, quia saltem genera, species, & essentiales differentiæ non hoc modo insunt speciebus aut individuis, cum ad eorum constitutionē pertineant. tum etiam, quia formæ inhærentes, vt huiusmodi sunt, non prædicantur de subiectis, quibus inhærent: neque enim dixeris, corpus esse albedinem, aut materiam esse formam.

Neq; actum naturæ in supposito.

Non esse etiam actum naturę in supposito, vt humanitatis aut animalitatis in Socrate, ex eo constat: quia saltem propria & accidentia quinti prædicabilis non insunt hoc modo suis subiectis, cum ad eorum subsistentiā minime spectent: tum vero, quia nec natura per modum naturæ significata prædicatur de supposito, non enim hic homo aut ille est sua ipsa humanitas aut animalitas, vt patet in Christo Domino.

Nec vero esse actum existentiæ actualis in particularibus, vt quidam existimant, ex eo probari potest: quia, cū nihil vniuersale prædicari possit de suis particularibus, nisi in eis insit, sequeretur ex hac opinione, necessariū esse actualem existentiam prædicatorum in subiectis, vt vera sit de illis affirmatio: quod plane falsum est in genere, specie, differentia, & proprio, quæ siue actu existant in suis particularibus, siue non existant, semper de illis vere affirmantur.

Neq; actum existentiæ actualis.

Ne autem plures essendi modos percurramus, de quibus minus probabiliter dubitari *Quid dubitari sit.* potest: sane actus essendi in pluribus rerum vniuersalium proprius est actus is, quo totum est in partibus, non quibuslibet tamen, sed in quibus inest per modum identitatis. Vniuersale enim esse totum respectu eorum, de quibus vniuerse dicitur, & Arist. primo Physicorum libro cap. 1 tradit (*Vniuersale*, inquit, *totū est quoddā, quippe cui multa complectantur vt partes*) & vel ipsa Græca nomina (τὸ καθόλου, τὸ ἐπὶ πλείονων κατὰ μέρος) satis indicant. Vnde & apud Porphyrium in Isagoge, *genus dicitur totum respectu speciei, & vicissim species pars generis; ipsaque species, totum comparatione individuorum, quæ vicissim partes speciei dicūtur. Identitatem vero totius vniuersalis cum iis partibus suis, quarum ratione dicitur vniuersale, hoc est cum suis particularibus, seu partibus subiectis esse necessariam perspicuū est, quia alioqui non de illis diceretur: prædicari enim nihil est aliud, quā dicere, hoc est, hoc: quam affirmationem nisi in iis, quæ sunt idem, falsam esse nemo dubitat. Denique, cum duplex sit duorum identitas: vna, qua vtrumque est idē cum altero ratione alicuius tertii, in quo ambo sunt idem, vt homo & equus & in animali: altera qua vtrumque est idem cum altero non ratione alicuius tertii, sed alterum ratione alterius duntaxat, qua nimirum alterū est alterum: quo pacto Socrates est idem cum homine, quia est homo, & homo idem cum Socrate, quia est Socrates: perspicuum est, identitatem vniuersalium cum suis particularibus non esse prioris generis, sed posterioris. Neq; enim ad prædicationem eorum de suis particularibus satis est, si ambo idem sint ratione alicuius tertii (alioqui homo diceretur equus, quia in animali est idem cum equo) sed necesse est, vt vnum sit alterum. Qualis autem debeat esse huiusmodi identitas, qua vnū est alterum, essentialisne, an accidentaria, quidditatiua, an, vt sic dicam, qualitatiua, necessaria, an contingens, id iam ad distinctionem vniuersalium pertinet, de qua disserēdum est breuiter, cū de toto vniuersaliū genere disputauerimus.*

Vniuersale esse quoddā totum.

** c. de Spec.*

Quæ sit identitas vniuersalium cum suis particularibus.

Quid-

Quidnam sit aptitudo essendi in pluribus per modum identitatis.

SECTIO II.

Non esse potentiam naturalem probatur.

NOn esse porro aptitudinem ad huiusmodi actum essendi in pluribus facultatem seu potentiam aliquã naturalem, quæ sit vera qualitas addita rebus. quæ denominantur vniuersales, ex eo satis apertum est, quod in prædicamento substantiæ, & quantitatis etiam, ac relationis, quatenus ea à prædicamento qualitatis distinguuntur, dantur genera, species & differentiæ, quod fieri nõ posset si res non essent vniuersales, nisi per qualitates adiunctas: de q; modo, vt qualitas aliudve accidens sit proprium, aut accidens quinti prædicabilis, non opus est qualitate aliqua ad uncta, sed quodlibet accidens ipsum per se est aptum aut ineptum, vt sit in pluribus per modum identitatis.

Opinio Scoti & Caiet. potentiam esse non repugnantiam. 1 Argum.

Caiet. in lib. de ente & essent. cap. 4. q. 6. Scot. 1. Metaph. q. 6. & lib. 7. q. 18. & in 2. d. 3. q. 1. & cæteri fere Scholastici, qui pressius ista tractare videntur, aiunt, hanc aptitudinem esse non repugnantiam, seu negationem repugnantiæ essendi in pluribus. Potestq; id confirmari ex aliis aptitudinibus, quæ nõ sunt veræ entitates rebus additæ: vt ex aptitudine, quam creaturæ ex seipsis habent, vt existant, quæ nihil aliud esse dicitur, quam negatio repugnantiæ ad existendum, itemq; ex aptitudine, quam ipsæ rerum essentiæ ad agendum retinebunt, si ab eis diuina potestate qualitates actuq; auferantur: quod fieri posse haud negãdum est. Relinquetur enim (si id fiat) in vnaquaque rei essentia è Deo conseruata: non potentia quidem ad agẽdum, quæ vera sit: & realis entitas, sed aptitudo quædam, qua res ex se ad quasdã operationes aptæ erunt, quemadmodum ad alias ineptæ: quæ aptitudo cum vera entitas esse non possit, nihil aliud esse videtur, quam negatio repugnantiæ ad agendum, vt in homine ad intelligendum aut videndum.

Obiecta contra superiorem sententiam.

Huic tamen sententiæ illud primum obiici potest, si ea vera est, vniuersalia, quatenus vniuersalia sunt, esse penitus negatiua. Nam, cum ex parte vnitatis negatiua sint, si aptitudo etiam essendi in pluribus est negatio, erũt omnia ex parte negatiua, quod videtur incommodum.

Deinde, non cohærere ista cum ea, *Aristot. lib. 9. Metaph. c. 8. text. 13. & Auer. Alens. Alber. D. Thom. in eundem*, docent actum & potentiam esse in eodem genere: nam cum actus essendi in pluribus, positiuum sit quiddam: necesse est, vt aptitudo, quæ est potentia ad huiusmodi actum, esse positiuũ aliquid, non negatiuum.

Denique, cũ repugnantia essendi in pluribus nihil aliud esse videatur, quam negatio aptitudinis, quam habent individua, vt sint in pluribus, si aptitudo vniuersalium, vt sint in pluribus, si aptitudo vniuersalium, vt in pluribus insint, negatio talis repugnantiæ sit, erit vtiq; ea aptitudo nihil aliud, quam negatio negationis sui ipsius: quod ridiculum est, nec quid aptitudo ipsa sit, declarat, cum ipsa ad explicationem sui adhibeatur.

Quo pacto hæc dilui possint.

Solui quidem hæc possent, haud difficile. Primum, quia nihil videbitur incommodi, si vniuersalia, quatenus talia, non primo nec secundo modo sumpta (quo pacto positiua sunt,) sint negatiua, pleraq; enim entium attributa, de quibus magna à Philosophis habetur ratio, in negatiuis numerantur, vt ingenitum, immobile, infinitum, & huiusmodi alia.

Explicatur axioma Aristot. & Philosoph.

Secundum, quia cum actus & potentia dicantur esse in eodem genere, nihil aliud significatur, quam potentiam reduci ad genus imo etiam ad speciem actus: neq; enim sensus est, idem genus, eandemve speciem prædicari de vtroque, cum id aperte sit falsum. Etsi igitur aptitudo essendi in pluribus sit negatio quædam, actus vero essendi in pluribus positiuum quid: nihil obstat, quo minus illa adhuc reducatur tãquam potentia quædam improprie dicta (quam Logicam appellant) ad suũ actum, ad quem ordinatur.

Quid negatio repugnantia ad essendum in multis.

Tertium, quia repugnantia essendi in pluribus, quam negat aptitudo ad hunc actum, non est negatio aptitudinis ad illum, sed intuendum est nomen repugnantiæ pro eo, cui repugnat, vt sit sensus, in Socrate v. g. esse repugnantiam essendi in pluribus, i. e aliquid, cui repugnat esse in pluribus vtpote differentiam aliquam eius individuantem, aut quicquid idemũ sit, cui primo repugnat Socratem multiplicari. Quo pacto iã vides, nõ repugnãtiam essendi in pluribus non esse negationem negationis sui ipsius, sed negationem positiui cuiusdam notioris, per quod non repugnantiæ, seu negatio repugnantiæ declaratur.

Auctoris sententia, quæstionis q; explicatio.

Sed tamen, qui ea legerit, quæ de modis essendi ad *c. 7. q. 3. sect. 3. & c. 6. q. 7. sect. 2.* tradidimus, facile in animum inducet, aliquid latere sub huiusmodi negatione repugnantiæ, quod positiuum sit, & in quo potius aptitudo essendi in pluribus constituenda videatur. Dicere enim possumus, hanc aptitudinem esse modum essendi intrinsecum rebus quæ denominantur vniuersales, hoc est, non per aliam entitatem eis conuenientem: non tamen esse modum essendi actualem, vt est ipse actus essendi in pluribus, multoq; minus eam, quam vocamus actualem existẽtiam, siue in rerum natura, siue in intellectu, sed esse modum es-

Aptitudinẽ esse modum essendi potentialem.

Google

sendi potentialem, vt etiam est modus essendi cuiusque effectus in sua caussa: ac denique non esse modum essendi omnino inseparabilem, vt sunt necessarium esse & contingés, finitum & infinitum; sed modo aliquo separabilem, vt est modus essendi rerum in suis causis. Nam, quemadmodum res singulares, postquam productæ sunt, desinunt esse in suis causis (vnde & extra suas causas esse dicuntur) ita res, quæ denominantur vniuersales, si desinant abstrahi ad differentiis indiuiduantibus, desinent quoque habere aptitudinem essendi in pluribus tuo modo existentem, nempe obiectiue, qua sola ratione ea aptitudo existere potest.

Probatur sententia proposita infirmandis fundamentis oppositæ.

Confirmari hæc sentẽtia potest infirmandis fundamentis oppositæ, duobus enim exemplis innitebatur. Vno, quod aptitudo, quâ res ex se ipsis habent, vt existant, nihil esset aliud, quam negatio repugnantiæ ad existendum. Altero, quod illæ etiam aptitudines, quæ in rebus manerent ad proprias actiones, si abeis diuina virtute propriæ qualitates actiuæ auferrentur, nihil aliud sint, quam negationes repugnantiæ ad eiusmodi actiones. Vtrumque enim parum habet verisimilitudinis, potiusque dicendum videtur, has omnes aptitudines esse modos essendi potentiales, priorem quidem ad existendum, posteriores vero ad agendum.

Nam aptitudo ad existendum idem est, quod possibilitas rerum: at possibilitas, cum sit communis necessitati & contingentiæ, quæ omnium confessione sunt modi essendi, modus etiam essendi, non pura negatio repugnantiæ dicenda est. Loquor autem de possibilitate & necessitate, vt de creaturis dicũtur, in quibus re vera necessitas nihil aliud est, quam incorruptibilitas, siue modus essendi non obnoxius veræ corruptioni, qui modus essendi non repugnat contingentiæ. Nam, in Deo nec possibilitas, nec necessitas est purus essendi modus, quemadmodum nec ipsa existentia, sed omnia ista sunt formaliter ipsa diuina essentia. Addo etiam, possibilitatem & contingentiam non solum esse puros essendi modos creaturarum, vt de illis dicuntur absolute, siue cum existũt, siue cum non existunt, sed etiam ea peculiari ratione, quatenus nondum existunt. Vt enim diximus, creaturas, antequam existant, habere quendam modum essendi potentialem in suis caussis, quem amittunt, cum primum existunt, & extra illas esse dicuntur: ita dicere oportet, eas habere quendam alium essendi modum potentialem ex se ipsis, qui esse desinit, cum ei succedit ipsa illarum actualis existentia.

Quid sit in creaturis possibilitas & necessitas essendi.

In Deo quid sit possibilitas, quid necessitas.

Aptitudines quoque ad agendum, quæ latent sub qualitatibus actiuis, & plures numero relinquerentur in vna eademque re, si diuina virtute eiusmodi qualitates auferrẽtur, ex eo patet, non esse puras repugnantiæ negationes, sed earũ fundamenta, quia sunt verè ac naturales propensiones rerum ad agendum. Plus enim est, rem habere naturalem propensionem ad aliquid, quam quod illud ei non repugnet: lapidi enim non repugnat ascendere furtim, aut habere figuram Mercurii, nemo tamen dicat, illum esse naturaliter propensum ad ascendendum, aut vt Mercurium repræsentet.

Propensio plus aliquid dicit quam non repugnantia.

Atque aptitudinem essendi in pluribus esse modum essendi potentialem, quem *quæst. 3 sect. 3.* diximus, verisimile est, & Scotum, & Caietanum & quicunque alius negatione repugnantiæ illam appellauit, aut reuera sensisse, aut non negasse, quemadmodũ omnes fatentur, aptitudinem existendi naturaliter sine subiecto, quæ est substantiarum propria, & aptitudinem existendi in subiecto, quæ est propria accidentium, non esse ipsas negationes repugnantiæ ad sic existendum, sed esse positiuos essendi modos, qui huiusmodi negationum fundamenta sunt, & per eas à posteriori explicantur: tametsi non sunt puri essendi modi, quia sunt formaliter ipsæ substantiarum & accidentium essentiæ, vt ad caput septimum diximus: quod tamen de aptitudine essendi in pluribus dicere non possumus. Si enim aptitudo essendi in pluribus, exempli gratia, hominis esset ipsa essentia, seu ipsum, quod quid est hominis: quilibet homo eam aptitudinem haberet, ac proinde Socrates dici posset de pluribus, numero, in quibus esset multiplicabilis: quod fieri nullo modo potest. Sed vide etiam illa, quæ ad *c. 6. q. 7. sect. 2.* dicta fuerunt.

Scotum & Caietanum non esse ab hac sentẽtia alienos.

Aristotelem vero, & veteres Peripateticos idem existimasse, eo argumẽto probabile est, quia Plato nihil aliud esse dixit, aut dixisse visus est, eam, quam Scholastici vocant vniuersalitatem rerum cõmunium, quam modum quendam essendi earum extra singularia in rerum natura: At Aristoteles, eiusque primi sectatores non ea ratione Platonem reprehendunt, quod dixerit, esse modum essendi, sed quod talem modum essendi: cum existimarent, optimaque ratione sibi persuaderent, nihil esse actu in rerum natura, quod vnum, & idem ad essentiam plurium numero eiusdem rationis pertineret, sed solum obiectiue in intellectu, qui est longe alius essendi modus, quem obiectiue etiam sequitur indeterminatio ad plura numero rationis eiusdem. Ita patet, quidnã sit aptitudo essendi in plu-

Negatum Arist. & veteres.

in pluribus, de qua est controuersia. Num autem ea sit duplex, vt nonnulli credunt, nunc disquirendum.

Opinio de duplici aptitudine essendi in pluribus.

QVÆSTIO II.

Quid aptitudo remota apud recentiores.

QVidam recentiores ex Scoto *in 2. d. 3. q. & 7. Metaph. q.* 18. colligunt, eam esse duplicem, remotam vnam, alteram proximam. Remota (vt eam describunt) est aptitudo naturæ communis cum determinatione eius, vel ad vnum particulare tantum, vt aptitudo naturæ solis cum determinatione ad hunc solem: vel ad plura particularia, vt aptitudo naturæ humanæ cum determinatione ad Socratem, Platonem & cæteros.

Quid proxima.

Proxima vero (vt explicant) est aptitudo naturæ sine determinatione, siue ad vnum, siue ad plura particularia: seu (quod idem est) cum indifferentia ad omnia. Adhibet ad eam rem similitudinem materiæ primæ. Nam, quemadmodum materia prima, vt habet formam aquæ, non est proxime apta ad recipiendam formam ignis: cum autem primum aquæ forma expulsa est, tum primum habet aptitudinem proximam, vt formam ignis accipiat: ita natura humana, est determinata ad Socratem per differentiam Socratis, non est proxime apta, vt sit in Platone, aut aliquo alio hominis individuo. At cum primum determinatio sublata est (quod per intellectum fieri potest) tum primum habet aptitudinem proximam, vt sit in omnibus hominib. cum sit facta indifferens ad omnes.

similitudo materiæ primæ.

Addunt etiam, huiusmodi aptitudines non esse simpliciter diuersas: sed esse vnam & eandem in quolibet particulari alia ratione impeditam, alia expeditam, & liberam: impeditam, quatenus natura est determinata per differentiam additam: expeditam, quatenus nulla differentia determinate contracta est: nec multo secus id accidere, atque cum dicimus, differentiam diuisiuam & constitutiuam esse diuersas, cum tamen non sint diuersæ simpliciter, sed officio tantum: nam vna & eadem dicitur diuisiua, quatenus refertur ad genus: constitutiua, quatenus ad speciem. Vide Porphyrium in Isagog. cap. de Differen.

Confirmatio opinionis vnde potissimū dependeat.

Tota huius opinionis confirmatio in eo posita est, vt eius auctores ostendant, aptitudinem essendi in pluribus, quæ naturis communib. secundum se, siue absolute acceptis, conuenit, conuenire etiam eisdem in suis particularib. hinc enim oritur tota ratio distinctionis in proximam & remotam. Quod igitur ita res habeat, quatuor potissimum rationibus probant.

A Vna, quia natura absolute accepta prædicatur de suis particularibus: ergo est in illis: habet igitur in suis particularibus aptitudinem, vt sit in illis.

Altera, quia naturæ absolute acceptæ repugnat esse in pluribus, vel minime: si repugnat, nunquam in pluribus erit: si non repugnat, ergo habet in illis non repugnantiam, vt sit in illis, ac proinde de aptitudine essendi in pluribus.

B Tertia, quia per vnum actum non tollitur aptitudo ad alium actum priori actui repugnantem, sed impeditur per illam natura subiecta, ne simul subsit posteriori: quo pacto per formam aquæ non tollitur aptitudo huius materiæ ad formam ignis, sed impeditur materia, ne simul habeat formam ignis: & per actum sedendi non tollitur aptitudo Socratis ad standum, sed impeditur Socrates, ne simul stet. Quamuis ergo natura humanæ, quæ ex se apta est, vt sit in multis, adueniat determinatio ad Socratem per differentiam Socratis constitutiuam: non tollitur tamen ab ea aptitudo, vt sit in Platone, & quouis alio homine: tametsi impediatur, ne eadem illa natura, quæ est in Socrate, sit etiam in Platone ac cæteris.

C

Quarta, quia cum aptitudo naturæ cõmunis sequatur vnitatem aliquam illius, nec tamen sequi possit numeralem: necesse est, inquiunt, vt, quoniam vnitas formalis cuiusq; naturæ communis reperitur in quolibet eius particulari, in quolibet etiam reperiatur naturæ ipsius aptitudo. Ita concludunt, in vnoquoque particulari concedendum esse eam aptitudinem, qua natura communis idonea est, vt sit in pluribus, eandemq; esse & remotam, & proximam: remotam, quatenus natura contracta est per aliquam differentiam adiectam: proximam, quatenus ab ea differentia, cæterisq; contrahentibus est liberata, & expedita.

D

E

Nullam naturam communem habere in suis particularib. aptitudinem, siue proximam siue remotam, vt sit in pluribus.

SECTIO V.

Caietani sententia refertur.

OPposita nihilominus Caietani *in lib. de ente & essent. c. 4. q. 6* Capreol *lib. 3. d. 5. 7. 3.* Soncin. *Metaph quæst. 40. & aliorum Thomistarum*, sententia amplectenda est: cui fortasse non repugnat Scoti opinio, si rectè exponatur, vt inferius patebit. Dicimus ergo, nullam naturam, quæ communis & vniuersalis denominetur, habere in suis particularibus aptitudinem, vt sit in pluribus, siue proximam, siue remotã, tametsi in quolibet eorum habeat partialiter (vt sic dicam) actum

F

Probatur quæstio trib. argumentis.

eius aptitudinis. Id quod in natura humana ac proinde inqualibet alia tcib. potissimum rationibus ostendi potest.

Prima sit Determinatio & indeterminatio eiusdem rei, & respectu eiusdem, non possunt simul esse in eadem re numero: cum oppositum sit aperta contradictio: natura humana in quolibet homine est determinata ad illum tantum: ergo nullo prorsus est indeterminata ad plures, ac proinde in nullo habet aptitudinem, vt sit in pluribus. Assumptio ex eo patet, quia idem est determinatio naturæ communis, atque informatio eius passiua per differentiam contrahentem: differentia vero contrahens ad vnum tantum particulare trahit naturam: siquidem vnum tantum particulare cum illa proxime constituit. Simili argumentatione vtitur Arist. contra Platon. lib. *Metaph. c. 13. tex. 45.* fere concludens. Substantia cuiusque rei propria est cuiusque, neque alij inest. vniuersale autem est commune, aptumque, vt sit in pluribus nulla igitur substantia est vniuersalis. Intelligit autem substantiæ nomine substantias per se primo existentes, cuius generis Plato Ideas esse putabat.

Simili argumento vti Arist. contra Platonem.

Efficacia superioris rationis.

At dicet aliquis, indeterminationem naturæ humanæ ad plures homines posse simul esse cum determinatione eiusdem ad Socratē, alia tamen & alia ratione: est n. determinata ad Socratem, quatenus contracta est per differentiam constitutiuam Socratis: indeterminata vero ad plures homines, quatenus naturæ ordine præcedit contractionem, sic enim nullo modo determinata est ad Socratem, sed indifferens ad omnes.

Refellitur.

Verum hæc responsio nihil momenti habet. Primum, quia modo eodem probare possis, Socratem habere simul in se Grammaticā & negationem Grammaticæ: Grammaticam, si eius artis habitum cōparauit: negationē vero Grammaticæ, quatenus naturæ ordine antecedit informationem passiuam per habitum Grammaticæ. Cum igitur nemo sanæ mentis concesserit, in Socrate esse verumque simul & Grammaticum, & negationem Grāmaticæ, etiam si alia & alia ratione hæc contradictoria Socrati conueniant: nemo etiam nisi mente insanus affirmauerit, naturam humanam habere simul in Socrate determinationem ad illum, & indeterminationem ad omnes: tametsi hæc et conueniant diuersis rationibus

Deinde, quia, cum natura communis existens in suis particularibus spectat, quatenus naturæ ordine præcedit contractionem sui, non videretur in illis. sed ante illa, sane quia ita respondent, primum ibi repugnant: tollunt enim de medio aptitudinem remotam, quam induxerant: quippe cum eam non aliter ponant, quam ante ipsa particularia, quo pacto iam est proxima, non remota: est enim cum indifferentia & indeterminatione ad omnia particularia. Deinde, erras rem vagantur: neq; enim nos concludebamus, naturam humanam, quæ est in Socrate, non habere aptitudinem esiendi in pluribus; quod plane esset falsum. sed non habere illam in Socrate, aut alio particulari homine, quod longe est aliud, & omnino verum.

Secunda ratio. Si natura humana haberet in Socrate aptitudinē essendi in Platone, aut aliquo alio: cum, quidquid est in Socrate, singulare sit, aliqua singularis natura posset esse in pluribus: idq, per modū identitatis multiplicata, quod nec fieri, nec intelligi potest: singulare enim est, quod de pluribus per modum identitatis, & cum multiplicatione sui dici non potest, vt superius *q. 3. sect. 2.* explicatum est.

Responsio quædam ad superiorem rationem.

Dicent fortasse, non esse incommodum, naturam humanam habere in Socrate aptitudinem essendi in Platone: quia non est per se singularis, vt ipse Socrates, sed per accidēs, adiectione videlicet differentiæ constitutiuæ Socratis. Nam, etsi illa, vt est in Socrate non potest esse in Platone: tamen ex se ipsa potest esse in quolibet singulari homine: quia ex se ipsa non est singularis, sed ex adiecta singularitatis differentia.

Refellitur.

Facile tamen responsio refutatur: quia natura singularis, siue per se sit singularis, vt natura Socratis, qua Socrates est: siue per accidens, vt natura humana facta hæc in Socrate per differentiam individuantē Socratis: modo tamen singularis sit, nulla omnino potentia, aut etiam intellectu multiplicari potest: quia quod est hoc tantum numero, ne fingi quidem potest vniuoce hoc & hoc numero. Oportet igitur illam sumere ante aduentum (vt sic dicam) differentiæ contrahentis: aut post abstractionem denudationemq; ab huiusmodi differentia, vt apta sit in pluribus eiusdem rationis esse: at hoc pacto iam aptitudo non est remota, sed proxima, cum habeat coniunctam indeterminationem & indifferentiam ad omnes: quam aptitudinem etiam ipsi confitentur non inuenire in natura vlla singulari, siue ea sit singularis per se, siue per accidens.

Tertia ratio. Aut aptitudo remota essendi in pluribus, quam oppositæ sententiæ auctores dicunt esse in natura humana facta singulari per accidens, est vna numero in omnibus particularibus, aut plures numero. Si vna numero, ergo aliqua etiam vna numero forma-

ris vnitas est in omnibus dicunt enim, eam aptitudinem sequi vnitatem formalem. At, quod in omnibus particularibus hominibus non existat vna & eadem numero vnitas formalis, non modo multi eorum confitentur, sed etiam ex eo patet: quia id fieri non posset, nisi vna & eadem numero natura humana esse contracta per differentias individuantes singulorum, quod fieri non potest. Nam, præter alia multa incommoda & absurda, sequeretur, fieri non posse, vt existentibus nūc pluribus hominibus aliquis non existens crearetur, aut remanentibus cæteris aliquis ex viuentibus annihilaretur. Oportet enim nihil extitisse eius, qui crearetur, nihilq; remanere eius, qui annihilaretur: quod tamen fieri non posse, si iam ante creationē non existentis extitisset in aliis hominibus eadem numero natura humana contracta per eorum differentias individuātes, & post annihilationem existentis remaneret in aliis eadem illa numero natura, quam is per propriam & peculiarem differentiam contractam habuisset. Sin vero aptitudo remota, quam esse dicunt in natura humana facta singulari per accidens, non est vna numero in omnibus, sed tot numero, quot sunt homines individui, cum illa sit eadem cum aptitudine proxima, vt volunt, tot erunt numero aptitudines proximæ, quot remotæ; nisi quod eædem quatenus impeditæ, erunt remotæ, quatenus autem expeditæ ac liberæ, erunt proximæ, vt dicunt. Quod si ita est, tot etiam erunt numero vnitates præcisionis: omnis enim aptitudo proxima essendi in pluribus suam sibi vendicat peculiarem vnitatem præcisionis. Ita fiet, vt nulla supersit vnitas, à qua natura humana dici possit vnum numero vniuersale, & vna numero species.

Quid solent ad hoc argumentum responderi.

Mira sunt, quæ ad hoc argumētum respondere solent. Non desunt enim, qui admittant vnam numero aptitudinem, vnamq; numero vnitatem formalem esse in omnibus hominibus aut potius argumentationis vi admittere cogantur: sed non eodem modo ad id, quod de creatione & annihilatione obiicitur, respondent. Nam, eorum quidam aiunt, posse quidem hominem non existentem creari, si nullus existat: & existentem annihilari, si nullus maneat, at existentib. antea, & post ea remanentibus, nō posse. neq; id absurdum esse, cum ratio creationis & annihilationis id postulet. Alii non dubitantes, absurda hæc esse vel maxima, ad nouam creationis & annihilationis explicationem confugiunt. Dicunt enim, creationem non esse productionem rei ex nullo omnino ente, sed ex nullo singulari: similiterq;, annihilationem non esse destructionem existentis in nullum omnino ens, sed in nullum singulare: quare nihil obesse, quod nunc nouus aliquis homo erectur ex humanitate eadem communi, quæ in aliis existebat: vel quod aliquis ex iis, qui existunt annihiletur, remanēte nihilominus in aliis eadem communi: quæ tamen vel ex latu indigna sunt. Legenti placet Burleum in Isagogem Porphyrij, & Capreolum ad quæstionem tertiam dist. nctionis quintæ libri tertij Sententiarum, vbi horum nonnulla, sed perperam, Scoto tribuuntur.

Qui vero plures numero aptitudines remotas naturæ humanæ concedunt iuxta numerum particularium: in quib. illa continetur, non parum in eo laborant, vt inueniant vnitatem aliquam, à qua natura humana dicatur, ac fit vnum numero vniuersale, vna quæ numero species. Nam, alij sibi videntur satisfacere, afferenda vna numero specie intelligibili, vnove numero conceptu humanæ naturæ præcise repræsentante naturam ipsam, hoc est, sine differentijs individuantibus. Aiunt enim, naturam sic repræsentatam dici posse vnum numero vniuersale, & vnam numero speciem ab vna numero siue specie intelligibili, siue conceptu repræsentante.

Refutatio.

Sed præsto est, quod contra opponatur: nempe, si non aliunde, quam ab vna numero specie intelligibili, vnove numero conceptu cōmuni, natura humana dicitur vnum numero vniuersale, & vna numero species: cum plures numero siue species intelligibiles, siue conceptus, cum à diuersis hominibus tum etiam ab eodem de humana natura formentur, fore, vt natura quoque humana sit plura numero vniuersalia, & plures numero species.

Oppon' quoque & illud potest, species & conceptus non posse dare formaliter naturæ humanæ nisi esse repræsentati, & quæ illud consequuntur: at, vt aliquid sit vnum numero repræsentatum, nō ex vno numero repræsentante diuidēdum est. Fieri enim potest, vt vna res numero à pluribus numero repræsentetur: veluti vna numero facies à pluribus numero imaginibus impressis in diuersis numero speculis.

Aliunde igitur oportet, vt natura sit vnum numero repræsentatum sine differentijs individuantib. quam ab vna numero specie aut conceptu: nempe, ab aliquā vna numero vnitate ipsius naturæ repræsentatæ quæ nostrum conceptum speciemque præcedat.

Alia responsio.

Alij, cum hanc vnitatē non inueniant, fateanturq;, nō esse vllam eiusmodi vnitatē, quæ sit vna numero species intelligibilis conceptusque communis, vt natura humana dicatur vnum numero vniuersale, vel

apte colligitur) nō habet tamen illam in ſuis particularibus, nec recte id cōcluditur, quod tamen concludere oportebat.

Solutio quorundam improbatur.

Mitto hic reſponſionem quorundam, qui negant hanc conſequentiam. Natura communis abſolute accepta nō habet repugnantiam, vt ſit in pluribus, ergo habet non repugnantiam, vt ſit in illis: quia, vt aiunt, non eſt apta conſequentia à negatiua finita ad affirmatiuam infinitam: veluti ſi d. cas, Antichriſtus non eſt albus, igitur eſt non albus, quod dicant oportere illum eſſe, vt ſit non albus. Nam, quidquid ſit de hoc colligendi modo, cū prædicatum conſequentis argu it exiſtentiam ſubiecti: nihil tamen valet, cum conueniat ſubiecto prius natura, quam exiſtat: quo pacto non repugnantia, ſeu aptitudo eſſendi in pluribus conuenit naturis communibus. Concedimus ergo conſequentiam, ſi conſequens abſolute ſumatur, hoc eſt, ſi hoc tantum colligatur: ergo habet nō repugnantiam, vt ſit in illis: ſed negamus, ſi addatur limitatio huius in modum: ergo habet in illis non repugnantiam, vt ſit in illis: quo pacto propoſitum eſt conſequens in argumentatione.

Solutio tertia Viti tribus laborātis

Tertia ratio tribus minimum vitiis laborat.

Primum eſt, quod ſupponit aptitudinem eſſendi pluribus eſſe ſimul in Socrate cū determinatione naturæ humanæ ad illū: quod quidem erat in quæſtione, noſq; falſum eſſe oſtendimus.

Alterum, quod ſumit pro diuerſis actibus eiuſdem aptitudinis naturæ humanæ determinationem eius ad Socratem & ad Platonem cæteroſq; homines, cum vnus tātum ſit actus talis aptitudinis: nempe eſſe in pluribus, ſeu determinatio ad plures homines particulares, atque adeo ad omnes: niſi velis eſſe diuerſos partiales vnum totalem conficientes. Hinc eſt, quod D. Thomas 3. p. q. 2. art. 5. ad 3. de aſſumptione humanæ naturæ in Chriſto, ait: *naturam humanam non habere rationem communis ſpeciei, ſecundum quod eſt in vno ſolo individuo, eſt ſecundum quod eſt abſtracta ab omni individuo, vel ſecundum quod eſt in omnibus individuis.* Nam, quod rectiſſime id dictum ſit, ex eo patet, quia natura humana, quoad aptitudinem non exiſtit, n ſ obiectiue in intellectu abſtrahente illam à differentiis contrahentibus: quoad actum vero non exiſtit in vno ſolo individuo, ſed in omnibus ſimul. Nec vero eſt eadem ratio de aptitudine, atque de actu, vt etiam ſit partialiter in quolibet, totaliter autem in omnibus ſimul, quēadmodum actus. Nam, actus huiuſmodi aptitudinis ex ratione ſua eſt in particularibus

Naturā non habere rationem ſpeciei ſecundum quod eſt in vno ſolo individuo.

Diſcrimen inter aptitudinem, atq; actum actum.

A naturæ aptæ, at ipſa aptitudo ad omnes ex ratione etiam ſua antecedit contractionem ad particularia: vnde nec totaliter, nec partialiter in particularibus eſſe poteſt. Quanquam etſi eadem eſſet ratio in aptitudine, atque in actu: illi tamen non loquuntur de aptitudine partiali, ſed totali, quam volunt eſſe in quolibet.

Tertium vitium eſt, quod ii, qui ratione propoſita vtuntur, credunt, determinationē naturæ humanæ ad Platonem eſſe actum repugnantem determinationi eius ad Socratē, B quod aut falſum eſt, aut nihil ad rem facit. Nam, ſi natura humana ab eis ſumitur abſolute, vt ſumenda eſt, & non, vt facta hæc aut illa per differentias indiuiduantes adiectas: falſum eſt, determinationem eius ad Platonem eſſe actum repugnantem determinationi ad Socratem: ſimul enim natura humana eſt determinata ad ſingulos per ſingulorum differentias. Vnde fit, vt exempla huius materiæ primæ reſpectu formatum repugnantiū, & huius ſubiecti completi reſpectu contrariorum accidentium nihil momenti habeant. Quod ſi natura humana ſumatur, vt eſt facta hæc per differentiam, cōſtitutiuam Socratis, quo pacto re vera ſumenda eſt, vt propoſita exempla aliquid valeant, & quomodo cā accipi extrema verba argumentationis indicant: non eſt ad rem argumentatio. agimus enim de aptitudine naturæ communis, nō de D aptitudine naturæ ſingularis. Adde, quod natura humana facta ſingularis per differentiam Socratis, non ſolum impeditur, ne ſit in Platone, ſed etiam inepta redditur, ſeu carēa omni aptitudine, vt ſit in alio, præterquam in Socrate.

Quartæ extremęq; rationi reſpondendum eſt, aptitudinem, quam habet natura communis, vt ſit in plurib. ſequi formalem vnitatem, atque adeo naturam ipſam, non per ſe

Solutio rationis quartæ.

B tamen, ſed in ſtatu potentiali ipſius naturæ: ſeu potius eſſe ſtatum ipſum potentialem, modumve eſſendi potentialem naturæ, vt ſupra, *hac ipſa quæſtione ſectio. 2.* diximus, coniunctamque eſſe cum vnitate præciſionis, ita tamen, vt non ſequatur illam, ſed potius præcedat: ſupponit enim vnitas præciſionis aptitudinem eſſendi in pluribus, non aptitudo vnitatem, vt ex eodem loco perſpicuum eſt. I- F taq; hoc modo res habet. Naturam ſequitur per ſe vnitas formalis: modum autem eſſendi potentialē naturæ, ſiue aptitudinem, vt ſit in pluribus ſequitur vnitas præciſionis. Vnde non mirum eſt, ſi vnitas formalis deſcendat cum natura ad omnia eius particularia; cum tamē impoſſibile ſit vnitatem præciſionis cū natura deſcendere, nec ſane alia ratione, niſi

Quam vnitatem ſuppo-nat aptitudo & quo vnitas aptitudinem.

Vnitatē formalem multiplicari cum natura, non ipſam aptitudinem naturæ, vt ſit in pluribus.

quia is modus potentialis aptitudo ve simul esse non potest cum natura actuata & determinata: iam enim esset actuata & non actuata, determinata & non determinata.

Obiectio. Quod si quis hunc in modum argumentetur: Natura humana non est per se inepta, vt sit in pluribus, ergo est per se apta, vt sit in pluribus, & ex consequenti huiusmodi aptitudo necessario descendit cum natura ad omnia eius particularia: neganda est consequentia: tum quia apertæ sunt plurimæ instantiæ, vt si dicas, superficies non est per se alba, ergo est per se non alba: Socrates non est per se Grammaticus, ergo est per se non Grammaticus, seu Grammatica priuatus: tum etiam, quia si apta esset consequentia, Socrates quoque esset aptus, vt esset in pluribus. sumpta enim natura humana in concreto, sic liceret argumentari: Homo non est per se ineptus, vt sit in pluribus, ergo est per se aptus, vt sit in pluribus, & ex consequenti Socrates, & quilibet alius homo est aptus, vt sit in pluribus (siquidem omnia, quæ per se conueniunt superioribus, inferioribus quoque directo suppositis conueniunt, atque adeo per se, licet non primo) quo fieret, vt Socrates, non solum quatenus homo, esset vniuersalis, sed etiam quatenus Socrates: quorum vtrumque falsum est. Neque enim (vt obiter dicam) hoc solum negandum est, Socratem, quatenus Socrates est, esse vniuersalem, sed etiam quatenus est homo. si enim quatenus homo est, esset vniuersalis, etiam simpliciter & sine adiectione illa, *quatenus homo*, esset vniuersalis: quia quæ per se conueniunt, etiã simpliciter & sine adiectione conueniunt. Quocirca recte Caietanus *in lib. de ente, & essent. cap. 4. quæstio. 6.* annotauit, etsi consequentia apte procedit à negatiua finita ad affirmatiuam infinitam (subaudi saltem vbi prædicatum consequentis non supponit existentiam subiecti, vt iam diximus) tamẽ non valere addita reduplicatione, seu geminatione per verbum, *quatenus*, aut aliud simile.

Obseruatio Caietani circa consequentiam à finitis ad infinitas.

Epilogus. Ex his duabus quæstionibus patet, quænam vnitas si propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt: quidque sit aptitudo earum, vt sint in pluribus, & quem ordinem hæc duo inter se habeant: itemque an ea vnitas & aptitudo esse possint cum natura communi in suis particularibus. Quo autem pacto naturæ ipsæ communes, quæ in particularibus suis particularibus etiam sunt, fiant vniuersales: nunc disquirendum.

Num res fiant vniuersales operatione aliqua intellectus.

QVÆST. V.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

Partis negatiuæ argumentum.

NVlla intellectus operatione opus esse, vt res sint vniuersales, ex eo primum probari potest: quia etsi nulla nunc operatio intellectus esset, adhuc tamen homines inter se specie conuenirent: cum cæteris vero animalibus genere: eadem enim omnino esset eorum conuenientia & discrimen, atq; nunc, cum illa conuenire ac differre concipimus. Quinimo ea ratione vere cõcipimus, illa partim conuenire, partim differre inter se, quod nobis etiam nihil de eorum conuenientia ac discrimine cogitantibus ita res habeat.

Deinde, quia cum homo ante operationem intellectus sit in multis, & omnis aptitudo præcedat suum actum, consequens est, vt potiori ratione ante operationem intellectus aptus sit, vt in multis insit: quod est esse vniuersale.

Tertio, quia omnia quæ per se rebus conueniunt, necessario ac proinde ante omnem operationem intellectus conueniunt, at homini conuenit per se esse vnum, cum vnitas cuiuscunque rei sit prima eius proprietas: cõuenit etiam aptitudo, vt sint in multis, cum ei nihil repugnet inesse in multis. est igitur vniuersalis ante omnem intellectus operationem.

Quarto, quia si per operationem intellectus res fierent vniuersales, id est, per species aut conceptus, quibus repræsentatur sine differentijs individuantibus; quot essent huiusmodi species vel conceptus naturæ humanæ, tot essent naturæ humanæ species, quod dici non potest.

Postremo, quia obiectum præcedit actum: vniuersale autem est obiectum intellectus, quemadmodum & singulare est obiectum sensus, vt passim Philosophi asserunt, præcedit igitur vniuersale omne actũ intellectus.

*Confirmatio eiusdem partis ex Arist. † Text. 6. * cap. 8. text. 25. & c. 20. text 39. (a) Text. 25.*

His accedunt ea, quæ Aristoteles cap. 3. lib. superiorum, † itemque ad aliquem locum de Posteriori relatione, * & cap. 15. libri 7 (a) horum de rebus vniuersalibus pronuntiat. Ait enim primo loco, *genera & species, per se communia sunt, quæ genera & species dicuntur* quo si per se, ergo necessario, & ex consequenti sine operatione intellectus.

In

In secundo autem, vniuersale in omnibus suis particularibus vnum esse: quod si in illis est vnum, ergo non expectat operationem intellectus, vt hat in illis vnum: minus etiam aptitudinem, vt in eis insit. In tertio vero loco hac ratione Platonem reprehendit, quod ponat vniuersalia separatim existere extra sua individua: cum vniuersale, quatenus vniuersale est, nihil sit aliud, quam quod aptum est, vt sit in pluribus. non opus est igitur separatione vlla per intellectum, vt res vniuersalis.

Pars affirmantis argumentum.

Contra vero, rem nullam esse vniuersalem, nisi beneficio intellectus, eo argumento primum probatur, quia aut res sunt vniuersales secundum se, seu (quod idem est) per se: aut per accidens: re autem vera non sunt per se vniuersales. quia cum omnia, quæ per se conueniunt superioribus, inferioribus quoque omnibus conueniant, vt est Aristotelis 1. *Post. cap. 5. text.* 72. & 73. sententia ab omnibus recepta: si singularia etiam, vt Socrates & Plato esse vniuersalia, quod fieri nullo modo potest, cum per se sint singularia: sunt igitur per accidens vniuersales. atque non id eis accidit secundum existentiam realem, cum hac pacto omnes singulares sint propter conjunctionem, quam habent cum differentiis individuantibus ergo secundum existentiam obiectiuam.

Deinde, quia cū nulla res, quę habet plura individua, quatenus in eis existit, sit vnum aliquid, sed multa aut etiam in vllo rerū habeat aptitudinē, sit in aliis (natura enim humana, quæ est in Socrate, per nullam potentiam potest esse in Platone, cū propria sit Socratis: nec ab eo vlla virtute separari possit, vt saltē successiue sit in Platone: simul enim luce clarius est in vtroque existere non posse) necessario efficitur, vt si vniuersalis esse debet, modo aliquo separetur à suis individuis, vt & vna tantum sit, & æque respiciat omnia sua individua atqui non potest esse separata secundum realem existentiam, vt Plato finxisse creditur. est igitur vniuersalis, quatenus est separata secundū existentiam obiectam, quæ rebus sola intellectus operatione cōferri potest. sensus enim nihil separat à conditionib. individuantibus.

Tertio, quia vniuersalia; nec quatenus talia entia nec quatenus vniuersalia, sunt æterna. (solus enim Deus est æternus, in quo nihil est vniuersale, sed omnia maxime singularia) sunt igitur al quādo facta vniuersalia, aut etiam fiunt. at non possunt fieri vniuersalia actione reali. quæ ad sola singularia terminatur. fiūt igitur actione intentionali: nec certe alia quam intellectus, qui solus inter facultates ad cognoscēdum aptas, ad vniuersalia terminari potest.

Solus Deus est æternus, in quo nihil est vniuersale.

A Accedit celebre illud Aristotelis pronunciatum in 1 lib de An **Vniuersale, & quicquid aliud communiter prædicatur, aut nihil esse,* (si de reali nimirum existentia sit quæstio) *aut posterius esse.* hoc est, aut habere existentiam actione intellectus abstrahentis naturam quālibet communem (sic enim intelligunt Aristotelem grauissimi quique Peripatetici ex quibus commentator Auenrois †satis tritum illud collegit, scriptumque reliquit, *intellectum facere in rebus vniuersalitatem.* Sed lege

B præter ea quæ dicta sunt, eundem Auenroem 12. *Metaph. comm.* 4. 14. & 28. *Alber. Magn. in* 1. *lib. de Ani. tract.* 1. *cap.* 4. *Diuum Tho. in* 1. *de Anim. lect.* 1. & *alios.*

* *Cap.* 1. *text.* 8

† *In primum de Ani comment.* 8.

Prima opinionis refutatio.

Sectio II.

C TRes sunt in hac quæstione sententię. Nō desunt, qui dicant naturas, quę pluribus rebus communes sunt, non modo ex se ipsis, & sine operatione intellectus esse vniuersales, sed etiam in suis particularibus habere suam vniuersalitatem, & quæ cum eis simul existat: quam opinionem ascribunt Scoto in secundo Sententiarum distinctio. tertia, quæstio prima.

Prima opinio quæ Scoto attribuitur.

Atque hi, etsi in priori parte suæ assertionis reprehendēdi non sunt, vt patebit: in posteriori tamen non recte sentiunt, neque apte

D in ea asserenda Scoto vtūtur patrono. Is enim etsi concedit eo loco, natura communes habere in suis particularibus suam communitatem (loquitur autem de materialibus, quanquam eadem est ratio in materiæ expertibus) perspicue tamen negat, eas habere in illis suā vniuersalitatem: quod etsi sint cōmunes ante operationem intellectus, non sint tamen

E vniuersales actu, h. e. non habeant suam vniuersalitatem actu existentem sine operatione intellectus, vt inferius exponemus. Vnde perspicuum est, non accepisse Scotum communitatis nomē pro vniuersalitate actu, sed potentia duntaxat.

Non assi bāo Scoto sententiam.

Verum, quod vniuersalitas rerum nō sit in ipsis earum particularibus, vt hi volunt, ex superioribus duabus quæstionibus perspicuū

F est. In eis enim ostendimus, fieri non posse, vt aptitudo essendi in pluribus, in qua consistit vniuersalitas, & vnitas præcisionis, quæ illam sequitur, in particularibus naturæ vniuersalis existant.

Refellitur secunda pars opinionis.

Ea tamen ratione excusationē prætendere possunt in attribuenda Scoto sua opinione, quod ille non solum dicat in loco citato, na-

Ab Scoto attributa indifferētia.

turas

naturam in suis indiuiduis existiti.

aturas communes habere in suis particularibus vnitatem minorem numerali, sed etiam cum ea coniunctam indifferẽtiam ad omnia earum particularia. Quod quidem, si reuera sentit, neque expositione aliqua alium sensum habere potest, nisi quem verba præ se ferunt: dubium non est, quin ponat in particularibus cuiusque naturæ communis nõ tantum vniuersalitatem potentia, sed etiã actu: etsi in ea re parum aduertens sibi repugnet. Nam, vbi datur indifferentia ad omnia particularia, ibi necesse est & detur aptitudo ad illa, & vnitas præcisionis.

Huc Scoti expositores accurrunt, & varias expositiones afferunt, vt suum Auctorem à falsa sententia, aut à contradictione defendant. Quidam enim satis se putant satisfacere, si ostendant, Scotum nomine entitatis minoris numerali, quam ponit in particularib. naturarum communium, intellexisse vnitatem formalem, quæ cum qualibet natura cõmuni tanquam peculiaris eius proprietas in suis particularibus multiplicatur: cum ea enim multiplicata non potest existere vnitas præcisionis, quam ille appellat vnitatem numeralem obiecti communis. Atque ita quidẽ dicere oportet, vt Scotus recte sentiat. *Lege Lichetum in 2. dist. 3 quæst. 1 Ant. Troma. 7. Metaph quæst 7. Anton. Andr. Metaph* 8. Verum indifferentia, quam cum vnitate minore numerali coniungi arguit, illum eius vnitatis nomine, aut non intellexisse, aut intelligere non debuisse vnitatem formalem. Indifferentia enim non est coniuncta cum vnitate formali particulari facta, sed cum vnitate præcisionis ante particularia, aut (quod eodem redit) cum vnitate formali in commune sumpta.

Secunda sententiorum Scoti expositio.

Alii dicunt, vnitatem minorem numerali, quam Scotus ponit in particularib. esse quidem ipsam ex se sufficientem, vt natura secũdum eam habeat aptitudinem, vt sit in suis particularibus, non tamen, vt dicatur de illis omnibus prædicatione dicente, hoc est hoc: quia vnitas illa, quę existit in Socrate, est propria Socrati per differentiam individuantem Socratis. *Refutatur.* Sed non vident, eandem esse rationem in aptitudine dicendi passiua, atque in aptitudine essendi: vt natura humana secundũ vnitatem minorem numerali, quam habet in Socrate, est apta, vt sit in omnibus suis particularibus, sit etiam apta, vt dicatur de omnibus prædicatione dicente, hoc est hoc, hoc prædicatione in recto, quæ etiam per modũ identitatis appellatur, & à prædicatione in obliquo, siue dicente, hoc est hoc, distinguitur: quod si non est apta, vt sic prædicetur, ergo non est apta, vt sic insit.

A Alii vtuntur distinctione indifferentiæ in positiuam & priuatiuam, dicuntq; Scotum re vera intellexisse vnitatis nomine vnitatẽ formalem, verum non addidisse illi in particularibus indifferentiam positiuam, sed tantum priuatiuam. Volunt enim indifferentiam positiuam, quam etiam contrariam appellant, esse eam, qua natura ita est ex se indifferens ad omnia sua particularia, vt in eo statu cũ nulla differentia cõtrahente coniuncta sit: quod quidem solius intellectus opera fieri posse dicunt, abstrahente nimirum intellectu per speciem intelligibilem, aut cõceptum naturam communem ab omnibus differentiis, quibus in rerum natura contracta est. At indifferentiam priuatiuam nihil esse aliud, quam quod natura ex se non sit addicta ad vllam differentiam contrahentem, licet re vera cum aliqua earum, aut etiam cum omnibus, sit coniuncta.

Tertia explicatio. Duplex apud Scotũ sit differentiæ indifferentia.

C Est quidem hæc speciosa distinctio indifferentiæ, sed speciei nihil subest doctrinæ solidæ. Primum enim, si recte nominibus contrariæ & priuatiuæ indifferentiæ vtuntur, nõ minorem oppositionem sed maiorem potius indicat nomen priuatiuæ, quam cõtrariæ, cum priuatiua magis ad contradictoriam accedat. Vnde fit vt si contraria excludit omnes differentias contrahentes naturam ex se indifferentem: priuatiua quoque, atq; adeo potiori ratione illas excludet. Si vero nihil curent propriam vocabulorum significationem, iam quæro quid iuuet ista coniunctio differentiarum determinantium naturam ex se indifferentem cum natura ipsa, vt differentiæ simul sint cum indifferentia, & determinatio, quam faciunt, cum indeterminatione naturæ. differentias enim determinantes nihil repugnat, sed maxime etiam congruit, si simul esse cum natura. at eas esse simul cum ipsa naturę indifferentia, & determinationem per differentias cum indeterminatione naturæ, omnino repugnat.

Impugnatur

E Quæro etiam, quid sibi velit illud, *ex se*, siue, *de se*, cum dicunt, naturam determinatam & indifferentem. Nam, si idem est, atque naturam esse per se indifferentem & indeterminatam, ita vt indeterminatio & indifferentia in secundo modo dicendi per se comitetur naturam: iam ea indifferentia & indeterminatio positiua erit, neque vllibi compatietur secum determinationem per F vllam differentiam contrahentem. Si vero idem est, atque naturam non per aliquid adiunctum, sed tantum in statu eius solitudinis seu potentialitatis, quam habet antequam contrahatur per differentias, aut post-

quam

quam ab eis abstracta & quasi ausisa est, esse indifferentem & indeterminatã (quod re vera dicant oportet) iam fatentur, indifferentiam & indeterminationem non esse simul cum natura contracta & determinatam per differentias contrahentes, sed cum natura nondum contracta, aut iam à contrahentibus abstracta.

Ad hæc, si indifferentiam naturæ abstractæ propterea positiuam, & contrariam appellant, quia natura in eo statu non compatitur secum differentiam vllam contrahentem & determinantem, licet alia ratione omnes compatiatur, cur non etiam vocant positiuam & contrariam eam indifferẽtiam, quam natura sibi vendicat antequam contrahatur, simul sit cum indifferentia contrahente cum in eo etiam statu nullam contrahentem differentiam compatiatur, etiamsi posterius natura omnes compatiatur, hoc est in suis particularibus.

Quarta Vera quæ Scoti expositio.

Alia igitur ratione Scotum interpretari possumus, vt & recte sentiat, & sibi non repugnet. Ea vero est, vt velit, naturas communes etiam in suis particularibus existentes habere indifferentiã ad omnia sua particularia, eamque re vera esse positiuam & contrariam, vt appellant, siue non compatientem secum determinationem per differentias (nulla enim alia est indifferentia) verum tamen non eam habere in illis, sed ex se, id est, ante illa: in statu nimirum potentiali, quo contractionem per differentias antecedũt. Quod autem subdit, naturas hoc pacto vniuersales non esse vniuersales actu, sed potentia: eum sensum habere potest, vt significet, eas non habere vniuersalitatem actu existentem ante operationem intellectus, sed potentia duntaxat, quod verissimum est: nam cum vniuersalitas rerum non possit existere in particularibus earum, vt probatum est (quod esset existere realiter) reliquum est, vt tantum obiectiue cum rebus ipsis possit existere. Quare cum obiici non possit nisi intellectui, vt proxima quæstione patebit: perspicuum est, rẽs non habere vniuersalitatem actu existentem nisi per operationem intellectus.

Quo pacto natura sine intellectus ad omnia sua particularia & quæ ei vera sint differentiã requiratur.

Quocirca non est necesse, vt Scoti expositores ad eam expositionem confugiant, vt dicant, Scotum expectare operationem intellectus, non vt res habeant aptitudinem, vt sint in pluribus, sed prædicentur de pluribus: ad vtramq; enim aptitudinem expectat Scotus actionem intellectus, si vtraque sumatur secundum existentiam: ad neutram vero, si ambæ sumantur secundum nudam conuenientiam: naturæ enim communes, quemadmodum ante cõtractionem sunt aptæ, vt sint in pluribus, ita etiam sint aptæ, vt prædicentur de pluribus. Sed addunt, hoc esse discriminis, quod ante operationem intellectus, aptitudo, vt sint in pluribus, est proxima suo actui, aptitudo autem, vt prædicentur de pluribus, non est proxima, sed remota. expectant enim res ab intellectu species intelligibiles, aut conceptus, quibus actu sint prædicabiles potentia proxima.

Quid addit Scotus.

Hæc tamen nec omnino vera videntur, nec si sint, ad rem faciunt. Nam, vt lignum est ex se conformabile in statuam potentia passiua proxima, etsi, vt conformetur, à Polycleto expectat artem, qua Polycletus possit ex eo statuam efficere: ita naturæ, quæ denominantur communes, sunt ex se prædicabiles de pluribus potentia passiua proxima, etsi vt prædicentur enuntienturque expectant speciem aliquam intelligibilem conceptumve, cuius interuentu intellectus id facere possit. Sed esto, non vocemus potentiam proximam naturæ, vt prædicetur, nisi cum eius species aut conceptus est in intellectu, quid inde ad propositã dubitationem? Neq; enim quærimus vtrum naturæ rerum communes sint prædicabiles actu ante operationem intellect⁹, sed an sint vniuersales actu, quod etiam Scotus negat, & nos, quomodo id verum esse possit, exposuimus; ille vero exponere nec curant, nec vero aliter possunt, quam vt à nobis explicatum est. Ita patet, non recte sentire primæ opinionis auctores in posteriori parte suæ assertionis, nec re vera Scotum in ea asserenda illis patrocinari.

Quæ ad mentem Scoti dicta sunt, quo pacto accipienda.

Refutatis secunda opinionis, & approbatis tertia.

SECTIO III.

Secunda opinio explicatur.

ALij oppositam omnino sententiam sequuntur: dicunt enim, naturas communes non solum non habere suam vniuersalitatem in suis particularibus, verum neque ex seipsis esse vniuersales, sed sola operatione intellectus vniuersales effici. Afferunt autem D. Thomam, & pœne totam Scholasticorum antiquitatem in suæ opinionis confirmationem. Diuus enim Thomas capite quarto libelli de Ente & essentia, non tantum asserit, sed etiam probat, naturas communes nec secundum se, nec vt sunt in suis particularibus, sed vt sunt in intellectu, esse vniuersales, & in eo tantum obiectiue sibi vendicare vniuersalitatem: quod Auicennæ etiam & Commentatoris auctoritate cõfirmat. Idem ex veteribus Scholasticis & priores D. Thoma, vt Albertus & Alensis: & posteriores, vt Ægidius & cæteri reales sensisse videtur.

Vide *Auicen.5.lib ſua Metaph c.1. Auer. prime de Ani.comm.8.& 12.Meta.comm.4. & 3.de Ani. comm.18 Albert.Mag in predic.Aliſ.7 Metaph. in tex 46.Ægid q.2 prolegt.& prime Sent.d.19. p.2.Duran.in 1.d 3.q.5. & in 2.d.34.q.7. & alios Sect precedenti.*

A

Non eſſe omnino ex parte probabilem.

Sed horum opinio,etſi in priori quoq; parte nobis probatur,latiſq; ex iis quę dicta ſunt, confirmata relinquitur:poſteriori tamen, vt ſuperior(niſi aliter,quam vt ſonat exponatur) non placet; eſt enim ex duabus ſuperioribus quæſtionib perſpicuum naturas communes habere ex ſe, & ante operationem intellectus & vnitatem præciſionis, & aptitudinẽ,vt ſint in pluribus. Quo fit,vt hac ratione tantum ſint, ac fiant vniuerſales operatione intellectus, quatenus non habent vniuerſalitatem actu exiſtentem, niſi obiectiue in intellectu.

B

Vt debeant citati Auctores intelligi.

Atq; hoc pacto intelligendos eſſe Auctores, quos citant,ex eo primum patet.quia omnia hoc modo apte cohærent,nullaq; repugnantia in tantorum virorum doctrina ſupereſt. Deinde,quia facere & fieri ad exiſtentiam referuntur. Vnde cum illi dicunt, res fieri vniuerſales operationes intellectus, nihil aliud voluiſſe exiſtimandi ſunt, quam quod earum vniuerſalitas ſola operatione intellectus exiſtere incipiat, quandoquidem in rebus particularibus exiſtere non poteſt, vt in exponenda Scoti ſententia diximus. Demum,quia verba quibus hanc quæſtionem proponunt,hæc ſere ſunt: Vtrum vniuerſalia ſint extra animã, hoc eſt, an exiſtant ſine operatione intellectus. Tandemque concludunt, ea quidem, quæ denominantur vniuerſalia, eſſe extra animam,ſi ſint realia,hoc eſt, exiſtere realiter, ſi eorum ſingularia realiter exiſtunt: at ipſam vniuerſalitatem nunquam exiſtere, niſi obiectiue in intellectu.

C

D

Vera ſententia exponitur.

Eſt igitur vera germanaque & omnium vt credere par eſt, veterum Scholaſticorum ſententia, naturas communes ex ſe, & ante eam operationem intellectus, qua à ſuis particularibus abſtrahuntur, nempe prius natura, quam in ſuis particularibus exiſtant,aut contractæ in eis ſint, eſſe actu & non potentia tantum vniuerſales, tametſi nõ habent ſuam vniuerſalitatem exiſtentem, niſi cum intellectuſſine differentijs contrahentibus obiicitur. Quæ ſententia etſi ex dictis patet,tamen quoad priorem partem, quæ maiorem difficultatem recentioribus ingerit, duobus item argumentis confirmari poteſt.

E

Naturæ cõmunes extra intellectũ eſſe actu ſed non vniuerſales.

Probatur in primo duobus argumentis.

F

Vnum eſt, quia quæ conueniunt rebus per operationem intellectus, ſunt poſteriora iis, quę illis conueniunt,vt exiſtunt in rerum natura,ſiue, vt dicitur, à parte rei: ſed aptitudo earum, vt ſint in pluribus non eſt poſterior, ſed prior ipſo eſſe in pluribus, qui eſt actus conueniens illi à parte rei: non conuenit igitur rebus per operationem intellectus: quod ſi aptitudo eſſendi in pluribus non conuenit rebus per operationem intellectus: ergo nec vniuerſalitas,cũ in ea poſita ſit totavniuerſalitatis ratio. Idem argumentum hunc etiam in modum proponi poteſt. Actus eſſendi in pluribus, qui eſt fundamentum prædicationis de pluribus,non pendet ab operatione intellectus,vt omnes fatentur, ergo nec aptitudo,ſeu vniuerſalitas, quæ ordine naturæ præcedit actum. *Lege Scot. in Iſag.q.Porphyrii.q.14. & Caiet.ad finem tab. de Genere.*

Alterum argumentum eſt,quia diuerſæ naturæ rerum diuerſas quoque habent aptitudines, vt ſint per modum idẽtitatis in his aut illis:natura enim animalis non habet aptitudinem,vt hoc modo ſit in lapidibus, ſed in animalibus: contraque natura lapidis non eſt apta, vt ſit in animalibus, ſed in lapidibus. Cum igitur hæc aptitudinum diuerſitas non proueniat ex operatione intellectus abſtrahentis naturas communes à ſuis particularibus, cum omnes, qualeſcunque ſint, eodem modo abſtrahat: perſpicuum eſt eam prouenire ex ipſis rerum naturis: eiſque conuenire præciſa omni operatione intellectus, qua à ſuis particularibus abſtrahantur.

Solutio eorum, quæ initio pro vtraque parte propoſita ſunt, quatenus vera ſententia aduerſantur.

Sectio IV.

QVapropter ad priora argumenta initio quæſtionis propoſita, quatenus huic ſententiæ aduerſantur,hunc in modum ſatisfaciendum eſt.

Soluuntur argumenta poſita ſectione prima pro parte affirmante.

Ad primum,nihil eſt quod reſpondeamus, cum non loquatur de exiſtentia vniuerſalitatis, ſed hoc tantum nitatur oſtendere, communionem & diſcrimen rerum inter ſe, non pendere ab intellectus apprehenſione.

Secundum quoq; recte concludit, ſi velit, aptitudinem eſſendi in multis præcedere ſuum actum, non quoad exiſtentiam, ſed quatenus naturis communibus ante contractionem conuenit.

In tertio illud non eſt verum, vnitatem, quæ propria eſt vniuerſalium, eſſe primã rerum proprietatem,aut per ſe cõuenire rebus, quæ denominantur vniuerſales, niſi verbum, *per ſe*,idem valeat,atque,*non per aliud*. Prima enim proprietas cuiuſque rei communis eſt

vnitas

Vnitas præcisionis neq; in primo neque in secundo modo per se conuenit naturis communibus.

vnitas eius formalis: hæc vero antecedit præcisionis vnitatem, quæ ppria est rei vniuersalis, vt vniuersalis est. Quæ quidem præcisionis vnitas, vt neq; in primo, neque in secundo modo dicendi per se naturis cõmunibus conuenit: ita nec conuenit per differentias contrahentes, aut intellectum abstrahentem, sed ante omnem contractionem abstractionemque, quod idem dicendum est de aptitudine essendi in multis.

Quartum in eo peccat, quod ex multitudine repræsentantium arguit multitudinem repræsentati: quanquam si ex sola repræsentatione res fierent vniuersales, recte colligeret, vt superius 14. *sect.* 4. ostensum est.

Vniuersale vt præcedat actum intellectus.

Extremæ argumentationi concedimus, obiectum proprium & peculiare intellectus, quod est vniuersale, duobus modis præcedere actum intellectus, & quoad naturam rei obiectæ, & quoad vnitatem præcisionis & aptitudinem essendi in multis, quibus præcedit contractionem naturæ per differentias. Natura enim absolute sumpta est id, quod obiicitur, vnitas autem & aptitudo est conditio, sine qua non obiicitur. Non præcedit tamen obiectũ intellectus actum illius quoad existentiam vnitatis & aptitudinis, vt dictum est.

Ad locu Aristotelis.

Locus vero primo ex Arist. citatus, pro nobis est, qui fatemur, naturas rerum communes esse per se, id est, non per aliud, immo etiam necessario, ac proinde sine operatione intellectus genera & species. Secundus item nihil contra nos facit, adeo, vt etiam iis fauere videatur, qui sentiunt eam numero vnitatem, à qua quodlibet vniuersale est vnum numero existere in particularibus illius. Sed re vera non fauet, cum sic exponendus sit, vt Aristoteles loquatur de vnitate negatiue sumpta, vt Caietanus *in lib. de Ente & essentia, cap.* 4. ait: sensus enim est, vniuersale non facere in suis particularibus differentiam talis naturæ à non tali: quo pacto animal non facit in homine & bestia differentiam sensitiuæ naturæ, & non sensitiuæ, & homo in Socrate & Platone differentiam naturæ humanæ à non humana. Tertius demum locus non solum nobis non aduersatur, sed fauet etiam non minime. sic enim reprehẽdit Platonem Aristoteles, quod sentiat vniuersalia separatim existere existentia reali: vt non dicat, vniuersalia, quatenus vniuersalia sunt, existere in suis particularibus: sed totam rationem vniuersalitatis in aptitudine essendi in pluribus constituat. patet autem, hanc aptitudinem præcedere omnem existentiam & realem in particularibus, & obiectiuam per abstractionem ab illis.

Ad argumẽta superius affirmatiua.

Ad posteriora vero argumenta, ex dictis fere patet quo pacto respondendum sit. Sed tamen perspicuitatis gratia ad primum dicendum, res non esse per se vniuersales eo modo, quo Aristot. *Primo Metaph. c.* 1 *& alibi in locis*, distinguit primum & secundum modum dicendi per se: sed in eo sensu, in quo idem asserit, singularia, vt Socratem & Calliam agere aliquid aut pati per se, id est, non per aliud: vniuersale vero, vt hominem aut animal agere aut pati per accidens, hoc est, per aliud, quod per singularia & agant & patiantur. Addendumq; falsum esse, quidquid hoc pacto rebus communibus per accidens conuenit, conuenire illis vel secundum existentiam realem, vel secundum obiectiuam: potest enim eis conuenire ante omnem existentiam siue realem, siue obiectiuam.

Posse aliquid cõuenire alicui ante omnem existentiam realem & obiectiuã. Secundi falsitas.

Ad secundum dicito, etsi nulla res communis est positiue vna aut apta, vt sit in pluribus, quatenus existit in suis particularibus: tamen, vt talis sit, id est, vt habeat vnam duntaxat numero vnitatem, vnamque numero aptitudinem ad sui multiplicationem, non esse necesse, vt separetur per intellectum à suis particularibus, cum talis sit prius natura, quam ad illa contrahatur, licet non talis existat, nisi per abstractionem à suis particularibus.

Multa rebus ab æterno cõpetant.

Ad tertium dicendum, æternum esse ac temporale, ad existentiam proprie pertinere, quo pacto nihil est æternum, nisi Deus: sed tamen multa conuenire rebus ab æterno, nẽpe omnia, quæ de illis necessario prædicantur, etsi nec in primo, nec in secundo modo dicendi per se conueniant. Hoc autem modo conuenit rebus communibus ab æterno esse vniuersales, quatenus ex se potentiam habent: vt per differentias suorum particularium contrahantur, & in eis multiplicentur. fiunt tamen vniuersalia secundum existentiam suæ vniuersalitatis apud nos, cum naturas communes à differentiis contrahentibus abstrahimus.

Ad Arist. & Commentatoris loca.

Ad ea vero, quæ ex Aristotele & Commentatore allata sunt, haud difficilis est responsio. Loquitur enim Aristoteles in priori pronunciato de vniuersali quoad existentiam vniuersalitatis, quod Commentator exponit in posteriori. Quo autem pacto res in hoc sensu fiant vniuersales, nunc explicandum est.

An res sola intellectus operatione fiant vniuersales.

QVÆSTIO VI.

Quid & quotuplex sit abstractio, & quæ abstractionis genere vniuersalia à suis particularibus abstrahantur.

SECTIO I.

Ordo explicandorum.

CVm res, quæ de pluribus dicuntur, per abstractionem à suis particularibus fiant prædicto modo vniuersales, explicandum in primis est quid & quotuplex sit abstractio: deinde quo abstractionis genere vniuersalia abstrahantur à suis particularibus: postremo quibus animæ viribus ea fiat abstractio. Ex qua tota disputatione patebit, quid noui rebus abstractis per abstractionem adueniat. Abstrahere nihil est aliud, quam aliquid ab aliquo modo aliquo separare. Cũ autem multiplex sit abstractio, satis erit, si trifariam, quoadrem præsentem attinet, distinguatur: in realem, negationis, & præcisionis. Realis abstractio est, cum aliquid ab aliquo re ipsa separamus, quo pacto aurum è terra, & pisces ex fluuio abstrahimus. Cum autem ea, quæ non permanent, non dicantur separari, sed perire: non dicimus, accidentia, quæ naturaliter remouentur à subiecto, realiter ab eo abstrahi, quæ naturaliter sine subiecto cohærere non possunt. Abstractio negationis est, cum vnũ de altero negamus, quæ proinde aut vera abstractio est, vt cum negamus albedinem de coruo, aut falsa, vt cum eandem negamus de cygno. Abstractio præcisionis tum fit, cum è duobus coniunctis inter se vnum apprehendimus, alterum relinquimus: vt cum aspectu apprehẽdimus colorem lactis non apprehensa eius figura. Non dicimur autem potentiis appetitiuis abstrahere vnum obiectum ab alio hoc abstractionis genere, tametsi vnum ab alio distinguimus (sæpe enim, verbi causa, color rei placet appetitui, cuius sapor displicet) quia potius res, quas appetimus, nos à nobis ipsis quodammodo abstrahunt, & ad se trahunt. Vnde est illud Dionysij, *Cap. 4. de Diuinis nominibus*, *Amor extasin facit*, hoc est amantem extra se ponit. Et illud quod dici solet, *Anima plus est vbi amat, quam vbi animat*. Ratio discriminis est, quia apud nos potẽtiæ apprehensiuæ accipiunt species à rebus, quas apprehendunt, & per eas quodammodo res ipsas ad se trahunt (hinc enim apprehensiuæ dicuntur) & appetitiuæ sunt quædam quasi instrumenta, quibus res appetitæ appetentes ad se trahunt: appetimus enim res, vt sunt in se ipsis: apprehendimus autem, vt illæ sunt in nobis: ita vt, quemadmodum Aristoteles *libr. 2. de Anim. ca. 12. text. 111.* ait, *etiam sensus ipsi externi obiecta materialia sine materia quodammodo recipiant*, hoc est, sine plerisque obiectorum materialib. conditionibus, vt candorem niuis sine frigore, & flammam ignis sine calore.

Triplex abstrahere.

Realis abstractio quid

Negationis quid sit.

Præcisionis quid.

Potentiis appetentib. cur non dicamur abstrahere.

Quæ abstractio vniuersalibus sit assignanda.

Vniuersalia igitur non abstrahuntur à suis particularibus abstractione reali: quia genera, species, & differentiæ sunt omnino idem re cum suis particularibus: propria vero & accidentia, etsi aliquo modo possunt esse diuersa à particularibus subiectis, nempe, si spectentur quoad formalia nominum significata (sæpe enim sunt veræ, ac reales qualitates, aut quantitates) non vniuerse tamen hoc pacto sumpta ab eis distinguuntur realiter: nec sic etiam sunt vniuersalia respectu eorum, cum de illis hac ratione (hoc est abstractis nominibus) prædicari nequeant: nec denique si diuina potestate abstrahantur realiter à subiectis, vt intellectus & candor ab hominibus candidis, erunt vniuersalia sed singularia, & tam multa etiam, quam erunt ipsa particularia subiecta. Nunquam enim efficiet vel ipsa diuina potestas, vt per abstractionem alicuius accidentis seu communis, aliquid vnum siue abstractum, siue concretum in rerum natura per se cohæreat, quod pluribus per sui multiplicationem commune esse possit.

Nulla potentia fieri posse vt singulare sit commune plurib. multiplicationem.

Non abstrahuntur etiam vniuersalia à suis particularibus abstractione negationis vera, si sint ex quatuor prioribus vniuersalium generibus, cum & genera omnia, & species, & differentiæ, & propria item necessario suis particularibus conueniant. Sin autem sint accidentia, quæ quintum genus faciunt: poterunt illa quidem vere sic abstrahi à particularibus subiectis, quia vt de illis vere affirmari, ita & negari possunt: at hæc abstractio non efficit sola, vt quod sic abstractum fuerit, sit vere accidens ad quintum vniuersalium genus pertinens: multa enim vere negantur de rebus, quarum accidentia esse non possunt, vt lapis de homine, & color de Angelo. Itaque nisi negatio vera supponat possibilem affirmationem, nunquam ea propria erit accidentis quinti prædicabilis. Accedit, quod nec negatio suppositæ affirmationi possibili, quemadmodum nec affirmatio suppositæ possibili negationi, efficit, vt id, quod negatur, sit vniuersale, cum singularia accidentia, vt singularia sunt, hoc pacto negari possint de singularibus subiectis. Itaque, nisi id, quod sic negatur, vt affirmati possit, alia ratione fiat vniuersale: nunquam sane hoc abstractionis genere vniuersale erit.

Negatio, vt possibilem affirmationem sit accidentis propria, quæ supponat.

Ergo

Vniuersalia abstrahi præscindendo.

Ergo supereſt, vt vniuersalia abstrahantur à suis particularib. abstractione præcisionis, quæ simplex quoq; apprehensio dicitur, quatenus nimirum apprehenduntur non apprehensis vilis particularium differentiis Hoc autem fieri posse ex eo patet, quia, etsi vniuersalia sunt de ratione particulariū, tamen particularia non sunt de ratione vniuersalium.

Duplicē esse apprehensionem simplicē

Iam vero, cum duplex sit apprehēsio simplex, vna habitualis, quæ fit per impressam speciē, qua repræsentatur obiectum: actualis altera, quæ fit per actum apprehendēdi, expressamque similitudinem, (si quando ea per actum apprehendendi, cognoscendive exprimitur) duplex quoq; esse poterit abstractio præcisionis vniuersalium: vna habitualis, si fiat per species impressas, & habitualiter inhærentes: altera actualis, si fiat per actum apprehendēdi id, quod repræsentatur.

Num viribus sensitiuis vniuersalia abstrahi possint.

SECTIO II.

Apprehensiuæ potentiæ, quot, & quæ:

QVibus autē viribus animæ hæc fiat abstractio, nunc videndum Ac oportere, vt fiat apprehensiuis, ex ipsa huius abstractionis explicatione constat. Apprehensiuas autem vires seu potentias, quæ sunt in primo quasi aditu, & ingressu animæ nostræ, esse quinque sensus externos, manifestū est: hi enim sunt, quorum opera primam rerum notitiam percipimus. Vnde commune illud Philosophorū proloquium: *Nihil esse in intellectu nostro, quod non prius fuerit in sensu*, de sensu externo primū intelligitur. oportet enim quidquid à nobis intellectu apprehenditur, vel aperte, ac per se obiiciatur externo sensui, veluti figuræ hirci aut cerui, vel inuolute, ac per aliud, vt ipsa hirci aut cerui substantia, & hircocervus, h. e. figmentum ex figura hirci cerui q; compositū, quod quasi per partes apprehenditur, cum hircus cervusque apprehensiuæ potentiæ repræsentatur.

Externis sensib. fieri vniuersalis abstractionem non posse.

His ergo sensibus non posse fieri abstractionem vniuersalis à singularibus, duobus potissimum argumentis aperte constat. Vno, quia nihil percipitur externo sensu, nisi, vt hic & nunc, hoc est, vt addictum certo loco ac tempori: at vniuersale, vt vniuersale est certo tempori aut loco addictum non est. Altero, quia sensibus externis nihil percipimus, nisi intuitiue (vtimur enim hoc verbo alioqui proprio solius aspectus propter inopiam vocabulorum ad significandam perceptionem præsentis sensibilis, vt præsens est, à quocunque sensu illa fiat) cum interim nemo dubitet, abstractiuā perceptionem, quæ nihil est rei obiectæ præsentiam, intuitiuæ perceptioni oppositam esse. Quod si quis obiiciat, sensus etiam externos in absentia rei sensibilis operationem habere posse, vt eā ab aspectu Solis, quem attentius intuiti sumus, oculos auerti mus (videmur enim quocunq; oculos dirigimus, Solem videre, quod propter relictam in oculis Solis speciem certum est accidere) perfacilis est responsio, neque enim id vera visio est, sed deceptio & illusio, ac etiam læsio videndi facultatis. Nihil enim reuera percipit aspectus, sed percipientis more se habet, quod aliquandiu relinquatur in oculis species rei obiectæ, vt ipse etiam Arist. in lib. de insomniis fatetur.

Obiicitur.

Soluitur.

Nihil absente obiecto à sensu percipi.

Sensus communis.

Alterum genus apprehensiuarum potentiarum est sensus communis, qui vnicus est in quolibet animali, & primus ex internis, in primo etiam interiori animæ quasi vestibulo residet, propriamq; sedē, &, vt Medici vocant, cellulam in anteriori capitis parte habet. Huius officium est omnium externorū sensuum obiecta & operationes percipere ac distinguere: itemq; iudicare posse sit ne eadem res sensibilis, an diuersæ, quæ à diuersis sensibus percipiuntur: vt sitne aliquid idem, an diuersum albedo ac dulcedo: quod nec aspectus ipse per se, nec gustatus facere possunt, cum ille solum colorem, hic tantum saporem percipiat: tū etiam discernere, magis ne oberetur animal vno sensu, quam alio, veluti, acurius ne videat, an audiat, quod nec solus aspectus, nec solus auditus, nec vterque simul præstare potest: sed vnus alius, qui noverit vtriusq; operationes, & quasi communis arbiter earum discrimen diiudicet. Quanquam hoc tertium aut solus, aut præcipue videtur facere intellectus.

Sedes.

Officium.

Cur ita appellatur.

Quocirca non dicitur communis hic sensus, quod commune aliquid sensibilē à particularibus abstrahat, sed quod communiter omnium sensibilium differentias percipiat. Quod enim nihil commune apprehendat, ex eo patet, quia est quasi centrum externorum sensuum, neque vnquam in absentia rei sensibilis operationem habere potest, sed semper simul cum externis sensibus rem, vt hic & nūc percipit, hoc est, in eadem rei præsentia & locali, & temporaria.

Phantasia.

Tertium genus est phantasia quam plerique imaginationem appellant, cum tamen Græco phantasiæ vocabulo vti malint, qui Latine loquuntur. Eaq; etiam interior est potentia, quam sensus communis; &, vt dici solet, in secunda cerebri quasi cellula sedem habet. Proprium eius munus est, sensibilium species seruare, & in eorum absentia alia ex aliis componere, & in alia diuidere: atq; adeo alias

Vbi residat. Eiusdem munus.

sensibiles species ex aliis procreare, vt ex diuersorum animalium figuris tertium quoddam animal fingere, & vnum integrum quasi membratim dilcerpere, & ex alio alia atque alia producere.

Vt componat & diuidat singularia.

Quanquam vero hic iam sensus diuidat, ac ex vno multa faciat, non secernit tamen vnquam naturam communem à singularibus differentiis, neque vllam, eandem in plures eiusdē rationis multiplicat: sed semper in ipsis singularibus versatur, dum hoc cum illo componit, & hoc ex illo separari, aut quasi nasci ac pullulare apud se fingit.

Quartum deinde sequitur virium apprehensiuarum genus, quod ex internis sensibus est tertium. Æstimatiuam vocant Philosophi in brutis animātibus, in hominibus vero cogitatiuam, & rationem particularem, vt eam a ratiocinandi facultate, intellectuve distinguant: quam etiam in tertia cellula collocādam fere existimant. Huius peculiare officiū in omnibus animalibus est, ex sensatis insensata percipere, h.e ex speciebus, quibus sensibilia per se à superioribus tribus facultatibus percepta sunt, species eorum, quæ per se sub sensum non cadunt, elicere: quo pacto oues figura lupi conspecta, illum vt inimicum fugiunt, & degustata herba noxia, eam vt noxiam abiiciunt: quod non facerēt, nisi ex speciebus figuræ ac saporis inimicitiæ ac nocumenti species elicerent. Sed hoc interest inter homines & bruta animantia, quod id ex quodam naturæ instinctu, & sine vllo discursu bruris animantibus cōtingit: homines verso etsi in primis ac repentinis motibus multa insensata ex sensatis naturę instinctu percipiunt: fere tamē ratiocinatione quadam & discursu id faciunt.

Æstimatiua nomina.

Solet.

Officium.

Diuersum.

Huic facultati dicat aliquis, posse contingere, vt vniuersalia, quæ insensata sunt, à sensatis particularibus abstrahat: sed non ita res habet. Cum enim adhuc sit materialis potētia, h.e. organo corporeo inhærens, nihil nisi vt singulare, addictumque singulari materiæ percipere potest, quæ ratio eadem valet in omnes potētias sensitiuas, & ab omnibus Philosophis vt cōmunis, & quasi per se nota sententia recipitur. Nisi quod ad eam probandā hoc argumēto vtuntur Thomistæ, quia principium individuationis singularitatisve est materia signata: quod argumentum id ponit, quod non ab omnibus cōceditur, aut saltem non vniuerse verum est, nec magis euidēs aut probabile, quam sit id, ad quod probandum assumitur.

Non abstrahit vniuersalia.

Memoria sensitiua & reminiscentia.

Quintum genus est memoria & reminiscentia: quod genus duas facultates complecti nonnulli volunt, eiq; vltimam cellulam, seu, vt alii vocant, ventriculum attribuunt. Eius particulare munus est insensatas species seruare, rerumque per eas meminisse, &, cum non occurrunt, ex aliis, quæ occurrunt, inuestigare, quod reminisci vocāt: tametsi hoc in iis etiam, quæ sensatæ sunt, facultatem hanc efficere plerique afferunt. Non posse autem hanc potentiam vniuersalia abstrahere, cum ex proxime proposita ratione sensibus omnibus communi concluditur: tum vero ea peculiari probatur, quia memoriæ ac reminiscentię apprehensio semper est cum differentia temporis præteriti: at nihil vniuersale vlli differentiæ temporis addictum est.

Vbinam sit. Memor.

Neq; hæc potentia abstrahit.

Cum igitur ex sensitiuis potentiis nulla alia sit apprehensiua, perspicuum est ex dictis, abstractionem vniuersalium non fieri à potentia vlla sensitiua, sed à solo intellectu, quæ vna supereſt apprehensiua potentia. Nam, cum intellectus organo corporeo non sit affixus, nihil iam repugnat, quo minus apprehendere possit naturam communem, non vt est facta hæc aut illa per differentiam cōtrahentem, sed in sua illa puritate, & quasi libertate, qua contractionem antecedit.

Concluditur à solo intellectu abstrahi vniuersalia.

Quod si quis obiiciat, experientia compertum esse, sensitiuas etiam facultates posse apprehendere rem, non vt est hæc aut illa, sed vt certæ dūtaxat speciei aut generis: veluti cum ex loco distanti certo conspicimus aliquem venientem esse hominem, nec tamen adhuc cernimus esse Socratem, vel quempiā alium designatum hominem: aut etiam cognoscimus esse animal tantum, dubitantes interim cuius speciei sit animal, facilis est respōsio ex iis, quæ ad primum librum † diximus. semper enim id fit cum apprehensione differentiæ contrahentis, vaga tamen & incerta cognitione. Neq; enim abstracte aut hominem, aut animal apprehendimus, sed aliquem hominem, vel aliquod animal, quæ singularia vaga dici solent.

Obiectio.

Solutio.

† *s.2. q.3. obiectio.8.*

Omnesne interiores sensus, an vnus tantum intellectui proxime ministret?

QVÆST. VII.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

SED quoniam sensus interiores, etsi vniuersales naturas abstrahere non possunt, mini-

ministri tamen sunt intellectus abstrahentis & in abstractione ipsa aliquod munus habet, (proponunt enim ea, ex quibus vniuersales naturæ abstrahendæ sunt, quod est materiam intellectui abstrahenti subministrare) duo nobis expendenda erũt hoc loco: vnum, sitne concessum cuilibet interiori sensui, an alicui eorum tantum, vt intellectui proxime ministrare possit: alterum, quonam pacto vtatur intellectus eorum ministerio ad suum munus obeundum

Duo explicanda.

Argum. partis affirm.

Ac omnibus sensibus interioribus licitum esse, vt proxime intellectui ministrent, his argumentis perspicuum videtur. Primum, quia nec sensui communi, nec phantasiæ quidquã deest, quo minus id facere possit, ille ad intellectus intuitiuam apprehensionem, hæc ad abstractiuam: si modo intellectus apprehendere debeat insensata, hoc est, sensibilia per se. Æstimatiua autem, & memoria, cum insensata proponere intellectui possint, hæc quidem cum differentia temporis præteriti, illa absolute: nihil est, quod a proximo intellectus ministerio in proponendis insensatis rebus excludendæ sint.

Deinde, quia intellectus, quemadmodum & anima ipsa intellectiua, totus est in toto corpore, & totus in qualibet eius parte: hinc enim fit, vt non sit vni parti, ac proinde vni sensui interno propinquior, quam cæteris: adeo, vt vel ipsi externi sensus videantur idonei, vt immediate intellectui ministrare possint.

Postremo, quia, si sensus, qui proxime intellectui ministraturus est, remotior cæteris esse debet ab externis sensibus: sola memoria intellectui per seipsam ministrabit: quo fiet, vt intellectus ex solis rebus præteritis, imo etiam insensatis, (si memoria sola insensata seruat) cognitionem accipiat: quod dici non potest, cum ex præsentibus, iisque etiam sensatis, plurima colligat. Si vero immediatum ministerium præstantiori tantum deferendum est sola æstimatiua, ratione particularis proxima erit ministra. est enim omnium confessione memorandi sensu nobilior. Ita fiet, vt intellectus neque ex præteritis, neque ex sensatis quicquam percipiat, si æstimatiua etiam sensata omnia prioribus sensibus reliquit.

Partis negatiuæ affirm.

Quod autem non omnes interni sensus, sed vnus eorum tantum proximus minister intellectui constitui debeat: ipse dignitatis ordo, naturæq; ordinata constitutio videtur postulare: in qua, vt Areopagita Dionysius *lib. de Diuin. nomi. c. 7* scribit, omnesq; Theologi quasi oraculum suspiciunt, *semper supremum infimi attingit infimum supremi.* Ita sola ratio particularis, quæ dignitate ac præstantia in confinio est sensus & intellectus, proxima videbitur ministra esse intellectui.

Expenduntur opiniones Auicennæ & Auerroïs.

SECTIO II.

DIfficultas hæc facile expedietur, nulloq; negotio argumentis vtriusq; partis satisfiet, si in re ipsa vnus tantum sensus internus concedatur, & in superiori quæstione, proposita sensuum omnino internorum distinctio nõ re ipsa, sed sola ratione admitteretur. Nam, quod externi sensus proxime intellectui ministrent, si datur aliquis internus, cui inseruiant, res perspicua est, & ordini subordinatæ, vt sic dicam, seruitutis consentanea. Quapropter retractãda est quadripartita interiorum sensuum diuisio prædicta, prestiusque expendendum, sint ne re vera quatuor sensus interni, an vero plures, pauciores ve: & si plures vno, cui nam eorum tribuendum sit, vt proxime intellectui ministret.

An dentur plures sensus interni re ipsa diuersi, & quot.

Prima sententia Auicẽnæ & Alberti, pauciores quinque.

Auicenna, & Albertus Magnus, aliique nonnulli, ne fortasse internos sensus externis pauciores facerent, quinque etiam internos posuerunt, phantasiam ab imaginatione non nomine solo, sed natura & re etiam ipsa distinguentes. Tametsi in eo differunt, quod Auicenna tribuit imaginationi solam specierum sensatarum conseruationem: phantasiæ vero, quam tertio loco ponit, cognitionem per huiusmodi species: Albertus vero vtrumque tribuit imaginationi: phantasiæ vero, quam facit quartum sensum internum, & æstimatiua posteriorem nobilioremq; ascribit omnimodam specierum non tantum sensatarum inter se, sed etiam non sensatarum cum non sensatis, & cum sensatis compositionem.

Refellitur sententia.

Nõ esse quinque sensus internos vt exactis quatuor obtrudant.

Sed cum hi nullam operationum distinctionem afferant, quæ sub quatuor internas iam dictas facultates cadere non possit, non est, cur nobis plures internos sensus prædictis quatuor obtrudant. Nec certe numero externorum iure moueri potuerunt, vt parem ei facerent internorum numerum, cum magis sit rationi consentaneum, vt interiores pauciores sint, quemadmodum & perfectiores: præsertim, cum hoc cernamus in rebus aliis, vt quæ sparsim cernuntur in minus perfectis, collecta sint in iis, quæ perfectiora sunt, quod plurimis & illustribus patet exemplis.

Auer-

Digitized by Google

Secunda opinio Auerroïs ponit in quatuor sensus interiores.

Auenroïs opinio, quæ communis in scholis habetur, quadripartitam facit sensuum internorum distinctionem, quam in superiori quæstione secuti sumus. Ex eius assertoribus, qui minus considerate rem explicant, ratione huius numeri reddunt ex quatuor supradictis cellulis, seu ventriculis, seu finibus cerebri, vt tot sint facultates interni sensus, quot sunt prædictæ cellulæ.

Vt à nonnullis perperam explicetur.

Verum hi cum ipsis etiam externis sensibus pugnant. Cernimus enim, in tres tantum partes diuisum esse cerebrum; in duas anteriores, quarum altera ad dexteram est, ad læuam altera, nec vna post alteram collocata, quæ etiam vi & natura vna atque eadem censetur: & in tertiam quæ post vtramque est, vt pote in occipite, & a longe minori magnitudine cerebellum à Medicis appellari solet. Nam transitus is ab anteriori parte capitis ad posteriorem, non pars cerebri, sed communis ianua censendus est, qua vltro citroque comeãt spiritus animales, quæ in anteriori parte fabricantur, & ad posteriorem puriores transmittuntur: vnde rursum omnibus sentiendi mouẽdique facultatibus communicantur. Itaque si ex partibus cerebri naturali dispositione diuersis colligendus est numerus interiorum sensuum, duo potius, quam quatuor colligendi erant.

In quot partes cerebrum sit diuisum. lib. 3. de Anim. com. 6.

Vide Galen. 6 de vsu partium, & Vallesium contr. eius lib. 2. c. 23.

Vesalius lib. 7. de Fabrica corporis hu. c. 1. & 5.

Quæ pacto à D. Thoma & Auenroïs hæc sententia probetur.

Qui vero meditatiuis numerum quaternarium constituunt, in quibus sunt D. Thomas, & Auenrois, ex eo suam sententiam probant, quia facultates, quæ apprehendunt insensata diuersæ esse debẽt abiis, quibus sola sensata apprehendi possunt. Atque hactenus recte. Habentur enim hoc ex fundamento duo genera internorum sensuum, quæ negari non possunt, sed vlterius vtrumque genus in totidem alia eo argumento distinguunt: quia, quemadmodum in rebus aliis alia facile suscipiunt, sed non diu retinent, alia contra diu retinent, sed non facile suscipiunt (quod ita accidere, impressio sigilli in mollem & duram materiam perspicue ostendit) ita in sensibus interioribus alius constituendus est, qui facile recipiat sensatas species, alius, qui diu retineat: quorum prior est sensus communis, qui simul tempore cum sensibus externis suum obiectum percipit, posterior phantasia, quæ in absentia externorum sensibilium sensatas species diu conseruat. Totidemque ponendas esse interiores facultates, ad quas insensatorum species pertineant, eodem argumento probant: vnam, à qua facile eiusmodi species recipiantur, quam vocamus æstimatiuã: alteram, à qua diu conseruentur, quam dicimus memoriam sensitiuam: proinde priorem cerebri partem, quam diximus duas illas maiores, dextram & sinistram complecti, in duas quasi portiones diuisam esse volunt, in priorem, quæ magis humida est, & suscipiendis speciebus aptior, & in posteriorem, quæ retinendis est magis idonea. Eodemque modo cerebellum in humidiorem partem, quæ prior sit & in minus humidam, quæ posterior, distinguendum existimant. Ita efficitur, vt etiam hi auctores ex distinctione subiecti quadripartitam interiorum sensuum distinctionem suo modo constituant: cum ex varia dispositione partium, & eius, quæ simpliciter cerebrum dicitur, & eius, quæ cerebellum appellatur, eorum numerum colligant.

Improbatur fundamentum horum Auctorum.

Sed neque hi recte suam sententiam videntur statuere. Primum, quia vna & eadem facultas apprehensiua potest in vna parte subiecti totalis facilius recipere, & in alia facilius retinere: quemadmodum idem calor melius digerit in imo ventriculi, quam in summo. Deinde, quia facilius & difficilius retinere, non videntur esse muneta & officia, quæ satis sint ad distinguendas potentias cognitiuas: tum quia magis minus ad eandem speciem spectant: tum vel maxime, quia cognitio non in receptione, aut conseruatione specierum, sed in earum vsu consistit: vt diuersitate vsus seu operis, non ex facilitate & difficultate recipiendi & retinendi formas, quibus potentiæ vtuntur, earũ distinctio colligenda sit. Postremo, quia, si horum opinio sic accipiatur, vt alii sensus interiores recipiant species, sed non retineant, alii & recipiant, & retineant: recte quidem isto modo, tametsi ex accidenti, colligetur distinctio phantasiæ à sensu communi: quod hic recipiat species in sola præsentia obiecti, nec eas illo absente retineat, nisi forte ad tempus breuissimum (quod etiam teste Aristotel. in sensibus externis accidere diximus) illa autem & recipiat, & diu cõseruet: at distinctio memoriæ ab æstimatiua colligi non poterit. Nam, non solum memoria, sed æstimatiua etiam & recipit, & diu retinet species: tum quia ponitur in parte minus humida, quam sit ea, in qua ponitur phantasia, quæ ab eis in priore parte cerebelli collocatur, quod totum maiorem siccitatẽ, seu temperatiorem humiditatem habet, quam totum magnum cerebrum, in cuius posteriori parte phantasiam ponunt. tum etiam, quia operatio æstimatiuæ id manifeste indicat duobus argumentis: Vno, quia æstimatiua, cum ex sensatis speciebus non sensatis eliciat, idque in hominibus sæpe fiat per discursum quendam, saltem

1.

Magna & minus non distinguunt species.

Etiam æstimatiua diu retinet species.

Æstimatiua diu apud se species retinet.

Lib. de Insom. c. 2.

rem sensatas species diu apud se retineat, necesse est. Altero, quia, si non retineret species & sensatas, & non sensatas, nisi cum primum res obiectas apprehendit: quemadmodum sensus communis: reliquæ deinde operationes, quibus obiectæ res apprehenduntur, & ex aliis in alias discurritur, ad memoriam pertinent, apud quam species seruãtur: aut certe æstimatiua id faceret repetitis suo modo à memoria speciebus, quas ad eam quodãmodo transmittit, seu (vt rem, qualis esset, declaremus) genitis identidem nouis speciebus in æstimatiua ex iis, quæ seruantur in memoria, cum hæ potentiæ ponantur in diuersis partibus cerebelli. At hæc & absurda sunt, & æstimatiuæ dignitati quam maxime derogant.

Examinatur Galeni sententia.

SECTIO III.

Tertia de numero sensuũ interiorũ opinio quæ est Gal. ponentis tres.

Impia Galeni de anima rationali sententia.

a ca 3. b lib. 2 suarũ controuers. c. 21. & 23. c. 6. & 7. Legatium Damascen. lib. 2. de fide orthodo. c. 17. Vide Cæsium lect. Ant. lib. 9. 28.

GAlenus in libro de differentiis a Symptomatum, vt eum interpretatur Franciscus Vallesius, vir sane doctus nec solum de Medicinæ arte ac peritia, sed de nobiliori quoq; Philosophia benemeritus, tres tantum ponit facultates apprehensiuas interiores, Phantasiam, (quam non facit diuersam à sensu communi) Rationem, & Memoriam. Quem sequitur Nyssenus Gregorius libro quarto de Viribus animæ. Hunc vero numerum facultatum probat Galenus ex tribus speciebus phrenitidis. *Tribus enim*, inquit, *modo tantum contingit ladi mentem*, hoc est, sensus interiores (præter hos enim nullam ipse aliam interiorem animæ rationalis apprehensiuam facultatem, posuit, vt qui impie mortalem fecit.) *Nam aut homo errat in cognitione*, id est, in simplici apprehensione, quo pacto Theophilus putabat, se in angulo domus videre tibicines quos nullos videbat, *aut prauè ratiocinatur*, cum nec cognitione, nec memoria quidquam esset, vt is, qui vasa vitrea cum cognosceret, propriorumque dominum recordaretur, tamen proiiciebat, non inde colligens factum iri, *aut demum memoria*. Addit Vallesius, his tribus facultatibus non diuersas cellulas, aut cerebri totius partes, sed totum cerebrum attribuendum: tametsi omnes, vt Galenus docet, perfectius operentur in ea parte, quæ cerebellum vocatur, in qua puriores iam sunt spiritus. Nec sane pro hac sententia parum faciunt ea, quæ contra superiores dicta sunt ad euertendas cellulas, contraq; alteram quadripartitam distinctionẽ partium totius cerebri pro quatuor interioribus sensibus. Nam, quod plures potentiæ apprehensiuę in eadem parte inesse possint, ex ipsis etiam externis sensibus perspicuum est, quorum tactus in eisdem particulis corporis inest, in quibus sunt cæteri.

Refutatur Galenus.

Sed vt mittamus errorem Galeni: rationem intellectumve ab æstimandi facultate non distinguentis: certe si phantasiam à sensu communi non discreuit, & memoriam quasi diuersam potentiam a ratione seu æstimatiua & à phantasia distinxit, non est, cur defendatur quasi idem cum Aristotele senserit, aut rationi consentanea dixerit. Nam, Aristoteles in tertio libro de Anima a fuse docet phantasiam diuersam esse à quolibet sensu, non solum particulari certi generis sensibilium, sed etiam communi, quique omnium sensibilium differentias discernat. Id-

Ex Arist.

a 3. de Anim. 55

que maxime consentaneum rationi est, vt in toto genere facultatum, quæ intuitiue tantum, hoc est, in sola præsentia obiecti rem apprehendunt, aliqua sit, quæ obiecta earum omnium inter se distinguat. Neque obest id, quod Vallesius affert, Aristotelem ad finem capitis tertij libri tertij de Anima, *Text.* 161. sic plane scripsisse: *Si igitur nihil aliud præter imaginationem habent ea, quæ dicta sunt, sitq; id ipsum, quod diximus: imaginatio motus profectò fuerit sensus iam operantis.* Ex quo loco (quem ait ofcitanter ab omnibus præteriri) colligit, Aristotelem perspicue docere, imaginationẽ, hoc est, imaginandi operationem recipi in sensu communi tanquam actum in sua potentia. Hoc inquam: non obest, quia hoc modo potius habet Græcus contextus, ἡ φαντασία κίνησίς τις ἂν εἴη τῆς αἰσθήσεως κατ' ἐνέργειαν γιγνομένης, id est, *Phantasia motus fuerit à sensu iam operante, seu facto in actu.* Quibus verbis non significatur, operationem phantasiæ recipi in sensu communi, sed causari ab eo tanquam ab agente imprimente speciem in ipsam phantasiæ potentiam. Atq; hoc pacto ea verba intelligenda esse, manifestum est ex iis, quæ paulo ante dixerat Arist. textu secũdum Commentatoris diuisionem 160. ex quo imaginationis definitionem hanc omnes colligunt. *Imaginatio est motus factus à sensu secundum actum.* In qua dicunt, nomine sensus secundum actum siue actu operantis, includi sensum cõmunem, sine quo particulares non operantur, imo præcipue intelligendum esse communem, qui motus à particularibus simul mouet phantasiam imprimendis in eam phantasmatibus externorum sensibilium similibus iis, quæ ab externis sensibus accipit.

Expenitur locus Arist.

Imaginationis definitio expenitur.

Galeni diſſentientis neque Ariſtotelis, neq; ratione conſentaneum.

Quod autem nec Ariſtotelicæ ſententiæ, nec rationi conſentaneum ſit, memoriam ab æſtimatiua & Phantaſia, quaſi reuera tres ſint animæ facultates diſtinguere, ex his patebit. Ariſtoteles in libello de Memoria & reminiſcentia, *cap.* 1 ſcribit, memoriam, hoc eſt, memorandi actum in ea parte animæ eſſe, id eſt, in ea animæ potentia, in qua eſt phantaſia, ſen imaginandi actus: Itemq; recolere ſeu memorari nihil aliud eſſe, quam phantaſmata, non vt phantaſmata ſunt, reſpicere. non diſtinxit ergo actum memoriæ ab actu phantaſiæ, quaſi diuerſarum potentiarum actus. quare nec potentiam memorandi à potentia imaginandi. Quod ſi extremas phantaſiæ & memoriæ facultates vnam facit potentiam: ergo nec æſtimatiuam, ſeu, vt Galenus in nobis rationem appellat, ab extremis duab. quaſi diuerſam potẽtiam diſcernit. Accedit, quod vbicunq; Ariſtoteles tradit, neceſſarium eſſe ſenſuum internorum miniſterium vt intellectus ſuum munus obeat, ſemper ſpecies eorum vocat phantaſmata vt intelligamus. nullam aliam reuera facultatem eſſe inter ſenſum communem, & intellectum præter phãtaſiam. Quin etiam Galenus ipſe lib. 2 de Muſculorum motu, manifeſte facit vnam eandemq; potentiam phantaſiam & memoriam, vt de ratione, quam mediam ponit, idem illum exiſtimaſſe neceſſe ſit: *Par enim*, inquit, *quæ imaginamur quacunq; ſit, eadem recordari videtur.* Quem locum durius exponit Valleſius, quam vt eius interpretationem referre debeamus.

Phantaſiam & memoriã eſſe apud Galenum vnã eandemq; potentiam.

Non eſſe autem eam ſenſu facultatum diſtinctionem rationi conſentaneam, ex eo primũ patet, quia, quæ potentia elicit ſpecies inſenſatas à ſenſatis, eadem debet per vtraſque cognoſcere, & vtraſq; retinere, ex vtriſq; etiam aliquid tertium componere, vt Leonem inimicum, & panis vſum ſalubrem. Quæ conſideratio phantaſiam & æſtimatiuam vnam & eandem eſſe potentiã, manifeſte arguit Quæ idem facultas ſpecies cum ſenſatas, tum etiam inſenſatas conſeruat, eadem ex re vna, cuius recordatur, ad aliam, cuius oblita eſt, inquirendo diſcurrit, quod eſt reminiſci. Ex quo argumento perſpicuum fit, non eſſe mouenam & phantaſiam diuerſam potentiam à cogitatiua. ratione vero particulari, cuius eſt omnis huiuſmodi diſcurſus.

Vera ſenſuum internorum diſtinctio.

Sectio IV.

Quarta ſententia, duas

Dicendum igitur, duas tantum eſſe interiores potentias apprehenſiuas corporis inhærentes, ſenſum videlicet communem & phantaſiam, neq; alias poſuiſſe Ariſtotelem. harum enim tantum mentionem facit in 3. lib. de Anima, cap. 2. text. 336. vbi de internis potentiis apprehenſiuis accuratius, ex inſtituto q; diſputauit: neque vnquam cogitatiuam æſtimatiuamque noſtram à phantaſia diſtinxit. Quod ſi peculiarem librum ſcripſit de Memoria & reminiſcentia, non putauit tamen memorandi aut reminiſcẽdi actum aut potentiam ab actu & potentia phantaſiæ diſtinctam eſſe, niſi quatenus abſolutam rerum particularium cognitionem (quaſi præſentium tamen, vocauit phantaſiam, (hinc enim phantaſia tanquam ab eo, quod apparet, dicta eſt) eam vero, quæ coniuncta eſt cum cognitione præteriti, appellauit memoriam & reminiſcentiam, quod diſcrimen accidentarium eſt, veramque potentiarum diſtinctionem efficere non poteſt: niſi contendas dandam eſſe aliam potentiam ſenſitiuam, quæ res apprehendat cum differentia futuri, quod ridiculum eſt: apprehendunt enim vel brutæ animantia plerã q; ſibi vel commoda, vel incommoda cum differentia futuri: vt canis præſente pane aut fuſte, apprehenſoq; futuro commodo aut damno, vel adulatur, vel fugit.

tantum aſſeruus pertinere apprehenſiones internas probauit Ariſt.

Probatur autem ſententia hæc de vnitate phãtaſiæ, æſtimatiuæ, & memoriæ ex iis, quæ ſuperius, præſertim ad calcem ſuperioris ſectionis, diximus: & confirmatur ex iis, quæ de intellectu & memoria intellectiua omnes fatemur. Dicimus enim, intellectum & memoriam vnam tantum & eandem potentiam eſſe, quæ ab actu ſeruandi ſpecies appellatur memoria, fœcundoq; intellectus: vt qui poſſit, cum opus fuerit, in actum intelligẽdi prodire: ab ipſo autem intelligendi actu dicitur intellectus.

Confirmatio propoſitæ ſententiæ.

Diſtinguuntur autem ſenſus communis & phantaſia & loco, & officio. Loco quidem, quia ſenſus communis in anteriori parte magni cerebri collocatus eſt, vbi abundat humidum, & in quem locum omnium particularium ſenſuum nerui, quaſi in communem radicem concurrunt: phantaſia vero in toto reliquo magno cerebro, & in cerebello ineſt: tametſi in cerebello melius conſeruat phãtaſmata, puriuſq; & quietius ſuas functiones exercere videtur. Niſi quis (neque id minima probabilitate) dicat, cerebellum officinã eſſe potius, in qua animales ſpiritus ad motum adminiſtrandum perfectius præparantur, vt per vicinam nuccam omnibus mẽbris communicentur. Nam de operatione phantaſiæ, cogitationiſque ac memoriæ, haud experimur exerceri illam in cerebello: quippe cum

Diſtinctio ſenſus communis & phantaſiæ.

Cerebellum perficiendis ſpirituum officinam eſſe.

ex aſſiduo aut vehementi vſu imaginationis A cogitationiſque ac exercitationis memoriæ non extremam, ſed mediam capitis partem, in qua poſterior pars magni cerebri eſt, fatigari ſentiamus, quemadmodum ex diuturna aut intenta lectione priorem.

Duo argumenta ad horum potentiarum diſtinctionem aſſumuntur.

Officio autem diſtingui has potentias, luculenter & copioſe oſtendit Ariſtoteles ſecũdo capite libri tertij de Anima, text. 136 cuius argumentis hæc duo addi poſſunt. Vnum, quod ſenſus communis præſentia tantum & B loco & tempore, ſimulque cum ſenſibus externis apprehendat obiecta: phantaſia vero etiam loco diſtantiſſima, & ceſſantibus ante longo tempore ſenſibus externis. Alterum, quod communis ſenſus ſenſata duntaxat, vt externi cognoſcat, phantaſia vero ex ſenſatis inſenſata eliciat, & ex aliis in alia, ſi perfecta ſit, diſcurrat.

Obiiciuntur aliqua cõtra propoſitam ſententiam.

Sed quid ad Galeni argumentum illud de triplice ſpecie phrenitidis, ex quo triplex ſen- C ſus interior colligi videbatur? Quid ad experientiam, quam habemus de pleriſque, qui imaginandi facultatem habent optimam, peſſimam vero iudicandi, aut contra: An non hinc phantaſiæ & æſtimatiuæ diſtinctio concluditur? Quid etiam ad id, quod pleriq; valent memoria, iudicio vero & æſtimatione rerum ſunt pene deſtituti, aut contra? An non hoc memoriæ ab æſtimandi facultate diſtinctionem aperte arguit? Quid porro ad Ari- D ſtotelem, qui in libello de Memoria & reminiſcentia cap. 1 ſcribit, phantaſma communis ſenſus affectionem eſſe, & imaginari, memorariq; paſſiones ſeu affectiones eſſe primi ſenſitiui, hoc eſt, primi ſenſus interni, quem ſenſum eſſe communem nemo dubitat. An non his verbis è contrario ſignificat Ariſtoteles, non ſolum non eſſe tres ſenſus internos, verũ ne duos quidem, ſed vnum tantum? Cui enim tribuuntur imaginandi & memorandi E extremi actus, eidem & media æſtimatio tribuatur neceſſe eſt. Quid deniq; ad rationem, quæ afferri poteſt ex actibus & obiectis? Si enim potentiæ ex actibus diſtinguuntur, cum iudicare de operationibus externorum ſenſuum, & componere ſenſata, & elicere inſenſata, ac deniq; recordari, ſpecie differant: quatuor etiam ſpecie neceſſe eſt potentias eſſe ſenſitiuas internas, quæ has operationes eliciant. Quod ſi ex obiectorũ diſtinctione col- F ligenda eſt potẽtiarum diſtinctio, cum quidquid apprehenditur, aut ſit ſenſibile, aut intelligibile, tunc, ſi ex intelligibili vna tantum ſpecies intellectus concluditur, vnus tantum ſpeci- ſit ſenſus, neceſſe eſt, qui circa ſenſibilia omnia verſatur. Quare, cum is externus eſſe nequeat, vnus tantum ſpecie erit internus ſenſus, quemadmodum & intellectus.

Soluitur primum argumẽtum ex Galeno.

Dicimus ad hæc primum argumentum negatione conſequentiæ diſſolui. Nam, etſi tres ſint ſpecies phrenitidis, non eſt tamen neceſſe, vt tres quoque ſint ſpecies interiorum potentiarum, quæ lædantur: ſatis enim ad ſummum eſt, ſi colligatur tres eſſe ſpecies operationum vnius eiuſdemq; potentiæ, quæ lædi- *Poſſe eãdem potentiam rectè habere quo ad vnã ſpeciem operationis, & non quoad aliam.*
tur. poteſt enim eadem potentia rectè habere, quoad vnam ſpeciem operationis, & non quoad aliam: immo etiam, quoad vnum obiectum, & non, quoad aliud, etiamſi vtraque operatio ſit eiuſdem ſpeciei: quo pacto plerique felici ſunt ingenio, ſed nullo pene iudicio, aut contra; alij rectè iudicant in vna materia, & peruerſæ in alia, aut è contrario: quæ omnia ad vnam & eandem intellectus facultatem pertinere dicimus, qui ratione diuerſarum diſpoſitionum vel ſuarum, vel ſenſuum, vel appetitus non eodem modo ſe habet circa vnam, ac circa aliam operationem aut materiam.

Explicatur Ariſt.

Secundum & tertium ex eodem fundamẽto refutantur. Aliqua enim diſpoſitio cerebri eſt, quæ plus ſeruiat actibus imaginandi, aut memorandi, quam iudicandi & contra: tametſi peruerſitas iudicij ſæpe oritur ex praua diſpoſitione appetitus, quaſi inferne illud trahentis ad id, quod cupit.

Quartum ſic diluendum. Ariſtotelis ſententiam eo loco eſſe, phantaſma cauſari effectiue à ſenſu communi operante, quod ſæpe alias docuerat: verba autem illa, *communis ſenſus affectionem eſſe*, hoc pacto eſſe exponenda. A communi ſenſu proficiſci, ac per ſpecies ab eo impreſſas effici: quo pacto libro tertio de Anima, cap. tertio, text 18. phantaſia, ſeu phantaſiæ operatio dicitur fieri à ſenſu actu operante, quia fit per phantaſma impreſſum à ſenſu operante ſimul cum aliquo externo ſenſu. Nomine vero primi ſenſitiui, etſi videatur poſſe intelligi ipſa phantaſia quę, vt diximus, eſt præcipua potentia ſenſitiua, cum nulla ſit magis interna, tamen dicendum eſt, intelligendum eſſe ipſum ſenſum communem. Ariſt. enim diſtinguit eo loco ſenſum à phantãſia: nec vocat ſenſum, ſiue ſenſitiuum, niſi eam facultatem, quæ in præſentia tãtum ſenſibilia percipit: vnde fit, vt nomine primi ſenſitiui intelligat præcipuũ ſenſum, ac proinde communem & vniuerſalem ſenſum, ſine quo particulares nihil percipiunt. Dicuntur ergo imaginari & memorari eſſe paſſiones primi ſenſitiui, quia fiunt per phantaſmata impreſſa à primo ſenſitiuo, aut etiã (quod ſuppendum eſt) per phantaſmata ab eis elicita: quod addiderim propter phantaſmata rerum non ſenſatarum, ſeu non ſenſi- *Cur imaginari & memorari dicãtur eſſe paſſiones primi ſenſitiui.*
bilium

bilium per ſe, quæ phantaſmata ab æſtimandi facultate ex ſenſatorum phantaſmatibus eliciuntur. A

Quinti ſolutio. Non ex quacunq; diſtinctione actuũ & obiectorũ diſtingui potentias ſenſus.

Poſtremũ denique hoc pacto diſſoluendum eſt. Non ex qualicunque diſtinctione actuum & obiectorum diſtingui potentias: ſæpe enim vna & eadem potentia plures habet actus ſpecie diſtinctos, & circa plura obiecta ſpecie diſtincta perſpicue verſatur, vt patet vel in ipſis externis ſenſibus. Viſio enim diuerſorum ſpecie colorum, & tactus diuerſarum ſpecie qualitatum tangibilium, ſpecie quoq; differant, neceſſe eſt, ſi ipſa rerum natura ſpectetur. B

Præterea, facultas apprehẽſiua, quæ ex pluribus ſpecie diuerſis aliquid tertium componit, aut ex aliis alia ſpecie diuerſa elicit, in aliaue diſcurrit, actus quoque apprehendendi ſpecie diuerſos eliciat, neceſſe eſt. Neq; enim totum diſtincte apprehẽdi poteſt, niſi & partes apprehendantur: ergo actuum & obiectorum diſtinctio, qua potentiæ diſtinguuntur, penes modum agendi potentiarum, & immutandi obiectorum, qui ſpecie diſtinguatur, ſpectanda eſt. Hoc pacto colligimus, vnã & eandem eſſe facultatem diuerſos ſpecie colores videndi: quia actus videndi omnes eodem modo exercentur, & ipſi etiam colores ſpecie diuerſi eodem modo aſpectum immutant: itemque vnam & eandem eſſe tangendi facultatem, quia eodẽ modo ſentiantur qualitates tangibiles ſpecie diuerſæ. At aſpiciendi & tangendi facultates non ponimus vnam eſſe atq; eandem potentiam; quia modi, quibus & ab obiectis immutantur, & ipſæ agũt, ſpecie diuerſi ſunt, vt patet ex 2 lib. de Anim. Hoc igitur modo colligimus, ſenſum communem diſtingui ſpecie à ſenſibus externis, quia non immediate, vt illi, ſed mediate circa ſenſibilia verſatur. Tametſi & alia ratio id eõ uincit, quia, cum omnes ſenſus externi circa certum genus ſenſibilium verſentur, ipſe omnium eorum obiecta percipit: quæ etiã diſtinctionis ratio cernitur inter omnes apprehenſiuas potẽtias ſubordinatas inter ſe: ſemper enim ſuperior circa plura, quam inferior verſatur. Eodem pacto colligimus, phantaſiã diſtinctam eſſe à ſenſu communi: nam & mediate immutatur ab externis ſenſib. quo pacto non immutatur ſenſus communis: & ad plures res obiectas diffunditur, cum nõ modo ſenſata, vt ille, ſed etiam inſenſata percipiat, tametſi ſingularia ſola cognoſcat: qua in re ſuperatur ab intellectu, qui non tantum ſingularia, ſiue ſenſata illa ſint, ſiue inſenſata, ſed etiam vniuerſalia percipit. C

Ex modo agendi patendiq; diſtinctionem, itaque ex modo immutandi obiectorum.

97. & 12.

Vnde colligit da diſtinctio ſenſus cõmunis à ſenſib. externis.

Phantaſia à ſenſu cõmuni diſtincta.

Quod autem obiiciebatur cum ex intelligibili obiecto, vna tantum in nobis intellectus ſpecies colligatur, vnam quoque tantum ſpeciem ſenſus interioris ex obiecto ſenſibili colligendam eſſe: hoc modo diluendum eſt. Si vim haberet hoc argumentũ, fore, vt non tantum ex interioribus facultatibus, ſed etiã abſolute vna ſola ſpecies ſenſus colligenda eſſet. Nunc autem, cum apertæ ſint quinque ſpecies ſenſuum exteriorum (niſi quis ita ineptiat, vt velit, vnum tantum eſſe in animali ſenſum, qui per quinque ſenſoria, quaſi per quinque feneſtras ſentiat: contra quam puerilem fere quorundam opinionem, non eſt, quod in prima Philoſophia diſputetur) propterea vnus tantum ſpecie in nobis intellectus colligitur: quia vnus tantum modus eſt intelligendi apud nos, vnuſque modus, quo intellectus noſter ab intelligibili immutetur. Non immutatur enim, niſi à phantaſmatibus immediate, quorum miniſterio ei imprimuntur ſpecies intelligibiles, nec niſi phantaſia ſimul operante intelligit. Senſus vero non ſolum externi, ſed etiam interni variè immutantur & operantur, vt ex dictis perſpicuum eſt. D

Cur cuiũ ſpecies intellectũ habeamus.

Patet igitur ex iis, quæ diſputata ſunt, duas eſſe interiores ſentiendi facultates: ſenſum communem & phantaſiam, eaſque ita ſubordinatas, vt ſola phantaſia proxime intellectui miniſtret.

Concluditur ſolam phantaſiam proxime intellectui miniſtrare.

Diluuntur argumenta initio propoſita, magisque explicatur res, de qua erat quæſtio.

SECTIO V.

PRimum autem illud, quod initio quæſtionis proponebatur: nihil deeſſe communi ſenſui, quo minus intellectui immediate miniſtret: inficiatione diluendum eſt: deeſt enim immediatio immutationis. Intellectus enim etiam ad intuitiuam cognitionem non immutatur proxime à ſenſu cõmuni, quemadmodum neque ab externis ſenſibus, ſed à phantaſia: concurrentibus tamen ſimul & communi ſenſu, & externo aliquo, ea ſcilicet, quo percipitur id, quod intellectus intuitiue cognoſcit. E

Secundum etiam nullas habet vires: nihil enim facit immediatio præſentiæ ad immediationem miniſterij. Multæ enim facultates cõiunctæ ſunt reali ac immediata præſentia, quarum aliæ aliis non miniſtrant, vt tactus & aſpectus. Quanquam ergo & ſenſus communis & quilibet externorum ſenſuum immediate ſint præſentes intellectui: quemadmodũ & animæ intellectiuæ, quæ tota cũ intellectu F

du est in qualibet corporis particula: non inde tamen sequitur, eos immediate intellectui ministrare.

Sensus externos esse primos ianitores intellectus.

Ad tertium dicendum est, consentaneum rationi esse, vt facultas, quæ proxime intellectui ministrat, sit & præcipua inter sensitiuas, & quam remotissima ab externis sensibus, qui sunt velut primi ianitores intellectus. Atque hoc ipsum est, quod ingerit in hac re difficultatem, si æstimatiua seu (vt in nobis vocatur) cogitatiua, & memoria sint duæ facultates: prior enim præstantissima est, sed non remotissima ab externis sensibus, posterior vero remotissima, sed non præstantissima. At si non sunt duæ, sed & inter se & cum phantasia vna tantum facultas, vt ostensum est: nihil iam superest difficultatis, cum & præstantissima sit inter sensitiuas, & ab externis sensibus ita remota, vt nulla sit alia remotior.

Sol. 4.

Ad id denique, quod pro altera quæstionis parte proposuimus, nihil est, quod respondeatur, cum veram sententiam contineat.

C

Maior præsta sententia explicatio.

Sed vt rem apertius declaremus, animaduertendum est, phantasiam, æstimatiuam, & memoriam, etsi re ipsa vna sunt: potentia tamen eo modo posse dici tres, quo intellectus & memoria intellectiua in duas nonnunquã diuiduntur apud D. Thomã. Ait enim in quæstionibus de Veritate, nomen potentiæ duob. modis posse accipi. Vno, vt significat principium operationis, quo pacto apud Philosophos fere sumitur: & hoc modo intellectum & memoriam non esse duas potentias, sed vnam, quia vnum tantum principium intellectionis. Altero, vt significat certam aliquam alicuius potẽtiæ proprietatem: & hoc modo, quia alia proprietas est posse intelligere, alia posse species intelligibiles retinere: idcirco nonnunquam distingui memoriam intellectiuam ab intellectu, vt vnam potentiam ab alia. Hoc igitur eodẽ modo loqui possumus de phantasia, æstimatiua, & memoria sensitiua, vt dicamus esse vnam, aut tres potentias. Nam si potentia primo modo sumatur, vna tantum potentia in his cernitur, quia, vt sæpius iam diximus, vna & eadem facultas esse debet, quæ apprehendat sensata, & eliciat insensata, & in nobis ex aliis alia confingat, & in alia suo modo discurrat. Si vero posteriori, tres imo etiam multo plures potentiæ in eis cõsiderantur. Alia enim eiusdem potẽtiæ proprietas est posse apprehẽdere sensata, ex qua phãtasia dicitur: alia elicere insensata, vnde appellatur æstimatiua: alia species acceptas retinere, ex qua memoria dici potest: tametsi apud Arist. hoc nomine vocatur ex proprietate memorandi, hoc est apprehendendi cum differentia temporis præteriti, & in nobis dicitur reminiscentia ex proprietate inuestigandi præterita ex iis, quæ præcesserunt, aut consecuta sunt: cum etiam dicatur cogitatiua, nec non ratio particularis ex absoluto discursu ex vno particulari in aliud particulare: & ex confingẽdi licentia, quæ solis etiam hominibus cõcessa est, cõmentatio, aut alio significantiori vocabulo appellari posset.

Duæ potentiæ duob. modis possunt accipi.

De Verit. q. 10. art. 3.

D

Quo loquendi forma phantasiam æst. & mem. vnam aut tres potentias dicere possimus.

E

Phantasia munera & nomina diuersa.

Ita patet solam phantasiam, quocunq; ea vocabulo nũcupetur & ex quacunq; proprietate nomen accipiat, proxime intellectui ministrare posse in abstractione naturarum vniuersalium ex particularibus. Quo autem pacto id fiat, nunc explicandum est.

B

F

Quo nam pacto intellectus vtatur phantasia ad vniuersales naturas abstrahendas.

QVÆSTIO VIII.

Refutatio quorundam opinionum.

SECTIO I.

In quo Peripatetici omnes conueniant.

Ex Arist. 3. de Anim. c. 4. & 5.

OMnes seu Peripateticæ doctrinæ veri sectatores, seu qui tales videri volunt, in hoc conueniunt, vt dicant, intellectum vti phãtasia ad primam specierum intelligibilium generationem. Distinguunt enim intellectum in agentem, & patientem siue possibilem: quorum alter simul cum phantasia species intelligibiles imprimat: hic vero impressas accipiat. Intellectũ enim possibilem esse veluti materiam primam omnis formæ intelligibilis natura sua expertem: agentem vero nullam posse imprimere sine phantasia simul concurrente, quemadmodum nec phantasiã sine intellectu agente. Nam quemadmodum intellectus agens: quia est causa vniuersalis, indiget determinatione phantasiæ tanquam causæ particularis ad huius, vel illius vniuersalis naturæ abstractionem (eius enim naturæ communis imprimitur species intelligibilis, ad quam pertinet indiuiduum per phantasma repræsentatum) ita phantasia: quia facultas materialis est, & organo corporeo inhæret, agere non potest in intellectum possibilem; qui est immaterialis, nisi ope ac vi intellectus agentis, qui illa ad agendum vtitur. Habet enim se phantasia respectu intellectus agentis more instrumenti, quod ad multa opera eleuatur ab agente principali; ad quæ præstanda neque ipsum per se principale agens, neque ipsum per se instrumentum est idoneum.

Vide quæ dicta sunt lib. 1. cap. 2. q. 3. fid. 4 & 5.

Sed in hoc iam est discrimẽ, quod quidam volunt, species intelligibiles primo impressas ab vtroque, nondum repræsentare naturas factas vniuersales, sed vt coniunctas adhuc differentiis indiuiduantibus, quo pacto repræsentantur in phantasmatibus. Tum vero intellectum possibilem informatum huiusmodi speciebus, ipsum per se, & sine ope intellectus agentis aut phantasiæ elicere ex illis alias quasdam, quæ iam solas naturas vniuersales referant. Alii vero dicunt, omnes species intelligibiles, siue quæ primo imprimuntur ab intellectu agente, siue quas intellectus possibilis ex primo impressis elicit, repræsentare naturas communes nulla repræsentata differentia aliave vlla conditione indiuiduante: idque accidere propter excellentiam intellectualis naturæ, quæ non admittit species, quarum quælibet ad vnum tantum indiuiduum repræsentandum limitata sit, vt est quælibet species sensitiuæ partis. Hæc enim de caussa in substantiis separatis, quarum intellectus excellentior est & eleuatior, vnam & eandem speciem intelligibilem repræsentare, & communem aliquam naturam, & omnia eius indiuidua: in hominibus autem per species sensitiuæ partis suppleri indiuiduorum repræsentationem, speciebus vero intelligibilibus relinqui solam repræsentationem naturarum communem: cum autem anima à corpore seiungitur, tum ei infundi species intelligibiles similes iis, quæ sunt propriæ separatarum substantiarum, quibus singularia quoque repræsentantur.

Opinio ponentium species rerum singularium in intellectu.

Opinio ponentium solas vniuersalia.

In substantiis separatis vna & eadem species repræsentat naturam communem & indiuiduum.

Ac priores quidem re vera pugnant cum Peripatetica doctrina. Aristoteles enim germaniique eius hac in re sectatores, non ea tãtum de caussa ponunt intellectum agentem, vt eleuet phantasiam ad agendum in intellectum possibilem, sed etiam, vt rem intelligibilem potentia faciat actu intelligibilem, hoc est actu vniuersalem. In rebus enim materialibus, quarum sola singularia pars sensitiua percipit, pro eodem accipiunt nomen actu intelligibilis (hoc est solo intellectu perceptibilis) atque actu vniuersalis: & quemadmodum lumen efficit, vt colores, qui actu non apparebant, non solum appareant, sed etiam sine aliis qualitatibus appareant, id est non apparentibus, verbi caussa, qualitatibus ad tactum & gustatum pertinentibus, ita volunt intellectum agentem efficere, vt naturæ vniuersales, quæ explicite non repræsentabantur in sensitiua parte, non solum repræsententur explicite, sed etiam repræsententur sine conditionibus indiuiduãtibus, quod est esse actu vniuersales, & actu intelligibiles.

Reiicitur prior opinio. Intellectum agentem esse.

A Sed quia contra hos ad primum librum disputatum est à nobis, non est quod hoc loco plura adiiciamus. *Cap. 2. q. 2.*

Aliorum opinionis impugnatio.

SECTIO II.

INter eos autem, qui solas species intelligibiles naturarum communium admittunt, non minima contentio est. Sunt enim, qui adducti propositi luminis externi similitudine, qua in tertio libro de Anima *Cap. 5. text. 18.* vtitur Aristoteles, velint, quemadmodum lumen externum facit colorem actu visibilem non solum in oculo per speciem in eo impressam, sed etiam in re obiecta per illustrationem coloris, ita intellectum agentem facere naturam actu intelligibilem non solum in intellectu possibili per speciem in eo productam, sed etiam in phantasmate per ipsius phantasmatis illustrationem; imo vero, quemadmodum colores prius sunt actu visibiles in re obiecta, quam in potentia: ita naturas communes prius esse actu intelligibiles in phantasmatibus, quam in intellectu possibili: nisi quod colores possunt esse prius tempore visibiles in re obiecta: naturæ autem communes non item prius intelligibiles in phantasmatibus, nisi naturæ ordine. Hinc D. Thomas 1. part. q 80. art. 1. ad quartum *Phantasmata*, inquit, *& illuminentur ab intellectu agente, & sterũ ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur.* Et secundo contra Gentes cap. 77. *Alio*, inquit, *intellectus agentis in phantasmate praecedit receptionem intellectus possibilis.* Quibus ex locis aliisque similibus colligunt non modo Thomistæ omnes, sed alii quoque post Diuum Thomam Scholastici scriptores, nõ dubium esse vllum, quin D. Thomas velit, intellectum agentẽ prius natura illuminare phantasmata, quam eis vtatur ad specierum intelligibilium generationem: & vt Ferrariensis in posteriorem locum adiungit: phantasmata prius natura ab intellectu agente in actu cõpleto constitui, quam cum illo in intellectũ agant possibilem: eo videlicet modo, quo colores prius saltem natura sunt visibiles in actu completo per lumen, quam cum lumine agant in oculum. *Legi inter alios Cai. 1. p. q. 85. art. 1. & q. 79. art. 3. Ferr. 2. contra Gent. c. 77. Cap. in 2. d. 3. q. 2. Herv. in 2. d. 17. q. 2.*

Opinio affirmans phantasmata illustrari ab intellectu agente, alia intelligibilia fieri.

Alii vero, quibus assentior, in ea sunt opinione, vt dicant, naturas communes non fieri actu intelligibiles vniuersalesve, nisi in ipso intellectu possibili per species in eo impressas

Approbatur sententia aliorum nostrum.

communis in solo intellectu possibili esse vniuersales.

3. de Anim. 3 text. 18.

preſſas : vanamque eſſe & figmento ſimilem eam illuſtrationem, qua prius naturæ ordine in phantaſmatibus obiectiue intelligibiles fieri dicuntur : ſimilitudinem vero luminis externi, qua vtitur Ariſtoteles, ea tenus ad rem propoſitam accommodandam eſſe, quatenus ſpectat ad impreſſionem ſpeciei in potentia, non etiam ad productionem alicuius qualitatis in phantaſmate obiecto. Itaque, etſi lumen externum & ipſum per ſe illuminat obiectum colorem, & cum colore illuminato producit ſpeciem coloris in oculo; tamẽ intellectum agentem ita ſpeciem intelligibilem cum phantaſmate in intellectum poſſibilem imprimere, vt qualitatem, qua phantaſma illuſtretur, producere non poſſit: id quod vel hoc vno argumẽto perſpicuum fiet. Nam,

Argumenti efficax.

ſi qualitas, qua intellectus agens fingitur illuſtrare phantaſmata, eſt ſpiritualis, non poteſt illa, ne in tranſitu quidem (quod perperam Capreolus * fieri poſſe concedit) in corpore, aut corporeo accidente recipi : ſin corporalis, quonam pacto aut elevare poteſt corporalem formam, vt agat in ſubiectum ſpirituale; aut efficere, vt quæ rem obiectam cũ cõditionibus indiuiduantibus refert, nudam, & ab eis quaſi liberam repræſentet? Nulla enim ratio afferri poteſt, cur ipſum per ſe phãtaſma, cum eo phantaſia vtitur, id facere non poſſit, ſi corporali qualitati tanta vis tribuitur.

** In 2. d. 3. q. 2.*

Caietani diſtinctio.

Caietanus 1. *p. q.* 85. *art.* 1. nouam in hac re commini ſcitur diſtinctionem : ait enim intellectum agentem non formaliter, ſed obiectiue illuminare phantaſmata; idq; ſatis eſſe, vt in eis naturæ communes ſine conditionibus indiuiduantibus appareant. Quemadmodũ ſi lumen Solis ſolum medium illuminaret, nihilque in obiectum colorem imprimeret, adhuc enim color appareret, vt apparet non apparentibus aliis quamplurimis qualitatib.

Refellitur.

Ingenioſa ſane ratio illuminationis, ſi vera eſſe poſſet in re, ad quam accommodatur: quod tamen ille non efficit. oporteret enim, medium aliquod intercedere inter intellectũ agentem & phantaſma, quo illuminato formaliter, ſiue per qualitatem receptam, illuminaretur phantaſma obiectiue tantum, quemadmodum in colore fieri poſſe (ſaltem diuina virtute) haud dubitauerim: quod tamen interiectum medium inter intellectum agentem & phantaſma, neque vllum eſt, nec fingi poteſt.

Reſponſio Caietani.

Intellexit Caietanus, hoc ſibi obiici poſſe: reſpondetque intellectum agentem neque in phantaſma neque in medium aliquod qualitatem vllam producere, vt phantaſia obiecti-

A ne illuminetur: ſed ipſummet agentem intellectum eſſe veluti medium lumen inter intellectum poſſibilem & phantaſma, quo phantaſma obiectiue illuſtratur : perinde atque ſi fingamus, inquit, lucem corporis lucentis nõ diffundere lumen in medio, ſed approximatam colori illum illuſtrãdo viſibilem reddere. Tametſi non opus eſt, vt Caietanus fingat exemplum, cum reperiatur in igne paricti fornacis contiguo.

B *Impugnatur.*

Sed, quo pacto id, quod ait, intellectu agenti accommodetur, non video. Nam, ſi intellectus agens ipſe per ſe, & ſine actione vlla, vt prædictis verbis ſignificatur, eſt lumen ſpirituale medium, quo phantaſma obiectiue illuminatur: ſemper vtique phantaſma illuminatum erit. Ita fiet, vt phantaſma dormientis æque ac vigilantis ſit intelligibile in actu, abſtractumque obiectiue, quod tamen ipſe eodem loco negat. ſcribit enim phantaſma dormientis non eſſe actu intelligibile, ſed cũ

C actu illuminatur. Si vero non ſine actione aliqua, vt ex his verbis colligitur, obiectiue illuminat phantaſma; quæro in quid agat illuminando : quidve prius natura per eam actionem producat, quam ſpeciem intelligibilem cum phantaſmate ſic illuminato gignat? Aut enim, prius naturæ ordine phantaſma illum nari, quam ab eo cum intellectu agente ſpecies intelligibilis producatur. Denique quocunque modo intellectus agens obiectiue illuminet phantaſmata, ſiue per ipſum, ſiue actione aliqua : nunquam

D tamen (vt Ferrarienſis 2. *contra Gent. cap.* 77. Caietano obiicit) naturam ſine conditionibus indiuiduantibus repræſentare poterit, cum ſit corporeum, & in organo corporeo ſedem habeat.

Alia pro Caietani diſtinctione.

Erunt, qui Caietani obiectiuam phantaſmatis illuminationem ſic exponant; vt *ideo* phantaſma obiectiue illuminari, nihil aliud *ſenſu.* ſit, quam ipſo vſu, quo intellectui agenti miniſtrat, elevari ad agendum ea ratione præciſe, qua naturam communem repræ-

E ſentat. Dicent enim fortaſſe, phantaſma non miniſtrare intellectui agenti in producendâ ſpecie intelligibili, quatenus totum indiuiduum repræſentat, ſed tantum quatenus naturam communem in eo contractam: quo in miniſterio iam quidam effectus illuminationis cernetur. Diſcrimen enim eo pacto intellectus agens in phantaſmate naturam communem à conditionibus indiuiduantibus, non ſecus atque lumen externum,

F *Similitudo luminis in pomo.*

dum vtitur pomo ad producendam eius ſpeciem in oculis, ſuo modo diſtinguit in eo colorem à ſapore, ac cæteris qualitatibus, quæ-

ſub-

sub aspectum non cadunt. efficit enim, vt pomum non quatenus sapore aut odore affectũ est, secum agat in aspectum, sed quatenus solo colore. Non ministrare autem phantasma intellectui agenti, sed non concurrere cum illo, quatenus repræsentat totum individuũ, sed tantum, qua ratione repræsentat naturam, quæ in eo contracta est, fortasse ex eo probabunt: quia si concurreret, quatenus totum individuum repræsentat, species quoque intelligibilis totum individuum repræsentaret, vt esset similis phantasmati, à quo producitur.

Excluditur defensio.

Verum hi nec recte sentient, nec fideliter, suum Auctorem exponent. Nam, phantasma non concurrere cum intellectu agente, quatenus repræsentat totum individuum, sed tantum, quatenus naturam in eo contractam, haud verum est. Agit enim phantasma secundum vltimum potentiæ, quemadmodum & cæteræ formæ naturales, quæ non solum secundum rationes communes, sed etiam secundum proprias & peculiares, imo, etiam secundum totam ipsarum perfectionem sunt formalia agendi principia, & quatenus tales sunt, sibi omnino similes conantur inducere: quo pacto Socratis forma secundum peculiarem ac propriam rationem, perfectionemque est principium generandi sibi similem: & calor huius ignis secundum totam latitudinem gradualem, quam habet, est principium calefaciendi, vt primo libro † diximus. Tametsi, Socrates non sibi semper omnino similem generat, sed aliquando quatuor tantum digitos habentem filium, aliquando fœminam, quæ ab Arist.* mas læsus dicitur: & ex loco remoto non causat sibi notitiam peculiarem & determinatã, sed tantum, vt cuiusdam animalis aut corporis: & ignis ex distanti loco non inducit tantũ calorem, quantum ipse habet, sed tanto minorem, quanto ipse remotior est à patiente, vt paulo superius diximus. Vide etiam lib. 1. c. 2. q. 3. sect. 8. Quod si ex dissimilitudine inuenta in effectu restringenda esset formalis ratio principii efficientis, iam nec Socrates, nec ignis, vt agentia perfecta hæc facerent, sed sub minori perfectione considerata, vt similitudo inter effecta & formalia principia efficiendi seruaretur: quod tamen falsum & inauditum est in Philosophia. Quanquam igitur species intelligibilis à phantasmate causata non repræsentet totũ individuum, sed tantum naturam communem, quæ in eo contracta est: non tamen inde colligendum est phantasma concurrere ad illam efficiendam ea præcise ratione, qua naturam communem repræsentat; sed referendum id est,

Phantasma vt agat secundum vltimum potentia.

† *Cap. 2 q. 2. sect. 5. & q. 3. sect. 6.*

* *Lib. 2. de Gen. anima. c. 3. & lib. 4. cap. 6.*

ad naturam intellectus possibilis, qui similitudines habituales extreme limitatas non admittit: quemadmodum in propositis exemplis dissimilitudo inuenta in effectu non minori perfectioni efficientis causæ, sed vel defectui materiæ, vel distantiæ patientis ascribitur. Ad hæc, phantasma non generat cum intellectu speciem intelligibilem, nisi vt stat sub actu phantasiæ (quod commune est omnibus speciebus sensibilibus potentiarum inferiorum in gignendis speciebus superiorum, ad primum quoque lib. *Cap. 2 quæst. 3. sect. 8.* ostendimus) ergo non generat speciem intelligibilem, nisi quatenus totum repræsentat individuum. Phantasia enim non percipit naturam communem præcise, sed totum individuum, nec per actum suum producit phantasma expressum, quod solam nudamque naturam referat: cum interim magis phantasmati expresso actualique (si detur) quam impresso & habituali attribuenda sit speciei intelligibilis productio. Ita patet, non ea sola ratione phantasma concurrere cum intellectu agente, qua naturam communem repræsentat, sed qua totum individuum refert: quod item eodem libro docuimus.

Intellectum possibilem non admittere species extreme limitatas.

Phantasma non gignit speciem nisi vt stet sub actu phantasiæ.

Quod autem *locis paulo superius citatis*, non recte Caietanum exposituri sint, qui phantasmatum illuminationem proposito modo exposuerint, ex eo patet: quia etsi vnum esset, phantasma non concurrere cum intellectu agente, nisi præcise, quatenus naturam communem repræsentat: tamen hic exponendi modus re vera non tradit, illud illuminari nisi per ipsum actum generandi speciem intelligibilem: actus enim concurrendi phantasmatis cum intellectu, non distinguitur ab actu generandi speciem intelligibilem: Caietanus autem asserit, phantasma prius natura illuminari, quam cum intellectu agente agendo concurrat. Ait enim, prius natura, quam species intelligibilis gignatur, obiectum intellectus possibilis relucere in phantasmate, & apparere sub lumine intellectus agentis, nõ apparentibus sub eodem lumine conditionibus individuantibus, ac denique esse actu intelligibile.

Non recte exponi Caietanum.

Quod si quis dicat, prius natura phantasma vniri intellectui agenti, & assumi ab illo ad generationem speciei intelligibilis, quam cum eo speciem generet, non vniri autem, neque assumi, quatenus totum repræsentat individuum, sed tantum, quatenus naturam in eo contentam: ergo etiam prius natura, quam cum intellectu agente agat, naturam relucere in phantasmate, & reliqua accidere, quæ Caietanus asserit: si quis inquam, ita dicat,

Effugium.

Tollitur.

cat, facilis est refutatio. Vnio enim phantasmatis cum intellectu agente non fit per aliquid, quod natura præcedat vtriusq; concursum, ita vt prius natura vniantur, & posterius agant: sed fit per ipsam actionem communemq; concursum vtriusque: nam ea simul agere, est ea vniri, & alterum assumi ab altero. Causæ enim concurrentes ad eundem effectum, si antea à se inuicem non distabant, solo nouo concursu actioneve communi dicũtur noua vnione vniri, & inferior à superiori assumi. quo pacto calor ignis, qui nihil calefaciebat, noua vnione vnitur igni, & ab eo assumitur ad calorem inducendum in oblatam materiam, & potentiæ motiuæ hominis, qui nihil mouebat, noua vnione vniũtur voluntati, & ab ea ad nouum opus externum efficiendum assumuntur. Alia ratio est, cum inferior causa distat à superiore, veluti instrumenta manuaria ab artifice: tunc enim vnio & assumptio distinguuntur ab actione, quæ ab vtraque causa fit, cum oporteat prius inferiorem applicari superiori, quam vtraque ad commune opus concurrat.

Vnio & actio in causis distantib. non differunt.

Vera sententia explicatio.

Sectio III.

Cõclusio pro dictorum.

PAtet igitur ex his, primum quidem, illustrationem phantasmatum, quæ necessaria dicitur ad abstractionem naturarum communium, non fieri productione alicuius qualitatis, quæ in ipsis phantasmatibus recipiatur, siue vt illa idonea & habilia reddantur ad agendum in intellectum possibilem, siue vt in eis appareant naturæ communes non apparentibus conditionibus indiuiduantibus. Deinde, non fieri per hoc, quod ante productionem speciei intelligibilis, & cuiusuis alterius qualitatis, naturæ communes virtute intellectus agentis obiectiue relucere incipiant in phantasmatibus non relucentibus conditionibus indiuiduantibus. Denique, non fieri per hoc, quod phantasmata actu eleuentur ad agendum in intellectum possibilem, quatenus repræsentant naturas communes indiuiduorum, non autem quatenus referunt ipsa integra indiuidua: siue ea eleuatio intelligatur in ipsa actione formaliter, siue ordine quodam naturæ ante actionem, in noua nimirum aliqua vnione, assumptioneve ad agendum. hæc enim omnia dici non posse, ex dictis apertum est.

Illustratio phantasmatũ ad verum sensum explicatur.

Potius ergo dicendum, si illustratio phantasmatum, quæ necessaria dicitur ad abstractionem naturarum communium, improprie sumatur: posse illam quidem præcedere non natura tantum, sed etiam tempore species intelligibilium productionem: si vero proprie, nec tẽpore, nec natura posse præcedere: tametsi necessatio præcedit naturæ ordine operationem intellectus possibilis.

Coniunctio phantasiæ cũ intellectu quid afferat nobilitatis.

Prima huius assertionis pars ex eo probatur, quia si illustratio phantasmatum sumatur non pro actione vlla intellectus agentis, sed pro quadam naturali communicatione nobilitatis, quam habent phantasmata humana ex coniunctione phantasiæ cum intellectu agente: quo pacto dicimus illustrem familiam, quæ cum regia sanguinis aut affinitatis nomine coniũcta est, non dubium, quin phantasmata ab ipso eorum ortu sint illustria: habent enim ex eo, quod humana sunt, eam dignitatem & præstantiam, vt cum intellectu agente, cuius proxima ministra est phantasia, in intellectum possibilem agere possint. Atque hoc modo sentiunt nonnulli Thomistarum (*inter quos est Capr. in 2. d. 3. q. 2. Ferrar. 2. contra Gent. ca. 77. & ali.*) intellexisse D. Thomam, prius phantasmata illustrari, quam cum intellectu agente in productione specierũ intelligibilium cooperarẽtur: quam illustrationem vocant radicalem illuminationem, quod in ipsa phantasiæ quasi radicis suæ cum intellectu agente coniunctione fiat. Vnde eorum quidam (*& Capreol. loco iam citato & præter eum alii*) non immerito probabile existimant, phantasmata hominis de eisdem obiectis differre specie à phantasmatibus aliorum animalium, quod ex coniunctione nostræ phantasiæ cum intellectu vim habeant & cooperentur agenti, & vt agant in possibilem. In hanc vero sententiam videtur inclinare D. Th. 1. p. q. 85. ad calcem primi articuli, vbi ait, *phantasmata propterea dici illuminari ab intellectu agente, quia sicut pars sensitiua ex coniunctione cum intellectu redditur virtuosior, ita phantasmata ex virtute intellectus agentis efficiuntur apta, vt ex eis species intelligibiles abstrahantur.*

Expositio D. Thomæ.

Phãtasmata hominis ex differant specie à phantasmatibus belluarum.

Secunda pars ex eo constat, quia nulla omnino vera actio intellectus agentis siue tempore, siue natura præcedit eam, qua ab illo generantur species intelligibiles, vt ex dictis patet.

Tertia vero pars ea ratione confirmatur, quia operatio intellectus possibilis supponit formam intelligibilem, qua operetur, ipse enim ex se quasi materia prima est, vt *lib. 3. de Anim. c. text. 17.* ait Aristoteles, nihilque agere potest, forma autem intelligibilis est ipsa species intelligibilis.

Quãdo phantasmata vera operatione intellectus agentis, primo illustrentur.

Ex secunda parte huius conclusionis illud manifestum est, tum primum illustrari phantasmata cum primum species intelligibiles produ-

Digitized by Google

actione intellectus.

euntur. Namq; tum primum naturæ, quæ in A phantasmatibus contractæ repræsentabantur, incipiunt repræsentari abstractæ, & quasi auulsæ a differentiis contrahentibus, in ipsis quidem speciebus intelligibilib. formaliter, in phantasmatibus autem obiectiue, quemadmodum & in ipsis indiuiduis, quorum illa sunt imagines. Nam quemadmodū dicimus, intellectum inspicere naturas communes nō separatim existentes more Platonico, sed in ipsis earum indiuiduis, ita dicere debemus, species intelligibiles non repræsentare naturas communes separatim extra sua indiuidua, sed in eis existentes quare cum phantasmata vicem ipsorum indiuiduorum subeant in ipsis quoq; phantasmatibus quasi obiectiuis dicere possumus, & intellectum inspicere naturas communes, & species intelligibiles repræsentare.

Quo pacto species intelligibiles naturas repræsentent.

Naturas communes non esse actu intelligibiles etiam ante speciei impressionem.

Illud etiam perspicue colligitur, naturas communes non esse actu intelligibiles etiam B obiectiue, ante specierum intelligibilium generationem siue anteceſſio sumatur secundum tempus, siue secundum naturam. Nam, idem est esse intelligibile actu, atque actu illustratum lumine producto ab intellectu agente: quod lumen dici potest ipsa species intelligibilis. efficere enim, vt appareat natura communis sine conditionibus indiuiduantibus: in intellectu quidem possibili formaliter, in phantasmatibus autem obiectiue.

Caietanum cōtrar. a sententia adhærere.

Caietanus, etsi idem senserat ad caput quartum libelli de Ente & essentia: tamen ad quæstionem 79 primæ partis in art. 3. mutata sententia, quam communem vocat, sic fere argumētatur: Vt se habent sensibilia ad sensum, ita intelligibilia ad intellectum. at colores prius sunt actu sensibiles per lumen, quam in sensum species sensibiles imprimant. ergo & phantasmata, quæ ratione naturarum communium erant potentia intelligibilia prius sunt actu intelligibilia per intellectum agentem quam in intellectum possibilem, species intelligibiles inducant.

Loca D Thomæ.

Vtitur etiam D. Thomæ auctoritate, tum ex libro 2. contra Gentes cap 77. vbi expresse dicit, actionem intellectus agentis in phantasmata præcedere receptionem intellectus possibilis, & in anima nostra esse virtutem actiuam in phantasmata, facientem intelligibilia in actu. Et cap. 62. vbi ait, intellectum possibilem pati ab intelligibili. *Nec dubium*, C inquit, *quin ab intelligibili actu*. Tum etiam ex quæstione 15. de Anima, vbi scribit, intellectum agentem per phantasmata facta intelligibilia in actu causare scientiam in actu possibili.

Sed argumentum Caietani facile dissolui-

Discrimen inter intellectum & sensum.

tur ex dissimilitudine sensus & intellectus, sensibiliumque rerum & intelligibilium. Nam, etsi inter ea non minima intercedit similitudo: tamen ex hac parte dissimilitudo magna cernitur, quod sensus, antequam quidquam agat, inuenit sensibilia iam facta in actu per lumen externum, vnde omnes colligunt, non esse necesse ponere sensum agentem. At intellectus noster, antequam operetur, non inuenit naturas materiales, sibiq; proportionatas iam factas intelligibiles in actu: sed necesse D est, vt ipse eas faciat actu intelligibiles. quod non aliter præstare potest, quam producendo earum species intelligibiles. sunt enim hæ quoddam quasi lumen ab eo productum, veluti ab insita & natiua luce animæ intellectiuæ, quo lumine vniuersalia a singularibus seiunguntur. Qua ex consideratione sæpe colligit D Thomas, si vniuersalia re ipsa separata essent a singularibus, vt Plato existimasse creditur, ac proinde naturæ communes rerum sensibilium essent actu intelligibiles in E rerum natura, non fuisse necesse ponere intellectum agentem. *Vide D. Th 1 par. q. 79 art. 3. & de Spiritualib. creaturis q. & alios plerisque locis.*

Expositio dicta D. Thomæ.

Allata vero D. Thomæ dicta, etsi non minime Caietano fauent, vt illum prouectiore ætate non immerito mutasse sententiam videri possit: tamen in gratiam nostræ communisque sententiæ ita exponi possunt, vt, quod D. Thomas ait, *actionem intellectus agentis præcedere receptionem intellectus possibilis*, vt intelligatur de actione improprie dicta, iuxta primam assertionis partem, vt communicatio nobilitatis, quam intellectus agens suo modo impertit phantasmatibus, actio quædam censeatur, vel de actione, vt consideratione nostra præcedit passionem in eadem specierum intelligibilium generatione. Quod autem scribit, *in anima nostra esse virtutem actiuam in phantasmata*, satis explicatur verbis sequentibus; *Facientem*, inquit, *intelligibilia actu*. facit enim vera effectione producendis eorum speciebus intelligibilibus, quarum productione non tantum res, sed ipsa quoq; eorum phantasmata modo suo fiunt obiectiue intelligibilia in actu, vt iam explicatum est. Quod vero docet, intellectum pati ab intelligibili, atque adeo, ab intelligibili in actu, vt Caietanus collegit, sic exponi debet iuxta rectiam nostræ assertionis partem: vt patiendi verbum non sumatur pro ipsa receptione speciei, sed pro ipso actu intelligendi, qui etiam auctore Aristotele, *lib 3 de anim. text 1.* est quoddam pati, cauturus eum etiam *actum intelligendi* effectiue actus intelligendi ab intelligibili a actu & intellectu possibili: atque ideo inuolue *esse actum*

Vtrum ab obiecto & intellectu.

ctus possibilis simul cum specie intelligibili, per quam res est facta intelligibilis in actu, producit actum intelligendi, iuxta commune illud Philosophorum pronunciatum, *A potentia & obiecto paritur notitia.* Neque aliud D. Thomas prædictis verbis docet, quam prius, saltem natura, rem esse intelligibilem in actu quam intellectam: & quatenus est intelligibilis actu, esse obiectum intellectus agentis, quatenus vero est actu intellecta, esse obiectū intellectus possibilis, actionemq; intellectus agentis præcedere actionem intellectus possibilis. Denique in eundem sensum accipiendum est id, quod ait *intellectum agentem per phantasmata facta intelligibilia in actu causare scientiam in intellectu possibili.* Intelligit enim nomine scientiæ ipsum dicendi actum, habitumque (si placet) consequentem, quorum vterq; causatur à specie intelligibili per quam phantasma fit intelligibile in actu.

Ita patet, qua ratione intellectus vtatur phantasia ad primam naturarum cōmunium abstractionem. Dico autem ad primam, quia naturæ communes ab intellectu etiam possibili abstrahuntur, sed supposita semper abstractione aliqua facta per intellectum agentem. Nam, etsi intellectus agens simul cum phantasia species intelligibiles imprimere potest in possibilem: ipsa tamen possibilis ex acceptis speciebus alias vniuersaliores, & abstractiores, vt sic dicam, elicere potest: vt ex specie hominis speciem animalis, & ex specie proprietatis speciem rei subiectæ: & omnia, quæ quibuscunque speciebus intelligibilibus repræsentantur, non concrete tantum, sed etiam abstracte concipere.

Vniuersaliores species à possibili elici.

Quorum obiectorum species ab intellectu agente abstrahantur.

SECTIO IV.

An agens, omnium vniuersalium species abstrahat.

An substantiarum & accidentium.

An indiuidui vnius speciei sit sensus ad abstractionem. Et cuius.

SVnt tamen nonnulla, quæ merito aliquis hoc loco roget. Vnum, possitne intellectus agens omnium naturarum communium species abstrahere tam generalium, quam specialium. Alterum, an possit non modo species accidentium, sed etiam substantiarum elicere. Quod si vtriusque generis species elicere potest, num quorundam tantum accidentium aut substantiarum, non vero omnium. Tertium, satisne sit phantasma vnius indiuidui, vt ex eo species naturæ communis abstrahatur, an vero plurium phantasmata sint necessaria. Quartum, cuiusmodi phantasmatum concursus ad abstractionem requiratur, eorumne, quæ determinata dicuntur ac certa, an eorum, quæ vaga & incerta. Quintum, an tum saltem, cum primū plura genita sunt phantasmata indiuiduorum eiusdem naturæ communis statim gignatur species intelligibilis eius naturæ: quidve aliud vltra requiratur. Sextum, in quo genere causæ phantasmata cum intellectu concurrāt, cum in abstractione specierum, tum vero in earum vsu, vtrum in genere causæ efficientis, an in aliquo alio. Septimum, quid ad quæstionem de vniuersalibus naturis à Porphyrio in Isagoge *in proœmio* prætermissis respondendum sit, quando hanc de vniuersalibus disputationem libri septimi propriam hoc loco antea diximus.

An indiuidua omnia vniuersalium species abstrahat.

An substantiarum & accidentium.

An indiuidui vnius speciei sit sensus ad abstractionem. Et cuius.

Vtrum ab vno, vel plurib. phantasmatib. species intelligibilis abstrahatur.

An in quo genere causæ fiat conversus phantasmatum.

Quid ad Porph. quæstionem dicendum.

Hæc non parum difficilia sunt fusiusque à pleriſq; disputantur. Verum, ne longiores simus, paucis ea explicare conabimur, præsertim cum & in hac ipsa disputatione, & in superiori volumine, *Lib. 1. c. 2 q. 2. & 3.* multa à nobis dicta sint, ex quibus eorum cognitio magna ex parte colligi potest.

Ac primi dubij solutio, ex iis, quæ ad 1. librum *C. 2 q. 2 sect. 8.* disputata sunt perspicua est. Ostendimus enim eo loco, cum nihil est impedimenti, primam abstractionem, quæ opere intellectus agentis fit, esse speciei infimæ: cum vero quid obstat, posse esse generis alicuius vel propinquioris vel remotioris: pro ratione minoris maiorisve impedimenti: vt cum aliquid cernimus ex loco minus magisve distante. Non, quod naturæ communiores, quæ ex remotiori loco abstrahuntur, efficaciores sint ad agendum, cum minus perfectæ, minusque actuales sint: sed quia, cum totum indiuiduum ex quouis loco in sensum agat, minorem efficaciam habet ex remotiori, ac proinde minoris perfectionis effectum producit. Reliqua ex eodem loco petenda sunt.

Possitne phantasia nostra etiam substantiarum phantasmata producere.

Secundi explicatio ex eo pendet, possitne phantasia nostra non modo accidentium, sed etiam substantiarum phantasmata producere. Illud enim pro regula habendum est, eas tantum naturas communes abstrahi ab intellectu agente, quarum indiuiduorum propria phantasmata cum eo concurrunt ad specierum intelligibilium productionem.

Sententia eorum qui negant dari phantasma propriū substantiæ.

Plerique recentiores sunt, qui velint, nullum esse phantasma substantiæ proprium: sed omnia esse accidentibus & substantiis commune: aliorum tamen aliter modo: quod accidentium quidem formali ex substantia rum autem connotatiue fiat. Verbi causa phantasma hominis non hanc albedinem formaliter repræsentare, sed hāc autem connotatiue

Digitized by Google

catiue: cum enim non repræsentet albedinem, vt abstractam, sed vt concretam huic subiecto, ipsum quoque subiectum innotr. Quocirca, cum nullus sensus siue exterior, siue interior eorum sententia substantiam formaliter percipiat, sed connotatiue tantum: intellectus vero agens nullam speciem intelligibilem producat, nisi eius naturæ, cuius individua formaliter repræsentantur per phantasmata: colligunt illi, nullam speciem intelligibilem substantiæ ab intellectu agēte produci: aliam vero esse rationem intellectus possibilis, qui ex speciebus intelligibilibus accidentium species substantiæ elicere potest: quemadmodum æstimatiua non nostra tantum, sed brutorum etiam animalium ex sensatis speciebus sensibilibus insensatas elicere potest. Quanquam eorum nonnulli, ne ab intellectu quidem possibili, dum est in corpore, sensibusque corporis etiam intelligēdo obiter vtitur, id posse fieri asserunt. Quod idem ex superioribus Scholasticis Scotus *a* senserat argumento consecratæ hostiæ ad secundum librum *b* à nobis soluto.

a in 1. d. 3. q. 1.
b Cap. 1. q. 2. sect. 5.

Auenrois in secundum librum de Anima *c* in oppositа est sententia, quod existimet, ac plane dicat cogitatiuam, quæ nostra æstimatiua est, individua omnium prædicamentorum posse percipere: cui veteres Scholastici fere subscribunt. In his est Diuus Thomas cum aliis locis, tum vero in quodam opusculo de Principio individuationis, vbi hæc ferme scripta inueniuntur: *Obiecta per se exteriorum sensuum esse sensibilia accidentia siue propria siue communia, quidditatem vero, naturam vel substantia particularis in particulari, neq; esse per se obiectum sensus exterioris, cum sit substantia, neque ad intellectum per se pertinere, cum sit particularis: atque hinc effici, vt sit per se obiectum æstimatiuæ nostræ siue cogitatiuæ, quæ ex collatione particularium non modo accidentium, sed etiam substantiarum ratio particularis appellatur.*

c Com. 53. Opusc. 29. Auenrois oppositа sententia.

In qua etiã est D. Thom.

Hoc cum nobis sit vero similius, respondendum existimamus: intellectum agentem abstrahere posse corporearum substantiarum intelligibiles species, omniumque aliorum materialium entium, quod eorum omnium possint esse phantasmata quibus formaliter repræsententur, & non connotatiue tantum, vt sunt incorporearum substantiarum, cæterorumque entium immaterialium phantasmata, quorum proinde entium species per intellectum agentem abstrahi nequeunt.

Dari phantasmata substantiarum.

Ac dari phantasmata, quibus quantitates omnes formaliter repræsententur, ex eo colliget: quia vel ipsius temporis, quod difficillime omnium quantitatem percipitur, dari certum est, cum bruta etiam animantia temporum differētias distinguant: Lege D. Thomam opusc. 43. *Cap.* 4. vbi idem docet, & inter alia notat, bruta animantia iniuriarum præteritarum meminisse, tempusque futurum vindictæ obseruare solita. Idem porro dicendum esse de qualitatibus, quæ quantitatis interuentu inhærent substātiæ, rationi consentaneum est. Iam relationes formaliter posse phantasmatibus repræsentari, ex eo intelligitur, quia vel brutorum æstimatiua conuenientiam diuersitatemque obiectorum percipit: non discursu tamen, vt humana, sed solo naturali quodam instinctu, & quasi suggestione; quod idem Auctor cum eodem loco, tum aliis plerisque docet. Actiones vero & passiones phantasmatibus formaliter referri, nemo dubitauerit, qui species sensus cōmunis id muneris cum Arist. in textio de Anima *Cap.* 2. *iuxta Graecos à text.* 145. concesserit: quo loco ille sensum communem ait nō modo sensibilium differentias, sed ipsas quoque operationes externorum sensuum cognoscere. *Lege Diuum Thomam 2. contra Gent. cap.* 66. Denique de iis, quæ in cæteris prædicamentis ponuntur, cum æque familiaria sint sensibus atque superiora, nemo dubitauerit, dari phantasmata, quibus formaliter repræsententur.

Qualitatũ.

Relationum.

Actionũ & passionum.

Eorũ etiam quæ in cæteris prædicamentis ponuntur.

Superuacanea fuerit hoc loco ea quæstio. *Ferra. in eundem locum*, positne etiam intellectus agens abstrahere à concretis abstractaipsa. Nam, si quæstio est de abstractione per speciem: cum species intelligibilis, quam intellectus agēs cum phantasmate efficit, semper concrete repræsentet obiectum, quemadmodum & ipsum phantasma: non est quod quis quærat, num ille abstracta à concretis possit seiungere. Si vero dubitatio est de abstractione per notitiam seu cognitionem: cū intellectus agentis functio non sit cognoscere, quemadmodum nec pati seu recipere, sed agere: nemo, nisi qui eius naturam ignorauerit, in controuersiam id vocabit.

An possit agens abstrahere à concreto abstracta.

Alia ratio est, si id quæratur de phantasia: præsertim cum dixerimus, æstimatiuam, quæ phantasiæ nomine comprehenditur, percipere differentias temporum, conuenientiamque & diuersitatem obiectorum: imo etiam, sensum communem, qui phantasia inferior est, cognoscere differentias sensibilium, actionesque & passiones: quæ omnia in abstractis numerantur. Sed respondendum est, nullam

Petatur id ipsum phantasia.

Digitized b

Non posse probari.

nullam sensitiuam potentiam abstracta à cõcretis posse seiungere: sed quemadmodum species sensibiles omnia concrete repræsentant (qua in re speciebus intelligibilibus non sunt dissimiles) ita sensitiuas facultates nihil abstracte cognoscere: maior enim ad eam rẽ discernendi facultate opus est, quam vt sensitiuis potentiis conueniat. Communis enim sententia est, abstractum à concreto sola ratione, consideratioueve distingui, quæ intellectus operatio est. Deinde, vt sensitiuæ omnes potentiæ materiales sunt, & à subiecto in suo esse pendent: ita rationi consonum est, vt, nisi cum materia, subiectoque nihil cognoscant. Accedit, quod, cum magis distinguantur differentiæ indiuiduantes ab ipsis indiuiduis, quam abstracta à concretis, nempe ex natura rei: potentiæ vero sensitiuæ (quod vero simillimum est) non discernant priora, sed haud parua ad id intellectus attentione opus sit, consequens est, vt nec discernant posteriora. Itaque æstimatiua cognoscit rem præteritam & futuram, vt præterita, etiam & futura est: ipsas vero per se præteriti & futuri differentias abstracte non cognoscit; & sic res habet in cæteris abstractis. Tametsi nos consuetudine communi, cum de internorum sensuum cognitione ageremus, abstractis nominib. pro concretis vsi sumus. *Vide Caietanum de ente & essent. cap. 3. & 7. & Scot. in Predicamen. quæstio. 11. & lege, quæ habes supra ad cap. 7. quæstio. 5. sectio 3.*

Abstracta à concretis sola ratione distingui.

A

B

C

D

E

F

vt aliquid imprimatur in memoria: non satis est qualiscunque vna rei perceptio, sed vel requiruntur plures, vel vna intensa diuve continuata.

Ad quartum, ex iis, quæ eodem loco dicta sunt, respondẽdum est, non esse necessarium ad speciei vllius intelligibilis generationem phantasma determinatum, hoc est, indiuidui determinati; sed satis esse phantasma vagum, quod semper quidem ad speciem naturę genericæ, sæpe autem ad speciei infimę cõcurrit. Imo vero, cum indiuiduum vagum magis videatur accedere ad conditionem naturæ vniuersalis: aptius fortasse est vagum ad speciem naturæ specificæ, quam determinatum.

Quinti dubii solutio haud facilis est. Nam cum productio specierum intelligibilium per intellectum agentem sit mere naturalis, vt in primi quoque libri † commentariis diximus, non videtur sane aliud ad eam requiri, quam plurium phantasmatum, vniusve intensioris aut diuturnioris, sæpiusve repetiti præsentia. Et tamen si hoc damus, cum in pueris & amentibus hæc inueniantur cum intellectu agente coniuncta: si ea satis sunt, amentibus quoque & pueris nondum ratione vtentibus abstractio vniuersalium concedenda erit, quod durum & improbabile videtur.

† *cap. 2. q. 2. sect. 4. & q. 3. sect. 4.*

Num pueris & amentib. abstractio vniuersalium concedenda.

Dicendum tamen, durum quidem fore, nulliusque probabilitatis si quis pueris & amentibus concedat primam vniuersalium abstractionem actualem, hoc est, per actum intellectus possibilis; non item, si habitualem, ac per solam speciem impressam: quod non necesse sit statim actum exercere speciei genitę cõformem, intenta in eis, & quodammodo immersa anima rebus particularibus, & sensuum dominatu haud libera. Dico autem *primam abstractionem*, quia amẽtes, postquam ratione vsi sunt, intellectumque habuere libetum ad considerandas naturas rerum sine earum conditionibus indiuiduantibus: nihil impedit, quo minus post impeditum rationis vsum in discurrendo, simplices adhuc conceptus forment, quibus præcise naturæ communes concipiantur. hoc enim non satis est, vt eos sanos esse mente concedamus, laborante adhuc intellectu in ratione rerum considerandarum ac reddendarum, rectoque discursu faciendo.

Ex quibus clarius perspicitur id, quod superius hac eadem q. sect 2. & 3. diximus: nihil esse, cur quidam veriti, non satis esse, si dentur in sensib. internis multa eiusdem speciei aut generis phantasmata, vt ab eis natura specifica aut generica abstrahatur: sed expectandam

Confirmatio eorum, quæ supra dicta sunt.

De concursu phantasmatum nonnulla.

SECT. V.

TErtium dubium hoc pacto explicatur à D. Thoma prima parte q. 76. art. 2. A diuersis phantasmatibus abstrahi vnam speciem intelligibilem: quod Caietanus in eandẽ partem ad quæst. 85. art. 1. videtur sic exponere, vt sentiat, plura phantasmata necessaria esse ad vnius speciei generationem: & clarius in secundum de posteriori resolutione ca. vlt. vbi docet, non sufficere ad eam rem vnam cogitatiuæ operationem. Si tamen consideretur ea, quæ ad primum huius operis librum scripsimus, dicendum est: etsi fere vsu venit, vt ad vnius speciei generationem plura phãtasmata concurrant, aut vnum virtute præcedentium præcedentisve alicuius, quo pacto hi auctores intelligi possunt: tamen, si vel vnum sit intensum (loquor autem de expresso phantasmate & actuali, non de impresso tantum seu habituali) vel certe non breui transeat, nõ esse plura necessaria: quemadmodum

Ex vno phãtasmate intenso alicui posse speciem intelligibilẽ.

dam ad id esse notam intellectus agentis il- A lustrationem. Quamuis enim ad abstractionem actualem siue per actū intellectus possibilis expectandum sit nouum lumen intellectus agentis, quod est ipsa intelligibilis species: ad habitualem tamē, siue per speciem impressam, nihil luminis vltra requiritur, sed satis est ipsa naturalis phātasmatum humanorum claritas & prestantia ex coniunctione cū intellectu agente naturaliter contracta, ob quam cum illo concurrere possunt ad ipsius B speciei intelligibilis generationem. Vide *Ferrar. 2. contr. Gent. c. 77.*

Ad sextum dubium dicendum est, phantasma potius concurrere cum intellectu agente in genere causæ efficientis, quam dispositiuę, quæ ad materialem reducitur in altero enim harum causarum genere retulimus lib. 1.† Aliquos autores pōnere phantasmatum cum intellectu agente concursum, nosque merito in prius genus magis inclinauimus: est enim ea sentētia & communior, vt eo loco diximus, & rationi magis cōsentanea: tum quia phantasmata in ea actione concurrunt, & vt causæ essentialiter subordinatæ, ac quodāmodo instrumentaliter determinantes generalem efficiētiam intellectus agentis: & vt obiecta mouētia, quatenus ipsarum rerum externarum locum subeunt, vt habes apud Arist. libr. 3. de Anima, cap 5. Accedit, quod alterius opinionis auctores ea potissimum de caussa in eam inclinant, ne materiale phantasma in immaterialem intellectum agere admittant: quod veteri non est opus, vbi ponitur, materiale agens virtute propria nō agere, sed virtute immaterialis, cui subditur.

Phantasmata in genere efficientis causæ concurrere.

† c. 2. q. 3. sect. 6.

Quo pacto respondēdum ad eas quæstiones, quæ à Porphyrio in Isagoge prætermissæ sunt.

QVÆSTIO IX.

Solutio prima.

SECTIO I.

Tres quæstiones à Porphyrio prætermissæ.

RElinquum est igitur, vt tribus illis quæstionibus de præcipuis vniuersalib. respondeamus, quas Porphyrius in Isagoges proœmio prætermisit. Cohæreantne, inquam, genera & species in rerum natura, an in solis, nudisque conceptibus posita sint. Sintne corpora an corporis expertia. Et in rebus sensibilibus an extra animam sint. Ex iis enim quæ [illegible] de vniuersalibus dici possunt.

Quod igitur ad primam attinet, illud in primis animaduertendum est, genera & species accipienda in ea esse pro solis generib. & speciebus substantiarum sensibilium; quandoquidem Aristo. in ea contra Platonem disputanda de his solis generibus & specieb. loquitur: & reliqua etiam duæ quæstiones, quæ de eisdem rebus plane, de quibus primæ excitantur, de solis generibus & speciebus substātiarum sensibilium intelliguntur. Vide *libr. 2. Metaph. c. 7 & 11. x. 25. 7. Metaph. c. 14. & 15. & alibi in locis.*

De solis sensibilib. intelligi.

Duobus modis aliquid esse in intellectu.

Deinde, cum duobus modis aliquid esse possit in intellectu: vno, subiectiue, vt dici solet, (quanquā intellectus non est proprie subiectum, sed anima, interueniente intellectu) altero obiectiue, quo pacto quicquid actu aut habitu cognoscitur ab intellectu, dicitur in intellectu existere. Illud etiam considerandum, hoc posteriori modo quæri, sintne genera & species in intellectu, siue (vt à Porphyrio dicitur) in conceptibus, qui modus existendi entibus, & non entibus communis est. C

Denique intelligendum, eorum, quæ sunt obiectiue in intellectu, quædam esse in solis magisque conceptibus, quædam non item. Ea dicuntur esse in solis nudisque conceptibus, quæ nec formaliter, seu, quatenus talia sunt, existere in rerum natura possunt, nec de rebus existentibus in rerum natura prædicari: qualia sunt Centaurus, Hirco ceruus, & cætera figmenta. Ea vero non esse in solis nudisque conceptibus, quæ aut formaliter existere possunt in rerum natura, aut de rebus in rerum natura existentib. prædicari. Quo genere primum complectimur entia realia: hæc enim, quatenus talia sunt, positiue existunt in rerum natura. Deinde, negationes, quæ velut inhærent entibus realibus, vt est cæcitas, ignoratio, & huiusmodi aliæ: siquidem E & hæ formaliter, &, quatenus tales sunt, existunt in rerum natura: non tamen positiue, vt entia realia, sed negatiue: ea nimirum ratione, in subiectis suis non existunt formæ, quarum sunt priuationes. Tertio loco entia rationis, vt esse prædicatum, subiectum, & similia: itemque negationes, quæ conueniunt rebus veris: non tamen vt existant in rerum natura, cuiusmodi est vnitas præcisionis, quæ coniuncta est cum aptitudine essendi pluribus: hæc enim omnia etsi nec positiue, nec negatiue possunt existere in rerum natura; tamen de rebus veris dici possunt. Exempli caussa, si quis de Centauro cogitet: in solo intellectu ea nec positiue existet. Centaurus id est, hac tali & tanta ratione existentiam habebit, quia obiectum conceptus cuiusdam: quippe cū alio-

De solis sensibilib. intelligi.

Duobus modis aliquid esse in intellectu.

Quæ in nudis conceptibus esse dicuntur.

Quæ non in solis.

Digitized by Google

alioqui nec existere in rerũ natura posſit, nec de vera vlla re prædicari. At vero si mente cõcipiat tonitruum: si cogitet de ignoratione, cum qua nascimur: si animaduertat, animal prædicari de homine, aũt esse vnum, quid pluribus commune: non dicentur ista, tonitruum scilicet, ignoratio, prædicatum, & cõmunitas, esse in solis nudisque conceptibus: quia & plurima tonitrua vere existere ac audiri possunt: & extamus nos omnes, in quibus ab ipso ortu omnium rerum velut insidet ignoratio, siue scientiæ negatio, & datur animal in rerum natura, quod quidem dicimus prædicari de homine, & esse pluribus commune.

Vera prima quæstionis.

Sensus ergo primæ quæstionis est: num genera & species substantiarum sensibilium aliqua ex parte vere existant in rerum natura (nempe aut formaliter, aut ratione rerum, de quibus dicuntur) an hoc tantum esse habeant, quod mente concipiantur: quasi cum ea percipimus, cassa cogitatione nosmetipsos eludamus: vt cum fingimus Chimęrã, Sphingem, aut aliquid simile.

Prima sententia quorundam Veterũ, & Nominalium.

a (teste Plat. in fine C. 4. tyli, & Arist. 4. lib. Met. c. 5. tex. 21.

b (O hami in 1. d. 1. q. 4. & 1 p. Logic. n. 14 & 15. & quodl. 5. q. 32 & 12. Gab. in 1. d. 2. q. 7. & 8.

Sententia Heraclitiorum, a Antisthenis, Democritici, Epicureorumq; ac recentiorum. Nominalium b in hac quæstione est, genera & species, de quibus quæstio intelligitur, atq; adeo cætera omnia genera & species, esse in solis nudisque conceptibus. Credunt enim, res vniuersales esse fictitias, conceptusq; & nomina vniuersalia significare immediate res singulares. Itaq; sentiunt, genera & species nec existere posse in rerum natura, nec dici de veris rebus, sed solum obiici iis cõceptibus, quibus confinguntur ab iis, qui ea ponunt: contra quos superius disputatum c est

c quæst. 2.

Secunda sententia Platonis & Arist. Quod inter eos cõueniat, quid interfit. q. 14. & 15.

At vero Plato & Arist. communi consensu respondent ea vere existere in rerum natura, neque esse inania cogitata & commenta, vt satis apertum est ea disputatione, quam Arist. lib. 7.* contra Platonem instituit: in qua hoc conuenit inter eos, quod vterq; ponit genera & species substantiarum sensibilium in rerum natura; hoc autem interest, quod Plato existimat, ea omni ex parte vere existere, h. e. ram ratione rerum, quæ dicuntur genera & species, quam ratione communitatis ac indifferentiæ. Aristoteles vero ita docet, res, quæ dicuntur genera & species constare in rerum natura, vt neget communitatem earum in eisdem existere: ex quo tamen non efficitur, vt earum communitas, seu vniuersalitas existat in solis nudisque conceptibus, cum de veris rebus dici possit.

Respondetur ad. quæst.

Itaque respondendum est, genera & species substantiarum, quæ sensibus percipiuntur, nec ratione rerum, quæ genera & species dicuntur, nec ratione communitatis earum esse in solis nudisque conceptibus: sed res, quę his nominibus appellantur, existere formaliter, & quatenus tales sunt, in rerum natura: ipsam vero earum communitatem, etsi nunquam formaliter existit in rerum natura, sed solum obiectiue in intellectu, tamen vere dici de rebus, quæ veram ac realem existentiam habere possunt. Quam solutionem ipse quoque Porphyrius innuit in adiciendis duabus aliis quæstionibus. Tum, quia frustolum esset quærere, num genera & species essent corpora, & quæ sequuntur, nisi illa esse constaret, vt Boetius in Porphyrii proœmiũ annotauit. Tum etiam, quia ipse verborum contextus aperte supponit affirmatiuam partem primæ quæstionis in excitanda secunda: *Et si existens*, inquit, *corporea sint, an corporis expertia.*

Secunda ac tertia solutio.

SECTIO II.

Sensus 2. q. Porphyriana.

SEcundæ quæstionis sensus est, num genera & species, quæ ex parte formaliter existunt in rerum natura, sint corpora, an corporis expertia, hoc est, constentne materia, an non: quod quidem plane de solis generibus & speciebus substantiarum sensibilium ambigitur. Nam, de generibus & speciebus tam substantiarum incorporearum, quam accidentium, quis dubitet? Sed versiones, quæ pro verbo, *corpora*, habent *corporalia*, aut *corporea*, occasionem dederunt existimandi, de generibus etiam & speciebus accidentium, quæ corporibus inhærent, excitatam fuisse quæstionem. Itaque sensus est, vtrum genera & species horum corporum per se existentium, quæ sensib. percipimus, sint etiam corpora, nec ne.

Dissensio Arist. & Plat. Vera 2 q. explicatio.

In hac quæstione iam dissentit Aristoteles locis citatis à Platone. Plato enim, si Aristoteli credimus, in ea est sententia, vt putet, genera & species huiusmodi rerũ esse formas quasdam omnis materiæ ac mutationis expertes. At Aristoteles existimat, ea constare materia si non ratione, certe reipsa. Cum enim credat (id quod est verissimum) genera & species non differre à suis indiuiduis reipsa, sed ratione duntaxat, vt animal & hominem a Socrate: indiuidua autem substantiarum sensibilium constent materia, quemadmodum & mole corporea, siue trina dimensione: non dubium, quin ea quoque reipsa materia constent. Ratione tamen nil obstat, quo minus aliquod genus huiusce modi substan-

Digitized by Google

ſtantiarum materiæ ſit expers: vt ſubſtantia, quæ eſt genus ſummum, in cuius definitione nulla omnino admittitur materia. Et hæc eſt vera huius quæſtionis ſolutio.

Tertiæ quæſtionis ſenſus

Tertiæ quæſtionis ſententia eſt, vtrum genera & ſpecies rerum ſenſibilium, qua ex parte in rerum natura formaliter exiſtunt, ſeiuncta ſint à rebus ſenſibilibus. quarum comparatione dicuntur genera & ſpecies: an vero in eis inſint. Quo loco, nomine rerum ſenſibilium, nõ ſolum intelliguntur ſubſtantiæ materiæ expertes, ſed neque etiam ſenſibilia accidentia: cum perſpicuum ſit, neq; ipſa neque ipſorum genera aut ſpecies materia conſtare: ſed ſolum intelligũtur ſubſtantiæ ſingulares: quæ ſenſibus percipiuntur. Verbo autem, *inſint*, intelligenda eſt inexiſtentia generum & ſpecierum in ſuis indiuiduis per modum idẽtitatis, vt in definitione vniuerſalis: nõ autem vera & propria inhærentia, qualem habẽt accidentia in ſubiectis. Atq; hac de cauſa videtur Porphyrius addidiſſe verba illa, *& circa eas ſubſiſtant*, nẽ videlicet genera & ſpecies proprie inhærere in ſuis indiuiduis intelligerentur.

Nomine rerũ ſenſibilium quid in quæſtione accipiatur.

Quid Plato reſpondeat.

Ad hanc quæſtionem reſpõdet Plato, genera & ſpecies rerum ſenſibilium eſſe ab eis ſeiuncta: id quod plane cogitur dicere iuxta ſuperioris quæſtionis explicationem. Nam, cum eius ſententia ſint re ipſa omnis materiæ ac mutationis experti: perſpicuum eſt, non ineſſe ea in rebus ſenſibilibus per modum identitatis: quandoquidem nihil eſt, quod idẽ de re ipſa ſimul ſit materiæ & particeps, & expers, aut mobile ſimul aut immobile. Ariſt. vero ait, non ſolum genera & ſpecies nõ eſſe ſeiuncta à ſuis ſingularib. ſed ne vlla quidem vniuerſalia. Docet enim, † vniuerſale eſſe, vnũ in multis, & 1 lib. de Partib. animalium, c. 4. ſic ait: *Vniuerſalia appellamus ea, quæ in pluribus ſunt*: & lib. huius operis (a) definiens vniuerſale, ſic ſcribit: *Vniuerſale dicitur, quod aptum eſt, vt in pluribus inſit*: quo loco apertiſſime impugnat Platonis ſententiam, quod dixerit, vniuerſalia à ſinguiaribus eſſe ſeiuncta.

Quid Ariſt.

† 1. *lib. Poſt. c. 8. tex. 21.*

1. *lib. Poſt. c. 18. tex 27.*

(a) *c. 13. tex. 45.*

Cuiuſdam argumenti ac dubitationis ſolutio.

SECTIO III.

Arg. contra ſolutionem tertiæ quæſt.

CVM hac tamen vera ſolutione quæſtionis videtur hoc argumentum pugnare. Genera & ſpecies horum corporum, quæ ſenſibus percipiuntur, re ipſa ſunt corpora, vt in ſoluenda ſecunda quæſtione dictum eſt. nũc autem conceſſimus, ea in his exiſtere. igitur multa corpora ſimul exiſtunt in eodem loco: quod nulla natura efficere poteſt. Aut igitur dicendum fuit, genera & ſpecies horum corporum, quæ cernimus non eſſe corpora; aut certe in his nequaquam exiſtere.

Quid aliqui argumento victi reſpondeant ad 2. quæſtionem.

Hoc argumento victi nonnulli, reſpondẽdum ad ſecundam quæſtionem exiſtimant, genera & ſpecies horum corporum non eſſe corpora. Verum, non eſt, cur quiſquam reſponſionem datam repudiet. Primum, quia id, quod dici ſolet, Nullis naturæ viribus fieri poſſe, vt multa corpora in eodem loco exiſtant, de corporibus re ipſa diuerſis, vt aqua & oleo intelligendum eſt genera autem & ſpecies, etſi quis contendat ſimpliciter appellanda eſſe diuerſa corpora, non ſunt tamen re ipſa diuerſa, vt diximus, ſed ratione duntaxat. Deinde, quia nec ſunt re vera ſimpliciter dicenda diuerſa corpora, cum ſuperiora & inferiora non efficiant numerum ſecundum nomen alicuius eorum. neque enim dicas, animal & hominem eſſe duo animalia. aut duos homines, neq; item, hominem & Socratem eſſe duos homines, aut duos Socrates: & ſic de cæteris. Dixi *ſecundum nomen alicuius eorũ*, quia ſecundum aliud nomen, nõ dubium eſt, quin ſuperiora & inferiora poſſint numerum conficere, vt ſi dicas, animal & hominem eſſe duo prædicata, & hominem ac Socratẽ duo ſubiecta. Cauſa vero huius rei eſt, quia ea, quæ numerum efficiunt ſecundum aliquod nomen, debent eſſe membra diuidentia eius rei, quæ primo ſignificatur eo nomine. at ſuperiora & inferiora non ſunt membra diuidentia alicuius rei, quæ in eadem ſerie collocetur, vt inductione perſpicuum eſt. Atq; id, quod de generibus & ſpeciebus ſubſtantiarũ corporearum dictum eſt, pari ratione dicendum eſt de cæteris generibus & ſpeciebus reſpectu ſuorum indiuiduorum.

Duo corpora eſſe ſimul non poſſe, de quibus intelligendum.

Superiora & inferiora vt non efficiant numerum.

Obiecta cur nõ efficiant.

Cur Porphyrius reliquorum vniuerſalium in his quæſtionibus non meminerit.

Quod ſi quis quærat, cur Porphyrius in his quæſtionib. reliquorum vniuerſalium mentionem non fecerit, differentiarum, inquam, propriorum & accidentium: non neceſſe eſt, cauſam aliquam quærere, niſi quia apud veteres de ſolis generibus & ſpeciebus hæ dubitationes agitabantur. Dixerat enim, ſe traditurum, quæ apud maiores de quinque vniuerſalium generibus differri ſolerent: è quibus hæc, quia ad altiorem ſcientiam ſpectabant, conſulto prætermiſit. Quanquam & illud dici poteſt, parem eſſe rationem de differentiis atque de ſpeciebus, quæ differentiis complentur: de propriis autem & accidentibus ſatis eſſe, noſſe, num illa, qua ratione ſunt genera & ſpecies, exiſtant in rerum natura.

tura nec ne, & quæ sequuntur. In his.n.quæstionibus non tam habetur ratio communitatum, quam rerum, quæ communes appellantur, vt patet ex 2. & 3. q. quæ de solis rebus excitantur.

Epilogus. Atq; hæc de quæstionibus iis, quarum explicationem Porphyrius omisit, deq; toto genere vniuersaliũ, qua ratione proprie ac præcipue vniuersalia dicuntur, sint satis. Ex qua tota disputatione perspicuũ relinqtur, quid noui rebus vniuersalibus abstractio afferat. Nunc de eisdem, quatenus ad particularia referuntur, quæ minus præcipua vniuersalium consideratio est, pauca dicamus.

Qua ratione vniuersalia dicantur relatiua comparatione suorum particularium.

QVÆSTIO X.

Scholasticorum varia opiniones.

SECTIO I.

Quatuor primaria sentẽtia de relatione vniuersaliũ.

MVltæ sunt, variæq; Scholasticorum sententię de relatione vniuersalium ad sua particularia, quarum probabiliores ad quatuor quasi capita reuocari possunt. tanta sæpe est in rebus non magni momenti difficultas ac controuersia.

Prima sententia Caietani.

Sunt, qui dicant, vniuersalia non referri ad particularia nisi cum concipiuntur referri: vt cum quis concipit animal esse genus respectu hominis, & equi, aut hominem esse speciem respectu Socratis & Platonis. Quæ sententia videtur esse Caietani ad 1. p. d. Tho. q. 17. art. 1. *Relationes*, inquit, *rationis non sunt actu, nisi cum intelligantur, neque habent aliud esse, quam intelligi.*

Ratio pro hac sententia hæc videtur præcipua: quia, quemadmodum, vt relatio realis existat, non est satis, si eius fundamentũ realiter existat, sed necesse præterea est, vt ipsa relatio propriam & peculiarem existentiam realem habeat, distinctamq; ab existentia fundamenti: ita etiam, vt relatio rationis existat, non debet esse satis, si eius fundamentum obiectiue in intellectu existat, sed opus est præterea, vt ipsa quoq; relatio ab intellectu concipiatur propria & peculiari conceptione: quandoquidem nõ potest obiici per speciem repræsentantem, cum entium rationis nullæ sint propriæ & peculiares species intelligibiles, quibus repræsententur.

Secunda sententia Scoti & aliorum.

Alij volunt, vt vniuersalia referantur, non opus quidem esset, vt cõcipiantur referri, sed tamen requiri, vt mente de suis particularib. vere affirmentur. Quanquam hoc interest, quod eorum quidam satis esse dicunt, si quælibet res vniuersalis vere affirmetur de vno particulari: alij vero exigunt, vt simul de pluribus dicatur. Hanc sententiam sequitur Scotus in hunc lib. q. 11. 4. d. 1. q. 1. *Falsum*, inquit, *est quod actu reflexo fiat relatio rationis: fit enim primo actu* (hoc est, directo) *intellectus comparans hoc ad illud: cum autem reflectitur intelligendo comparationem vt obiectum, tunc non causatur relatio rationis, sed concipitur.* Vide Lichetum in primo d. 3. q. 7 & in 2. d. 1. q. prima § secundo principaliter. Herueum de secundis intent. quæstio. 2 art 3. Vigerium Granatens. suarum Instit. c. 2 §. 2. In Scoti vero sententia eadem sententia videtur esse D. Thomas in loco citato primæ partis: vbi ait, *relationem rationis esse tantum in apprehensione rationis conferentis vnum alteri*: non ait, concipientis ipsam comparationem, relationemve, sed cõferentis. Ex quibus verbis contra superiorem sententiam argumentum colligi potest: Non idem est aliquid esse, atq; concipi, nisi id, quod concipitur, sit aliquid mere confictum, sed prius (saltem natura) vnumquodq; est, quam concipiatur. at relationes vniuersalium ad sua particularia non sunt attributa mere cõficta, sed, quæ de rebus, quas dicimus reales, vere affirmentur. ergo prius natura est, eas suo modo esse, quam concipi. sunt autem iam tum cum vniuersalia de suis particularibus prædicantur (aut enim hæc prædicantur vt genera, aut vt species, &c.) ergo vt vniuersalia referantur ad sua particularia, non opus est, vt eorum relationes concipiantur, sed satis est, si ipsa de suis particularibus vere affirmentur. *Arg. contra superiorem sententiam.*

Tertia sententia recentiorum.

Sunt etiam quibus, vt vniuersalia referantur ad sua particularia, satis esse videtur, si illa simplici & minime comparatiuo conceptu sine differentiis contrahentib apprehẽdantur: vt si homo præcise concipiatur, vt homo, & animal, vt animal etiamsi nondum attribuantur suis particularib. quæ sententia recentiorum fere videtur esse. Eorum ratio hæc est. Cũ aptitudo essendi in plurib. sit proximum vniuersalitatis fundamentum (sumpto vniuersalitatis nomine pro rationis vniuersalium ad sua particularia) vbi primũ ea aptitudo datur statim consequitur vniuersalitatis relatio: vt vnaquæq; res vniuersalis iam tum est apta, vt sit in plurib. seu indifferens ad omnia sua particularia, cum primum sic concipitur: ergo iã tum refertur ad sua particularia, nec opus est, vt de illis actu affirmetur.

Quarta sententia.

Deniq; sunt, qui ne simplicem quidem & minime cõparatiuam conceptionem rerum

Digitized by Google

vniuersalium desiderent, vt illæ ad sua particularia referantur, sed cum primum species aliqua intelligibilis ab intellectu agente cum phantasmate producitur, continuo rem, quæ per eam repræsentatur, ad sua particularia referri dicant.

a Hæc siqui videntur Scotin 6. Metaphys. q. 18. Hispalensis in 1. d. 19. q. 3 § quantum ad tertium Fundamētū opinionis præcedentis.

Huius opinionis fundamentum idem est, quod superioris. Nam, si aptitudo essendi in pluribus, cum primum datur, mox secum affert rei vniuersalis ad sua particularia relationem: non dubium est, quin ipsa etiam speciei B intelligibilis generatio relationem vniuersalium ad sua particularia suo modo efficiat: res enim, quæ vniuersalis denominatur, non solum, cum simplici conceptu apprehenditur, sed etiam, cum in specie intelligibili repræsentatur, indiuisa omnino est, indifferensq; omnia sua particularia: innititurq; fundamentum hoc ei pronunciato, quo D. Thomas vtitur 1. p. q. 75. art. 4. ad primum, cum ait, intentionem vniuersalis prouenire ex abstractione C intellectus. Si enim ita res habet: ergo non solum per conceptus, sed etiam per species intelligibiles, quib. naturæ communes abstrahuntur, consequuntur res vniuersalitatem.

Confirmatur ex D. Tho.

Quocirca opinio eorum, qui dicunt, species intelligibiles primo & per se esse rerum singularium, distinxit ab hac sententia superiorem, quod ij Auctores credant, solis conceptibus res liberari à conditionibus inuiduantibus. Qui autem quartam hanc sententiam D amplectuntur, volunt & conceptibus, & speciebus ipsis vniuersales naturas ab iis conditionibus exolui: imo vero, prius natura abstractionem hanc secretionemq; fieri per species aliquas ab intellectu agente factas, quam per conceptus elicitos à possibili.

Quid in hac re sentiant veteres Aristotelis interpretes.

E

SECTIO II.

VEteres tamen Aristotelis enarratores facilius se ab hac quæstione expediunt ipsas enim aptitudines, quibus naturæ communes dicuntur aptæ tum, vt insint pluribus tum, vt de pluribus dicantur, relationes vocant. Sic Boetius in Isagogem Porphyrij ad c. de Genere, in secunda editione accommodate ad artem Dialecticam de vniuersalibus disserens, hoc est, de vniuersalib. quatenus prædicabilia sunt, cum dixisset, relationem efficere genus, mox, ne aliquis relationis nomine aliquid aliud intelligeret, quam ipsam aptitudinem ad prædicationem de pluribus, hæc subiicit: *Cum dicimus animal esse genus, non, vt arbitror, sunt res ipsa hoc nomen dicitur, sed de ea relatione, qua potest animal ad cætera, quæ sibi subiecta sunt referri.* Nō ait, *qua refertur*, sed *qua referri potest*: tu addit, *Itaq; character quidam est, & forma generis in se, quod referri ad eas res potest, quæ, cum sint plures, & specie differentes, in earum substantia prædicatur.* Ex quibus verbis patet, nihil aliud Boetium nomine relationis generis ad species intellexisse, quā ipsam aptitudinem, vt certo quodam modo de iis prædicetur. Quod idem alios veteres sensisse de relationibus omniū vniuersalium, quatenus ad Dialecticum spectant, facile est ostendere.

A veteribus ipsas aptitudines dicere relationes.

Sed vt eorum mentem apertius interpretemur, dijudicari apud eos potest relatio cuiuslibet rei vniuersalis in aptitudinem & actualem. Aptitudinalis duplex est, quemadmodum & ipsa aptitudo, à qua aptitudinalis relatio eorum sententia non differt: vna, vt sit in pluribus per modum identitatis: alte a, vt prædicetur de pluribus, quæ illam sequitur. Actualis item duplex est. fundamentalis altera, ipse, inquam, actus essendi in pluribus, (si tamen relatio, nisi valde improprie dici potest) altera formalis, quæ est ipsa prædicatio, hoc est, vera affirmatio de pluribus: non actiua tamen, sed passiua. neq; enim dicunt, prædicare, sed vere enunciare, esse, referri, sed prædicari siue enunciari

Diuisio relationis cuiusque vniuersalis in aptitudinalē, & actualem.

Itaque, cum naturæ communes non habeant ipsis rebus particularibus aptitudinem, siue vt insint, siue vt prædicentur de pluribus, sed solum in mente, cum abstractæ sunt à particularibus, quemadmodum & vnitatem præcisionis, quæ aptitudinem sequitur: neque etiam sint actu prædicata de particularibus, nisi cum de iis enunciantur: nullo negotio pro his Auctoribus ad quæstionem propositam hunc in modum responderi potest: Si de relatione quidem aptitudinali, in qua ratio vniuersalitatis, quatenus vniuersalia sunt, posita est, quæstio intelligatur: cum primum res sunt abstractæ à suis particularibus, siue per species, siue per conceptus, tum primum eis relationem huiusmodi aduenire. Si vero quæstio sit de relatione actuali, non fundamentali, tamen & impropria, quam res habent hac operatione intellectus, sed de actuali: tum primum eis non solum aduenire, sed etiam conuenire relationem, cum primum de illis prædicantur. Atque idem aliquando sensisse Scotum de relatione actuali, quemadmodum & alios quosdam eo posteriores, nonnulli eius interpretes asserunt, qui secundas intentiones apud illum nihil aliud, quam comparationes quasdam passiuas ab intellectu factas esse volunt. Sed vt hæc melius intelligas, lege Scotum in 4. d. 1. q. [illegible] Metaphy-

Quo pacto ex mente huius quæstionem sit respondēdū.

q.11. & lib.7. q.18. Lichetum & Paulum ſcriptorem, & Baſſol. in lib. ſenten locis citatis. Tromb.7.Metaph.q.8. & alios.

Quid re vera ſentiendum.

SECTIO III.

SEd quia ij, qui iſta ſubtilius ſcrutãtur, (veriuſne an non, haud certo admodum conſtat) non contenti ipſa aptitudine ſeu eſſendi, seu prædicandi, vt vniuerſalia faciant relata aptitudinali relatione: neque item prædicatione paſſiua, vt eadem actuali relatione referant, proprie dictas quaſdam relationes in his fundatas agnoſcunt, ad quos pertinet iam poſita de his relationibus quadripartita reſpondendi ratio: nos etiam, quo pacto id accidat, conſideremus. Inueniemus enim fortaſſe, eos, etſi contraria inter ſe dicere videantur; re tamen expenſa, omnes idem ſenſiſſe, ſed potius aliquid ad verã rei explicationem contuliſſe.

Vera quæſtionis explicatio.

Duplex genus relationis.

Dicere igitur poſſumus, duo eſſe genera relationum earum, quæ rebus vniuerſalibus, quatenus vniuerſa'es ſunt, conueniunt: alio tamen ſenſu, quam illi, intelligebant: vnum aptitudinalium, quod fundatur in aptitudine ſiue eſſendi, ſiue prædicandi de pluribus, alterum actualium, quod fundatur in ipſo actu vel eſſendi in plurib. vel prædicandi de pluribus. Sunt autem huiuſmodi relationes habitudines quædam totius ad ſuas partes, quod ipſa apud Græcos, τῶν πρός τι, appellatio innuit, & quæ Ariſtoteles, & grauiſſimi quique Philoſophi de vniuerſalibus dicunt, ſatis declarant. Aiunt enim, vniuerſalia complecti ſua particularia, vt totum ſuas partes: non tamen actu, & in ſui compoſitione eas continere, vt totum eſſentiale aut integrale. ſed potẽtia: quod in eis inſit potentia, vt informentur iis differentiis, quib. particularia inter ſe diſtinguantur, & per eas ad actum & perfectionem trahantur. Vnde & vniuerſalia tota quædam potentialia dicuntur ex relatione, quam habent ad ſua particularia.

Sed cum duplex ſit relatio aptitudinalis: vniuerſalium vna, quæ fundatur in aptitudine eſſendi, qua proprie vniuerſalia cenſentur: altera, quæ fundatur in aptitudine prædicandi, ex qua dicuntur prædicabilia: eodemq; modo duplex ſit actualis relatio, & quæ fundatur in actu eſſendi, & quæ in actu prædicãdi: quonam pacto vtriuſq; generis relationes naturis vniuerſalibus conueniant, & ex quo tempore eis adueniant, exiſtentiamve habeant, diſquirendum eſt.

Ac ſi de aptitudinalibus agitur, nobis ſane videntur illæ perpetuo conuenire, quemadmodum & aptitudo eſſendi ac prædicandi, quas cuiq; naturæ communi conuenire diximus, quatenus naturæ ordine contractionem ſui antecedit. Si enim proximum fundamentum conuenit, relatio etiam conueniat neceſſe eſt. At ſi ſermo ſit de actualibus, diſtinctione opus eſt. Nam actualis relatio eſſendi in pluribus, perpetuo cõuenit iis vniuerſalibus, quæ vel ad eſſentiam ſuorum particularium pertinent, vel eſſentias eorum neceſſario conſequuntur. Quo pacto animal & homo, & differentiæ, quibus vtrumq; conſtituitur, & proprietates item, quę ex eorum naturis emanant, perpetuo referuntur ad ſua particularia, ſiue vtraque, aut quædã eorum exiſtant ſiue nulla: quemadmodum & relationes identitatis ſpecierum in ſuis generib. & diuerſitatis ac differentiæ earum inter ſe perpetuo illis cõueniunt: quod æque de non exiſtentibus, atq; de exiſtentibus dicantur, vt lib.4 c.2.q 7.ſect.8. docuimus. Iis autem vniuerſalibus, quæ contingenter de ſuis particularibus dicuntur: cuiuſmodi ſunt omnia ac ſola accidentia quinti prædicabilis, cum ſolũ conuenit actualis relatio eſſendi in pluribus, cum & ipſa plura exiſtunt, & ipſæ quoq; naturæ vniuerſalium in eis exiſtunt, aut quaſi inexiſtunt: quo pacto tunc album aut ſedere Socrati & Platoni conueniunt, cum & vtercq; exiſtit, & in vtroq; inexiſtit albedo & ſeſſio. Actualis vero relatio prædicandi (paſſiuam intellige, ſiue prædicati) non cõuenit vniuerſalibus, niſi cum illa de particularibus, idque vere enunciantur: ſumimus enim in tota hac materia de vniuerſalibus prædicationẽ non pro alia, quam pro vera de ſuis particularibus enuntiatione.

Relationes aptitudinales perpetuo conuenire.

Item q; actuales in iis, quæ ad eſſentiam pertinent, vel eas ſequuntur neceſſario.

Non ita tamen res habet in iis, quæ contingenter adueniunt.

Si vero de his relationibus, non quoad earum conuenientiam, ſed quoad exiſtentiam ſit quæſtio, cum ea non poſſit eſſe rea'is, ſed obiectiua tantum, (nam & relatio ineſſendi quinti prædicabilis rationis eſt, etſi ſæpe formæ ipſæ, à quibus ſit denominatio, realiter inhæreant) dicendum plane eſt, eas non exiſtere, niſi intercedente operatione aliqua intellectꝰ, ſiue præſente, ſiue præterita. Quocirca illud animaduertendum eſt huiuſmodi relationes duobus modis obiici poſſe intellectui: vno formaliter, ac per ſeipſas: altero fundamentaliter, vt dicitur, id eſt, obiectis tantum earum fundamentis: quorũ vtrumque bifariam quoq; poteſt accidere, vel actu, vel habitu.

Quid de exiſtentia relationũ dicendum.

Non, niſi ob inſtãs, poſſe exiſtere.

Diſtinctio.

Formaliter quidem tum huiſmodi relationes actu obiiciuntur intellectui, cum in-

Vt exiſtant formaliter.

tellectus eas ipsas concipit: veluti, cum percipit, animal referri ad hominem & bestiam, vt genus ad seas species, seu vt prædicabile: aut prædicatum quidditatiuum ad ea, quæ specie differunt: habitu autem tum obiiciuntur eũ intellectus habitum eius cognitionis retinet. Atq; hoc pacto vera est prima opinio de huiusmodi relationibus superius citata, quã Caietanus sequitur: neq; enim, vt ipse tradit, aliud esse habent relationes rationis formaliter, seu per seipsas, quam intelligi, actu videlicet aut habitu. Contra quam sentẽtiam nihil conficit argumentum illud, prius natura vnumquodq; esse, quam concipiatur. falsum enim id est, non solum in entib confictis, sed etiam in negationib. & entibus rationis. Negationes enim & entia rationis, etsi per sua subiecta aut fundamenta existentiam aliquã habere possunt, antequam actu aut habitu concipiantur: per seipsa tamen nullũ habent, nisi cum actu aut habitu cõcipiuntur: tametsi concipi non possunt sine suis aut subiectis, aut fundamentis.

Vt habitu.

Caietani opinio quo sensu vera.

Entia rationis & negationes prius non sunt natura quam concipiãtur.

Fundamentaliter autem tum obiiciuntur actu, cum intellectus apprehendit eorũ fundamenta siue res denominatas, sic enim accipi volumus hoc loco fundamenti nomen.

Quando fundamentaliter obiiciantur actu.

Nam si de relatione vniuersalium actuali sit quæstio, tum solum ea fundamentaliter obiicitur intellectui cum intellectus vniuersale aliquid de suis particularibus enunciat: tum enim solum concipit extrema eius relationis Neq; obest, si vniuersale non de omnibus particularibus enuncietur, sed fortasse de vno tantũ ex illis. semper enim prædicatum refertur ad subiectum actuali relatione totius potentialis, quandocunq; vere alicui parti subiectæ inesse pronuntiatur, etiamsi tũ non dicatur inesse cæteris. Nam, potentia ad cæteras partes in causa est, vt ea relatio alia nulla esse possit, quam totius ad suam partem. De hac autem relatione vera est secunda opinio de relationib. vniuersalium superius sect. 1. posita: & hoc pacto intelligendi sunt D. Thomas & Scotus, cum ille ait, *relationem rationis esse tantum in apprehensionem intellectus conferentis vnum aliter*: hic vero cum scribit, *relationem vniuersalis fieri actu directe intellectu comparantis hoc ad illud*. Cum autem ex affirmatione vnius de altero possit habitus, aut habitualis aliqua dispositio in intellectu relinqui, efficitur, vt actualis relatio vniuersalis ad sua particularia non solum actu, sed etiam habitu fundamentaliter in eo possit existere.

Quo sensu vera sit secũda opinio Scoti & aliorum.

Quod si de relatione aptitudinali sermo sit, vtroque modo ea fundamentaliter obiicitur intellectui: & actu scilicet, nempe concepta præcise re denominata: & habituetiam, videlicet repræsentata præcise re denominata in specie intelligibili, si veram de speciebus intelligibilibus sententiam retineamus. Atque hanc existentiam relationis vniuersaliũ confirmat ratio & fundamentum ex D. T. desumptum, quod tertiæ & quartæ opinionib. commune est. Nam, cum primum natura communis abstracta est siue per conceptum, siue etiam per speciem intelligibilem: tum primum intellectui obiicitur res, quæ à relatione aptitudinali denominatur: actui quidem, cum abstractio fit per conceptum: habitu vero, cum fit tantum per speciem.

De relatione aptitudinali explicatur, quo pacto ex istis obiectionibus.

Diluuntur quædam obiecta.

Sectio IV.

Obiicit.

SEd cõtra hæc illud in primis obiici potest: Si vniuersalia in ipso etiam conceptu simplici, aut specie intelligibili referuntur ad sua particularia: cum fieri possit, vt eorum particularia non simul intellectui obiiciantur: fore, vt dentur correlatiua rationis, quæ non simul existant, ac proinde non sint simul natura: quod æque absurdum videtur in genere correlatiuorum rationis atque in realibus.

Cõditio relatorũ, vt sint simul natura, quomodo intelligenda.

Hoc obiectio ex iis, quæ ad c. 15. huius libri q. 4. sect. 4. tradidimus, dissolui potest, Diximus enim cum Diuo Thoma, conditionem illam relatiuorum, vt simul natura sint, communem quidem esse correlatiuis omnibus, cum mutuis, siue realibus, siue rationis, tum etiam non mutuis: quorum alterum reale est, alterum rationis.

Verum, non ita intelligendum esse, vtraq; se inuicem ponere ac tollere, quasi existente vno, necesse sit alterum existere, aut vno sublato, alterum tollere: sed ita, vt cum relatio vnius vni extremo conuenit, altera quoq; alteri extremo conueniat: sin vna non conuenit, nec conueniat altera: sin vtraque existat, siue altera tantum, siue etiam neutra. Nunc autem ita se res habet, vt quandocunq; relatio totius vniuersalis conuenit naturæ vniuersali, simul etiam relatio partis subiectæ conueniat omnibus eius particularibus: siue vtraq; obiectiue existat, siue altera tantum, siue etiam natura. Relatio enim aptitudinalis cum necessario conueniat, perpetuo cõuenit, nec solum ex eo tempore, quo natura vniuersalis concipitur, aut in specie intelligibili repræsentatur.

Alia obiect.

Illud etiã obiici potest, Scotum plane sentire, relationes rationis non esse in memoria, vt patet ex iis, quæ scribit ad distinctionem

nem 45. primi Sententiarum. *Quæstio vnica.* Quare, cum intellectus sola specie intelligibili informatus memoria dicatur, nõ esse cur Scotum in nostra quoque sententia fuisse existimemus: cum dicimus, vniuersalia in ipsis etiam speciebus intelligibilibus ad sua particularia referri.

Explicatur Scotus.

Verum Scotus intelligi potest de existentia formali relationum, qua nimirum ipsæ per se, & non per sua fundamenta duntaxat, obiiciuntur intellectui. Hoc enim pacto cõceptu aliquo opus est, vt relationes rationis obiiciantur intellectui, cum nullæ sint propriæ ac peculiares species intelligibiles entiũ rationis.

Tertia obiectio.

Denique illud absurdum, & contra communem Dialecticorum sententiam ex dictis videtur sequi, relationem vniuersalium ad sua particularia, & vicissim particularium ad sua vniuersalia non esse numerandas in secundis intentionibus: veluti relationem generis ad suas species, & specierum ad suum genus. Diximus enim, relationes aptitudinales vniuersalium ad particularia, & particularium ad vniuersalia semper conuenire rebus denominatis, etiam antequam obiiciantur intellectui. At secundæ intentiones, si vera sunt, quæ diximus ad cap. 7. huius lib. *quæst. 6. sect. 5.* non solum non existunt obiectiue, sed ne cõueniũt quidem rebus denominatis, nisi cum ab intellectu modo aliquo tractantur: quandoquidem ea ipsa ratione rebus conueniunt, quia ab eo tractantur.

Sed hęc obiectio nihil contra secundarum intentionum explicationem à nobis traditã, veram Dialecticorum sententiam cõficit. Fatemur enim sine absurditate vlla, relationes aptitudinales vniuersalium ad particularia, & particularium ad vniuersalia: veluti generis ad speciẽ, & speciei ad genera, non esse numerandas in secundis intentionib. sed actuales tantum vt prædicati ad subiectum, & subiecti ad prædicatum. Nisi quis rationem secundarum intentionum velit extendere ad ea, quæ conueniunt rebus: non solum quia modo aliquo ab intellectu tractantur, sed etiam, quia tractari possunt, eaq; ipsa ratione quia tractari possunt, quo pacto relationes omnium vniuersalium ad sua particularia, & particularium ad sua vniuersalia possunt esse secundæ intentiones, si vniuersalia & particularia sumantur non quatenus vniuersalia & particularia sunt: sed quatenus prædicabilia & subiicibilia. nihil enim dicitur prędicabile, aut subiicibile, nisi quatenus operatione intellectus in enunciatione prædicari, aut subiici potest. Quoniam igitur de vniuersalibus, quatenus relatiua sunt, quod satis erat, & fortasse plus, quam foret differuimus, ipsum, quo pacto vniuersale ipsum in suas species, aut quasi species diuidatur, explicemus.

Non esse inter secundas intentionibus numerandas relationes aptitudinales vniuersalium.

Sed cum hac in re duo sunt dubia: vnum, sitne diuisio adæquata: alterum, an vniuersale veram generis rationem habeat: vtrumque discutiamus.

B An diuisio vniuersalis in quinq; eius vulgatas species adæquata sit.

QVÆST. XI.

Diuisionem videri inadequatam.

SECTIO I.

C NON esse hanc diuisionem adæquatam, sed vel deficere vel superare, haud leuia argumenta confirmant.

Non esse quinq; vniuersalia, sed pauciora probatur.

Pauciora enim esse membra, quam quinque, primum quidem ex proprietate vniuersalium videtur colligi, hoc est, ex aptitudine ad prædicationem. Tria enim tantum esse prædicabilia, ex retnano prædicatorum numero, quæ ab Arist. in Topicis *lib. 1. c. 1.* tradũtur, Proprii, Generis, & Accidentis, concludi videtur. Nam, cum nihil prędicabile dicatur, D nisi quod prædicatum esse potest: si tria tantum prædicata sunt, nõ plura sane, quam tria prædicabilia dicenda erant.

Deinde ex iis, quæ Arist. tradit in 1. libr. de Partibus animalium, *cap. 5. Eorum*, inquit, *quæ ratione vniuersali nullam differentiam recipiunt, alia analogia, alia genere, alia specie rati. nim cõmunitatis complent.* Ex quo loco vel tria vniuersalium genera colligimus: vel si analoga E reiiciamus, quod non sint vere ac proprie vniuersalia, duo tantum membra diuisionis supersunt, generis, inquam, & speciei, quæ in veris vniuersalium formis numerari debeant.

Denique ex differentia proprii & communis. cum enim proprium sit, quod vni tantum conuenit, commune autem, quod pluribus tribuitur, commune autem & vniuersale idẽ sint, fieri non posse videtur, vt proprium in speciebus vniuersalis numeretur.

Plura esse quãquinq; probatur.

Contra vero in plura membra, quam in quinque vulgata diuidendum esse vniuersale, his rationibus ostendi videtur. Primum, quia quemadmodum aptitudo ad prædicationem de differentibus solo numero distinguit speciem à genere, quod prædicatur differentibus specie: ita etiam distinguere debet

Digitized by Google

differentiam ſpecialem à generali, & proprium item, ac accidens ſpecialia à generalib. Quare cum genus & ſpecies ponantur duæ ſpecies vniuerſalis: erunt præter eas ſex aliæ ponendæ, quę cum illis octonarium numerum conficiant.

Deinde, quia etſi demus, ea, quæ prædicantur in quæſtione Quid eſt, eodem modo referri in omnibus prædicamẽtis ad ea, de quibus ſic prædicãtur: itemque omnia, quæ prædicamur in quæſtione Quale eſt ſecundum eſſentiam (omnia enim eodem modo videntur dici de eis, ad quorum quidditatem eſſentiamque pertinent) tamen ea, quæ in diuerſis prædicamentis dicuntur in quæſtione Quale eſt ſecundum accidens, non eodem modo reſpiciunt ſubiecta. alia enim dicuntur in quæſtione Quantum eſt: alia in quæſtione Quale eſt peculiari & propria qualitatis: alia in quæſtione Ad quid referuntur, & ſic in cæteris. Sunt enim hæ prædicandi rationes primo diuerſæ inter ſe, cum non conueniant ſecundũ eſſentiam in ratione aliqua vniuoca prædicandi de iis, quibus accidunt. Quod ſi ita eſt, multo plures prædicabilium vniuerſaliumq; ſpecies emergunt ex diuiſione proprii & accidentis, quæ in prædicamenta accidentium diſtribuantur.

Tertio, quia alia quædam videtur eſſe prædicabilia, quæ in quinq; vulgatis non cõprehendentur: vt definitiones, & quæ vaga indiuidua dicuntur: vt animal rationis particeps, & quidam homo. Quod enim vere ſint prædicabilia & vniuerſalia, ex eo probatur, quia ratione eadem dicuntur de pluribus.

A dat, alia eſſe ſuperiora. Eodem modo quærũt Philoſophi, num corpora ſimplicia, ex quibus, vt primis partibus, conſtat Mundi machina, adæquate diſtribuantur in quinque, an vero ſint quatuor tantum, quæ vulgo elementa dicuntur; quamuis, ſi quinque ſunt, nihilominus quintum corpus in alias corporis ſpecies diuidatur.

Dicendum igitur, ex quatuor diuiſionibus, quæ in re hac vſurpari ſolent (nempe eorum, quæ prædicantur, in ea, quæ neceſſario B & contingenter dicuntur, in ea, quæ eſſentiali prædicatione, aut accidentaria: in ea, quæ in quæſtione Quid eſt, aut Quale eſt: in ea, quæ differunt ſpecie, aut ſolo numero: quarum tres ſumuntur ex modo prædicandi: quarta ex differentia eorum, de quibus fit prædicatio) haud obſcure colligi, adæquatã eſſe propoſitam diuiſionem. Nam, varie cõiunctis inter ſe membris diuidentibus, quinque tantum fiunt ſpecies vniuerſalis, quæ totam vniuerſalis aptitudinem exhauriunt: tametſi aliquis contendat, alias eſſe ſuperiores ſub vniuerſali, aut inferiores. Vniuerſale enim aut prædicatur neceſſario de ſuis particularibus, aut non neceſſario, ſiue contingẽter: ſi contingenter, eſt accidens: ſi neceſſario, aut prædicatur eſſentiali prædicatione, aut accidentaria: ſi accidentaria, eſt proprium: ſi eſſentiali, aut prædicatur in quæſtione Quid eſt, aut in quæſtione Quale eſt: ſi in quæſtione Quale eſt: differentia dicitur: ſi in quæſtione Quid eſt, aut prædicatur de iis, quæ differunt ſpecie, aut de iis, quæ ſolo numero: ſi de iis, quæ ſolo numero, eſt ſpecies: ſi de iis, quæ ſpecie, eſt genus. Sunt igitur quinq; ſpecies vniuerſalis, quæ ordine conuerſo numerantur genus, ſpecies, differentia, proprium, & accidens.

Vnde colligatur, adæquatam eſſe diuiſionem.

Colligitur numerus vniuerſalium.

Eſſe tamen vera adæquatam.

SECTIO II.

Pars affirmatiua quæſtionis explicatur.

PRo huius rei explicatione illud intelligẽdum eſt, non quæri à nobis hoc loco, ſitne ita adæquata vniuerſaliũ diuiſio in quinq; vulgatas ſpecies, vt ſub vniuerſali nulla ſit alia ſiue ſuperior ſiue inferior ſpecies: quaſi quæreremus, num quinque vulgatæ ſpecies & proxime diuidant vniuerſale, & ipſæ etiam in alias ſpecies diuidi nequeant: improprius enim hic eſt, & inuſitatus propoſitæ dubitationis ſenſus: ſed quærimus num plures, pauciores ve ſint ſpecies vniuerſalis ſibi inuicem oppoſitæ, ſiue, vt ita dicam, contra diuiſæ: licet aliq; fortaſſe ſub vniuerſali ſuperiores ſint, inferioresve. Quo pacto quæri ſolet, num diuiſio qualitatis in quatuor vulgata genera ſit adæquata: etſi conſtet, alia quamplurima eſſe inferiora genera, & forſitan aliquis contenſ

Senſus quæſtionis.

Idem colliges ſumpto initio à ſecunda diuiſione hoc modo vniuerſalia, aut eſſentiali E prædicatione dicuntur, aut accidentaria: ſi eſſentiali, aut in quæſtione Quid eſt, aut in quæſtione Quale eſt: ſi in quæſtione Quid eſt, aut ſunt genera: ſi de differentibus ſpecie dicantur, aut ſpecies, ſi de ſolis differentibus numero: ſi vero in quæſtione Quale eſt, ſunt differentiæ: quod ſi accidentaria dicuntur & neceſſaria, ſunt propria: ſi contingenti, accidentia.

Altera colligendi ratio.

Qui ex tertia quoque diuiſione incœperit, F idem efficiet. At enim vniuerſale prædicatur in quæſtione Quid eſt, aut in Quale eſt: ſi in quæſtione Quid eſt, ac de differẽtibus ſpecie, genus eſt: ſi de differẽtibus ſolo numero, ſpecies: quod ſi in quæſtione Quale eſt, aut eſſentiali prædicatione aut accidentaria: ſi eſſentiali, differentia eſt: ſi accidentaria, aut neceſſaria

Tertia forma colligendi.

Digitized by Google

saria aut contingenti: quo pacto, aut est proprium, aut accidens.

A Porphyrio etiam quartam colligendam rationi putasse

Porphyrius quidē à quarta etiam inchoare potuit, qui in Isagoge, differentias & accidentia omnia, quemadmodum & genera de differentibus specie prędicari docuit: propria vero æque, ac species de differentibus solo numero. Qua vero ratione nec de differentiis & accidentibus specialibus, nec de propriis generalibus loquutus sit, eius interpretes explicare solent. Nos certe, qui omnes vniuersalium formas complecti volumus, à quarta diuisione inchoare non possumus, nisi differentias, propria & accidentia in generalia & specialia quasi in species diuidamus. Vniuersalia enim, si de differentibus specie dicūtur, aut in quæstione Quid est prædicātur, & sunt genera: aut in quæstione Quale est, & sunt differētiæ generales. si dicantur essentialiter: aut propria generalia, si dicantur accidentaliter & necessario: aut accidentia generalia, si accidentaliter & contingenter: si vero de differentibus solo numero, aut sunt species, si prædicentur in quæstione Quid est: aut differentiæ speciales, si prædicentur in quæstione Quale est, & secūdum essentiam, aut propria specialia, si in quæstione Quale est accidentaliter & necessario: aut accidentia specialia, si in quæstione Quale est accidentaliter & contingenter. Quo pacto, etsi nō quinque tantū vniuersalium formæ, sed octo colligantur: semper tamen adæquata est diuisio in quinq; vulgatas, quod differentiæ generales & speciales sub differentia: propria vero & accidētia generalia & specialia, sub propria & accidente comprehendantur.

Quo pacto octo Vniuersalia colligi possint.

Quærat aliquis, cur non vti simus hoc loco diuisione eorum, quæ prædicantur, in ea quæ prædicātur complete. & quæ incomplete, præsertim, cum à grauibus auctoribus vt *Boetio in Isagog. Porphyrii ad c. de Specie. Alb. ibid. tr. 2. c. 9 Scoto ibid. q. 12 & 17. & Ægidio ibid. ad cap. de Genere.* & fere recentioribus vsurpentur.

Sed respondendum, propterea id factum à nobis non esse, quia diuisio hæc, etsi est vtilis ad distinguenda prædicabilia, quæ dicuntur essentialiter, & merito vsurpari solet in distinguendo genere ab specie, vt inferius * patebit tamen non complecti ut omnia vniuersaliū genera, vt complectuntur quatuor iam dictæ diuisiones. Id enim dicitur prædicari cōplete, quod totam naturam particularium aperte significat: quo pacto sola species infima prædicatur de suis indiuiduis: id vero prædicari incōplete, quod aperte non significat totam, sed partem: quo pacto sola genera & differētiæ specierum effectrices prædicantur siue de

** quæst. 12. fin. Prima. Prædicari complete & incomplete quid dicatur.*

speciebus siue de indiuiduis, vt perspicuū est. Nam, propria & accidentia nec cōplete prædicantur, neq; incomplete, cùm neque totam naturam particularium, nec partem eius aperte significent: tametsi totam non modo communem, sed etiam particularem innuūt, siue implicite significant: alioquī de illis non prædicarentur. Itaque non possent membra huius diuisionis cum quatuor prædictarum membris compleari ad omnia vniuersalium genera colligenda, nisi eis adderemus membrum tertium: eorum scilicet, quæ nec complete nec incomplete prędicantur: quo pacto propria & accidentia de suis partibus subiectiuis dicuntur. Verum aucta hoc modo diuisione proposita, & obscuriot fieret vniuersalium collectio, & non alia genera vniuersalium, quam quæ dicta sunt, colligerentur.

Solutio argumentorum, quæ contra proposita sunt.

SECTIO III.

Soluitur primum eorū, quibus pauciora fundebantur.

NEc vero cogunt nos argumenta initio proposita, vt eā inadęquatam dicamus. Nam, primum eorum quibus pauciores species ponendæ videbantur, facile diluitur explicato instituto Aristot. in loco citato, quod non est aliud, nisi tradere communes locos, quibus argumenta Dialectica eruantur. Et, quia loci, ex quibus tractatur quæstio generis, inseruiunt tractandis quæstionibus speciei & differentiæ propter eorum cum genere affinitatem: voluit Aristoteles initio eius libri in enumerandis prædicatis Dialecticis species & differentias ad prædicatum generis reuocandas.

Secundum duobus modis soluitur.

Alterum argumētum duobus modis dissolui potest. Vno, sola vniuersalia completa, vniuersalium nomine eo loco intelligenda esse: proinde non mirū, si differentiæ omissæ sunt: propria vero & accidētia, etsi quatenus propria & accidentia sunt non fuerunt commemorata: nō fuisse tamen omnino prætermissa, cum alia ratione aut genera, aut species esse possint, nempe quia ad suas inferiora referuntur. Altero, vniuersale præsse accipi eo loco, nempe pro iis, quæ vniuoca & essentiali prædicatione dicuntur: at genus & speciē late: genus quidem pro iis, quæ vniuoca & essentiali prædicatione de differentibus speciebus prædicantur, species vero pro iis, quæ eodem prædicationis genere dicuntur de differentibus solo numero: hoc enim pacto differentiæ generales, generis nomine comprehendi potuerunt, & speciei nomine speciales.

Denique

Proprium & commune opponitur si nominis, non semper tamen re ipsa.

Denique tertium sic diluitur. Proprium & commune ex vi nominis opponi inter se, vt recte probatum est, re autem ipsa aliquando non opponi. Nam, etsi proprium, quod vni tantum singulari conuenit, commune non sit & vniuersale, id tamen, quod vni tantum communi tribuitur, pluribus singularibus conuenire potest, ac proinde vniuersale esse. Huiusmodi autem est proprium, quod in speciebus vniuersalis numeratur: tametsi neque hoc modo vniuersale est, quatenus ad id vnum refertur, cuius est proprium, vt inferius, *Quæst. sequenti. Vide q. seq. sect 3. solut. ad vltimum* patebit.

Soluuntur ea, quibus plura vniuersalia videbantur esse.

Primum vero eorum, quibus videbantur plures species constituendæ, nihil contra adæquationem propositæ diuisionis facit. Nam, etsi daremus, differentiam, proprium, & accidens in alias deinde species subdiuidi (de qua re inferius agendum est) non tamen inde concluderetur, plures esse species vniuersalis contra diuisas inter se, inferiora enim non faciunt numerum, cum suis superioribus, ac proinde eis haud contradicunt.

Eodem modo respondendum est ad secundum, quod contendebat vnum tantum esse specie proprium, neque vnum tantum accidens specie.

Ad tertium dicendum est, definitionem etsi ex æquo dicatur de pluribus, non tamen numerari in prædicabilibus seu vniuersalibus, quia complexum est quiddam. Qui enim prædicabilia in quinque genera distribuunt, non de complexis, sed de incomplexis loquuntur. Adde, quod definitio non dicitur ratione eadem prædicari de pluribus, sed ipsa est ratio, secundum quam definitum de pluribus prædicatur. Definitionis enim, seu rationis huius vel illius non datur alia definitio, siue ratio, sed datur definitum. Numeratur tamen in Topicis inter prædicata seu prædicabilia Dialectica, quemadmodum & descriptio, quæ propriorum quoddam genus est Dialectici non excludunt prædicata complexa, sed omnia admittunt, de quibus, & ex quibus disputatio esse potest: tametsi non admittunt in prædicamentorum ordines, nisi quæ incomplexa sunt, vt prima elementa differendi tradant.

Prædicabilia debere esse incomplexa.

Indiuidua vaga eadem ratione prædicentur.

Caietanus affirmat.

Quod vero attinet ad indiuidua vaga, sunt *(inter quos est Caiet. in Isagog. Porphy. ad cap. de Specie, & alii.)* qui asserant, illa eadem ratione prædicari de pluribus, vt quédam hominem de singulis hominibus, proinde esse vniuersalia, cum determinatis indiuiduis collata Aiũt enim, hoc, quod dico, quidam homo, non significare formaliter, nisi naturam humanam modo particulariter existendi: etsi autem differentiq; indiuiduantes, quibus natura humana particulariter existit, non conueniunt inter se ratione eadem, ipsum tamen modum particulariter existendi eadem ratione conuenire omnibus hominibus. Quocirca potuisse quidem indiuiduum vagum explicari à Porphyrio inter alia prædicabilium genera: sed tamen prætermissum fuisse in explicatione, quia non fuerat numeratum in præfatione.

Sed refellitur tamen.

Hæc tamen sententia non placet. Primum, quia indiuiduum vagum non significat modum existendi, sed modum essendi: quemadmodum species vaga (licet enim ita loqua) vt quidam color: aut genus vagum vt quædam qualitas (sumpta particularitatis nota, vt significat partem subiectam specialem aut generalem) non significãt existendi modos, sed essendi: dicuntur enim ista omnia non de existentibus tantum, sed etiam de non existentibus: habentibus tamen particularem essendi modum.

Deinde, quia si per modum existendi intelligunt modum essendi, ostẽdere eos oportet, quo pacto is vere sit vniuocus, & qui abstrahi possit à singulis modis essendi eiusdem, vt volunt, rationis. Nam, etsi natura humana, quæ est in singulis hominibus contracta, abstrahi potest à naturis singulorum; modus tamen, quo ipsa particulatim est in singulis hominibus, à singulis modis particulatim essendi in illis abstrahi non potest.

Indiuiduum vagum non esse natura sua aptũ vt prædicetur.

Tertio, quia indiuiduũ vagum non est natura sua aptum, vt prædicetur, sed vt subiiciatur. Constat enim voce ex natura communi, & signo particularitatis, quod nõ prædicato, sed subiecto adhibetur: quemadmodum nec signum vniuersalitatis, vt Arist. tradit in priori libro de Interpretatione. Si quando autem libeat indiuiduum vagum de subiecto aliquo enunciare: vt si dicas, Socratem esse aliquẽ hominem: tum signum particulare fit pars prædicati, redditq; illud complexum, vt propositi exempli sensus sit, Socratem esse hominem particularem: complexa autem non numerantur in vniuersalibus, de quibus in Prædicamentis agitur.

Indiuidua vaga non possunt notari signo vniuersali.

Accedit, quod quicquid vniuersale est, notari potest & vniuersalitatis, & particularitatis signo: cum & copulatiue coniunctimque pro omnibus suis particularibus, & disiunctiue ac disiunctim pro hoc aut illo accipi possit. At quidam homo, & cætera vaga indiuidua notari non possunt huiusmodi signis. Nemo enim dicat, omnem quendam hominem, aut quendam aliquem hominem esse hoc aut illud. Vnde colliges, aliud esse

esse dicere particulatē hominem, aliud quendam hominem: cum hoc prædictis signis notari non possit, illud autem aptè eis notetur. Rectè enim dicimus, omnem hominem particularem esse animal, &, aliquem hominem particularem esse Grammaticum: Ita non est, cur vaga individua numerentur inter vniuersalia. A

Sitne vniuersale verum genus comparatione quinq; vulgatarum eius speciērum. B

QVÆSTIO V.

Oppositæ, vt videntur, sententiæ.

SECTIO I.

Negantem partem Scoto. tib. placuisse Affirmātem Scote.

IN hac quæstione, quæ qualitatem propositæ diuisionis spectat, opponi videtur graues Auctores. *Ammonius & Boetius ad definitionem generis apud Porphyr. Simplic. ad definitionem æquiuocorum in prædicam. Albert. ibid. tract. 2. c. 9. Auic. in sua Logica c. 7. Clypeum Thomist. qu. 16.* sentiunt, vniuersale non esse verum genus quinq; vulgatarum specierum quæ illi tribuuntur: Scotus vero, eiusq; doctrinæ studiosi, aliique ex recentioribus, verum genus esse volunt. Vide Scotum *in Porphyr. q. 8. Tartaret. in Prædicabilib. qu. 2. & alii.* C D

Probatur 9. nica argum.

Scoti ratio hæc vna est, quia vniuersale eodem nomine, eademque ratione dicitur de genere & cæteris quatuor contra diuisis speciebus: nulla enim definitio de vniuersali traditur, quæ non æque omnibus conueniat. Quod si vniuersale nomine eodem, eademque ratione dicitur de singulis quod est vniuoce) non dubium est, quin de iis dicatur, vt genus de suis speciebus: quandoquidem constat, non dici de illis vt speciem de suis individuis, aut, vt differentiam de iis, quæ sub specie à se constituta collocantur, aut denique, vt proprium, accidens ve de suis subiectis. E

Pro parte negantis tria argumenta.

Aliorum autem sententiæ tria potissimum existunt argumenta. Vnum, quia vniuersale, quatenus vniuersale est, non dicit actum, sed aptitudinem: vnde & per aptitudinem, vt insit, aut vt prædicetur, definiri solet. aptitudo autem, quam dicit, aut est negatio repugnantiæ, aut modus essendi potentialis, F quem sequitur eiusmodi negatio, vt q. 4. c. 2. supra explicatum est. quorum neutrum veram generis rationem habere potest. negationes enim non entia quædam sunt: *non mixtum autem*, vt inquit Aristoteles extremis pene verbis quarti Topicorum libri, *nulla sunt species omnino.* Vnde & primo libro de Partibus animalium, cap 3. sic ait: *Priuationis, qua priuatio est, nulla est differentia: Non enim*, inquit, *fieri potest, vt ulla sit species nonentis, vt impedati, aut imponati.* Quæ omnia rectè dicuntur ab Aristotele. genus enim omne, ac species, & differentia essentiam habeant, necesse est: cum in essentiis rerum particularium, de quibus essentialiter dicuntur, contineantur, neque id, quod est, ex eo, quod non est, constare possit. Modi autem essendi, si puri sunt (qualis esse debet aptitudo esse in pluribus) eum etiam non sint, sed modi essendi tantum: neque essentiam vllam componere possunt, vt genera dicantur, neque essentia vlla componi. alioqui essentiæ quædam essent, ne essentia ex non essentiis cōstaret, & ens ex non entibus.

Priuationis & non entis nullæ sunt species.

Alterum argumentum est, quia vniuersale, quatenus vniuersale est, non æquo dicitur de quinq; vulgatis speciebus, sed analogicè, quod ex vtraque eius definitione colligi potest. Si enim vterque actus, & quo prædicatur de pluribus, & quo inest pluribus, analogicè dicitur: non dubium, quin vtraque aptitudo, ac proinde vtraque definitio analogicè dicatur.

Primum quidem, quia prædicatio vniuoca, quæ in ea definitione intelligitur, est analoga prædicationi essentiali & accidentariæ. Nam, prædicatio essentialis dicitur simpliciter vniuoca: accidentaria vero non, nisi secūdum quid, vt doctè annotauit Caiet. in explicanda definitione vniuocorum ab Aristotele tradita. Quocirca nunquam Aristoteles (quod equidem meminerim) nomine vniuocæ prædicationis accidentariam complectitur, sed potius in prædicamentis, cum de substantia differit, apertè negat, accidentia, quæ in nonem posteriorib⁹ prædicamentis ponuntur, dici de substantiis nomine & ratione, quod est vniuocè. Et initio ferè secundi Topicor cap. 2 perspicuè opponit vniuocę prædicationi, qua prædicantur genera, species & differentiæ, prædicationem denominatiuam, qua prædicantur propria & accidentia. Ratio vero huius rei est, quia, quæ prædicantur denominatiue, quanquam prædicantur nomine: si tamen absolute ac simpliciter loquendum est, non prædicantur ratione: eo quod in his ratio prædicati non est ratio subiecti, vt in lib. Prædicamentorum explicari solet. Deinde, quia ratio seu definitio, quæ in conceptu prædicationis vniuocę continetur, analoga est definitionib. substantiarū & accidentium, vt Arist. late docet 7. lib. huius operis, imo eriam definitionib. rerum, quæ in diuersis quibusq; prædicamentis ponuntur.

Nomine prædicationis vniuoca apud Arist. solam essentialem intelligi.

Denominatiua nō prædicari ratione propriè dicta.

a c 4. tex. 14. & c. 1. tex. 19.

Quocirca Boetius in exponenda definitione æquiuocorum, eodemq; loco Simplicius ex Iamblicho, affirmant, genus summum dici æquiuoce, seu non vniuoce de decem summis generibus, neq; alia ratione: nisi, quia ratio, seu definitio non vniuoce, sed analogice rebus diuersorum prædicamentorum conuenit. Postremo, quia prædicationes vulgatarum specierum vniuersalis non conueniunt vniuoce inter se: minus enim conuenit prædicatio accidentalis cum prædicatione essen- B tiali, quam prædicationes accidentales inter se, vt est luce clarius: at hæ, etiamsi prædicatorum realium sint, non conueniunt vniuoce, sed analogice tantum, cum per has distingui soleant a posteriori accidentium prædicamenta.

Alium esse modum essendi in pluribus non esse vniuocum.

De actu autem, quo vniuersale p'uribus inest, idem probari potest totidem argumentis. Nam, cum modus essendi in pluribus sit fundamentum, & adæquata causa modi prædi- C candi de pluribus: si modus prædicandi, quo vniuersalia dicuntur de pluribus non vniuocus est, sed analogicus, & ipse modus essendi in eisdem, analogicus sit, necesse est.

An sub vniuersali dentur species subalternæ.

Tertium argumentum est, quia, si differentiæ omnes, quibus quinq; vulgatæ vniuersalium species constituuntur, & inter se distinguuntur, sunt specierum effectrices, pauciores earum constituent alias species superiores sub vniuersali, quod idem accidit in differen- D tiis, quibus homo constituitur. Nam, quia corporeum, animatum, sensitiuum, & rationale, cum substantia constituunt hominem: iccirco sola prima cum substantia constituit corpus: addita vero secunda, constituit corpus animatum, seu viuens: addita autem tertia, constituit animal. Sic ergo cum genus definitur, vniuersale, quod prædicatur necessario, essentialiter, in quæstione Quid est, de B differentibus specie aut (si malis) incomplete, sine vniuersale, quod prædicatur, necessario erit vna species sub vniuersali: quod autem prædicatur necessario & essentialiter, erit alia species huic subiecta: quod denique prædicatur necessario, & essentialiter, & in quæstione Quid est, erit alia inferior species, quæ solum genus & speciem complectatur. At si hoc damus, miram facimus confusionem in speciebus vniuersalium. Licebit enim pari ratione constituere alias interiectas species inter differentiam, proprium, & accidens, & ipsum vniuersale, quæ cum prædictis intermediis cohærere non possint. Vnam eius, quod prædicatur in quæstione Quale est, quæ sit superior differentia proprio accidente: alteram eius, quod prædicatur accidentaliter, quæ sit huic quidem subiecta, superior autem proprio tantum & accidenti. Quo dato, quæram, num vniuersale, quod prædicatur necessario, sit superius aut inferius eo, quod prædicatur in quæstione Quale est, an verò ab eo disparatum. At non potest dici disparatum, quia quædã prædicantur in quæstione, Quale est, prædicantur necessario: & quædam vicissim prædicantur necessario, quæ prædicãtur in quæstione Quale est. Nec vero potest dici superius aut inferius, quia neq; omne vniuersale, quod prædicatur in quæstione Quale est, prædicatur necessario: neq; omne, quod prædicatur necessario, prædicatur in quæstione Quale est. Eodemq; modo quæram, nũ vniuersale, q̃ prædicatur necessario, sit superius aut inferius eo, q̃ prędicatur accidentaliter, an potius ab eo disparatum, quorum similiter neutrum dici potest. Nam, aliquod vniuersale prædicatur necessario, quod prædicatur accidẽtaliter, & vicissim, aliquod accidentaliter, quod necessario: nec tamen, quidquid prædicatur accidentaliter, prędicatur necessario: aut, quidquid prædicatur necessario, prædicatur accidentaliter. Demum quæram, num vniuersale, quod prædicatur essentialiter, sit superius aut inferius eo, quod prædicatur in quæstione Quale est: an potius dicendum sit, esse ab eo disparatum, cum nihil horum dici posse eodem modo colligatur.

Refelluntur superiora argumenta.

Nec satisfaciet, qui dixerit, has quidem differentias ex modo prædicandi sumptas, non esse specierum effectrices, sed eas, quæ sub eis latent, ad modum essendi spectantes. Nam, præterquam quod hæc responsio nullam vim habet, sumpto vniuersali, vulgatisq; eius speciebus, quatenus prædicabilia sunt: par ratio confusionis cernitur in speciebus interiectis, si quærantur latentes earum differentiæ pertinentes ad modum essendi, atq; sumptis iis, quæ ad modum prædicandi spectant, eodem enim modo probari potest, eas certum aliquem inter se ordinem habere non posse.

Quid sentiendum de hac quæstione.

SECTIO II.

Conciliatur explicatio sententiæ Vniuersale, vt relatiuũ est, formaliter ens rationis.

SI quis tamen conciliãdi varias multorum sententias studiosus fuerit, vtrosq; auctores recte sentire haud difficile ostendet. Scotus enim, & qui eum sequuntur, recte videbuntur dixisse, si loquuti sunt de vniuersali, eiusq; speciebus, quatenus relatiua sunt formaliter. Nam, cum genus, species & cæteraria referantur ad sua particularia relatione quadam rationis, quæ est relatio totius ad

partes

partes subiectas? relatio autem quælibet sit quædam entitas: non dubium videtur, quin ex relationibus omnium generum abstrahi possit entitas quædam communis, in qua omnes eiusmodi relationes conueniant, quatenus sunt relationes generum ad suas species: eodemq; modo ex relationibus omnium specierum ad sua individua, alia communis entitas, & sic ex cæteris: ac demum ex cõmuni relatione generis, in qua conueniunt genera omnia, & ex communibus relationibus cæterorum quatuor, vna quædam generalis entitas, in qua conueniant omnia vniuersalia, quatenus sunt vniuersalia.

Fundamentaliter acceptum nõ esse.

At cæteri omnes, qui asserunt, vniuersale nõ esse re vera genus, non loquuntur de vniuersali, eiusque vulgaris speciebus, quatenus relativa sunt formaliter, sed fundamentaliter tantum, quæ est propria & germana consideratio cuiusq; vniuersalis, quatenus vniuersale est, i.e. vnum quid aptum, &, vt sit in multis, & de multis dicatur; quemadmodum sæpius † diximus, propriam & germanam considerationem causæ, vt causa est, non esse, quatenus refertur ad effectum, & cum illo simul natura, sed quatenus habet aliquã rationem causandi respectu illius, in qua relatio causæ fundatur: quæ causandi ratio consistit in eo, vt ab illa pendeat effectus tanquam ab eo, quod prius natura est, vt patet ex iis, quæ ad c. 2. qu. 12. sect. 1. explicata sunt.

† *lib. 1. c. 7. q. 2. § 4. & hoc ad c. q. 1. § 2.*

Non obstare fundamẽti analogiam relationis vniuocationi.

Nec videtur magis cum ratione pugnare, relationẽ vniuersalis ad particulare esse vniuocam relationi generis & cæterorum: & tamẽ vnitatem & aptitudinem, in quibus fundatur esse analogam diuersis vniuersalib. quã relationem realem causæ ad effectum vniuocam esse specialibus causę relationibus sub se contentis, & speciem esse quandam prædicamẽtalium relationum, etiam si causandi ratio in communi, in qua illa fundatur non sit vniuoca, sed analoga diuersis causarum generibus, vt omnes concedunt.

Totius quæstionis germana explicatio

Quocirca, si simpliciter & absolute loquamur, resq; ad viuum resecetur, dicendum est, vniuersale nõ esse genus quinq. vulgatarum eius specierum, sed analogum quid. respectu earum: quemadmodum de caussa, quatenus causa est, comparatione quatuor vulgatorũ generũ, in quę diuiditur, Philosophi tradunt. Atq; hoc probant rationes, quæ pro negatiua quæstionis parte propositæ sunt. Ratio autẽ Scoti, q affirmatiuã suadet simpliciter quidẽ falsum assumit, cũ vtraq; definitio vniuersalis ex analogicis cõstet partib. vnitatis, inquam, & vtriusq, aptitudinis nominib. Ea tamen ratione assumptum est verum, quatenus insinuat genus & differentiam constitutiuam eius

Ratio Scoti expenditur.

locationis, quæ in ea vnitate & aptitudine fundatur: vniuoce conuenire relationi generis & cæterorum quatuor.

Quod si sermo sit expresse de vniuersali, quatenus relatiuũ est, vel res populariter magis, quam accurata consideratione tractetur, nõ est negandum, vniuersale esse genus generis & cæterorum quatuor. Nam, & relatio totius ad partes subiectas fere dici solet vniuoce cõuenire, & in quæstione Quid est, relationibus generis, speciei, & cæterorum, ipsa quoq; cõmunitas seu vniuersalitas, quæ est aptitudo essendi in plurib. fundamentumque relationis, tantam habet cum natura verorum generum similitudinẽ, vt vniuersale, quatenus tale est, pro vero genere vsurpari possit. Hac enim in re obseruandum est illud, q Arist. in Top. * ait: *in vsu nominum sequendam esse communem consuetudinem: in iudicio autem de rebus, auscultandã esse sapientiorum sententiam.* Et illud, quod 4. eiusdem operis lib. † idem tradit: *quæ difficile est,* inquit, *distinguere à genere id, quod sequitur* (h e. quod vniuerse dicitur de re) *& nõ reciprocatur, vtendũ quidem est illo, vt genere: sed tamen, si ab altero proponatur, pro genere, non semper, vt genus, admittendum est.* Id quod prudenter adiũgit, quia securius est, in respõdendo nihil admittere, nisi quod ad incudem, vt aiunt, probari possit. Vnde etsi Scotus clarius, quam cæteri ex veteribus scholasticis de vniuocatione vniuersalis locutus est: concedit tamen eodẽ in ipso loco, in quo etiam astruit, vniuersale non Physice, sed Logice vniuocum esse: h e. nõ habere naturam vere vniuocam, sed quodã modo vniuocam, vt nos c. 8. huius lib. q. 4. § 4. vniuocationem Logicam interpretati sumus. Quin etiam inferius q. 15 plane docet, genera quatenus genera sunt, habere inter se vnitatẽ analogicã, si sermo de generib. quoad ea, quæ illis conueniunt ante operationẽ intellectus: concedit enim ante hanc eadem proportionẽ, seu analogia se habere colorem ad albedinem, qua se habet animal ad hominem.

Aptitudo essendi in plurib. quo pacto genus dici nequeat.

* *lib. 2. c. 2.*

† *cap. vlt.*

In respõdendo de quid sentiendum.

Diluitio quarundam obiectionum.

SECTIO III.

Obiectiones quædam.

SVnt tamen nonnulla, quæ aliquis contra obiiciat. Primum, si vniuersale ratione alicuius esset proprie genus generis & cæterorum quatuor: fore, vt daretur cõmune genus substantiarum omnium, quantitatum, qualitatũ, & cęterorum, quæ vel genera sunt, vel species, vel differentiæ, vel propria, vel accidẽtia, (quandoquidem prętereà hęc nulla sunt genera aut species, & sic de cęteris) at nihil tale inueniri potest, nisi ens esset proprie genus omnium entium: quod omnes Peripatetici negant,

gant, non est igitur vniuersale proprie genus A generis, & cæterorum quatuor.

Deinde, si esset gẽus generis, fore, vt aliquod genus contineretur sub specie sua: quod fieri nullo modo potest. Id autem sequi manifestum est: quia latius pateret genus, quam vniuersale: siquidem ipsum vniuersale esset vnum quoddam ex generib. particularibus, quemadmodum animal, color, & cætera alia. Vnde sequeretur, ipsum quoque vniuersale esse sub seipso: quandoquidem quidquid est sub B inferioti aliquo, est etiam sub eius superiori.

Tertio, etsi vniuersale videatur vniuocum iis vniuersalibus, quę prædicantur essentialiter (eodem enim prorsus modo videntur respicere genera, species, & differentiæ vnius prædicamenti sua particularia, atq; genera, species, & differentiæ aliorum prædicamentorum) tamen iis, quæ prædicantur accidentaliter, vniuocum esse non videtur dici posse, C cum alio modo quantitas respiciat particulares substantias subiectas, alio modo qualitas, & si cætera prædicamenta, vt ex superius dictis facile intelliges. Non igitur dicendum videtur, vniuersale esse genus omnium quatuor vulgatarum eius specierum, sed summum primatum trium tantum.

Postremo, si ex complicatione earum conditionum, quibus vniuersale eiusque vulgatæ species definiri solent, recte colligũtur quinque species vniuersalis: haud vitiose colligen- D tur aliæ species interiectæ, vel etiam inferiores, vt paulo ante argumentabamur. plures enim complicationes fieri possunt, quarum aliæ latius patent, quam quædam ex quinque vulgatis speciebus, vt prædicari necessario in quæstione Quid est, prædicari accidentaliter in quęstione Quale est, quędam etiam minus late patent: veluti prædicari contingenter de pluribus specie differentibus, prædicati con- E tingenter de pluribus differentibus solo numero. Atqui ostensum est eo loco, ex complicationibus dictarum conditionum non posse colligi medias species inter vniuersale, & vulgatas species, quod nullum inter se ordinem seruare possint. Communis etiam vsus non fert, vt species vulgatæ in alias species diuidantur, cum dici solcant infimæ species vniuersalium, non est igitur vniuersale genus generis, specici, & cæterorum. F

Vniuersale esse denominatiue genus summorum generum.

Verum ad primum dicendum: quemadmodum substantiæ, quantitates, &c. quæ vniuerse dicuntur in quolibet prædicamento, non sunt quidditatiue genera aut species, & (vt vno verbo dicam) vniuersalia: ita non necesse esse, vt inueniatur cõmune aliquod prædicatũ, quod de eis, quatenus talia entia sunt, tanquam commune omnium genus prædicetur, sed quatenus sunt genera aut species, & cætera. eiusmodi autem est vniuersale in cõmune. Substantia.n. quatenus genus quoddam est, quidditatiue est vniuersalis; & homo similiter, quatenus est species quædam, & sic cætera. Quare nõ est necesse, vt recurratur ad ens, tanquam ad genus omnium vniuersalium, siue quatenus illa sunt entia, siue quatenus vniuersalia. Nam, de illis, vt sunt entia, nulla nobis quæstio hoc loco est: vt autem sunt vniuersalia, suum quoddam genus habent, quod est vniuersale in commune.

Sed obiiciat aliquis hunc in modum. Cum vniuersale, quatenus relatiuũ est, abstrahitur ab omnib. suis speciebus: necesse est: verum etiam subiecta relationi, seu substrata (vt vulgus Dialecticorum loquitur) abstrahatur ab omnibus rebus substratis specialium relationum: alioqui cum dicimus, vniuersale est genus quinq; vulgatarum specierum, falsa esset propositio: esset.n. substantiam, aut quantitatem, aut aliquam aliam certam naturam vniuersalem denominari genus generis, specici & cæterarum specierum, quod est omnino falsum & impossibile. est enim quælibet earum individuum quoddam vniuersalis, nempe vnum numero genus, aut vna numero species, &c. Cum igitur nulla res substrata abstrahi possit ab omnibus rebus substratis, nisi sit illis vniuoca, (quidquid enim abstrahitur à pluribus, æque illa respicit omnia: ac proinde æque ab illis participatur) perspicuum est, vniuersale non solum quoad relationem, sed etiam, quoad rem substratam esse vniuocum. Quod si, quoad relationem & rem substratam, vniuocum est: ergo & quoad ipsam vniuersalitatem, quæ media est inter vtrumq; & fundamentum relationis.

Obiectio.

Huic obiectioni occurrendum est, cum aliquod cõnotatiuum (cuiusmodi est vniuersale, & omnes eius vulgatæ species) abstrahitur à suis particulari b. etsi sæpe etiam res substrata denominata vere ac simpliciter abstrahitur à particularibus rebus substratis, quo pacto abstrahitur homo: tamen id nõ semper esse necessarium. Neq; enim vere ac simpliciter abstrahimus substantiam aliquam, quæ sit vere species, aut genus substantiæ, cum abstrahimus album aut nigrum à particularibus albis aut nigris, quippe, cum nulla detur substantia generalis aut specialis, cui primo conueniat album esse aut nigram. Quod idem cernitur in cæteris prædicamentis, ac multo clarius in iis connotatiuis, quæ nullum subiectum denominare possunt, nisi singulare, vt in agente per se, & in patiente per se. Necesse est tamen, vt cum connotatiuum abstrahi-

Dilutio obiectionis. Non semper quoties, &c. cum abstrahitur connotatiuum, vniuersale connotatiuum abstrahitur.

Quomodo id verum sit.

tur

tur à suis particularibus, abstrahatur etiam res subsstrata, si nō simpliciter, certe quodammodo, id est, quatenus subest formæ denominanti. Nam, etsi cum albo in commune sumpto & quasi seiuncto per intellectum ab omnibus particularibus non abstrahitur vnum aliquod subiectum, quod sit vnius rationis simpliciter, est illud tamen vnum, quatenus induit formam albedinis, quod est esse vnum non distincte, sed confuse. Quo etiam pacto libro superiori c.2.q.2 f.4. diximus, ens in cōmune esse vnum quid, & quodammodo abstrahi à particularibus entibus: cum dicimus, ens esse analogū vel Deo, & creaturis, vel rebus diuersorum prædicamentorum. Sic ergo res se habet in vniuersali, cum abstrahitur à genere, specie, ac cæteris: non abstrahitur enim tunc vere ac simpliciter res subsstrata relationi, sed tamē quodammodo abstrahitur, quatenus relationem vniuersalitatis induit.

Ad secundū dicendum non contineri quidem genus vllum sub sua specie essentialiter, cum species non pertineat ad cōstitutionem sui generis, at denominatiue non esse incommodum: atque hoc pacto vniuersale contineri sub genere. Quanquam enim vniuersale non est essentialiter genus, denominatur tamen genus comparatione suarum specierū: quia accidit ei, quemadmodum & cæteris generibus, constituere suas species, quemadmodum animal constituere hominem, & bestiā. Quod autem infertur, si vniuersale continetur sub genere, fore, vt cōtineatur sub seipso: incommodum quidem id est, si intelligatur de continentia essentiali, non item, si intelligatur de accidentaria seu denominatiua. Potest enim genus aliquod latius patere seipso, si species eius ita illud denominet, vt aliquid etiam aliud denominare possit. Etsi enim ipsum, si absolute loquamur, non latius patebit seipso (semper enim genus quodlibet de pluribus dicitur, quam quælibet eius species) tamen, vt continebitur in specie denomināte, latius pateat, necesse est, quam ipsum, vt denominabitur. Sic autem res habet in vniuersali, eiusque prima specie, quam genus appellamus. Nam, etsi vniuersale absolute, ac simpliciter de pluribus dicitur, quam genus: tamen, quia genus denominat non solum ipsum vniuersale in commune sumptum, sed etiam alia plurima vniuersalia, vt animal in commune, & colorem in commune: ipsum quoq; vniuersale, quatenus in genere continetur, seipsum denominat, seq; ipso denominatiue latius patet: non quidem seipso absolute ac simpliciter, sed seipso vt communi suis speciebus.

Vt possit aliquid sub se cōtineri, & latius patere seipso.

Vniuersale vt seipsum denominet.

Ad alterum dicēdum est, etsi propria & accidentia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur, alio & alio modo respiciunt sua subiecta, quatenus entia quædam sunt tamen, quatenus proprium est accidentarium & necessarium prædicatum, accidens vero necessarium & cōtingens, eodem modo & propria omnia, cuiuscunq; prædicamenti sint, respicere sua subiecta, & accidentia omnia similiter. Nam, esse accidentarium prædicatum, nihil est aliud, quam esse extra essentiam subiecti: necessarium vero & contingens hac ratione distinguuntur, quod prædicatum necessarium non potest non conuenire, contingens vero potest. At in his modis essendi, etiamsi in diuersis prædicamētis reperiantur, imo vero & extra prædicamenta, vt in prædicatis relatiuis, non realibus, & negatiuis, verisimile est, easdē species relationes rationis fundari posse.

Quid accidentarius prædicati nomine hoc loco accipiendum

Quocirca aduertēdum hic est nomine accidentarii prædicati, cum de vniuersalium distinctione agitur, nō esse intelligenda sola accidentia realia, quæ in prædicamentis ponūtur, sed quicquid omnino ita dici potest de re vt ad eius sententiam non pertineat: eodemq; modo nomine necessarii & cōtingentis, quicquid vel non potest non cōuenire, vel potest: siue id reale sit siue rationis, siue etiam negatiuum: quod infra q.19. fusius explicabitur.

Ad vltimum dicēdum, non esse parem rationem, vt ex aliis complicationibus colligamus alias species medias inter vniuersale, & quinq; vulgatas, cum species certum ordinē habentes constituere non possint, vt supradictum est. Num autem alias inferiores constituant, vt sub differentia, proprio & accidente aliæ sint, quæ dicant de pluribus differentib. specie, aliæ de plurib. differētibus solo numero, etsi vtcunq; anceps quæstio videatur: dicēdum tamen est cum communi schola, inferiores species nullas constitui, sed quinq; vulgatas esse infimas. Tū, quia prædicari de pluribus differentib. specie, & differentibus solo numero, non ad prædicādi modum pertinet, sed ad discrimen eorum, de quibus fit prædicatio, cum vera distinctio specifica prædicabilium ex modo prædicandi vario sumenda sit. Tum etiam, quia genus & species dici possunt non hac de causa de ferre species, sed quia genus prædicatur incomplete de iis, species autem complete, vt loquūtur grauissimi auctores, quos superius q.11. sect.3. citauimus, quoad hanc ad prædicandi modum spectat.

Discrimen prædicandi de differētib specie & numero, non distinguit vniuersalia.

Tū denique, quia, si discrimen hoc prædicandi de differentibus specie aut solo numero, distingueret species vniuersalia, eę dē differentiæ specificæ diuiderent genera non subalternatim posita: quod merito negat Aristoteles, omnesq; eius interpretes in Categoria-

rum seu anteprædicamentorum libr. 20.c 4. Nam eædem, quæ diuidunt vniuersale, quod prædicatur in Quid, ad constitutionem generis & speciei, diuiderent quoq; differentiam, proprium, & accidens constitutionem seraliarum specierum Hæc enim quatuor, prædicabile in Quid, differentia, proprium, & accidens, quæ non sunt subalternatim posita, siue vnum sub alio, singulatim diuiduntur in ea, quæ de differentibus specie: & quę de differentibus solo numero dicuntur Quod si vniuersale dicatur immediate diuidi in id quod prædicatur de differentibus specie & in id quod de differentibus solo numero, ad cõstitutionem duorum quorũdam immediatorum generum, oportebit vtrumq; eorũ diuidere per alias easdem differentias, nempe eius, quod prædicatur necessario, & eius, quod prædicatur contingenter, & sic de cæteris. Nam in vtroque eorum reperiuntur, quæ prædicentur necessario, & quæ contingenter: quæ essentialiter, & quæ accidentaliter: quæ in quæstione Quid est. & quæ in quæstione Quale est, quod est idem incommodum.

Conclusio dictorum.

Patet igitur ex iis, quæ dicta sunt, quo pacto vniuersale vulgatum quinq; specierum genus dici possit, & quo pacto non possit, diuisionemque eius in illas immediatam esse, nec sub eis alias esse excogitandas, quod infimæ sint, & quæ in alias minimè diuidantur. Nunc quoniam de toto vniuersalium genere disputauimus, nonnulla priuatim de singulis speciebus adiiciamus.

Num abstracta substantiarum sint genera.

QVÆSTIO XIII.

Explanatio quæstionis.

Sectio I.

AC de genere illud primum expendamus. An, quemadmodum abstracta accidentium, seu potius abstracta accidentia, vt quantitas, & qualitas sunt genera in suis quæque prædicamentis posita: sic etiam substantiæ, quatenus abstractis nominibus significãtur, vt animalitas, corporeitas, sint genera, quæ ad prædicamentum substantiæ pertineant.

Duplex sensus quæstionis propositæ.

Hoc vt melius intelligas, aduerte, duobus modis quæstionem hanc proponi posse. Vno, an abstracta substantiarum sint genera comparatione concretorum substantialium, vt animalitas respectu hominis & bruti animalis: Altero an sint genera comparatione abstractorum minus late patentium, vt animalitas respectu humanitatis, &, vt sic dicam, brutalitatis, seu naturæ bruti animalis. Et, licet non desint, qui nihil inter has quæstiones interesse credant, quod promiscue abstracta de concretis, & concreta de abstractis enuncient (dicunt enim animal esse animalitatem, naturamve animalis, & vicissim, naturã animalis esse animal, hominemq; & brutum animal æque esse animalitatis, atq; animalia) cõmunis tamen Schola negat, abstracta esse genera concretorum in quouis ea prædicamento cõsiderentur, vt animalitatẽ respectu hominis & bruti, & qualitatẽ respectu colorati & sonantis, quod abstracta de cõcretis saltem in rebus materialibus non dicantur. Discrepant vero, num abstracta communiora in prædicamento substãtiæ sint genera abstractorum minus communium, vt animalitas humanitatis & naturæ brutorum Nã, de vulgatis vsurpatisq; accidẽtium abstractis, cuiusmodi sunt color, albedo, & nigredo, nemo dubitat, quin communiora sint genera minus communium.

Abstracta non esse genera concretorum.

Negatiua partis defensores.

Sectio II.

SCotus, † negant, abstracta substantiarum esse genera abstractorum minus late patentium, quod tribus potissimum rationibus confirmant

† *In 1. d. 24. q. 7 & d. 33. q. 1. & in Prad. lib. q. 15. Lichet. in 1. d. 5. q. 1. P. de Mayr. ibid. Ant. And 3. Marc. q. 2. Caiet. de ente & esse. c 4. ad ment. D. Thom. ibid. Parisiens. & alij.*

Primum, quia significatur per modum partium, cum tamẽ genus debeat significari per modum totius.

Deinde, quia quemadmodum abstractum differẽtiæ non est differentia, sed differentiæ principium, vt rationalitas (quod Aristotelem dictum omnes approbant) sic abstractum generis, vt animalitas, non est genus, sed principium generis: parem enim volunt esse in vtroque rationem.

Tertio, quia quæ abstracta sunt, nõ modo à subiectis aut suppositis, sed etiam ab inferioribus, ea, quatenus sic abstracta sunt, denominari genera non possunt: genus enim prædicari debet de inferioribus, quę autem ab inferioribus abstracta, quatenus ab eis abstracta sunt, de eisdem non dicuntur. At substantiarũ abstracta nõ modo à subiectis, quæ nulla habent, abstracta sunt, & suppositis etiam, quæ nulla cõnotant, aut implicite significant: sed etiam ab inferioribus abstractis. Animalitas enim, verbi gratia, idẽ est, quod animalis natura ab inferioribus præcisa, & humanitas idem, quod à singulis hominibus præcisa natura hominis, quæ autem præcisa sunt ab aliquo, abstracta ab eo esse, nemo dubitat.

Duo abstractionis genera apud Scot.

Quod vt melius intelligas, aduerte, Scotum duo facere abstractorũ genera, alia enim vocat abstracta abstractione vltimata, alia non vlti-

Abstracta vltimata.

vltimata. Vltimata, quæ in alia abstractiora non resoluuntur, seu, quæ nihil aliud includunt, aut cõcernunt, nisi quod per se & essentialiter in ipsis includitur, ea vero sunt, quæ non tantum à subiectis, aut suppositis abstracta sunt, sed etiam ab inferioribus abstractis, quod tum demum accidit, cum abstractum aliquod nec de subiecto vllo, nec de supposito, nec de minus late patente cõceptu prædicatur; nihil enim abstractius reperiri potest, quam quod hoc pacto abstractum est, vt inductione patet. Atq; hac ratione, ait ille, coloreitatem (vt vocat) & albedinitatem, h.e. ipsam præcisam coloris communis naturam: & ipsam præcisam naturam communis albedinis, abstracta esse, quod nec de vllo subiecto aut supposito, nec de aliquo, quod minus late pateat, p dicari possint. Nõ vltimata vero abstractione ea abstracta esse dicit, quæ in alia abstractiora resolui possunt, seu, quæ etsi à subiectis & suppositis abstracta sunt, tamen inferiora cõcernunt, & de illis dicuntur, quo pacto color & albedo sunt abstracta. Nam & color in coloreitatẽ suo modo resoluitur, & albedo similiter in albedinitatẽ. Et quãquam neutrum dicitur de subiecto vllo aut supposito, tamen vtrumq; de suis inferioribus enunciari potest, dicimus enim, albedinem esse colorem, & hanc albedinem esse albedinem.

Nõ vltimata.

Quanquam vero in accidentibus vtrumq; genus abstractorum reperiri vult Scotus, tamen in substãtiis sola abstracta vltimata abstractione cernuntur, quod ex illis alia abstractiora eiusdem naturæ fieri nequeant. Neque enim ex animalitate aliquid aliud abstractius efficias, quod sit præcisa aliqua animalitatis natura: cum naturæ præcisæ non sit alia præcisa natura, ue ab eatur in infinitum in cõfingendis naturarum naturis. Quod idem ex eo confirmatur, quia, si aliquid aliud abstractius reperiri posset, non quærerent Philosophi, num animalitas & humanitas idem sint, quod materia & forma: ex quibus constãt: id enim prius quærendum esset de abstractiori illa natura, quæcunq; esset, quæ non ex aliis essentialibus principiis re ipsa componentib. quam ex materia & forma constare posset.

Partis affirmatiuæ Auctores & rationes.

Scot. in Isag. Porphyr. q. 3. super prædicabilia, & alii.

Affirmatiua partis assertio.

SECTIO III.

REcentiores tamen quidam Thomistarum, & alii eorum æquales affirmat nãpropositæ quæstionis partem astruunt his fere argumentis.

1. Primum, quia animalitas, exempli causa, est commune quiddam, non singulare: quod A autem commune est, inferiora aliqua habeat necesse est, pro quibus accipi, & de quibus dici possit: at inferiora animalitatis non sunt subiecta aliqua, quibus illa inhæreat, aut supposita, per quæ existat, & de quibus dicatur, sed est humanitas, equinitas, & cæteræ naturæ specificæ, ac etiam individuales, vt hæc humanitas, & hæc equinitas: dicitur ergo animalitas de humanitate & equinitate, neque aliter, quam vt earum genus, vt patet persequẽti omnes generis conditiones.

Deinde, quia humanitas & equinitas ita sunt diuersæ naturæ, vt non sint primo diuersæ: nulla enim maior ratio est, cur homo & equus vniuoce & quidditatiue conueniant, quam cur naturæ ipsæ hominis & equi, quas humanitatis & equinitatis nominib. significamus: at hæ, nisi in animalitate, & cæteris superiorib. abstractis, nihil est in quo vniuoce & quidditatiue conueniant: est igitur animalitas genus humanæ naturæ & equinæ.

Tertio, quia in humanitate includitur animalitas & rationalitas, cum extra humanitatem nec animalitas, nec rationalitas reperiãtur: cum igitur in ea non insint tanquam eius accidentia, non dubium est, quin modo aliquo essentialiter de illa prædicentur, aut cõcretis videlicet nominibus, aut abstractis. Siquidem & materia & forma prædicantur de homine, in cuius essentia includuntur, si non abstractis nominib. materiæ & formæ, at cõcretis materiati & formati. Quare, cum animalitas non dicatur de humanitate nomine concreto animalis, non dubium est, quin dicatur abstracto animalitatis. Quẽadmodum è contrario rationalitas nõ dicitur de humanitate, abstracto ipso rationalitatis vocabulõ, sed concreto rationalis, ita vt humanitas constituatur ex animalitate rationali, velut ex suo genere, & sua differentia.

Postremo, quia nõ maior est ratio, cur humanitas sit species quædam continens sub se hanc individuam humanitatem, & illam, quæ vt animalitas sit genus quoddam continens sub se species humanitatis, & equinitatis. at fide orthodoxa profitemur, Verbum diuinum assumpsisse humanitatem, non in specie ipsa tota, sed in atomo, seu individuo, est igitur animalitas genus humanitatis & equinitatis, si vel pro tantum loqui volumus.

Verbum diuinũ assumpsit humanitatem in atomo.

Vera quæstionis ratio.

SECTIO IV.

IN hac controuersia ita sententiam temperare possumus, vt vtrosq; Auctores concilienus, si tamen ipsi conciliari velint. Re enim vera,

Digitized by Google

Reuera abstracta communiora substantiarū esse genera.

vera, & nulla facta restrictione limitationeve (quo pacto posteriores loquuntur) abstracta communiora substātiarum sunt genera minus communium abstractorum, quemadmodum & concreta concretorum, quod recte probatum est, ita vt, quemadmodum *animal* & *rationale* constituunt hominis speciem: ita animalitas cum eadem rationalis differentia suo modo sumpta constituunt speciem humanitatis. Qua in re nihil est diferiminis inter substantiarum abstracta & accidentium certum est enim, eisdem differentiis, quibus accidentium concreta genera contrahuntur ad specifica, contrahi eorum abstracta. nam disgregatiuum & congregatiuum aspectus, quæ dici solent differentiæ colorati, sunt etiam coloris: licet modus sit diuersus, vt paulo post patebit.

Quo tamen pacto accepta non sint genera.

At si abstracta sumantur, quatenus præcisa sunt non modo à subiectis & suppositis, sed etiam ab inferioribus abstractis. ita vt verbū *quatenus* reduplicatiue sumatur (qua ratione videntur loqui priores, quicquid eorum argumenta valeant) non sunt vtique abstracta communiora minus communium genera. Nam communia, quatenus præcisa sunt à particularibus, hoc est, cum ipsa precisione simul & indifferentia ad omnia sua particularia, de nullo particulari suo dici possūt, quod si dici nō possunt, ergo nec quidditatiue prædicari. Accedit, quod nullum vniuersale prædicatur de suis particularibus, nisi quatenus illorum aliquam cum illis habet. ergo abstracta communiora substantiarum, quatenus præcisa sunt à minus communibus, de eisdem non solum vt genera sed neque vt vlla ratione aliqua vniuersalia dici possunt.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, isto etiam modo, nec concreta quidem communiora posse denominari genera minus communium cōcretorum; quandoquidem quatenus præcisa sunt à minus communibus, de eisdem prædicari nō possunt, sumpta particula *quatenus* reduplicatiue, hoc modo occurrendum. Potius hoc de abstractis, quam de concretis dici solere, quia abstracta ex ipso modo significandi suo aptiora sunt, vt sumantur, quatenus præcisa sunt ab iis, quibus abstrahuntur: vnde & dici solent significari per modum formarum, siue eorum, quibus aliqua sunt talia, cum tamen concreta significentur per modum totorum quorundam, id est, eorum, quę ipsa sunt talia, seu habentia id, per quod sunt talia.

Dilutio.

Alterabiectio.

Vrgebit aliquis fortasse. Ergo abstracta accidentium æque atque abstracta substantiarū negari hoc pacto debuisse à Scoto, & eius sectatoribus genera esse abstractorum minus cōmunium, vt colorem esse genus albedinis & nigredinis. Sed respondendum, potuisse id quidē ab eisdem Auctorib. eodem modo, i. e. cū eadem præcisionis reduplicatione negari: sed tamē id factū ab eis esse in solis abstractis substantiarū, quia crediderunt vulgata accidentiū abstracta, de quib. nunc loquimur, in alia priora abstracta resolui posse, vt colorem in coloreitatem, lucem in luciditatem, albedinem in albeditatem. Qua in re an approbanda sit eorū sententia, ex dicendis patebit.

Solutio.

Responsio ad argumenta negatiua partis.

SECTIO V.

Argumenta pro Scoti opinione soluuntur.

QVoniam igitur si absolute loquamur, negatiua quæstionis pars falsa est, ad primum propositum argumentum dicendum abstracta substantiarum significari quidē per modum partium respectu suppositorum, & omnino respectu aliorum cōcretorum, quorum sunt velut formæ, vt humanitatem respectu singulorum hominum, atq; adeo hominis communis, & animalitatem respectu hominis & bruti animalis, atque etiam respectu animalis in commune sumpti, quo pacto D. Thomas *Lib. de ente & essen. cap. 3.* intelligendus est, cum negat abstracta substantiarū esse genera. vnde nec de suppositis nec de aliis substantiarum concretis prædicantur. At respectu minus communium abstractorum nō significari per modum partium, sed totorum quorundam potētialium continentium amplitudine communitatis suæ minus communia, vt partes subiectas, de quibus vere prædicentur.

Rationes abstracta differentiarum non sint differentiæ.

Ad secundum dicendum, longe aliam esse rationem in abstractis differentiarum, vt sint differentiæ, atque in abstractis generum, vt sint genera. Nam genera & species, cum prædicentur in quæstione Quid est, non necesse est, vt significentur nominibus concretis supponentibus aliquid, quod veluti subiectum sit, de quo ipsa essentialiter non dicantur. At differentiæ, cum semper supponant genus aliquod, de quo ita dicantur, vt ad eius essentiam non pertineant: necessario debent esse cōcreta, atq; adeo denominatiua & cōnotatiua respectu illius. Qua de causa recte dixit Auicenna,* probeq; a posterioribus receptū est: *Rationalitatē, vt nomine abstracto significatur, nō esse differentiam: sed differentia principium:* sicq; de cæteris differentiarū abstractis sentiendū. Aduerte autem hoc loco, differentiā eandem diuidere concretum ad constitutionem concreti, & abstractum ad cōstitutionem abstracti: quo pacto idem rationale diuidit animal & animalitatem ad constitutionē hominis & humanitatis: & disgregatiuum visus diuidit coloratum & colorem ad cōstitutionem albi & al-

**Trall. 5. sua Meta. cap. 6.*

Abstracta differentiarū non tam esse differentiam, quam principia differentiarū.

Eadem differentia diuidit concretum & abstractum.

& albedinis: modo tamen diuerso considera- A tum. Nam, rationale, vt constituit hominem, cõcernit suppositum, & cum animali, quod diuidit, prædicatur de homine, & disgregatiuum visus, vt constituit album, cõcernit subiectum, & potest concernere suppositum, & simul cum colorato, quod diuidit, prædicatur de albo. At rationale, vt constituit humanitatem, non concernit suppositum, nec cum animalitate, quam diuidit, prædicatur de homine, cum verum non sit, hominem esse ani B malitatem rationalem. Similiterq; disgregatiuum visus, vt constituit albedinem: non cõcernit subiectum aut suppositum, nec cum colore, quem diuidit, prædicatur de albo. Neque enim dixeris, album esse colorem disgregatiuum visus, nisi album pro albedine sumatur, vt nonnunquam fit. Clarius hic diuersus modus eiusdem differentiæ perspicitur in differentiis indiuiduantibus substantiarum primarum, vt patet ex iis, quæ diximus ad ca. C 8. q. 5. sect. 8 Vide etiam quæ ibi dicta sunt q. 6. & 7. Eadem enim differentia, quæ constituit hanc humanitatem cum humanitate cõmuni, constituit hunc hominem cum homine communi: sed quatenus constituit hunc hominem, includit personalitatem, quam non includit, quatenus constituit hanc humanitatem. Dixi, *substantiarum primarum*, quia in differentiis indiuiduantib. accidentium non parua est dissimilitudo. Nam, differentia in- D diuiduans, quæ cum albedine constituit hanc albedinem Socratis, non constituit hoc album, quatenus hoc album includit personalitatem subiecti albi, sed quatenus eam concernit & connotat.

Tertium haud difficile dissoluetur, si quis neget, abstracta substantiarum absolute accepta, esse aut significari, vt abstracta & ausa ab inferioribus abstractis nihil enim commune, si absolute loquamur, aut ausum est, E aut significatur, vt ausum à suis inferioribus: sed potius, quatenus tale, vt dẽ illis prædicari possit per modum identitatis. Quapropter, si abstracta absolute accipiantur, nihil obstat, quo minus communiora sint genera minus communium. Quod si sumantur, quatenus per intellectum suo modo ausa sunt. & præcisa à suis inferioribus, aut etiam, quatenus natura præcedunt contractionem ad illa, ita vt verbum *quatenus* reduplicatiue F sumatur, fatemur sane isto modo, ea, quatenus talia sunt, siue cum tali ausione præcisioneq; sumpta, genera minus communium denominari non posse.

Quocirca distinctio illa abstractorum in ea, quæ vltimata abstractione abstracta sunt, & in ea, quæ non vltimata, non est probanda

Eadem differentia indiuiduans aliquam naturam constituit & hanc humanitatem, & hunc hominem.

Distinctio sancti in abstracta vltimata & non vltimata non est probanda.

omnis enim abstractio est vltimata æque accidentium, atq; substantiarum Vt enim animalitas non resoluitur in aliquid abstractius, ita nec color, aut vllum aliud abstractum accidens. Nam, coloreitas illa, quam Scotus fingit, albedinitas, & similia, voce quidem abstractiora fortasse dici possunt, significatione autem dici non possunt. Idem enim prorsus est color, atque natura, qua color est color: & albedo atque natura, qua albedo est albedo. Quemadmodum ille fatetur, idem omnino esse animalitatem atq; naturam, qua ipsa est animalitas, & humanitatem, atque naturam, qua ipsa est humanitas. Alia ratio est in concretis atque in naturis, formisve, quibus illa sunt talia, siue id in substantiis expendamus, siue in accidentibus. Neque enim idem sunt homo & humanitas, album & albedo: cum homo concernat suppositum: album autem concernat & suppositum & subiectum: quocum neutrum concernit, siue humanitas, siue albedo, quatenus abstractis nominibus significantur, etsi absolute sumpta concernunt differentias suorum inferiorum, ipsaque sua inferiora Ita patet, qua ratione abstracta substantiarum sint genera, & qua ratione non sint, & cur magis hæc dubitatio apponatur in substantiis, quam in accidentibus, cum re vera eadem sit vtrobiq; ratio. Quod idem prorsus dicendum est, si quæratur, an abstracta substantiarum sint species. Nunc videamus, an genus & species primo se inuicem respiciant.

Comprehensio sumendaque diuersum.

An genus & species primo ad se inuicem referantur.

QVÆSTIO XIV.

Argumenta pro parte negatiua.

Sectio I.

NEgatiua huius quæstionis pars non leuibus argumentis probari potest. Primum, quia genus, quatenus genus est, non solum respicit speciem, sed etiam indiuiduũ. genus enim definitur per ea, quæ differunt specie. hæc autem non sunt tantum ipsæ species differentes, sed etiam indiuidua differentium specierum. non refertur igitur adæquate genus ad speciem, sed ad aliquid commune speciei & indiuiduo. Quod si non adæquate ad speciem. ergo nec primo, quod enim communius est, prius quoque natura esse nemo dubitet.

Pars negans suo argumento.

dendi, sed tamen non primum, quia non totum immediate terminat habitudinem potentiæ, vt ex dictis patet, sed obiectum mediante actu.

Quatuor modi ad propositam quæstionem respondetur posse.

Cum ergo non eadem sit ratio primi atq; adæquati correlatiui: quatuor modis respõderi potest ad quæstionem propositam. Vno, speciem esse & primum & adæquatum correlatiuũ generis. Altero, neque esse primum, neq; adæquatum. Tertio, esse quidem primũ, sed non adæquatum. Quarto esse adæquatum, sed non primum. Atq; cum nemo sit, cui quarta responsio placeat, eaque ex tractatione priorum trium plane refutari possit: tres in hac quæstione opiniones supersunt, quæ suos Auctores habeant.

Tertio has 4. opiniones. Prima Louaniensium.

Prima est Louaniensium, qui volunt, speciem non modo primum, sed etiam adæquatum generis correlatiuum esse: proinde res, quæ sunt genera, vt animal & plantam non referri ad indiuidua relatione generis, sed alia quadam habitudine diuersa specie, ex qua habitudine constituitur quædam species innominata vniuersalis, quæ necessario addenda est quinq; vulgatis speciebus, vt diuisio vniuersalis adæquata sit.

Improbatur ex definitione vniuersalis.

Verum, hæc opinio, qua ex parte asserit speciem esse adæquatum generis correlatiuum, facile refellitur. Primum ex definitione generis. explicatur enim per habitudinem ad ea, quæ differunt specie: in his autem non solum numerantur diuersæ species, sed etiam indiuidua diuersarum specierum eiusdem generis.

Ex diuisione eiusdem.

Deinde, ex diuisione vniuersalis. nam & Porphyrius, & Aristoteles omnesq; veteres Philosophi existimarunt, se adæquate diuidere vniuersale in quinque vulgatas species, nec vllum vniuersale crediderunt prædicari in quæstione Quid est, nisi genus & speciem. Postremo, quia non sunt ponenda plura, vbi pauciora sufficiunt res autem, quæ dicuntur genera, possunt referri ad suas species, suaq; indiuidua vna eademque relatione: vt animal proxime quidem sue immediate ad hominẽ, remote autem ac mediate ad Socratem. Vnde & Porphyrius in Isagoge, eadem genere, quodlibet genus, vt genus est, non solum ad species sub se contentas, sed etiam ad indiuidua referri docet.

Ex eo, quod superflua sit additio relatiui.

Secunda eorum, qui à Louaniensib. referuntur.

Alij qui à Louaniensibus referuntur, oppositum omnino sentiunt. Dicunt enim, speciem neq; esse adæquatum correlatiuum generis, nec vero primum seu immediatum, sed necessario dandum esse aliquid commune vniuocum speciei & indiuiduo (quod vocant subiicibile in quæstione Quid est incomplete) ad quod non solum adæquate, sed etiam primo referatur genus. Est enim commune speciei & indiuiduo, vt vtrumque hoc pacto subiiciatur generi, qua ratione correlatiua aliorum vniuersalium non subiiciuntur suis vniuersalibus.

Refellitur.

Sed neque huiusmodi sententia probanda est, qua ex parte negat, speciem esse primum & immediatum generis correlatiuum. Si quid enim aliud esset primum correlatiuum generis, nõ necesse esset definire genus per speciẽ. peccat enim, vt docet Aristoteles in 6. lib. Topicor. ca. 2. qui relatiuum non per primum & immediatum correlatiuũ definit. Cum ergo Porphyrius in Isagoge, c. de specie, cæteris id approbantibus dicat, se necessitate compulsum definiuisse genus per speciem (omnes enim cum id exponunt, recte dictum esse iudicant) efficitur, vt nisi quis pugnare velit cum communi omnium sententia, negãdum nullo modo sit, speciem esse primum generis correlatiuum. Deinde, quia si detur subiicibile vniuocum in quæstione Quid est commune speciei & indiuiduo, ad quod genus proxime referatur, pari ratione dandum erit prædicabile vniuocum in quæstione Quid est commune generi & speciei, ad quod proxime referatur indiuiduum, quod tamen nemo potuit concedere.

Postremo, quia genus refertur primo ad aliquid cõmune speciei & indiuiduo, cum ponatur species infima vniuersalis, erit etiam commune illud species infima subiicibilis. nam, si relatiuum est species infima, necesse est, vt primum eius correlatiuum sit species infima colligitur ex Arist. 1. Topic. ca. 13 Iam si species & indiuiduum conueniunt in quadam specie infima subiectionis respectu generis, erit sane species compositum quiddam per accidens Quæcunq; enim conueniunt in specie aliqua infima, ea aut sunt indiuidua illius speciei, aut composita quædam ex communi specie & differentiis per accidens: quo pacto conueniũt in homine, cum Socrates & Plato, tum etiam homo albus & homo niger. Quanquam vero hoc non inficiantur propositæ opinionis assertores: non minus tamen videntur constitui à Porphyrio & aliis grauibus Auctoribus species, quatenus species est ens quoddam per se, quam genus ipsum, qua ratione est genus.

Ex his opinionibus sequi, speciem esse compositum per accidens.

Approbatio tertiæ opinionis.

SECTIO III.

TErtia opinio, quæ grauium Auctorum (Anic. 1. p logicæ, dũ agit de specie: Ammo. Alb. Caie. in Prædicabilibus, & aliorum) est, à nobisque probatur, hac assertione

Species esse primum, sed non adæquatum generis correlatiui.

continetur? speciem esse primum generis correlatiuum, sed non adæquatum. Quæ assertio in primis patet ex impugnatione primæ ac secundæ opinionis. Deinde probatur hoc argumento: genus, vt genus, est aptum, vt fit in pluribus, aptitudo autem huiusmodi inclinat proxime in actum proximum, qui est esse in suis speciebus, remote autem in actum remotum essendi in individuis suarum specierum, respicit ergo genus proxime suas species, remote autem earum individua. Ex quo etiam fit consequens, vt species non sit adæquatum generis correlatiuum: sed primum & immediatum. Tertio, quia genus qua ratione genus est (vt iam sect. præcedenti diximus) respicit ea, quæ differunt specie. at species differunt primo, & per seipsas, individua autem secundaria ratione, & per species, quarum sunt individua, quanquam igitur species non est adæquatum generis correlatiuum, ea tamen sola est primum & immediatum.

Obiectio.

At obiiciet aliquis hunc in modum. Vt genus refertur ad speciem & individuum, sic etiam species & individuum referuntur ad genus, aut igitur referuntur ad genus eadem numero relatione, aut diuersis numero. Non possunt autem referri eadem numero, quia eadem numero relatio non potest esse in diuersis numero extremis: ergo referuntur diuersis numero. Quod si diuersis numero: aut diuersis solo numero, aut etiam specie. at non referuntur diuersis specie, quia vnum specie relatiuum, quale est genus, non potest primo referri ad diuersa specie correlatiua. ergo differunt solo numero, & ex consequenti relatio speciei & individui ad genus conueniunt in quadam communi specie, ad quam primo & immediate terminatur relatio generis.

Præterea, subiici immediate & mediate non faciunt æquiuocationem, siquidem homo subiicitur immediate facultati ridendi. Socrates autem mediate, & interuentu hominis, cum interim ambo vniuoce dicantur risus capaces: at species & individuum hoc solo discrimine distinguuntur comparatione generis, quod species subiicitur generi immediate, individuum autem mediate, & interuentu speciei: nihil ergo impedit hæc varia subiectionis ratio, quo minus species & individuum conueniant vniuoce in relatione subiectionis respectu generis: datur igitur commune aliquid vniuocum speciei & individuo, quo primo terminetur relatio generis.

Hæ tamen obiectiones sic diluentur. Ad priorem dicendum est, speciem & individuum referri ad genus diuersis specie relationibus: nec incommodum esse, vnum specie relatiuum referri ad duo correlatiua specie diuersa, modo ad vnum referatur proxime, ad alterum remote: quo pacto potentia referatur ad actum & obiectum, & materia ad formam substantialem & accidentariam. Quocirca commune illud pronunciatum Dialecticorum: Quot modis dicitur vnum oppositorum, totidem dicitur alterum, quo Aristoteles in 2. Topicor. libro, cap. 13. vtitur, in iis tantum intelligendum est, quæ primo & immediate opponuntur: alioqui colligeres, visum corporis esse duplicem, quia duplex est eius correlatiuum, actus videlicet & obiectum. Vere tamen colligimus, visum in commune duplicem esse, corporis nimirum, & animi: quia actus videndi duplex est, alter qui organo corporis perficitur: alter, qui solius animi functione.

Idem homo latinè diuersa specie potest referri ad diuersa specie correlatiua.

Explicatur Arist. pronunciatum.

Ad posteriorem dicendum; fieri posse, vt duobus subiectis vniuoce conueniat prædicatum aliquod, & tamen ipsa subiectionis ratio analogice, & non vniuoce ab eisdem participetur. Album enim vniuoce dicitur de superficie papyri & papyro ipsa: & tamen superficies & papyrus non vniuoce participant rationem subiecti albedinis, sed analogice, cum superficies subiiciatur proxime & per seipsam, vt subiectum quo, papyrus autem remote & per superficiem, vt subiectum quod. Ita ergo suo modo res habet in speciebus & individuis comparatione generis. Nam, etsi vtrisq; ex æquo conuenit natura generis, ipsa tamen analogice participant communem subiectionis rationem, cum species proxime & per seipsas subiiciantur generi quidditatiua subiectione incompleta, individua autem mediante specie, cui subiiciuntur subiectione quidditatiua completa. Nec refert, quod individua etiam, quemadmodum species subiiciuntur generi subiectione quidditatiua incompleta. ea enim subiectio non fit per aliam habitudinem, quam per eam, qua subiiciuntur speciei, quæ subiecto completa est, vnde non est eadem ratione in subiectione mediata speciei atq; individui. Species enim ita subiici potest quidditatiue subiectione mediata, nempe remoto generi, vt nunquam subiiciatur complete. at individuum semper subiicitur complete; si non, vt habitudo terminatur ad genus, certe, vt terminatur ad speciem, quod magis è solutione argumentorum patebit.

Subiectio.

Species primo & per se subiiciuntur generi subiectione quidditatiua incompleta.

Individua subiiciuntur speciei subiectione quidditatiua completa.

Solutio eorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO III.

Argumento primo soll. I. satisfit.

AD primũ igitur pro negatiua parte propositum argumentum dicendum, non recte in eo colligi primitatem (vt sic dicam) correlatiui ex adæquatione illius. Cum dicitur id, quod communius est, prius natura esse, de communiori tantum vniuoco est verum. Lege quę fusius diximus ad caput primum libri superioris, quæst. 1. *sect.* 8. *ad* 3. *arg.* cũ quartæ opinionis argumenta dissolueremus, vbi luculentius rei huius rationem reddidimus.

Metaphysicam primo referri ad ens, quo pacto intelligendum.

Ad secundum dicito, cum Philosophi concludunt, Metaphysicam primo referri ad ens, non id ea ratione intelligendum esse, quasi referatur ad aliquid prius natura, quam sit Deus, aut quam sit substantia: nisi prioritatẽ naturæ accipias quoad prædicationem, non quoad existentiam, vt ex eodem loco intelliges: sed sic accipiendum; vt sit sensus negatiuus, quasi dicat: Metaphysicam non prius referri ad aliud, quam ad ens: quod simul verum est cum eo quod affirmant, primo referri ad Deum, secundo loco ad substantiam creatam vniuocam & completam, & ita deinceps.

Subiectio individui ad genus quæ ratione completa & incompleta sit.

Ad tertium dices, etsi subiectio quidditatiua individui extensione ad genus incompleta est, tamen natura sua esse completam, cum æstimanda sit ex eo, cui individuum proxime subiicitur, quod est species: accidit enim ei quodammodo, vt incompleta sit, quatenus ad genus extenditur. Quocirca si detur species aliqua prædicabilis, quę nulli generi subiiciatur (quod de puncto quidam existimant) individua illius ita subiicientur complete quidditatiua subiectione, vt nulli prædicato incomplete subiiciantur. Alia ratio est in subiectione speciei, cum & natura sua, & cuiuslibet generis respectũ incompleta sit, siue enim ad proximum genus referatur, siue ad remotũ semper est incomplexa. Nam, si incompleta est respectu proximi, ex quo natura eius iudicanda est, incompletior erit respectu remoti, quod minus habet de natura communi speciei. Quemadmodum & prædicatio generis, quia incompleta est respectu speciei proximę, quod non totam eius naturam communem dicat, incompletior erit respectu speciei remotæ, cuius naturam communem minus declarat. Itaque refertur individuum ad speciem & genus eadem relatione, proxime quidem ad speciem, cuius respectu subiectio natura sua completa est; remote autem ad genus, cuius habitudine ei accidit, vt sit incompleta.

Argumenta pro parte affirmatiua allata sunt, cum veram conclusionem suadeant, non cogunt nos, vt ea dissoluamus. Sed tamen illud dicimus, quod assumptum est in secundo & tertio, & speciem magis virtutis habere, quam veritatem contineat. Si enim genus aut differentiæ generales respicerent primo communia quædam speciebus & individuis, quæ de vtrisque dicerentur essentiali prædicatione: tum demum foret, vt daretur aliquid sub animali, quod esset commune vniuocum homini & Socrati. At hoc non est necesse, cum secundæ opinionis auctores dicere possint, satis esse, si sit accidẽtarium prædicatum, nempe subiicibile in quæstione Quid est, incomplete, quod illi vniuocum esse volunt speciei, & individuo, nos autem analogũ esse ex eo ostendimus, quod subiectio speciei est natura sua incompleta, individui autem completa. Ita patet, speciem esse primum generis correlatiuum, tametsi non adæquatum.

Argumenta pro parte affirmatiua.

Subiicibile in quid incomplete, cum sit analogũ.

Nunc illud expendamus, quod disputari à plerisque solet, conseruetur ne genus aliquod perinde in sua specie, atque species pleræque vt Solis, vt Lunæ conseruari dicuntur singulis individuis.

Num genus perinde in vna specie, atque species in vno individuo conseruari possit.

QVÆST. XV.

Aliorum opinio.

SECT. I.

Affirmatiua pars asserit.

ÆGidius Romanus ad Isagogen Porphyrii, & plerique eo recentiores in eundem librum asserunt, idem de conseruatione generis, quod de speciei conseruatione sentiendum: proinde si species conseruatur in vno individuo posse quoque genus in vnica specie; sin genus non potest in vnica specie, neque species in vno dumtaxat individuo: quorum sententia his argumentis confirmari potest.

Argumenta pro eadem.

Primum, quia vt genus & species subiecta sunt correlatiua, ac proinde simul natura, ita species prædicabilis & individuum: ergo si existente quolibet individuo existit eius species, & in eo conseruatur: quilibet etiam specie existente, existet illius genus, & in ea conseruabitur, sin genus non conseruatur, neque etiam species: hæc enim est conditio eorum, quæ simul natura sunt.

Deinde, quia vt genus refertur ad plures ſpecies ſubiectas ita ſpecies prædicabilis ad plura indiuidua. hæc enim ratione vtrumq; vniuerſale eſt: ergo ſi ſpecies prædicabilis nõ deſinit eſſe ſpecies reſpectu indiuiduorum non exiſtentium, cum actu exiſtit in vno ſolo, idq; propter aptitudinem ad alia indiuidua, pari ratione nec genus deſinet eſſe genus comparatione ſpecierum non exiſtentium, cum in vna ſola exiſtit, idq; propter aptitudinem ad alias. Si vero quis dicat aptitudinem generis B ad cæteras ſpecies non ſatis eſſe, vt illud in vnica eſſe, & in ea ſola conſeruari dicatur, non ſatis quoque erit, vt ſpeciem exiſtere conſeruarique in vno tantum indiuiduo fateamur, ſi illam ad cætera indiuidua aptitudinem habere dicamus.

Poſtremo, ſi nullo alio exiſtente Sole, præter hunc, quem cernimus, hæc prędicatio, hic Sol eſt Sol, eſt prædicatio ſpeciei de ſuo indiuiduo, pari ratione, ſi nullum aliud eſſet aſtrũ C hæc prædicatio Sol eſt aſtrum, eſſet prædicatio generis de ſua ſpecie Quod ſi hæc non eſt generis, neque illa eſt ſpeciei: cur enim alterũ fateamur, alterum negemus, nulla omnino videtur eſſe ratio.

Quid grauiores Auctores ſentiant.

SECTIO II.

Pars oppoſ. ſequi multo ſit probanda.

BOetius vero ſecunda editione in Porphyrium, ad c. de ſpecie: Albert. Magn in eundem, tract. 4. c. 6. & D. Th. in priorem li. de Poſteriori reſolutione, lect. 12. & in primum Sẽtentiarum ad diſt. 19. q. 4. art. 2 Scot. c. de ſpecie: & ſuper prędic. q. 18. aliiq; graues Auctores ſentiunt, aliam eſſe rationem in genere, aliam in ſpecie: vt enim ſpecies exiſtat, ſatis eſſe, ſi vnicum eius exiſtat indiuiduum, at vero, vt exiſtat genus neceſſe eſſe, vt plures ſpecies eius naturalium cauſarum vi exiſtant, vel ſimul, videlicet, vel certe ſucceſſu aliquo temporis. Itaq; dicunt ſi ex omnibus animalibus ſolus homo in mundo eſſet, neq; aliud animal naturali naturæ curſu poſſet exiſtere, futurum quidem, vt ille eſſet animal: cæterum non ita, vt animal vere diceretur genus illius. At quãquam vnicus Sol, quẽ cernimus, in rerũ natura cohęreat, neq; alius naturę viribus effici poſſit: vere tamen dici, & hunc Solem eſſe Solem: & Solem, qui de eo prædicatur, eſſe ſpeciem quandam, ad quam hic Sol pertineat.

Replicatio ſententiæ.

Vt probatur.

Hoc autem ex eo probant, quia poteſtas generis ad plures ſpecies eſt potẽtia quędam naturalis naturæ genericę quę potentia cum aliquando ad actum perduci debeat, ne frũſtra ſit, neceſſe eſt, vt genus aliquando exiſtat in pluribus ſpecieb. At vero poteſtas ſpeciei A ad plura indiuidua, non eſt, inquiunt, potentia naturalis naturæ ſpecificæ, ſed ſolum aptitudo quædam, ſiue non repugnantia ex parte illius. Vnde cum aptitudo non ſemper perducatur ad actum (vt patet in homine cæco, qui etſi priuatus eſt videndi facultate, aptus tamen ad videndum dicitur) nõ neceſſe eſt, ſpeciem aliquando exiſtere in pluribus indiuiduis, ſiue ſimul, ſiue ſucceſſiue Poteſtatem vero generis ad plures ſpecies eſſe naturalem potentiam, & poteſtatem ſpeciei ad plura indiuidua non potentiam naturalem, ſed aptitudinem tantum, ſiue non-repugnantiam naturę, ex eo probant, quia genus diuiditur in ſpecies per differentias, quę naturali potentia in illo continentur: at ſpecies diuiditur in indiuidua per externa quędam: nempe per accidentia, vt ait Boetius in ſecunda editione in Iſag. Porphyr. ad c. de ſpecie, aut per diuiſionem materiæ, vt Albertus 2. p. ſum. tract. 1. q. 4. memb. 1. p. 2. & in prædic. loco cit. & D. Tho. Opuſc. 19. & de Ente & eſſen. c. 1. & 3 p. q. 77. art. 2. & in 4. Sent. d. 12. q. 1. art. 2. & aliis in locis, volunt: ſecundo dicunt, aliter accipi poteſtatem, cum dicimus genus eſſe id, quod de plurib ſpecie differentibus prædicari poteſt: aliter cum dicimus ſpeciem eſſe id, quod poteſt de pluribus differentibus ſolo numero prædicari.

Confirmatur ex D. Tho. de ſempet.

Alia ratione (quæ tãdem eodem redit) probat D. Th. in 1 ſent. diſt. 19. q. 4. art. 2. & in 1. li. Poſt. lec. 11. eandem aſſertionem: *quia*, inquit, *genus diuiditur per contrarias differentias; ſimilem autem genus contrariorum non eſſe impoſſibile eſt, neceſſe eſt, vt aliquando in rerum natura inueniatur*, vt docet Ariſt. 2. lib. de Cœlo & mundo c. 5. tex. 18. *Quod non aliunde cauſam dixit, niſi propter naturalem potentiam ſubiecti ad formas contrarias, quæ aliquando reducẽdæ ſunt ad actum, ne frustra eſſe videantur. At ſpecies diuiditur in indiuidua per diuiſionem materiæ ſecundum quod ſubdita eſt dimenſionibus, quæ tota materia non commodata ad naturam ſuam, quæ tota materia in vno indiuiduo contineri poteſt, vt in Sole.*

Alii, quos loco citato refert Ægidius, aliter probant, non poſſe genus in vnica ſpecie conſeruari. Quia genus, inquiunt, non eſt quicquam præter ipſius ſpecies, vt docet Ariſt. huius operis lib. c. 11. tex. 43 hoc eſt quia genus nihil eſt vna aliqua natura communis multis ſpeciebus, vt ipſi interpretantur, ſed tam multæ, quam ſunt ipſæ eius ſpecies.

Quid hac de re ſentiendum ſit.

SECTIO III.

QVid tamen hac de re ſentiendum ſit, ex his concluſionibus explicandum eſt. Prima aſſertio. ma concluſio. *Si genus & ſpecies infimæ*

res subſtratæ ſumantur, quemadmodum ſpecies infima in vnico individuo conſeruari poteſt, ita & genus in vnica ſpecie. Ratio huius rei perſpicua eſt: quia, vt natura ſubſtrata ſpeciei infimæ includitur in quolibet individuo eius ſpeciei, ita natura ſubſtrata generi in qualibet eius ſpecie. Verum hic ſenſus alienus eſt à propoſita quæſtione: quia nemo de hac re dubitat, qui naturam ſubſtratam generi vniuocam ſuis ſpecieb. eſſe agnoſcit, quod omnes expreſſe citati Auctores faciunt.

A taxat individuo, genus autem non item in vnica ſpecie. Atq; in hoc ſenſu, quem non improprium dixeris, verisimile eſt, Boetium, & alios cum eo citatos Auctores intelligendos eſſe: quod reſpõſio ad eorum argumenta, manifeſtum faciet.

Adſenſum tertia concluſionis Veram eſſe Oppoſitam ſententiam.

2. aſſertio.

Secunda concluſio. *Si genus & ſpecies accipiantur, quatenus vniuerſalia ſunt: quemadmodum genus non conſeruatur in vnica ſpecie, ita nec ſpecies infima in vno individuo.* Ratio huius concluſionis eſt: quia genus & ſpecies infima, quatenus vniuerſalia ſunt, vel ſpectãtur quoad relationes, quæ in eorum vniuerſalitatib. fundantur, vel quoad ipſas vniuerſalitates, quæ ſunt aptitudines eſſendi in pluribus, vel quoad totales actus huiuſmodi aptitudinum vt ſupra *q. 4 ſect. 4.* potiſſimũ diximus. At nullo ex his modis vel genus in vnica ſpecie vel ſpecies in vnico individuo conſeruari poteſt. Non primo, quia relationes vniuerſalium ad ſua particularia in ipſis rerum vniuerſalitatibus fundatæ, ſunt relationes rationis: quæ vt in rebus particularibus exiſtere non poſſunt, ita nec conſeruari: de qua tamen cõſeruatione, & nõ de obiectiua plane intelligitur quæſtio propoſita. Non ſecundo, quia neq; aptitudo eſſendi in pluribus, vnitaſve præciſionis, quæ illam comitatur ac ſequitur, exiſtunt in ipſis pluribus, vt ex iis, quæ ſuperius diſputata ſunt perſpicuum eſt, tantum abeſt, vt in vno tantum eorum exiſtant. Non tertio, quia eſſe in vna tantum parte ſubiecta, non eſt eſſe in pluribus, tantum abeſt, vt idem ſit, quod eſſe in omnibus. Atque iuxta huius concluſionis ſenſum vera eſt recentiorũ ſententia, vt patet.

Quo ſenſu vera ſit opinio recentiorum.

3. aſſertio. Species infima eſt in vno individuo conſeruari poſſe, non autem genus in vna ſpecie.

Tertia concluſio. *Si genus & ſpecies conſideretur quo ad totam perfectionem naturæ ſubſtratæ (quæ tota perfectio vniuerſalitas quædam vtcunq; appellari poteſt) ſpecies quidem infima conſeruari poteſt in vnico individuo, genus autem in vnica ſpecie non poteſt, modo perfectionem nomen accipiamus pro ea, quæ nunquam accidens, ſed per ſe naturæ conuenit.* Nam, cum natura cuiuſque generis perfectius ſit, perfectiuſque operetur in vna ſpecie, quam in alia, vt inductione patet: ſpecies autem infima æque perfecta ſit, ac operari poſſit in omnib. ſuis individuis (ſi ſermo ſit de perfectione, quam individua ex natura ſua ſibi vendicant, & non de aduentitia, quæ ex varia materiæ diſpoſitione, aut aliunde prouenit) non dubium relinquitur, quin ſpecies infima, quoad totam perfectionem naturæ debitam, conſeruari poſſit in vno du-

Num individua eiuſdem ſpeciei infimæ natura ſua ſint æque perfecta.

QVÆSTIO XIV.

Opinio Caietani & aliorum.

SECTIO I.

INterim tamen huius tertiæ concluſionis gratia, quę non minimam habet difficultatem, diſputanda eſt quæſtio illa, Num individua eiuſdem ſpeciei infimæ ſint ex ſe ipſis æque perfecta, præciſa videlicet omni perfectione, quæ ex varia materiæ diſpoſitione, aut alia ratione illis accidit.

Caietani & aliorum ſententia negantem partem amplectentium.

Caietanus poſt Capreolum, & ante alios quoſdam Thomiſtarum ad quæſt. 85. primæ part. D. Thomæ *art. 7 in 2 d. 32 q. 1* ſcribit, ſub ſpecie humanæ formæ dari formas individuas alias aliis ſecundum ſubſtantiam perfectiores: additque, adeo perſpicuum eſſe, ſententiam hanc eſſe D. Thomæ, vt cœci ſint, qui id non videant. Quod idem pari ratione de cæteris formis nõ formãtibus, ac proinde de omnibus individuis compoſitis ſentiendum videbitur iis, qui eius opinionem ſequentur. Nam, de formis per ſe ſubſiſtentibus perſpicuum eſt, apud D. Tho. eiuſque omnes ſectatores nõ dari plures ſub eadem infima ſpecie. Lege D. Th. 1. p. q. 90. art. 4. & de Spiritualibus creatutis art. 8. & Capr. in 2 d. 3 q. 1. Vide etiam Ferrar. 2. cont. gent. c. 2. Iauellum 8. Metaph. q. 6. Sentit enim idem cum Caietano. Ad eandem præterea ſententiam accedere videntur Alb. Mag. Sent. in 2. ad calcem d. 32. Bonaueo. & alii.

Ratio ex D Tho. deſumpta.

Caietani ex D. Thoma deſumpta ratio hęc eſt vnica: quia pro varia materię diſpoſitione, varie perfecta forma introducitur, non accidentaria tantum diſcrimine, ſed eſſentiali, ſiue intrinſeco. Nam, cum forma commenſuretur materiæ, ſi materia varie diſpoſita ſit, varie, inquit, perfecta ſit forma ipſa ſecũdum ſe neceſſe eſt.

Ariſtotelis auctoritate fulcitur.

Hanc rationem Ariſtotelis auctoritate fulcit Caietanus: quod 2. lib de Anima *cap 9. text. 94. molles carne, bene aptos mente eſſe animaduertens.* Addunt alii ſacrarum literarum teſti-

testimonium. *Petr*, inquit Sapiens, *c.8. eram ingeniosus & sortitus sum animam bonam*: quod nimirum aliis meliorem perfectioremve acceperit.

Articulo 9. Parisiensis.

Vtuntur etiam nonnulli (*vt refert Lychetus in 2. dist. 3. quæst 1. § si dicatur.*) ad rem eandem articulo quodam Parisiensium, in quo æqualitas animarum tanquam error damnatur: quod ex ea sequatur, animam Christi non esse in se ipsa anima Iudæ proditoris nobiliorem. Et quanquam his argumentis non magno negotio responderi posset, sunt tamen alia nonnulla, quæ maiorem videntur vim habere.

Argumenta pro hac parte formiora.

Vnum est, ex operationibus præstantiorib. maiorum formarum præstantiam colligi: at formarum eiusdem speciei infimæ aliæ aliis perfectius operari, vt est luce clarius.

Alterum, si individua omnia eiusdem speciei infimæ sunt æqualis perfectionis secundum essentias particulares, ne diuina quidem virtute fieri posse, vt vnum sit alio secundum essentiam perfectius. quod absurdissimum videtur.

Tertium, si omnia sunt æque perfecta differentias quoque eorum individuantes æque perfectas esse: at hoc impossibile videri. Nam, si æque perfectæ sunt, iam conueniunt vniuoce inter se: quæ enim æqualia sunt, siue æqualitate propria & secundum quantitatem, siue impropria secundum qualitatem accidentalem aut substantialem, in eo, in quo sunt æquales, vniuoce conueniunt at differentias individuantes eiusdem speciei infimæ vniuoce conuenire, ex iis est, quę dici non possunt. Si enim vniuoce conuenirent, idq. secundum essentiam (de hac enim sola conuenientia quæstio esse potest) id sane, in quod conuenirent per alias differentias in illas diuiderentur: de quibus differentiis rursus eadem esset dubitatio, essentne æqualis perfectionis essentialis, an non: & pari ratione de aliis in infinitum: quod cum admittendum non sit, continuo dicendum erat, esse omnes inter se inæqualis perfectionis secundum essentiam.

Quartum, quę sunt primo diuersa nulla ratione æque perfecta esse posse secundum essentiam quę enim primo diuersa sunt, in nulla eadem entitate, ac proinde in nulla eadem perfectione conueniunt, at neminem dubitare differentias individuantes esse primo diuersas, si vel mediocrem earum cognitionem habeat Quod si non sunt æque perfectæ, fieri non posse, vt æque perfecta sint individua, quæ ex illis constant.

Postremo, cum differentiæ individuantes sint simpliciter simplices, hoc est, nulla ratione compositę ex communi aliquo & particulari conceptu obiectiuo, fore, vt si quis eas æque perfectas esse contendat, concedat necessario esse se totis æque perfectas. Quod si se totis, ergo sunt vna & eadem numero perfectio, quemadmodum diuinæ personalitates: quod nefas est vel cogitare. Sequela autem ex eo constat, quia, si non conueniunt in communi aliqua perfectione, quę in singulis distributa sit, & in aliquibus differunt, & tamen in aliqua conueniunt (alioqui non essent æque perfectę) in vna & eadem numero conueniant necesse est.

Vera sententia.

Sectio II.

Pars affirmans, omnia individua eiusdem speciei esse æqualis perfectionis.

VEra tamen sententia, quam tuentur Henricus Gandauensis, *quodl. 3. q. 5.* Durandus, *in dist. 32. q. 3* Argentinas, *in 2. d. 31. qu. 1. art. 2.* & ex Thomistis, Paulus Soncinas, *8. Met. q. 16.* ac Dominicus de Soto, *in Prædic. tr. de substantia q. 2. ad quintum. Mich. de Palatio in 2. d. 31. disput. vnica. Zimara in Theorem. theor 54* estque D. Augustin. *loc. inferius citandis*, & aliorum Patrum, ac perspicue Aristotelis (vt credere par sit fuisse re vera D. Thomę) facit individua omnia eiusdem speciei infimę æque perfecta secundum essentias eorum particulares, & secluſa omni accidentaria perfectione. Quæ sententia multis argumentis ostendi potest.

Argumenta pro hac sententia.

Primum, quia oppositæ sententię Auctores sentiunt, omnia eiusdem speciei individua esse inæqualiter perfecta: ridiculum autem videtur asserere, duas albedines totidem graduum, duas item lineas, aut superficies, eiusdem naturę, duo etiam ova eiusdem speciei æqualia inter se, & similium omnino qualitatum, esse inæqualiter perfecta.

Deinde, quia cum perfectio rerum ex vi agendi, modoque operandi colligatur iisque vicissim respondeat, vt inductione patet: & ea etiam ratione constat, quia vnumquodque est propter operationem, vt Aristoteles *2. de Cœlo, cap. 3. text 17.* ait: sane si individua eiusdem speciei infimæ essent inæqualiter perfecta secundum particulares essentias, haberent vtique inæqualem vim ad agendum, diuersumque modum operandi: at non habent. Nam omnes hirundines eadem naturali facultate niduli fabricandi prędite sunt, & eodem modo illum extruunt; araneique eque telam possunt conficere, & eandem natura sua agendi rationem in eo conficiendo sequuntur: atque ita res habet in cęteris. Quod si quædam individua destituta sunt viribus, quas habent alia eiusdem speciei

Vnde individua sint.

Digitized by Google

dam Speciei habent diſpa rum operãdi perfectiont.

cies, aut aliquo alio modo agunt, siue alia perfectius, alia minus perfecte, non id ad naturas eorum particulares, sed ad disposiciones accidentarias, defectumq; aut redundantiam materiæ perspicue refertur: vt verum sit, quod Aristoteles 1. *lib. de Anima cap. 4. text. 64* ait: *si senex acciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis*: &, quod simile est, si claudus aut blæsus acciperet crura recte ambulantis, aut recte loquentis linguam, eodem modo, quo hi operaretur.

Tertio, quia si alia individua essent aliis eiusdem infimę speciei secundum substantiam perfectiora, non semper Mundus æque perfectus esset secundum substantiam. at hoc negant omnes Philosophi, qui perfectum esse Mundum, & optime constitutum semper asserunt. Quibus fauent in sacris literis sapientissimus Salomon, & vtriusque legis summus interpres Paulus: alter enim facta & facienda eiusdem conditionis esse pronũciat, cum *Eccles. cap. 1.* ait: *Quid est quod fuit? ipsum, quod futurum est. Quid est, quod factũ est? ipsum, quod faciendum est. Nihil sub Sole nouum, nec valet quispiam dicere, ecce hoc recens est.* Alter vero id non de rebus, quoad earum figuram, hoc est, accidentia, sed quoad substãtiam intelligendum esse declarat, cum 1. *Corinth. 7.* scribit, *Praterit enim figura huius mundi.* neq; enim dixit præterire substantiam, ne quid vnquam substantialis perfectionis mundo deesse crederemus.

Quarto, quia si omnia eiusdem infimæ speciei individua essent inæqualis perfectionis secundum substantiam, non posset Deus duas res æque perfectas facere, etiam secundum accidentia. quod absurdissimum esse manifestum est. Consequentia ex eo patet, quia etiamsi quis contendat, duo ova æque perfecta secundum albedinem aut facta esse, aut diuina virtute fieri posse, aut duos homines secũdum scientiam aut charitatem, merito repugnabit alius, ac concludet. id fieri non posse: quia hæc albedo inæqualis est in perfectione cuilibet alij siue factæ, siue possibil: eodemq; modo hæc scientia, & hæc charitas cuilibet eiusdem speciei qualitati.

Effugium superorum argumenterũ.

Quod si quis respondeat, non omnia individua eiusdem infimæ speciei esse dissimilia in perfectione, sed aliqua posse esse similia, aliqua vero non posse, primum quidem eius responsionis rationem reddere non poterit, cum par sit ratio in omnibus: & *in perpetuum, cuiusmodi est omnia diuisio in partes essentialiter subiectas, idem sit posse esse, ac esse*, vt Aristoteles tradit tertio Physicorum libro, *ca 4. tex. 52.* Quo fit, vt dicendum sit, omnia esse inæqualiter perfecta secundum se, aut æqualiter.

Deinde, repugnabit iis Auctoribus, quorum sententiam defendendam assumet, sentiunt enim, re vera nulla esse æqualiter perfecta, vt iam diximus.

Quinto, quia si omnia essent inæqualiter perfecta: cum perfectiora ab imperfectioribus non gignantur, tanquam à causis principa'i bus, semper agentia particularia generarent imperfectiora, at hoc est contra illud cõmune Physicorum proloquium, Agentia semper simili quam similima effecta producere, modo nihil sit, quod impediat: veluti defectus, redundantiave materiæ, aut contrarij agentis repugnantia.

Vt apud nos nullos conclusio non gignantur, tanquam à causis principalibus, semper agentia particularia generarent imperfectiora, at hoc est contra illud cõmune Improbatur confirmatio.

Arbitrij libertas an sit in omnib. aque perfecta.

Sunt nonnulli recentiores, qui in hominibus ex eo conclusionem confirment: quia si ex se essent inæqualiter perfecti, non esset in eis æqualis arbitrij libertas: quod impietatem redolet. Sed non recte id colligitur, sumpta libertate arbitrij pro ea qua rationales creaturæ sunt liberæ à coactione. Hoc enim pacto non solum impium esset dogma, eas facere inæquales, sed etiam contra ipsam libertatis naturam. Quod si arbitrij libertas sumatur pro ea, qua creaturæ, rationis siue intelligentiæ capaces, sunt liberæ à difficultate amplectendi vtramuis cõtradictionis partem propter intelligentiæ perfectionem, aut alia de causa: recte quidem colligetur ex inæquali perfectione essentiali individuorum inæqualitas eorum arbitrij libertatis. Verum non magis esset impium ponere hoc pacto in hominibus inæqualem arbitrij libertatem, quã est in substantiis separatis diuersarum specierum, in quibus Theologi concedunt inæqualem liberi arbitrij perfectionem cum inæquali perfectione intelligentiæ, quę radix est libertatis. Ea tamen ratione id absurdum est, quia arguit in hominib. inæqualitatem conditionis humanæ secundum ipsam cuiusque naturam, quam omnes Patres & in animis & in corporibus negant, sumptis anima & corpore, quatenus omne accidentarium hominum inter se discrimen antecedunt. *Lege D. Thom. 1. p. q. 59. art. 3 ad tertium & in 2. Sen d. 25. q. vnica art 4.*

Substantia separata inæqualis perfectionis & libertatis sunt

Atque Augustinum quem oppositæ sententiæ Auctores pro se afferunt, idem sensisse cum ex aliis locis, tum vero ex commentariis super Genesin ad literam *lib 10. c 17.* perspicuum est. Explicans enim illud Sapientis: *Et fortitus sum animam bonam*, sic ait. *Vnde bona aut magis bona aut minus bona anima, nisi vel moribus secundum liberum Voluntatis arbitrium, vel differentia temperatura corporum?* Quo loco plane vides, nullam bonitatis perfectionisue inæqualitatem animarum, siue moralem, siue quamuis aliam agnosci ab Augustino secun-

Hanc partẽ D. Augustino placuisse.

...tized by Google

dum ipsam animarum substãtiam, qua animirum animæ prius natura, quam corporib. infundantur, inter se differant.

Ex patribus antiquioribus.

Idem porro senserunt Patres omnes & antiquiores Augustino & recentiores. Nam, vt alios præteream, Iustinus martyr, idemq, Philosophus luculenter id docet in quæstionib. à Gentibus propositis, q. 106. Origenes item 2 & 3. lib. περὶ ἀρχῶν, c. 5. Cyprianus ad Demetrianum. Tertullianus in libro de Anima, c. de naturalibus. Irenæus lib. 2. aduersus Hæreses, c. 51. Basilius in Hexaem. homil. 10. Ambrosius in libro de Abraham patriarcha, Chrysostomus in epistolam 1. ad Corinth. ho. 13. Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum cap. de homine. Hieronymus, in c. 4. Thren. & in Psalm. 81. Bernardus in Cantica. homil. 23. & Gregorius lib. 21 Moralium in l. b, cap. 31.

Ipsum quoque Aristotelem idem sensisse nemo non videbit, si vel ea perpendat quæ ille in 3 huius operis lib. cap. 3. tex. 11. scripta reliquit, vbi D. Tho. in eum locum lec. 8. Alens. ibid Aber. Mag. 3. Met. tract. 2. c 6. & alii omnes volunt, eum ex propria sententia supposuisse, hoc esse discrimen inter indiuidua eiusdem speciei infimæ, & species eiusdem generis. quod in speciebus detur ordo prioris & posterioris natura (hoc est, dignitatis & præstantiæ secundum substantiam, vt interpretantur) in indiuiduis autem nõ itẽ, sed solũ (q̃ addunt) vel temporis vel loci, vel cuiusuis alterius accidentarii discriminis. Neque ex se fingunt eam interpretationem, sed ex proxime sequentibus verbis Philosophi delumũt. Sic enim ait: *Præterea vbi est prius & posterius, semper illud est prius, quod meius.* Ex quia verbis ad rem, de qua agitur, accõmodatis illud perspicue intelligitur, hoc discrimen tamquam certum & indubitatum poni ab Aristotele, quod in speciebus eiusdem generis: semper alia secundum se est melior seu perfectior alia autem indiuiduis eiusdem speciei infimæ omnia secundum se sunt æque perfecta. Vnde omnes Peripatetici præsertim vero D Thomas, illam propositionem accipiunt, nec rato vsurpant: In speciebus quidem dari per se ordinem prioris & posterioris naturæ perfectionem, neque, in indiuiduis autem non nisi per accidens. Lege D. Thom. in libello de Spiritualibus creaturis, ar. 8 & in quodlib 3. art. 6. Sic enim ait in priori tract. *Manifestum est, quod in omnibus indiuiduis eiusdem speciei non est ordo, nisi secundum accidens: conueniunt enim in natura, & differunt secundum principia indiuiduantia, & diuersa accidentia quæ per accidens se habent ad naturam speciei: quæ autem species differunt, ex hoc ha-*

In Spec. eiusdē gener. semper alia est melior alia.

Testimonia D. Thomæ.

bent per se, & secundum essentialia principia. inuenitur enim in speciebus rerum, vnam abundare super aliam: sicut in speciebus numerorum: In posteriori autem hoc modo: *in eadem specie non potest vnum esse prius altero prout loquendo ordine naturæ, quia species prædicatur æqualiter de omnibus indiuiduis: in generibus autem non est sic. nam inter species vnius generis vna est naturaliter prior & perfectior altera* Idem tradunt Dur. in 1 d. q. 1. Fer. 2. contra Gent. c. 44. Quæ adeo rem declarant, vt non temere mihi quidem Dominicus de Soto videatur profiteri, se vnum ex iis esse, quos Caiet. in prædic. 1, de substantia q. 2. ad quintum. cap. 3. tex. 10. cæcos appellandos esse, si non videant, apud D. Thomam indiuidua eiusdem speciei infimæ, etiamsi sumantur secundum se, inæqualis perfectionis esse Haud obscurius idem tradit Aristoteles 8. huius operis libro, cum pronunciatum illud à Platone acceptum, & ab omnibus Peripateticis approbatum vsurpat. *Species generis eiusdem essentiæ numeros, quod alia alias perfectione superent.* Neque enim alia de causa de solis speciebus locutus est, nisi quia idem de indiuiduis dici non posse existimauit.

Alia ex Arist. confirmatio.

Ex quæst. philosophica & Theologica.

Sed & ex illa ipsa quæstione, quam Philosophi ac Theologi tractant possitne virtute vlla dari plures species æque perfectæ, illud intelligi potest, vbi non est controuersia de opinione huius vel illius Doctoris, cuius verbis hic, aut ille iurandum sibi existimauit, omnes hanc eandem sententiam supponere, cum speciatim id quærant de speciebus diuersis: quia de indiuiduis vnius & eiusdem dicendum id esse non dubitant.

Ex partitione subtilis modo differendi Diuisionis ratio quæsit. quæ præced.

Quin etiam ex respectu diuidendi, definiendi, & demonstrandi ratione, in qua tota disserendi perfectio posita est, idem plane colligitur. Nam apud Philosophos (Arist. 2. Poster. cap. 15. & 1. de partib. anim. c. 5. & hoc ipso lib. c. 10 text. 17. D Tho 10. Met. lect. 10. & 11. Porp. in Isagog. c. de Specie Ioan. Dam. in sua Logica cap. 2. & 3.) infimæ species atomæ, siue indiuiduæ dicuntur, vt sæpe videre est apud Aristotelem, quod præcipua diuisionis ratio, qua superiora in inferiora diuidũtur, in eis consistat, neque vlterius descendendo Platonis iussu progrediatur. Vetuit enim Plato (vt refert Porphyr in Isagoge capit. de specie) sub infimas species descendere non tam propter indiuiduorum infinitatem, quã quia nulla sub eis perfectionis inæqualitas, dissimilitudoque cernatur, vt non sit cur Philosophus in pluribus indiuiduis percurrẽdis laborandum existimet. Hinc Boetius priore editione in Porphyrium c. de Specie, *Sed quoniam*, inquit, *species aliquorum est communis, & non*

& non ſpecies differentesve continet, ſimiles neceſſe eſt ſibi contineat pluralitates Diuus quoque Damaſcenus poſt Boetium in ſua Dialectica, *Hæc*, inquit, *dicuntur ſubſtantiales & naturales differentiæ, & qualitates diuiſiuæ ſuperiorum, & conſtitutiuæ inferiorum, & ſpecifica ſpecialiſſimarum ſpecierum conſtituentes ipſas, & diuidentes naturam à natura: natura autem in ſpecialiſſima ſpecie ordinatur.* Et ſuperius: *Homo*, inquit, *in omnes homines diuiditur, qui infiniti ſunt numero, propterea autem diuiſionem non recte diti eam, quæ ſit ſpeciei in individua ſed enumerationem.* Quod idem in aliis æque Græcis ac Latinis facile oſtendi poſſet.

Definitio. Definitionis quoque ratio idem oſtendit. Si enim individua eiuſdem ſpeciei perfectione intrinſeca eſſent inæqualia, tradendæ vtique eſſent de ſingulis peculiares definitiones, haberetque eorum quodque peculiare quod quid eſt, at omnes prohibent, definiri individua, vt quæ habent vnum & idem quod quid. Hinc enim ſoluitur celebris illa quæſtio, Sintne idem, an diuerſa id quod eſt & ipſum eius, quod quid eſt. Nam, cum nomine eius, quod eſt, intelligenda ſit individua ſubſtantia, vt quæ ſola per ſe in rerum natura cohæret; nomine autem ipſius, quod quid eſt, omnes Philoſophi intelligant naturam ſpecificam, quam ſolam definiri volunt, ex eo concludit Ariſtoteles, *lib. 7. Met. c. 6. text. 20.* eiuſque interpres diuus comes in iis, quæ naturali lumini ſubſunt D. Thomas *1. p. q. 3. art. 3. & aliis in loco*, in rebus quidem naturalibus non idem eſſe id, quod eſt, & ipſum eius quod quid eſt, quia ipſum quod quid eſt multorum individuorum vnius & eiuſdem ſpeciei eſt vnum tantum, quia caret materia ſignata, ipſa aurem, quæ ſunt propter inclinationem materiæ ſignatæ, qua conſtant, ſunt multa. Sed de cæteris, quæ in ſolutione huius quæſtionis dicuntur aliis, illud nunc eſt ad rem, omnes in ea eſſe ſententia, vt putent, ſolam ſpeciem, ſi cum individuis conferatur, habere peculiare quod quid eſt, eamque ſolam definitione explicari, vt concludamus, neminem eſſe, qui ſi remoto omni cuiuſcunque Auctoris præiudicio rogetur, differant ne individua eiuſdem ſpeciei infimæ eſſentiali perfectione inter ſe, non ſtatim ex ipſa definiendi ratione reſpondeat non differre.

Celebris quæſtio ſoluitur.

Demonſtrationis forma idem oſtendit. Denique ipſa demonſtrandi ratio idem oſtendit. Si enim intrinſeca perfectione differrent, ergo & peculiaribus inter ſe proprietatibus. Ex qua re efficeretur, vt demonſtrationes de individuis non minus recte, quam de ſpeciebus afferri poſſent: at non afferuntur, niſi per aliud, ſecundariaque ratione, vt omnes aſſerunt, & libro ſeptimo patebit.

Vltima confirmatio ab auctoritate. Aſtipulantur porro huic ſententiæ quicunque individuorũ ſub eadem infima ſpecie diſtinctionem vel ad diuerſam exiſtentiam vel ad accidentiũ variam collectionẽ, vel ad materiæ diſtinctionẽ referunt. *Lege quæ dicta ſunt hoc lib. c. 6. q. 2. §. 4. & 5.* Non enim credendum eſt, eos ad ficta confugere, quaſi negant internas differentias, quibus individua ſub ſpecies & cõſtituuntur, & inter ſe diſtinguuntur, ſed quia nullam internam perfectionis inæqualitatem in ipſis individuis inuenire poſſunt. Potiſſimum vero ii, qui differẽtias ſpecificas ex gradibus formarum, individuãtes vero ex diuiſione materiæ deſumendas volunt, huic opinioni fauent. adeo enim in hanc partem inclinant, vt nullam perfectionẽ formalem, individuis propriam, & à perfectione ſpeciei diſtinctam admittere videantur: tantum abeſt, vt ea inæqualiter perfecta eſſe concedunt.

Solutio argumentorum aduerſa partis.

SECTIO III.

Soluitur Caietani ratio. QVare ad rationem, quam ex diuo Thoma deſumit Caietanus, dicendum eſt: eſſe quidem formam ſubſtantialem materiæ commenſuratam: verum non omnem varietatem diſpoſitionis materiæ poſcere varie perfectam formam ſecundum ſubſtantiam, ſed eam tantum quæ poſtulat ſpecificam formæ differentiam, poſſe tamen melius diſpoſitam materiam intra terminos diſpoſitionum ad eandem ſpecie formam pertinentiũ cauſſam, aut occaſionem eſſe, vt forma, quæ introducitur, perfectiores habeat potentias, aut in actus perfectiones prodeat. Quo pacto corpus humanum perfectius diſpoſitum non ſolum perfectiorum potentiarum ſenſitiuarum cauſſa eſt, ſed etiam perfectiorum animæ intellectiuæ operationum occaſio. Quo pacto intelligendus eſt D. Thomas *1. p. q. 95. art. 1. & in 1. d. 1. q. 5. art. 2 ad 9. & in diſt 32 q. 2. art. 3.* cum ex perfectiori diſpoſitione humani corporis maiorem humanæ formæ perfectionem colligit, non ſolum quoad vires ſenſitiuas, ſed etiam quoad intellectum.

Quo pacto corpus humanæ cauſſa ſit perfectiorum operationum animæ.

Retorqueri argumentum in Caietanum. Retorqueri autem poſſet argumentatio in Caietanum, ſi eodem pacto colligeremus, ex duabus materiis æque diſpoſitis ad eaſdem ſpecie formas, æque perfectas eſſe introducendas, cum tamen ipſe omnes inæqualiter perfectas eſſe velit, niſi vereremur, nẽ abſurdius negaret, fieri poſſe, vt detur in duabus materiis æque perfecta diſpoſitio. Verum hoc ſaltem nobis pro argumento ſit ſatis, niſi abſurdiori hac reſponſione abſurdam ſententiam defendi non poſſe.

Eodem modo reſpondendum eſt, cum ad

locum Aristotelis citatum, tum etiã ad verba Sapientis ex sacris literis adducta, & (si placet) ad Parisiensium articulum, quidquid illa virium extra Sorbonam habeat.

Solutio argumentorum, quæ plus difficultatis continent.

Primum vero argumentum eorum, quæ addimus, hoc pacto dissoluendum. Formas substantiales eiusdem speciei æque perfecte operari, semoto omni accidentario ipsarum discrimine, seu potius principia esse æque perfectarum operationum: quod autem perfectius operentur in vno indiuiduo, quam in alio, ad variam materiæ dispositionem, causarumq; externum concursum referẽdum esse. Hinc Aristoteles *in Probl. sect. 30 q. 1 & lib. polit. 7. c. 7. ingeniosiores melancholicos sæpe & sibi scripsum reliquit: Asiaticos item Europæ affluentiores esse, & vicissimque Europæos Asiaticis robustiores.* Quod si de formis accidentalibus sit sermo, fatemur dari posse alias sub eadem specie aliis intrinsecus perfectiores, si sint ex genere earum, quæ magis & minus suscipiunt: idque recte colligi ex variis perfectis operationibus, vt ex perfectiori calefaciendi ratione intensiorem calorem. Sed tamen addimus, eam perfectionem esse suo modo accidentariam, cum eidem formæ numero sæpe accidat, vt modo sit intensior, modo remissior. at quæstio proposita illud inquirit, sint ne alia indiuidua aliis eiusdem speciei infimæ perfectiora, semoto omni eorum accidentario discrimine.

Cur forma eiusdem speciei perfectius operentur in vno, quã in alio indiuiduo.

Formæ accidentariæ sub eadẽ specie inæqualis perfectionis intrinsecæ admissi dolere.

Solutio 2. Impossibile est, duo indiuidua sub eadem specie esse inæqualis perfectionis essentialis.

Secundum vero nihil absurdi colligit. nam sublata omni accidentaria differentia: quouis modo illa ponatur: tam est impossibile, sub eadem specie infima inæqualitatem perfectionis inuenire, quã res inter se similimas esse dissimiles, & omnino æqualiter perfectas inæqualem habere perfectionem. Itaq; vt ne diuina quidẽ virtute effici potest, vt duæ species eiusdem generis sint æque perfectæ: ita neq; vt duo indiuidua eiusdem speciei infimæ inæqualem perfectionem habeant, modo in eis nihil accidentarij discriminis consideretur.

Differentia indiuidua cur non conueniant vnisonæ.

Tertium quoq; nihil efficit: quia etsi differentiæ indiuiduantes, quibus eadem species infima diuiditur, æque perfectæ sunt, non inde tamen recte concluditur, eas vniuoce conuenire. Imo vero dicimus nullam conuenientiam vniuocam in natura aliqua vere vniuersali efficere, vt res conuenientes æque perfectæ sint in seipsis, sed solum, quatenus in illa natura conueniunt. Nulla enim natura vere communis & vniuersalis continet totam perfectionem suorum particularium: quippe cum particularia omnia aliquam perfectionem suis vniuersalibus addant, vt primæ substantiæ secundis. In sola diuina natura, quæ non est vere vniuersalis, sed potius maxime singularis, illud est verum, quæ in ea essentialiter conueniunt, nempe ipsas diuinas personas, ratione illius æque perfectas esse in seipsis, neque alia de causa, nisi quia diuinæ personalitates nihil perfectionis addunt diuinæ naturæ, quæ in se totam perfectionem diuinam formaliter continet. Tantum ergo abest, vt conuenientia vniuoca indiuiduorũ eiusdẽ speciei infimę colligatur ex perfectione, qua ipsa in seipsis dicuntur æque perfecta, vt potius oppositum concludatur.

Diuinæ naturæ singularis dignitas.

Personæ diuinæ cur æquales sint inter se perfectionibus.

Sed tamen, vt hæc melius intelligantur, animaduertẽdum est: æqualem perfectionem duarum rerum in seipsis, & non in aliqua tãtum vniuoca, & vere vniuersali natura, duobus modis posse contingere, vno ita, vt quidquid perfectionis reperitur in vna, idẽ prorsus reperiatur in altera, quam æqualitatem positiuam appellare possumus; altero ita, vt perfectio vnius nec formaliter, nec virtute, & eminenter excedat perfectionem alterius, etiamsi nihil perfectionis, quæ in vna sit, reperiatur in altera. Priori modo in solis diuinis suppositis inueniri potest æqualis perfectio, vt perspicuum est: Posteriori autem inuenitur in duabus quibuslibet qualitatibus æque intensis, & in duabus quantitatibus æque extensis, ac denique in duobus quibusque indiuiduis cuiusque speciei infimæ, remota ab eis omni accidentaria differentia, potissimum vero in eorum differentiis indiuiduantibus, quod ita se habeant, vt non solum nulla excedat aliam siue formali, siue virtuali, vt ita dicam, excessu, sed neque etiam vlla perfectio reperiatur in vna, quæ non reperiatur in alia. Secus accidit in qualitatibus inæqualiter extensis, aut in quantitatibus inæqualiter extensis, quarum aliæ alias excedunt formaliter, hoc est diuisibili excessu, & in differentiis specificis, etiam eiusdem generis, quarum aliæ, si non formaliter, certe virtute eminenterque alias perfectione superant. Id quod ex variis dissimilibusque proprietatibus specierum, quas constituunt, plane colligitur: cum non profluant ex sola natura generica, sed potissimum ex addita differentia specifica.

Maior explicatio solutionis tradita. Perfectio duarum rerum in seipsis duobus modis potest accidere.

In diuinis personis quid quid perfectionis reperitur in vna, id reperitur & in alia.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, differentias quoq; indiuiduantes eiusdem infimæ speciei inæqualiter videri perfectas esse, quia varię ab eis oriri videantur proprietates actiuę & passiuę (quę enim fiunt ab vno aut ex vno indiuiduo, non possunt eadem numero ab alio aut ex alio eiusdẽ speciei fieri, vt diximus ad caput secundum) hoc modo occurrendum est. Primum quidem, etsi proprietates eorum actiuę & passiuę diuersę rationis essent, tamen

tamen omnes forẽt æqualiter perfectæ, quã- A doquidem æqualis perfectionis est generare hoc ens perfectum, & esse aut fieri materiam huiusquemodi, & omnia, quæ generantur, iuxta se perfecta.

Solutio.

Deinde, quia proprietates eorum actiuę ac passiuæ, quantum ex ipsis est, idem omnino possunt: tamẽ ex parte subiectorum euenit, vt nõ omnes eandem vim habeant. Quod enim Socrates nullum eundem filium generare potest, quem potest Plato, non ex defectu B facultatis generatiuæ Socratis prouenit, quæ æqualiter communicatur cum natura humana Socrati & Platoni, sed ex diuersitate suppositi generantis, quod est principale agẽs in generatione. Eodemque modo, quod ex semine Socratis non possit eadem proles effici, quę ex semine Platonis, non ex defectu potentiæ passiuæ seminis à Socrate decisi accidit, sed ex diuersitate subiecti eiusmodi potẽtiæ, quod est principale patiens. Vnde & diuina virtute quicquid ab vno aut ex vno fieri potest, potest etiam ab alio aut ex alio fieri, vt eodem quoq; loco q. 13. sect. 2. diximus.

Quo pacto differentiæ indiuiduæ, cum sint primo diuersæ, sint æque perfectæ.

Ex his facile intelligitur, quid ad quartum & quintum respõdendum sit. Nam, ad quartum satis patet concedendum, imo & asserẽdum esse, differentias indiuiduantes eiusdem speciei esse primo diuersas, ac proinde in nulla eadem perfectione conuenire, siue quæ numero sit eadem, siue quæ specie aut genere. Negamus tamen inde effici: non esse eas æqualiter perfectas, quippe cum etsi positiue æqualis perfectionis non sunt, sint tamen negatiue.

Perfectio duplex positiua & negatiua.

Ad quintum vero & extremum fatemur, differentias indiuiduãtes esse simpliciter simplices: ac proinde se totis æque perfectas, sed tamen negamus inde effici, vt sint vna & eadem numero perfectio: ita enim sunt se totis æque perfectæ, vt sint etiam se totis diuersæ, as proinde primo diuersæ. Id quod propterea accidere potuit, quia sunt æque perfectæ negatiue, non positiue, quo pacto si æque perfectæ essent, tum demum recte colligeret argumentum, esse vnam & eandem numero perfectionem, vt colligitur in diuinis personalitatibus.

Quo pacto respondendum sit ad argumenta D. Thomæ & aliorum, quæ in superiori quæstione adducta sunt.

SECTIO V.

Accommodatio do-

EX his manifestius patet resolutio superioris quęstionis: si genus, inquam, & species infima sumantur quoad totam perfectionẽ quam per se in suis inferioribus habere possunt: speciem quidem posse conseruari in vno indiuiduo, quia, vt omnia sunt æque perfecta, & in seipsis spectata, & quoad ea, quæ ipsis per se conueniunt: ita æqualiter naturam speciei perficiunt: genus autem non posse conseruari in vnica specie, quia sicut omnes eiusdem generis species sunt per seipsas inæqualiter perfectæ: sic etiam inæqualem perfectionem sui generis naturæ afferunt.

Diuina tradita ad superiorem quæstionis difficultatem.

Soluuntur argumenta posita quæstionis superioris sect. 2.

Argumentum vero primum D. Thomæ in hoc eodem sensu accipi potest. Nam, quod ille ait, potestatem generis ad omnes suas species esse potentiam quandam naturalem, nõ ita intelligendum est, quasi velit esse qualitatem aliquam ad secundum genus qualitatis pertinentem, quæ ex natura substrata cuiusq; generis per se oriatur, aut proprietatem aliã, qua cum natura generica in speciebus multiplicetur: cum falsum id sit manifeste & fuse ex C eius Doctoris principiis superius refutatum, sed ita, vt sentiat eam potestatem, quam quidem conuenire hoc eodem cap. q. 4. sect. 1 & 4. diximus cuilibet naturæ genericæ, quatenus naturæ ordine præcedit cõtradictionem ad suas species, ea ratione posse dici naturalẽ potentiam, quatenus frustra esset, nisi aliquãdo perduceretur ad actũ in omnibus speciebus, quod non accidit potestate speciei ad omnia indiuidua, idque ea ratione, quia natuD ra generis nec totam perfectionem essendi, nec totam facultatem operandi suæ naturæ debitam habet, nisi in omnibus suis speciebus. Quod secus accidit in specie infima respectu suorum indiuiduorum, æque enim perfecta est, & operari potest in vno tantum, siue perenni existentia, vt Sol, siue in alio indiuiduo restituta, quod de Phœnice fingũt Poetæ, quanquam hoc non tanquam fabulã narrant Plin. lib. 10. Nat. hist. c. 2. & D. Ambr. E in morte fratris de fide resurrectionis, Orat. 2. & alii graues auctores.

Obiectio.

Sunt tamen quæ contra hæc obiiciantur. Vnum est: si genus indiget omnium suarum specierum existentia, vt quoad totam perfectionem suæ naturæ debitam existat. igitur, vel nullum genus vnquam existere perfecte, vel Deum Opt. Max. nullas species posse producere, quæ non aliquãdo futurum sit, vt existant, quorum illud tum perfectione vniuersi, hoc cũ infinitate diuinæ potestatis pugnat.

F Alterum est, esse plurimas species, quæ nec perfecte existere, nec perfecte operari possunt in vnico indiuiduo, eas nimirum omnes, quæ nisi per commistionem maris & fœminę non propagantur. Generatiua enim earum potentia in duobus minimum indiuiduis &

conseruatur & exercetur. vnde fit, vt imperfectæ sint in rerum natura, si vnus tantum earũ sexus ex stat. Cuius rei testimonium perhibet diuina historia Geneseos, quæ plasmato vnico homine mare, narrat dixisse Deum, *non esse bonum hominem esse solum*, quod videlicet nec naturaliter in totum futurum tẽpus permanere, nec multiplicari, vt alia prope infinita animantia propagatione posset.

Diluitur prima obiectio.

Sed prior obiectio facile diluetur, si dicas, non esse nobis quæstionem hoc loco de conseruatione generis, quoad totã eius perfectionem simpliciter, sed quoad eam, quę ad perfectionem huius vniuersi, quatenus à Deo constitutum est, requiritur. Vnde, etsi Deus infinitas species producere potest, quæ nunquam futuræ sunt, non inde tamen elicitur, vt earum genera non perfecte conseruentur in iis speciebus, quæ ex causis naturalib. pendent, quatenus huius vniuersi perfectio requirit.

Perfectio generum huius vniuersi constat, licet Deus infinitas species possit producere.

De mare & fœmina distinctione non eodem considerantis.

Posterior vero hac consideratione dissoluitur in mare & fœmina, si essentia ipsa substantiæ particularis spectetur, nullam esse sexus distinctionem potentiæve generatiuæ, sed æquam esse vtrq; facultatem naturalem ad generãdum per commistionem sexus. Cuius rei argumento est: posse marem in fœminam diuina virtute, & vicissim fœminam in marem non tantum diuina virtute, sed per causas etiam naturales transformari, nõ mutata particulari substantia indiuidui, identitateque eius numerali. Quod in fœminis non semel accidisse narrat Plinius lib. 6. Naturalis historiæ, vbi puellas in pueros eueniste mutato sexu memoriæ prodidit. Sed & ex recẽtioribus historiæ scriptoribus narrat Fulgosius, sua ætate regnante Neapoli Ferdinando primo, duas Ludouici Guarnæ filias Franciscam & Carolam post decimumquintum ætatis annum sexum mutasse, mutàtoque habitu pro maribus habitas, Franciscum & Carolum deinceps nuncupatas fuisse. Sed lege super his Galenum 14. de vsu partium, & Aristotelem 10. lib. huius operis, cap. 8. text. 25. Plin. cap. 4. Fulgos. lib 1. cap. 6. Lege item Sabellicum in exemplis, lib. 9. c. 8.

Naturam humanam in solo Adamo perfecte conseruatã.

Quocirca perfecte quidem conseruabatur natura humana in solo Adamo, si sola eius particularis essentia cum facultate generatiua essentiæ debita spectetur, at non perfecte, si vsus quoque eius facultatis habeatur ratio, cum ad vsum non sit satis essentialis perfectio facultasque ipsi essentię debita, sed necessaria quoq; accidentaria sexuum distinctio: quam perfectionem spectauit Deus, cum Gen. cap. 2. dixit, *non esse bonum hominem esse solum*: quẽadmodum spectauit alios vsus humanæ conditionis ac dignitatis, qui societatem pluriũ indiuiduorum requirunt.

Ita patet, qua ratione intelligenda sit prior ratio D. Thomæ, quoad id in quo tota argumenti vis posita est. Nã de eo, quod additur, speciem diuidi per externa quædam, quasi nõ prius natura diuidatur per internas differentias indiuiduantes, nec verum est, nec ex mẽte seu D. Thomæ, seu aliorum Auctorum, qui citantur, vt patet ex iis, quæ ad cap. 6 huius libri quæst. 2. 3. 4 5. & 6 disputauimus.

Genus per contrarias differentias quo pacto dicatur diuidi.

Posterior D. Thomæ ratio hoc modo plane intelligitur, genus omne diuidi per differentias contrarias, hoc est, quarum alia se habeat, vt habitus, alia vt priuatio (quod tradit Aristoteles lib. 10. Metaph. cap 6. text. 13. & 14. & cap. 10. text 22. & 23. & cap. 7. text. 15. & 16.) hoc est, quarum alia sit alia perfectior, vt ipse C D. Thomas exponit. Atque inde verum est illud: Si vnum contrariorum in rerum natura est, alterum quoque aliquando esse, ne videlicet frustra sit subiectorum potentia naturalis ad omnem varietatem perfectionis, quam huius vniuersi perfectio postulat

Solutur argumentum eorum, qui ab Ægidio referuntur.

Denique argumentum eorum, qui ab Ægidio referuntur, nec fideliter, sed truncate pronunciato Aristotelico vtitur, nec veram sententiam assumit. facit enim genus omne D vere analogum, cum nullam naturam generalem à specialibus abstrahi posse contendat, idque velit Aristotelem significasse At Arist. non simplici pronunciato, sed disiunctiuo vtitur. Ait enim: *aut genus nõ esse quicquam praeter ea, quæ sunt veluti eius species*, hoc est, distinctum aliquid à differentiis, per quas diuiditur: *aut si est, ita se habere ad illas, vt materia se habet ad formas*. Argumentum autem assumit priorem disiunctionis partem, qua placet eis E Auctoribus, omne genus esse vere analogum, cum tamen Arist. posteriorem amplectatur. Cur autem 7. Physicor. cap. 4. text. 31 & lib. 10. Metaphys. cap. 13. text. 26. dixerit: *in genere latere aequiuocationem*, ad caput octauum quæst. 4. sect. 4 explicauimus, quod nunc repetere non est necesse.

Atque hæc de genere & specie, nunc de differentia; quæ genus ad speciem quasi descendit, nonnulla etiam considerabimus.

* *
*

DEN-

Digitized by Google

Denturne differentiæ ſimplices, quæ cum infimis Speciebus recurrant.

QVÆST. XVII.

Partis negatiuæ auctores & fundamenta.

SECT. I.

Occaſio quæſtionis.

HVius quæſtionis, quæ apud Albert. Mag. Logic. tra. 5. ca 6. & alios quoſdam, Burleum, cap. de differentia, apud Porphyr. Auic. Alpharab Caiet. ibid. diſputatur, occaſio fuit ſecunda illa definitio differentiæ, quam in Iſagoge tradit Porphyrius, *differētia eſt id, quod predicatur de differentib ſpecie in quæſtione Quale eſt*, adde (quod ſubaudiendum eſt) eſſentialiter. Nam, cum pleriſque durum videatur nō comprehendi in ea omnes differentias ſpecificas, quatenus vniuerſales ſunt (nulla enim alia definitio traditur à Porphyrio, qua differentia, quatenus vniuerſale quiddam eſt, explicetur) hanc differentiarum diſtinctionem excogitarunt, vt alias ſimplices dicerēt, quæque vere eſſent differentiæ: vt corporeum, animatum, ſenſitiuum, rationale, mortale, immortale: alias, cōpoſitas, ſeu potius plurium differētiarum complicationes, vt totum hac rationale mortale, & hoc item rationale immortale. Quadſtinctione poſita dixerunt, omnes quidem differentias ſimplices in definitione illa comprehendi, quod nulla earum cū ſpecie vlla infima reciprocetur: compoſitas autem, quę cum ſpeciebus infimis recurrunt, quemadmodum veræ differentiæ dici non poſſunt, ſed veratum coniunctiones, ita merito in ea definitione non explicari. Atq; hoc vnum eſt eorum pro negatiua huius quęſtionis parte argumentum.

Definitio differentiæ.

Alterum deſumunt ex ipſis apud Porphyr. differentiarum exemplis, eodem cap. Nulla enim ſimplex differentia ab eo affertur in cōſtitutione hominis, quæ non eius ſententia de pluribus rebus ſpecie differentibus eſſentialiter dicatur etiam rationalis.

Tertium ex Ariſt. 2. lib. de Poſter. reſolutione, c. 14 cum docet, ad infimam quamlibet ſpeciem definiendam quærendas eſſe differentias, quarum quæque per ſe latius quidem pateat, quam ſpecies, quæ definienda eſt: omnes autem ſimul vnæ, cum ea recurrant.

Quartum ex 1. Topic. cap. 1. cum ait Ariſt. *differentiam, cum generi ſit, vel quia generalis eſt* (h. e. quia de pluribus ſpeciebus, quemadmodum genus prædicatur) *ad genus eſſe referendam*. & cum lib. 6. c. 3. & 4 ſcribit, de pluribus differentiam, quam ſpeciem prædicari.

Addi & illud poteſt ex 1. lib. de Partib animalium, *incommodum eſſe concedere tot eſſe differentias vltimas, quot ſunt ipſa vltima ſpecies*. Id enim de differentiis ſimplicibus dictum eſſe nemo dubitauerit, cum perſpicuum ſit, cōpoſitas, quæ reciprocantur cum ſpeciebus vltimis, tot eſſe, quos ſunt ipſæ vltimæ ſpecies.

Approbatio affirmatiuæ partis.

SECTIO II.

Partis affirmantis argumenta.

DAndas eſſe tamen differētias ſimplices, quæ cum ſpeciebus infimis recurrant, hiſce argumentis oſtenditur. Primum, quia cum ſpecies ſubalternæ acceſſione ſimplicium differentiarum ad immediata genera cōſtituantur, vt ſubſtantia corporea acceſſione corporei ad ſubſtantiam genus ſummum, & animal acceſſione ſenſitiui ad corpus animatum, ſeu ſubſtantiam corpoream viuentem, nō eſt cur id negetur infimis ſpeciebus. Nam, ſi propterea ſpecies infimæ conſtitui debent compoſitis differentiis, quia ipſæ compoſitiores ſunt, quam ſubalternæ (fortaſſe enim hoc aliquis dixerit) non deſunt ſpecies ſubalternæ, quæ compoſitiores ſint in ſua ſerie coordinationeve prædicamentali, quam infimæ in alia ſerie. compoſitior enim ſpecies eſt platanus aut pyrus, quam primum mobile, aut quæuis alia ſpecies infima cœleſtium corporum, vt mittamus ſpecies infimas ſubſtantiarum ſeparatarum iuxta veram de illis ſententiam. Quanquam nihil refert alioqui maior compoſitio ſpeciei, vt propterea cēſeatur eius differentia proxime conſtitutiua eſſe compoſita. ſatis enim eſt ad maiorem eius compoſitionem (vt loquamur de Metaphyſica compoſitione, de qua eſt ſermo) maior multitudo generum & differentiarum ſimplicium, quibus genera ad proximas ſpecies contrahantur.

Dari ſpecies ſubalternas magis compoſitas in ſua ſerie, quam infimas in alia.

Omnem ſpeciem habere gradum aliquem ſibi proprium & peculiarem.

Deinde, quia omnis ſpecies habet gradum aliquem eſſentialem ſibi proprium & peculiarem, quo à cæteris tum generibus, tum ſpeciebus, tum etiam individuis diſtinguitur, propter quem gradum habet peculiarem locum in Prædicamentis, atque adeo in ſua peculiari ſerie prędicamentali: is autem gradus prouenire non poteſt niſi à propria & peculiari differētia: ſeu potius nihil eſt aliud, quam propria & peculiaris differentia, quę ſimplex & indiuiſibilis formaliter eſſe debet. Vt enim quili-

Digitized by Google

q uilibet numerus constituitur accessione v- nitatis, quæ formaliter simplex est, & indiuisibilis, ita quælibet species accessione simplicis alicuius indiuisibilisq; differentiæ, vt tradit Arist. octauo huius operis libr. c. 5. text. 50. & omnes concedunt etiam aduersæ partis Auctores, non potest igitur eadem differentia esse proxime constitutiua diuersarum specierum. Quo fit, vt danda sit aliqua differentia simplex, quæ infimam quamq; speciem proxime constituat, quæq; cum ea necessario recurrat.

Omnem speciem habere proprietatē quā à cæteris distinguatur.

Tertio, quia quælibet species infima habet peculiarem aliquam proprietatem, per quam à cæteris à posteriori, nostraq; cognitione distinguitur, ergo & peculiarem differentiam essentialem natura priorem, quam illa consequatur.

Quarto, quia si qua esset species, quæ careret differentia essentiali sibi ipsi peculiari, ea maxime esset homo, quod vltra naturam animalis duas habere videatur essentiales differentias: quarum vna est *rationale*, quod ei commune est cum Angelis, aut iis animalib. quæ Platonis sententia rationalia sunt & immortalia; altera *mortale*, quod commune habet cum brutis animalibus. At *rationale*, non conuenit Angelis, cum rationalis vocabulum significet gradum intellectiuum cum naturali discursu cogitationisq; ministerio; opinioq; de animalib. quæ rationalia sint, & immortalia, vera non sit: siquidem omne animal, imo, & omne corpus animatum mortale est habet igitur homo peculiarem sibi differentiam essentialem, nempe relatione: mortale autem non cōtrahit animal ad aliquam aut aliquas species, sed est generalis differentia corruptibilitatis, nō quatenus in commune sumitur, & corpus corruptibile constituit, sed quatenus intelligitur in iis, quæ vitæ & motus sunt capacia. Vide D. Dionys. Areopag. c. 4. cœlest. Hierarc. & Alex Alex 2. p. q. 12. art. 1. memb. 2. & D. Tho. 3. p q. 58. art. 3. & in Disputatis q. 8. art. 15.

Rationale propria est hominis differentia.

Quinto, quia ita se habet differentia ad suū genus, vt se habet forma ad suam materiam, quælibet autem forma specifica proxime cōstituit aliquam speciem rei naturalis, cū qua reciprocatur, vt inductione patet. igitur & quælibet differentia speciei constitutiua cōficit proxime aliquam speciem, cum qua recurrit. Quo fit, vt quæ proxime infimam constituit, de ea sola prædicari possit.

Postremo, quia, vt in naturalibus eadem species materiæ habet potentiam ad diuersas specie formas, eadem vero forma non est in potentia diuersarum specie materiarum, ita consentaneum rationi est, vt etsi genus idem habet potentiam ad diuersas specie differentias: tamen eadem differentia non sit in potentia diuersorum specie generum, h. e. habētium diuersas naturas & essentias, cuiusmodi sunt omnia, quorum alterum non est sub altero collocatum.

Confirmatio ex Porphyr.

Hoc idem declarat Porphyrius in conferendis quinq; prædicabilium generibus in Isag. cum ait: *sæpe differentiam in plurib. speciebus conspici:* & cum paulo post subdit, *persæpe differentiam de plurib. speciebus dici:* qui enim sæpe aliquid euenire dicit, aliquando etiam aliter accidere admittit. Quam eandem sentētiam

Ex Arist.

Arist. innuit 7. lib. operis, c. 12. vt eodem loco patebit; planeq; asserit in prædicamentis, cū ait: *diuersorum generum, quorum alterum nō est sub altero collocatum, diuersæ esse species, h. e. natura differentias.* Nam, quod 6. lib. Topic. videtur admittere, genera, quę subsunt eidem tertio generi, posse diuidi eisdem differentiis, vt animal gressibile & volucre differentia bipedis, topice tantum dictum est ad copiam argumentorum pro vtraq; parte comparandā, cum in prędicam. lib. in quo omnia dogmatice tradit, nihil tale adiungat.

Explicatur Arist. locus.

Accedit omnium Scholasticorum sententia, quorum nonnulli, iique grauissimi, nimii etiam videntur in hac re: adeo vt velint, differentiam & speciem constitutam, non formaliter & ex natura rei, sed sola consideratione distingui.

Dilutio argumentorum partis oppositæ.

SECTIO III.

Solutio Cait.

AD primum igitur negatiuæ partis argumentum respondet Caietanus in Isago. ad c. de Differentia, de Alberti sententia: in proposita differentiæ definitione explicari nō tantum differentias generales, sed etiam speciales. Vult enim, id. quod formaliter definitur, esse differentiam, quatenus differentia est, hoc est, qua ratione diuidit genus, & constituit speciem: hæc enim sunt propria & præcipuæ differentiæ officia, quatenus differentia est. Tum ait, verba illa, *quod prædicatur de differentibus specie*, sic esse exponenda, *cui quatenus differentia est, non repugnat prædicari de pluribus specie differentibus.* Vnde, cum differentiis, quæ cum speciebus infimis reciprocantur, quatenus sunt differentiæ, non repugnet prædicari de pluribus specie differentibus (alioqui nulla esset differentia, quæ hoc modo prædicari posset) illud effici concludit, vt hæ quoque differentiæ in ea comprehendantur.

Quæ ratione non definiatur differentia.

Non est tamen sententia hæc probanda. Primum, quia differentia non definitur in ea defi-

differentia in illa definitione.

definitione, quatenus diuidit genus aut constituit speciem, sed qua ratione est quoddam genus vniuersalium: præcipuum enim eius Auctoris institutum est, vt tradit Scotus super prædicab. q. 27. de vniuersalib. agere in eo libello de vniuersalibus vt talia sunt, cui instituto, si hac definitione non satisfit, nulla est alia, quæ id perspicue exequatur.

Deinde, quia siue hac, siue illa consideratione spectetur differentia, non est credendũ, eam definiri per ea, quæ ipsi non repugnant, sed per ea, quæ ipsa sibi per se vendicat. Nam, si modus definiendi res per ea, quæ illis non repugnant, semel admittatur, sursum omnia deorsumq; misceantur necesse est. Isto enim pacto dicet quis impune, definitiones tum generis, tum etiam hominis esse definitiones animalis, quatenus est animal, quoniam animali quatenus est animal, non repugnat prædicari de plurib. differentibus specie in quæstione Quid est, quæ est definitio generis: neque item esse corpus animatum, sensitiuum, rationis particeps, quæ est definitio hominis. Vnde cum definitio generis cuiusq; de omnibus eius speciebus dici debeat: fiet, vt definitio generis conueniat in hominem, & definitio hominis in bestias. quo quid potest dici absurdius?

Definitiones per non repugnantias nihil valere.

Adde, si proposita sententia hac ratione absurda non esset, vel hoc vno argumento reiicienda foret, quod saltem multo melius habuisset definitio detracta illi particula *differentib. specie*, si Porphyrius species etiam differentias complecti voluisset. Quocirca velut minus commoda ex sanctione melioris, vt præcipit Aristoteles 6. Topic. c. 6. in fine, abroganda esset.

Iuxta Arist. sentent. Vera argum. solutio.

Itaque vera solutio argumenti est, non definiri in ea definitione, nisi generales differentias, vt ipsa eius verba significant. Quod autem species prætermissæ sint, etsi non desunt, qui velint, causam fuisse, quod species differentiæ sint cognitu difficiliores: non recte tamen id dictum videtur: si quidem vt genera ipsa difficiliora sunt cognitu, quam species (quod Aristoteles tradit primo libro huius operis, c. 2. & secundo de posteriori resolut. ca. 14. & 15) ita generales, quam speciales difficilius cognoscuntur. Potius ergo dicendum, aliis de causis id factum fuisse. Vna, quia specialium differentiarum minor est vsus in definiendo, & omnino in disputando: multo enim sæpius de subalternis speciebus, quam de infimis differunt Philosophi, quod infimæ vel ipsis sensib. ferme sint notæ. Altera, quia tales definitiones differentiarum attulit Porphyrius, quales apud veteres Philosophos reperit: inter quas verisimile est inuenisse eam,

Cur specialis differẽtiæ Porphy. non sit cõplexus.

Binæ causæ dantur.

qua differentia de plurib. specie differentibus prædicari dicebatur: quacunq; ratione ab ea speciales differentię excluderentur. Non sunt tamen speciales à Porph. omnino prætermissæ, cum & in cæteris definitionibus æque ac generales comprehendantur, & in collocatione vniuersalium inter se eis peculiarem exceptionem insinuauerit, vt dictum est.

Ad secundũ dicendum, errore Porphyrij & rationale inter generales differentias numeratum, *mortale* dictum esse differentiam, quæ hominem sub animali rationali ab immortali distinguat: voluisse tamen illum sub ea complicatione rationalis & mortalis significare differentiam quandam simpliceem hominis propriam, quæ genus illud animalis rationalis ad hominem contraheret.

Error Porphyrii.

Ad tertium & quintum dicito, Aristotelem iis locis, differentiarum nomine intellexisse accidentia, quibus vti solemus loco verarum differẽtiarum. Eiusmodi enim accidentia fere latius patent, quam species, quarum differentias quærimus, & ideo eorum complicationes pro veris differentiis specierum propriis vsurpamus.

Hominis differentia simplex quomodo significata videatur per Porphyrium.

Ad quartum aut eodem modo respondendum est, aut certe dicendum, de solis quidem veris differentiis generalibus ibi loquutum Aristotelem: sed tamen id feciſſe, quia specialium rarior est vsus, vt diximus.

Sintne differentiæ ratione aliqua genera aut species.

QVÆSTIO XVIII.

Argumenta quibus videantur genera aut species.

Sectio I.

Explicatio quæstionis proposita.

ILlud etiam de differentiis expendendũ est, sintne ipsa vera genera aut species, non quidem respectu specierum, quas constituunt, aut generum, quæ diuidunt (satis enim patet non esse illas hoc modo genera aut species, sed differentias tantum, specierum quidem constitutiuas, generum autem diuisiuas) verum genera respectu differentiarum minus late patentiũ, & species comparatione magis late patentium. Quærat enim aliquis, num sensitiuum sit genus rationalis, & irrationalis, & vicissim hæc species sensitiui, eodemq; modo se habeant cæterę huiusmodi differentiæ inter se collatæ. Quod enim latius patentes sint genera minus late patentium, & hæ illarum species, his argumentis perspicuum videtur.

Partis affirmantis argumenta.

Primum, quia ſenſitiuum videtur eſſe vniuerſale quiddam reſpectu rationalis & irrationalis, & prædicari de illis in quæſtione Quid eſt, tanquam de differentibus ſpecie: cũ non prædicetur in quæſtione Quale eſt, nec tanquam de differentibus ſolo numero.

Deinde, quia cum propria & accidentia non ſolum habeant rationem propriorum & accidentium cõparatione ſubiectorum, quibus accidũt, ſed etiam alia reſpectu aliorum ſint vera genera & ſpecies, nempe, quæ latius patent genera minus late patentium in ſuo quæque prædicamento, non eſt cur negandum ſit differentiis eſſentialibus eiuſdem prædicamenti, vt quæ latius patent, ſint genera minus late patentium, & hæc viciſſim illarum ſpecies.

Tertio, quia, vt ſe habent animalitas ad humanitatem, ita ſenſitiuitas, vt ſic dicam, ad rationalitatem. at animalitas eſt genus humanitatis, vt ſupra q 13 huiuſc. ſect. 4. cõceſſum eſt. ergo & ſenſitiuitas rationalitatis. Quare & ſenſitiuum eſt genus rationalis, eodemque modo cæterarum differentiarum latius patentes, earum, quæ minus late patent.

Poſtremo, quia etſi ratione aliqua oſtendi poſſit differentias latius patẽtes non eſſe genera minus late patentium, & has viciſſim nõ eſſe illarum ſpecies: hoc ſaltem videtur negari non poſſe, latius patẽtes eſſe generatarum complicationum, quæ fiunt ex vtriſque, vt ſenſitiuũ eſſe genus ſenſitiui rationalis & ſenſitiui irrationalis, & viciſſim has illius ſpecies. Etenim animal contrahitur per rationale & irrationale ad cõſtitutionem animalis rationalis & animalis, quæ ſunt illius irrationalis ſpecies: ita omnino videtur contrahi ſenſitiuum ad ſenſitiuum rationale, & ſenſitiuum irrationale, quæ eodem modo ſe habent ad ſenſitiuum, vt animal rationale, & animal irrationale ad animal. Ita videtur nulla ratione dubitandum, quin differentiæ ſint ratione aliqua genera aut ſpecies.

Non eſſe vera genera aut ſpecies.

SECTIO II.

Prior pars probatur.

PArs tamen negatiua quæſtionis probanda omnino eſt. Nam, quod latius patentes non ſint genera minus latè patentium his rationibus oſtenditur.

Primum, quia non pertinent ad earum eſſentiam. ſi enim pertinerent, ea profecto, quæ latius patet, bis includeretur in ſpecie conſtituta per minus late patentem, vt ſenſitiuum in homine ſemel ratione animalis, in quo re vera includitur, & iterum ratione ipſius rationalis, de quo eſſentialiter prædicari fingitur, vt genus eius eſſe concedatur. at eſt abſurdiſſimum bis includi differentiam aliquam in ſpecie: vt eſt luce clarius.

Deinde, quia ſi ſenſitiuum eſſet genus rationalis & irrationalis, contraheretur ad illa per alias differentias, ſiquidem nullum genus contrahi poteſt ad ſuas ſpecies, niſi per differentias, quæ ſint illæ quidem extra eſſentiam generis, compleant autem & abſoluant eſſentias ſpecierum. at ſi has concedimus, erit eis eadem ratio, cur latius patentes earum ſint genera minus late patentium. quo fiet, vt turſus quærendæ ſint aliæ, quæ illæ contrahantur ad ſuas ſpecies, & ſic deinceps in infinitum. Cum igitur hoc non ſit admittendum, potius dicendum fuit à principio, nulla ratione differentiam eſſe genus aut ſpeciem, rationaleque & irrationale non differre à ſe invicem per alias differentias: ſed eſſe primo diuerſas, & ſimpliciter ſimplices. quod de nulla ſpecie generis eiuſdem dici poſſe manifeſtum eſt.

Tertio, quia etſi ſenſitiuum (vt in hac vna differentia rem expendamus) latius patet, quam rationale per ſe, & irrationale per ſe, tamen non eſt re vera vniuerſale reſpectu illorum, quia non prædicatur de illis prædicatione directa & naturali, ſed inuerſa & peraccidens. Non enim ſenſitiuum eſt quaſi forma rationalis & irrationalis, vt det illis per ſeipſum aliquod eſſe, ſed potius hæc ſunt quaſi formæ illius, cum illud determinet ad certam ſpeciem animalis. non eſt igitur ſenſitiuum genus rationalis & irrationalis, nec viciſſim hæc illius ſpecies.

Secunda aſſertionis pars confirmatur.

Quod vero nec latius patentes differentiæ ſint genera earum complicationum, quæ ex ipſis & minus late patentibus conficiuntur, multis etiam argumentis conſtat.

Vnum differentiam non eſſe actum & formam alterius.

Primum, quia ex ſolis differentiis huiuſmodi non fit vnum ens per ſe, quale eſſe debet omne ens ſpecificum. Res hæc facile oſtenditur in ſenſitiuo rationali & ſenſitiuo irrationali. Ex duobus enim actibus, quorum alterum non eſt per ſe forma alterius, nihil fit vnum per ſe, vt tradit Ariſtoteles 3 libro huius operis, cap 6. & lib. 7. capit. 13. omneſque Philoſophi aſſerunt. at ſenſitiuum non eſt forma rationalis & irrationalis, vt dictum eſt: hæc autem, etſi modo aliquo ſunt formæ illius, vt etiam eſt conceſſum, non ſunt tamen per ſe illius formæ, ſed per accidens. neque enim reſpiciunt vt materiam niſi animal, corpus animatum, & ſuperiora genera: tametſi illud immediate, hæc mediate, ipſas vero differentias animalis & ſuperiorum generum conſtitutiuas non reſpiciunt, vt materiam

ſiue

siue proximam, siue remotam, sed vt latius patentes formas. tametsi per accidens (ratione, inquam, ipsorum generum, quæ per illas constituuntur (dici quodammodo possint illarum formæ. Quocirca nemo eorum, qui formam corporeitatis cum formæ misti in eadem materia esse volunt, admittunt, formam misti esse formam formæ corporeitatis, sed vtramque esse formam materiæ: formam quidem corporeitatis proximam: misti autē remotam. quod hæc non sit forma illius, nisi per accidens.

Deinde, quia si sensitiuū rationale, & sensitiuum irrationale essent species sensitiui, essent vtiq; vniuersalia quædam comparatione particularium hominum & particularium animalium. cum nulla sit ratio, cur respectu illorum non conueniat eis definitio vniuersalis, si sunt vera entia per se, & proprie dictā rationem definitionemve habent. at hoc fieri non posse, facile ostendi potest. Aut enim essent genera, aut species prædicabiles, aut differentiæ, aut propria, aut vero accidentia respectu illorum iuxta vulgatam receptamq; vniuersalium diuisionem: quæ tamen omnia falsa sunt & impossibilia. Nam, quod sensitiuum rationale non sit proprium aut accidens comparatione singulorum hominum, perspicuum est, cum ad eorum essentiam pertineat. Quod vero non sit genus aut species prædicabilis, ex eo patet, quia non prædicatur de illis in quæstione Quid est. Si enim prædicaretur, cum de quocunque aliquid dicitur in quæstione Quid est, de eodem dicatur in quæstione Quid est illius genus: profecto sensitiuum, quod ponitur genus sensitiui rationalis, prædicaretur in quæstione Quid est, de singulis hominibus. quod falsum est. & fieri nullo modo potest: cum prædicetur in quæstione Quale est. Quod denique nec sit differentia, tribus argumentis constat. Vno, quia nulla differentia constat genere & differentia. cum sit simpliciter simplex. at sensitiuum ponebatur genus, rationale autem differentia contrahens illud ad constitutionem sensitiui rationalis. Altero, quia omnis differentia est media inter genus aliquod, cuius est diuisiua, & aliquam eius immediatam speciem, cuius est constitutiua: sensitiuum autem rationale non est hoc pacto media differentia. neque enim est media inter viuens & animal: aut inter corpus animatum & animal. Nam, quatenus includit sensitiuum, non diuidit animal ad constitutionem hominis: quatenus autem includit rationale, non diuidit corpus animatum ad constitutionem animalis. Vt enim nihil differentiæ includitur in genere, quod per eam diuidi-

Differentias compositas ad tertium vniuersale non pertinere.

A tur, ita tota ipsa includi debet in specie quam constituit Tertio, quia si rationale esset differentia per se diuisiua sensitiui, & constitutiua sensitiui rationalis tanquam speciei cuiusdam, eadem differentia esse per se diuisiua duorum generum non subalternatim positorum, quod fieri non potest, idque negat Aristoteles, in Anteprædicam. ca. 4. Nam neque animal est genus positum sub sensitiuo, nec sensitiuum sub animali, cum ambo æque late pateant.

B

Obiiciat aliquis: Cum genus vnum essentialiter includitur in altero, etsi neutrum sub altero collocetur, nihil esse incommodi. si vtrumque eadem differentia per se diuidatur. Quo pacto, etsi animal & anima sensitiua nō ita sunt affecta inter se, vt alterum sub altero ponatur; tamen, quia anima sensitiua includitur in essentia animalis, non dubium videtur, quin vtrumque eodem modo diuidatur per rationale & irrationale. vt enim dicimus, animalium aliud rationale est, aliud irrationale: ita quoq; dicere possumus, animarum sensitiuarum aliam esse rationalem, aliam irrationalem.

C

Obiicitur cōtra superiorē rationem.

Sed occurrendum est, quandocunque vnum genus non ponitur sub altero, etsi alterum alia ratione in essentia alterius includatur, nunquam tamen fieri posse, vt vtrumque per se diuidatur eadem differentia. Eadem enim omnino ratio est in omnibus, ex analogia formarum naturalium & differentiarum desumpta. Vt enim vna forma sibi vendicat vnam materiam proximam, non plures diuersarum rationum: ita vna differentia vendicare sibi debet vnum genus proximum, nō plura & diuersarum naturarum. Neque allatum exemplum huic veritati repugnat. Nam, etsi rationale, quod animal diuidit, & hominem constituit, originem habet à rationali; quo anima sensitiua diuiditur, & rationalis anima constituitur: non est tamen idem. sed illud includit, quemadmodum & homo includit animam rationalem. Cum enim de quo dicitur differentia speci. i constitutiua, dicatur & ipsa species: si rationale, quod animam humanam constituit, esset illa eadem differentia, quæ constituit hominem, & de illo dicitur, de eodem quoque homine diceretur anima ipsa rationalis, nempe pars Physica de toto composito: quod fieri nullo modo potest. Adde, quod rationale, quo constituitur anima rationis particeps, est vltimus gradus quidam entitatis solius formæ: quod autem constituit hominem, est vltimus gradus entitatis totius compositi. Accedit, quod rationale illud est idem re cum anima ipsa, non cum toto composito hoc autem

D

Soluitur obiectum.

E

Non idem esse rationale hominis & animæ.

F

contra, est idem re cum toto composito, non A cum anima ipsa. siquidem omnis differentia est idem re cum specie, quam constituit: non cum eo, à quo species cõstituta re ipsa distinguitur. Ita patet, *rationale* non vniuoce dici de rationali, quod est differentia hominis constitutiua, & de eo, quo essentia rationalis animæ completur. Sed vt homo & rationalis anima sunt species quædam generum diuersorum, quorum alterum sub altero nõ ponitur: nempe animalis & animæ sensitiuæ: Ita ratio- B nale, quo vtrumq; genus diuiditur, & vtraque species constituitur, diuersum esse. Quod idem dicendum est de eo irrationali, quod diuidit animal, & bestiam constituit, & de eo, quo diuiditur anima sensitiua, & irrationalis anima constituitur. Quo fit, vt proposita obiectio nihil contra tertium argumẽtum conficiat.

Rationale non dicitur vniuoce de differentia hominis & animæ.

Cõclusio pro dictorum.

Patet igitur; differentias latius patentes, non esse genera, siue respectu differentiarum C minus late patentium, siue comparatione earum complicationum, quę ex latius patentibus & minus late patentibus conficiuntur. Eodem modo dicendum est, differentias speciales si cum indiuiduantibus conferantur, vt rationale cum iis, quib. Socrates & Plato sub homine constituuntur & distinguuntur, non esse earum respectu species prædicabiles, sed nec respectu earum complicationum, quæ ex specialibus differentiis & indiuiduantib. con- D ficiuntur est enim in his par omnino ratio, vt non sint species prædicabiles, atque in illis, vt non sunt genera.

Eadẽ doctrina ad differentias Specificas accommodatur.

Solutio argumentorum partis aduersæ.

SECTIO III.

QVare ad primum aduersæ partis argumentum dicendum est, sensitiuum non habere rationem veri vniuersalis respectu ra- E tionalis & irrationalis, cum de illis non dicatur naturali directaque prædicatione, sed per accidens, vt ostensum est.

Cur vt accidentia possint esse genera & species, nõ ita differentiæ.

Secundum hoc pacto dissolues. Nihil mirum esse, si propria & accidentia, quæ latius patent, possint esse genera minus late patentium, cum possint habere differentias, quib. per se ad illa contrahantur: & quæ minus late patent, non sint simpliciter simplicia, vt constitui non possint ex propriis generibus F & differentiis. vtrumq; autem deest differentiis, latius & minus late patentibus inter se collatis.

Ad tertium negare oportet, vt se habet animalitas ad humanitatem, ita se habere sensitiuitatem ad rationalitatem. Nam, animalitas, nimirum rationalis: at sensitiuitas nõ includitur in rationalitate. nam, rationalitas, cum sit gradus simplex additus animali, non potest includere sensitiuitatem, quæ similiter est gradus simplex, additus naturæ viuentis, siue animati corporis.

Vltimi solutio ex iis, quæ dicta sunt, in prõptu est. Neq; enim vt animal contrahitur ad constitutionem animalis rationalis, & animalis irrationalis per rationale & irrationale: sic sensitiuum ad constitutionem sensitiui rationalis, & sensitiui irrationalis. illud enim contrahitur per se, hoc per accidens. Atque hæc de differentia disputasse sit satis. Demum illud de cæteris vniuersalium generibus: proprio, inquam, & accidente disquiramus, qua in re potissimum ea inter se distinguantur. Nam, etsi in capite vltimo huius libri communi accidentis nomine de vtroq; agitur: tamen, vt completa sit vniuersalium tractatio, commodius hoc loco & inter se, & cum prioribus generibus conferentur.

Qua maxime in re propria & accidentia inter se distinguantur.

QVÆSTIO XIX.

Dubitandi rationes.

SECTIO I.

CVm nulla vniuersalium genera magis inter se conuenire videantur, quam proprium & accidens: vtrumque enim est extra essentiam eius, de quo prædicatur, vtrumque dicitur in quæstione Quale est, vtrumque potest & de differentibus specie, & de differentibus solo numero prædicari, atque adeo vtrumque talis naturæ videtur esse, vt de vno solo dici possit (neque enim neganda omnino videntur propria & accidentia indiuidualia) nemo mirari debet, si de his potissimum quæramus, qua maxime in re distinguantur: præsertim cum omnia, quæ vni particularia dici solent, alteri non obscure conuenire posse videantur, vt hisce argumentis facile quis ostenderit.

Quando sit inter propria & accidens conuenientia.

Quinque sunt fere discrimina, quæ inter propria & accidentia tradi solent. Primum est illud, quod ab Aristotele 1. Topicor. ca. 4. & Porphyrio in Isagoge, ca. 1. de proprio, in eo constituitur, quod omne proprium conuersim de re cuius est proprium, accidens non conuersim de eo, cui accidit, dicatur. Alterũ, quo ea inter ipsa discreuimus, cum vniuersalium genera distingueremus: quod nimirum

Quinq; inter proprium & accidens discrimina.

propria

by Goo

propria necessario, accidentia contingenter de subiecto prædicentur. Tertium à recentioribus Peripateticis, explicationis gratia adiũgitur: quod propriũ fluat ex principiis essentialibus eius subiecti, cuius est proprium, accidens aliunde proueniat. Quarti etiam & quinti discriminis meminit Porphyr. *c. 7. & reliquis*, in conferendis quinq; vniuersalium generib. Sæpius enim ait, proprium non admittere gradus, vt magis & minus de subiecto dicatur: & tamen id accidentib. familiare esse. Itemq; ppria specieb. innasci, vnde fit, vt per species indiuiduis cõueniant: contra vero accidentia primo inesse indiuiduis: vnde sequitur illa conuenire speciebus per indiuidua. At hæc discrimina non recte tradi hoc pacto, nõ suaderi tantum, sed & persuaderi videtur.

Non recte tradi eiusmodi discrimina suadetur.

Primum, quia complura sunt propria, quæ cum nullo subiecto recurrant. Nam, cum genera omnia eorũ, quæ sunt propria alicuius subiecti, sint etiam illius propria (si enim essent accidentia quinti prædicabilis, ac proinde abesse possent, abesse quoque possent ea propria, quorum ipsa sunt genera, sicq; non essent propria) sane intellectiuum esse, quod est genus discursiui, quod hominis proprium dicimus, erit etiam hominis proprium. at intellectiuum cũ nullo subiecto reciprocatur, neq; enim recurrit cum homine, aut cum angelo, neq; item cum communi aliquo genere quod vtrumque complectatur, vt inductione patet. Idem ostenditur in quali, quod etiam ratione intellectus & aliarum proprietatum humanæ naturæ dicitur de homine, vt proprium quarti prædicabilis, neq; enim reciprocatur cum genere vllo, nec cum genere quidẽ summo prædicamenti substantiæ, cũ quo maxime reciprocari videri posset. Nam, si quale reciprocaretur cum substãtia genere summo, non vtique diceretur de Anima separata, quę sub illo non contineturr: quod falsum est.

Intellectum cum nullo subiecto reciprocari.

Neq; quale.

Demũ, quia si necessitas & contingentia, quibus propria & accidentia apud Philosophos inter se distinguui solent, sumantur pro necessitate & contingentia naturali, siue quę à causis naturalibus prouenit: plurima accidentia inseparabilia, vt nigrum à corno, & album à cygno, erunt in propriis numeranda, cum naturales causas habeant, cur subiectis conueniant. Sin sumantur pro absoluta necessitate & contingentia, ita vt ea sola dicantur necessario conuenire, quæ ne potestate quidem supernaturali possunt non conuenire, cętera autem omnia contingenter conueniant; non dubium est, quin plurima sint propria, quæ ad genus accidentium pertineãt: ea inquam omnia, quæ sunt veræ ac reales qualitates: veluti facultates intelligendi & ridendi, quas nemo, nisi infinitæ Dei potestatis impugnator, negauerit à propriis subiectis remoueri posse.

An aliqua propria à principiis essentialibus subiectorum nõ oriantur.

Tertio, quia sunt propria, quæ ex principiis essentialibus subiectorum non oriuntur, cum omnia summa genera propria quædam sibi vendicent, nec tamen principiis essentialibus constent, cum sint simpliciter simplicia. Quod idem dicendum videtur de omnibus differentiis, quas & ipsas propria quędam habere nemo iure negauerit: contraq; multa accidentia, quæ ex huiusmodi principiis oriuntur, vt quæ inseparabilia sunt à tota aliqua specie aut genere, vt album esse à niue, & coloratum à misto corpore. Qui enim horum accidẽtium originem ad solam materiam referunt, non item ad formam, haud recte sentire videntur: cum materia sit eadem in omnibus rebus, quæ colore aliquo affectæ sunt: formæ autem earum quemadmodum & colores ipsi, variæ sint. Quod si accidentia hoc pacto inseparabilia oriri dicantur, à varia dispositione accidentaria, quæ materiæ attribui solet, eadem difficultas redit, cur non potius varia ipsa dispositio materiæ variis formis, quam vni indifferentique materiæ, tanquam originali causæ tribuatur.

Nũ propria omnia magis & minus nõ suscipiant.

Quarto, quia multa propria sunt, quę magis & minus dicantur de propriis subiectis, vt extensum esse de subiecto materiali, & graue aut leue esse de his aut illis elementis. nã proprium esse subiect. materialis, extensum esse, & elemẽtorum quorundam grauia esse, aliorum leuia, nullus negauerit Philosophus. Cõtraq; plurima sunt accidentia, quæ magis & minus non suscipiant, vt æquale esse, rotundum, quadratum, & similia: quæ in quadam indiuisibili commensuratione, aut inuariabili terminorum dispositione consistunt.

Accidentia vero suscipiant.

Quinto, quia accidẽtia omnia, siue communia illa sint, siue propria, primo insunt indiuiduis, & per indiuidua speciebus, & generibus, vt Arist. docet in prædicam. *cap. de subst.* cũ ait: *Omnia accidentia primo inesse primis substãtiis.* Ita nihil superest, quo propria & accidẽtia quinti prædicabilis vero ac vniuersali discrimine distinguamus.

Varia vsurpatio nominum proprii & accidentis.

SECTIO II.

HÆc, vt quo pacto habeant, plenius intelligatur, distinguenda sunt proprii & accidentis vocabula in varias significationes. neq; enim vno, sed multis modis sumuntur.

Proprii duplex accẽpt.

Propriũ aliter ex vi nominis dicitur, aliter ex peculiari quadam Philosophorum accõ-

modatione in materia vniuersalium vsurpatur. Vide Albert. in Isag. Ex vi nominis illud omne, ac solum appellatur propriũ, quod soli alicui conuenit. Hac enim ratione distinguimus proprium ab eo, quod commune est, quod proprium vni tantum, siue vniuersali, siue singulari, commune autem pluribus cõueniat: sic dicimus propriũ esse hominis, ridere posse, Socratis autem, esse Sophronisci filium, commune vero homini cum bestia, sensibus vti posse. Hoc pacto item dicere solemus, res omnes, aut certe alicuius generis, quædam habere inter se communia, quædam vero quasque sibi propria & peculiaria: & Arist. 1. Top. c 4. *Nemo*, inquit, *proprium alicuius rei dicit, quod alii conuenire potest.*

Proprium ex vi nominis quid.

Diuisio proprii ex vi nominis.

Proprium igitur hac ratione spectatum, aut est proprium simpliciter, hoc est, sine adiectione vlla diminuente, vt quæ dicta sunt, aut secundum quid, id est, comparatione alicuius, aut aliquorum tantum: quo pacto dicimus, proprium hominis esse duos habere pedes, nempe, si cum terrenis animalibus aut etiam cum aquaticis conferatur. Atque hoc genus vocat Aristoteles 5. Topic. c. 5. propriũ ad aliquid, siue comparationem alicuius, illudque his verbis explicat. *Proprium ad aliquid est, quod non ab omnibus aliis rebus separat.* Illud tamen aduertendum est, nihil dici proprium secundum quid, nisi vniuerse conueniat ei, cuius sic proprium dicitur, nempe omni, sed non soli, qua periphrasi declarat Porphyrius hoc genus proprii in accidentariis prædicatis. Quod enim nec soli rei conuenit, neque omni, seu vniuerse, vt homini matem esse aut album, id quo pacto dici potest hominis proprium, etiam comparatione non hominum, cum dentur plurimi homines, qui nec seru sint mares, nec colore albi?

Proprium ad aliquid apud Arist.

Diuisio proprii simpliciter.

Iam proprium simpliciter aut est perfecte proprium, aut imperfecte. Perfecte proprium dicitur, in quod hæc omnia concurrunt, vt omni soli, ac semper conueniat, seu, quod reciprocatur cum eo, cuius est proprium: quo pacto est proprium hominis esse disciplinæ capacem. Deique inuidum esse non posse. Imperfecte autem, cui sola prima conditio aut sola tertia, aut vtraque deest, nempe quod soli & semper conuenit, sed nõ omni, vt animali esse bipes: aut soli & omni, sed non semper, vt homini in senectute canescere: aut soli qui dem, sed neque omni, nec semper, vt homini Grammaticum esse. Defectus autem secundæ conditionis, si accidat, nõ faciet quartum genus imperfecte proprii, quia iam illud non erit proprium simpliciter, de quo loquimur, sed fortitan secundum quid.

Proprium.

Atque proprium illud, quod nos perfecte proprium appellauimus, vocat Arist. initio 5. lib. Top. c. 1. proprium per se: quod autem primum genus imperfecte propriorum fecimus, nominat ille propriũ semper: quod vero nos secundo & tertio imperfecte propriorum generibus comprehendimus, vocat ille propriũ aliquando: quod denique nos dicimus proprium secundum quid, appellat idem proprium ad aliquid, vt dictum paulo ante est.

Per se apud Arist.

Proprium semper.

Porphyrius autẽ in Isagoge vocat perfecte proprium *κυρίως*, h. e. proprie, seu vt verti solet, vere proprium, quod idem quartum facit à se traditæ diuisionis membrum: primum autem & tertium genus imperfecte propriorum nostrorum complectitur ille primo membro suæ distributionis, in quo ponit omnia, quæ soli conueniunt, sed non omni: siue ea semper conueniant, siue non semper. Tum comprehensis omnibus propriis secundum quid, siue ad aliquid in secundo membro (quicquid Caiet. & alii quidam recentiores minus considerate velint, dicentes, proprium secũdum quid complecti primum & secundum membrum Porphyrianum) tertium mẽbrum facit illud ipsum, quod nos secundum genus imperfecte proprium diximus. Tametsi tria sunt, in quibus ab Arist. discrepat. Vnum, quod Arist loquatur de propriis siue incomplexis, siue cõplexis, ille autem de solis incomplexis. Alterum, quod Arist non excludit propria essentialia, ille autem de solis accidentariis diuisionem instituit, vt patet ex verbo *accidit*, quod ibi proprie vsurpat, secutus Arist in 1. Top. c 3. eo loco, quo proprium à genere ac termino, h. e. definitione distinguit. Tertium, quod omnia propria refert ad speciem infimam, vt patet ex iis, quæ in conferendis inter se quinque prædicabilibus asserit, cum Arist. vtrobique loquatur de omnibus propriis specierum siue infimarum, siue subalternarum, siue etiam summorum generum.

Proprium ad aliquid. Quibus apud Porph. nominib. exprimatur.

Tria in quib. Porphyr. ab Arist. discrepat.

Proprium quam late acceptum in vtraq; diuisione.

Ex his patet, proprium in vtraque & Aristotelis & Porphyrii quadrimembri diuisione ita late acceptum fuisse, vt cõplectatur propria & simpliciter & secundum quid. Quamquam vero Aristot. distinctius explicauit proprium secundum quid, cum illud alterius cõparatione duntaxat propriũ appellauit, quod non fecit Porphy. & generalius accepit nomẽ proprii, quam solius infimæ speciei comparatione: tamen, quia Porphyrius expeditiori diuisione vsus est, ea à nobis in comparatione propriorum inter se & propriorum cum accidentibus, potius quam Aristotelica vsurpãda, eo solo animaduerso, vt loco speciei infimæ, quam Porphyrius subiectum propriorũ facit, intelligamus, quocumque etiam aliud vniuersale.

Atque

De proprio quarto Vniuersali explicatio.

Atque hæc de proprio, quatenus ex vi nominis proprium dicitur, h.e. quatenus soli alicui conuenit, & à communi distinguitur.

Quatenus vero proprii nomen, iuxta peculiarem Philosophorum vsurpationem in materia vniuersalium sumitur, id omne ac solũ proprii nomine dicitur, quod, cum vniuersale sit, nec genus est, nec species, nec differentia, neque accidens respectu eius, cuius comparatione est vniuersale. Quo pacto non iam necesse est, vt proprium ei soli conueniat, cuius respectu est vniuersale, imo, necesse est, vt non ei soli insit, cum vniuersale, vt vniuersale est, non vnum tantum, sed plura debeat respicere. Reuocantur autem ad hoc proprii genus propria analogorum, quæ & ipsa analoga sunt, vt passiones entis: quia etsi non sunt vnius rationis simpliciter, ac proinde in veris vniuersalibus non numerantur, sunt tamen illis non parum similia, ea præsertim, quæ analoga proportionis appellantur.

Quæ ad eiusmodi proprium reuocentur.

Ac idem, quot modis accipi soleat.

Porro accidens tribus modis accipi solet. Vno, pro quouis re, quæ substantia non sit: namque omne ens, quod substantia non est, accidẽs vocatur, præsertim, si sit completum, vt quantitas, qualitas, & alia quæ nouem posteriora prædicamenta directo conficiunt. Quo pacto Atist. accipit vocabulum accidentis 1. Phys. lib. cum sic argumentatur. *Si animal & bipes non sunt proprie entia, id est, substantia: accidentia profecto erunt.* Nec refert quicquam in hac accidentis significatione, vtrum res accipiatur abstracte, vt quantitas & qualitas, an concrete, vt quantum & quale: vtroque enim modo quicquid non est substantia, vocatur accidens.

Altero, pro quouis attributo accidentario, h.e. nõ pertinente ad essentiam rei; de qua dicitur: quo pacto nõ dubium est, quin proprii etiam quarti prædicabilis, nomine accidentis comprehendatur. Hoc eodem modo vsus est Porphyr. accidendi verbo in explicandis omnibus quatuor propriorum generibus ita inquiens: *Id enim proprium dicitur, quod soli alicui speciei accidit, & cætera.* Atq; hac significatione necesse est, vt accidens concrete accipiatur, quia nullum eius abstractum prædicatur de subiecto accidentaria prædicatione, præsertim formali, quæ simpliciter & absolute nomine prædicationis intelligitur. Nihil autem refert, vtrum accidens hac significatione acceptum pertineat secundũ rem ad aliquod prædicamentum accidentium, nec ne; cum non solum ea, quæ in his prædicamentis ponuntur, dicantur accidentaria prædicatione, sed entia quoq; rationis, negationes, atq; adeo ipsæ substantiæ, vt si dicat, homo est albus, animal est prædicatũ, Socrates est cæcus, poculũ est auratum, ferrũ est igneum, & similia.

Tertio, pro attributo accidentario, quod nec pertinet ad essentiam rei, nec ab ea necessaria quasi emanatione profluit. qua significatione dicimus, candidum esse accidens hominis non item disciplinæ capax: eo quod propensio ad capessendas disciplinas, etsi nõ includitur in essentia hominis, profluit tamen ab ea quodammodo necessaria consecutione, quod de candore dicere non possumus.

Accidens etiam ex Grammatici nominis aliter, aliter ex Philosophorum vsurpatione dici.

Illud porro animaduertendum est, posse quidem accidentis vocabulum illo eodem modo distingui, quo proprium, vt aliter ex vi nominis, aliter iuxta peculiarem Philosophorum vsurpationem in materia vniuersalium spectatur. Nam, ex ipsa impositione non habet accidens, vt sit vniuersale, cum tum ẽ bris diuisio accidentis nunc proposita, qua vis huius nominis videtur explicari, æque singularibus accidentibus, atque vniuersalibus accõmodari possit. Philosophi autem cum in distinguendis explicandisque speciebus vniuersalium accidẽtis nomen vsurpant, non aliter illud accipiunt, quam vt vniuersale quiddam est, & multis commune.

Quo pacto proprium & accidens, vt quædam Vniuersalia sunt, definiantur.

SECTIO III.

Quarti Vniuersalis definitio.

PRoprium igitur, vt in speciebus vniuersalis numeratur, hoc pacto à Dialecticis definiri solet. *Proprium est quod de pluribus in quæstione Quale est accidentaria & necessaria prædicatione dicitur.* In qua definitione per primam particulam excluduntur ea, quæ non sunt vniuersalia, per secundam genus & species, per tertiam differentia, per quartam accidens: quod ab eisdem, vt vniuersale est, sic definitur. *Accidens est, quod dicitur de pluribus in quæstione Quale est, accidentaria & contingenti prædicatione.* Sed num hæ definitiones in iis, quas Porphyrius de vtroq; tradidit, contineantur, quæstio est.

Quinti definitio. Num hæ definitiones in iis, quas à Porphyr. fuere traditæ contineantur. Quorũdam sententia.

Sunt qui existiment, definitionem proprii quarti generis à Porphyrio traditam, eandem esse cum ea, quæ nunc allata à nobis est de proprio, vt est quoddam vniuersale, aut saltẽ hanc ex illa facile posse colligi, quod existimant, omne proprium, vt vniuersale est, reciprocari cum subiecto aliquo, sub quo omnia eius particularia subiecta contineantur: quo pacto risus capax reciprocatur cum homine, sub quo subiecta omnia risus capacia comprehenduntur.

Ne tamen vera non ita est, nõ solum, quia definitio quarti generis Porphyriana sola propria

pria specialia complectitur, vt dictũ est quam hoc vitium facile emendari posset) sed eo vel maxime quia multa sunt, qui accidentaria & necessaria prædicatione dicantur de pluribus, quæ cum nullo subiecto reciprocẽtur: veluti aptum esse ad intelligendum, ad volandum, & similia, vt sup. *text. 1 huius quæst.* obiectum est; in quibus etiam numerari possunt huiusmodi attributa, gressibile, esse bipes, capitatum, si pro quibusdam proprietatibus sumantur, non pro partibus materiæ, aut compositis quibusdam ex partiali materia, & certis quibusdam dispositionibus.

Vera dubitationis explicatio, quod attinet ad proprium.

Potius ergo dicendum est, nõ esse quidem allatam à nobis propriæ definitionem vllã ex iis, quas Porphyrius tradit; neq; item ex sola quarta elici posse, sed ex quarta simul & secũda. Nam, quicquid accidentaria & necessaria prædicatione dicitur, id omne aut reciprocatur cum subiecto aliquo communi omnibus subiectis particularib. de quibus dicitur: qua ratione pertinet ad quartum genus Porphyrianum; emendata tamen eius definitione, vt generalia etiam propria complectatur, aut latius patet quolibet subiecto eorum, de quib' prædicatur: quo pacto pertinet ad secundum genus, quod omni conueniat, sed non soli.

Eiusdem in accidente expositio.

De accidente etiam facile explicatur dubitatio. Etsi enim non desunt viri graues, *Alexandrum in Top. Arist. & Auer. in Isag. Porph.* qui primam definitionem à Porphy. propositam, solis inseparabilibus accidentib. attribuant, secundam separabilib. tertiam omnib', quod in prima velit Porphyr. explicari accidentia, quæ sola cogitatione abesse à subiecto possunt, vt nigrum à corno & Æthiope in secunda ea, quæ re etiam ipsa, vt dormire à quouis animali; in tertia vero quicquid vniuersale est nec tamen in quatuor superiorib. generibus numeratur: re tamen vera in qualibet earum omnia comprehenduntur, etiam ex sententia Porphyrii. Nam, in prima illa: *Quod adest & abest sine subiecti corruptione* (quæ ex verbis hospitis Eleatæ apud Platon. in Sophista elicita videtur) separabilia etiam cõtineri, plane indicat mox subsecuta in accidens separabile & inseparabile diuisio. Continei autem in secũda inseparabilia, ex eo patet, quod posita diuisione accidentis, continuo additur secunda definitio de eodẽ, de quo prima tradita erat. Sic enim ait Porphyr. *Definiunt etiam & hoc modo: Accidens est, quod contingit eidem inesse, & non inesse:* quæ definitio ex 1. Topic. desumpta est, in qua omne accidens, quod non cõuenit per se, contingenter conuenire vult Arist. etiamsi reipsa sit inseparabile, & semper conueniat, vt colliges ex fine ca. 6. & initio 7. prioris libri de Poster. resolutione.

Definitio accidentis ex Plat. elicita.

Dicendum igitur, definitionibus accidentis, si verba earum spectentur tãtum, explicari quælibet accidentia ex vi nominis, comprehendique omnia tam vniuersalia, quam singularia, vt est luce clarius. Si autem sumantur iuxta institutum eius loci, in quo pro genere rerum quę tractantur, semper subaudiendum est vniuersale, seu prædicabile de plurib. sola accidentia vniuersalia, & vt vniuersalia quædam sunt, definit, omniumque earum esse eũdem sensum: nisi quod in tertia proponenda parũ fideliter vsus est Porphyrius verbo *semper*, quod non est apud Arist. Neq; enim Arist. scribit *semper autem inest subiecto*, vt Porphyrius, sed *inest autem re*, esset que falsum, quod ait Porphyrius, nisi sic vtcunq; intelligi posset, semper autem est in subiecto, quamdiu de eo dicitur.

Definitionib. accidentibus quid explicetur.

Non omnia, quæ tribus proprietatibus generibus continentur, ad quintum vniuersale pertinere.

Ex his patet, non esse verum, quod nõnulli aiunt: omnia, quæ in tribus prioribus generibus propriorum continentur, pertinere ad accidens quintum prædicabile, cum secundũ genus complectatur nõ solum contingentia prædicata, vt dormire ac ambulare respectu hominis, sed etiã necessaria, vt sensus capax, ac bipes respectu eiusdem.

Verum discrimen inter proprium & accidens, & solutio argumentorum.

SECTIO IV.

Ex vero definitionib. verum earũ discrimen sumendum.

CVm ergo verum ac intimum discrimen rerum inter se ex earum definitionibus sumendum sit, non dubiũ est, quin proprium & accidens, vt vniuersalia quædam sunt, ea ratione potissimum distinguantur, quod proprium necessario, accidens contingenter conueniat. neque enim aliud magis internum discrimẽ inter ea inuenerunt Dialectici, quo ea definiendo distinguerent. Sed cum

Duplex necessitas prædicati extra essentiam.

duplex sit necessitas prædicati accidentarii, seu non pertinentis ad essentiam subiecti, vna, quæ dicitur ex ipsa essentia subiecti, quia nimirum prædicatum eius naturæ est, vt profluat ab essentia subiecti, aut essentialiter contineatur in eo, quod sic profluit; altera, quæ aliunde prouenit, necessitas proprii quarti prædicabilis est prior illa, non posterior: siquidem prior necessitas efficit, vt prædicatum accidentarium sit prædicatum per se ac naturale subiecto: posterior autem, vt sit per accidens & aduentitium: etiamsi per causas naturales separari nõ possit, vt nigrum ab Æthiope, & cœcum ab eo, qui captus oculis natus est. Distinguunt enim Philosophi vniuersalia

uersalia hunc etiam in modum, vt quædã per se conueniant: & hæc sunt, quæ vel ad essentiã pertinent, vt priora tria genera: vel ab ea naturaliter quasi profluunt, quæ quartum genus conficiunt: quædam vero per accidens, quæ omnia & sola ad quintum genus spectant.

Soluuntur argumenta posita sect. 1.

Quare ad primum argumentum initio propositum, satis patet dicendum esse, reciprocationem non esse differentiam, qua proprium, vt vniuersale est, distinguatur ab accidente, sed qua perfecte proprium, vt proprium est (quod diximus ex vi nominis) distinguitur à communi, vt commune est: siquidem commune, vt tale est, cum non conueniat ei soli, cuius respectu est commune seu vniuersale, non potest cum eo reciprocari. Itaque

Intellectiuũ ad quartum vniuersale pertinere, licet cũ nulla natura reciprocetur.

intellectiuum, etsi nullius subiecti est perfecte proprium ex vi nominis spectatum, nihil tamen impedire, quo minus pertineat ad proprium quarti prædicabilis. Quod idem dicendum est de quali: nam etsi pertinet ad quartum prædicabile respectu hominis, non reciprocatur tamen cum genere vllo substantiæ: quorum vtrumque recte in obiiciendo probatum est.

Quo pacto necessitas capienda sit in proprio discernendo.

Ad secundum vero dicendum, necessitatem in discernendo proprio ab accidente sumendam esse pro quacunq; necessitate, quę ducatur ex ipsa rei natura, siue ea absoluta sit, siue supposito ordine vniuersi, vt à Deo est institutum. quidquid enim vtralibet ratione necessario conuenit subiecto, id, si ad eius essentiã non pertinet, quatenus ita conuenit, ad quartum prædicabile spectat, quidquid vero vtrolibet modo conuenit contingenter, ad quintum pertinet. Qua de causa diuersi quasi gradus propriorum inueniantur, necesse est, vt

Gradus diuersi proprietatum.

alia magis propria sint, alia minus.

Quæ enim absoluta necessitate conueniunt, hoc est, tanta, vt nulla potestate, ne supernaturali quidem separari possint, ea sunt omnium maxime propria: vt propensiones illæ naturales, quas superius modos essendi potentiales omnino inseparabiles esse diximus. qualis est aptitudo illa ad ridendum, quam habet humana essentia prius naturæ ordine, quam vlla ei vel quantitas vel qualitas insit: quæ eadem in Socrate relinqueretur, si ab eo accidentia omnia auferrentur. Ad eundem reuocantur accidentia ipsa realia propria: vt naturalis potentia ridendi respectu hominis, si sumantur non absolute, sed quatenus propriis subiectis naturales sunt. nulla enim potestate fieri potest, vt naturales eisdem non sint, etiamsi potestate aliqua anteferri possint.

In secundo gradu sunt accidentia ipsa propria, absolute sumpta, si nulli subiecto contingenter conueniant: cuiusmodi sunt facultates ipsæ ridendi, sentiendi, intelligendi respectu hominis iuxta veriorem eorum sententiam, qui hæc à suis subiectis, vt vera accidentia distinguunt. quanquam enim naturaliter à subiectis abesse non possunt, tamen possunt supernaturaliter. Nihil autem refert, si hæc propria, siue primi, siue secundi gradus, non habeant in subiecto causam adæquatam. possunt enim eam habere & non habere. Nam, facultas ridendi habet causam adæquatam in homine: adæquatam inquam, non tantum sibi, sed etiam homini, nempe ipsa principia humanæ naturæ, siue definitionem obiectiuam hominis. facultas enim sentiendi, etsi habet in homine causam sibi adæquatam, nempe principia naturæ animalis, quæ includuntur in natura humana: ea tamen causa non est adæquata homini, sed latius patet: facultas vero intelligendi non habet in homine causam adæquatam nec sibi nec homini. cum nulla detur natura intellectiua communis homini & angelo, quib. intellectus communis est, atque adeo vniuoce communis, si in genere sumatur, quo pacto communitas quæritur, cum de veris vniuersalibus agitur.

Non omnia propria requirere in subiecto causam adæquatam.

In tertio ac infimo gradu sunt accidentia ipsa propria, absolute sumpta, si ita necessario dicantur de iis subiectis, quorũ propria quarti prædicabilis, vt aliis subiectis contingenter inesse: veluti nigredo collata cum cornuo, & albedo cum cygno: calor item cum igne cõparatus, & frigus cum aqua. Hæc enim etsi necessario conueniunt subiectis naturali necessitate ex ipsa subiecti natura ducta: adueniunt tamen plerisque aliis rebus, & sæpe ab eisdem recedunt plerisq; aliis de causis, & interdum contrariis. albescunt enim nonnunquam res inanimæ calore, interdum frigore: ægrotantq; sæpe homines eodẽ morbo contrariarum qualitatum cibis. Quo fit, vt in toto hoc proprietatum genere non detur causa, quæ sit adæquata, vel prædicato vel subiecto. Vnde etiam illud prouenit, vt hæc non admittantur in demonstrationibus, quæ procedunt ex causis adæquatis, atque adeo non dicantur conuenire per se ratione sui: etsi vniuersaliter conueniant, ac de omni dicãtur, vt Dialectici loquuntur. Alioqui dubium non est, quin per se conueniant & demonstrari possint de iis subiectis quibus per se conueniunt, quippe cum oriantur ex ipsis naturæ subiectæ principiis, quæ pro vera causa in demonstrando reddi possunt. Itaq; non conueniunt per se, ne demonstrari possunt illo, vt sic dicam, rigore logico, quo Arist. ait, ea sola

In quod demonstrationis genus cadant propria huiusce gradus.

dici per ſe, & in demonſtratione admitti, quę vel definiunt ſubiectũ, vel per illud definiuntur (ſubaudi vel per id, quod in eo includitur, cui adæquate conueniunt) conueniunt tamen per ſe non ſpectata ipſorum natura, ſed natura eorum ſubiectorum, quã conſequuntur, & de iis ſubiectis demonſtrari poſſunt nõ per definitionem ſui, ſed tantum per definitionem ipſorum ſubiectorum.

Obiectio. Quod ſi quis obiiciat Porphyrium afferentem in exemplũ accidentium quinti Prædicabilis nigrũ reſpectu corui, & album reſpectu niuis: reſponderi poteſt, hæc propoſita fuiſſe à Porphyrio in exẽpla quinti prædicabilis, nõ vt ſunt naturalia ſubiectis, quo pacto nulla ratione ſeparari poſſunt, nempe vt non ſint illis naturalia, ſed abſolute, & ſpectata ſola ipſorũ natura, quo pacto non implicat cõtradictionem ea negari de ſubiectis quoad actualem ipſorum exiſtentiam.

Soluitur. *Soluitur tertium argum.* Ex his patet ſolutio tertij argumenti. ſi aniad aſſertatur, id quod dici ſolet: *Propria quaſi oriri ex principiis naturæ ſubiectorum*, inte ligẽdum eſſe de ſubiectis, quæ principiis cõſtant: cuiuſmodi ſunt ferme ſubiecta, de quib. proprietates demonſtrantur. de generibus enim ſummis, differentiiſq; vix vnquam demõſtrationes conficiuntur. Itaque dicimus, nihil referre, ſi genera ſumma differentiæque omnes, quæ ad ipſas rerum naturas pertinẽt, propria quædam habeant, quæ vel modi eſſendi ſint, vel negatiua quædam attributa, aut relatiua rationis: nec tamen à principiis quaſi ſubiectorum profluant. cum raro de ſubiectis demonſtretur: vt de eis magnopere curandum ſit. Quod vero attinet ad accidentia inſeparabilia, fatemur plane, ea in propriis quarti prædicabilis numeranda eſſe, ſi eorum aliquã ſpeciem; aut genus naturali ſequela concomitentur: & nec ipſa conſideratione ſpectentur, non quatenus nil repugnat, ea per aliquã potentiam vel naturalem vel ſupernaturalem quoad exiſtentiam, ſeparari: quo pacto in accidentibus quinti prædicabilis numerari poſſunt ea potiſſimum, quæ ſeiungi poſſunt potentia naturali: vt ab aqua fr gidum eſſe: & ab igne ſummo eſſe in loco, aut à terra, in infimum: & eſſe in his locis propria ſunt extremorum elementorum, vt eſt mediorũ proprium, vel ſupremo eſſe proximũ vel infimo.

Obiectio. Quod ſi quis opponat eſſe in huiuſmodi locis, nec abſoluta neceſſitate conuenire elementis, nec naturali. cum & adeſſe & abeſſe poſſint: occurrendum eſt, ea quoque naturali neceſſitate conuenire dicenda eſſe, quę ſublatis impedimentis ſemper adſunt: elemẽta vero nunquam exiſtere extra loca naturalia, niſi ea ab eis remouẽtur, aut extra ea detinẽtur.

Soluitur. Quarti ſolutio ſumenda eſt ex diſtinctione proprij quarti prædicabilis in tres quaſi gradus tradita. Quod enim Porphyrius *hac ipſa ſect.* ait, proprius non communicari magis & minus: de primo ac præcipuo propriorũ gradu vniuerſe intelligendum eſt: quod ſatis illi fuit ad tradendam aliquam proprij & accidentis differentiam: cum neutri generi accidentis: ſeparabilis, inquam, vel inſeparabilis id vniuerſe conueniat. Nam, in vtroq; reperiuntur plurima, quæ magis & minus dicantur de ſubiectis, vt inductione patet, etſi eorum quædam magis & minus non ſuſcipiant, vt obiectum erat.

Qua propria non ſuſcipiãt magis ac minus.

Poſſe autem multa propria ſecundi ac tertij gradus magis ac minus admittere, ex eo patet, quia non ſolũ qualitates elementorum propriæ, ſi abſolute ſumantur intenſionem & remiſſionem patiuntur, ſed etiam plurimæ naturales potentiæ materiales, vt ſenſitiuę ac motiuæ, quas deficere paulatim videmus in ſenibus, & ih pleriſque penitus tolli. Sed & extenſum eſſe, quod proprium eſt ſubſtantiæ corporeæ, magis & minus accipit: non illo quidem modo, quo corpora additione nouæ materiæ quantitatiſque acceſcunt & detractione decreſcunt (neque enim id eſt extendi aut contrahi exiſtentem in eis quantitatem, ſed augeri aut minui acceſſione nouæ) verum illo, quo eadem quantitas ſit maior aut minor: cum in rarefactione corporum maiorem locum occupat, in condenſatione minorem.

Quãtitas vt magis minuſque ſuſcipiat.

Quoniam vero quinti argumenti difficultas tota in eo poſita eſt, vt intelligatur, quænam ſint prima propriorum & accidentium quinti prædicabilis ſubiecta, quod non nihil longioris conſiderationis poſtulat, id ſeorſim explicemus. Hinc enim intelligemus, num *p*pria primo inſint ſpeciebus, & ſecundaria ratione indiuiduis: contra vero accidentia primo indiuiduis, & ſecundaria ratione ſpeciebus & generibus vt docet Porphyrius: an potius vtraque primo inſint indiuiduis, & ſecũdaria ratione ſpeciebus & generibus, vt tradit Ariſtoteles: an vero vterque in alio ſenſu recte dicat.

Occaſio ſequentis quæſtionis.

Accidentia inſeparabilia quo pacto ad quartum vniuerſale pertineant.

De generib. ſummis & de differẽtiis vtrum quãdemonſtrationes cõficiãt.

Quænam ſint propriorum & accidentium quinti prædicabilis ſubiecta.

QVÆSTIO XX

Quædam propriorum & accidentium diſtinctiones, & in quo ſenſu quaſtio tractanda.

SECTIO I.

Quædã accidentia cuiuſ-

NOn omnium propriorum & accidentiũ quinti prædicabilis cadẽ eſt ratio. Quæ- *nia ars,*

dam

Quædam ac cidentia non mouiri.

dam enim ita conueniunt superioribus, vt communicentur inferioribus, aut vice versa ita inferioribus conueniunt: vt etiam de superioribus dicantur: velut sensitiuum esse. album esse aut nigrum, moueri, agere, & similia (quæ res maiori explicatione non indiget.) Alia ita conueniunt superioribus, vt inferioribus non communicentur, aut ita de inferioribus dicuntur, vt non dicantur de superioribus, velut esse genus, speciem, aut individuum. Nam & hæc, proprietates quasdam rerum esse, & per se entibus conuenire tradit Aristoteles libro superiori ad finem capitis secundi, cum *quæst. 6 sect.* ait, *Genus, species, & similia rerum attributa affectiones per se entium, quatenus entia sunt*, esse: nosque eo loco verum esse diximus de iis, vt relationes quasdam significant, quæ rebus ab omni æternitate necessario conueniunt, quatenus res ipsæ, earumque omnium rationes distinctissimo conceptu intellectui diuino ex necessitate obiiciuntur: quanquam sint accidentia contingentia, quatenus obiiciuntur intellectui humano, qui vniuersalia à singularibus & abstrahere, & non abstrahere potest. Hæc tamen breuius ibi dicta, fusius hoc loco explicanda sunt.

Alia minime.

Genus & species, & similia, affectiones esse necessarias quæ pacto intelligendum.

Ista non communicari inferioribus per superiora, neque è contrario.

Ista igitur sic dici de superioribus, vt non dicantur de inferioribus, aut contra dici de inferioribus, vt de superioribus non dicantur, facile intelligitur. Neque enim, quia animal est genus vere colligas, hominem genus esse: neque item, quia homo est species infima, continuo inferas animal esse infimam speciem: nec denique, quia Socrates de vno solo dici potest, recte concludas, aut hominem aut animal de vno solo dici.

Probatur esse proprietates.

Esse autem rerum ipsarũ proprietates quasdam ex eo cõstat, quia non contingenter, sed necessario illis conueniunt: idq; non ex accidente, sed ex ipso earum ordine inter se, quæ aliæ natura præcedunt, aliæ sequuntur. Dixi *esse proprietates quasdam, & non simpliciter proprietates*, sed *veras proprietates*: quia etsi sequũtur naturarum ipsarum ordinem, & quãdam earum inter se anticipationem aut consecutionẽ, non tamen consequuntur ipsas rerum naturas: alioqui cum superioribus naturis ad inferiora descenderent, in quib. superiorum natura continetur.

Quo pacto sumpta dicta sint eo loco esse proprietates.

Quod vero ibi diximus, *esse isto modo explicato proprietates rerum, quatenus significant relationes generum specierum. & similiũ attributorũ*, quoad existentiam ipsarum relationum intelligendum est, non quoad earum conuenientiam. Relationes enim rationis etsi rebus cõuenire possunt sine operatione intellectus, non possunt tamen suo modo existere, nisi A obiectiue in intellectu, vt ex superi⁹, *ad c. 7. & 15.* dictis manifestũ est. Cum autem res omnes ex se habeant, vt ex necessitate diuino intellectui obiiciantur: non item humano, inde fit, vt relationes quæ diuinum cõceptum rerum omnium consequuntur, dici suo modo possint proprietates earum, quoad existentiam. etsi eodẽ modo respectu intellectus humani nullo modo proprietates, sed accidentia contingentia dicendæ sint. B

Relationes quæ diuinũ intellectũ rerum æternũ consequuntur, earum proprietates dici possunt.

Animaduertendum est tamen, alias esse proprietates huiusmodi relationibus priores, & in quibus illæ fundentur, nempe ipsas aptitudines essendi in pluribus, aut in vno solo, & alias similes, quas superius *loco paulo ante citato* modos quosdam essendi esse diximus. Atque has melius, quam relationes, quæ illa consequuntur, tales proprietates rerum appellare C possemus. de iisq; præcipue intelligendus est Aristoteles, cum *genus, speciem, & similia attributa, in affectionibus per se entium, quatenus entia sunt, numeranda* esse ait.

Proprietates relationib. his priores quando sint.

Explicatio Aristotelis.

Misso igitur toto hoc posteriori genere propriorum & accidentium, quę præcise rerũ naturas consequuntur, quatenus aliæ priores sunt, aliæ posteriores, aut eis alia ratione præcise conueniunt, siue quoad existentiam fundentur, siue quoad conuenientiam de solo D priorum genere nobis est reliquus futurus sermo. Nam, quæ posterioris generis sunt, cum habeant secundaria subiecta, quibus cum natura primorum secundariis communicentur, non est quod hæc quæstio de illis proponi ac disputari debeat.

Sed cum prioris generis propria & accidentia partim negatiua sint, partim positiua: & positiuorum partim rationis, partim realia: horum extremorum tantum à nobis in hac E quæstione inuestiganda sunt prima subiecta: quod & hæc præcipuæ cõsiderationis sint, & de his videatur proprie intelligi illud Porphyrij: *e. de communibus accidentibus. Propria quidem species hominis nasci, accidentia vero primo inesse individuis*: quemadmodum & illud plane intelligitur quod Arist. *cap. de substantia* ait: *accidentia omnia quæ ad nouum posterioris prædicamenti spectant, primo inesse primæ substantiæ, & de eis primo dici.* Quibus sane dictis, quæ contraria videntur, conciliandis, soluendum est vltimum superiorum quæstionis argumentum.

De quib. propriis, & accidentib. disputatorum sit deinceps hoc loco.

F

Quæstionis explicatio & solutio argumenti: cuius causa proposita est.

SECTIO II.

Duplex subiectum realium proprium, & accidentiũ quarti & quinti prædi-

lium accidentium: existentia vnum, cõuenientia alterum.

prædicabilis ponendum est: vnum existentię, alterum conuenientiæ. Existentiæ subiectum est id, in quo & per quod proprium, aut accidens existit: conuenientię vero, cui conuenit, & cuius ratione conuenit. Sic necesse est, vt prima subiecta tam propriorum, quam accidentium sint singularia, quod hæc primo existant, & in eis, ac per ea existant vniuersalia. Atq; hoc modo verum est, quod tradit Aristoteles: *Omnia accidentia realia, sive propria illa sint, sive communia, primo inesse primis substantiis, & per eas inesse secundis*: quod sic intelligẽdum est, vt vel insint totis, vel partib. earum, quod dixerim propter accidentia, quę sunt in anima separata, quæ etsi prima subsẽtia non est, tamen est suapte natura illius pars præcipua. Quod autem Porphyrius docet, propriũ speciei innasci, & (quod sequitur) per speciem inesse individuis, ad subiectum conuenientiæ referendum est. Nam, quia propria sunt quasi naturales partus essentiarum cõmunium: inde fit, vt primo illis conueniant, & earum ratione conueniunt individuis. Quod contra euenit in accidentibus realibus quinti prædicabilis. Cum enim hæc nullam naturam substantialem necessario sequantur (etiam individuam) ac proinde conuenire non possint, nisi existant ipsa & subiecta, quibus conueniunt, non dubium est quin quandocunq; conueniunt, primo conueniant individuis, & per ea speciebus & generibus, sub quibus continentur.

Solutio quinti argumenti posiri quæstione superiori, fol. 1.

Cur propria natura cõmunibus primo conueniant.

Itaq; prima subiecta cõuenientiæ propriorum realium sunt naturę communes, existentiæ autem individua prima vero realium accidentium & existentiæ & conuenientiæ, sunt sola individua. vnde patet solutio extremi argumenti supertoris quæstionis.

Sit ne primum subiectum cuiusq; proprii vnicum.

SECTIO III.

SEd quærat aliquis, num, quemadmodum prima subiecta conuenientiæ cuiusq; accidentis vniuersalis sunt plura: ita cuiusque proprij sit vnicum. Ad quam dubitationem non difficile ex dictis responderi potest. Nihil enim prohibet esse plura: etsi sæpe est vnicum. Nam si, quemadmodum subiectum vendicat sibi per se proprietatem, ita proprietas sibi per se vendicet subiectum, non dubium erit, quin primum subiectum sit vnicum: quo pacto se habet homo & risus capax, animal & sensus particeps, substantia corporea & extensum esse mole corporea, aut figuratum figura solida (ponimus enim, quod & credimus, nullam magnitudinem dari posse infinitam) eodemque modo se haberent substantia, genus summum, & quale, si anima separata, quæ sub eo genere non continetur non esset necessario & suapte natura qualis. Si vero subiectum sibi per se vendicet proprietatem, ipsa autem proprietas non sibi per se vendicet subiectum: poterit primum subiectum esse vel vnicum vel multiplex. vnum, si proprium sibi vendicet per se, & conuertibiliter (quod dicitur per se primo) genus aliquod essentialiter inclusum in subiecto: quo pacto se habẽt homo & sensus particeps: multiplex, si proprium non sibi per se vendicet tale genus: quo pacto se habent homo vel anima humana & intellectiuũ esse, sumptum in genere: simia & visuum vel auditiuum esse, ignis & calidum, aqua & frigidum. Neque enim datur primum subiectum intellectiui in genere sumpti, quod omnibus intellectiuis subiectis particularibus vniuoce sit commune, quemadmodum & ipsum intellectiuum esse est omnibus vniuoce commune, tametsi datur vnum primum subiectum intellectiui non indigentis discursu, quod subiectum est substantia separata in genere sumpta. Neque etiam datur primum subiectum visui vel auditui sub animali, quod vniuoce commune sit homini & simiæ, quibus visus & auditus vniuoce conuenit, etiam in specie fortassis. Nec denique datur primum subiectum calidi aut frigidi, quod igni & cæteris calidis, aut aquæ & cæteris frigidis sit vniuoce commune, vt constat. Nam, quod quidam dicunt, si calidum & frigidum pro naturaliter calido & frigido sumantur, calidi quidem primum subiectum esse ignem, frigidi vero aquam, aperte falsum est, cum pleraque mista sint naturaliter calida, & pleraque item naturaliter frigida, etiam calore & frigore actuali, vt caro viuentis, & crystallus. Nec iuuat hos id quod respondent, cætera naturaliter calida participatione ignis esse sic calida, & cætera naturaliter frigida participatione aquæ sic esse frigida. Satis enim est, si omnia sic calida sint vniuoce calida, & sic frigida sint vniuoce frigida, vt teneantur ipsi aut nobis assentiri, aut subiectum vnum vniuoce commune omnibus sic calidis, alterum sic frigidis quærere. Quod si dicere pergant, nec calidum esse vniuoce commune igni, & cæteris naturaliter calidis, nec frigidum aquæ, & cæteris naturaliter frigidis, eo quod calidum dicatur per se de igne, de cæteris per participationem ignis, eodemque modo frigidum se habere ad aquam & cætera frigida: nec recte sentient, nec ad rem id omnino dicent. Nam, quemadmodum ignis est per se calidus, & aquæ per se frigida, sic etiam alia complura dicuntur per se calida & per se frigida, ea videlicet, quæ ex naturis suis tantũ calo-

Infinitam.

Intellectiui in genere sumpti non dari vnum cõmune subiectum.

Neq; visui vel auditui.

Refellitur nonnullorũ sententia.

Conclusio probatur.

Nullam magnitudinem posse dari

Digitized by Google

calorem aut frigus sibi vendicant, vt simpliciter talia denominari possint, quomodocunque ipsa dicantur calida aut frigida per participationem ignis aut aquæ.

Vnum aliquid propriũ immediate dici posse de pluribus substantiæ speciebus.

Nec mirum videri debet, quod vna & eadẽ qualitas pertinens ad quartum prædicabile immediate dicatur de pluribus speciebus substantiæ, cum diuersæ species aliquam eandem operationem naturaliter habere possint, quę aliis eiusdem generis conuenire nequeat, ac proinde aliquam potentiam, quæ non sit cæteris speciebus eiusdem generis proximi cõmunis. Vide autem super hac re Caietanum superD. Tho. de ente & essentia, cap. vlt. § Antequam terminemus. Item Scotum q. 33. super vniuersalibus.

Num omnia propria generum sint etiam genera, & propria specierum infimarum species infimæ.

SECTIO IV.

QVærat item aliquis, cuiusmodi sint propria, quæ adæquare naturas communes sequuntur: vtrumne quæ sequuntur genericas, sint etiam genera, & quæ specificas, sint species: quo pacto se habent sensus particeps ad animal, & disciplinæ capax ad hominem.

Assertio respondens quæstioni.

Ad hanc dubitationem dicendum est, varium id esse. Nam, etsi plurima eorum, quæ sequuntur genera substantiarum, sint etiam genera, vt de sensus participe dictum est (de eo intellige, quod denominatiue dicitur à potentia sentiendi) & omnia item, quæ sequuntur species infimas, videantur esse species infimæ, vt disciplinæ capax, tamen nihil repugnat, ea, quæ sequuntur genera, esse species infimas; & quæ sequuntur species infimas, esse genera. Nam, extensum esse mole corporea, etsi sequitur naturam substantiæ corporeę, quę genus est, tamen ipsum est species infima quanti. Et quanquam nulla nunc succurrit species infima substantiæ, quam adæquate sequi videatur proprium, quod non item sit infima species (nisi forte quis dicat, hominem sequi genus quoddam intellectus innominatum, quod adæquate in agentem & possibilem naturaque sua nudum diuidatur) nullam tamen contradictionem implicat, dari tale proprium alicuius earũ, quod genus sit, modo in ea specie substantiæ, & in omnib. eius individuis cernantur omnes species eius proprii, ne demus individua eiusdẽ speciei infimæ differre inter se propriis specificis, ac proinde differre specie. Id autem ex-

Esse extensum mole corporea quid sequatur, & cuius generis sit species infima.

Dari speciei infimæ proprii aliquid, quod genus sit, contradictionem non implicat.

empli causa, re vera accideret, si appetitus sensitiuus soli conueniret homini. Nam, cum is appetitus diuidatur specie in irascibilem & concupiscibilem, quorum vterque necessarius est animali (irascibilis enim vindex est concupiscibilis) vtique & genus ipsum, & vtraque eius species esset in singulis hominib. quemadmodum & sensus, qui soli animali conuenit secum habet, secũq; affert ad omnes species & individua animalis gustum & tactum, tametsi gustus etiam & tactus genera quædã sunt, quæ suas habent species.

Gustum & tactum genera quædam esse.

Ex his collige, nihil repugnare, quo minus dentur propria generalia, quę eadem sint species infimæ respectu suorum inferiorũ, quale est extensum esse mole corporea, & similiter propria specialia, quæ eadem sint genera cum suis inferioribus collata: cuiusmodi esset appetitus sensitiuus, si cum homine reciprocaretur, & aliquo modo est figuratum figura solida, si referatur ad sola particularia corpora Prædicamenti quantitatis, quæ certum est non differre specie, tametsi non, quemadmodum omnes species appetitus sensitiui essent in omnibus individuis speciei humanæ, ita omnes species figurati figura solida sunt in omnibus individuis corporibus Prædicamenti quantitatis. Quod ideo euenit, quia, etsi hoc genus figurati dicitur necessario de corpore, vt corpus est, quemadmodum appetitus sensitiuus de homo, vt homo est: tamen nulla species figurati dicitur necessario de corpore, vt est corpus, vel de vllo particulari corpore, quatenus ad prædicamentum quantitatis spectat: quod dicere non possumus de speciebus appetitus sensitiui respectu & hominis in commune, & particularium hominum.

Dari propria generalia, quæ sint species infimæ.

Collige item, vnum & idem proprium posse esse generale: & modo aliquo speciale, si cũ duobus subiectorum generibus conferatur. Nam, figuratum figura solida, si cũ solis corporibus prędicamenti quantitatis cõferatur, quorum naturam trinæ dimensionis immediate sequitur, proprium est speciale quod ad modo: cum de nullis eiusmodi corporibus dicatur, vt speciei differentibus: si vero conferatur cum substantiis corporeis, quibus ratione molis corporeæ dicitur, cum earum plurimæ specie differant, non dubium est, quin earum respectu sit proprium generale, quo vtique nomine simpliciter appellandum est.

Et propria specialia quæ sint genera.

Idem proprium & generale & quodammodo speciale esse posse.

Num propria quarti prædicabilis possint sub se continere accidentia quinti prædicabilis.

Sectio V.

Repetitur q.

QVærat etiam aliquis, qui fieri possit, vt figuratum figura solida sit propriũ quarti prædicabilis respectu corporis, & tamen omnes species figurati sint accidentia quinti prędicabilis respectu particularium corporũ: id quod etiam ex parte quæri potest de quali respectu substantiæ generis summi. Nam, etsi illud necessario dicitur de substantia finita & completa, idque prouenit ex ipsa talis substantiæ natura (quatenus enim finita & complexa est qualitatem aliquam actiuam sibi vendicat in singularib. vt sit ex se operatiua) tamen videmus, complures species Qualis contingentes dici de speciebus substantiæ, atque adeo de iis eisdem, de quibus Quale necessario prædicatur.

Respondetur quæstioni.

Sed huic quæstioni facile respondetur, mirum videri non debere, si genus aliquod accidentalium prædicatorum in commune sumptum necessario conueniat alicui subiecto non solum communi, sed etiam singulari, idque proueniat ex natura talis subiecti, & tamen aliquæ species talis, prædicari, aut etiam omnes contingenter illi conueniant. Simile enim quid accidit in materia corruptibilũ, quæ, etsi necessario habent formam, idq; prouenit ex ipsa natura materiæ, quæ sine forma naturaliter existere non potest, tamẽ quamlibet speciem formæ habet contingenter: nõ enim necesse est, vt subiectum habeat determinatam propensionem ad speciem, si habet determinatam ad illius genus cum perinde tali propensione satisfacere natura possit per vnam speciem atque per alia. Quod autem diximus de genere & speciebus illius, eodem modo accidit in specie, eiusq, individuis. Nã, etsi subiectũ ex natura sua determinate propensum sit ad certam speciem, tamen ei natura satisfacit per vnum individuum eius speciei, atque per aliud.

Materia corruptibilium conditio.

Certum numero subiectum non ex posse necessario certam numero potentiam. Primum naturæ auctor vt speciei formarum determinat.

Vnde colligere, ne propria quidem primi & secundi gradus tanta necessitate conuenire subiectis, vt certum numero subiectum ex natura sua certum numero proprium sibi vendicet: verbi causa, hunc hominem hanc numero potentiam siue ridendi, siue intelligendi, & hunc equum hãc numero hinniendi facultatem, aut sentiendi. Primus enim naturæ auctor est qui speciem formæ, quæ introducitur in subiectũ, ad formas individuas determinat, naturalibusque propensionibus subiectorum ad certam formæ speciem per ea individua, quæ sibi placet, satisfacere cõsueuit, cum facultatem cuiusque particularis agentis excedat ex infinitate individuarum formarum cuiusque speciei, vnam certam & determinatam, quã introducat, solet quasi deligere. Sic fit, vt quẽadmodum forma siue substantialis siue accidẽtalis, quæ primo & quasi directo introducitur, est hæc numero, quia primum agens eam præfiniuit ac determinauit, ita accidit in proprietatib. quæ illas consequuntur. Nec tantum in generatione id euenit, sed etiam toties euenit, quoties sublata aut impedita proprietas remoto impedimento resultauerit. Semper enim illa numero proprietas succedet, & quasi fluet ex subiecto, quam idem naturæ auctor ab æterno ex tota specie delegit.

Num accidentia quinti praditabilis, vt conueniant subiectis, indigeant sua & subiectorum existentia.

Sectio VI.

In quo sit propositæ q. difficultas.

DEnum quærat aliquis, cur supra dixerimus, hoc inter alia discrimina differre inter se propria & accidentia quinti prædicabilis, quod propria cõuenire possint suis subiectis, etsi nec ipsa, nec subiecta existant; accidentia autem quinti prædicabilis non conueniant nisi existant & ipsa & eorum subiecta. Nam, etsi hoc diximus de realibus tantũ propriis & accidentibus, nihilo minus eadem ratio videtur esse in omnibus: nempe, vt quemadmodum accidentia realia quinti prædicabilis non cõueniunt, nisi & ipsa & eorum subiecta realiter existant, ita neq; accidentia rationis eiusdem prædicabilis, nisi existant in mente, siue obiectiue. Et tamen hoc falsum videtur, cum morruum esse, quod nemo realiter accidens, sed rationis esse dixerit, non indigeat vlla existentia vel sui vel subiecti de quo dicitur vt de eo vere dicatur, sed potius, quẽadmodum ipsum reali existentiæ sui subiecti repugnat, ita obiectiuam existentiam vel sui, vel illius mimine requirat. Nam, etsi nemo dicitur mortuus, nisi dum mente concipitur, vt tamen mortuus sit aliquis, nõ opus est eum mente concipi.

Mortuum vt fictum sit accidens an requirat sui existentiam.

Solvitur q.

Huic dubitationi respondendum est, eandem quidem esse rationem in accidentibus quinti prædicabilis, si entia rationis sint, vt indigeant existentia obiectiua, atque in iis, quæ sunt realia, vt indigeant reali. Cuius rei hæc est ratio, quia in necessariis enunciationum enunciabiliumque connexionibus verbum *est* absoluitur (vt dici solet) ab omni temporis differentia, ac proinde ab omni actuali existentia, in contingentibus autem semper additum est ad certum aliquod tempus vel præsens, vel præteritum, vel futurum. Quo fit, vt in contingentibus, si vera est connexio

Verbum Est in connexionib. necessariis absolui à tempore. In cõtingentib. non ita

nexio prædicati cum subiecto, dubium non sit, quin vtrumque aut existat obiectiue, aut extiterit, aut futurum sit vt existat pro ratione differentiæ temporis, quod verbo significatur. Sed tamen huic sententiæ nihil repugnat id, quod obiicitur de mortuo.

Respondetur dubitationi de mortuo. Mortuum duobus modis sumi posse.

Quod vt facilius intelligatur, animaduertendum est, mortuum duobus modis sumi posse: vno, vt est participium præteriti temporis; quo pacto significat vitæ separationem exercitam in tempore præterito; seu vitæ nomen sumatur pro vita essentiali, quæ est anima ipsa, seu pro vita accidentaria, quæ sunt operationes vitales, vt sentire, cupere, irasci, mouere se, & alia id genus: altero vt est nomen, quo pacto significat aliquid vita priuatum.

Mortuum igitur, si priori modo sumatur, vere quidem dicetur & de toto composito ex corpore & anima, vt de Socrate mortuo & de corpore solo. Nam & totus Socrates aliquando patiebatur vitę accidentariæ separationẽ, cum extremo spiritu laboranti paulatim deficiebant vitales operationes: & corpus illius eam simul patiebatur separationem nõ modo accidentariæ vitæ, sed etiam essentialis, cum anima sensim relinquebat alias atque alias partes remotiores ab iis, à quibus simul discessit. & has etiam dispositiue relinquebat, cum magis ac magis primo non esse animæ in corpore appropinquabat. Sed cũ enunciatio hæc, Socrates est mortuus, sit de præterito, non est necesse, vt subiectum nunc existat, etli diuina existere potestate valeat, si nunc à mortuis excitetur: prædicatum autem existere non potest, cum ad præteritum non detur potentia. Quanquam necesse est, vt vtrumq; extiterit eo tempore, pro quo nunc verificatur propositio, atque adeo positiue extiterit, quia apparatio vtriusq; vitæ quæ fiebat, dum Socrates animam agebat, actio quædam erat corruptiua subiecti, omniumque eius vitalium operationum.

Socrates est mortuus, esse enunciationẽ de præterito.

Si vero mortuum posteriori modo accipiatur, nũquam vere illud dici potest de Socrate, nisi sumpto Socratis nomine per synecdochen pro corpore Socratis exanimi. Qua figurata significatione vera fuit aliquando hęc enunciatio, Socrates est in hoc feretro mortuus, & nunc etiam vera hæc est: Socrates est in hoc tumulo mortuus, si in eo continentur ossa Socratis. Atque hoc pacto necesse est, vt & subiectum & prædicatum existant in rerũ natura: subiectum quidem positiue, prædicatum negatiue, realiter tamen, hoc est, sine operatione intellectus. Nam, priuationes reales, si contingentes sint, vtraque existentia indigent & positiua subiectorum, & negatiua sui. vt affirmatio earum de subiectis vera sit. In priori vsurpatione mortui, vera fuit in triduo mortis Christi Domini, & nunc est hæc enunciatio: Christus est mortuus: in posteriori autem nunc falsa, & in solo triduo illo vera fuit, sumpto nũc Christi nomine pro Christi corpore, verboque diuino, vt in eo existente corpus subsistebat.

Primationes reales, & indigentes vtraque existentia, & positiua subiecti, & sui negatiua.

Christus est mortuus in quo sensu vera & quãdo.

Ad argumentũ igitur negandum est, mortuum esse, in accidentibus rationis esse numerandum. Nam, vitæ separatio, cum sit vera actio, est accidens reale; priuatio autem vitæ non est accidens rationis, sed realis carentia formæ, hoc est, sine operatione intellectus existens in corpore, seu materia priuata. Vnde fit, vt & sui subiecti existentia reali positiua indigeat, & sui etiam reali negatiua, i.e. qua forma negata non existit in subiecto.

In forma argumentum diluitur.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat etiam ipsum Socratem, qui nunc non est, posse dici priuatum vita, non quidem essentiali, quæ est altera pars Socratis, sed accidentaria; quæ sunt præteritę eius vitales operationes: negandum id plane est: quia si subiectum dici posset priuatũ reali accidente contingenti, quandoquidem illud non habet: nulla esset differentia inter priuationem & negationem: perindeque Socrates, antequam nasceretur, posset dici mortuus, atque postquam vitam finiuit. Vt igitur tunc non dicebatur operationibus vitalib priuatus, quia tunc non existebat sine huiusmodi operationibus, ita & nunc, quia non sic existit, nec sane alia ratione, nisi quia priuatio contingens supponit existentiam subiecti, quam non supponit contingens negatio. Atque hæc de omnibus quoque vniuersalium & prædicabilium generibus dicenda occurrerunt.

Solutio.

ΚΕΦ. ΚΘ'.

CAP. XXIX.

Text. 34. Τὸ ψεῦδος λέγεται. πλεοναχῶς μὲν οὖν λέγεται τὸ πρᾶγμα ψευδὲς

Text. 34. *Falsum a quo modo dicitur, vt res falsa. Atque*

CAPITIS XXIX. EXPLANATIO.

Quot modis falsũ dicatur.

Falsum a quo modo.] Tradit quot modis falsum dicatur. ac primum in rebus significatis: deinde in oratione: postremo in homine, qui oratione vtitur. Res significatæ tribus modis

Text. 34. ψεῦδός. περὶ τούτου, τὸ μὲν τοῦ μὴ συγκεῖσθαι, ἢ μὴ δύνασθαι εἶναι, συμπεσεῖσθαι, ὥσπερ λέγεται τὸ τὴν διάμετρον εἶναι σύμμετρον· ἢ τὸ οἰ καθῆσθαι (τούτων γὰρ ψεῦδος τὸ μὲν ἀεί, τὸ δὲ νῦν· ὅταν γὰρ οὐκ ὄντος, τοῦτο τὸ δ', ὅτι ἐπὶ μὲν ὄντος, οἷόν τε φάναι μὲν τι φαίνεσθαι, ἢ μὴ εἶδέ ἐστιν, ἢ ἃ μὴ ἐστιν, οἷον, ὥσπερ καὶ περὶ τὰ εἰδώλα. τοῦτο γὰρ ἐστι μὲν τι ἀλλ' οὐκ ἄν ἐν ποιεῖ τὴν φαντασίαν σκιάγραφος μὲν ὢν ψευδῆ ἂν τοὺς λέγοντας, ἢ b τὰ μὲν εἶναι οὐ τὰ, ἢ c τῷ τὴν ἀπ' αὐτῶν φαντασίαν μὴ * ὄντος εἶναι. λόγος δὲ ψευδὴς, ὁ τῶν μὴ ὄντων, ἢ ψευδής. διὸ πᾶς ὁ λόγος ψευδὴς, οἷον, ἰσόπλευρον, ἢ ἕν ἐστιν ἀλυθής. οἷον ὁ τοῦ κύκλου ψευδὴς τριγώνου ἐστίν· d ὁ δὲ λόγος, ἐν ᾧ ἐστὶν ἢ μὴ ἐστὶν· ἐν δ' ᾧ πολλοί ἐστι τοῦτο τοῦτο

Est hæc partim, quia nõ cõpenitur, aut compeni non potest: quo pacto dicimus, diametrum esse commensurabilem, aut te sedere (horũ n. aliud semper est falsum, alterum interdũ, cũ ista hoc pacto sint non entia) partim, quia est ex eorũ genere, quæ cum entia sint, apta sunt tamen natura sua, vt videãtur esse, aut nõ qualia sunt, aut quæ non sunt, vel-uti pictura & insomnia. Hæc enim etsi aliquid sunt: non sunt tamen ea, quorum imaginationem efficiunt. Res igitur hoc modo dicuntur falsæ, aut b *quia ipsa non sunt aut quia imaginatio quam effic unt, entis non est. Oratio* d *autem falsa est ea, qua versatur in iis, qua non sunt, qua ratione falsa est. Quo fit vt omnis oratio falsa, alterius sit, quã cuius in qua est vera: quo pacto definitio circuli falsa est in triangulo. Est* g *autem cuiusq; rei oratio modo quodam vna (ea nimirum qua quidres*

fit

Res significatæ, tribus modis dici falsæ.

In quo differant hi duo modi.

modis dicuntur falsæ. Vno, si componi non possunt, hoc est, si earum coniunctio non potest existere in rerum natura, vt diameter commensurabilis lateri quadrati, quæ dicuntur impossibilia, & quæ contradictionem implicant. Altero, si non componuntur actu, id est, si earum coniunctio non existit cum existere possit, quo pacto est falsum, Socratem sedere, cum nõ sedet: aut esse beatum, cum non est beatus. Differunt autem hi duo modi non parum. prior enim est eorũ, quæ semper sunt falsa, hoc est, quæ nunquam possunt esse vera, posterior eorum, quæ interdum falsa sunt, h. e. quæ possunt esse vera, quam expositionem adhibeo propter multa falsa contingentia, quæ semper erunt falsa, & tamen non sunt impossibilia. vt esse plures Soles. Deinde, etsi vterque modus significat non entia (nam cum omne ens sit verum, necesse est, vt omne falsum, qua ratione falsum est, aliquo modo sit non ens) prior tamen significat non entia omnino, posterior autem non existentia, quæ quidem modo aliquo nõ entia dici possunt. Tertio si sint entia quidem, sed tamen natura sua apta, vt falsam sui imaginationem efficiant siue illa videantur esse talia, qualia non sunt; vt Iris, quæ videtur colore affecta, cum verum colorem non habeat: siue esse ea, quæ reuera non sunt, vt picturæ hominum, aut eorum imagines in somniis obiectæ, quæ videntur homines, nec sunt homines.

Orationem duob. modis falsam dici.

b *Aut quia ipsa non sunt.* Hoc refertur ad primum, & secundum genus rerum falsarum, quæ in eo conueniunt, quod non sint actu.

c *Aut quia imaginatio.* Hoc refertur ad tertium genus. Proinde verba illa *entis non est*, sic exponenda sunt; Non est talis entis, aut entis, quale est, aut quod ipsa res est, vt patet ex propositis exemplis.

d *Oratio autem falsa.* Duobus modis dicitur oratio falsa. Vno, simpliciter, hoc est, secũdum se, quia significat id, quod non est, nempe rem primo aut secundo modo falsam, vt quæ asserit diametrum esse commensurabilem lateri quadrati, aut Socratem sedere, cum non sedet. Altero, comparatione eius rei, cui non conuenit, vt definitio circuli comparatione trianguli. vtroque autem modo dicere possumus, orationem falsam versari in eo, quod non est, saltem quatenus falsa est. Priori quidem, quia simpliciter res significata non est; posteriori autem, quia applicatur siue attribuitur rei, quæ non est illa ipsa, quam significat.

e *Omnis oratio falsa.* Supple, quæ ratione sit vera.

f *In quo est vera.* Oratio enim vera, vt vera est, semper est entis, falsa autem, vt falsa, non entis.

Discrimen inter orationem falsam simpliciter & applicatione falsam.

g *Est autem cuiusq;.*] Ponit discrimen inter orationem falsam simpliciter, & applicatione falsam: docetque, eam, quæ sola applicatione falsa est, esse veram non solum comparatione rei, quam significat, sed etiam respectu eius, cum quo res significata est idẽ subiecto: quo pacto definitio Socratis est quodammodo definitio Socratis musici. Nam, etsi vnius rei vna tantum definitio dicitur, id intelligendum est de definitione, quam dicunt essentialem, & quæ per sola intrinseca essentiæ principia traditur: at oratio simpliciter falsa, cuiusmodi sunt attributa, quę cõstant ex partibus repugnantibus, vt animal inanimatum, & similia, nullius omnino rei oratio est, quia nihil significat, quod vere sit ens.

h Quo

Digitized by Google

πως αὐτὸ, ἢ αὐτὸ πεποιῆσθαι οἷον, Σωκράτης γραμματικὸς καὶ Σωκράτης μουσικὸς ὁ λόγος ψευδὴς λέγεται· ἀλλ' ἴσως οὐκ ἀπλῶς λέγεται· διὸ h Ἀντισθένης οὕτω ἠγνόησε μικρὸν ἀξίων λέγεσθαι, πολλοῦ τοῦ οἰκείου λόγου ἕνα ἕκαστον. ἐξ ὧν συνέβαινε μὴ εἶναι ἀντιλέγειν, χείρων δὲ μὴ δοκεῖν ψεύδεσθαι ἔτι δ' ἴσως οὐδὲ λέγειν, ἢ μόνον * τοῦ αὐτοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἴσως, ψευδεῖς μὲν ἁπάντων εἶναι λόγους. ἐπεὶ ἦν τινὰ καὶ ἀληθῆ, ὥσπερ τὰ ἐπὶ τοῦ δυεῖν λόγου. τὰ μὲν οὖν ὅλα οὕτω λέγεται ψευδῆ. καθάπερ ὁ λόγος ψευδὴς, ὁ διχῇ ἐς ἀντιφάσεις τῶν τοιούτων λόγων· καὶ ὁ ἐπὶ μέρους τι, ἀλλὰ ὁ αὐτό. καὶ ὁ ἄλλως ἐμπεπλεγμένος τῶν τοιούτων λόγων, ὥσπερ φαῦλόν τι ἀγαγόμενα ψευδῆ εἶναι, ὅσα ἐμπεπλεγμένα ψευδῆ. ὁ δὲ k τὸ τοῦ ἀνθρώπου λόγου ἀποφαίνεται, ὡς ὁ αὐτὸς ψευδὴς

* τοῦ αὐτοῦ.

sit explicat) modo autem alio plures. Nimirum idem sunt quodammodo res ipsa & res aliqua efficta; veluti Socrates, & Socrates musicus. Falsa autem oratio, nullius simpliciter oratio est. Quocirca h magna insciticia tenebatur Antisthenes, cum crederet nihil dici nisi propria oratione, cuiusque sua: unde illud accidebat, non licere contradicere, atque adeo mentiri propemodum. At possumus unumquodq; tum propria ipsius, tum etiam alterius oratione appellare: idque tum falsa omnino enunciatione, tum aliqua etiam ex parte vera. quo pacto ecto, dualitatu ratione dupla dicuntur. Atq; hæc quidem hoc modo dicuntur falsa. Homo i vero falsus is dicitur, qui ad huiusmodi orationes proclivis est, easq; data opera sectatur, neq; alia de causa, sed ob id ipsum: itemq; qui alia talium orationum est effector: quo pacto & res eas falsas esse dicimus, quæ falsam imaginationem efficiunt. Hinc k fit, vt oratio illa, qua in Hippia concluditur eundem esse mendacem

h *Quo circa magna.* Quia oratio simpliciter falsa, nullius rei oratio est, colligebat Antisthenes, omnem orationem quæ de aliquo diceretur, esse propriam illius. Ex qua deinde conclusione suam illam absurdam sententiam concludebat, neminem posse cuiquam contradicere, ac proinde nec mentiri propemodum. Nam, si omnis oratio est propria eius de quo dicitur, non licebit dicere diuersas orationes de eadem re significata. quare cum contradictio dari non possit nisi diuersa de eodem dicantur (nam qui idem de eodem dicunt, nequaquam sibi contradicunt) nemo cuiquam poterit contradicere. Cum autem ii, qui mentiuntur, ferme id faciant, vt aliis contradicant, nemo ferme mentiri poterit. Sed quanta insciticia hæc dicat atque concludat Antisthenes, facile perspicitur. Primum enim, etsi oratio simpliciter falsa, siue in se repugnans nullius rei oratio est vt homo rationis expers, oratio tamen vera de pluribus dici potest primaria quidem ratione de vno, de eo, inquam, quod per se ac primo significat, secundaria vero de iis, quæ ratione secundaria aut per accidens significat, vt definitio hominis de homine, & de Socrate, & de musico Socrate, & duplum de duobus, & iis quæ rationem dualitatis participant, vt de quatuor, sex, octo, & numeris, rebusque aliis paribus. Deinde, etsi non licet de eodem diuersa repugnantia dicere, licet tamen diuersa de eodem non repugnantia. Præterea, etsi non licet diuersa repugnantia de eodem vere dicere, licet tamen vnum vere, alterum falso. Adde, ad contradictionem non esse necesse, vt diuersa de eodem dicantur (tametsi ex diuersorum affirmatione sæpe sequatur contradictio) sed vt idem de eodem affirmetur, & negetur. Postremo frequentius dicitur mendacium non contradicendi causa, quam contradicendi. Vno enim dunta\at modo mentiri quis potest contradicendo veræ enunciationi propositæ, quia vni enunciationi vna tantum contradicit: at infinitis, non contradicendo, sed attribuendo disparata prædicata, quæ non insint, vt est luce clarius. Quod ad verba attinet, cum audis *vnde illud accidebat* subaudi *ex Antisthenis sententia.* Neque enim ea illatio Aristotelica est, vt quidam existimant, sed ex Antisthene desumpta.

Conclusio Antisthenis impia.

Sæpius dici mendacium non contradicendi quàm contradicendi causa.

i *Homo vero falsus* Dupliciter ait, hominem dici falsum, siue fallacem. Vno, si proclivis sit ad orationes falsas, easque studiose sectetur, idque faciat non propter lucrum aut gloriam captandam, aut adulationis causa, aut denique ob aliquid aliud, sed ob id ipsum, quia delectatur mendaciis. Qui enim alia de causa mendacia sectantur, ab eo potius vitio, à quo impelluntur ad mentiendum, appellandi sunt. Nam qui propter lucrum mentiri solet, potius dicendus est cupidus, quam mendax: & ita res habet in cæteris. Loquitur enim Aristoteles non de actu, sed de habitu, nec de quauis denominatione, sed de ea, quæ a fine ducitur. *Par est enim* (inquit ille in secundo libro de Anima cap. 4. text 49.) *à fine rem denominare.* Altero modo dicitur homo falsus siue fallax, siue sit aliis auctor & causa, vt assentiantur falsis orationibus, cuiusmodi sunt sophistæ & hæretici.

Duplicitèr hominem dici fallacem.

k *Hinc fit vt oratio illa.* Detegit ex priori significatione hominis fallacis vitium argumentationis illius qua Hippias Sophista apud Platonem concludit, eundem esse fallacē & veracem. Ideo enim absurdam conclusionem colligit, quia sumit tanquā veram propositionē, eum esse mendacē qui mentiri potest. cui propositioni cum adiungit aliam verā, nempe scientem & pruden-

Argumentatio fallax Hippiæ Sophistæ.

καὶ ἀληθής. τὸν δυνάμενον γὰρ ψεύδεσθαι, καὶ ἐθέλοντα ψεύδεσθαι καὶ ὁ εἰδὼς καὶ φρόνιμος, ἔστι, λέγει τὸν ἑκόντα φαῦλον βελτίω. τοῦτο δ' ψευδῆ λαμβάνει ἀφ' ἑαυτοῦ. ὁ γὰρ ἑκὼν χωλαίνων, τοῦ ἀνάγκῃ χωλαίνοντος. τὸ χωλαίνειν, τὸ μιμεῖσθαι λέγων, ἐπεὶ εἴγε χωλὸς ἐκὼν, χείρων ἂν εἴη τοῦ ἀναγκαίου, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἄλλου, καὶ τοῦτο.

mendacem, & veracem, fallax sit. Sumit enim eum esse mendacem, qui mentiri potest: at hic sciens & prudens est. Eum l etiam, qui sponte malus est, meliorem esse ait: quod falsum inductione accipit. Qui enim sponte, inquit, claudicat, præstantior est eo, qui invitus id facit: quo loco claudicantem appellat eum, qui claudicantem imitatur. Nam, si sponte claudus esset, forsitan esset deterior, quod perinde in moribus accideret.

rem posse mentiri, atque adeo eum maxime id posse facere, qui sapiens est, tandem concludit, eundem esse fallacem & veracem, quod nemini dubium sit, quin prudens & sapiens sit verax. Vitium huius rationis in eo cernitur, quod a potentia fallendi non ab habitu & studio appellet hominem fallacem.

In quo peccet. Altera eiusdem Hippiæ ratio.

l *Eum etiam qui.* Ex eadem priori significatione fallacis ostendit, quid peccet ratio altera, qua Hippias eodem loco infert, meliorem, hoc est, minus malum esse eum, qui sponte peccat, quam qui modo aliquo coactus. Peccat enim æquivocatione claudicantis, dum ait, præstantiorem esse eum, qui sponte claudicat, quam qui invitus. Vt enim sumptio hæc vera sit, necesse est, vt in priori parte comparationis accipiat claudicantem pro eo, qui claudicantem imitatur: in posteriori autem pro eo, qui vere claudus est. Nam, si in vtraque accipit claudicantem pro eo, qui vere est claudus, aperte falsa esset sumptio; quandoquidem qui data opera se claudum faceret, deterior esset eo, qui id invitus pateretur. Qua in re similis esset claudus voluntarius voluntario mendaci. vt enim mendax voluntarius, & qui non aliam ob causam mentitur, nisi quia mendaciis delectatur, peior est in moribus, eo, qui quodammodo coactus id facit, ita qui se claudum faceret peior esset in naturalibus eo, qui vel è natura, vel ab alio fieret claudus, vt qui & in pedibus & in mente haberet vitium naturæ repugnans. Vtitur autem Aristoteles verbo *fortasse*, quia vitia voluntatis peruersæ (etiam affectantis aliquid, quod contra naturam sit) non admodum proprie dicuntur vitia naturæ.

Mendax voluntarius peior coacto.

ΚΕΦ. Α'.

Text. 35.

Συμβαίνειν δ' ἔνια λέγεται ὁ ὑπάρχειν μέν πού; καὶ ἀληθῆς εἶπεν, ὃ μέν τι ἔστιν ἐξ ἀνάγκης, ἔστι δὲ ἐπὶ τὸ πολύ. οἷον, εἰ τις ἐρυθίων φυτῷ βόθρον, τύχοι θησαυρόν. τοῦτο τοίνυν συμβαίνειν τῷ ἐρυθίοντι τὸν βόθρον, τὸ εὑρεῖν θησαυρόν. ἔστι γὰρ οὐκ ἐξ ἀνάγκης τοῦτο οὐκ τοῦτο, οὐδὲ μετὰ τοῦτο, οὐδ' ἐξ ἐπιπολὺ ἄν τις φυτεύῃ, θησαυρὸν εὑρίσκει. καὶ μουσικός γ' ἄν τις ἂν λάθοι, ἀλλ' ἔστιν οὐκ ἐξ ἀνάγκης, οὐδ' ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτο γίνεται, συμβαίνειν αὐτὸ λέγομεν. ὥς τ' ἐπεὶ δύο ὑπάρχει τὰ, καὶ ποῦ, καὶ ὅτε τοῦτο, τὸ ποῦ καὶ τὸ

CAP. XXX.

Text. 35.

ACcidens a dicitur id, quod inest illud quidem alicui, & cum dicitur, non tamen aut necessario, aut maiore ex parte: vt si quis planta fossam fodiens, thesaurum inueniat. Itaque thesaurum inuenire accidens est effodienti fossam, quia neque ex necessitate illud ex hoc, aut hoc post hoc sequitur: neque sæpius euenit, vt qui plantat, thesaurum offendat. Fuerit etiam alicui musicus aliquis. Verum, quia necessario nec maiore ex parte euenit, accidens illud appellamus. Quocirca b cum aliquid insit, & alicui, atque huiusmodi nonnulla, alicubi etiam

CAPITIS TRIGESIMI EXPLANATIO.

Accidentis significationes.

A*Ccidens a dicitur id.* Exponit vltimo loco, quotmodis dicatur accidens, duasque eius significationes tradit: vnam, qua significat attributa fortuita, seu quæ raro euenunt (quæ quidem est præcipua accidentis significatio) alteram, qua significat ea, quæ etsi per se conueniunt non tamen ad essentiam pertinent.

b *Quocirca cum aliquid.* Declarat naturam accidentium prioris generis, docetque illa esse iis attributis, quæ sunt determinata quidem, quoad tempus & locum: indeterminata vero quoad causam. Oppositæ conditiones coniunctæ in natura accidentium posterioris generis. Sunt enim indifferentia quoad locum & tempus, & habent causam certam & determinatam, per quam suis subiectis conueniunt. Quo loco aduerte primum, accidentia prioris generis dici accidentia per accidens, posterioris autem accidentia per se. Deinde non omnia, quæ per se conueniunt rei, vt hoc loco sumuntur verba *per se*, conuenire necessario, sed satis esse, si conueniant ex propensione naturæ, aut intentione voluntatis eorum subiectorum, quibus

Accidentia per accidens. Accidens per se quomodo vocalo o

quibus conueniunt, etiamsi nonnunquam aut æque, aut etiam sæpius impediantur. Dico autem *nonnunquam*, propter quædam naturalia attributa, quæ rarius impediuntur. quale est, hominem habere actu duos pedes. Addidi *aut æque*, propter ea, quæ non magis in hanc partem, quam in illam cadunt, cuiusmodi sunt euentus bellorum. Adieci *aut etiam sæpius* propter quædam ardua & difficilia, quæ etsi sunt per se intenta, rarius tamen eueniunt, vt esse beatum, & valde potentem. Vnde colliges, non omnia accidentia, quæ raro conueniunt subiectis, comprehendi in priori genere accidentis, sed quæ conueniunt præter inclinationem naturæ, aut propositum voluntatis. Vnde patet, imperfectam futuram explicationem prioris modi accidentium, nisi adderetur, id quod dictum est de indeterminatione caussæ. Nam omne accidens, quod conuenit rei per certam causam, in ea, quatenus talis est, existentem, dicitur de illa per se, etiam si aliquando impediri possit, quo pacto conueniunt rebus naturalibus non solum proprietates, sed etiam alia pleraque.

A eidem. quod res per certam caussam conuenit dici de illa per se.

ἀεί ποτε, ὅτι μὲν οὖν ἐνδέχεται μὴ, εἰπεῖν μὲν οὐδὲν πάλαι, λεκτέον δ' ἐστὶν ὅτι συμβεβηκὸς ἔστιν. οὐδὲ διὰ τοῦτον ἀφίκετο ἀεὶ εἰς Αἴγιναν ἢ συμβεβηκότως, ἀλλὰ τὸ τυχόν. τοῦτο δ' ἐστὶν αἰτίαν τινὸς εἰς Αἴγιναν ἐλθεῖν, εἰ μὴ διὰ ταῦτα ἀφίκετο ὅπως ἐκεῖ ἔλθῃ ἀλλ' ἄνεμος ἐξενεχθεὶς, ἢ ληστὰς ὑπομείνας ἀνῃχθείς. γίγνεται δὲ δι', καὶ ἔστι τὸ συμβεβηκὸς, ἀλλ' οὐκ ἦν αὐτὸ, ἀλλ' ἕτερον· ἡ γὰρ χάρυβδις οὐκ ἦν ἕνεκα τοῦ ἐλθεῖν. τοῦτο δ' ἐν τοῖς λίγνοις λίγεται· καὶ ἄλλως συμβεβηκὸς ἐστιν ὅσα ὑπάρχει μὲν τοῖς οὖσι τινὶ καὶ ἐνδεχομένῳ καὶ οὐ τῇ οὐσίᾳ ἁπλῶς, οἷον τῷ σκιρτᾶν, ἢ δύο ὀρθὰς ἔχειν· καὶ ταῦτα μὲν οὖν ἀΐδια ἐνδέχεται εἶναι, ἐκείνων δ' οὐδέν. λέγω δὲ τὰ τοιαῦτα οἷον ἐπιφάνειαν.

etiam, & aliquando, quicquid inest quidem, sed non hoc propter hoc, aut hoc tempore, aut hoc loco, accidens erit. Itaque accidentis nulla est determinata caussa, sed fortuita, quæ indefinita est. Accidit, vt qui in Aeginam venerit, si non ea de caussa illuc appulit, vt illuc veniret, sed à tempestate pulsus, aut à prædonibus captus, ortum est igitur, atque exstitit accidens, verum non ratione sui, sed ratione alterius. Tempestas enim in caussa fuit, vt illuc appelleret, quo non nauigabat, hoc autem erat Aegina. Dicitur c & alio modo accidens, nempe omnia, quæ per se cuiquam insunt, nec sunt in substantia, quo pacto inest triangulo habere angulos rectos. Atque hæc quidem sempiterna esse possunt, illorum autem nullum. Cuius rei ratio alio loco traditur.

c *Dicitur alio modo.* Tradit posteriorem significationem accidentis, quæ ex dictis patet, ex quibus etiam est perspicuum cur addat accidentia huius generis, posse esse sempiterna, nec dicat omnia esse sempiterna. Curantem hæc possint esse sempiterna, illa vero minime, ex aliis locis petendum esse ait. Quibus verbis lectorem reiicere videtur ad libri Physicorum secundi caput 4. & seqq. vbi de casu & fortuna disputauerat, itemq; ad libros Resolutorios, vbi 1. prior. c. ex contingentibus caussis nihil necessarium demonstrari ostenderat.

FINIS OPERIS.

Digitized by Google

INDEX

RERVM ET VERBORVM IN VOLVMINIS HVIVS TOMO POSTERIORE INPRIMIS MEMORABILIVM LOCVPLETISSIMVS, & accuratissimus, vbi numerus, paginam, litera vel literæ, paginæ quotam partem significant. Nota, nos & hic literis ob maiuscularum penuriam minusculis vti coactos esse.

A

Abstracta de concretis tanquam genera & species non dicuntur 461 d quomodo distinguantur à concretis 402 a

Abstractio eius quod vniuersale est sensibus externis fieri non potest 1001 e negationis quid sit 999 d præcisionis quid sit 999 d quænam vniuersalibus accommodanda sit 1000 a b quid & quotuplex sit 999 a realis quid 999 c triplex 999 c vel per speciem vel conceptum fit 965 c

Abstractum & concretum quomodo pertineant ad idem prædicamentum 579 b

Abstrahere potentiis appetitiuis non dicimur & quare 999 c quid sit 999 b

Absurditates ex opinione quorundã res infra deum nihil agere asserentium sequentes 1115 b c &c

Acatius 524 f

Acceptio mutationis triplex 726 e mutationis triplex in ignis è filice generatione ostenditur 727 c peoprii duplex 1154 f

Acceptiones verorum tres 949 d

Accidens à proprio quinq; differt discriminibus 1112 f absolutum deo non aduenit 192 f aliter ex vi nominis aliter ex vsurpatione philosophorum dicitur 1118 b completum cur accidentium omnium genus non sit 442 a est quod contingit eidem inesse vel non inesse 1119 f & substantia genera prædicamentorum summa videntur esse 231 d & substantia opposita contradictoria non sunt 442 d in agendo substantiæ subordinatum an & quomodo sit 121 c in subiecto accidenti alteri debito poni potest virtute diuina 603 b omne in agendo pendet à substantia 109 b prout vniuersale quid est quo pacto definiatur 1118 c quo pacto debeat subiectum, cui inest, denominare 882 c quo pacto libri metaphysicorum Aristot. 5 cap. septimo sumatur 410 f quod causalitas sit non in creatione solum, sed & in generatione dari non posse 182 e f quot modis accipi consueuerit 1117 c rei per causam certam conueniens, dicitur de illa per se 1142 a singulare ad quam substantiam habeat ordinem 112 c sine principium principale accidentis productiuum an instrumentale tantum 108 a vt idem re cum substantia esse possit 814 b

Accidentia à relationibus denominantur interdum 797 a corruptibilia num tempore mensurentur 749 c & propria quæ in re maxime inter se distinguantur 1112 c Eucharistiæ habent alium essendi modum post consecrationem quam ante 409 f genera & species esse possunt, differentiæ esse non possunt 1111 e in sacra eucharistia virtute diuina sine subiecto sunt 901 c indiuiduationis principia non sunt 359 d inseparabilia quo pacto ad quartum vniuersale pertineant 1123 d naturæ Christi assumptæ quo referenda sint 585 f num magis & minus recipiant 1114 d num ponantur in prædicamentis prout nominibus potius abstractis quam concretis significantur 460 e per accidens 113 f plura speciei eiusdem num in subiecto eodem esse possint 597 a prædicabilis quinti cur & quomodo conueniant 966 c prædicabilis quinti cur natura communibus primo non conueniant 1127 c prædicabilis quinti num sua subiecto rumque existentia indigeant ad d vt subiectis conueniant 1132 b principia iudiuiduationis an sint 357 a quædam communicantur 1125 a quædam communicantur minime 1125 b quænam virtute diuina in subiecto eodem simul poni possint 603 d rei corruptibilis corrumpuntur, dum illa corrumpitur 374 e f speciei eiusdem quænam potentiæ ne diuina quidem in subiecto eodem simul esse possint 603 c spiritualia creenturne cum in subiecto vel extra subiectum à deo producantur 122 d substantia sunt posteriora 618 f substantiarum spiritualium intensionis & remissionis capacis quonam tempore mensurentur 750 a successiua defensa 287 d & c vadenara esse suum habeant 1006 c

Accipere esse non idem est quod pati 431 a

Acquisitiones motus & temporis cur motus non sint 734 a

Actio creandi est in creaturis, & quo pacto id accipiendum sit 883 c directa & reflexa 121 d duplex 186 c & passio entia distincta non sunt 441 d instrumenti duplex 109 f intellectus ad essendi & prædicandi aptitudines quo pacto requiratur 110 c nobilior est potentia, & in quibus & quomodo id intelligendum sit 883 b c num in agente sit nec ne 304 c principalis causa est actionis subordinatæ 140 f numeris proprie tribui non potest 790 b peccantis vt sit propter deum 186 d qua deus conseruat esse angeli successiua non est 738 b quatenus mala moraliter sit in agente 882 f quid sit 194 b ratio generalis est causandi causæ efficientis, & quomodo hoc intelligendum 94 d subordinata actionis principalis causa non est 140 f supernaturalis quo pacto miraculum dici vel non dici debeat 1188 a transiens num sit in agente 877 a b tribuendæ generanti 107 d Actione in rei naturalis generatione duplex fit 103 d

Actionem & passionem formas non esse opositas 881 a b

Actiones æuiternorum non omnes æuo mensurantur 739 c dei immanentes conficiunt omnia quæcunque facta manent 879 b diuinæ formæ perfectionesque dei non sunt. & quare 849 b c duplices sunt 111 c effectiuæ à substantiis proficiscuntur 100 d quænam tempore discreto mensurentur 740 a b sunt singularium substantium

Actus

Digitized by Google

Actus audiendi quid ageret si positus in oculis esset 304 e datur in omnibus caussarum generibus 1792 essendi in multis actus non est inhæretia 971 d e essendi in pluribus rerum vniuersalium proprius cuiusmodi sit 971 e & aptitudo, licet in eadem scientia tractentur, penecessarie tamen ad eandem non pertinent 428 f 429 a in definitione motus quid per quosdam significet 716 e non omnis est in eo cuius est 882 d e secundus semper est perfectior primo 774 c vnus per se è duobus non fit, & quomodo illud intelligendum sit 554 b

Acutum & graue in sonis num specie differant 607 c

Æqualis quænam proprie sint 756 d

Æquiuocationes in generibus num lateant 512 c

Æs genera quæ habeat 51 b

Æstimatiua etiã diu retinet species 1008 e

Ætas quibusnam proprie conueniat 744 c

Æternitas 740 f sub genere nullo est 751 f

Æternum ab æuo quid differat 742 e

Ænum 740 f ab æterno quid differat 742 e ad prædicamentum quantitatis non pertinet 752 b

Affirmantes, non, vbicunque detur ordo, dari priioritatem 32 b

Agens introducens formam idem est cum disponente formam 109 e omne quomodo instrumentum caussæ primæ dici debeat 140 a b per accidens contrarium efficit modis quatuor 229 b primum quo pacto cum agentibus particularibus concurrat 198 e quid sit 962 a

Agentia creata formis non internis solum sed & externis perficiuntur 881 f essentialiter subordinata non mouent nisi mota 140 c immediate agere quot modis dicantur 144 c libera quopacto à caussa prima moueantur 148 e libera quo pacto subordinentur Deo 185 a b naturalia in materiam nudam agere non possunt 90 e f secunda num ad virtutis suæ completionem concursu diuino indigeant 146 f

Agere de prædicamentis ad philosophum primum an pertineat 417 b de prædicamentis ad scientiam nullam certam pertinet 418 d

Aliqua idem realiter esse quo pacto dici soleat 678 a

Aliquid alicui conuenire potest ante existentiam realem & obiectiuam quàcunque 998 c infinite extensum num dari possit 636 d singulare per se vt sit quid requiratur 361 d e verbum in relatorum definitione quam vim habeat 856 d

Aliquidne genus esse possit logice quod physice non sit 510 d

Amor amicitiæ & concupiscentiæ quomodo ad fines accommodetur 153 d

Analoga reducta 3 c

Analogia quot modis sumatur 355 e

Angeli cur similes sibi orbesducere non possint 130 e num in prædicamento substantiæ per se ponantur

Angelus contingentia futura cur non ineatur 740 d in spacio tanto in quanto operari potest, esse nequit 901 a

Anima caussa motus est in genere triplici 269 a b Christi cognoscit infinita in verbo diuino 698 d Christi num possit esse instrumentum creationis definita 109 d mundi quo pacto è sententia Platonis posita sit 306 d nostra immortalis 75 b perfectorum quomodo sit terminus aggenerationis 875 d rationalis à Galeno non recte mortalis est dicta 1009 d sensitiua & vegetatiua in rationis participe continetur 688 e f

Annus mente sublata, quomodo esset vel non esset 731 c

Antiquitas Nominalium 541 d sententiæ prædicamenta decem nec plura nec pauciora statuentis 433 b

Appetitus vterq; in nobis etiam modo suo executiuus est 885 c d

Apprehensio simplex duplex est 1001 b

Aptitudo essendi in pluribus per modum identitatis quidnam sit 973 a essendi in pluribus quænam faciat rem vniuersalem 971 c modus est essendi potentialis 974 f proxima quid sit recentioribus 977 c quam supponat vnitatem 986 e remota quid sit recentioribus 977 a sine actu intelligi non potest 428 f

Aqua quomodo sese reducat ad frigus 107 b

Arbitrium hominis liberum tollitur opinione illa, qua res creatæ nihil agere putantur 115 f 176 a

Architas prædicamenta cur fecerit 433 e

Argumenta ad Dialecticum solum pertinere, agere de prædicamentis, probantia 417 d e f ad metaphysicum pertinere 418 b c d conglobata 955 c decem & septem prædicamenta esse probantia 419 e &c distinctionem formalem fundentia soluuntur 449 b entia quædam absoluta, à caussisque & effectis distincta esse probantia 187 b &c indiuisibilia re & à se inuicem & à tempore non distingui probantia 693 b motorum veram quantitatis speciem non esse probantia 705 d e &c pro materia signata adducta, quatenus non recte concludunt soluta 379 f &c quibus prædicamenta pauciora quã decem esse contendebatur, soluuntur 446 d quibus prædicamenta plura quam decem esse demonstraretur soluta 436 e f

Argumentatio fallax Hippiæ sophistæ 1138 f

Argumentum ex definitione prædicamenti ductum 475 f 476 a patrum contra Arrium 128 b superficies extremas impugnans 696 f

Aristoteles ad situm & habitum per se non esse motum quare non docerat 725 d agatne in prædicamentis de rebus an de verbis 427 d an recte probauerit ad substantiam & relationem non esse motum 726 a contra Platonem bene colligit hominem communem, idealem, incorruptibilem non dari 507 e cur de natura prius quam de motu explicuerit 429 b cur motum localem per superficiem extremam definierit 725 a cur ordine priora cæteris priorum generibus adiunxerit 29 f cur quæ numero vnum sunt, per materiam potius definierit 378 b c de prædicabilium dispositione prius quã de enunciatione differuit 429 b de relatis dubie admodum locutus est 839 f errat, deum ex naturæ necessitate agere putans 158 a genera principiorum multa prætermisisse videtur 36 d in libro de prædicamentis agit præcipue de vocibus 427 f num recte principiorum genera tradiderit 36 b potentiam logicam siue absolutam non ignorauit 687 a principia plura fecisse videtur quam deduxit 37 c qua ratione scientiam, intellectum, & sensum relatiua generis tertii esse dixerit 839 b c quid de cœlorum ad motum propensionem senserit 273 c Situs & Habitus quare non meminerit 414 d species qualitatis modos appellauit 770 e

Arithmetica quod habeat subiectum 658 c scientia vere realis est, etiamsi de numeris agat 667 c

Arrius & Sabellius vt circa personas errauerint 522 d

Assumi materiam ad formam distantem informandam num implicet contradictionem 74 e

Attributa Dei omnia infinita sunt 483 f diuina quomodo & inter se, & a personis distinguantur 402 d e

Attributum quantitati non omni competit 713 b quantitati soli non conuenit 755 e substantiæ vltimum explicatur 648 f

Auctor naturæ primus vt species formarum determinet 1131 f potius quam principium in diuinis assumpsisse debet 53 f

Auctoritas diui Thomæ vbique suspicienda 180 c

B

Bene in habitus definitione cur additum fuerit 923 e

Bonum Deus ipse 1124 d

INDEX.

C.

CAdauer semper numero idem esta quocunque peremptus sit homo 197 b
Caietanus de vnitatibus non tam recte sensit quam Capreolus & Soncinas 968 d
Caietanus subsistentiam in diuinis vnicam essentialem, personales autem tres esse statuit 525 e
Calor æstiuus cur frigus puteorum intendat 229 d
in specie qualitatis prima non ponitur 725 c
Candor à Deo extra substantiam & quantitatem omnem conseruari potest 642 b
Caput dini Dionysii num viueret 297 b
Caro os, nerui num formis diuersis informentur 295 c
Causa cur ex homine & veste prædicamenta duo non fiant 439 e
efficiens Deo non subordinatur 170 e f
efficiens quid 59 b
& effectus quot modis cõsiderari possint 250 f
finalis Deo non subordinatur 171 d finalis etiam non existens caussat 163 a formalis deo non subordinatur 171 b c formalis explicata 78 c formalis vel exemplaris est vel informans 171 b c materialis Deo non subordinatur 171 a nulla formalis, vt talis est, ne externa quidem à Deo ipso suppleri potest 638 a popularis teneri accepta quid significet 53 b prima effectus plures habere debet & quare 10 e principalis ab instrumentali quomodo differat 108 f
proprie dicta in connexionibus proprie dictis non datur 332 e
quid differat à principio 51 e f 52 a &c
secunda quo pacto virtute diuina causæ alterius effectum producere possit 103 a
theologis Græcis quam late pateat 51 c
vna cur alteri essentialiter subordinata esse dicatur
vera, cur numero hic effectus producatur quænam sit 101 a
vna & definita an è multis indeterminatis aggregari queat 200 a
Causæ accidentariæ 66 b
efficientes definitæ 92 e &c
finales 186 a
formales 181 d materiales 185 b num mutuo sibi sint causæ 253 a omnes essentialiter subordinatæ num ad eandem effectum immediate & quo pacto concurrant 183 c
omnes num principia sint 54 d
plures effectus eiusdem num coniunctim esse possint 209 a
plures effectus eiusdem num diuisim & non coniunctim dari possint 105 c
Causæ plures quo pacto sint effectus vnius 62 e
quemadmodum sibi inuicem causæ sint 211 a
quo modo per se demonstrentur 445 a
quot dicantur modis 51 b
secundæ quo modo determinentur à prima 141 e
subalternæ 62 e 183
Causæ tot modis dicuntur quot principia 14 e
vniuocæ plurimæ res possunt producere quas conseruare non queunt 197 d
Causalitas causarum secundarum quo pacto suppleatur à Deo 133 b
efficientis accidens absolutum non est 188 c d
formæ accidens absolutum itidem non est 190 e
generis vnius à causa generis diuersi non suppletur 176 d e
materiæ accidens absolutum non est 190 e
quid sit 72 f
Causalitates causarum omnium nullo authore sunt accidentia à causis & effectis distincta 192 a b
Causam non causare actu, nisi cum actu sit, quomodo intelligendum 162 b
Causas creatas omnes Deo subordinatas esse 172 d
Cerebellum spirituum perficiendorum officina est 1012 f
Cerebrum in quot partes diuisum sit 1007 a
Character per sacramenta tria imprimi solitus 824 b
Christus creatura non est sed creator 537 f
cum cæteris homo est vniuoce 552 b
dominus an sit substantia prima prædicamentalis 556 c d
dominus quam habeat in eucharistia existentionem 643 d
dominus quomodo post resurrectionem loca varia peragrarit 816 c d
est mortuus quo sensu & quando vera sit enunciatio 1134 b
est nomen hypostasis 560 b
filius beatæ virginis cur dominus dicatur 836 a
nomen quid notet 578 d
non esse mortuum, num propositio vera sit, quatenus Christus per triduum mortuus fuit 1136
quatenus homo, perfectus est in genere hominum 914 e
vt hic homo, vere propriequæ substantia prima est 578 a
Cœli horum inferiorum causæ vniuersales sunt 274 b
influendi munere priuandi non est ut post vltimum diem, sed munere perficiendi 278 b
quibus hominum vsibus post iudicium vltimum inseruituri sint 278 d
Cœli quo pacto deo magis assimilẽtur 279 a
Cœlum cur sine efficientem habuerit ex Aristotelis mente 161 f
empyreum 279 b
secundum se indifferens est ad motum & quietem 274 e
Cognitio abstractiua 740 e
Cognoscere contingentia futura dei proprium est 957 c
Cognoscere à priori & posteriori quid sit 55 b
Collectio accidentium affecta 158 c
causarum particularium ad effectum numero hunc quo modo se habeat 206 f
Communia num propriis priora sint 49 b
Complementa suppositorum à differentiis individuis quid differant 599 d
suppositorum in creaturis subsistentiæ sunt, & quomodo 644 a
Compositio substantiæ corporeæ duplex 510 a
Conclusio principiata in personis diuinis 31 b
quæstionis, an omne principians primo principiato sit prius 51 d
Concreta ab abstractis quomodo distinguantur 402 a 517 d
accidentium quo pacto in prædicamentis ponantur 460 b 517 d
Concretũ & abstractum quomodo ad prædicamentum idem pertineant 517 f
Concretum quam habeat significationem 457 b
Concursus Dei cum causis æternus non est 193 f
diuinus ad agendum necessarius sit deo, vt causam secundam iuuet 198 b
diuinus an ad virtutem agentium secundorum complendam requiratur 240 f
diuinus quo pacto ad effectū determinationem secundum Ægidii Romani sententiam requiratur 240 a
ne diuinus quidem effectus potest, vt causalitas generis vnius à causa generis diuersi suppleatur 176 f
Conditio materiæ corruptibilium 1121 e
trium vna ad distinctionem realem requiritur & sufficit quoque 397 b
Conditiones prædicamentales ad quatuor prima simpliciter pertinent 440 d e
prædicamentales duæ vltimæ expenduntur 474 b
relatorum realium 502 a
Connexiones in rebus creatis simpliciter necessariæ num sint 317 b
Connexiones necessariæ negatiuæ sunt identitates 322 b
quid sint 324 e
rerum plurimæ simpliciter necessariæ sunt 325
Connotatiua quomodo de seipsis dicantur 303 a
Conseruare partes cœli physice quid sit 237 d
Conseruatio & productio idem sunt in successiuis 247 d
& productio in quibus æque sæpe fiant 207 b
Consideratio causæ triplex 240 b
lineæ & superficiei duplex 537 d
maris & fœminæ notabilis 1030 c
naturæ communis triplex explicata 455 b
rerum quæ fiant vniuersalis, triplex 611 e f
superficiei duplex 617 e
vniuersalis germana 642 e f
Considerationes motus quatuor 709 b
Constantia in motu cœli tanta vndenam sit 272 c
Contingentia connexionis necessitati prædicationis non obstat, & quomodo non obstet 360 b
quomodo propositionibus per se repugnet 582 a b
Continuitas motus à tempore constituitur & distinguitur 709 a

motus, affectio proprietasve motus ipsius est 709 d motus quo pacto se habeat ad motum 706 f motus speciem quandam quantitatis continuæ à cæteris distinctam constituit 708
Continuum philosophice definitum 339 f 341 e quid 339 f
Contraria in duplici genere sunt 594 d per aliud 594 f per se 594 e
Controuersia de consideratione vniuersalis germana inter philosophos celebris 949 f
Conuenientia in vniuocam & analogicam distincta 385 e substantiæ & naturæ duplex 517 d
Corpora Augustino præter substantias spirituales mouentur non mouent 320 e beatorum num partes plures in vna loci parte habere possint 643 e d, cœlestia num in prædicamento substantiæ per se ponantur 501 e lumin. si duo, æqualia magnitudine, intensione locis, agendi vi num æque propinqua sint diaphano cuidam 209 e non adeo distant à Deo quam materia 121 f num infinita, si darentur, ex parte loci omnia contineri possent in eodem 308 a sensibilia quænam habeant principia apud Platonem & Pythagoram 482 d sensibilia vniuersalia cur ab Aristotele inter ea non, quæ ad prædicamenta reuocantur, non comprehenderit 479 e
Corpus definitum 631 e domini in Eucharistia more indiuisibilium est 902 e essentialiter longum & latum qua ratione non sit 675 e humanum quo pacto causa sit operationum animæ perfectiorum 1094 e idem num virtute diuina pluribus in locis simul esse possit 298 e 300 e idem tametsi pluribus in locis simul esse possit virtute diuina, ad qualitates tamen contrarias moueri nequit 300 f nullum est ad se conuersiuum nisi alterius obiecta 121 e omne compositum est 241 d
Correlatiua quomodo natura simul sint 828 f
Correlatiuum adæquatum quid sit 1076 e primum & immediatum quid sit 1076 e quid sit 760 d specie idem quo pacto ad specie diuersa referatur 1680 a
Corruptibile & incorruptibile cur genere differre dicantur 506 a
Corruptio accidentium consideratur 715 d cur inter mutationes numeretur 712 e dupliciter considerari potest 714 b quo pacto temporaria sit, & inter terminos positiuos fiat 714 d vnius quomodo sit generatio alterius 205 b
Creare materiam sine forma num miraculum sit 82 a
Creare solius Dei est 131 e
Creari quid sit 741 f
Creata omnia in Deo quomodo sint 896 f
Creatio an à creatura distincta sit 188 e mundi cognita fuisse viderunt Aristotelici 36 f num productio entis sit qua ens est, & quomodo id accipiendum 129 c quos essendi modos dicat 190 e subiectum non supponit, sed producit 227 b
Creatum, etiam vt instrumentum, creare nequit 126 e nam creare possit 122 b principaliter creare non potest 124 a b
Creaturæ & deus causæ totales quo modo sint 143 b immateriales materialibus perfectiores 123 a b

D

Dæmonia inter substantias sensibiles relata & quare 479 e
Dari species infimæ proprium aliquid, quod genus sit contradictionem non implicat 1129 f
Declaratio definitionis motus 728 a b
Decreta conciliorum 590 b
Definitio accidentis è Platone elicita 1119 e animæ 109 d animæ explicata 271 e causæ finalis 59 e continui philosophica 339 f 341 e distinctionis ex natura rei 399 f 399 a elementi 285 b elementi Aristotelea num vulgata elementa comprehendat 139 b entis realis & rationis 467 b fundamenti 797 b habitus e septimo physicorum exposita 730 c hypostasis è Basilio 513 b imaginationis explicata 1010 e lineæ, superficiei corporis 631 e motus ab Alexandro tradita impugnatur 718 a motus è tertio Physicorum desumpta 269 e naturæ 517 c naturæ apud Aristotelem quomodo aptius Latine reddi posset quam reddita fuit 270 e naturæ vt à theologis vsurpetur 517 c num per natura prioris tradatur 842 f personæ ex Boetio 519 c personæ primæ quo pacto personis diuinis essentiæque adeo diuinæ conuenire possit 513 f 514 a potentiæ activæ 619 f potentiæ Aristotelea in mysterio trinitatis non valet 49 d principii confusissima 16 b principii quam apte tradita fuerit 41 e f principii quodammodo distincta 16 b c principii tertia 11 a principiorum generalis 11 f principiorum in Physicis tradita quo pacto sit intelligenda 16 e qua ratione à definito distinguatur 477 d qua ratione semper conueniat definito 305 a b rei impossibilis 628 q relationis realis 831 e relatiuorum rationis 800 a relatiuorum realium 799 f relatorum loco secundo tradita in prædicamentis exponitur 801 c serui Aristotelica 843 a substantiæ completæ 492 c substantiæ in communi exposita 492 b substantiæ primæ exponitur 515 e f substantiæ primæ quo pacto personis diuinis, imo essentiæ quoque diuinæ conuenire possit 513 f 514 a substantiarum secundarum exponitur 515 f 516 a suppositi 519 d suppositi apud theologos 518 a suppositi & substantiæ primæ in rebus creatis eadem esse censetur 518 e suppositi ex definitione personæ recte elicitur 519 b temporis explicatur 730 e 731 b vniuersalis 1077 e vnius & diuersi 205 a
Definitiones à prædicamentis peti quidem possunt sed in eis tamen non necessario ponuntur. 477 a
efficientium causarum 91 e &c lineæ, superficiei, corporis vulgares exponuntur 696 d per non repugnantias valent 1105 b vniuersalis 947 d 955 b
Delirium veterum quorundam de cœli motu 930 d
Demonstratio expositoria 510 b
Demonstrationes de generibus summis & de differentiis vix vnquam confici possunt 1133 e d propter quid quid propter demonstrent 385 e
Dependentia causarum à Deo quid propter 172 f formarum accidentalium à subiectis 84 e 85 b materiæ à formis accidentalibus 84 c
Depravatio naturæ nostræ philosophis ignota fuit 781 b
Descensus sub species infimas à Platone veritus & cur 561 e
Descriptio individui Porphyrio autore vulgata 200 c prædicamenti 420 d e proprii quarti vniuersalis 1128 d
Descriptiones quantitatis numero non conueniunt 666 e
Determinatio naturæ 296 b
Deum à fine non trahi quo modo accipiendum sit 160 d
Deus actus purissimus, & potestas omnium actuum dictus 114 e agit cum creaturis actione numero eadem 542 e anima mundi putatus 258 e d assumpsit hunc hominem quo pacto accipiendum 567 e assumpsit quicquid in natura nostra plantauit 551 f contingentia futura cur intueatur 740 d creauit omnia vt essent, non vt esse amitterent 552 c cur dicatur dominus 951 f cur vbique sit 855 d de personis tribus quidem dicitur, sed non prædicatur 514 b e Caietani doctrina concretum specificum est 520 e e Mercurii Trismegisti sententia quid sit 897 a entitatem substantiæ relationisque formaliter complectitur 481 d est extra hunc mundum 895 e est indistans ab omni re 112 e f est mouens non motum Augustino 320 e & creaturæ quo modo causæ totales sint 141 b & natura frustra nihil agunt, & quomodo id accipiendum sit 258 e fuit & est in spacio infinito extra locum 894 e hic ne incomplete quidem suppositum dicendus 521 b immediate agit cum omni agente creato 136 e in agendo non pendet a creaturis 141 a in eucharistia actuositatem formæ numero certæ non supplet 112 d in prædicamento nullo pacto quomodo dicatur 905 a loco non definitur 890 e in loco est, quod vbique sit 892 f in prædicamento relationis non est 491 d in se manent ab eodem statu suo non egreditur 183 b mensura est superexcedens 405 b ne incomplete quidem suppositum dicendus est 521 b non est in potentia ad actum vltimum realem 805 f omnia fit in omnibus propter conseruationem eorum 182 b optimus maximus in prædicamentis an ponatur 432 f per potentiam suam supplet, quicquid in creaturis supplet 172 e

INDEX.

Deus per quid formam sustineat, & materiam continea 175.e per se figuram magnitudinis supplere non potest, sed per personalitatem creatam 554.b perfectionis est infinita 487.c.d quæ non possit 379.e quomodo agat immediate 117.e quomodo hominem assumere, vel non assumere potuisse videatur 577.a.b. quomodo in templo aliove loco sit 905.c quomodo res in esse ipsarum conseruet 880.f 881.c quomodo sit æternus 895.a quomodo sit immensus ibid quo pacto ad actionem peccantis concurrat 886.a quo pacto causalitatem causarum secundarum suppleat 933. c quo pacto homines prædestinarit 908.c quo pacto non sit causa materialis appellandus 881.c quo pacto supplere nequeat vicem materiæ ac formæ in causando 83.f 84.a secundum Caietanum concretum est specificū 520.c ipsius sive sedes omnipotens 152 f non apprehendatur, vt conferat esse creaturæ 1114 a relatio erit creantis 831.e sit-ne causa prima in generibus causarum omnibus 881.d solus æternus 989.f solus per quam conditionem à prædicamentis excluditur 470.e.f solus quo pacto principium sit 42.d solus simpliciter perfectus 914.c substantia prima non est 314.c successiue non cognoscit quicquam 698.b sui origo est, suæque causa 1.b subsistentiæ 53.f suppositum est incomplete 520.d verus, & hic Deus, synonyma sunt 522.c vniformiter agit omnia 149.d.vt agat propter hoc 161.a vt dici possit esse in loco infinito 891.c vt finis vltimus non est causa sui, sed actionis suæ externæ 20.4.c.vt supplere per se ipsum possit effectum 513.d

Dialectica secundum metaphysicam in genere entis toto versatur 424.b

Dialecticus solus de prædicamentis agere debet 417.b 423.b

Dicere, substantias separatas per existentiam suam ipsarum in loco esse, absurdum est 898.a

Dici æquale & inæquale, sine quantitatis maxime proprium 716.a

Dictum Damasceni *in Christo Domino non esse communem hoc cum ace esse*, explicatum 589.a D. Damasceni de relatis 852.b.c

Differentia hominis propria est rationale 1104.d hominis simplex quomodo per Porphyrium fuerit significata 1106.b.c individuas cur dicatur materia 390.b individuas eadē alia atq; alia ratione & hanc humanitatem & hūc hominem cōstituit 1010.c.d individuans vocenam incommunicabilis sit 388.b naturæ ab elemento 259.b positiua individuationis principium est 382.a.b sexus vnde 306.f substantiæ primæ concretæ & abstractæ individuans modo eodem se non habent 339.d.e substantiæ primæ individua quot modis spectari possit 339.a.b vna actus & forma alterius esse non potest 1108.c

Differentiæ accidentium per se in prædicamentis non ponuntur 497.b.c compositæ ad vniuersale tertium non pertinent 1109.c

Differentiæ cur è formis sumi dicantur 503. ad essentiales ad quæstionem, Quale est, non semper aptere fiuntur 702 c & genus specie sunt indiuisibiles 245.d.e & genus summum genere subalterno diuisibiles sunt 245.e indiuiduæ cum sint primo diuersæ, vt æque perfectæ sint 1097.c indiuiduæ cur non conueniant vnioce 1095.e indiuiduæ quid à suppositorum complementis differant 510.d indiuiduantes tantum tres dantur in composito naturali quouis 367.b materiæ & formæ partes differentiæ compositi non sunt 387.d simplices, quæ cum speciebus infimis recurrant, an dentur 1101.a sintne ratione aliqua genera aut species 1196.d spaciales à Porphyrio comprehensa non sunt, & quare 1105.e specificæ, quid à differentiis indiuiduantibus differant iuxta Caietanum 388.e substantiarum hæc directo in prædicamento substantiæ ponuntur, neq; veræ mediæ sunt inter substantias & qualitates 495.e substantiarum pertineantne per se ad aliquod prædicamentum 424.e summæ vbi in principiis comprehensæ 42.b sunt generum quatuor 590.e

Dignitatis formæ exemplaris 77.a naturæ diuinæ singularis est 1096.a

Dimensio quid sit 695.d quotuplex 685.e prima non idem est quod longitudo, latitudo profunditas 695.e.d

Dimidium facti qui bene cœpit habet 41 e

Dionysius Areopagita 524.a

Discrimen æui & æterni 742.e circa substantiarum formæ & accidentium cōcreta notandum 936.f durationum supernaturalium & naturalium 751.d formarum substantialium ab accidentalibus in causando 78 de inter aptitudinem & actum eius 985.f inter causam principalem & instrumentalem 108 f inter differentias specificas & indiuiduantes ex Caietano 388.e.f inter finem Cuius & Cui 552.e inter formas absolutas & respectiuas 830.e inter omnionē simpliciter & applicatione faltam 1135 f inter relationem creatam & increatam 815.a materiæ corruptibilium & incorruptibilium 81.f per Aristotelem inter relata positum explicatur 824.a potentiæ creatæ & creantis 379.b quo principia causæq; differunt à natura notandum 559.a rerum verum ex definitionibus earum sumendum est 1120.d scientiarum realium & sermocinalium 667 b terminorum qualitatis & quantitatum quarundam 694.e

Discrimina inter proprium & accidēs quinque sunt 1112 f principii & causæ 51.f 52. a.& c

Dispositio, habitus, & alia nonnulla dum specie differant 770 e prædicabilium enunciationi per Aristotelem præmissa fuit 420 c triplex 780.d

Dispositiones omnes quo pacto ad motum referantur 767 c

Disputabilia omnia, tametsi ad prædicamenta spectent, non omnia tamen in eis per se ponuntur 416 f 437.a

Disputatio de vniuersalibus 946 f. Aristotelis contra Platonem 955 d

Distinctio actionum tollitur per errorem res Deo inferiores nihil agere putantium 115. d ex natura rerum quot genera fiat 599 b formalis pura quid 359.c habituum & dispositionum per quid vsurpata 779. d in finem operantis & operationis vnde sumpta 911.f inter personam & naturam vsurpatas 24.c inter prædicamenta sex vltima & quatuor superiora quæ nam sufficiat 876.c.d modalis quid sit 400.a nō entium ab entibus ad quod genus reuocetur 428 b.c personarum diuinarum formalis pura est non essentialis 399.e phantasiæ à sensu communi 1015.e possibilium 928.c potentialis quid sit 401.d potentiarum vnde petenda sit 615.e potius ad formam quam ad materiam referenda 389.d.e principiorum ab Aristotele recte tradita 37.f 38.a pro animæ nostræ immortalitate 75 b quotuplex 734.b rationis quotuplex sit 401.f rationis ratiocinantis & ratiocinatæ 407.c realis quid sit 395.c Scoti in abstracta vltimata & non vltimata improbatur 1073.f 1074.a sensus communis & phantasiæ 1012.e sensus communis vnde a sensibus externis colligenda sit 1015.e specifica in complicationibus præter habitum & dispositionem nulla est 781.e temporis ab animo in dies, annos, & lustra facta 735.a temporis, æui, & æternitatis 740.f vnius 3.5.e

Distinctiones apud Philosophos quotuplices & quæ sint 394.f diuisæ 395.a quibusnam nominibus appellari queant 401.b quædam propriorum 1124.f.

Diuersa genere quænam dicantur à Philosophis 946.d specie quænam sint 595.d

Diuersitas effectorum à causis ortus secundis 149.d specierum ad obiecta distinguenda cur non sufficiat 207.e

Divisio agentium immediatorum explicatur 144.c capitis quinti metaphysicorum Aristoteleorum septimi 235.b causæ efficientis 92.d causarum prima 66.c causarum secunda 66.e causarum tertia 67.e distinctionum 595.a distinctionis illa vetus in realem & rationalem quomodo vsurpari possit 404.b durationis vera & germana 742.d entis 410.d entis in creabile & in increabile omnis prima 419.e entis in ens actu & potētia 413.e formæ informantis 77.b.c materiæ 72.e.f 273.f.d motus in naturalem & non naturalem quomodo accipienda sit 215.a potentiæ activæ 739.f præcepti ex vi nominis 1111.b proprii simpliciter 1113.e 1116.b qualitatis num generis sit in species 769.e.d rationis agendi ex aliquo 87.b relationis realis 854.a substantiarum in primas & secundas explicatur 536.d.e totius quanti 938.f vniuersalis 1077.d vnius per se alterius 551.e vnitatis transcendentis 487.e

Doctores quid sentiant, subsistentiam modo secundo Philosophis vsitato vsurpantes 526.d

Doctrina de supposito & substantia prima in rebus creatis & non creatis 535.b

Documenta ad relationes reales à relationibus tutionis internoscendas complura 802.a.b.c

Documentum de oppositorum explicationis

tione 3 b
Documentum speciebus infimis conueniens 343 d speciebus infimis conueniens, quo pacto verum sit etiam in speciebus subalternis & in individuis simul ipsis 333 f
Dolor & lætitia qualiter in anima eadem simul esse possint, vel non 302 c
Dubitatio circa modum causandi finis 167 b de luminosis duobus aut pluribus in loco eodem per Deum adæquate constituris 214 f 215 a de relatiuis per correlatiua sua definiendis soluta 843 d
Dubium circa actiones ad finem tendentes 156 c
Durandus perstrictus 368 f vnicam astruit in diuinis subsistentiam 525 d
Duratio germane vereq; diuisa 742 d nulla ab æternitate magis recedit quam tempus 746 a quid 737 c
Durationes æternorum cur maiores dicantur 739 d naturales à supernaturalibus quid differant 751 d rerum creatarum qua ratione ad p ædicamentum Quando pertineant 909 b supernaturales explicantur 751 b

E

EA numero vnum sunt, quorum materia vna est 370 d quæ virtute distingui dicuntur, vt se habeant 406 f sola quæ creantur, incipiunt esse simpliciter 712 e
Educi formam de potentia materiæ quid sit 86 b 88 f
Effecta finis è finis definitione colliguntur 155 e
Effecta modis tot diuiduntur, quot causæ 67 f
Effectus & causa quot modis considerari possint 230 f idem quomodo totus sit & à prima & à secunda causa 150 f idem quo pacto causas plures habeat 62 e materiæ principalis compositus est 75 f numero idem ab agentibus pluribus num diuisim produci queat 198 c d
Effectus numero idem vt materias & formas plures respuat 217 a
Efficiens triplex 58 e
Electiones etiam causa finis fiunt 156 e
Elementa acta sunt in mistis 238 d Aristoteli sunt loci communes 238 e in misto non manent formaliter 71 d e partes sunt integrantes 63 c vulgata num in definitione elementi Aristotelica comprehendantur 239 b 246 e f
Elementum, de quo elementorum genere primo dicatur 246 b definitum 215 b elementi quo modo dari queat 241 d
Ens ab Aristotele cur post vnum sit distinctum 315 e absolutum non est genus 441 d completum primo & simpliciter quid sit 471 c completum quid sit 441 f completum secundario ac secundum quid, quid sit 471 d compositum scientiæ subalternantis subiectum necessario non est 668 a diuisum 410 d fictum quid 468 a finitum quid apud Aristotelè hoc quinti metaphys. cap septimo significet 469 f 470 a genus completum esse non potest 441 a increabile & in increabile diuisum 489 c
Ens in eius actu & potentia diuisum 415 e mobile qua ratione dicendum sit aptum ad motum 280 e mobile quomodo dicatur subiectum philosophiæ naturalis 640 f omne positiuum quid est 382 b per accidens quotuplex 410 e quo pacto lib. metaphys. Arist. V. capite V. sumatur 452 a rationis est quod existit in intellectu vt substantia 463 b rationis quo pacto distinguendum 467 f reale & per se quot diuisionibus distinguatur 421 f reale & rationis definitum 467 b
Entia à non entibus distincta 402 b c finita & completa num sola per se in prædicamenta admittantur 469 e f & negationes quando fundamentaliter obiiciantur actu 1047 c num sola locum habeant in prædicamentis 412 d per accidens in enunciationibus ab Aristotele tradita cur fuerint 411 e per accidens non simpliciter vniuersalia dicuntur 948 c d per accidens reuocantur per entia per se 480 a quædam absoluta, distincta à causis & effectis esse argumentis aliquot probatur 187 b &c. rationis à nonnullis per se ponuntur in prædicamentis 462 a rationis natura non sunt prius, quam concipiantur 1047 b rationis reuocantur per entia realia 480 a sola realia num locum habeant in prædicamentis 461 f
Entitas eadem modos essendi plures habere potest 452 b intrinseca num materiæ singulari per suppositum addatur 546 c substantiæ & relationis formaliter à Deo comprehenditur 485 d
Entitates durationis omnes ad prædicamentum Quando pertinent 908 e
Enunciatio, *Christus non est homo*, num vera sit respectu tridui, quod mortuus fuit 331 c illa, *Socrates homo mortuus est*, num vera sit 331 a omnis per se vniuersalis est 587 f
Enunciationes verbis adiectiuis constantes vt ad prædicamenta se habeant 414 e
Error Arii & Sabellii circa personas diuinas 525 d Aristotelis circa propensionem cœlorum ad motum 273 d Aristotelis, Deum ex naturæ necessitate agere censentis 258 a Aristotelis quidam magnus 333 f habitus præsse sumptus non est 791 c veterum circa actionem 121 d e
Errores de incarnatione verbi vndenam promanarint 537 a
Esse actuale 80 c d &c.
Esse alicubi quot modis sumatur 890 b
Esse definitiue in loco quid sit 890 d
Esse diuinum quod & quotuplex 529 c
Esse in loco circumscriptiue quid sit 890 c
Esse intentionale & reale quid sint 164 b
Esse mortuum cum accidens sit, an existentiam aliquam requirat 1132 d
Esse possibile quid in materia causæ finalis 169 f
Esse reale, quid in materia de fine significet 169 d e
Esse rerum actuale Henrico Gandauensi ab æterno fuisse visum fuit 321 e
Esse rerum duplex 12 f
Esse substantiarum corruptibilium num tempore mensurentur 745 d
Essentia diuina cum completa sit, suppositum non est 519 a
Essentia diuina quomodo à personis distinguatur 402 e
Essentia diuina res vniuersalis non est 950 e
Essentia rei cur terminus appelletur 215 f
Essentia rei tota nonnullis est forma 260 d
Essentia vniuersalis cur ab Aristotele vocetur *Hoc aliquid* 482 f
Essentiæ relatiuæ tres pacto nullo concedendæ 515 c
Essentiæ rerum cur numeris similes ab Aristotele dicantur 759 a
Essentiæ tres relatiuæ in diuinis nullo pacto sunt admittendæ 515 c
Est, verbum, in connexionibus necessariis tempore absoluitur 1132 f
Etymologia totius vniuersalis 938 d
Etymologiæ habitus 923 d
Excedens quomodo sumatur apud Aristot. metaphysic. V. cap. XV. 786 f
Exemplar ad quam causam pertineat 58 d
Exemplar processionum in personis diuinis audetur 48 d
Exemplar qua ratione ars dicatur 58 e
Exemplaria 185 d
Existentia à subsistentia quid differat 533 e
Existentia compositi substantialis 745 c
Existentia Deo essentialiter aduenit 533 e
Existentia in loco num potius quam locus ipse per motum acquiratur 704 e
Existentia in loco quo pacto numero varietur 206 d
Existentia in prædicamento nullo per se ponitur & quare 453 c d
Existentia num principium sit individuationis 361 e
Existentia quid sit 533 c
Existentia quomodo sit actus substantiæ 534 b
Existentia rebus creatis contingenter aduenit 833 d
Existentia rerum è sententia doctorum communi à prædicamentis excluditur 455 e
Existentia rerum infra Deum positarum in quo essendi genere sit 401 b
Existentia vel positiua, vel actualis tantum est 467 e
Existentiæ rerum finitarum à prædicamentis excluduntur 454 e
Existere naturam personabilem absque personalitate contradictionem implicat 554 a
Explicatio causæ formalis 58 c
Explicatio materiæ signatæ 376 a materiæ signatæ secunda 374 c naturæ rerum maior 281 a relatorum per fundamenta, ipsorum 783 d verborum, *principia verbum &c.* 43 e
verborum symboli 34 f 35 a
Extensio duarum extensionum vtra à quantitate separari possit 643 a
lineæ infinita 492 f
quantitatis duplex 642 f
Extrema in propositionibus per accidens vt se habeant 580 f
vnde dicta sint 797 a
Extremum quid sit 794 c

F

FAlsum quomodo quinti metaphysic. capite sexto ab Aristot. sumatur 415 b

INDEX.

Falsum quot modis dicatur 1133 f
Fides orthodoxa quid doceat de eo, vtrum suppositum sit idem quod natura 516 c
Figura formam substantialem maxime repræsentat 415 f
Figura non tam distinguitur à superficie, quam superficies à corpore 694 e
Figuræ quo modo specie differant 291 d
Filius an relationibus diuersis patrem vtrumque respiciat 810 b
Filius patrem vtrumque relatione vna respicit. 810 f
Finem agere secundum esse reale argumentis quatuor probatur 165 b c &c.
Fines subordinati plures quo pacto ad actionem eandem concurrant 1442
Finis actu & potentia 161 d
Finis agit secundum esse intentionale 164 c
Finis apprehensus an actiue etiam concurrat 167 e f bonum semper & optimum 6. f Cui non est finis simpliciter 1042
Finis Cuius quid sit 153 b
Finis Cuius quomodo discrepet à fine Cui 153 c
Finis duplex 186 c d
Finis est causa causarum, & cur 224 c
Finis est principium à quo & ad quem 59 e f
Finis idem & prior & posterior in genere diuerso esse potest 1692 b
Finis interdum est effectus agentis 153 f non nisi sub ratione boni mouet 170 num causa sit secundum esse intentionale, an vero secundum esse reale 164 a primus est in intentione vltimus in executione 153 f processionum in personis diuinis numerus 42 d quotuplex sit 152 f vt agat, non est opus, vt futurus omnino sit sed vt nondum exstat 167 d
Finitio corporis & superficiei negatiua impugnatur 694 b
Finitum est proprium quantitatis, & quomodo hoc intelligendum 488 b
Fœtus in vteris quo augeantur 250 a
Forma accidentalis attingatne substantiæ productionem 97 c
Forma cœli materiam sublunarem informare non potest 304 c
Forma dependens à materia, naturaliter dependet à terra 204 b
Forma duplex est 309 f 391 a
Forma & materia cœli vt natura sint 212 b & materia compositum non sunt, sed ipsum constituunt 660 c d & materia comprehendane sint in definitione elementi per Aristotelem proposita 242 a & materia quo pacto sibi inuicem causæ sint 221 a & materia quomodo in esse suo pendeant ex se inuicem mutuo 791 & materia se mutuo respiciunt 748 exemplaris quam dicuntur 77 a finis est generationis 951 d humana vna in materiis pluribus virtute diuina simul esse potest 302 f in causando officium duplex habet 812 e individua perfectionem maiorem includit, quam specifica 292 d individuationis principium quare non fuerit constituta 378 f 379 a informans diuisa 77 b c inhærens nulla per motum localem per se acquiritur 721 f
Forma introducenda finis est intentus abagente 151 f loquendi *formam educi de potentia materiæ*, à quibus manarit 52 c nomine principii actiui num intelligi potuerit 807 d e nonnullis est tota rei essentia 260 d noua capite viuentis perfecti abscisso cur perpetuo relucret 305 d numero eadem in nutritione viuentis materias numero diuersas successiue informat 292 d numero eadem materias numero diuersas informare potentia supernaturali num possit 296 e
Forma numero eadem num in materiis specie diuersis esse possit 304 b
Forma num per se ponatur in prædicamento substantiæ 498 b
Forma omnis certa ab efficiente certo dependet 204 b c
Forma per quid à Deo sustineatur 175 e physica quid 24. f principium agendi est, 98 a quomodo generationis principium sit 270 a quotuplex modis dicatur 706 f ratio quidditatis appellatur & quare 58 e rei substantialis corrumpitur, quum reipsa corrumpitur 374 f
Forma sublunaris materiam cœlestem informare nequit 304 c substantialis 77 c substantialis cur inter significata substantiæ per Aristotelem numeretur 506 b substantialis duo sibi vendicat 106 a substantialis per figuram maxime repræsentatur 415 f
Forma substantialis per se non est terminus à quo 28 b
Forma vulgaris impropria 439 f
Formæ à materia pendentes neque creantur neque generantur 712 f
Formæ absolutæ à respectiuis quid differant 830 e
Formæ accidentariæ sub specie eadem inæqualis perfectionis intrinsecæ nû sint admittendæ 1095 e aliter se habeant quam materia quoad conseruationem 82 c d animalium perfectorum indiuisibiles sunt 902 e f
Formæ artificiales num de potentia materiæ educantur 91 b cœlorum creatæ sunt 87 e cœlorum de potentia materiæ eductæ non sunt 87 e corporum cœlestium qua ratione de potentia materiæ educi potuissent 89 e diuersæ in partibus integrantibus totius dissimilaris non dantur 290 c d
Formæ diuisibiles 297 f indiuisibiles 297 a informantes quatuor 80 f plures in materia humana vna virtute diuina esse possunt 302 f plures quo pacto ab effectu numero eodem respuantur 217 a quæ de potentia materiæ educuntur, per tranimutationes educuntur omnes 90 a b
Formæ quo pacto de potentia educi queant in instanti 90 d separabiles pendeantne in fieri a materia 82 d e
Formæ speciei eiusdem cur perfectius operetur in individuo vno quam in alio 1095 b
Formæ substantiales quomodo differant ab accidentalibus in causando 78 e
Formam esse naturam probatur 251 e
Formam physicam in tradita per Aristotelem elementi definitione non comprehendi 243 a comprehendi ibid e
Formale in loco Aristotelis quid sit 192 b
Formis plures partium in eodem viuente dari probabile non est 306 a
Frigus in specie qualitatis primæ non ponitur 775 c
Frigus puteorum cur à calore æstiuo intendatur 219 d
Fundamenta, esse substantiarum corruptibilium quo mensurari negantium 746 c
Fundamenta nominalium de quæstione, num relatio dicat perfectionem, quomodo sit recurrenda
Fundamenta relationum in prædicamentis omnibus inueniuntur 797 c d
Fundamenta veritatis necessariæ identitates priuatiuæ non sunt 323 e
Fundamenta veritatis simplicis & complexæ quomodo differant 415 c
Fundamentum definitum 797 b
Fundamentum identitatis genericæ, specificæ aut analogicæ 807 f
Fundamentum relationis agentium quodnam sit 807 d

G

Galenus posuit sensus internos tres 1069 c
Genera abstractionum duo apud Scotum inueniuntur 1068 f accidentium summa entitatem & existendi rationem vnam habent 820 e f actionum duo 131 c æris quæ 58 b causarum efficientium quatuor 59 d contrariorum duo 506 d differentiæ quatuor 590 e distinctionum quot & quæ sint apud Philosophos 394 f diuersorum 190 e
Genera efficientium tria 65 e elementorum tria in elementi definitione comprehensa 243 e entis per accidens tria 410 e entium per se è prædicandi modis octo 414 c & species substantiarum substantias non esse quomodo apud Aristotelem accipiendum sit 957 d ex materia sumi quare dicantur 508 d formarum informantium quatuor sunt 80 f
Genera modorum essendi tria 400 b oppositorum præter quatuor vsitata duo alia 591 f oppositorum quatuor 591 e partium quatuor explicantur 934 e potentiarum quatuor 619 f prædicamentorum vltimorum summa sex quomodo se habeant 450 d e principiorum multa ab Aristotele prætermissa videntur 36 d tria 12 d principiorum num ab Aristotele recte tradita sint 36 b priorum & posteriorum omnium ad quodnam genus reuocari possint 419 c qualitatis quatuor ad duo reuocata 776 f relatorum per se tria 781 d relatorum præter quatuor vulgaria duo 791 d rerum tria 12 d similium quatuor 591 b summa magis elementa sunt, quam differentiæ 243 a summa singula sunt in prædicamentis singulis 420 c summa tantum duo videntur esse 421 d summa vbi comprehensa 42 b summa vt dicantur primo diuersa 448 e
Genera vnius ad esse indiuisum reuocantur 348 d
Genera vnius & diuersi varia. 615 c
Generans & generatum quomodo se tangant

quæ in generatione prima 250 c d & genitum vnum dicantur quantitate, & quare 250 e
Generari quid sit 711 f
Generatio accidentium consideratur 715 d
cur inter mutationes numeretur 712 c
dupliciter considerari potest 714 b
momentanea cur quies ab auctore dicta sit 271 b momentanea in definitione motus, quæ est in tertio physic. non comprehenditur 269 f
quo pacto temporaria sit, & interterminos positiuos fiat 714 d
quos essendi modos dicat 190 e ratione formæ cuiusnam vnioca dicatur 106 c
Genus an perinde in specie vna atque species in individuo vno, conseruari possit 1082 d causæ nullum causa matris genetis alterius causa esse potest 220 b c
Dei nos esse dicimus improprie 946 c
entium completorum vtrumq; qua conditione comprehendatur 471 f
& differentiæ genere subalterno diuisibiles sunt 245 e
& species, aliaq; similia per superiora inferioribus non communicantur 1115 d & species an primo ad se referantur 1074 d interdum pro principio sumptum inuenitur 943 c per differentias contrarias diuidi quomodo dicatur 1100 b c prædicamenti substantiæ summum quodnam sit 504 e primum vniuersale definitum 941 e qualitatis primum 762 b qualitatis quartū 766 e qualitatis quo immobilia & mathematica continentur secundū 742 f 763 a qualitatis secundum 766 c qualitatis tertium 766 e quomodo sit affectio necessaria 1125 b c relatorum per accidens duplex 791 e relatorum quorum fundamentum est numerus, primum 783 e relatorum secundum 787 f relatorum tertium 790 e subiectum 943 e subiectum nomine generis apud Aristotelē vsurpatur 505 c summum abstractum in prædicamento relationis datur 853 c summum concretum in prædicamento relationis datur 854 d
summum & differentiæ indiuisibiles sunt specie 245 d e summum in prædicamento relationis an detur 851 c tertium vnius per accidens duobus addi potuisse 338 f vnius improprium 342 f vnius per se primum 339 e
vnius quartum 346 b vnius quintum cæteris excellens 346 d vnius secundum 341 d vnius tertium 343 b
Gilbertus Porretanus Pictauorum episcopus 823 a
Globus terræ, immobilis natura mobilis est 272 f
Gradus eorum quæ distinguuntur tres 398 b metaphysici cur iidem sint in toto 570 b c
Gradus proprietatum diuersi 1121 d
Græci quidam reprehensi ab Aristotele 17 f
Gratia & alia supernaturalia quomodo creentur à Deo sacramentorum ministerio 123 d e
Graue & acutum an in sonis specie differant 607 c
Grauia non à se sed à generantibus mouentur 280 a
Gustus & tactus genera quædam sunt 1140 a b

H

HAbere partes, quantitatis proprium est 378 b
Habitus ab Aristotele in prædicamentis quare sit omissus 814 d
dispositio cæterorumq; aliquot membrorum complicationes num specie differāt 776 e modis tribus dicitur 922 d quo pacto ad motum referantur 767 c
Henricus Gandauensis esse rerū corruptibilium modo æui mensurari putat 741 f quod de esse rerum actuali sensit 741 e
Hervæus opinatur cum Durando, esse rerum corruptibilium modo æui mēsurari 744 a
Hic Deus, & Deus verus, synonyma sunt 520 c
Homines quo pacto fuerint à Deo prædestinati 208 c
Homo animal est rationale 191 b causa accidentalis est statuæ, & cur 67 a communis, idealis, incorruptibilis per Aristotelem contra Platonem recte negatur dari 507 a compositus vnde sit 191 b de filio Dei, prædicatur in quæst. Quid est 586 c est de essentia Christi, sicut & Deus 560 a respectu verbi diuini ad speciem prædicabilis quandam nouam pertinet 585 d sit ne respectu verbi diuini aut etiam dei vniuersale 184 b vniuersali è quibus constet 570 e vt creatura sit, quid sibi vendicet 537 a
Humanitas Christi deitatis eius instrumentum 121 f Christi domini perfecta 512 a Christi quæ præstare possit 123 f Christi quomodo pendeat in suo esse à Verbo 522 e f Christi quomodo sit actionum principium 110 f hæc, non homo hic, per Verbum Dei assumpta est 516 d e
Hypostasis à Basilio definita 523 b & subsistentia apud Scholasticos in materiis diuinis modo non eodem fuerunt vsurpatæ 525 c quid sit 521 d quomodo sumatur 521 d vox in personis diuinis à patribus asserta fuit 524 c

I

ID quod rem efficit, an individuationis principium sit 361 e
Idem contrariorum causa esse potest 42 f de tempore vno, quod de loco vno, dicendum est 733 d numero naturaliter redire non potest & quo modo id accipiendum 553 b c
Identitas eiusdem ad se, est relatio rationis 590 d in vnitate fundatur 590 c materiæ & formæ ad identitatē rei genitæ numeralem satis est 194 e vniuersalium cum suis particularibus quænam sit 973 e
Identitates priuatiuæ veritatis necessariæ fundamenta non sunt & cur 323 e pro relationibus sumendæ non sunt 322 d
Iesus quomodo distinguatur à nomine Christus 578 f 579 a vocabulum quid significet 578 d
Ignis ab orbe lunæ naturaliter volui cur non dicatur 280 c
Illud, quod suppositum addit naturæ, quidnam sit 540 b
Illuminatio quid cum alterationibus aliis commune habeat 692 a
Illustratio phantasmatum ad sensum verum explicata 1014 f
Imaginari & memorari cur passiones sensitiui primi esse dicantur 1014 f
Imaginatio motus est, factus à sensu secundum actum 1010 e
Immediatio præsentiæ ad immediationem ministerii nihil facit 1016 f
Immobilia à nullo accedente violari queāt 375 a
Immobilitas de ratione loci est 891 a loci vnde petenda sit 734 a
Immortalitas animæ 758 b
Impossibilia cur impossibilia dicantur 628 f è prædicamentis reiiciantur 454 a b
Impossibilitas beatorum dos quomodo potentia dici possit 622 f
Impotentia quæ dicantur 626 e quid & quotuplex sit 626 c rerum est mortalium 626 d
Inæqualia quænam proprie sint 756 d
Incarnatio verbi diuini cognitionē distinctionis suppositi à natura nobis certam attulit 647 e
Incompossibilia duo oppositorum colligendorum causæ 1130 e
Indifferentia apud Scoti sectatores duplex 992 a naturæ in individuis suis existenti num à Scoto fuerit attributa 591 a
Individua an vaga vel ratione eadem prædicentur 1015 f
cur non definiantur 361 b
duo sub specie eadem perfectionis essentialis inæqualis esse non possunt 1091 d
in substantiis separatis tot sunt, quot species 472 b
omnia negantur de eo, de quocunq; species aut proprium negatur 319 a plura numeri num sub specie eadem simul dari queant 661 e f quomodo describi soleant 346 e ratione sui proprie non diuiduntur 354 d sola sub specie infima pergenus vnitatis quartum continentur 346 b
speciei eiusdem vnde nam perfectionem operandi habeant eandem 1088 f
specie sui eadem perfectionis æqualis sunt omnia 1088 b c
speciei vnius in subiecto eodem è qualitatibus in vnam intensiorem coalescentibus dari non possunt 663 b vaga signo vniuersali notari non possunt 1156 f
Individuatio cur per qualitates non ostendatur 377 f
Individuum à Porphyrio descriptum 200 e vagum natura sua aptum non est vt prædicetur 1056 d e
Individuibile alterari non potest, & quo pacto 691 c
Individuibilia cur in magnitudinibus mediis videantur 693 e e potentia in actum tripliciter reducuntur 686 d e in magnitudinibus mediis nulla dantur 682 a in motu & tempore quo pacto dentur 732 a quot modis existant in corporibus sensibilibus 690 b re & à se inuicem & à corpore non distinguuntur 693 b
Inductio quæ sunt in substantiis primis colligens 434 d e
Indumenta quo pacto in habendi prædicamento ponantur 442 f
Inferiora vtà suis superioribus distinguantur 1156 d

Digitized by Google

INDEX.

Infinitas Dei perfectionem quantam requirat 492 e
superficierum successiua incõmoda vulgo putata non gignit 697 e suppositi diuini nõ facit, quo minus Christus in prædicamento per se ponatur 579 c d
Infinitio excludens à prædicamentis quænam sit 700 a
quibus in causis non detur 204 d e
Infinitum est proprium quantitatis 488 b
non proprie dicitur totum 918 f
Influxus causæ efficientis 96 a
Ingenium Ochami 951 f
Initium de quibus principiis dicatur 402 a
temporis Aristotelinotum non fuit 615 d
Instans permanens tempus ad prædicamentum quantitatis non pertinet 752 b c
Institutum Aristotelis in 5. metaphys. cap. 7. 314 d
Instrumenta quomodo virtute propria vel agentis principalis agant 126 e
Instrumentum principium actiuum principale dici num possit, & quo modo 110 c
Intellectus cum subiecto nullo reciprocatur 1113 c
possibilis species extreme limitatas non admittit 1024 a
quis conclusiones in principiis videre queat 126 c quonam pacto vtatur phantasia ad naturas vniuersales abstrahendas 1018 c specie vnus est hominibus, & quare 1016 b
Intentio qualitatum quo pacto fiat 642 d
Intentio eorum, qui primi prædicamenta distinxerunt 439 a
prima non idem est, quod ens reale 469 e
prima quid sit 469 a secunda non idem est quod ens rationis 469 c secunda quid sit 469 c
Intentiones etiam gratia finis sunt 156 e
primæ non omnes entia realia sunt 469 a
Isagoge Porphyriana 422 a
Iudicium sensuum super substantiæ diuersitate consulendum non est 205 e
Iustinus Philosophus 524 a
Iustum non esse in genere, sed iustitiam 460 f 71

L

Latitia & dolor in eadem anima quo pacto simul esse possint 362 e
Latini personas diuinas productas principiatas dicere non sunt ausi 54 f
Latitudo gradualis ponderis 760 b quid vulgo sit 695 f
Leuia non mouentur à se, sed à generantibus 180 a
Liber prædicamentorum pars Logicæ prima non est 422 d
Libertas arbitrii num in omnibus æque perfecta sit 1090 b
Linea definita 631 e
& superficies realiter corpus ipsum sunt, sed connotationibus distinguuntur 677 b
& superficies species quantitatis veræ nõ sint 674 b & superficies sunt inter se & à mole corporea distinctæ 682 c extremitas corporum actu non est 483 b infinita extensione, perfectione infinita non est 402 f quo pacto à superficie separati possint 699 c
Lineæ num sint entitates reales 680 f sint ne veræ quantitatis species 671 f 672 b
Literæ in materia sunt idem quod res naturales 63 c
Loca diui Thomæ varia componuntur 550 f
quædam scripturæ factæ & Deum & hominem agere declarantia exponuntur 119 e f scripturæ sacræ, Deum extra mundum hunc esse probantia 895 c
Loci communes Aristoteli elementa sunt, & cur 238 e
Locus Aristotelicus & superficies quomodo distinguantur 704 f 705 a Aristotelicus in prædicamento quantitatis non est 704 e Aristotelicus spacium imaginatium non est 704 b Aristotelis, esse & nos quodammodo fines omnium, quæ arte fiunt explicatur 154 e 155 a Aristotelis, habitum quemuis dispositionem esse affirmantis enodatur 957 e Damasceni, *Quod non est assumptibile, non est curabile*, explicatus 551 e diui Thomæ, *Quæ ad inuicem referuntur, ad inuicem ordinata sunt*, explicatus 33 b è sententia Philoponi rebus locatis inhæret 602 f & existentiæ & operationis substantiarum separatarum datur maximus 899 f
propter quid tantus vel tantus sit 754 e
sitne vera quantitatis species 700 b
vt capiat locatum 307 b
Locutio impropria dupliciter explicata 577 b
Locutiones nouæ & insolitæ in sacris vitandæ 520 f
Logica cur Isagoge Porphyriana absolute nuncupata sit, non dialecticæ aut partis philosophiæ alterius vocabulo 422 a
in scientiarum singularum ingressu necessaria non est 421 d e
Logicus in primis ad voces attendit 427 b
Longitudo quid vulgo sit 695 f sola non nisi animo intelligi potest 685 b
Lumen à duobus luminosis intensius quomodo producatur in parte qualibet remota 223 d
ab altero duorum luminosorum productum an desiturum sit, si ponantur ambo simul 213 f 214 a ex parte medii solius necessarium est 147 b
Lumen ne totum alterius duorum persit altero sublato 214 d
Lumina duo in parte diaphani eadem dari num possint 597 c d
Luna & sol quomodo moueant 236 d
Lux solis in qua specie qualitas sit 772 f solis qualitas est patibilis 783 a

M

Magis & minus non distinguunt species 1008 c
Magnes quam habeat naturam 227 e
Magnitudo infinita nulla dari potest 1127 f 1128 a quid sit 631 d
rerum permanentium Aristoteli quantitas vera non est 631 d
Magnum quando absolute sumatur 633 c
Male in definitione habitus additum & quare 923 c
Malum esse non habet 541 f
Manus vna quomodo calefaciat alteram 223 c
Martianus Olanius 665 e
Martyr 524 a
Materia ad primam substantiæ significationem refertur 479 f
aliter se habet quam forma, si conseruationem spectes 82 c d causa est contrariorum 216 c causarum infima & intima 55 c cœlestis à forma sublunari informari nequit 304 c cœli cur ad formas diuersas indifferens non sit 277 b c
cœli & secunda num in definitione materiæ contineantur 55 f cœli qua ratione sit in definitione materiæ 70 f 71 a corruptibilium & incorruptibilium quomodo differant 91 f
cuiusnam indiuidui ponatur ex Aristotelis & diui Thomæ mente principium indiuiduationis 371 e f cum potentia ad quantitatem certam principium indiuiduationis non est 374 b cur differentia indiuiduans dicta 390 b dicitur causa intrinseca 73 a duplex 451 f & forma compositum non sunt, sed ipsum constituunt 660 c d & forma comprehendantur in definitione elementi per Aristotelem tradita 242 a
& forma quomodo mutuo ex se inuicem in suo esse pendeant 79 f
& forma quo pacto sibi inuicem causæ sint 222 a & forma se mutuo respiciunt 74 e in causando officium duplex habet 83 e inferiorum specie differt à materia superiorum 242 d naturaliter pendet à formis substantialibus 81 c num per se ponatur in prædicamento substantiæ 498 b per quid à Deo contineatur 157 e plus distat à deo quam corpora 121 f
principium agendi non est 97 d e prout quantitate affecta est, indiuiduationis principium non est 372 e quot modis dicatur 70 e secunda quid sit 71 b signata quid sit 372 e signata num principium sit indiuiduationis 370 a sublunaris à forma cœlesti informari nequit 304 c vna & numero eadem formis diuersis & repugnantibus subesse potest 984 b
Materiæ plures vt ab effectu numero eodem respuantur 217 a
Materiæ ne infinitæ si darentur, à forma vna virtute diuina informari possent vt fit in intellectu 307 a
Mathematica non minus absurde sunt in sensibilibus quam vniuersalia 690 c quo pacto nulla in sensibilibus existant 690 e
Maximinus Arianus refutatur 30 d
Media quomodo dicantur fines 59 f
Membrum in animali primo viuens quod 6 f
Memorari & imaginari cur passiones sensitiui primi dicantur 1014 f
Memoria & phantasia apud Galenum potentia vna eademq; sunt 1011 e sensitiua 1003 f vbi sedem suam habeat 1003 f
Memoriæ plures num numero solo differentes in eadem medii parte esse possint 598 b c
Mendacium non contradicendi quam contradicendi causa sæpius dicitur 1138 e
Mendax voluntarius qui sit est 1139 c
Mensura altera perfectionis, altera extensionis 641 d f

Mensura

Mensura quomodo libri 5. metaphysicorum cap 11. sumpta sit 840 e f
Metaphysica primo refertur ad omnes, & quomodo hoc intelligendum sit 180 b c
sola in genere entis 1010 versatur 424 b
Metaphysicus quo pacto de praedicamentis agat 426 c
Miraculum corporis Christi in eucharistia existentis 563 e
Modi analogiae sumendae quot 355 e causarum omnes ad capita duodecim renocati 70 e essendi omnes sub diuisione per Aristotelem tradita non comprehenduntur 890 f essendi plures esse siue essentiae siue existentiae non habent 550 c essendi puri perfectionem dicere quoque possunt 825 c d essendi tres 400 b formae dicendi quot sint 76 f motus considerandi quatuor esse possunt 705 a posteriorum dicendorum quot 614 b praeter existentias rerum finitarum caeteris praedicamentis exclusi 454 f principii dicendi septem 3 c priorum dicendorum quotnam sint 614 b qualitatis dicendae quot sint 762 b quibus agens contrarium accidens quid efficit quatuor 829 b quibus è toto aliquid sit aut fiat quatuor 931 e quibus multa dicuntur quot sint 558 a quibus oratio falsa esse dicitur, duo 1135 f quibus subsistere violentum vsurpatur 310 e quibus vsurpatur verbū Subsistere, quinque sunt 821 e substantiae accipiendae quatuor 531 b totius dicendi quotnam sint 933 d tres necessarii priores ad quemnam eorum omnium reuocentur 311 f tres quibus res significatae falsae dicuntur in quo differant 1135 e vniuocorum in praedicamento quolibet 1165 475 d
Modus accipiendae substantiae primus 513 b quartus ibid. d secundus ibid. e tertius ibid. circa relatum commune referendi duplex fingi potest 854 e concurrendi in causis diuersus 175 d essendi substantiae expensus 450 f in loco definitiue existendi duplex 902 e indiuisibilia è potentia in actum reducendi triplex 686 d e naturae primus 247 b quartus 250 f quintus 251 c secundus 247 d tertius 247 e procedendi à principio, quo principiandi modo respondet, vniuersus non est 44 e quo aliquid ex aliquo fit, duplex 934 b substantiae dicendae primus 479 d quartus 482 e secundus ibid. b tertius ibid. c
Momentaneum nullum proprie durare dicitur 740 a
Monstra entia fictitia non sunt, neque praedicamenta illa quoque 454 b c
Mors improprie finis dicta 914 c
Mortuum esse modis duobus accipi potest 1193 b
Moueri quid sit 214 a
Motio duplex 160 a
Motor primus materiae expers est 370 f
Motores primi numero plures cur esse non possint 370 f
Motum corporis simplicis vniuersi vacuum, quomodo intelligendum sit 277 a
Motus ab Aristotele posterius quam natura fuit explicatus & cur 429 b ab Aristotele quantus per accidens cur appellatus sit 710 f ad praedicamenta terminorum reducitur 708 b ad relationem, actionem passionem & ad quando per se cur non sit 714 c d caeli delire per veteres quosdam declaratus 930 d caeli finis eius esse non potest 278 a caeli naturalis est ratione principii passiui 208 a b cognitione definitiua difficulter comprehenditur 720 f corpori vni simplici naturae contrarius, alteri naturalis est 282 e corpori vnicuique simplici naturalis, simplex & vnicus est 273 e cur quantum per accidens dicatur 623 e definitur 269 e elementorum proprius quis 273 e est analogus 707 a est imperfectum quid & incompletum 707 b & terminus num idem sint re & quo modo 107 e f & terminus quo modo differant 204 d in vacuo per se considerationis physicae non est 723 d in Zodiaco quo modo extendi vel contrahi possit 734 f localis cur ab Aristotele per superficiem extremam definitus sit 723 a mixtus vnde 277 b modis duobus naturalis dici potest 284 e modis quatuor considerari potest 706 a nomen apud Aristotelem aientem motum esse actum entis in potentia, vt in potentia sit, quid sit 711 d obiectiui num in motus definitione comprehendantur 721 e per se nec in actione nec in passione ponitur, neque in quantitate 707 d e primi mobilis quomodo etiam apud Aristotelem positiuus sit 721 e quo pacto pertineat ad praedicamentum quantitatis 706 f quot modis continuari possit 291 e sitne vera quantitatis species 705 c species quantitatis non est 705 d terminos habet duos 712 a violenti num de potentia materiae educantur 91 b violentus quis 282 f violentus quomodo materiae naturalis sit 284 a vt continuus est, speciem quantitatis distinctam à caeteris constituit 708 f 709 a vt motus est, ens completum non est 471 e vt motus est, in praedicamento nullo ponitur, per se, sed reducitur ad plura 706 f 707 a vt motus est operatio, non est 716 f vt motus est quo pacto apud Aristotelem definiatur 711 d
Multa competunt rebus ab aeterno, & quomodo 998 d
quot modis dicantur 358 a
Multi praedestinati nunc nascuntur ex adulterio, qui in statu innocentiae nati ex adulterio non fuissent 208 c
Multiplicitas definitionis principii 45 b
Multitudo electorum sola finis est motus coelestis 278 e
causarum quid efficiat 62 e quaenam proprie dicatur genus 546 b
quid sit 631 d rerum permanentium infinita quantitas vera apud Aristotelem non est 631 b
transcendens de numero praedicatur 660 f
Mundus sensibilis 257 e 217 d
Munera phantasiae diuersa 1017 f
Mus proxime generatur à mure 206 b
Mutari quid sit 213 f
Mutatio quae in definitione motus Aristotelica contineatur 714 a quilibet modis duobus accipi potest 713 e tripliciter vsurpatur 716 e
Mutilum quid sit 939 f

N

NAtura ab Aristotele pro causarum aggregatione sumitur 258 b e aliqua communis substantiae corporeae & incorporeae num detur 507 e coelorum non simplex esset futura, si aliter quam mouentur, moueretur 278 e Christi humana quo modo pendeat à Verbo in suo esse 522 e f communis nulla in particularibus suis aptitudinem siue proximam siue remotam in pluribus essendi habet 978 e creata vndenam habeat dependentiam suam 534 c d
cur à metaphysico tractetur 247 b
cur essentia communis non sit 285 d
cur pro essentia metaphorice dicatur 258 d diuina filium, quem generat pater, non generat 532 f
diuina simplex 492 d & deus nihil frustra agunt & quo pacto id intelligendum sit 258 e & substantia dupliciter conueniunt 517 d & substantia quo pacto inter se differant 517 e hominis & homo quomodo sint idem 285 e
humana in Adamo solo perfecte conseruata 1099 f in physicorum secundo non latius tractetur, quam principia in primo 265 magnetis mira 237
modis quinque dicitur proprie 247 b
num pro deo solo apud Aristotelem capiatur 257 d num recte ab Aristotele in Physicis definita sit 261 d omnis quae ad motum propensa est, propensa etiam est ad quietem 271 d praedicamentorum sex postremorum sententiis quatuor explicata 364 c principium & actiuum & passiuum est 268 f
principium quale sit 269 c prius quam motus ab Aristotele fuit explicata 429 b quam varie vsurpetur 256 c
quidnam sit 268 b 517 c quomodo definiatur 266 c d rationum causandi quaenam sit 192 e relationum mirabilis 1072 a secundum quod est in individuo solo vno speciei rationem non habet 985 e
tota cognata est sibique consona 257 b vt à Theologis vsurpetur 537 e
Naturae communes in solo intellectu possibili vniuersales sunt 1020 f 1021 a
communes intelligibiles actu non sunt ante specierum generationem 1027 c
communes extra intellectum sunt actu vniuersales 991 e
Necessaria quo sensu causam habere dicantur 330 d e
Necessarium modo primo sumtum 307 f secundo iisdem tertio 310 b quarto 311 c

Necessitas demonstrationis ad quod genus spectet 314 c essendi in creaturis quidnam 975 d in deo quidnam sit 975 d in discernendo proprio quo modo sumenda sit 1121 c
naturæ diuinæ 418 d prædicati extra essentiam duplex 1120 e
Negationes an genera & species esse possint 1057 f cur in entibus rationis numerentur 468 e & entia quando fundamentaliter obiiciantur actu 1047 c
natura non sunt prius quam concipiuntur 1047 b
puræ extremis existentibus non egent 224 b puræ quo pacto existant 223 c
siue puræ siue priuatiuæ à prædicamentis reiiciuntur 454 d
Nemi, caro, os, num formis diuersis informentur 292 c
Nihil est in deo successiuum 738 f in deo dici potest quod substantia secunda sit 510 a
momentanei proprie durare dicitur 740 a suapte natura completum aut incompletum 675 f
substantiæ contrarium est & quid hoc sibi velit 726 b
Nomen æui ab æternitate quid differat 742 e Auctor in diuinis vsurpandum potius quam principium 53 f
entis in potentia quid in definitione motus 716 d
κατηγορέμα pro κατηγορούμενον positum 419 d Christi & Iesu quid significent 578 d
motus per Aristot. definiti quo pacto generationes & corruptiones significet 716 a b potentiæ actiuæ & passiuæ cuinam potentiæ per priscos impositum sit 198 f
potentiæ modis duobus accipi potest 1017 c relati modis duobus capi potest 853 d
Nomina artefactorum 458 f 459 b legatis comparata 516 d num sola sine rebus vniuersalia sint 951 b phantasiæ diuersa 1017 f quomodo sint rerum, quas significant, signa 956 a
quomodo sint vniuersalia 955 f
Nominales persistunt 553 c vndenam dicti 951 d e vniuersalia tollunt 817 c d
Non ens etiam principium est 16 e f
entis 479 b quicquid differt realiter ab aliquo, ab eo remanente separari potest 694 a repugnantia essendi in multis quid neget 974 d
Notatio nominis hypostasis 221 d nominis prædicamenti 419 b τὸ ὑποκείμενον 521 d
Numeri actiui vel passiui proprie non sunt 790 b aliquoties quanti 763 e compositi mathematicis qui sint 763 c
plani 763 e primi 763 d simplices 763 d superficiales 763 e
Numerus acervus vnitatum est 665 c
alter rerum continuarum propriis est alter transcendens 658 a
an proprie dicatur extensio 640 a
dum tax vnus quantitatum speciei eiusdem sine absurditate maxima dari nequit 662 c
ens reale quomodo sit 664 a est duplex 658 a
generis relatorum primi fundamentum 713 e multitudinis in prædicamento relationis semper est vsurpatus, & quare 862 f multitudo seu pluralitas vnitatum est 665 c nullus è numeris proprie constat 942 e per se ens non est 659 b per se vnum non est 665 f vera quantitatis species esse non videtur 658 d
vera quantitatis species esse docetur 662 f vnus è numeris completis pluribus non fit 662 a vtrum vera sit quantitatis species 657 f

O

Obiecta qua ratione dicantur habitus & potentias mensurare 841 b
Obiectio contra definitionem principii primam 13 b secunda ibidem c tertia ibidem d prior contra principii definitionem 19 a
Obedientiæ potentiæ visiuæ 791 d
Obitus sanctorum cur ipsorum natalitia vocatus 911 b
Obseruatio Caietani circa consequentiam a finita ad infinita 987 d e
Ochamus quo fuerit ingenio 951 f
Officium intellectus agentis 1019 d materiæ in caudando duplex 83 e sensus communis 1002 c
Omnes virtutem amamus, sed non intendimus 167 c
Omnia ad prædicamentum Quando per temporis coexistentiam pertinent 908 b c ad quatuor causarum genera referuntur 621 93 a deo solo excepto reuocantur 477 f in deo sunt permanentia 739 a quæ tribus propriorum generibus primis continentur ad quintum vniuersale non pertinent 1120 c redigerentur in nihilum si deus suam ab illis abstraheret actionem 191 a
Omnipotentia quas potentias complectatur 490
Operatio creaturæ vera in creatione dari nequit 127 d diuina 525 d
Operationes Christi domini in eucharistia sacra mirabiles 886 d e fieri quomodo dicantur 14 b
Opinio affirmantium, non vbicunque detur ordo, priorem dari 52 b Aristotelis de nominibus artefactorum 459 b Auicennæ de concretorum significatione 467 b connexiones nullas in rebus creatis simpliciter necessarias esse dicentium 317 2 b de aptitudine essendi in pluribus duplici 977 a de individuationis principio prima 358 c secunda 361 f tertia 364 f 365 b de ratione causandi materiæ primæ prima 738 a secunda ibidem c de temporis entitate non improbabilis 729 c d differentias in prædicamento qualitatis bonorum probata 494 c differentias inter substantias & qualitates medias esse dicentium quo sensu ferri possit 496 f diuisionem qualitatis esse generis in species negantium 760 c d Henrici Gandauensis de esse rerum actuali ab æterno 221 e Heruei de finis causalitate 158 b Nominalium de accidentibus reiecta 357 b
nominalium de quantitatis cum rebus quantis identitate 643 f nominalium tollens vniuersalia 357 c d nonnullorum de accidentibus productis extra subiectum 132 e phantasmata ab intellecta illustrari actuque intelligibilia fieri ponentium 1030 b res infra deum nihil agere quam multa causetur incommoda 115 b c d &c, Scoti de dependentiæ duplicis opinione quam formaliter suppositum dicit explicatur 541 c
species rerum singularium in intellectu ponentium 1019 a
Opiniones de eo, num relatio dicat perfectionem complures 708 d e &c. duæ de loco 700 d
Oppositæ è duobus incompossibilibus colligantur 130 e quadruplicia sunt 591 e quomodo sibi inuicem sint principia 15 c
se aliue vt cognoscantur 15 e
Oppositio omnis distinctionem quandam parit 802 b c
Oratio modis duobus falsa dicitur 1135 d num species quantitatis vera sit 669 d 670 d &c. quantitatis species cur habita sit 671 d simpliciter falsa, quid ab oratione quæ applicatione falsa est, differat 1135 f
Orbes cœlestis quidnam sub mobili primo per motum acquirant 721 c
eccentrici & epicycli mutant locum 721 d
Ordo dignitatis in speciebus qualitatis ab Aristotele obseruatus 773 e eorum quæ lib. metaphys. quinto traduntur 2 c in prædicamentis quis existat 420 f inter vnitates extra intellectum non datur 659 a libri metaphys. Arist. quinti ad præcedentes & consequentes 1 c non datur vbicunque distinctio 34 d principiorum productiuorum 51 b quo pacto detur in personis diuinis 32 e quotuplex 34 c supponatne distinctionem 33 f
Origo vocis prædicamenti 419 b
Os, caro, nerui, num formis diuersis informentur 291 c
Osius Cordubensis Episcopus 523 c primam hypostasis vsurpationem induxit 523 d
Otiosum quid 278 a
Ouæ quo augeantur in vteris 250 a

P

Parentes nostri primi geniti, nõ nati, fuerunt 21 d quo pacto ad generationem prolis concurrant 250 c
Partes integrantes 290 c magnitudinis actu distinctæ non sunt 676 d potestatiuæ ad subiectas reuocantur 934 f quidditatis cur vnum per se constituant 660 a
substantiarum integrantes, dissimilares præsertim, num per se in prædicamento substantiæ ponantur 456 b totius homogenei cur libri metaphysic. Aristotelicorum quinti capite sexto enumeratæ non ferint 403 c totius vniuersalis quam vnitatem ab ipso accipiant 958 a
viuentium omnes integrantes continuatæ sunt inter se 306 d vt inter se relationem realem habere possint 307 a

Particula *from-hom-fe* quomodo in dicto quodam Auicennæ sumi debeat 967 e
Particularia tempore discreta quomodo tempore imaginario mensurari possint 750 f
Paruum quando absolute sumatur 633 c
Passio à quonam subiecto efficiatur 106 d
cur dicatur extrinseca 436 b
& actiones entia distincta non sunt 448 d
Lunæ 783 b
numeris propria non est 790 b
quo pacto sit in patiente 871 d
Passiones animæ an & quatenus ad tertiam qualitatis speciem pertineant 672 f 775 d vt incipiant esse 806 f
Paternitas omnis in cœlo & in terra vnde 488 a
Pati non idem est quod accipere esse 438 a
Patres hypostasin vnam in diuinis quonam sensu asseruerint 524 e in diuinis subsistentias tantummodo tres faciunt 534 e
Peccare quid sit 185 b
Perfectio diuina 486 c
duplex est positiua & negatiua 1097 e
formalis quando censeatur absoluta perfectio 824 b
generum huius vniuersi constat, licet Deus species infinitas producere possit 1099 b
in persona diuina vna non est quæ non sit in alia 822 e
linex finita 492 f
naturæ diuinæ 492 e
naturalis & moralis tantum nomine perfectionis formalis lib. metaphysic. quarto ab Aristotele comprehensa est 824 d e
personæ diuinæ vnius eadem est cum perfectione aliarum 1096 e
rerum duarum in seipsis modis duobus accidere 1096 b c
Perfectum quidnam sit 931 e
Peripatetici omnes in quo conueniant 1018 c d
Perpetua violento nulli obnoxia sunt 315 a
Persona completionem maxime importat 546 d
diuina separata à cæteris num existere (subsistere) possit 397 c
diuina vna quo pacto prima sit respectu alterius 14 f
ex Boetio definita 510 c
producta etiam in diuinis per Græcos principiata dicta fuit 54 e
quid sit 557 b
Personæ diuinæ distinguuntur maxime actuate producenti & producta 397 f
diuinæ idem efficiant, quod efficerent, si ab essentia formaliter distinguerentur 403 a diuinæ perfectionis inter se sunt æquales & quare 1096 a
diuinæ sub Deo seu sub essentia diuina non continentur 514 e
diuinæ sunt æque primæ 26 d
Petrus & Paulus quo dato miraculo de se inuicem prædicari possent 503 a
Phantasia 1002 e cum intellectu coniuncta quid nobilitatis afferat 1030 a & memoria Galeno vna eademque potentia sunt 1011 c
nostra possit ne phantasmata substantiarum producere 1030 e quomodo componat diuidatque singularia 1003 a
sola intellectui proxime ministrat 1016 e
vbi residear 1002 f
Phantasmata quomodo agat secundum vltimum potentiæ 1033 b c
Phantasmata actionum passionum, qualitatum, quantitatum, relationum, substantiarum dantur 1031 f 1032 a b c hominis an differant specie à phantasmatis belluarum 1026 c d in genere caussæ efficientis concurrunt 1035 b quando primum illustrentur actione intellectus 1026 f
substantiarum an dentur 1031 f
Philosophi veteres cur primo nomen elementi pro vulgatis elementis acceperint 244 b c
Philosophus primus præcipue de prædicamentis tractabit 423 b
Physiologi quidam veteres de cœli motu delire senserunt 930 c
Piper quomodo stomachum calefaciat 223 e
Placitum Stoicorum de principiis 37 d
Plato descensum sub species infimas prohibuit 361 c
Plura quæ dicantur 409 b requiruntur ad dandum esse quam ad auferendum 205 a
Poli mundi entia non sunt 677 a
Pondus species ne sit quantitatis 759 b
Porphyrius differentias speciales complexus non est & cur 1105 e
in tribus ab Aristotele discrepat 1116 e
Positiuum ex negatiuo constare non potest 582 b illud, quod suppositum supra naturam addit, quodnam sit 548 c
Posse contraria suscipere, quo pacto substantiarum proprium sit 501 b
Possibile distinctum 628 c quid 628 b
Possibilitas essendi: quidnam sit in creaturis 975 d in Deo quid sit 975 d
Posteriora quot modis dicantur 614 b
Potens quot modi dicatur 622 c
Potentia actiua definita 619 f
actiua diuina quo modo à natura diuina distinguatur 179 e agendi & patiendi vt relationum fundamenta sint 839 f 840 a
creata quid à creante differat 179 b datur in omnibus caussarum generibus 179 a diuina actiua ad nullam tanquam ad finem ordinatur 840 b eadem recte se habere potest quoad speciem operationis vnam, male vero quoad aliam 1014 a b
executiua a voluntate vbi sit distinguenda 885 b executiua animæ nostræ immaterialis concedenda est 886 b executiua in diuinis præter potentiam voluntatis diuinæ non est 888 c d
executiua quæ ratione à diuina voluntate distinguatur in Deo num detur 884 b
formarum recipiendarum naturalis quot modis dicatur 89 b
in Deo nulla est præter actiuam 178 e
logica quid 628 e
logica vel absoluta Aristoteli ignota non fuit 687 a
materiæ 296 f
Prod. ctiua proprie dicta 496 c
vt sit actu potentior 842 c
Potentiæ apprehensiuæ internæ tantum duæ 1011 f 1012 a
apprehensiuæ quæ & quot 1003 e
è distinctione actuum & obiectorum no 67
quacunque distinguuntur 1015 f
quadruplices 619 f
quatenus tales, quo referantur 790 f
sensitiuæ interæ quomodo mouean executiuas 879 d
Prædicabilia incomplexa esse debent 1055 d
Prædicamenta ab Aristota decem, & cur facta fuerint 433 e decem pauciora videntur esse 430 e
distinguuntur essendi modis in substantiis primis 447 d & logico & metaphysico sunt eadem 504 e figuræ sunt prædicationis 474 a
impermissa sunt 360 c
non distinguuntur formaliter 447 a
non distinguuntur realiter 440 d e
qua ratione inter se distinguantur 444 b
quatuor prima sola proprie talia sunt 449 e
quomodo ex loco & tempore Vbi & Quando constituantur 459 c
sex vltima num ex entitatibus absolutis internis conficiantur 870 d sex vltima num relationes sint extrinsecus aduenientes 866 d &c.
sex vltima quo pacto à superioribus distinguantur 863 f
sint ne decem plura aut pauciora 429 d 433 b terminorum 708 b
Prædicamentum causæ formalis & materialis cur nullum detur 437 b
descriptum 420 d e
effectorum quodnam assignari debeat 457 d
habendi 442 f ex populari sensu inductum 443 b
habitus ex entibus multis compositum est 725 b
motus nouum non est constituendum 708 a
Quando num rebus omnibus conueniat, vt prædicamentum Vbi 905 d e
Quando quibusnam rebus accommodetur 908 a b
Situs à prædicamento Vbi re vera non distinguitur 443 e
Vbi num rebus omnib. attribuatur 892 d
Prædicari complete & incomplete quid dicatur 1053 f de pluribus & subiectis quid sit 514 a b quid sit 972 d
Prædicata negatiua ante contractionem homini multa competunt 967 d
quænam dicantur quidem proprie de multis, quæ de illis tamen vniuoce non dicuntur 493 c
Prædicatæne sola naturis communibus per se modo primo absolute consideratis competant 666 b
Prædicatio hæc *Christus est homo*, num sit speciei de individuo 558 d
vniuoca prædicatio essentialis sola apud Aristotelem accipienda est 1058 d
Prædicatum accidentarium apud Aristotelem libro 5 cap. 13 quo sensu vsurpetur 1066 c
Præsentia Dei in rebus omnibus vnde colligatur 146 b
Primum ab aliquibus, ad aliquid, alicubi, simpliciter, quomodo dicatur 614 d e

Digitized by Google

Primum ne omne principiato prius sit 37 d
Principia ab Aristotele plura videntur facta quam deducta 37 e
appetitionis & cognitionis 14 c
cognitionis non sunt absolute principia 15 e
corporum cœlestium in definitione principii comprehensa 20 c
disciplinarum diuersa 6 d
generaliter definita 11 f
generationis essentialia tantũ libro Physicorum primo tradita fuerunt 11 d
productiua quo ordine ponantur 51 b
Principiatum quot modis sumi possit 35 e
Principium agendi forma 58 a
agendi in agente quouis quidnam sit 47 d
analogum est proportione 45 d
analogum in diuinis 44 c
an analogum sit attributione 45 d
Principium an de Deo dicatur prius respectu personarum diuinarum quam creaturarum 46 f 57 a
apud Theologos quid 14 a
confusissime definitum 16 b
corporum sensibilium apud Platonem & Pythagoram quæ 482 d
de quo principiorum genere primo dicatur 46 c
dicitur modis septem 2 c
& principiatum correlatiua 54 e
Principium exemplare 41 e exemplare totum in quonam sit 182 d finale 41 c
formale loto.
generationis inchoatiuum 40 e
indiuiduationis 370 a
indiuiduationis est differentia positiua 382 a b
indiuiduationis, in quæstione, num accidentia indiuiduationis principia sint, quo pacto sumendum sit 358 a
indiuiduationis Physicum non solum inuestigandum 380 f
indiuiduationis rerum materialium per expositionem Caietani vtcunque tactum 377 a
indiuiduationis verum & cõmune quodnam sit 380 e
latiusne pateat quam causa 51 d modo primo sumptum 3 d modo quarto sumptum 6 f 7 a modo secundo sumptum 6 d modo tertio sumptum 6 e non est vniuerse analogum attributione 45 f
pro re, qua principium dicitur 43 b
quid differat à causa 31 e f 51 a &c. quomodo per Basilium fuerit diuisum 31 d quomodo per Simplicium ibid. e quot modis sumi possit 35 e sitne analogum & qua ratione 43 a &c. sumptum, prout ad id cuius principium est, refertur 44 a vt est formaliter principium 44 e
Priora cognitione 618 a natura & substantia 618 e ordine cur cæteris priorum generibus ab Arist adiuncta sint 29 f
quot modis dicantur 614 b
Prioritas an detur, vbicunque datur ordo 32 b
in personis diuinis quomodo dicenda sit 31 a originis cur in personis diuinis à D. Thoma posita non fuerit 59 c
Priuationes quo pacto existant 333 c reales quomodo existentia vtraque, positiua nimirum subiecti, & negatiua suum indigeant 1134 a
Prius & posterius in motu vnde sumantur 40 d
Producere num dicat perfectionem 49 a
Produci quid sit 711 e
Productio æquiuoca & vniuoca qua ex parte sint perfectiores 51 b & conseruatio in quibus æque faciles sint 207 b & conseruatio in successiuis idem sunt 215 d
personarum diuinarum quomodo sit exemplar 50 e
Profunditas vulgo quid sit 655 f
Progressus in intentionibus infinitus non datur 157 b
Pronunciatum dialecticorum, de quo negatur species aut proprium, de eo negari individua omnia, quæcunque sub specie contineantur 319 a
philosophorum omnium commune est, idem esse agens introducens formã cum disponente materiam 109 e
Propensio elementorum primaria ad quid, quæ dicatur 273 b plus aliquid dicit quã non repugnantia 976 a in grauibus & leuibus maior ad quietem, in viuentibus autem maior ad motum 279 e
Propertio est inter duas virtutes quaslibet finitas 131 a b inter actum & nihil nulla est 125 c rationalis 786 e
Propositio conditionalis vbi veritatẽ suam habeat fundatam 319 e *Deus est homo*, quare cum reduplicatione subiecti, etiamsi sit per se, non dicatur 583 f
Propositiones, in quibus homo prædicatur de Deo pure accepto, quo loco habendæ 580 b
Proprias cur communib. natura primo conueniant 1127 b & accidentia qua in re maxime inter se distinguantur 1112 e
generum omnia num genera sint 1129 b c gradus tertii ac infimi in quod demonstrationis genus cadant 1122 e naturæ Christi assumptæ ad speciem accidentis vulgatam pertinent 585 f 586 a non omnia causam adæquatam in subiecto requirunt 1122 a b prædicabilis quarti num sub se accidentia prædicabilis quinti continere possint 1130 f quæ non suscipiant magis & minus 1124 a specierum infimarum sintne species infimæ 1125 b c
Propriane aliqua à prius posterius subiectorum essentialibus non oriantur 1114 a b
Propriane omnia magis & minus non recipiant 1114 d
Proprietas rei quæ definitur in definitione non exprimitur 964 f 965 a relatorum vltima quid indicet 862 b c vnius est vt numeri principium sit 310 c
Proprietates an sint nec ne 1125 e
Proprium ab accidente discriminibus quinque differt 1112 f ad aliquid Aristotelis quidnam sit 1115 e ad aliquid quibus nominibus apud Porphyrium exprimatur 1116 b aliquod vnum de speciebus substantiæ pluribus immediate dici potest 1134 a b Dei est esse in omni loco & tempore 952 e Dei est, non habere durationem successiuam 738 f dupliciter accipitur 1114 f & commune quomodo & quandiu opponantur 1055 a ex vi nominis quid 1115 a idem & generale specialeque eadem modo esse possit 1130 e intellectui ad vniuersale quartum pertinet, licet cum natura nulla reciprocetur 1121 b c per se apud Aristotelem 1115 f 1116 a prout vniuersale quid est, quo pacto definitur 1118 c quam late acceptum sit in vtraque sui diuisione 1116 d e quantitatis est, habere partes 378 b semper 1116 a vniuersale quartum explicatum 1117 a
Prouerbium, *Dimidium facti, &c.* explicatum 41 c
Pulchritudo qualitas simplex non est 774 f
Pulchrum pro Deo ipso sumptum 282 d
Punctus extremitas corporum actu non est 683 b

Q

QVa loquendi forma phantasiam æstimatiuam & memoriam vnam aut tres potentias dicere possimus 1017 c
Quæ a definitione quantitatis per Aristotelem tradita reiiciantur 630 d à materiæ definitione reiiciantur 55 d actiones tempore discreto mensurentur 740 a b ad efficiens principale reuocentur 93 d ad finem pertineant 63 f ad finem reuocentur 155 b ad formam pertineant 63 d ad formam substantialem reducãtur 77 c ad genus qualitatis secundum pertinent 766 c ad inuicem referuntur, ad inuicem ordinata sunt 53 b ad materiam primam reuocentur 72 a ad proprium quartum vniuersale reuocentur 1117 b agunt immediatione virtutis, præsentia immediata effectis omnia non sunt 145 f continuata non sunt, num formam eandem habere possint 192 b dicantur agere immediatione suppositi 144 d dicantur agere immediatione virtutis 145 a dicantur in potentia 426 e dicantur nasci 247 f dicantur plura 409 b differunt, an continuata esse possint 286 a ex causarum multitudine oriantur 62 e fieri non possint à Deo quoque ipso 170 e formaliter distinguuntur, existentias habent distinctas 814 a b quæ in conceptibus nudis esse vel non esse intelligantur 1036 c d in mutilamine requirantur 942 e libro metaphysic Aristotelecrum quinto explicentur 1 c iuuenis plus habeat licet non intensius, lumen tamen agant & longius & fortius 216 e mensurentur tempore 744 c d numero plura sunt sub specie eadem, necessario habent materiam 310 e f numero vnum sunt Aristoteles per materiam potius definiuit, & cur 378 b c pati possint qua ratione potentia dici possint 613 c reducantur ad principium modo secundo sumptum 6 d reuocentur ad principium modo primo sumptum 3 d reuocentur ad vnum genere 354 e sint numero vnum 295 a sit ratio causandi formæ 706 specie vnum sunt, cur ratione vnum esse dicantur 354 b vna sunt generis quinti cur maxime vna sint 345 e vnum sint genere 354 d

Quænam finis gratia fiant 155 f in quæstione Quale est, proprie prædicentur 762 d sint diuersa specie 596 d sub genere qualitatis secundo per Aristotelem comprehendantur 769 a b

Quæsitum circa finem Cuius in partem vtramque disputatur 153 e

Quæstio asserens tantum in diuinis subsistentias esse explicatur 545 e circa primam & secundam intentionem 468 f de cadaueris specie, quod nimirum cadaueridem sit perpetuo, à quocunque peremptus sit homo, difficilis est 205 c num omne primum principiato sit prius, conclusa 31 d

Quæstiones tres à Porphyrio in Isagoge ipsius prætermissæ 1035 f

Qualitas ab Aristotele non recte distributa videtur 767 f cur formam sequi dicatur 415 c essentialis cuius dicatur esse qualitas 762 f quot modis dicatur 762 b similitudinis & dissimilitudinis fundamentum quo modo sit 840 e

Qualitates actiuæ in re quaque inueniuntur multæ, & quare 104 d graduales non omnes in subiecto partes habente existere possunt 605 c grauium & leuium motiuæ 622 d mediæ per se oppositæ non sunt 594 a principia dictæ, & quare 42 a

Quando phantasmata primum actione intellectus illustrentur 1026 f prædicamentum è tempore solo conficitur 907 a prædicamentum quibusnam rebus accommodetur 908 a b

Quanta per accidens & per se 631 f per accidens quot ob causas dicantur 633 d

Quantitas à rebus quantis quo pacto distinguatur 641 e actiua principium agendi non est 98 a d cœli & minimi naturalis diuisibilis est 630 f corporis Christi sub specie panis in Eucharistia num lateat 642 f est diuisibilis, axioma est, pertinens ad modum dicendi per se secundum 640 d est extensa, est axioma pertinens ad modum dicendi per se primum 640 e materiam sequi quare dicatur 435 c per se sensibile quid est 646 e proprie partes habet 378 b quid sit 630 d quomodo magis ac minus recipiat 1124 c rei corruptibilis, dum hæc corrumpitur, corrumpitur etiam illa 374 e f virtute diuina sublata num vi naturæ rursus emanare possit 903 d e

Quantum inter medium actum diuisum & non diuisum interfit 692 c pro quantitate sumptum 630 d

Quicquid acquiritur formæ in motu, id in termino motus reperitur totum 694 f est causa causæ, causa est causati 224 f perfectionis reperitur in personarum diuinarum vna, reperitur etiã in alia 1096 c est prius priore, prius est posteriore 224 f vnam & eandem habet materiam, vnum numero ab omnibus habetur 294 f 295 a

Quid actus nomine in definitione motus per plerosque intelligatur 716 e ad scientiæ relationem percipiendam sufficiat 829 e

capite duodecimo quinti metaphysicorum ab Aristotele tractetur 619 e complete & incomplete prædicari dicatur 1053 f de tempore discreto sentiendum 732 d definitionibus accidentis explicetur 1120 a illuminationi cum alterationibus aliis commune sit 692 a nomine quietis intelligendum 279 f nomine rerum sensibilium venit 1039 b nomine prædicati accidentarii libri metaphysicorum Aristotelicorum quinti capite decimotertio accipiendum sit 1056 e perfidem orthodoxam doceatur 516 c per modum localem proprie intelligatur 372 b c perfectum 931 e sit formale in loco Aristotelis 492 b sufficiat vt relatio rationis terminet realem 833 a vt aliquid per se singulare sit, requiratur 368 e f inter existentiam & subsistentiam interfit 533 a inter suppositorum complementa & differentias individuas interfit 550 d

Quidditas rei cur terminus appelletur 915 f specifica cuiusnam respectu forma vocata sit ab Aristotele 392 b

Quidnam vere multiplicari possit 964 f

Quies cœlo conuenientior futura quam motus 277 e cœlo violenta non est 275 b in fine est consummatio actionis finalis 359 e in fine obtento qua ratione sit effectus illius 137 f per adeptionem formæ 59 c

Quinam modorum essendi trium necessario contingenterve comperant 401 e putauerint deũ mundi animã esse 258 c d

Quod est primum in genere vnoquoque, causa est cæterorum 50 c generatur, quo pacto dum generari dicitur, non fit 270 b logice genus non sit, num physice genus esse possit 510 d munere suo perfunctum quieuit, ociosum non est dicendum 277 f non est assumptibile, non est curabile 551 e rem efficit principium ne indiuiduationis sit 361 e

Quomodo substantias separatas alicubi esse cognoscatur 901 e

R

Ratio agendi ex aliquo diuisa 97 b causandi causæ efficientis quænam sit 92 c causandi causæ finalis ex definitione finis explicatur 160 f causandi causæ finalis quænam sit 152 e causandi causæ finalis vera 159 e &c causandi quid sit 72 f cur abstracta differentiarum differentiæ non sint 1072 d cur Aristoteles definitione suppositi theologica sit vsus, triplex 516 e f cur differentia individuans materia dicatur triplex 390 b c cur effectus numero idem ab agentibus compluribus diuisim produci queat 198 c d cur substantia sit in loco, in substantia, quatenus substantia est, non apparet, 898 d definiendi 954 f demonstrandi 954 f diuisionis quousq; procedat 1092 e facti tota in rebus mirabiliter factis est potentia facientis 584 a finis in causando respectu cuius ab auctoribus quibusdam accipiatur 160 d formarum alia est atque materiæ quoad conseruationem 82 c d fundandi quæ sit 787 d

genera principiorum septem colligendi posterior 38 f prior ibid. c generationis & corruptionis pars est 197 b numerum prædicamentorum denarium colligendi prima 454 a philosophandi vera tollitur errore illo, quo res infra Deum nihil agere putatur 115 c d prædicandi vniuoca 954 d e qua species qualitatis colliguntur duplex 771 a quantitatis formalis ac prima quænam sit 633 f quidditatis appellatur forma & quare 58 e ratiocinans à ratiocinata quomodo distinguatur 407 e subsistentis 529 f tempus numero esse vnum quæ suadeat 733 a totius cur naturalibus magis quam artificiosis conueniat 931 e f transcendentium non habenda, & cur 801 e f vniformiter difformis in quo positum sit 491 b

Rationale hominis & animæ non idem 1109 e non dicitur vniuoce de differentia hominis & animæ 1111 a propria hominis est differentia 1103 d

Rationes causandi causæ efficientis quam multæ esse videantur 93 e causandi causalitates vocari solitæ entiane absoluta sint à causis & effectis distincta 187 a causandi quid sint 193 a diuisionem qualitatis generis in species non esse probantes 769 e &c. diuisionis secundum qualitatem duplicis inter se collatæ 776 a linex, superficiei corporis formales 696 b numerum speciem quantitatis vnum esse probantes 662 f

Recentiores volunt subsistentias tres esse personales in diuinis 529 e

Recursus in causa effectorum danda qualiter ad voluntatem diuinam sit instituendus 201 d

Reductio analogorum 3 e

Regula theologorum notabilis 528 f 529 a

Relata ad prædicamentum ad aliquid per se quænam spectent 800 d communia num in Aristotelis definitione comprehendantur 862 b communia præcise accepta quo pacto apud auctores graues nominentur 860 e non transcendentia quid sint 799 d per fundamenta ipsorum exposita 783 d qua conditione naturæ simul esse possint 1048 d quædam suscipiunt magis ac minus 848 e quænam primo per se ipsa referantur 858 b quorum relationes ex parte vtraque in vnitate fundantur 787 e realia quas habeant conditiones 802 a secundum accidens duplicia 791 e secundum dici definiuntur 792 b secundum esse 793 e transcendentia vel non transcendentia 798 a

Relatio aptitudinalis quo pacto existat obiectiue 1048 a conceptu absoluto concipi potest creata ab increata quid differat 825 creatoris ad creaturam rationis est 800 c creaturæ ad creatorem realis est 800 a creaturæ vt percipiatur quid requiratur 829 f dominii in Deo est rationis, in rebus creatis, seruitutis 808 c generum duorum est 1045 e num dicat perfectionẽ 817 c principium agendi non est 98 b

Relatio quænam rei proprietas esse possit, quæ esse non possit 813 b quid sit 796 b quinuis in aptitudinalem & actualem diuisa 1044 b quomodo sit perfectio transiens 825 b c quonam p. cto dicatur vnuoce 803 a

Relatio rationis quomodo terminare possit realem 833 a realis definita 833 a realis diuisa 854 a

Relatio realis quo pacto à fundamento distinguatur 808 d scientiæ vt percipiatur quid satis sit 825 e totius ad partes constituentes non est realis 805 a totius ad partes singulas realis non est 807 f 808 a vniuersalis supponit duo 950 d

Relationes actuales in his, quæ ad essentias pertinent, vel eas necessario sequuntur, conueniunt 1046 a aptitudinales perpetuo conueniunt ibidem. aptitudinales vniuersalium in intentionibus secundis numerandæ non sunt 1049 d e

Relationes creaturarum ad Deum temporales, & Dei ad creaturas in tertio relatorum genere cur ponantur 841 c d Dei ad creaturas 805 c

Relationes diuinæ essentiæ & personis diuinis identitate insunt 823 a

Relationes diuinæ terminantur ad terminos relatiuos 828 a dominii & seruitutis non semper sunt reales 805 b ex parte vtraque in vnitate fundatæ 787 e identitatis contingentes vt possint esse reales 805 b

Relationes in esse concepto, non in esse exercito. quænam sint 860 e in parte eadem num plures sint 908 d e in re lectum diuinarum rerum omnium consequentes proprietates illarum duci possunt 1062 a b

Relationes non nisi obiectiue existere possunt 1040 e num de potentia materiæ educantur 91 b perfectiones formales non sunt, & quomodo tales non sint 823 d personales in diuinis efficiunt idem quod efficerent personæ ab essentia formaliter distinguerentur 1033 a quo pacto dicant perfectionem 823 e f rationis vnde colligantur 804 e fiatne perfectiones aliquæ rerum 821 e terminenturne terminis absolutis an relatiuis 826 c vbi exulant 802 b c verè ac reales dantur in diuinis 805 c veteribus etiam aptitudines fuerunt 1043 e f vt existant formaliter 1046 f

Relatiua generis primi & secundi ad terminos relatiuos, sed generis tertii ad terminos absolutos terminantur 828 c generis tertii omnia ad correlatiua sua formaliter sumpta terminantur 830 a b generis tertii quomodo natura simul sint 829 b c mutua quid sint 800 b non mutua quid sint ibid. rationis definita 800 a realia definita 799 f secundum dici & esse 798 a singularia etiam natura sunt simul 845 f

Relatiuum ex vi nominis quid significet 861 c idem num relatione numero vna vel pluribus ad puram referatur 844 d quidnam sit 796 c vnum quomodo definiatur per alterum 842 c

Relata non communia ad terminum absolutum referri nequit 855 b c commune non refertur ad seipsum per se 856 c commune per seipsum ad relatum aliud non refertur 855 e commune per seipsum aliter referri non potest, quin terminum respiciat 855 a b modis duobus capi potest 859 d vnum in definitione alterius ponendum 843 a

Reminiscentia 1004 a

Repetitio acceptionum naturæ breuis 256 d

Res à potentiis cognitiuis non perficiuntur 837 a connotatæ quando abstrahantur 1064 e continuæ 658 a corporeæ vimne habeant agendi 120 c creatæ num agant agereve possint, agente primo ad actionem immediate non concurrente 834 e creatæ num creare possint 122 b eadem curà pluribus indifferenter corrumpi, sed non generari possit 205 a eadem supernaturaliter num simul in locis pluribus esse possit 800 c fiantne vniuersales operatione aliqua intellectus 988 a genitæ & corruptæ quomodo distinguantur 379 c impossibilis definite 621 b in instanti quo fit agere potest 106 d in momento generationis vltimo non generatur, sed genita est 234 b c magis vna est à forma, quam à materia 295 b num omnes semper necessarioque sint in loco 893 a numero eadem ab agentibus numero diuersis indifferenter corrumpi potest 197 b omnes an individuæ sint 257 c potissimum in prædicamentis ponuntur 423 b qua ratione dicantur esse vel fieri ex aliquo velut è parte 931 f quædam singulares sunt per se quædam per accidens 956 f 957 a quomodo in esse ipsarum per Deum conseruentur 180 f 181 c significatæ modis tribus dicuntur fatiæ 1135 b

Resine an verba tractentur ab Aristotele in prædicamentis 437 d

Resistentia rerum naturalium errore illo, quo res infra Deum positæ nihil agere putantur, tollitur 115 e

Resolutio realis altera, rationalis altera 246 a

Reuocari vnum ad aliud quidnam sit 478 c

S

Sabellius & Arius vt circa personas diuinas errauerint 523 d

Sacramenta ad productionem gratiæ extra subiectum concurrere non possunt 134 b

legis nouæ res ritè factæ & materia & forma constant 459 f legis nouæ vt agant 119 b

Sanitas qualitas simplex non est 774 f

Scientiæ reales & sermocinales quomodo differant 667 b

Sedes tensus communis 1002 e

Sensus ab intellectu quo pacto differat 1028 a communis 1002 b communis, quare communis appellatur 1002 c communis vbi sedem suam habeat 1002 c externi ianitores intellectus primi sunt 1017 a in actu quid 601 f 602 a

Sensus interni tres à Galeno positi 1009 c

Sensus obiecto absente nihil percipit 1002 b

Sensus omnes an vnus tantum interior intellectui proxime ministret 1004 e f

Sensus plures interni ex ipsa diuersi assignantur & quot 1006 b quatuor interni per Auentroem positi 1007 a quinque interni vt externi non sunt 1006 e

Sententia Aristotelis de luminis necessitate explicata 147 d e de distinctione reali prima 395 f quarta 397 b quinta eaque vera 397 e secunda 396 a tertia ibid. f

Sententia de esse actuali duplex 80 b

Sententia de loco ad motum localem per se requisito vera & irrefragabilis 722 e f

Sententia de quantitatis à rebus quantis distinctione vera 645 e

Sententia de quantitatis definitione triplex 634 e f

Sententia Galeni de anima rationali impia 1009 d

Sententia naturam & actiuum & passiuum principium esse dicentium vera 268 f

naturas communes in solo intellectu possibili vniuersales esse ponentium probata 1020 f 1021 a phantasma substantiæ proprium nullum dari negantium 1031 f quædam Aristotelis acuta 1105 e quædam nominalium exponitur 644 a rationem quantitatis formalem in diuisibilitate consistere dicentium refutata 657 c

Sententia rationem quantitatis formalem in eo, quod substantiæ mensura sit ponentium refutatur 633 f veterum, spacium trinę dimensionis immobile fixũq; ponentium 700 d

Sententia vnum ad aliud reuocari nihil aliud esse statuens, quam referri illud ad aliquid quod natura seu generationis ordine prius fuerit, in Deo vera non est 478 c

Sententiæ de prædicamentorum distinctione tres quædam 444 c d e &c. 445 f &c. de prædicamentorum sex vltimorum natura quatuor 864 c de vniuersalium relatione primariæ quatuor 1041 c quorundam de ratione causandi causæ finalis impugnantur vi 1158 a

Seruus ab Aristotele quomodo fuerit definitus 843 b

Significata naturæ sex ad vnum primum reuocata 854 d e

Significatio nominis concreti 417 b

Significatio nominum communium 954 c d

Significatio naturæ sextæ 254 c substantia postrema propriissima 513 d e

Significationes accidentis 1139 f generis quatuor 942 f mutili quatuor 942 e naturæ quinque 247 b d e 250 f 251 c substantiæ omnes in Deum cadunt 513 d e

Significatum naturæ præcipuum primumque quodnam sit 255 b

Simile non nisi simili cognoscitur 464 a

Similia quadruplicia 391 b

Similitudo ab agrotum diuisione sumpta 404 d ad ordinem in personis diuinis illustrandum 32 f luminis in pomo 1021 f materiæ primæ 977 c

Simplicitas essentiæ diuinæ 424 f 491 d singulare vt multiplicatione sui plurib cõstare fit, virtute nulla fieri potest 1000 e

Singularia & vniuersalia quomodo opponantur 942

quæ tractari licita sint 426 f
Situs ab Vbi reuera non distinguitur 443 e
in prædicamentis ab Aristotele cur fuerit prætermissus 414 d
Socrates est mortuus enunciatio est de præterito 1133 d
mortuus est homo, num enunciatio vera sit 391 a
Sol & luna quomodo moueant 136 d
proxime generat murem 206 b
Solutio argumenti, quo dicitur Deus actione numero eadem agere cum creaturis, vera 143 c
Soni omnes num speciei sint eiusdem 607 e
Spatia infinita duo fictitia sunt 316 e
Spacium à corporibus occupatum quantitas imaginaria est, non realis 703 b
dimensionis trinæ fixum & immobile à veteribus positum, quid sibi velit 700 d
imaginatum quid sit 703 c
ipsum vbinam sit 703 d
non est ens 701 d
non est species quantitatis 701 f
Species angelorum intelligibiles sunt in primo qualitatis genere 775 f
est primum sed non adæquatum generis correlatiuum 1079 a etiam peræstimatiuam phantasiam diu retinentur 1008 e extreme limitatæ per intellectum possibilem non admittuntur 1024 a indiuidui vnius, eaque vel vagi vel determinati ad abstractionem satis an sit 1029 f, 1030 a infima cur in indiuiduo vno conseruari possit 1025 e f infima generis cuiusnam sit 1129 e intelligibilis ex phantasmate intelligibili vno abstrahi potest 1033 f intelligibilis quo pacto naturam repræsentet 1027 b nouæ cum nouo esse substantiali admittuntur 585 e numeris similes esse dicuntur & quare 470 d omnis gradum aliquem habet sibi peculiarem 1021 b c omnis proprietatem habet, qua à cæteris distinguatur 1103 b per magis & minus non distinguuntur 1008 c plures sensibiles numero solo differentes an in eadem medii parte esse possint 598 b c priuationis & non entis nullæ sunt 1058 a proportione rationali excedentis quinq; 786 e qualitatis modi ab Aristotele vocatæ 770 e qualitatis modis duobus colliguntur 771 a quando gignantur 1030 a quantitatis à cæteris distincta per motus continuitatem constituitur 708 f 709 a quomodo affectio necessaria sit 1125 b c quomodo compositum per accidens fiat 1071 d e
sensuum internorum omnes species probabiliter non differunt 612 f
specierum generis eiusdem alia semper melior est alia 1091 e
subalternæ compositæ in serie sua magis dantur quam infimæ in alia 1102 d
subalternæ num sub vniuersali dentur 1059 c
substantia materiæ expers nulla sub se habere potest indiuidua 392 e f
vna eademque repræsentat in substantiis separatis naturam communem & indiuiduam 1019 e
Species vniuersaliores à possibili elicuntur 1019 d
vniuersalium omnium an per agens abstrahantur 1029 e
Statuarius est homo qualis causa sit statuæ 672 a
Stomachus quomodo per pip calefiat 213 e
Subalterna genera speciesq; dicta 420 e
Subiecta indiuisibilium quæ sint 699 d
propriorum & accidentium generis quinti quænam sint 1124 f
Subiectio indiuidui ad genus qua ratione completa & incompleta sit 1031 d
Subiectum accidentium realium duplex 1126 f 1127 a Arithmeticæ quodnam 658 c colorum & saporum 946 e eiusdemque passio cur actione eadem ponatur 106 f
numeri certum num potentiam numero certam exposcat 1131 b e
propriæ intellectiui in genere sumpti vnũ commune non datur 1128 b c
quo pacto pendeat à formis accidentalibus 84 f
quodnam passionis efficiens sit 106 d
scientiæ subalternantis ens compositum non est 608 a
Subiicibile in quid incomplete cur analogum sit 1082 b
Subsistentia ab existentia quid differat 533 a Caietano essentialis vnica, personales autem tres sunt in diuinis 525 e
& hypostasis modo diuerso per Scholasticos in diuinis vsurpata fuerunt 525 c
in diuinis vnica per Durandum asserta 525 d quomodo sit in diuinis de ratione personarum constitutiua 551 a
Subsistentiæ personales tres essentialis nulla est in diuinis secundum recentiores 515 d
tantummodo tres cur à patribus in diuinis statuæ sint 534 e
Subsistere per onale num perfectionem vllam essentiæ diuinæ addat 532 c
modis duobus accipi potest 533 e
modis quinque vsurpatur 521 e
Substantia ablata quantitate modo è duobus vno manere potest 653 c d
absque quantitate quo modo mansura sit in loco 652 a
cur ens per se subsistens definiatur 545 e
deo & creaturæ conuenit analogice 492 a
dicitur modis quatuor 479 d
& accidens oppositæ contradictoriæ non sunt 442 d & natura conueniunt dupliciter 517 d & natura quo modo differant inter se 517 e
modis quatuor accipitur 551 b non est analogum quid, vt prædicamentum primum constituit 440 b num à deo conseruari possit extra omne punctum & spacium 654 b panis in eucharistia sacramentum miraculose supplicatur 550 a b
per se fit duobus modis 715 a
prima creata quid addat naturæ singulari abstractæ 536 e
prima in quibus idem sit cum supposito 534 f 535 b prior est accidentibus & cur 618 f pro causa formali sumpta 482 b
pro principijs sensibilium 412 c quando per accidens fieri dicatur 715 b quid sit 492 c quo pacto partes integrantes ex se habeat 630 f
rei locatæ ratio formalis in loco existendi esse non dicitur 900 d
spiritualis præter deum nulla penetrare potest omnia 121 b
vna fit ex alia per accidens, & quo sensu hoc dictum fuerit à philosophis 715 c
vnde dicta sit 513 b
Substantiæ à relationibus non denominantur 797 a
corporeæ quo pacto quantitate subiecta maneant in loco 902 f 903 a
corporis expertes finitæ substant omnes accidentibus 508 b
corruptibiles 743 d
in concreto significatæ ratione potioris prædicamentis ponuntur 461 b
quomodo vbique non sint 902 a
separatæ de seipsis in loco sunt, quatenus actiuæ in loco sunt 899 b
separatæ in loco per seipsas non sunt 899 d separatæ motu passiuo non mouentur 371 c
separatæ perfectionis & liberalis inquisitionis sunt 1090 d
separatæ quomodo alicubi esse cognoscantur 901 d separatæ quomodo per operationem in loco esse dicantur 901 d
separatæ, quos angelos appellamus, num per se in prædicamento substantiæ ponantur 501 e
separatæ semper & necessario sint in loco 900 b singulares creatæ cur in abstracto sumptæ, substantiæ primæ non sint 536 b
spirituales infra Deum sunt mouentis motæ Augustino 120 e
tres primæ & tres substantiæ quomodo concedantur 11 14 553 a
Substantias secundas significare quale quid quomodo apud Aristotelem accipiendum sit 910 e
Successio continua à qua per accidens successiua dici possint in rebus corruptionibus quomodo dari queat 747 e
Successiuum in Deo nullum 911 f
per se quidnam sit 747 a
Superficies à corpore distinguitur 694 a quam signum à superficie 690 e
definita 631 e
est actu extremitas corporum 682 e
& linea quantitatis species veræ non sunt 674 b
& linea sunt inter se & à mole corporea distinctæ 682 e
& locus Aristotelicus quo pacto distinguantur 704 f 745 a
externa ne vera detur in corporibus 679 e
num sint quantitates reales 680 f
quæ sit locus 872 a
quo pacto à corpore separari possit 699 e
sine vera quantitatis species 672 b
Superiora vt à suis inferioribus distinguantur 399 c d
Supponere aliquid non idem est atque pendere aliquid ab aliquo 31 e
Supposita quid vltra substantias primas sibi vendicent 520 a
Suppositum à theologis quomodo definitum sit 518 a
breuiter definitum 518 d e creatum ratione solum à natura distinguitur 540 e

& subsistentia in quibus idem sint 534 f
idemne sit quod natura 516 b in creaturis natura singulari perfectius est 543 a
in rebus creatis etiam secundum potentiam obedientialem incommunicabile est 544 a materiæ singulari entitatem intrinsecam num addat 546 c more logico definitum 520 a qua ratione sit incommunicabile, qua idem communicabile 518 c quid sit 517 c
quomodo theologice definiatur 518 a
subsistentiam addit per modum connotationis 544 c vnum (si quidem vnum esset) in diuinis à natura non distingueretur 532 c

T

TActus designatiuus quisnam sit 689 c
& gustus genera quædam sunt 1130 a b
globi & cylindri in plano 688 c
Tempora vniuersalia sunt duo 733 f
Tempus ab æuo & æternitate qua ratione differat 735 d. ab animo in dies, annos, lustra, similiaque distinctum 735 a
an numerus appellandum sit 731 a corruptionis quam generationis causa magis est 745 a cur ab Aristotele dicatur quantum per accidens 732 d cur quantum dicatur 653 e cur sapientissimum dictum 745 a b discretum 752 d non modo motus, sed & quietis mensura est 745 c num species quantitatis vera sit 728 c primi mobilis quomodo propter æquabilitatem primitatemq; suam mensura primaria sit & vnica 732 f quare nõ dicatur numerus partium motus quarumcunque 730 f quo pacto numerus motus esse dicatur 731 b
reale à tempore imaginario complementum accipit 734 b reale species quantitatis peculiaris est 732 a sitne idem numero in rebus quæ tempore mensurantur an diuersum 731 e vel accommodatione vel repetitione motum metitur 735 c vulgare num mensura sit esse rerum corruptibilium 744 a
Termini actionum 296 c qualitatis & quantitatum quarundam, discrimen quodam habent 694 c quantitatis continuæ copulatiui vnde manarint 685 f
quantitatis continuæ quo pacto per Aristotelem in quantitate media esse dicti sint 686 b
Terminus & motus quomodo differant 202 d & motus sunt idem re & quo modo sint 1078 f motus est duplex 712 a 874 c transsubstantiationis quisnam sit 875 e vt libri metaphysicorum huius quinti capite decimoquinto accipitur, quid sit 727 e f
Terra natura mobilis est 272 f
Thargelia quid 934 c
Theologi vocabulis religiosè vtuntur 515 d
Titulus finis cur seu propter quid, quidnam ostendat 161 d
Totum coniunctum 915 f dissimilare 290 c interdum dicitur pro omni 939 b non proprie dicitur infinitum 928 f physicum qualiter à partibus distinguatur 260 a quot modis dicatur 935 d relatione vnius respicit partes omnes 830 e f vniuersale 935 f
Tractatio prædicamentorum & ad philosophum primum, & ad Dialecticum, præcipue tamen ad philosophum primum spectat 423 b prædicamentorũ nec ad scientiam nullã nec ad metaphysicũ solũ, nec ad scientias simul omnes pertinet 421 a
Transsubstantiatio modis duobus sumi potest 875 d
Tria in actionibus agentium secundorum notanda 202 f

V

VAllesius 1007 b
Vbi prædicamentum à prædicamento Situs re vera non distinguitur 443 c
prædicamentum num rebus omnibus attribuatur 891 d
Vera tripliciter considerata 949 b
Verba quæ fugienda, præsertim in rerum sacrarum tractatione 55 a symboli explicata 34 f 35 a
Verba ne an res tractentur ab Aristotele in prædicamentis 427 d
Verbum *aliquid* in relatorum definitione quam vim habeat 856 d *conflat constituitur, componitur* etiam formis accommodatur 243 f diuinum ad virginem Mariam qua relatione referatur 545 c diuinum assumpsit humanitatem hãc, non hominem hunc 516 d e diuinum assumpsit humanitatem in atomo 1070 e diuinum personam hominis consumpsit, & quomodo hoc sit intelligendum 542 c *est* in connexionibus necessariis à tempore absoluitur 1132 f in Christo propriam subsistendi rationem ob quam natura humana in eo subsistit, habet 531 b vt verbum est nunquam subiicitur 410 d
Veritas in propositionibus necessariis æterna 965 c propositionis conditionalis vbinam fundata sit 319 c simplex & complexa 415 c
Verum entis quoddam genus 414 f ob causas duas quinti metaphysicorum capite sexto ab Aristotele explicatum 414 f quo pacto quinti metaphysicorum capite sexto sumatur 415 b
Vesalius 1007 c
Veteres quidam delire de motu cœli statuerunt 930 c quomodo probent spacium dimensionis trinæ fixum & immobile dari 700 c
Videre conclusiones in principiis cuius intellectus sit 116 c
Violentum perpetuis & immobilibus nullum accidere potest 115 a sumitur modis duobus 310 c
Virga partim sicca partim viridis contilluationem partium veram non habet 291 b
Virtus ab omnibus amata non intenditur 157 c actiua rerum sequitur entitatem illarum 100 a agentis ex ratione rei metiendæ 123 c aliquid è nihilo producendi quid primo respiciat 128 a aliquid è nihilo producendi, terminatur primo ad creabile, quatenus creabile est 128 b creata infinita actu dari nequit 127 f diuina quid possit 300 f 302 f finita naturæ finitæ repugnare non potest 115 c infinita ad creandum requiritur 124 f 125 a generandi quo pacto in individuo quouis continuatur 203 e tota species est in quolibet leone generante 196 c vt cœli quiescant, nulla est necessaria 275 e
Virtutes à nobis difficulter acquisitæ cur facile amittantur 780 f 781 a duæ quælibet finitæ proportionem inter se habent 158 a b
Vis est necessitas 310 f leonis producendi generalis est in leone 196 c
Vitia facilime comparata, difficilime amittuntur 781 a
Vnio & actio in causis indistantibus non differunt 1025 a b qualitatum, quæ intenduntur, à quo causetur 610 b
Vnitas duplex 959 c formalis cum natura multiplicatur vt sit in pluribus 936 f formalis naturæ vniuocæ cuiusq; vniuoca & ipsa est 969 d generis relatorum primi fundamentum 783 e in quæstione, num vnitas rerum vniuersalium propria sit, quænam sit 960 e f in qualitate & quantitate quo modo fundamentum sit similitudinis & æqualitatis 787 f minor numeralis quo modo naturæ cuilibet communi conueniat 967 b naturis communibus absolute sumptis duplex conuenit 958 a numeralis duplex 654 f 962 b numeralis num positiuum quid addat quantitati 656 f
numeralis quidnam sit 654 c
positiua Ægidio Romano idem est quod quantitas continua 456 a
positiua Capreolo quid sit 656 c positiua quibusdam relatio mensuræ est 655 e f præcisionis neque in primo neque in secundo modo per se naturis communibus competit 997 a quænam supponat aptitudinem 986 e quænam rerum vniuersalium propria sit 959 a quomodo principium sit 42 c
rerum vniuersalium propria numeralis non est simpliciter 960 a transcendens diuisa 657 e transcendens quid sit 654 e
vniuersalium è formali & numerali mixta cur vnitas præcisionis dicta sit, & cur mixta dici possit quodammodo 961 e
vniuersalium ipsis particularis est 960 d
vniuersalium non est ex genere formalium puro 960 b vniuersalium quatenus illis propria sit 961 a
Vnitio verbi diuini cum natura humana ad quodnam relationis genus referatur 841 f
Vniuersale est quoddam totum 972 b fundamentaliter acceptum formaliter vniuocum non est 1061 b generum summorum genus est denominatiue 1063 f germane consideratum 949 e f in deo nihil est 989 f modis potissimum tribus vsurpatur 947 b c qqomodo præcedat actum intellectus 927 b
quomodo sit vnum in particularibus 958 c relatione duntaxat vnica ad particularia refertur 845 d sitne genus verum comparatione specierum eius vulgatarum quinque 1057 b vt relatiuum est formaliter vniuocum est 1060 f

vt seipsum denominet 1060 e
Vniuersalia à solo intellectu abstrahuntur 1004 b c disputationi per Aristotelem tractata 946 f diuisionem cum habentia, ratione non habent, vnum dicuntur 656 e & singularia quo modo opponuntur 367 a Nominalium opinione sublata 357 c d octo quo pacto colligi possint 1053 d per discrimen prædicandi de differentibus specie & numero non distinguuntur 1066 f plura sunt quam quinque 1050 f præscindendo abstrahuntur 1001 a quo pacto libri metaphys. Arist. 5. cap. 28. tractanda 947 a quonam abstractionis genere à particularibus suis abstrahantur 999 a vt comparatione particularium suorum relatiua dicantur 1041 b
Vniuersitas rerum tota natura dicitur 257 b
Vninoca sola proprie vniuersalia dicuntur 949 b
Vninocane sola & incomplexa per se in prædicamentis ponantur 474 a
Vninocatio relationis per analogiam fundamenti non impeditur 1061 d secundum quæ spectetur 552 b c
Vnum ab Aristotele prius est distinctum quam ens 315 e analogia 355 c apud Aristotelem quo pacto vsurpetur 947 e cur tractandum & exponendum 335 d distinctum 335 e inter ordinata semper datur altero prius 33 d numero est quicquid vnam & eandem habet materiam 294 f 295 a 283 b per accidens duplex 335 e per accidens è communi subiecto 338 e per se, cum è substantiarum vnitatibus non fiat, nõ fit etiam ex vnitatibus quantitatum 661 b per se è partibus quidditatis cur fiat 660 a principium esse cognoscibilium vnde colligatur 350 f pro primo frequenter accipi solet 779 b quot modis sit indiuisum 351 d re & ratione vnum quæ sint 346 e
Vnumquodque est propter operationem suam 377 e
Vocabula à theologis religiose vsurpanda 315 d
Christus & Iesus quam significationem habeant 578 d
Vocabulum generationis dupliciter sumptum 402
Voces in libro de prædicamentis præcipuæ tractantur ab Aristotele 427 f
Voluptas sua quemque trahit 160 e
Vsurpatio generationis duplex 402
vocis hypostasios 521 e
prima vocis hypostasis apud Iustinũ Philosophum, Martyrem, Dionysium Areopagitam inuenitur 524 a
vocis hypostasis prima quatenus Osio tribuenda sit 523 f
Vsus coniugis alieni in statu integritatis nullus fuisset 208 e
Vtilitas lib. metaphys. Aristotelis quinti 2 d

Z

Zodiacus 734 f

FINIS.

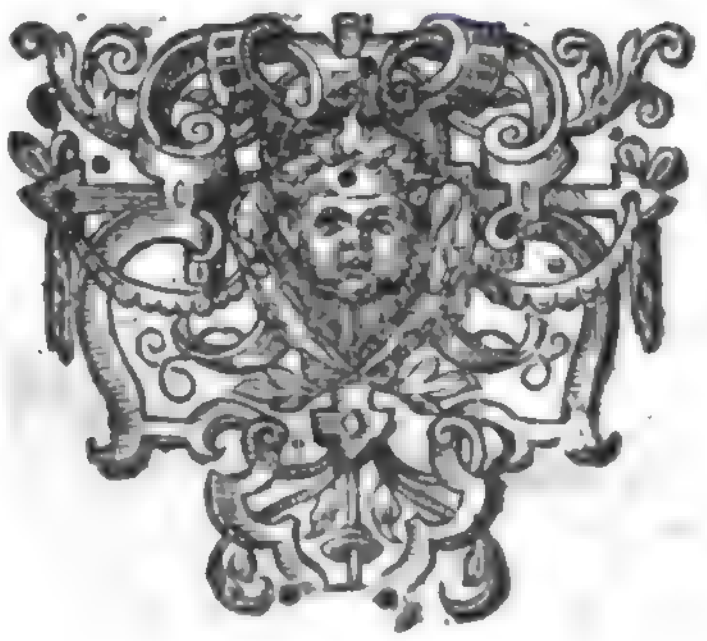

AP1 1451h2h6

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

E 87.

ized by Google

Digitized by Google